MARIN PREDA

OPERE

I. Nuvele şi povestiri

Moromeţii I

ACADEMIA ROMÂNĂ

FUNDAŢIA NAŢIONALĂ PENTRU ŞTIINŢĂ SI ARTĂ

Colecţia „OPERE FUNDAMENTALE"

Coordonatorul colecţiei: acad. EUGEN SIMION

MARIN PREDA

OPERE

II. Moromeţii II • Risipitorii
Intrusul • Marele singuratic

Ediţie îngrijită de
VICTOR CRĂCIUN
Prefaţă de
EUGEN SIMION

univers enciclopedic

Redactor: Elisabeta Simion
Coperta: PODALV
Tehnoredactor: Diana Tatu

MOROMEȚII
(1957)

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii şi Cultelor

Mulţumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial",
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

ISBN: 973-8240-85-9
ISBN: 973-8240-87-5

PARTEA ÎNTÂI

I

In bine sau în rău se schimbase Moromete? Cei care îl duşmăneau sau stăteau cu ochii pe el se potoliră sau îl uitară, ca şi când l-ar fi iertat sau l-ar fi dispreţuit. Ce putea să însemne asta?

Bălosu deveni chiar binevoitor faţă de vecinul său, iar Guica şi Parizianu le întrebau pe fete când le întâlneau pe drum dacă alde Paraschiv nu le-a mai scris. De Nilă şi Achim nu ziceau nimic, ca şi când din partea ăstora doi n-ar mai fi putut prididi să citească atâtea scrisori. Arăta tăcută Guica, nu i se mai auzea deloc gura prin faţa casei, pesemne că nepoţii aveau alte griji pe-acolo decât să-i trimită scrisori. In acei ani muri părăsită în bordeiul ei şi fu dusă la cimitir de Parizianu. Moromete, cu toate că era vorba de sora lui mai mare, nu veni nici măcar s-o vadă, dar asta nu miră pe nimeni, se cunoşteau în sat altele de acest fel mult mai rele.

Cu atât mai puţin băgă cineva de seamă că fi-său cel mic, Niculae, nu se mai ducea nici el la şcoală; deşi maică-sa vânduse şi ea un pogon din pământul ei să-1 ţină mai departe, totul se opri când trebuia să treacă pe al patrulea an: Moromete îi spuse, fără multă vorbă, că s-a terminat şi cu istoria lui cu *studiile,* să stea acasă şi să pună mâna pe sapă. Băiatul nu se mai zbătu nici el ca la început, nu se mai plânse nici pe lângă maică-sa şi nici pe lângă preot sau fostul lui învăţător ca sa-1 ajute; cu tatăl său

se întâmpla ceva. Nu se mai putea vorbi cu el, spuneai una şi el asculta şi ai fi zis că înţelegea, ca să te pomeneşti pe urmă că răspunsurile pe care ţi le.dădea veneau din altă parte... Devenise în mod ciudat întreprinzător şi în anul când nu îi mai dădu voie lui Niculae să-şi urmeze şcoala (an în care începuse şi războiul) îi mergea destul de bine, îşi făcuse un pridvor în faţa casei şi tot timpul umbla cu căruţa şi caii de la munte la baltă. Parcă chiar întinerise, arăta zdravăn, cu mustaţa mereu neagră şi când tot satul se pitea în casă şi coşurile fumegau sub gerurile năprasnice ale iernii, era văzut cu alţii mai tineri, cu săniile încărcate cu porumb, gata să plece să le vândă în creierul Carpaţilor, la mocani. Se întorceau cu purcei mici cât nişte gherlani pe care îi revindeau în sat, cu şiţă de învelit acoperişurile şi cu butoaie de ţuică. Poli galbeni îi umpleau buzunarele şi pe toate le vedea acuma din punctul de vedere al unui câştig eventual. El nu zicea aşa, găsise un alt cuvânt pe care îl adoptaseră şi noii lui prieteni (căci cu cei vechi rupsese, cu Cocoşilă nu se mai împăcase nici până azi, iar de Dumitru lui Nae şi Iocan se îndepărtase de mult), acest cuvânt era *beneficiu*. Moromete îl folosi chiar şi când Niculae îl întrebă ce avea cu el de nu-1 mai lăsa să meargă mai departe pe drumul iui, din moment ce nu era vorba de bani? Fusese singura întrebare pe care băiatul i-o pusese după ce aşteptase câteva săptămâni, şi el şi maică-sa, să se lămurească dacă nu cumva era vorba doar de o suceală a lui, sau poate de-o uneltire care îl izbise cu putere şi îl ridicase contra lor, temerea de totdeauna a mamei.

- De ce zici, tată, că nu vreai să mă laşi mai departe? întrebă fiul cu o voce în care cu trei ani în urmă speranţa legată de fapt de firea de atunci a tatălui avusese totdeauna un tremur cu care îi forţase acestuia gândirea lui întortocheată; acum nu mai răzbătea din glasul băiatului decât o curiozitate rece.

- Şi ce beneficiu o să am eu, mă, de pe urma ta, dacă te las să te duci mai departe la şcoală? răspunse Moromete. Ce, nu-ţi place munca?!

Dacă îi plăcea munca lui Niculae? Sigur că nu îi plăcea, dar ce, asta era o noutate, nu se ştia încă de când era mic ce-i plăcea şi ce nu-i plăcea acestui băiat? Lui Moromete parcă îi zburase mintea din cap şi, cu bună ştiinţă, făcuse schimb cu a unui alt ţăran care vorbea cu tine aşa cum vorbeşti cu un cal sau cu o vacă. Il puse pe Niculae la muncă şi când văzu că băiatul nu se mişcă îl lovi şi îl ameninţă: dacă nu vrea să asculte să se ducă de-acasă, s-o ia pe urmele celor trei, care au ajuns bine, Paraschiv lucrează la *ucebe*\ să se ducă şi el să intre acolo! Şi pronunţase cu atâta satisfacţie cuvântul încât băiatul se înfricoşa, fiindcă era adevărat: Paraschiv nu făcuse nimic la Bucureşti cu ideea lui de comerţ, pierduseră şi oile şi caii şi ajunseră toţi trei măturători de stradă. *Ucebe-\A* acela (Uzinele Centrale Bucureşti) tocmai asta era, o instituţie binecunoscută în sat, unde ajungeau în cele din urmă cei care cădeau jos. Ia toţi li se părea că dacă zic *ucebe,* în loc de măturător de stradă, pot să ascundă în acest fel adevărul nenorocirii lor... Nu se ştie dacă Niculae avusese sau nu în primul moment gândul să fugă de-acasă, dar soarta fraţilor lui vitregi o sperie şi pe Catrina, care încercă să-1 ţină pe băiat de rău... Nu era nimic, zise ea, bine că învăţase şi ăia trei ani, să stea şi el să mai aştepte până ce se face mare şi atunci să plece şi el în lume... Şi până atunci să facă ce zice tat-său...

II

într-o zi se întâmplă însă ceva care dezvălui familiei că într-adevăr fusese vorba de o uneltire, dar nu din partea cuiva, ci se copsese singură şi îndelung în mintea tatălui.

Iată ce se petrecu... Primeau din partea celor trei câte-o scrisoare o dată sau de două ori pe an, în care unul din ei mâzgălea ca vai de lume că o duc bine... Anii care treceau micşoraseră parcă totul, ura lor că fuseseră bătuţi atât de tare înainte de a rugi, ruşinea familiei că fugiseră ca nişte hoţi... Scriau acasă ca şi când una s-ar fi răscumpărat prin alta... Dar niciodată nu

spuneau ce însemna binele acela, în timp ce acelaşi Scămosu povestea în sat că îl văzuse cu ochii lui pe Paraschiv în cunoscutul costum de culoarea prafului, pe care scria, pe spinare, cu litere mari şi albe acele litere ruşinoase.

în acelaşi an, când Niculae rămase acasă, primiră de astă dată o scrisoare în plic şi înăuntru găsiră o fotografie. Cei trei dădeau pentru întâia oară amănunte despre viaţa lor şi iată ce spuneau, că Paraschiv nu mai lucra de mult la *ucebe*\ că acum trecuse la *setebe* (Societatea Tramvaie Bucureşti) şi că era sudor autogen, câştiga atât pe lună. Nilă lucrase în ultimul an la un bloc, cărând materiale cu spinarea şi inginerul îl lăudase şi îl recomandase proprietarului care îl luase pe urmă portar. Asta era în plin centrul Bucureştiului, se numea Bloc-Algiu şi se afla pe strada Cheia Roseti. Iar Achim era singurul care reuşise totuşi în comerţ, ţinea pe Calea Colentina un *Consum alimentar*. Urma fotografia ca o dovadă. Paraschiv arăta bine îmbrăcat, cu o banderolă mică pe braţ, pe care se vedeau într-adevăr limpede literele S.T.B., iar Nilă o şapcă pe cap pe care scria *portar*. Se strânseseră toţi în pridvor, fetele şi mama. Niculae nu era acasă, era plecat cu caii. Se uitau la poză încercând să înţeleagă şi ceea ce în scrisoare nu se spunea. Nilă arăta mai gras şi avea ochii albiţi, daţi peste cap, stătea în mijloc cu o femeie cu gura strâmbată de o veselie a ei din momentul acela (sau poate că aşa era ea strâmbă de felul ei), iar Paraschiv la fel, cu una cam neagră la faţă, putea să fie ţigancă (sau poate aşa era ea neagră de felul ei), veseli amândoi, în timp ce Achim era mai greu de recunoscut, cu beregata înainte, sub care atârna o cravată groasă, cu nodul cât un ghem, ai fi zis că se spânzurase cu ea şi îi ieşise în felul acesta ochii din cap.

Rămaseră cu toţii tăcuţi, atinşi de uimire. Va să zică ajunseseră bine până la urmă cei trei şi nu în zadar se zbătuseră ei să plece de acasă. Se vedea după haine, după chipurile lor şi se înţelegea şi din felul cum scriau că nu se mai gândesc deloc la ceea ce se întâmplase în dimineaţa aceea când fuseseră bătuţi cu ciomagul şi tăvăliţi pe jos: spuneau „dragii noştri, dorim ca micile noastre rânduri să vă găsească în momentele cele mai fericite..." şi se deducea din aceste rânduri întinse pe mai multe foi că acum, după ce au ajuns şi ei cu meserii şi au devenit bucureşteni, vor să uite ce-a fost şi să se împace cu ai lor din sat, din moment ce soarta i-a despărţit şi nu vor mai trăi niciodată împreună. Rămânea doar ca cei de aici să uite, mai ales că întrebau şi de Niculae, cum merge cu şcoala, ceea ce putea să însemne că într-adevăr nu mai aveau nimic cu nimeni, fiindcă în nici una din scrisorile lor de până atunci nu puseseră asemenea întrebare. Nu însemna asta că ura lor contra mamei şi a fraţilor vitregi se stinsese? Ceea ce mama şi crezu, după obiceiul multor oameni care gândesc că dacă vezi tu lucrurile în bine, chiar dacă ele sunt rele, n-o să fie pe urmă vina ta că nu le-ai luat aşa cum sunt. Şi zise:

- Bine că au ajuns bine, că ajunseră de râsul lumii cu *ucebe*.

Nu se ştie de ce, Moromete îşi ieşi din pepeni. Se uită la ea cu privirea sticlind de vrăjmăşie şi îi spuse:

- Taci că ai auzit şi tu de *ucebe*, lovi-te-ar moartea cu popa în braţe.

Nu se înţelese de ce tatăl nu era pe faţă bucuros de aceste Ştiri neaşteptate, se gândiră însă toţi că în sinea lui îi părea bine, fiindcă uite că se putea spune că scăpase de grija lor şi nu mai trebuia, ca până acum, să ia altă vorbă când cineva îl întreba ce mai fac copiii ăia ai lui pe la Bucureşti. Fetele chicotiră.

-Nilă parcă e adormit, zise cea mare observând cea dintâi poziţia ciudată a ochilor acestuia în mijlocul fotografiei.

- Păi dacă e beat! izbucni deodată Moromete. Nu vedeţi? Sunt beţi toţi!

- Ei taci că ştii tu, i-o întoarse mama. Ai fost tu acolo să vezi că erau beţi! Aşa arată pozele.

- Nu, că ai fost tu, zise Moromete abia stăpânindu-şi furia. ^c niulte ori te-ai pozat tu!

- Nu, că le ştii tu pe toate, zise mama pufnind în râs, fiindcă era adevărat că în viaţa ei nu fusese să se pozeze nicăieri, şi de ieşit din sat ieşise şi ea de vreo două, trei ori, până la oraşul cel mai apropiat, la Pălămida.

- Şi muierile astea cine-or fi, tată? zise cea mică, avidă să afle tot, uitându-se acum singură cu fotografia în mână.

- Muierile lor, cine să fie, răspunse Moromete ridicând fruntea din pământ şi ţintind-o pe fată cu o privire la fel de albă ca şi a lui Nilă, deşi în ziua aceea el nu băuse nimic. Şi adăugă: Sau crezi că sunt ale altora? Nu vezi cum se ţin cu ele pe după mijloc, să nu se scape? Ce se fac ei unii fără alţii dacă se scapă, nu cad jos şi-şi sparg capetele?

Mama intrase între timp în tindă şi vedea de foc, dar curând ieşi şi-şi făcu de lucru pe prispă, începu să scuture nişte ţoale vechi. Moromete se ridicase, coborâse din pridvor şi pierise nu se ştie unde. Mama se aşeză apoi pe căpătâiul roşu plin cu foi de porumb, pe care şezuse înainte Moromete şi luă iar fotografia în mână, vrând parcă să descifreze în ea înţelesul purtării tatălui. Rămase multă vreme privind-o, în timp ce fetele intrară ele în tindă şi luară seama la ceea ce fierbea pe vatră. în cele din urmă mama, cu o expresie senină, ridică din sprâncene ca şi cum ar fi înţeles şi puse fotografia deoparte... Nu era nimic, toane de-ale lui, cine ştie ce i s-o fi părut: cei trei arătau bine, fata cu care era Paraschiv pozat era chiar frumoasă, oacheşă cum arăta, o creştină şi ea, o fi găsit-o şi el pe-acolo şi s-or fi luat... Treaba lor, ce mai avea acuma cu ei? Bine că n-au ajuns ca alţii care au murit pe acolo de oftică! O mică nedumerire tot mai stăruia însă pe chipul Catrinei. Intră în tindă şi începu să vorbească cu fetele: Paraschiv era la *setebe,* asta a înţeles. Nilă era portar. Dar Achim?! Era croitor?!

- De ce croitor? zise Tita.

- Păi parcă aşa am înţeles, parcă aşa zicea în scrisoare: costum...

Fata însă se pare că se gândea acum la ale ei şi parcă nici nu auzi ceea ce spusese maică-sa: nici nu-i răspunse şi mama nu mai zise nici ea nimic.

III

Totul se stinsese deci acum, şi dacă n-ar fi fost Niculae care nu-şi revenea din starea în care îl aruncase hotărârea de neînţeles a tatălui (în ultimul an Moromete cumpărase de la cineva un pogon de pământ şi se spunea că mai avea bani de unul), totul ar fi putut să pară că era mai bine decât la mulţi. Nu miră pe nimeni din familie faptul că puţină vreme după primirea acelei scrisori cu fotografia, tatăl (mereu posomorât însă) puse caii la căruţă şi zise că se duce la Bucureşti. Era de înţeles, câtă vreme cei trei trăiseră pe-acolo, fără nici un rost, ce bucurie să te duci să-i vezi? Acum lasă să se ducă, sunt copiii lui, i s-o fi făcut şi lui dor de ei după atâţia ani.

Moromete plecă cu băiatul lui Parizianu, care se ducea la Bucureşti ca să rămână acolo, făcuse şi el ca şi Niculae câteva clase de liceu şi, ca şi el, trebuise să întrerupă, tot în urma unei hotărâri a tatălui, cu deosebirea că Parizianu chiar că nu mai putea să-1 ţină şi îl rugase pe Gheorghe al lui „să se ducă şi el la Bucureşti şi să vadă ce-o face". Băiatul acesta al lui Parizianu a fost de faţă la întâlnirea care a avut loc între tată şi feciori. După întoarcerea acasă a lui Moromete, mama cu Niculae şi cu fetele trăiră mai multă vreme cu gândul că acolo nu putuse ·ă se întâmple nimic deosebit, mai ales că tatăl dădu din umeri cand fu întrebat, ceea ce putea să însemne că nu era nici mai wiult nici mai puţin decât puteai să-ţi închipui. Al lu' Parizianu povesti însă lui alde tat-său care venise de Crăciun la Bucureşti felul cum decursese revederea între unchiu-său şi cei trei. Şi Catrina şi fetele auziră. Fetele dădură din umeri, nu prea le pasară, dar mama căzu la pat săptămâni de zile şi începând din vremea aceea se petrecu între ea şi Moromete un lucru

ciudat şi teribil, asemănător cu ceea ce se petrece de obicei numai între doi tineri care abia s-au cunoscut sau abia s-au căsătorit, şi nu vorbesc nimănui despre asta, dar din pricina acestui lucru se iubesc sau se urăsc apoi toată viaţa. Ce se întâmplase la Bucureşti?

întâi că, în timpul care se scursese de când cei trei fugiseră de acasă, Nilă îşi făcuse armata, ceea ce deodată arăta că situaţia lui bună în care îl găsise într-adevăr tatăl era de dată recentă, iar în ceea ce îi privea pe ceilalţi doi, Paraschiv nu fusese măturător de stradă decât câteva luni şi Achim niciodată. Oamenii din sat, zise Paraschiv, rânjind cu buzele lui împletite, se opresc la un punct care le convine lor, să arate că tu eşti prost şi ei sunt deştepţi. Sunt pe ... mă-sii, 'le muma în ..., că altă treabă n-au când vin pe la Bucureşti.

Moromete tăcea. Dăduse de ei cu uşurinţă şi nu păţise nimic pe drum, fusese însă tot timpul, ca şi acum după ce îi întâlnise, tăcut. Se uita mereu drept înainte cu acea expresie des întâlnită la ţărani când merg în căruţele lor prin oraşe, că sunt numai ei singuri pe lume cu caii lor chiar dacă trec prin mijlocul unei mari mulţimi sau pe străzile cele mai aglomerate: astea sunt aşezări efemere, ei sunt stăpânii pământului şi nu ăştia care au apă în perete şi nu mai văd lumina soarelui de-atâtea etaje. Numai la intrare, când dăduseră peste primele şine de tramvai oprise caii să întrebe, şi unul, care se vedea că nu e mare brânză de capul lui, tot aşa, avea şi el o curte aproape ţărănească, în loc să le răspundă prin cuvinte făcuse un gest cu mâna, adică mergeţi voi înainte, că tot n-o să înţelegeţi dacă vă spun... Găsiră până la urmă acea stradă...

Nilă stătea în dosul biroului lui de portar şi se ridicase numaidecât când îl văzu pe tatăl său intrând cu biciul în mână pe poarta clădirii. Era tot Nilă, nu se schimbase deloc, tot stân-jenit arăta, ca şi acasă, şi la fel de greoi cu fruntea lui încreţită, sub capela dată pe ceafă. In sat avea un fel al lui de-a sta în

picioare, cu mâinile în buzunar, lângă un salcâm, un om sau un cal, cu un aer nehotărât, gata să plece din locul acela, unde continua însă să rămână cu toate acestea mult timp. Aşa arăta şi acum în faţa tatălui, şi abia după primele întrebări ale lui Moromete (unde e Paraschiv? ca şi când Bucureştiul ar fi fost tot un sat, să ştii care pe unde e) se trezi că în holul blocului era o canapea de piele şi zise:

- Hai, mă, să stăm colea! Şi avu în glas o insistenţă bruscă de parcă tatăl s-ar fi opus. Apoi i se adresă băiatului: Şi cu tine ce e, mă? Ce cauţi aici?

- Am venit la Bucureşti, răspunse al lui Parizianu.

Şi Nilă se agăţă după aceea de el, cu vocea lui moale, cu toate întrebările pe care ar fi trebuit de fapt să i le pună tatălui: Ce face Tita, ce face Ilinca, ce face Niculae? Dar ga Măria când a murit? Cu pauze mari între întrebări, aşa cum fac cei care nu vor să lase nici un înţeles să treacă prin mintea lor fără ca ei să bage de seamă şi să-1 păstreze, având însă, de câte ori deschidea gura, o mişcare greoaie a corpului, ca o respiraţie a gândirii lui încete, care tresărea şi renunţa: asta e, ce să-i faci, ce poţi să faci? Era acelaşi Nilă, cu aerul lui împovărat şi ziceai că îl ştii şi îl cunoşti. Dar se purta tot aşa de neaşteptat cu tine, ca sub por-nirea unei răzvrătiri resemnate, pe care era bine s-o îndrepţi contra ta. Deşi la mare pericol nu s-ar fi putut spune că te puteai aştepta din partea lui. Moromete nu stătu mult să se mire de purtarea fiului său mijlociu şi întrerupse curând aceste întrebări fără noimă:

- Tu ce crezi, Nilă, că Paraschiv vine singur încoace, fără să te duci să-i spui? A ajuns el aşa de deştept că o să-şi dea seama de departe, prin tot Bucureştiul acesta, că am venit eu pe la voi?

Intre timp, uşa cea mare de la stradă se deschidea, intrau sau ieşeau oameni. Se îndreptau spre unul din ziduri mai în fund, apăsau pe un buton, se aprindea o lumină roşie, se auzea un bâzâit, se vârau într-un fel de cutie luminată, trăgeau de

grilaj, trânteau uşa şi cutia urca în sus, în timp ce nişte frânghii groase şi nişte greutăţi se mişcau cu aceeaşi viteză în jos. Nilă se ridică încet de pe canapea, cu mâinile în buzunare şi rămase mult timp nemişcat chibzuind. în cele din urmă avu o mişcare mică cu mâna spre stradă şi rosti:

- Mergeţi şi voi şi plimbaţi-vă... Acum sunt în servici şi nu pot, dar peste un ceas sunt liber şi mă duc după Paraschiv şi Achim. Plimbaţi-vă p-acilea... Si pe urmă vă întoarceţi...

Şi le întoarse el însuşi spatele. Dar nu plecă, stătea mai departe, aşa întors, cu mâinile în buzunare, puţin aplecar înainte...

- Să nu vă rătăciţi, zise el moale şi nehotărât, reflectând poate dacă n-ar fi mai bine să-i ţină aici în hol, dată fiind primejdia aceasta care i-ar pândi lăsându-i singuri. Pe urmă însă se decise şi arătă cu mâna afară, încă îndoit dar venindu-i acum în minte o soluţie care ştia el că e bună: uitaţi-vă şi voi acolo unde scrie Jamol, le zise el, pe blocul acela! Şi adăugă: vizavi e Cheia Roseti, strada noastră...

Adică să ia şi ei drept reper punctul acela pe care l-l arătase. Se vedea într-adevăr prin geamul mare al uşii o clădire uriaşă pe vârful căreia se aprindea şi se stingea neîncetat un cuvânt albastru, *Jawohl*. Pesemne că pentru Nilă însuşi, multă vreme, acest cuvânt cu litera m întoarsă pe dos fusese un punct sigur de orientare în marele oraş.

Paraschiv se schimbase, s-ar fi putut spune că mai îmbătrânise, iar Achim arăta parcă mai gras, sau poate era aşa din pricina hainelor orăşeneşti, pe trupul lui mic şi îndesat. Nu se mirară când îl văzură pe tatăl lor, sau poate se miraseră înainte, când le spusese Nilă. Veniseră cu pachete cu salamuri, cu franzelă şi cu sticle de vin, înfăşurate în hârtie şi urcaseră cu toţii sus, în odaia lui Nilă, la etajul al unsprezecelea. Erau toţi flămânzi şi mai ales însetaţi. Moromete plecase pe la unu după miezul nopţii cu căruţa şi până ajunsese la Bucureşti nu pusese nimic în gură.

- Dar tu, Achime, zise al lui Parizianu, pe tine nu trebuia să te ia în armată? Parcă aşa ne-ai scris nouă ultima dată.

- Hai, mă, tăceţi din gură, se răsti Nilă, ca şi când s-ar fi omorât cineva cu vorbitul, să mâncăm şi pe urmă...

Odaia lui Nilă era mică, dar aveau loc în ea, şi foarte curată. Avea un pat alb de fier, cu saltea şi cearşafuri şi o pătură cu dungi cafenii. Lângă geamul dintr-un singur ochi se afla o masă cu două scaune, pe care o traseră în mijloc şi puseră peste ea sticlele şi pachetele cu mâncare.

- Uite, zise Paraschiv, parcă l-ar fi contrazis cineva, pe Nilă o să-1 ia în concentrare, pierde postul... Şi se întoarse spre frate-său: ce-i faci, măi Nilă, dacă primeşti ordin?

- Toarnă mai bine în paharele alea şi mai taci din gură, răspunse Nilă, care, nu se ştie de ce, vroia tăcere.

Lui Paraschiv s-ar fi zis că îi plăcea că frate-său o să rămână fără serviciul lui şi râse deodată de zăngăni fereastra.

- Am vorbit eu cu domnul Algiu, zise apoi Nilă. Măcar să mă întorc, să nu mă trimeată pe linia întâia...

Dar avu un astfel de glas că nici el nu credea în ce zicea, că domnul Algiu avea să-i păstreze lui postul de portar dacă nu-1 trimite pe front... începură să rupă franzela cu mâinile şi s-o mănânce cu salam. Nilă părea însă încrezător, aşa în general, deşi gândul acesta, că oricum ar fi rău de el, i se amesteca rar printre înghiţiturile de pâine şi gâtul îi rămânea înţepenit, ca şi când s-ar fi uscat din timp în timp pe dinăuntru.

- Hai, mă, noroc, zise el deodată îndârjit, şi puse mâna pe un pahar, îl ridică şi îl dădu peste cap.

Apoi îl puse la loc gol şi i se văzură dinţii sticlind: asta era, de aceea i se oprea lui îmbucătura în gât şi nimeni nu vroia să-i spună, ca să râdă de el: nu băuse un pahar! Ei, acum râdea el de ei! Şi avu un fel de scuturătură din ceafă şi îi dădu cu cotul lui al lui Parizianu:

- He! făcu, tu ai patru clase de liceu, mă?!

Asta părea să fie ceva de râs! Paraschiv se uită la el holbat şi buzele lui se învălmăşiră, parcă nu i-ar fi venit să creadă ce-i auziră urechile:

- Ce mă?! Şi ce dacă are patru clase de liceu?! Ştie carte, nu e prost ca tine.

- Ba prost eşti tu, rânji Nilă pe neaşteptate şi îi dădu iar cu cotul lui al lui Parizianu: hai, mă, nu te uita la ce spune ăsta, o să ajungă el să-şi facă casă în Colentina când mi-oi vedea eu ceafa fără oglindă.

Era ciudat că îi puteau trece prin cap lucruri atât de diferite şi totuşi limpezi. Nu se ştia ce era cu el, vinul parcă îi trezea mintea dintr-un somn adânc şi îl făcea mai deştept. Deci, dimpotrivă, în fotografie nu fusese câtuşi de puţin beat, ci foarte treaz, judecând după înfăţişarea lui dezgheţată de acum, după câteva pahare. Paraschiv se uită la el cu nelinişte.

- De ce să nu-mi fac casă în Colentina? zise el. Că nu vreai tu?

Nilă răspunse de astă dată cu un glas moale, şovăind:

- E mulţi şomeri în Bucureşti, să te duci dimineaţa în Piaţa Mare să-i vezi.

- De ce să se ducă să-i vadă?! zise Achim. A dat examenul, are la mână carnetul, are leafă permanentă, nu ca tine.

- Cine are leafă? se întoarse Nilă ca un taur îmblânzit, dar care avea totuşi coarne fioroase pe capul lui mare.

- Cum cine are?! zise Moromete mirat. Păi n-are?

- Are! exclamă Nilă cu gândurile în părţi, fără să se uite la ce era înaintea lui şi cu cine şi despre ce vorbea.

- Cum, mă, n-am?! zise Paraschiv răguşit de furie că i se punea la îndoială tocmai ceea ce avea cu adevărat.

Şi scoase din buzunarul de la piept un portofel de piele, îl desfăcu, trase dintr-una din despărţiturile lui un carnet albastru, îl trânti pe masă şi răcni:

- Uite, na, deşteptule! Ce scrie aici? Ia şi citeşte, dacă eşti în stare, că n-am luat eu carnetul acesta că l-am găsit pe stradă, i-am pus fotografia mea şi să zic că sunt sudor autogen, dar nu sunt, să mă laud ca tine...

Nilă nu se lăudase, dar nu mai zise nimic, tot nu părea convins, îşi turnă un pahar, bău şi rămase cu fruntea în jos.

- Să te fi văzut pe tine cum rezolvai, continuă Paraschiv aţâţat, dând şi el pe gât un pahar. Ai un cazan în perete şi s-a spart, ce faci? Acela de lângă mine a stat cu gura căscată ca tine, l-au trimis la măturat tramvaiele şi eu i-am spus că mă bag înăuntru şi lucrez acolo. Şi inginerul, ca să mă încurce, zice: de ce să te bagi înăuntru când poţi să faci gaură în zid, şi să vezi despre ce e vorba. Cum să fac gaură în zid, spun eu, să se dărâme casa? Când s-a montat s-a avut în vedere calcarul de ani de zile de când fierbe, ~~şi-l~~ repari! Ei? se holbă Paraschiv la fratele său cu o admiraţie de sine pe care nu mai putea s-o păstreze doar în mintea lui, din moment ce Nilă i-o refuza.

Şi potolit şi cu încrederea în planurile lui restabilită, continuă:

- Şi atunci, de ce să nu-mi fac casă în Colentina? Locul l-am cumpărat, încet-încet mai cumpăr pe urmă şi materiale şi cu cărămida de-acolo îmi fac casă. Peste un an, doi, tragem stâlpi de la reţea şi băgăm şi lumină electrică. Şi când vin acasă pun mâna şi ţac, se aprinde odaia. Şi mă duc şi la bucătărie şi ţac, şi lumină la bucătărie... E?! Şi tu ce-o să faci?! O să te-ntorci la grajdurile lui Tirlică din Bolintin, să ţeseli caii şi sa umbli prin noroi până la genunchi.

Nilă se trezi la auzul acelui nume din Bolintin şi o secundă dinţii îi sticliră din nou. S-ar fi zis că tot ceea ce spusese Paraschiv tnai înainte avea în vedere pe un altul şi nu pe el, pe Nilă.

- Nu de tine ziceam, mă, murmură el, de acesta al lui Parizianu.

Adică? In care anume punct i se oprise fix gândul? Achim *Şi înţepeni şi el gâtlejul cu cravata, neînţelegând nici el.

- Ziceam de asta al lui Parizianu că n-are leafă, explică Nilă, că e mulţi şomeri în Bucureşti, să se ducă şi el dimineaţa prin Piaţa Mare şi să-i vadă. Nu de tine ziceam, i se adresă el fratelui cel mare.

Paraschiv îşi vârî portofelul la loc în buzunar şi îşi turnă, lui şi tatălui, în pahar, cu un aer resemnat: nu era pesemne întâia oară când Nilă îi spunea lucruri de acest gen, ca să-şi dea pe urmă seama că el se gândise, de fapt, la altceva: trebuia să fii atent cu ăsta că, după ce spune, te lasă să vorbeşti şi mai se şi încontrează... Mâncaseră tot ce era pe masă şi Achim adună hârtiile, le mototoli şi le aruncă în colţul odăii.

- Ce face, mă, mama? zise el. Niculae mai merge la şcoală?

Al lui Parizianu crezu însă că îl întreabă pe el şi zise:

- Ce să facă, bine.

- Nu, mă, se răsti Achim şi privirea i se ascuţi, parcă ar fi avut spini în luminile ochilor: mama noastră!

Nu era neapărat o întrebare de bine, dar nici de rău iar spinii din ochi îi ţâşniseră din pricina precizării la care fusese silit: *mama,* cum întrebase el, era una, iar mama *noastră* era cu totul altceva, n-o cunoscuseră niciodată, poate doar Paraschiv, dar nici el nu-şi mai aducea aminte.

- Ce să facă, zise Moromete apăsat, bine.

Nilă desfăcuse o sticlă nouă şi umplea acum paharele la toţi. Paraschiv mai mesteca încă, fiindcă, vorbind prea mult, uitase să mănânce. Se vedea însă că avea acum gândul la ceva nou, care îl aţâţa mult mai rău ca înainte, dar îi era foame şi nu biruia în el nici gândul, nici foamea, amândouă îi puseseră parcă gheara în gât. Deodată se opri şi sughiţă. Ochii i se umflară în cap.

- Bea, mă, un pahar, zise Achim înfuriat.

Dar Paraschiv nu bău, dădu paharul la o parte şi cu buzele lui împletite se stropşi la Achim mâncând cuvinte; se ameţise şi îi juca beţia în priviri:

- De ce nu vorbeşti la...

Şi aici se poticni. înghiţi făcând ca toată osatura şi muşchiulatura chipului său să participe şi reluă:

- De ce nu vorbeşti la singu-ra-lal..

- Ce e, mă?!? se sumeţi Achim cu un glas la pândă.

- De ce nu vorbeşti la singlu-ral? repetă Paraschiv.

- Ce e, mă?!? se înfipse Achim iar.

- Vorbeşte la singur-lal.

- Păi cum vorbesc?

- Cum păi cum vorbeşti? De ce vorbeşti la plural?

Acum se înţelesese bine cuvântul, Achim rămase însă mai departe năucit între nesiguranţa dacă i se aducea o învinuire sau dracu ştie ce vrea acum frati-său şi de la el.

- Da' tu cum vorbeşti? sfârşi Achim prin a se răsti vizibil uluit de pornirea lui Paraschiv şi neînţelegerea cuvintelor care păreau să adeverească astfel că sunt făcute ca să-i încurce şi să nu-i ajute pe oameni să comunice uşor între ei. Tu nu vorbeşti la plural? mai zise el.

- Ce, urlă deodată Paraschiv, mă auzi pe mine?

De duşmănie îi stropi pe toţi cu vinul care îi gâlgâise în gât înainte de a vorbi.

- Şi ce? zise Achim, tot cu ochii beliţi de furie că nu înţelegea.

- Cum ce?

- Ce vreai?

- Cum ce vreau? E mama ta? urlă iar Paraschiv.

- Şi dacă nu e?! zise Achim.

- Atunci de ce zici?

Acum se înţelesese: Achim spunând mama „noastră" rnamei lor vitrege, vorbise deci la plural şi îi indusese în felul acesta pe toţi trei, în loc să vorbească la singular, numai în numele lui, adică. Şi cu această rămăşiţă de gramatică, care era poate efectul prezenţei lui al lui Parizianu acolo, cu cele patru clase ale lui de liceu, reintrase Paraschiv în atmosfera de familie faţă de care se arătase atât de senin în scrisori.

- Eu n-am nimic cu ea, nu mă interesează, zise Achim.

- Dacă nu te interesează, zise Paraschiv, atunci de ce întrebi?

- Şi ce dacă întreb? Mă doare gura?

- Atunci nu mai zi că nu te interesează.

Paraschiv arăta parcă istovit de această înfruntare cu frate-său mai mic şi faţa i se scofâlcise şi fruntea îi prinsese pete albe. începu să tuşească fără veste, o tuse adâncă şi rea, care îi venea din piept şi nu din gât; răsuna odaia.

- Dă-i, mă, doi pumni după ceafă, îi zise Achim lui Nilă, cu o sticlire jucăuşă în ochi.

Paraschiv se linişti.

- Cui să-i dea? zise el. Mie?

Nu mai zise nimeni nimic câtva timp. Nilă se uita la Achim care băgase mâna în buzunar. Băgă şi el mâna în buzunar şi scoase un pachet de ţigări. Paraschiv întinse laba, dar Nilă se feri, pe urmă, la a doua întindere de mână a celuilalt, îl lăsă. Paraschiv scoase din pachet şi puse ţigara între buze.

- Şi ce mai face, mă, Manda lui Bodârlache? îl întrebă el pe al lui Parizianu. S-a măritat?

- Nu s-a măritat, îi răspunse băiatul.

- Ce e, mă, zise Achim, ţi-e dor de Manda lui Bodârlache?

- Din pricina ei am mâncat eu bătaie de la tata în dimineaţa aia, zise Paraschiv.

- Da' ce, numai tu ai mâncat?... Şi ce ţi-a făcut Manda lui Bodârlache?

Paraschiv însă nu vru să spună, trase din ţigară cu sete, de i se văzură dinţii, umplu odaia cu fum şi se întinse pe patul mic al lui Nilă, cu pieptul în sus. într-un târziu zise:

- Barim dacă...

- Ce-ţi pasă ţie acuma de Manda lui Bodârlache, zise Achim.

- Nu-mi pasă, dar când mi-aduc aminte de noaptea aia, parcă mă zgârie dracii în coşul pieptului.

Achim vru să spună iar nu se ştie ce, dar Paraschiv se ridică în capul oaselor. în colţ ziarul foşnise. Paraschiv duse degetul la gură, se îndoi ca o pisică şi ascultă la pândă. Ziarul foşni din nou.

- Să ştii că acum îl prindem, şopti el, Nilă, ia dă-mi perna aia.

- Bă, să nu-mi murdăreşti perna, se împotrivi Nilă.

Paraschiv însă nu-1 luă în seamă, trase singur perna, îi desfăcu nasturii, o despuie de faţa ei, şi făcu semn băiatului să se dea la o parte de pe pat. Vârî apoi mâna între perete şi deodată împinse patul. Prin golul făcut îi ţâşni aproape în faţă un şobolan mare. Paraschiv răcni:

- Daţi-vă la o parte! Al lui Parizianu, ţine piciorul aici pe gaura aia să nu fugă.

între perete şi scânduri se vedea într-adevăr o gaură, dar mult prea mică faţă de grosimea şobolanului. Băiatul puse piciorul pe ea. Paraschiv desfăcu faţa de pernă şi pândea şobolanul care alerga tremurând ca o piftie pe la colţurile odăii, încerca să se urce pe pereţi.

- Stai tu, fire-ai al dracului, dacă nu te prind eu acuma pe tine, zise Paraschiv.

Şi într-adevăr, când bestia se repezi la un moment dat printre picioarele lui, Paraschiv îi puse înainte gura desfăcută a feţei de pernă şi îl văzură toţi zbătându-se şi chiţcăind înăuntru ca un purcel. Paraschiv ţinea strâns faţa de pernă; cu ţigara in gură, şi pe chipul lui se aşternuse o expresie schimonosită, dar nu pentru că prinsese şobolanul, ci pentru ceea ce tocmai îi trecea prin cap să facă cu el.

- Bă, zise Nilă ameninţător, aruncă-1 dracu afară pe coridor, să nu-1 storcoşeşti în pernă, că...

- Cum afară pe coridor, strigă Paraschiv, să vie iar? Bă, da' deştept mai eşti şi tu, mă Nilă, mă mir cum dracu te tin ăştia pe aici şi nu te dau afară. Ia deschide fereastra, al lui Parizianu!

Băiatul o deschise. Paraschiv ridică faţa de pernă cu şobolanul, se apropie, scoase mâinile şi urlă:

- Veniţi, bă, să vă uitaţi.

Nilă nu veni, dar Achim şi al lui Parizianu se lipiră cu burţile de marginea geamului şi se uitară în jos să vadă ce-o să se întâmple. Bulevardul era înţesat de oameni, se mişcau încoace şi încolo ca într-un furnicar. Paraschiv apucă faţa de pernă de fund, o răsturnă şi o scutură în capul lor, şi şobolanul căzu în vid. II urmăriră cum se rostogolea în aer cu burta în sus, făcându-se din ce în ce mai mic. Şi când ajunse jos se auzi o izbitură, ca un plescăit într-o apă, apoi ţipete de groază, urlete subţiri de femei. Se retraseră de la fereastră şi Paraschiv râse gâfâit şi îi aruncă lui Nilă faţa de pernă în cap.

- Na, mă, zise el, te-am scăpat de gherlanî

- A căzut în capul cuiva? întrebă Nilă curios.

- Uite-al dracului că n-a căzut, zise Paraschiv, s-a făcut terci pe trotuar şi i-a stropit pe ăia cu sânge!

Şi râse iar şi se trânti pe pat cu ţigara în gură şi trase iar cu sete din ea, de i se văzură acum parcă şi măselele, nu numai dinţii.

- Şi zi, mă, al lu' Parizianu, ce mai face tac-tău, strigă Achim, roşu la faţă şi ei de vinul băut, cu ţigara între degete.

- De ce-ai venit, mă, p-aici? zise şi Paraschiv.

- A venit la Bucureşti, îl informă Nilă, dar cu îndoială, urmând, după glasul lui, ca băiatul să mai spună o dată dacă e adevărat şi, dacă vrea sau dacă poate, să mai spună şi de ce a venit, că el nu prea înţelesese.

- Ai vreun servici pe-aicea, mă? zise Paraschiv cu respect.

Putea să aibă, avea patru clase de liceu şi nu strica să vorbeşti cu consideraţie despre cineva care te uiţi la el că e mai mic, dar nu ştii ce ajunge şi poţi să ai nevoie de el.

- Sau ai venit şi tu că ai auzit că pe aici umblă câinii cu covrigi în coadă? adăugă el, văzând că băiatul tace.

Deci se putea să ajungă şi mai rău şi atunci n-avea nici un rost tot respectul, cu toate clasele lui de liceu.

Nilă zise:

- O să stea pe la mine dacă n-are pe unde, anunţă şi parcă se lăudă el, dar apoi tăcu, prins parcă de mari îndoieli.

- Cum să stea pe la tine, se zborşi Paraschiv, şi dacă pleci în concentrare unde mai stă?

- Treaba lui, ce-ţi pasă ţie?

- De ce să nu-mi pese, nu mi-e nepot de văr?

- Ce, o să-1 iai tu la tine? se hlizi deodată Nilă şi se uită în toate părţile atât de triumfător încât s-ar fi zis că aştepta să râdă pereţii de pretenţiile lui Paraschiv.

Achim se dădu pe spate şi râse în felul lui, de parcă se înăbuşea.

- Şi tu ce râzi, mă! blodogări Paraschiv scos din pepeni, îl iai tu? Ia să vedem unde îl iai? Şi adăugă pe deplin edificat: Deşteptule.

Se lăsă tăcerea şi câtva timp toţi trei fumară, pierduţi în plăcerea pe care le-o făcea lor tutunul. Paraschiv rânjea mereu, trăgând din ţigară şi avea pe chip acea expresie amestecată a celui ce caută pe îndelete în creierul lui ce să mai scoată din ceea ce venirea atât a tatălui cât şi a nepotului îi stârnea amintiri. Se uita la ei şi toate se cântăreau în el şi îi apăreau pe faţă cum se schimbă lumina când trec norii prea repede pe un cer nestatornic. Nu se topiseră prea mulţi ani de când nu-1 mai văzuseră pe tatăl lor, dar totuşi erau ani şi ce făcuseră ei trei fugind de acasă şi furând, atât de nepăsători faţă de o posibilă întoarcere, pe care fapta lor n-o mai îngăduia? Ce putea tatăl lor să înţeleagă din ceea ce ei îi arătaseră şi ce trebuia el să ghicească din felul lor gâtuit cu care se răstiseră ceasuri întregi unii la alţii? Ce să înţeleagă acum din tăcerile lor fără rădăcini, din fiimul ţigărilor lor? Că degeaba avea băiatul acela al lui Parizianu patru clase de liceu, că nu era adică, şi n-avea cum să fie altfel decât ei, sau chiar dacă avea să fie, asta era ceva atât de îndepărtat încât până atunci totul avea să se uite, toate cuvintele Şi toate gândurile spuse cu glas tare sau doar lăsate să fie înţelese dintr-o gâjâitură sau mârâitură? De asta le ardea lor acum, ce ‹‹a cu al lui Parizianu?

- Paraschive, Nilă, Achime, zise deodată Moromete cu glasul lui de odinioară, cu care îi scula dimineaţa din somn pe cei trei, Paraschive, Nilă, Achime, repetă ca şi când cu adevărat urma să-i trezească dintr-un somn în care însă trăiau cu ochii deschişi şi care le punea viaţa în primejdie, ascultaţi... Ascultaţi că am ceva să vă spun o singură dată... Sunteţi copiii mei orice-aşi face, şi eu sunt tac-tău, oricum aţi vrea voi s-o întoarceţi... A venit timpul să recunoaştem fiecare... Greşit a fost că nu v-am lăsat în sat să vă arăniţi... Greşit a fost că aţi fugit de acasă când puteaţi să vă faceţi rostul vostru şi să munciţi pământul... Dar dacă voi aţi uitat de acest lucru, eu n-am uitat... După fuga voastră n-am avut decât un singur gând şi gândul acesta a fost la voi... Cum să fac... Cum să procedez ca să aflaţi că muncesc pentru voi şi că puteţi să vă întoarceţi fără grijă şi să găsiţi tot pământul la un ioc cum fusese?... Şi mi-am reparat greşeala mea, am muncit zi şi noapte să pun la loc pogoanele vândute... Şi am reuşit... Am mari speranţe, dacă nu-1 mai dau pe Niculae la şcoală (şi n-o să-1 mai dau fiindcă îi ajung şi iui clasele care le-a învăţat să se arănească şi el) să mai cumpăr un pogon şi să refac totul complect şi să-mi mai rămână să ne facem noi, adică eu şi mă-ta şi ăilalţi o cojmelie alături şi să vă rămână vouă casa, s-o măriţi şi să vă însuraţi în ea... Paraschive, Nilă, Achime, e timpul să reparaţi şi voi greşeala voastră... Am la mine banii, nu vă vorbesc în vânt... întoarceţi-vă acasă... Ce vă aşteaptă pe voi aici, măi, copiilor!? Să muriţi într-o odăiţă ca asta, în timp ce acasă aveţi bătătura largă şi pământul întins cât vezi cu ochii?... Să fie de aur meseria ta, Paraschive, şi tu să câştigi bani cu duiumul, Achime, iar tu, Nilă, să ajungi portar şef şi nu face să trăieşti printre oameni străini care nu te cunosc de când erai mic, cum te cunosc cei din satul tău şi te jucai prin ţărână cu ei... Un bine a ieşit pentru voi stând aici trei ani în Bucureşti, n-aţi pierdut timpul degeaba, aţi învăţat ceva, ştiţi şi voi ce e lumea şi ce sunt oamenii, dar nu atât încât să vă daţi seama că o clipă mai mult dacă mai staţi n-o să mai puteţi să vă întoarceţi înapoi chiar dacă aţi muri... Şi de ce să muriţi când sunteţi băieţi tineri? De ce să pieriţi în floarea vârstei? Paraschive şi Nilă şi Achime? Ai?! De ce să vă prăpădiţi?!!...

Era ca şi când acest lucru nu mai putea fi înlăturat. Era adevărul care se oprise deasupra lor la toţi, părinte şi copii, şi nu mai vroia să părăsească odaia. Moromete tăcu. Peste feciori căzuse o tăcere împrăştiată în care cuvintele tatălui, neputându-se despărţi în trei părţi, înţelesul lor îşi pierdea din putere şi ajungea la urechile celor trei micşorat şi demn de dispreţ. Ce mai vroia şi ăsta acum? Cine l-a pus să se răsucească aşa atâţia ani, să mai muncească pentru ei, aşa cum zisese, când dacă i-ar fi întrebat pe ei mai din vreme... Era cel din urmă lucru care putea fi bănuit la un om cu o fire ca a lui pe care i-o cunoşteau de când erau mici... Veşnica lui istorie cu dusul la munte de care erau acum sătui după ce toată tinereţea îşi bătuse joc de ei că nu sunt în stare de nimic şi că să fie el muntele ăla de aur, şi degeaba se duce Paraschiv cu căruţa, că trece pe lângă el şi nu-1 vede. Ei, acum ce mai vrea? S-a răzgândit?! Ii vrea îndărăt acasă? Va să zică e bun acuma Paraschiv! Şi te pomeneşti că e bun şi Nilă! Mai târziu ei spuseră ce mai gândiseră încă în clipele acelea: că aşa era, cât o duseseră rău prin Bucureşti, alde tat-său nu vrusese să audă de ei. Şi acum, când le mergea bine, nu-i mai plăcea, venea el să-i aducă iar acasă, să zică lumea că n-au fost în stare de nimic şi tot tat-său le-a făcut şi le-a dres. încât, nu văzură, după nesfârşita tăcere care se aşternu în odaie, cum pe chipul încordat ca de lemn al lui Moromete se rostogoliră broboane de sudoare.

- Nu vreţi, strigă în cele din urmă Moromete, cu un glas înalt. Nu vreţi nicidecum! Bine, Paraschive, bine, Nilă şi Achime. Bine! Mi-am luat mâna de pe voi. Mâna mea deasupra voastră nu mai există.

Şi cu aceasta se şi ridică, făcu din braţe gesturi ca şi când tot soiul de obstacole s-ar fi ridicat în calea lui şi el le dădea la o parte, cu mişcări exagerate şi teatrale, porni spre uşă, o deschise larg, o lăsă aşa deschisă şi începu să coboare scările. Dar cu toate că nu trântise în urma lui acea uşă, nimeni dintre cei trei nu se ridică să-1 urmeze sau măcar să-1 însoţească şi să-i bâlbâie vreo promisiune, semn că, măcar dacă nu mai putea să facă lucrul acela care li-1 cerea el, ţineau la el şi-1 înţelegeau...

... Şi se dovedi apoi, în anii care urmară, că el păstra mereu acea uşă deschisă în urma lui, doar-doar se vor întoarce băieţii lui acasă; nu-1 dădu mai departe pe Niculae la şcoală, deşi ar fi trebuit, dacă ar fi înţeles că nu mai era pentru el, pentru Moromete, nici o speranţă... Cei trei erau duşi pentru totdeauna...

IV

înainte de a afla toate acestea, Catrina avu timp de mai multe nopţi visuri neliniştite, pe care le povesti însă fetelor cu o expresie senină, fiindcă preotul cel nou, un tânăr care nu-şi lăsa barbă, îi spuse Ia o spovedanie că foarte rar se întâmplă ca un vis să însemne ceva. „Nici cele bune, părinte?" întrebă mama care aproape toată viaţa ei, de când se ducea la biserică, şi-o împărţea între visurile din timpul nopţii şi întâmplările de peste zi. „Ba, cele bune sunt bune, răspunse preotul, dar e mai bine să nu te gândeşti la ele."

Nu puteai însă să nu te gândeşti! Să visezi lângă prispă un om negru călare, cu o pălărie cu pană la cap şi alături o vacă şi ceva mai încolo un lup. Şi pe tac-tău pe prag, închinându-se înfricoşat: Doamne, Doamne! Doamne, Doamne! Ce poate să fie asta? Pe perioade lungi, mai ales în timpul iernilor, când nopţile erau nesfârşite, Catrina Moromete ducea lupta ei neslăbită cu „ăla spurcam" şi semnele de izbândă erau chiar visele, când îi apărea în somn Maica Domnului, sau Sfânta Vineri, sau când le auzea doar glasul. Apariţiile acestea erau cam aceleaşi, şi fetele nici n-auzeau ce spunea, în schimb „Cine-nutrebuie" venea de fiecare dată în altfel, întrupându-se în cele mai ciudate animale şi behăindu-i din gură drept în faţă, de-o făcea să sară până în grinda casei de groază. Atunci se dădea jos din pat, aprindea veşnica ei tămâie, ieşea cu ea pe afară, pe la colţurile casei şi uneori se ducea chiar până în fundul grădinii, la dud şi tămâia şi împrejurul dudului, fiindcă o dată îl visase legat în lanţuri de trunchiul gros al acestui bătrân copac. Catrina era la poartă şi 1-a văzut cum se zbătea să rupă lanţurile şi atunci ea i-a arătat pumnul şi 1-a ameninţat stăpânită de o ură triumfătoare: „Acolo să stai, în vecii-vecilor!". Numai că în aceeaşi clipă s-au şi auzit lanţurile zornăind şi mama nu mai ştia ce s-a întâmplat, doar că a chinuit-o rău cu coarnele. Şi adăugase apoi cu umilinţă că niciodată să nu te bucuri că l-ai răpus, fiindcă numai Dumnezeu e în stare, şi de aia trebuie să te închini, nu să arăţi pumnul.

După ce se ridică din zăcerea în care căzuse aflând cele ce se petrecuseră la Bucureşti, ea îl chemă într-o z< în odaie pe băiat, când nu erau acasă nici fetele şi nici Moromete, şi îi spuse că, dacă până acum ea 1-a ţinut de rău că o să fie bine, de aici înainte să ştie şi el să-şi ia gândul că mai e de trăit lângă alde tat-său, Nu poate să-i spună ce-a auzit, fiindcă îi este frică de Dumnezeu, sunt fapte care se pedepsesc şi Iisus Cristos nu dă voie să amesteci copiii în blestemul părinţilor, când s-o face mai mare o să audă şi el, dar atunci ei vor fi morţi şi cu răsplată dată. Dar nici să-şi prăpădească el viaţa, lângă un tată ca ăsta, nu e drept, aşa că i-a venit timpul să deschidă şi el ochii mari şi să fugă de lângă el, să se ducă în lume şi îndărăt să nu se mai întoarcă. Că nici ea n-o să mai stea mult şi o să se ducă şi ea.

Băiatul n-o întrebă unde şi s-ar fi părut că nici nu auzi bine ceea ce mama îi spuse, fiindcă nu zise nimic, se uita doar într-o parte, cu privirea rece şi neclintită, ca un animal tânăr adus din

pădure, prea crud ca să înţeleagă că a căzut în cursă şi că nu mai e liber să sară gardul şi s-o ia la fugă acolo unde ar fi trebuit să audă chemarea. Dar nici îmblânzit nu părea să fie. N-auzea nimic, sau nu ştia încă să fugă, nu-1 ţineau picioarele!

Un an mai târziu războiul izbucni la graniţa noastră de la răsărit şi ne luă şi pe noi... In sat începură să vină scrisori negre, în unele case se auzeau planşete, dar cum poţi să verşi lacrimi cu o hârtie în mână, nici măcar o fotografie? Suferinţa rămânea astfel închisă ca să trăiască apoi mulţi ani împreună cu cel rămas în viaţă, şi mai mult se plânse la moartea lui Boţoghină, care se vindecase de piept dar se apucase iar de muncă şi boala, revenind, nu-1 mai iertase, decât de cei care se auzea la un moment dat că sunt daţi undeva departe, pe ger sau pe noroaie, morţi, sau dispăruţi, sau prizonieri. Mulţi însă, înainte de a pieri pentru totdeauna, se întorceau de câteva ori pe acasă, îi vedeai veseli şi sănătoşi (le pria viaţa de cazarmă, unde mâncau mai bine decât ce le puneau ai lor în sat pe masă), în hainele lor verzi, cu tinerele lor muieri agăţate de gât, topite că îi aveau cu ele (nici nu se mai sfiau, se uitau la ei şi le curgeau lacrimile şiroaie), că permisia era lungă, de câte două, trei şi chiar şase luni şi că cine ştie dacă în acest timp focul negru nu se va opri şi bărbaţii lor vor scăpa astfel cu viaţă. Soarele strălucea luminos pe cer şi înfloreau salcâmii şi nu se putea ca oamenii să se omoare între ei, aşa tineri! Cine e mai bătrân şi a mai trăit poate să mai creadă, că lui nu prea îi pasă, dar cum să nu mai trăiască Gheorghiţă al ei, cu care nu e nici un an de când s-a măritat şi are de la el copil mic?... Nu e aşa, Gheorghiţă? Nu e aşa că n-o să te mai prindă până îţi trece ţie concediul? Că spunea Bibina, că spunea Cornel că e ori, ori, dacă nu-i bate nemţii acum pe ruşi, până în iarnă, îi bate ruşii pe nemţi! Da, asta în orice caz, dacă nu-i bate ăia pe ăia, atunci îi bate ăilanţi pe ăştelanţi! Nu râde Gheorghiţă, nu râde, mă ţipa atunci femeia, cuprinsă de groază, simţind că nu era nimic adevărat din ceea ce auzise, şi credinţele ei erau prea plăpânde. Şi într-adevăr lunile treceau, trecea şi concediul şi zadarnic se agăţau şi mama şi sora şi tânăra nevastă de tunica ostaşului, nici ele nu credeau că există cineva pe lume care ar putea să-1 împiedice să se ducă şi mai ales să-1 ferească dinaintea glonţului. Şi nu trecea mult şi era văzută pe uliţe femeia, galbenă de sus până jos, parcă şi picioarele ei tinere rămăseseră fără sânge. „Ce e cu tine, Tincuţo? Nu cumva a murit Gheorghe al tău?" „A murit, ţaţă Paraschiva!" „N-o fi şi el prizonier, Tincuţo?" „Nu, ţaţă Paraschivo, e mort, că am întrebat, când nu ştiu ei bine. îl dau dispărut sau prizonier dar nu zic că e mort dacă nu au văzut cu ochii!" „Şi tu eşti acum liniştită, biata de tine!" „Ce să fac, ţaţă Paraschivo!" „Ce să faci, eşti mai galbenă ca frunza când cade ea toamna din pom, vezi să nu te prăpădeşti şi tu!" „Ar fi bine să mă prăpădesc şi eu, ţaţă Paraschivo, dar uite că nu se poate, că nu eşti cu el acolo, să mori odată cu el! Dacă o să trăiesc, o să am grijă de copil, dacă nu, e loc şi pentru mine în deal la cimitir." Şi luni de zile apoi privirea ei rămânea mai departe liniştită şi pustie pentru ca la un moment când auzea că a venit cineva de pe front să se îmbrace şi să se ducă la el. Nu era al ei, ştia ea, dar venea de acolo de unde el pierise şi vroia sa-1 vadă, să-1 întrebe... I se făcea rău de pe la poartă, dar se ţinea bine până intra în casă şi îl vedea în costumul lui militar... Atunci se agăţa cu mâna de prag şi scotea un ţipăt care până Şi pe soldat îl împietrea; parcă sfâşia lumina zilei glasul ei subţire...

Moromete primi şi el într-o zi cunoscuta hârtie cu chenar negru în care se spunea că Nilă pierise în luptă la Cotul Donului. Nu se ştie pe ce căi se află mai pe urmă că regimentul lui de dorobanţi trăsese şi în ruşi şi în nemţi, care vrusese să-i vâre pe ei înainte într-o luptă grea, şi de aceea muriseră atât de mulţi. e spunea că după luptă, alte unităţi îi găsiseră pe ai noştri aruncaţi într-o fântână şi că printre ei fusese şi Nilă. Moromete

stătu o jumătate de zi nemişcat în pridvor, cu fruntea plecată şi cu hârtia în mână şi nu se putu şti dacă în acest timp îi cursese vreo lacrimă sau rămăsese doar aşa învăluit şi parcă paralizat de mişcarea nevăzută a aripilor morţii, care se opriseră şi deasupra casei lui. Mama şi fetele îi făcură lui Nilă un parastas împreună cu muierea aceea din fotografie, cu care între timp se însurase şi avusese cu ea un copil; venise şi ea la socri cu acest prilej şi după parastas plecă.

In acest timp, aşa cum spusese, mama începu să se îndepărteze din ce în ce mai mult de casă, stăpânită acum de o ură care nu se mai vedea, însă mai ameninţătoare, fiindcă tocmai în acea vreme se mai petrecuse în familia ei ceva care părea parcă menit s-o aţâţe şi mai tare. Războiul nu stinge nimic între oameni, aşa cum o flacără mai mare nu stinge una mai mică, ci dimpotrivă, parcă o înteţeşte. Ce se mai întâmplase încă?

In prima ei căsătorie Catrina se măritase cu un băiat de care nimeni nu-şi mai aducea aminte, unul al lui Năfliu, nu era nici el mai mare decât ea, nici nu făcuse armata, murise apoi repede de apă la plămâni, lăsând-o văduvă în plin război (era vorba de primul război) şi cu o fată pe care o născu după moartea lui. Se apucase, acest băiat, să sape un gropan, să-şi facă o fântână în fundul grădinii şi nu-şi dăduse seama cum intrase răcoarea în el şi îl pusese la pat o oftică fulgerătoare, în câteva săptămâni se prăpădise. Catrina venea în Siliştea-Gumeşti dintr-un cătun vecin, dintr-o familie numeroasă dar nu săracă şi, după moartea tânărului ei bărbat, vru să se întoarcă la ai ei, şi să ia bineînţeles şi fetiţa cu ea, dar socrul, bătrânul Năfliu, care nici el nu era un om sărac, îi spuse să stea la el, sau în orice caz, dacă voia să plece şi să se mărite cu altul, ceea ce n-avea dreptul s-o împiedice sau s-o învinuiască, atunci să-i lase măcar fetiţa, nu imediat, se înţelegea de la sine, ci după ce avea mai întâi s-o alăpteze şi s-o înţarce. Catrina rămase, dar nu aşteptă prea mult cu alăptatul fetiţei şi începu să lipsească nopţile de acasă, spre furia socrului, care era silit să tacă, de frică să nu rămână pentru totdeauna fără fetiţa fiului său (singurul pe care îl avusese).

Se află în curând cine era cel de la care se întorcea în zori şi cu care foarte repede de altfel născu un copil de văduvie: primarul satului, un bărbat şi el la fel de tânăr, pe care însă lipsa unei mâini îl scutise de armată şi de război. Nu fusese nici o înţelegere între ea şi primar, acesta nu-i făgăduise nimic în ceea ce privea căsătoria şi de altfel ea nu-i ceru nimic. El însă se purtă într-un fel neaşteptat, câţiva ani mai târziu, când se termină războiul şi se făcu reforma agrară, îl trecu pe bărbatul ei printre eroii căzuţi pe front şi îi dădu un lot mare de opt pogoane, ca văduvă de război, iar copilul, de astă dată un băiat, îl luă el, ca s-o lase liberă, să se mărite fără copii - ştia şi el că socrul vroia fetiţa.

De ce se purtă primarul atât de neobişnuit cu ea şi n-o luă mai degrabă de nevastă din moment ce acceptă să-i ia copilul? Se spunea că el ar fi vrut, că ţinea la ea şi la copil, dar că s-ar fi opus părinţii lui, oameni într-adevăr foarte bogaţi, tatăl fiind unul din proprietarii mari ai pădurii Cotigeoaia şi al încă unui mare număr de pogoane de vie şi de câmp şi că trebuia să ia una la fel de bogată, dintr-un sat vecin, cu ameninţări că dacă nu se supunea îl goneau de acasă şi partea lui de avere i-o dădeau fratelui mai mic, la care de altfel părinţii şi ţineau mai mult. Se mai spunea că în ceea ce privea copilul, primarul se înţelesese singur cu viitoarea nevastă şi că în faţa acestei situaţii părinţii nu mai ziseră nici ei nimic...

Cu opt pogoane de pământ Catrina se mărită repede cu Iile Moromete, proaspăt întors de pe front şi împroprietărit el însuşi cu un lot mare. Fetiţa rămase bătrânului Năfliu „în vale", adică acolo unde îşi trăise Catrina anii de dinaintea vârstei de douăzeci. în noua căsătorie născu două fete şi un băiat, adică pe Tita, pe Ilinca şi pe Niculae, iar între timp fetiţa „din vale" crescu şi ea şi într-o zi se mărită.

Măritişul acesta căzu ca un trăsnet peste capul mamei şi se petrecu în acelaşi an când cei trei fugiră de acasă. Fata nu

spusese nimănui nimic şi pur şi simplu adusese într-o seară în casa bunicului pe unul Albei, un flăcău înalt şi spelb, cu mâinile lungi, dulgher de meserie, dar foarte sărac, lucru care aproape că o năuci pe Catrina. Se duse la ea în aceeaşi seară, intră în casă şi îi spuse fetei aceste cuvinte: „Bine, fă, Mariţo, mă-ta sunt eu, fa, sau cine sunt?" Adică cum era cu putinţă să se ascundă până într-atât de mama ei că nici măcar s-o întrebe şi pe ea ce zice de flăcăul pe care vrea să-1 ia nu vrusese, măcar aşa, de ruşine pentru mă-sa care o crescuse şi care îndurase cu ea s-o facă mare?! Or, tocmai asta era, că n-o prea crescuse, că socrul ei Năfliu era cel care avusese grijă de ea şi că fata se cam îndepărtase de maică-sa. „Ieşi afară că te împuşc", răcni atunci bătrânul ducând mâna la grinda casei şi într-adevăr luând de acolo o puşcă de vânătoare cu care se ducea el după iepuri, clămpănind din ea şi ieşind furios pe urmele fostei neveste a fiului său, a cărei purtare din tinereţe se pare că n-o putuse uita niciodată; acum însă venise ziua răzbunării.

Se luă după ea cu puşca aceea în mână şi de pe prispa casei ţinti spre umbra fugară a mamei care alerga spre poartă să scape si trase în ea bubuind în noapte, drăcuind şi înjurând. Toată partea aceea a satului se sculă în picioare, în hămăitul câinilor şi bătrânul o urmări pe uliţă şi mai trase o dată în ea şi dacă ar mai fi avut cartuşe pe cele două ţevi ar fi continuat s-o împuşte în felul acesta până ar fi nimerit-o . Norocul Catrinei fusese că bătrânul era prea furios şi arma îi tremura prea tare în mâini, altfel nu se ştie dacă alicele lui pentru iepuri nu i-ar fi găurit cumva spinarea. Bineînţeles că mama veni acasă cu groaza în ochi şi îi povesti lui Moromete ruşinea, dar el nu se grăbi deloc să se ducă „în vale" şi să-1 pedepsească pe bătrân. „Dă-1 în mă-sa de smintit, spuse Moromete flegmatic şi mai adăugă ceva care părea cu totul lipsit de noimă în clipele acelea: Lâsă-1 că moare el mâine-poimâine şi te împaci tu cu Mariţa!" „Eu cu ea? strigase mama scoasă din minţi. în deal la cimitir şi tot nu mă împac."

Se împăcase chiar înainte să moară bătrânul, se pomeniseră după vreun an cu Mariţa şi Albei la ei la poartă pentru împăcăciune, fiindcă Mariţa născuse un băiat şi vroia să facă nunta şi nu se putea nuntă cu părinţii certaţi. Bătrânul îmbătrânise rău de tot, tremurau nădragii pe el, avea peste nouăzeci de ani şi tot se mai uita chiorâş la nora lui, dar avusese loc şi nunta şi nici Mariţa nu prea îl mai lua în seamă, fiindcă bunicul e bunic şi mama e mamă, el avea să se ducă şi nu putea să trăiască certată cu neamurile.

Catrina se îmblânzi, mai ales că Albei îi săruta mâna şi nu era zi să nu trimeată pe cineva, sau să vie chiar el şi s-o întrebe ce mai face.

V

Şi iată că Parizianu răspândi în sat ceea ce aflase de la fi-său. La început Moromete nu observă, dar zilele în care în casă începu să nu se mai facă ba focul în sobă, ba mâncarea să fie bună de dat doar la porci, ba să lipsească de dimineaţă şi până seara atât mama cât şi fetele, începură să se ţină lanţ. „Bă, strigă Moromete cu glasul lui cu care altădată băga groaza în toţi, ce e cu voi? Vă omor pe toţi". Dar nu se mai sperie nimeni, fetele îi arătau dosul, iar mama se îmbrobodea îndelung în faţa oglinzii şi rostea chiar înaintea Iui, cu un glas în care răzbunarea ţâşnea cu violenţă ca dintr-o fântână, izmenindu-se ca să-i imite glasul lui din clipa aceea, topit adică de dragostea lui mălăiaţă pentru feciori: Măi copiilor! Măi copiilor!

Fetele însă nu se înţeleseseră cu mama, ele ştiau una şi bună că orice-ar fi zis tatăl lor acolo la Bucureşti, cei trei n-aveau să se mai întoarcă şi acesta era singurul lucru care le interesa. încât după ce trecu un an, se potoliră şi începură să se poarte iar bine Cu tatăl lor, cu atât mai mult cu cât, deşi era război, Moromete continua să câştige mereu cu drumurile lui la munte şi le dădea °ani să-si cumpere de zestre. Catrina însă continua să spună

că o să se ducă „la ailaltă în vale" şi cu timpul prinse ură şi pe fete. Cuvintele „mă duc la ailaltă în vale" începură să revină în gura ei încărcate de ameninţări întunecoase („o să vedeţi voi!"), stârnind până la urmă în cele două surori o înverşunare surdă împotriva „Alboaicei" care nu se ştie ce-i spunea ea când se ducea pe acolo de reuşea s-o tragă parcă cu aţa. „Mă duc la ailaltă în vale" începu să însemne în glasul mamei că se ducea la cealaltă fiică, spre deosebire de astea de aici, pe care le făcuse cu Moromete şi care „îi semănau" că primeau bani de la el în loc să-i dea peste mână.

Ce-o atrăgea acolo „în vale" atât de tare? Amintirea primului ei bărbat, cu care nu trăise decât câteva luni, a tinereţii care se dusese, a casei în care se întorcea în zori de la cel de-al doilea bărbat la care ţinuse şi unde născuse a doua oară? Sau cu adevărat ura ei împotriva bărbatului era aşa de mare încât chiar se gândea să spargă casa şi să-i lase? Chiar nu mai putea fi dres traiul lor nici cu preţul unei vieţi care îi lega şi care, orice s-ar fi zis, era acolo sigură în bătătură, cu casa şi cu cele două loturi şi fără cei trei? Cei trei nu mai erau, ce mai vroia? „Păi asta credeţi că e în toate ale ei?" se mira câteodată Moromete, dar răspunsul Catrinei care nu întârzia arăta că tatăl se ferea şi că se simţea totuşi încolţit de ceva nemilos care nu numai că nu-1 ierta dar ameninţa să se ţină de el cu o îndârjire din ce în ce mai mare şi să nu-1 lase nepedepsit până în clipa morţii. „Ai crezut că n-o să auzim, spunea mama cu obrajii arzând în flăcări de duşmănie nepotolită. Toată viaţa ne-ai minţit până n-ai mai putut nici tu şi te-am crezut, şi ce ţi-ai zis: «Ia să mă duc eu la feciori, că a venit vremea!»" Ridica pumnul în aer şi ameinţa: „Nu scapi tu numai cu atât, că o să mă duc eu la ailantă în vale. N-o să mă duc acuma, ştiu eu când o să mă duc!" „Ei, când o să te duci?" mai răspundea Moromete curios, fără să-şi dea seama că nu mai avea în spate o familie în care cuvintele şi gesturile lui să fie încărcate cu înţelesuri cu atât mai adânci şi mai de temut, cu cât erau menite să ţină în cumpănă porniri atât de diferite şi de neîmpăcat venind de la nişte copii care ei înşişi aveau nevoie, chiar în fiinţa lor oarbă, de un stăpân care să nu ţină la nici unul din ei dar să-i ţină totuşi pe toţi în frâu. Acum însă, silit să ţină doar la cei care îi rămăseseră, nu ştiuse să ţină aşa cum ar fi trebuit şi cea dintâi care se răzvrătise împotriva lui era chiar mama, care ar fi trebuit să-1 înţeleagă.

„O să mă duc când o să intri în anul morţii şi o să începi să zaci, răspunse Catrina speriindu-le până şi pe fete, care încercară să o potolească, dar nu cu prea mare convingere, fiindcă ştiau că pământul e în mâinile ei şi ţinea de puterea ei la care cât să dea. Iar fetele astea, să prind eu una că stă lângă tine, o brazdă de pământ dacă o să vază de la mine!"

Moromete ieşea afară sau se ridica de unde era şi o lua spre poarta de la drum ca spre poarta mântuirii: dincolo de ea era lumea, mai blândă decât femeia pe care o lăsa în casă, putea să se ducă şi el în lume şi să scape...

Dar nu se ducea, cu toate că uneori întârzia până după miezul nopţii şi pe Catrina o apuca neliniştea îndârjită, că putea în felul acesta să rămână fără el. Nu cumva s-o fi dus de tot? Dacă nu se mai întoarce? In asemenea clipe părea înghesuită de îndoieli dacă făcea bine ceea ce făcea. Tot ameninţându-1 în felul acesta şi neascunzându-i ura pe care i-o purta putea intr-o zi să-1 facă să nu se mai întoarcă. Asta era una. Şi în afară de asta, anul acela al morţii lui părea tot atât de îndepărtat ca şi al ei, zece ani diferenţă mai mult sau mai puţin nu mai însemnau nimic de la o anumită vârstă în sus, iar pe de altă parte, cum de uitase ce zicea Cristos, că trebuie să ierţi greşiţilor noştri de şaptezeci de ori câte şapte? încât valul de ură, fără să-şi micşoreze puterea, se retrase totuşi din purtările mamei şi fu acoperit cu rugăciuni, fără ca prin asta să devină mai blândă. Domnul Cristos nu i-a gonit pe negustori din templu lovindu-i cu frânghia? N-o îmblânzi nici măcar Alboaica (această fată care

avea atâtea daruri) venind ea acum pe la Moromeţi, cu intenţia neascunsă de a o potoli pe mama ei la care ţinea.

Aducea cu ea ba un copil, ba altul, fiindcă ieşeau din fiinţa ei copiii cum ies fructele dintr-o ramură tânără (avusese noroc că Albei al ei nu nimerise pe front şi venea des pe acasă), făcuse vreo patru. Catrina rămase neînduplecată, dar cu atât mai statornică pe drumul bisericii şi când dintr-o vorbă a cuiva sau cine ştie din ce pricină, mai ales de pildă când îi ajungeau la urechi clevetiri că degeaba se duce ea ia biserică, că n-o să ajungă ea în rai după cum a trăit când era tânăra, aprindea candela sub icoana lui Cristos din perete, se lăsa la pământ şi îşi pleca foarte tare fruntea într-o umilinţă atât de totală încât se vedea că nu mai simţea şi nu mai auzea pe nimeni în jur; stătea aşa ceasuri întregi fără să i se audă glasul, cu umerii încovoiaţi şi cu trupul sprijinit în genunchi şi în pumni. în acest timp fetele treceau prin casă cu treburi, dar n-o turburau din rugăciunea ei chiar dacă o căuta sau o striga cineva ia poartă. Se ducea una din ele şi spunea că nu e acasă, să vie mai târziu, acum e plecată... Duminicile arăta ea cel mai bine, îi străluceau ochii când se întorcea de la biserică şi adesea strălucirea aceasta ţinea şi a doua zi şi a treia zi. A patra, a cincea şi a şasea zi se întuneca iar, dar venea duminica şi fetele o vedeau pe drum cum se întorcea cu alte muieri, veselă de parcă se întorcea de la o nuntă, ţinând mănunchiul de busuioc în mână parcă nu ca pe o floare de evlavie păstrată în amintirea slujbei, ci de triumf, menită parcă altor amintiri. „Ce slujbă a ţinut azi părintele Alexandru, spunea ea adresau du-se celor două fiice şi lucirea ochilor îi creştea brusc întinerind-o. în loc să staţi aici cu ăsta bătrânii (ăla nu era deloc bătrân, dar ea se credea în acele clipe fată mare şi nu mai vedea în el decât un sfrijit care se mira că putea să-i fie bărbat), mai bine aţi veni şi voi acolo să auziţi şi voi cum arată părintele Alexandru cu mâna spre cer!"

Acest părinte Alexandru de care vorbea ea şi care venise în locul părintelui Provinceanu, îmbătrânit, ţine, spre supărarea celor doi dascăli, slujba de la începutul până la sfârşitul ei, fără să sară nimic, şi nu înţelegea să revină asupra acestui obicei cu care el, încă de la început, preot tânăr şi neştiutor, venea de pe băncile facultăţii de teologie şi voia să-I introducă aici într-o biserică ţărănească. Ajunseseră cu anii să se certe şi Catrina luă bineînţeles partea preotului. Dascălii săreau răspunsurile, preotul revenea asupra lor silindu-i s-o ia de la capăt, iar lumea din biserică băga de seamă şi la sfârşit se amestecau şi îl întrebau pe parohul cel tânăr: „Ce este, părinte, de ce nu vă înţelegeţi? Fiţi şi sfinţia-voastră înţelegător, sunt şi ei dascăli bătrâni şi cântă amândoi bine". Asta era adevărat, cel puţin unul dintre ei avea un glas care vara se auzea prin uşa bisericii până la pod, ai fi zis că îngerul cobora asupra lui şi îl înzestra în orele acelea cu o astfel de voce frumoasă, înaltă. Ca om însă, acest dascăl era cam grăbit, avea treabă acasă, şi se învăţase ca preotul cel bătrân să termine slujba în cel mult un ceas şi jumătate.

Pe de altă parte iarna nici femeile nu răbdau să stea mult în biserică şi preotul rămânea cam izolat, dar nu se dădu bătut. Făcu rost de lemne, încălzi soba de fontă şi continuă să ţină slujba aşa cum înţelegea el. Când pleca, Catrina îl însoţea spre centrul satului în văzul tuturor. „Frumoasă slujbă mai ţii, părinte", îi spunea ea şi se mai descreţea ia faţă şi se făcea şi el mai vesel. Mergeau împreună până în centru şi acolo Catrina se oprea, preotul o lua spre casa lui şi ea le aştepta din urmă pe muierile cu care venise, să continue drumul.

Cu timpul începu să cunoască bine viaţa părintelui cel tânăr şi aşa se face că într-o zi se întoarse cu obrajii roşii de indignare. Aflase chiar de la el că n-o ducea bine cu preoteasa, că o prinsese cu unul din învăţători (era şi ea învăţătoare) şi că se dusese la protopop şi îi ceruse să-1 mute din Siliştea în altă comună, nu mai putea sta aici. „Părinte, şoptise atunci Catrina

Moromete (şi povestind scena acasă, în clipa aceea îi ţâşniră lacrimile), nu pleca, părinte, nu lua în seamă păcatul, o să treacă vremea şi lumea o să uite." „Nu se poate, răspunse hotărât tânărul paroh, trebuie să plec." Şi plecase. în locul lui veni altul, dar timp de câteva luni Catrina nu se mai putuse duce deloc la biserică. în ziua aceea, şi apoi în prima duminică după plecarea tânărului paroh, nu mâncase nimic şi stătuse toată ziua în pat, potrivnică şi neclintită. După vreun an reîncepu să se ducă regulat la biserică şi apoi după încă un an starea de dinainte îi reveni. Din când în când însă tot o mai auzeau în casă, aşa din senin, cu privirea năpădită brusc de o lumină ciudată: „Ce-o mai fi făcând părintele Alexandru!" „N-o mai fi putând de dorul tău! îi răspundea atunci Moromete batjocoritor, în locul tău aş pune caii la căruţă, l-aş lua pe Albei să-i mâie şi m-aş duce după el: Părinte, ui te-mă şi pe mine, i-aş zice." Şi adăuga subliniind cu umerii neputinţa dar şi cu renunţarea lui de a înţelege ce e în capul unei femei: „Uite aşa!" Fetele chicoteau şi aici parcă s-ar fi putut zice că dragostea mamei pentru părintele plecat i-a adus în suflet destulă lumină ca să-i ajungă toată viaţa şi să-1 ierte deci pe Moromete pentru lucrul acela pe care îl făcuse în timpul războiului când se dusese la Bucureşti. Era neîndoielnic, mai ales când o auzeau spunând cât de frumoase erau odăjdiile acelui preot şi ce bine îi stătea cu ele, spre deosebire de cel care venise, care cu toate că nu era nici el bătrân, dar nu era aşa înalt şi subţirel ca părintele Alexandru şi nici n-avea ochii aşa mari şi frumoşi ca ai lui.

VI

în schimb însă, Niculae, fără să arate vreodată că ţine cu maică-sa, începuse cam de pe atunci sa facă aşa cum îi spusese ea, să se înstrăineze adică de tatăl său şi cu timpul chiar să vorbească din ce în ce mai puţin cu el. Trăgea cu urechea la vuietul întâi îndepărtat al războiului, apoi din ce în ce mai apropiat, pentru ca apoi chiar să vadă cu ochii trecând peste sat în valuri, unul după altul, rostogolindu-se spre apus, întâi nemţii în fugă, şi apoi ruşii după ei... După care se făcu iar linişte şi contingentele mai vechi începură să se întoarcă în sat. Cei mai tineri rămâneau însă mai departe sub arme, fiindcă pentru ei războiul abia începea.

Când băgă de seamă, Moromete încercă să-şi recâştige fiul şi începu prin a-1 lăsa în pace cu muncile, ştiind, desigur, cât de mult îl chinuia pe băiat să-1 pui la muncă şi că era suficient să-i dai cartea în mână ca să faci din el un miel. Dar mai credea el oare în carte după ce atâţia ani îl silise să nu se mai apropie de ea? Mai credea, sau mai bine zis, nu încetase o clipă să nu creadă şi să nu citească pe furiş, fiindcă niciodată nu se petrecuse cu el acea contopire cu lucrul pe care i-1 dădeai să-i termine şi nu reuşise să facă din el un băiat priceput, asemănător cu alţi copii din sat care se dovedesc încă de la o vârstă crudă nemiloşii ţărani ce vor deveni nu peste mai mult de zece ani, adică să se însoare, să vorbească tare, să înspăimânte un bou cu un pumn făcându-1 să scoată un răsuflu scurt pe nări după o lovitură dată în spate, să-şi înjure nevasta cu acel amestec de sentimente în care autoritatea şi dragostea se schimbă în cursul chiar al unui singur cuvânt spus şi să facă să se afle că ştie, dacă o să fie nevoie, să pună mâna pe măciucă şi să dea fără şovăială la cap oricui ar îndrăzni să se lege sau să-i fure ce este al lui, chiar şi un cap de aţă.

II trimitea de pildă să mături oborul şi să dea coceni la iapă, care fătase. Niculae se ducea în obor, dar tatălui i se părea pesemne că durează prea mult acest măturat şi răcnea: „N-ai auzit, mă, să dai coceni la iapă?" Niculae lăsa maturatul şi se ducea după coceni şi la întoarcere, cu ei în braţe, ocolea o furcă aruncată acolo de cine ştie cine. „Ridică, mă, chiorule, furca aia de jos, nu vezi că o să te înţepi în ea?", se auzea iar de pe undeva de unde îl urmărea vocea tatălui şi Niculae se apleca să lase cocenii jos şi să ridice furca, şi atunci se apropiau paşii

din locui unde se auzea vocea şi Niculae parcă ar fi avut capul de lemn, astfel de sunet scotea palma ca de curea lipindu-se de tidva lui.

îşi revenise cu încetul şi ajunse flăcău, şi îl sprijinea acum atent pe tată în toate treburile, dar tot nu se purta în mod obişnuit, în privire întârzia să-i apară, ca ia ceilalţi, acea strălucire aprinsă când pe dinaintea lui îşi legăna trupul o fată sau o muiere tânără; rămânea umbrită ferind vechea strălucire de pe vremea când era elev si ca nişte găini bete se învârteau fetele în preajma lui, fără ca el să ie vadă. Iar cele care ştiau prea multe aveau expresii de nelinişte când îl priveau, ca şi când vederea acestui flăcău le-ar fi amintit cu spaimă că ele pierduseră de mult ceea ce el încă păstra, deşi era băiat: credinţa că dincolo de poartă se găseşte o grădină şi în grădină se găsesc încă neculese florile nevinovăţiei. Ele se tăvăliseră însă de mult în aceste flori şi ştiau că pentru ele grădina îşi schimbase pentru totdeauna înfăţişarea.

Cam prin vremea când Moromete începuse să-1 lase în pace cu treburile, o fată îl prinse totuşi în capcană. Trecea într-o dimineaţă de sărbătoare prin Cotoceşti (cătunul în care erau adunate aproape toate neamurile iui Aristide), îl trimisese taică-său să ia un dublu de ia cineva care nu vrea să-i mai aducă îndărăt, şi pe drum îl chemase ia un moment dat peste o ulucă glasul şoptit al unei muieri care îl chema să intre înăuntru. Era în dreptul casei unuia dintre cei care aveau porţile mari, un om care nu era bogat dar trăia bine, îşi dăduse fata la o şcoală profesională... îl chema Costică Roşu... Era de Rusalii, sărbătoare in care morţii se cinstesc prin praznice date acasă fără slujbă şi "la care se mânca pilaf din făină, din porumb dat la piatră ca să iasă doar un fel de grăunţe care erau fierte în lapte şi îndulcite cu zahăr, sau din orez. înainte de praznic, gazda spăla pe toată lumea chemată pe picioare, obicei rămas în sat din ceaţa îndepărtată a timpului. Niculae ezită... „Păi, ţaţă Gherghino, se bâibâi el, eu ..." dar în cele din urmă intră.

Bâlbâială asta nu era numai a iui. Casa lui Costică Roşu fără să fie mai mare decât a altor oameni bogaţi din comună, cu trecerea anilor începuse totuşi să pară că e. în primul rând curtea era de trei ori cât una obişnuită şi era plină de fanare, hambare, coteţe, grajduri, pătuluri şi căsuţe mici de porumbei, ridicate sus pe un soi de prăjini înalte cât un salcâm sau lipite de acoperişurile pandurilor. Porumbeii împânzeau aerul când zburau, Costică avea sute, de toate culorile şi de toate soiurile, jucători şi prăsitori, ştafete, dintre cei care cântă sau dintre cei care se giugiulesc tot timpul Se ştie că rudele acestei familii mâncau cât voiau carne dulce de porumbel. Pe o rază mare a satului nimeni nu mai creştea aceste păsări, ştiut fiind că cei care aveau puţini îi pierdeau, fiindcă se lipeau în cele din urmă de un cârd mai mare şi se amestecau şi nu-i mai puteai pe urmă nici cunoaşte şi nici aduce înapoi. De prin aceste construcţii ale gospodăriei lui Costică se zăreau coşuri de locomobile, piese detaşate de batoze, grape şi boroane mari, rotile şi cormane cu care gospodarii îşi cultivau hectarele... Dincolo de curte se întindea grădina... Părea fără sfârşit, fiindcă pe lângă pomi şi zarzavaturi era plină şi de bălării, lipane cât roata căruţii şi bozi nemaipomeniţi, ai fi zis, dacă n-ai fi ştiut ce sunt, că trebuie să fie un soi de struguri, cu fructul lor negru pe care unii ţărani îi cereau voie lui Costică să-i culeagă şi să facă din ei ţuică (atât de rea încât era de mirare că nu mureau bând o asemenea distilaţie otrăvită). Grădina dădea în râul satului pe care îl împingea mult spre mijlocul văii spre care se trecea pe un pod de lemn, cu pilonii atât de vechi încât creşteau din ei, câteodată, firişoare de iarbă şi mici flori de câmp... Găinile lui Costică Roşu ouau pe sub aceste bălării şi bozi din grădină; umblau câinii după ele şi îi vedeai nu o dată cum fug pe vale cu ceva alb în gură. Tot atât de adesea însă se auzea din Cotoceşti şi câte un trăsnet de puşcă de răsunau văile şi se ştia atunci că alde Costică Roşu nvai redus cu unul numărul câinilor care dădeau târcoale

orătăniilor lui. De altfel nu numai jigodiile care se apropiau astfel de gospodăria aceasta uriaşă aveau un aer hăituit. Femeile sau copiii care din cine ştie ce pricini trebuiau să împingă marea poartă de la drum a curţii aveau în ei un aer nesigur, gata s-o închidă dacă cine ştie ce semn li s-ar fi părut că face ca intrarea lor, deşi cunoscută sau dorită de unul din membrii familiei, s-ar putea să nu fie dorită de ceilalţi, sau chiar de unul singur dintre toţi, şi-atunci cel mai bun lucru era să rămâi dincolo de drum şi să aştepţi acolo să ţi se spună ce să faci. Din pricina asta erau sărbători şi obiceiuri care ocoleau casa lor, Femeile se fereau duminica în zori Ia cimitir, după ce se termina jelitul morţilor, să se apropie de înstărita muiere a lui Costică şi să-i ofere colacii lor mici, să nu se spună cumva că s-au dus să primească colacii ei frumoşi şi mari, sau cozonacul cu care îşi umplea coşniţa. Unele se mai apropiau, dar nu dintre cele socotite sfioase sau cu ruşine şi tot aşa se întâmpla şi de sărbătorile Rusaliilor, când grupuri de băieţi şi fete intrau prin curţi la spălatul picioarelor. 1^ vedeai cum ocolesc două feluri de case: pe cele prea nevoiaşe, unde ştiau că gazda o să le dea păsat de porumb rău făcut, de nu puteai să-1 mănânci (şi nu intrau câteodată chiar dacă femeia, cu o înfăţişare speriată, văzând că băieţii şi fetele nu vor, ieşea la poartă şi îi chema cu gura), şi pe cele prea bogate, să nu zică pe urmă că au intrat să mănânce străchinile lor dulci de orez cu lapte, fiindcă acasă nu aveau. Cutare putea să se ducă, nu era chiar cea mai mare necuviinţă, dar pe urmă acasă, ai lui îi scoteau totul pe nas, nu-i fusese, i se spunea, ruşine să intre acolo, să creadă lumea că e nemâncat? Astfel că, bogatul şi săracul se pomeneau la sărbătoarea morţilor făcând amândoi acelaşi gest de umilinţă, ieşind lângă stâlpul porţii şi chemând în şoaptă: Florico, Gheorghe, hai veniţi!

Astfel intrase şi Niculae în ziua aceea în marea curte a lui Costică Roşu. Fusese ultimul chemat, în curte mai erau şi alţi băieţi şi fete, cei mai mulţi desculţi (Rusaliile cădeau în iunie), toţi foarte veseli şi gata să se supună obiceiului. în mijlocul curţii gazda pregătise două căldări mari cu apă fiartă, în timp ce rudele o ajutau pe muierea lui Costică aducând pelin din fundul grădinii. Presărară iarba argintie în jurul căldărilor şi făcură acelaşi lucru până la scara pridvorului, să calce băieţii şi fetele pe ea când aveau să urce şi să se aşeze la masă - şi spălatul picioarelor începu. Spălau cele două femei, bătrâna şi nora, şi trecu apoi la căldare, cu mânicile şi rochia sumese, şi fiica. Şcoala ei profesională n-o scutea de treburi în casă, asta nu însemna că ea se omora cu ele. Era o fată cu mişcări încetinite şi stăruitoare şi când începu să spele, după un timp bunica striga la ea cu acea voce parcă a altcuiva, care ştie dinainte că vorbeşte zadarnic, dar că nici altceva mai bun nu are de făcut: „Hai, Ileano, dă cu mai multă apă, eu am spălat trei şi tu de-abia unul".

Ileana parcă nici nu auzi, dar nici bătrâna nu mai stărui, nu era acum timpul, în zi de sărbătoare, să-i spună în faţa străinilor ceea ce îi spunea pesemne de mai multe ori pe zi la ei în casă. Niculae îşi scoase piciorul gol din sanda, îl puse pe buza căldării şi fata începu, cu mişcările ei moi, să-1 spele şi pe el. Mâinile îi erau închise la culoare, cum îi era şi obrazul. Deasupra piciorului flăcăului întârzia îndelung şi gâtul ei oacheş, pe care alunecau în părţi două cozi negre, cu străluciri de castană, stătea liniştit sub ochii lui. La al doilea picior se întâmplă ceva, fata scăpă săpunul din mână şi se aplecă fără veste şi începu să-1 caute, cu braţul dezvelit până la umăr, pe fundul căldării. Băiatul îşi pierdu echilibrul în aceeaşi clipă şi se feri să nu se sprijine de ea şi atunci mişcarea fetei se opri şi ea ridică privirea în sus Şi se uită la el. Niculae puse din nou talpa pe buza căldării. Fata scoase săpunul, dar îl scăpă din nou şi din nou se uită la el. De astă dată lovită de o buimăceală care îi încetini şi mai mult Mişcările, de parcă ar fi picnit-o somnul, şi păstrând o mână pe piciorul lui, fata se aplecă şi căutând săpunul îi atinse o clipă

cu sânii coapsa. între timp mama şi bunica terminaseră cu ceilalţi şi care cum îşi scotea piciorul de sub braţul care îl scălda cu mici lovituri de apă fierbinte, călcând pe pelin, o lua vesel spre pridvor şi de acolo se uita în voie peste curtea aceasta întinsă în care poate nu intrase niciodată până atunci.

Niculae însă nu se grăbi să urce după ce fata îl lăsă, arăta parcă supărat de ceva, se încruntase, se dăduse mai la o parte şi stând aplecat peste genunchi se sprijinea de tulpina unui măr care crescuse chiar alături de pridvor şi îşi tot lega şi dezlega mereu curelele de la sandale. Parcă se cocoşase şi nu mai putea sta drept şi nu ştia ce să mai facă să nu bage cineva de seamă că nu-şi mai putea dezdoi spinarea. Gazdele chemară pe tineri într-una din odăile casei şi acolo se aprinseră lumânările înfipte în colaci, mama fetei intră cu o oală nouă în mână în care ardea tămâie, cu busuioc verde şi iarbă albă la mănuşe, tămâie deasupra luminilor care în umbra dimineţii de vară a odăii tremurau în flăcările lor ca şi când ar fi ars direct din mierea galbenă din care fusese stoarsă ceara, picurau pe coaja pâinii şi îngheţau în şiroaie aurii; fetele şi băieţii se închinară toţi deodată şi vocea bătrânei spuse ceva de odihna şi pacea sufletelor celor morţi. Apoi se aşezară toţi la masă şi se aduseră străchini pline cu orez cu lapte şi apoi nuci şi covrigi.

Niculae amuţise şi după prânz se duse ia horă şi rămase tot aşa mut, uitându-se la fata lui Costică Roşu dintr-o parte şi de la distanţă, cu luciri întunecate în ochii lui care până atunci fuseseră luminoşi ca o oglindă.

Când soarele se lăsă dincolo de salcâmi şi începu să cadă amurgul se duse acasă, mancă şi după ce întunericul se aşternu negru peste sat, plecă şi se duse în Cotoceşti. Nu rămase însă pe uliţi, coborî în vale la pod şi acolo se aşeză jos şi începu să se uite în grădina lui Costică Roşu. Nu se vedea nimic, iar în întunericul nopţii, patul uri le şi toate acareturile abia zărite printre salcâmi şi pomi apăreau, pe cerul luminat doar de stele, mai îndepărtate şi mai mari, stârnind o clipă în băiatul singuratic care se uita la ele îndoiala că s-ar afla pe nişte locuri ştiute. Podul de lemn era însă acolo prezent şi sigur, ca şi apa râului care curgea susurând în liniştea nopţii.

VII

în seara următoare, Niculae se duse din nou în Cotoceşti, coborî în vale la pod şi începu să aştepte, urmărind ceasuri întregi tot ceea ce se putea mişca în grădină, tot ceea ce putea semăna cu trupul unei fete, copacii sau ierburile înalte şi negre, stâlpii de la poarta dinspre curte şi cei de jos care ţineau gardul la marginea văioagei. Oricând dintr-unul din ei se putea face doi şi asta ar fi însemnat că ea este. Dar nu se mişca nimic, totul zăcea în întuneric şi linişte. în ziua a treia, după un ceas de când stătea şi se uita, Niculae văzu deodată cum se mişcă lipanele mari de după gardul peste care, de pe pod, se vedea bine deasupra vârfurilor lor ascuţite. Dintr-o săritură fu aproape şi se lipi de un copac. Se uită pe unde ar putea intra înăuntru şi fără cel mai mic zgomot desfăcu două uluci, le dădu într-o parte şi se strecură printre bozi. Acum însă nu se mai vedea nimic Şi se opri, se aplecă pe vine şi căută cu privirea, răsucindu-se încet în toate părţile. Atunci se auzi departe de el un clefăit, precedat de ceva asemănător cu plescăitul ouălor când sunt sparte şi golit de conţinutul lor şi flăcăul se ridică şi se apropie de locul bănuit de unde venea zgomotul. Un câine ridică botul mtre lipane şi în prima clipă se uită la Niculae ţintă, dar apoi se năpusti într-o parte prins de o groază nebună şi se repezi spre u ucile din fund, peste care zbură făcând o săritură de două ori ţnai mare decât era nevoie ca să scape. Pieri ca o nălucă. Niculae ieşi şi puse la loc ulucile cum fuseseră.

In seara a patra era întuneric beznă, nu se mai vedea nimic pe cer şi după câtva timp începu să plouă. Flăcăul însă nu plecă > in curând, şiroaie de apă începură sâ-i curgă de pe pălărie

ca de pe o streaşină. Stătea nemişcat şi se uita în grădina care vuia acum ca o pădure: era foşnetul bozilor şi mai ales al lipanelor care primeau revărsarea din cer pe toată întinderea palelor lor grase şi mari. Undeva, în stânga se auzi o căruţă alergând, cine ştie cine avusese poate intenţia să mâie la câmp şi n-avea coviltir, îl apucase ploaia şi trebuise să înhame şi să vie acasă, sau poate venea de la gară, cu trenul de zece al cărui şuierat se auzea adesea în serile când toată lumea se culca devreme, precedând şi apoi încheind cu un ţipăt lung zgomotul locomotivei, parcă mult mai puternic, ca o rostogolire bruscă de drugi peste un acoperiş de tablă. Acum, din pricina ploii nu se mai auzise. Deodată flăcăul ţâşni de pe pod şi sări spre gard. Nu mai stătu să caute cele două uluci scoase seara trecută, sări pe deasupra lor şi din doi paşi se apropie de o mogâldeaţă care înainta repede spre el cu o haină în cap. Ii dădu haina la o parte: ea era. Rămaseră muţi amândoi şi un timp nu se mai auzi decât zgomotul ploii care potopise pământul. Apoi, din tăcerea care zăcea sub scurgerea monotonă a averselor, amplificându-se şi turburând parcă asemeni unor bolboroseli care puteau fi ale cerului tăcerea nopţii ploioase, murmure înăbuşite se răspândiră în grădina întunecată. „Nu e bine aici, să nu mă mai aştepţi. Dacă nu venea ploaia nu ieşeam. Trebuie să mă duc." „Am crezut că aici o să poţi să ieşi." „Nu pot să ies nicăieri seara, mai bine ziua. Am avut noroc cu ploaia, altfel n-aveam cum să ies." „în Cotigeoaia, în pădure!" „Nu, mă vede lumea; încolo, spre gară, o să spun că mă duc pe la Burdeni, pe la verişoara mea; treci mâine-seară înainte să se întunerícească şi îmi spui fără să te opreşti, am să Fiu lângă poartă." Şi fata se smulse de lângă el şi începu repede să taie grădina în torentele care nu încetau să răpăie asupra ierburilor şi a pomilor.

Trei seri la rând trecu apoi Niculae prin faţa porţii ei, până o prinse şi îi spuse unde. Era chiar pe locurile lor, la jumătatea drumului spre gară, lângă fântâna nouă de la Şanea. Nu se ştia bine cine era acest Şanea, dacă era cumva numele celui cu lotul de lângă fântână sau dacă chiar micul deal care se face acolo purta această denumire. Era din piatră albă curată şi avea o cumpănă de o înălţime ameţitoare, ţi se ura până ajungeai cu ciutura la fund şi până trăgeai pe urmă îndărăt de lumânarea de lemn înnădită în vreo două locuri cu lanţ. Lângă fântână era o cruce mare de lemn, pe care se scrisese odată cu fier înroşit ceva, dar nu se mai putea citi ce anume, ca şi când lemnul ar fi prins rădăcini în pământul bătătorit împrejur de vite şi, crescând, ar fi deformat şi crăpat scriitura. Era vorba de o rugăciune, cum se vedea adesea pe troiţele de la răspântia unor drumuri, sau era mormântul unui necunoscut?

Cine poate să cunoască paşii unei fete care merge pe un drum de câmpie? Când din acest drum dau la dreapta şi la stânga intrări adânci spre locurile îndepărtate, printre porumburi? Ea poate să aibă o soră mai mare cu vitele, un tată sau o mamă la sapă, sau la legat via... Iar Costică Roşu avea pământ în multe părţi, nu avea un singur lot, să fie adică cunoscut pe câmp tot aşa de bine cum îi era cunoscută casa din sat. Fata lui se putea deci duce oriunde ziua în amiaza mare, şi era greu să ştii unde se duce. Ea se oprea însă întotdeauna la fântâna albă de la Şanea, punea mâna pe ciutura fântânii şi începea să tragă de lumânare să scoată apă. Se spăla pe faţă şi pe mâini, îşi scotea sandalele şi se spăla şi pe picioare, apoi vâra din nou ciutura si o lăsa aşa răsturnată. Ia zece lomri distanţă Niculae vedea cumpăna şi ieşea la drum, se uita dacă nu era cineva, îi făcea semn sa se apropie, să intre în grâu şi să aştepte să vie el s-o aducă.

Ileana însă nu era o fată dintre cele care ştiau multe, ci dintre cele care ar fi vrut să ştie, acum cât mai avea timp, înainte de măritişul ei, care urma să aibă loc chiar în luna aceea cu un tânăr preot din Balaci.

Cum nu era fată mare şi bănuia că preotul, cu toată sfinţenia lui, n-o să fie foarte vesel când o să-si dea seama de acest

lucru, îşi spunea în sinea ei că măcar să ştie şi el pentru ce avea s-o pârască pe urmă părinţilor, fiindcă mai mult n-avea ce să-i facă, ştia ea că nu se hotărâse un popă să ia o fată fără multă carte (doar cu patru clase profesionale), dacă n-ar fi fost aşa bogată cum era ea.

Ajungând preoteasă ea nu se rupse de suratele ei din sat şi povesti mai târziu uneia din ele, cu care era prietenă, ce se petrecuse între ea şi băiatul lui Moromete în acele întâlniri pe care le avusese cu el pe lotul lor, într-o covergă, şi de ce totuşi se măritase, sau de ce totuşi, deşi urma să se mărite, se mai încurcase cu Niculae care nu ştiuse nimic de măritişul ei aranjat dinainte... Nu-1 vorbi de bine, îl luă în râs, spunând că nu fusese nimic între ei şi că atunci când fusese se şi terminase. Nu putuse să spună de el că nu ţinuse la ea, fiindcă nopţi întregi o aşteptase în vale la pod, dar decât s-o fi aşteptat-o acolo în ploaie, mai bine ar fost şi el băiat când erau singuri în covergă. Şi tânăra preoteasă se hotărî cu greu să spună de ce îi purta pică şi nu înainte de a mai adăuga încă ceva pe seama lui, care se răspândi apoi în sat şi aflară, nu se ştie de ce, mai ales copiii, care se uitau apoi intrigaţi când Niculae trecea pe drum şi chicoteau după ce el se îndepărta suficient ca să nu le fie frică, să poată s-o zbughească dacă el s-ar fi întors să-i ia de urechi. Nu că nu i-ar fi plăcut şi ei de el, povesti mai departe preoteasa, era frumos când se uita la ea cu ochii şi părul lui pe care îi purta tăiat scurt şi dat într-o parte, nu cu claie mare cum aveau alţii, de ce să zică un lucru care nu e. Dacă ar fi lăsat-o tat-său ea s-ar fi măritat cu el şi nu cu un popă, care ştie ea ce face şi un popă, mai târziu, cu muierile în biserică... A auzit ea... Dar cine a mai pomenit să facă un băiat ce a făcut ei? în loc să-i pară şi lui bine că s-a iubit cu o fată, a amuţit pe urmă alături de ea şi s-a făcut galben la faţă, de parcă nu s-ar fi întâmplat ce s-a întâmplat, ci i-ar fi dat cineva să bea un pahar cu cucută. „Niculae! zic, ce e cu tine? El nimic. Niculae, zic, eşti cumva

bolnav, te doare ceva, ce e cu tine? Spune-mi să ştiu şi eu! Nimic! Tăcea şi parcă nici nu mă vedea. L-am luat de umeri şi zic, Niculae, uite, eu te las şi mă duc până la fântână, mă întorc acuşi. Ziceam că până mă duc eu şi până mă întorc îi trece, cine ştie, o fi aşa, că nu seamănă toată lumea unii cu alţii. Chiran cu care am vorbit eu întâi, mă ţinea numai în braţe şi tot timpul mă săruta, ziceam că mă înăbuşă. M-am dus la fântână, am scos apă cu ciutura, am băut, m-am uitat să nu mă vadă cineva unde mă întorc şi m-am întors. Tot aşa l-am găsit. Nu i-am zis nici eu nimic, l-am lăsat acolo şi am plecat..."

Câteva săptămâni băiatul iui Moromete umblă tăcut şi cu o expresie de suferinţă atât de neacoperită pe faţă încât ai fi zis că cerea ajutor celui cu care îşi încrucişa privirile încărcate de o tristeţe grea. Catrina îi apucă de umăr speriată: „Maică, eşti bolnav, ce e cu tine? Nu mănânci, nu dormi..." Pe urmă Niculae îşi reveni şi privirea lui se făcu iar cum fusese înainte...

VIII

Tocmai în acel an se mărită Tita şi Niculae în loc să se apropie de tatăl său se lipi de proaspătul cumnat, pe care îl cunoştea de fapt de mic, îl chema nea Sandu (numele celălalt, Dogaru, fiind bun doar pentru cei mai mari şi pentru autorităţi), o luă pe Tita îndată ce se întoarse de pe front şi se termină războiul. Toată ziua Niculae era văzut pe la el prin curte, Sandu stând jos şi cioplind vreun ţăruş sau dregând vreo roata, sau vreun gard, sau lângă caii scoşi afară şi legaţi de un salcâm pe care îi ţesăla şi îi buşuma îndelung până le făcea pielea ca mătasea. Era, acest Sandu, un ins cam mare, cu chipul cât un carpător de vârât pâinea în ţest, dar cu arcuiri blânde ale gurii de îngăduinţă dispreţuitoare când se uita la un om şi cu voce mai degrabă fără culoare, dar mult încetinită ca pentru a ^anrrip fălcilor lui late să se poată pune în mişcare şi celui Care ^asculta să se uite mai bine la el si să vadă si dincolo de

ceea ce spuneau cuvintele. Fiindcă atunci când vorbea ai fi zis că i se făcuse milă de cuvintele pe care le spune, aşa mici şi bicisnice cum sunt ele, când trebuie să zici de pildă: dă-mi toporul ăla, sau mişcă roata asta mai aşa, hai să mâncăm. In felul acesta chiar şi acţiunile implicate în cuvinte păreau parcă tot timpul puse sub semnul îndoielii, să-i dai un topor, dracul să-1 ia de topor, să mişti roata, dacă vreai s-o mişti, că poţi s-o laşi şi aşa, sau să te duci să mănânci, mare brânză, ca şi când nemâncat nu poţi să stai! Şi din pricina asta cuvintele şi lucrurile din jurul său parcă se lipeau de el şi el, cu labele lui tinere şi blânde, le dădea parcă la o parte îngăduitor, conştient că nu le poţi alunga orice ai face, şi că cel mai bun lucru e să te foloseşti cât mai practic de ele şi să tragi de pe urma lor foloasele care-ţi revin. După aia le arunci dracului într-un colţ şi mai stai jos la soare pe iarbă cu picioarele desculţe şi vezi ce mai e. In asemenea clipe Sandu avea un fel de surâs care era atât de total, lua adică parte la el nu numai ochii şi obrajii, ci parcă şi picioarele, genunchii şi chiar spinarea lui imensă, lată ca un pat, în comparaţie cu a lui Niculae, surâs care putea să dureze ceasuri întregi şi să nu dispară din fiinţa lui chiar dacă în acest timp s-ar fi înfuriat sau l-ar fi înjurat pe el cineva. Niculae şi toţi care îi erau apropiaţi puteau astfel să-1 vadă adresându-se câte unuia cu care avea ceva: „Mă, al lui Boldeaţă, dacă te mai aud că te legi de mine, mă mai înjuri, pun mâna pe tine şi-ţi rup junghietura gâtului." „Hai, mă, nea Sandule, că nu e adevărat", răspundea acela al lui Boldeaţă cu ochii răciţi de frică. „Eu nici nu aud ce spui tu acuma", zicea Sandu şi îl întreba apoi pe acelaşi ce se aude cu altceva, vreo treabă pe care o avea el cu altul pe care al lui Boldeaţă îl cunoştea. Astea erau cele două stări ale lui: în timp ce se ocupa de lucruri, şi după ce nu se mai ocupa. Niculae îl ştia cam de pe când plecaseră cei trei de acasă, venea deseori pe la ei, scotea un pachet de cărţi din buzunar şi zicea: „Ce dracu-i facem, mă nea Ilie, noi nu mai jucăm un tabinet?"

„Păi să jucăm, răspundea Moromete, dar cu cine?" „Păi mă duc eu să-i chem pe nea Costică al Joachii, pe nea Matei Dimir şi pe Nae Cismaru" (ăştia erau noii prieteni ai lui Moromete, nu cu mult mai tineri decât el, cu care se ducea iernile cu căruţele la munte). „Păi dacă zici că te duci, du-te", zicea Moromete şi, la acest răspuns, Sandu îl descoperea atunci lângă el pe Niculae (în vacanţe, de Crăciun şi Paşti, sau în vacanţa mare). Se uita la el, îi băga un deget în burtă şi îl întreba: „Ce mai faci, mă Cioroşbulingă?" „Ce să fac, bine", răspundea Niculae.

De ce îi spunea el Cioroşbulingă şi ce însemna de fapt numele acesta, nu ştia şi nici nu voia să afle nimeni, dar de ce îi băga un deget în burtă, asta da, era un semn de simpatie, dar nu la adresa lui, ci a soră-sii mai mari, după cum s-a şi văzut mai târziu.

înainte de asta însă Sandu Dogaru stătu în concentrare doi şi apoi încă trei ani pe front, de unde se întorsese cu o gaură în coaste lungă de aproape jumătate de metru şi cu tâmplele brumate, deşi nu avea încă nici treizeci de ani. Rămăsese însă acelaşi - sau cel puţin aşa părea - şi venise şi cu o explicaţie a lui despre războiul din care abia scăpase. I-o dădu lui Niculae îndată ce o luă pe Tita, chiar a doua zi după nuntă, când băiatul veni pe la el şi îl găsi pe Sandu în mijlocul curţii, aşezat pe jos Şi scobind un trunchi de lemn uscat să facă piuă de zdrobit sare in casă. „Scăparăm, mă, Cioroşbulingă, de păsărelele alea care se ouau în capul nostru, să ne facă mai puţini. Asta e, când ne acem mai mulţi, mai vin nişte păsărele, ne mai micşorăm, şi pe urmă iar... Gaura asta a mea în coastă e de la un ou de-astea!"

Niculae era toată ziua pe la el şi cine trecea pe drum îi vedea stand jos pe iarbă, Sandu cu o enormă pălărie pe cap cu borurile trase în ' A *
^ in jos din toate părţile şi cu o cămaşă albă colilie strânsă e tm brâu roşu, Niculae subţirel şi neîmplinit, desculţ şi cu capul gol, cu o frizură tăiată scurt şi dată într-o parte. Din când 111can d tesla sau ciocanul din mâinile lui Sandu se opreau în

lucru la care meşterea, aşa înfipt, minute întregi şi în timpul acesta el îi spunea lui Niculae fără să ia mâna de pe unealtă nu se ştie ce, vorbe îndelungi şi cu neputinţă de ghicit de nimeni, după care, cu un gest de parcă aceste vorbe s-ar fi prelungit prin mână spre lucruri, Sandu scotea tesla sau ridica ciocanul de pe lucrul acela şi se ocupa cu scobirea sau rotunjirea lui iarăşi un timp nemăsurat de lung şi cu clătinări din pălăria aceea ca o roată care vroiau parcă să spună că lucrurile în existenţa lor sunt bine încleştate şi că numai omul nu se ştie ce mama dracului tot vrea... nişte ouă d-alea... să-1 mai potolească... Frânturi de cuvinte pe care Tita, curioasă, le auzea când trecea pe lângă bărbatul ei ca din întâmplare cu un vas sau cu un alt obiect în mână.

Spre toamna aceluiaşi an într-o dimineaţă spre prânz Catrina Moromete era în grădină şi îi ajuta feciorului cu furca să facă nişte glugi de coceni, tatăl plecase pe la gară să vândă ceva, le lăsase lor treaba asta s-o facă. Era ceaţă încă din zori, dar acum era aproape prânzul şi nu se ridica deloc, ba parcă chiar se făcea şi mai groasă, şi s-ar fi zis că ziua nu mai avea oră, cu lumina aceea a ei spălăcită şi cu salcâmii cu coroanele mâncate până la trunchi, înghiţiţi cum stăteau în negura deasă. Unda dealurilor care tăia domol săritura câmpiei peste sat nu se mai vedea nici ea deloc şi satul părea acum lipsit şi de spaţiu, nu numai de timp, cu elementele plutind peste el într-o curgere de pulbere albicioasă care nu se mai ştia ce e, nu mai fusese văzută niciodată. O cioară fâlfâi pe deasupra grădinii numai cu zgomotul şi se pierdu pe deasupra caselor, urmată curând de o puzderie, ale căror ţipete o opriră pe mama cu furca în aer, ca la un semnal ştiut numai de ea, descoperit în aceste croncăniturі care umpluseră cerul. S-ar fi zis că umblau în depărtare pe sub nori, zgâriind cu ciocurile lor ascuţite creierii liniştiţi ai negurii. Când năvăliră peste sat se păru că pustiul din ţipetele lor şi pâlcurile numeroase înghesuite ce se amestecau de-a valma vor împrăştia norii şi vor începe să smulgă crengile salcâmilor,

acoperişurile caselor şi gardurile fumurii dimprejurul curţilor, împânziră satul şi se lăsară peste coşuri şi fanare. Altele se îngrămădiră prin cuibare ori prin podurile părăsite. Cârâitul lor făcu să nu se mai audă de nicăieri nici un alt zgomot şi tăcerea nu pieri din sat nici după ce ciorile se adunară de peste tot şi zburară mai departe.

-Ce-o fi?! zise mama şi deodată lăsă furca jos şi o luă spre casă.

Intră în tindă, trecu dintr-o odaie în alta, reveni pe vatră şi îşi aduse aminte: da, băgase pâinea sub ţest, povesti ea mai târziu, şi din pricina cocenilor o uitase, se gândise că trebuie să se fi ars, vârâse vătraiul în capul ţestului, îl săltase şi trăsese pâinea afară. Când o luase în mână să vadă cum e, i se rupsese în mâini în şapte bucăţi. O băgase din nou aşa ruptă, astupase marginile ţestului cu cenuşă fierbinte şi se întorsese în grădină să-i ajute mai departe lui Niculae la făcutul glugilor. Nu ştia cât trecuse de la venitul ei în grădină şi o dată auzise, în partea aceea a caselor unde stătea fiica ei măritată, ţipete. Nu sta departe Sandu, aci la pod, casa din colţul răspântiei. Lăsase furca şi alergase la drum şi de la drum spre pod, lângă care se vedea lume adunată şi se auzeau mereu ţipete înalte. Era o căruţă care se opri chiar în dreptul casei lui Sandu şi mamei i se tăiară picioarele când văzu, se apropie şi se uită: întins între scoarţele largi ale căruţei, înroşite în câteva locuri de sânge, stătea Sandu galben, abia suflând. O luaseră caii cu el la vale şi îl călcase roata căruţei. Cine nu ţipa povestea cum se petrecuseră lucrurile, cum din pricina cetii caii s-au speriat de un câine care ţâşnise fără veste dintr-un şanţ unde mânca o cioară, şi el a sărit jos fiindcă nu mai putea să-i oprească din hăţuri, pusese piciorul pe răscruce şi alunecase înainte pe şleauri. L-au ridicat pe braţe Şi când l-au văzut aşa mare şi prăpădit pe dinăuntru, dus pe mâinile oamenilor, cele două mame: a fetei şi a lui Sandu au ·Şinat, fiindcă de cinci ani îl aşteptase Tita să se întoarcă din

război, se întorsese şi uite că nu era nici jumătate de an de când se însurase. Nicuiae veni şi el la căpătâiul lui, şi Sandu îl recunoscu şi îi şopti înainte de a muri tot în felul acela al lui de parcă îi era milă de cuvinte, dar de astă dată cam supărat că i se luase puterea şi avea glas slab: „Uite, mă, Cioroşbulingă", îi zise şi renunţă să mai spună restul, zicându-şi poate că nici pe patul de moarte cuvintele sau lucrurile la care se referă ele nu merită să le spui numele şi să vorbeşti despre ele.

IX

La şase săptămâni familia şi rudele se gândiră din timp să-i facă lui Sandu un parastas mare. Timpul se răcise şi frunzele salcâmilor şi florile de prin grădini se îngălbeniseră, în dimineaţa aceea se întâmplă însă să fie soare şi cald. Familia şi rudele mari ale lui Sandu hotărâseră, pentru ca parastasul să fie aşa cum îl doreau toţi, să cheme să slujească la el patru preoţi, doi din sat şi doi de prin cele din preajmă, vroiau într-adevăr un parastas mare.

Totul era gata din timpul nopţii şi dimineaţa înainte ca lumea să înceapă să se strângă, fetele măturară bătătura şi întinseră chiar în mijlocul ei o masă atât de lungă încât cei care treceau pe drum şi nu apucau să vadă crucea albă de lemn bătută pe stâlpul porţii, cu numele lui Sandu şi anii la care se născuse şi murise scris pe ea, credeau că e vorba de vreo nuntă sau împăcăciune. Copiii, în număr mare, aşteptau zgribuliţi şi cu privirile mărite, nu atât de răcoarea dimineţii de toamnă care era dulce în ziua aceea, ci de mirosul de varză, fasole, friptură de pasăre şi ţuică fiartă care umplea aerul până departe.

Când soarele se urcă la un stat de om, *cei patru preoţi* coborâră în faţa curţii lui Sandu şi intrară doi câte doi în curte. Lumea se feri în lături uitându-se în tăcere la patrafirele lor bogate care prin coloritul lor aduceau, aici printre salcâmi şi sub cerul limpede de toamnă, ceva din interiorul bisericii unde

slujeau, din clipele de taină ale dimineţilor de sărbătoare când preoţii ieşeau din altare şi îmbrăcaţi în aceste odăjdii cântau ridicând ochii spre cer şi îmbălsămând aerul cu mirosul cădelniţelor lor încărcate cu tămâie.

înăuntru, peste două paturi erau întinse *capetele,* nişte colaci împletiţi de o albeaţă moale şi învârfuiţi cu colivă amestecată pestriţ cu bomboane şi plointe. Cei patru preoţi deschiseră cărţile şi familia şi rudele, care niciodată nu sunt cu totul gata în astfel de momente, îşi făceau semne disperate şi şopteau: „aduceţi lumânările" şi apoi: „să se aprindă *capetele".* Unul din preoţii străini chiar vorbi gros, cu o voce sunând clar parcă a răspuns de liturghie:

- Aprindeţi capetele; aduceţi tămâie şi lumânări mari pentru slujbă.

Se aprinseră lumânările, se înfipseră în colaci, preoţilor li se dădu câte un şervet lung şi alb în mână — pe care aceştia le ţineau agăţate de mânecă şi atârnând în jos - şi slujba începu, întreaga casă, curtea, grădina şi împrejurimile se umplură de cântecele ce se auzeau din odaia unde se slujea. Trecuse mai bine de un ceas şi preoţii tot nu ieşeau.

- De ce ţine aşa mult? întrebă cineva.

Slujba abia ajunsese la jumătate şi glasul unui preot tocmai cânta, poruncind: ... „Pentru ca să ne învrednicim noi ascultaţi sfânta evanghelie" şi toată lumea, cei dinăuntru ca şi cei de afară, se lăsară în genunchi şi îşi plecară capetele. în sfârşit slujba se termină şi cei patru preoţi ieşiră apoi afară în timp ce se adresau familiei şi rudelor de astă dată ca simpli oameni, spunând „Dumnezeu să-1 ierte" fără să cânte. îşi scoaseră odăjdiile şi le dădură unui om de-al lor care le duse în trăsura cu care veniseră. Rudele şi cei care ajutau se mişcau acum de colo până colo aşternând pături pe mesele improvizate de brad din mijlocul bătăturii şi cărând în braţe şi cu coşniţele străchini şi linguri, pâine tăiată în felii, oale mari cu fiertură şi mâncare.

- Toată lumea să stea la masă! se auzi cineva spunând şi în aceeaşi clipă copiii se repeziră la coadă şi încălecară pe băncile lungi făcute pesemne anume pentru ei înghesui ndu-se şi înghiontindu-se. Haide, reluă acelaşi glas, poftiţi şi sfinţia voastră.

Lumea începu să se aşeze şi cei patru preoţi luară loc în cap, pe scaune cu spetează, spre deosebire de ceilalţi care stăteau pe scaune fără. Se începu împărţirea mâncării în străchini, în timp ce de o parte şi alta a şirului lung de mese doi oameni cu o damigeana în braţe împărţeau la rând câte o ceaşcă de ţuică fiartă fiecăruia. Cei mai bătrâni şi rudele mari se aşezară în capul mesei, aproape de cei patru preoţi, toată lumea începu să mănânce şi preoţii ridicară pe rând paharele pentru odihna celui dus dintre ei. începutul mesei trecu astfel repede, fiindcă de obicei la astfel de praznic, după pomenirile preoţilor, reluate apoi de ceilalţi mai săraci, străini de familia care prăznuia şi cărora li se dădea să bea la toţi cu o singură ceaşcă şi ziceau „Dumnezeu să-1 ierte" sau "să-i fie ţărâna uşoară", începea să se mănânce bine şi mai ales să se bea zdravăn. Dar nu la toţi li se dădea mult de băut, ci numai la cei chemaţi şi aşezaţi într-un anume loc al mesei şi aceştia nu erau prea mulţi faţă de numărul celor obişnuiţi să colinde nechemaţi la toate pomenile, copii zdrenţăroşi şi cu ochii mari şi chipurile negre, inşi a căror ocupaţie principală era cum să-şi astâmpere foamea, bătrâni învechiţi în sărăcie, văduve prăpădite, toţi amestecaţi la un loc cu cei mici, mâncau până ce se umflau. La o astfel de pomană cum era cea dată de familia lui Sandu ei veneau şi cu trăiştile în care aruncau tot ce rămânea de la masă, pâine multă, bucăţi de carne, felii nenumărate de mămăligă şi unii scoteau pe furiş şi câte o oală şi goleau în ea farfuriile copiilor care se saturau mai repede şi îi îndemnau să mai ceară ca să ia ei. Se întâmplau câteodată şi încăierări, repede stinse prin înhăţarea celor în cauză şi gonirea lor prin grădină, să nu vadă lumea, şi potolirea lor cu darea la fiecare din mâncarea pentru care se încăieraseră. La parastasul acesta însă nu se întâmplă nimic, toţi

ăştia îşi înţesară tot ce aveau ca loc în care se putea pune, de la burţi până la trăiştile lor jigărite. Nimeni nu-i luă în seamă. Niculae mancă puţin din ciorba de pasăre şi din friptura care se puse pe farfurii, bău însă de câteva ori din ţuică, câteva cești mărişoare, şi de la un timp stătea şi se uita alături la masa preoţilor şi parcă aştepta ceva. Chipul lui îşi pierduse în aceste şase săptămâni de când murise eumnatu-său liniştea senină a trăsăturilor şi ochii îi rătăceau străini peste oameni. La cei din preajma lui acum la parastas, după ce dăduseră toţi câteva cești de ţuică peste cap, le pieri încetul cu încetul pioşenia aceea de la început şi deveniră mai voioşi, se uitau la el şi rosteau pomeniri ca şi când ar fi rostit urări, în timp ce Niculae nici nu-i vedea, atras din ce în ce mai mult de cei patru preoţi, care mâncau în farfurii de marmură, şi cu tacâmuri de fier, spre deosebire de toţi ceilalţi care mâncau fără furculiţe şi cuţite şi doar cu linguri de lemn din străchini smălţuite.

- Părinte, să vă întreb ceva, zise Niculae aplecându-se spre cei patru preoţi şi, rămânând aşa aplecat, încât cel de lângă el trebui să se ferească mult ca să poată mânca mai departe, continuă: sunteţi ca şi cei patru evanghelist!, patru, aşa că o să-mi răspundeţi...

- întreabă, taică, zise cel din sat, binevoitor: auzise că acest băiat fusese cândva elev şi îi răspunse cu oarecare consideraţie...

- Părinte, reluă Niculae, cumnatu-meu a murit de şase săptămâni, fără să ştim pentru ce, nimeni nu ştie. Eu am să vă spun mai pe urmă ceva, dar sfinţia voastră ce credeţi?

- Nenorocirea, taică...

- Nu, părinte, stai, să vedeţi, să vă spun mai bine, zise Niculae repede. Oamenii vorbesc, adică un om poate să se gândească la orice...

Mâinile i se frământau pe masă şi urmărea, vorbind, un anume lucru şi glasul îi era muncit şi privirea vie.

~ Sfinţia voastră, reluă el, aţi îngropat o grămada de oameni Şi când îi îngropaţi nu vă e frică? Cum se poate să-i îngropaţi

părinte? aproape că strigă el. Cum să bagi oameni în pământ şi pe urmă să-i acoperi cu lopata? Sunt câini, părinte?

- Aşa e osânda, taică, zise preotul căutând să se desprindă de acest tânăr care începea să nu respecte legea praznicului şi vorbea ce nu se cuvine, dacă ar fi după noi, n-am muri nici unul şi ne-am înmulţi ca frunza şi ca iarba...

Dar băiatul nu se desprindea, atras de cei patru preoţi cu o forţă irezistibilă şi capete începură să se răsucească o clipă spre el, să audă ce spune.

- Părinte, mâncaţi şi beţi la moartea unui om şi sfinţia voastră chiar vă trudiţi şi cântaţi şi primiţi bani, iar ălora din fund chiar le pare bine când moare cineva, să poată să se sature şi ei din când în când. Părinte, strigă băiatul îndârjit pe neaşteptate, de ce a murit cumnatul meu? De ce l-aţi băgat în pământ?

- Eşti ca o salcie primăvara, n-ai de ce să te vaiţi, taică, zise unul din preoţi, scuturând parcă din mustăţi şi din barba lui neagră cu multe fire argintii în ea, vrând parcă să arate că iată cum se găseşte să cârtească tocmai unul aşa de tânăr care, cu toate că nu ştie ce e viaţa, gândul lui e la moarte.

- Nici unul nu s-a gândit, părinte, continuă Niculae, de ce a murit din senin un om, dar el ştia, mi-a spus-o de mai multe ori, zicea că e o boală, *am sa mor, măi Niculae,* aşa mi-a zis şi mi-a spus şi boala. Dar el mi-a spus, părinte, că pe toţi ne paşte boala asta, o să intre în sat pe furiş şi chiar despre un parastas ca ăsta a vorbit, *u?i parastas general, cu laude...*

- Nu înţeleg, taică, zise preotul mâncând înainte. Aşa e obiceiul, trebuie făcut parastas pentru odihna celui care e chemat de Dumnezeu.

- laudele ce ni se vor aduce vor fi un parastas, aşa mi-a spus şi mi-a mai spus: „o să mor, măi Niculae, şi n-o să apuc parastasul ăsta!" Cum să apuce el parastasul lui trăind? Ea cine se gândea el că o să-i facă parastasul înainte să moară? La cine se gândea el, părinte, sfinţia voastră trebuie să ştiţi.

- Niculae, îi şopti atunci Ilinca aplecându-i-se pe la spate la ureche, du-te puţin în casă că vrea naşa să-ţi spună ceva.

- Ce naşă, sări deodată băiatul desfăcând violent braţele şi ridicându-se în picioare. Ce, suntem la nuntă aici? Suntem la parastas şi fiecare trebuie să-şi aducă aminte cum vrea el de nea Sandu, că dacă nu, răstorn masa cu voi şi vă dau pe toţi afară.

- Stai jos şi vorbeşte mai încet că se uită lumea la noi!

- Lasă să se uite.

- Nu ţi-a făcut bine băutura.

- Bine că ţi-a făcut ţie, du-te la locul tău...

- Maică, stai jos şi mănâncă, zise atunci şi mama lui, dar fără să se îngrijoreze, uitându-se la el cu privirea înotând în lacrimi de jale şi parcă înţelegându-1: îi era drag de el, zise ea clătinând din cap la dreapta şi la stânga într-un vaier mut, toată ziua se ducea pe la el şi stăteau amândoi în mijlocul curţii şi vorbeau... Şi uite că pleca şi nu apucă să-şi vază nevasta cu copil, că a lăsat-o cu copil în ea, săraca, cinci ani 1-a aşteptat...

- După nuntă, zise Niculae parcă înnodând spusele lui cu ale maicâ-si, ieşeam într-o zi în grădină de dimineaţă, vream să-mi caut un ciomag să mă duc la el la deal, îmi spusese tata să mă duc să văz ce e cu nişte porumb care se veştejea, ziceam că să-1 întoarcem şi să punem nişte otavă. Ia să mă duc la nea Sandu, mi-am spus eu, poate merge şi el, nici nu răsărise soarele, era devreme şi senin. Mă duc la el şi intru în curte şi îl văz că dormea pe prispă singur, soră-mea era în casă, se sculase şi ca şi aprindea focul în vatră. Era cam la o lună după nuntă, cum v-am spus. „Bună dimineaţa, cumnate, îi zic, te-ai sculat?" El n-a răspuns. Dormea cu capul spre hambar şi era puţin întuneric. Mă aplec peste căpătâiul lui şi mă uit să văd ce face. Nu dormea. Stătea cu faţa în sus, cu ochii deschişi şi se uita... O mană o avea scoasă afară cu o ţigare aprinsă între degete şi care arsese singură: uitase să mai tragă din ea. „Ce faci, nea Sandule, m a i dormi, i-am spus eu iar, vreai să mergem la deal?... Poate mtoarcem nişte porumb, mi-a spus tata... n-ar fi rău..." El

nu-mi răspunde, dar văd că se mişcă în aşternut şi se uită ţintă la mine. Pe urmă se ridică încet şi-mi spune: „Ce să căutăm la deal, măi Cioroşbulingă, nu vezi că eu mă duc la vale?" „Dar ce ai cumnate, îi spun eu, te doare ceva?" „Hai că merg, răspunde el. Merg, merg, merg..." Aşa a spus de trei ori şi rar şi mişcând înainte din cap. Pe urmă s-a sculat, s-a îmbrăcat, a mâncat ceva şi am plecat. Pe drum şi-a făcut iar o ţigare, a scos amnarul şi a încercat să dea foc la iască. Nu m-am uitat să văd ce face, dar când mă întorc să-1 strig, chiar atunci lăsase mâinile în jos şi dăduse drumul pietrei şi amnarului... „Ce-ai, cumnate?" îl întreb eu. îl văd că începe să meargă şi tace. Am ieşit la mirişti şi ne apropiam de locurile noastre. Când ne-am oprit, eu am vrut sa merg peste răzor. „Niculae, zice, stai, unde te duci?" „Pe locuri", îi răspund. „Ce cauţi?" „Să văd ce e cu porumbul." „De ce?" „Cum de ce? întreb eu. Ca să vedem!. „Ce să vezi?" îmi ia el vorba din gură. Se uita la mine şi îmi strângea mâna. „Cumnate, îmi spune el, ascultă aici, mi-a intrat un vierme în os!" „Ce vierme, nea Sandule, ce vorbeşti?!" „Un vierme negru, pe măduva oaselor..." „Fugi de-aici cumnate, oi fi visat urât!" „Nu, nu, e un vierme, vezi, de când am venit de pe front îl simt cum se mişcă pe os, ascultă aici, stau eu şi mă gândesc, n-am nimic, nu e o boală pe care să ţi-o îngrijească *altui* începe întâi de pe os, pe urmă vezi o grămadă de prostii, de nimicuri. Cum te văd eu acum, că ai sprâncenele negre şi nasul ca o piatră albă, şi cum calci pe un muşuroi mic de furnici... Aşa începe: vezi o grămadă de fleacuri şi te gândeşti anapoda la ele. Şi te tot uiţi... şi tot uitându-te, le vezi că nu mai sunt ca la început. Se umflă, se fac mari, deschid gura şi parcă râd de tine; pui degetul alături jos şi nu vezi nici o deosebire: ce mi-e degetul, ce mi-e pământul. Altele se mişcă, ţi se pare că nu mai ştii ce sunt, uiţi de unde ai plecat şi stai aşa... Şi pe urmă iar o iei de la cap. Cum sunt eu acuma, mi se pare că ce am de făcut, *n-aş vrea să mai fac*. Ăsta e începutul... Te uiţi în sus şi nu înţelegi nimic... Şi când te uiţi în jos şi-ţi vezi

căruţa în bătătură, parcă te trezeşti din somn şi nu mai ştii nimic..." „Cumnate, îi spun eu, dacă nu te odihneşti mai mult?! Stai şi te odihneşte!" Ce vă uitaţi aşa, strigă deodată Niculae cu privirea scăpărând, dând scaunul la o parte şi ridicând braţul. Uitaţi-vă încolo, în sus, dacă e ceva, nu vă uitaţi ia mine cu îmbucăturile în gât. Ce mai vreţi? Asta e tot, sufletul lui era în trupul lui, s-a dus şi voi staţi aici cu fălcile mari şi mâncaţi... Şi dumneata, părinte, care ie ştii pe toate, ce poţi să spui, de ce murim, de ce ne mai naş tem dacă trebuie să murim?

Se opri şi se apropie de cei patru preoţi dând pe omul de lângă ei la o parte, care nu vroi şi atunci se răsti ia el:

- Dă-te la o parte de lângă mine... De ce ne mai naş tem, părinte, dacă trebuie să murim, de ce s-a născut omul care îi facem acum parastasul, dacă într-o zi a trebuit să-1 calce căruţa? A scăpat cinci ani de gloanţe şi bombe şi n-a scăpat de un câine care mânca o cioară şi i-a speriat caii. Asta era hotărât dinainte. Cine a hotărât, părinte, cine a luat decizia asta că ei trebuie să moară?

- Cei ce nu mor, nici nu se nasc, taică, spuse preotul bătrân al satului bând foarte însetat, ca şi când tot ce se întâmpla nu-1 surprindea cu nimic, văzuse el destule şi asta de acum i se părea cea mai în ordinea lucrurilor. Nu mor decât cei care se nasc, taică, şi întrebarea se pune cum e mai bine, să te naşti, dar să mori, sau să nu te naşti deloc, dar nici să nu mori. Eu zic că e mai bine să te naşti; iar în ce priveşte decizia, când urmează să mon> nu cunoaştem decât puţine din măsurile Domnului.

- A, răcni deodată băiatul şi apucă în aceeaşi clipă cu o mană masa s-o răstoarne şi cu cealaltă să tragă de pe ea faţa lncărcată cu străchini şi pâine. Afară cu voi, duceţi-vă în pamant dacă v-aţi născut ca să muriţi, să arunc eu bulgării cu tapată peste tronul vostru. Afară, afară din curtea lui...

j ^e făcuse alb la faţă, îl luară repede de-acolo şi îi vorbiră aureche, să nu mai strige, că se uită lumea. Şi unul din preoţi 21secă băiatul ăsta nu trebuia să bea ţuică, a mai văzut el pe

cineva, tot aşa, se tăvălea pe jos şi făcea spume la gură... Ăsta de aici nu e chiar aşa de rău, dar tot nu trebuie să mai fie lăsat să bea, să i se dea vin, că vinul e mai moale şi n-a auzit până acum să i se facă cuiva rău de vin, dar de ţuică... O femeie se adresă alteia zicând să ţie minte şi să-i spună mamei lui Niculae ce zice părintele, să ştie să-1 ferească de-aici înainte de ţuică. Auzi, Catrino, ţine minte ce-a zis părintele din Ciolăneşti...

După acest parastas - avusese dreptate preotul acela - Niculae zăcu vreo câteva zile şi crezură chiar că o să-1 ţină şi mai mult, fiindcă nu putea să mănânce şi ce mânca cu sila îi făcea rău... îşi reveni însă şi se întrema repede şi totul fu pus într-adevăr pe seama băuturii, a ţuicii şi că trebuie ferit de-acu încolo băiatul să dea cu ochii de vreo astfel de sticlă şi să mai bea, fiindcă ciudăţenia era că la întrebarea sanitarului pe care Moromete îl aduse totuşi să-1 vadă pe fiul său, dacă mirosul sau gustul de ţuică îi face cumva rău la burtă, dacă îi vine aşa greaţă şi i se învârteşte capul, Niculae răspunse că nu, din contră, ar bea şi un kilogram şi că se simţea chiar foarte bine la cap, îi veneau aşa vorbele ca nişte lumini şi cu putere aşa în oase şi în mâini, nu vroia deci deloc să recunoască spusele preotului acela, că aşa ceva nu e bine şi că nu trebuie să se mai întâmple. Complet restabilit, el dădu din umeri şi surâse cu blândeţe asemenea lui nean-său Sandu: „de ce să nu se mai întâmple?" întrebă el cu aerul celui care nu vede de ce n-ar fi cu totul fireşti astfel de întâmplări care te fac să vorbeşti deschis şi cu o mare putere de a dovedi ceva...

X

Şi se lăsă iar cu burta pe cartea pe care o avea cu el. Nu se ştia de unde făcea el rost de cărţi, fiindcă bani pentru ca să le cumpere nu cerea. (în general nu-i mai cerea nimic de multă vreme lui taică-său.) însă era adevărat că se ducea după ele şi

preţ de două-trei zile, cum povesti la un moment dat Moromete, când Niculae lipsi de acasă într-o sâmbătă şi reveni abia luni cu un pachet legat cu sfoară. „Unde ai fost, mă?" îl întrebă el cu neîncredere, ca şi când s-ar fi ferit să nu-şi închipuie cineva că el, tatăl, credea că din pricina acestui pachet a lipsit el atâta de-acasă. „în satul cu oameni", răspunse.Niculae fără să se uite la el şi se întinse în pridvor şi adormi îndată. Era plin de praf de sus până jos şi sandalele lui nici nu se mai cunoşteau în picioare. Moromete i le desfăcu de curele, i le trase şi ţinându-le într-un deget în aer, strâmbându-se, se uită la chipul băiatului. „Să-1 fi pus la o treabă, povesti el mai pe urmă, să se ducă să zicem numai până la gară, du-te, Niculae, cu căruţa (nu pe jos!) că nu mai avem sare în casă, mai bine ţi-ai fi păstrat cuvintele în gură decât să-i spui, pe câtă vreme aşa... Cine ştie pe cine o fi cunoscând el pe aici prin satele astea de prin prejur, care, la rândul lor, cine ştie pe cine o fi cunoscând pe alţii, că cică tocmai pe la Popeşti-Palanga l-ar fi văzut cineva într-o zi. Mort era, ştiţi cum te pune jos somnul de nu se mai mişcă nimic în tine, l-am şi hâţânat, mă, tu, ăsta, Niculae, zic, ia şi mănâncă întâi şi pe urmă te culcă, dar cred că nici n-a înţeles, că tot dormea şi numai aşa s-a uitat la mine o dată. Ai fi zis că s-a dus şi el la bal, cum se duc băieţii de seama lui colea la bancă şi o fi dansat şi el cu domnişoarele cum fac unii până la ziuă şi se întorc dimineaţa, îi vezi descheiaţi la gât şi cu părul năclăit de năduşeală... râzând... Acum ce e drept nici el nu arăta trist..."

Erau în grădină sub dud şi Moromete se aşeză jos lângă el cu ţigarea în mână. Multă vreme nu zise nimic, rămânând liniştit în acea poziţie care parcă îi mlădiase cu anii trupul anume pentru a nu vorbi, dacă n-avea ce spune sau asculta pe celălalt de lângă el, dacă nu era singur, sau tăcea împreună cu el, dacă nici acela nu simţea nevoia să spună ceva. Dar tot aşa stătea şi când vorbea şi din pricina asta, văzut de la distanţă, era greu să ştii, când erau mai mulţi, care dintre ei vorbeau. Moromete

avea cel mai mult aerul acesta că le spunea ceva celorlalţi, cum stătea jos cu un picior sub el, celălalt ridicat cu cotul sprijinit în genunchi şi cu ţigarea în mână lăsată spre pământ ca o creangă a unui pom a cărui nemişcare vie o împrumuta.

- Felul cum se poartă un om are totuşi rostul lui, domnule, rupse el tăcerea într-o vreme, cu acel glas al lui de odinioară care promitea mari dezvăluiri, fără să-şi dea seama, sau poate dându-şi dar prefăcându-se că nu observă că acum ceva suna în el nepotrivit.

Odată tot aşa vruscse să vorbească în felul lui cunoscut şi erau mulţi oameni adunaţi şi, fără nici o legătură, unul dintre ei 1-a întrerupt, şi i-a spus cu un dispreţ zgomotos: „Taci mă, din gură, Moromete, tu vorbeşti, care n-ai fost la moartea soru-tii?" Moromete amuţise şi cât mai stătuse acolo nu mai scosese un cuvânt. Ar fi putut să-i spună aceluia că nici el, care o înjura şi o trăgea pe mă-sa de păr în mijlocul bătăturii, n-avea dreptul să vorbească, dar nu-i spusese aceluia nimic, mai stătuse acolo câtva timp, apoi se ridicase şi plecase. Nimeni nu băgase de seamă lipsa lui.

- Cu tine vorbesc, nu cu duhul ăsta, zise Moromete văzând că Niculae nu zice nimic.

- N-ai ce să vorbeşti cu mine, răspunse Niculae cu totul în treacăt, aruncându-i tatălui o privire rapidă, de constatare, reluându-şi absorbit lectura.

- Te rog să mă crezi, continuă atunci Moromete cu un glas de parcă ar fi fost sătul de convingere şi nu mai făcea decât să aleagă cu uşurinţă lucrurile pe care avea să i le spună lui Niculae, te rog să mă crezi, repetă el, că sunt la curent cu tot şi nu zic nimic. Sunt la curent cu istoria cu fata lui Costică Roşu, cu dusul pe la nean-tău Sandu, care aşa e cum ai zis tu, nu muri atâţia ani pe front şi se prăpădi aici din nimica, auzi! nu-1 călcară atâtea maşini pe unde fuse şi îl calcă în sat roata căruţii trasă de nişte prăpădiţi de cai! Am stat şi m-am uitat la

tine cum îi întrebai pe cei patru popi pe care îi adusese rudele lui Sandu, cum devine cu omul pe care îl îngroapă ei ca pe-un câine şi dă pământ peste el cu lopata. Şi acuma viu eu şi te întreb: dumneata cauţi ceva pe lume! Ce?

Niculae nu răspunse, dădu foaia liniştit şi de plăcerea lecturii se foi pe pământ să-şi aşeze mai bine trupul lungit şi ca nu cumva să-1 sâcâie vreun zgomot din afară, glasul cuiva, îşi acoperi cu podul palmelor obrajii şi în acelaşi timp şi urechile. Moromete îşi duse la gură ţigarea şi trase din ea îndelung. Urmă o tăcere, care fu la un moment dat turburată de un glas feroce, al cuiva, înjura de se cutremurau salcâmii.

- Mielule, unde eşti, treci încoace şi bagă boii înăuntru, fire-ai al drrracu' să fii, Mielule! Fire-ai al drrracu'!

Ăsta era unul mai rău decât fusese Ţugurlan odată, putea să te omoare cu ciomagul dacă te luai cu el. Era vecin doar de grădină cu Moromeţii, avea o bucată de pământ aci, casa era în altă parte. Punea pe ea fân, trifoi, sau lucerna şi venea cu fi-său Mielu des, cu căruţa cu boii şi îl coseau, dejugau în partea cealaltă, în măgură şi se puneau pe treabă. Nici pomi, nici nimic nu se vedeau pe acest loc împrejmuit însă ca o redută cu un gard de nuiele împletite prin care cu anii crescuseră pâlcuri uriaşe de cucută şi de mărăcini, adică două lucruri care îţi aminteau de otravă şi de înţepat, una o ajuta pe alta să te împiedice cumva să intri. Dar să furi ce? Fiindcă altceva decât trifoişte nu-i trecea prin cap să facă din acest loc de grădină, cu tot ceea ce însemna acest cuvânt ca bogăţie şi frumuseţe, el punea trifoi, atâta ştia atâta făcea.

Avea un nume oarecare, dar înfăţişarea lui nu era a unui oarecare. Se bărbierea atât de rar, încât în ziua aceea nu-1 mai cunoştea nimeni fiindcă avea un păr negru care i se urca până sub ochi. Şi cum avea şi ochi negri şi purta şi-o căciulă neagră, ai h zis că e dracu al cărui nume el îl folosea în aşa fel că te băga în răcori. Nimeni nu-1 auzea niciodată vorbind, stătea între oameni fără să zică nimic şi când îi venea lui se scula şi pleca.

Odată Niculae îl văzuse venind aci singur cu coasa, cu mâncare ca să nu se mai întoarcă acasă, pesemne stătea departe... Agăţase traista într-un mărăcine mai înalt. Niculae spunea că nici el n-a văzut cum a venit un câine şi a apucat-o cu dinţii şi a tras-o jos de pe cracă. Era legată la gură, dar câinele trebuie să fi dârdâit de flămând ce era, că a desfăcut-o cu botul şi a mâncat tot ce era înăuntru, mămăliga, brânza, un ou, numai sarea şi ceapa nu le-a înghiţit. Nici nu se ştia al cui era, în orice caz un câine prost, fiindcă în loc să fugă după ce a mâncat, a rămas pe-acolo şi când a văzut că omul îl cheamă cu un glas aşa blând, a început să se gudure. Fapt e că 1-a prins, 1-a legat de gât cu un ştreang şi a început să-1 bată cu un ciomag verde de salcâm. îl învârtea prin aer şi îl drăcuia: fire-ai al drrracu... Fire-ai al drrracu... Câinele a schelălăit el cât a schelălăit, dar pe urmă a început să sară la om, cu ochii roşii, turbat, până a murit cu capul plin de sânge.

Cât îşi ţinea Niculae urechile acoperite cu palmele, tot auzi glasul acestui om şi îşi ridică fruntea.

- Ţi-am pus o întrebare, zise Moromete.

- Ce întrebare? A, da! Să ştii, zise Niculae, că asta nu te priveşte.

- Asta, zise şi Moromete, e cel mai lesne, să-mi spui că nu mă priveşte.

- Şi cel mai greu care e?

- Cel mai greu e să-mi răspunzi.

- De ce?

- Păi fiindcă nici tu nu ştii.

Niculae se posomori. Răspunse cu o voce trufaşă şi îndepărtată, răsfoind cartea să găsească locul de unde se întrerupsese:

- Parcă dacă o să-ţi spun o să înţelegi tu mai mult de-o grămadă.

- Spune tu, zise Moromete liniştit, şi vedem noi cine înţelege mai bine şi cine nu.

- Bine, zise Niculae, îţi spun, dar cu o condiţie, dacă n-o să înţelegi, să nu-mi ceri să-ţi explic şi să-şi vadă fiecare de treburile lui.

- Ei, spune, acceptă Moromete.

Urmă o nouă tăcere, după care Niculae deodată declară:

- Eu îmi caut eul meu.

Moromete se uită în altă parte. Era limpede că în ciuda simplităţii cuvintelor, totuşi nu înţelegea. Uitase însă că în acest caz trebuia să se ridice şi să plece.

- în căutarea de care zici, spuse ei în cele din urmă, ai în vedere că mi-a spus Aristide că acuma după război, dat fiind că mulţi învăţători au murit pe front, cu trei clase de şcoală normală cum ai tu poţi să fii învăţător suplinitor aci în sat şi examenele alelalte le dai mai încolo... Ai casă, ai masă acilea, te duci la şcoală acolo şi pentru diplomă stai şi înveţi liniştit. Şi leafa îţi merge, nu mai ai nevoie de nimeni.

Era cumva o declaraţie de vinovăţie, că atâta timp cât avusese nevoie, el, tatăl, nu-1 ajutase? Niculae se întoarse la carte decis să-şi vadă de citit şi spuse:

- Şi-aşa nu mai am nevoie de nimeni!

- Asta nu se poate, zise Moromete, cu cine o să trăieşti?

- Cu nimeni, zise Niculae. O să mă duc în pustie, şi de acolo o să mă întorc şi o să propovăduiesc.

Moromete se uită la el cu atenţie. Ce era asta? Nu cumva Sandu se întorsese de pe front adventist şi îl făcuse şi pe Niculae să creadă? Mulţi băieţi se ţinuseră bine pe acolo, dar odată întorşi acasă îi apucase frica de grozăviile la care luaseră parte şi căzuseră într-o doagă. Cartea aceea pe care o citea acum Niculae nu era cumva o carte adventistă? Moromete întinse mâna şi o întoarse să vadă ce scria pe copertă.

- Crezi că ai să înţelegi din titlu ce-am spus eu? exclamă Niculae batjocoritor. Mai bine ţine-te de cuvânt şi lasă-mă să citesc.

- *U-manism,* citi Moromete lăsându-se în voia sunetului cuvântului, în speranţa că în felul acesta i se va dezvălui poate şi înţelesul, *u-manism,* repetă el, în gândirea secolului... Aici, reluă Moromete, spune că trebuie să te duci în pustie şi să propovăduieşti?! Ce să propovăduieşti?! exclamă el redevenind stăpân pe situaţie, dar cu o alarmă şi în acelaşi timp cu o ameninţare în glas. Ce să propovăduieşti, Niculae, crezi că nu e lumea plină de propovăduitori? Numai la noi, în sat, sunt vreo şaptesprezece, să-i auzi ce spun şi cum stau şi se adună într-o casă cu lumânările în mâini şi cântă după o carte de-a lor. Dar alde Busuioc, care e un fel de şef nici nu ştie să citească! Dar el stă cu cartea în mână şi se uită în ea! adăugă Moromete subliniind comedia cu sprâncenele.

- Busuioc e pocăit, nu adventist, zise Niculae.

- Tot aia e, zise Moromete, văz că-i ştii!

- Şi ce dacă îi ştiu?

- Nimic, zic şi eu, te întreb despre ce vreai tu să propovăduieşti.

- Ţi-am arătat că nu înţelegi, zise Niculae liniştit şi îi făcu tatălui său semne să se ducă de acolo, adăugând că altfel, dacă mai stă şi o să-i spună mai departe cuvinte pe care el nu le pricepe şi n-o să-i explice ce înseamnă, o să moară de poftă să afle şi n-o să aibă cum. Mai bine să rănească la cai, fiindcă la asta se pricepe, s-au dus vremurile alea când stătea cu el şi îi explica...

- S-au dus? murmură Moromete.

- Da, s-au dus, afirmă cu tărie Niculae. Şi după câteva clipe adăugă de parcă i-ar fi fost milă să-1 lase pe taică-său chiar de tot în întuneric. Nu mai e nici-o speranţă cu voi! Asta vorbeam şi cu bietu nea Sandu, cum putu, mă, zice, Cioroşbulingă, alde socru-meu să nu te mai lase la şcoală? Că îmi scria Tita că vă merge mai bine ca niciodată. Şi eu zic, păi tocmai d-aia, nea Sandule, că dacă ne-ar fi mers rău ar fi făcut orice, ca să termin

şcoala, pe câtă vreme aşa, când a început să trăiască bine a scuipat pe carte. La ce mai trebuie cartea dacă trăieşti bine!

- Şi nu e aşa? zise Moromete cu o mică energie de protest, mai degrabă vrând să-1 împiedice pe fiu să-i dea înainte în felul cum începuse decât că credea cu adevărat că făcuse bine oprindu-1 să înveţe. Spune şi tu, nu e aşa? Din moment ce trăieşti bine, la ce-ţi trebuie cartea?

Voia să-1 înfrunte sau să audă de la el răspunsuri mari? Niculae îl fulgeră cu privirea ochilor lui redeveniţi limpezi:

- Şi viermii trăiesc bine, zise el scuturând în acelaşi timp din cap ca şi când ar fi vrut să alunge astfel beţia pe care o simţea pronunţând aceste cuvinte.

Dar n-avea decât să le îndure tatăl dacă îi plăcea să afle ce gândea el, Niculae, despre faptele lui trecute. Moromete însă se ridică şi plecă destul de mulţumit. Nu putea fi încă vorba de o apropiere, dar tot aflase ceva care îl liniştea, băiatul nu-i purta pică din pricina şcolii întrerupte, oricâte vorbe ar fi spus el că aşa şi pe dincolo! Bine că îi plăcea mai departe cartea, fiindcă nu se poate să nu-1 ispitească pe el faptul să fie învăţător suplinitor şi să-şi dea pe urmă examenele. Nu vrusese el asta de când era mic?! Să ajungă învăţător plin!?

XI

Dar, ca printr-o spărtură care nu mai putea fi dreasă, începură să năvălească în acest timp pe scena satului oameni şi întâmplări care îl smulseră pe Niculae de acasă, înainte ca Moromete să vadă reparându-se greşeala lui faţă de acest băiat. Erau evenimente pline de viclenie, care nu se îndreptară de pildă, cum credeau unii, spre Ţugurlan, care s-ar fi zis că le aşteptase şi nu fără noimă spunea câte cineva prinzând parcă din zbor înţelesul întregii lui vieţi: domnule, Ţugurlan e vechi comunist. Aşa „vechi" cum era, trecerea lui prin întâmplările care urmară fu efemeră şi, s-ar fi zis, văzând ce oameni ieşeau

acum la iveală, că un sat parcă nu era o aşezare de cel mult două mii de case adunate într-o vale a unui râu şi ascunse sub salcâmi, ci o groapă fără fund din care nu mai încetau să iasă atâţia necunoscuţi! Cine erau toţi ăştia? Cei mai mulţi erau băieţi aşa ca Niculae, şi nu se ştie cine le spusese lor că pot să se ducă la primărie, să se urce pe trepte şi să înceapă să vorbească, într-o zi Moromete se întoarse din sat strâmbându-se de nemulţumire şi spuse că se întâlni pe drum cu Radu Lungu, zice, mă Moromete, vreai să-1 vezi pe dracu? Ei cum, zic. Du-te la primărie, zice, şi uită-te la Marin al meu. M-am dus, adăugă Moromete, şi aşa era: ori îi vezi pe ăla cu coarne, ori pe alde Marin al lui, tot aia e.

Intrigat, Niculae se încălţă şi se duse şi el acolo. Judecând după timpul pe care îl avusese atât Radu I Aingu cât şi Moromete ca să se ducă şi să-1 vadă pe acel Marin s-ar fi putut crede că era acum prea târziu să-1 mai găsească în aceeaşi situaţie, adică urcat pe treptele primăriei şi vorbind. Fiindcă acesta era lucrul drăcesc la care se referise alde tat-său când se întorsese, oprindu-i pe toţi cei pe care-i întâlnea pe drum şi spunându-le acelaşi lucru. Dar nu, Niculae îl văzu de departe cu un cap mai sus în faţa unei mulţimi de oameni şi grăbi paşii să-1 mai prindă. Oratorul însă nici n-avea de gând să se oprească, vorbea înainte şi da din mâini în faţa unei adunări de inşi care nici ei nu tăceau din gură şi vroiau parcă cu tot dinadinsul să-1 facă pe acela să se dea jos de acolo, dar nu ştiau cum să-1 înfunde. De ce se adunaseră de fapt? Ce vroia al lui Radu Lungu şi mai ales ce nu-i plăcuse lui alde tat-său în toată istoria asta? într-adevăr i se rostogoleau ochii în cap lui alde fiu-său şi îi dădea cu gura cu atâta pornire încât nu-şi mai putea acoperi dinţii lui tineri şi când răspundea câte unuia se răsucea spre el atât de repezit încât ai fi zis că e un câine scăpat din lanţ care nu sare la tine să-şi înfigă dinţii doar pentru că urmele curelei cu care a fost ţinut până acum la respect le simte încă proaspete în jurul gâtului.

- Şi ce vină are, mă, tac-tău, că ai fost tu de nevoie şi ţi-a fugit muierea de acasă? Alţii cu pământ mai puţin ca tine şi nu le-a fugit nevestele, au stat şi-au muncit amândoi şi şi-au făcut.

- Dă-mi dumneata unul singur care a muncit şi şi-a făcut! Hai, dă-mi! strigă al lui Radu Lungu.

Şi îi săreau stropi din gură când spunea, hai, dă-mi, parcă ar fi spus, ham, ham!

- Uite al lui Birică!

~ Al lui Birică! Care dintre ei?

- Alde Ion.

- Birică a pierdut procesul cu alde socru-său, domnul Bălosu, şi dacă nu ar fi avut noroc când îl concentrară să rămână la Manutanţa Armatei şi pe urmă să se reangajeze, nu ştiu ce ar fi făcut el cu trei copii şi cu nevastă care îl împungea cu fusul în spinare, cu partea aia ascuţită.

- Ei şi ce vreai tu, mă, să spui cu asta? Du-te şi tu la Bucureşti ca al lui Birică, dacă te ţin curelele, sărea altul. Pe acolo umblă *ciml l* cu covrigi în coadă.

în spatele lui, în picioare, stăteau şi ascultau liniştiţi trei inşi, dintre care doi din sat, Niculae îi cunoştea, unul era primarul care venise îndată după 23 August, un oarecare Pascu, poreclit nu se ştie de ce, încă de când era mic, Terente (numele vestit al unui bandit), celălalt primarul de acum, Gavrilă al lui Miai, iar al treilea nu ştia cine e. Niculae nu avu timp să-şi dea seama ce era cu această adunare că necunoscutul se şi desprinsese dintre cei doi, coborî treptele şi o luă chiar spre el.

- Nu mă cunoşti? îi zise lui Niculae. Sunt noul notar.

„Cum de nu mă cunoşti, se ghicea în dosul cuvintelor lui, mulţi mă şi cunosc, cu toate că sunt numit de puţină vreme."

Era de prin Slăveşti, o comună cam la douăzeci de kilometri de Siliştea şi se aflase repede cine era tat-său, subchirurg de spital cu o grămadă de fete, nu-1 putuse tine pe băiat mai mult de şase clase de liceu şi fiul, foarte practic, dăduse examene de

notar. Venirea lui în Siliştea stârnise un interes atât de mare că vechiul notar fu repede uitat, mai ales că de foarte mulţi ani nu mai auzea bine şi dacă vorbeai încet cu el nu te înţelegea, iar dacă ridicai glasul te înjura şi te dădea afară din birou. Cel nou era o plăcere să-1 vezi, curat îmbrăcat cum era şi cu privirea vie, nu adormită ca a surdului scos la pensie. îşi ţinea mâinile în şolduri când vorbea cu oamenii şi avea aerul că se află cu toată lumea înhămat la o treabă care îl ţine tot timpul cu mânecile sumese, dar că lui îi plăcea munca, de aia era plătit, să le stea la dispoziţie. Politică făcea? Cum să nu, răspunse tânărul şi spuse că ei era liberai tătărăscean, spre încântarea lui Aristide, care era liberal brătienist, dar spunea că nu mai contează acum ce fel de liberal eşti numai să nu fii în cine ştie ce alt partid din astea colorate, care apăruseră ca ciupercile după război, cu fel de fel de denumiri, social-democrat, naţional popular, F.N.D., sau alte litere. Pe la orele unsprezece când sosea poşta, se strângeau toţi şefii comunei în biroul noului notar. Aveau toţi aerul că în curând vor veni alegerile şi oamenii or să-1 aleagă iar primar tot pe Aristide, după ce au văzut de ce sunt în stare ceilalţi. Deschideau ziarele, citeau cu glas tare articolele care apăreau în ziarele partidelor lor „istorice" şi făceau pronosticuri cine o să vie întâi în ţară să-i gonească pe ruşi, englezii sau americanii? Până într-o vreme când pe lângă ei începu să intre în acelaşi birou şi unul al lui Gogonaru, un băiat cam de vârsta notarului care nimeni nu înţelese ce căuta el acolo, fiindcă nu vorbea nimeni cu el.

La al lui Gogonaru se mai adăugă apoi acolo în birou, tot aşa, pe nesimţite şi fără nici un rost, unul numit Ouăbei, un flăcău înalt şi parcă îndoit de umeri şi de spinare de greutatea unei cobiliţe purtată permanent, în timp ce el n-o purta de fapt decât din timp în timp, când pleca prin sat după ouă, pe care le precupeţea pe urmă singur, cine ştie cum, la Bucureşti sau la prăvăliaşii comunei, nimeni nu ştia. Purta într-adevăr o

cobiliţă cu două coşniţi la capete, într-una punea ouăle şi în cealaltă marfa cu care le obţinea, al viţă şi bomboane; avea în acest sens un strigăt care îi adusese porecla „Ouă, bei, care mai vinde ouă?!" El vroia adică să spună, ouă, bă, care mai vinde ouă, dar în loc de *bă* zicea *bei* ca să i se subţieze glasul mai boiereşte şi să fie şi auzit mai bine de urechile muierilor. Ouăbei pierduse cu inflaţia recentă bruma lui de capital şi se lăsase de precupeţie. Nimeni n-ar fi crezut că ar fi putut să joace un anumit rol în următoarea scenă care se povestea că a avut loc la un moment dat în biroul notarului:

- Bă, poştaru-ăsta, spuse Ouăbei adresându-se aceluia în timp ce notabilităţile răsfoiau ziarele cu nasul în ele, de ce n-aduci tu la primărie toate ziarele?

Poştarul nu-1 luă în seamă, nu era el învăţat să dea socoteală oricui. îşi golea geanta şi sorta hârtiile şi scrisorile cu grija cuvenită. Ouăbei repetă de astă dată cu o vagă ironie:

- Dom' poştar (nu mai zise „bă poştaru-ăsta"), de ce nu aduci, dom' poştar, toate ziarele?

Poştarul se învioră, se uită la Ouăbei şi se răţoi devenind pe neaşteptate foarte nervos:

- Lăsaţi-mă dracului în pace, că am treabă, aşa mă faceţi voi de plătesc din buzunar...

- De ce nu aduci toate ziarele? îl chestiona Ouăbei scurt.

- Dom' director, spuse atunci poştarul respectuos, adresându-se directorului şcolii primare, Toderici, uite, v-am adus ce-am vorbit...

Ouăbei se înţepeni şi deodată ridică glasul:

~ Ce, bă, tu eşti surd, eu îţi vorbesc aicea cu frumosul şi tu te faci că nu auzi? Ai vată în urechi? De ce nu aduci toate ziarele?

- Care ziare? întrebă în sfârşit poştarul, din ce în ce mai nervos.

- Ziarele care sunt abonaţi. Uite colea, Gogonaru e abo-nat la *Scânteia* şi mai sunt şi eu... De ce nu-mi aduci

România liberă? Dacă de mâine încolo nu aduci toate ziarele să ştii că te reclam domnului primar pentru fraudă în acte publice şi cu mine o păţeşti. Apoi deodată adăugă, cu reproş sincer: De ce opreşti, mă, ziarele, nea Stane? Cu cine eşti înţeles?

- Eu?! sări poştarul afectând nepăsarea. Eu le aduc şi le las acilea, dracu ştie cine le ia.

— Să mi le dai mie în mână, spuse notarul intervenind împăciuitor, o să am eu grijă de ele.

Şi în urma acestor cuvinte care fuseseră rostite ca să se înţeleagă că el îl pusese pe Ouăbei să-i vorbească aşa poştarului, cei adunaţi îşi spuseră că ori i se întâmplase ceva între timp notarului şi încerca să schimbe macazul după politica guvernului, ori de la bun început minţise că era liberal şi în realitate era cu totul altceva. Să admitem, spuse Aristide, că simpatizează cu comuniştii. Uite şi gineri-meu, inginer agronom, s-a înscris la socialişti. Foarte bine, astea or fi vederile lui, dar de ce îl aduce pe Ouăbei în primărie? Şi se neliniştiră toţi şi începură să vină tot mai rar în biroul notarului. In scurtă vreme nu mai veniră deloc, începură să-1 ocolească.

Tânărul notar era însă din ce în ce mai activ şi în duminica următoare el puse pe Bărăgan să sune goarna în sat şi să spună să se adune toată lumea la primărie că erau de citit nişte dispoziţii. Şi oamenii veniră şi el le citi nişte ordine oarecare, dar apoi începu să vorbească despre altele şi să cheme şi pe cine vrea din rândul lor să se ridice şi să vină în faţă şi să ia cuvântul. Atât a trebuit! In fiecare zi se strângeau acolo câte o sută şi chiar două sute şi numai căderea nopţii îi împrăştia, fiindcă n-aveau lumină şi nu mai vedeau pe cel care se ridica acolo şi începea să le spună pe ale lui: trebuia văzut cine e, altfel toată chestia n-ar mai fi avut nici o noimă. Un cuvânt străin de vorbirea lor, uşor de ghicit că venea de la notar, revenea din când în când ca o oaie brează, în cele ce spuneau: fericire! Că să ne facem o viaţă fericită, că destul cu ce-a fost, că vechile regimuri n-au

făcut nimic şi tu, nea Ioane, cum ai trăit că n-ai o cămaşă pe tine şi tu, nea Vasile, că muri frati-tău nebun de peleagră, dar tu, Ilie al lui Cocoşilă, ce-ţi dădu nea Gheorghe când te însuraşi? Ei singuri îşi spuneau tot lor lucruri pe care le ştiau tot de la cei pe care îi pomeneau şi în toate adunările acestea plutea o promisiune bizară, nelămurită, mereu reaprinsă cu fiecare vorbitor care se ridica acolo pe trepte. Ce li se întâmpla? Nu era pentru întâia oară când stăteau ţepeni şi se ascultau aşa unii pe alţii, dar acum erau adunaţi şi le luceau ochii turburi de speranţele aprinse cu o putere crezută de ei înşişi stinsă. Fiindcă ce mai putea fi? Pământ nu mai era de împărţit, vitele nu le spusese nimeni că or să fie mai ieftine, bani nu le fluturase nimeni pe sub nas... Era de necrezut că tocmai ei, arşi de atâtea dorinţi înfrânate, se îmbătau tocmai cu acest cuvânt care nu spunea nimic. Fiindcă cei bogaţi stăteau şi se uitau la ei tăcuţi, cu mâinile lor puternice încleştate pe goga bastoanelor, nedumeriţi că uite-1 pe cutare, care dacă nu-i dădeau ei un sac cu porumb pe iarnă îi murea copilul de foame, se înghesuie acum acolo şi strigă şi el câte un cuvânt şi ridică şi el câte un braţ cu pumnul cât o buturugă, dar cu umerii prăpădiţi... Ce crede el, adică, săracul, că fără muncă o să vie fericirea aia peste ei, fiindcă clănţăne unul şi altul din gură? Ce crede el, tineretul ăsta, că o să se umfle pământul ca să se facă mai mult? Ăsta e, care e, altul nu mai e, să pună mâna să-1 muncească. Alte ţări au pământ sărac şi ca să-1 îngraşe umblă cu căldarea cu căcat şi pune la rădăcina legumii, în timp ce ăştia ţin băligarul curar de vită lângă grajd, că le e lene să-1 ducă şi să-1 împrăştie pe mirişte... Degeaba vorbesc ei de fericire, că n-o să le dea nimeni pe degeaba! Vorbitorii nu se legau însă de cei bogaţi încât aceştia, in cele din urmă, se liniştiră şi îşi văzură de treburile lor, lăsând doar printre cei adunaţi pe câte cineva care să le povestească.

Aşa se află la un moment dat că noul notar, cu Ouăbei şi cu ai lui Gogonaru s-au constituit într-o aşa-zisă *celulă* şi că poate să se înscrie şi să intre în ea oricine, n-avea decât să se

ducă la primărie la notar, să iscălească o *adeziune* şi devenea astfel comunist.

Se găsiră, dintre cei care se adunau pe acolo zilnic, destui, şi nu numai tineri ca Ouăbei sau Marin ăla al lui Radu Lungu, veni, de pildă, unul mai bătrân, numit Adam Fântână, un lipovean rătăcit de ai lui şi străin de obiceiurile acestui sat prea mult îndepărtat de Dunăre ca să mai semene cu ale lui de-acolo din bălţi. Totuşi rămăsese în el, se spunea că ar fi fugit de cineva şi că pe vremea aceea avea aici un prieten care era şef al postului de jandarmi şi îşi pierduse deci urma cu ajutorul acestuia. Astea erau poveşti, dar faptul că era lipovean se adeveri prin aceea că îşi lăsase curând barbă, şi mai ales prin aceea că beţiile lui nu semănau cu ale nimănui din sat, fiindcă de pildă se îmbăta Stan Moameş - şi asta se întâmpla de fapt aproape în fiecare zi - şi se întorcea seara târziu acasă, nu făcea decât să strige din când în când foarte vesel: hei, bă, hei, bă! şi prin dreptul casei vreunui prieten să-i spună acestuia pe nume şi să-1 întrebe hei, bă, ce mai faci? Ceea ce însemna că oricât era el de beat, tot mai cunoştea el casele, pe câtă vreme Adam Fântână, ăsta nu mai recunoştea pe nimeni, dar chiar zăcea şi nu-şi venea în fire nici după o săptămână. E drept că nici băutura lui nu era ca a altora, era mult mai tare, şi-o cumpăra singur de pe la Pălămida sau Turnu şi avea o culoare albastră. Odată cineva îi spusese că băutura asta este „extrem de dăunătoare", că făcea rău, şi atunci Fântână, auzind acel calificativ atât de categoric îi arătase ce scria pe sticlă, spirt medicinal, cum putea ăla să spună o astfel de vorbă, dimpotrivă, cel pe care îl beau ei e dăunător, ăsta al lui fiind *medicinal,* cu alte cuvinte văzut de medici, puteai să-1 bei liniştit... Veni apoi unul Mantaroşie, şi ăsta străin de sat, moldovean de prin Huşi, gonit de secetă şi intrat slugă la cineva, nu avea pe nimeni acolo la el în sat şi se oprise aici, zicea el, definitiv.

XII

Cum trăsese cu urechea la zgomotele războiului tot aşa ridicase Niculae, atent, fruntea din cărţi auzind cum unul cam de seama lui, mai apropiat de astă dată de el decât tunetele din cer ale luptelor, agita aci satul răscolindu-1 în adâncuri. Şi iată-1 cum chiar alături, îi lăsase pe cei cu care sta în faţa primăriei şi în văzul la toţi se dăduse jos să vie tocmai spre el.

- Cum să nu vă cunosc, zise Niculae, a avut grijă Bărăgan...

- Nu vrei să trecem colea la nea Valache să facem cunoştinţă? zise notarul.

Niculae nu zise nimic, dar se urni din loc alături de celălalt. De dincolo de podişca de ciment din faţa primăriei de pe o terasă impunătoare pentru o cârciumă (ai fi zis că e o mică vilă a vreunui boier de ţară, dacă n-ai fi zărit la geamul ei drapat de viţă agăţătoare sticle şi clondire expuse pe un raft) un om foarte vesel ridică o măsură de vin în aer şi strigă cu gura până la urechi de voioşie şi plăcere:

- Să trăiţi, domn' notar!

Apoi ridică braţul şi mai sus spre cei pe care notarul îi părăsise:

- Să trăiţi, dom...

Dar vocea i se frânse de şovăială, nu spuse şi restul, domn primar, după cum îi trădase intenţia gestul. Ăsta era Valache, care ţinea a doua cârciumă din sat, dar toată lumea ştia că băutura din ea o bea mai mult el şi cu prietenii lui, care erau întotdeauna primarul şi notarul, oricare ar fi fost ei. Valache era şi grădinar, dar nu era văzut pe acolo decât la cules toamna sau când trebuia, de obicei sâmbăta, să plătească celor care îi munceau cu ziua. Aveau grijă de roate copiii şi muierea, el stătea până şi dimineţile şi juca table, de obicei pe ţuici, şi le-ar fi fost greu puţinilor care se întâmplau să fie pe acolo să spună că Valache ar fi ieşit vreodată câştigător. Făcea însă să-1 vezi ce vesel când îi ieşea şi lui câte o linie, cum i se întindea gura

literalmente până la ceafă, cum cerea de băut ridicând mâna și pocnind dintr-un deget în podul palmei fără să se uite, făcând pe marele client la propria lui cârciumă. Acum unii spuneau că Valache avea dificultăți cu primarii, că se schimbau prea des, și că îi venea greu să spună să trăiți dom' primar unui țăran care se numea Teren te de care n-auzise în viața lui și care pe deasupra nici el nu părea să-l cunoască pe Valache... Adică cum să nu-l cunoască? Nu era nici o îndoială că îl dușmănea (cum să nu-l cunoască, până și copiii știau cine e Valache), dar ce-i făcuse el ăluia de se uita chiondorâș la el?

- Nea Valache e un om foarte serios, zise tânărul notar după ce se așeză cu Niculae pe terasă și cârciumarul grădinar intră înăuntru să aducă o sticlă cu vin. A fost primul om care m-a primit cu brațele deschise când am venit aici. Nu e așa, nea Valache?

Cârciumarul nu auzise ce se spusese despre el, dar nu în zadar îi cunoștea el atât de bine pe notari, puse sticla și paharele pe masă cu unul și pentru el, se așeză în fotoliu solid de răchită albit de ploi care trozni sub greutatea cam mare a omului și începu să toarne în pahare cu gura strâmbată într-o parte de plăcerea pe care i-o stârnea gâlgâitul vinului.

- Bine faci că stai de vorbă și cu băiatu-ăsta, zise el, să-l cunoști pe tat-său, pe Moromete, ar trebui susținut să vie el primar.

- Cum e, nea Valache?

- Cine?

- Domnul Moromete!

Se vedea că tânărul notar cunoștea deja ticurile verbale ale cârciumarului și sconta un anumit răspuns din partea lui.

- E un om foarte serios! zise Valache. Hai să trăiți! Să trăiți, dom' notar! Să trăiești, Niculae.

In acest timp alt vorbitor îi luase locul lui Marin acela al lui Radu Lungu care văzându-l pe notar unde și cu cine se dusese mai așteptase puțin și venise și el acolo.

- Nea Valache spune că e serios orice lucru bine făcut, zise notarul golind paharul. Nea Valache, să știi că ăsta e un vin foarte serios, care îl bem noi acuma.

- Dar ce crezi că eu dau din el de băut la toată lumea? Tu ce vreai, mă Marine? Ei, uite, ție n-o să-ți dau din ăsta, că l-ai supărat pe tac-tău, îl văzui cum plecă cu capul în jos când auzi prostiile tale.

Al lui Radu Lungu se făcu galben și nu se așeză, rânji la Valache și rămase cu mâna pe scaun:

- N-am nevoie de vinul dumitale!

Și se întoarse cu spatele și se dădu jos din cârciumă cu niște pași tărăgănați, vrând să arate că a plecat de voia lui de pe terasa lui Valache și nu că l-ar fi gonit cineva. Cârciumarul se zbârlise de furie și îl înjura, dar furia lui era atât de inocentă prin lipsa de răutate pe care n-o putea avea, că notarul începu să râdă.

- Lasă-l, nea Valache, că e băiat bun, ascultă-mă pe mine...

- E băiat bun?! se miră Valache.

- E un băiat foarte serios, zise notarul.

- Bine, atuncea să-l chem îndărăt. Marine! Mă al lui Radu Lungu!

Dar ăsta ori nu auzea, ori se făcea că nu aude, fiindcă nu întoarse capul și în curând chiar dispăru din mulțimea care la apropierea serii începuse și ea să se împrăștie.

- Am auzit că ai înghesuit acum câtva timp patru preoți Și că nici unul n-a știut ce să-ți răspundă, zise notarul după ce și Valache îi lăsă singuri. E adevărat?

- M-au scos din sărite cum mâncau toți după ce îl îngropaseră pe cumnatu-meu, zise Niculae senin, dar parcă retrăind Și in orice caz fiind pe deplin de acord cu ceea ce făcuse el în ziua aceea. Ai fi zis că din pricina lui cumnatu-meu nu putuseră ei să mănânce până atunci și că acum, după ce au scăpat de el, pot și ei să se așeze la masă și să înfulece cu gurile pline.

- Aşa e obiceiul, zise tânărul notar. Unii fac colivă şi îţi dau să mănânci şi ai impresia că mănânci chiar din trupul celui mort. Dar ia spune-mi, continuă el, în fond ce întrebare le-ai pus?

- M-au scos din sărite, reluă Niculae aprins de vinul bun pe care îl băuse. Ii vedeai cum vor să uite mai repede şi cum turnau ţuică în ceşti, cu figuri cucernice, crezând că or să mă păcălească pe mine. Parcă nu-i ştiu eu cum înjură de pârâie căpriorile şi cum îşi lovesc fetele peste gură cu dosul palmei şi le lasă fără dinţi toată viaţa. Şi pe urmă mai târziu se dezvelesc la piept ca nişte smintiţi şi se zgârie cu unghiile că fi-sa s-a măritat şi nu vrea să-i mai calce pragul.

Niculae se mişcă în fotoliul de răchită şi întinse braţele înaintea lui ca şi când ar fi vrut să ridice de jos o greutate imensă.

— In loc ca forţa asta uriaşă care zace în ei, continuă el în timp ce notarul îl privea foarte atent aprobându-1 cu acea tăcere vie care ne îndeamnă întotdeauna să vorbim tocmai despre lucrurile care constituiesc secretul fiinţei noastre şi când dispare nu numai orice reţinere, dar apare în acelaşi timp şi o dorinţă imperioasă de a spune tot, ca şi când tocmai aceste lucruri ne-ar împiedica să ne gândim la altele noi spre care ne cheamă de fapt soarta, - în loc ca mintea lor să fie la înălţimea puterii cu care sunt dotaţi (fiindcă sunt foarte puternici, uite, aşa şolduri au cu oasele mari ca de bou) şi să se sece ca într-o clipire noroaiele astea nenorocite care încep de prin noiembrie şi ţin până se face primăvară, dacă nu cumva ninge şi îngheaţă, să pietruiască drumurile, să ridice stâlpi de lumină, să-şi sape grădinile şi să le umple de pomi şi de tot ce au nevoie ca să uite că mai au şi altceva de făcut pe lumea asta decât să-şi lărgească chimirele cu burta plină de mămăligă... în loc să scoată din pământul care e al lor toate darurile şi când te apropii de-un sat să zici că e grădina paradisului plină de copii, de flori înalte până la vârful casei şi de animale de toate soiurile care se pot imagina, cum vezi că e la alte popoare, el zace vara sub umbra salcâmului în timp ce soarele arde miriştea şi seacă râul care luni de zile a curs de pomană pe la capetele grădinilor. Iar iarna stă după sobă în timp ce vita mugeşte jalnic în grajd lihnită de aceleaşi şi aceleaşi paie pe care i le dă mereu să mănânce până începe să-i crească părul în smocuri mari că zici primăvara când o scoate la iarbă verde că e oaie nu mai e vacă. Ai să vezi că o să vie timpul când n-or să mai aibă ce să mănânce şi or să pornească în haite asupra oraşelor, cu ţăpoaiele în mână, că adică oraşele sunt de vină că trăiesc ei aşa cum trăiesc.

Niculae se opri. Se simţea că nu atât adevărurile pe care le spunea îl obsedau, ci o dezamăgire ascunsă care le inventa şi îl făcea neiertător. Notarul nu lăsă să dureze prea mult tăcerea care urmă şi spuse fără şovăire:

- Trebuie să-i ajutăm. Datoria oamenilor luminaţi dintr-o ţară e să-i ajute pe cei din mijlocul cărora au ieşit.

După care nu mai zise nimic, având chiar o expresie ciudată pe chip, care nu excludea mulţumirea că el şi celălalt cu care stătea acolo la masă erau astfel de oameni, cum zisese. Asta era suficient şi era foarte mult, să ai conştiinţa că eşti un om luminat şi ai mai întâlnit încă unul ca tine.

- Gândeşte-te, reluă el, ce-i rămâne unui om care vede starea de lucruri din jurul său? Ori tocmai că noi vrem să schimbăm starea de lucruri.

- Starea de lucruri o schimbă omul, nu poate s-o schimbe nimeni din afară, strigă Niculae.

Şi avu o astfel de intonaţie în glas, încât s-ar fi putut crede că se bucura dacă nu chiar era pe deplin satisfăcut că nu poate nimeni să schimbe ceva din exterior. Se vedea că citise de toate, tocmai despre aceste lucruri.

- Uite la noi, continuă el, cât am trăit rău, tata, am ţinut toţi la el şi, făcut tot ce a putut pentru fiecare. Cât s-a înstărit, n-a mai fost capabil de nimic, şi nu pentru că nu mai putea, strigă Niculae. Bunăstarea ne îngraşă după aceleaşi legi ca şi

pe-un animal şi numai dacă îl aduci iar la rostul lui pe lume îşi mai aduce aminte că e om.

- Te contrazici, spuse tânărul notar net, uitându-se la el atât de nemişcat încât ai fi zis că vrea să-i bată lui Niculae un cui în creştet.

- Ba nu mă contrazic, răspunse Niculae cu o expresie triumfătoare, lucru care spori brusc atenţia concentrată a privirii celuilalt, ascultându-1.

Noi trăim din umanismul secolului trecut, continuă Niculae, şi n-am fost în stare să descoperim un nou umanism. Dovadă cele două războaie, mai rele decât pe vremea hunilor.

Ce ştia el despre aceste două războaie? Notarul se mişcă şi turnă hotărât în pahare păstrând pe chip acea expresie gravă a unuia mai în vârstă, care deşi îşi dă seama că spusele celuilalt sunt împrumutate din cărţi, vede că nu e mai puţin adevărat că aceste cărţi i-au vrăjit mintea şi i-au pregătit-o fie să gândească cu totul deosebit de cei din jur, fie să primească de la unul din ei o gândire nouă, apropiată de soarta lui de om tânăr, în faţa căruia stăteau deschise atâtea drumuri.

In lume, continuă Niculae, a sporit cantitatea de rău, în special trufia, ceea ce pe vremea înfloririi religiilor nu se întâmpla. Vechiul umanism se baza pe religie.

Nici o dovadă nu exista însă că tânărul notar urmărea toate acestea cât de cât ca un cunoscător, dar nici Niculae nu se înşela, cineva care vorbeşte de starea de lucruri în care se află omul nu se poate să nu fi citit şi să nu ştie nimic. Cât despre Valache, el se ocupa să le mai aducă vin, să le aprindă petromaxul şi să l-l pună în perete şi numai într-un târziu îşi dădu pesemne seama că între cuvintele acelea ciudate care se rosteau acolo la el pe terasă şi cutia de table pe care crezuse că o s-o deschidă în cele din urmă şi să joace cu notarul o partidă nu exista nici cea mai mică legătură şi la un moment dat o luă de-acolo si o duse înăuntru.

- Omul era în stare altădată să cucerească alte teritorii decât cele terestre, continuă Niculae. Victoriile lui se întindeau dincolo de spaţiul pe care îl vedea cu ochii, şi dincolo de timp, nu-i mai trebuia chiar toate aceste plăceri mărunte care li se par acuma unora atât de mari încât bucuros îl strânge de gât pe frati-său ca să le aibă. De mult au început să-şi vândă sufletul pe nimic. Tata a uitat sau se preface că a uitat, dar tot de trufie m-a oprit de la şcoală, credea că el e centrul universului, şi cum le aranjează el aşa e bine, toată lumea trebuie să-1 asculte... Nu-1 cunoşti, dar să-1 fi văzut ce-a fost el odată. Ştii cum se adunau oamenii când îl vedeau că iese la drum şi se aşează pe stănoagă? Ii vedeai cum o iau agale, unul de la o poartă, altul de dincoace, unul din fundul grădinii! Şi să ştii că nu le spunea nimic! Ei spuneau! Dar ştiau că el îi ascultă şi... Ei! acuma s-a terminat, îl vezi cum îi ia altul vorba din gură fără nici un respect şi el lasă fruntea în jos şi nu mai zice nimic. De ce? Aici s-a întâmplat ceva şi nimeni n-o să ştie vreodată ce-a fost cu el, poate doar mama, dar eu nu cred!... Şi iată cum uitarea le alină pe toate şi poţi să te duci să te îngropi, n-are rost să mai faci atâtea încurcături, cauţi un gâldău în pădure, îţi pui două pietroaie de gât şi te arunci în el, măcar nu mai ştie nimeni...

- Dar ce ţi-a făcut tatăl dumitale? zise tânărul notar clipind acum mai rar, vizibil alarmat de această destăinuire repede reprimată, căci Niculae se oprise.

- Nu mi-a făcut nimic, dar omul are nevoie de o nouă religie a binelui şi a răului, fiindcă răul din icoane nu-1 mai sperie, iar de bine a ajuns să rânjească drăceşte când îi aduci aminte de el.

- Noi venim cu o religie nouă, zise notarul practic, aşezându-se mai bine în fotoliu, cu umerii mai aproape, să poată fi auzit mai bine.

îsi scoase un ciubuc din buzunar, suflă în el şi strigă la Valache să aducă un pachet de ţigări.

- Am să-ţi spun în ce constă această religie, continuă tânărul notar, şi sunt convins că vei deveni nu primul apostol, fiindcă nu vei fi primul, dar unul dintre cei mai buni. Fiindcă şi eu mi-am pus aceleaşi întrebări, eram elevi şi mai ales pe ultimul an toată ziua discutam fiindcă eu ştiam că o să plec şi n-o să mai pot să-mi dau bacalaureatul decât în particular... Ce e omul şi cum ajunge el pe culmi sau se prăbuşeşte în prăpastie! In realitate mama îndopa toată ziua curcani cu făcăleţul şi când eram mic verile noastre erau un chin, trebuia toată ziua să culegem urzici şi să le tocăm. Şapte fete şi un băiat!... Ce părere ai? E adevărat că omul dacă nu obţine victorii, aşa, în intemporal, cum bine zici, se târăşte cu burta pe pământ. Dar cum? E adevărat că sfinţii părinţi erau nişte oameni foarte serioşi, dar mi-aduc aminte de orele noastre de religie, aveam profesor un preot foarte deştept şi nu pot uita cum într-o zi nu ştiu ce lecţie aveam şi ni se povestea în manual despre Ian Huss, cu litere mărunte. Acesta, zice părintele nostru, a fost un adept al lui Wiclef, care a negat transubstanţa, adică schimbarea pâinii şi vinului în trupul şi sângele lui Cristos. După care părintele odată a luat alt ton şi a făcut şi aşa din mână: A fost ars pe rug! Parcă ar fi zis: i-au dat două picioare în spate. Dar ştiţi voi, zice, ce-a păţit când a început să-1 învăluie flăcările? S-a apropiat de el o babă cu o surcea în mână şi a aruncat-o şi ea în rug şi reformatorul cică ar mai fi avut timp să zică: *Sancta simplicitas*. Idioată babă, a spus părintele, şi noi am râs. Dar într-adevăr cine îi băgase ei în cap că dacă un om nu crede că în timpul slujbei pâinea şi vinul se transformă la un moment dat în trupul şi sângele lui Cristos trebuie ars de viu? Aici, nu te supăra, dar nu mai e nici o victorie, e o degradare!

- Sunt de acord, sări Niculae.

- Eşti, dar mi s-a părut că spui că dacă oamenilor le-ar mai fi încă frică de răul din icoane şi s-ar strădui să facă bine tot după aceleaşi principii, atunci omul nu şi-ar mai vinde sufletul pe nimic şi n-ar mai trăi din trufie. Şi eu sunt de acord că dacă omul nu mai are nimic sfânt se sălbăticeşte şi degenerează, dar omul poate fi o fiinţă morală şi fără religie. Religia, eu n-aş zice că e opiul popoarelor, ci expresia spontană a năzuinţei morale a omului.

Auzindu-1 vorbind astfel, Niculae nu mai zise nimic, prins poate de uimire: nicicând, pe terasa lui Valache nu fuseseră emise asemenea idei cu atâta claritate şi siguranţă. Intre timp se făcuse de mult întuneric şi Valache se aşezase la el în odaie, cu familia, la masă. La un moment dat reapăru cu o farfurie cu bucăţi de friptură şi pâine şi le puse pe masă.

Cei doi tineri începură să mănânce fără măcar să-i mulţumească atât de prinşi erau în discuţia lor.

- Ei, şi care e noua religie cu care ziceţi că veniţi voi? întrebă Niculae cu o privire avidă, fiindcă întrebarea lui nu era izvorâtă din neîncredere, ci dintr-o adâncă şi flămândă curiozitate.

- Lupta pentru existenţă, zise notarul, împinge pe om la multe înfrângeri. Dar ia gândeşte-te, omul luptă să-şi ţină copiii, nu e ăsta un scop? El poate ieşi ca vai de capul lui din această luptă. Dar ia gândeşte-te, ne-a făcut pe noi! El ne-a făcut, nu Dumnezeu. Şi de suferit tot pentru noi a suferit, în ultima instanţă, mă gândesc la mama! Parcă ei nu i-ar fi plăcut să ducă o viaţă mai spirituală, dar cum să ducă? Or, după părerea mea, de-aici trebuie să pornească orice religie. Dar de ce să-i spunem religie şi să nu-i spunem revoluţie? Fă-ţi din eliberarea omului de sub povara luptei pentru existenţă un crez şi ai să vezi că, realizându-1, o să ai înaintea ta un om nou. Fiindcă omul trăieşte urmărit de acest blestem al sudorii frunţii şi aici eu nu mai sunt marxist şi cred în blestem. Şi am să-ţi explic de ce. Ai băgat de seamă că un om preferă să se arunce cu gâtul sub o roată decât să asculte un sfat înţelept? De ce face el chestia asta? Aici îmi place mie omul cel mai mult, încăpăţânarea lui de a gândi liber, dar tot aici, să-ţi spun drept, mă scoate şi din

sărite. Nu acţionează spre binele lui decât dacă nu mai are încotro. Ce vreau să spun? Cât timp are o poziţie de retragere, nu va voi să iasă din starea foarte rea în care de altfel recunoaşte şi el că se află. Cu nici un chip. Ba chiar îţi oferă un spectacol de laşitate de care până şi lui îi e greaţă. înţelegi că mă refer la ţărani, pe care amândoi îi cunoaştem din experienţă. în prezent ei circulă pe un drum liber, în sus, în jos, săracul poate ajunge bogat, bogatul poate ajunge sărac. Chiar ăştia care îi vezi că se adună aici şi strigă şi ei unii la alţii că nu e bine cum trăiesc, ferească Dumnezeu să crezi că se gândeşte vreunul că tocmai poziţia lor e cauza răului. Dar aici e paradoxul, ei ştiu în acelaşi timp că nu e bine şi vor o mare schimbare. Dar o mare schimbare la care ei să participe eventual doar ca beneficiari. Nu merge aşa! Eu nu le spun nimic, îi las să vorbească, fiindcă pe mine mă interesează primul pas: sporirea rândurilor noastre. Pe urmă mai vedem noi!

De mult Niculae nu mai făcea decât să asculte. Se vedea că îi plăcea acest om foarte tare şi doar o expresie de nelinişte, dar şi de fascinaţie, mai acoperea în privirea lui bucuria că îl cunoscuse, că timpul trecea şi că celălalt nu făcea nici el nici o mişcare să se ridice şi să plece: simţea şi el pesemne aceeaşi atracţie pentru ascultător. întrebarea care însoţeşte de obicei astfel de întâlniri hotărâtoare nu părea să se pună pentru nici unul din ei: dacă nu cumva era vorba aici de una din marile ispite ale vieţii despre care nimeni nu-ţi putea spune unde te poate duce dacă o urmezi, pentru Niculae; şi ce rol va juca acest băiat în viitorul lui, îi va fi credincios sau dimpotrivă îl va trăda ca Iuda, pentru tânărul om pasionat de politică şi de revoluţie, care nu era deocamdată decât un notar dintr-o comună oarecare.

- Şi dacă vrei la un moment dat să nu mai faci parte din partidul comunist, ce se întâmplă? zise Niculae într-un târziu.

- De ce să nu mai vrei să faci parte?

- Aşa, să nu mai vrei!

- Foarte simplu, zise notarul, şi-şi vârî mâna în buzunarul dinlăuntru! hainei, de unde scoase un carneţel mic, cu scoarţe roşii, te prezinţi cu ăsta la cel care ţi 1-a dat - sau la altul! exclamă notarul râzând - şi îl predai. Nu e o problemă!

Spre ziuă, Niculae se întoarse acasă şi se culcă. El nu ştia că toată lumea îl văzuse pe el şi pe notar pe terasa lui Valache şi că mulţi spuseseră şi aflase şi taică-său că „şi ăsta micu al lui Moromete s-a înscris în partid". Fie că îl aşteptase să se întoarcă, fie că se deşteptase doar auzindu-1, Moromete se foi în aşternut şi când Niculae se linişti la rândul lui, deodată îi spuse:

- Ei, ţi-ai găsit eul tău?

Tăcerea care urmă arăta surprinderea, sau lipsa de obişnuinţă de a comunica dintre tată şi fiu? întru târziu Niculae răspunse:

- Mi l-am găsit! Şi ce te miri aşa?

- Eu?!! făcu Moromete umflând parcă aerul negru din odaie cu mirarea lui. Apoi adăugă cu totală nepăsare: Dacă asta e calea care crezi tu de cuviinţă, să te pui cot la cot cu Ouăbei, eu ce pot să mai zic?

- Nimic, ce poţi să mai zici, mai răspunse Niculae, după care tăcură amândoi şi lăsară liniştea zorilor care învineţea geamurile să recadă asupra casei.

XIII

Astfel dispăru Niculae din sat, chemat repede la judeţeană şi trimis apoi de acolo undeva la o şcoală de partid, după cum declară notarul. în urma lui îşi mai dădură şi alţii adeziunea Şi tot în acea perioadă se mai întâmplă ceva. Aristide chemă într-o seară la el pe frati-său, Năstase, pe gineri-său, inginerul agronom, domnul Petrică, pe unul din prietenii lui Moromete, Nae Cismaru, care tocmai fusese şi el numit primar, dar nu stătuse nici măcar o zi întreagă, fiindcă dimineaţa îl numiseră Şi pe la prânz venise cineva de la prefectură şi îl schimbase cu

altul. Năstase era cu cei doi băieţi ai lui, Dan şi Ştefan, şi un nepot de soră, unul Vasile al Moaşei, cam de seama lui Niculae, şi Aristide mai chemă pe cineva, şi anume pe unul al lui Iile Tăbârgel, Isosică.

Se spunea despre acest Isosică - de fapt îl chema Tăbârgel Gheorghe, după numele lui tat-său, dar nu se ştie cine îi scornise această poreclă, care, oricât te-ai fi gândit tot n-ai fi putut să-ţi dai seama ce putea să însemne - că maică-sa l-ar fi făcut cu Aristide, de fată mare, nu că l-ar fi născut, ci că înainte de a se fi măritat, Isosică ar fi existat deja în trupul ei şi că n-ar fi ştiut nimeni. Altfel cum s-ar fi putut înţelege de ce de la o vreme Aristide îl tot chema pe la el pe acasă şi se purta cu el cum nu prea avea cineva obiceiul să se poarte cu copilul altuia? Asta însă era greu de crezut de cei care îşi aduceau aminte de felul neobişnuit în care cu douăzeci de ani în urmă se măritase mama lui.

Se dusese pe atunci zvonul că o fată de pe la marginea satului, una Sita lui Ciucă, a vorbit cu Maica Domnului pe izlaz. Lumea, adică întâi femeile şi copiii se duseseră numaidecât s-o vadă. Cine sunt mai bine pregătiţi, pentru astfel de evenimente, decât femeile şi copiii? Sita stătea pe prispă - era o toamnă blândă când se întâmplaseră toate acestea — întinsă pe o velinţă şi un căpătâi înflorat şi povestea. Că stătuse aşa ca şi acum pe izlaz aproape de loturi şi păzea vacile şi odată a văzut o femeie mergând pe deasupra vârfurilor porumbului. Era îmbrăcată în alb şi în beteală şi cu cununiţă pe frunte. Şi era aşa de frumoasă că ea şi-a dus mâinile la ochi, crezând că pe urmă când o să se uite iar, Maica Domnului o să piară. Atunci i-a auzit glasul: „Siţo, ia-ţi mâinile de la ochi." Şi atunci Sita i-a spus: „Maica Domnului, ce-ai cu mine?" „Am venit la tine că te-am văzut cum stai tu pe izlaz singurică", i-a răspuns Maica Domnului oprindu-se înaintea ei, în aer, să fi fost picioarele ei cam la o şchioapă deasupra pământului. Şi Sita nu mai ştia pe urmă ce a fost; ajunsă cu povestirea aici abia putea să se mai ţină în capul

oaselor. Mai apuca să spună că îi e somn şi într-adevăr adormea numaidecât, un somn de se vedea parcă pe obrazul ei tot ce se petrecea cu ea dormind; i se mişcau ochii sub pleoapele închise, se ridica în capul oaselor şi din gât îi ieşea un şuierat îndelung şi subţire de înmărmurire, după care recădea pe căpătâi şi dormea apoi ore întregi. La trezire, la rugăminţile acelor femei care nu fuseseră acolo când povestise ea vedenia, o spunea din nou, şi în câteva zile prispa, curtea şi ograda lui Ciucă începură să nu se mai golească de lume.

Interesul stârnit de vedenia ei de pe izlaz n-ar fi ţinut mai mult de câteva ceasuri şi n-ar fi trecut de capătul uliţei dacă n-ar fi fost somnul acela al ei ca o mărturie. Şi nu se ştie cine aprinse lângă ea o lumânare şi o lipi de stâlpul casei, dar fu de ajuns ca să facă toată lumea la fel, mai ales când ea începea să povestească. Cum numărul celor care veneau s-o vadă creştea şi nu se găseau lumânări, o rudă a lui Ciucă se duse la Pălămida şi aduse o ladă plină din care începu să vândă la poartă, unde o altă rudă ridică o cruce mare, pe care bătură o candelă sub icoana Maicii Domnului, pe care o lipiră pe lemn. Veneau acum şi bărbaţi şi flăcăi curioşi, fiindcă cei mai mulţi n-o ştiau decât după nume şi după o infirmitate a ei din naştere, era şchioapă; şi când o vedeau pe drum o recunoşteau după mişcarea şoldului. Sita lui Ciucă, fata aceea cu un picior mai lung şi unul mai scurt. Apărură apoi oameni şi din satele vecine şi in curând atraseră atenţia în special doi, îmbrăcaţi în flanele cărămizii ca orice ţărani, dar care la o privire mai apropiată se vedea că aveau şi ei ceva, unuia i se făcea o băşică în frunte, aşa cat un ou, când vorbea şi celălalt era ciung de-o mână şi avea Şi gâtul strâmb, dar nu într-o parte, ci dus înainte încât de departe ai fi zis că se uită la ceva şi nu vrea să-şi mai tragă capul îndărăt. „Fraţilor, zise într-o zi cel dintâi, şi numai la unele cuvinte - şi asta era cel mai ciudat la el - îi ieşea pentru o clipă băşica aceea în frunte. Fraţilor, repetă el până ce toată lumea

auzi şi se opri orice mişcare, să ridicăm aici, fraţilor, un mic lăcaş al Domnului şi să ne închinăm şi să ne rugăm. Poate să vină ploaie şi vreme rea, şi omul ăsta sfânt, care e părintele acestei fete, trebuie ajutat să poată să-şi vadă de gospodărie, căci noi, fraţilor, îl stingherim de nu mai poate să se mişte, să dea la vite şi să-şi vadă de copiii pe care îi mai are."

Ciucă mai avea încă trei copii afară de Sita, cel mai mic umbla încă doar în cămaşă şi izmene, destul de gras însă, cu capul mare, cu ceafa umflată ca o tigvă şi puţin cam sâsâit. Oratorul acesta necunoscut vorbi apoi mai departe arătând că lesne s-ar putea ridica acel lăcaş al Domnului dacă fiecare care ar veni aici ar da la poartă numai câte un franc. Nici n-ar trece trei zile şi s-ar înfăptui cuvintele lui Cristos, fiul Maicii Domnului, care a spus duşmanilor: Dărâm acest templu şi în trei zile îl ridic din nou.

lată deci cum puteau fi răstălmăcite cuvintele Nazarineanului. Supărat, preotul se ridică în biserică împotriva acestor doi necunoscuţi care se îndepărtaseră de pe drumul adevărat al lui Cristos şi ceru oamenilor şi muierilor să nu-i asculte şi să nu se mai ducă în curtea acelei fete, dar fu zadarnic, nu trecu mult, nu chiar trei zile, dar nu mai mult de câteva săptămâni şi lăcaşul fu ridicat.

Nimeni nu mai ştia bine ce se întâmplase după aceea, cum ajunsese fata să spună la un moment dat că peste trei zile o să zboare. Să fi fost unul din cei doi străini care o îndemnase, sau poate gândul să se fi născut în chiar mintea ei, în timp ce cădea în somnul acela sub ochii celor adunaţi? Faptul ului pe mulţi, fiindcă, ziceau ei, dacă zboară, nu era ăsta semnul că a venit sfârşitul lumii? Totuşi nu era prea multă lume în curtea lui Ciucă în după-amiaza acelei zile când fata trebuia să facă minunea, erau însă cei care nu se îndoiau, şi care sunt totdeauna destui ca să susţină orice miracol. Fata, ca de obicei, dormea şi vorbea în somn şi la ora anunţată, când se trezi, ea declară foarte senină că Maica Domnului i-a spus că n-are voie să zboare

până nu se face mireasă. Mama şi cu omul acela care făcea băşică la frunte când vorbea, însoţit de cel cu gâtul strâmbat, intrară în casă şi se sfătuiră cu rudele ce să facă; nu se înţelegea bine ce vroia fata, să fie îmbrăcată în rochie de mireasă sau chiar vroia să fie mireasă de adevăratelea? Aţâţat de această aşteptare, de luminile de lumânări, de ceea ce avea să se întâmple, frăţiorul cu ceafa rotundă ca o tigvă năvăli deodată în casă peste ei şi cu braţele întinse începu să ţipe sâsâit la tat-său: „Eu spor, tete, eu spor!" Adică el zboară! îngrijorat şi blând Ciucă îl apucă duios de mâini şi îi zise: „Măi Nilă, stai aci, tu zbori, Sita zboară, eu cu cine mai rămân?". Copiii auziră şi răspândiră în sat aceste cuvinte ale omului şi ceea ce nu reuşise să facă popa în biserică, reuşiseră ei: alergau prin curţi sau pe drum ca nişte smintiţi şi cu braţele în aer, aşa cum ţin păsările aripile, răcneau sâsâit: „Eu spor, tete, eu spor!" Şi pelerinajul în curtea Sitei se opri.

Printre dulgherii care lucraseră la ridicarea acelui locaş, numai unul nu vrusese să primească bani şi ăsta era Ilie al lui Tăbârgel. El se însura cu Sita în aceeaşi toamnă şi o luă cu nuntă, la dorinţa ei, care ţinuse ca lumea să ştie că atâta vreme cât a fost la părinţi a fost fată mare. Nu se lămuri însă în noaptea nunţii dacă într-adevăr fusese, nu prea se mai ţinea seama de acest obicei, fiindcă se dovedise în ultima vreme că nu aşa încep cele mai bune familii, ci întâi fata se ia cu băiatul, să trăiască doi-trei ani fără cununie şi fără forme şi dacă după acest timp băiatul care a luat-o n-o goneşte, sau fata nu fuge, tânăra familie, adesea cu un copil destul de mare ca să-şi aducă aminte mai târziu ca de ceva din poveşti, când maică-sa era îmbrăcată în alb de sus până jos, face la un moment dat toate acestea, adică formele la primărie şi cununia religioasă, cu marea ei petrecere; era semnul că însurătoarea băiatului şi măritişul fetei au reuşit şi că de aici înainte nu se vor mai despărţi toată viaţa.

E>upă însurătoare, Ilie Tăbârgel se certă cu socrul, care se dovedi că nu era el chiar aşa de blând cum părea şi trebui să-i ia din târla lui, cu forţa, lăcaşul la care el lucrase pe degeaba şi

considera că i se cuvine; nici vorbă să i-1 lase, îl dezveli la tălpici, îl puse pe roţi, îl scoase cu patru boi şi îl duse în curtea părinţilor lui; bineînţeles că îi luă şi cărămida de postament şi luă şi crucea cea mare din curte, pe care tot el o făcuse; era din lemn bun şi îi trebuia. Ciucă îl înjură în chiar momentele când o scotea din pământ, şi îi spuse să se îngroape cu ea, şi să i-o pună el, Ciucă, la cap, chiar în ziua când o credea el, adică gineri-său, că îi e cel mai bine. Atunci să i-o pună!

Ilie Tăbârgel şi Sita se arătară mai târziu că nu erau nici credincioşi nici eretici, cum le spusese preotul, nu se duceau nici la biserică, şi nici cu cei doi străini, cel cu gâlmă la frunte şi cel cu gâtul strâmb, nu mai avură de-a face. Avură un singur copil, pe acest Isosică şi nu stătu nimeni să le numere lunile de când se luaseră, pesemne că nu bătuse nimănui la ochi. Ţineau amândoi foarte tare la băiat, şi ştia toată lumea că la ei în casă Isosică era cel care făcea ce vrea şi nu tatăl şi cu atât mai puţin bunicul. în loc să-1 strice însă ca pe alţi copii, pe Isosică situaţia asta îl făcuse doar vesel şi se apucase doar de Rimat. într-adevăr fuma mereu, dar nu cu lăcomie, ci lăsa ţigara să-i ardă îndelung în colţul gurii în timp ce el arăta învăluit în fumul ei pe gânduri şi o lua din când în când în mână şi scuipa mărunt pe cotorul ei ca şi când foiţa de atâta stat între buzele lui s-ar fi tot desfăcut. I-ar fi fost greu cuiva din sat să spună dacă atunci când stătea el aşa şi fuma, se gândea la ceva, dar nici să spună că nu se gândea nu putea. De când ajunsese flăcău, adică nu de mult, intrase în vorbă cu una a Ciulchii, cam de seama lui, o fată foarte frumoasă, dar foarte săracă şi mai ales rea, dintre cele care nu se feresc de cuvinte şi când se lega cineva de ea le folosea ca pe nişte cuţite, aşa limbă ascuţită avea. îi plăcuse lui fata asta, se înţelegea pesemne bine cu ea, fiindcă erau în vorbă de vreun an de zile şi Isosică nu mai fusese văzut cu nici o alta, cum aveau obiceiul flăcăii cât erau flăcăi, cei mai mulţi, chiar când ţineau cu adevărat la una şi aveau de gând

să se însoare cu ea. Se pare că pe Isosică nu-1 interesa acest gen de isprăvi, deşi îi asculta şi el, ca şi alţii, pe cei care se lăudau şi vroia şi el să ştie, ca şi ceilalţi, cine era fata care zicea ăla că i-a făcut şi i-a dres. El arăta ca şi însurat cu Ciulea, fiindcă erau văzuţi împreună chiar şi ziua, la câmp sau prin sat. Nu prea se înţelegea totuşi ce e între ei şi Ilie Tăbârgel se supără într-o zi şi îi spuse feciorului său că n-avea nimic contra Ciulchii - cu timpul fata avea să poarte numele maică-sii şi avea să i se spună simplu Ciulea, - cu toate că n-avea decât un pogon de pământ, şi, zise tatăl, nimic de la mă-sa, dar, adăugă el, ştiind că tot vorbea degeaba, „dacă ţineţi unul la altul, de ce nu vă luaţi?" adică măcar să se cheme că s-au luat din dragoste. N-avea însă de ce „să se cheme", fiindcă cu adevărat Isosică nu mai putea nici ziua fără s-o vadă pe fată. Trimitea pe cineva după ea mai ales când era la câmp, şi nu făcea nimic izbitor, nu se piteau nici în porumburi şi nici în cine ştie ce văgăună ca alţii, ci stăteau liniştiţi în văzul la toţi, fata cu ceva de lucru în mână, de obicei o iie, iar el cu capul în poala ei, cu ochii închişi, ai fi zis că era nedormit; dar nu dormea, deşi aproape în fiecare noapte se întorcea de la ea la ziuă. în asemenea clipe, dacă vorbea, Ciulea avea alt glas, fără nimic ascuţit în el şi după un timp începea fără veste să cânte.

XIV

Când Aristide trimise pe cineva să-i spună să vină seara la el, Isosică nu era acasă, plecase cu caii pe izlaz. Ceilalţi băieţi jucau bobicul, el însă sta întins pe dulamă si se uita neclintit a ei, dar această privire a lui nu-i vedea şi se pare că nici veselia Şi glasurile lor nu-i atingeau auzul, fiindcă nu zise nimic când unul dintre băieţi îl strigă întrebându-1 dacă nu vrea să joace; e trebuia unul ca să fie cu soţ. Isosică se uita la ei, dar nu răspunse. Nici ei însă nu-1 mai luară în seamă şi îşi văzură mai departe de joc. Cel care era *la blană* se aplecă, puse bobicul pe

ea, apoi se trase într-o parte cu pălăria în mâini, întoarsă cu fundul în jos *și* făcu semn celui care era la rând să-i dea drumul. *Blana* era de fapt un ciomag mai gros de corn, potrivit ca unul din capete să fie neted să poată sta pe el bobicul şi să poată în acelaşi timp să fie puţin vârât şi în pământ, să nu sară în sus. Cel care lovea se dădu mult înapoi, îşi potrivi distanţa din ochi, apoi prin trei salturi îşi luă vânt şi ţinti lăsând să-i zboare ciomagul din mâini cu un vuiet scurt. Şters fulgerător de pe *blană,* bobicul avu o pornire care nici nu se văzu şi se topi în depărtare în văzduh cu un piuit. Cei din fund se dădură cu repeziciune de-a-ndaratele să-1 poată prinde şi zvârli în pălăria celui de la *blană* cu care ţinea în echipă, înainte ca jucătorul să se întoarcă cu ciomagul. Dar cu ochii prea mult în sus, picioarele desculţe ale unuia din ei nimeriră drept într-un scaiete şi băiatul scoase un răcnet şi începu să înjure. In acest timp, maimuţărind cine ştie pe cine văzuse el că aşa se mânuie un baston, jucătorul se înapoia triumfător după ce şi-1 culesese, după lovitură, mergând la pas cu el în mână ca la plimbare: adică ăia din fund aveau mult de alergat până să zvârle ei bobicul şi să-1 prindă ăsta în pălărie, nu trebuia să fugă ca de obicei.

- Brava, mă, Tilimplă, zise Isosică. Acum ia vin încoace!
- Pe mine mă chemi, nea Gheorghe! zise băiatul mirat.
- Da, pe tine, zise Isosică. Câte mai ai?
- Păi în afară de asta de-adineauri, mai am patru.
- Bine, zise Isosică. Dă-le şi pe-alea patru şi pe urmă vino încoace.

Şi îşi vârî faţa în haină ca şi când şi-ar fi continuat un somn întrerupt.

- Ce e, nea Gheorghe? zise băiatul pe urmă, apropiindu-se şi şezând jos.
- Mă Tilimplă, zise Isosică şi se opri, rămase câteva clipe nemişcat. Nu se uita nicăieri, îşi ridicase faţa şi tăcea. Alături de el, la câţiva paşi, trei fete stăteau cu frunţile plecate în mica

pânză pe care o brodau şi se putea ghici după mişcările rare ale acului invizibil că, înainte de a spune ceva, fiecare avea timp îndelung să se gândească. Jocul băieţilor nu le tulbura, dar când Isosică îl chemă la el pe unul din ei, cea care părea mai mică dintre fete lăsă acul înfipt pe jumătate în pânză şi mişcările 1 se opriră. Nu-şi ridică privirea, dar se vedea că urechea stă la pândă şi că se străduia să biruie răcnetele băieţilor şi să audă de ce îl chemase Isosică pe acela. Câmpia era plină de toate vitele pe care le putea avea un sat, de la cârduri de oi până la capre, se vedea câte o babă cu astfel de animal. Şi pe lângă băieţi erau şi oameni mari, cu câini, şi grupuri de fete.

De jur-împrejurul izlazului şi al miriştii în care se prelungea, se vedeau porumburi înalte cu foile frânte, cu ştiuleţi umflaţi, cu mătasea roşie. Soarele stătea într-o parte pe cer şi un străin n-ar fi putut şti dacă lumina lui, care dădea fiecărui om sau animal o umbră, e spre apus sau spre răsărit, şi nici dacă iarba de un verde crud care învelea pământul e de primăvară sau de toamnă. Numai miriştile rase şi galbene din depărtare arătau că oricum grâul fusese secerat de mult iar mătasea roşie, uscată, a ştiuleţilor, că putea fi sfârşitul lui septembrie.

- Dă-te mai aşa, treci în partea asta, zise Isosică în şoaptă, intorcându-şi faţa în aşa fel încât se vedea că nu vroia să fie auzit de cele trei fete de alături. Dacă eu o să-ţi spun ţie să te duci undeva, tu o să ştii ce să spui, sau o să mă faci de râs şi mai bine nu te mai trimit?
- Nea Gheorghe, zise băiatul cu aerul că ceea ce avea să spună el acuma era un obstacol care nu vedea cum putea fi trecut. Eu mă duc, dar cine o să aibă grijă de caii mei?
- Lasă, mă, îl linişti Isosică. Eu o să am grijă. Care sunt caii tăi?
- Uite ăia doi de acolo, ăia negri cu chisiţa albă şi cu căpăstru în cap.

- Ei, acolo ai să-i găseşti, zise Isosică. Uite ici, continuă el scoţând dintr-un buzunar al pantalonilor o grămadă de obiecte mici, o piatră de cremene, un amnar, nişte iască, nişte nasturi de flanelă, nişte acare şi printre ele câteva monezi mici şi galbene. Dar nu se mai auzi nimic din ce îi spuse el băiatului, care după câteva clipe o şi luă din loc. Isosică îşi întoarse faţa înainte uitându-se ca şi la început la jocul băieţilor şi într-o vreme i se auzi din nou glasul. îi cerea unuia să aibă grijă şi de caii celui plecat, să nu le fure cineva căpestrele...

De undeva din fund unde stăteau cei care prindeau bobicul se auzi tot atunci un fluierat lung şi o voce care strigă:

- Bă, al lui Pretorian, se bate berbecul tău cu al lui Gavrilă, vino dracu şi-1 goneşte că-1 omoară ăla, îţi rămân oile nemârlite.

Se vedea într-adevăr în stânga un cârd de oi fugind de parcă s-ar fi năpustit un lup asupra lor şi în spate, la o distanţă de aproape o sută de metri alergând unul spre altul, se făcură văzuţi doi berbeci cu coarnele mari cât ale unor cerbi şi răsucite în spirale largi şi cu gâturile groase ca de boi.

- Fugi, mă, şi desparte-i, răcni acelaşi glas, dar nu mai era timp şi cei cu bobicul se opriră şi ei să se uite.

la zece metri de ciocnire unul din berbeci şovăi. într-adevăr, celălalt venea în salturi cu fruntea în sus şi neînfricat, dar şi cel de-al doilea îşi învinse şovăiala şi se izbiră în capete cu atâta violenţă încât lovitura îi ridică pe amândoi în aer aproape un metru. Băieţii săriră numaidecât şi îi despărţiră cu lovituri de ciomege, apoi se întoarseră la bobic.

— E cel mai al dracului berbec, zise unul, dacă îl mai lăsam o dată, cădea al lui Pretorian de-a berbeleacul.

— Asta era să omoare căţeaua lui al lui Dumitru lui Nae, mă, zise altul cu admiraţie. Cât intri în cârdul lor, îl vezi cum ridică coarnele în aer... Cică Lisandru 1-a învăţat de mic, îi dădea porumb din mână.

Departe de cei care jucau bobicul alţi băieţi stăteau câte trei sau patru, întinşi pe burtă, unii singuri, fără fete prin preajmă,

având în schimb, foarte aproape de ei, vitele. Erau pe lângă porumburi şi pesemne că le păzeau să nu intre şi să-i prindă pândarul. Unii stăteau chiar într-un lan sub o tufă şi coceau dovleac. Prin preajmă se vedeau azvârliţi şi coceni fără boabe, semn că copseseră mai înainte şi porumb şi se saturaseră de el. Venind dinspre cei care jucau bobicul, un băiat se apropie de cei de lângă tufă şi se aşeză şi el lângă foc. Se întinse apoi şi luă un cotolan de alături şi îl desfoi. îi rupse cotorul încă crud şi vârful, care îi lăsă în palme lapte din boabele strivite, şi îl puse la foc. între timp un cal se apropia atras de mirosul de porumb jupuit şi îşi mişca în sus şi în jos gâtul lui lung, cu urechile întinse înainte, semn de prietenie şi de întrebare dacă nu i se putea vârî şi lui în gură un cotolan.

- Du-te, bă, de-aici, zise cel numit mai înainte Pretorian şi puse mâna pe un ştiulete şi dădu cu el în cal.

Ştiuletele căzu alături, se lovi de burta animalului care se dădu înapoi şi începu apoi să-şi înfigă dinţii lui mari în el.

- De ce dai, mă, în el, zise un altul, nu e al tău? Şi vezi dracului dacă s-a copt dovleacul ăla, să plecăm, că dacă dă peste noi vreunul de-al lui Năstase ne rupe junghietura gâtului.

- Da de ce, râse al lui Pretorian, ăsta e pământul lor?

- Dar al cui!

- Calul ăsta al tău mai e armăsar, mă, al lui Pretorian? se miră un altul uitându-se curios cum calul dădea acum foarte zgomotos târcoale unei iepe, şi cum la un moment dat se şi aruncă pe ea fără veste.

Băieţii lăsară jocul şi se răsuciră să vadă. Calul începu să scoată din gâtul lui cabrat, printre dinţii lui laţi cu care o apucase pe iapă de coamă, nişte nechezaturi aşa de ciudate, încât ai fi zis că e un om din gâtul căruia ies rugăminţi pline de umilinţă şi de recunoştinţă. îşi luă şi mai mult vânt, dar apoi totul se termină cu o renunţare de neînţeles, se dădu jos după ea şi începu liniştit să pască.

- Ce rău era ăsta până l-am jugănit, zise al lui Pretorian, odată era să mă mănânce.

- Ce vorbeşti! Şi mânzul ăla îl are iapa de la el?

-Aha!

- Şi de ce dracu arată aşa de puchinos?

- Să vă spui de ce, tata mi-a zis să-1 las dracu pe câmp, dar el vine mereu acasă, ne pomenim cu el la poartă, nu putem să scăpăm de el.

- Dar ce are?

- L-a mursicat într-o zi un lup, zise al lui Pretorian, eram cu tata cu căruţa în Frunzări. A ieşit din Cotigeoaia, dracu să-1 ia de unde! Dacă ne trezeam mai devreme îl omoram cu furcile. La iapă şi la cal nu s-a dat, i-a fost frică, o fi fost ogărjit de nemâncare, s-a dat şi el la mânz şi l-a mursicat uite aici.

Şi al lui Pretorian le arătă cam pe unde, prin preajma inimii.

- Şi? zise unul din băieţi.

- Şi a făcut viermi. Noi am zis că o să-i treacă, dar n-avem ce-i mai face, şi tata l-a lăsat odată legat lângă pădure, să vie iar lupul ăla să-1 mănânce. N-a mai venit nici un lup, l-a dezlegat şi îl mai ţinem de mila iepii. Dar îl mănâncă viermii de viu...

- Păi hai să-1 omoram, zise atunci un alt băiat, după ce stătuse cu gura căscată câteva clipe lungi.

Al lui Pretorian nu zise nimic, dar se uită în jurul său căutând ceva.

Apoi se proptiră amândoi în ciomege şi se ridicară lăsând dovleacul în spuza fierbinte; ieşiră pe mirişte. Cel care propusese să-1 omoare prinse mânzul de mica lui coamă de pui de cal, şi cu ajutorul celorlalţi, îl puse jos pe partea unde nu era rănit şi se uitară toţi să vadă cât era de adâncă muşcătura. Era foarte adâncă, şi băieţii se înghemuiră pe rând, cu chipurile vii, aprinse de curiozitate. Unul din ei zise:

- De ce nu i-aţi turnat creolină?

- l-am turnat şi s-a închis şi credeam că i-a trecut, răspunse al lui Pretorian. Când colo, degeaba, i-au deschis-o iar viermii.

Se lăsă o tăcere. Undeva în zarea îndepărtată fluieră prelung ceva, ca un avertisment de neînţeles şi se văzu apoi năvălind peste cerul senin, aplecat mult în partea aceea, o coloană de fum gros şi urât ca de incendiu. Mai încolo alţi cai păşteau neturburaţi şi prin apropierea lor păştea un cârd de oi.

- Ei, îl omoram? zise băiatul care venise cel dintâi cu ideea asta. Părea foarte dornic să treacă la faptă.

- Hai să-1 omoram, se hotărî atunci al lui Pretorian. Şi tata mi-a spus de câteva ori, dar mi-a fost milă: omoară-1, mă, zice. II omoram, dar cum?

Băiatul care dăduse ideea stătea pe vine şi se uita. Nici el nu ştia cum. Mânzul clipea rar din ochii lui mari şi negri şi respira cu burta, i se urca şi i se lăsa în jos tot trupul, abdomenul lui mititel, acoperit de păr mare şi pufos. Băiatul acela se uita ţintă la burta lui mişcătoare şi deodată înţelesese cum. II apucă pe mânz de nări şi i le strânse. Mânzul zvâcni şi începu să se zbată. Era aşa de voinic, acest băiat pentru cei cincisprezece sau şaptesprezece ani ai lui încât el nici măcar nu spuse celorlalţi să-1 ajute, să-i ţină mânzului picioarele. Cuprinsă de o bănuială nelămurită, iapa veni până în apropiere, dar o alungară cu fluierături. Ea întorcea însă capul cu urechile ciulite în faţă parcă i-ar fi întrebat: ce fac ei acolo cu mânzul ei?

- Dă, mă, în ea, zise al lui Pretorian.

Şi o goniră iar. De prin toate părţile începură să se apropie şi alţi băieţi, dar între timp totul se terminase, nu mai apucară să vadă nimic, băiatul acela şi cu Pretorian omorâseră mânzul înăbuşindu-1, îl trăgeau acum de picioarele dinapoi şi îl duceau undeva în porumb, în timp ce alţii goneau mereu cât mai departe iapa, ca să nu-1 vadă.

XV

Băiatul pe care îl trimisese Isosică undeva nu se întoarse prea curând şi când apăru în sfârşit în depărtare pe tipsia fără

obstacol a câmpiei nu se grăbea să se apropie ca şi când ar fi vrut să spună prin mersul lui, parcă stânjenit, că n-a făcut nimic şi nu prea se simte îndemnat să vie mai repede de vreme ce lucrul acela pentru care fusese trimis tot nu s-a putut face. Isosică însă nu-şi luă ochii de la el până ce nu-1 văzu alături.

- Ce e, bă, de ce întârziaşi atâta? îi zise.

Vorbise ca şi mai înainte, cu spatele la fete şi cu o voce coborâtă.

Băiatul nu răspunse de ce întârziase, dar de astă dată privirea lui spunea că a făcut tot ce i s-a spus şi că a ieşit aşa cum trebuia să iasă.

- Zi-i, bă, se supără Isosică abia ridicând glasul.

- Am fost, nea Gheorghe, se apără băiatul, dar nu mai adăugă apoi nimic şi rămase în aşteptare, cu privirea însă mai grăitoare decât cuvintele.

- Ei, ce ţi-a zis?

- A zis, răspunse băiatul tărăgănat, că de ce nu vine persoana asta s-o cunosc şi eu. „Cine e, mă?" mi-a zis.

- Şi i-ai spus?

- Păi nu mi-ai spus să nu-i spun? zise băiatul.

- Păi ţi-am spus eu, dar... Mai era cineva la el în birou?

- Mai erea, dar i-am spus aşa cum m-ai învăţat: „Domn notar, vreau să-ţi spun ceva personal". „Spune, mă", zice. „Nu acum, zic, mai pe urmă." „Când mai pe urmă?" Şi el a înţeles şi am aşteptat până nu mai era nimeni. Că era multă lume la el acolo.

- Şi altceva n-a mai zis?

- Aşa a zis: spune-i persoanei care te-a trimis să treacă pe la mine, că am şi eu ceva să-i spun.

- Ce? zise Isosică.

Băiatul ridică din umeri: asta chiar că n-avea de unde să ştie.

- Bine, reluă Isosică, dar când i-ai spus ce vor ăia să facă cu sediul nu te-a întrebat de unde ştiu eu?

- Ba m-a întrebat, îşi aduse aminte, cam agasat, băiatul: „De unde ştie nean-tău Isosică, zice, chestia asta?" „Chiar de la ăia care vor să spargă sediul, de la alde Pătăleaţă...", i-am spus.

- Bine, zise Isosică mulţumit. Şi la Ciulea ai fost?

Băiatul dădu din cap de sus în jos: a fost!

- Bine, mă, Tilimplă, mai zise Isosică şi se ridică în picioare şi îşi scutură tunica. Uite-ţi colo caii şi bagă de seamă să nu sufli cuiva...

Dintre băieţii care jucau bobicul pe izlaz se desprinse la un moment dat de grup unul de la *blană,* şi o luă pe acea parte a câmpiei opusă satului, adică spre Cotigeoaia, alături de care se vedeau în zare alte vite păscând, mai ales numeroşi cai. Nu se ştia de ce băiatul acesta era însufleţit de ceva care parcă n-avea nici pentru el nume, fiindcă sărea din când în când în ciomag, îl proptea la marginea unui obstacol care însă putea fi şi ocolit, un grup de scaieţi, o crăpătură de pământ, sau dacă drumul era prea mult timp neted chiar un obstacol imaginar. Mai putea fi mult până la apusul soarelui, fiindcă drumul lui pe cer spre marginea orizontului era mereu greu de ghicit şi nu dădea nici un semn izbitor că în curând avea să se facă roşu. Numai cine îl cunoştea bine putea să simtă în raza lui o foarte puţin tremurată îngălbenire, deşi miezul îi era mai departe alb.

Când nu sărea, băiatul reteza cu ciomagul lui ager vârfurile înalte, cu măciuliile încă violete ale scaieţilor sau izbea în câte o piatră pe care o smulgea din locul ei cu atâta precizie şi putere că o făcea să zbârnâie ca un proiectil trimiţând-o cu o traiectorie înaltă în văzduh. Din aceeaşi pricină se luă după un cârd de oi ca un căţelandru cu limba scoasă şi le goni aiurea, stârnind undeva într-un grup îndepărtat de băieţi fluierături şi înjurături furioase la adresa mamei şi tatălui său.

Când se întoarse acest băiat, Ciulea venise şi Isosică stătea cu capul în poala ei. Soarele numai avea raze împrejur, se făcuse ca un talger roşu şi atingea buza orizontului gata să înceapă

să se ducă. Băiatul se apropie de una din fete şi începu să-i spună ceva la ureche. Ea îl ascultă câteva clipe cu acul uitat în iie, apoi îl ascultă împungând mai departe, rar, cu scurte opriri, cu fruntea plecată, încât nu i se vedea faţa şi nu se auzea dacă doar ascultă sau mai întreabă şi ea din când în când câte ceva. Apoi băiatul nu mai zise nimic, se sculă şi se îndepărtă.

- Unde-ai fost, mă, ce-ai văzut? se lipi unul de el, dar băiatul îşi smuci braţul şi nu vru să spună nimic.

- Pe cine ai văzut, mă, hai spune, se apropie un altul.

In clipa aceea Ciulea îşi ridică fruntea din ie, pândi câteva clipe ce îşi spuneau băieţii şi apoi deodată rosti:

- Ia ascultaţi, mă, vouă nu vă e ruşine, măgarilor, dacă mă scol acuma la voi şi vă dau câteva peste nas, vă învăţaţi voi cum să vorbiţi, când e de faţă fete. Ia fugiţi de-aici!

Băieţii se supuseră imediat, cu toate că s-ar fi părut că nu aud ce li se spune, se sculară în ciomege şi se duseră mai încolo. Fata care aflase despre ce era vorba stătea tot cu fruntea plecată şi acum soarele apunând îi roşea faţa atât cât se vedea, sau poate că era roşie de ceea ce auzise. Mâna i se mişca în aer parcă ar fi făcut nişte semne când într-o parte, când puţin mai în alta, ca şi când ar fi respins mereu cu blândeţe ceva care i se oferea stăruitor şi ea nu voia să primească. Celelalte tăceau şi ele îşi vedeau de cusături, numai Ciulea arăta parcă mai aţâţată de ceva, întindea ia pe genunchi, băga degetul în ea şi apăsa, descosea rupând firele cu dinţii şi scuipând alături. Amurgul începea să coboare venind de sus cu răcoare în timp ce pământul mai era încă luminat şi cald, se mai vedeau încă firele de iarbă şi scaieţii îndepărtaţi cu măciuliile lor colorate şi florile de câmp ale trifoiului de toamnă, ca nişte dude roşcate căzute pe jos. Caprele treceau spre sat cu iezii lor lânoşi cu mersul săltăreţ şi oile, în cârduri mari, începeau să tragă şi ele spre casă, mai păşteau încă, dar cu capetele spre salcâmii stufoşi ai satului din depărtare, pe care apusul soarelui îl îndepărta parcă şi mai mult.

Deodată, fata care primise o veste de la băiatul acela îşi ridică fruntea. Avea ochii aprinşi de lumina asfinţitului la care se uita nemişcată. Cum stătea aşa, începu fără veste să cânte. îşi reluă cusătura şi cu fruntea aplecată cântecul ei se ridică în înserarea care se lăsa, nefiresc de subţire, înalt şi cu mare putere, parcă ar fi cântat ajutată de o foiţă de leandru sau de păr, cum făceau băieţii când se duceau sau se întorceau noaptea de pe la fetele lor. Dar era glasul ei, nu al foiţei, îi strângea sau îi umfla gâtul, ţipând cu întreruperi de-ai fi zis că vocea i se frângea sugrumată. Era în cântecul ei o credinţă potrivnică oricărei gândiri, pe care o au numai fetele şi o pierd muierile, că e aşa cum ştie ea, orice i-ai spune, chiar dacă ai lua-o de mână şi ai duce-o să vadă cu ochii ei pe băiatul la care ţine, peste fusta ridicată a alteia...

Când soarele se dusese de tot fata se oprise de mult din cântat şi începuse Ciulea. De la locul lor de acolo unde stăteau ai fi zis că fetele n-au simţit că se apropie întunericul fiindcă ele continuau să împungă cu acul în iile lor şi te mirai cum de mai vedeau să coasă înainte. In curând însă se ridicară toţi şi băieţii încălicară pe cai şi o luară spre sat. Cârduri de oi şi de vite behăiau neîncetat, prinse de excitaţia asfinţitului, sfârşitul unei zile, mulsul şi domnia tăcută a nopţii.

XVI

Isosică nu apucă să intre bine în curte cu caii că alde tat-său n şi spuse că Aristide trimisese pe cineva după el să-1 cheme.

- Ce-are cu mine? zise Isosică fără să se mire.

- El ştie, de unde să ştiu eu, răspunse şi tatăl tot aşa.

Şi adăugă amănuntul că să se ducă nemâncat, de astă dată cu oarecare nedumerire, ca şi când s-ar fi găsit mulţi oameni in sat care să nu poată mânca de două ori la rând. Pesemne că de atâţia ani de când trăia bine, Aristide ajunsese să creadă că ?i alţii o duceau tot aşa şi că nu le priia două mese una după

alta, cum nu i-ar fi priit lui. încât Isosică făcu ceea ce ar fi făcut şi tat-său, se aşeză la masă şi abia pe urmă se spălă pe mâini, îşi puse o cămaşă curată şi plecă la Aristide.

Se înserase bine peste tot, se vedeau luminile din vetre şi acea mişcare înceată a umbrelor din faţa uşilor deschise spre bătătură, din care se putea ghici că toată lumea începuse, sfârşise sau era încă la masă: întunericul se clătina străpuns de razele tremurătoare care veneau din tindă şi care lăsau să se vadă câinele aşteptând pe prispă aşezat în fund, sau umbra unei mâini mărită până la grajd, a cărei sursă putea să fie acolo în tindă între cele două odăi, a unui copil care ducea lingura la gură, sau a unei fete care spăla vasele şi le punea curate la locul lor pe poliţă. Salcâmii, nemişcaţi şi întunecoşi, păreau fără frunze, uriaşi tăcuţi şi negri care poate că dormeau şi ei sporind astfel liniştea care atrăgea animalele să se lipească cu burta de pământ şi pe oamenii care îşi mai purtau încă fiinţa cine ştie pe unde şi încotro, să se grăbească să facă acelaşi lucru: somnul era o taină de aici de jos, nicăieri sus cerul nu se oprea să doarmă, se schimba mereu până la ziuă şi poate doar soarele mai apropiat de oameni dormea şi el în timpul nopţii... Era însă greu de lămurit cum ajungea el totuşi dimineaţa pe dedesubt să răsară din nou tocmai în partea cealaltă...

-Vorbeam cu nean-tău Năstase şi cu gineri-meu, zise Aristide când Isosică intră în odaie şi fostul primar de dinainte de război îi arătă cu mâna un scaun lângă el, să se aşeze. Că el zice că comuniştii n-or să ţină mult, că n-o să-i sprijine nimeni. Şi eu îi spuneam că se găseşte, găseşti să-1 omori şi pe tac-tău. Dacă chem eu aici la mine pe Badea iui Ilie Cârcâdaţ şi-i spun, bă, îţi dau un pogon de pământ, dă-i una în cap lui alde tac-tăuî Ai să vezi că-i dă!

Năstase ascultă toată chestia asta tăcut şi scârbit. Era neras şi arăta mult mai bătrân decât era, în timp ce frati-său Aristide, care nu era decât cu doi-trei ani mai tânăr decât el, arăta cu mult mai puţin. Pe pat fiul cel mare al lui Năstase, Dan, tăcea şi el şi fuma cu ţigarea în mână în timp ce Isosică o ţinea între buze şi umplea odaia de fum.

- Cum dracu de nu se dădu, mă, câinele ăsta al lui neant-tău Aristide la tine? se miră Năstase uitându-se la Isosică. Pe Dan era să-1 muşte de picior!

Isosică avea într-adevăr acest dar ciudat că trecerea lui prin sat şi chiar prin curţile altora nu era nici anunţată şi nici însoţită de lătratul vreunui câine. De aceea şi drumurile lui erau greu de urmărit, trecea pe uliţi agale învăluit în fum şi nu o dată unii se certau că l-au văzut în acelaşi timp în locuri diferite, cu martori. Când pleca dintr-un loc parcă pierea, cu toate că se putea întâmpla să stea în locul acela ceasuri întregi. Dacă ar fi fost întrebat cel care îl văzuse stând, să zicem pe o podiscă împreună cu cineva, încotro a luat-o când a plecat, acela n-ar fi ştiut precis, chiar dacă drumul n-ar fi avut decât un încoace şi un încolo, adică n-ar fi fost o răspântie de uliţi, ci un drum drept şi fără cotituri. Numai taică-sâu băgase odată de seamă că nu-1 lătra un câine, care tot aşa, cum zisese şi Năstase, la el se repezise să-1 sfâşie. „De ce, măi Gheorghe, nu se dau câinii la tine când intri într-o curte?" „Mă cunosc, dă-i dracu", răspunsese Isosică nepăsător. Dar nu era adevărat, fiindcă chiar dacă nu-1 cunoştea, cel mai învrăjbit câine se potolea deodată cu vederea lui sau doar la auzul glasului lui, iar alţii începeau chiar să se gudure, cădeau pe spate cu labele în sus şi Isosică se apleca în treacăt, îi gâdila pe burtă şi îşi vedea de drum.

- S-o fi culcat şi el, îi răspunse Isosică lui Năstase. Mai dorm şi câinii!

In odaie era lumină albă, frumoasă, de petromax, însă la geamuri fuseseră închise pe dinafară obloanele. Toată casa mirosea a pâine proaspătă şi a friptură pe jăragai. Velinţele roşii de pe pat şi şervetele mari de la ferestre cusute cu şebace de mătase împodobeau odaia ca la alţii la botez sau la Anul Nou.

- Bea, mă, Isosică, zise Aristide turnând dintr-o sticlă într-o ceaşcă mică şi înflorată de porţelan.

Parcă turna doctorie, aşa grijă avea să nu pice ceva pe jos. Băiatul gustă şi se îndreptă în scaun, cu ochii mari. Aristide nu bea ţuică obişnuită, ci dintre acelea în care nu se pune deloc apă când se distilează în cazan, iese de prună curată, de struguri sau de ce e, cu un grad mare: ce scot alţii dintr-un cazan, dintr-o astfel de fierbere iese de trei, patru ori mai puţin. Trebuia să fii însă Aristide să te înduri să scoţi atât de puţin.

- Aşa că asta e, continuă Aristide adresându-se lui frati-său.

- Nu e aia, zise Năstase tărăgănat şi cu dispreţ. Ăla care zici tu, Cârcâdaţ, e un beţivî

- Ala e un beţiv, ăla e un curvar, ăla e un hoţ, zise Aristide. Eu nu guvernez numai pe unii, toţi sunt sub autoritatea mea.

Năstase nu mai răspunse prin cuvinte, ci prin clătinaturi din cap: nu era aşa, nu se poate susţine pe baza asta că poţi să guvernezi.

- Ii guvernezi pe toţi, sigur că da, zise gineri-său, inginerul agronom, dar trebuie să faci deosebirea, aşa am eu impresia...

- Cum mă dădură ei pe mine jos, se minună atunci Nae Cismaru şi se mişcă pe pat ca sub stăpânirea unei mari emoţii. Vine la mine cum ar fi seara, alde băiatu ăsta, notarul, şi zice domnule Nae Cismaru, nu vreai dumneata să fii primar? Vreau, Nică, zic, cum dracu să nu vreau, şi zice, vino mâine la primărie să te instalezi, am ordinul respectiv, o să fii primarul comunei. M-am dus eu dimineaţa, - m-am dus de dimineaţă, că noaptea uite aşa m-am întors şi pe-o parte şi pe alta, mă, zic, ce-o fi, şi spre ziuă n-am mai putut să dorm neam - şi când am ajuns la primărie, aşa erea, a venit pe urmă notarul şi am citit şi eu, scria negru pe alb: „Nae Cismaru e numit primar". Am stat eu pe acolo până la prânz până am luat în primire de la Cochinţu şi nu plecă bine Cochinţu că văz că intră unul aşa cu şapcă în cap şi zice: „Cine e primar aici?" „Eu sunt", zic. „îmi pare rău, zice, dar nu mai eşti. O să dai în primire lui Ciocotă." „Cine dracu e ăsta?" zic. „Dracu, cine să fie, dacă dumneata că eşti de aici, şi nu-1 cunoşti, de unde vreai să-1 cunosc eu?" Pe urmă am aflat cine era Ciocotă, e de pe la vale, ţine pe-a lui Ion Ilie Albuleasa, care are un băiat la Bucureşti, la Pirotehnie, dracu să-1 ia.

- Cât o să stea şi Ciocotă, zise Aristide. Dacă o să înţeleagă o să stea mult!

- Ce să înţeleagă? întrebă Nae Cismaru, cu îndoiala celui care n-a înţeles şi căruia îi e frică să nu descopere că ar fi trebuit sau ar fi putut totuşi să înţeleagă. Ce să înţeleagă, Aristide, ce e de înţeles aici?

- Asta nu ştiu, zise Aristide. Presupun că e ceva de înţeles şi că nimeni nu înţelege, altfel nu s-ar perinda ei primarii câte şase pe an.

Nu vroia să-i spună sau poate nu ştia nici el, însă cuvântul *perinda* arăta că observase totuşi acest fenomen şi că se gândise la el, deci ceva tot ştia.

- Tată, deschide uşa, se auzi din tindă glasul unei fete, şi sări Dan şi-i deschise.

Maică-sa venea din urmă cu farfurii şi cu pui fripţi şi fata se întoarse şi aduse sticle de vin, pahare şi furculiţe. Pe urmă ieşiră amândouă.

- Ia hai să luăm ceva, zise Aristide, şi traseră toţi scaune de pe lângă pereţii albi, încărcaţi de jur-împrejur până la brâu cu velinţe bătute în cuie nevăzute şi se aşezară. De ce plecaşi, Lenuţo, zise Aristide tare, ia treci încoace şi bea şi tu un pahar de vin.

- Păi noi am luat în tindă, zise atunci fata reapărând în odaie cu cozile ei negre şi groase pe spinare.

Rămase în picioare lângă taică-său, puse mâna pe un pui, îl rupse în două, apoi îl rupse iar şi începu să mănânce împreună cu ceilalţi, deşi zisese că luase în tindă. De ce o chemase Aristide numai pe ea şi nu şi pe maică-sa? Năstase, frate-său,

mânca cu poftă, dar parcă şi cu silă pentru pofta pe care o simţea, sau poate rămăsese cu dispreţul dinainte în sine, când spusese frate-său că se găseşte ce vrei, chiar să-1 omori pe tac-tău.

- Toarnă, mă, tu un pahar de vin, spuse el lui fiu-său, Dan, ca şi când numai în el ar mai fi avut încredere, după care îşi luă seama şi adăugă: toarnă la toată lumea.

Isosică mânca la fel cum fuma, îndelung şi pe gânduri, mesteca atât de minuţios, că în cele din urmă te puteai întreba dacă mai avea ce înghiţi; înghiţea totuşi, cu pregătiri care făceau ca fălcile lui să se mişte foarte vizibil în sens diferit, una spre urechea dreaptă şi cealaltă spre urechea stângă, când se uneau egal, mestecatul se oprea şi gâtul lui Isosică se îndoia înainte ca la cocoşi. Se vedea că îi plăcea, arăta şi el mirat de cât de buni pot fi nişte pui de găină cruzi, cu mujdei şi pâine caldă din ţest, îi mâneai întregi, cu oasele lor cu tot.

- Eu m-aşteptam ca Moromete, zise Aristide punând mâna pe pahar. Hai să bem.

Nu-1 ridică însă să-1 ciocnească, fiindcă nici ceilalţi nu puseseră mâinile pe pahare, aveau gurile pline. Apoi ciocniră şi duseră paharele sub nas şi dădură fiecare, pe rând, şi cu o îndoire înceată, de parcă s-ar fi uitat buimăciţi în tavan, capetele pe spate. Unii chiar clănţăniră dinţii pe pahar şi nu-şi reveniră din uimire şi trecu multă vreme până îşi aduseră iar aminte de mâncare.

- Mă, bun mai e vinu ăsta, unchiule, zise Dan copleşit. Ziceam anul trecut că s-au stârpit aracii ăia şi n-o să mai culegi matale nimic de sub ei.

- Păi de ce am ginere agronom? zise Aristide cu o expresie rece de triumf.

- îţi vine să înghiţi şi paharul, zise Nae Cismaru, uitându-se la pahar cu frică parcă, drept care ezitând, mâna lui se întinse şi îl puse pe masă la distanţă, ca să nu mai aibă de-a face cu el.

Numai lui Năstase nu-i era gândul la gustul vinului.

- Te-aşteptai ca Moromete, ce? zise el.

- Să facă ceva, răspunse Aristide.

- Ce să facă? murmură Năstase cu o iritare ascunsă şi posomorâtă.

Aristide însă nu era atent la starea fratelui său şi se vedea limpede că nu-i spusese nici lui la ce se aşteptase el de fapt din partea lui Moromete. Umplu din nou paharele şi rosti:

- Hai noroc! Şi după ce băură iar, continuă: M-aşteptam ca Moromete să se dea de partea notarului cum a făcut lipo-veanul de Fântână, când acolo, i-a luat-o fi-său înainte! N-am nimic cu fi-său, e băiat cu carte şi dacă n-ar fi venit vremurile astea, îl luam cu mine... Aşa, s-a dus la comunişti. Treaba lui! Dar nici să ajungă comuna pe mâna lui Ouăbei! Fiindcă Niculae al lui Moromete am auzit că spunea notarul că o să plece la o şcoală unde o să-1 trimeată partidul lor, poate să-1 trimeaţă, sunt la putere, şi eu aş fi făcut la fel în locul lor, şi mi-aş fi făcut om pe care să mă bazez, dar pe Ouăbei poate să-1 trimeată oriunde vrei şi tot Ouăbei rămâne şi o să mi-1 trimeată tot îndărăt în sat, să fie el primar! El şi cu nenorocim ăla de Mantaroşie şi care s-or mai ivi... D-aia trebuie să vedem ce-i facem! Moromete primar, n-am nimic de zis, sau Nae Cismaru, dar uite că pe alde Nae s-au repezit să-1 dea jos, nici n-a apucat bine să se iscălească dedesubt, şi i-au şi luat tocul din mână.

-Aşa e, mă, exclamă Nae Cismaru uluit, taman vream şi eu să mă iscălesc sub un act şi ţineam tocu în mână şi îl văz pe cela că întinde mâna şi mi-1 ia, aşa uşurel, din mână, ca la copii: lasă ăsta, zice, să nu oboseşti, să te-apuce durerea de cap!

- Chiar aşa ţi-a zis? întrebă Aristide şi în ochii lui mijiră lumini ironice. îi era milă de tine?

- Da, mă, îl apucase mila de mine, auzi! Moromete zice: mă Nae, unii tot se cheamă că au fost primari, există acolo la ar îva lui Oprescu iscăliturile lor în negru pe alb, dar tu cu ce

poţi să subţii că ai fost, din moment ce semnătura ta nu figurează la dosar?

Aristide începu să râdă; gineri-sâu însă, deşi rămăsese tot timpul grav şi atent, auzind ceea ce povestise Nae Cismaru, deveni şi mai serios.

- Mă mir, zise el, că notarul nu şi-a îndreptat privirile şi spre Moromete şi atrase doar pe fi-său. Şi cum ziseşi şi dumneata, tată socrule, fi-său e băiat cu carte, dar pe urmă domnul notar îl primi în birou pe alde Ouăbei.

- Acum şi-au făcut şi un sediu, zise Aristide, au pus mâna pe prăvălia aia părăsită a lui ionel, le-a dat-o Ciocotă, în calitatea lui de primar, şi au scris pe deasupra, *P.C.R. Siliştea-Gumeşti.* Spunea ăsta al lui Jugravu că cică l-ar fi întrebat cineva pe Ciocotă „Păi bine, domn primar, dacă se întoarce Ionel şi vă dă afară?" „Ordin de rechiziţie precum că sus-numitul nu mai locuieşte de mult în Siliştea-Gumeşti", a răspuns Ciocotă. „Nu mai locuieşte, dar e a lui." „A lui o fi, zice, dar am rechiziţionat-o noi!" II învaţă bine notarul, zise Aristide cu admiraţie. Până pleacă, fiindcă am auzit că pleacă şi el. Iar voi, cu partidul vostru social-democrat, se adresă el ginerelui, o să vă dedaţi şi voi cu comuniştii, fiindcă n-o să aveţi încotro, aşa spunea domnul Tache Mărăcineanu, fost prefect, m-am întâlnit ieri cu el pe la gară şi ne-am dus pe la Balaci, pe la Slăvescu. Tot aşa zicea şi el: am intrat în zona limitrofă, regele nu mai semnează decretele constituţionale, iar miniştrii liberali din guvern n-or să mai stea nici ei mult.

- Dar de ce? zise ginerele lui Aristide potrivnic, dar şi neliniştit, atins de bănuiala că împotrivirea lui s-ar putea să nu-i mai ajute la nimic din moment ce întâmplarea sau fatalitatea a şi hotărât dinainte pentru el. Nu înţeleg, zise el mai departe, fără să tresară la ideea că regele va fi înlăturat, ce zonă limitrofă?

Asta era, nu vedea care era legătura între zona aceea limitrofă, soarta regelui şi a întregului său sistem legat de monarhie, cu soarta partidului său social-democrat. Nu înţelegea să fie împins pe acelaşi drum cu cei legaţi de monarhie şi îi spuse lui Aristide că nici nu credea, din moment ce social-democraţia urmărea, aşa cum ştia toată lumea, acelaşi ţel ca şi comuniştii, cu deosebirea că ei, socialiştii, preconizau alte mijloace.

- Socialismul e salvarea omenirii, zise el patetic, restul sunt chestiuni în litigiu, discutăm, guvernăm pe rând şi vedem care realizează mai bine acest ţel.

- O să guvernaţi voi la rând altă dată, dar nu acuma, răspunse Aristide cu o ironie atroce. Şi adăugă: faceţi politica struţului (expresia asta o auzise probabil tot de la acel fost prefect, Tache Mărăcineanu, sau chiar de la fostul pretor al plăşii, Ilie Slăvescu, cu care era prieten), credeţi că dacă nu vă uitaţi voi la zona limitrofă, nici zona limitrofă nu se uită la voi. Asta vă priveşte, dar eu sunt obligat să nu las satul în părăsire, şi să aştept să-1 salveze socialismul vostru.

- Şi ce vrei să faci? zise ginerele nedumerit.

- Aici e toată chestia. De-aia v-am şi chemat, răspunse Aristide. Asta cu sediul e un fleac, n-o să aibă ei sediu în Siliştea-Gumeşti, nu e aşa, Isosică?

Isosică nu răspunse nimic, tocmai termina de ros un ciortan şi s-ar fi zis că acum o să răspundă, dar parcă nici nu auzi că despre el era vorba şi luă din farfurie alt ciortan.

- Toată chestia e să te retragi la timp, asta în ce vă priveşte pe voi, reluă Aristide adresându-se mai departe ginerelui. Dar asta e, că n-ai cum să te retragi... Povestea domnul Mărăcineanu că prin 1944, când au început ruşii să-i împingă pe nemţi îndărăt, mareşalul Antonescu era pe linia frontului şi primeşte o telegramă de la Hitler să vie urgent la Berlin să discute cu el situaţia militară. Antonescu se urcă în avion, dar la aerodrom 11s P u n e serviciul meteorologic că în aer e furtună mare la o oră de mers cu avionul şi că e pericol să cadă. Cât ţine furtuna? întrebă Antonescu. Nu stim, zic ăia. Ei, dacă nu ştiţi, eu dau

ordin de plecare, zise Antonescu şi pilotul n-a avut încotro şi a trebuit să execute. Şi nu era numai Antonescu singur, a trebuit să se urce în avion cu el şi statul major şi alţii care mai erau de la guvern. Chestia asta, zicea domnul Tache, i-a povestit-o cineva care era prieten cu medicul personal al lui Antonescu, care era şi el în avion. N-au mers ei nici un ceas şi aşa era, cum a zis serviciul meteorologic, au intrat în furtună şi avionul a început să-i răstoarne pe toţi când în gât, când în cur. I-a învălmăşit pe toţi, abia au scăpat, se mirau şi piloţii pe urmă... Ei, când au ieşit din furtună, toţi prăpădiţi, galbeni la faţă, le-a venit inima la loc şi arătau şi ei mai veseli, au început să-şi dreagă hainele şi craveţile... Şi Antonescu odată se uită la ei şi le zice: „Ei, ce râdeţi, vă pare bine că aţi scăpat?... Ce vă pare aşa bine? Dacă muream nu era mai bine? Am fi fost plânşi de toată lumea, ziarele ar fi fost pline de doliu, ni s-ar fi făcut funeralii naţionale... Am fi fost nişte bărbaţi de stat care am guvernat ţara într-un moment al ei greu (când toţi au fugit şi s-au ferit) şi care am căzut la datorie ca nişte eroi. Dar aşa?! O să pierdem războiul şi cine ştie... O să mai avem noi parte de onorurile pe care le-am fi avut acuma? Aşa că degeaba râdeţi, mai bine aţi plânge!"

- Om deştept, zise Năstase parcă mai înviorat în scârba aceea a lui care nu-1 părăsea. Aşa s-a şi întâmplat, cum a zis el, i-a judecat pe toţi ca pe nişte trădători, avea dreptate!

- Asta ziceam şi eu, reluă Aristide, dar omul nu vrea să creadă, zice că n-o fi chiar aşa cum îşi închipuie el.

- Nu cred eu că Franţa şi Anglia... zise inginerul agronom.

Dar nu-şi duse gândul până la capăt, se opri şi-şi arătă în chip mai elocvent braţele desfăcute.

- Ce? insistă atunci Aristide.

- Că n-or să intervină ei în zona asta limitrofă, zise agronomul.

- Ce vorbeşti tu, mă Petrică, zise atunci Năstase clătinând din cap, sceptic, aici are dreptate Aristide, nu există ajutor de nicăieri când vin vremuri din astea! A sărit cineva să-1 ajute pe Franţuz când intră Neamţul peste el şi când ne luă şi nouă o parte din Ardeal de-o dete Ungurului? Ia adu-ţi aminte!

Se lăsă o tăcere, fiindcă toţi care erau acolo îşi aduceau bine aminte. Era pe la sfârşitul verii lui '40 şi citiseră în ziare că Hitler a dictat ruperea unei părţi din trupul ţării şi cum ministrul nostru de Externe, văzând harta, a leşinat. în aceeaşi zi Toderici a pus să sune goarna şi în ziua următoare s-a adunat lumea la şcoală. Copiii recitau poezii şi când unul a început să spună cu glasul nevinovat Clujule, Clujule, mulţi au început să plângă. Nimeni nu înţelegea de ce ţara nu intra atunci în război să-şi apere pământul. Era tocmai ceea ce vroia să spună acuma Năstase, că rămăsesem adică singuri din toate părţile, în faţa neamţului.

- N-a sărit nimeni, continuă el, din contră şi dacă nu întorceam noi armele în 44 şi nu luptam, cine ştie ce-ar mai fi fost... Anglia şi Franţa abia dacă sunt în stare să-şi apere zonele lor limitrofe, dar să mai aibă grijă de-ale altora.

- De ce, zise agronomul, uite, în Grecia s-a oprit zona limitrofă! Dacă nu era Anglia acolo, nu se oprea.

- Asta aşa e, zise Aristide, dar dacă mai trăia paraliticul ăla de Roosevelt trecea şi peste Grecia.

- De ce? zise inginerul agronom. Nu văd legătura.

Aristide nu răspunse, se uită însă cu o privire trufaşă peste toţi cei adunaţi, ca să se vadă încă o dată că puterea lui asupra altora nu ţinea de avere, ci de ceea ce avea în cap; iată gineri-său, om cu carte, declară singur că nu înţelegea, în timp ce el, Aristide, de unde de neunde, înţelegea perfect. Şi ca dovadă ca era aşa, iată că n-avea să-i spună care era legătura între Roosevelt şi zona limitrofă; numai proştii se grăbesc să se arate că sunt deştepţi.

- Nu mă doare pe mine capul de Grecia, zise ei râzând ca de ceva demn de dispreţ. Pe mine mă doare ce facem aici cu Ouăbei!

Şi zicând acestea bătu insistent cu dosul palmei într-un punct al mesei, ca şi când Ouăbei s-ar fi aflat chiar acolo pitit dedesubt şi ei nu vroiau să creadă. în acea clipă se auzi o bătaie afară în oblonul ferestrei. Aristide nu se miră. Se întoarse spre fi-sa şi-i spuse să se ducă până afară şi să vadă cine era.

XVII

- Fiindcă pe mine nu mă interesează să conduc numai eu comuna, continuă el după ce fata ieşi, am fost primar zece ani, a venit războiul, am scăpat pe mulţi de rechiziţie şi de front, n-am nici o pretenţie! Când se termină războiul şi veni ordinul cu animalele de captură, să le dăm ruşilor îndărăt, i-am băgat în mă-sa pe-ăia cu comisia lor de armistiţiu, să se ducă la domnul general cutare sau la domnul moşier cutare (care i-a trimes fi-său maior sau colonel cai şi vaci de captură), nu să-i ia tot văduvei vaca din bătătură, că n-are bărbat s-o apere. Să spuie domnul Terente, băga-l-aş în mă-sa şi pe-ăsta, care veni primar după mine când se termină războiul, cum era gata să semneze ca un bou lista cu care venise nişte hoţi de pe la plasă. Ţugurlan, care a fost şi el primar o zi ca şi tine, Nae, i-a dat afară din primărie... Terente, care a fost numit în locul lui, nu! Zicea că e comunist domnul Terente, dar prima lui iscălitură de primar „comunist" era s-o pună pe vacile unor nenorociţi. Bagă de seamă, domnule Terente, îi zic, că o să răspunzi de ce iscăleşti... Ce e, mă, ce cauţi aici? se întrerupse Aristide văzând că pe uşă fata lăsase să intre pe cineva.

Era un flăcău cu o căciulă mare cât o baniţă pe cap şi cu o dulamă cu guler de oaie tot aşa, deşi toamna abia începuse şi nopţile erau încă dulci.

- Ce te-ai încotoşmănit aşa?

- Nea Aristide, zise flăcăul cu îndoială, văzând atâta lume adunată acolo...

- Zi-i, bă, dă-i drumul, ce s-a întâmplat? aprobă totuşi Aristide.

- Au vrut unii să spargă sediul partidului comunist.

- Ei şi?!

- I-au găsit acolo pe-al lui Gogonaru, pe Mantaroşie şi pe Ouăbei, cu felinarul aprins. Şi ăsta, Ouăbei, le-a strigat, bă, zice, eu ştiu cine sunteţi, ne-a spus tot unul dintre voi, mă, a venit azi un băiat la primărie şi i-a spus pe toţi notarului. Daţi de dracu, dacă nu vă vedeţi de treabă.

- Şi? întrebă Aristide.

Flăcăul rânji ca un tâmpit şi apoi dădu din umeri, dar nu fiindcă îi ardea să dea din umeri, şi era el atât de nepăsător pe cât vroia să pară; era mai degrabă speriat de ceva.

- Vreai să spui, se dumiri Aristide ajutându-1, că ăia care veniseră să spargă sediul au fugit...

- S-au dus dracu'! exclamă şi flăcăul venindu-i deodată inima la loc.

- Bine, mă, Pătăleaţă, bine că mi-ai spus şi mie, să ştiu şi eu! Ia bea şi tu ici un pahar de vin şi du-te şi-ţi vezi de treabă.

Şi îi turnă unul plin, pe-al său, şi i-1 întinse flăcăului.

- Tu de unde vii? îl mai întrebă, ca să zică ceva.

- Eu sunt de gardă în noaptea asta cu alde Marin al Măriei lui Usturoi.

- Bine, zise Aristide, dă-1 peste cap şi vezi-ţi de garda ta.

După plecarea flăcăului, Aristide îi ceru fetei un pahar curat Şi u porunci să-i spună maică-sii să stea pe pridvor să aibă grijă să n-asculte cineva la geam.

- Iar tu du -te în prăvălie, şi adu-mi mapa cu hârtii şi un creion chimic... Isosică, zise apoi Aristide în timp ce umplea iar paharele, cu începere de-aici înainte mă înjuri prin sat şi spui ca sunt aşa şi p. dincolo. Fiindcă zise el, adresându-se la toţi, re uie să ne gândim la nişte inşi care să-i văpsim comunişti, să-i alegem noi să intre în partid, fiindcă nu putem să lăsăm comuna să ajungă pe mâna ăstora. De-aia v-am chemat! Fiindcă

până vine Anglia şi America să facă şi să dreagă, noi stăm aici în zona limitrofă şi o să pună mâna pe sat drojdia de dedesubt, nu e de glumit, înţelegeţi? Tu înţelegi, mă, Isosică?

Adică de ceilalţi nu se îndoia, fiindcă erau toţi rudele lui, iar Nae Cismaru era un om cu mintea coaptă şi sigur că înţelegea, dar el, Isosică?

- înţeleg, zise Isosică după ce lăsă să se scurgă clipe lungi, învăluit în fum de tutun şi dus parcă pe gânduri de greutatea întrebării.

Fata tocmai se întorcea de-afară.

- Era cineva? zise Aristide.

- N-am văzut pe nimeni.

- Spune-i mă-tii să stea pitită în pridvor, repetă el. Eu n-am nimic contra comuniştilor, dacă vor să guverneze... Şi noi am guvernat, continuă Aristide. Dar ei în loc să stea de vorbă cu oamenii care sunt ceva în comuna asta, nu zic să stea de vorbă cu noi, că n-am pretenţia, dar sunt atâţia inşi care nu ţi-e ruşine să le zici dom* primar, şi să-ţi scoţi chiar căciula înaintea lor fiindcă unii sunt bătrâni şi chiar părintele are pentru ei cea mai mare consideraţie... Dar cum să-ţi scoţi căciula în faţa lui Ouăbei? N-am nimic cu el, să-şi vadă de cobiliţa lui, dar să nu intre el în primărie cu ea şi să aibă pretenţia că merită. Asta e chestiunea!

Pe masă nu mai rămăsese nimic, nici fărâmituri de pâine şi nici măcar urmă de oase, totul fusese mâncat şi fata scutura şi luă farfuriile şi tacâmurile (de care de altfel nu se servise nimeni). Mai aduse însă sticle de vin, de aceeaşi culoare porfirie şi turnă ea în pahare, în timp ce tatăl se ştergea pe mâini cu un şervet.

- Ia dă-mi acuma tu linia de liniat, zise el.

Şi cu linia în mână făcu pe hârtie un tabel pe care scrise şi apoi citi la toţi cu glas tare, însă în mod consultativ. *Tabel nominal de locuitorii din comuna Siliştea-Gumeşti care se vor înscrie în Partidul Comunist...*

- E bine aşa?

- E bine, aprobă Năstase mai mult curios decât convins. Şi întrebă: Adică ce vreai tu să faci?!

Sub întrebare se ghicea totuşi o îndoială, fiindcă rămăsese în aer o neîncredere pricinuită de apariţia ciudată a flăcăului îmbrăcat toamna cu dulamă şi căciulă de iarnă. Cum era cu ceea ce zisese el atât de hotărât mai înainte că n-or să-şi facă ei, comuniştii, sediu în Siliştea-Gumeşti? Uite că şi-1 făceau.

- E clar ce vreau să fac, răspunse Aristide neturburat, cu atât mai mult cu cât se dovedeşte că au şi început să aibă oamenii lor ascunşi, nu numai pe faţă, cum văzurăţi şi voi ce zicea băiatu-ăla al lui Pătăleaţă că s-a întâmplat chiar în seara asta cu sediul. Mai clar nici că se mai poate! Aflăm noi totul! Nu asta e important că au pus ei o tablă pe prăvălia lui Ionel. Ia scrie tu aici, Isosică. Numărul curent, numele şi pronumele, comuna şi judeţul, ocupaţia şi p... mâ-sii! Ai scris? Unul câte unul or să se ducă fiecare nevorbiţi între ei şi neştiuţi, azi unul, poimâine altul şi să se înscrie în partidul comunist. Scrie, Isosică.

Isosică puse mâna pe creion şi hârtie, dar ţinea ţigara în gură şi când se aplecă să scrie se înecă cu fumul şi începu să tuşească, se făcu roşu ca sângele.

- Lapădă dracu ţigara-aia, zise Aristide cu dispreţul curat al celui care nu fuma. Scrie: 1. Cârcâdaţ I. Badea.

Se lăsă o tăcere. Isosică aşteptă cu creionul în aer. Ce se întâmpla acum? Ce era cu această listă care devenea un fapt, o probă? Tăcerea fu ruptă de Năstase.

- Parcă ziseşi că să nu pună mâna pe sat drojdia de dedesubt.

- Da, dar nici să intre cine vor ei, îi alegem, zise Aristide.

Vroia adică să spună că aţâţi câţi erau drojdie din cei care urmau să fie aleşi, ascultau de ei, de Aristide şi cei care erau acolo.

-* N-oi fi vrând, zise Aristide iar, să băgăm oameni care să devină comunişti convinşi!

- Dar nici aşa de-ăştia n-or să primească, zise agronomul.

- Trebuie să căutăm numai de-ăia care îi ştim noi şi o parte din sat, dar nu tot satul, zise Aristide. De-aia e bun Badea al lui Ilie Cârcâdaţ.

- Bine, zise Năstase. Ei, altul, mai zise el, cu un glas de parcă ar fi fost cu putinţă să se mai găsească unul ca ăla care fusese pomenit.

- Păi spune tu acuma unul, zise Aristide. Ai scris, mă?

Isosică nu scrisese. Rămăsese cu creionul în aer, nemişcat. Avea să scrie, dar parcă vroia să se ţină minte că scrisul iui era pe hârtie, nu al lui Aristide sau al altuia. Se gândea: da, bine, avea să scrie. Dar... Şi se aplecă hotărât. înainte de a începe avu un gest de şcolar sau de tâmplar, înmuie întâi vârful creionului în gură, apoi începu să facă prima literă. Fiindcă dedesubt nu era nimic, creionul găuri hârtia chiar în clipa când să rotunjească prima literă a numitului Cârcâdaţ.

- Pune-i un caiet dedesubt, Lenuţo, zise Aristide. Ei, Năstase! Până zici tu, ia trece-1, mă, acolo pe Neagu Postu.

- Da, zise Dan nu se ştie de ce, ăsta e bun.

- Asta e un om blând, lucrează la mine, când vorbeşti cu el trebuie să spui de două ori o vorbă ca s-o înţeleagă, zise Aristide.

- Păi o vrea? se îndoi Dan.

- Dacă îi spun eu, vrea, zise Aristide. Nu e prost, face el pe prostu, chestia asta cu spusul de două ori se mai şi preface. Mă, Neagule, îl întreb eu într-o zi, e adevărat, mă, ce ţi s-a întâmplat astă-primăvară la deal? Şi mi-a răspuns numaidecât, a râs: e adevărat, domnu Aristide, zice. Şi la ce te gândeai? zic. Mă gândeam şi eu ia multe, zice. Aşa că vezi e foarte bun...

- Da' ce-a păţit la deal? zise Nae Cismaru care tot timpul fusese cu ochii pe toţi, care cum deschidea gura se uita la el şi asculta.

- N-a păţit nimic, zise Aristide şi privirea îi sticli de simpatie pentru omul lui. Sta şi el răzimat în bâtă, pe câmpul mare şi păzea caii... Şi cum sta el aşa nemişcat, cine ştie cât o fi stat, s-a pomenit cu o barză pe umeri. A scos un urlet şi a dat aşa din mâini, s-a speriat şi el, l-a luat barza drept pom... Scrie-1 acolo, Isosică. Neagu Postu.

- Ăsta e numele lui adevărat? zise Isosică.

- Ăsta e!

- Şi ce să facă ăsta la comunişti?! se miră Năstase.

- Să nu facă ce i-o spune, zise Aristide.

- Păi îl dă afară.

- Până îl dă afară mai vedem noi, venim cu alţii.

- Atunci, zise Năstase, trece-1 şi pe Nicu-Canel.

- Nicu-Canel, zise Aristide, da, dar ăsta e prea bun, nu e bun!

- Beşleagă, zise Năstase.

- Beşleagă, strigă Nae Cismaru surprins, vecinul meu.

- Asta e bun, zise Aristide, dar n-o s-o ia razna pe urmă?

- Nu, zise Năstase, numai când bea, dar bea rar, aşa că... îl cunosc eu, suntem prieteni de la şcoală... Stam într-o bancă. Scoate căciula înaintea ta, are şapte copii, i-am dat pe iarnă vreo zece saci de porumb împrumut.

- E rău când bea, zise Aristide, astă-iarnă când zici tu că i-ai dat sacii-ăia de porumb a vândut el ce-avea în pod şi trei zile şi trei nopţi a băut uite aici la mine, nu vrea să iasă afară la miezul nopţii... Mi-e frică să nu spună la o beţie că noi l-am mdemnat şi atunci nu e bine.

- Asa e, conveni Năstase şi se scârboşi iar şi nu mai zise nimic.

~- Mă, Aristide, ce-ar fi să vorbim cu Cornel? zise Nae Cismaru.

- Cine, ungurul?

- Da.

- Foarte bun, zise Aristide. Omul nostru. Şi nu ştie nimeni.

Pe-asta îl adusese în sat Anghelina Neacşii lui Tărăboanţă, îl găsise la un târg, era mecanic de batoze şi nu prea înţelegea bine româneşte, dar îşi făcuse mulţi prieteni în sat. Cu Anghelina se certa în fiecare zi dar nu se despărţeau, bătrâna, Neacşa lui Tărăboanţă, căreia i se spunea, nimeni nu ştia de ce, Bibina, povestea că după ceartă îi apuca pe-amândoi, Cornel striga la ea, ieşi afară, Tărăboanţo, şi o dădea afară şi încuia uşa. Prietenul lui cel mai bun era unul Călin Dogaru, tot un fel de lăcătuş-mecanic, şi într-o zi ungurul a venit la el foarte nedumerit. „Mă, Caline, zice, Anghelinul ăsta al meu strigă la mine, ma, Stoica Mucedu... Cine pastele la mama lui e Stoica ăsta Mucedu?" „Un prost, mă, Cornele, cine să fie, i-a răspuns Călin râzând", şi atunci ungurul a zis, „Păi cum, ma Căline, eu sunt prost, ma Căline", şi s-a dus peste Anghelina şi a luat-o la bătaie. Când o bătea se auzeau ţipetele muierii până afară din sat.

- Câţi sunt, mă, ia citeşte, zise Aristide. Şi după aceea adăugă: Scrie acum la numărul curent care urmează pe Fane-Marin Bâznae.

Rămaseră tăcuţi. Nae Cismaru zise:

- Cum, Aristide, nu ştii? Păi ăsta eî

- Ce vorbeşti? De când?

- De curând: ăsta şi cu ai lui Ghice, fraţii ăia doi. Ăştia au fost şi legionari, i-am văzut eu când au venit odată în sat, nişte legionari de la Pălămida, la un Crăciun.

Şi Nae Cismaru le povesti la toţi dacă îşi mai aduc aminte cum au intrat atunci în lunile alea cât au stat ei la putere în sat, aşa cam vreo zece inşi în formaţie de câte doi, erau şi din Pălămida şi din Turnu, era printre ei unul cu piciorul drept răsucit şi mai scurt decât celălalt. Era noroi şi ningea, dar ei au început să meargă prin mijlocul drumului şi să cânte, ca un pluton de soldaţi, ţineau bine pasul şi aveau voci puternice, învăţaseră bine cum să cânte în marş. Au intrat pe şoseaua

mare, au străbătut satul de la un cap la altul, pe urmă au pierit nu se ştie unde.

- Şi? zise Aristide.

- Şi la coada lor, în spatele ăluia şchiop, era Fane Marin Bâznae şi Victor Bălosu, şi la coadă ăştia doi ai lui Ghice.

- Nu ştiam, zise Aristide. Mama lui de Bâznae. Şi acum s-a repezit la comunişti! Nu mi-a spus nimic, mai zise Aristide, şi privirea lui avu o secundă o lucire îndârjită ca de oţel. Mi-e dator cincizeci de mii de lei, i-am dat să-şi cumpere nişte cai, zălog un pogon de pământ, s-a rugat de mine cu căciula în mână. Hm! Vedem noi! Mama lui de Bâznae. Spuneţi şi voi altul.

Fiindcă fusese vorba de Bâznae, lui Dan îi veni şi lui în minte unul şi îl numi, Ţondrică Anton, şi spuse că ar putea să fie bun. Era un prieten de-al lui, un băiat blând, - fiindcă zisese Aristide că ăştia sunt buni să nu facă ce-o să li se spună. Ţondrică, zise Dan, taman se însurase acum o săptămână, cu nuntă, adică pe baza că mireasa e fată mare şi seara când lăutarii l-au adus cu ea în odaie, blândeţea lui l-a cam făcut de râs.

- De ce? zise Aristide.

- Nu se auzea strigătul miresii dinăuntru şi taică-său s-a înfuriat pe-afară, Antoane, zice, dacă mai stai mult intru eu şi pun mâna pe ea. Până la urmă a ieşit bine, a ţipat mireasa, şi Anton când a dat cu ochii de tat-său în tindă l-am auzit eu cum Ea înjurat; era galben de furie alde Anton, dar tat-său a râs şi nu s-a supărat de înjurătură în faţa oamenilor, mai bine aşa decât să creadă lumea că fi-său...

- Numai să vrea ăsta, zise Năstase clătinând din cap, adică: el blând, dar o să vrea să se bage?

- Vorbeşti tu cu el, Dane, zise Aristide. Spune-i că e nevoie. Hai noroc, hai să mai bem.

Isosică lăsă creionul jos şi puse şi el mâna pe pahar.

- Mă, zise Aristide, cu un glas ca de fier, hai noroc! Aveţi gnja să nu vorbiţi cu oricine, orice. Nu e glumă!

Paharele erau adunate în aer ca un buchet mare, aşa de rubiniu era vinul în ele, la lumina albă a petromaxului care sfâ-râia nesimţit în perete. Apoi buchetul se rupse şi duseră paharele sub nas.

- Aşa, făcu Aristide aşezându-se la loc. Lenuţo, mai adu vreo două sticle din vinul ăsta, poate ni se mai face sete. Ce zici, Năstase?

- Să mai aducă, se strâmbă Năstase, ca şi când pentru el totuna era dacă bea vin sau apă.

Totuşi parcă se mai înseninase de când începuseră cu lista: vedea parcă o speranţă clară.

- Mai departe, Isosică, spuse Aristide, ia trece-1 tu acolo pe Ilie al Măriei lui Usturoi. Ce ziceţi de-ăsta?

- E bun, se strâmbă Năstase pufnind, parcă ar fi vrut sa spună: dacă prin bun trebuie să înţelegem rău.

- De ce, surâse Aristide, Ilie al Măriei lui Usturoi lucrează la mine la pădure, băiat bun...

- Bun la ce? zise Năstase.

- Aşa, bun să fie văpsit comunist.

- Băga-l-aş în mă-sa de nerod, de cine a găsit el să-şi bată joc..., zise Năstase.

Toţi ştiau despre ce era vorba. Unul de prin Cotoceşti, de unde era şi Năstase, avea o fată fără degete, băgase, când era mică, mâna sub ţest să scoată pâinea (maică-sa ţinea vătraiul şi dădea nişte oale la o parte) şi atunci s-a rupt vârful ţestului, care nu se vedea că crăpase şi a căzut cu buza pe degetele fetiţei, care a leşinat. A făcut arsuri şi a rămas numai cu podul palmelor, dar asta n-ar fi fost nimic, nu-i trecea sperietura nici când s-a făcut mare şi din pricina asta avea voinţa slabă, tremura dacă se răstea cineva la ea. Şi odată a trimis-o maică-sa după bureţi în pădure, că nu avea ea degetele topite de tot şi a dat peste ea ăsta al Măriei lui Usturoi. Nu era nimeni prin preajmă şi s-a răstit şi el la ea şi a pus-o pe urmă jos... S-au pomenit cu ea că a rămas însărcinată. Fata era şi jumătate mută, şi îi era frică numai de cel care se răstea la ea în prezent, încât nu le-a fost greu la ai ei s-o facă să spună cine a fost. S-au dus cu şeful de post peste băiat.

- Cum a scăpat el atunci de nu l-au băgat la puşcărie? întrebă Năstase.

- A venit la mine şi mi-a spus: domnu Aristide, toată viaţa o să fac ce-o să-mi zici, spune-i lui dom' şef să nu mă ia la secţie să mă bată. „Bine, mă, am zis, da' te-ai făcut de râs, altă fată n-ai mai găsit şi tu să pui jos?" „Domnu Aristide, zice, n-am vrut, nu ştiu cum s-a întâmplat..." „Bine, zic, du-te acasă şi-ţi vezi de treabă, dă o declaraţie că nu e adevărat şi pe bază de martori te lasă şeful în pace, îi spun eu, dar înţelege-te şi cu părinţii fetei." S-a înţeles cu ăia să-i dea fetei, pe numele copilului, o juma de pogon de pământ şi a scăpat. Altfel intra la beci. Ia mai pune, Dane, din vinu ăsta, că mi s-a făcut sete.

Şi Dan umplu paharele şi ciocniră iar.

- Tu de ce ţii, Vasile, paharul hol? zise Aristide adresându-se acelui nepot care nu scosese până acum nici un cuvânt.

- Nu, eu nu mai beau, zise Vasile răguşit de tăcere.

- Ce, zise Aristide, nu te mai ţin balamalele?

- Nu, am ameţit, răspunse flăcăul.

- Păi uite, Ştefan, de seama ta, parcă nici n-ar fi pus picătură pe limbă.

Trufaş, fiul cel mic al lui Năstase râse încet, cu o semeţie care se vedea că o împrumuta nu de la scârbitul de taică-său, ci de la unchiu-său Aristide.

Afară, cocoşii se porniră să cânte întâia oară. Era miezul nopţii.

- Isosică, ia du-te acuma pe-afară, zise Aristide, o fi adormit ţaţa-ta Paraschiva în pridvor şi o fi ascultând cineva la geam. Ieşi tu întâi, Lenuţo, şi te uită şi pe urmă Isosică să dea târcoale casei.

Fata deschise înainte uşile şi Isosică ieşi pe urma ei, întâi cea din tindă, apoi de la pridvor şi pe urmă de la grădiniţă. Mergea înaintea flăcăului cu cozile pe umăr şi la colţul dinspre drum al pridvorului se lipi de perete şi-şi răsuci, în tăcere, capul şi se uită spre bancă. Paraschiva, era adevărat ce spusese Aristide, se întinsese în pridvor şi se învelise cu cojocul, dormea de s-auzea din drum. Isosică se lipi şi el de perete lângă fată şi atunci ea se trase repede îndărăt şi se întoarse în casă. însemna că văzuse pe cineva şi se speriase. Isosică se uită mai bine, se dădu jos în grădiniţă şi ieşi sub acoperişul cârciumii. In spate, spre drum, se vedeau obloanele ferestrei odăii de unde ieşise. Nici un fir de lumină nu se zărea pe sub ele. Dar nu era nimeni şi nici nu putuse fi, chiar dacă ar fi fost şi-ar fi fugit, s-ar fi văzut, n-avea pe unde s-o ia ca să se topească. Isosică rămase câtva timp în mijlocul grădiniţei, ca o umbră. Pe lângă el i se ridicau până la genunchi fiori mari, cârciumărese cu tija grasă şi zorele care se urcau peste toţi stâlpii casei lui Aristide, până la acoperiş. Nu era absolut nimeni şi cerul de miezul nopţii era plin de lumină, cu toate că luna lipsea, iar satul, după ce foşnise la cântecul cocoşilor, căzuse acum în tăcere. O singură dată se auzi de pe undeva de departe un şuierat lung şi gâlgâit, care se stinse şi el şi liniştea recăzu.

Pe la al doilea cântat al cocoşilor terminară lista, şi Aristide o luă şi făcu o copie după ea, pe care i-o dădu lui Isosică. Originalul cu scrisul lui Isosică rămase la el, la Aristide, şi îl vârî în portofel. Pe aceste liste Isosică fusese şi el trecut, deşi el spusese că nu e nevoie, se ţine el minte şi fără listă, nu e nevoie să se citească acolo ca să-şi aducă aminte cum îl cheamă.

- He, he, he, râsese Aristide, he, he, he, auzi ce-a zis, băiat deştept. Nu degeaba spune lumea că e al meu, he, he, he... Mai deştept decât fi-meu Tache, care nu ştie decât să guiţe şi să dea cu pumnii în oameni la moară.

Cu toate că trecuseră aproape zece ani şi în răstimp se rostogolise peste toţi un război, Aristide nu uita nici acum

istoria din anul acela, cu bătaia lui Tache la moară. Ţugurlan se întorsese de la puşcărie după câteva luni: Aristide plătise un avocat să-i facă recurs după ce se împăcase cu el tot prin intermediul avocatului, iar unii tot îl mai înjurau pe Aristide că nu trebuia el, pentru fi-său Tache, să-1 pună pe domnul Florică să-i facă lui Ţugurlan proces. Numai puţini ştiau - şi îi dădeau dreptate - că nu din pricina lui fiu-său Tache nu-1 iertase el de la bun început pe Ţugurlan, ci pentru că ăla sărise la el în faţa primăriei şi îl dăduse cu ceafa de perete şi îi crăpase pielea capului. „De ce, întrebă Aristide când venea vorba despre asta şi cineva îi spunea că n-a făcut bine ce-a făcut, de ce să sară la mine? Că nu-i făcusem nimic, pusesem doar jandarmul să-1 ia şi să-i dea câteva de ochii lumii, că nu mi-era mie că îl umpluse pe Tache al meu de borş, şi Tache mai da în unii şi eu i-am spus mereu să se astâmpere, că o s-o păţească într-o zi. Dar el a sărit atunci la mine, mi-a înfipt mâna în beregăţi şi a început să mă înjure. De ce? îi făcusem ceva? Nici nu mă gândeam să-1 bag la puşcărie, m-aţi văzut voi vreodată că am băgat pe cineva la puşcărie? Din contră i-am scăpat pe toţi care au venit la mine şi m-au rugat.

Aici aşa era, şi faptul că întorcându-se de la închisoare Ţugurlan nu-1 ameninţase şi nu-i făcuse nimic lui Aristide arăta că într-adevăr cei doi, chiar dacă nu se împăcaseră în fundul sufletului, încercau să se uite unul pe altul ca şi când n-ar fi fost nimic între ei...

XVIII

Amintirea preotului plecat se şterse însă curând din sufletul Catrinei şi ura ei împotriva lui Moromete ieşi iar la suprafaţă. Drumul pe care apucase Niculae nu-i plăcea şi îl învinuia de acest lucru pe taică-său, dacă nu s-ar fi dus în anul acela la ucureşti... Şi întâmplarea de atunci, după ce stătuse atâţia ani la întuneric, izbucni iar la lumină cu o forţă sporită. Vrând să

se apere, Moromete se prefăcu că nu înţelege legătura şi spuse că de ce, drumul era foarte bun, se spunea înainte că dacă vin comuniştii la cârma ţării o să mănânce lumea. Uite că au venit şi...

într-o zi însă Niculae se întoarse în sat şi dezminţi această părere naivă a tatălui său. Iată ce se întâmplă...

Sunase Bărăgan cu goarna să se strângă lumea la primărie că are iar notarul nu ştiu ce să le spună. (Nu plecase încă din sat acest notar.) Moromete, ca de obicei, nu se duse, deşi Bărăgan, trecând prin dreptul porţii lui, îi spusese cu glasul lui spart, pe lângă care al lui Dumitru lui Nae părea cu totul obişnuit, ca ai oricărui om, iar al oricărui om părea o şoaptă pipernicită:

- Du-te, bă, Moromete, pe la primărie, că a venit alde fi-tău să ţină un discurs!

- Şi ce, bă, Bărăgane, răspunse Moromete din curte, fără mine nu poate să ţină?

- Ordin de la notar să se strângă toată lumea, zise Bărăgan fără să fi auzit, căci forţa glasului lui şi a goarnei în care sufla micşora pesemne atât de mult tăria vorbelor altora, încât urechea lui nu le mai prindea înţelesul.

Drept care Moromete îl înjură din curte cu admiraţie şi pe el şi pe notar fără teamă că Bărăgan l-ar putea auzi. într-adevăr, de când plecase, nimeni nu-1 mai văzuse pe Niculae prin sat, dar nu numai pentru asta lumea se adună la primărie în număr mare. Erau, de la o vreme, din ce în ce mai atenţi cu aceşti trimişi fiindcă unora începuse să nu le placă deloc ce făceau alţii şi altora nu le plăcea câtuşi de puţin ce făceau unii. Partidul comunist avea el sediu aici şi mai erau şi alte partide cu fel de fel de denumiri în care se înscriau mulţi, dar adevăratele partide de dinainte de război nu mai erau şi nu prea înţelegeau unii cum se întâmplase acest lucru. Mai mult chiar, nu înţelegeau nici cum vechii ţărănişti şi liberali stăteau cu mâinile în sân şl se uitau la valul care îi îneca fără să facă nimic... Aristide, nu se ştie de ce, îşi vânduse moara şi îşi cumpărase un restaurant

la Bucureşti, se lăsase de politică, nu mai ştia nimeni ce e cu el... Trebuiau deci ascultaţi cu grijă mare aceşti tineri ca alde Niculae ăsta, fiindcă trebuia descifrat totul mai dinainte, pentru a preîntâmpina pregătiţi răul, sau, dacă va fi cumva cazul, de luat parte cât mai mult la eventualul bine, cum făcuseră cu moşioara Episcopiei, care e drept că abia Je ajunsese pe-o măsea, dar oricum fusese şi asta ceva... Numai un prost ar sta acasă liniştit, după un război în care Neamţul a încercat să dea şi până la urmă a mâncat bătaie de la Rus şi când un comunist vine aici înaintea ta şi zice: puteţi să luaţi pământul care mai e ai vreunui moşier, şi pământul să fie luat şi să nu vie nimeni, nici armata şi nici jandarmii să te împiedice. Poţi afla multe de la un băiat cu caş la gură, dacă ai puţină minte, şi poţi ghici din vorbele lui, cu mult înainte, la ce te mai poţi aştepta în viitor. Aşa că veniseră în număr mare, în cămăşi şi izmene, unii desculţi şi alţii încălţaţi şi cu chimire sau brâie roşii cu o simplă curea peste ele, cu pălării care fuseseră odată negre, unii cu bastoane cu gogă la cap, solemni, alţii mititei, slabi şi cu o licărire atât de mică de speranţă în luminile ochilor încât semăna mai degrabă a disperare, şi stăteau toţi împrăştiaţi în faţa acelui băiat, fiecare având aerul că s-a oprit aici ca din întâmplare şi că nu va asculta mult şi îşi va continua drumul spre treburile Im care poate că nu păreau unora aşa de importante cum erau cele de genul celor de faţă, dar erau în orice caz mai stabile şi m ai durabile, pentru că fără ele nimeni, de nicăieri, nu putea trăi--- Şi atunci sigur că n-aveau să piardă aci decât câteva mmute, să mai vadă şi ei cine ar putea crede că îi poate învăţa Pe ci ceva, afară doar cum să-i tragă pe sfoară, să le ia produsele Şi vitele, dacă s-ar putea, pe nimic: dar de stat să audă ce e, or Sas^ea' Iar locul era acelaşi de aproape o sută de ani cam de când se ridicaseră, aşa cum arătau acum, biserica, şcoala şi primăria, aCestetrei puncte de sprijin ale satului, toate trei având pământul foarte bătătorit la intrare, biserica şi şcoala mai mult, fiindcă

aveau curte, primăria însă n-avea decât una mică în care era ţinută şareta primarului şi un obor necesar închiderii vitelor contraveniente sau sechestrate pentru impozite, încât adunările de la primărie aveau loc chiar în mijlocul drumului, cele mai scurte bineînţeles, cum era cea de faţă, cu un caracter oficial sau semioficial, cele electorale sau culturale fiind înghesuite tot la şcoală.

Niculae începu să vorbească şi unii plecară aproape imediat, lămuriţi: băiatul vorbea ca şi notarul, doar poate cu mai multă patimă, că au făcut reforma agrară (ce reformă? care reformă?), că au răsturnat dictatura fascistă şi altele de aceiaşi gen. Cei mai mulţi însă rămaseră fiindcă nu era deloc limpede unde vroia el să ajungă, şi nu trecu mult şi aflară ce era: cu toate ocolişurile pe care le făcu vorbitorul, el nu putu să-i facă să nu priceapă că nu era la mijloc nici o neînţelegere care în cazul de faţă ar fi putut îndulci lucrurile. Dincolo de frazele lui acaparatoare reieşea că partidul comunist consideră că nu era deloc bine ce se petrecea aici prin satele astea cu moldovenii goniţi de secetă, rătăcind şi dându-şi haina din spinare pentru o bucată de pâine. Şi nu numai că consideră, spuse băiatul, dar chiar se opune şi face apel la toţi să se prezinte şi să vândă la preţul oficial cerealele destinate acestor oameni bătuţi de soartă, la centrele ce se vor forma în acest scop şi că să se gândească fiecare ce-ar fi dacă lucrurile ar sta invers şi ar fi ei în locul moldovenilor şi moldovenii în locul lor? Vorbea bine şi dacă n-ar fi vorbit exact despre ceea ce vorbea, mulţi s-ar fi minunat, după cum chiar se înrâmplă, dar aceştia fiindcă nu înţelegeau sau nu se considerau practic în cauză, fiindcă nu le prisosea nimic, abia le ajungea lor cât făcuseră. Dar nu erau numai dintre ăştia adunaţi acolo.

In acest timp apăruse pe dealul care urca cu zece cincisprezece metri satul mai sus, şi la poalele căruia se afla primăria, un car cu boi. în el stătea un flăcău şi el intră liniştit în mulţime, silind toată lumea să se desfacă şi să-i lase drumul liber. Un om mai în vârstă, adică cu o experienţă oarecare în

ceea ce priveşte autorităţile, ar fi înţeles ce era acolo şi ar fi ocolit din vreme pe o uliţă dosnică.

-Treci, mă, şi tu cu boii mai repede, zise şeful postului de jandarmi, unul nou, cel vechi, căruia îi luase Ţugurlan puşca, ieşise la pensie şi plecase din sat.

Părea în trecere pe-acolo, dar nu era, avea şi el ordinele lui, însă nu prea hotărâte, cum învăţase el înainte. Ce era asta? O întrunire legala sau una particulară? Şi contra cui se apăra aici ordinea, în caz de dezordine, contra ţăranilor, sau a băiatului ăla care nici nu se legitimase? încât el se adresase celui cu bon cu îndoiala şi pe chip şi în glas, care de altfel tot nu înţelesese, zdroncănitul căruţei, boii uriaşi din faţa sa şi vederea simplă a mulţimii fiind de ajuns pentru înţelegerea lui, că adică toate acestea existau şi mai mult decât atât ce mai putea fi? Oameni adunaţi acolo de pomană, care făceau totuna cu galbenul de miere al luminii soarelui, care bătea din plin la ora aceea peste întreg pământul.

O babă profită şi ea de această spărtură făcută în mulţime de carul cu boi şi trecu cu nişte pui de gâscă, cu o expresie la fel de călătorită ca şi a feciorului, deşi ea mergea desculţă pe jos... Iar şeful postului de jandarmi se îndepărtă de el, având aerul că aceste întruniri civile erau totuşi perfect legale şi nu-i inspirau nici un fel de nelinişti, fiindcă era de faţă notarul şi asta însemna că şi el şi primarul ştiau ei ceva, altfel n-ar fi sunat cu goarna.

- Om vedea noi atunci ce-am face, ne-om descurca noi şi fără tine, zise deodată, cu o voce spartă, unul dintre cei cu chimir. Şi se adresă apoi celorlalţi: ia daţi-1 jos de-acolo pe băiatu-ăsta a lui Moromete. Alde tat-său s-a pricopsit chiar de dimineaţă cu o pereche de cizme noi pe un dublu de porumb şi fi-său ne face propagandă să dăm partidului comunist să împartă el egal la toată lumea. Du-te, măi băiatule, şi vezi-ţi de treabă, nu veni tu aici să ne înveţi pe noi cum să trăim, oameni bătrâni.

- Foarte rău că şi tata s-a luat după alţii, fără să-şi dea seama că cu o cizmă nu te pricopseşti, dar pe ăla îl faci şi mai nenorocit. ..

- Dacă are cizme noi, nu e el aşa de nenorocit, zise unul desculţ, având aerul că nu s-ar da nici el în lături până nu l-ar vedea pe acela cu totul nenorocit, desculţ şi fără cămaşă pe el, adică fără nimic de tot, să-i mai rămână doar sufletul, atunci poate că nu i-ar mai lua nimic...

Câteva râsete arătară că deşi oamenii nu au fost câştigaţi de partea vorbitorului, totuşi n-au fost îndepărtaţi, li se mai putea vorbi încă, ceea ce tânărul activist şi făcu.

— Domnilor! răcni atunci unul din ei, ca şi când spusele oratorului ar fi ajuns la acea margine unde lucrurile, nemaiputând fi întinse mai departe, trebuiau oprite cu orice preţ, permiteţi-mi, domnilor!

Şi cum nimeni nu se grăbi să-i facă locul pe care şi-1 pretindea înaintând, începu să şi-1 croiască cu bastonul în mână, dând pe unul şi pe altul la o parte şi oprindu-se în mijlocul adunării. Era un ins cu faţa trasă, ras complet şi îmbrăcat într-un costum negru, cu pălărie bună, pe care când scoase răcnetul o dădu pe ceafă cu mâna în care ţinea bastonul. Părea să fie prăvăliaş, funcţionar sătesc, sau chiar învăţător şi chemarea să i se permită să vorbească o făcu cu o voce cu prelungiri oratorice gâtuite, parcă de nebun, pe care de altfel le şi reluă şi le păstră tot timpul cât vorbi, producând asupra celor adunaţi, aşa cum se dovedi, o adâncă turburare.

— Domnilor, zise el ridicând bastonul în aer şi subliniind cuvintele zgomotos şi agitat din tot trupul şi mai ales cu pieptul şi braţele cu care descria prin aer gesturi ca de proroc care anunţa venirea apocalipsului, astăzi, domnilor, nu trebuie sa fii comunist. Trebuie să fii... trebuie să fii., anti-comunist!!!

Asta era tot ce avusese de spus şi îi lucea în priviri o convingere holbată că a spus ceva atât de important şi hotărâtor încât

după aceea nu mai era voie să nu se mai întâmple o dărâmare. Şi într-adevăr horcăitul lui demenţial stârni îndată tumult şi începură să se audă glasuri care cu greu ar fi putut fi închipuite cu câteva clipe mai înainte. Parcă erau zbierete de măgari furioşi, loviţi de strechie, sau lătraturi de câini flocoşi, întărâtaţi cu ciomagul de-a lungul gardurilor. N-or să dea nimic, se auzeau glasurile lor urlate atât de tare că se pierdeau în propria lor răguşeală furioasă, nimic nu vor da, nici un bob, ştiu ei ce fac, treaba lor, sunt stăpâni pe târla şi pământurile lor, să se ducă în p... mă-sii toţi ăia care fac pe deştepţii cu centrele lor de colectare cu tot. Să nu îndrăznească să vie cineva să le spună lor ce au de făcut, să facă la ei acolo la oraş, dacă vor să fie mai cu moţ şi să le dea ei moldovenilor să mănânce şi să-i ţină la ei dacă sunt aşa deştepţi. Ce e asta, să facă ei astfel de centre, cine le-a spus să le facă, i-a rugat cineva? Păi dacă nu i-a rugat nimeni, de ce se amestecă, de ce nu-şi văd de treburile lor, cu politica lor? Au politica lor, au ajuns la putere, ce mai vor? Să-şi vadă de partidul şi de ce mai au ei acolo la oraş, sindicatele-alea, şi ce mai au... Taci că se găsiră miloşii să vină aici şi să facă ei pomană altora, dar nu din buzunarul lor. Uitaseră parcă de Niculae, băiatul lui Moromete, şi mai târziu, dezmeticindu-se, cei cu scaun la cap spuseră că dacă au fost ei vinovaţi că şi-au pus mintea cu el, şi el dacă ar fi înţeles în minutele alea că tot ceea ce auzise nu i se spunea lui personal, ci celor care îl trimiseseră şi că ei făceau asta acum fiindcă îşi dădeau foarte bine seama că nu mai au pe nimeni stăpân, şi că şi lui Aristide i se mai tăiase nasul şi nu vroiau să vie alţii noi peste ei nu s-ar fi întâmplat nimic, s-ar fi putut cel mult retrage din faţa lor şi să se facă astfel nevăzut, lămurind, fără o înfruntare nelalocul ei, această ieşire a lor care „depăşise marginile", era adevărat, d a rince Puse şi lor să le fie frică de ce se spunea, că o să li se ia pământul şi trebuiau să se opună acuma, cât mai aveau timp.

Niculae însă se încorda ca un arc în faţa lor, şi deodată răcni el însuşi cu o voce parcă plină de triumf:

- Ba o să daţi!

- N-o să dăm! urlară atunci şi ei, cu ochii roşii şi îngrămădindu-se ameninţători şi aţâţaţi cum nu se mai poate.

- Ba o să daţi, strigă şi Niculae cu vocea ca o lamă sclipitoare.

- N-o să dăm!

- Ba o să daţi!

Atunci ei se îmbulziră pe scări *şi* puseră mâna pe el. II traseră în jos pe trepte, îl înghesuiră cu burţile lor revărsate peste chimir şi începură să-1 lovească. Individul în negru îi izbi cu bastonul în gât şi numai o mână ridicată în aer, care ea însăşi vroia să dea, feri capul băiatului de o nouă lovitură de baston care poate că l-ar **fi** dat gata. Stătea mai departe între ei, înfipt ca o vergea, cu chipul ca piatra albă, cu privirea lucind şi repetând din pricina surâsului care îi înţepenise pe figură, prevestitor şi sarcastic:

- Ba o să daţi! O să daţi!

- Uite că dăm! strigau ei înăbuşindu-1 cu suflarea gurilor lor deschise, înghiontindu-1, împingându-1, plesnindu-1 peste obraji, uite că dăm, să te saturăm, să te înveţi minte altă data să mai vii în mijlocul nostru să ne spui tu ce trebuie să facem.

Sări notarul şi îl trase din mijlocul lor, îl vârî în biroul lui şi încuie uşa cu cheia. Nu era însă nevoie, nimeni nu urcă treptele primăriei să-1 urmărească, se potoliră repede şi o jumătate de oră mai târziu putu să iasă şi să treacă chiar printre ei, fără să-i mai facă nimic, păreau că nici măcar nu se uită la el, parca ar fi trecut nimeni printre grupurile lor dese şi nemişcate.

- Sări, mă, Moromete, şi du-te şi apără-ţi băiatul, strigase din drum Stan Moameş, cu un glas de parcă ar fi fost vorba nu de băiatul altuia, ci chiar de-al lui.

- Da ce, mă Stane, l-am trimis eu acolo? răspunse Moromete înfuriat. Bine i-au făcut, să se înveţe şi el altă dată să-şi mai pună

mintea cu toţi proştii. Vor ei să schimbe lumea, că n-o schimbară alţii mai deştepţi, o s-o schimbe Marin al lui Radu Lungu cu Ouăbei! Uită-te şi tu la el faptă, vine în sat şi nu dă şi el întâi pe-acasă, că are şi el o casă aici unde a copilărit şi a învăţat carte, i-o fi şi lui dor de ei, de mă-sa şi tat-său...

Când dăduse acest răspuns Moromete crezuse că Stan Moameş vrusese adică să spună că nu Niculae ar fi păţit ceva la propriu, ci l-o fi încolţit cineva cu vorba, din ăştia colţoşn fără nimic în cap care n-au altă treabă decât să ia seama la ce spune un copil. Când însă auzi ce s-a întâmplat alergă acolo oprindu-se în drum pe la Parizianu, luându-1 cu el, dar Niculae nu mai era de mult la primărie, iar cei adunaţi acolo aveau chipurile tăcute şi trase în jos şi arătau acum ei înşişi trişti şi întunecaţi de pornirea care îi împinsese până acolo încât puţin le lipsise să nu devină ucigaşi...

— Frumos vă stă, mă, vă muma în... de nenorociţi, spuse Moromete rostogolindu-şi ochii în fundul capului. Şi proşti sunt şi ăştia, le muma în... şi lor, că vă cheamă pe voi să vă spună cu frumosul, în loc să pună parul pe voi să vă sature!

- Asta ai făcut din copilul tău, strigă Catrina fără cruţare. Să ajungă să fie omorât de oameni, că n-ai vrut tu, de dragul ălora, să-1 mai laşi să-şi urmeze darul cu care l-a înzestrat Dumnezeu... Dar nu e nimic, mă duc eu şi-i spun, că el nici nu ştie, şi să nu te mai vadă pe urmă la faţă câte zile ai avea... Te-aranjez eu pe tine, n-ai nici o grijă...

într-adevăr, nimeni nu putea s-o împiedice să facă ceea ce spunea... Moromete arăta îngrijorat... Asta ar fi fost cu adevărat o lovitură... Tăcea, şi chipul lui, care se trăgea parcă în jos, arăta că rezistenţa lui slăbea şi că îndura din ce în ce mai greu această luptă în care mama dovedea dimpotrivă din ce în ce mai multă putere. Nu se mai temea nici de plecările lui de-acasă, căci întoarcerile îi erau din ce în ce mai puţin târzii **Şi il** aduceau îndărăt din ce în ce mai mult la fel cum plecase.

Intr-o zi îşi rupse cămaşa de pe el şi începu să se vaite cu un glas plin de jale, zicând că mai bine ar veni o moarte să-1 ia şi să scape... Şi se puse la pat, nu se mai sculă şi nu mai vru să mănânce.

XIX

- Am simţit eu, zise atunci Catrina cu un glas înalt în care răzbunarea se hrănea acum cu nesaţ parcă chiar din spinarea lui Moromete întors cu spatele spre uşă. Ai intrat în anul morţii! Mă duc la ailaltă în vale şi o s-o iau cu mine şi pe Ilinca, iar Tita s-o prind că îi calcă talpa pe-aici. Că o să mori şi nu te-ai îndurat să ne treci casa pe numele nostru, o să aibă acum grijă de tine Guica, o să vie din smârcurile iadului să-ţi ţie lumânarea.

Şi începu să dea jos păturile şi velinţele de pe lada cea înflorată în care, după părerea lui Paraschiv, Nilă şi Achim, zăceau pe fund mamudele şi icuşari de aur din munca lor, scoase din ea hainele ei bune, se îmbrăcă cu ele, făcu un pachet din altele şi plecă lăsând totul vraişte, să se uite mai bine cel ce zăcea la acest dezastru şi să vadă şi el cu ochii soarta pe care singur şi-a pregătit-o. Veniră fetele şi aranjară totul la loc, se apropiară de tatăl lor, îi puseră mâna pe umăr, îl hâţânară. Tată, ziseră, sa chemăm un doctor, ce te doare?

— Nu mă doare nimic, răspunse el cu un glas stins şi senin, de om care n-o mai duce mult şi nici nu mai ştie ce spune.

Şi prima noapte când Catrina lipsi de-acasă el o întrebă pe Ilinca în acelaşi fel pierdut în neştiinţa minţii în care cad, după cât se pare, toţi cei cărora li se apropie ceasul:

— Unde e mă-ta?

- La Alboaica, răspunse fata înfuriată.

- Şi ţie nu ţi-a spus să te duci cu ea? se milogi subţire glasul stins al lui Moromete.

Fata nu înţelese:

- Ce zici, tată?

- Tu nu te duci şi tu după ea? Nu ţi-a spus să te duci?

- Ba mi-a spus, da' ce eu mă iau după capul ei?!

-Aoleo cum mă dor oasele, gângavi Moromete şi cuvintele i se pierdură într-o tuse de moşneag prăpădit care ştu când începe, dar nu ştii când se termină, ahî, ahî, poate s-o ţină şi până dimineaţa.

îngrijorate, fetele se sfătuiră între ele ce să facă, fiindcă le era frică de maică-sa... Cea mare, Tita, primise ea două pogoane când se măritase, dar Catrina, prevăzătoare, nu i le trecuse pe nume nici până acum şi nu vroia să se certe cu ea fiindcă Niculae, plecând de-acasă, declarase că el n-are nici o pretenţie la pământ şi deci puteau spera ca mama să le mai dea câte un pogon în folosinţă, adică fiecăreia câte trei, dacă nu-i ieşeau din vorbă. Dar cum să nu-i iasă din vorbă fără să se facă de râs în sat că au avut dreptate cei trei când au fugit de-acasă şi Guica, toată viaţa, că sunt nişte căţele care le-au mâncat munca şi averea ălora şi acum uite că se adevereşte, l-au lăsat acolo să moară singur? în acest timp Moromete zăcea nemişcat în pat, îi crescuse barba mare şi abia mai putea ieşi până în grădină sprijinindu-se în ciomag şi ţinându-se de uluci. Tita şi Ilinca se hotărâră să facă aşa: să se ducă peste mama lor la Alboaica şi să-i arate că lumea abia aştepta să le vorbească de rău: că dacă pentru Tita nu mai e vorba de măritiş, Ilinca e nemăritată şi ajunge câţi băieţi i-a gonit până acuma de la poartă, nu mai are chef să i-1 gonească şi pe-ăsta de-acum, mai bine se lipseşte şi de pământ şi de tot, îi spune băiatului ce fel de mamă are şi dacă el nu zice nimic şi o ia şi fără, se duce după el acolo la Ploieşti şi îndărăt s-o mai vază nu se mai întoarce niciodată.

Ilinca avea acum aproape douăzeci şi opt de ani şi într-adevăr viaţa ei de fată nu fusese uşoară, din pricina mamei, care sărea cu gura pe ea de fiecare dată când băiatul cu care era ea în vorbă venea seara la poarta lor şi fluiera s-o scoată din casă. I se făcea

râu mamei când auzea acest fluierat, şi parcă i se aprindeau flăcări de ură în ochi când se uita la ea şi o vedea repezindu-se la oglindă să se dreagă înainte de a o zbughi pe uşă: „Du-te la şanţ, îi spunea, să te întinzi în el ca Sora lui Ilie Pipa... Că numai asta ştiţi, şi la Dumnezeu nu vreţi să vă gândiţii" „Da, răspunse în cele din urmă fata, scoasă din minţi de îndărătnicia smintită cu care maică-sa i se punea înainte în prag şi nu vroia s-o lase să iasă, parcă tu mult te-ai gândit la Dumnezeu când ai fost fată. Dacă nu mă laşi în pace să ştii că mă mărit cu Alboaica fără să te întreb şi n-o să mă împac cu tine câte zile oi avea!" Dar mama nu se sperie şi greu de spus daca anii care trecuseră şi nehotărârea fetei nu aveau ca pricină şi persecuţia aceasta a ei fără măsură, aţâţând-o pe fată neîncetat cu vorbe care nu o dată o făceau să i se aprindă obrajii de ruşine, sau s-o apuce plânsul şi să ţipe în gura mare: că o să fugă de-acasă cu primul care avea s-o ceară, sau să înceapă cu maică-sa o lupta fără milă şi întâmplă-se pe urmă ce s-o întâmpla, chiar dacă una din ele avea să intre în mormânt Aşa de tare ajunseseră să se urască. Avu însă noroc, băiatul pe care îl cunoscuse în ultima vreme, deşi nu avea mai mulţi ani decât ea, era un înţelept, cum se întâmplă nu o dată, şi el nu fluieră seara la poarta ei, ci pur şi simplu intră în casă şi făcu acest lucru ziua, şi zise „sărut-mâna" mamei şi se purtă nu se ştie cum că rămaseră toţi înmărmuriţi: mama se potoli deodată ca un cazan în care ai fi vărsat o căldare de apă rece, ura fetei se topi şi ea, iar Moromete începu să discute cu acest străin ca şi când l-ar fi cunoscut de mult, deşi el era de pe undeva din Ploieşti, lucra la aviaţie, pe la magaziile de scule... Fiindcă în apropierea gării pe întinderea netedă a câmpiei se construise un aerodrom pentru avioanele astea noi care zburau ca glonţul.

Ameninţarea fetei celei mici îşi făcu efectul, şi mama se întoarse acasă, dar nu trecu bine pragul că din pat se auzi o voce înăbuşită care nu mai avea de mult puterea să facă frică,

dar al cărei gât păstrase totuşi bine amintirea sunetului care făcea teamă:

- Cine e?

- Eu sunt, zise mama sfidând, nu pentru tine am venit, pentru fata asta care se mărită, da' să nu te-aştepţi că o să murim de grija ta.

- De ce să mori de grija mea, zise Moromete distinct, ţi-a cerut cineva să mori? Te-ai dus la ailantă în vale, de ce te-ai întors?

Şi spunând acestea se mişcă încet în pat, ca şi când ar fi vrut să se culcuşească mai bine şi să bolească mai departe, fără să-şi arate faţa bărboasă.

- Ştiu, zise el, că dacă n-ar fi fetele astea nu mi-ai da nici o cană cu apă. Aşa că...

Se făcu tăcere. Mama se dezbrăca de hainele bune cu care venise şi nu răspunse decât târziu.

- Aşa că ce!? Le-ai făcut şi le-ai crescut tu? Ce le rămâne lor de pe urma ta? Vezi bine că ai intrat în anul morţii şi nu te *sp.ndcşti* să le dai şi lor câte un pogon de pământ!

- De unde ştii tu că am intrat în anul morţii?

- După fapte, răspunse Catrina fără şovăire; şi adăugă: faptele te-au pus la pat!

In clipa aceea Catrina *nici* nu se uitase la el, şi nu văzuse cum Moromete făcuse unul din marile lui gesturi de odinioară, pe care ea i le cunoştea totuşi destul de bine. Ridicarea braţelor spre cer, întinderea lor în formă de cruce, pornirea bruscă din loc cu paşi înfricoşători prin disperarea care le dădea un impuls atât de încordat, sau mişcarea care îi înmuia ei întotdeauna inima altădată şi îl ierta de tot ce făcuse şi avea să mai facă: izbirea genunchilor cu amândouă palmele, însoţită de un geamăt adânc de suferinţă...

- Faptele mele crezi tu că sunt rele ca să mă vezi murind? strigă el cu o voce de o tărie uluitoare. Eu să mor din pricina faptelor mele? Atunci toată lumea să moară şi să mori şi tu, n-ai mai ajunge să treci pragul.

Şi deodată se dădu jos cu mişcările vânjoase ale unui om pe deplin sănătos şi sigur de sine şi se ridică în picioare cu amândoi pumnii încleştaţi ridicaţi în sus să lovească. Catrina ţâşni spre uşă şi ieşi afară ca şt când n-ar fi fost în odaie. Moromete ieşi după ea cu paşi care făceau să duduie pământul, dibui după scară după acelaşi par de porumb cu care îi ciomăgise pe cei trei înainte de a fugi şi se luă după ea.

- Stai pe loc că te omor, strigă el alergând. Ai zis că te duci la ailantă în vale şi mă laşi aici să mor singur. Du-te la ailantă în vale, mânca-te-ar pământul!

Şi ridică ciomagul să-i reteze picioarele. Catrina îşi pierduse firea, fiindcă în loc să iasă la drum, unde ar fi scăpat, o luase după colţul casei, dar nu-şi pierduse şi instinctul, căci fugea ca o fetiţă de doisprezece ani, îi sfârâiau călcâiele. Moromete alerga şi el din răsputeri cu parul în aer, dar era departe de a o prinde, însă era limpede că o zăpăcise, nu vroia deloc să părăsească împrejurul casei, cu toate că de câteva ori Moromete fusese gata să arunce după ea cu parul; dar în aceeaşi clipă ea pierea pe după colţ...

Lumea ieşise într-o clipire la porţi şi se uita şi unii aveau pe chip uimire: nu le venea să-şi creadă ochilor. Şi în casa asta, parcă spuneau ei cu tristeţe, se întâmplă astfel de lucruri? Nu s-ar fi putut să nu se fi întâmplat? Bietul nea Ilie, a căzut şi el odată bolnav şi uite ce-a păţit, nici să bolească liniştit nu l-a lăsat asta care se duce în fiecare duminică la biserică. De ce s-o mai fi ducând! Unul dintre ei, un bărbat aproape mic de statură, tânăr, să fi avut treizeci şi cinci de ani, cu o privire de om atât de bun, încât te întrebai dacă nu cumva el e aşa de bun fiindcă nu e în stare să fie rău, intră hotărât în curtea vecinului (căci era un vecin, îl chema Cârstache al lui Dumitrache) şi îi tăie drumul lui Moromete desfăcând braţele ca să nu-1 mai lase să treacă.

— Nea Ilie, măi nea Ilie! se auzea glasul lui cu o tonalitate egală şi insistentă. Nea Ilie, măi nea Ilie. Nea Ilie, măi nea Ilie!

Moromete aruncă din mâini, cu o vigoare iarăşi de neînţeles pentru un om bolnav, parul şi gemu:

- O, zise el, mă Cârstache, mă! Mă Cârstache, mă! Mă Cârstache, mă! Apoi, după o lungă tăcere continuă: Mă, nu mai vreau decât un singur lucru, altceva nu doresc: să se ducă, să nu-i mai aud glasul, să plece.

- Ei, ho, c-o să plece, nu era nevoie să se uite lumea la noi ca la ţigani, spuse Ilinca din pridvor, supărată pesemne numai din pricina asta. Ziceam că eşti bolnav şi tu te prefăceai! Mă miram eu cine umbla în cuşniţă după pâine şi lua brânza din borcan. Că mie îmi spuneai că nu suporţi decât „puţin lapte", se maimuţări Ilinca. Ie-te-te!

Catrina însă plecă de-acasă şi nu mai ţinu seama de ameninţarea de mai înainte a Ilinchii şi îi spuse că ori merge cu ea la ailaltă în vale până se mărită, ori nu-i dă nimic ca zestre, şi o să le dea pământul copiilor Alboaicii, că tot are ea mulţi şi bietul Albei munceşte din zori şi până în noapte ca să-i ţie. Să aleagă.

Speriată de astă dată, Ilinca spuse că o să vină, gândindu-se în acelaşi timp cum să facă să nu se certe cu maică-sa pentru totdeauna. Fiindcă n-avea două, avea una singură şi nimănui nu-i e uşor să rămână fără mamă, oricât de mari şi de îndreptăţite ar fi pricinile care ar îndemna-o să rupă cu ea. Şi atunci se gândi la Niculae. Să vie Niculae pe-acasă şi să încerce el să-i împace pe părinţi. El era bărbat şi după câte ştia ea pe tatăl ei îl durea faptul că el, Niculae, nu venea pe-acasă decât o dată pe an, când avea concediu, deşi ar fi putut să vie, aşa cum făceau alţii, în fiecare duminică, nu era decât un ceas de mers cu trenul de la Pălămida până la gara Balaci.

XX

Fata avea planul ei... Se urcă în tren, ajunse la reşedinţa de raion, îl căută pe Niculae şi îi povesti tot. Şi ca el să înţeleagă bine despre ce era vorba, îi povesti şi ceea ce mama o oprise

până acum să-i spună, şi anume ce se întâmplase de fapt la Bucureşti în anul acela când el se dusese pe la alde Paraschiv, Nilă şi Achim, după primirea scrisorii cu fotografia. Din pricina acestei călătorii nenorocite se iscase ura aceasta a mamei lor, şi din pricina, zise fata, a zâmbatului ăla de Gheorghe al lui Parizianu, care s-a apucat să-i spună lui tat-său şi ăla să povestească în sat. Bine era acum că s-a ajuns aici, să te arate lumea cu degetul, că uite-o pe aia, care alde mă-sa a fugit de la alde tat-său, oameni bătrâni amândoi.

- Ei, ce s-a petrecut la Bucureşti, o întrebă Niculae, ia să vedem!

- Păi n-a fost de glumă, răspunse Ilinca, acuma că ţie nu-ţi mai pasă, putem să-ţi spunem. S-a dus la ei cu chimiru plin de bani şi le-a spus măi Paraschive şi Nilă şi Achime, uite aici miile, pentru voi le-am strâns, am cumpărat şi un pogon de pământ îndărăt din cele două vândute şi de-aia l-am oprit şi pe Niculae să se mai ducă la şcoală, ca să vă întoarceţi voi îndărăt. Vă fac case la toţi, muncim împreună. Ce vă aşteaptă pe voi aici? Ce vreai tu să faci, Paraschive? Ce casă poţi tu să-ţi faci? Şi tu, Nilă? Am făcut cum aţi vrut voi, am bătut toate drumurile muntelui, nu e piatră pe piatră pe care să n-o fi călcat-o copita calului. Vă dau tot, şi casa şi pământul pe care le am, îl trec pe numele vostru, că sunt şi ale voastre de la mă-ta, a muncit şi ea pe ele înainte să moară şi noi o să ne facem o cojmelie alături, că fetele alea o să se mărite şi ele şi or să plece de-acasă, şi Niculae o să găsească şi el pe undeva să se arănească. Asta le-a zis, încheie Ilinca, şi noroc că ăia n-au vrut, că nu ştiu ce-ar mai fi ieşit. Ei, şi mama când a auzit din ce pricină nu te-a mai dat el pe tine la şcoală şi cum plănuise el să ne bage şi pe noi într-o cojmelie cum făcuse şi cu Guica pe vremuri, i s-a făcut rău, a căzut la daruri la biserică, a dat acatiste... Nimic, mânca şi i se făcea rău, se vărsase de, fierea în ea. Pe urmă s-a mai potolit şi eu am crezut că s-a isprăvit. Cât a fost în sat popa alexandru îi năzărise pe el, ţii şi tu minte, de-aia nu-i mai ardea

ei de tata... Dar pe urmă, când a văzut că din pricina lui ai apucat-o tu pe drumul „celor ce n-au credinţă" şi mai întâlnea si copii care de Paşti ziceau bună-ziua în loc de „Cristos a înviat", a început iar să i se facă ochii turburi. îi oprea pe drum şi îi întreba: „Cristos a înviat nu ştiţi să ziceţi? Ce păgâni vă învaţă la şcoală că nu mai ştiţi religia!" Ăia ce să zică şi ei, puţin le păsa lor de ce le spunea nu ştiu ce muiere în mijlocul drumului. Şi a căşunat iar pe tata. Vin tu acasă şi spune-le să se împace, nu le e ruşine, oameni bătrâni, să vorbească satul despre ei parcă ar avea douăzeci şi cinci de ani şi s-au însurat şi ei de câtva timp şi nu se înţeleg, să stea acolo amândoi în casă şi n-au decât să nu-şi vorbească, dacă nu se mai pot suferi, dar nu să te prefaci bolnav ca să te iai pe urmă cu parul după ea. Să nu spui că am venit pe la tine, mai zise Ilinca.

Niculae răspunse că el a bănuit toate astea chiar din clipa când tatăl l-a oprit să urmeze mai departe şcoala normală, dar că n-are nimic cu el, bine că s-a trudit şi l-a ţinut şi cei trei ani, alţi ţărani nici măcar a zecea parte din asta nu fac pentru copiii lor. E drept că sunt şi unii care fac de zece ori mai mult, prin urmare la o medie iese totul normal, n-ai ce să-i faci, bine că alde Paraschiv şi Achim n-au vrut să vină, că atunci chiar că ne-ar fi aruncat pe toţi pe drumuri, adică ăia ar fi făcut-o şi tata n-ar mai fi avut puterea asupra lor, aici are dreptate mama că nu poate să-1 ierte. I s-o fi părând şi ei că toată viaţa a minţit-o. Dar ce-a putut şi el să facă? A crezut că le aranjează el iar cum au fost, n-a vrut să se împece cu gândul că i-a pierdut pe cei trei...

- Cine ştie! mai zise Niculae. Poate că şi tu şi eu am face la fel dacă am fi în locul lui, de ce să nu crezi că nu se poate să recâştigi ce-ai pierdut?

- Crezi, nu crezi, asta e situaţia, reluă Ilinca, în tine a rămas toată speranţa şi mama şi tata ţin la tine şi dacă le spui tu or să facă aşa cum le spui.

- Da, numai că eu nu pot veni până la toamnă, răspunse Niculae, aşa că deocamdată nu e nimic de făcut, n-am timp

de chestii de-astea, dar să sperăm că până atunci or să se împace singuri.

- Niculae, mai zise Ilinca, eu la toamnă mă mărit şi dacă rămân cu tata în casă, cine ştie ce e în stare să-mi facă mama cu pământul.

- Ai şi tu dreptate, zise Niculae. Nu ştiu ce să-ţi răspund, fiindcă dacă aş putea, îţi închipui că aş veni.

XXI

Era pe la sfârşitul lui iunie. începea campania de strângerea recoltei şi în această perioadă activiştii erau mobilizaţi chiar şi duminica şi uneori şi noaptea, se sculau din somn, se urcau într-un *Gaz* şi alergau în cutare comună unde era nevoie de ei. De aceea Niculae îi spusese sorei lui că nu putea. Avea comunele lui, cu totul opuse ca aşezare în raion faţă de Siliştea, de care de mulţi ani se ferea.

Intr-o seară cineva deschise uşa încăperii comune în care dormeau el şi cei fără familie sau cu familiile prea îndepărtate de orăşelul raional de reşedinţă şi întrebă dacă tovarăşul Moromete era acolo. Era o oră nu prea târzie pentru aceea la care dormea oraşul, nu prea devreme însă pentru aceşti tineri ţărani care se învăţaseră de mici să înceapă odată cu revărsatul zorilor şi să se încheie cu căderea întunericului: stinseseră becul din tavan şi numai minuscule puncte roşii arătau că o parte din ei erau încă treji şi că îşi fumau ultima ţigară înainte de a adormi.

- Ce-ai cu el? zise o voce din întuneric, fără să răspundă dacă cel căutat era sau nu acolo, dacă adormise sau încă nu venise.

- Mâine-dimineaţă la ora opt, zise umbra din prag, să treacă pe la tovarăşul prim pe la comitet.

- Să nu se mai ducă la Broşcoşeşti? reluă cel dintâi.

- 1^ ora opt fix să fie la tovarăşul prim, repetă atunci celălalt făcând să se observe printr-o uşoară înăsprire a vocii că era de la sine înţeles că la tovarăşul prim trebuie să treacă înainte de

a pleca la Broşcoşeşti şi o să vadă el atunci dacă plecarea aceasta mai rămâne valabilă sau nu.

Şi, fără să mai adauge ceva, umbra se retrase. Abia acum se vedea că încăperea era un sfert luminată de stâlpul de afară, lumină însă care nu se ştie de ce balansa, ca şi când firul electric ar fi fost agăţat de un pom ale cărui crengi le-ar fi bătut uşor vântul. Se auzi chiar în clipa aceea foşnetul apropiat, lângă ferestre al unor plopi cu frunză bogată, care se opri curând fără ca odată cu acest foşnet să se oprească şi mişcarea de plutire a luminii electrice. Uşa se deschise şi intrară doi inşi care se strecurară în tăcere printre paturile suprapuse. Unul lepădă ceva din picioare: nişte pantofi de aba cu tălpi late, aşa cum sunt cei tălpuiţi cu cauciuc de roată de automobil, care se zăriră o clipă, mari cât nişte pepeni, la lumina ferestrei - şi se urcă sus. Câteva clipe după ei prin uşa rămasă deschisă mai intră cineva şi i se auziră şi lui pregătirile de culcare undeva în colţul opus al ferestrei, dar mai îndelungi şi mai micoşite...

- Pe unde umbli, Moromete? zise din aceeaşi direcţie aceeaşi voce. Tovarăşul prim-secretar te caută personal prin toate părţile şi tu umbli cine ştie pe unde.

- Am fost la cantină, zise Niculae cu glasul celui care crezând o clipă că faptul era adevărat, reproşează celorlalţi că au fost pasivi şi nu i-au spus tovarăşului prim să-1 caute în cel mai uşor loc unde putea fi găsit de oricine, adică la cantină, după care însă îşi reveni şi se indignă: hai, mă, Iosife...

- Ce, hai, Iosife, zise atunci o voce groasă şi rece, mâine-dimineaţă la opt să treci pe la tovarăşul prim-secretar.

Faptul părea neîndoielnic, era o voce care nu îngăduia confuzii pe astfel de teme. Urmă o tăcere.

- Aşa e când nu pui mâna şi nu studiezi temeinic, reluă cel dintâi numit Iosif. Şi fiindcă nimeni nu zise nimic, continuă: A aflat tovarăşul prim ce răspuns ai dat tu azi la cabinetul de partid şi a trecut pe-aici să întrebe cum e, măi frate, chestiunea

asta că nu ştiţi lucrurile de bază, dacă mergeţi pe teren şi aplicaţi în felul ăsta! Aşa a zis!

- Ce răspuns am dat? întrebă Niculae.

- Cum ce răspuns ai dat, reluă îosif, n-ai spus tu azi că în problema alianţei trebuie să ne sprijinim pe mijlocaşi?

- Eu am spus aşa?! N-ai înţeles tu bine. Am spus că am avut o discuţie cu unul Bâznae de la direcţia regională a comerţului care susţinea că în actuala situaţie sprijinul cel mare e pe mijlocaşi şi că asta e o linie foarte greşită.

Urmă o clipă de tăcere fiindcă răspunsul lui Niculae abia că întărea ceea ce spusese mai înainte cel numit Iosif, nu se înţelegea cine a zis că asta e o linie foarte greşită, acel Bâznae sau Niculae?

- Lasă, mă Moromete, n-o mai întoarce tu acum, că nu venea el tovarăşul prim să te caute pe tine la locul de dormit, zise a doua voce joasă în timp ce se foia energic, pregătindu-se să-şi întindă corpul şi să-şi pună capul pe căpătâi. Are el destule sarcini să nu-şi piardă timpul dacă n-ar fi pe ici pe colo şi câte-un caz izolat...

- Ce caz izolat? tresări Niculae.

- Să spui tu că trebuie să ne sprijinim pe mijlocaşi! zise acel Iosif parcă copleşit de eroarea comisă care se abătea şi asupra lor. E o problemă foarte nesănătoasă, să vezi tu ce-ţi face mâine tovarăşul prim.

- Şi cine s-a apucat să se ducă şi să-i spună ce răspuns am dat eu? zise Niculae cu o voce brusc schimbată.

Asta aduse iar câteva clipe lungi de tăcere în încăperea semiluminată.

- Cine, necine, uite că a aflat, zise Iosif.

- A aflat greşit!

- Spune-i tu asta mâine-dimineaţă tovarăşului prim, c-o să-ţi priască ţie cafeaua cu lapte.

- Nu ştii că nu-i face bine cafeaua cu lapte? zise o altă voce de lângă peretele uşii.

Şi în aceeaşi clipă o traiectorie roşie străbătu din direcţia aceea încăperea şi ieşi pe fereastra deschisă, în noapte. Urmă imediat o a doua de alături, dar asta nu nimeri afară şi căzu în patul suprapus care acoperea fereastra pe jumătate. Cineva din acel pat care nu adormise încă se mişcă tocmai atunci, dar nu din pricină că ar fi simţit ţigara aprinsă, şi se întoarse pe partea cealaltă oftând greu, ca un om trudit, dar bine hrănit şi împăcat cu soarta lui. Un altul de-alături îi atrase atenţia, cu o voce parcă cu totul străină de a celorlalţi care vorbiseră înainte, că o ţigară aprinsă a fost aruncată în aşternutul lui.

- Tovarăşul Braga, de la cabinetul de partid, nu era acolo?! întrebă cineva.

- Sigur că da, zise Iosif, prinzând ideea din zbor. Era acolo şi era obligaţia lui să raporteze imediat tovarăşului prim-secretar ce s-a întâmplat la învăţământul politic, nu era nevoie să se ducă cineva special să-i spună, cum crezi tu, mă Moromete.

- Eu nu l-am văzut pe tovarăşul Braga acolo, zise Niculae.

- Nu l-ai văzut tu, dar i s-a raportat...

- Mai bine să dormim, zise Niculae afectând că nu-i pasă de toată întâmplarea sau în orice caz importanţa acestui incident în care era implicat era mult mai mică decât aceea a somnului.

Drept care, după un asemenea răspuns, care era parcă scontat şi care de astă dată fusese peste aşteptări, se făcu o mare linişte în dormitor, nu mai zise nimeni nimic şi în clipele următoare toată lumea adormi.

XXII

Dimineaţa Niculae se duse cu un sfert de oră mai devreme la sediul comitetului raional de partid, intră în biroul secretariatului şi se aşeză să aştepte pe primul-secretar. Ar fi putut să vină la opt fix, aşa cum i se comunicase, dar ora care se coniunică e ora celui care te cheamă, în timp ce a celui chemat nu poate să fie aceeaşi. Odată Niculae uitase şi venise la o şedinţă

lărgită a comitetului regional de partid la ora la care li se spusese şi s-a apropiat de el cineva şi i-a atras atenţia că a întârziat. „De ce îmi faci dumneara observaţie, i-a replicat Niculae, am venit la ora fixată." „La ora asta vin conducătorii, i s-a răspuns, dumneata trebuie să vii mult mai devreme."

-Tovarăşe prim-secretar, m-aţi căutat dumneavoastră aseară?! îl întrebă Niculae când acesta intră pe uşă.

Primul-secretar îi făcu din cap un semn de confirmare şi în acelaşi timp de liniştire, că adică da, fireşte că îl căutase din moment ce i se comunicase acest lucru.

- Nu mai pleci la Broşcoşeşti, îi comunică el. Ia loc, tovarăşe Moromete. Dumneata eşti din Siliştea-Gumeşti?

- Da, tovarăşe prim-secretar.

- Şi de ce te-am repartizat noi pe timpul campaniei la Broşcoşeşti? Nu e mai normal să te duci la Siliştea?

Niculae avu o tăcere care nu confirmă această descoperire a primului-secretar.

- Cum, reluă acesta, nu e mai normal să te duci acolo unde cunoşti mai bine oamenii şi unde poţi să te orientezi mai uşor?

- Tovarăşe prim-secretar, noi trebuie să ne orientăm oriunde în munca de partid, zise Niculae.

- Nu chiar oriunde, că dacă te trimit eu acum la Moreni, la sondele petrolifere, n-o să zici că te orientezi... Şi atunci e normal ca un activist să se orienteze mai bine pe un teren cunoscut de el, ca unul care a copilărit, aşa că te duci la Siliştea.

In timp ce vorbea secretarul tot ridica de pe birou un dosar subţire, un fel de tabel, pe care ca pe o piesă de argumentare îl tot vâra înainte în spaţiul de aer care revenea activistului. Se vedea pe el *scris* cu litere mari de cerneală: *Evidenţa* şi dedesubt încă ceva cu litere mai mici, pesemne evidenţa adreselor activiştilor şi a locurilor lor de naştere.

- Aseară m-am uitat şi când am văzut, am trimis să te caute.

Şi, spunând acestea, secretarul puse undeva mai la margine, la un loc mai nefolositor, dosarul acela pe care scria *Evidenţa* şi pe chipul lui se intensifică o lumină satisfăcută de destindere. S-ar fi zis că rezolvase în sfârşit o problemă care chiar dacă nu se putea spune că îi stătea pe gât, îl sâcâia cam de mult şi iată că dosarul acela îl ajutase să găsească soluţia: fiindcă era clar că nu atât evidenţa aceea concretă de pe tabel îl nemulţumea, aia nu spunea nimic, orice om are un nume şi un loc de naştere, ci aceea abstractă, că adică era o evidenţă că Moromete n-avea de ce să nu se ducă tocmai acolo unde era cel mai indicat să se ducă, adică la el în sat şi nu în altă parte şi să stea să sprijine acolo desfăşurarea în bune condiţiuni a campaniei.

- Tovarăşe secretar, zise Niculae, eu n-am mai fost pe la niine prin sat de multă vreme...

- Cu atât mai bine, răspunse secretarul, te duci acum! Ce, vrei să spui că nici părinţii nu i-ai mai văzut de multă vreme?

- Ba nu, eu vorbesc de sat...

Secretarul nu înţelese:

- Din moment ce te-ai dus să-ţi vezi părinţii, n-ai trecut ?i prin sat? Sau ai aterizat cu avionul drept în bătătură?

- Ba am trecut, tovarăşe secretar, răspunse Niculae ridicând vocea, dar n-am stat acolo să activez cu o sarcină de partid şi tnai bine cunosc de exemplu oamenii şi problemele din Broşcoşeşti sau Scrioştea sau oricare sat vreţi dumneavoastră pe prin apropierea raionului, decât din Siliştea, Surduleşti şi toate alea de pe-acolo...

- Şi ce e cu asta? zise secretarul ridicând la rândul său puţin vocea. Singur spuseşi adineauri că noi trebuie să ne orientăm °tiunde în munca de partid. Sau asta e valabil doar în vorbe, să stăm pe-aici pe lângă raion, că nu e departe? continuă secretarul cu o licărire triumfătoare în priviri.

- Tovarăşe secretar, dar eu n-am spus că refuz sarcina de P..dd, sări atunci vocea lui Niculae parcă l-ar fi înţepat cineva

fără veste cu un ac, de ce îmi atribuiţi dumneavoastră că vreau să stau pe lângă raion când eu mă duc oriunde îmi trasaţi să mă duc?

- Păi dacă te duci, atunci ce mai stai la discuţie, tovarăşe Moromete, sări atunci şi secretarul eliberând brusc parcă o veche şi turbure indignare care nu se ştia dacă era o trăsătură a lui care se manifesta pe neaşteptate fără legătură cu persoanele, sau numai cu acest activist din faţa lui şi numai pentru că socotea că atitudinea acestuia îl îndreptăţea. Poţi să pleci, zise apoi cu un glas deodată binevoitor. Şi continuă în acelaşi fel: ţineţi legătura cu raionul şi nu luaţi măsuri înainte să raportaţi tot ce survine. Cum stai cu stomacul, am auzit că nu prea te simţi bine, ai fost la spital? Dacă vrei telefonăm la spital să te consulte doctorul Gafa, poate ai nevoie de regim.

- Apa minerală îmi face bine, zise Niculae.

- Ţi-o fi făcând bine, dar doctorul poate să-ţi prescrie un tratament şi să n-ai nevoie de apă minerală. Te duci acuma într-un sat şi stai vreo patru-cinci săptămâni cât ţine campania, de unde o să găseşti acolo apă minerală?

- Tovarăşe prim-secretar, zise Niculae ca şi când n-ar fi auzit, am o rugăminte să vă adresez, spuneţi-i dumneavoastră tovarăşului Iosif că eu nu sunt obligat de fiecare dată când e vorba de unele sarcini sau altceva şi se întâmplă să executăm amândoi un ordin sau cu ceilalţi, dar e şi el acolo, să stăm pe urmă să iasă unele încurcături care pe urmă alţi tovarăşi să spună că a fost din pricina mea. Să mă lase în pace!

- Am auzit, zise secretarul şi deodată surâse. Ce s-a întâmplat?

- Nimic, dar îmi spune el că a venit la dumneavoastră tovarăşul Braga, de la cabinetul de partid, nu vă mai spun, tovarăşe secretar...

- Ce este, zise însă secretarul abia alarmat şi dorind acum să ştie ce era. Spune.

- Că eu nu studiez bine şi că dau răspunsuri greşite la învăţământul politic...

- Nu ştiu nimic, zise secretarul, ce răspunsuri greşite?

- Că am zis eu că în etapa actuală ne sprijinim pe mijlocaşi.

Nu ne sprijinim, zise secretarul, facem alianţă, ne sprijinim pe sărăcime şi lovim în chiaburi, cum ai putut să faci confuzia asta?

- Păi n-am făcut-o, tovarăşe prim-secretar.

- Ei cum, îi luă secretarul vorba din gură, îşi permite el aşa...

Era o îndoială că tovarăşul Iosif şi-ar putea permite fără să fie la mijloc un sâmbure de adevăr.

- îşi permite, tovarăşe secretar, zise Niculae hotărât şi adăugă fără să-şi dea seama că uita să redea detaliul referitor la faptul că dimpotrivă, tocmai el Niculae fusese acela care combătuse o asemenea idee într-o discuţie cu acel Bâznae de la direcţia regională a comerţului şi că secretarul n-avea de unde să deducă în ce sens speculase pe urmă Iosif răspunsul său la seminar, şi că n-avea prin urmare de ce să se arate atât de convins că, odată cu această convorbire, situaţia se va schimba şi Iosif o să înceteze să-1 mai persecute în felul acela al lui: şi mai erau şi alţii de faţă, tovarăşe secretar, când a spus...

~ Trebuie să studiem cu atenţie tezele şi bibliografia care "i se indică, tovarăşe Niculae, zise secretarul sever, fără studiu teoretic nu e suficient, aşa spune tovarăşul Stalin, practica fără teorie este oarbă. Nu pierdeţi vremea, când aveţi timp liber Puneţi mâna şi studiaţi temeinic, altfel n-o să putem face faţă sarcinilor tot mai complexe pe care le ridică înaintea noastră construirea socialismului.

Reieşea că tot Niculae era vinovat şi că nu putea avea sprijin mtr-o chestiune de principiu cum era cea de mai sus, primul-secretar neputând decât să repete şi el ceea ce spusese

şi Iosif ieri-seară în dormitor, că adică Niculae n-ar studia temeinic şi de aceea a putut susţine o teorie greşită.

- Tovarăşe prim-secretar, dar nu e adevărat că am susţinut eu ce a zis Iosif, sări el din nou şi de astă dată i se urcă sângele în obraji. Dacă e vorba de studiat să studieze el, care îl picneşte somnul în timpul referatului, s-a învăţat să ţină ochii deschişi şi în timpul ăsta să doarmă pe el, trebuie să-1 hâţâne cineva când se termină lecţia...

Primul-secretar puse mâna pe buton şi apăsă:

- Tovarăşul Iosif a plecat? o întrebă el pe fata care întră.
- Nu, e cu tovarăşul Nistorescu.
- Să vină aici.

Fata vru să iasă, secretarul o opri cu un gest şi adăugă:

- Spune-i şi tovarăşului Nistorescu să vie şi să-mi aducă procesele-verbale ale organizaţiilor din Pereţi şi Smârdioasa. Mi-ai bătut situaţiile acelea?
- Mai am.
- Dă-le drumul şi spune-i lui Merdescu să Fie gata cu maşina că plecăm imediat. E gata?
- Nu e gata, e plecat şeful Atelierelor Mecanice la Bucureşti şi maistrul nu ştie nimic, zice că habar n-are despre ce piese e vorba.
- Dă-mi Atelierele la telefon şi spune-i lui Merdescu să vină la mine.

După un sfert de oră ieşiră din biroul primului-secretar şoferul, apoi Nistorescu, apoi secretara care îi adusese o parte a situaţiilor şi rămaseră Iosif şi Niculae.

- De ce dormi la învăţământul politic, tovarăşe Iosif? zise secretarul tăios făcând să piară brusc de pe chipul aceluia o bună dispoziţie complice la care se pare că el credea că o să-i asocieze şi pe primul-secretar şi să anihileze astfel posibila plângere a lui Moromete; dar întrebarea directă parcă îi dăduse una în stomac.

- Nu dorm, tovarăşe secretar, protestă el, la fel însă de neconvingător cum fusese Niculae mai înainte, cum o să dorm tocmai la învăţământul politic?
- Tocmai asta te întreb şi eu, cum te gândeşti să dormi în ceasul-ăla când trebuie să fii atent şi să înveţi, tovarăşe Iosif, nu dormi noaptea destul, nu te culci devreme, pe unde umbli, tovarăşe Iosif, de n-ai când să dormi şi-ţi alegi tocmai ora asta?
- Nu dorm, tovarăşe prim-secretar...
- Păi sigur că nu dormi când te ştii cu ochii deschişi crezând că nu te vede nimeni, lasă că îi spun eu tovarăşului Enache şi adio somn în timpul orelor de învăţământ, tovarăşe Iosif. Au reparat ăia din Belitori sitele alea stricate de batoză?
- încă nu, tovarăşe secretar, aşteaptă să vie şeful Atelierelor Mecanice de la Bucureşti şi le trimite la reparat.
- Hai, la treabă, şi aveţi grijă să nu mai repetăm greşelile de anul trecut şi să îndeplinim planul la colectări de cereale în umpul iernii, când puteam foarte bine să-1 îndeplinim chiar în timpul treierişului.
- Ba la floarea-soarelui nici acuma nu l-am îndeplinit total, tovarăşe prim-secretar, zise Iosif parcă cu duioşie, si la porumb la fel...

Şi privirea îi strălucea ca de o mare minune uitându-se la "cretar şi aducându-i toate acestea la cunoştinţă. Dar secretarul n u ~ i mai vedea pe nici unul şi le făcu semn să plece şi să-şi vadă de Program.

XXIII

Cei doi activişti ieşiră şi dincolo de uşă paşii lor avură parcă o ezitare dacă să continue sau nu drumul împreună, dată fiind scena care avusese loc în biroul pe care tocmai îl părăsiseră, sau să se îndepărteze chiar acolo unul de altul în semn de răceală teciprocă? Continuată însă să meargă alături părând să fre amandoi de acord că împinseseră prea departe această istorie

care privea un lucru atât de important cum era învăţământul de partid şi care nu putea fi deloc fără urmări în asemenea situaţii când o vorbă aruncată în vânt putea să-i determine pe cei în drept să-ţi oprească drumul la alte studii şi să-ţi schimbe deci cu timpul şi natura sarcinilor în cadrul comitetului. Niculae mergea cu capul în jos şi tăcea, Iosif însă arăta parcă înmuiat de ceva şi vorbele îi veneau parcă din creier atât de aproape de exprimare încât îi forţau deja un surâs care cerea celuilalt să treacă repede peste tot ce se întâmplase întrucât iată că el... Şi îl întrebă pe Niculae de ce î-a chemat tovarăşul prim-secretar, recunoscându-se astfel vinovat că a minţit aseară când i-a spus ceea ce i-a spus. Niculae îi răspunse că nu se mai duce la Broşcoşeşti pe timpul campaniei, se duce ia Siliştea...

- Aha, făcu Iosif, şi când pleci?
- Acuma plec...
- Bine, să trăieşti!
- La revedere, răspunse Niculae şi se despărţiră.

Se spunea despre cei doi că sunt prieteni, fiindcă nu puţine erau momentele când acest lucru părea evident pentru mulţi, dar pentru şi mai mulţi era tot atât de evident că nu se aveau deloc bine, în special despre Iosif exista această părere, că ar avea ceva împotriva lui Moromete. Nu farse cum era cea de azi, ci întâmplări care înlătură orice dubiu, nemailăsând celorlalţi posibilitatea nici uneia dintre acele interpretări care au în vedere caracterul capricios al acestor relaţii şi despre care, dacă vrei să nu te înşeli e mai bine să păstrezi o imagine globală care să includă în acelaşi cerc sinuos al prieteniei atât certurile cât şi împăcările. Multă vreme, de pildă, şi anume la început când Niculae venise la comitetul raional de partid, fuseseră văzuţi împreună la şedinţe, cu scaunele alături sau plecând în oraş de la cantină, şt de câteva ori chiar aranjându-se să fie trimişi să activeze prin aceleaşi localităţi. Fuseseră văzuţi împrumutându-şi bani. Dar nu mai mult decât atât, de pildă să se apere în

şedinţe unul pe altul, cu toate că de câteva ori s-ar fi putut foarte bine să se întâmple, în special o dată când i s-a adus lui Niculae o învinuire că din pricină că nu fusese destul de vigilent, nişte chiaburi sabotaseră undeva electrificarea unei comune, în realitate sabotorii fiind organele locale, care sustrăseseră cerealele date de ţărani în acest scop şi organele acestea întocmiseră apoi un dosar în toată regula înaintându-i pe acei chiaburi justiţiei (care de altfel îi şi condamnase). In comuna aceea activase atunci şi Iosif şi el cunoştea foarte bine care era adevărul şi în timpul şedinţei tăcuse tot timpul şi abia când văzuse că majoritatea îl apăra pe Niculae de critica nedreaptă care i se aducea, se ridicase şi el şi spusese că nu era adevărat şi că vinovaţii sunt alţii. Cei care crezuseră până atunci că Moromete şi Iosif sunt prieteni, nu mai crezură din clipa aceea.

Continuau totuşi să fie văzuţi împreună şi opinia reveni, fiindcă dintre două fapte mai puternic e cel care nu mai poate avea şi o altă interpretare decât cea conformă cu faptul însuşi. A nu lua apărarea unui prieten într-o şedinţă putea avea şi alte explicaţii decât aceea care se impunea la prima vedere, ce putea să însemne în primul rând? Câtva timp prinse deci consistenţă această impresie, dar când fu pe punctul să devină un fapt cert Iosif începu deodată să facă dezvăluiri: ştiau ei oare ce fel de om era Moromete ăsta? Da, ştiau, i se răspunse, aşa cum ştiau despre fiecare, conform comportării lor în cadrul muncii în comitet. Ei nu, râse Iosif, să vedeţi... Şi începu să dea la iveală acele lucruri care se spun între doi prieteni în faza de început, acele destăinuiri care sunt de obicei reciproce şi tocmai de aceea nici nu se divulgă. Şi din felul cum le povestea Iosif reieşea tocmai acest lucru neaşteptat, că aceste destănuiri nu le făcuse decât Moromete şi că Iosif se mulţumise doar să le asculte.

Şi astfel se află că Moromete era odată la vie şi că i s-a făcut sete şi s-a dus mai încolo la o covergă să ceară apă celui dinăuntru şi când colo a dat peste două fete care nu se ştie ce făceau

acolo împreună, dezvelite şi una cu trupul peste cealaltă. Şi numai atât? întrebaseră unii plictisiţi. Ce-a făcut Moromete? A luat-o la fugă, le-a răspuns atunci Iosif, şi în clipa aceea aşa înalt şi voinic cum arăta el cu statura lui, s-a frânt brusc pe spate şi s-a cutremurat de râs de parcă ar fi trosnit un pălimar. într-adevăr, au convenit ceilalţi, era ceva vesel aici... Şi încă ce? Că altă dată tot aşa într-o seară la un clic, l-au scos pe Moromete nişte băieţi în tindă. Cum, s-au mirat cei care ascultau, pe el l-au scos, nu pe fată? „Nu, fata l-a scos", a răspuns Iosif şi în clipa aceea s-a opintit iar în râsul acela al lui scurt ca un pârâit de gard. Şi? Şi acolo în tindă, în paie, Moromete a stat şi el cu ea de vorbă pe întuneric. Pe urmă s-a dus zvonul în sat că fata respectivă nu mai era fată mare. Şi nu era adevărat? au întrebat ceilalţi. „Nu!", a răspuns Iosif. „Te pomeneşti, a zis atunci un activist minunându-se, că Moromete ăsta n-o fi având..." „Ba nu, a spus altul, o fi având, că altfel s-ar bolnăvi, dar n-o fi având..." „Le-o fi având pe toate mici", a zis altul şi au râs toţi şi cel mai tare se auzea răcnetul ca o rostogolire de buturugi al lui Iosif, după care tot el a restabilit lucrurile afirmând că Moromete le are pe toate în regulă, dar aşa e el din firea lui. Fiindcă iată de pildă tot la un clic ce i s-a întâmplat în altă seară, se juca ghicitoarea-n poezie, ştiţi cum e asta, unul zice aşa: „Mă cutare, ştii că alde cutare mi-e frate?" „Unde l-ai găsit?" zici tu şi atunci acela răspunde: „L-am găsit sub podul de aramă, îl făcea dracii pastrama", sau altele, dar trebuie să ai grijă că poate să spună de tine în loc de el, l-am găsit pitit între sobă, îţi făcea spinarea tobă, sau altele mai rele, dacă aveai vreo soră sau vreo fată la care ţineai. Aşa i-a spus lui Moromete, dar nu că ţinea el la ea, hi,hi, zice „Măi cutare, ştii că al lui Moromete mi-e frate?" „Unde l-ai găsit?" „L-am găsit în pod sub o grindă", şi a spus ceva de una Sanda că nu ştiu ce-i făcea acolo Moromete. Şi Sanda asta în loc să se supere a chicotit, dar Moromete n-a auzit-o, n-avea nimic cu ea, s-a făcut roşu

şi a sărit la ăla că de ce să zică de el şi de Sanda... Şi aici, terminând relatarea, ochii lui Iosif, uitându-se la ceilalţi, îşi măriseră vizibil prunele, şi în clipa următoare gura i se strâmbase cu limba afară într-o descărcare de râs de astă dată parcă chinuită. Nimeni nu observa că era greu de crezut sau cel puţin greu de închipuit cum ar fi putut Moromete să povestească chiar el despre sine nişte lucruri din care să iasă el chiar aşa cum ieşea din gura lui Iosif. Ceea ce era însă neîndoielnic era că totuşi povestise ceva şi, mai mult, continua încă să povestească.

Fireşte că se găsiră curând destui cărora nu le plăcu deloc toată istoria acestei prietenii şi îl luară pe Niculae deoparte şi îi spuseră să nu se mai încreadă şi el atâta în Iosif şi să-î spună chiar tot ce-i trece prin cap, că ăla dă pe faţă la toată lumea şi îl face dracului de râs. Niculae îl evită şi drept răspuns într-o Şedinţă îi trase lui Iosif una în cap de-1 turti, relată sub forma trnei întrebări o istorie cu o petrecere de lăsata-secului, în ale cărei dedesubturi intrase cu totul întâmplător fiind în satul lui Iosif şi nimerind peste un duşman al acestuia, de altfel un dement dubios, când Iosif era acolo secretar de organizaţie, şi neputându-se descotorosi de acest element care avea rude în locuri sigure şi îl susţineau în funcţia de preşedinte, îl îmbătase cu frate-său la petrecerea aceea, îi sustrăsese carnetul de partid din dulamă şi îi dăduse foc cu chibritul; figura îi reuşise din plin, acela fusese dat jos şi din funcţia de preşedinte şi exclus si din partid. „Să spună tovarăşul Iosif, formulase Niculae mtrebarea sa, ce e cu istoria unui I.P. Neacşu de la el din sat care mi-a povestit mie felul nestatuar cum a fost exclus din partid?" Iosif se făcu galben, se ridică în picioare şi, bâlbâindu-se ca t era de mare, răspunse că nu ştia absolut nimic, cine ştie ce beţiv o fi fost cel care... Şi îi veni în ajutor tot Niculae eonfirmând că într-adevăr individul părea cam deocheat, dar Ca i s-a părut că totuşi omul a fost nedreptăţit. „Nu, nu, n-a f°st nedreptăţit, ezistă procesele-verbale", răspunse Iosif

nemaidându-şi seama cum îi ies cuvintele din gură şi ce înţeles mai are răspunsul său, cu o voce împiedicată de parcă i se lipea limba de dinţi, în timp ce îşi ştergea cu cotul fruntea umedă. Niculae, văzându-1 căscând ca peştele pe uscat, renunţă, adăugând că el a pus doar o întrebare, i s-a părut că omul a fost nedreptăţit, dar dacă tovarăşul Iosif susţine că nu, el îl crede, bineînţeles, pe tovarăşul Iosif, nu pe un beţiv dubios.

Câteva luni Iosif nu mai scoase un cuvânt despre Moromete, cu toate că acum erau văzuţi împreună parcă mai des decât înainte. „Ce mai face Moromete, Iosife?" îl întrebau câteodată. „Ce să facă, bine!" răspundea Iosif fără echivoc şi celălalt relua: „Ce mai zice?" „Ce să zică, răspundea Iosif, şi ei ca omul." „Adică? Ce mai povesteşte?" „Ce să povestească, de-ale lui!" Dar nu mai spunea ce. în schimb însă apărură după câtva timp aceste farse, la început mici de tot şi apoi din ce în ce mai groase, ia care Iosif încerca şi uneori reuşea să asocieze şi pe alţii care se mai nimereau prin preajmă...

De la comitet Niculae trecu pe la dormitor, îşi luă servieta în care vârî din cufărul de lemn pe care îl păstra sub pat câteva cămăşi şi obiecte de toaletă şi o jumătate de oră mai târziu se afla la gară, unde luă cursa care îl lăsă, după un ceas de mers peste câmpie, la patru kilometri de Siliştea-Gumeşti.

PARTEA A DOUA

I

Prima care află în sat că Niculae al lui Moromete o să vie acasă pe tot timpul cât o să ţină secerişul şi treierişul fu Marioara lui Fântână, fata lipoveanului; află vestea chiar de cu seară, cu multe ceasuri înainte ca Niculae însuşi să fi ştiut unde avea să se ducă el a doua zi.

Dimineaţa fata se trezi povestind mamei că visase că era la deal la secere şi că începuse o ploaie mare şi cineva o chema să se adăpostească sub un pom sau sub o covergă între nişte pepeni, dar pentru că nu ştia cine era sub coviltirul acela, ea nu se ducea şi ploaia o ploua şi de frică începuse să strige. A strigat în somn. S-a auzit sau nu s-a auzit?

- Nu s-a auzit, zise mama, a plouat niţei azi-noapte spre ziuă, a dat câteva picături, d-aia ai visat ploaia.

Fata însă întârzia în aşternut fără să-şi dea seama, prinsă poate de ceea ce numai ea ştia că mai simţise încă în vis şi maică-sa se răsti la ea să se dea mai repede jos de pe prispă şi să se apuce de treabă, n-auzea că vaca aia a început să mugă? Fata tresări, se dădu repede jos, îşi spălă mâinile cu săpun (pe faţă nu se spălă, se drese numai cu un fel de preparat vâscos de glicerina), îşi trase rochia pe cap, şi îşi puse un şorţ curat şi, eu mânecile sumese, cu un vas mare de lut într-o mână şi o copaie mică de lemn plină cu tărâţe în cealaltă, o luă spre

şopron unde într-adevăr se auzea mugetul parcă nedecis al vitei; era o chemare să i se dea să mănânce şi să i se ia laptele care îi presa ugerul, nervoasă însă în acelaşi timp că avea să rămână fără el, amintire poate a viţelului care dispăruse nu se ştie unde şi nu-1 mai vedea în fiecare dimineaţă alergând cu botul întins spre ea şi înghesuindu-i-se sub burtă în timp ce ea îl lingea sub coada îmbârligată de plăcere.

Răsărea soarele, norii se topeau în zare. Ploaia care întâmpinase revărsarea zorilor scuturase copacii de flori. Marioara străbătu curtea desculţă, cu un mers care nu era cu nimic turburat în legănarea lui firească de vasele pe care le ducea sprijinite cu mâna de şold şi de subţioară. Tălpile ei desculţe lăsau urme nestricate pe bătătura înmuiată. Călca fără să se uite, peste petalele mici şi albe împrăştiate pe pământ.

Sub şopronul deschis vaca se nelinişti, suflă puternic pe nări şi schimbă agitată locul, biciuind aerul cu coada ei lungă. Marioara n-o luă în seamă, îi puse copaia înainte şi din vasul cu care venise turnă de câteva ori în mână şi îi spălă ugerul, dar ceva nu era în ordine, vita schimbă iar locul, de astă dată fără veste, şi îi trânti vasul sub care fata se pregătea să înceapă mulsul.

- Şi tu ce-oi fi având, fire-ai afurisită să fii, era să-mi spargi oala, zise Marioara tare. Nu ţi-am dat tărâţe, ce mai vreai?

Vaca lingea într-adevăr cu lăcomie din copaie, dar cu capul dispus în aşa fel încât ochiul ei mare să vadă şi ce se petrece sub uger şi pesemne că era ceva care nu-i plăcea fiindcă şi pielea de sub burtă avea cutremurături dese şi prelungi, deşi în staul nu se trezise încă nici o muscă.

- Of, cum te prosteşti tu şi când ţi-oi da eu acuma câteva, zise Marioara în şoaptă, nervoasă; mamă, nu ştiu ce-are vaca asta astăzi, dă cu piciorul, ce să-i fac eu?!...

- Vorbeşte-i frumos şi stai liniştită, răspunse mama. Sare mai are?

-Are.

- I-ai spălat ugerul cu apă caldă?

-Da.

- Spune-i pe nume, şi nu mai ţipa aşa ca o nebună, zise mama într-un târziu, prinsă de altele.

Acest dialog potolise vita şi Marioara îi apucă ugerul şi apropiind oala apăsă. Laptele ţâşni cu putere în pereţii smălţuiţi ai vasului împrăştiind spumă albă şi miros crud de ierburi. Fata avu în aceeaşi clipă un surâs strâmb şi cu amândouă mâinile pe uger izbucni brusc în plâns, şi lacrimile îi năvăliră peste obraji în boabe mari şi repezi udându-i şorţul şi genunchii dezveliţi. Vaca suflă pe nări, răsturnând copaia, care de altfel era goală, izbi cu coada, dar nu se mai mişcă şi Marioara Ştergându-se la ochi continuă mulsul. Ca o răpăială de primăvară, plânsul îi trecuse...

Ea era fata care îl aşteptase, făcându-se de râs, pe Niculae al lui Moromete în paie în tindă. Despre ea se spusese pe urmă că ar fi rămas borţoasă cu el. Era mică atunci, abia împlinise paisprezece ani, şi se duse la clic pe furiş (mâncase pe urmă bătaie îndesată când se întorsese acasă), venise la ea o surată şi îi Şoptise la ureche că la alde cutare e clic şi a vorbit ea cu un băiat să-1 aducă şi pe Niculae, şi acolo tot băiatul acela o să stingă lampa şi o s-o scoată pe ea cu el în tindă. Asta era ceva care nu prea se făcea la un clic (stinsul lămpii), de obicei ieşea întâi băiatul fără să se bage de seamă cine e şi pentru asta ieşeau mai mulţi afară şi numai unul din ei rămânea pe întuneric în paie Şi abia pe urmă era scoasă şi fata, dar asta în văzul la toţi şi silită, împinsă cu forţa şi ea trebuind să se zbată şi să se proptească m prag cu picioarele, să nu se spună după aceea că a ieşit cu voia ei. Nu erau însă siguri de Niculae şi de-abia se hotărâseră ă stingă lampa ca să nu se vadă că băiatul n-ar vrea, ceea ce fi fost nemaipomenit, s-ar fi băgat de seamă că de fapt fata aceea care vrea, şi s-ar fi făcut în felul ăsta de râs. Se şi făcuse, dar nu pentru mult timp şi nu intrase chiar în gura celor mari,

ci tot a ceior de seama ei care şi aceştia uitaseră repede întâmplarea, mai ales după ce se dovedise că acolo în paie nu se întâmplase chiar nimic (nici măcar nu legaseră vorbă, să se ducă pe urmă el singur pe la ea şi s-o fluiere seara să iasă la poartă). Bătaia primită pe urmă dimineaţa acasă, aşa cum îi spusese chiar mama târând-o de păr, nu fusese din pricină că se dusese la clic. La clic putea să se ducă, dar la ce clic şi cu cine? Acela la care fusese ea nefiind clic de fete mari, iar cea cu care se dusese nefiind în orice caz, dacă erai să te iai după ce zice lumea, fată mare. Se spunea că văduva lui Ilie Pipa, mama acelei fete, se culca ea cu un băiat într-un pat şi în patu ălalalt fata ei, pe care o chema Sora, cu un. alt băiat şi că mulţi flăcăi furau noaptea din podul casei părinteşti duble de grâu sau kile de tot felul de alimente fără de care muierea şi fata ei nu le deschideau uşa şi că se duceau acolo şi petreceau, muierea aprinzând focul şi făcând gogoşi calde în untdelemn, iar flăcăii venind pe lângă altele şi cu ţuică în tunică, sau cu vin, care mergea bine cu gogoşiie. Ceea ce nu ştia însă mama, dar ce ştia foarte bine fata lipoveanului (şi de aceea poate tăcuse mâlc în timpul păruielii) iar Niculae ştia şi el, era că vara Marioara se întâlnea cu alte fete după-amiezele să păzească via şi în covergă unde stăteau pitite se petrecea numai ele ştiau ce. Târnuiala mamei şi vorbele care îi ieşiseră după acel clic curmaseră, după câte se părea, prietenia ei cu Sora, dar ceva se întâmplase totuşi între ea şi Niculae al lui Moromete, şi anume nu ceva de care ştiau numai ei doi, de vreme ce venise cineva să-i spună că Niculae o să-şi petreacă secerişul aici în sat. Nu răsuflase însă nicăieri nimic care să dea de vorbit.

Marioara terminase de muls, şi când se ridică şi ieşi cu vasul plin, surâsul ei strâmb era acum vesel şi mama îi urmări pe furiş, cu o privire bănuitoare, paşii şi mişcările cu care urca scara prispei şi intră în tindă. Nu se ştie ce nu-i plăcu, fiindcă deodată ridică braţul şi o iovi în cap. In loc să se arate surprinsă şi să

se indigneze, fata se feri şi se îndârji doar cu o împotrivire care nu mai avea în ea nimic spontan:

- Stai, mamă, la n loc, vreai să-mi cadă laptele din braţe sau ce te-a apucat?!

Ca şi când asta ar fi fost grija ei, să nu-i verse mama laptele, pe care de altfel foarte grijulie îl puse jos şi începu să se îndeletnicească cu vărsarea iui în diferite oale mai mari sau mai mici, la prins, la fiert, sau la dubă pentru strâns de vânzare.

- Când ţi-oi rupe eu ţie moaţele, şuieră mama.

- Ce-ai cu ea, fă, interveni Adam Fântână de pe prispă, unde îşi făcea, pe îndelete, bocancii albi de pospaiul de la moară (el era responsabilul morii naţionalizate a comunei). Ce tot o înghionteşti?

- Stă în aşternut dimineaţa şi acum uită-te la ea, zise mama, dar omul nu se uită, îşi văzu mai departe de periat.

- Ce făcu, îţi sări ţie în cap? continuă el. E fată mare, nu tnai are paişpe ani, se mărită mâine, poimâine... când o să te duci pe urmă la ea o să te dea bărbatu-său afară din casă.

- O să vezi tu ce-o să facă asta, las-o tu în voia ei, să vezi cum o să ia câmpii. Şi tot eu o să pătimesc, n-o să pătimeşti tu care stai toată ziua la nenorocita-aia de moară şi nu mai Ştii nimic.

- De ce nenorocită? exclamă lipoveanul. Şi continuă îndată: nenorocită eşti tu, că stai toată ziua cu gura pe fata-asta, în loc s-o laşi în pacea ei să-şi vadă de tinereţe!

- Unde vezi tu că n-o las?! Vorbeşti şi tu fără nici un rost, răspunse mama cu un dispreţ acum liniştit şi prinsă de alte griji, m timp ce într-adevăr rostogolea de undeva din pod pe o scară ° cergă uriaşă şi cam ruptă pe care vroia pesemne s-o cârpească, ^ezi bine, adăugă ea ca un fel de exemplificare, că s-a oprit ăla la poartă, Vasile al Moaşei din Cotoceşti, ce-o mai fi vrând şi ta, a trecut şi aseară pe-aici. „Du-te la moară, îi zic, acolo îl găseşti." Nu, că nu vrea să se ducă la moară.

Iî

Lipoveanul ridică barba de pe genunchiul frânt şi se uită. Nu zise nimic când văzu într-adevăr un om la poartă, nu dădu nici o încuviinţare, îşi reluă văxuitul şi abia într-un târziu întrebă:

- Ce este, Vasile, intră în curte, ce aştepţi acolo? Ce, eşti milog de stai aşa dimineaţa la poartă şi nu zici nimic?

- Bună dimineaţa, zise Vasile apropiindu-se şi continuă să nu zică nimic, când ar fi putut să răspundă, dacă ar fi fost vorbăreţ, că milogii vin ei la poartă, dar nu tac din gură, se milogesc de se-aude din capul satului.

Adam Fântână intră în tindă, se aşeză la masă şi începu să mănânce. Vizitatorul rămase afară, dar în apropierea pragului tindei şi de acolo începu să spună ceva cu glas înăbuşit şi monoton. Era un bărbat foarte tânăr, cu trupul subţire, aproape delicat, dar cu mâinile lungi, cu labele mari, crescute parcă la alt trup, groase şi negre ca nişte cazmale. In spusele lui reveneau des nişte inşi care se numeau ba Isosică, ba Plotoagă, ba Mantaroşie, ba Zdroncan şi încă alţii, pe care îi învinuia în linii generale că după ce singuri au vrut să facă anul trecut aici în sat o gospodărie agricolă colectivă, tot ei pe urmă s-au apucat şi au împiedicat-o să ia fiinţă, pe motivele că nu le convine, dar fiindcă i-a apucat raionul de lucru ăsta, să nu zică cineva că n-au făcut, dar uite că nu vor oamenii...

- Şi oamenii vor?! îl întrerupse brutal Fântână, înghiţind flămând mari bucăţi de mămăligă dumicată în laptele proaspăt. Oamenii vor, 'le mama lor de oameni, când m-am ridicat eu în şedinţă - şi aici lipoveanul ridică un braţ în sus drept ca lumânarea - am strigat, fraţilor, cine vrea să se înscrie să rămână aici cu mine în clasă, n-a rămas unul, am rămas eu singur, să spună pe urmă domnul Isosică la raion că eu am gonit oamenii să nu se înscrie! Şi când am ridicat pe urmă chestiunea în organizaţie, de faţă cu instructorul Filip de la regională, aţi tăcut toţi din gură, ca să poată să zică Bilă despre mine că visez! Va să zică eu visam şi voi toţi, ca nişte deştepţi, eraţi treji. Acuma veniţi la mine să-mi spuneţi, dar aşa pe furiş, până şi la moară vă e frică să veniţi, să nu vă vadă cineva şi să-i spună lui alde Isosică sau Plotoagă că aţi venit la mine fără măcinat, adică să-mi spuneţi mie cine ştie ce şi să vă ia aşa ia ochi. Ce să-mi spuneţi, mă, voi, mie? Ce să-mi mai spuneţi?

- Dar ceva care e în interesul dumitale eşti dispus să asculţi? zise vizitatorul.

- Spune, zise responsabilul morii mai încrezător, având de astă dată în glas o suspiciune de altă nuanţă, una cronică, devenită parcă a doua natură.

Şi continuă să mănânce, în timp ce tânărul vizitator matinal continuă să vorbească.

- Şi tu de unde ştii de chestia asta? spuse în cele din urmă Fântână cu un glas din care se vedea că crede tot ce i s-a spus, mai rămânând de lămurit doar acest amănunt în ceea ce privea sursa.

- De la unul din ei, zise tânărul.

- De la care?

- De la Plotoagă, Isosică, Bilă sau Zdroncan. S-ar putea să fie amestecat şi Mantaroşie, care li s-a alăturat.

Plotoagă era preşedintele sfatului, Isosică secretar de organizaţie de bază şi referent la sfat, Bilă nu era nimic (adică nimic plătit, îl aleseseră în ceva cu denumirea de *Arlus,* — Asociaţia română de strângere a legăturilor cu Uniunea Sovietică - el era cu această sarcină, de care de altfel toată lumea ştia că era foarte mândru), Zdroncan secretar al sfatului, iar Mantaroşie cantagiu la moară.

~ Va să zică nu vreai să spui, zise lipoveanul.

~Ţi-am spus, repetă tânărul, ştiu asta de la Isosică, Zdroncan, Plotoagă sau Bilă.

Nu-i mai spusese pe cei patru în aceeaşi ordine, ca şi când s-ar fi ferit ca nu cumva să lase un indiciu oarecare despre cel la care ştia secretul dezvăluit.

- Şi ce interes are unul din ăştia ca eu să ştiu ce-au pus ei la cale în privinţa mea?! zise din nou lipoveanul neizbutind să dea de firul tainei.

Vizitatorul tăcea.

- Spune, mă Vasile, tu n-auzi ce te întreb?

- Ce să spun?

- Eşti surd? Ce interes are unul din ăştia patru, care sun:: împreună, ca eu să ştiu ce pun ei la cale în privinţa mea?!

- Ce interes? întrebă Vasile curios.

- Da, ce interes.

- Nu ştiu, zise Vasile mirat. De unde să ştiu? Şi adăugă cam supărat, ca faţă de cineva care tot nu aprecia valoarea dezvăluirii care i se făcuse: Prea multe vreai să ştiu!

- Bine, Vasile, zise lipoveanul cu o voce deodată calda, o să văd eu, bine că mi-ai spus! Dar şi mai bine ar fi fost, adăugă, dacă veneai la moară şi-mi spuneai, le-aş fi crezut şi mai mult, pe câtă vreme aşa, ce ştiu eu ce mai puneţi la cale.

- Nu te costă nimic c-ai aflat, zise tânărul rece.

- Şi pe tine ce te costă că mi-ai spus?

- Tovarăşe Fântână, zise tânărul posomorât, eu nu ţi-o dau asta ca bună, ţi-o dau s-o ştii, nu ştiu dacă trebuie să crezi sau să nu crezi.

- Asta nu mai era nevoie să mi-o spui tu, d-aia te-am întrebat de unde-o ştii şi ce interes are ăla care ţi-a spus să ştiu eu din moment ce el e cu ei. Plotoagă nu poate să fie, fiindcă el fără cumnatu-său Zdroncan şi fără Isosică, n-ar fi nimic, Zdroncan nu poate fi contra lui cumnatu-său Plotoagă (contra ăl o rial ţi doi, Isosică şi Bilă, poate) dar numai ei doi, fără Isosică, nu poate el, cumnatu-său Plotoagă, şi atunci tot nimic n-am făcut. Mai rămâne Isosică şi Bilă. Bilă poate fără Plotoagă şi Zdroncan, dar nu poate fără Isosică şi iar n-am făcut nimic. Ar însemna că e Isosică. Isosică este? se holbă Fântână cu barbă

cu tot ca şi când o astfel de idee l-ar fi pocnit în cap şi l-ar fi căpiat chiar şi ca ipoteză.

- Nu ştiu, zise Vasile supărat. Şi repetă: Prea multe vreai să ştiu!

Şi se ridică, îşi luă băţul pe care îl lăsase răzimat de zidul casei şi plecă încet, cu spatele la cei din casă şi i se văzu îndelung mersul până la poartă, egal şi impenetrabil ca şi dezvăluirea pe care o făcuse.

în acest timp Marioara dispăruse în odaie şi când acel Vasile se duse ieşi în prag gătită de plecare.

- Unde te pornişi tu acum de dimineaţă? sări maică-sa.

- Mă duc niţel pe la surata Ilinca, răspunse fata cu o sugestie în glas a unei neînsemnătăţi atât de mari a ceea ce urma ea să facă la surata ei, că abia aşa o făcu pe mamă bănuitoare şi o alarmă mai rău decât dacă ar fi spus că se duce să se mărite pe furiş.

Mama puse mâna pe vătraiul din vatră şi îl ridică crâncenă în aer.

- Dezbracă-te şi stai acasă că-ţi rup spinarea!

~ N-auzi că mă duc niţel şi mă întorc acuşea, ce tot ridici vătraiu-ăla la mine?!

- Păi ce, asta e în firea ei! zise tatăl ridicându-se de ia masă Şi fecându-şi cruce. Lasă, fă, fata în pace, să se ducă, nu rămâne acolo, n-o mănâncă nimeni şi dac-o s-o mănânce o să strige şi ·a, e lume... Du-te, Marioara, hai, dar întoarce-te repede, că nu şade bine să pleci de dimineaţă de-acasă, râde lumea...

Fata trecu pragul şi se dădu jos de pe prispă. Schimbase rochia, se spălase pe picioare şi încălţase nişte sandale, dar se ·cdea că nu erau cele mai bune lucruri pe care le avea, să nu ·punã pesemne că s-a dus la ai lui Moromete de dimineaţă ·Şa gătită, când lumea are treabă şi poartă alte haine. Cu o *presie buimăcită mama lăsă vătraiul din mână şi se luă după - O strigă cu vocea ei de mamă blândă şi înţelegătoare:

- Marioara.

Şi când fata se întoarse, deodată o imploră.

- Marioara, nu te duce tu la ăla, maică, acum de dimineaţă, fă şi tu o dată cum te rog eu, dezbracă-te şi treci în casă că avem treabă să cârpim cerga-aia, vine seceratul şi treieratul şi n-o să avem cu ce înveli căruţa şi pune grâul...

Dar abia aceste implorări o scoaseră deodată şi pe fată din ale ei şi scrâşni din dinţi şi chipul i se schimonosi de o împotrivire fără măsură, aproape sălbatică:

- Lasă-mă, mamă, în pace, ţi-am spus că mă întorc repede, ce tot îi dai zor cu treieratul şi seceratul...

Şi îi întoarse spatele şi se duse, deschise poarta şi i se văzu capul pe lângă vârfurile ulucilor, mergând grăbită dar cu pas măsurat, ca orice fată care a plecat într-un loc unde are treabă, nu unde se pierde timpul. In casă, Adam Fântână, cu un picior pe ducă, o mai întrebă totuşi o dată pe muierea lui ce-are cu fata. Femeia spuse atunci ceea ce înainte nu vrusese să dea pe faţă, că aseară a strigat-o cineva pe Marioara, fată sau băiat, n-a înţeles bine, şi i-a şopocăit că mâine vine Niculae al lui Ilie Moromete în sat şi stă până se termină treieratul.

- Şi? întrebă omul neînţelegând.

- Şi! făcu femeia. Vezi-ţi de-ale tale, când ai s-o vezi aci în casă cu burta la gură să nu zici că n-am ţinut-o din scurt.

- Da' ce e între ea şi Niculae al lui Moromete?

- Nu e nimic, răspunse femeia după o ezitare.

- Păi dacă nu e nimic, ce-ai cu ea, creştino, nu poţi s-o laşi în pace? Unde vreai să găsească un bărbat, la tine în vatră?

- Ala nici nu se uită la ea şi ea de cinci-şase ani...

- Ce e de cinci-şase ani?! se miră tatăl, coborând de pe prispă şi luând-o şi el spre poartă. De ce nu zici tu de zece ani, ce mi-e cinci-şase ani, ce mi-e zece.

Şi se îndepărtă şi el pe lângă garduri, asemeni fetei, luând-o însă spre acea parte a satului dinspre care se auzea cântecul rar al motorului morii, care pe vremea aceea mergea cu uleiuri grase, scoţând pe un burlan rupt, în acelaşi timp, zvâcnituri de fum şi un zgomot ca de jucărie, care izbea într-un fel vesel urechea celor care treceau prin apropiere. Iar muierea rămase acasă singură, să coasă cerga, şi cu gândul în două părţi: cu grija spre fată care se făcuse mare şi nu vroia să mai asculte şi cu pornirea spre bărbat care, în loc să sară şi s-o oprească, o lăsa să plece dimineaţa spre casele altora, să se facă de râsul lumii...

III

Casa Moromeţilor era aşezată la şoseaua mare şi se putea ajunge la ea uşor din orice parte a satului. Casa era veche, dinainte de primul război, şi numai pridvorul, grajdul şi fanarul erau făcute mai de curând. în pridvor era văzut de obicei Moromete, care părăsise prispa de dinainte de cel de-al doilea război şi dormea acum aici şi ridicase în acelaşi timp de-a lungul prispei un parmalâc cu câte-o floare romboidală tăiată în mijlocul fiecărei scânduri. Sub pridvor îşi construise o pivniţă plină cu butoaie şi putini în care intrai ridicând o trapă chiar de lângă pridvor, de pe prispă, care acum era din scânduri, ca Şi duşumeaua celor două odăi din casă, altădată din pământ.

Aici, în pridvor, veneau la el de câte două-trei ori pe săptămână şi câte unul aproape în fiecare zi - uneori chiar şi de două ori pe zi - prietenii lui politici de după Iocan, foşti liberali ca şi el, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir Şi Giugudel. Cu ei bătuse muntele ani în şir. Cu Cocoşilă se împăcase într-o vreme, dar nici unul nu mai reuşise să facă să fie între ei ceea ce fusese pe vremea lui Iocan şi se vedeau rar Şi pentru scurt timp, cu toate că încet, ca dintr-o lungă boală, Moromete îşi revenise.

Arăta mereu în plină putere, şi se găsiră destui care să spună că anume jucase el comedia cu căzutul la pat, ca s-o poată goni pe Catrina de-acasă şi să se însoare cu alta. Presupunerea nu se confirmă atunci, dar se adeveri mai târziu. într-adevăr arăta

iarăşi senin şi se uita pe drum ceasuri întregi exact ca pe vremuri, fără să aibă adică nevoie de nimic din afară ca să se simtă trăind, deşi dintre copii, lângă el nu mai era decât Ilinca. După măritişul ei cu Sandu, Tita nu se mai întorsese în casa părintească fiindcă avea de la bărbatul ei un băiat care moştenea casa lui. Moromete nu găsea în el nici o frică faţă de trecerea anilor. Când Ilinca alerga la poartă şi striga: „Tată, a murit cutare!" ai fi zis că la această ştire Moromete avea să tresară şi măcar din gură să spună ceva de bine de cel care nu mai era. „...Pe mă-sa, răspundea el într-adevăr după un moment de reculegere. A murit fiindcă n-a mai avut zile!" „O să ai tu mai multe, o să trăieşti cât lumea", răspunse într-o zi Catrina cu un glas înfiorat, de teamă şi de îndoială, fiindcă de atâţia ani de când se ducea la biserică ea aflase nu fără nelinişte că în ochii Mântuitorului păgânul e mai nevinovat decât cel ce cunoaşte învăţătura, dar n-are destulă credinţă. Ea n-avea destulă credinţă, nu se putea înşela, în timp ce el era păgân. „Nu, că o să trăieşti tu cât lumea, îi răspunse şi Moromete cu nepăsare. Crezi că dacă te duci la biserică o să trăieşti mai mult ca alţii!" „Nu, zise şi mama, dar barim cât trăiesc să nu trăiesc în întuneric! Ce-o fi pe lumea ailaltă o să vadă Domnul Cristos!"

Adică o să-şi dea el seama cine merită să fie ales să trăiască alături de el şi cine trimis în smârcurile unde domneşte *Cinenupoate*. Astfel îi spunea ea adesea diavolului ferindu-se să-i rostească numele: dar de ce considera ea că diavolul e „Cel ce nu poate", era greu de înţeles, când ştia bine ce putere avea el asupra oamenilor, vroia poate să spună că nu avea şi asupra lui Dumnezeu şi a celor ce urmau învăţătura lui Cristos? Aici Moromete ridica din sprâncene şi le dădea într-o parte, confirmând subţirel: „Aşa e!" făcea. Şi se înghesuia singur în sine cu un gest care vroia să spună că nu e rău ce zice ea, aşa o fi, gest zadarnic de bunăvoinţă menit s-o domolească şi s-o facă să uite cu timpul istoria dusului la Bucureşti...

Revenindu-şi, lui Moromete îi revenise şi gustul pentru politică şi se uita foarte intrigat la aceşti oameni noi de pe la sfatul popular (nu se mai spunea primărie) care îi intrau în curte şi îi vorbeau ca şi când nu i-ar fi cunoscut şi n-ar fi ştiut cine e. El *nici* nu le zicea nimic când îi vedea cum se urcau pe scara podului, cum apreciau cu un glas tare cam cât porumb era acolo şi cam cât trebuia să dea din el la preţul oficial drept cotă către stat. Avea aerul că dacă ar vorbi ar strica totul, în timp ce, după el, făcea să stai şi să te uiţi la ei fără să te saturi cu riscul că puteai după aia să pierzi câteva coşuri de porumb. Fiindcă *nici* măcar nu dădeau bună ziua când îi intrau în curte! Ii făceau apoi o hârtie, i-o lăsau pe pridvor şi plecau, atrăgându-i doar atenţia că dacă nu se duce singur cu porumbul vor veni atunci tot ei, de astă dată cu căruţele. S-a dus vremea, ziceau ei, când cu porumbul acela domnul Moromete cutreiera munţii şi făcea negustorie (ca şi când cuvântul negustorie ar fi fost ceva de ruşine!).

Moromete surâdea: „Auzi, mă, Matei, ce zice lipoveanul-ăsta, ^ tu şi cu Giugudel (şi l-a mai adăugat şi pe Cârstache ia rând) cică sunteţi uneltele mele. Adică cum *unelte?"* (Era un cuvânt dm ziare, prin care erau desemnaţi astfel acei ţărani care continuau încă să fie în reiaţii paşnice cu chiaburii, alt cuvânt necunoscut în sat prin care erau desemnaţi cei cu stare.) Prin unelte, Moromete dădea de înţeles că se gândeşte la o furcă, o sapă, o greblă... Iar în ceea ce priveşte porumbul nu zicea nimic. Cum o să se ducă să-1 dea?! Asta ar fi fost culmea. Să vină ei să vedem o să î-1 ia cu forţa?!

Şi într-adevăr nu veniră. în anul acela. Dar în anul următor i se urcară liniştiţi în pod şi îi luară câteva zeci de coşuri, din cele câteva sute, eiiberându-i şi o hârtie pe care îl puseseră "0 semneze şi îi dădură şi nişte bani, carn a zecea parte din Preţul cu care se vindea porumbul pe piaţă, la munte ca şi la baltă. Nu reieşea de nicăieri că i s-a luat ceva, ci pur şi simplu, ~*predat* cantitatea cutare contra cost, ca orice marfă. Nu era

cine ştie ce, dar se zvonea că nici la munte nu mai avea voie să se ducă.

„Ce-i facem, mă, Costache, îl întrebă el pe Costache al Joachii îndată după aceea. Ce facem, mă, Nae?!" „Ce să facem, răspunse Nae, întreabă-mă să te întreb! Intreabă-1 mai bine pe băiatu-ăla al tău, că el trebuie să ştie?" Costache, fără să se omoare cu firea, se arătă nepăsător şi spuse că probabil sunt tot chestii de-astea care semănau cu istoria cu seceta din Moldova, cu deosebirea că acum n-aveai încotro şi trebuia să dai ceva. Din zece duble dintr-o sută nu sărăceşte nimeni.

în anul următor însă istoria se repetă, de astă dată nu numai la grâu şi la porumb, ci şi la floarea-soarelui, la carne, la lapte şi la lână. Mai mult, se judeca numărul de oi după suprafaţa de pământ, chit că Moromete, de pildă, mai rămăsese doar cu o oaie. Păştea pe-acolo prin grădină, şi nu înţelegea nimeni de ce n-o dăduse odată cu celelalte şapte-opt pe care le vânduse, după cum spusese el, din pricina ciobanilor, care le mulgeau pe izlaz şi nici lână nu-i ieşea cine ştie ce. El nu spunea că stofele se găseau acuma la un preţ mai ieftin la cooperativă şi că fetele şi mama nu prea se mai arătară dornice ca altădată să mai întindă războiul de ţesut în casă în timpul iernilor (singure velinţele mai rămâneau). „Ce zic, mă, Matei, ăilalţi oameni?" îl întrebă el pe Matei Dimir, ca şi când asta l-ar fi interesat mai mult, ce ziceau alţii, decât faptul în sine că nu mai putea merge la munte. „Ce să zică, se răsti Matei (aşa era felul ăstuia, semăna pe undeva cu Cocoşilă, cu deosebirea că totul la el rămânea la răsteală, nu ieşeau prea multe cuvinte din creierul lui) nu zice nimic, ce să zică." „Cum, mă, nu zice nimic! sărea Moromete ca şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă urechilor, adică cum nu zice nimic? Păi ei nu văd?" „Şi ce dacă văd?" „Cum ce dacă? Adică cum?! Ce treabă e asta?!" „Treabă, ce să fie?!" se răstea Matei Dimir silindu-se ca răsteala lui să se transforme într-un răspuns, adică asta era, vedeau, dar nu ziceau nimic, ce puteau

să zică la urma-urmei, că le place? „Cum, mă, Matei, revenea el după câteva zile, pe altă cale, când se vedeau din nou, să dau eu cotă de la o *oaie* mă?!!! Ce e aia, oaie sau magaoaie?" în ce lume adică intrau ei în felul ăsta şi care era partea lor în ea, să fie cei cu oaia, adică cei cărora avea să li se ceară în viitor altele şi mai gogonate decât li se cereau acum, şi la asta *să se rezume* tot rolul lor, sau într-adevăr avea să se schimbe lumea din temelii cum se zicea şi să fie chemaţi să ia parte la ceea ce avea să aducă în bine această schimbare?

Fiindcă iată de *pildă. fo?îciirea,* acum că Moromete nu mai avea bani, revenise, o simţea... I se trimeteau prin Ilie Micu, piticul satului, care mai era încă ţinut pe-acolo pe la sfat, singurul care mai rămăsese dintre slujbaşii vechii primării, nişte hârtii în care i se spunea că pentru fiecare zi de neplată a fonciirii i se majora cu nu ştiu cât zero virgulă zero cinci, şase sau zece la sută din suma totală şi că asta mergea crescând... Mai bine, i se spunea cu nepăsare, să se ducă la sfat şi să-şi achite ce avea de achitat că altfel suma se îngroşa „în detrimentul dumitale, ţi-o spun cu lacrimi în ochi", zicea unul Bilă care nici măcar nu se ştia ce rol avea pe-acolo, dar care totuşi se dovedea că era el la curent şi ştia ce spune. Bineînţeles că Moromete nu se duse, cum să se ducă chiar aşa de la începutul anului, era destul timp până la toamnă, dar ajunse curând să nu mai ştie mei cât avea de plată şi nici dacă, aşa în general, se putea plăti, dat fiind că aceste majorări la rândul lor se majorau şi ele şi acestea la rândul lor sufereau şi ele de-o majorare, şi aşa mai departe.

eu aicea, domnule?" zise el ducându-se totuşi la sfat cu aceste hârtii, uitându-se nedumerit la Zdroncan, unul din băieţii lui Traian Pisică ajuns secretar în locul lui Oprescu. „Ce este, nea Ilie?" îl întrebă Zdroncan fără să-şi mişte ochii din bârtiile în care scria cu cerneala lui violetă. „Mă Zdroncane, pai eu degeaba plătesc acum în faţa ta, fiindcă până îmi faci

tu chitanţa, suma s-a şi majorat şi trebuie să-ţi plătesc din nou, şi până îmi faci iar chitanţa, iar s-a majorat, şi aşa mai departe."

Dar nici o tresărire din partea celuilalt. Şi doar se spuseseră în faţa lui cuvinte uneori menite să-i întindă măcar un zâmbet, şi un zâmbet face uneori pe doi oameni să treacă peste hotare, care altfel nu se trec niciodată. „Nu-mi plăteşti mie, du-te la referentul încasator principal", răspunse Zdroncan fără să-1 audă bine, nu-i ardea lui de dedesubturile lui alde Moromete, nu era acum timp de dedesubturi de-astea. Astea erau bune pe vremea lui Aristide.

Moromete se duse la referentul încasator principal, care luase locul atât vechiului perceptor cât şi agentului său de urmărire, Jupuitu, scoşi la pensie sau daţi afară, nu le ducea nimeni grija, se aranjaseră ei bine cât fuseseră la putere. Asta se uită la Moromete tot fără să-1 vadă şi nu vorbi cu el până nu-şi aruncă întâi o privire în vraful de hârtii cu care omul venise nedumerit de-acasă. Ii arătă apoi şi el ceva tipărit, cu pasaje subliniate cu cerneală roşie, zicând că după ele şi-a orientat şi el calculele, nu le-a făcut din capul iui. Şi îi făcu semn spre uşă: mai mult n-ar avea ce să-i mai spună, nici măcar nu-1 interesa dacă ţăranul plătea sau nu plătea.

IV

„Bine, continuă Moromete adresându-se prietenilor Im liberali, dat fiind că statul are nevoie de parale fiindcă nu mai suntem ca pe vremea regimului burghez al moşierului... de moşieri, cu sămânţa lor, de unde i-au mai scos şi pe-ăştia, care ştiţi şi voi alde Costache şi alde Matei că se luă moşia mare a coanei Marica îndată după ălălalt război, şi nu acuma, dar dat fiind că numai ei au nevoie de bani, noi n-avem, să zicem ca fonciirea trebuie achitată. Orice stat, nu aşa, are funcţionărime de plătit şi toată lumea e datoare. Dar Valache a dat tot ce i se cuvinea şi n-a zis nimic nici de cârciumă, când i-a închis-o,

ştiţi cum îi plăcea lui să bea cu notarul şi primarul. Le făcurăm bine pe toate alelalte şi rămase nerezolvată cârciuma lui Valache. Nu zic de moară şi de păduri, trecură la stat, aşa consideri dumneata din punct de vedere ca să nu mai existe oameni cu averi, foarte bine, dar Valache ce bogat îl găsişi? In fine, să zicem că alcoolul fiind monopolul statului, eu, stat, ţi-am dat autorizaţia de desfacere, eu ţi-o retrag, am eu alte planuri cu meateurile, mă priveşte! Dar ce-i făcură ei cu alde Gae şi ăia care mai erau cu ei? Că Valache nu plânge el după cârciumă, ce cârciumă, avea acolo câteva sticle, îi plăcea şi iui pe vremuri să stea cu alde notarul şi primarul care era, sau când ăştia aveau treabă, cu domnul Gogu Pişculescu, săracul, pe unde o fi şi ăsta, dar aţi auzit şi voi cum a intrat peste el, şi alde Gae a ridicat ciomagul lui cu care păştea altădată oile oamenilor pe izlaz, şi a izbit cu el în masă... Că pe mă-ta de chiabur, scoate şi plăteşte impozitele! Valache, spun unii care i-au văzut, cum era el cu obrajii cam graşi, uite-aşa au început să-i tremure fălcile şi se uita aşa la ei şi asculta cum înjura Gae, ţi-nchipui, om care nu-i făcuse nimic, că i-ar fi spus el dacă era la mijloc o răzbunare Şi zice Valache, de ce mă înjuri dumneata, ce ţi-am făcut eu Pe, scoate şi plăteşte, zice, facu-ţi şi dregu-ţi de chiabur, te învăţăm noi minte să mai unelteşti... Am plătit, zice Valache, Şi-i arăta chitanţele, dar ăla care nu ştia carte ce să înţeleagă el, mei n-a vrut să se uite, îi da zor că îi arată el... Pe urmă au ieşit de-acolo şi au plecat. Ştiţi şi voi ce i-au făcut pe urmă: tot Gae l-a dat în judecată pentru că nu şi-a achitat impozitele, s-a dus Valache la Pălămida la înfăţişare, cu avocat. Onorată instanţă, °-o fi c-o păţi, uite chitanţele că învinuitul şi-a plătit îndatoririle eare i se cuvin, cerem achitarea. Atunci s-a ridicat judecătorul Ş> zice, probele sunt necorespunzătoare, drept care urmează să fie condamnat. Asta e! Săracul Valache! Nu le zise nimic în timp ce alde Stan Ciocea l-aţi auzit şi voi cum spunea în gura mare că nu vin ei mai repede americanii ăia să-şi facă un tâlv şi cu el să bea sângele lui alde Isosică şi Adam Fântână. Şi n-a

venit nimeni să-1 aresteze! L-au ridicat ei mai pe urmă, dar nu din pricina asta. Şi îl băgară la beci pe Valache..." „Cică e sa iasă acum, lunile astea", a zis atunci Giugudel, care era totdeauna cel mai bine informat... „O să iasă, dar cum să mai trăiască acum omul ăsta în sat? răspunse Moromete. Fiindcă eu nu înţeleg, dacă vii dumneata la putere, să te răfuieşti cu ăl care a făcut rău, ţineţi minte cum îl scoaseră legionarii pe alde Ilie Pârvu şi îl bătură cu funiile ude în faţa primăriei. A şi murit pe urmă... Nu era normal ca ăia doi legionari care au dat cu frânghiile şi nu numai pe Victor Bălosu, care e la beci, să pui acum mâna pe ei şi să-i beleşti, nu pe Valache? Aşi! Unul din ei e pe la Bucureşti, tramvaist, iar celălalt îşi vede de treabă aici în sat, are chiar onoarea ca uliţa aia din deal, de la marginea satului unde stă el, să-i poarte chiar numele, uliţa legionarului, aşa îi spun muierile." „Cică l-ar fi întrebat alde ăsta al lui Bragadiru pe Gae, spuse iar Giugudel, care e fapta de care se face vinovat Valache. Ce faptă, zice Gae, vezi să nu te trimit şi pe tine după el. Accept să mă trimiţi, zice al lui Bragadiru, dar mult nu pot să stau acolo şi când ies să fie al dracu' care nu-ţi roade beregata." „Asta nu ştiam, zise Moromete. Şi Gae ce i-a răspuns?" „Singur, zice, ai intrat la ascuţirea luptei de clasă, a zis Gae. Să nu crezi că mi-e frică mie de tine. Şi l-a luat şi pe-ăsta şi l-a trimis la raion." „L-au băgat la zdup?" întrebă Moromete. „Păi dar! Un an de puşcărie, mă, stă acolo alde al lui Bragadiru, îi pune la muncă, se duce alde muierea aia a lui şi-i duce de mâncare să ţie la metri cubi, că aşa cică, are de săpat atâţia metri cubi, dacă îi face, îl eliberează înainte de termen. Şi cică îi mai dă şi nişte bani!" „Aşa închisoare zic şi eu, exclamase Moromete cu un entuziasm probant. Şi crezi tu că ăsta al lui Bragadiru o să-i roadă beregata lui alde Gae după ce iese? Aşa se lăuda şi alde Nae Marinescu că dacă el îl prinde pe Gae că-i intră în curte şi i se urcă pe scara podului îi dă una şi îl lasă lat. Ei, şi când veni Gae şi intră în curtea lui fără măcar să bata la poartă şi îl puse să dea două căruţe de porumb cotă, nu mai

zise alde Nae nimic. E drept că Gae nu s-a ostenit să se urce el pe scara podului şi zice, de-aici se predă imediat două căruţe, taie-i domnului Nae Marinescu chitanţa de încasare la preţ oficial şi să mergem mai departe. «Bine, mă, Nae, zice alde Boldeaţă, după câteva săptămâni, că n-ai putut să-i tragi una lui Gae atunci pe loc, mai înţeleg că era miliţianul cu el, dar spunea alde Tănăsache al Gârii că v-au văzut pe urmă pe-amândoi la *meate,* tu plăteai». «Minte al lui Tănăsache al Gârii, eram acolo întâmplător, n-am şi eu voie să beau o ţuică?» «Ba ai, dar Gae cică era singur, de ce nu i-ai tras una?» «Ce să-i tragi, mă, zice, ăsta a înnebunit, nu e zi să nu trimeată câte doi-trei cu miliţianul ia judecată». «Mă Tănăsache, aşa e cum zici tu, ce dai acuma ca cote e un zero pe lângă ce dai pe urmă dacă te trece la chiaburi. Nici nu ştii ce frică mi-e, îmi rămân copiii neînsuraţi...» Mira-m-aş să scape el multă vreme, mai spusese Moromete. Dar nu asta e problema! Că dacă azi îi faci ăstuia şi ăluia ceea ce îi faci, cine te mai împiedică să vii şi peste alde Costache al Joachii şi să-i faci şi lui la fel, chit că el n-are nici în clin nici în mânecă cu ceea ce se cheamă un chiabur!? Nu mai vorbesc de mine care am două loturi, încheiase Moromete cu un glas totuşi foarte liniştit. Dacă n-ar fi Niculae, mai spuse el, de mult aş fi luat-o şi eu pe urmele lui Valache!"

Era exact ceea ce gândeau şi prietenii lui în clipa aceea. Asta nu-i împiedica însă pe nici unul dintre ei să vină mai departe la Moromete în pridvor. Li se părea că dacă şi pe ei ar fi început acel Gae să-i ia la ochi, asta ar fi fost sfârşitul lumii. Iar dovada că nu era totuşi sfârşitul lumii erau chiar adunările acestea ale lor, în ciuda ameninţărilor lipoveanului sau ale acelui Gae; nu H·c întâmpla nimic şi se reîntâlneau totdeauna liniştiţi, luând-o de unde rămăseseră.

Intr-o zi însă Giugudel le spuse celor care arătau că nu de tnnlt timp se vor mai bucura ei de libertatea lor de acum: noul preşedinte, Plotoagă, şi noul secretar de organizaţie, Isosică, pariaseră între ei că nu le e lor frică de Niculae şi că pe-o vadră

de vin, zicea Plotoagă, că îl va lua pe Moromete şi îl va băga la beci pentru agitaţie împotriva regimului (Isosică paria că Plotoagă nu va îndrăzni) şi că Isosică îl va doborî pe Niculae (asta era mai greu, şi Plotoagă paria că Niculae îl va doborî el pe Isosică în clipa când va mirosi cine din comună unelteşte contra lui). Moromete se posomori: nu era de glumit cu smintiţii ăştia... Dar nici o clipă nu se feri să se vadă mai departe cu prietenii săi...

V

Nemaiputându-se duce ia munte, Moromete, după oarecari ezitări, îi ceru bani feciorului, lui Niculae. De la cei doi, Paraschiv şi Achim, n-avea ce să ceară. Paraschiv izbutise într-adevăr să-şi facă o casă în Colentina şi izbutise chiar să tragă şi lumină de la stâlpi şi să facă pac, cum zisese el, când intra în ea, dar se îmbolnăvise de oftică, tuşea de răsuna casa aceea a lui pe care şi-o ridicase mâncând numai pâine cu cartofi, Moromete fusese la el o dată s-o vadă cu Niculae. II pensionaseră pe Paraschiv care era şi el în partid, cu toate că după un pahar de vin începuse sâ-i spună lui frati-său vitreg că nu le da comuniştilor nici un an. Era înainte de abolirea monarhiei şi Paraschiv, nu se ştie de ce, era regalist şi arăta indignat că se zicea despre rege că nu mai face nimic, că ar fi adică (şi asta îi supărase pe el cel mai tare) un *manochin. De ce manochintl* se stropşise el la Niculae, că zic ei? (comuniştii adică, din rândul cărora făcea şi Paraschiv parte), şi prins de o pornire ciudată se înroşise de furie şi începuse să tuşească. Du-te în sat, a continuat el adresându-se tatălui, şi spune-i lui Stan Ciocea ca eu ţin cu el. (Asta era un fruntaş ţărănist care avea cârciumă aproape de Aristide.) De ce credea Paraschiv că îl mai poate încălzi pe Stan Ciocea ţinutul ăsta al lui tocmai de-acolo de unde era şi mai ales acum după ce pierduseră puterea şi nici nu erau semne că ar mai fi putut-o recăştiga vreodată? Nu era

de-a bună cu tuşea asta a iui, om tânăr scos la pensie... însemna că nu mai putea munci, deşi se spunea că acum oftica se vindecă de tot cu o doctorie nouă care se numea penicilină... Cât despre Achim, îi dădea înainte cu „Consumul lui alimentar" dar zicea că duce lipsă de capital, că altfel... ar ajunge adică mare negustor!

Spre bucuria lui Moromete, Niculae îi trimise numaidecât bani. însemna că avea, că era adică bine plătit acolo la Pălămida şi Moromete nu aşteptă să treacă prea mult timp ca să-i ceară iar. „N-am bani, domnule, îi scria ei ca să se justifice, cu ortografia lui din 1900, mă apasă lipsa de bani şi ăştia de la sfat mă apucă de sume mari... Dacă îmi dai o mie de lei, se plângea el, şi îmi ceri să-ţi dau ţie pe ea un leu, pierd mia, că n-am de unde să-ţi dau leu-ăla!" La început răspunsul lui Niculae nu întârzia şi îi trimetea suma cerută, dar fiindcă scrisorile deveniseră pe urmă prea dese, nu-i mai răspunse la ele prin mandat ci prin tăcere, lăsând să se scurgă cel puţin o lună până să-i expedieze ceva. Moromete se făcu că nu înţelege şi începu să ia trenul ·pre Pălămida. „N-ai primit scrisoarea mea?!" îl întreba pe Niculae fără prea multe ocoluri. „Ba am primit-o!" răspundea Niculae. „Păi dacă ai primit-o, atunci de ce..." Dar nu îndrăznea totuşi să-1 ia direct ia rost, luându-1 totuşi în felul acesta.

Niculae, când îl vedea la poarta Comitetului de partid ·Şteptându-l, abia izbutea să-şi ascundă nemulţumirea. Nu înţelegea, îi spunea el tatălui, de ce îl căuta? Din moment ce el nu-i trimisese bani, nu era limpede că nu putuse, că n-avusese? Ce adică, credea că a uitat?!

Şi într-o zi îşi. ieşi din pepeni şi îi spuse că s-a săturat, pentru cât l-a ţinut el în şcoală, i-a trimis bani destui şi de-aici înainte ·"° să-i mai dea nici un leu. Nu există scrisoare pe care să fi primit-o de ia el şi în care să nu fie vorba decât de bani şi niciodată nu l-a întrebat şi pe el ce mai face şi cum o mai duce, ·· l puţin cât a fost militar a primit o singură scrisoare, fiindcă

ştia şi el că acolo n-ai leafă, n-ai ce să ceri. Gata, s-a sfârşit şi cu istoria asta. De-aici înainte n-are decât să facă ce-o vrea, dar să-şi ia gândul că o să-i mai trimită vreun sfanţ!...

„Sfanţ! şopti Moromete deodată înmuiat şi începu să clatine din cap a reproş. Păi, mă, Niculae, exclamă el cu o duioşie care îţi chema înţelegerea pe-aci pe-aproape, pe lucruri mici, dar adevărate şi de neînlăturat, dacă eu aş avea, crezi că ţi-aş cere eu ţie?!"

Dar nu-i merse comedia aceasta a uimirii totale nici faţa de fiul său. Niculae continuă să strige că îi ajungea, şi că dacă până acum i-a tot dat, a fost din pricina mamei, că s-a gândit la ea că n-are. Ei, o să-i cumpere de-acum încolo tot ce-i trebuie ei de îmbrăcăminte şi încălţăminte şi lui n-o să-i mai dea absolut nimic. Asta era, şi să nu-1 mai vadă pe-acolo, că n-avea ce să mai caute.

In tot timpul acestei ieşiri nestăpânite Moromete se fâţâise pe scaun ba înainte, ba îndărăt, şi pe chipul lui apăruseră şi se topiseră rând pe rând ba mânia şi protestul, ba rugămintea prefăcută naivă, însoţită de încercarea, repede curmată de mânia mai mare a fiului, de a o da pe glumă, ca să-i alunge băiatului supărarea. Era la restaurant şi mâncaseră împreună şi aveau între ei o sticlă de vin şi totul începuse de la o vorbă a tatălui, care spusese la un moment dat fără nici o urmă de bucurie că îşi vedea fiul şi se afla cu el la un pahar de vin: „Veni pe la tine zilele trecute Enache al Cârstichii!" „Ei şi?" răspunsese Niculae. „Nu puteai să ne trimiţi şi nouă o sticlă de untdelemn?!" „O sticlă de untdelemn! îi sărise atunci lui Niculae ţandăra, au ajuns ţăranii să ia untdelemn de la oraş, mâine-poimâine o să aveţi pretenţia să ieşim noi ia plug şi să vă dăm şi pâine! Ei, uite, eu n-o să-ţi mai dau nimic, dacă e vorba pe-aşa!"

Şi o ţinuse aproape o jumătate de ceas în acelaşi fel şi din ce în ce mai aprins de furie. Că nu le mai plăcea să muncească pământul, că altădată făceau câte cincizeci-şaizeci de kilograme

de untdelemn pe an şi că acum nu mai făceau nimic, le plăcea să le dea alţii de-a gata (nu spunea că untdelemnul şi împreună cu el şi floarea-soarelui constituia monopolul statului, sământa trebuia predată, contra cost, fireşte, şi că din pricina asta nu mai semănaseră nici ei, în anul care venise, floarea-soarelui sau semănaseră prea puţină), că nu mai vor să hrănească păsările cu urzici cu mălai şi porcii cu lături, le dă acuma făină de grâu amestecată cu lapte, ca să facă porcul carnea dulce, şi pe de altă parte se plâng că n-au pâine în casă, iar porcul îl vând la speculă pe pieţele Bucureştiului să-si cumpere aparate de radio şi butelii de aragaz, că asta le lipsea, încolo le făcuseră bine pe toate! La cooperativă le place că sunt mărfuri şi unelte agricole ieftine, dar cerealele ei ar vrea să le vândă de zece ori mai scump profitând de faptul că statul n-are încă rezerve ca să desfiinţeze de tot cartelele şi să-i scoată din circulaţie cu produsele lor pe care le vând la astfel de preţuri. Gata, nici nu vrea să mai audă de el, hai să plece chiar atunci şi să mai vie când l-o chema el!

Moromete se resemnase de mult să lase să curgă astfel peste ^pul lui această ploaie de ameninţări şi învinuiri. Nu mai zicea nimic, tăcea şi asculta cu privirea albă, rătăcind pe lucruri care nu erau acolo şi nu se vedeau şi din când în când doar tresărea, dar foarte slab, luptând cu mâhnirea şi tristeţea. Ce mai putea să-i facă acestui băiat? Avea şi el dreptate, leafa lui n-o fi nici ea cine ştie ce, i-o fi trebuind şi lui, nu poate să trăiască aici fără haine bune şi să umble desculţ vara, numai în cămaşă şi rzmene, ca în sat. Dar de ce striga el aşa de tare? Cu ce îl supărase de-i sticleau aşa ochii? Că nu-i zisese nimic...

Când Niculae se opri, Moromete îşi îndreptă încet fruntea spre el, să vadă dacă s-a oprit, sau se odihneşte s-o ia iar de la capăt? Se oprise, i se coloraseră obrajii şi nasul lui alb ca de piatră i se făcuse şi mai alb decât era. Se uita într-o parte şi se Ulta şi la îndârjirea din el, care pesemne că nu-i trecea, dar nici nu mai ţâşnea în afară să se descarce în cuvinte. „Lasă, mă,

Niculae, zise atunci Moromete oftând, vrând parcă să-1 consoleze. O să-mi dai tu, că ai inimă bună!" Şi oftase iar, ca şi când ar fi fost o mare nenorocire că fiul avea o astfel de inimă. Auzindu-1, Niculae se agitase pe scaun şi flacăra din el se aprinsese parcă şi mai tare, dar nu mai zisese nimic şi încetul cu încetul se stinsese, lăsând doar tăciunii aprinşi, fiindcă tot nu-i vorbi în ziua aceea. Dar într-adevăr continuă să-i trimită tatălui bani, ca şi înainte.

VI

Cu toate că munca lui de activist avea concedii neregulate, totuşi o dată pe an venea pe-acasă şi stătea câte-o săptămână două. Nu era însă chip de odihnă cât stătea, fiindcă de îndată ce sosea îl şi luau în primire... Ce se mai aude? E adevărat ca americanii au o bombă care dacă dă cu ea ia Bucureşti omoară şi pe-aici? Nu e adevărat?! Dar e adevărat că ruşii nu au o astfel de bombă şi că dacă ar vrea americanii le-ar face şi le-ar drege? Nu e adevărat?! Atunci ce zice alde ăla al Măriei lui Trăilă care are un radio mic, cu căşti şi aude în fiecare seară... Minte ăla?! Aveau o curiozitate lacomă şi, cu toate astea, nu mai citeau ziarele ca pe vremuri, nici măcar Moromete. „înainte ne adunam la Iocan şi vorbeam ce vream noi despre rege şi nu ne zicea nimeni nimic, îi spunea tatăl fiului. Dar ăsta al vostru, Gae, crede că acuma de-aia l-au dat ei pe rege jos ca să nu mai zică nimeni nimic de ei." „Ăştia sunt mai mari decât regele, mă Ilie, ascultă şi tu aici la mine o dată!" răspunse Nae Cismaru cu indignarea celui care, ştiind mai multe, nu înţelege de ce totuşi oamenii se uită în gura celui ce ştie mai puţine, unul din ăştia fiind de pildă Moromete, ale cărui uimiri, ce puteau să însemne decât că nu ştia?" „Mă, eu zic că ei n-au pretenţia asta!" răspunse Moromete cu un bun-simţ care trebuia negreşit să fie şi al acelora din moment ce el îl avea şi erau şi ei tot oameni

ca şi el. „Ba au! strigă Nae Cismaru. Ascultă aici la mine: au! Ai să vezi tu că au pretenţia. Mai vorbim noi!"

Ceea ce îl făcea însă pe Niculae să-1 ameninţe pe tatăl său că n-o să mai vie deloc pe-acasă era faptul că o chestiune considerată bine lămurită azi era luată a doua zi de la cap. în tot acest timp cât fiu-său stătea în sat cu ai lui, tatăl dormea puţin şi nu-1 lăsa nici pe el să doarmă. S-ar fi zis că totul îi zbura din minte îndată ce discuţiile se terminau şi trebuiau să se ducă să se culce. Pe la orele trei dimineaţa, când la răsărit cerul vestea apropierea zorilor, Moromete se scula, se ducea prin grădină, se întorcea îndărăt, se aşeza în pridvor şi începea să fumeze. Nici măcar nu încerca după aceea să-şi înnoade somnul întrerupt, intra în casă uşurel şi se aşeza la fel de grijuliu pe marginea patului în care Niculae dormea cu pumnii încleştaţi.

Era deplină linişte peste sat, cerul abia se lumina, toată lumea dormea încă şi în tăcerea odăii Niculae auzea un foşnet reţinut de ziar jupuit de o mână liniştită şi trează; deschidea °chii şi alături de căpătâiul său, uneori pe un scăunel, răsucindu-şi ţigara, gata îmbrăcat, stătea tatăl. „Ce vreai?" îngăima fiul- „Eu?! se mira Moromete. Nimic." „Atunci ce te-ai sculat Şi ai venit la capul meu?" „Şi dacă am venit, ce? Nu poţi să dormi?" „Cum o să dorm dacă stai aici şi-ţi faci ţigare? Ce vreai de la mine? zicea Niculae cu o voce îngroşată, care abia se stăpânea. De ce nu mă laşi să dorm?" „Păi cum, domnule, să suprimi dumneata comerţul liber?!" izbucnea atunci Moromete ·idicându-se imediat după scaun şi ieşind cu paşi mari afară, cu ţigarea în gură. Ca şi când n-ar mai fi putut suporta discuţia, eare avusese loc tocmai aseară şi nu numai aseară. Avea în glas ·n refuz de a înţelege atât de total încât îl împrăştia parcă în Jur... Niculae arunca pătura de pe el şi înjura cu acea expresie ehinuită a tinerilor pentru care somnul e ca o naştere din nou dimineaţa şi trezirea silită din el e ca o tortură: „Mama lui de eomerţ că vii aici şi mă scoli la patru dimineaţa după ce ţi-am ·Pus aseară de zece ori cum e cu comerţul..." „Bine, înţeleg",

se întorcea tatăl blând şi se aşeza iar pe scăunel şi în mod ciudat îl apuca veselia, zâmbea deodată sub mustaţă, şi vedea că nu era numai discuţia care se amesteca aici; întindea mâna şi îl împingea pe Piu în umăr, ca şi când prezenţa acestuia acolo ar fi fost ceva de râs, când de fapt nu se mai putea stăpâni. Zilele treceau, el avea să îmbătrânească mâine, poimâine şi bărba-tu-ăsta stătea puţin pe-acasă, cine ştie dacă avea să-1 mai vadă... Şi atunci trebuia venit lângă el şi trezit din somn, să se uite la el şi să-1 audă vorbind, să-i vadă chipul lui tânăr, cu orice risc, chiar dacă se supără... Era singurul fecior care îi mai rămăsese, după ce se căznise o viaţă să-i aibă pe toţi în jurul lui... „Aşa e cum spuneţi voi, reîncepea el continuând să surâdă ca de o mare năzdrăvănie, dar dacă dumneata cu mijloacele de care dispui, care le ai acum în mâinile tale, căi ferate, uzine, mine de sare, nu aşa, mine de cărbuni, ai aurul, domnule, ai argintul, ai fierul... De ce te legi de căruţa mea când mă duc şi eu până colea şi vând nişte porumb la mocani şi pui miliţianul pe urmele mele, să vie şi să se uite în căruţă şi să-mi confişte porumbul? Ai tu nevoie să mă împiedici pe mine să vând şi eu câteva duble de porumb, să trăiesc şi eu? Din ce trăiesc eu dacă dumneata îmi iai posibilitatea asta? De unde fac rost şi eu de-un ban să-mi iau o cămaşă pe mine? Tu îmi spui să vând statului că asta e o datorie patriotică - adică nu tu, că tu nu poţi să spui aşa o prostie, dar ăştia de pe-aici... Eiî De când sunt eu pe lumea asta, şi nu sunt de puţină vreme şi am auzit şi eu vorbind multă lume, dar una ca asta nu mi-a fost dat să aud." „Ei, auzi acum, răspundea fiul sarcastic, n-ai auzit-o până acum, o s-o auzi de-aici înainte. Faceţi gospodărie colectivă dacă nu vă convine. Scăpaţi atunci de toate." „Da, atunci o să ne ia bucatele direct dintr-o magazie mare, ce să mai stea să se mai chinuiască alde Cristache degeaba cu cotele!"

Cristache acela era în ultima vreme colector, adică „împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor

agricole", funcţie nouă în sat şi de care Cristache, după felul cum pronunţa el însuşi această denumire, se arăta foarte mândru.

„Bineînţeles, relua fiul, cât despre rest, dacă o să vreţi să faceţi comerţ o să contractaţi cu statul şi o să câştigaţi după cum o să munciţi". La astfel de răspunsuri se vedea că Moromete se stăpânea din răsputeri să nu uite că era fiul cel care îi spunea aceste lucruri, şi nu un străin şi ca urmările schimbului de cuvinte să nu ajungă acolo în adâncul lui unde totdeauna se luptase să fie linişte şi nu cumva din pricina a ceea ce se întâmpla pe lume să-şi îndepărteze de tot şi pe acest băiat, desfăcea braţele ca şi când s-ar fi lăsat răstignit pe aceste mari neînţelegeri ale acestor timpuri, numai să nu se supere copilul şi spunea: „Nu ştiu! Dacă nu ştiu, nu ştiu! De ce să zic că ştiu când nu ştiu!" Şi părăsea odaia să nu audă răspunsul fiului, care îl biciuia totuşi din urmă fără cruţare şi fără pic de încredere că chiar aşa gândea tatăl în clipa aceea: „Şi poimâine-dimineaţă iar ai să vii aici la capul meu să jupoi jurnalul şi s-o iai de la început... Zic şi eu că vin în concediu acasă şi când colo mă scoală din somn la ora patru dimineaţa, că nu vrea el să înţeleagă cum devine cu comerţul! Să te prind eu că mă mai scoli din somn!"

II prindea chiar după un ceas când readormea. De astă dată nu mai intra în casă, se chema că îl lasă să doarmă, dădea însă târcoale pe-afară şi se oprea de-atâtea ori în dreptul ferestrei, unde îl apuca tuşea şi începea să vorbească singur (ca altădată) încât Niculae arunca iar pătura de pe el şi se dădea jos din pat. Atunci pierea, o lua spre grădină, dar reuşise deci să-1 facă pe băiat să nu doarmă. „De ce nu mă laşi să dorm? îl întreba Niculae ascunzându-şi chinul oboselii sub această curiozitate de suprafaţă, să afle adică, chipurile, ce vroia la urma urmei tatăl său de la el. Ia spune-mi!" „Nu e timp acuma de dormit", răspundea Moromete cu ceva în mână, o furcă sau vreun lanţ, parcă ar fi fost ca pe vremea când Niculae era mic, şeful unei familii

numeroase pe care trebuia s-o ţină bine în mână şi s-o îndemne la treabă dând el cel dintâi exemplu. Numai că acum era cam târziu şi se uita la Niculae cu teamă: s-o fi supărat sau l-a înţeles? li dădea oricum înainte şi fiul sta lângă el jos pe pământ cu genunchii la gură şi îl asculta. Şi totul părea aşa cum trebuia să fie: tatăl cu fiul alături, acolo în ograda părintească, dimineaţa în zori, cum se scoală oamenii de când sunt ei pe pământ...

Vii

Niculae ajunse în sat pe la zece dimineaţa, dar înainte de a veni acasă trecu întâi pe la sfat, unde întârzie câtva timp, fiindcă tocmai atunci se anunţase şi vizita secretarului doi al raionului de partid, care sosi împreună cu preşedintele comitetului executiv raional.

Pe la prânz Niculae intră pe poartă şi îl găsi pe tatăl său în pridvor cu cineva (totdeauna era cineva în pridvorul lui), meşterea ceva cu sula în căputele unui bocanc. Când îl văzu, Moromete se miră:

- Păi, parcă ziceai că în sectembre îţi iai concediu.

Ai fi zis că totul e în regulă în casă şi în familia lui, ca şi când să-ţi fugă muierea de-acasă pe la şaizeci de ani ar fi fost ca şi la douăzeci, aveai viitorul înainte... Şi numai venirea fiului i-ar fi stricat lui vreo socoteală prin faptul că sosea în iunie şi nu în „sectembre"...

- Nu sunt în concediu, zise Niculae trecând pragul şi intrând în casă, am venit în sat cu campania.

- Cu campania, repetă tatăl după o pauză. Şi adăugă: aha! Auzi, bă, alde Nae! Adică ce-o mai fi şi aia campanie, ce să facă adică el personal în această aşa-zisă campanie, să pună mâna pe secere şi să ajute? Asta ar fi ceva...

Alde Nae nu zise nimic când apăru Niculae, ca şi când n-ar fi văzut şi nici n-ar fi auzit cine venise şi ce zisese. Aveau ceva de vorbit, ei doi, şi după câtva timp îşi continuară spusele,

Moromete mai mult ascultând cu fruntea în bocancul de pe genunchi. în casă nu era nimeni şi Moromete ridică fruntea şi strigă spre grădină:

- Ilinco, unde eşti?

- Ce-ai cu mine, tată?

- Treci încoace c-a venit Niculae şi pune mâna şi fă mâncare, taie o pasăre şi pune-o la foc. Ce faci tu acolo?

Ilinca nu răspunse, dar i se auziră paşii grăbiţi şi apoi glasul, se vedea că ştie ea de ce se bucura.

- A i venit, mă! zise ea urcând scara pridvorului. Hai încoace în casă.

- Uite-1 pe Costache al Joachii, zise Nae din pridvor, fără să arate cu vreun gest unde e Costache. O fi auzit şi el că a venit Niculae. Te întâlnişi cu el, mă, Niculae?

- Mă întâlnii, răspunse Niculae din casă.

~ Acuşi pică şi alde Matei, zise Nae iar.

- De unde ştii? îl întrebă Moromete fără curiozitate.

- Mă întâlnii eu cu el înainte să vin la tine. „Unde te duci, zise, te duci pe la alde Moromete?" „A-ha!" „Du-te, zice, că viu Şi eu acuşi."

- Ce e, Costache, zise Moromete, fără să ridice glasul, în timp ce Costache intra pe poartă alene, şi cu o înfăţişare liniştită de proprietar ca şi când ar fi intrat în curtea lui. Ce te-a apucat de te-ai sculat aşa de dimineaţă?

Era ceasul aproape douăsprezece şi de la o vreme Costache al Joachii se scula la această oră târzie, îl cam dureau oasele şi pană i se desţepeneau şi se înmuiau, se urca soarele sus. In pridvor se opri şi duse două degete la pălărie:

- Bună dimineaţa.

- Mai trăieşti, mă? zise Moromete. Mai apuci să-i vezi pe comunişti dati jos?

- E u zic că îi apuc, răspunse Costache cu capul într-o parte, semn că începuse să nu mai audă nici bine, după ce că mersul il era stingherit.

- Ai surzit de tot, mă, zise Nae cu afecţiune.

- De unde, zise Costache încrezător, de auzit aud bine, mai rău e că ţigara nu prea mai îmi piace; eu zic că am fumat în viaţa mea un vagon de tutun.

- Care va să zică zece mii de kilograme împărţit cam de la câţi ani zici tu că ai început să-1 bei? socoti Moromete.

- Păi de la doişpe ani...

- Să zicem de cincizeci de ani, zece mii de cincizeci, cincizeci într-o sută fac doi, adăugăm două zerouri, două sute de kile pe an, cam o jumătate de ki! de tutun pe zi! Păi nici nu e aşa mult! exclamă Moromete.

Se lăsă apoi o tăcere nestingherită de nimic. Moromete îşi vedea de bocanc, Nae fuma stând alături, Costache luând şi el loc tot alături.

- Mă întâlnii cu alde Pavel Titică, continuă Costache, se ducea încoace, căuta ziua de ieri. Zicea că e de rău că ăia care au împrumutat grâu de sămânţă de la stat, le-a crescut şi nişte neghină d-aia mare, cu şapte măciulii. Umblă după ei prin sat să-i scoată la *privit.*

- Cine, Costache? întrebă Moromete, fără să acorde spuselor acestuia încrederea cuvenită.

Nu Costache era cel care le ştia cel mai bine, ci Giugudel, care însă nu sosise şi Moromete primea de la ceilalţi cu rezervă orice ştire, lucru care pe Costache nu-i supăra, dar pe Matei Dimir de pildă îl scotea din sărite. în realitate, Matei Dimir, după cum o ştiau toţi, nu se pronunţa niciodată asupra a nimic important, avea doar o intenţie, dar din care nu ieşea decât răsteli, ce faci, bă, ce ziseşi, bă, sau ce v-am spus eu atunci, bă, pe tonurile cele mai diferite cu putinţă, de la uimirea scandalizată, până la cea mai violentă furie prefăcută; această furie fusese cândva adevărată, şi era adresată celorlalţi trei, lui Costache al Joachii, lui Giugudel şi lui Nae Cismaru, care nu-1 luau în seamă şi continuau să vină la Moromete în loc să se ducă la el,

pentru ca în cele din urmă să se împace cu situaţia şi să vină şi el la Moromete. Dintre toţi patru, singur Giugudel n-avea nici o pretenţie, deşi într-adevăr afla cel dintâi faptele cele mai izbitoare din sat şi le povestea, cu aerul că el nu se întreabă dacă ceilalţi ştiu sau nu, ci el le spune, şi pe urmă o să se vadă dacă sunt sau nu cunoscute. Plăcerea lui vizibilă era să-1 audă câteodată pe Moromete reflectând pe neaşteptate, când toată lumea vorbea despre altceva: „Degeaba vorbiţi voi, chestia asta care o spuse Giugudel adineauri..." „Cum? Ce chestie? Care chestie? se răstea atunci Matei Dimir şi Moromete spunea el din nou ceea ce le spusese mai înainte Giugudel şi lor nu le sărise în ochi.

-Ăştia de pe la sfat, zise totuşi Costache. Le-a dat grâu de sămânţă cu neghină.

- Când? întrebă Moromete.

- Astă-toamnă.

- A ! Ăia care au luat grâu cu împrumut de la stat! Păi bine k-a făcut, zise Moromete, să se înveţe minte să se mai încreadă în stat.

- Da, şi ăştia nu vor să iasă. Parcă poţi să mai smulgi acum neghina? Şi pe urmă chiar dacă o smulgi rămâi cu grâu puţin. Uite-1 pe Giugudel. Giugudel, fuseşi pe la deal? O fi plouat şi Pe acolo pe la noi?

Giugudel îl văzuse şi el pesemne pe Niculae pe drum şi o pornise spre Moromete. Urcă pridvorul, dădu bună ziua şi la ıntrebarea despre ploaie răspunse că a fost, şi s-a dus să vadă, dar n-a dat nici o picătură.

- Nu mai plouă! Ce dracu ne facem, ar trebui o ploaie zdravănă acuma după rărişat, încheie ei.

- De ce? zise Moromete. N-ajunge că plouă în Uniunea Sovietică? Ce nevoie e să mai plouă şi la noi?

Costache îl întrebă pe Giugudel dacă a luat astă-toamnă cu împrumut grâu de sămânţă de la stat. Giugudel răspunse

că a luat. Cu neghină? Da, cu neghină. L-a dat la trior? Nu. A auzit că trebuie să iasă să smulgă neghina? A auzit, cum dracu să n-audă tocmai el, dar ce, e nebun s-o smulgă? îi trebuie,

- Ce faceţi voi acolo? se auzi apoi vocea unuia care, trecând pe drum, se oprise în dreptul podiştei lui Moromete cu un băţ în mână şi se uita la cei din pridvor, dintr-o parte, grăbit parcă după ce va fi auzit răspunsul să-şi continue drumul.

Dar nu-i răspunse nimeni nimic, ca şi când nu I-ar fi văzut şi atunci omul se urni de pe podişcă şi intră în curte să vie peste ei. S-ar fi zis că urcă să atingă pe vreunul cu băţul. Avea bocanci buni în picioare^ pantaloni şi flanelă fără petece sau rupturi, spre deosebire de ceilalţi care cam aveau.

- Ce cauţi, mă, aici, Giugudel? se răsti el când fu sus.

- îl văzui pe Costache acilea şi venii şi eu. Tu ce faci? zise Giugudel.

- Pe dracu fac, se răsti iar noul-venit şi rămase mai departe în picioare cu băţul acela în mână, pe care îndată după aceea îl ridică şi îi luă lui Moromete pălăria din cap cu el şi i-o puse jos, descoperindu-i părul cu fire amestecate tăiat scurt şi fruntea albită parcă de şederea îndelungată a pălăriei.

Moromete nu zise nimic şi noul-venit se aşeză.

- Ţie tot nu-ţi vine mintea la cap, Matei?! zise în cele din urmă Moromete cu un glas ca pentru el. Sau te pomeneşti că iar s-a însurat alde Gheorghe al tău şi nu mai poţi de bucurie?

Asta era Matei Dimir. Avea copii mulţi şi unul dintre ei se însura des, se mira lumea cum de găsea el fete de le schimba de două ori pe an.

- Ce-a avut, mă, cu asta a lui Trăilă, de-a gonit-o? reluă Moromete.

- A fugit ea singură, dă-o dracului, zise Matei cu un glas parcă şuierând de admiraţie sau de încântare. Bine că s-a dus, mi se făcea rău la masă.

- De ce, Matei? zise Moromete.

- Clefănea, dă-o în pastele mă-sii, răspunse Matei cu acelaşi şuierat.

în acest timp în casă Ilinca îi povestea lui Niculae că nici gând n-avea mama lor să se întoarcă şi că îi pare bine că a venit, că pe măsură ce trece timpul în loc să-şi vie în fire, mai rău e pornită contra tatei. Şi tata nici el nu înţelege să se ducă pe la ea şi să încerce să se împace. Bine, zise Niculae, lasă că se ocupă el de chestia asta, vede el ce e.

- Nu ştiu, Niculae, că parcă e un făcut, acuma când am găsit şi eu un băiat şi mi-a venit sorocul să mă mărit, n-ajunge câte mi-a făcut până acuma, parcă expre a fugit ca să n-am eu parte de un măritiş ca toate fetele. Şi, dacă n-ar fi pământul, m-aş duce şi, în viaţa mea, nu m-aş mai întoarce.

- Hai, Iasă, nu te mai văieta şi tu, că sunt destui care se ocupă cu chestia asta, zise Niculae ironic. Ştii şi tu bine că are dreptate mama.

- Are, dar ce vină am eu? zise Ilinca. în fine, dacă zici tu, zic şi eu ca tine, dar nu e seară să nu-1 trimeată pe Sande să viu la ea şi să-1 las pe tata singur. Ei, cum să-i las? Ce-ar zice lumea? Eu îi spun că o să viu, dar cât o să-i spun? Dacă îi vine într-o zi nebunia şi mă lasă fără pământ?

- Nu te lasă! o linişti Niculae şi se apucă să-şi desfacă valiza.

Marioara Fântână ajunsese la Morometi prin fundul grădinii şi nu intră, se opri lângă dud şi o strigă de-acolo pe Hinca. Sora iui Niculae lăsă puiul în grija Titei, care venise şi între timp, şi se duse să vadă ce-avea cu ea fata lipoveanului.

- Nu, domnule, nu asta e problema, i-am spus eu: să fiu ^ dracu dacă nu-ţi dau o vadră de ţuică, o bem împreună, dacă tu îmi răspunzi mie Ia următoarea întrebare: Care ar fi cauza...

Cineva întrerupse însă acest glas cu o voce mormăită, se auziră alte vorbe şi apoi nu se mai auzi nimic, o tăcere.

- Unde e el, surată? o întrebă Marioara pe Ilinca.

~- In casă, unde să fie.

- Şi ce face?

- Ce să facă, se rade.

- Neras nu stă?

- ...Care ar fi cauza faptului că nemţii când au început războiul n-au stat să-şi pună întrebarea: „Domnule, ce fac eu, mă iau la bătaie cu *tot* globul?" Aicea să te văd dacă eşti deştept.

- Şi? A ştiut?

- N-a ştiut.

- Şi ai dat vadra?

- Păi dacă n-a ştiut cum să i-o dau?

- Ascultă... spune-mi, mă, băiatu-ăsta...

- Asta e nea Costache, zise fata lipoveanului. O fi ieşit Niculae în pridvor, s-o fi ras.

- Asta... Uite c-am uitat, zise Costache. Stai. Aşa! Spune-mi, mă Niculae, ce este în... Cum îi zice... In Est. începuse un război în Est.

Moromete scoase sula dintr-o curea, o puse alături şi împunse cu acul.

- In Coreea, Costache, interveni el.

- Aşa, în Coreea!

Se făcu tăcere. Costache stătea liniştit şi nu mai zicea nimic. Moromete ridică fruntea şi se uită o clipă la el.

- Ei, şi ce ai vrea să ştii tu, Costache? îl întrebă.

- A ! da, tresări Costache. Spune-mi... ruşi sunt acolo?

- Nu, răspunse Niculae.

- Domnule, sări deodată Moromete ca şi când ar fi băgat de seamă că toţi ocolesc înadins ceea ce nu mai putea fi ocolit. El ridică fruntea, şi aruncând bocancul undeva tocmai în fundul pridvorului, continuă: Ia să-mi spui dumneata mie aicea...

Şi mai venise acolo în afara importanţilor liberali ai comunei şi un membru de partid, acelaşi Vasile care trecuse de dimineaţă şi pe la Fântână; intrase în curte, urcase şi el în pridvor şi se aşezase să asculte; Moromete îl cunoştea şi îl vorbea de

bine, din pricina maică-sii care murise, şi'îl lăsase de mic printre neamuri...

- Ia să-mi răspunzi dumneata aicea la următoarea întrebare, da să-mi dai un răspuns de om în toată puterea cuvântului, nu să te joci cu mine... Cum poţi dumneata să guvernezi fără opoziţie?!!

Niculae într-adevăr se răsese şi ieşise în prag şi, la întrebarea tatălui, în loc să vie acolo unde i se spusese, se lăsă jos şi se aşeză pe pragul tindei cu genunchii la gură. Liberalii îşi scoaseră pungile de tutun şi începură să-şi facă ţigări groase ca degetul...

- Măi nea Ilie! strigă cineva de la poartă.

- Vino, mă Cârstache, că nu se dă, zise Moromete în treacăt.

Ăsta era Cârstache al lui Dumitrache, acel vecin al lui Moromete care i se pusese înainte când îl văzuse alergând cu parul în mână după Catrina, venea şi el pe la aceste adunări şi totdeauna după ce striga la poartă şi Moromete îi răspundea, Cârstache zicea: „Ce face câinele ăla al dumitale, nea Ilie?" Moromete n-avea câine rău, dar aşa intra Cârstache în vorbă cu el şi, cu timpul, Moromete nu mai aştepta să-1 audă întrebând, îi răspundea direct.

- Guvernez foarte bine, răspunse Niculae, ce-mi trebuie niie opoziţie?

- Adică da, conveni Moromete, cu o voce micşorată ca şi când la asta nu s-ar fi gândit. Dar apoi deodată îşi reluă strigătul: Şi crezi dumneata că e bine aşa? Crezi dumneata că numai dumneata ai dreptul să vorbeşti în numele ţării şi ăilalţi ·ă nu zică nimic?

- N-ai decât să zici, înscrie-te în partid, du-te la şedinţe şi ia cuvântul, zise Niculae. Dar în realitate la toţi vă e gândul îndărăt, la vechiul sistem de guvernare. Ei, aţi guvernat destul după sistemul vostru şi ştim ce-a ieşit.

- Ei, exclamă Moromete curios cum nu se mai poate, ce ·orbeşti! Ia spune-ne şi nouă ce-a ieşit, că noi ăştia care suntem aicea - şi el îi arătă pe toţi cu mâna şi le spuse pe rând şi

numele - nean-tău Costache, nean-tău Matei, alde Giugudel, alde Nae, nu ştim!

Dar Niculae se uită la ei cu ochii abia crăpaţi, cu o lamă de lumină între gene de parcă s-ar fi uitat la nişte salcâmi sau la stâlpii pridvorului şi răspunse cu îngăduinţă:

- întâi că i-aţi băgat pe toţi comuniştii în puşcării şi cu asta aţi guvernat fără nici o opoziţie. Fiindcă n-o să-mi spui că era vreo deosebire între ţărănişti şi liberali când avea loc vreo grevă, şi când şi unii şi alţii scoteau armata şi trăgeau în ei.

- Şi a fost bine aşa?!! protestă Moromete indignat.

- Asta urmează să vă întreb eu pe toţi, zise Niculae. Nu vă păsa că alţii erau la puşcărie.

- Să ştii, Niculae, zise Cârstache luând cuvântul, că absolut nimeni p-aici n-avea idee de ce zici tu acuma. Eu, şi aici chipul bun al lui Cârstache se însufleţi ca şi când i s-ar fi aprins pe dinăuntru o lumânare şi se uită la Moromete cu dreptul celui care respectă atât de tare pe cineva încât poate să recurgă la el să-i fie martor la ceea ce avea să zică şi care putea să-şi permită să creadă că le gândea la fel şi Moromete, eu, repetă el, citeam cărţi din scoarţă până în scoarţă şi ştii că ţi le dădeam şi ţie, Niculae, când erai mic, niciodată să zic că am găsit în vreuna aşa ceva.

Şi Cârstache se opri şi se uită iar la Moromete: vorbise bine?

- S-ar fi auzit, mă, Niculae, zise atunci Giugudel. Suntem oameni bătrâni.

- Domnule, eu admit, strigă Moromete dând peste cap teza aceasta, că dacă n-au auzit ei nici n-a fost nimic. Dar acum vii dumneata la putere şi frânele guvernului sunt în mâinile tale. Ce-ai cu mine? De ce te legi de mine, când eu nu-ţi fac ţie nimic, stau colea liniştit şi mai vorbesc şi cu alde Giugudel, că de-aia mi-a lăsat Dumnezeu gură?

Niculae începu să dea din cap uitându-se demonstrativ în altă parte adică n-ajungi la nici un rezultat dacă într-o discuţie vii şi spui că nu ştiu cine ţi-a spus nu ştiu ce...

- Lasă că ştiu eu cum era când vă adunaţi toţi la Iocan, se aprinse şi Niculae, nu ieşea nimic din ce discutaţi voi acolo, şi alţii în timpul ăsta vindeau bogăţiile ţării peste hotare.

Se lăsă o tăcere şi Moromete deodată începu să dea şi el din cap, uitându-se în altă parte: adică degeaba vorbeşti dacă nu vrei să înţelegi ce ţi se spune, degeaba spui tu pe urmă lucruri adevărate, la ce foloseşte?

- Tu nu trebuie să mai faci ce-a făcut ăla, domnule, strigă el prinzând de prin aer cu un gest larg acest adevăr care plutea parcă pe lângă ei. înţelegi dumneata?

Niculae se gândea. întru târziu se hotărî, nu fără o privire bănuitoare, să răspundă.

- S-a făcut o experienţă, zise el, s-au adus într-o sală o mie de oameni şi li s-a spus să strige un cuvânt, dar fiecare pe contul lui. S-a făcut un fel de gălăgie... Pe urmă li s-a spus să strige acelaşi cuvânt toţi odată, la un semnal. S-au spart geamurile!

- Ce vreai să spui cu asta? zise Moromete.

- Asta vreau să spun: noi acuma avem un singur ţel, să construim socialismul şi n-ar ieşi decât un fel de gălăgie dacă ar fi să facem cum ziceţi voi.

Costache al Joachii îşi arcui sprâncenele spre Moromete: Ei, ce zicea de chestia asta?! Moromete îşi adunase între timp bocancul de pe unde îl aruncase şi îl cerceta acum foarte atent pe dinăuntru şi pe dinafară, băgase mâna în el şi tot dibuia ceva. începu să tragă de acest ceva şi în cele din urmă se auzi o pârâitură, fapt care îl enervă pe Moromete şi trase mai tare, până scoase afară un fel de limbă uscată şi crestată de mâncărimea cuielor în care fusese, cine ştie de când, prinsă.

- Bocancul ăsta, zise el scârbit, e bun acum să-1 roază câinii!

Şi zicând aceasta îl şi aruncă peste pridvor drept în mijlocul bătăturii, speriind câinele, care se apropie, îl atinse cu botul şi ntr-adevăr, simţind pesemne mirosul de grăsime de picior de om care intrase în el cu timpul, îl apucă foarte delicat de o

ureche şi porni cu el spre grădină, cu capul sus: era doar ceva care i se aruncase, nu era furat...

- Noroc, zise Moromete, că mai e mult până la iarnă şi poate îmi dă şi mie Armeanca ăsta de la cooperativă unii noi.

- Pe gratis! zise Costache.

- Păi dar pe ce!? zise Moromete. Eu nu le dau cote tot pe gratis? Apoi i se adresă lui Niculae: şi unde zici că s-a făcut experienţa aia cu ăia care au spart geamurile, Niculae?

- Acolo unde s-a făcut, i-o întoarse fiul. Parcă dacă îţi spun o să înţelegi tu mai mult de-o grămadă!

- Păi nu zic eu, i-o întoarse şi Moromete, le înţelegeţi voi pe toate, ce trebuie să le mai înţelegem şi noi!

VIII

Ilinca îşi luase ceva cu ea, o bluză de fir spumos în care lucra cu mătase după un caiet cu desene pe pătrăţele.

- Şi când ajungi aici cum faci? zise Marioara arătând cu unghia un punct pe desenul colorat.

- Tot în patru, răspunse Ilinca.

- Şi cât stă, bia?

- Până se termină treieratul. Uite-o pe Sora, ce-i facem?

- Păi ce să-i facem?

- Dacă se aşează şi ea jos?

- Nu-i nimic, că noi plecăm pe urmă, mai stăm aşa niţel şi mergem.

în fundul grădinii era un şanţ care despărţea gospodăria Moromeţilor de vecinul din partea aceea, dar toţi aveau acelaşi şanţ şi pe lângă el, printre ierburi mari şi grase de nalbă şi lipane, se ghicea o potecă pe care treceau adesea cei care vroiau să scurteze drumul spre cine ştie ce uliţă.

- Stai jos, Soro, unde te duceai? zise fata lipoveanului.

- P-aici prin grădini, răspunse Sora şi se aşeză. Vă văzui de pe viroagă.

îşi luase şi ea ceva de lucru în mână, dar bumbac. Marioara se uită la ea cum îşi aşează ghemele, neclintit la fruntea ei, la mâinile şi genunchii ei ca la o ciudăţenie. Fuseseră ele prietene, dar nu mai erau, cu toate că nimic nu se întâmplase între ele, nu se certaseră şi nu umblaseră una contra alteia cu vorbe... Ilinca se ridică imediat ce Sora se aşeză şi rămase în picioare cu lucrul în mână, dar fără să plece.

- Ce mai faci, Soro, zise Marioara rămânând jos, răsfoind rar şi atentă caietul cu modele. Ce mai face mă-ta?

- Bine, răspunse Sora cu o veselie parcă doar a dinţilor (ţinea gura uşor întredeschisă şi printre buzele groase i se vedea şirul de dinţi mărunţi cu creşterea parcă neterminată). Bine, ce să facă...

- Vă duceţi şi voi la secere?

Parcă ar fi spus: mai e nevoie să vă duceţi la secere? Sau: sunteţi şi voi în rândul oamenilor şi faceţi o astfel de muncă?

- Nu, că l-am pus porumb, avem şi noi un pogon şi mama zis că îi trebuie porumb să dea la gâşte.

- Ia spune, Soro, tu când ai de gând să te măriţi? Sau nu ^ mai măriţi?

- De ce să nu mă mărit? se miră Sora.

- Păi maică-ta de ce nu s-a măritat?

- E a zice ca n-a vrut.

- N-a vrut?... Dar tu vreai, Soro?

In picioare, Ilinca avea sprâncenele una şi o înfăţişare mai mândră decât ar fi putut ea însăşi să-şi închipuie că ar putea fi vreodată. Cosea şi nu scotea un cuvânt, cu toate că o anume nervozitate cu care trăgea acul arăta că tot ce se petrecea e pentru ea o întâmplare de neînţeles şi fără rost, să-i tai cuiva nrnba şi n-ar putea să fie în stare să spună ce spunea surata asta ei, Sorei. Ce nevoie avea să vorbească cu una ca ea!?

~~ De ce să nu vreau, zise Sora.

- Păi bine, Soro, cum o să te măriţi tu, dacă vorbeşti aşa cu toţi flăcăii? Trebuie să pui şi tu ochii pe unui şi numai cu acela să vorbeşti. Pe urmă te măriţi şi tu cu el!

Sora lăsă lucrul din mână şi se uită rânjind la fata lipoveanului. Se uita neclintită, în timp de Marioara, cu pleoapele lăsate, întinsă jumătate pe iarbă, continua să răsfoiască absorbită caietul lat cu desene.

- Până acuma, bia, ar fi trebuit şi tu să te măriţi, continuă Marioara ca de departe. Nu te-a cerut nimeni?

Sora clătină din cap mută: nu.

- Păi vezi! exclamă Marioara din ce în ce mai absentă, şi câtva timp nu se mai auziră decât vocile din pridvor şi ciripitul vrăbiilor din dudul gros sub care Marioara şi Sora continuau să stea.

- Ce faceţi voi aici? se auzi glasul cuiva care trecea,

întrebase şi el ca să se afle în treabă, n-avea de ce să se oprească, dar îi răspunse Sora şi răspunsul ei îl făcu, după cum se văzu, să se abată din drum. Era un flăcău de prin vecini, şi se ducea undeva, avea o dubă mică de tablă în mână.

- Ce faci, Soro, zise el, au dat platagelele lui nea Valache?

- Nu ştiu, zise Sora, eu nu lucrez la platagele.

- Dar cine lucrează? zise flăcăul curios.

- Mama.

- Ea lucrează la platagele? Şi tu la ce lucrezi?

Ceva se înţepenise în mintea Sorei şi deşi se uita în sus ţintă la flăcău, nu răspunse, dar nu pentru că ar fi împiedicat-o vreo pricină, ci fiindcă întrebările băiatului şi răspunsurile ei fuseseră parcă repezi şi acum nu mai ştia ce spusese mai înainte.

- Da, sunt mari, zise ea anapoda, uite aşa sunt de mari, şi-i arătă flăcăului pumnul ei rotund.

- Sunt mari? zise el, şi ţie îţi plac mari? Mici nu-ţi plac?

- Nu, zise fata şi privirea îi rămase agăţată de a lui, complet deschisă, în timp ce mâinile dădeau drumul în poală ghemelor şi igliţelor.

- Ia plecaţi voi de-aici, zise atunci flăcăul cu un glas gutural şi imperios.

Şi era limpede că nu se va sfii, dacă ele nu fug imediat, să facă de îndată ceea ce îi trăznise chiar sub ochii lor la lumina amiezii... Şi într-adevăr, când, după o clipă de uluire nu prea mare, ele plecară, fără să fugă însă, dar şi fără să se uite înapoi, flăcăul se apropie de Sora, se lăsă în genunchi, o întinse pe iarbă şi îi ridică fusta. Mişcările lui nu erau grăbite, dar erau foarte decise şi se vedea că în clipele următoare nu-i va păsa de orice s-ar întâmpla în jurul lui... Părul fetei se amesticase cu iarba...

IX

Marioara urcă pridvorul cu surata ei înainte, dădu bună-ziua şi îşi continuă drumul spre uşa de la tindă. Niculae stătea în prag şi fără s-o vadă îi făcu loc.

- Bună ziua, Niculae, strigă ea ca unui surd, şi pieri în casă, de unde i se auzi încă glasul subţirel şi tremurat, ce e, surată, cu Niculae, nu vede, n-aude, ce-o fi cu el săracul, să chemăm un doctor de la dispensar... Niculae, ia vino, mă, până aici, să te întreb ceva. Spune-i, surată, să vie, că eu pot să-1 rog până mâine şi el tot nu...

Niculae intră în odaia cea mare a părinţilor şi rămase nemişcat alături de prag.

- Eu zic că eşti cam surd, mă Niculae, după ce că nu vezi, nici n-auzi bine.

- Ce este? întrebă el.

- Trec pe lângă tine, mă uit la tine şi tu te uiţi la mine ca mutul lui Ciucă. Du-te şi tu acolo la raion să-ţi dea ceva de °‹hi, că ai ponogul găinilor.

— Ba te-am văzut foarte bine, zise Niculae brusc supărat, ce mai vreai, ai ceva să-mi spui sau vorbești și tu ca să te afli în treabă?

Și ieși afară și o lăsă singură în odaie fără să-i arunce măcar o privire. Marioara se duse la oglindă și își desfăcu și înnodă barișul cu mișcări îndelungi. Deodată își prinse buza de jos cu dinții și ceea ce fusese de dimineață când mulsese vaca doar o țâșnire acum fu un adevărat potop de lacrimi, și așa de tare o picni încât tot chipul i se schimonosi ca și când ar fi fost pus pe foc ca o mască vie care ardea și înainte de a pieri se strâmba de groază. Simțind ceva, surată-sa Ilinca intră înăuntru și se apropie repede de ea și o luă în brațe.

— Fată ești tu, sau ce ești? îi spuse ea.

Marioara arătă cu mâna spre ușă făcând semne disperate, adică să nu intre cineva peste ele și s-o vadă așa, și Ilinca se duse și trase zăvorul. Marioara se întinse pe pat cu trupul frânt doar pe jumătate și umerii începură să i se zgâlțâie și de sub brațul sub care își pitise fața se auzi apoi un țipăt neașteptat de puternic, un adevărat urlet, care trecu prin ferestre și tindă până-afară. Se pare însă că fu luat drept un chiot de râs, cum le apucă pe fete cine știe din ce pricină, fiindcă Moromete zise:

— Mă, ce faceți voi acolo!? Vedeți că se strică vremea.

Adică se strică vremea, se încurcă măgarii, în cazul de față măgărețele. Tita puse mâna pe clanță să intre, dar Ilinca îi făcu semn prin perdeaua de deasupra jumătății geamului ușii să stea nițel în tindă. Toată odaia mirosea a leșin de fată, și Ilinca crezu că Marioara chiar a leșinat și se apropie și o ridică în capul oaselor. Nu, părea liniștită și se dezbrobodi cu mișcări scurte, și numai faptul că se dezbrobodi și îmbrobodi astfel de câteva ori arăta că mintea fetei rătăcea aiurea și nu mai știa ce face.

— Surată Ilinco, zise ea abia deschizând gura, să știi că dacă îi spui lui Niculae, mă omor.

- Da, că altă treabă n-am eu, decât să mă apuc să-i spun lui Niculae, răspunse Ilinca. Și tu de ce ești proastă? Nu că mi-e frate, zise ea, dar oricine ar fi, în locul tău nici nu m-aș uita la el.

- îmi place de el, surată, ce să fac, răspunse Marioara. D-aia am stat așa mult în grădină, ziceam ca să-mi treacă și când urcai adineauri scara pridvorului și îl văzui, mi se tăiară picioarele.

Fata cea mică a lui Moromete rămase și ea tăcută în fața acestei mărturisiri. Dar apoi se încruntă împotrivindu-se parcă gândului că așa ceva i s-ar putea întâmpla și ei vreodată și zise:

- Orișicât!

Marioara însă nu părea să poată auzi pe cineva orice i s-ar fi spus. Se uita înaintea ei cu ochii înotând în lacrimi și cu obrajii fripți de rostogolirea lor fierbinte pe chipul ei, pe care lăsau dâre ca de cenușă.

- Eu sunt mai mare ca tine, continuă Ilinca în glas cu o mândrie de nezdruncinat, și nu-mi pasă, pe câtă vreme tu...

- Păi pentru că al tău ține la tine, surată, d-aia nu-ți pasă, răspunse Marioara. La toamnă te măriți, și ești în vorbă cu el abia de un an, doi... Iar eu...

- Mărită-te și tu!

- Tu de ce nu te-ai măritat până acum?

- Dacă nu mi-a plăcut! răspunse Ilinca.

Vroia, adică, să spună că nu i-au plăcut toți cei care au cerut-o, dar nu spuse că așa cum zicea ea că nu-i păsese, nopți în șir se perpelise și pe-o parte și pe alta de fiecare dată când, din pricina mamei, băiatul cu care era în vorbă întârzia s-o fluiere la poartă. Acum uitase, făcea pe viteaza.

- Dacă o fi să fie, surată, zise Ilinca, trebuie să te măriți cu cine îți place, dacă nu, ce rost are!? Să te măriți cu el și să-ți placă numai ție, iar el nu? Ce viață e aia?

Și zicând acestea Ilinca se duse să deschidă fereastra, fiindcă prea tare mirosea în odaie a plâns. Și atunci se auziră iar glasurile celor adunați în pridvor.

- Alege-mă pe mine ministru şi atunci o să vezi ce bine o să-ţi fie!

- Ce-ai face, nea Matei? zise Ilinca din odaie.

- în primul rând l-aş pune pe Gheorghe al meu subsecretar de stat la Finanţe, că tot îl omoară pe el lipsa de bani, răspunse Matei Dimir.

- Eu aş face cotele de două ori mai mari, să te bag în draci, zise Costache al Joachii cu o însufleţită satisfacţie, uitându-se băţos peste capetele a toţi, ca şi când l-ar fi şi făcut ministru şi le-ar fi arătat el cam cum ar fi.

- Am auzit acuma că şi Bilă o să ia leafă, zise Moromete.

- N-o să ia, dă-1 dracului, zise Giugudel cu invidie şi nu mai adăugă nimic, se încreţi fumând şi aruncând ţigara din mână ca şi când i-ar fi fost silă că trebuia să fumeze şi mai ales să şi audă istorii de-astea cu de-alde Bilă.

- Văd că şi-a pus nişte creioane în piept, umblă cu ele în piept, vreo cinci are, zise Giugudel.

- Dă-1 dracului, nu ştie nici să se iscălească, spuse Costache al Joachii cu dispreţ.

După câtva timp de tăcere, Nae Cismaru, care se vede că era şi el intrigat de ceea ce se spusese despre Bilă, întrebă:

- Atunci ce tot umblă el pe-acolo pe la sfat, cu creioanele alea? Că şi eu l-am văzut!

- Cum! făcu Moromete. Păi Bilă ţine legătura cu Uniunea Sovietică, nu ştiaţi?!

- Mă al dracu! râse Costache.

-Acum vreo cinci-şase ani, continuă Moromete, Bilă striga pe toate drumurile cu gura la ceafă: „Domnule, zicea, astăzi nu trebuie să fii comunist! Trebuie să fii anticomunist!" După vreo doi ani îl văz că se înscrie în partid. „Păi ce faci tu, Bilă, îl întreb, ce fel de comunist eşti tu?" „Nu mă cunoşti, domnule Moromete, zice. Eu sunt comunist anticomunist..."

- Si acum ţine legătura?!

Dar Moromete chiar se supără că era luată în derâdere funcţia lui Bilă şi începu să dea din cap: nu se făcea!

- E om greu, domnule, protestă el.

Soarele se urcase sus de tot pe cer şi căldura începuse să vie şi la umbră în pridvor. Foştii liberali tăcură îndelung ca şi când existenţa şi devenirea lui Bilă i-ar fi dat gata pe toţi. Fiindcă Bilă era un ins mai degrabă blând şi numai când i se dădea un pahar începea el să urle şi ridica bastonul (umbla cu un baston). Era „sărac", dar purta haine negre ca şi când ar fi fost învăţător sau notar şi acum trăia din trei pogoane de pământ pe care i le muncea muierea şi copiii. Nimeni nu-şi amintea să-1 fi văzut vreodată la câmp. Cum umbla mereu printre autorităţi, le transmitea dispoziţiile fără însărcinarea cuiva... „Bagă de seamă, cutare, spunea el cu blândeţea aceea a lui din glas sub care zăcea însă ceva neliniştitor, nu vreai să vii la sfat şi să *lichidezi* afacerea-aia. Vino, domnule, şi aranjează lucrurile, preşedintele e supărat, zău, ţi-o spun cu lacrimi în ochi." Dar nu-o văzuse nimeni niciodată vreo lacrimă.

-Ăştia ca ăştia, zise Giugudel cu vocea lui înceată şi ca pe nas - din pricina asta nu prea erau atenţi când vorbea el, însă Moromete era -, dar spuse Ilie al Pinţii că se pune ei pe anu-ăsta. Sta de vorbă cu alde Năstase şi trece Arghirescu, de la sfat, care cu impozitele, referentul încasator, cum îi spun acuma. Fiindcă l-au chemat la raion să-1 ia la rost şi ăsta, ce să zică, zice Şi el, tovarăşe, chiaburii sabotează. Se laudă cum a ieşit el din încurcătură cu vorba asta, spuse alde Geacă şi Dănălache, că ăştia umblă pe-acolo, mă întâlnii eu cu ei. Cică i-a plăcut foarte mult preşedintelui de la raion când a auzit vorba asta şi zice, păi mă, tovarăşe, dacă chiaburii sabotează, noi ce mama dracului păzim aici, ordin scris să li se ia declaraţii că într-o lună vor achita impozitele şi dacă nu, pe ei! Şi trece Arghirescu prin dreptul bisericii şi se opreşte, povestea al Pinţii, nea Năstase, zice, nu ştiu cnm să subliniez mai mult cotoioşenia situaţiei în care, conform ordinelor, o să te punem. Băga-l-aş în mă-sa, zice al Pinţii că

a zis alde Năstase, au ajuns toţi nenorociţii să-mi vorbească ca la uşa cortului. O sută optzeci de mii cică are de plătit.

- Şi tu ce crezi, Giugudel, zise Moromete, că alde Năstase o să dea dosul să plătească?

- Mă, nu ştiu! zise Giugudel. Când aveai tu datorii înainte de război, mai te ciorovăiai şi mai scoteai ăluia ochii cu câte-o mie de lei, acuma...

Adică acuma timpurile se schimbaseră de aşa manieră, că nu mai ştiai dacă un lucru de necrezut, cum era cel care îl privea de pildă pe Năstase, n-avea să fie dus la împlinire fără nici un fel de şovăire.

- Aş vrea să trăiesc s-o văd şi pe-asta! zise Moromete. Cine o să îndrăznească să intre în curtea lui Năstase?!

- Păi nu intrară, mă, astă-iarnă şi îi luară vreo cinci căruţe de porumb? zise Costache. Ai uitat?

- Nu prea îmi aduc aminte, zise Moromete. Şi Năstase n-a zis nimic?

- A zis el, dar cine l-a crezut!...

- Ce-a zis?

- Că n-are! Şi atunci i s-au urcat în pod şi alde Cristache, colectorul, zice da' ăsta ce e? Du-te, domnule, dracului, că-mi mor porcii de foame, cică ar fi răspuns Năstase!... Da' aia bătrână, povestea alde Ilie Brutaru că ar fi visat noaptea dracu ştie ce, că i-a sculat pe toţi din somn şi i-a băgat în sperieţi, cică îl asmuţea pe nepotu-său: Păzea, păzea! Dane, pune mâna pe el!

- Şi crezi tu că Isosică şi Plotoagă or să se ducă ei peste Năstase să-i încaseze o sută optzeci de mii de lei, Giugudel? reluă Moromete.

- Mă, nu ştiu cine o să se ducă, răspunse Giugudel, dar de dus îţi garantez eu că cineva tot se duce.

-Asta, ce e drept, aşa e, recunoscu Moromete, uitasem că mai e şi plutonierul Moise care nu stă el cu tine la discuţie cum stătea săracu Florică, pe unde-o fi, şi-acum îmi aduc aminte când veni el să-1 ia pe alde fi-meu Achim la post şi Achim

taman plecase cu oile la Bucureşti. Da' şi pe Nilă, săracu, a vrut să-1 ia de la premilitară, că îi băgase mâna în gât lui Toderici. A mers şi el cu el până la marginea satului şi zice, du-te, mă băiatule, şi vezi-ţi de treabă, ai noroc că îl cunosc pe domnul Moromete, un om, nu aşa, care nu face să-i iai băiatul la secţie. A! făcu deodată Moromete cu gura plină, semn că distincţia pe care avea s-o facă aproape că nici nu mai intra în discuţie, păi ăsta crezi că se mai uită şi el să vază cine eşti? Eşti chiabur, chit că tu eşti desculţ şi n-ai după ce bea apă, şi imediat îţi face hârtie şi te trimete la raion.

- Mă, da' Ştefan dădu norocul peste el! zise atunci şi Costache al Joachii.

- Da' ce noroc! se răsti Matei.

Nu se mai gândeau acum la Năstase, ci la băieţii lui. Erau încă neînsuraţi, de la Dan fugiseră vreo două, Ştefan nu luase încă nici una, era foarte tânăr, abia se întorsese din armată, pe care însă n-o făcuse ca toată lumea, era printre cei dintâi fii de chiaburi care fusese exclus de la acest drept, în loc să înveţe să mânuiască armele de foc învăţase să mânuiască doar armele albe, lopata, târnăcopul, roaba şi cărămida - dacă şi asta putea fi numită armă albă. Se întoarse într-o bună zi, venind pe jos de la gară, prăfuit, cu lada în spinare, cu sudoarea şiroaie pe gât, dar bucuros că scăpase, deloc îmbătrânit de cei trei ani cât lipsise din sat, ca şi când s-ar fi întors doar dintr-o lungă călătorie. „Cum e, Ştefane?" îl întrebase cel care îl văzuse şi care povestise apoi în sat ce îi răspunsese flăcăul. „Cam albastru, nea Gheorghe", zisese Ştefan uitându-se drept înainte şi ducându-şi cu nădejde cufărul în spinare, ca pe o povară cu a cărei apăsare se obişnuise şi nu credea că o s-o mai poată arunca jos. De atunci de când venise nu mai vroia să ştie de nimic decât de cai care îi plăcuseră de mic şi pe care îi îngrijea de dimineaţă pană seara, mereu era văzut cu ţesala pe ei, sau buşumându-i cu un şomoiog de paie pe sub burtă, să le pună sângele în mişcare şi să fie iuţi şi frumoşi. Şi într-adevăr erau, se ridicau pe

două picioare atât de sus şi nechezau atât de pătrunzător încât ai fi zis că sunt sirepi şi ar putea, luând-o la goană, să te pomeneşti cu ei sărind în zbor peste garduri şi case. Se spunea că dacă n-ar fi fost el să-1 ţină de rău pe frate-său Dan, multe s-ar fi întâmplat în familia lor şi astăzi ar fi fost cu toţii închişi. Era mai ales vorba de o istorie de anul trecut cu vărul lor Vasile (care era aici de faţă şi nu scotea un cuvânt), se spunea că dacă n-ar fi fost Ştefan care să fi ştiut cum să vorbească la anchetă, n-ar fi scăpat Dan.

- Niculae, zise Ilinca din tindă, tată, hai la masă.

Şi o dată cu vocea ei ieşi în pridvor şi apoi începu să coboare treptele Marioara lipoveanului. Se zăpăcise de tot pesemne ca tot nu-şi revenise, fiindcă nu se uită la nimeni trecând pe lângă oameni şi nu dădu, plecând, bună ziua la nimeni.

- Uite, mă, că se făcu târziu, se răsti, scandalizat, Matei Diniir. Hai, mă, încolo d-aici! Hai, Costache, hai, mă Giugudel!

Plecară toţi... Era bine! Dacă ar fi fost rău, le-ar fi spus băiatu-ăsta... Plecară deci încă o dată liniştiţi, aşa cum li se întâmpla de fiecare dată când se adunau toţi patru şi spuneau care ce ştia, celorlalţi, să vadă ce se potriveşte şi ce nu din ceea ce auziseră sau li se întâmplase lor înşile în răstimpul de câteva zile cât trecuseră de când nu se mai văzuseră... Veneau la Moromete cu o nelinişte nedesluşită. Se întorceau acasă cu ea alungată, sau limpezită: aia era.... pe mă-sa, ducă-se, n-au decât să se descurce ăia care au luat grâul de sămânţă cu împrumut... Şi aşa mai departe... Şi în felul ăsta... Iată că Plotoagă n-avea curajul să se lege de Moromete şi dacă nu se lega de el, nu se lega nici de ei... Cât timp?!... Mai rămase în pridvor doar Vasile al Moaşii din Cotoceşti. Moromete intră în tindă.

— Aş vrea să vă spun şi eu nişte aspecte de-aici din sat, zise Vasile. Nu cumva, când aveţi timp...

— Le-ai spus întâi în organizaţie? îl întrebă Niculae.

Vasile, fără să-şi facă mai mare privirea micşorată de soarele care bătea acum din plin în pridvor, tăcu, drept orice răspuns. Şi atunci Niculae ridică puţin glasul şi repetă că de-aia există organizaţie de bază, ca să se discute acolo orice aspecte ar apărea în activitatea oricărui membru de partid. Nu era el, Vasile, membru de partid? Atunci de ce venea el aici în pridvor cu lucruri de-astea? Vasile nu mai zise nimic, îşi puse pălăria în cap şi plecă şi el ca şi Marioara, fără să dea bună-ziua.

X

Despre ce aspecte vroia el să-i vorbească? In orice caz cu Fântână îşi atinsese scopul: cât ajunse la moară responsabilul începu să strige furios la cei care măcinau că unde era cantaragiul Mantaroşie, şi că să se ducă cineva imediat să-1 caute, ca Şi când cei care măcinau ar fi fost salariaţii morii şi nu clienţii ei.

Fiindcă una din mori fusese desfiinţată din lipsă de piese de schimb şi piesele celei desfiinţate le folosiseră la cea rămasă, tot timpul era aglomeraţie la moară. Unde să se fi dus deci omul să-şi macine, în cazul în care ar fi avut chef să nu înghită aceste ţipete? In altă comună? Dar şi acolo puteai să dai tot peste unul căruia să nu-i pese dacă ţie îţi plac sau nu-ţi plac strigătele lui. înainte se întâmplase odată să se strice moara lui Aristide şi atunci se formase un convoi întreg de inşi care şi-au ptis caii la ham şi s-au dus zece kilometri în comuna învecinată decât să macine la morarul celălalt, cu care erau certaţi. Acuma msă, nu se ştie de ce, înghiţeau şi se găsi chiar unul care zise foarte entuziast că se duce el să-1 caute pe Mantaroşie.

— Spune-i să se prezinte imediat la mine în birou, că am treabă cu el, mai spuse Fântână, fără măcar să-i arunce o privire de bunăvoinţă celui atât de dispus să-1 servească.

Şi o luă spre fundul curţii unde avea într-adevăr o odăiţă lângă un şopron, pe frontispiciul căruia scria cu litere mari de păcură: BIROU. Nu era însă nici un birou înăuntru, doar o

masă de brad cu o bancă lustruită drept scaun, cu un sertar ruginit în care responsabilul morii vârî o cheie şi scoase de-acolo un dosar jegos. Trase mai aproape banca şi cotrobăi în sertar după un creion chimic şi desfăcu dosarul, care conţinea bonuri diverse, chitanţe şi tot felul de procese-verbale, toate amestecate varză sub aceleaşi coperte şi se făcură şi mai varză sub mâinile late ale lipoveanului, care căuta ceva. în cele din urmă găsi, şi anume o coală curată de hârtie. O luă, o puse deasupra dosarului şi gemând de efort se aplecă foarte tare asupra mesei şi începu să scrie. Dar trecură mai bine de două ceasuri de când responsabilul buchisea la scrisoarea lui şi Mantaroşie tot nu venea. Ea cântar îi ţinea locul ajutorul de cantaragiu, un băiat sub douăzeci de ani, rudă a lui Fântână, nepot al nevesti-sii, şi care stătea lângă cântar chiar şi când era Mantaroşie acolo. Aşa primise ordin de la responsabilul morii.

Adam Fântână îi spuse să aibă grijă că el se duce prin sat şi dacă vine cumva Mantaroşie să-i spuie să-1 aştepte, să nu plece nicăieri până nu se întoarce el. Şi plecă.

La sfat el găsi oarecare agitaţie (Mantaroşie însă nu era pe-acolo), iar un oarecine îi spuse că se aşteaptă sosirea unuia dintre secretarii de partid de la raion, tovarăşul Sârbu Ion, şi încă a unuia, tot activist la raion, Niculae al lui Ilie Moromete, care o să stea până după treierat.

Adam Fântână se îndepărtă de clădirea sfatului luând-o spre centru, unde erau grupate cooperativa, un M A T . *(meate,* cum îi ziceau oamenii), un cămin cultural şi mai la vale o staţiune de montă. Aici îşi aduceau unii iepele, în faţa unui armăsar voinic şi gălăgios, căruia nevasta tehnicianului, care asista adesea din pragul casei la şedinţele de reproducere - locuiau chiar în aceeaşi împrejmuire cu monta, într-o fostă casă boierească (a Coanei Marica), odinioară frumoasă, astăzi cam dărăpănată - îi vorbea ca unui om, adresându-i îndemnuri să fie mai potolit şi să nu-i sperie pe ţărani cu sforăiturile şi nechezaturile

lui de nebun. Adam Fântână se întoarse însă repede înapoi înteţind paşii şi intră în clădirea sfatului, unde de fapt nici nu intrase, trecuse pe lângă şi se oprise doar în faţa treptelor, unde ascultase informaţiile servite de acel oarecine.

Fântână intră în biroul secretarului unde Zdroncan stătea cu telefonul la ureche şi lua o notă pe care o scria şi o verifica în acelaşi timp citind cu glas tare fiecare cuvânt care i se transmitea.

- Da, punct, fire-al dracu, zî-i mai departe, lua-te-ar dracii, spunea el celui de dincolo.

Zdroncan era al nouălea băiat al lui Traian Pisică, vestit prin nepăsarea totală cu care îşi crescuse el copiii, lăsându-i să facă absolut ce vroiau, să bea, să fumeze, să-şi spargă capetele, să umble cu muieri, să nu se ducă la şcoală, să nu-şi respecte părinţii, să nu se respecte între ei, orice, chiar să meargă şi la puşcărie. Unul dintre ei chiar fusese plimbat prin sat cu cătuşe la mâini, furase o oaie şi o vânduse şi fusese prins, era iarnă, si mâinile la spate ale băiatului se făcuseră negre de ger şi lumea, uitând fapta, îl căina în gura mare, mai ales femeile, cătuşele acelea fiind o nenorocire care nu se mai putea repara cu nimic, în timp ce o oaie, dă-o dracului, o dai îndărăt şi ai terminat... Dar în afară de acest fiu apucător şi de Sfârfâlică, rămas mut şi după ce se făcuse mare, Pisică avusese totuşi noroc cu băieţii lui, se descurcară bine şi fără pământul care nu le revenise la însurătoare, iar unuia din cei mici îi plăcuse chiar şi şcoala şi după ce terminase şapte clase primare îl luase Aristide pe lângă ·l să-1 înveţe secretele scriptelor, prea sătul probabil de secretarul existent, Oprescu, ale cărui beţii ajunseseră, treptat, să nu m ai poată fi comparate decât cu ale lui Fântână. Cu ceva însă tot mai rămăseseră băieţii lui Pisică de pe urma marii libertăţi acordată de tatăl lor: înjurau. Zdroncan cel puţin - de fapt îl chema Fănică, porecla i-o dăduse maică-sa când era mic fiindcă alerga toată ziua prin pat: „mă stai dracului locului, nu mai

zdroncăni blănile astea ale patului, Zdroncane"; şi aşa îi rămăsese numele şi prenumele - ajunsese să înjure aproape la fiecare cuvânt şi dacă cineva se supăra arăta foarte mirat şi se ruga de acela să n-o ia de bună. De fapt, nu se mai supăra nimeni, fiindcă înjurăturile lui erau atât de strâns legate de firea lui care ea aceea unui băiat cumsecade, încât îşi pierduseră de mult înţelesul lor urât şi omul înjurat mai degrabă îşi descreţea fruntea decât se supăra. în privinţa asta, Zdroncan se deosebea total de Cocoşilâ, a cărui fire era departe de a fi aceea a unui om deschis, cum era de fapt Zdroncan.

- Va să zică să-ţi citesc ce-am scris, fii atent, fire-al dracului, să nu zici pe urmă că am greşit eu nota.

Şi Zdroncan începu să citească cu un glas monoton o lungă circulară administrativă şi Fântână auzindu-1 vru să plece, ca şi când ar fi uitat de ce se întorsese. îl căuta pe Mantaroşie şi îl întrebă pe acelaşi oarecine dacă nu-1 văzuse, deşi acela îi spusese o dată că Mantaroşie e la *meate.* Dar secretarul sfatului îi făcu semn să rămâie, cu o gesticulaţie că ceea ce o să audă acum îl priveşte:

- Da, a, arde-te-ar dracii peste urechea aia surdă, să se ceară concursul mă-tii pentru a controla în mod eficace strângerea recoltei sub supravegherea directă a organelor locale, organele...

Urmă o groaznică şi minuţioasă înjurătură... Şi astfel continuă secretarul sfatului până termină toate paragrafele, a, b, c, d, e, f, inventând pentru fiecare noi măscări la adresa celui care îi dicta nota, pesemne un prieten.

- Dă-mi, mă, o ţigare, fire-al dracu', nu vezi ce muncesc eu aicea? zise apoi agăţând receptorul în furcă. Du-te unul şi cheamă-1 încoace pe tovarăşul Isosică, n-oi fi vrând să mă duc tot eu? Vezi dacă tovarăşul preşedinte e la el în birou... Ai auzit, tovarăşe responsabil al morii, citeşte ici şi semnează că ai luat cunoştinţă, ce să-ţi mai trimit o copie, că n-am timp de copii, nu macini în timpul strângerii recoltei fără chitanţă de predare, dă-mi, mă, şi-un foc, fire-al dracu'!

Telefonul târâi absorbind din nou atenţia secretarului la treburile curente. Fântână citi nota, înmuie tocul în cerneală şi semnă pe marginea ei, în colţul de sus şi nu mai ascultă observaţia lui Zdroncan că nu acolo trebuia semnat, acolo se pune rezoluţia, ci jos, sub textul citit... Se grăbi să iasă şi s-o ia din nou spre centru.

- Nu l-aţi văzut trecând pe-aici pe Mantaroşie? întrebă el a treia oară pe unul de-afară.

- Ba a fost, dar a plecat cu Isosică şi cu Bilă la *meate,* răspunse Zdroncan tare, n-auzişi că îţi mai spuse ăla de două ori? S-au dus să bea, lua-i-ar dracii, mai adăugă el, dar se vede de-acolo când vine maşina tovarăşului secretar Sârbu, de-aia!

XI

Se explica deci de ce plecase Mantaroşie de la moară: fiind membru în biroul organizaţiei trebuia să fie şi el acolo la răspântie în centru, alături de Isosică. Era lume multă. Cele câteva zile care îi despărţeau de seceriş, unii le omorau la *meate,* dar nu neapărat consumând ceva, mai mult fumând...

Fântână îi zări numaidecât pe Isosică, Bilă şi Mantaroşie, lângă geam, la singura masă din *meate,* cu o sticlă mare înainte, beau din pahare mici ţuică bună, se vedeau de departe prunele vinete pe hârtia-etichetă.

- Mantaroşie, vin până aici, că n-am timp să stau, plecaşi de la moară şi lăsaşi cântarul singur, nici măcar nu m-aşteptaşi să vin eu.

~ Lasă, că ştie el nepotu dumitale ce face acolo, răspunse Mantaroşie, schiţând totuşi un gest să se ridice.

Dar nu se ridică decât după ce se uită întâi la Isosică.

- Ce este? întrebă cantaragiul şi se opriră amândoi în mica P°iană bătătorită din faţa *meate*-\j\\A.

Avea o sclipire jucăuşă în privirea lui mijindă de moldovean învăţat de mic cu vinuri bune care înmoaie sufletul şi părea

dispus să dea totul pe faţă dacă un duşman mai primejdios l-ar fi înhăţat brusc de guler şi să scape vânzându-i astfel pe ceilalţi, dar nu se sfia în acelaşi timp să se arate şi sfidător, simţindu-se pesemne cu toate cărţile mari în mână.

- Gheorghe, zise lipoveanul, ai auzit ce plănuieşte Isosică?

- Ce să plănuiască?

- N-ai auzit nimic?

- Nu, răspunse Mantaroşie, schimbându-şi brusc înfăţişarea şi având un glas mic şi curat care însemna: „N-am auzit şi sunt mirat şi nici nu cred, dar dacă tu ai să-mi dezvălui şi să-mi dovedeşti cu fapte că Isosică e altfel decât ştiu eu, am să cred şi am să cad pe gânduri". Nu, repetă, el, ce să plănuiască, spune!

- S-au înţeles între ei, Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă, să ne dea pe amândoi afară de la moară şi să vie el în locul meu, iar pe Bilă să-1 ia cantaragiu, zise Fântână cu glas scăzut.

Când fusese de dimineaţă la el, Vasile Cotoceşti nu-i spusese şi cum va decurge redistribuirea funcţiilor rămase libere, el îi spusese doar ce pericol personal îl pândea pe el, şi nicidecum că va fi dat afară Mantaroşie şi înlocuit cu Bilă.

- De unde ştii? întrebă moldoveanul brusc bănuitor, dar nu numai în ceea ce privea spusele lui Fântână, ci şi bănuitor la adresa celor doi pe care îi lăsase la masă, cine ţi-a spus?

- Prea multe vrei să ştiu, îl parafrază atunci lipoveanul pe acel Vasile. Şi tu stai la masă cu ei şi beai! Trebuie, măi Gheorghe, să terminăm odată cu atmosfera din satu ăsta!

- Da, ai dreptate, murmură celălalt, dar nu mai adăugă nimic.

- Las-o dracului de băutură, zise Fântână avansând („auzi cine vorbeşte!" se miră Mantaroşie în gând), nu te mai întoarce la ei şi hai să-i spunem şi lui Niculae Moromete, băiatul ăla, am auzit că a venit şi el şi o să stea aici până după recoltă. Să-i cerem să convoace o şedinţă şi în şedinţă...

- Spune-mi şi mie un singur om care să aibă curajul să ia cuvântul contra lui Isosică, zise Mantaroşie dând din cap supărat mai mult pe Fântână care nu vedea acest adevăr, decât

pe lipsa de curaj generală a oamenilor. Şi reluă: Cine ţi-a spus ţie că Isosică vrea să ne dea afară? Nu pot eu, continuă apoi dându-şi pesemne seama că mai pusese o dată întrebarea aceasta şi nu primise un răspuns care să-i alunge ezitările, n-am eu cum să mă bazez pe spusele unuia sau altuia şi să-i spun lui Niculae cine ştie ce. Nu pot, ţi-o spun sincer, ce-o să zică ăla, visezi cai verzi pe pereţi, nene? Şi te sfătuiesc şi pe dumneata să nu te mai iai după oricine, fiindcă mă mir, Isosică te vorbea de bine, când te văzu intrând zice, ia cheamă-1 pe Fântână să bem câte-un rachiu. Să ştii că mă mir!

- Lasă, măi Gheorghe, văz eu că nu vreai, am să vorbesc cu tovarăşul secretar Sârbu, zise Fântână.

- Vorbeşte, îl îndemnă Mantaroşie aprobând, parcă de aprobarea şi nu de participarea lui avea nevoie celălalt. Vorbeşte, ai tot dreptul, dacă crezi în ideile dumitale, dar să ştii, ţi-o spun, vorba lui Bilă, cu lacrimi în ochi, eşti în eroare.

- Gheorghe, îl strigă lipoveanul parcă fără voia lui, stai puţin, Gheorghe.

Mantaroşie se opri dar nu se întoarse, nu reveni asupra distanţei parcurse şi Fântână o parcurse el înaintând.

- Gheorghe, spuse el în şoaptă, ce ţi-am făcut eu ţie?

Şi se uită la celălalt cu o privire întristată din ochii lui albaştri şi curaţi încă, neobosiţi, de om ai cărui părinţi îl crescuseră în apele bălţilor şi care bălţi îl împiedicaseră să ştie prea multe despre oamenii de prin sate...

Mantaroşie se posomori şi alungă parcă cu mâna o viziune:

~ Mi-ai făcut pe dracu! Nu mi-ai făcut nimic!

- Nici eu nu ţi-am făcut ţie şi, Gheorghe, atunci de ce...

Dar nu mai spuse nimic, se opri ca în faţa unei porţi închise. Mantaroşie se smulse cel dintâi cu hotărâre şi se întoarse şi intră la loc unde îl găsise celălalt mai înainte. Fântână se smulse şi el în aceeaşi clipă cu aceeaşi hotărâre şi o luă înainte pe şosea, dar îndată se văzu că la el hotărârea paşilor nu era susţinută de

o hotărâre dinăuntru la fel de clară, pentru că după câteva zeci de metri parcurşi în acest fel deodată se opri şi după câteva clipe de ezitare o luă înapoi într-o direcţie contrarie, pentru ca după alţi treizeci de paşi să se răsucească iar pe loc şi s-o ia pe un alt drum care se deschidea aici în răspântie în trei direcţii. S-ar fi zis că discuţia cu Mantaroşie îl zăpăcise şi nu mai ştia încotro e moara, spre care se îndreptă de fapt după această împleticeală de beţiv, cum o socotiră cei care îl văzură în acele clipe, spunându-şi unii altora că iar a băut Fântână din spirtul lui „medicinal", şi se învârteşte pe loc ca oaia capie. N-aveau cum să ştie că de la o paralizie a unui picior, care îl lovise pe iarnă, speriat, lipoveanul nu mai pusese nimic în gură, nici medicinal nici din cel obişnuit şi că astăzi era treaz ca orice om.

XII

în acest timp Isosică şi Bilă (cu creioanele în piept) ieşiră fără să plătească şi o luară spre sfat: secretarul Sârbu nu mai venea şi Zdroncan trimisese pe cineva după ei. în drum se opriră un minut în curtea şcolii. Aici, copiii, cu toţi învăţătorii de faţă, erau vaccinaţi şi unii urlau cuminţi şi resemnaţi, trecând prin faţa borcanelor cu ser, cu ferma convingere în urletele lor supuse că nu vor mai trece teferi dincolo.

- Toată lumea la vaccinat, zise Bilă cu blândeţe, deşi nu era nimeni care să nu stea la rând şi să aştepte să ajungă în faţa sanitarilor.

- Mergem, zise Isosică şi îşi duse două degete la pălărie în semn de salut global şi o luă spre ieşire.

Ajunseră apoi la sfat şi intrară în biroul lui Zdroncan. Secretarul, cu capul în hârtii, îşi duse mâna la gură şi tuşi răguşit, apoi se întoarse spre telefonul agăţat ia perete şi, tuşind mereu, ceru drăcuind oficiul.

- Ia citeşte astea, Isosică, fire-ai tu al dracului, să nu zici pe urmă că n-ai ştiut. Citeşte şi semnează. Alo, Broşcoşeştii?

Isosică se uită peste hârtii fără să le citească, se iscăli şi el sus în colţ, alături de Fântână şi ieşi.

- Ascultă, Plotoagă, zise el întâlnindu-1 pe preşedinte pe coridor, dacă îl vezi cumva pe Fântână că vrea să vorbească cu Sârbu ai şi tu grijă, că o să am şi eu grijă, îi dai cu gura şi nu-1 laşi pe-ăla să audă.

- Bine, zise preşedintele, n-ai nici o grijă.

Tocmai se auzea zgomotul unei maşini şi ieşiră pe trepte. Era chiar maşina raionului, *gazul,* şi Bilă şi ţâşnise înaintea la toţi şi se plantase alături deschizând uşa şi ieşindu-i în întâmpinare secretarului. Secretarul nu era singur, îl culesese pesemne pe Niculae chiar pe drum, se dădu şi el jos de pe partea cealaltă împreună cu încă cineva, un ins scurt şi îndesat, cu ochii vii şi cu sprâncenele groase.

- Du-te cu maşina acolo şi pune-o la punct, întoarce-te, că nu stăm mult aici, spuse secretarul adresându-se şoferului. Cât îţi trebuie? într-o oră eşti gata?

- Imediat, zise Bilă care era alături, într-o jumătate de ceas e aici.

Şoferul însă clătină negativ din cap şi îşi tăie stomacul cu palma, adică trebuie să şi mănânce, nu numai maşina avea nevoie de combustibil.

- S-a făcut! Gata, tresări Bilă din nou, urmărind cu o atenţie parcă absentă tot ce îşi spuneau cei doi, fiindcă era vădit că practic nu auzea prea bine, sau trecea sub tăcere această latură a traducerii în fapt a lucrurilor, dar vroia să se audă totuşi în tot momentul că el era acolo, glasul lui, persoana lui, şi gata să facă chiar şi ceea ce nu era cu putinţă, nu i se cerea sau nu era nevoie să se facă.

- Ii serveşti tu micul dejun, Bilă? îl întrebă Plotoagă coborând şi ieşind în întâmpinarea activiştilor.

- Numaidecât, făcu Bilă, şi în ochi îi licări ceva parcă ameninţător şi pe chipul lui negru şi osos apărură broboane de sudoare ca sub stăpânirea unei adânci trude interioare.

Toată lumea ieşise în faţa sfatului. Maşina se răsuci, întoarse şi plecă. Secretarul Sârbu, Niculae şi celălalt intrară în clădirea sfatului şi Isosică şi Plotoagă îi însoţiră în biroul din fund pe uşa căruia scria: *Organizaţia de bază P.M.R.* Bilă intră şi el, deşi Isosică şi Mantaroşie îi făcură amândoi semne de interdicţie şi în acelaşi timp de încurajare, să stea adică afară şi să n-aibă nici o grijă, totul e cum nu se poate mai bine, dar nu e cazul să vie şi el acolo... Bilă însă se făcu că nu înţelege, era doar membru în birou. In acelaşi timp în depărtare se văzu pe drum apropiindu-se silueta voinică şi barba de preot a lipoveanului. Se grăbea să vină şi el să-i întâmpine pe activişti, dar scăpase momentul şi chiar după felul cum nu se mai grăbea nici el, se înţelegea că renunţase la acest gând şi că paşii îl aduceau încoace fără nici o convingere, în virtutea inerţiei.

- Cum stăm cu pregătirea campaniei, tovarăşe preşedinte? intră secretarul direct în subiect, aveţi ceva probleme pe-aici, cum staţi cu batozele? Băgaţi de seamă să nu repetăm greşelile care s-au făcut anul trecut în chestiunea colectărilor. Anul ăsta avem o recoltă bogată, planul trebuie îndeplinit sută la sută. Restanţe aveţi?

- Avem, tovarăşe secretar, răspunse preşedintele.

- Aţi primit circulara cum să se desfăşoare recoltarea şi predarea cotelor?

Isosică se uită cu o mică răsucire a capului la Plotoagă.

- Am primit, tovarăşe preşedinte, am şi luat măsuri înainte să primim circulara, conform instructajului dumneavoastră, răspunse Plotoagă.

însemna că acesta era preşedintele raionului.

- Membrii de partid să fie în frunte la predarea cotelor. Vă luaţi angajamentul să obţineţi chitanţa numărul 1 ? Ai, ce zici, tovarăşe Isosică? zise acum secretarul de partid.

- O luăm, tovarăşe secretar, răspunse Isosică abia stăpânindu-şi vocea flegmatică de siguranţă că vor lua şi răslua chitanţa aceea.

- O luăm, o luăm! confirmă şi Plotoagă cu un glas administrativ şi tocmai de aceea adăugă strecurând un cuvânt care în alte împrejurări avea un înţeles de îndoială: *Credea* o luăm, tovarăşe secretar, fiindcă la noi totul e organizat.

Discuţia continuă în acelaşi fel până se întoarse şoferul cu maşina. Nu existau probleme, toate măsurile fuseseră luate sau se vor lua, totul era sau va fi organizat. Numai cu neghina era ceva, nu ieşeau oamenii s-o smulgă, încolo totul era în ordine, încheie Plotoagă şi se ridicară toţi mulţumiţi, bucuroşi şi satisfăcuţi, ca şi când secerişul şi recoltatul erau ca şi terminate, planul de colectări îndeplinit, ţăranii cu grâul în hambar şi acum puteau şi ei, tovarăşul secretar Sârbu, tovarăşul preşedinte de sfat raional, tovarăşul preşedinte sătesc Plotoagă, tovarăşul secretar de organizaţie Isosică, tovarăşul Cristache colectorul care nu era de faţă, dar care iată-1 şi pe el şi pe responsabilul morii, Fântână, aşteptând afară cu Zdroncan, puteau să răsufle puţin şi să se bucure în voie de rezultatele activităţii lor organizate.

Cu o mână ţinând larg deschisă uşa maşinii, stătea Bilă, cu aerul cel mai decis că le-a aranjat el pe toate, a vorbit el cu tovarăşii ăştia, şi ce era de spus le-a spus el, pe-ăi care i-au făcut iui un bine i-a vorbit şi el de bine, iar pe cei care s-au ridicat contra lui, n-or să mai aibă ocazia să se ridice d-aici înainte fiindcă i-a zdrobit el pe toţi...

XIII

După plecarea maşinii, Isosică nu mai vru să stea de vorbă cu nimeni, deşi atât Plotoagă, cât şi Bilă şi Mantaroşie se uitau la el întrebători: ce facem, mergem iar pe la *tneateî* Ar fi cazul după succesul cu secretarul Sârbu! învăluindu-se în fumul ţigării, secretarul organizaţiei le întoarse spatele drept răspuns şi o luă încet spre casă.

- Lăsaţi-1, spuse Zdroncan tare din biroul lui, prin geamurile deschise, si continuând să scrie, fără să se uite însă afară,

nu vedeţi că se duce să nu-1 ia Ciulea la bătaie cu vătraiul? Lasă că mergem noi, viu şi eu acuma, staţi niţel să termin actul ăsta!

Nu era adevărat că lui Isosică îi era frică de muiere, sau cel puţin nimeni nu auzise şi n-o văzuse pe Ciulea punând mâna pe vătrai. E drept că nici pe Isosică ridicând vreodată mâna la ea, ceea ce era neobişnuit după atâţia ani de când se luaseră.

Fiindcă Ciulea cea bătrână murise, Isosică, la îndemnul fetei, se mutase la ea, să fie ei singuri în casa lor, să nu se certe ea cu soacra, şi Isosică, cine ştie, să se apuce să-i ţină mă-sii partea. Zonzi, singurul frate al Ciulchii, îşi făcuse o casă a lui în altă parte în înţelegere cu ea. Tăbârgel şi Sita nu se supăraseră, dar râmaşi singuri luaseră o fetiţă de suflet, a unei rude, bineînţeles, fiindcă, ziceau ei, aveau să îmbătrânească şi cine să aibă grijă şi de ei, acolo în casă? La rândul lui, nici Isosică nu se supără, fiindcă un copil de suflet însemna un moştenitor şi trebuia deci să i se lase casa după moartea părinţilor adoptivi şi o parte din pământ. înţelegerea aceasta dintre Isosică şi părinţi stinse zvonul că el ar fi fost făcut de Sita cu Aristide şi că toată istoria mamei lui cu Maica Domnului pe izlaz s-ar fi născut în capul ei, speriată de frică să nu afle lumea că a rămas borţoasă de fată mare. La asta ajutase şi plecarea lui Aristide din sat. In casa lui dormeau acum diverşi funcţionari ai sfatului raional sau instructori şi activişti de partid în trecere. Nimeni nu mai ştia unde e acum Aristide, fiindcă i se luase şi restaurantul din Bucureşti, unii spuneau că ar fi închis, alţii că ar fi spion şi ar fi izbutit să fugă peste hotare.

în timp ce stătea la masă, Ciulea îi spuse bărbatului ei ce se mai aude prin sat, acele lucruri care din diferite pricini un secretar de organizaţie cum era el le auzea ceva mai târziu decât le poate auzi o femeie şi uneori chiar „prea târziu". Ciulea făcea parte dintre puţinele fete din sat care absolviseră cursul primar complet, adică şapte clase, şi care ştia să ţină în mână un jurnal şi să-1 citească singură pentru sine, pentru curiozitatea ei şi fără

să facă din asta caz, să arate adică la toată lumea că ştie carte, cum vroia să arate de pildă Bilă cu creioanele lui în piept că ştie să scrie (şi abia că lumea spunea că nu ştie, deşi ştia). Ciulea era asesoare populară şi în fiecare marţi şi vineri se urca într-o căruţă, se ducea la gară, lua cursa de dimineaţă de la ora şase şi se ducea la raion, la tribunal şi îşi ocupa locul la dreapta sau la stânga judecătorului şi stătea nemişcată ore întregi ascultând astfel, împreună cu un alt asesor popular, de astă dată un bărbat, un mecanic de la atelierele de reparaţii din oraş, scurgerea proceselor.

La plecare îi făcea rost Isosică de căruţă s-o ducă la gară, dar la întoarcere nu ştia când vine şi atunci Ciulea se descurca singură, se urca în vreuna de ocazie şi venea astfel acasă. Ciulea ar fi rămas multă vreme o femeie frumoasă dacă de la un timp n-ar fi început să se îngraşe. îi plăcea să mănânce bine, gătea singură după nişte reţete aduse de la oraş şi ea fu prima gospodină din sat care făcu rost pe-acolo pe la raion de o butelie de aragaz şi se lipsi astfel pentru întâia oară în bucătăria satului de paiele tradiţionale, sau de lampa de gătit cu petrol. Casa lor nu era dintre cele mici, dar nu prea avea acareturi, semn că gospodarul nu prea se ocupa cu agricultura şi n-aveau nici vite, nici nutreţuri, Isosică fiind, înainte de a fi fost numai referent la sfat, agent agricol, sau achizitor la cooperativă. Cât fusese flăcău, acelaşi Aristide îl ajutase să câştige bani pe la gară, pe la negustori, stătea la gura magaziilor cu un plaivas la ureche, scria dublele care le dicta negustorul, în timp ce cu mâna stângă rădea dublul ţăranului cu o râzătoare.

- Ei, ia spune, Ciulco, zise el aşezându-se la masă şi gâlgâind un gât de ţuică din sticla mare pusă pe masă lângă mămăliga fierbinte. Tu ce-ai, mă, de te strâmbi aşa? se adresă băiatului.

Aveau unul singur, era pe clasa a patra, Ciulea nu mai putuse rămâne însărcinată după prima naştere. Fusese gata să nroară la a doua, după cum povestea Isosică, căzuse noaptea

în grădină şi îl scârbise până şi pe Zdroncan cu amănuntele acelei nenorociri, pe care Isosică le dădea însă cu un glas speriat şi înduioşat, fără să-şi dea seama că asemenea lucruri nu se spun, aşa de mare fusese mila de muierea lui în acele clipe, să nu moară şi să rămână fără ea.

- Păi nu văzuşi că ne-a vaccinat la şcoală, nu trecuşi pe-acolo? zise băiatul gârâind cu dispreţ că cineva care e tată poate să nu-1 vadă pe fi-său în rând cu alţii aşteptând să fie vaccinat.

- Şi te-a vaccinat şi pe tine?

- Dar pe cine!

- Bravo, mă tilimplă, zise Isosică cu o falsă admiraţie folosind acest cuvânt cu care se adresa el în general de mult tuturor băieţilor, numai el cunoscându-i înţelesul, şi se puse să mănânce pui fript cu mujdei, în timp ce Ciulea nu se lăsa nici ea mai prejos şi topiră astfel toţi trei o mămăligă întreagă cât ai clipi din ochi.

Câinele stătea pe prag şi îi era parcă frig uitându-se ia ei, bâţâia pe picioare şi când femeia îi aruncă un os nici nu se văzu ce se întâmplă cu el, nici nu căzu jos şi câinele nu făcu decât un hap şi îl şi trimise în el între coastele lui tremurânde.

- Astăzi iar s-au strâns la Moromete o grămadă de oameni, zise Ciulea, şi domnul Ilie Moromete iar ne-a înjurat în gura mare, auzea şi lumea de pe drum...

- Ce zicea? se interesă Isosică.

- Zicea că o să vedem noi când n-o să mai fie comuniştii la putere.

- Ce-o să vedem?

- „Când o să-i vadă pe americani colea pe izlaz, a zis el, sarcina mea proprie e să belesc zece comunişti."

- Ie-te-al dracu! exclamă Isosică parcă înveselit de această perspectivă, dar nu prea interesat să se convingă că Moromete spusese cu adevărat acele cuvinte. Şi ăilalţi ce ziceau? Cine mai era?

- Păi era fi-său Niculae...

- Aha, făcu Isosică de astă dată cam uimit, va să zică era şi el de faţă? Şi n-a zis nimic?

- N-a zis. Era Nae Cismaru, Matei Dimir, Costache al Joachii, Giugudel, Cârstache, era şi Vasile...

- Era şi Vasile? Ei mânca-ţi-aş ochii, Doamne, era şi Vasile care va să zică! Şi n-a zis nimic domnul Vasile?...

Asta era în sfârşit un lucru care merita să-1 auzi.

- Nu, n-a zis nimic, nici el nici nimeni care mai erau acolo. A fost întâi de dimineaţă pe la Fântână, l-a văzut Aneta lui Dănălache.

- Văd eu, zise Isosică reflectând, că trebuie să trecem de la pariuri la fapte. Pe mine nu mă interesează considerentul că din punct de vedere că fiul lui e activist la raion noi trebuie să închidem ochii şi să nu raportăm parridului cine întreţine aici o agitaţie contrarevoluţionară. N-are decât să-1 apere pe urmă fi-său. Eu îl arestez.

- Nu numai pe el, zise Ciulea mai domoală, ca şi când ar fi vrut să-1 apere pe Moromete.

- Nu, eu pe el îl arestez, fiindcă una, el îi strânge la el şi al doilea mi-a spus mie Zdroncan, rânjind, că niciodată nu voi avea eu cu Plotoagă curajul necesar ca să-1 arestăm pe Moromete.

- De ce n-aţi avea curajul? se interesă Ciulea.

- Păi de-aia, că fi-său e cine e... Dar el mai vrea să spună eă nu numai din pricina asta, şi aşa, că ne-ar fi ruşine...

- Are dreptate, zise Ciulea, nu trebuie să te bagi într-o chestie ca asta.

- Am pariat, răspunse Isosică fără nici o urmă de înverşunare. Eu pe-o vadră de ţuică că îl dobor pe fiu-său, Plotoagă pe una de vin că îl ridică pe tat-său. Dar nu pariul mă interesează. Eu trebuie să-1 arestez, să nu mă pomenesc cu Fântână ◦ raportează el la raion de atmosfera nesănătoasă pe care o urtreţine Moromete în sat şi atunci cad eu foarte prost...

- Ai dreptate, zise Ciulea pe gânduri.

- Şi altceva? reveni Isosică.

- Alde Ilie al lui Troscot, veneam ieri de la raion şi el venea de la gară cu căruţa şi-i zic: „Ia-mă şi pe mine, nea Ilie!" dar el, „Te iau eu, dar caii-ăştia mănâncă şi ei ovăz". „Păi tot te duci acasă", îi zic. „Da, dar năduşeala care le~o scot în spinare, dacă te iau şi pe tine, face exact două trăişti cu ovăz."

- Ie-te-al dracu! exclamă Isosică din nou înveselit parcă de capacitatea aceluia de a calcula exact sudoarea cailor lui. Şi? Ce-a mai zis?

- Pe drum prindem din urmă doi tractorişti în salopete, mergeau pe jos şi veneau spre sat sau doar treceau, că n-au vrut să spună (nu erau tractorişti, erau securişti, ofiţeri de la raion, îi cunoşteam) şi când i-am văzut, aşa, numai de-a dracului, îi spun lui Vasile: Opreşte-te să urce şi tovarăşii.

- Şi? făcu Isosică.

- A oprit, ce era să facă?

- Şi n-a mai zis nimic?

- Ce era să zică!

Povestind, Ciulea trăsese de câteva ori cu urechea spre uşă şi Isosică se miră:

- Ce este?

Tânăra femeie nu răspunse, dar îi porunci băiatului:

- Mă, ai mâncat? Ei, ia du-te şi te joacă. Apoi după ce rămaseră singuri: Fântână i-a dat azi la prânz poştarului un plic către raionul de partid, şi pleacă cu şareta la gară abia pe la cinci, după-masă doarme. Mi-a spus nevastă-sa: „Fă, zice, dacă mi-aţi ajuta să cumpăr şi eu o butelie de aragaz îţi spun un mare secret".

Zicând acestea Ciulea luă de pe poliţă un plic şi i-l întinse bărbatului.

- L-am dezlipit eu la aburul mămăligii, îl lipesc pe urmă la loc cu gumă arabică; citeşte şi ai să vezi; mă uitasem să nu vie aia după el înainte să-l fi citit.

Isosică pufni din ce în ce mai vesel şi ar fi fost greu de spus ce îl bucura mai mult, abilitatea muierii lui sau păţania expeditorului, începu să citească cu voce tare, cu pauze şi exclamaţii de uimire.

- „Tovarăşe prim-secretar Ghimpeţeanu («ie-te-al dracu!»), astăzi 28 iunie a.c. a venit la domiciliul meu Vasile al Moaşei, membru P.M.R. şi mi-a declarat următoarele că tov. Isosică secretarul organizaţiei cu preşedintele Plotoagă membru şi în birou cu cumnatu-său Zdroncan secretarul sfatului, cu Bilă membru P.M.R., responsabil *Adus* şi cu cantaragiul meu Mantaroşie, membru în birou organizaţiei P.M.R. care li s-a alăturat, vor să mă destituie şi asta n-ar fi nimic. Dacă partidul hotărăşte eu mă supun bucuros («ie-te-al dracu!»), dar vor să mă scoată de hoţ să-l puie pe Mantaroşie să-mi sustragă din convoiul care va pleca la baza de recepţie recent cu uiumul de cereale 3 (trei) saci pe care să-i pitească în pădurea Cotigeoaia, Şi ei să vie cu miliţianul din partea opusă, să oprească convoiul Şi să controleze după borderou («Hm!»). Constatând lipsa a trei saci, să-mi încheie proces-verbal de sustragere din avutul obştesc Şi în felul acesta să pună ei mâna pe moară s-o jefuiască, să introducă irimicul şi să înşele lumea la cântar («Ce vorbeşti mă!»). Când l-a întrebat odată cineva pe Plotoagă când era el la moară, ce e cu irimicul, el i-a răspuns da' ce te interesează, bă, pe tine («uite la el al dracului cum le născoceşte!»). Tovarăşe Prim, eu v-am mai spus dumneavoastră anul trecut că ei vor sabota gospodăria colectivă să nu ia fiinţă şi dumneavoastră mi-aţi spus baliverne, nu e adevărat aşa şi acu' eu îmi declin °rice răspundere dacă partidul nu mă vrea, eu nu insist («Păi nu insista, fi-ţi-ar barba a dracului, cine te pune să scrii scrisori?»). Singur am rămas pe poziţie când s-a constatat că oamenii adunaţi de Isosică să se înscrie în colectiv nu vor şi am strigat fraţilor, cine vrea, să rămână cu mine în sală. N-a rămas nimeni, au ieşit toţi, numai eu am stat zadarnic cu mâna ridicată şi la

prezidiu Isosică i-a dat cu cotul lui Plotoagă să se uite la mine şi să-şi bată joc («Păi dacă ai fost bou! Ai crezut că-ţi merge figura»). Tovarăşe prim, eu mai mult nu vă spun, că e şi cu campania şi sunteţi ocupaţi dar am conştiinţa curată şi martori pe Vasile al Moaşei şi o să iau şi pe alţii când o pleca convoiul ca să vă convingeţi."

Şi scrisoarea se încheia cu o urare la adresa partidului şi era semnată Adam Fântână, P.M.R., responsabil al morii din comuna Siliştea-Gumeşti. Isosică vârî hârtia la locul ei în plic de astă dată fără nici o urmă de veselie, iar Ciulea o lipi ia loc şi o puse pe poliţă.

- Nu pot să înţeleg, zise Isosică, de unde ştie Vasile acesta toată operaţia!

- De! zise şi Ciulea, nici eu nu pot să pricep. De ce, ăla care i-a spus, i-a spus tocmai lui Vasile şi nu direct lui Fântână. Fiindcă de spus i-a spus unul din ei, Plotoagă, Zdroncan, Bila sau Mantaroşie. Să-i luăm pe rând: Plotoagă nu putea, fiindcă şi el vrea să nu mai fie Fântână acolo, Zdroncan e cumnatu-său; Bilă îi vrea locul lui Mantaroşie... Mantaroşie să-i fi spus?

- Să zicem, dar de ce nu i-a spus direct? E clar că aici s-a întâmplat ceva care, dacă mă gândesc bine, nici n-ar trebui să mai dorm până nu aflu ce e. Ce caută Vasile aici? strigă Isosică izbind cu palma în masă.

- Aşa este, zise Ciulea rânduind prin diferite cuie şi policioare vasele pe care le spăla şi le ştergea. Două lucruri sunt rele aici, cine dintre voi i-a spus lui Vasile şi de ce tocmai lui Vasile.

- Ciulco, spuse Isosică într-un târziu ridicând ochii spre ea şi privind-o lung şi cu admiraţie, ca pe-o preoteasă a secretelor, tu n-ai putea să afli ce e aici?

- Ba cum să nu, spuse Ciulea, dar cu o condiţie!

- Las-o dracului de condiţie, spune numai dacă poţi.

- îţi spun că o să mă interesez şi până la urmă aflu absolut tot. Dar cu o condiţie...

- Ei, spune condiţia.

- Să-1 iai pe frati-meu, Zonzi, cantaragiu.

Isosică se încruntă, dar repede ridică fruntea şi spuse că asta n-o să se poată, că o să bată la ochi şi ce-o să zică lumea, dar Ciulea parcă nici nu-1 auzi şi nici nu insistă, dar nici nu luă altă vorbă. Femeile nu prea au obiceiul să-şi argumenteze dorinţele şi nici nu prea le aud pe cele care li se opun. Dar au aproape totdeauna în mână mijloacele de presiune. Şi Isosică înţelese.

- Bine, zise el, dar află cât mai repede. Mă calcă pe ceafă când mi se întâmplă să orbecăiesc cu mâinile înainte în întuneric!

XIV

După masă Niculae se îmbrăcă şi ieşi din curte cu paşii decişi ai celui care pleacă în sat chemat de tot felul de treburi. Ilinca se luă după el şi îl prinse pe podişcă.

- Niculae, şopti ea.

- Ei, ce este?

- Unde te duci?

Niculae se uită îndelung pe cer ca şi când ar fi depins de starea timpului dusul lui încotro avea de gând, apoi se uită lung înspre partea dreaptă a şoselei, pe lângă gardurile a căror potecă da, după douăzeci-treizeci de case, în fierăria lui Iocan, unde lucra acum unul din băieţii lui, chiar se auzeau dintr-acolo slabe piuituri, îndepărtate, ca o părere. Niculae se uită brusc în pământ şi se posomori, în timp ce gândul îi relua mişcarea îndreptandu-i privirea în partea opusă a şoselei, care ducea *devale,* se vedea ţărâna albă printre şirul de salcâmi şi podişti cu stănoage pană jos la pod, unde se făceau două uliţi la dreapta şi la stânga, prima mai mică urcând spre măgură şi apoi spre cimitir, a doua Jttai lată, spre vale, unde era râul şi trecerile spre izlaz.

- Mda, făcu Niculae fără grabă şi abia în clipa când avu această exclamaţie, se văzu că toate aceste mişcări şi uitături, împreună cu acest *mda* care vroia să spună că lucrurile sunt ele

încâlcite dacă stai să te gândeşti, dar nici mintea care le vede aşa nu se sperie cu una cu două, erau curat Moromete, cu care Niculae, în mod ciudat, semăna la fire, dar nu şi la faţă, care era în întregime a mamei.

- Ei, făcu soră-sa batjocoritoare, ce văzuşi?

Drept răspuns Niculae se urni din loc şi o luă spre pod.

- Unde zici că te duci? repetă Ilinca.

Niculae merse câtva timp pe lângă garduri, după care răspunse ironic, fără să se uite îndărăt:

- La ailaltă, în vale!

Alboaica stătea într-adevăr în valea satului cu o grădină distanţă de gropile pe lângă care şerpuia râul şi se intra la ea printr-o uliţă pe care n-o foloseau decât ea şi încă un vecin. Era, timp de trei anotimpuri, plină de ierburi grase şi de puieţi de salcâmi care o ţineau veşnic în întuneric şi răcoare, în timpul căldurilor.

Când intră în curte, Niculae văzu de departe casa împrejmuită cu meri şi prispa de lut cu stâlpi vechi şi cu scară înaltă şi în mijlocul bătăturii pe Alboaica. Ea întoarse capul în felul acela al ei care o făcuse pe maică-sa să-i spună că e *poancă,* un cuvânt născocit de ea pentru felul cum fata ei, când se uita undeva, nu întorcea liniştită faţa într-acolo, ci parcă o arunca, pentru ca după aceea să şi-o ducă îndărăt sau chiar într-o direcţie cu totul opusă, cu aceeaşi mişcare. Nu-i stătea deloc rău Alboaicii uitătura aceasta a ei pornită parcă dintr-un elan de bucurie pe care anii şi atâţia copii câţi îi născuse nu-1 stingeau, ţinându-1 subjugat şi acum pe Albei al ei care toată ziua era prin sat cu tesla în mână să câştige şi să-şi ţină familia.

- Mamă, strigă ea, uite-1 pe Niculae!

Şi în aceeaşi clipă surpriza îi smulse nu numai aruncarea înapoi a capului spre casă unde pesemne era mama, ci şi un soi de încântare speriată, că îşi dădea seama de ce a venit el şi cine ştie ce-o să iasă acum de-aici. In ce-o privea, orice s-ar fi întâmplat era bine, fiindcă ea n-a avut şi n-o să aibă nici de aici înainte nici un amestec în hotărârile mamei ei, n-avea atâta putere asupra ei ca s-o îndemne în vreun fel sau în altul.

Catrina Moromete ieşi întâi pe prispă, dar apoi nu mai putu să stea să aştepte şi se dădu jos şi o luă spre băiat, călcând cu acel mers ezitant al mamelor în astfel de clipe când li se turbură cu adevărat mintea cum nu li se întâmplă în nici o altă împrejurare a vieţii, căci rămân totdeauna pe deplin stăpâne pe ele, chiar şi în faţa morţii părinţilor, şi cu atât mai puţin în faţa flăcăilor când sunt fete sau în faţa altarului când sunt mirese. Rar se văd însă printre ele care să-şi ţină firea în faţa copilului lor ajuns bărbat:

- Niculae, mamă, zise ea cu o astfel de voce tărăgănată că se umplu parcă tot aerul de dragostea ei fără margini şi nu mai era în văzduhul alb de iunie loc pentru astfel de cuvinte şi repetă, Niculae, mamă, adică ea şi el, mai mult nu se mai putea spune.

Şi când se apropiară de tot unul de altul ea îi luă mâna dreaptă şi începu să i-o sărute, în timp de Niculae îşi apropia faţa, fără să se oprească, silind-o astfel să meargă alături de el Şi să renunţe la alte gesturi pe care dacă i le-ar fi încurajat ar fi sfârşit prin a cădea în genunchi înaintea lui.

- Ei, mamă, o luă Niculae repede, parcă ar fi vrut să speculeze aceste clipe ale ei de părăsire şi să-i smulgă astfel făgăduiala că se întoarce acasă, ia să-mi spui mie acum, tu de ce ai plecat de-acasă, că ştiu de ce ai plecat şi îţi dau dreptate, dar de ce nu te-ai întors, fiindcă aici nu-ţi mai dau...

- Niculae, mamă, zise atunci Catrina parcă tânguindu-se Şi ai fi putut crede auzind-o că ochii îi înoată în lacrimi şi de aceea glasul îi e aşa de sugrumat, când de fapt nici o lacrimă nu se zări apoi sub genele ei în timp ce îi răspunse fiului. Niculae, mamă, cum să te oprească el, maică, pe tine să urmezi la Şcoală numai ca să le cumpere ălora pământul îndărăt şi să ne dea pe noi afară din casă? De ce să facă el asta?

- Mamă, dar el n-a făcut, a vrut doar să facă.

~~ Ba a făcut, ani de zile a umblat pe la munte cu gândul ăsta.

- Bine, mamă, exclamă Niculae râzând, dar sunt copiii lui, trei copii, cum ţii tu la noi, care ne-ai făcut, n-are şi el dreptul să ţină la ai lui?

- Eu nu zic, mamă, să nu ţină, dar când am venit la el demult, când nu vă născuserăţi voi, şi i-am spus, mă, tu ai trei băieţi, ăştia când se fac mari mă dau afară din casă, ce-ai de gând? Eu la tine nu stau, dacă nu treci casa şi pământul şi pe numele meu. Bine, o să-ţi trec, zice, n-ai nici o grijă. Şi nu mi-a trecut, Niculae, şi am vândut şi-un pogon de pământ pe timpul foametei după războiul ălalalt, că o aveam pe Tita şi pe Ilinca şi mi-era frică să nu moară de foame. Şi le-am dat să mănânce şi la ai lui, că nu puteam să nu le dau... Mă, zic, trece-mi măcar o jumătate de pogon pe numele meu, să fie jumate-jumate, lasă, zice, că i-l dau fetii când s-o mărita, adică Titei. Abia când fu de te dete pe tine la şcoală vându două pogoane pe care pe urmă le cumpără la loc, să-i aducă pe-ăia îndărăt, iar Titei când se mărită nu-i dădu nimic. Spune şi tu, maică, ăsta e om? Să nu-l laşi singur şi să moară cu păcatele în spinare?!

- Da, dar nu înţelegi că îi faci Ilinchii rău, taman acum când îl găsi şi ea pe aviatorul ăla de la aerodrom? zise Niculae.

Aici interveni Alboaica dându-şi cu o mişcare de încântare extremă capul întâi într-o parte, apoi în cealaltă şi zise că aşa i-a spus şi ea, măcar până se mărită Ilinca şi pe urmă n-are decât să stea aici, dacă nu-l mai poate suferi.

- Dar i-a căşunat rău pe el, Niculae, zise ea mai departe aproape râzând, deşi nu era nimic de râs aici.

- Nu pot, Niculae mamă, să mă mai uit la el, zise Catrina parcă şi ea curioasă de acest fenomen. Să nu-l văz în ochi. Şi nici Ilinca să mai stea acolo: eu am pătimit cu ea şi dacă nu mă ascultă, dau pământul ei didă-tii!

- Fugi de-aici, mamă, şi nu mai vorbi aşa, că Niculae o să creadă că eu te îndemn, Doamne fereşte, exclamă Alboaica şi de astă dată rămase cu capul cu uitătura puţin poncişă, de unde îi venise pesemne mamei ei cuvântul de poancă cu care o poreclise.

- Dar ce sunt eu, mă-sa sunt sau o miloagă de pe drum să mă rog de ea! continuă Catrina cu aceeaşi voce duioasă pentru Niculae, dar neîmblânzită pentru bărbat şi fiică.

- Bine, mamă, zise iar Niculae uitându-se acum în sus printre salcâmi, semn că nici el nu putea trece peste ceea ce nu înţelegea, dacă mie nu-mi pasă de ce mi-a făcut tata, cum de îţi pasă ţie? Dacă eu m-aş plânge aş mai zice, dar eu nu zic nimic, şi ca dovadă că e aşa, e că nu mai mi-a plăcut să fiu învăţător, că aş fi putut să fiu după război. înţelegi?

- Lasă că ştiu eu, zise mama cu o voce din ce în ce mai dură şi mai întunecată. Dacă te duceai la şcoală mai departe, n-ai fi luat-o pe urmă contra Domnului Cristos.

- Unde m-ai văzut tu că am luat-o contra Domnului Cristos? zise Niculae râzând.

Alboaica începu şi ea să râdă şi mama, încolţită, nu mai zise nimic şi câteva clipe rămase tăcută şi cu o expresie încremenită.

- Lasă asta acum, porunci Niculae, dacă vrei să mai viu pe-acasă de-aici înainte, fă cum zic eu şi nu-i strica Ilinchii măritatul. Şi cu tata vorbind, ori îţi trece casa şi pe numele tău, ori dacă nu, îi spun că nici eu n-o să mai viu să-l văz şi n-are decât să rămână singur şi să-i cheme pe Paraschiv şi Achim de la Bucureşti. Vrei aşa?

- Nu, mamă, zise Catrina cu o voce blândă dar neînduplecată, nu-ţi amesteca tu tinereţile cu păcatele noastre, cine d-a spus să vii?

- Nu mi-a spus nimeni, am venit pentru treieriş, cu treburi.

- Şi cât stai?

Niculae spuse cât.

- De ce nu stai tu aici la didă-ta Mariţa?

Aşa deci! Niculae se ridică supărat, plecă, ajunse acasă şi se repezi fără milă la tatăl său; să-i spună ce i-a făcut el mamei de ~a născut ura asta în ea, fiindcă nu se poate să fie numai istoria eu dusul lui la Bucureşti, altceva mai grav poate s-a întâmplat.

Ce? Moromete avu nevoie de un timp destul de lung ca să se dezmeticească. Apoi zise:

- Păi, nu ştii?

- Nu! zise Niculae, de unde să ştiu!?

Şi se pregăti să asculte. Moromete se pregăti şi el să-i spună, dar apoi se întâmplă ceva de necrezut. Deodată el începu să nu mai vrea să spună, se posomori, îşi lăsă de câteva ori fruntea în pământ, pentru ca în cele din urmă să rămână tăcut de tot. Semăna în clipele acelea cu un bolnav care s-a însănătoşit, dar n-a scăpat neatins. Cu toate străduinţele lui, Niculae nu scoase de la el nici un cuvânt de părere de rău, sau de recunoaştere că le-ar fi greşit cu ceva... Nu zicea nimic şi puteai să crezi că da, se gândise, îi trecuse prin cap să le facă rău, sau dacă nu chiar rău, pur şi simplu nu-i pasase, trecuse peste toţi fără să dea socoteală cuiva şi îşi urmărise gândul aşa cum vrusese el. Tăcea şi îşi ţinea fruntea în jos ca un vinovat, dar se vedea că în sinea lui nu se simţea aşa, dar nu era nici senin. Era o tăcere fără scăpare. Fiindcă pe urmă ridică privirea şi, redescoperind lumea, Niculae se pomeni cu el că ia altă vorbă; cu veselie, cu îngrijorare sau cu vechea lui uimire, dar fără să fi răspuns la ceea ce se aştepta de la el.

- Mă, exclamă el, fata asta a lui Niculae al Niculii!

- Ce e cu ea, tată? întrebă atunci Ilinca, zgâindu-se pe drum să vadă şi ea ce era cu fata acea care într-adevăr tocmai trecea pe lângă garduri fâţâindu-şi fusta.

- Picioarele ei, zise Moromete, trece porcul cu jijeu printre ele.

Asta însemna că fata acea a lui Niculae al Niculii avea picioarele aşa de eurbate în afară, încât porcul, căruia i se pune de obicei la gât jijeu să nu poată trece printre spărturile gardurilor, printre picioarele ei putea totuşi trece. Ilinca chicoti înainte să-şi dea seama că Niculae aştepta de la el un răspuns. Şi pe chicotul ei, Moromete părăsi locul, se sculă şi o luă încolo

spre grădină. Nehotărât, se întoarse în mijlocul bătăturii. Acuma ce să fac, părea să spună, încotro s-o iau, spre poarta de la grădină, sau spre poarta de la drum? Paşii i se mişcară şi în cele din urmă o luă spre cei doi salcâmi care străjuiau ieşirea din curte. Iar Niculae rămase cu privirea după el până ce nu-1 mai văzu. Ai fi zis că nu se întâmplase nimic dacă n-ai fi ştiut că nu era nici o lună de când acest om paşnic şi înţelept alergase cu parul după muierea lui, urlând la ea să se ducă din târla lui.

- Ce făcuşi, Niculae? şuşoti Ilinca apropiindu-se.

Adică ce-a făcut cu mama, a izbutit s-o facă să-i vină mintea la cap? Dar Niculae nu înţelese şi se dezvinovăţi învinuind:

- Eu, ce făcui?! Voi, ce făcurăţi! N-aţi putut, tu şi cu Tita, să-i ţineţi de rău mai din timp?

- Nu ştiu, dădu Ilinca din umeri cu nepăsare. Mie să-mi dea partea mea de pământ şi să nu dea Dumnezeu să mă stric şi cu băiatu-ăsta din pricina lor, că...

Şi nu-şi termină vorba, nici măcar nu vroia să se gândească la ce s-ar mai putea întâmpla în asemenea caz.

- Ce stai, zise ea, du-te după el.

Adică mai era vorbă că nu trebuie lăsat să tacă şi să se ferească?

- Aşa face şi cu noi, nici nu-ţi dai seama cum te păcăleşte: tu îi spui şi el tace şi odată îl vezi că ia altă vorbă.

Niculae se dădu jos din pridvor şi din drum se uită apoi să vadă încotro o luase taică-său.

- A intrat la Iocan, Niculae, spuse Cârstache din curte, unde dregea un **patul** de porumbei.

XV

Soarele trecuse de cealaltă parte a şoselei, printre salcâmii mi Cârstache. Era parcă amiaza după-amiezii. Umbrele gardurilor şi ale caselor începeau să crească spre răsărit, după ce câteva ceasuri stătuseră pe loc. Nu se ştie de ce la ora aceea se vedeau mereu pe drum fete sau muieri tinere, după a lui

Niculae al Niculii apăru acuma una însărcinată. Nu mergea pe poteca de pe lângă garduri, mai ferită, ci pe cea de pe marginea şoselei, în plină lumină, cu burta înainte, fără nici o sfială. Se şi vedea copilul în ea rău pus, parcă de-a curmezişul, te mirai că n-o durea... In spatele ei, parcă pitindu-se, una veselă, se opri, îi dădu bună ziua lui Niculae şi îi şopti ceva. Niculae murmură un răspuns şi tânăra femeie îşi văzu apoi mai departe de drum, sărind sprintenă şanţul şi luând-o acum pe lângă garduri, cu aerul că trupul ei nu ştie nimic din ce-a făcut capul, ce i-o fi spus lui Niculae, iată, şi-1 leagănă cu nepăsare în mers şi simte din plin bucuria de a sări un şanţ fără să mişti o pietricică din locul unde laba desculţă a piciorului a atins ţărâna pământului.

- Bună ziua, nea Ilie, i se auzi apoi glasul subţire şi cântat, fiindcă într-adevăr Moromete se întorcea acasă şi tocmai se întâlnea cu el.

Nici Cârstache şi nici Niculae nu-1 văzuseră când se apropiase pe lângă garduri. Venea cu oarecare grabă, ca omul prins într-o treabă pe care ca s-o facă trebuie să umble de colo până colo până îi dă de cap. Niculae îl lăsă să treacă şi în curând se auzi uruind poliţa de deasupra uşii... Căuta ceva, cine ştie ce îi trebuia...

- Lasă mai bine să dregem altceva mai greu de reparat, zise Niculae când Moromete se dădu jos de pe scară şi ieşi din nou pe poartă.

Se luă după el. Moromete nu înteţi şi nu-şi micşoră paşii, totuşi se opri deodată nedumerit.

- Tu ce treabă oi fi zicând că ai încoace? Sau n-ai nici o treabă?

- Cu tine, zise Niculae, nu se poate discuta decât de pe poziţii de forţă?

- Adică cum? se miră Moromete. Vreai să spui că o să ma forţezi tu pe mine?

- Eu nu vreau să te forţez, dar pot să mă pun pe o poziţie de forţă şi atunci să vedem ce-ai să faci.

- Ei, pune-te, zise Moromete.

- Uite, n-o să-ţi mai trimet banii. Şi să ştii că nu glumesc oricât de bună inima crezi tu că am!

Moromete nu şovăi, dar ridică sprâncenele; nu-i plăcea totuşi ce auzea şi se vedea că îşi dă seama că Niculae nu glumeşte.

- Noroc, nea Ilie, zise unul grăbit trecând pe lângă ei cu o nuia verde subsuoară; noroc, Niculae!

- Bine, zise Moromete. Dar fă-mă să înţeleg ce vreai tu?!

- Hai cu mine până la mama, zise Niculae.

- Bine, zise Moromete, hai.

Şi se întoarseră din drum şi o luară devale. Moromete arăta foarte senin şi mergea cumâinile în buzunarele din faţă ale pantalonilor şi cu paşi rari şi lungi. Asta era la el semn că, fără să fie îngrijorat de ceva, era totuşi preocupat, dar parcă în mod plăcut şi singura dificultate era o anumită alegere care trebuia făcută din mai multe lucruri deloc rele. Deodată pufni într-un fel de râs care era mat mult o înduioşare pe care o prelungi cu dări din cap de protest că nu a putut cuiva să-i treacă prin cap că...

- Ei! zise Niculae.

- Să zici tu, că... Hm... Auzi... Păi, mă, Niculae, crezi tu că dacă aşi putea eu să înham căişorii mei colea şi să fac nu zece, câte făceam altădată, cinci, hai trei, drumuri la munte, aşi mai avea eu nevoie să-ţi cer? Sau tu crezi că eu îţi cer fără să am nevoie?!! zise el parcă s-ar fi pomenit trăsnit că la asta nu se gândise.

Şi se opri în mijlocul drumului uitându-se la fiu să-şi dea seama dacă nu cumva era adevărat. Dar Niculae nu se opri şi Moromete trebui să se mişte din loc şi să-1 ajungă din urmă.

- Eu nu ţi-am spus că aşa o să fac, zise Niculae. Eu te întreb ce s-a întâmplat între tine şi mama de aţi ajuns în situaţia asta Ş* tu iai altă vorbă profitând de faptul că nu poate să-ţi smulgă nimeni vorbele cu cleştele din gură. Nu e o modalitate de a rezolva o problemă.

- Bine că venişi tu cu alte modalităţi, zise Moromete cu un glas cât p-aici să te facă să crezi că într-adevăr se bucura de posibilitatea asta. Noroc, bă Stane, răspunse el unuia care se apropiase şi trecuse pe lângă ei cu nişte paşi atât de regulaţi că ai fi zis că drumul de unde vine şi se duce el nu are nici început nici sfârşit şi n-are deci rost mergând pe el nici să mergi iute nici să te precipiţi. Araşi alea patru pogoane care ieşiră prost cu porumbul pe ele? mai întrebă Moromete.

- Le arai, zise celălalt (şi răspunsul lui nu veni imediat).

- Şi ce puseşi în loc? mai zise Moromete.

Intre timp, celălalt, cu mersul lui nezgâlţâit, se îndepărtase mult şi i se vedea turul pantalonilor mişcându-se în ritmul adormitor al paşilor. Era prea departe ca să mai răspundă şi timpul se scurgea în urma lui în valuri de aşteptare pe care nu le tulbura nimeni. Iar în urma lui rămânea o enigmă: într-adevăr, ce pusese el pe cele patru pogoane ale lui pe care le întorsese?

- .. .pe mă-ta cu spinarea aia a ta lată cât o uşă, după ce că eşti surd, eşti şi mare! mai zise Moromete fără să-şi micşoreze cine ştie ce glasul, încât te apuca frica să nu fi auzit cumva ăla şi să se întâmple ceva cu totul neplăcut.

- Tot porumb, răspunse atunci celălalt foarte distinct, dar fără să fi ridicat glasul.

- Fiindcă îmi spuse al lui Niculae al Pinţii că ai pus otavă, zise Moromete strigând. E bine că l-ai pus tot porumb, fiindcă acuma o să se facă, atunci când venişi şi araşi tu în primăvară căzuşi pe seceta aia! şi de-aia nu-ţi crescu.

- Deşteptu de fi-meu! se mai auzi în dosul spinării celuilalt, tot aşa, fără să fi întors vreo clipă capul sau să-şi fi schimbat o secundă ritmul paşilor.

După care nu se mai auzi nimic şi Moromete, care între timp se întorsese cu trup cu tot spre cel cu care schimbase aceste cuvinte, reveni cu faţa spre fi-său.

- Avem de mers undeva, zise Niculae fără bunăvoinţă. Mergem acuma la mama. Dacă vrei să poţi să stai de vorbă cu

oamenii pe care îi poţi întâlni pe drum, fă în scopul ăsta un drum special şi distrează-te.

Moromete se opri pe loc alarmat, ameninţând astfel că dacă fiul continuă să se poarte cu el în felul acesta, s-ar putea, cu orice risc, să nu mai meargă acolo unde se duceau. Dar Niculae nici măcar nu se uită şi din nou Moromete trebui să-1 prindă din urmă.

- Cu toate că s-a dovedit că a fost în detrimentul meu, continuă Niculae, nu pot să nu recunosc că nu-ţi stătea deloc rău pe vremea când ai câştigat atâţia bani că ţi-ai cumpărat la loc cele două pogoane vândute după fuga lui Paraschiv, Nilă şi Achim. Toată activitatea ta de-atunci avea la bază o idee greşită! Şi te purtai foarte urât. Crezi că nu se poate să devii activ decât pe baza unei idei greşite?

- Păi uite, aţi venit voi cu idei bune, zise Moromete prompt, ne-aţi interzis orice mişcare, nici până la gară nu poţi să te mai duci cu o căruţă că şi găseşti un miliţian acolo care te caută sub cergă.

- Acuma mergem la mama, repetă Niculae.

- Şi nu putem şi noi să vorbim aşa ca doi oameni...

- Cum să nu. De ce nu treci casa şi pe numele mamei? Dacă asta îţi cere ea, ce te costă, crezi că mai are acum nevoie Paraschiv de ea, când o are pe-a lui? Tu ţi-ai cumpărat la loc cele două pogoane, ai un lot întreg, în timp ce mama a vândut un pogon pe vremea foametei de după primul război şi a mai vandut pe urmă încă unul ca să am eu bani de cărţi şi de taxe. Pentru aste două pogoane nu face un loc de casă? La ce te gândeşti, că s-ar putea să vie Achim în sat şi să se apuce iar de plugărie şi ai vrea să-i dai casa? Foarte bine, dar cine vă împiedică să vă faceţi în cazul ăsta tu cu mama alta alături şi să trăiţi liniştiţi?

~ Locul ei, zise Moromete, l-am vândut lui Tudor Bălosu Sa ^ ţin pe tine la şcoală.

- Nu-i adevărat, rosti Nicuiae indignat. Mă mir cum poţi să spui o asemenea minciună. Cu cine crezi că vorbeşti? Locul ăla era al Guichii, în timp ce curtea e destul de mare s-o împărţiţi în două şi unde e acum grajdul să dărâmaţi şi să vă faceţi o casă nouă.

- Mă Niculae! Mă Niculae! strigă Moromete deznădăjduit, tu crezi că eu nu vreau?! Mâine, domnule, mă duc la sfat şi îi trec şi casa şi locul pe numele ei inclusiv! Dar crezi tu că asta e?

- Asta e! afirmă Niculae fără înconjur. Fă tu chestia asta şi ai să vezi că asta e.

- Păi atunci, zise Moromete oprindu-se şi dându-şi pălăria pe ceafă, ce mai căutăm acolo, hai încoace spre sfat să facem actul.

Adică, era vorba numai de-atât, în ceea ce îl privea, socotea intrarea aceasta în domeniul simplităţii practice a vieţii drept cel mai precar lucru care se putea închipui, era gata oricând să facă tot ceea ce se cerea de la el.

- Nu, zise Niculae, asta e o altă modalitate de a te abate din drum (se uită la ceas), mergem întâi la mama şi pe urmă de-acolo, dacă mai avem timp, mergem şi pe la sfatul popular.

- Mergem, conveni Moromete cu o tristeţe duioasă, abia simţită şi ochii mari deschişi îi înotau parcă în nişte lacrimi care nu se scurgeau, dar care nu-i înecau mai puţin vederea. Mergem, Niculae, zise el cu glas mic şi curat, ca să nu se bage pesemne de seamă ceea ce îl copleşea pe el în clipele acelea, mergem unde zici tu, întâi la mă-ta şi pe urmă, dacă nu mai avem timp, mergem mâine la sfat, că e timp şi mâine...

Aproape că nu se putea îndura acest glas şi aceste cuvinte cu duioşia lor asemănătoare unei rugăminţi voit inocente ca să nu sufere pedeapsa teribilă care se pregătea sub ochii lui înspăimântaţi. Niculae însă mergea înainte cu privirea ţintă la ceva care numai el ştia ce era, şi nu băga de seamă şi nu i se păru foarte ciudat nici glasul şi nici supunerea atât de totală, de neînţeles a tatălui care primea tot ce i se spunea.

- Dacă zici tu că aşa e bine, continuă el, zic şi eu ca tine, poate ştii tu ceva...

- Ce spui, tată? zise Niculae, cu glasul celui care n-a fost atent fiindcă n-a auzit bine.

- Zic că poate, că e bine aşa cum zici tu, să nu-ţi închipui că ai venit şi tu pe la noi, ai văzut sau ţi-au spus fetele astea ce s-a întâmplat şi n-am ascultat şi de vorba ta. Să trăieşti, Anghelache... Uite, plecai şi eu cu băiatu-ăsta prin sat...

- Ia-1 la secere, nea Ilie! zise acel Anghelache voios.

Moromete redevenise între timp stăpân pe sine şi se uită dintr-o parte la fiul său: dădu din cap ironic arătându-1 pe cel care trecuse:

- Acuma eu ăstuia, după teoria ta, nu trebuia să-i mai răspund la ce-a zis, fiindcă mă împiedică să merg!

- Nu să mergi, să ajungi, zise Niculae.

- Adică cum, zise Moromete cu o dorinţă sinceră de a înţelege. întrucât mă poate împiedica cineva să ajung unde mi-am propus dacă...

- N-am timp să-ţi spun şi nici nu mă interesează, îl întrerupse Niculae, mai bine gândeşte-te ce-o să-i spui mamei când o să te întrebe de ce ai gonit-o de-acasă, nu că stai la taclale cu alde Anghelache!

- Cine a gonit-o de acasă!

- Tu ai gonit-o, răspunse Niculae, fiindcă una e să spui nişte vorbe care poate să nu-ţi placă şi alta e să te prefaci bolnav ile întregi, ca să poţi pe urmă să pui mâna pe par şi să te iai după ea ca s-o goneşti. Astea sunt faptele, n-ai cum s-o cârmeşti orice ai zice şi asta trebuie să rezolvi, nu altceva.

- Mă copilule, exclamă iarăşi Moromete, de astă dată însă mai ferm, dacă din pricina vorbelor s-ar fi întâmplat tot ce ştii, nebun să fiu eu şi să nu fac orice ca să nu fie aşa. Dar nu e vorba de vorbe!

- Dar despre ce e vorba? zise Niculae cu acel glas plin de siguranţă pe care îl avem întotdeauna când suntem încredinţaţi

că întrebarea noastră va rămâne fără răspuns. Mama se întorsese de bine de rău acasă, şi nu zice nimeni să-ţi fi părut bine de fapta ei, dar era acasă, şi era acasă *în dreptul ei,* ai înţeles vreodată lucrul ăsta? Mie să-mi răspunzi direct la întrebare.

- Am înţeles, că nu e aşa mare filozofie ce spui tu, zise Moromete supărat. Dar...

Şi nu mai completă şi restul gândului. Niculae aşteptă.

- Ei, zise el în cele din urmă, vezi că de fapt n-ai înţeles bine despre ce era vorba? înţelegi abia acum, dar atunci nu ţi-a trecut prin cap că n-ai dreptul să recurgi la forţă. Să te văd acum cum te descurci.

XVI

Ajunseră şi intrară în curtea Alboaicii. Ca şi mai înainte Mariţa era tot în bătătură şi îi văzu nu pentru că se uită la ei, ci pentru că prin mişcarea pe care o făcea capul pe gâtul ei zărea tot timpul totul şi nu se putea petrece nimic chiar şi în spatele ei fără ca ea să nu-şi dea seama în aceeaşi clipă:

- Mamă, strigă ea, păzea, a venit tata în petit.

Ii convenea să râdă, vroia parcă să spună că Albei al ei n-avea s-o gonească niciodată de-acasă orice i-ar face. Catrina fie că nu se aşteptase să-1 vadă pe omul ei venind după ea chiar în aceeaşi zi în care venise Niculae, fie că nu ştia ce să mai facă văzându-1 că se apropie de prispă, rămase câteva minute lungi ca năucită, timp în care toată lumea se aşeză pe-aproape. Alboaica aduse nişte scăunele mici pe care le puse pe jos printre troscotul verde, care la ei se apropia până la marginea de lut a prispei. Dar apoi Catrina îşi reveni, se ridică fără veste de la locul ei şi pieri în casă prin tinda deschisă. Să fi fugit astfel fără să spună nimic? Moromete se uita în pământ mohorât.

- Mamă, strigă Niculae încet, să ştii că stăm aici şi te aşteptăm.

Alboaica, parcă râzând, îşi dădu capul pe spate cu o mişcare de parcă s-ar fi ferit de-un fluture care zbura prin preajmă şi zise în şoaptă:

- Lasă, Niculae, că iese acuşi. Apoi adăugă şi mai şoptit: Dar să ştii, tată, că nu e de-a bună, mai bine o mai lăsaţi şi veneaţi peste vreo lună...

- De ce peste vreo lună? zise în clipa aceea Catrina prin geamul deschis al odăii.

Se vedea că se drege în oglindă şi când ieşi chipul ei, sub o broboadă nouă, arăta ca para focului iar din ochi îi scăpărau lumini verzi.

- Ce cauţi aici? zise ea rămânând în picioare pe prispă, adresându-se bărbatului care stătea jos pe scăunel, afară în curte! Să nu stai tu aici în faţa mea şi să vii cu Niculae după tine! Hai, afară din curte! Şi dacă Niculae ţine cu tine şi îţi caută în coarne, să plece şi el! N-am nevoie de feciori care umblă contra Domnului Cristos şi îndeamnă lumea să nu se mai ducă la biserică.

Stătea mereu în picioare şi din când în când îi dădea îndărăt pe tată şi pe fiu cu dosul palmei, cu mişcări care n-aveau în ele nici o ştiinţă a efectului, dar erau totuşi cumplite, fiindcă arăta in clipele acelea tot atât de tânără şi pătimaşă ca şi una de treizeci de ani care avea de mult bănuieli că viaţa ei e greşită, dar i-a trebuit totuşi o dovadă a trădării, ca să rupă cu cel care totdeauna a înşelat-o.

- Tu, zise ea dându-şi odată cu vorba braţele îndărăt, ca o pasăre gata să zboare sau să atace, azi dacă ar veni feciorii, azi ne~ai arunca pe drumuri. Că nu-ţi ajunse că fugiră cu caii şi cu oile şi sparseră lada şi luară din ea banii cu care trebuia să meargă Niculae la şcoală!

- Pe unul din ei, măcar, zise Moromete, iartă-1, c-a murit. ^u m ai rămas doi; unul e bolnav şi o să moară şi acela maine-poimâine. De cine ţie mai frică?

- Mai bine ai fi murit tu, spuse Catrina cu mintea rătăcită. Că eu cu ei n-am nimic, i-am crescut şi m-am trudit cu ei şi i-a bătut Dumnezeu după păcatele lor, dar tu...

Vroia adică să spună că el a rămas nepedepsit şi că trebuia deci să moară şi el pentru ca astfel să ispăşească. Ea era singura care n-avea nici o vină şi deci nimic de ispăşit, deci singura care merita să trăiască.

- Mamă, rupse Niculae tăcerea încărcată de aburii înfierbântaţi de ură care otrăvise numaidecât tot aerul din jur şi era greu de văzut cum se mai putea vorbi mai departe fără să fie împrăştiaţi de cineva cu hotărâre. (Moromete tăcea hotărât, şi nu ştia dacă venise aici cu gândul ca să rabde sau să dea lupta în faţa lui Niculae şi să încerce să câştige în felul acesta.) Uite, mamă, zise Niculae cu un glas care arăta că era singurul care putea să păstreze aici o judecată limpede, deşi necoaptă şi poate neştiutoare. Tu ai fi vrut ca tata să moară şi, din câte am înţeles eu, el chiar a vrut să-ţi facă pe plac şi s-a pus pe pat şi n-a vrut să mai mănânce. (Aici Niculae îi aruncă Alboaicii o privire, şi sora lui vitregă înţelese că nu trebuia să râdă.) Cine din sat de la noi sau chiar şi din alte sate ar fi fost în stare să facă una ca asta? Că până la urmă tata n-a reuşit, asta e adevărat, dar şi tu te-ai grăbit să-1 laşi să se chinuiască singur şi ai vrut s-o iai şi pe Ilinca după tine. Cred şi eu că lui tata i-a pierit atunci cheful să moară de dragul tău.

în clipa aceea Moromete se agită pe scăunel şi deodată se ridică în picioare. îl trânti fără să vrea, bâjbâind din mâini şi împiedicându-se în propriii genunchi până porni împleti' cindu-se şi făcând totuşi paşi mari. Ce era cu el? Nu cumva e adevărat, gândi Niculae, ce i-am spus eu mamei doar în gluma* ca să-i arăt că nu e nimic de lăudat nici fapta ei, care la drept vorbind nu prea se deosebeşte de a celor mai rele muieri din sat când ajung şi ele la astfel de răscruci ale vieţii? De ce fugea el iarăşi şi nu stătea aici să meargă până la cap? Putea să fi adevărat acest lucru de necrezut, că nu vrusese să mai trăiască? Dar de ce oare? Se simţise el aşa de tare chinuit de remuşcări? Sau într-adevăr răutatea răzbunătoare a mamei îl împinsese atât de departe? Oricum, chiar dacă nu se gândise să moară, bine nu-i făcuse, prin urmare ştia singur să ispăşească şi nu trebuia să vie ea mama să-i dorească sfârşitul, când el se ţinea mereu aşa de voinic şi mintea lui era atât de vie!

- Tată, strigă Niculae cu glas răguşit, tată!

Dar el nu se oprea şi mergea din ce în ce mai dezordonat şi Niculae fugi după el şi îl ţinu.

- Tată, zise Niculae, unde pleci fără mine? Cum ne-a fost vorba?

Moromete se opri şi glasul tânăr care îi pronunţa numele îl făcu să-şi adune în sine patimile răscolite cum îşi adună un cal puterea să se oprească înainte de a-şi trânti călăreţul. Se descotorosi cu blândeţe de braţul băiatului şi îşi continuă mersul, acum regulat şi sigur de sine. Niculae îl urmă.

- E i , zise Moromete pe uliţă, ai văzut şi tu? Că vii şi-mi spui că de ce nu fac şi nu dreg. Uite, am făcut şi-am dres, spune şi m acuma dacă asta merită să se mai numească femeie, că e mă-ta şi n-ar trebui să-ţi spun aşa. Ca să vezi şi tu cum e, am zis ca tine să viu să stau de vorbă. Păi crezi că ai cu cine? Nu vezi că nu e în toate minţile? Lumea e plină de nebuni, mă mir că se mai încape!

- Da, dar tot trebuie să-i treci jumătate din locul de casă, zise Niculae mohorât. Trebuia să faci chestia asta demult. De ce n-ai făcut-o?

Moromete nu răspunse şi nici Niculae nu avea aerul că ar mai fi doritor să afle de ce. Totuşi continuă:

~~ Pune-te în locul ei, de la început de când noi nici nu eram trăieşte cu gândul că într-o zi s-ar putea ca Paraschiv s-o arunce pe drumuri. Cât timp a văzut că nu ţii nici cu noi nici cu ei, mai fost cum a mai fost, dar pe urmă tu te-ai apucat şi te-ai

dus la Bucureşti... De ce te-ai dus? Sau în orice caz, de ce te-ai dus cu căciula în mână, când din contră, ei trebuia să te primească pe tine smeriţi, că doar ei erau vinovaţi. Când colo, tu le-ai dat tot! exclamă Niculae cu o nedumerire împrăştiată şi cam absentă, din care nu lipseau însă unde reci de neînţelegere.

Ajunseseră la capătul uliţei şi Niculae o coti spre văgăuni, şi nu îndărăt spre casă, cu o înfăţişare nemulţumită şi iritată. Moromete făcu acelaşi lucru. Ii trecuse duioşia aceea tremurătoare cu care venise, nu era nici un ceas, mai înainte, la Alboaica.

-Aţi fost şase copii, zise el crezând că Niculae nu mai avea mai multe de spus. N-am putut să mă rup în şase părţi că m-aş fi rupt şi aş fi zis, na ţie cutare, na şi ţie cutărică, tu ăsta du-te la şcoală şi studiază, tu Paraschive ia şi te însoară cu Manda lui Bobârlache, tu Nilă aranjază-te şi tu cum te taie capul cu ce-ţi dau, tu Achime ia-ţi oile şi fă ce vrei cu ele, voi, fetele astea, vedeţi cu ce vă mai dau eu şi cu ce că mai vine de ia mă-ta arăniţi-vă şi voi pe-acolo prin târla ăluia cu care o să vă măritaţi!. .. Iar eu părintele să ajung la mila voastră, să mă trimiteţi de la unul la altul cu mămăliga în mână, că n-o să am cu ce s-o mănânc. Ei, chiar dacă făceam aşa, tot n-aţi fi fost mulţumiţi!

- Sigur, de-aia păstrezi tu lotul numai pentru tine, ca să n-ai vorbe! zise Niculae sarcastic. De ce nu le-ai dat lui Paraschiv, lui Nilă când trăia şi lui Achim partea lor, dacă zici că de draguî lor te-ai dus după ei la Bucureşti?

- Ca să-1 bea pe-acolo cu muierile! zise Moromete la fel de sarcastic.

- Care muieri? Când începu Paraschiv să-şi facă economii pentru casă, nu mai era vorba de nici un fel de muieri.

- De unde să ştiu eu? făcu Moromete sumbru. Câte n-au început ei, şi n-au dus nici una la cap!

- Dar nu despre asta era vorba, zise Niculae cu un glas mai înalt şi mai curăţit de o împotrivire ascunsă care nu întârziase să apară câtva timp la adresa tatălui, când îi auzise primele cuvinte în uliţă, după ce plecase împleticindu-se de la Alboaica. Când te-ai dus la Bucureşti aşa cum te-ai dus, i-ai arătat mamei că n-ai de gând să te ţii de cuvânt. Ce-ai fi vrut atunci să facă ea în cazul de faţă, să bată din palme? Acum ai să-i treci din locul de casă.

- De ce, că vreai tu? zise Moromete foarte mirat.

Niculae tăcu o vreme în faţa acestei reveniri neaşteptate. în cele din urmă pufni cu nepăsare, deodată străin de toate acestea:

- Nu pot să sufăr oamenii care nu e un ceas de când au promis un lucru şi pe urmă uită despre ce e vorba.

- Ba asta s-o crezi tu că am uitat, răspunse Moromete şi el cu aceeaşi nepăsare cu care vorbise fiul. Ca să nu ziceţi că am gonit-o pe mă-ta de dragul ălora de la Bucureşti, trec jumătate din locul de casă, dar nu ei, ci Ilinchii şi cu condiţia expre să nu-i spui nici tu, nici Ilinca până la moartea mea. Şi nici să-i mai văd picioarele prin curte de-aici înainte.

Şi cu acestea Moromete se răsuci brusc cu faţa spre sat şi o luă singur pe drumul de întoarcere, fără să se uite dacă fiul avea de gând să-1 urmeze. Niculae nu-1 urmă, se îndreptă şi el în acelaşi timp, grăbit, ocolind văgăunele pe acele poteci care duceau tot spre sat, dar cu totul în altă parte.

XVII

Ce putea să răspundă Marioara, fata lipoveanului, dacă ar fi fost întrebată unde se duce în ziua aceea când plecând de la surata ei, Ilinca lui Moromete, o pornise pe drum? încotro se ducea? Fiindcă un om sau o fată într-un sat trebuie să se ducă undeva dacă picioarele li s-au urnit din loc şi au început să calce pământul. Poate să meargă la apă, la fântână cu o găleată, sau se poate duce undeva departe, în altă parte a satului unde are ° rudă; şi aici mersul e ghicit de toată lumea, e rar, *aşternut*. Se poate duce până colea peste drum, la cineva cu care are

puţină treabă, sau fără treabă; şi atunci mersul e liber, gata să mai piardă cu altcineva timpul destinat să-1 piardă cu cel la care se gândise de la început; şi afară de sărbători când toată lumea părăseşte casa şi se strânge ba pe marginea şanţurilor, femei şi bărbaţi deopotrivă, sau la horă şi la plimbări prin pădure, băieţi şi fete tinere, un om într-un sat nu se mai poate duce nicăieri unde să fie văzut şi să nu ştie ce e cu dusul lui şi ce rost are. Este cunoscut şi mersul nenorocirii, când un bărbat trece cu capul gol pe drum, cu nişte paşi rari şi cu fruntea plecată şi tăcut, strivit parcă de fâlfâitul morţii care i-a intrat în curte şi i-a răpit fie copilul, fie mama bătrână, sau chiar femeia încă tânără... Mersul acesta însă *nicăieri,* tărăgănat, care fu văzut în după-amiaza aceea cu câteva zile înainte de seceriş al Marioarei lui Fântână, stârni vorbe pe tot parcursul lui... „Ce e cu asta? Unde se duce?" Şi trecută de o casă silueta fetei era zărită din curtea cealaltă şi după câteva clipe lungi de tăcere se auzea şoapta în liniştea zilei: „Uite-o şi pe Marioara lui Fântână, de unde o fi venind?" Şi nu trecea mult şi se auzea şi altă voce: „Asta le-a terminat pe toate, se duce acuma să joace!" „Ce-aveţi cu ea, s-o fi ducând şi ea pe la vreo fată!" o apăra câte-un glas de femeie. „Pe la vreo fată n-ar fi nimic, răspundea bărbatul, să nu nimerească ea în altă parte." Unde ar fi putut nimeri? Se auzea protestul scârbit al muierii, amestecat cu râsul scurt al celui fără măsură la vorbă. Din altă curte ţâşni chiar întrebarea curată, plină de interes, a unei surate care nu-şi arăta însă faţa.

- Unde te duci, Marioara?

Marioara tresări, se uită într-acolo şi timp de câţiva paşi nu zise nimic. Pe urmă răspunse tare, foarte răspicat şi explicativ.

- Mă duc la pădure după bureţi.

Da, asta ar putea fi adevărat, plouase puţin azi-noapte şi puteau fi căutaţi bureţi, mare minune să-i găseşti însă după o ploaie atât de mică şi care nici nu se ştie dacă o fi ajuns în

pădure... Dar puteai să-i cauţi, bureţi, sau melci, sau chiar peşte, dacă te mai duceai cu cineva, cu o plasă să dai pe la fundul râului, aici la intrarea în pădure, sub deal. „Se duce ea după bureţi, cum mă duc eu acuma, de Sân-Petru, după iepuri", se auzi alt glas, ca şi când de Sân-Petru vânătoarea de iepuri ar fi fost la fel de lipsită de noimă ca şi mersul pierdut al acestei fete.

Pe urmă Marioara ieşi din sat şi scăpă de sub ochii oamenilor. Ajunse în Valea Morii unde se vedea podul cel vechi de lemn, cu schelăria lui care în singurătatea care năvălea parcă din pădure asupra râului, părea, împreună cu o cruce şi o fântână de prin apropiere, la fel de veche că s-ar fi zis că e părăsită dacă jgheabul ei uriaş cu scoarţa de muşchi crescut din coaja fostului copac din care fusese făcut n-ar fi arătat că vitele şi poate oamenii continuau să bea din ea. O rămăşiţă a unor timpuri de mult uitate, singura mărturie că în acest sat au mai trăit şi alţi ţărani şi că cei din prezent vor pieri într-o zi cu toţi şi numai astfel de urme cum sunt podurile, fântânile, crucile, făcute de mâna lui, sunt o mărturie de om, restul, pădurea şi ierburile existând şi singure, iar casele şi drumurile fiind mai mult decât acestea din urmă ameninţate de târnăcopul care le dărâmă sau le desfundă.

Marioara coborî încet pe spinarea domoală a micului deal in coasta căruia curgea râul şi ajunse, trecând pe pod, în poiana de lângă marginea pădurii. în depărtare se vedea albia râului cotind lin, cu apă bogată, printre sălcii plângătoare şi ierburi înalte. Soarele bătea din plin peste lăstăriş şi era linişte mare. Pădurea se întindea dincolo de lăstăriş plină de răcoare şi umbră. Când Marioara trecu podul un strigăt din lăuntrul pădurii răsună ca dintr-o casă uriaşă al cărei acoperiş era cerul. Marioara se opri şi se uită într-acolo, cu mâna pe frunte şi cu Privirea sticlind. Se auziră glasuri limpezi foarte apropiate. Un gomot puternic de cai, trecând vijelios peste pod, îi întoarse Privirea înapoi şi curând caii zburară prin faţa ei şi pieriră în

adâncul pădurii. O clipă doar zări fâlfâind cămaşa albastră a călăreţului pe fondul verde-crud al lăstarilor şi după aceea nu se mai auzi decât tropăitul care se depărta sporindu-şi enorm viteza din pricina ecoului care dubla repede cele opt răpăituri de copite peste pământul bătătorit. Apoi tropăitul păru că se domoleşte şi se îndepărtează, dar reveni cu forţă sporită parca de sub pământ şi umflându-se din ce în ce, până ce deodată se stinse de tot şi linistea recăzu.

Soarele cobora deasupra pădurii şi părea mai puternic decât era în înaltul cerului, lumina mai tare, văile mici şi câmpia îndepărtată zăceau scăldate în lumina coborâtă jos, încă albă, deşi galbenul din ea putea fi ghicit în strălucirea aparte a unor ierburi, în reflexul apei, sau în umbrele sălciilor răsturnate cu capul în jos în dreptul gâldaelor adânci unde râul îşi încetinea scurgerea şi îşi sporea adâncimea şi suprafaţa. Marioara reveni parcă indecisă, intră sub pod şi după ce rătăci cârva timp pe sub stinghiile lui de dincoace de apă, pline de cuiburi de rândunici şi pânze uriaşe de păianjeni, o luă încet înainte pe albia râului pe o potecă de sub mal. Poteca făcea o buclă de-a curmezişul malului înalt, ajungea jos şi acolo dădea în altă potecă, chiar lângă apă, pe un mal mai jos, plin de ierburi cu firul subţire şi roşu, ardeiul şerpilor. Faţa apei strălucea ca argintul, iar de o parte şi de alta, pe maluri parcă ardea un foc rece. Marioara îşi scoase sandalele şi intră în apă, într-un loc unde curgerea râului se subţia şi se vedea la fund pietrişul alb, trecu pe malul celălalt şi se încălţă la loc. După o vreme de mers intră din nou în apă şi trecu iar pe malul celălalt, ca şi când spre locul încotro vroia ea să se ducă nu se ajungea decât aşa. Ocolind valea cu o mişcare largă, albia râului o lua acum pe la marginea pădurii, pregătindu-se pentru un drum lung. într-o parte se înălţa pădurea, iar în cealaltă zarea fără sfârşit a câmpiei. Grânek creşteau până aproape de mal şi nimic nu se mai vedea sub cerul albicios în afară de ele, nici un pom, nici o ridicătură, doar

soarele singuratec deasupra şi cerul înecat în lumină. Undeva în pădure, prin apropiere, se auziră din nou glasurile de la început şi bălăcărit de apă. Râul, ocolind pădurea, intra pesemne în ea şi băieţi sau poate şi fete se scăldau sau prindeau peşte cu plasa. Marioara trecu râul şi o luă într-acolo printr-o potecă. După câtva timp de mers se făcu deodată o poiană largă şi se văzu din nou râul oprit aici parcă definitiv, atât de mare era gâldăul în care se împotmolise. Nici poiana nu era dintre cele obişnuite, din ea se vedea în depărtare, dincolo de râu, un crâng şi cariere de piatră, văgăuni de unde se lua pietriş pentru bătături, nisip şi pământ humos de cărămizi - îşi căscau, aceste văgăuni, de departe gurile lor roşietice cu muşuroaie albe; acolo era şi cimitirul animalelor, din apropiere putea fi văzut greabănul uscat sau capul mare al vreunui cal, sau mai mic al vreunui câine.

Undeva înapoi, se vedea printre copaci casa lui Valache şi dincolo de ea fosta primărie, acum sediul sfatului popular, iar m vale, spre râu, se zărea roata bulgărească cu care îşi uda Valache grădina lui de zarzavat. într-adevăr se prindea peşte Şi cineva îşi scălda caii, iar pe mal făceau zarvă câţiva copii printre care şi flăcăi mai mari şi câteva fete de prin apropiere, k strigau de prin fundul grădinilor mamele să vină acasă că au treabă, nu e vremea acuma de stat la gâldău. Marioara se apropie şi se uită şi ea în apă, unde două muieri îmbrăcate în pantaloni trăgeau de o plasă cu apă până aproape de subsori.

- Ai prins ceva, ţaţă Mariţo? zise Marioara.

- Am prins ceva, zise femeia după câtva timp şi se apropiară de mal şi vărsară pe mâl, broaşte groase, mormoloci şi nici un PŞte> nici măcar de sămânţă.

~~ Au prins mai mult de-o grămadă, spuse un flăcău care ·tătea p꜀ vine pe creasta dealului şi trăgea din ţigare cu aerul ·ă mai bine s-ar duce acasă cele două muieri şi ar lăsa apa în P·ce. Vasilico, zise el mai departe uitându-se neclintit la

nădragii rotunzi pe care apa îi lipea pe trupul muierii, ce-a spus nea Ilie al tău când te-a văzut că ai băgat-o în nădragi?

- Mă, ăsta al lui Udubeaşcă, Gheorghe, când oi băga eu mâna în nămol şi ţi-oi da una în ochi, ai să vezi tu ce-a spus.

Nu arăta prea grozav Gheorghe al lui Udubeaşcă, desculţ şi cam gălbejit cum era şi cu cămaşa ruptă în spinare, dar el nu părea să se fi văzut vreodată cu ochii lui.

- Păzea, Gheorghe, îl preveni una din muieri cu un glas binevoitor şi matern, fiindcă Vasilica aceea se şi aplecase în apă şi ţinea în mână nămolul să dea în el.

Dar nu dădu, îl lăsă în apă şi îşi văzu de plasă. Mai încolo se zărea pe mal peste ceva negru o cămaşă albastră a celui care, în mijlocul apei, îşi spăla cu multă ardoare caii. Era Ştefan al lui Năstase din Cotoceşti.

- Uitaţi-vă la Vatică şi Sora cum vin cu săpăligile pe umăr, băgă de seamă un flăcău care stătea lângă cel numit Udubeaşcă şi care arăta şi mai băţos decât acesta, n-avea nimic rupt pe el, iar în lobul urechii stângi îi strălucea un nit de argint de forma unei mici steluţe. Vatică, strigă el, mă, tu ştii că Gheorghe al lui Udubeaşcă mi-e frate?

- Ce vorbeşti, unde l-ai găsit? zise Vatică de departe cu un glas subţirel şi cu un suflu slab, dar bucuros că era întâmpinat astfel de un flăcău cum era cel cu nit în ureche, pesemne mai ceva decât alţii şi în orice caz decât cei de acolo.

- Că, răspunse celălalt, l-ar fi găsit pe-al lui Udubeaşcă undeva într-un pat, îi dădea lui (lui Vatică adică, al lui Boţoghină) cu ceva în cap, şi spuse cu ce, o denumire restrânsă a ceva cunoscut numai de ei: cu ştremeleagul. Sora îşi ţinea fusta cu o mână şi trecea uitându-se în jos la apă, iar Vatică venea în urma ei trecând prin apă fără să-şi ridice izmenele, şi se uita spre mal cu un zâmbet încrezător... Când ajunseră lângă ceilalţi umărul pe care ţinea flăcăul săpăliga i se arcui lin spre pământ şi o data cu unealta se aşeză şi el jos pe-o parte, sprijinindu-se în cot. Arăra trudit, dar zâmbea mereu, cuprins de nu se ştie ce fericire

lipsită de sens, dintre cele uşor de stins printr-un cuvânt sau printr-un gest. Ceea ce se şi întâmplă: cel cu nit la ureche îi făcu cu cotul lui al lui Udubeaşcă şi ăsta apucă brusc marginile pălăriei lui Vatică şi i-o trase astfel pe ochi. Fără să se supere acesta îşi dădu pălăria la loc şi protestă:

- Stai, mă Gheorghe, că-mi rupi pălăria!

Nu se ştia de ce nu crescuse ca lumea şi nu se însurase băiatul lui Boţoghină, avea peste douăzeci şi cinci de ani şi arăta ca de nouăsprezece. Unii spuneau că ar fi luat boala de la tat-său, dar nu-i auzise nimeni tuşind sau văitându-se. Se ştia doar ce-i răspunsese el lui Fântână anul trecut când venise la el să-1 înscrie în gospodăria colectivă. „Mai bine mănânc mămăligă cu cenuşă decât să mă înscriu acolo!" Ca şi când cine ştie ce avere ar fi pierdut dacă se înscria acolo, cele două pogoane care îi rămăseseră de la taică-său (soră-sa Irina plecase din sat de la paisprezece ani, când mai trăia încă Boţoghină, care o ajutase să intre într-o şcoală la Bucureşti).

- S-au făcut roşiile, Vatică? întrebă o muiere din gârlă.

- De mult, răspunse Vatică.

- Cât îţi dă pe zi Valache?

Vatică vru să răspundă, dar din nou Gheorghe acela al lui Udubeaşcă îi trase pălăria pe ochi, de astă dată mult mai tare, încât muşamaua veche a pălăriei se rupse şi prin ruptură i se văzu lui Vatică părul răvăşit. El muncea acolo la grădină şi sta în soare şi pălăria lui era cam arsă, nu ţinea de joacă. Se făcu roşu de necaz, îşi smulse pălăria din cap şi trântind-o alături de săpăligă izbucni:

- Mi-ai rupt pălăria, Gheorghe... Mai şi râzi... Du-te dracului cu dinţii tăi...

Şi se repezi să facă şi el la fel cu pălăria celuilalt, dar acela se răsturnă pe spate şi se feri forfecând în aer ca un cărcâiac din Picioare.

^ Fire-ai al dracului de cloncan, mai spuse Vatică lăcrimând.

Stătea abătut şi răsucea pălăria în mână şi atunci cel cu nit în ureche sări:

- Ce-aveţi, mă, cu el? Bă, ăl al lui Udubeaşcă!

Se dădu aproape de Vatică, îl cuprinse de umeri şi începu să-i vorbească apropiat, ca între prieteni:

- Ce mai faci tu, Vatică? Cum lucrezi tu cu Sora la grădină? Te mai odihneşti şi tu din când în când în poala ei? Ai? Tu ce zici, Soro? îşi mai pune Vatică capul din când în când în poala ta?

- Nu şi-1 pune, zise Sora zâmbind cu dinţii ei mărunţi.

- Nu şi-1 pune. Păi de ce, măi Vatică? A? ia spune?

- Ia du-te şi tu în mă-ta, zise deodată Vatică, încercând să scuture de pe umerii săi braţul lung al celuilalt...

Era tot ce se ştiu de drumul făcut de fata lipoveanului în după-amiaza acelei zile, când plecând de la surata-sa Ilinca lui Moromete în loc s-o ia spre casă, o luase în neştire spre pădure şi cum trecuse peste pod, şi cum se auzise tropăitul cailor lui Ştefan şi cum ea o luase pe urmă de-a lungul apei, trecând când de-o parte când de alta a malurilor râului. Fusese văzută de sus din grădinile oamenilor. Iar de la gârlă, din locul unde se prinde peşte şi mai erau şi alţi băieţi şi fete, plecase înaintea lui Ştefan şi o luase de astă dată prin pădure şi nu pe marginea râului, de unde venise.

Dar nu se întorsese atunci în sat, ci abia târziu de tot, spre seară, fusese văzută din nou pe uliţa de pe pod... Acasă mama n-o întrebă nimic, dar o întâmpină mai tăcută decât întunericul care se lăsase. Fata însă n-o luă în seamă, aprinse focul în vatră, puse de mămăligă, apoi se duse la fântână după apă proaspătă şi în drum se opri în dreptul unei porţi, fără să lase toarta căldăroiului din mână. Acolo şopocăi ceva cu o fetiţă, repede să n-o audă cineva, după care se întoarse acasă şi se aşeză pe vatră. Nu-i păsa ei de aceste tăceri din casă, fiindcă o tăcere voită, e mai slabă decât una adevărată şi ea tăcea fiindcă chiar n-avea în seara

aceea ce vorbi cu maică-sa. Ori, maică-sa, dimpotrivă, alesese tăcerea ca să poată opri urletele care i-ar fi ieşit din gât dacă ar fi deschis gura, şi păruiala pe care i-ar fi tras-o fetei ca urmare. Ori, tocmai asta era, cum să mai păruieşti o fată care a trecut de douăzeci de ani? Cine poate să-ţi spună dacă mai faci bine purtându-te cu ea ca şi când ar avea tot paisprezece?!

Fetiţa cu care vorbise Marioara în întuneric se urni de lângă poartă şi o luă la fugă pe uliţi. Ieşi la şoseaua mare şi în curând ajunse în dreptul unei porţi, unde se opri şi strigă:

- Ţaţă Ilinco!

Ilinca lui Moromete ieşi în pridvor şi întrebă în noapte:

- Cine e la poartă?

- Vin' până aici, ţaţă Ilinco, vreau să-ţi spun ceva.

Şi când Ilinca fu la poartă ea îi şopti:

-Ţaţă IHnco, m-a trimes ţaţa Marioara să-ţi spun să-i spui lui nea Niculae să se ducă în seara asta pe la ea să-i fluiere la poartă, că vrea să-i spună ceva.

Vorbise dintr-o suflare. Şi mai mult nu spuse, se întoarse şi dădu dosul acasă, să nu fie cumva băgată de seamă şi lipsa ei şi păruită de maică-sa, aşa mică cum era...

XVIII

Pe Niculae însă se grăbise să-1 cheme, înaintea Marioarei, Ileana lui Costică Roşu, preoteasa din Balaci, care venise pe la părinţi de vreo câteva zile, fiindcă la ea se spoia. Prietena căreia ea u povestise cu şase-şapte ani în urmă ce se întâmplase lângă fântâna albă de la Şanea în coverga de pe lotul Moromeţilor, se măritase şi ea între timp şi făcuse copii, de altfel ca şi preoteasa. Neavând timp, Ileana lui Costică Roşu trimisese după ea şi aşa află că venise în sat Niculae.

~ Ia spune, fă, zise ea, cum arată? Că de-atunci nu l-am mai văzut, s-a schimbat?

Ba îl văzuse de multe ori, mintea...

- Nu s-a schimbat neam, răspunse cealaltă, tot aşa e cum îl ştii, numai că s-a făcut şi el mai mare. Dar nu cine ştie ce!

- Tot aşa e tuns?

- Tot aşa.

- Şi ce spune lumea, s-a însurat?

Prietena răspunse că lumea nu prea ştie, numai unul de pe la vale, alde Voicu Iancu, ar fi vrut într-o vreme să i-o dea pe fi-sa aia mare, Afrodita, care era studentă pe undeva. Nu învăţa ea prea bine şi tat-său zicea că ar fi mulţumit s-o vadă învăţătoare pe-aici prin sat, dar pesemne că nu credea nici el şi de-aia i-ar fi plăcut s-o ia Niculae, s-ar fi dus după el la raion şi ar fi scăpat de ea, că mai avea două. Când îl întâlnea pe tatăl lui Niculae pe drum îşi scotea respectuos pălăria şi, după ce spunea că are marea onoare să-1 salute cu toată cinstea şi consideraţia pe domnu Ilie Moromete, îl întreba ce mai face băiatu-ăla al dumitale, că nu l-am mai văzut de anul trecut... Pentru ca pe măsură ce însurătoarea dorită de el se îndepărta din ce în ce mai mult de casa fetelor lui, acest respect să se răcească şi în locul lui să apară un fel de duşmănie vinovată, amestecată însă cu un soi de tristeţe răcită, ca o dimineaţă de toamnă despuiată de frunze. Ar fi fost bun Niculae, băiat cu ceva carte, cu funcţia lui (oricare ar fi fost, acolo la Pălămida, numai leafă să i se fi dat), le-ar fi făcut o casă cu mobilă bună de cireş, şi ar fi intrat amândoi în rândul lumii...

- Va să zică nu s-a însurat, spuse preoteasa, şi cum aş face eu, bia, adăugă folosind această expresie pe care o foloseau mai ales fetele între ele şi mai puţin sau deloc muierile, semn că în clipa aceea Ileana lui Costică Roşu era stăpânită fără doar şi poate de amintirile ei de-atunci, să mă întâlnesc cu el şi să nu afle nimeni? Să stau şi eu niţel de vorbă cu el!

- Păi asta numai seara, zise cealaltă şi avu o astfel de voce plină de preveniri încât Ileana trebuia să înţeleagă că dacă era adevărat că numai aşa se putea, era cu atât mai rău dacă totuşi se afla ceva, fiindcă ziua, treacă meargă, dacă te vede cineva că intri într-o casă, dar seara, adică noaptea, nu se mai putea spune că te-ai dus şi tu cine ştie de ce. Seara acest cine ştie de ce se schimba în „ştie ea de ce" şi n-aveai ce să mai zici.

- Ei, şi nu poţi tu să faci să nu mă vadă nimeni?! se miră Ileana.

Cealaltă repetă atunci că numai pe întuneric se putea şi spuse şi cum, o ducea mai din vreme pe la Stela lui Jugravu şi sta acolo până se întunericea, până nu mai băga nimeni de seamă dacă a ieşit de-acolo sau nu. Şi se ducea ea pe urmă după Niculae să-1 cheme.

- Dar dacă nu vrea să vină? mai zise ea.

La care Ileana dădu un răspuns care nu se potrivea deloc cu ceea ce povestise ea despre Niculae cu ani în urmă:

- Lasă că vine el!

Adică ştie ea ceva care o îndreptăţeşte să nu se îndoiască de puterea pe care această chemare avea s-o aibă asupra lui.

într-adevăr, când auzi cine îl cheamă, Niculae se uită cu ochii mari la muierea care trecuse după-amiază pe la poartă şi nrurmură uitându-se uimit la ea: „Bine, spune-i că am să vin!"

Cele trei muieri aranjară astfel lucrurile încât să se poată spune că Niculae dăduse cu totul întâmplător peste ele, el căutându-1 de fapt pe Jugravu, care era plecat la gară pe şantierul aviatic şi venea târziu acasă cu vreuna din căruţele care aşteptau „trenul de doişpe", de miezul nopţii.

- Ei, spune, Niculae, zise gazda, Stela lui Jugravu, cu o uimire care îi sticlea în ochi, ce zici tu de Ileana cum ajunse ea preoteasă?

Ce zici tu, adică, mai însemna întrebarea ei, cum veniră de trecură anii şi nu că îmbătrânirăm, dar uite că ne măritarăm, tăcurăm copii şi numai tu ramaseşi neînsurat, cu toate că pentru un băiat asta nu e totuna cum e pentru o fată, dar oricum, e atâta vreme de când ar fi trebuit şi tu să rămâi în rând cu fetele de seama ta...

- Ce să zic, răspunse Niculae, îmi pare bine.

Dar vorbise ca şi când Ileana n-ar fi fost de faţă şi Nicuiae se uită chiar în pământ. După ce răspunse avu apoi unul din gesturile de pe atunci pe care fetele i-1 cunoşteau, gest de copil care nu ştie încă să dea din amândoi umerii în semn de manifestare plină a unei gândiri sau simţiri mature, ci numai dintr-unul, în mod spontan, plin de rezervele pe care un băiat neştiutor le are în sine şi care constituie deocamdată singura lui avere: nu se ştie, dar nici nu-i pasă.

- Ia uite cum dă din umăr, zise tânăra muiere minunându-se, şi avu ea însăşi în aceeaşi clipă acelaşi farmec ca şi el, cu deosebirea că îl chema parcă pe Niculae la judecată: ce făcea el în acest timp, unde îi era gândul şi ce înţeles avea pentru el tinereţea, dacă nici acum el nu ştia ce să facă cu ea?

- Uită-te, mă, şi tu la ea, Niculae! se minună mai departe Stela Jugravu, ce stai cu capul în pământ?

Ca şi când tinereţea aceasta era chiar Ileana, chiar dacă era preoteasă, şi trebuia măcar să apuce ce-i scăpase altădată. Niculae se foi pe pat într-o parte şi alta, îşi ridică fruntea şi se uită spre fereastra neagră în întunericul de-afară. Zise:

- într-o zi vine la raionul de partid un om care ne spune că vrea să-1 ajutăm să se facă şi el tractorist. Avea palton bun pe el şi era aşa, ras şi cu cravată. De ce vrea ăsta să se facă tractorist?! O fi fost la canal... Ce meserie ai dumneata? îl întrebăm noi.

Aici Niculae se uită în jurul lui la cele trei muieri din odaie care stăteau pe-un pat şi el pe celălalt şi începu să râdă behăind ca un ied, cu ochii sticlind şi cu nasul lui mic albindu-se ca o piatră spălată îndelung de apele unui râu:

- He, he, he! He, he, he! Erea popă! He, he, he! Vroia sa se facă tractorist! He, he, he!

- Aoleu, Niculae, se vaită deodată cealaltă muiere, prietena preotesei, ce bătaie ţi-ar trebui ţie!

- Păi l-au mai bătut pe el o dată oamenii, zise Stela lui Jugravu, cu un glas care arăta că dacă atunci când i se întâmplase lui Niculae acest lucru îi păruse rău, acum îşi spunea că bine i-au făcut.

- Şi ce, mă, dacă vrea să se facă tractorist! zise iar prietena Ilenii.

Adică de ce râde el de un lucru care nu era de râs...

- E bine că au ajuns preoţii să-şi lase patrafirul şi să se urce cu d-alde voi pe tractor?

Niculae râse din nou, dar fără să mai behăie.

- Mă auzi pe mine că zic că e bine?! zise el. Sau eşti ţicnită?

Muierea avu o mişcare de dare înapoi ca şi când ar fi fost împinsă în piept cu un pat de armă. îşi pierdu glasul şi câteva clipe se aşternu o tăcere stingheritoare.

- Atunci de ce râzi? zise gazda.

- Da ce vrei să plâng?

- Să nu plângi, dar nici să nu râzi, Niculae!

Stela lui Jugravu părea mai puţin simţitoare la soarta preoţilor, gândea doar că nu e bine, şi că nebinele ăsta nevenind de la ea atunci nu-şi spărgea capul să vadă ce şi cum. Niculae msă stricase cu râsul lui ceva şi zadarnic o luară iar de unde se mtrerupseseră. Vorbele nu se mai lipeau aşa de bine de lucrurile despre care vorbeau şi să se topească în ele, pluteau prin odaie fără folos, cu toate că timpul trecea; se apropia ceasul când Jugravu trebuia să se întoarcă de la gară şi nu trebuia să-şi găsească muierea aşa târziu stând la taclale cu altele; în plus, cu at at mai ciudată i-ar fi părut prezenţa lui Niculae al lui Moromete la el acasă.

~ Fiindcă acuma trebuie să ţinem noi biserica, zise prietena A Wi, înainte o ţinea statul.

~~ Ţi se părea ţie, zise Niculae, tot noi o ţineam şi pe preoţi tQ t noi, dar prin buzunarul guvernului. De unde crezi tu că avea guvernul bani?

Muierile însă n-aveau gândul la istorii de felul ăsta şi nu mai zise nici una nimic, de unde cineva ar fi putut crede că răspunsul lui Niculae le-ar fi convins.

- Şi ce faci tu, Niculae, acolo la raion?! îl întrebă acum chiar Ileana.

Rămăsese aproape neschimbată fata lui Costică Roşu, ba s-ar fi putut chiar spune că acum arăta mai fată ca atunci, numai că era mai bine îmbrăcată, purta o rochie de culoarea crinului, în pantofi de vară fără tocuri, cum era moda pe atunci, şi cu părul ei negru, bogat, strâns într-un coc care o făcea să semene cu o tânără învăţătoare care înţelege să rămână bine îmbrăcată şi îngrijită, în ciuda faptului că va trebui de-aici înainte să trăiască la ţară; asta n-avea nici o importanţă, fiindcă şi la ţară e viaţă, numai dacă nu te apuci să umbli şi tu murdar şi să începi să miroşi a sudoare de vită, sau a cocenii pe care îi mănâncă ele; nu că ar fi un miros urât, dar atunci care e mirosul tău, de om?

- Ce să fac, zise Niculae, tai şi eu frunză la câini!

- Ce vorbă ai şi tu, zise Stela lui Jugravu. îi e drag omului să te asculte.

- He, he, he, behăi Niculae iar, he, he, he!

Şi nu mai zise nimic, să spună adică ce găsea el de râs în reproşul deloc glumeţ al muierii.

- Şi barim voi sunteţi mai ceva decât un popă? zise prietena Ilenii. Ori tot popa o să vă îngroape şi pe voi?

- De ce popa, zise Stela lui Jugravu, pe ei îi îngroapă fără popă.

- Uitasem, zise cealaltă. Şi copiii tot nebotezaţi îi cresc.

- Ia spune, Niculae, reluă Stela lui Jugravu, aşa e cum se aude, că Ouăbei a ajuns director mare?

- Ce director? zise Niculae.

- Păi nu ştii, tu trebuie să ştii!

- Altă treabă n-am, răspunse Niculae.

- Da ce treabă ai tu, mă, zise prietena Ilenii, că văz că aia nu, ailaltă nu, de însurat nu te însori, ce răilor e în capul ăla al tău? Uite cum tace ca un mut... Tu îi vorbeşti şi el nici n-aude!

- Numai cu alde tată-său, bia, stă el de vorbă, zise Stela lui Jugravu părând că se minunează iar de felul de a se purta al lui Niculae. Când vine pe-acasă îi vezi adunaţi pe toţi în pridvor...

- Dar Ilinca de ce nu se mărită, Niculae? zise prietena Ilenii. Ce aşteaptă, s-o ia prinţul, sau pe cine?

Niculae rânjii:

- Care prinţ? Prinţii...

Avea aerul că ştie el şi despre prinţi lucruri şi mai vesele decât despre preoţi petrecute tot pe-acolo pe la raion, dar nu mai vroia să povestească nimic, păstra adică numai pentru sine aceste lucruri de care muierile nu râd câtuşi de puţin! Prinţii, de pildă, lor le plac şi de-ăştia, chiar dacă n-au auzit de când sunt ele să fi luat vreuna unul de bărbat, sau măcar să-1 fi văzut cum arată la faţă.

- Ea e mai mare ca tine, Niculae, sau e mai mică?

- Cine, bia?

- Ilinca.

- E mai mare cu un an! zise Niculae.

- Auzi, e mai mare, ce-o fi aşteptând...

- Se mărită în toamnă, zise Stela lui Jugravu, a găsit un băiat de la aerodrom, cică e subofiţer... Aşa e, mă, Niculae?

- Aşa o fi! zise Niculae cu aerul unui fumător, cu coatele pe genunchi, dus pe gânduri, cum arată toţi aceşti băutori de fiim în clipele lor de părăsire...

Niculae însă nu fumase niciodată şi nu fuma nici acum.

- Parcă el ştie, zise prietena Ilenii, îi pasă lui de soră-sa cum mii pasă mie de vara trecută.

- De ce să nu-i pese, îl apără gazda, e soră-sa, dar aşa e el, îi e lene să deschidă gura... Ia să intre acum aici alde Costache al Joachii!

Niculae se uită cu o mişcare cu totul discretă la ceasul de la mână, gest învăţat la oraş, dar nu apucă să vadă ce oră e că prietena Ilenii îl şi împunse:

— Sigur, acuma vrea să plece, se uită la ceas, nu mai vrea să stea de vorbă cu noi!

— Vorbim duminică, răspunse Niculae absent, uitându-se într-o parte cu un surâs uitat în colţurile gurii, dar fără să arate că ar fi chiar grăbit să plece.

— Aşteptă şi el să rămână singur cu Ileana?

— Uite al răilor ce colţat e! se miră prietena Ilenii, fără'să dea însă vreun semn că ar avea de gând să se ducă. De ce duminică, mă, acu ce treabă ai?

Asta o auzise Niculae în familie, spusă odată de taică-său, să vorbeşti adică în ziua când tot n-ai ce face, şi nu în celelalte zile, când trebuie să munceşti, ca de obicei tocmai el se găsise să spună un asemenea lucru, care făcea din orice zi de duminică, chiar când nu vorbea, fiindcă revenind în felul lui de-a fi de altădată revenise şi cu năravurile: treburile pe care punea el mâna mai bine le-ar fi lăsat aşa, să le facă Ilinca sau chiar Catrina; mai mult le încurca, le lăsa neisprăvite şi se pomeneau cu el că se ducea nu se ştie unde şi nu se mai întorcea decât seara.

- Vrednici vă găsirăţi voi toţi ăştia ai lui Moromete că n-aveţi timp de vorbit decât duminica, reluă prietena Ilenii văzând că Niculae nu răspunde. De-aia fugiră ăia trei de-acasă, şi cu tine al patrulea, că vă plăcură să munciţi!

- Cine ţi-a spus ţie că am fugit? zise Niculae.

- Dar ce-aţi făcut, n-aţi fugit?

- De ce, zise Niculae. Am mers încet!

-Aoleu, se vaită iar tânăra muiere, o să ajungeţi bine, mă! Am auzit că Paraschiv e pe moarte şi tat-său habar de grijă, să se ducă şi el pe la el la spital să-1 vază.

- Nu se mai moare acum de oftică, zise Niculae, mi-a scris o scrisoare, i-am trimis nişte bani...

- Şi Achim ce face la Bucureşti, Niculae? îl întrebă Stela lui jugravu cu un glas din care puteai să înţelegi că Achim era cam de seama ei şi că îl cunoscuse bine când fusese fată.

- Ce să facă, lucrează acuma în comerţul de stat.

- Şi are leafă?

Era o îndoială în felul cum întrebase, ca şi când statul n-ar fi putut decât să-1 pună pe Achim la corvezi şi în schimb să nu-i dea nimic. Niculae se îndoi şi el:

- O fi având, de unde vrei să ştiu eu, că nu m-am dus să-1 controlez.

- Păi nu e, mă, frati-tău, fire-ai al răilor, îşi ieşi prietena Ilenii din ţâţâni, şi întinse o mână, o înfipse în umărul lui Niculae şi cu cealaltă începu să dea în el, cu o sete ciudată, scrâşnind din dinţi.

Niculae nu se apără şi începu să râdă, ca şi când loviturile, altfel date cu toată puterea, l-ar fi gâdilat. Atunci muierea întinse mâna să-1 apuce de păr, dar el, dându-se într-o parte cu o mişcare rapidă, ca de şopârlă, se feri şi îi puse mâna în piept, nimerind drept în sânii ei bogaţi. Odaia se umpluse de gâfâitul muierii, nu se sinchisea de obstacol şi se lupta mai departe năvălind asupra lui cu toată greutatea trupului, brusc sălbăticită şi mereu cu ghearele ţintind să i le înfigă în cap.

Dacă nu-ţi smulg eu ţie părul ăla aşa mic cum e...

Dar se potoli la fel de brusc cum se pornise şi reveni la locul ei.

- Fii mă, serios, Niculae, zise acum muierea cu un glas ·Şezat, că te întrebăm şi noi să ştim! Am auzit că nevasta lui Nilă a venit pe-acasă pe-aici cu copilul după ea, ca să-i dea alde tac-tău partea lui Nilă de pământ. Şi că nea Ilie ar fi gonit-o! Aşa e?

- A ş a e, ce-l mai întrebi şi tu, zise Stela lui Jugravu, l-a auzit al Tinchii că era pe la ei: „Du-te, creştino, şi vezi-ţi de treabă, cine ţi-a spus ţie că Nilă are pământ pe-aici? Am dat eu cuiva pământ şi l-am uitat pe Nilă?!"

- Aoleo, ce i-aş mai fi făcut eu în locul ăleia! ameninţă prietena Ilenii, după ce că a murit, săracul Nilă, pe-acolo pe front, alde Moromete nici măcar să zică şi el că i-a lăsat fi-său un nepot, să-i dea şi el noră-sii nu zic trei pogoane, cât avea dreptul, ci barim unul! Vrea s-o facă pe Ilinca cocoană!

Niculae înclină capul şi aprobă în felul lui taică-său subţirel şi ironic:

- Păi o face!

- Nu vezi, bia, că el nu ştie nimic, îţi răceşti gura degeaba, zise Stela lui Jugravu.

Şi se lăsă iar o tăcere, care de astă dată se lungi destul pentru ca în clipa când oricare dintre ele ar fi deschis gura, să poată să spună că e târziu şi că era timpul să se ducă fiecare la casa ei. Dar nu spuse nici una nimic, ca şi când, ehe, mai era destulă vreme să rămână Niculae cu Ileana în odaie. Până se făcu miezul nopţii şi preoteasa trebui să se ridice ea cea dintâi şi să plece. Se vede că renunţase la gândul că ar mai fi timp să rămână în seara aceea singură cu el, dar asta nu însemna că nu mai erau seri şi că îi păsa ei de nu mai putea de ce-or să zică cele două când or s-audă spunând ceea ce avea să-i spună:

- Bine că te văzui, Niculae, zise ea luând-o spre uşă, bine că stai mai mult pe-aici... O să stau şi eu vreo săptămână... Apoi adăugă ceva menit să nu fie înţeles decât de el: e vreme frumoasă, nu mai plouă să te ia pe dedesubt...

Adică, dacă îşi mai aducea aminte de nopţile când el o aşteptase în vale la pod şi ea ieşise la el în grădină în timp ce de sus ploua aşa de grozav, să vină iar acolo, fiindcă de astă dată ea o să iasă şi pe vreme bună, nu-i mai era frică de părinţi ca atunci.

Şi nu mai aşteptă răspunsul lui, zise la revedere şi ieşi.

Acasă, Niculae tocmai se pregătea să adoarmă (de prin iunie tatăl se culca şi el ca toată lumea afară, în pridvor) când o văzu pe Ilinca intrând încet în întunericul din cameră. Se aşeză lângă el pe scaun.

- Niculae, zise ea, nu ţi-am spus, mă, că Marioara lui Fântână a trimes pe cineva pe seară, după tine?

- Da, mi-ai spus, zise Niculae. Şi?

- După ce ai plecat tu, a trimes iar pe cineva. Nu te-ai dus la ea.

- Nu.

- Păi de ce?

- De ce, de ne ce, nu m-am dus, răspunse Niculae după un timp care se scurse liniştit în tăcerea nopţii. Dar de ce? zise el la rândul lui.

- Păi, zise sora cu o voce şoptită şi cu glas mut, ca sub apăsarea a ceva mare la care n-aveai ce să mai faci, sunteţi în vorbă de-atâta vreme, a venit şi ea azi pe-aici şi tu nici nu te-ai uitat la ea. Mi-e milă şi mie de ea, că... Treaba ta, faci ce ştii, reluă Ilinca. Nu-mi place să mă amestic, nu ştiu de ce o fi trimes vorbă, dar mie la prânz mi-a spus că mai bine se omoară decât să crezi tu că se ţine de tine. Dar o fi vrut şi ea cine ştie ee să-ţi spună ia poartă. Te dureau picioarele dacă te duceai?

- Ia întinde-o de-aici, zise Niculae, drept orice răspuns. Hai!

XIX

Şi îşi trase pătura peste cap şi închise ochii să adoarmă. Ştia ee vine şi nu mai putea de bucurie: i se făcea lumină sub ochi ea şi când ziua ar fi luat-o iar de la cap. Dar era o lumină şi o zi mişcătoare şi nu neapărat aceea care tocmai se încheiase. Nu era o părere, se uita plin de uimire la oamenii şi lucrurile care l$l vedeau de mersul lor ca într-o viaţă adevărată, scăldaţi adesea ln culori niciodată văzute pe pământ, totuşi întâlnite undeva, fiindcă nu se mira de ele. „Că el vede aşa nişte chestii înainte

să adoarmă, spunea Iosif pregătindu-se să-şi îndoaie de râs trupul lui ca un pălimar, dar adesea uita de această intenţie (de a râde) şi prins el însuşi de cele ce spunea numai trupul îşi făcea mişcările lui de rupere, în timp ce gura îi dădea înainte... Odată a văzut un cal prin sălcii, cu frâu la gât şi şi-a întors gâtul la el şi a făcut hi-ha-ha (şi aici Iosif imitase aşa de bine cum făcea un cal, încât unul care era înăuntru în clădirea comitetului a pretins mai târziu că s-a dus la geam şi s-a uitat în curte şi a fost foarte mirat că n-a văzut ce credea el, adică vreo gloabă intrată cine ştie cum pe poarta rămasă deschisă). Şi Moromete a sărit de pe pernă şi s-a izbit cu capul de patul lui Zdărăboajă de deasupra. L-a sculat pe-ăla din somn, ho, ho, ho... Să spună şi Zdărăboajă când a auzit bufnitura, nu-i aşa, Zdărăboajă?!... Altă dată, a văzut Moromete o poiană cu muieri goale la el la Siliştea, la marginea pădurii, jucau singure, fără fluier şi a doua zi şi s-a dus acoio să vadă ce era şi a găsit iarba uscată, aşa ca un cerc!..." Lui Iosif i se păreau toate acestea nişte lucruri atât de năzdrăvane, încât toată flinta lui de zbanghiu se cutremura de încântare povestind, el care dormea ca un buştean fără nici un fel de vedenii şi se trezea dimineaţa vesel îndată ce deschidea ochii. Era primul căruia i se auzea gura şi care sărea jos din pat, în ciuda staturii lui mari, în timp ce alţii, printre care şi Niculae, se sculau nu totdeauna bine dispuşi, istoviţi de odihna care le dezgropase în timpul nopţii oboseala ascunsă în timpul zilei prin comunele pe unde de cele mai adeseori treceau străbătând zeci de kilometri pe jos... Bineînţeles că nu credeau nici ei o iotă din cele spuse de Iosif, gândind însă în acelaşi timp că ceva trebuie să fi fost, că nu putea el Iosif să le scoată pe toate din cap... In casa în care îşi aveau dormitorul lor comun găsiseră la un moment dat o carte rătăcită de proprietarul ei printr-un fund de dulap şi Iosif o luase şi se întinsese cu ea deasupra pieptului, foarte grav, s-o citească. Fusese un moment ciudat, care le arătase la toţi că Moromete ăsta avea el tot dreptul să vadă

sub pleoape ceea ce vedea şi că degeaba râdea Iosif de el, fiindcă aici nu era de râs, ci de scos căciula din cap şi salutat Moromete ca pe unul care avea şi alte merite decât ei. Iată ce se întâmplase. Cu gura puţin întredeschisă de o spaimă care îi îmbrobodea fruntea, Iosif silabisea din cartea aceea şi nu izbutea, după cum povesti el, să treacă nu numai de prima pagină, dar nici măcar de primele cuvinte şi îl apucase frica să nu se fi zăpăcit de cap din pricina atâtor lecţii pe care le ţinea cu ei tovarăşul Enache, unde e drept că el dormea cu ochii deschişi, dar tocmai asta era, să nu i se fi întâmplat ceva cu creierul şi să ajungă ca nelumea... „Mă, Moromete, zisese el, ia vin încoace! Tu înţelegi ce scrie aici?" Niculae se apropiase şi se uitase şi chipul lui rămăsese neschimbat, dăduse din umeri şi răspunsese: „Sigur că înţeleg, că doar nu sunt chior". „Titlul îl înţeleg şi eu, spusese Iosif (şi el citise fără îndoieli, deşi prima literă *e* avea o liniuţă deasupra, *e,* ceea ce, după câte ştia ei, nu trebuia să fie, *La mere,* adică la mere, la cules de mere pesemne...) dar, spuse Iosif, mai departe, mai încolo mi se produce aşa o încurcală înaintea ochilor şi nu mai înţeleg nimic." „Ba cum să nu, de ce să nu înţelegi, răspunse Niculae, uite să-ţi citesc eu, ţine cartea la dne", şi Niculae începuse să citească foarte firesc, deşi cu oarecare poticniri, nişte cuvinte care, ce e drept, nu semănau chiar cu cele din vorbirea obişnuită, ci erau doar mai frumoase, aşa cum sunt ele în cărţi, când se începe o povestire lungă. Pe urmă Niculae îl bătuse pe Iosif pe umăr şi îl liniştise: „Nu e nimic, o să-i raportăm noi tovarăşului prim-secretar că eşti cam surmenat şi să-ţi dea un concediu să te mai duci şi tu pe-acasă, ă te mai recreezi. Sunt sarcini mari aicea şi nu e uşor să le faci faţă". Asta a fost una din figurile bine plătite de Niculae, mai les că unul din activişti care şi-a dat imediat seama că e vorba de o carte într-o limbă străină şi din care Moromete citise traducând, l-a sprijinit cu multă îngrijorare zicând că nu e bine °ă Iosif mai stă acolo în pat şi nu se duce imediat să-1 consulte

doctorul Ivănescu de la spital... Oboseala creierului nu e de glumă, adăugă activistul, cunoaşte el un caz la Buzău cu un lector de la şcoala de partid, unul Diaconescu, foarte bun tovarăş, care într-o zi a căzut în genunchi în timp ce citea ceva despre economia politică, i se înmuiaseră picioarele. Dar nu era de la picioare, ci de la creier, că picioarele cu creierul devine de sunt în legătură şi asta era... S-a internat în spital... E o situaţie grea... Se întâmplă... Dar sperăm că nu e grav şi că o să te întorci curând iar în mijlocul nostru, tovarăşe Iosif... Mai curios a fost faptul că pe urmă tocmai el, Iosif, care râsese atâta pe seama lui Niculae, după întâmplarea asta a umblat câteva zile supărat pe toţi care fuseseră atunci de faţă în dormitor.

XX

Niculae se foi în aşternut şi deschise ochii. Nu-i plăcea ce vedea sub pleoape (era porcul care intrase în grajdul cailor şi grohăia la ei cu râtul în sus, dispreţuitor şi familiar, parcă ar fi vrut să-i întrebe: ei, cine sunteţi voi, sunteţi cai, ei şi ce dacă sunteţi cai, care e deosebirea dintre mine şi voi şi în general dintre mine şi restul lumii, nici una!) şi se întoarse pe partea cealaltă, şi îşi aranja altfel palma sub obraz ca să nu mai apară ceea ce nu dorea. într-adevăr întunericul se despică încet, asemenea unei perdele, şi înaintea lui se întinse o uliţă a satului care ducea spre vii. Da, asta era ceva în care puteai adormi ca la cinci ani, iată lumina soarelui cum scaldă drumul şi totul zace în linişte şi nemişcare. Cunoştea această uliţă cel mai bine, ani de zile mersese pe ea, iată gardul negru al lui Gavrilă, cu ulucile neregulate, pe urmă poarta mare a lui Ion al lui Iacov, unde sta naşa... Naşa asta îl adusese odată în braţe când mergea jumătate în picioare jumătate de-a buşilea, şi mama povestea că rămăsese o taină pe unde putuse el să iasă din curtea închisă şi să ajungă tocmai pe uliţa aceea... înnebunise când văzuse că nu mai era pe prispă (şi cum se dăduse el jos de pe ea şi nu

căzuse) şi a ieşit la şosea şi a început să alerge când într-o parte când în alta, strigând zadarnic pe la curţile vecinilor. Dar nu-i răspundea nimeni, fiindcă satul era pustiu, toată lumea era la secere... Se aprinsese cămaşa pe ea de spaimă, nu era nicăieri şi îi trecuse prin cap să nu fi căzut în vreun gropan şi să se fi înecat... Atunci a auzit nişte ropote de cai dinspre uliţa aceea şi s-a liniştit, fiindcă l-a şi văzut strivit sub copite şi şi-a zis că acuma gata, copilul ei e mort şi i-a şi trecut prin cap de unde să facă rost să cumpere nişte pânză să-i facă o cămăşuţă pentru înmormântare... A luat-o spre uliţa naşei şi când l-a văzut în braţele femeii, cu mâinile încolăcite de gâtul ei, abia atunci i s-a făcut rău şi a leşinat în mijlocul drumului, fiindcă presimţirea ei n-o înşelase, aflase pe urmă că într-adevăr caii aceia trecuseră peste el sub ochii îngroziţi ai naşei, care taman venea de la fântână cu o căldare de apă şi îl zărise pe sub burţile lor. Ca să vezi, că şi vitele astea, cât sunt ele de mari şi aleargă de zici că nu le mai poate opri nimeni, văd şi ele ceva când dau ele-un copil şi îl feresc...

Un om ieşi dintr-o curte şi o luă înainte pe uliţă cu spatele întors la Niculae, un spate lat ca o uşă şi un fund şi mai lat, încins cu un chimir peste un brâu roşu, cu vestă şi cu pălărie în cap. Mergea liniştit pe lângă uluci, şi nici nu se uita îndărăt. «Cine p... mă-sii o fi şi ăsta?! se miră Niculae chicotind. întoarce-te, mă, să te văd şi eu, fi-ţi-ar fundul al dracului", dar omul nu vru să se întoarcă, îşi văzu de drum înainte cu acelaşi mers egal până pieri la capătul uliţei, se topi la răspântia de unde porneau atâtea uliţi că Niculae nu le învăţase încotro se duc nici până acum, ştia doar că la stânga una da spre măgură ?i măgura spre vii, unde pe-aproape se afla cimitirul satului, iar cealaltă spre uliţa Alboaicii. He, făcu Niculae văzând că deodată **11** apare în faţa ochilor vâlceaua plină de sălcii care tăia viile şi se pierdeau în zarea îndepărtată unde se aflau Pământurile. Fiindcă ghicise unde îl duce gândul, la Marioara, şi parcă o

vedea pe ea, ca şi pe Stela lui Jugravu... „Ale dracului muieri, ce-or fi având cu părul meu! Noroc că mie îmi place să-l tai scurt, nici măcar n-au de ce să apuce..." Dar Marioara nu apăru, vâlceaua rămase pustie şi verde, adormită sub cerul alburiu de vară, cu sălciile plângătoare aplecate peste curgerea subţire a unui pârâu cu apa aşa de limpede că ar fi fost bună de băut dacă totuşi nu s-ar fi spus, nu se ştie de către cine, că înainte de a ajunge printre vii undele lui cristaline treceau pe undeva pe sub iarba şerpilor şi că erau otrăvite... „Ei, zise Niculae, hai să te văd, ce vreai de la mine, arată-te la faţă şi spune-mi ce-ai de spus... Că văd că te ţii de mine de ani de zile şi până şi pe Ilinca o găsi mila de tine că suntem în vorbă... în care vorbă? De când eşti tu în vorbă cu mine? De-atunci? He! Asta e bună! Să nu zici tu că d-aia nu te-ai măritat tu până acuma că ţi-am spus eu vreodată măcar vreun cuvânt din care să înţelegi că trebuia să mă aştepţi... Ţi s-a năzărit că eu aş fi bun de bărbat pentru tine şi ţi-a intrat în cap chestia asta... Cred şi eu... Să mă însor eu cu o proastă ca tine... Cam ghiceşti tu ce-o să fie mai târziu, să pleci din sat şi să ajungi pe unde o să ajung eu, poate chiar la Bucureşti, să nu mai dai cu sapa... Crezi că dacă te uiţi la mine şi-ţi curg lacrimile, nu mai pot eu de lacrimile tale, mai bine te-ai mărita şi ai lua un *aliat* de pe-aici, ai încheia socoteala... Ei, ia arată-te să te văd... Cred şi eu, nu-ţi convine când ţi se spune în faţă, lasă că dacă eu nu vă cunosc pe voi, atunci nu vă mai cunoaşte nimeni, ca şi Ileana... Ileana barim m-a iubit şi am iubit-o şi eu pe ea... Nici nu mai simţeam apa că era fierbinte, cum îmi ţinea ea piciorul sub braţ şi mi-l spăla şi se lipise de mine... O, ce dor mi-a fost de ea, a fost prima fată care mi-a plăcut şi mie... îmi bătea inima de mă înecam când vedeam cumpăna fântânii de la Şanea ridicată cu greutăţile în cer şi stând aşa, cu ciutura înecată în adânc... Era ea, venea la mine şi stam jos în covergă pe tunica mea şi ne luam obrajii în palme şi ne sărutam până

se învârtea coverga cu noi... Mi-a fost foarte frică şi ea n-ar fi trebuit să plece în ziua când s-a întâmplat, ce puteam să fac, aşa a fost... Dar nu-i aduc nici o vină, cum sâ-i fi cerut eu să înţeleagă când nici eu n-am înţeles... Puţin îmi pasă cum se întâmplă cu alţii, dar mie îmi venea de fiecare dată să leşin că nu mai vream pe urmă nimic decât să mă uit de-aproape în ochii ei... Nu-mi venea să cred că o fată are în ea pe dracu, când o vezi de-aproape cum i se zbat genele şi mâna ei îţi umblă pe gât şi îţi vâră în neştire degetele pe sub nasturii cămăşii... Nu trebuia ea să plece atunci şi să mă lase singur în covergă... Că eu n-aveam nimic cu ea, ar fi putut să-şi dea seama... Adică n-avea de ce să-şi dea seama, dar ar fi fost aşa de bine dacă nu pleca, cu toate că, dacă e să mă gândesc drept, nici n-o mai vedeam, aşa de... Da, chestia aia nu pot s-o uit, m-a trecut sudoarea rece de trist ce eram... Şi nu ştiu de ce... După zile întregi când ne vedeam, a patra sau a cincea zi, nu mai ţin minte, nu mai i-am dat drumul din braţe şi nici ea mie şi atunci s-a întâmplat... A fost o zăpăceală, şi ea a început aşa să ţipe încet şi să mă sărute orbeşte... De fapt zăpăcită era ea, îi sufla gura foc, stătea cu faţa în sus, cu capul dat puţin pe spate, cu ochii pe jumătate închişi şi pieptul i se ridica şi cobora de ziceai că trage să moară... Mai ciudat a fost că... hm... tocmai în ziua aia eu eram pentru prima dată, de când ne întâlneam, foarte liniştit şi numai când am luat-o în braţe şi m-am trezit că eram în ea şi a început să mă legene rar în sus şi în jos mi s-a părut o clipă că ameţesc. Pe urmă, vezi, asta e, am simţit întâi că mai bine ar fi fost dacă nu s-ar fi întâmplat, cu toate că în ziua aceea de spălatul picioarelor mi-a fost aşa de dragă şi aş fi iubit-o aşa de tare... Acum nu puteam s-o văd cum mai stă încă întinsă şi nu se înveleşte imediat şi din apropierea ei venea un miros ca de iapă, dracu să le ia de muieri, că... Dar Ileana n-avea nici o vină, tare aş fi vrut ca în seara asta să rămân singur cu ea... Nu s-a schimbat deloc, ba parcă s-a făcut... Şi

atunci era... Mi-aduc aminte de umerii ei, când i-am dezvelit odată, nici o fată nu cred să aibă umeri aşa de frumoşi, rotunzi şi cu oasele care se îndoiau sub mână şi aluneca palma peste claviculele ei dulci şi catifelate. Pe câtă vreme tu ce vreai? Nu ţi-e ruşine? Ştii bine că m-ai văzut când eu credeam că nu e nimeni şi stam eu singur... N-am obiceiul ăsta, nu puteam să-i sufăr pe băieţi la gârlă cum se aruncau în apă goi... Pe urmă umblau cu... prin apă, şi vedeai câte unul. Zicea altuia... că ba pe soră-sa, ba pe verişoară-sa... în timp ce în preajma fetelor odată îi vedeai cum se învârtesc ca nişte oi capii şi nu mai îndrăznesc să spună nimic... Adică unii mai îndrăzneau, se mai culcau pe câte una şi se tăvăleau cu ea prin iarbă, dar aia nu prea era fată cine ştie ce, era din astea proaste, ca şi ei... Dar asta... He! O figură... eşti curios să ştii cât... Du-te, mă dracului, dacă ar fi aşa, te-ai împletici în mers şi ai cădea în nas, tâmpitule... Nu că, zău care minte... 'Te mă şi te-nsoară, ce mai aştepţi, nu, că nu vrea tata să-mi dea pământ, cică să fac întâi armata, da' câţi dracu ani ai tu, păi şaisprezece, aoleo, mai ai patru ani până la armată... Şi tocmai atunci te-ai găsit şi tu să treci, să zic că n-ai văzut nu-mi vine să cred, că doar te uitai drepr la mine şi te oprisei la trei paşi... Iar eu să nu mai vorbesc, cum stam întins sub salcie... De unde să cred eu că la nimiez, pe via noastră, o să treacă cineva... Cine să treacă, lumea stă la masă, mie nu mi-e foame, mâncasem de dimineaţă şi nu vream să mai vin acasă, luasem cu mine teancul de foiletoane de la Cârstache cu *Izgonită în noaptea nunţii sau Frumoasa Renata* şi vream să citesc până se făcea întuneric... Fiindcă tata n-aştepta să mă vadă că n-am ce face că găsea el ce să-mi dea, ba ca să încarc căruţa cu băligar şi să mă duc la deal, ba să fac şi să dreg, aşa că... Cine să dea peste mine la vremea aia? Mai rârziu încolo, când trecea soarele pe partea ailaltă, vin oamenii pe la vii şi cine are prepeleac m-am uitat eu să nu fie vreunul prin apropiere, că din prepeleac vezi departe... Ce căutai tu

pe-acolo? Că via voastră e spre ăia de la vale şi dacă veneai de-acasă n-aveai ce să cauţi pe-aici. Când aud iarba foşnind aşa uşor, ca de paşi de pisică, şi când mă uit sar în picioare... am crezut că şi tu o să iai la fugă urlând... da' de unde, ca şi când m-ai fi văzut că ţin în mâini un buchet de viorele, pe care abia aşteptai să ţi le ofer, poftiţi domnişoară, în semn de omagiu şi nu... Veselă, fata noastră zice ce mai faci, Niculae?... Ce citeşti... Parcă citind m-ai fi găsit tu pe mine! Dacă îţi fură cineva struguri din vie... Cine să-mi fure... Eu să-ţi fur... Ie-te-te! Pe urmă nu că să mă scoată ea în tindă, pesemne nu mai avea altceva în minte decât ce văzuse ea în viroagă că ţineam eu în mână stând cu faţa în sus şi ar fi vrut din fată să devină muiere... Noroc că n-am înţeles... Numai la asta vă gândiţi, sau dacă hai să zicem că nu vă gândiţi, asta faceţi, sau hai să zicem că nu chiar aşa, dar asta ştiţi şi voi bine, că la altceva nu vă pricepeţi... Mă duc şi eu într-o zi la o covergă să cer apă, că mi-era sete şi nu mi-a plăcut niciodată să iau apă cu mine... Nu ştiu de ce, dar beam apă acasă şi la plecare mi se părea că n-o să mi se mai facă mie sete până în seară, ce să mai iau cu mine urciorul, mi-ajungea că trebuia să alerg după Bisisica, mânca-o-ar câinii, bine că s-a dus dracului Achim cu ea la Bucureşti, o fi belit-o cineva pe-acolo... Şi nu trecea mult şi mi se făcea o sete de tânjeau maţele în mine şi soarele, ehe, era sus... Că pe vremea aia nu făcuse fântâna de la Şanea, şi până în Frunzări, unde era o fântână, cum să te duci, că n-aveai cui să laşi oile... Noroc că uneori mai trecea câte un om cu căruţa ?i alergam la capătul lotului şi-1 întrebam ca un milog: ai, mă nene, apă? Şi ăla zicea: am, taică, am! Şi îţi da bota pe marginea eăruţii, ca la viţei şi scoteai firul de porumb din găurica ei de lemn şi începeai să bei până i se ura omului care se oprise Pentru tine că nu vreai tu să umbli cu urciorul... N-am putut să sufăr să duc în mână ceva, când dam cu sapa îmi venea să mor, fiindcă din palme mă apuca, îmi venea să urlu, eu cred

că aici e ceva, fiindcă la armată am făcut carceră, m-au pus să duc o piesă de mitralieră şi am dat cu ea în pământ. M-a scos sublocotenentul la raportul colonelului pentru neexecutare de ordin, perfect, grupa e împărţită în cei ce duc în spinare piesele de mitralieră şi cei ce nu le duc, de ce să fac eu parte din prima categorie, noroc că au vrut să mă facă ofiţer fiind membru de partid, dar altă dată i-am lăsat fetei geamantanul în stradă, găsise cavalerul... Şi m-am dus spre coverga aia să cer apă... Când mă uit înăuntru, două dezvelite, nu ştiu ce făceau acolo, a doua erai tu! Cauţi apă şi dai de dracu în chip de fată... Cine ţi-a băgat ţie în cap că eşti în vorbă cu mine!? Ţi-am spus eu ţie vreodată ceva? E adevărat că te vedeam pe-aici de câte ori veneam în concediu şi una-două ce mai faci Niculae, ce mai dregi, Niculae, când mai vii pe la Siliştea... Eu abia venisem şi ea mă întreba când mai viu... Nu vezi că nu ştii nici să deschizi gura şi să legi şi tu două vorbe? Nici măcar nu ştiu cum arăţi, eşti frumoasă, eşti urâtă... Cred că eşti urâtă, că dacă erai frumoasă aş fi băgat eu de seamă... Ia să te văd.

De mult pierise vâlceaua de sub ochii lui Niculae şi el se răsuci iar şi reveni cu faţa la perete pe obrazul celălalt... Când se gândea, lumina aceea de sub pleoape se stingea sau se amesteca fără formă, cu spirale şi fluvii unduioase pe măsură ce amintirea punea din ce în ce mai mult stăpânire pe el. Acum se făcuse linişte, de-afară se atizea sforăitul rar şi regulat al tatălui din pridvor şi cântecul întrerupt, ezitant, ca un plâns singuratic de fiinţă părăsită pe lume al unui greier vârât undeva jos pe după sobă. Niculae chicoti pregătindu-se de astă dată sa adoarmă cu adevărat şi închizând ochii o chemă pe fată s-o vadă cum arăta ea de fapt, prins de o curiozitate vie şi veselă: „Ei? ia să te văd!" Şi întunericul se dădu iar la o parte ca un zăbralnic sfâşiat şi Niculae văzu un om fumând dus pe gânduri şi undeva, mai încolo, pe preşedintele Plotoagă, făcându-i acestui om un semn imperceptibil cu ochiul. Acela care fuma era Isosică. „Sa spună şi tovarăşul Niculae, că e de-aici din sat", zise Isosică şi îşi luă ţigara din gură şi începu să scuipe mărunt pe ea, învăluit în fumul ei albastru, care brusc se transformă în fum de horn, şi alături de horn apăru o barză cu picioarele ei ca nişte catalige... „Te-n... mă-tii", se supără Niculae, şi alungă barza şi se gândi insistent la Marioara lui Fântână, aşa cum o văzuse el de dimineaţă, dar de fapt n-o văzuse, nu-şi amintea cum arată. Culorile însă se turburară fără ca să mai iasă ceva din ele, fata nu vroia să apară şi Niculae se gândi că peste câteva zile avea să înceapă secerişul şi mâine şi poimâine trebuia să ţină şedinţe cu toţi cei care urmau să fie mobilizaţi să ajute la strângerea recoltei, copiii de vârstă şcolară, cu cadrele didactice locale, cu preşedintele Plotoagă, cu Fântână, să stabilească exact Şi amănunţit cum urma să se macine după seceriş conform situaţiei existente şi în general... aşa... să-i cam... pe toţi ăştia din satul lui... care... hm... să nu creadă ei că... Dar nu mai avu timp să se gândească ce anume nu trebuia ei să creadă şi nici să apară Marioara s-o vadă şi el cum arăta că începu să respire abia simţit, cum e somnul celor foarte tineri, şi adormi fără să mai viseze nimic. Se trezi dimineaţa în zori, prea devreme, fără să ştie de ce, nedumerit el însuşi... Dar pe urmă iŞi dădu seama că fusese din pricina gândului că iar o să vină taica-său la capul lui să jupoaie jurnalul şi se uită pe geam spre pridvor, nu, de astă dată Moromete dormea şi el... Niculae îşi trase iar pătura peste cap...

PARTEA A TREIA

I

In acel an secerişul începu tot după legile agrotehnice nescrise ale satului, adică îndată după Sân-Petru, cu toate că, după părerea specialiştilor de la raion, grâul era deja copt şi trebuia secerat puţin verde, să nu se scuture. Oamenii însă rămaseră la a lor, deşi cădeau şi ei de acord că aşa e, se cam scutură el... Şi nu mai adăugau: lasă să se scuture, ce atâta grijă pe voi că se pierde acolo un dublu de grâu la cinci pogoane, mănâncă şi păsările cerului, ele nu trebuie să mănânce, sa trăiască şi ele, numai voi vreţi să trăiţi? Ele tot sunt bune la ceva, curăţă pământul de gângănii, dar voi la ce sunteţi buni? Luaţi lefurile degeaba să bateţi drumul pe la porţile oamenilor, păcat de încălţăminte. Şi în afară de toate astea, pământul e al nostru, aşa că mai duceţi-vă şi dracului până una alta, îl secerăm noi când credem de cuviinţă, după agronomia noastră proprie.

In curtea lui Moromete căruţa aştepta cu oiştea spre drum, era răcoare, luceafărul strălucea pe cer. Era ora somnului cel mai dulce, cel mai adânc şi mai odihnitor, când oboseala care doboară fiinţa omului seara e dată afară de respiraţia lui profundă şi regulată. Iar această moarte care nu sperie pe nimeni începe, odată cu subţierea cerului şi cu sporirea limpezimii stelelor, să-şi subţieze şi ea stratul gros de întuneric *şi* omul să pornească în zboruri cu neputinţă de realizat în viaţa

lui trează şi să-şi atingă dorind neîmplinite, să-şi vindece răni care îl dor... Corpul începe să geamă, braţele izbesc pe cel de alături peste faţă într-o răsucire violentă, din pieptul unuia iese chiar un şuierat vesel, un râs singuratic care răzbate din lumea lui tainică. Cei în vârstă nu mai au însă somnul lung. Grijile unei vieţi s-au lipit prea tare de ei şi odihna lor e mai scurtă.

Cu toate acestea un băiat de vreo cincisprezece ani îl trezi în dimineaţa aceea pe Moromete. Intră uşor în curtea tăcută, se urcă pe scara pridvorului şi se opri în dreptul căpătâiului său. Ilinca şi Niculae dormeau în casă cu ferestrele deschise. Era desculţ şi în izmene, cu cămaşa larg desfăcută până la genunchi, fără curea, aşa cum arată ţăranii în vâltoarea lucrului în timpul verii, să poată munci nestingheriţi în mişcări. Până şi pălăria o purta la fel, cu borurile trase în jos de jur-împrejur, să nu păstreze apa ploilor sau praful şi pleava ariilor. El puse fără nici o sfială mâna pe umărul lui Moromete şi îl mişcă energic.

- Bâtule, zise, scoaf!

Moromete se trezi şi se uită nedumerit la el.

- Ce e, mă, cu tine, Sande? Ce cauţi aici?

- Bâtule, zise băiatul aproape poruncitor. Scoal' în sus şi hai la secere.

- Ce vorbeşti, mă! zise Moromete. La care secere?

- Hai la deal la secere, zise băiatul ca un surd...

- Da' ce, zise Moromete minunându-se, terminaşi tu la tine la secere şi venişi la mine că nu ai ce face? Cine te-a trimes?

- Bâta, zise Sande la fel de tare ca înainte şi cu un astfel de glas că reieşea că bâta asta e mai mare peste toţi şi nu se stă de vorbă despre spusele ei: se face cum zice ea şi gata.

~ Da' ce, zise Moromere în acelaşi fel, bâta se boieri şi te uimise pe tine în locul ei?

- Bâta se duce cu mama şi m-a trimes pe mine în locul ei.

- De ce nu te-ai dus tu cu mă-ta! se miră Moromete.

- Hai, bâtule, hai, că acuşi se face ziuă şi ne prinde soarele în sat, zise Sande fără să fi auzit ultimele cuvinte ale lui

Moromete care între timp se sculase şi începuse să-şi jupoaie o foiţă de jurnal să-şi facă o ţigare.

Băiatul AJboaicii se dădu jos în bătătură şi o luă spre grajd. Casa era aşa de liniştită, încât părea pustie, Ilinca încă nu se sculase. Moromete se dădu jos şi o luă încet spre grădină. Era noapte plină, nici vorbă de apropierea zorilor, stelele nu se răsuciseră în felul în care se văd ele când începe să se albească de ziuă, să fi fost la unul sau două ceasuri după miezul nopţii.

- Mă, ăsta, Ţugurlane, zise Moromete întorcându-se din grădină, lasă tu caii în pace, că nu asta e ăl mai greu în dimineaţa când pleci ia secere, să pui caii la căruţă. Ia tu mai bine oala aia cu păcură de-acolo din cui şi vin cu ea încoace să ungem căruţa. Pe urmă mai vedem noi ce mai e de făcut. Sau pe tine nu te cheamă Ţugurlan!? zise Moromete cu aerul că în acest caz se schimbă socoteala.

- Pe mine mă cheamă Sande, bâtule, zise băiatul şi el cu aerul că asta înseamnă mare lucru.

In acest timp Ilinca se trezise şi ea; avea o căldare neagră în mână şi o vărsă de pe pridvor drept în mijlocul bătăturii; Moromete, care fusese cât pe-aici să fie înmuiat de sus până jos, nu zise nimic, nici nu se uită.

- Tu ce cauţi, mă, aici? se răsti ea la Sande. Cine te-a trimes? Alboaica sau mama?

- Cea mai bună socoteală, Ilinco, e să-mi arunci apa direct în cap, de ce s-o mai prăpădeşti pe de lături, zise Moromete.

- Păi mişcaţi-vă mai repede, că acuşi pui de mămăligă şi parcă văz că tot vă moşmondiţi, zise Ilinca.

- Auzi, mă, Sande, cică noi ne moşmondim! Ia vino tu şi pune oala colea.

Ilinca îl trezi şi pe Niculae, care spusese de cu seară că vroia să meargă şi el, nu să secere chiar până la sfârşit, ci să dea şi el câteva ceasuri şi pe urmă să plece peste loturi, să vadă care e situaţia şi să poată pe urmă să raporteze ce văzuse la raion.

Fumul alburiu ieşea nesimţit pe coş, undeva în grădină se auzi un cârâit de păsări, apoi un erau scurt şi fata, cu cuţitul în mână, intră în curte şi porunci tatălui să vină să taie pasărea. Liniştit şi important, Moromete îl lăsă pe Sande la căruţă şi puse mâna pe cuţit, apoi, întorcând spatele găinii care sărea în sus parcă de veselie că nu mai avea cap, îl salută de jos pe Niculae ridicându-şi pălăria şi nu se turbură când fata îi spuse să lase parascoveniile şi să calce de două ori într-un loc că acuşi se face lumină şi nimic nu e gata. De mult trebuia să fi fost plecaţi, se şi aud căruţele oamenilor.

- De mult trebuia să fi şi secerat, ce zic eu, să-1 fi şi treierat, zise Moromete.

- Vorbim duminică, zise fata luând pasărea şi urcând vioaie pridvorul.

Aprinse apoi focul, puse de mămăligă, opări găina.

- Niculae, zise Moromete cu intonaţiile de autoritate de altădată, vino tu să ungem căruţa, că băiatu-ăsta mi-e frică să nu se boşorogească p-acilea, mă omoară pe urmă Alboaica, mă pune să-1 plătesc ca pe-ăl bun.

în sfârşit Sande se hlizi, înţelegând şi el că bâtu-său glumea. Totuşi ţinea cu nădejde cu umerii şi cu spinarea căruţa, în timp ce Moromete trăgea roata până la marginea osiei şi cu şomoiogul înmuiat în păcură ungea întâi bucceaua şi apoi fierul albit de frecatul lui cu lemnul. Se opintiră apoi amândoi şi roata alunecă pocnind la locul ei.

- Hai să trecem acum la cealaltă, spuse Moromete cu un glas de parcă l-ar fi invitat la ceva extrem de plăcut. Să trecem ~o ungem şi p-aia! Mă Niculae, tu ţii minte căruţa asta?

- Cum să nu.

- Hei, tot aia e! Ce căruţă, a făcut-o săracu Iocan înainte de a muri acum zece ani şi mai ţine zece ani! N-am schimbat la ea o piuliţă. Era gata să rămân fără ea, taman o adusesem nouă de la fierărie şi se opriră doi în poartă: nu, că să mă prezint

cu ea la rechiziţie. O să mă prezint, zic, dar nu acuma. Fiul meu şi-a dat viaţa pe front, pentru ţară, acuma veniţi să-mi luaţi şi căruţa din bătătură. Nu credeţi că aţi depăşit marginea?

Intre timp trecuse la roţile din urmă; se opinteau, trăgeau roata afară că ai fi zis că o să cadă cu căruţă cu tot, Moromete fleşcăia cu şomoiogul de-a lungul ei, apoi făcea acelaşi lucru cu bucceaua pe dinăuntru şi apoi pac, o împingea să alunece la loc cu căpăţâna sub loitră. In aer nici gând să se lumineze. Undeva într-o grădină îndepărtată se auzi un pâlpâit de aripi şi un cocoş dădu un semnal lung şi insistent. Răspunsul care urmă umplu văzduhul de ţipete ca şi când corul păsărilor ar fi vrut să alunge astfel din aer umbrele nopţii.

- Gata, strigă Moromete cu o bruscă spaimă în glas. Mâncarea în căruţă, bota cu apă. Secerile în cutie, hai, Niculae, să punem caii.

Dar mai era până la cai, nu se nelinişti nimeni de glasul lui. Când fu gata, Ilinca se apropie şi începu să pună mâncarea în cutia desfăcută a căruţei. Oala stă bine? Să nu se verse. Vezi că se clatină cutia, înţepeneşte-o cu ceva, că tata ştie doar să comande, dar să dreagă o cutie nu vrea. Stai să mai leg încă o dată oala, ţine-o bine, Sande. Vezi că se freacă tigaia de străchini, au să se spargă, pune sacul ăla între ele. Ce e cu tigva asta? Urcă-te în pod, Sande, şi ad-o pe-aia mare, dar mai repede că au şi început căruţele să treacă... Pune şi ghioarsa asta de secere, că e bună să strângă tata cu ea snopi. Rogojina n-o luăm? Dacă vine o ploaie? Pune căpătâiul pe cutie.

Moromete şi fiul scoaseră caii din grajd şi îi înhămară. Nu erau grozavi caii, erau cam mititei şi cam de timpuriu băgaţi în ham, dar erau buni, erau vioi şi bine îngrijiţi. Unul din ei îşi ciuli urechile şi Moromete îl apucă de nări şi îl trase în jos şi câteva clipe capul lung al calului rămase lipit de burta omului în timp ce primea palme posesive pe gâtul lui cam subţirel dar tânăr şi plin de vigoare.

- Dă, Doamne, vreme bună, spuse Ilinca băgând printre străchini şi linguri nişte ceapă smulsă din grădină. Gata, tatăî Hai, toată lumea în căruţă.

Capacul cutiei fu închis, se urcară, Ilinca şi Sande în spate, pe o cergă sub care puseseră paie, tatăl în faţă pe cutia căruţei, cu hăţurile şi biciul în mână. Niculae deschidea poarta mare. Căruţa ieşi, Niculae închise la loc şi punând cu grijă un picior pe bara răscrucilor se urcă şi el alături de tatăl său.

Se grăbiseră bine, nimeni nu ieşea încă din curţi... Coborâră spre râu, îl trecură pe undeva pe unde era mai mic, unde apa ajungea doar până la căpăţâna roţii şi începură pe urmă să urce dealul spre câmpie. Moromete lovea din când în când caii şi nu vorbea. După atâţia ani de viaţă pleca la secere fără Catrina şi dacă în timpul pregătirilor, până să iasă din sat, s-ar fi putut zise că mai era o speranţă ca în dreptul uliţii Alboaicii s-o vadă ieşind şi în felul ăsta simplu să se întoarcă ea acasă şi să uite cu toţii ceea ce se întâmplase, urcând dealul această speranţă se spulberă, fiindcă uliţa Alboaicii era pustie si nici urmă de muierea lui, se uită zadarnic de-a lungul uliţei. Moromete ţinea fruntea în jos.

In spatele lor se putea în sfârşit ghici răsăritul, stelele luceau mai tare, cerul începea să se albăstrească pe o întindere care cuprindea jumătate din el, în timp ce cealaltă dormea încă în negura groasă. Moromete arăta că anume nu vrea să se uite şi să vadă răsăritul cum făcea Sande şi Ilinca, stând puţin într-o P·rte, cu faţa într-acolo, deşi ţineau capetele în jos, cu acea expresie a tuturor care se aştern la o trudă de durată şi pe care numai gândul care o ia înaintea acelei trude cu exact timpul Şi măsura ei, face posibilă ducerea până la cap a efortului. Moromete începu deodată să dea din cap, aşa cum faci când cineva spune ceva şi îţi pare rău că trebuie să auzi asemenea cuvinte care nu sunt câtuşi de puţin apropiate de adevăr.

- Ei, ce e? făcu Niculae intrigat, după o lungă tăcere pe care nimeni nu o turbura.

Expresia lui Moromete se schimbă, se întoarse spre fiul său cu o înfăţişare explicativă:

- De la bogat ia tot, iar săracului nu-i dă nimic! zise el.

- Asta ce mai e? zise băiatul.

- Păi ăsta e socialismul vostru! Fiindcă noi ne ducem acum să secerăm, zise Moromete, dar nu mai e rodul muncii noastre al nostru, şi nici să zici că ni-1 ia şi îl dă ăluia care n-are. înţelegi dumneata?

Niculae tot nu răspunse, se vedea că el însuşi se gândea la ceva şi că spusele tatălui nu-1 stinghereau, putea să asculte şi în acelaşi timp să le aibă în minte apropiate pe-ale lui... Peste câmpie, totul era nemişcat şi curând intrară pe un drum de plan, printre ziduri galbene de grâu şi după o vreme opriră. Ajunseseră. Grâul, cu spicul plecat, parcă îi aştepta. Moromete lăsă caii pe seama băiatului şi începu să jupoaie o foiţă de jurnal. Sande şi Ilinca se dădură din căruţă şi îşi schimbară îmbrăcămintea cu haine proaste. Nimeni nu vorbea. Numai caii turburau liniştea câmpiei sforăind din când în când cu botul în grâul crud, amestecat cu iarbă, pe care Niculae îl tăiase repede şi li-1 punea la spatele căruţei. Când nu sforăiau, tăcerea câmpiei nemărginite era aşa de mare că li se auzeau fălcile măcinând.

- în tot ce spui tu, zise întru târziu Niculae, un singur lucru scapi din vedere.

Moromete nu se grăbi să întrebe care. Era chiar posibil ca să-i scape iui ceva din vedere şi mai ales un singur lucru, şi anume, pesemne, cel mai important?

- Ei, care? zise el în cele din urmă, curios mai mult de formă.

- Faptul că pământul ăsta pe care calci nu e al tău, zise Niculae.

- Dar al cui?! zise Moromete deodată alarmat.

- Tot ce e proprietate se desfiinţează, inclusiv pământul, tăie glasul lui Niculae, şi pronunţând aceste cuvinte el se uita în zare posomorât, ca un emisar care ştie dinainte ce vaiete şi plâns de femei aduce el cu sine; dar tot ceea ce ţinea de puterea lui era doar să fie drept, să desfiinţeze adică peste tot, fără excepţie proprietatea, pentru ca durerea şi izbăvirea să fie generale. Sau crezi, continuă el, că la oraşe construim socialismul şi desfiinţăm proprieratea şi la ţară vă lăsăm pe voi de sământă!? Nimeni n-are drept asupra a nimic, decât asupra muncii braţelor sau a minţii lui. Iar pământul a fost la început liber ca şi omul şi trebuie să redevie liber.

- Crezi, zise atunci Moromete, că omenirea asta, de când e ea pe pământ, n-a ştiut să trăiască şi venirăţi voi s-o învăţaţi?!

- Asta în orice caz! răspunse Niculae.

- Adică voi sunteţi mai deştepţi decât tot globul?

Ştia bine acum cum era cu rotunzimea planetei, tot se alesese şi el cu ceva că îl ţinuse pe Niculae la şcoală atât cât îl ţinuse. Niculae pufni:

- Şi ce te miri aşa? Sigur că suntem mai deştepţi.

- Cu Stalin în cap?... zise Moromete şi pronunţă numele cum ar fi zis Marin.

Şi se enervă brusc şi porni din loc, o luă încolo pe drumul de plan cu o ţintă foarte precisă; se opri la marginea unui lan de porumb şi rămase câtva timp cu spatele întors. Când reveni, fata îl luă la rost:

- Hai, tată, lasă acuma discuţia, îi zise, pune mâna şi taie de icgături, cât e grâul jilav, ce aştepţi, să se urce soarele la nimiezi?

- Unde-o fi văzut fata asta soare, eu nu înţeleg! răspunse Moromete.

Uar se urni şi puse mâna pe secere. Moromete se uită lung ta fata lui cum făcea pârtie cu Sande în zidul des. începuseră, fără codeală, secerişul. Niculae legase caii cu opritorile şi le tăia mainte grâu verde, de pe margine, amesticat cu iarbă.

- Păzea! exclamă în sfârşit Moromete, dar tot fără să se uite.

Ilinca şi Sande se uitară înapoi. într-adevăr, la răsărit norii se dăduseră la o parte şi la marginea orizontului apăruse buza

roşie a discului solar. Deodată, întreaga lume se schimbă, peste întinderea de spice începu să joace o pulbere care era când aurie, când albicioasă, amesticată cu reflexe albastre şi verzi, când strălucitoare de roua pulverizată parcă şi în aer, nu numai peste spice şi porumburi, de mâinile invizibile ale dimineţii. Soarele ieşea implacabil şi triumfător punând astfel capăt acestei ore nesigure de pe pământ când nu e nici noapte, nici zi, şi găsindu-i pe oameni gata aplecaţi la rădăcina spicelor, celebrând, pe lângă un vechi blestem, ţâşnirea de foc a razelor lui.

II

- Ia spune, tată, ce e cu Vasile ăsta din Cotoceşti, zise Niculae tăind cu tatăl său grâul înalt din capul locului, anume pentru legături. Alaltăieri era şi el acolo în pridvor, ce vrea? Nu, ca să-mi spună nu ştiu ce!

- Ce să-ţi spună? zise tatăl după un timp, curios.

După cât se părea la asta se gândise deci Niculae pe drum şi din pricina asta nu spusese el nimic despre definiţia pe care tatăl său o dăduse socialismului. Drept răspuns, Niculae adresă o înjurătură fără fereală dintre cele care dezvălui ura ascuţită şi inexplicabilă, şi prin care i se dorea acelui Vasile, întoarcere la origine, în maică-sa, şi anume să se bage singur acolo de nenorocit.

- Da' ce ţi-a făcut, mă, ce-ai cu el, se miră tatăl. Parca n-aveai nimic cu el...

Niculae nu răspunse îndată.

- Că nişte aspecte, că nu ştiu ce, ce-mi spui mie, spune acolo în organizaţie, că d-aia aveţi organizaţie de bază.

Moromete făcu doi paşi mari şi strânse grâul secerat de fi-său şi îl făcu, adăugând pe al său, maldăr. Era plin de mană şi mâinile lui bătrâne şi vânjoase se înnegriseră de acest polen care în aer, când era scuturat, parcă era pulbere de aur galben. De la distanţă, din lanul vecin, ţâşni în sus, cu un zbură tăcit gras

de pasăre grea, o prepeliţă şi căzu în grâu mai încolo, într-un loc nedeterminat. Niculae lăsă tăiatul şi uitându-se atent, asemenea câinilor de vânătoare spre locul nesigur de unde zburase pasărea de câmpie, intră în grâul vecin şi începu să meargă prin el. Deodată se opri.

- Le-ai găsit? întrebă tatăl.

- Da.

- Câte sunt?

Niculae nu răspunse, se aplecă jos şi nu se mai văzu. Tatăl se duse şi el acolo şi se uită. Ca o mică minune apăru sub ochii lor un cuib cu ouăle pestriţe, împletit din frunze fine de paie de grâu, descoperit şi fără apărare, în această lume înaltă, în care firele de grâu semănau cu o pădure şi cei doi oameni, cu două animale uriaşe. Ei se uitau la el fără să pună mâna, stând în picioare tăcuţi, fiinţe blânde care ocroteau, după felul cum dăduseră şi ţineau spicele la o parte, acest miracol latent din care aveau să zboare mai târziu nişte păsări.

- Face şi ea pui, numai să nu-i mănânce vreun câine, zise în cele din urmă Moromete, şi se urniră şi se întoarseră la locul lor. Spune, mă, continuă apoi, puţin agasat, ce-ai cu el, nu ştiam că ai ceva cu el, ce ţi-a făcut?

- Nu mi-a făcut nimic, dar s-au învăţat toţi, nu intri bine mtr-un sat şi dai de-ăştia care au nu se ştie ce, ba cu preşedintele, ba cu secretarul organizaţiei. Ca şi când un preşedinte ar putea să le facă pe plac la toţi. Ridică problema acolo în °rganizaţie, dacă ai ceva şi nu eşti un fricos nenorocit. Dacă Şti, du-te în..., nu veni la mine să mă lupt eu pentru tine.

- Bine, zise Moromete, dar ce ţi-a făcut, ce-ai cu el?

- N-am nimic cu el, zise Niculae tăind cu mişcări regulate grâul înalt de jos de la rădăcină. Şi reluă: Vine în pridvor şi stă Şi nu zice nimic şi pe urmă nu, că vrea să-mi spună... Să zicem că are dreptate şi că spusele lui nu sunt minciuni. Ei şi? Aşteaptă a vie raionul de partid şi să-i rezolve lui toate problemele?

- Da' tu ce eşti raionul de partid? zise tatăl. Eşti şi tu un om şi poate că o fi vrut şi el să-ţi spună ceva. Nu trebuie să te porţi aşa cu cineva, că ăsta nu e ca Gae, să-ţi intre în curte şi nici bună ziua să nu-ţi dea. Ce-ai cu el, ce ţi-a făcut?

Tatăl era acum curios şi fiul răspunse agasat:

- N-auzi că nu mi-a făcut nimic, nu-ţi spusei?

- Când îmi spuseşi?

- N-am nimic cu el, dar lasă că-1 ştiu eu, zise fiul, veneam odată de-acasă şi mă duceam pe izlaz, păşteam caii cu Marin al lui Ţugurlan şi dimineaţa îi păştea el şi după-masa eu. Şi când viu îl găsesc pe Marin al lui Ţugurlan plecat şi caii lăsaţi până viu eu unui al lui Pretorian, băga-l-aş în mă-sa şi pe ăsta, care sta ca un tâmpit lângă un tufan şi caii ieşiseră de pe miriştea lui şi intraseră pe o miriște a lui alde Năstase Rădulescu şi păşteau acolo. Eu am crezut că aia e miriştea ăstuia care îl găsisem acolo, al lui Pretorian, că i-am văzut caii lui acolo, stăteau şi păşteau împiedicaţi... Când mă uit eu, cine venea de la capătul-ălălalt al lotului? Asta, Vasile, nici nu ştiam cine e şi „Bă, ăsta al lui Moromete, zise, de ce paşti, mă, caii, pe locurile noastre?" Şi când îmi trânteşte două palme peste obraz mi-a sucit gâtul şi m-a azvârlit cu cracile în sus. „Mă nene, zic eu, eu n-am fost aici când au intrat caii pe miriştea voastră, Marin al lui Ţugurlan sau ăsta i-au băgat", dar el nici nu m-a auzit, şi m-am uitat la el să văz dacă dă şi în ăla al lui Pretorian, că erau şi caii ăluia pe miriştea lui. N-a dat, i-a scos ăluia caii de pe lot şi s-a dus în ... mă-sii fără să spună nimic. O lună întreagă m-a durut gâtul, dar nu i-aş fi ţinut minte dacă l-ar fi cârpit şi pe-ăla al lui Pretorian, că ăla lăsase caii să intre pe miriştea lor! Nu, ăluia nu i-a spus nimic, nici nu s-a uitat la el. Ori i-a fost frică de el, ori înseamnă că avea ceva cu mine şi nici nu spun că în viaţa mea n-am luat aşa palme de la cineva.

- Ai luat tu, nu zi aşa, replică Moromete, ţi-am dat şi eu din când în când... Şi ţi-au dat mai ales oamenii acolo în faţa primăriei! Ce, ai uitat?

- Nu ţin minte, răspunse fiul cu nepăsare, dar pe ăsta îl ţin minte.

- Da' câţi ani aveai tu atunci şi câţi avea el?

- Era în anul când nu mai m-am dus la şcoală. Taman în toamna aia, venise pe izlaz cu caii şi ăsta al lui Parizianu, Gheorghe. Nu ştiu dacă e mai mare ca mine, da' şi eu ce m-a apucat de-am stat ca un prost şi nu i-am sărit pe urmă în cap. Nu ştiu, mi-a fost frică, m-a luat fără veste...

- Mă Niculae, zise tatăl intrigat, de când te ştiu eu, de când eşti băiat mare şi ai făcut şi tu armata şi atâtea înjurături n-am auzit din gura ta.

Fiul nu zise nimic.

- Urât mai înjuri, Niculae, zise şi Ilinca, dar parcă cu admiraţie şi nu cu reproş. Şi continuă, în timp ce mâinile îi mergeau parcă singure tăind spicele şi făcându-le poloage: Pe vremea aia trăia maică-sa şi nu ajunsese ce-a ajuns mai pe urmă, să-1 bată verii cu biciul pe miriște, zise ea.

- De ce îl băteau? întrebă Niculae.

- Din te miri ce. Odată pierduse calul un căpăstru, şi l-au bătut pentru căpăstru-ăla de-a zăcut o săptămână în pat, nu mai putea să meargă.

- Bine i-au făcut, zise Niculae, ştiu ei de ce l-au bătut, asta cu căpăstru zice lumea, dar de ştiut ştie numai ăla care era acolo, degeaba nu l-au bătut ei.

- Aşa o fi, zise tatăl, dar pe mă-sa ei au omorât-o, toată lumea ştie. Cum a fost, Ilinco?

- Vă găsiră acuma poveştile, zise Sande care nu înțelegea felul ăsta de muncă, deşi era şi el băiat mare. Până acum, zise el mai departe, nu vorbirăţi şi vă găsi acum vorbitul.

- Cu mă-sa a fost aşa, că întâi pe alde tată-său veni de-1 °morâră cu bătaia, zise Moromete cu aerul că facerea legăturilor [11] permitea foarte bine să şi muncească, să şi povestească.

Niculae îi tăia grâul şi i-1 făcea maldăr şi Moromete făcea legăturile, le punea alături făcând alt maldăr şi în acest timp

îi spunea fiului povestea lui Vasile şi a părinţilor lui, neam cu Năstase şi Aristide. Vasile ăsta copilărise în familia unchiului cel mare, Năstase, de ai cărui fii, Dan şi Ştefan, Vasile era şi astăzi legat. Năstase şi Aristide, fraţii mai mari ai mamei lui Vasile, fuseseră împroprietăriţi după primul război mondial şi se pricepuseră nu numai să-şi păstreze întregi loturile lor de pământ, dar să şi ajute altora să scape de ele, cei care după împroprietărire se înglodaseră în datorii prin bănci să-şi cumpere unelte şi vite. Năstase, şi de la el Aristide, învăţase în timpul războiului, pe care îl făcuse la intendenţă cu gradul de sergent, cum se poate ca fără să furi cuiva avutul sau banii din buzunar, să-1 faci să vie el singur să ţi-i dea şi încă să nu uite toată viaţa binele pe care i l-ai făcut ca unul care n-ai pregetat ca alţii să-1 ajuţi la nevoie. în anii de după primul război începuseră să circule prin sate tot felul de hârtii numite poliţe, scadenţe, ordine de licitaţie şi altele asemenea, care erau ele nişte hârtii mici şi colorate ca nişte jucării de copil, dar pe baza lor nişte necunoscuţi care se ascundeau sub denumirea de „Creditul Agricol" sau „Banca Marmoroschblanck" puteau să-ţi vândă pământul şi să rămâi pe urmă de izbelişte, fiindcă boier să te duci la curtea lui să-ţi dea de lucru nu mai era şi rămâneai muritor de foame cu copiii pe drumuri. Ei, şi se iviseră ăştia, Năstase, mai ales, Aristide, doar la început, te duceai la ei, uite, măi Năstase sau Aristide, aşa şi-aşa, mă scoate la vânzare, ce fac eu? Cât datorezi? Atât şi atât. Păi de ce să-ţi vândă ţie locul la licitaţie şi să pierzi la el jumătate şi să nu-mi vinzi mie o jumătate din el şi să pierzi doar un sfert? Oameni săritori, îşi dădeau vita din bătătură să-ţi facă ţie rost de bani să nu pierzi lotul, puteai să-i mai uiţi? Pe mulţi au scăpat de la nevoie şi s-au înmulţit, s-au adunat acolo în Cotoceşti şi şi-au făcut case în spatele bisericii, Năstase are chiar o strană a lui personală şi o icoană mare de argint în altar... Mama lui Vasile s-a măritat tocmai în timpul când se făcea împroprietărirea generală, imediat la doi-trei ani după primul război mondial şi ăla pe care l-a luat ea, unul Ilie al Moaşei, cu toate că făcuse şi el războiul, n-a fost împroprietărit, nu se ştie de ce, nu s-o mai fi ajuns pământul, că alţii au luat lot de opt pogoane, alţii de şase şi unii au rămas şi fără, şi atunci a lăsat-o pe asta a lui Rădulescu şi s-a însurat cu o văduvă de război care primise un lot de opt pogoane. Văduva însă avea copii şi ăştia, cu toate că nu erau mari, au înţeles ei sau i-a învăţat cineva că mă-sa le va aduce fraţi vitregi de la un tată care n-avea lot şi vor trebui, când s-or face mari şi s-or însura, să împartă cu ei iotul mamei. Ei sau neamurile, sau ei cu neamurile cu tot, făcură ce făcură şi îl goniră din casă şi ăsta trebui să se întoarcă la nevasta dintâi. Mama lui Vasile îl primi dar în loc să stea la locul lui să se mulţumească cu ce avea de ia ea, câteva pogoane de pământ, se amestică în averea fraţilor nevestei, pretinzând nu se ştie ce pentru casa părintească şi încă ceva pământ, spunând că din munca ei trăiseră toţi şi că trebuie să-i plătească pentru asta, lucru care nu era deloc sau nu era întru totul adevărat. Fără să facă gălăgie fraţii Rădulescu încercară cu binişorul să-i bage nerodului minţile în cap, dar fiindcă acest lucru nu le izbuti, atunci hotărâră să i le scoată. îl bătură cu ciomegele într-o noapte atât de rău că nu mai rămăsese Ilie al Moaşei zdravăn şi după câţiva ani muri cu zile. Mama lui Vasile nu se mai mărită, trăi în casa părintească împreună cu fratele ei mai mare şi îl crescu pe Vasile odată cu copiii acestuia. Muri şi ea după vreo zece ani şi unii spuneau că tot din pricina neamurilor... Vasile avea o grămadă de veri şi verişori de-al doilea şi de-al treilea, bunici şi unchi, Şi era la rândul lui văr şi fin şi nepot de bunici şi nepot de unchi Şi nepoţel de bunică, de tuşă, de ţaţă... Cât trăise maică-sa muncise ea pentru el şi îl păzise de aceste rubedenii, dar după ee ea muri, nu mai avu cine să-i ţină grija. „Vasile, du-te până la tuşă-ta Steliana că are ceva cu tine..." „Vasile, mănâncă şi du-te până la unchi-tău Traian..." Băieţii de seama lui se jucau

cu zăpadă în drum spre şcoală, se scăldau vara în pădure şi se luau cu caii la întrecere. Vasile stătea seri întregi şi legăna copilul tuşei Steliana, zile întregi învârtea la o sucală de răsucit cânepă, iar vara păzea vitele multe ale lui unchiu-său Năstase şi ale altora din neamul lor, oile mai ales, şi lumea îl vedea seara cum se întorcea cu cârdul de la păscut şi sta să le aleagă de miei şi să le bage în curţile rudelor. Maică-sa nu muri fără să-i blesteme, aşa spun femeile care au stat la capul ei în ziua când s-a dus... Stătea în odaia ei cu uşa închisă şi zăcea şi cică îi era rău şi una dintre ele a vrut să cheme rudele şi a zis s-o lase să moară barim liniştită, dacă de trăit n-a avut parte de linişte. Una din ele a întrebat-o să spună ce are, de ce suferă, dacă o doare ceva şi ea a spus că n-o mai doare nimic şi i-a spus uneia să-1 întrebe pe popa: după ce moare omul se duce drept în rai sau se mai chinuieşte cine ştie pe unde? Aia a ieşit şi ea până afară, a stat niţel pe la poartă şi s-a întors şi i-a spus că părintele a zis că pe om îl ia îngerul chiar din pat şi îl duce la lumină în rai. Stă la fereastră şi aşteaptă şi când vrea Dumnezeu îi spune îngerului să vie la căpătâiul tău şi să te ia. Muierea care a povestit zice că ea s-a speriar spunând vorbele astea, fiindcă tocmai atunci s-a zbătut craca de măr de la fereastră şi în curte a zbughit-o un purcel la fugă. Mama lui Vasile cică nu s-ar fi speriat deloc, sta întinsă în patul ei şi a început să spună cum s-a întâmplat cu boala ei, ce i-a făcut într-o zi Dan, ăla mare dintre copiii lui frate-său. Parcă i se înfipsese un cuţit în şale şi ăla mâna căruţa, se duceau să culeagă fasolea la deal. „Opreşte, mă, că mor!" i-a zis. „Ce să opresc, zice, se usucă fasolea acolo, vreai s-o culegi pe soare, să se scuture, ori sunteţi nebuni?" Pe urmă cică l-ar fi chemat pe Vasile la ea şi i-ar fi blestemat pe fraţi în faţa lui. Că să n-aibă încredere în rude fiindcă rudele dacă te văd plângând îţi mai îndeasă şi ele una să plângi mai tare şi dacă te văd râzând, te pun la muncă, zice că d-aia râzi, că eşti prea odihnit. Şi dacă i-o fi foame sau sete să nu le ceară verilor, să-şi ia singur şi să aibă grijă să nu-1 vază ei, să-i scoată pe nas şi îmbucătura de pâine... Or să-1 bată! Să strângă şi el din dinţi şi cât o trăi la ei, să nu umble în faţa lor cu fruntea jos, dar nici sus să n-o ţină, până s-o face mare şi o să scape de ei. Fiindcă o să scape, i-a blestemat ea, să moară de tineri, şi copiii şi tat-său şi praful şi pulberea să se aleagă din toţi...

- Şi s-a ales? zise Niculae, când Moromete se opri.

- N-aş zice! răspunse tatăl. Astă-iarnă, reluă el, a vrut Vasile să scape de ei, zicea că fac gospodărie colectivă şi el se înscriese să se ducă acolo, au venit ăia doi peste el acasă, că el are o casă mai mică exact în spatele ăleia mari a lui Năstase, i-au făcut-o alde verii lui când s-a însurat Vasile cu Florica lui Ciupăgeanu, şi lumea spune că Dan i-a tras o palmă Florichii şi când Vasile a sărit la ei, ăia au scos cuţitele. Era şi o fată acolo de la *uteme*\ cică ar fi lovit-o şi pe aia prin geam cu o cărămidă, i-ar fi spart capul. I-au arestat, dar nu-ş' ce-au făcut ei şi ce-au dres, c-au scăpat... Ştie el ce spune, Vasile ăsta, încheie Moromete, când zice de-ăştia de la sfat, de alde Plotoagă şi Isosică, fiindcă vezi cum vine, dacă ei nu s-ar fi opus să se facă gospodărie o făceau ăştilalţi, alde Fântână cu Mantaroşie, că Mantaroşie n-are nimica, şi Vasile intra şi el acolo şi scăpa de veri. Nu erau ei mulţi dar patruzeci-cincizeci de neisprăviţi tot se găseau şi se chema că sunt. Acum ai înţeles?

- Am înţeles, răspunse Niculae înfigând secerea în maldărul de grâu şi ştergându-şi fruntea de sudoare. Apoi, după cârva timp, schimbă subiectul. Văz că ai cea mai înaltă părere despre Isosică şi Plotoagă şi numai de formă, aşa, zici că sunt aşa şi Pe dincolo.

Moromete tăcu o vreme, luat prea repede şi neînţelegând despre ce era vorba. înainta câţiva paşi şi culese nişte spice, care rămaseră apoi întregi ca nişte flori cu tija delicată în mâinile mi vânjoase.

- Vreai să spui că dat fund că Isosică şi Plotoagă sunt contra gospodăriei îi consider oameni cu scaun la cap? zise el întru târziu, puţin mirat că se putuse trage o asemenea concluzie din spusele lui.

- Da, asta vreau să spun, zise Niculae.

- Părerea mea, spuse Moromete cinstit, e că era mai bun Gae. II ştii pe Gae?

- îl ştiu.

- Ei, ăla să fi văzut om! Nu sta el la discuţie cu tine, ca alde Isosică! Bă, făcea, pe mă-ta şi tac-tău, şi te lua de guler şi te da pe mâna miliţianului.

- Nu mai spune, zise Niculae ironic. Şi de ce?

- Parcă mai ştiai de ce!? se miră Moromete. Te pomeneai la miliţie şi când ajungeai acolo mai găseai şi pe alţii, îţi mai venea inima la loc... Unii mai râdeau, alţii mai glumeau, alţii că lasă că vine el Gae şi vedem noi ce-are cu noi. Şi venea Gae: Ce să aibă! Ereau de-ăia care mai vorbeau şi ei cum vorbesc şi eu cu alde nean-tău Matei, alde nean-tău Giugudel, alde nean-tău Cârstache al Joachii când vin pe la mine şi stăm în pridvor. Dare în judecată, făcu-vă şi dregu-vă, pentru ascuţirea luptei de clasă contra regimului. înaintarea lor sub stare de arest la raion, să se înveţe minte! Tu trebuie să ştii, că eşti acolo, mai zise Moromete. Sau tu nu te ocupi cu partea asta?

- Nu mă ocup, zise Niculae.

- Ei, şi veniră şi-1 schimbară pe Gae, veni alde Plotoagă şi Isosică. Moromete se strâmbă, nemulţumit: nu sunt buni! Asta, Isosică, are şi el un băiat şi vine într-o zi pe la ei Sita al lui Tăbârgel, mă-sa lui Isosică adică, bunica băiatului. Şi-1 spune lui tat-său că uite ce-a făcut ăla, erea pe la ea a Pinţii, femeie bătrână, o creştină, dar de, oameni mai cu stare: trecută recent pe listă şi nu-ş' ce îi zice ea băiatului, că ăla odată urlă la ea: taci din gură, zice, bestie chiaburească. Ia vino-ncoace, mă, zice Isosică băiatului şi îl pune cu burta pe prispă şi se desface la

curea. Dă izmenele jos, zice, să nu-ţi prăpădesc izmenele, ăla urla, aoleo că nu mai fac, şi aoleo că aşa ne-a citit şi învăţătorul la şcoală din cartea de citire. Facu-i şi dregu-i şi învăţătorului ăla, zice Isosică, dar pe urmă nu l-a mai bătut că a văzut şi el că aşa erea trecut în carte, nu minţea băiatul. Da va să zică rezultă că Isosică nu e bun? Nici nu-1 văz eu că apucă toamna şi-1 dau alţii jos... Bine i-ar face, băga-l-aş în mă-sa, încheie Moromete pe neaşteptate, că au pus pariuri ei doi, cu Plotoagă, pe vedre de ţuică şi de vin, pe mine, că mă duc legat la raion, şi pe tine că te coboară...

- Ce vorbeşti, zise Niculae ironic. Şi puse secerea jos. Eu am plecat, mai zise.

- Du-te, măi tovarăşe, îi răspunse Moromete convenind, uite, ia-o pe-aici, dai de barza-aia de-acolo care vine încoace. Stai şi tu de vorbă cu ea, poate te învaţă să te însori şi tu...

într-adevăr se vedea înaintând rar pe firele ei de picioare, mergând prin grâu, o barză singuratică cu penele în culori şi cu ciocul lung şi roşu constituind parcă împreună cu corpul ei ca un ou mare şi picioarele înalte şi roşii, o figură geometrică vie, un desen mişcător prin lanurile lungi "aşternute pe câmpia nemărginită. Era încă răcoare, era ora când roua încă nu se uscase. Se auzea doar din când în când pitpalacul. Ciocârlia încă dormea.

III

Raionul îşi trimisese în aceste zile prin sate toţi activiştii °rganizaţiilor de masă şi Niculae întâlni pe cineva chiar în cea dintâi dimineaţă a campaniei când porni pe câmp de la locul tatălui său, după răsăritul soarelui. Era o fată îmbrăcată în pantaloni şi ai fi zis de departe că e unul din acei băieţi care începeau să se vadă din ce în ce mai des prin sate, pe tractoare, Şi când Niculae o întrebă cine era şi unde îi era tractorul, ea răsPunse că nu e tractoristă, e de la U.T.M., dar că se pricepe ^ ta tractorie.

O luară împreună pe la capetele loturilor şi Niculae călca rar şi se uita drept înainte peste lanuri, oprindu-se din când în când în dreptul câte unui om, dând bună dimineaţa la toţi, schimbând cuvinte despre numărul pogoanelor aceluia, valoarea spicului strivit în palmă, a boabelor pe care le suflau de pleavă trecându-le dintr-un pod de palmă în celălalt şi le aruncau apoi în gură amestecându-le ca pe nişte mieji... Fata îl însoţea cu un vag aer de subalternă - tovarăşul era de la raionul de partid, ea era doar de la U.T.M. - se oprea odată cu el, se uita direct la ţărani cu o privire sigură de sine în care nici o clipă nu licărea îndoiala asupra rosturilor ei printre aceşti oameni sau asupra importanţei prezenţei ei acolo, ca şi când de când lumea ţăranii ar fi fost astfel însoţiţi de alţii mai înţelepţi decât ei şi fără de care existenţa lor de ţărani nici n-ar fi fost posibilă.

- Foarte bine, exclama Niculae din când în când între două opriri, uitându-se mereu înainte, preocupat, până ce într-o vreme fata îl întrebă despre ce era vorba şi el răspunse: Foarte bine că te pricepi şi la tractoare, zise el.

Şi se opri iar în dreptul unuia pe care îl cunoşrea, îi dădu noroc, dădu mâna cu el şi o arătă cu capul pe utemistă.

- Se pricepe şi la tractoare, zise el.

Şi porni mai departe spre ţinta lui care nu era grabnică, şi pe care n-o uita în opririle lui ici-colo. Se încrucişară la un moment dat cu alţi doi activişti, se salutară şi în mod ciudat fata, deşi tresărise la vederea lor şi se arătă bucuroasă de întâlnire, nu rămase cu ei, îşi continuă drumul alături de Niculae. Avea acum o privire întoarsă în sine, atentă la ceva ca şi când s-ar fi apropiat parcă momentul să-şi facă datoria pentru care fusese trimisă aici şi se pregătea gândindu-se cum să înceapă fără să dea greş.

- Tovarăşe Niculae, zise ea deodată, am şi eu un fost utemist aici care abia a devenit membru de partid, aş vrea să vă spun ceva despre el.

- Spune, tovarăşă, răspunse Niculae binevoitor.

- A fost unul dintre cei mai serioşi utemişti din raion, trebuie să-1 ştiţi, că sunteţi de-aici, e vorba de Vasile al Moaşei. M-am întâlnit ieri-seară cu el şi am stat de vorbă. Mi-a spus că a încercat să vă spună şi dumneavoastră, dar l-aţi sfătuit să se ducă mai bine în organizaţie şi acolo să discute.

- Da, aşa i-am spus şi foarte bine ar fi să facă aşa, zise Niculae trecând pe lângă un cap de lot şi fu salutat ca o veche cunoştinţă, dar el nu se opri şi continuă: nu crezi?

- Ba da, dar el avea ceva să vă spună în legătură chiar cu organizaţia.

- Ei, ia spune, despre ce e vorba? zise Niculae rece.

- Nu pot să vă spun, că mergeţi prea repede. Am venit special să vă caut, m-am gândit că trebuie să fiţi pe-aici...

- Bine, am să merg mai încet... Spune.

- E aici un om pe care îl cheamă Adam Fântână, începu fata, şi astă-iarnă tovarăşu' ăsta - e responsabil cu moara - s-a dus la raion şi s-a lăudat el ca sunt condiţii coapte să se înfiinţeze şi în Siliştea o gospodărie colectivă. Foarte bine, i-a spus raionul de partid, formaţi un comitet de iniţiativă şi începeţi munca de atragere. Am fost mobilizaţi şi noi şi am venit aici tot eu, era prin februarie. Ce se întâmplase? Comitetul era format din oameni care nici unul nu vroia gospodărie, dar ca nu cumva Fântână să reuşească au intrat toţi în comitet, tovarăşul preşedinte Plotoagă, tovarăşul Isosică, noul secretar de organizaţie...

- Cine fusese vechiul secretar?

- Fântână, care era şi referent la sfat. Păi tocmai asta era, zise fata cu însufleţire. Fântână vroia să dovedească, înţelegeţi, că n-a fost bine că l-au schimbat pe el din funcţia de secretar ?i Şi-a zis că o să facă el gospodărie colectivă în sat şi o să vadă tunci tovarăşul secretar Ghimpeţeanu de la raionul de partid cât a greşit în ceea ce îl privea.

- Ia să stăm jos colea pe dâmbul ăsta, zise Niculae. Să văd şi eu despre ce e vorba.

La treizeci de metri mai încolo, la rădăcina unui zid galben şi înalt de spice, lega snopi, nevăzut, un ţăran. El auzi tot ce se spuse...

Fata se aşeză pe dâmb cu spatele la lanul de grâu şi Niculae lângă ea.

- Fântână, continuă fata, a avut o idee bună, să atragă în special tineretul care nu era aşa legat de proprietatea privată cum erau cei bătrâni şi s-a pomenit lângă el cu Vasile ăsta gata să facă şi el parte din comitet. Mergeau prin sat, Fântână, Zdroncan, secretarul sfatului şi Isosică şi lucrurile se petreceau aşa, Fântână vorbea, ducea muncă de convingere şi ceva mai în spatele lui, Isosică sau Zdroncan dădeau aşa din cap uitându-se la ţăran, adică *nu,* nu era nimic de bază, erau vorbe fără rost ale lipoveanului, nici discuţie că ei, Isosică sau Zdroncan sau Plotoagă, erau contra. Şi ţăranul se prefăcea şi el că ascultă, dar în timpul acesta se scărpina pe spinare lângă sobă. Şi atunci, le-a venit ideea lui Isosică şi Plotoagă să-1 compromită rău pe Fântână în faţa raionului şi l-au lăsat să organizeze o adunare festivă la care urma să înceapă înscrierea în noua gospodărie colectivă din raion. Au venit vreo sută de inşi, au venit şi câţiva activişti de la regională, dar nu prea mulţi, n-au lăsat ei să vină chiar prea multă lume din partea raionului sau regionalei, că nici aşa nu era bine, ieşeau şi ei prost, au aranjat-o să vină doar să vadă şi dacă totul avea să iasă bine, la sfârşit urma să aibă loc şi adunarea cea mare, cu tovarăşul Ghimpeţeanu de la raion, cu ziarişti şi cu oameni care să fdmeze... A ieşit ceva, cum să vă spun... Nu s-a înscris nimeni, ţăranii au ieşit afară şi a rămas doar Fântână în mijlocul sălii, strigând că el stă pe poziţie şi să vină să se grupeze toţi în jurul lui. Nu s-a grupat nimeni. Ei, şi atunci s-a sesizat tovarăşul Ghimpeţeanu şi a trimis doi activişti să stea aici şi să ajute şi a trimis-o şi pe ea, din partea

raionului U.T.M. Când a venit în Siliştea în dimineaţa aceea a aflat că nici măcar Vasile nu mai vroia să facă parte din comitetul de iniţiativă şi a fost trimisă la el acasă să vadă despre ce era vorba. Acolo a aflat de la nevasta lui o istorie întreagă, dintre Vasile şi verii lui, cum veniseră cu o dimineaţă înainte şi ăştia îi pretinseseră să nu se înscrie, altfel îl dă afară din casă, un bordei mic din spatele lor, făcut cică pe pământul care nu era al lui. S-au luat la ceartă şi a zis şi ea ceva, nevasta lui Vasile, şi acela mare, Dan, i-a cârpit una peste obraz. Vasile a sărit la el: „Mă, zise, ce dai tu în nevasta mea?" Dar n-a putut să-i facă nimic, că ăia erau doi, au ieşit pe uşă înjurând că dacă îl prinde că se înscrie vede el pe dracu... Vasile avea un hectar de pământ de la maică-sa, dar cică nici ăla nu era pe numele ei.

-Asta mi-a povestit-o nevasta lui Vasile, că pe el nu l-am găsit acasă, continuă activista U.T.M. Am stat şi m-am gândit cum aş fi putut interveni şi l-am aşteptat pe Vasile să vorbesc cu el şi să văd el ce spune. Mi-am dat seama că în situaţia în care se afla el gospodăria colectivă era o scăpare, şi că ăştia patru, Plotoagă, Isosică, Zdroncan şi Bilă, îi stricase toate planurile. Până să vie Vasile de unde se dusese, nevastă-sa a ieşit în tindă să pună de mămăligă şi m-a chemat şi pe mine să stau lângă foc. Era foarte frig, mă rebegisem pe drum de la gară până aici, fiindcă era vreme rea, nu era nici de sanie nici de căruţă şi bătea un vânt de te pătrundea până în oase şi a trebuit să venim pe jos, eu şi tovarăşul Strătilă, de la sfatul popular, putea să ne mănânce lupii.

Până să fiarbă mămăliga, nevasta lui Vasile spuse că Vasile are un prieten, unul Ion al lui Ripitel, era şi el utemist, se pricepea la aparate de radio, îşi făcuse unul singur, din piese detaşate, citind după un manual şi cică Plotoagă ar fi vrut să-1 pună la taxe, şi că Ion al lui Ripitel ar fi zis de ce să plătească <d taxe pentru aer, ce, consumă combustibilul cuiva? Şi Plotoagă cică n-ar mai fi ştiut ce să-i răspundă şi ar fi lăsat-o baltă. Mai

târziu, a doua zi, când activista U.T.M. vorbi cu acest Ion al lui Ripitel între patru ochi află şi ce se mai întâmplase cu Vasile în după-amiaza care urmase după istoria cu palma dată nevestei lui şi cum petrecuse Vasile noaptea.

Rătăcise ceasuri întregi pe-afară, pe lângă casă, prin fundul grădinii, căutând parcă ceva, cu lopata în mână, curăţind zăpada, făcând pârtii, spulberând zadarnic troienele care se formau repede la loc în urma lui. Era văzut de pe drum, se zărea peste gard lopata neagră ridicându-se cu mişcări regulate în aer, muncea liniştii, tuşea, uneori se oprea şi se uita pe drum... Dar când nevasta ieşi la prânz şi îl chemă la masă, nu-i răspunse nimic, nu veni şi continuă curăţatul ăsta, fără noimă al zăpezii până ce scurta zi de iarnă începu să se întunece.

Seara mancă totuşi ceva, dar ea, nevasta lui, nu putu să mănânce, îi dădu doar lui şi fetiţei şi apoi se culcă şi adormi îndată. In schimb Vasile rămase treaz lângă ea toată noaptea şi dimineaţa se sculă tăcut şi posomorât şi când cineva de la sfat trecu pe la ei să-i spună că este aşteptat la şedinţa comitetului de iniţiativă, nevasta lui ieşi şi-i spuse aceluia că nu-i arde lui acum de comitet. Mereu mohorât şi galben la faţă, Vasile plecase apoi la Ion acela al lui Ripitel, de la care nu se mai întorsese tot timpul dimineţii.

— Până la urmă a venit, am stat de vorbă cu el, încheie activista U.T.M. Nu era prea vorbăreţ, n-am putut să-1 conving să lase totul la o parte şi să vină la sfat şi să-1 sprijine pe Fântână să acţioneze mai departe. Mi-a spus că „acţiunea a fost compromisă pe mai mulţi ani" şi că el mă roagă, întrucât şi el şi Ion al lui Ripitel împlinesc vârsta de ieşire din U.T.M., să-i ajut să fie primiţi amândoi în partid. „în partid, zice, o să pot să fac mai bine şi ce spuneţi dumneavoastră." Din felul cum vorbea am înţeles, sau poate mi s-a părut, că avea, în viitorul apropiat, ceva grabnic şi mai important de făcut decât gospodăria colectivă. Dar ce anume? N-am putut să smulg mai

mult... „Şi din ce-o să trăiţi? l-am întrebat. Cu ce o să vă munciţi pământul dacă vă despărţiţi de veri?" „Ne descurcăm noi", mi-a spus. Bineînţeles că din comitetul de iniţiativă nu s-a mai ales nimic, a eşuat şi încercarea asta şi atunci l-am recomandat pe el şi pe Ion al lui Ripitel să intre în partid, şi au fost primiţi foarte greu, mai ales el, Vasile, dacă nu-1 avertizam eu personal pe tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu să trimită pe cineva acolo nu l-ar fi primit. Nu ştiu ce avea Isosică cu el, n-am înţeles de ce se opunea şi nici n-am putut să aflu de la cineva despre ce putea fi vorba. Până la urmă n-au avut încotro, au ridicat mâna şi au votat, cam în silă, dar n-au avut ce face, fiindcă la întrebarea tovarăşului de la raionul de partid să spună motivele pentru care se opun, n-au putut spune nimic concret. Că să fie amânat, că să se cerceteze dacă nu cumva e omul chiaburilor, al neamurilor lui adică, şi vrea „să se strecoare în rândurile partidului". Tovarăşul de la raion le-a răspuns scurt »s-a cercetat, tovarăşe", şi le-a închis în felul ăsta gura.

- Şi ce e cu cărămida care s-ar fi aruncat în geam şi te-ar fi lovit pe dumneata în cap? întrebă Niculae. N-au fost arestaţi ăştia doi, Dan şi Ştefan?

- Ba da, dar s-a dovedit că nu Ştefan dăduse cu cărămida, ci un altul, probabil tot pus la cale de Dan, dar nu s-a putut dovedi că ar fi existat o înţelegere între ei şi l-au închis numai p-ăla, ăstora doi le-a dat drumul.

- Şi ce propui? zise Niculae ridicându-se.

Fata se ridică şi ea şi îşi continuară drumul printre lanuri.

- Ce vă spuneam şi la început, să-1 ascultaţi pe Vasile.

- Oriunde intri într-un sat, zise Niculae, dai peste unul ca Vasile ăsta cu o istorie aşa cam dubioasă. în realitate, cum ai observat şi dumneata, chiar în legătură cu el, cine ştie ce urmăreşte. Trebuie să fim atenţi şi să nu facem jocul unuia sau altuia, fiindcă fără să-ţi dai seama te poţi pomeni că ai fost atras tocmai l r i jocul pe care zice ăla că îl fac ăia pe care el îi demască. înţelegi?

- înţeleg, zise fata posomorâtă deodată şi adăugă mai mult de formă: Tocmai d-aia v-am spus şi dumneavoastră, ca să vă semnalez faptele. Dumneavoastră aveţi posibilitatea să le analizaţi mai adânc.

Niculae se posomori şi el şi îşi văzu de drum, în timp ce fata rămase în urmă. Se opri în dreptul unui lot şi intră în vorbă cu un ţăran...

- Băi Niculae, zise acel ţăran desdoindu-se şi apropiindu-se fără grabă cu secerea şi grâul în mână. Măi frati-meu, zise el - şi după felul cum vorbea se vedea că era cu feciorul lui Moromete prieten mai de mult - ce-i facem, mă, cu neghina asta, parcă nici nu zici că e grâu cu neghină, ci neghină cu grâu! Hai noroc!

- Noroc, Ilie, zise Niculae.

- Ce-i facem, mă?

Mănunchiul din mâna secerătorului era o probă aproape neliniştitoare prin abundenţa ei, ca o prevestire a ceva necunoscut, o parte era grâu şi două neghină, dar parcă nu era o neghină obişnuită, ci un soi foarte reuşit cu măciulii multe şi mari, cu grăunţele negre ca tăciunele şi umflate de spaţiul sevei pământului din care se hrăniseră nestingherite de nimic. Spicele de grâu galbene păreau neînsemnate printre tulpinile crăcoase ale acestui statornic însoţitor al grâului, cu care era greu de înţeles ce afinităţi putea avea.

- Ce să faci, îl seceri, zise Niculae, cu glas tare, să-1 audă şi alţii de prin împrejurimi ca şi când n-ar fi vrut să-şi răcească gura cu fiecare în parte. Să vă fie învăţătură de minte să mai semănaţi de-aici înainte fără să daţi grâul la trior. Că nu numai că îţi iese neghina însutit - da' ce zic eu însutit, înmiit' - dar îţi înăbuşe grâul propriu-zis...

- Aia o ştim noi, mă Niculae, zise omul cu glas scăzut, ca şi când în ceea ce îl privea pe el, n-avea nici un chef să-i audă vorbele şi alţii. O ştim noi pe viitor, dar ce-i facem acuma? Am auzit, adăugă el coborând şi mai jos vocea - şi de astă dată intenţia lui era clară, dacă era adevărat ce auzise el, fiind vorba

în mod evident de un secret, îl ajuta în felul acesta pe Niculae să coboare şi el vocea când o să-i răspundă - am auzit, repetă el, că având în vedere şi dat fiind că situaţia e de-aşa natură încât recolta e bună pe tot cuprinsul ţării şi o să fie cereale destule, se consideră că nu mai e cazul să plătim Semeteul de anul trecut şi îl plătim numai pe-ăl de anul ăsta, pe considerentul că anul trecut recolta a fost slabă.

- Nici să nu-ţi treacă prin cap Ilie, răspunse Niculae îndepărtându-se, tocmai d-aia, tocmai pentru că anul ăsta e recoltă bună, o să trebuiască să achitaţi tot până la ultimul bob. Când dracu să achitaţi plata pentru arături, dacă nu acuma, că s-a făcut! Anul trecut când nu s-a făcut, Semeteul v-a iertat, deşi nu era normal, fiindcă îl costă... Mă întreb cine dracu vă bagă vouă asemenea idei în cap, mai spuse Niculae nedumerit.

- Nu ne bagă nimeni, mă Niculae, zise omul de astă dată tare, nemaiavând pesemne ce ascunde, dar ne gândim şi noi dacă e să dăm şi restanţele şi arătura de astă-toamnă, şi cote, ne mai rămâne pe dracu!

- Lasă, Ilie, nu-mi spune tu gogoşi de tufă, că, dacă ar fi după tine, ar trebui să renunţăm la tot şi să rămânem tot cu boul de coadă, în timp ce alte ţări stau călare pe tractor şi automobil. N-o să ne închinăm noi la boul tău. Cu boii nu mai faci mmic, s-a dus epoca boilor. Noroc, nea Stane!

- Noroc, mă Nicâ!

- Şi dumneata eşti de părere să stăm agăţaţi de coada boului?

- De, măi Nică, mi-ar plăcea şi mie să am tractorul meu, dar văd că e tot al vostru...

- Şi ce dracu să facem noi cu el? râse Niculae. Tot pentru voi e!

IV

- Unde-ai plecat Niculae, unde te duci? Stai puţin că vreau să te întreb ceva.

Era glasul unei fete... Tocmai termina de tăiat ce apucase cu mâna, dând cu o mişcare uşoară peste umăr spicele şi punându-le pe polog. Apoi părăsi lanul şi o luă spre drumul de plan. Era Marioara, singură cu maică-sa, Fântână nemaiavând de mult obiceiul să iasă ia muncă, la câmp. De altfel ei nici nu aveau mult pământ, trei pogoane pe care le adusese muierea când îl luase.

Fântână făcuse trei copii, unul murise pe frontul rusesc, unul mai mic decât Marioara era la liceu, deşi la şcoală învăţase prost, era un „zăltat", cum spunea oamenii, adică un ţicnit, dar trecuse la examenul de admitere fiindcă avea „origine sănătoasă". Marioara, deşi învăţase bine la şcoală, făcuse doar cursul complet, de şapte ani, n-o dăduse taică-său mai departe, fiindcă nici ea nu stăruise. Era o fată care nu crescuse prea mare, semăna la păr cu lipoveanul, dar statura nu era a iui, ci a maică-sii, ai fi putut lesne să-i dai şaisprezece ani, deşi ea trecuse de douăzeci. Fântână, cu anii, ajunsese un uriaş, deşi o parte din mărimea lui îi venea şi din grăsime şi când te uitai la el şi îi vedeai capul aşa de mare te întrebai dacă nu cumva şi creierul lui suferea, şi poate că de aceea bea el spirt albastru cu speranţa că, cine ştie, alcoolul acela fiind „medicinal" ar putea să-i mai topească din grăsimea care îi apăsa mintea. Marioara mai moştenea de la maică-sa scârba pentru mâncare şi mai ales pentru băutură, era de mirare cât de puţin mânca ea la masă şi n-ar fi pus pe limbă o picătură de ţuică s-o pici cu ceară, şi mai ales o limpezime a gândurilor şi a faptelor pe care tatăl ei nu o avea.

In drum spre capătul lanului fata se abătu pe la căruţă şi scotoci în cutie şi luă din ea o mică basma înflorată pe care şi-o puse repede pe cap şi se uită într-o oglindă cât palma pe care o răzimase de bucceaua osiei, se aplecă jos şi se drese, să n-o vadă Niculae.

- Uite acuşi viu, că eram cu basmaua ruptă, zise ea apropiindu-se. Şi adăugă: la secere, de, n-are rost să te duci gătită ca la horă.

Şi îşi arătă picioarele în ciorapi groşi, să nu i le ardă soarele şi să nu i le zgârie miriştea.

- Da, da, şopti Niculae ca pentru sine, uitându-se la ea dintr-o parte, sigur, aşa este, frumuşică fată, nimic de zis, numai că eu nu prea am timp de stat de vorbă, aici e problema!

- Nu e nimic, zise Marioara pornind alături, încotro se ducea el. N-avem noi mult de secerat, un pogon şi jumătate de grâu, în trei-patru zile l-am terminat, dacă dăm încet.

Şi s-ar fi zis de departe că ea părăsise locul nu din întâmplare, fiindcă trecuse Niculae pe-acolo, ci fiindcă aşa se înţelesese cu el, să vie el s-o ia de-acolo şi să plece pe urmă împreună.

- Da, da, ţine-te tu după mine că o să ajungi departe, zise Niculae înteţind paşii. Eu m-am oprit fiindcă am crezut că vreai să mă întrebi ceva, cum mă întreabă oricare dintre cetăţenii ăştia care au ceva de întrebat, când de fapt tu n-ai nimic să mă întrebi. Sau ai? Dacă ai, întreabă-mă mai repede şi întoarce-te la secere, că te strigă maică-ta.

Era adevărat şi Marioara se opri şi făcu în urmă un semn vesei cu mâna. S-ar fi zis că era o dulceaţă cum se avea ea de bine cu maică-sa, aşa de cristalin îi era glasul şi de copilăresc gestul:

- Viu acuma, mamă, vreau să-1 întreb ceva pe Niculae când s-o duce pe la Pălămida.

Aşadar aici era un interes nu glumă, pe cine mai putea ea să întrebe acel ceva pe care îl avea în vedere nu se ştie pe cine din Pălămida, poate chiar un băiat, decât tot pe cineva care trăia acolo, pe Niculae ăsta al lui Moromete?

Şi atunci Niculae se opri, fiindcă era limpede că ea îl va însoţi atât cât avea ea nevoie, mersul înainte nu era bun.

- Fii concisă, zise el întorcându-se drept în faţă. Te ascult.

Ea surâse şi ca într-o sclipire sub buzele ei umede care tremurară o fracţiune de secundă ca într-o răsucire de plâns i se văzură dinţii albi, regulaţi şi frumoşi ca nişte boabe nefireşti,

care n-ai fi zis că sunt făcuţi ca să muşte şi să mestice: mărgăritare, repede acoperite odată cu zâmbetul ei care se topi înainte de a se fi format.

- Bine, Niculae, şopti ea, tu asta îmi faci, fără să-mi spui şi mie, Marioara, uită-te la mine că nu e nimic de capul meu, degeaba zic eu că nu mă uit la nici o fată şi nici la tine nu mă uit, că la Ileana lui Costică Roşu mă duc seara în grădină şi stau cu ea până la ziuă, muiere cu doi copii care înainte să se mărite se făcuse de râs prin sat. Venea Chiran la poartă şi prin gard îşi bătea joc ăla de ea, ea zicea că nu vroia să iasă afară din curte, că sta aia bătrână cu ochii să nu iasă din curte. N-am nimic, bunico, zicea, vrea şi el să-mi spună ceva, uite, nici să ies la poartă. Nu ieşea, dar se lipea de ulucă şi prin ulucă... Şi la asta ai găsit tu să te duci, care cât a auzit că ai venit în sat l-a şi lăsat pe popa acasă şi a venit după tine!? Din partea mea poţi să faci ce vreai, că nu e numai Ileana, barim ea e preoteasă, şi nici nu e o muiere urâtă, dar poţi să te duci şi la Sora lui Ilie Pipa, dacă îţi place să-ţi râzi de tine.

Se opri. Se făcuse albă la faţă şi arăta frumoasă ca o mireasă sau ca o moartă în sicriu, acoperită de flori şi plânsă de suratele ei... Dar şi Niculae se făcuse la fel de alb. Marioara însă pesemne că nu mai vedea nimic înaintea ei, poate doar o prăpastie şi acum se simţea că venise clipa când trebuia să sară: să scape dincolo sau să cadă în ea, nu mai avea de ales.

- Nu te ţine nimeni legat şi descântat, continuă ea, vii o dată pe an, eu vin să te văd, trimit după tine să te cheme... Şi când pleci şi când te întorci, vezi că mai sunt fete şi muieri, poţi să te ţii după ele ca un câine, până o să îmbătrâneşti şi n-o să se mai uite nimeni la tine!

Şi apoi tăcu. De alături, de la capătul unui lan la care nu secera nimeni sau poate secera de la capătul celălalt (şi de aceea instinctiv atât Marioara cât şi Niculae se opriseră amândoi în dreptul lui să nu-i audă nimeni), ţâşni o ciocârlie atât de

aproape, încât oricine ar fi tresărit şi s-ar fi întors fără voie, fie chiar şi pentru o clipă. Ei însă nu auziră nimic, se uitau acum unul la altul drept în ochi şi pe măsură ce clipele se scurgeau, albul ochilor fetei se făcea din ce în ce mai mare, pleoapele lui Niculae se închideau din ce în ce mai mult, până nu mai rămase decât o dungă ascuţită ca la animalele sălbatice care dacă le-ai judeca după ochi ai crede că dormitează, când de fapt toate instinctele lor stau la pândă. El chiar scoase un fel de mârâit, îşi luă ochii de la ea şi întorcându-i spatele o lăsă acolo în mijlocul drumului de plan. Şi exact după atâta timp cât trebuia ca ea să nu se mai îndoiască de faptul că ăsta era singurul lui răspuns la tot ceea ce auzise, dar nu prea târziu încât s-o facă de râs faţă de toată lumea care se uita poate la ei până pe la al şaptelea lot, glasul lui Niculae se înnodă în continuare cu cel pe care el îl avusese mai înainte şi zise:

- Aşa o să fac, cât ajung acolo numai grija asta o să am, mă Şi reped să-i spun, nici o nădejde! Mă gândesc chiar dacă n-ar fi cazul să mă duc imediat până la sfat şi să-i dau un telefon!... Şi schimbă tonul, brusc înstrăinat: Noroc, nea Gheorghe, cum merge?! Câte ai pus anul ăsta?

- Mă Nică, câte am pus eu ar mai fi cât ar mai fi, dar am două pogoane însămânţate cu grâu de împrumut şi a ieşit, mă Nică, neghina, cum n-a ieşit grâul, însutit, cum spune în parabolă...

- Ei, cum spune în parabolă?

- Păi nu ştii, se miră omul. Ieşit-a semănătorul să semene sământa sa!

- Foarte bine, zise Niculae, dar semănătorul ăla a ieşit să semene *sământa sa,* pe câtă vreme dumneata te-ai împrumutat de la stat. Păi de ce, nea Gheorghe, rămăsesei fără sământă?

- Rămăsesem, Nică, că nu mai aveam...

- Nu mai aveai pe dracu, n-ai vrut să semeni, că ai văzut că se ia cotă mai mare la grâu şi ai vrut să semeni la primăvară

mai mult porumb! Lasă, nea Gheorghe, că ştiu eu cum devine, nu mai veni dumneata cu parabola semănătorului că n-o să-ţi ajute la nimic.

- Ce-o să ne facă, măi Nică?

- Ce-o să vă facă, nu ştiu, dumneata să fii sănătos, răspunse Niculae fără să se uite o clipă înapoi să vadă ce mai făcea Marioara, căreia totuşi i se adresă: regret că v-am dezamăgit, domnişoară, dar dacă m-aş încărca cu tot felul de rugăminţi când m-oi întoarce la Pălămida ar însemna să plec de la raionul de partid şi să mă fac comisionar. Noroc, nea Gheorghe, dă-i înainte şi altă dată fă-ţi dumneata socotelile la o lampă de gaz cu un număr mai mare, că n-o să spuneţi că nici gaz n-aveţi destul.

Şi îşi continuă apoi neabătut drumul, al cărui itinerar începu să se ghicească. Mergea spre linia ferată, unde se terminau pământurile celor din Siliştea şi de unde avea să facă apoi un lung ocol şi să se întoarcă după aceea în sat pe partea cealaltă, care cuprindea la înapoiere toate pământurile de dincolo de pădurea Cotigeoaia şi de dincolo de drumul raional care lega gara de sat.

între timp se făcuse cald peste câmpie şi soarele începuse să inunde grânele de lumină. Micii copaci, stejari singuratici, peri sau meri pădureţi, împrăştiaţi ici-acolo peste loturi şi păstraţi de oameni mai mult pentru umbră, pe care îi ocoleau ani în şir şi cu plugurile, cu fructul mic, dar adesea având un gust şi o aromă care făceau să licăre ochii copiilor mai tare decât pentru cei de-acasă din grădină, încremeniseră fără pic de vânt în aerul albastru, iar verdele coroanelor lor se făcuse negru, ca şi dunga îndepărtată a pădurii şi aceea şi mai îndepărtată a satului acoperit cu salcâmi. Vitele mâncau iarbă cu grâu şi izbeau din cozi la căruţele lor, le venise rândul să şadă şi omul să muncească, fiindcă ele araseră aceste întinderi şi el mersese doar în urma lor ţinând în braţe lucrul acela care le omora de greu ce era de tras, le fluiera răsuflarea în gât să-şi dea duhul, şi tot trupul lor se umplea de spume când ajungeau la capătul unei brazde. Acum era bine pentru multă vreme şi sforăiau cu putere cu nasul în maldărul de grâu fraged şi de plăcere izbeau din când în când cu câte-un picior în pământ sau se repezeau deodată cu dinţii sau cu coarnele în coama sau în burta perechii cu care trăia şi muncea. Şi atunci se auzea glasul *lui,* de care le era frică, dar care le scotea fără voia lor un muget sau nechezat de bucurie când îl vedeau că se apropie cu făptura lui mică, dar cu voinţa cumplită, că le izbea cu ceva tare că se pomeneau în genunchi, huooo, răcnea el şi glasul acesta umplea aerul şi le intra în urechi însoţit de ameninţări nelămurite şi îşi potoleau numaidecât joaca lor care şi ea era supravegheată.

în acest timp soarele tot urca din ce în ce mai viu şi mai arzător. Roua pierise de mult, iarba îşi pierduse şi ea jilăveala, iar pământul, chiar jos la rădăcina spicelor, începuse să miroasă a ţărână uscată. Jerbele de spice îşi înţepeniseră şi ele paiul şi chiar spicul putea fi acuma sfărâmat cu uşurinţă în palmă şi din boabele lui să sufli pleava asa cum avea să arate ea ţâşnind de sub sita de jos a batozei când va începe treierişul. Daţi-i drumul că nu e de stat, trebuie să terminăm săptămâna asta, se scutură snopii, s-a pus pe noi ăsta să ne coacă spinările, de dimineaţă ne luă. Nu e nimic dacă te doare capul, du-te acolo în porumb, rupe nişte foi şi leagă-te cu ele la frunte. Şi să ştii un lucru, că după ce ajungem la cap, pe tine nu te mai punem la secere, gata, te scutim! Şi pe mine nu mă scuteşti, tată? Aşa e> pe tine te uitasem, cum de-am putut eu să te trec cu vederea taman pe tine, vrednic cum eşti! Uite, să nu mă mişc din locu-acesta dacă n-o să fac aşa cum îţi spun, după ce n-o să mai tămâie nici ce e ăla spic pe toată suprafaţa asta a lotului nostru, să ştii că până la anul nu te mai punem la secere! Ai promisiunea asta din partea mea! Băiatul râde cam palid, îl doare spinarea, osul lui nu s-a copt şi munca îi face rău, îi simte chinul, suferinţa aceea parcă fără nume şi fără înţeles care îţi strânge sufletul la gură cum ai strânge baierele unui sac plin şi l-ai lega.

Degeaba glumeşte tatăl că n-o să-1 mai pună la secere până la anul, păi sigur, dacă nu mai e nici o secere, cum o să-1 mai puie, că doar nu sunt două veri într-un anî Durerea trece o clipă, oasele desdoite o alungă din şale, râsul mai alină acea plângere a întregii tale fiinţe şi crezi că poate s-a dus de tot, dar după ce te apleci începe iar şi nu mai ştii ce să mai faci, îi dai înainte şi sudoarea te scaldă de sus până jos şi din gât îţi iese un geamăt. .. Ce e acolo, mă, te-ai tăiat la deşt, nu m-am tăiat, atunci de ce gemi, îţi vine să feţi, şi ceilalţi râd şi trebuie acuma nici să nu mai gemi, să înduri în tăcere şi să dai fără nici o nădejde, fiindcă grâul nu se va secera singur până n-o să-1 termini tu, polog cu polog, mii de poloage, azi şi mâine şi poimâine şi răspoimâine... Nici nu mai vezi bine înaintea ochilor, îţi joacă zarea sub priviri ca o apă fără sfârşit...

Iar sub bolta înaltă a cerului se ridicaseră cu spinarea în sus ciocârliile, multe la număr, ai fi zis că tot văzduhul e plin de ele, şi de cântecul lor fără oprire ai fi putut crede, ascultându-le, că aşa era cum spuneau glasurile lor, că pe deasupra pământului e o neîntreruptă sărbătoare. Nu se mai opreau, când una se urca alta se lăsa, înteţindu-şi parcă odată cu creşterea puterii soarelui cântecele (cu cât înainta el pe cer cu atât trilurile lor umpleau mai tare câmpia) încâr o jumătate de ceas mai târziu, când glasurile lor amuţiră, s-ar fi putut zice că soarele le fulgerase pe toate din zbor şi că se prăbuşiseră prin grâne fără viaţă.

V

La prânz, Niculae coborî în sat şi se duse la sfatul popular, unde luă prin telefon legătura cu unul din secretarii comitetului raional de partid căruia îi raportă că în Siliştea secerişul a început peste tot în bune condiţiuni. întrebă la rândul său dacă tovarăşul avea ceva să-i comunice. Nimic. După-masă se duse apoi pe la siloz şi la baza de recepţie de la gară să controleze dacă şi acolo toată lumea se pregătea din timp să primească recolta.

Seara gândi că de atâţia kilometri câţi străbătuse nici n-o să aibă timp să se urce în pat şi o să pice frânt de oboseală. „Da, îşi spuse el însă, aşteptând să adoarmă, după ce că m-am stăpânit şi nu ţi-am spus nimic din ce meritai, crezi că o să stau acuma să nu dorm din pricina tal.

Niculae căscă lung, de i se păru că o să-i rămână fălcile înţepenite şi clănţăni din gură... „Mă dor oasele... şi patu ăsta... totdeauna la noi s-a dormit fără... mai sănătos, dar... decât filozof ofticos, mai bine măgar sănătos... eu prefer măgar filozof.. săracu domnu învăţător Teodorescu, muri de oftică..."

Niculae deschise ochii, îşi puse mâinile sub ceafă şi rămase cu faţa în sus: va să zică, îşi spuse el, Marioara se gândise bine înainte de a vorbi... „Bine, nu vreai să te laşi, să vezi ce-o să păţeşti tu acum... he-he! făcu Niculae tare, în întunericul odăii. Şi-aia nebună, auzi, prin gard, avea haz fata asta, dacă o fi adevărat..."

Ilinca nu terminase de strâns vasele în tindă şi auzindu-1 la început căscând şi apoi chicotind singur deschise uşa şi îl întrebă:

- Ce râzi, mă, aşa singur?

Niculae nu răspunse.

- Dormi, mă?!

- He, he! făcu Niculae şi fata, curioasă, se apropie de pat şi se aşeză.

Niculae ridică un picior, i-1 puse pe ceafă şi o împinse, Ilinca îi cârpi una peste nas bestecăind în întuneric cu palmele Şi strigând ca pe vremea când erau mici:

- Tată, uite la ăsta, mi-a dat cu piciorul în ceafă.

în copilăria lor Ilinca primise într-adevăr multe picioare de la Niculae, fie în piept, fie în inimă, pesemne că nu le uitase. «Marnă, răcnea Niculae, mi-a dat cu cotul în ochi..." ca s-o impresioneze pe mama. Niculae descoperise odată că Ilinca era ° pârâtoare, rar se întâmplase vreodată să-i ascundă ceva

maică-sii. Odată se jucau împreună în grădină şi Niculae vrusese s-o atragă de partea lui împotriva unuia dintre fraţii vitregi care aproape că îl deşălase aruncând după el cu o bucată de dovleac turcesc, din pricina unui ardei... Cumpăraseră gogoşari şi Paraschiv îi înţepa cu o furculiţă şi îi arunca într-o putină la murat. Băgând probabil de seamă cât de absent era fratele său, Niculae găsise un ardei pe care îl gustase înainte şi simţind cât era de uite i-1 întinse lui Paraschiv, na nene, şi nean-său, hap, muşcase din el, dar n-apucase el să mestice bine că se şi aplecase să-î scuipe şi scosese un urlet şi se uitase în jurul lui cu ce să arunce în ăla care o şi rupsese la fugă. II nimerise pe Niculae drept în fund şi lovitura îl pusese în patru labe, vrusese el să mai râdă mai departe, dar îi cam îngheţase râsul în el, aşa de tare îl pocnise cu dovleacul. Mai ales nu-i venea să creadă că îl putuse ţinti aşa de bine tocmai de la prispă la poarta grădinii, prin care tocmai fusese gata să scape... Şi într-o zi îi spusese Ilinchii, cum stătea cu ea şi se jucau amândoi pietre şi el credea că tot aşa gândea şi ea şi că puteau împreună să aibă ei doi o taină a lor... „Ilinco, tu ai văzut?" „Ce?" întrebase Ilinca. „Te-ai uitat la nenea Paraschiv?" „Ce să mă uit?" „Ai văzut ce prost e?" şuşotise băiatul înfiorat de conspiraţia care tocmai se năştea împotriva fratelui cel mare şi se uitase la sora lui aştep-tând s-o vadă şi pe ea mărturisind aceeaşi descoperire, dar în loc de asta Ilinca deodată căscase gura parcă ar fi tăiat-o cu un cuţit la gât şi începuse să orăcăie: „Mamăăă!". Mama robotea prin curte şi auzind strigătul acela din gură de şarpe venise la ei să vadă ce era. „Ce e, fă, ce urli aşa?". „Mamă, spuse Ilinca, Niculae l-a făcut pe nenea Paraschiv prost!"

Şi mama pusese atunci mâna pe o jordie din maldărul de coceni de floarea-soarelui din apropiere şi pleosc, îl croise pe Niculae pe spinare, care, de uimit ce era, uitase până să se şi ridice şi s-o ia la goană ca să scape, cum făcea alte daţi.

- Ia spune, Ilinco, zise Niculae, cum a fost cu Ileana lui Costică Roşu şi cu Chiran; înainte ca ea să se mărite?

- Da ce, tu nu ştii? zise Ilinca fără să-1 creadă.

- De unde vreai să ştiu? se supără Niculae. Crezi că eu sunt Bibina.

Asta era ghicitoarea la care se ducea nu o dată mama când Moromete era plecat pe la munte cu porumb. Uneori o chema şi pe la ea şi o punea să dea şi în bobi, nu numai în cărţi. „Vine, Catrino, spunea ea bătând cu convingere mare cu vârful degetului craiul de tobă care era Moromete. Uite-1 pe drum de seară cu un dar de bani, soseşte la vremea rea, dar cu inima îndoită, fă! Nu se bucură de darul ăsta! Cu nişte vorbe, de la o damă de verde, în afara casei... îi cade un necaz, uite ici muierile astea două, cu craiul de roşu." „Guica trebuie să fie şi cu Parizianu, şi cu ăla de pe la Bucureşti", răspundea mama. „Nu ştiu", făcea Bibina, şi iar lua cărţile şi începea să le bară ca să le mai dea o dată. Era prietenă cu Catrina şi nu vroia să ia nimic de la ea, deşi de fiecare dată mama încerca să-i dea ba un ou, ba un franc...

- Păi cum, zise Ilinca, n-a umblat Chiran nebun o toamnă întreagă călare pe un cal cu o măciucă la şa, zicea că e haiduc, îl nenorociseră ăia cu ciomegele într-o noapte când l-au pândit Şi l-au prins în Cotigeoaia cu Ileana?... Sau tu ai fost chior, nu l-ai văzut cum trecea peste porumbişti, călare pe-o mârţoagă Şi nici nu se uita nici la dreapta nici la stânga?

- Ba l-am văzut, dar nu ştiam ce e cu el.

- Vai de capul lui, săracul? zise Ilinca. Săptămâni de zile umbla numai pe câmp, şi ziua şi noaptea şi când vedea aşa cate-un pâlc de copii se oprea şi el şi stătea cu ei de vorbă. Că s a - i spună lui dacă i-a bătut cineva, că le arată el la ăia care i-au bătut. „Nu ne-a bătut nimeni, nea Chirane", ziceau copiii. Şi atunci se urca în şa şi o lua înainte. Toată lumea se mira de calul ăia, că n-a murit, da' slăbise de-i ieşise curu-afară şi nu prea mai Putea nici el să alerge la trap.

- Voi ce faceţi acolo, nu dormiţi, zise tatăl cu un necaz ciudat intrând în odaie.

Se vedea că nu din pricină că nu dormeau ei îi păsa, ci de felul că băiatul stătea de vorbă cu Ilinca şi nu cu el.

- Ia du-te tu de-aici şi te culcă, îl alungă fata.

Dar Moromete nu se dădu dus şi se aşeză alături pe pat.

- Păi a fost comedie mare cu Chiran, mă Niculae, mă mir că n-ai auzit, zise el, că de văzut sper că l-ai văzut şi tu cum trecea aşa pe câmp noaptea de ţi se făcea frică de el dacă nu ştiai cine e.

- Aia l-au nenorocit, Costică Roşu şi fi-său, zise Ilinca.

-Asta, alde Costică şi fi-său, ce s-au gândit, continuă Moromete. Domnule, una şi cu una face două, dacă stăm şi ne uităm, într-o bună zi ne pomenim cu Chiran cum s-a pomenit Tudor Bălosu cu Birică, fuge cu fata într-o noapte şi până să sari tu, nu mai e nimic de făcut... Ia să-1 prindem noi mai bine şi să-1 învăţăm minte! Şi l-au pândit în pădure şi s-au pus cu ciomegele pe el să-1 omoare.

- N-a murit el, dar e, că nici zdravăn n-a rămas, zise Ilinca, s-a însurat pe urmă, a luat pe una a lui Cochinţu...

- Şi când s-a oprit el să mai umble pe izlaz călare pe Rozinanta aia a lui, că eu nu mai ţin minte, zise Niculae.

- Ce Rozinanta? zise Ilinca.

- Mârţoaga aia pe care mergea călare.

- Nu era mârţoagă, că era cal bun, zise Moromete, dar slăbise cum îţi spuse şi fata asta din pricină că dădea mereu târcoale uite aşa cât e câmpia de mare, o lua de pe la drumul-de-fier, pe la Ciolăneşti, ocolea Cotigeoaia şi te pomeneai cu ei pe drumul de la Râca, prin Pământuri. Pesemne că nici nu prea îl lăsa să mănânce pe calul ăla, numai apă îi da, îl vedeai cum se oprea la fântâni şi se da jos să-i scoată apă cu ciutura. Ce flăcău, domnule, exclamă Moromete. îţi plăcea să te uiţi la el, îl prăpădiră ca nişte smintiţi noaptea la miezul

nopţii, toată lumea credea că n-o să-şi mai vie în fire. Fiindcă ştii că mulţi spuneau, că vorbeau cu el când umbla el aşa peste câmp, că n-avea nimic din punct de vedere că îl vătămaseră cu ceva, venise şi îi trecuse capul spart, şi îl oprea câte unul, băieţi, de... Ce e, mă, cu tine, Chirane, de ce nu te dai jos de pe cal şi să te întorci în sat, de ce umbli tu aşa şi ziua şi noaptea, ca un besmetic, vreai să zică lumea de tine că eşti nebun şi să te bage la balamuc? Şi el cică răspundea că o să alerge aşa până o să moară şi el şi calul şi să-i mănânce lupii pe-amândoi în pădure. Că venea şi dormea în pădure.

- Şi nu l-au mâncat? zise Niculae.

Moromete făcu în întunericul odăii un semn de protest din cap:

- Nu l-au mâncat, zise, dar asta e o pedeapsă, nu un bine, că n-a murit.

- De ce?! se miră Niculae.

- Tu nu înţelegi?

- Nu, zise Niculae şi mai mirat, aproape vesel. Dacă zici că i-a trecut bătaia şi s-a însurat, ce mai vrea?

- Păi îi plăcea, mă, de Ileana, explică atunci Ilinca cu un gest în care răzbăteau zeci de aluzii ironice: adică uite-1 pe tata cu un glas moale că îl apucă mila de Chiran şi uite-1 şi pe Niculae, că se face că nu înţelege că ăla murea după ea, dar murea cum se moare, nu că era aia bogată, îl lovise cu leuca, parcă alte fete nu mai găsea... Hai, gata, mai adăugă ea, tată, venişi acilea parcă de mult n-ai mai fi vorbit cu Niculae, de ce nu te-i fi ducând să te culci, cât e ceasul, mă?

Niculae se uită la ceasul lui de mână cu cadran fosforescent şi spuse că era ora nouă; Moromete ieşi.

- Şi e adevărat că venea seara la gard? o mai întrebă Niculae Pe soră-sa cu un glas de parcă abia şi-ar fi stăpânit încântarea.

- Ei, făcu Ilinca, la gard, la negard, ce te-o fi interesând şi Pe tine! Parcă tu nu te-ai întâlnit cu ea? De ce n-ai întrebat-o?

- N-am avut timp, zise Niculae imitându-1 aici pe taică-său şi atunci sora avu o exclamaţie în felul ei ironic si îi băgă degetele în coaste, să se ducă încolo de lângă ea si să doarmă, să nu mai întrebe atâtea prostii...

Şi se ridică repede de pe pat, fiindcă Niculae se şi pregătise să-i tragă iar un picior în ceafă...

VI

„Va să zică aici n-a fost o chestie cum ai vrut tu să-mi spui; dar nu e nimic, îţi trec cu vederea, fiindcă tot ce e în capul tău rezultă din ideea... he, he, lasă că viu eu într-o seară la tine şi îţi explic, uite, o să-ţi fac pe plac şi o să viu la tine la poartă să te fluier... Dar ce-o să afli tu de la mine, mai bine... Bine că mi-ai spus vorbele alea acolo, că dacă mi le-ai fi spus când nu ne-ar fi văzut nimeni, nu ştiu... huo!" făcu Niculae în gând, fiindcă sub pleoape îi apăruse o uliţă largă şi un câine care se da ia el, una dintre acelea pe care ani de zile ieşise el cu oile şi cu caii când era mic. Era pustie şi mereu înecată în lumina verii - iarna nu se dusese niciodată pe ea ca să vadă cum arată - avea două fântâni, una lângă alta, pentru vite şi pentru oameni, şi da drept în vale la văgăuni, vestita „vale", unde pe o uliţă mai mică stătea şi Alboaica, cu bâtul Năfliu. Ce om şi bâtu ăsta, aşa gros şi bătrân şi cu nădragii ăia ai lui n-ai fi crezut că e în stare să se ia după un copil şi să fugă după el. Fiindcă o dată se luase după Niculae şi fusese cât pe-aici să pună mâna pe el şi să-1 prindă, să fi avut pe atunci şaptezeci, optzeci de ani, poate chiar nouăzeci, că nu mai ştii câţi ani are un om bătrân când te uiţi la el... Dar pe urmă se împăcaseră, că Niculae îi păzea şi lui vaca, chiar acolo în vale, era foarte mic atunci şi era foarte mirat când urcând dealul în vârf vedea că cerul fuge de pe creastă, cu soare cu tot. Şi bâtu ăsta într-o zi a apărut pe seară la marginea văii cu ceva alb în mână şi îl flutura în aer cum arăţi cuiva un lucru pe care vrei să i-1 dai. Niculae a luat-o la goană spre el cu inima ticăind: îi făcuse bătrânul un toiag pe care-1 curăţase de coajă, îi crestase şi un măr la cap, şi bâtule, a strigat, bâtule, şi mai mult nu-şi aducea aminte, doar atât că înţelesese că în timp ce el îi păzea vaca dar îl şi uitase, în acelaşi timp bâtul migălise pentru el cu briceagul şi îi făcuse un toiag aşa alb şi cu măr la cap... „Ce-oi fi făcut cu el, nu ştiu! Cine mi l-o fi luat, îmi pare rău şi acuma de el, nimeni nu mi-a mai dat de atunci *mie* un lucru ca ăsta făcut de el cu mâinile lui *pentru mine*... bietu bâtu, cum a tras el pe urmă cu puşca după mama, poc, poc he-he, mama are talentul ăsta, recent şi tata s-a luat după ea cu parul de porumb... Dar bâtul la nuntă, săracul, când s-a făcut Alboaica mireasă cu copil de trei ani, sta şi el la masa mare şi lua cu lingura din strachină şi îi bâţâia mâna, până s-o ducă la gură nu mai rămânea nimic în lingură, dar el tot sorbecăia din ea şi o lua iar de la cap... Nici nu ştiu când a murit... dar uite că eu îl văd tot acolo, la marginea văii... Niculae, măi Niculae..."

Dat tot nu pierea câinele pe care îl huiduise Niculae pe uliţă, era flocos şi rău, clănţănea din dinţii rânjiţi, ham-ham, parcă ar fi vrut să-1 mănânce şi ieşi şi un om dintr-o curte cu un ciomag şi dulăul o luă la goană pe lângă garduri, dar cu capul întors să vadă când o porni spre el lovitura şi să se ferească să scape după direcţia pe care avea s-o ia ciomagul. Dar şi omul cunoştea figura şi gonind în paralel cu el întâi se prefăcu că dă, Şi câinele înteţi goana, dar atunci porni şi ciomagul prin aer cu un vâjâit şi îl prinse drept de-a latul, trântindu-1 cu burta într-o parte şi făcându-1 să urle lung şi răguşit... „Aşa, fire-ai al dracului, aşa îţi trebuie, eu mă gândesc la bâtu şi tu clănţăni ia mine ca un turbat, când eu nu ţi-am făcut nimic... Nu stimată domnişoară, asta nu te priveşte pe tine... Ileana e fata pe care am iubit-o din tot sufletul meu şi puţin îmi pasă că mai înainte a iubit-o şi Chiran... Dacă vrei să ştii de-aia nu te pot mbi pe tine şi nici pe altcineva, fiindcă am iubit o dată şi îmi

ajunge. Eu nu sunt omul mai multor iubiri, în pieptu-mi de aramă... D-aia m-am dus iar la ea, acolo pe pod în fundul grădinilor, ca să trăiesc din nou clipele când ploaia a început să răpăie pe lipanele din grădină şi să mai trăiesc o dată clipele când am zărit-o pe ea venind şi şuşotindu-mi cu aburul fierbinte al gurii ei că nu poate ieşi acolo şi să mă gândesc să-i spun unde, undeva în afara satului... (I-am spus: „Pe lotul tatei din Frunzări, şi semn de recunoaştere lumânarea trasă în jos a fântânii lui Şanea...") Şi acum am văzut-o iar aseară ca odinioară, apropiindu-se prin grădină de pod, umbra dragă care îmi făcea inima să-mi bată ca un ciocan... Şi am luat-o în braţe şi am strâns-o cu disperare, că mă scoaseră din sărite cu o seară înainte Stela lui Jugravu şi celelalte muieri ale dracului, care n-au vrut să plece şi să ne lase pe noi singuri în odaie... Ileana, Ileana... Ce dulce era acum trupul ei şi ce fericit m-am simţit după ce am iubit-o, nu ca atunci când o tristeţe sfâşietoare îmi chinuia inima şi mi se făcuse de ea şi de trupul ei o scârbă de moarte... «Niculae, zice, tu tot supărat eşti pe mine că am plecat atunci din covergă, nu ştiam nici eu, eram şi eu proastă, că degeaba mă iubise Chiran, că tot nu înţelesesem». «Dar acuma, zic, înţelegi mai mult de-o grămadă»; «Vorbeşte mai încet, zice, nu că mi-e frică de cineva, din partea mea nu mai mă interesează, dar pentru tine...» «Da, zic, chestii d-astea înţelegi, nimic de zis, nu mi-e frică mie şi ţi-e frică ţie...» «Lasă, Niculae, că au venit acum vremuri mai bune pentru noi, dar nu-mi pare rău decât de ziua aia cum am putut eu să plec, stau şi mă gândesc uneori şi te văd cum rămăseseşi tu încremenit şi-ţi curgea sudoarea pe obraji»; «He, he, acuma îţi aduci aminte şi de sudoare, dar atunci te-ai apucat, după ce te-ai făcut preoteasă, să spui în sat la noi să râdă şi copiii de mine că... Eu nu te învinuiesc, dar ce mult aş fi ţinut eu la tine, şi ţi-aş fi spălat eu pe urmă picioarele cum mi le-ai spălat tu mie şi ţi le-aş fi ţinut şi eu în braţe dacă nu plecai din covergă să te duci

la popa al tău...» «Dacă vreai, fug de la popa şi îmi las şi copiii şi vin după tine»; «Da, zic, dar eu nu vreau»; «Ţi-e frică, zice, de situaţia ta din partid...» «Mai eşti şi acum cum ziceai că nu mai eşti, Ileano, neroadă, şi zici că ai înţeles...» Şi atunci o dată a gemut: «Aşa e cum zici tu, nu se mai poate nimic, o, Niculae, eu nici n-am ţinut la tine, am zis că barim dacă mă părăşte popa că dragostea mea cu Chiran a fost până la cap să ştie şi el pe ce, dar tu m-ai zăpăcit zile întregi în covergă şi cum m-ai aşteptat nopţi întregi în ploaie, nu mi-am dat seama ce-o să-mi rămână în suflet... O, ce mi-a rămas în suflet, sufletul tău, şi ce rău am ajuns... Să dea Dumnezeu să nu ajungi să-ţi fie şi ţie scârbă şi să-ţi vie să mori de o femeie pe care n-o iubeşti, cum am ajuns eu să-mi fie scârbă de bărbatul pe care l-am luat...» «Nu înţeleg, Ileano!» «Popa» zice. «Ce e cu popa?» «Mănâncă şi bea vin şi când te-am vorbit eu de rău ziceam despre tine că uite un bărbat şi acum am ajuns să fiu fericită doar în alea câteva zile pe lună ale oricărei femei pe care le lungesc la o săptămână...» «Dar de ce nu-ţi place?» «Mi se face greaţă. Cred că o să mă îmbolnăvesc într-o zi şi o să mor...» «N-ai decât să-ţi vezi de copii şi să-1 laşi să se ducă la alte muieri...» «Am încercat, e mai rău, mă dau jos şi ies afară fiindcă îmi vine să vomit...» «Dar de ce? Nu te-ai dus la doctor?» «Ce să-mi spună doctorul, că stă cu izmenele pe el?» «Dar în ce-ai vrea să stea, n-ai mai văzut izmene la tac-tău?» «Să nu mai vorbim», zise. Am pus mâna pe obrajii ei, adică i-am mat în palme ca în covergă şi m-am uitat la ea şi a început să plângă... Dar eu am început să râd: «Ileano, cum era mai bine, să ne fi cunoscut şi să ne fi iubit, aşa cum s-a întâmplat, sau să nu ne fi cunoscut, dar nici să ne fi iubit... Popa al nostru din sat mi-a spus odată când a murit nea Sandu că asta era mtrebarea, cum e mai bine, să te naşti şi să mori, sau să nu te uaşti şi atunci nici n-ai ce muri...» «îţi spun eu, Niculae, e bine să te naşti, dar de murit e bine să mori când faci cea dintâi

prostie, fiindcă pe urmă degeaba mai trăieşti...» Săraca Ileana, are dreptate, uite, eu... n-am făcut o prostie, dar are dreptate, dacă o să fac şi eu una, mai bine să mă omor decât să... E bine că poţi să-ţi faci singur chestia asta, în deplină cunoştinţă de cauză... Precis... Cât te-ai prins că ai făcut neghiobia cea mare, gata îi pui singur punct vieţii. N-au decât să trăiască alţii dacă le convine... Să mănânce şi să se îndoape până la adânci bătrâneţe. .. Pe urmă să verse-n mormânt toate bunătăţile pe care le-au înghiţit în timpul vieţii. Măcar Ileana vomită de pe acum, că îşi dă ea seama că s-a bucurat de ce nu trebuia, la început cu Chiran, care între timp a înnebunit după ea, şi pe urmă cu popa al ei, pe care l-a preferat mie... Tot e bine că a dat greaţa peste ea, în timp ce alţii... «Nu era bine, Niculae, dacă eram eu moartă?» «Şi când să fi murit?» am întrebat-o. «Atunci când te-am lăsat singur şi am trecut pe lângă fântână. Să mă fi aruncat în fântână.» «Cum să te arunci dacă nici nu te gândeai?» «Aşa, fără să mă gândesc, să-mi fi venit şi să mă fi aruncat înaintea trenului care tocmai trecea prin gară când am ajuns la barieră şi a venit popa şi m-a luat cu şareta.» Da, uite, Ileana a găsit răspunsul la întrebarea care zicea popa al nostru din sat... Că el a zis atunci că tot mai bine e să te naşti, dar n-a spus de ce, unde e binele ăsta, fiindcă nea Sandu murise după ce trăise cinci-şase ani cu moartea în sân pe front. «Mâ Cioroşbulingă, n-a fost zi să nu belesc ochii la ea, *haiti,* acuma s-a isprăvit, mă loveşte şi pfiu, pfiu! pfiu, pfiuî Şi vâjîîîî-bum! Bum-bumî» Noi n-am ştiut nimic... Trăiam liniştiţi în sat, tata se ducea la munte şi pe urmă hazaica! Ce hazaică! (Se făcuse mama roşie de furie, Tita şi Ilinca se pitiseră sub pridvor, du-te, zice mama, de-aici din curte lua-te-ar Cinenutrebuie!) Avea un buboi la ceafă cu vârful alb, se opriseră în centru şi în cinci minute umpluseră satul cu transmisiuni pe motociclete cu ataş... un om le-a dat un pepene şi ăla cu buboiul l-a tăiat cu briceagul şi mâncau şi scuipau în dreapta şi în stânga, mă mir

că nu i spărgea buboiul, că îl atingea mereu gulerul tunicii... al lui Pătăleaţă râdea ca prostul, motocicleta, motocicleta de unde e? Nu ştiu cum l-a înţeles, a răsucit ghidonul şi prrr, americanschi, zice, şi au pierit încolo spre gară. Matei Dimir se mira că «ce limbă o mai fi şi asta să-i spui vacii *carova,* ce zici tu, mă Ilie?» «Ce să zic, nu zic nimic, tu crezi că aşa cum spui tu la vacă se zice peste tot globul?» «Da, dar nici cum zice alde Ivan ăsta, dă-o dracului de carovă, că aia nu mai e vacă»... Două luni mai târziu a venit şi nea Sandu, avea fire de păr alb la treizeci de ani şi o gaură în burtă. Tita ţinea la el şi popa n-a răspuns la întrebare, e drept că aici nu se potriveşte ce zice Ileana, că nea Sandu, el, n-a făcut nici o prostie, dar a murit când credea că a scăpat. Ce vină avea? Dar Ileana făcuse marele ei pas greşit, şi degeaba mai plângea, i-am lăsat obrajii şi am desfăcut-o la umeri, să-i văd dacă tot aşa au rămas. Da, cum rămâne omul acelaşi, deşi nu mai e. «Da, nu fuge nimic de pe tine». «Mă duc, Niculae, că nu pot să mai stau, bine că am putut să te mai strâng o dată în braţe şi să fiu fericită, tot e bine că eşti tu aşa cum eşti, mai pot şi eu să trăiesc cu gândul la tine, că altceva nu mi-a mai rămas...» Şi tu vii să-mi spui că mă ţin după muieri ca un câine, taci că ştii tu ce fac eu! Le ştiţi voi pe toate! Până o să îmbătrânesc şi n-o să se mai uite nimeni la mine... He, he, he, râse Niculae iar, de astă dată însă mai înăbuşit, să nu i se pară iar, lui taică-său, cine ştie ce... Ca şi cand dacă nu vă mai uitaţi voi la cineva, gata s-a terminat cu ei--. Zi mai bine invers, dar lasă că-ţi arăt eu ţie."

Niculae se ridică într-un cot: a doua zi avea s-o întâlnească Iar pe Marioara, adică ea venea să-1 caute, sau dacă nu, a treia, Sau o să vie iar pe aici şi pe urmă şi pe la raion cum se întâmplase în câteva rânduri. Nu-i făcuse până atunci nici un rău, e drept că nu-i plăcuse când o văzuse venind la comitet, crezuse Ca poate are nevoie de vreun lucru sau are vreun necaz, dar pe Urm ă îi spusese portarului să-i transmită că nu e acolo. Da, dar

acuma uite că îl oprise în mijlocul drumului şi asta n-ar fi fost nimic, fiindcă era învăţat să se oprească sau să fie oprit şi să asculte tot felul de oameni, dar ea îl luase la rost ca şi când i-ar fi fost bărbat de mulţi ani şi l-ar fi prins că se ducea noaptea pe la alte muieri. Asta însemna că mâine-poimâine n-o să se mai mulţumească să plece din faţa comitetului de partid când o să i se spună că tovarăşul e pe teren, ci o să se aşeze mai încolo pe o bancă în parcul de alături şi să-1 aştepte... Trebuia lichidat...

La ora aceea a nopţii însă Niculae îşi dădea seama pentru întâia oară că de mult timp el trăia anii de glorie ai tinereţii lui când fiinţa sa turbura şi făcea să sufere alte fiinţe care se gândeau la el şi că mai târziu nu va mai fi aşa. „Dar eu nu vreau să sufere nimeni pentru mine şi nici n-am nevoie de nimeni nici acum şi nici mai târziu, gândi el. Singură Ileana rămâne pentru mine aşa cum am cunoscut-o eu atunci, cum am aşteptat-o la pod şi tot ce-a mai fost în zilele care au venit. Mi-ajunge! Să stea alţii să se uite la dinţii frumoşi ai Marioarei şi să-i asculte prostiile care îi ies din gură. Că asta era la ea, că nu mai putea ea trăi din pricina Ilenii care i-a făcut nu ştiu ce Chiran prin gard. Bine că nu ţi-a făcut ţie, asta te durea pe tine!"

Şi Niculae se uită la ceas şi când văzu ce oră era (încă devreme, abia zece), începu, cu mişcări uşoare, să se îmbrace. Apoi ieşi în curte şi după o ezitare o luă prin fundul grădinii pe unde era mai aproape spre casa Marioarei.

VII

Niculae învăţase şi el când era mic şi nu uirase ce trebuie să faci în faţa porţii unei fete şi când ajunse în dreptul casei lui Fântână în liniştea nopţii care se lăsase peste tot se auzi un fluierat de flăcău care s-a oprit pe loc şi spune ceva. Asta nu era uşor de deprins, să scoţi un astfel de şuierat cu limba îndoită în cerul gurii şi să se audă şi plăcut şi să se înţeleagă şi ce înseamnă. El făcea ca o pasăre de câmp (se străduise o vară întreagă până

ce învăţase), una din acelea pe care le vedea pe la sfârşitul lui august cum zbura la mică înălţime pe mirişti ca peste valuri, nu le ştia numele, erau aşa de multe, piu, apoi o pauză ca o unduire, apoi iar piu, rar şi domol, ca şi când o nostalgie fără nume îi strângea gâtlejul, pesemne chiar sfârşitul verii, apropierea toamnei şi odată cu ea a marii călătorii spre miazăzi...

Apoi Niculae tăcu şi se aşeză pe stânoaga podiştei lipoveanului şi nu trecu nici un minut şi fără ca dinăuntru să se fi auzit vreo uşă deschizându-se, vreo treaptă coborâtă sau vreo curte străbătută de cineva, poarta de la drum se deschise uşor ca de o mână nevăzută şi pe ea apăru Marioara. Puteai să crezi că stătuse tot timpul în dosul ei şi aşteptase, fiindcă altfel cum să se îmbrace cineva în mai puţin de un minut, să-şi pună şi ceva în picioare şi să-şi dreagă părul aşa cum îl avea ea răsucit în două cozi mici care i se odihneau pe umeri şi pieptănat lins în faţă? Rămase nemişcată, lipită de poartă şi îşi duse braţele la sâni, pe care le încrucişa liniştită, ca într-un ritual, semn al tăcerii şi al aşteptării care premerge orice început când ai nevoie de o deplină economie de mişcări în vederea unei adânci chibzuieli: putea sau nu putea să aibă omul un rost pe această lume şi era sau nu acest flăcău din faţa casei cel sortit să meargă cu ea până la sfârşitul vieţii? Aici nu încăpeau înşelătoriile sau văpaia sângelui, avea să se retragă imediat în dosul porţii, în sânul familiei, dacă el va lăsa să vorbească astfel de porniri: corpul ei părea de neatins în felul cum stătea şi aştepta, iar dacă ar fi fost atins de el n-ar fi răspuns la nici o întrebare, mai bine era să nu se apropie prea mult...

Dar iată că flăcăul căruia i se dădeau de înţeles aceste adevăruri nerostite nu se apropia nici măcar atât cât îi era îngăduit, stătea prea departe pentru ca să-i poată auzi glasul şi vedea feţa. Şi tăcea şi el. Lungi minute se scurseră astfel. Atunci fata sc mişcă şi mişcă şi poarta înapoi cu umărul, cu înţeles: n-avea de gând să stea acolo până la miezul nopţii, avea să plece.

- Bună seara, spuse atunci Niculae.

- Bună seara, zise fata. Şi adăugă: tu erai, Niculae?

- N-am putut ia prânz să-ţi răspund la ce mi-ai spus, fiindcă ar fi auzit lumea, zise Niculae în şoaptă. N-aş vrea să audă nici acum cineva, nu pentru mine, pentru tine, că tu eşti fată; unde putem merge?

Marioara nu răspunse. Braţele ei încrucişate nu se mişcară şi nimic nu dădu la ea de înţeles că se gândea măcar să răspundă în clipele următoare. Toţi caută locuri ascunse unde să se ducă, nu le place poarta unde nu se poate întâmpla nimic din pricină că oricând putea trece cineva pe drum sau veni unul din părinţi pe furiş să se uite peste gard. Şi atunci născocesc cele mai bălţate minciuni, care proastă are însă mintea să le creadă? Se găsesc şi din astea!...

- Va să zică nu-ţi pasă, zise Niculae după o lungă tăcere, eu îţi vorbesc şi tu te faci că n-auzi. Bine, atunci am să-ţi spun aici, măcar dă-te mai încoace, stai colea pe stănoagă lângă mine, să nu mă faci pe urmă să spun o vorbă de două ori, că n-ai auzit-o bine.

Aici Marioara îl ascultă imediat, se desprinse cu o mişcare nesiiită, ca de pisică, de stâlpul porţii şi veni şi se aşeză lângă el. Dar îşi încrucişa iar mâinile peste sâni, tot atât de neatins ca şi înainte când stătuse la distanţă.

- N-am impresia, începu Niculae, că nu eşti o fată cu scaun la cap şi cu toate acestea te porţi ca şi când n-ai fi, ca şi când între noi ar fi ceva sau ar fi fost ceva vreodată. Ia să-mi spui tu când şi în ce împrejurare ţi-am dat eu de înţeles că ai avea vreun motiv să te gândeşti la mine, şi mai mult decât atât să te amesteci unde nu te priveşte şi să mă iai şi la rost albă la faţă! Pe loc atunci era s-o păţeşti dar pe urmă m-am gândit şi eu şi zic, mă, cine ştie, i-oi fi spus eu vreo vorbă şi ea a înţeles aşa sau cine ştie ce şi-o fi închipuit văzând că nu mă însor, trebuie lămurit, să nu-mi fac păcat cu ea, că e de la mine din sat şi

orişicât... De ce să mă port eu cu ea cum nu trebuie până nu-i vorbesc!? Ca să ştii că eu nu am obiceiul să stau şi să-i spun cuiva, fată sau băiat, o chestie de care mă simt absolut în afară, îi trântesc una în cap de-1 satur şi să se înveţe minte pe urmă să se mai agate aşa fără nici un rost, că n-are el o axă şi crede că nici alţii n-au. Ţi-aduci aminte sau oi fi auzit şi tu, că nu mi-a fost mie frică de-un sat întreg, atunci pe vremea secetei, când au crezut ei că dacă dau cu pumnii în mine mi-astupă gura. Aşa că d-aia ţi-am spus să mergem undeva să vorbim, să n-audă cineva că am venit la poarta ta şi că ţi-am spus că a venit timpul să-ţi iai gândul şi să-ţi vezi de treabă! Mai rămâne doar dacă eu sunt vinovat cu ceva! Ei, dacă sunt vinovat, atunci să ştii că accept consecinţele şi cu toate că nici nu-mi trece prin cap să mă însor, chiar mâine viu ia taică-tău şi te cer în căsătorie. Sunt vinovat cu ceva!? Iată întrebarea.

- Nu te-a învinuit nimeni de nimic, răspunse Marioara după câteva clipe de întârziere.

- Ba m-ai învinuit, rosti el imediat, că umblu ca un câine si altele de felul ăsta, azi-dimineaţă mi le-ai turnat pe toate, că o să îmbătrânesc şi n-o să se mai uite nimeni la mine. Ei şi? Ţi-ai luat tu grija asta, că să nu mă laşi singur la bătrâneţe? He, he, he! Cine ţi-a spus? behăi Niculae sarcastic.

- Nici eu nu ştiu ce mi-a venit, rosti fata calmă şi gânditoare, trezindu-se ca dintr-un somn straniu. Nici nu mi-aduc aminte ce ţi-am spus.

- Ei, tocmai asta poate să te coste ce nici nu gândeşti, dacă mi iai seama de-aici înainte la ce faci.

- Am să iau seama, răspunse fata, bine că ştiu, fiindcă eu mi prea am obiceiul, surata Ilinca mă cunoaşte: n-aş spune eu ° vorbă unui băiat să mă pui cu ochii pe foc.

- Ştiu eu de ce ai făcut o excepţie cu mine, dar uite că eu nu mă supăr, te-am înţeles...

Şi tăcu şi nu spuse ce anume ar fi putut să-1 supere din ceea ce înţelesese, dar nici Marioara nu se arătă dornică să afle.

- Nu vreai să ştii ce, se miră el văzând-o că tace. Ea tăcu încă un timp apoi zise:

- Niculae, treaba ta, eu mă gândesc mereu cum am putut să-ţi spun dimineaţa vorbele alea.

Asta însemna că n-o interesa să afle explicaţia de la el, ci s-o găsească pe-a ei, fiindcă îi venea greu să-şi închipuie că ce n-a înţeles ea din ce-a făcut, a înţeles altul mai bine; dacă era să iei drept adevărate vorbele ei că se gândea chiar la lucrul acela!

- Ai s-o lămureşti tu şi mâine şi poimâine, dacă o să mai ai ce lămuri, zise Niculae, nici nu văd la urma urmei ce importanţă mai are din moment ce eu am uitat şi tu ai înţeles că aşa ceva nu trebuie să mai faci! Adică cu mine, fiindcă nu mă apuc eu acuma să-ţi dau lecţii cum să te porţi cu alţii.

- Nici să nu mai vorbim, n-are nici un rost, şopti ea şi avu în clipa aceea atâta căldură în glas încât s-ar fi putut zice că tot sufletul ei ieşise afară şi îl învăluise pe el cu rugămintea să nu mai pomenească de astfel de lucru care îi făcea lui atâta râu; orice vorbă în plus era asemeni unui păcat care înnegrea şi murdărea inimile.

- He-he! behăi Niculae, nici să nu crezi tu acuma că vorbele alea ar fi pricina, ba eu zic chiar că bine ai făcut că m-ai oprit şi mi le-ai spus, fiindcă astfel ai mai fi ţinut-o aşa cine ştie cât! Mărită-te, domnişoară, şi n-avea tu grija muierilor la care umblă alţii. Asta vroiam să-ţi spun şi nimic mai mult! Şi acuma, şopti el apropiindu-şi gura de urechea ei, ridică-te tu de pe stănoagă şi pleacă să nu se spună, în caz că se uită cine ştie ce ochi la noi prin cine ştie ce fereastră, că te-am lăsat eu în drum fiindcă n-am mai vrut să mai stau de vorbă cu tine. Lasă-niâ tu pe mine în drum, e ultimul sacrificiu pe care îl fac pentru tine, fiindcă mă gândesc că trebuie să am şi eu o vină pe undeva că n-am făcut din vreme ceea ce am făcut în seara asta.

- A m să plec acuşi, dar vreau să-ţi spun şi eu ceva, zise fata.

- Ştiu ce vrei să-mi spui, aşa că eu consider că mi-ai şi spus, zise Niculae şi se ridică de pe stănoagă, semn că nu mai vroia să se sacrifice şi că în clipa următoare va pleca.

Fata întinse un picior în aer cu o ezitare de parcă n-ar fi fost sigură că acela era şi-şi pocni apoi într-un anumit loc pulpa cu violenţă; de departe s-ar fi zis că cel care,era cu ea îi cârpise una peste faţă. Casa lor era mai aproape de râu şi prin preajmă se auzea într-adevăr bâzâind ţânţarii prin salcâmi.

- Niculae, nu fi supărat, zise ea în şoaptă, du-te, dar să ştii că poţi s-o întrebi şi pe surata Ilinca dacă am eu obiceiul să fac ce-am făcut. Mi s-a întâmplat şi mie, mai bine luam secerea în dinţi decât să deschid buzele şi să-mi iasă din gură ceea ce mi-a ieşit. Mi-am dat şi eu seama pe urmă că nici n-am mai putut să mai mănânc, când mă uitam la soare ştiam de ce îmi arde faţa: nu era de soare!

-Vorbe multe, înţelegere puţină! mârâi Niculae întărâtat. Văd eu că nu vreai să înţelegi oricât îţi explică omul. Nu e nimic.

- Dar am înţeles, şopti ea şi mai precipitat şi vocea îi deveni tânguitoare: ce vrei, să mă spânzur cu betele de craca unui salcâm ca să te conving că am înţeles? Oricât aş ţine eu la tine, dar asta chiar că nu pot s-o fac, s-o ştii o dată pentru totdeauna.

- He, he, he, izbucni Niculae şi râsul lui gâlgâi în noapte atât de ciudat că nu mai semăna cu al unui om, ci mai mult ca oricând cu al unui ţap întărâtat. O dată pentru totdeauna, repetă el ca şi când de aici înainte o să tot avem de-a face unul eu altul şi e bine să ştiu ce poţi tu pentru mine şi ce nu poţi. Nu mă interesează ce poţi şi ce nu poţi. Să fie clar, să nu aştepţi să avem a doua oară de vorbit împreună că nu mai avem ce vorbi. E limpede?!

- M-am exprimat greşit, zise ea.

- Nu, domnişoară, te-ai exprimat foarte corect, de gândit ai gândit greşit şi eu înţeleg că nu poţi gândi dintr-o dată bine,

după ce atâta vreme ai gândit strâmb. Dar sunt convins că până la urmă o să reuşeşti. Eu am încredere în oameni, zise el ironic, aşa m-a învăţat partidul. Bună seara.

- Bună seara, Niculae, şopti ea cu un glas senin şi îi întoarse spatele şi o luă spre poartă, în dosul căreia pieri tot aşa cum apăruse, fără nici un pic de zgomot nici când o închise şi nici când urcă prispa şi o deschise pe cea de la casă străbătând distanţa ca o nălucă.

Cu toate acestea, când se culcă, minute întregi mama îi auzi gâfâitul în aşternut: parcă se înăbuşea. Dar nu-i mai zise nici ea nimic, înţelese că pentru întâia oară fata ei avea un semn, venise în sfârşit la ea la poartă băiatul acela al lui Moromete care îi plăcea ei, se dăduse pe după colţul casei şi îl recunoscuse. Bine că venise, că se făcea de râsul lumii, ea după el şi el nimic. Acuma pesemne că era şi ea bucuroasă...

VIII

Timp de aproape două săptămâni după aceea, tot secerând şi făcând clăi, Moromete văzu aproape zilnic trâmbe de praf pe drumul dintre gară şi sat, făcute de tot felul de maşini. O lua ca odinioară spre lotul vecinului său, cel cu bună dimineaţa locule, mulţumim dumitale Voicule, şi de departe i se auzea glasul întrebând de câte două ori acelaşi lucru, vrând să spună că nici de trei ori şi nici de zece ori nu era destul ca să înţelegi cât de cât despre ce era vorba.

- Măi Voicule, mă Voicule, ce e, mă Voicule, ce e, mă, cu acest du-te-vino, ce vor, mă, ăştia de la noi?...

Fiindcă veneau adesea şi pe drumurile de plan, se opreau, coborau din maşini şi mergeau pe jos kilometri întregi, asemeni lui Niculae în prima zi. Moromete se oprea din secerat când îi vedea că se apropie de capătul lotului, şi o lua spre ei.

Păreau oameni de treabă, cu şepcile lor pe cap, şi cu pantalonii lor de doc cenuşiu, în cămăşile lor colorate simplu, ca

ale fietecui. Dar ori vorbeai unei căruţe, ori le vorbeai lor, tot aia era, nimic nu puteai smulge din spusele lor, oricum ai fi întors-o. Cum merge, cât mai aveţi, câte hectare, cu ce îl căraţi la arie, aveţi căruţe bune (dacă n-aveţi să spuneţi să vorbim cu tovarăşul preşedinte de sfat să vă facă legătura cu alţii care au terminat şi să vă dea prin bună înţelegere) şi aşa mai departe, şi apoi bună ziua, noroc, spor la lucru. Nu lăsau să se vadă nimic din ce gândeau şi parcă nici nu ascundeau nimic. Ai fi putut să rămâi chiar încredinţat că nici nu ştiau nimic, dacă nu ţi-ai fi adus aminte la timp că sunt mari şi că nu se poate să nu ştie ei chiar nimic.

- Mă, ce-i facem, Ilie, cu ăştia? Ce ţi-au spus?

- Voicule, zice Moromete, până acum am zis şi eu că ştiu ce va să zică nimic. Ei, exclama el cu un glas plin de admiraţie, n-am ştiut.

- N-ai ştiut?

- Nu!

- Mă, să fie-al dracul se mira şi Voicu.

- Ascultă aici la mine, reluă Moromete, ori vorbeşti cu calu ăla al tău, ori vorbeşti cu unul din ăştia, tot la rezultatul ăla ajungi.

- Te pomeneşti că tot ce spunea băiatul ăsta al tău e adevărat, zice Voicu.

- N-ar fi exclus, răspundea Moromete, dar nu-mi vine să cred.

- Nu-ţi vine ţie, dar ai să vezi că aşa o să fie.

Şi Moromete se apuca din nou de legat snopi şi de făcut clăi, încredinţat şi el ca şi ceilalţi, după cum şi-o mărturisea, după ceasuri de muncă sub vipia cerului când treceau unul la altul sub un pom de pe răzor să fumeze o ţigară, că nu se putea să fie adevărat ce spunea alde Niculae, zicea şi el aşa ca să nu spună ai lui de la raion că ia leafa degeaba, realitatea fiind că nu ştie nici el nimic. Numai ăştia mari ştiu şi nu vor să spună

cine știe din ce pricină... Și poate chiar n-o să fie nimic, o să fie ca anul trecut, o să ia de la cine are mai mult, de la ăștia cu averi, și de la cine are mai puțin o să-i lase în pace. Și după ce fumau țigările se întorceau la snopi și începeau cu familia lungi socoteli, cu cine din rudele lor sărace se putea înțelege să le dea la treierat o parte din grâu, să facă șire mici la arie...

Un ordin scris puse în vedere că vor fi acuzați de sabotaj acei proprietari care nu vor repara batozele și nu le vor pune în bună stare de funcționare și nu le vor scoate la timp pe izlaz, la locuri anume destinate, în vederea treierișului. Un alt ordin le puse în vedere acelorași că uiumul luat ca plată pentru treierat revine acum statului în proporție de optzeci la sută, iar cele douăzeci la sută de cereale care rămân vor fi supuse cotelor ca la orice țăran, bineînțeles cu plata aferentă per kilogram, așa cum se va stabili în acest an prin H.C.M. Și încă alte ordine și instrucțiuni sosiră în sat, unul după altul, tot timpul cât dură secerișul, încât Zdroncan abia mai prididea să le transcrie în condică, să le afișeze în afișierul de lângă sfat, sau să-1 pună pe Bărăgan să sune cu goarna și să aducă și astfel la cunoștință conținutul lor. De altfel, funcționarii rurali, învățători și tineret școlar erau mobilizați, constituiți în echipe și trimiși prin casele oamenilor și pe câmp să „popularizeze" aceste dispozițiuni și instrucțiuni. Preotul însuși, în prima duminică de seceriș, citi în biserică o enciclică a Patriarhiei Ortodoxe Române prin care, cu texte din evanghelie sau din scrisorile sfântului apostol Pavel, erau îndemnați țăranii să asculte de ordinele autorităților și să adune cu grijă „darul ceresc" al pământului, să nu risipească grâul, să-1 secere la timp și să nu-1 scuture întârziind recoltarea. Pe un panou uriaș la răspântia satului fusese afișată o lozincă scrisă de elevi cu litere roșii de hârtie care se referea tot la strângerea recoltei, dezvăluind următorul adevăr: *Te-ai grăbit, ai câștigat, ai întârziat, ai pierdut și* semnată I.V. Stalin. Iar pentru gazeta de perete a ariei principale din mijlocul izlazului, alături de lada cu nisip și uneltele care se amenajară împotriva incendiului, se obținu de la același preot un articol pe care Zdroncan îl copie cu cerneală violetă pe hârtie mare cu scrisul lui plin de înflorituri la fiecare început de frază: „Un popor, sau mulțime, cum o numim, n-a putut fi liber decât prin puterea de unire și consolidare între el fără a se ține seama de burghezimea care ne-a supt sângele. Partidul Muncitoresc Român este singurul partid care poate să culmineze gândurile tuturor ce ar putea să se gândească la supraputernicie. Toate partidele politice, sau cum să le numim, toate frânturile care s-au perindat la alegerile trecute..." Și așa mai departe, semănând mai degrabă cu un articol electoral decât cu unul de seceriș, dar Isosică și Plotoagă nu stăteau ei acuma să se uite la deosebiri din astea. Lor le trebuia iscălitura preotului și cu vorbe care să zică de bine despre regim, restul le incumba lor, ca organe locale. Și într-adevăr, o avea această iscălitură, adevărată și cu cerneală, dedesubtul textului.

IX

Oamenii însă se mișcau încet și toată febra politică și administrativă trecea pe lângă ei și pe lângă căruțele și vitele lor fără să-i atingă. Fără să afle nimeni și cu această lentoare în mișcări dădeau și ei o luptă, dar una mai puțin spectaculoasă, subterană și eficace. De aceea și erau senini și liniștiți și îi primeau pe activiști parcă anume cu acea înfățișare și acele vorbe care justificau enormul val de cuvinte care se revărsa din aparatele de radio, din ziare și de pe sonorul benzilor de filme despre bucuria țăranilor din timpul strângerii recoltei, despre creșterea conștiinței lor de clasă și alianța lor cu clasa muncitoare sub conducerea acesteia din urmă. Nimeni nu observă că în acest an, în ciuda recoltei bogate, șirele de paie care începuseră să se cădească după seceriș, în jurul batozelor, erau în mod ciudat destul de mici și relativ egale între ele, și că erau departe de a

reflecta contrastul real, diferenţele adevărate dintre hectarele de pământ pe care le avea fiecare. Să stea cineva şi să cerceteze că alde cutare, de pe atâta pământ, nu putuse să facă atât de puţin, şi cutare de pe atât de puţin să facă atât de mult. Scriptele nu erau bine puse la punct, cum avea să se întâmple mai târziu, iar aparatul de control nu atât de priceput să înţeleagă un lucru atât de simplu. Şi în afară de asta atenţia lor cea mare era îndreptată asupra celor bogaţi, să strângă grâul de pe câmp, să-1 ducă la arie, să nu cumva să-1 lase nesecerat, sau să-i dea foc, cum li se spunea prin broşuri şi literatura difuzată în cantităţi mari cu această ocazie, că făceau chiaburii...

Treierişul începu ca în toţii anii, cu cete de cincisprezece-douăzeci de oameni, care îşi uneau vitele şi căruţele. Cerul câmpiei se umplu în preajma ariilor de praf şi de pleavă. Batoza începu să murmure de dimineaţă din zori şi din depărtare se vedea roata cea mare a locomobilei, cureaua uriaşă care o lega de axul principal al maşinii de treierat şi două ouă de metal care se învârteau tot timpul deasupra locomobilei, ca două testicule ciudate, înfipte acolo nimeni nu ştia în ce scop.

Din prima zi însă, treieratul chiar se opri pentru câteva ore: se află că nimeni nu avea voie să ducă grâul acasă înainte de a preda cotele cuvenite statului, S.M.T.-ului, restanţele şi grâul împrumutat. Mai mult, baza de recepţie care se afla la gara trimise înapoi primele căruţe care se prezentară să predea aceste cote, pretinzând ca grâul cu neghină să fie dat la trior şi să predea cotele fără corpuri străine. Cei care se întorseseră erau atât de convinşi că e vorba de o neînţelegere încât arătau nepăsători, şi vrură s-o ia spre casă cu căruţele pline cu grâul acela al lor pe jumătate amestecat cu neghină, dar fură opriţi în mod hotărât de către paznici şi şefii de tarlale. Şi ce să facem? întrebară oamenii. Deşertaţi grâul jos, li se răspunse. Vedem. Telefonăm la raion şi vă spunem. Continuaţi treieratul, puneţi grâul în grămezi pe arie şi aşteptaţi, nimeni n-are voie să ducă recolta acasă fără chitanţă de la baza de recepţie.

Urât grâu le ieşise celor care semănaseră cu sămânţă împrumutată astă-toamnă şi nu-1 dăduseră la trior. Se vedeau grămezile acoperite ici-colo cu rogojină, şi se apropia câte unul şi se uita, dădea rogojina la o parte şi contempla boabele clipe îndelungi.

Pe baza acelui telefon care urma să fie dat la raion, nici cei care aveau grâu bun nu se duseră să-şi predea cotele: tot nu credeau că trebuie să predea toate restanţele şi toate cantităţile prevăzute după numărul de duble. îl puseră şi ei pe jos şi se aşezară lângă el să aştepte... Câţiva mai sceptici încărcară tot ceea ce datorau, predară şi se întoarseră cu chitanţa respectivă. Ăştia nu credeau în minuni şi îşi duseră grâul acasă şi cu chitanţele acelea se putuseră duce la moară să macine, să mănânce pâine nouă. Printre aceste chitanţe nu era însă în nici un caz aceea cu numărul 1, cu care se lăudaseră Plotoagă şi Isosică.

în acest timp, ca şi când cei care urmau să intre la rând la batoză ar fi fost altfel de inşi, cu o situaţie specială, care n-aveau nici în clin nici în mânecă cu cei care îşi puseseră grâul pe jos, alţi oameni trăgeau căruţele pline cu snopi de o parte şi de alta a maşinii şi treieratul continua. Şi când în partea din faţă a batozei se umplea lada în care curgea grâul şi un referent de la sfat îi citea proprietarului cantităţile pe care urma să le predea, acesta se uita neîncrezător în hârtiile aceluia şi cu o privire naivă pe chipul lui ars de soare şi cu pălăria plină de praf Şi pleavă, întreba: Cât ziseşi? Atâta şi atâta, repeta funcţionarul, direcţia baza de recepţie gara Balaci, chitanţă la nenea în palmă Şi acasă cu recolta să mănânci pâine caldă. Care gară? întreba atunci omul închipuindu-şi poate că dacă o dă pe glumă, o să zică şi ăla că a glumit şi atunci el o să se întoarcă la cei cu grânele de pe jos şi o să le spună: încărcaţi, mă, proştilor, grâul în căruţă Şi duceţi-vă acasă, voi aţi crezut că e serios? Au glumit ăştia să mai râdă p-acilea de voi, că voi n-aţi înţeles cum devine, să-i

daţi şi iui acoio un sac de grâu şi să vă dea drumul acasă. Parcă ştie cineva ce socoteală ţine el acolo? Şi i se adresa în şoaptă funcţionarului, hai, mă, că îţi dau cinci duble de grâu, lasă-mă s-o iau cu căruţa spre casă, că nu ne vede nimeni. Funcţionarul însă scotea un răcnet să golească lada şi să mai tacă din gură, să plece de acolo şi să se ducă dracului, dar nu fără chitanţă, să predea întâi grâul şi pe urmă să se ducă şi-n mă-sa, dacă avea chef.

X

Intre timp Plotoagă şi Zdroncan fuseseră avertizaţi de către Isosică asupra necesităţii de a afla urgent de unde ştia Vasile din Cotoceşti de „Operaţiunea Cotigeoaia", cum numeau ei plasa pe care se pregăteau să i-o întindă lui Fântână. Nu le spusese că el, Isosică, ştia foarte precis că lipoveanul era informat şi alarmat. Nu-1 văzuseră ei pe Mantaroşie vorbind cu el în ziua aceea în faţa *meate-ului* şi cum arăta Fântână mai rău decât ar fi fost beat? Era exclus ca chiar Mantaroşie să-i fi spus, bănuitor că odată Fântână înlăturat va fi înlăturat şi el, Mantaroşie?

- Fir-ar mantaua lui roşie a dracului! Cel mai sigur e că mie la sută Vasile îi pândea din umbră, de-aia s-a dus el în dimineaţa aceea la Fântână, acasă, să se înţeleagă amândoi... N-a uitat pesemne cum s-au opus ei doi, Isosică şi Plotoagă, la primirea lui în partid.

- De fapt de ce te-ai opus? se miră Plotoagă.

- Cum de ce?! se miră la rândul lui şi mai mult Isosică. Ai uitat?

- A, da! exclamă preşedintele amintindu-şi şi apoi tăcură amândoi posomorâţi.

De fapt nu-şi aminteau nimic precis, pur şi simplu se opuseseră, fiindcă Vasile le era străin şi nu le plăcuse privirea lui tăcută şi sfredelitoare. Ii decisese mai ales să se opună felul cum vorbise el când i se dăduse cuvântul, ştia să vorbească şi

simţeai că acesta nu intră în partid doar ca să-i mai îngroaşe rândurile cu încă unul. Zdroncan, care asista la această discuţie în tăcere, se ridică în clipa aceea, grăbit, de la masă, o luă spre tejghea şi pronunţă printre dinţii lui zâmbaţi, care stăteau parcă veşnic dezveliţi, aceste cuvinte misterioase şi de neînţeles pentru cei care se aflau acolo şi le auziseră (şi bineînţeles că le răspândiră, ca nişte ciudate semne de întrebare):

- Fir-aţi ai dracului, nu vă mai convine acuma. Şi, ca şi când constatarea aceasta l-ar fi înveselit peste poate, strigă în continuare, adresându se de astă dată vânzătorului, lui Stan cu Tumbea: Dă-mi, mă, mie în fugă un rom, că am treabă, nu ca ăştia care stau aici şi n-au nici o grijă. Auzi, bă, Isosică, fire-al dracu'? Am plecat, 'vă oasele în..., noroc, bă, al lui Ciupăgeanu, fire-ai şi tu al dracu'!

Şi plecă rânjind cu veselia aceea a lui care din pricina dinţilor părea că nu-1 părăseşte niciodată şi a cărei expresie mereu surprinzătoare chiar şi pentru cei apropiaţi erau înjurăturile lui izvorând ca dintr-un strat subteran închis vederii celor din afară. In fapt nimeni nu ştia ce gândea cu adevărat secretarul sfatului despre cei din preajma lui, cu care conducea satul, despre satul însuşi în care se născuse şi despre evenimentele pe care le trăia acest sat de câţiva ani. Se făcuse indispensabil tuturor şi nimeni nu se gândea să-1 schimbe odată cu schimbarea comitetului executiv. Era reales.

Ea a doua întâlnire Zdroncan nu mai era de faţă, era doar Bilă care părea să fi descoperit că nu era exclus ca şeful postului de miliţie să le facă greutăţi în actele de constatare a viitoarei fraude a morarului. Ceea ce spunea el însă părea întunecos şi de neînţeles pentru preşedinte. Plotoagă se uita la el nedumerit Şi pe de altă parte dispreţuitor, iar Isosică fuma şi îl asculta cu curiozitate împrăştiată şi absentă; se vedea că nici măcar nu-i trecea prin cap să fie atent la ce le-ar putea spune Bilă, chiar dacă din întâmplare responsabilul *Arlus* ar fi descoperit în

evenimentele viitoare o anume fisură. Care fisură? Nu era asta cea mai mare fisură, că Fântână aflase de la Vasile? Cine i-o fi spus lui Vasile? Secretarul organizaţiei se chinuia zadarnic să afle şi nici Ciulea nu dăduse până acum de nici o urmă, deşi avea aerul că în curând o să ţină fără doar şi poate în mâini firul întregii istorii. „Spune-mi măcar la ce te gândeşti?" o rugase Isosică. „Mă gândesc că vă are pe toţi la mână Vasile", răspunse Ciulea. „Dar de ce?" „Aşa cred eu, şi o să-ţi spun pe urmă şi de ce, pe bază de fapte. Dar nu acuma că nu ştiu nici eu."

- Aşa e, Bilă, ai dreptate, zise Isosică după ce îl ascuită până la cap pe responsabilul *Arlus*. O să vorbesc eu cu şeful de post, dar nu acuma, ştiu eu când. Hai, Plotoagă, adăugă apoi ridicându-se, hai să vedem ce-au făcut ăia cu butoaiele de apă la aria chiaburilor, le-au pus sau nu le-au pus?

Şi se ridicară apoi amândoi şi o luară repede spre ieşire, încât Bilă nu mai avu timp să se ţină după ei, şi să mai ia parte la ceea ce aveau să-şi spună. Preşedintele sfatului şi secretarul organizaţiei de partid mergeau unul lângă altul spre biserică, pe drumul cel mare pe care se intra şi se ieşea din sat spre gară, care dădea întâi spre un pod de ciment de deasupra râului (şi făcea aici la poalele câmpiei, sub dealul argilos, un al doilea gâldău adânc al satului, după cel din pădure) şi apoi urca sus şi tăia izlazul în două până în zarea îndepărtată. In dreapta izlazului, cum ieşeai din sat şi te aflai pe muchia câmpiei, se aflau instalate de curând trei din cele şase sau şapte batoze ale comunei. Asta era aria principală, celelalte fiind împrăştiate una în Valea Morii, şi două în apropierea gării, să nu se care tocmai de-acolo clăile de grâu şi să se scuture spicele. Asta se făcuse în urma unei dispoziţii venite de la raion, până în vara aceea batozele fiind în general instalate cât mai în apropierea satului, de frica incendiilor. Acum însă se organizaseră din timp peste tot echipe speciale şi materiale necesare de stingere, nisip, lopeţi, găleţi şi butoaie cu apă. Iar scoaterea şi transportarea batozelor

pe arie nu se mai făcuse ca până acum cu boi, înjugaţi în mod spectaculos câte patru sau cinci perechi şi conduşi cu strigăte şi răcnete de-a lungul satului, ci cu tractorul, şi la una din arii se obţinură de asemenea două tractoare în locul locomobilei or cu aburi pe care proprietarii nu putuseră să le mai pună în bună stare de funcţionare.

- Ascultă, Plotoagă, eu nu mai cred acuma că Mantaroşie i-a spus lui Fântână toată operaţia, eu cred pur şi simplu că numai Bilă era în stare să se gândească la Vasile şi să se ducă să-i spună.

- De ce? zise Plotoagă.

- Fiindcă o fi mirosit că n-o să-1 iau eu pe el cantaragiu, că nu sunt prost şi atunci s-o fi înfuriat şi el şi şi-o fi zis că dacă îi spune lui Fântână o să-1 ia ăla în locul lui Mantaroşie.

- Toate astea sunt presupuneri fără nici o bază, zise Plotoagă, şi eu zic că şi ideea ta că Fântână a aflat ceva de ia Vasile mă mir de unde ai născocit-o! Altceva nu înţeleg eu şi de mult vreau să-ţi spun, de ce l-ai vârât tu pe Bilă între noi şi te-ai apucat şi i-ai promis că îl iai cantaragiu? Nu înţeleg, să mă tai cu cuţitul. Şi tot aşa nu înţeleg de ce l-ai băgat şi pe Mantaroşie să ştie, ca să nu mai poţi pe urmă să-1 dai afară, stau Şi mă întreb şi să fie al dracu' care te înţelege.

Mergeau pe marginea şoselei, pe lângă garduri şi era căldură Şi linişte peste tot satul. Oamenii erau toţi ieşiţi la seceriş şi cei doi îşi închipuiau poate că nu mai e nimeni prin case şi nu-i aude nimeni şi îşi continuară fără grijă conversaţia.

- Nu i-am vârât eu, răspunse Isosică. Ei s-au vârât.

- Ei s-au vârât cum se vâră oricine, zise preşedintele iritat, dar cum a ajuns Bilă să ştie de moară şi tu să-i promiţi că o să-1 iai cu tine? Să te văd cum îmi explici tu chestia asta.

- Păi uite cum a fost, nu mă face pe mine vinovat: el s-a apucat să ne spună, erai şi tu de faţă şi era şi Zdroncan; ai memorie scurtă, el a venit cu ideea „operaţiunii Cotigeoaia" şi noi

nu ne-am dat seama că el vrea locul lui Mantaroşie. Fiindcă la început n-a vrut nimic, ne-a lăsat să vadă ce zicem noi. Şi noi în loc să tăcem din gură şi să nu-1 mai lăsăm să stea la masa noastră, am zis că e o idee extraordinară; Zdroncan a zis, dacă ţi-aduci aminte. Şi pe urmă când a văzut că e în regulă, Bilă a venit cu pretenţia. Dacă ziceam nu, era clar că se ducea şi ne spunea lui Fântână. Tot mai puteam să-1 dăm la o parte, dar n-a trecut mult şi tot el a venit cu ideea să-1 atragem pe Mantaroşie... Şi Zdroncan iar a sărit în sus: formidabilă idee. Ei, ceartă-te acuma cu Zdroncan! Te certi degeaba, n-ai cum să mai scapi de Bilă...

- Decât într-un singur fel, zise deodată preşedintele rece şi hotărât şi avu o astfel de expresie şi un astfel de glas încât nu se putea înţelege decât că e vorba de o suprimare fizică şi că numai astfel se putea scăpa de Bilă.

Isosică îl înjură atunci pe Bilă cu mânia scârbită a celui care e silit să recurgă la ce nu trebuie, ca să facă ordine într-o situaţie grea ajunsă la impas din vina chiar a celui care va fi victima unei asemenea măsuri extreme.

- Iau eu asupra mea cum să scăpăm de Bilă, continuă preşedintele, dar cu o condiţie, să nu-1 păstrezi pe Mantaroşie cantaragiu, să-1 iei pe frati-meu Grigore.

- N u pot, zise Isosică, trebuie să-1 iau pe cumnatu-meu Zonzi. Asta e situaţia.

Preşedintele tăcu. Aici era mâna Ciulchii, nimic de făcut. Apoi vorbi cu acel glas al celui care era silit acum să-şi modifice fără ezitare şi cu toate pierderile cuvenite planurile de până atunci.

- Bine, atunci ia-1 pe frati-meu Grigore ajutorul lui Zonzi. Fi-i-ar bila lui a dracului, cum stăturăm noi ca nişte proşti şi ne uitarăm în gura lui...

Şi convins acum nouăzeci la sută că toate urmele trădării nu puteau să ducă în altă parte, Isosică începu deodată să-1

înjure pe Bilă cu creioanele lui cu tot, zicând că să şi le scoată pe toate din piept şi să le bage în aia mă-sii de porc, cum i-a înşelat el pe toţi strecurându-se pe nesimţite în biroul organizaţiei şi agăţându-se de pantalonii lor cum se agaţă ciulinii de coada câinelui.

- Mă, Plotoagă, ia ascultă aici, zise el din ce în ce mai furios, tu mai ţi-aduci aminte ce-a păţit al lui Moromete în '46 când erau să-1 omoare oamenii în faţa primăriei şi abia l-a scăpat notarul din mâinile lor?

- Cum să nu-mi aduc aminte, zise Plotoagă. Nu eram şi eu acolo?

- Ei, tu ţii minte cum a urlat atunci Bilă? „Domnilor, astăzi nu trebuie să fii comunist, trebuie să fii anticomunist!"

- Cum dracu să nu ţiu minte, exclamă preşedintele, din pricina urletelor lui au început să urle şi ăilalţi şi să-i dea lui Moromete cu pumnii în cap! Era beat mort.

- Ei, tu ştii o chestie? continuă Isosică. Eu l-am văzut pe urmă cu ochii mei cum a ridicat ciomagul lui cu gogă şi a vrut să-i dea lui Moromete una în cap. S-a lovit ciomagul de mâna unuia care şi ăla vrea să dea, altfel îl omora pe Niculae. Ce-ar fi să-i spunem noi lui Moromete? Scăpăm dracului de domnul Bilă, îl curăţăm...

- Păi tocmai la asta mă gândeam şi eu adineauri, îmi luaşi vorba din gură, zise preşedintele, şi uite cum o să facem: îi punem întâi pe alţii să se ducă la al lu' Moromete acasă şi să-i spună, Şi dac-o fi nevoie, dăm şi noi declaraţie. Băga-l-aş în mă-sa pe domnul Bilă, că de mult stam şi mă uitam la tine cum umbli cu el în toate părţile, şi toată lumea ne înjură din pricina lui.

Se apropiaseră între timp de arie şi deveniră tăcuţi. Doi inşi săpau într-un loc cu nişte cazmale nişte gropi, alţii înfigeau nişte ţăruşi şi nişte panouri cu instrucţiuni şi gazeta ariei. Pe pământ făceau alături o cutie cu o cruce roşie pe ea, probabil farmacia volantă, iar mai încolo, lângă locomobila tăcută, alţii se opinteau

rostogolind spre un loc anume două putini uriaşe, necesare probabil pentru cazanul de aburi al locomobilei.

- Dănălache, chemă Isosică cu o voce scăzută şi tainică şi de lângă gropi se desprinse acel Dănălache, un om cu statura înaltă şi slăbănoagă şi se apropie în grabă de cei doi. Cu cine eşti tu acolo?

- Cu Geacă, zise Dănălache arătând cu degetul gros înapoi.

Isosică avu o expresie elocventă de mulţumire şi se uită la Plotoagă semnificativ: ce zicea, nu era o potriveală perfectă?

- Geacă, strigă şi preşedintele cu acelaşi glas ca al lui Isosică de mai înainte şi cel strigat lăsă cazmaua şi se apropie şi el în grabă.

- Ia veniţi voi încoace, le spuse Isosică luându-i mai la o parte şi în timp ce se îndepărta încet cu ei continuă cu glas ceva mai tare ca să-1 audă ceilalţi să nu-şi închipuie cumva că e vorba de altceva decât de ceea ce îşi pot închipui în mod normai: terminaţi azi aici şi mâine duceţi-vă la Cotigeoaia, că scoatem batoza lui Năstase Rădulescu şi aveţi grijă să nu saboteze chiaburul instalarea ei; aria lor o să fie aria chiaburilor şi dacă nu suntem atenţi cine ştie ce figură poate să ne facă.

Plotoagă zise şi el ceva de acelaşi gen celor care continuau să lucreze, şi stătu lângă ei mereu, în timp ce Isosică vorbea acum cu cei doi fără să se mai audă ce le spunea. în cele din urmă cei doi revenirâ, preşedintele îi părăsi pe cei ce lucrau, se îndepărtă cu secretarul organizaţiei, iar Dănălache şi Geacă, cu nişte expresii impenetrabile, puseră mâna pe cazmale şi continuam cu săpatul gropilor.

Geacă era un om care ar fi putut trece drept un ins gras, dacă n-ar fi fost aşa de roşu şi n-ar fi avut în cap nişte ochi aşa de mari cât nişte cepe. Asta se vedea întâi la el şi cine nu-1 cunoştea şi-ar fi putut închipui, pe lângă toate, că trebuie sa fie şi iute la mânie şi periculos nevoie mare. Dar nu era, după primele vorbe pe care le auzeai că le spune cu ochii aceia ai lui mari se întâmpla ceva, parcă zâmbea de o istorie pe care vroia

să ţi-o povestească şi chipul lui cu pielea umflată şi roşie părea şi el parcă încărcat de un val de bucurie ascunsă care îi inunda porii. în zilele de duminică, dimineaţa aşa spre prânz mai ales, o mare parte din sat auzea dinspre casa lui valuri de cântece dintr-un instrument pe care numai el îl mai avea dintre toţi şi din care numai el mai ştia să mai cânte: din cimpoi. Cine stătea atunci alături de el îl vedea cum degetele lui groase joacă pe cele câteva găuri ale ţevii de lemn care ieşeau din burduf şi cum ochii i se umflau şi mai mari şi chipul i se făcea mai roşu suflând în ţeava de aer din capul aceluiaşi burduf Nu juca nimeni după cântecele lui şi nimeni nu-şi arăta dorinţa să belească, aşa ca el, o capră, şi să vie la el să înveţe cum se cântă din ea. Geacă avusese un copil care îi murise în război, în 1945, într-un lagăr de prizonieri nemţesc. Cei care scăpaseră de acolo povesteau că din pricina foamei pierise, nu rezistase la mizerie şi se prăpădise. „Iar cântă săracu Geacă, spuneau muierile când îl auzeau, cântă după Anton al lui că nu se mai întoarse de pe unde îl târî rezbelul." Geacă era foarte sărac, era dulgher şi membru de partid încă de la început, de când venise notarul acela în sat, se înscrisese odată cu Fântână. Dar nu reuşise să fie nimic în toţi anii care urmară.

- Ce e, mă Geacă? zise unul din oameni adresându-i-se ca si când era de la sine înţeles că degeaba l-ar fi întrebat pe Dănălache, că ăsta n-ar fi spus nimic. Ce zicea Isosică?

Dar avură o surpriză. Geacă se supără pe neaşteptate şi păru ·ă se înroşeşte şi mai mult decât era el roşu, iar ochii lui negri, bohoşaţi şi încă tineri, nu mai surâserâ ca asupra unei istorii pe care era gata să ţi-o povestească.

- Ce să fie, bă Tănăsache, răcni el, tu n-ai auzit? Sau ai cam surzit de o ureche?

- Du-te, mă, dracu', se supără atunci şi numitul Tănăsache. Şi adăugă parcă în silă: Crezi că eu stau să aud prostiile voastre. Taci, că altă treabă n-am.

- Păi dacă n-ai, atunci de ce întrebi? zise de la locul lui celălalt conspirator, Dănălache, şef de tarla, numit de Isosică, omul lui cel mai sigur, ştia toată lumea.

Numitul Tănăsache însă parcă nici nu auzi, dădu mai departe cu cazmaua şi nu mai răspunse nimic. Chiar că părea surd. Tăcerea care urmă însă stărui timp de câteva minute lungi asupra tuturor. Şi unora li se umbriră chipurile: ce era cu asta, de se supărase Geacă? Ce putuse Isosică să-i spună de îl făcuse să strige aşa? Ce se întâmpla în sat cu oamenii de nu mai puteau vorbi unii cu alţii ca altădată, fără aceste bănuieli şi aceste taine?

XI

Şi iată cum prin jocul imprevizibil al forţelor pe care ie declanşează totdeauna o uneltire, inspiratorul „Operaţiunii Cotigeoaia" care îi ţinea încleştaţi pe cei ce conduceau comuna Siliştea-Gumeşti tocmai în perioada când Niculae Moromete revenise cu o sarcină de partid în satul său natal, Bilă adică, deveni deodată omul care trebuia definitiv îndepărtat de pe scena satului. Dar câţi erau cei care, judecaţi după trecutul lor, nu meritau să fie excluşi? Nu exista decât o singură posibilitate să se afle răspunsul la această întrebare, să i se cerceteze dosarul la raion în urma unei sesizări: a declarat oare tovarăşul Dobrescu, la intrarea lui în partid, cine era? (Ăsta era numele adevărat al lui Bilă, nimeni nemaiamintindu-şi cine şi de ce îl poreclise cu acest cuvânt care însemna ceva rotund şi ce înţeles avea această sugestie pentru înfăţişarea sau felul lui de a fi, chipul lui osos şi negru nepotrivindu-se deloc cu această poreclă; poate doar vorba lui egală şi persuasivă, cuvintele lui măsurate şi avertismentele lui unduioase însoţite de acel „ţi-o spun cu lacrimi în ochi", fiindcă cealaltă latură a firii lui, explozivă şi demenţială, apărea doar când se îmbăta, şi asta se întâmpla extrem de rar, necunoscându-i-o decât un număr foarte restrâns de persoane). Dacă de la raion venea informaţia ca „partidul ştie", atunci totul trebuia altfel construit, cu mai puţine şanse că Bilă putea fi „curăţat", dar acţionându-se în orice caz în vederea obţinerii unui rezultat care să ducă cel puţin la scoaterea lui din birou şi îndepărtarea lui de pe primul plan de conducere a treburilor comunei. Nimeni adică să nu mai poată să facă vreo alianţă cu el, şi în nici un caz Fântână.

Aşa se face că în zilele secerişului Niculae se pomeni într-o seară cu doi inşi la poartă, pretinzând, cu o voce coborâtă şi cu un aer misterios, că vor să-i spună ceva şi că vor să-i dea şi în scris... Unul dintre ei, care părea să fie un ins gras, dar care tot aşa de bine putea să fie doar voinic, stătea mai în faţă, iar celălalt, înalt şi slăbănog, ceva mai în spatele lui, având parcă aerul să spună că deşi rolul lui este acelaşi cu al celuilalt, poziţia nu e aceeaşi, el fiind un ins fără importanţă anume, putea doar să întărească cele ce avea să spună grasul, fără să adauge însă ceva nou. Amândoi în schimb aşteptau liniştiţi şi convinşi că Niculae o să le deschidă uşa, să intre în curte şi, undeva în grădină sau în pridvor, să se aşeze pe ceva şi să înceapă să-i povestească. Niculae însă îi întrebă fără bunăvoinţă:

- Despre ce e vorba? Şi adăugă şi mai neprietenos: Ce este, nea Geacă, ce s-a întâmplat?

Se vedea că pe celălalt nici măcar nu-1 întreba cine e şi că, dacă nu l-ar fi recunoscut pe Geacă şi n-ar fi ştiut că e un om cumsecade, s-ar fi răstit la ei şi i-ar fi gonit pe amândoi de la Poartă înainte chiar ca vreunul din ei să apuce să deschidă gura.

- Măi Nică, zise Geacă fără şovăire, de astă dată cu o voce obişnuită, şi părăsind brusc şi parcă scos din sărite orice taină, noi am venit să-ţi spunem ceva care te priveşte individual, dar dacă nu te interesează, plecăm şi bună seara...

- Cine v-a trimis? întrebă tânărul cu alt glas, coborât, sec Şi foarte rapid.

Parcă nici nu mai era glasul aceluiaşi om. Urmă o clipă de tăcere. Geacă rămase ţeapăn în întunericul serii. Atunci se auzi Şoapta tărăgănată a celuilalt:

- Nu ne-a trimis nimeni, am văzut că ai venit în sat şi n-ai mai dat de mult pe-aici şi ne-am gândit să-ţi spunem ce ştim ca o datorie a noastră de membri de partid...

- Ce vorbeşti? Şi până acum ce-aţi făcut? Vreţi să vă spun eu de ce aţi venit? zise Niculae. Şi continuă: Să-mi spui că Bilă era la primărie când au sărit oamenii la mine, aşa este? De ce nu spui, nea Geacă?

- Măi Nică, asta e, recunoscu Geacă intimidat.

- Şi erai şi dumneata acolo de faţă, când s-a întâmplat.

- Păi eream.

- Păi ereai, reluă Niculae tăios şi ereai şi dumneata care nu te cunosc, cum te cheamă?

- Dănălache!

- Ereai şi dumneata şi ereau şi alţii şi ce-aţi făcut? Aţi stat şi v-aţi uitat şi acuma veniţi să vă pârâţi unul pe altul crezând că eu, gata, o să vă ascult pe voi şi o să vă primesc declaraţiile voastre scrise. Ia căraţi-vă de-aici şi, dacă vă mai prind că umblaţi cu istorii de-astea, vă pun eu în discuţia organizaţiei şi o să afle toată lumea cu ce vă ocupaţi.

Şi le întoarse spatele şi intră în curte. Din cuvintele sale însă necruţarea îi izbise atât de tare pe cei doi încât rămaseră mai departe la poartă ţinuţi parcă de piept de ghearele ei furioase şi invizibile: nu se mai puteau urni din loc, stăteau mereu lângă poartă ca două momâi fără sens, prelungiri sau repetări tăcute ale stâlpilor porţilor sau trunchiurilor din preajmă.

- Cine erea, mă? întrebă Moromete când băiatul intră în tindă.

- Geacă şi Dănălache.

- Şi ce căutau?

- Să-mi spună ei mie nu ştiu ce! exclamă Niculae cu dispreţ. Şi când i-am întrebat cine i-a trimes, Geacă, om în toată firea, că ţi-e milă de el cum a rămas fără Anton, a tăcut din gură şi a răspuns ălălalt, Dănălache, crezând că mă prosteşte el pe mine: nu ne-a trimes nimeni! Nici măcar nu i-am lăsat să vorbească, le-am spus să plece şi să nu-i mai văd.

Moromete ieşi în pridvor şi se uită spre poartă, ca şi când ar fi vrut să verifice în felul ăsta spusele fiului. Stătu câteva clipe lungi, apoi se întoarse şi exclamă cu o uimire care parcă se cerea ea însăşi verificată.

- Păi, îi vad că stau mereu la poartă!

Niculae se ridică şi el de pe prag unde se aşezase şi apăru în cadrul uşii uitându-se şi el lung în aceeaşi direcţie. El stătu însă mai mult şi când reveni spuse că în sfârşit cei doi s-au urnit de la poartă, s-au dus...

- Fă şi tu cum crezi, zise Moromete întru târziu, cu îndoială. Dar sigur zici că Geacă...

- Tocmai d-aia, răspunse atunci Niculae ridicând fruntea spre tatăl său. Nu poate să rămână Geacă, Geacă, aşa cum îi ştim toţi? aproape că strigă. Şi adăugă după câteva clipe lungi, ţintuindu-1 pe tatăl său cu privirea sa tânără care nu clipea: De ce nu poate? Ce îl împiedică?

XII

Tatăl nu răspunse şi nici fiul nu mai zise nimic. Altă dată, în altă zi, mai ales cum era acum, după o zi de odihnă - era prima duminică de la începutul secerişului - Moromete ar fi luat-o negreşit de la cap, dar se întâmplase în cursul zilei ceva cu Catrina acolo la Alboaica şi tatăl şi fiul arătau îngrijoraţi. Bâta, povestise acelaşi Sande trimes de Alboaica pe furiş, venise ⁱᵃ prânz de la biserică, se culcase în pat şi nu mai vrusese să vorbească cu nimeni. Nu stătuse nici la masă şi se făcuse seara ?i tot în pat stătea. „Ce e cu tine, mamă, o întrebase Albei nedumerit, te doare ceva, să-i spunem lui Niculae să chemăm Pe doctorul Ruiu de la spital. îl cunoaşte personal, dacă îi dă un telefon de la sfat să ştii că vine!" „Nu mă doare nimic", răspunse mama cu o voce foarte sigură dar foarte mohorâtă,

și alte vorbe nu mai scosese și se înțelegea limpede că dacă le scosese și pe-astea fusese doar ca să împiedice venirea zadarnică a medicului tocmai acum în zi de sărbătoare, când poate că se odihnea și el ca orice om. „Ce e, mamă?" o întrebase și Alboaica cu blândețe, dar trebuise să o lase în pace, fiindcă degeaba vorbea cu ea. Stătea întinsă în pat în casă, îmbrăcată așa cum venise, în fusta ei bună și cu bluza ei de zile mari, cu spatele la toți cei care ar fi intrat pe ușă și nu scotea un cuvânt. Era atât de mohorâtă încât toată odaia părea plină de împotrivirea pe care o împrăștia parcă în jurul ei și șederea aceasta în pat, neclintită. Vecinii și rudele mai îndepărtate știau că mama lui Niculae își purta supărările pe picioare, așa cum făcea mai toată lumea, dar numai tatăl, fiul și fiica cunoșteau felul acesta al ei de a se culca și de a nu vorbi când ceva dușmănos o copleșea din afară, sau dimpotrivă când ea copleșea pe alții cu dușmănia ei. Și cele mai rele stări care o țineau cel mai mult la pat, cum era cea de azi, erau cele în care această dușmănie nu se limpezea: cât venea din sufletul ei, cât din al altora și care dintre ele erau mai rele. Pentru că ea învățase de la biserică și o spunea și altora, că trebuie să uiți faptele rele și să le ții minte numai pe cele bune, fiindcă așa îi place Domnului Cristos. Nu reieșea însă de nicăieri din cele patru evanghelii că asta era una din plăcerile Nazarineanului, totuși asta fusese cea mai des repetată dintre învățăturile pe care Catrina Moromete o desprinsese de-a lungul anilor ducându-se la biserică. Familia ei însă, Moromete îndeosebi, și alții care îi cunoșteau tinerețea înțelegeau de aici mai multe, de ce chiar uitarea ar fi fost una dintre marile învățături ale lui Cristos: trecutul Catrinei lui Moromete nu părea să fie pentru aducerile ei aminte un izvor de lumină...

Moromete se ridică de pe prag, se duse pe vatră, scormoni cu vătraiul în cenușă și luă de pe el spuză roșie de la care își aprinse pufăind țigara lui de tutun răsucită în foiță de mână. Alături, Ilinca spăla vasele (când Niculae fusese strigat la poartă

de cei doi, abia terminaseră cu masa) și le rânduia la locul lor pe polița de lemn din perete. Sperând că poate îi va pica totuși ceva de mâncare atâta timp cât lumina tindei și umbrele stâlpilor se mișcau mărite de-a lungul pereților și podului pridvorului, câinele stătea întins într-o parte pe patru labe arătându-și doar botul la lumină lângă stâlpul ușii, clipind rar din ochii lui parcă vinovați de conștiința de a fi câine și de a nu fi mai mult, vită de pildă, față de care stăpânul are mai multă dragoste, se scoală anume dimineața și o îngrijește și îi dă mai mult să mănânce, nu numai fărâmiturile lui de la masă. Era unul tânăr, nu mai era Duțulache, acela murise de mult, pierise într-o zi de acasă și nu-1 mai văzuse nimeni.

- Vezi cum devine, zise Moromete, îți spuneam acum o săptămână când veniși cu noi dimineața în căruță la deal: nu mai e el secerișul de altădată cu tot rodul muncii noastre! Așa e și cu biserica! în loc să se ducă și să se întoarcă de acolo cu sufletul senin, se întoarce și cade la pat. De ce? E bine așa?!

Tăcu și se întunecă și el la față, ca și când ar fi pățit și el ce pățise mama în acești ani când biserica fiind dezlipită de stat Și copiii nemaiavând la școală religia, nu mai știau de Dumnezeu decât de la oameni... Cu toate că în viața lui, nici de Paști nu se ducea totdeauna la slujbă, Moromete se trezea acum că e credincios!

- Când erați mici vă luam din pat în noaptea Paștilor și vă duceam la biserică și mă-ta punea peste prag un strat de pământ proaspăt cu iarbă crudă... Vă dădeam paști pe el... continuă Moromete.

- Ei și?! făcu Niculae.

începea parcă să-1 scoată din sărite aerul acesta pașnic al tatălui său, după ce o gonise pe maică-sa de acasă cu parul. Ori-cum, avea aerul să creadă că ea stă acolo la Alboaica de dragul lui, să-i facă pâine și cozonaci și să vie pe urmă acasă bucuroasă ca de zile mari, ca pe timpul frumoaselor vremuri când toții copiii erau la un loc, și în zilele de sărbătoare, de Paști sau de

Crăciun, nu se mai înjura şi nu mai ridica nimeni mâna unul la altul. Ce tot îi da el zor cum era cu pământul pus pe marginea pragului şi alte istorii înflorite care nu mai puteau să ascundă nimic?

- Mă mir cum te împovărezi tu cu lucruri care nu te privesc, zise Niculae, şi cu alea care te privesc direct, te scuturi ca şi când nici usturoi n-ai mâncat şi nici gura nu-ţi miroase.

- Păi mă întâlnii şi eu la prânz cu Catrina lui Bălţoi, răspunse Moromete indignat şi zice „Ilie, vezi că s-a supărat rău naşa (adică mă-ta), am fost cu ea la biserică şi după slujbă popa a citit ceva ca să ne ducem la secere şi să dăm cotele..." Asta e logică?!! exclamă Moromete furios. De ce îl amesteci pe preot în astea? Că doar tu nu crezi în Dumnezeu!

Aşadar din pricina asta căzuse Catrina la pat, că preotul lăsase la o parte evanghelia şi vorbise de cote...

Când Moromete se opri, se ivi Ilinca scoasă şi ea din sărite că tatăl ei vorbeşte de maică-sa ca şi când amândoi ar fi fost de faţă şi s-ar fi uitat unul ia altul ca nişte prunci.

- Voi nu mai tăceţi din gură, Niculae? zise ea. Nu vă dor fălcile de atâta vorbă?

- Nu ne dor, pe tine te dor? zise Moromete înţelegând că lui îi erau adresate aceste cuvinte.

Şi schimbă subiectul.

- Cu alte cuvinte, reluă Moromete adresându-se fiului, te fereşti să vorbeşti cu unul sau cu altul din ce motiv?

Ai fi zis că întrebarea avea rostul ei. Şi adăugă situându-se nu fără o anume încântare de sine pe un plan din afară:

- Care sunt metodele dumitale?

Sigur, nu erau amândoi oameni politici? Făceau schimb de vederi...

- Metodele mele sunt că am în faţă un sat vechi şi acţionez să iasă din el unul nou, răspunse Niculae. Ori, intriga şi turnătoria n-o să facă niciodată din nimeni şi pe nimeni un om nou.

- Şi cotele crezi că or să facă? zise Moromete.

- Cotele o să le desfiinţăm, dar deocamdată suntem siliţi să recurgem la ele, fiindcă nu avem încotro. Cu ce aprovizionăm oraşele la un preţ convenabil?

- Bine, conveni Moromete, dar după ce le desfiinţezi îmi dai îndărăt ce mi-ai luat?

- Sigur că o să-ţi dau şi îndărăt sub o formă sau alta o să-ţi iai singur, răspunse în cele din urmă Niculae ridicându-se de pe prag şi pregătindu-se să se culce, având acum acea expresie a celui care ghiceşte ce i se va răspunde şi n-are chef să audă, n-are acuma timp de discuţie.

- Dă-mi dumneata un bon la mână în care să se specifice următoarele, zise într-adevăr Moromete fără să ia în seamă intenţia fiului de a părăsi terenul. Am luat de la cetăţeanul cutare din comuna cutare raionul cutare cereale cantitate cutare în valoare de lei, care nu corespunde cu preţul pieţii. Prin prezenta, mă oblig, ca stat, să-i achit diferenţa, aşa, eşalonat. Drept care i-am eliberat prezenta spre a-i servi la nevoie.

- Nu merge cu chestii d-astea, zise fiul hotărât şi agresiv.

- Nu merge?! se îndoi Moromete, ca şi când ar fi crezut o clipă că faptul era posibil şi ar fi putut încheia tranzacţia chiar atunci şi anume cu fiul său, care ar fi avut împuterniciri speciale.

XIII

Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă şi Mantaroşie care făcea şi el parte din biroul organizaţiei, dar care înainte de a li se alătura şovăise un timp între ei şi vechiul secretar, Adam Fântână, nu-şi dădură cu adevărat seama de ceea ce se petrecea pe arii urci după numărul celor care îşi întindeau grâul pe jos crescut at de mult încât, văzută de departe, o arie începea să semene °u un fel de bivuac. Grămezile conice de grâu cu rogojini pe le aduceau a corturi, iar ţăranii în cămăşi tolăniţi pe lângă ele trupă în repaus. Isosică, în a doua zi de treieriş, plecase la raion de unde se întoarse pe seară cu ştirea pe care o comunică lui

Plotoagă şi lui Zdroncan, că Bilă nu declarase la primirea sa în partid ce rol jucase în evenimentele din '46 din faţa primăriei şi că era momentul să se trimită la raion declaraţiile respective şi să fie curăţat. Plotoagă însă, preşedintele sfatului, nu se putu lăuda cu un succes asemănător şi spuse că Niculae al lui Moromete era complet refractar dezgropării trecutului lui Bilă şi că nici măcar nu vrusese să stea de vorbă cu Geacă şi Dănălache, pur şi simplu îi gonise de la poartă fără discuţie.

- Pe noi nu ne interesează dacă el vrea sau nu vrea, zise atunci Isosică aproape dispreţuitor, dând parcă de înţeles că în chestiuni de astea nu persoana ta interesează... Avem noi şi alte socoteli cu el şi cu tat-său, domnul Ilie Moromete. Nici o grijă, nu vom scăpa momentul potrivit pentru a-i demasca pe amândoi pentru agitaţia pe care o duc... Aşa, Niculae avea ocazia să-1 iertăm pentru ceea ce face taică-său. N-o să-1 mai iertăm.

Zdroncan schimbă subiectul cu un surâs impenetrabil:

- Cu cine ai vorbit la raion?

- Am vorbit chiar cu tovarăşul care are sarcina să se ocupe cu probleme de-astea, răspunse Isosică. Şi adăugă ironic: ce, credeai că m-am dus să vorbesc cu tovarăşul Merdescu sau cu Bumbea?

Merdescu era unul din şoferii comitetului de partid raional şi cel numit Bumbea unul din oamenii de la poartă, care te opreau să intri neanunţat. Zdroncan ripostă cu o înjurătură admirativă la adresa lui Isosică spunând că era dat în pastele mă-sii, dar că o să vadă el ce-o să-i facă mâine sau poimâine tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu când o să afle că oamenii şi-au pus grâul pe jos şi nu vor să se ducă să-şi predea cotele la baza de recepţie. Ce măsuri înţelege să ia?

Isosică îşi descleştă fălcile şi căscă cu gura până la urechi, abia înregistrând faptele. Se aflau acum la sfat în biroul preşedintelui, luminat puternic de becul din tavan, şi nu era nimeni pe acolo, afară de un paznic vigilent care făcea ce făcea şi se

dădea ca din întâmplare când pe lângă uşă, pe coridor, ascultând încremenit, dar şi gata să-şi reia mersul dacă ar fi fost surprins, când pe-afară, pe sub ferestre, ca şi când ar fi pândit să nu sară cumva vreun duşman de clasă peste cei dinăuntru şi el să nu fie acolo şi să dea alarma. In realitate trăgea cu urechea...

- Nu egzistă, zise Isosică toropit de somn şi de o mulţumire esenţială, care înăbuşea nesilit orice încercare a oricui, nu numai a lui Zdroncan, de a-i strecura în preocupări vreo îngrijorare cât de mică. Cotele trebuie predate fără discuţie şi cine nu vrea, nu duce grâui acasă. N-are decât să-1 ţină acolo pe câmp, să vedem cât îl ţine. Trecui şi eu pe-acolo când venii de la gară, adăugă el puţin mirat, şi unii îmi spuneau că n-au căruţe... Niculae al lui Moromete n-a fost pe arie?

- A fost de dimineaţă, zise Plotoagă, şi pe la prânz a plecat spre raion, l-a chemat tovarăşul Ghimpeţeanu.

- Adică n-a zis nimic!

- Ce să zică, şi mie îmi spuseră tot aşa, că n-au căruţe şi că îl duc mâine-dimineaţă.

- Poate că n-or fi având? admise Isosică descleştându-şi iar fălcile, vedem noi mâine, organizăm noi altfel convoaiele, luăm căruţe de la cei care stau şi n-au intrat în ceată şi le dăm lor...

Niculae se întoarse în aceeaşi seară de la raion şi dimineaţa ţinu o şedinţă cu Isosică, Plotoagă, Bilă şi Mantaroşie, cei trei membri ai biroului organizaţiei, plus Plotoagă în calitatea lui de preşedinte al comitetului executiv şi nici el, Niculae, nu pomeni nimic de situaţia de pe arie. Le reaminti doar pe scurt instrucţiunile şi măsurile care trebuie respectate în vederea unei bune desfăşurări a treierişului, punând însă accentul insistent pe o supraveghere specială a ariei chiaburilor.

După felul cum le vorbise era lesne de înţeles că pentru asta fusese el chemat ieri la raion şi exemplele pe care le dădu confirmară imediat această presupunere. In cutare sat un chiabur a refuzat pur şi simplu să-şi strângă grâul de pe câmp, un altul

a stricat sitele de la batoză, un altul a încercat să fure nişte saci cu zoană, acel praf amestecat cu pleavă şi boabe rupte de grâu care se scurge alături de lada mare, altul a fugit din sat nu se ştie unde şi şi-a împărţit recolta la alţii, crezând că cu manevra asta...

Niculae era încruntat. Exemplele sale erau meschine, dar nu le inventase el, cum, necum, ăştia cărora le vorbea trebuiau să bage bine la cap să nu spună că n-au fost prelucraţi...

Aria chiaburilor funcţiona însă fără nici un fel de accidente, se treiera necontenit, batoza avea toate sitele în regulă, chiaburii erau toţi prezenţi lângă şirele lor de grâu şi, în afară de toate acestea, la ei nimeni nu-şi pusese recolta pe jos şi nimeni nu zicea că n-are căruţă să-şi ducă cota la baza recepţiei, cum ziceau ceilalţi. Bogaţii satului treierau în tăcere şi păreau surzi la strigătele pe care le scotea din când în când Plotoagă când ceva i se părea lui că nu era în regulă sau nu se mişca bine şi numai copiii păreau veseli sau străini de ideea că au fost pentru întâia oară despărţiţi de sat printr-o arie specială; fugeau şi se zbenguiau printre şire, sau cărau cu aceeaşi veselie paiele de la curul maşinii, iar alţii ţineau de căpestre caii înhămaţi la căruţele încărcate şi botul cailor abia le ajungea la urechi şi caii stăteau cuminţi în mâinile acestor omuleţi care, în afară de faptul că erau aşa mici, semănau întru totul cu părinţii lor, de la pălărie şi cămaşă, până la chipul energic, ars de soare.

A doua zi dimineaţa, aşa cum îşi repartizaseră sarcinile, Niculae şi Isosică o luară de la sfat spre aria principală de pe izlaz, unde funcţionau trei batoze. Lângă pădurea Cotigeoaia, fură trimişi Bilă şi Mantaroşie din conducerea organizaţiei. Când Niculae ajunse printre muşuroaiele de grâu întinse până departe pe arie, la început merse printre ele în tăcere şi cu oarecare grabă şi fără să manifeste o atenţie specială. După ce ieşi însă din ele şi fără să se oprească din mers, îndepărtându-se deci de arie, îl întrebă pe Isosică cu o voce tăioasă ca un brici:

— Ce e cu grămezile astea de grâu?

Isosică îşi încetini nu se ştie de ce paşii, şi nu se grăbi să răspundă, dar celălalt nu şi-i încetini şi atunci se crea deodată între ei o distanţă care nu putea fi micşorată decât ori de Niculae, care ar fi trebuit să stea să aştepte, ori de secretarul organizaţiei, care ar fi trebuit să-şi înteţească mersul. Nu se ştia încotro se ducea, aşa glonţ, Niculae şi în cele din urmă Isosică mai micşoră din distanţă, grăbind paşii, dar izbind din când în când cu vârful pantofului în scaieţii sau pietrele pe care le întâlnea în drum, având, pentru cei care s-ar fi uitat la ei de departe, aerul celui care nu pune el mare preţ pe cel ce merge aşa iute înaintea lui şi că situaţia lui nu depinde de ăsta, deşi aparent trebuie să...

- Erau numai câţiva care aveau grâul cu neghină, zise el, nu ştiu ce mama dracului e cu ăilalţi... Cică n-au căruţe...

- Asta s-o spună ei unuia care nu ştie cum se treieră grâul şi tu s-o spui cui vrei, dar nu mie, zise Niculae ridicând glasul. Grămezile astea s-au făcut ieri; în prima zi am văzut şi eu că baza de recepţie îi trimete cu grâul îndărăt pe ăia cu neghina, dar ieri ce-aţi păzit, tu şi Plotoagă, de i-aţi lăsat şi pă ăia cu grâul curat să-l pună jos? De ce nu răspunzi, ce-aţi făcut ieri?

Dar tot nu se uita la el şi tot mai rămânea între ei o oarecare distanţă, pe care secretarul local tot nu se străduia s-o micşoreze complet; nu mai izbea însă nici mărăcini, nici pietre.

- Plotoagă nu ştiu ce dracu a păzit, zice că a umblat pe la Ciolăneşti după nişte mâhineî răspunse Isosică cu un glas egal în explicaţiile lui cu cel al căruia îl trăgea la răspundere. Eu am fost la raion, la comitetul de partid, am avut treabă cu serviciul de documentare.

- Şi altă zi nu ţi-ai găsit să te duci la serviciul de documentare?

- De unde dracu să fi ştiut eu că ăia cu grâul curat o să-l pună pe jos?! Mă duceam în altă zi, răspunse Isosică.

Acum nu mai era între ei nici o distanţă şi între timp se lămurise şi încotro se ducea al lui Moromete aşa glonţ: spre aria chiaburilor. Intră în ea şi dădură ocol batozei şi tractorului care

înlocuia locomobiia. Tractoristul îl salută pe Niculae cu un deget la capela lui unsuroasă, iar referentul de la sfatul raional făcu acelaşi lucru, având însă şi o expresie întrebătoare: avea tabelele cu chiaburi în mână, le ţinea bine, vroia tovarăşul de la raionul de partid să se uite pe ele? Niculae se uită în treacăt în lada cu grâu, îşi vârî mâna în el, vânturându-1, şi întrebă unde e preşedintele.

- Uite-1 acolo, zise referentul local arătând cu degetul spre nişte şire şi ordonă unui ţăran care stătea şi se uita şi el la grâu: ia cheamă-1 încoace pe tovarăşul preşedinte!

Niculae însă nu-1 aşteptă, se îndepărtă de batoză şi o luă spre marginea ariei. Mergea însă acum agale, şi Plotoagă şi Isosică, şuşotind între ei, se apropiară de el fără grabă, fumând ţigări, şi cu nişte expresii preocupate... Stăteau acum toţi trei împreună, în picioare, sub soarele apăsător şi cei doi aşteptau în tăcere în timp ce Niculae îi privea sfredelindu-i; părul lui tuns scurt şi dat într-o parte îl făcea mult mai tânăr decât era cu adevărat faţă de ei.

- Ce e asta, tovarăşe preşedinte? zise Niculae cu o ironie bruscă şi necruţătoare. Poţi să-mi explici, tovarăşe preşedinte? Unde e chitanţa numărul 1, tovarăşe preşedinte?! continuă Niculae în acelaşi fel, parcă ar fi avut o suliţă în mână şi o înfigea cu fiecare cuvânt în omul impenetrabil din faţa lui. Nu părea însă să-i pese lui de această impenetrabilitate. „Luaţi chitanţa numărul 1 ?" v-a întrebat tovarăşul secretar Sârbu. „O luăm, o luăm", zice tovarăşul preşedinte aşa flegmatic, acompaniat de tovarăşul secretar de organizaţie Isosică. Şi când eu v-am atras atenţia că e o problemă cu neghina asta, ei, zice tovarăşul preşedinte aşa binevoitor: „Lăsaţi că vă explic eu'..." Da, da, explică-mi!

Ii ţinea fără să clipească sub privirea tăioasă a ochilor lui negri.

- Parcă nici n-ai zice că ai în faţă doi oameni care se gândesc la problemele comunei cum mă gândesc eu la problemele papalităţii, continuă Niculae. Aşa nişte tovarăşi care au organizat ei totul, l-au chemat chiar şi pe părintele să-şi dea contribuţia.

Isosică şi Plotoagă erau şi ei negri de soare, dar parcă se înnegriseră chiar în aceste clipe sub ploaia batjocoritoare de cuvinte care se abătuse asupra lor. Cel mai lovit arăta Plotoagă, care chiar transpirase sub cazna aceasta care îl muncea vizibil, să nu înghită ceea ce i se făcea, şi frâna gândirii care îl avertiza probabil că dacă se hotăra să răspundă, trebuia să se împace în acelaşi timp şi cu ideea că era foarte posibil ca după aceea să nu mai fie preşedinte. Erau amândoi oameni cu pământ şi nimeni nu-i silea să se lase astfel biciuiţi, se pare însă că Niculae cunoştea bine soiul acesta de ţărani care ieşise la iveală în viaţa satului, şi în cuvintele lui nu răzbătea nici cea mai vagă grijă că ar putea avea din partea lor surpriza unei tresăriri de independenţă.

- Ce ordonaţi să facem, tovarăşe Niculae? zise Isosică prinzând pauza din zbor. Aveţi dreptate, ne facem autocritica, dar ce dracu îi facem cu ăia cu neghina? Cu ăia fără neghină, lăsaţi că se aranjează, vorbim noi cu ei şi o să plece toată lumea la baza de recepţie. Nu se poate, ordinul e ordin, ai arat, plăteşti, ai contract... Dar baza de recepţie ar trebui să le primească grâul cu neghină că doar ei l-au dat, nu l-am inventat noi. Vorbiţi dumneavoastră cu baza de recepţie la telefon şi noi mergem la arie să formăm convoaiele cu ăilalţi.

- Am vorbit ieri cu baza de recepţie, zise Plotoagă.

- Şi? întrebă Niculae.

~ M-au trimis la Ciolăneşti, că sunt acolo două mâhine, ·ă le luăm şi să dăm grâul la trior.

- Şi? reluă Niculae.

- Nu era nici o mâhină, erau stricate, am bătut drumul degeaba, la telefon mi-au spus că sunt bune... Să-i ia mama dracului!

Preşedintele spusese aceste cuvinte cu gura plină, obidit şi mfuriat. Niculae se urni din loc şi o luă spre sat.

- Mergeţi pe arie şi până în seară să nu mai existe grămadă de grâu pe jos, ordonă el. Mă duc eu să vorbesc la telefon cu baza de recepţie. Executarea imediat!

XIV

Ajuns la sfat, Niculae intră în biroul lui Zdroncan şi îi ceru să-i dea la telefon baza de recepţie. Secretarul se răsuci pe scaun, ridică receptorul de pe furca lui mare de tip vechi şi începu să învârtească energic la manivelă.

- Alo, urlă el în receptor, oficiul? şi continuă repede ca şi când ar fi chemat pompierii să stingă un incendiu: Oficiul, oficiul, oficiul! Alo, oficiul, răcni după aceea scârbit şi insistent şi spuse: Dă-mi baza de recepţie, fi-ţi-ar urechea aia stângă cu care ţii receptorul, a dracu'! Alo, baza, vorbeşte aici...

Avea un glas de parcă ar fi fost pe frontul din '914, aşa răcnea până primea o legătură.

Niculae luă receptorul şi întrebă dacă la telefon era şeful bazei. I se răspunse că era chiar el.

- Din partea raionului de partid, zise Niculae sever, spune-mi, tovarăşe, ce e cu oamenii care au grâu cu neghină, care e situaţia?

- Trebuie să-1 dea la trior, nu le putem primi cotele şi plata S.M.T.-ului şi nici restanţele cu un procent mai mare de şapte la sută, zise şeful bazei. Astea sunt instrucţiunile Consiliului de Miniştri.

- Chiar şi în cazurile în care baza le-a dat grâu de sământă cu neghină? întrebă Niculae.

- Chiar, răspunse funcţionarul liniştit. Nu trebuia să-1 semene aşa cum l-au luat, trebuia să-1 dea la trior.

- Bine, asta în ceea ce priveşte S.M.T.-ul care are dreptul sa i se plătească arătura cu grâu curat. Dar cotele?

- Şi cotele, zise funcţionarul.

- Bine, dar dacă asta e calitatea grâului, cum poate baza să le pretindă alta?

- Trebuia să-1 fi dat la trior înainte de a-1 fi însămânţat, răspunse mai departe şeful bazei.

Urmă o pauză, apoi Niculae întrebă:

- Şi dumneavoastră, care aţi dat grâu cu neghină, cantitatea propriu-zisă împrumutată, o vreţi tot fără neghină? Vreau să spun nu cotele, ci sămânţa datorată...

- Fără neghină, spuse şeful bazei neturburat.

- Dar voi l-aţi dat cu neghină.

- N-are importanţă.

- Cum n-are importanţă? Ce răspuns e ăsta?

- Sunt ordine precise, răspunse şeful bazei laconic.

Niculae puse receptorul în furcă şi ieşi afară. Dar nu plecă nicăieri, rămase în pragul clădirii pe scările de ciment, îşi vârî mâinile în buzunare şi rămase aşa, drept, uitându-se pe drum cu privirea în curtea celui ce se învecina cu sfatul popular, curtea lui Valache, grasul şi veselul partener de table al foştilor primari Şi notari de odinioară ai acestei comune. Pe vremea lor, un Primar n-avea de rezolvat astfel de probleme, nu existau nici campanii şi nici baze de recepţie. Primăria era o clădire în general liniştită, înregistra naşterea şi moartea populaţiei, avea un perceptor de impozite şi un agent de urmărire, dădea bilete de vite şi verifica măsurătorile şi greutăţile şi executa un buget comunal nu prea încărcat, iar şi dacă vreunui om i-ar fi venit chef să-şi semene de pildă pământul cu sticle de lampă, toată mmea ar fi rămas complet indiferentă. Sticle de lampă vrea să semene? Foarte bine dacă are omul ideea asta, trebuie lăsat cu ideea lui, nu toţi oamenii seamănă între ei să aibă fiecare aceeaşi *dee. De-aia sunt mai mulţi oameni, ca să aibă mai multe idei.

Valache nu făcea nimic, găseai în cârciuma lui covrigi şi băutură, nu te silea nimeni să intri la el să iei ceva, dar când ·mdeai sau cumpărai o vită nu era asta o schimbare în gospodăria ta şi nu trebuia să bei un păhărel în cinstea acestui

eveniment? Ici semnai biletul în primărie şi dincolo treceai şi beai în sănătatea vitei (cumpărate sau vândute). Dar în sănătatea cui nu beai! Parcă dacă treceai copilului care se însura două pogoane de pământ te îndurai să te întorci acasă ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic? Şi Valache era acolo, vesel în permanenţă, sau poate nu era el vesel, dar te înveselea pe tine vederea lui când te gândeai că tot câştigul lui la cârciumă se topea la table pe ţuici cu pungaşul de notar şi de primar care îl beau fie că pierdea Valache la table, fie că pierdeau ei. Era acolea, ca un paznic voluntar ai primăriei, cu ţoiul în mână, şi cine nu-1 auzise măcar o dată strigând cu vocea lui moale de încântare, să trăiţi, dom' primar, să trăiţi, dom' notar? Ca şi când ar fi fost parcă plătit să întreţină în mintea oamenilor ideea că aceste două clădiri care stăteau faţă în faţă îţi erau prietene, cu oamenii din ele cu tot. Pe urmă venise războiul şi după război... Chiar aici în faţa casei lui Valache se întâmplaseră atâtea răsturnări! Aici cunoscuse cineva pe un notar nou şi petrecuse cu el pe terasa lui Valache o noapte dintre cele care nu se mai uită.

Şi tot aici, puţin mai târziu era chiar gata să fie omorât acelaşi băiat, care chemase oamenii cu goarna să le vorbească.. • Acum sta pe aceleaşi trepte şi se uita, pe gânduri, la fosta cârciumă... Obloanele erau închise... în casa lui Valache vrusese să se mute odată un învăţător, fiindcă altfel, fără rafturi, odaia era frumoasă, avea ferestre mari, acoperite pe jumătate de viţă agăţătoare. Şi se mutase, dar pe urmă plecase de-acolo şi sfatul nu mai trimisese de-atunci pe nimeni să-1 înghesuie pe Valache cu muierea în odaia din fund... îl aveau însă în evidenţă.

- Ce mai faci, nea Valache, bună ziua, zise Niculae de pe trepte, adresându-se unui om care nu mai era gras ca odinioară, ci negru şi parcă stors şi care ducea de funie o vacă, venea de la fântâna din apropiere, de lângă şcoală.

Valache se uită la tânărul de pe treptele sfatului şi fie că nu auzise întrebarea, fie că o auzise şi nu vrusese să răspundă la

ea, dar cu privirea aşa ţintă, îşi văzu de drum, bagă vaca în curte, închise poarta şi se pierdu undeva în fundul gospodăriei.

- N-o mai duce mult nea Valache, zise paznicul de serviciu care urmărise scena de undeva de alături unde stătea jos.

- Dar ce-are? zise Niculae.

- Nu ştiu ce are, dar nu mai vorbeşte.

-Adică, are vreo boală?

- Cică n-are nici o boală, zic unii, nu-1 doare nimic, dar nu mai vrea să vorbească. A intrat o dată alde Gae peste el şi nu ştiu ce i-a făcut acolo. Cică l-ar fi înjurat... I-a făcut pe urmă proces...

- Şi de ce a intrat peste el?

- Păi în calitate de preşedinte!

-Şi?

- Nu ştiu ce-a vrut de la el, cică i-ar fi răsturnat masa şi ar fi ridicat ciomagul la el să dea impozite... Unii spun că l-ar fi înjurat, mai adăugă paznicul, punând un semn de egalitate între aceste două acţiuni, ridicarea ciomagului şi înjurătura, dând chiar de înţeles că înjurătura ar fi fost, prin natura ei, mai gravă decât lovirea cu ciomagul.

- Dar de auzit aude? zise Niculae intrigat.

- Cine ştie? Muierea spune că aude, dar că din ziua aia de la proces a luat hotărârea să nu mai vorbească. Are mai bine de un an de când ţine gura închisă şi nu mai vrea să scoată un cuvânt.

- Dar ce s-a întâmplat la proces?

- Păi cică Gae îl trecuse că nu-şi plătise impozitele şi nea Valache zise onorată instanţă, vă prezint chitanţele care le am asupra mea ca dovadă că sunt nevinovat. Dar judecătorul cu asesorii populari nici n-au vrut să se uite la ele, zicând că să nu umble el cu uneltiri şi cu avocat, că n-o să-i meargă. Probele sunt din punct de vedere concludente, a zis judecătorul, şi a zăcut nea Valache vreo paisprezece luni în puşcărie. Cică acolo

a început el să refuze să mai vorbească, zice muierea, că se ducea cu mâncare la el şi ea îl întreba una şi alta şi el nimic.

Paznicul tăcu. Niculae întrebă:

- Şi ce face acuma Gae?

- Ce să facă, stă acasă. Aşteaptă să fie iar preşedinte.

Posomorât, Niculae părăsi treptele şi se întoarse în biroul lui Zdroncan.

- Ia dă-mi raionul de partid, îi spuse, pe tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu.

Se vede că se gândise tot timpul afară dacă să cheme sau nu raionul şi că în cele din urmă se hotărâse să-1 cheme. Zdroncan lăsă scrisul, puse mâna pe receptor şi reîncepu urletele către oficiu.

- Merge greu, zise înrr-o vreme, raionul e ocupat...

După vreo oră de trudă reuşi în cele din urmă să obţină legătura şi Niculae luă receptorul şi începu să raporteze. Primul-secretar era la postul său şi îi răspunse că cunoaşte situaţia, că acelaşi lucru se petrece şi în alte comune şi că totul se datora agitaţiei chiaburilor...

- Mobilizaţi membrii de partid şi combateţi agitaţia cu toată energia, tovarăşe Niculae, şi în acelaşi timp strângeţi toate trioarele existente sau mâhinele, cum mama dracului le spun unii pe-aici, şi selecţionaţi cantitatea respectivă de cote şi să se predea la baza de recepţie. Nu putem să perpetuăm să dăm bazei grâu cu mare număr de corpuri străine, pe urmă baza îl păstrează pentru la toamnă şi îl vinde cui n-are şi o ţinem aşa ca gaiamaţu. Trebuie explicat oamenilor că nu există altă soluţie.

- Şi trebuie predat fără neghină chiar şi grâul de împrumut? întrebă activistul.

- Dar ce crezi că bazele astea de recepţie lucrează de capul lor? Care sunt dispoziţiile? zise secretarul.

- Dispoziţiile sunt pentru întreaga ţară? întrebă Niculae.

- Păi sigur că sunt pentru întreaga ţară, n-oi fi vrând să se dea dispoziţii fiecărui ţăran în parte.

Şi convorbirea se încheie în felul acesta. Niculae închise.

- Câte trioare avem în sat? îl întrebă pe Zdroncan.

- Sunt câteva trioare, răspunse Zdroncan, dar zice că sunt toate stricate, s-a interesat ieri tovarăşul preşedinte şi le-a văzut cu ochii lui. S-a dus pe urmă la mama dracului la Ciolăneşti să ia pe-alea de-acolo, le-a găsit şi pe-alea stricate.

- Şi nu se pot repara?

- Nu se pot, că le lipsesc tot felul de piese. Nu ştiu ce-au făcut cu ele, că nu e unul bun.

- Dă-mi S.M.T.-ul. Poate găsim la ei.

- Sunt date. Se lucrează cu ele în alte părţi.

- Dă-mi iar baza de recepţie.

După ce obţinu legătura, Niculae îi spuse aceluiaşi şef că situaţia era fără soluţie şi că cu cele câteva trioare ale S.M.T.-ului nici până la toamnă n-o să se poată selecţiona atâta grâu. „Ştim, dar n-avem ce face", răspunse funcţionarul. Se pare că numai în regiunea lor se ivise complicaţia asta. Poate că la regiune s-o fi primit vreo dispoziţie specială de la Consiliul de Miniştri?

-Dă-mi comitetul regional de partid, ceru Niculae şi Zdroncan se puse iar pe urlat.

Dar iată că legătura cu regiunea se obţinu mai uşor decât cu raionul şi Niculae luă receptorul şi ceru să vorbească cu un anume tovarăş Georgescu. Şi se întâmplă ca acest tovarăş să fie chiar în sediu, cu toate că în această perioadă mai toţi activiştii ·rau plecaţi pe teren.

- Tovarăşe Georgescu, zise Niculae, puteţi să-mi spuneţi Şi mie care e situaţia cu bazele de recepţie care au ordin să nu primească grâul care are mai mult de şapte la sută corpuri ^răine? Ştiţi că la noi s-a ivit o complicaţie şi am vorbit şi cu tovarăşul prim-secretar Ghimpeţeanu, dar soluţia asta cu datul grâului la trior este practic de neaplicat. Ce-i facem?

- Raionul o să primească dispoziţiile care se vor impune, răspunse scurt tovarăşul Georgescu. Nu înţeleg de ce veniţi voi cu chestiuni de-astea la comitetul regional! De ce nu ţineţi legătura cu raionul?

- Tovarăşe Georgescu, replică Niculae iritat, v-am spus că am raportat tovarăşului prim-secretar Ghimpeţeanu şi dânsul mi-a spus că mai sunt şi alte sate în situaţia asta. Problema e dacă nu cumva mai sunt şi alte regiuni în aceeaşi situaţie şi în cazul acesta ce măsuri sunt de luat, ca să ştim cum să ne orientăm...

- Ţineţi legătura cu raionul, răspunse impasibilă vocea de la celălalt capăt al firului.

Şi închise. Niculae închise şi el şi de astă dată foarte hotărât o luă spre ieşire şi nu se mai opri în pragul clădirii sfatului să se mai gândească. Un sfert de oră mai târziu fu văzut apropiindu-se de aria principală şi Isosică şi Plotoagă îi ieşiră în întâmpinare. Se vedea însă după felul lipsit de chef şi şovăielnic cum li se urneau paşii că ei nu făcuseră între timp nimic şi că în general nu prea înţelegeau ce era de întreprins într-o asemenea situaţie decât să execute ordinele. Se mişcau în aşteptare, sau aşteptau mişcându-se, nu păreau sau poate chiar că nici nu se deosebeau cu ceva de ceilalţi ţărani, sau poate că un vechi instinct le spunea că în astfel de împrejurări e mai bine din toate punctele de vedere să te retragi în masa din care ai ieşit şi să laşi autorităţile superioare să acţioneze direct, sau o persoană anume trimisă de sus pe care s-o laşi să ia contact pe viu cu întregul sat pe propria-i răspundere... Bineînţeles că nu trebuia să te retragi prea mult şi să laşi această persoană complet singură, fiindcă atunci te va curăţa după, şi va pune pe altul care va şti să execute mai bine decât tine ordinele şi dispoziţiile date, dar poţi să stai aşa de formă alături de el, ca să nu se observe că nu vrei să te amesteci, şi alături de ţărani nefăcând nimic, ca să nu-ţi ridici satul în cap după ce valul va fi trecut şi să se plângă contra ta şi iar să te cureţe...

- Ordinele sunt următoarele, zise Niculae fără menajamente. Şi începu să le spună ce aveau de făcut. Erau ele, chipurile lor, de nepătruns, dar prin coaja lor îngroşată de straturi de experienţă seculară pătrunse, ciuruind-o parcă cu o mitralieră, necruţarea unuia care ieşise tot dintre ei şi care îi cunoştea şi ştia cum să le înfrângă împotrivirea şi şiretenia.

- Hai, daţi-i drumu, încheie Niculae. Daţi-i drumul şi începeţi şi combateţi efectele acţiunii chiaburilor. Treceţi ia contraacţiune. In loc să duceţi muncă politică susţinută, duceţi muncă să-i mobilizaţi pe Geacă şi pe Dănălache şi să-i trimeteţi la mine! Numai achitându-vă de sarcinile care vă revin, puteţi să scăpaţi şi să nu vă demasc ca unelte ale chiaburilor! Eu mă duc la Cotigeoaia să văd cum decurge acolo treieratul şi când mă întorc uite-aşa să văd convoaiele înşiruite spre baza de recepţie.

XV

Isosică şi Plotoagă o luară înapoi spre centrul ariei şi se vedea cum o cumplită furie pusese stăpânire pe ei. Când un grup de oameni le ieşi înainte cu expresii parcă vesele care şovă-*au între speranţă şi şovăială vrând să ştie adică în ce sens se modificase situaţia, renunţaseră sau nu renunţaseră autorităţile ia cote, având deci aerul că totul se mişca între aceste două extreme şi că existau şanse şi pentru şi contra, Isosică şi Plotoagă mcepură să strige pe rând cu chipurile schimonosite de o mânie eu totul neaşteptată şi bizară, cu atât mai mult cu cât până atunci nu ziseseră nimic, având şi ei aerul că chestiunea asta eu cotele ajunsese puţin cam prea departe:

- Atenţiune aici, urlă Plotoagă.

- Rechiziţionarea trioarelor, îl urmă Isosică cu un glas nu ttiai puţin urlat, dar parcă mai rece şi mai ameninţător.

- Cine nu prezintă triorul reparat se confiscă pe loc şi nu se mai dă îndărăt, reluă Plotoagă, şi se interzice cu începere din acest moment depunerea grâului pe jos.

Se apropiară de batoză.

- Cine treieră? făcu preşedintele.

- Eu, răspunse un ţăran tânăr cu un glas de parcă ar fi fost strigat la apel în armată şi i-ar fi făcut plăcere să-şi reamintească, răspunzând aşa voios, de acele frumoase timpuri petrecute în cazarmă.

- Ai căruţă personală?

- Am.

- încărcarea în ea a cotei cuvenite şi direcţia gara Balaci.

- Stai, tovarăşe preşedinte, că n-am terminat, protestă atunci ţăranul cu o energie disproporţionată faţă de argumentul pe care îl invoca.

Preşedintele o luă spre grămezile de grâu, dar tânărul ţâşni de lângă ladă, îi ieşi înainte şi protestă şi mai înverşunat, de astă dată roşu de indignare şi cu fulgerări scurte de spaimă în privirile ochilor săi măriţi de o încordare până atunci ascunsă.

- N-am terminat, tovarăşe preşedinte, ce te legi tu de mine când eu abia am băgat în batoză şi uite colo căruţele la rând să tragă la coş.

- Ai neghină? îl luă preşedintele din scurt.

- N-am.

- Ai arat cu S.M.T.-ui?

- Am arat.

- Atunci ce ... mă-tii crezi tu, că S.M.T.-ul ăsta e pe gratis, n-ai iscălit un contract că o să plăteşti în produse?

Şi trecu peste el fără să-1 mai ia în seamă, dar celălalt reveni îndârjit.

- Şi tu ce ... mă-tii căşunaşi pe mine, care nici n-am terminat, când ăştia stau cu grămezile pe câmp de două zile şi nu le zice nimeni nimic. Nimerişi peste mine, Dumnezeul ...

de preşedinte, că dacă mă reped acuma în tine te fac de uiţi pe toată viaţa că ai fost vreodată preşedinte.

- Cristache, ordonă preşedintele adresându-se unui băiat care stătea cu furca în mână şi se uita, du-te la postul de miliţie şi spune-i tovarăşului Moise Ion să vină imediat aici pe arie.

Ţăranul nesăbuit amuţi deodată, ca şi când i-ar fi luat cineva indignarea cu mâna. în acest timp se adunase în jurul lor toată aria, şi numai batoza continua să treiere. Băiatul cu furca nu se grăbi să alerge să cheme miliţianul, dar nici preşedintele nu-şi repetă ordinul.

- Suntem martori că tu l-ai înjurat întâi, zise un ţăran cu glas potolit şi preşedintele se făcu că nu aude, dar nu dădu curs ciocnirii, continuă să strige ordinele aşa cum începuse.

Le repeta nu tocmai aşa cum i le spusese Niculae, ci deformându-le împins de furia aceea a lui pe care n-o pricepea nimeni şi tocmai de aceea căpătau parcă în auzul celorlalţi un caracter incredibil: se confiscau trioarele, se confisca recolta, se puneau cu miliţia pe ei...

- Să ne ia tot grâul şi să ştim o socoteală, zise liniştit un ţăran adresându-se practic preşedintelui, cu o astfel de voce care nu lăsa nici o îndoială că el ştia că preşedintele nu născocise el ordinele astea şi că, prin urmare, dacă făcea pe intermediarul, să transmită mai sus propunerea asta.

- Sigur că da, admise un altul, ce să mai stăm să ne socotim, căS.M.T., că U.T.M., căF.D.P.... Să ne ia tot grâul, tot acolo ajunge.

F.D.P. era Frontul Democraţiei Populare, denumire sub care se prezentase partidul şi guvernul la alegerile recente şi nu Ştia de ce îi rămăseseră ăstuia în minte iniţialele respective. Cât priveşte U.T.M.-ul (Uniunea Tineretului Muncitor), organizaţia asta nu cerea nici un fel de cote, dar tot aşa, se pare că ui mintea acestui ţăran nu se făcea nici un fel de deosebire între Staţiunea de maşini şi tractoare, organizaţie cu scopuri strict

tehnico-agricole, şi organizaţiile de masă existente care aveau alte sarcini. Nu se ştie de ce propunerea cu luatul în întregime al grâului de către organizaţiile numite potoli treptat furia preşedintelui şi începu să-i ia pe fiecare la rând, ocolind liniştit grămezile de grâu.

- Ce e, Costache, de ce nu vreai să-ţi duci cotele aferente la bază?

- Păi acuma treierai, aştept să vină alde cumnatu-meu cu căruţa de la Mozăceni şi îl duc. De ce să nu-1 duc? II duc? Cum să nu-1 duc: Tocmai pe mine mă găsişi să nu-1 duc?

- Şi tu, Paţac? Tu ce aştepţi?

- Păi acu' treierai şi eu! protestă Paţac uimit că evidenţa acestui fapt era atât de greu de presupus. Acu' treierai şi aştept să vie Ilie cu căruţa să îl duc şi eu.

- Care Ilie?

- Cum care Ilie? Ilie Usturoi, cu care sunt în ceată.

- Lasă că vă facem noi rost de căruţe, n-aveţi nici o grijă, să vedeţi cum o să plătiţi voi şi transportul până la gară, zise preşedintele şi continuă: Noroc, măi Aguţă.

- Noroc, Plotoagă.

- Măi Aguţă, trebuie să-ţi duci cotele la gară, zise preşedintele ca între prieteni. N-ai ce face. Aşa sunt dispoziţiile.

- Ce vorbeşti, se sperie Aguţă. Păi ziceai că le taie.

- Nu le taie, Aguţă, cine dracu ţi-a mai spus şi prostia asta?

- Lumea. Să stăm, zice, să nu le ducă nimeni şi n-are ce sa ne facă.

-Are, Aguţă, mai bine încarcă şi du-le, nu mai pierde vremea de pomană.

- Mă, eu dacă le duce toţi, le duc şi eu, zise Aguţă cuminte, uitându-se cu ochii mari de sinceritate în cei încremeniţi şi duri ai preşedintelui.

Isosică începuse să nu mai zică nimic, îl însoţea pe Plotoagă şi, în clipele când acesta arăta mai prins în vorbă cu omul, el

se uita vizibil în altă parte, având aerul că asta era misiunea preşedintelui, să răspundă de aspectul ăsta cu cotele...

- Bine, ăla zice că dacă le duce toţi, le duce şi ei, continuă Plotoagă oprindu-se lângă un purcoi mare de grâu, galben şi curat ca aurul, fără pic de corpuri străine, dar dumneata de ce te apucaşi să-1 pui jos de pomană? Crezi că cu atâta grâu n-o să dai nimic statului, sau crezi că dumneata n-ai nici o obligaţie patriotică faţă de poporul care munceşte în fabrici şi uzine?

- Măi Nică, zise ţăranul neted, pe mine să nu mă amestecaţi în chestiunile voastre de partid că grâui e proprietatea mea şi fac ce vreau cu el. Dacă dumneata vreai să mi-1 iai, ai puterea s-o faci, dar să nu mă puneţi voi pe mine să iscălesc, că nu iscălesc...

- Poţi să nu iscăleşti, dar încarcă grâul în căruţă şi du-ţi cotele aferente, zise preşedintele.

- Lui Ilie al lui Moacă, începu omul să povestească, şi avea în privire şi pe chipul lui lung ca o lubeniţă o expresie de triumf ca şi când ceea ce avea el să le dezvăluie va stârni senzaţie, i-au mtrat astă-iarnă în curte şi i-au luat un bou. „Mă, zice Ilie al lui Moacă, ăştia nu se mulţumesc să-ţi ia vita din grajd, dar te mai pune pe urmă să iscăleşti că ai dat-o de bunăvoie".

- Dar când a încasat banii în avans de contract i-a plăcut, ise preşedintele întorcându-se spre Isosică, ia să-1 trecem noi pe ăsta, în cap cu domnul Ilie Moacă, pe lista de agitaţie contra regimului, să-i învăţăm noi minte să mai umble cu minciuni! Cum te cheamă pe dumneata?

Omul însă se feri şi deodată chipul lui alungit se decolora Şi se închise şi nici urmă de triumf nu mai păstra pe trăsăturile mi dungate de soare şi de o mânie oarbă cu care nu mai ştiuse ce să mai facă. Acum parcă descoperise brusc ce-ar fi trebuit să facă: s-o păstreze doar pentru el şi să nu-i dea frâu în gura mare. Văzându-1 că şi-a dat seama singur de prostia lui, Plotoagă **Uu** stărui nici el să-i afle numele, dar îi repetă să încarce imediat

cotele în căruţă, dacă nu vroia s-o păţească... Imediat, acuşi, în faţa lui, dar ce, ne jucăm aici de-a cotele, trebuie s-o duci întâi acolo şi pe urmă mai stăm şi ia discuţie, dacă mai e ceva de discutat...

Lângă purcoiul următor se agita un omuleţ mic, chemând pe cineva care se afla undeva printre şiri, îşi vâra degetul mic în gură, fluiera şi striga:

- Mă Costică, vino, mă, încoace, mai repede cu căruţa să încărcăm cotele şi să le ducem, nu vezi că s-a supărat aici toată lumea, o să creadă tovarăşul preşedinte că nu vrem să le ducem, hai mai repede, Costică, să ie ducem acolo şi gata...

- Bă, fi-ţi-ar capu-al dracu' şopti Isosică întrerupându-i strigătele, tu eşti membru de partid sau ce mama dracului eşti? Ia încarcă repede şi să nu te mai prind cu grâul aici.

Şi trecură mai departe şi în urma lui omuleţul nu se grăbi să pună în practică strigătele lui către acel Costică, şopti unui băiat care sta lângă el să aibă grijă de grâu şi dispăru într-o direcţie cu totul contrarie celei de unde ar fi putut veni căruţa cu Costică în ea. De altfel aşa făcură şi ceilalţi acum când nimeni nu mai aştepta nimic nou din partea celor doi, preşedintele şi secretarul: se limpezise în ceea ce îi privea pe ei, n-avea nici un rost să mai stea să-i asculte. Şi se pitiră printre şirele de paie sau o luară nepăsători şi singuratici care încotro, lăsând grămezile de grâu pe seama copiilor sau femeilor. Rămăseseră numai cei cu grâul cu neghină, care aveau aerul că ei sunt scoşi din cauză din moment ce lor nu li se spunea nimic.

— Singur că da, zise unul dintre ei, muncitoru ăla trebuie să mănânce şi el, nu poţi să-1 laşi aşa să dea cu ciocanul cu burta goală... Să vedem cum îi facem, că de dat dăm noi, dar sa ştim...

- Dar ce, ne dăm şi noi seama, îl continuă un altui prefăcându-se că nu-1 vede pe un activist necunoscut care se apropiase între timp de grămezile de grâu şi începuse să vorbească

în şoaptă cu Plotoagă şi Isosică. E chestia asta cu S.M.T.-ul, ţi-a arat, ţi-a grăpat, te-ai înţeles să dai, dai! Sunt, nu aşa, diferite forme, tu munceşti aici pe ogoare, el munceşte acolo la nicovală, trebuie să te înţelegi... Toată lumea are nevoie de pâine, nu numai tu, plus că acum suntem toţi muncitori cu braţele! Tu ai nevoie de piuliţa lui, el de datoria ta patriotică... Ce poţi să-i faci? Clasa muncitoare, în unire cu ţăranul muncitor...

Ii apucase acuma grija de muncitori şi aveau aerul că nu spun lozinci, ci cred cu tot dinadinsul că trebuie să se într-ajutoreze. Erau atât de naivi în viclenia lor încât îşi închipuiau că chestiunea era în mare fierbere acolo sus, şi că nu strică să se audă şi să se transmită din partea lor că ei nu sunt smintiţi la cap să pretindă anularea S.M.T.-ului sau a datoriilor, dar trebuie să înţeleagă şi ei că istoria asta cu cotele... Ca să nu mai vorbim de pretenţia cu corpurile străine...

- Degeaba zice el Plotoagă să ne apucăm acuma să dăm la trior, reluă altul. Asta e aşa o glumă! Păi ce ne mai rămâne dacă îl dăm la trior?

- Neghina, asta îţi mai rămâne! răspunse altul mirat că evidenţa asta nu era înţeleasă.

-Asta e mare ispravă, cu neghina, reluă un altul cu un glas care sugera că o s-o povestească şi nepoţilor; şi adăugă: dacă ar Şti muncitorul ăla, ar da cu ciocanu în pământ...

Pe acestea activistul necunoscut tocmai se despărţea de Isosică şi Plotoagă şi se îndepărta grăbit. Iar cei doi făcură şi i la fel, dar nu prea grăbiţi, ci mergând agale, parcă gânditori... S-ar fi zis că acel activist cine ştie ce le spusese, să lase poate lumea in pace să-şi încarce grâul şi să se ducă acasă, cum se întâmplase anul trecut... Nu vezi, au plecat fără să mai zică nimic...

XVI

Nu se lămuri însă ce era cu acest activist în timp ce se aduseră pe arie trioarele (sau mâhinele, cum li se zicea) şi se

dovedi că toate erau în bună stare, nu le lipsea nici cel mai mic şurub... Nu era deci nici o glumă, trioarele fură instalate pe arie şi începură să funcţioneze. în mod ciudat, tocmai ei, cei cu neghina, care erau în felul lor nedreptăţiţi, părăsiră orice împotrivire şi începură să-şi dea grâul la trior. Erau toţi tăcuţi şi posomorâţi şi prin tăcerea aceasta docilă cu care acceptară ideea să dea înapoi grâul curat în locul celui neghinos pe care îl primiseră, s-ar fi părut că ceilalţi nu mai aveau acum nici un sprijin în rezistenţa lor şi nici un motiv să mai întârzie formarea convoaielor.

Şi, cu toate acestea, nimeni nu se mişcă, grămezile de grâu continuară să rămână păzite doar de femei şi copii, iar cei care treierau, în loc s-o ia spre gară cu căruţa, trăgeau, cu aerul cel mai firesc, căruţa cu grâu pe arie, întindeau cerga pe pământ şi începeau să depună cuminţi grâul pe ea. Arătau foarte harnici în această îndeletnicire şi uitându-te la ei ai fi putut spune chiar că depun mult sârg, ca şi când ar fi vrut să dovedească în felul acesta că iată ce oameni vrednici şi de înţeles sunt ei, cât de harnici şi săritori... Strigau la copii să întindă cerga bine, vorbeau în treacăt cu caii promiţându-le că după ce treaba va fi terminată o să le dea ovăz în trăişti, aveau în mişcări un zor destins şi mulţumit, chiar plin de o anume recunoştinţă (dar adresată nu se ştie cui) şi se uitau la cei din jur foarte senini şi elocvenţi: uite, parcă ziceau, o făcurăm şi pe-asta, treierarăm, aşa e viaţa noastră, muncim ce muncim, dar pe urmă e bine, îţi aduni grâuşorul de pe câmp şi mănânci pâine... în acest timp Isosică şi Plotoagă depuneau acelaşi zel în ceea ce privea activitatea trioarelor, dădeau ordine, supravegheau, treceau de la un trior la altul, dădeau sfaturi şi adesea chiar puneau mâna la manivela care învârtea roata care la rândul ei învârtea cilindrul selector, având şi ei aerul că asta e situaţia, erau toţi o familie şi în astfel de împrejurări n-are rost să stai cu mâinile în buzunar, trebuie să ajuţi... Când osteneşti, pe urmă mai stai

de vorbă, mai fumezi o ţigare... Niculae revenise între timp de la celelalte arii şi căzu tocmai când unul din ţărani, cu merticul în mână, se pregătea să-şi descarce liniştit recolta pe cergă şi se duse la el şi îi zise:

- Stai, de ce îl pui pe jos? N-ai auzit că se interzice depunerea grâului pe arie? Predă cotele şi du-ţi grâul acasă.

Omul arătă cea mai nedumerită dintre figuri:

- Păi unde se predau cotele?

- Du-te la gară, zise Niculae.

- Cum, să mă duc cu căruţă cu tot? se miră mai departe omul, dar nu prea mult, înţelegând după cât se pare că faţă de neştiinţa celuilalt mirarea lui prea exagerată ar putea să fie necuviincioasă. Şi explică: pun partea mea acilea până una alta şi dacă e să mă duc la gară, nu e nevoie să mă duc cu toată căruţa, duc numai cotele, ce rost are să mă trambalez până acolo cu tot grâul?

Avea dreptate. Convoaiele trebuiau să se formeze bineînţeles numai din cote şi într-o căruţă trebuiau să fie puse cotele a mai multor inşi, măsurate foarte exact şi puse în saci. Dar de ce această operaţie atât de simplă continua să nu se facă?

Văzând scena, Isosică şi Plotoagă se apropiară indecişi şi după semnele cunoscute numai de ei înţeleseră că se pot propia de tot şi lua parte la discuţie.

- Noi ne-am gândit cum să evităm greşelile de anul trecut. Şi acuma s-au ivit altele, zise activistul sfatului raional.

- Şi de ce, tovarăşe preşedinte, reluă Niculae adresându-se de astă dată lui Plotoagă, nu se formează convoaiele şi să lichidăm grămezile de pe câmp? Ce aşteptaţi? Ce vorbirăm noi mai înainte?

- Am fost după trioare, explică Isosică luându-i în felul cesta apărarea preşedintelui, acuma trebuie să aşteptăm să dăm grâul la trior.

- De ce trebuie să aşteptăm?! exclamă Niculae.

- Cotigeoaia cum merge? întrebă Isosică.

în loc să răspundă se apucase să pună el întrebări. Niculae îl scrută câteva clipe cu privirea micşorată de intensitate ca şi când s-ar fi întrebat ce trebuia să facă cu asemenea ins care în mod evident se ferea din faţa sarcinilor care îi reveneau în calitatea lui de secretar de organizaţie şi îi lăsa pe alţii să le execute în locul lui şi el doar să stea şi să apară astfel în faţa oamenilor ca un prunc nou născut.

- O să discutăm noi în organizaţie toate problemele astea, răspunse Niculae cu un glas care promitea multe. Să ieşim din campanie şi o să analizăm noi aceste evenimente.

Fără îndoială că asta ar fi putut să se întâmple întocmai cum promitea. Dar până una-alta se aflau în campanie şi Isosică şi Plotoagă nu riscau ei să fie puşi în discuţia organizaţiei (mai ales acum când aveau atâtea planuri) dacă situaţia cu strânsul recoltei nu i-ar fi depăşit. Ce puteau şi mai ales ce putuseră ei să facă şi nu făcuseră? Puteau să dea ordine, dar iată că nu le executau ţăranii, părăsiseră aria şi lăsaseră recolta în grija celor cu care nu se putea sta de vorbă, a copiilor şi a femeilor.

- Tovarăşe Niculae, zise Isosică cu o voce foarte coborâtă, semn de mare nelinişte dacă l-ar fi auzit oamenii, la Mozăceni s-a procedat aşa cum spui dumneata, din prima zi s-a oprit treieratul la primul om care n-a vrut să-şi ducă cotele la bază şi n-a avut ce face şi le-a dus, dar pe urmă s-au oprit de tot batozele şi nu mai vrea să treiere nimeni. Iar la Zâmbreasca a venit un camion de miliţieni şi au dat drumul la boi peste ei, erea să-i răstoarne în şanţ şi să-i omoare boii cu coarnele.

- Cum să-i răstoarne în şanţ? întrebă Niculae uitându-se cu dispreţ la acest secretar sătesc alarmist, care era în stare să debiteze asemenea bazaconii.

- Au aflat din vreme că vine un camion cu miliţieni şi când l-au văzut că intră în sat au dat năvală cu boii din toate părţile, explică Plotoagă. Boii, continuă el arătând şi cu mâinile, fuseseră strânşi anume prin uliţele din preajmă şi când au văzut camionul, hua, hua, şi trosc-pleosc cu bicele în ei să se repeadă orbeşte... Ereau să-i omoare, mai spuse el simulând o îngrijorare extremă şi după câteva clipe adăugă filozofic: ce poţi să le faci la nişte boi!

Şi parcă era şi o oarecare admiraţie în felul cum rostise el aceste cuvinte, dar fireşte nu pentru boi, ci pentru cei care ştiusem să-i folosească atât de bine, ţăranii aceia din numita comună.

- Şi de ce a venit camionul cu miliţieni? zise Niculae.

- Cică i-ar fi chemat preşedintele de-acolo, că ar fi sărit ăia pe el, încercă Isosică să povestească. Tot cu cotele, ce mai încoace şi încolo, o încheie el tăindu-şi singur firul.

Dar nu fără o intenţie foarte subţire, fiindcă tăcerea care urmă după aceea rezuma elocvent întreaga lui gândire şi comportare, a lui şi a lui Plotoagă, în sensul că iată că aici la Siliştea nu s-a întâmplat nimic de acest gen şi că nici nu e bine să se întâmple, ferească Dumnezeu... Că Niculae nu trebuia să se plângă de ei şi că n-avea nici un rost să-i tot ameninţe şi să-i batjocorească, o să iasă bine dacă o lasă mai încet... Dimpotrivă, dacă se forţează ceva era chiar foarte periculos, dintr-o pripeală putea ieşi o daravelă să ia foc toată aria.

Niculae le întoarse spatele şi o luă spre sat. Ajunse la sfat ?i îi ceru lui Zdroncan să-i dea legătura cu Zâmbreasca, cu preşedintele sau secretarul de-acolo. Zdroncan avea de lucru Şi mânca la masa lui pâine cu brânză, nu se mai dusese acasă, Şi avea la piciorul scaunului şi o sticlă cu un dop de cocean de Porumb, din care trăgea fără sfială: era un lichid alb-tulbure, ţuică făcută din surse locale, pesemne porumb, cea de struguri sau corcoduşe de anul trecut fiind de mult băută în sat.

- Alo, oficiul, scoase el un urlet răguşit, de o agresivitate nepăsătoare, învârtind din manivelă şi în acelaşi timp mestecând vârtos din fălci.

Se făcuse foarte cald şi peste dejunul lui Zdroncan roiau muşte. Nu mai era nimeni afară de el, până şi paznicul se vârâse cine ştie în ce cotlon mai răcoros.

- Alo, Zâmbreasca? Cine e acolo? strigă Zdroncan. Ce faci, bă, nea Ilie?... Preşedintele ăla al vostru mai trăieşte sau a dat ortu popii?... Uite îl caută raionul de partid, vorbeşte aici.

- Alo, cine e la aparat? întrebă Niculae şi după ce află cine e şi îşi spuse şi el numele şi calitatea îl întrebă pe funcţionar ce activist de la raionul de partid se afla acum la Zâmbreasca? Tovarăşul State? Vreau să vorbesc cu el, trimite pe cineva să-1 caute. E urgent.

După o jumătate de oră cel din Zâmbreasca se afla la aparat.

- Alo, State, zise Niculae, să trăieşti, Moromete la telefon.

- Să trăieşti, zise celălalt, ce s-a întâmplat?

- Cum merge strângerea recoltei la Zâmbreasca?

- Destul de bine, răspunse State. La Siliştea?

- Merge bine, zise Niculae. Ceva nou? Am auzit ceva cu nişte boi...

- Ce?! strigă celălalt neauzind bine, sau profitând de faptul că putea să nu audă bine.

- Nişte boi, zise Niculae, o chestie cu nişte boi. Dacă s-a întâmplat la Zâmbreasca o istorie cu nişte boi, repetă.

- A, se dumiri celălalt, istoria cu boii, da, s-a întâmplat, dar nu la Zâmbreasca.

- Dar unde, State?

- In Atârnaţi! He-he! râse deodată tovarăşul State, dar nu spuse nimic, deşi prin râsul său trăda că deţine amănunte. Ştii cine era acolo?

- Nu. Cine era?

- Ghici!

- Nu-mi pot da seama!

- Erau acolo Iosif şi tovarăşul Beju. El a dat ordin miliţiei, a trimis un camion...

- Iosif?! tresări Niculae.

- Nu, nu Iosif, tovarăşu Beju!

Era vorba de unul din secretarii comitetului regional. Nu era însă vădit că State râsese cu acel he-he al lui, neînsoţit de explicaţii, cu gândul la relaţiile de prietenie dintre Iosif şi Niculae, ci mai degrabă se gândise la secretarul Beju, despre care reuşise să afle că personal şi fără aprobarea primului-secretar Mircea, îl ştersese pe el, pe State, de pe lista celor care urmau să fie trimişi la Şcoala superioară de partid „Jdanov". Şi acum nu se putuse stăpâni să arate că îi părea bine de cele întâmplate... Se ştia de altfel că Beju mai făcuse altele de acest gen şi altora şi că fusese criticat de forurile superioare, dar în ciuda acestor critici continua să-şi exercite funcţia de secretar-trei şi să fie apoi reales în biroul regional şi să i se încredinţeze mai departe aceeaşi funcţie, deşi toată lumea se aşteptase să fie în cele din urmă scos din ea. Ori, se întâmplase tocmai pe dos, adică în cele din urmă fusese reales... Era un ins cunoscut în special pentru tendinţa lui de a urmări şi exclude din partid pe toţi cei care credea el că sunt duşmani Şi nu trecea o săptămână să nu se audă cum umbla prin organizaţiile regiunii şi excludea câte doi sau trei. Probabil de aceea era el aşa de apreciat mai sus... Se înţelege de la sine că mulţi dintre cei excluşi de el înaintau apoi forurilor superioare contestaţii, dar dosarul lor ajungea tot la tovarăşul Beju şi rari mai erau aceia care se adresau după aceea Comitetului Central. Acum Beju dăduse ordin miliţiei să intre în acţiune, dar iată că ţăranii aceia din Atârnaţi îşi luaseră şi ei măsurile lor, folosind resursele locale.

- Am vorbit cu Iosif la telefon, continuă State.

- Ai vorbit?! Şi ce ţi-a spus? aproape că strigă Niculae.

- N-auzi, tovarăşul secretar Beju a dat ordin să vie miliţia, zise State obiectiv, cu o voce ciudat îngroşată.

Şi nu mai spuse nimic, tăcu la celălalt capăt al firului şi Niculae tăcu şi el un timp nedefinit, opriţi parcă amândoi la marginea cuvintelor ca la marginea unui gard fără porţi.

- Spune-mi, la dumneata sunt unii care au grâu cu o mare cantitate de corpuri străine? rupse Niculae tăcerea.

- Sunt, zise State.

- Şi cum aţi rezolvat?

- Rezolvăm pe parcurs, răspunse State după o pauză de gândire.

- Adică cum, insistă totuşi Niculae, deşi se putea lesne înţelege că situaţia la State era cel puţin la fel de neclară ca şi la Siliştea. Ce însemna asta că rezolvau pe parcurs? Care parcurs?

- Organizăm pe bază de tabel, răspunse tot aşa de obscur State. îi avem pe toţi pe listă.

Niculae mai continuă în felul acesta câteva minute, apoi închise, şi cu o voce în care răzbătea o undă joasă de îngrijorare ceru legătura cu comitetul de partid. Primul-secretar Ghimpeţeanu era mai departe la postul său şi-i răspunse imediat.

- Tovarăşe prim-secretar, zise Niculae raportând, am mobilizat trioarele şi le-am adus pe arie, se lucrează cu ele, sunt în număr de trei.

- Foarte bine, tovarăşe Niculae, răspunse secretarul înainte ca activistul să fi terminat, daţi-i înainte şi obţineţi aceleaşi succese.

- Tovarăşe prim, ar mai fi o chestiune, zise Niculae cu o diminuare aproape reflexă în voce a importanţei însăşi a problemei despre care voia să vorbească. S-a răspândit zvonul că o să se taie cotele şi avem unele dificultăţi pe chestia asta. Şi de-aia v-am telefonat iar, să vedem ce îndrumări ne mai daţi ca să ne descurcăm... Profitând de chestiunea asta cu neghina nici alţii nu vor să-şi predea cotele şi s-au strâns grămezile pe câmp şi stă lângă ele câte-un copil sau câte-o muiere şi...

Secretarul însă îl întrerupse cu acea nerăbdare a celui care având o perspectivă a întregului, de mult nu mai aude el nimic nou în ce i se spune din diferitele lui părţi.

- De dimineaţă şi până acuma, că s-a făcut ora unu, vă explic că aici nu există discuţie, cotele sunt o datorie patriotică şi nu e nici o situaţie specială! Nu văd nici o situaţie specială. Acţionaţi cu răspundere, evitaţi orice neînţelegere şi, acolo unde există, lămuriţi cu tenacitatea specifică comunismului că aşa se pune problema şi nu cum îi trăsneşte cine ştie cui prin cap. E clar? Doar eşti la tine în sat! Mai ai vreo nelămurire?

XVII

Era foarte clar, dar claritatea aceasta se oprea net pe arie.

- Vasile al lui Troscot a terminat şi l-a dat la trior şi nu i-a mai rămas nimic, spuse unul apropiindu-se de un grup de lângă o şiră de grâu şi aşezându-se jos cu o vădită plăcere, având aerul că, iată, s-a aranjat şi problema asta şi acum o să fie bine.

- Nu mai spune, exclamă un altui, chiar nimic nu i-a mai rămas?

- Conform calculelor, trebuie să predea tot, răspunse celălalt cu aceeaşi încântare. îi mai rămâne neghina.

- Ce face, domnule, băiatu ăsta al dumitale, nea Ilie? exclamă un altul, adresându-se lui Moromete care stătea mai la o parte într-o rână şi Rima şi vorbea nu se ştie ce cu Nae Cismaru.

- Ce vreai să facă, măi Cârstache, răspunse Moromete (era chiar Cârstache, vecinul său de poartă) cu un glas în care stăteau m cumpănă convingerile lui politice cu înţelepciunea lui de ţăran care ştia ce înseamnă o autoritate de stat constituită şi un ·mgur ins... Ce putere are el?

- Măi ăsta, Ilie, sări atunci Nae Cismaru de alături, mă, eu m locul tău nu l-aş primi în casă, mă!

- Da, dar tu nu poţi fi în locul meu, exclamă Moromete ridicând un deget în sus ca să sublinieze deosebirea.

- Nea Ilie, reluă repede Cârstache, ca să nu-i ia cineva vorba din gură, păi bine, domnule, el nu vede situaţia cum stă în

realitate? De ce nu spune acolo că nu se poate? Eu sunt convins că el nici măcar nu le-a spus: domnule, nu se poate!

Moromete tăcu îndelung şi cine îl cunoştea ştia că acum el nu-i va răspunde lui Cârstache. Câţiva însă, care erau strânşi acolo, nu-1 cunoşteau bine şi se întrerupseră câteva clipe din vorbă şi se uitară la el să vadă ce-o să zică. Cârstache era un admirator al celor patru, dorind mult să fie el al cincilea, să-1 cheme Moromete şi pe el când veneau ceilalţi şi nu să-1 lase să vină singur, mai ales că nu era un simplu vecin. Când era Niculae mic, băiatul venea pe la el şi Cârstache scotea de sub pat un cufăr cu cărţi şi îi dădea câte una să citească. Cărţile astea şi le cumpăra singur cu bani din buzunar, nimeni nu ştia când şi de unde şi nu le dădea nimănui, mai degrabă venea el singur seara în casa omului, se aşeza lângă lampă şi cirea la toată lumea... Ai fi putut crede, auzindu-1, că erau scrise de el toate povestirile acelea asemănătoare basmelor, sau adevărate, dar pline de o taină care rămânea până la urmă tot nedezvăluită. Numai lui Niculae îi împrumuta el aceste cărţi, dar nici lui fără limită. într-o zi cufărul rămase închis înaintea băiatului şi Cârstache îi spuse sever, aşa cum spui cuiva care a ajuns la marginea lucrurilor permise: „Gata, nu-ţi mai dau, ce, tu vreai să-mi citeşti toate cărţile?"

Cârstache trecuse prin ani grei pentru el, cu însurătoarea, când luase o muiere cu casă pe lângă cimitir şi nu trăise bine cu ea, o prindea mereu cu câte unul prin vie şi chiar prin grădină, seara pe la miezul nopţii. Şi se povestea că fugise de la ea nu din pricina asta, ci pentru că într-o noapte se pomenise cu un om negru pe pieptul lui, cu două cornițe ieşindu-i din cap ca la iezi. Cârstache s-a zbătut să-1 dea jos, dar n-a putut şi ăla îi spunea mereu: „Deschide gura, să-ţi scuip în gură, sa faci copii urâţi ca mine". S-a întors la casa părintească, i-a dat taică-său o parte din curte, că nu era el singurul fiu, şi-a ridicat un bordei al lui şi s-a însurat cu alta, făcând-o crilă de copii (nici mai frumoşi nici mai urâţi decât alţii, de unde se putea

presupune că ăla negru cu coarne de ied nu reuşise totuşi să-i scuipe în gură). Moromete nu intrase niciodată cu el în aceste amănunte, nici când îi mersese bine, nici când îi mersese rău, era însă binevoitor cu el, de pildă nu-1 mai lăsa să întrebe la poartă ce face câinele, ci îi răspundea direct: „Hai, mă, că nu se dă, Cârstache, intră".

- De unde eşti tu convins, Cârstache? zise atunci unul văzând că Moromete nu răspunde. Ai stat tu lângă el când a vorbit?

Cârstache răsuci în dreapta şi stânga priviri de respect pentru Moromete şi de protest faţă de cel care punea problema în felul acela şi zise în cele din urmă:

- Dumneata, nea Vasile, crezi că pentru a şti un lucru trebuie să fii acolo corporal?

Şi se făcu imediat roşu, izbit el însuşi de ceea ce spusese.

- Ei, nea Vasile, mai zi ceva! exclamă altul dându-1 drept învins pe acest Vasile şi cu multă consideraţie pentru Cârstache, care îşi întărea cu modestie şi imperceptibil gâtul, semn că adevărul descoperit de el nu era dintre cele de toate zilele.

- Dar cum?! zise acela. De unde poţi tu să ştii cum devine un caz la Piteşti, dacă tu eşti la Siliştea? De unde ştii tu ce-a zis Niculae la raion dacă tu ai fost pe arie? Poate că a spus, de ce să zici tu că n-a spus?

Se lăsă o tăcere. începură să fumeze ţigări şi numărul celor care se adunaseră aci spori încetul cu încetul, unul câte unul. Veneau agale de pe undeva de printre şirele de snopi, se uitau Şi vedeau grupul şi se apropiau şi ei şi se aşezau la margine cu un aer elocvent: n-avem nimic de făcut în acest ceas al zilei, parcă spuneau, am secerat ca şi voi şi ne-am adus grâul aci, şi aşteptăm liniştiţi să vedem ce iese... N-o să ne apucăm noi să facem ce nu fac alţii, să ne ducem adică grâul la gară şi să-1 lăsăm acolo ca nişte proşti în timp ce alţii stau şi aşteaptă şi poate scapă cu el nedus, dar nici dacă ne vine o idee bună n-o să stăm să aşteptăm să le vie la toţi, încărcăm grâul în căruţă Şi fuga cu el acasă. Li se citea pe faţă această pândă liniştită a

împrejurărilor şi arătau destinşi şi încrezători fiindcă ei ştiau mai de mult că înaintea voinţei oamenilor se schimbă întâi împrejurările, faptele oamenilor sunt amesticate cu împrejurările...

- Din contră, zise unul cu ochii mari lucind de o hotărâre şi un sacrificiu posibil, de ce zici dumneata, nea Nae, să nu-1 primească în casă? Dacă o fi să înveţe băiatul meu ca Niculae vând dracului tot ce am şi îl dau încolo, în şcoli... Ce să stea să mănânce cu mine mămăligă cu fasole toată iarna... Măi, nea Ilie, exclamă el cu acelaşi entuziasm de care parcă îi era plină inima, adresându-se direct lui Moromete, era iarnă de nu te vedeai în nămeţi şi parcă îl aud pe Niculae cum spunea poezii. Eram prin grădină şi dam coceni la cai şi ei fugea în grădină desculţ şi în cămaşă... Ţin minte ce zicea...

Păsărică cea isteaţă
Nu-şi mai cântă cântul său...

Omul declamase naiv aceste două versuri şi se uită în jur să regăsească pe chipurile celorlalţi emoţia care îl încercase pe el pesemne în clipele acelea şi pe care n-o uita. Dar pe chipurile celorlalţi nu era nimic; continuă:

- Le vedeam cum stau înşiruite pe craca de măr de lângă geam şi afară era un soare de ziceai că e vară. Dar ce ger, îţi pocneau măselile în gură. Şi deschideam geamul dimineaţa şi când fereastra atingea craca le vedeai cum cad jos ca nişte nuci. Erau îngheţate toate, săracele, se aşezaseră şi ele lângă geam unde simţeau aburi de căldură, dar degeaba...

Se lăsă o mică tăcere, ce era şi cu asta, cu păsăricile lui?! Ce păstra el în mintea lui?

XVIII

- Niculae ce zice, nea Ilie? întrebă unul cu un glas proaspăt crezând că el e primul căruia i-a venit în cap ideea asta, sa-1 întrebe pe Moromete ce zice alde fi-său.

- Niculae?! se miră Moromete. Niculae zice că are în faţa lui un sat vechi şi vrea să facă din el unul nou. Cum, mă, Niculae?!! exclamă Moromete cu o nedumerire totală, amesticată cu o tristeţe simulată sfâşietoare. Cum vreai tu să faci un sat nou?!! repetă.

Aceste sentimente nu păreau însă să fie ale lui, ci închipuite, sau mai bine zis ale altora, la care el însă ajunsese prin gândire, transformându-le în semne de întrebare, lucru care celorlalţi le era mai puţin la îndemână. Dar o pâlpâire a privirii şi un geamăt ascuns şi rău acoperit care scăpa celor care nu-1 cunoşteau le aduse aminte celor apropiaţi că totul era acum la el adevărat şi că în dosul acestei gândiri a lui, cu ajutorul căreia se străduise mulţi ani să stea sus, se zărea o surpătură nouă: era singur, muierea lui fugise de-acasă şi nu se întorsese.

- Adică cum ai tu în faţă un sat vechi, continuă Moromete parcă implorând, de ce spui tu că e vechi?! Ce înseamnă asta vechi!? Noi avem loturile noastre cam de treizeci de ani, asta înseamnă la tine vechime? Văzuşi tu că trecură sutele de ani peste noi şi lumea se schimbă şi numai noi ramaserăm în urmă la plugul de lemn? Unde văzuşi tu sat vechi? Că pe vremea lui tata se treiera grâul cu caii şi n-apucai eu să mă fac mare şi apăru batoza de treierat şi când erai tu copil veni tractorul şi secerătoarea şi toate uneltele agricole care tu te lauzi că le-ai adus tu. Alea care le-ai adus tu nu zic că nu sunt, dar sunt ale tale uu vreai să mi le vinzi mie, să ar eu când cred eu de cuviinţă, uu să te las pe tine să-mi ari prost de-mi iese bolovanul într-o parte să te pui zece inşi cu măciucile pe el şi tot nu-1 spargi. Agricultură de-asta în combinaţie o fi ea bună cui nu-i place ·ă muncească, dar nu pentru mine, fiindcă eu dacă văd că porumbul se îngălbeneşte sau grâul creşte rar, repede pun caii la bam, pun plugul în căruţă, mă duc la deal şi-1 întorc, semăn din nou sau semăn ce ştiu eu că îmi iese, şi nu pierd nimic, dar cu tine pierd, fiindcă până stau eu la discuţie cu tine, până te

conving că am dreptate, în fine, până te mişti tu, a trecut vremea! (dacă te mişti, dacă îţi convine să vii de la locul unde te afli până la terenul cu pricina, că te costă benzină şi carburant!). Că aţi înfiinţat ici-acolo colhozuri, şi îndemnaţi lumea să facă la fel peste tot, păi da' crezi că eu nu m-am dus şi n-am văzut? Ce vreai dumneata? Să nu mai am eu cai, să nu mai am eu pământ, să nu mai am eu cu ce-mi creşte o oaie, o vacă, o pasăre sau un porc. De ce? Ce vezi tu rău în asta? Vreai să creşti tu la colhoz? Păi niciodată n-o să ajungi tu să creşti atâtea oi, atâtea vaci şi atâtea păsări câte cresc eu dacă mă laşi în pace să-mi văd liniştit de gospodăria mea. Poţi dumneata să creşti la ferma dumitale mii de vaci câte avea satu ăsta înainte de război? Vita dacă nu e a ta, ce-ţi pasă ţie dacă moare, se îmbolnăveşte sau nu mai face viţei? Şi atunci ce să mai vorbim, să ne mai răcim gura degeaba. Am fost la gospodăria ăstora din Balaci, continuă Moromete. Şi ce credeţi că am văzut? Vite neîngrijite, nutreţ risipit, pui de găini care în loc să mănânce ce li se da, se învăţaseră cu carne şi se ciuguleau unii pe alţii pe spinare, aveau spinările pline de sânge, apucă-te şi bagă în oală o pasăre ca asta!

- Dar ce carne le dau ei? De unde? întrebă cineva.

- S-au apucat şi au omorât caii, răspunse Moromete mai departe. Cică „consumă mult" şi atunci le-au dat cu păru' în cap, i-au belit şi carnea au tocat-o şi au dat-o la păsări.

- Şi cu ce cară când au ceva de cărat?

- Au mai păstrat ei, că nu i-au omorât pe toţi, dar „pe măsură ce ne industrializăm, aşa mi-au spus, o să-i dăm pe la fabricile de conserve, sau o să-i omoram noi p-acilea.

- Fie-al dracu' care s-o înscrie cât o trăi în gospodăria colectivă, exclamă cineva cu un glas încărcat de o decizie fără întoarcere.

- Ei, şi zic eu, continuă Moromete cu o voce foarte potolită şi senină, ca şi când ar fi povestit lucruri nu cine ştie ce ieşite din comun, cum munciţi, cum faceţi împărţeala, cât vă iese...

Iese bine, zise, muncim bine, şi atunci le-am spus şi eu: „Ori munciţi ori nu munciţi, fără vite tot aţi rămas!" Şi am plecat, n-am stat eu să mă pun cu ei la discuţie. Nu înţelege el ce-i spui, că omul de când e el om n-a trăit fără vită! Pentru că dacă azi omori calul, mâine le omori şi pe-alelalte şi ai terminat socoteala, scapi de grijă! A! exclamă Moromete aducându-şi parcă aminte cu surprindere de un lucru pe care nu-1 putea nicidecum trece cu vederea. Ai tu tractoare ca să-mi scutească mie calul de poveri, bucuros, pune-le în vânzare la prăvălie, când mă duc pe la Pălămida, sau pe la Piteşti sau pe la Bucureşti, să le văd şi eu cât costă şi dacă nu sunt mai scumpe decât o pereche de cai buni sau de boi... eu cumpăr, domnule, că-mi convine, dar de cal tot nu mă lipsesc pentru că mie îmi trebuie calul, nu pot să mă mişc fără el, eu am treabă, degeaba îmi spui tu că dacă mă pui pe mine călare pe tractor şi pe orăşean în automobil, ai făcut socialism. Că aşa mi-a spus Niculae, că ăsta ar fi scopul... E unul Lenin, care le-a spus aşa, mai adăugă Moromete pronunţând numele cum ai fi zis Călin. Foarte frumos, zic, şi dacă te însori şi chemi şi tu lumea la nuntă şi duminica după masă pleci cu mireasa în sat cum se obişnuieşte, cu lumea în căruţe şi cu flăcăi călare cu brazi, de unde iai cai, că n-o să te apuci să remorchezi căruţele cu tractorul, fără să mai vorbim că n-o să-ţi aprobe nimeni de-acolo de la S.M.T. să-ţi dea ţie tractor să plimbi mireasa, şi în loc de cântecul ălora cu vioara să se audă păcănitul motorului. Păi sigur, zice, parcă pe jos nu poţi s-o plimbi pe mireasă, o dor picioarele dacă iese pe jos. Păi bine, mă Niculae, zic, tu nu ştii ce e o mireasă, o miresă e şi ea o singură dată mireasă în viaţa ei şi cât o trăi ea după aia o să tot meargă pe jos, dar în ziua aia fie c-o duci sau n-o mai duci la biserică, dar de la un cap la altul al satului trebuie s-o plimbi cu beteală şi cunună pe cap, cu muzică, cu rochie albă până jos, cu pantofi cu tocuri înalte şi cu flăcăi cu bradul pentru tine şi aşa mai departe, cum ştii şi tu că trebuie să faci. Face cine vrea, zice, cine nu vrea, nu face. Da, bine, zic,

dar una e să nu vreai, fiindcă n-ai posibilitatea materială momentală, şi atunci faci nunta mai târziu încolo, după un an sau doi, şi alta să n-o faci fiindcă tu cai nu mai ai, căruţă nu mai ai... Şi ce parcă numai de nuntă e vorba? Vreai de pildă să te duci până la Zâmbreasca să-ţi vezi o rudă, patru kilometri, şi te îmbraci şi tu cu haine de sus şi iai şi ceva, că n-o să te duci cu mâna goală. Ce-i faci? Te duci la S.M.T. şi faci cerere să-ţi dea un tractorist să te ducă? Şi cum să te ducă, încaleci pe motor, să-ţi ardă fundul, cum îi faci? Dar ca să nu zic eu de o rudă, sau altceva, trebuie să te duci la moară să-ţi macini, că n-o să-ţi dea de la gospodărie măcinat, îţi dă cereaie, grâu şi porumb, ce-o să faci, iai sacul în spinare o dată pe săptămână şi te duci cu el aşa ca un ţigan? Te duci, zice, la preşedintele gospodăriei şi închiriezi un atelaj. Mai întâi, zic, că dacă le-aţi dat cu paru-n cap de unde să-ţi dea acela cai şi căruţă şi în al doilea, admitem cazul că tot aţi mai păstrat câţiva de sămânţă, şi va să zică de unde eu până acum aveam câişorii mei acilea şi făceam ce vream cu ei, să mă duc la ăla cu căciula în mână şi să mă rog de el, cam ăsta ar fi scopul. De ce, zice, să te rogi? E dreptul tău, e obligat să-ţi dea. Păi uite de ce, zic, el fiind preşedinte o să vrea să-mi scot pălăria înaintea lui când îl văd şi poate că eu n-am chef s-o scot, fiindcă de pildă când a ajuns odată primar Stan Ciocea, alde nean-tău Matei a spus aşa, bă, eu ăstuia nu-i dau bună ziua, nu-1 consider din punctul meu de vedere că merită să stea în fruntea satului, şi când trecea pe lângă el întorcea capul în altă parte şi alde Stan Ciocea ce putea să-i facă? Nimic nu putea, că n-avea nevoie să se ducă la el şi să-i ceară ceva. Dar ăsta are şi vreai nu vreai trebuie să-ţi scoţi pălăria, fiindcă dacă n-o scoţi el nu zice nimic, că nu e prost, ştie şi el că e obligat, dar când te duci să-i ceri cum ziceai o căruţă cu cai, parcă el o să-ţi spună nu vreau? O să spună că sunt la brigăzi şi cu nespus regret nu poate să te servească... Şi atunci n-ai de ales decât două soluţii, una mai bună decât alta, ori îţi iai picioarele la spinare şi te duci aşa la Zâmbreasca sau la moară cu sacul, mai rău decât săracul cel mai sărac din satu ăsta care zici tu că e vechi, sau să-ţi rânjeşti fasolele la tovarăşul preşedinte şi să te rogi, hai, bă tovarăşe preşedinte, că de-aici încolo o să te laud la toţi că om ca tine nu s-a mai văzut şi te propun preşedinte pe viaţă. De, dar atunci trebuie să recunoşti şi tu că dacă ar fi să zicem aşa două sate care să trăiască, unul aşa vechi cum spui tu că e, şi altul nou, cum vreai tu să-1 faci, să considerăm că atare după comune cam egale între ele, Siliştea şi Balaci. Şi să treacă, să zicem, cât să zicem? Cât ai tu nevoie să-ţi omori toţi caii şi să te dezvolţi? Zece ani ţi-ajunge? Nu-mi ajunge, dar să zicem. Ei, să zicem douăzeci şi după douăzeci de ani adună astea două sate aici pe izlaz şi întreabă-i pe ăştia vechi din Silişte: mă, voi vreţi să schimbaţi cu ăştia noi din Balaci? Să treceţi voi în locul lor şi ei în locul vostru? Ai să vezi că nici unul din Siliştea n-o să vrea. Dar când o să-i întrebi pe ăia din Balaci să vezi cum te pomeneşti cu ei grămadă că vor toţi.

Moromete tăcu, îşi plecă fruntea şi deşi toţi se uitau la el aşteptând, tăcerea lui se prelungi şi el nu mai zise nimic.

- Ei, şi Niculae ce-a mai zis, nea Ilie? exclamă cineva neobservând că Moromete se posomorâse şi avea acea înfăţişare elocventă a celui care îşi dă seama că argumentele lui nu se lipesc de nimic şi că, în ciuda lor, lucrurile despre care spune el că ar trebui să nu se întâmple, se vor întâmpla totuşi orice ai face.

Arăta foarte tăcut şi însingurat, deşi toţi stăteau în jurul său liniştiţi şi nu erau puţini şi prin tăcerea lor confirmau că gândesc ca şi el; până şi Nae Cismaru uitase să-1 contrazică. Era limpede că nu era vorba aici de soarta cailor, plimbarea unei mirese sau drumul nu ştiu cui până la o rudă din Zâmbreasca.

- Ce-a zis, nea Ilie, Niculae? Ce-a răspuns el când i-ai spus Şa? repetă acelaşi şi atunci Moromete ridică privirea cu o secundă de uimire şi neînţelegere.

Asta putea fi un semn că fie că fusese smuls dintr-o adâncă tăcere în care omul nici măcar nu mai gândea, ca un refuz de mai considera lucrurile despre care se vorbise în ordinea în

care gândirea oamenilor ar mai putea interveni cu ceva, fiind deci vorba de lucruri străine gândirii lor normale, fie că tot ceea ce povestise el nu se petrecuse decât în mintea lui şi că în această discuţie fiul său fusese absent ca prezenţă fizică.

- Niculae, răspunse el apoi, şi în clipa următoare îşi trase adânc răsuflarea şi oftă copleşit de astă dată nu de o tristeţe a altora, la care ar fi ajuns prin înţelegere, cum făcuse impresia la început, ci de o tristeţe a lui proprie, mai mică, mai puţin sfâşietoare, dar mai neagră, mai singuratică, mai dureroasă. Niculae e un copil, zise, el nu ştie ce ştim noi. El nu ştie că binele n-a dispărut niciodată din omenire. Binele, domnule, reluă Moromete de astă dată cu o voce schimbată în care simţirea lui proprie fusese reprimată şi răzbătea iarăşi plăcerea lui pură pentru cuvinte, binele n-a dispărut niciodată din omenire, repetă stârnind o înghesuită uimire pe chipurile tuturor. Dă-mi, mă, Nae, o ţigare, că îl terminai pe-al meu, se adresă apoi lui Nae Cismaru şi Nae Cismaru îi dădu şi Moromete nu se uită la nimeni tot timpul cât o răsuci, o lipi şi o aprinse învăluindu-se în rotogoale de fum.

- Aici n-ai dreptate, zise un altul la fel de îndoit.

Se vedea că nu înţelegea nici el, nici alţii: adică ce vrea să spună Moromete, că a fost bine întotdeauna? Cum putea sa susţină o asemenea idee?

- Aici n-ai dreptate, zise un altul la fel de îndoit, cu mult regret că fusese alături de el până aici, şi că aici Moromete nimerise aiurea. Cum poţi să spui că a fost bine din omenire...

- Da, ascultaţi-mă pe mine aici, aşa e cum vă spun eu, reluă Moromete cu tărie, binele n-a dispărut niciodată din omenire. Dar, zise el cu un gest care înhăţa parcă din aer adevărul care avea să urmeze, n-a fost pentru toţi!

Ei, aşa da! Tocmai se mirau şi ei cum ar fi putut el să spună că... Unii îşi descleştară fălcile nerase şi rânjiră cu o lumină intensă sticlindu-le în priviri, uitând parcă în clipa aceea tot

ceea ce li se înfăţişase ca nesigur, înceţoşat şi de rea prevestire în ceea ce spusese şi mai ales în felul cum spusese mai înainte Moromete că va fi viaţa lor în viitor.

- N-a fost pentru toţi, reluă el, dar de dispărut n-a dispărut niciodată şi aici nu trebuie să vii tu şi să strici şi binele ăla care a fost, pe motivul că faci ceva nou. începe de colea de la capul unde e rău, nu de la capul unde e bine, dacă zici că ăsta ar fi scopul. înţeleg să vii să-mi mai dai, nu să-mi iai. Eu nu zic să-mi dai, că nu sunt nebun să-ţi cer dacă nici tu n-ai de unde, dar măcar nu-mi lua. Dacă tu zici că ai în faţă un sat vechi şi vreai să faci unul nou, de ce...

Se opri însă brusc şi făcu un gest de neputinţă de a înţelege; se întorcea de unde plecase şi luând-o de la cap ar fi întâlnit mereu acelaşi obstacol: de ce se întâmpla ceea ce se întâmpla şi mai ales cum se putea şti dacă tot ceea ce avea să se întâmple în viitor avea să se întâmple orice-ai face? Oare asta să fie schimbarea veşnică a lumii pe care cât eşti tânăr n-o simţi, deşi poate că alţii bătrâni când tu nu ştiai nimic au suferit ca şi tine acum? Aşa să fie oare?

- Mă, mult nu mai avem de trăit, zise el deodată, uitând că printre cei care stăteau într-o rână în jurul lui erau şi tineri, cine ştie, o fi bine aşa cum zice Niculae al meu. Cine o trăi o să vadă. Fiindcă el aşa zice, că nu e aşa cum credem noi, continuă Moromete. Se face un sat nou şi se distruge ăla vechi, fără să te mai întrebe nimeni dacă ăsta nou e mai bun sau mai rău ca ăla vechi, îl face şi s-a terminat şi n-ai unde să te mai întorci, trebuie să te aranjezi cu ce e. Şi cum, mă, Niculae, zic, o să ne forţeze? Aşi, zice, de unde, o să fie prin liberul consimţământ. Aşa că, încheie Moromete cu nepăsare, asta e! Cine o mai apuca Şi timpurile alea!

Asta putea să însemne că toate neliniştile lui priveau doar în viitor la care el nu va mai lua parte şi că măcar atât cât mai avea el de trăit avea să fie scutit să verifice dacă ceea ce spunea

Niculae al lui avea să se întâmple sau nu. Dar se vedea că nici de asta nu era sigur.

In depărtare, în trei direcţii care reunite ar fi putut înscrie pe aria cea mare un uriaş triunghi, se vedeau cele trei batoze treierând neîncetat. Treierişul nu se oprea, totul părea paşnic şi liniştit sub bolta întinsă pe care o făcea cerul deasupra câmpiei. Printre şirile de snopi se vedeau oamenii mici în căruţe cu pătuluri înalte, reduşi la albeaţa cămăşii sau la punctul negru al pălăriei lor. Caii de asemenea păreau mici între aceste depărtări şi numai câmpia era mare, fără limită acum când căldura unui soare care parcă nu mai vroia să alunece spre apus topea zările şi ştergea contururile orizontului. Şi pe această întindere a şesului înceţoşată de lumină şi căldură, se văzu deodată un om alergând dinspre pădurea Cotigeoaia şi strigând...

XIX

De peste tot de unde stăteau astfel întinşi sau împrăştiaţi pe la şirele lor toţi îl zăriră pe acest om şi se ridicară rând pe rând în picioare; ce era cu ăla de alerga aşa şi urla? Luase cumva foc aria de la Cotigeoaia? Sau nimerise vreunul în batoză şi pe ăsta îl apucase groaza şi alerga să spună şi aici, cu speranţa smintită că asta mai putea folosi la ceva? Oricum goana lui alarmă paznicii, funcţionarii şi activiştii celor trei batoze şi câţiva îi ieşiră înainte şi îl opriră, dar în urma lor se şi strânsese un număr mare de bărbaţi şi femei, în special cei care treieraseră şi aşteptau cu grâul pe arie. Doi activişti vrură să-1 ia foarte energic pe om deoparte cu intenţia vădită să afle ei cei dintâi despre ce e vorba şi să-şi dea astfel seama dacă nu cumva trebuia oprit imediat insul să vorbească, ceea ce şi reuşiră timp de câteva minute ducându-1 hotărâţi mai încolo, dar aproape în acelaşi timp apăru un altul venind în goană dinspre Cotigeoaia şi fu numaidecât înconjurat de oameni:

— Ce e, mă, ce s-a întâmplat? răcni cineva.

- La Cotigeoaia, ţâşni deodată glasul acestuia, Bilă a sărit la Nae Marinescu şi i-a dat cu goga în cap şi atunci oamenii l-au pus jos. Şi Mantaroşie s-a dus la miliţie... Vine miliţia, strigă el cu ochii într-o clipă măriţi cât cepele şi îşi făcu loc şi o luă întins spre centrul ariei cu paşi şi înfăţişare de vestitor anunţând o năvală sau un revărsat de ape. Toţi de la Cotigeoaia încarcă grâul în căruţe şi îl duc acasă, răcni el.

Cei doi activişti îl lăsară pe cel dintâi şi se luară după acest al doilea cu ochii lui măriţi care mergea ca un orb drept spre un grup mai mare de oameni care îl aşteptau cu picioarele ciudat înţepenite în pământ, gata parcă fiecare s-o ia în mai multe direcţii contrarii, atât erau de împrăştiaţi, încordaţi, neîncrezători şi în acelaşi timp sorbind cu priviri nesăţioase vorbele aceluia.

- Să sară el cu goga... I-a spart capul... L-au pus jos şi l-au strâns de gât...

- L-au omorât, mă? se înfricoşa unul cu un glas înalt.

- Nu l-au omorât, c-a scăpat. A fugit să cheme miliţia. Toţi încarcă grâul şi îl duc acasă...

Zadarnic încercau cei doi activişti să împrăştie pe cineva, erau gata împrăştiaţi toţi, cu mare distanţă între fiecare, dar erau adunaţi totuşi în felul acesta pe o întindere enormă şi puteai trece printre ei în linie dreaptă fără să te loveşti de vreunul. Cel dintâi se potolise, nu se ştie ce-i spuseseră cei doi activişti, se cam posomorâse şi nu prea mai vroia să vorbească. Cu toate acestea, înspre el şi nu spre cel de-al doilea se îndreptară cei mai bătrâni şi mai stăpâniţi, ca şi când nu le-ar fi plăcut deloc sau n-ar fi înţeles nimic din strigătele celui din urmă.

- Spune, mă, ce s-a întâmplat?

- Au trecut pe-acolo Isosică şi Plotoagă, începu omul să povestească, nu ştiu ce le-a spus ei lui alde Bilă şi Mantaroşie... in tot cazul, reflectă omul încercând el însuşi să înţeleagă pe măsură ce relata faptele, dându-şi după cât se pare seama chiar atunci că totul a început de fapt de aici, din momentul trecerii acestora doi pe la aria unde se aflau Bilă şi Mantaroşie. Ce le-o

fi spus ei n-a auzit nimeni, dar de spus le-a spus... în tot cazul, nu ştiu ce i-au pus ei în vedere lui Bilă, că n-a auzit nimeni, ordine de-ale lor, că cine a stat să le asculte, s-au tras aşa mai într-o parte şi se uitau cam urât la Bilă. Ilie Neaţă zice că se uitau urât şi la Mantaroşie, dar mai mult se uitau la Bilă. Şi pe urmă au plecat. Al lui Ilie Nica spuse că s-au dus pe urmă în sat, nu i-a mai văzut nimeni pe alde Plotoagă şi Isosică. Erea la batoză Nae Marinescu, treiera şi îşi punea grâul pe jos, făcuse aşa o grămadă cam mare, avea grâu alde Nae. Şi vine Bilă şi se apropie de el şi de unde până atunci nu zisese nimic, îşi dă pălăria pe ceafă cu goga şi îi spune lui Nae Marinescu că începând cu el nu se mai admite descărcarea grâului din căruţe şi că Nae Marinescu să se facă el cap de convoi. Nae Marinescu n-a vrut să se ia cu el, nici nu-i răspundea, îşi vedea de treabă, descărca grâul şi Bilă îi spune lui Mantaroşie să se uite pe tabel şi să vadă câte cote are de dat domnul Nae Marinescu. Avea cam multe, arase cu S.M.T.-ul, dar grâu cu neghină n-avea, avea cotele astea, S.M.T.-ul şi cât îi revenea... Şi mai avea şi două căruţe pline de snopi netreierate, stăteau să le vie rândul, că nu terminase, grâu mult, ce mai încoace şi încolo. Şi Bilă îi spune că după ce că cu atâta grâu nu e trecut la chiaburi, nici cotele nu vrea să le dea? Imediat să devină cap de coloană. Şi atunci Nae Marinescu i-a spus: „Du-te, măi Bilă, şi vezi dacă nu sunt pitit pe după grămezile alea de paie, nu sta aici pe capul meu, tu nu vezi că n-am terminat?" Asta a fost, şi Bilă odată a început să urle. Parcă nu era în firea lui, urla ca un zăltat, nici nu-1 mai cunoşteai; alde Gheorghe Paţac spune că era beat. S-au adunat toţi ai lui Nae Marinescu, s-a oprit treieratul şi Bilă urla mereu că imediat să se formeze coloana că dacă nu, o să vedem noi pe mama dracului dacă nu ne satură el pe noi să mai punem grâul pe jos. Ai lui Marinescu s-au apropiat de el şi Nae i-a zis şi i-a făcut un semn cu mâna spre sat: „Du-te, mă Bilă, cu *arlusul* tău şi lasă-ne pe noi în pace, ce cauţi tu aici, tu ţii legătura cu Uniunea Sovietică, du-te acolo şi nu mai face umbră p-acilea". „Domnilor, a urlat atunci Bilă la noi cu gura de i se vedea omuşorul din gât, aţi auzit, domnilor, ce a zis acest spion anticomunist luând în derâdere lagărul. Eşti arestat, te arestez în numele comitetului executiv". Şi s-a repezit în el, a ridicat goga şi i-a dat lui Nae Marinescu una în cap. Nae Marinescu a căzut jos plin de sânge şi atunci ai lui au sărit toţi şi au pus mâna pe Bilă. Erau să-1 strângă de beregăţi, se făcuse vânăt, dacă nu săreau alţii sâ-1 scape îl omorau. Şi au fugit pândarii şi s-au dus la miliţie. Când au văzut unii că pândarii fug, au început să încarce grâul în căruţe şi s-o ia la goană cu el spre casă. Toată lumea încarcă! încheie omul cu o voce parcă deznădăjduită şi începu să strige pe cineva: Gheorghe, bă, Gheorghe, vino mă dracu încoace, că pe tine te caut. Pune grâul în căruţă şi du-1 acasă.

- Nu se mai dă cote? întrebă nedumerit acel Gheorghe.
- Vedem noi mai pe urmă. Cât vreai să-1 ţii aici? Vreai să vie o ploaie peste noi să stai pe urmă să-1 întinzi la soare să se usuce?...

în clipa aceea se auziră dinspre pădurea Cotigeoaia ţipete ascuţite şi prelungi de femei parcă scoase din minţi, iar imediat după aceea două împuşcături de armă, una după alta, amplificate de ecoul pădurii. Un fior trecu cu repeziciunea unui circuit secret prin toată aria şi oamenii o luară la fugă în toate părţile prin preajma batozelor. Se auzeau ordine scurte, încordate. La căruţă. Fuga şi înhamă caii. Aşterneţi cerga! Aduceţi sacii. Spune-i mă-tii să măture în odaie. Puneţi o parte în pod, o parte pitiţi-1 în **patul...**

Cei doi activişti treceau de la unul la altul fără să-şi piardă calmul.

- Nu încălcaţi dispoziţiile, nimeni n-o să fie scutit de cotele datorate, avem tabele şi să nu credeţi că o să plătească alţii S.M.T.-ul pentru dumneavoastră. Degeaba îl duceţi acasă, moara are ordin să nu macine la nimeni fără chitanţă de predare, înţelegeţi omeneşte.

Păreau să înţeleagă, dar continuau să încarce cu o grabă liniştită, ca şi când tocmai asta li se cerea să facă. în acest timp, dinspre Cotigeoaia se mai auziră o dată ţipete de femei şi urmă iarăşi trosnetul amplificat de pădure a două împuşcături. Nu se ştia ce se petrece acolo, dar nici nu păreau curioşi să afle, şi după câtva timp se şi află, dar asta nu modifică absolut cu nimic activitatea febrilă de pe arie, încărcatul grâului şi dusul lui acasă. Bilă, povesti cineva, se întorsese cu şeful postului de miliţie, tovarăşul plutonier Moise Ion, şi vruseseră să-1 aresteze pe alde Nae Marinescu. Săriseră însă mai ales femeile, ţipând, şi şeful trăsese în aer să le împrăştie, dar fără să reuşească. Acuma cică a plecat şi Moise de-acolo şi au plecat şi toţi care mai erau de pe la sfat şi raion. Nu mai era nimeni pe arie, dar de treierat se treieră înainte fără ei.

Nae Cismaru nu treierase, n-avea ce duce acasă, dar îi străluceau ochii în cap şi îi îndemna pe alţii:

- Hai, mă, hai pe ei, hai să-i dăm jos de la primărie, să scăpăm de ei!

El credea că acuma toată situaţia era în joc, îl apucase şi nu mai contenea:

- Hai, bă, hai, Ilie, hai să ne strângem toţi şi să ne ducem grămadă peste ei, peste Isosică şi toţi ăştia.

Trioarele fuseseră părăsite pe-acolo pe unde fuseseră aduse şi cei care îşi dădeau grâul lor cu neghină la ele încărcau totul în saci, care cu merticele, care cu pălăriile, iar alţii pur şi simplu cu braţele, puneau gura sacului jos la baza grămezii de grâu, ţineau cu dinţii de baiere şi cu amândouă palmele, cu coate cu tot, cu mişcări adânci şi repezi trăgeau grâul în el cu o veche pricepere... Tot aşa făceau ei şi în alte daţi cu alte treburi, cu aceeaşi pricepere şi grabă când venea o ploaie şi ceva trebuia cules de pe câmp, sau ceva trebuia strâns şi pus la adăpost sau învelit şi apărat de un vânt neaşteptat... Sau şi mai demult bunicii străbunicilor lor, când în zare apăreau caii armatei duşmanului, cu nevoia veşnică a tuturor năvălitorilor de aceleaşi cereale, acelaşi nutreţ şi aceeaşi nevoie de tot ceea ce în general numai la ei se găsea în cele din urmă mai lesne, vite de tăiat, păsări şi alimente de jefuit...

- Hai, mă! Hai, mă! se auzea din când în când glasul lui Nae Cismaru îndemnând. Puneţi mâna pe ei, care sunt comunişti! Arătaţi-i cu degetul, fraţilor, să se înveţe minte! Uite-o pe Ciulea lui Isosică.

într-adevăr Ciulea era pe-acolo, stătea răzimată de o căruţă şi mânca liniştită seminţe cu fruntea puţin plecată. Se uita însă cu atenţie peste tot pe arie şi la auzul glasului lui Nae Cismaru nu se feri şi nu se sperie câtuşi de puţin.

- Ce e, nea Nae? zise ea cu un glas neaşteptat de ascuţit şi calm, totuşi paşnic, mai mult curioasă, s-ar fi zis, că ştie cu adevărat ce vrea omul de la ea.

- Nu mi-a spus mie Vasile al lui Troscot?! strigă Nae Cismaru.

- Ei, ce ţi-a spus?

- Că venea într-o zi de la gară cu căruţa şi te-a luat şi pe tine şi tu pe drum l-ai oprit să mai ia doi!

- Şi ce dacă i-am oprit?

De furie că nevasta lui Isosică nu se sperie deloc, Nae Cismaru îşi ieşi din pepeni:

-A început ea să dea ordine în sat, ie-te a dracului... Acuma s-a terminat cu tine... O să răspunzi tu pentru toate judecăţile care le-ai făcut la Pălămida, să nu crezi c-ai să scapi...

Ciulea nu-i mai răspunse, pieri de-acolo dar nici Nae Cismaru n-o mai urmări, alţi mesageri soseau neîncetat cu veşti de pe aria Cotigeoaia şi el se ducea să-i asculte ce spun...

XX

- Isosică şi Plotoagă sunt la sfat, au dat telefon la raion să le vie miliţienii, strigă un om care năvăli pe arie cu căruţa şi trase lângă o grămadă mare de grâu care lucea ca mierea în bătaia soarelui.

Nu se putea şti întrucât vestea aceasta avea în ea ceva neaşteptat, dar felul cum omul o rosti şi mai ales cum din goana căruţii răsucise caii împrejurul grămezii cu grâu cu o mână de fier, făcând animalele să frâneze din cele patru picioare gata să se prăbuşească mai degrabă unul peste altul decât să mai înainteze un singur pas, arăta că asta era clipa hotărâtoare şi că alţii acţionau ca s-o câştige, Isosică şi Plotoagă, în timp ce ei, cei de-aici, nu se mişcau, şi aveau să-şi merite pe deplin soarta care li se pregătea.

- Nu v-am spus eu, răcni Nae Cismaru. Nu v-am spus eu vouă, bă! repetă el şi abia acum se petrecu cu el o schimbare: nu mai era întărâtat ca şi când lumea pe care el o văzuse până atunci se răsturnase brusc înainte ca ea să se răstoarne în realitate. .. Hai peste ei, zise el, să-i dăm jos, să nu mai găsească pe nimeni când or veni. Să ne găsească pe noi. Hai, Ilie, ce mai stai? Hai Cârstache!

Şi îşi drese pălăria pe cap, îşi trase cămaşa pe sub brâul roşu încins cu o curea neagră, puse mâna pe o furcă şi cu ea pe umeri o luă la goană spre sat alergând ca un om tânăr chemat undeva de o mare primejdie, moartea tatălui, a copilului, sau focul care i-ar fi aprins casa; i se vedea fundul zbătându-i cămaşa la spate şi călcâile ridicate în aer, şi nici urmă de şovăială care să fi înmuiat acest trup copt; se putea presupune că e condus de o minte la fel de coaptă şi putuse să aibă timp, după prima sută de paşi, ca această minte să-i şoptească să-şi încetinească goana. Dar în ciuda distanţei care de la sine dă celui din urmă iluzia că un om fuge din ce în ce mai încer, Nae Cismaru se vedea, dimpotrivă, fugind din ce în ce mai tare şi atunci, numaidecât se luară după el şi alţii, ţâşnind fie cu furcile, ca şi el, fie cu mâinile goale. Tot atunci dădură peste paznici noi căruţe încărcate cu grâu, o luară însă peste câmp. Se duceau în sat, dar pe drumuri ocolite, altele decât cele care se vedeau cu ochii pornind de pe arii. Cu privirea iscoditoare, un funcţionar

raional, cu tabelul în mână, se consulta cu Dănălache şi Geacă întrebându-i în şoaptă cine sunt cei care fugeau cu căruţele şi cine era cel care o luase la goană spre sat. Dănălache le spunea numele şi funcţionarul făcea un semn în dreptul lor. In dreptul lui Nae Cismaru făcu o cruce...

- Ce-i facem? întrebă unul din activişti. Sa oprim treieratul?

- De ce, se miră funcţionarul raionului, grâul trebuie treierat, vedem noi cum decurge cu cei care au încălcat dispoziţiile.

Vorbise ca şi când numărul celor care le încălcaseră era neînsemnat, în timp ce grosul celorlalţi stăteau cuminţi pe arie şi le respectau. Geacă şi Dănălache însă se uitau tot mai des spre marginea satului urmărindu-i cu ochi neliniştiţi pe cei care se luaseră după Nae Cismaru şi fugeau spre sfat. Isosică şi Plotoagă eram acolo, dar unde pierise Niculae al lui Moromete? Sau era şi el cu ei? Şi aici de ce nu venea nimeni, îi lăsaseră pe ei, pe paznici, pe Geacă şi Dănălache cu ăştia de la raion, care nu ştiau nici ei ce să facă!?...

Tocmai când grupul celor care se topeau în zare spre sat era gata să coboare şi să nu se mai vadă, se auziră dinspre partea aceea împuşcături şi toţi cei care plecaseră să-i dea jos pe Isosică Şi Plotoagă, în frunte cu Nae Cismaru, fură văzuţi gonind ca nişte nebuni înapoi, scoţând strigăte răguşite de spaimă şi căzând pe izlaz ca şi când i-ar fi nimerit gloanţele şi i-ar fi omorât. Dar •e sculau repede de pe unde cădeau şi îşi continuau goana. în urma lor se zăriră curând pe fondul negru al salcâmilor de pe eoama dealului siluetele a patru, cinci sau şase miliţieni cu puştile în mână urcând potecile şi trăgând... îi urmăreau foarte energic pe cei care vruseseră să ia cu asalt sfatul, şi se apropiau de arie în formaţie de luptă, răsfiraţi şi împuşcând la comandă. Câteva gloanţe piuiră şi sfârâiră prin aer până aproape de batoza unde se aflau Geacă şi Dănălache, care se speriară aşa de tare eă se dădură repede pe după putinile cu apă. Nu mai era nici ° mdoială, se trăgea fără şovăire şi o nouă salvă făcu să piuie

din nou gloanţele la mare înălţime pe deasupra ariei. Geacă începu să se bâlbâie adresându-se lui Dănălache:

- Ce-ar fi să ne băgăm în putini? Glonţul se stinge dacă dă de apă.

- Se stinge el, zise Dănălache laconic, dar tot te găureşte.

- Ai dreptate, zise Geacă, murim şi înecaţi şi împuşcaţi.

Şi se uită pe după putină. Miliţienii se opriseră, lăsaseră puştile în jos şi se întorceau acum îndărăt, mergând agale. Se duceau la umbră, sub salcâmi... Nu omorâseră pe nimeni, dar nu părea să le ardă de glumă. Nae Cismaru si toţi care năvăliseră îndărăt pieriră repede printre şiri şi instigatorului i se auzi glasul înspăimântat:

- Bă, Moromete, unde eşti mă? Ai văzut, mă! Ne împuşcă, mă! Ne împuşcă cu puşca, mă, ce-i mai facem noi acuma?!

- Ce-o să păţeşti tu acuma, măi Nae, se auzi glasul liniştit al lui Moromete, o să fie vai de curul tău!

- Al meu, mă! De ce? Da' ce-am făcut?! se auzi vocea din ce în ce mai neliniştită a celuilalt. Şi continuă: M-am dus şi eu acolo să văd ce e! Ce, n-am voie să mă duc? Nici n-am ajuns, m-am dus până colea şi am dat de ei, stăteau culcaţi pe burtă la umbră cu puştile în mână. Nu le-am făcut nimic, ce, de ce zici tu că...

Dar nu mai primi nici un răspuns din partea prietenului său, sau dacă îl primi nu-1 mai auzi nimeni... Câţiva mai reuşiră s-o ia anapoda peste câmp cu căruţile pline, dar cei care mai încercară după aceştia fură opriţi hotărât de vocea îndepărtată a unuia din miliţieni, care tăindu-le drumul din timp le strigă foarte prietenos, dar cu puşca în mână, să se întoarcă înapoi. Doar atât: „înapoi pe arie".

XXI

Niculae era în acest timp la sfat cu Isosică şi Plotoagă. Dar înainte de a se fi întâlnit cu aceştia în biroul lui Zdroncan, după

convorbirea lui cu acel State şi după a doua convorbire cu primul-secretar al comitetului de partid raional părăsise clădirea şi o luase grăbit spre moară.

- Mă duc să vorbesc cu Fântână şi să mobilizăm toate forţele organizaţiei, îi spusese el lui Zdroncan înainte de a ieşi. De ce stă el deoparte şi nu ne ajută? Aşa că dacă mă caută cineva, sau e nevoie de ceva, sunt acolo, să trimiţi repede un om să mă cheme.

Fântână era la postul lui stând afară printre oameni şi căruţe, i se vedeau de departe părul şi barba albite de pospai, ai fi zis că era preotul satului care venise şi el să macine un sac ca oricare om.

De când începuse treierişul, începuse nu mult după aceea şi moara să funcţioneze, ceea ce însemna că toţi aceştia de-aici îşi predaseră cotele şi că prezentaseră responsabilului chitanţa emisă de baza de recepţie. Căruţele umpleau curtea largă a morii şi erau ele însele pline cu saci. Cai graşi, bine îngrijiţi, cu piele strălucind şi cu picioarele înalte ca nişte copaci tineri plini de sevă stăteau deshămaţi în spatele căruţelor mâncând din şuşleţ iarbă verde sau trifoişte cosită. Oamenii însă nu arătau la fel ca vitele, erau desculţi, în cămăşi adesea rupte, neraşi, cu pălării scofâlcite pe cap, tăcuţi şi înnegriţi parcă nu numai de soare. Niculae trecu printre ei salutând, o singură dată toată curtea, şi responsabilul, văzându-1, se dezlipi de lângă o căruţă unde stătea de vorbă cu cineva şi îl aşteptă cu barba în aer.

— Ia vino puţin să discutăm unele aspecte, zise Niculae uitându-se în jur şi căutând vizibil un loc unde s-ar fi putut duce, să nu fie auziţi de nimeni.

— Mergem în birou, zise Fântână şi o luară într-acolo şi după câtva timp intrară în aşa-zisul birou.

-Ăştia sunt majoritatea chiaburi care macină, explică Fântână luând în braţe banca din spatele mesei şi punând-o

de-a curmezişul micii încăperi de lemn să stea amândoi pe ea. Toţi au chitanţe de cotele predate, cu ăştia nu merge discuţie...

- la să-mi spui, zise Niculae, de ce nu ajuţi dumneata organizaţia acum pe timpul campaniei când e un moment greu şi te mulţumeşti să stai aici în loc să vii cu noi pe unde e nevoie?

Fântână îşi pironi privirea lui albastră în cea a tânărului şi o secundă se uitară astfel unul la altul, lipoveanul cu o strălucire cam nesigură, dar intensă în ochi. Niculae cu răceală şi duritate. Se vedea că, spre deosebire de el, care spusese direct tot ceea ce avea de spus, Fântână, care avea prea multe, nu putea să facă acelaşi lucru, deşi dorea din toate puterile. In cele din urmă, înghiţind de câteva ori, reuşi să-şi aducă aproape răspunsul, de prin depărtările pe unde rătăcea oprit de atâtea obstacole şi zise:

- Nu pot să închid moara şi să viu eu să activez în locul lui Isosică, dacă nu ştie să se descurce! Altceva cum ştie? Când e vorba să se ducă la raion cum ştie? Şi să se ducă la direcţia morăritului cum ştie? Astea de ce ştie să le facă? Ştie să nu se bage unde nu vrea. Eu nu pot! Eu am ordin să macin, să predau statului uium, am un plan de îndeplinit, nici nopţile nu mă duc acasă să dorm, stau şi macin permanent...

- Nu-ţi cere nimeni să nu îndeplineşti planul, răspunse Niculae reţinând doar această parte a răspunsului celuilalt, dar înainte să fi început treieratul, toate aspectele astea negative din comună puteai să contribui şi dumneata, ca membru de partid, să le înlăturaţi. Atunci nu mergea moara, cât a durat secerişul n-a măcinat nimeni.

- Aveţi dreptate, zise Fântână bâlbâindu-se, aspectul ăsta cu neghina... de astă toamnă nu trebuia semănat, dar mi-aduc aminte că n-a vrut nimeni să-1 dea la trior, cu toate că nici nu prea mai era timp... Eu eram secretarul organizaţiei şi rămăsesem în urmă cu însămânţările de toamnă. Cetăţeanul din sat, reluă el apoi, crede că cine ştie ce fac eu aicea cu uiumul şi cu cerealele şi se uită urât la mine ca şi când ar fi averea mea şi nu

i-aş da şi lui. Dar o să plec dracului într-o zi şi să-mi văd de treabă, îmi văd de agricultură, nu-mi trebuie mie să mă înjure toată lumea şi până la urmă tot să mă scoată de aici, dar nu ca un om cinstit, ci ca hoţ! Ce-mi trebuie mie asta când eu am pământul meu, îmi iau caii de căpăstru *şi*... Auzi din ce pricină să ajung eu să nu mai dorm, că vine cineva într-o zi şi fără să am absolut nici o vină îmi încheie proces... Mai bine plec singur şi-o las dracului de moară să tragă de ea cine-o vrea. Fiindcă cetăţeanului să nu credeţi că îi pasă unde ajunge uiumul pe care îl dă el! Statului, dracului, din moment ce i-ai măcinat şi poate să se ducă cu făina acasă, puţin îi mai pasă! De ce i-ar mai păsa? Şi dacă i-ar păsa ce-ar putea să facă el? Poate el să vină aici peste mine să mă controleze? Păi îi dau cu chitanţele şi cu registrul în cap, nimic n-o să găsească!

Şi zicând acestea responsabilul morii trase iute sertarul, scoase un registru gros şi soios şi o varză nemaipomenită de alte hârtii, le răsfoi ca să fie şi mai răsfoite decât erau, nemaiînţelegându-se ce vroia el să demonstreze prin asta şi continuă:

- Nu mă bazez eu pe ce zice cetăţeanul din sat, că el tot nu mă crede, orice i-aş spune, mă duc eu la raion, la sfatul popular, la direcţia morăritului şi îl caut pe tovarăşul director... E tot de prin satele astea ieşit, dar mai deştept, om cu ceva carte, nu mă compar eu cu el. Şi stau şi vorbesc cu tovarăşul director azi, şi îmi spune să vin să vorbesc cu el mâine, şi mâine îmi spune să vin să vorbesc poimâine, şi mă duc şi poimâine să vorbesc cu el, ce să mai vorbesc, că ce-avusesem de vorbit vorbisem din prima zi, adică eu vorbisem, că el mai mult aşa, mii arătase dinţii dintr-o parte. Eu îi spun, tovarăşe director, uite aşa şi aşa, vă aduc asta şi aia la cunoştinţă, că dumneavoastră m-aţi numit. Şi se uită la mine: hî, da, te-am numit! Tovarăşe director, zic, şi îi spun iar, aşa mai pe larg, amănunţit cum devine cu activitatea morii din comuna Siliştea şi ce probleme sunt în *perspectivă*... Da, da, zice, hî, am înţeles! A trecut şi Isosică pe-aici! Când am auzit aşa am ieşit în stradă

şi m-am şters pe ochi cu foaia cămăşii de la spate, uite aşa curgea sudoarea pe mine. Ce căutase Isosică la direcţia morăritului?

- Cine a fost înainte director la morărit? zise Niculae.
- Ouăbei, răspunse Fântână.
- Şi acum unde e Ouăbei?
- E la *Ucecop,* la Turnu, nu-1 ştiţi?
- Nu. Ce face acolo?
- E şef!
- Ouăbei te-a recomandat?
- Da.
- Uite, acum n-avem timp de aspectele astea ale activităţii morăritului, zise Niculae, suntem în campanie, înţelegi ce vreau să spun?
- înţeleg, răspunse Fântână docil, trasaţi-mi sarcina respectivă şi eu o execut.

XXII

Deodată însă sări de la locul său şi dădu buzna afară. Lângă birou, în spate, un om se îndepărtă repede, fără să se uite înapoi, cu aerul că n-avea nici în clin nici în mânecă cu biroul de lângă care de fapt se smulsese văzându-1 pe lipovean. Nu se putea şti de când stătea el acolo şi asculta. Fântână îl înjură, cu glas tare, direct şi de mamă, fără nici o posibilitate de interpretare că nu l-ar înjura pe el, ci cumva pe un altul şi se întoarse furios înapoi, lăsând uşa deschisă. O femeie tocmai trecea pe-acolo şi mersul ei încet părea mersul obişnuit al unei femei din sat, deşi un ochi atent s-ar fi putut îndoi că era un mers neatent la ceea ce se petrecea în jur. Niculae se ridică în picioare grăbit.

— Opreşte măcinatul, zise el scurt, asta e sarcina ce ţi-o trasez. Macină-1 pe acela care e acum în coş şi pe urmă spune că s-a stricat ceva la motor şi că trebuie să te duci la raion să faci rost de-o piesă. Vino la sfat şi, dacă nu sunt acolo, o să-ţi spună Zdroncan la ce arie mă găseşti.

Şi ieşi afară şi o luă repede înapoi spre centrul satului. Pe drum auzi împuşcături dinspre pădure şi se opri o clipă trăgând cu urechea neîncrezător. Nu cumva era vreo joacă de copii, vreo pocnitoare? împuşcăturile se repetară. De la moară până la sfat era departe, Niculae înteţi paşii şi când intră înăuntru şi îi văzu pe toţi adunaţi acolo în biroul lui Zdroncan, în afară de Isosică şi Plotoagă, pe Bilă, pe Mantaroşie, pe plutonierul Moise şi încă vreo patru pe care nu-i cunoştea, înţelese că s-a întâmplat ceva şi o cută crâncenă îi apăru între ochi.

- Ce e asta, zise ei, cine a tras cu arma? Ce este aici?
- Tovarăşe Niculae, zise Isosică, veniţi puţin până încoace.

Ieşiră pe coridor şi intrară în biroul sediului organizaţiei şi acolo secretarul îl puse pe Niculae la curent cu cele ce se petreceau la Cotigeoaia. îi spuse apoi că îl trimisese pe plutonierul Moise să-1 apere pe Bilă şi să-1 aducă aici şi pe alde Nae Marinescu, să potolească lucrurile. Dar ieşise mai rău, săriseră muierile şi plutonierul fusese silit să tragă în aer ca să scape de ele. Ei, şi acum nu mai ştiau din ce parte s-o mai ia ca să dreagă ce făcuse Bilă.

- Adică! rosti Niculae tăios.
- Păi să vedeţi, fug oamenii din toate părţile cu grâul acasă si nu mai ştim ce să mai facem, paznicii nu mai au nici o putere. Am impresia că Bilă anume a făcut aşa, fiindcă nici nu trebuia ceva mai rău decât cum a procedat el, ca să ne pomenim în situaţia asta.

Niculae îi întoarse spatele şi reintră în biroul lui Zdroncan.

- Dă-mi mie raionul de partid, îi porunci el lui Zdroncan, cere-1 urgent pe tovarăşul prim. Iar dumneata, tovarăşe plutonier, trimite imediat miliţienii pe care îi ai pe aria principală la marginea satului cu ordin să nu permită nimănui să intre în sat cu grâu şi du-te şi dumneata la faţa locului.

Plutonierul însă nu se mişca.

- Ce e de discutat aici, tovarăşe plutonier, ce mai aştepţi?

- Tovarăşe Niculae, nu am miliţieni, zise plutonierul.

- Dar unde sunt miliţienii?

- Am primit ordin să-i trimit la Balaci.

- Bine, aşteaptă, zise atunci Niculae.

Tocmai se obţinuse legătura cu raionul de partid şi Niculae trecu ca peste un cal peste masa lui Zdroncan şi duse receptorul la ureche.

- Tovarăşe prim-secretar, tot eu sunt, din Siliştea, Moromete.

- Ei, ce mai e, tovarăşe Niculae, cum merge, ia raportează.

- Tovarăşe prim, zise activistul cu sânge rece (şi nu făcu nici o pauză de gândire ca să continue), aici anumite elemente au sărit asupra paznicilor şi au început să fugă cu grâul acasă fără să predea cotele. (Acum însă făcu o pauză.) E o situaţie grea, tovarăşe prim-secretar, ce-i facem, îi lăsăm să ducă grâul acasă?!

- în nici un caz, strigă de la celălalt capăt al firului primul-secretar, el însă fără nici o pauză la auzul semnalării acestei situaţii grave. Şi continuă: Nu putem admite în nici un caz, tovarăşe Niculae, ca aceste elemente să stârnească dezordini în campania de strângere a recoltei. Mobilizaţi activul de bază al organizaţiei, daţi dispoziţii în consecinţă şefului postului de miliţie şi aşteptaţi ordine. Te chem eu îndată.

Şi închise. Era la curent. Nu trecură nici zece minute şi sună miliţia raională. Plutonierul Moise ascultă fără să spună altceva decât „am înţeles" şi „să trăiţi" şi apoi îi spuse lui Niculae că „deocamdată" ordinele primite de el erau următoarele: să se mobilizeze urgent un număr de paznici (şefi de tarla) câţi erau necesari pentru aria principală (patru sau cinci inşi) care au făcut armata şi ştiu să mânuiască în mod sigur arma, să nu tragă în cineva din greşeală, să-i îmbrace în uniformă de miliţieni şi să oprească în felul ăsta oamenii care fug cu grâul acasă. „Deocamdată", repetă plutonierul. Sensul era că raionul avea să ia mai târziu măsurile pe care le va crede de cuviinţă şi că ei aici să încerce să se descurce până atunci în felul acesta.

- Să încercăm! exclamă el încrezător şi sceptic în acelaşi timp, ca orice miliţian care ştie că.utilizarea armei poate să dea şi în acelaşi timp să nu dea rezultatele dorite, dar de încercat trebuie să încerce, fiindcă altceva n-aveau ce să mai facă. Numai să nu-i... Hm! Asta ar fi vesel!

Avea haz Moise ăsta, clătină din cap tot gândindu-se la ce ordin primise, se vedea că îl excita ideea să îmbrace ţărani în uniforme şi să le dea puşti în mână. Puşti avea, soldaţi n-avea, dar oricum... Numai să nu-i recunoască oamenii, că atunci s-ar face miliţia de râs...

Nu mai plecă însă după paznici pe la arii, plutonierul îi luă cu el chiar pe cei patru care erau acolo şi se duse să-i îmbrace în uniformă, tot paznici erau şi aceştia şi şeful postului de miliţie nu se mai uită la ei să vadă dacă aveau sau nu o înfăţişare care să-i inspire o încredere deplină: orice om de la ţară ştia să ţină o puşcă în mână şi, în afară de asta, avea să se ducă chiar el pe liziera satului şi o să procedeze în aşa fel încât să nu-i recunoască nimeni: avea să-i ţină mai tot timpul cu burţile la pământ şi de ridicat să se ridice numai el... Ceea ce şi făcu, exact la timp ca să-i întoarcă îndărăt nu numai pe Nae Cismaru Şi cei care se luaseră după el, ci şi pe cei care încercau să fugă peste câmp cu căruţele pline de grâu.

Nimeni nu mai ştia însă ce se mai petrecea pe aria de la Cotigeoaia şi, când îşi aduseră aminte de ea, năvăliră iar câţiva paznici dintr-acolo şi spuseră că ai lui Nae Marinescu cu neamurile lor au luat-o spre sat şi că s-au dus spre casa lui Bilă Şi Plotoagă să le dea foc. Şi că mai toată lumea fuge cu grâul acasă fără să ţină seama de nimeni. Casa lui Bilă era chiar în deal, în apropiere de clădirea sfatului şi într-adevăr se auzeau dintr-acolo ţipete de muieri şi în curând se văzu şi o dâră de fum înălţându-se spre cer. Ieşiseră toţi afară.

- Mergem acolo, zise Niculae. Sau aşteptaţi să vină domnul Nae Marinescu şi la sfat să ne dea şi nouă foc? Ce mai aşteptaţi, tovarăşe preşedinte?

Porniră repede câţi erau, mai bine de zece inşi, şi numai Zdroncan rămase lângă telefon. Ai lui Nae Marinescu nu mai erau însă acolo, îi spărseseră lui Biiă geamurile şi uşile şi după ce îi dăduseră foc o luară la goană spre casa lui Plotoagă. Săriră toţi şi începură să stingă focul care era foarte leneş şi se lăsa stins cu uşurinţă, nu adia nicăieri vântul. S-ar fi zis că ţinea cu Bilă. ieşea însă fum mult şi lăsară totul pe seama vecinilor, o luară spre casa lui Plotoagă. O muiere le ieşi şi le spuse că ai lui Nae Marinescu au fugit în pădure şi au spus că la noapte, de, o să vadă el Plotoagă pe dracu.

- O să vadă ei pe dracu, nu eu, până mâine-dimineaţă, spuse Plotoagă îndârjit. Doar dacă nu fug din sat şi trec graniţa... Altfel, dacă nu pun eu la noapte laba pe toţi şi-i belesc, nu-i mai beleşte nimeni niciodată.

Se întoarseră apoi din nou la sfat şi Zdroncan le dădu să citească o circulară urgentă, pe care tocmai o primise telefonic. Avea o înfăţişare ironică Zdroncan, scria mai departe în hârtiile lui şi parcă spunea că în timp ce ei se zbat şi aleargă de colo până colo şi nu fac nici o brânză, sau fac ca Bilă de ajung în situaţia să se uite cum se dă foc satului, el, Zdroncan, duce în spinare tot greul şi rezolvă esenţialul. Uite dovada: să citească ei circulara şi să vadă ce scrie în ea şi să se chiorască mai bine dacă n-or s-o înţeleagă de la prima lectură, că era scrisă citeţ şi nu puteau să dea vina pe scrisul lui... Ceea ce Plotoagă şi făcu. Se vedea că de furie nici nu mai vedea literele înaintea ochilor şi atunci lui Isosică i se făcu milă de el şi începu sa citească el ordinul circular, dar cu voce tare, ca să-1 scutească pe preşedinte de trudă.

- E clar, spuse Niculae. Mergem pe arii.

Şi o luară întâi spre cea principală. De departe se vedea cum toată lumea aştepta, nu se mai zărea nimeni întins pe jos sau fugind cu căruţele. Numai treieratul continua implacabil mai presus de aceste zvârcoliri, cu oameni sus la coş, străini parcă de cei de pe pământ, cu mişcările lor care se repetau şi creşteau în dimensiuni pe bolta albastră, pătată de fum, a acestui sfârşit de amiază: prinderea snopului pe aripa batozei şi dezlegarea lui, răsfirarea în gura scânteietoare cu dinţi metalici, care îl smulgea şi îl amesteca într-o fracţiune de secundă urmată de geamătul înecat de satisfacţie al întregului corp al maşinii, aruncând prin spatele ei, care, de departe, semăna cu un fund uriaş de albină, paie, pleavă şi pulbere înecăcioasă...

Plotoagă se urcă într-o căruţă să-1 vadă toată lumea şi începu să strige. Problema s-a soluţionat, urlă el triumfător. Tovarăşi de răspundere au înţeles situaţia şi au aprobat ca bazele de recepţie să primească de la cei care au grâu cu corpuri străine peste şapte la sută, toate cotele care le au şi ei de dat, S.M.T., împrumut, şi aşa mai departe. Nu mai există acum nici un motiv de instigaţie chiaburească şi cu începere din clipa asta se pot forma convoaiele şi pleca spre a fi predate, încheie el cu această frază şi cu un astfel de glas încât cineva care n-ar fi ştiut despre ce e vorba ar fi putut să creadă că până atunci toţi oamenii de pe arie se tot îngrămădiseră s-o ia spre gară, dar că autorităţile îi împiedicaseră. Acum însă îi lăsau, puteau să înceapă şi ei să-şi pună liniştiţi grâul în căruţe şi să se ducă cu el acolo unde totdeauna s-au dus ei de fapt cu recoltele lor, cu o plăcere deosebită şi înainte de a da pe-acasă, la gară, la magazii. Şi într-adevăr, începând din ceasul acela se formară şi porniră de pe arii primele coloane spre baza de recepţie... Nae Cismaru însă dispăruse.

PARTEA A PATRA

I

încât după treieriş, când foştii liberali ai comunei se adunară iarăşi în pridvorul casei lui Moromete, Matei Dimir se miră zgomotos:

- Ce e, mă, cu Nae?

- Nae?! exclamă Moromete surprins. Nae s-a dus şi el să se plimbe pe la Pălămida, ce te miri aşa? Sau, după tine, n-are voie să se plimbe. în regimul nostru democrat-popular şi ţăranul are acuma dreptul să se plimbe. Mai ales că el a făcut şi treabă, n-a stat ca mine sau ca tine să se uite!

- Ce vorbeşti tu, Ilie!

- Dar ce credeai tu?

Era acolo în pridvor şi Cârstache, dar nu venise singur, cum se întâmplase atâţia ani, ci pentru întâia oară Moromete nu-1 mai aşteptase să-1 vadă apărând la poartă cu pasul lui măsurat de respect şi o trimisese pe Ilinca îndată ce se zărise pe drum Costache al Joachii, zicând: „Uite-1 pe Costache, acuma o să vie şi Matei Dimir şi Giugudel şi bietul Cârstache o să iasă şi el şi iar o să mă întrebe ce face câinele ăla al nostru; ia du-te tu mai bine şi spune-i să vie pe la noi!" Fata se dusese şi strigase de pe podişcă, tare de auzise toată lumea, şi Cârstache ieşise la poartă: „Te cheamă tata, nu ştiu ce vrea să-ţi spună", şi Cârstache răspunsese cu o voce cu atât mai micşorată cu cât

erau mai vădite pe chipul lui surpriza şi bucuria care îl năpădiseră: „Spune-i lui nea Ilie că îndată ce voi termina de învârfuit nişte paie, cu plăcere am să viu!"

Liberalii arătau acum liniştiţi, chiar încântaţi, ca şi când evenimentele care avuseseră loc de când nu se mai văzuseră întrecuseră aşteptările lor, fără să poată însă ghici în ce direcţie. Costache al Joachii, cu durerea aceea a lui de oase, părea să se simtă mai bine pe căldură şi chiar s-ar fi zis că şi auzul îi era mai bun, iar Matei Dimir, cu felul lui răstit de a vorbi, vorbea şi mai răstit, ceea ce ia el în anumite împrejurări era semn-de mulţumire, de triumf asupra celorlalţi, care nu l-ar fi crezut sau i-ar fi contestat dreptul de a se fi pronunţat mai înainte asupra a ceea ce urma să se întâmple

- Moromete, mă, am auzit eu ceva, dar tu ereai acoleo, ia spune, mă, cum a fost, zise Costache.

- Nici nu încape discuţie, exclamă Moromete înlăturând orice dubiu: A făcut treabă alde Nae, ascultaţi-mă aicea. N-a stat cu mâinile în sân ca unul sau ca altul. „Arătaţi-i cu degetul, fraţilor, striga. Hai la sfat să ne găsească pe noi acolo!"

- Cine să găsească?! zise Costache.

Moromete îi arătă celuilalt palmele goale sugerând că aşa cum nu înţelege Costache nimic, tot aşa nu înţelege nici el ce ·ra în mintea lui alde Nae.

- Si pe cine zicea el să-i arătăm cu degetul!? zise şi Matei.

Dar Moromete nu-i răspunse şi continuă ca la început, imitând glasul lui Nae:

- Hai, zice, la sfat şi când or veni, să ne găsească pe noi, ma pe ei. Şi a luat-o la fugă spre sat. Crezi că nu s-au găsit, cât ·i clipi din ochi, destui care să se ia după el?

- Şi pe urmă? zise Matei.

~ Pe urmă, continuă Moromete deodată începu să strige speriat, dar cu vocea mică, mă Ilie, zice, ne împuşcă, mă! ne împuşcă cu puşca, mă! Şi când stai să te gândeşti, adăugă

Moromete, el nici nu treierase şi nici n-avea cine ştie ce de dat, că arase cu caii lui şi nici sămânţă împrumutată nu avusese. îmi spusese mie mai înainte: împărţii, zice, grâul cu alde cumnatu-meu Gheorghe, ca el n-are decât de pe-un pogon şi mă interesai cam ce cotă mi-ar ieşi: doi saci de grâu. La cât, Nae? zic. Păi să fie, zice, să-mi iasă vreo două sute de duble. Cu alte cuvinte, una peste alta, cam zece la sută din recoltă.

- Şi dacă nu-1 împărţea cu alde cumnatu-său, cât trebuia să dea? zise Costache al Joachii.

- Ceva mai mult, zise Moromete, aproape dubiu, dacă nu chiar triplu.

- Dar tu ce întrebi, Costache, parcă tu n-ai împărţit cu alde Gogoaşă? se răsti Matei furios.

- A? făcu bătrânul.

- Tu n-ai împărţit cu alde Gogoaşă, ce te faci că nu ştii?

- Păi fiindcă eu am dat mai puţin de doi saci, răspunse Costache.

- După cât?

- Păi cam după două sute cincizeci de duble, răspunse Costache.

- Va să zică mai mult decât Nae Cismaru, se răsti Matei.

- De ce mai mult? Mai puţin! se miră bătrânul.

- Cum mai puţin? Mai mult, se răsti Matei furios.

- De ce mai mult, se miră, de astă dată cu îndoială, Costache, am dat opt duble de grâu, un sac şi trei duble, Nae zice Moromete că avea de dat doi saci.

- Da' n-ai făcut mai mult grâu decât el?

- Ba am făcut!

-Atunci de ce zici că mai puţin? se răsti de astă dată Matei furios de-a binelea, dar bătrânul nu se lăsă şi o ţinu pe-a lui, explicând:

- Păi nu, că tu zici c-am dat mai mult şi eu tocmai asta ţi-arătam, că nu ştii să numeri, degeaba vii pe la ăsta!

Şi îl arătă cu capul pe Moromete, ca pe-un învăţător. Lui Cârstache îi sticleau ochii văzând încâlceala minţii celor doi, dar nu se amestecă, ca şi când n-ar fi avut încă acest drept, trăgea cu coada ochiului la vecinul său să vadă el ce-o să zică.

- Parcă tu, Matei, ai fi mai breaz decât alde Costache, zise Moromete, parcă tu nu i-ai fi dat soră-tii jumătate din grâu!

-Aşa e, recunoscu Matei, dar voi ştiţi ce mi-a făcut pe urmă soră-mea Rada?

- Ce ţi-a făcut? zise Costache.

- Nu vrea să-mi mai dea grâul îndărăt! exclamă Matei nedumerit. Fă, zic, tu eşti nebună? Nu, zice, că dă-mi şi mie un sac de grâu că n-am neam. Cum n-ai neam, n-ai făcut de pe pogonul tău din Grama, şi pe urmă nu o să faci porumb după alea două din Cotigeoaia? Mă, zice, zgârcit mai eşti, fire-ai al răilor, nu-mi trebuie grâul tău dar am vrut să te încerc... Auzi, Ilie, sunt eu zgârcit, mă?

- Eşti cam zgârcit, zise Moromete, dar nu despre asta e vorba. Vorba e că aşa stând lucrurile, altceva îl ardea pe alde Nae să se ducă el la sfat... Nu cotele era problema: cotele...

Şi aici Moromete se strâmbă şi în aceeaşi clipă fruntea îi alunecă încreţindu-i-se în două părţi, jumătate în sus şi jumătate în jos cu o sprânceană ridicată şi una coborâtă şi clătinând din cap în semn că problema asta cu cotele nici nu merită să rnai vorbeşti despre ea. Se uită apoi la ei şi expresia chipului i se refăcu; deodată zise:

- Unde mergem noi, domnule? Ce ajungem noi în situaţia când ţie nu-ţi mai pasă de nimeni şi faci ce vreai tu şi rostul meu pe lumea asta nu e decât să zic ce zici tu? Din ce punct de vedere? Să mă bagi în colectiv şi să-1 pui pe Bilă să-mi dea cu goga în cap? Ce i-a făcut alde Nae Marinescu? Nu era normal să fie acolo unde e Nae Marinescu şi Bilă cu el? De ce l-au luat să-1 judece numai pe Nae Marinescu? Nu vorbesc de alde Nae ăsta al nostru, Cismaru, să-1 lăsăm pe el la o parte. Uite, eu vă asigur că dacă Giugudel în loc să ne fi spus cât veni

că Bilă şi toţi ăştia i-a adunat de pe la raion şi stă cu ei în şedinţă, că Nae Marinescu şi Bilă i-a luat pe-amândoi plutonierul Moise şi i-a dus şi i-a băgat la beci, ca unii care, şi aici Moromete începu să bolborosească repede asemenea unui slujbaş de cancelarie care nu ţinea cu nimeni, având în vedere că sus-numiţii au tulburat bunul mers al strângerii recoltei de pe teritoriul comunei ce fac şi ei parte, cu onoare vi-i trimit din post în post spre a li se încheia proces, conform legii; ei, dacă aşa s-ar fi întâmplat lucrurile, vă asigur că mi-aş fi scos pălăria şi aş fi zis: domnule, este o lege! Dacă e bună, dacă e rea, nu discutăm acum! Bună sau rea, e pentru toată lumea şi dacă tu, care ai făcut-o, o s-o simţi şi tu pe coaja ta că e rea, o să te grăbeşti cât mai repede s-o schimbi. Da, dar tu vii şi nu respecţi legea, îl iai tot pe ăla lovitu şi-1 judeci, iar pe ăla care a lovit stai cu el în şedinţă.

- Da, zise Giugudel, sunt la şcoală toţi adunaţi, şi cică nu sunt numai de pe la raion, au venit unii mari de pe la Bucureşti.

- De oriunde ar fi venit, tot cu Bilă stă ei la prezidiu, ce s-o mai încurcăm, zise Moromete. Că n-o să mă cheme ei pe mine, poftim, Moromete, dumneata, ia te rog loc în prezidiu şi să stăm să vedem cum s-au întâmplat lucrurile.

- Nea Ilie, zise Cârstache, nu eşti dumneata, dar e băiatul dumitale, şi eu cred că el n-o să se lase şi o să arate...

- Ce s-arate, Cârstache? zise Moromete binevoitor. O sa spună toţi că alde Nae Marinescu a avut o atitudine provocatoare şi că asta e!

Rămaseră miraţi de ultimele cuvinte ale lui Moromete (de unde ştia el că aşa o să spună?!) şi câtva timp tăcură aşteptând ca el să le explice în vreun fel ce înseamnă mai ales cuvântul *provocatoare*. Dar Moromete fie că nu voi, fie că nu ştia nici el sau nu-şi dădu seama că nu ştiau ceilalţi, că nu le explică şi firul discuţiei se rupse.

- Hai acasă, se răsti Matei ridicându-se şi luându-şi băţul gros şi strâmb cu care umbla mereu, hai, Giugudel. Hai că plouă!

Se dădu jos din pridvor şi o luă grăbit spre poartă, fără să-1 mai aştepte pe Giugudel. Mergând îşi aruncă un ochi într-o parte, uitându-se câtva timp în zare. într-adevăr se vedea spre Cotigeoaia o pată întunecată şi o îngrămădire îndepărtată de nori. Nu mai plouase de mult şi putea să fie chiar ploaie, acum sau la noapte. Putea însă tot aşa de bine să nu fie nimic, dar omul era dator să-şi pună la adăpost vitele şi uneltele şi să facă încă o sumedenie de alte treburi pe care ploaia le-ar fi stricat.

După Matei Dimir plecară şi ceilalţi şi cercetară şi ei o clipă cerul cu orizontul negru: da, avea să plouă, aici sau acolo. Aceia nu erau nori care să treacă degeaba pe deasupra pământului.

Şi se puse de altfel pe ploaie, mai curând ca norii să fi acoperit tot cerul şi să poată ajunge acasă cei care se aflau pe drum sau pe câmp. Era furtună, dar nu jos, ci undeva sus de tot, se vedea cum pe deasupra norilor mai coborâţi şi mai negri, urcau cu o viteză de parcă ar fi fost fiinţe vii alţi nori, de un alb ameninţător, precedaţi de braţe uriaşe de fum care incercuiau repede spaţiile albastre. De plouat însă nu ploua din i, ci foarte paşnic din cei de jos, înceţoşând văzduhul şi micşorând lumina ca într-o înserare.

Moromete intră în casă şi din prag lăsă uşa larg deschisă, păstrând însă un pumn încleştat pe clanţă şi celălalt pe lemnul de deasupra broaştei, într-una din poziţiile lui de crucificat, când ridica şi fruntea şi se făcea parcă şi mai înalt:

- Ei, zise el, v-aţi socotit? Tu, ăsta, acuma că ai aflat, cu toate că am spus expres să nu sufle nimeni o vorbă, ce mai cauţi aici? Două pogoane pe care vreai tu să i le dai fetei ăsteia ca să mă lase pe mine singur, ei, i-am dat eu trei şi i-am trecut şi loc de casă să se mărite cu băiatul ăla al ei şi să stea aici: Nu mai ici că sunt gata să te arunc pe drumuri? Acuma să te înţelegi cu fi-ta fiindcă credeai că numai tu ai pământ şi o să se ia fata

asta după o smintită ca tine! Du-te la asta în vale, de ce te-ai întors iar?

Catrina tăcea potolită, dar neîmpăcată. Lumini ascuţite îi sticleau în ochii verzi. Nu se ştie de la cine aflase totul şi venise s-o ameninţe pe Ilinca, şi Moromete le lăsase pe amândouă în odaie şi el ieşise în pridvor să-i primească pe-alde Giugudel şi ceilalţi.

- O brazdă de pământ n-o să-ţi dau, zise Catrina, nu cu alt glas decât dacă ar fi vorbit unei străine. Asta te-a înşelat cum ne-a înşelat pe toţi toată viaţa şi mâine când o veni Achim ai să vezi că o să se ducă să-ţi ia îndărăt ce ţi-a dat. Numai în judecăţi o să vă ţineţi.

Dar Ilinca nu se sperie.

- El măcar, de bine de rău, mi-a dat şi nu mi-e frică mie de Achim, dar tu nu mi-ai dat nimic, şi dacă nu era tata cine ştie ce mai ieşea, că nici acuma nu mă măritam. Să te duci şi să mă laşi în pace. Dacă o să vreai să-mi dai ceva peste o lună, când m-oi mărita, o să zic şi eu că am o mamă, dacă nu, n-ai decât să-i dai Alboaicii, dar atunci să nu te mai prind p-aici!

- Aşa vorbeşti cu mine, că te-am crescut şi am pătimit? zise mama.

- Asta a fost odată, făcu Ilinca şi mâna ei voinică flutură prin aer în semn că e aşa de mult de-atunci că chiar să vrei şi n-ai mai putea să stai acum şi să-ţi aduci aminte...

între timp, atrase de ceea ce se putea întâmpla acasă la părinţi prin întoarcerea aceasta neaşteptată a mamei (nu se ştia încă de ce se hotărâse ea brusc la pasul de împăcare) veniseră şi Tita şi Alboaica şi fără să întrebe nimic aflaseră numaidecât din gura mamei ce se întâmplase. Alboaica îşi plimbă liniştită capul de la un umăr la altul şi surâse. Deşi era adevărat că nu i-ar fi stricat un pogon de la maică-sa dacă rămânea la ea, totuşi nu l-ar fi vrut cu preţui unei rupturi atât de adânci în familia mamei, cu toate că unii erau în stare pentru mult mai puţin să se înstrăineze de ai lor până la mormânt şi să trăiască învrăjbiţi şi singuri ca nişte lupi. Tita însă când auzi se făcu albă la faţă. Trei pogoane de la tata Ilinchii şi ei nimic, plus jumătate din locul de casă!...

- Tată, strigă ea, ridicându-se de pe pat şi apropiindu-se de geam, ia vin' încoace! Lasă-i niţel pe nea Costache şi pe nea Matei!

Moromete se supuse cu o grabă obişnuită, tocmai ca să nu înţeleagă prietenii lui că ia el în casă se întâmplă iar ceva ne-obişnuit, şi intră înăuntru. închise cu grijă uşa şi întrebă ce era.

- Păi eu credeam, făcu el apoi - şi auzindu-1 ai fi zis că e aşa de încolţit că nu mai ştie pe unde să scoată cămaşa - totdeauna am zis că dacă e pământul meu, fac ce vreau cu el!

- Cum faci ce vreai, zise Tita, fără să mai ia în seamă aceste întorsături de gândire, tocmai în astfel de clipe te repezişi să-i dai ei trei pogoane şi acuma o să-i dea şi mama, şi ce socoteală e asta care-o faceţi voi în cap? Aveţi copii sau nişte ţigani prinşi de mici, de care să vă bateţi joc! Unuia cinci pogoane şi altuia două?

Moromete însă nu se turbură:

- Spune şi tu, de, tu dacă ai fi în locul meu ai face ce ţi-ar zice unul şi altul sau te-ai lua după mintea ta, dat fiind că eşti liber să procedezi cum crezi tu de cuviinţă? Tu ai luat de la mă-ta două pogoane, dar Ilinca vrea şi ea să se mărite şi mă-ta o ameninţă că nu-i dă. E aici de faţă, socotiţi-vă cu ea nu cu mine, că n-o să mă scoateţi acuma vinovat că vă dau pământul! Asta ar fi culmea, mai zise Moromete, şi situaţia i se păru aşa de enormă că n-o admise şi le întoarse spatele şi reveni în pridvor.

Ce vrusese el să spună? Că dacă mama nu s-ar fi purtat aşa, ei ar fi împărţit aceste trei pogoane în mod egal celor două fete? Păi dacă era aşa, lucrurile se puteau drege, mama îi putea da fetei celei mari încă un pogon şi jumătate de pământ şi Ilinchii mcă o jumătate şi ar fi avut amândouă câte trei pogoane şi jumătate. Dar pentru asta ar fi trebuit ca mama să se întoarcă acasă de la Alboaica şi să se împace cu tatăl.

- Şi tu, ce nebunie te-a apucat de te-ai făcut de râs în tot satul cu dusul tău la Mariţa? zise Tita cu glasul ei care niciodată nu era ridicat, dar era egal şi greu ca un ciocan de lemn cu care te-ar fi lovit în cap. Ia să faci bine şi să te întorci, dar mie să-mi dai partea de pământ pe care i-a dat-o tata Ilinchii.

Nici nu apucă bine să termine că nu numai mama şi Ilinca, dar şi Alboaica săriră toate trei cu gura pe ea, cum să-i dea ei şi de unde atâta pământ, când mama mai avea mari şi late patru pogoane?

- Din alea patru, scrâşni Tita surdă, fără să-şi dea seama că din spusele ei se înţelegea că mama să-i dea ei trei pogoane, cât îi dăduse tatăl Ilinchii.

- De ce nu zici tu să-ţi dăm ţie tot şi noi să ne băgăm cu ziua la tine?! se miră Ilinca.

- De ce să vă băgaţi cu ziua? Fiecare la casa lui, dar să fie o dreptate, nu unul să ia de două ori cât altul, când altul a muncit de două ori mai mult.

- Unde ai muncit tu de două ori mai mult? zise Ilinca. Ai muncit şi tu ca fiecare şi ţi-a dat mama ca să te măriţi, ce mai vreai? Tare mult o să te văz eu pe-aici când tata o îmbătrâni. O să ai tu grijă de el?

- De ce să n-am grijă, zise Tita, ce, numai tu ai mâini?

- O să te vedem atunci! zise Ilinca, el mai are trei pogoane, o să-ţi dea din ele, dacă o să-i dai şi tu un pahar cu vin când o veni pe la tine?

- Paşte murgule iarbă verde, zise Tita, dacă era aşa, ţie de ce ţi-a trecut...

- Păi, n-auzi, Tito, sări Alboaica, i-a dat fiindcă mama îi tot spunea că nu-i dă şi în toamnă vrea şi ea să se mărite...

- N-are decât, zise Tita cu acea privire mereu oarbă pe care o dă o furie bine ţinută în mâini, dar ai cărei aburi turbură totuşi mintea. Treaba lui că i-a dat, dar să nu mai vie colea cu pretenţia să-i dea mama.

- Nu dau la nimeni nimic, zise atunci mama încercând să pună capăt certei, însă cu un glas neliniştit de situaţia întoarsă, în care ea era acum ameninţată de fete şi i se pretindea cu glas turbure să dea... Şi nu v-a oprit nimeni să vă măritaţi, dar să vă faceţi de râs v-am oprit şi acuma uite roadele!

- Mamă, zise Ilinca în culmea unei nedumeriri pe care avea aerul că ar da mult s-o depăşească, îţi cere cineva ceva? Cu cine crezi tu că vorbeşti, cu Sande? Pe mine m-ai împiedicat să mă mărit, şi dacă n-aveam noroc cu băiatul ăsta, nu-mi rămânea decât să iau unul cu copii, sau un văduv cu copii mari, să mă ia ăia la bătaie. Asta mi-ai făcut, ai vrut să mă mărit şi eu tot ca tine, numai că tu ai uitat că înainte să-1 iai pe tata şi să ne faci pe noi... Când mă uit la tine îmi vine să-mi smulg părul din cap, te întorseşi de la dida ca să bagi iar zâzanie în casă, că mai e o lună până se mută băiatul ăla aici. Măcar luna asta ţine-o la tine, didă, se adresă ea Alboaicii, că dacă mai stă pe-aici taman acuma, nu ştiu ce-i fac.

- Ei, fire-ai şi tu a inghinaţilor, se supără atunci Alboaica în felul ei ciudat, în care mişcarea de „poancă" a capului şi surâsul de pe chip n-o părăseau, nu ţi-e ruşine să vorbeşti aşa cu mama?

Şi sări şi Tita:

- Ce, zice ea, şi-a luat-o în cap unde tatăl îi trecuse locul de casă şi pământul?

- Da, zise Ilinca, şi vă dau pe toţi afară. Ia ieşiţi afară! în casă la mine fac ce vreau!

în casă la ea! Tita şi Alboaica strigară amândouă o dată spre geamul dinspre pridvor.

- Tată! Ia vin până încoace! Ilinca ne dă afară din casă, zice că e casa ei.

- Vedeţi să nu vină, zise Ilinca, mai strigaţi-1 o dată.

Şi într-adevăr tatăl nu veni, se făcu că nu aude. Hotărât, fata cea mică pusese stăpânire pe tot ce fusese odată gospodăria Moromeţilor şi tatăl ţinea cu ea, nu mai era nimic de făcut.

- Aşa că, mamă, să vii când mă mărit, continuă Ilinca. Şi tu, didă, la fel, de Tita nici nu mai vorbesc, din partea mea n-are decât să-i dea mama cât vrea, că nu mă supăr, să nu ziceţi că sunt femeie rea. Dar cu certuri să nu-mi veniţi pe cap, băiatul ăla mi-a şi spus, rămân în Siliştea, zice, la tine, dar cu condiţia asta.

Alboaica râdea. Ii plăcea. Tita se gândea poate că şi ea avea casa ei rămasă de la bărbat şi că la urma urmei Ilinchii îi trebuia şi ei o casă. Unde să-şi facă şi să-şi crească şi ea copiii? Pe de altă parte sora cea mică se arăta şi înţeleaptă, n-avea nimic contra ca mama să-i dea ei, Titei, ceva pământ... Mama însă înţelese că tatăl a câştigat contra ei şi că fetele, pe care ea se bizuise în această luptă, o părăseau.

- Treaba voastră, zise ea neînduplecată, în ziua când o să ai tu nunta eu o să dorm şi o să mă întorc pe partea ailaltă, crezi tu că o să viu să te văd. Nici o grijă, că nu ţi se pune nimeni în cale, mincinoaso, de când te ştiu numai cu minciuni ai umblat, ca Guica.

Atunci intrase Moromete.

III

- N-am venit pentru tine, zise mama după ce îl ascultă uitându-se la un perete. E fetele mele, eu le-am făcut şi n-o să-ţi cer voie dacă am ceva de vorbit cu ele.

- Ai terminat de vorbit? zise Moromete.

- Am terminat.

- Ei, atunci...

Dar Ilinca nu-1 lăsă să mai spună şi restul, adică să plece, îi făcu un semn cu mâna spre uşă:

- Hai, tată, iar începi şi tu, ajunge o măciucă la un car cu oale, las-o că se duce, că nu vrea să vie la nunta mea, i-e necaz că mă mărit!

- Mie mi-e necaz? zise mama. Puţin îmi pasă.

Moromete le lăsă înăuntru şi ieşi pe prispă. Ploua acum cu clăbuci, curtea se umpluse cu apă şi pâraiele începură să curgă pe sub uluci şi să se verse în şanţurile drumurilor. Bărbaţi sau femei cu câte un sac în cap alergau pe şosea, prinşi cine ştie pe unde, pe la arie unde după plecarea batozelor mai rămâneau o zi sau două paiele câtorva, sau pe câmp cu căruţele, trecând în goană cu caii, abia zărindu-se prin pânza văzduhului. Intrau apoi prin curţi cu zbierete să deschidă cineva dinăuntru mai repede poarta, deshămau şi băgau căruţa sub şopron, fugind apoi în casă să se dezbrace şi să-şi schimbe cămăşile. Totul se ascundea sau se pitea, în afară de raţe; fremătau sub trâmbele de apă, ţâşnind după râme, pe care le smulgeau din pământul moale cu orăcăituri care aminteau că odată fuseseră şi ele sălbatice. Pământul se umplea de omizi trântite de prin crăcile pomilor, de frunze şi ramuri subţiri de salcâm, ca şi când pământul trebuia astfel să fie sărbătorit pentru ploaia care îi lipea la loc ţărâna şi îi reumplea izvoarele secătuite.

Atras în mod ciudat de ploaie, îi era sete, sau poate îl excita aerul încărcat de electricitate de afară şi îl îndemna să iasă şi să facă nici el nu ştia ce, un cal scăpase din grajd şi se plimba sforăind prin curte, ameninţând să dărâme una din porţi, când pe cea de la drum, când de la grădină, oprindu-se şi frecându-se ·u spinarea de stâlpii gardurilor. Le priise cailor în timpul verii, se făcuseră mai mari, celui care alerga acum prin bătătură îi lucea pielea şi parcă îl înţelegeai că nu putea să stea mult timp mchis în grajd cu atâta putere în el.

- Ce e, mă, Isosică, zise Moromete, cu un glas numai pentru el, când îl văzu, vezi să nu strici vreo ulucă, fiindcă să ŞŢu că atunci e vai de pielea ta.

Şi plecându-şi fruntea, Moromete începu să coboare scă-rile, dar fără să-şi ia nimic în cap, numai cu pălăria şi arăta atât de absorbit încât intrând sub potopul de ploaie el nu grăbi paşii şi nu făcu nici una din acele mişcări pe care le face un om muiat într-o clipă din cap până în picioare, să-şi ferească adică faţa sau să-şi schimbe în vreun fel mersul. E drept că se ducea direct spre cal, dar cu mâinile în buzunare şi cu pasul neturburat pe care îl are orice om sub cerul senin de vară.

- Tu de ce ziseşi că ieşişi, numai aşa ca să te prosteşti, zise Moromete iar, şi calul, auzindu-i glasul, necheză şi se opri.

Omul îl luă de coamă şi porniră amândoi spre grajd dar tot la pas, şi în mijlocul bătăturii Moromete îi dădu drumul calului şi calul se duse direct spre uşa neagră de unde ieşise. „Adică se poate ca ele să nu ştie?! se miră Moromete cu bărbia plecată. Ilinca e mai deşteaptă şi e mai tânără, ea a auzit ce vorbesc eu mereu cu Niculae, ce-o să se întâmple cu pământul... Sau te pomeneşti că au şi ele dreptate.. .Până în clipa din urmă omul e dator să ţină la rostul lui, chit că rostul acesta cine ştie ce s-o alege de el!...

începuse să tune şi să fulgere, semn că abia acum se pregătea a ploaie mare, putea să ţină şi până mâine, astfel de ameste-cătură de nori se învălmăşeau în straturile înalte ale văzduhului. Trosnete şi bubuituri cutreierau şi sfâşiau cerul de-o parte şi de alta, ai fi zis că e o activitate plănuită acolo sus de nişte inşi, aşa de mult semăna acum a minte de om felul cum tuna ici şi răspundea dincolo... Sub apa care cădea, grumazul lui Moromete arăta roşu ca arama însă timpul săpase ciudate semne, asemănătoare şi ele cu pământul, când e crăpat de o prea îndelungată secetă.

Intre timp ploaia se înteţise aşa de tare că picăturile nu mai puteau sta nici unele lângă altele, nici curge ca picături, ci se uneau şi formau mari grămezi de lichid care înecau totul, nu se mai vedea nimic. Moromete se mişcă din loc şi îşi scoase

pălăria din cap, pe care în mod bizar o scutură de apă, ca şi când nu şi-ar fi dat seama ce cădea de sus. Şi-o puse în cele din urmă la loc, dar nu s-ar fi putut spune că din pricină că îl supăra ceva, ci pentru că o pălărie trebuie să stea pe cap şi nu în mână. „Uită-te la mine, continuă Moromete luând-o fără grabă spre grădină, am peste şaizeci de ani şi în mintea mea e că o să trăiesc o sută. De ce să nu trăiesc? Ce, nu e bine de trăit? Şi atunci de ce să mă mai mir eu că fetele astea se ceartă pentru pământ crezându-1 al lor, deşi nu se poate să nu fi auzit şi ele ce-o să fie în viitor?"

Ocoli cu grijă mare şira de paie şi se uită în sus cercetând-o atent. Era bine făcută, ploaia aluneca peste creasta ei ca şi când ar fi fost acoperită. Moromete nu se arătă mulţumit, puse mâna pe o furcă de lemn pe care o trase chiar din paie şi cu coarnele ei lucioase izbi zdravăn de mai multe ori într-un anume loc. Avea o înverşunare puţin cam sâcâită, doar el făcuse şira, cum de-i scăpaseră astfel de burţi şi goluri prin care apa putea pătrunde şi mucegai paiele, şi îi dădea înainte cu lovituri rare, dar foarte îndesate, uitându-se mereu în sus în timp ce ploaia îi spăla din belşug chipul osos, cu fruntea lui bombată şi cu ochii feriţi sub arcade puternice şi drepte. Cu anii, adăpos-tindu-se parcă de soare şi de ploi, ochii lui i se trăseseră mult în orbite şi de-acolo, când stătea liniştit şi se uita înainte, vedea parcă zarea câmpiei şi îi trebuiau totdeauna şi lui şi altora de-o vârstă cu el cel puţin o secundă în plus ca să vie aproape şi să înţeleagă ce-i spuneai: „Ce ziseşi tu, Gheorghe? A, da, aşa e!"

Dând lovituri cu furca, Moromete nu înceta să vorbească. E>ar nu avea ceva anume de soluţionat, în ultimii ani apăruse la el acest fel puţin diferit de a vorbi singur, prin grădină sau Pe la loturi, care nu avea un obiect precis, şi nu se ferea dacă cineva din familie era pe-aproape şi îl auzea, semn sigur acum de bătrâneţe, cu deosebirea că expresia chipului şi privirea lui rămâneau foarte vii şi te fulgera din ochi reproşându-ţi cu

mişcări din cap şi din umeri că eşti complice într-o istorie care să crezi tu că n-a aflat-o lumea şi nu vorbeşte... „Da' ce-am făcut, tată?" îl întrebase ilinca într-o zi. „Ce-ai făcut, mai şi întrebi, parcă tu nu ştii că asta nu e o faptă..." Era însă în acelaşi timp şi un semn că era mulţumit şi că se simţea bine în asemenea clipe...

Moromete lăsă furca, îşi plecă sub ploaie grumazul şi tăcu. Terminase să-şi spună ce avusese de spus şi nu arăta deloc mulţumit. Era însă parcă o nemulţumire mulţumită, nu vroia să plece, îi era bine acolo. „...Şi socoteala ciobanului?!" se întrebă el deodată nedumerit şi parcă indignat. Avea aerul ca tot ceea ce gândise el în acest timp mai era cum mai era, dar cum de uitase un lucru atât de important, dacă nu chiar cel mai important? Tot atunci cedând presiunii apei care pesemne la mărimea ei era cu atât mai mare, o cracă uriaşă de salcâm pârâi şi se lăsă apoi în jos, dezvelind trupul copacului şi lăsând pe tulpina lui groasă o rană albă din care braţul rupt încă nu căzuse de tot. Moromete se uită într-acolo pe sub pălăria lui ale cărei boruri nu se fleşcăiseră de atâta ploaie, dar pe care se făceau băşici ca pe jos, şi începu să păşească în direcţia aceea să vadă ce s-a întâmplat. Pesemne craca era ea de mult bătrână de se rupsese din senin, nici măcar n-o trăznise, o apucă de vârf şi trase de ea s-o dea jos. Craca se întinse, dar nu vru să se desprindă din locul ei şi atunci Moromete se uită în sus mirat şi o lăsă. Dacă mai avea în felul ăsta legătură cu seva trunchiului, se putea drege şi rămâne verde mai departe. „Socoteala ciobanului e achitată", zise Moromete acum cu un glas pe deplin tare, care dacă n-ar fi fost ploaia ar fi putut fi auzit şi din curte. „Ce s-o mai încurcăm c-o fi, c-o păţi, asta e, dacă îţi place. Dacă nu, fă şi tu ce-oi şti, pe mine nu mă priveşte!... Nu te-o fi privind pe tine, dar pe mine mă cam, fiindcă, hm, unde vreai să mă duc?!!"

S-ar fi zis că vorbea mai departe feciorilor, lui Nilă care nu mai era, sau lui Achim, înainte de a se hotărî dacă să-1 trimită sau nu la Bucureşti cu oile. Dar cui se adresa el acum? Nu o dată era auzit răspunzând cu această referire la socoteala ciobanului a cărei sursă cei mai tineri n-o cunoşteau, şi nici el nu le spunea când îl întrebau ce însemna, uitase ori nu-i stătea în obicei să explice lucruri care, dacă n-au fost trăite, nu pot fi înţelese. Nu ştia niciodată cine era cel care punea atunci de demult o asemenea întrebare, dar vocea se auzea foarte limpede fiindcă se auzea la urmă, după ce împăratul neliniştit de apariţia acestor magi care urmăreau o stea îi chema la el şi vroia să le smulgă secretul; cei trei crai după ce îşi izbeau săbiile lor cu a lui Irod ori de câte ori răspundeau, dădeau apoi să plece, când se auzea vocea: „Şi socoteala ciobanului?" Dar ce căuta el acolo în spatele lor, îmbrăcat în pielea lui de oaie întoarsă pe dos pe urma unor crai care, ei, porniseră în căutarea unui nou Mesia? Flăcăii magi cu hlamide strălucitoare de hârtie colorată peste tunici îi acordau ciobanului un rol mut care nu atrăgea însă niai puţin atenţia: se culca pe jos în zăpadă, se prefăcea că doarme, sforăia... Lumea râdea. La auzul întrebării se ridica ui picioare, se proptea în ciomag şi aştepta. Se producea o nedumerire, dar apoi unul din magi răspundea cam în grabă Şi cam de formă (era limpede că nu se putea sustrage şi nu putea trece peste asta fără un răspuns): „Socoteala ciobanului e achitată", dar spus cu un astfel de glas că reieşea că dimpotrivă; nu ᶜᶜa achitată deloc, şi lumea iar râdea. Moromete ridica uneori fruntea şi îi spunea câte unui om, pe neaşteptate: socoteala ciobanului e achitată!, şi din glasul lui se înţelegea cum: Ca vai de lume! Sau, în alte daţi: era prea târziu să se mai poată face ᶜᶜva, socoteala ciobanului era achitată, gata, s-a terminat, ce să mai stăm s-o mai sucim şi s-o răsucim... Alteori însă nu trebuiau ei să-i ducă grija ciobanului, socoteala lui era achitată, mai rau era de ei ăştialalţi, cum aveau să iasă din situaţia aceea...

Moromete se apropiase de gard şi luă de lângă el o sapă răzimată cu tăişul înăuntru. începu să facă în pământul moale al grădinii un mic şanţ spre viroagă. Nu mai zise nimic şi părea că nici nu se mai gândea la nimic. Avea aerul să spună că din moment ce totul era în regulă, n-avea la ce se mai gândi. Sau în orice caz, dacă mai era ceva, să se gândească ăia care i-au achitat-o, el avea acuma treabă. „Uite, dacă nu făceam eu şănţuleţul ăsta, o nimica toată, apa asta care s-a făcut baltă în grădină ar fi intrat sub paie şi mi le-ar fi putrezit. Ori, mie paiele îmi trebuie, ce aştern iarna ia cai în grajd şi cu ce fac focul să încălzesc soba în casă? Fiindcă orice-ai spune tu, bolborosi Moromere mai departe, în timp ce mâinile lui spălate de izbiturile ploii mânuiau cu atâta pricepere sapa încât ai fi putut crede, uitându-te la el, că braţ, trup, sapă şi pământ se înţelesesem să se mişte în aşa fel încât toată apa din jur să alerge spre locul acela şi s-o ia veselă la vale, într-o casă tot trebuie să stai şi focul în ea tot trebuie să-1 faci, indiferent că tu vii şi strici rostul... Fiindcă dacă o să ajungi să nu mai ai casa ta, o să fie vai de capul tău, şi dacă nici cu ce să faci focul în ea n-o să ai, o să fie vai de copiii ăia ai tăi pe care o să ţi-i nască muierea, fiindcă tu aci mai bine ca nimeni altul poţi să te arâneşti şi să ai grijă de vită şi de casă, în timp ce pe mâinile altuia o să alergi ca un nenorocit cu căciula în mână pentru orice fleac... Şi o să ajungi să fii şi mulţumit după una şi alta, nici n-o să-ţi mai dai seama ce rău ai ajuns şi o să ţi se pară că ţi se face o mare cinste dacă o să primeşti, cu chiu cu vai, ceea ce ţi se cuvine de drept, adică rodul muncii tale... Fiindcă mă uitam la unii când veni Plotoagă şi alde fi-meu pe arie, să le spună că chestia cu neghina s-a aranjat, că tovarăşi cu munci de răspundere au înţeles situaţia şi că nu se mai ţine seama de corpurile străine. Şi mă uitam la unii că le luceau ochii că au scăpat şi că n-or să dea, uitaseră că ăsta era un drept al muncii lor şi că n-aveau ei nevoie să-i înţeleagă nimeni...

Ei, uite aşa o să vă zbateţi pentru cel mai mic drept şi o să vă lungiţi gura până la urechi de bucurie când o să vie unul să vă anunţe că s-a aranjat... Fiindcă să nu-mi spui tu mie cum e omul, eu îl cunosc cum e făcut, şi de câte ori trebuie să se lovească cu capul de pragul de sus ca să-1 vadă pe ăla de jos! De-atâtea ori că în timpul ăsta neomul încalică pe umerii lui şi el îl duce şi până îşi dă seama că la urma-urmei cu ce drept stă ăla pe umerii lui, îi trece şi viaţa şi abia de mai apucă să le spună copiilor lui că aşa n-a fost bine, şi moare. Iar copiii, care îşi mai aduce aminte, bă, tata a zis aşa, bine, care nu, care pe unde apucă o ia de la cap sau învaţă de la altul cum nu e bine, că de la ta-său nu s-a priceput... Că tu vii şi-mi spui că noi suntem ultimii ţărani de pe lume şi că trebuie să dispărem... Şi de ce crezi că n-ai fi tu ultimul prost de pe lume şi că mai degrabă tu ar trebui să dispari, nu eu?... Eu nu zic asta, fiindcă prostul e dat şi el de Dumnezeu şi trebuie să trăiască şi el, dar nu sub denumirea de deştept, să nu se mai înţeleagă cine e, ci sub denumirea lui de prost, aşa cum l-a ştiut din totdeauna lumea şi nu l-a pus niciodată în vârf... A, că totdeauna el a încercat să arate că nu e aşa cum e, şi a ajuns nu o dată să-i dea jos pe ăi cu minte, nimic de zis, dar a ajuns singur prin puterile lui, a dat din coate şi a asudat, ce să-i faci, pe lume sunt şi puturoşi şi pe spinarea lor se urcă proştii deştepţi... Dar n-a venit nimeni să-1 caute la el acasă şi în văzul lumii să-i spună: vino, bă, încoace, tu ăl prost, că tu eşti bun, treci aici şi fii mare Şt tare, 'le muma în … la ăilalţi, lasă că le arătăm noi lor! De ce?"

Şi aici Moromete se opri din vorbit, dar altfel ca până acum, liniştit, cu întrebarea parcă în mâini amesticând-o cu apa şi pământul pe care îl săpa cu mişcări fără greş. „Aşa că vezi, reluă Moromete în glas cu o admiraţie de sine neacoperită faţă de generozitatea lui, eu te las pe tine să trăieşti!... Dar fac rău, că tu vii pe urmă şi-mi spui mie că nu mai am nici un rost pe lumea asta... Şi ce-o să mănânci, mă Bâznae? Ce-o să mănânci,

mă, tâmpitule", exclamă Moromete apăsând cu un fel de milă nesfârşită, aproape părintească, pe ultimul cuvânt, contemplând parcă cu jale mizeria mintală a acelui Bâznae care îi spusese lui asemenea lucruri despre soarta care le era rezervată în viitor ţăranilor. (Nu-i spusese lui, ci lui Niculae, şi de la Niculae ştia şi Moromete.) „Măcar, zise Moromete mai departe, eu tot am făcut ceva, am crescut şase copii şi le-am ţinut pământul până în momentul de faţă - că n-au vrut să-1 muncească, ce să le fac eu, toată viaţa le-am spus şi i-am învăţat - dar pe tine să te vedem dacă eşti în stare cei puţin de-atât! O să fii în stare? Nu să-i îmbraci şi să le dai să mănânce, că asta e lesne, de mâncare îi dai şi unei vite în grajd, dar ce le spui?! Ce-i înveţi, fiindcă un copil chiar dacă nu-i intră lui în cap cât e mic, când se face mare îşi aduce aminte. Bietul Paraschiv, când fusei pe la el anul trecut, zice, mă tată, ce bine aşi fi trăit eu acuma dacă n-aş fi fost bolnav. Dacă nu fugeam de-acasă şi plecam şi eu în mod normal, cum au încercat mulţi să-şi facă alte rosturi şi la momentul greu când am avut nevoie de bani pentru casă să nu fi răbdat de foame din ambiţie şi să-mi fi trimes banii măcar de pe-un pogon de pământ, nu ajungeam aici! ori, noi te-am refuzat când ai venit la noi, să fie zece-cincisprezece ani de-atunci, cu chimirul plin de bani... Nu ne-am dat seama că muncise! pentru noi trei ani de zile şi că ne vroiai binele, nu răul... de, mă Paraschive... dacă mor, zice, măcar n-o să-1 înjur pe tata cum fac unii.. .Poţi să mă înjuri, zic, prăpăditule, numai să te faci bine, că dacă v-am spus şi v-am învăţat, vedeam eu că nu e lesne, dar zic lasă, când s-or face ei mari or să-şi aducă aminte... Acum, că n-ai avut nici tu noroc, şi asta e adevărat, dar se cheamă că şi-a făcut fiecare datoria şi dacă ar fi fost şi vremurile mai bune, izbuteai. Nici copii nu făcuşi! Dar tu, ăsta de-acuma, care nu vreai să mai ştii nimic, ce-o să le spui la ai tăi? Fiindcă degeaba o să le spui tu din vorbe, c-o fi şi c-o păţi, că mai deştept ca tine nu mai e nimeni, din fapte ei o să vază

că nu eşti *nici* deştept şi nici n-ai ce să le spui şi or să ajungă de capul lor şi-or să te înveţe ei pe urmă minte când oi îmbătrâni... O să-şi şteargă picioarele pe tine, că n-ai ştiut să faci din ei oameni..."

Moromete se apropia încet cu şanţul său de viroagă, îl termină şi se întoarse apoi şi îl luă de la cap să-1 adâncească. Apa se scurgea la vale cântând şi de sus continua să toarne fără oprire. Moromete ridică fruntea şi se uită şi ceea ce văzu îl făcu să-şi dea pălăria pe ceafă de admiraţie. Şanţul cel mare, comun tuturor grădinilor de pe-acolo, dădea peste mai de-atâta apă şi dacă n-ar fi curs cu repeziciune spre o direcţie a ei care ducea spre râu, te-ai fi putut teme că dacă ploaia nu se va opri curând, va îneca satul.

Lipsind atâta vreme din pridvor, Ilinca se nelinişti cea *dintâi* de tatăl ei şi ieşi după el cu un sac în cap. Când îl văzu cu sapa în mână şi ud de sus până jos începu să strige la ei să se întoarcă numaidecât în casă, nu-şi dădea seama că putea să răcească şi să moară? Dar Moromete parcă nici nu auzea şi zadarnic fata se apropie şi îl trase de mână, fugi *de-aici,* o goni el, nu vezi că e ploaie caldă? Dar aşa caldă cum era, fata şi începuse să clănţane din dinţi. Se întoarse în casă şi curând ieşiră şi celelalte surori şi începură şi ele să strige spre grădină, tată, vin încoace, însă fără ca el să le asculte, conducând mai departe torentele de apă, făcându-le loc cu sapa şi continuând liniştit şi neturburat să vorbească, prizonier parcă fără scăpare al clementelor şi al lui însuşi...

IV

De unde ştia însă el că în acest timp Bilă se afla într-adevăr la.prezidiu, aşa cum le spusese lui Costache al Joachii şi celorlalţi? Fiindcă de la Niculae nu avusese cum să afle, era şi el acolo. E drept că Bilă abia avea loc, era ultimul din margine Şi stătea pe colţ, împreună cu moldoveanu Mantaroşie. Masa

prezidiului era formată din trei catedre puse unele lângă altele şi acoperite cu obişnuita pânză roşie folosită la pavoazări şi la ea stăteau în mijloc doi necunoscuţi având la dreapta şi la stânga pe primul-secretar al raionului de partid, Ghimpeţeanu, şi pe Niculae, după care venea încă un activist necunoscut într-o parte şi apoi Isosică.

Veniseră fără vesre şi toţi membrii de partid fuseseră mobilizaţi de urgenţă. Ceva asemănător, să vină adică atâţia inşi care se vedea cât de colo că sunt mai mari decât raionul (Ghimpeţeanu stătea şi el la prezidiu mai al treilea) nu se mai întâmplase de mult. Funcţionarii sfatului, paznicii şi tot ce deţinea o responsabilitate în comună se răspândiseră în tot satul şi reuşiseră să-i facă pe membrii de partid să înţeleagă că se va întâmpla ceva neobişnuit şi că prezenţa trebuia să fie de astă dată completă. Şi se adunară aproape toţi, în jurul a o sută de inşi, cam câţi şi erau, din cei aproape două sute câţi fuseseră până la verificările care începuseră prin '48 şi ţinuseră mai mult de un an. Erau pe atunci unii care nu fuseseră niciodată la o şedinţă şi care şi uitaseră că sunt membri de partid, fiind excluşi fără ca ei să ştie şi nu aflaseră de acest eveniment decât într-o bună zi când un băiat cu şapcă, însoţit de secretarul din acel an al organizaţiei, bătuse la poarta lor şi le ceruse să le predea carnetul. Care carnet, întreba omul, închipuindu-şi că era vorba de ceva în legătură cu vreo chitanţă de impozite, singura hârtie care era bine s-o păstrezi, să nu te pună cumva perceptorul să plăteşti de două ori... Era cunoscută o întâmplare cu unul care nu înţelesese nici după ce i se răspunsese despre ce era vorba, zicând că n-avea un asemenea carnet, nu-şi aducea aminte... „Carnetul de partid, explicase atunci secretarul, ăla cu scoarţe roşii şi cu o secere şi un ciocan pe el." „O secere şi un ciocan!" repetase omul încercând vizibil să-şi reprezinte aceste unelte pe un carnet şi ce rost aveau ele şi rămăsese cu gâtul într-o parte, înţepenit în acest efort de memorie nedumerit. „Ioane, vin dracu' încoace că avem treabă", strigase femeia din curte şi

omul tresărise luminat la faţă şi le spusese celor doi să aştepte că trebuie să ştie muierea aia unde poate fi acest carnet, dacă era aşa că îi fusese cine ştie când înmânat... Şi într-adevăr se întorsese cu el, învelit într-o hârtie, bine păstrat, şi acum îşi aducea perfect aminte că prin '45... Da, da, se şi pozase cu ocazia asta, venise de pe front, i se dăduse două pogoane de pământ din rămăşiţele moşiei coanei Marica, moartă de mult, şi i se ceruse o poză... El credea că asta era dovada de împroprietărire!... „Nu e dovadă de împroprietărire", răspunse supărat insul cu şapcă luându-i carnetul din mână. Şi dăduse să plece, dar i se păruse pesemne că omul trebuia măcar acuma să afle ce-a pierdut şi-i spusese: „Află, tovarăşe, că de-aici înainte o să rămâi în afara partidului". „Parcă până acuma am fost în centrul lui!", răspunsese omul deodată supărat şi el brusc de supărarea celuilalt asemeni celor care n-au nimic cu tine până în secunda când află că ai tu cu ei şi atunci se supără ei mai al dracului decât ar avea dreptul.

Cei care rămăseseră nu se considerau chiar în centrul partidului, dar începuseră cu timpul să vină mai des la şedinţe, fiindcă, spuneau ei, de ce să mă înjure acolo pe mine alde Gavrilă şi eu să stau acasă şi să nu zic nimic, cu atât mai mult cu cât observaseră de-a lungul anilor că ăla care îi înjura în loc să-şi facă nume prost în sat cum se aşteptau ei, şi cum se întâmpla pe vremuri, din contră, era pus ba vânzător la *meate*> sau la cooperativă, ba şef de tarla, ba paznic la sfat sau la şcoală, sau achizitor, sau cantaragiu la moară, ba chiar referent încasator, cum era alde Arghirescu. Ca să nu mai vorbim de funcţia de preşedinte, care dacă o îndeplinea Plotoagă, mâine o putea îndeplini bine oricare dintre ei! Chiar mai bine! Ce, era mai deştept Plotoagă decât vreunul din ei? Din contră, era mai prost... Totul se povestea apoi în sat şi se ţineau minte şedinţe niari când se ridica sau cădea câte cineva sau când nu cădea şi nu se ridica cel care se aşteptau să se ridice sau să cadă.

Despre prima parte a celei de azi nu se povesti mai târziu nimic, fiindcă nu se găsise mai nimic ce să se spună. La început n-a fost nimic, se zicea şi se trecea imediat la ceea ce se petrecuse după. Cine erau ăia doi care veniseră? Aia doi?! Păi ereau! Erea primul secretar de la regională! Şi ălaialt! Păi erea şi ălălalt! Erea tocmai de la Bucureşti de la C C . Avea şi-un nume, stai că ţi-1 spun acum, Bâcu, aşa îl chema, ce nume o mai fi şi ăsta! Şi de ce veniseră ăştia doi? Cum de ce veniseră! Auziseră şi ei chestia cu Bilă şi Nae Marinescu. Om mare şi Bilă ăsta, s-a auzit de el tocmai pe-acolo! Ce vorbeşti?! Stai să vezi! Tovarăşi, zice Ghimpeţeanu, facem analiza, uite aici tovarăşii care vor să audă cum a decurs, ce mai, arătăm ezact aşa cum e... Se ridică Niculae al lui Moromete, şi el la fel... Au vorbit ei mulţi şi Dănălache şi Geacă... N-a fost nimic, că desigur Nae Marinescu o să-1 judece organele noastre populare pentru cuvintele ce le-a zis de bastionul socialismului la adresa tovarăşului Dobrescu ca unul ce era personal însărcinat, dar nici din partea tovarăşului Dobrescu n-a fost just că s-a luat după el! Cine era Dobrescu ăsta? Cum, nu ştii? Aşa îl cheamă pe Bilă, ăsta e numele lui. Trebuia, tovarăşi, în legătură cu atitudinea neîmpăciuitoristă a lui Nae Marinescu, chemat de la început plutonierul Moise Ion şi mai cu vorbă bună, mai aplicându-i dictatura proletariatului... Şi aici se râsese în sală, ca de un lucru îndeobşte cunoscut, prin veselia lui, cum era dictatura aceasta când intervenea, şi cel care vorbise nici măcar nu mai avusese nevoie să spună ce rezultate s-ar fi obţinut în felul ăsta de la Nae Marinescu, aproape că i-ar fi plăcut şi lui!... Trimisul CC nu scoase în acest timp decât puţine cuvinte, întrebase de pildă care era tovarăşul Dobrescu şi Bilă spusese că el era, sau îl întrebase pe Geacă dacă fusese de faţă când Nae Cismaru, altul adică decât Nae Marinescu, strigase să se ducă cu el la sfatul popular şi să-i dea jos pe preşedinte şi pe secretarul organizaţiei. „Am fost la faţa locului individual", răspunsese Geacă foarte

hotărât şi cu aerul că în privinţa asta se puteau baza în întregime pe el şi că dacă era să fie ceva să fie chemat el şi nu altul, că el ştie bine.

Se făcuse seară şi cineva aduse să aprindă un petromax. Comuna era electrificată încă din 47, dar fiul fostului morar, Tache al lui Aristide, care avusese grijă de motor, fugise şi el din sat odată cu tat-său şi cel de-acum, unul al lui Gheorghe ai lui Pătăleaţă, nu se ştie ce tot îi făcea el motorului acela că ba mergea, ba se oprea. Acuma când erau de faţă şi oameni străini, tocmai că lumina nu se aprindea. Se luă o pauză şi toţi se ridicară să-şi mişte oasele, ieşiră pe coridor, iar prezidiul se retrase în cancelarie.

V

Primul-secretar al regiunii de partid şi trimisul C C . îi cam luaseră fără veste cu venirea lor nu numai pe Isosică şi Plotoagă, ci şi pe primul-secretar al raionului de partid, Ghimpeţeanu, şi pe Niculae. Fuseseră precedaţi doar de nişte telefoane, dar nu puseseră ei bine receptorul în furcă şi maşina de tip militar a regiunii îşi şi făcuse apariţia, întâi în faţa sediului comitetului de partid din Pălămida şi apoi după câteva ceasuri direct la Siliştea-Gumeşti. Isosică dormea când Zdroncan alergă chiar d să-1 anunţe. Ciulea intră şi ea în odaie.

- Trebuie să mobilizezi urgent toţi membrii de partid, ai dat de dracu... oasele în... zise Zdroncan.

- Ce să fac, mă?! se holbă Isosică întinzându-se şi căscând cu gura până la urechi, cine zici că s-a anunţat?

Dar, ori parcă ştia, ori că se aşteptase de la o zi la alta la o astfel de şedinţă, că nu se grăbi câtuşi de puţin să se îmbrace Şi să plece.

Zdroncan repetă, cu înjurături cu tot, ce spusese mai înainte şi dădu să iasă zicând că nu putea să lase sfatul fără nimeni,

că şi Plotoagă lipsea, a trimis după el să-1 cheme şi a trimis şi după Niculae al lui Moromete.

-Atunci stai aici şi aşteaptă-mă, că nu fuge sfatul de la locul lui până mă îmbrac eu... N-ai cerut şi tu nişte amănunte?

- Ce amănunte?

- Tu n-ai întrebat?

- Pe cine să întreb?

- Cu cine ai vorbit la telefon?

- Cu tovarăşul Cârcâdaţ, de la sfatul raional.

- Cârcâdaţ, mâine maţ, pleacă poşta la Balaci, zise Isosică. Stai liniştit, nu te mişca fără să mă întrebi pe mine. Eu personal o să mobilizez pe toată lumea! Iţi spun eu, se oferi Isosică, aşteaptă-mă la poartă până mă îmbrac.

Dar o dată Zdroncan ieşit, privirea lui Isosică se încrucişa cu a muierii.

- Ce-i facem, Ciulco? Punem în aplicare planul? E pericol! Crezi că o vrea să se împace cu mine? Uită el ce i-am făcut?

- Are altele pe suflet, nu-i pasă lui la ora actuală de ce i-ai făcut tu anul trecut, zise Ciulea. Ai să vezi!

- Bine, zise Isosică. Pericolul e mare. Nici n-am altă soluţie...

După câteva minute Isosică ieşi agale din casă. Zdroncan îl aştepta, aprinseră ţigări şi aşa pufăind ca doi şefi se îndreptară cu un aer foarte paşnic spre sfat.

- N-aud nimic, exclamă Zdroncan după un timp. O să-i mobilizezi tu pe toţi, că eşti dat dracu, şi de ce să nu fac eu nici o mişcare fără să te întreb?

- Mobilizarea se face din momentul ce o să vedem de ce vine aici Ghimpeţeanu şi ceilalţi, zise Isosică scuipând gânditor asupra ţigării pe care o fuma, ca s-o facă să ardă cu mai mult fum. Şi adăugă şi mai gânditor, aproape cu duioşie: Aşa se face o mobilizare.

- Şi dacă te întreabă de ce nu sunt oamenii mobilizaţi, ce-i spui? zise Zdroncan nedumerit.

- îi spui că acuşi se adună toată lumea şi că ai trimes să-i caute.

-Şi?

- Şi nimic. Stai şi afli despre ce e vorba şi după ce afli, pleci chiar tu după ei, arătând că fără tine nu e nici o nădejde.

- Mă, al dracu' te-a mai făcut pe tine mă-ta, exclamă Zdroncan cu admiraţie, capul tău a mai fost la un cur de muiere, dar vezi să nu ţi-o ia al iui Moromete înainte şi să mobilizeze el organizaţia fără să te mai întrebe pe tine. Şi fără să-ţi mai spun, şi eu zic că în cazul de faţă nici nu e nevoie de explicaţii, vin ei toţi să-1 vadă pe Bilă jugănit, că îl aranjarăţi voi bine, tu şi cumnatu-meu Plotoagă, Vă oasele în ...

- Ar fi cazul să vorbeşti ceva mai tare ca să te audă toată lumea, şopti Isosică.

într-adevăr, se spunea pe ici-colo că Bilă fusese victima îndemnurilor lui Isosică şi Plotoagă să nu mai admită depunerea grâului pe jos, că întâi îl îmbătaseră nu se ştie cum înainte de a merge pe arie şi că pe urmă trecuseră pe la el şi îl incitaseră.

- Vă merge gura prea mult, adăugă Isosică de astă dată mohorât, fără prietenie. După ce că...

Dar se opri net şi nu mai spuse şi restul gândirii care îl fulgerase parcă şi pe el însuşi prin imprudenţa ei, dacă ar fi xprimat-o. Zdroncan se uită la el:

- După ce că ce, ce?

- O să-ţi spun eu, zise Isosică, cu o sinceră promisiune în glas. Nu eşti tu omul cu care să mă cert! Tu o să rămâi toată viaţa secretar la sfat, mă Zdroncane!

Asta gândise el oare în clipa aceea?

- Ce vreai să spui? zise Zdroncan.

- Nimic nu vreau să spun! Ce-ai auzit!

Zdroncan avu o clipă o expresie de derută uitându-se iar ta omul de lângă el, care mergea cu fruntea în pământ, cum nu avea obiceiul. Cu un gest reflex, ridică mâna în care ţinea

ţigarea şi după ce trăgea din ea, o umezea grijuliu ca şi când după fumul tras ţigarea s-ar fi dezlipit undeva.

- Măi vere, să nu te legi de mine, că eu nu sunt Bilă, spuse Zdroncan fără grijă să nu fie auzit.

Isosică se îndârji:

- Nici voi să nu vă legaţi de mine că nici eu nu sunt Mantaroşie. Am fost numai noi patru, şi cineva i-a spus lui Vasile de „Operaţiunea Cotigeoaia". Fântână era singur, izolat, şi acuma îl are pe Vasile, care a intrat în partid cu sprijinul raionului, are oamenii lui pe linie de...

Şi aici din nou se opri, la timp.

- Pe linie de cer

Dar Isosică se înfurie liniştit:

- Lasă că ştii tu. Tot ce pot să-ţi spun e că e mai bine să rămână fiecare cu ce ştie. Nu te apuc de mână, nu mă apuca nici tu de picior. Mă vezi pe mine că îţi reproşez ceva?

Zdroncan se simţea pesemne aşa de încolţit, că nici nu mai ştia pe unde merge şi la un moment dat calcă alături şi aluneca în şanţ cât era de mare. Se ridică numaidecât înjurând şi făcea să-l vezi cum chiar şi în asemenea momente nu-şi putea acoperi dinţii şi ai fi crezut că tot vesel e...

- Nici n-ai avea ce să-mi reproşezi, zise el furios, dar fiindcă dracu ştie ce te-apucă pe tine câteodată, mă fac că n-am auzit şi nu-i spun nici lui cumnatu-meu Plotoagă. Sunteţi prieteni şi n-aş vrea să vă certaţi degeaba.

Dar Isosică de mult nu-l mai asculta. De altfel se apropiaseră de sfat, se vedeau în faţa intrării Plotoagă, Bilă şi Niculae. Zdroncan avusese dreptate, Niculae şi dăduse toate ordinele şi se auzeau câinii prin sat lătrând la porţile celor care erau chemaţi de urgenţă să se adune la şcoală. Isosică se arătă mulţumit de aceste măsuri şi zise:

- Perfect! Mă duc şi eu să-i ajut. Pe Fântână şi pe Mantaroşie s-a dus cineva să-i anunţe? mai întrebă el în treacăt.

- Da, zise Plotoagă, l-am trimis eu pe Ilie Micu.

- L-ai trimis pe dracu, zise Zdroncan, uite-l pe Ilie Micu înăuntru. Bă, Ilie Micu!

- Uite-acum mă duc, ziceam să iau şi nişte scrisori strigă un glas ciudat dinăuntru ca de copil.

- Vezi de treabă, zise Isosică, lasă că mă duc eu la moară.

Şi plecă cu aceiaşi paşi aşezaţi şi calmi cu care venise. Zdroncan se dădu pe lângă cumnatu-său Plotoagă şi îi spuse:

- Ia vin încoace, tovarăşe preşedinte, să semnezi corespondenţa, să nu mai zică cineva că suntem în neregulă.

Intrară însă în biroul lui Arghirescu, căruia îi făcură cu un gest rapid semn să iasă afară.

- Trimite pe cineva să se ia după el, să vadă unde se duce, zise Zdroncan.

- Cine? întrebă Plotoagă.

- Isosică.

- De ce?

- Nu ştiu. Fă cum îţi spun, de unde vreai să ştiu eu? Ai să afli când o să afli.

- Dar ce s-a întâmplat?

- Cumnate, zise Zdroncan batjocoritor, nu ştiu, că dacă aş şti, ţi-aş spune.

Plotoagă se posomori şi timp de câteva clipe chipul lui pietros, cu fălcile care îi făceau împreună cu fruntea un pătrat ca din cărămizi, rămase tăcut şi dur, încercând să înţeleagă:

- Nu înţeleg, exclamă el cu mâna pe clanţa uşii, cu o voce care datorită intensei sincerităţi pe care o exprima părea încărcată de o bruscă nelinişte.

După câteva minute se întoarse.

- L-am trimis pe Arghirescu, care a dat fuga să-l trimită pe fi-său ăla micu, care nu-l cunoaşte Isosică, dar el îl cunoaşte.

- Perfect, exclamă Zdroncan şi reintră apoi în biroul său, puse mâna pe toc şi îşi văzu de *scris*.

Arăta senin: nu-i spusese el Isosică exact acel lucru menit să liniştească pe oricine, că nimic nu-i ameninţa existenţa şi

munca de pe urma căreia îşi ţinea muierea şi copiii? Fiindcă Zdroncan n-ar fi avut chiar nimic din ce trăi, dacă ar fi fost dat afară din biroul acela...

VI

Isosică fu uşor de urmărit de către feciorul lui Arghirescu: secretarul organizaţiei o luă spre moară şi acolo îl căută pe Mantaroşie cu care se trase deoparte şi începu să vorbească cu el nu se ştie ce. Ca de obicei, curtea morii era plină de căruţe cu oameni, de femei cu copii, şi feciorul lui Arghirescu se pierdu printre ei apropiindu-se însă cât putu mai tare de locul unde cei doi stăteau de vorbă. Le întoarse spatele răzimându-se de loitra unei căruţe şi începu să tragă cu urechea. Nu se auzea însă nimic şi de altfel nici ceea ce îşi spuneau Isosică şi Mantaroşie nu dură mult.

- E clar? zise Isosică de astă dată fără să-i mai pese că putea fi auzit. Rapidî mai adăugă el.

Rapid ce? Feciorul lui Arghirescu se întoarse şi îl văzu pe Mantaroşie îndepărtându-se şi căutând cu privirea pe cineva.

- Enacheî strigă el. Bă al Cârstichiiî

Enache al Cârstichii se desprinse de lângă căruţa unde aş-tepta stând de vorbă cu alţii şi se apropie repede de Mantaroşie, desculţ şi în izmene cum era şi fără cingătoare la cămaşă, care îi atârna de jur-împrejur de la umeri în jos în mod egal.

- Ce e, mă, zise el cu biciul în mână.

- Avem şedinţă, zise Mantaroşie. Lasă-ţi căruţa aici şi du-te repede până la Vasile al Moaşei din Cotoceşti şi spune-i că i-am spus eu să stea acasă şi să mă aştepte, că am ceva să-i spun. Da' să nu plece de-acasă înainte să vin eu!

- Adică unde să se ducă? zise omul vrând şi el măcar cu atât să se aleagă de pe urma a ceea ce avea să facă, dar moldoveanul nu dădu nimic dinainte.

- Du-te tu şi pe urmă îţi spun eu, zise el, lasă-ţi căruţa în grija cuiva de-acasă să-ţi macine şi fă ce-ţi spun. Dar uite cum: în drum spre Vasile treci şi pe la Fântână... Şi aici nu se mai auzi nimic din ce-i spuse Mantaroşie celuilalt. După care strigă iar, ochind pe cineva de la altă căruţă: Bă Milică! Ia vin încoace, mă! Şi după ce acel Milică se apropiase: Du-te până la Geacă să se ducă la Dănălache şi să aştepte amândoi la el.

- Pe cine să aştepte? se arătă şi ăsta curios.

- Pe nimeni. Să stea şi să aştepte.

- Şi dacă mă întreabă eu ce să le spun?

- Să le spui să aştepte, nu mai întreba atâta, du-te şi pe urmă de-acolo tu te duci la şcoală, că avem şedinţă de partid; vino şi tu la şedinţă şi fii atent...

Şi aici Mantaroşie puse în mişcare în mod sumar un sistem de semne din mână, din cap şi din gât care sugerau că centrul interesului era el, Mantaroşie, şi ce-avea să facă el să fie atent şi Milică să facă la fel...

In acest timp blondul nepot al lui Fântână ieşise şi el în pragul uşii de la intrare a morii şi se uita pierdut în gol; ai fi zis că doarme de-a-n-picioarele şi visează rezemat de stâlp, picnit de liniştea dimprejur şi monotonia modernă a morii, cu păcăitul ei intermitent prin coşul acela construit dintr-un burlan tăiat ca un fluier de salcie, anume ca să se audă din depărtare că moara macină. Când însă Isosică şi Mantaroşie plecară luând-o agale spre centrul satului, adormitul de nepot pieri într-o clipă în interiorul morii şi după câteva clipe ieşi grăbit aproape fugind şi intră în camera mică în care se afla motorul. Când ieşi de-acolo cineva îl însoţea şi intră în locul lui în moară, iar el o luă la fel de grăbit undeva în sat.

Feciorul lui Arghirescu aşteptă câtva timp până ce Isosică Şi Mantaroşie se îndepărtară bine, apoi o luă iar după ei pe lângă garduri, păstrându-se un timp la distanţă, apoi ajungându-i pe la spate, trecând de ei şi pierind la o răspântie; tocmai acolo

cei doi se despărţiseră... Isosică se opri în dreptul curţii unuia numit Neagu Postu, omul despre care se povestise odată că îl luase o barză drept pom şi i se aşezase în cap, membru de partid, şi strigă foarte autoritar să iasă cineva afară. Ieşi chiar Neagu Postu alergând, dar şi nedumerit şi chiar speriat.

- De ce, bă, nu ţi-ai predat cotele pe arie, strigă Isosică furios, ia să faci bine să-ţi încarci imediat căruţa şi să te duci la bază...

După care se lăsă o tăcere nefirească; apoi tăcerea fu ruptă:

- Ce, crezi că o să vin a doua oară să-ţi spun, miliţianul nu pot să-1 trimet?

După care îi vorbi iar altceva în aceeaşi tăcere şoptită, tot nu se auzea ce-i spunea şi plecă de la poarta lui. De la Neagu Postu secretarul organizaţiei intră pe uliţa următoare la Dănălache, unde Geacă şi venise. Dar rămăsese cu el şi Milică, şi Dănălache se uită întrebător la Isosică.

- Geacă şi Milică, porunci secretarul cât intră, mergeţi la şcoală şi adunaţi-vă că vin şi eu acuma. Băgaţi de seamă, luaţi şi voi cuvântul şi spuneţi exact cum a fost, că noi n-avem nevoie să ascundem realitatea în faţa tovarăşului prim-secretar Ghimpeţeanu şi cine o mai fi. O să iau şi eu cuvântul şi o să vedeţi că noi, organizaţia de bază, nu închidem ochii la greşelile unora sau altora. Cât a greşit, îl dăm jos, că nu e bătut în cuie. O să vedeţi voi, ce mai, comitetul executiv ca organ local... Cine a avut sarcina bunei desfăşurări sub conducerea organizaţiei, nu el, preşedintele comitetului executiv, ce mai încoace şi încolo!?

- Aşa e, ziseră deodată cei doi, înţelegând.

- Şi atunci?! exclamă Isosică sincer. Ce, o să stăm şi să ne uităm la el? Să-şi facă autocritica şi dacă n-o să vrea să-şi facă autocritica, atunci...

Şi aici Isosică puse şi el în mişcare, prin semne, ca şi Mantaroşie, un sistem de sugestii liniştitoare că în acel caz o

să aibă altcineva grijă de preşedintele comitetului executiv, sarcina lor limitându-se la atât... Cei doi ieşiră...

De la Dănălache Isosică o luă înapoi pe acea uliţă zisă „a legionarului", şi îşi continuă drumul până ajunse în dreptul casei lui Vasile din Cotoceşti, un bordei cu ferestre mici şi întunecate aşezat chiar în spatele casei lui Năstase, unchi-său. Vasile şi Mantaroşie erau chiar în poartă, îl aşteptau.

- Unde putem să stăm de vorbă, Vasile, că vreau să-ţi spun ceva, zise Isosică.

- In casă putem, răspunse Vasile.

-Atunci de ce nu m-aşteptaţi în casă?! Nu e nici o grabă, avem destul timp, mai zise el scoţând din buzunarul mic de sub cureaua pantalonului un ceas alb şi subţire pe care îl cercetă, adăugând: numai proştii se grăbesc.

- îmi pare bine că suntem noi deştepţi, zise Vasile ironic.

Intrară amândoi şi Mantaroşie plecă înapoi spre sfat. în prag dinaintea lui Isosică se dădură la o parte două fetiţe, rău îmbrăcate amândouă, cea mică având fustiţa complet decolorată.

- Du-te tu şi te joacă, zise cea mare sever, adresându-se celeilalte, care o şi zbughi, iar ea intră odată cu oamenii, închise ușa şi trase perdelele de la geam cu mişcări ferme, urcându-se cu genunchii pe pat.

După care rămase lângă sobă, sprijinind-o cu spatele ca în umpul iernii, şi uitându-se acum cu aceeaşi severitate la Vasile. Se vedea că nu numai că ştia tot ce ştia el, dar că avea chiar grija ca nu cumva el să uite o parte din ceea ce ştiau împreună.

- N-ar fi bine să stea muierea aici, zise Isosică.

Fetiţa aceea aşa mică era deci nevasta lui Vasile şi mama celei care plecase.

- De ce, zise Vasile, ce-ai cu ea?

- N-am nimic, dar ştii cum e muierea...

- De ce, reluă Vasile, Ciulea ta o dai afară din casă când vine Plotoagă pe la tine?

— Florico, zise atunci Isosică văzând că Vasile nu vroia s-o dea pe nevasta lui afară; uite ce e, ce-o să vorbim noi acuma numai pereţii ăştia să ştie. Fiindcă lumea atâta aşteaptă, sa ne înjure. Şi cui îi place să fie înjurat?

— Dar tu eşti bun să înjuri pe alţii, zise deodată femeia şi apoi tăcu, nemişcată.

S-ar fi zis că nu ea ar fi vorbit, ci o altă femeie, matură şi necruţătoare, ascunsă în podul casei; mica femeie eliberă scurt o respiraţie şuierătoare şi privirea ei aproape că se topi în aceea a bărbatului ei: îl ruga s-o mai lase încă să vorbească; cu privirea dreaptă, bărbatul încuviinţă, posomorât, clătinând din cap: dă-i drumul, parcă îi spunea, nu te sfii, avem lupul între noi, a venit singur când a văzut că e încolţit...

— Ar fi trebuit, Isosică, zise atunci nevasta lui Vasile, să te dăm afară pe uşă câte am înghiţit noi din pricina ta şi a Ciulchii şi cum v-aţi ridicat voi contra lui Vasile să nu intre în partid. Acuma v-aţi făcut de râs cu treieratul şi v-a intrat frica în oase, dar Vasile n-o să se ridice el să vă apere pe de-al de voi decât dacă vă vede în tron cu mâinile pe piept, pe cât aţi fost de nemernici! Eu nu vreau să-ţi spun mai mult, că eşti la mine în casă, zise femeia, dar o să-ţi spună el Vasile acolo în şedinţă! Să afle toată lumea cine sunteţi voi.

— Şi atunci de ce zici că m-am opus să intre Vasile în partid? şuieră şi Isosică. Să sprijin un duşman? Dacă mă învinuieşti tu, te învinuiesc şi eu.

— Atunci nu ţi-era duşman! Când a auzit Dan că vrem să scăpăm de ei, a venit aici şi a scos cuţitul la Vasile. Ai auzit şi tu şi în loc să-1 ajutaţi să intre în partid v-aţi ridicat toţi contra lui. Toţi ştiaţi cine e Vasile şi câte am pătimit noi din partea rudelor şi în loc să-1 ajutaţi pe el, l-aţi ajutat pe Dan să scape, şi în şedinţă aţi spus că Vasile e omul chiaburilor. O să spună el acuma Vasile cine e omul cui. Crezi tu că Vasile nu ştie de ce v-aţi opus să intre el în partid?

- Tocmai d-aia ne-am opus, o întrerupse Isosică, fiindcă ştiam că el ştia de ce ne opunem. Cât timp sta în afara partidului, spusele lui, despre mine în special - fiindcă de ceilalţi treaba lor, n-aveau decât să tragă consecinţele - nu le-ar fi dat nimeni crezare, în timp ce odată intrat în partid, se schimba situaţia şi nimeni nu putea să ştie ce-o să iasă.

- Uite că a intrat şi n-a făcut ce credeai tu, zise nevasta lui Vasile cu obrajii în flăcări. Fiindcă nu de-aia a intrat el, ca să se ţină de ce vă ţineţi voi, tu cu Plotoagă, cu Mantaroşie şi cu Zdroncan, cu toate că are lista cu scrisul tău, scrisă cu ghearele tale în casa lui Aristide! Nu te gândeai tu, continuă nevasta lui Vasile cu un glas ca la o judecată care în sfârşit venise, ce-ai făcut când te-a pus ăla s-o scrii şi pe urmă a băgat-o în portofel pe-a ta şi ţi-a dat-o ţie pe-a lui. Acuma Aristide a fugit, nu-i mai pasă lui de lista de atunci, dar ţie îţi pasă!

- Da, zise Isosică supărat, şi taci că i-a băgat Vasile lui Aristide mâna în portofel să i-o ia. Adică ce să mai vorbim degeaba şi să mai spunem astfel de prostii pe care nu le-ar crede nici un copil!

- Culcă-te tu pe urechea aia, zise atunci nevasta lui Vasile Şi apoi, la un semn al bărbatului ei, tăcu.

Şi tăcerea continuă, Vasile o lăsă să se scurgă parcă anume ca să înţeleagă celălalt că nu era câtuşi de puţin sigur că acea listă nu s-ar afla în posesia lui, a lui Vasile, şi că deci avea pe deplină dreptate femeia când îl sfătuia să nu se bazeze pe faptul că pentru asta ar fi neapărat nevoie să se fi băgat mâna în portofelul lui Aristide.

- Uite, zise Isosică, eu nu mă culc niciodată nici pe-o ureche nici pe alta, dorm cu faţa în sus sau în jos, îmi păstrez bine urechile, fiindcă am nevoie de ele. Eu pornesc de la ideea că Vasile ar putea să se ridice în şedinţă şi să spună, cum ziseşi tu, Florico, care cine suntem. O să spună şi n-o să iasă nimic, zise Isosică pe deplin stăpân pe sine. Cel mult o să profite

lipoveanul. Uite, acuma o să vă spun şi eu ce am de spus şi pe urmă sunteţi liberi să faceţi ce vreţi. Prima problemă: De ce-aţi vrut voi să faceţi gospodărie colectivă aici în sat şi v-aţi unit cu beţivu ăla de Fântână? Gospodăria colectivă e bună dacă vreai s-o faci, dar dacă nu vreai, poate să fie ea cea mai formidabilă ca idee, nu iese, fiindcă omului îi place să nu-i comande nimeni. Cu câţi n-am vorbit?! Mai bine mănânc mămăligă cu cenuşă, dar nu mă duc eu să-mi comande mie Marin al lui Usturoi, zicea până şi nenorocim ăla de Vatică al lui Boţoghină. Asta e situaţia în momentul de faţă, continuă Isosică, şi dacă domnul Fântână vrea el să se grozăvească faţă de raion că face el gospodărie colectivă, voi de ce să-1 sprijiniţi pe drumu ăsta? Tu-i mama lui de nenorocit, că mi-am pus în gând să nu mai înjur pe nimeni, dar cu ăsta mi se învârteşte capul când vine vorba de el. Asta ar fi prima problemă. Să v-o spun acum şi pe-a doua. Nu pe calea asta v-aş fi recomandat eu prin urmare să rezolvaţi ce e între voi şi rudele voastre. De ce să te înjure pe tine satul că ai tu nu ştiu ce cu alde Dan sau cu alde tat-său? De ce vreai să faci tu satului un rău şi nu un bine? Fiindcă asta e problema cea mai grea, cum poţi să faci satului un bine şi bineînţeles să-ţi rezolvi şi ţie problemele în litigiu. E clar că înainte de orice nu cu Fântână o să ajungi la o înţelegere şi nici cu Bilă sau cu Plotoagă. La înţelegerea asta poţi să ajungi cu mine, cu Mantaroşie, şi cu alţii, Zdroncan fiind, după părerea mea, absolut neutru, adică el să rămână secretarul sfatului, *indiferent* cine vine preşedinte sau secretar de organizaţie. (De-aia nu mai trebuie amesticat în ceva.) Iar preşedinte al comitetului executiv, să fii tu, Vasile, Plotoagă dovedindu-se incapabil să facă faţă situaţiei, cum a fost cazul cum a decurs campania de strângerea recoltei. O să vrea el să dea acuma toată vine pe Bilă, dar nu merge chestiunea asta. Bilă e el vinovat, da Bilă a fost a cincea roată la căruţă şi o să-1 scoatem şi pe el din biroul organizaţiei, dar asta nu e suficient. înţelegi, Vasile, aici e chestia situaţiei: *nu e suficient!* Ce vreau să spun prin asta? M-am gândit bine şi când am văzut ce-a ieşit cu Bilă şi cu toată campania, mi-am dat seama că n-o să se mulţumească Ghimpeţeanu să dăm noi toată vina pe Bilă şi atunci o să se întâmple că lipoveanul o să profite de situaţie şi o să se ridice în şedinţă şi o să tragă tare de tot în preşedinte. (In mine n-o să aibă curajul, fiindcă asta n-o să-i placă nici lui Ghimpeţeanu, înseamnă că e vinovat şi Niculae al lui Moromete şi e vinovat şi Ghimpeţeanu personal, că n-a ştiut să ne îndrume.) Ei, cine ne spune nouă că procedând în felul ăsta nu iese că organizaţia o să ceară să-i schimbe pe amândoi, să-1 treacă pe Plotoagă la moară şi să ajungă Fântână în fruntea satului preşedinte al comitetului executiv? Un lucru e sigur: nici-unul n-o să vrea să ştie de tine şi problema stă în felul următor: eu, ca secretar de organizaţie, Mantaroşie, ca membru în birou, Dănălache, Geacă, Enache al Cârstichii, Milică Roşu, Stancu Tumbea de la *Mat,* Armeanca de la cooperativă şi dacă mai vreai îţi mai spun, toţi o să te susţinem să fii numit preşedinte al comitetului executiv. Fiindcă ei o să se orienteze după cum o să vorbesc eu. Da, dar noi n-o să putem face asta decât dacă „cineva" o să se ridice şi să spună *tot ce ştie* despre Plotoagă Şi să-i taie lui Fântână apa de la moară. Dacă aş fi ajuns mai repede la concluzia asta, încheie Isosică, aş fi venit şi ţi-aş fi spus mai din timp, dar aveam eu o problemă neclarificată, cine ţi-a spus ţie tot ce ştii în legătură cu moara, anumite lucruri pe care le ştiam numai noi. Zilele astea am aflat de la cine şi, după părerea mea, bine a făcut ăla care ţi-a spus, eu îl apreciez din punct de vedere ca o învăţătură de minte. Vasile, asta e situaţia, oricum ai răsuci-o, mai bine nu poate să iasă! Da, sau nu, eşti decis să părăseşti nişte aliaţi care se uită la tine ca la o gânganie?

- Nu se uită nimeni la mine ca la o gânganie, zise Vasile crunt la faţă.

— Adam Fântână cum se uită?

- Adam Fântână nu e aliatul meu.

- Forţamente, zise Isosică. Nu poţi să faci nimic singur cu al lui Ripitel. O să vă treziţi în şedinţă de partea lui, vrând-nevrând, în timp ce eu vă propun un rol independent.

- O să vezi tu ce rol o să joc eu, răspunse Vasile ameninţător.

- O să văd, nu mi-a fost niciodată şi nu mi-e nici acum frica de tine, zise Isosică, dar recunosc că e ora ta! Dacă îmi declari război acum pe faţă, ai putea să mă nimereşti, dar nici tu nu scapi teafăr. Gândeşte-te!

Şi Isosică se ridică şi ieşi. Când ajunse la şcoală toată organizaţia era adunată şi toată lumea, inclusiv primul-secretar al raionului şi cei doi necunoscuţi, îl aşteptau doar pe secretarul de organizaţie sătesc ca să înceapă.

- A trebuit să conving pe unii care nu se îndură ei să-şi lase treburile şi să vie la şedinţă, zise Isosică liniştit. Sunt oameni de bază, şi trebuie răbdare cu ei, mai adăugă şi avu în clipa aceea atâta căldură şi sinceritate în glas încât chipurile cam reci ale celor trei oaspeţi se făcură ceva mai binevoitoare: da, putea fi adevărat ce zicea el, altfel cum să-ţi explici riscul la care se expunea un secretar de organizaţie sătesc lăsându-se aşteptat în felul acesta ca un boier?

VII

Prima parte a şedinţei nu se desfăşură însă aşa cum se povestise în sat mai târziu, că nu se întâmplă nimic; pentru mulţi membri de partid evenimente cum ar fi numirea sau scoaterea unuia ca Bilă din biroul organizaţiei nu însemna încă, aşa cum nu însemna nici pentru oameni ca Moromete, mare lucru şi cu atât mai puţin prezenţa sau absenţa cuiva de la şedinţă, fie ea chiar onorată de necunoscuţi venind de la forurile superioare ale partidului. Ori, tocmai un astfel de lucru, uimitor pentru cei ca Isosică, Plotoagă, Mantaroşie şi Zdroncan şi cei care se învârteau în jurul lor, se petrecu de astă dată: Adam Fântână

lipsea. Şi orele treceau şi el nu apărea. După aceea într-adevăr că în prima parte a şedinţei nu se mai întâmplă nimic deosebit, şedinţa nu curgea încă în nici o direcţie vizibilă, nimeni din conducerea organizaţiei nu lua cuvântul, nici preşedintele comitetului executiv şi nici altcineva cât de cât ca să uşureze scoaterea la iveală a problemelor care agitaseră atâtea zile satul. Fuseseră îndemnaţi pe rând de primul-secretar raional, Ghimpeţeanu, de Niculae Moromete, de celălalt necunoscut care se află că era instructor regional, care însă nu prea fusese văzut prin Siliştea, şi se ridicaseră din sală şi vorbiseră, criticându-1 foarte blând pe Bilă şi arătându-se aşa în general că le cam lipsise la toţi vigilenţa şi le dăduse posibilitatea chiaburilor să facă agitaţie contra predării cotelor... dar ei îşi vor primi pedeapsa... şi uneltele lor ca alde Nae Cismaru... şi ca alde Nae Marinescu... şi aşa mai departe, stând toţi cu privirea fixă şi aşteptând, în timp ce vorbeau şi trăgându-şi puţinele cuvinte care se învârteau în jurul acestor idei, să se întâmple adică nu se ştie ce acolo, la masa prezidiului, să audă un cuvânt sau să vadă un semn.

Luase apoi cuvântul primul-secretar al regiunii de partid, cu acelaşi scop, să-i îndemne să intre mai adânc în analiza muncii organizaţiei. Ce, zise el batjocoritor, asta era tot ce aveau de spus, că tovarăşul Dobrescu n-a fost just că s-a luat cu ăla de piept?

~ Şi presupunând că tovarăşul Dobrescu o să ia cuvântul Şi să arate cum s-a lăsat el provocat şi a greşit, de-aia am venit noi aici, eu, primul-secretar al regiunii de partid, şi tovarăşul delegat al C.C. tovarăşul şef de secţie Bâcu şi tovarăşul Ghimpeţeanu, să auzim autocritica tovarăşului Dobrescu?! He! făcuse primul-secretar arătând brusc o veselie rece şi sarcastică Şi exclamaţia aceasta a lui puţin behăită făcuse pe un oarecine din fundul sălii să izbucnească într-un râs repede reprimat din pricina izolării lui, căci sala nu reacţionase în nici un fel,

rămânând toţi tăcuţi şi nemişcaţi ca nişte pari. Văd că cineva a râs acolo, continuase primul-secretar parcă înmărmurit de acest fenomen. Cum, tovarăşe, de-aia am venit noi aici, să auzim cum râzi dumneata? Ce zici, tovarăşe Bâcu? A? Dumneata ce zici, tovarăşe secretar de organizaţie?

- Au amorţit şi ei, tovarăşe prim-secretar, răspunse Isosică degajat, nu vedeţi cum stau câte trei în băncile astea mici, că n-avem şi noi o sală mai mare, abia anul ăsta proiectăm...

Primul-secretar parcă nu auzise acest răspuns şi continuase arătând că în nici un caz nu putea fi acesta scopul venirii lor, să audă autocritica tovarăşului Dobrescu. Se înşeală cei care îşi închipuie că au atâta vreme de pierdut. încât, el şi cu tovarăşul Bâcu aşteaptă liniştiţi şi cu răbdare să se intre serios în conţinutul ordinii de zi. Era clar chiar şi pentru cel din urmă membru de partid prezent la această şedinţă că acum trebuia să ia cuvântul secretarul organizaţiei sau preşedintele sfatului popular, sau măcar Mantaroşie, fără să mai intre în discuţie Bilă, ca unul care trebuia să-şi facă neapărat autocritica.

Acum ştiau ce era asta, autocritica, spre deosebire de primii ani, când le fusese mult mai greu... O dată unul din ei, un fel de cizmar, cârpaci, dresese bocancii cuiva şi în loc să-i dea înapoi, îi băuse. Până la urmă se înţelesese el cu păgubitul, îi plătise bocancii la loc, dar făcuse, ca membru de partid, o impresie foarte urâtă în sat şi din pricina asta avusese apoi loc şedinţa organizaţiei unde i se ceruse de către un băiat de la raion, aşa ca Niculae, să-şi facă autocritica. Nu vroia însă în ruptul capului şi s-au chinuit cu el o după-amiază întreagă până l-au hotărât să se ridice în picioare şi să spună ceva: „Tovarăşi, a gângăvit el, recunosc! îmi fac critica şi autocritica".

Cu un aer de o blândeţe, de-ai fi zis că ăsta nu putea fi în stare să facă niciodată nimănui un rău, se ridică în sfârşit Bilă şi începu să vorbească. Că el n-a vrut să se ia cu domnul Nae Marinescu, că el i s-a adresat cu frumosul...

- Măi omule, nu pune grâul pe jos că e păcat, de ce nu încarci dumneata în căruţă să-ţi duci cotele la bază şi pe urmă să te întorci frumos şi să-ţi duci şi restul de grâu acasă? Ţi-o spun cu lacrimi în ochi, spre binele dumitale şi în felul acesta ai da şi-un exemplu altora, te-am cita la gazeta de perete ca un caz înaintat şi spre mândria feciorilor dumitale, care au şi ei nevoie să fie remarcaţi în serviciul militar. în loc de răspuns, continuase Bilă cu blândeţea aceea a lui de un patetism neverosimil, care făcu să se umfle de atenţie până şi privirile celor care îşi închipuiau că îl cunosc pe dinafară pe Bilă, domnul Nae Marinescu a început să mă înjure pe mine şi să înjure şi Uniunea Sovietică. Domnule, îi zic, fii serios, nu se leagă nimeni de dumneata, îţi dau un sfat, dacă vreai şi primeşti, dacă nu, să fii sănătos... S-a repezit la mine cu feciorii lui, ţipând ca nişte turbaţi, aveam goga în mână. Nu te apropia, zic, că îţi dau la cap, sunt în legitimă apărare! Poate să declare şi plutonierul Moise care a anchetat pe urmă cazul.

Şi Bilă se aşezase apoi jos cu un aer mâhnit. Urmaseră după aceea câteva minute de tăcere grea. Se adună totdeauna în şedinţe astfel de nori invizibili deasupra capului cuiva şi fără să se spună vreun cuvânt toţi aşteptară ca el să se ridice şi să vorbească. Adunarea stătea cu ochii înţepeniţi pe Isosică. Şi atunci i se auzi într-adevăr vocea rostind cu degajarea lui obişnuită:

— Poate are ceva de spus tovarăşul preşedinte!

Preşedintele se ridicase în picioare ca fulgerat.

- Sigur că am, răspunse el.

Şi începuse să vorbească, dar vizibil luat prin surprindere ?i foarte nehotărât, neştiind până unde să meargă cu relatarea faptelor, s-o ia de la început de tot ca să poată să explice cum au decurs lucrurile, sau să se refere la cazul anume, care dăduse naştere la turburările cunoscute. îşi descarcă furia asupra celor care profitaseră de turburări şi fugiseră cu căruţele de grâu acasă

fără să predea cota. O încurcă înghesuit sub aceste extreme, cu ţâşniri de furie disproporţionate şi fără adresă precisă, uimind foarte tare adunarea care nu se aştepta, cum povestiră unii mai târziu, să-1 vadă tocmai pe el, un om pe care îl ştiau destul de băţos şi pe picioarele lui, să se încurce aşa de rău în faţa celor doi străini, parcă ar fi fost prins că el i-ar fi îndemnat pe ăia cu căruţele să fugă. „Lasă-i dracului pe ăia cu căruţele, îmi venea parcă să strig la el (povestea mai pe urmă unul), ce te tot legi de ei, spune cine e vinovat şi n-o mai ocoli atâta."

Astfel de surprize cu privire la zăpăceala de neînţeles a unora care multă vreme sunt crezuţi oameni tari erau însă la începutul lor şi de aceea Bilă făcu o impresie mai bună decât preşedintele, care, la urma-urmei, se purtase bine în aceste împrejurări cu campania şi nu înţelegeau frica lui de acum sau dracu să-1 ia ce-1 apucase. Să fi spus: da, tovarăşe, suntem vinovaţi, nu trebuia să-1 lăsăm pe tovarăşul Dobrescu să aibă ei de-a face cu oamenii, propun să fie scos tovarăşul Dobrescu din biroul organizaţiei şi să-şi vadă de treaba lui ca orice om. Iar în ceea ce ne priveşte pe noi, ne luăm angajamentul ca pe viitor să fim mai vigilenţi şi să facem mai puţine greşeli ca până acum... Dar el, în loc să vorbească aşa, îi da înainte că ăia cu căruţele au făcut şi au dres...

In pauză, cât ieşi pe coridor, Plotoagă dădu peste Arghirescu, care deşi era membru de partid lipsise şi el ca şi Fântână, dar absenţa lui nu fusese băgată de seamă.

— Tovarăşe preşedinte, zise el tare, ceva urgent în legătură cu impozitele, am stat la telefon şi d-aia n-am putut să vin la şedinţă.

Zdroncan le făcu semn să iasă afară şi se ciuciuliră apoi câteşitrei în întunericul ploios sub streaşină şcolii şi Arghirescu începu să spună foarte alarmat tot ceea ce putuse să afle fiul său urmărindu-1 pe Isosică. Băiatul, zise el, s-a pitit în spatele casei lui Dănălache şi l-a auzit cum le spunea lui Geacă şi Milică

Roşu să se ridice în şedinţă contra preşedintelui, că se înţelegea de la sine că şi Dănălache avea să facă la fel, plus Enache al Cârstichii şi Mantaroşie. Pe urmă nu se ştie ce-o mai fi vorbit acasă la Vasile din Cotoceşti, că s-a dus acolo şi a stat al dracului aproape un ceas, cu toate că aici toată lumea îl aştepta, mai adăugă referentul încasator de astă dată cu admiraţie.

- Ce-a vorbit cu Vasile? întrebă preşedintele răguşit de furie şi de bănuieli nedesluşite.

-Asta n-a mai putut să afle, zise Arghirescu, fiindcă a crezut că o să se dea câinele lui Vasile la Isosică şi în timpul ăsta să poată trece el în spatele casei, dar al dracu' câinele a dat din coadă, Isosică are daru ăsta că şi câinii se pun cu labele în sus când îl văd şi l-a mirosit în schimb pe băiat şi a sărit să-1 mănânce cu dinţii. Vasile a venit la şedinţă? încheie Arghirescu.

- De ce? zise Zdroncan.

- Fiindcă băiatul spune că el nu l-a văzut plecând de-acasă.

-Avenit niţel mai târziu, zise Plotoagă. Cu Ion al lui Ripitel.

- Cu Ion al lui Ripitel? se miră Arghirescu.

- De ce?

- Asta cine mai e!?

- Au intrat amândoi în partid pe linie de U.T.M., astă-iarnă, zise Plotoagă. Ai uitat?

- Alia! exclamă Arghirescu.

- Aţi dat de dracu, 'vă oasele în... zise Zdroncan rânjind ‹u dinţii lui deja rânjiţi, hai înăuntru să nu se bage de seamă... Trebuie să iai cuvântul, Arghirescule, altfel eşti mort! O să iau Şt eu să vă apăr, dar n-ajunge, trebuie vorbit repede şi cu ăilalţi, cu alde Stancu Tumbea de la *Mat,* cu Armeanca de la cooperativă şi atras Mantaroşie, care n-a luat nici el cuvântul. Si în si tuaţia de faţă ar fi fost cazul să fi vorbit şi cu Fântână, să ne n* împăcat cu el, dar văd că n-a venit, unde mama dracului o fi pierit şi ăsta taman acum!...

Se întoarseră pe rând înăuntru şi se amestecară în înghesuiala de pe coridor. Cu toate că cele trei ferestre mari ale sălii rămăseseră tot timpul deschise, fumul ieşea greu, peste tot mirosea ascuţit a hârtie arsă din care îşi făceau ţigările, a ploaie şi a năduşeală răcorită. Se vorbea puţin şi aproape nici un cuvânt despre cele ce se petrecuseră sau credeau că aveau să se petreacă în şedinţă şi deşi se auzea un astfel de murmur, tăcerea cea mai nefirească domnea peste adunarea aceasta de aproape o sută de oameni voinici, cu grumazuri puternice, pe care erau în stare să ducă fără şovăire saci de câte şaptezeci şi cinci de kilograme, dar care grumazuri rămâneau mult mai încordate şi mai îmbrobonate de sudoare când proprietarii lor erau puşi în situaţia să-şi spună o părere aici în şedinţă.... „Ce faci, Ilie?" „Ce să fac, fusei şi eu pe la moară să macin..." „Şi măcinaşi?" „De unde, îl lăsai cu alde Gheorghe, cumnatu-meu, nu ştiu ce-o fi făcut..." „Ce faci, bă, Buricule?" „Ce să fac, mă!" „Vorbeşti şi tu aici?" „O să vedem dacă o fi situaţia de aşa natură, o să ridic mâna! Ce, mă doare mâna?" Ăsta, Buricu, pare şi viteaz după toate! „Bă, al lui Pacică! Ce faci, mă, f... iapă! Zici şi tu ceva acilea?" Asta după glas părea cel mai viteaz dintre toţi. „Dar tu de ce mă întrebi?"

în loc de răspuns, acela întindea înainte, între degete, şi cu gura după mână, un ţigăroi cât un cocean şi îl aprindea îndelung de la al celuilalt, pentru ca după aceea să intre în vorbă cu unul de-alături ca şi când nu el ar fi pus întrebarea. Armeanca de la cooperativă, Stancu Tumbea de la *Mat,* Mantaroşie şi alţii de la care încercară Zdroncan şi Plotoagă să smulgă o promisiune se comportară în acelaşi fel, păstrându-şi adică dreptul să vadă care va fi situaţia. Ori situaţia nu trebuie aşteptat s-o vezi care va fi, ci trebuie s-o faci, dacă vrei să fii stăpân pe ea, şi când cineva îţi răspunde în felul acesta înseamnă că se fereşte să se angajeze, sau chiar şi mai rău, că s-a angajat fără să ştii tu faţă de alţii.

Preşedintele arăta crunt şi ameninţător şi avea acea înfăţişare a celor care vor să sugereze că lupta abia începea şi că nu s-a spus încă nimic decisiv. îşi făcu loc prin înghesuiala de trupuri şi intră în fund în cancelarie, o manevră nedibace, care se dovedi repede jalnică, fu dat afară de acolo de o voce care îl făcu să iasă imediat şi să închidă uşa la loc. Ori, Isosică era înăuntru, şi iată deci ce însemna să fii secretar de organizaţie... Mantaroşie stătea deoparte cu Bilă şi fumau amândoi în tăcere, Bilă arătând nespus de blând şi de liniştit, aşa cum e orice om complet nevinovat, dar peste care a căzut o belea şi n-are ce să facă, se gândeşte şi el ce dovezi ar mai putea aduce ca să fie toată lumea convinsă... Nimeni nu se uita la Vasile al Moaşei din Cotoceşti şi la al lui Ripitel cu care stătea într-un colţ şi, tot aşa, fumau şi nu ziceau nimic. Plotoagă se apropie de ei şi îl întrebă pe Vasile, dar uitându-se la al lui Ripitel:

- Ce faci, Vasile?

- Ce să fac, tovarăşe preşedinte, răspunse Vasile cu claritate şi nu mai adăugă nimic.

- Iai cuvântul?

- în mod sigur, zise Vasile cu acelaşi glas.

- în mod sigur?! se miră preşedintele.

- Da, foarte sigur.

- îmi pare bine, zise preşedintele. De când ai intrat în partid nu te-am auzit niciodată vorbind.

- O să mă auzi acuma.

- O să fiu curios... Vai de capul lui Bilă, că o să vă repeziţi acuma toţi în el!

- De ce? se miră Vasile. Până acuma văd că nu s-a repezit nimeni. Nu văd de ce s-ar repezi de aici înainte. Eu personal nu văd...

- Măcar Bilă a făcut treabă, continuă preşedintele. Aşa păţesc toţi care fac treabă, iar alţii stau şi nu se bagă şi pe urmă la şedinţe te întreabă ei de la prezidiu dacă n-ai ceva de spus. Mama lui de om care ai crezut că e om!

- Ce să-i faci, zise Vasile, şi eu aşa am crezut că dacă o să fiu recomandat de U.T.M. să intru în partid, o să fiu primit cu braţele deschise. Când colo, s-au ridicat braţe contra!

- Şi la mine la fel, zise celălalt utemist, Ion al lui Ripitel.

- Eu n-am ştiut nimic, zise Plotoagă. Isosică m-a indus în eroare.

Cei doi tăcură cu înfăţişări impenetrabile. Nu aveau aerul că au auzit această explicaţie a celuilalt. în acest timp în locuri diferite, Zdroncan şi Arghirescu stăteau de vorbă cu alţii, şi într-o vreme trecură pe rând pe lângă Mantaroşie şi Bilă, care nu se mişcaseră din locul unde nimeriseră la luarea pauzei. Aprinseră ţigări unul de la altul, se atinseră pe umeri prieteneşte, Zdroncan rânjind cu dinţii lui zâmbaţi ca şi când totul îi mergea mai bine ca oricând şi n-avea nici o grijă pe cap. Cei mai mulţi nu făceau însă nimic, arătau doar priviri lucitoare căutându-se unul pe altul din ochi, neputând ascunde că faptul acesta că erau legaţi unul de altul prin apartenenţa la acelaşi partid îi bucura ca atare, că se puteau adică aduna împreună cel puţin o dată la patru săptămâni şi că toate treburile comunei se discutau şi se hotărau în orice caz cu ştirea lor. (Unii rămăseseră numai la atât, deşi erau ani de când veneau la şedinţe; pentru ei oricine era în conducerea organizaţiei era bun, fiindcă nu venea el acolo fără să ştie partidul şi când nu mai era bun şi trebuia schimbat, tot partidul se îngrijea de asta, ca unul care ştia el mai bine cum stau lucrurile!...)

- Şi în sfârşit uşa cancelariei se deschise şi Isosică ieşi singur şi anunţă reluarea şedinţei, toată lumea să se adune iar în bănci. Se apropie de Mantaroşie şi întrebă repede:

- Ce e cu Fântână?

- Nimic, zise Mantaroşie.

- N-a venit?

- Nu.

- Perfect! zise Isosică. Hai!

Şi intrară printre cei dintâi în clasă şi se apropiară de prezidiu, dar fără să se aşeze. Un minut mai târziu apărură şi cei trei, primul-secretar al regionalei, delegatul C.C. şi Ghimpeţeanu. Până să se aşeze aceştia la locurile lor, Isosică se duse să închidă uşa, dar o închise şi pe cea dinafară dinspre curte.

- Bă, zise el, adresându-se unui om care şedea în pragul uşii de la intrare şi se uita pierdut cum plouă, al lui Leoaşcă, ţi-am mai spus să nu stai pe coridor când avem şedinţe de partid. Vreai să te dăm afară şi să punem un membru de partid în locul tău?

Speriat, omul închise uşa, dar Isosică ieşi după el pe pragul scării de ciment şi continuă:

- Unde e cheia?

- E la mine.

- încuie uşa şi nu mai dai drumul la nimeni să intre, oricine ar fi! Spui că şedinţa a început de la orele cinci şi s-a terminat, acuma tovarăşul de la Comitetul Central trage concluziile. El a dat ordin să nu mai intre nimeni în sală şi să fie linişte! Scurt şi fără discuţie!

VIII

Şedinţa apoi reîncepu şi dimpotrivă, luând cuvântul Isosică, spre deosebire de Plotoagă, încremeni organizaţia de uimire prin hotărârea şi siguranţa cu care vorbi şi ceru sancţiuni, deşi până atunci el lăsase multora impresia unui om în orice caz foarte prudent şi care se cam ferea să fie drastic... I se dădu cuvântul îndată după începerea şedinţei şi vorbi puţin, intrând însă imediat în miezul problemelor. Că el nu era de părerea celor care au luat cuvântul aici şi l-au atins pe tovarăşul Dobrescu aşa, cu un fel de floricele care s-ar chema critică. Adică cum, după cele ce-a făcut tovarăşul Dobrescu, după greşelile săvârşite, asta era tot ce merita el din partea organizaţiei? Nu, zise el, astea erau fapte de statut menite să compromită

acţiunile partidului în sânul ţărănimii şi ei nu puteau trece pe lângă ele ca câinele prin apă! Să ridici ciomagul și să lovești un cetăţean în cap şi încă în numele „comitetului executiv", cum strigase tovarăşul Dobrescu acolo pe arie, era o faptă incompatibilă cu calitatea de membru de partid. De altfel tovarăşul Dobrescu a mai ridicat el o dată goga la cineva, în timpul când partidul lupta împotriva secetei după război, când venise aici în sat, trimis de plasă, tovarăşul Niculae Moromete. El a urlat atunci să sară chiaburimea, în mijlocul cui se afla, şi l-au lovit să-1 omoare pe tovarăşul Niculae; poate să spună aici care i-au văzut, Dănălache, Geacă şi alţi tovarăşi care mai ştiu. Asta n-ar fi fost nimic dacă tovarăşul Dobrescu ar fi declarat la intrarea lui în partid fapta săvârşită, partidul poate că l-ar fi iertat sperând în căirea lui. Dar el a minţit şi ne-a înşelat pe toţi. Iată de ce, după o matură gândire, propun să fie sancţionat tovarăşul Dobrescu, fără a se mai trece, conform statutului, prin toate treptele prevăzute, vot de blam şi vot de blam cu avertisment. Direct excluderea, tovarăşi, şi prin aceasta organizaţia se va curăţa şi se va întări şi mai mult.

Cei mai mulţi crezură, aşa cum povestiră mai târziu, că tot ce spusese şi avea să mai spună Isosică în cuvântul lui se hotărâse în pauză acolo în cancelarie şi că i se dăduse sarcina asta. De aceea ei strigară imediat că aşa era, trebuie dat jos Bilă, şi să fie scos pe loc din partid.

— Am fost şi eu de faţă când Bilă era să-1 omoare pe tovarăşul Niculae, zise Geacă ridicându-se în picioare.

- Bine, zise primul-secretar al regiunii, o să iai dumneata cuvântul şi o să spui ce ştii.

Şi ceru linişte. Isosică îşi continuă apoi cuvântul spunând că cu regret trebuie să arate aici că nici tovarăşul preşedinte al comitetului executiv nu şi-a făcut datoria cum se cuvine, deşi a fost permanent îndrumat de tovarăşul Niculae Moromete din partea raionului de partid şi de tovarăşii de la sfatul popular raional. Tovarăşul preşedinte a mers tot timpul în coada maselor, lăsându-se influenţat de acele elemente *neinteresate m* predarea cotelor şi datoriilor către baza de recepţie. Una erau sfaturile şi îndrumările care i se dădeau şi alta era atitudinea tovarăşului preşedinte când lua contact cu acei cetăţeni recalcitranţi aflaţi sub influenţa chiaburilor. Tovarăşul preşedinte nu ştie ce e autocritica. In cuvântul lui nici n-a fost pomeneală. Toate acestea trebuie să aibă o cauză, altfel nu se explică atitudinea împăciuitoare a tovarăşului preşedinte faţă de greşelile săvârşite. Trebuie să se intre mai adânc în aspectele astea ale muncii comitetului executiv, ei a arătat o parte din ele, dar mai sunt şi altele mai grave, deocamdată el se opreşte aici cu o privire autocritică din pricină că nici biroul organizaţiei n-a îndeplinit până la cap îndrumările tovarăşului Niculae, şi ale tovarăşului Ghimpeţeanu personal, ori de câte ori a fost cazul.

- Ce n-ai îndeplinit, tovarăşe secretar? zise Niculae tăios.

- Păi din prima zi, răspunse Isosică liniştit, când aţi venit dumneavoastră, ne-aţi atras atenţia asupra grâului cu neghină si a plivitului care ar trebui făcut şi nu s-a făcut. Tovarăşul preşedinte s-a arătat foarte dispreţuitor auzind ce-aţi spus şi datoria mea era să-i arăt că era o greşeală gravă că n-au fost convinşi oamenii să iasă şi să smulgă neghina.

Niculae se încruntă, dar nu mai zise nimic. Arăta rece şi potrivnic la tot ceea ce spunea vorbitorul, dar primul-secretar regional şi trimisul C C . arătau mulţumiţi, era vizibil că desfăşurarea şedinţei începea să le placă. O mână se ridică aproape m aceeaşi clipă când secretarul organizaţiei încheie şi o voce se ·uzi imediat după a lui:

- Cer cuvântul.

Era Vasile al Moaşei din Cotoceşti.

- Şi eu, se auzi o voce lângă el şi posesorul ei se ridică chiar m picioare.

Era celălalt fost utemist, Ion al lui Ripitel. După el se auziră Şt alte glasuri şi alte mâini ţâşniră în semiîntunericul de prin rundul sălii şi cerură să li se dea cuvântul. Se mai înscrie cineva?

se puse întrebarea de la prezidiu. Se mai înscriseră doi: Bilă din nou şi Mantaroşie cel din urmă. Avea să plătească scump mai târziu Mantaroşie această prudenţă, vorbind ultimul, când îi era foarte lesne să vadă în ce direcţie se îndreptau evenimentele; fu scos fără menajamente de la moară şi numit în loc de referent de sfat, cum i se promisese, şef de tarla şi, ca să nu fie scos şi de acolo, trebui să tacă şi să se arate mulţumit. Fântână continua să lipsească de la această şedinţă.

- Ai cuvântul, tovarăşe, i se spuse lui Vasile după ce înscrierile se terminară.

Şi, ca şi mai înainte când vorbise Isosică, se lăsă o linişte atât de mare că nu se mai auzea în sala de clasă decât murmurul de afară al ploii; în lumina petromaxului, trupul subţire al lui Vasile părea înalt din pricina umbrelor încăperii şi i se vedeau palmele mari ieşindu-i din mânecile albe ale cămăşii; nu ştia ce să facă cu ele şi, foarte liniştit, le puse pe colţul băncii ca pe nişte unelte şi se rărimă pe ele.

Vasile începu apoi imediat să vorbească şi până îşi găsi suflul, tuşind de câteva ori, zise că el era de acord cu ce-a spus aici tovarăşul Isosică în ceea ce îl privea pe Bilă, că adică Bilă nu merita să mai rămână în partid după cele întâmplate şi mai ales dacă e adevărat că n-a declarat la adeziunea lui că a fost un element decăzut în perioada secetei... El e pentru propunerea de excludere fără să se mai treacă prin treptele statutare, ca unul ce fiind demascat pentru trecutul lui, să i se dea lui domnu Bilă direct sancţiunea maximă.

— Mă chiamă Dobrescu, stimate tovarăşe Vasile, zise Bilă ridicându-se cu blândeţe de la colţul prezidiului şi vorbind cu o uimitoare linişte şi înţelepciune în glasul parcă plin de milă faţă de toţi, atât de mare părea să-i fie înţelegerea. Nu înseamnă, continuă el, că dacă chiaburii şi-au pus de gând, prin intermediul altora, să mă umple pe mine de noroi, eu o să mă las să fiu umplut cu noroi. Ştiu eu anumite lucruri, sunt informat, tovarăşe Vasile, nu te pripi dumneata să mi te adresezi cu porecla, că nu s-a ajuns până acolo.

- Când o să ai iar cuvântul o să răspunzi şi să spui ce ştii, zise Vasile la fel de liniştit, deocamdată eu mă iau după fapte şi faptele sunt astea, tovarăşe Dobrescu.

- Mulţumesc, zise Bilă trist şi se reaşeză.

- Am spus, continuă Vasile stând mereu proptit în palmele lui late, că în chestiunea la care s-a dedat tovarăşul Isosică privitor la tovarăşul Dobrescu, sunt de acord şi n-am ce adăuga, dar în chestiunea a doua cu tovarăşul preşedinte al comitetului executiv, sunt în total dezacord. El a vorbit aici de floricele şi de câinele prin apă, dar tot aşa a făcut şi el cu tovarăşul Plotoagă.

De ce? continuase Vasile explicând pricinele pentru care Isosică se arătase atât de blând cu preşedintele. Fiindcă în realitate Plotoagă nu mai merita să rămână în fruntea satului atâta timp cât câţiva tovarăşi ştiu absolut de bine cine e tovarăşul Plotoagă şi el, Vasile, o să spună aici în faţa organizaţiei cu *de-amănuntul* faptele lui din trecut şi cum s-a ascuns şi el în organizaţie ca un om direct al celui mai mare exploatator din câţi s-au văzut, Năstase Rădulescu şi fiii lui, cei mai chiaburi din câţi există, ciomăgarii şi hoţii din comuna Siliştea-Gumeşti.

- Astă-iarnă, în ziua când era vorba să începem acţiunea pentru formarea unui comitet de iniţiativă pentru atragerea în *geace,* a venit la mine în casă domnul Dan, vărul meu. O să-i spun eu acum pe ei cine sunt, că nimeni nu ştie şi crede că mai vorbeşte lumea, muierile, şi n-o fi chiar aşa, că l-o omorât pe tata cu bătaia şi pe mama au lăsat-o să zacă fără nici un ajutor, deşi era sora lui. Să zicem că nu e adevărat, dar ce-o să vă spun eu acuma e trăit de mine, nu e nevoie să întrebăm babele să aflăm ce-a fost. Domnul Dan a vrut să mă omoare cu cuţitul, el şi cu frati-său Ştefan, că de ce să dau eu pământul la colhoz care nu e al meu, am martor pe tovarăşa secretară a raionului U.T.M., era la mine acasă. Pământul ăsta de care zicea

domnul Dan era al meu, de la mama, şi pentru locul de casă le-am muncit ani de zile ca să nu mă considere nici până în ziua de azi plătit. Dar eu sunt om mare, mai ştiu eu să şi rabd, am făcut armata şi am învăţat să trag cu mitraliera şi cu tunul de 110, nu mi-e frică mie de unul sau de altul, dar un copil ce ştie? Când era fata mea de trei ani, se ducea vara la uşa lor şi nu le făcea nimic, sta şi ea pe prag şi se uita la ei cum mănâncă, fiindcă un copil când e mic e ca o pisică, n-are ce mânca acasă sau nu se satură, se duce şi el unde vede cu ochii. Şi într-o zi se întoarce prin grădină cu lacrimile şiroaie şi o întreb eu: ce e, tată, de ce plângi, că nu vrea să spună, şi când mă uit eu mai bine îi văd urechea plină de sânge, aşa cum ţi-ai vârî unghia unde e cercelul fetelor şi m-am dus cu ea de mână la ei. „Ce v-a făcut vouă, zic, copilul ăsta de v-aţi bătut joc de el?" „Să nu-l trimeţi, zice domnul Dan, să întindă mâna pe la porţile oamenilor, că nu sunteţi neam de milogi, s-o învăţaţi să cerşească". „N-am trimis-o noi", zic. „Nu, c-om fi trimis-o noi, zice, că nu putea ea să vie singurică dacă n-o învăţa cineva." Şi să zică că avea atunci ceva cu noi, că aş fi fost înscris în U.T.M., dar nu eram, fiindcă abia în armată m-am înscris! Ştia că n-am cu ce ara, că n-aveam vitele mele cum n-am nici acuma, şi că sunt la cheremul lor. Lumea a sărăcit după război şi nu-ţi dă nimeni să ari şi să semeni, că abia poate pentru el. Şi atunci m-am hotărât eu că *geace-ul* ar fi salvarea noastră şi a altora care tot aşa ca noi găsesc că cooperativizarea agriculturii, bun înţeles prin liberul consimţământ, ne scapă de exploatarea chiaburească şi ne dă nouă posibilitatea să trăim liberi. Şi aici a venit tovarăşul preşedinte Plotoagă şi a sabotat în mod conştient, ştiind că noi vrem, atâţia câţi eram, treizeci sau patruzeci. De ce a sabotat el? Am să spun mai pe urmă. Să ne întoarcem la dimineaţa când noi am vrut s-o luăm de la cap cu comitetul de iniţiativă şi m-am pomenit în casă cu domnul Dan şi Ştefan. „Bună dimineaţa, vere, zice, am auzit că iar vreai

să dai pământul la colhoz." Intraseră în casă cu zăpada pe ei parcă intraseră în grajd şi nevastă-mea s-a făcut roşie: cum să intre ei aşa în casă ca la nişte ţigani? Şi le-a spus că a mai văzut şi ea oameni, dar aşa fără nici un simţ în ei, n-a mai văzut. „S-a boierit cocoana, a zis atunci Dan, e lene să dea cu mătura." Şi atunci i-a spus şi nevastă-mea: „D-aia au fugit de la tine din casă trei fete, că le-a fost scârbă să dea cu mătura în urma ta. Iar altele nici nu se uită la tine." Asta n-a răbdat-o el, că era adevărat şi toată lumea ştia că o ceruse cu un an înainte pe Didina lui Palici şi Didina pe urmă a plecat din sat, a intrat într-o fabrică şi se auzea că dădea la facultate fără frecvenţă. Nu vrusese să intre în neamul lor. „Da, zice el, am auzit şi eu că domnişoara Palici a intrat la facultatea de prostologie. Regret foarte mult că nu m-a luat, intram amândoi la facultate, luam diplome de prostologi. Oho! zice, ce-am să încalic eu o dată pe bălana şi ce pinteni o să-i dau când o să-i văd pe comunişti dărâmaţi. Vin ei americanii încoa', şi dacă n-o să-i adun eu pe toţi prostologii lângă Cotigeoaia şi o să pun mitraliera în ei, °r să muşte ţărâna cu sânge." „Vezi să n-o muşti tu până atunci", zice nevastă-mea, şi atunci o dată a sărit de pe pat, a înjurat-o pe nevastă-mea şi a plesnit-o cu dosul palmei peste ochi. M-am uitat şi eu la ea şi când am văzut-o galbenă la faţă i-am spus lui Dan: „Mă, zic, de ce dai tu în nevastă-mea? Ce ţi-a făcut ea ţie de dai în ea?" Şi am sărit la el, dar aveam mâinile goale şi el avea cuţitul în buzunar, l-a scos şi sta cu el în mână ·ă mă taie. A sărit Ştefan tot la mine şi mă ţinea de mâini. Asta ͤ domnul Dan, la fel ca şi tat-său, şi când am venit la sfat şi i-am spus tovarăşului Plotoagă, a dat din umeri, că n-are ce ·ă-mi facă. Şi mă întorc acum şi spun de ce a dat el din umeri Şi toată activitatea lui cum apare în legătură cu *geace* şi acum cu strângerea recoltei.

Şi vorbitorul se întoarse iar cu ani în urmă şi povesti întâlnirea de după război care avusese loc acasă la Aristide şi

cum discutaseră ei acolo ce oameni de încredere să „vâpsească" pentru a nu scăpa satul din mâinile lor de exploatatori în anii care aveau să urmeze. Vorbitorul fusese de faţă când Năstase a spus să fie chemat Plotoagă la el să-i dea ordin să se facă comunist, să se înscrie în partid şi sa ajungă primar.

- Eu vreau să-i pun tovarăşului Plotoagă întrebarea, continuase Vasile, dacă tovarăşul Plotoagă a declarat când a intrat în partid, că a fost omul de încredere al chiaburilor, dacă din momentul ce se înscrie în partid a rupt-o cu ei. Dacă el a declarat asta, atunci tot ce învinuiri i-am adus pe direcţia asta, nu mai sunt valabile şi am încetat să i le mai aduc. Dar el nu poate să zică pentru că n-a declarat nimic, tovarăşi, ca şi Bilă, a minţit partidul, sperând că nimeni nu ştie cine e şi ce joc face el, îndeplinind funcţia de preşedinte al comitetului executiv.

Şi cu aceasta, Vasile se aşeză. Tot ceea ce spusese el produse asupra organizaţiei şi asupra prezidiului un efect covârşitor, nu atât prin faptul că dezvăluirile sale zdrobeau pe cineva, cât mai ales prin afirmarea forţei lui, cât de bine vorbise şi cât de stăpân se arătase că era pe sine şi pe evenimentele prin care viaţa lui trecuse, neştiut de nimeni până atunci.

Urmară ceilalţi la cuvânt şi începu după aceea o bătălie pierdută, care dură însă ceasuri întregi, până pe la miezul nopţii. Zadarnic au încercat unii din ei să-1 apere pe Plotoagă, se povestea mai târziu, Vasile îi aştepta de la locul lui pe fiecare să ia cuvântul şi după ce terminau, se ridica în picioare şi cerea prezidiului să-i pună ăluia o întrebare. Ei, şi cu sistemul ăsta îi zăpăcea pe toţi, fiindcă nu se ştie de unde dracu le aflase el pe toate şi le ţinea minte. Pe Arghirescu spre exemplu l-a întrebat când a primit el noul plan de încasări şi ce măsuri s-au prevăzut în sarcina sfatului popular în vederea îndeplinirii lui şi dacă s-au executat măsurile respective. Nu se executaseră. De ce? Când s-a primit planul? Ea întâi ianuarie. Şi acum în câte suntem? în 25 august. Aproape opt luni. S-au luat declaraţii de la fiecare, că se obligă să plătească impozitele care le revin? Nu s-au luat. Cât avea de dat domnul Năstase? O sută optzeci de mii. A dat vreun leu? N-a dat. (Şi aici toată adunarea fluierase şi se făcuse zarvă mare, din momentul acela fusese gata cu Plotoagă, nimeni nu mai credea că o să mai vie a doua zi la sfat.) Iar Vasile strigase că nici ceilalţi chiaburi ai comunei şi nici Arghirescu n-o să-i încaseze, câtă vreme tovarăşul Plotoagă era acolo ca preşedinte al comitetului executiv şi îl ferea pe domnul Năstase şi pe fi-său Dan şi pe toţi bogătaşii satului cu spatele lui lat... Arghirescu, ca să scape, o lăsase moartă cu apărarea preşedintelui, dădea vina pe el că ţine hârtiile încuiate în birou...

Şi astfel luă sfârşit această şedinţă care îl aducea pe acest Vasile la ordinea zilei şi nimeni, în afară de Isosică, nu-şi dădu seama atunci că odată cu ieşirea acestuia din umbră începea pentru sat o nouă perioadă de zvârcolire care avea să dureze mai bine de zece ani, la sfârşitul cărora pământul tuturor, cu vitele mari şi uneltele agricole, aveau să fie cooperativizate. El însă, Vasile, avea să continue, cu unele întreruperi, să rămână în fruntea satului şi după această perioadă...

Pe la orele trei dimineaţa Isosică se întorcea acasă cu Ciulea. Luase şi ea parte la această şedinţă. în general lipsea, îi ajungea că se ducea el. Multă vreme merseră unul lângă altul fără să-şi spună nimic.

- Ai văzut, zise ea întru târziu, că ăsta a fost firul pe care l-am prins eu? Cum a mers acasă cu Vasile?

- N-a mers prea uşor, zise Isosică, din pricina Florichii, muierea aia a lui mică. E deşteaptă, dar nu ştie să uite, n-o să facă bine Vasile dacă o să se ia prea mult după ea.

- D-aia el nici nu-i spune tot, zise Ciulea.

- De ce crezi?

- O ştiu eu pe Florica lui Ciupăgeanu, dacă Vasile i-ar fi pus până unde a ajuns el pe linie de U.T.M., nici n-ai mai fi

putut tu să le calci pragul şi să stai de vorbă cu el. Te-ar fi dat afară. El nu cred că s-a mirat că l-ai propus tu preşedinte, dar Florichii cred că i-a bătut inima ca un ciocan când te-a auzit... Fiindcă nu ştia ce ştia Vasile! Fiindcă dacă ar fi ştiut l-ar fi sfătuit să tragă şi în tine tare şi să te dărâme. Şi cine ştie ce-ar fi ieşit, că muierile nu ştiu ce este puterea, pe care n-o poţi avea singur şi trebuie s-o împărţi cu alţii dacă vrei să nu cazi repede...

- Crezi că nu i-a spus el ce mi-ai spus tu mie, că a ajuns până la preşedintele regiunii în audienţă? Crezi că nu i-a spus el aşa o ispravă formidabilă că preşedintele sfatului popular regional e rudă cu fata aia care l-a sprijinit pe Vasile să intre în partid, de la raionul U.T.M.?! Mira-m-aş!... Dar ia spune, cum ai prins tu firul, că am uitat să te întreb: care a fost primul fapt care te-a ghidat?

- A, făcu Ciulea! Nu ţi-am spus? într-o zi am aflat că Vasile nu e acasă, adică nu e în sat, fusese văzut la gară aşteptând cursa de Turnu. Unde se putea duce? La raion sau la regiune, şi cum ştiam că e prieten cu secretara U.T.M., poate mai precis la U.T.M.... Şi atunci mi-a venit în minte să aflu ce e cu fata asta, cine e, de unde vine, ce rude are, cine sunt rudele, şi atunci am aflat că preşedintele sfatului popular al regiunii e unchiul ***dl...*** Am plecat la Turnu şi acolo am aflat de la Bâznae că Vasile fusese văzut prin Turnu cu fata asta. Era clar pentru mine... utemista, nereuşind prin al lu' Moromete să-şi impună omul ei, în întâlnirea de pe câmp în prima zi a secerişului, s-a dus cu Vasile în audienţă la unchi-său...

- Şi fetei ăsteia de la U.T.M. ce mama dracului i-a căşunat pe Vasile?

- Nu ştiu! E omul ei! I-o fi plăcând de el!

- Bine, şi Zdroncan de ce ne-a trădat? De ce i-a spus el lui Vasile despre „Operaţiunea Cotigeoaia"? Ce interes avea?

- Păi Zdroncan ştia înaintea mea de legătura asta a lui Vasile cu fata şi prin fată cu preşedintele regional, şi s-a gândit

şi el că, de... Dar audienţa a avut loc după ce i-a spus el lui Vasile ce vreţi voi să-i faceţi lui Fântână. Numai simpla legătură l-a făcut pe Zdroncan să-i divulge lui Vasile secretul...

- Norocul lui Vasile, gemu Isosică intrând în curte, a fost Bilă şi prostia lui Nae Marinescu! Că altfel, cu toată legătura lui, mai avea el de aşteptat...

Şi cei doi soţi continuară să discute în acelaşi fel până se culcară, atât de obosiţi totuşi amândoi că uitară adevăratele cauze care îl aduseseră pe Vasile la suprafaţă, de care se temuseră şi ei, intensificarea luptei de desfiinţare a celor bogaţi din sat, părându-li-se acum că Nae Marinescu, şi că Bilă, şi că Zdroncan...

IX

Vasile fu numit preşedinte al comitetului executiv chiar a doua zi, fiindcă în anumite situaţii schimbările acestea se operează fără formalităţi de prisos şi cu o rapiditate uluitoare. Bilă fu exclus din partid şi Plotoagă sancţionat cu vot de blam. La a doua abatere urma avertismentul şi apoi excluderea, dar nemaifiind preşedinte această ameninţare n-avea nici un sens Şi pe urmă poţi fi exclus şi direct dacă ajungi în situaţia lui Bilă, treptele statutare nu sunt un obstacol de netrecut. Noroc că Plotoagă avea pământul lui şi putea acum să-şi vadă de plugărie, mai ales că nu avea chiar puţin, nu era adică „sărac", cum se trecuse el în dosarul de membru de partid în autobiografia pe care şi-o scrisese.

Vasile luă foarte minuţios de la el în primire toate scriptele si după ce îi petrecu pe activiştii care veniseră de dimineaţă să-1 pună în funcţie (venise chiar preşedintele sfatului popular raional), se întoarse în biroul său, încuie sertarul şi dulapul cu cheile şi ieşi şi intră peste Zdroncan.

- Să trăieşti, tovarăşe preşedinte, zise Zdroncan respectuos, continuând însă să-şi vadă de scris. Ai nevoie de mine?

Vasile se aplecă şi se răzimă de bara de lemn ca orice ţăran şi stătu astfel pe gânduri câteva clipe lungi.

- Mă Zdroncane, ia vin' puţin încoace! zise el în cele din urmă.

Şi ieşiră amândoi, şi Vasile o luă spre biroul pe care era scris „preşedinte", deschise uşa şi rămase în picioare mergând agale încoace şi încolo în bocancii şi pantalonii lui uşori din piele de drac.

- Ce crezi tu că trebuie să fac eu acuma, Zdroncane? zise Vasile. Primul lucru pe care ar trebui să-1 fac?

- Nu ştiu, zise Zdroncan, eu ce-am ştiut ţi-am spus şi când o să mai ştiu ceva, o să-ţi mai spun. l-am spus şi lui cumnatu-meu Plotoagă că mai bine ar fi făcut dacă se împăca cu dumneata şi i-am spus şi de ce, dar dacă omul a fost sincer şi mi-a spus şi el?

- Ei, ce ţi-a spus? zise Vasile.

- Măi Zdroncane, zice, dacă aşi putea, m-aşi împăca, dar numai când mă gândesc văd roşu.

- Şi de ce, mă, Zdroncane, că doar nu i-am făcut nimic! zise Vasile fără să se mire prea tare.

Parcă era singurul lucru care încetase să-1 mai mire încă de mult? El care fusese un băiat sărac şi trăise greu, să nu poată tocmai el să intre în partid şi să trebuiască să lupte ca să fie primit?

- Asta chiar că nu ştiu, zise Zdroncan, mai bine întreabă-1 pe Isosică, fiindcă văz că te-ai înţeles bine cu el. Felicitările mele.

Era un reproş că divulgându-i ceea ce ştiuse, Vasile nu-şi îndreptase totuşi lupta contra lui Isosică şi să-1 fi cruţat deci pe Plotoagă?

- Va să zică nu-ţi trece prin cap care ar fi primul lucru pe care ar trebui să-1 fac în calitatea mea de preşedinte? zise Vasile ocolind reproşul.

- Nu, nu-mi trece, zise Zdroncan.

- Bine, ai să vezi.

Isosică plecase la raion de dimineaţă, şi spusese că se întoarce peste câteva zile, avea multe de făcut acolo. După-prânz pe la ora cinci, fură văzuţi Năstase Rădulescu şi Dan intrând în clădirea sfatului şi apoi în biroul preşedintelui. Vasile dăduse ordin să vie şi aceştia veniseră. Câteva minute mai târziu sosi pe-acolo ca din întâmplare şi plutonierul Moise. Dar el intră, cum avea obiceiul când venea la sfat, în biroul lui Zdroncan şi începu să răsfoiască pe gratis ziarele şi revistele altora. Paznicul de afară care văzuse şi auzise prin fereastra deschisă povesti apoi în sat cum se desfăşuraseră lucrurile acolo în biroul preşedintelui. Vasile se ridicase în picioare la intrarea celor doi şi le dăduse apoi scaune şi le zisese să ia loc, că avea ceva să le spună.

- Şi nu putuşi să aştepţi pe-a doua zi? zise bătrânul Năstase negru de o umilinţă disperată pe care nu putea să şi-o înfrângă, deşi făcea eforturi vizibile să se uite în altă parte şi să nu-1 vadă pe Vasile instalat în partea cealaltă a biroului. Crezi că nu ştim noi de ieri-seară, înaintea ta, că a venit un ordin să te pună pe tine moţ? Nu era nevoie să ne chemi aici chiar îndată, puteai să mai aştepţi trei-patru zile, să nu râdă lumea de tine.

- M-am gândit şi eu, zise Vasile, să aştept o zi, două, dar pe urmă mi-am zis că am aşteptat destul până am pus mâna pe voi. Nici nu ştiţi cât am aşteptat şi câte am înghiţit, de câte °ri era gata să mă dau bătut şi să fug din sat. Acuma am pus mâna pe voi.

- Şi ce-o să ne faci? exclamă Năstase dispreţuitor.

în clipa aceea Vasile se aplecă şi îl plesni pe bătrân atât de năprasnic peste faţă încât îl lungi pe podea cu scaun cu tot.

- Sări, domnule Dan, să-ţi aperi tatăl căzut la pământ! şopti preşedintele ieşind de după birou şi uitându-se la vărul său cu un ochi arzând rece de o ură nevindecată. Aveai un cuţit, nu-1 mai porţi la tine?

într-o clipită Dan avu scaunul în mână şi îi dădu lui Vasile cu el în cap. Căzură amândoi, dar Vasile se ridică îndată, în timp ce Dan se perpelea pe jos. Fusese el însuşi lovit undeva,

dar când şi în ce fel? Vasile îl lăsă să se perpelească, îl ridică pe Năstase şi îl puse pe scaun. Bătrânului îi curgea sânge din nas, i se făcuse cămaşa roşie.

- Inchină-te la Dumnezeu, zise Vasile gâfâind, ai să mori pe-acolo pe unde am să te trimit eu şi din averea şi din tot ce ai tu o să se aleagă praful. N-am să dorm ca lumea până n-am să vă stârpesc pe toţi din rădăcină, dar o să încep cu tine, ca rudă ce-mi eşti...

Alarmaţi de paznic, Zdroncan şi plutonierul Moise intrară înăuntru,

- Cine v-a dat voie să intraţi aici fără să bateţi la uşă? strigă Vasile furios. Afară!

Pe urmă se linişti:

- Plutonier Moise, zise el, iai pe ăştia pe-amândoi şi cu Arghirescu mergi cu ei acasă să plătească o sută optzeci de mii de lei impozit. Dacă nu plătesc, luaţi-le tot grâul şi îl trimiteţi la baza de recepţie contra chitanţă. Să se cerceteze pe urmă exact cât pământ au şi îi dăm în judecată pentru că au indus în eroare sfatul popular nedeclarând suprafeţele de pe care au strâns recolta. Fiind chiaburi înrăiţi şi periculoşi, îi trimiţi pe urmă cu escortă la raion pe bază de declaraţii de la toţi pe care i-au omorât ăştia cu măciucile în viaţa lor.

Plutonierul Moise îi făcu semn bătrânului să se şteargă pe faţă şi pe gât de sânge, dar acesta parcă surzise, părea cu adevărat cu totul străin de ceea ce se petrecea în jurul lui şi se ridică foarte grăbit şi aferat să plece de-acolo. Dan însă nu-şi revenea din lovitura primită. Fusese atins undeva, în burtă sau între picioare, fiindcă mâinile şi bustul le mişca fără greutate. Ii curgea sudoarea în şiroaie şi arăta vineţiu, aşa de tare îl secase.

— Mi-a spus cineva că aşa trebuia să-ţi fac când ai scos cuţitul la mine în casă, după ce ai plesnit-o pe nevastă-mea, îi explică Vasile, dar nu m-am gândit. Să dai tu în nevastă-mea, murmură el deodată cu alt glas şi în aceeaşi clipă îl cârpi pe Dan ca şi pe bătrân mai înainte şi îl întinse fulgerător cu spinarea pe podea. Am venit atunci la tovarăşul plutonier Moise şi i-am relatat cazul şi tovarăşul plutonier mi-a spus că, neexistând dovezi, n-are ce-mi face. Poftim dovezile, tovarăşe plutonier, exclamă Vasile sarcastic, să declare domnul Dan că n-a intrat el în casa mea cu cuţitul, cu frati-său şi mi-a bătut nevasta. Să îndrăznească să mintă. Ii iai declaraţie şi lui şi lui domnul Ştefan şi le aduci la mine. Dă-i ăstuia afară să se spele să nu-mi facă mie bâlci prin sat cu sângele lui puturos pe cămaşă.

- Vere, mârâi Dan ridicându-se de jos, de astă dată sigur pe sine - ai fi zis că palma care îl lungise avusese în mod bizar un efect înviorător - fă-ne tu nouă cel mai mare rău pe care poţi să ni-1 faci, că dacă venim noi şi cădeţi voi, să nu-ţi pară rău că nu l-ai făcut...

- Să fii liniştit în privinţa asta, îl asigură Vasile, n-o să-mi pară rău de nimic şi o să mă străduiesc de aşa manieră încât piatră pe piatră n-o să mai găsiţi când o să vă întoarceţi. Dacă o să vă mai întoarceţi!

Şi făcu semn din cap să fie scoşi afară de-acolo. Plutonierul teşi cu cei doi şi în aceeaşi zi le făcu actele de dare în judecată si îi trimise la raion sub stare de arest: înşelaseră autorităţile la arie, nu declaraseră suprafeţele şi cantităţile exacte; şi nu plătiseră mai nimic din cele o sută optzeci de mii de lei impozite, câte le aveau înscrise pe rol. Pe Ştefan însă nu-1 prinseră, rugise la timp de-acasă şi nu mai reveni niciodată în sat...

X

Printre hotărârile luate în şedinţa organizaţiei, în afară de excluderea lui Bilă din partid şi sancţionarea cu vot de blam dată lui Plotoagă, mai era una considerată de primul-secretar Ghimpeţeanu ca foarte importantă şi anume formarea unei comisii locale care să meargă în zilele următoare prin sat şi să strângă în căruţe cotele celor care fugiseră cu ele de pe arie şi credeau ei că au să rămână fără să le dea. F>a, de altfel, zise el,

şi ultima sarcină pe care o mai avea de îndeplinit în satul natal Moromete, după care putea să se întoarcă liniştit la raion şi cu asta să se considere ca încheiată, în fapt, campania de strângerea recoltei din anul acela. Instrucţiunile prevedeau ca această comisie să fie formată din organizaţiile de masă, în special din Frontul Plugarilor şi chiar şi din oameni aşa, mai respectaţi din sat, şi să facă parte bineînţeles din ea şi membri de partid, ca să-şi atingă scopul: adică de la chiaburi să ia cereale în contul impozitelor şi de la ceilalţi restanţele. S-o conducă, fireşte, preşedintele sfatului şi tovarăşul Moromete să-i îndrume să iasă totul bine...

Niculae dormi târziu după ce se întoarse de la şedinţă şi până se sculă şi se îmbrăcă se făcu prânzul, nu mai plecă de-acasă, încât instalarea lui Vasile se făcu în lipsa lui.

- Sarcina mea s-a cam încheiat, zise el adresându-se tatălui, mâine sau poimâine plec. Bine că s-a terminat, o să-1 aveţi acum preşedinte pe Vasile, singur spuneai că e un om...

- Când am spus eu? se apără Moromete.

- In ziua când am început secerişul, şi mi-ai povestit la capul locului cum l-a omorât Năstase pe tatăl lui Vasile şi alte istorii de acelaşi gen.

- Bine că ştii tu istorii de alt gen, zise Moromete supărat şi ca niciodată până atunci se arătă foarte puţin dornic de discuţie, se ridică şi se pierdu pe undeva prin grădină.

Spre seară Niculae se duse pe la sfat şi îl găsi pe Vasile acolo.

- S-a operat, zise Zdroncan, de dimineaţă pe la doişpe, o schimbare în sânul comitetului executiv. Am trimes pe tâmpitu ăsta de Ilie Micu să vă cheme şi n-a ştiut ce să spună, că nea Ilie Moromete n-a vrut să te scoale, zicea că dormi, şi îl arătă cu capul pe acel Ilie Micu, care nu ştiuse ce să spună.

- Foarte bine, zise Niculae, ştiam că o să vină Vasile.

- Ei, uite-1 pe tovarăşul Vasile, continuă Zdroncan, noul preşedinte.

Niculae se uită pe sub sprâncene la cel numit, care era acolea şi câtva timp nu zise nimic.

- A şi băgat spaima în chiaburi, zise acel Ilie Micu, care era într-adevăr un om mic de tot, aproape pitic, şedea la un colţ al mesei lui Zdroncan şi sorta nişte scrisori.

Era chiar pitic, mic şi spân, îndeplinea funcţia de curier, da demult, dinainte de război, îi plăcea lui Valache să-şi aprindă ţigara de la el ridicându-1 cu trup cu tot până la gură. El ducea toate scrisorile prin sat şi era foarte băţos, nu aştepta să vie omul până la poartă după ce îl striga, îi arunca plicul peste gard şi îşi vedea de drum spunând că el n-are timp de pierdut, îl aşteaptă dom' primar şi dom' notar... Acuma îl degradaseră pe Ilie Micu, nu se ştia sigur dacă i se mai dădea sau nu leafă de curier şi nici prin sat nu mai era văzut în fiecare zi, ca pe vremuri.

-Taci, mă, din gură, Ilie, că dacă te prind că mai spui ceva de oricine-ar fi, te dau afară, zise Zdroncan. Ia du-te mai bine şi adu apă, uite cana ici, spal-o niţel, fire-al dracu', vezi c-a băut Arghirescu din ea şi miroase a usturoi. Că şi ăsta, al dracu', parcă n-ar mai găsi altceva ce să mai mănânce.

- Ia vino, tovarăşe preşedinte, zise Niculae adresându-se lui Vasile, Isosică unde e? Ia să se ducă cineva să-1 cheme.

- Isosică?! exclamă Zdroncan. Cred că la ora asta stă la discuţie cu Fântână pe la Pălămida, au plecat amândoi de dimineaţă, cred că s-au întâlnit în tren, dacă nu cumva bărbosul l-o fi aruncat jos din tren, aflăm noi!

-Adevărat, zise Niculae, de ce n-a venit Fântână la şedinţă aseară?

- Nici Isosică n-a crezut că o să se prindă, dar a încercat Şi i-a reuşit perfect, zise Zdroncan. L-a trimes pe Enache al Cârstichii să-i spună lipoveanului că şedinţa are loc la ora nouă seara, şi nu la cinci cum a fost.

- Si Fântână a crezut?

- N-a fost numai asta, zise Zdroncan, ştergându-şi peniţa pe cap şi punând-o apoi pe suport, a venit tocmai atunci şi nepotul lui şi i-a spus că poate să-1 prindă la moară pe Ştefan al lui Năstase. Fântână era montat rău de muierea lui să c-a făcut Marioara de râs din pricina ăluia şi când a auzit aşa a venit la moară, l-a lăsat pe Ştefan să plece cu căruţa şi când a luat-o ăla la dreapta s-a urcat peste el cu nepotu-său, că ăsta venise cu căruţa cu coviltir de frica ploii, l-au dat peste cap şi l-au dus spre Cotigeoaia. „Bine, mă, zice bărbosul, de ce te-ai apucat tu să umpli satul că te întâlneşti în pădure cu fata mea, ce fel de flăcău eşti tu?" „Nea Adame, zise Ştefan, eu n-am suflat o vorbă, poate Marioara să fi spus ceva." „Cum Marioara, zice ăsta, ai mai pomenit tu ca o fată să bată singură toba şi să se facă de râs că se întâlneşte în pădure cu un flăcău?" „Nu ştiu cine a spus, zice Ştefan, că dacă află tata mă dă afară din casă." „Va să zică nu vrei să juri, zice ăsta, ţi-e frică să minţi! Ei lasă că-ţi arăt eu ţie." „Nea Adame, uite jur că n-am suflat nimănui o vorbă, crede-mă, ce dracu, am făcut şi eu armata, nu mai sunt un prost..." „Bine, zise Fântână, atunci de ce când ai băgat de seamă că s-a aflat n-ai zis că nu e adevărat? Şi după una şi alta te-ai mai apucat să şi minţi, că n-a fost vorba de însurătoare." „Nea Adame, n-a fost vorba de absolut nimic, nici măcar să zici că am schimbat aşa o vorbă, nici n-am văzut-o în ziua aia care zice lumea că a rămas cu mine în pădure. Cheam-o aici şi ai să vezi că nu mint." „Atunci lumea de ce vorbeşte?" „Dracu s-o ia de lume, zău că nu ştiu de ce, uite poţi să mă şi baţi, că nu ştiu nimic." „Bine, zise bărbosul. Dar dacă cu începere de mâine, n-o să spui la oricine te-ntreabă exact cum mi-ai spus mie aici, atunci să ştii că pun eu iar mâna pe tine şi pastele şi clopotniţa mă-tii care te-a mai făcut." Seara la nouă vine Fântână la şcoală la şedinţă şi dă de Ilie al lui Leoaşcă cu uşa închisă care nu vrea să-i dea drumul înăuntru. Ordin expre de la Comitetul Central. Ei, să fi auzit înjurături de dimineaţă

când a venit bărbosul pe aici şi a aflat cine a dat de fapt ordinul ăsta şi mai ales la ce oră a început şedinţa, încheie Zdroncan. Unii zic că eu înjur. Eu nu înjur decât cum zicea alde tata: .. .oasele în... sau: fir-ai al dracu', sau lua-te-ar dracii! Ei, să-1 fi auzit voi pe Fântână de dimineaţă, mai zise Zdroncan cu dinţii lui zâmbaţi, sticlind de încântare.

- Dar dumneata de unde ştii, domnule Pisică, zise Ilie Micu cu respect, spunându-i pe numele adevărat lui Zdroncan, nume cu care semna el foarte încogârliţat şi cu o coadă lungă de jumătate de pagină actele legale ce emanau de la sfatul popular.

Zdroncan, deşi evident flatat de respectul iui Ilie Micu, nu catadicsi totuşi să-i răspundă şi continuă explicând de ce Isosică se grăbise prin urmare să prindă de dimineaţă trenul de şase spre Pălămida. E drept că era adevărat că avea el ceva de aranjat pe la direcţia moraritului... Şi de felul cum pronunţă secretarul sfatului această ultimă frază se văzu numaidecât că nici nu ştia ceva precis în legătură cu plecarea celor doi la Pălămida şi unde avea fiecare din ei treabă.

Niculae spuse că în cazul ăsta să poftească Zdroncan cu preşedintele la o şedinţă pe care s-o ţină câteşitrei în legătură cu comisia; mâine-dimineaţă trebuia pornit prin sat şi lichidată această lipsă din timpul campaniei. Până se ridică Zdroncan ?i încuie hârtiile, Niculae îi spuse lui Vasile în biroul acestuia:

- Ai vorbit foarte bine aseară la şedinţă. Dacă te apucai sa-mi spui şi mie aşa cum ai vrut, când am venit la începutul eampaniei, n-ai mai fi obţinut acelaşi rezultat.

- Chiar de-atunci v-am dat dreptate, răspunse Vasile.

Zdroncan tocmai veni şi el şi şedinţa restrânsă intră în subiect. Formară două comisii. Căzură apoi de acord că trebuia ehemat imediat împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor agricole şi să i se dea sarcina să adune mâine-dimineaţă la sfat pe membrii celor două comisii: una ·vea s-o conducă Maxim al lui Pătăleaţă, electricianul comunei,

şi să meargă cu ei şi Mantaroşie, şi alta avea s-o conducă chiar noul preşedinte, să împartă adică satul în două şi să se termine acţiunea în câteva zile.

împuternicitul acela veni. Ajutat de curierii şi paznicii comunali, el plecă ca să-i anunţe pe cei numiţi. împuternicitul acesta nu era de fapt altcineva decât Cristache al lui Cioacă şi era vecin chiar cu unul numit în comisie şi începu chiar cu el; era chiar Enache al Cârstichii.

- Băgaţi de seamă, spuse împuternicitul, Cristache al lui Cioacă, adresându-se lui Enache al Cârstichii. Dacă vreunul din ei pretinde că n-are, că nu-ş' ce, că pe partea ailaltă, faceţi percheziţie şi confiscaţi. Aveţi împuternicirea asta de la mine, împuternicitul comitetului de stat pentru colectarea produselor agricole. S-a înţeles?

- Hai, mă, că ştim noi! răspunse Enache tot aşa, la plural, cum vorbise şi Cristache.

Dar de fapt nu ştiau nimic. în viaţa lor nu făcuseră percheziţie şi nu confiscaseră ceva cuiva.

- Maxime, zise împuternicitul când vorbi cu electricianul comunal, bagă de seamă, eşti şef, îl învesti el. Cu tine stau de vorbă, mai adăugă cu un glas care promitea multe referitor la avantajele acestei învestituri, dar care totodată avea şi ceva ameninţător, ceea ce dădea de înţeles că există şi dezavantaje, dacă nu chiar neplăceri.

Asta depindea de felul cum îl asculta pe el.

- Hai, mă, că am înţeles eu, protestă şi Maxim arătându-i împuternicitului braţele sale desfăcute: chiar aşa mă iai? Am şi eu cap, adăugă, şi clătină din cap drept dovadă parcă.

XI

A doua zi dimineaţa Maxim al lui Pătăleaţă electricianul şi Mantaroşie cantaragiul erau la sfat. Dar nu veni Enache al Cârstichii, vecinul împuternicitului, şi în afară de el nu venise nici un anume Busuioc, membru în Frontul Plugarilor. Din cealaltă echipă veniseră toţi, şi Vasile se pregătea să plece cu ei.

- Să se ducă cineva şi să-1 cheme pe Busuioc şi pe Enache al Cârstichii, zise el, ce aşteptaţi? Maxime, mai adăugă el, aveţi grijă cum intraţi în curtea omului, explicaţi-i că nu se poate să nu dea, că a fost o eroare că au fugit de pe arie, dar acum trebuie îndreptat... Asta în cazul în care vedeţi că omul e cumsecade şi nu prea are el putere economică. Cu chiaburii însă nu intraţi în discuţie, adăugă el, deşi până la ora aceea nu se ştia nimic dacă vreun chiabur profitase şi el de împrejurări şi rugise cu grâul de pe arie; aveau însă impozite de plătit.

- Pe chiaburi îi executăm, spuse atunci o voce foarte blândă, dar foarte hotărâtă şi Vasile se uită îndărăt.

Era Bilă. Tocmai sosise şi el şi auzise ultimele cuvinte ale noului preşedinte.

- îi executăm la sânge, repetă el.

Avea aerul că nu i se întâmplase nimic alaltăieri, că adică nu fusese exclus din partid şi că putea mai departe să vie pe la sfat şi să fie văzut dând sau executând diferite însărcinări ca mai înainte. Singurul semn care fu observat la el că suferise marea înfrângere era că nu mai avea creioanele acelea în piept, şi le scosese pe toate.

- Mantaroşie, zise Vasile, decât să stai acolo şi să sprijini sfatul să nu cadă, mai bine te-ai duce să-1 chemi pe Enache al Cârstichii şi pe Busuioc, că n-avem timp de pierdut.

Niculae stătea în biroul lui Zdroncan şi vorbea la telefon cu raionul de partid, Mantaroşie afară, răzimat într-adevăr de una din coloanele clădirii, răsfoia liniştit tabelele de colectare. Arăta foarte vesel Mantaroşie, dar era greu de ştiut din ce pricină.

- Gata, imediat, zise Bilă cu un zel indiferent. Ce, ne jucăm de-a baba-oarba? Proces-verbal, ordin de la raion, aşteaptă aici tovarăşul preşedinte Vasile.

Era însă ceva de o tristeţe care nu se mai ştergea în glasul lui. Fusese zdrobit, dăduseră în el ca în fasole, fără nici o milă şi nu-şi revenea, nu putuse sta acasă după ce atâţia ani îşi petrecuse zilele în jurul acestei clădiri albe.

- Uite că Enache a şi venit, spuse Mantaroşie rânjind fără să fi ridicat fruntea din hârtii.

într-adevăr se vedea pe şoseaua puţin înaltă coborând de departe un om. Cu toate că distanţa era mare, se distingea bine cum se apropia cu o călcătură largă şi neregulată, bălăbănindu-şi braţele. Din când în când ducea mâna la pălărie fără nici un rost şi se uita în toate părţile cu un aer triumfător, parcă ar fi fost mai-marele satului. Văzându-i pe cei adunaţi, le făcu un semn foarte nedesluşit şi i se auzi glasul, ca un fel de chiot sau de chemare.

- Da, e Enache, zise şi Vasile. Noi am plecat, ne vedem la prânz! Al lui Pătăleaţă, ţi-a spus Cristache că eşti şef, cu tine stau de vorbă. Hai să mergem, le spuse apoi celorlalţi şi se îndepărtară toţi grăbiţi.

Trei căruţe cu cai cu cergi în ele se puseră în mişcare şi îi urmară îndeaproape. în ele trebuiau puse cotele.

- Hehehe! făcu Enache din nou, acum la câţiva paşi de sfat, staţi aşa.

- E beat, constată Bilă cu o superioritate plină de remuşcări, ca un cunoscător.

- Fraţilor, ehehe, staţi aşa, strigă Enache şi se opri înaintea lor şi îşi dădu pierdut pălăria pe ceafă. Să umblaţi voi de-a lungul Dunării de unde intră ea în ţară de la Turnu-Severin şi până se revarsă în mare şi muiere ca a mea n-o să mai găsiţi. N-a zis ea nimic, au! sau of] De dimineaţă aşa pe la cântatul cocoşilor, mă scol din pat şi mă duc la ea şi zic, eu dorm acilea şi ea, săraca, s-o fi luptând în o mie de sudori. Nimic! Uite, să-mi saie ochii din cap! Râdea! Zău, să fie prost! Să fie al dracu' care vă minte! Când am intrat acolo sta în pat şi când m-a văzut mi-a râs... Ce făcuşi, fă? zic. îl făcui, zice. Ei, pă dracu! Zău

că l-am făcut! Aoleo! Când am auzit-o aşa, mi-a sărit inima. Unde e, fa, să-1 văd şi eu. îl spală, zice, îi leagă buricul. Ce este? Băiat, zice, seamănă cu tine. O să avem acum, *ezact* zece copii. Muiere, zic, eşti cineva. Fire-al dracu' dacă mai e careva ca tine...

Enache suflă greu, îşi scoase pălăria din cap şi se şterse pe frunte de sudoare. îi apucă pe Maxim şi Mantaroşie de braţ şi îi luă cu el.

- Hai înăuntru, zise el. Plotoagă e aici?

Habar n-avea că Plotoagă nu mai era preşedinte.

- Ce s-a întâmplat, Enache? îi întrebă Zdroncan ieşind pe coridor.

întreba degeaba, fiindcă auzise totul prin fereastra deschisă.

- Mă, acesta, zise Enache apucându-1 de umeri pe secretar. Dă-mi primu-întâi! Dă-mi alea douăzeci de mii de lei.

- He! făcu secretarul. Ce vorbeşti? Ţi-a născut muierea al zecelea? Ai dreptul! Decretul Marii Adunări Naţionale!

- Ah! făcu Enache şi dându-se un pas înapoi îşi smulse pearca lui de pălărie din cap şi o izbi de podea. Pe urmă se aplecă după ea, o ridică şi şi-o puse în cap, după care îi apucă iar pe Maxim şi pe Mantaroşie de braţ, îi trase afară şi le spuse grăbit: staţi acilea, să mă duc să-i spun muierii! Vin acum!

- Enache, strigă Mantaroşie în urma lui. Vezi că Busuioc stă chiar acolea, lângă casa de naştere. întoarce-te cu el! Bă, să nu vii fără el.

Maxim intră din nou în biroul secretarului şi se aşeză supărat pe un scaun. Biroul spaţios era ca de obicei plin de °ameni cu tot felul de treburi. Pe pereţi se vedea dintr-o parte portretul lui Stalin care de mare ce era scăpa parcă atenţiei, iar din faţă portretele conducătorilor partidului printre care şi o faneie, grupaţi în fotografii egale, şapte sau opt.

- Poftim! Fă treabă cu Enache! spuse Maxim urmărindu-1 cu privirea pe Niculae, crezând că Niculae o să intre astfel cu el în vorbă.

Dar Niculae nici nu se uita la el, ieşi în prag şi rămase multă vreme cu privirea ţintită spre casa lui Valache. Nu se mai vedea de nicăieri Valache, parcă era pustiu în gospodăria lui.

In curând Enache se întoarse cu Busuioc care mergea parcă l-ar fi împins cineva din spate.

- Haide, mă Busuioc, ce dracu aştepţi, să te chemăm cu lăutari? strigă Maxim încruntat. Ce e cu tine? N-am fost eu aseară pe la tine şi ne-am înţeles? De ce n-ai spus că nu vreai?!

Busuioc se uita în pământ şi tăcea. Când ajunse în faţa clădirii sfatului se opri şi se uită în altă parte, ferindu-se să dea ochii cu cineva.

Din cauza noroiului - abia ieri spre seară se limpezise cerul - toţi se înşiruiră în flanc câte unul şi spre uimirea lui Zdroncan şi a lui Niculae care se uitau în urma lor, se amestică şi Bilă în echipă.

- Ce e cu ăsta? exclamă Niculae.

- Dracu să-1 ia! zise Zdroncan şi dădu din umeri.

Nu se gândea nimeni să-i strige lui Bilă să părăsească echipa, sau chiar dacă se gândea, îşi spunea poate că Bilă nu face totuşi nici un rău nimănui, putea să fie trimis cine ştie unde, să facă pe curierul, dacă îi plăcea. în frunte mergea astfel Maxim al lui Pătăleaţă, după el venea Enache, care, de copleşit ce era că avea zece copii, nu se mai ferea deloc de noroi, plescăia din bocanci şi se uita mereu în toate părţile cu un aer triumfător, apoi în spatele lui călca Busuioc, umil, străin parcă de toţi şi uitându-se în pământ, şi, în sfârşit la coadă, Mantaroşie, cu tabelele în mână şi prins mereu de starea aceea a lui care nu i-o cunoştea nimeni, bătându-şi parcă joc de cineva sau ca şi când şi-ar fi bătut altul joc de el şi acuma nu-i rămăsese şi lui decât să râdă de el însuşi...

XII

- Nu mai plescăi aşa, Enache, că mă umpluşi de noroi până la genunchi, spuse Busuioc cu un glas şoptit şi evlavios.

După care urmă o lungă tăcere. Toţi se gândeau poate la faptul că acum în plină vară plouase ca toamna şi se făcuse aproape frig.

- Ce-o fi cu Dumnezeu ăsta de-a vărsat atâta ploaie, se miră Enache rupând tăcerea.

Nimeni nu zise nimic. într-un târziu, Mantaroşie constată din urmă:

- Nu îndeplinise planul la plouat.

- Ehe! I-auzi ce zice! Ehe! exclamă Enache râzând zgomotos. Maxime, auzişi?

Maxim mergea înainte tăcut şi încruntat. Bilă se ţinea în urma lui, cu modestia lui băţoasă. Enache îl împunse în spinare:

-Auzi, mă, Bilă! Auzişi ce zice ăla? Bilă, fi-ţi-ar bila de râs. Da' tu, am auzit că nu mai eşti în partid, ce cauţi aici? Hehe... continuă Enache, rămânând în urmă şi călcând prin noroi alături de Mantaroşie.

Deodată Busuioc se rupse din rând şi o luă înainte grăbit. După paşi se vedea că e mânios şi că părăseşte echipa.

- Ce e cu ăsta? exclamă Enache nedumerit. Busuioc, unde te duci?

- Scuipaţi peste chipul lui Dumnezeu, bolborosi Busuioc pătimaş, grăbindu-se cât putea mai tare. Ştiu eu de ce nu vin la adunările voastre! O să vă roadă viermii cei neadormiţi!

Mantaroşie începu să râdă în gura mare.

- Du-te după el, Enache, şi adu-1 îndărăt. Mai râdem p-acilea!

Enache se grăbi să-1 prindă din urmă şi să-1 aducă înapoi pe Busuioc.

- Mantaroşie, de ce nu-ţi vezi de treaba ta? spuse Maxim. fasă-1 pe om cu credinţa lui! Ce te legi tu de credinţa lui?

- Haha, făcu Mantaroşie neturburat. N-ai auzit? Cică o să "e roadă viermii cei neadormiţi.

- Pe marginea şanţului o să mori, ca un câine, spuse Busuioc eu ură.

Maxim interveni şi-i luă apărarea lui Busuioc. Aveau ordine să nu se lege de credinţa oamenilor, li se spusese în mod special. Cu părere vizibilă de rău, Mantaroşie trebui să-şi înghită deci pornirea nestăpânită de a se hlizi pe seama lui Busuioc şi să tacă.

Busuioc ajunsese bisericos datorită unei întâmplări destul de ciudate, petrecută cu mulţi ani în urmă când într-o zi se apucase să dreagă un perete al casei şi pusese copiii şi muierea să aducă pământ galben de la văgăuni, să-1 amestece cu paie şi balegă şi să facă din acest amestec un soi de cărămizi cât toate zilele de mari numite chirpici. Era într-o zi de vineri şi muierea se împotrivise: nu vroia să lucreze vinerea. Busuioc se înfuriase, **0** înjurase atât pe ea cât şi pe Sfânta Vineri şi spusese că da, să fie păcatul lui, să-1 muncească pe el dracii pe lumea ailaltă, dar până una-alta să pună mâna să muncească dacă nu vrea să pună el mâna pe retevei. A doua zi cel mai mic dintre copii, o fetiţă, începu să se plângă de o zgârietură ia picior căpătată pesemne în timpul când frământase pământul, dar nu se sinchisi nimeni, asemenea zgârieturi căpătau copiii aproape în fiecare zi. în noaptea următoare însă, fetiţa avu un somn chinuit, iar femeia se deşteptă îngrozită şi povesti bărbatului că a visat-o pe Sfânta Vineri ameninţând. Copilul muri în călduri mari şi Busuioc se înspăimântă şi începu să se ducă la biserică. în timpul liturghiei stătea smerit şi tot timpul se închina. Când preotul pomenea de focul gheenei gemea înfricoşat şi înteţea crucile frângându-şi grumazul.

Ţinea tot timpul în mână un busuioc, din clipa când ieşea pe poartă, cât dura slujba, şi până se întorcea acasă. Cu timpul 1 se uitase numele adevărat în schimbul poreclei de Busuioc, de la floarea aceasta care cu vremea nu se mai ştia dacă mirosul ei fusese de totdeauna acelaşi şi fusese doar aprobat de biserica, sau floarea însăşi îşi schimbase mirosul în nările oamenilor, amintindu-le de slujba din altar şi de icoanele de jur-împrejurul cărora era pus în cununi groase.

Echipa mergea înainte prin noroi în frunte cu Maxim şi primii pe ia care trecură, avizaţi pe căi simple că se apropie comisia, lăsară muierea acasă şi se pitiră prin vecini. Maxim se supără:

- Indiferent pe cine găsim acasă, stăm şi cercetăm, hotărî el. Aşa nu se poate, ţăranul nostru crede că poate să înşele statul. Nu există, legea e lege, şi gata.

Maxim spusese „ţăranul nostru", deşi continua să fie şi el ţăran, cultiva cereale ca toată lumea. Fiind însă electricianul comunei, începuse pesemne să-i placă să se detaşeze...

în curând se opriră în faţa altei porţi. Bilă ridică ciomagul şi enervat că nu găsiseră până acum pe nimeni acasă, lăsă modestia aceea a lui falsă la o parte şi bătu autoritar în ulucă. Uitase că nu mai avea acest drept.

- Ia uite al dracului cum bate! zise Maxim. Ia nu mai bate aşa, dom'le Bilă, că nu eşti stăpân pe curtea omului, îi şi spuse direct. De altfel dumneata n-ai ce căuta în echipă, mai bine ţi-ai vedea de situaţie...

Dar Bilă nu pricepu sau se făcu că nu pricepe, şi nu se opri din bătut. în ograda omului nu se vedea nimeni. De undeva din fundul curţii ieşi un dulău roşcat, mare cât un viţel, care numaidecât se avântă înainte, şi începu să se arunce asupra porţii. Oricare alt gard s-ar fi prăbuşit, afară de acesta care avea uluci groase din lemn de fag, bătute bine în cuie. Dulăul se zbuciuma şi se izbea neîncetat, încercând rezistenţa porţii din toate părţile. Totuşi el nu era prea îndârjit, hămăia şi făcea salturile sale cu oarecare indiferenţă.

- Hai, mă, du-te dracului, zise Enache confidenţial, adresându-se câinelui. Bă Gheorghe! Gheorghe!

Iată că stăpânul casei ieşi în bătătură. Era un om scurt şi îndesat, cu umerii puternici, parcă n-avea gât. Ar fi fost greu de spus că exista ceva binevoitor în înfăţişarea sa, totuşi deschise poarta în grabă şi se îndeletnici grijuliu cu alungarea cât mai departe a dulăului. Chiar întârzie puţin cu această treabă lăsându-i pe membrii comisiei să intre singuri în casă.

- Gheorghe crede că o să-1 scape câinele din încurcătură, zise Mantaroşie.

- Hai, mă Gheorghe, treci încoace la raport, zise Enache tare, prefăcându-se autoritar.

Gheorghe se grăbi să le deschidă uşa casei şi se prefăcu că nu pricepe gluma sau poate chiar nici n-o pricepu.

- Cum să nu, dar nu ştiu pe unde o fi, unde le-o fi pus muierea aia! Zina (staţi jos! stai jos, Enache!), unde ai pus alea?

In casă nu era nimeni, dar Gheorghe avea două odăi. Zina nu răspunse, probabil că nu auzise şi atunci Gheorghe se grăbi să iasă. Toţi membrii echipei stăteau în picioare, nimeni nu se aşeză. Erau cam stingheriţi. Când Gheorghe ieşi s-o caute pe Zina, Mantaroşie se luă după el.

- Zino, unde ai pus, fă, alea de la maşină? spuse Gheorghe din tindă, nevroind să intre în cealaltă odaie.

Mantaroşie nu se sinchisi, apăsă pe clanţă şi pătrunse dincolo lăsând uşa deschisă. Acolo muierea lui Gheorghe stătea pe un scăunel şi tăia dintr-o oaie răstignită, făcută pastrama. De alături, de pe plita de tuci, ieşea un miros greu, dar aţâţător de carne friptă. Pe pat, un copil de vreo patru ani cu burta goală, mânca dintr-o strachină pastrama din asta cu mămăligă. Muierea îşi ridică fruntea. Era tânără, în plină înflorire; avea nişte ochi mari şi frumoşi, negri şi sprâncenaţi. Copilul nu semăna cu ea, semăna cu tatăl său, trunchios şi fără gât, cu privirea bănuitoare şi închisă.

Echipa veni în urma lui Mantaroşie. Gheorghe întrebă din nou muierea, iar aceasta îi răspunse că nu ştie, el ştie, să caute acolo în chichiţa lăzii, acolo sunt toate hârtiile.

Nu e nevoie, spuse Mantaroşie, ştim precis. Ai de dat o sută douăzeci de kilograme de grâu şi două sute de porumb restanţă din anul trecut.

- Floarea-soarelui a dat? întrebă Maxim.

- Am dat. Am dat. Floarea-soarelui am dat, se grăbi Gheorghe să răspundă.

- Şi pe alelalte? întrebă Mantaroşie.

- Ei, nu, nu! Dar am dat. Floarea-soarelui am dat (Stai jos, Enache.) Chiar am zis: să mă duc acolo, să dau floarea-soarelui. De dat, am dat.

Asta era tot o istorie de anul trecut, cu floarea-soarelui. Cotele se luau când trebuia făcut untdelemnul, dar unii, văzând aşa, dăduseră mai bine sămânţa la porci decât să le ia fabrica cote. Omul îşi ferea privirile şi îşi căuta de lucru: muta un scăunel de ici-colo, îl îndemna pe Enache să stea... Busuioc ţinea fruntea în pământ, dându-se mereu pe după Bilă, iar Bilă stătea băţos lângă Maxim, gata să întărească orice ar fi spus acesta. Singur Enache era voios. Se aşezase pe scăunel aproape de muierea lui Gheorghe şi îi povestea ceva în şoaptă...

- Auzi, Ghiţă, alde Aristiţa a făcut azi-noapte! Al zecelea, săraca de ea!

- A făcut lesne? întrebă Gheorghe. Nu s-a canunit?

- Cine să se canunească?! Muierea mea? Păi am întrebat-o: »Te-a durut, fă?" „De unde!" zice. N-auzi că stătea în pat învelită cu un cearşaf d-âla şi când m-a văzut mi-a râs? Zău că mi-a râs!

Muierea lui Gheorghe se ridică de pe scăunel, se duse la plită unde sfârâiau bucăţile, luă de pe sobă o strachină mare Şi începu să pună în ea.

- Ia, nea Enache, hai luaţi, zise ea aşezând strachina învârfirită pe un scăunel.

In acest timp Maxim se uitase prin casă cu atenţie. Sub pat se vedeau marginile unui balot gros de fire de bumbac şi în dreptul ferestrei era aşezată o maşină de cusut *Singer* fără capac.

- Ai putere economică, spuse Maxim posomorât. De ce ai vrut să înşeli statul?

- Ce făcuşi tu, fă? Păi adu nişte mămăligă, zise Gheorghe adresându-se muierii, ca un surd total, după care deschise uşa Şi ieşi foarte grăbit.

Mantaroşie se apropie de Maxim şi-i şopti la ureche:

- Nu trebuie să-1 lăsăm, că ăsta n-o să dea. Să scoată acum ce-are de dat şi să ducă la căruţe...

Maxim rămase cu chipul nepătruns. Nu răspunse nimic. Gheorghe se întoarse cu o oală mare plină cu ceva şi se grăbi să întindă fiecăruia câte o ceşcuţă galbenă de pământ smălţuită.

- Beţi, luaţi.

Era ţuică veche, de anul trecut, cum de-o mai păstrase... Enache şi Bilă mâncau pastrama cu mămăligă, Busuioc nu vru, spuse că el nu mănâncă miercurea carne... Maxim stătea posomorât.

- Haide, nene Maxim, îl îndemnă muierea. Aţi plecat de dimineaţă şi n-oţi fi avut timp să luaţi ceva în gură.

Maxim continuă să rămână posomorât, dar întinse mâna şi începu şi el să mănânce. Muierea zise:

- O să dăm şi cotele alea, ce să facem!

- Nu-nu! O să dăm! De dat o să le dăm, că nu e cine ştie ce! Aşteptăm să vie alde cumnatu-meu de la Tecuci, că i-am dat căruţa şi caii să se ducă, spuse Gheorghe cu convingere, atent mai mult la obligaţiile lui de gazdă faţă de musafiri decât la cele pentru care veniseră aceştia.

Bilă, cu paharul în mână, se apropie de Gheorghe şi începu să-i şoptească ceva tainic la ureche.

- Gheorghiţă, ascultă-mă pe mine! Dă cotele, domnule! Ia câteva duble de grâu şi gata... Ea puterea ta economică nu contează, zău, ţi-o spun cu lacrimi în ochi!

Gheorghe însă nu-1 luă în seamă, se uita în altă parte ca şi când Bilă n-ar fi existat. II urmărea cu o privire îngrijorată pe Mantaroşie.

XIII

După ce stătuse un timp alături de ceilalţi fără să se atingă însă de mâncare şi băutură, Mantaroşie ieşise apoi pe nesimţite din casă. Gheorghe îl văzu urcând scara podului, apoi îl văzu ieşind în curte şi luând-o spre şoproane. Curând îl văzu întorcându-se. Mergea şi rânjea tot timpul. Intrând în casă, Mantaroşie se uită dispreţuitor la gazdă şi spuse:

- Te-ai chiaburit, dom'le Gheorghe.

Deodată se făcu tăcere. Se posomorâră toţi, în afară de Maxim care îşi păstră înfăţişarea de nepătruns.

- E, asta e acuma! exclamă Bilă indignat.

Busuioc îşi lăsă fruntea în jos, ca şi când ar fi vrut să intre în pământ de ruşine, iar voiosul Enache rămase cu gura căscată.

- Da, te-ai chiaburit şi nu vrei să mai dai cotele, spuse Mantaroşie din nou. Acuma şase ani când erai sărac şi ai primit pământ, era bun partidul, acuma nu mai e bun, isprăvi Mantaroşie cu un zâmbet plin de răutate şi plăcere invidioasă.

- De ce nu mai e bun? Cine ţi-a spus ţie că nu mai e bun? M-ai auzit tu pe mine vorbind? Ori eşti nebun?! zise Gheorghe pe neaşteptate. începu să strige: Te ştiu eu pe tine, Mantaroşie. Să nu crezi tu că poţi să mă duci şi pe mine de piept... Ce?! Ai muncit tu în locul meu? Când eu umblam desculţ şi cu izmenele sumese prin noroi şi cultivam sfeclă şi tutun şi munceam de dimineaţă şi până seara, tu ce făceai? Ai, mă? Am muncit pe spinarea ta? Te-am *isploatat* pe tine acolo în Moldova de unde ai venit?

Striga, se frământa de mijloc şi izbea cu pumnul când în direcţia uşii, când a peretelui, când în aerul de deasupra capului. Se făcuse urât la faţă, sălbatic şi ochii îi aruncau lumini întunecate.

- Te-am *isploatat* pe tine, mă, am *isploatat* pe cineva de spui că sunt chiabur? Sunteţi martori! Aţi auzit ce-a spus!

Pufni greu pe nări, cuprins parcă de o vâlvătaie. îşi dădea pălăria pe spate, îşi apuca chimirul cu mâinile, izbea scaunele de pământ mutându-le fără nici un rost dintr-un loc în altul.

- Da ce, bă, am ajuns de râsul lumii să vii în tarla mea să-ţi baţi joc de mine?! Ei lasă, că nu rămân ele lucrurile aici! Fire-al

dracului care o lăsa afacerea asta aşa! Vii aici şi te urci în podul meu, îţi bagi nasul prin toate părţile, te duci în şopron... Lasă că te aranjez eu! Dacă nu te-oi aranja eu, nu te mai aranjează nimeni.

Se părea că va pune mâna pe ceva şi-i va lua pe toţi la goană...Bilă se dăduse mai spre uşă iar voiosul Enache se ridicase de pe scaun şi arăta încurcat de tot. Cât despre Busuioc, el pierise, nimeni nu băgase de seamă când şi pe unde ieşise.

- Nu striga, că nu mi-e frică de tine, spuse Mantaroşie sfidând. Te-ai chiaburit şi nu vrei să mai dai cotele, asta e socoteala!

Peste chipul lui Gheorghe trecu o umbră, ochii i se făcură ca păcura. Părea să înţeleagă că nu mai e nimic de făcut, că adică se apropie încet de el pacostea şi el n-avea cum s-o înlăture: pe baza spuselor ăstuia aveau să-1 treacă la chiaburi. Asta însemna distrugerea totală a tot ce agonisise el atâţia ani de muncă pe brânci; cu chiaburii nu se discuta. O umbră de nebunie licări în privirile lui negre. Era neliniştitor să vezi nepăsarea lui Mantaroşie, nici măcar nu se uita la Gheorghe. îţi trecea prin cap că iată, uite aşa putea muri cineva. El părăsi din nou odaia şi dispăru afară. După câtva timp se auzi de pe prispă un zgomot de trapă care se ridică; era, pesemne, de la pivniţa lui Gheorghe în care Mantaroşie intra. Se făcu din nou linişte.

-Tovarăşe Gheorghe, asta o să vedem noi, ce spune Mantaroşie, dacă o să trebuiască sau nu să te trecem la chiaburi, zise Maxim împăciuitor, ca şi când asta o dată făcută nu era cine ştie ce. Dar până atunci, promise Maxim, trebuie să dai ce ai ca restanţe.

- I-am spus şi eu pe arie că trebuie să dea şi uite că n-a dat, iar astă-toamnă am mâncat tot porumbul ca porcii, zise femeia, ignorând restul ameninţării, poate în felul acesta se uita de ea.

— Gheorghiţă... începu Bilă şi după ce-i şopocăi câteva clipe nu se ştie ce la ureche, se retrase clătinând din cap. Zău, ţi-o spun cu lacrimi...

Dar Maxim îi spuse şi el pe şleau să tacă din gură şi să nu se mai amestece. Bilă tăcu dar nici Maxim nu mai ştiu ce să spună. Se scurseră astfel câteva minute. Femeia mai turnă ţuică. Gheorghe tăcea, crunt şi neliniştit, acum parcă paralizat de ceva, incapabil să ia o hotărâre. Prin fereastră, răzimat de stâlp, se vedea Busuioc. Apăruse iar de unde dispăruse, văzând că nu se întâmplă nimic.

-Astea ce sunt, dom'le Gheorghe? zise Mantaroşie intrând în casă şi arătând ceva.

Era un pachet mare şi lunguieţ învelit în hârtie ceruită. Mantaroşie îl desfăcu şi apărură cinci-şase încărcătoare de pistol-mitralieră încovoiate ca nişte roşcove.

- Erau acolo în pivniţă, pitite bine, continuă Mantaroşie vârând unghia într-un încărcător pe care îl scutură.

în palmă îi luci galben un glonţ ca o ghindă mică. Toţi se uitară la el, nemişcaţi, apoi se ridicară şi se uitară mai de-aproape. Ce era asta? Dăduseră de un duşman de clasă care ţinea muniţie la el? Gheorghe căpătă brusc o expresie rătăcită si deodată sări de la locul lui, îl împinse la o parte pe Mantaroşie, ţâşni afară şi începu să alerge spre grădină. Sări pârleazul şi o luă spre viroaga satului.

- După el, prinde-1, strigă atunci Maxim cu un glas încordat, după câteva clipe de ezitare.

Vocea lui avusese, strigând, o tensiune parcă improprie, ţâşnită dintr-o spaimă naturală şi veche; la fel ar Fi strigat dacă ar fi fost noaptea santinelă în post şi ar fi zărit fără veste în raza sectorului o umbră necunoscută, cine e, stai! Si ţâşni cel dintâi Şi o luă la goană în urma celui care fugise. Toţi îl urmară, Busuioc speriat dar ca şi când ar fi vrut să fugă de acest loc nelegiuit şi într-adevăr el pieri şi nu se mai văzu încotro o luă, Mantaroşie rânjind, Bilă având o înfăţişare severă, parcă ofensat. Iar Enache ezită şi el cârva timp şi strigă de câteva ori:

- Gheorghe, măi Gheorghe! Mă, n-auzi?

Şi se luă în cele din urmă după fugar, dar mai strigând de câteva ori, vrând parcă să facă totul pentru Gheorghe şi dacă el nu vroia să asculte, el, Enache, în felul acesta să-şi decline prin aceste strigăte răspunderea pentru situaţia care se crease. Casa lui Gheorghe era aşezată la marginea din partea aceea a satului şi el ieşi din primele clipe la câmpie. Vru s-o ia la stânga, unde se vedea dunga neagră a pădurii Cotigeoaia, dar urmăritorii, fără să se fi înţeles între ei, îi tăiară drumul şi nu-i lăsară liberă decât partea care îl duce spre râu. Poticnindu-se, fugarul o luă într-acolo şi în curând se văzu panglica albă, de culoarea prafului, acum umflată de atâta ploaie sticlind sub soarele de august. Maxim strigă lui Mantaroşie să-i taie lui Gheorghe drumul în susul malului, lui Enache să înainteze direct spre el, şi împreună să-1 încolţească astfel pe fugar din trei direcţii. Gheorghe se uită înapoi, fugi câteva zeci de paşi în sus, apoi în sens contrar, şovăi şi deodată întinse braţele şi se aruncă în râu cu capul înainte. Urmăritorii se apropiară repede şi îl văzură zbătându-se, sforăind şi plescăind să ajungă la celălalt mal şi să dispară în pădure. Era uşor de observat că ori nu ştia să înoate ori vroia să înoate prea repede şi hainele de pe el, cămaşa şi o flanelă, îl stinghereau, ori că se agăţase de ceva care îl trăgea de picioare la fund. Nici nu dură o jumătate de minut cât îi tot zăriră capul zbătându-se să nu se cufunde.

Când se adunară la mal toţi urmăritorii, el nu mai ieşi la suprafaţă. Alergară înainte, se opriră, alergară înapoi tăcuţi şi gâfâind. în cele din urmă se liniştiră şi rămaseră nemişcaţi cu privirile şi chipurile nedumerite îndreptate spre locul bănuit unde dispăruse Gheorghe. Erau aşa de smintiţi la minte de atâta alergătură că nimănui nu-i veni ideea, sau nu avu curajul să sară să-1 scape?...

— S-a înecat, zise unul dintre ei, ca o justificare, adică nu mai era de sărit sa-1 scape, unde să sară, în care parte, nu se mai vedea nici o urmă peste suprafaţa curgătoare a apei de câmpie, nu se zărea nici o bolboroseală.

- Ce dracu l-o fi apucat de s-a aruncat în râu? zise Enache cu un glas de parcă nu şi-ar fi dat seama de întâmplare şi mai aştepta încă să-1 vadă pe consăteanul lor ieşind la mal.

Dar valurile apelor umflate curgeau nepăsătoare şi singure, iar întrebarea lui Enache nu micşoră, ci spori tăcerea grea care plutea pe deasupra undelor turburi.

PARTEA A CINCEA

I

Timp de câteva săptămâni Moromete nu încetă să se mire: Bă, ce-a mai plouat, făcea, parcă în viaţa lui n-ar mai fi pomenit una mai mare. Ilinca şi vecinii se uitau la el cam dintr-o parte; întinerise, nu-1 mai recunoşteau. Fata povestea că îngheţase când îşi dăduse seama de cât timp stătea el afară. Moromete îşi îndreptase umerii, fruntea i se descreţise, mersul îi devenise mai hotărât, iar din glas îi pierise acea nelinişte adâncă pe care oamenii i-o simţiseră pe arie când el încercase să vadă cum va fi viaţa lor în viitor.

Prietenii lui liberali arătau la fel, şi, în cele câteva zile cât mai stătu pe-acasă, Niculae fu scutit de întrebările lor pe care le uitau a doua zi după ce i le puneau.

Cei mai tineri nu înţelegeau bine aceste ciudate stări ale celor în vârstă. Ei nu trăiseră atât de mult ca să-şi dea seama de unde le venea acestora bucuria aceea a lor care îi umplea de vigoare. Nu veniseră ei de la arie cu căruţele pline acasă? Acolo sus, în pod, nu aveau ei tot ce le trebuia până la anu? Şi un an e lung, până la vara viitoare mai vedem ce-o mai fi...

Se ştie că mai nelinişti ţi de viitor sunt cei în vârstă deşi ei au mai puţini ani de trăit decât cei tineri. Dar nu tocmai de aceea se bucură ei atât de tare de câtă viaţă le-a mai rămas? Nu de aceea se nelinişt esc ei atât de adânc de lucruri care celor din

urma lor li se par trecătoare? Seninătatea pe care aceştia le-o cer n-are nici o noimă, mai bine le-ar oferi-o. De aceea întâmplările care urmară, deşi grave şi hotărâtoare pentru sfârşitul vieţii lor de ţărani, nu îngrijorară decât pe cei bătrâni...

La câteva săptămâni după treieriş, Moromete se pomeni din nou în pridvorul lui cu prietenii săi liberali... Costache al Joachii era atât de tulburat încât, dacă nu l-ar fi văzut şchiopătând, Moromete nu l-ar fi recunoscut.

- Ce e, mă, Costache? zise.

- Bă Ilie, e rău, mă! M-am certat cu al lui Gogoaşă şi ăla a spus că am împărţit grâul cu el ca să dau cotă mai puţină.

- Păi nu erea, măi, Costache, nevoie să spună ăla, zise Moromete, toată lumea ştie, că ai avut tu grijă să vorbeşti. Ei şi ce?

- A venit Vasile al Moaşii, noul preşedinte, cu căruţele la mine şi mi-a luat grâul din pod!

- Tot? se miră Moromete, ştiind dinainte că prietenul său minţea.

- Aproape tot.

Se lăsă o tăcere, care confirma că şi celorlalţi li se întâmplase acelaşi lucru. Asta nu era bine. Ce era cu Vasile ăsta?

- I-a luat şi lui Matei, care a împărţit cu soră-sa, zise Costache, deşi Matei era de faţă şi ar fi putut să spună singur. Dar Matei nu zicea nimic, nu-i mai ardea să se răstească la nimeni. Zice că nu s-au făcut bine calculele când era Plotoagă preşedinte, mai spuse Costache.

- Păi nu s-or fi făcut! zise Moromete.

- Nu s-o fi făcut şi ce, vine el acuma să le facă el?

- Uite că vine.

- Nu scapi nici tu, zise atunci Giugudel cu un glas de parcă ar fi vrut să spună că a sunat, în sfârşit, ceasul şi pentru Moromete, care până acum a fost mereu ferit de loviturile pe

care alţii le-au tot îndurat. Niculae al tău, continuă el, nu mai e la Pălămida, l-au scos de-acolo şi nu la bine l-au trimes.

- De unde ştii tu? zise Moromete deodată fără prietenie, deşi parcă întru nimic zdruncinat.

- I-au făcut ăştia pe-aici un raport că din pricină că n-a îndrumat bine munca s-a înecat alde Gheorghe, ginerele lui Trafulică... Că adică, el l-ar fi înecat pe ăla. Aşa s-au lăudat ei, o fi adevărat sau n-o fi adevărat, că pe baza raportului lor l-au scos pe Niculae, fapt e că l-au scos...

-Mi-ar părea bine dacă ar fi aşa, zise Moromete cu dispreţ. Nu era locul lui acolo, cot la cot cu toţi neisprăviţii.

- Vorbele astea să nu le mai spui, se răsti atunci la el Matei Dimir foarte îngrijorat. „Dacă vă mai prind că vă adunaţi la Moromete şi vorbiţi tot ce vă trece prin cap, cu regret o să iau măsurile necesare şi o să vă închid gura."

- Cine a spus asta? zise Moromete şi fiindcă Matei nu răspunse: Vasile?

- Nu, zise Matei cu un glas din care se vedea că nu vrea să-i pună aceluia în spinare chiar şi ce n-a spus. Nu, adăugă, unul pus de el. Unul care poate s-o şi facă.

- Adică?

Fruntea lui Matei se încreţi în sus: dezvăluirea pe care o va face va confirma exact ceea ce Moromete ar vrea să nu creadă!

- Şeful de post!

- Cui, mă, Matei? zise Moromete.

- Lui Giugudel.

Adică tocmai omului care le povestea cel mai bine tot ceea ce se petrecea în sat. Moromete izbucni:

- Şi adică cum să nu mai vorbim ce ne trece prin cap?!! Adică cum, el când vorbeşte, vorbeşte despre ce îi trece prin cur?... Adică cum, el crede că mi-e frică mie de ce-o vrea el să-mi facă. Măcar că şi ăla, Vasile, dacă i-a spus el, el crede că stă mult acolo dacă nu lasă lumea în pace?!

- Nu ştiu ce crede el, zise Costache, dar văz ce face! Ai auzit? A venit alde Nae. I-au dat drumul.

Moromete, între timp, se întunecase la faţă. Nu păru că auzise ştirea despre Nae Cismaru. Vedea cumva cu ochiul minţii lucruri care până atunci îl lăsaseră de fapt nepăsător? Fusese cumva până atunci protejat şi el crezuse că oameni ca el şi ca prietenii săi şi-au câştigat pentru totdeauna dreptul de a nu se mai atinge nimeni de ei? Putea fi adevărat că acest simplu fapt, căruia el nu numai că nu-i dădea importanţa cuvenită, dar îl simţise ca pe o suferinţă şi o remuşcare secretă, că fiul său nu se afla unde trebuia, îl apărase de primejdii care pe alţii îi lovise?

- Degeaba zici tu că îţi pare bine că Niculae nu mai e acolo, rupse Giugudel tăcerea. în tot cazul, adăugă el, trebuie să recunoşti că atâta timp cât era el acolo mai puteam şi noi să vorbim ce vrem.

- Nu-1 înjuraţi voi pe toate drumurile că Niculae ce păzeşte acolo? zise Moromete deodată sumbru. Ba chiar ziceaţi că în locul meu nici nu l-aţi mai primi în casă.

- N-am zis noi, Nae Cismaru a zis, spuse Costache împăciuitor şi trist. Mi-a spus să nu mai spun la nimeni, că i-am întrebat: „Ce ţi-au făcut, mă, Nae, de ţi-au dat drumul aşa de repede?" „Mă, Costache, zice, m-au bătut, mă, 'tui pastele mă-sii."

- I-a plăcut şi lui! se răsti Matei Dimir.

Apoi tăcerea stingheritoare se lăsă iar printre ei. Din grădină, unde trăgea cu maică-sa o urzeală de război, Ilinca se uită intrigată spre pridvor de unde nu se mai auzeau nici râsete şi nici fum gros de tutun nu ieşea de-acolo ca pe hornul unei case.

- Ce-o fi cu ei, zise, şi strigă: tată! Ce faceţi acolo?

- Şi ce... mă-sii! zise deodată Giugudel. O să murim de două ori? Şi prin glasul lui bâlbâit răzbătu un adânc dispreţ, care dezvălui tuturor parcă sub o lumină neaşteptată că

dincolo de firea lui paşnică şi bâlbâială lui se ascundea un om care nu s-ar fi lăsat cu nici un chip, chiar cu preţul vieţii, să-i pună cineva piciorul în şale şi să-i rupă spinarea. Să trăiască ei, spuse el mai departe, şi să-şi aresteze pe urmă mamele şi copiii şi după ce s-or aresta între ei şi n-or mai avea pe cine să aresteze.

Îşi mişcară oasele şi parcă se treziră dintr-o încordare supremă, de care însă nu ştiuseră nici ei. Se uitară unii la alţii cu privirile încărcate de viaţă, parcă ar fi fost oameni tineri. Redevenim senini, îşi răsuciră ţigări şi începură să fumeze ca şi când declaraţia lui Giugudel i-ar fi eliberat de o povară.

- Ei, ia spune, Moromete, zise Matei. Spune, mă, fir-ar să fie ea a dracului de situaţie, că eu credeam că dacă am îmbătrânit o să aibă grijă feciorii de mine şi n-o să fac altceva decât am să umblu de acolo până acolo şi să beau tutun. Nu ne lasă, mă, să trăim, iar ăştia tineri te uiţi la ei şi vezi după ochii lor că nu înţeleg nimic. Bă, zic, pământul, ce faceţi? Ce să facem? zice. Cum ce, vi-1 ia, orbilor, voi nu vedeţi?

- Până în ultima clipă, Matei, până la cea din urmă suflare trebuie să te zbaţi şi să dai din mâini, zise Moromete. Şi cine nu-şi dă seama de asta e şi el un orb. Asta e! Şi mie în loc să-mi pară bine, nouă la toţi, să ne pară bine că băieţi ca Niculae al meu sunt acolo şi feresc lumea de rele, atât cât se poate, cât e omeneşte posibil, ne apucăm să-i judecăm că de ce n-au făcut şi n-au dres. Parcă ar fi ei vinovaţi şi ar fi adus ei vântul care trece uite-aşa dintr-o parte a lumii spre alta, care îşi vedea de treburile ei cum îşi vede omul de-ale lui pe cer senin. Eu am stat cu el de vorbă. El are credinţa asta, că lumea, aşa cum era ea când a deschis ochii pe pământ, nu e bună, şi trebuie schimbată. El n-a văzut, săracul, că lumea asta am fost eu, eu l-am oprit să mai meargă la şcoală, mi-a luat Dumnezeu minţile, am crezut că o să-mi aduc băieţii îndărăt şi am strâns bani, n-am mai putut să-1 ţin. N-am reuşit, cu toate că m-am străduit, ştiam că o să fie rău de ei trei, un părinte ştie şi uite

că unul muri pe pământ străin aruncat într-o fântână şi altul e bolnav de oftică, din ambiţie. S-a ţinut de la mâncare să nu cheltuie, să-şi ridice casă în Bucureşti ca să-mi arate el mie, prăpăditul, că şi el e om şi a avut dreptate să plece de acasă. Că îl năpăstuiam eu. Am ştiut dinainte ce era în mintea lui, înainte chiar să-i vie lui gândul şi m-am speriat, Matei, şi am început să muncesc pe brânci şi să alerg de la munte la baltă, ştiţi şi voi că am mers împreună, mai mult decât am alergat eu toată viaţa (să nu-mi omor caii, mergeam, vă aduceţi aminte, cu mâna pe loitră, prin ploaie şi zloată şi nu mă urcam deasupra în căruţă decât când îmi dădeam seama că-mi amorţesc picioarele şi nu le mai simt). Şi m-am dus la ei cu chimirul plin de bani şi cu un pogon de pământ cumpărat la loc. N-au vrut, Matei, n-au vrut, Giugudel, n-au vrut, Costache. N-au vrut, mă, să se întoarcă îndărăt! Şi acuma numai de Achim aud că e sănătos, dar mare scofală n-a făcut nici el pe acolo. Puteam eu să-i spun copilului pe vremea aia: Niculae, aşa şi pe dincolo, mi se prăpădesc băieţii pe la Bucureşti, au ajuns măturători de stradă, nu mai pot, tăticule, să te ţin mai departe la şcoală, ai trei clase secundare, intră şi tu când te-i face mai mare funcţionar pe undeva. Degeaba i-aş fi spus eu, că n-ar fi înţeles. El o ştia pe a lui. Şi după ce se termină războiul, îl prinse vântu ăsta... S-a dus fiindcă l-a chemat unu care avea el ceva în cap... Dar el era un copil, şi vii tu să-i ceri lui să îndrepte el, un băieţaş fără Ştiinţa lumii, ce fac rău ăilalţi, pe care nu i-a ales el şi nu i-a făcut el mari... Că trebuia să-şi fi dat singur demisia şi să fi plecat, am auzit pe unii spunând. Hm! Şi ce-ar fi făcut? L-ar fi dat afară din partid şi ce-ar fi ieşit de aici? Nimic. Pe câtă vreme stând acolo, putea opri, atât cât putea, mâna prostului, să nu ajungă să umble el cu ea peste toate câte lucruri bune au nrai rămas pe lumea asta, şi să ie strice. Şi uite că acum nu mai e- E adevărat, Giugudel, de unde ştii?

- E adevărat, absolut, răspunse Giugudel. L-au scos de-acolo.

- Ei, uite, să mai vie Nae Cismaru, sau alt prost care se crede mai deştept decât alţii, care nu mai poate de bine şi vrea ca toată lumea să-i aducă lui toate avantajele la nas, şi să zică, he, păi Niculae ăsta al lui Moromete cum putea ei să admită să se întâmple pe arie ce s-a întâmplat? Poftim, acuma nu mai e, de ce nu se duce el în locul lui să îndrepte lucrurile? E lesne să stai la tine acasă şi să pretinzi altora să facă şi să dreagă. Şi tu ce să faci? Măcar dacă ai fi o minte cinstită şi ai recunoaşte că nu te pricepi la politică, sau ai altă credinţă, şi că prin urmare orice ar fi făcut Niculae ţie nu ţi-ar fi plăcut fiindcă de fapt toată credinţa lui ţie ţi se pare greşită. Ei, nu mai spune! Şi a ta care e? Dacă o ai, pune-ţi pielea la bătaie pentru ea, nu pretinde doar altora să renunţe la a lor.

- Cine zicea? întrebă Matei.

- Cine să zică? Bâznae! Mie îmi pare bine, repetă Moromete, chit că ai dreptate, Matei, ani de zile ne-a mai ferit şi pe noi de una de alta. Dar îmi pare rău că băiatul o să sufere. Ţi-nchipui! E tânăr şi ce-o să facă el de pe margine, cu credinţa în el! Că mă apucai să spun. De mii de ori m-aş fi considerat în faţa lui vinovat, decât să-1 văd că începe să creadă în lucruri pe care nu le cunoaşte şi că vrea el să strice nişte rosturi care nu ele sunt de vină că a fost lovit şi n-a putut să-şi urmeze soarta. Eu, părintele lui, sunt vinovat, eu, nu altcineva, îmi scot pălăria şi stau în faţa ta cu capul plecat, tu trebuia să fii acuma învăţător, sau şi mai bine, profesor mare. E vina mea că ţi-am stricat viaţa. Credeţi că nu i-am zis? A râs, ştiţi cum râde el, lasă că ştiu eu, zice, vreai să iai pe umerii tăi păcatele lumii în care ai trăit! Ei! Mai zi ceva!... Să sperăm, reluă în cele din urmă cu glas ferm, că o să se întoarcă negreşit la ce i-a plăcut de când îl ştiu eu: cartea! Şi o să se pună cu brâncile să înveţe şi să ajungă ce-a vrut să ajungă de mic. Altă cale nici nu are! E tânăr!

- Şi ce facem noi acum, Moromete? zise Costache. Aşa e, Niculae o să-şi găsească el drumul pierdut, dar noi ce facem? Stăm aşa, să ne ia bucatele din pod? Ce-ar fi să mergem toţi la Vasile şi să vorbim cu el?

- Bucatele n-ar fi nimic, zise Moromete. îţi ia o parte, două părţi îţi mai rămân, şi să vă spun un lucru, n-o să credeţi cum nu l-am crezut nici eu, dar pe urmă m-am gândit că n-are nici un rost să mă mintă el chiar pe mine, Niculae. Domnule, preţul pe care îl plăteşte sfatul per kilogram de grâu sau pe carne, ăsta e preţul de pe tot globul, nu-ţi dă mai puţin, cum cred unii. Atât că nu te lasă să-1 vinzi pe piaţă la preţul tău... S-a schimbat situaţia când preţul grâului pentru toată Europa se stabilea aici la noi la Brăila şi erea leul cât roata carului. Pe mine chestia asta cu cotele mă lasă absolut rece, chit că alţii umblă cu gura căscată prin pieţele Bucureştiului şi-ar vrea cu un sac de zarzavat să cumpere un aparat de radio. Mie mult mai rea mi se pare ideea că Vasile nu din capul lui i-a spus şefului de post să ne ameninţe. De-aia eu zic că nici nu trebuie vorbit cu Vasile.

- Dar cu cine? se răsti Matei, care se vedea cât de colo că istoria cu preţul mondial al grâului în ceea ce îl privea nu numai că nu-i plăcuse, dar i se păruse o bazaconie.

Moromete trase adânc din ţigară, se posomori şi începu să-i contemple fumul albastru care ieşea din ea pe la ambele capete.

- Vasile, zise Moromete, e greu să stai de vorbă cu el, el ştie nna şi bună, că trebuie să se aleagă praful de tot ce-a însemnat cât de cât ceva în satu ăsta, şi aşa o să şi facă, să ţineţi minte de la mine.

- Cu cine, atunci, Moromete să vorbim? zise Costache.

- De pildă cu Isosică!

Costache se îndoi:

- Crezi tu că ăsta a făcut cuiva vreodată un bine?

- A făcut, afirmă Moromete, prin faptul că n-a făcut rău! E o chestiune aici: de ce l-a ajutat el pe Vasile ăsta să ajungă cl preşedinte, şi nu l-a apărat pe Plotoagă, care faţă de Vasile era un om de înţeles, cu toate că mai striga şi el, hă, bă! Eu l-aş întreba!

- Vreai tu să vorbeşti cu eli? se miră cu însufleţire Costache. Vorbeşte, Moromete: îndărăt ce mi-au luat n-or să-mi mai dea ei, dar să nu vie să-mi mai ia!

Temerea asta a lui Costache însemna că atât cât îi mai rămăsese în podul lui era departe de a mai înceta să mai fie o ispită pentru colectorii care cutreierau încă pe uliţe.

- Aşa e, reluă Moromete, şi o să mai mă gândesc eu ce trebuie făcut, n-o să mă doară gura să vorbesc şi cu Vasile ăsta, fiindcă l-aţi văzut, venea şi el pe la noi şi sunt curios să ştiu ce-o să zică când o să-i spun: mă, Vasile, şi aici glasul lui Moromete avea iar acele subţirimi şi grosimi de odinioară când citea ziarul în poiana fierăriei lui Iocan, întrucât prin faptul că nişte oameni se adună pe pridvorul unuia sau altuia constituie un pericol pentru regimul care ne-a scăpat de robia *fascistă?* Ai văzut şi tu! Nu cădea nici guvernul din vorbele noastre şi nici pe tine nu te-am împiedicat să ajungi preşedinte. Bravo! Vezi~ţi de drumul tău, dacă crezi că e chiar drept să distrugi agoniseala altuia şi la ce folos s-ar ajunge, dar nu te lua după ce ţi se cere să faci, zi şi tu că ai făcut şi că toată lumea de la mic la mare laudă guvernul, şi o să stai mulţi ani în fruntea satului. Da, exclamă Moromete, dar eu mă tem de altceva!

Şi se ridică de pe pridvor acuma pe deplin senin şi cu expresia aceea de tinereţe revenindu-i pe deplin în privire. Avea în luminile ochilor luciri care erau parcă reflexe îndepărtate ale unor teritorii care nu se vedeau. începu să coboare scările pridvorului şi o luă încet spre grădină lăsându-şi, fără să le spună cât lipseşte, musafirii singuri. întârzie destul de mult şi când reveni uşui foarte grijuliu un cocoş, care mânca mălaiul unei cloşti cu pui întârziaţi. Apropiindu-se de pridvor, nu urcă, rămase la distanţă şi începu să se uite stăruitor peste drum.

Foştii liberali poate că înţeleseră că trebuie să plece, dar cum să plece tocmai acum?

- Hai, bă, Moromete, vino încoace şi spune-ne! se răsti Matei exprimând pe faţă nerăbdarea tuturor.

Moromete se smulse parcă cu greu din contemplarea a ceea ce văzuse el că se întâmplă pe drum şi urcă în sfârşit în pridvor.

- Mă, urât tată a mai avut şi băiatu ăsta al lui Stancu Tumbii, zise el pe deplin detaşat de tot ceea ce vorbise mai înainte. Are un ochi care parcă îi cade în gură.

Matei trase, de enervat ce era, o înjurătură. Nu-i ardea lui acuma de al lui Stancu Tumbii şi de poziţia ochilor lui.

- Mă tem de altceva, zise în sfârşit Moromete, dar parcă uimit de cuvinte de a căror importanţă părea chiar covârşit. Când lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, ele nu se linişteşc până nu ajung jos şi n-au unde se mai rostogoli. Ce putem noi împiedica? Lumea asta se ţine bine pe picioarele ei, sau primului nebun care îi vine în minte s-o dea peste cap o dă?! Asta e întrebarea.

- Hai, bă Moromete, vorbeşte cu ei, măcar vezi ce zic, nu da îndărăt, că am vorbi noi, dar tu ştii mai bine de la Niculae cum să-i iai, zise Matei.

- Aşa e, întări Giugudel.

Dar Moromete, cu fruntea plecată, răsucindu-şi o nouă ţigară, nu dădea nici un semn că le auzea îndemnurile. Şi nu spuse nimic nici în minutele care urmară. Tăcea şi fuma. Vedea ceva înainte? Se gândea?

- Hai, bă, să plecăm, că se face noapte, zise atunci Costache ridicându-se pe neaşteptate, ca şi când şi-ar fi adus aminte că în tot acest timp cât a stat aici, a uitat de ceva foarte important.

începură toţi să coboare scările şi o luară repede spre poartă, fără să se mai uite în urmă şi fără să se aştepte unii pe alţii.

II

Când Costache spusese „hai să plecăm că se face noapte", ăsta era un fel de a vorbi: soarele era încă sus. Nu mai aveau

însă treabă acolo, s-ar fi scurs vremea de pomană dacă mai stăteau. Mai mult nu aveau ce afla de la Moromete în acea zi.

Soarele abia trecuse de vârfurile salcâmilor. Era o după-amiază de septembrie, cu lumină multă ca şi în plină vară, dar cu căldură mai puţină. Moromete plecă de-acasă îndată ce prietenii săi se îndepărtară.

Se duse direct la Isosică. Noul responsabil al morii, care izbutise, după cât se pare, fără „Operaţiunea Cotigeoaia" să pună mâna pe acest post, stătea în biroul acela care semăna de departe cu o gheretă, şi din care condusese măcinatul, până acum câteva săptămâni, Adam Fântână, curăţat... Aceleaşi hârtii făcute varză îi dădeau acuma de furcă şi lui Isosică. Le lăsă însă aşa cum erau de îndată ce îl zări pe omul care intrase peste el şi îşi dădu seama cine e. îşi ascundea însă bine, ca de obicei, şi mirarea şi curiozitatea în fumul de tutun care îi urca pe dinaintea ochilor din ţigara pe care o ţinea în felul acela al lui, atât de gânditor şi grijuliu, între degete. Se uita însă direct, în tăcere deplină, la Moromete, neajutându-1 cu nimic să intre în vorbă, neinvitându-1 să ia loc, neîntrebându-1 nimic.

- Şi mâine-poimâine, zise Moromete simplu, aşezându-se pe banca de lemn alb, când Vasile o să te dea şi pe tine la o parte şi n-o să mai fii nimic, ce-o să te faci, Isosică?

Nici nu se uita la el, îşi încreţise fruntea şi scruta îngrijorat podeaua, ca şi când Isosică ar fi fost fiul său mai mare, Paraschiv, a cărui soartă nu înceta să-1 îndurereze. Contempla acest viitor nesigur şi plin de ameninţări, la care se referise, îşi duse mâna la flanelă învăluindu-se parcă în tăcere şi începu să-şi răsucească şi el o ţigară. Isosică nu-1 pândise, dar îi dădu când ţigara fu gata, peste masă, să aprindă.

- Ce s-a întâmplat, nea Ilie? zise în sfârşit Isosică la fel de îngrijorat parcă de soarta omului care venise la el, ca şi când ar fi fost taică-său.

„Şi când te gândeşti că ăsta o fi făcut raportul că Niculae l-ar fi înecat pe nenorocitul ăla de Gheorghe, gândi Moromete senin. Dacă l-aş întreba ar beli ochii la mine că nu e adevărat şi mi-ar spune pe altul..."

- Niculae al meu, domnule, mai bine pune mâna pe plug sau încaiică pe-un tractor şi ară pământul (care trebuie arat orice-ar fi!) decât să-şi zâmbească fasolele cum făcea Bâznae când stătea de vorbă cu al lui Pretorian ca să arate că ei doi sunt prieteni. Noroc că ăla nici nu se uita la el, cu toate că mare brânză nu era nici de capul lui.

- îl bag în... mă-sii şi pe Bâznae şi pe Pretorian, zise Isosică devenind şi el gânditor.

Şi nu mai adăugă nimic. Era adică de aceeaşi părere cu ceea ce spusese, dar şi cu ceea ce nu spusese Moromete.

- Şi atunci, zise Moromete, poţi să-mi spui de ce te-ai speriat tu şi te-ai dus acasă la Vasile să-1 ajuţi să ajungă preşedinte?

„Dacă gândeşti ca mine şi în generai ca noi, ăştia, oameni mai în etate, se înţelegea din glasul lui, poţi să spui cum ai putut să faci o astfel de prostie, care o să te coste, cât o să ne coste şi pe noi, adică ceea ce ştii şi singur ce ameninţări ne trimete Vasile, dacă nu şi mai mult, dat fiind că tu eşti om tânăr şi ai ·lte ambiţii?"

- Cum să nu, zise Isosică.

- Ei, de ce? sunt curios.

- S-au încârîigat două lucruri, nea Ilie, zise Isosică.

Şi se apucă şi trase cu atâta precauţie şi atât de îndelung din ţigară, încât după ce o luă de la buze şi începu pe îndelete să povestească, minute în şir el vorbi cu fum în gură, care parcă nu se mai termina.

- Primul lucru, zise el, şi apoi tăcu.

Se întreba poate dacă să spună sau nu ceea ce se aştepta de la el. Se hotărî: trebuia spus, din moment ce toată lumea putea

gândi că ar fi făcut, prin urmare, o prostie, aşa cum o dovedea venirea aici la el a acestui om atât de respectat.

- Pe Vasile ăsta, începu el, eu l-am împiedicat cât am putut să nu iasă din curtea lui, dar el s-a dat la fund ca raţa şi când a scos capul deasupra, a ieşit departe. Nu-ţi spun ce cred eu, îţi spun ce e. Aş fi luptat cu Vasile dacă ar fi fost numai atât. Dar mult n-aş fi luptat, fiindcă nu l-aş mai fi putut împiedica şi aici se încârligă prima situaţie cu a doua.

- Care ar fi prima? zise Moromete.

- Nu ţi-a spus-o Niculae?

- Nicidecum.

- Niculae e vinovat de ridicarea lui Vasile.

- Ei, nu mai spune, exclamă Moromete parcă răpit de această ipoteză.

- A i să vezi, şi dacă nu mă crezi, gândeşte-te, adu-ţi aminte. La începutul campaniei o fată de la U.T.M., secretara raionului cu tineretul, l-a căutat pe Niculae pe câmp şi a încercat să-l convingă să-1 sprijine pe Vasile în intenţia lui de a forma aici o gospodărie colectivă şi de a lupta necontenit contra noastră, a mea şi a lui Plotoagă, care ştii şi dumneata că ne-am opus. Lui îi convine G.A.C.-ul, nu pierde nimic, din contră, îl ajută, fiindcă n-are nici pământ, nici vite. O să-ţi spun la urmă ce gânduri, adică nu ce gânduri, că le pune în practică, ce metode are de gând să folosească Vasile să-şi atingă acest scop, care vine şi în planul raionului. Acolo, ştiu eu, se spune aşa: dacă sunt posibilităţi şi prin liberul consimţământ. Contra metodelor de consrrângere... Dar să ne întoarcem la întâlnirea de pe câmp dintre activista de tineret şi Niculae. Niculae o asculta cum îi spune toată povestea lui Vasile şi cum noi aşa şi pe dincolo i-am făcut şi i-am dres... La urmă de tot, Niculae i-a răspuns aşa: „Oriunde intri într-un sat, dai peste unul ca Vasile ăsta cu o istorie aşa cam dubioasă... Trebuie să fim atenţi şi să nu facem jocul unuia sau altuia". Şi i-a întors spatele. Foarre bine am zis eu când am auzit dar acum spun: foarte rău. Trebuie să gândeşti cui spui asemenea cuvinte. Cine e persoana? Ei, ce interes are să susţină aşa de tare pe unul sau pe altul? Ei, persoana era secretara raionului U.T.M. Dacă ea îl apără pe unul ca Vasile, înseamnă că ştia ea ceva. Nu ştiu ce, dar era clar, ţinea la el, cu toate că Vasile are şi el un Dumnezeu la care se închină în fiecare zi şi nu şi-ar întoarce capul după alta: Florica, muierea aia a lui mică, şi fetiţa. Prostia lui Dan şi a lui tat-său şi care o să-i coste viaţa (numai viaţa, fiindcă pământurile or să fie colectivizate la toată lumea) a fost asta, că au lovit-o pe Florica. Dar să ne întoarcem la secretara de tineret. Ţinea la Vasile ca la un prieten. Oamenii au şi ei prieteni, nu? Niculae nu şi-a dat seama. Şi fata asta văzând că n-are câştig de cauză cu activistul Niculae Moromete, s-a dus la regiune, la preşedinte, şi i-a povestit toată tărăşenia. Crezi că ar fi avut timp un ştab aşa mare s-o asculte? De-acolo de unde conduce ştie el altele şi mai rele decât păţania unui oarecare Vasile al Moaşii din comuna cutare, raionul Pălămida, cu rudele lui... Dar aici vine al doilea lucru care s-a încârligat cu primul: fata era rudă cu preşedintele şi el a ascultat-o. Ce fel de rudă n-aş putea să-ţi spun, destul de rudă ca s-o asculte şi să-i dea dreptate. Şi uite aşa pleacă într-o zi din sat şi lipseşte două zile Vasile al Moaşii Şi este primit în audienţă la preşedintele regiunii. Ce-au discutat acolo, n-aş putea să-ţi spun. Dacă ai avea pretenţia asta, ar însemna să-mi ceri prea multe. Erea obligat Niculae să ştie toate astea? Nu, nu erea, dar când ceva iese râu, rezultă că trebuia să ştii. Asta sau altceva, n-are importanţă. Fapt e că nu trebuia să procedezi cum ai procedat. Eu, cum am aflat la timp şi am tras toate concluziile? Puteam să nu aflu, dar m-a mirat ceva. Aveam noi o înţelegere, eu, Plotoagă, Bilă, Zdroncan şi Mantaroşie, care ni s-a alăturat mai pe urmă. Şi cineva dintre noi ne-a trădat. Cui? Tocmai persoanei care aveam de gând s-o ranjăm. Prin cine? Ei, prin cine crezi? Prin Vasile! Şi nu mai aveam stare neam. Mă, de ce prin Vasile? Ce caută Vasile aici? Că de ce ne-a trădat, mai înţelegeam, îi spuneam că e unul

dintre noi care joacă pe două feţe. Cine ştie? Dacă nu izbuteam? Şi până la urmă ce-am zis eu? Bă, ia s-o pun eu pe Ciulea mea să afle! N-am vrut să recurg la serviciile muierii, fiindcă muierea întotdeauna îţi cere ceva în schimb, mi-a şi cerut şi a trebuit să-i satisfac această dorinţă. Ei, şi a aflat! Două lucruri: una, ce ţi-am povestit eu până acuşi, şi al doilea, trădătorul. Era Zdroncan, care şi el aflase de prietenia lui Vasile cu fata aia, şi cine erea ea, şi înţelesese că Vasile va veni mai devreme sau mai târziu în fruntea comitetului executiv. Şi atunci s-a dat cu ei şi nouă nu ne-a spus nimic, nici măcar lui cumnatu-său Plotoagă. L-am iertat, că n-aveam ce să-i fac. Ei, şi se punea acuma marea întrebare: ce fac eu? Am doi duşmani, unul pe care îi ştii, sau l-ai ghicit, Fântână, şi al doilea Vasile. De Fântână nu mi-era frică, dar de Vasile, da. Şi mi-am spus aşa: Vasile, deocamdată, dacă lupt cu el şi îl susţin mai departe pe Plotoagă, nu vine el aşa repede preşedinte. E adevărat, dar şi când o veni (că de venit vine!) ne curăţă pe toţi absolut. Ai să te întrebi de ce erea obligatoriu să vină? Numai din pricină că vrea el şi că reuşise să ajungă în audienţă atât de sus? N-ar fi fost suficient! Dar evenimentele din vara asta de pe arie arată că unul ca Vasile ar fi căutat, mai devreme sau mai târziu, raionul, pentru scopurile pe care ţi le-a spus amănunţit Niculae (le ştii şi dumneata!) şi Plotoagă nu mai corespunde. Ce am făcut eu? Am ales varianta a doua, să-1 ajut să vină mai devreme şi să-1 părăsesc pe Plotoagă (l-a părăsit el cumnatu-său, darmite eu!). Şi m-am dus la Vasile acasă şi i-am propus alianţa. Şi Vasile s-a dovedit deştept. In tot cazul s-a gândit că eu nu sunt primul lui duşman, ci văru-său. Şi ca să poată cât mai curând să-1 nimicească pe el şi pe tat-său, pe alde Năstase adică, nici nu s-a mai uitat că face alianţă cu mine.

- Şi presupunând că Niculae ar fi ascultat-o pe fata care zici l-ar fi sprijinit pe Vasile contra voastră, nu porneşti de la presupunerea că ar fi fost tot aia? zise Moromete. întrucât în cazul ăsta mai e vinovat Niculae, cum ziseşi?

- Nu e tot aia, zise Isosică.

- De ce?

- Fiindcă ne-am fi împăcat noi cu Vasile fără să-I împingem atât de sus.

- Crezi că v-aţi fi împăcat? se îndoi Moromete.

- Dacă i-aş fi dat pe Dan şi pe tat-său pe mână ar fi fost suficient şi cu asta s-ar fi terminat totul.

- Te contrazici, îl întrerupse Moromete.

Isosică se gândi.

- Stai să vezi, se corectă ei. Sigur că problema rămânea în picioare, dar aşa stând lucrurile, am fi căutat noi un alt Vasile când ne-am fi dat seama ce vrea raionul şi Plotoagă nu mai e bun şi nu ne-am fi pomenit noi vrând-nevrând cu unul care e pus pe fapte mari. Am fi ştiut cum să-1 anihilăm pe Vasile al Moaşii şi cum să împingem în faţă un alt Vasile, care nu i-ar mai fi acoperit pe cei bogaţi, dar nu s-ar fi apucat să dea în oameni ca dumneata.

„în timp ce tu nu dai, … pe mă-ta şi pe tac-tău ăla care o luă aşa şchioapă, şi te făcu pe tine, să ajungi în fruntea satului", îl înjură Moromete în gând.

- Şi cum l-aţi fi anihilat pe Vasile al Moaşii? zise apoi.

- Lăsându-1, de pildă, să facă el aici la noi o gospodărie colectivă: l-am fi susţinut să fie el preşedinte. Nu ne-ar fi durut. Aşa, acum, o să facă în aşa fel încât o să mă oblige şi pe mine să intru. O să intru cu un pogon. N-am încotro.

- Şi crezi tu, Isosică, că e cel mai mare rău care te aşteaptă Pe tine de-aici înainte? zise Moromete înveselit parcă de faptul că acela îşi vedea cu atâta blândeţe viitorul.

- Ce-aş putea să fac? zise Isosică.

- Nu te gândeşti?

- Nu.

- Mai e lume în sat, zise Moromete.

- Nu înţeleg.

- Mai e lume în sat care să aleagă alt om mai cu scaun la cap decât pe Vasile ăsta. Singur ai spus că ai fi făcut tu rost de alt Vasile dacă nu venea Vasile ăsta! Fă acuma!

-Acuma e prea târziu, zise Isosică.

- Pentru că te gândeşti la unul mai slab ca el! exclamă Moromete. Gândeşte-te la unul mai tare.

Isosică tăcu o vreme îndelungată. înţelesese. Nu degeaba se spuneau despre acest om atâtea poveşti. Avea mintea pătrunzătoare. Ştia totul. îl pierduse pe Niculae, vroia să se apere.

- Vrei să spui, zise Isosică întru târziu, că dacă nu-mi găsesc un alt om pe care să-1 sprijin şi să-1 sprijine şi lumea şi să-1 pun să se opună lui Vasile, şi să fie mai tare ca el, o să am şi eu soarta lui Plotoagă.

- Da' cum!? exclamă Moromete.

- Vreai să-ţi spun drept? exclamă şi Isosică cu un glas atins parcă de o boare de tristeţe. Aşa e, aşa trebuie făcut şi faptul că Vasile n-are de gând să ţină seama de oameni ca dumneata şi recurge la ameninţările care ţi s-au transmis şi pot să spun că vor fi puse în practică, dacă vă mai adunaţi, mă îndreptăţeşte să nu părăsesc terenul. Fiindcă aşa aveam de gând: cât o fi! îmi ziceam, şi pe urmă mă întorc la treburile mele, ca orice om, dar două dificultăţi se ridică la orizont: una, Vasile e foarte deştept, va face acum în comună o gospodărie colectivă, a şi pus pe picioare un comitet de iniţiativă şi cu meritul acesta o să fie imposibil să-1 clinteşti de pe poziţia lui. Al doilea: care să fie omul capabil să-1 înfrunte?

- Pe cine are de partea lui? întrebă Moromete cu un glas de parcă ar fi spus: n-are pe nimeni!

- O să-şi adune destui. Se găsesc! Găseşti orice! îşi aminti Isosică de acest adevăr rostit odată de Aristide.

- Domnule, lumea asta la care el le ia bucatele din pod, e cu el? îl întrebă Moromete parcă stupefiat de faptul că Isosică tot nu înţelegea.

Se lăsă iar o tăcere.

- Vrei să spui că există cineva în sat care să facă acelaşi lucru şi totuşi lumea să fie cu el?! zise în sfârşit Isosică uluit parcă şi el că ăsta ar putea să fie gândul lui Moromete.

- Da' ce credeai că vreau să spun?! râse parcă Moromete.

-Adică? Fii mai clar. Te gândeşti la un om anume?

- Se înţelege de la sine.

- Ei, cine e?

- O să ţi-1 spun eu. Nu sunt sigur... Adică nu că nu sunt sigur. Nu ştiu. N-am mai stat de mult de vorbă cu el. După ce stau cu el de vorbă o să-ţi spun şi cine e...

- Mă faci curios, pe cuvântul meu! zise Isosică. Spune-mi-1 şi mie! Asta ar fi chiar prea de tot să existe un astfel de om şi eu să nu mă fi gândit la el.

Moromete, drept răspuns, se ridică. Celălalt ieşi de după biroul său şi îl însoţi până ce ieşiră din curtea morii, care era de obicei plină de căruţe, de vite şi de oameni. Se auzea de departe zgomotul valţurilor, iar de alături cel al motorului, care cânta ca un cuc prin coşul său înalt asemănător unui fluierici uriaş de copii, făcut din salcie. Parcă ar fi vrut să spună că iată ce vesel şi plăcut e la moară.

- E membru de partid omul la care te gândeşti dumneata? zise Isosică.

Se opriră în poartă, ca doi ţărani paşnici, tăifăsuind de-ale lor cu ţigările în gură. Moromete dădu din cap într-o parte ca si când i-ar fi părut rău:

- Nu mai ştiu dacă e, zise el, de-aia spusei să vorbesc întâi cu el... Da' nu-ţi terminaşi vorba cu Vasile. Ce metode zici că vrea să folosească? Nu există decât o singură metodă, răspunse tot el: ordin general de intrarea tuturor în gospodărie şi cu asta socoteala ciobanului e achitată!

- Asta ar fi prea simplu, zise Isosică.

- De ce prea simplu?! exclamă Moromete uitându-se nedumerit drept în ochii lui Isosică. Dacă eu n-am nici o pretenţie, declară el, ce te mai opreşte? Ce rost are să mă pui pe mine să-1 muncesc eu, pământul, să vii pe urmă să-mi iai din el cât vrei tu şi pe urmă să mă mai pui să plătesc şi impozitele şi cote de carne, de lână şi de lapte, chit că eu nu mai am nici vaci, nici oi! întrucât mă priveşte, eu sunt pentru! în tot cazul nu sunt contra, se corectă el. Dacă tineretul acesta nu mai vrea să muncească pământul, cum o să mai vreau eu, care sunt om în etate şi copiii mei toţi s-au dus care încotro! Mi-a mai rămas o fată. O să se mărite şi ea cu un băiat care are leafă şi ce să mai fac cu atâtea pogoane de pământ?... Spune şi tu, Isosică.

Isosică însă nu-i răspunse nimic, se vedea că nici nu se gândeşte, aşa cum nu ne gândim când înţelegem clar că în spusele cuiva se exprimă ceva exact pe dos decât ceea ce se afirmă.

- E pământul meu, nu? întrebă Moromete. Şi continuă presupunând că nu poate fi contrazis: Plăteşte-mi-1, dă-mi bani pe cât costă, fiindcă şi eu i-am plătit cu munca mea şi pe urmă n-ai decât să-1 iai şi să treci peste el cu tractoarele. Şi cine nu vrea să-1 vândă, să-1 muncească în colectiv. Simplu ca bună-ziua.

Era adevărat, atunci ce mai vroia Moromete? Isosică se uită la el cu un surâs care îi deschidea în mod ciudat chipul, în general senin, dar care surâdea rar şi trăsăturile nu-i erau învăţate; parcă era alt om, mai tânăr şi mai atrăgător decât se putea ghici.

- E clar, zise Isosică fără cea mai mică umbră de ironie. Aşa o să se facă!

Moromete clătină din cap în faţa evidenţei, aruncă ceea ce îi mai rămăsese din ţigară, scuipă subţire drept peste ea şi exclamă cu reproş:

- Ei f... l-aşi?

Şi deodată nu mai vru să afle ce metode i-ar fi putut dezvălui Isosică, referindu-se la intenţiile acelui Vasile. Plecă. Numai primii paşi lăsară această impresie, fiindcă îndată îşi lăsă fruntea în pământ şi mersul i se încetini. Era mersul lui când se gândea şi când nu mai vedea nimic în jur.

III

De aceea nici nu auzi cum o femeie care tocmai ieşea din curtea morii cu o căruţă îl strigă din urmă şi apoi se ţinu aproape de el cu caii la pas... Îl strigase numai de două ori şi nu prea tare, apoi tăcuse. Stătea dreaptă pe cutia căruţei şi aştepta ca el să audă cu întârziere că numele lui fusese rostit de cineva şi nu într-un mod obişnuit, ci aşa cum fac cei care au dreptul după ce au ţinut la tine o viaţă, să te cheme fără teamă de nimeni...

Era sora mai mică a primei lui soţii, una Fica, femeie încă tânără, despre care numai Ilinca ştia de mulţi ani că, deşi măritată şi mamă a doi copii, gândul ei fusese totdeauna la Moromete, mărturisit doar fetei lui prin întrebări care nu se schimbau (ce mai face, Ilinco, tac-tău?), când fata se ducea pe la Râca parcă anume, dintr-o curiozitate precoce, acoperită de inocenţa vârstei, ca să afle dacă mătuşa ei continuă să ţină la tatăl ei, în ciuda trecerii anilor... Ţinea, şi mai ales în ultima vreme, după ce îi murise bărbatul. Nu avea încă cincizeci de ani şi văzută de departe putea fi luată drept fată, subţire cum era şi cu pasul viu şi uşor...

- Ce e cu tine pe-aici cu căruţa? zise Moromete ridicând pe neaşteptate fruntea.

Glasul ei îi sunase în urechi cu întârziere. Se abătu din drum, coborî şanţul şi se apropie de căruţă; puse piciorul pe vătraiul loitrei şi se urcă sus lângă muiere.

- Asta e o treabă pentru tine!? zise el.
- De ce Ilie?

Moromete începu să clatine din cap; nu se făcea! Sunt lucruri care au rostul lor şi ce rost e ăsta să...

- Credeam că ai murit şi tu, nu numai bărbatu-tău! zise el ferindu-se. Mă, ziceam, aşa o fi murit şi ea pe-acolo prin Râca ei, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta!

- Aha! făcu muierea. Şi m-ai îngropat şi pe mine alături de el şi ţi-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoşti tu pe cineva de când ţi-au fugit feciorii? Las' că nici când erau pe-aici nu prea te gândeai tu la mine, dar o dată, de Crăciun şi de Paşti, tot ne mai vedeam noi.

în acest timp Moromete nu-i aruncase muierii nici o privire. Dar se uita ea la el.

- N-ai îmbătrânit neam, spuse ea mai departe, ai ceafă dreaptă. Ştiu că ai trecut de şaizeci, dar nu ştiu cu cât.

- Nu cu mult, răspunse Moromete cu încântare, parcă minunându-se că, iată, trăieşti mult, veri după veri şi ierni după ierni, şi când te uiţi în urmă vezi că n-ai decât şaizeci şi ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gândeşti că mai poţi trăi optzeci.

- Am auzit că tu şi Catrina vă aveţi ca la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mână după ea pe după casă... Căci te-ai prefăcut bolnav, aşa e?

- Aşa e! întări Moromete subţirel.

- Ei, ce-ţi pasă! Fi-tu Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite şi ea! Numai Paraschiv, săracul, e bolnav. De ce nu-i dai şi lui nişte bani, să-şi ia doctorii?

- I-am dat, Fico, crezi că am aşteptat să vii tu la moară în Siliştea şi să ne întâlnim noi ca să-mi dai tu ideea? Da mi-a spus muierea aia a lui că nu se îngrijeşte. După ce i-am dus eu banii, că am strâns şi eu de la ce mi-a dat Niculae, primul drum pe care l-a făcut după ce-am plecat eu a fost la cârciumă! „Nu se mai stăpâneşte, tată, mi-a spus creştina aia cu care trăieşte, n-am ce să-i fac, bea şi fumează şi hârjâie pe urmă din gât de mă şi sperie." Da' el zice: „Lasă, fă, că nu mor eu, v-arăt eu vouă la toţi Vă muma în..." Care or fi ăia toţi şi ce vrea el să le arate, numai el ştie! Care-or fi?

Muierea însă nu-1 urmărise chiar cu toată atenţia, şi s-ar fi zis că nu prea îi pasă ei de soarta lui Paraschiv.

-Arăţi bine, dar nu eşti vesel! zise ea. De ce? Crezi că mai ai tinereţea în faţă să te zbaţi din pricina unuia sau altuia? Care cum şi-a aşternut, aşa să doarmă!

— Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico? Zic şi eu că mă întrebaşi, răspunse Moromete într-adevăr senin.

— Acesta e norocul tău, zise muierea. Ai minte de om tânăr, altfel ai fi murit de mult, după câte te ştiu eu.

— De ce zici tu asta?!

-Aşa!

Avea în ea ceva ocrotitor această femeie. După dinţii întregi care i se vedeau când vorbea, nu părea să fi trecut de mult de patruzeci şi cinci de ani, iar de departe arăta şi mai puţin, fiindcă statura ei semăna cu a unei fete. Era îmbrăcată toată în negru, aşa cum au obiceiul unele muieri când ies din satul lor şi se duc în alt sat, când pun pe ele ce au mai bun, chiar dacă au de făcut o treabă.

— Aşa ai fost tu bun şi nu ţi-ai ridicat, de când te ştiu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorât-o, şi pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o goneşti de acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, şi ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit să te lase singur şi bolnav *n pat şi să-i scapere ochii ăia veninoşi de bucurie că ai să mori. E nebună, să ştii de la mine, să-ţi aduci aminte!

— Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc când n-oi mai putea, zise Moromete.

— De ce să nu te lase? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun si îl pedepseşte pe ăl rău? zise muierea.

— Da' cum crezi tu că e?!

— Uneori e şi după păcate, dar alteori nu e! zise muierea. Al meu, după câte bătăi mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească

şi ei niţel când l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întâmpinat.

- Era acasă? o întrebă Moromete.

- în pat, zise muierea. Venisem de la cimitir şi pusesem cuşniţa cu colaci de grindă. Mi-e foame, zice, şi îl văd că se ridică şi întinde mâna sus să ia cuşniţa. A! a făcut, şi gata!

Urmă o tăcere. Căruţa ieşise de mult din sat şi caii, simţind parcă roşul asfinţitului în spate, începuseră să bată grăbiţi drumul cu copitele. Moromete avea aerul că merge şi el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puţin aplecată şi nici acum nu întorcea privirea să se uite măcar o dată la muiere, deşi din spusele lor se înţelegea că n-o mai văzuse de multă vreme.

- Că s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă şi sa-nii dreagă, admit, murmură întru târziu, ca pentru sine. Dar că pe soră-ta Rada aş fi omorât-o eu, pe asta de unde ai mai scos-o?

- Ai omorât-o după ce l-a făcut pe Achim, zise femeia. Mi-a povestit pe patul morţii.

- Ţi-a povestit?

- Da, mi-a povestit.

- Hm!

- Mi-a povestit şi altele, nu numai asta!

- Ei, ce vorbeşti?!

- Săraca, n-am să uit până oi muri cum s-a întors ea acasă şi a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi pe mirişte, la capătul locului tău din Pământuri. Uite, pe-acolo! zise muierea arătând cu biciul spre stânga, în depărtare. Era un stejar pe-acolo, a îmbătrânit şi s-a uscat. Ştii cum te-a poreclit ea atunci, nu ţi-am spus nici până acum?

Moromete nu răspunse şi câtva timp muierea nu turbură nici ea tăcerea câmpiei pe care păcănitul roţilor şi loviturile copitelor o făceau parcă să sporească şi mai mult. Moromete înălţă în sfârşit un umăr. Hm! în acest ceas al vieţii sale trebuia

sa afle despre sine lucruri pe care nu avusese timp să le afle atâta amar de vreme! Şaizeci şi ceva de ani nu sunt o glumă, ei, uite că tinereţea sa tot mai era aproape în mintea cuiva ca şi când ar fi fost ieri.

- Lumea care m-ar auzi şi te cunoaşte nu m-ar crede, spuse femeia mirându-se parcă pentru întâia oară de ciudăţenia faptului. Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai neam! Pe urmă, când v-aţi luat şi te-am cunoscut şi eu, am văzut că aşa era. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la orice te uitai nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii! Da' ce mustaţă frumoasă aveai şi ce subţirel arătai! Nici acuma nu eşti gras, dar ţi s-au adâncit ochii. Era nebună săraca după tine, din prima zi am văzut-o că-şi pierde minţile. Fiindcă trebuie să ştii şi tu că după ce ai venit pe la noi şi te-a văzut mama, când am rămas numai noi, i-a spus Rădiţii: „Fugi, fă, de-aici, cum o să te ia ăsta pe tine? Asta e om serios, ce i-o fi venit să se uite la o urâtă şi ia o melă ca tine? Că de stricat nici măcar o vorbă văz că nu strică pe tine!" Rădiţa a început să râză: „Ei, o să vedeţi că mă ia, aşa urâtă cum credeţi voi că sunt! Şi dacă e mut şi nu vorbeşte, ştiu eu de ce e!" Eu am îngheţat, se smintise Rădiţa, ştiam ce înseamnă vorbele astea ale ei şi mi-era frică să nu înţeleagă toată lumea ce-a vrut să spună. Dar mama s-a strâmbat doar aşa şi a dat din umeri: „Se poate! a zis. Găseşte şi-o găină chioară un bob!" Eşti vinovat! Nu trebuia să te uiţi la ea! Dacă nu te uitai, ar fi găsit şi ea acolo un creştin de la Dumnezeu şi poate ar fi trăit şi acum!

- De ce să nu mă fi uitat! zise Moromete cu o voce înăbuşită, şi de astă dată întoarse capul şi privirea lui se încrucişa plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii.

Şi-o retrase însă în clipele următoare.

- Nu înţeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea ştia şi râdea. „Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-şi ia ochii de pe mine." Adică vrea să spună că te uiţi

la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urâtă şi prăpădită, dar te uiţi tare, n-o slăbeşti din ochi... „Ei, de ce?" o întrebam. Nici ea nu ştia să-mi spună, dar ştia de ce. Trei copii i-ai făcut pe urmă, unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

- Cât era ea plină de viaţă în ea, zise Moromete, aşa de nepricepuţi şi de seci la minte i-au ieşit copiii. De unde rezultă că speranţele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

- Ţi-e gândul tot la ea, zise muierea. Degeaba zici că nu eşti ăla care nu mai poate de inimă rea.

Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii. Umerii lui Moromete rămaseră nemişcaţi. Da, parcă spunea el. Aşa era. Ce putea să facă? Ni se pare că putem să nu ne mai gândim. De fapt e mult mai rău: nu ne gândim, dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să ştim de ce. Şi abia din când în când ne dăm seama.

Tăcerea care se aşternu între ei deveni parcă nemişcare, ca şi când totul s-ar fi oprit, şi gânduri şi sentimente. Numai caii, cu muşchiulatura lor vie, umpleau aerul mişcându-şi ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau pământul făcând parcă să trăiască şi căruţa cu ei, ale cărei roţi stăteau de vorbă cu împrejurimile; loturile de porumb pe lângă care treceau, miriştile goale, răzoarele lor bogate cu ierburi erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruţa, ne întoarcem de unde am venit, scârţâim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogâldeţe de sus peste noi.

Copacii îndepărtaţi le ieşeau înainte şi pe nesimţite rămâneau în urmă şi se topeau în aburul plin de culori al asfinţitului. Din când în când, caii sforăiau cu putere, ca şi când n-ar fi ştiut în acele clipe că sunt adevăraţii stăpâni ai pământului.

In curând intrară în sat, a cărui viaţă în amurg îi învie pe cei doi şi Ie aduse aminte că li se întâmpla ceva neobişnuit: ea, Fica, mamă a doi copii însuraţi, aducea cu sine acasă pe înserate

un bărbat din alt sat. Cine era? O muiere fu atât de năucită de curiozitate încât se apropie de căruţă, puse mâna pe leucă şi se uită:

- Cine e, fă, omu ăsta? zise.

• - Cumnatu-meu, fă, nu te mai chiori aşa şi du-te şi-ţi vezi de treabă, se răsti în şoaptă Fica.

Moromete se înveseli.

- Cine era neroada aia? zise el după ce muierea rămase în urmă.

- Nu e chiar aşa de neroadă, îi răspunse Fica.

- Aşa e, conveni Moromete. Să stai şi să te gândeşti.

în curte femeia trase căruţa la prispă şi Moromete se dădu jos ca un om la casa lui, coborî şuşleţui de la spate şi apucă de un sac pe care îl aduse ridicându-1 pe grumaz la marginea blănii. II luă în spinare şi îl puse pe prispă. Muierea intră în tindă şi aprinse lampa. După ce termină cu sacii, Moromete trase căruţa sub şopron şi deshămă caii, pe care îi băgă în grajd şi îi legă la iesle.

- Tu ai ceva să dai să mănânce la caii ăştia? i se auzi glasul în amurg.

- Deasupra e nişte nutreţ, se auzi şi glasul ei, însoţit de crăonitul unei găini şi de zarva orătăniilor speriate.

Muierea prinse una, pe care i-o dădu lui Moromete s-o taie. Se duse apoi cu ea în tindă s-o opărească. Mişcările, la oamenii bătrâni, sunt încurcate şi întortocheate ca şi când ar avea la îndemână un timp nesfârşit ca să le ducă la capăt. Ei scot din fire pe cei tineri, care caută să scape repede de ele, fiindcă ei cred că viaţa cea adevărată se află dincolo de lucruri şi de treburi. Nici nu-şi dădu seama Moromete când se pomeni cu mămăliga fierbinte pe masă şi cu pasărea friptă în strachină. Abia de se aşezase pe prag şi-şi jupuise jurnalul pe care îl purta în flanelă ·ă-şi facă o ţigară, şi abia avusese timp să-şi fumeze ţigara aceea. El nu ştia că minute lungi treceau până îşi amintea el c-o ţine în mână şi că femeia se uita din când în când la el şi îl vedea pierdut, dus pe gânduri. Nu-1 turbură, dar focul sub mâinile

ei dibace ardea necontenit şi grăsimea de pasare sfârâia neîncetat în jarul cocenilor de porumb.

- Hai, Ilie, să mâncăm! zise ea deodată, şi Moromete tresări.

- Hai, să facem şi treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm, conveni şi Moromete, şi când văzu ce era pe masă deschise ochii mari: Tu vorbeşti serios?!

Muierea luă masa rotundă în braţe şi o dădu aproape de genunchii lui.

- Bei, Ilie, şi o ceaşcă de ţuică?

- Mă, Fico, păi tu nu ştii?

- Ce?!

Moromete spuse cu regret:

- Mie nu-mi place băutura.

- Ei zău!?

- Nu-mi place băutura, ca pisicii untura, zise Moromete.

- Acuma tu glumeşti, dar pe vremea aia chiar că nu-ţi plăcea, zise Fica. Toţi ne miram. Om la nunta lui să nu pună el băutură pe limbă.

- Aşa un strop tot am băut eu! zise Moromete.

- Atât, zise muierea, şi continuă: Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii, să trăiască socrii şi să le dea Dumnezeu sănătate! Pe urmă să trăiască nunii mari, fraţii, surorile, verii! Nimic, el tot cu ceaşca aia în mână stătea. „Da' bea odată ceaşca aia, s-a înfuriat mama, bărbat eşti tu sau ce eşti?" Şi atunci ai băut-o şi te-ai strâmbat, ţii minte ce-ai spus? „Ce obicei or mai fi având şi oamenii să bea porcărie de-asta!" „Ei, taci, au strigat toţi, a vorbit popa-n biserică. Nu vrei să ne spovedeşti, părintele?" Mi-a plăcut de tine, Ilie, de-atunci, zise deodată femeia cu un glas care era atât de înfiorat încât în clipa aceea semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste, uite, îţi spun, aşa de mult, că dacă n-aş fi fost aşa mica în anul ăla când muri soră-mea, nu m-aş fi uitat că eu aş fi fost fată mare şi tu cu trei copii, care mi-ar fi fost nepoţi! Ţi-aş fi trimis argint viu, să-ţi ia minţile, şi să te însori cu mine!

Moromete ascultă parcă la pândă această declaraţie ca şi cum o aşteptase, acum vedea, tăcând, că fusese bine făcută, apoi se miră:

- Da' câţi ani aveai tu atunci?! şi avu o astfel de intonaţie în glas încât ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul.

Ea nu răspunse, îşi umplu iar o ceaşcă şi rupse apoi din puiul rumenit din strachină. Rupse doar o aripă. După ce o mancă nu se mai atinse nici de băutură, nici de carne.

- Dragostea face pe om mai deştept, şopti ea întru târziu. Nu zic că din pricina ta n-am ţinut la bărbatu-meu după ce m-am măritat şi eu şi-am făcut copii. Ţineam la el, avea inimă mare şi nici prost nu era. Dar când mă gândeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedem o dată, de două ori pe an şi-mi ajungea, şi cu toate că niciodată nimeni n-a ştiut ce simt eu, bărbatu-meu a ştiut, dar murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Şi atunci, ca prostul, cum fac toţi când se îmbată, venea şi mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întâi să se îmbete. Mai rău era că pe urmă, când ai început să te schimbi, când ai început să vorbeşti, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca şi soră-mea, săraca. Tu nu vorbeai la început din pricină că erai prea tânăr, dar ochii tăi se uitau şi vedeau lumea. N-aveai glas, dar gândeai! Şi când ai început să ai, au văzut şi alţii ce văzusem eu, un copil!

- Te apucaseşi să-mi spui pe drum că eu am omorât-o pe Rădiţa, zise Moromete pe deplin senin şi neturburat. Adică cum? Eu ştiu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce, n-am avut cum, ştiu că n-a suferit de ceva anume. Ţi-nchipui că eu cu mâna mea nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să subţii un astfel de lucru.

- Ba i-ai făcut, răspunse femeia după ce lăsă să se scurgă între ei minute lungi de linişte. I-ai făcut, Ilie, repetă, dar fără reproş şi chiar fără prea mare interes.

S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care a avut-o atunci sora ei.

- Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea ţin la viaţă, o pierd din te miri ce! Soră-mea a murit, fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie, cu toate că nu mai era o fetiţă care nu ştie ce trebuie şi ce nu trebuie să facă o muiere care naşte, câtă vreme trebuie ea să se ferească. Tu nu ştiai nimic, dar ea ştia, că mama era acolo şi i-a spus. „Bine fă, Rădiţo, am întrebat-o, tu eşti nebună?" „Ce să fac, Fico, mi-a spus, mi-era dor de el, mi se părea că nu mai am nimic, că şi cu Paraschiv şi cu Nilă tot aşa a fost şi n-am păţit nimic." „Acum o să mori", zis. „Ei şi? zice. Am făcut trei copii, am trăit, nu-mi pasă. Mare bucurie nu mai m-aşteaptă, am văzut eu... copiii, să-i ştergi la cur, să le dai să mănânce, nici noaptea nu te lasă... Bărbatul..." „Ei, zic, ce e cu bărbatul?" N-a zis nimic. Se vedea că gândul la bărbat o făcea să-i pară rău. S-a întors cu spatele la noi, şi zice: „Fico, dă-mi un cui". „Un cui? Ce-ţi trebuie?" „îmi trebuie mie!" M-am uitat la mama, la sora-ta Guica, nici ele nu înţelegeau. M-am urcat pe scara de la pod, am căutat pe poliţă şi i-am adus un cui. M-am uitat să văd ce vrea să facă cu el. Nimic, îl ţinea în mână. în timpu acesta sângele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă ai venit tu cu sanitarul. Ce să priceapă un sanitar! Când am întors-o nu mai avea viaţă în ea. Sanitarul zicea: „Ia uite, are un cui înroşit în mână." Şi când ne uităm, alături de căpătâi, trei măsele cu şipcile mari însângerate. Şi le scosese singură din gură cu cuiul.

Moromete se uită brusc afară, ca şi când ar fi vrut ca această cumplită dezvăluire a suferinţelor primei lui femei să nu mai fie auzită si de altcineva.

- A zis şi ea aşa ca un gând care-i venise, spuse el în cele din urmă. Ca să moară liniştită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat ea să-ţi spună un lucru ca ăsta.

- Nu erea adevărat?

- Cum o să fie? Şi ce-a apucat-o cu dinţii? Ea nu mi-a spus niciodată că o dor! Auzi, să-şi bage cuiul în gură!

- Uite-aşa de mari erau măselele, cu câte trei şipci, repetă Fica. Nici una nu era stricată. S-a mirat şi sanitarul. N-am mai văzut una ca sta, zice. Mai ţi-aduci aminte? Pe urmă, repede, te-ai însurat...

- Ce puteam să fac? Cine să fi avut grijă de cei trei care erau mici? Am vrut eu să mai aştept, reluă Moromete parcă vesel, dar şi puţin batjocoritor la adresa femeii, a gândului ei spus adineauri, din care se putea înţelege că ar fi trebuit s-o aştepte pe ea, pe Fica, să se facă mare. Până într-o zi când m-am dus pe la Turnu, după nişte peşte. Mai era, dar nu mult, până a început primul război. La întoarcere (ii lăsasem în grija soră-mii Guica) îl găsesc pe ăl mic, pe Achim, în copaie, venise de i se urcase caca pe spinare, de jos până la gât, tocmai pe după ceafă, aşa avusese grijă soră-mea Guica de ei! Pe urmă avea pretenţia că de ce am adus-o pe Catrina în casă, care erea şi a mă-sii, adică a feciorilor, de, a nepoţilor. Adică să fi stat eu aşa, ea să se fi măritat, să-şi fi adus bărbatu acolo la mine, şi uite-aşa! Gândurile astea de femeie smintită le-a băgat pe urmă şi în capul lui Paraschiv, al lui bietu Nilă şi al lui Achim, când s-au făcut mari, iar ei n-au avut mai multă minte decât ea şi au crezut-o! Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă minte şi toată viaţa i-a fost frică de ei, să nu mor eu şi să n-o arunce ei pe drumuri! Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei! Mânca-o-ar pământul de casă!

între timp muierea începuse să strângă masa. Nu s-ar fi putut pune că ascultase cu interes tot ceea ce spusese Moromete. După ce el tăcu nu-i mai dădu nici un semn, nici da, nici ba.

- Hai, Ilie, să ne culcăm, zise ea în tăcerea care se lăsase în tindă.

Şi de astă dată vocea ei însemna: lucrurile astea, dacă le răscoleşti, nu le mai termini până dimineaţa. Tot mai bine e să dormi şi, când răsare soarele, să te scoli odihnit şi cu gândurile proaspete.

- Tu, zise Moromete, eşti chiar singură? Unde e băiatul ăla al tău?

- A , păi nu ţi-am spus?!

Şi se aşeză pe un scăunel cât o şchioapă, foarte aproape de pragul unde stătea Moromete.

- Da' tu, zise ea, un vin nu beai?

Moromete ridică din umăr mâhnit ca şi când s-ar fi ivit din vina ei o neînţelegere care îl întrista...

- Ţi-am spus eu că nu?!

Ea se duse undeva în odaie şi se întoarse de-acolo cu o damigeana mică împletită în nuiele şi astupată cu un cocean...

.. .Moromete se uită iar afară, şi cu paharul în mână rămase atent, aşteptând. într-adevăr, se auziră paşi în curte, paşi uşori de pisică, aşa cum îi fac fetele desculţe care vin de la poartă şi se apropie de prispa casei. Se auzi urcatul pe prispă, o săritură elastică, fără zgomot, doar fâsâitul fustei turbură liniştea zilei de vara. în prag, cu lumina mare a bătăturii în spate şi cu faţa sub umbra tindei, apăru Rădiţa.

- Ce e cu tine, unde fuseşi? zise Fica. Flăcăul ăsta te-aşteaptă aici de-aseară, şi tu umbli pe drum fără nici un rost.

Rădiţa nu zise nimic, dar părea veselă. Trecu spre odaia cealaltă luându-şi de pe cap barişul ca să şi-1 pună mai bine, în timp ce i se văzu părul castaniu şi cozile împletite care îi atârnau pe spinare. Lăsă uşa deschisă şi se întoarse. Era subţirică şi înaltă şi pulpele picioarelor ei erau mari şi arse de soare.

- Unde te duci de te găteşti aşa? zise Fica.

Nu arăta însă deloc gătită, dar barişul ei frumos era de sărbătoare.

- Trebuie să mă duc, zise Rădiţa, cu un astfel de glas că se făcu deodată linişte.

Cu toate că nimic n-o turburase mai înainte, liniştea parca crescu în aer. Fata se aşeză şi ea pe un scăunel şi puse mâna pe-un pahar. Fica îi turnă şi ea gustă din vin strâmbându-se. Pe chipul ei apăru, în timp ce lăsa paharul gol, o expresie senină de deznădejde. Ea surâse şi rosti:

„Vine moartea prin grădină
C-un pahar şi c-o lumină".

Moromete se uită afară. Se supără:

- Dă-i, Ilinco, şi lui Niculae ăsta nişte flori, să-şi facă coroană, nu vezi cum plânge? Ce eşti aşa cârpănoasă?... Mă, ăsta, ia ici cureaua mea şi încinge-te cu ea peste cămaşa aia, că parcă eşti dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gârlă... Ia şi pălăria mea!... Na!... Te duci şi tu degeaba la serbare, să auzi cum o să te lase repetent.

Catrina o luă spre poartă. Peste sat sunau rar şi stăruitor clopotele, chemând lumea la biserică. Niculae se spălă pe labele picioarelor lui mari, prăjite de soare şi zgâriate de ţepile miriştilor.

- Fico, dă-mi un cuţit, zise Rădiţa în tindă.

- Da' ce-ţi trebuie?

Rădiţa nu răspunse, o văzură însă cum asculta cu privirea mare şi cu urechea întoarsă uşor spre afară. Din depărtare, din naltul cerului, veneau până aici în umbra răcoroasă a tindei, abia atingând auzul, strigăte rare de gâşte, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau ţipete, ci semne sigure ?i liniştite de recunoaştere, să se audă doar între ele, să nu li e destrame şirul, să anunţe pe cocorul bătrân şi ştiutor care le conducea (căci ăştia erau cocorii) că totul e bine în urmă şi să nu se abată din înaintarea lui înceată şi sigură.

Ieşiră cu toţii pe prispă şi se uitară în zare. într-adevăr, se apropiau plutind, alunecând în formă de săgeată cu deschiderea largă, croncănind rar, nu toţi odată, ci în aşa fel încât cântecul l°r să fie neîntrerupt. Rădiţa se dădu jos de pe prispă şi în mijlocul bătăturii înfipse cuţitul în pământ. îşi ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor ţărâna chiar alături de lama

cuţitului. Păsările se apropiară, dar când ajunseră în dreptul bătăturii, bătrânul cocor scoase deodată un ţipăt pătrunzător de spaimă şi zborul începu să i se clatine. în clipele următoare el se întoarse pe cer şi începu să se învârtească în cerc împreună cu tot cârdul deasupra capului fetei. Ea nu-şi lua în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită şi limpede, şi degetul ei nu înceta să scurme pământul alături de cuţit. Scoţând un nou ţipăt, de-astă dată parcă a jale, bătrân ui cocor rupse deodată cercul în care se rotea şi făcu cale întoarsă împreună cu tot cârdul. Rădiţa îi urmări până nu se mai văzură, apoi smulse cuţitul din pământ şi se întoarse chicotind spre soră-sa. La flăcăul din prag nu se uita.

- Mă mărit, zise ea. O să fiu fericită cu Mutu ăsta, cu toate că nu se ştie cât. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrâneţe. Ei şi? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta! De ce mi-ar păsa când o să plec?

- Atunci să mergem, zise Moromete.

înainte o luară patru flăcăi călări, cu pălării cu pene de păun înfipte în panblică. Unul ţinea în mână un brad cu un măr înfipt în vârf. Calul lui, cu coama înfoiată, cu gâtul îndoit, cu dinţii rânjiţi sub zăbală, ţâşnea din când în când în frunte. Acesta era Benogu, murise în războiul care venise, acum uite-1 că a înviat şi a venit să fie cavaler la nunta prietenului său. Căruţele pline cu rubedenii alergau în urma celei care venea după cai, cu mirele şi mireasa printre lanurile de grâu dat în pârgă. Pe la jumătatea drumului, între Râca şi Siliştea, Moromete opri căruţa.

- Dă-te jos, îi spuse el fetei.

Mireasa se supuse, căutând să calce cu grijă cu pantofii ei noi, să nu-şi rupă picioarele. O luară pe un drum de plan care se pierdea în depărtare în timp ce alaiul îşi continua drumul ca şi când mirele şi mireasa ar fi fost încă acolo. Cântecul

viorilor se pierdea în liniştea câmpiei pe care o unduiau valurile de spice. Drumurile erau pline de iarbă, iar porumbul era atât de verde, încât se făcea parcă întuneric pe unde creştea.

- Şi a cui zici că eşti tu creştină? zise flăcăul.

- A mamei care m-a făcut, păgânule, răspunse fata.

Focul de coceni ardea pe mirişte cu flăcări a căror culoare se schimba neîncetat, din galbenă se făcea violetă, din violetă, albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau şi îl puneau alături pe jăratic să se coacă.

- Mă duci la tine acasă s-o văd pe mama care te-a făcut?

- Ei, nu zău?! Păi ce-ai putea să vorbeşti tu cu ea, când de dimineaţă şi până acum abia ai scos şi tu trei cuvinte?... O să râdă mama de tine... De unde l-ai mai scos?... Nu că mi-ar fi ruşine cum arăţi, o să creadă tocmai pe dos, că mi-ai sucit capul şi nu-mi dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, siliştene!... A, ce frige porumbu ăsta... Eu îţi coc ţie aici cotolăni şi tu nici nu te uiţi la ce-ţi dau... N-ai mâncat nimic de când ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăţi când mişti fălcile...

- Sui-te în căruţă, zise flăcăul.

Soarele coborâse spre asfinţit când rosti el aceste cuvinte. Fata se supuse şi se urcă dintr-o singură mişcare, ca o căpriţă, ţinându-se de loitră.

- Mai e cineva pe câmp? o întrebă flăcăul.

- Nu, n-a rămas nimeni, răspunse fata cu nelinişte, coborând.

Era ca şi când ar fi fost părăsiţi în pustietatea câmpiei şi n-ar mai fi putut să se întoarcă acasă. Punea acum cu grijă picioarele pe fierul răscrucilor, să nu se încurce în rochia mare de voal şi în beteala care îi atârna strălucind pe spinare, până jos la poale. Flăcăul o coborî parcă jos cu privirea şi o aduse lângă el fără să facă nici o mişcare, apoi îi puse uşor mâna în piept şi o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea Şi o acoperi şi chipurile li se întâlniră ca într-o apă, unul privind, celălalt răsturnat, susţinându-i privirea şi recunoscându-se unul

în altul uluiţi. El îi puse mâna pe frunte şi o apăsă ca şi când ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori; se apropie şi mai mult de faţa ei, stăpânit parcă de o ezitare: nu ştia cărui impuls să se supună, celui sălbatec, care îl făcuse să se repeadă asupra ei, sau celui blând, pe care îl trezeau în el ochii ei cerând ocrotire.

— Nu te repezi, şopti ea, lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiţi la mine, lasă-mă să mă uit şi eu, să înţeleg cu ce te-am zăpăcit şi eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vreai tu acum... Ei, ce este?... Sunt aproape de sufletul tău? Eşti un flăcău singur pe lume?... De ce nu-mi răspunzi? Nu eşti? La ce te gândeşti? La mine? Sunt prima fată cu care te porţi aşa? Prima care ţi-a luat glasul sau aşa o fi felul tău?

Ezitarea lui, ascultând-o, crescu, şi atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îi apucă de gât şi începu să-1 sărute. Surprins, flăcăul se feri şi scăpă de braţele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea îşi ridică gâtul şi cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare şi îl urmări acum fără nici o teamă de puterea şi ameninţarea lui.

- Te simt, te-am ghicit, şopti ea retrăgându-se, tu nu ştii, sau vrei şi tu să afli, şi de aia te gândeşti... eşti singur, cu toate că ai surori şi alte rude... şi vecini... Eu sunt cu tine şi noi doi... pe lume... o să facem copiii noştri... M-ai văzut, eşti al meu, te-ai uitat la mine şi m-ai văzut...

Fata gâfâia. închise ochii şi îşi duse mâinile goale sub ceafă. Bluza mică şi prea săracă pentru trupul ei voinic se ridică şi îi descoperi pântecul. Flăcăul se dăduse de mult jos de pe ea. Când şoaptele ei se opriră o luă din nou în braţe, de astă dată mai blând, pe chip cu o expresie de beţie mai mare. Ea îl înlănţui după mijloc şi se mişcă sub el cu o ştiinţă pe care o dobândise doar cu gândul: era stângace, trupul ei tremura dar parcă ştia ce-o să urmeze.

Totuşi nu, fiindcă ea scoase un ţipăt pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să şi-1 înăbuşe în chiar secunda când îi ieşise din gât. în clipa următoare o strigă pe maică-sa, mamă, mamă, ca şi când ar fi vrut s-o încredinţeze pe cea care o născuse că ea tot fetiţă a rămas, cu toate că strângea în braţe un flăcău care o şi scosese pentru totdeauna, printr-un ţipăt, din rândul fetelor şi o vârâse în cel al muierilor.

în acest timp, din depărtarea în care se topise, cântecul viorilor revenea odată cu tot alaiul, clinchetul clopoţeilor de la gâtul cailor şi chiotele subţiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul lanului de grâu şi cel cu bradul întoarse calul şi îl struni făcându-1 să joace pe loc. Aşteptau. Se făcu tăcere.

- Cum, zise fata, şi ce facem cu căruţa şi cu caii noştri? Da' mama nu ştie nimic... Dacă află tata îmi rupe picioarele... Şi chicotea ca şi când acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl ştia.

Nu mai era fată mare, cu toate că ea încă se simţea. Dar una e ce simţi tu şi alta e ce eşti. Acest gând, această iluzie, o făcea veselă: nu e rău să fii muiere şi să te simţi fată. Păcăleşti pe cineva, face să râzi.

-Toată speranţa, zise Moromete, a rămas în mine. Şi dacă Şt ăsta cine ştie ce drumuri o fi apucat, ce-o să-i spun eu, n-o să-i intre pe-o ureche şi-o să iasă pe cealaltă? Bâznae se poate considera în acest caz, hi, hi, hei, hei, să bem vin, verde de peliiin, şi de rozmarin... domnilor, a venit franţuzul prin tranşee şi nu trageţi foc, nu trageţi foc, ce râzi, mă, ăsta micu, vezi să nu-ţi cârpesc vreo două, trebuia lăsat neamţul să se apropie, şi cum să-1 laşi să se apropie când îl vedeai cu baioneta mainte, te-apuca frica morţii şi îţi venea să tragi, şi ăsta nu, mergea franţuzul înainte, şi generalul nostru cu el, şi nu trageţi foc, nu trageţi foc, şi când a zis pe urmă foc, au murit la nemţi cu grămada, uite-aşa se rostogoleau ăi vii din spate pe ăi morţi, care erau seceraţi de-aproape cu mitralierele pitite... Da' uite

că Benogu s-a întors, cine zicea c-a murit pe-acolo pe la Mărăşeşti, ce băiat şi jumătate, parcă şi calul râde sub el ştiind cine îl călăreşte... Ce-o fi plângând acum fata asta, nu înţeleg, taci, mireasă, nu mai plânge, că de la maică-ta te-oi duce, că deşteptu ăla de taică-tău a făcut scofală mare că nu ţi-a dat nimic, măcar o pătură cu ce să te inveleşti...

.. .Fica îl învelea tocmai atunci pe Moromete cu pătura. Era fereastra deschisă şi în casă intra răcoarea nopţii. O linişte desăvârşită domnea asupra casei şi împrejurimilor. Moromete se trezi, deschise ochii. Dar nu se ridică în capul oaselor.

- Fico, zise el în şoaptă. Ce faci tu? Stai aici cu mine!

Femeia se întoarse şi se aşeză pe pat lângă picioarele întinse ale lui Moromete.

- Ţi-a plăcut vinul, zise ea, nu mai ştii ce-ai făcut, sau erai ostenit şi nici nu mai ştii cum te-ai culcat?

- Cum să nu? zise Moromete, dar nu mai adăugă nimic.

- Parcă te-ai ferit de ceva, zise ea atunci, te-ai ridicat de pe prag ca un copil, te-ai dus spre pat şi te-ai culcat cu spatele la mine.

- Da, ştiu că m-am ferit, zise Moromete. Tu eşti de vină, am vorbit prea mult despre Rădiţa.

- Nu poţi să vorbeşti ce-ai vrea, răspunse Fica. Şi tu ai vorbit prea mulr despre copiii tăi.

- Rădiţa îmi spunea în somn că o să ne facem copiii noştri şi n-o să mai fiu eu singur pe pământ... Hm!... Ce bine că omul poate să doarmă, adăugă el întru târziu văzând că femeia tăcea.

- De ce, zise femeia, ai visat ceva care ţi-a plăcut?

- Inchipuieşte-ţi tu, zise Moromete, să te visezi tânăr. Da' chiar tânăr ca şi când ai trăi de la început. Cum vine asta?

Şi începu să povestească.

- înseamnă că te simţi tânăr şi ai mare chef să uiţi de toate, zise ea la urmă. Numai în vis poţi să uiţi complet...

Moromete nu zise nimic multă vreme. Se gândea poate cui datora el această bucurie care îi răzbătea în fiecare cuvânt pe care îl rostea? Simţea în el cu adevărat revenindu-i vigoarea de altădată şi beţia care ţi-o dă această revenire a puterilor, ca un izvor care începe să curgă fără veste cu ape bogate, înainte de a seca pentru totdeauna? Sau prezenţa acestei femei încă tinere, care ţinuse la el de când îl cunoscuse, era pricina acestei nopţi neobişnuite cu amintirea atât de puternică a acelor ani care nu erau deloc foarte îndepărtaţi, ci se apropiaseră pe-aci prin preajma lor îndemnându-i pe amândoi să-i trăiască de-acolo de unde vieţile lor se despărţiseră? Rădiţa nu mai era, dar ea, sora ei, pe atunci mult prea mică, trăia aici de faţă şi ţinea în sufletul ei parcă întreagă, neştirbită, tinereţea lui de atunci.

- Nu numai în vis, zise Moromete întru târziu.

- Nu numai în vis, ce Ilie?

- Poţi să uiţi de toate. Uite, cu tine uit de toate!

- Nici nu ştii ce bine îmi pare... şopti femeia.

El se ridică atunci şi în clipa următoare mâinile lor se întâlniră şi se încleştară una în alta... Femeia trecu alături şi se întinse lângă coasta bărbatului. Din tindă crescu, acoperind liniştea, scârţâituî unui greier...

- ... Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie? şopti ea întru târziu.

- Da' cum? răspunse Moromete.

- In fiecare zi?

- în fiecare zi, nu, că nu mai sunt flăcău, zise Moromete eu ironie, dar aşa la două-trei zile, tot o să vin.

Femeia înţelese şi rosti cu duioşie:

- Vino o dată pe săptămână! Vino, Ilie, repetă ea, că pot să spun şi eu ca Rădiţa în vis: o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, şi n-o să mai ştiu de nimic, nici de copii şi nici de ude, numai să te fac să uiţi că cineva ţi-a dorit moartea şi te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

- Crezi că eu m-am pus la mintea ei? zise Moromete. Dar i dreptate, nu mai e cu ea nici o speranţă, nu e în toate firile.

Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă şi Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc? exclamă el cu o mirare proaspătă, ca şi cum abia acum şi-ar fi dat seama de acest adevăr. Nu erau copiii mei?

Ea nu-1 încuraja să se întoarcă cu gândurile spre această istorie.

— Uite că se face ziuă, spuse uitându-se la geam. Mâncăm ceva, Ilie? Mâncăm şi pe urmă pleci!

Şi sări peste bărbat fără să-î atingă şi asemenea unei muieri tinere, ai doilea picior nu-i sprijini în săritură pe cei care îl pusese doar cu vârful tălpii pe pământ. Şi se duse în tindă şi aprinse focul, în timp ce Moromete, ca totdeauna dimineaţa, şi pe nemâncate, se căută în flanelă şi începu să-şi răsucească o ţigară.

Două ceasuri mai târziu, intra în curte şi închidea uşurel poarta de la drum, ca şi când s-ar fi întors de pe colea de prin vecini. Catrina nu se uită la el. Era vremea culesului viilor, a boambelor şi a prunelor, şi în sat începea să ardă cazan ele de distilat ţuică. Numai că Moromete nu arăta câtuşi de puţin ameţit, semn că ar fi întârziat până acum lângă vreunul din ele. Ea se opri lângă bărbat şi îl privi stăruitor cu ochii ei răi şi verzi:

- De ce te-ai mai întors?

Ştia aşadar de unde, şi presimţea cumva că o ruptură s-a petrecut în viaţa lor pe care o trăiseră împreună zi şi noapte, timp de mai bine de treizeci de ani? O curiozitate rece strălucea în licărirea ochilor ei şerpeşti. I,a un astfel de lucru nu se gândise niciodată. De când născuse cu el al cincilea copil, al cărui cap mare şi mort o înspăimântase pe ea pentru totdeauna de viaţa trupului, îl gonise de lângă ea. El avea pe atunci abia patruzeci de ani şi părea să se fi împăcat uşor cu gândul că viaţa lui de bărbat lua sfârşit. Iată însă că nu luase. După douăzeci de ani se ducea cu căruţa cu sora fostei lui neveste (aflase acest lucru chiar de cu seară) şi dormea la ea acasă, în pat străin.

- Mai bine ai fi rămas şi ai fi murit acolo, mai zise, nu era nevoie să te mai întorci să te mai văd şi eu la faţă.

Continuă să se uite la el stăruitor. îşi pierduse minţile şi avea să trăiască cu el acea ruşine a femeilor care îşi văd bărbatul de şaizeci de ani rătăcind taman la bătrâneţe, sau totul avea să se oprească numai la atât? Nu află însă nimic sfredelindu-1 cu privirea, şi o expresie de nelinişte şi de ură îi adânci trăsăturile.

- De ce? zise Moromete liniştit. Cum să nu mă mai fi. întors? De dorul tău m-am întors, adăugă batjocoritor, căutând în chichiţa lăzii. Unde sunt, Ilinco, banii ăia? ceru ei fetei.

- Ce faci cu ei?

- Dacă mă mai întrebi o dată ceva în felul acesta, îţi dau una, fetiţo, după ceafă, de rămâi cu gâtul strâmb şi o să te uiţi pe dedesubt la bărbatul pe care o să-1 iei. Adu banii încoace!

Ilinca surâse şi se supuse parcă încântată simţind gheara de altădată a leului. De ce să se supere? Nu era tatăl ei? Nu-i trecuse el casa pe numele ei? Ştia că ţine cel mai mult la ea, şi era adevărat că prea se înmuiase el în ultimii ani. Bine că îşi revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica? Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat şi ei de vorbă?

- Tată, şopti ea tainic, dându-i banii, ai grijă de lume. Eu ştiu că Fica ţine la tine, de când eram eu mică şi mă duceam pe la ei. „Ce mai face, Ilinco, tac-tău? Ce mai drege, Ilinco, tac-tău? Unde-a mai fost, Ilinco, tac-tău?" Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de seamă nu te duce pe la ea vreo câteva săptămâni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpâneşte-te, tată!

- Până nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să ţi-1 dau, zise Moromete sarcastic.

- Ce sfat?

- Să te stăpâneşti! Când îmbătrâneşti şi mori nu-ţi ajută ce ^ice lumea.

- Aşa e, dar dacă se poate şi fără să rânjească lumea, de ce ·ă nu ţii seamă?

- Proştii rânjesc orice-ai face! zise Moromete scurt. Pe maică-ta ai ţinut-o de rău când a fugit de-acasă? N-ai grijă, nu-mi trebuie banii să mă duc să chefuiesc. Ani treabă, şi de dus mă duc unde vreau eu, când am eu chef, orice-ar zice lumea. Care lume? exclamă el cu un glas ca şi când lumea ar fi pierit. Care lume, Ilinco? Cârstache al lui Dumitrache? Ion al lui Miai? Cocoşilă? Udubeaşcă?

- Âştia care vin pe la tine şi îţi place să vorbeşti cu ei. Giugudel, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir! Şi alţii care stau cu ochii pe tine.

Moromete nu mai zise nimic, începu să-şi văcsuiască bocancii şi să-şi perie pantalonii. Se bărbieri. îşi schimbă cămaşa şi flanela. Pe urmă, înhamă caii la căruţă şi se duse la gară.

IV

Nu intră însă în ea, ci ocoli pe un drum ce ducea spre marele siloz, o construcţie care urca singuratică spre cer, ca un zgârie-nori pe această câmpie în care totul era mic.

- Mă, băiatu ăsta, se adresă el unuia care stătea rezemat de zid, dar care nu era deloc băiat, ci soldat de gardă îmbrăcat în uniformă.

Fuma tutun uitându-se pe gânduri peste câmpia netedă.

- Ia spune-mi, zise Moromete, Ţugurlan e aici?

- Cum să nu, zise soldatul.

- Că ăsta nu dă neam pe-acasă, unde-o fi dormind?

-Aicea doarme, are o odăiţă chiar în siioz, lângă birou. Nea Stane, strigă el întorcându-i lui Moromete spatele şi intrând înăuntru şi abia atunci se văzu că avea o puşcă cu el, o armă adevărată, militară, cu bătaie lungă. Vino încoace, nea Stane, că te caută cineva.

Ţugurlan ieşi afară şi când văzu cine îl caută ridică o sprânceană. Nu apucase să se închege prietenia dintre ei doi, arestarea şi condamnarea lui Ţugurlan de dinainte de război

parcă pusese între ei ceva străin, mai ales că nici Moromete nu mai fusese multă vreme acelaşi ca în ziua când stătuseră ei doi pe arie şi se simţiseră atât de bine.

Sfârşitul istoriei cu Aristide, când acesta făcuse recurs pentru el şi îl scosese din închisoare după câteva luni, în loc să stea doi ani, nu-1 îmblânzise câtuşi de puţin pe Ţugurlan. Dar el trăise pe atunci o stare ciudată, pe care n-avea s-o uite: i se păruse că tot ceea ce i se întâmpla lui, chiar şi închisoarea, avea un rost, nevoia de a se împăca cu lumea, apoi bătaia de la moară care îi arătase că această împăcare cu lumea şi cu sine nu putea avea loc dacă înghiţea ca prietenul său Ion al lui Miai să fie umilit şi apoi el însuşi lovit de jandarm în mijlocul satului. Peste flacăra îndrăznelii în care inima sa ardea de totdeauna, s-ar fi aşternut o lespede de gheaţă. Şi înţelesul acestor încercări tocmai acesta era, îl descoperise în închisoare: trebuie să existe pe această lume şi oameni fără frică, altfel toţi vom fi îngenuncheaţi şi vor domni peste noi cei ticăloşi şi cei slabi, cu ajutorul puterii. Cine ştie? Dacă într-o zi o să fie nevoie tocmai de ei, de cei îndrăzneţi, şi ei vor lipsi sau vor fi cu inima moartă? Fără să-1 ierte, îl uitase însă pe Aristide, ciulind şi el, ca şi alţii urechea la bubuitul tunului care începuse într-o parte a lumii, se rostogolise apoi în cealaltă parte, aducând cu sine ameninţări pentru tot ceea ce însemna pe pământ putere şi bogăţie.

Ţugurlan înţelese. Intră în partid imediat ce se termină războiul atras de alt fel de oameni decât cei care aveau să forinieze mai târziu în sat prima celulă comunistă, nu de genul tânărului notar de mai târziu, care făcea un joc greu de descifrat; nu se înţelegea dacă era comunist, fiindcă era notar şi primise un ordin, sau era notar, fiindcă era comunist şi fusese trimis în acest sat cu o misiune din partea partidului său. Pe Ţugurlan îl atrăseseră unii, mai bătrâni, pe care pe urmă nu-i mai văzuse decât o dată când îl scăpaseră de la excludere. După aceea nu

mai reuşise să dea de ei, pe unde se ducea, i se răspundea că „tovarăşul nu mai activează în acest sector".

Ce se întâmplase?

îndată după înscrierea sa, Ţugurlan fu numit primar în locul lui Aristide, care aproape că plecă singur, înţelegând ce vremuri veneau. Nu trecură însă mai mult de câteva zile, şi satul amorţit în adâncurile lui de rănile primite după atâţia ani de război şi concentrări abia avu timp să audă că se schimbă ceva. Cum? Cine, Ţugurlan? A, da, ăsta e vechi comunist, dar auzi, cică l-ar fi dat şi pe el jos. Cică ar fi sărit şi i-ar fi bătut pe unii de la prefectura judeţului, s-ar fi pus cu pumnii pe ei şi i-ar fi dat afară din primărie. Ei, ia ce te-ai fi aşteptat din partea lui Ţugurlan, dacă nu la una de felul ăsta?

Curios lucru, nimeni nu ştiu multă vreme ce se petrecuse de fapt, şi când se află nimeni nu-1 lăudă pe Ţugurlan, unii fiindcă nu crezuseră că acest om ar fi ţinut cu satul (toată viaţa fusese contra satului), alţii fiindcă nu-şi dădură bine seama ce cauză apărase Ţugurlan, pericolul de care se vorbise trecuse peste ei în cele din urmă fără ca ei să ştie cine îi ferise. Acei inşi care veniseră cică ar fi pretins noului primar să adune toate vacile din sat şi să le predea la armistiţiu. Toate vacile! Ţugurlan încercă la început să stea de vorbă cu ei cu binişorul. Ăia însă l-ar fi luat tare, ori execută ordinul, ori zboară de-acolo. „Cum, ce ordin e acesta, să iai omului vaca din bătătură? Atâta are şi el, o vacă, fără ea moare de foame. Cu ce drept să i-o iai? N-ajunge că unora li s-au luat caii şi nu i-a mai văzut nimeni de-atunci?" „Nu ne priveşte." „Nu vă priveşte? Dar ce vă priveşte?" „Armistiţiul! Asta ne priveşte. Tot ce-a fost captură, se dă îndărăt." „Şi ce credeţi că noi am capturat, ăştia din Siliştea? Duceţi-vă la ăia care au, ce căutaţi aici să luaţi văduvei vaca din bătătură?" „Dumneata eşti membru de partid?" a fost atunci întrebat Ţugurlan. „Sunt!" „N-ai să mai fii!" „De ce, că vrei dumneata?" „Da, fiindcă vreau eu. Şi să părăseşti de îndată

primăria." Şi atunci Ţugurlan cică ar fi sărit pe ei şi i-ar fi bumbăcit.

A venit în urma lui unul Terente, tot un comunist proaspăt ca şi Ţugurlan, care însă era cât pe-aici să semneze ordinul cu privire la aceeaşi problemă a vacilor. Dacă nu era Aristide să-i spună să nu semneze, cine ştie ce-ar mai fi ieşit.

Apăra net u-l să nu fie exclus din partidul în care abia intrase şi la care, în mod ciudat, Ţugurlan începuse să ţină (el care nu ţinuse niciodată la nimeni în afară de familia, rudele şi unicul său prieten, Ion ai iui Miai), bătrânul activist care îl atrăsese pe el să se înscrie cică i-ar fi spus să nu mai sară niciodată la bătaie, dacă vrea să poarte numele de comunist, şi să stea şi să aştepte, fiindcă într-o zi o să aibă neapărat nevoie partidul de el şi o să-1 cheme. Trecuseră însă şapte-opt ani de-atunci şi nu-1 chemase nimeni.

El la adunările organizaţiei din comună nu se ducea, stătea la siloz, unde câştiga o pâine bună şi venea acasă doar o dată pe săptămână să-i aducă muierii de-ale mâncării. Pe băiat, care ieşise foarte isteţ, dar care nu învăţase prea bine pentru examene şi căzuse la o admitere la liceul industrial din Piteşti, îi dăduse pe urmă la o şcoală de mecanici de pe la Pălămida şi acum era angajat acolo şi se însurase.

V

Vederea lui Moromete îl înveseli pe Ţugurlan. Avea aerul celui care tresare în adâncul fiinţei sale dându-şi seama că în trecerea egală a zilelor, se întâmplă din când în când un astfel de eveniment, să dea adică peste tine un om cu care vei ieşi în mod sigur din această scurgere cenuşie a timpului şi te vei ridica deasupra lui.

— Câţi ani sunt, mă Ţugurlane de când n-am mai stat de vorbă noi doi? zise Moromete în loc de bună-ziua.

- Păi, câţi să fie, vreo cincişpe, răspunse Ţugurlan la fel de uimit că aceşti cincişpe ani erau pe-acolo pe-aproape prin preajma lor şi nici nu băgaseră de seamă când trecuseră.

N-aveau decât să facă ei doi un gest aşa cu mâna, adică duceţi-vă, voi anilor, încolo de-aici, şi viaţa lor să se fi dat, foarte simplu, cu cincisprezece veri îndărăt.

lingă gară, pe dreapta, cum veneai dinspre Balaci, mai trăia o veche cârciumă, care nu făcea încă parte din trustul alimentaţiei publice locale. Era plină de ţărani sau mici funcţionari cu treburi pe ia gară, ca Ţugurlan, sau pe la oborul de vite (care se ţinea de două ori pe săptămână pe o poiană de alături). Nişte lăutari cântau cântece folclorice fără noimă, făcute de ei, în care apăreau cuvinte cum ar fi S.M.T., camion, cooperativă, amestecate cu leliţă, frunzuliţă şi altele. Moromete asculta cu o expresie de extremă încântare pe chip şi aproape că uitase de Ţugurlan, cu care se aşezase la o masă să bea un pahar.

Ţiganul lucra la Mat
Şi venea acasă beat,

gâlgâia milogit, însoţit de plânsetul scârţâit al viorii, lăutarul. Mai pe urmă ţiganul din cântec o lua pe urmele ţigăncii fugite cu un „boier" undeva la Calafat, intra în curtea acestuia şi zicea:

Dă-mi boierule nevasta,
Că mi s-a prăpădit casa,

iar acela îi spunea:

De-o vorbi pe ţigăneşte
Să ţi-o iai cum se găseşte;
De-o vorbi pe româneşte
Iţi tai capul ca la peşte.

Moromete mai ascultă câtva timp, apoi se întoarse şi îi spuse lui Ţugurlan:

- Cum vine asta, mă Stane? Ce, la noi mai sunt boieri care să-ţi taie capul ca la peşte? Ori ţiganul nu lucra la *Mat,* zise el, ori acela care îi luase nevasta nu era boier.

- Sunt cântece vechi, îl scuză parcă Ţugurlan pe lăutar, le-au aranjat şi ei pentru acuma, dar se vede că nu le-au aranjat bine.

- Păi tot ce e vechi, zise Moromete, se aranjează în felul acesta ca şi când ar fi nou. Pe noi nu ne aranjează tot aşa? Cum, Ţugurlan, lovi el deodată cu mâna în aer, ca şi când ar fi dat brusc frâu liber întregii lui gândiri, să nu mai pot eu să vorbesc ce vreau?

Ţugurlan nu se arătă deloc surprins. Privirea însă îi sticlea ascultându-1. îşi amintea... Ocupaţiunea lor mintală... Facultăţi... Discursul domnului V. Madgearu...

- Poţi să concepi una ca asta? reluă Moromete. Adică eu să tac şi tu să vorbeşti, rolul meu rezumându-se doar să te ascult pe tine?!

Ţugurlan se gândea... Dincolo de cuvintele sale, omul acesta care nu mai avea patruzeci de ani trăia parcă într-o veşnică nedumerire care nu era prefăcută, ci adevărată. Trebuia să-i răspunzi.

-Poţi să gândeşti, zise Ţugurlan, după ce îl lăsă pe Moromete să aştepte câteva clipe. Nimeni nu te împiedică, adăugă el. Ia model de la mine.

- De unde ştii?

- De unde să ştiu ce?

- Că nimeni nu te împiedică.

- Ţi-am spus eu. Pe mine nimeni nu mă împiedică.

- Şi crezi tu, zise Moromete, că dacă îl laşi tu să nu te lase să vorbeşti, pe urmă nu te împiedică să şi gândeşti?

- Aş vrea să ştiu cum, zise Ţugurlan.

Moromete rămase câtva timp pe gânduri, apoi deveni parcă visător.

- Găsesc ei cum, zise el cu duioşie. Nu mi-a spus mie Niculae?! Te întreabă: ce părere ai despre tovarăşul Stalin?

Şi el pronunţă ca de obicei acest nume cum ar fi zis Călin.

- Ei, şi? zise Ţugurlan. Spui şi tu ce-ţi cere, că e aşa şi pe dincolo şi ai terminat. Ce-ţi pasă ţie de ce spui despre Stalin?!

- îmi pasă, zise .Moromete, fiindcă îţi cere pe urmă să declari că fi-tu e duşman al poporului şi că n-ai nici în clin nici în mânecă cu uneltirile lui duşmănoase.

- Nu declari!

- Ei, şi tot acolo ai ajuns, zise Moromete.

- Adică unde?

- La puşcărie!

- Intri la puşcărie, zise Ţugurlan brusc îndârjit şi glasul lui sună ca o sumbră ameninţare.

- Şi dacă mori acolo? zise Moromete.

- Ei, şi? făcu Ţugurlan în acelaşi fel. Oriunde-ai fi, de-un mormânt tot ai parte. Măcar tu n-ai ce pierde, în timp ce pe acela care te-a băgat acolo, îl apucă groaza la gândul că trebuie să moară ca şi tine şi că nimic din ce e el nu mai înseamnă nimic.

- Aşa dacă o luăm, la ce mai trăim, zise Moromete, dacă tot o să murim! Ba eu vreau să trăiesc, şi să trăiesc cum vreau eu, fără bineînţeles să mă pun fără nici un rost contra a ceea ce la lume nu-i pasă. Tinereţii acesta! Treaba lor! Dar mie să nu-mi trimeată domnul Vasile ameninţări prin şeful de post că nu mai am voie să stau de vorbă cu cine vreau eu. Să le trimeată ameninţările astea muierii ăleia a lui, Florica lui Ciupăgeanu, la care se uită în gura ei ca un nerod şi nu-şi dă seama că nu se procedează aşa cu oamenii care trăiesc mai de mult în satu ăsta! Ani vrut, înainte să vin la tine, să vorbesc cu el, dar mi-aş fi răcit gura de pomană. Cred că nici nu m-ar fi auzit, fiindcă urechea lui nu aude decât ce-i şopteşte răzbunarea: până nu termină cu toţi care au însemnat ceva în satu ăsta, o

să fie surd şi orb. Dar am vorbit cu Isosică, Ţugurlane, tu trebuie să laşi silozul ăsta în pacea lui şi să vii în sat şi să nu laşi comuna pe mâna lui alde Vasile al Moaşei. De ce stai tu deoparte? Trebuie să-ţi spun că în tine a mai rămas speranţa!

- Şi ce să fac eu, Moromete? zise Ţugurlan îndată, semn că acest îndemn, care îi venea acum din afară, îi venise şi lui, şi nu o dată, dinăuntru, şi că nu trecuse niciodată de întrebarea pe care acest îndemn o conţinea. Ce pot să fac? Crezi că eu nu-i urmăresc şi nu văz cum se mănâncă între ei? La ce-ar folosi să le sporesc numărul cu unu, chit că, să zicem, un oarecare timp aş reuşi să ajung în fruntea comunei?

- Nu-mi răspunzi ca unul care îşi dă seama ce-i spun eu, zise Moromete.

Se lăsă o tăcere. Lăutarii terminaseră istoria lor cu ţiganca fugită, care la întrebarea bărbatului ei răspunde pe ţigăneşte şi deci ţiganul poate s-o ia cu el. Acum începuseră ceva foarte vechi şi le dârdâia bărbia ridicând vocea. Cei doi păreau însă cuni surzi la cântecul lăutarilor şi la vocile celorlalţi care se încurcau, se ridicau şi coborau neîncetat.

- Ai dreptate, zise Ţugurlan. N-am înţeles bine. Mai spune o dată.

- Ţugurlane, zise Moromete, tu eşti omul care ne cunoşti şi pe noi şi ştii ce a fost bun şi ce a fost rău în viaţa pe care am dus-o mai înainte şi îi cunoşti şi pe ăi săraci care acum sunt iernaţi să facă ei altă viaţă. Viaţa asta pe care vor ei s-o facă mai bună, cine îi împiedică? De ce cred ei că noi? Viaţa asta numai tu poţi s-o faci, fără să treci peste noi cum trec eu cu apa peste bolovani. Nimeni altul în satul nostru nu e în stare să înţeleagă şi să facă ce spun eu acum, afară de tine. Tu eşti speranţa! întoarce-te în sat şi fă tu primul pas! Ai să vezi! O să vie alături de tine o sută.

Pe chipul lui Ţugurlan începu să apară acea schimbare pe care o dă totdeauna bătaia nedorită sau neaşteptată a inimii,

puternică şi înaltă, şi care apare înaintea gândirii sau înţelegerii. Da' la urma-urmei ce aşteaptă el? Să hotărască alţii pentru soarta lui? Iată chemarea! Nu venea de unde crezuse el atâta vreme că trebuie să vie, dar nu tot aici avea să ajungă? Curând avea să i se termine şi lui viaţa, şi ce s-a ales din ea?

- Oricât cred eu că ştiu ce s-a întâmplat în sat, e clar că ceva îmi scapă, de îmi vorbeşti tu aşa, zise el într-un târziu. Eu ştiu tot ce s-a întâmplat, dar n-ai vrea să-mi povesteşti şi tu? Vreau să aud de la tine. Spune-mi pe concret, de ce ai venit la mine.

Moromete îi explică: atâta vreme cât fiul său fusese activist la raion, nimeni nu îndrăznise să-1 ameninţe în mod serios, în orice caz, lui nu-i pasase. Acuma îi păsa, gluma se îngroşase, dacă asta putea fi numită glumă, să fugăreşti un om care nu ţi-a făcut nimic şi să-1 îneci în gârlă.

- Cine a făcut asta de fapt? întrebă Ţugurlan.

- Cum cine, zise Moromete, Vasile! A treia zi, adică ce zic eu a treia, a doua (că în prima a fost ocupat să-şi aresteze neamurile şi să le trimită la puşcărie) au pornit prin sat să ia bucatele oamenilor şi alde Gheorghe al Măriei lui Piţur, ginerele lui Trafulică, s-a speriat şi a luat-o la fugă spre pădure. Dar apa se umflase şi l-au împins în gârlă şi l-au înecat...

- Vasile a făcut chestia asta? întrebă Ţugurlan.

Moromete răspunse fără şovăire că da, Vasile personal, nu era el preşedinte, nu dăduse el ordinele cum să se procedeze? Şi atunci? Să te mai miri când o să auzi că cine ştie ce-are sâ le facă şi lor, lui Moromete şi prietenilor lui?

— Nu e bine, zise Ţugurlan răguşit.

— Nu e bine deloc, zise Moromete apăsând pe ultimul cuvânt, vrând să arate că absenţa binelui nu e totdeauna totala, dar în cazul de faţă era. întrebarea mea, Ţugurlane, continua el, e următoarea: tu cu Isosică poţi să te înţelegi?

— Pot, reflectă Ţugurlan, Dar ăsta te vinde la prima cotitura.

- Numai dacă e la ananghie, explică Moromete. Ideea mea e că Vasile o să-1 dea jos şi pe Isosică şi Isosică ştie şi el ce-1 aşteaptă, i-am spus şi eu, dar ştia şi el, că nu e prost. Vii, Ţugurlane?

Ţugurlan nu răspunse, dar turnă, parcă îndârjit, în pahare, pe care apoi le ciocniră şi le goliră însetaţi.

- Cum o să faci şi cum o să procedezi, asta ştii tu mai bine şi părerea mea e să intri la moară cantaragiu, reluă Moromete. Asta poate să-ţi aranjeze Isosică, chiar dacă n-o să fie deloc lesne, fiindcă o are şi el pe cap pe muierea aia a lui rea, pe Ciulea. Da' trebuie să-ţi facă, îţi garantez. în ce mă priveşte pe mine, o să vă vorbesc pe-amândoi de bine prin toate părţile. Şi o să am dreptate. Fiindcă dacă eu îţi spun ţie o vorbă, ştiu că ne înţelegem. Mai mult îmi dau şi eu seama că nu se poate, Ţugurlane, eu ştiu încotro mergem! Ce vreau eu personal, e să mergem cât mai încet, fiindcă nu sunt neam doritor să văd şi cu ochii ce-o fi! îmi închipui! Noi, care am apucat să trăim pe loturile noastre până la şaizeci de ani, rămânem la asta. Dar eu nu neg că poate să iasă bine pentru voi, care n-aveţi ce pierde, şi pentru ăştia tinerii, care nu ştiu ei bine ce înseamnă să ai pământul tău la deal şi căruţa şi vitele în bătătură... Ştiu un lucru, că pământul trebuie muncit, şi nu cum crede Bâznae, că o să se coacă bucatele pe el singure. Vii, Ţugurlane?

- Vin Moromete, răspunse de astă dată Ţugurlan şi prin chipul lui nebărbierit şi încă tânăr ţâşnea parcă din nou, însufleţindu-1 ca odinioară când prietenul său fusese bătut, dogoarea îndrăznelii şi a hotărârii.

VI

Pe la începutul lui septembrie se prezentă într-o după-amiază spre seară la poarta comitetului de partid din Pălămida o fată care spuse că îl caută pe tovarăşul Moromete Niculae şi că vrea să vorbească cu el. Ea nu zise dacă se poate, ci pur şi simplu

vroia să vorbească cu activistul. Omul de la poartă era unul care n-o cunoştea şi îi ceru buletinul. II deschise la prima pagină, îl ţinu astfel deschis cu mâna lui făcută să ţină buşteni şi nu hârtii şi cu cealaltă ridică receptorul care semăna cu cel al lui Zdroncan şi întrebă pe cineva din comitet dacă tovarăşul Moromete putea să vină până la poartă unde îl aştepta... Şi aici el silabisi cam mirat şi nesigur: Fântână Măria...

- Da? zise el. Nu poate? Aha! făcu omul. Bine. Nu poate, i se adresă el, apoi fetei, dar în clipa aceea uşa se deschise din curte şi apăru în biroul mic al informaţiilor chiar cel căutat.

Cu mâinile în buzunare Niculae ieşi cu ea în stradă şi o întrebă ce vroia. Fata avea înfăţişarea celui care vine de departe la o rudă, a găsit-o şi e bucuros cu măsură, aşa cum se cuvine. Nu răspunse la întrebarea care i se pusese. Era îmbrăcată ceva mai bine decât în dimineaţa când venise pe la el în pridvor şi, deşi era cald, avea un bariş pe cap. Drept răspuns ea zise că nu era singură şi arătă cu mâna parcul oraşului cu care se învecina clădirea comitetului: pe una din băncile din apropiere se vedea într-adevăr stând şi aşteptând altă fată, îmbrăcată însă într-o rochie mai vie şi fără nimic pe cap.

- Didina al lui Palici, zise Marioara, nu-1 ştii pe tat-său? Au lotul lângă al nostru şi când eram mică îl auzeam pe nea Palici aşa gros, pe mirişte: Boi Poline! Polinee! Şi ăsta se supăra şi nu zicea nimic şi nea Palici iar îl auzeai: Boi Poline! Polinee! Ce e, mă?! se răstea ăsta aşa cam după un ceas şi nea Palici: Hai, boi Poline, să mâncăm dovleac. îi era ruşine, de, lui alde Pol in, că auzea toată lumea cum îl chema tat-său să mănânce dovleac.

Niculae se uită la ea: „Nu-i stă rău unei fete când îşi aduce aminte de copilăria ei, gândi el. E veselă. Ce i s-o fi întâmplat?" Fata cealaltă, între timp, se şi ridicase şi se apropia.

- E la facultate, zise Marioara.

- La ce facultate? întrebă Niculae drept orice prezentare.

Didina lui Palici nu se grăbi însă să răspundă, se strâmbă afectând o mulţumire indiferentă şi răspunse:

- La o facultate! Şi îi făcu semn fetei lipoveanului din cap că ea o ia înainte.

Oraşul era plin de ţărani, de funcţionari săteşti în delegaţie, de elevi şi de soldaţi. Crepusculul care se lăsa încet peste salcâmii şi clădirile lui vechi amintea de câmpia care îl împresura şi de tăcerea ei uriaşă. Adevăraţii lui locuitori erau însă de descoperit în această foiala pestriţă, care umplea şi cele câteva restaurante, cofetării şi berării şi se părea chiar că ei nici nu existau de fapt, străzile fiind pline de prăvălii închise cu zăvoare definitive, cu ferestrele bătute în scânduri si cu firmele fie mâncate de rugină, fie date jos şi rămânând doar urmele. Tot ceea ce justificase altădată pavarea străzilor şi ridicarea de astfel de case aşezate des unele lângă altele nu se mai vedea decât în clădiri şi în firmele moarte, ca şi când oraşul ar fi fost dezgropat din pământ şi case şi străzi redate existenţei ca odinioară, dar fără oamenii care le locuiseră, şi acum era invadat de o mulţime de turişti, care aveau însă tot felul de treburi şi nu stăteau să cadă pe gânduri în faţa vestigiilor unor generaţii dispărute. Ajunseră în centru şi Niculae se opri în faţa unei plăcintării şi o întrebă dacă nu-i era cumva sete; se vindea acolo şi bere.

- Şi nici o plăcintă nu vreai?

Ea dădu din cap scurt şi hotărât: Nu. Niculae însă intră şi bău o sticlă, după care reapăru şi-şi continuară drumul. Ea o luase pe o anumită stradă.

- E unul de la noi din sat, al lui Cocioală, e rudă cu Palici, Şi au casă de mult pe strada asta, e brigadier silvic, zise Marioara. E plecat în concediu la Sinaia, are grijă Didina de casă.

- Ei, ia spune, zise Niculae. Cu ce pot să-ţi fiu de folos?

- M-a trimes tata să-i iau nişte nasturi, că n-am găsit la farmacia din Balaci, mi-a spus doctoriţa de-acolo că mi-a dat reţetă de Bucureşti, că numai la Bucureşti o să găsesc, da' mi-a spus să încerc şi la Pălămida.

- Dar ce-are tac-tău?

- Nu ştiu, de-aie lui, nu mai e la moară, l-a dat Isosică jos şi tata s-a apucat iar să bea. Nu i-a făcut rău pe loc, că l-a mai strecurat prin pâine, da' zicea că nu mai are gustu ăla şi într-o zi l-a băut aşa şi a băut mai mult. Dimineaţa când să se dea jos din pat, ologise. Cică dacă îi găsesc nasturii ăia o să-i treacă, dar ce folos, zicea doctorul, că pe urmă o să bea iar. Tata s-a jurat că nu mai bea, numai să meargă iar. Treci, zice, şi pe la Niculae al lui Moromete şi spune-i situaţia. Ce situaţie! se miră fata singură dând din umeri, dă-o încolo de moară, să-şi vază mai bine de treabă ca toţi oamenii.

Intre timp se făcuse de tot întuneric şi oraşul începuse să se golească de mişcarea de pe străzi. Se lăsa tăcerea.

- Şi ai găsit nasturii ăia? zise el întru târziu.

- Nu, cică tot la Bucureşti.

- Şi când ai venit? mai zise el tot aşa, după ce merseră multe zeci de paşi.

- Ieri cu trenul de şase.

- Şi ai dormit aici?

Ea spuse că da. Ajunseseră în dreptul unei porţi. De-acolo se şi simţea apropierea şi întunericul câmpiei adormite. Era o linişte mai mare decât într-un sat, fiindcă acolo hămăitul rar al câte unui câine tot mai arăta că mai era cineva treaz. Aici nu se auzea nimic, puteai să stai aşa ceasuri întregi. Strada zăcea în întuneric de la un capăt la altul şi numai la casa de-alături se vedea o lumină aprinsă, pesemne Didinei lui Palici îi era urât să adoarmă singură în întuneric şi poate că aştepta sau poate că adormise cu lumina aprinsă. Marioara se răzimase de stâlpul porţii şi stătea nemişcată, nu zicea nimic. Niculae rămăsese în faţa ei şi stătea şi el şi tăcea. Minutele treceau în această muţenie şi în acest calm pe care numai apropierea depărtărilor fără obstacol, sub respiraţia liniştitoare şi sub lumina stelară a nopţii de vară a câmpiei îl poate ţine în echilibru. Un om întârziat apăru la capătul străzii şi începu să se apropie de cei doi. Trecu apoi pe lângă ei cum ar fi trecut pe lângă nişte stâlpi scufundaţi în pământ şi îşi văzu de drum până ce intră şi el într-o curte şi se făcu din nou linişte.

- Am o veste mare să-ţi dau, şopti Marioara.

- Dă-mi-o! şopti şi el. Zici că brigadierul ăsta v-a lăsat vouă casa pe mână. Nu vrei să intrăm înăuntru?!

Marioara avu o privire reflexă de ţărancă; se uită în jur: îi vedea sau nu-i vedea cineva? Se decise: nu-i vedea nimeni! Şi deschise portiţa şi o luă înainte...

VII

Faptul însă că într-una din zilele acelei săptămâni cât mai statură fetele acolo doi tineri trecură pe la ele, şi unul din ei aduse la un moment dat un cufăr, nu atrase atenţia nimănui, fiindcă totul se petrecu la lumina zilei; tinerii statură aşa cam preţ de un ceas vorbind între ei înăuntru, dar cu geamul deschis, apoi ieşiră şi se duseră. După o săptămână unul dintre ci reveni, de astă dată când stăpânul casei se întorsese şi fetele nu mai erau acolo, luă acel cufăr cu el şi se duse.

în acele zile, a treia dimineaţă după ce Niculae se întâlnise cu Marioara lui Fântână, Iosif, prietenul atât de îndoielnic al lui Niculae, trebuia să se ducă pe teren şi câteva ore mai târziu primul-secretar Ghimpeţeanu îl căută cu telefonul tocmai acolo în comuna unde era aşteptat să fie găsit: avea nevoie urgentă de el. Organele locale răspunseseră însă că tovarăşul Iosif nu ᶜ acolo, n-a venit şi nici n-au vreo ştire că ar putea cumva să fie pe drum. Primul-secretar dădu ordin să se afle urgent unde era, spuse că trebuiau să plece împreună la regională, că erau ehemaţi amândoi şi că erau aşteptaţi chiar în acea dimineaţă ^ să fie neapărat găsit şi scos tovarăşul de unde se vârâse.

în dimineaţa aceea Iosif întârziase nejustificat prin birouri înainte de a pleca căutând tot felul de hârtii, recitind tot felul de procese-verbale şi pretextând că avea nevoie de nu ştiu ce

pentru organizaţia comunei unde se ducea pe teren şi nu găsea. In cele din urmă găsi sau renunţă să mai caute şi plecă luând-o pe jos prin oraş. Mergea repede şi după câteva minute îl prinse din urmă pe Niculae care şi el mergea repede, avea în mână un cufăr şi după toate aparenţele se grăbea să ajungă la gară si să nu piardă trenul.

- Noroc, Niculae, spuse Iosif.
- Noroc, Iosife.
- Te duci la gară, nu?
- Da, răspunse Niculae.
- Te duci acasă, în Siliştea?
- Da, dar de ce?
- Te-am aşteptat să ieşi din dormitor, trebuia să plec la Mozăceni.
- Şi de ce n-ai plecat?
- Fiindcă vreau să-ţi spun ceva.
- Spune, zise Niculae.
- Nu pot pe stradă, durează şi trebuia să plec la Mozăceni.
- Să intrăm undeva?
- Şi mai rău.
- Uite ce e, zise Niculae, după ce se gândi, în drum spre gară e strada Unirii 24, intrăm acolo şi îmi spui, o iau eu înainte şi te-aştept la colţul străzii. E un consătean de-al meu...

Celălalt dădu din cap că era foarte bine şi se îndepărtă, iar un sfert de oră mai târziu se aflau în odaia brigadierului silvic în care stătuse mai înainte Marioara şi domnişoara Palici; Iosif spuse:

- Mâi Niculae, am fost chemat ieri de tovarăşul secretar Beju de la regională şi tovarăşul Beju m-a întrebat dacă aşa ca prieteni, cum am fost noi, îţi cunosc originea nesănătoasă şi cum îmi explic eu că atâta vreme nimeni de la comitetul raional nu şi-a pus întrebarea... Eu i-am spus că nu ştiu nimic şi că pentru felul cum ai condus tu munca în Siliştea, de s-a înecat cetăţeanul acela, foarte just s-a procedat că s-a luat măsura sa

nu mai faci parte din activul comitetului raional de partid, dar că despre altceva eu nu ştiu nimic, şi că n-am de unde. „Tovarăşe Iosif, mi-a spus atunci tovarăşul Beju, nu e nimic, remediem noi lipsa asta şi te informăm, de altfel o să primeşti sarcină direct de la tovarăşul Ghimpeţeanu, dar am vrut să ştiu ce părere ai, să vedem dacă putem avea deplină încredere că o să ştii să iai cazul în mână şi să-1 prelucrezi în mod just în faţa organizaţiei locale din Siliştea." „Tovarăşe Beju, zic, puteţi avea deplină încredere, execut sarcinile cu cea mai mare conştiinciozitate, daţi-mi materialele care există şi le prelucrez... Nu e vorba aici că Moromete mi-e prieten, prietenia nu există în afara îndeplinirii sarcinilor, ai greşit, te-ai ars... Când am aflat că tovarăşii din comitetul regional sunt nemulţumiţi că nu s-a luat nici o măsură în cazul înecării cetăţeanului, şi eu şi tovarăşul Ghimpeţeanu şi tot comitetul raional ne-am dat seama că trebuia mers mai adânc şi am fost de acord că bine s-a făcut că s-a luat hotărârea de către comitetul regional ca el să nu mai facă parte. Perfect just!" „Lasă asta, zice atunci tovarăşul Beju, acuma Moromete o să se întoarcă în sat şi o să activeze acolo în cadrul organizaţiei, ca simplu membru de partid şi mulţi n-o să ştie de ce. Trebuie să afle tovarăşii de-acolo şi, mai mult, poate că ei o să aibă alte păreri decât noi, poate că ei o să fie mai drastici şi noi n-avem dreptul să împiedicăm o organizaţie să-şi spună părerea... înţelegi, tovarăşe losifi" Cam asta mi-a spus şi am plecat. Am înţeles că discuţia cazului tău, dacă te întorci acasă, n-au vrut s-o analizeze în calitatea ta de membru în comitet, ci în Siliştea, în cadrul organizaţiei de-acolo, ca simplu membru de partid. înţelegi de ce?

- Nu, zise Niculae.
- Să rezulte că organizaţia din sat ţi-a aplicat sancţiunile, ci se feresc, zise Iosif. Şi din partea raionului să mă trimeată pe mine, să raportez pe urmă că dacă şi prietenul lui a fost de acord cu sancţiunea supremă, înseamnă că era vinovat...
- Ce sancţiune supremă? întrebă Niculae alb ca varul.

— Excluderea.

Se lăsă o lungă tăcere.

— Tovarășul Beju! murmură Niculae cu o lucire intensă în priviri și cu trăsături înțepenite de spaimă sau de ură. Și tovarășul Ghimpețeanu ce-a zis? El care cunoaște în ce condiții am activat eu în Siliștea și i-am raportat totul minuțios?!

— Tovarășul Ghimpețeanu ai văzut singur că s-a rezumat să-ți facă o critică de formă în comitet și mai mult el n-a vrut și nu vrea, dar a luat tovarășul secretar Beju chestiunea în mână și se ocupă personal dc ea; el a făcut raportul ca să fii scos din activul comitetului de partid.

— Și crede tovarășul Beju, zise Niculae, că eu o să mă las exclus din partid, fiindcă vrea el și îi place lui să excludă și sa trimită camioane de milițieni prin sate?

— El așa crede. Eu i-am raportat tovarășului Ghimpețeanu cum s-au întâmplat lucrurile, că eram acolo și i-am spus că nu e bine să se procedeze cu mijloacele astea, dacă vreai îți spun și ție, și dacă faci raport poți să spui că știi de la mine și îmi iau răspunderea totală. Iți dau și o declarație scrisă.

Niculae spuse că chiar îl ruga și Iosif se puse pe scris și când termină se lăsa iarăși între ei o tăcere grea.

— Așa că în nici un caz nu te întoarce în sat, zise apoi Iosif. E bine că tovarășul secretar Beju s-a gândit la mine, trebuie sa-i mulțumești în gând, altfel n-aveai cum să afli și cădeai acolo exact ca acela care s-a aruncat în râu și a murit! Te înecai și tu!

Și aici Iosif se destinse și cum se ridicase în picioare și se uita pe geam afară, cu mâinile în buzunare, se îndoi pe spate și izbucni brusc în râsul lui ca o pârâitură de gard ca și când ar fi trosnit un pălimar. Ce găsea el de râs? Niculae continuă însă să rămână alb la față și nasul lui, ca o piatră străvezie, nu i se mai prea distingea pe chipul fără sânge.

— Și în legătură cu originea mea ce-a găsit el să spună? zise.

- Rău și aici, zise Iosif. De fapt aici mi-am dat eu mai bine seama că e rău, a zis că partidul e plin de tot felul de elemente, de fii de reacționari și că are dovezi scrise că tac-tău face agitație în sat împotriva regimului. Asta e! E adevărat?

Niculae însă arăta acum atât de îndârjit încât se uită țintă la celălalt și parcă nu înțelese întrebarea. Nu răspunse nimic.

VIII

In aceeași zi luă trenul spre Capitală și în dimineața următoare se afla în biroul primului-secretar al comitetului regional de partid București, care îl primi îndată ce se anunță. Era fostul notar din Siliștea, ales foarte recent membru al Comitetului Central și căruia cu aceeași ocazie i se încredințase această înaltă funcție.

- Ei, zise el după ce îi dădu mâna și îi făcu semn să ia loc !U fața lui, stând amândoi nu la birou, ci în cele două fotolii de alături, ca doi vechi prieteni ce erau. Dă-i drumul, adăugă fostul notar, ce ți s-a întâmplat?

Și auzindu-1 vorbind astfel îndârjirea și neliniștea de pe ehipul tânărului se înmuie, fiindcă omul care îl atrăsese pe el lr* partid rămăsese același și cum oricine crede despre el însuși că nici el nu s-a schimbat, credința în cauza pentru care trăiește Se ridică iarăși în el cu forța de odinioară și odată cu ea și spe-ra nța că va fi în cele din urmă mai tare decât dușmanii lui. *Ce & s-a întâmplat,* nu însemna oare că el, fostul notar, știa că Prietenului său trebuie să i se întâmple din când în când ceva Sl că oricât de gravă ar fi acea întâmplare el, fostul notar, știa dinainte că nu Niculae era vinovat sau în orice caz nu numai e^ Și în nici un caz atât de mult încât să măsoare vina lui de unul Slngur, cu vina a mai multți...

- Așa de rău ești speriat încât nici nu mai mă gândesc să-ți spnn că sunt supărat pe tine că n-ai mai dat și tu un semn de vla ță... Nu te-am atras eu în partid? exclamă fostul notar cu

un soi de mândrie mai încurajatoare decât orice cuvinte. Eu răspund de tine şi o să te apăr până în pânzele albe, fiindcă nu se poate să fii tu negru ca funinginea şi alţii albi ca colilia! Nu te-ai gândit?

- Ba m-am gândit, răspunse Niculae, dar n-am avut ce să fac, fiindcă atâta timp cât m-am ferit să mai viu la Siliştea cu o sarcină de partid ai văzut şi tu că am activat bine şi ani de zile nu mi s-a întâmplat nimic de când cu istoria cu seceta.

- Bine, zise primul-secretar luând parcă o hotărâre. Să vedem ce s-a întâmplat.

Adică să nu tragem încă nici un fel de concluzie, să vedem întâi ce greutate are omul în spinare şi abia pe urmă, după ce o să i-o ridicăm, să ne dăm seama dacă nu cumva l-a şi strivit. Atunci n-o să mai fie nimic de făcut!

- Stai, întâi să spun să nu ne deranjeze cineva, mai adăuga el, apoi se reaşeză şi începu să asculte.

Niculae se puse pe povestit şi trecu repede peste toată campania. Deşi au avut loc turburări, spuse el, dacă n-ar fi fost provocările la care s-au dedat unele persoane locale, cu soluţia pe care au găsit-o în cele din urmă forurile superioare nu s-ar fi întâmplat chiar nimic şi în cazul ăsta nici n-ar fi fugit nimeni cu căruţele de la arie fără să-şi dea cotele şi bineînţeles că n-ar mai fi fost nevoie pe urmă nici de echipele care s-au creat ca să meargă pe la ei din casă în casă...

- Cine s-a dedat la provocări? întrerupse primul-secretar. Poţi să spui, e bine să-i ştiu eu.

- Au fost sancţionaţi, zise Niculae, preşedintele a fost dat jos şi individul respectiv exclus din partid.

- Care individ? se arătă curios fostul notar.

- Unul Bilă!

- Bilă! exclamă primul-secretar ridicând uluit braţele în sus. Bilă membru de partid!

- A fost exclus, repetă Niculae.

- Bilă era să-ţi dea atunci cu un ciomag în cap şi să te omoare, zise fostul notar, urla că astăzi nu trebuie să fii... Mama lui de Bilă, exclamă primul-secretar şi se bătu cu palma peste frunte nevenindu-i încă să-şi creadă urechilor, deşi era de presupus că de atâţia ani de când era şi ei activist avusese fără doar şi poate ocazia să vadă şi să audă destule. Din pricina lui a trebuit eu să fac atunci un raport scris şi să arăt că nu erai vinovat, că şi atunci s-a găsit cineva care nu ştiu ce vroia să-ţi facă, nu vroiau să mă creadă pe mine. Ei, ia spune, cine şi la ce provocări s-a dedat?

Niculae povesti dar se vedea că nu-i era gândul la Bilă, vroia să treacă repede la ceea ce i se întâmplase lui şi nu altora.

- Secretarul, Isosică, şi preşedintele Plotoagă, ca să-1 cureţe pe Bilă, l-au lăsat să se îmbete şi i-au dat ordin să sară peste cal în chestiunea depunerii grâului pe jos... A fost ca o scânteie, a luat foc satul... De altfel i-au şi dat foc casei lui Bilă ţăranii provocaţi...

Niculae spuse apoi cum tot focul fusese stins şi cei vinovaţi sancţionaţi... Şi trecu la istoria cu cel înecat:

- întru cât putea fi cineva răspunzător dacă la un oarecare se găsesc nişte încărcătoare de pistol-mitralieră pline de gloanţe Şi acest oarecare o ia la fugă şi se aruncă în râu şi râul îl lua la vale şi îl îneacă? zise el. Cine nu ştie să înoate să nu se arunce în apă decât dacă vrea să se sinucidă, iar dacă are gloanţe de pitit atunci să le pitească în... mă-sii dacă vrea cumva să se folosească de ele ca să împuşte iepuri, fiindcă să nu-mi spună el că avea altceva în mintea lui tâmpită când s-a apucat să şi ^e-ascundă în pivniţă cu gândul că n-o să îndrăznească nimeni să intre în târla lui... Dacă ţi-ai predat cotele, nu intră, dar dacă nu ţi le-ai predat, intră, aici e toată chestia... Alţii adică să tragă din greu şi tu să speculezi momentul! „Tovarăşe Niculae, ce mai încoace şi încolo, zice tovarăşul Ghimpeţeanu, cine ştie ce bandit o fi fost şi Gheorghe ăsta, nu s-ar fi aruncat el degeaba

în râu dacă n-ar fi avut conştiinţa încărcată." „Eu nu pot, tovarăşe Ghimpeţeanu, să susţin că acest om avea sau nu avea conştiinţa încărcată şi să trag de-aici concluzia că era un bandit sau un om cumsecade. Faptul că el a luat-o la fugă pentru mine nu e concludent, o fi auzit şi el că mulţi au fost închişi pentru te miri ce, darmite când se găsesc la tine gloanţe! De-aici şi până la a susţine că faci parte dintr-un complot care urmăreşte să răstoarne regimul nu era decât un pas, cu toate că s-au văzut şi cazuri adevărate..." „Bine, tovarăşe Niculae, fă-ţi raportul şi continuă-ţi activitatea..." Până ce intervine tovarăşul secretar Beju. Eu l-am înţeles pe Ghimpeţeanu şi pot chiar să spun că a făcut pentru mine mai mult decât era cazul, fiindcă în realitate trebuia să mă prelucreze în faţa activului comitetului raional de partid şi să fie râu de mine, dar el a refuzat să execute acest ordin pe care îl primise, m-a chemat la el în birou şi mi-a spus: „Du-te, zice, la tovarăşul prim-secretar Mircea şi expune-i situaţia, fiindcă eu aş vrea să te păstrez ca un element de bază şi nu sunt de acord că ai avea vreo vină, poate îl convingi pe tovarăşul Mircea şi cu totul se aranjează." Am plecat chiar în ziua aia la regională şi am cerut primului-secretar să mă primească. Mi s-a spus că nu e acolo, că e plecat la Bucureşti, deşi eu ştiam perfect de bine că era, am înţeles că Mircea e un om slab şi nu îndrăzneşte el să-1 contrazică pe Beju. Am mai încercat şi în zilele următoare dar a fost în zadar. M-am întors la comitet, la raion şi m-am gândit ce să fac, fiindcă mi-am dat seama că toate drumurile în regiune îmi sunt închise peste tot oriunde m-aş duce şi atunci m-am hotărât să mă întorc câteva săptămâni în sat şi în timpul acestor săptămâni să încerc să intru în contact pe linie de învăţământ cu vreun raion din regiunea Argeş, fiindcă ştiam că erau mulţi învăţători suplinitori ca şi mine cu trei sau patru clase de liceu şi după aceea să viu la tine să te rog să mă sprijini la minister să obţin numirea. Şi pe parcurs mi-aş fi dat şi restul de examene... Mai mă gândeam

să mă duc pe un şantier ca simplu muncitor şi să mă calific, dacă asta a urmărit cu mine partidul, să-mi închidă toate drumurile şi să mă scoată din activitatea politică! Ce puteam să mai fac când mi se arunca în dreptul fiecărui drum câte-o buturugă peste care nu puteam trece? Nu puteam să-mi închipui că în ciuda faptului că Ghimpeţeanu a susţinut că nu mi se putea imputa personal activitatea din Siliştea în timpul campaniei, Beju vroia cu orice chip să mă distrugă, să mă lase să mă întorc în sat, să mi se trimeată talonul la organizaţia din Siliştea şi acolo să vină pe urmă fără veste cel mai bun prieten al meu din comitet şi să mă prelucreze cu sancţiunea supremă. „Măi Niculae, zice prietenul ăsta al meu, să ştii că dacă te duci în sat eu execut sarcina! Calc secretul încredinţat fiindcă ştiu că n-ai nici o vină, poţi chiar să te bazezi pe declaraţia mea dacă ai de gând să mergi mai sus, eu ţi-o dau chiar scrisă - uite (şi aici Niculae scoase din buzunar o hârtie pe care o despături şi i-c întinse fostului notar) - nu mi-e frică să susţin adevărul, dar dacă eşti prost şi te laşi belit, dacă te prinde adică Beju în sat, atunci să ştii că te execut şi eu!"

Fostul notar luase în mână hârtia şi chipul său ascundea acum, sub pretextul lecturii ei, impresia pe care i-o făcuse de fept cele auzite. Arăta mai departe prietenos dar ceva se schimbase, sau era pe cale, s-ar fi zis că se aşteptase poate ia mai mult, întâmplarea să fi fost mai gravă sau povestitorul să fi apărut în ea într-un chip mai eroic...

- E foarte bună declaraţia asta, zise el în cele din urmă, dar eu fruntea încreţită, ca şi când fără ea nu se ştie ce-ar mar fi putut face el pentru Niculae. Las-o ia mine, fiindcă o să am nevoie de ea.

Niculae începu deodată să se uite într-o parte şi rămase ^tfel nemişcat timp de câteva clipe, apoi ca în somn mâna lui se mişcă şi mai scoase ceva din haină, de astă dată însă din buzunarul interior.

- Poate ai nevoie şi de ăsta? zise şi ridică în aer un carnet mic şi roşu oferindu-1 hotărât fostului notar,. Mai sus de tine nu merg, zise el mai departe, şi dacă şi tu eşti de părerea lui Beju, atunci trebtiie să recunoşti că n-am ajuns unde mi-ai spus că o să ajungem când ne-am cunoscut noi doi şi nici n-o să ajungem vreodată cât timp de ăştia ca el o fie plin partidul şi voi o să tremuraţi de frica lor.

- Eşti un prost, zise fostul notar după un timp, fără să se tulbure. Nu-ţi dai seama că dacă e vorba de frică, ei sunt ăia care în fond le e frică şi nu nouă? Nu vezi că şi de tine îi e frică? Avea el nevoie de organizaţia din sat ca să te excludă? Nu vezi că eşti orb?

- Ba văd.

- Nu vezi, că dacă ai fi văzut n-ai fi venit la mine aşa de derutat. Bine că ţi-a trecut. Bagă carnetul în buzunar şi să nu mai faci gestul ăsta niciodată, fiindcă s-ar putea să te coste, nu mai suntem în '45 şi '46 când partidul avea nevoie de oameni, acum se înghesuie la porţile lui toţi oportuniştii şi nu se mai impresionează nimeni de atitudini din astea, dimpotrivă, s-ar putea să găseşti pe cineva să-ţi dea şi un picior în spate, depinde la ce nivel o faci! Cu cât o faci mai jos, cu atât ai mai mari şanse să ţi se râdă în nas şi să ţi se şi ia imediat carnetul. Iţi repet, dacă nu i-ar fi fost frică, Beju te excludea el fără să fie nevoie sa recurgă la organizaţia din sat... Dar, pe de altă parte, ai şi tu dreptate, mai zise fostul notar şi îndoi declaraţia lui Iosif şi o rupse şi o aruncă la coş. N-o să te excludă nimeni din partid, o să-ţi cer eu mutaţia de-acolo şi cu asta am pus punct. Acuma să trecem la punctul doi. Să ştii că trecem printr-un moment greu care nici mie nu mi-e clar cât o să ţină, şi sarcina ta e să rămâi cu orice preţ în partid, indiferent ce muncă o să caut eu să-ţi găsesc. Fiindcă excluderea e o înfrângere, chiar dacă e o nedreptate, înţelegi ce vreau să-ţi spun?

- înţeleg, zise Niculae ridicând glasul, dar înţelegerea asta face din noi nişte laşi. Niciodată nu m-am ridicat, nici eu şi

nici alţii, împotriva lui Beju, tocmai pe considerentul ăsta, că nu se mai uită nimeni la tine dacă ai dreptate dar eşti exclus. Cine a adus în partidul nostru această frică de excludere?

- Pentru că mulţi trebuiesc într-adevăr excluşi, iată adevărul, ţi-am spus că e un moment greu, răspunse fostul notar. De-aia nici nu pot să te bag în învăţământ, cel puţin acum, pe moment, ar însemna să te expun. Ori eu ştiu cât de mult îţi place munca politică şi de-aia te-am şi scos din comerţ unde lucrai cu Bâznae, după ce te-ai întors din armată, dar acum îmi pare rău că nu te-am luat cu mine în primăvară când am venit aici... Acum e precis că Beju ăsta ţi-a băgat la dosar cine ştie ce despre taică-tău, că a făcut politică liberală în trecut. Dosarul ăla al tău, zise fostul notar scârbit, toţi porcii din Siliştea ţi-au băgat în el câte o hârtie... Aşa că e mai bine s-o iai pe ocolite, să te dai la fund, să munceşti undeva departe de sat, să-ţi câştigi existenţa şi în timpul ăsta să înveţi carte, să te specializezi în ceva... Şi după ce te specializezi, vedem noi!

Şi aici fostul notar mişcă degetele în aer cu sensul că până la scadenţa aceea aceste evenimente care sar aşa şi joacă ameninţător în această perioadă îşi vor schimba ele cursul şi atunci vor sta ei iarăşi de vorbă...

- Problema e să fii un om cu o specialitate bine pusă la punct, continuă în acelaşi fel fostul notar. Eu am studii juridice, şi eând am de-a face cu diferite probleme, sunt în cunoştinţă de eauză, nu stau eu să-1 ascult ce-mi îndrugă el, văd singur despre ce e vorba. Asta e sarcina care ţi-o dau eu şi caută s-o duci la îndeplinire. Uite o meserie frumoasă, zise primul-secretar după ee se gândi câtva timp: să înveţi să te ocupi de grădini! De pomi Şi de flori, să te faci inginer horticultor! Ce zici?

Niculae nu răspunse, dar avea o privire care arăta că, în ceea ee îl privea, va face orice i se va spune să facă, dacă îi rămânea neatinsă speranţa activităţii politice care îi plăcea atât de mult; Şi fostul notar se uita la el cu o privire care nu-1 înşela, tocmai de aceea vroia acum să-1 ferească, pentru a-1 ajuta mai târziu

să se ridice, avea şi el, fostul notar, nevoie de oameni siguri pe care să se sprijine.

- Toată lumea aleargă la tehnică, e şi normal, continuă fostul notar, dar s-a dovedit că oamenii nu pot trăi nici fără fructe, nici fără flori. Poată că fără flori se găsesc mulţi care să poată trăi, dar fără fructe e imposibil. Aşa că lasă-i pe alţii la tehnică şi fă-te inginer horticol. E o grădină şi o seră la Mogoşoaia, ale unui castel, chiar azi mi se plângea administratorul de-acolo că le-a plecat horticuitorul, nu găsesc altul şi au contracte cu Horticola 1 Mai pentru livrare de flori pe piaţa Capitalei. Du-te acolo ca simplu muncitor, câştigă şi înscrie-te la şcoală. Ai deja trei clase secundare, n-ai nevastă, n-ai copii, de plăcut să înveţi, ştiu că ţi-a plăcut, d-aia te-am atras eu aşa repede în partid, că nu erai mulţumit cu soarta care te aştepta... Acuma aşază-te liniştit pe carte şi învaţă.

IX

Toate astea se aflară însă târziu de tot în sat, după ce trecu mult timp. Un prim moment greu despre care vorbea fostul notar se consumă chiar în anul următor, când se descoperi că mulţi dintre cei asemănători lui Beju deviaseră la dreapta (în special cei mai mari ca el), cu toate că acţiunile lor erau de stânga, şi fură îndepărtaţi. Despre felul cum fu tratat Beju (care, simţind pesemne că se apropie ceva, se grăbise să sancţioneze o abatere aşa-zis stângistă pentru a nu fi acuzat el de aceeaşi boală) nu se aflară amănunte, în genere se făcea doar un semn sub gât când cineva întreba curios pe unde-o fi, ceea ce nu însemna neapărat că i s-a tăiat capul la propriu, ci în orice caz la figurat, adică în cea mai probabilă dintre ipoteze era pe undeva la munca de jos, dacă nu chiar la puşcărie, adică chiar acolo unde băgase şi el atâţia...

In mod ciudat, scoaterea lui Niculae Moromete din activul comitetului raional de partid nu miră în sat pe nimeni şi

nici faptul că după aceea dispăruse nu se ştie unde; cu atât mai puţin deci că fusese ameninţat să fie exclus şi că, după căderea lui Beju, nu fusese repus în munca de partid. Nu se ştia precis, dar nici nu mai interesa pe cineva ca altădată soarta lui.

Se spuse într-un timp că ar fi pe undeva, şi chiar că ar fi avut nu se ştie ce istorie cu o femeie, că ar fi văzut-o cineva la el în odaie, un băiat al lui Enache al Cârstichii, care ar fi fost pe la el... Că cică ar fi venit la el în seră femeia aceea şi că într-o zi nu era nimeni şi Niculae a pus-o jos pe pământ şi i-a făcut felul... Era aşa de tâmpit ceea ce povesti acest băiat al lui Enache al Cârstichii încât cineva îi dădu la un moment dat o palmă după ceafă şi băiatul îşi arătă ca prostul fasolele râzând, vrând parcă să spună că a încercat şi el să facă pe-acela care ştie ceva şi nu i-a mers... Uitaseră cu totul de feciorul lui Ilie Moromete şi într-o vreme cineva spuse că *ar fi murit...* Nici asta nu miră pe nimeni, dar dintre toate veştile care se aflară despre el în acest timp de aproape zece ani care se scurseră de la scoaterea lui din activul de partid, asta li se păru unora cea mai credibilă şi mai plină de adevăr.

Pentru că în toţi aceşti zece ani multora li se părea că lucrul cel mai credibil şi mai plin de adevăr era cel nefiresc, şi, dimpotrivă, cel lipsit de interes şi fără noimă era ceea ce era firesc Şi normal. O însurătoare era altădată un eveniment mare, mai ales dacă se făcea nuntă, dacă băiatul era unul din acei flăcăi care semăna cu bradul pe care îl ducea prietenul lui încă neînsurat, pe calul care tropăia în buiestru în faţa alaiului de căruţe ale nuntaşilor şi dacă mireasa era frumoasă şi se făcea de nerecunoscut în rochia ei albă şi în voalul ei pe care nu-1 punea pe cap decât o dată în viaţă. Cuiva îi veni însă în aceşti ani ideea că de ce la drept vorbind să piardă el banii cu ocazia nunţii când, dimpotrivă, ar fi putut foarte bine să câştige şi nu se ştie cum făcu şi cum o aranja şi ce dădu el să mănânce şi să bea la masă că la sfârşit, când făcu socotelile, îi ieşiră patru mii de lei în plus, în loc să-i iasă în minus, cum se întâmpla de obicei. Nuntă cu

plata obligatorie pentru invitaţi... Asta stârni oarecare vâlvă şi încetul cu încetul învăţată şi alţii cum să facă... Asta atrase însă în cele din urmă şi atenţia sfatului popular şi preşedintele făcu cercetări şi apăru deodată ceva straniu în legătură cu nunţile: un impozit pe cununie, şi încă destul de mare, ca pe orice comerţ... Asta nu descurajă pe nimeni, dar din ziua aceea acest eveniment din viaţa unui flăcău şi a unei fete, atât de învăluit în taine altădată, păru acum mai ales în clipa când invitatul era pus să-şi scoată portofelul şi să-şi plătească mâncarea, ceva tot atât de lipsit de interes ca orice petrecere neghiobească a unor inşi care le-a venit lor nu se ştie de ce cheful să se adune la un ioc şi să bea şi. să mănânce fără nici un rost.

Altădată plecarea unui om din sat era de asemenea un eveniment, mai ales dacă pleca în urma unor împrejurări ieşite din comun, se interesau de el ca şi când s-ar fi simţit răspunzători... dacă ajungea bine, dacă ajungea rău, nu le era nicicum străină soarta lui... In acei ani se întoarse într-o zi în sat un general... Era chiar general; avea cu adevărat acest grad şi la început toată lumea crezu că e vreun străin venit cine ştie din ce pricină... Se află însă curând că nu, era unul de-ai lor, tat-său trăia aci în Siliştea şi până nu demult pe feciorul lui parcă îl văzuseră de câteva ori pe-acasă îmbrăcat militar... Erau însă şi înainte mulţi militari prin sat, subofiţeri, ofiţeri şi chiar o dată şi un maior, feciorul fostului boier mort însă după primul război mondial... General însă...

Asta în mintea fiecăruia însemna atâţia ani de învăţătură, încât trebuia să aibă la naştere darul ăsta, să stai şi să-ţi toceşti atât de tare coatele învăţând încât după aia să nu te mai cunoască nimeni... Ăsta al lui Pretorian însă nu învăţase decât şapte clase primare, pe urmă fusese luat militar, şi după aceea... Nu se mai ştia precis ce făcuse, dar de vorbir vorbea ca şi înainte cu cei care îl cunoşteau, ce mai faci, Stane, bine, Ioane... Când se spunea în sat despre un băiat că ştie carte şi că soarta îl îndemnase să ajungă poate un om mare, fiecare dintre cei ai căror

copii semănau cu cel numit tresăreau înfioraţi auzind aceste cuvinte... Astfel de clipe îi ţineau în viaţă cu credinţa neclintită că între soarta unui om mare care putea fi şi a copilului lor şi ştiinţa de carte era o legătură tot atât de strânsă ca între copac şi pământul în care îşi avea el înfipte rădăcinile. După întâmplarea cu generalul mulţi tresăriră însă de ambiţie şi plecară şi ei din sat - „adică cum, ziceau ei, suntem noi mai proşti ca Ion al lui Pretorian?" - şi într-adevăr se află curând despre cei mai mulţi dintre ei că au ajuns care mai de care şefi sau directori cine ştie pe unde şi de aceea curând nu mai tresări nimeni şi chiar începu să li se pară lipsit de noimă şi de interes să spui despre un copil că ştie carte şi că îl aştepta un viitor deosebit...

Şi se mai întâmplă un lucru izbitor, pe măsură ce treceau anii. în legătură cu evenimentele care se petrecuseră odată pe aria lor, mulţi se mirau plictisiţi când cineva le aducea aminte acum, când nu mai aveau un pământ al lor propriu-zis decât prin preajma casei, de vara aceea când se neliniştiseră ei atât de tare şi făcuseră caz pentru nişte neghină şi pentru nişte cote care nu reprezentau nici măcar a zecea parte din recolta lor... Aşa e omul, spuneau ei râzând de ei înşişi cu un soi de dispreţ nici măcar amar. Moartea lui Valache, de pildă, nu miră pe nimeni, iar pe unii îi făcu chiar să spună imitând ceva care nici ei nu ştiau bine ce era, că dat fiind că nemaiputând suporta regimul nostru democrat-popular, domnul Valache şi-a pus singur capăt zilelor... Fiindcă într-adevăr Valache fusese văzut într-o dimineaţă atârnând cu ştreangul de gât de grinda din faţa fostei lui prăvălii, unde altădată băuse atâtea ţuici, jucase atâtea partide de table cu domnul notar şi cu domnul primar şi văzuse atâtea dimineţi izbucnind în geamul lui mare, drapat cu viţă agăţătoare, ale cărei frunze se făceau toamna roşii ca sângele.

X

Şi, cu toate astea, Niculae nu numai că nu murise în acest ump, dar ajunsese inginer horticultor şi la o conferinţă a

regiunii de partid Bucureşti fusese ales delegat şi apoi membru în comitet. Putea însă să ajungă oricât de sus, drumul lui se pierduse, atât de mare era forfota celor de jos care îşi căutau febril propriul lor vad: cum şi-1 căutaseră cu zece ani în urmă Isosică, Plotoagă, Zdroncan şi Bilă şi Mantaroşie care li se alăturase, iar mai apoi Vasile, care venise din urmă şi ieşise de-parte. Il mai văzură pe Niculae la moartea tatălui, venind într-o maşină, dându-se jos în drum şi intrând în curtea părinţilor cu un buchet de flori în mână, cu capul gol şi tuns aşa cum îl ştiau ei... Fiindcă în acei ani murise şi Moromete dar de moarte bună, nu ca Valache sau Năstase Rădulescu, care nu murise el chiar acolo unde îl trimisese Vasile, dar se şubrezise aşa de rău încât degeaba i se mai dăduse apoi drumul acasă, că n-o mai ţinuse mult...

La poarta Moromeţilor fluturau prapurii, şi în curte printre femei şi copii, aşezaţi lângă coşarul acum dărăpănat din lipsă de vite, nişte dulgheri ciopleau liniştiţi un lemn de salcâm tăiat de verde... Din când în când clopotul de la biserică bătea de două ori, bang-bang, şi atunci toţi îşi făceau cruce, dar nimeni şi de nicăieri nu se auzeau planşete. Mama lui Niculae stătea într-un pâlc de muieri şi se uita din când în când atentă să nu lipsească ceva la alţi bărbaţi care mâncau lângă gardul grădinii pe nişre scânduri geluite, dulgheri şi aceştia chemaţi să ajute... Un câine negru complet, de la coadă până la bot, stătea foarte aproape de ei şi pândea într-o aşteptare lihnita firimiturile, fără nici un semn că simţul lui i-ar fi spus în vreun fel că lumea aceasta adunată si mirosul acela de mămăligă cu varză care îi aţâţa nările însemna moartea bătrânului său stăpân: dacă cei ce mâncau atât de lacom din străchini nu simţeau nimic, de ce ar fi trebuit să fie el neliniştit, câinele?

Catrina Moromete nici nu avu, după cum spuse ea mai târziu, timp să-şi dea seama că tinerelul care intrase în curte cu paltonul lui negru era chiar băiatul ei, Ilinca însă, sora lui cea mică, îi ieşi înainte, urcă pridvorul şi acolo sus se oprise în faţa

bătrânului care stătea culcat într-un pat plin de flori şi scoase deodată un ţipăt mare:

-Tatăăăă, ţâşni strigătul ei înalt şi curăţit de orice durere, ca o chemare disperată şi în acelaşi timp albă de orice nădejde, adresată unui om în viaţă care însă nu mai vroia să audă. Scoal' în sus c-a venit Niculae! Scoal' şi stai cu el de vorbă, că nu l-ai mai văzut de anul trecut! Uite-1 c-a venit!

Se dădu apoi la o parte şi Niculae se apropie. Chipul bătrânului îşi pierduse orice asemănare cu cel din viaţă şi privirea fiului nu stătu mai mult de câteva clipe asupra lui, ca şi când ar fi avut înainte un străin. Se aplecă, îi puse alături de frunte buchetul de flori, se întoarse şi începu să coboare scările. Porni foarte decis spre poartă, chiar grăbit, de parcă ar fi vrut să plece mai repede dintr-un loc unde greşise că intrase, dar îşi reveni şi o luă apoi spre grădină. Se uitau la el nedumeriţi: unde vrusese să plece (chiar vrusese să piece?) şi acum încotro o lua? Niculae deschise poarta şi aici paşii îi şovăiră, se rezimă de un salcâm şi deodată izbucni în plâns. Mama şi sora veniră după el şi îl luară cu ele, dar el se desprinse, se întoarse cu spatele la curte, şi la toţi care erau în ea, se aşeză jos pe un butuc vechi de tăiat lemne şi cum sta aşa, din nou îl podidi plânsul şi faţa i se schimonosi. Bătrâna, cu privirea care îi rămăsese tânără în obrazul plin de încreţituri, se supără:

- Hai, maică, vezi de tine, că eşti mititel şi slab, el a fost voinic şi şi-a trăit viaţa. Mai mult pe noi ne-a chinuit în ultimul an, că nu mai putea şi vrea mereu să plece de-acasă...

La înmormântare venise şi Matei Dimir, şi Cocoşilă, şi Nae Cismaru, şi Giugudel şi vecinul mult mai tânăr al lui Moromete, alde Cârstache. Lipsea doar bătrânul Costache al Joachii, pe care cu câţiva ani în urmă îl pusese jos durerea aceea a lui de oase şi stătea şi acum paralizat şi nici mâncarea nu mai putea s-o mănânce singur. Cel mai în putere dintre ei era Matei Dimir, dar şi cel mai întunecat la faţă, Giugudel şi Nae Cismaru fiind

senini. Cârstache cel puţin plângea ca o rudă şi povestea cum lui i se făcuse rău într-o zi când stătea nea Ilie în pridvor şi îşi dădea şi el seama că se duce. „Măi Cârstache, zice, eu o să mor şi ţie nu ţi-e deloc milă de mine." Şi aici Cârstache i se adresă direct lui Moromete:

- Cum ai putut să crezi tocmai dumneata, nea Ilie, despre mine, că nu mi-era milă?

In timp ce se pregătea praznicul, Niculae rămase o vreme în odaie cu sora lui şi o puse să-i povestească. Toate urmele şi semnele morţii pieriseră, şi sunetul goarnei şi prapurii, şi crucea de salcâm verde şi scârţâitul nesfârşit al căruţei cu boi pe care gospodăria colectivă o dăduse pentru înmormântare. Ilie Moromete nu mai era printre ei. în timp ce Ilinca povestea mai intră înăuntru o femeie, care se aşeză pe pat şi la un moment dat începu şi ea să povestească. Era Alboaica.

XI

- .. .După ce-ai plecat tu din sat, atunci când cu zarva aia mare, l-a apucat porneala, zise Ilinca parcă cu o indignare plina de admiraţie, având în glas o seninătate ciudată încât ascultând-o îţi venea să crezi că ea ştie că tatăl ei nu e mort şi că acum o să vină din grădină, să urce scara pridvorului şi sâ o asculte şi el. Nu-ţi spun că întinerise şi toată ziua îl vedeai ba pe la primărie, ba pe la moară cu Isosică şi cu Ţugurlan, ba pe la... Se ducea la Râca, strigă deodată tânăra femeie, ca şi când s-ar fi înfuriat că nu poate să ocolească o astfel de ispravă pe care o făcuse cât mai trăise tatăl lor...

Niculae însă nu înţelesese. Nu se citi pe chipul lui nici o întrebare.

- Mama l-a lăsat în pace, cu toate că i se făceau obrajii vâlvătăi când se certa cu câte o muiere şi aia îi spunea: „De-aia se duce omul tău pe la Râca, fiindcă eşti bună la suflet, s-o fi săturat şi el de tine". Dar încolo mamei nu-i păsa, dar nici nu

l-a căinat mai târziu! După ce-ai plecat tu, de unde până atunci, cu toate că tu erai la raion şi ar fi trebuit să le fie frică de tine, ăştia treceau pe lângă el şi când îl vedeau uite-aşa întorceau capul în altă parte, şi nu mai făceau prinsoare pe vedre de vin că îl ridică şi îl bagă la beci, acum, că ce mai faci, nea Ilie, c-o fi, c-o păţi, nu-ş' ce le venise... Să vezi! Nimeni nu ştie ce i-o fi spus el lui Ţugurlan, care de ani de zile sta deoparte şi nu ieşea decât duminica din siloz, că într-o zi acela a lăsat silozul la o parte şi a venit la moară. Isosică l-a şi primit, l-a dat afară pe nepotu ăia al Ciulchii. Unii spun că s-au certat rău, Isosică cu muierea, din pricina asta... La început nimeni n-a înţeles, pe urmă s-a auzit prin sat că se spune că n-a fost bine ce-a fost, să scoţi miliţienii, să-i pui să tragă în oameni şi cu toate că nu Vasile făcuse asta, ci ălălalt, Plotoagă, lumea da vina pe Vasile. De ce? Pentru că el a pus oamenii de s-au luat după ăla înecatu, aide Gheorghe Piţur, ginerele lui Trafulică. Ăsta îneacă oamenii, mă, făcea Nae Cismaru, care nu se învăţase minte de ce păţise când îl luaseră şi-1 ţinuseră închis, din pricina ălora care dăduseră foc casei lui Plotoagă. Vasile trimitea pe plutonierul Moise ba pe la unul, ba pe la altul, a venit şi pe la noi şi tata nu s-a speriat de el, fiindcă aflase de la Ţugurlan că toate astea care le ziceau oamenii le ziceau şi ăia pe-acolo pe la raion... După ce tot ei dăduseră ordin, acum ziceau că n-a fost bine şi îl învinuiau pe Vasile, parcă nu l-ar fi pus tot ei preşedinte şi n-ar fi ştiut că Vasile nu era amestecat... Pe ăla nu-1 înecase el, aşa fusese ordinul, să strângă grâul de la ăi care fugiseră de pe arie. El nici nu fusese de faţă, Mantaroşie ăla era vinovat, dar Mantaroşie era şef de tarla, îşi vedea de treabă, nu se lega nimeni de el şi pe unde îl vedeai îşi arăta colţii, cu toate că nu mai avea el puterea dinainte... Şi într-o zi vine şi Vasile pe la noi. Tata nu era acasă, erea... în porneală! I-am spus şi eu să vie alt' dată şi Vasile a venit şi l-a găsit în pridvor. „Că Ştiu eu, zice Vasile, de ce te-ai speriat dumneata, dar să ştii că

de ce ţi-e frică nu scapi!" „Şi mai ai justificarea să vii la mine în pridvor şi să-mi spui asemenea cuvinte?" „M-aţi înţeles greşit, a zis Vasile, nu ştiu la ce te referi, dar şi Niculae ţi-a spus acelaşi lucru, cu toate că erea băiatul dumitale!" „Băiatul meu să nu mi-1 amestecaţi voi în faptele voastre, că el acuma îşi vede de treabă şi nu umblă să trimeată pe şeful de post pe la casele oamenilor." „Mai bine să trimet eu şeful de post să-i potolească, zice Vasile, decât să mai vie trei camioane cu miliţieni şi să-i ridice, cum a făcut Plotoagă la care toţi ţineaţi ca la ăl mai bun preşedinte." Tata a tăcut. Asta aşa erea. „Eu mă refer, zice Vasile, la pământ, ştiu că ţi-e frică de alea două loturi, să nu ţi le luăm în colectiv. Ori dumneata îţi închipui că Ţugurlan în locul meu o să zică: «Moromete mi-e prieten, să-1 lăsăm pe el să trăiască aşa cum vrea. Recunoşti?»" „Şi de ce n-ar zice? i-a întors-o tata. Recunosc, ei şi? Tu eşti în stare să zici aşa? Dacă rudele ţi le-ai băgat în puşcărie, darmite pe noi?!" „Aici te înşeli, i-a răspuns Vasile, eu n-am nimic cu cine nu ne împiedică să ne facem altă viaţă." „Ştiu, a zis tata, ţi-nchipui că mi-au spus-o alţii mai deştepţi înaintea ta. Eu trec peste toate şi trec şi peste faptul că o altă viaţă cu Bâznae în cap nu poate să ducă la nimic bun, dar admit cazul că Bâznae n-o trăi cât lumea şi fi-său să zicem că o să pună mâna pe carte şi o să înveţe, ei, unde ajungem? Care ar fi scopul? Să-ţi spun eu ţie, că tu nu ştii, de pe un lot de pământ trăieşte întreaga suflare omenească, trăiesc eu şi copiii mei, trăiesc vitele care le rămâne din recoltă nutreţ, mă încălzesc eu iarna cu cocenii porumbului de anul trecut şi ăi de floarea-soarelui, îmi fac ce vreau din lână şi din cânepă, trăiesc şi câinele şi păsările cerului, şi popândăii şi berzele şi găinile şi îmi pun şi tutun pe care stau iarna şi-1 păpuşesc cu copiii, ca alde Traian Pisică pe vremuri. Nu-mi iese nici o brânză din el, dar am ce fuma?! Am! în timp ce tu ce faci? Tu vreai să dai totul peste cap şi nu te gândeşti: mă, o fi bine? O fi rău? Ce face omul fără vite în bătătură? Ce ajunge el? La ce-i

mai trebuie curţile şi şoproanele astea? Ce să facă dacă nu mai poate să mai pună şi el palma pe spinarea unui cal, sau să mai tundă o oaie? Ce vrei să tundă? Câinele? Cine îţi spune ţie că dacă goneşti berzele şi tot ce e suflare pe suprafaţa pământului, pe motiv că sunt dăunători, nu usuci totul şi ajungi să trăieşti ca în pustie? Fiindcă aşa am auzit, că se dă cu praf peste tot, din avion, şi tot ce se mişcă prin grâu şi pe sub brazdă se întoarce cu picioarele în sus şi moare. Aşa că nu de alea două loturi mi-e frică mie, că o să mi le luaţi voi mie în colectiv! Cu toate că e şi aici o chestiune. Cu ce drept să mi le luaţi, dacă eu nu vreau să vi le dau?" „Prin liberul consimţământ", i-a răspuns Vasile. „îţi baţi joc de mine? a zis tata. Ia te rog să pofteşti afară din târla mea şi altă dată să nu mai vii". „Bine, i-a zis Vasile, dar îţi spun şi eu un lucru. într-o vară eram copil, am trecut pe drum şi am văzut ceva în mijlocul bătăturii, la dumneata, am crezut că e vreun viţel bolnav sau vreun mânz, m-am oprit şi m-am uitat prin ulucă. Dumneata stăteai în picioare şi vorbeai cu sanitarul. «Ce zici, domnule Crivăţ?» «Bă, nea Ilie, zice Crivăţ, eu zic că n-o mai duce. Da, păi nu vezi eă abia mai suflă!? Are temperatură patruzeci şi unu de grade!» M-am aşteptat să spui că o să-1 tai să-i iai pielea, când îl auz pe sanitar că strigă spre muierea dumitale, care nu ştiu de ce stătea în casă şi se uita prin geam, parcă i-ar fi fost frică: «Tată Catrino, zice, fă-i cămaşă!» Adică de înmormântare, să-i facă una nouă. Atunci am înţeles că ce zăcea acolo în mijlocul bătăturii pe o pătură la picioarele voastre nu erea un animal, ei Niculae. L-am văzut că se mişcă, se ridică în patru labe, pe ᵁʳmă în picioare, şi o ia împleticindu-se spre grădină. Mai mult ea sigur că a auzit tot ce vorbeaţi voi. întreabă-1 şi ai să vezi că Şu'e!" „Şi ce vreai să spui cu asta?" a zis tata. „Că nu-ţi păsa dumitale dacă îţi murea un copil! Parcă ce, aveai vreo vină? ^figurile vin de la ţânţari! Şi ce, ţânţarii nu trebuie să trăiască ?i ei?!" A tăcut tata. Pe urmă s-a supărat şi i-a spus lui Vasile

că asta e o minciună. Dar se vedea că ceva tot își mai aducea ei aminte... încerca Vasile să se împace cu ăi pe la care trimisese milițianul, dar n-a reușit și peste vreo doi ani l-a dat jos Țugurlan. Dar în timpul ăsta Vasile făcuse în sat gospodărie colectivă și când veni de reuși Țugurlan, Vasile fu ales preșe-dintele lor acolo, *hgeaceulpe* care îl înființase, fiindcă mergea prost și se certau între ei, cu toate că le dăduse pământul ăl mai bun și atelaje și bani de la bancă. Dar nu intraseră cu tot ce-aveau și erau mai mult funcționari, iar ăilalți care nu erau, dar intraseră cu mâinile goale, nu prea munceau, că ie plăcea la toți să comande ălorlalți și le rămânea toamna târziu porumbul necules pe câmp. Vasile i-a pus la treabă și a început să le meargă mai bine. Lui tata îi plăcea. Foarte bine, zicea, cui îi place acolo, n-are decât să se ducă, dar n-a ținut mult plăcerea asta a lui, adică a ținut toți anii ăia când veniră de se desființată și cotele. Când într-o zi se întorcea nu știu de pe unde foc acasă. „Cum adică, îl aud că îmi spune, de-aia te-am scos eu de-acolo de Ia siloz și te-am vorbit de bine pe toate drumurile, ca tu să faci pe urmă mai rău ca Vasile?" „Da' ce rău a făcut, tată?" (Era vorba de Țugurlan.) „S-a pornit, zice tata, din casă în casă, cu o droaie de alții veniți cine știe de pe unde, și nu și nu, nu mai iese din casa omului până nu se înscrie în colectiv. Asta e o faptă?! Am vrut să stau cu el de vorbă și parcă nici nu mă mai cunoaște. S-a smintit la cap." Aici tata n-avea dreptate, cu Țugurlan mai stăteai de vorbă și unde nu se putea și nu se învoia omul cu nici un chip îl lăsa în pace. Da' acum, de, venise vântul peste el și nu mai sta nici el de vorbă și de-aia se supărase tata, că de ce s-a pretat. „Așa ne-a fost vorba?" cică l-ar fi luat la rost. „Moromete, i-a răspuns Țugurlan cătrănit, n-o să mai așteptăm noi acuma după cheful tău să facem ce ne-am pus în gând. Facem! Și tu ar trebui să intri primul, să dai exemplu." Asta l-a supărat pe tata, vorbele astea că s-a legat și de el, ca altfel, pe urmă, nu i-a mai păsat nici de pământ, nici de nimic,

l-a dat acolo și a terminat. Dar pe moment, a dat vina pe Țugurlan, că de la el a pornit. Nimeni nu mai știe bine cum a fost, dar e adevărat că Țugurlan a fost primul care a început și lumea a crezut că e de vină el și a ieșit gălăgie mare, au început oamenii să strige. Și atunci a căzut Țugurlan și a venit iar Vasile, care ăsta în câteva săptămâni dacă au mai rămas patru-cinci care nu s-au înscris! Oleu! Abia atunci am văzut noi că Țugurlan căzuse nu pentru că făcuse lumea gălăgie, cum credeau unii, ci pentru că mergea prea încet... Vasile, parcă puteai să stai de vorbă cu el? Te înscrii, nu te înscrii, tot aia e, zicea, toată țara se înscrie și numai tu nu vrei? Și îți lua mâna și te punea sforțat să te iscălești. Mulți au fugit care pe la Pitești, care pe la București, care pe șantiere, dar degeaba, că le-au pus pe muieri, pe babe, pe care au găsit în casă să semneze că intră de bunăvoie în gospodăria colectivă. Cine avea copii funcționari pe la Pălămida, sau Pitești sau oriunde ar fi fost, veneau ăia și-i convingeau pe părinți să se înscrie, ca să nu le periclíteze situația. Și știți cum erea asta, că odată ce unul semna, venea ăsta pe urmă numai de-al morții să semnezi și tu, de ce adică el da, și tu nu? Tata, ca să nu-i pricinuiască vreun rău lui Niculae, a făcut ce-au zis ei, nici n-a mai stat la discuție... Dar cu Țugurlan a rămas certat, dar nici ăla n-a mai stat în comună, s-a dus, și-a vândut casa și locul și nimeni nu mai știe pe unde-o fi... îmbătrânise tata, nu-i mai erea așa bine. Nu că suferea de ceva, dar nu se mai simțea în apele lui, mai ales că și Paraschiv murise în anul ăla în spital. Se lăsase de tutun că se speriase, într-o zi se pomenise că-i curge sânge din gât și doctorul i-a zis c-a scăpat ca prin minune. Tocmai împlinise șaizeci și nouă si s-a speriat când a văzut. Haiti, zice, tata! Mi-a venit și mie sorocul. Parcă îl aud și acum, ar fi vrut el s-o dea pe glumă, dar i-a spus doctorul că dacă sângele acela nu se spărgea la inimă sau la cap, murea întâmpinat, cum mor unii, că nici nu mai apucă să-și dea seama. S-a ținut, a lăsat tutunul, dar era așa de

nervos, îi căşuna pe orice şi ba zicea că nu mai are chef de viaţă, ba se speria că o să moară şi n-o să mai vadă lumina soarelui. Când primea câte o scrisoare de la tine, ba se supăra, ba zicea că ţi-o fi greu şi ţie, nu e lesne, zicea, să te apuci să înveţi aşa de târziu. Ar fi trebuit să-1 fi ţinut pe Niculae mai departe la şcoală, să nu umble el pe urmă de gât cu toţi ăştia ca de-alde Isosică. Vezi, zicea, aici am greşit. Pe urmă îşi vedea de-ale lui, veneau ăştia pe la el, alde Costache şi Giugudel şi ăilalţi şi vorbeau între ei, dar se înmuiase el, nu ştiu ce avea... înainte când bătea clopotul în sat intram pe poartă şi îi spuneam, tată, a murit cutare. Pe mă-sa, zicea el atunci, a murit fiindcă n-a mai avut zile. Acum, după sângele acela din gât, cum auzea cum bate clopotul şi afla cine e, ofta aşa subţirel şi, hei! zicea, nu-i pare la nimeni bine că moare cineva! Se înmuiase, de, vedea şi el că oamenii mai şi mor... Pe urmă a început să se sprijine într-un ciomag şi îmi spunea mie: „Ion al lui lacov are optzeci şi şase de ani şi merge călare pe cal. Eu am şaptezeci şi ceva!" Adică, de, să-i treacă lui slăbiciunea aia şi o să meargă şi el ca Ion al lui lacov. Dar când lua câte o ţuică, te uitai la el cum îi pare rău că nu poate să bea toată sticla, că şi asta era o poveste, nu-1 mai ţineau vinele şi picioarele lui nu mai erau bune de nimic, i le luai cu mâna şi le dădeai la o parte ca pe nişte lemne, începuse să cadă, se ducea până colea la pod şi cădea şi pe urmă luptă-te cu el să-1 aduci acasă, că nici nu vrea, da din mâini şi te izbea!... El zicea că mai e el omul ăla în putere s-o ia de-aici şi să se ducă până la Râca dus şi întors, pe jos, cum a făcut într-o vară când am rămas fără cai. M-am pomenit cu el pe seară, mergea el, dar parcă trăgea de picioare. „De unde vii, tată?" zic. Nu ştiam eu ce e cu el, credeam c-o fi fost pe-aici prin sat, că uneori aşa făcea, pleca şi nu venea la prânz la masă. „Unde fuseşi, tată, unde mâncaşi?" îl întrebam. „Păi, Ilinco, zice, uite că nu mâneai nimic." „Păi uite aşa, mă plictisii, zice: că veni el alde Matei şi zise să iau ceva, că la el fusei, dar uite că nu luai."

Ştiam eu unde fusese, la Fica, dar mă prefăceam că nu înţeleg. „Şi nu ţi-e foame?" l-am întrebat. „Uite că nu-mi fu." Asta îi venea lui şi-acasă, şi erea mâncare bună, de, că găteam puiul la aragaz şi zic: „Hai tată, ce te tot codeşti aşa, aşază-te odată la masă că n-am timp să te chem cu lăutarii, copiii ăştia 1-e foame, nu mai sta şi te scărpina la ureche." Că aşa făcea, ducea mâna aici la tâmplă şi se scărpina sub pălărie şi se uita aşa la mine şi se strâmba. într-o vreme ai fi zis că o să se joace cu copiii. Când îl făcui pe ăl dintâi sta şi se uita ceasuri întregi la el în leagăn şi îl vedeai că îi pare bine... în anii ăia a avut zile când i-a fost şi lui ca pe vremuri, nu prea mai zicea nimic, nici de ăştia de la sfat, mai ales după ce se desfiinţară cotele... Bea la tutun cu alde Costache al Joachii şi toată ziua stăteau de vorbă la umbră sub salcâm sau în pridvor şi se uitau pe drum. Mai venea el din când în când afumat cine ştie de pe unde şi începea să dea din mâini şi să ne firuie, mai ales pe mama. Pe urmă se culca şi când se scula îl auzeam aşa cu glas ca de fată: «Ilinco!" „Ei, ce e", ziceam. „Păi mie nu-mi dai, domnule, şi ntie să mănânc?" îl apuca blândeţea! Alteori îl lua pe băiat pe genunchi şi îi cânta el un cântec cu un soldat rănit în războaie ŞÎ cu un câine care moare şi el la capul lui... Mama uite aşa se învârtea pe lângă el înfuriată, că să lase copilul în pace să-i cânte *Bine eşti cuvântat, Doamne,* nu de „războl"... Ei, şi când îl făcui pe-al doilea veni el de se plictisi, nu-i mai plăcu... Să-1 fi văzut cum se scărpina lângă ureche şi se strâmba aşa la mine şi da din cap parcă i-aş fi făcut eu ceva. „Ce e tată?" Nu vrea să spună, da mereu din cap supărat rău, pe urmă se uita drept la mine Şi se scula şi pleca. Nu ştiu ce îl rodea, avea el ceva, dar nu vreo boală... Că mă apucai să-ţi spun ce era în inima lui când începu să meargă în ciomag, fiindcă de-asta ne-am dat noi repede seama, el credea că o să-i treacă, fiindcă îmi adusei aminte cum a intrat pe poartă cu picioarele lui târâş. Am văzut eu că vine de undeva şi ştiam de unde şi că n-a băut nimic. „De unde vii,

tată?! îi zic. Şi el se opreşte în mijlocul bătăturii şi se uită aşa la mine enervat. „Păi nu fusei, Ilinco, la Balaci?!" Nu vrea să spună Râca, dar îl lăsam să spună ce vrea el. Parcă mi-ar fi spus mie mai dinainte şi eu aş fi uitat, sau parcă l-aş fi trimes eu până colea la cooperativă? „Pe jos?" zic. „Da' pe ce?" „Şi ce căutaşi, de ce nu-i spuseşi lui bărbatu-meu dacă avuseşi treabă acolo?" „Dar ce crezi tu, zice, că am fost singur? Am fost cu alde Sande." Minţea. Alde Sande, îl văzusem eu pe la cooperativă, dar îi zic: „Şi tu ai picioarele lui Sande? Şi n-a trecut pe drum nici o căruţă să vă urcaţi şi voi în ea?" „Nici de sământă, zice, am mers paisprezece kilometri pe jos." Asta ţinea el minte, că n-a fost un an de când s-a dus pe jos la Râca şi că o să-şi revie el şi o s-o vadă iar pe Fica şi eu n-am vrut să-i spun că n-o să se mai urce el pe cal ca Ion al lui Ilie lacov (unde l-o fi văzut el pe ăla nu ştiu, o fi auzit pe cineva, că ai lui lacov se duc acolo la gospodărie, le-or fi dat lor atelajele în primire) şi nici că o să mai apuce el măcar să iasă din sat, darmite până la Râca. Dar am vorbit cu doctorul şi l-am dus la spital. A stat ei acolo câteva săptămâni, i-a fost mai bine. „Domnule doctor, i-am zis, îi e mai bine, să-i mai dăm nişte doctorii, să-1 punem pe picioare?" „N-o să-1 puneţi, a zis doctorul, acum lui nimic n-o să-i mai facă nici bine nici rău, bătrânul nu suferă de vreo boală, dar i s-a scurs viaţa... Cât o trăi, bine, să nu-1 chinuiţi cu cine ştie ce, că nu mai ajută." Avea slăbiciunea asta, că nu-i venea neam să stea în casă şi îl vedeai cum o lua cu ciomagul în mână pe lângă garduri. „Tată, unde te duci? Stai acasă, că iar n-o să poţi să te mai întorci şi dacă vine mama după tine să ştii că te bate." Avea boală pe mama, că nu-1 lăsa în pace, odată când a vrut şi ea să se ducă pe la neamuri în Burdeni, l-a încuiat în odaie... Eu n-am ştiut nimic, plecasem câteva zile cu bărbatu-meu şi copiii pe la Ploieşti, la socri, şi când ne-am întors l-am găsit aşa înjurând, că aia bătrână vrea să-1 ducă mai repede la cimitir, să scape de el. Că el nu mai stă cu ea, o lasă aici şi se duce la

ailaltă în vale, la Alboaica. (Şi aici Alboaica intră şi ea în odaie şi începu şi ea să asculte.) Aşa a şi făcut, continuă Ilinca, mama nu ştia nimic, că nici eu nu l-am crezut, am zis că zice şi el aşa, de ură pe ea... Ei, şi într-o dimineaţă pe la revărsatul zorilor, l-a simţit ea mama că se scoală din pat şi se duce, dar a crezut că se duce în grădină, de, ca omul bătrân... Că îi luase frica, se trezea din somn şi se ducea în grădină şi mama a crezut că nu e nimic şi şi-a văzut de somn. Eu la fel. Dimineaţă, când ne-am uitat, patul gol... Stai acum şi caută-1 în tot satul, că el n-o lua totdeauna într-o parte, văzuse că dăm de el repede, şi ca să ajungă la Râca fără să ştim noi cum, te pomeneai cu el te miri pe unde. Aşa a fost şi atunci când a pierit de dimineaţă. Când a fost asta, AJboaico?!

- Păi anul trecut, zise Alboaica. Şi continuă ea povestirea. 0 fi plecat el de-acasă noaptea, dar la mine, de, a ajuns târziu, răsărise soarele şi am crezut că mama ştie, n-aveam de unde să-mi dau seama că el a fugit. I-am dat eu o cană de lapte, a băut-o şi se uita aşa în cană. „Mă Mariţo, zice, ajunsei să beau bpte, tu nişte ţuică n-ai?"... „I-am dat un păhărel de vin, că mi-a fost frică să-i dau ţuică, să nu-i ia de tot puterea şi s-a ṣezat pe prispă şi a băut aşa din pahar jumătate... II ţinea în mână şi eu mi-am văzut de treabă şi când mă întorc el tot aşa rămăsese: „Ce faci, tată, zic, nu beai?" El se uita la mine, şi am ᵛăzut că nu înţelege: „Paharul, zic, dă-1 peste cap, ziseşi că nu ᵛreai să bei lapte. Nu-ţi place?"... „Ba îmi place", zice, dar tot ⁿu bea şi ţinea aşa paharul strâns în mână. Atunci m-am uitat ?i eu mai bine la el şi mi s-a făcut rău, Niculae. Se împuţinase, ˢᵃracul, nu erea ca bâtul, dacă îţi aduci tu aminte de el, aşa ᵛ°inic şi cu oasele mari, când a murit i-am făcut un tron că abia ᵃᵛea loc în căruţă. M-am dat mai aproape şi întind eu mâna ?i îi iau paharul să vedem ce zice. N-a zis nimic, Niculae, a rămas aşa, se uita la mine... Vedeam eu că ceva nu e bine, şi ᶻic: „Tată, ce te doare?" „Nimic, zice, n-am nimic." Şi-1 văz că

ridică iar capul şi se uită aşa spre grădină. Se uita ţintă. Taman răsărea soarele şi era aşa linişte. „Mă, Mariţo, zice, ia uită-te, se făcu seară." Am tăcut şi eu, mi s-a făcut frică. Bâtu n-a murit aşa, s-a lovit de-o buturugă în grădină şi şi-a sfărâmat un picior, uite-aşa se făcuse zob fluierul de sub genunchi, şi a înjurat până a închis ochii, că de ce să se ducă pe lumea ailaltă din pricina unei buturugi. Pe urmă m-am mai liniştit eu şi am zis că dacă el e în stare să şeadă pe prispă înseamnă că nu e nimic, o fi din pricina drumului, de, i-o fi luat toate puterile şi de-aia nu-şi mai dă seama, dar îşi vine el în fire. „Treci, taică, i-am zis, colea mai la soare, că acolo ţi-o fi frig." Când pe urmă o văz pe mama val-vârtej, aflase unde era şi pune mâna pe el să-1 tragă de mânecă să se ridice şi să-1 ducă.

Aici ochii Alboaicei luciră, şi, trecând printr-o mişcare de la stânga la dreapta, capul ei se dădu pe spate cu o spirală care de astă dată nu mai putea fi de bucurie, ci de plâns, pe care îl alunga astfel ca să povestească mai departe cu glasul curat. Sau ar fi vrut poate să se oprească? îşi adusese cumva aminte de ceva care nu putea fi auzit şi de urechi străine, sau ceea ce urma ar fi putut să supere pe cineva!? Se uită la Catrina: mama asculta şi ea ca şi ceilalţi, ai fi zis că ea uitase toate acestea şi era şi ea curioasă să audă ce s-a întâmplat, ca şi când nu despre ea şi omul ei era vorba. Alboaica povesti atunci mai departe:

- Eu mă luasem cu altele şi el cât stătuse la soare îşi venise în fire... S-a ridicat de pe prispă şi a început să se sprijine în ciomag şi încet-încet, hai să meargă. Mama îl îndemna şi îl firuia, nu-ş' ce-1 spunea, că dacă n-o să-1 ţină de-aici înainte numai în casă, să-i încuie şi să nu-i mai dea neam drumul. Da' nu mai ştiu ce i-a zis, că la firuit, nu mai ţin minte, şi tata zice: „De ce mă firui tu, fă, pe mine?" Şi ridică ciomagul şi jap! îi trage una pe spinare. M-a pufnit râsul, dar am văzut eu că nu e de râs, şi m-am dat după coşar... Ei, şi pe urmă, nu-ţi mai spun, Niculae, ce-am păţit cu el, că n-a mai putut să meargă

şi cum să-1 ducem acasă că era departe. Mergea el, de, aşa, doi-trei paşi, dar pe urmă, chiar dacă îl ţineai, se făcea greu ca un pietroi şi se lăsa jos. Altfel n-avea nimic, îl întrebam mereu: „Tată, te doare ceva?" „Nu mă doare nimic", zicea: Ce să-i facem, cum să-1 ducem acasă? Ii spun eu lui Sande: „Du-te, mamă, şi fă rost de-o căruţă cu cai, să-1 punem în căruţă şi să-1 ducem acasă." „De unde căruţă şi cai, zice Sande, nimeni nu mai are voie să ţină căruţă cu cai, ce, nu ştii?" „Du-te, zic, la gospodărie şi spune-i lui alde Moreanu să-ţi dea, că acuma l-am ales pe el preşedinte şi e om la locui lui, o să-ţi dea." Da' Sande zice că nu se duce el acolo, că o fi el Moreanu om la locul lui, dar aşa s-a dus Marin al lui Matei Dimir să ceară s-o ducă pe fi-sa la gară, că pleca la şcoală, şi unul de-acolo l-a trimis la alde Ilie Nica, care are grijă de cai, şi Ilie Nica i-a spus că îi dă cu condiţia să-i care şi lui nişte lemne din Cotigeoaia. „Du-te, Sande mamă, zic, spune-i şi tu că îi faci şi pe urmă nu-i mai faci." „Mai bine îl duc pe bâtu în braţe, zise Sande, dar eu la nenorocim ăla sâ-i cer cai nu mă duc." Şi s-a apucat el să-1 ia pe tata în braţe. Ce să-1 ia, că era greu şi ce crezi, Niculae, că a făcut Sande? Aveam o roabă şi l-a pus pe tata în ea şi uite aşa l-a dus până acasă. Să fi văzut cum stătea tata cu capul ridicat Şt se uita pe drum. Şi Sande zice: „Iţi place, bâtule, să te plimbi Şa pe drum?" „îmi place, mă Sande, zice, numai ăleia bătrâne nu-i place şi nu vrea să mă lase! Ea crede că n-o să ajungă şi a ca mine!" „Bine, bâtule, zice Sande, uite las roaba la matale Şt când oi mai putea şi eu aşa, vin să te plimb. Că acuma trebuie să mă duc la brigadă să fac procente." Da' n-a mai putut Sande, săracul, s-a întors acasă şi zice: „Mamă, eu nu mă mai duc pe la bâtu, mi-e milă de el cum îl văz că se topeşte, zici că parcă nici nu mai e el şi m-apucă plânsul". Şi când a zis vorbele astea Şi început să plângă Sande, că aşa e el din toţi copiii mei, ţi-ar aduce cu spinarea sacul de cinci duble până la gară, dar de ce c lui milă când îi e, să nu-i ceri, fiindcă nu poate... Din ziua

aia de când cu roaba nici nu l-a mai văzut şi nici acuma n-a venit, nu l-am lăsat noi...

Alboaica tăcu.

- Şi cum a murit? zise Niculae întru târziu. L-a durut ceva?

- Nu l-a durut nimic, răspunse Ilinca. De vreo două săptămâni nu se mai ridica deloc din pat şi atunci ţi-am trimes eu telegrama.

- Eram plecat, zice Niculae, şi Marioara s-a întâmplat să fie şi ea plecată într-o tabără...

- Eşti însurat cu Marioara? zise Alboaica.

- Ce-ţi pasă ţie cu cine sunt însurat? răspunse Niculae.

- Ce face ea la Bucureşti? Am auzit că are şi ea serviciu, reluă Alboaica parcă înveselită de răspuns.

- E la un preventoriu de copii, e asistentă medicală.

- Doctoriţă? zise, fără să se mire, Alboaica.

- Ei, doctoriţă! exclamă Niculae, a făcut şi ea şcoala tehnică sanitară, trei ani.

- A, ca un fel de sanitar... Şi ea de ce n-a venit?

Dar Niculae nu răspunse.

- Şi, cum a murit? reluă el.

- Păi când ţi-am dat eu telegrama, zise Ilinca, nu mai cunoştea. „Cine sunt eu, tată?" îl întrebam. „Mariţa lui Turcin", zicea, şi eu mai râdeam, credeam că face dinadins. Dacă îi dam să mănânce, mânca. „Mănânci, tată?" „Mănânc!" zicea. „Mai mănânci?" îl întrebam. „Nu mai mănânc." Era greu, mama s-a chinuit cu el, de, om bătrân, nu mai putea nimic. Când şi când lovea cu braţele şi atunci chemam doctorul şi îi făcea o injecţie. Se liniştea şi adormea. Cu vreo trei zile înainte să moară, tot aşa, a venit doctorul şi i-a făcut injecţie în mână. „Cum e, tăicuţule, zice doctorul, cum îţi merge?" M-am uitat şi eu la el, parcă ziceai că acum o să-i fie bine. Injecţiile veneau şi îl făceau că înţelegea tot ce îi spuneai şi vorbea şi el. „Domnule, l-am auzit că îi spune doctorului, eu totdeauna am dus o viaţă independentă!" Doctorul zice: „Dar acuma, tăicuţule, cum îţi este?" „Mi-e bine, zice, nu mă doare nimic, dar nu prea mai sunt conştient"... Pe urmă a dormit el, şi când şi când se trezea şi se uita aşa ceasuri întregi pe geam... Pe urmă noaptea a început să tragă, răsufla rău de tot, şi în ziua aia n-a mai cunoscut deloc pe nimeni... Şi alaltăieri dimineaţă, înainte să se lumineze, a murit...

între timp intraseră în odaie o mulţime de inşi, şi printre ei un militar care se uita la Niculae deschis cu o privire insistentă şi parcă frăţească. Ilinca îi spuse lui Niculae că ăsta e bărbatul ei, subofiţerul de la unitatea de aviaţie de la aerodrom cu care se măritase atunci în toamna aceea... Şi spunând acestea puse mâna pe doi copii care tocmai intraseră şi ei în casă şi îi dădu afară.

- Sunt ai mei, zise ea. Ieşiţi, mă, afară, nu vă e ruşine să intraţi aici peste oamenii mari? Hai, afară...

Dar se aplecă şi îngenunche în faţa lor înainte de a-i da afară, şi le drese cămăşile la gât, le încheie nasturii, le dădu la o parte, cu un pieptene, părul de pe frunte, iar pe cel mai mic îl luă în braţe ca să-i ridice mai sus pantalonaşii... Catrina se apropie Şi îl măsură pe Niculae de sus până jos, cu o privire severă.

- De ce trăieşti fără cununie ca păgânii?

Niculae însă nu-i răspunse, parcă nu mai era nici el de mult acolo şi nu mai înţelegea bine ceea ce se spunea. îşi lăsă fruntea în pământ şi rămase astfel clipe lungi. Nimeni nu mai zise nimic. Apoi el se ridică abia murmurând, fără sânge în obraji, spuse că el acuma nu mai poate să mai stea şi că la noapte trebuie să fie ia Bucureşti, după care îşi luă ziua-bună de la toată lumea şi ieşi fără şovăieli şi fără să se uite înapoi.

XII

Şoferul care îl adusese în sat era din Pălămida, fiindcă cel cu care venise de la Bucureşti i se stricase maşina şi Niculae nu

mai avusese răbdare să aştepte. Raionul de partid nu avusese nici el vreuna liberă în acel moment şi atunci i se dăduse maşina sfatului, a tovarăşului Iosif, care nu mai făcea nici el parte din activul de partid al comitetului raional, dar ajunsese în schimb preşedinte al comitetului executiv.

Acum maşina străbătea cu grijă drumul deloc neted şi Niculae stătea tăcut şi se uita pe fereastră. Era toamnă târzie, dar era soare şi uscat şi câmpia zăcea îmbrăcată sub lumina înserării. Şoferul manevra des, şi într-o vreme maşina se opri cu botul chiar sub fundul unui măgar pe care nu-1 putuse ocoli ca să nu dea într-o groapă mai mare. Proprietarul, un ţăran foarte tânăr, ridică o jordie şi îi aplică măgarului o lovitură energică pe spinare şi făcu loc. După ce trecură şoferul rânji:

- Marca Simson, zise el, aprindere cu ciomagul.

Adică asta era ăla din urmă, cu mijlocul lui ciudat de locomoţie... Nu merseră prea mult şi dădură de alt măgar, tot aşa, înhămat la un fel de troacă pe două roţi în care însă proprietarul dormea aşezat pe nişte trăişti.

- Asta unde dracu s-o fi ducând la ora asta? se miră şoferul. Unde te duci, mă nene? strigă el când trecu pe lângă troacă, scoţând capul pe fereastră.

Dar nu primi nici un răspuns, deşi omul, la sunetul claxonului, se trezise şi se uita cu ochii mari la maşină.

- Unde-ai plecat la ora asta? repetă şoferul cu o voce de om prea blazat de câte a văzut el pe drumurile lui, dar cu care s-a obişnuit şi i-ar fi fost urât să nu le mai întâlnească.

Omul tot nu-i răspunse, ca şi când n-ar fi înţeles limba, şi atunci şoferul, văzându-şi de drum, reflectă ironic:

Două roate şi-un măgar —
A telaj particular!

- Acum două săptămâni, continuă el, am luat-o şi pe fi-mea până la Mozăceni, a reuşit acuma să intre la facultate, la filologie, şi când a văzut ea d-ăştia pe şosea zice: „Tată, eu ştiam

că numai în Spania sunt pline potecile de măgari, că e ţară muntoasă, la noi aveau înainte numai ciobanii". „Ei, acuma îi au şi oamenii, i-am zis eu". Când s-a făcut colectivizarea totală, au uitat să-1 considere animal socialist şi atunci oamenii, din interzicerea cailor, au început să crească măgari.

Şoferul dăduse acum de drum bun şi, ca să-i abată pesemne gândurile prietenului şefului său, ştiind de unde îl aducea, continuă:

- Ştiţi ce scumpi sunt? Uite-aşa un puiandru costă cât un cal dinainte. Ea Mozăceni stă tata, e şi ei colectivist, că i-a băgat pe toţi, n-a mai stat să-i gâdile la subsuori cu munca de lămurire, cum au făcut atâţia ani. Tata avea şi el şase pogoane, dar de când îl ştiu se tot văita, că aoleo că avem pământ puţin, că ce bine ar fi să mai avem noi un lot de încă şase pogoane... Acuma i-au lăsat şi lui acolo ceva în folosinţă personală cât să pască un cal priponit. Să vezi cum îl munceşte, el cu bătrâna, şi cum îl sapă de câte cinci ori! Şi-i zic: „Cum e, tată, când te văitai că ai pământ puţin?" Acuma ţi-ajunge arii ăia care ţi i-au mai lăsat?" „Măi băiatule, zice, să am eu acuma din alea şase pogoane câte le-am avut numai două, şi le-aş pupa!..."

Şoferul observă însă pesemne că prietenul şefului său rămânea mai departe cu privirea dură pierdută peste câmpuri şi că chipul nu i se lumina şi atunci tăcu şi se făcu atent la drum, fiindcă treceau prin sate apropiate mult unele de altele şi pline de orătănii şi de copii. Ieşiră apoi după câtva timp din nou la drum întins şi acum soarele roşu scăpata într-o văpaie ca într-un imens incendiu înţepenit la orizont. Pe acest drum iung, mai întâlniră un măgar, apoi un convoi lung de tractoare, o întreagă brigadă înşiruită pe mai mult de un kilometru, apoi nu mai întâlniră nimic şi maşina se pierdu în umbra asfinţitului, spre oraşul de câmpie unde Niculae avea să-şi reia şoferul său, care ştia mai bine decât ăsta când trebuia să tacă şi când c cazul să vorbească...

XIII

„...N-aş fi putut crede că abia un an mai târziu aveam să-mi dau cu adevărat seama că sunt un om care nu mai are tată. Mi-a scris Ilinca să viu la parastas şi am venit singur şi la întoarcere încă mi se părea că am venit de-acasă unde el erea mai departe în pridvorul lui, când m-am uitat la Marioara şi am văzut pe chipul ei o îngrijorare. Se uita direct la mine şi privirea îi era grea de nelinişte: cum te simţi? parcă mă întreba. Sunt cu tine, ştiu că acum eşti singur, dar ne ai pe noi, femeia şi copilul tău. Şi atunci m-am simţit singur, fiindcă dincolo de îngrijorarea ei, îi lucea în ochi parcă şi un triumf că pentru ea se apropiase momentul pe care îl dorise tot timpul şi că tot pregătindu-se până atunci să poată trăi şi singură cu copilul nu renunţase nici o clipă la ideea care mijise odată, demult, în mintea ei de fată, că Niculae al lui Moromete era băiatul care îi plăcuse ei şi cu el trebuia să se mărite. Fiindcă a ştiut să facă din credinţa mea cu o minciună ce n-a fost în stare în atâţia ani de aşteptări. îmi plăcuse de ea, ca de o consăteancă, când a venit atunci la poarta comitetului de partid... Nu mi-era bine şi chipul ei îţi da un fel de linişte, nu-i păsa ei dacă un bărbat la care ţinea era sau nu membru în comitetul raional... Fapt e că a picat la tanc şi după ce am plimbat-o până seara prin oraş am dus-o acasă unde stătea în casa silvicultorului ăla plecat la Sinaia cu domnişoara Palici. Şi acolo, zice, la poartă: „Am o veste mare să-ţi dau". M-a făcut curios şi apoi înăuntru în casă: „Mă mărit Niculae, zice, am venit la tine să-mi iau la revedere". Ei, cu cine te măriţi?" „Cu un băiat pe care l-am cunoscut astă-primăvară când veniră ăia cu sonda şi găuriră pământul în Grama să scoată petrol." N-aş putea să spun că m-a găsit cu inima moale din pricină că Ghimpeţeanu mă anunţase în ziua aceea că n-o să mai fac parte din comitet, şi că unii parcă nici nu mă mai cunoşteau! Cine îşi face iluzii!... Mi se pare normal, din moment ce nu mai eşti printre ei, ce să mai vorbească cu

tine, n-ai de ce să te miri că se face că nu te vede, deşi ai lucrat cu el! Ai căzut, eşti bun căzut... Ceea ce nu-1 împiedică să zică pe urmă, să trăiţi, tovarăşe, cum s-a întâmplat ulterior când am revenit ca secretar în comitetul regional şi am găsit câţiva dintre ei care mai rămăseseră de sămânţă, aţi fost la şcoala superioară de partid, sigur că da, la sapă şi la lopată, ani în şir în grădina Mogoşoaia, tâmpitul, vroia să spună că nu crede, deşi ştia perfect de bine ziua când nu ca să mă trimită la şcoală m-a scos Beju... Şi în ziua aia înainte să mă anunţe Iosif ce primejdie mă pândea parcă se sfârşea ceva ca şi în '45 după război şi în calea mea la o răspântie apărea o fată, mă ţinea de braţ pe stradă şi se lipea de mine. N-aveam inima moale, dar speranţele mele erau turburi, eram atât de derutat... Ea orice m-aş fi aşteptat dar nu la o astfel de lovitură pe care o primisem şi nu era singura, parcă aveam presimţirea că asta nu era totul... „Şi, Niculae, am venit să-mi iau la revedere", zice. Foarte bine! Nu mai vrea nimic, era împăcată, a înţeles din seara aceea, când m-am dus eu la poarta ei, să nu se mai agate! Dacă vrea fata să-şi ia la revedere, e din satul tău şi ăştia sunt cei de o seamă eu tine, alţii nu mai sunt decât mai mari sau mai mici, şi de prin alte părţi. „Bine, Marioara, îmi pare bine, zic, mă bucur..." «Plec acum din sat după el." „Departe?" „Păi la Moreni!" Ce mai depărtare şi mi-am adus iar aminte de Ileana, ce fată mai iubisem eu în pragul măritişului, aveam în palmă strânsoarea ei, se vede că se întâmplă ceva cu ele în momentele astea, că mă miram ce glas senin avea, uite îi pare şi ei bine, săraca, nu mai stă să mă aştepte pe mine şi avea mereu colţurile gurii mtinse într-un surâs vârât în obraz, de bucurie, pesemne când ma mai vrei nimic de la nimeni, îţi ajunge ce ai tu... „Şi ştii, ›ic, că nu mai sunt la raion?" „Nu ştiu, zice, dar o să te trimită la alt raion, mă mir că îţi place, mă uit şi la tata că uneori se perpeleşte noaptea şi nu poate să doarmă şi înjură de i s-a făcut sufletul negru, de ce să ajungi să ţi se facă aşa, ce bucurie oi mai

fi având? Că nu mai dai cu sapa... Dar când laşi sapa jos ştii că e odihnă, şi nu-ţi mai pasă de nimeni, pe câtă vreme în munca asta a voastră vai de odihna aia... Mie să ştii că îmi pare bine că te-au scos..." „Da' ce, zic, e obligatoriu să ajungi ca alde tac-tău?" „Nu e, zic şi eu, o meserie e mai bună, ştii că faci ceva şi când vii acasă îţi vezi de ale tale, că n-o să trăieşti două mii de ani..." „Şi atunci am scuturat din cap de ameţeală fiindcă mi s-a părut că aud şi glasul Ilenii şi până şi mirosul părului ei umed de rouă şi atunci am pus mâna pe ea şi am apucat-o de umăr şi până şi umerii ei erau la fel de moi şi de plăpânzi ca ai Ilenii. Da, asta e iubirea cea mare a unei fete: înainte de măritiş cu câteva săptămâni, maximum o lună, dacă ar şti cei care se însoară ar amâna sau nu i-ar da răgaz, în ziua când ar cere-o s-o ducă şi la primărie... Dincolo se vedea lumina aprinsă şi Marioara s-a dus şi i-a spus ceva domnişoarei studente Palici, în tot cazul nu să stingă lumina, fiindcă n-a stins-o. „Ei, zic, dacă tot te măriţi şi ai ţinut atât de mult la mine..." Şi am întins-o pe pat. Marioara, atât de vitează, a început să tremure. Hm! Nu era ca Ileana! Era fată mare... Şi după ce am făcut-o să nu mai fie, iar nu mai semăna cu Ileana, a stat lângă mine ceasuri întregi până s-a făcut ziuă, şi n-a scos o vorbă, numai inima îi bătea şi îi ardea frunrea, avea temperatură... Şi mie mi-era milă, uite, zic, cât ţine la mine, am judecat-o greşit... Când colo, o aud că îmi spune că nu e vorba de nici un măritiş. Hm! Iată cum umblă fetele cu minciuni şi cum reuşesc cu ele mai bine decât cu adevăr... Dacă mi-ar mai fi spus o dată că ţine la mine, plecam şi acolo o lăsam... în zilele alea a rămas însărcinată... A venit la mine la seră că n-are nici o pretenţie... Da' când l-a făcut, am avut eu, nu puteam s-o las aşa, i-am dat cât am putut din salariul meu de grădinar şi acum puştiul are aproape zece ani, seamănă la frunte şi la ochi cu tata, parcă l-ar fi făcut el, nu eu... Şi în seara aia când m-am întors de la înmormântarea lui: nu simţeam atunci nimic, m-am uitat la ea mirat, am mângâiat-o şi eu, dar i-am spus că nu-mi face bine s-o văd cu obrazul strâmb ca o oglindă urâtă în care m-aş uita... Să se ducă să nu lase să doarmă singur copilul... Iar eu eram foarte calm... Nu mă durea absolut nimic, sufletul nu doare, numai se strânge, se apropie de ne-simţire, ceva parcă se încetinise în lucruri, stătea fiecare la locul lui, iar geamul deschis, oraşul şi străzile izolate, şi cerul... Mueam parcă şi eu ca în ziua când am ieşit din spital fără Simina mea... Acum eram fără tatăl meu, pentru totdeauna... îmi aminteam şi de ziua când el mi-a spus că nu mă mai dă la şcoală, tot aşa am simţit şi parcă mă vedeam pe mine de la distanţă, ca pe un străin, şi nu mă interesa... Nici nu mai ştiu cum am dormit, iar dimineaţa m-am sculat ca de obicei, m-am îmbrăcat şi am plecat la comitet. în ziua aia trebuia să plec pe teren cu Deaconu, nu ştiu de ce pun unii ochii pe mine şi vor să mă scoată din munca de partid, deşi acum, hm, e cam greu... Ne-am urcat în maşină şi am plecat, eram în plin sfârşit de campanie de toamnă... Ieşeam pentru întâia oară pe teren cu ăsta, mă cam ocolea în anumite acţiuni, ca să poată pe urmă să mă critice. Numai că primul-secretar, de, nu semăna cu cel care n-a vrut el să mă primească atunci în chestiunea Beju, unde pleca mă lua cu el şi nu era de acord când Deaconu începea aşa pe de departe să pună în discuţie activitatea mea... Pesemne că văzând situaţia asta s-o fi gândit să renunţe pentru moment Şi hai să mergem pe teren... Seara la întoarcere l-am găsit pe fostul meu notar în birou... Şi am intrat la el. „Ei, ce este?" «Vreau să-ţi spun, zic, că trebuie dat un ordin prin raioane să-1 întâmpine astfel pe Deaconu!" „Adică cum?" „Păi să-ţi spun, dă capota «gazului» pe spate şi se ridică în picioare lângă şofer Şi trece aşa pe străzi şi prin sate..." „Nu mai spune? Vreau să ăd şi chestia asta!" „Da, dar nu ştiu dacă cu tine o să facă.
Iar acasă mi s-a părut pe urmă că totul a decurs ca şi înainte, cu deosebirea mare că m-am pomenit singur povestindu-i

Marioarei această istorie! Vroiam parcă să uit sau să mă prefac că nu ştiu sau nu cred că nu mai aveam tată. Când te porţi cu totul obişnuit nu înseamnă că consideri totul la locul lui, prin chiar sporul de neobişnuit pe care îl aduci, povestind unei muieri pentru întâia oara un lucru care n-o privea?... Dimineaţa următoare, am plecat iar la comitet, aveam de pregătit un referat important pentru o şedinţă care a durat atât de mult că mi-a rămas în minte lungă cât o săptămână... Ah, nu mai pot dormi, s-ar putea ca de aici înainte... Ce întuneric e sub pleoape... Nu ştiu când s-a întâmplat, dar de mult nu se mai face lumină sub pleoapele mele şi nu mai trece nimeni pe drum să mă uit ca altădată şi să adorm senin... Tată! De ce nu te-am visat niciodată şi de ce mie nu mi te-ai arătat la fel ca mamei? Eşti supărat pe mine că n-am fost la căpătâiul tău când ai murit? Dar n-am putut veni, ca şi Sande, când ai fost pe la mine cu el, mi s-a făcut rău când te-am văzut... Nu e adevărat că n-am ştiut, a fost Ilinca pe la mine şi mi-a spus că ai căzut la pat, dar eu *am vrut să* cred că n-o să ţi se întâmple nimic, ca să pot să viu să te văd aşa cum eşti, adică tare bătrân şi cu chipul morţii pe faţă... Vezi, tot noi vrem să trăim, care rămânem, în timp ce voi vă duceţi şi tot noi vrem ca voi să aveţi chipuri tinere, ca şi când o viaţă întreagă nu ne-a ajuns cât s-a săpat în sufletul nostru... Un an de zile nu m-am gândit la tine după ce te-ai dus, crezând că e mult mai bine ce fac împotriva uitării, fără să-mi dau seama că întunericul năvăleşte tot mai negru în serile mele, peste mine... Am plecat cu Marioara în zori şi mama, cu privirea ei în care verdele tot strălucea povestind, „Niculae, zice, l-am visat zilele astea pe taică-tău. «Moşule, zic, tu eşti?» «Eu sunt.» «E-ai văzut pe Niculae că a venit la înmormântarea ta?» «E-am văzut.» «Şi cu Dumnezeu ce faci?» Nu mi-a răspuns, a răcut."

Niculae se răsuci în pat, aprinse lampa şi se ridică în capul oaselor. De trei ori o pusese pe mama lui să-i povestească acel vis până izbutise să-1 înţeleagă. „Maică, de multe ori îl visez,

dar nu răspunde, eu îl întreb şi el tace, răspunsese mama. Şi azi-noapte l-am visat iar şi acum a vorbit. Pesemne că ştia că o să vii şi tu pe-acasă de parastasul lui de-un an. «Moşule, i-am spus, tu eşti?» «Eu sunt.»" Şi aici apăruse în glasul mamei glasul lui din ultimii ani, tărăgănat şi resemnat, copleşit de griji şi de tăceri lungi, când vedea că îmbătrâneşte şi simţea el că asta nu mai putea fi oprit. „L-ai văzut pe Niculae că a venit la înmormântarea ta?" continuase mama şi abia acum, repetând, se înţelesese ce vrusese să spună, că în ceasurile lui grele, când a murit, Niculae n-a fost lângă el, dar că totuşi a venit la înmormântare. „Şi el ce-a răspuns?" întrebase Niculae. „L-am văzut" a zis. „Atât?" „Atât!" Şi Niculae nu se mai putuse înşela, era cu adevărat glasul lui, se simţea în aceste cuvinte de dincolo de mormânt că pe lângă durerea pe care ar fi simţit-o el de a fi murit fără să aibă pe nici unul din feciorii lui alături, nu s-a mai adăugat aceea de a fi fost înmormântat, fără să fie măcar unul de faţă; dar durerea a doua, care n-a fost, n-o ştergea pe prima, care se produsese, l-a văzut că a venit şi nu păstrează acolo unde e, cu privire la moartea lui, nici bucurie, nici tristeţe, ci singurătate şi tăcere. Adică cu oamenii, cu păcatele lui din ultimii zece ani şi cu propriii lui fii a văzut cum e, dar cu Dumnezeu? «Fusese el necredincios, adăugase mama, dar singurul lui păcat în afara necredinţei şi a rătăcirii din urmă nu fusese decât trufia, prea credea că n-o să mai moară niciodată, şi aş fi vrut să ştiu dacă Dumnezeu l-a iertat." „Şi tata ce-a răspuns?" zisese Niculae. «A tăcut. Nu mi-a răspuns nimic." Adică aşa cum făcuse în partea din urmă a vieţii lui, când dădea de înţeles că singurătatea şi tăcerea nu pot fi alungate de nimeni odată ce au pătruns în inima omului şi că nu-i mai rămânea decât trufia, pe care o păstrează şi dincolo de moarte, cu toate că moartea se luptă cu noi să ne ia totul.

Niculae stinse la loc lumina şi-şi puse tâmpla pe pernă. «Tată, şopti el, eu nu te-am părăsit niciodată, ştii bine... Nu ţi-am făcut nici un rău, nu te-am chinuit cu nimic şi îmi pare

bine că te-ai împăcat cu mama... Dar de ce nu vorbeşti şi cu mine? Crezi cumva că de-aia n-am venit la patul tău înainte să mori, fiindcă te-am uitat?... Ştiu că poate cu timpul amintirea ta de când eram mic ar fi crescut iar la loc şi ar fi astupat-o pe cea de care mi-a fost mie frică să n-o capăt venind la patul tău, m-am gândit şi la asta, dar eu mai ştiu că nu toate încercările te lasă neatins... puţine te întăresc, toate caută să-ţi ia puterea... Şi eu vreau să spun ca şi tine că binele n-a pierit niciodată din omenire, dar că trebuie să ajungem să-1 facem pentru toţi... Altfel crezi că merităm să vedem lumina soarelui? Tată, mă auzi? Nu mai vrei să stai cu mine de vorbă? Sunt eu, Niculae, mamei i te-arăţi şi mie nu. De ce? Nu mai ai nimic să-mi spui?"

In acea clipă Niculae văzu cum stratul gros de întuneric (în care gândurile lui se înlănţuiau cu acea tărie care alungă întotdeauna somnul şi nelinişteşte sufletul) se dă la o parte dinaintea ochilor lui asemeni unei uşi şi în lumina veşnicei zile de vară care scălda bătătura şi salcâmii de acasă apăru chiar tatăl său din grădină şi o luă încet spre poarta de la drum cu mersul lui ciudat care îţi spunea că de acolo de unde vine e greu să-ţi spună ce-a fost, dar de-acolo de unde se duce s-ar putea să se întoarcă el cu un rezultat... Ce rezultat?... „Tată!" şopti deodată Niculae şi în aceeaşi clipă simţi cum se năpusteşte asupra lui din adâncul neştiut al fiinţei un val de duioşie agresivă care îi pipăi apoi gâtul şi începu să-1 sugrume. „Tată, tată, chemă ei şi îşi duse coatele la ochi hohotind. Unde te duci tu acum, încotro o s-o iai după ce deschizi poarta şi o să ieşi iar la drum?.

Turburată de plâns, imaginea tatălui reveni iarăşi în acelaşi loc mereu sunt aceiaşi salcâmi ai curţii, luând-o agale spre şosea. Stătea însă mereu cu spatele şi mergea exact ca un om care e adevărat că al lui era numai ceea ce era împrejmuit cu gard, dar şi peste rest cine îl împiedica să se uite? „Tată, unde

te duci?" strigă Niculae iar de astă dată însă foarte încet făcând să se topească în el cu un efort suprem plânsul care îl îneca, nu pentru că se temea că Marioara îl va auzi din odaia ei, uşa era groasă, ci pentru că vedea că plânsul nu e bun... Moromete ieşise pe podişcă şi Niculae porni alături de el cu fruntea în pământ... Văzuse că nu vrea să se uite la el...

„... Sigur, de ce să se uite, de ce să stea şi el de vorbă cu tine, crede că se mai roagă cineva de el, mai e prostul ăla, parcă dacă nu vrea el nu vinde mama partea mea de pământ... şi Bărăgan suna goarna băăăăăă toată lumea să se strângă la primărie că a venit băiatul ăsta al lui Moromete... Ilinca se mărită cu Ouăbei, tăceţi din gură, striga mama parcă s-ar fi dărâmat casa pe ea şi el îi făcea semn Ilinchii, de ce, zice tata senin, ce are Ouăbei, nu e şi el flăcău ca alţii?... N-am mai văzut-o până atunci pe mama ridicând pumnul în aer, du-te, fa, de-aici, când ţi-oi da una acuma te trimet taman la popa m braţe... pentru întâia oară ieşisem aşa de departe şi stam cu faţa în sus şi soarele ardea roşu prin muşamaua neagră a pălăriei Şi ce pustiu era în vârful dealului, parcă pieriseră oamenii de pe pământ şi rămăsesem numai eu... Am dat pălăria la o parte Şi m-am uitat la soare să-1 văd cu ochii deschişi, eram numai °oi doi, şi i-am văzut miezul de foc alb şi am închis pe urmă °chii fiindcă se făcea întuneric în jur şi atunci am simţit o palmă care îmi mângâie tigva tunsă şi urechile... Pe unde venise? Niculae, mamă, ce faci tu aici singur?... Dar tu unde te duci?... Mă duc să-1 tămâi pe tata pe care tu nu l-ai mai apucat... Acuma ziua?... Da, mă duc pe la surori şi până diseară abia ajung, că e taman la Burdeni şi dorm şi eu la ele Şi la noapte mă duc la cimitir... Şi s-a-ndepărtat pe câmpie cu coşniţa de răchită albă sub braţ şi o văd că se întoarce... Ţi-o fi foame, maică!... Nu mi-e foame... Eşti cu caii, să-ţi dau, zi bogdaproste, că eşti copil curat... Şi s-a-ntors înapoi cu fustele ei mari, ce înaltă era, dar tatei îi venea numai până la umăr,

dar nici el nu era mai înalt ca Dumitru lui Nae... Şi el crede că nu ştie nimeni ce trebuie să facă, merge pe lângă garduri absolut fără să te ia în seamă cu fruntea când sus spre vârfurile salcâmilor, când jos pe lângă poteca pe care calcă şi se uită la ea de parcă s-ar feri să nu se ia poteca după el, bun, bine, am înţeles, mergem mai departe şi e şi ăla cu care ne întâlnim un om şi ăsta care stă pe loc lângă stâlpul ulucii lui şi celălalt de la celălalt stâlp de la cealaltă poartă peste drum, ca să nu mai vorbim de cel la care ne ducem, care e omul cel mai în puterea cuvântului dintre toţi, dar socoteala ciobanului e achitată?... Sau ne ducem acolo degeaba?... Socoteala ciobanului e achitată... Atunci putem să discutăm, fiindcă băieţi mai vrednici ca ai mei nu mai are nimeni, mai ales că ăsta micu, Niculae, i-a plăcut să muncească de când era mic, îi sfârâiau mâinile pe treabă, la secere, fetele astea, care nici ele nu pot să zic că nu erau vrednice, dar nu se puteau ţine de Niculae, că el o lua aşa înainte cu postata şi curgeau poloagele în urma lui ca traversele pe calea ferată şi de bucurie odată îşi înfigea mâinile în părul Ilinchii şi aia striga tată... tată... tată.

De mult Niculae adormise. Dimineaţa când se sculă nu arăta nici prea odihnit, nici prea senin, şi Marioara se miră, fiindcă, zise ea, de câteva ori a trezit-o ceva, nici ea nu şi-a dat seama ce, şi pe urmă a tras cu urechea şi nu s-a înşelat: l-a auzit pe el, pe Niculae de alături, cum râdea în somn...

RISIPITORII

(1962)

PARTEA ÎNTÂI

I

Când Petre Sterian pătrunse în casa unui negustor de pe Calea Griviţei şi ceru în căsătorie pe aceea dintre fiicele lui care se numea Rodica, el nu avu atunci sentimentul că nu se va mai putea apoi despărţi de fata aceea. Tinerii nu se simt turburaţi de gravitatea marilor acte ale existenţei, şi primul lucru pe care îl făcu el a doua zi când intră în secţie şi se opri în faţa dulapurilor să-şi îmbrace salopeta fu să se laude că a dat gata una bogată şi că o să-şi ridice o casă în cartier.

Adevărul este însă altul. Fata nu se mirase atât de tare că dinspre partea aceea a casei lor, dinspre *Ateliere,* îi venise ei un băiat. De când era foarte mică parcă îl cunoscuse. Stătea ca o pisică lângă geam şi când suna sirena tresărea şi deschidea ochii mari. Ştia că acum or să iasă de-acolo, din spatele porţilor înalte, de sub acoperişurile lungi, valuri de oameni. îşi turtea nasul de geam şi începea să se uite. Le urmărea mersul şi le auzea ca prin vată şi vocile. Treceau câte doi şi câte trei, cu Şepcile pe ceafă, cu mâinile băgate până la cot în buzunare, legănându-se. Urmărea un grup până nu se mai vedea, apoi alegea un altul, care îi plăcea ei mai mult, pentru un amănunt Ştiut numai de ea, un nas mai lung al unuia dintre băieţi, sau 0 ceafă mai netunsă. Când se făcu mai mare începu să coboare m prăvălie, şi din prăvălie în stradă, chiar printre ei, privindu-i

cu un zâmbet naiv şi familiar. Şi tinerii treceau pe lângă ea ferindu-se să n-o atingă, fără s-o ia în seamă, legănându-se mai departe cu mersul lor liniştit şi egal.

Intr-o după-amiază lungă de vară, la ora când cumpărătorii erau foarte rari şi părinţii urcau sus în odaia lor, începu să apară în prăvălie un domn. Era, după cum aflară curând, fiul proprietarului unui magazin de fierărie, *La omul de fier*. El călca pragul şi dădea bună ziua într-un fel aparte, având aerul că săvârşeşte o ispravă pentru care trebuie negreşit să fie remarcat şi admirat, iar de după tejghea, cu metrul în mână, îl întâmpina cea mai mare dintre surori, cu aceeaşi expresie; buzele li se subţiaţi la amândoi, privirea le sticlea,-vocea căpăta accente străine, şi cuvintele pe care le schimbau împreună se ciocneau între ele într-un fel foarte vesel: „Domnişoara vrea să-mi acorde câteva minute întreţinere?" începea de obicei tânărul. „Pardon, domnule, răspundea atunci fata, întreţineţi-vă cu cine v-aţi mai întreţinut." „La cine faceţi aluzie?" „La dumneavoastră." „Mă confundaţi." Şi asta dura minute şi uneori ceasuri întregi. Se pândeau şi triumfau unul faţă de celălalt într-un fel de neînţeles, parcă ar fi făcut cunoştinţă anume ca să se poată înfrunta. Deseori el se despărţea de ea cu un aer trufaş şi muşcător, pentru ca în ziua următoare revenind, să plece ofensat şi băţos, iar sora cea mare rămânea după tejghea furioasă şi roşie de jignire sau jubilând de răspunsul cât mai usturător pe care i-1 dăduse. Vroiau parcă să-şi dovedească unul altuia ceva, dar ce anume, nu se putea şti şi se supuneau acestei porniri cu convingerea cea mai liniştită că aşa face toată lumea şi că aşa se poartă un cavaler cu o domnişoară. După ce se căsătoriră, fata venea deseori pe-acasă, se închidea cu mama în odaie şi ceasuri întregi i se auzeau de acolo smiorcăiala şi drăcuielile. Continuau, se pare, aşa cum începuseră. Venea apoi bărbatul după ea şi o lua acasă cu „scuze", dar se vedea după ochi că n-o ierta pe soţia lui decât pentru moment.

Fata mijlocie coborî la tejghea în locul celei mari şi într-o zi un alt tânăr începu să întârzie şi el în prăvălie ca şi celălalt. El nu vroia însă să-i dovedească fetei nimic, nu era deloc băţos s-o invite astfel: „Domnişoară, vreţi să împărtăşiţi două scaune cu mine diseară în grădină?" Nu se pricepea, şi surâzând în sinea ei, fata găsea că acest domn era cam plicticos. Totuşi, nu uita nici după atâţia ani acest unic curtezan al ei, pentru care cu vremea începuse să aibă curioasă nostalgie. Scena pe care o povestea despre el ajunsese să capete cu timpul o mare precizie şi în acelaşi timp o neclaritate afectivă turburătoare, căci sugera copiilor tinereţea mamei, tainică şi plină de farmec. „Stăteam în prăvălie, când văd că intră cineva, mi-am dat eu seama că nu era un client, începea de obicei mama. A spus bună ziua şi a întrebat dacă avem nu ştiu ce. N-avem, zic. Şi a plecat. A doua oară când a venit a rămas aşa, pe gânduri: Dumneavoastră, zice, staţi la tejghea? Da, zic. Şi, zice, părinţii dumneavoastră, domnul Petraşincu, unde este? E sus. Şi dumnealui, zice, stă dimineaţa şi dumneavoastră după masă? Nu, stă şi după masă, dar numai după ce doarme niţel. Dar de ce, zic, aveţi ceva cu el? Nu, zice, n-am nimic... Şi aici mama se oprea pufnind în râs, nedumerindu-i pe copii, şi niciodată nu trecea mai departe, ca şi când ar fi ajuns la o poartă prin care nu putea să intre decât singură şi despre care nu se vorbeşte nimic nimănui. într-adevăr, după câteva săptămâni, curtezanul ei o invitase la un bal, şi acolo se petrecuse acel ceva despre care ea nu vroia să mai povestească.

La numai câteva minute de la sosire, intrase pe uşă un tânăr eu mustaţa deasă, răsucită în sus şi cu nişte ochi mari şi strălucitori, şi dintre toţi, deodată nu-1 mai văzuse decât pe el. Era îmbrăcat ca şi fiii de negustori care organizasetă balul, cu ghete negre, pantaloni rotunzi, fără dungă şi fără manşetă, jiletcă, guler alb şi ţeapăn, ridicat sub bărbie şi cu cravată cu nodul enorm, cum era moda pe-atunci... El îşi plimba privirea peste

sală, căuta parcă pe cineva. „Pe mine mă caută", a gândit ea atunci cuprinsă de veselie, și tot privindu-1 își spunea, fără să creadă prea mult, că numai pe ea putea s-o caute, fiindcă numai ea, dintre toate fetele care erau acolo, își dădea seama cine era el, cu mâinile lui mari, cu costumul lui de împrumut, cu privirea lui îndrăzneață, căutând nici el nu știa pe cine, dar prefăcându-se că știe, ca să-și ascundă stinghereala. Deodată, el a văzut-o și a pornit spre ea. I s-a făcut frică, a cuprins-o brusc amețeala și au început să-i tremure picioarele. A vrut să se refugieze sub protecția cavalerului ei, dar era prea târziu, necunoscutul i se și plantase în față, și o invita, printr-o înclinare mută, la dans.

„Dacă vrei să te nenorocești, mărită-te cu el, spuse tatăl după ce Sterian le făcu o vizită și o ceru, câteva luni mai târziu, în căsătorie. Il vezi așa subțirel și cu mustață, dar nici măcar hainele de pe el nu sunt ale lui. Și încă asta n-ar fi nimic, e băiat tânăr și calificat în meserie, ar putea să-și facă și să trăiască bine, dar eu îi cunosc pe ăștia, sunt bețivi și curvari. O să se poarte bine cu tine un an sau doi, și pe urmă, după ce o să faci copii, o să-ți dea cu piciorul. De la *Ateliere* o să tragă direct la cârciumă și o să se întoarcă acasă la miezul nopții, plin de noroi și cu chenzina pe jumătate. O să se trântească în pat să-1 descalți și să-i tragi pantalonii și dacă o să scoți o vorbă o să-ți umple gura de sânge. Iar bruma de zestre pe care o să ți-o dau o sa ți-o toace și pe aia și o să fie vai de capul tău. Ce-ai să faci dacă ajungi în mizerie și nenorocită, cu copii în brațe? continuă tatăl, posomorât și potrivnic. Unde ai să te duci cu ei? Că altceva de la mine n-o să mai ai parte, că nu ești numai tu!"

Și la această întrebare se oprise și se uitaseră la ea toți care mai erau de față, mama, surorile, cumnatul și două mătuși. Se lăsase o tăcere grea. Ce avea să facă? Unde avea să se ducă? Așreptau s-o vadă șovăind, cuprinsă de îndoieli, renunțând, sau dacă nu, apărându-se, încercând să-i convingă că ea îl cunoaște bine și știe că n-o să fie așa cum îi prooroceau ei. Ea parcă

tresări, își îndreptă umerii și deodată întrebă cu o voce limpede: „Atunci, cu cine să mă mărit?"

Răsuflară ușurați. Asta era altceva. Tatăl făcu un gest: se găsesc destui băieți buni. Și după câteva clipe aruncă un nume din lumea lor de mici negustori. Fata surâse și ascultând numele rămase parcă pe gânduri, apoi deodată spuse iarăși cu aceeași voce distinctă, având însă ceva în plus, care te putea face să crezi că e beată: „Nu, mai bine mor!". Și nu mai adăugă nimic, nici o explicație care măcar să le fi ușurat lor înțelegerea și să poată, la urma urmei, s-o lase să se mărite cum vroia ea.

O lăsară, totuși, în pace vteun an, să-și vie în fire, să-și facă loc spre mintea ei sfaturile și amenințările lor. Dar pe urmă înțeleseră că nu era nimic de sperat; minte avea, dar ea nu era o fată prea frumoasă, și îi *căzuse* rău băiatul acela ochios; orice încercare de a o sili să nu-1 mai vadă n-ar fi făcut decât s-o lege si mai tare de el. Consimțiră, dar își luară toate măsurile de prevedere: zestrea fetei să rămână pe numele ei, casa pe care aveau să și-o ridice și mobilierul dat de părinți. Spre uimirea ior, tânărul dădu din umeri acceptând. „S-o văd și pe-asta, zise ·l să mă dea ea pe mine afară din casă; plec și mă însor cu alta!" Rubedeniile protestară: n-o să-1 dea nimeni afară din casă, dar · bine așa cum zic ei, fiindcă femeia este aceea care face copii, Șt copiii trebuie să fie la adăpost de un tată care ar lua-o razna. Și lui Sterian i se păru firesc acest răspuns, și nu zise nimic.

II

Pe vremea aceea, cartierul nici nu exista, Bucureștiul se °prea undeva prin spatele *Atelierelor,* după care veneau gropi, ʼampe de gunoi, câmpie întinsă, bătea crivățul iarna și spulbera zăpada. Au ales un loc și au început să muncescă să-și facă o casă. Bătrânul Sterian veni anume de la Oltenița, să-i ·jute fiului „să-și dureze un cămin". Era dulgher. Casa a fost ridicată într-un an, cu fundația de cărămidă, „solidă", cum

spunea bătrânul, părând mică pe din afară, dar spaţioasă înăuntru, cu trei odăi, dintre care cea din mijloc sufragerie şi salon, primind soarele în ferestre de la răsăritul până la apusul lui, cu bucătăria în spate şi o mică verandă în faţă.

în al doilea an, întorcându-se într-o zi mai târziu de la nişte prieteni, Sterian îşi găsi soţia afară stând tăcută pe un scăunel. O întrebă ce are. Ea nu-i răspunse nimic. I se întâmplase ceva, nu mai vorbea. „Ani fost la club", îi spuse el, şi cum ea nu dădea nici un semn de recunoaştere: „Rodico, s-a întâmplat ceva la voi, a murit cineva?" Tăcerea ei era însă prea îngheţată ca să confirme o nenorocire de acest fel. Atunci el folosi cuvintele care exprimau bucuriile ştiute numai de ei doi. Drept răspuns, ea avu un gest de dezgust cu înţelesuri care lui îi scăpară. El dădu din umeri: n-avea decât să tacă, dacă aşa îi plăcea!

Dar zilele treceau şi se părea că puterile ei în această tăcere erau foarte mari. Atunci el se mohorî, se înfurie, începu să bea, şi gândul despărţirii fu cel dintâi care i se strecură în minte când se întrebă unde avea să ajungă traiul cu ea. Când se întorcea de la *Ateliere* ameţit de zgomotele asurzitoare ale ciocanelor de la cazangerie şi ştia că în pragul casei îl aşteaptă o tăcută, i se părea uşor şi de neînlăturat să se despartă de ea, şi gândul că această căsătorie care începuse atât de bine avea să se strice curând îi apărea firesc, obişnuit, şi fără urmări pentru cineva. Ba chiar începu să se simtă mândru şi să-şi bată joc în sinea lui de cei care, în aceeaşi situaţie, făceau tărăboi mare, îşi ameninţau femeia cu moartea şi altele asemănătoare. „Da' de unde, îşi zise, nici de un fir din părul ei n-o să mă ating. Nu mai vrea să trăiască cu mine, treaba ei, nu pot s-o ţin cu sila. în ce priveşte casa, o să i-o las, să nu spună pe urmă rubedeniilor ei c-am vrut să-i mănânc zestrea; dar copilul mi-1 iau."

Astfel au trăit câteva luni. între timp, casa începuse să arate jalnic, odăile erau murdare, rufele împrăştiate prin colţuri, pereţii plini de păianjeni, bucătăria murdară şi rău mirositoare, patul conjugal veşnic desfăcut, copilul nespălat şi flămând...

Mai ales acest pat, cu pernele storcoşite şi increţite, cu albiturile neschimbate de multă vreme, arăta cu prisosinţă starea de decădere în care ajunsese şi se complăcea femeia lui. „Uite ce e, se pomeni spunându-i într-o dimineaţă de duminică, uite ce e, dragă Rodico - şi înainte de a pronunţa ceea ce avea să urmeze, el făcu întâi un gest tăindu-şi gâtul cu palma foarte aproape de bărbie -, mi-e până peste gât, zise el, de aerele tale de fată de negustor care nu ştie ce e munca. Asta e, dacă vrei să ştii, mi-e până peste gât."

Şi pentru întâia oară ieşiră din gura lui înjurături pe care ea nu le mai auzise. Femeia se uită la el cu un ochi imobil, contemplând parcă înjurăturile şi cuvintele lui lipsite de sens, străine de ei doi, din care reieşea că ea a avut aerele acelea de fată de negustor care nu ştie ce e munca încă de la început şi că el le-a tot răbdat... Cuvinte prosteşti de bărbat tânăr care nu mai ştie nici el ce-i iese din gură. „Mai bine să ne despărţim", zise ea cu un glas istovit şi cu o expresie de silă disperată pe chipul ei neatins până atunci de suferinţă.

Pe neaşteptate, venind nu se ştie din ce zonă ascunsă a sufletului, a urcat în clipa aceea în el o senzaţie de spaimă proaspătă şi cumplită ca o tăietură de brici adâncă şi rece. Cum adică? Rodica lui, pe care a văzut-o... ai cărei ochi i-a întâlnit când a intrat în sala aceea de bal... să nu mai fie, să n-o mai vadă?...

Ea începu să-şi clatine capul într-o parte şi-n alta, fără o lacrimă, fără un geamăt, suferind de un rău adânc şi inexplicabil, care secase totul în sufletul ei, parcă chiar şi suferinţa însăşi. Seceta nu se abate numai asupra pământului, când moare iarba şi tânjesc plantele şi copacii, ci şi asupra simţirii oamenilor, când se ofilesc şi se usucă toate sentimentele. în asemenea epocă, totul este chinuitor pentru cel lovit de această calamitate naturală, şi adesea cei mai apropiaţi şi cei mai iubiţi, tocmai ei sunt cei care sporesc prin prezenţa şi devoţiunea lor chinurile celui care nu mai poate absorbi nici această dragoste Şi nici această devoţiune. Abia acum, văzând-o cum suferea, a

înţeles el ce se întâmplase în seara aceea la bal: ea era a lui pentru totdeauna, n-o mai putea părăsi: nu numai el o dăduse gata pe ea, ci şi ea pe el. „Nu, mai bine mor, dar de tine nu mă despart", răspunse tânărul cazangiu venindu-şi în fire.

Aceste cuvinte îi făcură însă ei parcă cel mai mare rău, dar el nu se lăsă înşelat, înţelese că prin preajma lor dă târcoale nenorocirea şi că trebuie să rămână numai la ce simte el pentru ea, şi nu la ce simte ea pentru el. Ea începu să zacă, mânca puţin şi dormea tot timpul. O ridica în capul oaselor şi îi căuta privirea. Rareori tresărea, îşi oprea o clipă ochii asupra trăsăturilor lui îngrijorate, stătea o clipă cu braţele aninate fără vlagă de gâtul lui, apoi braţele îi alunecau în jos, privirea i se stingea, îşi întorcea faţa de la el şi aceeaşi expresie chinuită de disperare şi dezgust schimonosea trăsăturile ei cunoscute. în epoca aceea el se îndrăgosti parcă a doua oară de braţele ei subţiri şi de trupul ei care zăcea cu genunchii la gură ca un animal în culcuş... în somnul ei nesfârşit avea adeseori coşmaruri. O auzea gemând şi atunci o lua în braţe. Ea se trezea şi se desfăcea din îmbrăţişare, se ghemuia şi mai mult în singurătatea aceea a ei căreia îi căzuse prizonieră.

O toamnă şi o iarnă a ţinut-o această boală fără să-i fie bine dintr-o dată fiindcă o chinuia tristeţea, plângea, tresărea la cel mai mic zgomot, îi era mereu frică de ceva.

Abia o dată cu primăvara îşi reveni şi se vindecă. Se înzdrăveni atât de bine că deşi adevărata greutate a vieţii abia după aceea se lăsă asupra casei lor, ea nu numai că n-o resimţi, dar făcu deseori, când umerii lui slăbiră, să treacă pe ai ei mai mult decât putea să îndure o femeie. Născu de patru ori şi crescu trei copi.

III

Răbdarea aceasta care îl făcuse să-şi cucerească şi apoi să-şi păstreze soţia era la el ceva înnăscut, dar nu-i venea din familie,

fiindcă fratele său, deşi semăna cu el fiziceşte, era pe undeva mai uşuratic, îi plăceau femeile şi petrecerile şi avea un instinct al familiei mai slab, lipsindu-i acel dramatism necesar în a presimţi şi preîntâmpina primejdiile care o pândesc. In schimb, instinctul social era mai slab la fratele cel mare şi dimpotrivă, mai puternic la petrecăreţul cel mic. Cazangiul nu-şi dădea de pildă seama de primejdiile care puteau ameninţa o familie din afară şi mulţi ani n-a înţeles care era pricina că administraţia nu vroia în ruptul capului să-i adauge la salariu un anumit spor de care cazangii de-o vechime cu el se bucurau. Şi nici alţii nu i-au spus tot pentru că nu-şi putuseră închipui că el n-a înţeles şi singur un lucru atât de la mintea oricui. Faptele erau simple. O dată Sterian părăsi locul său şi în văzul tuturor se opri în faţa unuia pe care toţi îl ştiau că se duce la direcţie şi toarnă. I se întâmplase unuia dintre ei o neplăcere, unui cazangiu care pe mulţi îi învăţase meseria; îl învăţase şi pe el; fusese amendat de un funcţionar nou şi zelos şi bănuiau bineînţeles că acest funcţionar deţinea informaţiile de la turnătorul acela, şi nu atât amenda, cât desconsiderarea făcuse ca obrazul bătrânului să rămână atât de lungă vreme împurpurat şi să nu poată trece peste jignire. Nici marea vechime într-o meserie aşa de grea nu poate obţine respectul patronului Şi mai ales al funcţionarilor săi? „Ascultă, mă, se adresă Sterian turnătorului, ce-ai făcut tu nu e faptă de om! Pentru mine, °mul dacă nu e om, eu nu-1 respect şi-1 bag în... mă-si de om!"

Şi îi întorsese spatele să nu-i audă răspunsul şi nu făcuse ·poi nici o legătură între această scenă şi sporul acela de salariu de care fu lipsit apoi o vreme atât de îndelungată. E drept însă eă reacţia de moment a cazangiilor nu-1 ajutase în ziua aceea ·a înţeleagă gravitatea faptului, trecuseră când unul, când altul Pe lângă el şi foarte degajaţi îi confirmaseră că avusese dreptate Şi că bine făcuse. „Aşa., ai dreptate, spuneau ei cu aerul cel mai firesc, turnătorul nu e un om, e un căcat, bine ai făcut că l-ai

băgat în mă-sa." Dar că mulţi dintre ei nu îndrăzneau totuşi să-l blameze pe faţă pe acest turnător, asta se fereau să spună, creându-i lui Sterian impresia falsă că atitudinea lui va fi lipsită de urmări.

In preajma unei mari greve care urmă câţiva ani mai târziu lipsa lui de instinct ieşi din nou la iveală. Era membru în Partidul Social-Democrat şi în epoca aceea Partidul Sociai-Democrat făcuse alianţă cu un partid nemuncitoresc, pentru a-1 sprijini pe acesta să vină la putere. Drept recunoştinţă, acest partid, care îşi zicea „ţărănesc", ordonă, scurtă vreme după ce formă guvernul, masacrul minerilor din Lupeni. „Ce facem, Toma? Ce fel de socialişti suntem noi?" îşi întrebă Petre Sterian fratele. „Nu ştiu ce fel de socialişti sunteţi, răspunse Toma, nu sunt membru al acestui partid, şi nici n-o să fiu vreodată. (Toma nu era membru al acestui partid, dar în discuţiile cu fratele sau simpatiza cu comuniştii.) Nu vezi, zise mai departe Toma, cu cine faceţi voi alianţă şi pe cine aprobaţi să tragă în noi cu puşca?" „Care în noi, răspunse Petre supărat, de unde ştii tu ce s-a întâmplat acolo?" „O să vezi când o să se întâmple şi-aici, atunci o să ştii", răspunse Toma fără să-şi dea seama ce profeţie sinistră făcea.

în sinea lui, Petre îi dădea dreptate, dar era ceva care Toma nu ştia şi care cazangiului îi plăcea, o slăbiciune a lui: cluburile. Ii plăcea să se ducă acolo, să citească ziare şi broşuri, să discute... (mai ales să discute).

Când greva izbucni însă, cazangiul înţelese şi învăţă multe. Conducerea partidului său le cerea de pildă să nu ia parte la ea, şi ce era de făcut? Scopul final urmărit de grevişti nu mai era acum numai revendicarea economică, ci şi greva politică, manifestarea unei demnităţi care se cerea verificată: „Suportăin dominaţia acestor legi din laşitate, sau pentru că suntem puţini şi prost organizaţi?" Când împrejurările coboară sub o anumită limită preţul vieţii, oamenii nu mai ţin la această viaţă în aşa

măsură încât să evite lupta de teama înfrângerii. (înfrângerea era lucrul care speria conducerea partidului său.) Nu totdeauna victoria imediată este scopul final al unei lupte.

Greva avu loc în februarie, în acelaşi an în care în Germania venea la putere partidul lui Hitler, şi cu toate că urmă imediat represiunea sângeroasă, greviştii îşi atinseră scopul fiindcă lupta lor avea să fie retrospectiv considerată unul din evenimentele culminante ale activităţii politice comuniste până la luarea completă a puterii, care începu după 23 August '44. Copiii cazangiului cunoşteau în toate amănuntele istoria marii greve, precum şi felul cum se purtaseră tatăl lor şi unchiul Toma în acea perioadă. Uneori însă evenimentele mai mici sunt mai neclare şi par chiar mai dramatice decât cele mari. Prin '51, adică la câţiva ani după naţionalizare, i se întâmplă lui Petre Sterian ceva. Era preşedinte al comitetului de întreprindere al *Atelierelor,* şi, spre uimirea tuturor, la noile alegeri sindicale ei se retrase pe neaşteptate şi ceru să fie pensionat ca vechi cazangiu. In aceeaşi perioadă se răciră şi relaţiile lui cu fiul cel mare, Anghel, şi cu soţia acestuia, Filomiţa. Ce i se întâmplase acolo la sindicat? Nu se destăinui nimănui. Copiii nu-1 înţelegeau: dacă nu-i mai plăcea activitatea socială tocmai acum când, după cucerirea puterii, erau atâtea de făcu, n-avea decât să se uite la cei tineri, care urcau cu energie pe scenă, şi să surâdă filozofic, ·Şa cum îi stă bine unui om mai în vârstă. De ce nu surâdea?

IV

Dar cum ar fi putut el să surâdă şi să se uite liniştit la cei tineri? Oare nu tocmai de la o vârstă în sus, după ce terminaseră de întemeiat familiile lor proprii, cei maturi urmau să înceapă să se ocupe de familia cea mare, societatea? Nu trebuia deci tânărul să înveţe întâi să-şi dirijeze mica lui barcă, să se însoare ?t să-şi facă o familie, şi abia după aceea să ridice pretenţii, dacă se va dovedi că merită, să se urce pe marea corabie?

E adevărat că această descoperire o făcu cazangiul abia după ce părăsi *Atelierele,* dar o făcu aşa de repede încât în afară de faptul că toată lumea înţelese că i s-a întâmplat încă ceva pe lângă ceea ce i se întâmplase acolo (ceva în legătură cu fiul său cel mare), el însuşi rămase cu credinţa că totdeauna gândise aşa despre rolul celor tineri şi celor maturi în noua societate. Iar la întrebarea, de o logică nemiloasă, a fiului său mai mic, de ce, în acest caz, ceruse totuşi să fie pensionat, Petre Sterian răspunse că asta se datora situaţiei fără ieşire care i se crease în preajma alegerilor sindicale, şi nu schimbării sale de orientare. O dublă furie răzbătea prin cuvintele lui, şi Vale, fiul său cel mai mic, îşi permise să râdă, căci naivitatea nu e totdeauna trăsătura oamenilor lipsiţi de experienţă sau slabi de spirit, ci şi a celor foarte puri, şi anume de o puritate atât de intratabilă încât în ochii tinerilor (cărora vârsta le dă un soi de beţie care îi face îndrăzneţi până la cinism), ea capătă altă denumire, adică prostie... Tatăl credea că frământările lui sunt la adăpost de privirea ultimului său copil care îi mai stătea în casă şi era convins că furia lui era atât de complicată încât putea să se înşele chiar pe sine închipuindu-şi că totdeauna gândise cu aceeaşi claritate ca acum despre rolul generaţiilor în viaţa socială.

Fără să ştie însă absolut nimic despre ceea ce i se întâmplase tatălui său la *Ateliere,* Vale ghicise totuşi natura reală a conflictului în care fusese el vârât acolo. Imediat după ce se pensiona, tatăl său se duse să se sfătuiască nu cu frati-său Toma, care era un om cel puţin mai experimentat, ci cu fecioru-său mai mare, Anghel, la care ţinea cel mai mult... De ce ţinea el la Anghel? Vale nu putuse să înţeleagă asta niciodată, şi dacă mai târziu, după ce trecu de adolescenţă, avu o vagă idee că explicaţia ar putea fi căutată în faptul că Anghel muncise din greu cot la cot cu tatăl său în perioada când el, Vale, şi sora lui Constanţa erau mici şi că deci îşi ajutase părintele să-şi ţină familia - ceea ce în mintea şi în inima unui om cum era tatăl

lor asta putea lăsa urme de neşters - după ce Anghel se însura şi mai ales după ce începu să fie ridicat în diverse munci de răspundere, Vale nu mai înţelese chiar nimic din relaţia tatălui său cu Anghel, din natura afecţiunii lui pentru el. Fiindcă această afecţiune, în loc să se limiteze la ceea ce fusese, având ca sprijin şi argument moral trecutul, dimpotrivă, trecutul nu mai conta, tatăl avea aerul că ţine la el pentru ceea ce era el în prezent şi bineînţeles pentru ceea ce promitea să fie în viitor. Dar cum se potrivea o astfel de afecţiune pentru Anghel, la un om atât de curat, cum era tatăl său? Şi mai ales cum erau posibile, la el, credulitatea şi surzenia de care dădea el dovadă ori de câte ori Vale îi aducea la cunoştinţă felul cum se comporta fratele său în funcţiile pe care le îndeplinea? (Funcţii, deoarece era schimbat mereu, avansat sau transferat, avansări sau transferări care urmau de fiecare dată când Anghel se înfunda în situaţii fără scăpare.) Tatăl asculta în tăcere istorisirea Şi nu auzea nimic, şi în clipele acelea Vale avea revelaţia că nu este iubit, că tatăl nu-1 auzea. Era surd! Pur şi simplu nu înţelegea ce i se spunea. Şi Vale alegea cea mai rea dintre soluţii când încerca să-i ofere o imagine a ceea ce era de fapt Anghel în familia lor şi în funcţiile prin care trecea ca un câine prin apă. „Ai auzit, tată? începea el de obicei. Nenea Anghel iar a fost transferat!" Şi cu anii, Vale ajunse să-i dorească fratelui său căderea - căderea şi nu îndreptarea, spunându-şi în sinea lui că între tată şi frate îl alesese pe tată, că tatăl său se putea trezi din părtinirea lui ciudată, pe câtă vreme fratele nu avea nici o Şansă. Anghel se purta fără nici o frână şi cum din afară frâna nu vine decât foarte târziu, Anghel ajunsese şi el să creadă că acţiona în mediul său natural. Ea început se speriase şi el; avusese momente când se temuse că o să fie tras la răspundere, dar asta durase atât de puţin (fusese, ca urmare a acelei acţiuni de care se temuse, nu sancţionat, ci avansat) încât în anii următori se şterse până şi amintirea acelei temeri. Iar Vale observă

în aceiaşi ani cum se producea sub ochii săi un fenomen inexplicabil: cu cât se înmulţeau şi sporeau în gravitate faptele reprobabile ale lui Anghel, cu atât acelaşi Anghel creştea în ochii unora şi cu atât mai mică era indignarea altora şi propria lui indignare. Fratele său devenea un fel de personaj exterior, ca într-o comedie, unde arta te face să admiri creaţia, scoţându-te din cauză şi aşezându-te pe un plan superior, de contemplare, unde ceea ce este reprobabil nu mai este ceva acut, experienţa aceasta fiind trăită în subtext, în conştiinţa creatorului, care prin creaţie a învins şi a redevenit senin. Vale redevenise însă senin abia după un număr de ani. Căpătase în sfârşit convingerea că în cele din urmă fratele său o să fie trimis la munca de jos, dacă nu chiar şi mai rău, să nimerească şi în vreo închisoare.

Nu izbutise însă să descifreze la fel de bine ce avea să i se întâmple tatălui său şi să poată să-1 ajute. Părtinirea de care dădea el dovadă cu Anghel era neliniştitoare. Iar surzenia morală mai mult decât atât. Fiindcă însemna că putea fi la fel de părtinitor şi de surd şi acolo la el, *la Ateliere,* în calitatea lui de preşedinte de sindicat, când inşi care i-ar fi plăcut ca şi Anghel pentru cine ştie de virtuţi inexistente i-ar fi intrat la un moment dat sub piele. Şi Vale ştia că în asemenea situaţii surzenia morală putea fi de-a dreptul vinovată, fără nici o circumstanţă care să i-o atenueze. In privinţa asta îşi amintea totdeauna cu un resentiment turbure de prima lui ciocnire cu această inerţie oarbă a tatălui, cât de furios fusese şi cât de vinovat îl socotise el în clipa aceea pe bătrân. Vale îi făcuse pe vremea aceea fratelui său o vizită la Olteniţa, unde Anghel era secretar al Sfatului popular raional, şi la întoarcere îi povestise tatălui ceea ce văzuse. Anghel îl luase la un fel de petrecere de nuntă a unui prieten de-acolo, unde venise multă lume, şi în timpul petrecerii el l-a pus pe acest prieten să-1 aducă şi pe un anume tânăr inginer, un corespondent voluntar al unui ziar din Bucureşti, corespondent care îl tot sâcâia mereu pe Anghel cu criticile lui-

Tânărul a venit şi i s-a dat să bea vin amestecat cu scrum de ţigări, pregătit chiar de Anghel. I s-a făcut, bineînţeles, foarte rău şi a început să vomite, iar Anghel s-a arătat foarte indignat şi a luat imediat un număr de declaraţii de la cei de faţă care atestau că numitul corespondent e un individ descompus, alcoolic în ultimul grad, declaraţii care urmau să fie expediate chiar a doua zi ziarului central unde apăreau corespondenţele tânărului. „Şi?" a întrebat tatăl, agresiv. „Cum şi?" a răspuns Vale. „Şi? Le-a trimis?" „Ce, declaraţiile? Sigur că le-a trimis!" a zis Vale, după care tatăl s-a posomorât şi a tăcut.

Dar nu era o tăcere turburată, ci una rătăcită parcă într-o lume în care atât Anghel cât şi bătrânul trăiau într-un fel de continuă luptă cu o societate duşmană lor şi în care acţiuni cum era cea povestită de Vale constituiau dacă nu o victorie, în orice caz un lucru despre care nici măcar nu se aduce vorba, dată fiind lipsa de sens a oricărui fel de reproş. „Cum, tată, ţi se pare că nenea Anghel face bine că procedează în felul ăsta? l-a mtrebat Vale. Crezi cumva că merita corespondentul ăla să i se fac o asemenea figură? Că avea ceva personal cu el, era un duşman de clasă camuflat? Sau crezi că dacă cineva n-a lucrat **Ateliere* şi n-a luat parte la greva din '33 n-are dreptul să zică nimic de Anghel? Nici nu ştii ce urlă pe-acolo, cum se poartă ca un ţigan care a ajuns boier! Iţi convine chestia asta la Oltenţia, în oraşul în care bunicului toată lumea îi dădea bună ziua şi îşi scoteau toţi pălăria când treceau pe lângă el? Du-te Şi-1 vezi dacă nu mă crezi!"

Dar fostul cazangiu nu auzea. Pur şi simplu tăcea cu capul ln jos şi avea în clipa aceea pe chip unica expresie impenetrabilă, S1ngura pe care Vale nu reuşise s-o descifreze, şi o muţenie Potrivnică celor ce auzise, dar din care nu răzbătea nici cel mai mic indiciu care să arate natura acestei împotriviri. Era cumva mdârjit că Vale îl asalta cu dovezile acestea crude despre reaua Purtare a lui Anghel? Era cumva bănuitor că fiul său mai mic,

gelos că tatăl ţinea aşa de tare la fratele cel mai mare, sporea gravitatea comportării acestuia cu acea abilitate inconştientă de care numai gelozia copiilor este în stare? Nu se putea şti.

V

Relaţiile dintre tată şi cei doi băieţi ajunseră prin urmare de aşa natură încât în ziua când fostul cazangiu nu se mai duse ia *Ateliere* Vale avu imediat bănuiala că pensionarea aceasta a lui nu era normală, iar când îl văzu că pleacă de-acasă şi se duce să-1 caute pe Anghel făcu deducţia că a păţit-o rău de tot.

Numai că se întoarse de la Olteniţa turburat şi cu ideile acestea furioase despre cui i se cuvine şi cui nu să se urce pe scena activităţii sociale. Era limpede: din moment ce venise tocmai de la fiul său iubit cu astfel de idei însemna că în mod neîndoielnic Anghel îşi dăduse arama pe faţă chiar şi pentru ultimul om din lume care ar fi fost dispus să rămână pentru totdeauna fără auz la acuzaţiile care i se aduceau, fiindcă altfel nu se putea explica starea în care ajunse bătrânul în scurtă vreme, remuşcările lui naive, refuzul lui încăpăţânat de a se destăinui şi mai ales de a face apel la forurile superioare sindicale sau de partid unde să-şi explice situaţia; nu vroia să se ducă nicăieri, deşi cunoştea şi era cunoscut de o mulţime de oameni, dintre care unii ajunseseră sus şi ar fi fost suficient să se ducă numai la unul din ei pentru ca situaţia lui să se limpezească: însemna că stăruia mai mult în el surpriza pe care i-o făcuse Anghel decât problema propriu-zisă în care îi ceruse sfatul. Iar pentru Vale nu era nici un mister ce putuse Anghel să-i spună de îl îndurerase atât de tare: cu îngâmfarea lui, s-o fi apucat să-i dea sfaturi tâmpite şi jignitoare care să fi subliniat situaţia creata între un tată ajuns să fie silit să plece din aceeaşi întreprindere unde altădată făcuse grevă şi un fiu ajuns foarte rapid în fruntea unui raion pe baza tocmai a acestor merite ale tatălui. Şi tocmai ăsta, care pe vremea grevei abia învăţase abecedarul, şi îl învăţa

atât de prost încât mulţi ani unchiul Toma îşi bătuse joc de el spunându-i *Anghel-pâsâică,* fiindcă aşa silabisea el abecedarul, împrumutând fiecărei litere un /, şi nu înţelegea cuvântul nici după ce operaţia asta se termina, fiindcă ieşea în loc de pisică, *pâsâică...*

Şi acum tăcea, supărat pe toţi. Nu vroia să scoată un cuvânt. Toma, care era şi el activist de partid la unul din raioanele Capitalei, ar fi putut şi el să-1 ajute, dar cum să procedeze dacă nu ştia în ce sens? O asemenea reţinere îi dădea lui Toma de gândit, căzuse, poate, Petrică în vreo istorie încurcată, făcuse poate vreo prostie acolo *Iz Ateliere* cu felul lui de a fi intransigent în mod nedibaci, cheltuindu-şi intransigenţa în lucruri nu cine ştie ce de grave ca să rămână apoi cu sângele în obraji de neputinţă şi dezarmat în faţa celor cu adevărat grave. Nu părea să fie bun Petrică pentru frecuşul acesta zilnic al activităţii de mase, unde ai de făcut faţă presiunilor celor mai diverse şi mai lipsite de greutate perceptibilă, unde semnalele obişnuite, de la om la om, nu mai sunt valabile ca să-ţi dea măsura exactă a intenţiilor cu care cineva vine la tine, unde o greşeală de apreciere are consecinţe nebănuite şi unde din pricina asta e necesară o armătură de principii atât de solidă încât nu-ţi este permis să nu înţelegi atât de multă vreme că fiul tău se află, din Punct de vedere politic, pe un drum nesănătos. Astfel gândise Toma în această perioadă fără să poată face nimic, neputincios în faţa îndârjirii cu care fratele său mai mare se menţinea în tăcere, şi pe care tăcere, Toma nu îndrăznea s-o forţeze din prea mare respect pentru cel care îşi întemeiase şi îşi scosese la liman într-un fel atât de reuşit familia. Constanţa era profesoară, Vale Inginer, copii buni amândoi şi crescuţi aşa cum se cuvine.

Pe copii însă nu-i mai striveşte de la o vârstă în sus un astfel de respect paralizant pentru părinţi, şi Vale se hotărî să forţeze el mutismul furios în care se închisese tatăl său. Nu Ştia că la oamenii mai în vârstă vanitatea nu se diminuează

cu trecerea anilor, ci dimpotrivă, crește și uneori apare chiar și acolo unde nu existase deloc în firea cuiva. Se trezi repezit de la primele cuvinte cu care i se adresă, sfătuit „să-și vadă de treaba lui" și „să facă pe deșteptul la el acasă, când s-o însura și o să aibă copii mari, de la care să primească sfaturi". „Lasă, că știu și eu pe unii care s-au dus la Oltenița după sfaturi", zise atunci Vale cu o gelozie ranchiunoasă, sugerându-i astfel tatălui că n-are nici o justificare să facă pe părintele autoritar, care n-are nevoie de sprijijnul copiilor, când își mâncase singur această autoritate, cerându-i sfaturi tocmai lui Anghel căruia mai bine i-ar fi tras palme.

Reacția tatălui fu însă neașteptată, și Vale regretă pornirea care îi făcuse să-i dea acest răspuns. Fostul cazangiu se făcu roșu de jignire, nu răspunse nimic și nu-i mai vorbi fiului câteva săptămâni în șir. Vale se duse atunci pe la unchiul său, îl vizită chiar la el în birou la comitetul raional, și îl luă și pe el la rost. „Unchiule, începu el cu o voce măsurată, fără nici un fel de introducere, tata nu mai poate sta în situația asta și nici dumneata nu mai ai voie să te uiți la el și să nu ridici un deget ca să-1 sprijini. Nu știu ce-a făcut el acolo \a *Ateliere,* dar eu pot să jur că cel mai grav e nu ce-a făcut, ci că s-a retras acasă și stă. Poți dumneata să nu pui mâna în foc că ce-a făcut el acolo e de zece ori mai puțin grav decât ce face nenea Anghel mereu? Și atunci, de ce să fie el pus în situația să-și dea demisia, când acum ar învăța și el ca și alții să activeze și să câștige experiență, când alții fac greșeli mai mari și sunt sprijiniți mai departe în activitate și trimiși la școli și așa mai departe? Tata are cincizeci și trei de ani, e în puterea vârstei, cum să stea el acasă? Pentru că eu nu înțeleg pasivitatea dumitale, nu știu, parcă ți-e frică de el, sau parcă cine știe ce crimă ar fi făcut! N-a făcut nimic, unchiule. Uite, îți garantez eu că nu numai că n-a făcut nimic, dar că alții i-au făcut lui... Te rog să stai cu el de vorba și să lepezi mănușile! Eu am încercat, dar pe mine nu mă

iubește nici măcar nu mă aude, iar mama nu știe de unde să-1 ia în problemele astea și ce-i spune ea nu nimerește bine. Nu mai sta pe gânduri, nu e nevoie aici de nici o dădăceală, pur și simplu silește-1 să-ți povestească ce s-a întâmplat și trimite-1 la forurile superioare! Știi dumneata ce trebuie să faci și unde să te duci cu el mai departe în caz că nu reușiți chiar de la început.

Spre uimirea lui Toma, fostul cazangiu se comportă aproape cum prevăzuse Vale, povesti într-adevăr totul, și fratele mai mic putu astfel în câteva zile, să-1 urnească de-acasă și să-1 pună pe drumuri. Se duseră întâi, amândoi, la forul sindical superior al *Atelierelor și* plecară repede de-acolo. Tovarășul care îi primi, un ins foarte zâmbăreț bine dispus, nu știa nici măcar cine sunt și Toma îl calcă pe fratele său pe picior când acesta fu gata să se apuce să-i spună despre ce era vorba, se ridicară și ieșiră. Se duseră a doua zi la comitetul raional de partid superior al *Atelierelor,* și aici, primul-secretar, le spuse deschis că problema îl depășea. Da, cunoștea, era foarte bine informat și după părerea lui, tovarășul Sterian nu greșise în fond, ci numai într-o anumită chestiune, că ezitase când nu trebuia și fusese intransigent după ce totul se rezolvase, dar acum era prea târziu ca raionul să-1 mai ajute. Trebuia să meargă mai sus.

VI

Așa se face că în această perioadă, Constanța care tocmai se căsătorise și se mutase de-acasă, și care era în familie copilul cu vârsta mijlocie, așa cum fusese odinioară și mama la părinții ei, era considerată de toți fericită... Constanța se căsătorise vara trecută prin august. Pe la sfârșitul lui aprilie în anul următor, după ce Vale vorbi cu unchiul său și îl urni pe tatăl său să-și rezolve problema, într-o dimineață mama lipsi de acasă mai mult ca de obicei și se întoarse abia spre prânz fără să ia în seamă reproșurile tatălui, că dacă mai întârzia nițel pleca Vale nemâncat la uzină. Plecase de dimineață la piață, ca totdeauna,

dar se făcuse ora unu şi nu se mai întorcea. „Probabil, se gândi Vale, s-o fi dus iar pe la tanti Cecilia (asta era sora ei mai mare, măritată cu acel prăvăliaş sclifosit care îi făcuse pe vremuri curte în felul lui băţos în magazinul părinţilor ei), da, îşi spuse Vale, dar de ce n-a pregătit nimic de mâncare?"

Ştia că din când în când, şi foarte rar, deodată o apuca pe maică-sa dorul de surori şi se ducea pe la ele fără să mai ţină seama nici de timp, nici de nimic, lucru care îl scotea pe tatăl lui din sărite. „Ho, că o dată m-am dus şi eu pe la ele, nu te mai uita aşa ia mine", îi răspundea ea la întoarcere, desgătindu-se. „Du-te, creştino, şi stai cât vrei, dormi şi acolo, dacă ai chef, dar nu poţi să spui dinainte unde te duci?! exclama de fiecare dată Petrică Sterian, cu glas moale şi blând, dar cu ochii măriţi de furie. Te doare gura să spui unde te uită Dumnezeu?" „Ma doare!", răspundea mama fără să-i pese şi se pregătea să ia de coadă treburile care în lipsa ei umpluseră casa de neorânduială.

In dimineaţa aceea, Vale era în schimbul doi, stătea în odaia lui şi citea, în cartier şi în casă era o linişte atât de mare încât pe la ora zece când se aducea pâinea la chioşcul din colţ şi se începea descărcarea, zgomotele camionului, uşile trântite, motorul care mergea în gol, vocile căpătau proporţii de parcă ar fi năvălit pe mica străduţă o formaţie de tancuri. Apoi liniştea se restabilea şi Vale putea auzi din odaia lui cele mai mici mişcări pe care le făcea dincolo tatăl său, după cum acesta putea număra fără greutate filele cărţii pe care le întorcea Vale citind.

De un an de zile, de când era inginer, din douăzeci şi patru de ore, cel puţin cinci, Vale citea. A citi fără a avea în cap ca un cui ideea că ceea ce citeşti va face, mai devreme sau mai târziu, obiectul unui examen, fusese o plăcere pe care el n-o cunoscuse nici ca student şi nici ca elev. Şi nu pentru că ar fi semănat cu sora lui - nu semăna deloc, învăţase mult mai uşor şi fusese mult mai adaptabil, nu se speria ca ea cu un an înainte de o materie nouă - ci pentru că plăcerea propriu-zisă a lecturii

libere nu i se trezise, aşa cum unora nu li se deschide decât târziu ochiul pentru natură, sau nu li se trezeşte simţul moral decât după ce au fost zguduiţi de o întâmplare dramatică. Examenul de stat şi numirea ca inginer într-o uzină mare nu constituia pentru el o cotitură în preocupări, ci doar o eliberare de grija învăţăturii.

Există un mod de a pierde pe nesimţite timpul fără să faci nimic. Cel mai mic dintre copiii lui Sterian avea şi el senzaţia că nu face nimic, dar nu o avea pe aceea că pierde timpul. Sentimentul care îl stăpânea în epoca aceea era de aşteptare, şi în această aşteptare îşi petrecea zilele citind, apoi la uzină, apoi din nou citind, ca într-o alunecare imperceptibilă şi fără întoarcere şi în afară de grija trecătoare pe care i-o pricinuia tatăl său, acest sentiment de aşteptare nu era însoţit nici de grabă şi nici de inerţie, nici de semne dramatice de întrebare, dar nici de acel sentiment amorf al acelor tineri care nu puteau gândi şi simţi nimic deosebit până nu se adunau în grupuri, pe străzi sau în localuri, sau la aşa-zise ceaiuri dansante. Fără să ştie de ce, Vale continua să înveţe, dar fără program şi cu toată puterea minţii desferecată, simţind poate că singura satisfacţie durabilă care se potrivea cu sentimentul lui de aşteptare era aceea pe care i-o dădea asimilarea de cunoştinţe. Despre rest nu avea idei formate si cu atât mai puţin originale, căsătoria de pildă: oamenii care se căsătoresc sunt în general nişte persoane cu care nu mai e nimic de făcut. Au strâns din viaţă tot ce puteau strânge, şi după căsătorie încep altă viaţă, când e prea târziu să mai înveţi ceva si când tot ceea ce ţi se poate întâmpla rămâne bun întâmplat, nu-l mai poţi schimba. Aşa gândea el.

Constanţa ducea, până la căsătorie, o viaţă aproape ca şi a fratelui ei mai mic, ca şi el era foarte liniştită şi bucuroasă că Şi-a luat în cele din urmă examenele, că are un post la o şcoală de prin apropiere (nu trebuia să taie Bucureştiul în două şi să schimbe trei tramvaie până acolo), că era tânără şi se făcea din

ce în ce mai frumoasă, spre uimirea tuturor şi a lui Vale însuşi, care o urmărise cu nelinişte şi cu o durere secretă de-a lungul adolescenţei, cum se făcea din ce în ce mai bleaga şi mai deşirată şi mai ales cât de departe era ea de a-şi da seama că o să fie în viaţă o femeie fără nici o îndoială urâtă. Şi apoi adolescenţa ei se apropiase repede de sfârşit. în mod vizibil, sub ochii tuturor, începuse să se împlinească, privirea ei, care la început lui Vale i se păruse bleaga, deveni întâi imobilă şi scrutătoare, apoi se lărgi şi se înnegri de o intensitate liniştită, sprâncenele i se arcuiră ca ale mamei, părul începu să-i crească bogat şi se nuanţa şi el cu acel amestec de culori şi de mirosuri care este al vârstei bogate a celor douăzeci de ani şi Vale începu să se simtă înaintea ei intimidat, ca orice frate în faţa sorei lui mai mari căreia nu mai avea nimic să-i reproşeze. Citea ca şi el acum aproape tot timpul şi nu ieşea decât din când în când, la un cinematograf sau la o plimbare.

Până într-o zi de vară, anul trecut chiar, când se întoarse de la o astfel de plimbare sau cinematograf cu un aer parcă preocupat. .. Da, asta era înfăţişarea ei, a cuiva preocupat, căruia i s-a întâmplat sau i se întâmplă ceva la care nu ştii ce să faci.. • Nu părea să fie nimic grav la mijloc, mai degrabă unul din acele lucruri care stârnesc femeilor o curiozitate extremă chiar şi la firile cele mai apărate, parcă se strâmba ea însăşi de uimire că e atât de curioasă şi că faptul o preocupa atât de tare. Faptul că arăta ea însăşi nedumerită de propriile ei reacţii era un semn liniştitor pentru Vale şi pentru părinţi, însemna că luciditatea îi era trează şi că ştia bine încotro o duc paşii. Nici fratele şi nici părinţii nu se înşelau, avea într-adevăr mintea trează şi paşii foarte siguri, numai că aşa cu mintea aceasta trează şi cu înfăţişarea asta a ei preocupată le aduse, într-o zi, în vizită, un tânăr medic cu care spuse că vrea să se mărite. Era chiar trează de tot, făcu, cu acest prilej, sau mai degrabă reluă o glumă a ei veche, pe care o repeta într-o versiune potrivită situaţiei, glumă care

totdeauna o scosese pe mama din sărite. Despre ce era vorba? Cum se întâmplă adesea între fraţi, Vale atinsese cu ea odată într-o discuţie despre un film, acel gen de idei care excită foarte tare gândirea adolescenţilor, referitoare la caracterul unic al iubirii sau al căsătoriei... De fapt, discuţia nu era decât proiecţia unei stări de spirit de exuberanţă din partea lui şi de negare plină de maliţiozitate şi chiar de un fel de cinism, camuflat din partea ei, fiindcă în realitate Vale se întorsese cu sufletul turburat de frumuseţea şi jocul actriţei, iar sorei lui, neplăcându-i actorul, rămăsese indiferentă. în film actriţa iubea atât de tare pe nepotul ei încât, spre a-1 feri de moarte, face un sacrificiu şi cedează insistenţelor unui prinţ şi nepotul scapă astfel cu viaţă. „Hm! a chicotit atunci Constanţa, ce mai sacrificiu!" fapt care îl lăsase pe băiat înmărmurit literalmente, căci el nu înţelegea cum poate cineva gândi aşa cum gândea ea. Părinţii, care asistau la această discuţie, nu înţelegeau nimic din ce îşi spuneau ei, dar înţelegeau poziţiile: fata îşi bătea joc de emoţiile de care era în stare fratele ei în faţa femeilor şi încerca să-1 convingă, ca o probă vie, dezvăluindu-şi propria ei gândire, cum e şi cum gândeşte în realitate o femeie, în realitate însă, nu în închipuire. «Când o să-1 cunosc pe primul meu viitor bărbat, ai să vezi, Vale, cum o să mă port cu el; complet indiferentă", spusese ea. «Vezi să nu-ţi dau vreo două acuma", spusese mama, şi discuţia se încheiase în felul acesta.

Mai târziu însă ea repeta mereu gluma. „Tanţa, mai schimbă Şi tu rochia aia de pe tine, îi spunea mama (păstra încă de pe vremea adolescenţei ei ingrate aceste urme de neglijentă şi neştiinţă vestimentară care pe mama o supărau încă foarte tare, fiindcă îi aminteau de câte pătimise ea cu această fată a ei nnică). Tu nu vezi că nu mai are nici un dumnezeu pe tine?" «Pasă, mamă, răspundea ea, primul meu viitor bărbat o să mă placă şi aşa!" Sau când pleca de-acasă la ore cam nepotrivite: »Und' te duci?" se pomenea mama răstindu-se la ea, dintr-o

inerţie mai veche. „Mă duc să mă plimb, mamă!" „La ora asta?" „De, răspundea ea, poate că acum îl întâlnesc pe primul meu viitor bărbat, nu trebuie să scap ocazia."

Mama tăcea fiindcă n-avea încotro, fata era acum mare şi dacă n-ar fi fost vorbele şi glumele astea ale ei pe care nu numai că nu le înţelegea, ci îi stârneau chiar bănuieli, ar fi răsuflat uşurată. Ii stârneau bănuieli, ghicea parcă în dosul lor mintea încă proastă a unei fete care crede, dumnezeu ştie de ce, că poate să spună orice bazaconie îi trece prin cap şi că poate să-i mai stea şi bine spunând-o. Nu-i stăteau bine deloc, era singurul cusur care îi mai amintea de ceea ce fusese Tanţa în anii aceia când ea creştea aşa de greu de îţi venea să crezi că era o fată care o să rămână urâtă şi proastă toată viaţa şi n-o s-o ia nimeni. Nu rămăsese urâtă şi nici proastă nu era, şi soţia fostului cazangiu nu înţelegea de ce nu se dezbăra fata ei de acest cusur. Până ce se pomeniră că chiar le aduce în vizită pe viitorul ei bărbat să-1 cunoască, şi spuse iarăşi gluma ei, cu atât mai nepotrivită acum, când cu adevărat era vorba de un bărbat cu care avea să se mărite: „Vă prezint, zise ea fără să zâmbească, pe primul meu viitor bărbat". Bineînţeles că n-a râs nimeni. Tânărul medic a rămas absolut senin, ca şi când nici n-ar fi auzit, părinţii s-au uitat la ea severi, iar Vale, posomorât, a avut atunci senzaţia ciudată că sora lui se înstrăinează de el şi de toţi şi că nu se vor mai înţelege.

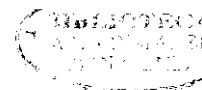
Medicul îi făcu o impresie de neuitat, avea figura senină cu trăsături de o mare distincţie, frumos la înfăţişare, cu privirea imensă, limpede ca un cristal şi care te fixa în întregime, fără să clipească, fără să te întrebe nimic, dar şi fără să-ţi destăinuie ceva, elegant şi subţirel sugerând o energie comprimată până la a-ţi stârni neliniştea. Şi Constanţa, alături de acest necunoscut, cu care avea de-aici înainte să stea la masă, să doarmă cu el, să-i facă mâncare...

Se căsătoriră aproape imediat şi Vale nu cedă chiar de la început înstrăinării, încercă să se împrietenească cu acest cumnat care era la originea lui fiul unui medic oculist, un domn cumsecade şi cam demodat, purtând mustaţă ca şi fostul cazangiu, ochelari fără rame, mici numai cât rotunzimea ochiului, semăna cu Victor Babeş. O cunoscu şi pe mama soţului Constanţei, o femeie de o politeţe cam exagerată, dar care îi făcu lui Vale o impresie la fel de puternică, însă în cu totul alt sens; parcă era o sfântă Paraschiva trăind într-un apartament din vremea noastră, păstrând însă în suflet ciudate extazuri care îi luceau încă în priviri. Cu greu trebui să recunoască Vale că îi plăcu de această femeie şi că se gândea adesea la ea, nu-i putea uita figura, gesturile, expresia chipului şi mai ales ochii, care erau foarte frumoşi, foarte vii şi tremurând parcă, vibrând de generozitate şi delicateţe. Nu se mira că dăduse naştere unui fiu atât de interesant cum era acest doctor Munteanu, soţul sorei lui. El era membru de partid şi avea o situaţie strălucită în profesiunea lui, i se repartiza imediat un apartament foarte bun într-o vilă lângă un parc. Constanţa arăta bine şi parcă se schimbase şi mai mult, devenise femeie în toată legea şi părea aşternută să trăiască din plin bucuria primilor ani de căsătorie. Intr-adevăr, rămăsese imediat însărcinată. Totuşi nu născu; întrerupse această sarcină, şi foarte repede ea arătă din nou schimbată, de astă dată în rău, parcă se urâţi şi deveni foarte tăcută. Dar Vale clasă toate acestea printre surprizele care îi privesc doar pe cei căsătoriţi şi nu i se părură lucruri nefireşti.

Şi veni apoi dimineaţa aceea când mama lipsi de acasă.

- Ce fac eu, trebuie să plec, zise Vale. Unde s-a dus, de ce nu se mai întoarce?

VII

Mama apăru în sufragerie chiar în clipa aceea. Nu se auzise nici poarta, nici paşii ei în verandă. Intră în bucătărie şi se auzi

acolo zgomot de farfurii şi de tacâmuri, iar după câtva timp se întoarse şi intră în odaia din dreapta, care fusese altădată a copiilor şi în care se mutaseră apoi ea şi bărbatul, lăsând vechiul dormitor lui Vale. Pe peretele de lângă pat se aflau câteva fotografii, care arătau perechi în ziua căsătoriei, erau acolo toate rubedeniile, Toma cu nevasta lui, cu Veronica, îmbrăcată mireasă, cu beteală şi voal, Anghel şi Filomiţa, apoi ea, nevasta cazangiului, aproape o fetiţă cu sprâncene arcuite, lângă Petrică, cu mustăţi negre. Şi iat-o şi pe Constanţa, această fată pe care o crescuse atât de greu, alături de bărbatul ei. Mama arătă fotografia, o arătă pe Constanţa cu degetul, puse degetul pe chipul ei. Şi rosti cu o voce ciudată care îl aduse pe Vale în odaie:

- Frumuşică fată.

- Ce este, mamă? o întrebă băiatul deodată atent.

Şi atunci mama spuse că a avut o bănuială ieri când s-a dus pe la ea şi i-a făcut curat în casă.

- Ce bănuială? întrebă Vale.

A avut o bănuială, a găsit-o în pat şi a crezut la început că e bolnavă, zise mama povestind. Când intrase în casă ea stătea nemişcată în pat şi zăcea şi se răsucise doar cu spatele şi se uitase la mama ei cu o privire netedă, goală de orice expresie, aşa cum te uiţi, fără să te miri, când se deschide o uşă, să vezi cine a venit, şi a cărui venire nu-ţi spune nimic, poate să vină sau să plece, tot aia e.

„Ce e cu tine, fetiţo?"

O apucase de umăr şi o ridicase în capul oaselor. Ii dăduse apoi drumul şi ea se lăsase la loc pe pernă fără pic de viaţă în ea. Se întorsese iar cu spatele, îşi trăsese genunchii la gură şi stătea nemişcată, nu i se simţea nici măcar respiraţia. Părul îi era răvăşit pe pernă, iar perna era încreţită şi urâtă. Cearşaful, de asemenea, neschimbat de multă vreme.

Mama se ridicase de lângă ea şi începuse să se mişte prin casă. Mobila era plină de praf şi, părăsită acolo unde fusese

împinsă, o masă cu cristal deasupra stătea lângă geam, cu o pâine mâncată pe jumătate, un pahar de iaurt murdar şi cu coji de salam uscate pe ea. Pe braţul unui scaun, în dezordine, zăceau o rochie de jerseu galben, o bluză albă nu prea curată, o pereche de ciorapi... Peste tot se vedeau scame, bucăţi mici de hârtie, cu care fusese şters un cuţit şi aruncate pe covor, urme de încălţăminte pe parchet. Un soare deformat şi pătat bătea în ferestre. In bucătărie, când deschisese uşa, o mulţime de libărci negre fugiseră care încotro de-a lungul şi de-a latul mozaicului. Dubla chiuvetă era plină până sus de farfurii murdare, cuţite şi furculiţe sleite, pâine mucegăită, castroane cu fundul ars, pahare cu dungi uscate, uitate acolo de săptămâni, iar maşina de gătit pătată de supă şi lapte vărsat şi uscat pe ea. Un miros greţos, rânced, plutea peste tot. Deschisese geamul şi revenise în dormitor.

„Voi nu mai aveţi bucătăreasă?"

Nu mai aveau. Mama întrebase de când. Fiica se gândise câtva timp şi răspunsese:

„De vreo două luni."

„Bărbatul tău unde mănâncă?"

Nu-i răspunsese nimic. Tăcea liniştită, se freca la ochi, parcă ar fi fost un pisoi care înţelege cuvintele ca pe nişte zgomote ce se produc în jurul lui, dar care n-au pentru el nici o semnificaţie.

„Eu te-am crescut fără bucătăreasă, zisese mama. Când te-ai măritat n-aveai bucătăreasă. Unde e bărbatu-tău? Intoarce-te cu faţa când vorbeşti cu mine."

Se întorsese cu faţa, încet, se ridicase chiar în capul oaselor şi întinsese braţul spre chipul mamei. Mama îi lovise pe neaşteptate braţul cu toată puterea.

„Ia mâna de pe mine."

Atunci ea se întinse la loc pe pernă *şl* vrusese iarăşi să-i întoarcă spatele, dar se răzgândise şi se ridicase la loc în capul oaselor, de astă dată ceva mai trează.

„Mamă, zisese cu milă şi parcă cu dispreţ, o să-ţi spun totul altă dată... Acum lasă-mă."

„Să-mi spui altă dată? Ce să-mi spui?"

Soţia fostului cazangiu, femeie care născuse de patru ori şi care rămăsese cu chipul încă tânăr, începuse să-şi privească fata neclintit. Glasul îi coborâse deodată cu un timbru mai jos şi cuvintele începuseră să curgă ameninţător?

„Ce vrei să-mi spui tu mie altă dată? Dacă ai să deschizi gura şi ai să-mi spui vreo prostie te cârpesc cât eşti de mare. De când zaci tu aşa? La şcoală te duci?... Şi ce îi înveţi tu pe copii? Că locul şi patul în care dormi tu nu mai seamănă cu al unei femei? Că totul în jurul tău miroase şi pute? Că îi e scârbă omului să intre în casa ta? Că nu mai ai în tine nici urmă de ruşine? Ţi-ai pierdut de tot ruşinea! Nu ţi-e ruşine?"

„Mamă, strigă deodată fiica, parcă ar fi fost atinsă cu biciul, încetează!"

„Ce vrei să-mi spui? continuase mama. Cine te-a învăţat pe tine să trăieşti aşa? Eu!! Mâine-poimâine o să mor, toată viaţa trebuie să te învăţ? Mie să mi te scoli dimineaţă la ora şase, să te pui cu brâncile pe treabă, să mi te speli, să faci curat în casă, să înghiţi ceaiul şi să te duci la serviciu. Şi să nu te prind eu că patul tău nu e proaspăt, rufa ta şi a bărbatului nespălate şi bucătăria ca o cocină. Dă-te jos din pat!"

Se dăduse jos din pat şi se apucaseră amândouă să cureţe şi să frece şi atunci băgase de seamă că în biroul lui rafturile erau goale şi hainele lui lipseau din şifonier şi n-a avut puterea s-o întrebe nimic. După ce singură o oprise să spună ceva, azi-dimineaţă s-a dus la socrii ei şi a aflat.

- Constanţa e divorţată de aproape trei luni, zise mama cu un glas care se stăpânea din greu să nu fie deznădăjduit, bărbatul ei s-a însurat cu alta, se mirau că noi nu ştim nimic. E ambasador la Roma, a plecat acum câtva timp, ambasador sau ajutor de ambasador, n-am înţeles bine.

Foarte posomorât, Vale spuse:

- Să-i fie de cap!

Şi se apropie de mama lui, îi sărută mâna şi rămase într-o tăcere care vroia parcă să sugereze că nu mai aveau ce să discute pe acest subiect. Să n-o facă să sufere.

- Şi nouă de ce nu ne-a spus nimic? E supărată pe noi, ce are de se fereşte? zise şi tatăl într-un târziu, dar cu un glas din care s-ar fi putut deduce că ăsta era singurul lucru pe care nu-l înţelegea din ceea ce se întâmplase, încolo totul era foarte clar.

Mama răspunse că nu se fereşte, aşa e firea ei, s-o lase în pace şi să n-o întrebe nimeni nimic.

- Când ai timp, Vale, n-o lăsa singură. Mi-ar fi spus ea mie până la urmă, că mie îmi spune, dar în casă era aşa de murdar că n-am răbdat s-o văd cum zace... Dar acuma să n-o lăsăm singură!...

VIII

„Parcă şi-a cobit Tanţa când ne-a spus atunci în prima zi că ne prezintă pe primul ei viitor bărbat", gândi Vale în timp ce se dădea jos din autobuz şi se pierdea în valul miilor de salariaţi ai uzinei, care intrau şi ieşeau din schimb. Acum n-o mai vedea căsătorită, era iarăşi sora lui ca şi mai înainte şi se întreba, foarte intrigat, şi cu o vagă îngrijorare, ce se întâmplase acolo în viaţa ei cu acel doctor, de trebuise să se întoarcă îndărăt şi să redevină din nou fată, purtând însă de astă dată pentru un timp oarecare, bineînţeles ca pe un stigmat, denumire de *divorţată.* Asta înseamnă, oricât de blând ai vrea s-o iei, o ne-reuşită. Cine era acest doctor Munteanu cu care ea se măritase, nu se împlinea nici măcar un an? Acum, că el nu mai exista pentru sora lui, Vale se simţea cuprins de o vie curiozitate să afle totul despre el şi să poată apoi să afle ce s-a întâmplat între ei ca să poată s-o şi înţeleagă. Fiindcă altfel n-o să-i fie de nici un folos să se ducă doar să-i facă vizite, fiindcă o cunoştea bine,

de la ea nu afla nimeni nimic dacă apuca să nu spună de la început, era încăpăţânată într-un mod cu totul absurd, şi singurul lucru pe care îl puteai obţine de la ea în astfel de sittiaţii era doar s-o exasperezi. „Cu cine să vorbesc eu să aflu cine e doctorul ăsta Munteanu?" se întreba el având senzaţia aceea neobişnuită că prin apropierea amintirii, printre cunoscuţii lui mai îndepărtaţi, vede pe cineva care ar fi putut să-i spună tot ce dorea, dar nu reuşea să-şi fixeze imaginea acestui ins şi să-şi dea astfel seama unde îl cunoscuse şi cum l-ar putea acum reîntâlni. îşi reîncepu ziua de muncă preocupat de această idee, spunându-şi că trebuie neapărat să-şi aducă aminte...

Şi într-adevăr îşi aminti, era tot un doctor, îl cunoscuse cu câteva luni în urmă la Tanţa acasă, îl găsise la ea, îl căuta pe doctorul Munteanu, cu care era prieten şi care, zicea el, lipsea în mod inexplicabil de la spital. Venise să-i facă o vizită să afle ce e cu el. Din scurta conversaţie avută atunci, Vale înţelesese că era şi el, ca şi doctorul Munteanu, psihiatru la acelaşi spital, că erau foarte buni prieteni - şi felul cum pronunţase el aceste cuvinte *foarte buni prieteni* avea ceva neobişnuit şi îi rămăsese în amintire tocmai datorită acestui fapt - şi că nimeni nu ştia unde dispăruse doctorul Munteanu, toată lumea îl întreba pe el, pe doctorul Sârbu (ăsta era numele lui), şi el nu ştia ce să le răspundă. „E într-o delegaţie în străinătate, v-am spus", repetase Constanţa cu o voce atât de naturală încât Vale se arătase foarte nedumerit de lipsa de reacţie a musafirului. Ar fi trebuit să se arate edificat sau dacă nu, să-şi fi exprimat îndoiala, dar el rămăsese exact cu acea expresie pe care o au totdeauna oamenii când se prefac că n-au auzit nimic şi schimbă vorba ca să nu pună pe cineva dintre cei de faţă într-o situaţie jenantă, îi displăcuse această nepoliteţe, Vale îşi amintea acum bine, îi făcuse o impresie neplăcută felul cum tăcuse de două ori acest doctor Sârbu când Constanţa spusese şi apoi repetase ce e cu bărbatul ei. Ştia el cumva unde era de fapt doctorul Munteanu

la ora aceea şi i se părea penibilă minciuna Constanţei? Atunci de ce mai venise la ea s-o mai întrebe?

„Asta trebuie să ştie tot", îşi spuse Vale şi intră în biroul secţiei şi îi căută numele în cartea de telefon.

- Alo, zise Vale după ce formă numărul, domnul doctor Sârbu?

- Da, i se răspunse de la celălalt capăt al firului. Ce doriţi?

Vale zise că la telefon era inginerul Sterian şi îi reaminti medicului în ce împrejurări îl cunoscuse.

- Da, repetă celălalt, şi ce doriţi?

Doctorul Sârbu locuia pe o arteră paralelă cu Calea Griviţei, într-un cartier vecin cu hipodromul, şi a doua zi pe la orele cinci după-amiază Vale sună la intrarea unui bloc cu două etaje şi fu primit de acest medic, care după primul schimb de cuvinte de la telefon auzind ce se dorea de la el se arătase neaşteptat de cordial şi îl invitase imediat fixându-i ora şi explicându-i adresa. Vale urcă nişte trepte mici de ciment negru foarte curate şi care se opreau în faţa uşii medicului, pătrunse într-un antreu tot aşa de mic şi curat ca şi scările şi îşi urmă gazda într-o odaie cu un geam mare, care dădea spre câmpia hipodromului. în faţa casei medicului cineva semănase pe hectare întregi ceva verde, făcând să apară astfel aici o privelişte neaşteptată şi izbitoare, dând celui ce o contempla o nelinişte bruscă ce apare adesea în conştiinţa orăşeanului care trăieşte cocoţat la etaje şi nu mai simte de mult puterea germinativă a pământului. în depărtare, dincolo de acest covor verde, sub streaşină uriaşă a orizontului, se vedea marginea oraşului, cu coşuri şi uzine şi clădiri înalte, ocolind într-un semicerc larg această peninsulă ciudată de câmpie. Se vedea grâul acesta verde, sau ce era, de la prima aruncătură de ochi. Odaia doctorului era foarte sumar mobilată, sau mai bine zis era aproape nemobilată, căci, în afară de un studio şi un taburet de lemn negru, nu conţinea decât rafturi cu cărţi şi reviste şi un aparat de radio cu încă o cutie

anexă, probabil un picup. Nici birou, nici scaune, nici fotolii, nici dulapuri. Parchetul era foarte curat, galben ca lămâia, şi peste el, în mijlocul odăii, un covor industrial colorat ieftin, dar care dădea totuşi interiorului un aspect atrăgător. Fără să spună vreun cuvânt, doctorul îşi lăsă musafirul să aştepte în picioare în mijlocul odăii şi dispăru pentru cârva timp pe o uşă mascată, care semăna cu zidul, de unde se întoarse apoi cu un scaun-fotoliu, pe care îl depuse aproape de fereastră, invitându-1 pe Vale să ia loc. Era un ins mai degrabă scund, cu păr puţin şi de un castaniu-deschis pe creştetul capului, voinic fără să fie gras şi creându-ţi prin felul lui de a fi o senzaţie de mare linişte, ca şi când te-ai fi avut în faţă pe tine însuţi: Asta venea, fără îndoială, din inexpresivitatea vie a chipului său, care alunga din cel cu care vorbea orice stingherealâ sau complex de inferioritate.

- Eu am aici un aşa-zis apartament, zice el, mai am două odăiţe, unde stau părinţii mei; acolo am şi un birou..., dar eu lucrez în pat, ca pe vremea studenţiei...

- Foarte curios, spuse vizitatorul, la ce poate să *lucreze* un psihiatru!

- La lucrări de psihiatrie, spuse medicul zâmbind. Eşti tot atât de ignorant ca un rural, dar îmi face plăcere când am de-a face cu ignoranţii. Oamenii care ştiu mă plictisesc, orice discuţie cu ei cade în apă, aia ştie, pe-aia e pe cale s-o ştie, despre aia a citit, pe-ailaltă o cunoaşte... Despre ce să mai stai cu unul ca ăsta de vorbă? îmi amintesc cu o încântare extremă de un coleg al meu de facultate, un rural pe care l-am invitat odată la restaurant. El a luat o ciorbă, dar în timp ce mânca, se uita curios în farfuria mea. Ce te uiţi? zic. Ce e aia, ce-ai luat tu? Cum ce-am luat, zic, neîncrezător, dar şi stupefiat? omletă! Nu ştia ce e o omletă, toată viaţa în satul lui mâncase ouăle doar jumări, în tigaie, sau fierte. Dar aşa galbene şi înfăşurate în farfurie, nu mai văzuse... încât o să-ţi explic cu dragă inimă

ce înseamnă un psihiatru. Un medic de nebuni! Ce s-o mai încurcăm!

Vale îşi dădu vesel capul pe spate.

- Aveţi dreptate, zise el, la asta nu m-am gândit. Mă faceţi să râd, înseamnă că mă simpatizaţi?

- Bineînţeles, dar nu trebuie să ai încredere în mine decât dacă eşti bolnav. Bolnavii mei m-au învăţat să recomand, în materie de încredere, celor sănătoşi, prudenţa, ca să nu vie pe urmă la mine să-i internez. Şi pentru că fără încredere nu se poate trăi, eu le recomand *prudenţa deschisă,* sau mai bine zis *prudenţa afectuoasă,* fiindcă pe lângă nebuni curaţi eu tratez şi alţi bolnavi, dintre care un număr considerabil sunt şocaţi tocmai în acest sentiment, încrederea, pe care n-au ştiut s-o ferească şi au expus-o, imprudenţi sau naivi, loviturilor. Christos zice că fericiţi sunt cei săraci cu duhul! Ei, să viziteze un creştin modern salonul meu şi să vadă cât de fericiţi sunt aceşti săraci cu duhul! O să aibă îndoieli că a lor va fi împărăţia cerurilor. Numai o conştiinţă complicată şi păcătoasă poate, prin exerciţiu moral, să atingă o anumită treaptă de puritate, la care face Christos aluzie şi nu cum credea Tolstoi, că inocenţa pierdută e fără întoarcere. Săracul cu duhul e slab şi suferinţa lui nu e deloc curată: îi plac, în adâncul fiinţei lui, oamenii ceilalţi, puternici şi păcătoşi şi ar vrea să se zică şi despre el: beţivu-ăla, sau curvaru-ăla, băga-l-aşi în mă-sa; ticălosu-ăla... aspiră să ajungă ca ei. Să-ţi povestesc un caz... într-o întreprindere forestieră, un băiat socotit foarte de treabă îl apucă deodată o stare curioasă, în plin lucru lăsa fierăstrăul jos, se ducea mai încolo, se aşeza pe un butuc şi stătea aşa ceasuri întregi. Mă cutare, cutăriţă, ce e cu tine, treci la lucru, du-te acasă, nimic. Mă, i-a făcut cineva ceva, i-o fi suflat cineva fata, i s-o fi întâmplat ceva cu părinţii, nimic. Mă, l-o fi durând ceva şi nu ştie să spună, să chemăm doctorul, nimic. Vine doctorul, îl consultă, nu suferea de nici o boală. Mă, te dăm afară dacă nu lucrezi nimic.

Chiar aşa şi făcură, îl concediară, dar a doua zi el veni la lucru ca şi când nimic nu i s-ar fi întâmplat, se aşeză pe un butuc şi stătu aşa nemişcat, cu capul în jos, cu înfăţişarea celui care se gândeşte la ceva şi e atât de copleşit de gândirea sa încât nu mai aude şi nu mai vede nimic din ce se petrece în jur. Ce să facă cu el? Până la urmă au chemat iar medicul, şi ăsta, având o intuiţie şi folosind un truc, l-a adus la mine. L-am examinat. N-avea nimic, atâta doar, că nu mânca şi slăbise foarte tare. Asta m-a alarmat înainte de orice şi i-am făcut, cu titlu de încercare, două unităţi de insulina. Asta înseamnă doza cea mai slabă care se poate face pentru pofta de mâncare. Tocmai cu scopul ăsta, întâi, să-1 înzdrăvenesc puţin şi pe urmă văd eu şi ce e cu starea aceea a lui. A intrat în comă insulinică, m-am şi mirat, din două unităţi?! In sfârşit, cu oarecare trudă l-am pus puţin pe picioare şi l-am luat la întrebări. Să-mi spună ce e cu el, să-mi povestească ce i s-a întâmplat şi eu îi promit că după aceea o să-i fac eu ceva care să-1 aducă iar la starea dinainte. Totul are să fie în regulă, cu condiţia să-mi spună. Nu vroia, nu mă înţelegea, nu pricepea ce doresc de la el. Nu e nimic, am eu nevoie să ştiu de pildă cum şi-a petrecut el ziua dinainte de a-i fi venit cheful să lase lucrul şi să se aşeze pe butuc. Ia să vedem. S-a dus la lucru, ca de obicei... Asta a fost dimineaţa. Cum a mers lucrul? Şi e o mare satisfacţie în profesiunea noastră să vezi cum mintea bolnavului în sfârşit te urmează, cum începe să te ajute, ca s-o poţi şi tu ajuta... Cum însăşi această minte se trezeşte din starea de şoc în care se afla şi în care gândirea nu mai producea gândire, ci doar o stare de gândire cu un declic profund între sistemele superioare de semnalizare şi începe ea însăşi, la început doar curioasă, apoi uimită şi în cele din urmă indignată, să descopere cauza care o şocase. Ce era? In ziua aceea care precedase primul iui impuls de a părăsi lucrul, aşa pe seară, intrase în cabana unde erau cazaţi şi se aşezase frumos şi cuminte pe o bancă în faţa sobei. Era ger mare, şi în cabană, deşi focul duduia, era foarte

frig. Venise primul şi se aşezate în faţa uşii deschise a sobei. în curând căldura îl toropi şi băiatul, trudit şi singur cum era, aţipi. Se gândea şi el la părinţi, la surori şi la fraţi, la faptul că avea aproape douăzeci de ani şi încă nu cunoştea o fată cu care să se însoare. Nu era de prin partea locului şi nu prea îi plăceau fetele care nu semănau cu cele din satul lui, se gândea că peste un an sau doi o să strângă ceva parale şi o să se întoarcă în sat... Ei, da, în sat la el, acolo unde copilărise, unde era gârla natală, cu „soarele care albea bătătura"... Şi deodată aude un fel de bubuit şi se trezeşte pe jumătate şi apoi iar bum, bum, la intervale regulate, apropiindu-se de el. în clipa următoare, o lovitură puternică peste picior îl face să sară din amorţeală şi un corp greu se aşază lângă el împingându-1 în acelaşi timp mai încolo. Un râs gros: „Ce faci, cutare, adormişi?" Nu trece multă vreme şi din nou uşa se deschise şi se închise cu aceeaşi bubuitură, alţi paşi pe podea şi un alt muncitor înfrigurat se apropie de banca lungă din faţa sobei. Ăsta pune o mână pe umărul băiatului, alta pe a celuilalt şi se bagă între ei grohăind: „Frig, zice ăsta, mi-a îngheţat..." (şi băiatul a spus cu naturaleţe pe nume organului procreativ). Tăcere şi după câtva timp uşa cabanei se deschise din nou şi un alt înfrigurat se apropie de bancă. Ca şi ceilalţi, şi ăsta pune mâna pe umărul băiatului, desface umărul băiatului, desface trupurile şi se vârâ între ele grohăind ca şi cel dintâi. Figura aceasta se repetă până ce banca se umple şi băiatul se trezeşte deodată că a ajuns la capătul ei, departe de foc. Nu şi-ar fi dat seama de asta dacă n-ar fi simţit că frigul îi dă aşa, „nişte fiori". Ce bine era în dreptul sobei şi ce frig era acum! îi era aşa de frig încât a început să dârdâie. „Eşti friguros din fire?" l-am întrebat. Nu era. „Atunci de ce tremurai aşa?" l-am întrebat cu blândeţe, dar imperios. Şi am repetat: „De ce tremurai? Spune! Trebuie să spui imediat de ce tremurai şi cu asta nu mai ai nimic de povestit. Răspunde: De ce tremurai?" Vedeam după expresia lui cum i se formulează în minte

adevărul acela care întârziase să i se impună în zilele care au urmat după istoria cu banca şi acum trebuia să-1 aud şi eu ca să mă conving că, odată exprimat, el şi-1 va însuşi şi va face din el o armă. „Ei, ai de gând să vorbeşti, nu l-am slăbit. Dă-i drumul!" Deodată a izbucnit în plâns. Dar ce plâns, încreţit şi chinuit, şi ce trufie rănită ieşea din el la iveală! „încetează, i-am spus, nu ţi-e ruşine să plângi înaintea mea? Eu nu sunt maică-ta şi nici tu nu mai eşti copil. Dă-i drumul. Spune de ce ai început să tremuri!" A stat aşa o clipă fără şă mai verse lacrimi şi deodată a pronunţat următoarele cuvinte: „De ce p... mă-si să mă dea ei pe mine la o parte de pe bancă!?" Asta era! Dacă e posibil să-ţi imaginezi că un om poate fi şocat atât de teribil de o atât de mică întâmplare... Şi acum, că ţi-am satisfăcut curiozitatea şi ai aflat cam la ce „lucrează" un psihiatru, spune-mi ce mai face doctorul Munteanu? Tot nu l-am mai văzut de-atunci, continuă medicul, dar e drept că am fost aşa de ocupat, că nu mai ştiu nici ce am făcut eu, darmite alţii... S-a întors din străinătate?

- Nu s-a întors, zise Vale, e în diplomaţie, s-a despărţit de soră-mea şi s-a şi însurat cu altcineva... Cu fata unui ministru sau ministru-adjunct de externe, nu ştiu precis.

Vale vorbise uitându-se ţintă la doctor, să-şi dea seama dacă toate acestea erau sau nu noutăţi pentru el şi dacă să continue sau nu pe aceeaşi temă şi văzu că doctorul Sârbu nu se arătă cine ştie ce expresiv, dar ceva din privirea lui, prin care trecu parcă o vagă umbră de nelinişte amestecată cu surpriză, îl făcu să înţeleagă că în orice caz medicul nu ştiuse nici atunci de sora lui şi nu ştia nici acum nimic precis despre prietenul său, dar că avusese, în acest sens, bănuieli. în clipele care urmară, această impresie i se modifică, apoi într-un mod neaşteptat îşi aplecă fruntea şi rămase vreme îndelungată tăcut, devenind parcă alt om, în a cărui metamorfozare n-ar fi fost posibil să crezi cu câteva minute mai înainte.

- Scuză-mă o clipă, spuse el apoi cu un glas amorţit şi trase telefonul alături de el pe pat şi cu o expresie şi cu nişte mişcări reculese formă un număr.

- Vă rog cu doctorul Stamate, ceru ei. Când vine, adăugă după ce ascultă răspunsul, spuneţi-i că îl rog să-mi dea un telefon.

închise, depuse aparatul la locul lui pe raftul cu cărţi şi încă după aceea mai rămase aproape un minut în aceeaşi tăcere care ameninţa să se adâncească şi celălalt să fie astfel silit să-şi limiteze vizita şi să plece, fie să înceapă să se explice, şi tăcerea aceasta să se transforme într-o destăinuire. O privire lungă, deschisă pe care doctorul Sârbu i-o aruncă apoi musafirului îl făcu pe Vale să înţeleagă că efectul produs de ştirea sa fusese mare şi că în minutele sau orele care vor urma acest efect nu se va micşora, ci va creşte.

- îmi închipui ce vrei acum de la mine, zise în sfârşit medicul, dar să ştii că nici eu nu înţeleg ce s-a întâmplat, cu toate că sunt prieten cu doctorul Munteanu de mai mult de zece ani. Dumneata nu ştii probabil ce s-a întâmplat cu el şi sora dumitale, şi eu nu ştiu ce s-a întâmplat între medicină şi el, cu toate că dumneata îţi cunoşti bine sora şi eu cunosc bine relaţiile iui cu medicina.

în acest timp, muşchii bărbiei şi gurii i se împingeau încet în sus, în semn de neştiinţă totală şi de scepticism că nu va reuşi, oricât de mult ar vorbi, să-şi explice măcar într-o oarecare măsură lui însuşi sensul celor auzite.

- O să-ţi spun, zise el, dar e bine să păstrezi doar pentru dumneata ce o să afli nou de la mine fiindcă sora dumitale ori ştie, şi atunci n-are rost să-i arăţi că ştii, ori nu ştie, şi atunci chiar că nu e bine să ştie. N-ar avea nici un rost! în ce priveşte lucrurile pe care ai să le auzi, pune-le la urmă pe toate sub semnul întrebării, fiindcă dacă în mine n-ar stărui îndoiala, nu

ţi-aş povesti nimic... Când înţelegem cu adevărat ceva mai înţelegem că nu ştim niciodată totul până la capăt...

Se opri brusc şi îşi împinse iar bărbia şi gura în sus, ca sub impulsul unui nou val de neştiinţă şi scepticism.

— Am fost prieteni, declară el, şi îi arătă musafirului o expresie nedumerită, vrând parcă să spună că ei şi acuma i-ar mai fi rămas dacă... Şi sublinie cu o mişcare scurtă a gâtului că în sfârşit el o să povestească şi o să vadă că... Istoria prieteniei noastre, începu el, în faza ei bună, e lipsită de interes, a început la douăzeci de ani, când nu ştim încă să iubim femeia şi când toată afecţiunea noastră se revarsă în prietenie, şi s-a maturizat, când ne-am mauirizat şi noi. învăţam împreună, ne făceam vizite, cunoşteam împreună fetele... Sentimentele, în faza aceasta, sunt alimentate mai mult din ele însele, au puţină gravitate şi cunosc prea puţin gelozia şi suspiciunea. Să trecem peste asta. Destul că nimic n-a umbrit această prietenie pe toată perioada cât a durat studenţia şi încă mult timp după aceea. Ceea ce o să-ţi spun acum e relativ proaspăt, de doi-trei ani... Am fost amândoi repartizaţi la Spitalul unificat şi în curând... Dumneata eşti inginer, nu ştiu cum e la ingineri trebuie să ştii că în medicină nu e deloc uşor să te remarci, mai ales că, între altele, o ucenicie sub pulpana unui mare specialist este aproape inevitabilă. Cât trebuie să ţină această ucenicie, cât e de necesară, când încetează de a mai fi ucenicie, şi mai ales ce i se poate întâmpla unuia care nu are şansa sau poate nu vrea să fie sub pulpana cuiva, asta e altă chestiune. Destul că doctorul Munteanu se afla departe de toate acestea, şi profesorul meu, când se referea la el, o făcea ca şi când doctorul Munteanu ar fi fost de o generaţie cu el. Asta înseamnă mare succes, să treci, adică, pe plan profesional, de la o generaţie la alta... Nu ştiu dacă îţi dai seama... Eu lucrez de aproape doi ani la un studiu despre neurastenia bătrâneţii şi sunt nevoit din ce în ce mai mult să mă restrâng şi să mă limitez de la alte activităţi fiindcă trebuie să-ţi spun că acest lucru care pare atât de firesc la prima vedere - adică să te dedici problemei pe care vrei s-o studiezi - în realitate nu e deloc atât de firesc, fiindcă nimeni nu e obligat să fie convins că dumneata nu vii la şedinţă din pricină că eşti ocupat. Dumneata crezi că noi nu suntem? Crezi că noi n-am şti ce să facem cu timpul liber? Doctorul Munteanu are o activitate ştiinţifică la fel de importantă ca şi a dumitale, şi cu toate acestea vine la toate şedinţele şi nu refuză nici o sarcină... Sunt membru de partid şi am obligaţia să execut sarcinile de partid care mi se încredinţează, aici nu încape nici o discuţie, în acelaşi timp, însă, eu mă simt în stare să fac ca profesiunea pe care o practic să câştige ceva... adică în afară de munca mea zilnică la patul bolnavului, pentru care statul îmi plăteşte un salariu. Dar oare ştie cineva că am luat-o pe acest drum în afară de profesor, care mă cunoaşte din facultate şi al cărui sprijin nu-mi mai e suficient? Fiindcă în timp ce doctorul Munteanu trece radios pe coridoare în suita savanţilor, pe mine mă persecută împrejurările meschine şi îmi dau seama ce bine a făcut el creându-şi o astfel de situaţie şi cum dracu a reuşit... Se supăra că sunt atât de timorat, îmi dădea sfaturi şi se înfuria când în săptămâna următoare îi mărturiseam că n-am putut să le urmez... „Eşti un fleţ, cum poţi să fii atât de fleţ?" îmi spunea. Din când în când mă îndemna: „Dă-i drumul la studiul tău, ce faci cu el? îl pritoceşti prea mult." Nu înţelegeam aceste îndemnuri, iar într-o zi mi-a spus, cu un aer foarte îngrijorat pentru mine, că colegul meu D. pregăteşte o comunicare la Academie, am început să râd. „Râzi tu, dar habar n-ai ce pun ăştia la cale. Am vorbit despre studiul tău cu profesorul Nicolicescu, am aranjat să ţi-1 publice imediat, dă-i drumul mai repede, pierzi prea mult timp. Şi trebuie să vorbeşti şi tu cu profesorul, du-te într-o zi la el, chiar mâine". Nu înţelegeam de ce să mă duc la el, în ce scop să-1 deranjez. „Fă cum spun eu, zice, du-te şi cere-i o audienţă, spune-i cine eşti, spune-i

tot". „Bine, dar pentru ce? Să-i spun tot? N-am nimic să-i spun." „Ba ai! Spune-i despre studiu... Eu aşa am făcut şi a fost foarte bine..." Trebuie să mărturisesc că m-am frământat zile întregi cu problemele acestea şi mereu veneau altele. „Sârbule, îmi spune el într-o zi, se pregăteşte o şedinţă importantă, ce-i facem?" „In ce sens?" „Ce-i facem cu tine? E o şedinţă extraordinară, cu cineva de la Capitală, acum e acum!" Şi îmi relatează o istorie cu preşedintele sindicatului, că sunt anumiţi inşi care vor să-1 schimbe, i-au făcut acestui preşedinte, care e medic de laborator, următoarea figură: i-au trimis la analiză, în loc de urină, ceai de muşeţel şi că acest medic a analizat ceaiul de muşeţel şi a pus hiperglicemie, a aflat toată lumea şi se râde peste tot şi că au vrut să-1 compromită ca să-1 schimbe. „Acest preşedinte de sindicat a reuşit într-adevăr să-şi atragă antipatia tuturor, foarte bine că va fi schimbat", i-am răspuns. „Da, dar nu acum, nu în şedinţa asta atât de importantă", a zis el. „Ba dimpotrivă, zic, găsesc că e unicul prilej, fiindcă în nenumărate alte şedinţe a fost criticat, şi voi, biroul organizaţiei, n-aţi vrut să-1 schimbaţi, l-aţi apărat şi l-aţi susţinut." „Am greşit, o să-1 schimbăm, dar nu acum." „Bine, înţeleg, dar tot nu pricep ce legătură am eu cu chestia asta! Nu cumva vrei să iau cuvântul şi să-1 apăr pe acest preşedinte?" „Ba da, tocmai asta trebuie să faci, fiindcă vor să dea şi în tine." „O să mă apăr, şi nu înţeleg să mă apăr susţinându-1 pe preşedinte." „Nu pe preşedinte îl susţii, ci biroul organizaţiei de partid, care va fi atacat indirect." „Nu văd ieşirea, fiindcă mai mare prejudiciu o să suferiţi susţinându-1 pe preşedinte decât recunoscând că aţi greşit." „Ai dreptate, dar din păcate nu la nivelul ăsta se pun problemele acum la noi, e un moment greu, nu pot să-ţi explic, e necesar ca preşedintele sindicatului să fie *apărat acum*. Imediat după şedinţă o să-i dăm ceea ce merită, dar e foarte important ca *tu* să iei cuvântul..." Toate aceste enigme sfârşeau cu acelaşi laitmotiv: „Fă cum zic eu, eu aşa am făcut, şi a ieşit foarte bine".

Am făcut cum a zis el şi a ieşit foarte prost! M-am dus la profesorul Nicolicescu şi m-am comportat ridicol, savantul m-a primit cu bunăvoinţă, dar n-a înţeles deloc ce voiam de la el, iar la şedinţa aceea importantă am stârnit cea mai mare confuzie prin cuvântul meu. Faptul că preşedintele sindicatului a fost totuşi înlocuit, şi biroul organizaţiei, criticat fiind, n-a păţit nimic, faptul că nu m-a criticat nimeni, cum îmi prezisese doctorul Munteanu, şi faptul că a doua zi era foarte radios şi totul se rezolva fără urmările catastrofale pe care le prevedea el m-au trezit parcă dintr-o năuceală... Ne vedeam ca şi înainte, el continua să mă sfătuiască, eu ziceam că aşa o să fac şi bineînţeles că nu mai făceam... Ţi-am dat aceste câteva detalii sumare numai ca să-ţi faci o idee că în timp ce eu mă zbăteam în tot felul de false probleme şi complexe, el trecea, profesional, din generaţia noastră în cea următoare şi trebuie să-ţi spun că e meritul lui că prietenia noastră nu s-a rupt din această pricină, fiindcă ţinea la mine şi mă lăuda peste tot, făcea adică singurul lucru potrivit în asemenea situaţii care împiedică doi prieteni să-şi separe drumurile.

IX

.. .Numai acum vreo doi ani, pe la sfârşitul primăverii, prietenia noastră a trecut printr-o criză. Deci cu câteva luni înainte ca el să se însoare cu sora dumitale. II văd la un moment dat însoţit de o femeie, o tânără doctoriţă nou venită la neurologie, şi îl întreb cine e. Mi-a răspuns că a fost numită de vreo lună de zile în locul doctorului Strihan, detaşat la alt spital. „E foarte drăguţă", am zis. „Nu-i aşa? a zis doctorul Munteanu, parcă tresărind. Vrei să-ţi fac cunoştinţă cu ea?" „Da", am răspuns. „Ştii ce, propune el, o invităm deseară la masă la *Athenee Palace* şi faci cunoştinţă cu ea," „Bine", am convenit... N-am înţeles de ce ţinea să vină şi el la *Athenee Palace,* nu mai eram studenţi să cunoaştem o fată împreună, dar mi-am zis că mă crede atât

de timid încât vrea să-mi facă cunoştinţă cu ea, dar să-mi uşureze şi primele ore de conversaţie ca unul ce o cunoştea mai dinainte şi îi era mai familiar. Mie mi-ar fi convenit să fiu singur cu ea, să mi-o prezinte pur şi simplu la spital, şi în ceea ce priveşte invitaţia, în sfârşit, invitaţia sa nu intre în discuţie, dar dacă el a ales modalitatea aceasta n-aveam cum să-i pun condiţii cu atât mai mult cu cât ideea i-a venit în treacăt, putea foarte bine să-i vie alta... Seara venind, m-am îmbrăcat cu grijă, m-am dus la restaurant şi am făcut cunoştinţă cu această fată. La restaurant, ea mi-a plăcut mai puţin, nu era potrivit îmbrăcată şi avea, mai ales, ceva schimbat în expresie, n-am putut să-mi dau seama ce. Există în asemenea împrejurări aceste expresii care sugerează intrarea pe scenă a personajului, a femeii care simte că începe să joace un rol în existenţa cuiva şi nici ea nu ştie cât de extins e acest rol şi ce să facă, să fie cu grijă să nu scape ocazia, sau dimpotrivă, să nu-şi facă nici un fel de griji şi să aştepte ca şi mai înainte o suită nesfârşită de admiratori? Indecizia aceasta n-o favoriza, în orice caz mi-am dat seama după felul cum se purta că hotărârea se lua totuşi fără ştirea ei undeva în forul ei interior şi faptul că ea nu ştia ce se petrece în fiinţa ei intimă, că nu-şi dădea seama ce alegere face, m-a dezamăgit, n-avea de unde să mă cunoască şi faptul că îmi ieşea în întâmpinare cu atâta bunăvoinţă dovedea că feminitatea ei e prea accesibilă... într-adevăr, se purta cu mine cu o atenţie aproape excesivă, ca şi când nu ea îmi plăcuse mie, ci eu ei. Dacă doctorul Munteanu vorbea, şi eu spuneam apoi la rândul meu ceva întrerupându-1 sau doar completându-1 cum se întâmplă în orice conversaţie, ea îşi dizloca rapid atenţia de la el ca să asculte ceea ce spuneam eu, chiar dacă pentru asta trebuia să-1 lase cu o frază neterminată care i se adresa chiar ei. Bineînţeles că dacă vorbeam eu, mă asculta neîntrerupt şi nu trecură nici cincizeci de minute şi între noi trei începu deodată să se întâmple ceva... Comandasem felurile şi în timp ce eram

serviţi, fata avu un gest stângaci şi vărsă sarea. Doctorul Munteanu îndreptă prompt solniţa şi foarte familiar zise că nu e nimic, sarea înseamnă bogăţie. „Asta în cazul dumitale, adăugă ei, fiindcă de pildă în cazul doctorului Sch. înseamnă cu totul altceva. îl cunoşti pe doctorul Sch.?" „Nu", zice fata. „Doctorul Sch. stă la masă într-o braserie sau într-un restaurant şi vrea să-şi aprindă o ţigară. Băţul se rupe însă şi zboară în aer aprins şi cade pe rochia unei femei de vizavi. Atunci doctorul Sch. speriat se ridică să-1 stingă, dar trage după el faţa de masă. Se întoarce să dreagă faţa de masă şi răstoarnă scaunul vecin". Colega noastră râdea. „Şi ce semnificaţie are faptul? îl întreabă ea pe doctorul Munteanu. Nu înţeleg sensul." „Nesiguranţa! exclamă prietenul meu. Nesiguranţa asta îl omoară", continuă el ocolind de fapt explicaţia (fără aluzie Ia faptul că doctorul Sch. era cunoscut în spital prin aceea că nu înţelegea nimic din marxism şi că la conferinţe sau la cercuri politice stârnea veselia tuturor prin expresia de totală nesiguranţă şi aiureală care se citea pe chipul lui, ascultându-1 pe conferenţiar). „Apropo de nesiguranţă", continuă doctorul Munteanu, şi începu să-i spună fetei o anecdotă, şi în clipa aceea începu să arate ca şi când eu n-aş fi fost de faţă, ca şi când mi-ar fi sugerat că devenisem inoportun şi că trebuie să mă ridic şi să plec. Mi s-a părut ciudat... Chelnerul ne întrebase ce fel de vin dorim şi doctorul Munteanu alesese vinul şi-1 comandase. „Doriţi poate altceva?" am întrebat-o eu pe fată, şi ea s-a uitat la mine şi a zâmbit: „Aş vrea să beau un pahar de bere", a răspuns ea confirmând că îi ghicisem gândul. Doctorul Munteanu, cu un gest, un fel de pocnitură produsă de izbitura degetelor de podul palmei, a întors chelnerul înapoi şi a comandat bere. Ni s-a adus berea şi a luat ei însuşi sticla din mâna chelnerului şi a turnat în pahare. Promptitudinea gesturilor şi iniţiativelor lui începu să-mi atragă din ce în ce mai mult atenţia. Prima sticlă n-a ajuns să umple paharele, doctorul Munteanu a luat-o pe a doua, a

turnat mai departe şi a lăsat apoi sticla jumătate plină pe masă. Retrăgându-şi însă mâna, sticla s-a culcat pe masă, gâlgâind. El a vrut s-o ridice şi atunci a vărsat paharul meu. M-am retras să nu-mi curgă berea pe pantaloni, şi am izbucnit în râs. Mă aşteptam să râdă şi el, dar n-a râs, iar colega noastră, nu ştiu de ce, a roşit foarte tare, ca şi când ea ar fi vărsat sticla. în cele din urmă, el a zâmbit rece, am observat însă că era foarte afectat, iar fetei îi displăcea vizibil veselia mea şi îmi spuneam că nu e rău că mă comport astfel: dacă îi displăcea profund această trăsătură a firii mele, cu atât mai bine, căci nu vom fi prieteni şi eu nu mă voi îndrăgosti de ea. (N-aş putea să afirm că eram convins că fetei îi displace chiar atât de profund felul meu de a fi şi bineînţeles că nici nu-mi trecea prin cap să retrag cât de puţin din sentimentele mele pentru ea.) îmi spuneam că acum, după ce vom pleca, doctorul Munteanu ne va zice la revedere şi eu voi rămâne singur cu fata şi o voi conduce acasă. Pe drum, gândeam eu, îi voi explica fetei cât de lipsit de umor a fost doctorul Munteanu neobservând figura pe care firea noastră ne-o face chiar în clipele când ne credem atât de deosebiţi şi feriţi de ceea ce povestim că li se întâmplă altora. Doctorul Munteanu a chemat chelnerul şi a plătit fără să-mi arunce măcar o privire, având aerul că plăteşte fiindcă ignoră prezenţa mea, fapt care, în loc să mă supere, cum ar fi fost cazul - cu atât mai mult cu cât în fond fata era invitata mea, şi el ştia acest lucru -, a continuat să mă facă să mă simt mereu bine dispus. Ne-am ridicat şi am ieşit. Am ajuns până la cheiul Dîmboviţei, şi eu m-am oprit. Fata stătea pe bulevardul Mărăşeşti şi îmi spuneam că doctorul Munteanu ne-a condus destul. Acum o să-şi ia la revedere şi o să ne lase singuri. Eram foarte absorbit de prezenţa fetei şi eram gata să-i întind doctorului Munteanu mâna, când el îmi atrage atenţia că nu se face s-o lăsăm pe colega noastră singură... Asta nu mi-a plăcut deloc, dar mi s-a părut că n-aveam ce face şi mi-am zis până la urmă că poate are dreptate, n-o fi, cine ştie, elegant, să petrecem seara împreună, şi la un moment dat fata să rămână numai cu unul din noi. S-ar putea ca ea să se simtă stingherită. Bine, fie, mi-am mai spus, lasă c-o s-o văd eu a doua zi fără martori. Şi am condus-o împreună acasă.

X

.. .Eu vroiam să mă căsătoresc, şi cum ştiam că nu mă înşel că fata îmi place, vroiam s-o cunosc bine. Era frumoasă şi îmi spuneam că nu trebuie să scap prilejul acum, când mintea mea era limpede, s-o cunosc bine, să nu fac vreo prostie. Trebuia să-i verific intenţiile. Vroia ea, ca şi mine, în acel moment al vieţii ei, să se căsătorească? Dacă da, atunci se va observa la ea, cum cred că se va observa şi la mine acea concentrare a gândului care ascunde o concentrare a sufletului, şi care se petrece în fiinţa noastră totdeauna în momentele decisive... Am trecut de câteva ori prin salonul unde lucra ea, şi în cele din urmă i-am sugerat că aş vrea s-o văd într-o zi şi, dacă n-ar supăra-o propunerea mea, să-i fac o vizită acasă. Am adăugat că vizita mea s-ar produce duminica viitoare după-amiază. A acceptat roşind foarte tare, n-am înţeles de ce... Până duminică mai erau *cinci* zile şi în acest timp am căutat să n-o mai văd. Duminică dimineaţa telefonez unui văr de-al meu, pictorul Manea, şi îi spun că aş dori să mă însoţească într-o vizită. „Vrei să-mi arăţi vreo fată?" m-a întrebat. „Da, zic, cum ai ghicit?" „E în glasul tău ceva care în acest caz e uşor de interpretat." „Aşa e, i-am răspuns, dar e vorba de o fată care nu pare obişnuită cu ideea unei vizite acasă la ea. în doi, faptul e mai puţin frapant." „Bine, zice, te însoţesc." Am ajuns la ea, am sunat. Ne-a deschis o femeie, foarte jenată, mama ei, fapt care m-a surprins, deoarece vizita mea, presupun, nu era neanunţată, n-avea de ce să adopte aerul acela stupefiat, şi pe undeva cam servil. „Vă rog să ne scuzaţi, a zis ea foarte confuză, fata mea e plecată, dar se întoarce, poftiţi, îmi pare rău că trebuie să aşteptaţi..." Am intrat; colega

mea locuia cu părinţii, într-un fel de mansardă neterminată, într-un fel de pod... Am trecur printre nişte frânghii de rufe, printre nişte lăzi, în timp ce mama colegei mele se scuza mereu, „Poftiţi", zice, şi ne descuie uşa. In faţa noastră apare o odaie largă, confortabilă, cu un geam mare, prin care se vedea cerul. In mijlocul odăii o masă cu fotolii, şi într-unui din fotolii, un domn cu o revistă în mână. Domnul ridică fruntea şi amândoi ne privim în ochi. Cine crezi că era? Doctorul Munteanu! Mă apropii de el şi îi şoptesc: „Ce dracu cauţi tu aici?" „Am să-ţi spun mai pe urmă, zice el. Are nişte necazuri cu D. (un medic) şi m-a rugat să-i fac o vizită, s-o sfătuiesc cum să se descurce.
Hm! Nu trece mult şi apare fata. S-a scuzat de absenţă, ne-a servit cu cafele... Mama ei vorbea necontenit. Pictorul Manea tăcea şi observa scena. „Dacă fac vreo prostie, el o să observe, cum ne-am înţeles, şi o să-mi spună mai târziu..." Gândeam totuşi că de astă dată doctorul Munteanu o să se care repede şi o să pot să rămân singur cu fata. Timpul trecea însă, mama fetei isprăvise de povestit istoria familiei lor de funcţionari, şi iată că mama iese şi nu mai revine şi rămânem toţi patru în odaie. Dar doctorul Munteanu nu pleca. Am propus să ieşim. In stradă, el îşi apropie faţa de urechea mea şi-mi şopteşte amical, dar şi hotărât: „Nicule, ia-o tu puţin înainte cu prietenul tău, că eu am ceva de vorbit cu fata asta". N-am zis nimic, am luat-o înainte, pe chei cu pictorul. La un moment dat mă uit în urmă. Fata îi vorbea doctorului Munteanu şi avea într-adevăr un aer îngrijorat. „Ce e cu prietenul ăsta ai tău? îmi şopteşte pictorul. „Are ea nu ştiu ce să-i spună", răspund. „E foarte drăguţă", zice pictorul. Da, dar nu mai terminau de vorbit. Mergeau în urma noastră şi timpul trecea. Am observat cum ei au devenit apoi tăcuţi şi intimi, iar fata avea o expresie cam ciudată... Ne-au ajuns din urmă şi au luat-o înainte, unul lângă altul, ca şi când eu şi cu pictorul nici n-am fi existat. M-am apropiat de ei. „M-am plictisit de atâta plimbare, am zis, e timpul să ne luăm

la revedere." Doctorul Munteanu tăcea. M-am uitat la fată. Ea şi-a ferit privirea şi am înţeles că eram inoportun, că mă vârâsem fără să am nici cea mai vagă bănuială, într-o istorie din care abia dacă mai aveam timpul să mă retrag fără ca prietenia mea cu doctorul Munteanu să se rupă. „Verificarea intenţiilor s-a soldat cu un eşec, m-am gândit eu. îi place doctorul Mutneanu, între mine şi el l-a ales pe el." Le-am spus la revedere şi am plecat. Eram foarte liniştit... „Ei, te mai întreb o dată, ce e cu prietenul ăst ala tău?" zice pictorul. „Nu ştiu", zic. „De ce te-ai lăsat? îmi spune el. Nu vezi că s-a băgat pe fir?" „Ba da, văd, dar aici femeia are şi ea un cuvânt de spus şi după cum vezi fata l-a plăcut pe el. întrucât mă priveşte pe mine chestia asta?" „Poţi s-o iei şi-aşa, zise pictorul, dar trebuie să-mi povesteşti şi mie cum s-au întâmplat lucrurile, fiindcă impresia mea e că dimpotrivă ţi-a dat un picior în spate, şi tu dai vina pe fată." Când am auzit aşa, am văzut roşu. Dacă oamenii ar fi lăsaţi în pace cu impresiile lor prime! Dar au totdeauna grijă alţii să te pună la curent cu implicaţiile actelor tale, de a căror gravitate puţin îţi pasă. Când eram adolescent primeam picioare în spate fără să mă sinchisesc, acum asemenea întâmplare ar aduce în conştiinţă o arsură care nu s-ar vindeca decât printr-un duel. Dar cum duelul este oprit de lege, lupta se dă pe terenul invizibil al conştiinţei, unde adversarul poate fi ucis tot atât de bine, tranformându-1 însă într-un cadavru viu: îl poţi ucide interior, iar după aceea el continuă să mai mănânce şi să se mai plimbe, nu va mai fi însă decât un intestin ambulant. Cum adică, prietenul meu să-mi fi dat un picior în spate şi eu să continui să-1 cred prieten? Dacă e aşa, asta o să mi-o plătească... Mergeam pe Calea Victoriei, foarte animată la ora aceea, şi am ajuns la Capsa. La Capsa am intrat înăuntru, am cerut cafele şi am început să-i povestesc pictorului istoria. Mi-era prieten intim, pe lângă că mi-era văr, dar în asemenea situaţii curiozitatea din privirile celui care te ascultă te apropie de el şi mai tare şi îi dai

drumul fără să te gândeşti prea mult. Ăştia sunt oamenii deschişi — aşa cum pari să fii şi dumneata —, prevăzuţi parcă cu un paratrăsnet, le spui ce ai pe suflet şi prin ei se scurge... observam însă cum el ascultă din ce în ce mai puţin atent, ca unul care şi-a format deja părerea şi îi este prea de ajuns. „Nu cred că e bine pentru tine să ai un asemenea prieten", a zis el. „De ce? Ce găseşti reprobabil la el? După cât se pare, s-a îndrăgostit de fată şi are asupra mea avantajul şi dreptul celui care e îndrăgostit, eu nu sunt îndrăgostit". „Dacă n-aş fi atât de sigur de ceea ce spun, nu mi-aş permite să-ţi bag pile contra celui mai bun prieten al tău, mi-a răspuns pictorul. Sunt absolut sigur că întreaga lui comportare e premeditată." „Premeditată?! Nu înţeleg!" „Poate că eşti bun psihiatru, a zis el, dar eşti un slab psiholog, am să-ţi explic îndată punctul meu de vedere." Am cerut din nou cafele, şi văru-meu a făcut următoarea ipoteză: Doctorul Munteanu urmăreşte ceva în ceea ce mă priveşte, încordarea lui la masă, când a vărsat sticla de bere când a observat că ea mi-a zâmbit, faptul că el nu m-a lăsat singur cu ea, cum era şi normal - era foarte normal să se retragă, era chiar obligatoriu -, întreaga lui comportare după ce am sosit noi, şi minciuna, fiindcă era evident o minciună, că fata l-ar fi invitat din pricina unor aşa-zise necazuri... Cum de nu-mi dădeam seama?... Am plecat acasă turburat. Când intru pe uşă, pe cine găsesc aşteptându-mă aici în fotoliul acela? Pe doctorul Munteanu. „Nicule, zice, uite despre ce e vorba, am impresia că m-am purtat cu tine într-un fel inadmisibil, am lăsat-o imediat pe fată şi am venit la tine să mă explic." „Explică-te", i-am răspuns. „Tu ai să crezi că m-am băgat pe fir, dar poţi să verifici că ea m-a rugat să trec s-o văd duminica asta, că are necazuri mari în familie şi ar vrea s-o ajut. Asta e, şi nimic altceva." „Bine, îi zic, dar tu ştiai de ce am venit eu la ea în vizită şi, cu toate că ştiai, ai rămas." „Ea m-a rugat să nu plec, când mergeam pe drum." Am fost ispitit să intru în explicaţii, dar

deodată am avut bănuiala că doctorul Munteanu nu e satisfăcut de succes şi că încearcă acum să şteargă totul... De ce, nu înţelegeam... Totuşi, n-a vrut să plece, mi-a vorbit îndelung despre aceeaşi temă, cu explicaţii noi, relatându-mi o istorie a unui conflict între fată şi părinţi, că părinţii o presează să se mărite şi să-şi facă un rost, mai ales mama, care la prima vedere pare atât de inofensivă, dar că e o scorpie, îşi înşală bărbatul şi de aceea vrea să scape de fată, care e o aliată a tatălui. Şi n-ar fi nimic numai atât, da doctorul D. îi face fetei o curte asiduă şi ameninţătoare etc. In timp ce îmi vorbea mă simţeam din ce în ce mai turburat, simţeam că el ştia ceva care nu voia însă să mi-1 comunice, orele treceau şi continua să stea şi să-mi vorbească. Nu mai mi-aduc aminte ce-mi spunea, dar ştiu că la un moment dat am avut o senzaţie bizară de dedublare, eram doctorul Munteanu şi îi vorbeam aşa cum îmi vorbea el mie, şi ei asculta şi îl înţelegeam şi îl aprobam, fără să ştiu de ce, până mi-am dat seama că eram fascinat de ideea să aflu ce vroia el de la mine, si că n-o să aflu oricât l-aş asculta, n-o să-mi spună, tocmai de aceea a venit la mine, ca să mă împiedice să rămân singur şi să ghicesc ceea ce el nu vroia ca eu să ştiu. M-a apucat furia, mi-am dus mâna la guler şi am tras şi mi-am rupt cămaşa de pe mine. „Nu pot să te mai ascult, i-am strigat, ce doreşti, să nu mai fim prieteni?" „Nu" „Atunci, cară-te şi până nu-ţi vorbesc eu, nici măcar să nu mă saluţi."

XI

,. .Ipoteza pictorului Manea nu mi s-a părut apoi atât de verosimilă când am auzit, scurtă vreme după aceea, fără să mă mir, că doctorul Munteanu se va căsători curând cu doctoriţa T. Ce legătură avea asta cu mine, adică întrucât urmărea el prin asta ceva în ceea ce mă privea? E drept că eu nu am bătut de tot în retragere şi am încercat să recuceresc fata. Rezultatul a fost că ea a cochetat puţin cu mine şi mi-a acordat chiar o

întâlnire, la început, când nu trăia încă cu doctorul Munteanu, şi la întâlnirea aceea mi-a declarat că doctorul Munteanu a cerut-o în căsătorie şi dacă mi-a acordat acest *rendez-vous* a făcu t-o pentru că se simţea vinovată faţă de mine şi vrea să se explice. „Când te-a cerut în căsătorie? am întrebat-o. înainte, sau după ce te-am vizitat eu?" „înainte, a răspuns ea, dar eu trebuia să te anunţ să nu mai vii să mă vizitezi." „Doctorul Munteanu ştia că îţi voi face o vizită?" am întrebat-o. „Da". „E adevărat că aveai sau ai necazuri în familie?" am mai întrebat-o. „Doctore, mi-a spus ea, mă tem că ţi-am făcut un mare rău... Ai fost atât de drăguţ cu mine şi mă tem că din pricina mea prietenia dintre dumneata şi doctorul Munteanu... Da, aveam şi am necazuri în familie, dar asta nu înseamnă că eu trebuia să fiu arât de neghioabă şi să te pun într-o situaţie penibilă." „Da, zic, aşa e, nu trebuia să faci chestia asta, acum nu ţi-a mai rămas decât o singură şansă ca s-o dregi, să te îndrăgosteşti de mine." Şi m-am uitat atent la ea şi mi-am dat seama neted că îi eram mai departe străin, ca şi la început, slăbiciunea ei fiind doctorul Munteanu... Ultima dată am vorbit cu ea după o adunare a noastră, unde eu am făcut o comunicare. La ieşire mă aştepta doctoriţa T., şi atunci am avut cu ea o ultimă explicaţie. Mi-a făcut un compliment, care avea cam următorul sens: că nu se cunoaşte pe faţa mea că sunt un cercetător, cu alte cuvinte nu par ceea ce sunt, ceva de acest gen. „Mai bine să vorbim despre dumneata, i-am răspuns, ce mai faci? Poţi să-mi spui, am întrebat-o, dacă în seara când am ieşit împreună *la Athenee Palace* doctorul Munteanu şi-ar fi luat la revedere de la noi şi am fi rămas singuri, te-ai mai fi îndrăgostit totuşi de el, sau m-ai fi preferat pe mine?" „Te-aş fi preferat pe dumneata şi m-aş fi îndrăgostit de el", a răspuns ea, vrând să mă lase să deduc că în prezent, deşi e îndrăgostită de el, m-ar prefera totuşi pe mine. „Ce doreşti acum?" am întrebat-o după câtva timp de tăcere, foarte rece. Nu mi-a răspuns. Se făcuse

seară şi mergeam pe jos, eram obosit şi vroiam să ajung mai repede acasă. „Uite, i-am spus, sunt obosit şi diseară am intenţia să mai lucrez ceva, n-ai vrea să luăm totuşi autobuzul?" „La ce lucrezi?" m-a întrebat în şoaptă, fără a lua în seamă dorinţa mea de a curma plimbarea. „La ceva foarte neinteresant, i-am răspuns, şi m-am oprit şi am repetat întrebarea: Ei, acum ai să-mi spui ce doreşti de la mine?" „Da, a zis, să te împaci cu doctorul Munteanu." „Doctorul Munteanu mi-e prieten vechi şi suntem în cele mai bune relaţii, i-am răspuns, n-am cum să mă împac, fiindcă nici nu sunt certat." „Nu-i adevărat, a zis ea, eşti gelos pe el şi-1 deteşti." „Mâine dimineaţă, când o să-i văd, o să-1 îmbrăţişez şi o să-1 pup ca să-ţi fac plăcere", i-am răspuns. „Ba eşti gelos şi nu-1 ierţi că m-am îndrăgostit de el." „Ba sunt foarte încântat, i-am răspuns, altfel mă îndrăgosteam eu de dumneata, şi n-ar fi fost bine." „E logic ceea ce spui, dar nu e adevărat! I-ai interzis să te mai salute!" Am tresărit. Avea o voce cam alarmată, ceva ca o presimţire. Poate că îşi dădea seama că actul întâi şi al doilea din mica ei piesă se jucase şi vroia să evite deznodământul, complicând intriga. Oboseala mi-a pierit şi am continuat plimbarea. „De ce te-ai grăbit să trăieşti cu doctorul Munteanu?" am întrebat-o în şoaptă. S-a oprit pe loc şi a protestat, spunând că nu e adevărat. Acest protest mi-a confirmat că deznodământul se apropia încet de ea şi că inima ei nu mai era curată ca să reziste. Aşteptarea loviturii o nelinişte a. „Te-ai grăbit, am continuat. Ce nevoie aveai să te grăbeşti? Dacă nu te grăbeai aş fi putut să te ajut, am ţinut la dumneata şi mai ţin şi acum şi aş vrea să-ţi fiu de folos, dar nu mai am cum. îmi ceri să mă împac cu doctorul Munteanu, dar ţi se pare cumva că relaţiile mele cu doctorul Munteanu te privesc?" Tăcea, mergea cu capul în jos, şi din când în când se împiedica în câte ceva. Am luat-o de braţ şi am continuat: „Doctorul Munteanu mi-a fost foarte bun prieten şi te asigur că n-am absolut nimic împotriva lui, dacă această asigurare poate să

însemne ceva pentru dumneata. în orice caz, dumneata, n-ai modificat chiar cu nimic natura relaţiilor noastre, fii liniştită în privinţa asta." „Doctore, te ascult, a zis ea, şi nu înţeleg nimic din ce-mi spui, şi apoi, deodată, înţeleg totul. Când sunt singură şi mă gândesc uneori la dumneata, mă aşez în pat şi îmi vine să-mi muşc pumnii până la sânge pentru jignirea pe care ţi-am adus-o, iar alteori, când mă gândesc cât de tare îl urăşti pe doctorul Munteanu fiindcă m-am îndrăgostit de el, simt o satisfacţie cumplită..." Aşa credea ea, că îl urăsc pe doctorul Munteanu, sau aşa ar fi vrut să creadă, ca eu să mă îndrăgostesc totuşi de ea şi ca doctorul Munteanu să fie gelos şi astfel să câştige mai mult teren. încerca mereu să complice artificial intriga şi, ca să fiu sincer, dacă nu s-ar fi grăbit să trăiască cu doctorul Munteanu, aş fi fost atras în jocul ei şi ea poate că ar fi evitat lovitura care avea să urmeze, dar acum era prea târziu... Deznodământul s-a produs repede, după câteva săptămâni, într-o şedinţă sindicală importantă. Se pronunţa din ce în ce mai des un nume, al unei domnişoare *şefă de lucrări,* o femeie de vreo patruzeci de ani, medic primar, cunoscută în cercurile medicale şi cu oarecare merite ştiinţifice, şi-mi aduc aminte că era tot mai des acuzată de lucruri foarte grave pe care le-ar fi comis, de întreţinerea unei atmosfere reacţionare, cu întâlniri acasă la ea, unde se urzeau tot soiul de intrigi. Domnişoara *şefă de lucrări* lua parte la şedinţă şi nu dădea nici o explicaţie şi, atunci un medic, acum secretar al organizaţiei, a acuzat-o deschis, cu dovezi, că a simpatizat cu legionarii. Atmosfera era foarte turbure, şi de unde la început cei care se temeau de această persoană şi având ei înşişi ceva pe conştiinţă tăcuseră, deodată, în urma acestei dezvăluiri, au început să vorbească. „Cine a mai fost de faţă când tovarăşa *şefă de lucrări* a spus că va da afară pe infirmiera cutare fiindcă e membră de partid?" a întrebat de pildă cineva din prezidiu. Cine a mai fost de faţă? S-au citat nume, şi la un moment dat cineva îl

pronunţă şi pe al fetei, doctoriţa T. Am tresărit, m-am răsucit în bancă şi am văzu t-o pălind. Ceea ce se spunea, dacă avea să fie dovedit, nu mai era nici o îndoială că avea să ducă la sancţionarea ei în organizaţie (era membră de partid) cu vot de blam, dacă nu şi mai rău. Ce se spunea? Că o vizita foarte des pe *şefa de lucrări,* că era intimă cu ea şi că lua parte la toate acţiunile şi intrigile acestei personalităţi. I s-a dat cuvântul, dar a uitat că numele ei a fost pronunţat într-un anumit context şi nu a dat explicaţii convingătoare. I s-au pus întrebări. „De când o cunoaşteţi pe tovarăşa *şefă de lucrăriT* „De când eram studentă." „Ce părere aveţi de dânsa?" „N-am ştiut nimic despre activitatea ei duşmănoasă, eu am cunoscut-o doar ca profesoară." O altă întrebare: „Cine a adus-o aici pe doctoriţa T.? Cine i-a obţinut numirea?" „Tovarăşa *şefă de lucrări* mi-a spus ce trebuie să fac ca să fiu numită aici", a răspuns fata stârnind rumoare semnificativă în adunare. întrebare din prezidiu: „Aţi fost acasă la tovarăşa *şefă de lucruri?' „Am* fost." „Cu ce chestiune?" „M-a invitat la dânsa şi m-am dus..." „Şi ce v-a spus tovarăşa *şefă de lucrări* în discuţiile pe care probabil le-aţi avut împreună?" „Chestiuni de serviciu, am şi uitat, n-a fost nimic care să-mi atragă atenţia. Mi-aduc aminte, a continuat fata, că ea şi-a justificat astfel invitaţia: că e o femeie în vârstă, care iubeşte ştiinţa şi că vrea să lase în urma ei elevi buni" (rumoare veselă în adunare). „Bine mulţumesc", i s-a răspuns din prezidiu. Au mai urmat la cuvânt trei persoane, apoi i-a venit rândul doctorului Munteanu. Tensiunea în sală crescuse... Doctorul Munteanu fusese secretar al organizaţiei de bază, şi acum era membru în birou. El trebuia să explice cum a fost posibil ca organizaţia de partid să tolereze astfel de acţiuni ca acele ale *şefei de lucrări,* dar, spre uimirea tuturor, el n-a explicat nimic, a vorbit despre cosmopolitism, subliniind pericolul cosmopolitismului, întrebare din sală: „Ce părere are tovarăşul doctor Munteanu despre doctoriţa T.?" „Cred că doctoriţa T. n-a dat

dovadă de vigilenţă ascultând cântecul de sirenă al domnişoarei *şefă de lucrăn* a răspuns doctorul Munteanu degajat şi cu sânge rece. liniştită şi palidă, fata a ridicat mâna; vrea să pună şi ea o întrebare. „Poftiţi", a zis preşedintele binevoitor. „Aş vrea să precizeze doctorul Munteanu la ce se referă el când mă acuză că n-am fost vigilentă." „S-au arătat aici acţiunile domnişoarei *şefă de lucrări* şi cred că tovarăşa T. avea datoria să aducă la cunoştinţa organizaţiei de bază ceea ce ştia despre aceste acţiuni", a răspuns viitorul soţ, neturburat. „Altă întrebare! a cerut colega noastră. Doctorul Munteanu, a zis ea, cunoştea aceste acţiuni?"

Tăcere mare în sală. Dacă doctorul Munteanu răspundea că nu ştia de aceste acţiuni, spunea o minciună care ar fi fost imediat dovedită, iar dacă răspundea că ştia, în ce măsură a prevenit-o pe viitoarea lui soţie să nu asculte cântecul acela de sirenă la care se referise? Până să răspundă doctorul Munteanu a intervenit un ins de la raion care asista la şedinţă. „S-a lămurit aici, a spus el, că unii tovarăşi au dat dovadă de slăbire a spiritului de partid şi a vigilenţei în problema *şefei de lucrări,* încetaţi cu aceste acuzaţii reciproce şi gândiţi-vă mai bine cum să vă îndreptaţi greşelile ca munca dumneavoastră în slujba sănătăţii oamenilor să meargă din ce în ce mai bine." întrebările au încetat. Fata s-a apropiat de prezidiu şi a cerut voie să iasă. în pauză am găsit-o în fundul coridorului, singură, rezemată de perete... Plângea fără nici o reţinere, uda podeaua... M-am apropiat de ea şi am sfătuit-o să se ducă acasă, să nu mai aştepte, doctorul Munteanu n-avea să vie după ea s-o caute. Astfel s-a sfârşit idila lor, sau ce dracu a fost, că n-am înţeles nici atunci şi nu înţeleg nici acum... Fata n-a păţit nimic... S-a dovedit şi de astă dată că doctorul Munteanu a exagerat importanţa evenimentelor. Domnişoara *şefa de lucrări* a fost, fireşte, dată afară din spitalul nostru, dar în ceea ce îi priveşte pe cei implicaţi în intrigile şi abuzurile ei, s-a deschis o anchetă, care a scos din cauză de îndată pe toţi cei care fuseseră acuzaţi fără dovezi. Doctoriţa T. nici măcar n-a fost chestionată, socotindu-se pesemne lipsită de importanţă relaţia ei cu numita domnişoară.

XII

Doctorul Sârbu tăcu, aruncă o privire fugară musafirului, apoi se scuză şi dispăru pentru câteva clipe din odaie: mama lui apăruse încă mai dinainte, în cadrul uşii aceleia mici, invitându-1 fără cuvinte probabil să-i spună ceva. Vale stătea liniştit în fotoliu şi se gândea. Povestirea medicului nu i se păru prea plăcută. în general, când povesteşti lucruri atât de intime unui om pe care îl vezi a doua oară, înseamnă că eşti dominat de nevoia de a te destăinui, că lucrurile au mereu un caracter acut şi că nu te mai interesează prea mult cui povesteşti. în ce consta caracterul acesta acut? Nici el nu spunea tot ce ştia şi Vale îşi aminti de recomandarea lui să pună la urmă tot ce a auzit sub semnul întrebării. Sau poate mai vroia încă în continuare să-i povestească? Doctorul Sârbu se întoarse şi, din înfăţişarea lui Vale înţelese că un pretext îl determinase să vorbească şi tot un pretext îl oprise.

- Lucruri de acest gen, spuse el şi din nou îşi înghesui muşchii bărbiei şi ai gurii în sus, semn că nu limpezise cu ceea ce povestise aproape nimic şi că n-avea rost să mai continue.

- Şi dacă mai pun şi sub semnul întrebării tot ce mi-aţi spus, ce mai rămâne? zise Vale.

- Rămâne, zise medicul. Rămâne să vedem. Mai dă-mi un telefon într-o zi, poate ne vedem împreună cu sora dumitale.

- Bine, domnule doctor, zise Vale ridicându-se.

Şi după ce musafirul plecă, doctorul Sârbu începu să se îmbrace de oraş, cu o expresie de parcă s-ar fi grăbit, ca şi când vizita aceasta i-ar fi stricat cine ştie ce socoteli, sau în orice caz, le-ar fi modificat serios şi acum trebuia să plece şi să pună ordine în ele. Arăta ca şi când n-ar fi povestit nimic şi nu i-ar

fi rămas în minte decât primele minute ale vizitei, când Vale îi spusese ce era cu doctorul Munteanu şi pusese mâna pe telefon îi căutase pe cineva, pe acel doctor Stamate. îmbrăcându-se, s-ar fi zis că se ducea la el sau în orice caz undeva în vizită, îşi legă cu grijă cravata după ce îşi alesese cu aceeaşi grijă costumul şi cămaşa. II întrerupse telefonul.

Ridică receptorul şi răspunse. După ce ascultă câteva clipe, fruntea i se încreţi, contrariat şi nedumerit...

— Nu cred, zise el. După voce... Bine, am să vin, dar staţi liniştită, că nu puteţi să aveţi nimic grav... Da, vin îndată, staţi liniştită în pat şi citiţi ceva... Luaţi o carte citiţi...

Era Constanţa, spunea că i se făcuse deodată foarte rău şi îl ruga să vină s-o vadă imediat. Doctorul Sârbu puse receptorul în furcă şi din nou se strâmbă: parcă ar fi vrut să spună că aceste coincidenţe nu sunt deloc pe gustul iui şi sta şi se gândea ce hotărâre se ia... In fine! Se hotărî, luă cu el o servietă în care băgă un aparat de tensiune şi un termometru şi ieşi îndreptându-se spre Piaţa Domenii, unde se urcă într-un autobuz.

Se făcuse seară şi circulaţia se înteţise. Constanţa locuia într-un cartier de vile lângă Parcul Independenţei, şi ca să ajungă la ea, doctorul Sârbu străbătu pe toată lungimea lor principelele bulevarde ale Bucureştiului, din Piaţa Domenii, până jos în Piaţa Mare; de aici o luă pe jos prin spatele clădirii Marii Adunări Naţionale şi în curând începu să urce un deal paralel cu parcul. Ajunse apoi pe aleile tăcute ale acestui cartier, şi urcă unicul etaj al vilei, pe o scară largă, din lemn galben, care dădea într-un coridor la fel de larg, comun celor două apartamente de deasupra. O mochetă curată, verzuie, cu pânză pe mijloc urca şerpuind de la intrare şi se prelungea prin alta de-a lungul coridorului.

Nu trebui să sune. A doua uşă din fundul coridorului se deschise îndată, şi medicul se grăbi să intre. La lumina din

antreu, doctorul Sârbu aruncă o privire fugară femeii şi pătrunse în apartament fără să spună nimic.

Odaia în care se afla dădea în dormitor, de care era despărţită printr-o draperie. Draperia acoperea o arcadă de lemn şi era dată la o parte, se vedea în cealaltă odaie patul. In peretele opus ferestrei mari, o uşă dădea probabil în birou. Deşi odaia şi dormitorul erau relativ mici, mobilierul dădea impresia de lărgime. Se vedea că a fost ales cu grijă, tocmai în vederea acestui scop, cu scaune fotolii cu braţe subţiri pe un covor persan de culoare deschisă, odihnitoare.

- întâi să-mi spuneţi cum vi s-a făcut rău, zise doctorul Sârbu aşezându-se. Acum tot vă mai e rău?

- Da, răspunse femeia.

- Ce vă supără?

- îmi bate inima.

- Inima trebuie să bată, murmură medicul neîncrezător că asta ar fi pricina răului. Am să vă examinez, duceţi-vă în dormitor şi culcaţi-vă pe pat. Doctorul Munteanu, presupun că în calitatea lui de soţ şi de medic, ştia că în general n-aveţi nimic, nu e aşa? De ce, atunci, sunteţi atât de fricoasă? Sau poate pentru că e plecat? Totdeauna vă e rău când el e plecat?

Şi râse pălăvrăgind în felul acesta nesărat şi protector pe care îl adoptă uneori medicii ca să-şi dea importanţă. Dar femeia nu-i răspunse. Doctorul Sârbu apucă unul din scaunele fotolii, îl ridică şi o urmă pe bolnavă în dormitor, unde se aşeză lângă patul ei. Privirea ei exprima îndoiala. „Credeţi într-adevăr că sunt bolnavă?" parcă îl implora.

Doctorul Sârbu îi ceru să-şi scoată capotul şi aşteptă până ce femeia se pregăti. Medicul se aplecă apoi şi-i controla inima cu aparatul. îi spuse să se întoarcă pe o parte, o ascultă din nou, o ciocăni... îi cercetă ochii, fundul gâtului... O întrebă dacă are poftă de mâncare, dacă doarme bine, şi alte amănunte care se refereau la viaţa intimă, dar fundamentală a organismului.

Femeia avu o ezitare, reflectând ce să răspundă, ca şi când nici n-ar Fi fost atentă până acum la toate acestea. Ingăimă ceva, dar medicul, cu aparatul de luat tensiune în urechi, nici n-o auzi.

El îi cercetă apoi şi cu urechea, direct, activitatea inimii apoi rămase nemişcat, contrariat parcă, nemulţumit şi aproape enervat de ceea ce aflase.

- N-aveţi nimic la inimă, zise el tăios, şi ea îl învălui atunci cu o privire lentă şi întrebătoare, parcă ar fi vrut să-i explice că n-avea nici o vină că o găsea sănătoasă.

- Doctore, zise ea, te rog să mă crezi că mi-a fost într-adevăr rău.

Doctorul Sârbu ieşi din dormitor şi nu răspunse. Deschise servieta şi-i dădu câteva pastile.

- Dacă se întâmplă să vă fie iar rău, luaţi o pastilă din astea. Luaţi chiar preventiv una, culcaţi-vă şi dormiţi. N-aveţi nimic. Doar faptul că mi-aţi telefonat ar fi de luat în consideraţie, dar să sperăm că n-o să se mai repete.

Şi se înclină, îi sărută mâna ceremonios şi ieşi. Iar fosta soţie a doctorului Munteanu rămase singură şi îl ascultă pe medic, intră în bucătărie, dădu drumul la robinet îl lăsă să curgă, umplu un pahar şi îl bău cu poftă, până la ultima picătură, după care înghiţi una din pastile. In jurul ei era foarte curat peste tot, ca într-un laborator. Se duse apoi în dormitor şi se vârî în pat.

XIII

Dimineaţa se sculă apoi devreme şi începu să se pregătească de plecare. Pe deasupra copacilor din parc soarele intra în baie prin fereastra largă şi aprindea oglinda de deasupra chiuvetei într-un joc de lumini feerice. Scânteierile aurii ale răsăritului jucau în apele oglinzii, se vedeau cerul albastru de primăvară şi vârfurile înmugurite ale copacilor din parc.

Intră apoi în bucătărie şi, în timp ce apa fierbea, făcu ordine în casă, se întoarse apoi din nou în bucătărie, bău ceaiul şi începu să se îmbrace.

Când ieşi pe coridor, în uşa celui de-al doilea apartament, vecina aranja preşul dinaintea intrării şi nu răspunse la salutul Constanţei, se întoarse înăuntru cu spatele şi îşi văzu de treabă. Avea probabil ceva să-i reproşeze, lucruri legate de îngrijirea casei, la care Constanţa, după cât se pare, nu vroia sau nu ştia că trebuie să ia parte.

In clipa aceea se auzi de jos, atins doar într-o fracţiune de secundă, un claxon. Constanţa tresări şi se opri o clipă din mers pe scări. In stradă, în faţa vilei se odihnea un turism mare, strălucitor, negru, de şapte locuri. Constanţa se urcă în faţă. Şoferul întinse mâna şi închise el însuşi uşa, pe care femeia n-o trântise cu vigoarea necesară. Ea dădu bună dimineaţa şi şoferul, cu mâinile pe volan, puţin aplecat, cu privirea înainte, şi atentă, nu răspunse. Făcu maşina să duduie şi porni manevrând cu mişcări puţine şi sigure. Ieşi din cartier şi se aşternu pe un lung bulevard.

- Ţi-am spus să nu mai vii, zise femeia fără reproş, cu o voce parcă stinsă, a cărei severitate părea din pricina asta timidă şi obosită.

Şoferul era un băiat în preajma a douăzeci de ani. Nu-i răspunse nimic. Se uita mereu prin geamul din faţă, tăcut şi atent, şi maşina aluneca uşor printre camioane şi tramvaie. Ieşiră din nou pe un bulevard. Acum, el păstra doar o mână pe volan şi se rezemă câteva clipe pe banchetă mâna cealaltă rămânându-i pe genunchi. Apoi piciorul i se mişcă încet, apăsând. Luă din nou volanul în amândouă mâinile.

- Nu goni! zise femeia.

El zâmbi parcă în extaz, piciorul slăbi apăsarea, apoi zâmbetul i se stinse, redeveni atent şi rămase nemişcat, cu privirea aţintită înainte. Deodată, ea tresări:

- Ascultă, Iliuţă, îi zise, am să te rog ceva. Vino după masă la ora şase la Fabrica de cărămizi şi aşteaptă-mă la ieşire. Spune-i portarului că mă aştepţi pe mine, intră dacă vrei înăuntru şi stai acolo până vin eu. Ai să poţi?

Ei avu o privire ciudată care străluci parcă de ironie sau de bucurie.

- Numai dacă n-o să-mi mai spuneţi să nu mai vin, îi răspunse el şi parcă făcu un efort considerabil de gândire pronunţând aceste cuvinte.

- Ţi-am spus să ai grijă, se eschivă femeia.

De asră dată, expresia chipului lui se schimbă, parcă n-o mai auzea. Asculta totuşi ca şi înainte şi tăcea.

- Dacă mă sileşti să-ţi spun încă o dată să ai grijă, până la urmă o să mă supăr şi n-o să ne mai vedem deloc.

- Nu trebuie să-mi mai spuneţi, zise el posomorât. Unde să vă duc?

- Du-mă în cartierul Obor.

Constanţa era profesoară, dar nu preda la şcoală, ci mergea pe teren. Drumul ei spre învăţământ nu fusese cel obişnuit cum fusese al fratelui ei mai mic, Vale, fiindcă în '45, când avea nouăsprezece ani şi lucra la serviciul central de dispeceri al *Atelierelor,* nu absolvise decât trei clase de liceu şi era greu de crezut pentru cine o cunoştea că mai avea ea la vârsta aceea suficientă voinţă să înceapă iar să înveţe şi să mai dea examene care să-i acopere cel puţin zece ani de învăţătură, adică restul liceului şi trei ani la Şcoala pedagogică superioară. Avusese însă această voinţă. După război energiile rămase în viaţă se trezesc cu o putere uimitoare, ca şi când ar dori să suplinească pe cele pierdute şi de unde până atunci Constanţa păruse că se resemnează la cele patru clase de liceu cât făcuse şi la postul de tehniciană din *Ateliere* pe care îl obţinuse nu cu uşurinţă, îndată după război se reînscrise la liceu în particular şi începu să dea chiar câte două clase într-un an, în timp ce înainte abia

reuşea să nu rămână repetentă... îşi luă diploma... Asta uimise întreaga familie! Fusese un copil cu mintea greoaie şi lipsită de acea vioiciune care îi încântă atât de mult pe părinţi şi de aceea, la unsprezece ani, când îi rugă s-o dea la liceu, toţi se mirară şi nu înţeleseră şi nici nu ştiură ce să-i răspundă, căci nu din ambiţia de a ieşi din mediul familiar sau social părea ea să-şi manifeste dorinţa de a învăţa mai departe. Nimeni nu înţelegea de ce. Pe de altă parte însă, era aşa de neîndemânatică în casă, că îi cădeau lucrurile din mână, „parcă avea două mâini stângi", cum îi spunea mama, şi în afară de asta era şi uitucă şi manifestarea acestei dorinţi de a merge mai departe la liceu fusese singurul ei act de voinţă care îi putuse până atunci pune pe gânduri pe părinţi.

Şi îi pusese. Fiindcă deşi viaţa se mai ieftinise şi era mai uşor de trăit — Petrică Sterian avusese noroc cu socrul său, care îi ajutase să-şi ridice casa, şi salariul lui era uşurat deci de greutatea chiriei, care înghiţea pe vremea aceea o foarte mare parte din câştigul oamenilor — totuşi cazangiul se simţea din ce în ce mai apăsat, căci familia lui trecea prin perioada ei cea mai grea, când copiii nu erau nici mari ca să poată munci şi câştiga, dar nici mici de tot ca să nu ceară să fie îmbrăcaţi şi încălţaţi. Se impunea o schimbare, o încordare în plus a puterilor până ce copiii vor creşte şi vor începe să câştige, trebuia făcut ceva cu fata să nu întârzie nici ea mai mult de trei-patru ani. Era însă foarte greu pe atunci ca o fată să câştige bani atât de timpuriu.

Sterian se sfătui cu fratele său mai mic, Toma, care lucra la secţia de tâmplărie, ce să facă cu copiii. Toma, în afară de faptul că şi el avea casa lui şi nu plătea chirie, o ducea ceva mai uşor, fiindcă nu avea decât un copil, pe Gabi, de vârsta lui Vale, iar nevasta lui era manichiuristă într-un salon din centrul Bucureştiului şi câştiga bine.

Deşi fără un instinct prea treaz al familiei, Toma o ducea totuşi bine cu soţia lui. La un pahar de vin însă, când

discutau despre femei, prietenii săi făceau glume groase pe socoteala soţiei lui, care, ziceau ei, „nu poţi să juri dumneata că femeia, când ţine ea o palmă aşa frumoasă, nu bătătorită ca a dumitale, în mâinile ei să nu-i placă!" Toma ridica din umeri. „I-o fi plăcând, nu pot să jur, răspundea el. Dacă s-ar întâmpla, n-aş avea nimic contra numai să aibă grijă, să se ducă şi ea mai încolo, să n-o vadă cineva." Răcnete de veselie, răguşite, zguduiau cârciuma. Ceilalţi nu ştiau însă că, înainte de a se căsători, Toma o urmărise de câteva ori pe Veronica prin geamul salonului unde îşi câştiga leafa ei, cu şapca trasă pe ochi şi se liniştise; cum lucra el cu rindeaua la scândurile şi materialele lui pentru vagoane, aşa lucra şi ea la mâinile tipilor ălora; era o meserie şi asta... Sentimentele lui pentru ea se manifestau printr-un fel aparte de uşurinţă şi detaşare glumeaţă, având tot timpul aerul că pe el nu l-ar supăra cine ştie ce dacă ei i-ar veni cheful să-1 părăsească, fapt care nu displăcea deloc femeii, dimpotrivă, se lăuda cu el peste tot şi nu mai putea după el. înainte de căsătorie el îi spuse: „Ştii, dragă, tu ai încă timp să... vezi, aşa cum eşti tu... cum devine cazul, poate ar fi mai bine... în sfârşit poate că ţi-ar place unul mai bogat şi mai..." Şi spunând aceste fraze, el le însoţise de o mimică expresivă, mişcând din palmă şi din cap, vrând să arate cum stăteau lucrurile pe faţă şi pe dos, rămânând apoi tăcut şi serios şi aşteptând efectul destăinuirii sale, oricare ar fi fost el. Vroise să sugereze, chipurile, că grija lui pentru viaţa unei femei la care ţinea era atât de mare, încât simţea că poate să renunţe totuşi la ea dacă ea ar fi astfel mai fericită. Mai sigur era că în clipa aceea era el însuşi plin de un farmec natural, pe care ea i-1 ştia încă de la Olteniţa, când intra peste el în atelierul tatălui, şi ei o prindea şi îi vâra talaş pe spinare. A înţeles din prima clipă ce vroia el să spună, a izbucnit în râs şi l-a tras de păr într-un fel parşiv, muşcându-1 de ureche şi şoptindu-i ameninţător: „Nu, Tomiţă, nu scapi tu de mine cu una, cu două". Ţinea la el atât de mult, încât sentimentele ei se revărsau şi asupra fratelui lui. Aşa se explică de ce în ziua când Petrică veni la ei să discute cu fratele său ce să facă cu copiii, ea produse asupra bărbatului şi a cumnatului o surpriză... îndoiala şi îngrijorarea se refereau mereu la Constanţa, care vroia să fie dată la liceu. Petrică nici nu se gândea la asta, dar se întreba totuşi ce să facă, unde s-o dea, ce soartă să-i pregătească. Unde s-o dea? Ce să-i facă? „De ce, nene? întrebă Veronica, amestecându-se în discuţia bărbaţilor, de ce să n-o dai la liceu? Unde ai vrea s-o dai? Lasă, pe Constanţa am s-o ajut eu..

Uimiţi, fraţii se uitaseră la ea bănuitori, stăpânindu-şi posomorâţi bătăile puternice ale inimii. Sunt bucurii mari care trebuie frânate cu grijă, căci adesea pornirile prea generoase se retrag tot atât de brusc precum au ţâşnit. „Da, dragă cumnată, spuse Petre cu un glas răguşit, dar vă trebuie şi vouă, aveţi şi voi un copil şi ştiu eu că aşa ar fi frumos, şi fata n-ar uita ea cine a ajutat-o, dar..." „Nene, îl întrerupse femeia, ne ajutăm cu ce e. Când n-o mai fi s-a sfârşit! Gabi al meu are de toate, nu trebuie să-ţi faci griji."

Adevărul era că femeii îi plăcea mult viaţa de familie, să facă copii mai mulţi, să-i îngrijească, să-i facă mari şi să le dea drumul în lume, însă visul nu i se împlinea, după naşterea lui Gabi rămăsese cu un beteşug.

XIV

Intrând la liceu, Constanţa se arătă şi mai puţin strălucită la învăţătură, spre uimirea tatălui, care se aştepta, judecând după dorinţa ei de a urma liceul, s-o vadă de astă dată scânteind de inteligenţă şi cunoştinţe. Dimpotrivă, se făcea parcă şi mai molâie, mai neîndemânatică şi mai uitucă. „Ce înveţi tu, Tanţa, acolo la liceu? o întreba tatăl. înveţi ceva, sau cheltuim degeaba cu tine?" „învăţ, tăticule!" răspunse copilul. „Ce înveţi? Ia spune-mi şi mie! Hai, spune ce înveţi? Păi dacă nici tu nu ştii

ce înveţi, atunci de ce mai toceşti degeaba încălţămintea?" încheie cazangiul cu o nedumerire şi pentru el însuşi că o mai lăsa să se ducă în loc s-o ţină acasă să înveţe măcar gospodăria, (în realitate, în aceste nedumeriri se amestecau şi şoaptele lui Anghel care ucenicea sârguincios la secţia de tâmplărie a *Atelierelor* şi spunea că el n-are nevoie de liceu şi nu vede la ce-i poate folosi cuiva liceul.) „O mai lăsăm anul ăsta (era în al doilea an), îi spusese cazangiul nevestei, şi pe urmă gata! Ce să facă ea, la urma urmei, cu liceul? E plină ţara de *bacaloriaţi,* o s-o dau la Fabrica de tutun, să înveţe o meserie ca lumea."

Fata nu zise nimic, nu plânse, nu dădu nici un semn că hotărârea o lovea, dar continuă să se ducă la şcoală, şi cum tatăl nu plăti taxele de înscriere şi nu-i cumpără cărţi, o mai lăsară să se ducă atât cât o mai primeau, dacă aveau s-o mai primească mult fără taxe. îi trase însă pe sfoară, căci ea ştia că tanti Veronica şi unchiul Toma o ajutaseră încă de la început, şi se duse ia ei s-o mai ajute „măcar un an, numai un an, tanti, şi n-o să uit toată viaţa".

Veronica gândea: „săraca, nu se pricepe la nimic, îi place cartea, dar nici la carte nu se pricepe; trebuie ajutată, asta e, este un copil care are nevoie de ajutor, altfel se prăpădeşte... Toma, îi spuse ea bărbatului, s-o mai ajutăm un an, ce zici?" „O mai ajutăm, dar de ce nu învaţă şi ea mai bine?" zise Toma, care ştia că fratele său era dezamăgit de această fetiţă. „Auzi ce zice unchiul, spuse Veronica. De ce nu înveţi mai bine?" „învăţ, tanti!" „Cum înveţi? Păi aşa se învaţă? zise unchiul. Un copil de muncitor trebuie să fie spirt la învăţătură, că noi n-avem altă avere decât mintea! Ar trebui să fi luat câte două clase într-un an, nu aşa ca tine, care abia te târâi pe ia coada clasei. Lasă, că ştiu eu, ţi-am văzut eu ţie notele..."

Astfel că mai urmase un an la liceu... în anul acela însă, mama n-o mai cruţa de la treburi, şi adesea lipsea de la cursuri. Nu se prindea nimic de ea şi era ciudat câtă bătaie putea să rabde, căci cu cât intra mai adânc în treburile gospodăriei, cu atâta o zăpăcea parcă şi mai mult taina lor. Priceperea întârzia să apară la acest copil şi pricina bătăilor era tot ea, căci o înşela pe maică-sa cu străduinţa ei, făcând-o să-i încredinţeze treburi pe care apoi, când încerca să le ducă singură la capăt, pricinuia pagube familiei. „Tanţa, ai grijă de mâncare până mă întorc de la prăvălie", zicea mama, şi mâncarea se afuma. „Uită-te la mine cum se calcă o bluză", spunea mama, şi copilul se uita, şi când fu lăsată singură, uită fierul încins şi arse rufa. „Măcar spune-mi că nu eşti în stare: Nu pot! şi atunci te-aş lăsa în pace", zicea mama exasperată.

O dată o descusu o vecină şi divulgă astfel secrete de-ale familiei. Mama strigă la ea: „Să pleci de-acasă, să te duci, că mi-ai mâncat sufletul". Dispăru şi o căutară noaptea pe uliţă, întrebând lumea, o găsiră în magazie, ascunsă în dosul lemnelor. Stătea lângă stivă cu tâmpla firavă rezemată de un butuc şi dormea, împăcată şi părăsită.

în cele din urmă, mama înţelese: copilul ăsta creştea greu. începu să-i ghicească sufletul prin ochii ei mari, adesea speriaţi sau poate prea uimiţi în faţa acestei lumi necruţătoare care cerea de la ea parcă prea mult şi prea de timpuriu s-o cunoască. N-o mai pedepsi, dar nu încetă s-o ţină lângă ea şi s-o înveţe şi nici nu mai băgă de seamă că pe lângă toate mai era şi urâţică şi slăbuţă şi că hainele stăteau rău pe ea, iar pieptănătura, oricum i-ai fi făcut-o stătea pe capul ei străină şi lipsită de farmec. Foarte rar îi era necaz mamii că niciodată acest copil nu reţinea atenţia cuiva când vorbea. întârzia în creştere ca un pom ciudat care, deşi e destul de mare ca să dea roade, lăsa să treacă peste el primăveri după primăveri şi tot nu înfloreşte. Ce se va alege din ea? Vale, parcă din milă, făcea unele treburi în locul ei, dar pe furiş, să nu-1 vadă cineva, ca şi când i-ar fi fost ruşine.

într-o după-amiază, mama se duse pe la părinţi, dar găsind prăvălia închisă se întoarse acasă. Tatăl şi Anghel erau la *Ateliere.*

în odaie auzi glasurile copiilor şi ceva îi atrase atenţia, nu făcu zgomot, se aşeză pe sofaua din sufragerie şi începu să asculte, „încă o dată, Vale", spunea faţa. Vale începu să spună ceva cu glas tărăgănat de şcolar: „Cauza pentru care a izbucnit războiul Troiei a fost din cauză că..." Fata îl întrerupse: „Cauză din cauză nu se poate. Mai spune o dată!" „Războiul Troiei a izbucnit din cauză că Elena a fost furată de Paris şi atunci Menelaos..." „Vale, eu îţi pun ţie întrebări, şi tu spui lecţia ca un papagal." Mama dădu puţin la o parte perdeaua care acoperea glasvandul şi începu să se uite la copii. „Repet întrebarea. Vale, fii atent: Care au fost cauzele războiului Troiei?" „Tanţa, dar am răspuns." „Răspunde frumos şi limpede: Cauza războiului Troiei au fost următoarele: repetă!" Vale repetă şi începu să înşiruie cauzele acelea unele după altele. „Bine, zise ea apăsat. Să ştii că cel mai greu examen e când ţi se pun întrebări. Atunci se vede dacă ai *înţeles* lecţia, că de învăţat e uşor să înveţi ca un papagal. La cursuri e mai lesne, că te ascultă în fiecare zi, dar în particular o să-ţi fie greu la examen, că o să-ţi pună numai întrebări." „Tanţa, o să mă asculţi în fiecare zi?" „O să te ascult eu, Vale, cât o să pot, dacă o să mai am timp, că dacă tata mă dă la fabrica de tutun, când o să viu acasă trebuie s-o ajut pe mama.

„Trebuie s-o ajut şi eu să înveţe mai departe, îşi spuse mama hotărâtă, având sentimentul că se află în faţa unui copil care mai putea fi încă sprijinit să-şi găsească drumul lui adevărat. O s-o las mai încet cu treburile casei şi să-şi urmeze liceul în particular..."

Dar fusese cu neputinţă s-o ajute. în anul următor, cazangiul, după străduinţe şi rugăminţi îndelungate în dreapta şi în stânga - „are trei clase de liceu", insista el -, izbuti să facă să fie angajată nu la Fabrica de tutun, ci într-o muncă mai uşoară şi mai bine plătită, \&*Atelire,* la controlul tehnic al secţiei de strungărie. Numai pe Vale îl lăsară să urmeze liceul în particular, mai ales că promitea să dea câte două clase într-un an. Constanţa încercă şi ea, dar acasă, de trudită ce era, adormea cu capul pe carte. Izbuti să mai dea un an, dar la examenul pentru cursul superior căzu.

XV

îndată după război află de la una din fostele ei colege, cu care se întâlni într-o zi şi care ca şi ea nu izbutise să treacă în cursul superior, că acum cu patru clase de liceu putea să fie numită foarte uşor suplinitoare la o şcoală primară, trebuia doar să facă o cerere la minister ca să-i aprobe numirea. Cu toate că între timp se calificase la serviciul central de dispeceri şi avea un salariu destul de bun, Constanţa părăsi imediat *Atelierele* şi intră ca suplinitoare chiar într-o şcoală din cartier. Ministerul aprobă numirea fără greutate, căci învăţătorii erau de obicei ofiţeri de rezervă şi mulţi dintre ei pieriseră pe front, lipseau cadrele din învăţământ. Acelaşi minister aproba pe vremea aceea ca aceşti suplinitori să-şi continue studiile şi să devină învăţători titulari. în doi ani, Constanţa depăşi aceste studii şi în anul naţionalizării industriilor urma cursurile serale de trei ani ale Şcolii pedagogice superioare. Examenul de diplomă ca profesoară îl trecu cu succes. Căpătase în cinci ani de învăţământ atâta exprienţă încât la proba de aplicaţie reuşi fără emoţii. Avea în faţă elevi pe care îi vedea pentru întâia oară, dar îi fură de ajuns câteva minute de conversaţie cu ei ca să-şi dea seama cum să le predea lecţia şi cum să obţină de la ei reuşita.

Lecţia ei plăcu, şi acest examen fu primul ei succes neîndoielnic, care o încălzi şi o făcu să ridice fruntea după atâţia ani de efort.

în anul următor îl cunoscu pe doctorul Munteanu şi se căsători. Asta se petrecuse vara trecută. Când reîncepu noul an şcolar, primi într-o zi la şcoală un telefon de la secţia de învăţământ a raionului, care o invita să se prezinte chiar atunci la

şeful secţiei. „Ce-o fi având cu mine, tovarăşe director?" îl întrebă ea pe directorul şcolii. „Nu ştiu, vezi şi dumneata despre ce e vorba, răspunse acesta. Cine ştie ce-o fi! Te pomeneşti că te avansează!" adăugă el cu acel glas al celor care ştiu despre ce e vorba dar din motive binecuvântate nu vor să spună.

Constanţa se gândi că era posibil să fie într-adevăr detaşată de la şcoala elementară ciclul doi, unde era, la o şcoală medie. Dorea de mult acest lucru, era profesoară şi socotea că i se cuvine. Nu spunea însă nimic nimănui, aştepta să fie apreciată fără să intervină nicăieri.

Şeful secţiei de învăţământ o primi cordial şi prevenitor, o invită să ia loc şi începu prin a-i face confidenţe referitoare la situaţia învăţământului din raionul său. Sunt mulţi învăţători şi învăţătoare care fug de sarcinile care li se încredinţează şi care consideră că misiunea de a înfăptui revoluţia culturală nu le revine lor, ci... Vorbea cu un glas coborât şi prietenos şi spunea că pentru lucruri care ar trebui să meargă de la sine trebuie de fiecare dată să se depună un efort special. „Tovarăşe Nicula, despre ce sarcini e vorba?" „Am să-ţi spun îndată despre ce e vorba", răspunse şeful secţiei. „Tovarăşe Necula, vă rog să nu mă scoateţi din învăţământ!" zise ea neliniştită. 1 se mai făcuseră astfel de propuneri, nu era prima oară când i se spunea că partidul ar avea nevoie de ea în conducerea învăţământului, dat fiind faptul că era bine pregătită şi că era fiică de muncitori, dar refuzase mereu spunând că ea pentru învăţământul propriu-zis s-a pregătit şi la altceva nu se pricepe. „Nu, nu e vorba de scoaterea dumitale din învăţământ, zise Nicula şi adăugă: Colegii şi colegele dumneavoastră vă consideră o profesoară bună. Directorul e de părere că dumneavoastră predaţi cel mai bine, aveţi bune metode pedagogice şi elevul vă iubeşte... Ei, tocmai de metodele astea avem şi noi nevoie. Trebuie să lichidăm odată plaga analfabetismului din ţara noastră, despre asta e vorba."

Urmase o tăcere. Era vorba deci să fie numită în munca de alfabetizare. Asta era sarcina celor din ciclul întâi, a învăţătorilor.

„Pe şantierele oraşului, continuă Nicula, vine mână de lucru analfabetă, ţărani şi flotanţi, trebuiesc învăţaţi carte. în marile uzine industriale, nici nu există astfel de cazuri... Dar sunt aceşti flotanţi şi mai ales o mulţime de întreprinderi mici, unde stau ascunşi..." Şeful secţiei avea un tabel nominal întocmit pe întreprinderi şi pe străzi, cu numele, prenumele, vârsta, profesia şi situaţia şcolară a fiecăruia. Fabrica de lanţuri, Fabrica de cărămizi, Fabrica de jucării, Fabrica de frânghii, Fabrica de iaurt, Fabrica de fum (negru de fum), Fabrica de gheaţă, centre de pulpare, depozite, cooperative, centre de congelare. Din toate acestea i se repartizaseră numai câteva, la celelalte fiind detaşate alte cadre din învăţământ.

Constanţa plecă pe teren. Conducătorii acestor mici întreprinderi erau într-adevăr avizaţi şi gata s-o ajute. Cei mai mulţi dintre ei nu ascundeau însă că păstrau o amintire puţin favorabilă colegelor ei care munciseră aici în anii precedenţi. îi povesteau istorii neverosimile şi dădeau din cap cu dispreţ. Cutare învăţătoare căra gaz cu duba în timpul dimineţii la domiciliul elevei, care zicea că n-o să vină ea la lecţie după-amiază fiindcă, vezi dumneata, pierde bonul de ulei, iar o altă învăţătoare plătea din buzunarul ei o spălătoreasă ca să-i spele analfabetei rufele, fiindcă şi asta răcnea: „îmi speli dumneata rufele?".

Tot aşa se va comporta şi noua învăţătoare? O sfătuită în orice caz să fie foarte severă şi să nu repete aceste greşeli dacă vrea să facă vreo treabă ca şi când n-ar fi ştiut că nu pentru că răcneau analfabetele la învăţătoarele lor se speriaseră acestea din urmă aşa de tare încât se apucaseră să le care gaz sau să le angajeze spălătorese. Şi nici pentru că le prinsese cine ştie ce pasiune de a se umili ca să lumineze poporul. Şi nu spuseră nici că ei, în calitatea lor de directori care aveau aceşti salariaţi analfabeţi în întreprinderea lor, nu dăduseră dovadă de mai mult curaj preferând să scoată castanele din foc cu mâinile acelor învăţătoare. Analfabetul era călare pe situaţie! Constanţa

începu în orice caz cursurile având în minte aceste sfaturi şi promisiuni de ajutor. Dar cum să fie severă? Avea în faţa ei cinci, şapte sau zece elevi, între optsprezece şi cincizeci de ani. Se uita la chipurile lor, buimăcite parcă de efortul de a înţelege, şi simţea cu nelinişte că aceste chipuri refuză să se lumineze şi să se lase cunoscute, cum se întâmpla cu cei mici şi avea o senzaţie de singurătate, ca şi când ar fi explicat unor pari, sau unor dovleci, sau unor momâi înţepenite şi uluite. După un sfert de oră una dintre aceste momâi o întrerupea şi îi spunea că „la cinci şi jumătate se deschide la mălai". Numai atâta spunea, propoziţie stranie cu sunet nepotrivit, la distanţă uriaşă de procesul de gândire al celui mai slab elev dintre toţi elevii cunoscuţi de ea mai înainte şi, până să-şi dea seama ce avea de făcut într-o astfel de situaţie, momâia ieşea pe uşă fără un cuvânt. Aici exista totuşi o explicaţie, se întrevedea un univers, undeva se făcea o coadă şi dacă lipseai de la coada aceea pierdeai un anumit aliment. Dar de cele mai dese ori explicaţia nu se producea, momâia se ridica pur şi simplu de pe bancă, arăta o privire albă, complicată în opacitatea ei simulată şi în care hotărârea de a pleca nu părea măcar să fie rezultatul unui proces interior determinat şi ieşea pe uşă fără un cuvânt. „Mă duc! Plec", atâta tot. Ce i se putea spune? Când începu să-şi revină din surpriză şi încercă să-i oprească, severitatea ei nu avu nici un efect. Doar o uşoară pâlpâire în priviri: „Dacă eu plec, dumneata de ce zici să rămân?" „Nu e voie să plecaţi!" încercă să-i ameninţe şi nu obţinu decât o umbră de nedumerire şi umilinţă pe chipurile lor: „Ştim că nu e voie... dar plecăm". „De ce îi lăsaţi să plece?" se miră directorul. „Dar ce pot să le fac?" „Cum ce puteţi să le faceţi? întrebă directorul şi mai nedumerit. Să nu-i lăsaţi să plece!" Şi profesoara, lipsită de experienţă, nu ştiu nici ea să-i răspundă directorului: dar dumneata, care eşti director, de ce nu intervii şi să le atragi atenţia că fără ştiinţă de carte n-o să mai poată să-şi câştige pâinea? Ar fi fost deodată mai convingător decât tot corpul învăţătorilor din Capitală la un loc.

Totuşi, pe căi ştiute numai de ei, elevii aflau că profesoara căuta sprijin la direcţie şi o săptămână sau două stăteau cuminţi şi se sileau să înveţe semnele acelea pe care profesoara aceasta vroia, nu se ştie în ce scop, să le vâre în capetele lor. Dar apoi iarăşi începeau să plece, făcând zadarnică şi chinuitoare peregrinarea ei pe urmele lor. O năpădi îndoiala. „îi trebuie cu adevărat omului învăţătura? se întrebă. Este într-adevăr cultura o lumină? Există o deosebire esenţială între un om cultivat şl unul care trăieşte în afara cunoştinţelor pe care i ie oferă cărţile? Ce sunt cunoştinţele?" Şi continuă să rumege zile întregi aceste idei care o obsedau. Un om de serviciu, o lucrătoare, îşi spunea, îndată ce iese din această mică încăpere în care i se arată nişte semne cabalistice la tablă, se duce acasă, redevine vesel, se simte bine, îşi creşte copiii, îi face dacă nu-i are, petrece de sărbători cu rudele şi cu prietenii, există independent de cultură, într-un fel natural, într-o lume în care satisfacerea trebuinţelor dă bucurie şi fericire. întru cât cultura schimbă cursul fundamental al acestor curgeri? (E vorba de cultură, şi nu de calificare, fiindcă fără cunoştinţe nu s-ar fi făcut nimic din tot ce există.) Un învăţător sau un profesor reprezintă media între un analfabet şi un erudit. Ce reprezintă de pildă viaţa colegului ei cutare? în trecut el a provocat moartea unui elev, persecutându-1 cu abilitate până ce copilul s-a sinucis. Un ins făţarnic. După 23 August nu numai că a continuat să rămână în învăţământ, dar a fost multă vreme chiar director al şcolii. Era căsătorit şi avea copii mari, botezaţi cu nume neaoşe, romane: Romulus, Remus, Titus, Ulpius, îşi bătea soţia cu cruzime şi nu se sfiise s-o ameninţe pe colega lui, Fierbinţeanu, că o zboară din învăţământ dacă nu vrea să se culce cu el. Şi o zburase. Cum se comportaseră unii colegi de-ai ei din corpul didactic al şcolii faţă de acest director? Se acomodaseră cu el,

îl linguşeau şi se temeau de el, ba ajunseseră chiar să-1 respecte. Printre ei se afla şi un tânăr profesor, inteligent şi foarte bine pregătit, îi făcuse de la început curte Constanţei şi ea fusese cât pe-aci să se îndrăgostească de el. Descoperise însă curând că şi tânărul acesta, deşi îl detesta pe director, se arăta totuşi curios să descopere în ce consta forţa lui, zicând că e „o forţă" şi, fără s-o afirme vreodată deschis, se putea ghici din felul lui de a gândi că această aşa-zisă forţă e ceva firesc şi real, în ordinea naturală. Astfel că, până şi acest tânăr cu adevărat luminat şi subţiat de cultură se comporta şi el ca şi ceilalţi, învăluindu-se însă într-o ceaţă de formulări mai subtile.

Fu invitată la raion, şi şeful secţiei de învăţământ, tovarăşul Nicula, se supără aşa de tare încât Constanţa se gândi pentru întâia oară cum ar putea să facă să se întoarcă îndărăt la *Ateliere* la serviciul de dispeceri. „Dumneata nu-ţi faci datoria, îi spuse el. Ai uitat ce ţi-am spus data trecută să vii la mine dacă se ivesc greutăţi care te depăşesc, aşa ţi-am spus. De ce n-ai venit?" „Tovarăşe Nicula, acestea nu sunt greutăţi care mă depăşesc", răspunse ea îndârjită, dar fără să mai dea alte explicaţi.,Atunci de ce merge prost treaba? Văd că dumneata nu procedezi cum a făcut colega dumitale, să dai certificate false, dar nici altceva mai bun n-ai găsit!" „Nu, n-am găsit", răspunse ea în acelaşi fel şi şeful secţiei se mai potoli şi o luă mai domol. „Tovarăşă Munteanu, după câte ştiu eu, elevii dumitale vin la lecţie, dar pe urmă pleacă. De ce îi laşi să plece?" „Ce pot eu să fac?" „închide uşa, reazămă-te cu spatele de ea şi spune-le: «De ce fugi dumneata, tovarăşe, de învăţătură? Dumneata ştii că statul este condus astăzi de muncitori şi ţărani? Ce crezi dumneata, că un stat poate fi condus de oameni care nu ştiu nici măcar să citească un ziar? Cine vrei să conducă treburile statului, stimate tovarăşe, dacă dumneata nu vrei să înveţi!? Ia loc în bancă şi pune mâna şi învaţă, că nu e glumă!» Asta să le spui şi ai să vezi că o să meargă!"

Bineînţeles că n-a mers. Unul a răspuns astfel: „Ei, dacă e vorba că o să ajung să conduc treburile statului, o să vin să învăţ", şi pe loc s-a şi cărat. Tovarăşul Nicula a început să râdă când Constanţa i-a relatat acest răspuns. „Acum îmi dau seama ce e cu dumneata, a spus el uimit privind-o cu multă simpatie: eşti un copil. Lasă, că o să trec într-o zi să-ţi dau o mână de ajutor."

S-a ţinut de cuvânt şi a trecut în inspecţie. „Care e capul acela de lemn care vrea să ajungă ministru şi nu ştie să iscălească? Ia arată-te la faţă", a cerut el. întâmplător, elevul era acolo. „Ce meserie ai dumneata?" l-a întrebat. „Paznic de noapte!" „Vezi să nu-ţi măresc leafa, i-a spus tovarăşul Nicula. O să fii atunci un mare şefi Tovarăşul director nu ţi-a spus până acum că s-ar putea să-ţi mărim leafa?" „Nu mi-a spus, dar n-ar fi rău!" a răspuns paznicul cu un zâmbet prostesc. „Eu zic că n-ar fi rău să pui mâna să înveţi, să nu te pomeneşti într-o zi că nu mai eşti bun nici de paznic de noapte, darmite de zi! Ce părere ai?"

Argumentul ăsta ar fi trebuit adus mai de mult, dată fiind eficacitatea lui, care nu întârzie să apară de îndată. Pe de altă parte, ea însăşi începuse să se obişnuiască cu ei. Că feciorul e bolnav şi se prăpădeşte cu băutura, se plângea una, că iubeşte o fată care iubeşte pe altul fiindcă acel altul e îmbrăcat mai bine şi câştigă mai mulţi bani — Dumnezeu ştie cum îi câştigă, e un pungaş care de două ori a fost prins cu gestiunea lipsă - iar fiul ei nu se pricepe la de-alde astea, că l-a crescut băiat cumsecade şi cinstit, îl bătea bietul tat-său cu băţul când îl prindea că nu se ţine de meserie. Acum e singură şi n-are putere asupra lui, îl vede zi de zi cum se omoară cu băutura şi nu ştie ce să-i facă, să nu se mai gândească la aia, şi uite-aşa... uite-aşa!... Şi femeii bătrâne îi dădeau lacrimile la tablă, şi mâna ei, ciudată, mărită, umflată şi crestată de miile de rufe şi duşumele spălate în decursul vieţii, nu mai ştia cum să ţină creta în mână, o mişca

cu un gest conţinut şi retezat şi rămânea cu ea în aer, ca un simbol al neputinţei chemată să poată.

XVI

Intuiţia acestor existenţe şi drame obscure o avusese de mai înainte, când ea însăşi abia împlinea douăzeci de ani din pricina copiilor le uitase, fiindcă creierul copiilor era ca aluatul şi făceai ce vrei cu el, pe câtă vreme al analfabeţilor era asemănător unor pietroaie. Ce poţi să le faci unor pietroaie? Cel mult poţi să le spargi, pe câtă vreme copilul, chiar când îl vezi pentru întâia oară şi chiar când el îşi ţine cu grijă ascunsă taina lui, sufletul îi rămâne tot dezvelit şi sensibil la educaţie. Pe vremea când era suplinitoare şi în acelaşi timp studentă se dusese o dată în târgul Moşilor cu Vale şi cu mama, să vadă târgul şi mama să cumpere o stropitoare, şi cunoscuse acolo un astfel de copil.

Era înghesuială mare, mirosea a ulei prăjit şi a gogoşi şi aerul ţipa de sunetele ascuţite ale trompetelor şi în depărtare zburau în aer scaunele tiribombelor, cu oameni în ele, însoţite de cântecul clarinetelor. Se vedea şi „zidul morţii", desenat în culori ţipătoare, cu o femeie pe motocicletă urcând în jurul unui fel de puţ de scânduri. Era răcoare, aproape frig, plouase toată noaptea.

Ocoliră şi ajunseră la marginea târgului. Zgomotele bâlciului păreau că se amestecă şi se agaţă unele de altele, ca un ghem care nu se mai desfăcea şi rămâneau acolo prizoniere ale propriului lor vârtej. Aici era însă linişte. Stăteau înşiruite grămezi de oale şi străchini, ulcioare, farfurii de pământ înflorate, borcane de sticlă întinse pe pământul gol. în spatele unei asemenea grămezi, pe marginea unei gropi, dormea un copil.

- Puştiule, scoal* în sus, că răceşti, e pământul umed, zise Constanţa. Ai să răceşti, nu dormi aci, repetă ea.

Era îmbrăcat într-un trening albastru şi era desculţ. Se trezi şi se uită în sus la femeia care îi vorbea.

- Văd că eşti băiat mare, de ce nu dormi acasă? Du-te acasă şi te culcă. în ce clasă eşti? Câţi ani ai?

El nu spuse nimic. Nu era un copil vagabond, treningul de pe el era curat.

- Din ce pricină nu poate un copil să doarmă acasă la el? îl întrebă Constanţa pe Vale. îi e somn. Ai dormit azi-noapte acasă?! îl întrebă tare pe băiat.

El negă din cap. Spuse însă unde stătea. Era prin apropiere. Avea doisprezece ani. Şi odăi câte aveau ei acasă? La început nu vru să răspundă. Apoi, deodată îşi ridică ochii la ea şi spuse că aveau o singură odaie.

- Şi n-aveţi loc, sunteţi mai mulţi fraţi? întrebă Constanţa şi fiindcă el îşi feri privirea în lături nu-1 mai întrebă nimic.

Fusese gonit de-acasă, sau fugise el? Era din pricină că erau mai mulţi fraţi şi n-aveau loc? Asta era puţin probabil.

Părea cu totul subjugat de acest secret al său. Se uita în sus la ea şi parcă dorea ca vocea ei să se audă din nou. Umerii lui abia căpătau formă prin treningul larg. Avea o frunte de o puritate izbitoare şi tâmple parcă din petale sidefii. Constanţa îi cumpără o gogoaşă.

- Fiindcă nu vrei să-mi spui de ce nu dormi noaptea acasă, acum am să te las, zise Constanţa.

El rămase nemişcat şi tăcut. Se uita la ea fără să clipească, cu privirea încărcată de taina aceea a lui care îl oprea s-o divulge. Era o taină care nu-1 chinuia deloc, dar care coborâse parcă prea adânc în el şi încetinea acolo ceva, împiedicându-1 să vorbească.

Femeia se pierdu prin mulţime.

Şase ani mai târziu, băiatul lucra la o gospodărie de stat, la o fermă, şi într-o dimineaţă îi adună brigadierul în dormitor. Erau el, o fată pe care o chema Ileana, unul căruia i se spunea nea Costache, un ţăran proaspăt angajat şi un paznic. Lângă o fereastră, magazinerul aşezase o măsuţă şi alături o tablă neagră.

- Staţi acilea, că acuşi vine, zise brigadierul, e în birou la director.

Constanţa intră după câtva timp, dădu bună ziua şi se aşeză la măsuţa aceea. Făcu apelul.

- Da, prezent, zise acel nea Costache şi se pregăti să facă ceva sau să se supună la ceva, dar străina, după ce îi aruncă o privire, citi alt nume.

- Burlacu Ilie, zise ea.

- Răspunde, Iliuţă, ce-ai rămas aşa holbat? zise directorul.

El răspunse *prezent* şi se roşi foarte tare. Privirea femeii avu o lucire. Strigă şi celelalte nume apoi directorul plecă.

- în fiecare joi şi vineri dimineaţa la orele zece să vă găsesc pe toţi adunaţi aici, zise ea. Trebuie să învăţaţi carte. Se uită la Burlacu şi rosti cu alt glas: E mică lumea nu-i aşa Iliuţă?

Inginerul zootehnician intra adesea în dormitor în timpul lecţiilor şi se uita la această necunoscută îmbrăcată bine care se ocupa de muncitorii lui. Era un tânăr cu faţa atinsă de soarele şi vântul câmpiei, cu o expresie de provincial la marginea Capitalei.

Elevii aceştia erau răbdători, chiar şi ţăranul, deşi nu arăta deloc convins. „Eu învăţ, părea el să spună, dar la ce mi-o fi folosind învăţătura asta, numai dracu poate să ştie." îi absorbea însă pe toţi prezenţa ei, şi după terminarea lecţiei nu se grăbea nici unul să plece, ca şi când mirajul ce li se deschidea odată cu însuşirea acelei ştiinţe ce te făcea să poţi citi şi aşterne pe hârtie gânduri care până mai înainte se pierdeau în vânt ar fi fost unul şi acelaşi lucru cu existenţa particulară a acestei femei, care se afla în posesia deplină a tainei.

- Puteţi să plecaţi, zise profesoara într-o zi. Rămâne doar tovarăşul Burlacu, care dă examen.

Nu voiau însă să plece, erau veseli şi curioşi şi asistară la micul examen la care băiatul răspunse fără şovăieli.

Constanţa îi întinse certificatul. El îl ţinu câteva clipe în palme, apoi îl îndoi cu grijă în două şi în patru şi îl vârî în portofel. Când profesoara se pregăti de plecare şi dădu bună ziua, o umbră trecu prin privirea lui. Se întoarse cu spatele la ceilalţi şi o aşteptă, o însoţi deschizându-i uşa. Afară continuă s-o însoţească mergând alături de ea, cu o jumătate de pas mai în urmă, călcând agale, cu capul plecat, ca şi când o greutate i-ar fi apăsat grumazul.

Ii deschise poarta. Elevul ridică asupra ei aceeaşi privire de odinioară, senină, descoperită, intensă.

- Acum pot să mă înscriu la A.V.S.A.P., la şcoala de şoferi, zise el, şi în aceeaşi clipă o expresie de triumf îi inundă faţa.

Ea rămase câteva clipe tăcută, parcă reflectând. îi zise:

- Bine, îţi urez succes.

Se îndepărtă apoi spre şoseaua asfaltată. El rămase în poartă urmărind-o cu privirea. Nu se clinti din locul său nici când silueta ei nu se mai văzu deloc.

Şapte luni mai târziu, după trecerea iernii, acest băiat o aştepta la ieşirea din fermă, într-un turism mare şi negru. Ajunse şofer.

O duse acasă şi ea îi spuse să urce. El se dădu jos şi deschise capacul. Drese sau controla ceva, apoi închise la loc şi se uită în sus. începu să urce scările. în prag îşi aruncă privirea asupra interiorului. O uşă deschisă făcea să se zărească de la intrare o odaie cu un birou în ea. în spatele biroului se vedeau rafturi înalte. Ea se duse şi închise uşa aceea şi îi spuse să ia loc.

- Vrei să iei masa cu mine, Iliuţă? Ai cumva treabă, trebuie să pleci undeva? A cui e maşina?

- V-am spus, a Academiei, lucrez la Academie.

îşi puse un şorţ peste rochie, se spălă pe mâini, şi aprinse aragazul. Băiatul se aşeză pe un scăunel şi se uită la ea cu privirea pe jumătate închisă.

- Acum poţi să-mi spui de ce dormeai în ziua aceea când te-am găsit eu, pe un maidan în Obor? îl întrebă Constanţa. Era adevărat ce mi-a spus mie o vânzătoare de-acolo de la Obor?

- Ce v-a spus?

- Că te dădea maică-ta afară din casă.

- Nu, nu mă dădea.

- Atunci de ce ai fugit de la ea?

O roşeaţă violentă i se urcă băiatului în obraji şi avu un gest vag cu palma, parcă ar fi vrut să gonească de pe frunte ceva care îl dogorea.

- Pentru că a vrut să mă omoare, spuse el.

Constanţa spărgea ouă şi auzindu-1, rămase o clipă înmărmurită.

- E adevărat ce v-a spus fata-aia, continuă băiatul, plecam de-acasă ca să rămână noaptea cu omul ăla al ei. Dar nu era nevoie să mă dea afară, plecam singur. Şi într-o seară am plecat tot aşa, dar m-am întors şi m-am pitit după colţul geamului, să-i aud ce vorbesc. Şi el zicea; „Trebuie să-ţi intre-n cap că eu cu viţelul altuia nu te iau" (adică eu eram viţelul ăsta), şi trece un timp şi pe urmă o aud pe ea cum zice foarte hotărâtă: „Scap eu de el!" Am început să tremur şi am fugit. Dumneavoastră m-aţi întâlnit chiar atunci, a doua zi!

Constanţa se uită la el încremenită. Nu apăruse în sufletul lui, după atâţia ani nici o urmă de îndoială asupra înţelesului pe care îl dăduse el cuvintelor mamei sale. „Un copil de obicei îşi iubeşte mama şi nu se naşte în mintea lui gândul că ea poate să-1 omoare decât dacă o spaimă teribilă însoţeşte acest gând, îşi spuse Constanţa. O fi el un copil slab, sau ea o mamă ucigaşă?"

- Şi de atunci n-ai mai văzut-o?

- Nu.

- Eşti un băiat fricos?

El surâse liniştit şi sigur de sine. Nu răspunse nimic. înţelesese la ce făcea ea aluzie, dar convingerea lui era aşa de nezdruncinată că maică-sa vrusese cu adevărat să-1 omoare, încât nu simţea nici o nevoie s-o dovedească.

- Du-te, totuşi, s-o vezi, insistă Constanţa.

El clătină din cap: Nu. Deloc. Şi minute în şir nu mai vorbiră nimic, timp în care ea pregătea dejunul.

Se aşezară apoi la o masă mică lângă geamul bucătăriei. El se uită afară. Se zăreau în depărtare parcul şi bulevardele oraşului.

- Iliuţă, eu vreau acum să dorm, zise ea la sfârşit. Dacă poţi să mai mergi cu mine undeva departe, unde am eu treabă, cu sau fără maşină, bine, mă aştepţi sau te întorci peste două ceasuri, dacă nu...

El zise că o aşteaptă. Ea se închise în dormitor şi băiatul rămase în hol, într-un fotoliu. Stătu câteva minute nemişcat, apoi se ridică în vârful picioarelor şi începu să se uite la acuarelele de pe pereţi. Ajunse în dreptul uşii prin care se vedea de la intrare biroul. Apăsă încet pe clanţă, şi uşa se deschise, se rezemă de prag şi plimbă privirea peste obiecte. în rafturile înalte erau prea puţine cărţi, ca să nu se înţeleagă că fuseseră golite... Casa prea mare ca să nu-ţi dai seama că cineva lipsea din ea, bărbatul ei, al fostei lui profesoare... închise uşa la loc, se întoarse în fotoliu şi nu se mai mişcă. Numai privirea îi lucea absorbită, întoarsă în sine.

Din ziua aceea începuse să vină regulat dimineaţa cu maşina şi o ducea în punctul cel mai îndepărtat unde avea ea lecţii atunci. Ea început ea nu zise nimic, dar apoi se supără şi îi spuse să nu mai vină. El nu mai veni în mod regulat, dar venea totuşi din când în când şi atunci ea nu mai zicea decât de formă că se va supăra dacă îl va mai vedea că vine...

XVII

- Atunci ne-am înţeles, Iliuţă, la ora şase mă aştepţi la Fabrica de cărămizi, zise Constanţa în timp ce el oprea. Vino

fără maşină că nu e a ta... N-are nici un rost să ai vreo neplăcere, abia intrat în serviciu.

Constanţa merse apoi pe jos până ce ieşi la câmp deschis. Deşi circulaţia pe şoseaua asfaltată se scurgea neîntrerupt, cu uruit de camioane grele care cutremurau aerul şi cu zdrăngănit persistent de căruţe cu roate care se îndepărtau greu de ureche şi zgomotele oraşului se auzeau încă înapoi, tăcerea câmpiei începea să domnească şi întinderile verzi şi bolta cerului parcă se lărgiră şi rămaseră încremenite. Constanţa îşi continuă drumul ei încet ca o furnică singuratică pierdută în aceste spaţii mari, şi curând o luă pe un drum lateral care o ducea printre nişte aşezări izolate, case mici, cu trotuare de pământ. Dispăru pe o poartă înaltă, care ascundea privirii ceea ce era dincolo de ea şi pe care scria *Fabrica de frânghii*.

După un ceas reveni în oraş şi intră într-o brutărie. îndată ce trecu pragul în marea încăpere unde zăceau întinse în copai corpurile uriaşe de cocă, unul dintre lucrători sări de la locul lui şi dispăru repede undeva. Se întoarse curând împreună cu alţii pe care îi adunase de prin curte şi magazii.

La orele unsprezece Constanţa ieşi de la Fabrica de pâine şi porni din nou pe străzi. Intră pe poarta unei clădiri modeste, cu ziduri vechi, aşezată la rând cu clădirile obişnuite, pe una din şoselele cu circulaţie intensă care treceau prin preajma cartierului Obor; în spatele ei se ridicau schele. Pârâiau pistoanele cu aer comprimat, un escavator încărca şiruri de camioane cu pământul scormonit. Se turnau fundaţiile, se vedea la cinci metri adâncime cimentul proaspăt alb-cenuşiu şi pânza de jgheaburi cu sârma cu desenul retezat de la bază al viitoarei clădiri.

Avea aici patru elevi, tineri ţărani proaspăt angajaţi, care deşi semnaseră statul de salarii prin punere de deget pretinseseră că ei ştiu totuşi carte şi nu vruseseră să se prezinte la lecţii. Până la urmă se prezentară şi dovediră că nu mint, ştiau să scrie şi

să citească, dar în felul lor, amestecând literele de mână cu cele de tipar şi folosind alandala minusculele cu majusculele. Deformau chiar şi cuvintele, ca şi când le-ar fi plăcut cum sunau ele în limbajul vorbit.

La ora douăsprezece trebuia să vie toţi patru, mai avea o jumătate de oră, şi Constanţa intră în fabrică. Dintre salariaţii neflotanţi ai întreprinderii - fabrică de jucării - mai rămăseseră trei: o vopsitoare de vreo patruzeci de ani, un om de serviciu şi o lucrătoare foarte tânără, de la secţia croitorie, o fată cunoscută bine de toată lumea. Constanţa asistase într-o zi la o scenă care se petrecuse în faţa întreprinderii. Soţia instalatorului fabricii o pândise la ieşire pe această Jeni şi-şi înfipsese mâinile în părul ei coafat. Ţipetele ei de spaimă, mulţimea care se adunase şi sărise în ajutorul ei nu-i mai foloseau la nimic. Fusese trântită de bordura trotuarului şi soţia înşelată îi smulgea din rădăcini cârlionţi!. Jeni răcnea şi se zvârcolea jos sub mâinile pricepute, necruţătoare şi îmbătrânite ale soţiei, până ce venise bărbatul, care printr-un singur gest o redusese pe răzvrărită la ascultare şi o luase de-acolo acasă.

Constanţa se întâlni cu Jeni la poartă; venise la lecţie mai devreme şi aştepta în cabina portarului, stătea de vorbă cu el. Se spunea că portarul îşi pierduse capul după ea, voia să-şi lase nevasta, cu care avea doi copii, şi să se însoare cu Jeni. Portarul era însă membru de partid şi se pare că acolo în organizaţie cineva ridicase problema lui, îl puseseră în discuţie şi îl sfătuiseră că ar fi mult mai folositor pentru el dacă şi-ar băga minţile în cap. Fusese şi el, trei luni de zile, elevul Constanţei şi lecţiile se ţineau în a doua cămăruţă a pazei; el păstra cheia şi avea grijă să fie întotdeauna curat şi să nu lipsească nimic din materialul didactic.

Se ridică în picioare şi o salută tăcut şi respectuos, dar posomorât la faţă, întunecat şi parcă chinuit de ceva. Jeni era cu el şi împrumutase şi ea ceva din îngrijorarea lui, se vedea

că puneau ceva la cale împreună sau se apărau de ceva care îi amenința pe amândoi.

- Bună ziua, zise Constanța răspunzând la salut. Tovarășa Coliban a venit?

Portarul spuse că nu. Ea îl rugă să fie anunțată îndată ce se strâng toți.

- Bine, zise portarul.

Constanța pătrunse în sala mare a fabricii și se pierdu printre secțiile ei. O secție însemna aici nu mai mult decât o masă de câțiva metri. Zăceau pe ea rochii minuscule, colorate, cărucioare de-o palmă, sau vapoare mari de pasageri, și tramvaie, și camioane de mare tonaj, împrăștiate ca într-o catastrofă. Doi sau trei Guliveri le întorceau cu roțile în sus, contemplând minute întregi mecanismele lor, vârându-le câte ceva înăuntru... Mai încolo, parcă strălucea soarele peste o pădure cu o colibă galbenă cu geamuri albastre și se vedeau prin preajmă iepuri și măgari, pițigoi, câini, pelicani, trăind laolaltă. Un urs aplauda pocnindu-și labele în care avea fixate niște plăcuțe de aramă, zbuciumându-se parcă de entuziasm. Constanța privea totul, fascinată. Și cum nimeni nu se uita la ea, și toți își vedeau de lucru absorbiți, nu se feri când brusc lacrimi mari îi țâșniră din ochi și i se rostogoliră pe obraji... „Ar fi avut acuma două luni copilul meu" gândi ea.

Se întoarse acasă pe la orele două. Soarele bătea pieziș în ferestre și arunca până în mijlocul odăii umbra celor doi plopi tineri care străjuiau în fața casei. Se vedea cum vârfurile lor abia înmugurite, proiectate pe bolta cerului, se legănau din când în când și umbrele lor se încurcau pe covorul roșu care luminat de soare căpăta reflexe violete.

Intră în bucătărie și mancă o felie de pâine cu brânză albă și bău un pahar cu apă. După o oră plecă. Se dădu jos din tramvai într-un centru aglomerat. Circulația era foarte vie, mașinile se îngrămădeau la stopuri, căruțe cu țărani cu

expresii înțepenite și parcă buimăcite treceau în goană printre mașini, goană care, printre aceste viteze mari, păreau să ilustreze esența însăși a încetinelii, iar tramvaiele se încrucișau din patru direcții, pocnind la intersecții din roțile lor bătrâne și dominând toate zgomotele cu uruitul lor, care nu se putea distinge dacă e al motoarelor, al șinelor sau al osiilor. Pe trotuar, fete cu părul în coadă de cal treceau cu pași repezi spre direcții necunoscute, tineri în grupuri nediferențiate cu creste de cocoș și îmbrăcați în costume cadrilate și pantalon burlan staționau în fața cinematografelor... La un bufet, afară, excitat de țuica gălbuie care îi stătea înainte și de mișcarea zgomotoasă și monotonă din jurul său, un individ cu privirea dilatată și calmă ținea un discurs bombastic și incoerent stând liniștit pe scaun la masa lui.

După o jumătate de oră Constanța intră într-un cartier cu străzi liniștite, cu garduri de lemn și cu orătănii prin curțile strâmte și nepavate, cu odăi mici, așezate în șir, cu pragurile la nivelul pământului. Intră într-una spațioasă, o adevărată bătătură țărănească plină cu frânghii de rufe și troace pentru păsări și purcei. O mulțime de copii între șase și zece ani, cu obrajii aprinși, băteau cu ardoare o minge de cârpă. Puse ochii pe unul din ei, care nu alerga, și îl întrebă unde stă tovarășa Coliban, dar întrebarea ei căzu tocmai în clipa când echipa adversă se îndrepta amenințător spre poarta marcată cu șepci, pe care el o păzea, și nu căpătă nici un răspuns. El reveni însă îndată ce pericolul trecu și Constanța repetă întrebarea.

- Onică, strigă el, treci încoace, o caută cineva pe maică-ta.

- Nu e acasă, se auzi un glas din învălmășeală. E la biserică.

- Auziți, e la biserică, repetă cel întrebat și se încorda iar, fiindcă din nou atacanții amenințau spațiul său dintre cele două șepci.

Se apropie o fetiță și-i explică necunoscutei că madam Domnica a plecat cu madam Dumitrache și cu madam Lazăr

la biserică, a trecut domnul Chiricuţă şi le-a luat... Acum un ceas au plecat.

- La care biserică? întrebă Constanţa. E departe de-aici?

Nu era departe, fetiţa ieşi în stradă şi îi arătă în depărtare cupola unei biserici. Când ajunse acolo avu o ezitare, deschise totuşi portiţa şi intră în curte. Uşa bisericii era dată de perete, se vedeau înăuntru mişcări de umbre, femei tăcute aprizând lumânări sau îngenunchind în faţa icoanelor. Se pregătea o slujbă şi un om se urcă în clopotniţă şi începu să bată toaca.

Constanţa urcă cele câteva trepte de piatră de la intrare şi pătrunse în biserică. I se făcu parcă frig, îşi mişcă umerii şi rămase lângă zid cercetând cu privirea femeile îngenuncheate. Erau şi fete tinere cu basmalele legate peste gură şi bărbaţi şi cucoane cu pălării de modă veche pe cap, în taioare negre, şi cu pantofii scâlciaţi care îmbătrâniseră odată cu ele. Un om de vreo treizeci de ani, înalt de statură, într-un costum cărămiziu de stofă groasă, îngenunche lângă Constanţa şi oftă greu, închinându-se necontenit. O fată aprinse o lumânare şi se apropie de Constanţa cu ea în mână. Ea se feri într-o parte, intimidată, dar fata lipi lumânarea într-un sfeşnic mic, care se afla chiar alături, se dădu un pas înapoi şi începu să bată mătănii.

Se auzeau şoapte undeva în faţă, lângă altar. Deodată începu să cânte încet, la unison, un cor de femei. Constanţa îşi îndreptă privirea într-acolo, schimbă locul şi, ferindu-se cu grijă de cei care băteau cruci şi îngenuncheau, se dădu mai aproape. Femeile stăteau în jurul stranei şi cântau cu ochii îndreptaţi spre un bărbat de pe podium, care dirija cu capul. Arătau îmbrăcate îngrijit şi aveau o expresie comună de destindere şi împăcare.

Portiera de sub catapeteasmă se mişcă uşor, omul care conducea corul îşi îndreptă privirea într-acolo, mai continuă să dirijeze câtva timp, apoi se ridică din strană şi intră pe uşa din dreapta a altarului.

O femeie se desprinse din cor şi Constanţa se răsuci şi o luă spre ieşire. Femeia o urmă. In curtea bisericii Constanţa se opri şi se aşeză pe o bancă de lemn de lângă clopotniţă. Femeia rămase în picioare.

- Tovarăşa Coliban, spuse Constanţa, ce e cu dumneata de nu te-ai dus azi la serviciu?

- Uite că nu m-am dus, am ostenit şi eu de-atâta muncă, răspunse femeia.

- La lecţie de ce n-ai venit?

Nu răspunse. Uşa bisericii era deschisă, se vedeau înăuntru licărind luminile şi umbrele, într-un clarobscur liniştit şi misterios.

- Tovarăşă Coliban, spuse Constanţa cu o voce fără ocol, de ce crezi dumneata că eu trebuie să mă gândesc la dumneata şi dumneata nu trebuie să te gândeşti la mine? Mă întorc şi eu acasă de pe teren şi vreau să mă odihnesc şi mă culc în pat şi sunt gata să adorm. „Ce-o fi cu ea, de ce n-o fi venit la lecţie? mă pomenesc că îmi trece prin cap. Se apropie sfârşitul anului şi ea tot n-a învăţat să scrie şi să citească, ce să fac eu cu ea?" Şi mă gândesc cum să fac să-ţi fie mai uşor, să înţelegi mai bine, şi vin la fabrică pregătită să te învăţ, şi când colo dumneata Coliban lipseşti.

- Ce mai îmi trebuie mie să învăţ? se împotrivi deodată femeia.

- Nu ştiu, răspunse Constanţa ridicând glasul. Trebuie să înveţi.

- S-a întors băiatul meu din militărie şi mi-a spus să nu mă mai duc la serviciu, că o să mă ţină el, mărturisi deodată bătrâna lucrătoare. „Acum ţi-ajunge, mamă, zice, m-ai crescut mare, m-ai învăţat meserie, mai odihneşte-te." E electrician, să-i ajute Cel-de-sus să nu-1 strice vreo muiere.

- Să nu-1 strice, dar de ce nu te-a învăţat să scrii şi să citeşti? zise Constanţa cu glas mohorât.

- Păi mă învăţase el odată, dar nu m-am ţinut, că pe vremea aia trăiam cu sifiliticul de taică-său, şi toată ziua mă bătea, putrezi-i-ar mâinile.

Constanţa rămase tăcută timp de aproape un minut.

- Bine, spuse ea parcă tresărind, de astă dată cu o voce mai blândă. Şi adăugă. Nu mă mai face să vin după dumneata, ne-am înţeles? Vii sau nu vii la serviciu, dar de la lecţii te rog să nu mai lipseşti.

- Bine, maică, o să viu, promise lucrătoarea. O să viu, ce să fac?

XVIII

Burlacu aştepta la Fabrica de cărămizi în cabina portarului, venise cu maşina, pe care o lăsase prin apropiere, lângă o cofetărie, şi acum stătea pe banchetă şi fuma. Din când în când arunca pe gemuleţul mic al pazei câte-o privire în direcţia maşinii.

- Am întârziat puţin, zise Constanţa intrând, mai am un sfert de oră de aranjat ceva la direcţie, poţi să mă mai aştepţi?

El răspunse că poate, şi ea, cu un foşnet al rochiei proaspete, se întoarse şi dispăru. Şoferul se aplecă înainte, îşi rezemă coatele de genunchi şi cu palmele îşi frecă ochii şi faţa. Arăta stăpânit de o oboseală care parcă îi plăcea, murea parcă de poftă să se culce şi să doarmă. Constanţa reveni.

- Haide, tovarăşe Burlacu.

Se ridică şi ieşiră în stradă.

- Iliuţă, te invit în cofetăria aceea, zise ea. Şi continuă mergând: Eu trebuie să mă duc pe strada cealaltă încă un ceas şi o să dau iar ochii cu nişte derbedei, de-aia te-am chemat. Ies de pe undeva nişte derbedei şi se leagă de mine.

El nu zise nimic, parcă n-ar fi auzit. Intrară şi se aşezară în colţul cofetăriei. Constanţa ceru îngheţată.

- Ce fel de derbedei? mormăi el în cele din urmă, parcă neatent sau neîncrezător.

- Sunt de vârsta ta, poate ceva mai mari, zise femeia. Eu n-am fost crescută pe Calea Victoriei şi cunosc mahalaua, am auzit multe. Dar ce iese din gura ăstora!... Ea început nu-i auzeam, o femeie se învaţă să nu audă pe stradă ce nu trebuie, dar ei au observat că ies cu regularitate la o anumită oră şi mă aşteaptă. Mergi cu mine? Am să te rog însă să nu te legi de ei, fiindcă atunci or să cheme miliţianul şi o să fii tratat drept huligan şi dus la miliţie.

- Nu vă promit, zise el după câtva timp uitându-se pe geam. Mergeţi singură.

Ea îl privi neclintită şi încetă să mai mănânce. El zâmbi.

- N-aveţi nici o grijă, zise. N-o să ajung în nici un caz la miliţie, mă descurc eu! De ce nu mi-aţi spus până acum?

- Am crezut că or să se plictisească şi or să mă lase în pace.

Deschise geanta şi plăti. El nu prea era atent. Pe cât de treaz şi concentrat arăta în maşină, pe atât de absent şi de o nepăsare neserioasă arăta afară.

- Nu v-au făcut nimic? zise el ca din întâmplare.

- Ba da, răspunse ea. Unul din ei, care e un fel de şef al lor... Dar mai bine nu-ţi mai spun!

Şi nu-i mai spuse. Burlacu îşi plecă fruntea şi mâna care se juca cu linguriţa de îngheţată îşi încetini treptat mişcarea. Se strâmbă: chestia asta îl cam supăra.

Se ridicară şi ieşiră. Nu făcură nici zece paşi şi Constanţa îl apucă pe băiat şi îl strânse uşor de braţ.

- Pe trotuarul celălalt, la capătul străzii, lângă *Alimentara,* e un *Bufet*. Acela care se aşează acum la masa de lângă câinele care dormitează cu botul pe labe. El e! Când o să mă întorc eu de pe strada cealaltă, or să fie adunaţi toţi acolo.

- Duceţi-vă, zise el. Vă aştept aici să vă întoarceţi. Cât durează?

- Peste un ceas sunt înapoi, ţi-am spus. Unde ţi-e mintea?

El se înveseli parcă, o luă îndărăt şi începu să se plimbe. După câtva timp reveni şi se apropie de *Bufet*. Intră înăuntru, ceru o halbă de bere, pe care o bău în picioare, plăti şi ieşi. Nu aruncă nici o privire nimănui. Lângă cel dintâi mai venise încă unul, stăteau afară la o masă. Burlacu se îndepărtă. Trecură două fete, îmbrăcate în ţinută sportivă. Cel dintâi le urmări cu privirea şi deodată strigă:

- Mă, hanorac! Mă, n-auzi? şi rosti o înjurătură trivială. Una din fete chicoti, grăbiră însă paşii amândouă. Unde fugi, mă hanorac? Mă, n-auzi? Nu râde, mă! Vino încoace, hanorac... şi repetă înjurătura.

Burlacu traversă, o luă spre cofetărie, se urcă în maşină, porni şi dispăru pe după colţ. Făcu un ocol prin străzile învecinate, se opri, se dădu jos şi căută ceva în spatele maşinii. Se urcă la loc la volan şi, făcând acelaşi ocol, se întoarse pe strada cu *Bufetul* şi opri lin în dreptul celor doi. Scoase capul pe geam:

- Măi frate, care e strada Clăbucetului?

Cel dintâi care se aşezase la masă întoarse capul, se ridică, se apropie de şofer şi arătă cu mâna.

- A treia la stânga şi pe urmă la capul ei, la dreapta şi la stânga e Clăbucetului. Ce număr cauţi?

- Caut strada, mă învârtesc p-aici de vreo jumătate de oră. Nu vrei să te urci? Te-aduc înapoi.

Celălalt ocoli şi se instala cu o veselie afectată lângă şofer. Burlacu închise bine uşa. Deodată luă viteză.

- Nu pe-aici, zise celălalt după câtva timp, ia-o la stânga.

- N-am voie, e sens interzis.

Stătea uşor aplecat pe volan, cu privirea înainte. Maşina şerpuia acum pe asfalt, ieşise la şosea şi gonea cu viteză.

- Ia ascultă, mă şobolane, de ce te legi tu de sora mea pe stradă? zise Burlacu pe neaşteptate. Pe tine te caut, bine că te-am găsit.

- Care soră! zise celălalt deodată alaramat.

- Aia îmbrăcată în hanorac, răspunse Burlacu cu întârziere şi continuă: Ai călcat pe bec, am să te nenorocesc.

Conducea fără să părăsească o clipă geamul şi oglinda laterală, prin care defila drumul din spate. Arăta celuilalt un profil nemişcat, atent şi absorbit. Albul ochiului îi strălucea.

- Unde lucrezi? Ia mâna de pe uşă, fiindcă n-o să opresc şi o să-ţi rupi gâtul. Ce meserie ai?

în aceeaşi clipă cu întrebarea, mâna de pe volan se desprinse şi se opri cu un sunet plin peste gura celuilalt. Acesta sări şi năvăli întâi asupra şoferului, căruia îi dădu câteva lovituri dezordonate în cap, apoi se întoarse la uşă, hotărât s-o deschidă. Burlacu, conducând cu o mână, căută la spate şi scoase de sub pled o cheie franceză. Celălalt se înmuie şi se rezemă ca un beţiv cu tâmpla de aparatul de radio.

între timp maşina ieşise din periferie. Burlacu încetini viteza şi de astă dată începu să se uite încet la dreapta şi la stânga. Rămase cu privirea aţintită spre stânga, şi deodată răsuci volanul şi coborî de pe asfalt pe un drum de ţară, plin de troscot şi de urme adânci de căruţe. De o parte şi de alta a drumului se înălţa viţă-de-vie pe araci. în depărtare se vedea o perdea de lăstăriş. Şoseaua asfaltată nu se mai zărea.

Lângă lăstăriş frână. Deschise uşa şi împinse cu piciorul corpul celui leşinat. Acesta alunecă moale lângă roţi şi se întinse, bătând pământul ca o păpuşă mare, dezarticulată. Deschise ochii gemând, apoi îi închise la loc. Se vedea că se trezise, dar de frică nu mai mişca, rămas întins cu un picior sub burtă, cu braţele întoarse şi cu obrazul gras, imberb, lipit de zgrunţurii de pământ ai drumului. Burlacu se dădu jos, se apropie şi deodată piciorul lui zvâcni şi izbi de trei ori la rând în figura celui de jos, care brusc, ca un animal, se chirci şi îşi ascunse capul sub burtă. Burlacu îl contemplă şi câteva clipe se scurseră în linişte.

Se însera. în largul câmpiei se profilau în amurg ţărani călcând rar în urma cailor. Soarele asfinţea printre lăstari...

Băiatul se întoarse la maşină, se urcă şi porni motorul. Manevră o singură dată şi întoarse ambalând lung, făcând motorul să geamă ascuţit. Apoi o luă încet, aproape domol, spre şoseaua asfaltată.

PARTEA A DOUA

I

A doua zi după audienţa sa la primul-secretar al raionului de partid în raza căruia se aflau *Atelierele* şi care se arătase foarte binevoitor şi îl sfătuise pe fostul cazangiu să se adreseze cu problema sa comitetului orăşenesc, Petre Sterian se adresă într-adevăr unuia din secretarii comitetului de partid al Capitalei şi fu primit chiar în ziua următoare în cursul dimineţii. Cu jumătate de oră însă înainte acest secretar chemă la el în birou pe un alt activist, un ins voinic şi negricios, cu capul mare şi sprâncene enorme şi a cărui întreagă înfăţişare ar fi putut face pe cineva care ar fi intrat în birou şi n-ar fi ştiut care dintre ei e secretar să creadă că el era secretarul iar celălalt un activist mărunt, şi stătură de vorbă îndelung până se făcu ora când trebuia primit fostul preşedinte de sindicat al *Atelierelor*.

în biroul spaţios, lumina dimineţii pătrundea prin toate cele trei ferestre înalte ale acelei clădiri de modă veche, cu pereţi groşi, prin care din zgomotul străzii nu parvenea decât foarte rar, ca prin vată, claxonul câte unui automobil. Erau orele zece dimineaţa şi la ora aceea soarele cădea din plin asupra biroului, supărându-1 pe secretar; stătea acum la o masă din fund - o mică masă de şedinţe, cu şase scaune - şi îl asculta pe activist. Pe masă scrumierele erau goale şi curate, nici unul din ei nu fuma. Erau raşi proaspăt, în costume bine croite şi secretarul

părea foarte tânăr, avea un zâmbet subţire pe buze şi o strălucire rece în priviri. Vorbitorul îi dădea înainte... Avea o frază care se înlănţuia reluând neobosit ideile celei precedente. Din pricina asta, ceea ce spunea el părea să fie expresia unei vechi indignări cu toate că în ton se ferea cu grijă, se străduia chiar, să şteargă până şi urma unei bănuieli că n-ar fi obiectiv în cele ce relata.

- .. .Nu era uşor pentru el, dar sunt împrejurări când nu-ţi mai rămâne altceva de făcut... Când nu poţi lua decât o singură atitudine, spunea el exprimându-se de parcă ar fi citit o dare de seamă sau un raport de cadre. Sunt lucruri care se impun de la sine, şi dacă nu te orientezi în direcţia lor, toată lumea îşi dă seama că nu mai eşti omul potrivit în funcţia pe care o îndeplineşti şi trebuie să te retragi. El a considerat că trebuie să se retragă şi a făcut foarte bine! Dar se punea problema dacă retragerea lui nu era pripită. Fiindcă era mai bine dacă lua o atitudine hotărâtă şi să recunoască...

în această clipă tăcerea secretarului se aţinti parcă brusc asupra activistului şi acesta schimbă imediat şi tonul şi ideile:

- Am şi ajuns la subiect! A fost vorba de-un păcătos, era responsabilul financiar al sindicatului. Organiza „reuniuni tovărăşeşti", cu bufet şi tombolă, cu bere, şi mititei, şi prăjituri, şi sandvişuri şi le vindea cu un mic suprapreţ, pe care îl băga în buzunar fără bătaie de cap, cu bonuri mai puţine. Găinar!... Organiza excursii în acelaşi fel. Tovarăşul financiar începu pe urmă pe nesimţite să nu mai dea timbre pentru cotizaţiile pe care i le vărsau sindicaliştii, fapt care la început nu fu observat de nimeni, fiindcă ştiţi că timbrele nu se emit matematic chiar îndată ce sindicalistul îşi depune cotizaţia responsabilului de grupă. Uneori trec chiar două săptămâni şi nimeni nu se îngrijorează din pricina asta. După ce trecu însă o lună de zile, muncitorii pretinseră timbrele, şi responsabilii de grupă începură să-1 caute pe tovarăşul financiar să li le dea. Financiarul însă chefuia cu telefonistele, lipsea... Se mai scurse

o lună de zile şi, în sfârşit, preşedintele sindicatului află şi el de toată povestea şi îl trase pe responsabil la răspundere. Se descoperi că păcătosul cheltuise optsprezece mii de lei pe ceasuri de aur, pe care le făcuse cadou celor două prietene ale lui, telefonistele, şi cu restul acoperise gestiunea lipsă a unui frate, care lucra la o alimentară. în loc să procedeze energic şi să-1 predea justiţiei, tovarăşul Sterian încercă să muşamalizeze istoria, dându-i termen şi ducând chiar discuţii cu el să pună banii la loc. Ala, când a văzut aşa, nu s-a grăbit să acopere suma, chefuia mai departe şi organiza „reuniuni tovărăşeşti", aşteptând să fie iertat. Am intervenit eu, sesizat de tovarăşii din uzină, şi am chemat miliţia şi l-au arestat.

- Care tovarăşi din uzină?
- Poftim?
- Ai spus: sesizat de tovarăşii din uzină. Care tovarăşi?
- A m primit o sesizare din partea direcţiei, un tovarăş Stanciu, lucrează acum la Bicaz... Ce avea de făcut Sterian în urma lichidării acestei afaceri? Un singur lucru, să recunoască deschis greşeala. N-a făcut-o! Ca şi când nu el ar fi fost acela care a încercat să-1 acopere pe hoţ. A cerut să fie pensionat ca vechi cazangiu şi s-a retras...
- De ce?
- Poftim?

Celălalt nu repetă întrebarea. Pe chipul mare, viril, negricios, al povestitorului se aşternu timp de câteva clipe o expresie derutată. Apoi îşi reveni.

- De ce s-a retras?! se miră el însuşi. El n-a spus propriu-zis că se retrage. Toamna trecută, în timpul alegerilor sindicale, după câte am aflat, spunea în dreapta şi în stânga că se simte cam bolnav şi bineînţeles că n-a mai fost propus în comitetul sindical.

- De ce n-a mai fost propus?
- Poftim?

- AI spus: *bineînţeles* că n-a mai fost propus. Bineînţeles în ce sens: fiindcă zicea el că se simte cam bolnav, sau fiindcă s-a considerat că nu mai e bun?

-Asta nu mai ştiu, n-am urmărit îndeaproape chestiunea, zise celălalt, nemaiştiind ce spune.

- Ai spus: „a vrut să-1 acopere pe hoţ", „s-a retras". Astea ce sunt, opiniile dumitale personale, sau fapte obiective stabilite pe bază de cercetare?

- Sunt fapte obiective, răspunse celălalt, cu o voce atât de hotărâtă, încât avea nuanţe de protest.

- Ce fel de fapte obiective sunt ele, când singur recunoşti că n-ai urmărit îndeaproape chestiunea? zise atunci secretarul, cu un zâmbet subţire şi cu o licărire ironică, tăioasă în priviri. Şi Stanciu ăla care zici că lucrează acum la Bicaz, tot pe baza unor fapte obiective a făcut sesizarea? Adu-mi-o s-o citesc şi eu!

- Să v-o aduc acuma?

Celălalt nu răspunse. Se lăsă tăcerea, care apoi se prelungi. Secretarul se ridică din fotoliu, se duse la birou şi apăsă pe un buton. Apăru o femeie.

- Să poftească tovarăşul Petre Sterian, zise el.

Femeia se retrase şi Petre Sterian apăru în cadrul uşii. Cel care povestise mai înainte întârzie câteva clipe în birou, apoi el merse degajat spre uşă şi se încrucişa în drum cu fostul cazangiu. Ieşi fără să spună nimic.

- Ia loc, tovarăşe Sterian, zise secretarul se după birou aşezându-se el însuşi.

II

O oră mai târziu, fostul cazangiu se afla în biroul fratelui său, la Comitetul raional de partid. Stătea pe canapea îndârjit, cu o expresie de împotrivire pe chipul său cu obraji care se păstraseră nepătaţi de vârstă, ca şi când briciul n-ar fi trecut peste ei şi cu mustaţa sa groasă, de modă veche, acum amestecată cu fire argintii.

- Totdeauna mi se întâmplă aşa când mă iau după alţii, zise el. Eram gata să-ţi dau dreptate şi simţeam o părere de rău că am stat atâtea luni şi n-am încercat şi soluţia asta, „Tovarăşe secretar", zic, şi încep să-i spun. Dar n-am apucat bine să încep că mi-a pierit cheful. Nu ştiu de ce, uite aşa, n-am mai avut nici un chef să-i spun nimic.

- Petrică, parcă ai fi un ou care te uiţi la tine şi nu mai poţi de frică să nu cazi jos şi să te spargi, zise Toma supărat. Cum ar fi trebuit să decurgă, după părerea ta, audienţa, ca să nu-ţi piară cheful?

- Tu poţi să mai faci ceva când ştii sigur dinainte că nu iese nimic? Poţi? zise Petrică.

- Dar de ce, ce ţi-a venit, explică-mi. Te rog să-mi explici, uite, nu pleci de-aici până nu-mi explici.

- Pătraşcu Vasile lucrează acum la Comitetul orăşenesc. Când am intrat eu acolo în birou, eu intram şi el ieşea. Ai înţeles acum? Pătraşcu Vasile,.de la raionul de partid, pe care l-a îmbrobodit Stanciu...

Fratele îl privi câtva timp în tăcere.

- Ai dreptate, zise Toma. Gata, nu mai e nimic de făcut. Mergem la tovarăşul Lungu, poate ne primeşte chiar azi, mergem amândoi.

Şi puse mâna pe telefon şi ceru Comitetul Central. Pe Lungu, despre care vorbea Toma, îl cunoşteau din timpul alegerilor din '46, când plecaseră împreună la ţară, lucrase şi el în '33 *la Ateliere,* dar apoi dispăruse... De la cabinetul lui li se răspunse că tovarăşul Lungu îi primea după-masă la orele şase şi cei doi fraţi se aflau la şase fără zece la *Informaţii,* după care intrară înăuntru şi Lungu îi întâmpină. Era un om mic de statură, cu o privire de un albastru-cenuşiu, neclintită şi ferită parcă cu pleoapele de uimiri sau surprize: pleoapele

rămâneau clipe lungi coborâte peste ochi, primind numai pe jumătate lumina şi impresiile. Parcă asculta cu ochii. Nu-şi ascunse răceala şi le spuse celor doi fraţi că numai fiindcă îi cunoştea şi bănuieşte despre ce e vorba i-a primit chiar azi, altfel nu i-ar fi putut primi, era foarte ocupat, avea de lucru. Şi pleoaplele i se lăsară peste ochi şi arătă prin tăcere şi nemişcare dovada; pe biroul lui se vedeau, împrăştiate, hârtii şi broşuri, pagini bătute la maşină şi pagini scrise. Băuse cafele şi fumase mult, şi în încăpere stăruia mirosul specific, ascuţit al acestor stimulenţi care se solicită şi se anulează reciproc şi succesiv în organismul celui care îi foloseşte. Apoi tăcerea sa deveni şi mai elocventă: cât le trebuia ca să spună de ce au venit? Un sfert de oră le ajungea? îi întrebă apoi direct cu o astfel de privire din care se putea lesne deduce că el ştia despre ce e vorba şi considera inutilă toată istorisirea. Nu, un sfert de oră în nici un caz, răspunse Petre Sterian cu o indignare care părea hotărâtă să meargă până la cap, nemaiavând ce pierde şi simţind din răceala acestui şef că nici de câştigat nu mai avea ce. Mai bine pleca dacă nici el nu vroia să-1 asculte.

- Uite ce e, Petrică, zise Lungu adresându-se fostului cazangiu la fel de supărat. Am şi eu ceva de vorbit cu tine, dar acuma n-am timp, o să te chem eu. Acuma ascultă aici: eu presupun că ai avut motive serioase să nu-mi dai un telefon atunci când s-a întâmplat istoria aceea, aşa că să trecem la fapt, uite ce-ţi propun eu: pune pe hârtie cum s-au petrecut lucrurile şi peste două sau trei săptămâni te chem să stăm de vorbă. îţi convine soluţia? Eu sunt foarte prins acum, altfel, din moment ce tot ai venit, te-aş fi ascultat şi aş fi căutat să văd cum stau lucrurile şi în ce sens pot fi soluţionate, dar sunt foarte ocupat. Ai primit vreo sancţiune în organizaţie?

- Nu, spuse Petre.

- Halal! murmură Lungu posomorât. Ar fi trebuit să primeşti, dacă ne orientăm după unele declaraţii. în orice caz, nu te îndoi de părerea mea: ştiu că ai fost presat din toate părţile, de directorul *Atelierelor* şi toţi şefii lui, să-1 acoperi pe porcul ăla... Nu trebuia, Petrică, să accepţi... Tu erai preşedintele sindicatului şi obrazul tău, nu al lor, era pus în discuţie... acuma să nu mai discutăm despre asta... Du-te acasă şi stai liniştit. O să te chem...

- Trebuia de la început să fi venit la el, recunoscu Petrică afară, aproape tremurând de emoţie. Ai auzit? Halal, aşa a zis! Cred şi eu! Le...

Şi aici fostul cazangiu îşi trase adânc răsuflarea şi înjură crâncen pe cineva, cu privirea lui naivă sticlind de furie.

III

Ajuns la uzină, Vale îi dădu sorei lui un telefon şi o întrebă când putea să-i facă o vizită. Săptămâna asta lucra după-amiază, ce făcea ea săptămâna viitoare, luni de pildă? Nimic, zise ea, nu făcea nimic deosebit, putea să vină s-o vadă luni după prânz. Avea o voce foarte liniştită. „Foarte bine! gândi Vale şi închise telefonul. Foarte bine că e liniştită."

Se afla în biroul secţiei, erau orele trei fără un sfert după-amiază, începea schimbul. Vale îşi scoase haina, deschise uşa unui dulap de metal şi îşi îmbrăcă salopeta. Căută în buzunarele ei şi scoase o vizetă albastră cu ramă de piele. Tot atunci intră pe uşă cineva şi salută cu două degete la ureche. Această ureche, chipul însuşi al omului, şorţul lui de azbest aveau toate culoarea fumurie, neagră, a materialelor de fier.

- A plecat Răducanu? îl întrebă Vale.

- Nu, v-a aşteptat.

Un al doilea se ivi în birou şi salută.

- Ce aştepţi, tovarăşe, de ce n-ai plecat? zise Vale.

- Vreau să văd şarja.

Acest al doilea era foarte tânăr. Privirea lui strălucea. Se legăna alene când pe un picior, când pe celălalt, plutea parcă în beţia propriei lui oboseli.

- Ce material aţi avut?

- Ţevi de tun. Pe la orele...

Dar nu se mai auzi ce spune, un al treilea deschise uşa şi aerul sub presiune parcă astupă cu palma gura omului. Cel care intrase era un ins de vreo cincizeci de ani, cu mişcări elastice. Se vedea că toată viaţa lui făcuse sport. Paşii i se întindeau ca şi când ar fi schiat. Uşa se închise şi, noul-venit, care era de fapt şeful lui Vale, fu informat despre ceea ce vorbiseră înainte cei trei.

- Să vedem, zise el.

Ieşiră cu toţii afară. Omul cu mişcări elastice făcu un gest: uşa cuptorului se înălţă. Cei doi care îl întâmpinaseră pe Vale se precipitară cu o imensă lingură în adâncul incandescent al masei lichide şi luară o probă; Vale şi şeful său mai în vârstă scrutau cuptorul prin vizete; începură apoi să scruteze lichidul de probă, care vărsat într-un tub producea artificii scânteietoare.

- Ce ziceţi? strigă Vale.

- E în regulă, mai băgaţi var, zise inginerul-şef.

Topitorii puseră mâna pe lopeţi şi începură să arunce var, apoi uşa cuptorului se lăsă rapid peste şuieratui intens al flăcărilor, şi oţelarii se împrăştiată pe platformă, ştergându-şi frunţile de sudoare.

Deasupra lor, pe o bară transversală se vedea o pancartă, pe care scria cu litere de hârtie *Brigada tineretului,* iar jos, pe peretele din stânga, o hârtie în chenar lipită pe o tablă de lemn arăta o săgeată roşie, frântă întâi, apoi urcând şi coborând şi în cele din urmă ţâşnind spre extremitatea chenarului, ca o foaie de temperatură sau ca un semn magic. Nici un indiciu nu arăta ce semnificaţie practică aveau acele litere, prin ce se deosebea datorită lor cuptorul acesta de aici de celelalte. Această brigadă avea totuşi o istorie...

Cu opt luni în urmă trecuse pe aici cunoscutul inginer-şef cu ochelarii lui fumurii tăiaţi sub formă de hexagon, însoţit de directorul tehnic al uzinei şi încă de unul nou, un băiat voinic şi tăcut, care mergea docil, dar atent, alături de ei, şi care arunca din când în când, pe sub sprâncene priviri în dreapta şi în stânga, se vedea că mai fusese pe aici, îi erau cunoscute figurile pe care le întâlnea şi aşezarea secţiei.

- Iată cuptorul numărul unu, spusese directorul tehnic. O să intre peste câteva săptămâni în reparaţie generală, n-a dat randament!

Şi trecuseră mai departe, până ce se opriseră în dreptul celui din urmă, la care noul inginer fusese repartizat.

A doua zi, Vale (ei era acela) urca scara secţiei cu haina pe braţ, prima lui zi de proaspăt inginer, era ora şapte dimineaţa. Când ajunse pe platformă, o pereche de ochi îl şi luă în primire şi-1 urmări măsurându-1 de jos de la picioare până în creştet. Stătea pe o grămadă de metal îngheţat şi mânca un sandviş. Tot atunci se apropie un altul care ţinea un vătrai în mână pe care îl aruncă departe de podea, făcând un zgomot asurzitor. Se prezentă:

- îmi daţi voie, prim-topitorul Mateescu. Arătă cu braţul o uşă în stânga şi, făcând semn cu capul, strigă: Tovarăşe inginer, veniţi vă rugăm, două minute...

O luară câteşitrei într-acolo şi intrară în birou. Nu era nimeni. O masă acoperită cu carton roz, plin de iscălituri şi cifre, un grafic mic în perete, un calendar, un telefon, un singur scaun. Prim-topitorul se aşeză pe colţul mesei şi nu spuse nimic; se uita afară prin uşa rămasă deschisă şi după ce văzu că mai vine şi celălalt, îşi întoarse privirea spre inginerul cel nou şi explică:

- Vrem să vă întrebăm ceva.

în birou intră cel aşteptat, un ins mic de statură, în costum sport, cu şapca pe cap. El se recomandă: maistrul Săndulescu, iar cei doi topitori se mişcară în aşa fel încât inginerul cel nou

să-1 aibă în faţă pe acest om mic de statură. Gesturile sale reţinute şi o anumită fixitate a privirii cu vagi labe de gâscă la colţul ochilor trădau pe omul căsătorit, având chiar copii.

Avu o scurtă ezitare, se opri şi se consultă din priviri cu cei doi. Aceştia clătinară din cap imperceptibil, dând din umeri: dă-i înainte fără ocoluri!

- Ieri, când aţi trecut pe aici, tovarăşul director tehnic a spus: cuptorul unu n-a dat randament. Uite ce vă rugăm noi, dumneavoastră aţi fost repartizat la cuptorul cinci: foarte bine! Aţi putea să treceţi pe la noi peste vreo trei săptămâni, aşa, de curiozitate?

- Nu înţeleg despre ce e vorba, dar am să trec, dacă asta vă interesează, zise Vale.

„Am să trec peste trei săptămâni pe la ei, să văd despre ce poate fi vorba, gândise, probabil că au ceva cu directorul tehnic al uzinei şi vor să probeze ceva împotriva lui. Sau poate că n-au nimic cu el, ci poate cu altcineva, o să vedem..."

Nu se împliniră însă aceste trei săptămâni. într-o dimineaţă, când trecea ca de obicei spre echipa sa, cel numit Mateescu, îi tăie iarăşi drumul şi îi arătă cu mâna cuptorul său, care acum tăcea, se vedea uşa deschisă, focurile stinse, şi zidari călare pe el lovindu-1 cu ciocanele şi dezvelindu-i schelăria metalică. Mateescu îşi arătă oamenii împrăştiaţi pe platformă, cei mai mulţi adolescenţi, în salopete, cu mâinile încă subţiri, cu gâturile parcă prea înalte şi golaşe. Era foarte supărat.

- Acum trebuie să stăm şi să ne uităm.

Se apropie şi omul cel mic, cu şapca pe cap, care parcă înţelese ce trebuia făcut ca să-1 explice pe Mateescu.

- Să vă spunem despre ce e vorba, zise el cu glas potolit, ca şi când ar fi vrut să arate că dacă supărarea lui Mateescu poate să facă impresia că el exagerează, glasul său calm exprimă adevărul curat. Serviciul aprovizionării şi alţi tovarăşi şi-au concentrat toate forţele la cuptorul cinci şi le creează lor toate condiţiile. Dumneavoastră ştiţi că o şarjă de şpan durează mult şi trebuie să te lupţi cu ea ore întregi să nu-ţi găurească vatra, se face mămăligă în cuptor. Şi, ştiţi că tot şpanul ni-1 trimit nouă? Şi cu toate astea, cuptorul a fost bine îngrijit şi a dat randament. Acum, uitaţi-vă, ni-1 dărâmă! Vreţi să veniţi până jos?

Coborâră jos sub cuptor, printre găurile de aer şi coşuri. Vale se uită prin ele câteva minute scrutându-le cu atenţie.

- Sunt destul de arse, zise el.

- îmi pare rău, tovarăşe inginer, rosti maistrul cu o voce netedă, totuşi explicativ, să nu-1 jignească pe tânărul specialist, dar noi mai puteam da aici cel puţin treizeci de şarje. Au fost aruncate milioane pe fereastră. „Răspunzi dumneata, dacă se prăbuşeşte vatra cu şarja în ea?" m-a întrebat inginerul-şef. „Răspund tovarăşe", i-am spus. „Nu răspunzi dumneata, eu răspund", a zis şi nici n-a vrut să mai stea la discuţie.

Urcară. „Ce doresc ei de la mine? se întrebă Vale. N-au dreptate, cuptorul trebuia dărâmat. Dar ce doresc?!" Ei îi mărturisiră atunci fără ocol: inginerul lor e un om care se mulţumeşte să ia situaţia aşa cum e, nu-şi ajută oamenii, vine, se uită, asistă al elaborarea şarjelor, face tot ce trebuie, într-un cuvânt, e un inginer bun, afară de un singur lucru: nu vrea să insiste. Să insite în ce sens? întrebă Vale, şi după lungi explicaţii ocolite află de la ei că vor să lucreze bine şi să câştige şi n-au un şef pe placul lor, care să-i ajute. Li se distribuie materia primă care le creează ore moarte, în timp ce alţii sunt favorizaţi: „Trebuie să verific dacă e adevărat, gândi Vale. Dacă e, o să lucrez cu ei şi o să-i sprijin. Nu e admisibil ca producţia să sufere pentru că nu ştiu cine favorizează, nu ştiu de ce, cutare sector, în dauna altora."

Verifică şi află că era adevărat. Cuptorul fruntaş era sub atenţia şefului secţiei şi a serviciului aprovizionării, iar prim-topitorul elogiat în presă. Era un topitor bun, Vale îşi dădu seama, dar nu-i plăcu de el. „Celui ce are, răspunse acest oţelar când Vale îl întrebă de ce e favorizat, i se mai dă, iar celui ce

nu are i se mai ia şi ce are." „Da, văd eu că eşti un cititor pasionat al *Bibliei",* zise Vale, şi se uită cu atenţie la el să-şi dea seama dacă nu cumva chiar şi era, dar îi fu imposibil să ghicească, credincioşii moderni deosebindu-se de cei clasici prin aceea că nu li se mai putea citi ca altădată exaltarea pe chip sau în priviri. „Da, repetă Vale, cunosc parabola, dar aşa nu se poate! Am să plec de la voi. Şi atunci o să vedem noi cui trebuie să i se mai dea şi cui nu."

Comitetul U.T.M. al uzinei îi anunţă în acest timp că dosarul său de utemist a sosit de la facultate şi că Sava Petre, secretarul comitetului, îl invită să treacă pe ia el să stea puţin de vorbă împreună. Vale se prezentă. Sava nu-i spuse nimic deosebit, deşi avea aerul. Că, zise ei, îi pare bine că tovarăşul Sterian face parte din organizaţia uzinei. Şi spera, să găsească în el un utemist bun, care să răspundă la toate chemările organizaţiei şi nu numai să răspundă la chemări, ci să aibă şi iniţiative. Mai mult, nu se îndoia că tovarăşul Sterian nu va ocoli comitetul U.T.M. şi dacă o să aibă vreodată o problemă pe care n-o să poată s-o rezolve singur, să vie aici, la el, la Sava în persoană. Cum se simeţa de când lucra aici? Avea ceva de spus, vreo nemulţumire, vreo sesizare?... Nu, nimic! îşi întinseră mâinile şi se despărţiră.

Coborând scările, Vale se opri deodată brusc şi vru să se întoarcă imediat înapoi. „Trebuie să rumeg ideea la rece, îşi spuse în timp ce inima îi bătea de emoţie. O să mă gândesc şi o să văd. Mi se pare că am găsit. Dar de fapt n-are nici un rost să mai mă gândesc."

Şi se întoarse îndărăt pe scări şi intră iar în biroul activistului, îi venise imediat în minte istoria celor de la cuptorul unu şi parcă îi văzuse înaintea lui pe adolescenţii aceia necalificaţi cu gâturile lor golaşe privindu-1 de departe cu speranţa în luminile ochilor, în timp ce şefii lor, acel Săndulescu şi Mateescu, îi explicau lui despre ce era vorba, şi Mateescu striga

că el trebuie să crească şi cadre, să-şi califice singur oamenii... „De ce singur? se întrebase Vale. O s-o facem împreună, în mod organizat", şi îi trecuse prin minte ideea înfiinţării unei brigăzi de tineri, chiar la cuptorul acela. O brigadă sau un cuptor al tineretului, după cum va găsi de cuviinţă şi acest Sava, denumirea n-o să fie o problemă.

— Şi care ar fi obiectivele? îl întrebă Sava după ce îl ascultă. Eu am înţeles, dar trebuie să formulăm obiectivele în aşa fel încât să fie clar pentru comitetul de partid şi direcţie de ce e necesară înfiinţarea acestei brigăzi şi să ne sprijine, altfel n-o să iasă nimic. E nevoie de mişcare de cadre, să grupăm utemiştii şi de la alte cuptoare şi să organizăm o discuţie de constituire. Lasă-mă să pregătesc terenul.

Sava pregăti acest teren şi Vale află, nu fără uimire, şi obiectivele care urmau să fie atinse de brigadă, formulate pe puncte, astfel: întâi, producţie peste plan, doi, calificarea tinerilor în condiţii organizate prin brigadă, şi trei, intensificarea activităţii utemiştilor în rândurile tineretului. Punctul acesta din urmă era cam, hm! Nu se putea spune că era abstract, fiindcă era de fapt concret, dar parcă nu de tot concret, cum intensificarea activităţii utemiştilor în rândurile tineretului? Va să zică exista o activitate a utemiştilor şi brigada urma s-o intensifice? Bineînţeles, era foarte clar! Şi intensificarea aceasta urma să aibă loc în rândurile tineretului neutemist? „Nu, tot despre utemişti e vorba, dar nu numai despre ei, las-o aşa, zise Sava, e foarte bine aşa, punctul acesta e cel care a plăcut tovarăşului Negoescu, secretarul comitetului de partid, şi el ne-a susţinut la direcţie. E bine aşa cum am lucrat eu; va trebui să iei cuvântul la constituire şi să dezvolţi aceste puncte. După aceea trecem la treabă."

IV

Organizarea dură două săptămâni, timp în care se termină şi rezidirea cuptorului la care lucra echipa lui Mateescu. Se dădu

drumul la focuri şi „Brigada tineretului" luă astfel fiinţă. Ciocnirea ei cu cei care favorizau cuptorul fruntaş se produse însă din primele ore. Vale refuză să încarce cuptorul numai cu şpan. Focurile ardeau în gol şi oţelarii stăteau în aşteptare. Primul care apăru pe platformă fu inginerul-şef al secţiei, care îl avertiză pe tânărul şef de brigadă că s-ar putea să fie sancţionat. Vale evită însă ciocnirea cu el, îi dădu de înţeles că el consideră că toată vina o poartă aprovizionarea, deşi ştia că nu era aşa, şi îl rugă să-1 cheme pe platformă pe şeful serviciului aprovizionării. Inginerul-şef îl chemă.

- Eu alte materiale nu vă dau, strigă şeful aprovizionării. V-o spun din capul locului. Mergeţi şi reclamaţi, faceţi ce ştiţi, nu mă priveşte.

Dădea din mâini, răcnea, trântea uşile şi izbea cu vârful bocancului în obiectele pe care le întâlnea în cale, deşi înfăţişarea lui solemnă nu prea se potrivea cu aceste izbucniri dezordonate ale corpului. Fără să se uite la Vale, îl arătă cu mâna înapoi, punctându-1 şi strigând: degeaba aşteaptă, alea sunt materialele; să pună mâna şi să încarce cuptorul, dacă vrea să nu i se întâmple cine ştie ce.

- Ce ai dumneatea cu mine? zise Vale mirat. Dumneata trebuie să repartizezi în mod egal materia primă, nu ţi-a dat nimeni dispoziţia să-mi trimiţi mie tot şpanul.

- Mergeţi şi reclamaţi, strigă şeful aprovizionării ca un surd.

- Am impresia că-ţi face plăcere să te reclam. Am să te reclam, n-ai nici o grijă. Sabotezi „Cuptorul tineretului".

Această propoziţie îl făcu pe ins să se holbeze: ce mai era şi asta, „Cuptorul tineretului"? De unde mai răsărise şi ăsta cu aşa-zisul cuptor al tineretului? Dispăru de pe platformă gesticulând mai departe, nedumerit şi dispreţuitor.

Maistrul Săndulescu şi prim-topitorul Mateescu stăteau lângă Vale cu ochii strălucind de tensiunea ciocnirii. Ce avea să iasă?

- Să nu vă lăsaţi, zise maistrul urmărindu-1 pe Vale pe platformă încoace şi încolo. Dacă vă lăsaţi acum nu mai e nimic de făcut.

Al treilea care apăru pe platformă fu omul cu ochelarii fumurii, care se închise cu Vale în birou şi îi atrase atenţia că atitudinea lui poate să aibă consecinţe neplăcute. Şi îşi scoase ochelarii hexagonali, descoperind nişte priviri dure şi reci care îl intimidară pe tânăr.

„Mă intimidează, gândi Vale, vrea să mă facă să simt exact care e locul meu în ierarhia conducerii producţiei şi vrea să-mi sugereze că nu sunt nimic şi că nu trebuie să fac nimic fără el şi fără toată ierarhia, dacă vreau cumva să fiu ceva. Nici nu fac, dar n-am de gând să înţeleg prin ierarhie ceea ce vrea el să-mi sugereze."

- Cine v-a spus să vă luaţi angajamente care nu se pot respecta? Pe mine m-aţi întrebat când v-aţi luat acest angajament? zise directorul adjunct.

- Tovarăşul director general a fost de faţă la şedinţa U.T.M. când s-a înfiinţat „Brigada tineretului", răspunse Vale. Am crezut că sunteţi la curent. Pe urmă, vă rog să mă scuzaţi, ce părere aveţi dumneavoastră de felul cum lucrează serviciul aprovizionării? Oare materialele pe care le primeşte uzina sunt proprietatea personală a acestui şef de serviciu, ca să le manevreze cum vrea el? Nimeni n-are acest drept.

Spunând acestea, Vale îşi feri privirea de aceea a acestui şef, se posomorî şi nu mai zise nimic. Se agăţase de serviciul aprovizionării, deşi ştia că şeful secţiei S.M. este acela care emite bonurile de materiale şi distribuie materia primă cuptoarelor. Vroia însă să deplaseze conflictul în afara secţiei pentru a-i da şefului său direct posibilitatea să se desprindă şi dacă nu să-1 susţină, în orice caz să-i neutralizeze. Manevra reuşea, inginerul-şef al secţiei se făcuse nevăzut. Maistrul Săndulescu intră în birou şi anunţă că a sosit pe platformă tovarăşul Negoescu,

secretarul comitetului de partid şi Sava de la U.T.M. Vale şi omul cu ochelarii fumurii se ridicară şi ieşiră.

- Unde e şeful aprovizionării? zise Negoescu. Să vie încoace.

Cel chemat sosi şi începu să se bâlbâie: că n-are altă materie primă, că de unde să ia el materia primă pe placul fiecăruia? (într-un fel ciudat, insul lua asupra iui învinuirea care de fapt plana asupra conducerii secţiei oţelăriei.)

- Tovarăşe, zise secretarul comitetului de partid prevenitor, aici s-a înfiinţat „Brigada tineretului". Nu zic să-i protejezi, ar fi nejust, dar de ce le faci greutăţi? Nu-ţi mai place această funcţie? Spune-ne limpede, te eliberăm şi te numim într-un loc mai potrivit.

- Primeşte şpagă de la cuptorul cinci, se auzi atunci glasul cuiva.

Cel care rostise aceste cuvinte le rostise cu jumătate voce, să-1 audă, şi în acelaşi timp să nu-1 audă secretarul, în orice caz, să-1 audă bine şeful aprovizionării. Acesta auzi, întoarse capul, îi aruncă o privire atentă, scurtă, sfredelitoare, apoi privirea sa reveni, ca şi când n-ar fi văzut nimic, nepăsătoare şi plină de dispreţ.

Atunci apăru de unde se ascunsese inginerul-şef al secţiei şi prefăcându-se că nu ştie despre ce e vorba ceru lămuriri. Cum se putea?! sări el indignat după ce i se explică. Imediat să se încarce altă materie primă şi şpanuî să se distribuie egal la toate cuptoarele. Cum, dar asta se întâmplă pentru prima oară, aşa ceva n-o să se mai... şi cine va mai încerca să-i calce dispoziţiile, va fi...

Arăta indignat la culme în timp ce vagonetele cu şpan, aglomerate pe platforma cuptorului unu, porniră şi spre celelalte cuptoare. Supraveghe el însuşi operaţia reproşându-i lui Vale prin mişcări din cap faptul că nu i s-a plâns lui din prima clipă. Echipa începu încărcarea cuptorului cu materia primă proaspăt primită. Adolescenţii erau radioşi. Bătălia se terminase.

„Cuptorul tineretului" începu astfel să dea oţel şi graficul său urca încet, crescând de la o lună la alta, în ciuda faptului că din când în când tot se mai aglomera şpanul pe platforma lor, mai ales când Vale ieşea din schimb. Din nou trebuia să fie atunci ridicată chestiunea în şedinţă şi din nou criticat şeful aprovizionării. Faptul începea să devină proverbial, capra, adică inginerul-şef al secţiei, făcea ceea ce spune proverbul, şi oaia, adică şeful aprovizionării, o păţea, numai că Vale, uimit, află că acesta din urmă nu era deloc oaie, că era într-adevăr implicat în această acţiune arbitrară de favorizare într-un fel care lui Vale îi scăpa, dar oţelarii îl asigurară că aşa stăteau lucrurile şi că Individul era foarte obraznic: îl urau, iar cu inginerul lor şef n-aveau nimic.

Vale se încrucişa, adesea cu prim-topitorul fruntaş, cel cu citatul din *Biblie,* şi acesta îşi apropia faţa de a lui şi striga înţelegător: „Fiţi atent, tovarăşe inginer, că Mateescu o să dărâme într-o zi cuptorul peste dumneavoastră; păziţi-vă!"

Era şmecher acest oţelar, dar era într-adevăr foarte priceput, şi nu se supără şi nu purta pică nimănui când începu să nu mai câştige chiar atât cât câştiga înainte. „Principalul e să dăm metal mult, zise el când graficele atinseră cam aceeaşi înălţime; de când aţi venit dumneavoastră, oţelăriile S.M. şi-au depăşit planul."

Părea să fie sincer. Drept răspuns, Vale râse.

Pe platformă oţelarii preparau un fel de pastă de culoarea cenuşii. Cu lopeţile, începură să arunce din această pastă pe gura deschisă a cuptorului. Se urmăreau unul pe altul în cerc, ajungeau în dreptul flăcărilor, aruncau, îşi fereau faţa şi apoi reveneau înfigându-şi din nou lopeţile în grămada cenuşie. Vale părăsi platforma şi începu să urce scările din fund. Pătrunse în laboratorul oţelăriei.

- Proba de la unu? întrebă.

- Proba de la unu, tovarăşă Iliade, răspunse chimistul-şeE

Din fundul laboratorului, dintre recipiente şi eprubete, întoarse faţa spre el o fată pe care Vale n-o mai văzuse acolo. Când o privi rămase câteva clipe nemişcat, apoi începu să se apropie încet de ea.

- Ce e cu tine aici? o întrebă.

Ea nu răspunse nimic, mâna îi tremura vizibil pe o eprubetă în care tocmai se precipita ceva. Nu se uită la el, iar mişcarea mâinilor îi deveni parcă şi mai nesigură. îi era teamă să se uite la el, părea evident cuprinsă de panică. Avea talia ca de trestie, umerii mici, părul blond, tăiat scurt în bucle împrăştiate; fruntea ei era ceea ce avea deosebit, era descoperită şi uşor bombată şi dădea întregii ei înfăţişări nobleţea vârstei. Se îndepărtă apoi cu paşi uşori, continuând să tacă, revenind şi îndepărtându-se iar, străduindu-se vizibil să fie atentă doar la lucrui ei. Nu i se vedea rochia la gât şi nici ia genunchi şi părea goală sub halatul alb.

- Mi-am luat examenul de stat şi am fost numită aici, zise ea în cele din urmă.

Ceva îi scăpă atunci din mână, o eprubetă, care se sparse jos cu zgomot. Tânărul îşi feri privirea. O întrebă cu un glas rece când a venit, probabil de curând, fiindcă... Venise de o săptămână şi lucrase noaptea, răspunse ea întrerupându-1, şi îi spuse că în sesiunea din vara trecută căzuse, abia în ianuarie reuşise să-şi ia examenul de stat. Vorbind îşi revenise cu totul şi lucra acum la descompunerea probei cu mişcări sigure şi calme. Vale tăcea. Prin geamul din faţă de la înălţimea la care se afla laboratorul se vedea în depărtare Capitala, un oraş parcă necunoscut, întins pe câmpie, strălucind sub razele soarelui de primăvară. în laborator era linişte desăvârşită şi afară se vedeau pâlcuri de ciori negre zburând şi aşezându-se pe întinderea verde, presărată ici-coio de gropi. în stânga se întindeau livezi pe uşoare coline, vagi unduiri care se topeau în depărtare.

Vale se smulse ca dintr-o inerţie şi se îndepărta. Pe platforma oţelăriei, sub supravegherea maistrului Săndulescu, pregăteau materiale pentru repararea vetrei. Se dădu semnalul de chemare a oalei de turnare. Vale şi inginerul-şef al secţiei urcară pe brâul cuptorului şi îşi scoaseră vizetele din buzunare în timp ce oţelarii se împrăştiară la posturile lor. Mateescu izbea în spatele cuptorului cu un drug ascuţit la cap. în aşteptarea eliberării, cuptorul parcă îşi înteţea căldura. Tot izbind, deodată apăru o şuviţă albă care se coloră brusc în roşu-crud. Grumazul prim-topitorului crescu de încordare, izbiturile se înteţită. Firişorul crescu şi deveni şuvoi, începu să curgă în oala imensă, între jgheab şi fundul oalei se revărsă în aer o jerbă de scântei, care inundă şi parcă dilată, făcându-i imateriali, pereţii halei. Mateescu se retrase, ferindu-şi faţa cu braţul, Vale, inginerul-şef şi tehnicienii duseră vizetele la ochi. Radiaţiile luminoase pătrundeau chipurile şi dezvăluiau, în fulgerări scurte, expresii de triumf, parcă demonice.

V

Doctorul Sârbu comunică abia la spital doctorului Stamate, cel pe care îl căutase imediat la telefon după ce Vale îi relatase ce era cu fostul soţ al sorei lui, ştirea că doctorul Munteanu evadase din lumea medicală. în aceeaşi dimineaţă primi însă un telefon de la redacţia revistei *Neurologie, psihiatrie şi neurochirurgie,* revistă în conducerea căreia lucrase până de curând şi unde trimisese un fragment din studiul său despre *Neurastenia bătrâneţii* şi redacţia îi cerea acum studiul să-1 publice în întregime. Studiul întreg se afla însă la acelaşi doctor Stamate, care îl ţinea de o săptămână acasă şi întârzia să se pronunţe.

- Te rog să-mi aduci studiul, indiferent dacă l-ai citit sau nu, zise doctorul supărat.

- Studiul e la mine, ţi l-am adus de ieri, dar am uitat să-ţi spun, zise doctorul Stamate. Poftim studiul.

Trase sertarul biroului şi scoase afară un dosar. Avea gesturi moi, istovite. Suferea parcă de ceva. „Tu ai preocupări ştiinţifice şi îngrijorări înalte, în timp ce pe mine puterile mă părăsesc, nu mai pot să suport", părea să spună privirea **I U L**

Era adevărat că în general doctorul Stamate avea această figură, că adică te aşteptai ca dintr-un moment într-altul puterile să-1 părăsească şi să cadă leşinat la picioarele celui cu care stătea de vorbă. Parcă abia sufla, glasul îi era mic şi tărăgănat, pleoapele istovite, jumătate închise, gesturile moi şi puţine şi avea şi o anume paloare. Totuşi nu căzuse niciodată, deşi statura lui puţină se flencănea cu adevărat în mers şi picioarele doar că n-o luau razna, ba mai mult chiar, odată a ţinut o comunicare atât de lungă, şi de minuţioasă şi de documentată, încât alţii au fost gata să leşine în bănci, în timp ce el stătea în picioare Ia pupitru şi nu mai termina de citit. Era foarte erudit, dacă la acest cuvânt care şi aşa spune destul despre capacitatea de a înmagazina a unui creier, se mai poate adăuga şi cuvântul foarte. Colegul său, doctorul Sârbu, nici nu se mai obosea să se ducă la bibliotecă, îl întreba direct pe doctorul Stamate şi acesta îl călăuzea fără efort. Tot aşa îi dăduse şi studiul său, cu deplina certitudine că va obţine de la el cea mai exactă apreciere. Numai că din când în când i se întâmpla doctorului Stamate câte ceva în spital care îi arunca literalmente în afara oricărei preocupări ştiinţifice.

- Ce e cu tine, dragă Stamate? îl întrebă doctorul Sârbu după ce sfârşiră vizita în saloane. Iar te-au chemat să muţi cărămizi dintr-un loc în altul?

Doctorul Stamate era încă utemist şi într-o zi organizaţia din spital chemase pe toţi utemiştii la muncă voluntară, la căratul unor cărămizi care trebuiau mutate din locul unde se aflau, într-alt loc. Utemiştii erau bine dispuşi, spre deosebire de doctorul Stamate căruia îi cădeau cărămizile din mână, şi stârnea astfel veselia nestăpânită a tinerelor surori, care parcă se jucau cu ele. Odată, se afla singur în birou şi a intrat cineva peste el, o femeie pe care doctorul Stamate n-o cunoştea. „De ce păstrezi dumneata acest portret aici?" l-a întrebat ea arătându-i singurul portret existent pe pereţii micii încăperi, copie după o gravură a domnitorului Dimitrie Cantemir. Doctorul Stamate s-a uitat şi el la portret şi a dat din umeri. „Nu l-am pus eu şi habar n-am cum a ajuns aici!" a răspuns. Femeia i-a replicat: „Aşa. înţelegi dumneata să te alături clasei muncitoare?" „Repet, că nu a fost pus aici de mine", i-a răspuns doctorul Stamate cu o voce blândă. „Şi dacă ai fi găsit aici portretul lui Hitler tot aşa ai fi spus, că nu l-ai adus dumneata?" „Mai întâi, Cantemir nu e Hitler, şi în al doilea rând, află că n-am să-1 mai scot de aici, fiindcă nu văd motivul. Cantemir a fost unul din cei mai mari învăţaţi ai timpului său şi în plus a fost un domnitor român care a luptat împotriva jugului turcesc. Ridică-ţi nivelul înainte de a veni aici să mă insulţi pe mine." „Nu te insultă nimeni, dar alte portrete n-ai mai găsit să pui?" „într-adevăr, a remarcat şi doctorul Sârbu după ce a ascultat relatarea incidentului, alte portrete mai apropiate de epoca noastră n-ai mai găsit?" „Dar nu l-am pus eu acolo", i-a răspuns doctorul Stamate deprimat.

Astăzi arăta la fel ca în ziua aceea.

— Ce este? insistă doctorul Sârbu.

— Ai citit gazeta de perete?

Doctorul Sârbu dădu din umeri. N-o citise. Ce putea fi într-o gazetă de perete?! Porniră amândoi spre holul pavilionului. Se opriră în dreptul gazetei de perete şi doctorul Sârbu citi în ea un articol semnat de o soră: se critica atitudinea duşmănoasă a unor doctori care nu înţeleg să se alăture maselor, cum era doctorul Stamate care la manifestaţia de 1 Mai a lăsat steagul lângă pom şi a părăsit rândurile.

— Nu e adevărat, ştii şi tu, zise doctorul Stamate. O să ridice chestiunea şi în şedinţă.

- Bine, o s-o ridice, aranjez eu chestia asta. Spune-mi despre studiul meu, ce părere ai, zise doctorul Sârbu. Am impresia că tonul meu e nepotrivit, ca şi când aş fi descoperit leacul împotriva cancerului. Nu ţi se pare?

- Nu, nu mi se pare. Tonul e adecvat, răspunse doctorul Stamate mai vioi, auzind promisiunea prietenului său că va aranja el problema aceea.

Apăru apoi, după câteva minute, *profesorul,* căruia i se spuse în treacăt noutatea despre doctorul Munteanu, apoi se ridicară şi ieşiră după aceea cu toţii pe coridor. In fund, ceasul electric arăta ora unsprezece, când profesorul, însoţit de medici şi surori, îşi începea contravizita...

După-amiază aveau plenară sindicală. Doctorul Sârbu se dădu jos din tramvai şi intră grăbit într-unui din nenumăratele pavilioane ale spitalului, unde se ţinea şedinţa, coborî scările spre subsol aproape alergând şi pătrunse în sală.

Se apropie cu paşi hotărâţi de o femeie care stătea în banca din faţă:

- Tovarăşă Vintilescu, vino puţin te rog, vreau să-ţi spun ceva, îi şopti el poruncitor.

Şedinţa întârzia ca de obicei cu o jumătate de oră, „mireasa", adică preşedintele sindicatului, se lăsa totdeauna aşteptat. Vintilescu, soră la secţia neurologie, se ridică, şi doctorul Sârbu se retrase lângă geam.

- Tovarăşă Vintilescu, începu doctorul, dumneata erai prea nervoasă şi iritată în ziua aceea la manifestaţie - şi pronunţând aceste cuvinte privirea medicului stărui câteva clipe asupra gâtului puţin umflat al femeii - şi n-ai înţeles când doctorul Stamate ţi-a explicat cum stau lucrurile. Steagul era la mine, tovarăşă Vintilescu, nu l-a aruncat nimeni nicăieri.

Sora Vintilescu rătăci cu privirea în părţi.

- He, zise ea cu o voce joasă, încărcată parcă de furie, eu am găsit stegul lângă pom, tovarăşul doctor Stamate l-a lăsat acolo. Dacă el lasă steagul, ce să-i fac eu?

— Dumneata nu înţelegi că steagul era la mine? şopti medicul. „Hipertiroidism, gândi el. Nici astăzi după atâtea zile, nu i-a trecut iritarea împotriva doctorului Stamate." Era la mine steagul, tovarăşă Vintilescu, n-ai văzut că îl duceam eu? repetă.

— Dumneavoastră duceaţi alt steag, am văzut eu, cum să nu văd, că nu sunt oarbă.

— Tovarăşă Vintilescu, eu, iniţial, nu purtam nici un steag. (L-aţi găsit dumneavoastră pe doctorul Stamate, un bărbat foarte vânjos, să-i daţi să poarte atâtea ore un steag.) M-am înţeles deci cu el să-1 purtăm amândoi cu rândul. Steagul găsit de dumneata lângă pom era altul, l-a pus acolo altcineva, că stătea coloana pe loc şi ne odihneam. Nici măcar nu te-ai uitat să vezi că tovarăşul care l-a lăsat acolo lângă pom când s-a urnit coloana, şi-a adus aminte de el, a ieşit din rânduri şi s-a întors fuga îndărăt şi l-a ridicat. Dar dumneata n-ai văzut, că erai ocupată să-1 jigneşti pe doctorul Stamate, să faci atmosferă neplăcută într-o zi de sărbătoare.

— Dumneavoastră să nu vă bateţi joc de mine, că eu ştiu cum s-au petrecut lucrurile!

— De ce nu-ţi tratezi guşa? o întrerupse medicul. Vrei să se facă mare, să intri sub cuţit? Eu te rog pe dumneata să iei cuvântul şi să-ţi retragi acuzaţia, iar mâine să scoţi articolul de la gazeta de perete şi să-i ceri scuze doctorului Stamate. E posibil, tovarăşă Vintilescu, să aruncăm acuzaţii asupra oamenilor fără să ne gândim măcar o clipă că am putea să greşim? Ce ţi-a făcut dumitale doctorul Stamate? Ia cuvântul şi fă-ţi autocritica, altfel iau eu cuvântul şi ia cuvântul şi doctorul Horia, fiindcă el era acela cu steagul lângă pom. (Nu era el, dar doctorul Sârbu se gândi în clipa aceea că în cazul unei discuţii, acesta nu va şovăi să dea explicaţii în favoarea doctorului Stamate, fiindcă a fost de faţă.) Te ridici şi spui în două cuvinte că ai greşit, pur şi simplu, şi nimeni n-o să ţi-o ia în nume de rău. Ne-am înţeles? La revedere.

în sală se auzeau şoapte. Se deschisese uşa din fund, din dreapta prezidiului, şi apăruse preşedintele, un doctor jovial, care intră zâmbind. Şedinţa începu şi decurse ca de obicei. Sora Vintilescu nu luă cuvântul, dar la sfârşit veni şi se scuză, repetând doctorului Stamate că ea aşa a crezut, când a văzut steagul lângă pom...

— Nu e nimic, o întrerupse doctorul Sârbu, se întâmplă, scoate şi dumneata articolul acela... Şi nu mai sta cu tiroidă netratată, că o să-ţi dea turburări mari.

Era târziu. Doctorul Sârbu se despărţi de colegul său şi luă tramvaiul spre casă. în tramvai găsi un scaun liber, se aşeză şi începu să răsfoiască nişte reviste vechi medicale pe care i le adusese cineva. O femeie se apropiase între timp de scaunul său, stătea în picioare lângă el şi îl privea cu atenţie.

— A, bună seara! exclamă tânărul, surprins, doctoriţa Tiberiu!

Şi se ridică în picioare, dar femeia nu se aşeză, rămase şi ea în picioare şi continuă să-1 privească în tăcere. Avea un surâs care vroia parcă să reamintească ceva petrecut demult, dar nu cu scopul de a stărui în acea amintire, ci pentru a sugera doar că timpul nu e ireversibil, cel puţin atâta vreme cât o femeie rămâne tânără şi frumoasă. In ceea ce o privea pe ea, aşa cum îi apărea ea în clipa aceea tânărului, nu numai că nici timpul (de altfel nu prea lung, trecuseră doar doi ani de la aventura ei cu cei doi medici prieteni), dar parcă nici întâmplarea în sine nu lăsase vreo urmă în viaţa ei. îşi revenise cu totul, aşa cum îşi revin plantele tinere culcate de o furtună, şi s-ar fi putut chiar spune că furtuna îi priise, arăta liniştită, sigură de sine şi deloc dispusă să se mai lase ispitită să joace roluri care nu i se potriveau, în privinţa aceasta se părea chiar că acumulase un anume dispreţ pentru femeile care, în urma ei, neştiutoare, continuau genul de comedie de natura celei în care doctorul Munteanu o atrăsese pe ea. Avea un rictus de dispreţ, abia perceptibil, în colţurile gurii ei tinere, ceea ce la vârsta ei nu făcea decât să-i sporească farmecul.

- Ce mai faci, doctore, nu te-am mai văzut de mult, zise ea dându-i mâna, pe care acesta i-o sărută. Uite, acum îmi dau seama că mi-a fost dor de câteva ori de dumneata, aş fi vrut să mai stăm de vorbă.

- Oricând o să stau de vorbă cu dumneata cu emoţie, zise el familiar şi curtenitor. Auzisem într-o vreme că te măriţi cu doctorul Zahariade, e adevărat?

- Să vorbim despre altceva decât despre măritişuri şi altele de acelaşi gen, zise ea fără răceală, dar cu adevărat neinteresată de asemenea subiecte.

„Să vorbim, dar despre ce?" gândi, cu o undă de veselie tânărul.

Nu e însă greu de găsit subiecte de conversaţie şi vorbiră despre tot ce se putea vorbi într-un sfert de oră în tramvai. Şi pe el îl intriga foarte tare această schimbare, mai ales fizică, cu rictusul acela ai ei în jocul bărbiei, care ar fi putut să-i dea lui deplină satisfacţie, fiindcă oricât de mare ar fi farmecul de acest gen pe o figură plină de tinereţe el este totuşi semnul unei îmbătrâniri, creanga uscată din pădurea verde, care nu mai e de mult numai lăstari. Şi cu ce se alesese ea trecând prin aceste vârste? Ar fi trebuit măcar să fi fost măritată, şi când colo, ea nici nu voia să discute despre aşa ceva. Dar el nu simţi în conversaţia cu ea decât o bucurie care nu era nouă, dar care se intensifica în clipele acelea. Se simţea în faţa ei exact ca şi cu doi ani în urmă, când o cunoscuse fără însă ca tresărirea inimii să-i mai fie direct adresată ei. Asta însemna, în gândirea lui din clipa aceea, că el era mai tânăr ca ea cu cel puţin doi ani, cu toate că în realitate era mai mare.

VI

Ajuns acasă, puse revistele pe noptieră, se descălţă, se întinse pe pat şi continuă să răsfoiască revistele vreme îndelungată, începea să se înnopteze bine. în curând se lăsă întunericul, se

aprindeau luminile în depărtare. Se trezi ca dintr-o buimăceală, se frecă la ochi şi aruncă revistele. Se îmbrăcă şi ieşi.

Trecu pe lângă staţia de tramvai şi o luă pe trotuarul larg, la vale, spre Piaţa Victoriei. Mergea cu fruntea plecată şi fu primit drept în faţă de un grup de fete care se feriră în lături cu veselie alarmată. Trotuarul foarte lat, mărginit de arbuşti proaspeţi şi de curţile largi, îngrijite, ale cartierului C.F.R., era la această oră plin de astfel de grupuri, care turburau liniştea cartierului cu exclamaţii afectate şi râsete sparte. Doctorul Sârbu se dădu ia o parte, părăsi trotuarul şi traversă. La Piaţa Filantropiei o luă la stânga şi ieşi la Şosea. Coborî şi intră în cartierul care se învecina cu Piaţa Victoriei. Străbătu câteva străzi şi intră în curtea unei case tip vilă, cu pereţi încărcaţi de cornişe; tot cartierul acesta vechi era plin de astfel de case. Apăsă de două ori la rând pe unul din butoane şi aşteptă. După câtva timp se făcu lumină înăuntru şi se deschise uşa de la intrare.

- Te deranjez, doctore? Bună seara, zise vizitatorul.

- Nu, răspunse gazda cu o voce hotărâtă. Poftim.

Urcară o scară mică şi dintr-un antreu doctorul Sârbu deschise o uşă la stânga şi pătrunse într-un salon. Era o încăpere luminată puternic, însă cu o lumină ocrotită. Pereţii erau lungi şi înguşti, şi pe ei tablouri, şi într-un colţ, deasupra unei etajere cu cărţi, o maternitate de lut, o ţărancă în picioare, cu doi copii lipiţi de genunchii ei. în fund în faţa mesei, pe un covor care bătea în galben de câmpie, fotolii cu spătarul mult aplecat.

Gazda se opri şi prezentă cu un gest musafirului un ins care la intrarea acestuia se ridicase în picioare. Doctorul Sârbu, fără să dea mâna, se înclină şi nu spuse nimic.

- Doctorul Palade, zise gazda.

Se aşezară.

- Discutam care e originea zicalei populare „De ce ţi-e frică, nu scapi". Eu o aud foarte des, oamenii o folosesc fără să observe că ea conţine o mare cantitate de nelinişte. Să nu scapi de lucrul de care ţi-e frică! E neliniştitor, nu e aşa?

Vorbise insul. Gazda nu zise nimic, tăcea foarte hotărât, ca şi când n-ar fi pus nici un preţ pe musafir, şi nici pe ideile în sine. Doctorul Sârbu se ridică din fotoliu şi se duse lângă etajeră, unde începu să contemple statueta de lut.

- Zicalele populare n-au avut la originea lor pretenţia de a exprima adevăruri totale, zise gazda cu o voce înţelegătoare, şi în paranteză fie zis, un bun cunoscător în ale zicalelor ţi-ar servi una care să exprime o idee exact contrarie; de pildă: „Paza bună trece *obejdia* rea". Aşa zice mereu bucătăreasa noastră. *Obejdie* înseamnă *primejdie,* prin urmare dacă ai presentimentul unei obejdii e suficient să te păzeşti!

Doctorul Sârbu zâmbi. Omul la care venise în vizită neanunţată avea ironiile lui, pe care numai cine îl frecventa mai des le cunoştea şi le aprecia. Vizitatorul pe care îl găsise la el nu făcea parte dintre aceştia şi îşi da sârguinţa să-i atragă gazdei atenţia, fără să reuşească însă, ironia cu care era întâmpinat fiind o dovadă că n-avea nici o şansă. îl chema doctorul Ionescu şi era cunoscut ca medic al medicilor, alţi pacienţi nu prea veneau să se trateze la el, iar ceilalţi numai când sufereau de ceva mai aparte, de acele afecţiuni care nu cedau la tratamentul obişnuit. Fireşte, cine avea apendicită sau tuberculoză nu afla nimic de la el, dar cine suferea de pildă de ficat sau de turburări generale în nutriţie şi de încă alte maladii, care fără să pună viaţa omului în primejdie îi creau totuşi o stare de spirit că o vedea în negru, avea ce se „pricepe", după propria expresie a acestui medic, care la rândul lui, după cum o declara des, le împrumuta, aceste expresii, de la bucătăreasă. (Am fost la cutare medic să mă tratez şi nu *„m-am priceput nimic",* spun în genere ţăranii, adică tratamentul n-a atins exact boala şi n-a avut nici un efect, organismul nu s-a resimţit cu nimic.) Publicase o carte populară intitulată *Despre alimentaţie,* şi lucra dimineaţa la un spital,

unde nu se remarcase în nici un fel. Acasă ia ei însă, cu pacientul în faţă, medic ca şi el, îşi arăta din plin priceperea. îşi începea de obicei consultaţia printr-o manieră curioasă, punând o mulţime de întrebări, ca un judecător de instrucţie sau ca un preot la spovedanie. Stătea în spatele măsuţei-birou, cu capul într-o parte, cu coatele pe masă şi îşi privea pacientul în ochi. Avea parcă întrebările în minte dinainte pregătite, deşi ele decurgeau aparent din răspunsuri; de fapt, şi răspunsurile erau parcă premeditate tot de el, şi pacientul nu făcea decât să le rostească. îl ducea pe pacient undeva, cu un anume scop, cu îndemânare şi siguranţă, cu o gravitate aproape ridicolă, şi acesta se supunea cu un scepticism îngăduitor, hotărât să meargă până la capăt, să vadă ce dracu o să iasă.

Ieşea în general bine, spre uimirea suferindului. Unii se enervau, se ridicau în picioare, şi nu mai dădeau pe acolo. Aceştia nu erau însă cine ştie ce suferinzi sau în orice caz suferinţa lor era cu mult inferioară puterii lor de rezistenţă. N-aveau, într-adevăr, ce căuta acolo. Asta însemna că majoritatea pacienţilor lui prezentau o rezistenţă scăzută faţă de boală, ceea ce era şi adevărat, dar bineînţeles că acest medic n-ar fi recunoscut acest lucru decât dacă ar fi luat în acelaşi timp hotărârea să renunţe la felul lui de tratament. Ar fi însemnat însă să rămână fără clienţi şi care medic ar renunţa să mai practice medicina din pricină că ar descoperi că tratează doar un anume gen de bolnavi? Dimpotrivă, din moment ce genul există, trebuie să existe şi medicul potrivit pentru ei.

Doctorul Sârbu se prefăcea că se tratează la el de o durere de cap (rebelă, care îi mai apărea şi acum după oboseli mari), ca să-1 poată vizita şi vorbi cu el. îl considera un om interesant. Prima dată însă, cu ani în urmă, îl adusese la el într-adevăr o durere insuportabilă de cap şi nu făcuse decât să se enerveze şi mai tare auzindu-1 ce-i spune.

- Durerea de cap poate fi pricinuită de o răceală, de o tumoare, un cioculeţ de papagal pe şira spinării, o sinuzită, sau o proastă irigaţie a creierului, începuse doctorul lonescu după ce îl anchetase în felul acela al lui, care pe tânărul psihiatru aproape că îl înveselise. Dumneavoastră suferiţi de cea din urmă şi trebuie găsită pricina. Conflictele de conştiinţă pot foarte bine da turburări vasculare care iau această formă. Omul modern suferă adesea fără să aibă cea mai slabă idee de cauzele suferinţei. El o alungă prin pilule, şi prin alungare ea se întăreşte, pe câtă vreme remediul împotriva ei este acceptarea. Suferinţa cere să fie acceptată, e dreptul ei. O dată acceptată, ea cedează, puterea ei slăbeşte.

- De ce are dreptul suferinţa să fie acceptată? întrebase tânărul medic stupefiat. Nu înţeleg, noi suntem medici tocmai ca s-o calmăm şi pe cât posibil s-o eliminăm, nu s-o acceptăm.

- Pentru că există! răspunse celălalt.

- Ei, şi? Tot ce există trebuie acceptat?

- Dumneata înţelegi prin acceptare abandonare. Prin acceptarea a ceea ce există, inclusiv suferinţa, eu înţeleg angajarea, care e o acţiune şi nu un abandon. în general oamenii luptă împotriva suferinţei, dar ceea ce înţeleg ei prin luptă nu e acţiune, ci sustragere.

- Vă jucaţi cu cuvintele, răspunse rânărui psihiatru iritat. A accepta înseamnă a fi de acord, a nu fi împotrivă. întrucât asta înseamnă angajare? Angajare la ce?

- Angajare faţă de suferinţă sau de realitatea cu care eşti în conflict, răspunse doctorul lonescu. înainte de orice trebuie să fii de acord şi să accepţi ca pe o realitate care este a ta suferinţa sau conflictul care te chinuie. Această durere este a mea, sunt proprietarul ei, există şi n-o pot nega. în felul acesta se produce singura conciliere posibilă între fiinţa noastră şi suferinţă şi datorită acestei concilieri suferinţa dezarmează. Dacă continuăm s-o acceptăm până la cap, ea va fi chiar anihilată. Au

existat oameni cărora li se sfâșia carnea cu cleștele și ei surâdeau. Au existat, nu puteți nega! Erau Sfinții. Părinții Omul modern nu e inferior acestor oameni, dar el dispune în prezent de metode atât de subtile de sustragere, încât tuturor li se pare firesc să nege suferința. Au ambiția s-o alunge cu totul din viața lor, ca și când ar fi nemuritori.

- Ceea ce spuneți dumneavoastră acum e valabil și pentru durerea mea de cap? întrebase tânărul. Simt un fel de cuțite uite pe-aici, sunt de acord cu ele (adică nu sunt de acord, constat că există), le accept existența, sunt ale mele... Dar văd că nu trec!...

II durea capul așa de tare, încât asta îl silea să fie la fel de grav ca și medicul.

- O să vă prescriu contra cuțitelor acelora un calmant, răspunse doctorul lonescu, dar de ce când sunteți fericit sau foarte bucuros nu vă trece prin cap să luați un calmant? Așa ar fi normal!

Tânărul izbucnise în râs. Omul din fața lui avea în voce un reproș adevărat, credea în ceea ce spunea așa cum crede un credincios în Dumnezeu. Și îl dăscălea părintește, cu înțelegere pentru ignoranța sa, dar străduindu-se, cu devoțiune parcă, să inventeze pilde ușor accesibile înțelegerii și convertirii.

- Când te afli ia un *rendez-vous,* continuase el, și aștepți și vezi că vine și te inundă din creștet până în tălpi, așa ca un fel de lumină, de ce nu te duci repede la farmacie și să ceri ceva contra acestei stări care te zgâlțâie mai rău ca orice?! Cred că nimănuia nu i-ar trece prin cap să facă așa ceva, ar trebui să fie nebun, din contră, caută prin toate mijloacele să păstreze această stare, nu s-o combată. De ce n-am face același lucru cu suferința?

Și continuase în același fel, fără ca doctorul Sârbu să-1 mai poate urmări. Mai târziu află despre el lucruri incredibile, era evreu și fusese deportat într-un lagăr, era membru de partid. Nu se potriveau deloc teoriile lui despre suferință cu marxismul, dar el nici nu pretindea că se potrivesc. Pe vremea aceea doctorul Sârbu nu se înscrisese încă în partid și îl întrebă pe doctorul lonescu motivul pentru care el se înscrisese.

- Pot să-ți spun doar motivul aparent, răspunse doctorul lonescu. Am citit o carte de reportaj în care se relatau la un moment dat următoarele: înaintând în iarna anului 1942, împotriva armatelor sovietice, nemții puneau la răscrucile de drumuri soldați ruși prizonieri în uniformă, îi împușcau în ceafă și îi lăsau să înghețe așa, în picioare, cu brațul întins pe care puneau pancarete: *Spre Leningrad* sau *Spre Moscova.* Și tancurile germane treceau *și* se orientau în felul ăsta în ofensiva lor... Mi-am imaginat o clipă că eu aș fi un astfel de prizonier și atunci am plecat de-acasă și m-am dus și mi-am dat adeziunea. Asta e motivul aparent. Cel de fond nu ți-1 mai spun, dar să știi că e cam de același fel, mai spusese doctorul lonescu și făcuse apoi o declarație aparent foarte ciudată. Am stat în lagăr aproape un an, nu spun ce este și ce se poate vedea într-un lagăr. Un lagăr e un lagăr, nu se poate descrie. Dar când am citit, la un an după ce-am ieșit de-acolo, pasajul pe care ți l-am relatat, mi-am dat seama că nu există ceva mai groaznic, mai umilitor pentru umanitate, o crimă mai josnică la care se poate coborî o armată decât asta, cu prizonierii înghețați. Poate că n-am dreptate, firește că s-au comis crime și mai abominabile, dar așa s-au petrecut lucrurile cu mine, asta mi s-a părut mie cea mai abjectă și mi-a păstrat vii toate ororile trăite de mine însumi în lagăr...

Doctorul Sârbu, cu toate că trăise și el în atmosfera războiului, scăpase fără să-i păstreze în vreun fel imaginile de oroare deși văzuse și el oameni îngropați sub dărâmături și lucrase ca student în spitalele înțesate de șocați și mutilați. Era însă foarte tânăr și nu se lipise nimic de el. Tot atât de tânăr era și pe vremea când doctorul lonescu îi răspunsese la întrebarea pentru ce s-a înscris în partid. Răspunsul acesta avusese

darul să întârzie propria lui înscriere, căci descoperise cu acel prilej că el nu avea un motiv atât de extraordinar ca al doctorului Ionescu care să-i susţină actul de adeziune. Vrusese la început să se înscrie fiindcă prietenul său, doctorul Munteanu, se înscrisese şi îl sfătuia să facă şi el la fel (formula pentru întâia oară acele sfaturi ale sale pe care avea apoi să le repete şi mai târziu, în alte împrejurări: „înscrie-te, Nicule, fă cum fac eu şi ai să vezi că o să fie bine". „Bine, dar de ce să mă înscriu?" răspundea el, nu atât pentru că nu ştia de ce, cât ca să afle de la prietenul său pentru ce se înscrisese el însuşi. „întâi înscrie-te, zisese atunci doctorul Munteanu, şi pe urmă o să vezi tu de ce te-ai înscris!") dar de fapt, după cum avea să-şi dea într-adevăr seama mai târziu, când avea să analizeze mai detaşat acest eveniment din viaţa lui, vrusese să se înscrie fiindcă simţise că se fac asupra conştiinţei lui apeluri dintre cele mai diverse, de la cele directe, practice, constând în discuţii în care era atras, acţiuni în spital la care era chemat să participe, până la cele imponderabile, care toate îi sugerau ideea că e nevoie şi de el în atingerea unui ţel care avea în vedere o creştere şi o înflorire a vieţii oamenilor pe altă cale decât cea cunoscută de el înainte. Că el nu cunoştea bine viaţa dinainte, asta n-avea nici o importanţă... Ceea ce e nou e mai bun decât ceea ce e vechi... Şi deodată venise doctorul Ionescu care avea în sprijinul adeziunii sale o experienţă tragică. Se simţise parcă intimidat şi lipsit de însemnătate să facă parte dintr-un partid în care oamenii aveau astfel de motive să adere la idealurile lui... Doctorul Ionescu însă nu se simţise răspunzător de această şovăială. „Dacă ai vrut cu adevărat să te înscrii, răspunse el, atunci înscrie-te imediat. Uneori argumentul afectiv e mai de preţ decât ideea, pentru că ideea circulă pe toate drumurile, pe câtă vreme dorinţa dumitale de a construi o lume nouă se naşte în inima dumitale."

Tânărului psihiatru îi plăcuse acest îndemn, cu toate că dorinţa lui de a construi o lume nouă i se insuflase, şi nu se

născuse chiar în inima lui... Doctorul Ionescu făcea foarte rar caz în relaţiile sale cu colegul său mai tânăr de faptul că era membru de partid, dar făcea totuşi, şi ştia, într-un mod surprinzător de exact, când să fie medic curant, şi când prieten şi confident în probleme mai complicate privind relaţiile tânărului psihiatru acolo la el în spital. Astăzi el ghici imediat că nu durerea de cap l-a adus pe doctorul Sârbu în cabinetul lui şi se grăbi să-1 expedieze pe celălalt, cu discuţia lui despre proverbe cu tot. Apoi sună şi ceru acelei bucătărese a lui, la a cărei gândire şi exprimare era atent, să servească nişte cafele, după care se aşeză şi el în fotoliu şi îşi împreună mâinile în faţă. Involuntar, semăna în asemenea clipe cu un duhovnic sau cu un om bătrân. Dar doctorul Sârbu de mult se învăţase să nu-i mai observe ticurile.

- Doctore, i se adresă el stând drept în fotoliu, cu coatele pe genunchi, există sentimente neînscrise încă pe tabela unui Mendeleev al moralei, dar care nu sunt mai puţin rele şi ne ţin gândirea prizonieră. Prietenul meu, doctorul Munteanu, a părăsit lumea medicală şi a intrat în diplomaţie; am rămas fără prieteni şi singurătatea mă apasă... iată de ce am venit azi la dumneata.

Spunând acestea, se ridică şi începu să se plimbe prin cabinet.

- Ce e cu lucrarea? zise doctorul Ionescu cu o expresie şi cu o atitudine de grabă filozofică faţă de timp, nu atât pentru că îi lipsea sau pentru că tânărul venise în vizită la o oră nepotrivită, ci pentru că în felul acesta îi dădea un răspuns mult mai profund decât dacă şi-ar fi exprimat părerea în cuvinte. Naivitatea acestei manevre nu displăcu însă deloc tânărului, dimpotrivă, parcă făcu ordine în gândirea sa, parcă se mai însenină.

- Da, şi cu lucrarea, continuă el. Am trimis-o la revistă, va apărea, dar un coleg în care am încredere (cel mai erudit dintre noi) a citit-o şi nu mi-a spus nimic, n-a făcut nici o remarcă.

Vroia deci să-i spună că e copleşit de sentimentul că viaţa nu-i merge bine şi că nu ştie de ce. Se aşteptase ca lucrarea să facă o impresie bună colegului său, dar iată că acest coleg, pe care îl preţuia, nu exprimase nici o opinie şi de aici neliniştea amintirii, sentimentul că îi scapă ceva, un sentiment sau mai bine zis un presentiment că în curând i se va întâmpla ceva grav şi primejdios, exact senzaţia care îl sperie pe un om câtva timp înainte de a deveni conştient că a greşit drumul şi că s-a rătăcit.

- Nu trebuie să doreşti să te recompenseze alţii pentru munca ta mai mult decât o poţi face tu însuţi, zise doctorul lonescu. Trebuie să-ţi ajungă bucuria care te-a stăpânit în timp ce lucrai şi să rămâi numai cu ea. E singura care contează şi numai pe ea trebuie s-o cauţi. Dacă bucuria de atunci nu-ţi revine în ceasurile astea de oboseală înseamnă că ai lucrat prost şi să te înveţi minte altă dată să mai lucrezi prost: înseamnă că nu ţi-ai cunoscut măsura şi te-ai înhămat la ce nu poţi duce. Cât despre prietenul tău... Cred că nu s-a schimbat nimic între voi, tu continui să ţii la el şi fiindcă nu vrei să recunoşti acest lucru, de aici îţi vin toate aceste... Ai crezut că nu mai ţii la el, şi acum ai descoperit că ţii, că ai jucat, în prietenie, rolul doi... Ei?! Recunoaşte acest lucru şi vezi-ţi de treabă... Ce importanţă are faptul dacă doctorul Munteanu a părăsit sau n-a părăsit lumea medicală?! exclamă medicul medicilor despreunându-şi mâinile cu o uimire sinceră şi rămânând apoi tăcut şi fixat pe această uimire, ca şi când ar fi vrut să dovedească astfel că mai mult decât atâta nici o semnificaţie nu se mai putea scoate din cele ce i se relataseră, că, adică trebuia să ţină la el mai departe, fiindcă nu-1 împiedica nimeni s-o facă şi cu asta să pună liniştit punct acestui conflict sufletesc...

Doctorul Sârbu se opri din plimbat şi rămase în picioare. Se scurseră câteva clipe.

- Asta vreau să ştiu şi eu, şi tocmai asta nu pot să-mi dau seama. îmi scapă ceva, sau mi-a scăpat de mult ceva. Surpriza pe care ţi-o produce un om pe care îl cunoşti bine nu e prea departe de una asemănătoare pe care ţi-o poţi produce tu, ţie însuţi. Şi dacă consideri această surpriză ca o eroare, cum am impresia că a comis doctorul Munteanu, această eroare nu te pândeşte şi pe tine?

- Ne pândesc tot felul de erori, zise doctorul lonescu deodată supărat. Ar fi însă bine să fii mai puţin subtil, avem treabă, n-avem timp să ne ocupăm de genul acesta de erori. De ce nu-ţi vezi mai departe de lucrare? Doar ţi-am citit cât ai scris din ea şi ţi-am spus că e un lucru foarte bun şi util. Ce mai doreşti?

vii ^ v , : ^ ; " : : ^ ^

Săptămâna următoare, Vale trecu în schimbul de noapte, şi luni după-amiază porni spre sora lui să-i facă o vizită.

Constanţa îl primi cu aerul aşa-zis „natural" pe care Vale l-l cunoştea de mult şi nu o dată îl enerva, arătând, de pildă acum ca şi când totul ar fi în regulă în viaţa ei, dar pregătită în acelaşi timp şi să facă imediat faţă în cazul în care cineva ar încerca s-o ia prin surprindere, având totodată aerul că de fapt ea e alta, e străină de evenimentul sau istoria în care e implicată. Avea o silă înnăscută să dea prea multe explicaţii. „Bine, Tanţa, ţie nu ţi-e ruşine să-i spui mamei că am luat eu banii ăia?" o întrebase o dată Vale indignat, într-unui din obişnuitele conflicte dintre fraţi. „Care bani?" spuse ea. „Cum care bani? Care-i strânsesem împreună să ne luăm alt radio. De ce i-ai spus mamei că i-am cheltuit eu?" „Fiindcă am vrut eu să-ţi cumpăr ţie un ceas", a răspuns ea numaidecât, fără să mintă, dar fără să spună întregul adevăr. „Şi mi-ai cumpărat?" a zis Vale. „Nu ţi-am cumpărat, că nu mi-au ajuns pentru ce-am vrut eu să-ţi iau şi mi-am plătit eu nişte datorii." „De ce ţi-ai plătit ţie nişte datorii când nu erau toţi banii tăi?" „Cum, a exclamat ea surprinsă, aproape scandalizată, nu mi i-ai fi dat?" „Ba ţi i-aş fi dat, a răspuns Vale

scos din sărite, dar atunci de ce i-ai spus mamei că i-am cheltuit eu?" Şi crezuse că la asta ea n-o să mai aibă ce spune şi o să-şi recunoască laşitatea şi ipocrizia. „Intenţia contează", a zis ea cam absentă fără să se deranjeze din citit. „Care intenţie?" a mai întrebat-o el, neînţelegând. „Că am vrut să-ţi. cumpăr ţie un ceas de aur. Hai, Vale, las-o moartă", a mai spus, şi n-a vrut să explice de ce a ţinut ea să creadă mama lor că Vale a fost cheltuitorul, când de fapt erau banii lor, ai amândurora, şi puteau să facă ce vroiau cu ei fără să dea socoteală părinţilor.

Dacă Vale ar fi luat-o în clipa aceea la rost, chiar de la intrare: „Ce e cu tine, Tanţa, eşti divorţată de atâta vreme, nu eşti în toate minţile?" „De ce dragă?" ar fi întrebat ea mirată. „Cum de ce, nu spui la nimeni?", „Cum, ar fi zis ea, păi n-aţi aflat?!" Şi dacă Vale sau altcineva apropiat şi-ar fi pus mintea cu ea şi ar fi insistat până în pânzele albe, nu în situaţia de faţă, ci cu alt prilej mai puţin dramatic, tot nu s-ar fi putut obţine de la ea reacţia dorită. O dată Vale încercase, câtva timp mai târziu după istoria cu banii, dar tot pe acelaşi subiect şi nu din răutate, ci pur şi simplu fiindcă el nu înţelegea ce nevoie a avut ea să-i spună mamei o minciună, că doar ţinea la ea şi n-avea obiceiul pe care îl au unii, să pârască încă din familie: „Tanţa, vreau să ştiu, aproape că se rugase el. Ce nevoie ai avut tu să spui că eu am cheltuit banii? Fă-mă să înţeleg, fiindcă nu înţeleg." Şi o tot pisase aşa minute întregi, având din ce în ce mai aproape senzaţia că ea o să spună de la o clipă la alta ceva extraordinar. .. îl asculta, corecta nişte caiete, până ce deodată a lăsat caietele la o parte şi a izbucnit în plâns. Băiatul s-a apropiat de ea şi i-a cerut iertare şi mai mult a intuit decât a înţeles că nu întotdeauna e cu putinţă să-1 faci pe om să spună un lucru care ţie ţi se pare atât de firesc că trebuie să-1 spună. Şi când s-a certat odată cu ea şi i-a spus un cuvânt din pricina căruia nu şi-au vorbit apoi aproape două luni, Vale a avut sentimentul că nu i-a adresat o insultă convenţională, ci că imaginea i s-a impus prin forţa asemănării. Ea era atunci încă \z *Ateliere,* la serviciul

de dispeceri, şi îi răcea curte un electrician, un frate al unui coleg al lui Vale. Faţă de acest coleg, Vale avea o admiraţie aparte, era cel mai bun din clasă, dar nu unul dintre acei tocilari ambiţioşi şi antipatici, ci unul cu adevărat foarte dotat şi generos, părinţii săi, fără să fie bogaţi, aveau oarecari venituri şi băiatul îl invita adesea pe Vale la cofetărie. (Era foarte spiritual, îl întreba de pildă pe Vale pe cine vrea să apuce de picior, pe Dumnezeu, sau pe sfântul Petre, asta însemnând, respectiv, că dacă ia o sarailie, atunci îl apucă pe Dumnezeu, dacă ia un trigon, ceva mai puţin, doar pe sfântul Petre.) Tot acest coleg, cu prestigiul său, potolise o dată un anumit avânt al cuiva într-un moment când câţiva dintre ei fuseseră cât pe-aci s-o ia razna. Intr-o dimineaţă unul dintre ei venise în clasă îmbrăcat în cămaşă verde şi făcuse o impresie foarte puternică asupra celorlalţi. Se înscrisese în „frăţiile de cruce" şi în tăcerea uimită a clasei începuse să ţină, până la venirea profesorului - care era tot un legionar, el aranjase scena după cum s-a aflat ulterior - un discurs. Vorbea bine, i se trezise, spre surprinderea celor mai mulţi, această pricepere şi fusese cât pe-aci să devină erou. Din păcate, însă, clasa îl cunoştea cum învaţă, şi asta la o anume vârstă, este esenţial, nu poţi cuceri altfel respectul colegilor decât prin capacitatea de a asimila materia şi de a stârni laudele profesorilor. Ori, acest elev, cu statura mare şi impunător în cămaşa lui verde cu diagonală, învăţa atât de prost, încât majoritatea profesorilor se plictiseau să-1 asculte şi unii, mai spirituali, îl scuteau şi pe el şi pe toată lumea de un spectacol atât de rizibil de ignoranţă: „Tănase, să te mai ascult, sau nu?" „Cum credeţi, domnule profesor!" „Păi ştii?" „Nu prea, domnule profesor." „Bine, atunci să-ţi dau un patru şi să trecem mai departe", spunea profesorul cu privirea sticlind de un umor pe care toată clasa îl gusta şi nu se tocea prin repetare. Astfel că în toiul discursului său se produsese ceea ce nu era de aşteptat — dat fiind faptul că legionarii erau la putere şi era primejdios sa ignori acest lucru, chiar într-o clasă de elevi -, dar ceea ce era

totuşi în firea lucrurilor să se producă, din acelaşi motiv. Se auzise deodată vocea acestui elev pe care Vale îl admira atâta, rostind cu putere şi cu un dispreţ plictisit într-un moment când colegul lor legionar tocmai îşi trăgea răsuflarea: „Hai, mă Tănase, mai du-te în p… mă-ti cu cămaşa ta!" Şi clasa izbucnise în râs şi după câteva clipe de derută începuse ca prostul să râdă şi Tănase însuşi.

Şi fratele acestui elev strălucit era electrician la *Ateliere* şi îi făcea curte Constanţei. Constanţa îi cunoştea pe amândoi şi cum curtea electricianului începea să capete o întorsătură care ei îi displăcea, îi făcu iui Vale confidenţe şi îi ceru părerea. „Tanţa, zise Vale, eu o să-ţi spun ţie ceva, dar cu condiţia să-ţi ţii gura. N-aş vrea s-audă frate-său, care ţine la el foarte mult, şi înţelegi tu cum m-aş simţi dacă unui dintre ei ar afla". „Bine, bine, desigur, zisese ea, mă ştii pe mine vorbăreaţă?" Ceea ce era adevărat, discreţia ei era un lucru sigur. Şi Vale îi povesti: acest electrician, cu un prieten al său şofer, luaseră două fete cu ei în maşină, erau două vecine, le duseseră într-o pădure şi acolo le violaseră. Fetele erau eleve de liceu şi ca să nu fie eliminate de la şcoală tăcuseră, dar părinţii lor tot aflaseră şi cu greu se înăbuşise scandalul. Era băiat bun acest electrician, dar uite ce fusese în stare să facă. Era bine ca ea să ştie acest lucru, dar încă o dată, să nu-i spună lui ceva... Cu toate astea, câteva zile mai târziu, Vale veni de la şcoală furios şi uitându-se lung la sora lui pronunţă acest cuvânt care este grav sau inofensiv, după împrejurări (în cazul lor era grav, fiindcă nu se obişnuia): „Eşti o măgăreaţă".

Ar fi purut să spună ceva, să dea explicaţii care tot ar mai fi dres ceva, dar ea nu scosese un cuvânt şi nu explicase nimic nici mai târziu, după ce se împăcaseră. De ce totuşi se folosise ea de informaţiile pe care Vale le ştia de la prietenul său, fratele electricianului, ca să rupă cu acela...

Uneori când se supăra pe ea, Vale parcă îi dorea răul, nu de altceva, dar ca să se înveţe minte... Ca mai pe urmă să i se facă ruşine şi să-i dorească să ajungă tot ceea ce dorea ca să ajungă (fiindcă nu prea îi era nici lui limpede care erau, în afară de profesiunea ei care îi plăcea, visurile ei de viitor). Stupefiat, o auzise odată pronunţând următoarea frază atât de bizară, dacă stăteai să te uiţi la cine-o spunea, încât Vale o şi uitase imediat, ca şi când creierul lui ar fi acţionat selectiv, împotriva voinţei lui: „Eu sunt cea mai interesantă femeie din Bucureşti".

- Ei, ia spune, Vale, ce mai faci? îl întâmpină ea parcă veselă, cu un glas de parcă rolurile ar fi fost inversate, adică Vale avea nevoie să fie sprijinit în suferinţa lui şi nu ea. Cum te mai simţi?

- Eu?! exclamă Vale surprins. Nu prea bine. Dar tu?

- Destul de bine! zise ea. Ce face mama?

- Bine, ce să facă?

- Dar tata? Tot acasă stă?

Vale se aşeză şi răspunse cu o mişcare elocventă a degetelor pe braţul subţire al fotoliului, adică în ordine şi cu tata, deşi sunt posibile şi surprizele.

- Hai să ieşim pe balcon, zise ea şi ieşiră pe balcon.

- Mare baftă ai şi tu! zise Vale uitându-se peste împrejurimi. E aşa de frumos aici ia tine, de câte ori vin, parcă vin în alt oraş, parcă aş veni lângă o pădure!

- O lovişi, zise ea, uită-te în partea aceea şi vezi parcul.

Ea reintră şi aduse întâi scaune mici, apoi se întoarse cu nişte prăjituri de cofetărie şi o sticlă cu vin, pe care i-o dădu fratelui s-o desfacă. „Bravo ei, gândi Vale, se ţine bine, s-a dus ea să cumpere vin.

- Tanţa, hai să-ţi spun de ce am venit eu pe la tine, începu apoi Vale după ce mâncară prăjiturile şi ajunseră la sticla de vin. Anul trecut, înainte de examenul de stat, făceam practică tot la uzina asta unde am fost pe urmă repartizat şi am cunoscut acolo o fată.

- Nu cumva e vorba de istoria aia cu Gabi, de e supărată şi acum tanti Veronica pe tine că nu vrei să te împaci cu el? zise Constanta.

- Ba chiar aia e! răspunse Vale.
- Ei şi ce s-a mai întâmplat tocmai acuma, după un an?
- Stai să vezi, zise el, şi începu să povestească.

Ea îl asculta rezemată de peretele casei, cu călcâiele sprijinite pe una din barele balconului, şi nu zicea nimic, asculta cu atenţie şi plăcere, bucuroasă vizibil că fratele îi face confidenţe. Nici o altă stare sau preocupare, sau absenţă nu părea s-o distragă. Din când în când numai îşi schimba poziţia, foarte rar Vale surprindea ceva ciudat la ochii ei, parcă îi creştea privirea, parcă i se măreau globurile ochilor şi ea parcă uita sau nu mai putea să lase pleoapele peste ei. Atunci se vedea că şi slăbise foarte tare, şi în asemenea clipe Vale se oprea din povestit şi se uita în jos, posomorât, ca pentru a-şi aduna gândurile. Uita atunci de el şi făcea un efort să alunge, să înghită din gât un nod care îi altera vocea. Apoi relua cu naturaleţe firul povestirii.

îi dăduse, chiar de la început acelei fete pe care o cunoscuse, o întâlnire, nu era nimic grav, începu el, vroia pur şi simplu s-o cunoască, şi dacă nu i s-ar fi părut că dintre toţi care erau acolo numai lui îi aruncase ea o anumită privire, bineînţeles că nu s-ar fi încurcat tocmai atunci, în preajma examenelor, cu o fată care trebuia negreşit cucerită împotriva voinţei ei. Numai că se înşelase de la bun început şi iată cum decurseseră lucrurile. Erau numai ei doi, ceilalţi din grupul lor se duseseră jos, la oţelăriile speciale. Ea tocmai îşi spăla mâinile sub un robinet pe platformă şi se uita la el peste umăr, conversa cu el în felul acesta. Cine era ea? Era studentă la Chimie, făcea, ca şi el, practică la laborator. Vroia să se întâlnească cu el după masă, să se recreeze împreună? o întrebase el. Cum să nu, i-a răspuns ea şi a dat din cap, parcă ar fi vrut să arate cât de mult îi convenea propunerea. Acasă Vale şi-a schimbat costumul, şi la ora convenită s-a dus s-o întâlnească. Locul fixat era Grădina botanică şi ea a venit foarte punctuală, dar arăta parcă

schimbată. Adică tot ea era, dar parcă nu-i mai plăcea ceva, mergea alături de el parcă ar fi avut un cui în pantof. L-a întrebat de unde vine. De unde putea veni, şi ce sens avea o astfel de întrebare?

- Tu ce părere ai? exclamă Vale uitându-se la sora lui cu o anume nedumerire, cu sensul că putea fi şi ea convinsă că nu exista răspuns la o asemenea întrebare.
- Nu ştiu, zise Constanţa zâmbind. Ce i-ai răspuns?
- Ce puteam să-i răspund?
- Depinde!
- I-am spus, bineînţeles, că viu de-acasă, de unde puteam veni? „N-aş zice", o aud că-mi răspunde. Şi deodată mă pomenesc prins în următorul dialog: „De ce, zic, ce te face să crezi că nu vin de acasă?" „De! o aud şi începe să se hlizească. Ai venit, zice, pe jos sau cu autobuzul?" „Cu autobuzul." „N-aş crede!" „Dar de ce?!" „îmi face impresia că ai venit pe jos". „De unde această impresie?" „Se vede după mutra ta." Mutra mea! Cu asta m-a făcut pilaf. M-am oprit din mers şi i-am spus: „Scuzaţi-mă că v-am deranjat (şi am făcut o plecăciune), nu sunt capabil să susţin cu dumneavoastră un dialog atât de subtil, permiteţi-mi să vă conduc în acel loc de unde să vă pot spune adio şi să uităm amândoi simultan că am făcut vreodată cunoştinţă. Unde să vă conduc?" Ea se uită la mine foarte indignată şi ce crezi că îmi răspunde? „După ce că m-ai adus tocmai aicea, zice, acum vrei să şi pleci. Nu puteai să-mi spui să viu la Şosea, mai aproape de cartierul meu?" „De unde era să ştiu eu care e cartierul dumneavoastră?!" zic eu.

Vale tăcu, se posomori şi începu să se uite în depărtare pe deasupra acoperişurilor. Tăcu multă vreme, cu o expresie deodată dramatică, până ce vocea Constanţei îl făcu să-şi revină.

- Ei, şi? Mai departe, Vale.
- Da. Unde rămăsesem?
- Dar ia spune-mi zise , câţi ani are fata asta?

- Peste douăzeci! zise Vale.

- Cam mult, zise din nou Constanţa. Dar cum e, cum arată?

- Aşa... subţirică, blondă. E bine făcută... Eram foarte prins cu pregătirea pentru examene, continuă Vale, dar până sâmbătă tot ne-am mai văzut de câteva ori. De ce zic sâmbâtă?

Sâmbătă vroia s-o ducă la Ateneu la un concert şi a cumpărat două bilete. Invitaţia i-a făcut-o marţi. Vineri, în timpul unui curs, Cosma Dante, un prieten al său, îl înştiinţa printr-un bilet că a doua zi seara avea să aibă loc la Antracit acasă (un alt coleg) un aşa-zis ceai şi că va veni şi Anda - aşa o chema pe fată. „Fii atent, vărul tău Gabi s-a băgat pe fir, îi scria Cosma Dante. Toată lumea ştie." Vale zâmbi, mototoli biletul şi îl aruncă sub pupitru. Era, pesemne, o glumă care încerca să reuşească prin intermediul lui Cosma Dante, cu care era prieten bun. Prietenii cei mai intimi se pretează adesea la astfel de farse, cel mai vesel lucru fiind, după cum li se pare lor, să vezi un coleg îndrăgostit pierzându-şi capul de gelozie.

Sâmbătă seara Vale se duse cu cinci minute mai devreme la Ateneu. Era un concert rar, se executau cantate laice de Bach, acele mici piese care lui îi plăceau atât de mult, compuse să fie executate la clavecin, cu instrumente de coarde, cu puţină orgă şi cu tot aşa de puţin cor, şi gândul că timp de aproape două ore va asculta această muzică îl făcu să nu-şi dea seama că Anda întârzia. Când văzu că încep să se închidă uşile, vându biletul în plus pe care îl avea şi intră. După concert îşi aminti însă că fata nu venise şi fu prins de bănuiala că nu era vorba de o farsă. Porni repede spre casa lui Antracit, urcă scările gâfâind şi sună. Era ora zece şi jumătate. îi deschise Antracit (acest Antracit se numea de fapt Popa Viorel, dar era negricios şi ciupit de vărsat, semănând într-adevăr cu un cărbune, şi porecla i se prinsese).

- Gabi e aici? zise Vale indiferent.

- Nu, n-a venit încă, răspunse Antracit.

Intră înăuntru. Stăteau pe o canapea şi pe scaune, iar parchetul era gol, se vedea că până atunci dansaseră şi acum făceau o pauză. Unul dintre ei, comentând înrârzierea celui numit, îşi dădu cuvântul de onoare că Gabi e un tip plin de surprize şi mistere, iar Cosma Dante întreba cu dispreţ ce înseamnă mister în cazul lui Gabi? Vroia să i se explice.

- De când l-au ales pe Cosma în birou (era vorba de biroul organizaţiei U.T.M. din facultate), a devenit un determinist agasant, spuse Antracit cercetând teancul de plăci de lângă picup cu acel aer blazat pe care şi-1 iau adesea tinerii, blazarea fiind semnul unor experienţe bogate care au trecut peste capul lor.

- Un determinist vulgar, completă un altul, care fuma cu ţigarea „uitată" în colţul gurii.

- Gabi posedă dintre noi, cel mai bine materia, o să ajungă un mare specialist, zise din nou primul student, cu o intonaţie elogioasă şi admirativă.

- Asta e adevărat, conveni Cosma Dante, dar am impresia că posedă atât de bine materia, încât nu-1 mai interesează. Nu fac un paradox.

Pe uşa din fund intră o fată cu părul coafat şi miţos, cu un cuţitaş în mână şi cu mânecile suflecate.

- Câţi suntem cu toţii? întrebă ea. Mai vine cineva?

- Sigur că mai vine, vine Gabi cu Anda, răspunse întâiul student.

Antracit se smulse de lângă picup, străbătu odaia spre bucătărie şi în trecere îi dădu gafeurului o palmă peste cap. Intră apoi în bucătărie, uitând uşa deschisă. Văzu siluetele a încă două fete, care stăteau în jurul mesei şi spălau şi aranjau nişte farfurioare şi pahare.

Antracit reveni în odaie cu două sifoane în mână şi o sticlă înfundată. închise uşa cu piciorul.

- Ah! se auzi un strigăt din bucătărie, după care urmă zgomotul unui pahar spărgându-se pe mozaic.

- Valeria, strigă Antracit printre râsetele care izbucniseră în odaie şi în bucătărie, te omoară mama.

între timp o motocicletă se oprise în stradă şi continua să pârâie şi să trosnească, jos, la poalele blocului. La un moment dat încetă şi atunci se auzi din stradă un glas strigând:

- Antracit!

- Ăsta e Gabi, zise din nou gafeurul, şi se repezi la geam. Gabi, strigă el, aplecându-se, de unde ai motocicleta aia?

- Ce faceţi voi acolo? se auzi glasul de jos.

- Vă aşteptăm, veniţi sus?

- Mai facem un tur şi ne întoarcem.

Vale se ridică din fotoliu şi se duse la geam. Se uită în jos. Se vedeau capul şi umerii motociclistului. în spatele lui, o fată subţirică se ţinea de inelul de cauciuc dintre genunchi şi se uita în sus spre geamul deschis de la etaj. Motociclistul făcu o mişcare energică cu piciorul, motocicleta izbucni în pârâituri şi pieri pe după colţ. Vale continuă să rămână la geam încă multă vreme, până ce pârâiturile nu se mai auziră deloc, topindu-se în zgomotul îndepărtat al oraşului. Cosma Dante venise între timp lângă ei şi îi atinse braţul.

- Te-am avertizat, zise, de ce ai mai venit?

- De ce să nu viu?

- Mai bine pleacă, merg şi eu cu tine, zise tânărul în şoaptă. Gabi o să vină aici cu Anda. îţi convine?

- Nu, am să stau, vreau să-i văd! Cred că e o glumă tâmpită de-a voastră!

- Nu e nici o glumă, să ştii.

în odaie, Antracit pusese o placă şi ceilalţi dansau. Fata cu părul miros ajutată de gafeur aranja farfuriile şi umplea paharele cu vin.

După un sfert de oră soneria târâi şi apăru Gabi însoţit de o fată. Erau foarte veseli şi se acomodară imediat, băură câte un şpriţ şi începură să danseze. Vale şi Cosma Dante nu se

întoarseră de la geamul deschis, stăteau cu spatele la cei din odaie şi continuau să şoptească între ei. Se răsuciră apoi după câtva timp şi ocolindu-i pe cei care dansau, se aşezară în fotolii. Anda se făcuse roşie şi o licărire parcă de mânie străluci în ochii ei. Fata cu părul miţos se apropie de Vale şi îl servi cu o felie de tort şi un şpriţ.

Curând, placa se sfârşi şi se îrnprăştiară la locurile lor servindu-se cu fursecuri şi vin. Gabi afecta că n-are nici o legătură cu fata şi că chiar dacă ar avea, lucru e prea puţin important. Mult mai important era altceva: îl preocupa ceva care fără să fie rostit stârni dinainte curiozitatea nedefinită a celor ce îl cunoşteau îndeaproape.

- Ce e cu tine, Gabi? zise numaidecât gazda, acest Antracit care, după felul cum se uita la el se vedea că îl admira sincer, sau că în orice caz ţinea ca Gabi să observe acest lucru.

- Ah, exclamă acesta furios, formidabil cum mi-au trecut pe sub nas opt mii de lei. Opt mii de lei, cumpăram motocicleta, era acum a mea; unsprezece rezultate exacte i-am dictat individului ăla şi ai să vezi că tot n-o să mi-o lase mai ieftin.

Nimeni însă nu se arăta prea curios să ceară amănunte, toţi fiind la curent cu aşa-zisul lui fler la pronosport, fler a cărui caracteristică era că se adeverea numai dacă nu cumpăra şi nu completa el buletinul.

- Gabi, îţi dau o idee, zise Antracit. Joacă mai departe la pronosport, dar pe buletinele noastre. Joacă de pildă pe buletinul meu.

- Parcă tu o să fii fraier, dacă câştigi, să împărţi cu mine câştigul! Ah, dacă aş câştiga acum cinci mii de lei sunt sigur că individul mi-ar vinde motocicleta cu cinci mii, fiindcă el a câştigat acum opt şi vrea să-şi cumpere una nouă.

- Gabi, zise fata, joacă pe un buletin pe numele meu.

Vale întinse mâna şi luă paharul de pe măsuţa din faţa lui. Degetele îi tremurau. Vru să-1 dea peste cap, dar se opri şi mâna

sa mare, ca o cazma, strânse paharul şi îl sfărâmă ca pe o coajă de ou. Cosma Dante sări de la locul lui. Din palma tânărului picura sânge pe parchetul gol. Se făcuse palid şi înţepenise în fotoliu, tăcut şi cu o expresie cruntă pe chip. O tăcere se aşternu în odaie. Gabi îşi turnă o jumătate de pahar cu vin, îl umplu cu sifon şi îl dădu peste cap. Fata se uita spre fotoliul unde stătea Vale, răsturnat şi nemişcat. Se ridică şi pieri la bucătărie. Cea cu părul miţos o urmă şi ieşind aruncă o privire întrebătoare spre cei din odaie? Ce se întâmplă aici?

- Vale, ce înseamnă asta? interveni un băiat pe care îl chema Amariţei. Avea aerul să spună că s-a mers prea departe şi că toate acestea i se păreau lipsite de interes şi exagerate. Vale, Gabi, hai, bă, lăsaţi, fiţi serioşi, daţi-vă mâna! Apoi se adresă lui Gabi, ridicându-se şi împiedicându-1 să-şi toarne un nou pahar; astâmpără-te, îi zise, mai suntem şi noi aicea, ai băut trei pahare, du-te dracului, uite cât vin a mai rămas!

Tăcerea continua. Amariţei îi prinse pe toţi într-o privire circulară, se opri apoi asupra lui Vale, la pândă. Vale se mişcă din nou în fotoliu, tuşi, iarăşi, ca şi mai înainte, şi deschise gura să spună ceva; în aceeaşi clipă, Amariţei care îl pândise, insistă, acoperindu-i cuvintele înainte de a fi rostite, cu vocea lui supărată:

- Bea el singur trei pahare! Bă frati-meu, dar egoist mai eşti! Ia ţine, Cosma! Valeria! Adu un alt pahar, pentru Vale.

- Mulţumesc, Amariţei, nu beau, şopti Vale şi se ridică şi porni spre uşă.

Cosma Dante îl urmă pe scări până jos, la colţul străzii. Se opriră amândoi. Alături susura apa unei mici arteziene. Era târziu, se lăsase linişte peste oraş. Vale desfăcu batista şi întinse mâna deasupra ţâşniturii de apă.

- Aşa de teribil te afectează chestia asta? întrebă Cosma, surprins şi îngrijorat, speriat parcă nu atât de ceea ce se întâmplase, cât de ceea ce se putea întâmpla.

- Da, teribil, şopti Vale şi tuşi iar.

Ii lipsea parcă aerul.

- Hai la o farmacie, să nu-ţi fi rămas cioburi în palmă. îţi curge mereu sânge, zise Cosma.

- Nu-i nimic, uşurează creierul.

- De fapt tu eşti de vină, zise Cosma. Te-am prevenit.

- Ei, şi? Vroiam s-o văd! Nu mi-am închipuit c-o să se uite aşa la mine. Cosma, fă-mi o plăcere, întoarce-te îndărăt... Amariţei ăsta e băiat deştept, m-a oprit de la sincerităţi penibile, fă şi tu ca el şi spune-le că n-a fost nimic, am spart paharul din greşeală...

- Nu te mai şterge cu batista aia, zise Cosma, uite-o pe a mea e nefolosită.

- Mulţumesc! Hai, du-te, la revedere.

După plecarea lui Vale au continuat să danseze, şi apoi Antracit coborî, câteva minute mai târziu, la tutungerie şi cumpără vreo zece buletine pe care Gabi le completă după sistemul lui, scandalizându-i pe toţi; înscrise un pronostic favorabil pentru o echipă slabă de mineri, care avea să joace chiar a doua zi cu o echipă de militari, una dintre cele mai puternice formaţii din categoria A, şi puse semnele de meci egal la o echipă care nu suporta aşa ceva.

A doua zi se întâlniră cu toţii spre prânz şi porniră spre stadion mai devreme. Spre seară alergară cu toţii în centrul oraşului, în spatele Universităţii, unde staţionau zeci de inşi în faţa tabelei de pronosport, care se schimba din zece în zece minute, pe măsură ce funcţionarii agenţiei centrale primeau telefonic rezultatele din provincie. De fiecare dată se auzeau exclamaţii simultane de dezamăgire sau de triumf. Funcţionarii mai greşeau şi, când veneau să modifice rezultatul, cei care mai înainte înregistraseră cu satisfacţie scorul ridicau acum braţele, excedaţi.

- Aţi văzut? strigă Gabi cu entuziasm, nimeni n-a prevăzut victoria Minerului.

Pe unul din buletinele sale apărură în curând douăsprezece rezultate exacte: după câte se părea, avea să câştige o sumă neobişnuită.

Se întâmplă însă că un număr de câteva sute de inşi completară şi ei ca şi Gabi aceleaşi buletine cu toate cele douăsprezece rezultate exacte şi astfel împărţit, premiul reveni Fiecăruia la ceva mai mult de cinci sute de lei. Să Pi fost oare din pricina asta că Gabi, furios, rupse aproape imediat legătura cu fata sau poate că scena din casa lui Antracit fusese prea violentă faţă de ceea ce simţea el pentru fată?

- Ca şi când, zise Vale pregătindu-se să-şi încheie istorisirea, ar mai fi avut vreo importanţă ce-ar mai fi făcut el sau ea după ce i-am văzut împreună şi am văzut-o pe ea cum se uita la mine cu ochii sticlind, parcă tot eu aş fi fost vinovat. Fapt e că s-au despărţit a treia zi, mi-a povestit Cosma. Eu cu Gabi nu mai vorbesc de-atunci, dar pentru mine nu Gabi e o problemă, cu toate că a venit după aia la noi tanti Veronica, să mă caute să ne împăcăm. Eu i-am spus lui tanti că nu sunt supărat, n-are decât să vie domnul Gabi şi să se împace, dar după câte îl cunosc eu, n-o să vie, şi să nu se supere tanti, dar nu e cazul să mă duc eu să alerg după el şi să-i cer scuze. In sfârşit, Gabi, după cum ştii, le-a dat el pe urmă iui tanti şi lui unchiul Toma o problemă ceva mai gravă pentru ei de rezolvat decât istoria asta a noastră de studenţie. Ceea ce am descoperit eu însă în seara aia n-o să uit niciodată şi ţi-am povestit toate astea ca să pot pe urmă să-ţi pun o întrebare. Mi s-a mai întâmplat mie o dată ceva asemănător, dar nu cu o fată, şi în orice caz nu mi-am putut închipui că o să se repete... Dar mai bine să-ţi explic despre ce e vorba. Mă ia o dată de braţ un coleg cu care eram prieten şi iese cu mine de la curs şi foarte afectuos îmi propune să intrăm undeva şi să bem o bere că are ceva să-mi povestească. Eu aveam treabă în ziua aia, mă aştepta mama să mergem undeva, i-am dat un telefon că întârzii şi am intrat cu

băiatul ăsta într-o berărie de alături, unde aveam noi toţi obiceiul să intrăm după cursuri. De ce? Ţineam la el, de ce să nu recunosc, şi aş fi dorit ca prietenia noastră să devină din ce în ce mai exclusivă, nu fiindcă simţeam neapărat nevoie, ci din instinct, prietenia e o forţă, nu? Eşti mai puternic când ai mulţi prieteni, nu e aşa?... Hm? Ce zici?

- Să zicem, conveni Constanţa. Şi?

- Şi am intrat cu el bucuros în berărie. Pe scurt, colegul ăsta al meu mi-a spus de la început, cu un anume patetism care îmi făcea plăcere, despre ce era vorba. Că îl cunosc pe cutare? îl cunosc. Dar ştiu ce fel de om e? Nu prea. E un porc, zice. Şi începe să-mi povestească ce i-a făcut lui... într-un cuvânt, figuri porceşti ca răspuns la dovezile de prietenie pe care el i le arăta... servicii făcute, cum i-a luat apărarea în organizaţia U.T.M. când a fost atacat, eţetera... Era adevărat ce spunea, auzisem şi eu că acest coleg al nostru îşi permitea să procedeze în felul ăsta, şi m-am indignat împreună cu el, iar el mă lăsa să înţeleg că numai eu ştiu să preţuiesc o prietenie şi că numai pe mine mă consideră un adevărat... Nici n-a apucat însă el să spună şi cuvântul din urmă, adică prieten, că ne pomenim la masa noastră, cu cine crezi? Chiar cu acest al treilea de care se plângea colegul meu, îl văd că trage imediat un scaun, se aşează foarte la largul lui, cere o bere, îl bate pe-ăsta care se plânsese de ei în faţa mea peste umeri, îl întreabă ce mai face, îi spune că are chef după masă să meargă cu el nu ştiu unde. Ce văd? Băiatul cu care eu voiam să leg o prietenie exclusivă se topise în faţa celuilalt, clipea des şi de emoţie că acela îl bătea pe umeri şi îi propunea să petreacă cu el după-amiaza, uitase complet şi de mine şi de ceea ce spusese mai înainte... Chestia mi-a provocat greaţă... N-am înţeles despre ce era vorba, ce i se întâmplase sau ce se întâmpla între ei, fapt e că la plecare, în stradă, mai înainte ca eu să am timp să-mi iau la revedere de la ei, colegul ăsta al meu care mă făcuse să-i dau mamei un telefon că nu viu acasă se grăbeşte să-mi întindă mâna şi să-mi

arate el drumul încotro s-o iau („tu o iei pe-aici?", zice), adică o direcţie contrară celei încotro o luau ei, ca şi când i-ar fii fost frică nu cumva să rămân cu el şi să-1 împiedic în felul ăsta să fie el singur cu celălalt. Nici măcar nu i-am mai spus *hai sictir,* atât de tare m-a surprins comportarea asta a lui. In cazul cu fata a fost parcă mai rău. Fata când m-a văzut în casă s-a înfuriat. Am văzut cum i-a ţâşnit ura din ochii ei albaştri, s-a grăbit adică la fel ca şi colegul acela să fie furioasă că îi stric socotelile, închipuindu-şi că eu o s-o împiedic să facă ce doreşte. Eu te întreb: e în mine ceva care să-i îndreptăţească pe alţii să mă considere atât de asemănător cu ei şi de dependent în acelaşi timp? Las eu această impresie? Iată întrebarea.

- Nu laşi, răspunse Constanţa foarte senină, deşi fratele ei nu arăta prea destins. Nu laşi, repetă ea, dar oamenii nu sunt prea atenţi la ce fac şi tu cam exagerzi, cel puţin în ceea ce o priveşte pe fată. Aşa cred. Tu ştii însă mai bine, poate că nu te înşeli. Şi ce-a mai fost? Ce s-a întâmplat de ţi-ai adus aminte de toată chestia?

- Săptămâna trecută dau de ea în laborator, exclamă Vale. Au repartizat-o şi pe ea, ca şi pe Gabi şi pe mine şi încă pe alţii, la aceeaşi uzină unde am făcut practică, dar pe ea mai târziu, fiindcă a căzut la prima sesiune. Ei, ai să râzi, arată complet schimbată, era să nici n-o mai cunosc...

Constanţa se ridică, intră în casă şi întârzie câtva timp. Se întoarse apoi îmbrăcată de oraş.

- E şase, zise ea. Mă duci la un cinema? Vorbim pe drum...

„A fost foarte atentă la povestirea mea, dar nu pare să-i treacă prin cap să mă imite, gândi Vale când se întoarseră şi luară masa împreună. N-am fost deloc molipsitor..." Fusese ideea care îi venise în minte, venind la ea, s-o facă astfel să vorbească, dar nu-i reuşise. Constanţa nu-i povesti într-adevăr nimic despre ea tot timpul serii, şi Vale, care o cunoştea, nici măcar nu se gândi să facă vreo aluzie...

VIII

De la sora lui, Vale se duse direct la uzină. Erau orele unsprezece noaptea. Găsi pe birou o notă în care era invitat a doua zi dimineaţa la ora zece să treacă pe la cadre, la tovarăşul Mânăfoaie, într-o chestiune de serviciu.

Se prezentă pe la două. Tovarăşul Mânăfoaie îl primi cordial şi supărat.

— Dumneata nu poţi să respecţi ora de audienţă?

— Ba pot, dar la ora şapte dimineaţa ies din schimb, ar fi însemnat să vă aştept trei ore, răspunse Vale. Nu ştiu dacă asta a fost intenţia dumneavoastră!

— N-a fost,... conveni tovarăşul Mânăfoaie. Ia loc, avem o chestiune de soluţionat.

Vale se aşeză şi şeful cadrelor începu să-i pună întrebări minuţioase şi inutile... Avea această manie, şi o dată o păţise cu cineva când lucra la Ministerul Industriei Alimentare, tot ca şef de cadre şi se prezentase la el un inginer zootehnician. „Ce studii ai dumneata?" îl întrebase pe acela, deşi avea dosarul omului chiar la el pe birou, stătea cu coatele pe el. „Sunt inginer zootehnist", răspunse acela. „Şi te pricepi la animale?" îl întrebase tovarăşul Mânăfoaie. „Mă pricep, răspunse zootehnistul, ştiu să disting un bou de o vacă."

Era cunoscut în toată uzina prin luările lui de cuvânt. Vorbea ca un şcolar care psalmodiază o lecţie din care nu înţelege nimic şi, oricare ar fi fost obiectul dezbaterilor, ideile lui erau aceleaşi: „Tovarăşi, iau cuvântul pentru propunerea adusă... care depăşirea producţiei este una din problemele de bază ale uzinei, serviciul de cadre, profund preocupat de aceste probleme, asist cu interes la această şedinţă interesantă... închei, câteva cuvinte urându-vă.

îl întrebă de pildă pe Vale, între altele, dacă era utemist, deşi luase şi el cuvântul la şedinţa de constituire a „Brigăzii tineretului" şi le urase utemiştilor succes.

- Ei, uite, zise el după aceea, fiindcă ești utemist și zici că îți place metalurgia, noi ne-am gândit că un element de valoare, facem un schimb de experiență cu uzinele din N. Adică ei ne trimit un tânăr inginer, și noi le trimitem din partea noastră. Și dumneata fiind tânăr în producție îți va fi de mare folos să pleci pentru câteva luni. Noi te-am recomandat ca un cadru cu origine foarte sănătoasă și sperăm că ai să ne reprezinți cu cinste la N. Personal îți urez mult succes...

Vale își plecă fruntea uitându-se la picioarele scaunului. Nu răspunse nimic. „Câteva luni înseamnă toată vara", gândi el.

- De ce te-ai întristat așa? zise Mânăfoaie preocupat. Nu cumva ești din ăia care nu vor să plece din Capitală?

- Eu? Nu, nicidecum. Din contră!

- Din contră? Bine, atunci du-te sănătos. Și întoarce-te de acolo cu o mireasă, o bănățeancă din alea, adăugă șeful cadrelor și începu să râdă singur de gluma lui.

- V-aș ruga însă să notați ca la anul să mi se dea concediul în iulie sau august. Dacă se poate.

-Asta o să aranjezi dumneata cu sindicatul, zise Mânăfoaie binevoitor.

- Da, dar dacă sunt trimis în schimb de experiență tocmai în lunile astea, n-am ce să mai aranjez, oricât de sănătos aș pleca, răspunse Vale. Perspectiva unei mirese bănățene nu este obligatorie chiar în aceste luni.

Mânăfoaie auzind această întorsătură de frază se înveseli brusc; parcă tot corpul îi tresări. Ii plăcuse, nu era obișnuit să i se răspundă astfel. Se aplecă peste birou și îl bătu pe tânăr zdravăn pe umăr, mai ales că avea și în ce da, Vale fiind, stând pe scaun, tot așa de înalt cât Mânăfoaie ridicat în picioare.

- Păi de ce nu ne-ai spus? zise șeful cadrelor.

- Ce să vă spun? îl întrebă Vale mirat. Parcă acuma, când știți ce vreau, de ce nu amânați acest schimb de experiență pentru la toamnă? De ce neapărat tocmai în aceste luni?

- Nu se poate, răspunse Mânăfoaie tot bine dispus, însă hotărât.

Vale trecu, așa cum îi spusese șeful cadrelor, pe la serviciul de muncă și salarii, și aici constatând că hârtiile și formele de plecare erau deja făcute, zise:

- Siguri ați fost dumneavoastră că o să plec la N. de mi-ați și făcut formele fără să mă întrebați!

Șeful serviciului dădu din umeri mirat.

- Ordin de la direcție. Nu vi s-a comunicat?

„Are dreptate", gândi Vale și tăcu, și fiindcă își dădu seama că era privit de funcționari, răspunse:

- Ba mi s-a comunicat...

Și nu mai spuse când i s-a comunicat, ieși și se îndreptă spre secția sa călcând îngândurat, cu capul în pământ peste pietrișul de pe aleile care întretăiau din toate părțile curtea uriașă a uzinei. Se gândea însă acum la altceva.

Traversă platforma fără să se uite la nimeni, deși în clipa aceea îi trecu prin minte că „Brigada tineretului" era acum amenințată prin plecarea sa, dar își spuse numaidecât că n-avea decât să aibă grijă direcția și Mânăfoaie să nu se întâmple nimic, și începu să urce scările mici, în spirală, ce duceau spre laboratorul uzinei.

IX

Când intră, ea stătea în picioare la locul ei, în fața mesei lungi și înguste încărcate cu eprubete și se uita pe geam. Nici când se apropie de ea nu făcu nici o mișcare, și Vale își aruncă și el privirea afară și rămase și el nemișcat. In depărtare se formaseră nori groși, acoperind jumătate din Capitală, în timp ce cealaltă strălucea încă sub lumina soarelui. Un vârtej uriaș făcea legătura între cer și pământ și se răsucea lent și amenințător apropiindu-se de orașul descoperit. Pe șoselele asfaltate se

vedeau şerpuind camioanele ca nişte jucării, ieşind sau intrând din periferie, grăbite şi parcă alarmate de apropierea furtunii.

- Nu te plictiseşti deloc, zise Vale în cele din urmă.

Fata tresări, se întoarse şi făcu ochii mari. Nu se aştepta să-1 vadă aici, şi ceva de pe chipul ei îi lărgi brusc privirea, ghicind cu acel instinct sigur al fetelor că trebuie să fie atentă acum şi că în orele ce vor urma, toate clipele vor fi decisive.

- Nu, deloc, cum o să mă plictisesc?! zise şi reveni cu atenţia în laborator, scoase din priză o instalaţie mică electrică şi turnă un lichid într-o eprubetă. Arăta acum mult mai liniştită decât ar fi trebuit să fie.

Şeful laboratorului se apropie şi începu să se uite şi el pe geam. Se vedeau norii acoperind cu rapiditate bolta cerului urcând parcă cu intenţie spre sursa de lumină. In clipa în care discul solar fu încolţit şi acoperit din trei direcţii, o săgeată vie, de o luminozitate orbitoare, spintecă în trei frânturi aglomeraţia neagră de nori şi, în timp de câteva secunde lungi, uşile şi geamul laboratorului se cutremurară, zgâlţâite parcă de mâna furioasă a unui uriaş.

Un oţelar se apropie şi întrebă dacă e gata proba. Fata nu răspunse, se deplasă spre alte eprubete şi dădu doar din cap, afirmativ. între timp, văzduhul se înceţoşase şi valuri succesive de apă cutreierau câmpia şi înecau orizontul. Afară nu se mai vedeau clădirile, parcă se înserase.

- Proba de la trei! zise cineva intrând în laborator.

- Patru luni n-o să mai urc aici, zise Vale. Plec la N.î Am venit să-ţi spun la revedere.

Ea parcă nu auzi. Geamurile se aburiseră, şi în laborator pătrundeau curenţi de răcoare, mirosul a ţărână udă şi a ierburi.

- înainte să pleci aş vrea să-ţi spun ceva, zise deodată fata.

El întoarse capul şi o privi. Timp de câteva clipe nu mai făcu nici o mişcare. îi vedea pupila mărită şi albastrul ochilor aţintiţi asupra lui.

- ...Am ceva să-ţi spun, repetă ea. Invită-mă după masă unde vrei tu şi...

- Bine, zise el, să plecăm împreună la ora trei. Am să urc să te iau.

La ora trei ieşiră împreună şi porniră pe jos pe marginea şoselei asfaltate. Ploaia încetase de mult şi soarele strălucea din nou pe cer. Merseră în tăcere un sfert de oră, şi la un moment dat el părăsi bordura înaltă a şoselei, şi o luă peste câmpia înverzită, care mustea de apă. Traversară un drum lăturalnic şi urcară o mică movilă de pietriş peste care iarba se ţesuse într-un strat gros, acoperind-o ca pe un gorgan vechi. Vale se sui pe ea, îşi scoase haina şi o invită pe fată să se aşeze.

Tăcea, n-o vedea deloc, se uita peste câmpie cu un ochi neclintit şi total, absorbind parcă adânc, până la împrăşierea şi dispariţia atenţiei, depărtările şi luminile. Se gândea în clipele acelea că el o uitase şi că acum se simţea bine şi ar fi trebuit, poate, să plece, în loc să stea aici de bunăvoie lângă o fiinţă pe care n-o mai cunoştea şi care îl făcuse odată să sufere. Ce mai vroia acum de la el?

- Uite despre ce e vorba, zise ea cu o intonaţie curioasă, parcă agresivă şi în acelaşi timp speriată, crezi tu că sunt eu chiar atât de vinovată pe cât ţi se pare ţie?

Şi auzind-o pronunţând această frază, Vale o simţi parcă mai înstrăinată de el decât dacă ar fi tăcut, dar nu zise nimic, o lăsă tot timpul să vorbească. Şi ea îşi începu destăinuirea înfruntând cu bună-ştiinţă acest risc, care părea oricum mai mic decât dacă ar fi tăcut, nimeni în afară de ea neputând să-i explice lui ce se întâmplase cu un an în urmă şi mai ales ce se întâmplase după, fiindcă dacă n-ar mai fi fost nimic după, nici n-ar mai fi fost nimic de destăinuit, chiar dacă ea rămânea în amintirea lui vinovată. Cui îi pasă de asemenea amintiri dacă ele nu mai sunt legate de nimic?

- Vale, începu ea deodată, cele mai proaste fete sunt cele care, deşi nu cunosc deloc bărbaţii, au deja despre ei păreri şi preferinţe. Ele nu ştiu că înainte de orice un bărbat trebuie cunoscut în sine, ca specie, şi că abia după aceea vine preferinţa.

Trebuie deci, continuă ea, înţeles aşa cum se cuvine faptul că el nu i-a plăcut ei deloc când l-a cunoscut, fiindcă nu era pe gustul ei! El era mare, cam lălâu, se încrunta şi avea aerul că gândeşte, iar ei îi plăcea, dimpotrivă, ca un bărbat să fie de statură mai mică, vioi, senin, vesel şi să nu gândească în general decât la lucruri care fac plăcere. De ce acceptase atunci întâlnirea cu el, deşi nu-i plăcea? întâi pentru că un băiat aşa cum i-ar fi plăcut ei nu prea găsea şi se cam îndoia că o să găsească, celor pe care ea îi întâlnea le lipsea ba una, ba alta din trăsături; un Gerard Philipe e greu de găsit, şi pe urmă, chiar dacă îl găseşti undeva întâmplător, altcineva mai înainte l-a şi cucerit. .. în al doilea rând a dorit deci să se vadă cu el şi pentru că nici ea nu era foarte convinsă de preferinţele ei şi în al treilea pentru că o cunoştinţă nouă te duce într-un anturaj nou, şi în anturajul acela nou şansele de a întâlni bărbatul preferat sporesc. .. Ceea ce îi spunea ea era o istorie neinteresantă a unei fete care a păţit apoi exact ceea ce a meritat, e adevărat, recunoaşte singură, dar fata asta nu mai există, sau în orice caz dacă există e o soră a ei nereuşită şi, oricât i-ar fi de soră, nu vrea cu nici un chip să fie solidară cu ea şi să-i împărtăşească aventura. Dar să continue povestirea... Iată că lucrurile s-au petrecut cum prevăzuse: în anturajul lui l-a cunoscut pe Gabi şi din prima clipă când l-a văzut i-a şi plăcut de el. Singurul lucru de remarcat în toate acestea e faptul că acolo, la serată, el, Vale, nu trebuia să vie. El trebuia „să se retragă la depou cu farurile stinse", cum spuneau ceilalţi cu veselia lor gregară, şi trebuia să facă asta de la bun început, ea însăşi gândise că aşa ar fi fost potrivit şi, de aceea, când l-a văzut acolo făcând pe victima a cuprins-o mânia, mai ales că el a mai spart şi paharul în mod penibil şi îi curgea sânge din mână.

După istoria asta n-a ieşit din cămin câteva zile. Apoi lucrurile s-au întâmplat aşa: fără s-o dorească, mintea ei a păstrat două imagini, luate în două momente diferite, prima în Grădina botanică, pe o bancă unde stătuseră împreună în acele zile când se cunoscuseră, şi a doua când l-a văzut plecând pe uşă după scena cu paharul. Dintr-o imagine formată din pete negre şi albe şi contururi fără înţeles, a apărut deodată un om atrăgător, deloc urât, având în el ceva care îi inspira o mare încredere. E adevărat că nu-1 bănuise impulsiv şi pus pe soluţii radicale, dar aici era vina ei... însă ea aşa l-a redescoperit; ca pe un om care a venit spre ea cu sufletul deschis, şi faptul acesta a izbit-o şi a turburat-o atât de tare, încât a luat imediat măsuri de prevedere. Când avusese ea timp să-1 cunoască atât de bine? Şi atunci apărea a doua imagine, care spulbera această îndoială, momentul când sub ochii ei furioşi, acolo, la serata aceea, sufletul lui se închidea. O dorinţă în care zăcea îndoiala că poate se înşeală a împins-o să vie într-o zi ia uzină să-1 vadă. Era prin toamnă, prin septembrie. Vroia să se încredinţeze dacă ea nu este genul de femeie care trăieşte după cum bate vântul, dacă nu se înşeală şi acum cu privire la el, cum se înşelase crezând că îi place Gabi. Venise să se uite la el şi să vadă dacă îl plăcea pe el cu adevărat, aşa simplu, abstracţie făcând de aşa-zisa ei vinovăţie. Restul nu avea nici o importanţă, chiar dacă trezirea aceasta a ei se producea, poate, printr-o pierdere.

Şi-a ridicat gulerul paltonului şi şi-a strâns bine, să nu se vadă, părul sub batic. Era o zi frumoasă, dar între timp vremea se stricase şi ploua mărunt, se plimba la distanţă de poartă, aşteptându-1. îşi spunea că dacă va fi necesar îl va opri şi îi va vorbi. N-a fost necesar.

L-a văzut imediat coborând din autobuz, cu mersul lui legănat, cu statura lui mare. Arăta deschis la faţă, dar parcă ferit,

şi după cum i s-a părut ei (aici nu mai putea să spună precis), întristat. Atunci şi-a dat seama că chiar dacă Gabi s-ar fi îndrăgostit de ea, schimbarea ei tot s-ar fi produs şi legătura tot s-ar fi rupt.

— Am avut atunci convingerea că între noi nu s-a petrecut nimic grav, continuă ea, fiindcă situaţia care se crease prin faptul că deşi te cunoscusem pe tine mai înainte şi mă plimbasem cu tine de câteva ori n-am venit totuşi la întâlnire şi m-ai văzut pe urmă cu Gabi a fost singura prostie pe care am făcu t-o şi nu mi s-a părut deloc că e prea târziu s-o repar. Dar asta o gândeam eu. Ce gândeai tu? reluă ea după ce tăcu câteva clipe. Mi-am dat seama că plimbările noastre şi ziua aceea când am fost în parc şi pe care eu o şi uitasem au fost pentru tine cu totul altceva decât pentru mine şi că tu nu puteai trece - şi probabil că nu poţi să treci nici acum - peste ceea ce a urmat fără să mă dispreţuieşti.

Tăcu şi nu mai continuă. Nu arăta deloc bine. Tenul ei, cât timp durase explicaţia, luase culoarea părului, şi sângele îi fugise tot mai mult din obraji. Gura i se albise. Apoi, glasul i se auzi din nou:

- Ascultă, Vale, n-aş fi avut curajul să-ţi spun ceea ce ai auzit dacă n-aş fi fost convinsă că sentimentele descrise nici nu mai există! De-aceea mi-a şi fost uşor să-ţi povestesc. Uite ce vreau să te rog: fă în aşa fel ca scena asta să nu se mai repete. Ştii?! Ne întoarcem cu un an îndărăt... Suntem în Grădina botanică... Mă inviţi la un concert... Am să vin...

Vale nu răspunse, tăcu multă vreme cu o expresie care dădea de înţeles că nu va vorbi. Apoi se ridică.

X

Peste un sfert de oră intrară într-un restaurant şi se aşezară la o masă. Ea aruncă o privire piezişă în jur şi îşi încheie nasturii jachetei, ascunzând bluza de lucru, cu care venise de la uzină.

Vale alese felurile. Nu schimbară împreună nici un cuvânt. Ea îşi ţinea obrajii în palmă şi se uita la el cu privirea lărgită. I se vedeau ochii mărginiţi de palme, ca şi când anume ea nu vroia să mai vadă şi să mai ştie decât ceea ce se afla înaintea ei. Nu mancă nimic şi refuză din cap îndemnurile lui.

Ieşiră apoi pe Calea Victoriei şi Vale se uită la ceas. Se făcuse ora cinci. In dreptul magazinului *Muzica,* el se opri şi intră. Cercetă catalogul şi o întrebă pe vânzătoare când vor mai primi noi înregistrări.

- Nu-ţi place muzica, zise apoi pe stradă, fără s-o privească. Trebuie să încerci, să vezi, poate îţi place. S-ar putea să-ţi placă, şi atunci...

Nu mai spuse ce s-ar fi întâmplat în acest caz, dar ea roşi, fiindcă după vocea lui era greu de ghicit dacă el se gândea în clipa aceea cum o aşteptase atunci seara la Ateneu şi ea nu venise, sau pur şi simplu o îndemna doar să asculte muzică pentru că îi plăcea lui.

O luară apoi şi cotiră pe Edgar Quinet, în spatele Universităţii, întârziind, ca şi alţii, în faţa vitrinelor încărcate ale magazinelor Consignaţia. Apoi îşi continuam drumul, mergând înainte pe Academiei, spre fostul cartier al băncilor, acum gol de lumea sa financiară şi locuit de oameni obişnuiţi sau de întreprinderi de stat. Cupolele Bisericii ruseşti străluceau de soarele bucureştean, îndepărtat şi parcă străin de aceste străzi aglomerate şi de această viaţă închisă în beton armat şi ţevi de scurgere.

Ieşiră din nou pe Calea Victoriei, oprindu-se adesea în dreptul vitrinelor, până ce ajunseră la Cheiul Dâmboviţei, cu apa ei puturoasă şi cu peisajul ei sordid. Luară autobuzul, care făcu cu ei calea-ntoarsă şi îi duse departe, în apropierea Arcului de Triumf.

- Eşti obosită?

Ea clătină din cap: nu, deloc.

Intrară în marele parc şi o luară pe alei cunoscute care duceau spre lac. Nici măcar pe lac, când obosi vâslind timp de

aproape un ceas, tânărul nu deveni mai comunicativ. O întreba? „Vrei să vâsleşti?" sau: „Vrei să mergi acasă?" sau: „Ţi-am stricat cumva programul?" Când urcară din nou pe alei se făcuse seară şi el se opri şi o întrebă brusc:

- Vrei să mergem la *Pescăruş?*

Ea clătină din cap: nu. Se aşezară pe o bancă şi ea se zgribuli. Se făcuse răcoare. Era o zi de lucru, şi pe alei se plimba puţină lume. Boschetele miroseau a frunză crudă, adia vântul. Vale se uită pe cer şi rămase nemişcat, cu privirea întoarsă în sus. Fata se uită la el şi după câteva clipe şopti:

- Mi-e frig!

El tresări şi se ridică în picioare; porniră din nou. Peste un sfert de oră ieşiră din parc şi el o întrebă:

- Mai ţi-e frig? Mai poţi să mergi?

Ea zâmbi; clătină din cap: nu! Nu mai putea merge.

- Te conduc până acasă.

Trecură prin srrăzi vechi, cu vile tăcute, cu mici grădiniţe pline de verdeaţă, luminate la rare intervale de becuri galbene, care nu reuşeau să împrăştie întunericul odihnitor şi tainic care învăluia acest cartier. Fata cotea la răspântii şi de astă dată el o urma. Ieşiră într-o piaţă cu barăci de lemn închise şi zăvorâte, intrară prin nişte uliţe cu garduri de lemn, care alternau cu ziduri şi porţi de metal, cu case mici, printre care răsăreau blocuri subţiri cu două sau trei etaje, şi după ce merseră astfel vreme îndelungată, deodată ea se opri şi zise:

- Aici stau eu.

Era o casă cu grilaj de fier, cu o curte în linie dreaptă trecând prin faţa a trei imobile vechi, masive şi cufundate în întuneric. Fata deschise poarta şi o luă înainte. Se opri în dreptul celui de-al doilea imobil şi scoase o legăturică mică de chei din geantă. Era linişte peste tot şi, căutând cheile, respiraţia ei se auzi uşoară şi înăbuşită. Tânărul tuşi, aşteptând lângă ea, foarte aproape de umerii şi de fruntea ei plecată, în timp

ce căuta broasca uşii. Urcară un etaj călcând cu grijă pe scările de ciment, şi clipele de afară se repetară în dreptul unei alte uşi, în faţa căreia fata se oprise, alegând altă cheie.

Tot timpul cât dură de la oprirea în stradă şi până aici sus, ea nu-l privi nici o clipă şi nu-i adresă nici un cuvânt, nu-i şopti nimic şi nu făcu nici un gest. Totuşi, ea deschise cea de-a doua uşă cu fermitate şi, după ce pătrunseră într-un mic hol, porni cu aceiaşi paşi fermi spre o uşă din dreapta şi o lumină, făcând să se audă zgomotul comutatorului. Era o odaie simplă, cu un studio fără ladă, o masă rotundă cu două fotolii într-un colţ şi cu o fereastră prin care se vedea stâlpul electric din stradă.

- Vale, iartă-mă un minut, spuse fata.

Ea se aşeză pe divan şi-şi ridică picioarele pe cuvertură, le trase sub ea, fără să-şi scoată sandalele. Luă o pernă şi se întinse, ascunzându-şi faţa cu braţele. Era istovită. El se aşeză în fotoliu. Râmase nemişcat câtva timp, şi în tăcerea neturburată de nimic a acelei ore târzii, el se ridică, se apropie de divan şi se aşeză la picioarele ei. întinse mâna şi îi desfăcu catarama sandalei, întâi de la un picior, apoi de la celălalt, i le scoase apoi pe amândouă, le aşeză jos, lângă stinghia patului, iar picioarele ei mici şi alungite mirosind a praf de atâta umblat se strânseră şi mai tare, ca două vietăţi care nu mai aveau unde să se refugieze. Mâna fetei dibui stofa subţire a fustei şi le acoperi.

- Anda, şopti tânărul.

Ea îl privi de pe pernă fără să se mişte, cu nişte ochi cutreieraţi de nelinişte şi trupul subţire i se încorda şi începu să tremure.

El îi şopti din nou numele şi veni spre ea şi o luă în braţe, ridicând-o în capul oaselor. Deodată o frânse şi îşi lipi faţa de a ei.

- Vale, nu mă speria, se rugă ea cu aceeaşi voce şoptită cu care îi spusese mai înainte că îi e frig.

- Te iubesc, rosti el, şi rămase deasupra ochilor ei, privind-o de aproape şi continuând să repete ca într-o beţie numele ei.

Se îndepărtă apoi, se ridică şi se aşeză din nou în fotoliu. Dar trecură minute întregi şi nici ea şi nici el nu-şi mai reveniră, parcă le-ar fi fost cu neputinţă să-şi mai ia privirea unul de la altul. încercară amândoi să vorbească, dar nu reuşiră, cuvintele pe care le scoteau se împiedicau parcă de scaune şi pluteau în odaie, intensificând prin şoapta cu care erau rostite ceea ce nu se putea rosti dar era mai real decât cuvintele.

Rămăseseră totuşi în mintea lui Vale câteva idei care din cauza muţeniei lui îndelungate ajunseseră să-1 obsedeze şi erau atât de puternice încât îi alungară, încetul cu încetul, turburarea. Dar tocmai, de aceea şi tăcuse, ca să nu le dea glas, crezând că va reuşi singur să le descifreze înţelesul. Şi iată că nu reuşise.

- Ce-ai înţeles tu, spuse el în cele din urmă, când ai spus că înainte de orice un bărbat trebuie cunoscut în sine, ca specie? Adică cum?

Ea tăcu mult înainte de a răspunde. îl privea neclintită, de acolo de unde era întinsă şi se vedea parcă fizic cum întrebarea aceasta a lui îi lua oboseala cu mâna şi îi aprindea în ochi lumini scânteietoare. Parcă triumfa, fiindcă ghicise deodată genul de gânduri care îl frământaseră pe el în timpul după-amiezii şi nu se grăbi să-i răspundă, iar când îi răspunse se făcu că nu înţelege.

- Ţi-am explicat, Vale, a fost exact prostia pe care am făcut-o eu cu preferinţele mele.

- Nu înţeleg, i-o întoarse el, n-ai vrea să-mi explici mai amănunţit?

- N-am ce să-ţi explic, zise ea, dacă tu înţelegi prin asta ceva personal.

- Nu, ce înţelegi ca idee.

Din nou ea lăsă să treacă un timp.

- Uite, să-ţi explic, mi-am adus aminte de o prietenă care m-a scos totdeauna din sărite, să-ţi spun despre ce e vorba... Dar nu vrei mai bine să vorbim despre altceva?

- Ba da, zise el încurcat, dar mi-am adus aminte şi m-ai făcut curios...

Se vedea însă că nu-şi adusese deloc aminte, aşa cum zicea el, ci fusese una din ideile pe care o rumegase cât tăcuse şi că avea s-o rumege şi acum, dacă ea nu-i răspundea. Şi ea nu-i răspunse.

- Cum ai găsit odaia asta? zise el.

- Am avut noroc, să-ţi spun cum. După ce mi-am luat examenul şi am fost repartizată la uzină, mi-am spus aşa, că pe oricine aş întâlni, indiferent cine ar fi, înainte de a schimba o vorbă să întreb: „Nu cunoaşteţi pe cineva care are o odaie liberă?" Fiindcă la o repartiţie de la Spaţiul locativ nici nu mă gândeam, şi ce crezi? Chiar a doua zi după ce mi-am pus în aplicare metoda mea, o colegă din laborator îmi răspunde: „Ba da, cunosc eu pe cineva, un inginer care are o fată care s-a măritat, i-a lăsat o odaie liberă şi îi e frică să nu-i trimită Spaţiul locativ cine ştie ce beţiv". Şi mi-a data adresa.

- Şi mobila? zise Vale.

- Mi le-am adus de-acasă.

Vale se uită în jur, apoi privirea i se răsuci pe pereţi. Ea nu se mişca din poziţia aceea a ei, ghemuită, întoarsă pe-o parte cu faţa la el şi privindu-1 mereu.

- Şi de ce, zise el, nu m-ai chemat în ziua aia când ai venit la poarta uzinei?

- Ţi-am spus că aşa hotărâsem eu, dacă o să fie necesar.

- Adică?

- N-a fost necesar. N-aş mai fi putut învăţa şi nu mi-aş fi luat examenul de stat.

- Şi de unde-ai ştiut că o să ne mai vedem? Vreau să spun de unde ai ştiut...

Şi se încurcă şi făcu un gest care trebuia să fie elocvent, adică tot restul, de unde a ştiut ea, sau cum a fost sigură că după atâta timp o să-1 mai găsească pe el neschimbat, asa cum îl cunoscuse?

- Numai dacă rămâneai aşa cum te-am cunoscut ne-am mai fi întâlnit, răspunse ea. De întâlnit, adică, ne mai întâlneam noi, dar tu nu te-ai mai fi întors în laborator azi să-ţi iei de la mine la revedere şi nici eu nu ţi-aş fi cerut să mă asculţi dacă n-ai fi rămas neschimbat.

- Şi atunci cum rămânea? întrebă el.

- Cum rămânea ce, Vale?

- Cum rămânea cu faptul că n-ai socotit necesar să mă chemi în ziua aia când zici că m-ai aşteptat dacă eu m-aş fi schimbat?

- Eu ştiu? Nici eu nu ştiu. S-ar fi întâmplat altceva.

- Eu te întreb cum rămânea cu faptul că m-ai lăsat să trec pe lângă tine şi nu mi-ai spus nimic. Nu te-ai gândit că ai fi fost de vină dacă nu ne mai vedeam?

- Nu, Vale, m-am gândit mai degrabă că aş fi fost de vină dacă din pricina asta aş fi dat peste un om care n-ar fi putut să mă asculte ca astăzi. Nu trecuseră decât câteva luni de când ne cunoscusem şi poate că în amintirea ta era mai proaspătă scena din seara aceea decât prezenţa mea care ţi-ar fi apărut fără veste, şi, în cel mai fericit caz, străină...

- Singurul lucru care m-a durut, zise Vale destăinuindu-se, a fost că am avut impresia că tu îţi închipui că venisem să-ţi cer socoteală, n-ai aşteptat să vezi de ce am venit şi te-ai uitat la mine cu ură...

- Da, ştiu, ai intuit bine ce simţeam eu atunci. Nici acum nu pot să-mi dau seama cum tremuram de furie când mă uitam la tine cum stăteai acolo în fotoliul acela şi te prefăceai că nu mă vezi. Şi pe urmă când ai spart paharul nici n-am putut să stau, am intrat în bucătărie, fetele alea spuneau că mă făcusem vânătă.

- Dar de ce? tresări deodată Vale cu o expresie chinuită de suferinţă.

- Nu ştiu, răspune ea senină. Dar ştiu că a doua zi şi văru-tău mi s-a părut un ins nesărat, cu pronosportul şi cu anturajul lui de linguşitori - ia spune-mi, în paranteză, de ce îl linguşeau aşa toţi?

- Nici eu nu ştiu, probabil că din pricină că tatăl lui, unchiul meu, e secretar la un raion de partid...

-Şi?

- Şi credeau ei că cu ajutorul lui Gabi ar fi putut să rămână în Bucureşti, să nu-i trimită la Hunedoara, ăla negriciosu în special. Şi? Spune mai departe.

Ea se ridică în coate, îşi schimbă poziţia şi îşi înveli din nou picioarele goale cu poalele fustei.

- Şi a doua zi, nu, că să mergem la meci, continuă ea. Mie nu-mi place sportul ca spectatoare, îmi place să schiez şi mă duc iarna la Predeal aproape în fiecare sâmbătă. Tu ştii să schiezi?

- Nu, zise Vale.

- Am să te învăţ eu... E foarte uşor de învăţat...

- Şi cu cine te duci iarna?

- Mă duc cu tata, răspunse ea, dar nu înainte de a fi lăsat să se scurgă iar o pauză, ca şi când ar fi meditat dacă el merita să-i dea acest răspuns. El m-a învăţat, continuă ea, el a fost chiar la concursuri când era tânăr, se ducea la Sinaia şi mă lua şi pe mine... Tata e profesor în Ploieşti, ţi-am spus mi se pare, e un om aşa înalt, foarte înalt, mai înalt ca mine, abia intră pe-o uşă, noroc că natura nu m-a făcut să semăn cu el în mod exagerat, aşa cum se întâmplă câteodată, tatăl are nasul mare şi fiul îl are aşa ca o caricatură, şi mai mare. La mine a fost o asemănare invers, adică în moderaţie... Şi mi-a făcut foarte bine, fiindcă eram totuşi înaltă şi aveam muşchii de la picioare cam slabi... Stăteam eu pe schiuri, dar mi-era o frică îngrozitoare să nu cad, fiindcă nu puteam să mă mai ridic... Pe urmă mi s-au întărit cu anii şi acum merg foarte bine... Nu-mi plac mie răcnetele astea pe stadioane, mai ales pentru o femeie, un bărbat treacă-meargă, mai înţeleg... Nu, că să mergem! I-am spus că eu nu merg,

dacă vrea el să se ducă singur, să se ducă, dar fără mine. „Nu, că o să-ţi placă, să vezi ce interesant e", îmi promite el că o să-mi placă. „Ce e de promis aici, i-am răspuns eu, ştiu despre ce e vorba şi mă plictiseşte, şi nu înţeleg să merg eu acolo unde mă plictiseşte pe mine, în loc să vii tu acolo unde să ne placă la amândoi." Ei s-au uitat atunci toţi la mine cu figurile acelea de viţei entuziaşti contrariaţi pe care le au unii din amatorii ăştia când le spui că aşa ceva te poate plictisi, nici măcar nu pot să conceapă! Faptul că sunt mulţi acolo pe stadion le dă certitudinea că sportul ăsta nu e o simplă distracţie, vorbesc de privitori, ci ceva, ehe, mult mai mult!... în fond le umple vidul sufletesc şi în clipa aceea am avut senzaţia că băiatul ăsta, altfel plin de calităţi şi care era, ca înfăţişare, atât de mult pe placul meu, era împins într-acolo de un asemenea vid şi că în fond eu nu-i plăceam lui deloc, lucru care deodată m-a scârbit, fiindcă mi-am adus aminte că tu cu el eraţi totuşi rude, veri buni, şi că uşurinţa lui nu mai avea justificarea pe care ar fi avut-o în alt caz. Mi-a părut deodată rău şi mi-am luat la revedere de la el şi toată ziua aia am stat la cămin singură şi am învăţat. Nu mi-am dat seama de tot ce s-a întâmplat decât încetul cu încetul...

Vale rămase tăcut şi îşi plecă din nou fruntea, ca şi când ar fi înţeles că nu trebuie să-i smulgă ei aceste mărturisiri, pe care i le mai făcuse o dată sub altă formă, acolo pe dâmbul acela, când îl rugase ca scena să nu se mai repete. îl rodea însă gelozia, acest sentiment neaşteptat, care însoţeşte adesea într-un mod atât de acut începuturile unei iubiri şi cu care, el, neînvăţat, nu ştia ce să facă. Fiindcă putea să-i şoptească cu vocea sugrumată de emoţie *te iubesc,* dar nu putea să-i repete cu aceeaşi şoaptă *sunt gelos.*

Pe cine era gelos? Pe vărul lui, pe tatăl ei, pe toţi cei care o cunoşteau, chiar dacă el nu-i cunoştea, sau poate tocmai de aceea... Cine era ea? Cum era sufletul ei, în ea? Mai iubise până atunci?

- Trebuie să plec, spuse el deodată şi se ridică hotărât. Trebuie să mă duc la uzină, am întârziat.

Ea se ridică şi îl conduse. Ieşi cu el afară, ca şi la început, în aceeaşi tăcere şi din nou se opriră la toate uşile, foarte aproape unul de altul, ca şi când ar fi săvârşit ceva tainic. Şi aceste ore îl apropiară pe Vale de fată mult mai mult decât dacă ar fi rămas cu ea până dimineţa cum mai rămăsese cu fete sau femei pe care nu le iubise.

Călcau foarte încet pe pavajul de cărămidă al curţii şi când ajunseră la poartă se opriră fără s-o deschidă şi în umbra ei el o îmbrăţişa. Rămaseră astfel încremeniţi vreme îndelungată, în timp ce din liniştea nopţii oraşului nu se mai auzeau decât foarte rar paşii vreunui trecător punctând un trotuar îndepărtat sau uruitul periferic al tramvaielor care se retrăgeau.

într-un târziu, Vale ieşi şi se pierdu în noapte. Era atât de fericit, că mai merse încă o jumătate de oră fără să-şi dea seama că merge pe jos şi că până acasă, dacă nu lua un tramvai sau un taximetru, i-ar mai fi trebuit cel puţin două ore până să ajungă...

XI

După o tăcere de aproape o lună, doctorul Stamate dădu în sfârşit la iveală pricina rezervei sale faţă de studiul pe care doctorul Sârbu îl rugase să-1 citească.

- Doctore, îi zise, după vizită vreau să-ţi spun ceva.

Avea aceeaşi voce, cu suflu puţin şi tărăgănat, şi doctorul Sârbu auzindu-1 gândi: „Iar o fi intrat în vreo încurcătură cu vreo infirmieră sau vreun tâmplar şi nu mai ştie ce să mai facă. Acuma însă să mă slăbească!" Şi, fără nici o jenă, îl evită. Doctorul Stamate îl aşteptă însă la plecare.

- Te rog să mă scuzi că am întârziat cu studiul tău, începu el, de astă dată cu o voce neobişnuit de hotărâtă, dar a trebuit să citesc nişte comunicări făcute în străinătate în ultimii ani cu

privire la maladiile bătrâneţii. Chiar dacă şi altcineva ar fi descris sindromul tău neurastenic, şi studiul tău tot ar rămâne bun, prin varietatea cazurilor cercetate şi exactitatea descrierii lor. Am vrut însă să fiu sigur şi acum pot să-ţi spun că sindromul îţi va purta numele. Uite, dacă te interesează, am notat aici nişte autori şi dacă vrei, ţi-i dau să-i citeşti. Poţi să te referi la ei şi să te delimitezi, dacă crezi că e cazul.

încuie geanta şi îi întinse nişte note. Doctorul Sârbu le răsfoi, apoi fluieră a pagubă.

- Vreau să-ţi fac o propunere, continuă doctorul Stamate, dacă îţi convine, gândeşte-te şi dă-mi răspunsul. Am făcut şi eu unele observaţii cu privire la epilepsie. Dacă vrei, să cercetăm împreună mai departe chestiunea şi să semnăm împreună!

- Da, mă interesează, zise doctorul Sărbu. Iţi mulţumesc.

Ieşiseră în curtea spitalului şi se îndreptau spre staţia de tramvai. Doctorul Sârbu se opri.

- Ascultă, zise, n-ai impresia că trebuie să sărbătorim acest eveniment? Ai un program de la care nu te poţi abate? Te invit la mine la masă să bem un pahar.

- Nu te grăbi, se auzi atunci o voce din spate.

Se răsuciră. Era doctoriţa Tiberiu. Doctorul Stamate îşi scoase pălăria şi salută într-un fel familiar, care atrase numaidecât atenţia celuilalt.

- Doctorul Stamate m-a invitat azi la un cinema, zise ea.

Şi îi aruncă o privire. Doctorul Sârbu se uită la ea, apoi la colegul său şi înţelese: n-o invitase, se invita acum singură. „Trebuie să intervină totdeauna o femeie...", gândi el furios. Surâse, se aplecă la urechea ei.

- Tu nu trebuie să-mi faci mie niciodată nici un rău, îi şuieră. Nu eu sunt acela pe care trebuie să te răzbuni.

Ea roşi. Se vedea cum sângele îi cucereşte treptat faţa. îşi muşcă buzele, îl privi drepr în ochi şi reuşi să zâmbească.

— Te rog să mă scuzi, zise ea, n-am ştiut că vrei să sărbătoreşti ceva.

- Dar nu se bat cap în cap, zise doctorul Stamate descurcându-se.

„A pus ochii pe el şi îl va cuceri fără doar şi poate", îşi spuse doctorul Sârbu pe drum, observând schimbarea care se petrecuse cu colegul său şi care stărui şi după ce doctoriţa Tiberiu zise la revedere şi se dădu jos din tramvai. Dotorului Stamate îi sticleau ochii şi era parcă absent, dar nu în maniera lui leşinată, ci într-un fel nerăbdător şi obsesiv. „Ce trebuie să simtă cineva care stârneşte interesul unei femei în aşa măsură încât să se inverseze rolurile, femeia să-1 cucerească pe bărbat? îşi spuse doctorul Sârbu observându-1 mereu. în orice caz, numai aşa putea fi dat gata doctorul Stamate. Numai să nu-1 ţină sub papuc şi să nu se bage să facă ordine în relaţiile lui din spital, fiindcă atunci o să fie un dezastru: l-ar îndemna numai la lucruri de care el nu e în stare."

La masă reluară discuţia despre studiu şi doctorul Stamate făcu observaţii noi în legătură cu valoarea lui. La un moment dat el spuse:

— Am ceva de spus şi de ordin negativ, dar care nu se referă la tine în mod particular. Un neamţ, de pildă, ar fi conceput lucrarea ta în trei volume, cu aceeaşi idee, fără să spună mai mult în ce priveşte valoarea observaţiilor şi în acelaşi timp să spună totuşi ceva în plus. N-aş putea să precizez în ce constă acest plus şi nu poate fi vorba de o atitudine de epuizare a subiectului, caracteristică la cercetătorii nemţi, ci de ceva care scoate în evidenţă... cum să-ţi spun exact? De ceva care atrage atenţia că lucrul de care are nevoie ştiinţa germană s-a înfăptuit, întâmplarea face însă ca în momentul acela ştiinţa mondială să aibă nevoie de acelaşi lucru. S-o numim întâmplare? Dar am deviat de la ştiinţă. De fapt am vrut să-ţi spun ceva cu mult mai simplu, dar am uitat...

Şi o expresie de regret se aşternu pe chipul lui. Doctorul Sârbu nu mai mânca de mult, asculta absorbit. Cuvintele doctorului Stamate produseseră asupra lui un efect neaşteptat. Un soi de împotrivire obosită şi neagră îi lungise trăsăturile. Nu rupse tăcerea şi nu păru să observe cum celălalt se străduia, fără să reuşească, să-şi aducă aminte de lucrul acela simplu pe care vroise să i-1 spună.

- M-am ramolir, zise el cu glasul lui subţire, care acum vroia să fie spiritual. Se uită la ceas. Trebuie să mă duc, zise şi se ridică.

- Mulţumesc, doctore, zise gazda conducându-1. Ia revedere.

In zilele următoare, doctorul Sârbu fu văzut cu o umbră câncenă şi scârbită pe chip, nevorbind aproape deloc, agresiv şi strivit parcă de o surdă nemulţumire de sine. Abia spre sfârşitul săptămânii se mai însenină. Sâmbătă după-amiază ciocăni la uşa părinţilor.

- Ce este, domnule, cărui fapt datorăm preţioasa dumneavoastră vizită? zise tatăl din pat, cu o afectare care se vedea că ajunsese la el o obişnuinţă, îşi închipuia probabil că se exprimă ironic.

Scoase de sub braţ termomentrul şi îl citi. Avea treizeci şi şase cu patru.

- Nu urcă, spuse el nemulţumit şi nervos. Ieri mi-au ieşit cilindri la analiză, ar trebui să urce.

- Ce filme sunt în oraş, mamă? zise fiul.

Mama îi spuse câteva titluri şi câteva nume de actori.

- Fiindcă n-ai ţinut regim. Mi-a telefonat ieri tanti Yvette că alaltăieri seară ai fost cu ei la restaurant şi ai mâncat măsline, zise fiul.

- Nu-i adevărat, mârâi tatăl agresiv, te pricepi tu în medicină cum mă pricep eu la astronomie. Nici ce e aia temperatură nu ştii. Lasă, că o mai iau eu mai târziu... Mai bine duceţi-vă după nişte penicilină, să nu trebuiască pe urmă să umblaţi la miezul nopţii cine ştie pe unde după ea.

— Dacă n-ai temperatură, ce-ţi trebuie penicilină? Ţi-am mai explicat că organismul e mai inteligent decât tine, şi ar trebui să ai mai multă încredere în el.

— Mai inteligent e al tău, eu prefer să judec cu capul, răspunse tatăl parcă ofensat, ca şi când i s-ar fi spus că judecă cu şira spinării sau cu picioarele. Acuma n-am temperatură, dar îmi garantezi tu că la noapte nu sare la un moment dat la treizeci şi nouă de grade?

— O să sarăî... Dar ce zic eu: o să ţopăie! zise fiul supărat. Şi nu la treizeci şi nouă de grade, la patruzeci şi nouă de grade!

Şi se sculă apoi şi se duse să vadă un film.

XII

Poate că în cele din urmă Gabi s-ar fi dus să-i ceară scuze vărului său dacă în preajma examenului de stat horărâri mult mai grave nu l-ar fi stăpânit cu putere. Dintre acestea, pe una o şi puse în practică imediat ce îşi luă examenul de stat: îl rugă pe tatăl său să-i facă rost de un bilet la mare, fiindcă îi plăcea marea, fusese o dată într-o excursie pe litoral şi de-atunci nu mai uita. Iar ultima dintre hotărâri, o puse în practică toamna, după ce fu angajat la uzină şi începu să câştige, şi anume îşi anunţă părinţii că ar dori să aibă o odaie sau un apartament al lui în afara casei părinteşti şi că îl ruga pe tatăl lui să nu se supere şi să nu i-o ia în nume de rău, dar o să aibă oricum nevoie să se mute în cazul în care, acum sau mai târziu, ar dori sau ar trebui să se căsătorească. Iar între distanţele acestor hotărâri (marea şi mutatul) se aflau sumedenie de alte hotărâri, mai grave sau mai puţin grave, care însă îl stăpâneau atât de tare, încât ele se traduceau pentru el în tot ceea ce făcea, aproape chiar în toate gesturile şi cuvintele sale, având pentru ele o justificare nu într-un sistem de idei, ci într-o stare de spirit. Iar

starea aceasta de spirit era atât de acută încât nici măcar în faţa părinţilor lui nu era capabil s-o exprime lămurit. Ce vroia? De ce se grăbea să plece de-acasă, când acest lucru nu-i crea, în mod practic, decât neplăceri? Cine să-i ia locul maică-si, cel puţin atâta timp cât avea să trăiască singur, ca să-i gătească, să-i spele şi să aibă grijă de el? El însuşi? Nu părea să aibă calităţi de acest gen. Dacă tatăl său, convenind să-i facă pe plac, ar fi putut în acelaşi timp să-1 urmărească îndeaproape, ar fi căpătat foarte curând răspuns la toate aceste întrebări. Dar şi ăsta era un lucru care făcea parte dintre hotărârile lui Gabi, şi anume dintre cele grave, de a nu mai da voie la nimeni să-i urmărească existenţa şi să-şi facă astfel vreo idee despre ea. încât chiar dacă ar fi putut, dacă ar fi avut, adică, timpul, tatăl său tot n-ar mai fi reuşit să se ţină aproape de el. La mare Gabi cunoscu chiar în prima zi pe plajă o fată. O chema Anny Hollinger şi nu părea să aibă mai mult de paisprezece ani. Avea un obraz îngust, lunguieţ şi nişte ochi cafenii. Era acolo cu mama ei şi cu un frate mai mic, şi Gabi se duse la ea chiar în după-amiaza aceleiaşi zile şi o găsi singură. Stătea la marginea staţiunii, în plină câmpie, într-o casă particulară, făcută din piatră calcaroasă. Pe sub geamuri şi în dreptul uşii roiau muştele, în ciuda vântului. Fata îi deschise şi îl invită să ia loc. îi spuse că mama şi fratele sunt plecaţi, se întorc târziu... Era zăpuşeală înăuntru, mirosea aţâţător a sare şi a căldură de piele încinsă. Nu mai ziseră apoi nimic nici unul. El fuma şi se uita din când în când peste umăr, pe fereastră. Era pustiu de jur-împrejur, bătea cu putere briza dinspre mare. Ea se ridică de pe pat şi îşi dădu din abundenţă cu spirt pe picioare şi braţe. Apoi se apropie de el cu o ţigare în mână şi aprinse de la el. Avea mâini netede, înnegrite de soare, cu unghiile roşii, mâini parcă mai mature şi mai pricepute (se vedea după felul cum ţinea ţigarea între degete) decât vârsta pe care o arăta.

întâlnirile continuară la Bucureşti ca şi la mare, aşa cum începuseră, fără declaraţii şi fără angajamente. Când nu se întâlnea cu Anny se ducea la cinematograf sau se plimba pe bulevarde.

Se afla odată pe Lipscani să-şi cumpere o cravată şi văzu cum un individ cu motocicletă intră în mulţimea aglomerată şi loveşte, trântind la pământ, un ins slăbuţ şi pipernicit, care mergea cu un copil în braţe şi cu soţia de mână. Nevrând să scape copilul, insul căzu şi cei din jur îl ajutară să se ridice, ameninţându-1 în acelaşi timp pe motociclist. Motociclistul ascultă liniştit apostrofările lor, dar deodată el înfipse mâna în gulerul celui cu copilul şi începu să-i care la pumni în cap.

- Atinge-1, şefule, strigă Gabi, să se înveţe minte!

Oamenii săriră. Motociclistul se urcă, îşi luă viteză şi mai trânti vreo doi din ei. Gabi nu mai asistă până la cap, să vadă sfârşitul scenei: la apariţia miliţienilor care se apropiau, se îndepărtă cu o expresie plictisită.

Altă dată era în tramvai şi un grup de studenţi urcară gălăgioşi şi rămaseră pe platformă nevrând să scoată bilete. Taxatoarea începu să-i moralizeze, amintindu-le că statul le pune la dispoziţie cămine gratuite şi burse, şi că pe vremea ei ar fi vrut şi ea să înveţe, dacă ar fi avut norocul pe care îl au ei acuma. Opri tramvaiul, invitându-i pe băieţi să coboare. Aceştia se făceau că nu aud, stăteau pe platformă, vorbind tare şi afectat între ei. Gabi se făcu palid, se ridică de la locul lui, se apropie de taxatoare şi începu să strige la ea cerându-i să dea drumul la tramvai.

întâlnirile cu Anny aveau loc la el acasă şi durau puţin, un sfert de oră sau douăzeci de minute. Uneori o lua de la coafor, sau o însoţea în cine ştie ce vizite, unde o lăsa pentru un ceas sau două, revenind s-o conducă în odaia lui din cartierul Sf. Apostoli. Ocupa o cameră spaţioasă într-o locuinţă de tip vechi, cu uşi grele şi cu etaje fără lift, construită pe un teren

rămas larg, împrejmuit cu un grilaj gros şi ruginit, cu vârfuri ca nişte pumnale.

într-o zi, Anny nu veni la întâlnire. Gabi ridică din umeri. După o săptămână însă, îi telefona.

— Eu zic să nu ne mai vedem, îi explică ea când el o întrebă ce s-a întâmplat.

— Bine, bună ziua, spuse el şi închise telefonul.

După o săptămână îi telefona din nou.

— La urma urmei, de ce te retragi? o întrebă.

Ea nu răspunse şi închise telefonul. El rămase lângă aparat, mut, cu privirea tulbure. Vârî o fisă şi formă din nou numărul. Se afla într-o tutungerie.

— Anny, te aştept în faţă la Dalles, înceracă să nu vii, că-ţi arăt eu ţie. Dacă nu vii, te pândesc şi o păţeşti.

Gâfâia de furie. Ieşi şi începu să se plimbe agitat pe trotuarul din faţa Fundaţiei Dalles. Ea veni şi porni către casă şi acelaşi fel firesc şi necomplicat legătura se refăcu.

Dar numai pentru scurt timp. O conducea într-o zi ca de obicei la o prietenă a ei, cu care apoi plecară împreună în altă parte, într-o casă pe Schitu Măgureanu, unde Anny şi prietena sau cunoştinţa ei (nu se înţelegea care erau relaţiile dintre ele două) luau acolo lecţii de limba engleză de două ori pe săptămână. Anny stabilise acest program ca, după terminarea orei, el să vie s-o ia şi să încheie ziua împreună la el acasă. Anny îl prezentă acelei prietene, care, dându-i mâna, rosti cu seriozitate următorul nume: Odette Brătianu, la care Gabi începu să râdă şi răspunse: Iuliu Maniu.

O conduse la imobilul acela, apoi coborî în Cişmigiu şi începu să se plimbe pe alei. La un moment dat se simţi apucat de braţ, şi în aceeaşi clipă un glas jovial îi şopti la ureche:

— Dragă domnule Sterian, numai o clipă, vreau să discut ceva cu mata dacă nu te superi. Eşti amabil să-mi acorzi numai câteva minute?

Era un ins de vreo patruzeci sau cincizeci de ani, cu capul mare, cu un nas gros, voinic de statură şi lejer în mişcări şi foarte prietenos şi cordial. Se prezentă „avocat Obedenaru" şi îl împinse pe Gabi prevenitor, dar hotărât, să se aşeze pe una din băncile izolate din apropiere.

- Dragă domnule Sterian, scuză-mă că te-am deranjat, dar am să-ţi aduc la cunoştinţă lucruri care te privesc îndeaproape, dar pe care mata nu le cunoşti... Da, da, să iei mata cunoştinţă... De o extremă gravitate pentru situaţia matale... Spune-mi, te rog, tatăl dumitale e secretar de raion de partid? - scuză-mă că te întreb... Dragă domnule Sterian, uite, în două cuvinte, despre ce e vorba. Mata o cunoşti pe persoana pe care ai condus-o adineauri?... Nu, dragă domnule Sterian, dacă cunoşti biografia (sau autobiografia ei, cum doreşti mata) într-un cuvânt, dacă ştii cine e... Da, da, e studentă fără frecvenţă spui mata; nu, dragă domnule Sterian, Anny Hollinger e fiica fostului bijutier regal, ai auzit mata de numele ăsta? Să-ţi spun despre ce e vorba. Domnul Hollinger e clientul meu de patru ani, de două ori l-am apărat în procese de trafic de aur şi dolari, şi acum o săptămână a fost prins din nou cu valută şi e arestat!... înţelegi mata?

Gabi vru să spună ceva, dar avocatul îi puse afabil mâna pe genunchi şi îi opri:

- Dragă domnule Sterian, mata ştii cine e persoana cealaltă, care o însoţea pe duduia Anny? Ţi-a fost prezentată? Ştii că se numeşte Brătianu, că face parte din familia Brătianu? Dragă, dragă domnule Sterian, mata ştii cine a fost Brătianu?

Dintr-o veche deformare profesională, avocatul vorbea neîntrerupt, înăbuşind, prin revenirea neîncetată asupra ideilor şi apelaţiunilor, intenţiile interlocutorului de a riposta sau de a cere lămuriri.

- .. .Spune-mi, spune-mi, da, da, spune-mi, dragă domnule Sterian, mata cunoşti casa unde au intrat cele două persoane? Ştii cine locuieşte acolo? Ai auzit de generalul R., dragă

domnule Sterian? Trebuie să fi auzit, fiindcă tatăl matale a fost, probabil, în Piaţa Palatului la 24 februarie '45, când generalul R. a tras cu mitralierele în manifestanţi... Ha, he, aşa, prin urmare, dragă, dragă domnule Sterian, nu ştii că în prezent madam Ursache, alias R., locuieşte în această casă şi dă lecţii de engleză unor persoane aşa, pe care mata le cunoşti şi în acelaşi timp nu le cunoşti, dragă domnule Sterian! Mata ştii pentru ce învaţă ele englezeşte?

Avocatul surâse cu simpatie infinită pentru neştiinţa şi naivitatea interlocutorului său, şi îi puse din nou mâna de genunchi.

- învaţă ca să ştie că converseze cu englezii şi americanii, când vor veni englezii şi americanii în ţară, înţelegi mata? Ele aşteaptă liniştite evenimentul ăsta!... Dragă domnule Sterian, câţi ani crezi mata că are duduia Anny Hollinger? - permite-mi să te întreb... în sfârşit, se oprise şi aştepta cu tot dinadinsul să i se răspundă. Dar Gabi tăcea, uluit. Are nouăsprezece ani, dragă domnule Sterian! exclamă avocatul. Şi din nou se opri de astă dată ca şi când ar fi dezvăluit în sfârşit faptul cel mai senzaţional şi ar fi aşteptat ca dezvăluirea să-şi producă toate efectele. Are nouăsprezece ani, dragă domnule Sterian. Şi de la vârsta de paisprezece ani, ha, he, da da, Anny Hollinger trăieşte cu mine, ştii mata? De când au început procesele!... Nu-ţi spun ce ar însemna pentru mata dacă s-ar afla că eşti amestecat în toate acestea, îţi dai seama! Poţi să continui, dragă domnule Sterian, şi în clipa aceea se întrerupse brusc şi se uită la ceasul-brăţară, absorbit deodată de altceva şi strâmbându-se de ora pe care o descoperea, ha, he, da, da, poţi să ignori fondul chestiunii, dar te previn că alţii nu-1 vor ignora... Scuză-mă, aş mai sta cu plăcere, cu multă plăcere de vorbă, dar trebuie să plec. La revedere, dragă domnule Sterian!

Şi plecă cu paşi uşori, tinereşti şi parcă la fel de joviali ca şi cuvintele şi ideile sale. Gabi rămase pe bancă posomorât şi multă vreme nu se mişcă de acolo. Când plecă o luă spre sensul opus celui în care se afla clădirea de pe Schitu Măgureanu.

XIII

Se îndeletnici câtva timp cu scrisori şi cu excursii duminicale la munte, organizate de colectivele sportive din uzină. Scrisorile erau adresate vechilor săi prieteni şi admiratori din timpul studenţiei, dintre cei repartizaţi prin provincie... Ei răspunseră cu întârziere şi cu entuziasm moderat, în comparaţie cu cel de altădată, la aceste scrisori, fapt care îl plictisi şi îl determină să-şi facă alte legături. E foarte greu însă să-ţi faci legături noi, mai ales când doreşti acest lucru cu tot dinadinsul, în secţia oţelăriilor speciale nu erau decât doi ingineri din aceeaşi generaţie cu el şi încercările făcute cu aceştia nu-i reuşiră: colegii aceştia aveau anturajul lor mai vechi şi Gabi se feri să înţeleagă ceilalţi că el n-avea propriul lui anturaj.

Intr-o zi lipsi de la uzină fără să ştie precis de ce. în dimineaţa următoare, un sfert de oră după ce intră în secţie, inginerul-şef îl chemă în birou şi îi spuse să dea un telefon la cadre şi să-şi justifice absenţa.

- Cui să-i dau telefon?

- Tovarăşului Mânăfoaie!

Gabi formă numărul şi i se dădu imediat legătura cu şeful cadrelor.

- A ! exclamă Mânăfoaie binevoitor, ce faci, tovarăşe? încă n-ai plecat?

- Unde să plec? se miră Gabi. Aici e inginerul Sterian.

- Da, da, am auzit, dar trebuia să pleci la N. Ce e cu dumneata?

- Probabil că e vorba de inginerul Valeriu Sterian, de la Siemens-Martin, răspunse Gabi. Aici e inginerul Gabriel Sterian, de la Oţelăriile speciale.

- Ce doreşti? întrebă şeful cadrelor după un moment de tăcere.

- Vroiam să vă anunţ că sunt cam bolnav şi vreau să plec în concediu.

- Foarte bine, răspunse tovarăşul Mânăfoaie, după un alt moment de tăcere, de astă dată ceva mai lung, timp în care vocea sa mormăise un „da" în afara receptorului, care nu era adresat celui cu care vorbea. Foarte bine, repetă Mânăfoaie cu răceală, dar de ce ai lipsit dumneata ieri?

- V-am spus că sunt bolnav!

- Prin fapte, tovarăşe, nu prin vorbe!

- Cum prin fapte?

- Adu dumneata certificat medical.

- Şi dacă nu aduc?

- Dacă nu aduci, nu e bine, zise funcţionarul prevenitor, deocamdată vi se reţine din salariu, dar studiază şi dumneata contractul de muncă şi vezi condiţiile pe care trebuie să le îndeplineşti pentru ca să ţi se desfacă. Probabil că asta doreşti, nu?

- Nu, vreau să plec în concediu, spuse tânărul iritat.

- Asta e altceva, treci dumneata pe la *Munca şi salarii,* să vedem pe ce lună te-ai programat când s-au făcut listele, te ştergem de pe listă şi te trecem, dacă se mai poate, la data la care doreşti.

Spre prânz, într-un moment când cuptoarele electrice erau încărcate şi prezenţa sa nu era necesară, Gabi ieşi din secţie şi urcă scările administraţiei, să-şi aranjeze plecarea. I se spuse că se poate, să facă o cerere şi să treacă peste trei zile să-şi ridice banii de salariu şi de concediu. Trecu peste trei zile.

- Mergeţi dumneavoastră la *Financiar* la tovarăşa Arvanitache, spuse casierul experimentat, văzând că salariatul ezită să semneze statul. Vi se pare că nu primiţi cât vi se cuvine? Dânsa o să vă explice cum se calculează un concediu.

Gabi ieşi de la *Casierie* şi intră la *Financiar*. Era o sală imensă, cât o secţie de uzină, în care erau concentrate probabil mai toate serviciile. Sala era împărţită în nenumărate cuşti, construite din placaj şi geam, se vedeau funcţionarii, dar vocile lor se auzeau estompate. Gabi deschise uşa unei astfel de cuşti şi întrebă unde

lucrează tovarăşa Arvanitache. I se spuse că *Financiarul* e în fund, în colţul dinspre geam, şi se îndreptă într-acolo. Intră înăuntru şi dădu bună ziua. Era o cuşcă mică, atât cât aveau loc biroul şi două scaune, iar în dreapta şi în stânga erau lipite de ea alte două cuşti. Pe uşă scria *Calculaţii - şef secţie*. O femeie cu fruntea în hârtii şi cu mâna pe manivela unei maşini de calculat, tip râşniţă, lucra absorbită şi nu auzi când inginerul intră şi dădu bună ziua.

- Mă scuzaţi că vă deranjez, reluă el vorbind ceva mai tare, dumneavoastră sunteţi tovarăşa Arvanitache?

- Da, eu sunt, răspunse funcţionara. Ce doriţi?

- Aş vrea să ştiu cum s-au calculat banii mei de concediu.

- Cum vă numiţi?

Şi funcţionara îşi îndoi degetul, bătu în geamul din stânga şi puse din nou mâna pe râşniţă.

- I,uaţi loc, tovarăşe inginer, rosti ea.

Avea o voce intimă şi melodioasă. Gabi se aşeză pe scaun. După câteva învârtituri de manivelă funcţionara se ridică şi se uită prin geamul cuştii.

- Ah, exclamă ea cu necaz reaşezându-se. Aşteptaţi puţin, vine acum funcţionara care v-a făcut calculaţia.

Aşezându-se, Gabi nu-şi mai lua ochii de pe ea, şi arăta parcă surprins de ceva, o privea cu expresia celui care se chinuia să-şi amintească unde şi în ce împrejurări a mai cunoscut o persoană care vorbea şi se comporta asemeni ei. Când ea se ridică înălţându-şi statura, privirea lui o urmări ca atrasă de un magnet.

In cuşca de alături apăru silueta unei femei, ţinea un pahar gol în mână, cu care venise de afară. Şefa de secţie ciocăni iarăşi în geam şi funcţionara se întoarse şi intră în birou.

- Se uită la vizitator şi îl întrebă:

- Ce doriţi?

- Domnul inginer cere lămuriri la calculaţie; explică-i, să ştie omul ce bani a primit, zise şefa şi vocea ei deveni izbitoare

prin totala ei intimitate. S-a dus să-şi încaseze salariul şi o fi observat dânsul ceva, că n-a venit degeaba, să te deranjeze pe tine de pe coridor.

- La ce secţie lucraţi? îl întrebă funcţionara pe vizitator şi nu aşteptă răspunsul, se aplecă la urechea domnişoarei Arvanitache şi începu să-i şoptească ceva.

Şefa de secţie rămase câteva clipe cu stiloul în mână şi ascultă, apoi răspunse cu voce tare, reluându-şi râşniţă:

- Nu, sunt obosită, scuză-mă! Sunt frântă. Nu pot să vin.

- La ce secţie lucraţi? întrebă funcţionara din nou.

- La 304.

-Aşteptaţi o clipă.

Domnişoarea Arvanitache se ridică. De la genunchi în jos, pulpa ei era la fel de intimă ca şi vocea. Avea statura aproape mică. Feminitatea ei era parcă desferecată, expusă, între secretele fiinţei ei şi ceilalţi neexistând parcă nici o barieră.

- Unde vă duceţi în concediu, domnule inginer? La mare sau la munte? Şi după ce Gabi spuse unde, ea exclamă: Ah, la mare, vă invidiez!

Şi această exclamaţie neacoperită de nimic, neferită de ceea ce ea putea sugera - fiindcă invidia pentru plăcerea de a merge la mare se ghicea cel mai puţin în vocea ei, iar cel mai mult în suspinul neaşteptat al unei femei care ar fi vrut şi ea să poată fi atât de liberă să aleagă - îl tulbură atât de tare pe Gabi încât privirea lui începu deodată să ardă învăluind-o, cercetând-o uimit, neîncrezător într-o asemenea apariţie, a unei femei atât de atrăgătoare care mărturisea invidia după o bucurie pe care ar fi putut-o obţine atât de uşor. Era tânără, dar nu foarte tânără, putea să aibă douăzeci şi şase sau douăzeci şi opt de ani, avea părul castaniu-închis, cu reflexe negre, nu prea scurt, cu cărare, prelins pe cap şi strălucitor de briantină, iar tenul îi era puţin palid, gura rujată, rotundă şi cu desenul precis. Privirea dădea expresiei o mare vioiciune.

El se uită pe geamul prin care se vedea funcţionara căutând în sertare, apoi se aplecă atingând marginea mesei şi rosti:

- Vă deranjez dacă vă rog să-mi permiteţi... Aş vrea să vă rog să-mi permiteţi la ora trei să vă însoţesc, să vă conduc până acasă...

- Vreţi să mă conduceţi acasă! exclamă ea. Bine, aşteptaţi-mă la ieşire!

XIV

O conduse până acasă şi de la autobuz până pe strada ei merseră câteva minute pe jos. Ieşită din birou arăta şi mai atrăgătoare, cu statura ei aproape pitică, cu mersul ei parcă legănat (deşi nu era legănat deloc, abia îşi îndoia genunchii în mers) şi cu conversaţia ei intimă, care nu mai lăsa între ea şi cel cu care vorbea decât simţirea sau gândirea reală, aceea pe care o aveai, eliminând neînţelegerile, temerile, timidităţile sau complicaţiile legate de toate acestea. Era ca şi Anny din acest punct de vedere, dar Anny era parcă numai a ei, pe câtă vreme această fată sau femeie părea să fie numai a celui cu care vorbea. Din depărtare ea îşi arătă'casa ei, îi spuse că are o casă a ei personală, adică a ei şi a părinţilor, şi îi povesti ce-a păţit, cât a trebuit să se zbată ca să nu le bage Spaţiul locativ pe cineva în ea. N-aveau decât trei camere şi un hol şi să-şi închipuie cineva care şi-a făcut cu greu o astfel de casă, în timpul războiului, când toate sunt scumpe, că intră în ea un străin, care şi el n-are nici o vină, dar dacă acolo îl trimite Spaţiul locativ, trebuie să stea şi el sub un acoperiş. Da, dar o astfel de casă nu e făcută să poată sta şi un străin în ea, fiindcă în oricare cameră ai da nas în nas cu ceilalţi, oriunde ai vrea să te mişti. Până la urmă însă a izbutit, au rămas numai ei, tatăl, mama, un frate mai mic şi ea.

Ajunseră şi se opriră, femeia îi ură concediu plăcut, iar Gabi o urmări apoi în tăcere cum deschide mica poartă. Casa era

singură în curte, cu ferestre dintr-o bucată, dreptunghiulare şi late, construită în stil modern, în formă de cub, cu muchiile discret ornamentate, cu grădiniţă şi un arbore de magnolia în dreptul ferestrei dinspre stradă. O dată intrată în curte, femeia nu se mai uită înapoi, deschise uşa antreului şi dispăru.

Gabi se smulse din loc şi porni. „Cine e femeia aceasta?" se întrebă. Nu părea să fie vreo Anny, avea alt limbaj, şi avea o funcţie totuşi mare în uzină. Dar avea o astfel de casă, şi încă făcută în timpul războiului. Cine putea să-şi facă aşa o casă în timpul războiului?

A doua zi, cu un sfert de ceas înainte de ora trei, Gabi pătrunse din nou în biroul de calculaţii la Serivicul financiar. Fata nu era singură şi când îl văzu îl întâmpină ca pe-o cunoştinţă veche şi îi invită să ia loc.

- V-aţi ridicat banii şi aţi venit să ne mai vedeţi? Luaţi loc! Spune-mi, Nuţi dragă, de ce zici tu că ai făcut şase copii?

- Arhiva cere, doamnă Arvanitache! răspunse funcţionara.

- Le trebuiesc lor chiar trei copii? se miră şefa secţiei. Spune-i domnului Negulescu să mai citească şi dânsul *Urzica.*

- Dinspre mine, nici originalele nu le-aş păstra! zise funcţionara.

- Doamnă Arvanitache, spuse o altă funcţionară, cu mâna pe uşă, mâine-dimineaţă trebuie să mă duc la C.E.C., aşa că o să întârzii.

- Du-te, dragă, dar caută şi tu să faci piaţa acum, după masă, să întârzii mâine mai puţin.

- Nu gătesc eu, doamnă Arvanitache, soacra mea găteşte şi face singură piaţa, răspunse funcţionara zâmbind.

- Atunci, vezi să nu fie coadă prea mare la C.E.C!

Biroul se goli. Femeia îşi feri privirea. Astăzi îşi schimbase pieptănătura şi avea alt taior.

- Ce mai faceţi, domnule inginer? Când plecaţi?

Tânărul îşi ţinea pieptul lipit de masă şi avea parcă o expresie îngrozită, iar umerii i se mişcau vizibil, zgâlţâiţi rar şi ritmic dinăuntru. El nu răspunse şi femeia nu repetă întrebarea. Tăcerea se prelungi, şi în această tăcere el îi apucă deodată mâna şi în aceeaşi clipă începu s-o sărute pătimaş.

- Domnule inginer!, exclamă femeia foarte tulburată, vă rog să nu mai veniţi pe-aici, plecaţi, vă rog să plecaţi!...

- Să nu mai viu? Nu se poate să nu mai viu... Am să viu în fiecare zi! Am vrut să plec să... Dar acum nu mai plec, răspunse el gâfâind.

Ea închise şi deschise ochii în mod voluntar. Se uită apoi iarăşi la el. El îi apucă acum palma şi palma ei prizonieră se încleşta şi se zvârcoli în mâna lui şi începu să şoptească iarăşi întretăiat, cu o voce speriată:

- Trebuie să plecaţi... Vă implor!

El însă nu plecă şi reveni hotărât asupra concediului simţind că i se întâmplă ceva decisiv. Femeia aceasta, în ciuda intimităţii ei, se ferea de el, iar el nici măcar nu mai putea dormi gândindu-se la ea. Cât închidea ochii îi vedea statura apărându-i aievea sub pleoape. Piciorul ei mic şi atât de delicat, încât părea ireal, îl obseda.

In noaptea următoare nu dormi nici măcar un minut şi dimineaţa ajunse la uzină mai devreme şi neştiind ce să facă se duse ca un orb spre clădirea administraţiei şi urcă spre birourile în care se afla Serviciul financiar. Birourile şi cuştile de placaj şi geam erau pustii, el deschise totuşi uşa în spatele căreia ştia că lucra ea şi nu apucă s-o mai închidă la loc: ea era acolo. Rămase o clipă ca fulgerat, iar ea ţâşni în picioare îngrozită: o prinsese. Ce căuta ea acolo la ora aceea? Se apropie, o luă în braţe şi într-o clipă începu să smulgă de pe ea paltonul pe care nu avusese timp să şi-1 scoată şi taiorul ei mititel care păstra în mâinile lui dogoarea şi parfumul intim al bustului ei dezgolit. Era ca şi când ciudata lui oboseală din ultimele

săptămâni i-ar fi pregătit pe nesimţite puterea şi violenţa cu care se simţea acum atras de această femeie. Iar schimbarea aceasta ameţitoare, care dădea pornirilor lui o astfel de agresivitate, îi aducea pe buze bâlbâieli bizare, pe care nu credea că avea să le pronunţe vreodată, parcă ar fi vrut să-i spună ceva mai presus de cuvinte, dar din care nu se înţelegea decât că aceste implorări duioase erau şi ele nestăpânite. Iar ea nu făcea decât să se roage ca şi el, sporindu-i însă şi împingând atât violenţa cât şi propriile lui implorări spre ceea ce pe ea tocmai că o înspăimânta să se petreacă în acel loc...

Scena se repetă apoi în aceeaşi zi, seara, acasă la el, şi apoi a doua zi iarăşi, câteva săptămâni la rând. Şi de fiecare dată se pierdeau amândoi în aceleaşi bâlbâieli de la început, căci ea se împotrivea de fiecare dată la fel ca în prima clipă şi dacă spaima primei îmbrăţişări din dimineaţa aceea, sporită de surpriza întâlnirii cât şi de pericolul de a fi surprinşi, pierise, gustul ei straniu le rămăsese în amintire şi parcă se rugau unul de altul să facă în aşa fel ca acest sentiment ascuţit să nu mai apară, tocmai pentru a nu-1 măcina şi a-1 păstra cu ei pentru totdeauna.

Dar nu puteau să facă nimic pentru că îi atrăgea tocmai ceea ce vroiau să păstreze, fiindcă nu se cunoşteau şi nu aveau din ce trăi în orele lungi ale nopţilor pe care le petreceau împreună. El nu ştia să povestească nimic şi nu ştia nici să asculte, iar ea era tot timpul preocupată cum să facă să amâne pentru ziua următoare bâlbâielile cu care el o întâmpina la ieşirea din uzină şi cărora ştia că din clipa când le auzea ieşindu-i din gură nu-i mai putea rezista şi se ducea cu el şi nu se mai întorcea uneori acasă cu zilele, fiindcă rămânând la el peste noapte, la prânz, voinţa ei era şi mai mică şi venea tot la el, iar în noaptea următoare pleca dimineaţa tot împreună cu el.

Astfel trăiră câteva săptămâni şi părea că nimic n-avea să-i oprească să continue astfel luni întregi, când într-o noapte i se întâmplă ei deodată ceva.

Stătea ca de obicei în patul lui, băuseră puţin coniac, fumaseră, şi se pregăteau să adoarmă. Gabi stinse lumina şi rămaseră în întuneric, el o luă în braţe şi după câteva minute chiar adormi. II trezi însă curând zgâlţâiturile corpului ei şi rămase atent în tăcerea nopţii neînţelegând. Ea nu dormea şi o podidise pe neaşteptate plânsul. Şi nu era una din acele descărcări inexplicabile dar bruşte pe care le oferă adesea o femeie după clipe prea pasionate de dragoste. Stătea cu spatele la el sî plângea neîncetat şi plânse aproape toată noaptea răspunzându-i lui, însă, foarte liniştită, în întuneric, la toate întrebările. Avea necazuri în familie? Avea, dar nu se gândea acum la ele. La serviciu? Nu, în nici un caz. Avea pe cineva de care îi era frică, vroia să se despartă de el şi o ameninţa. (Gabi mai cunoscuse astfel de cazuri.) Nu, n-avea pe nimeni de care să-i fie frică. Era cumva bolnavă? Nu. Ii era cumva dor de cineva din familie, care nu era în ţară sau care murise. (Gabi îşi amintea că o dată i se întâmplase şi lui să se gândească la bunica şi 1 se făcuse rău, începuse să plângă.) Nu, zise ea, nu-şi amintea de nimeni, nu era vorba de aşa ceva. Atunci ce era? Nu ştia nici ea, sau nu vroia să spună, se ghemuise cu umerii în pernă şi hohotea neîncetat, hohote adevărate şi rele, fără cea mai slabă urmă de iritaţie în izbucnirile acestea care se reluau, sau de intensificare aţâţată de voinţa femeii, ca să scape de starea aceea, să se autoimpresioneze, sau să-1 impresioneze pe el. Atunci Gabi îi puse în cele din urmă o întrebare pe care nu vroise să i-o spună, fiindcă dacă nu era în firea lui să fie gelos (nu se interesa niciodată de trecutul unei femei, o femeie fiind pentru el ceva prezent, aşa cum prezentă e o ploaie care cade asupra ta şi te udă; o ploaie care *a fost,* nu te pune niciodată să te adăposteşti, de ce te-ar pune atunci pe jăratic ceea ce a făcut altădată o femeie?), era însă, adesea, cinic (aşa i se spusese de către unii) şi de astă dată nu-i făcea nici o plăcere să fie. Dar cum s-o împiedice altfel să nu mai plângă şi mai ales cum să afle ce era cu ea? Ii puse deci întrebarea, dar găsi totuşi o formă ocolită,

fiindcă la gândul că s-ar putea să fie adevărat lucrul la care se gândea el îl apucase şi pe el brusc o tristeţe apăsătoare şi tristeţea aceasta îl făcuse să găsească fără efort cuvintele cele mai potrivite.

- Mimi, îi spuse el luând-o în braţe mohorât şi încercând s-o ocrotească parcă de un rău impalpabil, ia spune-mi tu, ţi s-a mai întâmplat asta vreodată?... (Gândul lui iniţial fusese dacă nu cumva ea mai avusese astfel de legături şi dacă nu cumva, la un moment dat, într-o anumită fază a legăturii adică după un anumit număr de zile, o apuca întotdeauna starea aceasta, cum îi apucă pe unii beţivi, după un anumit număr de pahare plânsul, deşi la trezire sunt nişte ticăloşi care n-ar scoate o lacrimă să-i pici cu ceară.)

Fără să-şi ridice faţa din pernă, umerii şi capul ei se zgâlţâiră a negaţie de câteva ori şi într-un fel de parcă i-ar fi sugerat că dintre întrebările lui asta era cea mai puţin apropiată de adevăr. Ce plângea ea atunci? Ce fel de paradis din care fusese izgonită? Gabi, istovit de aşteptare şi de confuzie, se dădu jos din pat, se spălă şi începu să se îmbrace. Se făcuse albastru la geamul lui înalt, nu mai putea dormi, trebuiau să plece amândoi la uzină. Când reveni de la baie o văzu ridicată în pat în capul oaselor, cu chipul la fel de fumuriu ca şi zorile şi cu ochii ei negri încărcaţi de o istovire liniştită şi sumbră. Gabi rămase neclintit privind-o, în timp ce ea nu-l vedea, contemplând undeva în sinea ei ceva asemănător parcă unei privelişti devastate. Gabi îşi aminti cât de senină şi atrăgătoare fusese ea nu cu mult mai înainte de câteva săptămâni şi cât de turburată şi schimonosită arăta acum, aproape să n-o mai cunoască. Şi deodată lui i se păru că înţelege ce i se întâmplase ei în această noapte şi apăsarea şi tristeţea aceea îl părăsiră numaidecât: Mimi se speriase de ceva şi vroia să se despartă, i se mai întâmplase asta şi înainte, dar pesemne că niciodată aşa de tare ca acum şi de aceea plânsese aşa de rău. Dar de ce s-o fi speriat?

Veni lângă ea şi când o văzu de aproape deodată se contamina, o luă în braţe şi începu şi el să plângă. Era cu ea, nu se puteau despărţi, îi zise el, de unde îi venise ei că trebuie să se despartă? El o iubea ca un nebun, din prima clipă când a văzut-o i s-au turburat şi mintea şi inima şi nu mai poate trăi fără ea. N-a înţeles ce i se întâmplă, de aceea i-a pus toată noaptea una după alta întrebările acelea, nu i-a trecut prin cap că pe ea o apasă asemenea gânduri; n-ar fi lăsat-o să se chinuie atâta. Cum adică, îşi continuă el declaraţia, de astă dată fără să mai fie însoţită de aceeaşi bâlbâială pătimaşă de până acum, ci de lacrimi fierbinţi pe care ea le contempla cu privirea căscată, cum adică, ea crezuse că totul se terminase şi vroia să nu-l mai vadă? Dar de ce, nu-l iubea şi ea, la rândul ei? Să fie oare adevărat că în inima ei totul se terminase şi că nu mai simţea pentru el nimic din ce simţise ea în ziua aceea când mâna ei se zvârcolise într-a lui, când el simţise că nu se mai poate stăpâni fără să-i declare c-o iubeşte?

Ea nu răspunse nimic, rămase tot timpul tăcută şi străină şi el nu reuşi, în dimineaţa aceea, oricât se strădui, să reaprindă flacăra care se pare că se stinsese singură în inima ei. Cel puţin aşa credea el.

In ziua aceea nu se putu duce la uzină, rămase la el şi dormi până la întoarcerea lui. Nici când se întoarse însă nu se dădu jos din pat, îl rugă doar să-i aducă de undeva o gustare şi ţigări, mancă, fuma în tăcere şi readormi cu ţigarea aprinsă alături în scrumieră. Parcă nici nu-l vedea, deşi se uita mereu la el.

A treia zi însă îşi reveni. Arăta iar aşa cum fusese când o cunoscuse el la început. Ca un miracol... Aceeaşi... Noaptea aceasta rea, de care ei nu-i plăcea să-şi amintească, parcă o ferise de ceva, de o prăbuşire sau de o moarte a dragostei. Lui Gabi i se părea că se iubeau mai tare ca înainte...

XV

Pe la mijlocul lui iunie, într-o dimineaţă, după o absenţă de aproape o lună, se auzi din nou pe Aleea Suter acelaşi claxon

prin care îşi anunţa Burlacu prezenţa şi Constanţa, care era în dormitor, închise uşa dulapului, ieşi pe balcon şi se aplecă şi se uită în jos. Maşina neagră, cu spinarea lată, strălucitoare, stătea lângă trotuar. Burlacu nu se vedea.

- De unde ai aterizat, Iliuţă? Bună dimineaţa! îi zise după ce urcă în maşină.

- Lăsaţi, spuse băiatul şi întinse mâna pe după spatele ei şi trânti el uşa.

- Trebuie să te hotărăşti şi să-mi răspunzi totuşi când îţi dau bună dimineaţa, zise ea. Altfel nu mai merg cu tine.

El îşi mişcă degetele pe volan, se uită în jos.

- Bună dimineaţa, zise şi tuşi. Unde să vă duc?

- Astăzi nu merg pe teren, mă duci la şcoală. Am să-ţi spun eu unde să opreşti, mergi spre Pantelimon. Ascultă, Iliuţă, ce le-ai făcut tu la ăia de sunt aşa cuminţi?

El nu răspunse, dădu drumul la maşină.

- Ei, spune!

- Poftim?

- Eşti surd? N-ai auzit ce te-am întrebat?

- Nimic. S-or fi cuminţit singuri, zise băiatul.

Ţinea volanul în braţe şi se uita drept înaintea sa. Era în costum maron, cu cravată la gât şi ceas la mână. învârti de volan la stânga şi rămase cu el astfel câteva clipe. Maşina ocoli un miliţian care dirija circulaţia, ridicat pe un podium.

-Ascultă, zise Constanţa după câtva timp, ţie ţi se pare că ştii multe, şi poate că şi ştii. Dar eu te sfătuiesc să te porţi ca şi când ai şti puţine, e mai bine aşa, în general... Acuma povesteşte-mi... Sau nu vrei să-mi povesteşti?

- Ba o să vă povestesc, zise el, nu cine ştie ce încântat. Trecu însă multă vreme până spuse: L-am luat pe ăla pe care mi l-aţi arătat şi l-am dus mai încolo...

Doar atât, şi pe Constanţa, care aştepta urmarea şi se uita cu atenţie la el, o pufni deodată râsul; lipsa lui de chef de a

povesti era adevărată, nu înţelegea ce nevoie mai era de povestit din moment ce toată chestia se aranjase.

- Bine, l-ai dus mai încolo, şi? Ce i-ai făcut?

Dar cum l-ai dus mai încolo, el a vrut? întrebă ea.

Expresia chipului său se schimbă, deveni preocupat. Conduse atent, într-o piaţă şi o luă apoi pe un bulevard larg.

- Da, zise el, aveţi dreptate...

Şi începu să povestească oarecum mai amănunţit, cu un anume efort de a relata cât de cât cronologic şi exact ceea ce făcuse, dându-şi parcă şi el seama că faptul că el ştia cum se petrecuseră lucrurile nu anula curiozitatea unuia care nu ştia. însă repede de tot se convinse totuşi de lipsa de însemnătate a faptelor şi le rezumă în câteva fraze. Şi părea mai degrabă scârbit decât încântat de ceea ce făcuse.

- Dar dumneavoastră, zise el pe neaşteptate, de ce nu-mi spuneţi şi mie ce mal faceţi? Data trecută când am urcat sus şi v-aţi culcat, parcă eraţi bolnavă.

- Da, confirmă ea, cum ai ghicit?

- Acum vă e mai bine? întrebă el după ce o auzi vorbind şi aşteptă, după obiceiul lui, câteva clipe, fără să răspundă la întrebarea ei, cu toate că se vedea limpede că o are în urechi.

Şi mai avea şi un zâmbet înţelegător, ca şi când nu i-ar fi fost el ei subordonat tocmai datorită faptului că înţelegerea lui nu-i prea folosea, în orice caz nu-i ajungea să se impună, aşa cum ar fi dorit... Nu considera însă că se afla atât de departe de viaţa ei ascunsă încât să nu i se povestească chiar deloc ceea ce măcar era evident. Avea totuşi înţelegere: le place femeilor, parcă spunea el zâmbind, câte un băiat ca el care nu ştie nimic, mai ales când un altul mai mare care ştie prea multe le-a părăsit...

- Da, acum mi-e mai bine, dar de unde ai aflat? zise Constanţa privindu-1 atent.

- Am eu o păsărică, zise el, şi în clipa aceea Constanţa îşi dădu seama că într-adevăr Burlacu ştia tot.

Şi câtva timp tăcură amândoi, el continuând să zâmbească în felul acela şi ea având pe chip o curiozitate pe care şi-o reprima: de unde o fi ştiind? (De fapt, de unde putea să ştie decât din deducţii, învăţat sau mai bine zis silit de mic să observe aceste lucruri chiar de la mama lui?)

-Ţi-am spus eu bine, zise Constanţa în cele din urmă, că ţie ţi se pare că ştii prea multe, cu toate că de fapt ştii prea puţine! Dacă n-aş avea dreptate, n-ai zâmbi tu aşa ca un şmecher. Ia opreşte!

El se sperie aşa de tare şi aşa de brusc, că imediat trase pe dreapta şi opri. Se dădu jos şi ocoli maşina prin faţă şi-i deschise uşa. Se uită apoi la ea cu o speranţă posomorâtă în priviri: poate nu s-a supărat, poate că într-adevăr trebuia să se dea jos aici?

Constanţa trebuia să se dea jos, ajunsese la şcoală, unde fusese chemată încă de ieri şi nu avusese timp să se ducă, dar se şi supărase: fostul ei elev încerca, poate fără să-şi dea seama ce face, să iasă din rolul lui şi să-şi exprime nu se ştie ce sentimente. Ce sentimente?! Doar se exprimaseră o dată, când îl cunoscuse la bâlci şi apoi la ferma aceea, ce mai vroia? Se uită la el şi când îl văzu, fruntea i se descreţi: nu era nici un pericol, n-avea să mai facă, iatâ-1 ce neliniştit arăta. Ii zâmbi şi îi spuse la revedere. Şi ca să-1 liniştească şi mai mult şi să se ducă să-şi vadă de serviciul lui îi făcu, ca altădată când se îndepărta de poarta fermei, un mic semn de despărţire cu mâna. Burlacu o urmări nemişcat tot ca altădată, apoi se întoarse cu paşi egali şi dispăru pe uşa uriaşei lui maşini, al cărei motor îl făcu apoi să duduie.

Constanţa intră în curtea şcolii, apoi în cancelarie. Directorul, singur, scria ceva la biroul comun. Profesoara dădu bună ziua şi se aşeză.

- Ce e cu dumneata de ai slăbit aşa? zise directorul.

- Nu prea mănânc, zise Constanţa. Nu prea mi-e foame. Apoi adăugă: Despre ce e vorba, tovarăşe director? De ce mi-aţi telefonat?

Directorul se ridică şi închise uşa.

- Tovarăşul Nicula de la secţia de învăţământ nu mai e, zise el, a plecat... E de rău, am dat de dracu. A fost numită în locul lui o tovarăşă, Geta, a trecut pe-aici în inspecţie. A lăsat o notă să te prezinţi la raion.

- Nu ştiţi de ce?

- Nu. Ascultă să-ţi spun mai departe, continuă directorul cu o voce îngrijorată.

Şi începu să relateze o istorie de inspecţie cu amănunte menite nu atât să dezvăluie ceva real, ci mai mult ceea ce simţea el faţă de aceste amănunte, teama pe care i-o inspira faptul că noua şefă de la raion era una dintre cele cu care puteai s-o păţeşti, să fie aşadar cu ochii în patru.

- Când a spus să mă prezint la raion? îl întrebă în cele din urmă Constanţa pe director.

- N-a spus când, dar eu zic să te duci chiar acuma, răspunse directorul.

Nu mai aşteptă şi intrigată plecă la raion chiar în dimineaţa aceea. Şefa secţiei de învăţământ era într-o şedinţă, trebui s-o aştepte cam vreo jumătate de oră, apoi o primi, îi arătă scaunul din faţa biroului şi începu să-i spună despre ce era vorba. Era o femeie grasă şi neagră cu o înfăţişare foarte puţin plăcută, fapt însă care se dovedea lipsit de importanţă îndată ce începea să vorbească. Vorbea bine, curgător şi fără digresiuni. Raionul, zise ea, ştie cum lucrează pe teren tovarăşa Munteanu şi n-are nici o observaţie negativă de făcut cu privire la munca ei. Şi fiindcă i se adresă folosind numele vechi, Constanţa o întrerupse precizând că era divorţată, se numea Sterian, iar şefa secţiei lăsă să intervină o pauză, timp în care nu făcu nimic, se uita parcă la călimara de pe birou, apoi continuă:

- Tovarăşă Sterian, tovarăşul Nicula mi-a şi spus că a făcut o propunere de evidenţiere la cererea ministerului, referitor la acţiunea de alfabetizare, pe care a înainta t-p Secţiei de învăţământ a Capitalei; nu cunosc în ce consta propunerea, probabil că guvernul are în vedere anumite evidenţieri, dat fiind că acest capitol al revoluţiei noastre culturale s-a încheiat. Tovarăşă Sterian, uite de ce te-am chemat. Noi ne-am gândit că sarcina dumitale pe lângă întreprinderile din raionul nostru e ca şi îndeplinită. Acum, noi trebuie să intrăm mai profund în aceste pături ale populaţiei care, nefiind pe lângă nici o întreprindere, se lasă mai greu antrenate. Avem aici o listă cu toate datele. Ce trebuie făcut? Trebuie să înlocuim pe unii tovarăşi care se descurcă mai greu (cum ar fi de pildă tovarăşa Tamara Ciobanu, care a venit la mine plângând că i s-a furat geanta cu cinci sute de lei la biroul populaţiei) şi să preluăm aceste ultime cazuri pe care să le urmărim până la lichidare. Dau acum nişte telefoane la miliţie şi în altă parte, să se ia cazul în cercetare, şi dumneata aruncă-ţi o privire pe lista aceasta.

Nu mai era nimic de întrebat, nici de adăugat. Constanţa luă lista şi se uită peste ea. Rubrica *întreprinderea* lipsea de pe această listă, iar la rubrica *meserii* scria: bidinăreasă, ciurar, sparge lemne, spoieşte tingiri, haine vechi, pune cozi la topor; din acestea o listă lungă.

Şefa secţiei de învăţământ închise telefonul...

-Trebuie să fii atentă, continuă. O să-ţi fie probabil greu, dar trebuie să te gândeşti că oamenii aceştia sunt foarte înapoiaţi şi unii dintre ei rămaşi cu obiceiuri urâte. Ultimii elevi ai dumitale de la întreprinderi o sâ-i ia în primire tovarăşa Ciobanu, de la Şcoala elementară nr. 12. Ia contact cu dânsa şi începe munca.

- Când credeţi dumneavoastră că o să mă întorc la şcoală? întrebă Constanţa fără să se mişte. Eu sunt profesoară, predau la ciclul doi; cât timp credeţi dumneavoastră că o să mai iau asupra mea oalele sparte ale altora?

— In general, zise şefa secţiei cu o voce blândă, acţiunea e pe sfârşite, a mai rămas, cum îţi spun, această categorie, de care trebuie să ne ocupăm şi de ei. N-avem ce face!

Constanţa rămase în picioare, cu lista în mână. Era cu ea aproape de birou şi stătea cu ea în aer, fără s-o privească, posomorâtă. Brusc, îndoi hârtia, deschise geanta şi o vârî înăuntru.

— In toamnă aş vrea să mă întorc la şcoală, să predau elevilor pentru care am fost pregătită.

— Iţi promit eu că la toamnă ai să revii la şcoală, zise şefa secţiei. Dumneata ne înţelegi mai bine, altfel vorbim cu dumneata, nu e nvoie să-ţi explic. Ajută-ne acum, şi la toamnă ai să te întorci la şcoală. Mai mult chiar - ca să vedeţi că suntem bine informaţi, chiar dacă dumneata n-ai spus-o la toată lumea - îţi promit că eu voi face tot ce depinde de secţie ca să fii numită la o şcoală medie. Ştiu că te gândeşti că acest lucru trebuia făcut mai de mult, dar să ştii că nici aşa de târziu nu e; dacă ai şti că nu există încă o organizare satisfăcătoare în ce priveşte încadrările ai zice chiar că ai noroc că predai exact materiile la care ţi-ai luat examenul de stat; avem profesori de ştiinţe naturale care predau geometria sau profesori de istorie care predau chimia alimentară. Facem noi ordine în toate, numai uite că nu merge aşa de uşor cum cred unii. Sper că e în regulă, nu e aşa? Sper că m-ai înţeles!

XVI

Aproape toţi aceşti noi şi ultimi elevi locuiau într-un cartier vestit altădată, Constanţa auzise de el, cartierul Tei, dar din ce pricină era vestit, nu ştia. îi găsi stând pe la porţi sau trebăluind prin curţile lor pline de orătănii şi de copii cu feţe tuciurii şi cu burţile goale şi le spuse că de aici înainte vor învăţa cu ea, să vină în cutare zile ale săptămânii, la ora numită, în sala de pe strada pe care ei o cunosc şi să fie anunţaţi şi cei care nu sunt acasă; să aibă în vedere fiecare că a doua oară ea nu va mai veni

după ei... Răspunseră femeile, cu o voce mieroasă: Vor veni. Când să vină, mâine după masă? „Ţine minte, fă, mâine după masă, să-i spui lui Gică să nu plece."

Notă numele celor cu care vorbi şi adresa. A doua zi se duse cu o jumătate de oră mai devreme pe strada unde se afla clădirea cu sala rezervată. Sala era foarte murdară, mirosea urât înăuntru. Deschise geamurile. Ieşi apoi în stradă şi începu să se plimbe şi prelungi plimbarea, fiindcă elevii întârziau. Se întoarse apoi obosită de atâta mers şi se aşeză într-o bancă. îşi puse fruntea pe braţe şi rămase nemişcată.

Ridică apoi, după ce trecu multă vreme, fruntea de pe braţe şi se uită neclintit spre uşă, care continua să rămână închisă. Se uită la ceas: trecuse o oră. Se ridică, încuie uşa şi plecă în cartier. „Şi-au bătut joc de mine, gândi, ar fi trebuit să-mi dau seama, prea erau pline de bunăvoinţă ţigăncile acelea ca să nu ascundă o înşelătorie." Văzu trei din cele pe care le vizitase ieri la o răscruce de străzi şi se îndreptă spre ele.

- Dumneata, zise Constanţa adresându-se uneia, de ce n-ai venit la lecţie? Aşa ne-a fost vorba ieri?

- Ai mai fost matale pe la noi? răspunse femeia, fără mirare.

- A fost, fă, ieri, ai uitat? zise alta.

- Dar dumneata, care n-ai uitat, de ce n-ai venit? o întrebă Constanţa. Şi dumneata eşti pe listă.

- Mi-ai spus mie să viu, mânca-te-aş? se holbă ţiganca, fără nedumerire. Mie nu mi-ai spus, să nu le fie bine copiilor mei dacă mi-ai spusî Mă bate Dumnezeu!

Şi continuă să se jure, angajând existenţa a tot ce era legat de ea şi de organismul ei şi dacă n-o credea mai avea şi un bărbat şi se jura şi pe sănătatea lui. Căsca ochii mari şi cuvintele ieşeau din gura ei cu o convingere care părea nezdruncinată. Nu i s-a spus să vină, s-o omoare Dumnezeu dacă minte. Şi nu minţea, fiindcă lucrul la care se gândea ea era altul: nu vroia să se ducă să înveţe şi asta era totuna cu: *nu mi-ai spus,* repetat mereu cu jurăminte. Celelalte clătinau din cap aprobând, da, da, aşa era jurau şi ele, nu li s-a spus nimic, să le trăsnească pe toate Dumnezeu dacă... Constanţa asculta numai cu jumătate atenţie şi le întrerupse întrebându-le ce credeau ele, că ei îi plăcea să bată străzile şi să le audă cum o minţeau de la obraz? Unde îi era bărbatul? o întrebă pe cea dintâi.

- E la muncă, unde să fie?

- Unde munceşte?

- Ea *comperativa,* mută mobile, i-a băgat acum la *comperativâ,* parcă n-ar fi tot deşălatul ăla, zise femeia. îl doare la rinichi, domnişoară, se pişă sânge!

- Dacă îl doare la rinichi, de ce nu-şi schimbă meseria? Să-i spui să vie mâine la lecţie dacă vrea să-i meargă bine acolo la cooperativă.

Trecu mai departe îndârjită de această rezistenţă moale dar de neînvins în inconsistenţa ei şi după câteva străzi intră într-o casă, într-o curte mică, pe colţul străzii, cu un gard la fel de mic, năpădită de obiecte casnice, în picioare, sau rezemate de pereţii casei. Era împânzită de frânghii scurte de rufe, cu sârmă pentru câine, cu feluri de pari, de vase de aramă sau de tuci, cu un pom mic în mijloc, o stropitoare alături, o magazie minusculă de lemne într-un colţ, un burlan ieşind pe fereastră, o pisică nemişcată pe o prispă concepută pe aceleaşi dimensiuni înghesuite dar nu învălmăşite. De la uşa curţii la uşa odăii nu erau decât patru sau cinci metri, pavaţi cu cărămidă roşie. Dar existenţa ordonată a obiectelor în acest spaţiu comprimat făcea ca distanţa să pară mult mai mare decât era, sugerând-o atât de bine pe cea necesară, încât parcă o şi obţinea.

In casă mirosea curat şi odaia era mobilată cu lucruri bune, un divan-studio, un dulap cu oglindă, un aparat mic de radio, scaune ieftine, dar noi, şi pe jos podea de lemn vopsită maron, cu preşuri mari, neuzate. Aici se câştigau altfel de bani decât la ceilalţi, dar cine îi câştiga? O ţigancă şi un tânăr de vreo

douăzeci de ani stăteau pe vatră. Băiatul avea ochi negri şi sprâncene mari, mâini subţiri, nervoase. Femeia, bătrână şi tăcută, stătea la vatră şi cocea plăcinte în cuptor. In casă părea mai larg. Constanţa dădu bună ziua şi intră în odaie prin uşa deschisă. Se aşeză pe un scaun. Pe pereţi se vedeau fotografii înrămate în scoici, o mireasă şi ginerele cu rubedenii şi prieteni, ţigani puşi la cravată şi la pantofi cu feţe duble, figuri de demult, se vedea după costumele lor cu pantalonii charleston foarte largi şi haina scurtă cu umerii ascuţiţi şi înalţi. Apoi fotografia unei ţigănci în uniformă de miliţie, o fată de vreo nouăsprezece sau douăzeci şi cinci de ani, cu trăsături energice, mongoloide.

Bătrâna îşi părăsi plăcintele şi veni în casă.

- Pe dumneata cum te cheamă şi ce meserie ai? îl întrebă Constanţa pe băiat.

îl chema Sandu Firicel şi era ginerele ei, zise bătrâna.

- Asta nu e o meserie, zise Constanţa.

- Munceşte cu braţele, e muncitor, explică bătrâna.

- De ce n-ai venit ieri la lecţie? îl întrebă Constanţa direct.

- O să vie, o să vie, interveni din nou bătrâna. Să iasă Zambilica mea din spital şi o să vie. O să vorbească Zambilica mea cu tovarăşul maior şi o să-1 ajute.

- N-o să poată tovarăşul acela maior să facă nimic pentru dumneata, zise Constanţa.

- De ce? zise bătrâna, cu un ochi căscat parcă de spaimă.

- Fiindcă nu ştie carte, trebuie să înveţe să scrie şi să citească. Şi dumneata la fel. Ai o fată miliţiancă, de ce nu te-a învăţat?

- Să se facă ea sănătoasă, zise bătrâna cu duioşie ameninţătoare, îi fac plăcinte să-i duc să mănânce... Aoleu, ce-a mai pătimit, pupa-i-aş tălpile lui Dumnezeu şi domnilor doctori şi tovarăşului maior, că era să moară, era să-şi dea sufletul!

Ieşi din odaie şi se întoarse după câteva minute cu plăcinte.

- Ia, domnişoară, zise bătrâna. Ia, Sandule.

- Dar ce are fata dumitale de e în spital?

- Ce are? Domnişoară, prin ce a trecut ea, să ferească Dumnezeu şi sfântul Ilie!

Obişnuită cu tot soiul de destăinuiri, Constanţa se feri să întrebe mai mult, era grăbită să plece, dar bătrâna îi dădu drumul singură, mai mult monologând decât povestind. Bietul tat-său (al fetei), ce om la casa lui, ţambal agi u cunoscut, a dat-o pe fată la şcoală, păcat de el că s-a prăpădit şi n-a apucat s-o vadă ce bine îi stă în uniformă şi ce leafă bună are. Şi Sandu, ce ginere la locul lui, băiat cinstit şi cu suflet în el, o iubeşte pe fară, munceşte şi are grijă de ea.

Astă-iarnă însă, într-o noapte fără stele, dormeau amândoi chiar în patul acela şi un pumn străin spărsese geamul şi cineva trăsese asupra lor din întuneric şapte gloanţe de revolver. Pe el îl găurise în vreo două locuri şi se vindecase repede, dar pe ea o nimeriseră gloanţele în piept şi zăcea de cinci luni în spital. Acum îi era mai bine. Bătrâna şi băiatul stătuseră la capul ei săptămâni de zile.

- Ce mai m-am rugat de ea să nu moară, aoleu, domnişoară!

Fata avea călduri mari şi nu cunoştea pe nimeni. Horcăia şi arunca răul din pieptul ei până în tavan. „O, Rafilico, să nu mori, zambilica mea, îi spunea bătrâna şi plângea. Fă-te sănătoasă, pune-te pe picioare şi du-te ia tovarăşul maior şi spune-i pe toţi, să nu-i laşi să trăiască, cum au vrut ei să mi te omoare! Să-1 prinzi pe ăl cu revolverul şi să-1 bagi să nu mai vadă lumina soarelui câte zilişoare o avea."

Fata mugea, parcă ar fi înjunghiat-o cineva cu cuţitul şi arunca cearşafurile de pe ea, iar bătrâna bocea... O scăpaseră doctorii, iar tovarăşul acela maior venise şi el o dată s-o vadă.

- Cum o să pună ea mâna pe hoţomanul cu revolver! încheie bătrâna ameninţând din nou cu o voce cam sinistră.

Băiatul se posomori şi părea obsedat şi el de clipa când o să le cadă la amândoi în gheare banditul.

„Dar de ce or fi tras în ei? se întrebă Constanţa. Ce secrete or fi vrut să ucidă sau să răzbune omorându-i? în orice caz nu ie arde lor acuma de învăţătură cu toate că până acuma ei sunt primii de care sunt sigură că vor învăţa."

- Bine, le zise, atunci vă las până iese Zambilica din spital.

- Rafira o cheamă, domnişoară, zise bătrâna petrecând-o. Zambilica îi spun eu, mânca-i-aş ochii!

în dimineaţa următoare, Constanţa vizită o cărămidărie. Zece-cincisprezece dintre cei de pe listă lucrau acolo în apropierea cartierului, pe un loc viran. Obţinu informaţia de la un bătrân care stătea cu nepotul pe marginea lacului şi meşterea la un zmeu. Bătrânul părea să se fi născut odată cu cartierul şi să-i fi trăit toate schimbările, avea în adânciturile feţei şi în expresia chipului contraste bizare, părea după mâini să fie muncitor calificat, dar bătrânul era chior, şi în celălalt ochi străluceau din când în când priviri înflăcărate de viclenie şi ferocitate. Tâmplar paşnic sau gazdă de hoţi, crescător blând de porumbei sau cuţitar, beţiv şi trişor sau umil paznic la un depozit de lemne, era greu de ghicit ce fusese şi ce mai rămăsese.

- Băgaţi de seamă, zise el după ce Constanţa îl întrebă unde puteau fi găsiţi cei de pe listă. Pe unul din ei îl găsiţi la morgă, s-au tăiat azi-noapte cu cuţitele la cărţi... Lăsaţi-i dracului şi vedeţi-vă de treabă. Acum doi ani a fost chemată şi fi-mea, e funcţionară la *Filatură,* că să-i ia la şcoala de analfabeţi să-i înveţe carte, şi ce credeţi că au făcut? Au venit şi au murdărit clasa, i-a găsit otrăvindu-se pe jos... N-a avut ce să le facă! îi găsiţi uite-acolo, dincolo de lac, dar luaţi pe cineva cu dumneavostră, nu vă duceţi singură. Aş merge eu, că unii din ei mă cunosc, he! făcu bătrânul şi rânji, şi ochiul cel bun se micşoră brusc, dar sunt bătrân, domnişoară, mă doare piciorul!

Constanţa reveni în cartier, intră într-un restaurant cu telefon public şi telefona la raion. Ea spuse că majoritatea celor de pe lista ei care trebuiau alfabetizaţi lucrau pe un loc viran izolat şi că unul din ei, după cât se părea, era la morgă. Ar fi bine s-o însoţească cineva, îi e frică să se ducă singură. Bine, o să se rezolve, îi răspunse şefa secţiei. Unde se afla? Să aştepte acolo, o să vină cineva s-o însoţească. După un ceas sosi un ins de la circa de miliţie, îmbrăcat civil şi Constanţa porni cu el spre cărămidărie. Când se uită la ei, Constanţa gândi: „Bătrânul acela chior are în orice caz multă fantezie".

Erau slabi şi jigăriţi, îi sufla vântul. Oricum, vântul de primăvară care adia insistent prin aceste locuri deschise stinsese, dacă existase cu adevărat, orice flacără pasională din privirile lor. Constanţa dădu bună ziua şi după ce spuse cine e şi de unde vine, scoase din geantă lista şi încercă să facă un fel de apel. Atunci ei se treziră, o parte lăsară lucrul şi se dădură mai aproape, curioşi şi parcă interesaţi. Erau paşnici, inofensivi, plini de o ciudată umilinţă. Cu o asemenea umilinţă în voce, unul o întrebă de ce a venit. Vrea să le ajute la cărămidă?

- Aţi venit să ne luaţi pâinea de la gură, domnişoară? reluă un altul, înalt şi cocârjat, desculţ, cu pantalonii suflecaţi peste genunchi, frământând nişte pământ cu ţurloaiele lui negre şi subţiri ca nişte beţe uscate.

- Trebuie să învăţaţi carte, zise Constanţa, atentă, uimită de această imperceptibilă schimbare.

- Fără carte nu stăm? zise acelaşi care pusese întrebarea. De ce să învăţăm noi ce-au uitat alţii? Mă, Fănică...

Şi cu ciudata şi nefireasca lui umilinţă, individul alcătui distinct o înjurătură lungă şi trivială prin care Fănică era invitat să aducă o căldare de apă, apoi continuă fără trecere, adresându-se politicos Constanţei:

- Mai rău o să ne zăpăcim la cap, domnişoară, o să ne rămână copiii pe drumuri.

De ce or să le rămână copiii pe drumuri? Păreau să creadă cu tot dinadinsul că învăţătura o să le încurce atât de tare minţile încât o să le fie cu neputinţă să-şi mai poată câştiga existenţa.

Trei paşi mai încolo, câţiva începură fără o pricină vădită să se certe. Doi săriră să aplaneze, adăugând însă înjurături nemaipomenit de plastice şi de deşucheate, în timp ce un altul se apropie de un aşa-zis vinovat şi îl scuipă între ochi cu înjurături fiziologice amănunţite şi scabroase. Se produse atunci larmă şi începură să se scuipe unii pe alţii cu dexteritate, nimerindu-se în frunte şi obraji de la distanţă de câţiva metri. Se îndoiau de şale şi gesticulau indecent, inventând acum înjurături din ce în ce mai josnice şi mai nedemne. Se vedea că totul era simulat şi că totul fusese declanşat printr-un semnal cunoscut numai de ei.

La început Constanţa nu auzi, dar la un moment dat ceva o făcu să înţeleagă că ei vroiau în felul acestea să scape de ea, s-o alunge adică de acolo şi s-o determine să renunţe de tot. Procedeul o răni însă atât de tare că începu să tremure şi când aşa-zisa ceartă se mai potoli le spuse cu o voce clocotind de mânie?

- Sunteţi mai răi şi mai murdari ca animalele de cocină. Numai râtul vă lipseşte.

După care, la auzul acestei apostrofe disperate, se lăsă tăcerea. Insul care o însoţea pe Constanţa se uita la ea întrebător. Să intervină? In ce fel? După câtva timp, unul din cărămidari spuse demonstrativ şi liniştit, încercând parcă să remedieze şi să calmeze lucrurile:

— Ţiganul nu e murdar, domnişoară! Când are ţoale pe el e mai boier decât alţii.

Părea să fie şi ironic şi jignit în acelaşi timp. Posomorâtă Constanţa le întoarse spatele şi se îndepărtă. Se adresă apoi omului în civil şi îi spuse că acum merge singură. îşi spunea că ea era de vină, nu trebuia să vie după ei, ci ei trebuiau aduşi de cineva - nu era treaba ei de cine - la o anumită oră într-o încăpere amenajată şi autorităţile n-aveau decât să aibă grijă ca ei să respecte ora şi ordinea, dacă vroiau ca în raionul lor să nu mai rămână sământă de analfabeţi.

Ajunsă în cartier, se uită la ceas; mersul pe jos o făcu să mai uite scena. Era încă devreme. „Poate că, îşi zise, dacă aş mai fi sigură pe doi sau trei dintre ei, până la urmă ar veni dacă nu toţi, cel puţin cei mai buni dintre ei! Există printre ei tineri care pot să apuce alte drumuri dacă nu i-ar împiedica ceilalţi prin inerţia vieţii lor mizerabile."

Se uită din nou pe listă. După ce străbătu câteva străzi, se opri şi bătu în treacăt la o casă unde până atunci găsise mereu uşa încuiată. De astă dată i se deschise şi o întâmpină o femeie între două vârste, cu pipa în gură şi cu părul negru şi lăţos revărsat pe umeri. Constanţa intră şi fără voia ei strâmbă din nas, cuprinsă de greaţă. în odaia scundă, cu pământ pe jos, mirosea sufocant a flori putrede şi a aer închis, stătut. Un pat sordid etala albul murdar al unor cearşafuri răvăşite. Vru să se întoarcă şi să iasă, dar o opri vocea voalată a ţigăncii, gâtuită de şoapte.

- Ai venit să-ţi ghicesc, prinţeso? zise, şi vârî mâna sub fustă şi scoase de acolo un ou, o cochilie mare, acvatică, cu o cavitate lucioasă cu marginile înăuntru. Şezi, mititico, stai aici lângă mine şi taie ghiocul, să-ţi fie cu noroc!

Constanţa posomorâtă, rămase în picioare.

- Lasă, ghicitul, zise. N-avem timp de ghicit.

- A ? Cum? N-avem timp? Avem berechet, frumoaso. Să-ţi ghicesc pe-ăl care o să se uite în ochii tăi să-ţi vadă gândul şi dorinţa. îi spun numele şi averea şi îţi fac cum să-1 aduci la tine şi cum să-1 goneşti, ţi-1 leg şi dezleg cu legătură de inimă! Hai, mititico, taie ghiocul! Oghiorlane, ia şuieră tu la urechea domnişoarei şi spune-i unde îi e gândul şi de ce îi piere somnul. Taie-1, mititico, uită-te la el şi taie-1 pe unde e tăiat. îl vezi cum e tăiat? Parcă e o... seamănă cu o...

Şi spuse numele cu poftă indecentă, trăgând din pipă şi frământând în palme oul cu cavitatea lui lubrică.

- Tai, prinţeso? Ce gură frumoasă mai ai! Ce te-aş mai muşca eu de ea dacă aş fi ăl care...

Şi îşi apropie faţa şi începu să-i şuiere la ureche, în avalanşă, propuneri nefireşti şi nemaiauzite care o făcură pe Constanţa să se retragă şi să iasă speriată.

- Mai vino, prinţeso, mai treci pe la mine, o urmări ţiganca şoptind pe după garduri. Mai vino, mai treci...

Constanţa înteţi paşii. In munca ei auzise folosindu-se des cuvântul *înapoiat,* prin care erau desemnaţi oamenii de acest fel, dar nu-şi putuse închipui că înapoierea are atâtea trepte, care pot coborî atât de jos încât raza de lumină să nu mai rămână decât o amintire a conştiinţei, repede stinsă. înapoiaţi erau şi elevii ei din întreprinderi, dar ei nu întârziaseră să ţină totuşi cu ea, să-şi dea adică seama că în această istorie era vorba de o femeie a cărei trudă trebuie respectată şi a cărei perseverenţă trebuie să-ţi dea de gândit. Că ei nu vedeau prea limpede la ce le-ar folosi să mai înveţe când patruzeci sau cincizeci de ani din viaţa lor se scurseseră fără învăţătură, era adevărat, dar ei nu putuseră să nu gândească în cele din urmă că nu-i costă mare lucru s-o asculte şi că aşa cum făcuseră multe în viaţă şi puţine cu folos, de ce n-ar face-o şi pe asta când vedeau bine cu ochii lor că ea bătea drumurile după ei şi se gândea la soarta lor? Şi nu fuseseră puţini cei cărora le schimbase cursul vieţii sau le restabilise o linie frântă sau culcată a existenţei lor. împotrivirea acestora de-acum nu era numai un reflex al unor conştiinţe primitive, ci expresia unui egoism degradat şi bestial, maleabil doar pentru a induce în eroare, ca s-o poată apoi înjosi cu înjurăturile lor, de a căror nemernicie erau pe deplin conştienţi. Până la a câta treaptă puteau ei urca în sus cu ajutorul învăţăturii, când se aflau mult prea departe de prima treaptă?

XVII

De câteva zile dormea puţin noaptea. Fără să întrebe pe nimeni intră într-o farmacie şi ceru un somnifer. Noaptea precedentă dormise cel mai rău. Ajunse acasă, înghiţi o pastilă şi se culcă. Trecură câteva ceasuri şi nu adormi. Mai înghiţi o pastilă. Stătea în pat, cu perdelele trase. Se însera.

în acest timp, doctorul Sârbu aştepta un telefon. îşi îmbunătăţea studiul şi aştepta un telefon de la doctorul Stamate, de la Biblioteca Academiei să-i verifice o informaţie. Telefonul sună, dar nu era de la colegul său, ci din nou de la fosta soţie a doctorului Munteanu.

- Ce spuneţi? exclamă el după ce auzi despre ce era vorba. De unde ştiţi că sunteţi otrăvită?... Adică, ce simţiţi?... Bine, vin imediat.

O oră mai târziu stătea la patul ei şi îi scria o reţetă. O rugă pe mama Constanţei, care era şi ea acolo (fusese chemată de fiica ei la telefon), să se ducă să cumpere medicamentul.

- V-am prescris o contraotravă zise el ironic după ce mama plecă. Vă repet, nu e de vină somniferul, vi s-a fixat o oboseală şi încă de data trecută se crease un focar de inerţie, am crezut că o să-1 învingeţi. E bine să vă internaţi în spital.

- Ce fel de focar, doctore?

Fără s-o vadă, medicul tăcea, cu gândurile în altă parte. După cârva timp, parcă tresări.

- Ce fel de focar? zise. Aşa, un focar de lemne care arde cu vâlvătaie mare. A slăbit ceva în această cutiuţă adăugă apoi, arătând capul.

- Doctore, mi-a fost foarte rău, nu ştiu câte ceasuri am stat leşinată... ce poate să fie asta.

- Aţi avut vreun necaz şi dacă n-aţi fi fost atât de obosită, nici nu l-aţi fi luat în seamă. Staţi liniştită, luaţi până mâine-dimineaţă, dacă vi se mai face rău, douăzeci şi cinci de picături din sticluţa pe care o să v-o aducă mama dumneavoastră şi mâine nu vă duceţi pe teren. Odihniţi-vă. Eu trebuie să plec.

Şi în timp ce se îndrepta spre uşă îi repetă că era bine totuşi să se interneze, să scape mai repede de acest început de nevroză care se putea înrăutăţi.

- Chiar mâine se face liber un pat într-o rezervă la mine, mai spuse el. Dacă nu veniţi mâine-dimineaţă la vizită, va trebui pe urmă să mai aşteptaţi. V-aş sfătui să veniţi.

Curând după aceea se întoarse şi mama de la farmacie şi spuse că doctoria o să fie gata abia peste două ceasuri şi că a trebuit să se ducă la o farmacie de serviciu, să n-o amâne pe mâine-dimineaţă.

- Trebuie să aştepţi; mai ţi-e rău? zise mama cu o nădejde în glas.

Constanţa nu răspunse nimic, se uita la mama ei cu o expresie de parcă ar fi descoperit în clipa aceea sonoritatea cuvintelor şi faptul ar fi uimit-o atât de tare încât nu le mai putea prinde înţelesul. Avea, în orice caz, în privire, parcă o astfel de dificultate, ca şi când ar fi privit printr-un aparat de fotografiat în care imaginea apărea dublată.

- Trebuie să mănânci ceva, zise mama.

- Da, mamă, dar n-am nimic de mâncare, zise Cosntanţa revenindu-şi, clipind însă cu greutate.

O undă de nedumerire şi teamă se simţea în glasul ei şi mama se nelinişti şi ea: Ce era? Se simţea din nou rău? Dar n-o întrebă nimic, îi întoarse spatele şi dispăru în bucătărie. De acoio se întoarse apoi cu o sacoşă în mână şi ieşi pe uşă să se ducă şi să-i cumpere ceva de mâncare.

Rămasă singură, Constanţa stătu câteva minute nemişcată, apoi întinse mâna, luă o carte groasă de la capul patului şi începu să citească. Era *Poemul pedagogic,* de Makarenko. Citi vreo zece minute şi se răsuci într-o parte cu vădită plăcere, într-o totală destindere. După câtva timp se răsuci iar, apoi se ridică într-un cot şi se cufundă cu totul în lectură. Deodată însă tresări şi rămase parcă la pândă ca şi când hoţii ar fi dat târcoale în jurul casei. Se ridică într-un cot şi-şi roti încet privirea prin odaie, neliniştită parcă de prezenţa statică a lucrurilor şi de

însăşi existenţa lor. Se schimbase înfăţişarea încăperii? Se dădu jos din pat şi începu să se plimbe agitată. Se uită la ceas. în clipa următoare, undeva în noapte izbucni o bubuitură de tun şi geamurile zăngăniră. Imediat urmă a doua, apoi o a treia. Constanţa începu să tremure, se duse repede spre pat, se întinse şi începu să gâfâie. în privire îi licărea o spaimă mare. Sări iar din pat şi se duse spre uşa cu geam care dădea în balcon. O deschise tremurând, continuând să gâfâie şi ieşi, dar nu stătu acolo deloc, ca şi când n-ar fi găsit ce căuta, reveni şi o luă spre bucătărie, dădu drumul la apă, căută într-o pungă cu zahăr şi luă o bucată şi duse paharul ia gură. îi clănţăneau dinţii, şi la jumătate aruncă apa şi ieşi din bucătărie şi începu să coboare scările spre parter.

Căuta lume, oameni... Singurătatea în care se simţise până atunci bine, era aruncată în aer în însăşi fiinţa ei de către un duşman nevăzut care pusese stăpânire chiar pe sufletul şi gândirea ei... şi ea credea acum că vederea altora o putea ajuta să-1 alunge şi să se regăsească... De câteva ori spaima cea mare îi scoase ochii din orbite. „Ah, Doamne, voi muri, nu mai pot să respir", gândi şi se întoarse înapoi, dar nu îndrăzni să se urce în pat, de unde începuse să-i fie rău. Se învârtea prin odaie ca un animal în cuşcă...

Se auzi uşa de jos de la intrare. Mama, cu plasa încărcată cu alimente, începu să urce scările. Constanţa îşi pironi privirea asupra ei şi o strigă:

- Mamă! Nu mai pot să mai merg! Nu mai îmi simt picioarele. E ceva în oraş? S-a anunţat ceva? S-a tras cu tunul.

- Vino şi mănâncă, se răsti mama fără să se uite la ea. Taci că ştii tu ce e ăla tun, zise apoi cu totul liniştită, ferindu-şi însă cu grijă privirea. Hai, vino încoace, continuă cu blândeţe. Boala pe care o ai tu, numai...

Vrusese să spună: numai bărbatu-tău te poate vindeca, amintindu-şi de o boală asemănătoare pe care o avusese şi ea în primul an de căsătorie dar se opri, fiica ei nu mai avea bărbat.

- Cum să mai poţi merge dacă eşti străvezie? zise. Treci imediat la masă.

Constanţa însă nu putu adormi toată noaptea şi spaima aceea se mai repetă de câteva ori şi mama o veghe, împiedicând-o de câteva ori să-1 cheme din nou pe doctorul Sârbu. îi era rău, mama vedea bine, dar ce putea să-i mai facă doctorul? Trebuia, dimineaţa, să se interneze, cum îi spusese. Criza care izbucnise nu se mai retrăgea...

PARTEA A TREIA

I

Sâmbătă după-amiază Gabi scoase motocicleta şi se duse la un croitor să-i calce costumul lui de vară, de doc englezesc, cumpărat de maică-sa încă de anul trecut de la *Consignația,* şi pe drum avu surpriza să întâlnească nişte vechi colegi. Era cald, soarele de iulie ardea, era multă lumină peste oraş, şi de pe un trotuar, agitând braţele, un grup de patru sau cinci inşi începură să strige cu voci parcă disperate spre el, care se afla pe aproape, printre cei cu maşini sau motociclete, opriţi la un stop. Erau în costume, deşi era foarre cald, cu serviete în mână, cu cravată la guler şifonat, părând a fi în drum spre gară, ieşind direct dintr-o şedinţă de la ministrul lor de resort, unde fuseseră chemaţi de specialişti să discute chestiuni de specialitate, sau de modificări de plan, sau să li se dea cine ştie ce indicaţii. Unul ţinea gura deschisă şi avea o expresie de încântare, nu mai fusese, după cât se părea, de mult prin Capitală.

- Gabi! Gabi!

El întoarse capul şi îi văzu alergând. Recunoscu numaidecât în fruntea lor pe negriciosul Antracit şi trase motocicleta la bordura trotuarului; lăsă motorul să pârâie, nu descăleca, iar dialogul care urmă avu loc printre aceste pârâituri ale motocicletei, amestecate cu zgomotul tramvaielor şi al maşinilor.

Nu-1 mai văzuseră de anul trecut. Şi-a cumpărat în sfârşit motocicletă? Cât l-a costat?

- Gabi, unde mai stai, să venim pe la tine. Te-ai mutat, dă-ne adresa.

Dar el le spuse că nu-i putea primi acum, se căsătorea şi era ocupat cu pregătirile. Dar le dădu adresa bucuros. Strada Toamnei nr. 15.

- Veniţi la mine, am o casă splendidă, mai adăugă el.

Şi răsuci ghidonul şi pârâiturîle se accelerară brusc. Le întinse mâna:

- V-am pupat, la revedere.

- La revedere, Gabi, succes, felicitările noastre.

Nu putuse să-i spună mamei care îl vizita aproape zilnic că se însoară, ar fi devenit în orice caz inevitabile întrebările şi tot alaiul cu dorinţa ei de a-şi cunoaşte nora şi cu interesul tatălui pentru originea socială a viitoarei soţii şi cum să-i spună de pildă tatălui că domnul Arvanitache a fost secretar general la Ministerul de Externe în 1937, într-un guvern Tătărăscu, şi fratele acestuia, arhitecţii Arvanitache, fugise din ţară în 1946? Le va spune când căsătoria şi instalarea lui în casa aceea vor deveni un fapt împlinit pe care vor trebui să-1 accepte vrând-nevrând...

Pe la orele unu a doua zi sună la intrare şi Mimi îl primi şi îl prezentă părinţilor ei. Gabi pătrunse în holul mare care alcătuia parterul acestei case şi, în timp ce făcea cunoştinţă cu domnul şi doamna Arvanitache şi cu fratele mai mic al fetei, aruncă priviri circulare pline de curiozitate asupra interiorului. Casa părea nemobilată şi asta îl cam dezamăgi. întregul ei spaţiu, din tavanul alb şi până la ferestrele mari cu pereţii dreptunghiulari şi întinşi, cu rare tablouri pe ei, părea gol. O arcadă de lemn galben, subţire, despărţea acest spaţiu în două încăperi oarecum distincte, cea din stânga fiind sufragerie, cu o masă îngustă şi lungă, joasă şi cu scaune cu spătare mici, vizibil incomode, iar cea din dreapta salonul. Din spatele unui colţ al arcadei urca în spirală o scară de lemn, care ducea, probabil, spre al re odăi ale casei. Un perete întreg era de sticlă şi se vedea prin el o terasă prelungindu-se până printre nişte straturi de flori; draperii grele, de un roşu-vişiniu, acopereau jumătate din acest perete. Pe jos, suprafaţa primei încăperi era acoperită de un covor foarte mare, de o culoare indistinctă, bleumarin-deschis sau albastru-închis, sau vişiniu, de ia intrare bătea în roşu-aprins. Lângă peretele din dreapta se afla un fel de divan, sau pat, sau canapea, dar care nu era nici divan, nici pat, nici canapea. Acolo stătea doamna Arvanitache în clipa când Gabi se înclină înaintea ei. Lemnul acestei mobile era lăcuit în alb, iar tapiseria dintr-un material auriu; la căpătâiul ei se vedea o lampă cu picior înalt, cu un abajur cam la fel de auriu ca şi canapeaua. Aceeaşi culoare, alb şi auriu, o aveau şi cele două fotolii şi măsuţa aşezată lângă peretele opus, unde stătea domnul Arvanitache cu o carte în mână, şi tânărul Arvanitache, răsfoind nişte reviste. La drept vorbind, nu era chiar aşa de nemobilată. Se mai vedea şi o vitrină ceva mai încolo, prin al cărei cristal se zăreau statuete verzi şi negre, sau vaze albastre, înflorate; pe raftul superior, cu o alună în lăbuţă, stătea o veveriţă împăiată.

Domnul Arvanitache lăsă cartea din mână, doamna Arvanitache se ridică într-un cot pe canapeaua aceea a ei, tânărul Arvanitache se ridică şi el şi, după ce îi oferi musafirului locul său, continuă să răsfoiască revistele preocupat, iar Mimi îşi luă un taburet şi se aşeză în apropierea fratelui. Gabi se uită fără sfială la domnul Arvanitache, un ins cam uscăţiv şi cam ţeapăn, cu gâtul lung şi gros şi cu capul prea mic faţă de asemenea gât. El oferi musafirului pachetul sau de ţigări ieftine şi începu conversaţia. Aşadar, domnul Sterian lucra la aceeaşi uzină la care era angajată Mimi?

- L-am cunoscut pe fostul proprietar, inginerul Malaxa, pe vremea când era în plină ascensiune, spuse domnul

Arvanitache referindu-se la fostul patron al uzinelor. Era un om foarte capabil, un ascet, continuă el. Secretara lui, soţia unui prieten al fratelui meu, povestea cum a fost angajată de Malaxa, cum aşteptau la uşa lui vreo cincizeci de solicitatoare şi când i-a venit şi ei rândul...

- Despre cine vorbeşti? îl întrerupse doamna Arvanitache.

- Despre Sanda Bujor, nu-ţi aminteşti de ea? răspunse domnul Arvanitache. Cânta la mandolină!

- Sanda Bujor care lucra în '46 la Ambasada americană?

- Da, zise domnul Arvanitache. Se spune că a vrut să fugă cu bărbatul ei, cu o barcă cu motor, sau aşa ceva, şi la somaţie nu s-a oprit şi au fost împuşcaţi amândoi, în raza portului Constanţa. Prin 1938, pe primăvară, aşa, primesc un telefon, continuă domnul Arvanitache.

- Dar Sanda Bujor parcă divorţase, zise doamna Arvanitache, întrerupându-i iar, cum putea atunci să fie împuşcată cu bărbatu-său?

- A fost o combinaţie! Ca să poată ieşi din ţară, Sanda Bujor s-a măritat cu un funcţionar al ambasadei, căpătând cetăţenia americană, iar bărbatul ei urma să plece într-o delegaţie şi să se întâlnească cu ea în...

- Vorbeşti prostii, îl întrerupse din nou doamna Arvanitache. Ce-au căutat amândoi la Constanţa dacă ei urma să piece într-o delegaţie? Parcă aşa ziseşi.

- Combinaţia a fost următoarea, explică domnul Arvanitache. înainte ca el să plece în delegaţie...

Dar înainte ca domnul Arvanitache să fi terminat fraza sa, doamna Arvanitache îl întrerupse iarăşi, dar în alt stil, începând cu altă frază:

- Și cum putea s-o împuște dacă ea era cetăţeancă americană?

Şi cuvintele lui *săplece în delegaţie* se întâlniră şi se ciocniră în aer cu ale doamnei Arvanitache *era cetăţeancă americană*. După care se făcu tăcere.

- Să vezi cum, zise domnul Arvanitache ca şi când n-ar fi luat în seamă chinurile la care era supusă dorinţa lui de a face conversaţie.

- Mimi, poţi să aştepţi mult şi bine pe ăla cu sifoanele, spuse doamna Arvanitache răsucindu-se pe canapeaua ei cu o expresie de parcă ar fi avut o durere veche care mai mult o scârbea decât îi pricinuia suferinţă. Du-te mai bine la *Bufet* şi ia de-acolo.

- Dănuţ, dă o fugă, se rugă Mimi şi tânărul Arvanitache încetă cu răsfoitul revistelor, se ridică şi dispăru undeva, într-una din odăi.

Doamna Arvanitache, după ce obţinuse astfel tăcerea bărbatului ei, se interesă de vârsta musafirului. Gabi îi spuse câţi ani are şi glasul său se încâlci cu al ei, care, în clipa când el deschise gura, ea rosti:

- Pari foarte tânăr!

Această observaţie fu făcută pe un ton aluziv.

Domnul Arvanitache spuse că lui, dimpotrivă, domnul Sterian îi face impresia că trebuie să aibă douăzeci şi opt sau treizeci şi doi de ani.

- în orice caz, continuă el, uitând că putea fi iar întrerupt, condamnarea la moarte a inginerului Malaxa nu era necesară! Inginerul Malaxa era una şi capitalistul Malaxa era cu totul altceva. Putea fi folosit ca specialist.

Doamna Arvanitache se interesă apoi de familia viitorului ei ginere şi îl întrebă ce meserie are tatăl.

- E activist de partid, spuse Gabi.

- Iar mama, probabil ufederistă, zise doamna Arvanitache fără itenţie vizibilă de a face o ironie ieftină.

- Nu, mama nu activează nicăieri.

- Şi dumneata ce eşti acuma, că nu mai eşti proletar, continuă doamna Arvanitache cu interes. Dacă te căsătoreşti şi faci copii, ţi-i primește la școală?

- De ce nu?! se miră musafirul şi râse.

Doamna Arvanitache contemplă râsul musafirului cu o curiozitate indiferentă şi după ce tăcu câteva clipe zise:

- Cine nu e fiu de proletar n-are dreptul să urmeze cursuri superioare. Pe Dănuţ l-au dat afară din facultate chiar acum două luni. De ce nu răspunzi? insistă doamna Arvanitache, zâmbind parcă din nas, fixându-1 pe tânăr cu o privire rece şi imobilă.

- Oricine are dreptul la studii, se bâlbâi Gabi, am avut colegi care...

Mimi pofti pe toată lumea la masă. Mereu cordial, domnul Arvanitache se interesă la rândul lui de producţia uzinei şi de specialitatea tânărului inginer. Mimi servi peşte, scrumbie cu ceapă, apoi ouă umplute şi friptură de porc ia tavă. Băură şpriţuri. Serviciul de masă, farfuriile de peşte, cu peşti desenaţi pe ele, paharele de cristal, tacâmurile grele de argint nu reuşeau să ascundă că masa era totuşi cam sărăcăcioasă, vinul cam acru şi prăjiturile ieftine, cumpărate de la cofetărie. Domnul Arvanitache însă înfuleca, şi un anume plus de satisfacţie, înghiţind umplutura de ouă, dovedea că nu se bucură prea des nici chiar de un astfel de meniu.

- A i fi putut să-i dai un leu băiatului ăla să ne aducă ghiaţâî zise doamna Arvanitache zâmbind în felul ei ciudat... După ce ca e o poşircâ, vinul ăsta mai e şi călduţ. Şi îndepărtă de la ea paharul de cristal în care sifonul ieşea vizibil la suprafaţă.

- Mamă, te-am rugat doar să te duci tu sau Dănuţ dimineaţa, când se dă ghiaţă la chioşc.

- Nu vorbi prostii, zise mama. Tu ştii de la ce oră se face coadă?

Se pare că pe domnul Arvanitache nu-1 deranja faptul că băutura nu era frapată. îşi turnă şi îşi sifona un pahar plin şi îl bău cu poftă.

- în chestiuni din acestea, zise el, cum ar fi ghiaţa sau liftul care nu merge şi altele de acest gen, se vede, deocamdată, că ideea planificării e o iluzie, deşi i se aduc elogii ca unei zeităţi. De produs se produce, dar mult mai anarhic decât după legea cererii şi a ofertei. Nu se produce ceea ce se planifică. E adevărat că începe să apară scheletul unei industrii naţionale moderne, dar asta pentru că investiţiile sunt uriaşe, zise domnul Arvanitache. Şi problema nu e să investeşti, şi şaptezeci la sută din investiţii să-ţi iasă industrializare, iar treizeci la sută să fie pierderi. Pierderi să nu fie deloc sau foarte puţine. Pe urmă, planificarea nici nu e o noutate. Marile corporaţii americane produc şi ele tot pe baza planificării.

- De unde ştiţi că şaptezeci la sută din investiţii e industrializare şi treizeci la sută pierderi? zise Gabi.

- Parcă el ştie ce spune?! mormăi doamna Arvanitache uitându-se cu infinită nepăsare la aerul de sub ochii ei. Mimi, fă-mi mie o cafea tare, mi s-a făcut greaţă de ouăle tale.

- Nu ţi-au plăcut, mamă?

- Ba au fost foarte bune, dar acum mi-e greaţă! răspunse doamna Arvanitache şi se ridică de ia masă.

II

îşi reluară locurile dinainte şi Mimi servi cafele. Domnul Arvanitache, atât de cordial la început, acum tăcea, iar Mimi se uită în gol. După câteva minute dispăru cârva timp şi se întoarse apoi îmbrăcată pentru ieşire. Cu o expresie surprinsă musafirul se ridică.

- Gabi! exclamă fata în stradă şi îi puse mâna pe braţ.

- Simpatică mama ta! zise tânărul, Dar de ce l-au dat afară pe fratele tău de la facultate, Mimi? A făcut ceva?

Ea nu răspunse, se opri, şi cu capul într-o parte, ferindu-şi privirile, rosti:

- Gabi, trebuie să mă întorc. Ne vedem mâine. La revedere, sunt foarte obosită, azi-noapte n-am închis un ochi.

El o întrebă de ce, ea îi zâmbi, făcând parcă un efort.

- De emoţie, zise. Mă gândeam că ai să vii tu a doua zi, să-i cunoşti pe părinţii mei şi mă bucuram... îmi pare bine că ţi-au plăcut...

Se despărţiră.

Mimi se întoarse şi se apucă de spălat vasele. Domnul Arvanitache se retrăsese în dormitor, doamna Arvanitache veni la bucătărie după fiica ei şi se aşeză pe un scaun. Junele Arvanitache se întinsese în hol pe mobila în care o găsise musafirul pe mama iui şi continua să răsfoiască colecţii vechi de reviste ilustrate şi sport. Doamna Arvanitache tăcea cu o expresie imobilă, aşteptând.

Deodată, Mimi renunţă brusc să mai spele vasele, îşi şterse mâinile şi urcă repede sus în odaia ei. Acolo se întinse în pat şi rămase dreaptă, încordată. Prin faţa odăii se auziră apoi după câtva timp foşnete, un du-te-vino care nu părea să se mai termine. După un timp, foşnetele încetară. Apoi, după câteva minute, se auzi distinct zgomotul pe care îl face discul unui telefon când se formează un număr. Mimi se ridică, ieşi din odaie şi închise uşa deschisă de la odaia mamei. Câteva clipe nu se mai auzi nimic, dar după câtva timp vocea doamnei Arvanitache, vorbind la telefon, începu să răzbată distinct prin toate uşile. Convorbirea părea în unele momente că s-ar fi încheiat, dar curând se auzea din nou tocând monoton.

Fata se ridică şi coborî în hol.

- Dănuţ, zise ea, urcă sus şi lasă-mă pe mine aici singură.

Băiatul îşi strânse colecţiile, se ridică fără să spună un cuvânt şi dispăru. Deşi era cald, Mimi se zgribuli şi se făcu covrig, îşi cufundă capul în tapiţeria aurie. Tăcerea coborâse asupra casei.

Fără veste, însă, scara interioară trosni şi doamna Arvanitache începu să coboare în hol. Cobora încet, treaptă cu treaptă, cu o expresie bizară, ca şi când ar fi fost somnambulă sau s-ar fi ridicat în clipa aceea, încă sub narcoză, de pe o masă de operaţie. Fata rămase nemişcată. Doamna Arvanitache dădu drumul la radio şi se aşeză într-unui din fotolii. Fata nu se mişca, stătea mai departe ghemuită, ca şi când ar fi dormit greu. La radio, după ce se încheie un concert de selecţiuni din opere, izbucniră apoi zgomotos hore din Maramureş. Doamna Arvanitache schimbă postul, apoi se ridică şi se apropie de fiica ei. Se aşeză lângă ea.

- Ce e, mamă? Sunt obosită, zise fata în aceeaşi clipă, cu o voce intensă, ridicând fruntea.

Doamna Arvanitache, cu un zâmbet la care participa acum şi o vagă tresărire în sus a buzei superioare, rămase câtva timp cu privirea fixată asupra fetei, apoi clătină negativ din cap. Aşa-zisul zâmbet se accentua apoi şi întări şi el negaţia, sugerând în plus un dispreţ rece şi poruncitor.

- Bine, am înţeles, zise fiica, lasă-mă acum să dorm!

Doamna Arvanitache se ridică şi se urcă din nou sus, în acelaşi fel cum coborâse, lăsând de astă dată radioul deschis. Fata se duse şi îl stinse, se întoarse şi se ghemui din nou la locul ei. In curând se auziră de sus uşi care se deschideau şi se trândeau neîncetat. Timp de aproape un ceas dură această mişcare, apoi doamna Arvanitache apăru în hol îmbrăcată pentru vizite. Se îndreptă spre ieşire şi dispăru. în sfârşit, se lăsă asupra casei tăcerea.

Peste o jumătate de oră o trezi însă fratele ei, care fără să-i spună vreun cuvânt se aşeză în fotoliu şi tăcu, uitându-se elocvent pe fereastră. „Te cheamă", spunea expresia chipului lui. Mimi se ridică, intră în bucătărie şi aprinse aragazul. Jumătate de oră de somn îi readuse în priviri strălucirea şi în mişcări calmul şi răbdarea. Umplu un ibric cu apă, îl puse pe reşou, apoi trase un sertar şi scoase o pungă pe care scria *ceai hepatic*. Pregăti acest ceai, cu care urcă sus în odaia tatălui, luă un taburet şi se aşeză pe el lângă geam. Domnul Arvanitache sorbea din ceai şi se strâmba de neplăcere.

- Dă-mi şi un biscuit, ceru el.

Mimi rămase nemişcată, uitându-se afară. Strada era pustie, nu trecea nimeni. Se auzea însă de undeva zarvă de copii.

-- Mai vrei ceva în afară de biscuit?

Domnul Arvanitache nu răspunse. Sorbi ceaiul, scârbit, se întinse în pat şi mormăi:

- Nu mai vreau nimic! Costumul meu bej l-aţi curăţat?

- Nu.

Pe geam se văzu băiatul ieşind. Avea paşii lenţi şi măsuraţi, şi expresia rigidă şi palidă. Fata deschise geamul şi îl strigă; băiatul abia întoarse capul, fără să se oprească din mersul său îmbătrânit.

- Dănuţ, ai bani? Să-ţi dau ceva bani, spuse sora de la geam, dar ei îşi văzu de drum ca şi când n-ar fi auzit şi dispăru la colţul străzii. Nu-şi mai revine băiatul ăsta, ce să facem noi cu el? zise fata.

- Da' belergonul ăla unde o fi dispărut? - mormăi domnul Arvanitache cotrobăind cu mâna în sertarul noptierei.

îl găsi însă, înghiţi pilula şi-şi mai turnă puţin ceai.

Cu vreo şase ani în urmă Dănuţ îşi trăsese un glonte în inimă, în urma unui conflict cu dirigintele clasei. Se furase un stilou, şi din proprie iniţiativă elevii procedaseră la o percheziţie corporală. Stiloul fu găsit în buzunarul unuia dintre ei, şi elevul Arvanitache se apropiase de hoţ şi îl pălmuise. Hoţul izbucnise în hohote de plâns, părăsise clasa şi se întoarse cu dirigintele. Susţinea, impresionându-i pe toţi, că nu el a furat stiloul, că i s-a vârât în buzunar de către făptaş şi îl privea cu o ură fierbinte pe colegul său Arvanitache care îl pălmuise. Dirigintele îl chestiona pe elevul Arvanitache: „Eşti sigur că el e hoţul?" „Da", răspunse elevul cu o expresie parcă adormită de convingere şi desconsiderare. „Stiloul s-a găsit în buzunarul lui." „Şi dacă nu el e hoţul?" insistă dirigintele. Elevul Arvanitache părea surd. în clipa aceea un elev cu o expresie de vinovăţie buimăcită şi sinceră pe chip se ridică în picioare şi declară că el era autorul. „Eu am furat stiloul şi cum s-a început percheziţia m-am speriat şi l-am strecurat în buzunarul colegului meu." „Bine cel puţin că recunoşti. Vei fi sancţionat, zise profesorul şi continuă: Elevul Arvanitache să ceară scuze colegului său pentru că l-a jignit din greşeală." Elevul Arvanitache răspunse: „N-a fost nici o greşeală, stiloul a fost găsit în buzunarul lui." „Eşti total lipsit de cavalerism, spuse dirigintele. Te-ai grăbit să sancţionezi, ca şi când te-ar fi învestit cineva cu acest drept. în fond eşti un laş, incapabil să recunoşti o greşeală de care nici măcar nu eşti vinovat."

Elevul Arvanitache se făcu alb ca hârtia. Seara, acasă, părinţii săi auziră la un moment dat o împuşcătură în baie. Alergară acolo şi îl găsiră pe băiat întins pe mozaic, fără cunoştinţă, cu cămaşa desfăcută în dreptul inimii. Pistolul, sustras din ascunzătoarea pe care tatăl o credea ştiută numai de el, îi căzuse în chiuvetă împreună cu manualul de anatomie. Sinuciderea fusese premeditată să nu dea greş, băiatul studiase în faţa oglinzii regiunea inimii, cu o carte în mână şi pistolul în cealaltă. Probabil că nu-şi pierduse cunoştinţa imediat şi, încercând să se agate de chiuvetă, scăpase din mâini manualul şi arma. Chemaseră *Salvarea* şi sinucigaşul scăpă, dar după aceea deveni tăcut, aproape că nu vorbea, erau zile când nu scotea un cuvânt.

- Ti

se pare ţie că nu-şi mai revine, zise domnul Arvanitache auzind expresia fetei. Istoria aia a uitat-o de atunci. Seamănă cu bunicul său după mamă, nici ăla nu scotea mai mult de două cuvinte pe zi.

- Dar eu cu cine semăn, tată? zise Mimi.

- Tu?! se miră domnul Arvanitache. Nu ştiu cu cine semeni.

Şi se ridică din pat să se îmbrace. Arăta bine după ceai şi belergon şi o jumătate de oră mai târziu plecă şi el de acasă.

III

A doua zi la uzină, Gabi nu avu răbdare, ca de obicei, să se apropie ora de plecare şi să telefoneze la Serviciul financiar;

o chemă pe Mimi mai devreme, i se făcu dor de ea şi vru s-o audă vorbind. Telefonul sună câtva timp în gol, apoi vocea unei femei îi răspunse că doamna Arvanitache lipseşte.

„Nu ştim, n-a venit", i se răspunse cu acel glas sec cu care răspund totdeauna funcţionarii când un coleg de-al lor lipseşte şi ei trebuie să dea toată ziua mereu aceeaşi explicaţie: nu lipseşte din birou, n-a venit astăzi, nu se ştie de ce n-a venit.

„Trebuie să fi fost foarte obosită Mimi de n-a venit astăzi la uzină, gândi Gabi şi rămase câteva minute tăcut în biroul secţiei. Nu arăta deloc bine ieri." Ridică receptorul şi formă numărul ei de acasă.

- Cine e? se auzi o voce de bărbat.

Gabi răspunse.

- Cu Mimi, vă rog. Aici inginerul Sterian.

- Lipseşte pentru moment. V-a lăsat vorbă să treceţi pe-aici azi după-masă.

La prânz luă masa la cantina uzinei şi apoi porni direct spre casa fetei. Intră în curte şi sună. Dar abia sună şi un ins se apropie cu paşi lenţi de micile trepte din faţa intrării şi îi făcu semn să-1 urmeze. Purta un costum cam vechi şi avea o înfăţişare tăcută şi dură.

- Pe cine căutaţi? întrebă necunoscutul cu voce coborâtă. Buletinul dumneavoastră.

Gabi se supuse şi scoase actul din portofel. Necunoscutul luă actul şi se retrase din faţa intrării pe terasă. Gabi îl urmă.

- Cine sunteţi dumneavoastră? zise Gabi la rândul său.

- De la miliţie, tovarăşe!

Insul deschise actul şi îl cercetă fără grabă. Apoi îl întrebă pe Gabi ce căuta acolo. Tânărul lămuri. Miliţianul în civil păstră actul în podul palmei şi porni spre ieşire. Gabi înţelese că trebuie să-1 urmeze mai departe. Merseră în tăcere până la colţul străzii şi când ajunseră acolo se zări adăpostită sub un castan bătrân o maşină.

- Mergeţi cu tovarăşul, zise miliţianul arătând pe cineva, tot în civil, care dăduse drumul la motor şi deschisese uşa maşinii. După cum vedeţi, s-a întâmplat ceva cu prietena dumneavoastră şi e nevoie să daţi anumite lămuriri. Poftiţi buletinul.

Gabi luă actul şi se posomori, o undă de îndârjire apăru pe chipul său.

- Dar ce s-a întâmplat? întrebă el.

- Mergeţi, zise miliţianul, vă scutim doar de un drum, în loc să primiţi o citaţie acasă, mergeţi acum şi daţi lămuririle care vi se vor cere.

Gabi se urcă şi maşina porni. Străbătură bulevardele spre centru, ajunseră în dreptul miliţiei şi maşina intră înăuntru, însoţit de miliţianul din maşină, urcă vreo două etaje şi fu introdus într-un birou unde fu invitat să ia loc şi să aştepte. Miliţianul vorbi cu cineva din birou, şi peste câteva clipe apăru un ofiţer care îl pofti pe tânăr să-1 însoţească. Ieşiră pe coridor şi intrară în alt birou, unde îl întâmpină un ofiţer în uniformă care îi explică tânărului cam acelaşi lucru pe care i-1 explicase mai înainte celălalt miliţian, punându-i în treacăt şi cam aceleaşi întrebări, dar mai amănunţite.

- Pe fratele prietenei dumneavoastră îl cunoaşteţi de mult? Cam de când?

- De ieri, zise Gabi.

Până ieri n-a mai avut prilejul să-1 vadă? La vreo reuniune, la vreun aşa-zis ceai, unde să fi fost cu prietena lui?

- Nu, răspunse Gabi.

- Aşteptaţi dincolo, spuse anchetatorul.

După o jumătate de oră fu poftit din nou şi Gabi îl văzu în birou pe tânărul Arvanitache, aşa cum arăta şi ieri-, nepăsător şi absent. O expresie deloc ascunsă de mândrie şi dispreţ apăru pe chipul lui când îl zări pe Gabi.

- îl cunoaşteţi? întrebă omul de după birou.

- Da, v-am sus că îl cunosc.

- Dumneata al spus că nu-1 cunoşti! zise anchetatorul adresându-se tânărului Arvanitache.

- Ba da, acum îl cunosc, dar după nume nu mi-am adus aminte, zise cel anchetat rostind foarte rar cuvintele şi cu o intonaţie obosită şi flegmatică.

Uşa din stânga se deschise şi i se făcu semn să iasă.

- O să daţi o declaraţie şi sunteţi liber, i se adresă apoi anchetatorul lui Gabi.

între timp, aceeaşi uşă se deschise din nou şi în birou fu introdusă o femeie. Gabi se uită la ea, şi când o văzu schiţă mişcarea de a se ridica în picioare, ca şi când ar fi ascultat de un impuls mai puternic decât voinţa lui. Femeia era de o frumuseţe stranie, foarre tânără, cu ochii verzi. Linia frunţii, arcada sprâncenelor, nasul şi trăsăturile gurii erau parcă trase în sus de violenţa unei gândiri fanatice, lăsând să se vadă sub buza superioară dinţii strălucitori, ca nişte mărgăritare îngheţate. Gabi se uită la ea neliniştit, ca şi când apariţia ei ar fi fost însăşi primejdia, încercând acelaşi sentiment care îl pândise şi în ziua când fusese oprit de avocatul acela în Cişmigiu şi îi dezvăluise existenţa dublă a lui Anny. Nu cumva această femeie de aici săvârşise lucruri în care el căzuse fără să ştie, ca într-un coşmar? Nu cumva o cunoştea pe Anny? Sau pe acea Odette? Sau chiar pe Mimi? Şi atunci iată-1 din nou învârtindu-se pe o orbită care putea să-1 bage la apă fără să ştie... Putea fi altfel? Altfel n-ar fi fost confruntat cu această femeie. Auzi glasul anchetatorului întrebând-o dacă îl cunoaşte, adică pe el, pe Gabi, şi tresări.

Ea tresări de asemenea şi avu o smucitură a capului ca şi când cineva ar fi încercat s-o apuce de sub bărbie de un frâu invizibil, iar expresia chipului ei căpătă brusc o nuanţă de uimire extremă: dacă îl cunoştea pe individul care stătea pe scaun? Se apropie de el şi îi aruncă o privire de-o clipă, şi rosti un singur cuvânt:

-Nu.

— Dar dumneavoastră? Vă amintiţi s-o fi văzut până acum? Şi urmă o nouă întrebare ca şi cum răspunsul la cea dinainte nu l-ar fi interesat pe anchetator sau ca şi când întrebarea în sine era superfluă sau prematură: în ce împrejurări aţi cunoscut-o pe domnişoara Arvanitache? Şi făcu semn ca femeia să fie scoasă.

Gabi povesti. Lucrau la aceeaşi uzină, s-a prezentat la Serviciul financiar...

— Când s-a întâmplat exact?

— In martie.

— Aşadar, înainte de 1 Mai? Unde aţi fost în seara zilei de 30 aprilie?

în seara zilei de 30 aprilie se culcase devreme fiindcă a doua zi în zori trebuia să plece cu Mimi într-o excursie. Anchetatorul mulţumi, îl rugă să pună şi pe hârtie ceea ce spusese prin viu grai şi îi spuse apoi că e liber.

Gabi ieşi din clădirea miliţiei pe la ora şase după-amiază şi se plimbă pe Calea Victoriei până se lăsă întunericul. Merse pe tot traiectul ei de jos de la Podul Senatului până în Piaţa Victoriei.

Ştia bine că Mimi nu era Anny şi că existenţa ei n-avea pentru el ascunzişuri, totuşi ce se întâmplase, ce făcuse ea de ajunsese să fie arestată? Făcuse ea ceva sau alţii o vârâseră într-o astfel de istorie fără ca ea să se poată apăra? Şi ce căuta acolo fratele ei? Fratele ei, palidul acela, nu cumva făcuse el vreo prostie? Şi din pricina lui... îşi aminti că doamna Arvanitache parcă spusese ieri nu ştiu ce în legătură cu facultatea, că a fost exclus de la facultate... Avu deodată sentimentul că nu se înşală, şi atunci o luă spre casă, având de astă dată presentimentul că dacă Mimi e nevinovată o s-o găsească la el în odaie aşteptându-1.

Urcă scările din câteva salturi şi puse mâna pe clanţă; uşa se deschise larg: Mimi era într-adevăr acolo, srătea în fotoliu şi îi aştepta. îi puse numaidecât întrebarea, şi ea confirmă din cap: aşa era, ghicise bine, fratele ei era cauza, se întâmplase ceva cu el. Ce anume, ce făcuse? ^

Ea tăcu într-un fel care dădea de înţeles că ştie, sau că dimpotrivă, e copleşită de neştiinţă, dar nu vorbi, rămase mai departe nemişcată şi posomorâtă, cu o expresie foarte dură, cunoscută lui, asemeni celei din noaptea aceea când ea plânsese, străină şi necruţătoare. Gabi se sperie: nu cumva de astă dată se vor despărţi? Ce ar însemna iar înfăţişarea aceasta a ei? Ce se întâmplase? Se aplecă jos lângă genunchi ei şi îi vorbi cu îngrijorare şi teamă rugând-o să-i spună cum s-au petrecut lucrurile, ce a făcut fratele ei şi dacă e vorba de ceva lipsit de importanţă, sau este chiar vinovat? In zadar însă o imploră, ea stătea mai departe îngheţată parcă pentru totdeauna în apa aceasta neagră în care fusese aruncată... După aproape un ceas de tăcere, ea începu parcă să-şi revină şi îl rugă, ca şi atunci, s-o lase să se culce.

Se trezi pe la miezul nopţii după cinci ore de somn, se îmbrăcă şi îi ceru s-o ducă la un restaurant bun să mănânce şi să bea ceva. Se duseră la un restaurant şi luară masa. La sfârşit ea ceru o cafea şi îşi aprinse o ţigare. Se mai înseninase, dar tot nu vorbi deşi părea să fi venit foarte aproape de această nevoie obişnuită a tuturor oamenilor, de a se elibera prin cuvinte de ceea ce apăsa înăuntru. Era însă aproape în comparaţie cu distanţa pe care conştiinţa ei o străbătuse de la şocul produs, dar nu în comparaţie cu aceea pe care o mai avea de străbătut fiindcă nu numai în seara aceea, dar nici în zilele următoare nu vorbi şi nici mai târziu. Nu vorbi nu numai despre subiectul propriu-zis, dar nici despre lucrurile obişnuite la modul în care o făcuse până atunci. Din pricina asta, Gabi nu mai ştia ce este şi ce nu este important pentru ea, care lucruri prezintă interes şi care nu, ce anume trebuie făcut pentru a obţine de la ea o reacţie dorită şi ce nu, pentru ca reacţia să nu se producă. S-o mai însoţească tot aşa ca de obicei la ieşirea din uzină şi să-i mai dea telefon în timpul serviciului? întâlnirile să aibă loc la el, ca şi până acum, sau poate vrea să vină el acasă la ea? Căsătoria să fie amânată? Sau vrea poate cumva să fie grăbită? „Desigur", spunea ea şi deschidea privirea de uimire, dar alteori zicea: „Nu, Gabi" şi avea o astfel de expresie încât era limpede că el nu mai trebuia să-i pună vreodată o astfel de întrebare sau să-i facă asemenea propuneri, deşi până atunci răspunsese cu plăcere şi dorise fără codire să i se ofere lucrul acela la care se referea el. în cele din urmă Gabi înţelese şi se mai linişti că dacă ea n-a renunţat de tot la ideea de a-l părăsi, în orice caz faptul nu mai e atât de iminent cum se înfăţişase în ora aceea grea... Cât despre întâmplarea propriu-zisă, cu arestarea fratelui ei, el n-o mai întrebă de atunci nimic. înţelese că ori nu avea voie să vorbească, ancheta fiind probabil în curs (şi aceste motive erau suficiente şi lesne de înţeles), ori că aşa se manifesta firea ei în toate împrejurările grele şi că, deci, el nu trebuia să insiste.

IV

Cu toate că în dimineaţa următoare Constanţa se simţi mai bine, deşi nu dormise toată noaptea, se hotărî să se ducă la spitalul unde lucra doctorul Sârbu şi să se interneze după cum o sfătuise el, să nu i se agraveze oboseala aceea însoţită de nelinişte care nu se mai retrăgea. Ia consultaţii veni chiar doctorul Sârbu şi îi spuse să aştepte. Cu un aer obosit din pricina nopţii de gardă pe care o făcuse, doctorul Sârbu reveni după o jumătate de oră în holul pavilionului şi spuse Constanţei că rezerva în care avea să stea abia acum are un pat liber şi că trebuie să aştepte să se schimbe rufăria şi să se facă un pic de curăţenie. Totul e în regulă, adăugă el, sunt gata şi formele de internare, trebuie să vină doar sora cu magazia şi să-i ia hainele.

Se aşezară pe o bancă. Prin hol trecu un om însoţit de mama sau de nevasta lui, arăta atât de bolnav încât nu se putea ghici dacă îi e mamă sau nevastă. Parcă ţinea prune în gură. O sprânceană îi era întinsă în sus spre creştetul capului, nasul dat într-o parte de o umflătură ca un măr, iar de o parte şi de

alta a gâtului îi crescuseră nişte rotunjimi ca nişte tigve gingaşe, care ridicau în sus pielea capului până după urechi. Mama îşi feri privirea şi şopti Constanţei să nu se uite, dar ea se uita şi-1 întrebă pe doctorul Sârbu ce are acel om.

- Ce să aibă, gâlme, zise medicul.

Trecu o femeie tânără foarte palidă, care abia se ţinea între două surori. „Eu merg singură, eu nu sunt aşa palidă; nu am gâlme", gândi Constanţa aproape bine dispusă. După câtva timp apăru sora cu magazia şi îi spuse s-o urmeze.

- Nu fi aşa speriată, mamă, în trei-patru zile am să ies, zise Constanţa, deşi mama ei nu arăta deloc speriată, ci doar tăcută. Doctore, dumneata unde te duci?

- Eu mă duc acum la alţi bolnavi, zise medicul şi îşi luă la revedere de la cele două femei şi se îndepărtă.

Constanţa coborî la subsol şi sora îi ceru să se dezbrace şi să predea îmbrăcămintea. Din rafturi ea dădu jos rufăria de spital, o pijama vărgată, un halat de molton de culoare maron şi nişte papuci mari cu talpa groasă. Bolnava primi toate acestea cu un zâmbet amuzat, parcă de dispreţ, ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic prin faptul că părăsea universul ei nelimitat şi pătrundea în altul în care se îngusta brusc, manifestarea vieţii. Sora îi văzu zâmbetul, dar nu-i confirmă înţelesul, fără însă să i-1 infirme. Era o femeie în vârstă şi privirea ei văzuse multe, poate chiar bolnave care se prezentau la ea ca şi aceasta, sănătoase în aparenţă, dar care ieşeau pe urmă cu picioarele înainte: acest subsol era uneori *staţie terminus,* ultimii paşi în rochie ai unei femei; hainele nu mai erau eliberate celei care le-a lăsat, ci părinţilor sau soţului.

- Lăsaţi totul aici şi mergeţi cu mine, zise o altă soră, care intrase între timp şi aştepta.

Constanţa urcă din nou la parter, străbătu două lungi coridoare care miroseau puternic a dezinfectant, urcă un etaj, apoi încă unul şi sora se opri în dreptul unei uşi, a unui salon

în care zăceau zeci de bolnave, îmbrăcate în aceeaşi pijamale vărgate ca şi ale ei.

-Aici?

- Veniţi cu mine, răspunse sora cu o voce care sugera că aici nu prea are rost să pui multe întrebări, ci trebuie doar să te supui dacă vrei să fii bine tratat şi să te faci sănătos.

Constanţa o urmă printre lungile şiruri de paturi. O bolnavă stătea cu un maţ roşu în gură, cu o expresie chinuită, din care se înţelegea că înghiţise până la măruntaie acel maţ şi că trebuia să stea cu el aşa ore întregi. In alt pat dormea o fată într-o totală nemişcare, galbenă ca lămâia, părea moartă. O femeie de serviciu, într-un halat alb, făcea curăţenie printre paturi şi cu toate că geamurile erau deschise, în salon stăruia un miros de medicamente şi trupuri omeneşti istovite. Cealaltă ieşire a salonului dădea într-un mic hol şi continua apoi printr-o uşă asemănătoare, jumătate geam, dând în alt salon, spre altă categorie de bolnave. Micul hol avea o masă şi câteva scaune de lemn, şi în cele două extremităţi erau alte două uşi, la fel ca şi celelalte şi care dădeau în aşa-zisele rezerve, mici odăi de două persoane, cu ferestrele însă mari, prin care se vedeau nenumăratele pavilioane ale spitalului. Infirmiera intră într-una din ele, care avea un pat liber, şi îi arătă Constanţei să se aşeze.

- N-aveţi voie să păstraţi aici mâncare. Nu părăsiţi rezerva în timpul vizitelor.

Şi plecă. In celălalt pat zăcea o bătrână, dormea sau bolea, nu se mişcă şi nu deschise ochii când Constanţa îşi aranja în noptieră micile obiecte de toaletă şi desfăcu şi aranja patul altfel decât era. Se auzi o mişcare la uşă. Constanţa se întoarse. Uşa se deschise încet şi se ivi o bolnavă de vreo cincizeci de ani, cu mişcări ţepene şi cu o privire în care zăcea o febră rece, liniştită şi imobilă.

- Poftiţi, spuse Constanţa, ce doriţi?

- Pardon! spuse femeia şi se retrase fără grabă şi i se auziră paşii prin uşa jumătate geam îndepărtându-se târşâit.

- Culcă-te, maică, acuşi vine şi doctorul, zise deodată bătrâna.

Deschise ochii fără să se mişte şi se uită la noua-venită cu o expresie discretă, senină şi resemnată.

- Aşa eram şi eu când am venit, continuă ea, nu ştiam ce să fac cu timpul, nu-mi venea neam să şed locului. „Stai la pat, mătuşă, aici trebuie să stai în pat." „Cum să stau în pat, domnule doctor, când de şaizeci de ani eu n-am ştiut în timpul zilei ce e ăla pat? Cum să stau eu în pat dacă se luminează de ziuă?" „La pat, la pat", zice. Ce să fac, m-am învăţat şi cu astaî încheie bătrâna, subliniind tâlcul situaţiei cu o mişcare energică a sprâncenelor ei albe şi dese.

- Eşti de la ţară? o întrebă Constanţa. învăţătoare?

- Da. De pe lângă Râmnicul-Vâlcea, dar sunt preoteasă. Cu o învăţătoare s-a ţinut popa, când era şi el mai tânăr, una de pe aici de prin Bucureşti, i-a făcut şi un copil. Acum a îmbătrânit şi popa, adăugă femeia pe neaşteptate şi sublinie iar din sprâncene, cu ironie veselă, tâlcul situaţiei.

Uşa rezervei se deschide şi din nou apăru încet capul aceleiaşi bolnave care o mai deschisese mai înainte.

- Ce doriţi? întrebă Constanţa, dar la fel ca şi înainte femeia zise *pardon,* şi se retrase cu mişcări ţepene.

- Nu nimereşte toaleta, zise bătrâna, aşa face mereu, deschide toate uşile... O mai ajută câte o soră, dar sunt şi ele aglomerate.

Se lăsă tăcerea. De undeva de jos se auzea cineva cântând. Deodată, o voce puternică de femeie, care venea de undeva din salonul din stânga, răzbătu prin uşă. Cu o plăcere crescândă şi triumfătoare, în liniştea care se lăsase, ea număra:

- Una, cinci, trei, zece, patru, cinşpe...

O umbră de nelinişte trecu pe chipul Constanţei. Nu cumva, prin apropiere... Dar bătrâna îi alungă teama zâmbind, îi explică: era vorba de o bolnavă din salonul vecin, care nu mai ştia să numere. N-avea nimic altceva decât încurcătura aceasta în mintea ei, dar celelalte, din plictiseală, să mai râdă, îi spuneau că azi când a pus-o doctorul să numere a numărat mai bine ca ieri, şi atunci ea de bucurie se punea să le arate încă o dată.

La orele unsprezece trecu *profesorul,* urmat de suita sa de medici şi surori. Bătrâna, cuminte, se ridică în capul oaselor.

- Ei, ia să vedem, ce vă aduce la noi spuse profesorul adresându-se Constanţei şi după mişcările sale surorile înţeleseră că vrea să stea şi i se aduse îndată un scaun. Mi-a spus doctorul Sârbu că aveţi o oboseală şi nu puteţi dormi. .Altceva ce mai aveţi?

Constanţa, după ce ezită, spuse că mâncarea îi face greaţă, înainte de plecare băuse un ceai cu unt şi brânză albă şi se simţise foarte rău.

- Păi se vede, aţi pierdut din greutate, zise profesorul. Dar asta o să se aranjeze, o să luaţi la plecare aşa, opt-zece kilograme. Sau nu vă convine? Vă convine mai mult silueta, te pomeneşti că aţi luat ceva, vreun medicament din astea şi de-aia aţi slăbit... Cineva, zise profesorul lăsând bolnava şi adresându-se medicilor, făcuse aşa o siluetă de viespe, luând un medicament din astea. Şi bărbatul ei, doctor, o ducea în vizite şi toată lumea o admira. Pe urmă se aşezau la pocher şi viespea noastră uite aşa o carafă mare de apă cerea... Ăla era el medic, dar pocherul e pocher, nu băga de seamă că soţia lui bea aşa, cam trei-patru carafe de apă în câteva ore...

- Diabet... zise doctorul Stamate cu vocea lui subţire...

- Dar ce diabet! exclamă profesorul. Acum îşi face insulina, trei pe zi. Dar are siluetă! Ce e drept, e drept...

Toată lumea zâmbea. începu s-o consulte, îi ascultă inima şi o ciocăni, dar fără prea multă atenţie. Nu erau interesanţi pentru ei aceşti bolnavi şi numai cine ştie ce capriciu îl făcea să întârzie mai mult de un minut la patul lor. între aceste mişcări făcea pauze mari, îi punea întrebări, o părăsea şi se adresa mai mult suitei. Doctorul Stamate, cel mai tânăr dintre

ei, îl asculta stând rezemat de ușă, atent și admirativ. Atenția celor mai în vârstă scădea însă adesea, și atunci profesorul, cu degetul lui gros, îi trezea înghiontindu-i simbolic în coaste, ca pe niște studenți ignoranți, ținându-le fragmente de prelegeri, reamintindu-le să bage bine în cap, cât îl mai aveau între ei, marile adevăruri elementare ale medicinei.

— Bolnavul se face sănătos singur, spunea el. Ființa monocelulară din care am pornit a fost înzestrată de la origine cu mijloacele de luptă și apărare față de mediu... Dacă ai văzut dumneata pe un drum de țară, i se adresă de astă dată Constanței, o căruță care ia așa pe roate noroi mult și greu și ajunge căruța la poalele unui deal; atunci țăranul se dă jos și pune umărul și boii se opintesc. Când au ajuns în vârf stă toată lumea și răsuflă. Dar cine a dus căruța: țăranul, sau boii?

— Boii, zise Constanța.

— Ei, doctorul e țăranul, zise profesorul, pune și el umărul, dar opinteala o face bolnavul. Noi o să vă ajutăm, dar dumneavoastră trebuie să vă faceți sănătoasă singură. Cum stați cu stomacul, cu ficatul? Ia să vedem... Suportați bine grăsimile, făinoasele?... Vă doare aici?... Nu vă face bine laptele. Cred și eu, laptele e pentru viței, nu pentru oameni! exclamă profesorul, adresându-se de astă dată medicilor. E normal să vă usture... Trebuie să vă dispensați în general de lapte, deși e păcat, e foarte hrănitor, se adresă apoi Constanței. Numai dacă s-ar găsi lapte care să semene cu cel de mamă... Se spune că laptele de măgăriță ar semăna cu cel uman. De aia, adăugă profesorul, printre oameni sunt atâția măgari!

Bolnava se uita cu privirea sticlind intens la acest om mic de statură, verde și vânjos, a cărui existență parcă o uimea. Avea pe chip o expresie elocventă, ca și când l-ar fi cunoscut pe acest bătrân de totdeauna, parcă i-ar fi fost rudă sau protector în copilărie. In mod neobișnuit, profesorul întârzia el însuși consultând-o. O întrebă unde lucrează, câte ore, ce eforturi speciale

a făcut în ultimul timp. Emise ipoteza că asemenea eforturi pot produce carența unor substanțe necunoscute în metabolism... Trebuie urmărit... Dar nu spuse ce anume și apoi își aminti: era vorba de un caz pe care îl relată medicilor amănunțit... Apoi o întrebă pe bolnavă:

- Vă place să dormiți? Și nu-i așteptă răspunsul. Terapie cu somn și cu insulina! încheie profesorul și se ridică și deodată deveni grăbit și dispăru din rezervă.

- Mâine-dimineață să nu mâncați nimic, spuse o soră rămânând în urmă. Mergem la analize.

La prânz, Constanța luă masa, apoi se culcă. Se simțea bine și își spunea că într-o săptămână, cel mult zece zile, avea să iasă de aici odihnită și sănătoasă. Nu dormise de trei nopți. Adormi și se trezi târziu, cu o expresie rătăcită. Un necunoscut în halat alb stătea pe marginea patului și îi lua pulsul. Se ridică în capul oaselor strângând cu mâna pijamaua închisă până sub bărbie. Privi în jur, cu o dificultate de orientare care nu se limpezea. Prin geam strălucea un cer de aramă în amurg, se vedeau vârfurile unor copaci, nemișcați, indiferenți. Se trase mai spre capătul patului și privirea îi alunecă pe pereți, exprimând mereu aceeași dificultate de orientare afectivă chinuitoare.

- Cum vă simțiți? zise omul în alb.

Bolnava își trase brusc răsuflarea și avu o exclamație de suferință nedefinită, de neliniște vagă. Scutură din cap, își duse palmele pe față și-și frecă ochii; se uită țintă la omul de lângă ea și se acoperi cu pătura.

- Dumneavoastră sunteți doctor?

- Da, zise ncunoscutul. în halat alb. Eu sunt doctorul Drăghici. Cum vă simțiți? Ați dormit, dar parcă nu prea v-a făcut bine somnul!

Avea un glas odihnitor. Era un ins păros, cu favoriți negri și cu mulți negi pe față. Și mâinile îi erau păroase, mari, cu

palmele late şi parcă bătătorite de muncă. Podul palmei era însă neted, curat.

- Care e motivul pentru care v-aţi internat în spital?

Bolnava avu o ezitare, apoi răspunse:

- N-am mai putut să merg.

- Acum puteţi să mergeţi? ia daţi-vă jos din pat.

Se supuse. Doctorul o privi câtva timp cu atenţie, fără să zică nimic.

- Şedeţi, zise el şi n-o mai examina.

- Domnule doctor, şopti bolnava. îşi duse mâna la gât şi bărbia începu să-i tremure. Sunt foarte tristă...

Medicul tăcea.

- N-aţi mai fost niciodată până acum aşa tristă? zise el în cele din urmă.

- Nu...

Medicul se întoarse spre sora de serviciu, care stătuse tot timpul în picioare lângă uşă, şi spuse numele unui medicament.

- Trebuie să dormiţi mai departe, reluă el apoi. Există oboseli şi mai grave, am avut un caz, un coleg de-al dumneavoastră, profesor de estetică, s-a oprit deodată din expunere şi n-a mai putut scoate un cuvânt; era la curs şi a rămas mut în faţa studenţilor. Oboseala se localizase la organul vorbirii, acolo unde omul făcuse excese. După tratament, totul s-a aranjat... L-am sfătuit, bineînţeles, să vorbească mai puţin, adăugă medicul, cu o blândă ironie. I ,a dumneavoastră e departe de aşa ceva, trebuie să vă faceţi bine...

V

Tot aşa gândea şi ea, că trebuie să se facă neapărat bine şi cât mai repede, şi impresia pe care i-o produseră aceşti doi medici, mai ales cel de dimineaţă, căruia ceilalţi îi spuneau profesor, i se părea că e o garanţie. Cât timp stătuseră lângă ea şi o examinaseră se simţise chiar sănătoasă şi se gândise dacă

n-ar fi fost mai bine să spună acest lucru acelui profesor, probabil un savant, că nu e chiar aşa de bolnavă să se ocupe de ea, când alţii cu adevărat bolnavi poate că îl aşteptau. A doua zi dimineaţa sora o duse la laborator.

Se aşeză pe un scăunel mic şi alb de metal şi laboranta se apropie şi o înţepă în deget, apoi, cu o vergea subţire de sticlă, aspiră picătura de sânge şi o întinse pe nişte pătrăţele de geam. O altă laborantă o invită să se întindă alături pe un pat medical de piele şi aduse lângă ea o mulţime de eprubete pe un suport.

- Uitaţi-vă pe geam, spuse fata după ce îi legă braţul cu o bucată roşie de cauciuc, dar bolnava nu se uită pe geam, rămase liniştită, cu graţul întins, şi nu trăda prin nimic că ar fi simţit ceva când acul îi fu introdus în venă.

Constanţa îşi privea mâna, care se făcuse albă ca hârtia. I se aplică vată cu spirt pe locul înţepăturii, îndoi braţul, se ridică şi rămase nemişcată pe marginea patului. Pipăi vata, dezdoi braţul, îl îndoi la loc. Tresări când i se spuse că totul era gata, poate să plece. înţepătura aceasta de aici îi amintise de alta, asemănătoare, când îi trebuise pentru căsătorie. Paşii i se opriră brusc pe coridor. Scutură din cap, se apropie de un perete, se redresa şi îşi continuă drumul. Fusese în dimineaţa aceea împreună cu *el la.* un laborator, să dea o probă pentru reacţia Wassermann, şi după înţepătură i se dăduse, ca şi acum, puţină vată înmuiată în spirt, dar aruncase vata. El se arătase mirat, ceruse din nou puţină vată. „Fii serioasă, îi spuse, ţine vata acolo"; lăsase în jos mâneca rochiei, râzând: „Lasă că n-o să-mi iasă maţele pe-acolo", îi răspunse. (Când era mică şi îşi jupuia genunchii sau îşi zdrelea coatele în cădere, venea şi arăta mamei zgârietura: „Las', că n-o să-ţi iasă...", zicea mama.) Se grăbi spre rezervă şi se întinse pe pat. I se spusese că trebuie să doarmă mult. închise deci ochii să alunge amintirea şi mai ales cuvintele acelea care, într-un mod bizar, nu-i mai fugeau din creier, stăteau parcă agăţate şi se pronunţau singure. Sub pleoape însă

văzu deodată o imagine vie, un cai cu musculatură suplă. Calul scoase un nechezat. Un om apăru dintr-un grajd şi se repezi la el. Calul se ridică în două picioare, se răsuci cu tropot dezlănţuit de copite, apoi ţâşni în aer, descriind o curbă şi necheză din nou, pătrunzător şi sălbatic. I se întâmplase parcă ceva, nu mai putea fi oprit...

Constanţa deschise ochii şi se ridică în capul oaselor. Tremura. Se dădu jos din pat, se duse la baie şi se spălă îndelung cu apă rece. Ce fusese asta? Era o imagine nedorită şi absurdă, niciodată nu văzuse un asemenea cal, al cărui mecanism muscular să fi scăpat de sub controlul creierului său de cal şi să dea astfel din picioare. Tot astfel şi cu amintirea înţepăturii: ea venise nedorită, o simţise chiar fizic în creştet, ca o apăsare înapoi spre infinitul timpului scurs, iar ceea ce rămânea prezent sub ochi nu mai avea înţeles. în baie era un scaun. Se uită la el neliniştită. Ce era un scaun? Simţea cum armonia care îl ţinea întreg în mintea ei se desfăcea, se decupla, un scaun nu mai era un obiect din lemn, făcut de oameni pentru a servi unui scop, ci un obiect ale cărui sensuri se separau. Ce rost avea acest obiect? Ce obiect avea acest rost, această idee de a şedea? Făcu o sforţare şi se smulse din faţa scaunului tremurând de nelinişte.

Ieşi din baie şi se întoarse în rezervă. Intră o soră, care îi aduse ceai, marmeladă şi pâine. După ce mânca închise din nou ochii, dar îi deschise repede la loc. Amintirea cutreiera iar nechemată.

El stătea în picioare, întors cu spatele şi se uita pe geam. Se răsuci apoi s-o vadă. Ea se ridicase, deschisese uşa dulapului şi scosese paltonul. Se aplecase jos, trăsese un sertar şi se încălţase. îmbrăcase paltonul şi cu bărbia în sus încercase de câteva ori să se încheie. Copca nu se prindea. *El* se apropiase puse mâna pe gulerul mic de blană şi o încheiase. Coborâse apoi singură în parcul îngheţat şi o luase pe aleile pline de zăpadă.

începea să se întunece. Se aşezase pe o bancă. „Ce să fac eu acum?" se întrebase.

Când îl cunoscuse anul trecut era în vacanţă şi se plimba prin Cotroceni, mergea spre Grădina Botanică. De poarta unui stadion se apropiau maşini şi se oprise şi ea să se uite. Intrarea era liberă. Alături se oprise altă maşină şi din ea coborâse un ins foarte bătrân, negricios, iar în urma bătrânului, *el.* Intraseră înăuntru. Era un concurs al Crucii Roşii şi *el* făcea parte din juriu. *El o* urmărea cu privirea.

Nu-şi închipuise că putea exista un bărbat care să fie atât de îndrăzneţ şi în acelaşi timp totuşi rezervat. îi dăduse o întâlnire şi ea acceptase. Stăteau la masă într-o cofetărie şi în general ea tăcea, fiindcă abia avea timp să înţeleagă ceea ce i se întâmplă, deşi mintea îi era trează şi gândea în clipele acelea la modul cel mai febril pe care şi-1 cunoştea. „Cine ţi-a stricat materialul ăsta de rochie? zisese el. Poate îţi place? Te pomeneşti că dacă îţi arată cineva o rochie cu adevărat frumoasă o să ţi se pară urâtă? Să ştii că nu e vorba aici nici de lux, nici de bani. Cu acelaşi material şi la acelaşi preţ de lucru... Vezi femeia aceea care intră acum pe uşă? Rochia ei e mai ieftină decât a ta, e însă o rochie frumoasă. îţi place? Şi părul?" continuă el, parcă obsedat.

Stăteau aproape singuri la etajul cofetăriei, la o masă lângă balustradă, de unde vedeau jos mişcarea fără să fie văzuţi. Era linişte şi ea îl asculta cu atâta intensitate încât nici nu-şi mai dădea seama ce mănâncă. El ceruse un soi de tort care avea un gust neaşteptat de bun, mâncase câteva linguriţe. în acest timp, el vorbea însă, şi ceea ce îi spunea îi tăia parcă răsuflarea. îşi amintea apoi din nou de ceea ce avea în faţă şi se apleca şi înfigea linguriţa. Când ajunse la păr, atenţia ei la pândă, îi încetinise mişcările. „Ce vrea să spună de părul meu? se întrebase. Am păr frumos? Trebuie să înghit ce am în gură, fiindcă e în stare să-mi spună ceva să mi se oprească tortul în gât." înghiţise şi se uitase la el aşeptând, cu privirea micşorată, ca a pisicilor.

Mâna împinsese mai încolo farfuria mică şi linguriţa. El îi prinse capul în palme, o întorsese spre el, îi ridicase puţin bărbia şi cu o mână îi strânse părul la ceafă. „Crezi poate că dacă ai păr frumos trebuie să-1 expui? O femeie trebuie să aibă aerul că nu e meritul ei dacă are de pildă părul frumos şi de aceea îl şi ascunde cu grijă: abia atunci ea atrage cu adevărat atenţia." Ea gândea: „Asta profită de teoriile lui ca să-mi pună mâna pe cap." II dispreţuise câteva clipe, dar nu zisese totuşi nimic, era atât de curioasă şi intrigată, că uitase imediat sâ-1 mai dispreţuiască.

Avea nevoie de el, să Iacă tot ceea ce îi spusese, simţea că el are dreptate. Se vedeau în fiecare zi, şi uneori de două ori pe zi. Se uita în oglindă la înfăţişarea ei schimbată şi îşi spunea că şi fără el ar fi aflat toate aceste lucruri mărunte. Lipsită de tact şi fără să-şi dea seama ce face, chiar îi şi spusese într-o zi, adăugând că, de n-ar fi rost el, ar fi fost altul.

El zâmbise subţire, ca şi când i-ar fi făcut o plăcere deosebită declaraţia ei, îi luase mâna cu multă delicateţe şi i-o sărutase continuând să zâmbească.

In ziua aceea se plictisise cu el, o năpădise o senzaţie acută de singurătate. Se despărţiseră ca de obicei după ce văzuseră un film şi se plimbaseră pe străzi. „La revedere", îi spuse ea, El se înclinase şi răspunse. „La revedere", dar abia acasă îşi dăduse ea seama că el nu-i mai fixase ora şi locul de întâlnire pentru a doua zi. „O să mă caute el, dacă e să mă caute", îşi spusese şi nu se mai gândise la el.

Trecură însă patru zile până ce el o căută din nou. In acest timp, senzaţia aceea de singurătate crescu şi ca să scape de ea, dimineaţa se ducea la ştrand, stătea la soare, înota şi citea. Cărţile erau de la el. Tot ceea ce îi spusese el despre rochii şi ţinută o lăsase liniştită în forul ei interior, dar într-o zi el îi spusese şi ceva care o făcuse să roşească. Se opriseră în faţa unei librării şi ea intrase şi cumpărase o carte, expusă vizibil în vitrină. Era *Educaţia comunistă,* de Kalinin. „Asta vi se cere la şcoală, sau îl citeşti tu fiindcă te interesează", zisese el după ce ieşiseră din librărie. „Mă interesează", răspunse ea. „Educaţia înseamnă corectare, reluase el după câtva timp. Ce vreţi voi să corectaţi la om? Ce nu vă place? Sau pentru tine problema nu are un caracter atât de direct?" adăugase el văzând că ea tace. „Ba are, răspunsese ea, fiindcă între instrucţie şi educaţie nu e un zid, deşi sunt două lucruri deosebite." „Deci are!", zisese el. „Sigur că are!", răspunsese ea, parcă tresărind şi vocea ei era gata să continue, dar nu continuase, se oprise ca şi când s-ar fi împiedicat brusc de un obstacol ciudat. „Atunci răspunde, reluase el. Ce vă displace vouă la om de vreţi să-1 educaţi? Nu vă place cum l-a făcut natura?" „Nu ştiu, zise ea cu pornire, dar au unii un talent de-mi pun nişte întrebări, parcă-mi dau cu o lopată în cap! Nu ştiu, probabil că aşa se socoteşte, că omul nu e bun de la natură şi că trebuie corectat. De unde vrei să ştiu eu cum era omul de la natură? E cam mult de atunci!"

I se urcase sângele în obraji simţind că s-a comportat urât, deşi el nu zisese nimic. Stârnise însă în ea pe nesimţite sentimentul acela neplăcut care se naşte în noi când suntem siliţi să ne recunoaştem ignoranţa. „Zici că nu ştii cum era omul de la natură, reluse el, în altă zi, încercând s-o facă să se simtă iar în largul ei (şi reuşise). Tu eşti un om natural! Ţi-ai însuşit prea puţine din păcatele vechii societăţi, aş zice chiar deloc! In schimb, adăugase el după câtva timp, eşti un teren destul de bun pentru păcate noi." „Care ar fi alea?" îl întrebase ea cu o neîncredere ironică şi indiferentă. El tăcuse multă vreme. O conducea acasă, se apropiau de cartierul ei. Curiozitatea stârnită de cuvintele lui abia se mai ţinea, începuse să se gândească la cel mai plăcut lucru pentru ea din zilele acelea, croitoreasa la care el o dusese şi la care se găseau tot felul de modele de rochii, de îi lăsa gura apă când îşi amintea de ele. A doua zi avea o probă şi ardea de nerăbdare să vadă cum o să iasă. „Nu zic că te afli în situaţia unora care găsesc mai plăcut gustul ignoranţei decât al ştiinţei,

zisese el în cele din urmă, dar te simţi îndemnată să cochetezi pe chestia asta. lipsa de atenţie în exprimare e un lucru cu care te delectezi? Ce înseamnă de pildă expresia: «Au unii un talent de îmi dau cu lopata în cap»? Eu nu dau la nimeni cu lopata în cap, dacă vrei să ştii. Şi, în afară de asta, nu fac parte dintre acei «unii» cu care ai avut tu probabil de-a face."

Vocea lui avea alt timbru. Se gândise mult până să-i răspundă şi îşi alesese cu grijă cuvintele. Se ghicea în spatele vorbelor că o preţuia, existenţa ei îl acapara. Auzindu-1 vorbind astfel, bănuind impulsurile lui secrete, luând astfel cunoştinţă de puterea pe care începea în mod inexplicabil s-o aibă asupra lui, ea uitase discuţia cu partea ei neplăcută şi rămăsese doar cu ideea că e cam ignorantă, lucru care însă nu s-ar fi putut spune că lui îi displăcea.

Şi ei îi era plăcută prezenţa lui. Avea, lângă el, un sentiment copleşitor de liberrate, necunoscut de ea până atunci, care se ştergea când rămânea singură. Ea întâlnirea următoare însă, se reaprindea parcă mai puternic şi în curând nu se mai stinse deloc. Sentimentul acesta ajunsese s-o domine, şi când el o ceru în căsătorie, ea avu un zâmbet meditativ: căsătorie?! Adică ce însemna asta? Va mai fi tot aşa de liberă? Se va mai simţi la fel de bine?

Se căsătoriră şi se simţi la fel de bine. Resimţi însă într-un fel exagerat detaşarea ei la acţiunea de alfabetizare, se adapta greu şi perioada primelor luni, când căutară casă şi se mutară, îi fu turburată doar de această criză a ei, când fu cuprinsă de îndoieli, dacă talentul ei în învăţământ era real şi nu era doar o ambiţie susţinută de împrejurări favorabile. Criza trecu şi vechile bucurii reveniră. Se petrecu însă cu el ceva. Rămăsese însărcinată şi el îi ceru să întrerupă sarcina. „Bine, zise ea, dar de ce?" El nu răspunsese aşa cum se aştepta ea; nu răspunsese îndată şi se gândi, şi când vorbi nu spusese nimic revelator. „S-ar putea, zise el, ca viitorul nostru copil să fie răutăcios şi

să verifice clacă data naşterii lui faţă de data căsătoriei noastre nu e cumva anterioară. Şi în afară de asta, mai adăugă, văzând că n-a convins-o, nu-mi convine ca la cincizeci de ani să am un copil de douăzeci."

De ce nu-i convenea? Aşa! Nu-i convenea! Ea avu pentru întâia oară sentimentul că libertatea ei e ştirbită, se plânse soacrei şi se pierdu în ezitări, şi nu-i folosi la nimic nici îndemnul mamei, care, într-o zi, fără să ştie despre ce e vorba, deodată o luă la rost: „Ia ascultă, de ce nu faci copii?" Mărturisi: „Mamă, el nu vrea". „Ce e asta nu vrea? îi poartă el?" zise mama.

„Nu-i purta el, dar se împotrivi mai departe cu îndârjire şi atunci ea îi făcu pe plac, deşi avea presimţirea că nu-i mai foloseşte la nimic, că era prea târziu, că lui i se întâmplase ceva. îl întrebă: „George, ce e cu tine?" Atunci el îi răspunse: „Trebuie să ne despărţim".

Era iarnă, duminică, stătuse toată ziua în pat şi dormise. El nu arăta bine. Când îi auzi declaraţia, o auzi mai puţin decât văzu chipul lui răvăşit, cum nu-1 ştia. Rămase tăcută pe marginea patului şi timpul se scurse îndelung între ei. Apoi parcă îşi aminti de ceva, se ridică şi începu să se îmbrace. Se îmbrăcă metodic, şi rochia, puloverul, ciorapii foşneau în tăcerea odăii, în sfârşit, foşnetele încetară, ea deschise şifonierui şi scoase din el paltonul. îl îmbrăcă, ridică gulerul şi vru să-1 încheie sus, sub bărbie, dar nu reuşea.

Veni el de la fereastră şi puse mâna pe guler. Faţa lui era mereu urâţită, albă, încordată, şi în privire îi stălucea o luciditate stranie, parcă impură. Ea întoarse capul. îi simţi doar degetele sub bărbie, apucând copca şi încheindu-i nasturele.

Coborî în parcul cel mare plin de zăpadă de la picioarele cartierului lor şi stătu acolo pe o bancă până se făcu miezul nopţii. Parcul zăcea în nemişcare, cu copacii încărcaţi de chiciură. Se ridică apoi de pe bancă aproape îngheţată şi porni spre casă. „Ştiu ce am de făcut, gândi. Lampa arde singură, dar nu

văd de ce trebuie s-o sting! Nici nu pot şi nici nu înţeleg de ce ar fi nevoie! Pentru că unul pleacă din casă, celălalt să rămână în întuneric? Nu văd de ce ar trebui făcut aşa!"

Acasă se vârî în pat şi adormi numaidecât. El nu dormea, dar nu-i vorbi. Dimineaţa îşi dădu seama că el nu putuse închide ochii, dar nu înţelese de ce şi nici nu se simţi îndemnată să afle. Se duse în bucătărie, pregăti masa, îl chemă şi mâncară ca şi când fiecare ar fi fost singur. Ea se spălă apoi pe mâini, se îmbrăcă şi plecă pe teren. Afară era ger şi soare; răsuflarea oamenilor se împrăştia în aer, învăluindu-le capetele în aburi.

Se răsuci în pat şi căută cu privirea fereastra. Se ridică şi deschise. în curtea spitalului duduia o maşină. într-un castan ciripeau vrăbii. Se întinse la loc, se întoarse pe o parte. „Acum însă ce să fac? se întrebă. Lampa s-a stins şi a venit întunericul." Sări în capul oaselor şi privi în jur. Aerul era parcă înceţoşat, plin de scame şi de pânze de păianjen. Scoase un geamăt, se dădu jos din pat. Ieşi. Se întoarse cu o soră.

- Ei, ce e? întrebă sora.

îi era rău. Sora ieşi, şi după câteva clipe intră doctorul Drăghici. Stătea întinsă şi respira cu greutate. Sudoarea îi picura pe tâmple, se prelingea pe gât, cearşaful cu care era învelită mirosea puternic a transpiraţie fierbinte şi abundentă. Mâinile îi stăteau întinse de-a lungul corpului, cu palmele întoarse. Se vedea dansul rar al arterei.

- Ce te supără? o întrebă medicul.

- Mi-e foarte rău.

Doctorul Drăghici repetă întrebarea: în ce sens îi era rău? Şi adăugă liniştit şi încurajator:

- Nici măcar nu ai febră, zise el.

Seara ea nu mai putu dormi nici cu somnifere şi criza se repetă la miezul nopţii cu o violenţă sporită. Stătu până dimineaţa într-o stare de semiveghe, apăsată de tăcerea zidurilor şi de întunericul nopţii.

VI

în aceeaşi perioadă, la ambasada română din Roma doctorul Munteanu reuşise să-şi facă un program de lucru aşa cum dorise şi îşi petrecea zilele aproape tot timpul în grădina ambasadei studiind. Stătea într-un fotoliu de paie cu volume groase de medicină alături pe o măsuţă şi citea ore întregi într-o nemişcare aproape totală, semn al unei mari concentrări, după cum fila care se mişca cu un foşnet rapid din timp în timp arăta de asemeni că lectura se asimila cu aviditate şi fără cea mai mică slăbire a atenţiei. Nu-1 deranja nimeni, afară de primul consilier (doctorul Munteanu era al treilea), care din când în când, afabil şi onctuos, cobora personal pentru câteva minute şi chema să rezolve cine ştie ce chestiune mai urgentă pe care funcţionarii în subordine nu aveau împuternicirea s-o ia asupra lor. „Ce faci, tovule, spunea el totdeauna, nu vrei să urci pentru cinci minute? E ceva urgent." Folosea această apelaţiune pe care cam toată lumea o folosea aici, inclusiv ambasadorul însuşi, dar cu care doctorul Munteanu nu izbutea cu nici un chip să se familiarizeze. La început chiar se enervase, şi îi replicase primului consilier într-o manieră destul de dură, sperând să curme din rădăcină folosirea cuvântului, zicând că el, doctorul Munteanu, nu era *tov, tov* era consilierul, dacă asta îi plăcea, şi îl ruga ca pe viitor să nu i se mai adreseze în felul acesta. Dar asta nu folosise la nimic, dimpotrivă, asemeni tuturor celor care venind într-un mediu cu totul străin celui din care au plecat şi neconvenindu-le un amănunt, un tic general sau o formulă curentă care constituie, într-un fel, un indiciu asupra nivelului spiritual al relaţiilor dintre indivizii noului mediu, îşi exprimă de fapt în felul acesta surpriza şi rezerva, şi în fond voinţa de a nu-şi însuşi fără spirit critic modul de viaţă şi mentalitatea acestui proaspăt mediu în care abia au intrat, doctorul Munteanu fu întâmpinat cu ironie voit grosolană de către câţiva şefi ai săi şi cu zâmbete subînţelese de politeţe neconvinsă şi uşor exagerată de către

subalterni. Replica sa, dată primului consilier, ajunge la urechea ambsadorului, care la prima şedinţă i se adresă în auzul tuturor, fără să surâdă: referatul la cutare problemă să-1 facă tov. Munteanu! Şi adăugase: „Sunteţi de acord, tovilor?" Bineînţeles că, de satifacţie prea mare, nu râse nimeni şi desigur că după acest bobârnac membrul cel nou al ambasadei fusese iertat.

Furios însă şi undeva în forul său interior detaşat totuşi şi nepăsător, doctorul Munteanu forţase şi el nota şi îşi permisese atunci să coboare în timpul orelor de serviciu în grădină şi să citească. Spre surprinderea lui, ambasdorui nu-i făcuse nici o observaţie, dimpotrivă, apăruse o mare linişte în jurul lui, şi toată lumea se purta cu multă consideraţie, întrebându-1 doar foarte rar, cu un interes respectuos: „Daţi vreun examen?"

La două luni de zile însă de la numirea sa acolo, doctorul Munteanu înţelese într-o astfel de dimineaţă că totul fusese nefiresc în jurul lui, că adică aşa se purtau funcţionarii şi şefii cu un om în a cărui prezenţă acolo nu numai că nu credeau, ci şi lucrau ca ea să devină cât mai curând absenţă, adică să-1 scoată cât mai repede posibil din mijlocul lor. Coborî, tot aşa, la el, primul consilier, de astă dată însă cu un plic în mână. Doctorul Munteanu desfăcu plicul şi scoase din el hârtia. Era însă o hârtie cu antetul ministerului şi nu conţinea decât câteva rânduri.

Ridică privirea.

— Tovarăşul ambasador e în cabinet? întrebă el.

- Desigur, răspunse primul consilier pentru prima oară fără afabilitate, bineînţeles că e în cabinet.

Adică, parcă vroia el să spună, unde poate să fie dacă nu în cabinet? Doctorul Munteanu se sculă, strânse cărţile, intră în hol şi urcă la etaj. Peste o jumătate de oră coborî şi intră în cabinetul ambasadorului. Acolo i se confirmă conţinutul hârtiei: cariera lui în diplomaţie se sfârşea, trebuia să plece. Dar ce se întâmplase la Bucureşti? Nu erau nici două luni de când fusese numit, de ce îl mai numiseră dacă acum îl rechemau? Simţind în clipa aceea în spatele său profesiunea şi preocupările sale de medic, doctorul Munteanu îşi permise să-şi exprime cu glas tare această nedumerire, deşi ştia bine care va fi răspunsul ambasadorului. Simţea însă dorinţa de a nu tăcea, de a elimina din preocupările sale nedumerirea şi contrarierea aceea de funcţionar, de care de fapt se simţea străin.

- Ce rost a avut, zise el, numirea mea în această funcţie dacă după două luni mi se spune s-o părăsesc? Nu înţeleg, dumneavoastră puteţi să-mi explicaţi?

- Cum să nu, zise ambasadorul, în corpul diplomatic se produc tot felul de mişcări de cadre, poate să vă trimită în altă parte, unde se consideră că veţi fi mai util, la Paris, la New York, depinde...

Şi ambasadorul contemplă parcă aceste posibilităţi aşezate chiar la rând în aer drept înaintea lui şi nu părea să se îndoiască de această ipoteză, cea exprimată, ca şi când ar fi fost unica posibilă, celelalte fiind ori excluse, ca neuzitate în practică, ori cu totul nepotrivite în cazul dat. Acel *depinde* nu însemna decât că se va avea în vedere o mai bună utilizare a cunoştinţelor personale ale diplomatului.

- Ştiţi englezeşte? zise el.

- Desigur, răspunse doctorul Munteanu.

- Ei, exclamă ambasadorul, vedeţi, depinde şi de asta.

- Pentru mai multă exactitate, zise atunci doctorul Munteanu liniştit, o să solicit funcţia de curier diplomatic, deplasările dintr-o capitală în alta fiind aceeaşi şi în schimb ai mai multe avantaje, nu-ţi iei nici soţia după tine şi nici nu trebuie să împachetezi şi să despachetezi la bagaje.

- Depinde, zise iar ambasadorul, de astă dată cu un surâs, adică aprecia gluma celuilalt, dar depinde şi aici de o mulţime de lucruri, nu-i aşa uşor nici asta, să fii numit curier diplomatic.

„Aşa-mi trebuie!", gândi atunci doctorul Munteanu simţind că nu numai că îşi satisfăcuse dorinţa de a vorbi şi că nu mai avea nici un chef să continue, dar că primise şi replica pe care o merita o asemenea dorinţă. îl întrebă pe ambasador cui să predea hârtiile care se aflau în biroul său şi după ce primi răspunsul se retrase şi toată ziua aceea se ocupă de plecare.

Soţia sa primi ştirea cu seninătate - în general ochii ei rămâneau totdeauna senini, şi nici măcar sprâncenele nu i se mişcau ca să turbure cel puţin în aparenţă această seninătate -, şi numai prin câteva întrebări apăsate, dar nu apăsate de turburare sau de contrariere, reacţiona ea când el îi aduse la cunoştinţă că trebuiau să plece.

- Ce? zise.

- Trebuie să plecăm, repetă doctorul Munteanu cu un glas alb.

- Când? întrebă ea atunci, deloc alarmată, cu voce multă, ca şi când noutatea sau neplăcerea consta nu în plecarea în sine, ci în data plecării, care în mod absurd putea fi chiar atunci, în clipa aceea.

„E nebună", gândi doctorul Munteanu surprins de această opacitate de recepţie care îl trezea parcă dintr-un vis ciudat, parcă dintr-o căsnicie anterioară chiar primei lui căsnicii, unde mai trăise cu ea aceste momente sau în orice caz o mai auzise întrebând în acest fel, neverosimil, cum făcuse acum. Şi nu fusese aşa când o cunoscuse (o cunoscuse şi îi plăcuse de ea mai de mult, când tatăl ei nu era ministru adjunct, şi după despărţirea de Constanţa ea îl căutase şi se căsătoriseră repede), şi nu căsătoria o schimbase, ci sarcina, doctoail Munteanu ştia bine acest lucru, dar era oare posibil ca o sarcină să producă schimbări atât de profunde în creierul unei femei încât să n-o mai recunoşti? Şi de ce nu se petrecuseră aceste schimbări cu primul ei bărbat (căci mai fusese şi ea căsătorită o dată, doctorul Munteanu îl cunoştea pe fostul ei soţ, un conferenţiar universitar de istorie, de care se despărţise ea) fiindcă şi cu el rămăsese însărcinată şi chiar şi născuse (copilul le murise la cinci ani, de poliomielită). Sau poate că toate acestea aveau să treacă după sarcină?

- Pune mâna şi împachetează, zise el, nu plecăm chiar acum, în clipa asta, dar mâine-dimineaţă ar fi bine să ne cărăm.

- De ce? făcu ea.

- Să nu ne prindă, trebuie să ne cărăm cât mai repede posibil. Lasă, că îţi spun eu, pune mâna şi împachetează.

- Vorbeşti aiurea, exclamă ea atunci, simţind că e luată la vale şi se şi supără, dar supărarea ei parcă nu avea în ea nimic personal, era parcă o supărare pură, o esenţă de supărare care putea fi scoasă din ea şi turnată sub formă de lichid într-o eprubetă, ca pe o secreţie gastrică.

Se dădu jos din pat - nu se sculase încă la ora aceea -, îşi vârî picioarele în papuci şi ieşi din dormitor. Sarcina încă nu i se vedea şi corpul ei îşi păstra încă liniile nestricate. Semăna cu maică-sa, o ardeleancă a cărei statură şi fertilitate le moştenea, rămăsese însărcinată aproape imediat. Există femei a căror atracţie naturală e însoţită uneori de un farmec în plus, aproape ideal, constând din sugestia că pe cât de mare e atracţia, tot atât de întreagă îi rămâne bărbatului libertatea faţă de ea, cu condiţia, fireşte, să fie vorba de un bărbat normal, şi doctorul Munteanu îl invidiase din prima clipă pe fostul ei soţ pentru că găsise o astfel de femeie. Acum această femeie era a lui şi n-ar fi putut spune că nu era aceeaşi, dar iată de pildă întrebarea aceasta, pusă într-un moment când orice femeie care nu era ca ea s-ar fi alarmat de plecarea însăşi, şi nu de modul sau timpul când trebuia făcută. Era oare posibil, se întreba el, în timp ce îşi împacheta cu grijă şi pe îndelete numeroasele volume de medicină pe care le adusese cu el, ca hrana destinată să urce spre creierul ei, prin faptul că o parte din ea rămânea mai jos ca să hrănească şi alt creier, să nu-i fie suficientă şi să pună deci o

astfel de întrebare? Da, era foarte posibil, trebuia în orice caz sperat ca da, până ce în sfârşit avea să nască şi să se lămurească misterul, îşi mai spusese doctorul Munteanu cu ironie, gândind în acelaşi timp că era cu totul lipsit de importanţă în ce sens avea acest mister să se lămurească. In orice caz, scurtul dialog cu ea şi munca istovitoare de împachetat, totul îl făcu să uite scena neplăcută cu ambasadorul şi chiar ambasada şi oraşul în care se afla. îi era deja gândul la Bucureşti, la întoarcerea la spital...

Luă avionul a doua zi dimineaţă şi părăsi Roma pe o vreme frumoasă. La început avionul merse o jumătate de oră printr-o ceaţă deasă, dar după aceea ceaţa se sparse în valuri, coborî foarte jos la suprafaţa pământului, amestecându-se cu norii, şi avionul îşi văzu de drum sub cerul care la această altitudine era veşnic senin.

Era singurul dintre călători care nu dormea, stătea lipit de geam şi se uita în jos nemişcat. Soţia sa stătea în fotoliul din faţă, cu o pungă în mână, şi se strădtiia să nu vomite. N-o auzea. Trepidaţia motoarelor copleşea aerul în avion. Din când în când, stewardesa trecea printre scaune şi dispărea pe uşa din faţă,

- Ce e cu tine, o întrebă el în cele din urmă pe soţia lui când văzu cum i se zgâlţâie umerii, data trecută nu ţi-a fost rău.

Ea nu auzi nimic şi doctorul Munteanu se ridică şi veni alături de ea.

- E din pricina sarcinii, spunse femeia, şi de astă dată, din pricina intensităţii vibraţiei motoarelor, el nu auzi, îşi aplecă urechea şi ea repetă.

- Ce ai? o întrebă.

- Mi-e greaţă, mi-e foarte rău. E din pricina sarcinii.

El privi dincolo de chipul ei şi câteva clipe nu spuse nimic. Ar fi trebuit să fi luat nişte pastile pentru rău de avion, dar nu luase. „Ea e însărcinată şi ar fi trebuit să se gândească singură la ce-i trebuie, gândi doctorul Munteanu. în general, ea va suferi în perioada aceasta tot soiul de neplăceri şi după felul cum se uită la mine îşi închipuie probabil că eu voi lua asupra mea dacă nu toate neplăcerile, cel puţin o parte din ele. Dacă fenomenul ar fi posibil, bineînţeles că aşa aş face."

- De aici înainte să ai grijă de tot ceea ce îţi trebuie ca femeie însărcinată, fiindcă eu nu pot să te ajut cu nimic, îi spuse aplecându-se la urechea ei. Se uită la ceas şi adăugă: Mai avem o oră până la VIena, o să te dai jos o oră şi o să-ţi treacă. în general, nu numai acum, cât eşti însărcinată, dar şi după aceea, să nu aud nimic de aceste greţuri, scutece şi biberoane. O s-o ai pe mama ta, pe mama-soacră, şi o mulţime de alte mătuşi la care să te duci şi să te vaieţi sau să te sfătuieşti.

îi spuse toate acestea zâmbind, dar privirea îi era rece. Tăcu şi continuă să zâmbească. Ea parcă nici nu auzi ce i se spusese, o clipă doar îi aruncă o privire ironică în care sticlea o curioasă sfidare, apoi se strâmbă şi puse din nou mâna pe punga de hârtie. „Aşa crezi tu, parcă îi răspunse, nici măcar nu-mi bat capul să înţeleg ceea ce ai spus. Nici n-am auzit şi nici n-am înţeles. Mie mi-e rău şi tu trebuie să stai lângă mine."

Doctorul Munteanu se retrase în fotoliul său şi închise ochii, dar în curând o auzi vomitând din nou. Icnea fără nici o reţinere. Auzi apoi paşi în jurul ei şi deschise ochii. Stewardesa sosi cu un pahar de apă. Doctorul se sculă şi ridică de bărbie cu vârful degetelor capul soţiei lui, ce părea aproape leşinată, îi luă pulsul. Ea surâse, în timp ce privirea îi deveni rugătoare. Părea să spună că atâta timp cât el stă lângă ea nu-i mai era deloc rău şi privindu-1 îl ruga să stea deci lângă ea, s-o ţină de mână şi să fie atent şi absorbit de ceea ce i se întâmpla ei, nimic altceva. Dacă o să se retragă iar în fotoliul lui, o să înceapă din nou să vomite. Ea chiar întinse mâna, i-o apucă pe a lui şi i-o strânse, păstrându-1 alături. Doctorul Munteanu se supuse, dar numai pentru câteva minute. Se gândea mereu la această întoarcere a sa cu totul neaşteptată, la faptul că locul său în

schemă la spital fusese ocupat în mod sigur, iar cel de la Academie şi mai sigur. Ce se întâmplase totuşi la Bucureşti? Oare socrul lui nu ştia nimic de problema asta? Se putea oare să nu ştie, când el făcea parte din conducerea ministerului, fiind unul din adjuncţi? Şi dacă ştia, de ce nu-i dăduse un telefon să-1 prevină, să-i explice despre ce era vorba sau în orice caz dacă nu putea să-i explice să-i indice o explicaţie, un sens? Lucrul începea să devină important, cu toate că ieri când se gândise la întoarcerea sa la spital i se păruse că nu e, că nu exista, adică, o legătură prea mare între una şi alta. Se întâmplă însă uneori în viaţa socială să nu existe nici o legătură reală între două evenimente şi cu toate acestea oamenii se comportă faţă de cei implicaţi în ele ca şi când legătura ar exista. Şi într-un mod inexplicabil, de unde până mai înainte nu se putea stabili nici o corelaţie reală între două întâmplări, deodată această corelaţie începe să se stabilească şi cele două categorii diferite de oameni implicaţi în ele încep să fie determinaţi şi să suporte consecinţele unor evenimente de fapt inexistente. Şi acest fenomen curios e un fenomen de interţie şi nu de conştiinţă, pentru că nişte inşi preveniţi pot împiedica fără prea mare greutate stabilirea acestei corelaţii, iar oamenii nu observă că li s-a smuls de sub nas o pradă a curiozităţii lor indiferente şi a gândirii lor uniforme. Cu aceeaşi nepăsare s-ar accepta în spital ideea că a fost rechemat de la Roma ca să fie numit la Londra sau la New York, sau dimpotrivă să fie retrimis în profesiunea lui şi încadrat la spital ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat şi cu aceeaşi nepăsare ar trage de pildă concluzia că intrarea lui în diplomaţie a fost un eşec sau o întâmplare norocoasă care i-a permis să cunoască timp de două luni un mare oraş european după cum ar reuşi să-şi reia sau nu activitatea în secţia Academiei, cu toate că nu există nici o legătură reală între aceste două evenimente, la Academie, pur şi simplu postul să fie ocupat, şi până la anul schema să nu mai poată fi modificată. „Schema va trebui să fie

modificată", îşi spuse doctorul Munteanu hotărât, înţelegând deodată toate implicaţiile neaşteptate ale întoarcerii lui în medicină. Şi cât mai dură drumul se gândi minuţios la tot ceea ce avea de făcut îndată ce ajungea la Bucureşti. Bineînţeles, trebuia imediat să afle ce s-a întâmplat, deşi asta, conform acelei legi de corelaţie la care tocmai se gândise, nu avea o importanţă practică prea mare. Totuşi era curios.

Ajunseră la aeroport după-amiază. Era foarte cald la Bucureşti. Doctorul Munteanu prezentă bagajele la vamă, şi soţia lui se duse să telefoneze acasă.

-Alo, mama? Eu sunt, Irina. Suntem la aeroporr, la Bucureşti.

- Ce e cu voi!? exclamă mama.

Dar apoi nu mai zise nimic şi trecură câteva clipe lungi de tăcere.

- Tata e acasă? Spune-i să ne trimită maşina!

Iarăşi se scurseră câteva clipe de tăcere.

- Luaţi şi voi un taxi, răspunse mama.

- Un taxi? se miră ea.

- Luaţi un taxi, repetă mama apăsat.

Nu înţelese nimic, închise şi se îndreptă către soţul ei.

- Auzi ce zice mama, că să luăm un taxi!

- Dacă aşa zice, atunci aşa să facem, răspunse el preocupat.

Un taxi negru, un ford bătrân, particular, manevră de la locul lui de staţionare şi trase alături de pasageri.

In oraş era şi mai cald. Bucureştiul zăcea amorţit sub soarele de iulie. Soţii Munteanu ajunseră acasă şi coborâră bagajele. Locuiau într-o vilă la Şosea. Aici era mai răcoare. Câmpia şi lacul Herăstrău şi imensul parc din apropiere purificau aerul de zăpuşeală. Femeia de serviciu le luă în primire bagajele, soţii urcară în apartamentul lor, se dezbrăcară şi făcură un duş. Două ore mai târziu doctorul Munteanu se afla acasă la socrul său,

în biroul acestuia. Ministrul adjunct stătea chiar la birou, într-un halat vişiniu foarte subţire de mătase şi citea ceva.

- Bine ai venit, îl întâmpină, şi părăsi cititul fără grabă, se ridică în picioare, ieşi în mijlocul încăperii - o încăpere cu ferestre mari, deschise spre grădina cu măceşi stufoşi şi trandafiri sălbatici care urcau până sub pervaz — şi strânse mâna ginerelui. Arăţi bine, îi spuse, ce face Irina, cum se simte?

Era un ins de şaizeci de ani, foarte voinic, aproape atletic, deşi scurt şi cam înghemuit la înfăţişare. Fusese în tinereţe ziarist şi ajunsese cunoscut după ce devenise de stânga. Dar după ce devenise de stânga încetase să mai fie ziarist şi cu atât mai puţin după 23 August, când trebuise să îndeplinească tot felul de însărcinări, cu totul diferite de profesiunea lui.

- începe să se simtă cam prost, cum e şi normal, îi răspunse doctorul Munteanu. în avion i-a fost cam dezagreabil, dar acum nu mai are nimic.

Uşa se deschise şi intrară mama şi fiica.

- Şi tu arăţi bine, spuse tatăl, nu trebuie să te sperii că din când în când ţi-e rău. Aşa îmi spune bărbatu-tău, că ai călătorit prost.

O îmbrăţişa şi o sărută.

- Din pricina lui George, ce scârbos poate să fie! exclamă ea apoi, cu o expresie de uluială, şi îşi privi soţul cu ochii holbaţi şi furioşi.

Se aşezară pe un colţ al biroului şi începu să istorisească cu lux de amănunte cum i-a fost foarte rău, gata să leşine, şi că George stătea în fotoliu şi „habar n-avea, sforăia ca un nesimţit". Da, aşa era, continuă fiica aruncând mereu priviri spre bărbat, spre a atrage atenţia mamei asupra tăcerii lui vinovate, a trebuit să plângă şi să se roage de el ca să stea puţin lângă ea, şi dacă n-ar fi sosit stewardesa nici nu s-ar fi uitat la ea, şi numai de ruşine s-a ridicat şi a venit s-o întrebe ce are.

Doctorul Munteanu, aşezat în fotoliu, înţepenise şi se făcuse foarte palid. Amuţise, privirea i se făcuse ca gheaţa. Mama interveni şi, deşi se vedea că în sinea ei socotea şi ea de neiertat purtarea ginerelui, se adresă totuşi fiicei spunându-i că nu se vorbeşte aşa unui bărbat, nu-i era ruşine? Era şi tatăl ei de faţă, nu-i era ruşine de el?

- Mamă, se plânse femeia, cu expresia ei uluită să zic şi eu că era nervos sau supărat de ceva, mai înţeleg, dar el îmi spunea măgăriile zâmbind, uite-aşa zâmbea!

Şi îşi schimbă expresia, se însenină, deschise ochii mari şi surâse întocmai ca el, cu o liniştită semeţie. îşi dădu apoi capul pe spate şi începu să contemple lumea din jur cu acelaşi surâs neclintit şi ridicol înţepenit în colţurile gurii.

Tatăl se înveseli.

- Te imită bine, zise adresându-se ginerelui. Apoi adăugă: Irina, ia vezi că pe urmă te duci cu el acasă! Mai bine spune-i Nicu1mei să ne aducă nişte cafele.

Ea îşi privi soţul şi nici o umbră de îndoială n-o turbură, nu-i păsa de el; se ridică foarte liniştită şi ieşi din odaie.

- Trebuie să fii mai atent cu ea, spuse mama după ce Irina ieşi.

Tatăl stătea aşezat la locul lui. Palma lui aibă întinsă pe braţul pluşat al fotoliului se ridică brusc în aer, apoi coborî lin şi rămase nemişcată. Femeia aruncă o privire spre această palmă şi înţelese. Se ridică şi ieşi.

- Altfel, ce noutăţi? Ce mai face Popescu? întrebă socrul.

Popescu era ambasadorul de la Roma. Doctorul Munteanu nu răspunse, tăcea mereu. Uşa se deschise şi Irina apăru cu cafelele. Călca cu grijă, să nu le verse. Avea gene mari, ochii negri, jumătate închişi, atenţi la clătinătura imperceptibilă a tăvii. Cu acelaşi aer absorbit puse serviciul pe birou, luă una din ceşti, îl servi pe tatăl ei, apoi reveni şi îl servi pe soţ. Se servi apoi pe sine, se apropie de soţ şi se aşeză pe braţul fotoliului său. Tatăl

ceru de pe birou o ţigare de foi, fiica îl servi şi se reaşeză apoi lângă bărbat. Arăta acum mulţumită de el ca şi când adineauri ar fi povestit o ispravă care lui îi plăcuse mult.

- Irina, tu eşti obosită de călătorie, ia du-te tu acasă şi trage-i un pui se somn, nu mai sta aici pe capul lui bărbatu-tău! Bea cafeaua şi du-te, zise tatăl.

Ea nu se împotrivi.

- Am şi băut-o zise. Mă duc.

- Nu lua în seamă ieşirile astea, zise socrul după ce fiica ieşi. Femeile au istericale când sunt însărcinate. Să nu te nelinişteşti că ai fost rechemat, continuă. Intoarce-te la spital. Eu lucrez acuma în altă parte, în altă funcţie. Cred că nu eşti supărat pe mine!

Doctorul Munteanu nu asculta. Mai stătu puţin, întrebându-1 cu o voce monosilabică pe socrul său ce se întâmplase, şi plecă apoi şi el.

VII

Cine erau această femeie şi această familie în care intrase fără să reflecteze prea mult? se întrebă după ce ajunse acasă şi rămase singur în biroul său, lăsând deocamdată pe planul doi evenimentul la care se referise socrul, plenara C C. care tocmai avusese loc şi scoaterea sa din minister şi trimiterea într-o muncă mai modestă. Oare nu putem trăi cu o femeie fără să fim determinaţi de ea?

- Irina! strigă doctorul Munteanu în picioare. Se apropie de birou şi apăsă cu talpa pe soneria aşezată pe parchet, chiar lângă marginea biroului.

După câtva timp apăru femeia de serviciu.

- Spune-i doamnei că o rog să vină până aici.

- Doamna s-a culcat, răspunse fata cu accentul ei gros de ţărancă.

- Trezeşte-o.

Soţia veni şi deschise uşa stăpânindu-şi greu un căscat.

— Ce e, dragă, zise, ai uitat drumul spre dormitor, mă chemi prin servitoare?

Nu era revoltată, ci moleşită de somn şi de oboseală. Erau orele unsprezece seara.

— Aş vrea să te întreb de ce tu, dacă ai fost prost crescură de părinţi, ţi-ai închipuit că eu o să înghit scene ca asta care mi-ai făcut-o azi la ai tăi? Să-mi răspunzi.

— Prost crescut eşti tu, răspunse femeia cu un glas distrat şi cochet şi în aceeaşi clipă îşi duse mâna la gură şi căscă iarăşi, de astă dată lung şi cu voluptate.

Se apropie de canapea, şi în cămaşă, cu un picior vag dezvelit sub genunchi se aşeză. Cam tot în aceeaşi clipă doctorul Munteanu se apropie şi el, o ridică de umeri în capul oaselor. Şi deodată o izbi peste obraz. După o clipă o izbi din nou, cu violenţă mare. Femeia scoase un ţipăt pătrunzător, se ghemui în canapea şi îşi acoperi faţa cu braţele. El o apucă de mână, trase de ea şi o dădu jos pe covor. Ea continua să ţipe, dar scotea un ţipăt foarte pur, în care nu era angajat nici un sentiment, ci doar expresia nealterată a senzaţiei violente la care era supusă. Se vedea cum ţipetele ei sporeau mânia lui făcându-1 să înteţească loviturile şi parcă dădea în acelaşi timp expresiei lui o destindere, ca o eliberare. Continuă s-o lovească, şi ea ţipa din ce în ce mai ascuţit, cu sunete foarte înalte, parcă vesele. Se tăvălea pe jos, se dezvelea.

— Ridică-te, răcni el şi o trase în sus şi o aruncă la loc pe canapea.

Ea îşi reveni într-o clipă, se cabra, privirea îi străluci, începu să plângă, ridică pumnii în aer, şi se repezi în el şi începu să dea cu pumnii la nimereală, înghesţîindu-se în el şi proferând injurii. El ridică din nou mâna, dar n-o mai lovi. O ascultă înjurând.

„Acum trebuie să mă hotărăsc dacă să mă despart de ea sau nu, gândi doctorul Munteanu în prada acestei a treia revelaţii

în douăzeci şi patru de ore pe care i-o producea reacţia ei la lovituri. De la o femeie care ţipă în felul ăsta când e lovită, nu obţii nimic chiar dacă ai lovi-o cu o frânghie udă. Dar cum să mă despart de ea, când am crezut fără nici o rezervă că este exact femeia care îmi trebuie? înseamnă că o altă femeie o să aibă alte păcate şi că ceea ce îmi trece inie acum prin cap nu sunt decât nişte pure idei, n-o să mă despart de ea din lipsă de convingere. Poate că totuşi după naştere o să-şi revie!"

îi spuse cu blândeţe, gâfâind:

- Ascultă, Irino, dacă te mai prind vreodată că te porţi cum te-ai purtat azi la ai tăi, te leg de piciorul patului ca ţăranii, şi te bat până te omor.

- Eu te bat pe tine, eu te leg de piciorul patului! răspunse ea cu promptitudine, fărâmiţând gravitatea clipei prin simularea unei incapacităţi de a sesiza cauza mai adâncă a furiei lui.

- Va să zică nu vrei să înţelegi cum devine cazul, spuse el uitându-se foarte liniştit la soţia lui. Nu vrei să înţelegi că mi-e foarte dezagreabil gândul că te porţi ca o paţachină, persişti!

- Tu eşti paţachină! Tu persişti!

- Bine, atunci am să te bat iar! o ameninţă el, dar fără gândul de a-i mai face ceva.

Totuşi auzindu-1, ea se întoarse cu faţa, împreună mâinile şi intensifică brusc la maximum cântecul acela din gâtlej, care la ea nu era tocmai plâns, ci o manifestare aparte, compusă din toate chemările şi sugestiile. O apucă de păr şi îi dădu capul pe spate. Faţa ei dogorea de loviturile primite, iar parfumul corpului ei în plină tinereţe umplea aerul. în aceeaşi clipă, ea i se adăposti la piept şi de astă dată izbucni în hohote adevărate. Plângea la pieptul lui într-un fel foarte ciudat, ca şi când nu el ar fi fost călăul, ci un altul, de care el trebuia s-o protejeze...

Doctorul Munteanu o lăsă şi ieşi pe terasă, se aşeză într-un fotoliu de răchită. îşi trase răsuflarea încercând să uite. Arborii care ascundeau vilele cartierului dormeau liniştiţi, nici o frunză nu se mişca. Cerul nopţii era senin, plin de stele. „Nimic de făcut! gândi. Singura speranţă rămâne că după naştere o să-şi revie; copilul o să-i dea de lucru."

A doua zi se sculă devreme şi se duse la minister. Ministrul lipsea în clipa aceea şi fu îndrumat la unul dintre adjuncţi, unde fu primit imediat.

VIII

Doctorul Munteanu ştia că era chemat să i se spună că munca sa în cadrul Ministerului de Externe a încetat şi că trebuia să se prezinte la Ministerul Sănătăţii, totuşi avu şi o surpriză. I se dădu să citească o hârtie - după ce într-adevăr i se spuse că s-a considerat că e mai bine să-şi continue studiile şi cercetările sale în clinică şi la Academie decât să devină diplomat — cu precizarea că între această hârtie şi rechemarea sa de la Roma nu există nici o legătură, dar că totuşi era necesar să se clarifice chestiunea şi să dea o declaraţie scrisă, bineînţeles, numai dacă avea ceva de spus, nu era nimic obligatoriu, nu era vorba de o piesă juridică, ci de o chestiune de ordin mai mult moral şi politic. Doctorul Munteanu se posomori şi nu se atinse de hârtie.

- Despre ce e vorba? întrebă el foarte prudent, sigur pe sine şi hotărât parcă să nu citească dacă această hârtie ar putea constitui un obstacol sau o problemă care l-ar împiedica să se întoarcă imediat la spital. Despre ce e vorba, tovarăşe ministru? repetă el fără să ia în seamă expresia vădită de dezaprobare de pe chipul acestuia. Nu vă supăraţi că insist, dar consider că din clipa aceasta nu mai am nici în clin, nici în mânecă cu ministerul şi nu văd ce problemă sau chestiune ar mai trebui clarificată din moment ce chiar dumneavoastră o consideraţi ca neobligatorie.

- După ce o citiţi, zise calm ministrul adjunct, zâmbind împăciuitor. Citiţi-o, îşi dădu el parcă cu părerea. Poate ne

ajutaţi pe noi, nu trebuie să ziceţi că n-o să mai aveţi nici în ci in, nici în mânecă cu ministerul nostru... Poate că o să mai aveţi, cine ştie!

Intre timp, doctorul Munteanu luase hârtia, îşi aruncase ochii pe ea şi se făcuse palid. Citise doar titlul, se uitase la semnătură, care lipsea, şi se oprise. Era o notă în copie de trei pagini bătute la maşină, asupra comportării sale în cadrul ambasadei pe timpul cât stătuse la Roma îndeplinind funcţia de consilier cultural, şi citind acest titlu doctorul Munteanu îşi aminti fulgerător că îi trecuse o dată prin cap că nu era bine că în timpul orelor de serviciu cobora în grădină şi citea, dar acest gând nu-i apăsase conştiinţa cu toată gravitatea, şi iată acum rezultatul binemeritat al acestei comportări lipsite de seriozitate şi de răspundere, pe bună dreptate ministerul fusese informat... începu să parcurgă textul, resemnat să întâlnească, cu detaliile necesare, inevitabil umflate (cât fusese secretar de organizaţie în spital mai cirise astfel de note), istoria sa cu ieşitul în grădină în timpul programului, dar spre nedumerirea lui întâlni cu totul altceva. Era caracterizat din capul locului ca având dispreţ ciocoiesc faţă de toţi membrii ambasadei, fiind notorie întâmplarea scandaloasă când doctorul Munteanu a ridicat pur şi simplu glasul la primul consilier, cerând ca lui să nu i se adreseze cu denumirea de *tovarăş,* el fiind, după mamă, de origine aristocratică, care a fost fiică de moşier, nu de muncitori sau ţărani „de la coada vacii". (Ghilimelele erau puse aici ca să arate că doctorul Munteanu se exprimase chiar aşa.) In privinţa acestei scene pot să confirme toţi membrii ambasadei care l-au auzit. De altfel, se mai adăuga la acest punct, doctorul Munteanu mergea până acolo cu lipsa unei elementare atitudini de respect tovărăşesc că chiar faţă de ambasador avea o comportare cu totul necorespunzătoare. Şi se povestea o altă „scenă" care ar fi avut loc când toată lumea a remarcat vocabularul doctorului Munteanu (şi se cita, cu aceleaşi ghilimele, o expresie pe care

cel numit ar fi folosit-o la adresa ambasadorului). Pe un ton liniştit şi curgător, nota îşi continua relatarea în acelaşi fel, dezvăluind luxul cu totul nepotrivit în mediul sobru al unei ambasade socialiste pe care îl etalau tovarăşul Munteanu şi soţia dânsului, apoi discuţiile pe care acesta le avea cu persoane necunoscute şi dubioase, apoi erau menţionate prânzurile cât mai copioase pe care şi le serveau cei doi soţi, spectacolele şi filmele decadente pe care le frecventau, precum şi vizitarea de către aceştia a localurilor de noapte (baruri), unde n-au ce căuta reprezentanţii unei ambasade socialiste. Nu se pomenea nimic, până la sfârşit, de singurul fapt adevărat pe care doctorul Munteanu şi-1 imputa, şi anume istoria lecturilor sale nepotrivite, în timpul orelor de program. In spatele fiecărui cuvânt se ghicea rânjetul cinic, încântat de capacitatea sa de invenţie şi ticluire, a autorului notei. Doctorul Munteanu puse hârtiile pe birou şi aşteptă ca ministrul adjunct să termine el însuşi de citit nişte hârtii.

- Ei?! exclamă acesta ridicând fruntea.

- E o murdărie, zise doctorul Munteanu cu dispreţ care se adresa parcă şi ministrului, care îi dăduse să citească o astfel de hârtie.

- Dacă se dovedeşte că nimic nu e adevărat, aşa cum sugeraţi, zise ministrul, apoi atunci vă garantez eu că n-o să-i fie deloc bine acestui ins care a scris-o.

Urmă o pauză plină de îndoieli sugerate de faptul în sine. Din moment ce asemenea hârtie se produsese, însemna că cel ce o făcuse nu se temuse că la o anchetă, dovedindu-se că născocise totul, ar fi fost sancţionat,

- Mă îndoiesc că n-o să-i fie bine, zise doctorul Munteanu fără ocol.

- De ce credeţi? făcu şi adjunctul cu un glas atât de senin încât părea aproape să confirme îndoielile celuilalt, ca pe un adevăr îndeobşte cunoscut, de care sunt surprinşi numai cei cărora li se întâmplă asemenea lucruri pentru prima dată.

- Pentru că ar fi trebuit întâi să ordonaţi ancheta, şi pe urmă să-mi arătaţi această hârtie, dacă ar mai fi fost cazul.

- Mai greşim şi noi, zise adjunctul cu aceeaşi voce care părea şi mai senină ca înainte, şi cu aceste cuvinte audienţa se încheie, şi doctorul Munteanu părăsi ministerul.

Se făcuse ora unsprezece, dar nu se duse acasă, se prezentă la Ministerul Sănătăţii, apoi trecu pe la Academie. Dar vechiul post de la Academie ţinea de marele savant direct.

1 se spuse că Nicolicescu este încă în biroul său. Intră fără să se anunţe, pur şi simplu deschise uşa şi dispăru pe ea fără să lase nici secretarului şi nici altora timpul să-şi dea seama că nu respectă regulile anticamerei. „Probabil că Nicolicescu îl aşteaptă", gândiră toţi şi nu zise nimeni nimic.

înăuntru, când îl văzu, savantul se ridică nehotărât în picioare. Doctorul Munteanu se posomori. „Mă ia drept cineva mare, un şef de la partid care am intrat fără să mă anunţ, nu mă mai recunoaşte", gândi.

- Domnul?... făcu bătrânul, politicos.

- Doctorul Munteanu, zise tânărul fără şovăire, nemulţumit şi în acelaşi timp prudent, cu o voce care sugera foarte hotărât că n-o să lase să se întâmple nimic nedorit după ce confuzia se va înlătura.

Repetă numele şi spuse funcţia pe care o avusese în secţia Academiei pe care savantul o conducea. Nu-şi mai amintea de el?

- Doctorul Munteanu? Nu-mi amintesc! zise bătrânul cu simplitate.

Erau cunoscute scăpările lui de memorie, care nu-i produceau însă nici o turburare, fapt care îi determina pe unii să le pună sub semnul întrebării. Doctorul Munteanu lăsă să se scurgă o pauză lungă, reflectând posomorât: „Dacă simulează, n-o să-i fie mai comod". îşi îndreptă privirea asupra savantului.

- Am scris odată un studiu care v-a interesat foarte mult. Despre rolul funcţiunilor endocrine şi importanţa endocrinologiei în lumina pavlovismului. Vă amintiţi?

- Da, mi-aduc aminte, răspunse savantul cu aceeaşi seninătate. Dumneata erai autorul?

- în prezent eu lucrez la un studiu în care mă ocup foarte pe larg de această problemă. Regret că lipsa mea temporară v-a determinat să mă scoateţi din colectivul secţiei, am anunţat, doar, că doresc să rămân mai departe, continuă doctorul parcă ar fi fost şi el surd.

- Descurcă-te şi dumneata cum poţi, îi răspunse Nicolicescu preocupat, trădând deodată că îl cunoştea pe tânăr sau că în orice caz auzindu-1 vorbind şi-a adus aminte de el.

Doctorul Munteanu rămase neclintit. Rosti:

- Zilele acestea am predat *Revistei medicale* un nou articol despre cercetările dumneavoastră. Pot să vi-1 trimit să-1 citiţi? „Trebuie scris şi trimis imediat la revistă acest articol. Trebuie scris chiar azi", gândi.

-Trimite-1, şi dacă o să am timp o să-1 citesc, zise savantul şi dădu semne de nerăbdare, începu să se foiască în scaun şi să bată toba cu degetele.

Doctorul Munteanu nu se uita. Părea scufundat într-o adâncă meditaţie.

- Studiul meu de anul trecut a avut un ecou internaţional, reluă. Revista pariziană *Etudes Endocrinologiques* reia problema ridicată de mine şi se ocupă pe larg pornind de la acest articol de descoperirile dumneavoastră.

- N-am cunoştinţă, zise savantul mirat. Când zici că a apărut?

„Are să uite să se intereseze", gândi doctorul Munteanu.

- Mă mir că n-aţi fost informat, zise. Eu l-am citit la Roma şi mi se pare că l-am adus cu mine. O să-1 caut şi o să vi-1 trimit.

După ce rosti aceste fraze, se ridică solemn şi detaşat de pe scaun. îşi încheie haina deja încheiată, rămase drept. Savantul se ridică şi el. Ridică însă în acelaşi timp receptorul.

- Mihăilescu, zise, apoi după cârva timp întrebă în receptor: Cum stai cu schema? îmi trebuie vechiul loc al doctorului Munteanu. Studiază problema. Apoi închise telefonul şi întinse mâna sa uşoară, ca o crenguţă uscată, spre tânăr. în cel mai rău caz, de la 1 ianuarie, când voi reînnoi schema, o să lucrezi la noi. Trimite-mi revista aceea.

La spital, de astă dată cu hârtia de numire de la Ministerul Sănătăţii în buzunar, doctorul Munteanu se prezentă la direcţie.

- N-avem decât un singur loc liber în schemă, şi anume unul de medic practicant, se împotrivi însă directorul. Duceţi-vă din nou la minister şi cereţi să fiţi repartizat la alt spital. Sau poate vreţi să plecaţi în provincie? mai adăugă el.

Dar celălalt părea parcă decis să nu audă ce nu se cuvine şi trecu peste ultimele cuvinte ale directorului, care erau atât de obraznice, încât merita palme.

- Sper că o să mă încadraţi la locul cuvenit, zise solicitantul fără să-şi accentueze în vreun fel răspunsul.

- Poate de la 1 ianuarie, îşi dădu parcă cu părerea directorul.

- Vă reamintesc că sunt medic de specialitate şi să căutaţi să-mi aranjaţi situaţia imediat, zise doctorul Munteanu zâmbind.

- Trebuie să ştiţi încă, răspunse atunci directorul, zâmbind şi el binevoitor şi aproape confidenţial, că mai există o serie întreagă de medici tineri foarte capabili, dar care ocupă în momentul de faţă postul de stagiari. Chiar dacă aş vrea eu să prefer pe cineva, tot n-aş putea.

- Da, zise doctorul Munteanu aprobând, cu atât mai mult cu cât metoda preferinţelor vă este cu totul străină.

Şi zicând acestea, îl apăsă cu privirea câteva clipe lungi. „Acum trei luni, acest medic obscur mă saluta el cel dintâi", gândi şi continuă:

— Şi cu atât mai mult cu cât activitatea ştiinţifică a unui medic vă preocupă în cel mai înalt grad. Mi-aduc foarte bine aminte cât de bine vă pricepeaţi dumneavoastră să susţineţi activitatea ştiinţifică în spital. Biroul organizaţiei de partid era foarte des sesizat de străduinţa dumneavoastră.

Directorul tresări. Zâmbetul i se şterse. Era un adversar ascuns şi încăpăţânat al activităţii ştiinţifice a medicilor, mai ales a celor tineri, dar acest lucru nu-1 ştiau decât puţini, cei din administraţie, secrerara şi intendentul, care îl auzeau deseori bombănind: „Nu te mai poţi mişca de atâţia savanţi". Punea ochii pe câte unul care i se părea lui mai înfumurat şi mai vulnerabil şi îl persecuta pe ascuns, cu dibăcie şi îndârjire.

— De pildă, doctorul Sârbu şi doctorul Stamate, dacă ar şti cu câtă grijă i-aţi ajutat dumneavoastră în muncă, v-ar fi foarte recunoscători, continuă doctorul Munteanu zâmbind subţire. Chiar şi profesorul Istrate, şi profesorul Davidovici v-ar felicita pentru unele dovezi foarte concrete ale pasiunii dumneavoastră depuse pentru intensificarea activităţii ştiinţifice. în ceea ce o priveşte pe domnişoara Zâne - aceasta era *şefa de lucrări,* - continuă doctorul Munteanu, vă amintiţi ce răspuns i-aţi dat laborantei Mihai Elena când a venit să se plângă că a fost dată afară din laborator...

Directorul mişcă de pe biroul său, dintr-un loc într-altul, hârtiile, tampoanele şi dosarele. Un zâmbet prostesc, de astă dată amuzat, complice, îi strâmbă gura.

- De ce? zise. Toată lumea ştie că eu susţin tineretul! Şi o să vezi că, în ciuda unei anumite situaţii, o să te susţin şi pe dumneata.

Doctorul Munteanu se ridică.

- Nu înţeleg, zise el, la ce situaţie vă referiţi şi nici nu vreau să mă gândesc la ce soartă vă aşteaptă dacă, trecând peste vechea noastră alianţă, îmi declaraţi război, mie şi prietenilor mei.

Directorul se prefăcu că e surd, dar nu pentru a confirma vreo declaraţie de război, ci dimpotrivă, pentru a deveni şi mai maleabil.

- Peste doua, trei zile, zise el, pleacă doctorul Rusan la Cluj, se transferă... De fapt, el e din Cluj...

Avea poftă de conversaţie, devenise amabil şi familiar, se uita la doctorul Munteanu cu o privire care îl invita să se aşeze ca să-i mai dea şi alte amănunte despre doctorul Rusan şi poate încă despre alţii care l-ar interesa. Dar doctorul Munteanu îi întoarse spatele şi ieşise.

Din pavilionul direcţiei el se întoarse în pavilionul secţiei de psihiatrie şi intră într-un birou de la demisol. Se uită din nou la ceas: era douăsprezece şi jumătate. O uşă deschisă lăsa să se vadă o odaie spaţioasă, cu portretele lui Marx, Engels, Lenin şi Stalin pe pereţi şi cu portretele membrilor biroului politic al P.M.R. Pe culoar o femeie de serviciu lustruia lespezile de piatră cu o cârpă.

- Mai e cineva pe aici? o întrebă.

- Este, răspunse femeia şi se opri din lustruit.

Rezemă coada de mătură de zid, se apropie de uşa deschisă a biroului şi se uită înăuntru. Doctorul Muneanu se afla chiar în faţa uşii deschise şi se uită şi el înăuntru. Ea se miră:

- Era aici!

- Cine?

-Tovarăşul doctor Simion. Uite-1, zise femeia arătând spre nişte uşi din fund.

Tocmai pe el îl căuta, aflase că el era acum secretar al organizaţiei de partid din spital.

- Ce faci, când ai venit? zise doctorul Simion, apropiindu-se.

Era un ins voinic, cu faţa mare, albă, frizură bogată, sprâncenele groase şi negre. Doctorul Munteanu răspunse că face bine, şi la rândul său puse aceeaşi întrebare.

- Ce faci acum, doctore, eşti ocupat?

- Da, se vaită doctorul Simion cu o voce mică, dar cu volum extins care îţi sugera că e aşa de ocupat că e vai de capul lui, dar că bineînţeles că poţi să stai, nici prin minte nu i-a trecut să facă vreo aluzie să pleci, nu se pricepe ei la abilităţi de acest gen.

Doctorul Munteanu reluă:

- Zilele astea o să mă duc la raion să depun talonul, tot Florescu e secretar?

- Ce talon?

Şi rostind aceste cuvinte, doctorul Simion avu o uimire mică, senină şi puerilă. în spatele ei însă gândirea lui rămânea liberă, intactă şi impenetrabilă. Era genul lui ţărănesc, *finaud,* cum îl caracterizase cineva. Mai demult doctorul Munteanu fusese cu el în relaţii mai strânse, dar apoi îl evirase. Ca prieten intim, doctorul Simion era dezagreabil, râdea prea tare şi te apuca de braţ şi de gât în momentele cele mai nepotrivite.

- Cum ce talon? zise doctorul Munteanu rece. Mă întorc în spital, nu trebuie să mi se trimită dosarul meu de membru de partid din nou la raion?

- A! exclamă secretarul organizaţiei. A, da, se corectă el, dosarul tău! Ai nevoie de ceva? adăugă după o clipă atent şi serviabil.

- N-am nevoie de nimic, te-am întrebat dacă tot Florescu e prim-secretar.

- A, nu ştii! exclamă doctorul Simion parcă în sfârşit dumirit. Nu, nu mai e Florescu, e Dănilă. Florescu...

Rămase apoi gânditor, cu pleoapele peste ochi, cu fruntea puţin plecată, cu un creion în mână. Şi nu spuse nimic de Florescu, ce e cu el, dar doctorul Munteanu înţelese din felul în care celălalt se oprise să mai spună ceva că Florescu nu fusese schimbat din această funcţie, ci îndepărtat. De ce, asta chiar că nu putea să spună, nu ştia nici el, dar iată noutatea, destul de importantă pentru cineva care a fost secretar de organizaţie sau membru în birou, cum fusese doctorul Munteanu pe

timpul când fusese şi Florescu prim-secretar. Fireşte, gândurile doctorului Simion nu mergeau atât de departe, nu era treaba lui să facă asemenea asociaţii, care n-aveau nici un rost, numai forurile superioare de partid se puteau gândi la asta, dacă se ridica cumva vreo problemă specială. Cine poate să ştie?

- Ai fost la Roma...

Şi deodată doctorul Simion îi făcu cu ochiul, într-un fel absurd, şi o roşeaţă bruscă, liliachie se urcă în obrazul lui. El izbucni în râs, hi, hi, şi, întinzându-se peste birou, îi dădu doctorului Munteanu o palmă zdravănă peste spinare.

Doctorul Munteanu rămase nemişcat, parcă pietrificat. Se lăsă o mică tăcere, care se făcu în curând mare, căci doctorul Simion se potolise tot atât de brusc cum izbucnise, nu mai spunea nimic, stătea cu capul în jos, cu creionul în mână şi cu pleoapele peste ochi. Doctorul Munteanu îi mai puse câteva întrebări, să-şi dea seama ce alte schimbări se mai petrecuseră în lipsa lui, apoi se ridică şi se întoarse acasă.

Era ora patru şi jumătate, Irina, cu expresia ei de uluire care nu spunea nimic, îi arătă, în timp ce serveau masa, o hârtie şi îi explică şi ce era cu ea: vila pe care o ocupau trebuiau s-o schimbe. In timpul dimineţii se prezentase un funcţionar de la Preşedinţia Consiliului de Miniştri şi lăsase o repartiţie de la Spaţiul locativ. Trebuiau să se mute în locuinţa indicată în repartiţie.

Doctorul Munteanu se retrase în biroul său şi rămase întins pe canapea timp de mai multe ore în şir. într-un târziu se ridică, se îmbrăcă şi ieşi în oraş. Cercetă noua locuinţă. Era un apartament central, lângă Grădina Icoanei, cu două camere, bucătărie şi un mic hol. Blocul era aşezat pe o arteră de circulaţie, trecea un tramvai hârâind chiar prin faţa ferestrei.

.. .N-ar fi stricat ca apartamentul ăsta să fi avut o odaie în plus, cât de mică, îşi spuse doctorul Munteanu plecând. Irina o să nască şi lui avea să-i fie greu să n-audă ceea ce face să se audă în general orice copil. Va trebui să plece de-acasă şi să lucreze la Biblioteca Academiei... Deocamdată însă era bun şi ăsta... Va trebui doar să-şi capitoneze uşa.

IX

Petre Sterian făcuse acel memoriu pe care i-1 ceruse Lungu, dar timpul trecea şi el nu primea nici un răspuns: zadarnic stătea toată ziua lângă telefon, Lungu nu dădea nici un semn. Şi atunci, nici el nu-1 mai aşteptase, fiindcă plenara C C , care îl ţinuse atât de ocupat pe tovarăşul Lungu, avusese loc, trecuseră deja câteva săptămâni şi intraseră în plină vară: până toamna nu mai putea fi vorba de vreo speranţă că problema lui va fi soluţionată. Nici nu mai vroise să stea acasă, îl scotea din sărite situaţia aceasta de a da mereu târcoale aparatului aceluia negru de ebonită care când suna nu făcea decât să se audă aceleaşi voci, a lui Toma, a lui Vale, a Veronichii şi a altor rude mai îndepărtate sau mai apropiate.

Ieşea pe străzi şi se plimba fără nici o ţintă şi în general încetă să se neliniştească şi să uite ceea ce îl obseda, mirându-se chiar, uneori, cum de putuse să se frământe el din pricina unei istorii care acum, după trecerea timpului, i se părea de neînţeles. Dacă din pricina ei n-ar fi fost direct implicat, i s-ar fi părut, povestită de cineva, o pură născocire. Trecerea timpului punea pe chipul unor oameni şi întâmplări un semn de întrebare atât de ciudat, încât, deşi cunoşti tu însuţi omul şi ai trăit tu însuţi întâmplarea, eşti cuprins de îndoieli: a existat cu adevărat omul acela şi s-a petrecut chiar aievea meschina întâmplare cunoscută? Şi dacă e adevărat, atunci care e înţelesul ei?

întâlnise într-una din acele zile pe un funcţionar de la serviciul cadre al *Atelierelor,* şi acesta îi dădu amănunte cu privire la fostul responsabil financiar al sindicarului, din pricina căruia se întâmplaseră toate acestea. Acest ins lucrase la *Ateliere* până prin '48, când fusese chemat în armată, şi cum

era membru de partid şi ţăran sărac de origine, fusese trimis la şcoală şi în doi ani ieşise ofiţer. Se dusese apoi într-o zi pe acasă să-şi vadă şi să-1 vadă părinţii. Unde să se mai ducă după aceea să fie văzut, dacă nu la *Mat?* în uniformă fiind, cu cizme bine lustruite, cu mănuşi în mână, mai precis, cu o mână înmănuşată, ţinând-o liberă pe cealaltă, intrase deci la el în sat la *Mat* şi salutase ducând mâna cu mănuşa la chipiu, trecând solemn pragul. A! exclamaseră cei care îl văzuseră. Alde Cutare! Ofiţer! Ofiţer! Şi se adunaseră în jurul lui cei de o generaţie cu el, se aşezaseră la masă şi ceruseră de băut. Ciocniseră, aşa, cu paharele în aer, când iată în prag încă o veche cunoştinţă, se uita şi el şi nu-i venea parcă să creadă. Cine era ofiţerul? Cutare? Ei, nu mai spune! Chiar el?!

Şi se apropiase de ei şi pocnindu-1 pe ofiţer în spinare, după obiceiul unor ţărani care sub masca unui entuziasm de ocazie îşi exprimă totodată şi invidia, îi zisese: „Ce faci, mă Cutare? Ce vorbeşti!? Eşti ofiţer?" ŞI vrusese să se aşeze să ia şi el un pahar. Ce se întâmplase însă în clipa aceea cu ofiţerul? El îl măsurase de sus până jos cu dispreţ pe noul-venit şi îi spusese printre măsele: „Du-te, mă, de-aici şi să nu te aşezi la masa mea, că dacă te iau acum pe vârful cizmei, te zbor de nu te vezi".

Şi îi întoarse spatele. Celălalt s-a dus la altă masă, rânjind galben, a cerut şi el o sticlă de vin, şi după ce a băut un pahar s-a ridicat de la masă şi, apropiindu-se de ofiţer, i-a spus tot aşa, printre măsele: „Mi se pare că o să te zbor eu pe ţine, dar fără să fie nevoie să te iau pe vârful cizmei".

Şi a plecat.

A auzit toată lumea şi au râs: aiurea, putea el să zboare pe cineva, tiu prost ca el, care abia scăpase din puşcărie, fost şef în frăţiile de cruce legionare în '40!...

După şase luni, cine intră însă la acelaşi *Mat* şi se aşează la o masă? Acelaşi ofiţer, dar într-adevăr în civil, redevenit acum ceea ce fusese înainte, adică muncitor, toată lumea aflase că fusese dat afară din armată, dar nimeni nu ştia de ce. Cine intră însă după câtva timp şi cere un chil de vin? Cine se uită şi vede pe fostul ofiţer? Prostu ăla! Când îl vede, rânjeşte iar galben, se apropie de masa lui şi îi zice: „Ţi-am spus eu că te zbor fără să fie nevoie să te iau pe vârful cizmei!"

El i-o făcuse, fiindcă îi cunoştea adolescenţa cum şi-o cunoştea pe-a lui şi trimisese o hârtie acolo la el la unitate, în care povestise amănunţit această adolescenţă a lor legionară. Tovarăşul acesta de la cadre, care îi relata lui Sterian toate acestea, a încheiat: „Am fost în sat după referinţe şi mi s-a spus că pe urmă ăştia doi s-au împrietenit iar ca pe vremuri şi cică s-ar fi dus pe urmă amândoi la unul din ei acasă şi ar fi luat la rând pe toţi cei ce plecaseră din sat şi ocupau funcţii de răspundere. Erau băuţi, dar destul de treji ca să se apuce de lucru."

Să se apuce de lucru? Adică ce să facă? întrebase Petre Sterian neînţelegând. Să facă altora ceea ce ăla rânji tu îi făcuse ofiţerului, i-a răspuns funcţionarul. Era însă neclar un lucru: pentru ce ofiţerul, ştiind că ăla îi cunoştea adolescenţa, zisese că-1 zboară pe vârful cizmei? Funcţionarul de la cadre dădu din umeri: ce întrebare! „Aşa, de-al dracului, să-1 admire ceilalţi!" zise el. „Chiar cu riscul ca ăla sâ-1 demaşte ca fost legionar?" „Chiar cu riscul!"

Dar toate acestea, serviciul de cadre avea să le afle foarte târziu. Individul mai avea încă de riscat! După ce a fost zburat din armată, el s-a prezentat apoi la cadre la *Ateliere* şi a declarat că şi-a încheiat serviciul militar şi că vrea să fie reprimit în secţie în vechiul său post. A fost ofiţer? Da, a fost, dar a căzut la un examen şi a fost trecut în rezervă. Era membru de partid, probabil că în armată se considerase totuşi că nu e suficientă o declaraţie a unui legionar ca să se pună în discuţie şi calitatea lui de membru de partid... Serviciul de cadre de atunci n-a intrat mai adânc în problemă, l-au angajat din nou la *Ateliere* şi totul a fost dat uitării. Era băiat tânăr şi încetul cu încetul a ieşit iar din anonimat, a ajuns, după cum se ştie, responsabil financiar.

Iată cum a căzut: tot ca şi prima dată şi tot ca atunci a riscat pe ceva: se pare că s-ar fi lăudat faţă de unii că acoperă el gestiunea lipsă a unui frate, că erau la un chef şi că ceilalţi, auzindu-1, au râs: he, he, he! He, he, he! cu sensul că aiurea, nu e el în stare să aibă un costum de haine ca lumea pe el, darmite să-1 mai ajute pe frate-său! (frate-său fiind de faţă!). Şi s-au uitat la el şi s-au topit iar, behăind: He, he, he! He, he, he! Atunci el cică ar fi băgat mâna în buzunar, ar fi scos un teanc de bani şi l-ar fi zdrobit pe masă cu pumnul. „Poftiţi banii!" a răcnit el. Şi râsetele au încetat: erau cotizaţiile sindicaliştilor. Şi s-au pus pe chefuit mai departe, zile în şir, de astă dată venind fiecare şi cu prietena lui. In orice caz, riscul a fost acum mult mai mare decât în ziua aceea la Mat, când şi-a riscat gradul şi situaţia militară, de astă dată şi-a riscat chiar libertatea, a primit trei ani.

Acesta era finalul, de neînlăturat, spre care mergea individul, dar până când finalul acesta, ca o lovitură de gong, să fi curmat lanţul reacţiilor pe care existenţa lui le stârnise (printre care cele mai neprevăzute şi mai complicate fuseseră cele care îl implicaseră pe el, pe preşedintele sindicatului), cât timp trebuise să treacă? Foarte puţin totuşi, parcă nici nu existase, ca o insectă dintre acelea care se naşte dimineaţa, şi seara moare.

Mai straniu era cum el, Petre Sterian, în calitatea lui de preşedinte al sindicatului, nu l-a dat imediat pe mâna miliţiei şi a acceptat ca directorul *Atelierelor* şi raionul de partid, prin acel Pătraşcu, să garanteze pentru el că va pune banii la loc... A acceptat, n-a rezistat presiunii, ăsta e adevărul. Şi nici azi n-a aflat care era raţiunea pentru care aceştia doi vroiau să-1 acopere pe acest dubios responsabil financiar. Rude nu erau, nici prieteni. Atunci care o fi fost raţiunea?... Să nu fie ei rău văzuţi că au promovat un hoţ!... Ducă-se dracului toţi trei!...

După întâlnirea aceasta cu funcţionarul, Petrică Sterian se liniştise aproape cu totul şi nu se mai gândea la nimic în legătură cu întreaga istorie, când deodată, telefonul ţârâise. Rodica spusese: „Telefonează Tanţa să vin să-i calc rufele", şi se dusese

şi ridicase receptorul. Petre Sterian stătea pe sofa şi citea. într-o mână păstrase încă ziarul, şi hârtia foşnea ritmic şi rar pe pătură. Inconştient, mâna desfăcu foaia şi urechea nu mai auzi bătaia violentă a inimii. „Da, e acasă, vine îndată". Petrică se ridică şi intră în odaie. Tuşi de câteva ori şi abia după aceea duse receptorul la ureche. „Petrică, ţi-am citit memoriul şi m-am informat. Aşa este. Pătraşcu de la raionul de partid şi directorul *Atelierelor* ţi-au pus ţie totul în cârcă, cu tot felul de declaraţii, că ai lucrat mână în mână cu el, ca să se justifice ei de ce nu l-au dat pe mâna miliţiei. Vino mâine-seară la ora şapte, să stăm de vorbă. La revedere!" Atât, şi a închis telefonul.

.. .Cineva, vorbindu-ţi poate să-ţi şteargă din minte o mulţime de lucruri, mai ales pe cele obişnuite pe care le ştii şi le vezi şi le auzi de o mie de ori şi care fac din gândirea ta ceva obişnuit. îţi vorbeşte şi nu pare să-ţi spună nici el ceva extraordinar, dar ţi se întâmplă parcă o zguduire; lucrurile obişnuite continuă să fie aceleaşi, un tramvai, un copil pe stradă, o şosea asfaltată, stâlpii de telegraf, maşina asta în care te-ai urcat ca un simplu călător şi care te va lăsa curând acolo, întinderile de grâu, câmpul negru, proaspăt arat, totul există ca şi mai înainte şi îţi dă ca şi înainte aceeaşi bucurie de a le vedea, dar nu mai fac din gândirea ta ceva obişnuit, ceva din ele se intensifică în sufletul tău şi acest lucru e neîndoielnic, ai dovada în tine însuţi; ştii că ai de înfăptuit ceva important şi eşti cuprins parcă de o patimă să vezi ce o să găseşti acolo unde eşti trimis, ce fel de oameni o să întâlneşti, cum o să lucrezi cu ei, cum o să te descurci, şi sub toate aceste întrebări curge încrederea că vei reuşi, convingerea că nu se poate să nu reuşeşti, când ai în spate partidul, care te-a trimis, şi pe tovarăşul Lungu, care te-a chemat la el şi te-a îndrumat personal...

Dar iată locul... Nu era aşa de departe de Bucureşti, cum părea, treizeci sau treizeci şi cinci de kilometri, sau poate chiar numai douzeci şi cinci... Sat vechi, se vede după salcâmi, parcă

ar fi boababi! Gospodăriile sunt largi şi nu prea se vad bordeie. Da, pare un sat înfloritor...

Petre Sterian coborî din autobuz.

X

Nu se înşela, era o comună mare fosta reşedinţă de plasă, centrul semăna cu un mic orăşel. Avea case mari, adevărate vile de ţară, cu cerdacuri acoperite cu viţâ-sălbatică, cu grădiniţe de flori şi curţi pline de gâşte. Cu geamantanul în mână, trecu pe lângă Căminul cultural, o casă de naşteri, văzu o grădiniţă de copii, apoi întâlni cooperativa şi un bufet T.A.P.L. (Trustul Alimentaţiei Publice Locale).

La Sfatul popular preşedintele lipsea, era plecat la raion. (Mai târziu aflase că era plecat tocmai în legătură cu schimbarea aceasta de preşedinţi, că el nu vroia să fie schimbat şi că se dusese să protesteze sau să se roage să nu fie schimbat; bineînţeles că fusese sfătuit să se întoarcă în sat şi să-şi vadă de treabă, ceea ce el însă nu făcuse, după cum se va vedea.) Petre Sterian găsi pe activistul de la Sfatul popular raional, pe care preşedintele raionului i-1 dăduse să-1 însoţească după ce Sterian se prezentase acolo. Se duse apoi la *Bufet şl* ceru nişte salam şi o sticlă de bere. I se făcuse foame. Bufetul era plin de ţărani. După cârva timp, observă că unii treceau pe lângă el şi rosteau: „O să stea şi el două-trei săptămâni şi o să plece, îl gonim noi de-aici". Dar nu înţelese despre cine era vorba. Tot timpul foiră pe lângă el, intrând şi ieşind, aceste căciuli şi izmene ciudate şi văzu şi câteva şepci, printre care unele îl salutau cu un soi de jenă. „Uite, parcă ziceau, ai în vedere că te salutăm. Nu cu toată mâna, dar te salutăm!" Până seara nu se mai întâmplă nimic. Preşedintele continua să lipsească.

Dormi în casa de oaspeţi. A doua zi după-amiază veni secrerarul raionului de partid şi avu loc schimbarea oficială a preşedintelui. Şedinţa se ţinu cu deputaţii locali şi organizaţia de bază, la sediul organizaţiei, în clădirea Sfatului popular.

Cineva puse din capul locului o întrebare şi răspunse chiar secretarul, confirmând, da, chiar aşa era, cum credea tovarăşul acela că nu este, faptul nu trebuia să producă asupra nimănui nici o turburare, deşi la prima vedere ar fi putut să producă: era o hotărâre a partidului. Apoi noul preşedinte ţinu un scurt discurs, în care spuse foarte net că pe el n-o să-1 împiedice nimeni să-şi îndeplinească sarcina pentru care a fost trimis şi n-o să plece în două-trei săptămâni, cum le-ar plăcea unora.

Avea să afle mai târziu de la ţărani că şedinţa aceasta nu s-ar fi desfăşurat aşa cum ştia el, ci oarecum altfel, „Tovarăşi, cică ar fi zis secretarul deschizând şedinţa, ştiţi care e rostul adunării ăsteia?" Unii au zis ştim, alţii au zis nu ştim. „Rostul şedinţei ăsteia este: decăderea comitetului executiv şi înlocuirea lui cu tovarăşul." Atunci s-a ridicat unul şi a pus întrebarea: „Păi cum dracu, măi tovarăşe, aşa, de sus în jos?" „Da, tovarăşe!" a răspuns secretarul. Asta era tot, ia asta s-ar fi rezumat toată şedinţa.

In ziua următoare îşi începu activitatea chiar din primele clipe când se apropie de clădirea sfatului. II întâmpină nişte inşi cu nişte priviri neclintite, tăcute şi lucioase. Erau patru şi veniseră de dimineaţă, cu noaptea-n cap, aşteptau pe băncile de lemn din faţa clădirii şi se ridicară în picioare la ivirea noului preşedinte.

- Cu cine aveţi treabă? îi întrebă Sterian.

- Tovarăşe preşedinte, cu dumneata! zise unul dintre ei.

Sterian le întoarse spatele şi le făcu semn să vină după el. In birou nu erau scaune, preşedintele ieşi afară şi intră la secretar, acelaşi secretar, cel nou nu se prezentase încă, şi îl întrebă unde se pot găsi nişte scaune, să i se aducă nişte scaune în birou. Secretarul, un ins bătrân, cu ochelari, „un om de paie", se ridică fără să spună nimic şi plecă să caute ceea ce i se ceruse.

- Stăm în picioare, zise unul dintre cei patru când preşedintele se întoarse. Tovarăşul Ciupuligă nu stă cu nimeni de vorbă pe scaun, adică el stătea pe scaun, iar tu, care veneai la el, stăteai în picioare.

— Foarte rău, zise Sterian, de ce l-aţi învăţat aşa? Secretarul intră cu câteva scaune. Ei, zise Sterian, despre ce e vorba? Şi-şi scoase pachetul de ţigări din buzunar şi dădu să-şi aprindă o ţigare. Se uită însă la ţărani şi întinse pachetul peste birou. Ia să fumăm întâi, sau nu fumaţi?

Ţăranii nu se grăbiră să se servească. Se uitau la pachet dintr-o parte, ca şi când ar fi reflectat dacă era sau nu cazul să se atingă de el, parcă ar fi vrut să spună că ei nu sunt fumători şi e păcat să strice ţigările degeaba. îşi vârâră totuşi degetele şi traseră câte o ţigare.

— Un lucru trebuie să ştiţi, le spuse Sterian cu o voce fără tocmeală, eu sunt un om păţit, nu-mi place minciuna.

EI rămaseră ţepeni pe scaunele lor, parcă nici nu auziră. Nu-şi luară încă ochii de pe acest om matur, mai în vârstă decât ei, cărunt la tâmple şi puţin cărunt şi în mustaţa lui deasă, cu vârfurile răsucite în sus... Parcă îl întrebau: „Ştii tu oare să faci dreptate? îi cunoşti pe ţărani, să te descurci cu ei? Noi o să-ţi spunem acuma ceva, dar o să înţelegi, o să ne crezi?" Pline de speranţă, dar pregătite şi pentru dezamăgire, privirile lor întârziară, lucioase şi neclintite, măsurându-1 pe necunoscut îndelung. Apoi începură să vorbească.

îşi spuseră întâi numele: erau fraţii Fane şi verii Dinică. Şi spuseră în puţine cuvinte şi de ce veniseră. Fuseseră trecuţi toţi de către fostul preşedinte, în categoria chiaburilor, vânduseră oile şi caii şi încă mai trebuia să vândă ca să poată preda cotele stabilite pentru chiaburi. Li se distrugeau gospodăriile. Fane Marin şi Dinică Dumitru erau membri de partid; Dinică fusese voluntar contra nemţilor, luptase în Tatra.

- A i fost chiar voluntar? îl întrebă Sterian.

— N-am fost singur, răspunse Dinică, ca şi când s-ar fi justificat, am fost trei inşi d-aici din sat: eu, Gheorghe a lui Bunoaica şi alde Strătilă, am făcut armata împreună, la artilerie. Gheorghe a rămas pe-acolo, şi-a dat viaţa! Mai bine a făcut!...

Preşedintele parcă nu auzi încheierea deprimată, reluă întrebările, el vroia să înţeleagă de ce fuseseră trecuţi la chiaburi. Când se întâmplase faptul? Nu demult. „Acuma recent", ziseră ei. Cum adică, Dinică Dumitru a luptat voluntar, membru de partid, de ce n-a ridicat problema în organizaţie? Era chiabur într-adevăr? Nu, fusese trecut conform unui ordin, zice-se venit de la raion, care considera pe toţi meseriaşii comunei chiaburi. Erau mici meseriaşi, dulghereau, se pricepeau la roţi de căruţe, la montatul unui acoperiş sau la punerea unei ferestre... Nu credeau că există un asemenea ordin! Atunci, zise Sterian, pentru ce n-au ridicat chestiunea în organizaţie? Fane Marin răspunse:

- Am ridicat-o eu, dar ce folos? Au ei acuma un punct nou, păciuitorismul!

- Poftim? făcu Sterian.

- A u ei acuma un punct nou, păciuitorismul. M-au băgat la punctu ăsta şi mi-au închis gura!

- Eu am făcut contestaţie, zise celălalt Fane. Am venit şl am întrebat ce e cu contestaţia mea. Nici n-a vrut să stea de vorbă, mi-a spus pe urmă secretarul că au băgat-o la dosar, considerând-o *anonimă,* ca unul care nu mi-am predat cotele.

- Păciuitorism, anonimă, rosti fostul cazangiu supărat, mie să-mi spuneţi clar de ce v-a trecut la chiaburi şi de ce dacă v-a trecut nu v-aţi dus Ia forurile superioare să reclamaţi.

Se auzeau glasuri pe coridor şi Sterian îşi îndreptă atenţia într-acolo. O voce puternică se distinse:

- Ce e, Vasile, ce căutaţi aici? Ia nu mai sprijiniţi pereţii ăştia degeaba şi duceţi-vă acasă, ce dracu v-aţi adunat aici?

Uşa se deschise apoi cu o mişcare energică, obişnuită s-o deschidă în felul acesta, şi în biroul preşedintelui apăru un ins voinic, cu un baston în mână, cu şapcă şi într-un costum de stofă deschisă, cu dungi, cu cămaşă cu guler răsfrânt. Se apropie de biroul lui Sterian şi aruncă o privire celor patru, care stăteau nemişcaţi pe scaune.

— Ia ieşiţi, bă, niţel afară, le zise.

Poruncise neglijent, cu o mişcare a capului. Euă scaunul de sub unul din ei, îl ridică în aer şi se aşeză alături de Sterian.

- Ieşi, bă, afară, Dinică, ce pastele mă-ti mai aştepţi? zise insul cu o furie calmă, puţin absentă.

Privirea fostului voluntar se albi. Nu se supuse ordinului. Atunci insul se ridică în picioare, îl apucă pe Dinică de guler, merse cu el spre uşă o deschise şi îl dădu afară.

—V-aţi luat-o în cap, unde ăsta nu ştie cine sunteţi? Afară!

Sterian îl măsură liniştit. Necunoscutul se prezentă şi zise:

— Eu sunt tovarăşul Ciupuligă, preşedintele sfatului popular.

Sterian se ridică de la birou şi ieşi. Voluntarul din Tatra stătea pe coridor şi aştepta.

- Treci în birou, zise Sterian. Apoi se adresă celor de pe coridor: cine are ceva cu mine să aştepte, eu sunt preşedintele Sfatului popular, tovarăşul Ciupuligă nu mai are nici o atribuţie la sfat, e un cetăţean ca oricare dintre dumneavoastră. Unde e paznicul?

— Ordonaţi! se auzi o voce.

- De aici înainte tovarăşul Ciupuligă nu mai are voie să intre în birourile sfatului fără să m-anunţi pe mine, porunci fostul cazangiu. Du-te şi dă-I afară!

Intre timp însă, Ciupuligă auzise ce se spunea despre el pe coridor şi se grăbi să iasă singur. Nimeni nu înţelese ce vroia. Această întâmplare, spre uimirea lui Sterian, nu avu în sat nici un ecou. Se întoarse înăuntru şi îi rechemă pe cei patru şi îi ascultă mai departe.

XI

„Ce fel de ordin o fi primit acest Ciupuligă de la raion? E posibil să existe un astfel de ordin? se întrebă după ce termină cercetările cu fraţii Fane şi verii Dinică.

în dimineaţa celei de-a patra zi ceru la telefon Sfatul raional, pe tovarăşul preşedinte. Nu-1 găsi însă, era pe teren. Petre Sterian rămase câteva clipe tăcut. „Să-1 întreb pe Anghel, îşi spuse. Dacă e un ordin general, trebuie să-1 fi primit şi el şi o să-mi spună."

- Raionul Olteniţa poţi să obţii?

- Da. Cu cine doriţi? zise telefonista.

- Cu secretarul sfatului, tovarăşul Anghel Sterian.

Telefonista vârî nişte fişe şi începu, cu voce nazală, să ceară raionul Olteniţa. Preşedintele se întoarse în birou şi începu să se uite pe fereastră. în curtea vecină cu sfatul începu să ţipe un groştei. Un ţăran cu o muiere îl răsturnaseră cu burta în sus, în timp ce un al treilea îi făcea ceva între picioarele din urmă, lucrând acolo cu un cuţit. Guiţatul crescu în intensitate şi puse cu totul stăpânire pe aerul liniştit ca o apă din împrejurimi. Sterian îşi astupă urechile. Se produse însă brusc o eliberare şi guiţăturile încetară. Ţăranul cu cuţitul ţinea în mână două ouă vii, pe care le înfăşură apoi într-un jurnal. Telefonul târâi. Preşedintele ridică receptorul.

- Anghele, tu eşti? întrebă. Cu tovarăşul secretar Sterian!

Nu era Anghel. I se spuse că tovarăşul nu mai îndeplinea această funcţie de vreo zece zile, era mutat în altă parte. Unde?

- Nu ştim, tovarăşe.

Fostul cazangiu închise şi începu să se uite iarăşi pe fereastră. „Ce s-o fi întâmplat? se întrebă. Unde l-or fi trimis? Trebuie să mă duc pe-acasă să văd ce-o fi şi să-mi aduc şi nişte rufărie..."

Dar întrebările acestea nu mai găseau în el nici un ecou, şi gândul că Anghel iar o fi făcut ceva şi că de astă dată o fi fost sancţionat nu mai stârni în el nici o preocuparare. îl iertase pentru felul lui îngâmfat cu care îl primise când se dusese să se sfătuiască după plecarea de la *Ateliere,* dar odată cu iertarea, vechea lui dragoste şi părtinire pentru copilul lui cel mai mare, care îl ajutase când Vale şi Constanţa erau mici şi o duceau

greu, nu mai reizbucnise cu putere sporită ca altădată şi soarta lui Anghel ca activist social îl lăsa acum aproape indiferent.

Ieşi din birou, intră în cel al secretarului şi îi spuse că mâine, duminică, pleacă la Bucureşti; se va întoarce mâine seară sau poimâine dimineaţă.

Traficul de călători până la Bucureşti era deservit de autobuze mereu supraîncărcate de ţărani şi nu te mai puteai mişca de ei, erau veşnic pe drumuri, ocupau locurile cu tot soiul de boarfe, cu păsări şi baloturi, cu unelte de tot felul, tot felul de legături, de saci în care se mişca ceva moale şi cald sau care, dimpotrivă, îţi striveau genunchii parcă cu pietre de moară sau cu fiare groase, ascuţite şi tari. Petre Sterian călători în picioare tot timpul şi ajunse obosit.

- Nu mai sunt tânăr, Rodico, spuse el cu privirea lui naivă, care aştepta o dezminţire.

- Vrei să încui casa şi să vin cu tine acolo? zise mama. Mă gândesc la Constanţa, o să-mi fie greu să mă duc s-o văd tocmai de acolo; altfel aş veni chiar acum cu tine. Vale tot e plecat.

- Ce e cu Constanţa, îi e mai bine?

- Nu, zace! Abia vorbeşte când mă duc pe la ea... Azi e duminică, mergi şi tu s-o vezi?

- Da, merg şi eu. A telefonat cumva Anghel? Ce-o fi cu el? Mi s-a spus de acolo că nu mai e la Olteniţa de zece zile.

Mama nu răspunse.

Erau orele unu şi era foarte cald. Sterian se culcă pe sofa. Ea îi pregăti o cafea şi îl lăsă singur, să răsfoiască ziarele şi să fumeze. Se duse în bucătărie şi pregăti un pachet. Rămase după aceea câteva clipe lungi pe un scaun, cu braţele în jos. Anghel fusese scos din funcţie şi trimis \a *Ateliere,* la tâmplărie, pe care o părăsise cu şapte ani în urmă. Primise vot de blam cu avertisment, iar nevastă-sa, Filomiţa, era anchetată. Cu trei ani în urmă, când se expropriaseră complet moşiile, fusese numită şefă a comisiei de inventariere a unui conac şi era bănuită că ar fi

sustras de acolo covoare şi mobilă. Anghel venise ieri pe aici şi îi spusese totul, vroia să divorţeze. Dar nu din pricina ei fusese el scos de la Sfatul raional Olteniţa.

Se ridică de pe scaun şi intră în sufragerie. Petrică adormise cu ziarul pe piept. Apucă uşurei ziarul, îl dădu la o parte, îl strânse, se duse în bucătărie şi îl vârî în sacoşa pregătită pentru Constanţa. Se întoarse şi se uită din nou la el. Destins, bărbatul ei dormea într-o adâncă nemişcare. Nu mai era tânăr, era adevărat, dar în ochii ei el râmase la fel ca şi atunci când îl văzuse întâia oară intrând în sala aceea de bal în costumul acela elegant care nu era al lui. De atunci se simţea atât de bine cu el, în ciuda a aproape treizeci de ani de viaţă dusă împreună, încât adesea o copleşea îngrijorarea că zilele ei au fost atât de norocoase, că poate de aceea suferea acum fata ei în spital şi de aceea băiatul ei cel mare era atât de neînfrânat. Fiindcă suferinţa venită din afară nu lasă urme, iar de cea dinăuntru, din casă, el o ferise. Copiii însă, Anghel şi Constanţa, nu păreau să-i semene lui, ci ei, şi pe cel mare nu-1 putea feri nimeni, iar pe Constanţa ar fi putut-o feri, dar nu avusese noroc...

Ieşiră amândoi o oră mai târziu din casă şi se îndreptară spre staţia de tramvai. Căldura copleşea oraşul, paralizându-i mişcarea lui de păianjen. Adierea vântului, totdeauna prezentă pe întinderea câmpiei în mijlocul căreia cu multe sute de ani în urmă un cioban se instalase, întemeind aci oraşul, era respinsă acum de zidurile înalte şi cenuşii de beton-armat şi totul ardea: barele tramvaielor, asfaltul trotuarelor, carcasele maşinilor, clanţele uşilor, chiar şi monezile din buzunar erau calde şi ude de transpiraţie. Tramvaiul icnea la opriri, lipsit parcă de viaţă. Pe trotuar, treceau femeile, în rochii uşoare, cu umerii goi.

Spitalul se afla la extremitatea cealaltă a oraşului. După aproape o oră de mers, tatăl şi mama urcau scările pavilionului în care era internată Constanţa. Fostul cazangiu se miră de mărimea acestui spital, parcă ar fi intrat într-o cetate a cărei

existenţă nici măcar n-o bănuise. Nu cunoştea suferinţa pricinuită de boală, fusese bolnav numai când era mic, de scarlatină, la şapte ani, iar la zece de ceva în legătură cu maţele şi uitase totul. Scarlatină o luase de la Toma. Mama lor făcuse pâine şi o pitise cu grijă, să nu dea ei de ea; erau la sfârşitul bolii, şi se ştia că dacă copiii mănâncă pâinea caldă, boala se întoarce. Toma descoperise pâinea după miros, se târâse de la locul lui, aşa slăbit cum era, şi se întoarse cu o felie mare. Mâncaseră amândoi şi „fuseseră să moară", cum spune mama. Boala maţelor a fost mai veselă: îl dureau, nu mai putea merge, era „surpat". Şi îl vindecase bunica, îi pusese pe burtă o cutie de chibrituri cu patru lumânări aprinse, lipite de ea, şi peste această cutie venise o oala de pământ şi i-o aplicase pe burtă ca o ventuză! Dar ce ventuză! Când i-a desfăcut-o, după vreo jumătate de oră, de sub oală a ieşit un şuierat şi un pocnet... Cu astfel de amintiri despre suferinţa pricinuită de boală fostul cazangiu nu era în stare să-şi înţeleagă fiica, pe care în sinea lui nici măcar n-o considera bolnavă, ştia doar atât, că ea trecea acum printr-o perioadă grea, ca orice femeie căreia nu-i reuşise prima căsătorie, şi mai mult decât atât nimic, oboseală şi slăbiciune. Dar astea nu sunt boli!

- Tanţa, şopti el când o văzu (Constanţa era doar foarte palidă), cum ai ajuns tu să slăbeşti aşa, ce s-a întâmplat cu tine? De ce nu te ridici tu din pat să mergi cu mine la aer, cum se poate să stai tu aici în chilia asta, când tu n-ai nimic?

Ea îşi întoarse spre uşă privirea de la părinţi şi nu zise nimic, şi nimic, cât statură ei, nu-i stârni interesul, iar când mama îi arătă ziarul pe care i-1 adusese şi îi spuse că figura într-o listă de profesori şi învăţători cărora printr-un decret li se acordase titlul de „emeriţi", se strâmbă cu indiferenţă, ca şi când n-ar fi înţeles rostul acestor titluri. Se miră doar la un moment dat:

- Ce scrie Vale în plicul ăla aşa de voluminos?

- Nu vrei să citeşti! zise mama. îţi scrie şi el, îţi spune ce mai face!

Ea nu răspunse îndată. Se uită iar spre uşă, cu ochii ei umflaţi, ca şi când ar fi tot aşteptat să intre cineva la ea şi nu mai intra şi de aceea era tăcută cu părinţii, după care puse mâna pe plic şi îl vârî în noptieră.

- Dacă l-ai adus, lasă-l! zise.

Abia după ce plecară află fostul cazangiu de la soţia lui - ea nu vrusese să-i spună înainte, ca să poată să fie senin cu Constanţa - că Anghel fusese sancţionat şi trimis la munca de jos, iar soţia lui sub anchetă, şi spre uimirea ei ei nu zise decât atât: „Ce putem noi să-i mai facem? Ani de zile a primit avertismente, şi ce să-i facem noi dacă n-a vrut să ţină seama?"

XII

Câteva săptămâni după istoria în care tânărul Arvanitache îşi implicase sora şi părinţii, şi Gabi se arătase neliniştit de legătura lui temându-se să nu fie părăsit, Mimi îşi reveni cu totul şi pierdu, fără să-şi dea seama, poziţia cea mai potrivită şi mai avantajoasă pe care ar fi putut-o avea faţă de Gabi dacă ar fi ştiut să păstreze multă vreme ascunse sentimentele care o stăpâneau. Fiindcă atâta timp cât el crezuse că legătura este ameninţată, fusese atent şi pi in de grijă cu ea, dar apoi treptat această atenţie şi grijă îl părăsiră ca şi când nici n-ar fi fost ale lui vreodată, deşi ea continuă să nu scoată un cuvânt cu privire la fratele ei. Gabi înţelese că de fapt toată îndârjirea ei neagră din ziua aceea nu-1 atingea deloc pe el, ci era îndreptată împotriva altcuiva, probabil a situaţiei în care fusese pusă sau poate şi a cuiva anume, dar dacă ea nu mai vorbea, n-avea de ce să-1 mai preocupe: descoperind acest lucru, Gabi aşteptă liniştit ca starea aceasta a ei să-i treacă de tot, şi într-adevăr aşa se şi întâmplă, iar el reveni la felul lui de a fi anterior. Dar cum să-şi fi putut ea păstra sentimentele care o copleşiseră în cele două

daţi când el se simţise ameninţat, o dată în noaptea aceea ciudată când ea plânsese ore întregi, şi a doua când nu scosese nici o lacrimă, deşi fratele ei era în primejdie? Trebuia să uite totul fiindcă nu putea trăi cu senimentele pe care i le stârnise fratele ei prin purtarea lui. Nu ştia de ce fusese arestat, dar bănuia că vanitatea lui ascunsă, care pesemne că era atât de mare încât nimic nu răzbătea la suprafaţă, îl vârâse iar în cine ştie ce istorie de genul celei care îl mai îndemnase o dată să se sinucidă când era elev şi o căutase deci în felul ăsta cu lumânarea şi o şi păţise. Şi că nu ţinuse seama de nimic, de mama lui, de asta nu avea decât să se lamenteze mama, fiindcă ea îi încurajase şi hrănise această vanitate, iar ea, sora lui, îl hrănise de-a binelea, îi dăduse mâncare gătită şi câştigată prin munca ei, îl îmbrăcase şi ţinuse cu salariul ei, şi el ar fi trebuit să ştie că, dacă n-ar fi fost ea, toată familia, în cap cu el, ar fi prăjit cartofi pe un godin în cine ştie ce odaie sordidă în care i-ar fi aruncat lupta pentru existenţă care în aceste timpuri era atât de necruţătoare. Şi ce se alesese din toţi aceşti ani în care numai grija şi atenţia ei fuseseră treze? Să fie arestată şi dusă la miliţie şi ameninţată să-şi piardă postul fiindcă era el mândru din fire şi mândru datorită educaţiei date de mama? Dacă vrea să se sinucidă, să se arunce cu capul în jos de la un etaj, dar nu să-şi târască sora acolo unde ea nu vrea să meargă. Ca să nu-1 urască, se străduise din răsputeri şi izbutise să-1 uite. Şi într-adevăr, în acele zile Gabi se micşora parcă şi el în ochii ei, dar apoi creştea la loc şi ea se purta qu el fără să poată ascunde acest flux şi reflux al sentimentelor.

Se înţeleseseră că trebuie aşteptat câtva timp cu căsătoria, să-şi revină mama ei de pe urma istoriei cu Dan şi să se familiarizeze cu ideea că fata ei va avea un bărbat; în toamnă, după căsătorie, urma să se mute la părinţii ei. Intre timp însă, Mimi îi spuse tânărului că a rămas însărcinată şi că n-are de gând să-şi întrerupă sarcina.

— înainte de căsătorie, Mimi? o întrebă Gabi, derutat.

— Ce importanţă are asta, Gabi? Doar ne vom căsători! Şi pe urmă, eu nu pot să ştiu (cine poate să ştie?) cât timp şi de cine depinde ca o femeie să rămână de mai multe ori însărcinată. După ce o să am un copil, atunci o să pot să fac ce vreau, să mai fac sau să nu mai fac altul, dar până atunci există riscul să ajung, printr-un accident, o femeie stearpă, şi asta nu vreau.

Pentru întâia oară de când se cunoşteau, Gabi se posomori şi o întrebă, atuncându-i o privire întunecată:

— Ce e asta ce-ai spus tu, că n-ai de gând să *mai* întrerupi sarcina? Când ai mai întrerupt-o?

La rândul ei, fata se întunecă şi ea, nu-i răspunse îndată. Rosti însă imediat după această tăcere, ca şi când hotărârea de a-i face dezvăluirea se luase singură:

- Nu în timpul scurtei mele căsătorii, care s-a soldat cu un eşec şi despre care nu ţi-am spus nimic, Gabi, ci la o lună după ce ne-am cunoscut noi doi. Şi adăugă cu aceeaşi voce: Noaptea aceea când am plâns eu. In noaptea aia în corpul meu era o rană, scosesem afară „fructul iubirii" noastre şi mă apucase spaima că o să ajung să înmulţesc şi eu cu una numărul femeilor care din vina lor nu mai vor fi mame. Decât să mai petrec o noapte ca aia, mai bine fac un copil de fată mare!

Şi pronunţând aceste cuvinte, vocea ei căpătă un timbru care parcă mai aducea şi acum adieri din acele ore târzii ale acelei nopţi de care ea se speriase atât de rău. Gabi nu mai spuse nimic timp de câteva minute. Se aflau la el acasă, se pregăteau să iasă, s-o conducă pe ea şi, deşi era gata de plecare, el întârzia cu fruntea în pământ în fotoliul în care de obicei stătea ea, adunându-şi în întregime în el corpul ei mic cu picioare cu tot. Mimi se pieptăna acum în oglinda mare a dulapului şi părea foarte prinsă de această îndeletnicire, nu observă privirea neclintită pe care, după câtva timp, şi-o aţinti Gabi asupra ei.

- Eşti chinezoaică, zise el, de ţi-e frică aşa să nu rămâi fără copii? Numai la chinezi am auzit că o femeie care nu face copii sau face numai unul sau doi nu mai iese toată viaţa din casă.

Acum, că ştia motivul plânsului ei din noaptea aceea, prinsese glas şi o lua peste picior. Gândul că în curând, el, Gabi va avea un copil i se părea nepotrivit, ceva cu totul străin, năstruşnic, si în orice caz nu al lui, în sensul că nu numai că nu-i simţea nevoia, dar nici aşa, în general, nu se simţea prea aproape cu înţelegerea de acest fenomen care face ca dintr-un om mare să iasă unul mic de tot, chiar din fiinţa lui fizică, şi de asta să trebuiască să te ocupi, să-i dai un nume, să-i cumperi haine de dimensiunile lui, să-1 duci la doctor dacă îl doare burta şi aşa mai departe, cu foarte mici deosebiri decât dacă ar fi vorba de unul mare. Practic, asta ar fi ca şi când cu voia ta ai primi să-ţi intre cineva străin în casă şi tu să începi să-1 serveşti, să te bagi slugă la el. Fiindcă nu se vedea cum o astfel de fiinţă mică îşi putea da seama câte faci pentru ea şi măcar să-ţi fie recunoscătoare şi să dea din coadă când îi aduci de mâncare, cum ar face un căţel, din contră, poate să înceapă, drept mulţumire, să urle şi să nu te lase să dormi nopţi în şir. Fireşte, există copii, cum există şi bătrâni, dar copiii ăştia ar trebui... In sfârşit, să-i facă cine vrea, dar el, Gabi, nu înţelegea să i se aducă unul în grijă chiar dacă aducătoarea era o fată ca Mimi, la care el ţinea şi cu care voia să se căsătorească.

- Faci copii, înţeleg, continuă el, dar asta mai târziu, încolo, pe la patruzeci, cincizeci de ani!

- Sunt mai bătrână decât tine, Gabi, am douăzeci şi şase de ani, zise ea continuând să se aranjeze în oglindă. Cârtd aveam douăzeci şi trei ca tine eu nu înţelegeam cum e cu copiii şi nici acum nu înţeleg mai mult decât că mi-e frică să nu mai pot face mai târziu. Atât, mi-e frică, şi gata, nu-ţi spun mai multe, fiindcă tot n-ai să înţelegi.

- De ce să nu înţeleg?

- Aşa, pentru ca n-o să înţelegi.

- Ba o să înţeleg perfect, protestă el cu un glas care respingea ca absurdă ideea că există lucruri pe care un om le poate

înţelege şi altul nu, datorită unei diferenţe oarecare de ani. Ce e de neînţeles aici? Ţi-e frică să nu mai poţi face, înţeleg perfect, repetă el. Dar tu nu înţelegi că n-are de ce să-ţi fie frică! Atâtea femei fac copii la treizeci şi la treizeci şi cinci de ani, şi chiar la patruzeci, de ce tocmai tu n-o să mai faci?

- Aşa, pentru că atunci n-o să mai vreau eu, răspunse femeia şi nu mai dădu nici o explicaţie, ca şi când ar fi premeditat anume să-1 pună înaintea unui lucru pe care el nu-1 înţelegea.

- De ce n-o să mai vrei tu? întrebă el într-adevăr nedumerit.

- Ei vezi, sublinie ea oprindu-se din pieptănat şi îndreptându-se spre capul divanului, pe marginea căruia se aşeză apoi, cu privirea sticlind parcă de o abundenţă de hotărâri mai mici care o susţineau din toate părţile în hotărârea ei unică şi mare, vezi că nu înţelegi!

- Ce nu înţeleg?

- Că tot aşa cum eşti tu acum străin de ideea de a avea un copil, tot aşa pot să fiu şi eu mai târziu? Vezi că nu înţelegi?

- Şi ce-ţi pasă, zise Gabi, dacă o să fii străină, o să fii străină, nu văd ce trebuie să înţeleg şi nu înţeleg.

- O să-ţi spun eu mai târziu ce nu înţelegi, dacă nu cumva o să înţelegi şi singur între timp.

- Ce-o fi aici de neînţeles?! exclamă Gabi cu nepăsare, adresându-se pereţilor. Era totuşi iritat, încât, văzând că ea nu-i răspunde, continuă: Măcar aşteaptă până ne căsătorim, ce-o sa se spună de tine la birou când or să te vadă... La birou şi, în general, cum o să mergi aşa, cu burta ţuguiată!

- Stăpâneşte-te, Gabi, se rugă ea cu blândeţe posomorâtă, măsoară-ţi cuvintele. Ştii că eu nu sunt cicălitoare, nu-mi place nici să mă supăr pe bărbatul la care ţin, dar nici el să nu se amestece în treburile mele, dacă nu le înţelege. Pot să ţin la tine şi aşa, nu te înghesui în sufletul meu. Dacă mie nu-mi pasă de ce-o să se zică în dreapta şi în stânga, nu văd de ce ţi-ar păsa ţie, care eşti bărbat şi n-o să ţi se vadă nimic ţuguiat.

Avusese o astfel de voce pronunţând ultimele cuvinte, încât se vedea cât de colo că ea scontase să-1 înveselească, să-1 audă râzând de ultima ei remarcă. Dar el nu râse şi nu se înveseli, parcă nici nu auzi ce spuse ea, cu toate că sensul imediat al cuvintelor nu-i scăpa.

— Dacă o să ne căsătorim o să se spună că n-a fost copilul meu, zise el într-un fel neaşteptat.

— Ce-ţi pasă ţie, Gabi, exclamă ea în aceeaşi clipă, semn că ghicise de la început că el o să spună asta, din moment ce tu ştii că e al tău, ce-ţi pasă de ce-o să se spună?

- Cum să nu-mi pese, zise el deodată, parcă revoltat că se putea concepe să nu-ţi pese de ce s-ar spune într-o astfel de situaţie, îmi pasă, cum să nu-mi pese, ţie nu ţi-ar păsa în locul meu?

- Mie nu-mi pasă în locul meu, dar într-al tău! exclamă ea veselă, în timp ce Gabi nu se însenina deloc şi nici nu părea să înţeleagă ce motive ar avea ea în plus să-i pese mai mult decât lui şi să fie veselă că totuşi nu-i păsa.

Şi în clipa următoare plutiră parcă în odaie şi rămaseră în aer şi în auzul a amândoi, neconsumate, cuvintele des folosite *îmi pasă, nu-mi pasă,* care coborâră apoi între ei ca o dificultate misterioasă: ramaseră tăcuţi în acelaşi timp şi se priviră cu nelinişte, ca şi când cineva le-ar fi luat graiul sau ca şi când şi-ar fi dat seama că cel dintâi care va vorbi acum va purta pentru totdeauna răspunderea pentru tot ceea ce avea să urmeze.

- Ei, de ce ai tăcut, Gabi? zise în cele din urmă femeia, reîntorcându-se parcă înstrăinată după acest larg înconjur în jurul existenţei lor impalpabile.

- Ba n-am tăcut deloc, răspunse Gabi muiat, cu o voce care mai mult simula că n-a observat că s-a petrecut ceva decât că era aceeaşi dinainte. Sigur că ai dreptate că ţie ţi-e mai greu decât mie, dar de ce să-ţi fie greu şi ţie?

Se speriase de tăcerea aceea care intervenise, şi acum îi dădea dreptate. într-un mod ciudat, el venea aproape de ea până la uitarea de sine, dar numai dacă ea îl speria cu gândul pierderii ei, al despărţirii. Cu spaima aceasta fusese cucerit din prima clipă, când ea, după declaraţia lui acolo în birou, îi ceruse să plece, adică să se ducă în concediu, să nu mai vie la ea, să dispară, să nu mai fie nimic între ei doi. Cum să nu mai fie nimic? citise ea atunci întrebarea îngrozită în privirea lui arzătoare.

Şi acum arăta cam ca atunci, neliniştit şi deodată blând şi aproape de ea, dându-i târcoale: ce s-a întâmplat, parcă o întreba, de ce glasul tău s-a întors din tăcerea lui cu un sunet atât de ciudat? Şi din nou ea pierdu, nu chiar în aceeaşi zi, ci o săptămână mai târziu, când un eveniment neaşteptat se abătu asupra ei, poziţia cea mai potrivită pe care o putea avea faţă de Gabi, neştiind, sau poate nefiind în stare, sau poate neplăcându-i să-şi reprime sentimentele, nedorind să ţină ea astfel în mâna ei cheia acestei legături şi să poată el, astfel, să rămână tot timpul aproape de ea. în ziua aceea însă, la întrebarea lui de ce să-i fie ei greu să ţină copilul, ea îi răspunse mai departe că nu-i e greu deloc şi că nu-i pasă de nimeni, îi făcu adică o declaraţie sugerându-i că pentru ea el era totul şi nu mai vroia să ştie de nimic, adică exact ce nu trebuia să-i spună lui Gabi pentru ca ea să devină totul pentru el. Dacă ar fi putut sau dacă şi-ar fi dat seama, ea n-ar fi trebuit să modifice cu nimic din poziţia lor iniţială, să fi rămas aceeaşi dinainte de a-1 cunoaşte, fiindcă el se îndrăgostise de o femeie care în clipa aceea nu-1 iubea, şi numai de o astfel de femeie putea el să rămână mai departe îndrăgostit. Tot ceea ce se petrecuse cu ea mai pe urmă, faptul că şi ea se îndrăgostise de el, nu trebuia alungat, dar trebuia ascuns şi cu cât mai multă pricepere, cu atât mai bine. Ea însă nu ştia sau nu vroia să ascundă nimic, nu-şi dădea seama că o iubire nu e *iubirea* şi că aceea a lui Gabi purta pecetea clipei când se văzuseră prima dată: pornirea lui fulgerătoare şi nestăvilită pentru o femeie care numai el ştia ce văzuse la ea, şi ea nu trebuia să-şi bată capul să afle, ci să rămână aşa cum

era atunci, cel puţin în aparenţă, şi nu doar pentru câtva timp, ci pentru toată viaţa.

In epoci însă în care viaţa unei societăţi e mai mult sau mai puţin stratificată, în care marile schimbări s-au produs de mult şi generaţiile lasă moştenire una alteia valori morale şi materiale stabile, atenţia oamenilor asupra caracterului irepetabil al marilor acte ale existenţei lor individuale are la dispoziţie şi timpul şi răbdarea să aştepte şi să stăruie. Se moşteneşte ideea că eşti singurul răspunzător de împlinirea lor, marile tipare din afară neputând să te ajute decât cu echilibrul creat între generaţii şi mentalităţi. Un om însă îndrăgostit de o femeie al cărei dosar de pildă se încarcă exact în timpul în care urmează să se decidă dacă va avea sau nu loc întemeierea unei noi familii, nu mai poate avea sentimentul întreg că e răspunzător de împlinirea acestui act. Dosarul poate interveni şi face imposibilă căsătoria. Mimi Arvanitache ştia că al ei e încărcat cu istoria lui Dan, fratele ei, şi nu mai avea nici timpul şi nici răbdarea să stăruie asupra felului cum ar fi trebuit să se poarte cu ea Gabi ca să se poată mărita. Il iubea şi nimic altceva nu mai avea loc să se strecoare în mintea ei pe lângă această iubire care acoperea totul, în ciuda faptului că nu se putea să nu simtă măcar instinctiv că acest dosar va slăbi în conştiinţa lui Gabi, fără voia lui, în funcţie de rezultatul anchetei, care va fi trecut de asemeni acolo, sentimentul lui de răspundere.

Pe la miezul verii luă sfârşit istoria cu fratele ei, care însă pe ea n-o surprinse prea tare, ca şi când ar mai fi asistat la asta de nenumărate ori. Mai mult chiar, tocmai în perioada aceea găsi că e momentul potrivit să-şi anunţe părinţii de hotărârea ei categorică de a se mărita şi a-şi aduce bărbatul acasă. Iată ce se petrecu.

într-o dimineaţă, la birou, chiar după primul sfert de oră de la venire, cele două funcţionare din cuştile vecine o găsiră pe şefa şi prietena lor plângând. Nu le plăcu deloc cum arăta şi se îngrijorară: ce i se întâmplase? îngălbenise rău, se uita în

gol şi lacrimile îi curgeau şiroaie, pătându-i obrazul. Era ca o mască vie zguduită de spasme. Părul ei negru, bine spălat, şi tăiat scurt şi pieptănat cu cărare într-o parte, rămânea neatins şi nestricat de durerea care îi deforma trăsăturile. O întrebară ce are. Ea le făcu semn cu mâna să iasă, s-o lase singură. După ce ele ieşiră, ea încetă să mai plângă, deşi paloarea i se accentua. După un sfert de oră de nemişcare, îşi aminti parcă de ceva, văzu telefonul şi, după ce îl contemplă câteva clipe, ridică receptorul şi formă un număr.

- Mamă! Şi-acuma ce e de făcut?

Ascultă răspunsul, care fu scurt. închise. Se ridică, ieşi şi intră în biroul din dreapta.

- Drăguţo, şopti, şi vocea ei, cu acest *drăguţo* familiar (paloarea chipului îi făcuse între timp nasul şi urechile ca de ceară), sună neverosimil.

- Spune, Mimi!

- Dă-mi o ţigare.

Se liniştise. Aprinse ţigarea şi fumă parcă fără gust, ca o păpuşă. Din biroul ei se auzi telefonul. Se ridică de pe scaun şi ieşi.

- Da, mamă!... La ce oră?... Bine!

Şi închise. Venise la serviciu că totdeauna, dar nu se aşezase bine pe scaun, şi primise un telefon de acasă. Dănuţ fusese executat. împreună cu o femeie care îi condusese (fiindcă fuseseră mai mulţi) aruncaseră, în seara zilei de 30 aprilie, o bombă într-o Alimentară, omorând şi rănind oameni. Era tot ce aflase mama. Acum îi spunea să vie la cimitir pe la ora unu. închise telefonul şi ceru numărul interior al lui Gabi.

- Nu ne putem vedea azi şi mâine, Gabi, zise, îmi face rău sarcina, şi doctorul mi-a prescris două zile concediu. Poimâine îţi dau eu un telefon şi ne vedem... La revedere!

Nu spuse nimănui nimic. Se duse la şeful serviciului, ceru o învoire şi plecă. A doua zi dimineaţă veni la birou şi nu scoase

un cuvânt tot timpul. Paloarea însă începuse să i se atenueze, şi în zilele următoare dispăru cu totul.

După ce doliul trecu spuse deodată părinţilor că e însărcinată şi că are intenţia să se căsătorească imediat. Putea să-şi aducă bărbatul acasă? întrebă ea. Era ca şi când s-ar fi apărat astfel de noi evenimente şi părea decisă ca faptul să se producă înainte de a pleca în concediu. Erau la masă. Domnul Arvanitache, auzind-o, bolborosi:

- Băiatul acela, care a venit în vizită...

Doamna Arvanitache se uită la aerul de sub ochii ei fără să scoată un cuvânt. Stătea în capul mesei şi doar câteva clipe ascultă ce spunea fiica ei apoi se servi mai departe şi continuă să mănânce ca şi când n-ar fi rostit nimeni nimic în prezenţa ei. Abia întru târziu se opri cu furculiţa şi cu cuţitul în mâini, cu un aer gânditor. Expresia chipului ei sugera că acum va vorbi. Dar exact în clipa când tatăl şi fiica aşteptau s-o audă, mâna ei stângă, gălbuie, pătată de ani, părăsi furculiţa, se urcă spre ureche, vârî un deget în ea, zgudui astfel urechea, apoi reveni şi continuă să mănânce în tăcere. Se părea că moartea băiatului o zguduise atât de tare, că o lăsase neschimbată, şi numai astfel de reacţii nelalocul lor, cum era cea de azi când fiica ei anunţase o *astfel* de veste, arătau că nu e încă pe deplin lucidă.

A doua zi dimineaţă, Mimi se sculă mai devreme şi, ferindu-se să facă zgomot, împacheta într-un geamantan uriaş o mulţime de rochii, taioare, pantofi şi rufărie măruntă. în alt geamantan, la fel de mare, vârî haine de iarnă, haine de blană, căciuli femeieşti demodate, cizme îmblănite, poşete, flanele de lână... încuie geamantanele într-o odăiţă care nu mai servea de cămară, încuie odăiţa şi plecă la serviciu.

La orele trei ieşi cu Gabi pe poarta uzinei. Se detaşară de mulţimea care se îngrămădea în faţa uzinei, urcându-se în autobuze.

- Deocamdată nu e nimic de făcut cu ai mei, zise ea pe neaşteptate. Mama mi-a dat de înţeles că n-o să accepte niciodată să mă mărit cu tine. Poate că s-ar fi îmblânzit ea până la urmă dacă nu s-ar fi întâmplat istoria cu nefericitul ăla de băiat, dar acum cred că nu mai e nimic de făcut. în ochii ei tu eşti unul din cei care i-au asasinat băiatul. înţelegi ce vreau să spun...

Auzind-o, el se posomori foarte tare şi îşi plecă fruntea.

- N-am ce să le fac, zise ea observându-1 fără să se uite. Cred că cu timpul mamei o să-i fie dor de mine... Mai ales, adăugă ea, că ei nu câştigă nimic şi n-o să aibă din ce să trăiască — doar dacă se vor pune pe vândur... Aşa că eu o să viu acuma la tine şi ne căsătorim.

îi vorbea monoton, ca despre întâmplări de mult petrecute, şi îl ţinea de braţ.

- Dănuţ al vostru, spuse Gabi cu o înfăţişare care parcă se ferea, deşi ea se uita drept înaintea ei, cu totul liniştită, n-a fost un „nefericit", cum ai zis tu, ci un bandit de prima clasă. Da, de prima clasă. Puteai să fii şi tu în Alimentara aia unde au aruncat ei bomba...

Ea parcă nu auzi, cu totul surdă imitând-o în clipa aceea, fără s-o ştie, pe mama ei.

- Să luăm un taxi şi să trecem pe la mine pe acasă, zice ea, trebuie să-mi iau geamantanele.

- Bine, spuse el într-un târziu, abia înţelegând. Şi bolborosi: Mă scoate din sărite căldura asta înăbuşitoare.

Luară un taxi, şi Mimi intră grăbită în casă. Doamna Arvanitache stătea întinsă în hol şi citea ceva, parcă nici nu auzi paşii fetei. Când o văzu cu şoferul, care o ajuta, ridică privirea şi rosti:

- Ce e, Mimi, unde cari tu geamantanele alea?

~ Plec la mare, răspunse fata, grăbită.

- Pleci la mare! şi de ce ţi-ai luat atâta bagaj?

Se chinuia în antreu să treacă geamantanul prin uşă. Mâinile şi genunchii îi tremurau vizibil. Doamna Arvanitache lăsă cartea şi ieşi în urma ei.

— Mă grăbesc, mamă, ia revedere. Ţi-am lăsat o mie de lei în sertarul din bucătărie.

Gâfâia, în timp ce taxiul manevra să întoarcă. Doamna Arvanitache coborî de pe treptele intrării şi ieşi în stradă. Fata însă n-o aşteptă, deschise uşa maşinii, care menevra încă, şi se adresă şoferului cu voce şoptită şi ameninţătoare:

— N-o mai învârti, nene, dă-i drumul pe unde-o fi! Bag-o în viteză şi ieşi de aici! Deschise apoi uşa maşinii şi flutură din mână: La revedere, mamă, te sărut! La revedere!

Doamna Arvanitache îi întoarse spatele şi intră în curte.

Acasă, în timp ce şoferul le ducea geamantanele în odaie, urcând treptele, ea se împiedică deodată în prag şi căzu.

- Ah, exclamă el, abia stăpânindu-se, uită-te pe unde calci! Şi o contemplă o clipă cum stătea în genunchi pe treptele de ciment. O ajută să se ridice. Haide odată, ridică-te mai repede şi nu te mai uita aşa la mine.

în casă zvârli de pe el cămaşa, leoarcă de sudoare, se descălţă şi aruncă pantofii sub pat.

— Aş vrea să fac acuma un duş, dar crezi că e liberă baia? mârâi el. Crezi că e liberă? Crezi că poţi să te mişti de ăştia? Crezi că poţi să faci un pas fără să te loveşti în nas cu ei?

Spumega de furie. Nu se gândea că ieşise un eşe£ cu mutatul în splendida ei casă, dar simţea mai tare cum era aceea în care locuia. Desigur, Toma, taică-său, ar fi putut să-i găsească una bună, dar ştia că anume n-o făcuse, ca să-1 determine să se întoarcă lângă maică-sa, acasă la părinţi...

Ieşi în hol şi se îndreptă spre baia comună a apartamentului. Uşa de la baie era într-adevăr încuiată. Se auzea duşul curgând şi bălăcăritul interminabil al celui dinăuntru. Se întoarse în odaie, se trânti în pat şi începu să înjure deschis, cu duşmănie

aprinsă, pe cei care ocupaseră baia şi n-o mai eliberau. Ii înjura direct, de mamele lor, scrâşnind din dinţi, zicând că tot porci rămân, cu mutrele lor de imbecili, indiferent dacă or să stea sub duş un sfert de oră sau o zi întreagă. îi înjura cu atâta minuţiozitate şi atât de inventiv, încât ai fi zis că e bine dispus şi superior din punctul de vedere al unei anumite stări sufleteşti, când ne contemplăm iritarea şi îi dăm o expresie de compensare, sugerând celor care ne ascultă să ia aminte, în tot cazul, că se spun totuşi nişte adevăruri în ciuda furiei. Fata îl auzea, dar parcă numai cu o ureche, văzându-şi liniştită de geamantane.

— Să ştii, Gabi, spuse ea la un moment dat, că nu mă amuză deloc înjurăturile tale.

— Nici nu trebuie să te amuze, zise el mai potolit.

— Nu, dar ai aerul... Ia vino mai bine şi-mi ajută să desfac geamantanul ăsta, s-a stricat cheia, nu ştiu ce are.

— Dă-ncoace la mine, spuse el şi se ridică şi veni lângă ea şi îi luă cheia din mână.

Ea păstră mâinile aproape de ale lui, lângă broasca de metal. Erau albe şi îngrijite, şi dacă n-ar fi avut unghiile prelungi şi date cu lac, ai fi zis că sunt ale unei fetiţe de zece ani. Erau însă mâini femeieşti, care stăteau în aşteptare lângă ale lui, să-1 ajute, concetrând în această aşteptare, fără s-o ştie, mai multă feminitate şi chemare decât orice gest, orice cuvânt rostit, sau privire aruncată. Şi tot zgâlţâind la broască, deodată el le văzu şi se opri şi se uită la ea. Ea stătea cu capul aplecat, atentă să-i ţină geamantanul să nu se mişte. îşi ridică fruntea şi se uită la el şi văzu atunci cu uimire cum el lasă cheia şi îi ia mâinile şi începe să i le sărute. Şi cu această uimire care îi amintea lui de primele zile când o cunoscuse, ea reuşi ceea ce sentimentele ei adevărate de iubire erau gata să nu reuşească, să se întâmple adică în aşa fel ca aceste clipe când ea se muta la el de tot să se asocieze în amintirea lor cu prima zi când ea îi călcase pentru întâia oară pragul, fără de care din această zi de acum, care era ceva nou

în legătura lor, le-ar fi rămas doar neliniştea şi semnele de întrebare stârnite de mânia lui nejustificată. Acum însă o privea turburat şi îi săruta din ce în ce mai pătimaş mâinile până ce amândoi, ameţiţi, începură să plutească pierduţi pe apele trecutului lor atât de puţin îndepărtat, dar atât de bogat în amintiri...

XIII

Când auzi că doctorul Munteanu s-a întors la spital, pe doctorul Sârbu îl apucă o dorinţă atât de vie să-1 vadă, încât îi trebui un efort mare de voinţă să nu pună mâna pe telefon şi să-1 caute. Era aproape ca odinioară, când parcă întreaga existenţă părea clădită pe acest sentiment de prietenie de a cărui putere şi întindere nu-şi dăduse seama decât după ce simţise că fusese ameninţat. Iată, acum se reîntorcea, şi nu numai atât, dar părea să nu-şi fi micşorat niciodată intensitatea. Ce se întâmplase oare în acest timp? Ce făcuse el, doctorul Sârbu? Lucrase. Nu cumva în toată această perioadă de trei ani de zile, în care această prietenie fusese hărţuită şi pusă sub semnul tuturor îndoielilor, puterea lui afectivă fusese absorbită de lucrarea lui, şi toate problemele care îl roseseră în legătură cu comportarea doctorului Munteanu în relaţiile din spital şi în relaţiile dintre ei doi erau numai şi numai reflexul acestei situaţii particulare de care nici el şi nici doctorul Munteanu nu erau vinovaţi? Această linişte, această contemplare calmă, la proporţiile reale ale tuturor evenimentelor care pot surveni într-o prietenie, n-o mai simţise de mult de tot, da, tocmai din perioada când îi venise ideea de a studia şi de a aduna material în problema sa medicală. Şi oare nu de atunci apăruseră primele semne de criză în prietenia lor? Oare nu de atunci apăruse la el, la doctorul Sârbu, acea intransigenţă morală la care nu poate să reziste nici un sentiment, când fiecare vorbă şi fiecare gest sunt luminate cu o intensitate disproporţionată care devine nimicitoare? Liniştit, doctorul Sârbu păstră în rezervă impulsul

său care îl îndemna atât de viu să pună mâna pe telefon şi să-1 caute pe doctorul Munteanu şi în plimbări lungi pe bulevarde şi prin grădini (începuse să aibă acest obicei comun tuturor intelectualilor care stau prea mult nemişcaţi în faţa lucrărilor lor de specialitate), în mijlocul agitaţiei oraşului şi a oamenilor pe care nu-i auzea, începu să-şi rememoreze fapte de mult uitate şi să privească, retrospectiv, cu un ochi calm, acele întâmplări considerate de el până atunci grave şi de neînţeles şi în care prietenia lor fusese implicată atât de adânc.

Dar ce era la urma urmei atât de grav şi de neînţeles, în istoria cu doctoriţa Tiberiu? fu întrebarea care i se puse cel dintâi şi asupra căreia se opri mai îndelung, deoarece istoria aceasta fusese şi cea care îl obsedase cel mai mult, nu mai târziu decât cu două luni în urmă o povestise unui om pe care îl cunoscuse abia cu o lună înainte, fratelui fostei soţii a doctorului Munteanu. Ce arătase desfăşurarea ulterioară a evenimentelor? Rămăsese el cu ideea că această fată era femeia vieţii lui şi că numai datorită acelei întâmplări o pierduse pentru totdeauna? Asemenea sentimente unice nu fuseseră în nici un caz puse în cauză, apăruse cel mult la el un sentiment foarte pur şi în forma lui cea mai distinctă şi deschisă, dar care exprima mai mult o criză a sa bărbătească în general, nevoia de a se căsători, decât una specifică de a întâlni acea singură femeie a cărei viaţă să fi pornit spre el încă de la naştere şi care trebuia să continue lângă el până la moarte. întrebarea care se punea abia acum era deci dacă doctorul Munteanu ar fi avut aceeaşi comportare şi în cazul în care doctoriţa Tiberiu ar fi fost acea femeie unică, şi bineînţeles răspunsul era că nu, cum de nu-şi dăduse seama de acest lucru încă de pe atunci? Ceea ce se petrecuse nu se ridica deloc mai presus de o simplă lezare a vanităţii masculine, care în forma ei acută e adevărat că poate împinge pe cei implicaţi la ruperea pentru totdeauna a unei prietenii, iar la oamenii mai puţin evoluaţi, adică la aceia la care această vanitate trezeşte cele mai

primare instincte, la ucidere. Dar tot atât de adevărat e că doi bărbaţi sfârşesc prin a se împăca după ce criza a fost lăsată în urmă un timp oarecare, femei ca acelea pentru care au fost gata să se urască pe viaţă mai putând găsi fiecare separat, dar o prietenie atât de adevărată cum era a lor, nu. Aşadar, nimic în această istorie nu era nici iremediabil şi nici dezastruos.

Dar în celelalte? Doctorul Sârbu se opri asupra uneia singure la care nici măcar nu făcuse aluzie când îi povestise lui Vale în după-amiaza aceea.

După istoria cu domnişoara Zâne, doctorul Munteanu îl căută la câteva zile după şi îi spuse că vrea să se întâlnească cu el, să discute împreună ceva. Doctorul Sârbu fu convins că în sfârşit i s-a întâmplat prietenului său ceea ce trebuia să i se întâmple şi simţi deodată, ca totdeauna în asemenea împrejurări, cum i se mobilizează toată afecţiunea pentru el şi toată puterea gândirii, să poată, în întâlnirea ce avea să aibă loc, să-1 influenţeze într-un mod hotărâtor şi prietenia lor să devină astfel indestructibilă.

Se înţeleseră asupra datei. Urmau să se vadă duminica viitoare, după masă, acasă la doctorul Munteanu, şi fixară şi ora. Era într-o miercuri. Până duminică doctorul Sârbu nici nu simţi cum trec zilele — fiindcă adesea timpul zboară uşor, abia atingându-ne cu trecerea sa când convingerile ne sunt clare şi când credem că sentimentele ne sunt sau ne vor fi împărtăşite - şi se pregăti de întâlnire cu o stare de spirit pe care nu o dată o încercase în această prietenie, de elan şi bucurie proaspătă, alungând în uitare tot ce se adunase între ei, şi istoria cea mai recentă, cu doctoriţa Tiberiu, în primul rând. Duminică se îmbrăcă de vizită, se prezentă la ora şapte fix în faţa uşii apartamentului unde locuia familia Munteanu şi sună. De obicei deschidea mama lui, această femeie cu aerul ei de stareţă atât de fermecător, care după ce îl poftea înăuntru îşi anunţa fiul cu o voce cutremurată de surpriză, zicând „a venit doctorul Sârbu" de parcă ar fi zis „a venit neobişnuitul doctor Sârbu, iese-i înainre cu o cunună de lauri". De astă dată însă trecu timpul când ar fi trebuit să audă zgomotul de *yale* şi uşa deschizându-se, şi nu apăru nimeni. De obicei ea apărea imediat după prima apăsare de sonerie. Doctorul Sârbu apăsă încă o dată şi aşteptă liniştit. Se întâmplă uneori să nu poţi veni imediat să deschizi cuiva. Dar trecură minute întregi şi dinăuntru nu se auzi nici un semn. Nedumerit, doctorul Sârbu sună iarăşi de astă dată prelung şi apoi insistent, după care se opri şi aşteptă din ce în ce mai nedumerit. îşi spuse că poate părinţii lui nu sunt acasă şi el nu aude din odaia lui şi sună din nou, fără să mai ia, câtva timp, degetul de pe sonerie. Nu deschidea nimeni. Se uită la ceas: era şapte şi cinci minute, mergea bine, şi-1 controlase la prânz după radio. Să fi înţeles oare greşit doctorul Munteanu ora de întâlnire, o oră mai devreme? I-ar fi dat în acest caz un telefon să se intereseze ce e cu el, stătuse însă acasă toată după-amiaza, nu primise nici un telefon. Să fi înţeles el o oră după şapte? Nu li se întâmplase aşa ceva niciodată, totuşi, văzând că nu iese nimeni, coborî foarte nedumerit în stradă şi căută un telefon public să vadă ce-o fi cu el, poate doarme sau poate cine ştie ce face, o fi la vreo femeie... Formă numărul, dar nu răspundea nimeni nici la telefon, târâitul suna în gol. Aşadar, doctorul Munteanu nu era acasă, deşi ştia că la ora aceea avea o întâlnire, şi nu o întâlnire dintre cele obişnuite. De ce n-o fi dat el un telefon dacă între timp a survenit ceva atât de grav încât a trebuit să plece?

Doctorul Sârbu ieşi din restaurantul de unde dăduse telefon şi începu să se plimbe posomorât pe strada pe care locuia doctorul Munteanu. Se gândi să mai urce o dată dar îşi spuse îndată că urcă degeaba. Totuşi nu se îndepărtă, se întoarse şi reveni astfel de câteva ori de jur-împrejurul blocului, neştiind nici el de ce mai întârzia, într-o stare de spirit mult mai confuză şi mai rea decât aceea care îl stăpânise în timp ce ieşiseră de la

doctoriţa Tiberiu, şi el mergea în urmă cu pictorul, şi doctorul Munteanu înainte cu fata. Deodată el ridică privirea spre etajul în care ştia că stă prietenul său şi rămase ţintuit. Tocmai în clipa aceea cineva aprinse lumina în apartament, şi în apropierea geamului doctorul Sârbu zări o figură cunoscută, dar parcă avu o halucinaţie, fiindcă după aceea silueta abia zărită se retrase în interiorul apartamentului: era parcă a doctorului Balaban, o figură prea cunoscută în spital ca să se înşele asupra lui. Cine era acest doctor Balaban? Era chiar fostul preşedinte al sindicatului, marea nulitate notorie de care nu reuşiseră să scape decât după ce un grup de câţiva medici, în frunte cu un anume doctor Strihan, un internist foarte dotat, îl demascaseră profesional, arătând că e medicul cel mai prost din tot spitalul. Şi iată-1 acum pe doctorul Balaban acasă la doctorul Munteanu. Deci prietenul său era acasă şi nu vroia să deschidă! Stăpânindu-şi emoţia aproape dezastruoasă pe care i-o stârni această descoperire, doctorul Sârbu se mai plimbă câteva minute pentru ca plecarea lui să fie considerată acolo sus sigură, apoi urcă din nou şi sună ca un necunoscut care nu se ştie cine poate fi şi trebuie să te duci să deschizi să vezi cine e. într-adevăr se auziră paşi înăuntru apropiindu-se de uşă şi cei doi prieteni se pomeniră deodată faţă în faţă. Prima reacţie a doctorului Munteanu: furie cumplită. A doctorului Sârbu la fel, poate chiar mai mare. El pătrunse imediat în apartament uitând de regulile de bună-cuviinţă, şi se duse direct să se convingă dacă se înşelase sau nu în privinţa doctorului Balaban, deşi în clipa aceea îi era absolut indiferent cine era acolo, nu-i mai păsa de motivele pentru care i se făcuse această figură. Era într-adevăr doctorul Balaban şi mai erau şi alţi doi, tot din spital, şi un internist, amândoi detractori ai doctorului Strihan, stăteau la masaşi se vedea că se fumaseră multe ţigări şi se băuseră numeroase cafele, masa de sufragerie era încărcată de ceşti goale şi negre de zaţ şi de scrumiere aproape învârfuite de mucuri, se simţea

mirosul în întreg apartamentul. începuseră răcnetele. Doctorul Munteanu, că n-are nici o vină, n-a auzit soneria şi că i-a dat un telefon acasă, dar se vedea că nu se străduieşte măcar să ascundă că stratagema cu care a fost silit să deschidă uşa îl scosese pur şi simplu din sărite şi că restul nu mai avea nici o importanţă, ăsta fiind lucrul cel mai grav din toată istoria. Iar doctorul Sârbu plimbându-se triumfător de la un capăt la altul al odăii şi strigând că până acuma a tot sperat că bănuielile lui nu se vor confirma, acum nu mai are nici o îndoială, şi din clipa aceea între ei nu mai putea să fie nimic, intrase doar să-i spună acest adevăr în faţă şi să plece apoi trântind uşa. Ceea ce şi făcu, dar trântind nu uşa de la intrare, ci doar aceea de la sufragerie, ca să revină şi să răspundă la întrebarea pe care i-o pusese unul din medici, dacă are aşa de mulţi prieteni încât îşi permite să rupă cu unul ca doctorul Munteanu care ţine la el cel mai mult, după cum ştie toată lumea. „Nu, n-am atât de mulţi, dar decât aşa prieteni mai bine deloc!"

Şi ieşise apoi trântind într-adevăr în urma lui foarte violent uşa de la intrare. Jos în stradă se liniştise, dar abia după aceea apăruse întrebarea care făcea ca întreaga istorie să-i apară cu timpul într-o lumină din ce în ce mai turbure: ce căutau cei trei medici la el şi ce se întâmplase sau se întâmpla la spital, că doctorul Munteanu riscase mai degrabă acest incident grav cu un prieten vechi decât să nu se întâlnească, în după-amiaza aceea, cu cei trei?

Dar tocmai în perioada aceea, îşi spuse doctorul Sârbu, încordarea lui în redactarea lucrării atingea punctul maxim. Astăzi, de pildă, ar fi întârziat poate cinci minute acasă şi ar fi primit telefonul care decomanda întâlnirea, n-ar fi fost atât de punctual, ca la şapte fix să pună degetul pe sonerie. Şi chiar dacă telefonul doctorului Munteanu n-ar fi existat, ar fi acceptat liniştit ideea că i s-a întâmplat prietenului său ceva neobişnuit şi grav şi ar fi plecat, n-ar fi dat târcoale blocului o jumătate

de oră ca să-1 prindă apoi în flagrant delict. Meritase însă să sufere: îl văzuse pe Ghiţă ieşindu-şi în felul acela din sărite şi răcnind că tot el, doctorul Sârbu, era de vină că îi turburase conciliabulul, dar există oare la oameni comportări care să suporte exigenţa unei sensibilităţi absolute şi implacabile? Cine ar fi rezistat la un astfel de examen? Şi mai ales câtă vreme? Nu era firesc ca într-o prietenie, care dura de aproape zece ani de zile, să apară şi asemenea căderi?

XIV

La ora aceasta însă, când în plimbările sale doctorul Sârbu lua astfel hotărârea să-şi revadă vechiul prieten, doctorul Munteanu îşi încorda întreaga atenţie şi se întreba ce era de făcut, fiindcă într-adevăr situaţia lui se înrăutăţise în mod brutal. Şi nu era atât refuzul, fără explicaţii, pe care îl primi din partea *Revistei medicale* de a-i publica articolul despre marele savant, şi nici faptul că la spital directorul nu se grăbea nici el să-i reglementeze încadrarea, deşi în ziua venirii, când se prezentase la el, se arătase în cele din urmă docil; în aceleaşi zile doctorul Munteanu se prezentase cu talonul la raionul de partid şi ceruse să fie primit de noul prim-secretar, fusese primit şi audienţa nu decursese aşa cum decurgeau vechile sale întâlniri cu fostul prim-secretar.

Vrusese să spună că, din moment ce nimic nu se schimbase în fond prin scurta sa absenţă din spital, nu era cât se poate de firesc să reînceapă să activeze în organizaţie ca şi înainte? Dar cu ce putea el să demonstreze noului secretar că schimbarea de formă nu era şi de fond? Numai într-un singur fel se putea da răspuns unor astfel de întrebări şi anume numai dacă se admitea dinainte, de către cel care te asculta şi avea puterea să decidă, o altă idee sau sistem de idei de genul celor care puteau asigura pe toată lumea, fără demonstraţie, că faptul era nu numai posibil, ci şi necesar, şi ca atare trebuia de îndată restabilit şi

acceptat ceea ce era evident şi indiscutabil: în cazul de faţă, replasarea doctorului Munteanu, la viitoarele alegeri pentru meritele lui cunoscute, în conducerea organizaţiei, ca secretar sau cel puţin membru în birou. Doctorul Munteanu asistase o dată la o şedinţă de U.T.M. din spital când fusese ales secretarul organizaţiei de tineret, care nu numai că lipsea în clipa aceea, dar nici măcar nu-1 văzuse cineva la faţă până atunci, abia urma să fie angajat, şi cineva din adunare pusese întrebarea, cum se poate să fie ales cineva şi în lipsă şi necunoscut? Şi activistul de la raion răspunsese foarte liniştit: „Se poate, tovarăşe!" Şi chiar zâmbise puţin înveselit de faptul că unuia îi venise ideea să fie aşa de formalist. Un astfel de activist ar fi trebuit să fi fost noul prim-secretar al raionului de partid, ca să înţeleagă ceea ce doctorul Munteanu nu exprima decât pe ocolite... Dar nu era, şi din pricina asta nici nu înţelegea ce i se spunea.

- Sigur că da, zise el la un moment dat, sigur că trebuie să activaţi iar, să intraţi în probleme şi să vă aduceţi, nu-aşa, contribuţia ca să înviorăm şi mai mult şi mai bine decât până acum viaţa de partid din marele dumneavoastră spital. Aveţi experienţă, nu-aşa, aţi mai fost şi în birou, şi secretar, aveţi altă perspectivă... Sigur!

Se întâmplă însă uneori ca, atunci când te aştepţi la şi mai rău, lucrurile să ia o întorsătură spre bine. Audienţa aceasta ia primul-secretar, deşi se încheiase atât de alb, dădu parcă alt curs faptelor în care doctorul Munteanu era implicat. A doua zi chiar, el primi un telefon de la Academie, îl chema Nicolicescu şi află cu uimire că într-adevăr revista pariziană publicase un studiu dedicat savantului, dar într-un număr nu tocmai recent. Savantul îşi reînnoi promisiunea, că la prima mişcare în schemă îl va reîncadra, poate chiar mai curând decât spera, şi apoi: citise în manuscris ariticolul său trimis *Revistei medicale* şi îl considera interesant, dar avea anumite observaţii de făcut, motiv pentru care sugerase redacţiei să mai întârzie publicarea lui. Dar dacă

doctorul Munteanu insista, putea să apară şi aşa. Da, să apară, răspunse doctorul Munteanu înfrigurat, iar câteva zile mai târziu, directorul spitalului îi aduse şi el la cunoştinţă că a fost încadrat în vechiul său post din schemă.

Totul era deci din nou bine, în orice caz pentru scurtul timp cât trecuse de la întoarcerea sa era bine, chiar dacă nu se putea spune că totul, fiindcă în organizaţie nu vedea deocamdată cum s-ar putea să se schimbe ceva în sensul în care dorise el că se putea schimba ducându-se în audienţă la primul-secretar Dănilă şi întâlnirea cu doctorul Sârbu îl găsi mulţumit de sine şi liniştit, atât de mulţumit şi de calm, încât neliniştea pe care i-o stârni în primele ceasuri conversaţia cu vechiul său prieten îl urmări după aceea zile în şir. Fiindcă de atâta timp de când nu se mai văzuseră uitase că doctorul Sârbu nu numai că nu era un prieten comod, dar că, dacă nu umblai în preajma lui totdeauna bine înarmat, aşa prieten cum îţi era, îţi punea, cel mai adesea fără voia lui, în primejdie tot echilibrul interior.

XV

A doua zi după ce luă hotărârea sa, doctorul Sârbu se duse după masă la o prelegere a *profesorului* de psihiatrie şi acolo se întâlniră cei doi doctori prieteni după ce nu se mai văzuseră de mai mult de o jumătate de an.

După prelegere sala nu se goli îndată şi doctorul Sârbu rămase la distanţă observând mişcările prietenului său. Doctorul Stamate şi logodnica lui, doctoriţa Tiberiu, îşi luară la revedere de la el şi plecară împreună. Arăta neschimbat doctorul Munteanu, cu expresia şi comportamentul lui cunoscut când se afla într-o adunare, părând sau poate chiar fiind — doctorul Sârbu nu reuşise nici până acum să afle adevărul - asaltat şi abia făcând faţă multiplelor idei pe care le avea de schimbat cu o mulţime de oameni. Era acelaşi de totdeauna care cunoştea pe toată lumea şi care avea parcă cu fiecare dintre ei atâtea

probleme de rezolvat încât cutare doctor, un ins cu desăvârşire mediocru, căpăta parcă o lumină, o strălucire, când în trecere pe lângă doctorul Munteanu, era oprit de acesta, luat o clipă de braţ, tras doi paşi mai încolo şi apoi angajat într-o conversaţie dintre cele mai însufleţite şi mai intime. Ros de o curiozitate extremă în primele timpuri ale prieteniei lor, doctorul Sârbu se apropia adesea să afle despre ce putea fi vorba, dar tocmai în clipa aceea conversaţia se încheia, cei doi se despărţeau pronunţând cuvinte disparate cu sensul de clarificare („ne-am înţeles!"), de angajament („îţi dau eu un telefon!"), de promisiuni misterioase („luni, luni vorbesc eu cu el!") şi doctorul Sârbu rămânea mereu cu senzaţia că misterul acestei activităţi spontane, nesilite şi pline de eficacitate se făcea cu atât mai mare cu cât încerca el, prin aceste apropieri, să-1 descifreze. La început pusese totul la îndoială fiindcă e o vârstă când ceea ce nu ne seamănă intră în domeniul existenţei ca spectacol exterior şi singurul reproş pe care îl adresăm prietenilor noştri e că au ales să fie actori în loc să fie, cum e şi mai vesel şi mai plăcut, spectatori; iar dramele sau viciile pe care le joacă sau le întrupează nu micşorează în mod serios afecţiunea noastră pentru ei, cu condiţia să le placă şi lor tot atât de mult ca nouă rolul pe care şi l-au ales şi cu care îi identificăm tot mai mult odată cu trecerea anilor. Dar doctorul Munteanu avea o privire scrutătoare şi o ironie care înflorea pe chipul lui, străină de masca sa de actor din diversele roluri pe care le juca. Şi doctorul Sârbu, urmărind cu reflectorul atenţiei lui aceste scene în care apărea din loc în loc prietenul său, nu se mai simţea doar spectator şi gata să savureze jubilând intriga din fotoliul său de dincoace de rampă; doctorul Munteanu îi sugera că există în relaţiile dintre oameni poziţii care dirijează şi jocul actorilor, şi conţinutul spectacolului şi reacţia şi opinia celor care se cred spectatori. Şi atunci doctorul Sârbu îşi dădu seama că nu trebuia nimic pus la îndoială şi că ceea ce nu ne seamănă nu

intră neapărat în domeniul comediei. Fiindcă scena e adevărată, şi intriga, menită să ucidă, ucide cu adevărat. Asta înseamnă că morala pe care trebuie s-o tragă spectatorul devine obligatorie, cu aceleaşi riscuri de a fi ucis ca şi actorul dacă o respinge ca pe o simplă morală care nu l-ar implica.

Da, arăta neschimbat doctorul Munteanu, ce ciudat, părea chiar mai liniştit şi mai sigur de sine ca înainte, ca şi când ultimele evenimente i-ar fi confirmat lui una dintre cele mai adânci certitudini, în timp ce aceleaşi evenimente au însemnat pentru alţii eşecul. Avea o expresie senină şi destinsă şi parcă zâmbea cu un aer explicativ. „Ştiu ce gândiţi toţi despre întoarcerea mea în spital, părea el să spună, dar nu mă grăbesc să vă dovedesc că vă înşelaţi, las lucrurile să-şi urmeze cursul lor firesc, şi după ce totul o să treacă (şi asta o să dureze mai puţin decât îşi închipuie unii) o să vă pomeniţi toţi convinşi că fiecare dintre voi ar fi făcut în locul meu la fel." „Da, poate că ai dreptate", răspundeau unii, în acelaşi fel mut, amabili şi familiari, în timp ce îşi exprimau cu glas tare surpriza că îl văd şi îi puneau întrebări referitoare la Italia şi la medicii şi medicina acestei ţări, sau la faptul dacă s-a întors de tot la spital sau e numai întâmplător pe acolo...

- A , Nicule, exclamă doctorul Munteanu, şi în clipa aceea când îl văzu pe prietenul său stând lângă fereastră şi aşteptând parcă pe cineva, pe chipul său se produse o schimbare, aerul acela lipsit de ostentaţie şi condescendent în felul agela al lui plăcut se risipi şi o surpriză şi o bucurie adevărată îi luară locul. La rândul său doctorul Sârbu tresări lovit de aceeaşi surpriză (deşi îl observase timp de câteva minute lungi) şi de emoţie se şi bâlbâi, aproape ca pe vremea când era elev.

- Ce e cu tine, mă Ghiţă? exclamă şi el, nemaiştiind ce spune, şi se priviră apoi drept în ochi strângându-şi mâinile, învăluiţi câteva clipe lungi în aceeaşi flacără născută din ciudatele lor afinităţi nu pe deplin limpezi nici pentru ei, dar care îi atrăseseră totuşi şi îi ţinuseră prieteni atâţia ani: Ai plecat aşa, continuă doctorul Sârbu să se bâlbâie, ai stat pe acolo pe unde ai fost, nu mi-ai dat şi tu de veste...

- în schimb ţi-am adus nişte cărţi, Nicule, ai să cazi jos când o să începi să le citeşti.

- Mi le-ai adus mie?!

- Ţie personal, ce te miri aşa?

- Nu mă mir, spuse doctorul Sârbu cu un glas care parcă vroia să alunge dintre ei orice notă străină sau falsă care ar putea să-i turbure bucuria acestei revederi. Când mi le dai? întrebă el şi pornind amândoi spre ieşire, luându-se de braţ şi vorbind cu însufleţire, stabilind ora şi ziua când urmau să se vadă.

Şi astfel hotărâră să se întâlnească chiar a doua zi, da nu acasă la acesta din urmă, cum se întâmplase totdeauna între ei - doctorul Munteanu însuşi se ferise să facă această propunere dată fiind amintirea acelei scene - şi nici acasă la doctorul Sârbu, unde celălalt nu fusese decât de câteva ori şi nu le era deci la amândoi în aceeaşi măsură de familiară, ci la un restaurant care îndeplinea aceste condiţii, unde se întâlniseră totdeauna, restaurantul zis *Bucureşti,* odinioară *Capsa.*

Aveau acolo doi chelneri care îi cunoşteau şi găseau totdeauna pe unul din ei de serviciu. Avea încă acest restaurant, pe vremea aceea, obiceiul de a nu schimba chelnerii (obicei după cât se pare foarte înrădăcinat dacă rezistase tocmai în acea perioadă când nu numai vechile obiceiuri, bune sau rele, erau date peste cap, ci şi oamenii schimbaţi de colo până colo, într-o mare febră a căutării celor mai bune formule), şi găseai astfel, după ani de zile, acelaşi om, care îţi păstra parcă amintirea primelor ieşiri la restaurant, a primului meniu sau pahar închinat în afara familiei şi nu o dată a primei fete pe care ai invitat-o să stea singură cu tine de cealaltă parte a unei mese acoperite cu o faţă albă strălucitoare. Cei doi doctori intraseră prima oară aci ca studenţi şi cunoscuseră întâi braseria şi apoi cu timpul

intraseră şi în restaurant. Asta se petrecuse după război, după ce deveniră medici şi începură să câştige, fiindcă nu timiditatea îi ţinuse atâţia ani la braserie, ci enormele preţuri de *dincolo* în raport cu ceea ce părinţii lor le puteau oferi ca bani de buzunar. Amintirile lor comune legate de interiorul roşu al acestui restaurant despre care ştiau că era foarte vechi şi că fusese locul de întâlnire al aproape tuturor scriitorilor, artiştilor de teatru şi oamenilor politici mari şi mici ai vechii Românii, erau atât de esenţiale încât adesea veneau aci şi singuri, cu sentimentul că celălalt nu lipseşte: hotărârile luate odinioară împreună, proiectele de viitor, iluziile sau deziluziile trăite şi împărtăşite, primele victorii în profesiune, primele cute crâncene apărute pe fruntea celuilalt trăiau din nou aci în destăinuiri intime, făcute celuilalt chiar dacă el lipsea, şi când se întâmpla uneori - şi se întâmpla nu o dată, ca prin miracol - ca uşa să se deschidă şi, deşi nu existase o înţelegere prealabilă între ei, silueta celuilalt să apară printre rânduri îndreptându-se spre masa cunoscută, inima bătea cu o violenţă de care orice privitor s-ar fi îndoit fiindcă prietenia e mult mai mult o categorie a spiritului decât oricare alt sentiment spectaculos de care se leagă de obicei la oameni ideea de fericire, cum ar fi dragostea dintre un bărbat şi o femeie. (De aceea şi rezistă prietenia atât de greu când e lovită din afară, ea nefiind alimentată şi susţinută de necesităţi biologice şi apoi sociale, dar şi pentru că fiind sentimentul cel mai lipsit de finalitate, deci cel mai gratuit, este şi cel mai violent atacat şi cel mai puţin apărat dintre toate.) Aci luaseră cei doi prieteni hotărârea să nu-şi deschidă nici unul, niciodată, cabinete medicale de consultaţii acasă ca să se poată astfel dedica mai bine medianei şi bolnavilor din spitalul unde aveau să lucreze, să poată să facă cercetări şi să ajungă să se realizeze astfel ca oameni de ştiinţă şi practicieni în aceeaşi măsură. Aci hotărâseră să nu susţină niciodată o cauză sau o iniţiativă din spital care le-ar fi adus unuia au altuia prejudicii în realizarea

acestui scop, în cel mai rău caz, hotărâseră ei, dacă nu puteau avea o platformă comună, trebuiau să se abţină. Şi tot aici hotărâseră ei că o *madame* Curie în România era greu de găsit, dacă nu chiar imposibil, şi că prin urmare femeia nu trebuia să joace în viaţa lor un alt rol decât acela de a-i face fericiţi (nimic mai mult), şi că orice problemă care le-ar fi încurcat cât de cât drumurile în acest sens trebuia înlăturată, odată cu femeia respectivă, dacă nu se putea altfel. Şi nu mai erau foarte tineri când luaseră aceste hotărâri, erau deja medici cu câţiva ani vechime şi nu puţin timp, de asemenea câţiva ani, aceste hotărâri rămăseseră în întregime în picioare dintre care cea referitoare la deschiderea de cabinete până astăzi şi probabil pentru totdeauna. Cea dintâi care fusese însă călcată fusese, bineînţeles, a doua, referitor la platforma comună în spital, care era şi cu neputinţă de respectat multă vreme, iar în ceea ce priveşte ultima, aici se pare că se întâmplase ceva nu întru totul limpede, doctorul Munteanu spusese că doctoriţa Tiberiu nu era, după părerea lui, nici o *madame* Curie, şi nici o femeie în stare să-1 facă pe unul din ei doi fericit şi formulase ceva în acest sens în apărarea sa, după şedinţa aceea cu domnişoara Zâne, *şefa de lucrări,* deşi doctorul Sârbu cam uitase de această hotărâre a lor veche în ce priveşte rolul pe Care trebuia să-1 joace femeia în viaţa lor şi nu-i ceruse nici un fel de explicaţii în legătură cu comportarea lui în istoria cu doctoriţa Tiberiu.

Tot aici însă venise doctorul Sârbu şi în altă împrejurare în care dialogul cu cel care lipsea nu mai avusese loc decât prin intermediul unui al treilea, pictorul, în după-amiaza aceea când o vizitase acasă pe aceeaşi doctoriţă Tiberiu şi când explicaţiile unui al treilea, prin simplu fapt că se produceau în acest fel, adică prin pătrunderea unui străin în prietenia lor, marcaseră, indiferent de gravitatea întâmplării, existenţa golului, a faptului că se pierduse ceva şi se produsese o spărtură. Şi tot aici venise doctorul Sârbu şi în seara aceea de duminică, după ce răcniseră

amândoi unul la altul că nu mai sunt prieteni și continuase cu el dialogul, fiind, de astă dată, nu numai singur, ci și simțindu-se pentru întâia oară singur la aceeași masă la care se întâlniseră împreună *totdeauna,* timp de atâția ani. Dar și de la această întâmplare trecuse destul timp, mai bine de un an, și în clipa când intră în restaurant, doctorul Sârbu uită de toate acestea...

XVI

Era ora opt și jumătate seara când se găsiră împreună la una din mesele care le erau familiare. In luna aceea, în plină vară, toată lumea se ducea prin grădini sau pe terase, și Capsa era aproape goală. Un ventilator cât o elice de avion făcea totuși plăcută șederea și între zidurile închise ale acestui restaurant. Cei doi medici comandară grătar și luară înainte pește cu ceapă și țuici.

- Am auzit că o să ai un copil, Ghiță, zise doctorul Sârbu fără să ridice ochii din farfurie.

Dacă n-ar fi fost atent, celălalt ar fi putut crede că spusese ceva de peștele pe care îl mânca. Nu-i răspunse îndată, fiindcă doctorul Sârbu chiar ridică fruntea și îl căută cu privirea pe chelner, căruia îi ceru apoi ceva care lipsea la masă.

- Da, e adevărat, zise doctorul Munteanu după câtva timp, cine ți-a spus?

- Cine crezi că putea să-mi spună?

- O femeie. Doctorița Tiberiu! exclamă doctorul Munteanu fără să caute prea mult.

- Da, ea este, confirmă doctorul Sârbu. Nu știu de unde află totul despre tine, deși cred că n-o mai interesezi din nici un punct de vedere. Probabil că îți poartă pică, deși nu pare. Eu m-aș teme de resentimentele ei dacă aș fi în locul tău.

- Nu văd de ce m-aș teme! zise doctorul Munteanu după câtva timp. Ce mi-ar putea face?

- Multe, zise doctorul Sârbu, iarăși după o tăcere făcând pauze între întrebări și răspunsuri și cu atenția împărțită... De pildă, mie, care nu i-am făcut nimic, sunt sigur că o să încerce să-1 îndepărteze pe doctorul Stamate de sub influența mea și să-1 ia sub a ei. Asta m-ar scoate din sărite, ca să fiu sincer. Ar trebui să mă însor și eu și să... Formidabil, suntem de aceeași vârstă și tu te-ai însurat de două ori - aș putea chiar zice de trei - o să ai în curând un copil și eu... murmură doctorul Sârbu cu regret, și nu mai adăugă și restul gândirii, că, adică, un bărbat să se însoare de cât mai multe ori posibil.

- Depinde ce importanță acorzi acestor lucruri, zise doctorul Munteanu. De obicei le obțin mai ușor cei care nu le acordă nici o importanță. Se trezesc deodată cu o nevastă foarte reușită și cu doi sau trei copii, foarte reușiți și ei...

- Uite, eu nu le acord nici o importanță și nu mă trezesc cu nici un fel de nevastă, nici reușită, nici nereușită! exclamă celălalt.

- Dacă nu le acorzi nici o importanță, zise doctorul Munteanu, cum se face atunci că observi că nu le ai?

- Nu observ că nu le am, observ că nu sunt în regulă, prin comparație...

- Dacă ne-am lua după reguli...

Conversația curgea domol trecând prin toate acele subiecte strâns legate de oamenii și întâmplările comune, subiecte care uneori, oricât de meschine ar apărea ele pentru cineva din afară, devin mari îndată ce unul din cei doi și mai ales când chiar amândoi sunt implicați personal; și dimpotrivă, când, deși mari, subiectele, prin lipsă de aderență afectivă, se meschinizează în aceeași măsură în ciuda efervescenței intelectuale care le-ar însoți. (Așa se explică de altfel dezamăgirea pe care o simte adesea un om cu o profesiune neintelectuală când nimerește, din întâmplare, printre intelectuali; el observă, cum, într-un mod neașteptat, acești intelectuali discută despre lucruri

foarte comune şi adesea excesiv de concrete şi nu o dată într-o manieră cu totul nesărată, la nivelul cel mai ordinar.) Astfel, cei doi prieteni trecură în revistă întâi situaţia lor personală, doctorul Munteanu făcând observaţia că la treizeci de ani nu se poate trage nici o concluzie din faptul dacă eşti sau nu însurat şi ai sau nu copii, doctorul Sârbu convenind în cele din urmă că, de fapt, cam aşa era, nu simţea nici un fel de aprehensiune în acest sens... Că e interesant totuşi de ştiut ce simte un bărbat de patruzeci de ani când vine la el fata lui de optsprezece şi îi spune că vrea să se mărite (şi îi spune şi cu cine, îl prezintă şi pe tânăr! „Eu i-aş da afară!" exclamă doctorul Sârbu, parcă speriat). Apoi doctorul Munteanu răspunse ceva mai amănunţit la întrebarea cum de se căsătorise, divorţase, şi apoi se căsătorise din nou într-un timp atât de scurt, aproape mai puţin de un an, şi ca întrebarea să nu forţeze nimic care nu trebuia mărturisit, dacă celălalt nu vrea s-o facă, fusese urmată de precizarea că numai ideea timpului era aceea care îl uimea, dată fiind, după câte ştia el, inerţia imensă a sentimentelor: unii au nevoie pentru asta de foarte mulţi ani! Doctorul Munteanu însă nu se feri şi mărturisi că n-ar fi trebuit să se căsătorească cu Constanţa, deşi se îndrăgostise de ea foarte tare. Era, zise el, o femeie neîmplinită, care aştepta prea multe de la căsătorie şi nu numai de la căsătorie... Şi făcu un gest, adică aşa, în general, de la toate, şi cu asta explicaţiile lui se opriră, fără să aibă însă aerul că ocoleşte întrebarea. ^

Şi tot astfel răspunse şi la întrebarea ce-a fost cu scurta lui plecare din lumea medicală, întrebare pusă tot aşa ca şi celelalte, cu o încredere deplină că va primi unicul răspuns pe care el îl putea da. Nu, el n-a vrut să plece, socrul a fost ambiţios şi el, doctorul Munteanu, a acceptat să-i facă lui pe plac din mai multe motive, între care cele mai importante erau tot de ordin profesional. Adică? Adică, de pildă, avea nevoie de un răgaz de câteva luni să se pună la punct cu o chestiune medicală de un

interes excepţional (o să se afle curând despre ce e vorba). Şi au mai fost şi alte motive!

- Şi cum te-ai întors, îl întrebă mai departe doctorul Sârbu, ai terminat punerea aceea la punct, sau...

- Nu prea, dar faptul n-are nici o importanţă.

- Unii o pun în legătură cu ultimele evenimente politice, zise doctorul Sârbu, cu Plenara C C !

- E şi normal!

- Da, dar tu ştii ce se vorbeşte? Nu e bine deloc!

Doctorul Munteanu tresări auzind această exclamaţie a celuilalt şi se uită la el cu atenţie. Asemeni oamenilor care se cunosc bine între ei şi ştiu ce semnificaţie are la un moment dat un gest sau o tresărire a pleoapelor la cineva apropiat lor, el avu o clipă de încordare şi făcu un efort vizibil şi parcă dezorientat să-şi amintească de ceva în legătură cu felul cum exclamase în clipa aceea doctorul Sârbu.

- Eu n-am auzit nimic, zise doctorul Munteanu într-un târziu şi se opri aici, aşteptând cu o expresie bizară pe chip, parcă un soi de speranţă că nici n-a fost ceva de auzit, şi de invitaţie să nu i se spună totuţi despre ce e vorba în cazul în care auzise ceva.

- Eu am auzit şi dacă te interesează îţi spun şi ce, răspunse totuşi doctorul Sârbu şi atunci doctorul Munteanu îşi aminti, auzindu-1, de semnificaţia uirată pe care o avea în clipa aceea glasul prietenului său: era siguranţa lui de sine, că are dreptul să-i spună ceea ce de obicei se trece sub tăcere, aşa-zisele „adevăruri nemiloase" menite să-ţi producă, chipurile, revelaţia unor pericole care te pândesc sau a unei nefericiri care te paşte ori a unei înfrângeri iminente faţă de care lumea, plină de nepăsare, nu te avertizează cu nimic.

- Ai să râzi, zise doctorul Munteanu puţin vesel, nu mă interesează chiar deloc ce se spune. Crezi că nu-mi închipui?

- Nu ştiu. N-aş zice că poţi să-ţi închipui aşa ceva, răspunse doctorul Sârbu pe gânduri.

- Bine, Nicule, m-ai convins, o să-mi spui tu, zise doctorul Munteanu cu un glas apropiat și intim, dar cu o răceală care sugera totuşi neaderenţa lui la acest subiect, dar nu mi-ai spus nimic de tine! Am auzit numai lucruri bune de studiul tău. Ştii că Nicolicescu ţi l-a citit în manuscris şi că i-a făcut o impresie deosebită? L-am auzit cu urechile mele şi m-am bucurat, deşi nu-mi plăcea deloc că mi te dădea drept exemplu...! Ca şi când tot ce aş fi făcut eu s-ar rezuma la articolele mele elogioase despre studiile lui! Dar *apropos,* am aflat că nu mai faci parte din conducerea *Revistei de psihiatrie*. De ce?

- Asta de mult, zise celălalt.

- Nu prea de mult, în toamnă mai erai încă în colegiu, dacă mi-aduc bine aminte. Mai lucrai?

- Când ne-am văzut noi ultima dată, prin ianuarie, cam pe atunci s-a întâmplat...

- De fapt ce-a fost, am auzit că l-ai dat afară din birou pe profesorul Rotărescu, e adevărat?

- Nu e nici o legătură între una şi alta, de mult vroiam să plec.

- De ce? se miră doctorul Munteanu.

- îmi mânca aproape tot timpul.

- Şi nu e nici o legătură...

- Am auzit şi eu că profesorul Rotărescu s-a lăudat că m-a dat el pe mine afară... Ar fi vrut el, cum mi-a făcut-o pe vremea când eram student, când m-a ameninţat că mă trimite pe front, şi m-a dat de câteva ori afară de la curs... Nu zic că nu era un profesor bun şi chiar un medic bun şi mai e încă şi acuma, dar e foarte scârbos, îl ştii şi tu, nu-mi inspiră nici un pic de respect...

- Nu mai mi-aduc aminte, zise doctorul Munteanu. Ce făcea?

- Nu, că nu se purta cu toată lumea aşa şi şi-acuma sunt mulţi care îl ridică în slăvi.

- Tocmai!

- După părerea mea e cam nebun, suferă de mania personalităţii, nu scoate un cuvânt în care să nu fie vorba de el: *eu, studiile mele, comunicările mele, elevii mei, cercetările mele,* îţi vine să-ţi verşi maţele când îl auzi. La spital acolo unde era şef în timpul războiului mi-a spus o doctoriţă că se purta ca un ţicnit, răcnea pe coridoare, înjura...

- Şi la revistă cum a fost, sau n-a fost nimic? insistă doctorul Munteanu.

- Era plecat în străinătate doctorul Sterescu şi îi ţineam locul (îi ţineam eu şi înainte, nu-i vorbă, dar acum eram oficial redactor-şef) şi într-o zi mă pomenesc că se anunţă profesorul Rotărescu. „Să poftească", spun, şi intră şi-mi pune pe birou un dosar gros, testamentul lui ştiinţific. „Şi ce doriţi?" zic. „Cum ce doresc?! se holbează el la mine, să-1 publicaţi în revistă." „Mori dumneata mai întâi, îi zic, şi pe urmă vedem noi ce e şi cu testamentul, dacă îl publicăm sau nu." S-a ridicat de pe scaun şi s-a înălţat aşa spre mine peste birou: „Ieşi afară!" mi-a spus. „Nu pot să ies afară, zic, sunt la mine în birou, ieşi dumneata afară, dacă consideri că ai terminat ce-aveai de spus."

Doctorul Munteanu începu să râdă, dar parcă nu de ceea ce auzise, ci de înfăţişarea supărată a prietenului său. Deodată vocea acestuia se schimbă, îşi ridică privirea spre celălalt şi rosti:

- Ascultă, Ghiţă, vreau să te întreb ceva! Ce părere ai tu, care e lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om?

- Hai să ne mişcăm, răspunse doctorul Munteanu, să plătim şi să ieşim.

Şi-i făcu semn chelnerului să vie să le ia banii. Rămaseră apoi tăcuţi cât mai dură până li se făcu socoteala şi ieşiră apoi afară.

XVII

- Hai s-o luăm încoace spre Şosea, zise doctorul Munteanu şi cotiră pe Calea Victoriei şi o luară în sus spre Piaţa Palatului.

Nu văd, spuse el apoi, ce legătură are faptul că e greu să-ţi închipui ce zice lumea cu întrebarea care e lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om. Nu văd nici o legătură.

Totuşi după felul cum îşi rostea el nedumerirea parcă vedea, sau mai bine zis ghicea, dar îi sugera în acelaşi timp celuilalt că de mult nu mai avea el obiceiul să poarte o discuţie pe ghicite. Asta era apanajul celor foarte tineri sau celor care se îmbată cu cuvintele. Despre ce era, de fapt vorba?

Doctorul Sârbu explică: ce simte cel care e tentat să-şi schimbe profesiunea? De ce o face? La ce visează în realitate? Se opri în dreptul unei tutungerii şi-şi cumpără un pachet de ţigări. Doctorul Munteanu se opri şi el câţiva paşi mai încolo. Deşi era încă devreme, noaptea de vară a câmpiei care se ghicea dincolo de oraş pusese cu totul stăpânire pe străzi şi bulevarde. Erau puţini trecători, era linişte, şi maşini treceau puţine. Se răcorise, şi aerul purificat lăsa să se vadă cerul plin de stele. Foarte rar spărgeau liniştea doar grupuri de tineri care ieşeau de prin restaurante ameţiţi de alcool şi începeau să vorbească tare cu aceea degajare afectată de limbaj în care se consuma zgomotos ultima rămăşiţă de energie cu care nu vroiau în nici un caz să se ducă să se culce şi cu atât mai puţin să viseze. Femeile sau fetele singure riscau totdeauna să nu facă nici zece paşi fără să fie acostate şi asta se întâmplă adesea chiar când erau însoţite. De aceea nu o dată aceşti tineri erau tăvăliţi pe jos de acei bărbaţi sau soţi care nu se jenau de scandalul pe care aceste grupuri mizau când le acostau femeile. înjurăturile şi pumnii în fălci care puteau fi auziţi atunci făceau ca marele oraş să semene în clipa aceea, în acel punct unde se petreceau astfel de scene, cu un sat din care nu lipseau decât câinii...

- Lucrul cel mai stabil şi mai plin de sens din activitatea unui om, zise doctorul Munteanu, este cel pe care ştii să-1 faci şi nu un altul, în special nu cel de care te simţi ispitit, dacă ăsta e sensul întrebării tale. Dar problema nu e asta, fiindcă ce interes poate să prezinte un om care îşi părăseşte meseria fără motiv şi se apucă de altceva? Ori nu-i place meseria pe care şi-a ales-o, ori în general e vorba de un om căruia nu-i place să exercite o profesiune. M-am întâlnit zilele trecute cu un fost coleg de liceu, dacă-ţi mai aduci aminte de el, Clepcea. L-am întrebat ce face. A ridicat aşa braţele cu palmele spre mine, parcă s-ar fi dat prizonier, şi ce crezi că mi-a răspuns? „Universal-Geneve!", adică de toate, n-avea nici o meserie. Şi arăta foarte încântat de sine. Ştiu ce vrei să spui, că elanul personalităţii noastre slăbeşte când începem munca propriu-zisă, pe care o reclamă exercitarea unei profesiuni şi că de aceea suntem tot timpul supuşi tentaţiei de a o întrerupe sau de a o schimba? Da, e adevărat, dar la ce faci tu aluzie? Faci o simplă observaţie de ordin psihologic sau vizezi o particularitate de ordin social cu privire la exercitarea profesiunilor?

- Şi una şi alta, răspunse doctorul Sârbu mergând agale, la oarcare distanţă de prietenul său şi fumând. Am vorbit despre această trăsătură psihologică fiindcă o cunosc bine, e foarte accentuată la oameni de structura mea şi e o slăbiciune pe care o învingem cu ajutorul orgoliului. Consider că orgoliul profesional este singurul care este creator şi care poate fi din punct de vedere moral, justificat. Fiindcă mai rea decât truda propriu-zisă pe care o reclamă exercitarea unei profesiuni este lupta cu tentaţia de a o părăsi, văzând rezultatele aşa de puţin spectaculoase pe care le obţinem în comparaţie cu alţii, care îşi potenţează profesiunea prin acţiuni care nu sunt străine de ea, dar pe care nu orice profesionist este capabil să le iniţieze. Şi atunci, ca o compensaţie, apare orgoliul profesional, ca trăsătură comună a celor mai numeroşi, care îi deosebeşte de ceilalţi, mai puţini.

- Şi ce vrei să spui cu asta? îl întrebă doctorul Munteanu atent.

- Că observ în lumea intelectuală o scădere a orgoliului profesional. Şi că tu eşti unul dintre cei care se străduiesc să dea

lovituri mortale acestui orgoliu, fără să-ţi dai seama că îţi pregăteşti singur terenul ca să fii dispreţuit şi să devii jucăria altor forţe sociale care n-au nici un interes ca psihologiile profesionale să se coaguleze şi să-şi câştige o relativă independenţă în lupta socială. N-o să mă apuc acuma, Ghiţă, să-ţi spun ce se zice sau ce se crede despre tine în legătură cu întoarcerea ta în spital — am observat că nu te interesează fondul problemei, te-ai angajat în mod conştient pe drumul tău şi se pare că ştii ce-ai de făcut — dar îţi atrag totuşi atenţia că te pândeşte o mare primejdie şi că ai încă timpul să te retragi pe o poziţie din care să ieşi învingător. Problema e dacă ai tu suficient curaj să te retragi pe o asemenea poziţie, îţi repet, după mine singura de pe care te poţi apăra cu succes.

- Să lăsăm presimţirile şi ipotezele referitor ia situaţia noastră personală în spital şi să reţinem fondul problemei, zise doctorul Munteanu cu un glas liniştit. Dacă e vorba de faptul că eu mă străduiesc să dau lovituri mortale profesiunii noastre, aici am ceva de spus şi pot să discut cu tine. Ai cunoscut tu vreodată o situaţie în care profesiunile să se poată exercita absolut liber una de alta şi mai ales absolut liber de legile economice şi politice ale societăţii şi epocii respective? De unde au luat şi cu ce au finanţat Pasteur sau doctorul Babeş institutele lor de cercetări? E foarte comod să vorbim de orgoliul profesional câtă vreme nu facem mai mult decât să prescriem reţete de lentile, cum a făcut tata timp de treizeci de ani - să stai cu el de vorbă şi să vezi ce orgolios e, ai zice că toată medicina se sprijină pe el - sau când strângem foarte pe îndelete un număr de cazuri de bătrâni suferind de neurastenie şi scriem un excelent studiu despre această chestiune, dar, lăsându-1 la o parte pe doctorul Marinescu, care ştim cum lucra şi ce mijloace a avut, să ne gândim la alţi cercetători, să ne întrebăm ce trebuie să fi simţit Babeş, când îi lipseau banii să-şi extindă cercetările şi când îndura tot felul de jigniri şi umilinţe pe măsură ce

înainta în vârstă. Aşa că s-o lăsăm mai încet cu orgoliul profesional care nu cuprinde o sferă mai mare decât coridorul *Serviciului 14* (aceasta era denumirea pavilionului unde lucra doctorul Sârbu) şi să ne închipuim mai puţin că un asemenea coridor constituie o poziţie de pe care se poate da o bătălie mare - şi încă să mai ieşi şi victorios! Fiindcă asta e probabil poziţia la care te referi când îmi prezici că voi avea de înfruntat o mare primejdie.

încheiase cu o voce în care erau amestecate şi tristeţe, şi indignare, dar şi înţelegere afectuoasă pentru cel care se hazardase atât de imprudent pe un teren necunoscut lui şi înţesat de mine: era totuşi prietenul său cel mai vechi şi mai de bună-credinţă şi trebuia să-1 despartă cu grija de opiniile sale care erau, ca totdeauna, pe cât de intransigente, pe atât de mărginite. „Formidabil, gândea în acelaşi timp doctorul Sârbu, îmi vorbeşte de parcă ar fi măcinat de aceleaşi griji ca ale doctorului Babeş sau Marinescu."

-Ascultă, Ghiţă, rosti el când celălalt se opri, eu nu-ţi recomand micimea coridorului, ci ideea de coridor. Spitalul, sau spitalele, cu toate coridoarele lor sau dacă vrei, ministerul cu toate cabinetele lui, dar al *Sănătăţii,* nu al *Afacerilor Externe* Ce legătură are Ministerul Afacerilor Externe cu medicina? Am auzit din gura ta această bizarerie, că ai avut nevoie de câteva luni ca să te pui la punct cu nu ştiu ce. Dacă e să discutăm, tu consideri ăsta un răspuns la întrebarea care ţi se poate pune şi care de fapt ţi s-a şi pus de toată lumea în clipa când te-ai întors în spital? Fiindcă dacă nu te întorceai nu-ţi mai punea nimeni nici o întrebare, totul era în regulă.

- N-am constatat la nimeni şi nici nu cred că îşi pune cineva, în ce mă priveşte, o asemenea întrebare, răspunse doctorul Munteanu cu îndoială. Ce sens ar putea să aibă o asemenea întrebare pe care să mi-o pună alţii şi să nu mi-o pun eu însumi? Dar să presupunem că dacă mi-o pui tu e suficient să

mă consider obligat să-i dau un răspuns - altul decât cel particular, accidental şi adevărat care mi l-am dat mie însumi când am părăsit pentru cârva timp spitalul. într-adevăr, e o greşeală, se poate interpreta că am vrut să părăsesc medicina şi n-am reuşit. Ei şi? Nu văd care e problema şi nu înţeleg ce gen de răspuns aştepţi de la mine.

- E foarte ciudat, zise atunci doctorul Sârbu nedumerit, că tocmai tu care aduci ca argument al orientării tale profesionale dependenţa generală a profesiunilor de factorii politici şi economici, nu-i vezi, în actuala situaţie, ca factori psihologici foarte concreţi şi ce probleme îţi ridică sau or să-ţi ridice.

- Ce te face să crezi că nu-i văd? Formidabil cum seamănă oamenii între ei! exclamă doctorul Munteanu stupefiat parcă deodată atât de tare de această idee încât uitase în aceeaşi clipă că îi pusese celuilalt o întrebare. Seamănă între ei indiferent de vârstă şi de caracter şi chiar de mentalitate, chiar ieri am avut o discuţie cu părinţii mei exact pe aceeaşi temă şi exact cu aceleaşi idei ca ale tale, formulate doar altfel. Indivizii umani au pierdut mult însuşiri naturale, între altele pe aceea de a rămâne senini şi puternici în faţa schimbărilor. Au nelinişti sufleteşti. Dar ce sens au aceste nelinişti sufleteşti?! înţeleg să pierd ceva cu care m-a înzestrat natura în schimbul a ceva superior pe planul conştiinţei, dar ce-am câştigat eu pe planul conştiinţei prin faptul că percep schimbările cu nelinişte?

- Eu nu-ţi sugerez ţie să ai nelinişti sufleteşti dacă tu te simţi senin şi puternic, ci îţi spun să te gândeşti dacă într-adevăr eşti destul de senin şi de puternic ca să ieşi victorios din situaţia în care te afli, zise doctorul Sârbu făcând parcă o sforţare să se exprime cu cea mai mare atenţie în aceste clipe, care începeau să devină din ce în ce mai încordate.

- în ce situaţie ma aflu? întrebă într-adevăr celălalt cu o voce care scăzu brusc în volum şi crescu în intensitate. Dacă n-ai să-mi răspunzi acum cu claritate ce-ai înţeles prin aceste cuvinte, va trebui să încetăm imediat discuţia. Avem amândoi experienţă şi ştii şi tu unde poate duce.

- Am să-ţi spun: eu nu pretind de la tine să faci ceea ce nimeni dintre noi nu poate să facă! Dar ceea ce poate să facă ultimul, mă simt foarte îndreptăţit să-ţi cer s-o faci.

- Tu spune-mi net, fără ocolişuri, în ce situaţie mă aflu eu. Răspunde la întrebare, dar pe scurt, că observ că ai început să nu mai poţi spune ceva decât vorbind mult. Ca să-mi spui că nu-ţi place că am plecat câteva luni din spital, m-ai luat ca majurul din poveste, pe dreapta, despre sensul activităţii umane... Să revenim la problemă. Ce e asta că nu-mi pretinzi să fac ceea ce nimeni dintre noi nu face, dar că ceea ce poate să facă ultimul, eţetera? Răspunde întâi la asta.

- Nu pot. Dacă la noi se ştie ceva mai mult în vreo chestiune medicală - şi nu numai medicală - decât în alte ţări (şi în epoca noastră aproape în toate părţile cu un anumit grad de civilizaţie se descoperă tot timpul lucruri care pun foarte acut problema schimburilor culturale şi ştiinţifice) presupun că cine e în urmă şi e interesat să nu mai fie, vine pur şi simplu aici sau acolo unde s-a produs descoperirea şi află despre ce e vorba. Dacă eu, acuma, în anul 1952, as vrea să aflu ceva, trebuie, de asemenea, să plec. Şi pentru asta, cineva, ministerul, Academia, institutul sau spitalul trebuie să aprobe această plecare şi să-mi dea şi bani. Şi pentru ca această aprobare să fie dată, cineva trebuie s-o sprijine şi acest cineva să fie mai mare ca mine, fiindcă simpla mea cerere nu e suficientă. Ei, dintre noi - vorbesc de noi, medicii care ne considerăm mai buni, nu de toţi, adăugă doctorul Sârbu ironic făcând cu degetul o roată în aer - nici unul nu vrea sau nu poate să facă tot ce depinde de el ca să reglementeze această chestiune, fiecare se descurcă pe cont propriu şi din pricina asta fiecare îl învinuieşte pe

celălalt că stăm prost. Din toţi, tu ai făcut ieşirea cea mai spectaculoasă. Fii atent, o sa plăteşti.

Se lăsă tăcere între ei doi, cel care vorbise aşteptând parcă sub tensiune să vadă dacă fusese urmărit în adâncime, dincolo de ceea ce puteau exprima cuvintele, cel de al doilea luptând parcă sub aceeaşi tensiune cu înţelegerea care îi forţa conştiinţa şi îi forţa aproape în acelaşi timp, sub aceeaşi presiune, gândirea logică, împingându-1 să se exprime şi să se lase prins în lanţul adevărurilor ameninţătoare care se încolăceau din ce în ce mai mult deasupra capului său.

- Cu alte cuvinte, rosti el deodată, ca şi când gândirea i-ar fi ţâşnit ca un şuvoi, revii la ideea că sunt vinovat că am vrut să mă las de medicină şi îmi ceri să mă întorc la ea cu umilinţă, ca ultimul dintre medici?

Doctorul Sârbu nu răspunse îndată. Un beţiv trecu printre ei despărţindu-i, îl ocoliră fără să-i audă înjurăturile triviale şi-şi continuară drumul, de astă dată doctorul Munteanu fiind cel ce aştepta cu încordare extremă răspunsul celuilalt. Tot mergând ajunseră la capătul Căii Victoriei şi o luară spre Şosea. Cu toate că aici într-adevăr piaţa şi cele două vechi şosele lărgeau definitiv orizontul de câmpie, pe care Capirala fără depresiuni spectaculoase de sol o sugera chiar în centrele ei aglomerate, impresia de oraş mare abia aici prindea consistenţă, cu toate că nu se mai vedeau de-a lungul celor două şosele mărginite de copaci bătrâni şi alei înflorite de trandafiri decât rare vile înecate în ierburi de grădină sau vechi clădiri în care erau adăpostite opere de artă, muzee de tot felul sau vechi institute ştiinţifice. Poate că vastitatea pieţei, în care răspundeau sau din care porneau şapte sau opt bulevarde şi şosele, şi apoi şoselele însele sugerau existenţa unui oraş mai mare şi mai frumos decât era el în realitate? Parcă şi cerul de noapte era aici mai ceţos şi mai citadin, iar firele groase încărcate cu electricitate care pluteau deasupra pieţei ca o enormă pânză de păianjen din care ţâşneau fulgere albastre la trecerea tramvaielor care mai circulau încă pe acolo în acei ani sporeau şi ele, împreună cu luminile circulare care alungau întunericul şi cele care scăldau Palatul Preşedinţiei Consiliului de Miniştri, această impresie neconfirmată apoi o mie de metri mai înapoi.

- Da, răspunse într-un târziu doctorul Sârbu, ai înţeles exact ceea ce eu de două ceasuri nu reuşesc să exprim. E una dintre ideile care circulă în spital, după părerea mea cea mai importantă. Bineînţeles că nu formulată atât de nobil, dar se poate obţine ca ei să accepte această formulare a ta, adică să revii cu umilinţă la medicină, ca ultimul dintre servitorii ei.

- Dar cum e formulată? zise doctorul Munteanu cu gura strânsă şi nu se auzi bine şi trebui să repete ceea ce spusese.

- Nu e formulată! E ceva, aşa, de natură insesizabilă, dar care ar permite unuia sau altuia să facă sesizabilă o asemenea idee, adică să ţi se întâmple ceva care să te aducă într-o asemenea situaţie umilă. E foarte primejdios, să ştii că e momentul cel mai primejdios prin care treci tu de când ne cunoaştem. Cel puţin aşa mi se pare mie, poate că tu ştii ceva... Nu vreau să-ţi stârnesc nelinişti sufleteşti care să nu-ţi folosească la nimic. Gândeşte-te. De-aia ţi-am spus mai înainte că n-aş zice că poţi să-ţi închipui aşa ceva, că tu ai zis că am să râd, dar nu te interesează chiar deloc ce se spune în spital, că îţi închipui. Ai dreptate, ce se spune poţi să-ţi închipui, mai mult sau mai puţin, dar ce se gândeşte? Ei, aici să vezi. Ţi-am spus, de pildă, ce gândesc eu, dar crezi că numai eu gândesc aşa? Şi fiindcă suntem prieteni eu am făcut un efort şi ţi-am spus până la urmă ce gândesc şi ca să nu fac vreo greşeală am demarat aşa de greu. Dar crezi că vei mai găsi unul ca mine să-ţi spună? Nu pentru că s-ar feri de tine, ci pentru că pur şi simplu e dificil de formulat. Pentru că nu mi-era clar nici mie; ştiam doar atât, că se consideră un eşec total încercarea ta de a părăsi profesiunea noastră. Şi ce bărbat, de pildă, ar interpreta fuga soţiei lui de

acasă altfel decât o dorinţă expresă de a rupe căsătoria? Nu vreau să duc comparaţia mai departe, dar cum să nu-ţi doresc eu, după această trădare, dacă vreau ca prietenia noastră să nu excludă preocupările comune — fiindcă fără ele am fi tot aşa de puţin prieteni cum ar fi doi soţi care ar face fiecare copii în altă parte - să ţi se întâmple ceva care să-ţi permită să-mi dovedeşti că iubeşti medicina şi că aventurile tale diplomatice, şi la propriu şi la figurat, nu înseamnă nimic şi nu sunt altceva decât simple slăbiciuni (care dintre noi ar refuza câteva luni la Roma sau în altă parte având în acelaşi timp posibilitatea să se întoarcă oricând la spital?). Eu am început să am bănuiala că tu lucrezi la ceva, studiezi nu ştiu ce, dar întâi ce fel de studiu e acela în afara clinicii şi al doilea, chiar dacă ar fi, să zicem, un material de interes excepţional, cum de altfel mi-ai şi spus, cine ar mai sta *acuma* să te creadă? Ar însemna că vrei să ne arăţi nouă şi ţie însuţi că iubeşti medicina printr-o lovitură de efect. Numai dacă într-adevăr ai veni cu ceva excepţional s-ar răsturna întreaga situaţie şi toată lumea ar uita. Dar asta ar însemna o mare surpriză pentru mine şi s-ar dovedi că tot ce ţi-am spus eu până acuma ar fi pură invenţie a unui spirit mărginit şi timorat. De bucurie că ai avea tu dreptate aş uita imediat că am fost atât de neghiob şi te-am judecat după aparenţe. Poţi să-ţi imaginezi ce bucuros aş fi? Evenimentele din ultimii ani au pus cam greu la încercare prietenia noastră şi despre toate istoriile care au ameninţat-o avem aşa, un fel de sentiment general că aşa s-a întâmplat, ce poţi să faci... Dar oricât de mult ai ţine la cineva, îndoiala persistă şi nu suntem totdeauna la fel de puternici ca să trăim cu îndoiala în noi. Eu acuma pot să-ţi spun că toate acestea nu mai au pentru mine nici o importanţă, ţin la tine şi aşa, dar mult timp după ce s-a petrecut tot ce ştii, n-a fost aşa şi nimeni nu-mi garantează că n-o să revină în viitor.

- Să lăsăm consideraţiile de ordinul ăsta, zise doctorul Munteanu. Ştii şi tu bine că în materie de prietenie sau de dragoste contează totdeauna cu ce vii de acasă. Şi eu ţin la tine, dar dacă ar fi să mă iau după toate măgăriile pe care mi le-ai făcut, de mult ar fi trebuit să te consider un duşman şi nu un prieten.

- Ce măgării ţi-am făcut eu ţie? îl întrebă doctorul Sârbu uimit şi izbucni imediat în râs, ca şi când faptul de a face cuiva măgării era ceva foarte vesel.

- Lasă că ştii tu, murmură doctorul Munteanu fără nici o plăcere, şi tăcu, şi merseră astfel unul lângă altul fără să-şi mai spună nimic.

- Ba nu, te rog să-mi spui, zise doctorul Sârbu după ce se gândi câtva timp. N-ai să poţi cita un singur fapt din care să reiasă că ţi-am făcut vreo măgărie.

- Zeci de fapte, zise doctorul Munteanu liniştit şi convins.

- Zeci de fapte?!

- Da, zeci, te crezi foarte departe de genul de măgării pe care le reproşezi alrora.

- Spune măcar unul, să văd şi eu ce înţelegi tu prin măgării!

- Aia făcută profesorului Rotărescu ce e?

- Tu spune ce măgărie ţi-am făcut eu ţie în calitate de prieten, lasă-le pe alea!

- Când te-am rugat anul trecut să iei cuvântul în organizaţie contra grupului de cosmopoliţi, ce mi-ai spus?

- Ce ţi-am spus?

- Că tu îl consideri pe doctorul Strihan un medic foarte bun şi nu-ţi dai seama ce e cu cosmopolitismul de care îl făceam noi vinovat.

- Chiar că nu-mi dădeam seama, răspunse doctorul Sârbu nedumeit. Ce-aveai cu el?

- Vezi?! exclamă atunci celălalt şi continuă cu un soi de filozofie a deznădejdii: erai în sală când domnul Strihan a ţinut o comunicare şi a stârnit chicoteli pe seama unor articole ale mele şi aproape că ai râs şi tu fără să-ţi dai seama că acolo era în joc şi situaţia ta, nu numai a mea şi a altora! Asta nu e măgărie?

- Uite, ai cuvântul meu, zise doctorul Sârbu solemn, fără să ia în seamă fondul problemei, că acum aflu de la tine că ai avut ceva cu doctorul Strihan. Mă crezi?

- Ţi-am spus că e mai bine să lăsăm la o parte consideraţiile strict personale, sigur că te cred, dar tocmai asta e măgăria, că eu ţi-am atras atenţia şi tu nici măcar nu mai ţii minte.

Doctorul Sârbu vru să spună ceva, dar renunţă, avu o mişcare din umeri şi din cap de îndoială şi în aceeaşi timp de nesiguranţă: era posibil, într-adevăr aşa ceva se putuse întâmpla, în sfârşit...

- Ai dreptate, zise el, n-are rost să ne apucăm acuma să dezgropăm morţii. Asta e situaţia, zise el încheind parcă abia acum ideea pe care o urmărise înainte ca doctorul Munteanu să-1 oprească de la consideraţiile prea personale. Ţi-am spus cam ce se gândeşte şi ce gândesc şi eu... Tu probabil că vezi lucrurile altfel şi ai şi motivele tale, dar eu ţi-am atras atenţia că una e ce gândim noi şi alta e situaţia în care ne pomenim implicaţi şi care are, vrând-nevrând, o anumită semnificaţie, care devine obligatorie dacă ne pasă. Dacă nu ne pasă şi nu dăm nici doi bani pe semnificaţia propriilor noastre acte de existenţă, totul e în regulă... Cu condiţia ca totul să se termine cu bine.

- Ei nu! mai zise şi doctorul Munteanu, deodată hotărât să încheie discuţia şi cu o undă de sarcasm la adresa neliniştii ciudate din glasul prietenului său, nu asistăm ia o comedie lirică, în care după ce se plânge şi se râde, totul se termină cu bine. în aşteptarea sfârşitului imprevizibil, fii şi tu mai vesel. Tu nu eşti implicat...

PARTEA A PATRA

I

Constanţa îşi amintea acum cu un sentiment că era parcă vorba de o poveste veche, cum se lămurise în acele zile după declaraţia lui că ei doi ar fi fost fericiţi numai dacă nu se căsătoreau, că le plăcea la amândoi prea mult să fie liberi pentru ca în cele din urmă o căsătorie să nu-i înstrăineze. Dragostea lor nu fusese nici dragoste de amanţi, nici de soţi, căsătoria prea rapidă stricând pe cea dintâi, şi cea dintâi stricând apoi, prin lipsa sau scurtimea ei, pe cea de-a doua. E adevărat că în ceea ce priveşte această grabă el recunoscuse că era vinovat, dar nici el nu mai ştia să explice după aceea de ce se grăbise aşa de tare, ce-i venise. îi plăcea de ea, o iubea, o simţea atât de apropiată, atât de a *lui* încât se grăbise să pună mâna pe ea, îl apucase parcă o frică să n-o scape, să nu se întâmple ceva şi din pricina asta s-o piardă. Aşa îi spusese el, şi ce era mai ciudat era că aceste cuvinte exprimau exact ceea ce simţise şi ea în aceeaşi perioadă, şi îşi amintea cum îl întrebase: „Şi acum nu mă mai simţi că sunt *a ta?"* „Ba da, îi răspunsese el, dar nu mai ştiu ce să fac cu tine." „în ce sens? îl întrebase ea atunci simţind în acele clipe cum îi fuge sângele din obraji şi se face albă. (Fuseseră clipele cele mai rele din tot ce mai urmase.) în ce sens nu mai ştii ce să faci cu mine? Să nu te fereşti să vorbeşti deschis, adăugase ea, fiindcă eu totdeauna m-am gândit că aşa cum îi spui cuiva

te iubesc, tot aşa trebuie să-i spui şi *nu te mai iubesc.* Unii nici măcar nu vor să audă, crezând că dacă nu se pronunţă aceste cuvinte se mai poate drege ceva. Eu vreau să mi le spui!" „Am să-ţi vorbesc deschis, îi răspunsese el. Te iubesc, dar nu mai ştiu ce să fac cu tine, mi-a apărut un sentiment chinuitor că pe lângă iubire ar trebui să mai fac ceva pentru tine şi nu ştiu ce." „Văd eu că-mi vorbeşti deschis, spusese ea, dar tot pe mine mă laşi să ghicesc singură de ce vrei totuşi să ne despărţim, deşi mă iubeşti. Nu mă gândesc chiar de azi la asta, mă gândesc de vreo două luni, de când am întrerupt sarcina. Mare lucru n-am descoperit! Ştiu că ar trebui să înţeleg că la urma urmei nu mă mai iubeşti şi că eşti un bărbat serios care nu vrea să încurce o femeie şi să rămână căsătorit cu ea deşi lui nu-i mai place, dar înţelegerea asta n-o are cineva decât când ori iubeşte foarte tare pe cineva, ori nu-1 iubeşte deloc. In ambele cazuri înţelegi mai uşor fiindcă nu ţi-e frică. Ori mie mi-e frică şi de aceea nu înţeleg." „De ce să-ţi fie frică?" spusese el şi i se dusese şi lui sângele din obraji şi se făcuse alb. Se vedea că în aceeaşi clipă chiar îl cuprinsese şi pe el frica. „De ce să-mi fie frică?! întrebase ea mirată. Cum să nu-mi fie frică? Ce facem noi aici, ne jucăm de-a căsătoria, de-a despărţirea? Cum de ne-am putut înşela? Şi cine ne garantează că dacă ne despărţim găsim pe cineva mai bun? Dacă găsim pe cineva şi mai râu?" Paloarea lui se accentuase auzind-o vorbind astfel şi se îndârjise pe neaşteptate: „Ce putem face? E foarte posibil să nu găsim pe cineva mai bun, dar ajunge gândirea asta ca să ne împiedice să ne despărţim?" „Eu nu spun că ajunge, răspunsese ea, eu spun de ce mi-e frică. Şi parcă mi-e frică şi de ceea ce înţeleg că înseamnă frica asta. Ce-ai făcut?! îl întrebase ea şi pe chipul ei începuse să apară treptat o expresie de înstrăinare înspăimântătoare, de ce ai stricat ce începusem, şi de ce-ai mai început dacă aveai de gând să strici? Ce s-a întâmplat?" „Nu ştiu ce s-a întâmplat, de unde vrei să ştiu eu?" răspunsese el cu o voce parcă golită de viaţă

lăuntrică, şi se uitaseră apoi unul la altul, privire în privire, fără să clipească, un timp nesfârşit de lung, căutând parcă să afle astfel ceea ce raţiunea şi gândirea logică nu reuşeau să descifreze.

Era spre seară, într-o zi de duminică şi după aceea ea se îmbrăcase şi se dusese în parc, simţind nevoia să-şi consolideze înstrăinarea, şi să rămână singură cu mâhnirea aceea apăsătoare care îi stătea atunci pe inimă ca un bolovan.

Seara s-a întors şi s-a culcat. N-a mai scos un cuvânt, a pus capul pe pernă şi în câteva secunde a adormit. înţelesese că el avea dreptate şi frica îi pierise, asemeni cuiva care fiind expus total unei lovituri descoperă că dacă primeşte această lovitură fără să se ferească, n-o să-i mai fie pe urmă frică niciodată.

II

Cu aceste amintiri limpezi Constanţa se considera scăpată de boala ei şi singura preocupare care o stăpânea ca o obsesie era de ce picioarele ei nu vroiau s-o mai asculte ca altădată şi de ce tremura din tot corpul când trebuia să meargă şi abia de putea merge fără să simtă tot timpul senzaţia că se va prăbuşi. Era iritată că zilele treceau şi că în loc să simtă o revenire treptată şi oricât de înceată a puterilor, dimpotrivă, pe zi ce trecea se simţea mai slăbită şi somnul îi era din ce în ce mai puţin şi mai obositor. Se trezea dimineaţa cu dureri vii în tot corpul şi cel mai mic gest o istovea, şi în loc să se simtă istovită şi în dorinţele ei ca să poată zăcea şi uita că e bolnavă, dimpotrivă, acestea erau şi mai vii şi mai ascuţite sporind şi mai mult procesul de epuizare şi inerţie în care organismul ei se prăbuşise. Şi cu timpul amintirile şi reflecţiile asupra trecutului ei încetară cu totul, nu mai veniră nici dorite, nici nedorite, şi iritarea puse cu totul stăpânire pe ceea ce ar fi trebuit să rămână neatins, adică viaţa cea mai intimă a conştiinţei.

„Observând dezinteresul cu care era tratat cazul ei - doctorul Sârbu nu trecea pe ia ea zile întregi - Constanţa avu deodată

bănuiala că de fapt suferă de paralizie generală progresivă şi că în curând nu se va mai putea deplasa decât cu căruciorul, cum deja văzuse pe acolo pe coridoare că i se întâmplase unei bolnave. Maladia avea chiar un nume, îl află discutând pe coridor cu alte bolnave, îi spunea boala lui *Charcot-Marie,* consta în topirea progresivă a muşchilor picioarelor, doar atât află, şi că era incurabilă. Se întoarse în pat abia ţinându-se de ziduri şi începu să-şi examineze pulpele, care i se părură sensibil micşorate. Ii ceru doctorului Drăghici, care o vizita zilnic (medicul acela cu favoriţi, atât de blând şi de serios), să-i confirme că despre asta era vorba şi doctorul Drăghici nu se putu stăpâni şi îşi dădu capul pe spate hohotind scurt. Avea aerul că aşa ceva vesel de mult n-a mai auzit, dar ei nu i se păru nimic vesel, deşi ideea aceasta îi fu astfel alungată din minte în aceeaşi clipă. Se împrieteni apoi cu o activistă de U.T.M. din Ploieşti, care se internase pentru a doua oară şi care îi făcea vizite aproape în fiecare după-amiază şi îi ţinea de urât. Suferea cam de aceleaşi stări ca şi ale ei, dar într-un fel care parcă mai semăna a boală, adică pe lângă istovirea fizică, o apuca din când în când, chiar în faţa Constanţei, plânsul, mai ales când povestea cum muncea ea acolo în comitetul U.T.M., şi cum nu putea să rabde ce întâlnea pe teren şi cum se întorcea apoi noaptea târziu acasă şi nu putea să adoarmă de mânie şi indignare. Era o fată totuşi voinică, avea doi copii şi un bărbat petrolist, şef de echipă. Istoriile ei de pe teren care o obsedau erau mai toate în legătură cu copii martiri bătuţi în mod bestial de părinţii lof alcoolici sau desfrânaţi, copii bolnavi şi neîngrijiţi, sau daţi pe mâna unor rude nu mai puţin destrăbălate, care scoteau sufletul din ei pentru o bucată de pâine. Povestirile ei o turburară foarte tare pe Constanţa aducându-i aminte că şi ea săvârşise ceva apropiat întrerupând o sarcină şi îi veni ideea că asta era pricina bolii ei, regretul adânc că nu făcuse un copil. „Ah, dacă aş fi avut copilul nimic nu s-ar fi întâmplat", îşi spuse, şi avu sentimentul

că viaţa ei este stricată acum pentru totdeauna şi că nu mai are de ce mai trăi. Când o auzi spunând acestea doctorul Drăghici dădu din umeri şi strâmbându-se cu blândeţe îi spuse să vină cu el în salonul vecin şi să-i arate cel puţin douăzeci de femei bolnave de aceeaşi nevroză, cu copii. N-avea nici o legătură boala asta cu copiii.

Dar iritaţia îi creştea şi se lipeau de conştiinţa ei parcă toate ideile şi toate temerile morale. Era bolnavă, îşi spunea, fiindcă nimic din viaţă nu făcuse cum trebuie, nici în copilărie, când o chinuise pe maică-sa cu nepriceperea ei, şi nici mai târziu, când se făcuse mare şi se măritase. Cine îi spusese ei, se pomenea întrebându-se, că aşa trebuie să se poarte o femeie cu un bărbat, să aştepte totul de la el şi ea să nu facă nimic? De la cine învăţase asta? Pentru că nu făcuse nimic pentru el, chiar nimic, cu toate că ţinuse la el şi nu dorise nici o clipă să se despartă. Nu e destul să ţii la cineva, trebuie să mai ştie din când în când şi celălalt cam cum se petrec lucrurile cu *ţinutul* ăsta, cât de tare ţii şi mai ales în ce fel. Simţise doar că e al ei cu un sentiment vechi de tot, din copilărie. în ciuda bătăilor pe care le mâncase când era mică, ea nu gonise din gândirea ei copilăria. Nimic din ceea ce simţise, fetiţă fiind, că e al ei nu-i putuse fi luat. Privea pe atunci totul cu ochii micşoraţi, cu acel sentiment aproape divin de posesiune care îi şoptea că tot ceea ce vedea îi aparţinea fie şi numai pentru faptul că totul se afla mai întâi în ea (nu-şi amintise niciodată ca privirea ei să descopere ceva străin), şi dacă norii pluteau pe cer şi cârciuma din colţ era acolo la locul ei şi dacă lumina soarelui scălda cartierul sau ploile zguduiau pământul, asta nu era decât o năvală vastă şi liniştită a aceloraşi lucruri aflate mai întâi în mintea ei şi le scotea afară prin ochi, fiindcă era destul de pildă să strângă din pleoape şi să-şi astupe urechile, fie şi pentru o clipă, pentru ca totul să se acopere, noaptea populată de foşnetele abia auzite ale plopilor, târâitul greierilor şi ţânţarilor, tânguirea şi vâjâitul

crivăţului iarna, strigătele căruţaşilor şi lătratul căţeilor, trâmbele de praf care pluteau seara peste cartier când se întorcea de la şcoală, trecerea ţăranilor spre pieţe, cu căciulile lor ţuguiate, pe care nu le scoteau nici vara de pe cap, sau ceaţa de fum de ţigări din aceeaşi cârciumă din colţ în care intra sâmbăta seara să-1 cheme pe tata la masă. O treabă de făcut, o mână ridicată asupra ei şi o bătaie înghiţită erau lucruri bizare şi puţine, se pierdeau în numărul nesfârşit al celor care erau atât de întinse şi de supuse voinţei ei. Parcă tot timpul cineva o răsfăţase mereu şi ea nu făcuse niciodată nimic pentru acest cineva care o însoţise peste tot cu devotament. Unde era acum acest cineva? O părăsise şi iată că acum ea nu mai era nimic fără el.

Gândirea aceasta făcu parcă să sufle asupra ei un vânt agresiv de disperare şi începu să se agite şi să geamă. Stătea pe spate cu ceafa pe pernă şi îşi clătina capul când spre perete, când spre marginea patului, ca şi când cineva nevăzut i s-ar fi aşezat pe piept şi ar fi silit-o să bea un pahar cu otravă. Vecina ei de pat se dădea jos şi chema sora, sora chema mediul şi acesta venea şi îi prescria doze sporite şi din ce în ce mai puternice de calmante, pe care ea le înghiţea cu tot mai puţină încredere că vor ajuta-o să redevină iar ceea ce fusese odată.

III

Calmantele îşi făcură totuşi efectul. Curând iritarea dispăru, dar lăsă în urma ei o ciudată tăcere, care din zi în zi se făcea tot mai mare. Acum parcă îşi pierdea încetul cu încetul memoria, şi singurul lucru care îi rămânea viu în amintire era doar că avusese memorie. Nimic şi nimeni nu mai răspundea la apel. Nimic parcă nu mai aveau sens. Paşii pe coridoare, lumina zidurilor albe nu mai avea nici un înţeles. In aceste zile tot se mai putea ţine pe picioare şi ieşea uneori afară în curtea spitalului, dar îndura greu spetacolul obişnuit al vieţii. Ce era această mişcare, aceste obiecte, aceste fiinţe care mergeau pe

două picioare şi făceau zgomot articulând sunete? Care este *esenţa* existenţei lor? Nu ştia să răspundă. Şi, îşi zicea ea nu cumva dacă nu ştim ce sunt lucrurile şi fiinţele şi lumea în care se mişcă ele înseamnă că nu ştim nici cine suntem şi, neştiind cine suntem, nu ştim nici ce putem deveni, în mâna cui se află destinul nostru? Senzaţia era atât de chinuitoare, încât se uita la copaci cu o stranie invidie. Ei erau superbi cu coroanele lor de frunze, înecaţi de lumina soarelui, puternici şi nepăsători. Iar deasupra lor, cerul plin de nori şi soarele atotputernic. Se uita în sus, dar nu putea să îndure lumina, totul era prea viu, copacii prea copaci, norii prea nori, prea adevăraţi, parcă erau fiinţe animate de un mare secret care fusese şi în posesia ei şi de care acum, cu memoria stinsă, nu-şi mai putea aminti. Acelaşi doctor Drăghici o examina şi îi dovedi că totul era în regulă cu memoria ei, dar ea nu ştiu cum să-i explice că faptul că chemările ei adresate trecutului rămâneau fără răspuns însemna că e vorba de pierderea memoriei afective, strivirea ei de către această tăcere prin care nu mai răzbătea nimic. Era ca şi când, rătăcită într-o pădure întunecoasă, ar fi dat de o colibă, din care, deşi ştia că înăuntru sunt oameni şi o aud, nimeni nu vroia să răspundă la bătăile ei în poartă. Dar nu numai înapoi se forma un zid, ci şi înaintea ei. Nu mai vedea nimic în viitor, şi atunci avu senzaţia că prezentul este nimicul. Nu mai era nici o luptă de dat. Venise parcă sfârşitul. Legată la stâlp şi cu duşmanul dând târcoale în jurul tău cu cuţitul în mână, nu mai era nimic de sperat: trecutul şi viitorul, aceşti prieteni, nu mai existau. Fusese despărţită de ei, iar ei închişi undeva şi striviţi de marea tăcere. „înţeleg ce mi s-a întâmplat, gândi ea, sufletul meu a murit, iar eu mai zac încă prin nu se ştie ce ciudăţenie. Probabil că voi muri curând şi fiziceşte." Şi în aceeaşi clipă, această gândire făcu să urce în ea cu o violenţă copleşitoare chiar senzaţia vie şi iminentă a morţii, senzaţie necunoscută ei până atunci, care smulse parcă năprasnic din mintea ei, cum ar smulge o vijelie copacii din rădăcină, ideea oricărui rău sau

oricărei suferinţe care s-ar fi putut compara vreodată cu ea. Şi cum moartea nu venea din afară, ca să lupte cu ea sau să încerce să fugă dinaintea ei, ci venea din chiar intimitatea cea mai adâncă a conştiinţei, de acolo de unde stă parcă ascuns însuşi echilibrul tainic al existenţei unei fiinţe vii, Constanţa nu se mai agită, nu mai gemu, se agăţă doar cu mâinile de marginea de metal a patului şi rămase liniştită aşteptând să moară. Senzaţia crescu atunci până la paroxism, apoi se retrase... Dar îşi croi în sufletul bolnavei parcă un tipar, după care urma să se repete parcă toată viaţa chinuind-o până la zbaterea finală, moartea cea adevărată şi definitivă, în care suferinţa ar fi pierit şi ea. Astfel începură aceste noi crize ziua şi noaptea; bolnava începu să refuze mâncarea, deveni tăcută şi în curând puterile fizice **0** părăsiră aproape cu totul. Vedea că moartea întârzia, dar suferinţa, din ce în ce mai activă, îi şoptea cu o voce neagră: „Viaţa şi moartea sunt lucruri limpezi, unde se află una lipseşte cealaltă. Dar moartea ca un corolar al unei suferinţe îndelungi? Dacă eşti condamnată să suferi astfel, numai într-un singur fel poţi să-i pui capăt..." Era gândirea care o chinuia cel mai tare, fiindcă îşi dădea seama că era de fapt o şoaptă de sinucidere. Cine se cuibărise în sufletul ei şi rânjea de acolo, substituindu-se gândirii ei celei mai secrete?

înşelate de faptul că mama obţinuse permisiunea să-i aducă mâncare de acasă, infirmierele o neglijară câtva timp şi nu băgară de seamă decât târziu că bolnava nu mânca nici ceea ce 1 se aducea de acasă şi că slăbea din ce în ce mai rău. Atunci îi spuseră doctorului Sârbu.

Doctorul Sârbu dădu din cap că a auzit şi îşi văzu de alţi bolnavi, după părerea lui mai ameninţaţi. (Nu ni se întâmplă să murim împotriva opiniei celei mai optimiste a medicului?) Când i se spusese că fosta soţie a prietenului său nu doarme şi are crize în timpul nopţii, contrariat, îi mărise doza de somnifere, iar când i se aduse la cunoştinţă că refuza mâncarea, gândindu-se ce să facă se consultă cu doctorul Stamate. „Insulina, zise doctorul Stamate, exact insulina o să-i facă bine. A fost de altfel şi părerea profesorului." Doctorul Sârbu nu zise nimic, ieşi din birou şi se duse în rezerva bolnavei. Arăta de nerecunoscut; pe cât fusese de slabă cu o săptămână în urmă, acum arăta de două ori mai rău. Medicul se posomori, îngrijorat.

- De ce nu mâncaţi? o întrebă.

Ea îşi întoarse faţa de la el şi nu răspunse. Tăcerea ei era ca o lespede, cu nimic nu putea fi urnită. Doctorul Sârbu scoase stiloul dintr-un buzunar interior, ceru fişa bolnavei şi scrisese ceva în ea.

- Insulina? întrebă infirmiera.

- Da. începeţi de mâine-dimineaţă cu patru unităţi, şi continuaţi cu câte patru şi cu câte opt.

Vârî stiloul la loc în buzunarul interior, se uită la mâinile bolnavei, se aplecă, îi luă o mână şi îi pipăi braţul, masându-1 în sus spre încheietura cotului.

- Are vene bune, zise. Faceţi-i glucoza după insulina, are o sensibilitate digestivă, să nu mănânce prea multe dulciuri, fermentează...

Se ridică şi ieşi în holul mic dintre cele două saloane, însoţit de infirmieră.

- A slăbit foarte rău, trebuia s-o siliţi să mănânce! De ce nu sunteţi atente?

- I se aduce mâncare de acasă, se dezvinui infirmiera, am crezut că mănâncă. Pe urmă mi-a spus bătrâna că o dă la vecini...

- Spuneţi-i maică-si să stea lângă ea şi să nu plece până nu mănâncă. Din moment ce tot vine, lăsaţi-o pe mama ei să stea cu ea.

IV

De fapt, doctorul Sârbu se interesa de ea numai pentru că fusese soţia prietenului său şi pentru că o vizitase de câteva ori în perioada în care nici el nu ştia ce era cu doctorul Munteanu,

unde dispăruse. Doctorul Drăghici era cel care trebuia s-o facă sănătoasă şi avea deplină încredere în colegul său, mai mult chiar, îl considera pe el cel mai bun practician dintre psihiatrii de-o generaţie cu el, mai bun decât el şi Stamate, deşi doctorul Balaban, fostul preşedinte al sindicatului, ca să se răzbune pentru istoria cu ceaiul de muşeţel, lansase o dată, nu fără succes, formula că ei trei abia dacă formau un medic bun, unul fiind erudit, altul cercetător şi celălalt practician, fiecare separat neputând adică întruni această calitate. Cum în acele zile cei doi prieteni tocmai se revăzuseră, doctorul Sârbu aborda, la cea de-a doua întâlnire pe care o avu cu doctorul Munteanu, chestiunea sănătăţii Constanţei, întrebându-1 pe fostul soţ dacă avea ceva revelator de spus, de natură să-i ajute psihiatrului s-o pună pe picioare.

- Ai văzut-o? îl întrebă el.

- Da, răspunse doctorul Munteanu, chiar ieri am trecut pe la ea şi m-a oprit sora la uşă să-mi spună să n-o trezesc din somn că e foarte greu până o face să adoarmă. Am intrat încet şi m-am uitat la ea. Aproape că nici n-am mai recunoscut-o. A slăbit foarte tare.

- Asta n-are nici o importanţă, zise doctorul Sârbu, ca şi când nu i-ar fi plăcut relevarea acestui aspect al chestiunii, o să-i facem insulina şi o să se aranjeze, altceva dacă mai ştii. Ai vorbit cu ea?

- Nu, răspunse celălalt, şi avu o expresie întrebătoare: trebuia să vorbească, era necesar?

- Nici nu cred că ar fi bine, zise doctorul Sârbu. Dar e posibil să-i facă bine puţină psihoterapie. D-aia te întrebam dacă în legătură cu despărţirea ai putea să ne dai vreo indicaţie. I-aş transmite lui Drăghici şi el ar şti cum să se folosească de eventualele date ale problemei. A fost vreo problemă?

- Da, spuse doctorul Munteanu hotărât, dar stingherit totuşi de o anume dificultate în a-şi preciza gândul. Nu ştiu dacă nu greşesc... Când s-a pus problema despărţirii...

- Cine a pus această problemă, tu sau ea?

- Iniţial eu, dar practic vorbind problema a devenit, în câteva ceasuri, o problemă comună, ceea ce, mărturisesc, m-a cam uluit, fiindcă de fapt ea nu vroia să se despartă. M-a învinuit că de ce m-am apucat să mă căsătoresc dacă la numai câteva luni după aceea trebuia să mă despart. Cum să-ţi spun... Nemaipomenită chestie, nici acuma nu înţeleg, parcă am fi făcut o căsătorie de catolici...

Doctorul Munteanu se opri, dar celălalt îi ceru, din priviri, precizări.

- Din moment ce ne-am căsătorit ar fi trebuit să rămânem aşa toată viaţa. Cam aşa suna, deşi nu s-a exprimat chiar aşa.

- Asta e mai degrabă ceva ţărănesc, observă doctorul Sârbu. Şi adăugă: Asta era problema?

- Nu, zise doctorul Munteanu, la fel de hotărât ca si mai înainte, dar fără să pară că îi stă mai mult la îndemână să spună dintr-o dată despre ce era vorba. Două lucruri m-au uimit pe mine în comportarea ei, zise el decis deodată să sugereze cu aceste două lucruri ceea ce i se părea dificil de prins într-o formulare clară şi distinctă. întâi, că a întâmpinat declaraţia mea completă descoperită, nu s-a produs adică nici o panică în conştiinţa ei, deşi s-a făcut albă la faţă şi mi-a declarat că îi e frică...

- Frică de ce? întrebă doctorul Sârbu.

- Frică de tocmai ceea ce eu vedeam că nu îi e, adică de ideea despărţirii, de gândul că nu va găsi unul mai bun ca mine. (M-a întrebat şi pe mine dacă eu cred că voi găsi una mai bună.) Şi al doilea, a fost *înstrăintarea* ei de mine, care s-a produs sub ochii mei, în numai câteva ceasuri. în loc să verse lacrimi şi să continue apoi să ceară, cel puţin un anumit timp, explicaţii, ea rămase după aceea tăcută, dar nu în sensul că îşi impunea această tăcere ca o măsură de apărare, ci pur şi simplu, tăcea fiindcă nu mai avea cu mine nimic de comunicat... Aş vrea să ştiu câţi inşi pot dormi în noaptea care vine după despărţire, sau în orice caz ce fel de somn au. Eu n-am dormit aproape

deloc câteva zile în şir. Ei, ea a pus capul pe pernă şi a adormit imediat şi profund până în zori. Mă uitam la ea tot timpul şi eram uluit de cât de *singură* dormea ea în noaptea aceea... I-am fost atât de recunoscător de felul cum a primit ea atât începutul cât şi sfârşitul acestei legături, încât dimineaţa am plecat şi i-am lăsat o scrisoare în care îi spuneam că mi-am luat doar cărţile şi hainele şi că totul îi rămânea ei şi că de divorţ o să mă ocup tot eu, e suficient să nu se prezinte la înfăţişare pentru ca instanţa să admită divorţul.

- Nu văd problema, zise doctorul Sârbu, care urmărise totul cu atenţie.

- Ce problemă?! se miră celălalt.

- Te-am întrebat la început dacă a fost o problemă între voi şi tu mi-ai răspuns că a fost, dar că nu ştii dacă n-o să greşeşti spunând care. Spune problema şi vedem noi cum e!

- Da, îţi spun, dar acum am şi mai puţină siguranţă că nu mă înşel. Eu m-am împotrivit la un moment dat ca ea să păstreze o sarcină şi mă tem că am greşit.

- S-a discutat asta în momentul când s-a pus problema despărţirii?

- Nu, dar mi-a trecut prin cap când am auzit-o că spune că îi e frică. Atunci mi-a fost şi mie frică de ce-am făcut şi m-am gândit că n-aveam dreptul s-o opresc să nască, dacă ea vroia.

- Şi ea vroia?

-Da.

- în mod deosebit?

- în mod normal.

-Şi?

- Şi mi-am dat seama că trebuia s-o las pe ea să decidă, să-i spun adică mai întâi că nu mai putem trăi împreună şi că eu vreau să ne despărţim şi abia după aceea eventual să-mi exprim părerea mea că ar fi bine să nu existe copil (în afară de argumentul obişnuit că şi pentru copil ar fi bine să nu crească fără tată).

- Cum s-au asociat la tine frica ei cu a ta, nu înţeleg. Ce legătură ai văzut tu între faptul că ea simţea în momentul acela o frică şi faptul că tu ai împiedicat-o să nască.

- Am avut în clipa aia senzaţia că ea nu se va mai remărita niciodată, mărturisi doctorul Munteanu cu un glas care parcă mai sugera şi acum spaima care îl cuprinsese atunci având această revelaţie.

-Aha, zise doctorul Sârbu, înţelegând deodată totul. Un copil, adică, i-ar fi împlinit viaţa, şi faptul că nu s-ar fi recăsătorit n-ar mai fi avut pe urmă nici o importanţă. Şi presupui că ideea asta a lucrat la ea subteran şi ea nu i-a rezistat... Că, adică, e adevărat că nu se va mal remărita... Da, murmură doctorul Sârbu pe gânduri, o să-i spun lui Drăghici şi o să încerce să afle de la ea dacă ipoteza asta are vreo bază reală. Ia spune-mi, întreruperea sarcinii s-a făcut fără accident? Mă refer la acele dureri persistente care sunt uneori semnul unor inflamaţii ireversibile, care, în majoritatea cazurilor, împiedică pe urmă concepţia.

- Nu. Totul a decurs normal. îţi spun, e o femeie normală, poate prea normală, mai zise doctorul Munteanu de astă dată posomorât şi parcă iritat că folosea asemenea expresii care nu spuneau nimic. în mod normal, încearcă el să explice, o femeie îşi reface imediat viaţa intimă, cu atât mai uşor cu cât căsătoria noastră a fost mai degrabă o legătură legalizată, terminată şi aceea foarte repede şi fără pic de cenuşă între noi. Asta e de fapt meritul ei, fiindcă s-a purtat cu o naturaleţe foarte rară la femei, strâmbându-se ea niţel când i-am spus că o iubesc, dar strâmbându-se şi la sfârşit, când i-am spus că n-o mai iubesc; şi acuma când mă gândesc îmi dau seama de ce m-am îndrăgostit eu de ea, dar aş fi vrut mai degrabă să-mi fi fost soră, cred că aş fi făcut totul pentru ca ea să fie fericită şi să nu sufere ca acuma; ca bărbat însă mi-am dat seama că nu mai puteam, şi după câte o cunosc eu, n-o să găsească nicăieri unul cu care să se potrivească.

- De aici ipoteza ta că nu se va mai recăsători?

- Acuma nu mai am chiar certitudinea că pot să emit o asemenea ipoteză, răspunse doctorul Munteanu, dar nu văd de ce s-a îmbolnăvit. Fiindcă în mod normal, cum spuneam adineauri, ar fi trebuit să-i vie foarte uşor s-o ia de la început cu altcineva, sau în orice caz, dacă nu putea aşa repede ca mine, să aibă în vedere o asemenea perspectivă, peste un an sau doi, sau chiar cinci, avea tot timpul să aştepte şi să caute. Nu, ea se îmbolnăveşte şi, mai mult decât atât, după câte am înţeles eu de la tine şi mi-am dat seama şi când am văzut-o, nici nu vrea să se facă sănătoasă, să lupte adică cu boala. E posibil chiar să nu-şi dea seama de primejdia care o pândeşte, mai adăugă doctorul Munteanu de astă dată supărat şi foarte mâhnit că un om se putea astfel distruge pe sine când de fapt el se născuse să trăiască şi să fie fericit. Am impresia, continuă el, că aşa detaşată cum era de mine, ideea de căsătorie se asocia la ea cu o idee pură de căsătorie, ca de un ritual pe care nişte legi nescrise dar invincibile îţi interzic să-1 repeţi... Ca la primitivi, pe onoarea mea, moare bărbatul, o îngroapă cu el de vie împreună cu calul şi câinele.

V

Doctorul Drăghici însă nu confirmă nici măcar pe departe această ipoteză.

- Are nevoie să zacă şi să nu mai ştie de ea, asta e, spuse el şi adăugă: insulina o să-i facă bine.

- Va să zică crezi că n-are nevoie de psihoterapie? zise doctorul Sârbu, nemaiştiind dacă să se mai supere sau nu că toate sugestiile lui în cazul acesta erau respinse.

- Nu, n-are nevoie, în orice caz nu acuma şi în nici un caz în direcţia asta, răspunse doctorul Drăghici. Dar de unde ai ajuns tu de fapt la concluzia asta, apropo de copil şi de căsătorie? întrebă el curios.

Doctorul Sârbu îi relată discuţia cu fostul ei bărbat şi îi înşiră şi argumentele, evitând însă detaliile intime.

-Auzi ce poate să spună! exclamă doctorul Drăghici contemplând parcă întristat întinderea prostiei umane care nu-i scuteşte câteodată nici pe indivizii cei mai inteligenţi.

- Bine, doctore, zise atunci doctorul Sârbu cam atins şi râse cam spart, fiindcă lui i se păruse foarte verosimilă ipoteza prietenului său. Bine, atunci te ocupi tu în continuare, e în regulă, nu mai zic nimic.

Şi îşi văzu de bolnavii lui, preocupat în zilele acelea ca orice salariat unde să se ducă în vara asta să-şi petreacă concediul de odihnă şi cum să facă să-şi pună în acord dorinţele cu posibilităţile.

Avea ceva bani, cartea îi fusese trimisă la tipar, putea să se ducă liniştit în oricare staţiune, la munte sau la mare... să se distreze foarte bine, să se simtă perfect... Să se simtă din toate punctele de vedere... Adică nu chiar din toate, fiindcă anul trecut avusese o aventură la Tuşnad, dar spre surpriza lui, la Bucureşti femeia nu vrusese să-1 mai vadă... Hm! Să găseşti o femeie frumoasă căreia să-i faci curte...

Stătea la geam în picioare, şi se uita afară tăcut şi nemişcat. Lanul de grâu sau de ovăz care mărginea golful pe care îl făcea câmpia în această parte a Bucureştiului fusese de mult secerat de oamenii hipodromului şi pe miriştea uscată crescuse iarbă. In depărtare, căldura verii se materializa parcă în valuri de ceaţă străvezie, iar norii stăteau nemişcaţi pe cer, adormiţi şi cu contururile şterse. Venise timpul somnolenţei.

Această euforie la apropierea verii nu era însă stârnită numai de amintirile concediului precedent şi a unei aventuri pe munte care putea fi repetată. Prietenia lui cu doctorul Munteanu se refăcea de la o zi la alta, cu descoperiri pe care nu le mai credea posibile la vârsta lui, dar care îi confirmau totuşi vechi gândiri de adolescent că viaţa e destul de lungă ca pe parcursul ei, dacă

se întâmplă să nu ai noroc, să ai totuşi destul timp să trăieşti din plin acele clipe de adâncă bucurie care ţin numai de fiinţa ta lăuntrică şi asupra cărora nici hazardul şi nici mişcarea neîncetată a lumii nu pot nimic. Destăinuirile care urmară după prima lui întâlnire cu doctorul Munteanu, care nu fusese decât o întoarcere în centrul acelui univers al prieteniei de care preocupările lor profesionale obsesive îi îndepărtaseră spre extremităţi îi confirmară din plin că nu se înşelase nici la douăzeci de ani când această prietenie începea şi nici acum la treizeci când se relua după o criză de maturizare.

- Nicule, îi spuse doctorul Munteanu în acele zile, în felul lui neaşteptat, care totdeauna îl făcea pe doctorul Sârbu să simtă o bătaie de inimă, tu ai avut intuiţia unei înfrângeri ale mele, dar nu acolo unde crezi tu, ci în relaţiile mele cu mama. Eu vreau să-ţi spun ţie ceva şi tu să fii foarte atent fiindcă e ceva foarte important pentru mine şi nu-ţi spun decât ţie. Tu o cunoşti pe mama?

- Atât cât ştii şi tu că o cunosc, răspunse doctorul Sârbu.

VI

- N-o cunoşti, am să-ţi spun eu câteva lucruri despre ea. Mama, continuă doctorul Munteanu, m-a crescut pe mine exact cu aceeaşi stare de spirit cu care m-a născut, că adică eu aş fi în orice caz un copil neobişnuit şi că trebuia încă de mic să mă comport ca atare. Dacă eu am fost sau sunt un om excepţional este îndoielnic, dar ceea ce este neîndoielnic este că ea a fost şi a rămas o femeie deosebită şi singurul lucru care ar mai rămâne de explicat este cum a putut ea să se mărite cu un om ca tata, care fără să aibă cine ştie ce cusururi sau vicii ieşite din comun, are totuşi unul care te poate face să-1 deteşti şi anume acela că nu ştie şi nici nu bănuieşte ce fel de femeie a fost şi a rămas mama. Există astfel de bărbaţi peste care dă norocul de le iese înainte o femeie ca un vis şi trăiesc lângă ea şi îi fac copii

fără cea mai vagă bănuială că iau de la viaţă ceea ce nu le e nici destinat şi nici nu li se cuvine. Mama a fost rudă săracă a unor aşa-zişi moşieri şi şi-a petrecut copilăria şi vacanţele la ţară umblând desculţă şi căţărându-se prin copaci. O puneau şi la treabă şi n-o fereau deloc de contactul cu ţăranii, a căror filozofie şi-a însuşit-o într-o oarecare măsură, după cum ai să vezi în cele ce-o să-ţi spun, şi şi-a însuşit şi superstiţiile lor; îmi aduc aminte totdeauna cu stupoare cum stătea ea de vorbă cu animalele, cu păsările, cu coţofenele şi chiar cu lucrurile neînsufleţite. In vacanţe mă duceam şi eu pe la unchiul ei şi o vedeam cum redevenea ţărancă şi cum în ochii ei frumoşi stăteau răsturnaţi salcâmii verzi, liniştiţi şi încărcaţi de un soi de flori albe care mama îmi spunea că se numesc brebenei şi mă îndemna să le rup din crăci şi să le mănânc. Nu înţelegeam, mi se părea greţos gustul dulceag şi parfumul acelor flori, dar mama se făcea de nerecunoscut, le mânca şi râdea de mine într-un fel care mă făcea să tremur de gelozie atât de furioasă (îi ceream, agresiv, să nu le mănânce), încât numai palmele pe care mi le dădea mai mă trezeau şi mă făceau să redevin copil. Mă ducea prin măguri pustii şi îmi arăta cercuri largi în iarbă, urme ale ielelor care dansaseră pe acolo în timpul nopţii şi îmi povestea că ea le-a zărit o dată când era ca mine şi că nu era adevărat că vederea lor te pocea sau îţi lua graiul, cum se speriau ţăranii, şi că într-o noapte o să mă trezească să le văd şi eu, că sunt „surorile" mele şi că nu trebuie să mă tem de ele. A făcut liceul la Bucureşti şi l-a cunoscut pe tata ca studentă; a întrerupt cursurile şi s-a măritat cu el. Am pomenit adineauri cuvântul gelozie. Iţi vorbesc de mama ca să-ţi explic ambiţia mea care pe mulţi şi chiar pe tine v-au pus în gardă, fiindcă e o trăsătură de caracter care naşte foarte multă ură în jur mai ales când e însoţită şi de acele merite pe care o ambiţie bine dirijată nu numai că nu le umbreşte, ci chiar le potenţează. Eu am fost un copil sănătos construit şi fără sensibilitatea aceea de prisos care

dă naştere la atâtea drame în viaţa unora. Cel puţin aşa cred! La ţară, conremplam uneori boii şi îmi plăceau mai ales când stăteau liniştiţi, cu coarnele în aer şi cu ochiul lor netulburat de nici o nelinişte din interior sau exterior. Cel mai perfect echilibru îl reprezintă boul şi înţelegeam de ce egiptenii îl aleseseră ca zeu. Omul e o fiinţă permanent ameninţată de dezechilibru, şi idealul meu era, în acei ani, să am o minte de geniu şi o insensibilitate de bou. Să nu-ţi închipui că o astfel de insensibilitate mi-ar fi fost necesară ca să-mi pun în aplicare nu ştiu ce planuri care aveau să treacă cu tăvălugul peste morala umană, ci numai pentru a nu răspunde excesului de sensibilitate pe care îl observam că există la oameni şi care se degradează şi ia atâtea forme complicate şi dezgustătoare, în care demnitatea conţine şi o doză de servilism, servilismul un procent oarecare de demnitate, meschinăria îmbrăcând forme generoase şi aşa mai departe... Gama sentimentelor noastre naturale, îmi spuneam eu, e şi aşa destul de bogată şi complicată încât ce nevoie mai e de aceste degradări care fac din om personaj de comedie şi de care omul, în momente de relaxare stârnite cu mijloacele artei, râde el însuşi în hohote, de complicitate, ea însăşi comică, cu destinul? Rar mi se întâmpla - şi ceea ce îţi spun acum e valabil şi pentru perioada prin care trec în prezent -r să cunosc un om al cărui comportament să nu fie, mai devreme sau mai târziu, atins de acest soi de degradări. Un coleg, licean ca şi mine, mi-a făcut o dată cadou un stilou foarte frumos şi din ziua aceea a început să umble cu mine cu braţul pe după gâtul meu şi să mă înjure în mod familiar de mamă. I-am tras la un moment dat, exasperat, palme şi picioare în cur şi am făcut o impresie foarte proastă asupra tuturor, a celorlalţi colegi, dirigintelui şi chiar mamei. Colegul însuşi, nedumerit şi sincer jignit, plângea cu lacrimi adevărate şi mă implora din priviri să-i cer iertare, să ne împăcăm şi totul să fie iar ca înainte. Nu i-am cerut nici o iertare,

i-am mai tras câteva picioare în cur şi i-am înapoiat stiloul, fără ca prin asta să fiu mai bine înţeles. Dacă aş fi avut în mine echilibrul unui bou, întâi că i-aş fi refuzat stiloul, n-aş fi fost adică sensibil la atenţie şi al doilea dacă totuşi l-aş fi primit, aş fi primit apoi cu linişte suverană şi înjurăturile şi gesturile lui familiare. Doctoriţa Tiberiu a venit la noi în spital prin protecţia domnişoarei Zâne, şefa aceea de lucrări, era membră de partid şi medic prost, ambiţioasă şi rea, am cunoscut-o imediat ce fel de fire are. Domnişoara Zâne îşi persecuta laborantele şi le ameninţa, şi doctoriţa Tiberiu nu numai că nu zicea nimic, în calitatea ei de membră de partid, dar făcea şi vizite acasă acestei femei. Toate acestea ascunse în spatele frumuseţii chipului ei pe care prietenul meu, doctorul Sârbu, văzându-1 i-a plăcut şi a fost pe punctul de a cădea în cursă: era exact ce dorea ea, să se mărite cu unul dintre cei mai buni dintre noi, ca pe urmă, măritată, să-1 împingă de la spate pe soţ să ajungă ceea ce ambiţia ei nu era în măsură să valorifice - fiindcă din punctul acesta de vedere proastă nu era şi ştia că numai ambiţia şi frumuseţea nu ajung ca să-ţi câştigi un loc de prestigiu în profesiunea noastră. I-am şi spus-o: „Nu-ţi face iluzii cu doctorul Sârbu, el se poate îndrăgosti de tine, dar şi după ce o să descopere că s-a înşelat, o să se poarte cu tine fără milă". „Nu mi-e frică", mi-a răspuns ea atunci cu ochii sticlind şi atunci am luat eu hotărârea care a dus la desfăşurarea evenimentelor aşa cum o ştii. Ea nu te vroia pe tine în mod special, vroia un bărbat care să aibă perspectivele pe care ea nu le putea avea şi din punctul acesta de vedere eu aveam în ochii ei mai mari perspective decât tine şi nu mi-a fost greu s-o conving că o iubesc, cu atât mai mult cu cât îmi şi plăcea, fiindcă numai un moralist mediocru satirizează o femeie frumoasă. Bineînţeles că pe urmă, când o întoarcere a ei la tine nu mai era posibilă, în şedinţa în care a fost demascată domnişoara Zâne, am afirmat cu sânge rece, când mi s-a pus întrebarea, că viitoarea mea soţie n-a dat

dovadă de vigilenţă în relaţiile ei cu numita domnişoară şi că merită să fie sancţionată (ea a răspândit în spital ştirea că ne vom căsători, eu nu i-am promis niciodată direct nimic în acest sens, deşi arma folosită de mine ca s-o cuceresc era tocmai asta). O insensibilitate cucerită n-o să semene însă niciodată cu una naturală, totdeauna vei fi acuzat de premeditare şi n-o să poţi să-ţi spui niciodată, aşa cum îşi spunea Caligula căscând, după ce mai otrăvea un patrician: „Ceea ce admir eu cel mai mult la mine este insensibilitatea mea". în fond imaginea boului pe care mi-au lăsat-o în memorie vizitele mele la ţară se asocia la mine cu ideea de echilibru şi nu de insensibilitate, asta însemnând de fapt puterea de a-ţi urmări liniştit ţelul, de a ara ogorul încet şi adânc, de a mânca mereu aceeaşi iarbă cu aceeaşi foame care să alunge ideea despre calitatea mâncării şi de a dormi apoi profund după marea trudă depusă în timpul zilei. Despre ce era vorba de fapt? Fiind atât de deosebit de mama, pe care o iubeam şi o admiram pe măsură ce treceau anii şi pe măsură ce luam cunoştinţă de firile noastre atât de diferite, se năştea în acelaşi timp în mine ideea de a-i dovedi ei şi mie însumi că eu reprezentam o altă ipoteză reuşită de umanitate şi că deosebirea dintre noi nu însemna decât asta şi nu altceva. Eu n-aş putea să spun acuma cu certitudine dacă ideea asta s-a născut în mintea mea în mod spontan sau dacă nu mi-a fost sugerată chiar de mama, cu instinctul ei ieşit din comun care îi spunea că numai aşa, dat fiind că băiatul nu-i semăna, putea stârni în ea şi emulaţia de a deveni în viaţă un oih care să realizeze ceva mare şi să-i păstreze şi în inima lui, întregi, şi dragostea şi admiraţia pe care copilul o avea pentru ea în mod natural, cum se întâmplă totdeauna când avem parte de o mamă reuşită şi nu purtăm din naştere cine ştie ce stigmat al unei eredităţi încărcate, care ar face din noi, încă de mici, nişte ticăloşi. Fapt e că chiar şi acum, când sunt un om lucid şi am ajuns la maturitate, tot nu-mi dau seama ce fel de femeie e mama şi

de ce nu pot eu aproape niciodată să vorbesc despre ea ca despre o fiinţă prea cunoscută, cum ar fi şi firesc când eu voi avea în curând un copil şi ea va împlini, peste doi-trei ani, vârsta de cincizeci. Nu-mi aduc aminte să mă fi îndoit vreodată de personalitatea mea şi s-o fi simţit într-un fel anihilată pe a ei, cu toate acestea, mulţi ani după ce am început să exercit medicina toate proiectele mele aveau în vedere înainte de orice reacţia imprevizibilă a mamei şi dorinţa secretă să ajung cândva să trezesc în inima ei aceeaşi admiraţie pentru fiul ei cum avea acest fiu pentru mama lui. Nu era o idee obsesivă, dar era una fundamentală şi ca să-ţi sugerez cât de cât ceva din genul relaţiilor care se stabiliseră între noi încă de la vârsta de cinci ani, să-ţi relatez cum o dată spărsesem unul din puţinele obiecte de preţ din casă şi cum mă apucase groaza la ideea că mama o să vie acasă şi o să vadă. Bunica, făcându-i-se milă de mine - fiindcă cu obiceiurile ei ţărăneşti, mama mă bătea foarte energic când nu reuşea să mă convingă de ceva sau când făceam vreuna boacănă - îmi propuse să punem totul pe seama întâmplării sau a *pisicii şi* eu răsuflai uşurat, dar când auzii paşii mamei pe scări bunica şi propunerea ei pierdură orice importanţă, alergai la uşă, ieşii afară din apartament şi spusei imediat totul, pedeapsa pe care urma s-o primesc şi care era neîndoielnică, nemaiavând nici o importanţă. Dar povestindu-î scena asta îmi dau seama că am acoperit şi nu am dezvăluit figura mamei, încât mai bine să renunţ la intenţia de a-ţi sugera ceea ce ar fi necesar să înţelegi; ce coloratură particulară căpătă apoi ideea aceasta care mă însoţi de-a lungul vârstelor, să ajung să realizez ceva deosebit în cel mai scurt timp şi în nici un caz atât de târziu încât mama să fie atât de bătrână încât să i se pară totul foarte firesc - cum li se pare tuturor bătrânilor. Bineînţeles că în momentul în care căpătai siguranţa că ideea aceasta era chiar expresia intimă şi necesară a personalităţii mele, admiraţia pentru mama se potoli şi procesul formării mele ca medic şi

ca om de ştiinţă se încheie. Este aproximativ perioada din care fiecare cunoscut ai nostru sau coleg de profesiune poate povesti restul intuind mai mult sau mai puţin exact intenţiile şi premeditările noastre, deduse din ceea ce fiecare a văzut cu ochii lui sau a completat din cele auzite ceea ce s-a întâmplat. Un singur lucru nu-1 ştie nimeni şi am să ţi-1 spun ţie acum. Eu urmăresc să ajungem să vindecăm totuşi schizofrenia sau să cucerim în orice caz teritorii întinse din domeniul pe care ea îl ţine sub stăpânire, şi că de trei ani de zile nu dorm decât cinci ore pe noapte studiind tot ceea ce este cunoscut despre ea, ca să pot pe urmă să formez un colectiv de cercetători şi să pot să încep astfel atacul frontal contra acestei vechi maladii a psihicului uman. Iată aici rezultatul muncii mele!

Şi doctorul Munteanu se sculă de pe canapea - se aflau acasă la el, în noua locuinţă, doctorul Sârbu exprimându-şi dorinţa să afle unde stă şi să vadă cum s-a aranjat —, se duse la birou şi scoase din sertarele lui manuscrise impunătoare cu titluri care se refereau la diversele forme ale maladiei, lucrări, după cum se părea, de sinteză, menite să-1 elibereze pe cercetător de ceea ce se făcuse şi să-1 înarmeze în vederea a ceea ce urma să facă.

— După apariţia acestor studii ar fi urmat să fac propunerea şi să primesc aprobarea pentru formarea colectivului, continuă doctorul Munteanu în timp ce prietenul său, cu o curiozitate uimită şi avidă, răsfoia unul din manuscrise. Nu se poate acorda conducerea unui colectiv, unui tânăr necunoscut într-un spital în care există atâţia medici cu experienţă şi care şi ei pot declara, cum aş declara eu, că vor să realizeze lucruri mari în ştiinţă. Ar fi ca şi când un simplu ofiţer ar cere să i se dea conducerea unei armate fiindcă el e tot atât de bun comandant ca şi Napoleon la Toulon... Să trec acuma la lucrul pe care vroiam să ţi-1 spun, la înfrângerea pe care totuşi am suferit-o undeva, dar nu în spital, după cum crezi şi tu şi alţii, şi pe care după teoria ta ar trebui s-o accept.

- O înfrângere, zise doctorul Sârbu, de aceea se cheamă aşa, fiindcă chiar dacă o accepţi sau nu, urmările ei rămân neschimbate. Dacă există posibilitatea ca aceste consecinţe să fie împiedicate, înseamnă că nu e încă vorba de o înfrângere.

- Să-ţi spun despre ce e vorba, dacă nu cumva ai şi ghicit, continuă doctorul Munteanu. E vorba tot de mama. Când am luat hotărârea cu privire la formarea unui colectiv pe care urma să-1 conduc, aveam atunci douăzeci şi şapte de ani şi îmi mai stăteau în faţă — aşa hotărâsem eu — trei ani ca acest colectiv să-şi înceapă activitatea. Timpul mi se părea pe atunci enorm, în aceşti ani, înainte de a mă hotărî să încep publicarea studilor mele, mi se întâmplă ceva, o cunoscui pe fosta mea soţie. Când a trebuit să mă despart nu mi-a fost deloc uşor, mama se ataşase de Constanţa şi află înaintea mea că o să aibă un nepot. Părinţii nu văd cu ochi buni o despărţire, sunt neliniştiţi când fiii lor strică o căsătorie, ei nu mai au acelaşi timp în faţă şi se tem să nu dispară înainte de a-şi fi văzut copiii cu urmaşi. încercai să-i explic mamei ceea ce eu însumi nu înţelegeam, de ce nu mai puteam trăi cu Constanţa, şi spre surpriza mea mama vărsă lacrimi, dar nu dintre cele fireşti în asemenea împrejurări, ci lacrimi pline de durere şi mai ales de nelinişte, şi anume tocmai pentru faptul pe care eu îl consideram drept argumentul meu moral, că din moment ce nici eu nu ştiam de ce căsătoria noastră ajunsese într-un impas şi trebuia să ne despărţim, nu vedeam nici de ce trebuia să ne mai lege tardiv, un copil, când acest lucru se putea evita fără nici o primejdie pentru nimeni, îi explicai că şi Constanţa era de acord că n-aveam dreptul să aducem pe lume un copil fără unul din părinţi, dar pentru întâia oară cuvintele mele nu găsiră la ea nici un ecou. Suferinţa ei îmi produse încetul cu încetul revelaţia unei judecăţi implacabile, nedorite nici de ea, dar nemiloase şi fără rezerve

împotriva cursului pe care îl luase viaţa mea prin această nereuşită în căsătorie. Aici era şi multă superstiţie ţărănească, în ciuda faptului că mama e o femeie instruită şi că trăieşte în Bucureşti de peste treizeci de ani. Mi se păru că sensul durerii ei nu e străin deci de idei exterioare şi mă hotărâi atunci să mă recăsătoresc repede şi tot atât de repede să refac situaţia de la punctul pe care îl presupuneam că reprezintă pentru mama nereuşita mea, adică noua soţie să rămână imediat însărcinată, socotind că pe mama n-o interesa o anume soţie, ci faptul natural de a avea o soţie care în mod tot atât de natural trebuia să nască. Aici mi se păru că am chiar noroc, pe Irina o cunoşteam de mult şi ea chiar şi rămase însărcinată cum dorisem. Două luni după căsătorie, ministrul mă invită într-o zi la el în cabinet şi îmi aduse la cunoştinţă că atât pregătirea mea, cât şi nivelul meu politic şi cultural îl îndreptăţesc pe el să-mi acorde sprijinul necesar să mă fac util în cadrul ministerului. Refuzai cu hotărâre şi îi explicai că am alte planuri şi că în nici un caz nu doresc să lucrez în diplomaţie. Sunt medic şi mă interesează medicina. „Am o propunere, zise el. Du-te la Roma unde e acum liber postul de consilier cultural, ia-ţi lucrările cu tine şi în timpul liber vezi-ţi de medicină. După ce le termini, te întorci la spital." Nu mi s-a părut nerealistă propunerea, cu atât mai mult cu cât aveam să găsesc acolo cărţi şi literatură de specialitate de care aveam absolută nevoie şi, în cadrul serviciului la ambasadă, nu era de presupus că aveam să fiu mai mult ocupat decât la spital. Am hotărât deci să accept. Ea Roma am despachetat geamantanele cu cărţi şi am stat şi am citit. Nimic altceva n-am făcut în cele câteva luni pe care le-am petrecut acolo... Iţi spuneam data trecută ceva în legătură cu incapacitatea oamenilor de a rămâne senini şi puternici în faţa schimbărilor, cum încep să-i macine neliniştile sufleteşti: mă refeream tocmai la părinţii mei şi îţi spuneam cum au reacţionat ei ca şi tine a doua zi după-amiază după ce m-am întors la Bucureşti

şi le-am făcut o vizită. In familie se spun uneori lucruri atât de neplăcute, încât te întrebi dacă cel mai mare duşman al tău nu ţi-e de fapt prieten, în comparaţie cu părinţii şi rudele. Se spun din răutate sau din amărăciune, aşa-zisele *adevăruri,* cuvinte crude, nepotrivite, grosolane în nuditatea lor, justificate de gradul de rudenie sau de sânge. Ce se întâmplase cu tata? M-a întâmpinat cu informaţia că celebrul meu socru cică ar fi fost văzut la o berărie cu şapca pe cap stând la o masă şi bând bere. M-am uitat la el cu atenţie. „Ei şi? zic. Ce e cu asta? N-are şi el voie să bea o bere ca orice cetăţean?" „Nimic! zice. Nimic!" Şi dădea din mâini aşa ca din nişte vârtelniţe, enervat şi iritat de ceva. „Te-ai grăbit, zice, să Iaşi fata borţoasă, ca în *Ion* de Liviu Rebreanu, ca să fii sigur de zestre! Ei? Şi acum? Unde e zestrea?",,In loc să-ţi vezi de lentilele dumitale, i-am răspuns, şi să cercetezi mai departe dioptriile bolnavilor, îţi vine pofta să fii nedelicat cu fiul tău, a cărui soţie e însărcinată. Ce urmăreşti, să nu mai vorbim cel puţin doi ani?" „De ce ai divorţat tu, George? zice, Ai purea să-mi explici?" Vorbea ca şi când evenimentul la care se referea s-ar fi produs ieri şi el l-ar fi aflat chiar azi, astfel de prospeţime avea iritarea lui. Asta era insuportabil. Ce vroia? Ce se întâmplase în lipsa mea? Mama tăcea şi se uita la mine cu o expresie de mare nelinişte în ochii ei atât de frumoşi. „George, zice ea, nu cumva regreţi că te-ai căsătorit cu Irina?" „Nu, mamă, de ce aş regreta?" i-am răspuns. Dar sensul neliniştii lor era totuşi altul, şi anume, desigur, căderea socrului, de care ei presupuneau că îmi legasem cariera şi că acum nu voi mai fi reprimit la spital (deşi le-am spus că totul e în regulă) şi că nici la minister nu voi rămâne, şi aşa mai departe... Există totuşi undeva un sâmbure de adevăr: în zilele astea m-am întrebat şi eu dacă n-ar fi fost cazul să reflectez mai mult înainte de a mă recăsători. Irina mă supăra şi mama aflase şi mă vizită într-o zi în noua locuinţă, şi nu se putu abţine să nu observe - fără s-o audă, bineînţeles, Irina, făcând deci aluzie

la prima mea soţie - că vechiul apartament de pe Aleea Suter era o bijuterie în comparaţie cu ăsta. Obsevaţia mă turbură, fiindcă mama continua să aibă în glas o tristeţe al cărei înţeles era mult prea evident; ea considera că peste ceea ce mi se întâmplase înainte cu Constanţa - şi care nu putea fi remediat - mi s-a mai întâmplat încă ceva rău, şi anume că aici voi locui definitiv şi în orice caz răul va plana deasupra mea mereu. Era o temere voalată, reţinută, dar foarte reală, de ţărancă rudimentară care consideră schimbarea în bine trecătoare, iar schimbarea în rău definitivă. Care era însă schimbarea asta în rău? Ce se întâmplase cu mama? Şi aproape concomitent cu discuţia cu tine mi se strecură pe sub conştiinţa mea lucidă ideea unei înfrângeri în relaţiile mele cu mama, înfrângere care mi se pare lipsită de sens, nedreaptă şi mai ales absurdă prin lipsa de raţiune cu care mama nu vrea să accepte nici căsătoria mea cu Irina, nici copilul care o să vie şi nici ideea de a lupta împotriva acestui fatalism ţărănesc care vedea toate lucrurile sub specia iremediabilului. O căsătorie nereuşită, desigur, poate fi înlocuită cu o alta, căreia să-i zici reuşită, dar ceea ce era să fie nu mai e, şi nici nu mai poate fi! Un copil al soţiei tale pe care ai iubit-o şi pe care ai împiedicat-o să nască este ceva cum nu se poate mai trist şi mai sfâşietor şi aici privirea mamei în care citeam toate acestea ca într-o carte se lărgea şi îşi sporea vizibil strălucirea, *şi* deodată începea să curgă din ochii ei un şuvoi de lacrimi cum nu mi s-a întâmplat niciodată s-o văd din copilăria mea până în aceste zile. O iubea, se îndrăgostise de Constanţa şi eu nu ştiam, n-am aflat la timp... Iată înfrângerea. .. Fiindcă îmi dau seama că nu pot avea asupra mamei, această fiinţă necunoscută, nici o putere şi că totuşi trebuie să fac ceva. Dar ce pot face? Oamenii care trăiesc sub imperiul unei lumi lăuntrice, cum e mama, sunt tot atât de intratabili ca şi cei al căror suflet zace în întunericul cel mai adânc...

Aici se opri această neaşteptată destăinuire.

VII

Doctorul Drăghici rămase deci să se ocupe în continuare de fosta soţie bolnavă a colegului său doctorul Munteanu şi el începu astfel, după ezitările doctorului Sârbu, să aplice energic tratamentul prescris. în fiecare dimineaţă la orele şapte i se făcea Constanţei o înţepătură în braţ şi era apoi ţinută fără să mănânce sau să bea trei ore sub efectul insulinei. în primele două zile reacţia nu fu cea dorită, bolnava nu manifestă nici foamea şi nici setea aşteptată, în a treia zi însă ea se produse din plin şi medicul se aşeză lângă ea pe pat zâmbindu-i în felul acela al lui blajin care făcea din el ţinta admiraţiei aproape a tuturor bolnavilor din toate saloanele. în mintea lor practică şi interesată ei îl confundau şi credeau chiar că e un medic mare şi nu înţelegeau de ce stătea el pe la coadă când trecea în vizită suita aceea care avea în cap un ins scurt de talie, gros şi cărunt şi purtând mustaţă şi având mai degrabă înfăţişarea unui ţăran bătrân şi energic decât a unui *profesor,* cum i se adresau ceilalţi şi care, după cum îşi închipuiau ei, nu vindecase niciodată pe nimeni. Istorisiri cu vindecări neobişnuite care circulau pe seama doctorului Drăghici transmise printre bolnavi de către ei care stăteau aici în tratament de lungă durată ajunseseră şi la urechile Constanţei şi, în a treia zi când simţi pentru întâia oară o modificare în starea ei, tresări când îl văzu şi îi atribui de îndată curioasa şi neaşteptata schimbare pe care o simţea.

- Ce mi-aţi făcut? şopti ea tremurând de emoţie şi de surpriză, încercând să se ridice în capul oaselor, vrând parcă într-o pornire naivă şi ridicolă, pe care o au toţi bolnavii la primele semne de remisiune, să arate că îşi dau seama de efortul medicului şi că îi ies în întâmpinare făcând ei şi un efort paralel.

- Eu nu v-am făcut nimic, zise doctorul Drăghici fără s-o observe, insulina îşi face efectul. Vă e foame, nu e aşa? Aţi uitat de obsesiile dumneavoastră şi acum vă chinuie foamea şi setea... Foarte bine! N-a fost omul, de când e el, supus foamei şi setei?

începea să-şi aducă aminte de clipele pierdute într-un trecut care fugise în urmă incomensurabil, clipe blânde şi sfioase care acum îi susurau în memorie asemeni unor mici izvoare, mici de tot şi subţirele, atât de dulci şi de subţiri încât inconsistenţa lor îi picura în inimă remuscări şi nostalgii sfâşietoare. începea să ştie ce i s-a întâmplat, bolnavul se dădea încet la o parte de pe inima ei şi imensa apăsare slăbea. „Ştiu de ce m-am îmbolnăvit, îşi spunea, am uitat de copilăria mea, am uitat de viaţa mea trecută, am îngropat aceste bucurii preţioase şi le-am schimbat cu altele, care n-au fost nici bune, nici curate."

Inima începea să-i bată în piept foarte apropiat şi intim confirmându-i nu neliniştea şi spaima, ca înainte, ci seninătatea şi simplitatea unei bucurii calme şi profunde. Sub pleoapele închise se întindeau, într-un dulce somn, primăveri străvezii, miraculoase, iar cerul se dezvelea înaintea ei ca o cupolă şi începea să alerge sub el aruncând de pe ea ca pe o haină toată viaţa trăită până atunci... Nu se mai vedea decât zarea îndepărtată... Câmpia întinsă şi verde... Dincolo de ea se aflau sate cu ţărani care erau şi semănau, dar ea şi cu Vale nu ştiau ce este acela un sat şi nici de ce oamenii aceia numiţi ţărani arau şi semănau... Merseră mult înainte şi dădură de un loc unde câmpia era plină de un soi de iarbă subţire şi deasă, verde şi înaltă cât ei de mare. Intrară în ea, şi foşnetul firelor îi sperie, ieşiră repede afară, uimiţi şi cu inimile ticăind. Mai încolo, pierdut în zare, ca un punct negru, se vedea un om care păşea agale în urma a doi cai. Păşea regulat într-un fel uimitor, parcă ar fi căutat ceva, dar fără să se grăbească, iar mişcările lui dădeau de înţeles că el căuta acel ceva foarte de mult şi o să continue să caute astfel până seara, şi mâine, şi toată viaţa, el şi copiii lui. „Ala ară", spuse Vale, şi Constanţa, cuprinsă de o tainică uimire, înţelese şi ea că într-adevăr omul acela ara, cu toate că niciodată nu mai văzuse nicăieri ceva asemănător. „Vale, hai să vedem şi noi!"

„Haide", răspunse Vale, şi o luară la fugă într-acolo. Omul tocmai întorcea brazda înapoi şi văzându-i se oprise. Cu un instrument de lemn, având în cap o bucată de fier ca un vârf de cuţit, el începuse să cureţe de pământ felia de metal a plugului, care luci o clipă, orbitor, la soare. Era desculţ în cămaşă şi izmene şi cu o pălărie veche pe cap. Lângă cai, abia atunci băgaseră de seamă că se afla un băiat mare cât picioarele cailor, tot desculţ, tot în cămaşă şi izmene şi tot cu pălărie la fel de veche pe cap ca şi a ţăranului. Era chiar taică-său, dar fără mustăţi, şi fără mâinile acestuia, mari şi noduroase, de culoarea pământului, parcă mult mai mari şi noduroase ca ale tatălui lor (când se întorcea de la *Ateliere,* şi când Constanţei i se părea că tatăl ei are nişte mâini foarte mari). „Ce e, mă copii?" spuse ţăranul văzându-i, şi glasul lui parcă alb, nu vroia nimic de la ei, nu-i alunga şi nu se mira de ei şi era liniştit şi protector, ca şi câmpia, ca şi cerul şi norii alburii şi frumoşi care stăteau pe cer în grămezi linişrite, sub văzduhul adânc al primăverii. „Ce faci, nene, ari?" întrebă Vale îndrăzneţ. „Ar, taică, ar", răspunse ţăranul. Caii răsuflau odihnindu-se, erau obosiţi şi stăteau cuminţi cu capetele în aer, cu trupurile brăzdate de năduşeală. „Ostenirăm caii, Vasilică, zise ţăranul, uite la ei că nici de păscut nu le mai arde. Ia stai şi tu jos şi odihneşte-te". Băiatul se aşeză jos, aruncă o privire cercetătoare spre Vale, iar ţăranul începu să-şi răsucească o ţigară. Din fundul văii se apropia o femeie cu un par în mână, călcând pe marginea arăturii şi la fiecare pas se oprea, înfigea parul în pământul negru, îl ocolea, arunca ceva în locul unde înfipsese parul, învelea cu piciorul ceea ce aruncase şi mergea mai departe, repetând mereu aceleaşi mişcări, în curând se apropie şi ea de capul locului şi, fără să spună nimic se aşeză şi ea jos. Constanţa o văzu apoi cum întinde mâna şi rupe nişte frunze de iarbă, pe care începu să le mănânce. Băiatul se apropie şi începuse şi el să culeagă acele frunze şi să le mănânce. „Ce de măcriş! spuse femeia. Veniţi încoace,

copii, şi culegeţi mâcriş." Erau acre şi în acelaşi timp dulci şi parfumate, atât de bune...

„Ah, se trezi ea apucându-se cu mâinile de marginea patului, mi-e sete, mi-e foarte sete, am să leşin după gustul acesta răcoritor şi dulce... Ah, aceşti ani, atât de istovitori, cu evenimente parcă prea grele, cu bucurii parcă prea încărcate... Am să trăiesc de aici înainte singură acasă la mine, singură de tot şi dimineaţa o să piec la elevii mei, o să merg încet, o să-i învăţ carte şi după aceea o să mă odihnesc, singură şi liniştită. Şi seara o să-1 chem pe Vale la mine, o s-o chem şi pe mama, am să-i servesc cu brânză albă şi salată verde şi cu ceai şi cafea şi Vale o să ne pună să ascultăm muzică... Iar duminică dimineaţa o să megem cu toţii afară pe câmpie, să ne aşezăm pe iarbă şi să culegem măcriş... N-o să mai iubesc pe nimeni, nimeni n-o să se mai culce de aici înainte în patul meu, nimeni, nimeni..."

Şi viitorul acesta îi dădea parcă o beţie, îl simţea în ea ca o cucerire de preţ şi îşi spunea că niciodată n-avea să-1 mai trădeze... Foamea şi mai ales setea aceasta care o făcea să simtă aceste chinuri atât de curate nu erau doar nişte iluzii, se repetau în fiecare dimineaţă şi le trăia aşa cum le simţise odinioară ani nenumăraţi... Iată cum bolboroseau norii urcând ameninţător deasupra cartierului şi cum vocea mamei din casă o striga, pe ea şi pe Vale: „Vale, Tanţa, intraţi înăuntru, închideţi geamurile". Totdeauna mama era neliniştită în astfel de clipe şi închideau geamurile dar nu intrau în casă, se repezeau la poartă şi se uitau de-a lungul străzii, pândind. Şi pe ei îi neliniştea ceea ce avea să vină, dar ei doreau această nelinişte, o căutau. „Vine", ţipa Vale şi o lua la goană înapoi, se urcau în verandă şi apucau stâlpul gros al casei în braţe, aşteptând. Vedea vârtejul cum se apropie acum de sus, călărind acoperişurile. Era ca o femeie fără contururi, mânioasă şi despletită şi cu partea de jos pătrundea deodată în curte şi îi izbea, plesnindu-le chipurile, cu palmele ei de praf, de pietricele şi de gunoaie. „Tanţa, Vale, intraţi în casă!" striga mama. Cum să intre în casă? Se dădeau jos, ocoleau colţul verandei, se opreau lângă bucătăria de vară şi se urcau pe capra de tăiat lemne. în depărtare, cerul, plin de nori întunecaţi, cădea jos. Şi deodară, în liniştea care se făcea, începeau prin preajmă să cadă picături rare şi mari, zvârlite parcă de sus de cineva. încetau în aceeaşi clipă. Apoi porneau iar, acum mai des, intensificându-se sub ochii lor, împânzind cerul şi înecând împrejurimile. Vale şoptea: „Zi-i tare!" Şi în clipa aceea murmurul sporea şi văzduhul se înceţoşa. Săreau jos de pe capră şi se adăposteau după zidul casei. Deasupra uruia streaşină. îşi punea gura sub şuvoi, închidea ochii, lăsa apa să-i stropească cu violenţă chipul, să-i curgă şiroaie pe gât şi pe piept... apa asta care cădea de sus, cu gustul ei de ploaie pe care nici o apă nu-1 avea...

Uşa cu geam a rezervei se dădea în lături şi apărea sora cu tava de mâncare. Vroia să întindă mâna să ia siropul şi să-1 bea, dar o cumplită slăbiciune îi paraliza mişcările. Nu se mai putea mişca, cerculeţe alburii îi apăreau şi dispăreau în faţa ochilor. Sora îşi vâra atunci braţul sub ceafa bolnavei, o ridica atât cât să poată bea din pahar şi bolnava înghiţea lichidul tremurând din tot trupul.

Dar aceste ore ale dimineţii în care izvoarele amintirii şi ale speranţei îi răscoleau atât de adânc sufletul nu-şi prelungeau durata dincolo de sfârşitul mesei. întunericul dens al deprimării revenea iarăşi asupra ei îndată ce termina de mâncat şi apăsarea grea a unei tristeţi disperate îi tăia din nou calea şi din nou moartea îşi repeta asupra conştiinţei ei înspăimântate exerciţiul ei odios. încerca să-şi prelungească reproşurile acelea care îi subţiau atât de miraculos amintirile, dar efectul nu mai era acelaşi. „De ce oare, se întreba, n-am scos eu o lacrimă când m-am despărţit de bărbatul meu? Măcar când a plecat să fi plâns, să fi vărsat atunci o lacrimă. Nu e de mirare că s-a recăsătorit atât de curând, că m-a uitat atât de repede, căci ce amintiri puteau

să-1 împiedice pe el să mă uite, când eu treceam totdeauna mută prin fața lui când veneam acasă de pe teren, și când deschideam gura o făceam doar ca să mă vait, să-i spun că îmi merge prost cu elevii, că rămân în fața lor la fel de nătângă și proastă cum rămâneam în fața mamei când îmi punea fierul în mână să calc o rufă?..."

Aduna neîncetat asupra ei învinuiri din ce în ce mai exagerate cu speranța obscură că această tristeţe nemiloasă şi agresivă o să-i înece în cele din urmă sufletul și o să poată în sfârșit să bocească prăbușită într-o suferinţă reală, cu gemete și lacrimi. Nu se întâmpla însă nimic și medicul se miră iarăși într-o zi auzind-o ce gânduri o stăpânesc.

- Există, zise el, în Dostoievski un personaj numit Marmeladov, căruia îi place să se învinuiască și să sufere... Şi să facă și paradă de cât de multe păcate e el capabil și de cât de multă suferință... Nu știe el, așa ca un francuz, să mănânce un ou *a la coque,* dar în schimb cum știe el să sufere!... Ei, nu mi-aş fi închipuit, continuă doctorul Drăghici, că de când ești la noi ai devenit o adeptă a iui Marmeladov! Eu care te tratez și sunt mai în măsură decât dumneata să-mi dau seama cum îți merge, îți spun că îți merge mult mai bine, te-ai mai îngrășat și în curând o să poți să te plimbi după masă...

Bolnava însă, în afara dimineților, nu simțea nici o ameliorare, cu toate că observase şi ea că se mai îndreptase, prinsese câteva kilograme şi avea un ten ceva mai colorat. Ieşea din când în când în curte. Dar dacă în urma convorbirilor cu medicul înceta să mai fie obsedată de idei de vinovăție, în schimb tristețea neîncetând să-i sfâșie mereu pieptul cu gheara ei necruțătoare, o idee tot începea să-i dea târcoale, una dintre cele mai statornice şi care nu părea să aibă în ea nimic maladiv şi anume că dacă în cele din urmă va reuşi să se pună pe picioare fiziceşte, împotriva acestei tristeţi disperate care nu vroia să cedeze, nu există remediu, şi o va purta în inimă până la moarte. Avea

senzaţia stranie, cu această tristeţe în ea, că asista la spectacolul vieţii din spatele lui, cum ar fi asistat la o piesă nu din sală, ci din culise, văzând astfel regia vieţii cu toate mijloacele ei de producere a iluziei şi cunoscând parcă totul. în adâncul acestei cunoaşteri zăcea însă spaima de a nu mai cunoaşte nimic şi se îngrozea văzând cum pe sub ochii ei reci şi sticloşi trecea lumea naivă şi nepăsătoare, plutind inconştient în mica ei beţie de dorinţi efemere. Numai cerul şi norii n-aveau moarte şi se ferea să se uite în sus, speriată de întrebările lor mari pe care le presimţea deasupra capului: „Dacă te-ai născut ca să dispari, pentru ce te-ai mai născut? Noi suntem veşnici!"

Această tristeţe strivitoare era, aşadar, duşmanul ei intim, care nu se temea de nici un medicament şi care era tot de neînvins cum de neînvins e bucuria de a trăi a celui în inima căruia acest duşman nu s-a putut plămădi. Fiindcă tristeţea aceasta nu era o boală, ci o emanaţie a propriei vieţi ajunsă într-o etapă în care speranţa nu mai e posibilă.

începuse să se mişte încet pe coridoare şi să coboare jos pe seară în parc şi să se plimbe aşa cum îi spusese doctorul Drăghici că o să se întâmple, fără să acorde însă în sinea ei vreo importanţă acestei schimbări, obsedată mereu cum era de viitorul care o întâmpina cu tristeţea aceea cuibărită în adâncul sufletului. *Profesorului,* care o mai văzu o dată în toiul tratamentului şi care îi spuse că arată bine şi că s-a colorat la obraji, îi răspunse că a observat şi ea acest lucru dar adevărul e că această culoare seamănă cu aceea a unui măr care are coaja roşie şi frumoasă, dar înăuntru s-a cuibărit un vierme.

VIII

Şi apoi deodată, tot în aceste zile, când se aşteptau mai puţin, cei doi doctori prieteni primiră o lovitură. La treizeci de ani câţi împlineau ei atunci, tinerii fac de obicei experienţa dragostei şi primele iluzii care suportă un şoc mai mare sunt

cele legate de o femeie. în privinţa asta însă, unul din ei avea iluziile întregi, reuşind să acopere în întregime în amintire eşecul cu doctoriţa Tiberiu şi credea, aşa cum cred foarte mulţi oameni, că viaţa noastră pe pământ este foarte lungă şi că avem întotdeauna timp să ne-o refacem şi să fim de mai multe ori fericiţi. Cum crezuse doctorul Munteanu căutându-şi foarte rapid o altă nevastă. Nu dintr-o experienţă cu vreo femeie îi aştepta deci lovitura.

Evenimentele avură loc tocmai când doctorul Sârbu le credea cel mai puţin posibile, când doctorul Munteanu îi făcuse destăinuirea aceea a lui stranie cu privire la relaţiile lui cu maică-sa şi îi dezvăluise planurile lui vechi de a forma în spital un colectiv de cercetători. Doctorul Sârbu se pregătea bucuros să plece în concediu, şi în afară de şedinţa trimestrială a organizaţie de bază nu mai avea nici o treabă în spital, îşi lăsase bolnavii în grija doctorului Drăghici şi Stamate şi îşi încasase chiar şi salariul, intrase adică în plină vacanţă. La două zile însă după ce îşi anunţă plecarea, doctorul Simion îi telefona acasă şi îl întrebă dacă n-a plecat încă. în cazul când n-a plecat, zise proaspătul secretar, îi reamintea că aveau şedinţă de organizaţie şi îi spuse data precisă, ora şi pavilionul unde avea să aibă loc, în pavilionul radiologie, la demisol, fiindcă, zise doctorul Simion cu un gals parcă plin de făgăduieli, acolo era mai răcoare şi puteau să se adune liniştiţi şi să discute conform ordinii de zi.

în felul acesta începu această şedinţă, era într-adevăr foarte cald şi toată lumea se gândea că toţi or să vorbească puţin, să „sleiască" repede ordinea de zi, cum se exprimase în glumă doctorul Simion dându-le la toţi telefoane, şi seara nu tocmai târziu o să se ducă apoi fiecare acasă.

- O să iei cuvântul, doctore? îl întrebă secretarul organizaţiei pe doctorul Sârbu înainte de a închide.

- Ştii că eu nu vorbesc bine, răspunse doctorul Sârbu mirat. Dar de ce întrebi?

- Ar fi bine să iei cuvântul, zise doctorul Simion parcă reflectând, ca şi când ideea aceasta i-ar fi trecut prin minte chiar în clipa aceea.

- De ce?

- Zic şi eu. Nu vorbeşri bine, dar ai putea să spui lucruri interesante.

Se făcu o mică tăcere înainte ca doctorul Sârbu să răspundă. Noul secretar de organizaţie era un ins corect şi sârguincios ca medic, ca secretar însă dovedea însuşiri deosebite. Evident, activitatea cea mare a unui medic e tot la patul bolnavului, dar dacă aşa am hotărât, aşa trebuie să facem, părea să le spună doctorul Simion. în timpul vechiului birou din care făcea parte şi doctorul Munteanu, se luau de asemenea hotărâri, dar era ceva care lipsea sau care prisosea în modul cum se traduceau ele în practică. Toată lumea parcă uita de ele, deşi mecanismul şedinţelor era acelaşi, frazele care se rosteau aveau în vedere apărarea aceloraşi principii. Şi cu toate acestea o inerţie curioasă împiedica pe membrii biroului să urmărească, şi pe membrii organizaţiei să execute sarcinile care li se încredinţau. Şi nu s-ar fi putut spune că doctorului Simion îi displăceau, să zicem, modul degajat sau glumele pe care le făcea de pildă doctorul Munteanu când conducea o şedinţă, dimpotrivă, în privinţa aceasta el se străduia chiar să-1 imite ca şi când ar fi vrut parcă să probeze că nu ăsta era cusurul predecesorilor săi, din contră, ăsta fiind un merit. Şi nici că doctorul Simion ar fi exagerat cu îndeplinirea sarcinilor, cum s-ar fi părut la prima vedere. Acelea însă care se hotărau le urmărea fără explicaţii de prisos, având în surâsul său *finaudşi* pe chipul său cu trăsături stabile de om care se simte sigur pe picioarele sale, întipărită expresia însăşi a evidenţei, vrând parcă să spună că executarea sarcinilor era între altele şi o chestiune de disciplină colectivă, atât de necesară intelectualilor în această fază de tranziţie de la o societate la alta, când partidul cerea de la membrii săi să-şi educe

voinţa şi conştiinţa ca această trecere să dureze cât mai puţin posibil, cu cât mai puţine dureri, şi scopul comun să fie atins printr-un efort la care să participe cât mai mulţi din cei mai buni. „Trebuie să facem treabă, spunea el. Nu mai merge." In asta constă toată filozofia lui. O simpatie fără rezervă începuse deci să înconjoare persoana doctorului Simion, simţind fiecare în mod practic că era activ şi că orele pe care le petreceau în şedinţe aveau un sens.

Doctorul Sârbu nutrea şi el aceleaşi sentimente ca şi ceilalţi pentru colegul său şi de aceea când doctorul Simion îi spuse la telefon că „ar fi bine să ia cuvântul" el făcu un efort să înţeleagă ce putea să însemne acel „ar fi bine", convins dinainte că nu era vorba de o simplă opinie şi ştiind că doctorul Simion nu era un palavragiu.

- Da, îi răspunse el în cele din urmă, aş putea să spun lucruri interesante, e adevărat, dar ştii şi dumneata, doctore, că pe urmă trebuie să ia cuvântul altul ca să explice el ce-am vrut să spun eu. Ţi-aduci aminte că o dată doctorul Balaban a stârnit în sfârşit şi el râsete generale spunând că el are curajul să instituie un premiu pentru cine ar fi în stare să înţeleagă şi să-i explice şi lui ce vreau eu să spun când iau cuvântul. Ţi-aduci aminte?

Doctorul Simion râse foarte vesel la celălalt capăt al firului şi apoi se opri şi zise cu un glas numaidecât altul, ca şi când cel care ar fi râs ar fi fost un al treilea care asculta clandestin pe alt fir.

— Asta e după conceptul grec sau latin al oratoriei, ce-ţi impută doctorul Balaban. După cel anglo-saxon am auzit că e invers: un orator care vorbeşte bine face o impresie foarte proastă, este suspectat că a vmt să-i inducă pe ascultători în eroare folosind arta oratoriei. Dacă vorbeşti în Camera Comunelor bâlbâit, şi nimeni nu înţelege ce-ai vrut să spui, eşti primit cu aplauze furtunoase, ai fost adică sincer, n-ai vrut să iei minţile

nimănui folosind trucuri de efect. Ei, aplică principiul ăsta, încheie doctorul Simion surprinzător, vorbeşte aşa cum poţi şi eu o să te ascult ca un englez.

- Bine, doctore, răspunse celălalt convenind, înţelegând în cele din urmă că secretarul poate are în vedere faptul că e prima lui şedinţă trimestrială de când fusese ales noul biroul şi că vroia ca discuţia la raport să fie interesantă şi reuşită. E în regulă, mai spuse el, am să iau cuvântul.

Dar bineînţeles că nici nu se gândi să ia în seamă sugestia că putea vorbi oricum şi, ca de obicei, se pregăti cu o zi înainte făcându-şi un punctaj minuţios, deşi ştia că aşa minuţios cum şi-1 făcea uneori nu-i mai servea la nimic. In privinţa aceasta experienţa îl învăţase pe doctorul Sârbu să nu se încreadă decât foarte aproximativ în punctul de vedere sau în ideile care făceau, cu o zi înainte de şedinţă, obiectul punctajului său. într-adevăr, pe lângă că vorbea destul de rău, cu acea stângăcie de neînţeles pentru un om care avea totdeauna ceva interesant de spus, dar destul de frecventă la intelectualii a căror gândire nu se desfăşoară în voie decât în intimitate, doctorul Sârbu îşi mai şi agrava această stângăcie, întârziind, din lipsă de experienţă sau perspicacitate, să adopte în luările sale de cuvânt acele formule curente de limbaj şi de gândire menite să înlăture nuanţele şi exprimările prea originale, inoperante, dacă nu chiar dăunătoare, într-o perioadă în care gândirea socială îşi căuta rapid un stil al ei nou, în stare să se impună şi să fie asimilat de categorii largi de oameni, de la intelectuali subtili la muncitori cu calificare superioară sau ţărani. Doctorul Sârbu se străduia să adopte şi el acest stil, în care lozincile de pe pereţi sau din ziare trebuiau incluse şi rostite cu un astfel de glas încât să lase impresia că sunt descoperirile proprii ale vorbitorului, dar observa că mai mari succese obţinea în această direcţie portarul spitalului şi atunci îşi amintea că el este intelectual şi trebuie să se exprime ca atare şi când reuşea era într-adevăr apreciat,

numai că asta se întâmpla o dată pe an. De cele mai multe ori când își propunea să ia cuvântul încă din prima jumătate de oră după începerea ședinței, ascultându-i pe cei din prezidiu sau pe primii care îl precedau, își dădea seama că punctul său de vedere se potrivea cu mersul ședinței ca nuca în perete. In dezvoltarea ideilor lui el presupunea de pildă posibilitatea adoptării unui ton ironic. Ori ședința începea, să zicem, într-o atmosferă gravă, care chiar dacă mai slăbea pe parcurs, tot nu ajungea până acolo încât să permită unui vorbitor să aibă un asemenea ton. Alteori se întâmpla tocmai pe dos, ședința începea într-o atmosferă voioasă și pe undeva superficială și doctorul Sârbu avea în buzunar un punctaj foarte pretențios, care după cum îl gândise el acasă nu putea fi dezvoltat decât pe un ton grav și cu citate din filozofi. Și una din cauzele pentru care el vorbea atât de greu în ședințe avea și această explicație, că el făcea parte din acea categorie de intelectuali a căror gândire se formase din asimilarea culturii profesionale ca student și a lecturilor solitare ca medic și nu exprimase niciodată într-o adunare idei care nu aveau legătură directă cu profesiunea. Și când în ședințe înțelegea că punctajul lui era dat peste cap intra în derută fiindcă nu mai putea să-și retragă cuvântul și în clipa când de la prezidiu se anunța: „Are cuvântul doctorul Cutare, se pregătește doctorul Sârbu", simțea cum i se formează și încep să i se rostogolească încet de la ceafă în jos pe șira spinării picături groase și reci de sudoare. începea, bineînțeles, să-și bâlbâie aceleași idei din punctaj, fiindcă era incapabil să reia cele care dominau ședința, dar nu se mai înțelegea nimic din ideile lui la al căror ton trebuise să renunțe.

IX

De astă dată însă se potrivi ca el să ceară și doctorul Simion să-i dea primul cuvânt și cum ședința începea într-o atmosferă neutră putu să vorbească așa cum gândise de acasă, deși i se

întâmplă apoi pe parcurs un lucru care nu i se rnai întâmplase de mult, adică fu întrerupt din adunare și cineva îi puse o întrebare neplăcută.

Alături de demisolul unde se ținea ședința străjuiau doi copaci umbroși și bătrâni și cam după ce se termină raportul și începură discuțiile un stol gros de vrăbii, năvăliră în frunzișul lor și începură să se certe atât de gălăgios și îndelung încât doctorul Sârbu, în picioare, se întrerupse brusc și scurta tăcere amuzată care urmă îl calmă cu totul și putu după aceea să-i dea înainte nestingherit. De fapt nu vorbise el primul, ci doctorul Mircea dar era ca și când n-ar fi vorbit fiindcă doctorul Mircea cerea totdeauna primul cuvântul ca să nu trebuiască să ia atitudine în cazul când desfășurarea ședinței ar fi impus acest lucru, adică să nu i se impute că n-a vorbit, și toată lumea se învățase cu el, bălmăjea, cu un aer nu se știe de ce agresiv, probabil ca să lase impresia că e combativ la adresa dușmanului de clasă, timp de câteva minute fără să fie ascultat de nimeni și în felul acesta, adică cu acest protocol pe care nici nu-1 mai băgau în seamă, începeau apoi discuțiile. De la raionul de partid participa chiar primul-secretar, se afla în prezidiu cu cei trei membri ai biroului și asculta foarte atent cuvântul doctorului Sârbu. Fiind nou în această funcție, toți înțeleseseră că el vroia să cunoască întâi bine această organizație cu specificul ei intelectual (venea aproape la toate ședințele) și abia pe urmă, după ce avea să se familiarizeze cu ei și cu problemele lor, să intervină când ar fi fost cazul.

Deocamdată tăcea și asculta și numai foarte rar făcea câte o observație sau spunea câte un cuvânt care putea fi luat drept o confirmare sau o negare a vreunei poziții a cuiva. Asta făcea o impresie foarte bună și era de pe acum privit cu simpatie, părea să fie cu totul pe placul lor. Micile lui intervenții lăsau să transpară că avea toată considerația pentru profesiunea lor în care n-avea în nici un caz pretenția să se amestece, dar cerea

şi el, la rândul lui, ca în chestiunile politice toţi tovarăşii medici să fie la curent şi să execute ca orice membru de partid sarcinile pe care organizaţia le trasează. Era o idee care nu trebuia câtuşi de puţin, datorită aparentei ei simplităţi, subapreciată. Fusese una din puţinele pe care le formulase în faţa lor, cu o înţelegere potolită şi detaşată a situaţiei, dat fiind faptul că unii puteau gândi că aceste sarcini nu sunt, deocamdată, la nivelul preocupărilor lor. Dar se va ajunge şi acolo.

Deşi se simţea foarte liniştit şi n-avea de nicăieri nici un indiciu că ideile sale nu se potrivesc cu atmosfera adunării, doctorul Sârbu îşi dădea seama că vorbeşte totuşi foarte prost şi că n-a reuşit aproape deloc să stârnească în mod serios interesul cuiva. In sală, deşi era linişte, persista o neatenţie multiplă, compusă din foşnete fără rost, zgomote mici care se produceau chiar în clipa când el exprima cea mai importantă idee, o tuse a cuiva sau un scârţâit de scaun, care se întâlnea chiar cu finalul important, aşa credea el, al unei fraze. Ideile din punctajul său se refereau la schimbarea importantă care se petrecuse în organizaţie (în bine) odată cu alegerea noului birou, şi cum reuşise doctorul Simion în calitatea lui de secretar să rezolve în câteva luni o serie de probleme care trenau nerezolvate în spital de aproape doi ani, enumerarea minuţioasă a acestor probleme constituind grosul argumentaţiei şi pe deasupra câteva aprecieri foarte elogioase asupra aceluiaşi doctor Simion, care, ca un secretar bun, împreună cu un birou activ reuşeau să te convingă şi să te antreneze. Avea el, doctorul Simion, acest merit, care nu poate fi apreciat la justa sa valoare decât prin comparaţie cu vechiul birou, care pe el, pe doctorul Sârbu personal, nu l-a făcut să simtă decât că e posesorul unui simplu carnet roşu... Ajunsese foarte mulţumit de sine la acest punct în luarea lui la cuvânt; pronunţând însă această frază îşi dădu seama, în timp ce gura continua să scoată cuvinte, că a spus o gogomănie şi se grăbi să încheie, prins de o enervare subită, care

nedumeri adunarea. Şi atunci se auzi întrebarea care îl împiedică să se aşeze jos:

- Tovarăşul doctor Sârbu spune că a considerat acţiunile obşteşti incompatibile cu stofa unui intelectual...

- O voce protestă şi îl întrerupse:

- Nu s-a exprimat aşa.

Se exprimase astfel: „Mi s-a părut că nu e cazul să facem pe felcerii, substituindu-ne Sanepidului".

- Să precizeze doctorul Sârbu, prin exemple concrete, continuă directorul spitalului neturburat (el era acela), acele acţiuni obşteşti la care n-a considerat că poate să ia parte.

Se făcu tăcere.

- De exemplu acţiunea de lămurire a populaţiei în ce priveşte respectarea regulilor de igienă pentru prevenirea maladiilor, răspunse vorbitorul. Ea o acţiune obştească, deşi sarcina aceasta este a policlinicilor raionale şi a Serviciului sanitar al Capitalei. Uneori însă, trebuie să intervenim tocmai de aceea, că în anumite sectoare sociale este necesară o mobilizare în plus a forţelor.

- Foarte bine, zise atunci primul-secretar al raionului de la prezidiu.

Şi încurajat parcă, doctorul Sârbu continuă şi deveni şi agresiv:

- Ştiu că tovarăşul director dacă ar fi situaţia de aşa natură ar scoate pe câţiva dintre noi pe care îi crede dânsul, după o apreciere aproximativă, că sunt mai buni pentru tratamentul gâlcilor decât pentru specialitatea la care s-au format şi ne-ar trimite la Căciulaţii din deal, dar deocamdată faptul nu e posibil şi l-aş ruga să nu-mi deformeze ideile înainte de a mi le combate.

Nu râse nimeni şi nici nu prea se înţelese ce-a vrut să spună. Directorul rosti cu sinceră nedumerire şi îşi însoţi întrebarea şi cu o expresie potrivită, care a avut un efect instantaneu.

- Care galei, doctore! zise el. Şi de ce crezi dumneata că locuitorii din Căciulaţii din deal n-au nevoie de asistenţă medicală?

Şi adunarea izbucni imediat în hohote. Doctorul Sârbu simţi cum i se urcă încet sângele în obraji şi o undă rece de ură crescu în el la adresa acestui medic mai în vârstă, dar ranchiunos şi în mod absurd invidios de activitatea ştiinţifică a colegilor lui şi din pricina căruia toată organizaţia râdea acum fără nici un rost, de el, de doctorul Sârbu. Când se aşeză jos, adică prea târziu, îşi dădu seama că ar fi trebuit în clipa aceea să spună că e uşor să faci circ simulând că nu înţelegi despre ce e vorba, mai greu e... O violentă durere de cap îl picnise ca şi când brusc i s-ar fi prins tâmplele într-o menghine de fier şi uită tot ce gândise. Da, iată, vechea lui durere care apărea când şi când, la două sau trei luni şi care îl aducea de fiecare dată în cabinetul medicului medicilor, doctorul lonescu.

Directorul nu scăpă însă cu maniera aceasta foarte frecventă de a face pe prostul.

- Uite că nu numai doctorul Balaban a reuşit să stârnească ilaritate pe socoteala doctorului Sârbu, ci şi tovarăşul director, zise doctorul Simion de la prezidiu cu o ironie directă care alungă numaidecât din adunare orice urmă de veselie. Cum e cu caloriferele din sala de comunicări, tovarăşe director? Despre ele a vorbit foarte clar doctorul Sârbu şi la asta ar fi trebuit să vă referiţi nu la cine trebuie să se ducă de fapt în Căciulaţii din deal. Cred că ştiţi mai bine ca toţi că în Căciulaţii din deal nu există nici-un pavilion de psihiatrie şi ca atare n-are ce căuta acolo doctorul Sârbu.

- Care calorifere? întrebă directorul.

- Care stăteau reci, şi noi în paltoane iarna, în timpul comunicărilor, răspunse doctorul Simion cu falsă bunăvoinţă.

- Erau planificate, doctore, răspunse directorul cu o indignare la fel de adevărată ca şi nedumerirea lui de mai înainte privitoare la gâlci, şi adunarea izbucni iar în hohote, deoarece

caloriferele acelea se tot planificau de vreo doi ani şi tot nu se mai reparau.

Directorul auzise că o să fie schimbat, întrebările acestea în plenul organizaţiei erau o confirmare a zvonurilor care circulau în acest sens de cârva timp şi nu se sfii să-şi spună deschis părerea aceea a lui pe care el credea că nu i-o cunoşteau decât secretara şi intendentul, şi adăugă:

- Tot nu folosea la nimic, zise el lapidar şi cu o intonaţie parcă resemnată că în zadar se discută pe această temă, el rămâne la convingerea lui că aşa-zisa „activitate ştiinţifică" a unora ca doctorul Sârbu nu merita reparaţia şi cheltuielile acelei săli.

- Noi o să vă dovedim că foloseşte, răspunse doctorul Simion.

Primul-secretar Dănilă interveni şi el spre satisfacţia doctorului Sârbu... Cum, zise el, ce însemna asta că nu folosea la nimic o sală de comunicări, ce-a vrut să spună directorul cu afirmaţia aceasta ciudată, pe care el, Dănilă, mărturisea sincer, n-o înţelegea? Era sau nu vorba de sala de comunicări?

- Da, zise directorul şi se ridică în picioare.

- Adică o sală în care se adună doctorii şi îşi comunică, nu-aşa, cazurile mai interesante sau mai grele... Da, sau nu?

-Da!

- Atunci cum nu folosea la nimic?

Se făcu tăcere în adunare. Directorul nu răspunse.

- Nu înţeleg! zise Dănilă nedumeit, dar cu o astfel de voce că toţi îşi dădură seama că dimpotrivă înţelege prea mult, însă nu vrea să ridice acum problema acestui director care punea beţe în roate propriilor săi colegi profitând de faptul că funcţia lui îi dădea o astfel de putere. Nu înţeleg, repetă primul-secretar, o să lămurim noi şi chestia asta şi nu înţeleg nici cum dumneavoastră v-aţi împăcat cu situaţia, deşi eraţi aici în organizaţie şi puteaţi să-1 trageţi pe tovarăşul director la răspundere, sau dacă era cazul să-1 ajutaţi...

I se dădu cuvântul următorului. Acest al doilea, fiindcă n-avea ce spune, reluă şi el fără să se jeneze ideea emisă de antevorbitor, că adică foarte bine a activat biroul în aceste trei luni şi că într-adevăr, în comparaţie cu vechiul birou simţise şi el că nu e numai posesorul unui simplu carnet roşu... Doctorul Sârbu, apăsându-şi tâmplele cu podul palmelor şi presându-şi din când în când ochii, tresări şi se uită să vadă cine vorbea. Era un vestit chirurg, desfăcător de cranii, un ins a cărui cruzime în limbaj băga groaza în pacienţi, dar pe care îi vindeca, şi doctorul Sârbu fii uimit să-1 audă vorbind atât de şters şi împrumutând de la el ideea aceea cu carnetul. Mai vorbiră vreo doi cam la fel de şters şi luară o pauză. In pauză doctorul Sârbu se duse la farmacia spitalului şi înghiţi deodată două antinevralgice. Nu simţi însă, după jumătate de oră cât ţinut pauza, nici o ameliorare şi ceru voie să părăsească şedinţa. Doctorul Simion se cam codi, îi dădu de înţeles că ar fi bine să rămână, că o să se reia chestiunea activităţii direcţiei spitalului şi că el, doctorul Sârbu, ar putea să mai ia cuvântul. Nu putea să rabde? Era doar o durere de cap, avea să-i treacă...

- Da, dar trece numai dacă mă duc eu la cineva care îmi dă el nu ştiu ce pilulă, răspunse doctorul Sârbu. Dacă îmi trece promit că mă întorc.

- Neapărat, zise secretarul organizaţiei. Să ştii că o să dureze, suntem informaţi că doctorul Chirescu (aşa îl chema pe director) a venit la şedinţă cu un dosar, el şi Pantofarii (acesta era şeful cadrelor). Nu te uita la ceas şi în toarce-te chiar dacă e târziu.

- Am promis, răspunse doctorul Sârbu.

X

Dar nu se ţinu de promisiune fiindcă se uită totuşi la ceas când îi trecu durerea de cap şi i se păru că e prea târziu să mai revină: era unsprezece noaptea când sosi acasă venind de la doctorul lonescu şi nu bănui că la ora aceea târzie şedinţa mai putea continua. Cum era în concediu, a doua zi nu se duse la spital, dădu însă un telefon să afle la ce oră se terminase şi cum decursese, dacă într-adevăr se discutase chestiunea conducerii şi dacă directorul spitalului, doctorul Chirescu, venise cu un dosar, aşa cum spusese doctorul Simion. I se răspunse că şedinţa durase până pe la ora două noaprea şi că da, se discutase şi chestiunea conducerii...

- Ai făcut rău că ai plecat, doctore, zise la celălalt capăt al firului vocea cunoscută a doctoriţei Tiberiu (cu ea vorbea. II căutase întâi pe doctorul Munteanu şi i se răspunsese de către o voce necunoscută că lipsea de la spital).

- De ce am făcut rău? o întrebă doctorul Sârbu surprins de tonul ei ciudat, altul decât cel obişnuit.

- A i să afli, spuse femeia în acelaşi fel. Văd că nu ştii nimic. Vino la spital, deşi nu mai e nimic de făcut.

- Ce să aflu?! repetă el şi îşi dădu seama în aceeaşi clipă de stupiditatea întrebării.

Ea îl ajută însă în aceeaşi clipă şoptindu-i:

- Doctore, vino la spital!... Te aştept. Da vino imediat.

Doctorul Sârbu nu se grăbi însă să se îmbrace şi să plece imediat la spital. Nu-i plăcea să dezlege enigme în care nu credea. II căută pe doctorul Simion dar nu-1 găsi şi atunci telefona laborantei Mihai Elena, femeia aceea care îl atrăsese cu ani în urmă în partid şi care ţinea şi acum la el.

- Da, spuse ea la telefon foarte uimită, ce e cu dumneavoastră, nu sunteţi aici?

- Nu, sunt în concediu. Ia spune, tovarăşă Elena, cum a fost ieri? Am auzit că aţi ţinut-o până pe la două noaptea.

- Da, răspunse laboranta, şi nu mai spusese nimic, nu mai adăugă nici un amănunt, urmă o tăcere de neînţeles.

- Ce-aţi discutat atâta?

Femeia tăcu însă mai departe, nu veni nimic de la celălalt capăt al firului. ^

- Probleme, spuse ea în cele din urmă. Darea de seamă... Veniţi la spital, zise apoi cu o voce care în clipa aceea semăna cu a doctoriţei Tiberiu. Nu ştiţi nimic?

- Ce să ştiu?

- Ce s-a întâmplat de dimineaţă?

- Nu.

- Veniţi la spital. Da veniţi imediat...

Şi se poticni iar, nu mai adăugă nimic.

- Bine, tovarăşă Elena, mulţumesc, zise atunci doctorul Sârbu înţelegând că n-are rost să mai insiste, închise telefonul şi începu să se îmbrace grăbit.

Era limpede că se întâmplase ceva şi ştia tot spitalul şi nu la telefon avea să afle ce anume. în orice caz se întâmplase ceva în care nu se mai putea interveni, doctoriţa Tiberiu lăsase să-i scape că nu mai era nimic de făcut. Ce se putuse întâmpla?

O oră mai târziu intra în biroul ei, şi fata se ridică imediat de pe scaun şi veni spre el. îl apucă de braţ şi îi spuse cu o voce joasă şi foarte hotărâtă, vrând parcă să înlăture astfel tot ce era de prisos în evenimentul şi aşa destul de straniu care se petrecuse:

- Doctorul Munteanu s-a sinucis azi-dimineaţă cu o doză mare de luminai. E la serviciul opt, e în agonie. Nu mai e nimic de făcut. Vrei să-1 vezi?

Şi în timp ce punea această întrebare fata luă din cuier un halat alb, proaspăr, îl scoase pe cel de pe ea şi se îmbrăcă, înmărmurit, doctorul Sârbu se făcu crâncen la faţă şi sângele îi pieri din obraz. Fata îl luă de braţ şi ieşiră pe coridor.

- Sunt acolo toţi profesorii, continuă apoi fata mergând amândoi de-a lungul coridorului. I-au administrat antidotul şi au încercat să-i facă spălaturi... Nu i se poate descleşta gura şi cineva a încerca să-i bage tubul pe nas... N-a reuşit decât să-i facă o hemoragie... Când ai telefonat tu tocmai plecasem, profesorul Istrate mi-a şoptit că în câteva ore o să moară şi n-am putut să...

Ieşiseră în curte. Doctorul Sârbu îşi revenise între timp şi **0** întrebă pe doctoriţa Tiberiu ce s-a întâmplat. A fost ceva în şedinţă, care e explicaţia acestei sinucideri?

— Dragă, a fost, răspunse ea cu aceeaşi voce hotărâtă şi din care se simţea că n-are de gând să renunţe la adevărurile pe care ea le ştia în legătură cu această problemă, indiferent cine era implicat în ele, chiar şi ea însăşi. A fost, reluă ea, dar, cum să-ţi spun, nimeni nu se sinucide dintr-atât. Şedinţa s-a terminat pe la orele două şi am plecat toţi acasă. Dimineaţa pe la orele opt a fost adus aici în stare de comă şi nevastă-sa pretinde că 1 s-a întâmplat ceva în timpul nopţii, a primit un telefon. Nu era el prea vesel când a venit acasă (şi am să-ţi povestesc de ce, era bineînţeles în legătură cu şedinţa) şi n-a apucat bine să se dezbrace şi a sunat telefonul. Asta e, de la cine a primit el telefonul la ora aia şi ce-a aflat, ce i s-a spus... Nevastă-sa pretinde că asta e pricina, că după aia a intrat în biroul lui, a stat acolo niţel şi pe urmă a ieşit... I-a spus că are puţină treabă şi se întoarce. S-a întors cam după vreun ceas şi i-a spus nevestei că mai lucrează puţin şi se culcă şi el (avea obiceiul să lucreze târziu noaptea). Ieşise probabil în oraş după luminai, nu i-a fost greu sa-şi facă singur o reţetă...

- La ce oră a luat doza?

- Să fi fost ora cinci sau şase...

Doctorul Sârbu se uită la ceas şi se posomori. Nu era foarte târziu, dar nici prea devreme nu mai era. Urcau încet scările serviciului opt. Doctorul Munteanu fusese adus într-o rezervă şi sătea întins pe pat, cu ochii închişi cu o paloare mortală pe chipul lui sever, cu trăsături fine şi net desenate. Toată lumea tăcea, sau mai bine zis aştepta şi doctorul Sârbu îndată ce intră rămase şi el tăcut, cu fata alături, în aceeaşi aşteptare. Se aflau adunaţi acolo cei mai mari medici ai spitalului şi stăteau toţi

cu palmele pe genunchi, cu o expresie de neputinţă pe chipurile lor de savanţi şi profesori experimentaţi care scăpaseră de la moarte bolnavi atinşi de maladii grele şi primejdioase şi nu puteau acum să facă nimic să salveze un coleg care înghiţise nişte pilule. Unii se ridicau şi ieşeau pe coridor, se interogau în şoaptă dacă s-a făcut tot ce trebuia, se răspundea printr-un gest că bineînţeles că se făcuse totul, era acolo şi profesorul Istrate, şi profesorul... Şi se îndepărtau continuând întrebările şi şoaptele, întâlnindu-se cu alţii care se grăbeau să intre şi să vadă cu ochii lor ce era. Cei tineri rămâneau respectuoşi în spatele profesorilor şi nu întrebau nimic, îşi plecau fruntea şi după câteva minute ieşeau şi se întorceau la saloanele lor. Doctorul Sârbu nu întrebă nici el nimic şi după câtva timp ieşi şi coborî scările.

- Şi la şedinţă ce s-a întâmplat? zise el aşezându-se alături pe o bancă şi luându-şi capul în mâini.

- La şedinţă s-a întâmplat aşa, răspunse doctoriţa Tiberiu rămânând câtva timp în picioare. Discuţia a pornit de la ideea ta cu carnetul roşu şi s-a apucat fiecare să repete ca un papagal că s-a simţit posesorul unui carnet roşu, nu s-a simţit posesorul unui carnet roşu, până când Dănilă s-a cam supărat şi a cerut lămuriri şi aşa a început să se discute de activitatea fostului birou, deşi nu era, după cum ştii şi tu, nimic de genul ăsta pe ordinea de zi. Bineînţeles că s-a ajuns în felul ăsta numaidecât la cazul domnişoarei Zâne. Aici doctorul Munteanu a sărit ca ars şi a început să înşire tot ce ştiam noi de anul trecut de ne săturasem, că grupul Strihan a făcut şi a dres şi că cosmopolitismul lui Strihan numai ştiu ce... Că asta a fost problema principală a activităţii vechiului birou şi că problema domnişoarei Zâne, şefa de lucrări, e o diversiune care nu înţelege de ce se mai dezgroapă la ora de faţă când această domnişoară nici nu mai lucrează aici şi cazul ei s-a lămurit de mult. Atunci cineva a spus că nici doctorul Strihan nu mai lucrează, şi atunci de ce doctorul Munteanu îl mai aduce în discuţie? Până aici n-a fost nimic şi dacă doctorul Munteanu n-ar mai fi luat cuvântul poate că totul s-ar fi oprit... Fiindcă de fapt cei mai mulţi ar fi vrut mai degrabă să se discute activitatea doctorului Balaban şi a direcţiei, fiindcă nimeni nu uitase că doctorul Chirescu era foarte tare sprijinit de sindicat. Fusese el sprijinit şi de doctorul Munteanu, dar cu plecarea lui în străinătate cei mai mulţi îl uitaseră. Şi acum el vorbea şi ne reamintea la toţi că de fapt el îl sprijinise cel mai tare atât pe doctorul Chirescu, cât şi pe fostul preşedinte al sindicatului, doctorul Balaban, şi că fără el poate că nici unul n-ar fi putut să rămână atât de multă vreme în funcţiile lor şi să provoace atâta discordie. Ne-am enervat toţi, adică eu m-am enervat cel mai tare, fiindcă m-a scos din sărite ambiţia lui să-i păstreze neatinşi pe cei doi şi am cerut cuvântul. „Nu înţeleg, am spus eu, cum poate să vorbească aici doctorul Munteanu despre doctorul Strihan pe acelaşi ton şi cu aceleaşi insinuări ca şi acum doi ani învinuindu-1 în faţa organizaţiei de cosmopolitism, când acum se ştie că toată această istorie cu «grupul cosmopoliţilor» e o invenţie şi o ticluire grosolană a fostului birou în care doctorul Munteanu decidea totul: Doctorul Strihan lucrează acum la *Colentina,* e membru de partid şi numele lui e din ce în ce mai cunoscut în medicina noastră şi se bucură peste tot de cea mai mare consideraţie. *Scânteia* publică sub semnătura lui articole despre diverse probleme medicale şi aici doctorul Munteanu reia învinuirile lui cu care l-a persecutat pe doctorul Strihan ani de zile până l-a gonit din spital, sperând, poate, să-1 gonească şi din medicină. Ar fi cazul să înceteze cu aceste metode şi să încerce să-şi vadă într-un spirit mai autocritic propriile lui greşeli". „Nu ştiu ce a devenit între timp domnul Strihan, a sărit atunci doctorul Munteanu din nou (îţi spun, parcă îi luase cineva minţile, anume am pomenit că *Scânteia* îi publica doctorului Strihan articole de popularizare a medicinei, să-1 fac să înţeleagă că trebuie să renunţe definitiv la poziţiile lui de

dinainte de a fi părăsit spitalul, dar nici prin gând nu-i trecea, din contră), nu ştiu şi nu cunosc despre ce prestigiu e vorba în legătură cu acest domn, a început el să ridice glasul, dar nu mai târziu decât anul trecut domnul Strihan nu se sfia să facă propagandă politică medicinii americane şi să atace în toate felurile, el şi grupul lui, organizaţia de partid. Atacul şi compromiterea doctorului Balaban, după cum se vede, i-au reuşit pe deplin. Noi am fost de acord că doctorul Balaban are anumite lipsuri, dar istoria cu ceaiul de muşeţel arată că domnul Strihan şi grupul lui ştiau ce fac, că lovind în doctorul Balaban loveau de fapt în organizaţia de partid, pe care vroiau s-o compromită în spital şi să instaureze prinrre medici spiritul lor de grup, duşmănos..." „Nimeni nu poate să citeze nici o acţiune care să susţină ideea doctorului Munteanu că doctorul Strihan nutrea asemenea scopuri, am răspuns eu. Cazul doctorului Balaban e singurul care poare fi citat, şi după părerea mea rău a procedat fostul birou susţinându-i să fie ales preşedinte, când se bucura de o reputaţie profesională atât de proastă în spital." Atunci s-a ridicat doctorul Zahariade şi a cerut să-i pună doctorului Munteanu o întrebare. „Care e motivul, a zis el, că s-au tolerat acţiunile duşmănoase ale şefei de lucrări, domnişoara Zâne?" „Ce acţiuni duşmănoase?" a zis doctorul Munteanu. „De pildă, cazul tovarăşei Mihai Elena, pe care domnişoara Zâne a scos-o din funcţie, după cincisprezece ani de muncă în laborator, şi direcţia cu cadrele i-au răspuns că dacă vrea are pentru ea în schemă un post de femeie de serviciu. Tovarăşul director şi tovarăşul Pantofaru sunt aici de faţă, pot să confirme." „Este adevărat, tovarăşe director?" a întrebat atunci Dănilă, de la prezidiu. „Da, este adevărat", a răspuns doctorul Chirescu, şi a tăcut, n-a mai dat nici o explicaţie. „Am de pus şi eu o întrebare", a zis atunci şi doctorul Munteanu din ce în ce mai agresiv. (Primejdia care se crease pentru el era foarte mare şi n-am înţeles de ce în clipa aceea toată lumea a început

să râdă; doctorul Munteanu înainte de a pune el întrebări altora avea întâi de răspuns la întrebarea doctorului Zahariade, şi se pare că unora li s-a părut comică această situaţie; mie, dimpotrivă, mi s-a părut tragică.) Să nu crezi nici o clipă că toate acestea, reamintindu-mi vestita şedinţă în care el, viitorul meu bărbat (şi te asigur că mă ceruse într-adevăr în căsătorie) m-a demascat că n-am fost vigilentă cu domnişoara Zâne, îmi trezeau vreun sentiment de răzbunare împlinită. Am ţinut foarte tare la el şi mai ţin şi acum şi mă simţeam speriată. „întâi răspunde la întrebarea mea", i-a zis doctorul Zahariade foarte calm, şi doctorul Munteanu a replicat imediat: „Ce întrebare?" urmată de astă dată de râsete generale. A intervenit doctorul Simion de la prezidiu şi s-a făcut linişte. Am înţeles numaidecât un lucru pe care nu l-aş fi crezut niciodată. Doctorul Munteanu, atât de stăpân pe sine, se zăpăcise şi nu mai ştia nici ce are de spus şi nici ce are de făcut. Spre uimirea mea şi a multora s-a aşezat la loc ca şi când totul s-ar fi lămurit şi a trebuit să fie ridicat în picioare de Dănilă, care i-a reamintit întrebarea doctorului Zahariade şi l-a invitat să răspundă la ea. S-a făcut linişte şi toţi am aşteptat ca el să explice cum s-au petrecut lucrurile cu domnişoarea Zâne, din ce motive a ocrotit-o el vreme atât de îndelungată, şi să terminăm odată cu aceste istorii şi să încheiem şedinţa. Fiindcă se făcuse târziu, eu nu ţi-am redat aici decât părţile care îl privesc pe el, vreo două ceasuri s-a vorbit de pildă despre concedii şi cum a reuşit doctorul Balaban să ne scoată pe toţi din sărite în anii trecuţi încurcându-ne la toţi concediile. Asta în legătură cu felul cum în anul ăsta, datorită sprijinului energic al doctorului Simion dat sindicatului, concediile au fost organizate exemplar.

XI

între timp doctoriţa Tiberiu se aşezase alături pe bancă şi îşi aprinsese o ţigare. Era o noutate la ea, dar doctorul Sârbu

nu observă nimic, tăcea şi se uita în pământ cu capul în mâini, cu ochii larg deschişi şi imobili. Fata reluă cu vocea ei hotărâtă, dar foarte joasă, aproape şoptită:

— „Spuneţi, tovarăşe doctor, i-a cerut Dănilă de la prezidiu, cum explicaţi dumneavoastră faptul că s-au tolerat asemenea acţiuni la adresa unor tovarăşi de-ai noştri — fiindcă au mai fost şi altele, nu numai cazul tovarăşei Mihai Elena, ştiu asta din dosar - şi dumneavoastră n-aţi luat nici o măsură şi n-aţi sesizat forurile superioare de partid? Cine v-a împiedicat? Eu am găsit sesizări ale unor membri de partid care aduceau la cunoştinţă activitatea duşmănoasă a acestei domnişoare Zâne, şi o sesizare de-a dumneavoastră, care eraţi zilnic informat şi nu vă puteaţi înşela în ce priveşte caracterul acestor manifestări, n-am găsit. Poate că aţi adus totuşi la cunoştinţă partidului comportarea ei. Aţi adus?" Şi doctorul Munteanu a tăcut. Dănilă a ridicat din umeri şi a spus că nu înţelege. Ştia sau nu ştia doctorul Munteanu de abuzurile acelei *şefe de lucrări?* „Ştiam", a răspuns el. „Va să zică ştiaţi! Ştiaţi că sunt persecutaţi membri de partid abuzând de faptul că era o persoană cunoscută, cu oarecari merite ştiinţifice?" „Ştiam!" „Va să zică n-aveaţi nici un dubiu în această privinţă?" „Nu, n-aveam!" „Şi atunci de ce n-aţi ridicat nicăieri această problemă? în birou, în organizaţie, la forurile superioare... Oriunde aţi fi ridicat-o, ar fi fost bine." Doctorul Munteanu tăcea. „Tovarăşe doctor, noi discutăm aici ca să ne lămurim mai bine asupra unor greşeli şi să învăţăm să nu le mai repetăm, a continuat Dănilă. Iată de ce tovarăşul doctor care v-a pus întrebarea şi la care mă asociez şi eu ar vrea să ştie de la dumneavoastră, care aveaţi contact direct cu toate problemele spitalului, ce v-a împiedicat să acţionaţi aşa cum se cerea să acţionaţi şi a fost posibil apoi, fiindcă n-aţi acţionat, să se comită tot felul de ilegalităţi şi să se creeze pe urmă o atmosferă foarte turbure, aşa cum singur vă daţi "acum seama că s-a creat şi datorită direcţiei, şi

serviciului de cadre şi sindicatului şi aşa mai departe. Eu zic să vă mai gândiţi la toate astea şi să ne daţi totuşi un răspuns. Dumneavoastră aţi fost la mine la raion şi după câte am înţeles eu aţi vrea ca tovarăşii din organizaţie să vă încredinţeze iar sarcini importante, dar să ştiţi că o să fie greu să mai aibă cineva încredere că vă puteţi achita de asemenea sarcini, dacă nu lămuriţi aici cum aţi înţeles să vă achitaţi de cele dinainte. O să fie foarte greu, v-o declar deschis." Cam asta i-a spus Dănilă, după care am luat o pauză. Se făcuse ora douăsprezece noaptea. După pauză discuţia a continuat, s-a ridicat doctorul Miron (ştii că el era cel care îl admira şi îl susţinea cel mai mult pe Strihan) şi a spus că deşi nu e statutar şi n-a fost pe ordinea de zi, s-a discutat totuşi practic vorbind cazul comportării doctorului Munteanu şi al abaterilor lui şi că, date fiind faptele grave comise, el propune organizaţiei darea de sancţiuni. S-a discutat dacă să se accepte sau nu propunerea doctorului Miron. A fost până la urmă respinsă, dar s-a votat propunerea unui altuia ca într-o viitoare şedinţă să se reia discuţia ca punct pe ordinea de zi. Doctorul Miron însă a insistat ca acest punct să nu figureze în vag şi a cerut ca el să fie înscris pe ordinea de zi la cea de-a patra adunare generală a organizaţiei, adică în septembrie, după ce toată lumea o să se întoarcă din concediu. Nu s-a acceptat propunerea şi atunci s-a ridicat un altul şi a cerut să se pună la vot propunerea lui, adică să i se dea pe loc doctorului Munteanu un vot de blam. Ne-am enervat toţi şi cineva a răspuns că propunerea asta a mai fost respinsă o dată. Atunci s-a ridicat un altul şi...

Doctoriţa Tiberiu tăcu şi doctorul Sârbu ridică fruntea. Se apropiase de ei, venind agale, cu expresia lui liniştită şi blândă, doctorul Drăghici. E adevărat, întrebă el, că doctorul Munteanu a înghiţit două tuburi de luminai şi că nu mai poate fi salvat? Doctorul Sârbu clătină din cap afirmativ şi îşi plecă din nou fruntea. Celălalt mai stătu lângă ei câteva clipe şi fiindcă era

vizibil că îi stingherea - doctorul Drăghici nu era în partid - se îndepărtă şi începu să urce şi el scările să-i vadă pe sinucigaş.

Doctoriţa Tiberiu îşi aprinse o nouă ţigare şi îşi încheie în aceeaşi şoaptă relatarea. S-a ridicat un altul şi a declarat foarte liniştit că el nu înţelege de ce se respinge propunerea care s-a făcut aici. Dacă de piidă într-o organizaţie se descoperă la un moment dat, în plină şedinţă, un element duşmănos, o să se amâne excluderea lui la o dată foarte indecisă, pe motivul că individul respectiv nu a fost inclus pe ordinea de zi? Fiindcă la asta se reduce, în ultimă instanţă, obiecţia celor care se opun propunerii ca doctorul Munteanu să fie sancţionat. Nu vrea să insinueze că doctorul Munteanu e un element duşmănos, dar a ieşit aici la iveală în mod complet şi fără putinţă de îndoială că el a săvârşit greşeli şi că trebuie sancţionat. El e pentru propunerea de a i se da doctorului Munteanu vot de blam. Asta îl va face să reflecteze mai serios la atitudinea lui şi nu cum a arătat aici prin tăcerea sa că dispreţuieşte organizaţia din care face parte şi nu consideră că trebuie să răspundă la întrebările îndreptăţite care i s-au pus şi la care s-a asociat chiar şi tovarăşul Dănilă.

S-a pus din nou la vot şi majoritatea a respins propunerea ca doctorul Munteanu să fie sancţionat în această şedinţă, a rămas ca problema comportării lui să fie discutată într-o şedinţă viitoare a organizaţiei. Dar fără să se precizeze data. Era limpede că majoritatea considera că atât cât fusese îi ajungea doctorului Munteanu şi că el avea să tragă din istoria asta toate concluziile.

- Cam asta a fost, mai spuse fata. Un singur lucru mi se pare întunecos. într-adevăr, de ce n-a vrut el să răspundă la întrebarea care i s-a pus în legătură cu domnişoara Zâne? De ce n-a sesizat cazul? Nu înţeleg nimic.

Doctorul Sârbu continua să tacă. O infirmieră coborî scările în goană şi a trecut repede pe lângă ei îndreptându-se spre farmacie.

— Şi mai e ceva, continuă după câtva timp doctoriţa Tiberiu. Cred că nu mă înşel, dar am observat că din clipa când în sală

s-a râs şi-a pierdut complet stăpânirea de sine şi nu şi-a revenit decât foarte greu, când a început să-i vorbească Dănilă. Dar nimeni n-a înţeles de ce a tăcut, când i-ar fi fost aşa de uşor să spună ce-a fost...

Doctorul Sârbu se ridică încet, ca un om bătrân, şi începură să urce iarăşi scările. Pe coridor, în dreptul rezervei sinucigaşului se observa o animaţie; se petrecea sau se petrecuse ceva înăuntru, un tânăr medic relata cu admiraţie că venise un psihiatru de la serviciul 14 şi îndrăznise să nu fie de acord cu profesorul Istrate. „Ce faceţi, domnule profesor, îl lăsaţi pe colegul nostru să moară? îl întrebase. I-aţi făcut spălaturi?" „încearcă şi dumneata", i-a răspuns profesorul. Era înăuntru, s-a urcat pe burta lui şi i-a descleştat gura, îi face spălaturi.

Doctorul Sârbu intră cu fata şi îl văzu pe doctorul Drăghici aplecat asupra sinucigaşului, îl masa energic în timp ce o infirmieră îi făcea spălaturi. Era foarte greu, gura muribundului se încleşta la loc îndată ce doctorul slăbea masajul. Infirmiera care alergase adineauri intră şi aduse un pacheţel pe care îl desfăcu şi îl dizolvă în recipientul de care cealaltă infirmieră se folosea. Doctorul Drăghici avea fruntea îmbrobonată de sudoare, dar arăta foarte calm şi dădea ordine foarte energice.

- Antidot, rosti el.

- I s-a administrat o doză dublă, doctore, zise de pe pat, cu bunăvoinţă, unul din profesori.

- Nu-i nimic, să-i mai administrăm una, răspunse doctorul Drăghici, continuând energic masajul în timp ce o altă infirmieră legase braţul sinucigaşului pregătindu-1 pentru injecţie.

- Doctore, te ajut eu, administrează-i antidotul, îl masez eu, zise doctorul Sârbu apropiindu-se.

- Fii atent dacă îşi mai încleştează maxilarele. Era gata să moară prin autoasfixie, înainte să-1 dea gata luminalul. Presează-i mereu cordul şi plămânii, dar cât poţi de energic.

Doctoriţa Tiberiu se apropie şi ea şi începu să le ajute pe infirmiere.

— Doctore, chiar dacă nu scapă, ai toată admiraţia mea, zise unul din profesori ridicându-se, adresându-se doctorului Drăghici. Noi pierdusem orice speranţă, acum a mai rămas una...

Şi profesorii plecară, ieşind încet pe coridor, unul după altul, tot sceptici în ceea ce privea soarta muribundului, dar având acum rezerve faţă de prognosticul lor fatal, ştiind din îndelungata lor experienţă că o respiraţie artificială energică şi răbdătoare, şi împotriva tuturor regulilor, încă un antidot, s-ar putea să salveze totuşi viaţa cuiva.

XII

Ceea ce se şi întâmplă, sporind în spital reputaţia de practician inspirat a doctorului Drăghici: sinucigaşul scăpă şi în câteva zile fu în afara oricărui pericol. Doctorul Sârbu îl îngriji zilnic până se puse pe picioare. Dar aşteptă zadarnic să-1 audă vorbind. Tăcea cum tăcuse şi în şedinţă, deşi lângă el nu mai era decât prietenul său, căruia ar fi putut să-i spună, dacă nu tot adevărul, măcar o parte din el, aşa cum avea obiceiul. Ce i se întâmplase de fapt? Fusese oare atât de grav ceea ce descoperise în timpul desfăşurării şedinţei încât să răstoarne tot ceea ce frecuşul lui cu oamenii şi cu intrigile lor îl învăţase în îndeajuns de lunga lui experienţă de om aflat în centrul atenţiei colegilor lui?

Doctorul Sârbu o vizită pe soţia lui acasă în timp ce el era încă în spital şi află de la ea cum se petrecuseră lucrurile. Da, era adevărat, răspunse ea, un telefon pe care l-a primit l-a împins pe soţul ei să se sinucidă. L-a auzit şi ea a doua oară. Să fi fost la o jumătate de oră după ce s-a întors de la plimbare. A aprins lumina şi a ridicat receptorul, ştia că soţul ei îşi capitonase uşa de la birou şi n-ar fi auzit dacă ea l-ar fi lăsat să răspundă el. A bănuit însă că trebuie să fie acelaşi telefon de mai înainte şi se întreba dacă să-1 deranjeze sau nu pe George, crezând că e vorba de cine ştie ce probleme, cum i se întâmpla

şi tatălui ei de multe ori, că era chemat câteodată chiar după ce adormea târziu. Când a dus receptorul la ureche n-a auzit nimic şi până să spună ea *alo,* o dată a izbit-o în urechi un hohot de râs. Dar nu era al unuia, erau mai mulţi şi râdeau aşa, ha, ha, ha, ha, gros şi sardonic. A apucat-o furia, fiindcă i s-a spus: „unde e fă, bărbatu-tău, dă-1 încoace să-1 felicităm din nou..." A închis... A adormit ea la loc, dar nu prea bine, să fi fost ora cinci, cinci şi jumătate, s-a trezit şi a intrat la el. I se întâmpla des să lucreze aşa târziu şi îl găsea la birou cu capul pe braţe, dormind. II lăsa, ştia că dacă îl trezeşte să se bage în pat el sparge o fiolă de cofeină şi în loc să se culce se apucă iar de lucru.

Şi femeia continuă povestea cu lux de amănunte, cu o expresie cam ciudată, parcă n-ar fi fost vorba de bărbatul ei, ci de o istorie dintr-un film sau un roman pe care l-ar fi citit recent şi l-ar fi găsit pe gustul ei şi numai când făcu observaţia că dacă n-ar fi trezit-o al doilea telefon din somn bărbatul ei n-ar fi scăpt, fiindcă în acest caz ea s-ar fi trezit pe la zece, unsprezece dimineaţa şi ar fi fost prea târziu să se mai încerce ceva... Doctorul Sârbu tresări şi se uită la ea mai atent. „Cu alte cuvinte, cei care l-au împins la sinucidere cu telefonul lor, tot ei l-au salvat", gândi doctorul Sârbu surprins şi n-o mai ascultă, mulţumi şi îşi încheie vizita posomorât: telefonul acesta nu iămurea mare lucru, se cunoşteau istorii de acest fel mult mai rele, fără să aibă acest rezultat.

Era urmărit de un singur lucru pe care nu-1 înţelegea: cu o săptămână înainte deschisese el însuşi procesul acesta al relaţiilor pe care prietenul lui şi le crease în spital şi îl avertizase fără putinţă de răstălmăcire că îl pândea o primejdie. Nu era vorba de o primejdie din afara lui, ci de una interioară, aceeaşi primejdie care ne pândeşte totdeauna când nu ne dăm seama la timp că de mult viaţa şi acţiunile noastre nu se mai bizuie pe un echilibru natural al forţelor noastre sufleteşti, ci pe unul artificial, fals. îl avertizase că toată lumea aştepta de la el să dea

puţin înapoi, iar cei care îl urau să dea chiar înapoi pe o poziţie dintre cele mai umile. Nu era vorba să facă pe plac acestora din urmă ci celor dintâi, mai numeroşi, care de altfel îl şi apăraseră în organizaţie, cu toate că îl găseau şi ei vinovat...

XIII

II lăsă să iasă din spital şi se duse apoi şi îi făcu o vizită. Doctorul Munteanu îşi revenise cu totul şi părea de neînţeles că el fusese eroul unui act care dacă s-ar fi împlinit la acea oră l-ar fi făcut să nu mai stea acolo aşezat într-un fotoliu şi afişând un zâmbet subţire, ci în nefiinţă. Cu atât mai avidă era şi privirea doctorului Sârbu, când se uita la el, să afle de fapt ce se întâmplase.

- Foarte multă lume a crezut, mult timp, că eu aş fi condus acest spital din anul când m-am înscris în partid şi până la plecarea mea la Roma, începu doctorul Munteanu ferm, aproape agresiv. în realitate, continuă el, adevărul e cu totul altul şi am să-ţi spun şi ţie, Nicule, ceea ce ştie toată lumea, afară de tine şi de câţiva care înţeleg greu nu numai ceea ce se întâmplă în jurul lor, dar chiar ce li se întâmplă lor înşile. N-am vrut să-ţi spun până acum nimic, fiindcă ignoranţa ta constituia pentru mine un fel de oază, dar acum a venit timpul să-ţi dezvălui totul, deşi îmi dau seama că există riscul să nu înţelegi şi între noi să se producă o spărtură. Ce vrei să bei, o cafea, o citronadă, un coniac... Mă duc să-i spun mamei, care nu mă crede că acum totul a trecut, cam stă pe la mine, chipurile să-i ajute nevesti-mi... Dorinţa de a muri nu e totdeauna o consecinţă logică a cutăror fapre, sau mai bine zis o anumită grupare de fapte nu ajunge ca să te împingă în mod fatal la un asemenea gest. în dispreţul şi greaţa mea — fiindcă în urma unei asemenea crize, de dispreţ şi de greaţă, am luat eu hotărârea de a muri — tu nu joci nici un rol, chiar dacă ai fi rămas în sală şi ai fi încercat să mă aperi. Tu vorbeşti atât de prost şi în general contezi atât de puţin în opinia celorlalţi încât fie că aperi fie că înjuri pe cineva, efectul e neînsemnat. Am auzit că nevastă-mea a povestit istoria cu telefonul primit şi îmi dau seama că toată lumea crede că din pricina asta... Bineînţeles ca nu e din pricina asta, e uşor să-ţi imaginezi trei-patru canalii într-o odaie, cu gurile grohăind lângă un telefon, ca să-ţi dai seama că ei nu merită o atenţie mai mare decât ai acorda-o unor câini care se dau la tine pe după un gard... Fiindcă stau pe după un gard, nu pot decât să-şi scoată boturile printre ulucile sociale, iar balele lor de satisfacţie nu mă puteau clinti. îi cunoaşteam pe toţi ăştia, ştiam cine e la celălalt capăt al firului, ştiam şi unde sunt, la doctorul Miron acasă... Citesc în ochii tăi întrebarea cum de m-au copleşit aşa de tare dispreţul şi greaţa şi din ce pricină am cedat şi am vrut să termin. La firi ca a mea, când apar asemenea stări, efectul e năprasnic din pricina incapacităţii de a vedea şi accepta eroarea. Unde e eroarea? Şi totuşi am avut revelaţia unui lucru cumplit pentru mine, şi asupra căruia tu m-ai avertizat din timp, dar pe care eu nu l-am înţeles atunci şi de fapt nici acuma nu-1 înţeleg şi anume că se doreşte umilirea şi izolarea mea. Când eşti puternic, de umilire nu ţi-e frică fiindcă simţi că nu te vei lăsa umilit, şi de izolare nu-ţi pasă fiindcă eşti convins că vei avea destui de partea ta cu care să te retragi şi apoi să lupţi şi să ieşi victorios. Dar eu am simţit deodată că nu mai am organizaţia de partea mea: au râs de mine toţi, în hohote, m-au trădat fiindcă auziseră că doctorul Chirescu, directorul, va fi schimbat şi în locul lui va veni doctorul Strihan şi îşi căutau acum, psihologic, punţi de înţelegere cu doctorul Miron şi ceilalţi, care au cerut să mi se dea vot de blam, cu intenţia nemărturisită şi tristă în josnicia ei, de a se aranja cu viitorul grup care avea să domine viaţa în spital, doctorul Simion nefiind decât un om de tranziţie. Tot ceea ce construisem eu atâţia ani, echilibrul existent între diferitele tendinţe, creat de mine cu trudă, se prăbuşea. Să nu

crezi că eu n-am înţeles că era cazul să părăsesc conducerea politică a marelui nostru spital, dar n-am conceput nici un moment ca oamenii care au luptat din toate puterile împotriva organizaţiei noastre să pună ei mâna acum pe organizaţie şi pe administraţie şi să ne elimine apoi pe noi nu numai politic, dar şi ca medici şi ca oameni de ştiinţă. Doctorul Simion, da, de ce nu? Doctorul Sârbu, foarte bun! Şi ca voi mai sunt destui! Din nenorocire tu crezi că e posibil să stai izolat şi să reuşeşti, alţii cred că divergenţele nu sunt de neîmpăcat, iar alţii sunt comozi şi nu văd între mine şi doctorul Miron mare deosebire. Iată că acum va veni Strihan, care între timp s-a înscris în partid, să poată să-şi plătească poliţele, care sunt mai puternice decât principiile lui aşa-zis liberale. Şi mă găseşte pe mine în picioare în faţa unei organizaţii care îmi pune mie întrebarea laşă de ce n-am sesizat forurile de partid că erau persecutaţi comuniştii de către faimoasa domnişoară Zâne, care domină şi acum cu umbra ei destinele unui mare spital. Cum, dar toată lumea ştia, la raion, la regiune, la minister că era ruda marelui N. care nu glumea când era contrazis, în consiliul de miniştri înjura ca un birjar şi bătea cu pumnul în masă, bă, f... Dumnezeul...., semnează decretul, că te împuşc, pastele... Omul primitiv, ajuns la putere, îl admiră pe Stalin şi nu principiile care ne-au fascinat pe noi doi când ne-am înscris în partid. Nu e admirabil să crezi într-o lume care, schimbând totul în jur, se schimbă pe sine? Nu e admirabil să crezi că o construieşti pe valori reale, şi tu, care ai sentimentul valorilor, să aderi la ea cu entuziasm? Ar fi putut această lume să se coaguleze într-o nouă societate fără acest entuziasm al nostru, al intelectualilor idealişti, care ne-am amestecat cu mulţimile şi am purtat acelaşi steag? Am făcut asta în ciuda rânjetelor lui Strihan, care la ora aceea cocheta cu intelectualii partidului liberal, în care a şi intrat şi a făcut parte din conducerea acelei fracţiuni a studenţimii respective, liberale, din Universitate. Şi iată că te trezeşti cu brutalitate cu

un astfel de individ cum era protectorul domnişoarei Zâne pentru care puterea nu înseamnă un mijloc, ci un scop, şi care nu discută cu nimeni... Iţi închipui că m-ar fi cruţat el pe mine când ruda lui (pe care nici măcar nu se învrednicea s-o sfătuiască să se înscrie în partid), domnişoara Zâne, ar fi fost pusă în discuţia organizaţiei, şi nu m-ar fi trimis în cel mai idilic caz în Maramureş să practic medicina generală într-un sat în care primul-secretar al raionului de partid m-ar fi scos din dispensar să mă duc împreună cu pionierii să culeg spicele de grâu rămase în urma secerătoarei (fiindcă ruralul ia şi el parte la putere şi nu mai e rural decât cu casa, forţa lui de muncă speculându-şi-o pe şantiere, unde câştigă mai bine). Dacă aş fi avut unul la sută îndoiala că n-aş fi păţit acest lucru, aş fi riscat şi aş fi dat-o afară din spital pe domnişoara Zâne, care nu era o reacţionară, cum s-a spus, şi nu persecuta membrii de partid, că nu era tâmpită, ci îi plăcea şi ei pur şi simplu să facă la scară mică ceea ce ruda ei cocoţată sus făcea la scară mare. Dar nu puteam să am astfel de îndoieli, fiindcă dacă cei care împărţeau puterea cu acest individ nu erau capabili ei să-1 cureţe, cum să-1 înfrunt eu şi cu ce rezultate? E adevărat că n-au întârziat totuşi prea mult şi l-au trimis acolo unde şi el a trimis pe mulţi, dar până atunci a trimis el pe alţii, care n-au fost şi nu vor fi aşa curând reabilitaţi şi ce-ar fi vrut unii, să le îngroş eu numărul şi la ora actuală să fi fost la puşcărie ca duşman de clasă, şi în orice caz exclus? Să-1 înfrunt eu cu mâinile goale în timp ce el avea în mână o măciucă? Tu şi încă vreo câţiva retraşi şi naivi nu ştiaţi şi nu ştiţi toate acestea, dar cei care mi-au pus întrebarea, inclusiv principialul Dănilă, ştiau şi nu s-a ridicat nici unul dintre ei să spună că întrebarea era laşă şi că li se putea pune fiecăruia dintre ei. Pentru că tovarăşul Dănilă mă îndoiesc că a găsit în dosar mai mult de una sau două sesizări cărora fostul secretar de raion nu le-a dat curs, persoanele în cauză fiind cine ştie ce laborante victime ale domnişoarei Zâne,

cărora, date afară cum erau n-aveau ce să le mai facă. Dispreţul şi greaţa mea împotriva acestei ipocrizii generale m-au făcut să-mi pierd stăpânirea de sine, nu mai ştiam ce o să spun şi nu mai auzeam ce mi se spune. Cum e posibil să stai şi să te uiţi cum e distrus moralmente un om? Crezi oare că în felul acesta cel aruncat în prăpastie, cum era odinioară aruncat un om ca să ia ciuma cu el, va lua cu sine cu adevărat păcatele altora, izbăvind de culpabilitatea generală pe concetăţenii noştri? Da, suntem vinovaţi, dar nu sacrificând pe unul ca să scapi pe ceilalţi vei depăşi această vinovăţie, lumea noastră nu mai poate astăzi să se refugieze în spatele unor mituri atât de primitive. Scapă tu azi, dar mâine îţi va veni rândul, fiindcă tu ai vrut-o, în loc să renunţi la viaţă şi să nu te porţi ca un sclav, îl sacrifici pe altul crezând că tu ai mai multe drepturi decât el să trăieşti... Da, dar aveai organizaţia în mână şi puteai s-o ajuţi pe Minai Elena, ai putea tu să-mi răspunzi şi îţi răspund şi eu: Puteam s-o ajut singur? Doctorul Chirescu, directorul spitalului, era împotriva acestei femei, care ştii şi tu, pe aureola pe care şi-o crease că atrăsese multă lume în partid - vorba vine, ea nu făcea decât să le bage unora mai fricoşi adeziunea sub nas, sugerându-le că nu e bine dacă n-o semnează; excepţie faci doar tu, care ai avut în acele momente stări de spirit narodniciste - pe această falsă aureolă nu prea mai ţinea seama de realităţi şi vorbea ce trebuie şi ce nu trebuie. Ori Chirescu, care era membru în birou, s-a opus când am încercat odată să pun chestiunea domnişoarei Zâne pe ordinea de zi. Dacă ai memorie bună, nimeni din organizaţie nu s-a ridicat vreodată să ceară punerea în discuţie a acestui caz. E adevărat sau nu? Nu vreau să spun prin asta că toată organizaţia era compusă din fricoşi, dar unul nu ştia, altul nu era convins că n-avea dreptate domnişoara Zâne, altul fusese jignit de criticile cam deplasate ale acestei Mihai Elena, iar altul era, bineînţeles, şi laş. In ziua când Mihai Elena a luat cuvântul şi s-a plâns de tratamentul la care era

supusă, doctorul Chirescu i-a tăiat-o declarând că se munceşte prost acolo şi că laborantele îşi fac de cap, ar trebui luate într-o zi nişte măsuri. Iar doctorul Balaban a susţinut acelaşi lucru şi că dacă n-aş fi oprit eu discuţia s-ar fi ridicat şi alţii. Crezi că poate să existe un director care să nu-şi găsească susţinători? Te asigur că Chirescu îi avea şi el pe ai lui. Că acuma l-au cam părăsit, nici nu încape îndoială că au făcut-o fiindcă nu le mai folosea la nimic să-1 mai apere, aflaseră că va fi schimbat în ciuda opoziţiei lor (vulnerabile!). A, cum să nu, eu înţeleg dorinţa de justiţie a oamenilor, dorinţa lor de a trăi conform unui ideal moral, dar dacă nu ridici un deget să realizezi acest ideal moral, înseamnă că abandonezi totul în profitul omului cu măciuca şi te aranjezi cu uneltele lui sacrificându-1 tocmai pe cel care şi-a pierdut cei mai frumoşi ani luptând ca acest ideal al unei umanităţi mai bune să devină realitate. Cu cine să devină? în fapt vrea cineva să se realizeze acest ideal? Să presupunem că nu e în firea omului să se sacrifice pentru idei, că omul e un animal fără pâr, o maimuţă care a pierdut blana şi coada şi că are mult mai multe şanse de a supravieţui ca speţă dacă se comportă ca o bestie decât ca o fiinţă spirituală şi că spiritualitatea i-a îmbolnăvit conştiinţa făcând din el un animal bolnav care a luat cunoştinţă de destinul lui tragic, acela că trebuie să moară în timp ce e în stare biologică pură, fără conştiinţă morală, e mai sănătos şi mai rezistent: Nu ştie că trebuie să moară, şi fibra lui biologică nu e traumatizată de disperarea creştinului Kierkegaard, trăieşte mai mult şi are sentimentul că e nemuritor. întâi că ăsta e şi sentimentul sclavilor, pe care frica instinctivă, animalică, de moarte îi împiedică să se revolte împotriva stăpânilor sau tiranilor şi să ajungă să trăiască liberi, cum au fost ei odinioară când umblau prin copaci şi dormeau prin grote. Măreţia omului constă în luarea de cunoştinţă că trebuie să moară, că nu e etern şi că trebuie să încerce să obţină eternitatea prin idee. Sclavul n-a ajuns la

idee, se crede fără moarte şi îi e frică de ea, în timp ce omul liber a scăpat de această frică şi abia aşa a obţinut eternitatea, în al doilea rând ipoteza că sunt mai sănătoşi biologic e o pură iluzie. Negrii de pildă, care n-au fost încă turmentaţi de idei, care nu sunt consecvenţi cu credinţele şi totemurile lor (un zeu la ei dacă nu salvează viaţa unui bolnav e batjocorit şi scuipat, apoi abandonat) şi care n-au ajuns încă să depăşească conştiinţa tribală, sunt foarte puţin rezistenţi la infecţii în comparaţie cu albii, şi o negresă, doctoriţă, pe care am cunoscut-o la Roma, mi-a explicat că nu condiţiile sanitare sunt de vină, fiindcă odinioară nici albii n-au avut unele mai bune, ci formula sanguină e deficitară, sângele e slab, microbul e mai puternic decât soldaţii din sânge care la european sunt foarte energici. Spiritualitatea noastră nu ne-a slăbit biologic, dimpotrivă, aşa bolnavă cum ne e conştiinţa, sângele pulsează cu putere în vinele noastre, şi dacă avem mai mulţi diabetici decât africanii şi asiaticii, asta se datoreşte faptului că am descoperit insulina cu care îi ţinem în viaţă şi nu slăbirii puterii noastre vitale. Ce justificare are deci un om din timpurile noastre să nu lupte pentru o idee? Una singură: că pe porţile libertăţii pe care el le deschide cu ideile iui, năvălesc urangutanii cu bâtele în mână. Ei şi? Asta justifică abandonarea ideii şi sacrificarea tocmai a acelora dintre noi care suntem entuziasmaţi de frumuseţea ei? Ai să-mi răspunzi că eu însumi am încercat să mă aranjez cu urangutanul, sau că în orice caz mi-a fost frică de el, sub pretextul superior că aveam de realizat un lucru măreţ pentru umanitate şi anume vindecarea nebuniei, în timp ce dacă înfruntam bestia aş fi pierit fără folos. Ei bine, aşa este, n-am nici o justificare: în cele din urmă am ajuns tot acolo, n-am vrut să fiu consecvent cu ideea la care am aderat, mi-am pierdut cârma şi am eşuat în intriga măruntă, uzându-mi cele mai bune forţe sufleteşti, ce aveam mai bun în mine. Din pricina cui? A oamenilor, a semenilor mei, pe care am vrut să-i servesc, dar şi dintr-a mea şi atunci

„am văzut" sfârşitul vieţii, adică mi-am văzut viitorul, lipsit de speranţe şi iluzii şi m-am hotărât să nu aştept până atunci, să parcurg adică fără rost un număr imens de ani stăpânit de dispreţ şi de greaţă, ci să pun punct de pe acuma acestei existenţe recâştigându-mi, fie şi pentru câteva clipe, libertatea supremă. Ştiu, ai să-mi spui că omul trebuie să fie mai modest şi atunci realizează mai mult, ca tine de pildă, care te-ai mărginit în mod voluntar la o prietenie la care ai ţinut în ciuda trădărilor mele şi la câteva mici descoperiri în profesiune, utile însă oamenilor, foarte utile, cu adevărat utile... Dar ce valoare are prietenia şi cât de rezistentă e ea într-o lume care fierbe, cum e lumea noastră? Am fi fost amândoi două personagii ridicole şi ne-am fi rupt la prima intrigă pe care oamenii, geloşi şi singuri, în ciuda concepţiei colectiviste la care au aderat, ar fi ţesut-o cu siguranţă împotriva noastră... Un om care stă în fruntea unei colectivităţi un număr de ani înseamnă că e dorit de acea colectivitate şi că ceea ce face el reprezintă voinţa şi intenţiile lor. Eu am crezut că am condus atâţia ani acest spital în simpatia generală şi că chiar dacă vine altul în locul meu, această simpatie nu-mi va fi retrasă sau în orice caz nu va fi îndreptată asupra rivalului meu. Ca să descopăr că de fapt ei ţineau mai mult la doctorul Strihan decât la mine. însemna că în realitate el conducea spitalul din umbră, şi îl acceptau toţi în timp ce pe mine mă ţineau la suprafaţă ca să suport toate şocurile. Astfel îşi protejau ei şovăieile lor de concepţie, ezitarea de a adera fără rezerve la o credinţă şi la un ideal, să fim în partid dar să simpatizăm şi cu unul care nu e, aşa şi aşa, nici cu idee nici fără, istoria e vicleană, cine ştie ce surprize ne rezervă, o prietenie cu Strihan ne poate salva, eventual, viaţa, asta se ştie, viaţa, viaţa, înainte de toate viaţa, restul nu contează. Să-1 încurajăm pe faţă pe doctorul Munteanu să fie el cel mai comunist dintre noi şi în spate să ne dăruim simpatia doctorului Strihan. în ziua când am descoperit acest adevăr am făcut şi

marea eroare: în loc să mă dau la o parte şi să-1 las pe el să se expună, am pornit împotriva lui o luptă deschisă şi necruţătoare, i-am atribuit lui şi grupului o boală la modă, cosmopolitismul, şi i-am creat o atmosferă atât de irespirabilă, încât l-am silit să se care de aici, să se ducă în altă parte şi să facă oriunde o vrea pe intelectualul liberal şi filozof, nu mă interesa ce-ar fi devenit, nici dacă ar fi ajuns să ia Premiul Nobel. A plecat şi a lăsat în urmă regrete generale. Chiar şi prietenul meu cel mai bun, doctorul Sârbu, îl simpatiza şi nu înţelegea ce am cu el. Iată ce rezistentă e o prietenie! Ca să aud acum că se întoarce deodată înarmat cu titlul de membru de partid, pentru care n-a ridicat niciodată un deget, şi vine să ne izoleze el pe noi şi să ne umilească, mai precis pe mine, în asentimentul general... Nu, *mo?i cher,* viaţa nu merită trăită oricum, prietenia nu ajunge, au trecut timpurile când Marx, ca să nu se strice cu un prieten, n-a vrut să-1 înjure că i-a deformat, public, ideile din *Manifest*. Astăzi ar fi fost silit să-i facă un proces şi să-1 silească să declare că e un spion al imperialismului şi în ciuda promisiunii de a-1 lăsa în viaţă să-1 execute, iar mamei lui, ca să scape de tânguirile ei, să ordone în secret să i se pună o piatră de gât şi să fie aruncată într-un râu... Ai să mă întrebi ce-am să fac... întâi, nu vreau să mai văd pe nimeni, nici pe tine, nu mai ţin la tine, n-ai fost alături de mine când mi-a fost greu, nu pot să-ţi iert acest lucru. Ai ştiut sau ai bănuit că voi fi pus în discuţie şi ai spălat putina la timp... Văd că taci, ai aerul că eşti nevinovat... Vinovat sau nu, persoana ta nu mă mai interesează şi probabil că o să mă transfer şi din acest spital şi o să încerc să trăiesc ca doctorul Drăghici, care e singurul om la ora actuală pe care îl respect. Mi-a salvat viaţa, în timp ce colegii, prietenii şi profesorii, stăteau şi se uitau, aşteptau să mor. Tu stăteai afară pe bancă, la taclale, cu doctoriţa Tiberiu, această fiinţă care m-a lovit cel mai tare, răzbunându-se pentru că n-am luat-o de nevastă şi nici pe tine nu te-am lăsat s-o iei.

Deocamdată ţin la viaţă, acum după ce am trecut pe lângă moarte, nu renunţ la *Ideea* la care am aderat în '45, îmi voi realiza pe altă cale aspiraţiile, dar port asupra mea instrumentul cu ajutorul căruia oricând pot să renunţ dacă încă o dată semenii mei nu vor dori să-i servesc... Şi bineînţeles voi face în aşa fel încât să nu dau greş...

XIV

„Aşadar, gândi apoi doctorul Sârbu ieşind, uşa cea secretă a afinităţilor n-a putut fi forţată de prietenia pe care ţi-am purtat-o atâţia ani, ci de *ei,* toţi cu care ai intrat în conflict. Ai ţinut mai mult la părerea şi sentimentele lor decât la mine şi te-ai simţit mai legat de *ei* decât de mine. Ei bine, nici eu nu pot să te mai văd şi ca să aflu adevărul integral o să mă duc acum şi am să stau de vorbă şi cu acest Strihan. Mi-e greu să mai cred că toate raţiunile sunt de partea ta şi toate intenţiile malefice de partea celorlalţi."

Doctorul Strihan era un ins blond, surâzător şi cu trăsăturile luminate parcă de o lampă puternică pe care cineva i-ar fi pus-o tot timpul în faţă. îl primi pe doctorul Sârbu la spital şi intrară amândoi în birou.

- Aveam o antipatie pentru dumneata, zise el continuând să surâdă, dar fără să sugereze cuiva că această antipatie n-ar fi existat şi în prezent. Nu ştiu de ce.

- Pentru că eram prieten cu doctorul Munteanu, încercă doctorul Sârbu să explice.

- Nu cred. Mi-erai antipatic fără explicaţie, răspunse doctorul Strihan. Doctorul Munteanu mi-era mai degrabă simpatic prin ura pe care mi-o purta. Mă ura foarte tare şi a şi reuşit să mă alunge din spital.

Şi surâse, ca şi când i s-ar fi făcut prin asta un mare serviciu şi o plăcere deosebită. Continuă:

- De câtva timp mă ocup cu filozofia şi îmi reţin atenţia în special relaţiile şi violenţa pasiunilor noastre. Suntem o societate la vârsta copilăriei şi totuşi pasiunile noastre n-au frumuseţea acestei vârste, mă întreb de ce? Fiindcă nu trăim într-o lume aşa cum o vrem noi, ci într-o lume dată? Poate de aceea?! Sentimentele noastre iau forme unilaterale poate tocmai datorită faptului că totul e în schimbare şi ceea ce ni se pare azi sublim sau monstruos mâine devine ridicol şi penibil, chiar dacă alţii sunt loviţi? Cei mai mulţi înţeleg bine acest proces şi se angajează în el păstrându-şi luciditatea, având presentimentul că nu-1 pot influenţa decisiv decât pe o lungă perioadă putând deveni victime dacă nu-şi eşalonează astfel forţele. Alţii însă nu-1 înţeleg şi se angajează atât de total în el (cazul doctorului Munteanu) încât îi agravează exact acele laturi care prin însăşi noutatea lor sunt greu de înţeles. Aceşti oameni pasionali (în fond doctorul Munteanu e un ambiţios, de aceea a şi intrat în partid atât de timpuriu) devin astfel ţinta atacurilor celor care ar dori să nu se schimbe nimic şi noua societate să se dizolve în mentalitatea celei vechi. Eu am dorit asta! Dar ei nu devin ţinta atacurilor doar a acestora din urmă, ci şi a celor dintâi, care se simt ei înşişi ameninţaţi de formele extremiste ale schimbării. Fiindcă în asemenea perioade însăşi febra schimbărilor dă naştere la stihia schimbărilor şi ameninţarea acestei stihii ascute pasiunile într-un fel atât de violent încât ulterior devin neverosimile. Nici doctorul Munteanu nu era (şi nici nu putea fi într-un timp atât de scurt de existenţă a noului regim) un comunist atât de convins şi intransigent pe cât căuta el să pară (dovadă atitudinea lui faţă de domnişoara Zâne, pe care un comunist mai modest n-ar fi tolerat-o în nici un caz), iar eu nu puteam fi atât de cosmopolit şi de anticomunist pe cât se putea deduce din diferitele mele atitudini luate în conflictele din spital (dovadă faptul că părăsind acest spital conflictul dintre mine şi doctorul Munteanu s-a stins dovedind prin intrarea mea în partid că nu aveam nimic cu comuniştii în general, ci

cu comuniştii de tipul doctorului Balaban şi Munteanu). Ura docrorului Munteanu împotriva mea nu putea avea altă explicaţie şi „cosmopolitismul" meu nu era o invenţie a doctorului Munteanu, cum credeau unii. A fost real. Şi l-am detestat pe doctorul Munteanu tocmai pentru că era membru de partid şi secretar de organizaţie şi îl consideram responsabil direct şi personal de stihia schimbărilor în cultură, printre care interdicţia de a citi autori străini sub pretextul principial că se face astfel „propagandă politică medicinei americane" şi sub lozinca luptei împotriva cosmopolitismului. Ca să nu mai vorbesc de ridicula teorie a pavloviştilor, că toate maladiile sunt datorate sistemului nervos central. Te doare niţel în anus, e de vină sistemul nervos central. Doctorul Munteanu nici măcar n-are umor! Pasiunile lui au o anumită puritate pe care o capătă prin vecinătatea cu ideile. Dar e în el şi ceva impur, deplorabil, care explică alianţa lui stranie cu un ins ca doctorul Balaban sau Chirescu, nişte nulităţi! De ce nu putuse el să înceteze şi de ce preferase să rămână prizonierul unor metode inacceptabile în cultură, iată un mister care nu mi se va dezvălui curând.

- E adevărat că o să vii director la noi? îl întrebă doctorul Sârbu întrerupând tăcerea care se lăsase apoi între ei.

- Sunt dezolat, ştiu că doctorul Miron a răspândit zvonul ăsta ca să-1 deruteze pe doctorul Munteanu, care n-a suportat acest gând. Vai de păcatele mele, cum o să vin, eu sunt filozof şi medic, nu administrator. I-am reproşat asta doctorului Miron, ne-am certat.

Şi spunând acestea nu mai surâse şi fruntea i se încreţi parcă de o tristeţe liniştită şi însingurată.

- Ce are doctorul Miron cu doctorul Munteanu?

- Nu ştii? se miră doctorul filozof. Eşti doar membru de partid. Când doctorul Miron şi-a dat adeziunea şi s-a discutat primirea lui în organizaţie, doctorul Munteanu l-a atacat violent şi a reuşit să-i amâne intrarea cu un an. N-ai fost de faţă?

- Nu, răspunse doctorul Sârbu.

- Uite, poate că de-aia mi-ai fost antipatic, că nu ştii ceea ce trebuie să ştii şi te-ai angajat politiceşte fără să cedezi mare lucru din libertatea dumitale. Asta nu se poate. Trebuie să fii prezent când e nevoie de dumneata. Dacă ai fi fost de faţă ai fi înţeles mai bine că prietenul dumitale e orbit de ură şi poate l-ai fi putut sprijini să frecventeze mai mult *Ideea* decât *Ambiţia.* In fond ce de te-ai înscris în partid?...

- Am fost solicitat, răspunse doctorul Sârbu. Am fost chemat.

- Şi ai răspuns la chemare?

- Da.

- Pe mine nu mai m-a chemat nimeni... Am intrat eu, fiindcă prea mulţi ca dumneata au intrat atunci în '46 săvârşind o greşeală. Am intrat ca să repar, pe cât voi putea, greşelile voastre.

- Ce greşeli?

Dar omul blond, cu surâsul lui însingurat, nu răspunse. Doctorul Sârbu se ridică.

XV

Spre sfârşitul lui august, cu o lună de zile mai devreme decât fusese fixată şederea sa la Combintul metalurgic din N., Vale fu înştiinţat să se întoarcă la Bucureşti.

Se prezentă la uzină pe la orele unsprezece, nu prea intrigat de motivul pentru care fusese rechemat — probabil, îşi spunea, se socotise pur şi simplu că era destul cât stătuse la N., şi probabil că aveau nevoie de el în scopul cine ştie cărei reorganizări — dar la uzină era şi Anda şi se duse nu atât că vroia s-o vadă *azi,* cât pentru că *mâine* era o noţiune mult prea îndepărtată şi străină de ceea ce simţea el în ceasurile acelea, ca să amâne revederea. II stăpânea o bucurie totală. Abia călătorind îşi dăduse seama că distanţa dintre Bucureşti şi N., cât şi scrisorile pe care le trimisese şi primise fuseseră o iluzie care

îl ajutase trei luni să suporte liniştit despărţirea de ea. Acum însă această distanţă nu mai ea, şi trebuia s-o vadă şi ştia că nimic nu-1 putea împiedica, avea să se ducă la uzină, să urce în laborator ca la început, ea avea să tresară de surpriză şi să se facă palidă, să-i pice ceva din mână! Acest gând făcea să crească în inima lui o bucurie atât de mare, încât parcă nici nu vroia s-o mai vadă, deşi gândirea lui era prinsă de imaginea ei, cum stătea înaintea ferestrei în picioare, cu silueta ei de trestie, şi cum lucra, şi cum din când în când ridica privirea, să se uite afară peste câmpie... Stăpânit de un sentiment care iradia dintr-o zonă ascunsă, şi care parcă îi şoptea că nimic din ceea ce ni se întâmplă în viaţă nu se repetă, Vale ocoli, în orele care urmară, cât putu de mult clipa revederii cu Anda. Nu trebuie să ne uităm cât mai mult în forul nostru interior pentru a potoli această năvală a bucuriei, care zăpăcindu-ne mintea ne-ar putea împiedica să fim fericiţi?

Se prezentă întâi la cadre şi tovarăşul Mânăfoaie îl primi imediat. Spre deosebire de data trecută, când îl văzu se ridică în picioare, în spatele biroului. Avea un zâmbet care sugera că putea să fie chiar mai mult decât încântat că îl vede, dar că se abţinea. Desigur că, în lipsa tânărului inginer, şeful cadrelor s-a străduit şi a reuşit să obţină în favoarea lui un lucru pe care acum, când o să-1 afle, tânărului o să-i facă o mare plăcere. N-o să-i spună chiar el în ce constă lucrul acela, pentru asta trebuie să se ducă la tovarăşul director, o să afle acolo.

- Nu ştiţi despre ce e vorba? - întrebă Vale.

Mânăfoaie ieşi prevenitor şi confidenţial de după birou, îl luă pe tânăr de braţ şi merse cu el spre uşă, adică: să nu insiste, să se ducă la tovarăşul director personal, fiindcă aşa se cuvine, acolo e creierul tuturor problemelor şi secretelor.

Al tuturor problemelor, era adevărat, dar nu şi al secretelor. Directorul general al acestor uzine nu făcea parte din categoria aceea de şefi care transformă cabinetul lor directorial în cameră

de mistere, şi audienţa într-o ceremonie precedată de aşteptări şi amânări, de reveniri şi manevre diplomatice. Aveai o hârtie şi îţi trebuia semnătura directorului general, ţi-o semna imediat. Vroiai să-1 vezi ca să-i aduci la cunoştinţă că în sectorul tău s-a petrecut cutare lucru, care necesită o intervenţie de sus: îl vedeai, şi intervenţia se producea pe loc, la telefon, sau cobora imediat cu tine acolo în secţie (sau nu-1 vedeai, dar îţi spunea prin secretară să-1 cauţi la o oră pe care ţi-o indica, şi la ora aceea îl găseai negreşit şi complet liber şi-ţi stătea la dispoziţie). Când fu numit aici şi îşi manifestă în conducere aceste calităţi, muncitorii, tehnicienii şi funcţionarii nu prea îl apreciară. înaintea lui fusese un altul, figură ştearsă, fără calităţi de conducător, care cât timp putu să stea cuminte şi să nu încurce producţia cu nepriceperea lui - şi reuşi asta aproape un an - nu se atinse nimeni de el. O privire retrospectivă, însă, arătă că, totuşi, într-un an de zile directorul fusese silit să aibă anumite iniţiative şi să ordone anumite măsuri: toate fuseseră nişte gogomănii, şi se ridicară şi îl criticară; dispăru, nu mai auzi nimeni nimic de el.

Cel nou, tovarăşul Jurcâ, venea din provincie, de la Braşov, unde se remarcase în primul an al naţionalizării, la început ca preşedinte al comitetului de întreprindere al unei uzine metalurgice, apoi ca director-adjunct, şi după aceea fusese numit aici, director general al unei mari uzine din Capitală. Un şef care nu creează chiar nici un fel de dificultăţi în relaţiile lui cu oamenii face o impresie hotărât favorabilă, dar nu de adâncime. Oamenii se ataşează adesea cel mai mult de acei conducători care sunt buni, dar care au şi reacţii imprevizibile. Ba chiar închid adesea ochii la unele cusururi, dacă această trăsătură se manifestă din plin. Printre istoriile cu funcţionari există una cu un şef, căruia subalternii îi prezentau lucrările la semnat concepute în două sau trei versiuni. Dacă citind lucrarea şeful începea să răcnească, funcţionarul, cu altă hârtie la spate, lua din mapă prima versiune şi i-o înfăţişa fulgerător pe a doua, menită să reducă răcnetele la un mormăit, şi stiloul să scârţâie semnătura. De acest şef îşi aduceau aminte toată viaţa.

Tovarăşul Jurcă, ardelean, nu avusese, când venise, asemenea reacţii şi de aceea atât calităţile lui de organizator, cât şi punctualitatea, şi mai ales simţul operativităţii în conducere nu uimiră pe nimeni, ca şi când ar fi fost de la sine înţeles ca el sa aibă asemenea virtuţi. Identificarea lui cu problemele îl scufunda într-un anonimat care nu stârnea admiraţia nimănui. Se întâmpla adesea să treacă prin secţii şi abia să fie observat, un om scund de statură, îndesat şi cu mustaţă neagră, tovarăşul director!

Cei care îl cunoşteau bine şi lucrau cu el zilnic ştiau însă că lucrurile nu stăteau chiar aşa, că priceperea lui organizatorică îl costa ceasuri de informaţii şi de cercetări, că punctualitatea lui întâlnea în uzină foarte adesea nepunctualitatea altora, şi asta îi dădea ceasuri mohorâte. („Nu înţeleg, domnule, declara el adjunctului când trebuia să sancţioneze întârzierile repetate, cum poate un om să întârzie două ore la uzină, când eu, care n-am muncă normată, las ceaiul nebăut, şi la ora şapte sunt la postul meu!") Că operativitatea lui era nu o dată anihilată, sau în orice caz efectul ei în producţie mult micşorat, de indolenţa sau tembelismul unora, şi că asta îi crea astfel de preocupări şi griji obsesive, că mintea lui nu mai avea răgazul să mai fie şi imprevizibilă. Şi cu toate astea, într-un anumit sens, era, dar o ştiau puţini, şi când o aflau n-aveau nici un chef s-o mai spună şi altora, sau, cum era cazul unora, nu mai aveau posibilitatea s-o facă, fiindcă tovarăşul Jurcă îi *zbura*. O singură dată lumea funcţionarilor tresări, ciulind urechile. Se observă că o fată foarte drăguţă, nou angajată, studentă la cursurile serale ale *Institutului Maxim Gorki*, în clipa când pendula bătea ora două şi jumătate, se îmbrăca şi pleca acasă mai devreme. Semnalul plecării era uneori dat de un telefon, ea răspundea, se ridica şi ieşea din birou. Se află însă că de fapt se ducea la direcţie şi rămânea acolo închisă în cabinetul directorului până la ora trei şi jumătate. Era o fată cam tăcută, puţin timidă, dar

deloc intimidabilă, cu privire îndărătnică şi stăruitoare. Când cineva din birou îi puse întrebarea indiscretă, referitoare la plecările ei, studenta răspunse cu candoare: „Am o sarcină de U.T.M." Şi îşi plimbă privirea aceea a ei asupra tuturor, oprind în faşă chicotelile şi râsetele pe care le stârni acest răspuns. Dar faptul fu verificat şi, oricât părea de îndoielnic la prima vedere, se constată că nu minţea. Secretara nu-şi admira directorul, şi ea fii aceea care confirmă, după presupuneri şi deducţii care n-o puteau înşela, că era într-adevăr vorba despre o astfel de sarcină. Mai târziu, studenta povesti ea însăşi amănuntele, dar nu pentru a bârfi, ci ca să-şi arate uimirea şi, spre deosebire de secretară, chiar admiraţia faţă de directorul ei.

O carpetă groasă care preceda un covor uriaş, industrial, unea biroul cu uşa. Distanţa aceasta mare, dintre birou şi uşă, putea da unui şef timpul necesar să observe mersul şi fizionomia celui pe care îl chema sau care solicita audienţa. El putea astfel să-şi dea seama dacă omul venea cu minciuna, cu intriga, sau cu complicitatea şi să-1 manevreze în scopul dorit de el. Tovarăşul Jurcă însă nu se folosea de aceste semne exterioare ale puterii, cum erau biroul său mare, telefoanele şi soneriile de diferite culori, şi *nici* nu avea plăcerea de a manevra oamenii, de aceea avea atât de puţini admiratori; aceştia însă erau cei mai buni şi cei mai siguri. Studenta, în povestirea ei, se referea Ia prima întâlnire cu tovarăşul Jurcă, când fusese şi ea izbită de simplitatea şi sinceritatea reacţiilor lui. O invitase să ia loc, şi fără alte fasoane trăsese unul din sertarele biroului, şi începuse să cotrobăie în el. în clipa aceea intră secretara cu un aer misterios. Tovarăşul Jurcă o privi nemulţumit.

- Ce este? o întrebă.

Femeia spuse un nume şi aşteptă, cu o expresie de convingere, că nemulţumirea din glasul directorului general va dispărea la auzul acelui nume. Privirea tovarăşului Jurcă se rotunji însă, şi se mări.

- Poate să fie şi mama tovarăşului, spuse el, în această oră sunt plecat, te-am rugat să anunţi acest lucru, când nu e vorba de chestiuni urgente care privesc uzina.

Tovarăşul Jurcă nu răcnise aceste cuvinte, dar era ca şi cum ar fi făcut-o; gestul din cap şi cuvântul reţinut, calm şi politicos pe care îl spuse adresându-se aceleiaşi secretare creară această impresie.

- ...Poftim!

Adică să iasă afară şi să se ducă la postul ei. Tovarăşul Jurcă se aplecă din nou spre sertarul tras şi scoase din el cărţi şi caiete, pe care le depuse cu respect pe cristalul gros al biroului său.

- începem, domnişoară?

- Da, începem, tresări studenta. Citiţi!

Aplecat peste birou, omul începu să citească. Treptat, coatele lui înaintară pe cristal, se lăbărţară, alunecând în părţi, faţa se apropie din ce în ce mai mult de carte, şi în curând el luă o poziţie care amintea de copii, la pupitrele lor, cu umerii strâmbi, cu gâtul într-o parte, urmărind un text în manual. Citind, el se bâlbâia adeseori, dar, dovedind talent pedagogic prematur, studenta îl lăsa să se descurce singur şi atunci el *ştergea* cu o mişcare din cap cuvântul rostit greşit, şi lua pronunţia de la început. Uneori dădea de câmp neted, cunoscut de el mai dinainte, şi atunci citea cu uşurare şi oarecare trufie, având aerul că a mai prins şi el câte ceva din aceste secrete, dar în clipa următoare venea dezminţirea, se auzea glasul studentei care îl corecta chiar în aceste momente, când el crezuse că o iniţiere oarecare tot era pe cale să se producă. Dar, era ceva, îi confirma ea, dar şi aici tovarăşul director ori punea accentul greşit, ori mânca un semn moale, ori înmuia o consoană tare.

- Bine, rosti în cele din urmă fata. Acum citiţi încă o dată şi traduceţi fiecare propoziţie.

Auzind cuvântul *bine,* directorul se mai însenină. Se redresa în scaun şi ofta.

- Greu! Greu al dracului! constată el. Şi începu să citească pentru a traduce: *Ruschi celovec — velican.*

Era titlul lecţiei.

- Pronunţie greşită, rosti studenta. De ce puneţi accentul pe prima silabă? *Velican* trebuie citit cum aţi zice pe româneşte *pelican.* Traduceţi!

- Omul rus uriaş.

- Greşit! exclamă fata. In limba rusă verbul *a fi nu se* între-buinţează, ci se subînţelege în propoziţii, în traducere însă nu poate lipsi. Repetaţi.

- *Ruschi celovec — velican!* repetă tovarăşul Jurcă şi după câteva clipe continuă: *Omul rus uriaş.*

- Greşit! V-am spus că verbul auxiliar în traducere nu e eliptic, numai în limba rusă e eliptic.

Tovarăşul Jurcă oftă, fruntea i se îmbrobonase de sudoare; se şterse pe frunte şi pe ceafă şi ridicând din sprâncene, mărturisi:

- Greu! Greu al dracului!

- Să ştiţi că nu e greu deloc! zise studenta. E foarte simplu: verbul *a fi* ruseşte e eliptic, se pune această linioară, şi uneori nici măcar această linioară nu apare. Repetaţi, tovarăşe director.

Directorul se aplecă asupra manualului.

- *Ruschi celovec - velicayi!* Omul rus... începu tovarăşul Jurcă şi nu îndrăzni să traducă mai departe, se răsturnă în fotoliu şi declară timid: Nu înţeleg, domnule, ce e cu elipticul ăsta! Mai spune o dată!

- Tovarăşe director, în traducere verbul *bîti,* adică *a fi,* trebuie folosit, fiindcă nu se subînţelege ca în limba rusă.

De astă dată, chiar sub ochii uimiţi ai fetei, fruntea tovarăşului Jurcă se umplu brusc de pete mari de sudoare. Un miros ascuţit, violent de bărbat se răspândi în preajma ei. Rămase tăcută, cu privirea încăpăţânată şi stăruitoare în cea albastră şi blândă a acestuia.

-Tovarăşe director, rosti ea, vedeţi, aşa cum traduceţi dumneavoastră are alt înţeles *Ruschi celovec - velica?i: Omul rus*

uriaş. Omul rus este un uriaş, aşa e corect şi înseamnă cu totul altceva. înţelegeţi?

- Omul rus este un uriaş, îngână directorul şi deodată exclamă: adică cum?

Nu înţelesese nimic, chiar după ce auzise traducerea cu urechile lui.

- Dracu să-1 ia de eliptic! murmură el.

închise cartea, o puse în servietă, vârî şi caietele şi se întinse în fotoliu.

- Bei o cafea? o întrebă.

- Mulţumesc, îngână fata, nu beau.

- Eu am să beau, fiindcă la ora cinci am universitate de partid, trebuie să fiu treaz.

Şi sună, şi ceru o cafea tare, fără zahăr.

- Ia spune, mai zise, crezi că am să trec eu examenul ăsta?

- Dacă învăţaţi, treceţi, tovarăşe director.

- Păi nu învăţ? Uite că învăţ. învăţ cu dumneata.

Fata nu răspunse, nu-1 încuraja cu nimic.

- în orice caz, cu elipticul ăsta s-a lămurit, continuă directorul, având poate speranţa secretă că dacă se încurajează singur, înţelegerea va ţâşni, dacă prin efort ea întârzia să se producă.

Dar nu se produse, şi după vreun an de zile deodată el renunţă şi se înscrise la cursurile serale ale Politehnicii; vroia să ajungă inginer mecanic.

XVI

Vale nu-1 cunoştea mai mult, dar nici mai puţin decât majoritatea celor din uzină, şi înclina mai degrabă ca şi alţii să creadă că este un conducător mediocru decât unul dintre cei buni.

- Eu am dat dispoziţie să fii chemat, zise directorul după ce îl invită să ia loc. Nu ştiu care e adevărul, o să se lămurească acum, dar oţelarii care lucrează cu dumneata susţin că ai fost trimis la N . , nu în schimb de experienţă, ci sancţionat. Eu am

semnat trimiterea dumitale fiind convins că e vorba de un schimb de experienţă, şi a fost într-adevăr vorba de aşa ceva, un inginer de la N., a fost primit de noi la oţelăriile S.M. Dar oţelarii de la cuptorul unu pretind că ai fost „aranjat" de şeful aprovizionării şi de inginerul-şef, că nu era cazul să fie trimis la N. chiar şeful *Brigăzii tineretului* şi că după plecarea dumitale, acest şef al aprovizionării a început încetul cu încetul să le facă oţelarilor tot felul de mizerii. N-au folosit la nimic, zic ei, nici un fel de critici care i-au fost aduse în şedinţele de producţie. Care este părerea dumitale?

Vale întârzie răspunsul câteva clipe.

- Este o idee fixă a oţelarilor de la cuptorul nou, că acest şef cu aprovizionarea nu ne simptizează pe noi, cei din *Brigada tineretului,* zise el. Nu văd de ce nu ne-ar simpatiza, şi în general n-am înţeles, şi nu înţeleg nici acuma ce interese personale pot fi angajate într-o chestiune cum ar fi aprovizionarea secţiei cu materii prime, şi mai ales ce legătură are acest şef cu secţia noastră... „Vinovat e şeful secţiei", gândi în aceeaşi clipă, şi fu gata să-şi exprime acest gând cu glas tare, dar apoi îşi aminti că oţelarii îl cruţau, şi că cu aprovizionarea aveau ei ce aveau, şi nu mai spuse nimic.

- Uite cum, zise directorul. Acest şef a observat că există un interes general pentru fruntaşi în producţie, că atât presa, cât şi conducerea întreprinderilor şi organizaţiilor de partid îi susţin şi îi sprijină în toate felurile. Mai mult chiar, e o dovadă că lucrurile merg foarte bine într-o întreprindere unde sunt mulţi fruntaşi, şi invers, dacă o întreprindere nu-i are, înseamnă că stă prost. Şi atunci ce poate face un şef cu aprovizionarea? Eu te ajut să ajungi fruntaş, zice el, îţi sortez materia primă cea mai bună, şi te servesc, dar tu trebuie să-mi dai o parte din câştigul pe care o să-1 realizezi cu ajutorul meu, fiindcă eu nu lucrez în acord ca tine. Bineînţeles că asta n-o s-o pretindă niciodată în mod deschis, şi nici măcar confidenţial, fiindcă asta ar fi un gen de hoţie, dar o s-o facă prin modul de a-d repartiza materia primă. Dacă tu n-ai să înţelegi, sau ai să te prefaci că nu înţelegi, te părăseşte şi caută pe altul. Oţelarii care lucrează cu dumneata nu susţin că şeful cu aprovizionarea ar lua „şpagă" direct de la cei de la cuptorul cinci, pe care îi favorizează, i-ar fi frică să le facă asemenea sugestii, dar că lucrurile se aranjează în altă parte, prin felul cum e susţinut la premieri, la recompense...

- Tovarăşe director, eu cred că bănuielile oţelarilor din *Brigada tineretului* trebuie luate în seamă, şi trebuie făcută o anchetă, zise Vale.

- Putem verifica imediat, zise directorul şi chemă secretara. Da-mi te rog dosarul cu primele retribuite pe ultimele zece luni şi invită-i la mine pe tovarăşii Bumbaccea şi Mânăfoaie.

Secretara descuie dulapul din spatele şefului ei, îi dădu dosarul şi ieşi. Directorul îl răsfoi. Se scurseră câteva clipe, în care nu se auzi decât acel răsfoit.

Vale se ridică în picioare.

- Şezi, zise directorul, nu mi-ai spus ce-ai făcut la N. Cum e acolo? E mai bine ca la noi?

- Nu, răspunse Vale şi se reaşeză. Nu stau deloc bine cu cadrele de maiştri la S.M., şi nici cu organizarea producţiei. Merge cam alandala, nu prea am avut ce învăţa de la ei. Aş fi avut ce învăţa, dar nu m-au iăsat, aşa e acolo moda, cei vechi nu vor să ridice cadre, ca şi când le-ar fi frică să nu fie pe urmă ei înlocuiţi.

-Asta e mentalitatea de altădată a maistrului român, aflat la cheremul unei industrii care bătea pasul pe loc, zise directorul. Altceva?

Vorbiră până ce uşa se deschise şi apărură cei doi Bumbaccea (acesta era preşedintele sindicatului) şi Mânăfoaie.

- Ai fost în concediu? zise directorul adresându-se mai departe lui Vale, care se ridicase.

-Nu.

- Când pleci?

- Il avusesem fixat în august, acum a trecut.

- îţi iei, dacă vrei, imediat concediu. Acuma treci pe la comitetul de partid, ia tovarăşul Negoescu. Are ceva să-ţi spună.

Vale ieşi.

Comitetul de partid avea birourile instalate în nişte barăci construite în mijlocul uzinelor, lângă secţia de sculărie, cea mai liniştită dintre toate. Tot acolo se afla şi comitetul U.T.M. Lipsa de fast a acestor încăperi, cu podea de scânduri şi cu ferestre albe de lemn nevopsit, dădea impresia de ceva militar, a unor posturi de stat-major în campanie, unde uniforma pompoasă, parăzile şi defilările erau părăsite. Oamenii însă erau dintre cei obişnuiţi, în civil, cu cravată la gât, cu telefoane pe birouri, cu dulapuri cu hârtii, şi cu hârtii pe birouri. Tovarăşul Negoescu era singur în biroul său, ceilalţi activişti stând câte doi într-o încăpere, lipsind majoritatea timpului, plecaţi prin secţii. Numai spre prânz, către orele două, puteau fi găsiţi mai uşor, când se întorceau şi consemnau în scris unele din rezultatele activităţii lor.

Primindu-1 pe Vale, tovarăşul Negoescu îl invită să ia loc şi intră direct în subiect, reproşându-i atitudinea pasivă în chestiunea plecării la N. Cum a putut părăsi brigada fără să treacă pe la comitetul de partid şi să anunţe că pleacă? Dacă nu intervenea comitetul de partid, brigada şi-ar fi slăbit coeziunea şi i-ar fi rămas doar numele scris pe o pancartă, cu producţie sub plan. Trebuia cel puţin să-1 fi sesizat pe tovarăşul Sava, sau pe tovarăşul...

Vale asculta cu ochii pe fereastră.

- Mă faceţi vinovat, zise el, că am refuzat să reflectez asupra trimiterii mele într-un schimb de experienţă care mi s-a părut foarte normal. Cât priveşte faptul că n-am trecut pe la comitetul de partid, să fim serioşi, tovarăşe Negoescu, dumneavoastră ştiaţi foarte bine despre ce era vorba, sunteţi doar informat de tot ce se petrece, şi dacă ar fi fost ceva în neregulă, m-aţi fi chemat imediat, şi aţi fi discutat cu mine chestiunea; sunteţi doar oţelar de aici din uzină, şi tot ce se petrece la S.M. puteţi afla în cinci minute, ba chiar mai repede, aveţi oţelăriile în palmă. Sper că nu pentru asta m-aţi chemat.

- Uite, zise secretarul atent, dacă comitetul de partid nu e sprijinit în munca lui de cei mai buni din uzină, atunci nici comitetul nu-i poate sprijini pe ei, intenţiile noastre nu se întâlnesc, alunecă pe de alături, ca rândunicile.

- Asta numai în cazul în care eu m-aş considera prin trimiterea mea la N. ca sancţionat. Dar eu nu mă consider, şi în ce priveşte faptul că n-am trecut pe la dumneavoastră înainte de a pleca, e pentru că n-am bănuit că serviciul aprovizionării şî şeful secţiei S.M. abia au aşteptat să plec, ca să-mi persecute oamenii din brigadă. De ce credeţi că trebuia să am eu bănuiala asta, şi să n-o aveţi dumneavoastră, care printr-un simplu telefon puteţi afla ceea ce eu nu pot să aflu, şi puteţi da o dispoziţie pe când eu nu pot s-o dau?!

Vorbind, Vale se aprinsese. Ascultându-1, secretarul se aprinsese şi el. în acelaşi timp însă, Vale văzu prin mica fereastră cele cinci coşuri înalte ale oţelăriilor S.M., şi în spatele lor, din profil, muchiile ferestrelor laboratorului. Sângele îi pieri din obraji, şi privirea începu să-i ardă. Chipul lui căpătă brusc acea paloare pe care o au cei cărora, primind o veste neaşteptată, le piere graiul, şi inima, prinsă de şoc, începe să bată cu putere, dubîându-şi ritmul. Rămase tăcut.

Secretarul vroia acum să treacă la subiect, dar i se păru că tăcerea tânărului nu confirmă, ci parcă infirmă, sau în orice caz, nu confirmă întru totul punctul său de vedere.

- Chestiunea asta cu serviciul aprovizionării a fost studiată de noi, zise el, sunt unii tovarăşi care înţeleg greşit stimularea întrecerilor şi a fruntaşilor, şi sunt alţii care profită de această greşeală. Să fie clar, noi nu te criticăm pe dumneata, din contră,

le lăudăm. *Brigada tineretului* e dată ca exemplu de întrecere socialistă justă și bine organizată. Foarte bine că dumneata te-ai arătat un element disciplinat, nimic de zis, dar eu te întreb: te-ai gândit vreodată că partidul ar putea să aibă nevoie de oameni ca dumneata, de elemente active, de bază, cu răspundere în viitor, ieșite direct din clasa muncitoare? Noi suntem de părere că dacă nu te-ai gândit, ar fi cazul să te gândești, și îți facem recomandarea asta pentru intrarea în partid. E timpul, tovarășe Sterian, să faci parte din rândurile partidului. Ce părere ai?

Și aici se opri, îi aruncă o privire și zâmbi elocvent. „Pentru asta te-am chemat, restul a fost o introducere nereușită", parcă îi spunea. „O surpriză, reflectă Vale; într-adevăr, nu m-am gândit."

- Singurul lucru la care aș putea să mă gândesc ar fi dacă am într-adevăr maturitatea necesară intrării în partid, încolo să știți că n-am la ce mă gândi.

— Știm, de-aia îți și facem propunerea, zise secretarul. De-aia te-am chemat, să te pregătești pentru curând. Știi ce ai de făcut; în ședința orgnizației de U.T.M. se va face recomandarea, după care vei lua parte la ședința organizației de bază de la S.M., unde se va discuta cererea dumitale. Ai să iei cuvântul și să spui cine ești și ce motive te îndreptățesc să intri în partid. Oțelarii te apreciază așa că să nu te intimidezi. Mai treci pe aici cu o zi înainte.

Vale ieși din baracă pe lângă secția sculărie și o luă drept înainte. Merse timp de aproape un minut spre o direcție contrarie celor cinci coșuri ale secției S.M., dar apoi deodată se opri și se întoarse, o luă direct spre oțelarii.

Intră în secție ca de obicei, urcă scara și ajunse pe platformă. Unul dintre băieți îl văzu, se opri cu vătraiul în mână și îl contemplă, scoase un șuierat, care în aerul dens de zgomote al secției abia se auzi. Vroia să le atragă atenția celorlalți asupra celui care venise. Vale trecu pe lângă băiat, îi puse o clipă mâna pe umăr, și-i salută pe ceilalți fără să se oprească, merse agale spre graficul lipit de tabla mare rezemată de peretele din stânga. Câteva clipe mai târziu, oțelarii veniră câte unul și îi întinseră coatele, cu privirile vesele, cu expresiile destinse de oboseala muncii și bucuria revederii. Maistrul Săndulescu îl apucă de braț cu o mână, și cu alta îi arătă graficul în punctul în care săgeata cobora:

— Era s-o pățim, tovarășe inginer, mergeam în jos... O să vă spunem noi ce-a fost aicea!

Drept răspuns, Vale o luă spre birou, să-i asculte acolo unde se putea vorbi fără să ridice vocea.

După o jumătate de oră, ieși de acolo și se îndreptă spre biroul cel mare al secției, mereu cu același mers, cu pașii mari, cu genunchii parcă înmuiați de greutatea corpului, uitându-se, la intervale de secunde, în pământ, cu gândul parcă jumătate în sine, jumătate împrăștiat afară, și cu efortul mereu treaz de a-l uni. Câteva minute după aceea ieși și de acolo și o luă spre peretele din fund, unde se vedea o potecă trecând printre fiare vechi împrăștiate, blocuri mici de fontă înghețată, rebutată, și apoi printr-o ușă care acum, vara, din pricina căldurii fusese scoasă și pe lângă care șerpuiau șine înguste cu vagoneți veșnic încărcați cu materie primă, împinși până aici de lucrătorii serviciului aprovizionării. Vale începu să urce rar, treaptă cu treaptă, scara în spirală de metal subțire, care ducea în laborator, și când ajunse sus deschise ușa, o închise și rămase cu mâna pe clanță. Ea era acolo și jumătate de clipă el o privi. în jumătatea cealaltă însă, parcă n-o mai văzu, ea se întoarse, și vederea chipului ei parcă îl supără, își feri privirea și o luă încet spre ea. Nu mergea bine, cu statura lui mare arăta senin, rece, îndepărtat.

Și chiar era, avea să-și amintească bine mai târziu: n-o iubea atunci cel mai mult, poate chiar cel mai puțin. Atât de turburat însă n-avea să mai fie niciodată.

- Vale bine-ai venit, șopti ea, iar el se opri, îi sărută mâna și se întoarse cu fața spre geam.

Amândoi erau stăpâni pe mişcările lor, cu grijă că sunt observaţi. Cu privirea afară pe geam, peste câmpul adormit sub soarele de august, el spuse cu vocea înăbuşită de o emoţie pe care zadarnic încercase s-o frâneze începând chiar din primele minute ale dimineţii:

- Nu pot să mă uit la tine.

Atunci ea scoase o exclamaţie nestăpânită şi îl apucă strâns de braţ.

- Du-te, îi spuse, aşteaptă-mă la tine în birou, cobor în zece minute. Du-te imediat...

Şi din nou, rămas singur, în timp ce cobora, el avu iarăşi sentimentul acut că ar putea să n-o mai aştepte în birou, să coboare în curtea uzinei, să plece şi să n-o mai vadă niciodată. Iar acest sentiment sporea şi mai mult chemarea pe care o simţea pentru ea, şi de care nu era pe deplin conştient, dar care avea să rămână în amintire drept cea mai adâncă şi mai răscolitoare.

XVII

La extremitatea dinspre nord a uzinelor, în partea opusă a oraşului, serviciul aprovizionării, biroul, se afla tot într-o baracă în stilul în care se afla comitetul de partid. în ziua aceea coborî de la administraţie şi se duse acolo un funcţionar nou angajat, un contabil. Era un ins de vreo treizeci şi cinci de ani, dar părând mult mai bătrân, din pricina ochelarilor şi a mişcărilor lui, care, deşi degajate, aveau în ele parcă un arc ce restrângea, sau, dimpotrivă, în anumite clipe relaxa brusc mişcarea paşilor.

în baracă se aflau un birou şi două mese. Mesele erau goale, fără hârtii, la birou însă, lângă fereastră, şedea şeful aprovizionării şi lucra. Părea să nu fi auzit că intrase cineva, nu răspunse nimic la bună ziua dat de funcţionar. Acesta se apropie, se opri la un metru distanţă de birou şi rosti:

- Vă rog, aici e serviciul aprovizionării?

Omul de la birou era un ins de vreo patruzeci de ani, cu o expresie de seninătate şi tăcere pe chipul său mare. El rămase gânditor câtva timp, cu stiloul în mână, apoi îşi duse mâna la frunte, îşi mângâie tâmplele, privirea îi alunecă într-o parte, se aplecă şi continuă să lucreze în singurătatea sa neturburată. S-ar fi putut spune că hârtiile şi tot ce era pe birou însemnau pentru el ceea ce înseamnă pentru un preot potirul, crucea şi alte simboluri de oficiat. O dată ridicat de la birou el putea deveni un alt om, să strige sau să profere injurii - cum drăcuie sau înjură de grijanie însuşi preotul care dă această grijanie credincioşilor -, dar cel adevărat era cel de la birou, în elementul lui şi nu cel de toate zilele, care putea discuta şi răspunde la întrebări ca orice om.

- Ce doriţi dumneavoastră? zise el cu blândeţe nespusă, după aproape un sfert de oră de la întrebare.

Xe doriţi dumneavoastră, în general nu se poate, părea să spună el, dar aveţi dreptul să vorbiţi, vă ascult."

Avea o voce limpede care pornea parcă din nişte singurătăţi inaccesibile. Din această pricină capul său, aflat aci, în apropiere, părea imens, şi i se vedeau urechile, care sugerau amplificări misterioase, şi fălcile odihnite, calme, rase proaspăt, gura parcă de bronz, cu tăietura delicată, cu un zâmbet interior de linişte şi putere pierdut în cutele obrazului şi băbiei.

Vizitatorul bâlbâi motivul: căuta pe cineva.

- Pot să-1 aştept aici?

- De ce să nu puteţi, zise omul de după birou, luaţi loc. Uite, continuă el cu uimitoarea sa voce blândă, aveţi un scaun lângă dumneavoastră. Luaţi loc şi aşteptaţi.

Vizitatorul mulţumi, se aşeză pe un scaun şi întrebă dacă poate să fumeze. După cinci minute de tăcere, omul de după birou răspunse:

- Fumaţi.

Trecu astfel aproape o oră. La un moment dat se auziră paşi afară, şi vizitatorul tresări, ridică fruntea şi se uită spre uşă. Apăruseră doi inşi în salopete, unul înalt, masiv, blond, cu capul gol, celălalt mai mult mic decât mijlociu, subţirel, cu mâini fine, cu pălărie în cap şi cu gâtul aplecat puţin într-o parte. Se îndreptară spre mesele libere transpiraţi de muncă, cu sudoarea înecându-le privirea. Vizitatorul se ridică de pe un scaun şi se apropie de ei. Cel mic îl văzu şi exclamă:

- Răzeşene!

Cel blond şi masiv întoarse şi el capul, şi rămase o clipă ţintuit. Apoi exclamă şi el.

- Răzeşene!

- Cosmologea, Benone! murmură şi vizitatorul.

Erau exclamaţii de uimire şi de surpriză, dar parcă restrânse şi oprite. Cel mic exclamă iar:

- Ce e cu tine, Răzăşene?

- Ce e cu tine, mă? întrebă şi cel blond şi masiv, ca un ecou al vocii celuilalt.

Vizitatorul îşi împinse ochelarii de pe nas, se uită întâi la unul cu gura deschisă, îşi mută cu o mişcare fără tranziţie capul spre celălalt şi schiţă un zâmbet încremenit. Se putea însă bănui că în această schiţă de zâmbet se aduna toată bucuria lui, şi că bucuria aceasta iui i se părea elocventă în sine: nu răspunse nimic la întrebările celor doi.

- De unde vii, mă? continuă cel mic.

- Ce cauţi aici? zise cel blond şi masiv.

- Pe voi vă caut! răspunse vizitatorul.

- Şi de unde zici că vii? repetă cel mic.

- Din Paşcani. Am fost transferat aici.

- Ce făceai tu la Paşcani?

- Acolo lucram.

- Ce lucrai?

- Eram contabil.

- Bravo, mă Răzăşene!

- Şi pe-aici de ce-ai venit? reluă cel blond şi masiv.

- N-auzi, am obţinut transferarea. Am văzut în statul de plată numele voastre şi am venit să văz dacă sunteţi voi!

- He! făcu din gât cel blond, ca un soi de concluzie; he! repetă el şi parcă chicoti, şi privirea îi sticli, parcă spusese: „E bine că ai venit! E bine că ai lucrat la Paşcani". Cel mic se uita la musafir degajat şi vag protector. He! făcu din nou cel blond şi masiv, parcă adăugând: „E bine că vă uitaţi unul la altul".

- Câţi ani sunt de când nu ne-am mai văzut, Răzăşene? întrebă cel mic.

- Ehe! Mulţi, zise vizitatorul. Din '45 nu ne-am mai văzut. Dar tu ce mai faci, Cosmologea, mai scrii poezii?

Cosmologea era cel blond şi masiv.

- Mai scriu! Dar tu? zise el.

- Eu ce?

Blondul poet avu parcă o clipă de buimăceală, apoi deodată surâse şi întrebă:

- Mai ţi-aduci aminte de facultate?

- Mi-aduc! S-a dus studenţia! zise contabilul.

- He! făcu blondul, parcă spunând: „S-a dus, asta e!"

- Da, Răzăşene!

Se lăsă iar tăcerea. Vorbiseră tot timpul în şoaptă şi cei doi salahori, acum, când nu mai spuneau nimic, păreau intrigaţi de ceva, atenţi parcă la ceva care nu parvenea să urce spre treptele superioare ale conştiinţei, dar care lor nu le era deloc străin. Cel mic, cu gâtul strâmb, fuma gânditor. Sub salopeta lui cu greu s-ar fi putut descoperi ceva dintr-un fost student. Poate pălăria! Stătea mereu cu ea în cap, îl ferea, pesemne, de soarele de afară.

- Dar unde aţi fost voi până acuma, că v-am căutat anul trecut acasă, şopti vizitatorul. Eram într-o delegaţie şi am trecut pe la tine, Cosmologea,

I se răspunse prin tăcere. Masivul poet, observând că celălalt așteaptă o explicație, se uită spre cel mic și făcu din gât: he! adică, he, ce vesel, nu înțelege! Și fiindcă nici această exclamație nu-1 lămuri pe vizitator, blondul masiv șopti:

- Ai uitat ce-a fost când eram studenți, Răzășene?
- Ce? Ce să uit?
- Ai uitat? Diagonala, Răzășene! Purtai și tu diagonală!
- Eu? Ce diagonală? se miră musafirul.
- He! chicoti masivul, amuzat de faptul că celălalt nega un lucru atât de îndeobște cunoscut.

Gânditor, scuturând scrumul țigării cu degetul mic de la aceeași mână cu care fuma, cel cu gâtul strâmb și cu pălăria în cap zise:

- Nu, Răzășeanu n-a fost.

Și fiindcă fostul provincial din Pașcani tot nu reușea să prindă sensul celor ce se spuneau, cel mic continuă:

- Am stat la pârnaie doi ani, Răzășene, fiindcă am îmbrăcat cămașa verde când eram studenți! Și eu, și Cosmologea! Tu n-ai îmbrăcat-o!

Cel masiv, Cosmologea, se uită atunci spre vizitator și exclamă admirativ și invidios, dară fără răutate:

- Ai avut noroc, mă!
- Adică cum am avut noroc?! exclamă vizitatorul.
- Adică... zise masivul și făcu un gest de la umăr spre șold, în sensul că a avut noroc că n-a purtat și el...

Ca și când purtarea acelei cămăși și diagonale ar fi fost o chestie de pur noroc.

- Și... reluă musafirul mirat, v-a primit în serviciu?!
- Ne-a angajat el, șeful aprovizionării, explică în șoaptă cel mic, arătând cu țigarea peste umăr spre omul de după birou. „Vă primesc, dar la cea mai mică abatere vă zbor", așa ne-a zis. E prieten cu un ștab de la administrație, mai adăugă, și făcu cu ochiul, sugerând că acest ștab de acolo de la administrație e un om... așa... înțelegi... care o lasă mai moale! Și din nou cel mic făcu cu ochiul sub pălăria lui, mică și ea, cu borurile trase în jos de jur-împrejur.

Cât durase acest dialog, masivul care fusese și poet aruncase de câteva ori niște priviri nedumerite, parcă de așteptare, dar parcă și de speranță nedeslușită, spre omul de după birou, care, absorbit, lucra singur în hârtiile sale. Deodată, cel mic, prins și el de o agitație bruscă, se uită la ceasul-brățară și, trăgând intens din țigare cu privirea la pândă, șopti:

- Mergem?

Masivul nu răspunse, rămase cu o ciudată îndoială în privirea și chiar în ținuta capului său mare și blond. Și statură pe loc. Cel cu pălăria în cap se uită din nou la ceasul-brățară, strivi țigarea în nisipul de deasupra sobei, și apucă întâi mâna vizitatorului, o strânse parcă pe furiș, făcu la fel cu celălalt și șopti:

- V-am salutat, la revedere!

Și o luă repede spre ușă, călcând în vârful picioarelor. Nu făcu însă nici trei pași. în tăcerea care domnea în baracă, se auzi de după biroul de lângă geam o voce îndepărtată și blândă, care rosti.

- Cosmologea, e ora trei fără un sfert, și eu n-am primit încă raportul săptămânal.
- Da, tovarășe Ionescu, răspunse masivul cu o voce jenată, care tot mai nutrea încă speranța unei posibile amânări a acelui raport. Știți, tovarășe Ionescu, gândiți-vă că... Poate că...

Se întrerupse. Cel mic făcuse o săritură spre ușă și cu un salt de o elasticitate uimitoare, masivul îi tăie drumul și răsuci cheia în ușă.

Omul de dincolo de birou continua să lucreze, cu capul în hârtii, i se vedeau de la distanță urechile mari.

- Tovarășe Ionescu, murmură masivul, cerneală!
- Cerneală, răcni deodată șeful aprovizionării, și în clipa aceea se produse parcă o revelație, parcă ieși din el adevăratul

său eu. Uite aici la mine pe birou cerneală roșie, făcătoare de minuni pentru sufletul vostru verde. Executarea!

Atunci masivul întinse brațele în aer, așa cum fac copiii când se joacă de-a baba-oarba, și căută astfel să pună mâna pe cel mic. Acesta se dădu înapoi, dar masivul îl urmări mai departe. Părea un golem jenat, deloc convins, parcă nehotărât, totuși implacabil. Cel mic nemaiavând unde se retrage se întinse deodată cu spinarea pe dușumea, și începu să dea din mâini și din picioare, ca un cârcâiac, și să răcnească. Blondul se prăbuși peste el, îl acoperi cu pieptul, întinse mâna spre birou, luă de acolo o sticlă cu cerneală, trase cămașa celui de jos, îl descheie la pantaloni și îi turnă conținutul ei roșu între picioare. După care se ridică și se uită elocvent spre omul de după birou. „Iată, parcă spunea, e gata și raportul săptămânal".

Intre timp, omul de după birou se ridicase și privise atent scena. Zbătându-se, celui mic îi căzuse pălăria din cap și stătea și acum cu gâtul strâmb pe podea, încercând cu mișcări precaute să-și ridice în așa fel picioarele, încât cerneala care îi pătase pântecul și fesele goale să nu-i murdărească prea tare salopeta.

- Ce, Benone, răcni omul de după birou, vrei să fugi de raport?!

- Nu, tovarășe lonescu. Eu, tovarășe lonescu... bâlbâi cel de jos.

Lângă una din mese, cu ochelarii pe nas, cu gura deschisă și cu privirea holbată de uimire, rămăsese vizitatorul de la contabilitate, fostul provincial din Pașcani.

XVIII

Primind-o pe Mimi în casa lui, Gabi începu, nici el nu știa de ce, să întârzie căsătoria. Asta era cu atât mai grav cu cât sarcina iubitei lui avansa. Trebuia să se căsătorească înainte de cincisprezece august ca să poată pleca împreună în concediu,

dar ruptura pe care Mimi o provocase între ea și părinți parcă dădu peste cap acest plan.

De ce? Așa! II dădea peste cap! Nu așa înțelesese el că trebuie să se petreacă lucrurile în ziua când ea îl invitase să-i cunoască părinții și să-i vadă casa. Din pricina fratelui ei însă, palidul acela care bine că fusese împușcat, se rupsese Mimi de ai ei și... în acest timp însă, femeia părea că se dezinteresează și ea de căsătorie. Arăta cu totul prizonieră sarcinii, pe care de altfel o purta cu o ciudată seninătate.

își făcuseră un obicei ca duminica dimineața să plece împreună la pădurea Băneasa. El scotea motocicleta în curte, și în timp ce motorul pârâia stârnind lătratul tuturor câinilor din cartier, ea pregătea sacoșa cu cele trebuincioase micii excursii, gustare din friptură rece, ouă și șvaițer, firișoare verzi de ceapă, o prăjitură bună care îi plăcea lui, pregătită de ea în bucătăria comună a apartamentului, sticle de bere ținute la rece în răcitorul improvizat într-o chiuvetă veche. Apoi cobora cu sacoșa, se așeza în spatele lui și porneau. într-o dimineață, Gabi gonea tare și părea obsedat de ceva. Niciodată însă stările acestea ale lui n-aveau o consecință pe care el să fie deplin stăpân și să poată vorbi despre ele și să le apere dacă i-ar fi fost reproșate, sau dimpotrivă să renunțe la ele dovedindu-se nedrepte la adresa cuiva, și poate chiar rele pentru el însuși. în ziua când ea se mutase la el și trecându-i pragul se împiedicase și căzuse, în loc ca starea aceasta a lui, care atunci pusese stăpânire pe el din pricina căldurii, să se înmoaie și s-o ridice pe Mimi de jos în brațe, căci el era voinic și ea ușoară ca fulgul, răcnise la ea să se ridice odată și să nu se mai holbeze așa la el. Acum de pildă gonea foarte tare, dar cine putea ști din ce pricină? Ieșiră din oraș și în apropiere de Băneasa șoseaua se curba. în loc să încetinească însă viteza, el o spori îndârjit parcă împotriva curburii însăși a drumului și atunci ea se agăță deodată de gâtul lui și începu să strige înspăimântată:

- Gabi, oprește! Oprește, te rog!

El se scutură cu violenţă de strânsoarea ei, motocicleta derapa şi în aceeaşi clipă se pomeniră în şanţ. Motocicleta într-o parte, continuând să pârâie şi să scoată fum, el cu pieptul într-un pâlc de scaieţi, şi femeia pe brânci, la marginea şoselei. Gabi sări în picioare cu privirea holbată, se apropie de ea, o apucă de piept ridicând-o în capul oaselor, răcni nestăpânit la ea. Pentru întâia oară scrâşni la adresa ei, cu voce tare, o înjurătură fioroasă.

- Ţi-am spus să nu te agăţi de mine! gâfâi el. Dacă vrei să ne sinucidem amândoi mai agaţă-te încă o dată în felul ăsta, şi ai să vezi că o să ne reuşească.

Ii întoarse apoi spatele şi se apropie de motocicletă, pe care o ridică şi începu s-o cerceteze dacă nu s-a stricat ceva la ea. Femeia rămase cu privirea rătăcită... Deodată avu un spasm şi începu să vomite. In acest timp, lângă motocicletă el apăsa pe aprinzător, care după ce stârnea câteva părâituri repezi se oprea. După fiecare încercare bolborosea înjurături. în cele din urmă pârâiturile nu se mai opriră şi, ştergându-se de sudoare şi de praf, bloca motocicleta fără să-i oprească motorul şi aruncă o privire spre femeie.

Acum, că starea aceea îi trecuse şi se convinsese că nici motocicleta n-are nimic, în privire îi străluci, uitându-se cum femeia stă foarte liniştită cu bărbia pe genunchi, pe marginea şoselei pe dâmbul înverzit, teama aceea a lui care apărea de fiecare dată când simţea la ea astfel de însingurări. Ultima oară ea mai trecuse printr-o astfel de stare când se hotărâse să păstreze copilul şi când îi mărturisise că nu mai vroia să mai întrerupă sarcina şi să mai treacă printr-o noapte aşa de rea ca aceea când plânsese. Se apropie de ea deodată temător şi îi spuse cu vocea lui, care în astfel de clipe părea răguşită de umilinţă şi regrete:

- Mimi, nu te supăra, dar ţi-am spus să nu te mai agăţi de mine, de ce nu înţelegi că mă scoate din sărite când simt cum te agăţi...

Era ca de obicei foarte sincer şi pe ea o izbi parcă pentru întâia oară această declaraţie, care fără voia lui avea parcă prin cuvântul „agăţi" un sens simbolic. îşi ridică privirea şi îl cercetă cu o intensitate din care nu se mai înţelegea de astă dată nimic: dacă e supărată sau nu pe el, dacă e pe pragul de a intra din nou într-una din acele însingurări ale ei ameninţătoare, dacă îi reproşa ceva, sau dacă îl ierta. Nimic, doar lucirea unei priviri negre pe chipul ei de pe acum vag umflat şi desfigurat de sarcină, şi care era departe de a sugera că în clipa aceea s-ar putea petrece cu ea ceva deosebit de alarmant.

Puterea ei de a-l nelinişti, acea stare de retragere în sine care într-adevăr nu era îndreptată împotriva lui Gabi, dar care avea acest efect absurd că îi amintea lui de primele lor întâlniri, când se simţea mistuit de dragoste pentru ea şi îngrozit ca nu cumva s-o piardă, această putere deci, neştiută nici de ea, nu mai apăruse în clipa de faţă, ca şi când nimic grav nu s-ar fi produs, ca şi când sufletul ei n-ar fi resimţit strigătele şi înjurăturile pe care el i le adresase cu neînfrânată violenţă ca şi când i s-ar fi făcut declaraţii pătimaşe de dragoste.

întâmplarea aceasta însă, rămasă fără reacţie din partea ei, aduse după sine, aşa cum se întâmplă totdeauna când lăsăm să treacă nelimpezit ceva grav în care suntem implicaţi, alta asemănătoare şi mai rea...

Era o dimineaţă de august mai răcoroasă, dintre acele prime dimineţi de sfârşit de vară care nu încep chiar de la răsăritul soarelui să înăbuşe zidurile oraşului în căldură şi nemişcare şi când soarele însuşi părea mai plin de strălucire, dar fără încărcătura lui apăsătoare de flăcări din zilele de caniculă. Gabi se trezi foarte aferat dis-de-dimineaţă să plece cu un coleg de la uzină la pescuit. Foarte ciudat cum îi apucă pe unii bărbaţi tineri astfel de pasiuni liniştite, rezervate de obicei celor mai în vârstă, cum ar fi pescuitul, un sport bun în orice caz pentru cei contemplativi, sau care îşi fac din el şi o îndeletnicire profitabilă. Se pare însă că lucrurile nu stau chiar aşa. Gabi

fusese rugat de colegul său să-1 ducă cu motocicleta la unul din lacurile de prin apropierea Capitalei, la Mogoşoaia, şi fiindcă nu avusese ce face, ceruse şi el o undiţă cu un viermuş şi aruncase cârligul în apă, aşa cum văzuse că face colegul său, căruia îi promisese să-1 aducă îndărăt, în schimbul împărţirii prăzii. Nu apucase însă să-şi dea seama dacă a aruncat sau nu bine undiţa, că simţise cum un lucru neobişnuit se şi petrece în apă: ceva începuse deodată să se zbată la celălalt capăt al firului, şi scosese un răcnet văzând prin undele limpezi ale apei corpul peştelui. Fugea în rotocoale mari coborând în adânc şi se zbătea cu o vigoare atât de neaşteptată încât Gabi, care simţea fiecare zvâcnire în podul palmei, scotea de fiecare dată câte un răcnet. Colegul său îi sări în ajutor şi îi spuse să stea liniştit, şi dacă vrea să nu-1 scape „să-1 plimbe" puţin şi să-1 tragă apoi afară cu hotărâre, dar fără bâţâieli, adăugând cu un dispreţ amuzat că aşa păţesc toţi ageamii, de la început le cade în undiţă unul mare, ca să aibă cu ce se lăuda mai târziu, când n-or să mai prindă nimic. Zvâcniturile acelea ale peştelui, pe care le simţise cu un fior, ca o veche şi totuşi nebănuită surpriză în podul palmei, de pe vremea locuinţelor lacustre, îl cuceriseră pe Gabi, şi a doua zi îşi cumpără toate cele necesare şi abia aşteptă duminica următoare să se ducă din nou la pescuit. De astă dată însă nu mai prinse nimic, şi cu toate că colegul său împărţi cu el peştele, se întoarse acasă obosit şi enervat, adică contrariu a ceea ce se presupune că oferă acest sport celor care îl practică, odihnirea şi calmarea nervilor.

Erau orele unu şi aveau mâncare gătită de aseară, dar Mimi se duse să pregătească şi peştele adus de el. Se auzi, în timp ce femeia râcâia corpul peştelui de solzi, la un moment dat, soneria. Nu prea aveau musafiri, ca orice căsnicie încă nelegalizată, şi ea se uită nepăsătoare pe geam să vadă cine putea fi, fiindcă de cele mai multe ori era căutat vechiul locatar sau era căutat vecinul din acelaşi apartament. De la geamul bucătăriei ea văzu cum stăteau jos în faţa uşii de la intrare patru inşi,

aruncând priviri în sus şi rostind cu veselie numele lui Gabi, pe care, după cum lesne se putea ghici, erau foarte nerăbdători să le deschidă şi să-1 vadă. Mimi lăsă peştele şi intră în odaie şi îi spuse despre ce e vorba. El sări în sus din pat, unde se trântise şi răsfoia *Sportul,* şi se duse la geam. Deodată se sperie.

- Du-te şi spune-le să plece! spune-le că m-am mutat de aici.

Şi cum ea nu părea să înţeleagă sau părea parcă dornică, sau în orice caz nu vedea de ce nu i-ar putea primi, deodată el şuieră:

- N-auzi ce-ţi spun? Eşti surdă?

Şi o pălmui năprasnic, scrâşnind din dinţi; era alb la faţă.

Soneria târâi din nou. O voce se auzi de la etajul de sus, parlamentând:

- Pe cine căutaţi?
- Pe inginerul Sterian.
- Da, aici stă, mai sunaţi.

Gabi se trânti în pat gâfâind, şi luă iarăşi ziarul. Mimi ieşi. Coborî scările şi la un moment dat se opri şi-şi trecu palma peste gură. Se uită ia mâna înroşită de sânge şi îşi supse buzele. Repetă dialogul:

- Pe cine căutaţi?
- Pe inginerul Sterian.

Erau veseli toţi patru, şi se vedea cât de colo că veselia lor e provincială, că vin adică de foarte departe şi aveau toţi un aer cam prostesc, fără ştiinţă faţă de complicaţiile vieţii capitalei, crezând că dacă au venit ei în grup, de la o distanţă aşa de mare, surpriza şi bucuria celor pe care îi vizitează trebuie să fie cel puţin direct proporţionale cu distanţa dintre oraşul unde locuiesc ei şi Bucureşti.

- Cine sunteţi? îi întrebă femeia.
- Colegi de-ai lui Gabi, preciza unul negricios şi ciupit de vărsat. Am fost pe strada Toamnei unde ne dăduse el adresa într-o zi, dar o doamnă de acolo ne-a spus că Gabi are altă adresă, ne-a dat-o pe asta.

- Nu stă aici, spuse Mimi, cu glas indiferent. S-a mutat și de-aici. Tăcu câteva clipe, apoi adăugă: Chiar acum două zile s-a mutat...

Și închise ușa. Grupul ieși în curte nedumerit și se îndepărtă. Femeia începu să urce scările. De câteva ori se opri și din nou își supse gura care îi sângera. Intră în odaie, și el sări în sus și începu să se plimbe agitat.

— Au ghicit... Precis că și-au dat seama că sunt acasă și nu vreau să răspund. Dacă în loc să te uiți la mine ai fi coborât imediat să le spui că nu stau aici, n-ar mai avut timp aia de la etaj să le spună... Precis că au ghicit! Le dădusem adresa voastră, și acum e sigur că și-au dat seama că nu vreau să-i primesc!

Dar femeia tăcea, și ca și data trecută ea nu reacționa. Ii întoarse spatele și se duse în bucătăria comună să-și vadă de pește.

XIX

A doua zi se duse la serviciu ca de obicei, și când ajunse chemă la ea în birou pe cele două subalterne și prietene din cuștile vecine și închise ușa să n-o deranjeze nimeni. Stătu astfel cu ele mai bine de o oră.

După-amiază Gabi plecă și el la uzină. Era în schimbul doi. Spre seară, cele două prietene sunară la intrare.

- Cât e ceasul? le întrebă Mimi primindu-le în odaie.

- E șapte.

- Avem timp destul. Haide, zise ea, puneți mâna și ajutați-mă.

Și deschise cu o mișcare energică cele două uși ale șifonierului ieftin, cumpărat de Gabi de la *Comlemn,* trase de deasupra un geamantan uriaș din carton presat, îl depuse în mijlocul odăii și începu să golească șifonierul de rufe și haine.

Această activitate dură aproape două ceasuri, timp în care cele două femei ieșiră de câteva ori și se întoarseră una mai devreme, aducând ceva de mâncare, și alta mult mai târziu, anunțând-o pe prietena și șefa ei de birou că totul e în regulă.

Se făcuse zece seara. Se dezbrăcară și se culcară apoi câteșitrele în pat, înghesuindu-se. Trudite, cele două femei adormiră aproape imediat. Pe la unsprezece și jumătate, în cartier se auziră deodată răpăiturile unei motociclete, și femeia tresări și începu să le hâțâne pe cele două, care sforăiau.

- Treziți-vă, șopti ea înspăimântată. Haide, a sosit mirele în ceasul al doisprezecela: să-1 întâmpinăm!

La intrare se auzi scârțâitul ușii deschise, apoi pași grei urcând pe scări. Mimi sări jos, îmbrăcă un halat apoi reveni și trase cuvertura peste ea.

- Să nu vă fie frică, șopti ea tremurând.

Cele două se înveliseră și ele până la gât și rămăseseră cu privirile holbate spre ușă. Mimi se răzgândi și dezvelindu-se brusc, se ridică în capul oaselor pe marginea patului.

Ușa scârțâi. Lumina din tavan se aprinse. Gabi aruncă o privire uimită, apoi se așternu tăcerea. Trase un scaun și începu să-și desfacă șireturile de la pantofi.

- Au dat turcii, nu mai are lumea unde să doarmă? mormăi el cu blândețe, cu o voce obosită. Sau vă arde de glume? Ce sunt glumele astea, Mimi?

- Nu e glumă, Gabi, trebuie să ne despărțim, zise femeia. Trebuie să pleci chiar în seara asta din casă...

Și cum el rămăsese neclintit, cu mișcarea cu care voise să-și desfacă șireturile de la pantofi neterminată, femeia coborî repede, deschise ușile dulapului și continuă:

- Nimic de-al tău nu mai e aici, afară de pat și șifonier, pe care o să ai generozitatea să mi le lași mie. Ți-am împachetat totul în geamantan și ți-am trimis geamantanul acasă la părinții tăi.

- Ce tot spui tu acolo? Unde zici c-ai trimis lucrurile mele?

- Acasă la părinții tăi.

- De ce?

- Ți-am spus că trebuie să ne despărțim, repetă femeia, și spunând aceste cuvinte se înfrigură brusc; nu te supăra, dă-mi voie să mă bag în pat, mi-e frig.

Se vedea cum îi tremură genunchii.

- Linişteşte-te, porunci una din prietene. Hai, linişteşte-te!

- Sunt liniştită, dar mi-e frig]

Cu privirile sticlind, cele două femei stăteau cu ochii pe bărbat, ca două harpii, gata să sară şi să-1 ciugulească dacă el ar fi îndrăznit să nu se poarte cum trebuie cu prietena şi şefa lor. „Ce se va întâmpla totuşi? parcă se întrebau. Va reuşi sau nu va reuşi această figură? Sau el nu va ţine seama de nimic şi se va repezi cu pumnii pe noi." Fiindcă îşi închipuiau că de aceea le chemase Mimi să doarmă la ea, ca s-o apere, şi fiindcă o văzuseră de dimineaţă cu buzele umflate şi plesnite, îşi făcuseră ideea că viaţa ei cu tânărul inginer trebuie să fie un iad, toată ziua numai în bătăi o ţine. Le crescură însă ochii în cap când văzuseră cum primeşte el declaraţia ei de despărţire. Gabi rămase nemişcat pe scaun, cu mâinile pe genunchi şi se uită la femeia lui parcă fascinat, ca şi când el şi nu ea i-ar fi făcut lui o declaraţie, şi nu una de despărţire, ci de dragoste, şi acum aştepta neliniştit şi cu sufletul în priviri răspunsul. Surpriza fu aşa de mare pentru cele două femei, că se ridicară încet în capul oaselor ca la un spectacol când tragi de gât mai sus şi te dai mereu după cel din faţă, ca să vezi mai bine. Şi se mai întâmplase ceva: palid cum era în clipele acelea, tăcut şi cu privirea lui parcă hipnotizată de farmecul unei iubiri care, din pricină că era adânc amestecată cu fiinţa lui intimă, nu se putea exprima decât prin acea imobilitate ca de statuie a chipului său nealterat încă de nici unul din semnele de stricăciune ale trecerii anilor, cu părul negru şi tâmplele netezi, deodată lucrurile deveneau îndoielnice: vroia într-adevăr Mimi să lase un asemenea bărbat? Avea el într-adevăr cele câteva vicii care te fac să te saturi J de cineva, oricât ar fi el de frumos şi oricât te-ar iubi de mult, beţia, curvăsăria şi altele de acelaşi gen? Neîncrederea apăru pe chipul lor, şi în clipele de tăcere care urmară, ele şi erau pe jumătate câştigate de partea lui. Femei măritate şi cu copii, nu j

mai puţin tinere decât şefa lor, dar ai căror soţi arătaseră şi ei odată ca Gabi şi de mult nu mai puteau fi eroii unor asemenea situaţii, ele fremătară de o bucurie în care totul putea fi implicat, de la încercarea pe care o puteau face să-i împace pe cei doi amanţi, până la tresărirea obscură (şi care nu numai în sufletul femeilor vulgare nu găseşte rezistenţă), de a încerca apoi, după ce despărţirea se va fi consumat, să-1 consoleze în cel mai deplin înţeles al cuvântului pe acest bărbat reuşit, dar nenorocos.

In tăcerea aceasta de lungi minute nu se auzi decât o dată cum trecea o maşină. Apoi deodată femeia rosti cu un glas străin şi îndepărtat, altul decât cel înfrigurat şi neliniştit cu care îşi făcuse declaraţia, efect parcă al aceleiaşi contemplări la care îl supusese şi ea odată cu prietenele ei pe bărbat, ajungând însă parcă la o convingere şi mai mare că nu mai era nimic de făcut.

- Gabi, ştiu că mă iubeşti şi eu te iubesc pe tine, dar s-a întâmplat ceva şi nu mai putem trăi împreună. De altfel nici nu e aşa o problemă, continuă ea după câteva clipe, văzând că numai privirea lui vorbeşte şi că de fapt el nici nu înţelege bine ce i se spune, afară doar de sensul general al cuvintelor, care pentru el însemnau acelaşi lucru, faptul că trebuiau să se despartă; zadarnic deci să-i mai dea explicaţii de prisos. Noi nici nu suntem căsătoriţi şi cu casa o să te descurci tu, îl ai pe tatăl tău care te poate ajuta să-ţi găseşti altă locuinţă. Eu mă mulţumesc cu odaia asta, n-am chef să mă întorc la ai mei. Fiindcă să ştii, Gabi, zise ea mai departe, abia schimbând tonul, în care apăru o vagă urmă de reproş, că mie îmi place odaia asta, şi o să fiu bucuroasă să primesc în ea vizite...

După care tăcu, prinsă parcă brusc de o greaţă imensă, care o scârbi şi îi desfigura pe loc chipul. Se dădu jos din pat, nu prea repede, şi ieşi încet din odaie. Se întoarse curând, foarte palidă, găsindu-1 pe el în aceeaşi poziţie şi pe cele două într-o stare totală de confuzie: acum nu mai înţelegeau nimic. Ce se întâmplase între ei doi? Despre ce putea fi vorba? Şi mai ales

ce putea fi atât de grav, şi în acelaşi timp el să nu ştie? Pentru că se părea că el nu prea ştia despre ce e vorba, cu toate că părea totuşi să aibă unele bănuieli.

— Pleacă, Gabi, şi nu căuta să mă chinuieşti să afli de ce nu mai putem trăi împreună, zise femeia urcând iarăşi în pat. Poţi să-ţi închipui şi tu că dacă o femeie însărcinată în situaţia mea, nici măcar să-i dea copilului ei o stare civilă obişnuită nu mai vrea, trebuie să fie ceva la mijloc, nu? Ca să nu-mi păstrezi însă o amintire rea, o să-ţi spun, dar nu chiar motivul adevărat, numai unul... în loc să fii fericit că eu am păstrat sarcina ta, tu te-ai apucat să discuţi cu mine... Nu pot să-ţi mai vorbesc, te rog să pleci, spuse ea deodată ridicând glasul, adresându-i-se însă de astă dată cu o voce îngheţată şi necruţătoare, ca şi când amintirea acelei discuţii ar fi stârnit în ea porniri sălbatice de răzbunare, cărora nu vroia să le dea frâu liber. Te rog, Gabi, să pleci imediat, dragul meu, te rog eu din suflet să te ridici *şi*...

Se opri însă, ca şi când şi-ar fi dat brusc seama că orice manifestare a sentimentelor bune sau rele nu uşura, ci dimpotrivă, îngreuia o despărţire, şi că într-o astfel de luptă (fiindcă se dă totdeauna o luptă al cărei scop nu pare să mai fie doar recâştigarea celuilalt, ci acapararea şi a unei poziţii care să te pună cât mai bine la adăpost de suferinţă) învinge cel care e mai viclean, care ia asupra lui vina şi îi lasă celuilalt iluzia că poate să se care liniştit şi să înceapă o nouă viaţă cu altcineva...

— Dar ce te rog eu, eu vreau să mă despart şi tot eu te rog, zise ea atunci făcându-şi parcă sincere reproşuri că nu se stăpânise şi ridicase vocea la el, care poate că în clipa aceea era îndurerat şi sângera şi el în sufletul lui. Te ascult, Gabi, eu am spus ce-aveam de spus, acum vorbeşte şi tu. Poate că o să mă convingi că m-am înşelat.

El nu putea însă articula un singur cuvânt, deşi se vedea după privirea lui - care trecuse de la imobilitatea aceea care le câştigase pe cele două femei, la un dialog dramatic cu ea, cu clipiri şi răsuciri bruşte şi cu întunecări şi izbucniri de lumini încărcate de zeci de întrebări, care se izbeau în el una de alta într-un început încă îndepărtat de tumult interior, dar paralizat de reluările ei, care nu erau în nici un fel previzibile - că avea ceva de spus şi că despărţirea nu se va putea produce fără ca să se spună acest ceva.

Reacţia lui fu însă iarăşi neaşteptată pentru cele două femei. Dar se pare că nu şi pentru Mimi, care probbil că tocmai de aceea le chemase să fie cu ea. Gabi se ridică în picioare şi ca şi în dimineaţa aceea când veniră amândoi mai devreme la birou, fără să se fi înţeles între ei, începu să bâiguie ceva pătimaş, şi ininteligibil făcând ca privirea femeii să crească şi să se încarce de o nelinişte atât de mare încât hotărârea ei ameninţa să se prăbuşească...

- Mimi, zise el, eu te iubesc pe tine şi tu îmi pui acuma în spinare că am vrut să te fac să nu păstrezi copilul. Dar eu tot la tine m-am gândit şi ţi-am spus că o să avem destul timp, să facem nu unul, ci zece, sau cât vrei tu şi eu aş fi muncit şi te-aş fi ţinut... Dar tu nu mă iubeşti şi ca să nu spui asta, zici că... Sau că... Şi eu... m-am enervat, dar mi-e şi mie necaz că... Dar tu nu mi-ai spus, că dacă ştiam...

Numai prima idee, referitoare la copil, rămăsese inteligibilă şi de altfel cea mai puţin convingătoare - se simţea că nici măcar ca idee nu înţelege ce legătură ar fi între un copil şi el - restul fiind mai puternic exprimat, însă nu prin cuvinte, ci prin expresia sa dramatică şi de o sinceritate turbure, în care iubirea ţâşnea fără reţinere ca un element natural şi spectaculos, care n-avea încă o formă şi nu-şi croise încă o albie.

Ascultându-1, cele două femei nu mai aveau acum nici o urmă de îndoială că prietena lor face o greşeală ireparabilă dacă se desparte. Crezând că la mijloc e ceva de ordin practic, care ar trebui forţat, una din ele interveni şi o întrebă în şoaptă pe Mimi, ce-ar fi dacă s-ar căsători imediat şi ar lăsa la o parte

neînţelegerea asta care, o spunea sincer, n-o considera gravă şi prin căsătorie s-ar rezolva imediat? (Credea că la mijloc era într-adevăr problema copilului, şi probabil vreo discuţie pe care or fi avut-o ei doi pe această temă, şi cine ştie ce greşeală o fi făcut el pe care ea nu i-o poate ierta; probabil n-o fi vrut el să se căsătorească atunci când ea o fi aşteptat, când a rămas însărcinară, prostie pe care un bărbat tânăr e în stare s-o facă fără să-şi dea seama.) Mimi însă nici nu auzi această întrebare şi de altfel nici Gabi, însă avu darul să întrerupă şuvoiul acela al tânărului, care nici n-ai fi crezut că putea să ofere surpriza aceasta, să nu fie în stare să vorbească, deşi era atât de elocvent în bâiguielile lui, ştia ce simte şi nu mai era, în clipa aceea, copleşit de impulsuri contrarii.

- Da, Gabi, eu te cred, dar nu mai e nimic de făcut zise femeia hotărâtă. Dacă zici că mă iubeşti, dă-mi şi tu o dovadă, singura la care să mă uit şi eu cu ochii mei şi să-mi spun că am iubit la douăzeci şi şapte de ani un bărbat care mi-a făcut un copil, şi să nu-mi pară rău.

- Care, Mimi? întrebă el. Ce dovadă vrei?

- Pleacă, Gabi.

El îşi lăsă fruntea în jos, şi timp de câteva minute lungi nu mai zise nimic. Se posomorâse foarte tare şi chipul i se albise. Se sculă apoi brusc şi plecă.

Un minut mai târziu se auziră afară pârâiturile motocicletei. Ţinură câtva timp sub fereastră, deveniră regulate şi începură apoi să se îndepărteze. Femeia ascultă până nu se mai auzi nimic. Mai ascultă încă şi după aceea, timp de câteva minute. Apoi cu o voce şoptită, dar neşovăitoare, le ceru celor două să se culce şi să adoarmă. Şi în timp ce femeile se pregăteau în tăcere, ea se întorcea din când în când pe o parte şi pe alta eliberând în răstimpuri o respiraţie şuierată. Tremura din când în când şi o sudoare rece îi acoperea fruntea şi mâinile. Prietenele ei o luară între ele şi începură s-o liniştească. Ea se agăţa de umerii lor, îşi vâra capul sub braţele lor puternice şi se străduia din răsputeri să răsufle liniştit, şi să elibereze acea clipă nu atât de suferinţa în sine, cât de manifestarea ei pe care probabil că şi-o cunoştea şi o speria pe ea însăşi: de aceea le şi invitase pe cele două prietene, s-o ajute în acest moment greu. Nu putea să-şi stăpânească tremurul gurii, când vroia să spună ceva îi clănţăneau dinţii. Apoi se linişti şi din rece fruntea ei începu încetul cu încetul să-i ardă. Adormi într-o stare de febră, gemând în somn şi bolborosind cuvinte fără sens. Cele două însă o vegheară până târziu, sfătuindu-se în şoaptă cum să facă a doua zi să fie mereu cu ea, să nu i se întâmple ceva în timpul acestei crize.

XX

Răspunsul Constanţei dat *profesorului* că în ciuda culorilor care îi reveniseră în obraji avea un vierme care i se cuibărise în suflet nici nu fu auzit de doctorul Drăghici, care îi spuse fără prietenia de altădată că e cam sănătoasă şi că să se pregătească de plecare... Dar nici ea nu auzi bine şi nu înţelese că recomandarea era categorică şi cu atât mai puţin putu să-şi dea seama că expresia de înstrăinare care apăruse şi pe chipul surorilor la auzul acestei recomandări nu putea să însemne altceva decât că şederea ei acolo se terminase şi că plecarea era o chestiune de zile. Memoria stării ei de sănătate era mai puternică decât memoria stării de boală şi nu-şi dădea seama că acea luciditate necruţătoare, care îi mărise privirea silind-o să vadă şi să înţeleagă ceea ce o fiinţă vie nu doreşte niciodată să vadă şi să înţeleagă, adică moartea, începuse să cedeze şi că tristeţea aceea se retrăgea şi ea de la o zi la alta. Continua să zacă, dormind din douăzeci şi patru de ore aproape douăzeci, trezindu-se doar pentru câteva ore ca să ia masa şi să se plimbe puţin prin curte... „Acum am încetat complet să mai fiu om, îşi spunea, acum sunt un animal care doarme şi se îngraşă".

îi mai dădură răgaz doar trei zile. La ora aceea ea tot nu ştia că scăpase şi nu-şi mai dădea seama că unii oameni sunt atât de tare înfipţi în existenţă, încât numai un moment de criză din viaţa lor mai este în stare să-i smulgă puţin din sol şi să-i pregătească astfel, împotriva zbaterii lor disperate, să înţeleagă cum trebuie atât viaţa cât şi moartea. Zbaterea ei se terminase, înţelegerea trebuia să urmeze.

în penultima dimineaţă se trezi târziu, pe la orele douăsprezece, şi găsi alături pe noptieră hainele cu care se internase cu şase săptămâni în urmă. Constanţa se îmbrăcă şi urcă sus la etaj pe terasa spitalului, unde se ducea de câteva zile şi stătea la soare. Era o terasă lungă, pardosită cu plăci albe de piatră şi nu era nimeni la ora aceea, erau orele două, toată lumea dormea şi parcă dormeau şi împrejurimile, copacii bătrâni de prin apropiere şi orizontul senin din depărtare. Numai soarele pe cer era treaz şi scălda totul într-o baie de lumină. Se aşeză într-un *chaise-longue* şi se întinse la soare. Era plăcut aici, căldura verii era amestecată cu o uşoară adiere a vântului de câmpie, dar mai jos această răcoare nu putea răzbate şi asta îi aminti numaidecât de primăvara şi de cartierul copilăriei, care era aşezat tot aşa ca şi spitalul acesta, în acele locuri ale marelui oraş care mai primeau încă nealterate toate mirosurile şi toate zvonurile pe care câmpia le aducea dintr-o lume necunoscută. Se simţi cuprinsă de o blândă senzaţie că acum totul se terminase, că răul fusese învins şi că abia acum tot ceea ce constituise pentru viaţa ei o problemă putea fi judecat şi înţeles la o măsură potrivită. Ce avea să facă de aici înainte? Fiindcă o legătură eşuată cu un bărbat nu înseamnă nimic, cu doi bărbaţi însă sunt deodată două eşecuri. Deci cu acest al doilea care ar veni va trebui să trăiască mereu cu frica în sân? Aşa se va întâmpla dacă acum nu va lua o hotărâre care să-i schimbe cursul existenţei. Dar ce hotărâre să ia? Ce hotărâre se putea lua în afara aceleia la care se şi gândise o dată în timp ce zăcea, să trăiască de aici înainte singură şi nimeni să nu se mai culce vreodată în patul ei? „Da, aşa va fi", gândi ea şi o senzaţie ciudată de nepăsare fericită o năpădi. Era ca şi când alături de ea se afla cineva căruia îi încredinţa toate acestea, şi să aibă el grijă să răspundă acestor grave întrebări şi pe ea s-o lase să se bucure de lumina şi căldura soarelui. Deodată îşi luă braţele de pe ochi şi se ridică în capul oaselor: senzaţia era atât de vie încât se uită alături, ca şi când ar fi simţit chiar prezenţa materială a cuiva, care totdeauna o slujise cu devotament şi îi făcuse copilăria şi adolescenţa fericite. Iată, se întâmpla iar ca odinioară, când ca şi atunci era de ajuns să-ţi acoperi ochii pentru ca întreaga lume să-ţi rămâie prizonieră sub pleoape şi să-ţi iei mâna de la ochi şî totul să năvălească iarăşi afară, întregul spaţiu cu întregul cer, cu norii uriaşi şi soarele plin de lumină...

Stând astfel în *chaise-longue* îşi adună picioarele şi-şi duse genunchii la gură întorcându-se pe-o parte şi adormind cu braţele la ochi. Instinctiv corpul ei căutase o poziţie ciudată, vizibilă adesea la oameni în intimitate, aceea pe care au avut-o odată în pântecul mamei, ghemuiţi cu capul în jos, cu spinarea îndoită şi cu genunchii în întâmpinarea frunţii. E amintirea la care aspiră parcă permanent, nemulţumiţi poate atât de mărimea corpului lor cât şi de greutatea experienţei vieţii lor de care ar vrea să se dezică. Şi dormi astfel până spre seară, până ce o trezi imperceptibila schimbare a luminii care se stingea şi a aerului răcoros, care îl alunga pe cel dilatat al zilei de iulie.

A doua zi veni maică-sa s-o ia şi când o văzu liniştită şi cu culori în obraji, o apucă în braţe, o strânse şi începu s-o sărute izbucnind în plâns. Din asta se vedea cât fusese ea de îngrijorată şi ce uşurare simţea acum că îşi vedea fiica iarăşi sănătoasă. Asta înainte de orice, sănătatea, fericirea vine după, viaţa nu începe şi nu se termină cu un bărbat. Constanţa începu să râdă şi astfel, una plângând şi alta râzând, o luară împreună spre ieşire, lăsând în urmă această cetate a durerii şi această *staţie terminus* care e, adesea, un spital. Pentru ea fusese a regenerării şi totul trebuia uitat.

Mai târziu Constanţa avea să-şi dea seama că nu se putea dezice şi uita nimic şi cu atât mai puţin de amintirea morţii care o vizitase îndelung. Avea s-o retrăiască ori de câte ori avea să uite prea multă vreme că viaţa are un sfârşit şi că acest sfârşit nu e urmat de nici o recompensă. Nu mai vine nimic după.

Ca să micşoreze spaima pe care i-o făcea totdeauna acest gând se recăsători şi făcu şi copii. Iar în orele când uita cu totul prima ei iubire şi tot ceea ce urmase, se simţea fericită...

XXI

Pe la începutul lui decembrie era încă toamnă liniştită, cu soare bogat, care deşi nu mai încălzea oraşul ca altădată, îi lumina totuşi acoperişurile şi îi aurea frunzele căzute şi grădinile pardosite cu foi late de castani. Mimi Arvanitache născuse de câteva săptămâni şi stătea acasă în concediu necesar sugarului, se ocupa toată ziua de el neajutată de nimeni în afară de cele două prietene, care o vizitau din când în când şi îi povesteau cu aceeaşi ocazie şi ce mai e pe la birou.

Nu i se întâmplase nimic despărţindu-se de Gabi, dar cele două prietene nu încetaseră să-i facă tot felul de aluzii că băiatul suferă, că e foarte la locui lui la uzină şi nu s-a încurcat cu nimeni, că e serios şi munceşte, şi toată lumea are o părere bună despre el şi nimeni nu înţelege ce are ea cu el, tocmai acum, când e însărcinată şi o să se nască şi copilul, aşa şi pe dincolo, are şi el nevoie de un tată, ca orice copil, că doar nu s-a născut într-un stabiliment...

Ea le asculta foarte atentă, dar nu răspundea nimic şi copilul se născu în cele din urmă fără tată. Gabi îi dădu şi el târcoale cu câteva săptămâni înainte de acest eveniment, ea îi deschise uşa, şi îl primi ca pe un musafir cunoscut, îl trată cu un coniac, stătu cu el de vorbă, dar nu obţinu de la ea nimic mai mult.

Intre timp însă se făcuse frig, şi decembrie era el frumos, dar avea dinţii din ce în ce mai ascuţiţi. Şi într-o astfel de zi

Gabi o vizită din nou pe fosta lui iubită, şi când îl văzu în prag ea îl întâmpină parcă cu o vagă tresărire, o abia perceptibilă urmă din ceea ce altădată fusese al lui, înaintea acestei înstrăinări care apăruse între ei, nu se ştie de ce.

Femeia stătu cu ei de vorbă, îl trată iarăşi cu un coniac, şi când îl văzu că vrea să plece, îi spuse cu un glas alb care semăna iarăşi vag cu cel de altădată, să se ducă el până în pivniţă, şi dacă vrea să-i taie nişte lemne pe mai multe săptămâni, că îi vine foarte greu să taie singură, şi are acum cheltuieli mari cu copilul, şi îi e greu să plătească pentru treaba asta un tăietor de lemne.

Ca să-i taie ei însă atâtea lemne, lui Gabi îi trebuiră mai multe după-amiezi, şi astfel începu să vină la ea aproape zilnic, îi aducea de la piaţă alimentele mai grele, o însoţea în unele vizite ale ei ca s-o ajute să nu cumva să-i cadă copilul din braţe, o aştepta apoi la aceeaşi casă în stradă, la ora când îi spunea ea să vie s-o ia...

Astfel trecură mai multe luni până ce părinţii săi îl luară la rost. Ce însemna asta? Aşa de mult ţinea el la femeia aceea? Şi dacă ţinea de ce nu punea piciorul în prag să legalizeze odată legătura şi să-şi recunoască copilul? Da, răspunse Gabi întunecat, ţinea la ea, dar se întâmplase ceva între ei şi nici el nu mai ştia dacă mai era ceva de făcut. Bine, zise Veronica, dar ce e cu ea, e smintită, nu-şi dă seama că... Toma se posomori şi Veronica tăcu, înţelegând că n-are rost să-i pună băiatului astfel de întrebări...

Toma însă se hotărî să-i facă acestei femei o vizită. O găsi pe Mimi pregătindu-şi copilul pentru baie. Tânăra mamă dovedea multă pricepere şi prinsă de îndeletnicirea asta îl cam neglija pe musafir... La un moment dat însă îl rugă s-o ajute, şi Toma luă copilul în braţe şi îl ţinu câteva clipe în aer. Copilul, simţind poate mână străină, făcu „îngî", schimonosindu-şi gura lui ştirbă, şi avu succesiv, din mâini, din picioare şi din corpul lui crud, zvâcnituri de pisoi. Râdea sau poate

plângea, se bucura sau poate, dimpotrivă, nu-i plăcea cum e ţinut, îl durea ceva. Se zbârci din nou şi, parcă repezindu-se înainte, scoase iarăşi micul lui răcnet indescifrabil, sugrumat de surpriză indefinită, de spaimă sau de încântare. Femeia se uită la el, clipind rar, contemplându-1 cu o privire umedă, încărcată de lumini statice, pe chip cu o expresie vie de tinereţe şi singurătate.

Tinerii, zise Toma cu acel aer reflexiv pe care îl au toţi oamenii maturi când descoperă adevăruri vechi, îşi risipesc, într-un fel sau altul, tinereţea fără s-o ştie. De ce, continuă el, se chinuia pe ea şi pe Gabi în felul ăsta, când în realitate ţineau unul la altul şi erau amândoi legaţi printr-un copil? Ce s-a întâmplat, n-ar putea să-i spună şi lui? Ba da, spuse ea deodată. Lui Gabi nu i-a plăcut casa unde a iubit şi a fost fericit... Şi nu mai spuse nimic, nu mai adăugă nici un cuvânt, numai făcu nici un gest din care să poată înţelege dacă faptul din care ea a înţeles acest lucru e atât de grav încât totul e cu neputinţă de reparat, sau dimpotrivă, naşterea, timpul, vizitele acestea au însemnat totuşi ceva şi împăcarea va fi posibilă. „Nici ea nu ştie", îi spuse Toma Veronichii acasă, după ce îi povesti vizita. „Şi ce e de făcut?" zise Veronica. „Ce să fie, răspunse Toma îngândurat, dacă ţine la ea, ce poate să facă?! Să ţină înainte, poate iese bine..."

XXII

In aceeaşi toamnă, Vale se căsători, şi apoi primăvara, înainte chiar ca stagiul său de candidat de partid să se fi încheiat, el deveni conştient de faptul că viaţa şi preocupările lui, lecturile lui întinse şi neobosite, şi care fără să-i dea sentimentul că face ceva îi dădeau totuşi undeva certitudinea că nu pierde timpul, deşi începuseră şi se petrecuseră sub impulsul unei nevoi stricte a spiritului său eliberat de rigorile studiilor obligatorii ale politehnicii abia terminate, luară apoi un curs neprevăzut,

nepremeditat, absorbindu-1 şi împingându-1 încet şi fără întoarcere pe un drum nou: directorul uzinei îl chemă şi îi spuse că va trebui să părăsească întreprinderea şi să se pună la dispoziţia ministerului; va fi trimis să conducă lucrările de construire a unei uzine metalurgice în Oltenia. Trebuia să plece imediat. Şi Vale părăsi, cu tânăra soţie, capitala, şi se instala în oraşul de provincie unde avea să petreacă cel puţin câţiva ani. Şi în timpul pregătirilor de plecare avu şi întâia nostalgie de vârstă: se simţea matur, şi simţea că nu va mai avea parte de ceea ce avusese până atunci, de ore pline de lecturi şi de ceasuri lungi petrecute în familie şi între rude, îşi întemeia propria lui familie şi în aceiaşi timp sentimentul de aşteptare în care trăise până atunci se împlinea. Trebuia, la rândul lui, să facă să se împlinească ceea ce se aştepta de ia el.

Cam în aceeaşi perioadă tatăl său îşi îndeplinea şi el sarcina în comuna aceea unde fusese trimis, reuşise să facă să ia fiinţă acolo o cooperativă agricolă de producţie (un g.a.c, cum i se spunea pe atunci), şi fusese apoi chemat la Bucureşti. în urma acestei munci, pe care o duse el la ţară, se considera că e suficient de priceput în treburile agricole şi problemele legate de agricultură, şi fu numit activist de partid în aparatul C C . într-o funcţie corespunzătoare.

Cei doi medici prieteni se înstrăinară din ce în ce mai mult după încercarea unuia dintre ei de a se sinucide, şi în câţiva ani relaţiile lor se răciră atât de tare încât dacă n-ar fi intervenit un al treilea, poate că în cele din urmă s-ar fi înstrăinat de tot şi nimic nu i-ar mai fi putut ajuta să readucă iarăşi între ei ceea ce fusese; acesta al treilea era chiar doctorul Drăghici, salvatorul sinucigaşului, care, în ciuda afecţiunii pe care i-o purtau toţi bolnavii care treceau prin salonul lui, nu avea prieteni, blândeţea firii sale şi pasiunea pentru medicina curativă constituind parcă un obstacol în încercările lui timide de a-şi forma sau de a intra într-un cerc de prieteni. în mod bizar se ataşă de

doctorul Munteanu şi acesta de el. Se vizitau cu nevestele, şi în vara următoare petrecură concediul împreună.

Doctorul Munteanu nu renunţă la ambiţiile lui ştiinţifice, dar, declară el, îşi dăduse seama că a scula un bolnav din pat şi a-1 face să meargă cum reuşea admirabil doctorul Drăghici, sau a-1 smulge morţii, cum fusese el însuşi smuls, face tot atât de mult cât toate tratatele, care nu sunt decât un *summum* al activităţii practice de totdeauna... Cândva, pornind de aici, va scrie poate şi el unul, care să dezvăluie în cele din urmă lumii leacul împotriva schizofreniei. Trebuie învinsă această maladie, nu ne putem nici împăca şi nici resemna cu ameninţarea ei. Nu-1 mai obseda steaua doctorului Strihan şi arăta cu totul senin când numele acestuia era pomenit în faţa lui.

Cu un tact care era în realitate o deformare profesională şi când considera el că terenul era suficient de pregătit, doctorul Drăghici îl invită într-o zi la el pe doctorul Sârbu, care între timp se căsătorise şi el, cu o femeie cam micuţă şi urâţică, dar a cărei expresie era plină de viaţă şi de farmec şi astfel, fără să-şi aibă la început multe de spus, cei doi vechi prieteni reîncepură să se vadă regulat sâmbăta seara, la doctorul Drăghici, care le arăta o consideraţie egală şi care parcă ştia că nu se poate, cu timpul, să nu uite aceşti doi oameni care ţinuseră atât de mult unul la altul de eşecul lor din trecut şi să înceapă să se închege între ei doi o nouă prietenie. Ceea ce se şi întâmplă, mai ales că doctorul Sârbu se strică cu doctorul Stamate din pricina soţiei acestuia, al cărui nume de fată era Tiberiu, şi care nu încetase, după măritiş, să fie ambiţioasă, dimpotrivă, împingându-şi soţul de la spate să-şi pună mai bine în valoare talentele lui de erudit în profesiune. El se supunea, dar pe doctorul Sârbu supunerea aceasta îl scotea din sărite...

PARTEA ÎNTÂIA

I

Ştiu că de azi înainte voi începe drumul de întoarcere al vieţii mele şi că va fi atât de lung încât mă gândesc dacă n-o să-1 scurtez singur: n-am nici treizeci de ani. Asta ţine doar de puterea amintirilor mele. Deocamdată m-am hotărât să părăsesc acest oraş, în care nu sunt nici bătrâni şi nici amintiri, cum îi spun toţi pe-aici fără să-şi dea seama ce le iese din gură.

Astăzi am fost la director. Am vrut să plec fără să mai spun nimănui nimic, dar el e singurul care rezistă judecăţii mele rele şi pe care aş vrea să-1 mai văd.

- Tovarăşul director e ocupat, nu cred că poate să te primească, zise secretara când mă văzu, uitându-se drept ia mine în faţă, cu ochii mari rotunzi şi fără să clipească.

Ea era dintre cei care se uitau la mine drept în ochi.

- Anunţă-1 că nu-i cer nimic, vreau să plec din oraş.

Femeia înţelese pesemne cu acel simţ al ei experimentat de secretară că nu minţeam, totuşi mai întârzie înainte să se ridice, ca şi când ar fi calculat ceva. îi părea cumva rău că un om cunoscut al cabinetului ei n-avea să mai calce niciodată acolo, sau îi părea bine? Nu era o femeie indiferentă şi la început ori de câte ori mă vedea că apar pe uşă se şi ridica şi n-ajungeam eu bine să mă apropii de biroul ei că se şi întorcea cu răspunsul.

De astă dată, după ce intră, ieşi destul de târziu, timp în care mai veniră şi alţii, nişte ingineri cu nişte nemţi care ne vânduseră şi ne montaseră nu ştiu ce noi instalaţii pentru combinatul nostru chimic, umblau mereu împreună. Că n-a putut să-i spună, zise ea, că e foarte ocupat, dar că o s-o cheme el iar, şi atunci... Pe de altă parte se uita la mine parcă îngrijorată ca nu cumva audienţa mea să nu reuşească. Nu înţelesei această grijă, în ciuda faptului că nu ştiam că e o femeie care ţinea tot atât de mult la salariaţii care veneau acolo ca şi la director. El o învăţase să fie aşa. Nu ştiu de ce mi se părea că acum avea ceva în plus.

Directorul apăru pe uşă făcând loc inginerilor şi străinilor.,

- Ce e, zise el văzându-mă, vino după masă la cinci dacă vrei să stai cu mine de vorbă.

- Tovarăşe director, spusei ridicând glasul, eu n-am nimic să vă cer dumneavoastră, numai dacă aveţi timp puteţi sta de vorbă cu mine.

- Da ce e cu tine? zise el liniştit.

- Vrea să plece din oraş, adaugă atunci secretara.

- După masă la ora cinci, reluă directorul binevoitor şi îmi aruncă şi el o privire drept în faţă, deşi el făcea parte dintre cei care când vorbeau cu mine îşi fereau ochii. Dacă zici că nu-mi ceri nimic nu e urgent, poţi să vii la cinci, mai adaugă el ca şi când aş fi putut să mă târguiesc cu el în privinţa orei. Era singurul lucru care nu-mi plăcea la el, când se izmenea aşa.

- Dumneavoastră spuneţi ora care e şi eu pot, nu pot, vin la ora aia.

Şi am luat-o spre uşă.

Am venit la cinci fără un sfert şi am găsit-o pe secretară acolo, m-a întâmpinat cu aceeaşi privire a ei care nu se ferea şi mi-a spus să iau loc pe scaun. Părea mereu prinsă de gândul că n-avea să mă mai vadă.

- Tovarăşe Surupăceanu, zise ea după un timp, aş vrea să te întreb ceva, nu te superi!

Nu puteam bănui ce vroia să mă întrebe, dar mă supărai înainte de a afla.

- Ai mai spus cuiva că vrei să pleci din oraş?

- Nu, n-am mai spus.

- Nici la sfatul popular?

- Ce-mi pasă mie de sfatul popular, n-ajunge cât umbli cu căciula în mână când îţi repartizează o odaie, trebuie să alergi după ei şi când o părăseşti?

Secretara zâmbi încercând să mă îmbuneze:

- Ei, lasă, zise ea, că n-ai alergat dumneata după locuinţă cu căciula în mână.

Vroia să mă măgulească, adică noi, care am construit temeliile acestui oraş, am intrat în el ca la noi acasă, nici nu apucase pe atunci să aibă sfat popular că îl şi ocupasem.

- Ba am alergat, îi spusei cu duşmănie şi în aceeaşi clipă mă oprii deodată ezitând, căutând parcă în amintire ca şi când aş fi minţit înainte să fi găsit minciuna şi mi-aş fi dat seama că n-am cu ce s-o acopăr, nici măcar în sinea mea. Când m-am însurat, mai spusei!

Femeia se uită într-o parte. Nu mai rămânea, pomenind despre însurătoarea mea, decât ca această clipă să treacă singură, nici măcar secretara, care nu-mi era nici rudă nici prietenă, n-o putea grăbi cu ceva.

- Am înţeles, spusei eu în cele din urmă, vă interesează camera mea. Şi adăugai fără să-i mai aştept răspunsul: Probabil nu pentru dumneavoastră.

- Am o soră care stă la mine.

- Nu, n-am spus la nimeni şi nici spaţiul locativ nu ştie nimic, dacă puteţi luaţi-o. Eu vă ajut că n-o să-i anunţ deloc şi sora dumneavoastră poate să se mute şi să-i pună în faţa unui fapt împlinit.

Secretara nu mai zise nimic şi mă miră că pe faţa ei nu văzui nici o urmă din mulţumirea la care mă aşteptam. Arăta mereu ca la prânz, când mi se păruse prinsă de gândul că n-avea, de aici înainte, să mă mai vadă în cabinetul ei. Ce mai vroia încă?

— N-o să vă fac eu tocmai dumneavoastră o figură, vorbii atunci ghicindu-i gândul. Dacă vă convine, în schimbul serviciului pe care vi-1 fac, sora dumneavoastră să-mi cumpere puţinul mobilier pe care îl am în odaie. Asta numai ca să fiţi liniştită că n-o să dau altcuiva camera mea.

într-adevăr, apăru o strălucire atât de vie pe chipul femeii încât parcă şi biroul se făcu mai luminos.

— Bine, zise, nu te supăra că insist, dar e aşa de greu...

Nu mă supărasem dar nici n-aş fi putut spune că nu văzusem cum plecarea mea din oraş şi golul pe care îl lăsam astfel se umplea din prima clipă şi fără nici o reculegere înainte chiar ca eu să-1 părăsesc.

II

Câteva minute mai târziu eram în cabinetul directorului şi mă aşezai în fotoliu în faţa lui. Se apucă să dea un telefon. Se uita în jos. Avea un aer vinovat, dar de fapt nu se ferea de mine, îmi şi spusese: „Nu-mi place deloc că sunt pus în situaţia să-ţi dau tocmai eu o astfel de slujbă, care te cunosc şi ştiu ce poţi". Asta după ce primisem, crezuse că o să refuz. Nu-şi dădea seama că dintre toate umilinţele pe care le trăiam atunci, eu credeam că asta era cea mai mică. Mai târziu am văzut şi eu că nu, de fapt era cea mai mare, fiindcă nimeni nu ocoleşte un om pe care dragostea pentru o femeie îl pune pe brânci, dar de la cineva care nu mai e printre ei şi nu mai poate să le schimbe în nici un fel situaţia lor în meserie şi lume, întorc capul nepăsători. în privinţa asta oamenii nu se deosebesc de celelalte vieţuitoare, se despart şi nu se amestecă, cu toate că trăiesc împreună aşa cum ar trăi caii cu oile. în ultima vreme mi se întâmplă foarte adesea să fiu atent la expresiile lor; au aerul că nu ştiu cine sunt şi îmi vine să mă reped în ei şi să le dau la picioare în spate până i-aş pune pe fugă, să piară din faţa ochilor mei! Dar îmi aduc aminte la timp că ei sunt bine organizaţi, şi că în urma unei astfel de întâmplări aş fi luat fie cu binişorul, fie cu forţa şi dus la spital. Locul meu se hotărâse. Trebuia să stau acolo unde m-au pus ei şi dacă m-aş fi mişcat în felul ăsta, scăpau repede de mine.

Directorul puse receptorul în furcă.

- Ei, ia spune-mi, zise el, chiar te-ai hotărât? întrebarea mea e, de fapt, ai scăpat, te-ai hotărât să-ţi închei socotelile? Şi unde vrei să te duci?

- Tovarăşe director, eu n-am venit la dumneavoastră ca să va spun unde mă duc şi ce-o să mai fac.

- Bine, zise directorul, şi sună. Notează, se adresă el secretarei, când vrei să pleci? mi se adresă mie.

- Chiar şi mâine.

- Să i se lichideze ce are de încasat şi să i se dea actele cu aviz de transfer! O să-ţi lase tovarăşul Surupăceanu o cerere când o să plece de la mine.

Secretara se retrase. Directorul se posomorâse şi îmi dădui seama că acum trebuie să-i spun imediat pentru ce am venit, că avea treabă şi că lucrurile bune şi rele din viaţa noastră încap în acelaşi spaţiu, nu suntem mai mult timp nenorociţi decât fericiţi, totul se consumă sub aceeaşi lumânare.

- Tovarăşe director, spusei uitându-mă la el cu braţul sprijinit de sticla biroului, dacă am putea să facem ce vrem cu amintirile noastre, dumneavoastră sunteţi singurul din acest oraş pe care nu l-aş alunga din ele.

Directorul se posomori. După câteva clipe rupse tăcerea:

- Nu merit, uită-mă şi pe mine! Nu ştiu cum se întâmplă că ne irosim viaţa pentru inşi care ar trebui mai degrabă să-i iai la bătaie şi să-i dai afară cu biciul din oraş şi când ne vine un om care cu adevărat are nevoie de tot sprijinul nostru începem să ni-1 drămuim. Nu spun că nu m-am purtat bine cu tine şi că n-am fost călăuzit de cele mai bine intenţii, dar în fapt am ezitat, fiindcă alţii erau contra ta.

- Vă referiţi la problema cu Viena?

- Da, şi cu şcoala de maiştri, şi altele.

- Măcar vă daţi seama şi poate cu altul o să fiţi mai hotărât, deşi mie asta nu-mi face nici cald nici rece.

- Dar nu mi-ai răspuns la întrebare, zise directorul. Ai scăpat în realitate, sau plecarea ta e doar o fugă?

I-am răspuns că nu ştiu şi nici nu mă interesează, dar că nu mai pot sta şi asta e suficient.

Directorul bătu palma în sticla biroului. Strigă:

- Să ştii că eu te aprob. Ai dreptate, nu e important să răspunzi la nişte întrebări pe care alţii şi le-ar pune, n-au decât să răspundă singuri, răspunzi numai de ale tale, şi asta e suficient. Gata, pleacă şi nu te uita îndărăt!

Mă ridicai în picioare. Era exact lucrul la care mă aşteptasem venind la el, să mă îndemne adică să plec după ce o să-şi dea seama că mă rupsesem de tot şi că nu mai aveam în sufletul meu nici o cruţare pentru nimeni.

III

Am ieşit din biroul lui şi am luat-o apoi încet, pe jos, spre oraş. Sunt opt kilometri, pe care în ultima vreme îmi place să-i străbat cu piciorul în timp ce troleibuzele, camioanele şi maşinile trec mereu, fâşâind fără încetare, pe lângă mine. E un drum care ştiu că o să-mi rămână în amintire, singurul pe care îl suport din ceea ce văd, cu toate că uneori seara, am şi momente când uit; văd lanţul de lumini care se întinde pe această distanţă... De fapt cerul nu se mai vede oricât ar fi el de întunecat noaptea, iar eu cunosc şi înălţimea şi numărul de legături electrice care se ţin lanţ de la un combinat la altul; luna care e plină şi albă ca argintul în munţi aici e galbenă şi stinsă, aruncată parcă pe cer ca o simplă pată sau chiar ca un simplu bec al cărui filament ar da semn că n-o mai duce mult. Atunci văd şi globurile perfect sferice, din aluminiu, din spatele

combinatului de cauciuc, şi mi se par atât de mari că îmi trebuie câteva secunde ca să-mi aduc aminte la ce folosesc: nu mă învăţ cu ele, au apărut acolo în timp ce noi mai săpam încă pământul sau în timp ce încă ne calificam, nimeni n-a înţeles ce rol aveau: erau rezervoare, dar rezervoare a ce? Nici azi n-aş putea să răspund foarte exact la această întrebare. Mărimea lor uriaşă însă o vezi dacă mergi pe jos, nu treci de ele timp de un ceas, cu toate că nu sunt decât trei la număr şi de pe şosea par aşezate unele lângă altele. Ziua bate soarele în ele şi ai putea crede că au venit acolo de pe altă lume, atât sunt de albe, rotunde şi închise. Nu vezi nici un om prin preajma lor.

Dar amintirea mea nu va veni din partea aceasta, adică din dreapta, unde se întind, colorate în roşu, în alb, în verde şi în albastru zecile de ţevi care trec de la o instalaţie la alta, în plin aer, înlănţuind clădiri şi turnuri înalte pe această distanţă cât ţine drumul meu de la combinatul chimic până în oraş, ci de la drumul propriu-zis. Pe el îl străbat de câteva luni în fiecare zi şi mereu gândurile mele se retrag îndărăt căutând o anumită clipă a vieţii mele, un anumit ceas când în faţa paşilor sau privirii soarele a aruncat pe pământ o anumită lumină, care era numai a mea şi pe care eu, văzând-o, am râs şi nu m-am oprit, cu toate că pe vremea aceea eram liber ca o pasăre. Descoperirea aceasta am făcut-o călcând zilnic kilometri de asfalt, şi anume într-o zi când m-am pomenit deodată că merg, ca pe vremea când eram mic, cu capul în jos. Şi acuma merg numai aşa, cu toate că acest mers, care ascunde trecătorilor faţa mea, ar putea să pară celor care mă cunosc că e din pricina... De fapt, acum ca şi pe atunci nu-mi mai pasă de ce se poate spune, ştiu însă că nimeni nu mai are dreptul, părinţi şi învăţători, să vie să-mi dea faţa pe spate cu pumnul ca să-i văd pe ei. N-am chef să văd capetele lor, nici al tatălui şi nici al nimănui, încă de la vârsta aceea am avut presimţirea că lumea nu merită să fie privită în faţă...

Unii oameni loviţi de soartă se întorc, după cum am citit şi eu în puţinele cărţi bune care mi-au căzut în mână, la anii

copilăriei, când au fost şi ei fericiţi. Eu însă mă întorc mereu la anii din preajma celor douăzeci şi din copilărie nu păstrez decât puţine amintiri cum ar fi aceasta, că învăţătorii, la îndemnul tatei, mă băteau la palmă că ţin capul în jos, i se părea tatei că dacă şi-1 ţine pe-al lui sus e ceva de el. în realitate, pentru ceea ce făcea el nu trebuia prea mult cap! Ciurele, pe care pe urmă şi le vindea tot el, pleca dimineaţa cu văcăliile în spinare, se ducea la un oarecine unde le bătea sitele şi se întorcea pe urmă seara fără ele. Câţi bani nenorociţi lua el pe chestia asta n-am ştiut niciodată, pentru că nu i-am văzut. Nu ştiu de ce ne pocnea de fiecare dată, şi pe mine şi pe frati-meu mai mare, ori de câte ori ne apropiam să vedem cât scoate el din chimir, îi punea pe pat şi numai cu mama şopocăia nu se ştie ce, îi vedeam mereu mâinile bestecăind, luând din chimir, punând pe pat şi apoi vârând în buzunarele flanelei lui albe (toată viaţa a purtat o flanelă albă, nu ştiu dacă era chiar aceeaşi) rodul zilei lui petrecute de dimineaţa până seara cu văcăliile şi apoi cu ciurelele pe spinare în oraş. N-am reuşit să aflu niciodată cum le vindea, avea de toate soiurile, mai mari, mai mici, de făină, de mălai, de cozonac. Pe cele mai mici le băgă în cele mai mari, nu ştiu cum şi le aranja el că încăpeau o grămadă unele în altele. Cât lua pe ele, cât îl costa pe el materialul şi mai ales cum strigă? Ciurele, bă! Sau, luaţi ciurele. Sau, să vă dau ciurele? Era mic de statură (adică e şi acuma, că n-a murit) abia se vedea dintre ele şi într-o zi l-am întrebat şi aşa mic cum era s-a întins spre mine şi când mi-a dat una am căzut lat lângă piciorul patului: „Uite-aşa strig, mi-a spus, şi dacă mai vrei să ştii, îţi mai spun".

Dar ciudat era că totuşi aveam ce mânca, ieşea de-o pâine şi de-un fel de fasole, ori de varză, ori de cartofi şi iarna aveam şi-un purcel. Locuiam, şi tata şi mama locuiesc şi acum, pe şoseaua Pantelimon, într-o casă mică cu două odăi şi o curte, a mamei. N-a înţeles nimeni cum o fată cu astfel de zestre a luat un astfel de bărbat. O fi fost frumos, cine ştie?! Băţos însă era, odată într-o iarnă care umpluse toată şoseaua de nişte nămeţi mari cât tramvaiele ne-am înghemuit toţi într-o odaie şi pe-ailaltă am închiriat-o unui student, sau nu ştiu ce era, că toată ziua citea. Şi la început când venea vremea mesei îl vedeam cum lăsa cărţile, se îmbrăca şi ieşea, dar după un timp am băgat de seamă că la întoarcere aducea doar o pâine şi a doua zi mânca pâinea aia goală, şi abia pe urmă se îmbrăca şi ieşea. jVîama se înţelesese cu el ca pentru încălzit să mai dea ceva dar pesemne că n-avea, de era frig la el în odaie, se făceau flori groase de zăpadă la geam. Tata stătea pe patul care pentru el era prea înalt, îi atârnau picioarele în bocanci fără să atingă podeaua, în flanelă, şi fuma la căldură, în timp ce plita ardea şi fasolea umplea odaia de miros de fiertură. Nu ştiu cum ungea mama fasolea, că pe urmă eu ceva aşa de bun n-am mai mâncat, în orice caz într-o seară intră ca de obicei chiriaşul nostru, scoate din buzunar un portofel şi—i dă mamei o hârtie să-i ia şi lui o pâine a doua zi. Tata, uitându-se la farfuria în care mama taman turna ciorba, se chiorăşte la el şi îl aud că îi spune mârâind: „Cine mănâncă tot timpul numai pâine goală... se tâmpeşte la cap!" Ai fi zis, auzindu-î, că murea de poftă să-1 ţină pe urmă lângă el pe student, să-1 facă să înghită în sec, să se înveţe minte să mai fie ceea ce era, cu cărţile lui, când putea trai foarte bine şi făcând ciurele. Dar studentul parcă nici nu 1-a auzit şi nici nu s-ar fi putut spune că îi era gândul la mâncare, cât a stat la noi nici n-a slăbit şi nici nu s-a văzut că îi păsa că mânca numai pâine goală.

IV

Când să fi fost ziua aceea care îmi vine în minte mereu? Câţi ani să fi avut? Optsprezece? Nouăsprezece? Era în orice caz într-o după-amiază de sfârşit de vară sau început de septembrie, sau poate că nu era, dar astfel de zile au în ele nemişcarea unei zile de vară şi lumina aceea a zilei de toamnă care de bogată ce e, opreşte parcă şi ea pe loc trecerea timpului.

Toamnelor cărora li se spun lungi e şi din pricina acestor zile care se ţin lanţ, dimineaţa nici un nor, la amiază soarele dulce care nu te goneşte în casă la umbră, după masă cer mereu senin şi pe seară asfinţitul lung, cu înroşirea cerului şi aprinderea acoperişurilor... Am văzut asta de atâtea ori că mă gândesc câteodată dacă aceste după-amiezi şi asfinţituri nu s-au îngrămădit de fapt în amintirea mea într-una singură din pricina lucrurilor care s-au petrecut din întâmplare într-o astfel de zi? Ei şi? Ce importanţă are dacă s-a întâmplat aşa sau nu? De ce de pildă din atâtea dimineţi.câte am trăit aici şi mi-au bătut ani de zile în fereastră nu s-a ales nici una pe care să n-o pot uita? Geamul meu de aici dădea exact spre răsărit şi verile mai ales mă sculam odată cu soarele.

Şi cu toate acestea, adică cu toată această siguranţă care începe să mă lege de trecut, amintirea mea dă târcoale, dibuie, şi niciodată nu are puterea să scoată la suprafaţă toată lumina acelei după-amiezi. Fiindcă unele din gesturile mele de atunci le înţeleg bine, dar altele îmi rămân străine. Totuşi erau ale mele. îmi spun de pildă că eram vesel şi că de aceea stând acolo, pe acoperişul acelei biserici, cântam. Dar mi-e greu să văd de ce aş fi putut fi atât de vesel, cu atât mai mult cu cât meşterul cu care lucram mă înjura să tac din gură şi să fiu atent să nu-mi alunece cumva piciorul şi să cad, fiindcă pilaf mă fac când o să ajung jos... în realitate de atunci şi până..., m-am uitat totdeauna curios în hăul care se căsca sub picioarele mele, mă miram cum se făceau lucrurile de mici şi ce întins şi gros era pământul văzut de la înălţime.

Mă îndemnase tata să mă fac vopsitor zicând că tabla plouă şi ninge peste ea şi dă repede jos văpseaua, ai totdeauna de lucru. Şi m-a trimis cu un meşter pe acoperiş. De ce n-o fi vrut el să mă facă şi pe mine ciurelar? O fi bănuit din vreme că n-o să vreau, cum n-a vrut nici frate-meu, sau, poate că şi-o fi dat şi el seama că într-o bună zi s-ar putea să nu mai cumpere nimeni o astfel de marfă care avea să se găsească lesne în prăvălii? în orice caz faptul de a umbla sus pe acoperişurile caselor mi-a plăcut aşa de mult că mi-am dat seama că asta e pentru mine ceva de care n-o să mă las roată viaţa. Să fi fost din pricină că în toţi acei ani ai copilăriei mele umblasem cu capul în jos şi nu văzusem nimic? Şi că deodată, pentru întâia oară, de voia mea, ridicasem fruntea şi văzusem? Când am început pe urmă să mă laud cu meseria mea faţă de cei care de pildă erau ucenici cismari... să stai mereu cu fundul pe un scaun scobit cu trei picioare şi să miroşi mirosul picioarelor altora lăsat în căpute sau să te chiorăşti cu ochii la ac, la croitorie, şi altele, ca picolo, într-un restaurant, ajungi să te îmbolnăveşti de varice servindu-i pe alţii, nu ştiu de unde dracu le aflasem pe toate, sau să-i razi pe alţii, îi mai şi tai la gât, te dă pe urmă patronul afară cu picioare în..., ei şi ce, mi se răspundea, mare brânză, ce vezi tu de pe un acoperiş vede oricine vrea când se urcă într-o casă cu etaje şi se uită pe fereastră, sau iese pe-un balcon. Şi pe urmă tu cinci câştigi şapte mănânci, ce-ţi rămâne pune bine, să-ţi ajungă şi la anu, vrea adică să spună că n-o să am un câştig sigur, că o să am zile când o să mănânc mai mult decât o să câştig, şi n-o să pot să-mi fac economii. Nu-mi păsa mie atunci de economii, dar a doua zi i-am spus meşterului ce mi-a zis ăla şi ca vreau să mă uit de pe balcon să văd de-acolo cum e. Meşterul m-a înţeles şi numaidecât mi-a spus că „nu e acelaşi lucru". Ţinea şi el la meseria asta şi când ne-am dat jos îl văz că-i spune administratorului blocului care ne angajase că vrea să vadă ceva, i se pare lui ceva ciudat la marginea acoperişului şi că trebuie să se uite pe dincoace dintr-un balcon. Am intrat pe lângă un apartament printr-un culoar de serviciu şi am ieşit pe balconul respectiv, nu numai că nu era acelaşi lucru, dar nici nu se compara, ce vedeai de-acolo, cu cerul care îţi stă deasupra capului şi de jur-împrejur nu mai e nimic de care să te sprijini sau să-ţi acopere spatele. Eu zic că omul e rudă cu păsările, altfel

i-ar fi frică să meargă cu tălpile pe-un acoperiş înclinat fără să se ţină de nimic (cum mergeam eu cu meşterul) şi nu numai să nu-i fie frică, dar să-i vie şi să nu mai plece deloc de-acolo, să doarmă pe el şi numai din când în când să se dea jos... E adevărat că i se făcea şi meşterului nu ştiu cum când mă vedea că mă apropii de tot de margine şi stau aşa în picioare la o palmă de buza acoperişului... Jos era golul, se vedea trotuarul de ciment sau pământul curţilor, şi oamenii mici, apărea câte-o muiere cu mâna streaşină la ochi speriată de vederea mea. „Mă, ăsta, Călinescule, îmi şoptea meşterul parcă ar fi vrut să nu mă sperie şi să nu fac vreun pas greşit (fiindcă aste e totul să nu faci vreun pas greşit, fiindcă atunci te-ai dus), pe mine mă chema Călin Surupăceanu, dar aşa îmi spunea el mie, Călinescu, cum alţii pe urmă nu-mi spuneau Surupăceanu, ci numai Suru, ca pe cai, auzi tu, zice, nu te mai da şi tu aproape în picioare, stai dracului jos, că nu pot să mă uit la tine". „De ce meştere, ţi-e frică?" „Nu-mi e frică, zice, ştiu eu că nu cazi, când eram şi eu ca tine de şaisprezece ani tot cam aşa făceam, dar acuma nu ştiu de ce când văz că te-apropii aşa de marginea-aia parcă m-apucă cineva cu mâna de alea două cu care te-a făcut şi pe tine tac-tău şi mi le strânge..." „De ce meştere?" îl întrebam, fiindcă îmi plăcea cum vorbea, sau nu ştiu dacă chiar cum vorbea, îmi plăcea de el tot, cum se răstea la mine fără motiv şi ridica şi mâna cu pensula şi mie nici nu-mi trecea prin cap să mă feresc fiindcă ştiam că n-o să dea. Mi se părea pe atunci că simpatia meşterului pentru mine era ceva cu totul obişnuit şi normal şi că în general această căldură care nu se arăta prin adevărat asupra mea sau mai bine zis care se arăta pe dos şi ştiam de pildă când se răstea la mine răguşit de furie şi mă ameninţa că o să mă spună tatei, n-o să mă spună orice-aş fi făcut, şi că niciodată mâna lui ridicată n-o să cadă cu adevărat asupra mea chiar dacă m-aş fi apucat de pildă să vărs de sus de-acolo de unde eram văpseaua în capul celor care treceau pe drum, cum mi s-a şi întâmplat la un moment dat din greşeală, această căldură aşadar mi se cuvenea sub toate formele care se arătau, fără să mă gândesc să-i răspund neapărat printr-o căldură asemănătoare. Nici n-aş fi ştiut cum! „Măi, Călinescule (pironindu-mă cu nişte ochi albiţi de furie), o să iau eu acuma restul din ce-a mai rămas pe fundul oalei ăleia şi o să ţi-l torn în cap ca să vadă lumea după culoarea văpselii care o să-ţi rămână încleiată în păr, cât eşti de prost!" „Nu-i nimic, meştere, i-am spus şi eu, parcă eu nu mă duc să mă spăl?" „Vezi cât eşti de aiurit? Crezi tu că te mai spală dracu când ţi-o intra văpseaua la rădăcina dovleacului ăla pe care îl porţi între urechi!" „Mă duc şi mă tund, meştere!" „Vezi să nu te tund eu cu o maşină numărul trei, să mă ţii minte multă vreme!" Această căldură a lui mi se părea a firii, că aşa sunt toţi oamenii (chiar şi tata o avea de zile mari, la Crăciun şi la Paşti şi din când în când şi duminica sau în zilele când se întorcea mai devreme din oraş fără ciurele, când le vindea şi el mai uşor, fără să bată prea multe străzi, spre deosebire de zilele când se întorcea seara târziu cu o parte din ele în spinare nedate; atunci era scârbos ca un câine pe care tu vreai să pui mâna şi el *ham!* al dracului şi-nfige colţii în ea) şi ca şi mai târziu cât o să mai trăiesc o să am parte de căldura asta, aşa credeam. Nu ştiam pe atunci că pe măsură ce te faci mare oamenii îşi închid faţă de tine încetul cu încetul sufletul şi că această căldură nu se revarsă din ei decât faţă de copii şi că restul e dat muierilor lor şi prietenilor, cine are norocul să-i aibă.

V

In orice caz a avut dreptate tata, am prins repede chestia asta, şi câştigam, oricât de mirat eram, bani. Şi nu atât cât spuneau ăia, cinci câştigi şapte mănânci, şi ce rămâne pune bine, chiar puneam şi îmi făcusem costumele... Fiindcă toată viaţa până atunci umblasem desculţ şi dezbrăcat, în afara iernilor când tata scotea dintr-un cufăr nişte pantofi ai lui mai

vechi şi mi-i clădea. Mă săturasem de pantofii lui mai vechi care musteau, îi aruncai peste gard. Tot pe atunci frati-meu se însurase şi îşi deschisese croitorie proprie în odaia din faţă, dinspre drum, îşi pusese chiar şi firma respectivă şi curând îşi făcu o odaie a lui lângă casă. Tata ţinea mai mult la ei decât la mine, deşi se spune că părinţii ţin mai mult la ultimul născut. Nu ştiu ce-avea cu mine, mă mârâia mereu că uite alde frati-tău a făcut şi a dres, a mărit casa, tu nu eşti în stare, o să-ţi cheltui toţi banii la biliard şi pe muieri.

Vorbea prostii, în viaţa mea nu luasem în mână tacul într-un biliard iar cuvântul „muieri" nu-mi spunea mai mult decât ceea ce vedeam, adică femei cu fuste mari, cu copii şl bărbaţi, văzându-şi fiecare de treburile lor, ce-aveam eu cu ele şi ele cu mine? Dacă ar fi spus fete, da, fetele îmi plăceau, mă uitam la ele ceasuri întregi, duminica, cum trec pe stradă şi când mă duceam la seratele care se dădeau la Filatură, unde erau multe şi dansam cu ele. Filatura nu era departe de noi şi când n-aveam de lucru o luam într-acolo la ora de ieşire şi mă uitam la ele de peste şosea de la nea Gică, un prieten al lui frati-meu, care avea un magazin al lui de tinichigerie. La ora când veneam eu era de mult închis, nea Gică era mâncat şi ieşeam amândoi în curte, în grădiniţă, la umbra salcâmului şi jucam table. Nea Gică însă era şi mare biliardgiu şi pesemne că de-aici mă judeca tata, muierile care ieşeau cu sutele de pe strada aceea care da drept în porţile Filaturii, biliardul de la nea Gică, crezând că mă luam după el şi jucam şi eu acolo unde se ducea el.

De unde ştiu oamenii că marile primejdii ale vieţii sunt legate două câte două, una propriu-zisă, care e, plus femei? Femeile se lipesc de toate: vin şi femei, scandal şi femei, bani şi femei... Foarte rar se zice de câte unul: Femeile o să-i mănânce capul. Dar şi atunci se are în vedere nu numai că o să-ţi toace averea să le îmbraci, dar că şi tu o să capeţi cu această ocazie de pildă patima risipei şi a petrecerilor de care n-o să te mai laşi până la ruina totală, sau o să te apuci să furi pentru ele, sau să omori pe cineva şi să ajungi la puşcărie. Tata nu avea în el ceea ce avea de pildă meşterul meu, adică ştiinţa asta de a te face înţeles când spui ceva fără să foloseşti prea multe cuvinte. Nici el nu folosea prea mulre, dar nu se înţelegea nimic. De ce mă pisa el mereu şi de ce şi lui frati-meu i se părea că aşa e şi natural? Le cunoscuse el, tata, aceste femei cu care niă tot speria? Ii topiseră ele vreuna averea pe care n-o avusese şi în statura lui de pitic zăcuseră vreodată patimile pentru care ntă tot bârâia la cap ori de câte ori vream şi eu să mai stau pe-acasă şi să mai vorbesc cu frati-meu şi cu mama? Nu l-aş fi crezut orice-ar fi zis! Dar nici nu înţelegeam, cine îi băgase lui în cap că o să-mi cheltui toţi banii la biliard şi pe femei. Fiindcă una e să te iai după ce poate să zică cineva la un moment dat şi tu să crezi o vreme că e adevărat şi alta e să vezi cu ochii tăi că nu se cheltuie nici un ban în felul ăsta. Dar parcă tata mă credea? „Vino şi vorbeşte cu meşterul, îi spuneam, pe el îl cunoşti, vă duceţi şi beţi bere împreună, să-ţi spună el cât am câştigat şi dacă n-o fi aşa, înseamnă că eu sunt mincinos." „Şi ce dacă eşti tu mincinos", zicea. „Cum ce dacă sunt mincinos?" „Aşa, eşti mincinos!" „Mincinoşi sunt alţii care vorbesc fără să ştie", spuneam eu cu sângele în obraji şi mă aşteptam să iasă un mare scandal, dar în mod ciudat nu ieşea, tata îşi îmbrăca înjurând flanela lui albă (abia mai nemerea mânecile de enervat ce era), trecea pragul cu pasul lui de pitic, ridicând mai sus decât noi piciorul şi pierea spre bucătăria de vară unde îşi ţinea acum fiarele vechi şi belciugele, fiindcă după război prinsese mania asta, aduna tot ce era de fier. „Ehe, zicea, să vedeţi ce-o să fie, nimic n-o să se mai găsească. Un lacăt o să fie o avere." Şi aduna tot felul de broaşte, de mânere, de piroane, le îngrămădea acolo în colţul bucătăriei. „Fiindcă o să vină vremea să nu mai găseşti un cui! O să-şi facă oamenii cuie din lemn! Ce fel de cuie o să fie şi alea, se mira tot el, cum dracu o să le bată, cu sula ca într-o

pingea! Cine o să mai aibă şi sulă!" începea să răscolească între ele multă vreme şi până la urmă pleca cu ceva în mână, vreun ivăr galben sau cine ştie ce cleşte sau lamă de fierăstrău. Se lăsase de ciurele, negustoria asta îi mersese foarte bine în anii războiului fiindcă bucureştenilor începuse să li se dea pâine cu mălai şi pesemne că nu le plăcea şi preferau să-şi cumpere singuri făina direct de la ţărani să facă pâine şi aveau nevoie de ciurele s-o cearnă. In afară de asta îl ajuta acum pe frati-meu la atelier, îi pregătea cărbunii pentru maşina de călcat, se ducea pe la clienţi cu costumele...

Foarte târziu, şi numai după ce am băgat de seamă că nici frati-meu nu prea mai vrea să vorbească cu mine am înţeles că eu făceam ceva care nu plăcea la nimeni, nu numai tatei şi mamei, şi lui frati-meu, dar nici măcar vecinilor, care erau la curent, şi cărora ar fi trebuit să le fie indiferent cum trăiam eu. Ei uite că nu le era! Şi de la unul din ei a trebuit să aflu despre ce e vorba. Că de ce ţin banii la mine! Banii pe care îi câştigam! De ce îi ţineam la mine în buzunar, în portofel, în loc să-i dau tatii. Când am auzit am intrat peste el în odaie, m-am dus la dulap, mi-am scos haina cu banii, i-am luat pe toţi care îi aveam şi am început să strig: „Na bani, să fie ei ai dracului care are nevoie de ei, de-aici înainte nici să nu mai vorbeşti cu mine, să te duci direct la meşter să-ţi dea partea mea, să faci ce vreai cu ei, să strângi potcoave de cai morţi şi să deschizi cu ele o prăvălie. Până la armată! Şi după ce mă liberez, adio!"

Şi i-am aruncat, tot ce aveam, în cap, în poală, pe pat, pe jos, şi am ieşit înjurând. Nu ştiu la ce m-am gândit eu atunci când am spus adio, că o să plec de-acasă şi n-o să mai vreau să ştiu de el, sau doar că începând cu întoarcerea mea din armată o să consider că nu mai are nimeni nici un drept asupra mea şi n-o să mă mai simt obligat să-i dau lui socoteală? Mai degrabă asta, dar el a înţeles ailaltă şi s-a speriat, seara la masă, şi el şi frati-meu să mă împace. Mama nu se amesteca fiindcă nu ştia care ce-o să ajungem şi care e mai bun dintre noi să aibă grijă şi de ea când o îmbătrâni. Că, zise ea, doar nu mă învaţă nimeni să dau cu ochii pe foc, tac-tău are şi el grijă de tine, nu la el se gândeşte, ci tot la voi. Sigur că da, îi luă frati-meu vorba din gură, dar ce credeam eu, că are tata nevoie de banii mei? Dar mâine-poimâine vreau şi eu să mă însor şi unde o să stau? Nu trebuie să-mi fac şi eu o odaie? Şi cine o să-mi ţină banii, un străin? Ţi-i ţine, nu ţi-i mănâncă. îţi bagă într-o zi cineva mâna în buzunar, ce rost are să rămâi fără ei cine ştie din ce prostie pe care oricine poate s-o facă, nu numai tu! Tata, care nu ştia să vorbească mult, dar nici când vorbea puţin nu se înţelegea nimic, îl lăsă în felul ăsta pe frati-meu să-i dea înainte şi abia la urmă zise şi el ceva, mă întrebă dacă nu era aşa?! „Da, da, răspunsei eu cu un sfert de ureche, aşa e, poimarţi!" Rămaseră toţi tăcuţi. Poimarţi ce? Adică credeam că tata n-o să-mi dea banii înapoi, sau ce? „O s-o fac pe numele tău, mă, nenorocitule", zise tata holbându-se la mine. „Şi ce dacă o faci pe numele meu?" „O să fie odaia ta". „Aha!" făcui eu cu gura mare, şi pe această neîncredere a mea pe care de fapt n-o aveam m-am despărţit eu de ai mei, fiindcă acum îmi aduc aminte, n-a trecut mult şi a venit apoi ziua aceea... Am uitat că eu nu le spusesem ce înţelesesem prin acel adio, şi în toţi anii care au urmat ei au crezut că din pricina asta am plecat eu de acasă şi din Bucureşti, fiindcă mi-au zis ei să le dau lor să-mi ţină banii şi eu n-am vrut...

VI

Cu toate că era după-amiază, în minte îmi veni acum că în ziua aceea parcă răsărise soarele. De fapt el era gata să apună. Ce se întâmplase? începea viaţa mea? în orice caz era ca şi când aş fi deschis pentru întâia oară ochii. Mă trezeam cântând. „Mă Căline, zice meşterul, mai taci din gură, că dacă îi dai înainte aşa, o s-o faci pe fata aia care se uită de trei zile la tine,

să cadă jos de la fereastră!" „Care fată, meştere?" „Uite aia de colo, de la mansardă." Dar câte mansarde nu erau în jur şi meşterul nu se uita la nici una. Şi ca să nu râdă de mine cu ajutorul meu mi-am spus că nu trebuie să ridic fruntea şi să nu mă uit nicăieri şi mai ales să nu mă opresc din cântat.

Eram pe turla unei biserici de pe strada Armenească, nu ştiu dacă nu era chiar biserica Armenească după nume. Meşterul găsea locurile, era ultimul lucru pe care îl aveam de învăţat de la el şi pe care nu vrea, sau în orice caz nu se grăbea să mi-1 spună: cum îi găsea el pe cei care aveau nevoie să-şi văpsească acoperişurile, sau cum îl găseau ei pe el. „Te duci şi întrebi mă, Călinescule, zicea meşterul, n-aveţi nevoie să vă fac cutare lucru sus pe casă?". „Da ce, meştere, sunt ţigan cu bidineaua, să umblu după spoit?" „Şi ce, ţiganii nu sunt şi ei oameni?" „Să fie la ei în cartier, meştere!" „De ce mă, Căline, erau boieri care când dădeau de câte o florăreasă, cheltuiau averi s-o îmbrace şi s-o încalţe." „Erau nişte nenorociţi, meştere." „De ce mă? Eu am citit chiar într-o carte tipărită pe hârtie, nu să zici că vorbeşte cine ştie ce prost din gură la un pahar de vin, că un boier a pus una goală pe o grămadă de struguri în pivniţă şi după ce a... s-a apucat pe urmă şi a scos vin din strugurii ăia storcoşiţi şi a pus vinul la păstrat. Bea aşa din când în când câte-un păhărel, să prindă viaţă. Şi cică a trăit mulţi ani!" „Băga-l-aş în … mă-si, meştere, şi pe el şi pe-ăla care i-a tipărit cartea", i-am răspuns eu şi am scuipat peste acoperiş de greaţă ce mi se făcuse. „Mă, da scârbos mai eşti, mă, Căline, tu nu ştii că..." Şi meşterul începea să-mi spună porcării, dar eu nu-1 mai auzeam, însă în felul ăsta mă ducea el cu vorba ori de câte ori îi ceream să-mi spună cum face el rost de clienţi şi cum se tocmeşte, fiindcă astea erau două lucruri care nu ştiam cum să le fac şi mă ţineau legat de el, nu că aş fi vrut să-1 las, dar mi se părea aşa de greu că îmi închipuiam că or să treacă mulţi ani până o să învăţ şi eu. Or, planul meu era să nu mă prindă

armata fără să ştiu bine o meserie, fiindcă în lipsa ta câte nu se întâmplă în viaţă şi cine îmi garanta mie că meşterul n-avea să se lege de altul, sau cine ştie din ce aiureală să se certe cu tata şi drept răzbunare să se despartă şi de mine. „Mie îmi place fata să fie îmbrăcată în alb, meştere, ca rochiţa rândunicii, i-am mai spus eu atunci tăindu-i apa de la moară. Am şi eu o boală: când văd golani pe stradă îmi pare rău că nu sunt ca Gogea Mitu, să le umplu gura cu bulion. Ăştia ne strică fetele, de le învaţă ce nu trebuie şi le umplu de boli." „Aşa e, mă Călinescule, ai şi tu dreptate. Numai să nu dai şi tu peste una, să te strici şi tu." „Da ce crezi că sunt călugăr, meştere? Am dat şi eu peste ce spui dumneata, dar nu mi-a plăcut, aici e toată chestia. Când am văzut-o eu că nici n-am apucat să-i spun cine sunt, ehe, zic, fetiţo, vai de tine, am crezut că e ceva de capul tău, când colo tu eşti bună de tractir, du-te acolo, nu sta cu mine ochi în ochi." „Chiar aşa i-ai spus?" m-a întrebat meşterul. „Da de ce să nu-i spun?" „Eu nu zic de ce, eu sunt curios să ştiu dacă i-ai spus sau nu i-ai spus." „Da de ce să-i spun, ce, eu sunt popă, meştere, zic că mi-a părut rău, asta era, i-am spus în gând." „Baremi, era frumoasă?" „Era frumoasă, meştere, a dracului, era gata să mă ducă, i-am luat eu aşa, o pereche de pantofi şi i-aş mai fi luat şi altele, dar am avut noroc cu una care nu atât că mă iubea pe mine, cât o ura pe ea şi m-a dus de mână într-o seară să mă uit cum se întâlneşte şi cu altul." „Aha, zice meşterul şi cu ocazia asta ai prins tu boala care zici! Ce era ăla, un golan?" „Nu, de ce, era un om foarte serios, cam de seama dumitale meştere!" „E-te-a dracului!" se miră el. Mă credea meşterul, n-avea idee sau uitase de câte piroane e în stare să taie un băiat când vine vorba de fete, când în realitate era adevărată numai chestia cu rochiţa rândunicii şi încă şi aici lucrurile stăteau aşa că pe toate le vedeam curate, nu ştiam eu care e floare adevărată şi care buruiana a dracului. Deşi dacă mă gândesc bine, ştiam, sau poate că acuma ştiu şi mi se pare că n-am fost niciodată

neştiutor, deşi când ne uităm la un copil şi îl vedem cum se piteşte după un stâlp şi scoate singur nişte răcnete de surpriză de-ţi sparge urechile când te vede tot ei, ne dăm seama cam cum am fost şi noi când eram mici şi că neştiinţa nu e ceva care nu ştii şi dacă îţi spune cineva ai aflat, ci e o stare pe care o trăieşti cu toată fiinţa ta şi nu te poate scoate din ea nici o învăţătură a nimănui. Or, eu nu-mi aduc aminte să nu fi ştiut. Dar cum? Prostiile pe care i le spuneam meşterului le auzisem şi eu de la alţii şi el, care făcea parte dintre acei alţii care le născocesc, acum le credea adevărate auzindu-le din gura mea. Nu o dată m-am pomenit mai târziu lăudând fata care ştie să dea peste cap un pahar de vin fără să facă atâtea nazuri, cu alte cuvinte femeia care ştie ce e un tractir când în realitate singurele femei sau fete care mi-au plăcut au fost doar cele pe care le-am cunoscut şi n-aş putea nici acum să-mi dau seama dacă purtau sau nu rochiţa rândunicii sau dacă dădeau sau nu gâlgâind paharul de vin pe gâtul lor făcut să vorbească subţire. Dar adică de ce să aibă numai oamenii mari secrete şi cei care n-au împlinit încă douăzeci de ani să nu le aibă pe-aie lor? De ce adică meşterul meu să aibă el totdeauna ultimul cuvânt într-o discuţie şi eu nu, sau de ce să conducă el totdeauna discuţia şi eu să mă ţin după el ca mânzul după iapă! „Cine era, mă, aia, mai m-a întrebat meşterul, era de ia noi din cartier, sau din altă parte? „De la noi din cartier", i-am răspuns eu cu un glas rar de om bătrân, adică să-şi dea cineva seama unde am ajuns de nu mai sunt fetele de altădată, când nu îndrăzneau să ridice ochii din pământ până nu venea logodnicul ales frumos de părinţi, să-i ceară mâna de la ai ei. Şi i-am spus şi cine era, o fată destui de frumoasă şi despre care se cam şoptea că n-ar fi cuminte. Meşterul ar fi fost în stare să-mi dea peste cap cu o singură vorbă toată schelăria pe care i-o ridicasem în cazul acela dacă nu i-aş fi spus că era de la noi din cartier şi anume cutare. Să se ducă şi să controleze. Ce era mai ciudat, era cum ţineam unui la altul parcă tocmai din pricina asta, că ştiam să minţim când spuneam ceva adevărat şi cum de fapt nu ne gândeam niciodată să ne păcălim unul pe altul... In orice caz mie mi se făcea ruşine şi a doua zi sau când ne vedeam din nou, îi spuneam: „Te-am minţit meştere data trecută, nu te superi pe mine, nu mi-am dat seama ce-mi iese din gură". Şi el zicea: „Nu e nimic, ia şi tu seama la vorbă, să nu te înveţi aşa, că mulţi mint din obicei prost". Asta era culmea, că el credea despre el şi eu despre mine şi amândoi unul despre altul că noi n-avem obiceiul ăsta. Şi de fapt nici nu-1 aveam, dacă mă gândesc bine, dovadă faptul că mie nu mi-a rămas şi cine ştie dacă nu cumva meşterul se prefăcea că mă crede ca să mă ajute să cresc.

Ce-ar fi fost dacă în clipa când m-am hotărât să mă opresc din cântat şi să-1 controlez pe meşter dacă nu cumva se distra pe socoteala mea, că adică taci că n-avea altă treabă de trei zile nu şdu ce fată de la vreuna din mansarde şi răpită de vocea mea ar fi fost pe punctul să se arunce de la geam, dacă eu continuam să n-o iau în seamă, ar fi ajuns oare viaţa mea să se încheie la treizeci de ani? Din aer mi-au izbit mai înainte urechile nişte cuvinte, într-un moment când terminam un cântec:

Mai vino seara pe la noi, Ionele dragă!

Şi mă gândeam pe care altul să-1 încep şi din pricina asta a urmat clipa când m-am oprit şi m-am uitat peste case. „De trei zile stă acolo şi-i mai arde şi de cântat. Nici nu pot măcar să mă uit la el.". Asta era o voce de femeie printre puţinele din viaţă pe care n-am să le uit niciodată, vreau să spun puţinele laude care mi-au fost aduse când mi-am dat şi eu seama că ceea ce pentru mine nu era nici o ispravă să merg pe înălţimea aceea înclinată, pentru alţii era până şi greu de privit, în timp ce eu într-adevăr nu mai băgăm de seamă şi îmi ardea de cântat. „Eu cred că alta e explicaţia, ăsta e felul lui de a-i face curte fetei de colea de la mansardă, stă la fereastră şi se uită la el de când am venit eu." Asta era o voce de bărbat, mai groasă, se adresa

vocii de femeie şi am înţeles că stăteau amândoi pe-o terasă şi se uitau - nu neapărat la noi, dar venise pesemne ora când intrasem, eu şi cu presupusa fată de la mansardă, în vorba lor. „Dar e Viorica a noastră!", i-a răspuns atunci femeia. După glas să Fi avut treizeci sau patruzeci de ani, şi dacă e să mă gândesc la unul din lucrurile sigure şi pline de nostalgie ale amintirii mele, apoi asta e vocea acestei femei, clară, ondulată şi mai ales încărcată de uimire la fiecare cuvânt. „Se poate să ai dreptate, a mai zis ea, asta să fie maniera lor naturală de a vorbi de la inimă la inimă."

Să fi fost chiar aceste cuvinte primele care m-au atins şi m-au făcut să ridic fruntea? Fiindcă din cântat mă oprisem şi ascultam cu capul în jos, lucrând fără grabă, cuvintele ciudate, de un gen pe care nu-1 mai auzisem până atunci, care se spuneau, nu era nici o îndoială, chiar despre mine. Am ridicat fruntea. Şi ca într-o mare tăcere, am văzut parcă pentru întâia oară oraşul aşternut la picioarele mele. Era într-adevăr înaltă biserica aceea Armenească (de ce i-o fi spunând astfel, oare chiar să fi fost făcută de armeni numai pentru ei?) şi de acolo de pe turlă se vedeau jos de tot oamenii ca nişte copii iar blocul de alături de peste drum, de unde auzisem eu glasurile, avea nouă etaje. Eram la nivelul mansardei. Dar nu era numai asta. Din spatele meu lumina soarele şi am văzut deodată marea de acoperişuri întinzându-se până la marginea cerului, toate liniştite şi tăcute, părăsite parcă de oameni care n-aveau niciodată treabă pe ele, lăsate în voia ploilor, a ninsorilor şi a vânturilor, singure cu puţinii grăunţi de praf care se mai puteau urca de jos spre ele, cu păsările care mai ajungeau până aici dinspre câmpie, porumbei, ciori, vrăbii şi rândunici dar niciodată de pildă berze, coţofene care prin prezenţa sau ţipătul lor să anunţe vreo vizită, vreo ştire, vreo dispariţie sau vreun gând de departe, cum povestea mama că ştia dinainte bunica ei de la ţară ziua când veneam noi pe la ea. Oamenii care trăiau dedesubtul acestor acoperişuri îi alungaseră pe aceşti vestitori şi îi înlocuiseră cu nişte sârme pe care zadarnic se certau câteodată stoluri de vrăbii şi cârâiau din când în când câte două trei ciori; nu le mai lua nimeni în seamă glasul lor cu ceea ce aduceau ele de pe unde zburau, cei de prin aceste case mari aveau acum alte semne în care vâjâitul vântului în horn, ţipătul lăstunilor sau culorile asfinţitului nu le mai spuneau nimic. Aici însă deasupra eu le mai simţeam şi ni se întâmpla câteodată să vie cu gâtul întins spre noi, drept în faţă, parcă să ne scoată ochii că eram atât de sus, câte o pasăre cu gâtul puternic al cărei nume nu-1 ştiam şi să ne dea târcoale ţipând cu îndrăzneală de necrezut. Pe urmă se ducea şi rămâneam năuci, eu şi cu meşterul şi nu vorbeam multă vreme după aceea.

Astăzi însă era o linişte scăldată într-o lumină care ai fi zis că e de totdeauna şi niciodată nu va mai părăsi pământul, vor începe nişte zile fără nopţi cu un cer fără nori şi un soare fără asfinţit. „Meştere, am şoptit, ia uită-te!" Şi i-am arătat cu degetul înainte, cum stăteam cu spatele la soare şi îmi încălzea spinarea goală, deja arsă, ajunsă de culoarea tablei ruginite. „Să ştii că aşa e, zise meşterul după un timp, după ce îşi luase ochii de unde îi arătasem, un pompier prost ar da alarma şi ar lua-o la goană să se ducă să stingă acoperişul ăla". Dar eu nu asta îi arătasem şi am tăcut, nu i-am mai spus nimic. Mi-am dat seama că ceea ce vrusesem eu să-1 fac să vadă nu se vedea şi dacă el n-ar fi zărit întâmplător acel acoperiş înroşit de soare, mi-ar fi fost greu să-i arăt exact locul...

Ce era?... Nici astăzi nu pot să spun, fiindcă după cum nu era de văzut, nu este nici de gândit... Era o lumină undeva în spatele unei case, în spatele unui zid plin de viţă agăţătoare la fel de singur şi de părăsit ca şi aceste acoperişuri nesfârşite şi când mi-au căzut ochii pe această lumină uitată acolo parcă de cineva din ceruri, o fiinţă misterioasă, din nou mi-am simţit bătaia inimii, de astă dată dulce şi blândă, duioasă ca un plâns

neauzit al unui copil într-un leagăn, când numai chipul lui mic se strânge şi din gât suferinţa lui nu scoate decât un sunet care nu ştii ce e, fiindcă seamănă şi cu cel pe care îl scoate el când se simte bine, care topeşte deodată totul în tine şi te face să simţi că acel copil eşti tot tu, dar care ştii, şi plânsul lui intră în tine ca al tău. Tot aşa am simţit şi eu în clipa aceea lungă, cum intră în mine această lumină, odată cu gândul că eu sunt lumina aceea şi că trebuie să mă duc să mi-o iau. Şi am făcut o mişcare atât de bruscă să mă ridic, că meşterul mi-a povestit mai târziu că a îngheţat, că adică nu mai mi-am dat seama unde eram şi am făcut o mişcare de ridicare ca pe pământ uitând că aceeaşi mişcare acolo sus pe clopotniţă pe vârful cel mai înclinat la care lucrasem eu până atunci, putea să mă ducă de-a berbeleacul. Şi că totul a fost din pricina fetei, am uitat de mine zgâindu-mă ia ea...

VII

Ori, până în clipa aceea eu nici n-o văzusem. Abia după aceea m-am uitat. Ne despărţea hăul străzii, şi atunci mi-am dat seama că între noi nu erau nici douăzeci de metri, impresia mea era că era acolea, în aer ca şi mine, numai că ea avea în spate o clădire, o odaie la geamul căreia stătea, şi eu n-aveam nimic. „Bună ziua, domnişoară Viorica, ce mai faci?" i-am spus eu cu gândul că ea o să se mire de unde o cunosc, fiindcă nu era neapărat obligatoriu ca vocile auzite de mine mai înainte să le fi auzit şi ea, tocmai pentru motivul că eu eram în aer şi le puteam capta, în timp ce ea era aşezată în prelungirea terasei, puţin mai sus; le putuse auzi numai dintr-o parte. Ceea ce se şi verifică: Fata nu răspunse nimic, semn că i se părea de neînţeles să-i ştie cineva numele şi ea să nu-1 cunoască pe cel care îi vorbea astfel, prefera să tacă şi să aştepte. „Scuzaţi-mă, i-am spus eu atunci, că vă întreb ce mai faceţi, mi-a adus şi mie vântul la urechi numele dumneavoastră." Ea se aplecă atunci mai mult peste geam şi se uită şi se pare că înţelese, văzu probabil terasa

de alături şi pe acel domn şi mai ales acea doamnă, glasul ei atât de frumos care fără să fie strigat se auzea totuşi limpede de la mare distanţă. „Mai politicos ar fi, zise ea atunci, să te recomanzi înainte de a-mi vorbi, chiar dacă ai auzit de la alţii cum mă cheamă." „Bravo, Viorico, o urmă aproape imediat vocea doamnei, şi în aceeaşi clipă ea se răsuci în şezlong şi repetă: Bravo, draga mea, daca aş fi mai aproape te-aş săruta, foarte frumos ai răspuns, aşa este, politeţea inimii cere să nu vorbeşti niciodată cu golanii sub nici un motiv, chiar dacă cei din jurul tău te-ar tenta. Nu te lăsa tentată!" „Ham, făcu meşterul după ce se aşternu tăcerea în urma acestor cuvinte, ai nimerit în bara, mă, taman tu care ai boală pe golani, te făcu golan!"

Dar eu nu mă supărasem ci, ca şi la început, mă vrăjise glasul acelei doamne care te făcea parcă să-1 asculţi orice ţi-ar fi spus şi să doreşti să faci pe urmă cum ţi-a spus ea. Eram vesel. „Domnişoară, i-am spus eu atunci fetei, nu-mi recunosc altă vină decât că m-am grăbit să pronunţ numele dumneavoastră înainte să-1 pronunţ pe-al meu." Ştiam ce spun, putusem să-mi dau seama nu o dată ce înseamnă să citeşti cărţi, te miri singur cum te ajută nu numai să vorbeşti, dar să şi gândeşti. Citisem pe atunci cel puţin o sută şi nu numai din cele care se numesc *Mortul de sub scară* sau *Pata de sânge*. „Ai auzit ce i-a răspuns? şopti doamna de pe terasă, care între timp intrase şi ieşise dinăuntru cu o stropitoare în mână şi începuse să-şi ude florile. Şi să nu crezi, adăugă ea coborând şi mai tare glasul, că e o simplă galanterie! El nici nu ştie ce spune, dar e perfect în asentimentul ei!" Şi auzind-o, ca să-i fac plăcere chiar şi în sinea mea, îmi şi spuneam că aşa e cum zice ea, nu prea ştiu ce spun, străduindu-mă însă cu grijă să vorbesc mai departe frumos, ca să-i ascult pe urmă iarăşi laudele. „Aşa ca, domnişoară, îmi daţi voie acum să mă recomand, Călin Surupăceanu, şi să nu mi-o luaţi în nume de rău că nu vă fac o plecăciune mai adâncă dată fiind situaţia care ar risca să mă pomenesc prea jos la picioarele

dumneavoastră şi să nu mă mai scol niciodată!" Aici meşterul îşi izbi fruntea cu palma, ca şi când în viaţa lui n-ar fi auzit ceva mai şmecheresc, fata chicoti, iar domnul de pe terasă, care îi ţinea companie doamnei, râse gros: hă, hă, hă! „Perfect, zise doamna punând stropitoarea jos. Dragă Viorico, îţi spun să te fereşti : e un corupător! Dar un corupător cu inimă. După ce o să se dea jos de-acolo unde îi place să stea cocoţat, să treacă şi pe la mine să-mi văpsească marginea terasei, că tot e ea ruginită de când o ştiu." „Să mă duc, meştere?" îi şoptii eu, meşterului. „Parcă pot să te opresc eu", îmi răspunse el cu spatele.

A urmat o lungă tăcere în care eu am dat ultimele pensule cu vopsea sub tălpile mele, pe acoperişul turlei bisericii, în timp ce meşterul fuma şi soarele înţepenise la un stat de om de buza asfinţitului. Mi se părea că trecuseră ceasuri de când se afla acolo şi nu se mai mişca să coboare spre scăpătat. Mi-am aruncat o privire în treacăt să văd dacă lumina mea mai era acolo. Era, de altfel ştiam că e, fiindcă o simţeam în mine... ce pot să spun acum, când nu mi-a mai rămas decât amintirea acelor... săpate ca un şanţ în sufletul meu...

De acolo de la înălţimea la care mă aflam îmi închipuiam că doamna de pe terasă trebuie să fie în orice caz cu totul asemănătoare glasului ei, iar fata de la mansardă o adevărată domnişoară în genul celei despre care îi pomenisem eu odată meşterului. Nu era aşa, dar n-am simţit dezamăgire, ci uimire, aşa cum mi se întâmpla când eram copil şi urmăream cu ochii mari şi cu burta la pământ, la ţară la bunica, greierele care cânta în iarbă: vroiam să-i descopăr pe spinare vestita vioară al cărei sunet îl auzeam chiar eu cu urechile mele, dar nu vedeam decât o gânganie obişnuită, care mergea împiedicându-se printre rădăcinile ierbii, continuând însă să scârţâie şi refuzând să-şi arate ochilor mei uimiţi taina cu care fusese trimis pe lume.

Tot aşa era şi doamna de pe terasă, o femeie obişnuită, să fi avut într-adevăr treizeci sau patruzeci de ani, potrivită de statură, oarecum voinică, dar fără să fie grasă, cu oase late de ţărancă, dar o ţărancă îmbrăcată cu lucruri bune, aş zice boieroaică de la ţară, dacă aş şti ce e aceea. Glasul îi rămânea parcă străin de înfăţişarea ei şi mă uimea chiar în faţa mea, cât era de şoptit şi de melodios şi cum umplea în acelaşi timp cu viaţa din el tot aerul care o înconjura.

Iar fata, când am intrat peste ea, m-a izbit prin totala ei neasemănare cu ceea ce mă aşteptam eu să văd, nici vorbă de rochiţa rândunicii, primul lucru care mi-am dat seama la ea a fost că era bătrână şi avea gura puţin mare, cu toate că în realitate bătrâneţea ei nu însemna altceva decât că ea avea douăzeci şi doi sau douăzeci şi trei de ani, în timp ce eu aveam cu trei sau patru mai puţin, iar impresia că are gura mare s-a şters chiar în minutele următoare, când am început să vorbim. De fapt eu nu mai ştiu acum cum arăta cu adevărat, dacă avea în realitate gura cam mare şi acest lucru nu era vizibil decât în primele secunde când o cunoşteai, sau n-o avea şi abia după ce o cunoşteai mai bine descopereai că te-ai înşelat. In orice caz şi ea s-a înşelat cu privire la vârsra pe care o aveam eu atunci, s-a luat după statura mea mare crezând că am cel puţin douăzeci şi cinci de ani. Am lăsat-o să creadă şi poate că crede şi astăzi...

VIII

Dar ceea ce nici măcar puterea gândurilor mele de acum nu poate să descopere (şi cei ce-au cunoscut în viaţa lor nenorocirea ştiu ce putere au amintirile vieţii lor fericite) este frumuseţea ochilor acestei fete. In ei strălucea acel lucru singur care e secretul oricărei fiinţe în parte, chiar şi al unui câine... Toţi îl purtăm cu noi la lumina zilei, dar nu impresionăm cu el pe nimeni... Mişcarea ochilor era la fata asta jocul sufletului ei, fiecare clipire îţi spunea ceva care te punea parcă jos, să te apleci şi s-o iei în braţe cum culegi un copil şi îl urci apoi sus la acea înălţime a umărului tău la care încă de mic şi fără să ştie

vrea şi el să ajungă cât mai repede... Aşa i se mişcau ochii când mi-a deschis uşa şi m-am trezit cu ea în faţă. De fapt ochii îi stăteau nemişcaţi, luminile erau acelea care tremurau, mai precis şi ochii, numai pleoapele nu clipeau... S-a tras înapoi când eu am trecut pragul şi acum îmi aduc aminte ce înţeles avea tremurul privirii ei: era de frică. Cum se putea să intru astfel la ea în casă? De unde ne cunoşteam? Cine ne dădea dreptul să călcăm regulile fără să ne dispreţuim unul pe altul din chiar momentul cunoştinţei? Atunci eu am fost deodată sincer, gata adică să plec: „Doamna Sorana, i-am zis eu, mi-a spus că dacă faceţi cel mai mic gest că nu vreţi să staţi de vorbă cu mine să-mi cer scuze şi să plec. Adică să nu-mi închipui că e cazul să insist, că gestul dumneavoastră ar fi numai aşa de formă..." „Are dreptate, răspunse ea şi continuă făcându-mi o declaraţie parcă cu sufletul la gură: doamna Sorana, ţin foarte mult la ea şi ea mă cunoaşte..." Era însă prinsă mereu de aceeaşi teamă dinainte care acum parcă crescuse, după ce auzise că această doamnă, la care ea ţinea foarte mult ştia că eu o să îndrăznesc să vin şi să-i bat la uşă... „Intraţi", zise ea deşi eu şi intrasem şi în aceeaşi clipă, puse mâna pe-un scaun, singurul pe care îl avea, îl săltă de la locul lui şi îl duse undeva mai la distanţă, lângă fereastra de la care făcuse cunoştinţă cu mine mai înainte, să mă aşed adică pe el şi să înţeleg că mă primeşte.

Mă aşezai şi, fără să ştiu de ce, începui să-i povestesc despre vizita mea pe terasa doamnei Sorana şi rasei. Ea nu înţelese veselia mea. Mă încurcai înţelegând că n-aveam de ce râde de această femeie şi că Viorica n-ar fi înţeles nici dacă eu personal aş fi avut cu adevărat ceva cu ea. Mă hotărâi că nu trebuie s-o vorbesc decât de bine deşi glasul ei care îmi plăcea atât de mult mă îndemnase să încep a povesti despre ea râzând. Intram parcă în pielea altcuiva, care acest altcineva ar fi râs. De ce? Aşa, cum râd proştii când văd ceva care nu înţeleg şi aici trebuie să spun că nu puţini ani din viaţa mea am trăit în pielea unui prost, mai ales când mai întâlneam şi alţi proşti şi aici iarăşi trebuie să spun spre dezvinovăţirea mea că numărul lor este foarte mare. Ne plac proştii, ăsta e un fapt, dovadă că după ce mă simţisem atât de inteligent acolo sus pe clopotniţa bisericii, acuma nu puteam rezista să fiu prost şi începui să râd, povestind de acel domn, după ce îmi dădusem seama că de doamnă nu mai puteam.

„Vrea să-mi schimbe meseria, he, he, că cică la ora de faţă nu acolo trebuie să stau eu şi să dau cu bidineaua (auzi, bidineaua, mă confundă cu spoitorii!), de ce, îi zic, ce deosebire e între ora de faţă şi ora de ieri sau ora de mâine. E bărbatul ei?" „De ce?" mă întreabă domnişoara Viorica. „Păi fiindcă ea a sărit atunci cu glasul ei şi a strigat: Dănuţ, zice, lasă băiatul în pace, lasă-1 aşa nestricat, că sunteţi destui voi care credeţi că le ştiţi pe toate! He, he, şi Dănuţ ăsta era un vlăjgan mai solid ca mine şi ea îl mângâia cu ochii... E fi-său?" „Doamna Sorana are mulţi prieteni care ţin la ea şi o vizitează, au dat-o afară de la teatru că n-a vrut să joace în piese comuniste. Dar are pensie!" „Va să zică nu e bărbatu-său!" am spus eu râzând mereu. „Nu, doamna Sorana n-a fost măritată niciodată şi acum a hotărât singură să nu mai aibă de-a face cu bărbaţii!" „Păi văz că are!" „N-are!" „Atunci ăsta era unul camuflat!?" „Cine vine la ea sunt doar prieteni".

Am simţit iarăşi că trebuie să cred acest lucru şi plictisit m-am întors la acel domn pe care simţeam eu o mare plăcere să-1 iau în balon (singura dovadă de inteligenţă în ochii unui prost nu este luarea în balon?). Ţineam atât de mult la meseria mea că mi se părea cu adevărat un lucru foarte hazliu să vină unul să-mi spună că nu fac eu mare brânză umblând pe acoperişuri cu oala cu văpsea după mine şi că mai bine aş face dacă m-aş duce cu el, să mă înveţe el alta. „Asemenea calităţi, zice, îmi trebuiesc mie să te urci la o sută de metri înălţime fără să tremuri şi să lucrezi la voltaj, cu calificare înaltă!" îmi trebuie

mie voltaj, când eu câştig singur şi nu-mi pasă de nimeni! „De ce râzi?" m-a înrrebat fata iar, foarte nedumerită, uitându-se la mine parcă speriată.

Parcă nici nu auzise bine ce-i povesteam, şi nici nu mai înţelegea dacă băiatul din faţa ei era acelaşi cu cel de mai înainte, care ştiuse să dea răspunsurile lui aşa de bine că o hotărâse apoi, când bătusem la uşa ei, să mă primească, sau mă înlocuise un şmecher oarecare? Atunci am întors capul spre fereastră şi am căutat în tăcere zidul uitat cu lumina mea pe care o părăsisem fără să-mi dau seama şi de care mi-am amintit deodată cu un ciudat regret. Tot atunci am văzut şi cât de nerod era dispreţul meu pentru celelalte meserii de care îmi vorbise acel domn fiindcă în realitate n-am râs deloc când el a început să-mi vorbească ce s-ar întâmpla cu mine dacă aş lăsa pe seama altora acoperişurile mele şi m-aş duce după el. „Ce eşti tu? m-a întrebat el. Nu eşti nimic, în timp ce tinerii de seama ta au pus mâna pe pistoalele cu aer comprimat şi găuresc munţii. Acolo e locul tău şi pe urmă la şcoală, să ajungi cineva, nu să stai cu boşorogii care nu sunt în stare decât să dea cu o bidinea pe o tablă. Aruncă bidineaua, ia-ţi ziua bună de la fraţi şi surori şi vino cu mine să construim o altă lume, fiindcă asta în care am trăit până acum nu e bună. Nu e nevoie să ştii tu de ce, dar ce trebuie să ştii neapărat e că ăsta e ceasul tău cel mare, dacă îl scapi nu e numai că ai să rămâi un om care nu ştie nimic, dar o să se uite toţi de seama ta la tine ca la cel mai prost dintre ei şi partea interesantă o să fie că n-o să ai ce să le răspunzi. Nu lor, a strigat acest domn când a ajuns cu vorbele lui până aici, *ţie* n-o să ai ce să-ţi răspunzi, că ţi s-a ivit ocazia şi ai scăpat-o şi că ai fost chemat să construieşti o lume nouă şi ai fugit pe acoperiş." „Dane, a zis atunci doamna Sorana, în picioare cum era, ducându-şi brusc mâna în jos încât te-ai fi aşteptat că o să-1 dea afară, când de fapt cuvintele ei erau blânde ca o rugăminte. Când ai să înţelegi, dragul meu, că omul e totdeauna şi va rămâne însetat de o viaţă deplină?" „Ce viaţă deplină o mai fi şi asta, să vopseşti o bucată de tablă!" a zis atunci acest domn furios de parcă ar fi fost jignit. „Dragul meu, eu te stimez pe tine pentru cinstea ta, nu pentru ideile tale care sunt în realitate ale lui Karl Marx. Cinstit este să spui că se face o experienţă nouă şi nu că se construieşte o lume nouă. O lume nouă nu se construieşte pe ură!" „Asta e ceva trecător, răspunse el supărat, ce te legi mereu numai de asta?" Mâna care se lăsase în jos a doamnei Sorana se ridică deodată spre cer împreună cu râsul ei care fu lung şi ciudat, cum nu mai auzisem eu până atunci. M-am oprit din văpsit şi mi-am răsucit privirea spre ea, curios să aud ce-o să urmeze după acest râs al ei ca un chiot: „Eu, a strigat ea, eu sunt vinovată că doar pomenesc de această ură, în timp ce tu iai parte la ea şi îţi spui: nu e nimic! E ceva trecător! E ca şi când te-ai apropia de băiatu-ăsta şi i-ai da brânci dincolo de această terasă, în vid, şi i-ai striga din urmă: nu e nimic, e ceva trecător! O, Doamne!" Şi aici ea îşi duse deodată mâinile la ochi şi gemu. Nu mi-aş fi închipuit până atunci că femeia, ca gen, poate să ajungă până acolo încât să mă uluiască prin cuvintele şi mintea ei înaltă. Parcă se urca pe un piedestal. Şi auzind-o gemând astfel i-am dat dreptate cum n-am dat eu dreptate la nimeni, deşi habar n-aveam despre ce era vorba, îmi intrau în cap cuvintele ei cu o claritate absolută, dar nu ştiam ce se ascunde în spatele lor. M-am uitat atunci la acel domn să văd ce-o să zică. Arăta mereu posomorât şi l-am auzit cum spune tot furios: „N-am inventat noi nici clasele şi nici ura dintre ele! Ele există." „Şi voi le proslăviţi, spuse doamna Sorana uluită, le ridicaţi în slăvi, ca pe-o nouă religie! Religia urii! Şi pe ea vreţi să construiţi o lume nouă! Ha, ha, ha!" Formidabil cum putea să râdă! Cu toată fiinţa ei, ca şi mai înainte, când gemuse de o suferinţă al cărei înţeles îmi scăpa.

Terminasem văpseaua şi i-am spus că o să trec a doua zi să-i fac şi restul terasei, de fapt mai aveam, dar am lăsat vasul acolo

să mai viu şi a doua zi s-o mai aud vorbind... „Doamna Sorana, i-am spus, aş vrea să mă spăl pe mâini, cum aş face!?" „Nu te supăra, mi-a răspuns, că n-o să-ţi dau voie în baie, dar o să-ţi torn eu apă aici lângă gura de scurgere". Era o femeie simplă, dar nu aşa cum era simplă madam Dumitrache, prietena mamei, care se uita parcă speriată la mine când mă vedea în zori la cişmea că mă spălam râzând. Fiorii apei mă făceau să mă sclifosesc aşa. „Ce e madam Dumitrache, ce te uiţi aşa la mine?" „Nu râde de dimineaţă, mă băiatule". „De ce coană mare?" „Tu nu ştii că nu e bine să râzi de dimineaţă?!" Numai de-astea auzisem eu până atunci de la femeile care nemaifiind tinere să vorbească despre băieţi sau copiii lor mici, cădeau ori în doaga dusului la biserică, ori în tot felul de superstiţii. „Dumnea-voastră vă duceţi la biserică, doamnă Sorana?" am întrebat-o eu în timp ce mă spălam. „Dacă mă duc la biserică! He! a făcut ea, auzi ce mă întreabă!"

Parcă aş fi întrebat-o dacă mănâncă şerpi prăjiţi! Mi-a turnat mai departe apă în pumni până m-am spălat bine şi nu mi-a răspuns.

IX

Unii spun că fericirea trece fără s-o ştim şi nu aflăm de ea decât după ce am pierdut-o. Dar cum se face că tânjim după ea dacă n-am şti când suntem fericiţi, că suntem? Pe alţii i-am auzit spunând că din viaţa noastră numai suferinţa persistă, bucuriile se duc. Eu cred că suferim nu pentru că fericirea s-a dus, ci dimpotrivă, că e în noi, dar întoarsă în negativ, ca la clişeele fotografice şi ne uităm la ea şi ne chinuim să-i mai vedem adevăratul chip. A mea a venit punând mâna pe mine cu o mare putere, iar eu ştiam perfect de bine ce nume avea ceea ce trăiesc eu. Simţeam însă în acelaşi timp că sunt smuls din ceva care n-avea să se mai întoarcă şi de aceea m-am uitat cu acel regret ciudat pe fereastră, căutând zidul acela unde eu

văzusem lumina mea. Inima îmi bătea cu o violenţă liniştită şi o mare tăcere se aşternuse în odaia în care eu mă aflam singur cu o fată necunoscută. Mă uitam însă zadarnic pe geam crezând că o să mă liniştesc şi n-o să se întâmple nimic. Ce era? Ştiu bine; au fost cuvintele ei, mi-aduc perfect aminte: de ce râzi? Şi am încetat să mai râd ca şi la o comandă de neînţeles, în aceeaşi clipă inima a început să-mi bată făcându-mă să văd astfel adevăratul sens al prezenţei mele acolo. Eram în odaia unei fete, singur cu ea! Revenind în odaie cu privirea am dat de ochii ei care parcă nu se mai închideau şi care, speriaţi, aruncau acum asupra mea marea răspundere a acelei clipe, după ce o declan-şase privindu-mă neclintit ca două mari oglinzi în care ea pierea şi mă vedeam numai pe mine. Şi atunci m-a năpădit o dorinţă care aproape că mă înăbuşea şi odată cu ea o întrebare, dacă pe lume au femeile vreun rost... Şi ca în vis am făcut o mişcare, menită să aducă răspunsul: am pus mâna pe ea. Aş putea să spun că am înhăţat-o, am apucat-o de umăr şi numai întrebarea care plutea asupra mea a îmblânzit acest gest sălbatic şi a împiedicat-o să ţipe. „Ah, domnişoară, i-am spus şi m-am aplecat asupra ei, ce ochi frumoşi mi-e dat să văd! Nu e nici un merit pentru un băiat şi o fată că după ce se cunosc bine unul pe altul ani de zile, se fac pe urmă fericiţi, mai greu e să reuşeşti lucrul ăsta dintr-o dată..." „Nu sunt domnişoară, mi-a răspuns ea ferindu-se, dându-se puţin pe spate şi neslăbindu-mă din ochi, dar cu chipul înflorit de surpriza pe care i-o făceau cuvintele mele, fiindcă simţeam şi eu că ieşisem din pielea mea de prost şi eram iar ca pe turla bisericii. Şi pe urmă să nu-mi spui mie că eşti fericit din pricina mea, cât ai intrat aici în odaie, adăugă ea şi râse punându-mi mâna în piept să-mi oprească apropierea, stai frumos pe scaun dacă vrei să nu fac ce ţi-a spus doamna Sorana şi atunci să nu mai ai încotro şi să pleci."

M-am aşezat la loc cu o imensă dezamăgire în inimă parcă aş fi simţit cum se retrage din mine un val şi mă lasă singur şi

pustiu şi mi-am simţit şi inima bătându-mi iar, cu toate că nu mai avea de ce. „Nu sunt domnişoară, a repetat ea, e bine s-o ştii." Dar când s-a uitat la mine nu ştiu ce-a putut vedea că i-a pierit şi ei toată veselia şi pe chip deodată i-a apărut o îngrijorare stranie: „Ce este, m-a întrebat, nu-ţi place că nu sunt ce credeai?" „N-oi vrea să spui că nu eşti ce-mi văd ochii!" i-am răspuns eu uitându-mă însă în duşumea, ca să nu observ că de pe chipul meu pierea ceea ce văzuse ea şi o îngrijorase, iar eu simţeam că nu mă înşel fiindcă mă stăpâneam acum cu putere să nu pun iar mâna pe ea; valul acela trecuse şi venise altul, care mă ridica iar în sus; simţeam că ameţesc. „Dacă nu eşti domnişoară, am continuat eu, cu atât mai mult văd că nu ştii ce spui, fiindcă nu interesează ce credem, ci ce arătăm că suntem!"

Şi deodată, ajuns aici şi reuşind să-mi înfrânez pornirea, care aproape că îmi tăia răsuflarea de a o lua în braţe, mi-a izbucnit în minte ca o inspiraţie, singura dată în viaţa mea când am înţeles ce înseamnă acest cuvânt, ce trebuie să fac ca să nu mai zică nimic această fată şi mâinile ei să se înmoaie în pieptul meu şi să nu mai întâlnesc nici o împotrivire: atunci şi nu mai târziu, la ora aceea nu mâine sau nu ştiu peste câte zile (nu reuşeam să pătrund decât într-un singur fel înţelesul spuselor ei, că nu e domnişoară: că adică, nu e fată mare, nu e fecioară, ceea ce în loc să mă îndepărteze, mă făcea şi mai mult să simt cum mi se turbura mintea privind-o). „îmi pare rău, am început eu, uitându-mă mereu în jos şi încercând să dau glasului exact asemănarea cu al unuia căruia îi pare chiar rău şi ştie el ce ştie, dar am crezut că ţi-a spus nea Niculae că de două săptămâni trec eu pe-aici şi încerc să-ţi fac cunoştinţă. Eu credeam că ştii totul, altfel pe cuvântul meu dacă aş fi avut curajul să viu să-ţi bat la uşă şi să mă port în felul ăsta. M-am luat după faptul că văzându-te de vreo trei zile le geam mi-am zis că ai aflat şi nu eşti supărată câtuşi de puţin pe mine. Nu ţi-a spus nimic nea Niculae?" „Nu", zise ea şi ochii i se lărgiră, amestecându-se în apele lor crinurii, parcă de catifea, curiozitatea cea mai mare, cu uimirea extremă, în care stă veşnic la pândă neîncrederea. Tăcui, parcă copleşit. „Nu, repetă ea, nea Niculae nu mi-a spus nimic".

Nea Niculae ăsta era portarul blocului, auzisem cum îl cheamă tot de la doamna Sorana, sunase la ea şi îi adusese nu ştiu ce. „Mulţumesc, Niculae", îi spusese, şi închise uşa în urma lui, iar eu apucasem să-i văd capul şi să fac legătura că ăsta era individul de jos, care mă întrebase şi pe mine la cine urc. „De fapt, dacă mă gândesc bine, nu era treaba lui şi bine a făcut că nu ţi-a spus. Te-am văzut pe stradă şi m-am ţinut departe, dar mi-am dat seama unde ai intrat şi l-am întrebat cum te cheamă şi unde stai. Crezi că a vrut să-mi spună dintr-o dată? Şi sunt trei săptămâni de când nu mă gândesc decât la fata cu ochi frumoşi, când adorm îi văd sub pleoape... Zile întregi am stat uite-acolo pe trotuarul ăla, să te văd ieşind sau întorcându-te de la lucru." Când venise vorba de Viorica doamna Sorana îmi spusese şi asta. Că lucrează la Apaca, la confecţii, fabrica aceea construită nu demult de brigăzile voluntare. „Şi după ce te vedeam, continuai eu, mă duceam şi eu acasă, nu mai vream nimic în ziua aia."

Tăcui iar, strivit parcă de propria mea mărturisire. Aveam în glas ceva care putea să te facă să crezi că sunt atât de trist încât povestitul îmi lua toate puterile şi o să tac la un moment dat din gură şi n-o să mai spun nimic. Mă feream mai ales să mă uit la ea, întorceam capul spre geam şi mă uitam lung afară. Simţeam însă că toată atenţia ei era îndreptată spre mine să audă povestirea iubirii mele pe care n-o ştiuse. „Până când n-am mai putut să rabd, trebuia în vreun fel să mă vezi şi atunci aveam să-mi dau seama dacă există pentru mine vreo speranţă sau să-mi iau gândul definitiv şi să sufăr şi eu cât oi suferi, trei luni, un an, trei ani, cine poate să ştie? Fiindcă sunt oameni care se însoară, ţin la nevestele lor, fac copii, ajung la patruzeci

de ani şi tot nu uită în sufletul lor o fată pe care au văzut-o într-o zi şi s-au ţinut după ea zadarnic. Mă plimbam cu mâinile în buzunar când am văzut turla roşie a bisericii. Toată numai rugină, nu fusese vopsită niciodată şi când am văzut că e chiar în dreptul blocului vostru am plecat repede şi l-am căutat pe meşter. Mergem, meştere, să vopsim o biserică pe care am găsit-o eu? Dar să vorbeşti dumneata cu părintele care o fi slujind în ea, că mie mi-e frică să nu ne refuze, acuma de când statul nu le mai dă atâţia bani ca înainte, şi sunt săraci şi ei şi să nu zică, cine ştie, că nu le arde lor de ce e pe turlă, când pe dinăuntru îi mănâncă funinginea. Bine, zice meşterul, bine, Căline, facă-se voia ta şi a doua zi ne interesam la ăla care stă mereu înăuntru şi curăţă sfeşnicele de ceară, dacă părintele e în altar sau unde e, că vrem să vorbim cu el ceva. Părintele stătea pe-aproape, aci pe intrarea Spătarului, ne-am dus la el şi meşterul zice nu e păcat de Dumnezeu, părinte, să laşi tabla să se mănânce de rugină, mâine, poimâine îţi plouă în biserică şi atunci o să te coste mai mult, în timp ce cu cât îţi cerem noi pentru vopsit abia dacă bei o bere şi mănânci o friptură seara la restaurant. De, zice părintele, trebuie să şi ai cu ce plăti berea aia şi friptura. Cât face să vă urcaţi sus şi s-o vopsiţi? O mie de lei, părinte. Plus materialul. Şi materialul cât costă? Păi v-aduc bon de la Ferometal. Nu s-a mai tocmit părintele, pesemne că se aşteptase la mai mult, şi am început lucrul. Şi în prima zi, când am început să cânt şi te-am văzut că deschizi fereastra şi te uiţi, meşterul pretinde că i-a îngheţat spinarea, că am făcut un pas greşit şi că era să zbor de-acolo, ca Meşterul Manole care şi-a zidit nevasta între ziduri şi a rămas pe turlă fără schele. Acuma n-o să te mai văd, am terminat lucrarea şi numai mâine mai viu o jumătate de ceas la doamna Sorana... Dar mă gândesc să nu mai viu nici la ea..."

„De ce să nu vii, spuse Viorica cu un glas care tremura parcă ar fi strâns-o cineva de gât. Şi repetă, zăpăcită: de ce să nu vii? Vino! Eu ţi-am spus că nu sunt domnişoară fiindcă aşa mi te-ai adresat şi mi-era ruşine de doamna Sorana când te-a auzit, fiindcă ea ştie că am fost măritată, că am şi-un copil pe care mi l-a luat bărbatu-meu prin proces cu avocaţi şi câte am suferit eu din pricina asta... Şi chiar dacă nu te-ar fi auzit nimeni, chiar aici în casă când mi-ai spus, am vrut să afli, fiindcă să ştii că nu-mi place să fiu luată ce nu sunt, de ce să încurc eu omul spunându-i ce nu e sau să creadă cine ştie ce. Şi bine-am făcut, mai ales că n-am ştiut nimic că m-ai observat pe stradă şi ţi-ei fi spus, ce domnişoară, când ea nu mai e domnişoară de la şaptesprezece ani. Fiindcă de la şaptesprezece ani m-am măritat! Dar spune-mi, n-am cu ce să te tratez, am nişte lichior, dar vouă bărbaţilor nu vă mai place lichiorul, beţi coniac, sau vin. Să-ţi dau?"

Şi nu mi-a mai aşteptat răspunsul, s-a ridicat de pe pat şi s-a dus după o perdea, de unde a scos o sticlă şi două păhărele mici cât un degetar. M-am uitat la ea şi din nou am simţit cum mi se înnegurează ochii. In loc să strice, spusele ei că a fost măritată şi are şi-un copil mai rău ajutase. M-am uitat iar pe geam (uitatul acesta mă liniştea) şi mi-am spus că trebuie încă să mai aştept, că o să vină acuma ceva din partea ei care e ca un fel de condiţie şi că trebuie nu numai să las acest lucru să se producă, dar să fiu alături de ea, în acele clipe, cu toată inima mea şi să-mi piară gândul care îl aveam absolut din minte, nu numai să nu încerc cumva să mă prefac, dar chiar să-l alung cu totul.

X

Nu mă înşelasem. In fiecare femeie, mai mult decât într-un bărbat, zace o istorie. Dar de când mă ştiu n-am auzit una mai scurtă, cu toate că evenimentele din ea puteau foarte bine să-i ajungă cuiva pentru toată viaţa lui. Să fi simţit Viorica că mai mult decât atât nu eram în stare să ascult, sau să pricep? „Am

simţit eu că pentru mine cânţi, zise ea turnând în cele două păhărele cu acea dibăcie atât de plăcută a mâinii unei femei, cu toate că te fereai să te uiţi încoace şi îţi vedeai de treabă... Acum înţeleg că mă văzuseşi mai demult şi nu mă mir că nu te-am băgat în seamă, de când m-am despărţit de bărbatu-meu şi mi-a luat copilul n-am ochi să văd un bărbat înainte, oricine ar fi el, aşa am ajuns de rea şi nesuferită. Viorico, zice doamna Sorana, nu te împotrivi zadarnic, draga mea, orice-am face... Stai să vezi cum mi-a zis: Orice-am face noi, zice, masculul e pe urmele noastre... Dar dumneavoastră, zic, cum vă feriţi? Nu vrei să bei?"

Am luat păhărelul şi am ciocnit: „Sărut mâna, domnişoară", i-am spus eu tot în acelaşi fel şi am dat lichiorul peste cap. Ea doar şi-a înmuiat buzele dar se vedea că îi place, era, poate, singurul fel de alcool la care se pricepea. „Dumneavoastră vă feriţi şi mie îmi spuneţi să nu mă feresc, cu toate că puteţi să vă mai căsătoriţi... Draga mea, mi-a spus, nu există ceva mai... ceva mai... nu ştiu cum mi-a spus, decât dragostea unui bărbat. Iluzia, draga mea, nu mă mai satisface. Ori, un bărbat vede într-o femeie o iluzie, şi când iluzia zboară, ha, ha, (ai auzit-o cum râde), noi suntem de vină!... Nici mie nu mai îmi trebuie, doamnă Sorana, i-am spus, numai de copil mi se rupe inima." „Aici nu mai înţeleg eu, domnişoară Viorica, de obicei bărbaţii când se despart fug de copii, îi lasă fostei neveste..." Ea tăcu şi, cu un gest neaşteptat, trase perdeaua de la geam. Dar nu aprinse lumina... „Am aflat mai pe urmă, răspunse apoi Viorica, avea nişte rude la ţară care căutau un copil de suflet, a venit în instanţă în calitatea lui de activist de partid şi avocatul a declarat cu martori că eu aş fi incapabilă să-1 cresc, că n-am o meserie şi trăiesc în promiscuitate. Aşa a zis, am întrebat-o mai târziu pe doamna Sorana ce înseamnă vorba asta. Era din pricină că aveam locuinţă nesalubră, dar nu spunea că el m-a luat din casa noastră frumoasă de la Olteniţa şi m-a adus în magherniţa lui împuţită de pe 13 Septembrie, cu taică-său bolnav de oftică. Tot eu eram vinovată, şi până să-mi dau seama ce pune el la cale m-am pomenit cu hotărârea că am pierdut procesul şi copilul. Că el nu mi-a spus aşa, mi-a spus, că de unde, vezi de treabă, ce sunt eu, mamă, să cresc copii, n-oi fi vrând să-1 dau pe mâna ăieilalte? Ţi-1 las ţie! Martorii au spus adevărul, dar n-au spus că promiscuitatea era a lui, nu a mea. Era adevărat că n-aveam meserie şi abia după aia m-am dus la *Apaca* şi m-am calificat la confecţii, dar cât am trăit cu el din leafa lui în viaţa mea n-o să uit cum îmi lăsa două sute de lei să mi-ajungă pe-o săptămână şi restul îl oprea el, cinci-şase mii de lei... Ştia el că din două sute de lei poţi să trăieşti două zile, nu şapte, dar zicea că nu-ţi dau mai mult să nu-i dai mă-ti! Mama! Ajunsese mama la mila lui, când tata avea pensie de marinar, şi nu le lipsea nimic, vai de capul lui, că pe urmă l-au dat afară şi din partid şi s-a apucat iar de dulgherie prin comuna Militari, l-au întors pe nebun acolo unde se pricepea şi el. De ce l-au dat afară din partid?" am întrebat-o eu. „L-au prins! El credea că o să-i meargă multă vreme, lua bani cu unul de la un şantier de la cei care veneau să se angajeze, ca să-i angajeze. Zece mii de lei de om. Şi era şi prost, că s-a apucat şi a luat de la mai mulţi câţi putea să-i angajeze şi ăia au aşteptat ei cât au aşteptat şi s-au dus la procuratură şi l-au reclamat că nici nu-i angajează, nici nu le dă banii îndărăt. Procurorul a vrut s-o facă moartă, dar ăia nu s-au lăsat şi au scris la un ziar... Dar câte nu făcea!" Aici Viorica se opri din povestit şi pufni în râs. „Mă mir cum l-au ţinut doi ani de zile, pesemne ce-mi spunea el că face pe-acolo pe la raion le plăcea la unii din ăia care îl ţineau că altfel l-ar fi dat de mult afară: numai chestia cu angajările n-au putut s-o muşamalizeze şi atunci au pus problema". „Da ce făcea?"

Viorica tăcu câteva clipe uitându-se într-o parte, ca să-şi amintească. Dar nu ceva îndepărtat, ci apropiat, de care îşi

aduse aminte adineauri şi, răsese. Şi spuse: „Când aresta câte un chiabur, îl punea să-şi mănânce căciula! Mănâncă-ţi căciula, îi spunea, că dacă nu, te bag la beci şi acolo rămâi, te mai scoate dracu!" „Şi ăla?" „Şi-o mânca, ce putea să facă, da pe urmă tot nu scăpa! Şi să ştii că nu era aşa când l-am luat eu, până s-a văzut numit acolo la raion. într-o zi, nu ştiu ce căutam eu în şifonier şi-mi arunc ochii deasupra unde ţineam ce-aveam şi eu într-o cutie, nişte mărgele şi agrafe de aur de la tata, îmi plăcea să deschid capacul şi să le iau în mână. Stăteau pe actul de naştere şi actul de căsătorie. Când mă uit eu, lipsea actul de căsătorie. Unde e actul de căsătorie, îl întreb, tu l-ai luat? De unde, zice, ce să fac cu el? Lipseşte, zic, cine a putut să-1 ia? Uite-aşa, cu mine în casă, băgase omul divorţ... Dăduse peste una pe-acolo pe la raion, nu-i mai plăcea de mine, ajunsese prea mare. Aveam copil, m-am dus peste ea, nu vream să fac scandal, îmi dădeam seama că n-are nici un rost, dar vream să văd ce e, ca să ştiu ce să fac, fiindcă socrii mi s-a părut că ţineau cu mine, e tânăr mamă, mi-a spus soacră-mea, lasă că se potoleşte el, n-o să divorţeze. Când colo, aia era şi ea însărcinată, cu el, era vânzătoare la o librărie, şi când am întrebat-o la ce i-a folosit că mi-a distrus casa, mi-a răspuns că bine c-am fost în stare, cum ai vrut tu să ai un bărbat aşa am vrut şi eu. Aşa mi-a spus! M-am întors acasă şi am găsit casa fum, juca table cu tot felul de prieteni de-ai lui din cartier, odaia era plină de sticle de bere goale şi fumul să-1 tai cu cuţitul. Bine, Petrică, zic, dar mi-a luat vorba din gură, stai lângă mine, zice, că am de plătit patruzeci de sticle de bere, poate că mi-aduci noroc. Nu-i păsa! După divorţ am vrut să-mi văd copilul, dar nu mi-au dat voie, s-a însurat cu ailaltă şi a adus-o aici, le-a dat apartament şi pe mine m-au lăsat din milă să stau mai departe cu părinţii lui. Şi într-o zi vine la mine frati-său. Măi, Viorico, zice, vai de capul tău, te lăsă smintitu-ăla şi ramaseşi şi fără copil. Ia îmbracă-te tu şi hai cu mine! M-am îmbrăcat eu şi am plecat. Ne-am dus la un prieten al lui, care nevastă-sa era maistoriţă la *Apaca,* ăştia doi erau ceva pe la sfat. N-ai putea, zice cumnatu-ăsta al meu, dragă, s-o bagi şi pe ea, să înveţe şi să se califice? A lăsat-o frati-meu, a pus mâna pe el una şmecheră şi eu o înţeleg pe ea, (adică pe mine) nu vrea să se întoarcă îndărăt la Olteniţa, divorţată şi fără nici un rost, ce să mai facă ea acum la Olteniţa, are buletin de Bucureşti, e păcat s-o lăsăm aşa! Să vie mâine-dimineaţă la ora şapte şi să mă aştepte la poarta fabricii, a zis atunci maistoriţă de *laApaca.* Vedem noi ce-i facem! Şi m-am angajat acolo. N-au trecut nici şase luni şi am început sa câştig şi tot ăsta, frati-său, mi-a găsit şi odaia asta, e un om serios, de vreo cincizeci de ani, are copii mari cât mine. Cum au putut să iasă doi fraţi, unu aşa şi-unu aşa, nu înţeleg, să fi vrut cineva să-i facă aşa deosebiţi şi n-ar fi putut."

Viorica se opri iar eu îmi dădui seama că tăcerea care se aşternuse apoi între noi se îngroşase, în timp ce la început când intrasem la ea în odaie şi apucând-o de umeri fusesem gata s-o violez nimic nu mă stingherise. în loc ca povestirea care mi-o spusese s-o deosebească, o amestecase cu alte femei... s-a măritat, a divorţat, a avut un bărbat cam smintit care în cele din urmă a fost şi el pus la locul lui... Iar ea, Viorica, a ieşit de fapt câştigată (dacă facem abstracţie de copilul pentru care n-aveam impresia că a luptat ca o leoaică, nu trebuie să lupte o mamă, pentru copilul ei, ca o leoaică!?), are o odaie a ei în centrul Bucureştiului, mobilată bine şi pe urmă era tânără (acum găseam că era tânără!), avea meseria ei şi pe lângă toate se împrietenise cu o femeie deosebită ca doamna cu terasă... Dar poate că ea tocmai asta vrusese, să se amestece cu alte femei. Fiindcă ea tăcu apoi completamente iar eu începui să gândesc la început mic şi ca de pe altă lume apoi din ce în ce mai apropiat: sunt singur cu o femeie în odaie... sunt singur cu o femeie în odaie... Şi deodată mă uitai la ea ca şi cum aş fi vrut să-mi dau seama dacă e adevărat. Era. Am văzut-o că se ridică

de pe pat, se dă puţin într-o parte, şi cu mişcări care erau exact cum gândeam eu că trebuie să fie, adică adevărate pentru că erau ale unei femei care exista aici lângă mine şi neadevărate fiindcă semănau cu ceea ce puteam să-mi închipui, se culcă pe pat şi rămase întinsă cu faţa în sus.

In odaie, pentru cineva care ar fi venit de la lumină era întuneric complet, dar noi amândoi ne obişnuisem ochii — mi-am dat seama de asta mai târziu, când am aprins lumina - şi vedeam perfect toate lucrurile. Aşa am văzut-o eu şi pe ea cum, după un timp în care nu mai încetam s-o privesc liniştit şi-a ridicat bărbia puţin în sus, şi-a întredeschis buzele, şi pieptul ei a început, uşor de tot, să i se urce şi să coboare parcă adormise pe neaşteptate şi uitase cu totul de prezenţa mea acolo. Niciodată, de atunci, nu-mi vine în minte să mai fi avut atâta timp ca să văd toate acestea la o femeie. Poate că le-am văzut nu o dată, trebuie să le fi văzut, dar nu-mi amintesc nimic... Totul e ca o apă în urma mea şi dincolo de această apă se afla femeia aceasta cu capul dat pe spate, răsuflând liniştit, dar cu toată fiinţa ei aşteptând... M-am ridicat de pe scaun şi m-am apropiat de pat. Şi parcă cu mare grijă să nu se întâmple ceva tot aşa cum odată m-am dus cu nişte băieţi într-un grâu să-mi arate un cuib cu ouăle în el de nu ştiu ce pasăre necunoscută şi am dat la o parte, cu inima svâcnind, spicele ca să-1 vedem, i-am ridicat femeii încet rochia şi am dezvelit-o. în clipa aceea tăcerea parcă a sporit, la fel cum noaptea târziu, într-o odaie, somnul celor dinăuntru te face să auzi mai tare liniştea: Viorica respira mai greu. Nici un moment nu m-am gândit să mişc din loc acel trup, mi se părea de neatins, deşi ştiam că în clipele următoare se va întâmpla...

Atunci a încetat să mai respire aşa de adânc şi a început să tremure. Dar se stăpânea, vroia parcă şi ea cu orice preţ să rămână aşa cum era, fără să facă nici un fel de mişcare, să nu strice cu nimic poziţia corpului ei, ca şi când aşa era dat şi nu se putea altfel. Şi cu toate astea trupul ei era atât de viu că din tremurul acela repede a luat parcă foc, a scos un şuierat şi odată a început să plângă... Am scos şi eu atunci un hohot, dar nu de plâns. O ţineam în braţe, şi odaia se umplea de râsul meu care acum era gros şi aspru, ca un nechezat. De atunci nu mi s-a mai întâmplat cu nimeni, numai cu ea am avut eu râsul acela bestial care s-a repetat apoi şi dăţile următoare...

XI

A doua zi după-amiază am venit la doamna Sorana îmbrăcat în hainele mele de sus, aşa spunea mama la haine, de purtare şi de sus, pesemne îi rămăsese de la ţară denumirea asta pe care o foloseam şi noi, şi spre mirarea mea după ce am terminat ce-mi mai rămăsese din terasa şi acoperişul ei mic de deasupra odăii, fiindcă de fapt tot la mansardă era şi ea, cu deosebirea că odaia ei era parcă ceva mai jos, şi era foarte frumoasă cu cărţi, tablouri, baie, antreu şi o bucătărie mică, fără să mai pomenesc de terasă, m-a invitat să iau loc într-un fotoliu şi a început să vorbească cu mine. „Te rog, mi-a spus, şi într-adevăr mi-a fost dat să văd cum arătau de fapt faţa şi ochii cuiva care te roagă, nici nu poţi măcar în gând să mai refuzi pe cineva care se uită aşa la tine, te rog, dragul meu, să nu-ţi baţi joc de Viorica, orice s-ar întâmpla între voi. Să ştii că am încredere în dumneata, de când te-am auzit cântând pe turla bisericii mi-am spus: uite un băiat care nu poate să înşele pe nimeni. Mi-ajunge dacă eşti conştient de cele ce-ţi spun şi-mi promiţi. Promite-mi!" „Vă promit!" i-am răspuns. „Să ştii că m-am uitat în ochii dumitale când ai pronunţat cuvintele. Eşti un băiat jucăuş, nu-ţi dai seama ce mare lucru e să ai încredere în cineva şi acel cineva să fie conştient de acest lucru şi să lupte permanent să nu cadă mai prejos de încrederea celuilalt." „Doamnă, am strigat într-adevăr râzând, pe cuvântul meu că îmi dau seama de ce-mi spuneţi dar nici măcar nu-mi trece prin

cap să înşel pe cineva!" „Te cred, dragul meu, dar putem înşela un om fără să ne gândim. Ori eu cer individului să nu iasă nici o clipă dintr-un permanent efort conştient de autoînălţare. N-ai nici un merit dacă eşti un băiat integru fără să ştii, când poţi deveni oricând victima unei uneltiri. Ori, după mine, nu e vinovat în lume numai bădăranul care face din omul bine-crescut o victimă. A fi bine-crescut înseamnă a nu permite celui care înşeală să facă din tine o zdreanţă. Zilnic vin la mine victime neputincioase ale violenţei şi golăniei şi eu le spun: Fiindcă aţi fost învăţaţi să fiţi bine-crescuţi şi manieraţi, dar nu v-aţi însuşit voi înşivă această bună creştere, ci numai o pojghiţă pe deasupra, iar dedesubt sunteţi dezarmaţi în faţa Neandertalianului.

Ce respiraţie lungă avea această femeie! Abia la urmă după astfel de cuvinte, o vedeam cum îşi înalţă fruntea, îşi ridică umerii şi îşi umflă pieptul. Pe de altă parte n-aveam să uit niciodată spusele ei, cu felul acela de a mă impresiona, deşi nici acum nu prea ştiu ce mai căutau la ea acele victime neputincioase care o vizitau zilnic, din moment ce ea nu le mângâia, după cum singur aveam să constat... Dar aveau să-mi intre bine în urechi ideile acestea care îmi cereau să fiu conştient de calităţile mele. Despre defecte nici nu venea vorba, îmi spunea că o să aibă grijă alţii să mi le arate, o să mă ciocnesc singur cu defectele lor şi că o să sufăr destul, „dacă îmi păstrez inima nobilă".

M-ar fi plictisit însă definitiv cu tot glasul şi cuvintele ei pline de vrajă dacă în chiar ziua aceea, după ce am vorbit de Viorica şi mi-a cerut să mă port cu ea cinstit, nu mi-ar fi spus apoi că nu pentru asta m-a oprit să stau cu ea la discuţie. Viorica e majoră şi la urma urmei unui om îi e câteodată necesară „o imensă experienţă dureroasă" ca să înţeleagă cât de cât ce rost are viaţa lui şi ar fi o greşeală să ne arogăm noi dreptul de a feri pe cineva să nu se ducă într-acolo unde îl trage

aţa. Aici am tresărit deodată ca un cal: va să zică, totuşi, omul, numai el poate să-şi dea seama ce poate să-1 facă fericit şi ce nu? Şi i-am pus ei această întrebare. „Totdeauna! a strigat ea ridicând pe jumătate un braţ în aşa fel încât cotul îndoit şi vârful degetului arătător ridicat în sus nu trecea de înălţimea frunţii. Şi asta nu înţelege prietenul meu Dan, de a cărui cinste mă cutremur, e profund cinstit, dar cu atât mai înspăimântătoare e eroarea lui. Dar şi eu am greşit ieri, dragul meu şi de aceea ţi-am spus acum să stai, să repar această greşeală, fiindcă nu ştim niciodată dacă dorind binele cuiva sau împiedicându-1 să facă un anumit lucru pe care noi îl considerăm primejdios pentru el, nu-1 oprim de fapt de pe adevăratul lui drum, care îl cheamă poate spre o fericire supraumană! în adevăr omul nu e făcut numai să se zgâiască la cer, luând cazul cel bun că iubeşte cerul şi norii care trec pe el, - şi eu mă întind seara pe terasă pe şezlong cu faţa în sus şi trăiesc clipe privind cerul înstelat... Fiindcă de leneşul care preferă să fie dus la spânzurătoare decât să-şi înmoaie singur pesmeţii, cunoşti povestea acelui leneş desgustător din cartea de citire, nici nu merită să vorbim, omul trebuie să se ridice drept şi să nu înceteze nici o zi să acţioneze câtă vreme fiecare semen al lui de pe suprafaţa pământului n-o să aibă acoperişul sub care să se adăpostească şi să-şi iubească femeia, şi bucata de pâine zilnică pe care s-o aducă copiilor să nu-i moară de foame. Aici Dan are dreptate, Dumnezeule (şi îşi acoperi faţa cu mâinile aşa cum făcuse şi ieri şi scoase iarăşi acel geamăt care mă dăduse şi mă dădea şi acum gata), a venit azi-dimineaţă pe la mine o nepoată de la ţară, uite acolo a stat, unde stai dumneata... N-au ce să mănânce, declară doamna Sorana cu un glas care îmi dădea fiori pe şira spinării. I-am dat din pensia mea atât cât mă ţin puterile, dar asta nu ajută nici cât o picătură în acest ocean al mizeriei." „Doamnă, i-am spus, nu vă supăraţi, are şi mama rude la ţară. E adevărat că de bani nu prea dispun, dar pâine

şi case să ştiţi că au şi încă ce case, i-am mai spus, cu grădini frumoase şi vite multe!" „Dragul meu, suferinţa e un tezaur de care nu trebuie să ne ruşinăm, dar pe care nu trebuie să-1 mai sporim conştienţi! se feri ea, ca şi când nici nu m-ar fi auzit. Am avut o lungă discuţie cu prietenul meu, după ce ai plecat de-aici şi te-ai dus să-i faci o vizită lui Viorica. Nu m-am dat bătută, din orgoliu, dar după ce am rămas singură mi-am pus perna pe ochi şi am încercat să văd limpede prin întuneric. Fiindcă orgoliul e întunericul cel mai mare în care zăcem. E clar, mi-am spus, am văzut cu ochii mei cum băiatul se lasă influenţat de ceea ce îi spuneam eu, şi nu de ceea ce îi spunea Dan, dar fără să pătrundă cu mintea eroarea lui Dan. Ce valoare are atunci această influenţă? Şi papagalii aud cuvinte frumoase care le încântă auzul şi le repetă, dar de înţeles nu înţeleg nimic. Are vreun merit acel om care spune nişte cuvinte sonore şi ceilalţi le învaţă pe dinafară şi le aplaudă? Nici unul! In schimb prietenul meu ţi-a spus câteva lucruri de bun-simţ la care datoria mea îmi cere să încerci să te gândeşti şi dacă le respingi, să le respingi dumneata cu mintea dumitale şi nu cu a mea, care e bună numai pentru hotărârile pe care le iau eu. Am să ţi le reamintesc şi pe urmă eu am să mă retrag, să gândeşti singur. E bine să stai pe acoperişuri, să dai cu o pensulă şi să-ţi câştigi în felul ăsta existenţa, dar dragul meu, nu-ţi trebuie pentru asta prea multă inteligenţă. Ori, aici nici Dan şi nici eu nu ne înşelăm, dumneata eşti înzestrat cu o inteligenţă care surprinde şi s-ar putea ca nu peste mulţi ani să-ţi dai seama că nu ţi-ai folosit-o cum se cuvine şi ai făcut ca omul din parabola cu talanţii îngropaţi, o cunoşti nu-i aşa!" „Da, i-am răspuns, o cunosc, am citit Biblia la paisprezece ani şi mi-am pierdut credinţa". „Din pricina Bibliei?!" „Da!" „De ce?" „Nu ştiu!"

In realitate ştiam, era din pricina mamei, care nu mă lăsase în pace până n-o citisem... Şi de atunci ştiu că nu trebuie să forţezi niciodată voinţa cuiva, dacă vrei cu adevărat ca el să descopere un gând sau o credinţă. Numai singur şi liber poate cu adevărat s-o facă...

„Cred că din prostie, dragul meu, nu te supăra că-ţi spun, zise doamna Sorana, n-ai înţeles despre ce e vorba şi arunci ai pus totul sub semnul întrebării. Ai citit-o prea devreme!" „Adineauri îmi spuserăţi că sunt inteligent, doamnă Sorana", zisei eu crezând în sinea mea, foarte încântat, că această întrebare dovedea chiar acest lucru, uitând că eu singur ştiam că în mine zace şi un prost. „Poftim, exclamă şi ea, abia îl lăudai şi lui i-a şi intrat în cap că e inteligent încă de pe vremea când se afla în burta maică-si." „Dumneavoastră v-aţi păstrat credinţa?" „He! a făcut ea iar, ca şi ieri, cu un dispreţ atât de neobişnuit pentru mine că mi-am dat capul pe spate pe fotoliu şi am izbucnit în râs. Se află în faţa unei răspântii a vieţii lui şi lui îi arde să ştie dacă nu cumva tot ce-i spun eu nu vine de la o credincioasă care se duce la biserică şi crede în dracii ăia cu furci în mână, pe care ţi le bagă în burtă şi te ţintuieşte în tavanul iadului pe lumea ailaltă." Am râs şi mai tare, fiindcă era adevărat că îmi trecuse prin cap gândul ăsta. Dar ca şi ieri tot n-a vrut să-mi răspundă dacă era sau nu credincioasă. „N-are nici o importanţă, dragul meu, dacă eu cred sau nu în draci şi în cornişele lor, sau în minunile sfântului Sisoe. Iţi dau adresa inginerului Dan Mihăilescu şi dacă te gândeşti bine şi vrei să-1 urmezi el pleacă din Bucureşti săptămâna viitoare. Fă-i o vizită... E un om cum sunt puţini, generos şi călăuzit de o credinţă, să nu discutăm amândoi temelia acestei credinţe, nu vreau să pleci de la mine cu idei gata făcute.

XII

Şi acum vine cealaltă zi care spre deosebire de prima, când am cunoscut-o pe Viorica, îmi strânge peste ani inima fără să mi-o mai slăbească, acea strângere deloc apăsătoare care nu ne împiedică să trăim, dar o simţim prin lungimea vremii că ne

ajunge din urmă ca un semn de întrebare fatal, la care nu mai putem răspunde.

Nu m-am grăbit câtuşi de puţin să mă duc să-i fac inginerului Dan o vizită, dar îmi dădeam seama că într-adevăr mă aflam la o răspântie, simţeam că lumea se schimbă, asta o spunea şi tata, şi nu eram sigur că în viitor vor mai fi case cu acoperişuri de tablă, care să aibă nevoie din timp în timp, să fie vopsite. Sau că în orice caz asta e o meserie în faţa căreia nimeni n-o să-şi scoată căciula. Ceva mai mult decât ciurelar! Era clar că nu mai era de mine. Văzusem tot pe-atunci un cartier nou, în Ferentari şi-i spusesem meşterului: „Astea n-au să aibă nevoie de noi, meştere!" „Ei şi, mi-a răspuns el, cât e el Bucureştiul de mare, ţi-ajunge cât trăieşti!"

Da, de trăit nici vorbă, şi tata trăise cu meseria lui, dar n-aş fi putut spune că mă simţeam foarte mândru când îl vedeam cu văcăliile în spinare. Am băgat adresa inginerului în buzunar, dar totuşi în loc să mă duc la el, în zilele următoare mă pomeneam iar la doamna Sorana. „Eram sigură că ai să vii, mă întâmpina ea, uimindu-mă cu această declaraţie, intră, dragul meu, poftim!"

Să fi fost a cincea sau a şasea vizită pe care i-o făceam. Am intrat şi ca şi în celelalte după-amiezi, din uşă am văzut că odaia nu era goală. Curiozitatea mea însă nu slăbea, de fiecare dată mă pregăteam să văd şi eu cum arătau la faţă „victimele neputincioase" de care îmi pomenise la început. Mi-a arătat cu mâna un taburet lângă oglindă şi m-a prezentat celorlalţi, care nu erau aceiaşi cu cei de ieri sau alaltăieri: „Domnul Surupăceanu, un tânăr foarte inteligent! Şi de astă dată a mai adăugat: E atât de tânăr că te-apucă ameţeala când te gândeşti ce de prejudecăţi şi idei false îl aşteaptă. Iar el râde când îi spun." Şi într-adevăr mie îmi veni să râd auzind-o vorbind astfel, dar mă stăpânii atras de înfăţişarea celor din odaie. Nu semăna nimeni nici din ăştia a victime. Un domn cu barbă neagră stătea în fotoliu dat pe spate cu un aer nemotivat de seninătate care mi s-a părut din prima clipă cam pe deasupra (victimă înseamnă om care suferă şi ăsta n-avea nicidecum o astfel de înfăţişare), iar pe scaune şi taburete împrăştiate prin odaie, câteva doamne. Numai una din ele era cam de vârsta gazdei, celelalte păreau a fi sub treizeci de ani. De la început privirea îmi fu atrasă de una dintre ele care stătea aplecată cu coatele înfipte în genunchi şi cu bărbia în pumni, (dar numai o secundă mă uitai la ea, fiindcă era aşa de elegantă încât am vrut să păstrez numai pentru mine secretul surprizei care mă izbi; să nu observe nimeni că am zărit-o) toată atenţia îmi rămase însă la pândă, fiindcă doamna Sorana continua încă să vorbească despre mine. „Dar n-o să treacă mult şi tânărul nostru Călin o să înceapă prin a nu mai râde şi o să râdă întâi cam albastru, apoi n-o să mai râdă deloc şi în cele din urmă doar o să rânjească, aşa cum fac mulţi, nici n-o să-i mai recunoşti, un om oarecare, cam posomorât fără să ştie nici el de ce, fără haz şi fără lumina aia care îi joacă acum în ochi. Şi o să-1 întrebi, cum e Căline, bine doamnă Sorana, dar spus bine aşa cum ar spune un viţel în prima dimineaţă când nu l-ai mai lăsa sa sugă... Ha!"

Formidabil ce haz avea femeia asta, cum îşi bătea joc de mine fără să mă supere şi când a făcut *ha!* ai fi zis că a strâns în felul acesta în gât un râs mare cât casa, care crescuse în ea şi nu vroia să-i dea drumul să se dezlănţuie. în schimb i-am dat eu drumul la al meu, eee! heee! eee! heee!... în timp ce domnul cu barbă s-a smucit cu spatele din fotoliu şi cu o mână înainte într-o poză ciudată, ca de sfânt, repeta cu o voce la fel de nemotivată ca şi figura lui: „Sorana! Sorana! oare nu e asta soarta tuturor celor care nu ei îşi trăiesc viaţa lor, ci viaţa îi trăieşte pe ei?" Va să zică el era unul din cei care îşi trăia viaţa lui! Şi am izbucnit iar, eee! heee!... „De ce râzi dumneata?", s-a întors el spre mine cu o foarte puţin adevărată curiozitate,

ci mai mult din nedumerire, şi nu fiindcă s-ar fi simţit jignit, mi-am dat seama că jignirea nu mai intra în socotelile lui, devenise adică superior. „De mic copil, i-am răspuns, am fost aşa, în cartier mă porecliseră Călin Râdelesne". Ceea ce nu era adevărat, dar ce puteam să-i răspund, că râd de el? Samaritean cum arăta mi-ar fi cerut să-i spun şi ce anume din spusele lui mi se păreau de râs, ceea ce m-ar fi făcut să râd şi mai tare şi să trec marginea. „Mai m-am corectat eu după porecla asta, de frică să nu se prindă (şi nu s-a prins!). Dar, după cum vedeţi, am continuat eu, se cunoaşte că e ceva adevărat în ea."

„Dragul meu Horia", spuse doamna Sorana strângându-şi poalele capotului auriu de mătase în jurul genunchilor şi vârându-se pe jumătate sub o pătură subţire de lână înfăşată în cearceafuri albe ca zăpada. Nu era frig, dar culcatul acesta al ei în pat avea un rost, o văzui că scoate de sub perină o legătură ca un turban turcesc colorat şi o pune pe ochi petrecând-o până sub cap, şi rămase astfel cu fruntea ei lată spre tavan şi vorbind acum cu o voce mai îngroşată, ca o oarbă care vede minuni în întunericul ei misterios şi le transmite şi celor cu ochi buni, dar care nu foloseşte la nimic... „Dragul meu Horia, aminteşte-ţi de părintele Serghie!..." Făcu o pauză şi uite că şi-a dat în petic, gândii eu, tot ce spune vine deci de la un popă, Serghie ăla, pe care pesemne îl ştiau toţi. „Tolstoi a pus acolo toată experienţa lui teribilă de luptă împotriva trufiei, zise ea apoi, şi dacă te gândeşti numai la asta şi tot ajunge să-ţi dai seama că n-o să-ţi mai vie aşa de uşor să prevezi soarta cuiva. Nimeni nu poate să ştie ce se va întâmpla cu acest băiat în anii care îl aşteaptă! îţi aminteşti de fata aceea spre care părintele Serghie porneşte după ce cade şi îşi pierde puritatea? Paşenka! O puneau băieţii să le arate dacă ştie să înoate şi ea se întindea cu burta pe podea şi începea să dea din mâini şi picioare..." (Mai târziu mi-am amintit de această poveste şi am căutat-o într-o bibliotecă şi am citit-o şi eu. Mi s-a părut într-adevăr cam bisericească.)

„Spune, draga mea, că te-am întrerupt, îşi reveni ea parcă la realitate adresându-se uneia pe care într-adevăr o întrerupsese; dar tot n-o lăsă să continue şi îşi luă legătura aceea de pe ochi şi se ridică în pat în capul oaselor. Pe la doisprezece ani, reluă ea, am trăit câtva timp cu gândul că naşterea mea e o greşeală. Eram slabă, proastă şi cu înfăţişarea mizerabilă, aşa ca această uluitoare Paşenka a lui Tolstoi. Mi-o spuneau toţi ceilalţi copii, şi eu aşteptam cu ochii senini şi cu inima împăcată ca această greşeală să se repare, adică să mor, să dispar. Astăzi, la treizeci şi cinci de ani, dimpotrivă, am sentimentul că dacă aş muri s-ar produce o greşeală. Aşadar a trebuit să trăiesc ca să mi se facă frică de moarte! De ce, dragă Horia? întrucât s-ar săvârşi acum o greşeală dacă aş muri? Sunt oare mai perfectă decât acel copil neîntinat de atunci? Fiindcă eu n-am rămas aceeaşi, peste ani, cum a rămas Paşenka, ci dimpotrivă, am ajuns ca părintele Serghie! De ce am ajuns să-mi pierd seninătatea pe care o aveam în copilărie în faţa morţii? Ce s-a întâmplat cu mine între timp? Eram mai înţeleaptă copilă fiind? Când eram mică - şi aici vocea ei coborî la o şoaptă care fără să ştiu de ce aproape că mă sperie... - aveam un prieten care mă făcea să vărs lacrimi arzătoare, să uit şi să înţeleg; el îmi amintea că nu sunt singură, că sunt cu el, şi că atâta vreme cât suntem noi doi pe lume, de nimic n-aveam să mă tem. în chiar timpul când se abătea asupra mea palma şi sudalma, trântită în colb şi biciuită cu înjurături, nedemne de un tată şi un bărbat, ridicam doar braţul şi îmi feream ochii, încolo nu-mi păsa de nimic, fiindcă îndată auzeam şoapta la ureche: haide Sorana! Şi mă ridicam şi mă duceam într-un colţ al grădinii şi acolo îmi plecam iar urechea să aud vocea interioară: hai Sorana, plângi fetiţo, dă-i drumul draga mea, varsă lacrimi cu găleata şi spală-ţi sufletul de tot ce-ai auzit şi simţit. Mi-era cel mai scump şi mai drag acest prieten care mă apuca de mână cu aceste cuvinte şi mă ducea pe câmpia însorită, plină de o vrajă mistuitoare, a inocenţei şi purităţii...

Puritatea dragul meu Horia, nu e o stare psihologică, cum crede imensa majoritate a oamenilor, ci e un drum pe care se află sau nu se află întreaga ta Fiinţă, aşa cum o fecioară, oricât de impure i-ar fi gândurile, ea rămâne totuşi fecioară în Fiinţa ei biologică dacă e, dacă nu mai e, adio puritate... Mulţi săvârşesc ticăloşii şi nu se cred nişte ticăloşi, şi poate că nici nu sunt dacă n-au pornit-o pe drumul ticăloşiei şi în adâncurile ei insondabile Fiinţa lor nu s-a alterat... Faptul că ei n-au nici un semn că această alterare s-a produs şi se cred mai departe în mod sincer inocenţi, nu mai are nici o valoare, deşi s-ar părea că nu s-a întâmplat nimic din moment ce *psihologic* omul se crede nevinovat. Există totuşi un semnal pe care fiinţa noastră în primejdie îl dă urechilor noastre surde şi superficiale şi l-am auzi dacă beţia existenţei cu tot corolarul ei de vanităţi nu ne-ar împiedica să-1 auzim. Semnalul acesta straniu, deosebit în timbrul lui misterios nu poate fi confundat cu noianul de infinite semnale pe care le primim mereu... Alterarea fiinţei noastre morale bate pe o undă necunoscută de noi până atunci când cu totul întâmplător ne aflăm în singurătate şi pentru moment nici succesele vieţii noastre şi nici simţurile satisfăcute nu ne mai domină: unda spaimei. Omul e o creaţie desăvârşită ca speţă, are tot ce-i trebuie ca să lupte cu duşmanii săi. Are însă un singur duşman, pe care dacă a ajuns să şi-1 facă, acest duşman devine invincibil: este el însuşi, chiar dacă el umblă hlizindu-se ca un tâmpit cu iubita de braţ şi iradiind de fericire. Ai înţeles, dragul meu Horia, că vorbesc de mine. Teribil a fost momentul când în plină orgie a succesului m-am trezit faţă în faţă cu un duşman, eu care până atunci nu avusesem în mine însămi nici un duşman. între timp fetiţa crescuse, se făcuse frumuşică, debutase în teatru, fusese trimisă la Paris, ea, care se juca în ţărână într-un sat pierdut din Moldova, într-o casă în care de dimineaţa şi până seara toată lumea robotea ca să ţină în picioare o gospodărie ale cărei garduri împrejmuiau şi sufletele! Teribil ce repede se adaptează femeile, cum pot din bătătură să treacă în palate. Bărbatul e mai greoi, nu renunţă el aşa repede la ce i-au fost părinţii, dacă e ţăran rămâne ţăran chiar dacă ajunge doctor în filozofie! în timp ce o fată, când ***TÎccje*** *par le francais* prima oară în liceu, ea chiar zice, nu stă ca o mototoală, cum stă un băiat să se gândească la baliga natală! Cum mai puteam eu atunci să rămân în cap cu ideea întreagă a imperfecţiunii mele care îmi dominase copilăria? în orele splendide ale spectacolelor în care jucam şi în ropotul de aplauze care mă primeau la scenă deschisă? Mai avea nevoie fetiţa de altădată de acel prieten care îi smulgea hohote fierbinţi de plâns, în ceasurile de înfrângere? Care înfrângere? Nu mai exista aşa ceva, totul era doar o amintire! Şi atunci, a apărut acel spectru hâd a cărui existenţă n-o bănuiam, vai, dacă domnişoara moare?! Pe această undă am recepţionat eu alterarea fiinţei mele morale. Ce făcusem? Nici nu ştiam! Ce-o să mai fac, m-am întrebat îngrozită, fără succesele şi curtezanii mei care mă aşteptau după fiecare spectacol cu braţele pline de flori?! Oferindu-mi maşinile şi vilele lor somptuoase în dar?! Şi atunci fetiţa de altădată îşi aduce aminte că avea un prieten şi caută prietenul şi prietenul nu e! Unde a pierit? De ce a părăsit-o?! Cine 1-a alungat din inima ei? Şi se uită cu disperare în jur, singură cu toaletele şi bijuteriile ei scumpe şi începe să tremure. Şi atunci ia hotărârea pe care n-a înţeles-o nimeni, nici măcar cel care îi cădea la picioare şi îi declara că o iubeşte. în realitate se iubea pe el şi chiar când o strângea în braţe în somn, adică în momentele cele mai adevărate de uitare de sine, tot pe el se iubea şi atunci l-am părăsit şi pe el."

Efectul acestei destăinuiri asupra mea a fost covârşitor şi de durată, aş putea să spun că ceva din mine e amestecat cu toate acestea fără putinţă de desprindere, pe moment însă m-am repezit şi am întrebat-o: „Dar cine era prietenul acela al dumneavoastră din copilărie, doamnă Sorana?" „Eram sigură că o

sa întrebe!" zise una din doamne şi din felul cum vorbi înţelesei că cei prezenţi ştiau cine era şi că asta era un rezultat al venirii lor mai de mult acolo, începuseră s-o înţeleagă nu la modul obişnuit, cum făceam eu, ci parcă după un cod. Totuşi, cine era acel prieten din pricina căruia ea a dat cu piciorul la atâtea lucruri care le spusese? Eram atât de curios încât aproape că mă înfuriai când la întrebarea mea, ca şi la aceea cu privire la credinţă, doamna Sorana nu vru să-mi răspundă şi o invită din nou pe cea pe care după cât se pare povestea ceva înainte şi venirea mea o întrerupsese: „Spune, draga mea, rămăsesei la şedinţa de constituire. Iartă-mi această tiradă, dar am simţit nevoia să privesc în propria mea fiinţă ca să-i răspund lui Horia." „Sorana", spuse atunci acel Horia cu o expresie atât de nelalocul ei încât mă uitai pe geam jenat. Şi nu-i mai ascultai răspunsul care mă plictisise nemaipomenit, enervat cum eram că nu mi se mai acorda nici măcar atâta atenţie încât să nu fiu lăsat cu întrebarea agăţată în aer ca un caraghios. Apoi acel Horia termină ce avea de spus şi una din doamne începu să povestească. Mă străduii să înţeleg, dar fără să reuşesc, pentru că nu cunoşteam nici persoanele, nici genul de fapte şi în plus nici nu povestea bine, aşa cum mă obişnuisem cu doamna Sorana, când chiar dacă nu înţelegeam ce spunea, era efortul de a înţelege şi până la urmă ceva tot îmi rămânea în minte: era chiar acest efort.

XIII

Că nu ştiu cine, pe care toţi cei de faţă îl cunoşteau, fusese numit preşedinte, că avea o voce nu ştiu cum, că s-a ridicat şi a zis cutare vorbe... Şi aici deodară povestitoarea îşi schimbă şi ea vocea şi imită atât de bine o persoană străină că tresării în prada uimirii: ce dar ciudat aveau aceste femei, ca şi doamna Sorana, că puteai să rămâi cu gura căscată dacă nu erai atent, cum rămâneam eu la Moşi când eram mic în faţa unei scene

în care apăreau două păpuşi, Măria şi Ion, şi începeau să se certe cu o voce piţigăiată: mă, prostule, mă, fire-ai al dracului să fii, de ce întârzii, mă, acasă, Ioane, na, na, na, şi mica păpuşă năvălea asupra celeilalte şi îi dădea în cap, spre râsetele oamenilor care se înghesuiau să vadă mai rău decât noi, cei mici. La alt teatru nu fusesem iar la cinema iluzia pe care o aveam că e ceva real era aşa de mare că nu aveam o idee foarte clară în ce fel un actor e luat şi pus să joace. Acum vedeam cu ochii mei cum în vocea acelei doamne începea să strige, răguşit, şi pe nas, un bărbat: „Tovarăşi, eu mă ridic aici în numele sindicatului şi demasc pe aţâţătorii la un nou război şi printre noi pe cei care mai tânjesc după aşa-zisul Occident..." „Cum, o întrerupse atunci doamna Sorana strigând, va să zică nici măcar acest merit geografic nu-1 mai are Occidentul, a devenit «aşa-zis»! He!"

Şi izbucni într-un râs formidabil pe care însă îl rupse brusc la voinţa ei, şi continuă cu o voce normală: „Nu râdeţi, copii, farsa pe care o trăim este a acestui secol, care repede o transformă în tragedie!" „Dar eu nu spun că e de râs, doamnă Sorana", zise povestitoarea. „Iartă-mă, draga mea, ai dreptate! Ni se cere să jucăm înrr-o piesă în care farsa grosolană se îmbină cu fanatismul şi ni se mai cere în plus să fim şi sinceri. Săracii copii!" „Sorana, zise atunci acel Horia puţin cam enervat, ai dreptate, dar tu nu mai eşti în teatru şi nu ştii că noi toţi cei de faţă acolo vorbim altfel şi susţinem ceea ce tu numeşti «farsa pe care o trăim»". „Ştiu, dragă Horia, nu-mi spune!" Şi aici doamna Sorana îşi duse mâinile în faţă şi făcu semne aproape deznădăjduite, că ştie şi răsştie.

Nu înţelegeam nici despre ce piesă era vorba şi nici cine le silea pe aceste doamne să joace în ea. Acel Horia nu se lăsă şi o contrazise iar pe doamna Sorana spunând ceva cu neputinţă de înţeles, vorbe multe pe care dacă le ascultai multă vreme şi nu te enervau, puteai să adormi liniştit pe un scaun fără spetează. Eu însă eram foarte treaz fiindcă băgasem de seamă

că ori de câte ori domnişoara care era atât de elegantă că nu mă puteam uita la ea mai mult de-o secundă, încerca să spună şi ea ceva, doamna Sorana fie că îi lua pur şi simplu vorba din gură, fie că îi spunea chiar direct: „nu vreau să ascult draga mea" şi făcea un gest de îndepărtare de la sine a acelor lucruri pe care nici măcar nu avea curiozitatea să le audă. Iar fata în loc să se simtă jignită rămânea cu ochii ei limpezi agăţaţi parcă de gesturile şi cuvintele celorlalţi, care de asemenea nu-i prea acordau atenţie. Atunci începui să mă uit mai îndelung la ea şi anume în chiar momentele când vroia să vorbească, să-i dau de înţeles că şi eu aş asculta-o mai degrabă pe ea decât pe ceilalţi şi dacă vrea, să mi se adreseze mie... Ceea ce ea chiar şi făcu, îşi dădu taburetul mai într-o parte, ca din întâmplare şi apoi, pândind un moment când gazda ieşi pentru că sunase cineva, mă întrebă: „ha ce teatru sunteţi angajat?" „Tocmai asta e, îi răspunsei, că eu m-aş lăsa de teatru şi aş pleca din Bucureşti, m-aş duce să pun mâna pe-un pistol cu aer comprimat şi să găuresc munţii."

Curios ce repede îmi şi însuşisem ideile inginerului Dan, pe care însă atunci când le exprimam încercând să fac pe interesantul în faţa acelei domnişoare eram încă departe de a fi luat o hotărâre dacă să-1 urmez sau nu. Ea păru că se gândeşte şi îmi răspunse: „Asta e uşor pentru un bărbat, dar sper că n-o să părăseşti definitiv teatrul". „Dacă nu pot să joc în piesele care îmi plac mie, tot degeaba rămân!" Ea păru iar că se gândeşte, în timp ce din antreu se auzea vocea doamnei Sorana mulţumind nu ştiu cui pentru nu ştiu ce servicii. Apoi se întoarse în odaie. Tot atunci se ridică de lângă mine fata. „Plecaţi?" o întrebai. „Da, trebuie să mă duc."

Mă ridicai şi eu cu aerul că a cam venit ora plecării şi doamna Sorana ne conduse spre uşă. „La revedere dragii mei, domnule Surupăceanu, când ajungi jos spune-i lui Niculae că îl rog să urce până la mine, dacă nu e la vedere strigă-1 că trebuie

să fie pe-acolo." îmi aduc aminte fiecare cuvânt spus, ora zilei, şapte fără un sfert, mă uitasem la ceasul de la mână în momentul în care mă ridicasem de pe taburet, parchetul galben ca lămâia al odăii din care ieşisem şi mirosul jachetei şi părului elegantei domnişoare pe care o însoţeam. Nu era numai parfumul ei care îmi intra în nări, ci şi mirosul stofei curate şi proaspete ţinut în garderobă bună iar fata era o brunetă cu puţin mai mică decât mine, cu un picior bronzat care se mişca uşor în felul acela aproape de necrezut al pisicilor, deşi statura ei o amintea mai degrabă pe aceea a unei iepe de rasă, cu pulpa alungită şi unduioasă, măsurând parcă singură de la genunchi în jos, un metru.

Am început să coborâm scările, fiindcă lifturile începuseră să fie raţionalizate şi erau folosite doar pentru a urca şi în mers m-am ferit s-o ating. Dar ea m-a apucat de încheietura mâinii şi mă ţinea astfel, coborând cu grijă, să nu alunece pentru că tocmai atunci cineva spăla treptele şi palierele, se şi vedea în jos trupul unei fete aplecat asupra cimentului ud. „îmi daţi voie, i-am spus eu domnişoarei încercând s-o apuc de braţ, să nu cădeţi!" „Nu, nu, mi-a răspuns ea, lasă-mă că mă ţin eu de mâna dumitale, mă simt mai în siguranţă." Şi într-adevăr se ţinea bine, aş fi putut spune că mâna aceea a ei cu unghiile lăcuite nu avea şovăieli, ştia să apuce.

Eu coboram fără să mă ţin de bara albă a scărilor atent însă la paşii ei, a căror mişcare o urmăream, până am ajuns în dreptul fetei care spăla... Aici această fată îngenuncheată se opri din spălat, se redresa pe jumătate să ne facă loc să trecem şi în aceeaşi clipă îşi ridică privirea în sus. Era Viorica. Asta fu prima ei privire. Apoi veni a doua, directă şi lacomă. Se uita la mine. Mă înţelesesem cu ea s-o găsesc în odaie, dar pe seară, pe la orele opt; acum era şapte. Paşii mei şovăiră dar nu mă oprii, trecui pe lângă ea, mă uitai apoi în urmă. Tu eşti? parcă mă întreba, dar parcă nu era întrebare, ci: el e, băiatul care mi-a plăcut şi mie, trece acum pe lângă mine cu alta, fără să mă vadă.

O vedeam însă foarte bine şi ochii ei de-atunci prin care apăreau şi piereau tot atâtea lumini şi umbre câte puteau să-i facă trecerea mea şi a fetei care mă ţinea de încheietura braţului, n-am să-i uit vreodată. Uneori scena îmi apare cu atâta claritate înainte, văd adică aşa de prezenţi frumoşii ei ochi umiliţi de statura mea, privindu-mă de jos, întâi scurt cum te uiţi la oricine, apoi revenind lung cum nu te poţi stăpâni s-o faci când cunoşti persoana şi în acest interval, cum se schimbaseră şi culoarea şi lumina din ei, devenind crinurii în rotundul lor pupilar, cu alb mult în jur, curat şi fără nici-o firişoară de sânge, sticlind fără să clipească, cu licăriri diferite şi care se stingeau una după alta, de vinovăţie, curiozitate avidă, reproş, întrebări, încât mă abat din drum, caut un loc ascuns sub un tufiş, mă aşed jos şi rămân ceasuri întregi cu coatele pe genunchi uitându-mă drept înainte ca un orb. In realitate o văd pe Viorica în timp ce peste scena de pe scară şi peste pământ începe să se lase încet întunericul: nu por să-mi aduc aminte ce-a mai fost după aceea. Ştiu că n-a mai fost nimic, am dus-o pe domnişoara cu care eram, acasă, şi atât şi că am fost tot timpul atât de vesel încât, ca şi atunci când suntem foarte trişti, am uitat cu totul de Viorica şi de atunci n-am mai văzut-o. Dar de ce ? Nu reuşesc să-mi explic...

PARTEA A DOUA

I

Ca de obicei drumul pe jos de la combinat până în oraş, pe lângă fiorul totdeauna diferit al amintirilor mi-a adus şi de astă dată istovirea fizică de care nu mă pot lipsi de multă vreme şi care mă ajută să am un somn normal şi să mă trezesc dimineaţa liniştit. Fiindcă îmi dau seama că trebuie să dorm bine şi să-mi abat cât pot de mult gândurile, nu sunt nici ele o fântână nesecată.

Dimineaţa la ora zece a venit sora secretarei directorului, să-i dau cheia, după ce aseară o găsisem aşteptându-mă ca să mă întrebe dacă să-şi despacheteze ca la ea acasă, iar eu am plecat să-mi ridic actele şi restul de salariu pe care îl mai aveam de încasat de ia combinat. Când m-am întors se făcuse ora douăsprezece, la unu jumătate aveam cursă, care mă ducea la gară. Fetei îi tremurau încă mâinile pe lucruri, murându-le de colo până colo, de oboseală sau poate de emoţie, nu-i venea încă să creadă că era adevărat că o să aibă de-aici înainte odaia ei şi să facă orice ar vrea fără să se mai încurce de familia soră-si. De bucurie ar fi fost în stare să se culce pe loc chiar şi cu mine, în semn nu numai de recunoştinţă, dar şi aşa ca să-şi inaugureze casa. Gândul s-a descărcat câteva clipe lungi asupra mea asemeni unui curent în scurtcircuit dar nu s-a ars în mine nici o rezistenţă, încât m-am uitat senin la trupul bine făcut al fetei

care văzut din spate când era aplecată se despica asemeni unui pepene. Dintre ziariştii care m-au căutat să stea cu mine de vorbă unul singur mi-a stârnit interesul prin sinceritatea cu care a căutat pentru mine o soluţie, zicându-mi, ca între bărbaţi, că să mă culc cu multe femei. Se uita la mine cu simpatie şi spre mirarea mea îmi vorbea frumos de ele, deşi în acelaşi timp îmi atrăgea atenţia că trebuie să evit cazurile complicate şi dacă nu merge să nu ezit să scot bani din buzunar şi să le plătesc. L-am ascultat şi în ciuda faptului că n-a trebuit să pun în practică recomandarea cu privire la bani, am simţit o plăcere ascuţită ca o rană, dar apoi imediat o tristeţe doborâtoare m-a năpădit. Ştiu că ea era poate în mine, dar actul acela a asmuţit-o parcă asupra mea ca pe un câine flămând şi puţin a lipsit să nu-mi lichidez pe loc toate socotelile. De atunci mă tem de apropierea unei femei şi nu pentru că mi-e frică, ci pentru că aş putea trezi astfel în mine atâţia duşmani necunoscuţi... Cine ar putea să-mi spună ce ar deveni alte sentimente, teama de pildă, dacă n-ar deveni groază, ura, dorinţă ucigaşă, sau iubirea, sminteală şi umilinţă.

Ce ciudăţenie... Roţile trenului bat sub mine, mă uit pe fereastră, mi-am găsit un compartiment singur şi mă bucur că aceste plăceri simple mi-au rămas întregi, cum ar fi călătoritul cu uitatul pe geam, cu încântarea că pământul fuge în urmă, şi copacii şi stâlpii vin unul după altul în timp ce întreg peisajul defilează în fund mai încet, dar destul de repede ca să-1 vezi şi pe el mişcându-se, schimbându-şi mereu înfăţişarea. Şi simt că starea mea bună poate să dureze ore lungi...

Bineînţeles că nici nu-mi trecea prin cap să părăsesc casa părintească definitiv. Nici n-aveam de ce. „Unde te duci mă?" m-a întrebat tata în seara când le-am spus că a doua zi dimineaţa plec cu un inginer undeva în Moldova. N-a auzit nici cu cine plec şi nici unde, stătea ca o momâie pe patul lui şi al mamei - unul dormea la un cap şi altul la celălalt - care era

aşa de mare că începea de la un perete şi se oprea la cel opus, iar ca înălţime abia îmi ajungeau mie picioarele la duşumea când stăteam pe el, dar lui tata, când te uitai la el ai fi zis că e un copil care a îmbătrânit cu păr alb în cap şi cu mustăţi. „Ne ducem la poalele unui munte cu pistoale d-alea de aer comprimat în mână şi prrr, prrr, prrr, nu ne oprim până nu-1 găurim până în partea ailaltă!" Şi mi-am însoţit spusele cu râsul meu care părea de astă dată şi mai mult să ţâşnească dintr-o comprimare prea îndelungată a unei veselii care trăia parcă singură, fără voia mea: eee, heee, eee?

Tata s-a întors spre frati-meu şi i-a spus după ce s-a uitat bine ia el ca să se convingă că ălălalt copil al lui a rămas acelaşi, n-a dat adică nimic peste el: „Asta e nebun!", a zis şi intonaţia glasului lui arăta sinceritatea înţelegătoare (eram totuşi şi eu copilul lui) încât aceste cuvinte, cu ceea ce nu se spunea în ele, aş putea să zic că sunt printre puţinele care mi l-au păstrat în suflet cu rangul de tată, eram nebun, dar nu se lepăda de mine, tot era ceva, încât veselia mea s-a înteţit şi am reizbucnit eee, heee, eee, şi am dat şi din picioare. Puteam s-o fac, eram între ai mei!...

Numai mama asculta totul cu un surâs în colţul gurii, şi îmi pregătea bagajul parcă ar fi vrut să spună că ea ştia ce e în sufletul meu şi nu zice nimic. Ce poate să-şi dorească mai mult o mamă decât să-şi ştie fiul vesel, indiferent unde se ducea? Şi unde se putea duce ca să fie neliniştită din pricina unui astfel de vlăjgan cum eram eu? Rău ar fi fost, sau în orice caz ar fi fost semne de întrebare, dacă n-aş fi avut o meserie şi m-aş fi dus să învăţ una pe-acolo, singur, ieşind de sub ochiul tatălui şi al fratelui mai mare. în timp ce aşa...

„De ce e nebun? zise mama. Parcă dacă mai învaţă o meserie, o s-o uite pe-ailaltă? Să vrea s-o uite şi n-ar fi în stare, aşa o greutate i-a fost până a învăţat-o să dea cu bidineaua peste o tablă!" „Aşa, mamă, am strigat eu, ia-mă în balon, să nu-ţi

zic şi eu ce greu i-a fost lui tata s-o înveţe pe-a lui". „Pe-atunci avea altă meserie", pufni mama. Şi spre uimirea mea spuse deodată foarte simplu acel lucru care până atunci rămăsese pentru mine şi frati-meu un mister, cum putuse ea, fată de ţăran bogat, care făcea negustorie la Obor şi îşi ridicase aci pe Pantelimon o casă cu două odăi, să ia pe cineva care n-are nimic la bază, şi de care să-i fie tot ei frică şi să asculte de el ca şi când el ar fi venit cu casa, iar mama cu mâinile goale. „Tat-tău a avut un *Magazin,* lângă Obor, dar a dat faliment când eraţi voi mici de tot", zise ea.

După care tăcu în aşa fel încât înţelesei că tata a fost cineva la viaţa lui! Faliment! Ehei! asta nu e glumă! Nu dă faliment unul care vinde cinci şireturi într-un gang lângă Piaţa Mare. Pe urmă aflai nu fără să casc ochii că şi tata era ţăran şi că se cunoştea cu mama înainte de a fi devenit bucureşteni şi că falimentul lui însemna de fapt pierderea unei grădini de zarzavat din satul lui pe care o vânduse ca să-şi deschidă lângă Obor numitul *Magazin.* Dar cine-l „ruinase" de-l *silise* să-şi lichideze prăvălia? Că, zise mama, s-ar fi aşezat în faţa lui peste drum sau chiar alături de el un altul cu mijloace mai mari şi că asta n-ar fi fost nimic, însă pur şi simplu au venit şi alţii ca el şi numărul unor astfel de *Magazine* a devenit atât de mare încât socotelile nu s-au împlinit şi câştigul a ajuns să fie chiar mai mic decât impozitul.

Tata sta pe pat şi asculta spusele mamei cu un aer de năuceală (să fi fost surpriza că secretul vieţii lui era astfel dat pe faţă?) şi numai felul în care îşi ţinea el ţigarea în gură arăta că mama povestea bine şi el nu avea nimic de adăugat: o ţinea între buze dreaptă ca un băţ şi el însuşi stătea băţos, ca totdeauna, probabil cu o încordare înăuntru să pară mai înalt, nu vedeai la el în general acea şedere pe care o au alţi oameni, când se odihnesc la ei acasă, cu spinarea puţin încovoiată sau cu capul aplecat. „De ce nu spui cum a crescut preţul terenurilor, zise el, totuşi, văzând că mama se oprise şi ocolise pesemne acest amănunt important. După ce-am vândut foarte bine cu de două ori mai mult cu cât l-am luat, când am vrut să cumpăr altul se scumpiseră de cinci ori." „De ce n-ai deschis aici?" îl întrebai eu fără prea mare interes. Ca să aflu tot de la mama că odaia în care ne aflam fusese construită cu acei bani. Atunci cine ne spusese nouă că totul era al mamei? „Negustoria nu merge oriunde, zise tata încremenit cum sta cu ţigarea drept spre uşă, în flanela lui albă încheiat la toţi nasturii, numai proştii cred!"

Ie-te-te! Mai mă făcea şi prost, după ce se dovedise că prostu-ăla fusese el, din moment ce prăvălia pe care o vânduse atunci cu de două ori preţul ei în realitate valoarea era de cinci ori mai mare. Şi în loc să-i răspund prin cuvinte începui să râd, lucru care îl enervă pe tata şi îl făcu să-şi ducă mâna la gură ca să-şi ia ţigarea, pesemne ca să vorbească mai bine când mi-o răspunde. Dar la el cuvintele rămâneau mult îndărătul a ceea ce voia să facă şi în loc să-i vorbească gura îi vorbi mâna, care apucă greşit ţigarea şi îi rupse vârful aprins. Se fripse pe palmă şi scrumul îi atinse şi flanela care mirosi imediat în odaie a lână arsă. Se scutură pe pantaloni să nu i-i găurească şi pe-ăia vreo fărâmă de tutun cu foc şi ţâşni spre mine să mă pocnească. Nu vroiam să mă despart de el certat, aşa că îl lăsai să dea şi el chiar dădu, văzui în aer cureaua de care se descinsese cu o singură mişcare şi mă croi cu ea drept în cap. Gândul meu fusese bun, dar lovitura mă ustură aşa de tare că un fior de ură începu să curgă liniştit în mine şi spusei: „Mai dă! Ţi-am spus că până fac armată poţi să te porţi cu mine ca şi când aş avea şapte ani, n-o să-ţi iau din mână cureaua aia a dracului şi să te pun să alergi după ea afară pe brânci!"

Tata se făcu alb, fiindcă îşi dădu şi el seama că nu trebuia să dea tocmai acum când plecam. Şi pe urmă ameninţarea mea arăta că n-o să uit cum s-a purtat cu mine în ziua când, aşa cum îi spusesem, mă voi considera desfăcut de orice supunere. Şi

scuturai din cap să nu mai simt lovitura, care își înteţi aşa de tare durerea că îmi ţâşniră lacrimi din ochi. Şi atunci sări mama, iar frati-meu ridică şi el deodată glasul şi strigă: „De ce dai în el, tată, că nu-ţi făcu nimic, dumneata îl făcuşi prost din senin şi el în loc să se supere, râse. De ce dai în el? Dacă s-ar fi supărat ţi-ar fi plăcut? Ce e şi cu dumneata de-ţi sare muştarul fără nici un rost, nu te uiţi la el că e mare şi într-o zi s-ar putea să-ţi dea un brânci aşa cum îl auzişi şi n-o să ai ce să-i mai faci?" „Il omor cu toporul!" spuse tata. „De ce, zise mama cu dispreţ, fiindcă e cuminte şi te-ascultă? Asta e răsplata pe care i-o dai tu?" „Nu-1 ascult că sunt cuminte, spusei eu cu tot sângele dogorându-mi în obraji, îl ascult fiindcă m-a făcut şi m-a crescut, oricât de neghiob s-ar purta el cu mine." „Pe mine mă faci neghiob? zise tata mai uşurat, acum că mă coborâsem şi eu la nivelul lui şi îi răspunsesem aşa cum merita. Şi văzând că nu mai răspund: De ce crezi că sunt eu neghiob şi tu, care eşti copilul meu, eşti mai deştept?" „Hai, zise frati-meu lovindu-mă cu cotul, ieşi pe-afară şi lasă!"

Ăsta era remediul care se practica pe la noi prin cartier, îl ştia toată lumea: am văzut eu aşa, zicea câte unul când povestea cine ştie ce discordie rea în familie, mi-am luat pălăria şi am ieşit afară. Adică a părăsit terenul uşurând stingerea focului. Cel puţin pentru momentul acela. în ce mă priveşte, cât am trecut pragul am şi uitat, deşi ştiam că în urma mea mama şi frati-meu abia vor începe ei între ei, fiindcă nici unul nu băgase de seamă că de fapt tata ştiuse el de ce dăduse în mine şi ştiusem şi eu, şi că îi venea greu să recunoască...

II

„Hai domnule Surupăceanu, zise inginerul Dan a doua zi dimineaţa când mă văzu aşteptându-1 la locul convenit în faţa Gării de Nord, ai bani de bilet, sau să-ţi cumpăr eu şi te decontezi pe urmă din primul salariu?"

îi răspunsei că am şi un sfert de oră mai târziu ne urcarăm în automotorul *Pullman* Bucureşti-Iaşi. Nu mersesem niciodată în el şi mă aşezai pe banchetă lângă geam cercetând totul cu ochii şi cu mâinile. „Ei, zise inginerul, ia spune-mi, ce-ai visat azi-noapte? O să facem noi treabă amândoi, sau o să ne despărţim repede?" „în orice caz, domnule inginer, îi spusei, trebuie să recunoaşteţi şi dumneavoastră că n-aţi mai găsit alt fraier care să părăsească Bucureştiul şi să plece la mama dracului nici el nu ştie unde." „Aici ai dreptate", zise inginerul în timp ce motoarele începură deodată să duduie mai tare şi se puseră apoi în mişcare şi mie îmi veni în aceeaşi clipă să mă închin, nu din credinţă, ci din obicei. Lumina zilei, ferită de acoperişurile de deasupra liniilor de plecare cât timp automotorul stătuse sub ele, izbucni acum în compartiment cu soare cu tot şi făcu să ţâşnească şi din mine spre inginer un elan de sinceritate pe care nu mi-1 putui stăpâni: „M-am certat aseară cu tata şi m-a croit peste cap, dar nu din pricină că plec, sau dracii ştie de ce, poate că de-aia şi nu mi-am dat eu seama, în orice caz am aflat că fusese în tinereţea lui negustor şi să vedeţi ce-am visat". „Spune, mă, Surupăcene", zise inginerul tutuindu-mă în felul acesta neaşteptat, lucru care însă nu mă supără, deşi pentru alţii aveam eu o vorbă a mea cu care îi corectam oricât ar fi fost ei de mai în vârstă decât mine; le ziceam: *Domnul* Surupăceanu, că n-am murit"! „Dumneavoastră vă pricepeţi la vise?" îl întrebai. „Nu mă pricep, dar spune!" Izbucnii în râs şi începui să-i povestesc: „După cearta cu tata am visat că plecam undeva, dar se făcea că mă oprisem sub un pâlc de salcâmi şi eram cu câinele meu şi am început să scot dintr-un sac cutii de zahăr. «Să-ţi desfac cutiile ca să poţi lua bucăţile, sau să ţi le las aşa?» l-am întrebat pe câine. «Desfă-le, a zis el, că mă doare botul când dau de carton.» Atunci a venit o femeie, o doamnă, care mi-a luat de pe masă o tabletă de ciocolată. «Vă costă o sută treisprezece lei doamnă», i-am spus eu furios. «Vreau şi-o sticlă de apă minerală.» «Vrei dumneata, dar nu se

poate.» «Totuşi!» «Nici un totuşi!» Atunci câinele meu s-a dus să-i dea el şi am rămas trăznit şi nici gura n-am mai putut s-o deschid de trist ce eram, cum mă trădase tocmai el, câinele meu, să nu înţeleagă afrontul ce mi se făcuse şi să se ducă fără să se gândească, să-i dea acelei doamne sticla!" „Ei tocmai ca să ştergem afrontul ăla, să-i tragem noi dintr-o sticlă adevărată", zise inginerul şi-mi arătă dintr-o sacoşă o sticlă plină cu ceva, care avea culoarea frunzei de vie ruginite. Ii desfăcu dopul, scoase un pahar mic de argint dintr-o trusă şi turnă; apoi zise, aşa cum se pronunţă o parolă: „Bea şi spune cum e!" Nu eram priceput la vinuri, dar ceva tot ştiam eu ca să-mi dau seama ce beau. „Domnule inginer, zic, ăsta nu e vin care se vinde pe piaţă." „Inchipuie-ţi că mi l-a făcut cadou un episcop, zise inginerul, sfinţii părinţi ştiu cum să uite de necazurile acestei lumi. Noroc, mă, băiatule, şi nu uita şi tu că ai băut cu mine un pahar când ne-a fost cel mai bine, adică atunci când nu ne cunoşteam mai deloc şi aveam încredere unul în altul!" „Domnule inginer, i-am spus, dacă vă duceţi dumneavoastră acolo care ştiţi atâta carte şi aţi putea foarte bine să găsiţi servici în Bucureşti, de ce să nu mă duc eu, care sper să învăţ ceva?" „Asta în orice caz, mi-a răspuns el, îţi garantez eu (şi aici şi-a dus mâna la piept) că în mai puţin de un an eşti un om cu calificare serioasă şi o să lucrezi tot pe sus, cum îţi place, dar nu cu pensula ca nea p... ăla cu care te-am văzut pe turla bisericii, ci cu cleştele patent în mână şi cu carnetul de electrician în buzunar." „Eee, heee, eee!" am făcut eu când am auzit cum i-a spus el lui săracu nea meşterul meu, cu care petrecusem ceva ani pe acoperişuri; niciodată nu mi-ar fi trecut prin cap să-i spun astfel.

în orice caz mi se ştergea din minte parcă cu viteza cu care mă îndepărtam de Bucureşti şi alergam peste câmpurile verzi galbene de porumburi. Dar el se micşora în sufletul meu nu numai din pricina săracei lui meserii care îl făcea pe acest inginer să-i spună nea p..., ci şi pentru că îmi apărea nemişcat

într-o lume care nu ştia ce e mişcarea, în timp ce eu zburam cu o viteză ameţitoare spre o lume care nu exista încă şi trebtiia s-o facem noi acolo la poalele acelui munte, sau poate chiar sub munte, sau poate chiar deasupra muntelui, sau poate chiar suspendată de vârfurile a doi munţi, pe piloni nemaivăzuţi, cine putea să ştie ce-o să iasă? Şi primul om care mă ducea acolo avea pentru mine şi acea căldură pe care o avusese meşterul, dar avea şi ceva în plus care mă făcuse să-1 urmez, ceva care te făcea să baţi din picioare pe loc de nerăbdare să te duci unde e el, aşa cum baţi din picioare acasă când trebuie să te duci la un bal: acolo e ce e, acolo e totul, dacă nu te duci acolo eşti pe dinafară şi pe dinafară o să rămâi toată viaţa. Ce? Era de vârsta mea, cu toate că părea să fie trecut de treizeci de ani, în timp ce pe meşterul meu îl simţeam departe de mine nu cu zece cincisprezece şi nici cu treizeci, cu cât era în realitate, ci cu şaizeci. Şi încă; autoritatea pe care o simţeam că o are asupra mea nu venea nici din gândul meu că trebuie s-o aibă, fiindcă e inginer cum gândeam despre tata fiindcă mi-era tată, sau despre meşter fiindcă era mai bătrân şi cunoştea ce e de bine şi ce e de rău în purtarea cuiva, pe lume; dimpotrivă, mă bucuram că le învăţasem solid pe-astea şi la anii mei, cu şapte clase primare, cu meseria aceea aşa cum era ea şi cu ceea ce ştiam despre cum trebuie să se prezinte un om în viaţă, puteam să zic că nu-i trecusem degeaba. în acelaşi timp însă simţeam că nu ştiam ce o să se întâmple cu veselia şi credinţa mea că totul e bine după ce aveam să ajung să nu-1 mai ascult pe tata fiindcă nu merita, şi ce avea să se întâmple atunci când nimeni n-avea să mă mai împiedice să nu-i dau brânci, aşa cum bine prevestise frati-meu şi când aveam să mă despart de meşter şi n-o să mai am nevoie nici de autoritatea lui blândă, cu care îmi plăcea să mă joc fiindcă îmi plăcea să mă cred mereu mic. Ori, tocmai asta părea să fie inginerul, omul unei noi autorităţi în care intra parcă şi aceea a tatălui şi fratelui meu şi a meşterului şi care mă

liniştea total în privinţa viitorului, pe care însă nici tata şi nici meşterul nu erau în stare s-o facă.

„Eu n-aştept numai asta din partea dumneavoastră, domnule inginer, i-am spus, nu un an cum ziceţi, ci trei ani pot să am răbdare să învăţ..." „Deocamdată calificarea, celelalte or să vină de la sine, ai să vezi", zise inginerul cu un glas care nu vroia nici să se ferească pe el să înţeleagă ce aveam eu să-i spun, nici să mă împiedice pe mine să vorbesc, deşi aşa părea, că vrusese prin răspunsul lui şi una şi alta. „Toată chestia, i-am spus, venind acum cu idei împlântate în mine de la doamna Sorana, e cum poţi să rămâi un om!" „Mai depinde şi de om, zise inginerul. Tu, am impresia că ai să poţi să ajungi şi să rămâi, dar mai depinde şi de condiţii. Ori, tocmai asta vrem noi să schimbăm, condiţiile, dar nu *noi,* ci noi toţi împreună. Noi, ne creem pe noi", zise inginerul arătându-se pe sine, cu înţelesul că acest gest era valabil pentru întreaga omenire. „Domnule inginer, strigai, un tată care n-are autoritate asupra mea decât fiindcă vreau eu, cum devine asta din punct de vedere cum spuneţi dumneavoastră? Fiindcă a dat el faliment odată şi n-a fost capabil să fie negustor!" „îl băgăm în comerţul de stat", spuse inginerul fără clipire, iar eu răcnii: „Eee, heee, eee!" „N-o lua şi tu chiar aşa, zise inginerul, ia-o într-un sens mai general. în cazul tău particular e suficient dacă nu veţi fi siliţi să trăiţi împreună, ceea ce trebuie să recunoşti şi tu că dacă mulţi pe lume ar putea pur şi simplu să se separe de condiţiile lor de existenţă tragice, s-ar ridica cel puţin jumătate din greutatea care apasă pe spinarea oamenilor în prezent".

Nu ştiam cum să-1 aduc la ceea ce mă interesa pe mine şi cu cât vorbeam mai mult, cu atât mi-era mai greu. „în fond, zise el fără veste, punând parcă deodată mâna pe mine, tu vrei alt tată, eşti un băiat bun, şi nenorocul tău e că gândeşti aşa la nouăsprezece ani în loc să gândeşti la patruzeci. Prin asta nu vreau să spun că eşti bătrân la minte, ci că îţi dai seama de ceva care ar fi trebuit să-ţi dai mai târziu, când suntem destul de puternici ca să ne privim singuri soarta în faţă! Ai înţeles?" „Nu", i-am răspuns. „Mi-e greu să-ţi explic că deşi zic că eşti un băiat bun, vrei alt tată, când ar trebui să spun că eşti bun doar în aparenţă. în realitate eşti chiar bun şi ţi-au rămas necheltuite sentimente de devotament faţă de familia ta. Nu-i nimic, o să te însori şi o să dai tu băieţilor tăi ce n-a fost în stare să-ţi dea ţie taică-tău!" „Şi nu credeţi că s-ar putea întâmpla ca fiii mei să nu merite?" „Ba cum dracu să nu cred, zise inginerul, dar de ce să te apuci să iai avans când s-ar putea foarte bine ca ei să merite? Să nu iai niciodată avans!" „Dumneavoastră aveţi copii, sunteţi căsătorit?" l-am întrebat, fiindcă trecuse cu răspunsul lui pe-acolo pe unde m-aşteptasem de la el să treacă, îmi plăcuse ce-mi spusese şi aş fi dorit acum să-1 ştiu căsătorit, iubindu-şi soţia şi având şi copii. El însă făcu he! în genul doamnei Sorana şi râse pocnindu-mă solid peste umeri: „Sigur că sunt căsătorit şi am şi doi copii, dar asta n-are nici o importanţă, mă Surupăcene, poţi să ajungi om şi să rămâi şi fără asta." Şi apoi parcă m-ar fi trezit dintr-o amorţire: „La ce te gândeşti?" Am scuturat din cap, dar într-adevăr clipind des ca şi când aş fi fost surprins cu mintea călătorind în timp ce în faţa lui m-aş fi prefăcut că îl ascult; i-am zâmbit şi i-am răspuns că nu mă gândesc ia nimic, că îmi pare bine că mă duc unde mă duc şi că... nimic, asta era tot, ce putea să mai fie? în realitate îmi bătea foarte tare inima, începeam să ţin la el foarte tare şi îmi spuneam că dacă unde mă duce n-o să mai am ocazia să stau cu el atâtea ore, cele pe care le petreceam acuma împreună îmi vor fi neşterse toată viaţa, chiar dacă mai târziu, printre atâţia câţi aveam să fim acolo ar fi ajuns să nu mai mă recunoască...

III

Am ajuns într-adevăr la poalele munţilor, dar munţii rămâneau mereu în depărtare, cu toate că mergeam spre ei de aproape o oră, cu un tren mic cu care am schimbat la Iaşi

Pullman-ul, apoi cu un autobuz. Ne-am oprit într-un sat şi ne-am dat jos. Eram de fapt tot la câmpie, cu toate că munţii, rămânând îndepărtaţi, dacă te uitai mai mult la ei le vedeai culoarea verde-albastră a brazilor şi văile fumurii, care se formau între crestele lor roşcate.

Din hodorogeala autobuzului am căzut într-o linişte în care cântecul unui cocoş îţi spărgea urechile. „Hai, Surupăcene, zise inginerul cu micul lui geamantan în mână, luând-o înainte, ia uite ce frumos e pe-aici... Asta e un sat cu ţărani care mai poartă plete, ca pe vremea lui Ştefan cel Mare, ia uită-te la ăla care trece cu mânzatul de funie!" Ala părea însă vechi ca de pe vremea lui Dragoş Vodă, aşa îmbrăcăminte aiurită avea şi căciulă în cap în plin soare de august, ai fi zis că nu şi-o scoate niciodată, nici măcar la masă... De necrezut mi se păru când îl auzii vorbind româneşte cu inginerul, adică într-o limbă de azi, aţi venit iar pe la noi, da, am venit, mă angajaţi şi pe mine, te angajăm, când începeţi, curând, chestii d-astea... „Da fetele lor tot aşa sunt, domnule inginer?" „Văd eu că ţi-e gândul tot la fete", zise inginerul vesel şi el, în timp ce se abătea din drum şi intra într-o curte. Ne ieşi înainte un fel de funcţionar care ne conduse în casă şi inginerul îi spuse: „Angajează-1 pe tovarăşul Surupăceanu şi dă-i în primire o echipă. Fă-i rost unde să doarmă. Eu mă duc pe la sfat să vedem cum stăm cu mâna calificată, ce-a făcut preşedintele, mi-a găsit câţi dulgheri i-am spus?" „Cred că ne-au găsit mai mulţi decât avem nevoie, sunt gata să înceapă, vă aşteaptă de trei zile cu teslele şi fierăstraiele în mână pe-acolo pe lângă sfat, stau tolăniţi alături în luncă." „Perfect", zise inginerul şi ieşi lăsându-şi geamantanul în odaia de alături, unde se instalase. Era casa unui chiabur al satului, care fusese rechiziţionată.

Funcţionarul mi-a găsit o cameră la un alt ţăran de acest tip şi primele zile s-au topit în aşteptare. Bineînţeles că am bănuit de la început că ideea cu pistolul cu aer comprimat care să pârâie în burta muntelui era doar o vorbă cu tâlc şi nu una care să mă întâmpine acolo asurzindu-mi urechile, abia a treia sau a patra zi am văzut că intră în sat un camion care trage undeva într-o poiană şi din el se dă jos un şofer care întreabă de mine. „Eu sunt", i-am spus. „Adu-ţi echipa şi descărcaţi materialul." M-am uitat să văd despre ce era vorba: era hârtie gudronată. Am dat-o jos şi am aşezat-o cu ţăranii mei în grămezi. Pe urmă camionul a plecat şi am mai aşteptat degeaba o zi când a venit iar un camion, tot cu hârtie de-asta. Au început apoi să vină mai des alte camioane, cu alte materiale, a apărut un specialist care a marcat terenul şi satul s-a umplut de tot felul de oameni. Construiam barăci, magazii pentru depozite, birouri din plăci prefabricate, cu geamuri şi uşi... Nici nu ştiu cum m-am pomenit şef, nu pentru că inginerul mă numise, ci fiindcă mă pricepeam fără să fi învăţat vreodată, dam ordine şi mi se auzea gura peste tot şi de unde la început trebuise să mă stăpânesc să nu se vadă că îmi plăcea cum indicaţiile mele se transformau în fapte, cum omul se punea în mişcare sub ochii mei şi terenul se modifica, mai pe urmă această plăcere a pierit şi nu mă mai mulţumeam să văd că oamenii se mişcă, acum vroiam să se mişte mai repede, fiindcă îmi dădeam seama că această construcţie nu însemna încă nimic, abia după terminarea ei avea să se vadă care erau planurile inginerului. „Ce-o să se facă aici, domnule inginer", îl întrebam sub o formă sau alta când aveam ocazia să-1 văd venind pe la noi. Prinsese obiceiul ca drept răspuns să facă doar aşa un gest cu degetul, care cuprindea un foarte mare teren cât ţinea zarea de-acolo de la marginea satului, două treimi din cât vedeai cu ochii. A treia treime, satul propriu-zis, era inclusă şi ea cu un semn din toată palma, adică după aceea, mai târziu, îi vine rândul şi satului şi reteza aerul energic, adică totul va dispărea, tot ce se vede va fi ras. După care ducea un deget la gură în semn că nu trebuie vorbit cu nimeni despre asta. „Iese scandal cu urmaşii lui Ştefan cel Mare, mi-a spus el de la bun început. Dacă se află înseamnă că tu le-ai spus; fii atent!"

Numai că urmaşii ăştia nu numai că ştiau totul, ci şi ceva în plus faţă de mine, şi anume că în locul satului lor va fi un oraş şi că pe terenul acela misterios dinspre răsărit se vor ridica fabrici, care vor face nu ştiu ce cu sarea din munţi, o să fie adusă de-acolo prin tuburi topită în apă fierbinte şi apa aia o să încălzească şi oraşul prin ţevi să faci baie în pielea goală pe gerul Bobotezei. „Nu-i aşa, dom' şefi" mă întreba câte unul după ce îşi termina în felul ăsta pălăvrăgeala, care nu se potrivea câtuşi de puţin cu pletele lui strămoşeşti. „Aşa o fi! răspundeam, din moment ce dumneata ştii ce nu ştim noi, ce mai întrebi? Mai bine i-ai da înainte cu acoperişul-ăla, că ne-apucă gerul Bobotezei cu el neterminat şi n-o să mai poţi să faci baie în pielea goală. Nu ştiam că pe-aici se face baie îmbrăcat."

Râdeau. Ţăranii nu se deosebesc de bucureşteni decât prin haine, au aceiaşi ochi rotunzi care se uită drept la tine mincinoşi când vor să nu-ţi spună ce gândesc şi aceeaşi hoţie în glumă, când nu ştii daca se ia pe el la vale când face pe-ăl care nu înţelege sau te ia pe tine. Ca şi bucureşteanul de la mine din cartier, nu cel de pe Calea Victoriei. „Iertaţi-ne, zise, că noi nu pricepem, cu mintea noastră cea proastă." Ei, când spune vorbele astea, e chiar prost şi eu când auzeam pe câte unul aşa, i-o tăiam fără nici un respect: „Lasă-te dumneata de chestii de-astea de pe vremea iui Papură-Vodă şi Ion Creangă şi pune mâna pe blană, că nu eşti nici atât de deştept pe cât te crezi şi nici atât de prost pe cât vreai să mă faci pe mine să te cred. Munceşte cu toată capacitatea, dacă vrei să ne mai vedem la faţă, că n-am făcut nuntă împreună, să ne fie aşa de greu să ne despărţim." Eram din ce în ce mai poruncitor şi mă miram când îi vedeam că în loc să mă saboteze, parcă chiar mă ajutau. „Aşa dom' şef, mă aproba de obicei chiar câte unul dintre ei care era şi cel mai bun şi căruia pesemne nu-i plăcea că munca lui era la fel plătită cu a altora nu atât de dibaci ca el, nu-i slăbiţi deloc că ăştia sunt în stare să-i apuce primăvara ca să câştige pe degeaba banii poporului."

Nici nu putea fi vorba, am terminat barăcile pe la sfârşitul lui septembrie, puteau să doarmă în ele sute de oameni, care de altfel le şi umplură în câteva zile. Şi într-o dimineaţă iată că auzii într-adevăr pârâitul unui pistol cu aer comprimat şi văzui primul grup electrogen care îl alimenta. Terenul avea pietriş la suprafaţă, o jumătate de palmă, pământ nearabil, dur dedesubt, ales poate şi pentru asta, scrâşnea piatra sedimentată şi ieşeau scântei de sub tăişul târnăcopului. Curgea sudoarea pe tâmplele oamenilor. Mă grăbii într-acolo să văd. Era un băiat scund care îl ţinea în mână dar cu umeri muschiuloşi îmbrăcat într-o salopetă neagră. Nu numai eu venisem să mă uit, avea poate toată lumea impresia că dacă ceea ce urma să se ridice peste aceste locuri era ceva neobişnuit care avea să le schimbe din temelii viaţa, temelia aceea numai aşa putea fi săpată, cu ajutorul unor astfel de instrumente neobişnuite, dintre care unul îşi şi făcea auzit pârâitul lui de început. Curând mai veniră vreo trei şi toate continuară în acelaşi loc. îmi închipuiam că în zilele următoare o să se umple câmpul cu ele şi mă dusei la inginer care în această zi era şi el acolo. „Ei, i-am zis, acuma îmi daţi şi mie unul de-astea? N-are importanţă că nu e burta unui munte, e la picioarele iui, merge şi-aşa!" „Ştii ce-o să fie aici? zise el, ca şi când nu m-ar fi auzit, dar cu un glas care îmi cerea să deschid urechile, fiindcă ceea ce avea să urmeze mă atingea direct şi de felul cum voi înţelege spusele lui atârnă şi hotărârea pe care urma s-o ia în privinţa mea; adică, ştii ce te-aşteaptă pe tine în viitor în legătură cu ceea ce ai văzut că începe aici? Lasă figura cu pistolul cu aer comprimat că nu pentru munca asta te-am adus eu cu mine din Bucureşti şi te-am luat cu mine în tren, să vii aici să te joci. Aici, continuă el, o să fie o uzină electrică pe care trebuie s-o construim de urgenţă înainte să ne punem planurile în aplicare, sau în orice caz cu precădere, pentru raţiuni care nu e cazul să ţi le spun, fiindcă înţelegi şi singur: uzina electrică înseamnă lumină şi energie,

n-o să utilizăm grupuri electrogene scumpe pentru un şantier aşa cât o să fie ăsta, încât: adio Surupăcene şi nu mă uita, şefi de brigadă găsesc câţi vreau eu, dar electricieni gata pentru ziua când uzina o să înceapă să-mi dea curent nu prea am, e mare căutare în branşa asta, aşa că peste câteva zile plecarea lui D., la şcoala de calificare: să-mi scrii de-acolo şi să-mi spui cum îţi merge capul/'

Lăsă să treacă o pauză în care timp se deplasă într-o direcţie spre ceva care îi atrăsese atenţia şi începu să strige că nu se făcea bine ceea ce era acolo, apoi se întoarse spre mine şi îmi mai spuse: „în U.T.M. te-ai înscris?" „Nu!" îi răspunsei. „N-a venit nimeni să-ţi ceară?" „Nu!"„Nu-i nimic, o să te înscrii acolo, bagă de seamă să nu cumva ca în loc să începi prin a învăţa, să vii să-mi spui că te-ai luat la ceartă cine ştie cu cine şi te-au dat afară de la cursuri. Nu ăsta e scopul. Orice altceva ce ţi se va cere să faci, să nu discuţi cât timp n-ai carnetul de electrician în buzunar. Restul nu contează". Mi s-a părut mie că spusele lui au un punct care nu era prea limpede, dar nu l-am mai întrebat nimic, fiindcă în linii mari înţelesesem: că un carnet de calificare merita totul şi că înainte de orice, adică înainte de pildă de a încerca să înţeleg de ce trebuia să mă înscriu neapărat în U.T.M., sau mai bine zis de ce nu trebuia să zic nimic când vor veni la mine să mă înscrie, trebuie să mă gândesc că scopul meu era să mă calific şi că lucrurile acestea se legau strâns între ele, şi nu era de nasul meu să stau să le discut: erau, în orice caz, gata discutate de alţii şi ce mă interesa pe mine? Să-mi câştig ceea ce nu mi se va mai putea lua dacă învăţam, sau să-mi pierd situaţia pentru ceva care la urma urmei ştiau ei mai bine de ce îl înfiinţase, adică pentru acest U.T.M.?

IV

N-aş fi crezut vreodată că învăţatul poate să-ţi facă o plăcere aşa de mare, păstram mai degrabă în minte de când eram mic

de la şcoala primară ideea că un fel de apăsare fără nume ţi se aşează pe creier şi ţi-1 gâdilă cu toate că ochii îţi rămâneau deschişi, un somn total te cuprindea şi cădeai în el ca într-o apă caldă... Să dormi... Să te scufunzi în uitare, în timp ce glasul învăţătorului plutea pe deasupra ca o chemare la care trebuia să răspunzi...

Păstram temerea că şi acum la nouăsprezece ani o să păţesc la fel, uitând că mai pe urmă am învăţat bine în clasele a cincea, a şasea şi a şaptea, în special la matematică şi geometrie, când ştiam să extrag o rădăcină părrată şi chiar să rezolv ecuaţii de gradul întâi, lucru care nu fusese obligatoriu pentru toţi, ne arătase învăţătorul numai pentru noi, cei mai buni din clasă şi eu învăţasem. Ce bine îmi prindeau acum toate acestea şi ce uşor mi se părea nu numai să memorez, ci şi să înţeleg perfect toate legile care ni se predau despre electricitate. Eram de altfel singurul dintre cursanţi care aveam cunoştinţele necesare asimilării integrale a lecţiilor, fiindcă unii nu mai ştiau nici să facă o înmulţire cu zecimale, dacă ştiuseră vreodată, darmite să înţeleagă ei legea lui Ohm. Când profesorul a enunţat-o pentru întâia oară s-a aşternut o tăcere ca de gheaţă asupra clasei şi parcă pentru a-şi feri creierele ca nu cumva să se uite el în ele şi să vadă în ce besnă zac, toţi se uitau în jos ferindu-şi ochii, aceste ferestre care îi puteau da de gol. Numai eu m-am uitat la el liniştit fiindcă citisem înainte în manual şi pentru mine această lege mi se părea cel mai uşor de înţeles lucru, că intensitatea curentului staţionar care trece printr-un conductor metalic este proporţională cu tensiunea electrică aplicată la capetele conductorului şi invers proporţională cu rezistenţa electrică a acestuia. Ciudăţenia e că în cele din urmă, prin meritul maiştrilor şi profesorilor şi mai ales prin aplicaţii practice, până la urmă începeau să înţeleagă şi majoritatea, fiindcă îţi arăta conductorul să-1 vezi şi îţi experimenta clar cu aparatele, până se pricepea nu atât teoria, ca o formulă care trebuia

învăţată papagaliceşte pe dinafară, ci consecinţele ei în construcţia şi întreţinerea unei instalaţii. în orice caz, se obişnuiau cu ea, cu electricitatea, chiar dacă n-o înţelegeau încă. Unul dintre noi, de pildă, demontă într-o zi foarte rapid comutatorul de lângă uşă şi cunoscând puterea reţelei puse două degete direct pe sârme. Aştepta astfel la uşă cu aerul că stă şi el acolo că a venit mai devreme, şi „Ce mai faci cutare, noroc", şi întindea mâna... Celălalt i-o lua şi în aceeaşi clipă cădea jos scoţând un urlet... Şi repetă figura ţinând în mână clanţa uşii închise. De astă dată urletul se auzea de-afară... Până când îl luă maistrul la rost şi îi arătă că nu-şi dă seama ce face, explicându-i încă o dată noţiunea de masă, care dacă s-ar forma cu el chiar şi de la o sonerie al cărei curent nici nu-1 simţi la mână de slab ce e, poţi să mori acolo agăţat de câteva firişoare subţiri cât firul de păr...

Locuiam într-o casă singură în curte, cu patru odăi mari, din care administraţia şcolii scosese tot ce avusese odată proprietarul, în afară de masa de bucătărie şi câteva dulapuri şi adusese cam câte şase paturi suprapuse în fiecare odaie. Mâncarea ne-o căram singuri în marmite din altă casă unde se gătea şi pentru alţii şi era îngrozitor cu apa care nu curgea decât câteva ore pe zi şi nu atunci când eram noi acolo şi totdeauna era o problemă spălatul veselei, pentru echipa de servici care trebuia să ajute femeile la strânsul mesei. Dar chiar şi când curgea duminica rămâneam câteodată cu săpunul pe faţă, raşi pe jumătate, sau cu capul plin de clăbuc sub robinetele care începeau să fâsâie. Alergam pe la acei vecini care aveau cişmele şi începeam să pompăm nu totdeauna cu succes, fiindcă aici şi cişmelele aveau un debit limitat... în general istoria apei în acest oraş ne aducea, seara aşa pe lună, când ieşeam şi noi la plimbare, amestecat cu mirosul de tei, şi nişte adieri aşa oarecum împuţite care te făceau să nu mai fii sigur când te izbea parfumul florilor dacă nu va fi urmat imediat şi de alt parfum şi să-ţi

fereşti respiraţia când fără voia ta ţi se umfla pieptul... Uneori discutam pe tema asta şi cădeam de acord că în cazul cunoştinţei unei fete nu trebuia riscat să-i spui că îţi place de ea într-o astfel de plimbare, trebuia dusă dracului undeva în afara oraşului, pe-un răzor sau o potecă de ţară şi acolo făcută declaraţia respectivă. Alţii spuneau că în principiu ideea e valabilă dacă e vorba de-o fată străină de oraş, dar că una născută şi crescută aici n-o deranjează, probabil că nu-şi mai dă seama... Şi porniţi pe panta asta unii descopereau câte idioţenii de pe unde citiseră, sau auziseră, că în Coreea, de pildă, i-a spus lui o soră de spital care a fost într-o echipă în timpul războiului, că acolo e peste tot aşa şi la ţară şi la oraş, dar în mod planificat, ca îngrăşăminte pentru culturi, stârnind protestele celor cu ficatul sensibil, prin amănuntele pe care le dădea... Şi că în China e la fel... „Tăceţi, bă, odată din gură, se auzea atunci glasul cuiva, ridicându-se furios din nu se ştie care pat, sunteţi nebuni, altceva nu mai aveţi ce discuta?" Dacă n-am fi ştiut că nici unul dintre noi n-a fost crescut nici în puf şi nici cu căruciorul, am fi crezut că ăsta, de pildă, era altfel de specimen. Aşa, trebuia să constatăm miraţi că unii nu suportau nu numai discuţii de acest fel, dar nici altele mult mai inofensive, la masă, de pildă, sorbecăitul altora, sau plescăitul din limbă, sau clefăitul cine ştie cui... îi vedeai că se uită cu ură la el, pune lingura deoparte şi se ridică de la masă; şi-i spunea vecinului tare: „Păstrează-mi şi mie farfuria că eu aştept în dormitor până termină nesimţitul ăsta cu clefăitul şi să pot pe urmă să mănânc şi eu..."

în acest timp m-am împrietenit cu unul care pe urmă s-a îndepărtat de mine lăsându-mă deodată să descopăr că mulţi dintre noi aveau de pe acum o gândire nenaturală, cu toate că de pildă nu s-ar fi putut spune că învăţătura prea multă de carte ne-ar fi falsificat-o sau viaţa noastră din familie, complicată, ne-ar fi influenţat-o în cei şapte ani de acasă. Era un băiat bălan

cu nişte ochi care aveau darul să se lipească de sufletul tău de la prima încrucişare de priviri... într-o zi mă pomenesc cu el că se ridică din banca lui, se întinde spre mine şi îmi pune pe scobitura pupitrului un foarte frumos creion *Castel* tăiat puţin la cap şi pe locul tăieturii scris un nume: A. Petrică. Era numele lui, îl chema Aanei Petre. Mulţumesc mă, Petrică, i-am spus, dar ce, tu ai mai multe?" „Ţi-1 dau aşa, ca amintire", mi-a şoptit el. „Dar ce, zic, ne părăseşti, după câte ştiu eu o să lucrăm după calificare împreună la Şar, de-acolo vii şi tu! Sau te pomeneşti că o să tragi chiulul şi te angajezi în altă parte. Nu ştiu dacă o să te repartizeze!" El se uita la mine fără să clipească şi aş putea să spun că îmi asculta glasul cum ar fi ascultat o muzică, aşa de contemplativ mă privea. Ca elev era printre cei şapte-opt care promireau să se califice în cele mai bune condiţii, iar ca utemist în timpul alegerilor se făcu galben în banca lui când un ins de la raion îi strigă numele cu al meu şi cu încă al unuia să facem parte din birou. Asta mă miră cu atât mai mult cu cât fusesem deja anunţaţi, nu era o noutate ce auzeam. „Ce e, Petrică, îi şoptii, te-ai răzgândit? Iau eu cuvântul şi spun că n-o să poţi face faţă sarcinilor şi propunem pe altcineva." S-a uitat la mine cu privirea mare: era adevărat, glumeam pe chestia asta?! Nu mă bucuram că am fost ales acolo?! Am înţeles imediat că într-adevăr trebuia să renunţ, când era vorba de U.T.M., la felul meu de a fi şi am şi renunţat pe loc şi am început să mă uit şi eu atent spre prezidiu. Şi a fost cu atât mai nimerit cu cât pe urmă am fost ales secretar şi Petrică se uita la mine topit, parcă mi-ar fi spus: vezi, dacă nu te avertizam eu la timp, cine ştie ce-ai fi făcut, poate chiar ai fi râs şi ar fi fost o nenorocire. De fapt ţinea parcă atât de mult la mine încât aveam impresia netă că fericirea lui ar fi să ajung eu într-o zi să gândesc ca el şi să fac eu în locul lui ce-ar vrea el să facă şi nu poate. Dar ce anume? Şi de ce nu făcea el pur şi simplu şi

îşi punea în felul ăsta foarte ciudat speranţa în mine? De ce, adică, nu putea?

Era adevărat că nu ştia, de pildă, să spună clar ce gândea când i se întâmpla să fie nevoie să ia cuvântul, se bâlbâia complet, se făcea gălăgie în adunare, nimeni nu-1 mai asculta şi părăsea tribuna exact parcă în acel moment când chiar dacă ai fi dat un premiu ca să spună cineva ce-a înţeles din cuvântarea lui şi tot n-ai fi găsit unul... Era apoi adevărat că le cam încurca chiar şi când nu era vorba să susţină o problemă prin luare la cuvânt... După cum tot adevărat era că nici hârtiile, procesele-verbale, nu ştia nici să le întocmească şi nici să le ţină în ordine... Dar era tot atât de adevărat că în cadrul biroului nu se mai bâlbâia nicidecum şi ca o surpriză vorbea parcă chiar mai bine decât noi... încurcăturile lui nu erau chiar atât de fără sens, ştia adică ce face, vedeam bine că în felul ăsta nu-1 puteai trage la răspundere şi că la urma urmei lucrurile acelea în discuţie nici nu prea meritau să învinuieşti cu ele pe-un om... în orice caz simţeam fără să mă gândesc prea mult de ce, că fără el nici o şedinţă nu mi se părea în ordine, îmi lipsea prezenţa lui care mă făcea să vorbesc eu bine în locul lui, să ţin eu descurcate sarcinile care ni se trasau de la raion, să întocmesc eu procesele-verbale... Celălalt membru din birou pe care îl chema Dămăceanu Ilie era, spre deosebire de Petrică, un ins care ştia să vorbească. Tat-său era ţăran ceferist, fochist sau aşa ceva. Dar şi ăsta vorbea puţin şi era tot timpul posomorât parcă tocmai atunci cu o jumătate de oră înainte ar fi întâlnit sau descoperit nişte duşmani ai organizaţiei U.T.M. şi acum aştepta să i se dea cuvântul şi să-i demaşte. Dar nu se grăbea şi uneori amâna această operaţiune pe altă dată, în special când eram convocaţi la şedinţe unite de către oraş. Cuvântul lui se compunea din afirmaţii scurte şi răstite: „Tovarăşi, să aplicăm linia partidului!" Sau din întrebări care tăiau nodul gordian: „Care e problema, tovarăşi, s-o aud şi eu, răspicat." Dădea în

felul ăsta de înţeles că dacă problema se va formula în mod special pentru urechea lui se va vedea imediat cum iese la iveală şi soluţia. Sau prin acele şedinţe mari cu profesori şi studenţi când nu ştiu pe cine viza el când se ridica şi spunea: „Tovarăşi, eu mă cobor de pe locomotivă!"

Fapt e că pe zi ce trecea Petrică al meu care îmi dăduse acel creion şi mă făcuse să simt în el primul prieten de când părăsisem Bucureştiul, rămânea tot mai pierdut uitându-se la Dămăceanu, întâi de la masa prezidiului când îl vedea vorbind şi apoi din ce în ce mai mult şi în restul timpului, evitându-mă pe mine pe măsură ce îi acorda lui o tot mai mare atenţie, iar în ziua când răceala lui atinse cel mai înalt punct, când abia mai mă vedea şi mă recunoştea, veni din nou un ins de la raion şi mă desărcina din funcţia de secretar ca să-1 numească în locul meu pe Dămăceanu. Rămăsei aproape cu gura căscată şi apoi în zilele următoare umblai prin oraş apăsat de nedumerire. Nu putusem şi eu, după atâta timp, să mă împrietenesc cu cineva care să nu-mi pună o atât de mare condiţie cum îmi pusese Petrică ăsta Aanei? Devotamentul lui, recunosc şi astăzi, îmi lipseşte şi n-am mai avut parte de atunci de la nimeni de o astfel de prietenie...

Pe urmă am aflat şi de ce am fost schimbat, fusesem chemat la un moment dat tot la o şedinţă cu studenţii şi nu fusesem de acord cu procedeul lor de a scoate din facultate pe unii dintre ei pe motivul că ar fi huligani. Nu se cita nici un fapt care să dovedească acuzaţia şi în cuvântul meu le-am cerut, scos din fire, să dovedească concret despre ce e vorba, de ce nu deschideau gura să vorbească şi să spună făţiş care erau faptele? Ori tocmai în felul ăsta se apărau şi cei în cauză punând, adică, aceleaşi întrebări nedumerite ca şi ale mele. Nimic. S-au uitat prin mine ca prin sticlă şi nu mi-au răspuns nici atunci şi nici mai târziu, dar mi-a suflat un băiat de la orăşenesc că ăsta a fost motivul pentru care am fost schimbat. Şi că bineînţeles cuvântul meu nu le-a ajutat la nimic acelora, tot au fost daţi afară şi tot cu aceeaşi ştampilă pe spinare. In realitate motivele erau cu totul altele...

Mi-am adus atunci aminte de ceea ce îmi spusese inginerul înainte de plecare şi am înţeles clar că acceptarea de a intra în IJ.T.M. nu însemna în acelaşi timp că toate drumurile spre calificare sunt netezite automat. M-a apucat furia. De ce? pentru că le place lor să procedeze în felul ăsta? N-au decât, dar să nu-mi ceară şi asentimentul meu şi dacă din pricina asta o să păţesc şi eu ca studenţii ăia şi or să mă dea afară din şcoală, sau să mă trântească la examen, mă duc îndărăt pe şantier şi-i spun: nu e timpul să se înveţe cinstit o meserie, domnule inginer, n-o să aveţi în mine un electrician pe şantierul dumneavoastră, daţi-mi mai bine un târnăcop, dacă asta e condiţia să nu faci ce crezi tu că nu e bine! Furia era însă şi împotriva mea fiindcă îmi dădeam seama că nu-i ascultasem sfatul: după cum nu trebuia să refuz să intru în U.T.M. tot aşa nu trebuia să accept să fiu secretar până nu treceam examenul şi puteam să invoc greutatea la învăţătură şi să fiu mai mult sau mai puţin crezut, dar nu s-ar fi putut trage nici o concluzie hotărâtă asupra adevăratelor motive. Se dovedi însă că temerile mele fuseseră exagerate, mă schimbaseră ca secretar, dar nu se gândi nimeni, sau cel puţin nu se puse în practică nimic în sensul că şederea mea în şcoală să fie periclitată.

V

Pe la sfârşitul lui martie mă prezentai pe şantier şi inginerul Dan mă primi în biroul lui instalat într-una din barăci şi închise chiar el uşa cu o grijă în felul cum o făcu, că ai fi zis că vroia parcă să-mi spună ceva cu totul deosebit. Mă cuprinse veselia aceea a mea care abia aştepta un prilej ca să se manifeste.

Nu ştiu de ce credeam eu că asta e ceva care se transmite, mai ales că adesea se şi transmitea, vedeam cel puţin un surâs

în ochii sau pe buzele celuilalt iar când nu vedeam, a mea se înteţea, pe de o parte fiindcă nu credeam că mi se putea rezista, pe de alta pentru că mi se părea foarte caraghios chipul încruntat, pânditor, sau lipsit de bunvoinţă al respectivului. Cu toate acestea dacă mă gândesc bine, nu sunt totuşi aceştia anii care mi-au lăsat în suflet urmele cele mai adânci şi dacă mi-amintesc totuşi de ei în oarecare ordine e pentru că în realitate nu eram chiar vesel, sau mai bine zis nu eram *eu*. Dacă de pildă eram supărat şi-mi ridicam ochii, copacii mi se păreau după felul cum dădeau din frunze, sau cum pur şi simplu îşi împreunau crăcile în tot felul de figuri şi cum stăteau strâmbi, că râd... Sau dacă mă uitam în sus, şi chiar dacă nu ştiu cine mă scosese din sărite şi fierbeam de furie, norii pe cer mi se păreau o uriaşă lume în lumină care petrecea. Oriunde aş fi întors capul dădeam fie de garduri cu dinţi de lemn tăiaţi anume la vârf ca să rânjească la mine, fie de câte o femeie sau fată a cărei sprânceană abia se ţinea să nu se mişte în sus într-o înţelegere ascunsă sau ca un semn de recunoaştere că nu e nevoie să spunem ce simţim, fiindcă ştim că e acelaşi lucru... Chiar şi când sărea la mine câte un câine, în timp ce gura lui înspumată clănţănea să mă sfâșie, ochii lui mi se păreau că sticlesc în virtutea aceleiaşi porniri asemănătoare cu a mea, iar pielea care i se dădea îndărăt când îşi arăta colţii mi se părea o izbucnire de râs pe dedesubtul datoriei câineşti de a fi rău... De aceea şi umblam adesea prin sat cu mâinile goale şi când întâlneam vreunul care n-avea nici un chef să se dea la mine, mă dădeam eu la el şi după ce îl stârneam, îi întorceam spatele cu gura până la urechi şi îmi vedeam de drum fiind sigur că nu se poate să muşte câinii... Astfel, nici sudoarea oamenilor pe tâmple, când îi vedeam pe şantier cu târnăcoapele sau lopeţile în mâini, nu-mi părea semnul trudei şi istovirii, deşi câteodată îmi sărea în ochi gălbeneala câte unuia sau tremurul izmenelor altuia, care nu mai putea. „Hai nea Izmana, strigam, ce te-ai îngălbenit aşa, pune mâna şi mănâncă mai bine când vii pe şantier, nu vârî banii la ciorap să-ţi cumperi motocicletă!" „Fir-ar a dracului de motocicletă! făcea şi ţăranul cu un glas care confirma că e adevărat că vroia să-şi cumpere, şi că n-avea ce face din moment ce asemenea lucruri existau. Stau acolo în vitrină, domn' şef şi îţi lasă gura apă când te uiţi la ele ce noi sunt", mai zicea el şi le înjura iar, fiindcă îl puneau la asemenea casnă.

Aşa şi inginerul mi se păru că el închidea uşa cu grijă ca să rămână numai cu mine şi să se bucure că am ieşit electrician... îar o îngrijorare fără nume, ca o părere care putea fi lumina soarelui care îi cădea din spate şi îi punea chipul în umbră, nu mi se păru că e la el ceva adevărat. Nici nu eram atent la asta, aşa cum nu mai eşti atent la o casă după ce i-ai ridicat pilonii, au fost puşi, gata, urmează acum să ridici pe ei frumoasele ziduri şi odăi care au acum pe ce dura. Tot aşa era pentru durata vieţii mele, care se înfigea ameţitor de departe în timp, statura inginerului Dan. Nu se oferise el singur să fie acest stâlp pe puterea căruia urma ca noi să construim o altă lume? Eu eram unul din primii lui oameni care ţinea la el cu un soi de nepăsare care e mai puternică decât dragostea (nu-i scrisesem, de pildă, nici un rând cât timp fusesem la şcoală) fiindcă îşi înfige rădăcinile în inima noastră nesilit, în deplină libertate, aşa cum face floarea cu ale ei în pământ, fără ca noi să vedem cum se întâmplă. Ori spre dragoste oamenii sunt împinşi şi de interes, în timp ce nimic de acest fel nu exista între noi doi: nu dorinţa de a-mi schimba meseria mă atrăsese spre el, mă simţeam bine cu meşterul meu, ci îmi schimbasem meseria ca să fim amândoi alături, fiindcă îmi dădusem seama că şi el avea nevoie de mine, şi ca acest lucru să fie cu putinţă trebuise să mă calific.

înainte de a intra la el înţelesesem şi mai bine acest lucru văzând ce se petrecuse între timp pe şantier: acum nu mai erau sute, ci mii de oameni, locul, pe o întindere de kilometri era

plin de materiale, de excavatoare care scormoneau neîncetat în adâncuri, de camioane care încărcau şi descărcau pământ, ciment, sârme, ţevi şi tot soiul de unelte. Pârâitul pistoalelor cu aer comprimat venea acum din toate părţile şi pe toate tonurile asemeni mitralierelor pe front, gros şi îndepărtat dintr-un colţ care te lua prin surprindere, asurzitor colea la doi paşi, ascuţit undeva călare pe o schelă metalică, unde punea nituri, întrerupt în altă parte de puterea rezistenţei marilor pietroaie care trebuiau sparte şi îndepărtate, filoane de cremene de-ale muntelui întinse până aici pe dedesubt, de culoarea ficatului, în care capul metalic al pistoalelor juca şi scapără ca în uriaşe amnare încleştate în ghearele pământului negru. Dacă voiai, totul putea să ţi se pară şi un nemaivăzut dezastru, cum poţi să spui de un răsărit de soare că seamănă cu un apus, să-ţi închipui că aici a fost cândva o mare aşezare omenească împreună cu atelierele unei civilizaţii fantastice şi că totul a fost ras până la temelii de un incendiu sau de un bombardament; era tocmai ceea ce se vedea, temeliile, şi rar, ici-colo jumătăţi de ziduri sau schele de turnuri drepte, care era greu să spui ce vor deveni. De satul strămoşilor lui Ştefan cel Mare nu se atinsese încă nimeni, se vedea însă că de lângă el pornea şi noul oraş nu chiar de aproape, dacă te uitai bine, ci de la un kilometru distanţă, dar de departe părea să fie în continuare din pricina unei şosele late la care se lucra şi care avea să fie, după cum am înţeles, asfaltată şi legată de Şoseaua Naţională Bucureşti-Suceava. Neaoşii ţărani cu plete pieriseră, fie că erau acum înghiţiţi de cei peste cinci mii de oameni care veniseră aici de prin alte părţi, fie că, mai ştii, poate chiar se ninseseră, fiindcă nu mai dădui cu ochii de nici unul din vechea mea brigadă de o sută de inşi cu care ridicasem primele barăci. Uzina electrică era însă aproape gata şi intrai în ea înainte de a veni la inginer: acolo simţii, înfuriat, că sunt unul din atâtea mii, cineva de sus care lucra chiar în viitoarea cabină a tabloului de anclanşări se uită foarte neprietenos la mine şi mă întrebă ce doresc. „O să lucrez şi eu aci, zisei, dându-mi seama în acelaşi timp că glasul meu era al celui care se pretinde cu vechime pe şantier, nu ca alţii care au venit pe urmă, sunt electrician..." „N-avem nevoie de electricieni, răspunse individul cu patentul în mână şi apoi îmi arătă cu el undeva în direcţia şantierului: pe acolo, zise, au nevoie, la sapă şi la lopată". Şi atunci simţii că singurul om de care eram legat pe lume era inginerul Dan şi că faţă de toţi aceştia care veniseră cât fusesem eu plecat era şi el un străin ca şi mine, cu toate că era şef... Nu ne cunoscusem noi doar amândoi în Bucureşti ia doamna Sorana şi nu-mi vorbise el atât de mult tocmai ca să fim aproape unul de altul? Cu câţi putuse el să vorbească la fel ca şi cu mine şi dacă în general mai repetase el această figură după plecarea mea, cu cineva... In şase luni? Şase inşi? Doisprezece? Cel mult! Făceam parte dintre aceştia şi mă simţii imediat în siguranţă în timp ce dublam liniştit la douăzeci şi patru numărul oamenilor de încredere pe care îi putea avea el şi pe care se putea baza ca să ţină în mână marele şantier.

Se bronzase la faţă de vânturile şi gerurile prin care trecuse în timpul iernii, mai bine zis i se înnegriseră urechile şi vârful nasului ca la ţărani şi numai privirea lui care nu oscila rămăsese aceeaşi, singura în care îl recunoşteam, cel puţin în clipa aceea, fiindcă pe chipul lui persista aceeaşi îngrijorare care nu părea de moment, se strânsese cu timpul, deşi prin veselia mea de atunci gândul acesta nu pătrundea... „M-am ţinut de promisiune, zise el, acuma eşti un om serios, cu toate că văd că cele şase luni de şcoală te-au dat dintr-un punct de vedere îndărăt, spre cei cincisprezece ani din care abia ai ieşit şi nu spre cei douăzeci şi cinci, de care am eu nevoie..." „Sunt serios, tovarăşe inginer, i-am spus, ca dovadă că în timpul cursurilor am fost şi secretar al organizaţiei U.T.M.." „Vestea asta să ştii că mă bucură, şi o să trebuiască să te remarci şi aici cu aceste calităţi, de care avem stringentă nevoie. Acum ascultă, tocmai de-aia

nu te-am recomandat la școala profesională, unde n-ai fi învăţat mult mai multă eiectricitate în trei ani câtă ai învăţat în șase luni, în schimb cultura generală ar fi fost alta, dar tu poţi recupera singur într-un an ceea ce alţii trebuie să înveţe în patru. Pentru că am nevoie de tine, nu pot să te aștept trei ani ca să-ţi dobândești pe lângă calificare și o cultură generală. Asta ai să ţi-o faci aici și uite cum. întâi: uzina electrică nu e încă gata, trustul respectiv are cadrele lui, tu ești cadrul meu; o să-ţi dau iar o brigadă. Doi: înscrie-te la liceu, la cursuri serale sau fără frecvenţă, și fie că ajungi inginer fie maistru, treaba ta, mie mi-e totuna, depinde de ce ţi-o plăcea și ţie și câtă voinţă o să ai; dar în nici un caz să nu te oprești aici. De aceea nici să nu încerci să te aranjezi definitiv undeva până nu ridicăm noi orașul nostru, vreau să spun, să te tragă aţa cine știe încotro și să mă lași; în el, în noul oraș o să te așezi și nu altundeva. Și până atunci învaţă. Ia-ţi o cameră cu chirie la un ţăran, fiindcă în barăci nu se poate citi la nici o oră, oricât ai fi de viteaz și pune-te cu burta pe carte. Și de câte ori o să iai un examen cu brio, te îmbraci frumos, îţi schimbi hainele, te bărbierești și mergem amândoi la Bacău sau la Piatra-Neamţ să sărbătorim evenimentul, așa cum o să facem și acum, penrru diseară. Ne-am înţeles?" „Ne-am înţeles, tovarășe inginer". „Vino pe la orele șase aici și piecăm cu gaz-ul meu, acuma du-te la serviciul personalului să te ia în evidenţă, vezi că e tot ăla care l-ai întâlnit prima dată când ne-a lăsat pe noi autobuzul colea în sat..."

Un surâs apăru pe chipul lui patinat parcă de vreme... Deși șase luni trec ca șase zile, uneori trec și ca șase ani... Aveam să aflu foarte târziu că tocmai ăsta fusese cazul lui, dar pe atunci n-aveam nici măcar bănuiala că în afară de priceperea și capacitatea lui de a construi, mai trebuiau și alte calităţi ca să stea pentru noi în picioare și că chinul la care se supunea el ca să le dobândească fără să știe nimeni, era, poate, cel mai mare pentru un om, fiindcă deși e pricinuit de alţii, totuși cu acordul lui el se supune la el și acceptă să-și strâmbe sufletul cum ai strâmba un par încălzindu-1 la foc. Unii consideră asta de neînlăturat dar pentru mine e mai bine să mori decât să trăiești așa...

VI

Sau poate că nu? Cine poate să știe cât de lung e drumul de la o astfel de situaţie până la o astfel de hotărâre? în orice caz, în ceea ce îl privea pe inginerul Dan situaţia iui nu s-a lămurit pentru mine nici azi... După întâmplarea cu studenţii din Iași m-am întrebat și eu ce aș fi făcut dacă mi s-ar fi spus în faţă să aleg, să rămân în școală dar să zic ca ei sau să fiu dat afară dar să rămân la părerea mea. La întrebarea asta mai răspunsesem și în ziua când îmi povestise Viorica despre ăia pe care bărbatu-său îi punea să-și mănânce căciula: nu le dădea drumul cum le promisese. Și încă de atunci înţelesesem că cu niște oameni lași și mincinoși degeaba încerci să le faci pe plac, ajungi jucăria lor, după cum ei sunt jucăria altora și nu mai ești un om, ci o cârpă. în privinţa asta, având pe urmă de-a face cu sute de oameni de toate soiurile pe șantier, mi-am dat seama că trei inși, adică eu și cu încă doi putem ţine piept la mii, și nu numai o dată ni s-a întâmplat să fim în situaţie de izolare și să avem până la urmă dreptate. Noi ăștia trei însă ne înţelegem perfect, iată secretul. Și cu timpui m-am convins că ajung și doi și că chiar tu singur dacă n-ai nimic să-ţi reproșezi, poţi să fii unul contra a toţi, și să te ţii liniștit pe poziţie, fiindcă n-are nimeni ce să-ţi facă. Numai să vrei.

Era exact ceea ce am început după un timp să bag de seamă, că inginerul Dan, nu că nu vroia, ci refuza parcă să creadă că va fi în cele din urmă pus în această situaţie. S-ar fi zis că nu vroia această situaţie deși în aparenţă era cei mai ușor s-o respingă, așa cum zicem despre un timid râzând de ce nu pune el mâna pe fata care stă lângă el și așteaptă ca o pară coaptă să-i cadă în braţe. Numai că această teamă a inginerului Dan era

ceva care n-avea pentru mine un nume. „Tovarăşe inginer, îi spuneam, nu trebuia să recunoaşteţi dumneavoastră că Ghimbâveanu, Zaharia şi Prună au dreptate, ce nevoie aveţi când nici n-o au, nu vă înţeleg, le daţi apă la moară, şi data viitoare o să devină şi mai obraznici! Eu i-aş da afară de pe şantier!" „Nu te băga, Căline, ţine-te de carte, lasă şantierul pe seama mea, că tu nu înţelegi despre ce e vorba. Nu poţi să dai pe nimeni afară, ce-ţi trece ţie prin cap? E un fenomen nemaipomenit, ascultă şi tu aici, în loc să te aştepţi din partea lor să muncească, să-şi ia salariul şi să-1 ducă acasă şi să-şi... nevasta duminica şi sărbătorile, ei se dedau la alte îndeletniciri!" „Care, tovarăşe inginer?" „Care?! se mira el. Pescuitul." „Păi în ce, tovarăşe inginer, unde?" In tot felul de ape! Din cinci inşi, unul e posibil pescar, amator sau cu permis în regulă!" „Şi ce vă interesează pe dumneavoastră chestia asta, de ce vă pierdeţi vremea cu ei, de ce îi lăsaţi să se ridice contra dumneavoastră şi eu să vă aud, zicând: accept critica şi-mi fac autocritica!? V-am auzit cu urechile mele când ştiaţi bine că nu e adevărat". „N-ai ce să le faci, sunt mulţi, e mai bună tactica mea: câinii latră, ursul merge. Ursul e şantierul, cât timp merge n-are importanţă ce zice unul şi altul.

Avea dreptate, afară de un singur lucru, de ce nu-i lovea el peste bot pe de-alde Ghimbâveanu şi ceilalţi şi cum de nu-şi dădea seama ce întristat eram eu când îl vedeam cum se străduieşte să se strâmbe după dorinţele tocmai ale ăstora. Sigur, n-avea nici un rost să-şi ridice şantierul împotriva lui fiindcă nu ştiu cine i-a zis nu ştiu ce într-o şedinţă şi el s-a luat în colţ cu el, şi azi cu unul, mâine cu altul, şi-a făcut duşmani pe toată lumea. Dar să faci chiar pe dos iar nu e o soluţie! Poţi să taci, să dai posibilitate celor care ţin la tine să se ridice şi să te apere. „Tovarăşe inginer, de ce nu aşteptaţi să luăm noi cuvântul şi să vă apărăm? O să ajungeţi într-o zi să se creeze impresia că aveţi contra dumneavoastră tot şantierul şi să se şi spună chestia

asta şi o să fie caraghios să sărim noi să spunem că nu e adevărat... O să fie prost atunci..." Făcea ochii mari şi deodată se alarma; mormăia: „Ai dreptate!" Şi se corectă şi nici măcar a suta parte din cei care ţineau la el nu era nevoie pe urmă să ia cuvântul şi să facă ordine în şedinţele sindicale: „Ia mai tăceţi mă, din gură, te pomeneai cu câte unul indignat, văzând într-adevăr că inginerul asculta în tăcere învinuirile, ce e aia că şeful şantierului nu se îngrijeşte de cantină? Nu există un responsabil cu cantina, pe el de ce nu-1 întrebaţi? Vă întâlniţi cu el zilnic, daţi nas în nas, nu-1 cunoaşteţi? Tovarăşe preşedinte, să se ridice dreptul la cuvânt la ăştia care bat câmpii, nu putem să auzim aici chiar toate neroziile care le trec unora prin cap". „Eu nu vreau să ameninţ pe nimeni, se ridica apoi altul, dar de când sunt n-am văzut inşi care să muncească aşa de prost ca Ghimbâveanu, Zaharia şi Prună. Lasă că ridicăm noi problema în altă parte (adică în organizaţia de partid) şi ori plecaţi de pe şantier, ori vedem noi ce măsuri mai luăm contra voastră." O sfecleau toţi ăştia, sau cel puţin aşa mi se părea mie, în orice caz câteva luni amuţeau, ai fi zis chiar că nu mai lucrează nici unul aici...

însă într-adevăr „ursul" mergea înainte, în primul rând că se întindea, nu ştiu care era realitatea, dar toţi credeam că era cel mai mare şantier al ţării... Iar eu învăţam şi îmi propusesem odată cu atingerea obiectivelor de pe şantier, să mi le ating şi eu pe-ale mele, adică să termin liceul şi să intru la Institutul de electrotehnică. Cei doi inşi care erau cu mine m-au dus la convingerea ca o axiomă şi care în mintea mea suna aşa: dă-mi trei inşi care se înţeleg între ei şi înfrunt lumea - (cum spusese Arhimede, mi se pare, că răstoarnă globul dacă îi dai o pârghie şi un punct de sprijin) - erau unul ţăran din Ardeal şi altul ieşean şi am dat de ei într-un fel neobişnuit. „Dom' şef, mă pomenesc la un moment dat cu unul, lăsând din mână lopata cu care arunca nisipul în plasă, eu sunt adventist şi au venit la

mine acasă să mă aresteze. A trimis muierea un copil să mă anunţe să fug. Unde să fug, dom' şef, că tot dă de mine. Puteţi să mă scăpaţi?" M-am uitat la el în timp ce mă gândeam dacă n-o fi făcut el şi altceva în afară de faptul că era adventist şi mi-am adus aminte că mândria acestor sectanţi era tocmai asta, că nu minţeau şi îşi respectau credinţa, erau câţiva şi la noi pe Şoseaua Panteiimon. „Te scap, i-am spus, dacă îmi răspunzi mie la câteva întrebări!" „Răspund, domn' şef.

Era un om aşa de voinic, că până şi eu arătam cam cum ar Fi arătat unul mic faţă de mine. Dar cât de blânde îi erau privirile şi mişcările! Când lua lopata în mână o vâra adânc în nisip şi o învârfuia bine şi nu ştiu cum făcea că apoi când o ridica în aer nu cădea o pietricică din ea, rămânea tot cu vârf şi apoi se cutremura plasa când o arunca. Aceeaşi mişcare, curbată ca o eclipsă perfectă readucea lopata din nou în grămada de pietriş şi din nou cu un scârţâit adânc şi plăcut instrumentul se vâra până dincolo de cotorul ei, dislocând o nouă cantitate exactă de material. Şi asta neobosit şi egal, timp de ore întregi... Iţi venea să nu-ţi mai iai ochii de la el şi eu însumi de departe mă uitam minute întregi observând mişcările lui egale şi ordonate, prin sutele de braţe ale celorlalţi care prin contrast mi se păreau foarte dezordonate şi lipsite de eficienţă în muncă. Şi tocmai pe acest om veniseră să mi-1 aresteze. Ne-am tras mai la o parte şi i-am spus: „Uite ce e, eu pot să mă duc la şeful şantierului şi să încerc să te scap, dar cu condiţia să ne spui despre ce e vorba. Altfel n-o să reuşim. Ai făcut ceva?" „Dom' şef, n-am făcut nimic, dar noi ne adunăm din când în când şi citim din Biblie. După câte am înţeles eu, e interzis să ne adunăm!" „Şi de ce vă adunaţi?" l-am întrebat curios. Ţăranul tăcu şi îşi aplecă fruntea. „Asta e credinţa noastră, zise el. Apoi, după câteva clipe adăugă: în constituţia ţării nu se spune că sunt interzise adunările şi atunci noi am crezut case respectă legea şi ne lasă în pace să ne adunăm şi noi cum vă adunaţi şi dumneavoastră la U.T.M.". Şi altceva n-ai mai făcut?" „Nu." „Poţi să promiţi că n-o să vă mai adunaţi de aici înainte?" Ţăranul îşi plecă iar capul şi promise. După câte am aflat mai târziu nu era de glumit cu arestările lor, erau acuzaţi că acţionează împotriva intereselor statului printr-o propagandă împotriva ideilor partidului, nu erau adică, ei, nişte credincioşi paşnici care se mulţumeau doar cu cititul Bibliei. Cel puţin aşa ni s-a spus la miliţie. M-am dus la inginerul Dan şi i-am expus cazul. „Bine, a zis el, să ne informăm la miliţie dacă n-a făcut şi altceva. Nu făcuse, dar a fost foarte greu să-1 apărăm, fiindcă Ion Cărpinişan, aşa îl chema pe acest om, era un fel de şef, şi nu era prima oară când fusese avertizat de ceea ce îl putea aştepta dacă nu se lăsa de felul cum înţelegea el constituţia în ce priveşte libertatea adunărilor.

E-am scăpat şi pe urmă am început să stau de vorbă cu el. Biblia o cunoşteam şi eu şi eram curios să aflu ce anume din ea îi făcea pe aceşti sectanţi să respingă biserica şi să ţină sabatul, ca la evrei. Nicăieri în Biblie, îmi spuse el, nu stă scris că trebuie să-ţi faci cruce şi să serbezi duminica. Că nici călugării şi maica stareţa de la mănăstirea de prin apropiere n-au fost în stare să răspundă la aceste două lucruri şi îmi povesti vizita lui acolo, cum fusese chemat într-o zi să stea de vorbă cu un bătrân credincios care dăruise mănăstirii jumătate din averea lui şi toată viaţa studiase Biblia, trecea drept un mare cunoscător. Era un om de vreo şaizeci de ani, cu o barbă albă până la brâu şi când a venit, din prag înainte de a intra, a spus Cărpinişan sosise înaintea lui: „Blagosloveşte maică stareţă." Iar stareţa i-a răspuns: „Fii miluit!" Era o femeie tânără, bine îmbrăcată şi degetele ei erau îngrijite, cu unghiile date cu lac. Foarte cumsecade, i-a tratat cu dulceaţă de mănăstire şi cu o sticlă de vin moldovenesc şi a luat parte la discuţie fără să se amestece prea mult, spunând doar şi ea aşa, din când în când, câte un cuvânt: asta e legea lui Cristos. Sau: aşa ne învaţă Mântuitorul. Mănăstirea ei, povestea

Cărpinişan, avea comenzi din partea statului pentru ţesături naţionale, broderii şi alte chestii de-astea şi pereţii atelierelor erau plini de lozinci despre muncă şi pace, luare din cele patru Evanghelii şi din scrisorile sfântului Apostol Pavel. Foarre bine, zise Cărpinişan, dar unde stă scrisă legea sau învăţătura respectivă? Să deschidem Biblia şi să vedem. Despre duminică se spune acolo că e prima şi nu ultima zi a săptămânii şi atunci de unde au născocit preoţii ortodocşi şi catolici că e a şaptea zi, care trebuie serbată? E ziua în care a înviat Mântuitorul, i-a răspuns omul cu barbă, foarte hotărât. Ei şi ce, i-a întors-o Cărpinişan, Biblia e cartea sfântă şi în ea stă scris, la capitolul învierii, versetul cutare, că această zi e prima zi a săptămânii şi nu a şaptea, cum o consideră în mod greşit biserica. Ce mai, l-a dat gata pe cunoscătorul Bibliei, care nu se ştie de ce i-a fost frică să pună mâna pe cartea sfântă şi să verifice spusele adventistului. Spunea doar din gură că e mare păcat să munceşti în marea zi a învierii, care trebuie serbată prin slujbă şi rugăciuni şi nu prin rătăciri... „Care rătăciri, zisese Cărpinişan, noi care credem în a doua venire a lui Cristos şi în domnia lui pe pământ, sau voi care nu mai credeţi în aceasta şi v-aţi apucat să domniţi în locul lui? V-aţi unit cu puterea lumească şi aţi ajutat-o să stăpâniţi împreună sufletele, în timp ce noi nu admitem decât o singură putere, cea divină, care va fi instaurată pentru o mie de ani când Cristos va veni." „Ei, uite, i-am spus eu, cu mine o să-ţi fie mai greu să discuţi, fiindcă mie nu mi-e frică să deschid Biblia şi să verific." „Hai s-o deschidem", mi-a răspuns Cărpinişan şi m-a invitat la el la nişte rude, unde stătea, avea neamuri pe aici. Eu ştiam dinainte ce e cu această sărbătoare a Sabatului şi i-am spus că e posibil ca în Biblie să se spună că duminica e întâia zi a săptămânii, dar la evrei, nu la creştini. „Care creştini? m-a întrebat el. Pe vremea aia creştinii nici nu existau."

Omul acesta nu înţelegea ce înseamnă o religie, cum se naşte şi cum se organizează ea de către cei care vin după cel ce a adus-o pe lume, el credea că nu există decât o singură învăţătură adevărată, cea din Biblie şi ce nu e acolo, nu e bun. Acolo însă se găsesc destule litere ca să zăpăcească pe cineva la cap pentru toată viaţa. M-am dat bătut şi l-am lăsat în pace. Nici eu n-am observat de la început ce om devotat mi-am făcut în felul ăsta, mult mai mult decât pentru faptul că îl scăpasem de închisoare. îmi spunea tot ce se petrece pe şantier, bineînţeles numai uneltirile şi ceea ce credea el că poate să ajute la îndreptarea oamenilor, furturile care se puneau la cale sau se comiteau şi el le afla înaintea altora, adevărul asupra unor conflicte încâlcite, înşelătoriile la adresa conducerii şantierului. Era pe cât de inofensiv în ochii unora, pe atât de eficace. O dată, datorită lui, fiindcă era foarte tăcut şi retras şi nimeni nu se ferea de el, am scăpat de la viol o fată de la comitetul regional U.T.M. căreia o bandă dintre cei care nu munceau bine şi nu suportau prezenţa ei fiindcă nu-i lăsa să-şi facă de cap, îi puseseră gând rău. Era o activistă cu putere de convingere, inimoasă şi plăcută la înfăţişare, dar purtarea ei avea un cusur, nu-şi dădea seama cu cine are de-a face, crezând că galsul ei care vibra de la tribuna adunărilor avea ecou în toţi cei prezenţi. A fost atacată la marginea unei păduri pe lângă care trecea drumul spre staţia de autobuz şi, filaţi dinainte, au fost prinşi toţi şi apoi bătuţi întâi crunt înainte de orice proces, să se înveţe minte să le mai treacă astfel de idei prin cap. Am asistat la ciomăgeala lor, fiindcă cu un ciomag le-a înmuiat oasele unul în civil care venise de la Piatra Neamţ şi a stat cu ei de vorbă înainte să-i ia miliţia în primire. îi chema unul câte unul, le vorbea la început frumos şi pe urmă îi întreba ce rău le-a făcut lor personal fata aia? Poate or fi având şi ei dreptate, i-o fi persecutat cu ceva, i-o fi atins la salariu, sau o fi pus vreo vorbă bună să-i ia şi pe ei în excursie la Bucureşti să vadă întâlnirea finală dintre echipele C.C.A. şi Petrolul? Avea haz tipul ăsta, era foarte calm şi după ce ăla răspundea mormăit că nu, venea întrebarea:

„Atunci de ce aţi vrut să vă bateţi joc de ea?" Nu răspundea nici unul nimic şi aveau aerul că din chestia asta ce putea să iasă? Ce, parcă există o lege care să-i condamne pe ei, muncitori la putere? Legea e pentru chiaburi şi de-ăştia care au avut averi şi închisorile la fel, făcute să-i primească numai pe ei, nu nişte băieţi tineri de pe un şantier aşa de mare, unde până şi şeful se poartă cu ei cu mănuşi. Si tot aşa, era fiecare foarte mirat când la surzenia lor când li se punea întrebarea finală şi răspundeau printr-o tăcere absentă şi posomorâtă, se uitau foarte neîncrezători la parul pe care punea în cele din urmă mâna tovarăşul acela. Să fi fost prietenul fetei, ştab pe la regională şi să fi obţinut el permisia să facă judecata asta pentru început? Fapt e că ştia să-i croiască, dintr-o lovitură îi dobora. Pe urmă a intrat în baracă un ofiţer de miliţie şi noi am plecat.

Cel de-al doilea om cu care am format eu cu Cărpinişan un triumvirat îmi pare rău de el şi acum, cum şi-a bătut joc singur de viaţă şi a decăzut fără să înţeleagă cineva de ce, el cel mai puţin dintre toţi. Şi el muncea bine, avea o fată pe care o dăduse la liceu, nu era ţăran şi avea şapte clase primare, îl citise pe Marx şi pe Engels (când lua cuvântul pronunţa Engels cu *ge,* nu cu *ghe,* deşi auzea că toată lumea spunea altfel), s-a calificat repede sudor şi îl vedeam de la distanţă căţărat pe stâlpii metalici ai viitoarelor hale şi îl recunoşteam după felul cum ţâşnea de sub masca lui flacăra albastră, mai lung decât la alţii, semn de mare siguranţă a mâinii şi a ochiului. Ne-am cunoscut într-o zi când au venit pe şantier doi scriitori şi ne-am adunat în sala de festivităţi din sat să vorbim cu ei. Şi ăştia, ca şi inginerul Dan, înghiţeau ce li se spunea de către unii care se ridicau: Că nu prea i-au văzut pe-aici pe şantier şi ce-or să scrie dacă nu trăiesc cu ei cot la cot să le cunoască viaţa? Şi tot aşa, scriitorii, că da, tovarăşi, recunoaştem, ăia că să vă povestim noi întâmplări eroice, până la un moment dat când unul din ăştia a fost întrerupt tot din sală de o voce flegmatică aşa cum

nu mai auzisem eu la cineva, ai fi zis că încă de pe când era în scutece a ajuns de s-a blazat completamente văzând atâta prostie omenească în jur: „Ce întâmplări eroice să-i povesteşti tu mă, care nu eşti în stare nici să te iscăleşti cu numele întreg când iai salariul? Nu te-am văzut eu că te trec sudorile până faci şi tu un G de la Gheorghe şi pe urmă tragi aşa o codârlă de frică să nu bage nimeni de seamă cât eşti de prostî? Ştii tu ce e aia literatură, te trezişi şi tu să vorbeşti! Stai jos acolo şi învaţă înainte să-ţi iasă şi ţie un cuvânt din gură! Boule!"

Era formidabil, fiecare cuvânt îi era parcă scăldat într-un fel de secreţie de dispreţ şi arăta atât de convins că are dreptate încât cel care îi căzuse victimă în loc să sară şi să protesteze pentru insultă începu să râdă ca un tâmpit şi toată sala îl urmă, stârnindu-se astfel o mare veselie pe care responsabilul nostru cultural pe linie sindicală zadarnic mai încercă s-o spulbere. „Ei, nu, da să stai să-1 asculţi pe el vorbind despre literatură, se mai auzi încă glasul acestui om ciudat, mai puţin tare de astă dată, aşa cum te justifici faţă de cei care îţi sunt apropiaţi şi care încearcă să te facă să înţelegi că nu e bine să-i spui cuiva în faţă chiar aşa... Tovarăşi, zise el ridicându-se, cer şi eu cuvântul. Vreau să explic aici că n-am nimic cu ăla, dar eu îl cunosc, el poate să le spună scriitorilor ce vrea, dar cu condiţia să nu fiu eu aici, sau să mă roage: Uite, mă tovarăşe Fane, vreau să vorbesc eu, te-aş ruga dacă eşti bun să-ţi astupi urechile, ca să nu auzi ce-o să spun. Aşa, el se ridică şi vorbeşte aici de faptele lui eroice." „Da nici dumneata nu eşti mai presus când te exprimi aici în felul cum te-ai exprimat", a zis atunci şi responsabilul cultural. „Bineînţeles, i-a răspuns Fane, dacă îmi daţi şi mie cuvântul eu o să-mi explic atitudinea." „Poftim, ai cuvântul!" „Eu îl rog pe-ăla să nu se supere, a zis Fane imediat, retrag cuvântul *bou* (şi aici sala a izbucnit într-un râs colosal, se cutremurau geamurile şi ai fi zis că o să se dărâme tavanul peste noi) în mod sincer, a continuat Fane, el ştie că nu pe el am vrut să-1

fac, ci aşa în general să nu venim noi, că Engels a studiat şi Lenin în *Statul şi revoluţia* spune că nu orice prost poate să întărească revoluţia, fiindcă statul nu dispare până nu se întăreşte...

Şi tot aşa i-a dat înainte şi a vorbit aproape o jumătate de ceas, buimăcindu-i pe toţi cu câte ştia, istorie, geografie, evul mediu, istoria antică, Lenin, Stalin... A şters cu totul prima impresie în rău pe care o putuse face cel puţin la prezidiu şi când s-a aşezat jos toată lumea l-a aplaudat cu ochii scânteind de admiraţie îndreptaţi spre locul unde era el. Inginerul Dan nu era în sală, dar i-am povestit eu mai târziu şi mi-a spus şi el că îl cunoaşte pe nea Fane, ăsta e cel mai bun sudor de pe şantier. Ne-am împrietenit în aceeaşi zi, şl câteva luni eu cu el şi cu adventistul plecam împreună la Piatra-Neamţ în fiecare sâmbătă cu toate că adventistul nu bea şi discutam până ne dureau fălcile, de la religie şi tehnică, până la chirurgia creierului şi învierea din morţi.

Nea Fane a fost cel care a stricat pe urmă triumviratul. Nu ştiam nici eu şi nu ştia nimeni că avea darul beţiei şi că noi îl cunoscusem după o dezintoxicare pe care o suferise la spital la Iaşi înainte de a se califica. Meseria lui iniţială fusese de dulgher de cartier, aşa cum erau cartierele pe atunci, că aveai nevoie ba să-ţi dreagă un acoperiş, ba o uşă, ba un coteţ de păsări. Se ţinuse bine până îşi văzuse fata în liceu şi într-o zi ne-am pomenit cu el că se urcă beat pe stâlpii metalici. Câtva timp am mai încurcat-o noi cu asta, ne-am făcut că nu observăm, dar curând, sau mai bine zis concomitent cu beţia, a căzut în patima spunerii adevărului şi a ajuns să nu-1 mai poată suferi nimeni. Atât timp cât nu începuse iar să bea se ţinuse bine în frâu şi ştia totdeauna s-o dreagă, fiindcă oamenilor le place să li se spună adevărul, dar să tragi pe urmă imediat cortina, aşa cum repede îşi acoperă o femeie picioarele pe care vântul le dezveleşte fără veste, deşi ştie că asta place în general bărbaţilor. Lumea nu-1 mai aplauda pe nea Fane ca în ziuă aceea cu scriitori, iar asta în loc să-1 pună pe el pe gânduri îl îndârjea şi uneori cădea

într-un fel de delir. Unii râdeau, fiindcă şi atunci dezvăluirile lui erau adevărate, şi cei care nu-i puteau suferi pe cei vizaţi se simţeau satisfăcuţi, fără să-şi dea seama că a doua zi avea să le vină şi lor rândul. Atunci se supărau şi clătinau din cap: nu era bine! Nici aşa! Iar eu mă întrebam, de ce trebuia să bea nea Fane şi să se distrugă, când lumea era bine făcută pentru el, era membru de partid, fata învăţa bine la liceu şi el era cel mai bun sudor? De când îi pusesem aceste întrebări şi încercasem să aflu ce era cu el începuse să mă ia şi pe mine la ochi şi să spună în gura mare lucruri pe care le ştiam numai noi trei, aruncându-mă deodată şi pe mine în rândul celor care îl urau, fiindcă într-adevăr nu mai avea nici o măsură. A avut bunul-simţ să înţeleagă că dacă mai vine beat pe şantier o să fie dat afară. într-o zi însă n-a mai venit deloc şi i-am pierdut urma...

VII

între timp uzina electrică fusese terminată, şi eu îmi şi luasem două clase de liceu într-un singur an, dar nu mai avui când să fiu repartizat la întreţinerea ei fiindcă primii ordin de chemare. Cu câteva săptămâni înainte cunoscui însă o fată. Era prin august şi fusesem mobilizat de organizaţia U.T.M. a şantierului să fac parte dintr-o echipă de votare a sfatului popular regional. Aveau loc alegeri generale şi cum eram şi eu major am fost numit membru al unei subcomisii de supravegherea şi despuierea scrutinului, câteva sate mai încolo. N-aveam nimic de făcut, stăteam la masă împreună cu alţii şi când intra cetăţeanul, unul din noi întindea mâna din dosul mesei, îl controla la identitate şi îl bifa după tabel. I se dădea apoi un buletin, i se explica felul cum devenea valabil votul lui, ţăranul se ducea într-o cabină din lemn alb cu o uşă pe care o închidea în urma lui, pe urmă ieşea şi îşi vâra buletinul îndoit în crăpătura urnei.

Să fi fost orele zece sau douăsprezece, satul se cam terminase să se perinde prin faţa mesei noastre, începusem de dimineaţă

de la răsăritul soarelui şi pe tabele nu mai rămăseseră decât unele babe sau moşnegi surzi, care după spusele organelor locale nu prea înţelegeau despre ce e vorba, cu toate că fiind bătrâni ar fi trebuit să-şi aducă aminte că aşa ceva se mai petrecuse nu o dată şi pe vremea vechiului regim. Nu era o invenţie a noastră. Preşedintele local, care nici el nu părea mai breaz, făcu aşa un gest cu mâna, adică mai bine ne-am lipsi de votul ăstora şi am încheia procesele-verbale. Nu prea înţelegea nici el cui dracului folosea sau în orice caz cui îi dăuna dacă nu votau chiar aşa toţi şchiopii! Ba chiar la vreo doi care cică erau bolnavi la pat s-au dus cu urna după ei. Vot cu procent de 99,97 la sută, ca să nu existe practic rubrica celor care nu s-au prezentat. In orice caz, ca la toate acţiunile de participare a maselor, organizarea noastră era atât de perfectă încât cei care ar fi avut cheful de pildă să nu voteze, adică pur şi simplu să-şi exercite dreptul de a se abţine, se trezeau izolaţi şi până la urmă veneau ei singuri înainte să mai aibă ocazia să-i vadă pe activiştii de ocazie aleşi tot dintre cetăţeni, încă o dată la poarta lor. Aşa fu adusă la un moment dat parcă de la spate o fată care doi paşi făcea şi unul se oprea. O văzui pe geam şi când se apropie de podişca şcolii elementare unde se vota mă izbi înfăţişarea ei: era bălaie, i se vedea părul ca aurul pe sub batic şi ochii albaştri sălbatici, se uita la clădirea şcolii ca şi când ar fi urmat să fie împinsă înăuntru la tăiere, nu să-şi exercite dreptul de vot. Ar fi fost greu să spui ce fel de fată era, în orice caz nu era urâtă, era mai degrabă frumoasă, dar aversiunea ei faţă de ceea ce se cerea de la ea, să intre adică într-o clădire cu oameni şi să pună şi ea o hârtie într-o urnă o aducea de undeva de departe parcă dintr-o pădure şi dacă astfel de fiinţe primitive pot să pară atractive la cinematograf, în realitate nu e nici o deosebire între ceea ce te face să simţi o capră încăpăţânată pe care o tragi de coarne să intre unde trebuie şi o fată de asta, oricât de bălai i-ar fi părul şi albaştri ochii. Nu vroia în ruptul capului să treacă pragul. „Ia du-te dumneata, tovarăşe Surupăceanu", zise preşedintele

subcomisiei cu acea încredinţare a bărbaţilor mai în vârstă că un lucru pe care ei nu-1 pot rezolva cu argumente, un tânăr îi dă de cap prin simpla lui prezenţă.

M-am ridicat şi am ieşit afară. I-am spus ţăranului care era cu ea: „Las-o pe domnişoara că nu te cunoaşte" şi i-am făcut semn să se îndepărteze. Locul acolo era plin de lume, toţi erau îmbrăcaţi de sărbătoare şi un megafon umplea aerul cu melodii ciobăneşti. în clipa aceea tocmai răcnea unul *tropotire-aş tropoti* şi în pauzele textului făcea *hal hal hal* parcă îi băga cineva de fiecare dată o sulă în fund, şi el ihănea de satisfacţie şi chiar de mândrie.

M-am apropiat de fată, am luat-o uşurel de mână şi ca prin farmec s-a urnit din loc şi a intrat cu mine înăuntru. în faţa mesei subcomisiei i-am lăsat mâna şi am trecut la locul meu. „Numele dumitale", zice preşedintele, gata s-o caute pe tabele şi o găseşte si o bifează. O chema nu ştiu cum Măria, un nume, Petre sau Niculae. I se dădu un buletin şi i se explică ce are de făcut, ea ascultă, se duse înăuntru în cabină, se întoarse, totul decurse normal iar preşedintele îi spuse ca să zică şi el ceva: „Ai văzut tovarăşa Măria ce bine a mers? Şi dumneata nu voiai să intri! Se poate tovarăşă! Eşti cetăţeancă liberă, trebuie să-ţi exerciţi dreptul de a alege şi de a fi aleasă, mâine poimâine cine ştie, te propun cetăţenii deputată, nu trebuie să ştii să faci faţă? Credeai că cine ştie cine-o fi înăuntru şi când colo oameni ca şi dumneata!" Ce vorbărie, mă gândeam eu, cum nu pot să tacă unii din gură şi să-şi vadă de treabă. Fata în acest timp ascultase cu privirea ei alb-albastră înţepenită parcă în tavan, îşi înnoda şi desnoda barişul şi deodată o văd c-o podideşte plânsul. Dar ce plâns, cum se vărsau lacrimile din ochii ei şi i se rostogoleau pe piept până în podea! Iar ea pe cât de dreaptă stătuse până atunci, cum se frânsese ca un lăstar sub bătaia vântului! Fusese de altfel singurul gest cu care parcă se ferea de ceea ce o stăpânea, mai încerca să se ridice, dar deodată îşi ferea faţa cu braţul într-un mod neaşteptat, vertical, plecându-şi în acelaşi

timp capul ca şi când cine ştie ce apariţie i-ar fi înspăimântat vederea. Ce era cu ea? Să fi impresionat-o atât de tare cuvintele preşedintelui şi să se fi întâmplat cu ea ceea ce se întâmplă cu unii copii care stau relativ liniştiţi în braţele mamei lor şi deodată apropierea şi cuvintele unui străin rup în ei cine ştie ce zăgaz tainic şi încep să urle? Dar asta era fată mare, nu era fetiţă! M-am ridicat iar de la locul meu am apucat-o iar de mână şi am pornit împreună afară. „Ce e domnişoară, zic, ţi-ai adus aminte că ai fost odată mică şi te-ai speriat de vorbele lui nenea ăla, care sta la mijlocul mesei? am întrebat-o eu fără să glumesc. Nu e valabil, dacă votezi înseamnă că eşti majoră! Crezi că-i stă cuiva bine să plângă?" N-auzea, în mod curios s-a aşezat pe balustrada podiştei de ciment din faţa clădirii în care mai înainte nu vrusese să intre, şi-a scos o batistă mică de la brâu şi încetând să plângă a început să-şi şteargă ochii şi obrajii. Din când în când mişcările acestea i se istoveau şi atunci rămânea cu gura deschisă şi răsufla greu şi în clipele următoare toate încercările ei de a se stăpâni se prăbuşeau. Dar o lua de la cap cu răbdare. Dintre cei adunaţi se uita câte unul la ea, dar nu mult şi îşi întorcea pe urmă capul ca şi când plânsul şi existenţa fetei le erau cunoscute, iar dacă nu le erau, nici nu erau curioşi să afle.

Curând fata, fără să-i fi trecut cu totul starea ei, se ridică şi se îndepărtă încet. Pe măsură ce ea nu se mai vedea o pereche de ochi ai cuiva se uitau tot mai insistent spre mine şi în cele din urmă proprietarul lor se urni din mijlocul celor cu care stătea de vorbă şi se apropie. Era îmbrăcat cu o flanelă cărămizie şi sub braţ avea nişte ziare. N-am fost curios să ştiu cine era, un ţăran, să fi avut patruzeci de ani, l-am lăsat să se aşeze alături de mine pe zidul de ciment al podiştii şi să-mi povestească. Eu nu i-am spus în acest timp nici un cuvânt, nici nu l-am întrerupt, nici nu i-am cerut explicaţii acolo unde ar fi fost normal s-o fac. Foarte rar se întrerupea el când vedea că se apropia de

sfat câte un întârziat, dar se lămurea repede că eu n-o să mă mişc de pe podişcă şi atunci îi da înainte. Nu mi s-a povestit niciodată ceva mai închis şi care să-mi strecoare în acelaşi timp în sânge atâta furie rece... M-am întors pe urmă în clădire şi am stat ceasuri întregi cu pieptul răzimat de masa pavoazată în roşu, încercând să înţeleg ce se întâmplase şi ce aveam eu de făcut în istoria asta. Fiindcă deodată acest sat lângă care locuiam de un an şi jumătate şi în care ar fi fost greu să crezi că s-a întâmplat sau se va putea întâmpla vreodată ceva, atât de paşnic arăta, mi-a apărut în faţa ochilor parcă rânjind din fiecare gard pe care îl vedeam pe geam, dar fără să mai văd ca până atunci în spatele acestui rânjet o clipire veselă care ar sta, chipurile, în al doilea plan, nevăzut, al lucrurilor. Acum era exact pe dos şi luptam din răsputeri să împiedic această schimbare de planuri din sufletul meu. Povestirea ţăranului se înfipsese între mine şi lume ca un obstacol de netrecut...

VIII

Rar mi-a fost dat să aud, cu toate acestea, un om povestind mai prost şi poate şi de aceea oi fi rămas eu pe urmă vârât cu totul în faptele auzite. Că acum un an sau doi o fată păştea vitele factorului poştal Dutrec şi că într-o seară mama ei vitregă trecu pe-acolo şi spuse domnului Dutrec, eşti mata bun să-i dai drumul fetei să meargă cu mine până acasă că mî-e frică singură! După câtva timp se auzi peste apă Ia bufet râsete şi veselie şi factorul poştal Dutrec o văzu pe fată cu un ins cam de vârsta lui, aşa de vreo cincizeci de ani, bea ia masă cu ele amândouă, fără tat-său... Tat-său ăsta, pentru un pahar de rachiu îşi dădea şi „cămeşa" de pe el... Acum după ce făcuse cunoştinţă cu fii-sa, erau văzuţi zilnic, cu ăla, şi nu mai putea de bucurie că îl lovise norocul... îi dădea să bea şi îl asigura că o să aibă el grijă de fata lui, să nu-şi bată cineva joc de ea... Fetei, când rămânea numai cu ea îi spunea pe dos, că tot ce-o

să câştige ea la Dutrec o să dea tat-său pe gât şi mai bine ar face să plece de la factorul poştal şi să vie în satul vecin, mai aproape de el, dacă vrea să se aleagă ceva de munca ei şi să-i fie bine în viaţă... La cine? zise fata. I-a găsit el un loc la unul Efteni, în satul Ereste, tot ca la Dutrec, dar în schimb mai aproape... Fata se duse la Efteni în satul Ereste şi o ţinea înainte, cu ăsta care o adusese, care câştiga bine, era cineva, paznic de noapte la cooperativa kilometru' 14, bine plătit şi zicea că are şanse mari să-1 avanseze, să-1 facă de zi. Dimineaţa era liber, ieşea din pază, se urca în trenul forestier plecând de la cooperativa kilometru 14 şi se dădea jos în apropiere de Ereste... I se auzea glasul pe drum, ba că are nu ştiu ce de aranjat pe la miliţie, ba pe la sfatul popular, venea şi pe aici, om greu, avea de-a face cu preşedintele şi cu cine mai întâlnea pe acolo... Ajungea în dreptul casei lui Efteni, îşi vâra un deget în gură şi şuiera lung. Fata îl auzea, lăsa treaba şi ieşea să-1 vadă, şi azi aşa mâine aşa, până când ăla îşi ieşi într-o zi din pepeni şi îi spuse să se care de la el, ce e târla lui să vină şi să şuiere aşa în fiecare zi la poartă? Ce, a furat ceva? Râzând nici ea nu ştia de ce, fata vru să se întoarcă la factorul poştal Dutrec şi atunci Cazaciuc Ambrozie, că aşa îl chema pe paznicul din Ereste, care făcea noaptea servici la cooperativa kilometru' 14, prietenul ei, de, zice de ce să te duci la Dutrec şi să nu vii la mine? Ce, eu n-am gospodărie ca şi el, ba chiar mai mare şi pe lângă asta la mine o să trăieşti bine şi o să faci ce vreai. Se duse la el şi văzu că nu minţise; avea o gospodărie mare, curte largă, şoproane, vite, şi avea şi copii mari, cam de vârsta ei şi pe lângă nevastă mai era acolo şi o fată pe care tot aşa, o adusese la el acasă şi care nu se ştie ce rost avea în târla lui... Cele două îi şoptiră ăsteia să-şi ia tălpăşiţa şi să se ducă de unde a venit, n-aveau nici un chef s-o mai vadă şi pe-a treia, dar le era frică de ea, era mai tânără şi mai mult o rugau, pesemne ştiau ele ce s-ar întâmpla dacă Ambrozie ar afla ce-i zice. Aşa că asta nu plecă, stătu mai departe în gospodăria lui. în

toiul primăverii, începuse aratul. Un băiat al lui, unul Vlăsie, o luă pe fată la câmp, el ţinea plugul şi ea mâna caii fiindcă Ambrozie umbla după referinţe de partid pe la Piatra-Neamţ cu perspectivele lui de avansare, să-1 facă de zi, avea nevoie şi n-avea timp de arat. Fata nu prea se pricepea la cai şi pe la prânz osteni, că era însărcinată şi caii o luară razna cu plugul după ei... Vlăsie puse atunci mâna pe bici şi tăbărî pe ea şi o bătu cu codiriştea de corn că-i făcu dungi roşii pe obraz şi pe trup de-i ţâşnea sângele. Fugi şi se duse tocmai la Rădăuţi la spital a nască, şi se pomeni cu un copil în braţe. Dar câştigă în schimb puţină minte, povesti în spital surorilor şi doctorilor ce era cu ea şi ăştia oameni cu carte ce-şi ziseră ei, hai s-o ajutăm, să-i aranjăm să-şi ţină copilul la o creşă şi pe ea s-o angajăm tot acolo să ajute la supraveghere şi să facă şi ea curat prin odăile alea. în timpul ăsta Cazaciuc Ambrozie nu ştiu ce era cu el că în prima noapte când se întoarse de la Piatra-Neamţ i se întâmplă că îi sări în cap un dulău al nu ştiu cui, îl puse jos şi aproape că îl mancă de viu, îl ridicară cu pătura jumătate mort şi îl băgară în spital. Cât timp fata născu zăcu şi el la Piatra-Neamţ şi după vreo două luni de zile se făcu bine şi se duse după ea. O găsi repede, se prezentă la spital la Rădăuţi şi zise că el e tatăl nelegitim al copilului şi întrebă unde e soţia lui că vrea s-o ia acasă. Medicii şi surorile îi spuseră că dacă singur recunoaşte că e nelegitim de unde şi până unde pretenţia s-o ia cu el!? Dar Cazaciuc Ambrozie nu degeaba era el paznic de noapte la cooperativa kilometru' 14, şi se plimba prin sate ca prin curtea lui, de vorbă cu miliţianul, cu preşedintele şi cu care mai era pe acolo, nu-i fu greu să dea de Măria acolo la creşă şi scoase briceagul şi i-1 arătă: ori se duce după el, ori o omoară şi pe ea şi pe copil. Fata se sperie, se întoarse în sat şi vru să se ducă iar la Dutrec, dar Ambrozie o opri: „Vii la mine acasă, îi zise el. Ai să vezi de vite, ce, parcă Dutrec e mai ceva decât mine? Ce ţi-a intrat în cap? Trebuie să stai sub ochii mei, fiindcă eu

răspund de copil și dacă nu mă asculți te omor. Toată lumea trebuie să mă asculte, altfel vă belesc pe toți!" Dar cum să se ducă la el cu copilul? Se întoarse la părinții ei, la mama vitregă și la taicâ-său bețivii, și copilul, de, ca orice copil, plângea și el câteodată noaptea și îl trezea din somn și începea s-o înjure să se ducă cu el la ăl cu care l-a făcut. Mama vitregă nu-i spuse nimic în față, dar nu trecu mult și cine intră și își făcu apariția în curtea lor? Importantul paznic de noapte al cooperativei de la kilometru' 14, care între timp tot nu fusese avansat de zi, și ce-i zise, că dacă nu venea în casa lui cu copil cu tot zilele îi erau numărate și dacă nu crede, uite, și se puse cu pumnii și picioarele pe ea sub ochii părinților și o trânti jos mototol... Fata urla ca din gură de șarpe și de pe lângă casele vecine lumea se uita peste gard, oameni și muieri, și nimeni nu zicea nimic, cu toate că muierile țipau săriți mă, dar nu sărea nimeni, că bărbat i-a trebuit bărbat a găsit, să se învețe minte altă dată! Care altă dată, că ăsta era! A doua oară cum putea să mai fie, că nu se mai făcea ea la loc fată mare cum a fost. Era un băiat p-aci care tocmai își terminase armata și cu care fusese ea într-o vreme în vorbă, înainte de Ambrozie, dar care se însurase cu alta, îi spuse lui Ambrozie să-și vadă de treabă. Ea care Ambrozie îi răspunse să-și vadă el de treabă, are nevastă, ce se bagă. Și nevasta băiatu-ăstuia sări și zise că așa e, era bine când umbla pe la bufet cu mă-sa și râdea, acuma să plângă... Și nici nu știi când te pomenești cu el, intră la ei în curte, stă ce stă, nu-ș-ce le face, lui mă-sa vitregă și lui tat-său, că pe urmă o ia pe ea la bătaie, ca să vie cu el. Și tat-său și mă-sa nu zic nimic. Și îi spune că e o lege pe care o știe el că poate s-o ia cu forța dacă vrea, așa zice... Și uite că acum au venit alegerile și când intră alde băiatu-ăsta al lui Istrati s-o cheme să voteze și ea, Ambrozie era la ei. Asta era rostul de a picnit-o pe ea plânsul înăuntru, a văzut și ea tineret, băieți și fete de seama ei, adunați, și nimeni nu se uita la ea, că mă întâlnesc cu ea aseară, venea de la Dutrec, fiindcă tot la el câștigă o pâine și îi spun, lasă Mărie că m-am dus eu și l-am reclamat (ziceam și eu așa, era adevărat că fusesem, dar fără rezultat, mi-au spus că astea sunt probleme personale care noi n-avem cum ne amestica) dar ea zice, pentru mine, unchiule Niculae, nu mai e scăpare, că de la o vreme nu mai mă bate, dar îmi spune că mă lasă să mă odihnesc și dacă nu mă duc la el o să mă omoare... Nu știu ce să mă fac, unchiule Niculae, că aș muri dar mă uit în oglindă și mi-e milă de ochi să-i văd sub pământ din pricină că nu mi-a venit și mie mintea ca la alte fete mai devreme...

IX

Stăteam cu bărbia în pumni, cu coatele pe masă și mă gândeam dacă mai veghează pe pământ asupra oamenilor ochiul acela în triunghi pe care îl vedeam când eram mic pe unele cărțulii de rugăciuni pe care le aducea mama de la biserică. Precis că nu mai veghează, îmi spuneam, altfel l-ar străpunge pe Cazaciuc Ambrozie când o izbește pe fata aceea peste ochi și o trage de păr. Nu mai e nimic scris în cele trei colțuri ale lui. Am pus mâna pe creionul și pe foaia de hârtie din fața mea, l-am desenat de mai multe ori și i-am notat unghiurile ca la geometrie, dus pe gânduri: Brutalitate, Nesimțire, Ignoranță iată, mi-am zis, cele trei vârfuri ale unui nou triunghi magic al cărui ochi întors asupra lumii este orb.

Și fără să mă mai sfătuiesc cu nimeni am părăsit comisia, am ieșit afară și am luat-o, după ce am întrebat încotro e, spre casa fetei, dorindu-mi foarte tare să-1 mai găsesc pe Ambrozie acolo și fiind pentru întâia oară mulțumit că nu sunt mic fizicește. Eram hotărât să mă bat cu el ca un orbete, dar în același timp tot mergând mă gândeam că poate nu numai pentru că oamenii din satu ăsta așa cum erau nu săreau s-o apere pe fată, ci pentru că omul era probabil primejdios și îmi spuneam că n-avea nici un rost să mă întorc pe șantier cu vreun

ochi lipsă şi pe deasupra tot eu vinovat de huliganism. M-am gândit atunci la inginerul Dan, ce m-ar sfătui el dacă aş veni să-i povestesc toată chestia şi parcă i-am şi auzit glasul în sinea mea şi mi-a venit ideea. Dacă nu reuşea asta, aveam să văd la faţa locului, dar întâi cu asta nu numai că trebuia doar să încerc, ci s-o pun chiar în practică de-adevăratelea.

Am intrat în curte şi am dat bună ziua. Cazaciuc era acolo, sta pe prispă cu tatăl, iar mama vitregă cu fata vânturau pe-o cergă, fasole, întinsă în mijlocul bătăturii, una în picioare cu o baniţă în mână, cealaltă în genunchi alegând corpurile străine care tot mai scăpau la vânturat. M-am uitat foarte atent la Ambrozie şi am înţeles imediat că e mai voinic ca mine, ar fi putut, dacă ar fi fost cazul, să se bată singur cu încă trei. Era ceea ce se numeşte un zbanghiu, cu spinarea lată, cu gâtul scurt şi puternic şi cu burta trasă ca la ogari. Lucru de mirare la un om aşa de îndesat. Mama vitregă se apropie de mine curioasă rânjind cu bunăvoinţă, în timp ce fata îmi aruncă doar o privire scurtă şi îşi văzu de ales boabele pe cergă. „Pe dumneata te caut, zisei, vrei să vii mai aproape?"

Ea se sculă şi se apropie de prispă. „S-a primit, îi spusei, o reclamaţie împotriva soţului dumitale, Cazaciuc Ambrozie, dumneata eşti?" mă întorsei eu spre el. „Da, eu sunt, sări el, ce reclamaţie?" „Mai mulţi locuitori din comuna Ereste declară că trăieşti în bigamie şi acuma ţi-ai luat încă o fată cu care ai şi-un copil şi pe care o baţi ca să vină cu dumneata. Eşti pasibil de închisoare de la cinci la opt ani. Dai o declaraţie că eşti tatăl nelegitim al copilului?"

Se lăsă o linişte ca după un vânt care s-ar fi oprit brusc şi cei de faţă s-ar fi pomenit deodată faţă în faţă cu această tăcere care le aducea parcă o sentinţă dintr-o lume pe care o crezuseră atât de îndepărtată încât le amorţea până şi mintea când se gândeau tocmai pe unde e. Abia dacă Ambrozie putea să aibă oarecare idee, umblat cum era, datorită funcţiei lui care îl obliga

să ia zilnic trenul forestier şi să vadă tot felul de oameni. „Aţi spus un cuvânt care nu l-am înţeles bine, se dezmorţi el în cele din urmă, trăiesc, cum?!" „Omul care trăieşte cu două femei sub acelaşi acoperiş se face vinovat de bigamie, chiar dacă nu e însurat cu ele. Dacă o aduci pe fată la dumneata şi cum ai declarat la Rădăuţi doctorilor care sunt martori că eşti tatăl nelegitim al copilului, dovada de bigamie s-a făcut, dat fiind că dumneata eşti căsătorit şi mai ţii încă o femeie pe acolo." Tăcerea reveni iar, necruţătoare. Omul nu era prost, îi simţeam privirea grea apăsându-mă şi nu mă mirai câtuşi de puţin când îl auzii că mă întreabă drept orice răspuns: „Cine eşti dumneata?" „Eu sunt de la U.T.M., îi spusei şi dacă vrei să ştii, nu mă interesează persoana dumitale decât în măsura în care ai de-a face cu ea (şi o arătai pe fată), am fost sesizaţi de procuratură şi cazul ni s-a predat nouă să ne ocupăm de el. Depinde de dumneata. Ce răspunzi? Ai sau n-ai intenţia s-o iai la dumneata? Şi mai depinde şi de ce zice fata. Dacă ea nu vrea şi dumneata o sileşti cu ameninţări, eşti pasibil de încă doi ani închisoare. Avem declaraţiile oamenilor care te-au văzut cum o băteai la ea acasă."

II lăsai să rumege singur adevărul spuselor mele, care era neîndoielnic, aveam chiar de gând să-mi duc până la capăt ameninţările adică să iau acele declaraţii şi să mă ocup de această chestie până i-aş fi venit de hac şi mă adresai apoi fetei fără să-1 mai iau în seamă pe Ambrozie, căruia aveam un chef nebun să-i fac gura ambrozie dacă i-ar fi venit ideea să sară la mine şi dacă pe de altă parte n-aş fi observat cu plăcere că avea o ureche sfârtecată, urme lungi pe gât care arătau că fusese suguşat de acel câine fioros şi te mirai cum de scăpase, şi o crăpătură adâncă lângă ochiul stâng, care parcă nu mai sta bine la locul lui, ai fi zis că fusese desgărdinat din rădăcini şi că abia se mai ţinea, ca un bec deslipit care nu mai atârnă decât în filament. II aranjase mult mai bine câinele ăla, să mă fi bătut eu cu el

oricât şi tot nu-i făceam atâtea, fără să mai vorbesc că nu se ştie cum aş fi scăpat ia rândul meu. Ce i s-o fi năzărit de i-a sărit în cap? Sinistră istorie! Parcă ar fi vrut să însemne că un câine cu câinii se încaieră şi acum îmi părea bine de înţelepciunea mea, cu toate că nu o dată în cartier mă întorceam şi eu cu cămaşa sfâşiată şi cu un ochi umflat. Mă simţeam totuşi între ai mei, cu care pe urmă mă şi împăcăm, ceea ce nu era cazul cu acest Cazaciuc, fi-i-ar cazacioaica lui a dracului. „Spune-mi, domnişoară, nu vrei să vii la noi pe şantier şi să te califici, să înveţi o meserie?" am întrebat-o. „Vreau!", spuse fata şi se ridică în picioare de pe prispă, ca şi când ar fi fost dispusă să plece chiar în clipa aceea, aşa cum era.

Şi se şi îmbrobodi şi se legă sub bărbie, gata de drum. Şi atunci luai şi eu o hotărâre pe care n-o prevăzusem: „Bine, zisei, pregăteşte-te, plecăm chiar în momentul ăsta". Vocea mamei vitrege şuieră în aceeaşi clipă ca un şarpe: „Şi copilul?" „Copilul, şuieră şi fata, să-1 creşteţi voi, că voi m-aţi vândut, tu şi cu tata, pe-o oca de ţuică."

Şi trecu în spatele meu, la doi paşi, îmbrobodindu-se iar, de astă dată atât de hotărâtă încât nu mai vroia nici măcar să mai intre în casă şi să-şi ia de-acolo ceva. Nici copilul nu mai vroia să şi-1 vadă.

PARTEA A TREIA

I

Trei ani când mă întorsei din armată şantierul exista încă, dar noul oraş era gata. Strălucea în culori la poalele muntelui. Am crezut la început, până să intru în el, că trebuie să fie un efect al luminii. In realitate culorile erau adevărate şi câteva ceasuri mă plimbai prin el aproape ca la Moşi, atât de vesel mi se părea totul şi neobişnuit. Nu întâlnii pe străzi nici un bătrân, peste tot fete şi băieţi în jurul a nouăsprezece, douăzeci şi cinci de ani, prin cofetării şi chioşcuri alimentare! Avea un centru, ca orice oraş, cu un parking de maşini, un patrulater din blocuri paralelipipedice şi o cupolă comercială în mijlocul lui lângă o clădire de peste zece etaje, unde sus găseai un mare restaurant. Iar zidurile şi geamurile balcoanelor erau pur şi simplu albastre sau vernil, roze sau gălbui, în afara centrului, care imita huma bej.

După această primă impresie care mă năuci, începui să simt că era aici ceva care nu mi se impunea, nu-mi venea parcă să iau toată chestia în serios. Erau frumoase aceste culori, dar se potriveau ele cu un oraş? Zidurile erau parcă prea subţiri. Pe urmă chiar în spatele patrulaterului se vedeau dâmburi de iarbă, rest din vechiul teren crud pe care nu fusese înainte nimic. Apoi blocurile nu erau bine lipite unele de altele şi în plus o linişte sătească plutea peste tot, nici o maşină nu trecea, nici un autobuz, şi mai ales nici un tramvai, singure sârmele electrice, stâlpii

şi lampioanele făceau o impresie mai solidă. Aveam, desigur, Bucureştiul în sânge şi îl comparam fără să vreau cu acest nou-născut. In orice caz din comuna urmaşilor lui Dragoş Vodă mai rămăseseră doar câteva case, fugite ici-colo prin văi, pe marginea râului şi iertate de demolare tocmai pentru că nu mai constituiau o aşezare propriu-zisă. Şoseaua asfaltată le izola şi mai mult de oraş, care de altfel nu-i furase numai terenul şi aşezarea potrivită faţă de răsăritul soarelui, ci şi numele de Şar, care mai târziu avea să fie şi el schimbat.

Abia după ce începură să mă doară picioarele îmi adusei aminte că aveam aici o cunoştinţă apropiată, aş fi putut să spun chiar o rudă, dacă vreo legătură de sânge ar fi fost între noi. In mod regulat primisem de la ea în armată la fiecare două săptămâni câte o scrisoare, la început simple cărţi poştale şi apoi plicuri închise pe măsură ce conţinutul celor scrise se schimba. Eu n-o încurajasem cu nimic, dar îmi plăcea să-1 aud pe secretarul cancelariei cum îmi strigă numele şi îmi întinde plicul, în timp ce alţii nu primeau nimic cu lunile. Fiindcă în afară de inginerul Dan, care îmi răspundea foarte pe scurt la cele ce-i scriam eu şi ce-1 întrebam (şi în mod inexplicabil de mai mult de un an nu-mi răspundea nici atât), şi de frati-meu care îmi trimitea şi el din joi în paşti câte-o carte poştală, n-aveam propriu-zis pe *nimeni* care să vrea să ştiu ce face atât de des şi să-mi fie milităria mai uşoară. Iar în permisii mă duceam acasă la Bucureşti, unde îl întâlneam pe tata, care se umflase în pene de mă mir cum de îl suporta cartierul. Fusese numit vânzător la centrul de pâine după ce frati-meu fusese silit, sau convins, nu ştiu care din două, să intre la o cooperativă şi să-şi lichideze atelierul propriu. El îmi spuse în orice caz că tot cam aia e, clientul tot atât plăteşte dacă vrqa să iasă lucru bun şi la timp, iar el nu câştigă cu mult mai puţin ca înainte. Tata însă se purta la chioşc mult mai rău decât dacă ar fi fost stăpânul cartierului. Pe copii şi femei le înjura dacă cereau pâine mai proaspătă şi mai bine coaptă şi nu se speria nici de bărbaţi, se răstea la ei cu cuţitul lung în mână. în cele din urmă, datorită cozilor, tot el ieşea învingător, fiindcă lucru curios, tot pe cel ce protesta îl reducea lumea la tăcere, nu ştiu de ce, săreau babele pe el... Chestia asta mi se părea dezgustătoare, la zece ani după război şi mai ales că pâine era destulă, rămâneau rafturile pline după ce se termina coada. Dar era pâine veche, care nu ştiu de ce trebuia vândută şi aia în mod forţat... Mai ciudat era că la câte reclamaţii făcute de cetăţeni în condică tata ar fi trebuit să zboare de mult de acolo. Ori el stătea mai departe parcă ar fi fost bătut în cuie şi mai uşor citeam în ziare că erau daţi afară miniştri decât un vânzător de la un chioşc de pâine care se purta în felul ăsta cu populaţia. Se înţepenise şi mai tare în gât şi avea aerul să-mi spună că e mult mai bine aranjat decât cred unii şi că o să vedem noi de ce mai e el capabil.

Nu ştiu la ce se gândea, că n-aveam timp să-1 ascult, profitam de zilele de permisie ca să mă satur să văd o groază de filme noi, vesternuri americane care te ţineau timp de un ceas şi jumătate cu răsuflarea la gură, ieşeai din sală împleticindu-te, ca după o beţie... Eu apucasem să-mi dau seama cât erau ele de formidabile încă din timpul primului an de după război, pe urmă fuseseră suprimate şi înlocuite cu filmele sovietice cu Stalin.

II

...Eram curios s-o văd, dar nu doritor, fiindcă în ciuda scrisorilor ei regulate nu mi se păruse că o îndeamnă mai mult să-mi scrie decât faptul că părăsindu-şi satul nu izbutise încă să-şi facă noi legături, că deşi era mare, fusese dată înapoi s-o ia de la cap... Iar scrisorile ei în care mi se adresase multă vreme la plural, nu aveau pentru mine alt înţeles decât că eram singura persoană mai apropiată din noua ei viaţă, fără să mai vorbesc că pesemne nu putea să uite felul cum o scăpasem eu din mâinile acelui Ambrozie... Că veţi şti că eu sunt bine sănătoasă

şi mă gândesc la dumneavoastră... Că domnul inginer m-a trimis la şcoala de calificare de laborante de trei ani şi că învăţ cu sârguinţă să nu vă fac de ruşine... Că eu tot la dumneavoastră mă gândesc neîncetat şi nu am pe nimeni, nici un prieten. Ei, na, cu asta, după un an de cuminţenie, m-a făcut praf, uite, am râs eu, tronc Mariţo în păpuşoi, cum zicea mama când cineva spunea deodată ceva deplasat... Iată-ne acuma şi „prieteni". Scrisoarea următoare însă era şi mai şi, începea pur şi simplu aşa: dragul meu! Ie-te-te! Iar nu la mai târziu de o lună scria ca o femeie: iubitul meu, mi-e dor de tine. Se dusese deci dracului vremea lui dumneavoastră. Era însă aici ceva mai mult decât simplul fapt că nu prinsese încă rădăcini în noua ei viaţă, ar fi fost fără rost din partea ei să-mi scrie că nu se gândeşte decât la mine şi în realitate să aibă pe altul, nu vedeam ce sens ar fi avut, încât indiferent de adevărul celor spuse de ea în scrisori (ce putea să fie, că nu mă cunoştea, după ce am adus-o pe şantier am plecat şi n-am mai văzut-o) ţinea la mine în orice caz.

în prima zi însă nu simţeam în mine decât acea semeţie pe care pe urmă am pierdut-o (şi încă cum, unde am putut ajunge!) când nu te împinge spre cineva decât curiozitatea, care o dată satisfăcută îţi reiai plimbările tale de om liber prin lume şi te uiţi dintr-o parte cu privirea micşorată de sfidare până şi la soarele de pe cer. Nu ştiu dacă nu cumva nu sunt clipele în care ne simţim cei mai liberi pe lume, neangajaţi cum suntem nici pe drumul fericirii şi nici al nefericirii. S-o văd, zic, cum arată după atâta vreme şi după aia să se termine istoria asta cu prietenul drag din scrisori, mai ales că eu îi răspundeam de fiecare dată cam în sensul că, adică bine, bine, te înţeleg că n-ai pe nimeni şi îmi porţi recunoştinţă veşnică, dar... lasă că ştiu eu că n-o s-o ţii aşa ca gaia-maţu cât o să dureze milităria mea, şi când o să mă întorc şi o să mă uit o dată la tine o să uiţi completamente cei trei ani de corespondenţă şi o să-ţi pară rău de timpul pierdut... Ea, ori se făcea că nu înţelege, ori că înţelegea

dar nu ştiu ce-o împingea să-i dea înainte, că la scrisoarea următoare abia dacă găseam o aluzie la spusele mele, zicând, dragul meu, am primit frumoasele tale rânduri şi nici nu ştii câtă nerăbdare am în inimă să te văd iar la faţă că nu mi-ai trimis şi mie o fotografie... Ce-i spuneam eu şi încotro nimerea ea! Asta îi mai lipsea, o fotografie, că încolo le aranjase pe toate.

Am sunat la uşa ei, fiindcă ştiam din scrisori că i se repartizase acum o odaie în noul oraş, abia se întorsese de la şcoală, că o şi angajaseră la rafinărie (se construise lângă combinatul chimic şi o rafinărie de petrol şi m-am uitat la această fantastică construcţie o jumătate de oră nevenindu-mi să-mi cred ochilor), dar n-a răspuns nimeni, a ieşit o vecină şi m-a întrebat pe cine caut. La ora asta e de obicei acasă, mi-a spus această femeie, mirată parcă ea însăşi de ceea ce spunea, ca şi când ar fi fost ceva atât de neobişnuit să nu fie un om acasă la o oră la care de obicei este. Am coborât treptele blocului spunând că o să revin şi am ieşit iar în stradă.

Soarele de toamnă cobora. Mi-am vârât mâinile în buzunare şi fără să mă îndepărtez de intrarea blocului am rămas nemişcat uitându-mă de-a lungul străzii. Şi atunci fără să ştiu de ce, tot uitându-mă şi văzând în jurul meu clădirile şi soarele care mă privea am luat cunoştinţă că au trecut aproape cinci ani din ziua când am plecat din Bucureşti şi iată-mă ajuns la un capăt de drum în care toate s-au împlinit aşa cum dorisem, eram electrician calificat, terminasem armata, îmi luasem şi primele clase de liceu şi n-aveam nici măcar douăzeci şi cinci de ani. Ce-o fi făcând inginerul Dan? Trebuie să fie acum atât de ocupat încât nu e de mirare că nu mi-a mai răspuns în ultima vreme, dar de dus la el tot mă duc. Mai era încă timp, uitasem ce era cu mine acolo şi paşii mi se puseră brusc în mişcare, simţind o dorinţă atât de vie să-1 întâlnesc încât voiam să-1 caut, dacă nu l-aş fi găsit pe şantier, oriunde mi s-ar fi spus că e. Nici zece paşi nu mă îndepărtasem când o voce de femeie mă

cheamă de la etaj: A-lo! Dar nu aşa cum se zice la telefon, ci cum chemi un străin căruia nu-i ştii numele, dar un motiv foarte serios te face să-1 reţii, şi eşti sigur că după ce o să afle despre ce e vorba o să-ţi mulţumească chiar el că nu l-ai lăsat să se ducă. M-am întors şi am văzut-o la geam pe aceeaşi vecină, şi în acelaşi timp am auzit prin uşa deschisă a blocului un răpăit pe scări, aşa cum fac copiii când aleargă ca nebunii fugărindu-se şi apăru în faţa porţii de metal care da chiar în trotuar o domnişoară care o şi luă glonţ spre mine. Când ajunse întinse în sus braţele şi fără cea mai mică umbră de şovăială mă luă de gât şi mă strânse. Oricât eram eu de îndepărtat de ea în clipa aceea faptul îmi luă piuitul. Mai avui timp să mă gândesc că e normal după atâţia ani, dar că după acest val o să ne trezim faţă în faţă ca doi străini ce eram şi cu asta basta.

Era însă abia începutul. îşi ridică ochii plini de lacrimi la mine, mă privi drept şi şopti: Căline! Şi izbucni în plâns. Rămăsei mirat: n-o mai cunoştea nici dracu, în viaţa mea nu mai văzusem o femeie în felul ăsta de frumoasă, cu părul ei galben strâns bine pe cap şi legat la spate într-o coadă tăiată scurt, într-o rochie înfoiată, şi cu ochii ei care sclipeau de albaştri ce fuseseră şi de isteţi ce deveniseră; şi cum stătea uşoară ca o pasăre în braţele mele, fremătând şi neslăbindu-mă din priviri...

Formidabil câtă dreptate avusese doamna Sorana când spusese cât de tare se poate schimba o fată de la ţară în numai câţiva ani... N-o sărutai, cu toate că asta aştepta, cum sta cu faţa în sus, cu buzele întredeschise şi gâfâia şoptind mereu: Căline! Iubitul meu! Chiar aşa, Călin, iubitul... E drept că terenul era de mult preparat, dar chiar aşa, numai pentru simplul motiv că ne cunoscusem odată şi că unul din noi, respectiv eu, jucasem în viaţa ei un oarecare rol... Mă apucă de încheietura mâinii şi mă trase să urcăm în odaia ei. Oricum, îmi zisei, e una dintre cele pe care, ca şi pe mine, o născuse din nou şantierul şi o oarecare pornire fräţească între noi putea să ajungă

foarte bine până la îmbrăţişări şi lacrimi. Chestia cu iubitul o s-o lămurim mai târziu, acum hai să nu-i stric bucuria revederii care la mine e doar simplă curiozitate, dar la ea, orice s-ar spune, e sinceră.

înăuntru m-am uitat la odaia ei intrigat. Blocul de patru etaje n-avea lift şi când am intrat i-am spus că vreau să mă spăl pe mâini. N-aveam bagaje fiindcă trecusem de la unitate prin Bucureşti şi îmi lăsasem totul acasă, dar eram murdar de cărbunele prost al trenului pe care îl luasem fiindcă *Pullman-xA* nu mai circula. Mi-a deschis uşa la baie şi singură a dat drumul la robinet şi mi-a adus un şervet proaspăt. Prin uşa deschisă am văzut că odaia ei era goală, parchetul fără nimic pe el şi numai o dormeză roşie era lipită de un perete, cu un geamantan alături. Geamul nu avea nici storuri, nici jaluzele şi de mânerul lui era agăţat un umeraş cu o rochie pe ei. „De când eşti tu în serviciu?", o întreb. „Păi de când am terminat şcoala, imediat din iunie". „Şi ai învăţat ceva, sau ai trecut şi tu cum trece câinele prin apă?" Ea râse în cadrul uşii care da în antreu, baia se afla la stânga când intrai, şi nu răspunse nimic, dar cu o expresie îndepărtată că chestia asta s-a lămurit de mult, acum e angajată şi sigur că a învăţat, altfel cum ar fi trecut examenele? „Aveai ceva la bază, sau s-a făcut o excepţie cu tine? Eu credeam că o să rămâi să mături la cantină şi pe urmă după un timp să avansezi, s-ajungi să serveşti..." „Nu s-a făcut nici o excepţie, zise ea, aveam şapte clase şi când am fost mică am învăţat bine. Dar era aşa de demult că crezusem c-am uitat tot. Şi când am început cursurile m-am mirat şi eu cum îmi aduceam aminte!. „Va să zică ai memorie bună, i-am spus, dar o ai la toate, sau numai la carte?" Făceam aluzie la trecutul ei care mi se părea neguros, în comparaţie cu lumina care iradia acum de pe chipul ei! „Eu cred că o am la toate", zise ea, dar fără să mai râdă, în timp ce eu închideam bine robinetul şi mă ştergeam pe mâini cu prosopul pe care ea mi-1 întinse. Abia atunci observai că

robinetul nu era aşezat la locul lui în faţa chiuvetei, deşi vârful lui îndoit prin care curgea apa venea până în dreptul ei. „Dar robinetul ăsta zisei, ce mama dracului are, de ce e aşezat alături?", „E o inovaţie, îmi răspunse ea, se mişcă, poţi să-1 împingi într-o parte şi atunci curge şi în baie". Şi veni şi îmi arătă, şi atunci observai că baia n-avea baterie. „Interesant! spusei. Şi la toate blocurile e la fel? „Cică nu, numai la primele, a venit unul cu ideea asta ca să facă economii, a luat şi un premiu..." „Băga-l-aş în mă-sa şi pe el şi pe ăia care i-au dat acest premiu", am zis eu fără să râd, cu gândul în altă parte, dar ea a râs iar şi glasul ei venea parcă spre urechile mele de la mari depărtări, parcă aş fi auzit-o undeva într-o poiană şi eu aş fi trecut nepăsător pe drum.

„Nu mi-ai spus nimic de inginerul Dan, zisei eu intrând în odaie şi aşezându-mă pe dormeză, ce mai face, fiindcă la urma urmei lui îi datorezi totul". „Inginerul Dan nu mai e de mult pe şantier", zise ea. „Ce vorbeşti, dar unde e?". „Nu ştiu, a plecat de anul trecut, aşa am auzit şi eu!" M-am ridicat de pe dormeză, m-am apropiat de geam şi am început să mă uit afară. Strada era mereu aproape goală şi în zare vedeam, călare pe schelele altor blocuri, macarale cu ciocul lor uriaş mişcându-se alene pe fondul îndepărtat al aerului limpede. Se construia mereu.

III

In felul ăsta am vorbit despre toate până se făcu seară. Mă întinsesem la loc pe dormeză şi ea venise aproape şi îmi pusesem capul în poala ei. Şi într-o vreme mi-am dat seama că vorbele mi se formează ele clar în minte, dar gura nu le mai rosteşte decât pe jumătate şi că ochii mi se închid. Nu mai ştiu când m-a năpădit apoi un sentiment de chin, se făcea că sunt acasă la bunica şi că era dimineaţă, soarele răsărise printre salcâmi şi un graur fluiera în fundul grădinii. Mă sculam să-1 prind dar nu ştiam unde e şi tremuram de dorinţă că îl auzeam chiar deasupra capului şi din când în când îi zăream printre crăci schimbând locul şi pitindu-se întruna: muream să-1 prind şi să pun mâna pe frumoasele lui pene galbene şi pe ciocul lui care nu ştiam cum o fi de scotea acel fluierat atât de asemănător cu al omului... Am luat salcâmul în braţe, să mă urc după el, dar trunchiul copacului s-a lungit deodată lângă mine şi era viu şi avea o moliciune uşoară... Am deschis ochii pe jumătate şi prin crăpătura lor am zărit-o pe ea cu părul revărsat pe pat, trează şi cu mâna după gâtul meu... La geam, soarele izbucnise în fereastră în culori de aramă. Era dimineaţă. Trecuse noaptea ca o clipă... Dormise tot timpul lângă mine, sau poate veghease? Oricum, nu se dezbrăcase, era în aceeaşi rochie şi numai pantofii şi-i scosese din picioare... Am închis ochii la loc şi m-am lăsat greu peste ea, încercând în acelaşi timp să-mi regăsesc visul sau măcar să-1 păstrez pe-aproape... Să mă agăţ de ea crezând că urc pe-un copac... Dar în loc să dau de scoarţa lui zgrunţuroasă am simţit foşnet de rochie şi picioare fierbinţi şi catifelate... Pe jumătate adormit m-am trezit uşor în fiinţa ei care m-a uimit ca o amintire de demult, de astă dată fără nume, însă atât de dulce şi de tainică încât am simţit că m-am născut nu se ştie când şi voi trăi la nesfârşit marea vârstă, legat de acest corp... Am surâs acceptând fără mirare înţelesul neaşteptat ai acestei întâlniri şi am luat-o pe femeia de sub mine în braţe rămânând nemişcat, ucis parcă de depărtările care veneau spre mine, ca şi când aş fi plutit între cer şi pământ, fără să-mi dau seama de spaţiile pe care le străbăteam...

Astfel, într-un anumit moment, care poate fi pentru noi de nepăsare, de curiozitate sau mâhnire, de tristeţe fără leac sau veselie fără frâu, de aşteptare sau încordare, de teamă sau sfidare, sau pur şi simplu de întâmplare, de totală uitare a clipei, ceva cu totul neîmplinit sau nepregătit, fără un înţeles adânc, se află totdeauna lângă noi o femeie care schimbă toate acestea în ceva grav. Că din nişte scrisori care nu-mi stârneau niciodată

ceva mai mult decât veselia protectoare să văd ce mai e, să văd cum evoluează scrisul ei de şcolăriţă întârziată la unul săltăreţ de elevă reînviată şi apoi la unul de femeie care citeşte suficiente povestiri de dragoste ca să afle că un bărbat căruia îi scrii mai mult, trecerea timpului îl transformă obligatoriu în „prieten", pentru ca în cele din urmă să devină „iubitul meu" şi mai ales din spaţiul dintre ele, când numai ea ştie ce gândea, să se pomenească cu adevărat în braţe cu acel aşa-zis iubit, nu era nimic nefiresc. Dar pentru mine? Ce era cu acea acceptare?

Din instinct şi din experienţă mi-am dat seama că atâta timp cât o să stau nas în nas cu ea n-o să pot răspunde la această întrebare, că totdeauna ruperea rapidă de o femeie cu care ai petrecut un ceas de dragoste restabileşte imediat, chiar când nu doreşti acest lucru, starea de lucruri anterioară, şi cel mai adesea afli răspunsul care te interesează chiar prin absenţa unui răspuns.

I-am promis totuşi s-o conduc până la combinat, unde aveam şi eu treabă şi am văzut-o înflorind literalmente când am ieşit apoi împreună. Nici nu se mai uita ia mine de fericită ce era, mergea cu fruntea sus, cu privirea scăldată în lumina dimineţii şi ai fi zis că trăieşte nu numai prin fiecare respiraţie care îi umfla vizibil pieptul, dar şi prin cel mai mic zgomot şi prin cel mai oarecare semn al prezenţei mele lângă ea: nu mă privea, dar peste chip i se vedea orbirea aceea a oamenilor îndrăgostiţi, acel aer de rătăcire pe care îl au ei mereu pe chip fiindcă nu mai văd nimic înaintea lor decât pe omul pentru care trăiesc.

Lumea întorcea capul la ea în autobuz, cu uimire şi invidie şi nu puţini cu admiraţie pentru frumuseţea ei care tulbura mai ales pe femei: se uitau la ea cu acea lăcomie neclintită şi rece a privirii lor în care se observa, în insistenţa şi durata acelei cercetări nemiloase, recunoaşterea că nu e la mijloc nici o înşelătorie, că părul ei era adevărat, şi ea îl mai şi ascundea printr-o pieptănătură strânsă, care o ferea de dispreţul pe care l-ar fi stârnit prin etalarea lui, iar ochii îi erau într-adevăr albaştri asemeni florilor de cicoare, de pe marginea câmpurilor, culoare

strecurată, vie şi cu tremurul pur al luminii în ea. Le vedeam cum nu întorceau îndată capul cum ar fi făcut dacă i-ar fi descoperit cine ştie ce cusururi, şi o nedumerire liniştită se năştea în mine: cu adevărat fata asta mă aşteptase pe mine trei ani şi era chioară de nu vedea ce efect produce asupra altora? Chiar aşa, nu avea pe nimeni, nu se găsise nici unul să înnebunească după ea şi s-o abată de la gândurile ei şi în felul ăsta să mă uite? I-am plăcut eu chiar aşa, definitiv şi pentru totdeauna? Să zicem că la întrebarea „nu are pe nimeni" se putea răspunde că mă are pe mine şi prin urmare una din ciudăţeniile vieţii ei cade, dar a doua? E cu putinţă să nu se fi ţinut nimeni de ea şi dacă să zicem n-a reuşit s-o facă să-şi piardă capul, măcar să şi-1 fi pierdut el pe-al lui? în mod normal aşa trebuia să se fi întâmplat. în realitate, cum am aflat mai târziu, n-a fost nimic şi mi-am spus pe urmă că nu e exclus ca o femeie foarte frumoasă, dacă nu e stricată până în măduva oaselor, să fie tot atât de ferită de aventuri ca şi una urâtă, fiecare bărbat spunându-şi, văzând-o, că trebuie să-i tragă cineva clopotele şi prin urmare s-o ocolească.

Cum stătea lângă mine în picioare şi se uita răpită pe fereastra autobuzului am ridicat mâna şi am bătut-o uşurel pe umăr: „Eu mă dau jos aici, i-am spus, deşi îi promisesem chiar să intru cu ea în laboratoarele unde lucra, s-o văd cum ştie să-şi facă meseria. Pe urmă plec la Bucureşti şi cine ştie când mă întorc, depinde de data când mi se va spune aici că o să fiu angajat. S-ar putea chiar să nu mă angajez, am adăugat, şi atunci"...

Şi i-am făcut un semn de adio adică s-ar putea foarte bine să nu ne mai vedem niciodată. Şi fără să mai mă uit la ea i-am întors liniştit spatele şi am coborât...

Sigur, mi-am spus, numai la tine o să mă gândesc, nici n-o să mănânc la prânz, iar la noapte o să mă perpelesc şi pe-o parte

şi pe alta şi n-o să închid un ochi! Şi râzând, nu în sinea mea, ci de-a binelea, pe şoseaua asfaltată umedă de roua nopţii, m-am urcat în autobuzul următor şi pe loc am şi uitat-o.

La cadrele combinatului n-am mai găsit pe nimeni cunoscut şi a trebuit să răspund la o grămadă de întrebări până să fiu angajat. Lasă că, după cum mi-am dat imediat seama, chiar dacă însuşi şeful mi-ar fi fost frate tot ar fi trebuit să răspund la ele, dar oricum, nu se mai terminau, când venisem eu cu cinci ani în urmă pe-aici şi nu erau decât scaieţi, nu m-a luat nimeni la întrebări şi nici eu cu inginerul pe alţii. Parcă erau, ei de la miliţie şi eu un infractor, urmând să le dovedesc acolo în faţă scris şi verbal într-un formular şi apoi într-o aşa-zisă autobiografie, că n-am săvârşit şi n-am făcut o grămadă de chestii, n-am fost moşier, n-am fost negustor, proprietar, legionar, ţărănist, chiabur, că părinţii mei n-au fost exploatatori fugiţi în străinătate, că fraţii, că surorile, că copiii fraţilor şi surorilor înainte de 23 August, după 23 August... M-am gândit să-i fac o figură lui tata şi în dreptul rubricii lui să trec că a fost mare comerciant, pe urmă mi-am dat seama că nu lui îi fac eu figura, ci mie şi am scris: negustor ambulant de ciurele... Am fost repartizat la o echipă de întreţinere şi mi s-a spus că de mâine pot să încep să vin la lucru, să mă prezint maistrului cutare... înainte de a pleca i-am întrebat dacă unul Cărpinişan mai e pe şantier sau dacă s-a calificat şi lucrează cumva în vreun sector de specialitate şi mi s-a răspuns că da, şi am aflat că era şoferul directorului, adventistul, toţi îl cunoşteau. Vestea asta m-a bucurat foarte tare.

M-am reîntors apoi la Bucureşti să-mi aduc ce aveam, costumele făcute de frati-meu demult, şi care îmi rămăseseră şi acum bune, fiindcă avusese el grijă când mi le croise să le lase mai largi, toate lucrurile mele pe care nu le luasem cu mine, inclusiv cărţile.

Cu ţigarea băţ în gură aşezat pe pat tata mă întrebă seara înainte să se culce (totdeauna seara îşi punea el întrebările lui neroade) dacă sunt eu aşa mare electrician de ce mă duc tocmai acolo să mă instalez şi nu mă angajez aici în Bucureşti? Era din puţinele lui cuvinte care aveau nu numai un înţeles clar, dar era şi greu de răspuns la ele şi dacă n-ar fi adăugat încă ceva m-ar fi pus în mare încurcătură în timp ce aşa mă scoase din sărite şi mă făcu să-i dau peste nas; dar întrebarea rămase în mine cu un semn mare, care nu se şterse multă vreme dinaintea ochilor. „Că, zise el, numai proştii pleacă din Bucureşti, ăi deştepţi rămân în el." Atâta ştia el să spună, că proştii sunt ăia care nu fac cum zice el, în timp ce deştepţii se îngrămădesc toţi în flanc câte unul în spatele lui. Avusese totuşi un glas binevoitor, dar am vrut să-i arăt că mă ţin de promisiune şi că aşa cum eram acum cu armata făcută trebuia să se ferească de mine fiindcă aveam multe să-i plătesc. „Judecând, i-am răspuns eu, după cei prezenţi care stau pe pat şi nu pot dormi de grija altora, nu s-ar putea spune că Bucureştiul nu e oraşul celor care au tărâţe în loc de creier." „Da, şi ăla în care te duci tu să-1 întemeiezi o să fie capitala şmecherilor." „Lasă-1 în pace, tată, a zis atunci frati-meu, dacă acolo îi place lui. Ce-ai cu el? Şi-o fi făcut cunoştinţe, prieteni... Când o să vrea oricând poate să se întoarcă, fiindcă are unde, nu ca alţii care umblă bagabonţi după buletin de Bucureşti..." Mare deştept şi ăsta, fiecare cuvânt al lui să-1 iei şi să-1 pui într-o ramă.

A doua zi înainte să plec la gară am trecut pe la inginerul Dan şi am sunat la uşă. Eram cu valiza în mână, dar îmi luasem două ore avans pentru cazul în care l-aş fi găsit acasă şi ar fi putut să stea de vorbă cu mine. Locuia pe Ştefan cel Mare într-o casă fără etaj, al doilea apartament după al proprietarului (fiindcă erau mai multe, până în fundul curţii). Nu mi-a răspuns nimeni nici după ce aşteptând câteva minute lungi am mai sunat o dată, mirat că nu era măcar nevastă-sa acasă, sau măcar unul din copii, să-mi spună ce e cu taică-său. Ar fi trebuit să plec,

dar în loc de asta m-am pomenit iar cu degetul pe sonerie, ca și când aș fi știut că e cineva înăuntru și că trebuie negreșit să-mi deschidă, măcar pentru câteva secunde, să aflu ce e cu inginerul. La urma urmei dacă nevastă-sa nu vroia să mă primească n-o dureau picioarele să crape puţin ușa și să-mi spună unde e bărbatu-său, ce adresă are. Și am sunat iar, insistent. Curtea era pustie, nu se vedea nimeni nicăieri, iar ferestrele proprietarului rămâneau și ele nemișcate, deși data trecută când sunasem pentru întâia oară la ușa inginerului ieșise el, acest proprietar, un individ solid, cu niște mustăţi negre, groase și ascuţite, într-o jiletcă peste cămașa albă, cum purtau altădată cârciumarii... Cum stăteam cu capul într-acolo am auzit un *pst!* alături și atunci m-am întors și i-am văzut soţiei inginerului doar ochii în spatele ușii întredeschise și apoi i-am auzit șoapta care abia sufla, mai mult i-am ghicit cuvintele: „Nu e acasă! Du-te! Nu mai suna" „Sărut mâna doamnă, i-am spus micșorând și eu, nu știu de ce, vocea, nu vă supăraţi..." Atunci ea deschise și îmi făcu semn să intru. Deși trecuse atâta vreme și mă văzuse o singură dată cu soţul ei își aducea aminte de mine, pesemne fiindcă arătam așa voinic și poate și pentru că în ciuda aparenţelor nu fuseseră mulţi cei care, ca și mine, îi trecuseră pragul.

Mi-am pus valiza jos în vestibul și m-am așezat pe ea, fiindcă nu m-a invitat înăuntru în casă, se uita afară spre șosea și cerceta cu grijă împrejurimile. Avea însă o expresie foarte senină, aproape plină de acea bucurie secretă a femeilor când sunt pe cale să facă un lucru pe care ele știu prea bine că nu trebuie făcut, să primească un amant în lipsa bărbatului, sau pe cineva care să-i aranjeze ceva de acest gen. O văzui că închide cu grijă și parcă mulţumită ușa și apoi își întoarse spre mine ochii complet deschiși, mari și plini de zeci de întrebări la care singură știa însă că nu există un răspuns și tot ce putea să facă era să mă pună la curent. „Nu știi?" zise . „Nu doamnă!" „A fost luat! într-o zi când se întorcea de la birou, n-a mai ajuns acasă. Era la minister și mi-a telefonat că vine. Am telefonat pe urmă

eu ca să întreb când l-au văzut, era trei fără cinci minute, a mai stat alea cinci minute și a plecat, și-a luat la revedere de la colegi și unul spune că a mers chiar cu el până la colţ, când s-au despărţit". „Și?" „Și?" exclamă ea, adică asta e tot, a fost luat între aceste două puncte, locul unde s-a despărţit de ultimul coleg și casa pe care o știu și eu unde e, aci! „Și când s-a întâmplat asta, doamnă?" „Să fie un an și două luni, fără șapte zile!" „Și de atunci nu știţi nimic de el, nu v-a anunţat nimeni unde e?" „Nimic!" „Dar ce-a făcut, doamnă?" Femeia ridică din umeri cu o nedumerire care nici până azi nu făcuse un pas mai departe faţă de ziua când se produsese faptul, nu înţelegea și mai departe avea aerul sa spună că nici nu se putea merge, încotro să te duci? Ce să faci adică?

Era într-un capot, femeie încă tânără, îţi făcea plăcere să te uiţi la ea, se răzimă de glasvand și apoi mă imită și se așeză jos pe covorul din capul scărilor trăgând sub ea un cărţoi dintr-un maldăr de lângă perete.

„Dumneata ești Călin, nu?" „Da, doamnă!" „Ţinea la dumneata, spunea că după ce te întorci din armată te face unul din adjuncţii lui, că ai mare talent organizatoric și că trebuie să-ţi termini liceul. Vezi, ai grijă și nu vorbi cu nimeni, dacă te întreabă cineva spui că ai sunat și după ce ai aflat că bărbatu-meu nu e acasă, ţi-ai luat valiza și ai plecat. Spui că am vorbit despre șantier, cum te-ai instalat acolo și... Adică nu, nu e bine despre șantier spui că eu te-am întrebat ce mai faci și mi-ai spus cum o duci, că vrei să te însori și să te instalezi în noul oraș. Atât!" „Bine, doamnă, am înţeles, mai ales în situaţia dumneavoastră trebuie să vă luaţi toate măsurile de prudenţă. Viitoarea mea nevastă e o fată care are un copil din flori, e blondă și lucrează la combinat ca laborantă. Tot soţul dumneavoastră a trimis-o și pe ea la o școală profesională și pe chestia asta putem să discutăm mult, cum am găsit-o eu într-un sat unde încăpuse pe mâinile unui oarecine paznic de noapte, dar cu mari perspective să ajungă de zi!, al cooperativei de la kilometru' 14, din

satul Ereste, sau aşa ceva, şi cum o omora cu bătaia să vie la el acasă unde mai avea vreo două... Acuma nici n-o mai cunoşti". „Asta e chiar adevărat?" „Da, doamnă, în afară de faptul că ar fi viitoarea mea nevastă. Nu e, dar bineînţeles că mi-e prietenă." „Ştiu că şi dumneata ai ţinut şi mai ţii la el şi ce pot să-ţi spun eu?" Şi aici brusc din ochii acestei femei care se ţinea cu voinţă senină şi alături de disperare, ţâşniră lacrimi care se vărsară pe obraji ca un torent. Ea însă nu clipi şi îmi surâse: „Numai presupuneri pot să fac. I-am şi spus: de ce vorbeşti? De ce să nu vorbesc, îmi răspundea, sunt părerile mele şi fără ele nu mai sunt nimic, sunt un zero tăiat în patru şi cine are nevoie de oameni care sunt nişte nule? Crezi că e timpul acuma să-ţi spui părerile? ziceam eu. Sunt destule nulităţi printre voi care ar vrea să te înlăture, pe tine şi pe alţii ca tine. Acuma nulităţile cresc... Şi ce vrei, zicea, să-i lăsăm să ni se urce pe umeri şi să-i ducem în felul ăsta toată viaţa? Să fi fost din pricina asta? se întrebă ea bâjbâind. Cine ştie ce-o fi spus şi vreunul atâta a aşteptat!" „Ce putea să spună, doamnă, am zis eu, neîncrezător, să-1 ţină arestat un an de zile şi să nu ştiţi nimic? Nu vă supăraţi, dar eu cred că mai mult dumneavoastră vă spunea el părerile lui şi nu fiindcă i-ar fi fost frică, să le spună şi altora, ci pentru că era un om foarte prudent şi calculat, pe şantier trebuia să-1 împingem noi de la spate să ia cuvântul şi să se apere de diverşi pescuitori în apă tulbure. Mi-a şi spus: există pescari autorizaţi, cu permis în regulă! Ştia doamnă, nu era el un romantic naiv". „E adevărat," zise femeia, şi rămase câtva timp într-o tăcere pe care n-o întrerupsei...

V

Apoi ea spuse: „A făcut el odată şi un fel de memoriu... A venit la el într-o zi un prieten şi i-a spus că taică-său a fost arestat şi l-a rugat să intervină să salveze nişte documente..." Femeia tăcu prinsă de nişte îndoieli de care ca să zic aşa, nu era sigură, întrebându-se poate în sinea ei dacă istoria aceasta în care fusese implicat altul ar avea vreo legătură cu propria soartă a bărbatului ei.. .„Tatăl prietenului ăsta, continuă ea, era istoric, dar făcuse şi politică la viaţa lui,- demult, şi făcuse parte dintr-un guvern dar care nici măcar nu ajunsese să se convoace că şi căzuse. Lista lui însă fusese publicată în Monitorul Oficial şi de pe Monitor i-a luat cam pe toţi, din guvernele de după primul război mondial şi până la sfârşitul celui de-al doilea. Istoricul ăsta, când l-au arestat, a spus că are de făcut o comunicare foarte importantă. Persoana mea nu contează, a zis el, ca om care am studiat atâţia ani istoria, fără să mă compar cu Iorga care a avut o tragică soartă, înţeleg de ce regimul actual ia aceste măsuri, dar am o singură rugăminte. In arhiva mea care mi-a fost ridicată sunt documente de preţ, rodul unor cercetări de-o viaţă, nu toate au aceeaşi valoare, dar unele sunt atât de preţioase că distrugerea lor nu poate fi echivalată cu nimic. Fac apel la patriotismul dumneavoastră să nu distrugeţi aceste documente. Şi atunci drept răspuns s-a dat ordin chiar în faţa lui să fie arsă această arhivă, cu toate documentele ei aşa-zis preţioase. Istoria n-o mai faci dumneata, domnule fost ministru, cică i s-ar fi spus, o facem noi. Toate astea s-au aflat mai târziu, am să-ţi spun când, pe moment fi-său, care a bănuit numai ce-o să se întâmple, a venit la bărbatu-meu alarmat: la conac, la ţară, mai are o parte din arhivă, plus biblioteca, să intervină undeva tot aşa, în sensul în care zisese şi taică-său, ca s-o salveze, şi Dan a luat imediat trenul şi s-a dus acolo cu cineva mai mare, fost ilegalist, care l-a atras pe el în partid în '945, un om foarte serios care lucra la Comitetul Central. Când au ajuns acolo era prea târziu, conacul, umblau paznicii prin el din proprie iniţiativă auzind că proprietarul a fost arestat, au scos toate hârţoagele în curte cu cărţi cu tot şi se încălzeau la ele... Uitai să-ţi spun că înainte să se ducă bărbatul meu să încerce să pună mâna pe ceva, a făcut un memoriu la ministrul

de interne crezând că acolo sus nu se ştie. Mă gândesc că poate s-a înţeles că ia apărarea unui reacţionar şi l-au arestat să-1 cerceteze dacă n-o fi avut cine ştie ce legături?!..." se miră femeia.

Eu îmi mişcai umerii cu cap cu tot: „Păi ce vă mai miraţi doamnă, asta trebuie să fie", îi spusei. Ea se gândi: „Da, dar de-atunci au trecut şase ani şi între timp, istoricului de care îţi pomenii (de la el ştiu ce-ţi povestii adineauri) i s-a dat drumul. Se putea să nu-i dea drumul şi lui Dan, dacă era vreo legătură între arestarea lui şi a istoricului?" „E clar, doamnă, am zis eu, că nu e nici o legătură!" Dar ea nu părea convinsă. Se uita într-o parte, dusă pe gânduri, dar fără să scormonească întâmplarea. „Mai a avut el un prieten", reluă ea apoi cu un gest înainte pe care îl face un om cu umerii, pus pe povestit, fără să se grăbească câtuşi de puţin, deşi când sunasem la uşa ei cu un ceas în urmă întârziase atâta până să-mi deschidă. Dacă n-aş fi insistat, acum n-ar mai fi avut cui să-i spună gândurile ei cele mai intime.

„Era fostul lui colonel de regiment, Dan a fost ofiţer de rezervă şi în timpul războiului a fost mobilizat pentru instrucţie, numai când s-au întors armele contra nemţilor a intrat unitatea lui în foc. Să vezi cum, fiindcă pe urmă colonelul... Dumneata fumezi?" „Nu doamnă!" „Nu-i nimic, nici eu nu fumez, să-ţi spun ce-a păţit... Colonelul a auzit apelul regelui prin radio şi i-a atacat pe nemţi primul pe ţară. După 23 August a fost deblocat, i s-a dat o pensie, îşi vedea de treabă liniştit. La zece ani după terminarea războiului e arestat şi i se face proces că a condamnat la moarte un soldat fără judecată. Legea îmi dădea dreptul, a răspuns el, aveam caz de dezertare în faţa inamicului plus uciderea santinelei care îl păzea, în dosar se spune clar cum s-au întâmplat lucrurile. Dosarul l-ai întocmit dumneata, i-a zis judecătorul. Dosarul 1-a întocmit detaşamentul colonelului cutare, în subzistenţa cui se afla dezertorul, eu doar am aprobat cererea colonelului respectiv pentru ca dezertorul criminal să fie pedepsit. Va să zică aţi aprobat. Sigur că am aprobat, ce-aţi

fi vrut, să-1 ţin să-mi mai omoare şi alţi ostaşi, era un caz de demenţă dacă l-aş fi lăsat în libertate pe linia întâia, cine ştie ce-ar fi făcut. E chemat Dan să depuie ca martor la cererea colonelului şi bărbatu-meu declară că cunoaşte perfect cazul şi ştie că soldatul a dezertat de pe linia frontului ca să se ducă acasă să-şi omoare nevasta dracu ştie de ce. Nevasta a venit la colonelul comandant al detaşamentului şi i-a spus unde e ascuns, s-a trimis o patrulă după el, a fost prins şi dat în paza unei santinele. Noaptea dezertorul omoară santinela şi fuge iar în satul din apropiere, unde era nevastă-sa. E prins din nou şi sub ordinul comandantului executat pe loc. Perfect legal. Fără judecată? întreabă procurorul. Fără. Nici nu era soldat român, a declarat Dan în faţa întregii instanţe, era ucrainean din armata trădătorului Vlasov, aciuat într-un sat şi pe urmă încorporat de noi, mă mir că dumneavoastră judecaţi astfel de cazuri punând în dubiu cinstea unui ofiţer român care s-a luptat vitejeşte pentru patrie. Regimentul nostru a fost citat de înaltul comandament al armatei ruse pentru felul cum alături de corpul de armată al generalului nu ştiu care şi-a făcut datoria... Dumneavoastră, i s-a spus, nu sunteţi chemat aici să vă daţi cu părerea, ci să spuneţi ce ştiţi. Restul nu vă priveşte. Cum să nu mă privească, a zis bărbatu-meu. Se aruncă dezonoarea asupra comandantului meu şi eu să nu zic nimic? Nu i-au mai răspuns, dar l-au notat..." „Şi pe colonel l-au condamnat, doamnă?" „închisoare pe viaţă. După patru ani a fost graţiat." „Şi a mai avut mulţi prieteni de ăştia, doamnă, tovarăşul inginer Dan?" am zis eu şi atunci femeia numai n-a izbucnit în râs, dar am văzut că se stăpâneşte. Sau poate că în plâns? în orice caz în cele din urmă a reuşit să zâmbească şi mi-a răspuns: „Nu, numai pe ăştia doi: istoricul şi colonelul", şi făcu un gest, adică acuma, iată i-a venit şi lui rândul, celui de-al treilea...

M-am ridicat de pe geamantan. „M-aţi întristat de moarte, doamnă, cu cuvintele dumneavoastră, i-am spus, dar păstrez

totuşi speranţa că nu va trece mult şi îl veţi avea din nou liber pe domnul inginer Dan şi toate astea vor fi doar un vis urât." Ea nu mi-a răspuns, m-a condus de astă dată până la poartă, i-am sărutat mâna şi m-am grăbit să nu pierd trenul.

VI

Chiar aşa de întristat de moarte nu eram eu cum spusesem, fiindcă nu înţelegeam... Nu înţelegeam nici de ce trebuise să Ee arestat istoricul şi cu atât mai puţin de ce trebuise să se dea ordin să i se ardă arhiva, şi nu înţelegeam nici de ce fusese umilit colonelul acela şi drept recompensă pentru că întorsese primul armele împotriva nemţilor fusese condamnat pe viaţă ca un borfaş. Poate dacă aş fi auzit că toţi foştii ofiţeri e ordin să fie închişi pentru motivele aşa şi-aşa, ca să fie mai sigur că n-or să facă nimic, aş fi înţeles clar că intrau la lupta de clasă, care se scria că există, dar după câte ştiam eu nu se dăduse un astfel de ordin, aveam şi noi în cartier un maior care îşi încasa pensia liniştit şi îşi uda florile în fiecare seară cu stropitoarea în grădiniţă. Şi era încă tânăr, deci primejdios din punctul de vedere al luptei de clasă. Nevastă-sa era basarabeancă şi preda limba rusă la nu ştiu ce şcoală şi când se înfuria în urma a tot felul de istorii pe care le avea cu vecina de la etajul de jos, basarabeancă şi ea (bărbatu-său era contabil undeva), ridica glasul pe ruseşte, ca să nu înţelegem noi şi o dată am auzit-o în culmea isteriei, ţipând: *Nie pravda, nie pravda, moi muj idealnîiy idealnîi...* Ţin bine minte aceste cuvinte ciudate, care până la urmă când m-am înscris la liceu şi am început să învăţ limba asta obligatoriu pentru examene, le-am aflat înţelesul: Nu e adevărat, nu e adevărat, bărbatul meu e un om ideal, ideal... Pesemne cealaltă cine ştie ce insinuări i-o fi făcut despre felul cum îşi petrecea maiorul timpul cât ea era dusă la orele pe care le preda. Deci, individului îi ardea de aventuri, nu de luptă de clasă, în timp ce un altul, pentru că executase un

dezertor criminal, care pe deasupra mai făcuse parte dintre acei ruşi care se dăduseră de partea nemţilor, zăcea la închisoare. De ce?! Nu înţelegeam absolut nimic şi gândul mi-a zburat, încă înainte de a ajunge la gară, la noul nostru oraş, în care nu mai puteam de nerăbdare să ajung şi să încep să trăiesc.

Abia aşteptam să mă prezint la lucru şi să văd în mână o schemă electrică pe care să mi se ceară s-o citesc şi să trec pe urmă la treabă. îmi spuneam, când ca o adiere de nelinişte gândul mi se întorcea îndărăt la nevasta inginerului, cum stătea ea, săraca şi îmi povestea mie de bărbatul ei dispărut (în timp ce privirea mea culegea cu o lăcomie care îmi umplea inima, câmpurile întinse, cu văile şi colinele pline de arbori pe care totdeauna le vedeam parcă pentru întâia oară atât de mult îmi plăceau) că nu se poate să nu apară el iar în libertate, că e un om cinstit care nu e vinovat de absolut nimic şi dacă le-au dat drumul istoricului şi colonelului, trebuia să-i dea şi lui. Nu mă întrebam când şi nici de ce un om ca el trebuie să plătească un astfel de preţ nu se ştie pentru ce. Sunt totdeauna lucruri, îmi spuneam, pe care le aduce politica celor cărora le place s-o facă, recunoscând în acelaşi timp în sinea mea că ea trebuie făcută. A te abţine ar fi ca şi când cineva ţi-ar da brânci în apă, şi tu, deşi ştii să înoţi, nu vrei să dai din braţe să te salvezi pe motiv că nu-ţi place să fii aruncat în apă. Dar ai fost aruncat, iată faptul, şi nu în valuri e momentul să te întrebi cine ţi-a făcut figura asta, de ce şi unde e dreptatea. întâi trebuie să ieşi la malul celălalt şi pe urmă acolo, să-ţi pui liniştit, dacă mai e cazul, şi întrebările. Erau propriile cuvinte şi idei ale inginerului Dan, pe care mi le spusese nu o dată când ne urcam noi doi sâmbăta în maşină şi ne duceam la Piatra-Neamţ, să sărbătorim ceva. „Un filosof, pe nume Voltaire, spunea odată, Surupăcene, cred că ai auzit tu de el, că fiecare să-şi sape grădina lui, considerând asta drept un punct de vedere cel mai solid împotriva oricăror căutări a adevărului, care te pot duce la aventuri cu

totul opuse lui, în orice caz socotind că asta e ceva util şi care nu face rău nimănui. Da, dar în zilele noastre chestiunea se pune ce-i faci că şi grădina a încetat să mai fie un loc de refugiu sigur împotriva vicleniilor istoriei." „Dar de meserii o să fie nevoie tot timpul, tovarăşe inginer?!" îi spuneam şi eu cu un glas de parcă cu asta l-aş fi dat gata, adică hai să zicem că nu sunt valabile grădinile, dar cine să-mi ia mie cleştele din mână, din moment ce există electricitate şi din moment ce nimeni nu se putea lipsi de ea? „Nu fi tu aşa sigur pe ce spui, mi-a răspuns el batjocoritor, se poate pune în locul tău şi unul care habar n-are! Ai uitat ce ni s-a întâmplat astă-primăvară cu inginerul ăla?! Ai memorie scurtă, băiatule, sau îţi umblă mintea aiurea!"

Nu uitasem nicidecum şi am rămas cu gura căscată văzând ce înţeles mă îndemna şeful meu de şantier să-i dau acelei istorii. Se lucra la montarea unei noi instalaţii electrice şi la un moment dat s-a auzit un trăznet şi din ea nu s-a mai văzut decât fum. Am alergat acolo, s-a adunat lume, a venit inginerul-şef şi s-a apropiat de un om care sta rezimat de zid, galben la faţă, cu gura căscată şi cu ochii rătăciţi. „Ce s-a întâmplat, tovarăşe inginer?" l-a întrebat inginerul-şef. Iar ăstuia i-a ieşit atunci din gură ceva straniu; a zis: „Păi dacă mă ţineţi peste zece ore pe şantier?". El se şi gândea la un proces şi ce-o să răspundă procurorului pentru toţi morţii pe care aveam să-i găsim de-a lungul reţelelor, se şi gândea să dea vina pe alţii! Ce se întâmplase? Cu o jumătate de oră înainte inginerul-şef îl chemase pe acest inginer responsabil cu montarea staţiilor şi-i spusese mult mai clar decât era nevoie (fiindcă era o regulă a cărei nerespectare te putea costa ani de puşcărie) următoarele: „Tovarăşe inginer, am oprit staţiile pentru remedieri în vederea predării. Ni se cere de către conducerea uzinei să punem sub tensiune una din staţii fiindcă au sosit străinii şi trebuie început rodajul. Verificaţi staţiile personale, daţi oamenii afară din interiorul lor, mergeţi în staţia de conexiuni şi băgaţi sub tensiune postul

de transformare unde s-au terminat remedierile". Ce-a făcut inginerul? A intrat în staţia de conexiuni fără să verifice prezenţa oamenilor în posturile de transformare şi apoi a executat o manevră de necrezut pentru un inginer, a anclanşat greşit băgând sub tensiune alt post de transformare decât cel indicat. El credea acum, fără să se înşele bineînţeles în credinţa asta, că trebuie să fi murit toţi cei care se aflau atunci pe reţeaua pe care băgase el greşit curentul şi pe care electricienii respectivi lucrau liniştiţi la remedieri. Am alergat într-acolo şi norocul la toţi a fost că unul din băieţi a vrut să-şi aprindă tocmai atunci o ţigară şi a pus o cheie deasupra capacului pe bare şi în felul acesta s-a închis circuitul. Altfel îi găseam pe toţi negri... Ne-am întors la staţie şi vinovatul tot aşa era cum îl lăsasem. Inginerul-şef s-a apropiat de el şi a început să-i vorbească foarte încet: „De ce nu spuseşi că nu eşti capabil să faci ceea ce orice electrician calificat obişnuit se pricepe, tovarăşe inginer? Când te trimisei eu şi îţi spusei precis despre ce e vorba, nu te arătaşi dumneata indignat? Şi acuma ce-i făceam noi dacă ieşea un dezastru uman pe şantier?... Dumnezeul mă-ti, tovarăşe inginer cu originea ta sănătoasă şi cu ăia care te-au trecut la examene, marş din ochii mei şi să piei de pe şantier dacă vrei să nu chem procuratura, să intrăm toţi la apă din pricina ta. Marş, îţi spun, cară-te şi să te duci în p... mă-ti, să faci muncă de birou, să numerotezi borderourile, dar nu la mine... Să te transferi, îţi dau transferul!" Şi i-a întors spatele şi a început să dea ordine să se îndepărteze lumea... A muşamalizat-o cu inginerul Dan, i-a costat o sută douăzeci de mii de lei refacerea staţiei, dar aveau economii mult mai mult şi în felul ăsta s-a aranjat. „Şi dumneavoastră credeţi că nu e o pură întâmplare inginerul ăla?" i-am răspuns eu şefului meu. „Dovadă, mi-a răspuns el, că nu trăim în cultul profesiunilor, cum crezi şi ai vrea tu şi că ăsta nu e nici primul nici ultimul căruia i se dă drumul de pe băncile facultăţilor şi institutelor pentru merite care n-au nici o legătură

cu profesiunea. Ştii, Căline, că în facultăţi, dacă studentul sau candidatul la admitere e nepregătit vinovat e numai profesorul? El e belit... Eu sunt convins că se va renunţa la acest principiu dar până atunci se vor revărsa în toate profesiunile indivizi bizari asemeni inginerului ăla electrician şi să te gândeşti la consecinţele catastrofale care se vor prelungi în societatea noastră atâta vreme cât vor trăi toţi ăştia! Nu profita nici tu de situaţia actuală a învăţământului ca să-ţi treci uşor examenele, învaţă bine dacă vrei să fii un om adevărat, aşa cum mi-ai spus odată că vrei să ajungi şi să rămâi."

In fond el continua să fie pentru mine în libertate, atât de bine îmi făcea gândul la el şi la spusele lui ca şi când locul unde era el acum ar fi fost firesc să fie şi nu trebuia să mă neliniştesc zadarnic. Şi într-un fel curios, asemeni nevestei lui, nici nu mă neliniştеam, deşi gândul că s-ar putea să nu-1 mai văd aşa cum îl ştiam eu, să-1 văd schimbat, să-1 văd prea târziu sau să-1 văd bătrân şi bolnav, îmi aducea un gol în inimă şi îmi venea să plâng. înainte de armată poate că aş fi plâns, acuma însă mă ţineam bine, îmi spuneam, o să vii, tovarăşe inginer, o să vii... în timp ce roţile trenului îmi întăreau acest gând prin păcănitul lor ritmic şi mă împiedicau astfel să trăiesc până la capăt prima mea durere cu toate înţelesurile ei şi, cine ştie, să-mi schimbe, poate, această trăire, propria mea soartă!

Acuma ştiu că mi-ar fi schimbat-o. Iar eu nu fac parte dintre cei care nu învinuiesc pe nimeni, zicând, când li se întâmplă ceva grav, că acel ceva a înlăturat un altceva şi mai grav care de altfel i-ar fi strivit. Am citit odată un roman cu unul care fiind învinuit de omor nu se apără şi se lasă închis şi stă ani de zile în celulă unde moare zâmbind. Zâmbet de cretin! Dar cine poate să ne spună dacă e mai bine sau mai rău când ne vine să plângem, să-i dăm drumul acestei dureri şi să lăsăm să ni se strecoare în suflet şoaptele ei, sau dimpotrivă, să ne ţinem tari şi să ne înghiţim cu bărbăţie lacrimile?

VII

Când intram câteodată vara în grajdul bunicului deodată amândoi caii ridicau capetele din iesle, se uitau la mine cu ochii lor mari şi inteligenţi şi cu urechile înainte şi din gât îi auzeam cum scot scurte nechezaturi coborâte cu care mă întâmpinau, îmi stârneau o bucurie atât de mare că dacă aş fi ştiut aş fi făcut şi eu la fel simţindu-mă atât de cal încât nu mai vedeam nici o deosebire între mine şi el. Hi-ha-ha, ha, ha, făceau, cine eşti tu, eşti un copil, aha, am crezut că e unul mai mare, să se ocupe de noi, să ne mai dea nişte fân sau să ne scoată afară la iarbă verde. Dar surpriza pe care le-o făcea intrarea mea, fiinţă mică, dar dreaptă, rudă cu cel a cărui palmă puternică o simţeau când erau prinşi de coamă cu o mână şi ţinuţi de frâul de sub bărbie cu cealaltă, era de fapt curată în inima lor de cai iar interesul din nechezatul lor era mai mult de suprafaţă şi mai mult din obişnuinţă, fiindcă altfel erau graşi, bine ţesălaţi şi totdeauna cu paie proaspete sub copite. De aici îndrăzneala cu care mă apropiam de ei şi încercam să-i apuc de nas să răspund aşa la nechezatul lor care îmi dădea fiori. Dar când o astfel de voce se ridică dintr-o mulţime în care ştii că nu te-aşteaptă nimeni, şi te cheamă? Cum trebuie să te simţi dacă e glasul unei femei? Venise tocmai la Piatra-Neamţ şi mă aştepta în gară. De unde ştia că am să sosesc chiar în ziua aceea?

Eram pe scara vagonului când am auzit-o: „Căline! Căline!" Mi-am întors spre ea capul cu nepăsare, dar ca şi la caii bunicului ăsta era un gest de suprafaţă şi mai mult din obişnuinţa de a nu mă lăsa luat fără veste, inima însă mi-a fost străpunsă de sunetul glasului ei care îmi spunea numele mărturisind parcă aerului pur încântarea ei ca un ţipăt în lumină. Nu mi-am ridicat privirea, dar i-am simţit apoi mâna pe braţ, palma ei, plină de vigoare şi totuşi uşoară ca un fulg şi atunci am pus geamantanele jos şi am luat-o în braţe. în clipa aceea deodată chipul ei mi s-a părut că din vesel ce era, căpătă o

expresie de stupoare ca şi când ar fi greşit persoana, fără să se grăbească însă să se smulgă din braţele necunoscutului. „Ei, i-am spus eu, eu sunt, Călin! Nu mă cunoşti? Tu mă strigai parcă." Ea s-a agăţat atunci drept răspuns şi mai solid de gâtul meu, şi-a apropiat gura de faţa mea şi a început să mă sărute într-un chip curios, pe sprâncene, pe obraz, pe-un ochi, repede şi parcă disperată. „Ho, i-am spus, se uită lumea la noi, ce, eşti fetiţa mea? Numai copiii sărută aşa, lasă că te învăţ eu cum se face asta o dată şi bine!" Nu mi-a răspuns nimic, dar mi-a rămas în aşa fel în braţe încât mă pironise pe loc, nu mai puteam să mă mişc, nu mai vroia să-şi revină...

Dar nu era numai atât, că se mai gândise ea la încă un lucru, într-adevăr te întrebi de unde ştie omul fără să-1 înveţe nimeni să facă din clipele vieţii lui, altfel lipsită de mari evenimente, o adevărată sărbătoare: în spatele gării, răzimat de o maşină mare şi neagră mă aştepta Cărpinişan, prietenul meu. Se interesase deci nu ştiu la cine, aflase că ţineam unul la altul şi făcuse în aşa fel ca el să vie cu turismul să mă întâmpine. M-am oprit pe loc, la o distanţă de cinci metri şi m-am uitat lung... A făcut şi el la fel şi a trecut aproape o jumătate de minut. „Curios!" am spus eu apoi, luând din nou valizele în mână. „Ce e aşa de curios?", mi-a răspuns Cărpinişan liniştit şi s-a desrezemat de lângă capota maşinii, mi-a luat geamantanele din mână şi s-a dus cu ele şi a desfăcut portbagajul... Curios mai bine zic eu, cum a venit la mine domnişoara şi m-a convins că soseşti chiar azi, că ai geamantane multe, că aşa şi pe dincolo, cu toate că pe urmă s-a dat de gol că de fapt tu nu i-ai spus nimic când vii. Era gata să mă întorc din drum, fiindcă înţeleg să risc cu un folos, să-i cer directorului voie zicând că am un caz serios în familie, nu să mă duc tocmai la Piatra-Neamţ şi la gară să nu fie nimeni. Ei, uite că m-a convins că o să fie!" „Pe tine, măi Ioane, am zis eu, te-a convins fiind de faţă, ceea ce e mai uşor, dar pe mine m-a convins prin telepatie fiindcă până nu m-am

văzut azi-dimineaţă în tren nu m-am simţit liniştit, cu toate că ieri n-aveam de gând să plec. Ai, ce zici de chestia asta? M-o fi lucrat cu chimicale, pe-acolo prin laborator." „Persoană periculoasă, îţi spun eu, te bagă la apă", zise şi Cărpinişan în timp ce trântea şi încuia capacul portbagajului, iar ea râdea nestăpânit, uitându-se cu coada ochiului, când la unul când la altul.

Purta aceeaşi rochie cu care dormise alături de mine noaptea în pat, o spălase şi-o călcase şi vederea acestei stămbi înfoiate de o culoare între galben şi portocaliu mă făcu să-mi amintesc întâi de visul meu şi cum dădusem de acel foşnet după care urmase o neaşteptată acceptare din partea mea, a ceva care nu ştiam precis ce e... „Vedem noi ce e!" am spus eu cu glas tare, cuvinte care erau, pentru auzul ei, raportate la ceea ce zisese Cărpinişan, dar îmi aruncă totuşi o privire mai lungă, păstrând însă din râsul ei de mai înainte un surâs care nu se mai ştergea şi care parcă îmi spunea: „Cu cât o să vrei să afli mai multe, cu atât o să înţelegi mai puţine! Mai bine lasă-te în voie, şi atunci, cine ştie, s-ar putea să..."

Să ce? Să aflu, de pildă, că nu e deloc rău să te iubească cineva şi tu să nu iubeşti? Asta o simţeam perfect de bine în clipele acelea când stătea lângă mine şi nu era adevărat că m-aş fi gândit la ea cum zisesem. Si nu pentru că n-aş fi vrut, m-aş fi împotrivit, fiindcă aveam ceva contra ei. Dar n-aveam *la ce* să mă gândesc, afară poate de rochia ei pe care când mă uitam la ea îmi venea să pun mâna şi s-o mângâi. Dorinţa asta subţire se păstrase şi îmi dădeam seama că de-aici înainte s-ar putea să-mi fie aşa, pe undeva pe departe, dragă, persoana care o purta. Era tot ceea ce simţeam când mă urcam în maşină şi Cărpinişan dădea drumul la motor. Cu toate astea nici nu ştiu cum am străbătut cei peste şaizeci de kilometri de la Piatra-Neamţ până în oraşul nostru. Şi nu fiindcă aveam viteză mare, dar stăteam pe canapea şi mă simţeam ca o pasăre care s-ar ţine în aer în interiorul maşinii prin propriile ei aripi. Sigur

că e bine să nu iubeşti şi să fii iubit, e chiar cel mai bine, şi nu cunosc ceva care să facă să sporească în noi atât de tare sentimentul libertăţii ca dragostea unei femei la care nu răspundem.

Să fie oare din pricină că apropierea ei ne sugerează cu atât mai mult cu cât sunt mai tulburătoare chemările ei, pierderea a ceea ce în noi înşine, liberi, nu are hotar? Ambiţiile înalte, visurile care se înfig în timp dincolo de el, forţa interioară de a privi lumea cu un ochi neclintit şi de a ne uita neîncrezători la tendinţa ei spre ordine, de care abuzează pe măsură ce îi este acceptată necesitatea, cum abuza tata de familia lui, pe măsură ce creştea în noi respectul pentru ideea de părinţi. La fel ne spune insrinctul că pe măsură ce dragostea unei femei e acceptată, în aceeaşi măsură ea înlănţuie ce avem mai bun în noi şi nimeni nu ne poate garanta dacă fericirea promisă nu ne va apărea cu adevărata ei faţă, de robie faţă de existenţă şi de imposibilitatea de a mai găsi o ieşire spre libertatea de odinioară... Dar a fi iubit şi a nu iubi nu-ţi dă numai bucuria de a descoperi ceea ce ai pierde dacă te-ai lăsa în voie, cum îmi cerea această Mărie cu întreaga ei fiinţă, de la felul cum stătea lângă mine, cuminte şi modestă în ciuda frumuseţii ei care ar fi putut apărea unuia slab de înger orbitoare, până la surâsul ei, răbdător, sigur de sine dar păstrat pentru ea, abia schiţat, blând şi fără urmă de agresivitate, dar promiţător şi liniştit, luminos şi timid, deşi îndrăzneţ, prin însăşi puterea cu care stătea el mereu schiţat, fără să se şteargă, ca al unei adevărate Gioconde vii, al unei blonde Gioconde cu ochii albaştri, — această Mărie cu păr bălai care până mai ieri păzea vacile factorului poştal Dutrec, din satul nu ştiu cum, cu Ambrozie ăla cu cooperativa lui de la kilometru 14 cu tot... Ci şi una din bucuriile dragostei înseşi, fiindcă iarăşi e greu de spus că există ceva la care să te uiţi cu o plăcere mai mare ca la o fiinţă îndrăgostită de tine... Şi dovadă că e aşa e că şi în realitate dragostea nu e niciodată egală între doi inşi, unul totdeauna iubeşte mai tare pe altul şi altul totdeauna se lasă mai mult iubit decât iubeşte şi dacă la cel care iubeşte mai puţin n-ar apărea, drept compensaţie, tocmai această bucurie de a te uita necontenit la cel care te iubeşte, atunci n-ar mai exista un echilibru între ei şi totul s-ar strica... între mine şi aceasră femeie era numai atât, dar se pare că asta nu era puţin, dovadă primirea ei, deşi de fapt o părăsisem şi mai mult decât atât, cum îl adusese ea şi îl pusese parcă în balanţă chiar pe singurul meu prieten pe care îl aveam aici...

Fără să mă întrebe, Cărpinişan trase la ea, îmi dădu jos bagajele şi plecă imediat spunând că e foarte grăbit, urmând să ne vedem diseară sau mâine. Când am intrat în odaie am rămas cu geamantanele în mână: şi aici mă aştepta o surpriză: nu mai era aceeaşi odaie. Dormeza fusese scoasă şi în locul ei fusese adus un studio lat, aşezat în acelaşi loc, dar mai înspre fereastră. Pe jos era un covor roşu, în plafon montată o lampă, lângă peretele opus studioului o masă cu două scaune, alături un dulap-şifonier, iar în peretele opus ferestrei o oglindă şi un mic bufet. „De unde ai luat tu toate chestiile astea?" am întrebat-o. „De la magazin", mi-a răspuns ea. „E puţin probabil să le fi putut lua din altă parte, i-am spus şi eu, dar cu ce bani?" „în rate", a venit răspunsul ei.

Am dat drumul la geamantane lângă perete şi m-am uitat în pământ. Unde eram? parcă mai intrasem o dată în odaia asta. Nu, nu acum patru zile, ci mult mai demult, dar nu ştiam precis, cu ce ocazie şi m-am aşezat pe pat şi mi-am luat capul în mâini să-mi aduc aminte. înainte însă i-am aruncat ei o privire, să văd dacă nu cumva îmi dă ea mai uşor cheia întrebării. Dimpotrivă, ea era ultima de la care puream afla ceva în acest sens şi atunci m-am întins cu faţa în sus şi mi-am pus braţele peste ochi. Bună metodă folosea doamna Sorana, fiindcă n-a trecut mult şi am şi început să văd în întunericul alb de sub pleoape. Eram în munţi, de Crăciun, cu inginerul Dan şi cu puştiul lui, un băiat de vreo paisprezece ani, toţi trei pe schiuri,

eu învăţam. în faţa noastră se întindea lunga vale, plină de zăpadă, dar mărginită şi de brazi şi inginerul îmi spunea: „Fii atent, Căline, că n-ai multe posibilităţi, treci pe-o pârtie mică şi învaţă întâi să cazi, fiindcă dacă îţi dai drumul aiurea pe pârtia cea mare, poţi să-ţi rupi gâtul". Eu am râs şi mi-am dar drumul înainte, şi la început am mers bine, dar vizibil picioarele au început nu ştiu de ce să mi se îndepărteze fatal unul de altul şi prins de groază să nu mă spintec mi-am dat drumul într-o parte şi m-am dus de-a rostogolul. Râsul mi-a îngheţat în gât. „Mda, am zis eu cu glas tare, luându-mi coatele de pe ochi, aşa o fi, cum nu!" „Ce, zise ea, nu-ţi place odaia mea?" „Cum să nu, la nebunie. O cameră foarte serioasă." „De, zise ea, s-o vedem pe-a ta şi dacă ai să ţi-o mobilezi tu mai bine. Fără să mai spun că s-ar putea să se nimerească să-ţi dea una cu baia trei sferturi, nici nu poţi să te întinzi, stai în fund ca într-un fel de putină." Şi chicoti încât ai fi zis că de când o făcuse pe ea maică-sa tot în băi lungi se scăldase şi acum râdea de norocul care s-ar putea să dea peste mine când o să mi se repartizeze o odaie. „Da, da, zisei, posibil, cum să nu, aşijderea, pe de altă parte, orişicât! Frumoasă rochiţa ta şi cum foşneşte pe tine, n-am cuvinte s-o laud. îmi dai voie să dorm şi eu un ceas pe patul tău şi pe urmă plec să vedem ce hotel-maidan e p-aici şi cât costă?! Sau mă aranjez cu tine să am un pat cu suflet?... Nu ştii ce e asta? Când pleacă funcţionarii în delegaţie pe teren găsesc fete drăguţe la care trag, le dau banii necesari gătitului, mănâncă împreună, le revine mai ieftin şi în schimb au şi-un suflet în pat."

Cu trecerea anilor momentele în care eram prost, spre uimirea mea, nu numai că nu se micşoraseră, ci dimpotrivă, aş fi zis că crescuseră odată cu mine, se maturizaseră şi ele. Dar o prostie matură nu face mai mulţi bani decât una tânără şi mă miram mai ales că armata nu lăsase mari urme asupra mea, deşi mă făcuse să descopăr întâi din punct de vedere fizic cum se poate omorî un om, cu mâinile adică şi apoi din punct de vedere tehnic, cu ajutorul armelor. Mânuirea armelor, cine a fost soldat ştie acest lucru foarte bine, e o plăcere specială care e direct legată de doborârea unei ţinte. Ce reprezintă această ţintă şi de ce trebuie ea lovită drept în centru iată tot secretul pregătirii unui om să meargă la război. Eu eram un astfel de om şi cu toate astea puteam pălăvrăgi fără nici o noimă în faţa unei femei care mă iubea că vroiam să mă aranjez cu ea s-o plătesc ca pe una care n-ar avea din ce trăi, sau nu i-ar ajunge salariul şi să-i mai şi explic ce denumire poartă patul de acest gen în care eu aş dormi astfel.

Ea însă, aveam să descopăr mai târziu, făcea parte dintre acele femei care nu aud absolut deloc ceea ce nu le interesează, şi asta chiar practic, poţi să le spui un lucru de zece ori şi tot nu-1 reţin, sau dacă e o acţiune în discuţie zice da din gură, şi în realitate nici nu-i trece prin gând să se ducă acolo unde ai trimis-o sau să stea acolo unde i-ai spus să te aştepte. Aşa a făcut şi în ziua aceea, n-a dat nici o atenţie cuvintelor mele neghioabe, care pe alta ar fi scos-o din sărite, m-am odihnit un ceas şi pe urmă am plecat amândoi să găsim o cameră pentru mine. Ne-am dus la casa de oaspeţi sindicală şi acolo am stat vreo patru, cinci zile până mi s-a repartizat o locuinţă.

în tot acest timp şi încă un număr de săptămâni după aceea ea rămase mereu aceeaşi, strălucindu-i de fiecare dată chipul ori de câte ori ne întâlneam, era o plăcere să te uiţi la ea, să tot trăieşti...

VIII

Ceva totuşi se întâmplă la un moment dat, nu ştiu ce, dar în lunile următoare se schimbă şi se făcu de nerecunoscut. Deveni adică treptat tăcută şi la un moment dat o tristeţe liniştită şi adâncă se întipări pe chipul ei. Venea la întâlnirile cu chipul ăsta şi părea atât de străină de ea însăşi şi de

frumusețea ei încât asta mă atinse deodată mai mult decât zecile ei de scrisori și elanul nestăpânit cu care mă primise la prima noastră vedere de la întoarcerea mea. „Ce e cu tine, o întrebai prima dată când mâhnirea ei se accentua atât de tare încât la rădăcina nasului se formară două cute adânci care stăteau așa și nu se desfăceau nici când încercând s-o înveselesc îi spuneam glume cu priceperea mea de bucureștean. Ai avut necazuri la serviciu, te-ai certat cu cineva? Sau ți s-a făcut vreo observație?"

Mă gândeam la spusele inginerului Dan cu privire la felul cum au trecut unele din cadrele noastre prin liceu și universități și să nu fie și ea una dintre cele care au profitat de recomandarea unui șantier ca al nostru și să fi fost trecută fără să știe. „Nu, Căline", îmi răspunse și avea o voce atât de topită pentru grija din cuvintele mele, încât mă pomenii sincer intrigat: ce era cu ea, ce suferință o rodea? „Bine, dar atunci ce ai?" „Nu am nimic, crede-mă și dacă nu mă crezi vino odată pe la laboratorul central și întreabă. Sunt cea mai punctuală din toate, ajung cu un sfert de oră mai devreme și toate probele mele sunt executate fără nici o întârziere. Cine să-mi facă observație și de ce? Șefa mea mă laudă!" Dar răzbătea vorbind, o nepăsare fără leac în fiecare vorbă pe care o rostea, ca și când toate aceste calități și încă altele pe care le mai avea, de pildă faptul că era frumoasă, s-ar fi întors împotriva ei și ar fi încolțit-o fără scăpare. Mă mângâia pe obraz cu un fel de jumătate de gest care însemna parcă o renunțare de a-l mai duce la capăt și cu un fel de duioșie de mamă care suferă nespus că feciorul ei e infirm, are gura într-o parte sau un picior mai mic și nu e nimic de făcut ca să ajungă să semene și el cu ceilalți copii. „Căline, făcea, dragul meu!" Și se uita apoi cu un fel de îndârjire care își dădea și ea parcă seama că nu mai ajută la nimic, drept înaintea ei în amurgul înserării, când ne prindea asrfel stând pe câte un dâmb în pădurea de pe marginea șoselei, unde ne întâlneam de obicei. Ai fi zis că de la o clipă la alta o s-o apuce jalea cea mare, dar

și aici parcă singură își pusese la inimă un cep și albaștrii ei ochi se făceau acuma crunți contemplând parcă cu neliniște un dușman invizibil pe care îl privea cu atenție concentrată încuind astfel în ea un butoi cu lacrimi.

La urma urmei ce avea? Nu cumva o chema îndărăt viața ei trecută, satul pe care îl părăsise? Asta ar fi fost culmea, să-i fie dor de Ambrozie. Mai știi? în materie de lucruri din astea sa nu fii niciodată sigur de nimic, fiindcă deși barbară, viața pe care o ducea ea acolo era a ei, cum e pentru o plantă pământul dintr-o grădină, în altă parte nu înflorește. Cum înflorea ea acolo e altă problemă, dar realitatea era că avea un copil de care nu-mi vorbea... Dar, nu cumva tăcerea asta o costa? îi pusei deci întrebarea și pentru întâia oară în această perioadă a legăturii noastre de când era schimbată avu un surâs strâmb, de milă parcă față de mine că eram în stare să-mi închipui că îi ardea ei măcar pe departe de ceea ce lăsase în urmă. „E totuși copilul tău", insistai eu, adăugând dacă măcar trimisese sau avea de gând să trimită părinților ceva bani ca să aibă cu ce-l ține. Ea se crispa și mă rugă cu un glas care arăta că e complet străină de aceste preocupări și că nimeni pe lume n-o poate face să alunece înapoi sub nici o formă: „Căline, hai să nu mai vorbim despre asta, sigur că o să le trimit bani, cu toate că știu dinainte că băiatul nu se va folosi cu nimic de ei și o să-i bea tata pe toți până la ultimul leu. Dar de ce mă pui tu să-mi sparg capul acum cu părinții mei când abia am scăpat din ghearele lor, vrei să trăiesc aici cu gândul acolo și să-mi pierd sufletul? Fiindcă sunt oameni care asta vor de la tine, să-ți mănânce sufletul. Cel mai mic semn pe care l-aș da că mă interesez de ei, acolo m-ar duce".

Avea dreptate și părăsii subiectul. Ea trebuia să fie, dacă vroia într-adevăr să scape de trecutul ei, dusă pentru totdeauna, ca și moartă, cel puțin până ce viața ei devenea cât de cât bine înfiptă în asfaltul noului oraș în care trăia. Mai târziu mai avea de văzut cum își va putea aduce la ea copilul și ăsta să fie ultimul

act al piesei în care când nu împlinise bine şaisprezece ani fusese împinsă să joace.

încercai atunci rezistenţa acestei schimbări a ei şi altfel prefăcându-mă că nu mai observ nimic şi cântându-i, s-o fac fie să sufere şi mai mult, fiindcă ştiam ce efect au cântecele asupra oamenilor, fie s-o înveselesc dacă această stare nu era gravă şi să aflu poate în felul acesta ce e cu ea. Dar rezultatul depăşi orice speranţe, fără ca prin asta să mă dumiresc cât de cât. îi cântai într-o după-amiază un cântec ţărănesc dintre puţinele pe care le ştiam, *Neghiniță neagră* şi când vocea mea împânzi locul cu această istorie în care se spune că *ea* o să se facă o trestie pe lac şi *el* îi răspunde că şi el s-o face o mică seceruică şi-o să vie în luncă s-o taie, Măria se rezemă uşor de umărul meu şi îmi şopti că în viaţa ei nu auzise un cântec mai frumos şi că să-1 mai zic o dată... începui, dar fu gata să-şi dea duhul, întâi se înfiora ca şi când ar fi apucat-o un frig prin braţe, chiar şi le frecă cu mişcări repezi şi apoi se făcu deodată moale şi se lăsă încet pe spate. O ridicai, dar era ceva vesel, i se flencănea capul în dreapta şi în stânga şi o clipă crezui că se preface, dar îi văzui ochii daţi peste cap, pe jumătate închişi şi apoi mă speriai, începui s-o zgâlţâi şi s-o strig: „Măria, Măria..." îmi adusei aminte că leşinaţii trebuiesc pălmuiţi, dar nu îndrăznii, să nu-i fac vreun rău, o întinsei la loc încet pe spate şi îmi pusei urechea sub sânul ei stâng. Bătea, rar şi regulat şi mă liniştii, nu se moare dintr-un cântec, o să aflu eu acuma ce are când şi-o veni în fire. Se trezi cu un suspin parcă de regret că se întorcea dintr-un paradis care o fermecase şi spuse: „O, Doamne, ce e cu mine aici? A, tu ai cântat! De ce te-ai oprit, cântă mai departe, dar nu pe ăsta, sau şi pe ăsta dacă îţi place ţie".

Avea aerul să-mi spună că totul e în ordine, ca şi când aşa ar fi fost ea de la început, întruchiparea melancoliei palide, fiindcă de la un timp faţa ei bălaie, care se potrivea atât de bine cu părul, se decolorase şi îmi amintea singurele versuri pe care

le ştiam şi eu pe dinafară, şi pe care le citisem nu ştiu unde: Palida... palida... palida... Fără să par că mă interesează cu tot dinadinsul situaţia ei îi dădui de înţeles că dacă ţinea la mine şi vroia să ne mai vedem, era bine să ştie că mie îmi plăcea de ea aşa cum era înainte şi că dacă asta e noua ei formă prin care vrea să-mi arate că mă iubeşte, una că eu nu sunt amator şi al doilea că nu-mi vine în nici un caz să cred că n-a păţit nimic... Multe s-ar drege dacă mi-ar spune şi mie, scopul fiind, zisei eu, revenirea la frumoasele zile când o fetiţă zglobie a ţâşnit pe poarta unui bloc, s-a repezit şi a luat de gât un băiat care se întorcea din armată şi cu lacrimi în ochi ca nişte mărgăritare i-a spus: Căline, iubitul meu! Aia era! Cu aia vroiam eu să mă întâlnesc. Chestia asta cu palida, palida, la mine nu merge, nu fiindcă mi-ar plăcea ca un om să aibă o faţă neschimbată şi aceeaşi clipire în ochi, de performanţa asta numai nebunii sunt capabili fără voia lor, dar de ştiut putem şti? Iată deosebirea!

Era un fel de ultimatum pe care ea îl ascultă mai tristă şi mai sfâşiată decât oricând şi multă vreme tăcerea care se aşternu între noi nu fii turburată decât de foşnetul frunzelor de toamnă târzie din pomi şi de fâsâitul îndepărtat al autobuzelor şi maşinilor pe asfaltul şoselei. Soarele asfinţea literalmente într-o baie de sânge, înroşind în unele puncte fantasticul peisaj al combinatului nostru, cu ţevile lui uriaşe întinse pe kilometri în aer liber şi cu turnul lui înalt de priză de aer în care îmi plăcea atât de mult să mă urc, deşi din punctul de vedere al întreţinerii reţelei electrice care îl lumina până în vârf ocazia nu se ivise încă să mă pot oferi eu dacă s-ar fi defectat ceva. Vederea panoramică îmi dădea însă fiori, mai ales seara, cum era acum când fumul coşurilor devenea de un galben sinistru, amestecat cu dungi violete amintind de otrava chimică a cărei emanaţie, de acolo din fundul închis ermetic al marilor cazane şi rezervoare, era. Asta mă făcea nu o dată să simt că suntem ca nişte draci care am pus mâna pe nişte secrete ale creatorului şi ne făceam

de cap ridicând astfel de instalaţii care la căderea nopţii scoteau flăcări ca o sfidare (flăcări adevărate care dădeau foc cerului cu umbrele văpăilor lor uriaşe ţinute însă bine în frâu de noi, asta era rafinăria), în timp ce luminile turnului se amestecau cu stelele, ca un nou Babei al trufiei... Cu atât mai nepotrivită mi se părea însă tristeţea acestei femei de alături, care prin meseria ei se afla, practic, mai în miezul acestei lumi secrete a formărilor şi transformărilor de substanţe, decât mine şi deci mai aproape de acea stare de spirit satanică, existentă în noi toţi. Mai degrabă ea ar fi trebuit să hohotească diabolic la auzul ultimatumului meu decât să stea aşa cu genunchii strânşi la gură şi cu obrazul pus pe ei, cu gâtul dezvelit ca şi când ar fi fost gata să lase să i se taie capul fără să schiţeze măcar un gest să se apere.

Răspunsul ei chiar ăsta fu, după un timp în care se pare că nu se dădu în sufletul ei nici o luptă, fiindcă nici glasul şi nici cuvintele nu arătau vreo schimbare faţă de noua situaţie în care o pusesem: „Dacă aşa vrei tu, Căline"... „Ce aşa vreau eu? zisei. De ce pui în discuţie voinţa mea, când nu despre asta e vorba? Ţie ţi s-a întâmplat ceva şi eu îţi cer să-mi spui ce, aici e punctul de unde aştept eu un răspuns. Dacă ne despărţim e pentru că tu nu vrei să-mi spui ce e cu acest punct şi nu fiindcă... Aici mă poticnii, gata să zic: .. .şi nu fiindcă nu ţin eu la tine. Virai la dreapta la timp şi adăugai: .. .şi nu fiindcă aici se face şi se drege după voinţa mea. Unde ai mai pomenit... Şi iar mă poticnii, gata să zic: ...doi inşi care ţin unul la altul să se despartă că vrea unul. Adăugând: .. .pe cineva care e întrebat să răspundă ceva şi el nu zice nimic".

Atunci ea îşi ridică obrazul de pe genunchi, şi zise cu un glas pe care lacrimile îl alterau la fiecare cuvânt rostit, fără ca totuşi privirea să i se turbure de această apropiere a lor grea; ochii îi rămâneau şi îi rămaseră şi după aceea uscaţi, ca şi când un vânt interior i-ar fi secat mai înainte cu o putere care o depăşea cu mult pe cea a plânsului: „Căline, eu văd că tot ce spun eu n-are la tine nici o crezare, eu îţi spun că n-am nimic şi tu o ţii tot pe-a ta şi vrei să te şi desparţi din pricina asta... De ce nu spui că nu din asta, că eu nu mă supăr, ce por să fac..." Rămăsei un timp fără să mai pot să zic nimic izbit parcă în piept cum te-ai plimba pe-o potecă uitându-te aiurea şi o cracă groasă ţi-ar tăia drumul... Pe urmă îmi revenii şi zisei: „Chiar vorbele tale arată că îmi ascunzi ceva. Lasă că aflu eu, dar atunci să nu te mai miri de ce-o să se întâmple!" „Ce să se întâmple, zise ea foarte posomorâtă, uitându-se într-o parte, nu văd ce se poate întâmpla când nu e nimic, n-ai ce să afli..."

IX

Nu puteam totuşi să mă împac, fiindcă nu-mi plăcea deloc încotro mă atrăgea ea şi aş fi părăsit-o în cele din urmă dacă n-aş fi simţit că ea însăşi este împinsă parcă de la spate spre umbrele acestea groase ale tristeţii ca şi când zilnic i s-ar fi şoptit la ureche lucruri care o speriau atât de tare încât îi era frică până să mi le şi spună. Parcă ar fi avut de plătit o cruntă datorie, dar nu neapărat făcută de ea, ci de un altul, ca un blestem, cum ne povestea mama de un sărac şi fără copii că s-a apucat într-o zi într-o pădure să strige: „Mă spânzur, mă spânzur!" Şi atunci a apărut lângă el un om cu chipul roşu care l-a întrebat: „Ce e, măi omule, de ce te spânzuri?" „Păi fiindcă nu mai am nici o nădejde!" „Păi de ce?" „Păi fiindcă sunt sărac!" „Dă-mi mie nădejdea ta, a zis atunci omul cu chipul roşu, şi eu te fac bogat." Şi omul a zis că i-o dă şi a ajuns bogat, dar nevastă-sa i-a născut pe urmă şi-un copil, care cât a fost el mic şi n-a ştiut s-a jucat şi a fost vesel dar de la o vreme se pomenea singur înghesuit prin colţuri şi toată veselia lui de copil se stingea. „Tată, mă cheamă, spunea el, îmi şopteşte la ureche: hai!" Era omul roşu, care îşi reclama nădejdea pe care omul i-o vânduse. Era chiar copilul în venirea căruia el nu mai crezuse. Cine era Măria, tatăl sau copilul? Nu cumva era tatăl,

şi înainte să apar eu în viaţa ei ca o nădejde în care nu mai credea să i-o fi dăruit complet iui Ambrozie? In orice caz ceva tot îi dăruise, copilul, şi nu cumva emisari de-ai lui îi dădeau acum târcoale şi îi şopteau la ureche ameninţări să se întoarcă la el? Sau poate că venea însuşi Ambrozie invizibil şi o urmărea, îi suna noaptea Ia uşă? Cine îl putea împiedica dacă ea nu vorbea? Cum putea fi ea ferită să zicem de ameninţări cu moartea, în care ea putea crede, cunoscându-1 mai bine ca noi pe Ambrozie şi ştiindu-1 în stare de orice?

Mi se turbura mintea la acest gând asupra căruia reveneam fără o dovadă precisă, dar cu atât mai năprasnică era ura care mi-o stârnea astfel şi mă hotărâi să aflu şi dacă se dovedea că nu mă înşelam să-1 aranjez de astă dată pentru tot restul vieţii lui pe importantul paznic de noapte al cooperativei kilometru' 14, cu sau fără perspective de a ajunge de zi. Aveam în echipă un băiat, un uriaş, ne făcea să ne simţim copii când ne apuca de curea şi ne ridica în sus cât îl ţinea lungimea braţelor, în general se zice că oamenii puternici sunt şi blânzi, dar Costică ăsta ştia să fie şi al dracului şi când îi spusei toată povestea Măriei şi temerile mele (lui nu i le prezentai drept temeri, ci convingeri) parcă l-aş fi pus flămând în faţa unei mese cu bunătăţi, aşa făcu: „Hai, hai pe el, hai să-1 batem, mama lui de Ambrozie şi mai cum ziseşi că îl cheamă!" „Cazaciuc!" „Hai să jucăm căzăceasca cu el, să-1 săturam să se mai lege de prietena ta! îl învăţăm noi minte."

Nu mă mai apucai să mă interesez în blocul Măriei dacă într-adevăr o căuta sau nu cineva cu înfăţişarea fostului ei înşelător, eram convins că aveam dreptate şi n-avea rost să dau de bănuit vecinilor ei şi într-o duminică dimineaţa pornirăm în căutarea lui Ambrozie. îl depistarăm repede, îl găsirăm tot acolo, în aceeaşi cooperativă forestieră (o văzurăm cu ochii noştri), şi după câte se părea nu-1 avansaseră încă, stătea înăuntru şi bea cu cineva în picioare, aştepta micul tren forestier care făcea haltă la kilometrul 14, ştiam asta de la acel Niculae care îmi povestise prima oară despre Măria acolo în satul ei pe o stănoagă de podişcă din faţa şcolii elementare, unde se desfăşura votarea... Ne-am urcat împreună cu Ambrozie şi am stat pe aproape, şi am sărit apoi odată cu el la o cotitură unde trenul încetinea să nu se răstoarne de pe linie. Costică ăsta i-a pus pe urmă mâna pe umăr şi 1-a oprit pe loc prin apăsare. „Stai, mă, nene, că vreau să-ţi spun două vorbe în particular."

în clipa aceea i-am văzut faţa lui Ambrozie şi s-a uitat şi el la mine şi mi-am dat seama că nu mă cunoaşte. Asta înseamnă poate că dacă de atunci nu s-a mai gândit la mine nu s-a mai gândit nici la Măria, dar n-am vrut să mă iau după logică, fiindcă pentru oameni ca el nu există logică, sau dacă există e întoarsă pe dos cum citisem undeva:

Caius este un om
Oamenii sunt muritori
Deci Caius trebuie să se sinucidă.

îl auzii pe Costică spunând aşa ca între prieteni: „O să mănânci acuma o bătaie, nene Cazaciuc, să te înveţi minte, bine că n-avem nici martori, o să-ţi placă cum o să te aranjez, să ştii. Ia spune-mi, ce să nu-ţi rup? Ce ai mai plăpând?" Cazaciuc tăcea. I se albiseră ochii. „De ce nu vorbeşti, zise Costică mai departe, de ce te legi de prietena prietenului meu? Nu ţi-a fost frică c-o să dai de dracu? Fiindcă acuma o să dai de dracu, o să te strâng de gât." „De care prietenă m-am legat eu?!" zise în sfârşit Cazaciuc şi avu un astfel de glas că deodată mă trezii ca dintr-o beţie: individul nu era vinovat, dacă s-ar fi ţinut cumva cât de cât de urmele Măriei n-ar fi întrebat cu atâta mirare în glas, oricât de anapoda i-ar fi fost lui logica şi oricât de mare actor ca să ne înşele. Şi atunci spusei: „Are un copil cu o fată pe care a înşelat-o şi nu se ocupă de el, îl ţine nemâncat şi dezbrăcat la părinţii fetei, nişte lepădături. Bate-1, că şi el e o lepădătură, bate-1 până s-o învăţa minte să aibă grijă de el."

Nimerisem în plin, auzind aceste zise Cazaciuc nu se mai justifică, sări brusc înapoi şi o luă la goană, dar noi eram mai tineri şi îl prinserăm repede, îi tăiarăm drumul, fiindcă vroia să urce să treacă linia ferată dincolo de care se zăreau primele case din satul lui; locul era pustiu şi Ambrozie se puse în gardă. Un minut întreg dură până ce Costică îl studie apropiindu-se încet de el, în timp ce omul meu se ferea în semicerc pe jumătate aplecat, gata să sară şi el şi să dea. Şi când fu lovit în cap nu se clătină, auzii două bufnituri groaznice, a lui Costică şi apoi a lui Cazaciuc. Costică se înmuie şi deodată se vaită ca o babă: „Aoleo, fire-ai al dracu, m-ai lovit în ficat şi mă doare! Cine te puse să mă loveşti tocmai în ficat?" Avea haz şi ăsta, ar fi vrut să nu-1 fi lovit în ficat şi să nu-1 fi durut. „Bine, mă, fire-ai al dracu, continuă el, eu te întrebai pe tine care sunt locurile tale plăpânde şi tu nu vruseşi să ţii cont de-ale mele, nu-ţi spusei eu în ficat să nu dai?" Nu-i spusese! Costică se descinsese între timp de curea şi crezui că o s-o folosească să dea, când deodată el îl apucă cu ea pe Ambrozie de gât şi îl trase ca pe-o vită. îl strânse până îl învineţi, se făcu aproape linişte. Ambrozie, cu mâinile încerca să scape, dar fără gesturi mari, vroia, foarte calm, să-şi vâre degetele pe lângă gât. într-adevăr, nu ştiu ce făcu el, aşa de albastru-purpuriu cum devenise, că se auzi un pocnet, crezui, în prima clipă că i-a plesnit junghietura gâtului, când colo se rupsese cureaua. „Mă, al dracu gât mai ai, zise Costică, gâfâind uşor, îmi făcuşi cureaua praf, dă-mi Căline pe-a ta".

I-o dădui şi se repezi iar în el, dar Ambrozie se ferea cu o rece licărire de îndârjire sălbatică în ochii lui albiţi, dintre care unul nu era prea teafăr, nu i se dresese cu totul şi la un moment dat îi trimise lui Costică un picior în burtă de îl îndoi cât era de mare. Ăsta nu zise nimic, nu-i mai ardea de glume, dar nici ceea ce urmă nu-i mai lăsă lui Ambrozie vreo nădejde că o să scape bătându-se în parte sau fugind. Tot cu un picior îl doborî şi Costică în plină figură şi îl apucă apoi de-un călcâi şi începu să-1 tragă cu spinarea pe pământ, înjurându-1 şi lovindu-1 peste mutră. Cazaciuc zvâcnea, încerca să se răsucească, dar Costică, scrâşnind, dintr-o lovitură de curea peste faţă îl potolea... Nu ştiam unde vrea să-1 ducă, până mă lămurii, lângă terasament se vedea o groapă naturală, plină de ierburi înalte, îl aruncă acolo şi începu să-1 croiască peste cap... Când Ambrozie reuşea să se ridice, cu un picior în ochi Costică îl trimitea îndărăt, spunându-i: „Aici să rămâi, fire-ai al dracului! Să nu mai ieşi că mă supăr. Data viitoare dacă aflu c-ai ieşit de-aici o să fac urât, te avertizez!"

Şi plecarăm, fiindcă ne era frică să nu înceapă Ambrozie să ţipe şi să sară ţăranii pe noi cu furcile sau ţăpoaiele lor, să dăm noi pe urmă de dracu. Dar Ambrozie nu ţipă. „Mai încearcă, îi spuse Costică, şi data viitoare te aranjăm noi şi mai bine. Iar cu copilul ăla vezi ce faci, pune mâna şi ai grijă de el, nu aştepta să venim noi, oameni străini, să-ţi spunem..."

Ne urcarăm apoi în camionul unuia de la Combinat cu care venisem şi ne înţelesesem unde să ne aştepte şi o luarăm din loc. Şi pe drum mă pufnea mereu râsul ori de câte ori îmi aduceam aminte de glasul de babă cu care se văitase Costică după ce primise lovitura aceea în ficat. „Dă-1 dracului, că dacă nu mă lovea acolo, nu-i făceam nimic, îi dădeam vreo două şi-1 lăsam, dar aşa..." „Când l-ai strâns în curea mi-a fost frică. Dam de dracu dacă crăpa!" „*A* avut noroc că a avut gâtul tare! Parcă ţineam în braţe un urs, aşa zbanghiu era... Ăsta în tinereţile lui pe mulţi o fi bătut... Să te văd după chestia asta dacă îmi faci cadou o curea."

X

Eram acum sigur că toată schimbarea Măriei se petrecuse în laborator şi mă dusei să mă interesez, cu sentimentul că o înţelegeam perfect că mă minţise că îi mergea bine profesional.

Mă gândeam la inginerul acela care anclanşase greşit la tablou cu cât dispreţ îi spusese colegul lui, marş din faţa mea, să nu te mai văd pe şantier. In locul lui m-aş fi înscris din nou la facultate şi aş fi luat-o de la cap muncind nu ca simplu electrician, ci cu braţele la lopată, ori dacă nu, mi-aş fi tras un glonţ în cap, fiindcă n-aş mai fi văzut cum aş mai fi putut pe urmă să trăiesc cu vorbele ăluia în urechi, cară-te din ochii mei, să te transferi, îţi dau transferul, ca şi când dacă te transferi scapi de neştiinţă... Dacă şi Măria păţise ceva asemănător şi ea îmi ascundea? Era adevărat că n-o dăduse afară, dar dacă era cumva pe cale şi ea îşi plimba în felul ăsta prăbuşirea pe picioare, spunându-mi mie ceva exact pe dos, că e conştiincioasă şi aşa şi pe dincolo? Fiindcă mi se părea ca un vis să mai aud lângă mine glasul ei atât de plăcut şi să simt ca o dogoare de lumină dragostea ei care îi lucise în ochii albaştri şi îmi încântase atâtea zile inima. O vroiam, ăsta era adevărul, ca şi înainte şi mă gândeam chiar s-o conving să nu se sperie dacă, eventual, va fi nevoită să accepte să facă o treabă mai puţin calificată. In realitate abia considerai această ipoteză drept adevărată că şi asupra mea coborî o tristeţe de care nu scăpai câteva zile în şir. S-o vezi pe fata la care ţii cum stă palidă în faţa specialistului care o dă afară pentru incapacitate profesională, când în profesiunea respectivă ea a pus atâtea speranţe!...

Mai ciudat fu că nu simţii nici o uşurare când şefa laboratorului central îmi spuse că Niculae Măria era o laborantă pregătită şi conştiincioasă, ca şi când aş fi fost înşelat în aşteptările mele. Toată schelăria pe care o ridicasem eu în minte cu tot felul de comparaţii şi tristeţea care mă cuprinsese preventiv se dovedeau complet false. Nu ştiu dacă lucrul s-ar fi întâmplat cu adevărat aş fi suferit mai mult, cred chiar că mai puţin, fiindcă am observat că în faţa faptelor brutale în care ne aruncă viaţa, după o chircire de care aproape că nici nu ne dăm seama, ne ridicăm cu o forţă aproape oarbă în dorinţa noastră de a trăi mai departe...

„Doamnă, mai zisei eu văzând că femeia nu arăta nici grăbită să mă dea afară şi nici surprinsă că mă interesam de una din laborantele ei, sigur că nu intră în atribuţiile dumneavoastră să ştiţi din ce pricină cutare sau cutare persoană cu care lucraţi e mai veselă sau mai tristă. Dar dacă se întâmplă să observaţi nu rămâneţi indiferentă!" „Vrei să spui, zise chimista-şefă zâmbind, că dacă i se întâmplă ceva unei laborante sau chiar unei chimiste, bag de seamă?" „Da, doamnă". „In general, da, zise ea, sigur că bag de seamă, bineînţeles când e ceva serios. Suntem oameni, nu? Deşi eu sunt de principiul că fiecare copac să-şi tragă cât mai adânc din pământ seva de care are nevoie şi să nu se legene pe iluzia că o să-1 ajute ceilalţi să trăiască. Nici n-ar putea. Asta nu înseamnă că neg importanţa colectivului", adăugă ea. „Puteţi s-o negaţi doamnă, îi răspunsei eu vesel, n-am venit la dumneavoastră ca să mă duc pe urmă nu ştiu unde să spun ce gândiţi. Niculae Măria e prietena mea!" „Mi-am dat seama, spuse femeia, poţi să fii liniştit, nu lucrează prost şi nu i s-a întâmplat nimic aici la noi în laborator."

Şi zâmbi iar cu subînţeles, adică vezi dumneata în altă parte dacă vrei să afli ce e cu ea. „Frumoasă carieră aţi făcut, doamnă, la vârsta dumneavoastră, zisei eu după câtva timp privind-o cu invidie. Dacă aveţi doi-trei ani mai mulţi decât mine şi sunteţi deja inginer-şef chimist la unul din cele mai mari combinate ale ţării!" „După câte înţeleg, şi dumneata vrei să ajungi, zise ea privind parcă cu ironie plăcerea pe care i-o făcea invidia mea sinceră. Te pregăteşti pentru ceva?" „Da, doamnă, vreau să ajung inginer electrician, îmi dau acum liceul. Dar sunt departe de dumneavoastră ca griva de iepure." „N-ai folosit exact zicala, sensul e de distanţă incompatibilă." „Nu, doamnă, sensul e că distanţa e aşa de mare încât iepurele poate să fie liniştit că n-o să fie prins de griva din urmă. Dar eu sper să-1 prind totuşi." „Fii mai hotărât", zise ea atunci zâmbind iarăşi, dându-mi de înţeles că preocupări cum ar fi cea care m-a adus de pildă la

ea, dacă nu e vorba de ceva foarte serios, sunt o piedică. Pierdere de vreme. In acel moment intrară în birou două chimiste şi mă ridicai în picioare să plec. Dar femeia nu confirmă că era cazul, ba chiar uitându-se bine la cele două, îmi făcu semn să rămân. Discutară împreună câteva minute probleme de-ale lor de laborator şi apoi şefa zise: „Doamnă Polihroniade, îţi prezint pe tânărul Surupăceanu (ca şi când ea ar fi fost bătrână) elev sau student la electrotehnică..." Şi mă arătă cu mâna, adică să stea cu mine de vorbă despre nişte lucruri care le cunoşteam amândoi. Această Polihroniade se uită la mine câteva clipe cu atenţie fără să zică nimic, apoi terminând să discute cu şefa o luă spre uşă, cu un semn familiar s-o urmez.

Ciudată femeie. Aproape mică de statură, cu sprâncene negre şi subţiri ca pana corbului, cu o gură frumoasă în ciuda sau poate tocmai datorită unor abia vizibile firişoare care îi desenau o vagă mustaţă, cu dinţi care se vedeau curbaţi în afară, gata parcă să te muşte dacă te-ai fi dat cumva la ea fără încuviinţarea ei secretă. Mă răzimai de scara palierului şi coborâi câteva trepte ca să fiu la nivelul ei şi o ascultai. „Dumneata eşti prietenul Măriei?" „Da, doamnă!" Şi urmă o tăcere în care ea îşi muşcă gânditoare un colţ al buzei de jos în timp ce privirea ei impenetrabilă se uita la mine ca prin sticlă. Mă judeca sau mă judecase, nu puteam să ştiu, dar în nici un caz nu s-ar fi putut spune că fiinţa ei intimă ar împărtăşi teoria chimistei-şefe cu privire la necesitatea ca omul să-şi tragă singur puterea din pământ asemeni pomului şi să nu se legene în iluzii colectiviste. „Aţi putea, doamnă, rupsei eu tăcerea, să mă lămuriţi în legătură cu Niculae Măria, dacă bineînţeles asta intră în vederile dumneavoastră şi nu sunt prea indiscret..." „Sigur că aş putea, răspunse ea, cu un glas în care descoperii fără greutate o urmă abia ascunsă de protest cu privire la sensul întrebării.

De ce adică n-ar putea şi în ce măsură asta s-ar numi indiscreţie? Se apropie foarte tare de mine, atât de mult încât gura ei ispititoare era abia la o palmă de-a mea şi îmi dădu un fior, şi îmi şopti cu o voce în care o patimă stranie răzbătu deodată: „Vino mâine după-masă şi fă-ne o vizită, la ora şase şi stăm de vorbă... Vrei s-o invit şi pe Măria?" „Nu, doamnă!" îi răspunsei imediat, dar fără să ştiu de ce. „Bine, atunci vino singur. Dumneata eşti bucureştean, mai spuse ea, poartă-te ca la Bucureşti, fiindcă n-o să fii singurul musafir." „Am înţeles, doamnă, n-o să viu în vizită în salopetă", răspunsei eu şi rasei. Dar ea nu râse, nu părea să ştie ce înseamnă aşa ceva. îmi dădu adresa şi îmi ceru s-o notez, dar îi răspunsei că ţin minte pe dinafară toate adresele şi numerele de telefon şi ne despărţirăm, îmi făcu un semn mic şi intim cu mâna şi mă lăsă pe mine să plec în timp ce ea rămase pe loc nemişcată ca o promisiune certă în vârful spiralei înalte a scării, pe care o coboram, cu inima svâcnind de o emoţie fără nume. Aproape că nici nu mai mă gândeam la obiectul propriu-zis al vizitei, ca şi când secretul comportării Măriei s-ar fi şi lămurit. Apăruse, ca din necunoscut, un altul, al acestei femei! Avea ceva cu mine, încă înainte ca eu s-o fi întâlnit şi dincolo de ceea ce ar fi putut să-mi spună despre Măria, mă cunoştea...

Locuia în plin centrul oraşului şi a doua zi la ora fixată, cu flori în mână, sunai la uşă. Sentimentul meu de bucureştean, la care doamna Polihroniade făcuse apel, s-ar fi trezit şi singur în clipa când aş fi intrat înăuntru, ca să-mi alunge timiditatea: apartamentul era plin de musafiri. „E ziua dumneavoastră, doamnă?" o întrebai pe gazdă cu aerul meu glumeţ, pe care însă, ca un cal cu frâu nu-1 împingeam niciodată mai departe cu oameni străini, fiindcă ştiam că dam totdeauna din glumă în prostie. Ori, asta, adică prostia, ca pe un fel de dar preţios, o rezervam prietenilor sau celor care ţineau la mine. Ea se apropie ca şi ieri cu gura ei care mă înfiora în timp ce eu îi întindeam buchetul şi zise în şoaptă: „Eşti curios ca o femeie. De ce trebuie neapărat să fie ziua mea de naştere?" „Aveţi

dreptate, doamnă, vă rog să mă scuzaţi, am şi uitat că trăim în oraşul nostru şi că nu tot ce facem trebuie, ca pe şantier, să aibă o justificare serioasă", răspunsei eu dându-mi seama chiar în timp ce vorbeam că în loc s-o dreg nimerisem iar în bară. Dar ea nu păru să bage de seamă şi îmi arătă cu mâna uşa pe care trebuia să intru.

XI

Un singur om mi-a rămas în minte dintre cei pe care i-am cunoscut acolo, atenţia mea fiind, ca şi odinioară la doamna Sorana, absorbită în întregime de gazdă, de gesturile ei, de tot ceea ce spunea sau făcea. Fireşte că acel Horia, care trăia cu iluzia că a atins nu se ştie ce culmi morale, lăsând însă în urmă mari dubii, având totuşi darul că stârnea în marea lui prietenă, doamna Sorana, reacţii neaşteptate ca nişte răsturnări, lipsea. Şi nu era aici nimeni care să fi avut bijuterii la care să fi renunţat în urma descoperirii că fiinţa care i le dăruia se iubea tot pe el şi deci nici interes pentru părintele Serghie şi Paşenka n-aveam să găsesc aici... în general, ideea de a renunţa la ceva nu avea în această casă şi la cei care erau invitaţi în ea, nici un înţeles, nici măcar ca pură idee, fiindcă nu mai aveai la ce să renunţi. La salariu, la apartament, la primă? Despre asta discutau aceşti specialişti şi specialiste, musafirii doamnei Polihroniade, iar posibilitatea de a fi trimişi în misiune în Italia sau Republica Federală a Germaniei era evocată rar şi scurt, ca orice lucru iluzoriu, deşi realizabil în timp... Nu erau, ca şi chimista-şefă a laboratorului central, decât cu trei cel mult şase sau şapte ani mai mari ca mine, dar arătau deja aşa cum îmi spusese odată şi doamna Sorana că o să ajung şi eu, adică, să încep prin a nu mai râde sau prin a râde cam albastru, şi în cele din urmă doar să rânjesc, aşa cum fac mulţi, nici n-o să mă mai recunosc, un om oarecare cam posomorât fără să ştiu nici eu de ce şi fără haz, şi dacă o să mă întrebe, cum e Căline, e bine doamnă Sorana, o să zic, dar aşa fără prea mare chef, cu o senzaţie de lipsă asemănătoare viţelului când este oprit pentru întâia oară să mai sugă dimineaţa de sub vacă. Gândul acesta mă făcu să râd fără grijă că nimeni nu ştia de ce. Toată lumea se făcu că nu bagă de seamă, sau poate chiar că nici nu băgă, deşi felul cum nu se feriră să se uite la mine arăta că bineînţeles că au observat, dar impresiile lor au ajuns să urmeze un drum sinuos până să fie recepţionate şi că nici măcar nu e sigur dacă râsul meu lipsit de sens cum era n-avea să fie respins ca un fapt fără importanţă, cum ar fi claxonatul unei maşini sau lătratul unui căţel...

Doamna Polihroniade dădu din cap negativ, cu înţelesul că alţii aveau drept să râdă, dar nu eu şi se apropie şi mă servi cu cafea. „De ce râzi? îmi puse şi ea inevitabila întrebare plină de reproş pe care mi-o puneau toţi cei care abia cunoscându-mă vroiau să afle ce motive am, dacă nu cumva râd de ei, un lucru teribil pe care nimeni nu-1 suportă cu uşurinţă chiar când acest râs e aproape dominat de sentimente de simpatie. „Râd ca nebunul, doamnă, de ce-mi aduc aminte", răspunsei eu tare, gândindu-mă cu exaltare că sunt departe de previziunile doamnei Sorana şi că nu seamăn cu nici unul din cei prezenţi, pe care totuşi nu eram atât de smintit să-i consider inferiori mie, ci doar diferiţi şi poate chiar în aparenţă incapabili să mai râdă ca altădată, şi poate că nici măcar atât, dacă era de luat în seamă firea gazdei, a cărei gură nu schiţa măcar un surâs, nici când se spuneau glume, care totuşi aduceau ici-colo câte un râs sec sau câte un rânjet mai prelungit. De mult observasem că tăcerea unor oameni e totală, cu sensul că nici ei nu ştiu că tac, lipsindu-le stimulentul adevărat care să-i facă să vorbească să zicem cu gura închisă şi mie îmi plăcea când nimeream între ei, fiindcă nu trecea mult şi îi vedeam cum ieşeau din letargie, fie datorită râsului meu, care stârnea dezaprobare, fie cuvintelor mele care fiind sincere îi înţepau ca pe nişte bivoli şi începeau să-i facă să scoată mugete din gâtul lor puternic exprimând

uneori idei pe care mintea mea necoaptă le înţelegea greu, sau nu le înţelegea deloc. Tocmai mă întrebam de ce nu discutau, de pildă, aceşti oameni despre evenimentul care se produsese chiar în săptămânile acelea, lansarea a încă unui om în spaţiul extraterestru, când mă pomenii zicând: „Am auzit, zisei eu pronunţând numele cosmonautului, că ar fi rostit de acolo de sus nu ştiu ce cuvinte! Şi adăugai nespus de încântat ca despre o mare comedie: Cică nu ştiu ce-ar fi zis". „Păi dacă nu ştii, zise o doamnă care era cea mai grasă şi cea mai bătrână dintre noi, să fi avut treizeci şi cinci de ani şi se uita fără nici o bunăvoinţă la gazdă, care mă invitase, atunci de ce te hlizeşti aşa?" „Mă hlizesc, doamnă, răspunsei eu, fiindcă cuvintele alea le-a învăţat pe dinafară ca un papagal, înainte să se urce în capsula respectivă. Şi îmi dădui drumul: eee, eee, eee!"

Un singur om se uită la mine cu interes şi rupse tăcerea de gheaţă care se aşternuse în urma ziselor mele. „E şi normal, începu el, cu grijă mare în glas, ca şi când s-ar fi ferit să nu rupă în mine vreo coardă. Datorită condiţiilor speciale în care se afla, imponderabilitatea şi altele, trebuie să aibă învăţate în mod reflex cuvintele necesare care trebuiau rostite. Nu este exclus, continuă el, ca însuşi creierul nostru, în asemenea situaţii noi în care e pus, să sufere de imposibilitatea, pentru moment, de a gândi cu toată plinătatea puterilor şi atunci bine ar fi să se înregistreze că spusele lui de om în spaţiul extraterestru cum bine ziseşi, să fie cine ştie ce bâlbâieli?" „Da, strigai eu, dar bâlbâielile acelea ar fi fost mult mai interesante decât lozinca pe care a învăţat-o el pe dinafară, om în toată puterea cuvântului. Fiindcă ia să ne imaginăm de pildă că un părinte n-ar vrea să asculte primele bâlbâieli ale copilului lui nou-născut până nu l-ar auzi spunând clar şi frumos: tată şi mamă. Ce fel de părinte ar fi ăsta? Ori, toată bucuria lui tocmai asta e, să-l audă cum i se împiedică limba în gură şi spune dracu ştie cum, dar numai tată corect nu zice."

Acest om care îmi vorbise avu un râs jos şi potolit, care apoi se intensifică, uitându-se în acelaşi timp la ceilalţi care fiecare făcea câte ceva, îşi bea cafeaua, fuma, sau gusta din prăjiturile uscate pe care gazda le pusese în mijlocul nostru pe o măsuţă joasă. Eu însă, pornit pe panta mea, nu mai eram deloc vesel, fiindcă uitându-mă la ei mi-am adus aminte că inginerul Dan, cel care înfipsese aici cu ani în urmă, primul ţăruş, lipsea, şi nici cafea şi nici fursecuri nu i se serveau acolo unde era... „Mai bine, continuai eu, să-l fi lăsat în pace şi să nu-l înveţe ei să spună ceva pe de rost. Nu era nevoie să se urce în cosmos ca să spună o minciună. Pentru asta este suficient să rămâi pe pământ." „Păi spuseşi că nu ştii ce-a zis şi atunci de unde ştii c-a fost o minciună?" o auzii pe doamna cea grasă care punea această întrebare cu dublă sugestie, să nu se zică mai pe urmă că n-a luat atitudine, şi nici să creadă cei de faţă că bâţâia de frică auzindu-mă cum vorbesc. Eram gata să mă înfierbânt, dar doamna Polihroniade se uită ţintă la mine şi făcându-mi semn cu capul, se îndreptă spre una din uşile apartamentului. Mă ridicai şi de altfel, uitându-se ia ceas se ridică şi acel domn care nu rezistase să nu iasă din muţenia de un gen special a celorlalţi, de a se feri de orice le-ar putea angaja adevărata gândire, şi să-mi răspundă. îmi plăcea de el şi când intrai după gazdă în odaie întrebai cine era. Nici un muşchi nu se mişcă de pe chipul ei când îmi răspunse cu un reproş care era atât de total încât se topea singur în cuvinte şi parcă dispărea: „Cum, nu ştii? E tovarăşul Costache!" îmi dădui capul pe spate şi mă hlizii. Asta îmi amintea de istoria cu cetăţeanul care nemaigăsind loc la restaurant duminica seara se duce la responsabil şi îl intimidează astfel: Tocmai acum, când a venit şi tovarăşul lonescu! „Tovarăşul Costache, directorul Combinatului", zise doamna Polihroniade şi fu rândul meu să rămân ţeapăn şi nici un muşchi să nu mi se mişte pe figură. „Nu ştiam", zisei. „După atâta timp de când eşti aici ar fi trebuit să ştii", zise doamna Polihroniade.

„N-am avut ocazia!" „Si înăuntru, continuă ea în acelaşi fel, sunt ingineri mari!" „Ei, zisei eu, cât de mari!" „Foarte mari!" răspunse ea vrând parcă să-mi ia piuitul, dar eu dădui din umeri: „Tot respectul, doamnă Polihroniade, sper că n-am comis nici o necuviinţă, de altfel am bănuit cine sunt, aşa că degeaba vreţi să mă speriaţi"

Dar ea se uita la mine cu privirea mare, nemişcată, foarte severă şi foarte ispititoare, cu gura ei roşie şi fină, uşor desenată deasupra buzei cu bănuite firişoare negre. Se întoarse într-o parte rămânând dreaptă şi nemişcată, înaltă acum în muţenia ei ciudată, cum o priveam de pe scaun... Ieşi fără să-şi îmblânzească cu ceva reproşurile mute pe care mi le adresa, reproşuri nesfârşite, cu sursă inepuizabilă parcă, mă întrebam ce-ar fi trebuit sau va trebui să fac să-i smulg un surâs. Căci despre deosebire de doamna Sorana, în afară de faptul că era mult mai tânără, doamna Polihroniade nu vorbea mult sau aproape deloc şi numai privirea ei de o mare intensitate şi gura care te urmărea ceasuri mai târziu după ce te despărţeai de ea îţi spuneau ceea ce ea nu vroia să rostească: la mine ai să găseşti multe din ceea ce poţi dori, poţi să întâlneşti pe cei mai mari şefi ai oraşului şi ai combinatului, pe cele mai frumoase dintre fete şi femei (deşi eu voi rămâne dintre toate cea mai interesantă), dintre cele mai mari secrete ale noului nostru oraş şi cea mai mare plăcere de a te arăta bine îmbrăcat cu cineva. Asta pentru început! Dar trebuie să respecţi anumite condiţii fără de care a doua oară nu vei mai călca pragul casei noastre şi prima dintre ele e să fii foarte atent la gazdă şi să înveţi acele semne care îţi vor spune dacă ceea ce îţi trece prin cap e bine să-1 rosteşti şi cu glas tare şi dacă te-ai înşelat în interpretarea semnelor şi ai deschis gura, să urmăreşti după aceea şi mai atent chipul ei pe care cei ce n-o cunosc nu pot citi nimic şi ai să descoperi dacă e cazul să continui sau nu. A doua condiţie, şi aici vei înţelege şi mai bine sensul celei dintâi, e să faci în aşa fel încât tot ceea ce gândeşti

tu, sau mai bine zis nu neapărat ce gândeşti, ci felul cum gândeşti să faci în aşa fel, să te străduieşti adică, să i-1 spui ei... Şi altele, în spatele cărora te va pândi în schimb totdeauna o mare promisiune, dacă e adevărat că privirea ei te fascinează şi gura ei te înfioară...

Zâmbii descoperind pătimaşa ei ambiţie, care nu mi se păru cu mult prea îndepărtată de cea a copiilor, care şi ei roiesc în jurul unuia pe care îl strigă mereu, de care se vor remarcaţi şi spre care aleargă toată ziua, bună ziua, ca nişte smintiţi. Când eram eu mic aveam pe unul Bazavan, dracul să-1 ia, parcă era uns cu miere, îmi împuiau urechile cu strigătele lor: Bazavane, mă Bazavane, ia uite Bazavane! Nici nu ştiu cum arăta, fiindcă eu nu mă duceam la el, dar mi-a rămas în minte numele lui ca un mit, dracu să-1 ia cum o fi fost, de le plăcea aşa celorlalţi de el...

în odaie intrară două doamne înlocuind-o pesemne pe gazdă, care nu putea lipsi dintre musafiri, se aşezară pe o canapea şi începură să se uite la mine cu nişte priviri care se vedea că mă cunoşteau şi ele ca şi doamna Polihroniade, dinainte de această întâlnire. înţelesei că sunt chimiste din laboratorul central, colege sau şefe directe ale Măriei. Se uitau totuşi la mine cu o curiozitate proaspătă, parcă m-ar fi cântărit să afle în ce măsură meritam să mi se dezvăluie ceea ce ştiau, dacă voi înţelege şi prin urmare dacă n-ar fi cazul să renunţe să se ocupe astfel de mine. O făceau totuşi pentru Măria. „Tovarăşe Surupăceanu", începu una cu un surâs bizar, vrând parcă să spună că uite ce comedie, mai stau cu mine la discuţie şi mă ia pe de departe, când mult mai bine ar fi să mi-o trântească în faţă şi pe urmă, după ce aveau să-mi facă nişte proorociri sumbre ca o răsplată binemeritată care mă aştepta în viitor pentru purtarea mea, să se ridice şi să plece. „Da, zisei, prezent, eu sunt tovarăşul Surupăceanu." „Eşti, dar nu eşti, îmi răspunse ea prompt, că dacă ai fi n-ar trebui să venim noi să ne amestecăm şi să-ţi arătăm că nu te porţi cum trebuie cu Măria. îţi baţi joc de ea

şi o s-o bagi în mormânt." „în mormânt, făcui eu ca şi când mi s-ar fi propus o afacere şi reflectam asupra ei. Interesant!" zisei. „Interesant", făcu şi ea, ca şi mine, parcă mi-ar fi spus: găseşti, ai nasul. „Foarte interesant, continuai eu, o să mă gândesc şi o să trag o concluzie. E o chestie!" „E-o chestie? Nu crezi c-ar fi mai bine să zbori din combinat şi să scape de dumneata? continuă mereu cea dintâi (cea de-a doua făcea figuraţie şi nu scoase nici un cuvânt până ia sfârşit). Aşa ai fi cavaler, cu meseria dumitale ai găsi oriunde să te angajezi şi nemivăzându-te la faţă, te-ar uita." „Acuma nu trebuie să te pripeşti şi dumneata cu soluţiile, zisei eu, de ce nu-mi dai voie să caut şi eu una care poate că e mai bună decât a dumitale şi ar avea meritul că nu m-ar sili să zbor. Cum să zbor? în primul rând n-aş putea!" „Parcă ursul joacă de voie?"

Auzind asta mă uitai într-o parte şi aşteptai câteva clipe ca tânăra doamnă s-o dreagă, să zică iartă-mi expresia sau, nu te supăra că îţi vorbesc aşa pe faţă, dar în loc de aşa ceva, ea continuă spunând că există în ziiele noastre mijloace aşa şi pe dincolo, şi organizaţia de U.T.M., pe de altă parte, şi atunci mă ridicai încet şi o luai spre uşă.

Ghicind însă fulgerător ce se întâmplase, gazda se sculă imediat când mă văzu apărând în hol, şi rosti: „Viu acum, şi, adresându-se musafirilor, vă rog să mă scuzaţi, un minut... Ce este?" şopti ea apoi închizând uşa, întărind gravitatea întrebării şi cu privirea care nu aproba din principiu ceea ce se petrecuse, din moment ce rezultatul era că eu părăseam terenul. Urmă o tăcere. Doamna Polihroniade aştepta cu privirea neîmblânzită. „Vă rog să mă scuzaţi, spuse atunci cu o voce încurcată tânăra doamnă care vorbise urât cu mine, am fost enervată, m-a luat gura pe dinainte..." „Nu e nimic, se întâmplă", răspunsei şi eu împăciuitor, vesel de înghesuiala ei, şi nu mai adăugai nimic s-o ajut fiindcă nu eram sigur că a renunţat la ura împotriva mea. N-aveam nici o îndoială că m-ar fi zburat ea cu mare

satisfacţie din oraş şi din combinat, dacă ar fi putut. Totuşi mă înşelasem. Deodată o auzii rostind ca între prieteni şi cu un glas cald şi plăcut, fiindcă venea din inimă: „Dragă Căline, te rog să nu te superi, dar trebuie să-ţi spun că purtarea ta e incalificabilă. Să vorbim între noi, cum poţi tu să justifici felul cum o chinuieşti pe fata asta, care e aşa de cuminte cum n-am mai văzut, alta de mult ţi-ar fi întors spatele şi te-ar fi lăsat să faci ce vrei. Spune şi tu, că aici nu e vorba să soluţionăm o astfel de problemă prin sancţiuni, dragoste cu sila nu se poate, dar atunci de ce nu-i spui, uite Măria, în realitate lucrurile stau aşa şi pe urmă, cu ea, fie ce-o fi. Pe câtă vreme tu nici nu te gândeşti măcar. îţi convine".

îşi trase răsuflarea. Apoi îi răspunsei: „Mai întâi eu nu sunt Călin, ci tovarăşul Călin, că n-am murit. în al doilea nu văd întrucât purtarea mea ar fi incalificabilă, deşi mă străduiesc să pătrund această idee *ingeniabilâ* care v-a venit că eu aş fi vinovat că mă port într-un anume fel care o face pe Măria să sufere. Am răspuns invitaţiei amabile a doamnei Polihroniade cu speranţa că o să aflu ce e cu ea şi ce-aş putea să fac ca să-şi revină la starea ei dinainte. Asta e problema, Măria şi nu eu, ce e cu ea. Am crezut că e vorba de ceva care depăşeşte cadrul unei legături şi deci pot să mă interesez şi la persoane* străine"... „Cum, zise atunci tânăra doamnă cu o uimire enormă, nu-ţi dai seama cât te iubeşte şi că de aia e aşa distrusă?!" „Nu, doamnă! Nu-mi dau seama!" „Cum, dar te iubeşte, nu-ţi dai seama, că de-aia a ajuns că nu mai poate sta pe picioare?" „Nu, doamnă! Ştiu că mă iubeşte dar nu înţeleg ce i-a venit!" „Cum ce i-a venit? Nu înţelegi?" „Nu, doamnă! Ştiu că mă iubeşte din ziua când ne-am cunoscut, dar au trecut de atunci aproape patru ani şi..." „Auzi, îl iubeşte de patru ani şi el se întreabă ce i-a venit!" „Doamnă, am strigat eu atunci, iubirea ei pentru mine o făcea veselă, îi străluceau ochii când mă vedea şi eram şi eu bucuros când îmi apărea aşa în cale, îmi plăcea..." „Auzi,

îi plăcea!" exclamă ea cu un glas căruia nu-i lipsea decât plesnitul palmelor una de alta ca să arate gradul de necrezut al înțelegerii mele mărginite. Cum de mai deschideam măcar gura! „în sfârșit! făcu ea ca în fața unei fatalități și glasul i se închise parcă înăuntrul țarcului ființei ei, de unde ieșise ca la o chemare vrăjită, văzând niște îndrăgostiți care sufereau. Acuma se simțea parcă și ea amenințată și trebuia să se apere. Iartă-ne că ne amestecăm și mă simt datoare să retrag și tot ce-am spus înainte, când am zis că ar trebui s-o lași. Am mers prea departe, scuză-mă." Adică se convinsese și că nu eram eu unul din acei tipi care își râd de dragostea unei femei și că dimpotrivă, dacă nu sufeream la fel cât ea, cel puțin eram pe undeva la fel de neliniștit.

Se ridică de pe canapea, urmată de cealaltă. Doamna Polihroniade rămase lângă mine și îmi spuse că am lipsit cam prea mult dintre musafiri și că e mai bine să se creadă că am plecat fără să dau bună ziua, decât să mă întorc și să se creadă că am discutat atât de îndelung împreună. Și că să vin într-o zi cu Măria și o să fie numai ea singură acasă cu bărbatu-său. „Bine, doamnă, îi răspunsei, cu plăcere" și îi sărutai mâna și plecai.

XII

Totuși înțelesesem și mă mirai de mine. Parcă mă trezii dintr-un somn care începuse din ziua sosirii mele din armată și se termina acum, prin înțelegerea faptului că Măria suferea din pricina mea, fiindcă mă iubea prea tare. Era limpede, dormeam: Nu acceptasem eu înțelesul grav al acelei ore a dimineții, când mă trezisem în patul ei? în clipa când o îmbrățișasem nu recunoscusem eu în ea, femeia mea? Ceva știut și în același timp pierdut ca în ceața unei amintiri mai vechi decât mine însumi? Puteam să-i fac ce vreau, să n-o iubesc și să mă las iubit, dacă asta mi se părea mie că e cel mai potrivit mod de a trăi cu o femeie, dar trebuia să fiu al ei și ea a mea cu toate formele unirii legale, fiindcă numai așa aș dovedi că țin și eu la ea și că scopul meu în viață nu e s-o distrug pe-a ei împingând-o mereu spre marginea nepermisă a durerii. Mă plimbai ore întregi prin oraș gândindu-mă la acest pas și nu reușeam să-mi explic de ce nu mă însurasem eu imediat cu ea și să fi păstrat astfel pentru toată viața lângă mine bucuria aceea a ei de care acum mi-era atât de dor și care era îndoielnic că mai rămăsese din ea vreo urmă, după atâtea luni de când o apăsa tristețea. Nu-i nimic, îmi spuneam, ceva în locul ei tot o să apară și lasă că n-a îmbătrânit ea în timpul ăsta ca să nu mai râdă și să nu-i mai strălucească ochii niciodată. Ar fi o mare nenorocire și atunci ar fi mai bine să rupem pentru totdeauna. Vom vedea.

A doua zi, cu inima afânată de toate aceste temeri o așteptai lângă pădure, la coborârea în stație și când o văzui că vine spre mine cu chinul pe față mă lăsai jos lângă ea și fără să-mi pese de cei care ne vedeau pe geamul troleibuzului îi luai genunchii în brațe și începui să-i sărut poalele rochiei ei de stambă murmurând: Măria! Măria... Ea se uită de sus la mine și nimic n-o surprinse, protestă doar murmurând ca și mine, Căline, băiatule, și mă mângâie pe creștet cu o durere și o tristețe parcă mai sfâșietoare decât oricând, ca și când gestul meu i-ar fi amintit în felul acesta crud cauza, care rămânea de nevindecat. Dar văzui că tremura sufletul în ea între speranță și resemnare, neștiind ce înțeles să dea acestui gest al meu. Și după încă câteva clipe de șovăială înțelese că se întâmplase între timp ceva, că mă gândisem și poate descoperisem în sfârșit ce-i apăsa ei inima de era ea așa de pierdută, lovită parcă de gălbinare. „Căline, făcea, băiatule, ridică-te", cu un glas în care înțelegeam și eu că dacă nimic n-avea să se schimbe între noi în zilele următoare scena aceasta avea să devină pentru ea în amintire de nesuportat...

Eu sunt din acei oameni care s-au însurat în felul acesta, prin recunoașterea unei femei pe care a întâlnit-o în cutare împrejurare, drept a lui, un sentiment tot atât de puternic și

stabil, dacă nu chiar mai puternic şi mai stabil ca şi cel pe care ţi-1 dă o mare iubire. Pentru că după aceea vine şi asta, cum mi s-a întâmplat mie în scurtă vreme, ceea ce dă ceva atât de indestructibil unei căsătorii, că o face mai tare ca orice trădare, orice cădere sau orice rătăcire. Eu am recunoscut în Măria pe soţia mea după trei ani, ea, după cum mi-a spus mai târziu, din prima clipă când am luat-o de mână pe podişca aceea din faţa şcolii din satul ei şi mi-a povestit că avea de gând, dacă nu se întâmpla să viu eu după ea în curte, să vină ea după mine acolo unde eram, deci tot pe şantier şi în cele din urmă, poate, tot la şcoală şi istoria cu scrisorile să se refacă pe altă cale.

în preajma căsătoriei tristeţea Măriei dispăru şi reapăru pe chipul ei ceea ce eu mai înainte ştiam că e iradiaţia iubirii fericite. Nu reapăru însă dintr-o dată şi nu rămase permanent în felul ei de a fi acea veselie care mie îmi plăcuse atât de mult... Asta mă obliga parcă pe mine să intru în contact numai cu iubirea ei, lipsită de exuberanţa de mai înainte, în dosul căreia îmi păstrasem libertatea. Acum trebuia să înfrunt direct, fără pavăza dragostei ei generoase de la început, fluxul şi refluxul permanent al sentimentelor ei, băgat în apă şi fără posibilitatea de a mai mă plimba singur şi nepăsător pe plaja luminoasă a iubirii. Mă bucuram însă că astfel de clipe nu dispăruseră cu totul şi că poate cu timpul ele se vor înmulţi...

Când avu loc petrecerea noastră de nuntă singura urare care m-a făcut să tresar a fost a unui băiat din echipa mea, care n-a zis decât trei cuvinte pe care mi le-a plasat când toată lumea nu mai era atentă la ceea ce spunea celălalt, obsedat cum era fiecare de propria dorinţă de a petrece şi a-şi însuşi cât mai mult din sărbătoarea la care lua parte... Fiindcă altfel ce-am căuta la căsătoria cuiva, la naşterea unui copil sau la o aniversare, dacă în realitate nu ne-am sărbători pe noi înşine cu acelaşi prilej? Nu reînvie oare atunci cu putere în sufletul nostru glasul celei care stă chiar atunci lângă noi şi are parcă pe chip aceeaşi

nostalgie a acelor zile a căror floare cu trecerea timpului nu numai că nu s-a veştejit, ci şi-a înfipt şi mai mult rădăcinile în fiinţa noastră? Nu. atunci ne revine oare în amintire aerul unui drum ştiut numai de noi, mirosul unei păduri în anotimp, cuvintele de revedere schimbate cu un prieten, înfăţişarea unei odăi, dreptunghiul albastru al cerului din fereastră, sau înserarea violetă dintr-o grădină?

Şi continuăm să ciocnim paharul şi să-1 golim până la fund, să facem la rândul nostru urări celorlalţi, şi ne ridicăm arşi de pe scaun la auzul soneriei, să deschidem uşa apartamentului de care suntem cu atât mai mândri cu cât ni s-au făcut mai mari mizerii până ne-am mutat în el, să rămânem o clipă muţi în faţa a încă altor prieteni care au venit cu buchetele în mână, sau alte daruri mai practice de care se presupune că are nevoie tânăra pereche sau noul-născut. A, ce plăcere, poftiţi, doamnă Polihroniade, şi dumneavoastră... vai, oricum, câtuşi de puţin, totuşi şi la urma urmei, de ce, şi fiecare are în minte un colţ ai pământului, înverzit sau înecat în ploaie, alb de zăpadă sub fulgi feerici sau ars de soarele verii, o bucată de trotuar în faţa unei vitrine orbitoare sau un lung drum de ţară mocirlos pe care a apărut într-o zi silueta de care avea apoi să se lege pentru toată viaţa. Şi odăile se umplu până la refuz şi toţi încep să vorbească tare şi toate aceste crâmpeie ştiute numai de ei încep să li se amestece în priviri sub îndemnul vinului şi al dansului şi să fulgere de la unul la altul însoţite de râsete cu gura până la urechi, hohote groase, behăituri, triluri ascuţite, mâna sus, fruntea arogantă de importanţă, cuvântul grosolan, proteste, apoi explicaţiile, scuzele nesfârşite, scuzele agresive care ameninţă să devină obrăznicii, râsete prin colţuri, şoaptele, culcatul pe pat, i s-a făcut rău, nu-i e bine, nu din pricina vinului, o doare ficatul, nu trebuie să... Căline, auzi mă, Căline?"

Sigur că auzeam, doar trebuia să fiu atent la toţi, glasul lui însă era parcă mai treaz şi mai apropiat, m-am uitat la el şi l-am

văzut atunci cum ridică paharul în aer ducându-1 mai sus de frunte ca şi când şi-ar fi ferit în felul ăsta chipul său nu cumva să-1 confund cu altul când avea să-mi facă urarea; în ochii lui: „Căline, casă de piatră, mă!"

Ce era cu ăsta? Cum le găsise el singur exact aceste cuvinte? Casă de piatră! Adică cum?! Al dracu Valerică!

XIII

... Pe urmă mi-am dat seama de ce tocmai Valerică mi-a făcut urarea aceea : el nu avusese parte de astfel de casă cum o dorea pentru mine... Venise la nunta mea, singur, deşi era căsătorit. Era încă... Nu numai o dată am fost noi împreună la restaurant şi de câte ori nu mi-a povestit el istoria iubirii lui cu o fată de liceu! Era la Bârlad când a cunoscut-o, îşi satisfăcea serviciul militar şi după felul cum i-au rămas lui în amintire acele zile am înţeles că şi serviciul militar îl satisfăcea pe el, mai ales duminicile, când ieşea la plimbare cu bilet de voie individual şi nu se mai sătura să bată trotuarele pur şi simplu uitându-se la vitrine şi la lumea care trecea... într-o astfel de zi, pe la prânz, să fi fost ceasurile douăsprezece, venea din oraş şi urca spre unitate prin nişte vii. Era toamnă şi în septembrie în această regiune viile încă se culeg, frunza de viţă se face ruginie, foaia de porumb începe să se îngălbenească, soarele, chiar şi la ora douăsprezece poartă în el o greutate cu care parcă decide asupra simţirii oamenilor... „îmi bătea aşa în cap, povestea Valerică şi chiar prin capelă parcă mă ajungea, am scos-o şi m-am şters de sudoare..." Cum mergea printre potecile acelor vii, la ora aceea încărcată de căldura acelui soare, Valerică zări la umbra unui pom o fată care stătea cu o carte în mână şi citea. „Nu vă supăraţi, zise fata oprindu-1, ridicându-şi privirea din carte, sunteţi bun să-mi spuneţi şi mie cât e ceasul?" El îi spuse şi aşa intră în vorbă cu ea. „Eu apoi am intervenit cu câteva cuvinte în care fata mi-a acceptat să

discutăm", povestea Valerică. Se recomandară reciproc şi el află că avea în faţa lui o elevă a şcolii medii din oraş în clasa a X-a, în vârstă de cincisprezece sau şaisprezece ani. începură să se vadă şi se împrietenîră. Când el obţinea un bilet de voie de la unitate (şi căuta, bineînţeles, să-1 aibă cât mai des) se întâlnea cu ea în oraş, se duceau împreună în parcul bătrân care nu era prea departe de şcoală şi tot ceea ce îşi spuneau în aceste ore nu uitau după ce se despărţeau. După două luni fu mutat la altă unitate, la Iaşi şi trebui să părăsească Bârladul. Adio frati-meu! N-avea s-o mai vadă pe fata cu glasul ei atât de frumos. Nu-şi făcea nici o iluzie, avea să plece pentru multă vreme, mai avea mai mult de un an de serviciu militar şi ea avea să-1 uite, cum se întâmplă totdeauna la această vârstă. Şi totuşi lucrurile nu se petrecură aşa. La o scrisoare a lui, ea îi răspunse imediat prin altă scrisoare, şi apoi din nou la o altă scrisoare ea nu-1 lăsă să aştepte răspunsul, cum li se întâmplă unora. Şi între aceste două oraşe, Bârlad şi Iaşi, se întâlneau pe calea ferată străbătută de trenuri o scrisoare a lui nouă cu răspunsul ei la cea precedentă, „la toate gândurile mele de viitor la care făceam aluzie, aşternute pe hârtie, ea îmi răspundea totdeauna la fel", povestea Valerică foarte încântat de sine, deşi la ora aceea când noi stăteam amândoi la restaurant cu paharele în faţa noastră şi el îmi spunea cum a fost, chiar în acele clipe ştia foarte bine unde era ea... în anul următor el plecă acasă în concediu. Se duse însă douăzeci şi patru de ore şi prin Bârlad, să audă şi cu urechile ceea ce îi citiseră ochii fiindcă avea de gând să vorbească şi acasă alor lui despre ea şi ea îi spuse că da, să vorbească... în pragul iernii, în decembrie, fu eliberat din armată şi se întoarse în civilie, adică la combinat. în anul acela fata trebuia să termine şcoala şi el n-o mai turbură, o lăsă să înveţe ca să poată să-şi ia examenul de maturitate. Chiar îi spuse că ea poate să nu-i scrie, numai să înveţe bine şi să treacă, fiindcă între altele ştia acum despre ea că îi era destul de greu şi că o neliniştea acest

examen. Ca s-o încurajeze o vizită prin luna mai şi îi aduse cadouri şi ea când îl văzu, ce mai, nu ştia ce să mai facă... O rugă ca de îndată ce va termina examenul, să-i scrie şi să-i spună care era situaţia. Ea îi scrise o scrisoare care îl miră, de numai câteva rânduri, „parcă n-ar fi fost nimic între noi". Ii spunea pur şi simplu că a trecut examenul, că a terminat şcoala şi altceva nimic. El îi scrise din nou, dar de astă dată, pentru întâia oară, răspunsul nu veni. Ce se întâmplase? îi scrise din nou. Nici un răspuns. Astfel trecură două luni fără ca el să afle vreo ştire de Ia ea. în acest timp, cât ea nu-i mai scrise, Valerică îşi luă capul în mâini şi se întrebă ce înţeles ascundeau aceşti doi ani de cunoştinţă cu această fată şi ce se întâmplase acum cu ea de nu-i mai răspundea. „Să mă duc să văd nici nu-mi trecea prin cap, cum să afli de la o fată un lucru care poţi să-1 înţelegi şi singur? Ce mai, totul s-a terminat, ce mai andarbrambura c-o fi şi pe partea ailaltă! Poţi să afli exact ce e, dar la ce mai foloseşte dacă nu mai e nimic de făcut? Din moment ce ea îmi întâmpina scrisorile cu o tăcere mormântală, ce mai era de aflat?" Totuşi el mai aşteptă — nu-i mai scrise nici ei — dar ceva îi spunea că o explicaţie tot va veni şi nu se înşelă. Prin august, pe data de opt, primi de la ea o scrisoare trăznet, pe care Valerică o păstra şi acum ca „amintire" şi pe care mi-o arătă s-o văd şi eu cu ochii mei şi pe care el o numeşte „scrisoarea căsătoriei". Ce se întâmplase? Fata îi ascunsese că chiar în acel an, dacă trecea examenul de maturitate, avea intenţia să intre la facultate. Acum îi scria că s-a prezentat la examenul de admitere şi a căzut. „Nu mai pot să merg la facultate, îi scria ea, şi pregăteşte-te să vii să mă iai." Aşadar asta era, şi-a spus Valerică - putea fi şi mai rău! - şi foarte febril s-a dus imediat s-o ia. A vrut să facă acest lucru după tradiţiile vechi ale familiei ţărăneşti, adică să-i cunoască întâi şi să ceară învoirea părinţilor ei, dar atunci ea i-a spus deodată: „Dă-i dracului de părinţi, că din pricina lor n-am putut să intru la facultate. (Adică fiindcă erau chiaburi!) Mâine plecăm, ia-mă aşa cum sunt, nu mai pune atâtea întrebări!" El însă a dus-o pe la ai lui, unde a fost bine primită, pe urmă a adus-o la Şar şi s-au căsătorit. După două săptămâni ea îi spuse: „Valerică, pe cine cunoşti tu bine în oraşul ăsta?" „Cum pe cine, zise Valerică, cunosc destui." „De la sfat." „De la sfat, se gândi Valerică, da, cunosc chiar pe secretarul sfatului, dar de ce?" „Aşa, se feri ea, să ştiu şi eu cu ce oameni ai relaţii. Dar ia partid, tu eşti membru de partid?" „Sunt candidat, cât m-am întors din armată am fost propus pe linie de U.T.M., unde am activat încă înainte... Dar de ce?" Şi atunci ea îi spuse: „Nu vrei tu să mergi cu mine la sfat şi să-mi găsească şi mie ăia un post de suplinitoare la o şcoală elementară? Am văzut eu altele cu mai puţin de şcoala medie la noi în sat!" Valerică nu zise nu, mai ales că le convenea la amândoi, le trebuiau bani să-şi mobileze apartamentul numai să vrea ăla, Brânduşă, fi-i-ar brânduşa de râs, aşa îl chema pe secretarul sfatului, s-o numească. „Dacă vrea ăsta, îi explică ea, se face, fiindcă de şeful secţiei învăţământ depinde, şi secretarul e mai mare ca el... Mergem amândoi, încercăm! Dar dacă eşti prieten cu ăsta, bagă-te şi tu în el şi cere-i..." „Nu sunt prieten, zise Valerică, de unde o mai scoseşi, dar n-ai nici o grijă, o să folosesc toate mijloacele posibile..." Şi atunci ea îi spuse că cu mijloacele posibile n-o să facă nimic, trebuie folosite alea imposibile! Dacă nu reuşeau aici, trebuia mers la partid, chit că el era doar candidat. N-avea importanţă. Dar n-a fost nevoie, pe loc, în câteva minute, secretarul a promis că lasă că găsim noi pentru tovarăşa... Şi a pus-o să facă o cerere cu menţiunea, „la una din şcolile din raion care au posturi disponibile". După câtva timp primi numirea, dar nu în oraş, ci într-un sat vecin. Ea primi totuşi postul. Bine, zise Valerică, dar era vorba numai dacă i se dă un post acolo în oraş. Ce fel de căsătorie mai e şi asta, cum au să stea despărţiţi? Da, are dreptate el, a zis ea, dar la post nu renunţă în ruptul capului, doar dacă se duce el şi

face ce poate să-i obţină s-o numească totuşi în oraş. Nu putea mai muit, a răspuns el, să mai aştepte, să nu plece, o să mai vadă... Au mai aşteptat. Şi atunci a apărut directorul uneia din şcolile elementare locale, pe la care ea se interesă în aceste zile şi îi spuse că există la el la ciclu doi un post liber al cuiva care nu s-a prezentat şi că i-ar face plăcere dacă ar fi numită ea în locul aceluia. Dacă vrea, el poate s-o ajute... Valerică spuse şi el că e de acord şi de astă dată fără intervenţia lui totul se aranja şi ea căpătă numirea dorită. Nu trecu însă mult timp şi, nu se ştie de ce, acest director, om de treizeci de ani, căsătorit de opt ani şi având şi-un copil, divorţa şi Valerică află că se va căsători cu alta. „Alta asta, îşi încheie el povestirea, tot aşa, cu aerul că a făcut mare ispravă la tinereţea lui, era chiar nevastă-mea, care îmi spuse şi mie că are intenţia să bage divorţ şi că mă roagă să nu-i fac greutăţi, s-o silesc să puie martori falşi şi să iasă scandal, e şi în interesul meu... Şi plecă de la mine înainte ca despărţirea să se facă legal. Nu mai vroia să ştie de mine, nici nu mai vroia să mă vadă, plecă din apartament definitiv, şi puse punct istoriei de dragoste începută într-o zi de toamnă lângă un pom unde eu o zărisem pentru întâia oară cu o carte în mână... Ajunsese la un rezultat.

PARTEA A PATRA

I

.. .Câteodată dam peste o potecă prin pădure, sau pe lângă o pajişte, sau o găseam tăind pur şi simplu o grădină printre copaci groşi. Mă opream pe loc urmărind curba ei mititică cuprins de taina paşilor care au bătătorit-o. E pornită nu se ştie de unde şi duce nu se ştie încotro, poţi rătăci pe ea pierdut şi deodată nu mai ştii nici tu încotro mergi, fără să te sperie însă albeaţa ei misterioasă, care ţi se pare că a existat aşa cum o vezi de milioane de ani. De fapt n-a existat ea oare astfel? Nu sunt potecile primele semne că acolo unde dai de ele vei da în curând şi de case pe hornul cărora vei vedea ieşind fum şi vei auzi, potolite, împăcate demult în lupta lor cu natura, voci omeneşti, însoţind treburi la fel de paşnice, triumfătoare în calmul lor câştigat? Nu vei da şi de animale care trăiesc pe lângă om deşi pădurea în care ar putea s-o ia la goană e la doi paşi? O astfel de potecă era şi la noi în curte, din pragul uşii până la cişmea şi de la cişmea până la poartă, fiindcă veneau să ia apă de la noi şi vecinii. Dar trotuarul care ducea până la colţ, unde era băcănia şi mă trimetea mama să cumpăr piper şi ienibahar? Iar în timpul iernii se forma aceeaşi potecă în zăpada înaltă cât jumătatea gardurilor care nu se curăţa fiindcă altfel s-ar fi periclitat circulaţia tramvaiului 18. Chiar şi acest tramvai 18, roşu cu galben, avea pentru mine acelaşi înţeles, când vedeam

ciorchini de oameni agăţaţi pe el în orele de vârf, era căruţa lor, mânată de caii invizibili pe care îi ţinea acolo în faţă în frâu, în manivelele lui de aramă, nenea vatmanu, drept şi impozant cum stătea şi făcea să sune la colţ unde era staţia, din clopotul lui pe care îl lovea la plecare de te putea scula şi din morţi. Toată copilăria mea am auzit acest clopot, care pe urmă, nu ştiu de ce, s-a desfiinţat... Ta, tac, tac, făcea, şi curând se auzea o bufnitură, închiderea uşilor, apoi zumzetul roţilor pe şine, care cu cât se înteţeau cu atât se auzeau mai slab... Se lăsa apoi liniştea peste cartier, se auzeau glasuri de copii cine ştie în ce curte mai largă unde chinuiau vreo minge de cârpe sau chiar adevărată, dar în orice caz cârpită şi răscârpită cu sula de cismărie şi cu petice puse, ca să nu mai vorbesc de cameră, care era toată numai lipituri... Câte o femeie chema pe cineva tare şi nu se ştia dacă acel Mitică era tatăl sau băiatul, trecea unul cu gaz, striga, gaz, gaz, şi între acestea o dată se auzea în stânga în dreptul depozitului de lemne al lui Androne o nouă bufnitură, era staţia inversă a lui 18, în care oprea aproape totdeauna tramvaiul gol... Şi nu lipseau de prin curţile noastre nici animalele mai mari, bineînţeles n-aveai să găseşti vaci, dar în afară de găini şi cioşti cu pui, fiecare creştea câte un groştei care n-ajungea el de o sută cincizeci de chile ca la ţărani, dar cât un câine tot se făcea... Câinii! Cele mai chinuite animale de la noi, deşi trăiau mult, legaţi însă de sârme zornăitoare...

Era exact ceea ce căutam toţi să ne facem în noul nostru oraş, să ne cunoaştem aşezarea şi locurile pe care să le bătătorim cu paşii noştri, chit că poteci propriu-zise n-aveau unde să apară. Care era strada care ducea la pâine? Şi unde era piaţa? Dar cinematograful şi centrul?

Prevăzuseră constructorii o stradă anume, mai frumoasă decât toate, unde să fie cele mai luminate vitrine cu cele mai fine şi mai cu gust mărfuri, cu cele mai înalte clădiri, într-un cuvânt tot ce avea mai atractiv un oraş şi unde să ieşi să te plimbi duminica sau seara după apusul soarelui? Nu ştiam dacă exista sau nu aşa ceva, poate că exista şi nu băgăm noi de seamă, în orice caz căutam care încotro ca nişte adevăraţi orbi cu vederea bună ciocnindu-ne în nesiguranţă şi mirare nemărturisită, aşteptând că poate noile construcţii vor da cheia acestei probleme. Nu existau străzi propriu-zis, ci blocuri, înfipte în teren cum ai lua nişte cutii de chibrituri şi le-ai pune în picioare fără nici o ordine, sau cel mult, aliniindu-le la o distanţă aşa de mare între ele încât nu vedeam cum unul de aici putea forma cu celăialt tocmai de colo o stradă. Eram dornic de străzi, le căutam şi nu dam de ele. Adresa noastră semăna cu un cifru secret, după ce se spunea numele oraşului, al regiunii şi al raionului urma: strada Bicaz 12 Bloc Y 5/3 Scara C 11/1. Pare în orice caz foarte nesigur ca o adresă într-un oraş cum e New-York, cu nouă milioane de locuitori, trăind prin zgârie-nori care unul singur conţine tot atâta populaţie cât oraşul nostru, să scrii doar atât: Avenue 5 nr. 20.

In prima iarnă pe care o petrecui în oraşul nostru avurăm o istorie cu apa, care ne venea, fierbinte, şi ne dădea şi căldură de la staţia de termoficare, legată de combinat. Nu se ştie ce se întâmplase acolo la construcţia cazanelor, că ne venea o jumătate de oră pe urmă se oprea. Am intrat şi eu de curiozitate, fiindcă îl cunoşteam pe inginer încă de pe vremea când era pe şantier inginerul Dan, şi de frică era s-o iau la fugă: se auzeau nişte bubuituri de ţi se ridica părul sub căciulă. „Ce e, tovarăşe inginer?" „Dracu ştie, totul a fost executat conform planurilor, am chemat aici proiectanţii să vadă şi ei cu ochii lor ce ispravă au făcut, mi-au arătat şi mie planurile să văd şi eu cu ochii mei că nu e nici o greşeală.

Şi aici inginerul ridica braţele în sus în semn de neputinţă, într-adevăr zgomotul care se auzea acolo în subteran era atât de sinistru încât aveai Impresia că dacă nu se opresc pompele curând totul va sări în aer şi praf se va face de tot ce era acolo

şi prin apropiere. „Aţi controlat, tovarăşe inginer, ţevile în interior, să vedeţi ce poate fi?" „Am controlat totul, dar bineînţeles că n-am dărâmat încă întregul sistem pus la punct, fiindcă n-am convingerea că am găsi ceva." „Bine, i-am spus eu, dar e clar că din moment ce pe ţevi se produce ce auzim noi, înseamnă că ţevile sunt de vină!" „Ce vină poate să aibă o ţeava? mi-a răspuns el. Din moment ce încălzirea blocurilor se face, înseamnă că transmisia de apă se produce. Zgomotele astea le face dracu, să-şi bată joc de noi! Când sunt singur mă apucă şi pe mine groaza, aştept să se încălzească o oră oraşul şi pe urmă dau ordin să se înceteze pomparea şi o iau la fugă."

Aşa se explica prin urmare intermitenţa cu care ne venea nouă apa caldă pe ţevi şi în calorifere. Toată lumea a aflat ce se petrece şi după un timp cuiva i-a venit o idee şi bineînţeles că i-a transmis-o inginerului constructor, probabil că nu era primul: cunoştea el la Brăila sau la Galaţi un cazangiu, ehe, unul nea Badea, ăsta era supranumit geniul cazanelor, dacă nici ăsta n-o să găsească hiba, atunci chiar, tovarăşe inginer, că nici dracu n-o s-o mai găsească! Inginerul se interesă şi i se confirmă că într-adevăr exista un astfel de maistru vestit printre cazangii şi trimise după el să-1 cheme; că hâr, că mâr, că el nu poate părăsi şantierele navale, domnule, vino într-o duminică şi dacă dumneata descoperi ce e, treaba noastră pe urmă să-ţi obţinem deplasarea, îţi plătim serios, nu ne uităm la bani, e o situaţie care n-o mai putem suporta, fără să mai vorbim de cetăţenii oraşului, care ne înjură şi-şi bat joc de noi. „Bine, zice, vin dacă îmi plătiţi deplasarea." „Lasă nea Badea, dă-o dracului, sigur că îţi plătim doar n-o să vii la noi pe gratis!"

în sfârşit a sosit nea Badea ăsta într-o sâmbătă pe seară şi a intrat înăuntru. Era exact aşa cum ţi-1 puteai închipui după nume, gras şi cu burta mare, om de aproape cincizeci de ani, cu mâinile ca nişte baroase, a făcut aşa semn să se dea drumul la staţie şi a început să se plimbe pe sub ţevi. Ei, nea Badea, ce zici? N-a zis nimic, le-a întors spatele la toţi şi s-a dus să se culce. A doua zi a venit beat şi zice: „Ieşiţi afară toţi să-mi fac meseria, rămâne cu mine numai inginerul constructor. Afară!" Şi a avut un gest măreţ de dispreţ pentru toată gloata aceea care se strânsese acolo, să piară din ochii lui, ca şi când ei ar fi fost vinovaţi de situaţia creată.

„Dă drumul la staţie, domnule inginer!" Şi s-a apropiat nea Badea de cazane şi a rămas în picioare între ele, ascultând. în jurul lor ai fi zis că s-a dezlănţuit un cutremur, al cărui epicentru era chiar acolo, dacă mai stăteau puteau s-o mierlească. Dar nea Badea face semn să se oprească totul şi-i spune inginerului: „Dumneavoastră puteţi să demontaţi totul, ţevi, cazane, pompe şi să verificaţi lucrare cu lucrare după proiecte şi n-o să găsiţi nici o greşeală. Şi eu fără să desfac nimic am descoperit. Vă costă unsprezece mii de lei ca să vă spun ce e!" Asta era salariul inginerului constructor pe trei luni. „Bine nea Badea, e în regulă, plătim", zice inginerul. „Domnule inginer, zice maistrul, e de la cazane, demontaţi instalarea capetelor de ţevi care intră în apa fierbinte şi vă arăt. De vină e proiectarea, n-au calculat că apa în ebuliţie formează goluri de aer la un anumit nivel şi atunci capetele ţevilor aspiră odată cu apa şi porţiuni de aer, care intrând în ţevi la o presiune de împingere a apei scoate aceste zgomote de iad. Era pericol, fiindcă efectele golurilor de aer nu poţi să ştii care sunt." „Şi deci ce trebuie făcut, nea Badea, mai spune o dată", a zis inginerul. „Capetele ţevilor care intră înăuntru şi aspiră apa la temperatura aceea mare trebuiesc vârâte mai adânc, ca să nu mai aspire aer prin golurile pe care le face apa în fierbere. Proiectul e corect pe hârtie, în realitate apa fierbe ca dracu uite aşa şi cu toate că proiectantul o fi vârât destul de adânc capetele în ea, nu e suficient. Desfaceţi şi vă arăt." Aşa era, cum a zis nea Badea ăsta. A stat acolo până s-a corectat toată lucrarea şi la sfârşit, când au dat drumul la staţie, ce zgomot frumos se auzea! Inginerul

însă era foarte încurcat că nu i-a putut plăti maistrului suma promisă, nu i s-a aprobat decât jumătate, dar nea Badea băgând banii în buzunar (oricum, cinci mii nu erau nici ăştia puţini) zice: „Credeţi că eu nu cunosc la oameni, domnule inginer? Dumneavoastră credeţi că v-am cerut unsprezece mii neştiind că o să-mi daţi doar cinci? Dacă vă ceream cinci îmi dădeaţi două". Şi râzând pe sub mustaţă a luat-o liniştit spre gară şi s-a înapoiat la şantierele lui navale.

II

Dar străbătut începu să fie bineînţeles drumul spre combinat, pe care deşi alunecam de două ori zilnic cu troleibuzul niciodată nu mi s-a părut că e acelaşi.

Dimineaţa eu mă sculam primul, până ce Măria a născut, când a început să se scoale înaintea mea, să pregătească fetiţa şi să se ducă cu ea la creşă. Se scula şi în timpul nopţii, auzea cel mai mic semn de nemulţumire al copilului, se dădea jos din pat, simplu, fără oboseala pe care altă trezire i-ar fi provocat-o, vedea ce are, dacă plângea o făcea nu ştiu cum să tacă în câteva minute, şu, şu, o adormea, o alăpta... O creştea uşor, ţărăneşte, fără spaimele celor de la oraş, care pentru orice fleac toată ziua, bună ziua la medic, s-o îndoape de mică cu penicilină. Nici n-am ştiut că am copil, aşa de bine îl îngrijea, până m-am trezit cu ea că merge pe două picioare şi zice: tata. Asta m-a amuzat formidabil, am luat-o de subsuori şi am ţinut-o deasupra capului timp de un minut în timp ce ea îşi freca picioruşele ca o ragace şi chicotea cutremurându-se din tot trupul ei mic...

încât multă vreme plecam singur dimineaţa şi mă dădeam jos în faţa porţii aproape simbolice a combinatului. Era mică, abia intra pe ea o maşină, era unul acolo care o deschidea când valurile de oameni se îndreptau spre el golind câte două, trei troleibuze deodată. Apoi mai aveam de mers pe aleile asfaltate din interior, câte un kilometru şi doi, până ajungeam în faţa

biroului inginerului şi al meşterului, care soseau şi ei în acelaşi timp, şi ne luam sculele şi plecam acolo unde aveam de lucru pe reţeaua mare de întreţinere. Asta până am fost repartizat la o secţie. La dreapta pe o întindere care se pierdea în zare, paralelă cu şoseaua, intra în combinat o cale ferată care mai totdeauna era plină de cisterne. Avea şi linii secundare de manevră, tot cu cisterne, nu le-am văzut niciodată de unde veneau acolo, din ce direcţie, fiindcă după capetele lor perfect identice, nu-ţi dădeai seama. Era bizar că pur şi simplu te trezeai cu ele că umplu liniile, la plecare de pildă erau să zicem vreo trei, patru iar a doua zi fie că piereau, fie că se înmulţeau şi se făceau douăzeci. Nu-mi amintesc să fi văzut vreo locomotivă împingându-le în vreo direcţie sau alta. Dimineaţa, de pildă, erau dintre cele mici, de zece tone, iar la prânz vedeam altele uriaşe, de şaizeci de tone. Fabricate în România. Vedeam uneori cum se urcă cineva pe scăriţa lor şi dispare înăuntru. Asta însemna că erau goale?!

La prânz mă întâlneam cu Măria la ieşire şi plecam de astă dată împreună, o vedeam de departe şi o recunoşteam de la o distanţă de la care în mod normal nu distingi decât o masă de oameni, dar nu vezi clar nici o figură. Eu însă nu mă înşelam, şi dovada era că ridicam mâna şi numaidecât ea îmi răspundea în acelaşi fel, şi când mă apropiam vedeam clar că ea era. îi înflorea chipul sub ochii mei când pe urmă ea întindea o mână şi eu i-o apucam., se lipea de coasta mea atât de tare încât parcă se adeverea legenda că de acolo a ieşit ea la începutul începuturilor şi acolo vroia sa rămână strânsă. Nu scoteam nici un cuvânt, şi bucuria ei nu î se stingea de pe chip nici când se vedea că oboseala a răpus-o.

Mă apuca de gât cu braţele, se lungea pe pat lângă mine şi scoţând un lung suspin adormea astfel încleştată de grumazul meu, parcă s-ar fi înecat şi eu eram salvarea. Avea acest suspin al ei din adâncuri un înţeles turbure parcă ar fi scăpat din nu

ştiu ce naufragiu şi deşi pe deplin la adăpost după atâţia ani tot îşi mai amintea de acele ore cumplite şi repeta inconştient gestul de agăţare. Adormeam împreună. Erau ceasuri în care somnul lângă ea ziua mă purta prin cele mai inimaginabile lumi, dându-mi senzaţia că trăiesc de-o veşnicie, şi asta numai cu ea, când o ţineam în braţe şi cum nu se petrecea altfel... Acest lucru nu înceta să-mi turbure sufletul şi nu o dată o îndepărtam: „Hai, ia stai tu şi dormi singură că eu am de învăţat". Şi mă duceam în odaia cealaltă şi într-adevăr mă puneam pe citit. Vedeam că aceste îmbrăţişări mă subjugau, fiindcă simţeam că fără ele de pildă somnul meu nu era decât o tăcere care în conştiinţă nu avea decât lungimea unei clipe, care în realitate ţinea opt, nouă ore... Ori, cu ea viaţa îşi dubla şi durata şi puterea, ca şi când trupurile noastre lipite şi-ar fi pus inimile la unison şi ar fi făcut din două una, mărind în sufletul meu totul...

Mă uitam pe geam înainte de a închide pleoapele şi vedeam norii cum vin de la munte şi defilează prin faţa oraşului nostru ca o turmă uriaşă de bivoli. M-aş fi sculat de pe pat şi m-aş fi dus nu ştiu unde, să fac nu ştiu ce... Şi mereu se ridica în mine cu o forţă tot aşa de proaspătă ca atunci, dorinţa vie, irezistibilă, pe care mi-o trezise inginerul Dan, de a mă duce la poalele muntelui şi a construi acolo toţi un oraş aerian aproape de norii nemaipomenit de frumoşi care năvăleau câteodată zile întregi fără oprire din partea aceea... Nu eram nemulţumit de-al nostru, deşi faptul că nu avea străzi aşa cum le ştiam eu mă făcea să simt ca un fel de gol în stomac când mă plimbam prin el, dar chiar dacă ar fi avut ca pe Calea Victoriei, tot nu mi-ar fi şters din minte imaginea unuia strălucind în aer la înălţimea împădurită a Ceahlăului. Panorama combinatului era cu mult mai mult decât ce crezusem eu, oraşul însă era cu mult mai puţin, iar peripeţiile încălzirii şi alimentării lui cu apă mă făcuseră fără voia mea să-mi dau seama de limita puterii noastre.

Gândul însă că totul s-a terminat şi că acuma trebuia să muncim zilnic şi să plătim cu produse chimice şi petroliere ceea ce făcusem, îmi dădea sentimentul gospodarului, dar aripa care bătuse în imaginaţia mea odată la Bucureşti, cunoscând un om care îmi vorbise de măruntaiele muntelui şi cum vom scormoni noi în el şi vom face nu ştiu ce, nu-şi înceta tremurul. Îmi trecea prin cap să plec pe alt şantier, unul unde nu se ştia încă ce va ieşi, şi să încep acolo să lucrez ca odinioară, luând-o de la barăci... Aici însă îmi aminteam că omul care ar fi stat cu ochii pe mine şi eu pe el dispăruse din viaţa mea şi atunci un adânc suspin se ridica şi din pieptul meu: trecutul nu mai putea fi trăit din nou, în urma mea el încremenea ca o poveste romantică cu un sfârşit care îmi încreţea fruntea de nedumerire. Instinctiv, ca pentru a mă smulge parcă din aceste valuri de amintiri care îmi scoteau acel oftat pretimpuriu (la vârsta asta nu se oftează decât de fericire sau de oboseală) Măria, în somn, mă strângea şi mai tare cu braţele, o dată, de două, de trei ori, liniştitoare zvâcnituri materne, ca şi când la vremea mea n-aş fi fost destul de ocrotit de mama sau destul de călit ca să îndur acum, bărbat, fără suspinuri, loviturile vieţii.

Adormeam şi mă trezeam din călătorii fantastice, în care burta ei fierbinte lipită de mine era sursa flăcărilor înalte pe care le visam câteodată, a drumurilor toride pe care le străbăteam, a ţărânii arzătoare în care mă culcam şi care mă învăluia ca într-o contopire. Deschideam ochii încet şi îmi dădeam seama de ce visasem cai blânzi, iepe frumoase picnite în cap de lumina soarelui, şi una din ele punându-şi capul pe umărul meu, confundându-mă cu un cal, cum fac ei pe marile călduri de îşi încrucişează gâturile şi numai cozile li se mai mişcă gonind muştele... Fruntea ei era adânc vârâtă între subsuoara şi scobitura bărbiei mele, iar braţul cu mâna îmi ţinea urechea, sau apuca din faţă, din nas şi ochi sau pur şi simplu din gură, mă înăbuşea... Trupul, liber, avea poziţii de fetiţă iar sânul îi

mirosea inexplicabil a pâine încinsă, scoasă din cuptor... Asta mă arunca înapoi într-o copilărie care mi se dezvăluia greu ca o grădină oprită, mi se turbura mintea cuprins de o dorinţă de întoarcere care scheuna chiar în carnea mea ca o foame fără nume, pe care numai ea mi-o putea potoli. Şi atunci începeam s-o muşc şi puneam mâna pe ea. Brusc, sub viol, ea se trezea cu o expresie sălbatică şi prinsă de furie încerca să facă la fel, dar îşi revenea în clipa următoare şi începea să mă sărute în felul ei bizar, poate ţărănesc, la care nu renunţa cum făcuse în ziua aceea când mă întâmpinase la gară; se lăsa sărutată pe buze, cum o învăţasem şi începea numaidecât să se zvârcolească, dar ca şi când ceea ce se întâmpla în acele clipe în fiinţa ei nu i-ar fi plăcut, repede se desprindea şi îmi umplea apoi faţa, sprâncenele mai ales şi ochii, cu sărutări parcă ar fi vrut să spună că nu gura, ci locul vederii e cei mai de preţ şi mai curat de pe chipul omului.

Cine a spus că dragostea e o capcană în care ne prinde natura? Natura este întrecută în astfel de clipe, fiindcă în pline puteri ale sufletului ne simţim de fiecare dată când iubim şi nu de fiecare dată când îngrijim copiii. Ar trebui pentru asta ca dragostea noastră să fie oarbă, călăuzită doar de instinct şi copiilor nu le-ar trebui mai mult ca să vie, când de fapt fiinţa noastră abia iubind deschide ochii şi recunoaşte ceva fără nume, aşa cum mi s-a întâmplat mie cu Măria şi cum se repeta, fără s-o caut, şi fără să semene vreodată una cu alta, aceeaşi regăsire în timp şi spaţiu şi dincolo de timp şi de spaţiu, din prima zi când o luasem în braţe...

IÎI

Pe lângă doamna Polihroniade la care adesea se ducea fără mine, când mă vedea că stau cufundat cu tâmplele în palme şi învăţ, nevastă-mea se împrieteni şi începu să-mi povestească de o colegă, tot laborantă, care însă nu trăia liniştită în blocul ei. Cum era nemăritată primise locuinţă într-un apartament

cu alţii şi curând viaţa ei deveni de neîndurat. Fiindcă era o fiinţă aşa mai retrasă şi refuza să joace *pietre,* adică *rummy,* cu vecinii ei comuni aceştia prinseră pică pe ea şi începură în primul rând să-i intre în cameră în lipsa ei. Faptul că uşa era încuiată nu le spunea lor nimic, despre dreptul oricărei fiinţe umane de a-şi avea un refugiu inviolabil în camera lui. Scotoceau peste tot să vadă ce are, câte rochii, câţi pantofi, câte cămăşi... Şi când laboranta schimbă broasca şi îşi puse un yale, îşi făcură chei şi pentru yale şi continuară să-i umble prin odaie în lipsă. Pe urmă comentau cu glas tare prin hol că sigur, îşi pune banii pe cec, are şapte mii...

într-o zi lăsă pe masă o tabletă de ciocolată şi o găsi mâncată, numai hârtia o lăsaseră ca dovadă, nu cumva să-şi închipuie c-a pierdut-o. Nici nu ştia cine sunt, în orice caz tehnicieni sau funcţionari, dar era şi un muncitor printre ei. Tânăra laborantă îşi spunea că avea mai puţin de suferit dacă îi suporta, decât dacă intra în conflict direct cu ei, erau mulţi şi ea singură, până la un moment dat când veniră să-i facă următoarea propunere: cu cele şapte mii de lei ai ei să cumpere mai bine un televizor pe care să-1 pună în hol. Să se adune adică ei şi să se distreze în fiecare zi pe banii altuia. Şi fără îndoială că dacă l-ar fi cumpărat aşa ar fi făcut, i l-ar fi luat...

Laboranta îşi ieşi din fire şi se hotărî să se apere, veni cu un bărbat, iubitul ei, un om de vreo treizeci şi cinci de ani, inginer chimist, care însă nu se ştie de ce nu vroia să se însoare, iar ea nu putea să se despartă de el. Că vouă nu vă e ruşine, că aşa şi pe dincolo, în fine le făcu el o morală, că mai mult n-avea ce să le facă, stătu cu ea până dimineaţa. Dar chiar de faţă cu el se auzi o voce în hol, în trecere: „Sigur, lasă că îi facem noi o hârtie la cadre să se afle din punct de vedere al moralei proletare cum se comportă, nu să ne facă nouă morală". „Nu poţi tu, zise nevastă-mea, să-1 iai pe Costică de la voi şi să-i tragă unuia o mamă de bătaie şi să-i sperie pe toţi?" „Să schimbe

camera!" îi răspunsei eu. „A încercat, a făcut o cerere la sfatul popular. Nu i se aprobă!" „Să mai încerce o dată, Costică nu e frati-meu, că dacă ar fi, i-aş spune şi aş şti eu să-1 pun în mişcare să-ţi ajute prietena". „Tu nu poţi să vii?" „Ba cum să nu, dar ăsta e un război pe care nu-1 câştigi decât dacă fugi, singură spui că a încercat chiar prietenul ei şi n-a reuşit." „Unde să fugi la urma urmei", mai zise nevastă-mea şi din glasul ei înţelesei că singurătatea e un lux pe care nu-1 poţi plăti oriunde te-ai duce şi că zadarnic ai schimba locul. „Invit-o pe la noi, îi răspunsei şi să ne invite pe urmă şi ea la ea, cu inginerul acela al ei căruia nu-i place însurătoarea. Poate că văzând aşa se mai potolesc indivizii ăia cu care e silită să trăiască."

îi povestii totuşi istoria lui Costică. Asta rămase mut şi nici o fibră nu se mişcă pe chipul lui, parcă nici n-ar fi auzit. Nu-i povestii eu bine, nu fui destul de convingător, nu i se păru lui cazul demn de atenţie, îmi fu greu să-mi dau seama. Fapt e că nu zise nimic, luă altă vorbă, dar când îi lansai invitaţia să vină pe la noi, răspunse: „Cu plăcere!" O săptămână mai târziu ne invita laboranta la ea şi Costică veni şi el dar nu-1 invită şi pe prietenul ei, partizan convins al neînsurătorii. Spre bucuria mea, cât intră în hol, îl auzii pe Costică: „Bă, voi auziţi!? Atenţie aicea! Să mai prind eu vreunul".

Nu avea nici furie, nici dorinţă de justiţie în glas. Mai degrabă un fel de indiferenţă la adresa unor duşmani atât de bicisnici. Forţa lui Costică nu sta numai în statura, ci şi în sufletul lui. Intrarăm înăuntru şi petrecurăm bine şi spre uimirea mea şi a nevesti-mi băgai de seamă un soi de timiditate la uriaşul Costică ori de câte ori se uita la gazdă şi dimpotrivă, o lumină parcă agresivă în privirea acesteia, când îi răspundea, însoţită însă de un surâs care nu te putea înşela: se plăceau unul pe altul. Sau cel puţin aşa ni se părea nouă. Era şi Cărpinişan invitat şi el observă acelaşi lucru şi îmi făcu semn cu cotul. Cum băusem câteva pahare şi nu puteam să fac în sinea mea cu totul

abstracţie că după plecarea noasrră Ioana (ăsta era numele laborantei) avea să rămână singură şi vecinii ei o sâ-i scoară petrecerea pe nas, zisei: „Sunt curios să ştiu mâine ce-au să mai născocească indivizii ăştia ca să se răzbune că te-ai distrat fără ei".

Lovisem bine. Cosrică lăsă foarte calm paharul din mână, se ridică şi o luă spre uşă. „Bă, zise el, cu titlu parcă informativ, acuma ştiu totul. Până să mă duc eu mâine să-i spun lui frati-meu care lucrează la miliţie, să iasă afară ăl mai al dracului din voi, că am ceva să-i şoptesc la ureche. Bă, nu vrei! Ia spune-mi-1 tovarăşă Ioana, care e, arată-mi uşa!" „Aia din mijloc!" zise Ioana cu îndrăzneală. Costică se duse spre uşa aceea şi foarte politicos bătu în ea. Ieşirăm toţi să ne uităm. Uşa se deschise şi în cadrul ei apăru un ins care iniţial prezentă o figură indignată, dar văzându-1 pe Costică ce statură avea nu mai păstră pe chip decât o sfidare învăluită în frică. Vru să închidă uşa la loc, dar Costică puse laba lui mare în ea şi o opri. îi spuse individului următoarele, în timp ce umbla delicat cu un nasture al cămăşii aceluia: „Ai grijă, adunţi-vă toţi care staţi în apartamentul ăsta şi dumneata anunţi, a venit tovarăşul Costică secţia 230 întreţinere echipament electric. Cu începere de mâine vorbim politicos cu tovarăşa Ioana şi încetăm orice manevre personale c-o fi, adică, şi-o păţi. în ce priveşte umblatul prin odaia ei, exclus! (Aici Costică îi lăsă nasturele şi puse mâna pe uşă pe care o şi *scosese* din ţâţâni şi o puse alături răzimând-o tot aşa delicat de perete.) înţelegi, nene? Ţine minte că unul plăteşte pentru toţi şi să nu-mi umblaţi cu şmecherii, că eu pe lângă că pot să vă aplic sancţiunea corporală să nu vă mai sculaţi din pat câteva săptămâni de zile, mai sunt şi bine văzut de tovarăşul Costache, care mă iubeşte şi are mare încredere în mine. Se poate? Toţi împotriva uneia? Şi fată pe lângă una şi alta! în loc să-i faceţi curte!... Acuma hai să-ţi pun uşa la loc, şi dă mâna că eşti de acord... Aşa, zise Costică strângându-i

individului mâna, la revedere şi nu te supăra că te-am deranjat, dar înţeiegi şi dumneata că era cazul."

Ne-am întors în odaie, şi Costică, puţin cam supărat, a cerut sticla şi ne-a turnat ia toţi vin. „Auzi, din pricina lor să nu ne simţim noi bine plus că tovarăşa Ioana îi are acilea în nas. Eu, adăugă Costică, sper ca ei să nu se ţină de cuvânt şi să-ţi facă mai departe figuri. EI, ce figuri am să le fac eu pe urmă o să audă şi alţii şi o să tragă învăţăminte."

Nevastă-mea mi-a povestit însă mai pe urmă că intervenţia lui Costică n-a folosit decât atâta timp cât nu era lămurit ce e între el şi Ioana. Când au simţit că nu e nimic de natură să-i modifice ei starea civilă (fiindcă ea tot la inginerul ei ţinea mai mult), atunci au luat-o iar de la cap...

IV

.. .Şi într-o zi când viaţa mea se închega astfel răsucindu-se pe nesimţite ca pe-un fus, mi se întâmplă ceva. Mâna invizibilă care învârtea acest fus se opri.

Mă întorceam de la o şedinţă de *Uteme* de la care în ultimele luni nu lipseam deloc, fiindcă aveam să împlinesc curând vârsta de ieşire din el şi mă gândeam, că s-ar putea să fiu recomandat să intru în partid, deşi mari iluzii nu-mi făceam. Avusesem deja de câteva ori semne că nu eram bine văzut la comitetul de partid al combinatului şi eu ştiam de ce şi le dădeam dreptate. Nu în sensul că îmi reproşam că gândeam aşa cum gândeam, şi nici că spuneam ceea ce gândesc şi faţă de alţii, ci pentru că n-aveam grijă să mă feresc de cei pe care felul meu de a gândi nu-i interesa şi mai mulţi dintre ei şi trimiteau, în consecinţă, hârtii la adresa mea, ca să n-aibă nici un fel de bătaie de cap, că au auzit ce spun şi nu m-au demascat. .. Cuvântul ăsta era folosit şi în cazul, cum era al meu, când dimpotrivă, omul nu-şi punea nici un fel de mască, se arăta aşa cum era. Cum se vorbea însă peste tot de duşmani

ascunşi printre „rândurile" noastre însemna că purtau o mască de nu-i observam noi... (Asta era alt cuvânt „rânduri" care mă scotea din sărite, fiindcă însemna că noi nu ducem o viaţă liberă, să se mişte fiecare nestingherit, ci trăim ca la internat sau ca la cazarmă, ceea ce, în realitate, nici nu era adevărat; dar pesemne unii ar fi vrut să facă din noi o turmă.) în cazul meu, pesemne, masca era de băiat cinstit şi de bun electrician, când în realitate eram un duşman, e drept care nu se ascundea, dar cine să mai stea acuma să fie atent la nuanţele astea... Am şi fost chemat o dată la comitetul *Uteme* al combinatului şi secretarul, probabil, prea indignat citind cine ştie ce turnătorie la adresa mea, s-a băgat în mine tare şi mi-a cerut să-mi schimb *aptitudinea,* că dacă nu, zbor de-aici la mama dracului şi o să urlu de unul singur pe Neagra Şarului.

Era foarte frumos pe acolo, am trecut o dată cu maşina cu inginerul Dan, şi timp de două ore am străbătut o pustietate care îţi amintea de pământul şi de pădurile iniţiale, cu apele lui repezi şi poienile lui în care, împreună cu animalele sălbatice, fugind de ele, zburda odinioară şi omul primitiv. Asta de la comitetul U.T.M. vroia să spună că dacă mă dă el afară din combinat toată societatea o să mă respingă şi n-o să-mi mai rămână decât crângurile şi văgăunile de pe Neagra Şarului, sau aiurea, Şi mai era şi sincer peste toate. M-am uitat la el bine şi mi-am dat seama că el era în realitate un Neandertalian, cum spunea doamna Sorana, care el merita mai degrabă să pască oile pe Neagra Şarului, decât să i se încredinţeze sarcina conducerii organizaţiei de tineret. „Ce meserie ai dumneata?" l-am întrebat. „Asta nu te priveşte", mi-a răspuns el. „Pe cât pariezi cu mine că n-ai nici o meserie calificată, altfel n-ai vorbi aşa cu unul care are una şi pe care n-are dreptul să i-o ia nimeni. Ştiai chestia asta?" „Uite, eu îţi garantez, a zis el atunci, că o să te duci s-o practici într-un sat cu noroi până la genunchi şi ai să ai grijă acolo de electrificarea comunei!" „Ai sictir!" i-am

răspuns eu şi m-am ridicat şi am părăsit biroul. Eram sigur că ăsta n-o să mai fie reales în comitet şi nu m-am înşelat. Dar ce-a vârât el în dosarul meu ştiam că a rămas şi îmi părea rău. Mi-am dat seama că presupunerile mele erau adevărate şi după următorul semn. într-o zi mă întreabă inginerul dacă nu vreau să urmez şcoala de maistru şi i-am răspuns imediat că bineînţeles că vreau bucuros, pe ideea că nu trebuie să dai cu piciorul la o propunere care te săltă în meseria ta pe considerentul că tu urmăreşti ceva mai înalt. Una nu împiedică alta, şi pe urmă cine îţi poate garanta că vei reuşi sută la sută?

Trecură câteva săptămâni şi văzui că în locul meu e trimis altul, băiat bun şi el, dar mă izbi încurcătura inginerului, se ferea de mine nu cumva să-1 întreb ce s-a întâmplat şi el să nu ştie ce să spună, sau să nu vrea să-mi spună ce ştie. Nu l-am întrebat nici eu, dar am cerut o audienţă la directorul general, tovarăşului Costache. Şi el mi-a spus net după ce m-a ascultat: „De, dacă te apuci şi vorbeşti faţă de cine nu trebuie ce-ţi trece prin cap!" „Ce-am vorbit, tovarăşe director?" „Eu nu ştiu, mi-a răspuns el, decât ce-ai spus o dată la tovarăşa Polihroniade, cu care eu eram absolut de acord şi probabil că şi cei care mai erau prezenţi, în majoritatea lor?" „în majoritatea lor?" „în majoritate, bineînţeles, mi-a răspuns el, sau te pomeneşti că vrei unanimitate?! Mai eşti şi pretenţios după una şi alta." „Tovarăşe director, eu n-am nici o pretenţie, trag consecinţele! Nu mă doare cine ştie ce că am fost ras de pe listă fiindcă eu tot vreau să ajung inginer şi o să ajung, dar dacă n-aş mai avea capul bun la învăţătură, fiindcă am nevastă şi copil şi deja, nu ştiu de ce, învăţ de cinci ori mai greu ca înainte de însurătoare. .." „Ai dreptate, m-a întrerupt el, şi eu sunt în anul ultim la chimie şi învăţătura e câteodată un adevărat chin, mai ales după... îţi ia toate puterile, îţi vine s-o laşi moartă şi să zici ca de-un administrator de cantină tot oi fi bun! Noroc că slăbiciunea asta trece şi îi dai pe urmă înainte". „...Păi d-aia vă şi spuneam, eu îmi cunosc meseria şi tovarăşul inginer a apreciat de la sinea lui şi dacă eu n-aveam alte gânduri, cum aş fi primit eu nedreptatea asta?" „E prima nedreptate care ţi se face?" m-a întrebat el cu aerul informativ. Nu mă gândisem! „Mie personal da", i-am răspuns. „Personal, personal, că aşa, ce cunoaştem noi, nu intră în discuţie. Şi pe urmă a adăugat: Ei, află că e o nedreptate reparabilă, fereşte-te de cele ireparabile! Eşti băiat tânăr, ai tot timpul să ajungi maistru dacă nu ajungi ceea ce ziseşi că vrei - ... inginer.

Nu-i venea să creadă, parcă se ferea să asocieze persoana mea la titlul de inginer. Pesemne că eram mult prea departe de acest titlu, sau în orice caz îşi spunea că dacă el, care e director general, n-a ajuns încă să intre în posesia lui, ce să mai zică de mine... M-am uitat mai atent la el, dându-mi seama că de la inginerul Dan încoace era primul şef care îmi plăcea. Şi descoperirea asta mă bucură atât de mult încât la plecare uitasem de ce venisem. îmi reamintii abia după ce ieşii afară şi mă întrebai dacă nu cumva fusesem dus, având de-a face cu un şef abil care nu numai că nu-ţi rezolvă nimic când te duci la el şi pleci cu mâinile goale, dar te pomeneşti că îl mai şi simpatizezi. Nu, nu fusesem dus, omul mi-a spus că chestia e reparabilă şi a fost deschis cu mine arătându-mi că nu s-a putut opune avizului nefavorabil al organizaţiei de partid, informată la rândul ei de către organizaţia de tineret. Cerui, prinzând curaj, o audienţă la primul-secretar al comitetului de partid. Poate că reuşeam încă s-o dreg şi să plec totuşi la şcoala de maiştri, sau în orice caz să plec foarte curând, la anul de pildă.

Aici însă fui întâmpinat fără prietenie, deşi în vorbe mi se spuse că da tovarăşe aşa, şi desigur tovarăşe pe dincolo. Era un ins mărginit, din aceeaşi pastă cu cel de la organizaţia U.T.M. şi înţelesei că dacă şi directorul general ar fi ca ăştia doi, atunci în mod sigur că m-ar fi zburat ei de mult şi nu numai pe mine. Şi simpatia mea pentru tovarăşul Costache se amestecă după

aceea cu teama să nu rămân cumva fără ei, după ce își va fi luat examenul de inginer chimist; să-1 facă adică mai mare, în altă parte, unde în realitate să fie mai mic... Știam din armată că funcția era câteodată mai mare decât gradul și asta era valabil și la noi. Putea de pildă să-1 facă director la minister, ceea ce în cazul special al combinatului nostru asta ar fi o creștere în grad și o micșorare în funcție...

Situația mea în meserie și în combinat era totuși foarte bună la ora acelei după-amiezi pe înserate când mi se întâmplă... Insul de la organizația U.T.M. nu mai fusese propus să fie reales, cel de la comitetul de partid însă da, în schimb tovarășul Costache ajungând inginer chimist rămase totuși mai departe la noi și aveam promisiunea lui că mi se va repara nedreptatea. .. Toți din echipă, de altfel, spuneau că ceea ce mi se făcuse mie anul trecut era o „porcărie".

V

Am văzut în apropierea uneia dintre cisternele mici, să fi fost șapte, opt zece inși, care se adunaseră treptat, în timp ce zăream o mână a cuiva dintre ei cum arăta și explica nu știu ce. Ca și mine mai venea, rar, tot așa, câte unul atras de ceea ce se putea presupune că se petrece acolo neobișnuit.

Era o după-amiază liniștită de toamnă, soarele sta singur pe cer, gata să coboare spre asfințit. Ce era? Un om cică, se afla înăuntru în cisternă și i se făcuse rău, gemea acolo... Din pricina gazelor... Că el trebuia să curețe pereții interiori... Stă lungit, nu se mai poate mișca, l-au strigat, dar degeaba... Asta povestea insul acela, iar altul îi răspunse că nu se poate, că ei își fac treaba cu o mască de protecție, dar că o fi omul bolnav, ar trebui scos de-acolo... Ar trebui, dar nu se mișca nimeni, se uitau unul la altul și când venii eu, puseră ochii pe mine, povestindu-mi. „Să-1 scoatem afară, zisei eu, ce mai atâta discuție" și mă urcai pe scăriță și mă uitai înăuntru. Văzui, la

lumina unei lanterne în interiorul întunecat, un om lungit într-adevăr pe fundul cisternei și gemând. Simții miros puternic de petrol și înțelesei că fără îndoială din pricina asta stă ăla acolo și gemea și că nu puteam să intru fără să-mi țin răsuflarea, altfel riscam să mi se facă și mie rău și cum se câcâiau cei de afară puteam să aștept mult și bine să-mi dea o mână de ajutor să ies la timp. îmi scosei batista și mă legai la gură și la nas și le spusei celorlalți: „Fiți atenți, să se urce unul voinic pe scăriță în urma mea și să-1 tragă repede pe-ăl dinăuntru, când l-oi ridica să pot ieși și eu imediat". „Coboară dumneata și n-ai nici o grijă, mi-a răspuns atunci unul, îl prindem noi cât îi scoți capul afară." Am sărit înăuntru într-o secundă, l-am luat pe om de umeri și l-am adus repede cu capul deasupra ieșirii. Avea mască pe față, dar stătea aiurea, strâmb... In mână ținea strâns o lanternă mare cu care mă lovi în cap când îl ridicai... „Agață-te, am strigat, prindeți-l!" Dar el în loc să se agate pentru ca ăilalți să-1 poată apuca de mâini a început să bestecăie din lanternă și atunci am înțeles că nu poate din pricina ei și am strigat iar: „Dă-mi mie lanterna! Las-o la mine". Dar el în loc să mi-o lase a smucit-o din mâna mea cu care încercam să i-o apuc și a trântit-o jos. Lanterna s-a spart și deodată am văzut o lumină. în aceeași fracțiune de secundă mi-am dus brațul liber la ochi... Ochii, mi-am zis, să nu-mi ardă ochii.

Ce se întâmplase? Spărgându-se lanterna, de la filamentul ei au luat foc o secundă gazele din interior. Am simțit că n-a durat*mai mult și mi-am luat iar brațul de la ochi și l-am împins pe nenorocit de l-au putut apuca ceilalți. M-au tras apoi și pe mine. Cineva mi-a scos batista care luase foc pe obrazul și pe gura mea și atunci am simțit că sunt ars, parcă s-ar fi smuls de pe chipul meu coaja unei răni vii... „Nu e nimic, am zis eu, bine că mi-am ferit ochii, fiindcă la ora asta aș fi fost orb..." Și am vrut s-o iau liniștit spre ieșire, dar am fost oprit... îmi spuneau că trebuie chemată urgent salvarea, să stau acolo, unde mă duceam!? Asta m-a supărat: „Cum unde? Acasă! Ce salvare,

am strigat, lăsaţi-mă în pace, mă duc acasă, mă pansez şi îmi trece". Insă citii în privirile lor că nu se potriveau deloc spusele mele cu ceea ce vedeau ei că ar fi de pansat şi unul spuse: „Trebuie să te ducem la spital, fiindcă nu-ţi dai dumneata seama pe moment, dar... Nu te juca!"

Era adevărat, simţeam eu că îmi arde o parte din gură şi din obraz şi dosul palmelor, dar ochii mei vedeau lumea liniştită şi cerul frumos care începuse să se facă violet la asfinţit şi îmi spuneam că din moment ce toate acestea nu se clatină şi au rămas la fel ca şi înainte, restul nu contează. Da, bine, mă duc şi la spital, e mai prudent aşa, s-ar putea ca Măria şi fetiţa să se sperie văzându-mă cu arsura aceea pe faţă, care nu era ea cine ştie ce, dar oricum...

A venit salvarea şi m-a luat. Insul nu păţise nimic, dar l-au luat şi pe el pentru orice eventualitate. înăuntru în maşină mi-a venit să vomit şi să leşin şi am bătut în geam să oprească să mă dau jos. Nu m-au ascultat. Eram convins că aerul închis dinăuntru, care mirosea a medicamente, îmi făcea rău. La spital am fost pus pe o targa, deşi mergeam normal şi m-au băgat repede cu capul înainte în clădire. Am urcat la un etaj şi m-au vârât într-o odaie. A venit un medic, un băiat tânăr ca şi mine, s-a uitat ia obrazul meu şi m-a întrebat: „Nu te doare?" „Ba da, i-am spus, mă usturâ foarte rău mâinile, pielea de pe dosul palmelor". Mi-a luar uşor o mână într-a lui şi s-a uitat. A făcut un gest: „Nu e grav, se vindecă. Ia să vedem faţa", a zis el şi şi-a apropiat-o foarte tare pe-a lui şi îi vedeam ochii limpezi şi sprâncenele negre; nici un muşchi nu se mişca pe chipul lui. „Să te spele, mi-a zis el, au rămas bucăţi de cămaşă, zdrenţe arse amestecate cu pielea. Probabil că ţi-ai dus braţul cu cămaşa, aşa. Erai fără haină?" „Nu, i-am spus eu, altfel eram ars peste tot, aveam o batistă legată la gură, ca să pot să-1 scot pe ăla din cisternă."

Şi m-apucai să-i povestesc că datorită hainei de care fusesem dezbrăcat imediat afară, scăpasem, dar simţeam că se întâmplase între timp ceva cu jumătate din gură şi obrazul meu drept. Nu

mai puteam vorbi bine şi leşinul şi greaţa din maşină reveneau. Era de la obraz, pesemne că mă seca de dureri şi eu nu-mi dădeam seama, simţeam doar că mă ardeau tare cele de pe mâini. I-am spus doctorului că o să-mi pierd cunoştinţa şi el s-a sculat şi a ieşit. S-a întors curând şi mi-a făcut o injecţie în muşchi. Durerile de la mâini au încetat, dar au sporit groaznic cele de pe faţă, dispărând în acelaşi timp senzaţia de greaţă şi de leşin. Au venit apoi încă doi medici şi s-au apucat ei să mă cureţe şi să mă panseze.

Intre timp m-am pomenit cu tovarăşul Costache la capul meu. „Ce e, mă Căline? a zis cu un glas plin de milă şi ocrotitor care nu aştepta răspuns, vedea şi el ce-am păţit, vorbea doar ca să-1 aud şi să-mi dau seama că e alături de mine şi n-o să mă lase în părăsire. Nu mai puteam închide gura, dar m-am uitat şi eu la el din pat fără să clipesc, dorind să-i spun, dacă se putea, doar aşa din privire că nu sunt câtuşi de puţin speriat din moment ce viaţa nu mi-e în pericol şi din moment ce îl văd şi mă vede; cât despre arsură, n-o să stea aşa pentru totdeauna pe faţa mea, ca o rană care nu se va mai închide şi mai devreme sau mai târziu va trebui să se vindece. „Telefonaţi la Bucureşti, a spus el adresându-se medicilor, iar eu o să cer să se trimită un avion sanitar şi să-1 ia să-1 interneze într-un spital acolo unde sunt toate medicamentele şi instrumentele necesare. Te doare rău?" Am clătinat din cap în sus şi în jos că mă durea. „Lasă că mâine eşti la Bucureşti, mai spuse el, rabdă şi tu până mâine." Am dat iar din cap că am înţeles şi că o să rabd.

Peste puţin timp a venit şi nevastă-mea cu prietena ei, Ioana. M-a găsit înfăşurat în pansamente... Măriei îi jucau ochii în cap cu zeci de întrebări îngrijorate. S-a apropiat de pat şi i-am luat mâna şi atât cât am putut, cu a mea umflată în feşe i-am strâns-o numaidecât s-o fac să înţeleagă că nu e nimic... Am vrut să-i zâmbesc din ochi ca să întăresc înţelesul strângerii de mână şi privirile noastre s-au întâlnit şi ne-am uitat unul la altul

câteva clipe grele. Care e întinderea răului? părea ca să mă întrebe, ce se ascunde sub pansamentul acela, e posibil să fie atât de mare pe cât arată acele fese uriaşe? Am clătinat din cap în semn de nu tuturor întrebărilor ei pline de nelinişte şi i-am strâns iar mâna de două ori la rând deşi simţeam acum că nici palmele nu le mai pot folosi liber...

Au venit apoi Cărpinişan singur şi Costică uriaşul cu Valerică. Se uitau la mine ca şi directorul şi vorbeau tot aşa, ce-a fost mă Căline, cum s-a întâmplat, te doare, deşi vedeau şi ei că am gura legată în pansamente şi că nu pot să le răspund, îţi trece, Căline, rabdă, nu te speria. Cât poate să te doară? Până mâine! Şi pe urmă începe să se vindece. Şi ca s-o facă şi pe nevastă-mea să nu se mai uite aşa cu ochii înspăimântaţi la mine (e insuportabil să vezi cum o fiinţă omenească luptă să-şi ascundă groaza şi nu reuşeşte), spuneau ei ce nu puteam eu, că nu te lua şi tu după pansamentele acelea, dedesubt sunt acolo câteva locuri unde a luat foc batista (erau informaţi), o să-i rămână nişte semne ca şi când s-ar fi tăiat aşa mai serios cu lama... Dar şi privirea lor dezminţea cuvintele şi ei erau mai neliniştiţi decât mine... Nu ştiu ce injecţie mi se făcuse că împreună cu durerile, acum de nesuportat, pe care le simţeam, se amestecă un somn care năvălea asupra mea ca o apă în care tot vroiam să mă scufund, dar eram tras totuşi afară din ea ca într-un coşmar, ca şi când cineva vroia ceva de la mine şi nu spunea ce. într-una din aceste smuciri chinuitoare ale fiinţei mele m-am trezit cu camera goală şi în întuneric... Da, mi-am zis, au plecat, pesemne am adormit, e noapte... Da, dacă dorm, mâine când o să mă scol o să mă doară în orice caz mai puţin şi poimâine la fel şi răspoimâine şi mai puţin, ce adică, n-o să mă doară aşa toată viaţa! Cât o să ţină? Şi scăldat în durere şi în speranţă ca într-o baie în care apa ar fi în acelaşi timp fierbinte ca într-un cazan în ebuliţie şi rece ca sub un strat de gheaţă am adormit sau mi-am pierdut cunoştinţa, şi una şi alta la un loc.

VI

Am avut dreptate. A fost noaptea pe care în amintire aş putea s-o asemăn cu un cleşte. Parcă îmi apuca sufletul cu el şi mi-1 strângea. Da nu încet, ci tare. Durerile chinuiesc nu pentru că dor, ci pentru că sunt insolubile. Cine să fi pus la loc în noaptea aceea o parte a chipului meu al cărui înveliş s-a ars?

Dar în zilele următoare a început. Iar după mai multe luni nişte oameni a căror meserie se numeşte chirurgie plastică, au încercat ei pe urmă ca vindecării rănilor să-i urmeze dregerea trăsăturilor, să le facă aşa cum fuseseră mai înainte. Cel puţin aşa pretindeau ei. Eu m-am uitat în oglindă să văd nu ce s-a stricat şi s-a dres (ştiam că nu se mai putea drege), ci ce-a rămas şi m-am simţit liniştit. Ca şi ochii, fruntea şi partea stângă îmi erau neatinse, ca şi nasul, jumătate din gură şi bărbie. Mâinile, adică podul palmelor de asemeni.

M-am întors la combinat după multă vreme de şederi şi mutări dintr-un spital în altul. Am vrut să-mi reiau lucrul, dar multele luni când stătusem nemişcat ca să mi se facă chirugia plastică mă slăbiseră aşa de tare încât nu puteam pur şi simplu ţine patentul în mână şi m-am dus la direcţie şi am cerut concediu de o lună să-mi revin complet. Mi s-a acordat şi am plecat singur pe Neagra Şarului cu schiurile, era încă iarnă, sfârşitul lui februarie. Statui două săptămâni şi mă simţii mai bine, deşi frigul îmi făcea rău la faţă, pur şi simplu îmi amorţea şi când mă întorceam la gazdă treceau ore până încetau înţepăturile ca de ace înroşite care urmau. Circulaţia, mi se spusese, nu va fi la fel de bună acolo unde se lipise ţesut luat din altă parte a corpului, dar că, mă asigurară ei, aceşti plasticieni, cu timpul va ceda... Să mă feresc de frig! Ori eu, tocmai de frig nu mă feream.

întors acasă nu adormeam imediat şi într-o seară nevastă-mea îmi spuse că lângă mine, care stam treaz, nici ea nu

putea adormi şi atunci eu îi spusei că până îmi trec mie toate acestea să se mute în odaia cealaltă şi să doarmă cu fetiţa.

în cele două săptămâni care mai îmi rămâneau începui să mă plimb şi să mă întâlnesc cu prietenii mei la restaurant. Ne aşezam la o masă, ceream bere şi ne distram, deşi lucrurile pe care începui să le aflu nu-mi plăcură câtuşi de puţin. Că, se spunea în oraş, nu că de ce am sărit să-1 scap pe-âla, ci că de ce am sărit să scap un beţiv împuţit, fiindcă asta era în ultima instanţă insul pe care îl salvasem eu. Că în ziua aceea venise beat la lucru şi nu-şi pusese bine masca şi de-aia i se făcuse rău acolo în fundul cisternei... Alţii pretindeau că intrase fără să şi-o pună şi că abia înăuntru când a simţit el că miroase nu a vin, ci a petrol, şi-a adus aminte... Şi cum şi-a pus-o, vai de capul lui! Nu, ziceau alţii, l-au auzit chiar ei povestind că în realitate şi-ar fi pus-o de la bun început şi bine pe faţă, dar că înăuntru a uitat unde se află şi a vrut s-o scoată să-şi aprindă o ţigară. Nu mă miram şi în fond nici nu mă interesau toate acestea decât pentru că prietenii mei mi le povesteau. „Dă-i în p... mă-si, Cărpinişane", le-am răspuns eu într-o seară, dar vedeam bine că ei mai ştiau şi altele, pe care însă nu vroiau să mi le spună.

Ceea ce făcusem eu şi ceea ce mi se întâmplase era foarte limpede, încât am devenit după aceea chiar intrigat să vedem ce-o mai fi. Că, auzii eu în continuare tot de la prietenii mei, se spune că am vrut să... Aici Cărpinişan, care povestea, se scârbi el însuşi atât de tare că deodată făcu şi el: „Dă-i în... mă-si", ceea ce la învăţătura lui de adventist asta era o gravă încălcare, începui să râd: „Eee, eee, auziţi, Cărpinişan a înjurat, eee..."

îmi ascultam glasul mulţumit, care era acelaşi dinainte, ca şi bucuria care ţâşnea din el, nealterată, sau prea puţin. Dovadă era că izbucnea, ca şi înainte, necontrolată, ceea ce însemna că acolo în adâncul fiinţei mele nu se întâmplase chiar nimic, poate doar acest gând care făcea o astfel de descoperire... Poate

că nici el n-ar fi trebuit să existe, dar asta ar fi fost prea mult, nu puteam să fac abstracţie totală că de pildă chiar în clipele când râdeam astfel, simţeam că numai o parte din gura mea se întindea în voie, dându-mi plăcerea aceasta pe care numai omul o are în lume, în timp ce cealaltă mă jena. „Ai dreptate, Căline, reluă Cărpinişan, ăştia orice-ai face nu e bine. Tu l-ai salvat pe-ăla de la moarte şi ei zic nu ştiu ce. Bine, era un beţiv, asta e, dar dacă să zicem nu acolo, ci în altă parte ai fi salvat o fecioară neprihănită, crezi că te-ar fi lăudat? Ar fi zis: Ei, a vrut să facă pe cavalerul, acum să rabde! Parcă îi întreabă cineva pe ei cum trebuie să te simţi tu!"

Dar în ciuda faptului că ei se fereau acum să mai aducă vorba despre asta, eu vedeam bine că au auzit cuvinte şi interpretări noi, care însă, o ghiceam după ochii lor, nici unele nu erau bune. De-aia nici nu mai aduceau vorba despre asta nici măcar în treacăt. Să-mi fi spus de pildă măcar una favorabilă în genul următor: e drept că ăla nu merita să-ţi pui viaţa în pericol pentru el, dar ia să fi fost tu în locul lui, ţi-ar fi convenit? Sau alta, care era şi mai adevărată, şi care era răspunsul pe care mi l-am dat eu mie însumi când mi-a răsărir întrebarea, aşa în treacăt, în orele lungi de spital: Dacă omul e îndrăzneţ înainte sau în timp ce sare în ajutorul cuiva, e prea puţin important. Fapt e că în asemenea ciipe el nu acţionează sub impulsul unei gândiri strâmbe. Dar în clipele obişnuite oamenii au această stranie tendinţă spre lucrul pieziş, oricât ar părea de necrezut, ca şi când plasarea lor şi a vieţii pe care o duc în lumina adevărului i-ar deranja din principiu. Am văzut odată o ilustraţie la un volum de povestiri în versuri care mi-a atras atenţia: era un om care vroia să intre în casă cu o scândură pe care o ţinea de-a latul, rămânând în prag şi neputând, bineînţeles, să treacă. E greu de crezut că un om este atât de puţin înzestrat la minte încât nu înţelege că pricina pentru care nu poate el intra în casă cu o scândură e pentru că îşi barează singur drumul cu ea.

înţelesul e altul Omul e neîncrezător şi stupid, tu îi spui despre ce e vorba şi în loc ca privirea lui să se aprindă de lumina înţelegerii, vezi cum ochii încep să-i alunece într-o parte, semn al deplasării gândirii lui sub umbra îndoielii.

în orice caz aflam, încetul cu încetul, fie din cele spuse de cei trei prieteni ai mei, fie din ceea ce auzeam de la nevastă-mea, că oamenii, nu ştiu de ce, nu mă lăsau în pace, ca şi când ar mai fi vrut încă ceva de la mine. Dar ce? „Să nu crezi că te laudă cineva!" zise nevastă-mea într-o zi, dar având în glas un fel de avertisment din care înţelesei că nici ea nu mă lăuda. Fireşte, nu spuse că m-ar condamna, asta ar fi fost culmea, dar nu era uşor de aflat ce gândeau în realitate concetăţenii mei despre mine. Sinceritatea neacoperită a nevesti-mi, cu toate că mă surprinse, nu-mi displăcu. Ar fi fost mai bine dacă mi-ar fi spus ce nu era şi s-ar fi prefăcut că gândeşte ceea ce în realitate nu gândea? îi răspunsei: „Nici n-ai cu ce să te lauzi când o păţeşti! Dacă nu mi se întâmpla nimic poate că aş fi auzit ici-colo un cuvânt că aşa trebuia să fac, cum am făcut. în cazul ăsta fiecare ar fi vrut să spună că în locul meu ar fi acţionat şi ei la fel. Ori, acuma nu mai e bine, ca şi când riscurile n-ar exista decât ca să ne ocolească. Bine că s-a aflat, mai zisei eu râzând, că individul pe care i-am salvat era un beţiv: Asta le place foarte mult!"

Nevastă-mea îmi aruncă o privire cercetătoare, fascinată parcă de râsul meu, dar nu neapărat în favoarea mea. Cuprinsă parcă de o bănuială alungată în aceeaşi clipă, dacă nu cumva rămăsesem cu un beteşug la minte. Dar la fel râdeam eu totdeauna şi ea ştia mai bine ca alţii. Recunoşteam însă în sinea mea în mod sincer că aveau dreptate concetăţenii mei când gândeau că nu trebuia să mi se întâmple ce mi s-a întâmplat. Asta da. Nu ar fi fost mult mai clar şi mai plin de învăţăminte dacă de pildă ăla ar fi fost găsit mort acolo în cisternă? S-ar fi spus: „De, aşa păţeşti dacă te ţii de beţie, în loc să te ţii de treabă". Ce puteau însă să spună în cazul meu? „Iată, frumos e să scapi pe cineva din primejdie." Frumos în ce sens? Frumos

arătam eu? Nici nu vroiau măcar să ştie că mie nu-mi pasă. Se trecea peste asta. Era clar, aveau pretenţii la mine, să dreg ceva din întâmplarea asta, nu se putea termina aşa. Era ca şi când tânărul nostru oraş (aşa mi se părea mie) avea nevoie ca eroii legendelor lui încă nenăscute să arate altfel, dacă le mai era dat acestor eroi să continue să trăiască printre ei. Se ştie că eroii legendelor mor. Nu e nimic, le spuneam eu în gând, nu mă supăr câtuşi de puţin, vă înţeleg perfect că vreţi să mă daţi jos de pe un soclu pe care eu nici nu m-am gândit să mă urc! Păstraţi-1 pentru cine vreţi şi cu asta să încheiem.

Cât am fost eu militar se povestea cum a murit un băiat de la ţară care nu i-a crezut pe-ăia care îi spuneau că datorită cismelor şi mănuşilor lui de cauciuc cu care lucra nu păţea nimic dacă punea mâna pe reţea. în timp ce dacă şi le-ar fi dat jos şi ar fi pus doar o clipă un deget, ar fi murit pe loc. „Ce vorbeşti", a zis băiatul cu acea semeţie pe care o au unii dintre ei cu cât sunt mai naivi. „Mai bine umblă aşa cam la trei metri distanţă şi nu te apropia decât când îţi spunem noi", cică i s-ar mai fi zis şi atunci băiatul, hlizindu-se, şi-a scos pe loc cişmele, s-a apropiat de reţea, a pus degetul şi a rămas acolo atârnat.

Istoria asta, pe care eu o credeam adevărată, ascundea însă, în legenda ei, un mic amănunt, pe care concetăţenii mei nu-1 pomeneau şi pe care Costică mi l-a şoptit rugându-mă să nu-1 spun la nimeni, şi anume că băiatului acela i s-au dat toate acele avertismente şi sfaturi pe un ton cam în batjocură şi băiatul trufaş, a crezut că e luat la vale. La anchetă nu s-a descoperit cine a fost cel care îi vorbise în felul acesta şi să fie dat afară de pe şantier. Asta era însă un amănunt crud care n-a interesat pe nimeni. Concetăţenilor mei le plăcuse pur şi simplu băiatul, cu neştiinţa şi semeţia lui; adică cum să mori că pui un deget pe-un simplu fir!? Pe dracu!

In fapta mea însă nu găsiseră, după cât se pare, nimic care să fie demn de a fi păstrat în memoria oraşului. Atunci ce aveau cu mine, de ce nu mă ignorau?

VII

Reîncepui lucrul dar nu ştiu de ce tocmai apucatul în mână al patentului, care nu-mi cerea practic nici un efort deosebit, îmi readucea, după o jumătate de oră, acea greaţă şi stare de leşin pe care le avusesem prima dată în maşina salvării. în plină senzaţie de sănătate şi de putere sudoarea începea să-mi curgă pe faţă şi pe gât şi mâinile să-mi tremure. Mă opream din lucru, dar fără efect. Băieţii, când le povestii, îmi spuseră: „Iasă, Căline, să vină vara, să stai la soare, şi o să scapi şi de stările astea. Nu e nimic!" Maistrul însă, când veni vara şi văzu că tot nu mă simt bine când era cazul se posomorî. Situaţia mea proastă se înrăutăţi când mă prezentai la examene şi căzui. Nevastă-mea, parcă s-ar fi înţeles cu maistrul, se posomorî şi ea. Dar mie nu-mi păsa, îmi spuneam că eu tot o să-mi ating scopul şi restul nu mă interesează.

Mă dusei totuşi pe la Bucureşti şi trecui pe la spital, pe la medicii care mă trataseră. Ce era asta, le spusei, de ce nu-mi trecea totul şi să pot să-mi văd liniştit de meserie? Şi le povestii simptomele. Ei mă examinară şi îmi făcură nişte analize şi după o săptămână îmi declarară că simptomele acelea sunt în realitate „sechele" şi că nu trebuie să mă îngrijorez, o să le mai simt aşa doi, trei ani! Doi, trei ani? făcui eu. De ce? Asta era, îmi răspunseră ei, n-a durat ea flacăra aceea din cisternă o secundă, cum le-am povestit eu, ci două sau trei fiindcă a fost lezat profund ţesutul facial. Am avut noroc, mi-au mai spus ei, că m-a protejat haina, fiindcă dacă era vara şi eram în cămaşă făceam arsuri de nu ştiu ce grad şi muream în chinuri. îmi aduc aminte că luase ea şi haina foc, dar era groasă şi am fost repede dezbrăcat de ea când m-au tras din cisternă. Iar reacţia la frig, mi-au mai spus medicii, o s-o am toată viaţa, iarna să cam stau prin casă, să nu prea ies. Şi serviciul? întrebai eu. Serviciul e servici, răspunseră ei, e vorba aici de timpul liber.

îmi dădură nişte medicamente care în timpul lucrului îmi alungară greaţa şi senzaţia de leşin, dar nu transpiraţia şi mai ales nu tremurul mâinilor. în schimb adormeam acuma seara imediat şi îi spusei Măriei că putea să se întoarcă lângă mine, nu mai avea de ce să se culce separat. „Stau în camera mea!" zise atunci Măria drept orice răspuns. „Eee, făcui, care camera ta? Părăseşti patul conjugal? Ce, ai îmbătrânit lângă mine, nu-ţi mai place să dormi în braţele mele?" „Ba îmi place, zise ea deodată, dar noaptea transpiri şi miroşi a ars. Urmă o tăcere de-o clipă şi apoi adăugă: Şi atunci chiar dacă dormi tu, mă trezesc eu şi tot acolo ajungem". „Bine, făcui eu mereu vesel, stai acolo, dacă aşa îţi place."

Avea un merit veselia şi felul nepăsător cu care mă tratam eu pe mine însumi şi pe alţii, cel puţin faţă de nevastă-mea, dar şi faţă de Cărpinişan şi Valerică. Uriaşul Costică părea să adere mai puţin la ea şi se ferea să-mi spună cu adevărat ceea ce gândea. Părea însă de asemeni şi cel mai apropiat de mine, îmi purta o grijă mai mare şi era atent să nu-mi spună în mod inutil ceva brutal. Măria însă îmi spusese: miroseam a ars. Să fi fost adevărat? Şi să fie oare atât de neplăcut încât s-o trezească din somn? „Costică, îl întrebai eu, într-un moment când eram foarte transpirat, miros eu a ars?" „Aşa, puţin", răspunse Costică indiferent, uitându-se în altă parte, după obiceiul lui însă şi nu fiindcă se ferea de mine.

Deci ceva tot era!

într-o zi însă Costică fu martor tăcut al stării mele foarte rele care continua să nu se amelioreze şi îmi spuse liniştit în timp ce mie mi se răcise spinarea: „Căline, nu mai merge!" Lucram împreună pe viu, la o reţea, la intrarea în agregat şi nu era cu putinţă întreruperea curentului, s-ar fi adus pagube mari şi mi se făcuse rău tocmai când trebuia să apăs şi să strig, nu-mi aduc aminte ce s-a petrecut, dar am simţit cum îmi zboară vârful patentului pe lângă ureche. Un centimetru şi îmi intra în cap. „Du-te la maistru şi spune-i că nu mai poţi lucra. Du-te chiar acum, repetă Costică. Mai bine să nu mai lucrezi decât să te cureţi."

M-am dus la maistru şi când m-a auzit mi s-a părut că omul se uită aşa la mine ca şi când i-aş fi luat o piatră de pe inimă, mi-a zâmbit şi mi-a spus: „Nu e nimic, o să te restabileşti şi o să te întorci iar, nu trebuie să fii trist!" „Nu sunt, meştere, i-am răspuns, dar cum dracu de nu-mi trece mai repede şi mai ales de ce mi se face rău tocmai când lucrez?" „E şi normal, mi-a răspuns el, e răspunderea care nu e glumă, nu e numai lucrul propriu-zis, mai ales la schemele noastre mai complicate, nu sunt nişte simple reţele de consum."

Uşor de părăsit lucrul, dar din ce aveam să trăiesc dacă, aşa cum spuneau medicii mei, crizele nu-mi treceau timp de doi, trei ani!? Şi e ştiut că doctorii spun de obicei mai puţin, ca să nu-1 descurajeze pe pacient. Nu puteam trăi pe seama salariului nevestei, mai bine puneam mâna pe lopată sau târnăcop. Chestia cu mirositul a ars mă făcuse să înţeleg că ea nu s-ar fi sfiit să-mi spună şi adevărul care urma, că un bărbat dacă se lasă ţinut de nevastă-sa, această calitate a lui masculină încetează în acel moment şi el devine un fel de crap. Nu ştiu dacă ar fi fost ea aşa de drastică chiar de la început, e chiar mai mult ca sigur că mi-ar fi spus ca şi meşterul să nu fiu trist şi că aşa şi pe dincolo. Dar pe urmă ar fi început să vină amănuntele: banii se aflau la ea în poşetă, fiindcă eu n-aş mai fi avut, nu mi s-ar mai fi acordat concediu medical, ci doar pensie de invaliditate dar nu era cazul; aş fi refuzat eu, puteam munci în alt sector. Pe urmă nevastă-mea, încetul cu încetul, ar fi sfârşit prin a-mi spune: Tu cât ai de gând să trăieşti pe spinarea mea? Ori, nu trebuia ajuns acolo, chit că eu aş fi avut ce face, aş fi învăţat...

M-am dus la director şi i-am arătat situaţia. „De, mă Căline, nu ştiu ce să-ţi spun, mi-a răspuns el, n-am decât două feluri de munci, calificate şi necalificate. Astea necalificate cer muncă brută, ca ăla din cisternă pe care l-ai salvat tu, ori ţie îţi trebuie o muncă mai uşoară. Lasă-mă să-ţi fac rost." Am plecat de la el cam dezamăgit. Va să zică ăsta era omul. în tot combinatul

nu găsea ceva pentru mine ca să nu fie silit să zică: „Nu ştiu ce să-ţi spun". Cum nu ştie? Inginerul Dan, dacă ar fi fost aici, ar fi ştiut el să nu facă din asta o problemă, mai ales că între timp învăţasem ceva carte şi uşor mi se putea da o astfel de echipă de necalificaţi cum făcuse inginerul Dan când nu eram deloc pregătit să-mi asum astfel de munci organizatorice. Nu înţelegeam ce e aici. Speram însă că lucrurile se vor aranja până la urmă în acesr sens. Peste trei zile eram iarăşi la el la birou. Aveam însă eu acum o idee.

îi spusesem Măriei că am iar un nou concediu medical, şi ea drept răspuns zisese că ştie ea că era să-mi zboare patentul în creier şi că maistrul mă dăduse afară, dar uite ce trebuie să fac ca să mă vindec şi să-mi restabilesc sănătatea zdruncinată şi în acelaşi timp să-mi dreg şi faţa. Să-i cer directorului să intervină la Ministerul Sănătăţii şi să mă trimită la Viena. Acolo sunt specialişti mari, nu nişte cârpaci ca la noi, care mai mult m-au urâţit decât m-au dres... „Cine ţi-a spus ţie toate astea?" am întrebat-o. „Ce contează cine mi-a spus, aşa este şi trebuie să-ţi aprobe. Du-te la el şi bate-i cu pumnul în masă. Eşti muncitor şi ai făcut un act de eroism care te-a costat sănătatea. Nu poţi trăi aşa." Acum zicea că actul meu era de eroism, schimbase macazul. Dar într-adevăr ideea mi se păru salvatoare şi îmi spuneam şi eu că la urma urmei de ce să nu mi se aprobe? Cui se aprobau astfel de lucruri dacă nu celor care nu s-au pomenit în situaţia mea fiindcă s-au desfigurat la un bal sau în cine ştie ce încăierare?

Nu avui timp să-mi dau seama (de acest lucru îmi amintesc abia acum) că înfăţişarea directorului arăta că tot nu-mi găsise un post sau că în orice caz mă primise cu un gând în cap de care nu era ferm convins că mă va bucura când o să-1 aud. Deschisei gura şi îi spusei, argumentând, că trebuie să mă trimită la Viena. Bineînţeles că nu bătui cu pumnul în masă, dar dădui de înţeles că nu mă îndoiam că mi se cuvenea acest

drept şi că dacă mie nu mi se cuvenea, atunci cui? „Ai dreptate, răspunse el posomorât dar binevoitor. Fă o cerere şi eu o s-o înaintez forurilor superioare. Doar plăteşti asigurări, deşi ce ţi s-a întâmplat ţie... In sfârşit, eu o să stărui să ţi se aprobe. Dă-o dracului, la urma urmei care e grija faţă de om, dacă pentru câteva mii de dolari te condamnă să nu-ţi mai poţi exercita meseria şi să rămâi la coada societăţii? De ce ai căzut la examene?" întrebarea mi s-a părut că ascundea un reproş, sau că acest fapt îi micşora şi lui posibilităţile pe care altfel le-ar fi avut mai mari ca să se ocupe mai bine de mine. „Aş vrea să fie în locul meu cel care v-a informat, i-am răspuns, să vedem dacă el ar fi reuşit!"

Ceva însă nu mergea, fiindcă directorul nu-mi dădu, cel puţin pe faţă, dreptate, avea mai degrabă aerul că în chestia asta nu părerea lui şi nici situaţia mea adevărată contează, ci ceea ce se zice. îl întrebai: „Dumneavoastră de ce sunteţi posomorât, tovarăşe director? Sunteţi supărat pe mine?" Se desposomorî surprins şi mă privi lung şi drept în faţă. Vedeam însă bine că va răspunde altceva decât ce gândea. „Ce să-ţi spun, tovarăşe Surupăceanu?" zise el cu un glas ceva mai ridicat decât de obicei, ca şi când nu mi s-ar fi adresat chiar mie, ci şi lui însuşi în acelaşi timp, sfătuindu-se însă să tacă, tocmai în interesul cauzei. Dar care cauză? A mea? A lui, personală? Sau a combinatului? „Formidabilă a fost ideea asta, zise el, să te apuci să cumperi o fabrică, să-i pui pe specialiştii străini s-o instaleze, s-o pui să vezi dacă merge de probă şi pe urmă să le dai un picior în spate, să-i dai afară şi îl chemi aci pe Văsui Pintilie şi să-i dai ordin: pune mâna şi ia în primire. E ca şi când, adăugă directorul pufnind, ai lua o muiere, te-ai culca cu ea şi pe urmă i-ai spune: ei, ia naşte! Că nu ştiu ce, că la nouă luni... Care nouă luni? N-am timp, mie să-mi sări etapa asta, mă plictiseşte să aştept atâta vreme, eu vreau mâine!" „Ce nu merge, tovarăşe director?"

El tăcu, acum foarte posomorât. Apoi deodată începu iar să strige. „E frumos să umpli ziarele că tovarăşul Curechi Atanasie, la douăzeci şi şapte de ani, e inginer-şef al combinatului cutare, dar dacă te uiţi la planul lui anual el nu l-a îndeplinit nici 40%. Portretul însă i se publică, optimist şi încrezător în forţele sale! Care forţe? Unde sunt forţele?" Tăcu şi începu să-şi aranjeze ustensilele pe birou, deşi ele nu erau deranjate nicidecum. Mă simţii micşorat în faţa problemelor insolubile în care îmi dădeam seama că se zbătea tovarăşul director. îi spusei: „Poate că la urma urmelor, la socoteala finală, tovarăşe director, tot ieşim noi cu un câştig. Poate că tovarăşii ăştia, Văsui şi Curechi, tot or să înveţe ei ceva mai repede decât nouă luni!" „Sigur, zise el, dacă n-ar fi aşa aş fi perfect liniştit, aş zice că asta e situaţia şi n-ai ce-i face. Dar pe de o parte i se spune tovarăşului Văsui şi Curechi că au făcut cutare realizări, şi pe de alta cad peste mine trăznete şi fulgere că nu ştiu să organizez munca şi nu îndeplinesc planul! Ce-are a face aici organizarea? Organizarea e făcută, dar dacă omului i se opreşte instalaţia şi pe urmă se căcâie toţi săptămâni la rând s-o pună în stare de funcţionare, ce să mai organizezi? Să zici, ia pune-te tu tovarăşe Aanei aşa, tu tovarăşe Apetri în spatele lui, tu Apreotesii treci dincoace şi, apucaţi zdravăn şi ridicaţi, că sunteţi băieţi voinici. Ce dracu să ridici? Că sunt nişte bidigânii aşa mititele, te chiorăşti degeaba la ele dacă nu ştii!"

Directorul se opri o clipă, se uită în pământ şi apoi reluă cu alt glas: „Şi mai vine şi-un năzdrăvan de la cinematografie, explodă el vădit supraîncărcat de furie, nu bei o cafea, tovarăşe Surupăceanu?" I-am mulţumit şi i-am spus că da şi el a sunat, a intrat secretara şi a rugat-o să comande două cafele. „Da, continuă el apoi, frumoasă carieră să ajungi inginer-şef la vârsta asta, unii sunt excelenţi băieţi, fără ei combinatul s-ar opri, în ei e speranţa, dar asta nu e ceva normal, noi nu facem aicea experienţe ca să înveţe tovarăşii Văsui şi Curechi cum se

conduce producţia unui combinat..." „Dar cine sunt ăştia, tovarăşe director? Chiar aşa îi cheamă?"

Nu-mi răspunse şi puse mâna şi dădu un telefon scurt. Era după-amiază, îmi fixase ora chiar la cinci când venea el. „Nici nu m-au întrebat, nici nimic continuă el, fugeau pe-aici pe alei călare pe nişte *jeep-mi,* cu cineva de la raionul de partid, cică turnau un film cu erou un director. M-ai văzut tu pe mine alergând cu *jeep-u* pe alei, de la o secţie la alta? Dacă aş fi avut mai multă prezenţă de spirit i-aş fi dat afară să se ducă să filmeze aiurea, nu la mine, ce-aveau ei acolo de filmat... Directoru-ăla care alerga *cu jeep,* pe aleile combinatului."

între timp veniră cafelele şi bâurăm din ele. Mă cuprinse pentru prima oară o stare scurtă şi teribilă de jale, că nu-1 lăsam pe omul ăsta să-şi vadă de sarcinile lui, că nu eram sănătos şi nu puteam gusta cu o bucurie liberă acest moment în care el îmi acorda atâta încredere şi îi făcea, ca şi inginerului Dan, altădată, atâta plăcere să stea de vorbă cu mine. Mi-aş fi dat zece ani din viaţă să-i pot spune: tovarăşe director, ştiţi, de fapt sunt normal, mâine mă prezint la lucru la agregatul meu şi să ştiţi că eu nu am ambiţia să ajung un inginer care s-ar complace în situaţii nedemne de un om. Cât aş şti atâta nas aş avea şi m-aş strădui să învăţ de la cei care ştiu mai multe şi i-aş lăsa s-o ia ei înaintea mea, chit că alţii s-ar putea să-şi bată joc. Nu mi-ar păsa!

Dar îmi dădeam seama că nu puteam să-i spun astfel de cuvinte, că situaţia mea mă apăsa şi că în acele clipe chiar simţeam cum corpul meu tremură şi sudoarea mă inundă de sus până jos.

VIII

După multe zile de aşteptare, tovarăşul Costache îmi spuse apoi într-o bună zi că i.-a venit răspunsul la cererea mea. Nu mi se aproba plecarea la Viena. „De ce, tovarăşe director general?" îl întrebai eu cu un glas la fel de înăbuşit ca al lui.

„Să se adreseze specialiştilor noştri, care sunt foarte buni, aşa sună rezoluţia Ministerului Sănătăţii".

Mă gândii că într-adevăr aceşti specialişti să fie într-adevăr buni şi că mai mult decât îmi putuseră ei face nu era posibil. Tăcui. Acum trebuia să lucrez undeva să câştig ceva bani. Visurile mele erau îndepărtate, în timp ce clipa de faţă era prezentă. „Uite, Căline, zise el, fără ca eu să-mi deschid gura, ţi-am găsit un post în care nu faci chiar nimic, poţi să stai şi să înveţi liniştit, n-ai o leafă prea mare, dar îţi ajunge să faci faţă. Părerea mea e că nu contează postul ăsta, există studenţi americani care fac nu pe chelnerii, ci pe ăia care spală farfuriile, bucuroşi că pot câştiga un dolar... Numai la noi, adăugă el, oamenii fac niofturi când îi trimiţi la ţară... Se zbat cu o energie şi o inventivitate demne de o cauză mai bună, cum să facă să nu se ducă, cu riscul chiar să lucreze într-un birou care n-are nici în clin nici în mânecă cu calificarea lor". „Mă trimiteţi la ţară, tovarăşe director?" „Nu, zise el mirat, ceva mai bine, te includ în corpul de pază al combinatului şi o să stai la poartă." „Mă faceţi portar, tovarăşe director?" „Nu chiar! Un fel de ajutor de portar. Mi se plâng băieţii că n-are nimeni grijă de bicicletele lor, sunt câteva sute alături într-un parking, le-ai văzut tu... S-au furat câteva.

A urmat o tăcere. I-am răspuns cu un gol în stomac: „Bine, tovarăşe director, primesc, doar ziceţi că nu contează, că e adică ceva provizoriu..." El nu-mi spusese asta, eu consideram, cu gândul la studenţii aceia americani care bineînţeles că nu le trecea prin cap să spele farfurii pentru totdeauna. Directorul confirmă gândul meu, dar nu reveni să-1 motiveze pe-al lui: aşa provizoriu cum era, nu putuse găsi altceva pentru mine? „Tocmai, îmi răspunse el, aşa că de mâine te încadrez acolo. Nu faci nimic, stai şi înveţi!"

Se uită la mine direct în faţă şi cu toate că eu acceptasem, mai stăruia parcă o întrebare în privirea lui. Mă ferii şi mă ridicai, nu mai avea nici un rost nici un cuvânt în plus. Nu-i

spusei nimic Măriei, dar a doua zi dimineaţa plecarăm împreună la combinat. Luasem cu mine cărţi sub braţ. Un instinct îmi spunea că e totdeauna timp să spui asemenea lucruri, care nu coincid, ca apreciere, nici între cei mai buni prieteni sau între soţi care se iubesc cel mai tare. In afară de asta vroiam să văd şi eu cum mă simt. Asta nu se ştie niciodată dinainte.

Băieţii, apropiindu-se şi descălecând îşi dădură numaidecât seama că bicicletele lor intrau acum în grija cuiva. îmi aruncară o privire rapidă, care spunea: aha! Asta e ăla care... Dar eu nu mă sinchisii. Deja, de mâine, aveau să se uite la mine cu indiferenţa necesară. Unul însă, văzându-mă cu cărţi, se uită la mine de sus: „Bă, păi dacă tu citeşti romane pe-acilea, bicicletele noastre degeaba te plăteşte combinatul să le păzeşti?!" Reacţia mea fu promptă, fiindcă mă aşteptasem ca vreunul să-şi dea în petic. „Bă, curule, îi răspunsei, începând de mâine tu nu mai ai dreptul să ţi-o pui pe-a ta aici şi dacă ai să insişti îţi fac singurul lucru care îţi poate salva creierul tău de prostie: te bat! Uite acolo să ţi-o pui, la distanţă, ca să-şi aducă aminte toţi cine eşti."

Dar observai clar că reacţia mea nu câştigă pe nimeni. E drept că nici nu se simţiră solidari cu ăla, rămaseră indiferenţi, cu acel aer de superioritate inconştient care apare pe figurile unora care sunt întregi şi sănătoşi, faţă de un ciung sau un şchiop, ca şi când persoana lor, din lipsă de merite, îşi lua în sfârşit şi ea distanţa faţă de cei inferiori, cum ar fi de pildă uite ăsta... Ii mai arde să şi citească pe lângă toate... Ca şi când cartea ar fi fost un lucru care avea sens numai pentru ei, cei normali şi sănătoşi, în timp ce eu trebuia să stau cu ochii pe bicicletele lor şi din această îndeletnicire să nu ies. I-am avertizat şi pe ei, în timp ce-şi întorceau fundurile lor cu care frecaseră şeile de piele (parcă s-ar fi uitat la mine cu fundurile): „Iar printre voi, dacă mai e vreunul ca ăsta, e mai bine să se ferească, dacă e atât de mândru de mutra lui; s-ar putea să-1 fac să nu mai fie aşa de mândru".

Nu mi-au răspuns nimic, pesemne că în sinea lor mă şi catalogări, cum cataloghezi un beţiv care îţi taie drumul şi îţi spune măscări. II ocoleşti! Foarte bine! am gândit eu... Să mă ocolească! în clipele acelea nu mi-era frică de ei toţi, cât erau de mulţi şi sunt sigur că dacă ar fi sărit la mine aş fi trântit din ei la pământ unul după altul.

Mă aşezai pe marginea de ciment a gardului de fier care se prelungea de la poarta principală până aici, deschisei manualul de matematici şi încercai să rezolv câteva probleme. Mintea însă îmi fugea, nu mă simţeam senin. Cuvintele ăluia nu-mi treceau, deşi le uitasem şi deşi îi dădusem un răspuns că îi închisesem gura. Dar tocmai amintirea răspunsului meu mă întrista. De ce el nu se stăpânise să nu se lege de mine? Şi de ce nu-i dădusem un alt răspuns? El era un ins care nu merita un răspuns mânios din partea mea. Trebuia să-i fi spus: N-ai nici-o grijă, dacă îţi fură cineva bicicleta ţi-o plătesc. Atunci ai dreptul să vorbeşti, acuma vezi-ţi de treabă! Aşa, eu nu fusesem mai presus de el şi nici nu-i dădusem şi lui ocazia să-i fie ruşine de ce-a spus. Poate că l-aş fi auzit părându-i rău: „Nu re supăra, scuză-mă!". Sau să nu fi zis nimic, dar ceilalţi, neamestecaţi în această ciocnire, să fi gândit că ăla într-adevăr nu s-a purtat cum se cuvine. Ori, eu, ce făcusem? Tristeţea, în clipa aceea făcu deodată un salt din adâncurile fiinţei mele unde zăcea la pândă drept în gât şi mă strânse cu o furie nemiloasă. Izbucnii în plâns şi îmi luai faţa în mâini, hohotind. Cărţile îmi căzură de pe genunchi. Cu un efort suprem mă stăpânii, dar asta îmi făcu mai mult rău. Nu ştiam ce mă apucase, dar gâlgâia din mine plânsul cu o violenţă care mă uimea cu cât mă simţeam mai copleşit şi mai neputincios înaintea lui. Mă simţeam ca un animal surprins în dulcele lui culcuş de un înec care s-ar fi năpustit asupra pădurii şi el nu mai avea nici măcar timp să mai fugă, sta acum pe loc şi valurile îl izbeau cu indiferenţă unul după altul, aruncându-1 nu se ştie spre ce ţărmuri necunoscute, şi nu

se ştia dacă va mai ajunge până acolo în viaţă. Mă lăsai dus, încleştându-mă însă de propria-mi fiinţă ca de singurul sprijin de nădejde pe care îl simţeam atunci în mine, la nimeni gândul meu nu zbură cu strigăte de ajutor. Doamna Sorana mi-ar fi spus: „Asta te purifică de trufie, Căline, te salvează". Iar inginerul Dan: „Lasă băiatule, că mă întorc eu şi-ţi dau altă muncă. Ăştia nu te cunosc pe-aici, nu ştiu că ai fost printre primii care au bătut ţăruşul iniţial, şi cum fluiera iarna crivăţul peste barăcile noastre. Puteai să vorbeşti cum îţi place, nu-ţi făcea nimeni dosar de tot ce-ţi iese din gură".

Mi-am adunat cărţile de pe jos, le-am şters de praf, le-am bătut cu palma şi le-am pus la loc pe genunchi. Dar tot n-am putut să le mai deschid şi ore întregi am stat astfel, tăcut şi pustiit. Era o zi senină de aprilie, se vedeau în depărtare munţii albaştri, cu nori prăbuşiţi peste piscurile lor, fumegând. Ceva din liniştea lor statornică începu încetul cu încetul să pătrundă în mine şi seninul cerului de primăvară aduse, pe nesimţite, senin şi în inima mea. Frumoşi erau munţii! Şi mai ales mari! Putea să se dărâme o parte din ei şi tot nu se întâmpla nimic! Tot mari rămâneau! Aşa ar trebui să fie şi omul, orice i-ai spune, urechea lui să rămână indiferentă şi dispreţuitoare. Pur şi simplu să nu audă, fără să fie surd. De munţi puteai de pildă să te apropii de poaiele lor şi să le spui orice, ei nu s-ar fi simţit deranjaţi, numai tu ţi-ai fi auzit singur glasul în timp ce ei, ar fi rămas la locul lor înalţi, liniştiţi, plini de brazi şi de stânci, pe care se odihneau vulturi pleşuvi. Şi numai ca să-ţi arate şi mai mult cine eşti ţi-ar fi întors doar cuvintele ecoul din ei, ca să ţi le auzi şi mai bine şi să stai să ţi le admiri. La ţară, la bunici, cu nişte veri mi-am dat seama prima dată de acest lucru, strigam la poalele unui salcâm, bă, tâmpitule! sau în grădină, bă, n-auzi, te-n... pe mă-ta, presupunând că există o fiinţă a grădinii ascunsă în tot ce era în ea şi noi ne credeam viteji cărora nu le era frică de nimic. Dar nu ne auzeam decât pe noi, grădina şi salcâmul îşi vedeau de treabă, nu se sinchiseau de strigătele noastre. Asta era. Aşa trebuia făcut de-aici înainte cu oricine, să-1 laşi să se audă pe sine şi să-şi dea şi el seama de cât e de mic.

Mă liniştii de tot şi deschisei manualul. De astă dată îmi regăsii o inimă inocentă de şcolar şi învăţai bine ceva foarte greu care nu reuşisem până atunci deloc să rezolv. Eram încrezător şi împăcat şi aşa mă găsi ora trei...

IX

Băieţii îşi luau bicicletele în timp ce eu mă uitam în mulţime s-o văd pe Măria. Când o zării ridicai braţul ca de obicei, dar îmi dădui seama că ea nu ştia că sunt acolo şi o strigai. O văzui că întoarse capul. Atunci ridicai iar braţul. Dar ea nu-mi mai răspunse printr-un gest asemănător.

înţelesei: aflase ceva, în orice caz că ăsta era postul pe care mi-1 găsise directorul şi că eu îl primisem. Dovada; iată-mă acolo printre băieţii aceia care îşi luau, împrăştiindu-se imediat spre şosea, bicicletele lor, pe când eu, din electrician care anul acesta ar fi trebuit să fiu maistru, ajunsesem un biet ajutor de portar, nici măcar portar întreg, fiindcă asta tot ar fi fost ceva. îi întorsei spatele Măriei şi ca să-mi fac de lucru şi să nu stau să mă uit holbat la clipa asta grea, pusei piciorul pe bordura de ciment a grilajului, îmi înnodai şireturile deja înnodate, îmi scuturai manşetele care n-aveau nimic, apoi îmi luai cărţile şi mi le aranjai liniştit sub braţ. Ridicai privirea: Măria nu mai era. Se dusese.

Ca să îndur mai uşor această clipă, mă uitai iar spre munţi. „Câţi kilometri or fi până acolo? mă întrebai. Ce-ar fi s-o iau aşa, încet, pe jos şi să mă duc să urc pe ei? Ce bine ar fi! Aş atinge cu mâna copacii, în mers m-aş aşeza pe marginea prăpăstiilor şi m-aş uita în fundul lor... Totdeauna mi-a plăcut să mă uit în hăul de sub mine, de astă dată aş sta aşa ceasuri

întregi cu sufletul senin... Aş dormi pe urmă într-o cabană... Ce-ar fi să devin cabanier? Nu, n-ar fi bine, oamenii urcă pe munţi ca să mai uite de urâtul vieţii lor şi când colo ar da peste chipul meu... Dar aş putea deveni ţapinar, să merg cu plutele pe Bistriţa... Nu mi-ar fi ruşine de astă dată dacă m-ar primi ca ajutor de plutaş sau chiar şi mai puţin, ajutor de ajutor de plutaş... Aş vedea pădurile defilând în urma noastră şi animalele fugind când ne-ar auzi trecând... La sosire ne-am odihni pe malul apei şi am prinde păstrăvi cu undiţe cu muscă... Da, da, aşa am să fac, iar duminica o să iau trenul şi o să mă întorc acasă la nevastă şi la fetiţă, ca orice plutaş adevărat şi mi-aş petrece o zi pe săptămână în sânul familiei. Plutaşii sunt oameni tăcuţi, dar nu s-ar supăra dacă în liniştea în care am aluneca peste ape s-ar ridica din când în când glasul meu care ar povesti fără cuvinte, în cântece care ar părea vesele, povestea vieţii mele...

N-o luai totuşi spre munţi, ci mă oprii prin pădurea care însoţea câţiva kilometri şoseaua. Trebuia să mă întorc întâi acasă, să-i spun Măriei că părăseam în orice caz funcţia aceea de paznic şi pe urmă mai vedeam eu ce mai e ... „Ei, începui eu cât intrai în casă, a fost suficient să mă vezi în situaţia în care nu credeai, că mi-ai şi întors spatele. Noroc că mi-a spus mie cineva de la început ce zace în tine, că altfel la ora asta ar fi trebuit să mă dau cu capul de pereţi, ca Valerică."

De ce vorbisem aşa? N-ar fi fost mai bine să mă ţin hotărât în seninătatea mea şi să nu renunţ la ea orice s-ar fi întâmplat? N-aveam de gând să renunţ, dar mă duruse, fără să-mi dau seama, prea tare, faptul că într-un asemenea moment greu pentru mine ea mă lăsase singur acolo la poartă ca să-mi gust parcă şi mai bine căderea, care în doi n-ar mai fi avut un gust atât de bun. Ar fi trebuit însă să încep eu prin a-i spune că o să refuz acel post şi să rămân apoi tăcut cu mâhnirea mea până avea să-şi dea şi ea seama că nu se purtase cum trebuie şi astfel să vie între noi împăcarea. Aşa se întâmpla de obicei şi când

unul când altul juca acest rol, nu mai mult de o zi sau două. Ea se uită la mine lung cu ochii ei albaştri şi dacă n-ar fi fost gura strânsă pe care i-o cunoşteam, care se fereca totdeauna într-o tăcere parcă definitivă în marile noastre certuri, când nici eu nici ea nu ştiam bine ce-a dat peste noi şi care erau foarte mari, mi-aş fi luat vorbele îndărăt şi aş fi început, aşa cum plănuisem, să-i spun că mi-am dat şi eu seama că directorul m-a dus oferindu-mi postul acela şi că o să plec...

Dar oamenilor le plac adesea furtunile, mai ales când simt în ei puterea de a le înfrunta. Aşa mă simţeam şi eu în acel moment. Continuai: „Ce te uiţi aşa la mine, te faci că nu ştii?" In mintea mea asta însemna: te faci că nu-ţi dai seama ce-a însemnat gestul tău că nu m-ai aşteptat la poartă şi te-ai dus? Ea însă îşi descleştă gura şi zise: „Dacă ai ştiut de la început ce zace în mine de ce m-ai mai luat?" „Nu eşti niciodată siguri" îi răspunsei. „Ei, acuma eşti sigur", spuse ea ridicându-se în capul oaselor în pat şi luând fetiţa în braţe, pe care o duse în odaia mea.

Se întoarse şi închise uşa. Se aşeză pe pat trăgându-şi cu grijă fusta sub ea să nu şi-o şifoneze. Nu se dezbrăcase venind de la serviciu, parcă m-ar fi aşteptat să dea ochii cu mine şi apoi să plece. Era o strategie. însemna că orice s-ar fi întâmplat între noi, cât de grav, ea avea să fie cea tare şi o să se ducă după aceea acolo unde avea de gând. Ştiam unde se duce, uneori singură, alteori cu fetiţa: la doamna Polihroniade. Deşi mie îmi plăcuse această femeie şi mă gândeam totdeauna la gura ei cu un fior, după ce mă căsătorisem încetul cu încetul mă invita din ce în ce mai puţin, în timp ce Măria era acolo în fiecare sâmbătă, în ultima vreme aceste vizite erau aproape zilnice, nu ştiu ce aveau atâta de vorbit... Nu luai în seamă cuvintele ei zmintite la care ar fi trebuit zadarnic să răspund: „Da, acuma sunt sigur, şi o să te las!" Nu eram nici eu sigur şi nici ea nu vroia, sau dacă chiar vroia, nu putea să mă părăsească, viaţa mea şi a ei erau

legate cu fire pe care nimeni şi nimic nu le putea desface. „Sunt, în orice caz, îi spusei eu, sigur că nu-ţi dai seama ce faci şi că dacă află lumea că m-ai văzut azi şi te-ai făcut că nu mă cunoşti, asta îţi lipseşte. Nu mie, adăugai, mie nu-mi pasă, ci ţie, fiindcă ţie îţi pasă." „De unde ştii tu, zise ea, că îmi pasă chiar de orice zice lumea? De pildă, ce-o să zică lumea că m-am făcut că nu te văd printre bicicletele-alea, pe care le-ai luat foarte mândru în primire, nu-mi pasă şi nici n-o să-mi pese."

Era, în ultimul ei cuvânt, o promisiune: dacă continuam să stau acolo să le păzesc avea să continue şi ea să-mi întoarcă spatele ca unui necunoscut. Asta mă îndârji şi în clipa aceea renunţai la ideea de a mă face ţapinar sau plutaş, idee care mi se păru ridiculă. Viitorul meu se juca abia acum aci în faţa mea şi nu undeva, pe vreo plută pe o Bistriţă pe care eu aş fi cântat din când în când un cântec trist. „Ei bine, zisei eu, o să stau acolo şi o să vedem ce-ai să faci. Dacă de atâţia ani de când trăim împreună nu ţi-ai dat seama ce urmăresc eu şi că o sa-mi ating scopul orice-ar fi! Acolo îmi convine mie cel mai mult, dacă vrei să ştii şi n-ai decât să te faci că nu mă vezi când eu te strig şi ridic mâna. N-o să te mai strig şi n-o să mai ridic mâna!"

Mă aşteptam acum să dea îndărăt, deşi bărbia ei vânătă care era la ea semnul unei uri bine ţinută în frâu, dar pe care n-o putea consuma într-un foc deschis, nu-mi lăsă nici-o îndoială că n-o s-o ia cuminte pe drumul pe care eu o luam cel dintâi, cum se întâmpla totdeauna în momentele noastre grele. Aşa se întâmplase când ne căsătorisem şi când ea tânjea strivită de neştiinţă în faţa unui bărbat care nu-şi dădea seama dacă o iubeşte sau nu, sau nu ştie nici el ce să facă; nu mă lăsasem până nu găsisem poteca. Şi aşa se întâmplase şi cu copilul ei, care trăia la părinţii ei. Se uita la mine cu privirea rătăcită şi nu ştia ce hotărâre să ia, până ce eu i-am spus: trimite-i banii şi du-te pe la el în fiecare săptămână. E copilul tău, indiferent de condiţiile în care l-ai făcut. Dacă vrei adu-1 aici, pe mine nu mă supără acest fapt, deşi nu prea avem loc. Şi aşa a început să se ducă pe la el şi să-1 aducă pe-aici foarte des, zicând apoi că era mai bine să rămână în sat, la bunicii lui, care, după cum am înţeles eu, n-aveau de gând să îmbătrânească în rele, se purtau de la un timp mai bine cu nepoţelul lor.

Acum însă nu se mai uita la mine, alţii erau cei de care ţinea ea seama. „Da, zise ea, n-o să mai mă strigi şi n-o să mai ridici mâna, ei şi? Acasă o să vii?" Vroia adică să spună cu o furie care ar fi fost nimicitoare în oricare altă situaţie, dar nu faţă de mine, că de văzut avea să mă vadă? De ştiut avea să mă ştie? Bărbatul ei aveam să continui să mă numesc? „O să fac în aşa fel încât o să viu pe-acasă la o oră când tu o să dormi şi să mă scol la una la care tu o să pleci. Cât despre rest m-am săturat să-ţi arăt drumul în viaţă, când din această viaţă se vede că n-ai înţeles nimic. O să te las să te zbaţi fără milă şi o să mă ocup de chestia asta cu atâta grijă încât niciodată să nu ştii bine la ce mă gândesc şi ce vreau să fac. Să-ţi porţi crucea şi dacă vrei s-o asvârli, n-ai decât să te opinteşti singură."

Mi-era sufletul foarte greu, dar asta îmi făcea parcă bine, îmi dădeam seama că asta e situaţia mea adevărată şi că e tot ce poate să facă un om, într-o astfel de situaţie, să nu trăiască evitând ceea ce îi e dat să îndure, fiindcă numai aşa mai poate el pe urmă să vadă răsărind iar pentru el soarele unor clipe frumoase. Aproape că aveam pentru Măria duioşie, fiindcă cea dintâi refuzase vălul unei vieţi acoperind o falsă seninătate.

Dar ea respinse nu numai duioşia mea, ci chiar însuşi echilibrul în care eu mă ţineam acceptând totul. „Ştiu eu unde te gândeşti tu, dar trebuia să se întâmple şi asta! N-ai auzit că a apărut un decret care interzice de-aici înainte studenţi bătrâni şi că degeaba înveţi, când o să-ţi iai examenul de maturitate o să fii respins la facultate că ai depăşit limita de vârstă. Credeai că toate o să-ţi stea pe masă, să te apuci tu să-i salvezi pe alţii, şi toate celelalte să te aştepte."

Simţii că asta era cu adevărat o lovitură. Asta era un lucru care modifica toate speranţele mele de viitor, care acum când nu mai puteam fi simplu electrician calificat, studiile şi titlul de inginer mi-ar fi asigurat dreptul la o muncă de conducere, pe care oricât de rea ar fi fost sănătatea mea, puteam s-o fac. Statui să mă gândesc învăluit parcă într-un fum invizibil, care e consecinţa arderii la care e supusă fiinţa noastră, ca să se apere. Era chiar adevărat că apăruse un astfel de decret? Era neîndoielnic, nevastă-mea nu mă ura ca să-mi dea lovituri gratuite. Urmă o tăcere, pe care eu o fărâmiţai neputând s-o suport: „Taci că ai citit tu decretul. Şi chiar dacă aşa ar fi, obţin eu scutirea de vârstă şi tot mă înscriu!"

Aici nici ea nu mai putu să suporte cuvintele mele şi ridică vocea. I-o cunoşteam, era puternică şi melodioasă, semăna pe undeva cu a doamnei Sorana, o plăcere s-o auzi. Furia cumplită care îi juca în ochi n-o urâţea ca pe altele, ci ridicându-i tensiunea de viaţă la un grad mai înalt îi colora chipul, nasul i se albea, iar gura căpăta o cruzime care dezvăluia hotărârea şi forţa, care dau totdeauna femeii o înfăţişare nouă. „Ha! făcu ea, ca o actriţă stăpână pe rol, admirată de public, obţine el scutirea de vârstă, când nu e în stare să obţină să se facă sănătos. Zace cererea lui şi acum la direcţie fiindcă nu e de acord comitetul de partid, că sunt alţii mai grav loviţi şi n-au cerut să fie trimişi la Viena. Asta, care ţi se cuvine, nu eşti în stare să ceri, dar ce nu ţi se cuvine, scutirea de vârstă, care e lege! Mă mir că poţi deschide gura şi spune, tu care pretinzi că arăţi altora drumul! De ce nu ţi l-ai arătat ţie? Dacă erai maistru la ora de faţă nu conta că nu te mai simţi în stare să lucrezi direct, ai fi dat îndrumări şi n-ai fi ajuns până acolo să păzeşti tu bicicletele altora, ca un nenorocit."

Rămăsei mut în faţa acestei ieşiri neînfrânate şi o hotărâre rece, ca un ascuţiş de brici se născu în mine să termin cu fiinţa aceasta chiar în clipa aceea. Aşa era, n-aveam eu să obţin scutirea respectivă când aici, sprijinit de inginer şi de director, nu reuşisem să plec la şcoala de maiştri. Cum aş fi putut eu atunci să obţin un lucru atât de îndepărtat şi nemotivat, cum era excepţia de la o lege? Dar dacă ăsta era un copleşitor adevăr care îmi marca adânc existenţa ce mai vroia această fiinţă de la mine, când singură recunoştea că n-aveam să ies din acest adevăr cum nu ieşi dintr-un blestem? „N-ai ştiut, continuă ea, decât să râzi şi să le spui altora hai sictir. Foarte bine! Când am auzit m-am gândit că eşti un om care mai bine rămâne în meseria lui acelaşi toată viaţa decât să-şi plece spinarea şi să spună oricui, să trăiţi tovarăşe. Mi-a plăcut şi totdeauna m-am lăudat. Călin a ştiut că dacă îi spune ăluia hai sictir, n-o să se mai ducă la şcoala de maiştri, dar a preferat aşa decât să înghită observaţiile. Aşa e el, n-ar răbda, orice i-ar face, să i se spună o vorbă de la unul care nu merită. Şi cum mă simţeam eu când veneam de la servici şi chiar şefa mea, doamna Polihroniade, îmi spunea: aţi fost aseară la cinema? De unde ştii, o întrebam, nu v-am văzut în sală. Nu, a fost doamna Matac şi l-a auzit pe bărbatu-tău râzând în sală. Până şi râsul tău ţi-l cunoştea lumea şi n-aveam eu nevoie să ajungi tu inginer ca să ţin la tine şi să-mi placi aşa cum eşti, chit că dacă ai fi ştiut şi tu să nu vorbeşti ce nu trebuie în faţa fitecui, poate că ai fi ajuns nu maistru, ci ai fi fost trimis cine ştie în ce şcoli şi altui ţi-ar fi fost drumul. Parcă Costache care e director ce-a fost, dacă nu tot ca tine, dar cu mai multă voinţă? Şi a ştiut să tacă la timp. Crezi că pe el n-au vrut să-l cureţe? Dar n-au avut cum să-l prindă şi pe urmă nici el n-a stat cu braţele încrucişate. Dar m-ai auzit tu pe mine vreodată că măcar aduc vorba în vreun fel? Nu poţi să zici că m-ai auzit fiindcă nici măcar nu m-am gândit, ba chiar, ca să fiu sinceră, nu-mi plăceau mie ambiţiile tale de a te înscrie la electrotehnică. Dragă Măria, îmi spunea doamna Polihroniade, fără să glumească, opreşte-l pe Călin cât mai e timp, că dacă îşi ajunge scopul, o să vrea altă nevastă, pot să-ţi citez multe cazuri.

Doamnă Polihroniade, eu nu vreau să-1 opresc pentru că pe noi nu ne leagă ce suntem, sau ce-am putea fi ca meserie. Dar ce vă leagă? Noi suntem făcuţi unul pentru altul, i-am răspuns, din clipa când am simţit că mă apucă de mână şi mă duce cu el, definitiv ne-am legat. Şi dacă m-aţi văzut înainte să mă mărit tristă de moarte, e că el e şi prost, cu toate că e foarte inteligent şi îmi dădeam seama că nu înţelege ce e între noi, nu ştie că mă Iubeşte şi că noi împreună trebuie să fim. Pe urmă ai înţeles, iar eu, am uitat cine eşti şi te-am lăsat în voia ta. E bărbat, ziceam, ştie el ce face. Şi nu mi-era mie frică de tine că ajungi inginer, deşi drept să-ţi spun vorbele doamnei Polihroniade mă cam neliniştau. Dar de fapt nu-mi păsa, puteai chiar să mă şi laşi, că tot la mine te-ai fi gândit şi te-ai fi întors. Eram pregătită. Până într-o zi când mă pomenesc cu Valerică la uşă. Dragă Măria, zice, lui Călin i s-a întâmplat ceva. Hai cu mine la spital. M-am dus eu la spital, am venit pe urmă şi după tine la Bucureşti... Nu e nimic, ziceam, îl trece, se vindecă. Pe urmă când ai venit acasă şi am văzut cum te-ai vindecat, hiii, am zis, ăsta nu mai e om! Vii s-a făcut rău, nu puteam să mă uit la tine. Şi atunci mi-am dat eu seama că în momentul când te-ai urcat pe cisterna aceea nici eu nici fetiţa nu eram în gândul tău! Nu să nu te urci, că asta ţi-e firea, dar să stai să te gândeşti un pic: mă, cum să-1 scoatem pe nenorocitul ăla de-acolo fără să ne punem zadarnic viaţa în pericol? Şi ai fi găsit, dar recunoaşte că nu te-ai gândit.

Mă gândisem, dar acum nu vroiam să-i răspund ei ca să mă arăt pe mine, ci s-o las pe ea să continue, ca să se arate pe ea. Şi ea continuă: „He! făcu luându-mă în priviri ca între două reflectoare, nu recunoşti, crezi că te-ai gândit, când mie mi-a spus doamna Polihroniade că alături lucra un altul în altă cisternă şi era suficient să-i cereţi lui să intre cu masca pe faţă şi să-1 scoată de-acolo, ca totul să se aranjeze".

Zâmbii, recunoscând aici invenţia abilă a oraşului, care nu vroia să-mi admită că acţionasem fiindcă nu mai era altă soluţie. Tăcui însă mai departe, simţind o ură undeva în foarte adâncul fiinţei inele, primordială şi de nelecuit, împotriva perfidei doamne Polihroniade, care ghida acum paşii soţiei mele şi o înstrăinase de mine. O făcuse pe Măria să admită în inima ei această bănuială, care era de neînvins, că actul meu n-a fost obligatoriu, şi că a existat cel puţin o posibilitate ca să fie evitat. Ori, nu absenţa măştii a făcut să izbucnească flacăra. Nedreptatea care mi se făcea, îngrozitoare, era când se susţinea că dacă intra un altul, de pildă tot un curăţitor ca şi cei dinăuntru, cu mască pe faţă, nu s-ar fi întâmplat nimic. înţelegeam brusc sursa stranie a patimei pe care o punea doamna Polihroniade în cultivarea relaţiilor; folosea această armă, farmecele ei femeieşti, pe care le sustrăgea în felul acesta soţului, ca să influenţeze soarta oamenilor. Rânjii: măcar dacă i-aş fi muşcat la timp gura aceea a ei care nu zâmbea. Asta ar fi îndepărtat-o pe Măria de ea şi astăzi această scenă care mă culca la pământ n-ar mai fi avut loc. infidelitatea e câteodată un rău mai mic. „De ce rânjeşti? mă întrebă ea, te bucuri că mâine Cărpinişan o să treacă cu maşina prin faţa ta şi o să te salute doar aşa, cu un deget? încetul cu încetul nimeni n-o să se mai uite la tine, fiindcă nimeni nu se mai uită la cineva care a căzut jos decât unul care e şi mai jos decât el. Şi cine e mai jos decât tine? Cine? ţipă ea deodată cu o voce care spori vertiginos liniştea în mine, simţind furtuna în acest ţipăt disperat şi pregătindu-mă să-i fac faţă. Spune-mi, cine a căzut mai jos decât tine? Până şi Cazaciuc, tot e paznic plin, acolo la cooperativa kilometru' 14, nu ajutor de paznic."

Pronunţarea numelui fostului ei înşelător îmi slăbi puterea şi mă tăcui crunt, zicându-mi că aşa mi se cuvenea, de frică să nu mă pun cu pumnii pe ea să tacă. îi spusei: „Bine că ţi-e dor de Cazaciuc! Nici nu ştie Ambrozie la ora de faţă, adăugai

sarcastic, ce e în inima ta, că ar şi alerga să te scape de mine.. „Tu ai vrut să scapi de mine, strigă ea, şi n-ai avut curajul să te desparţi şi ai vrut să mori. Crezi că nu m-am gândit? Numai cine are chef să moară face ce-ai făcut tu!"

Scuturai din cap ca şi când aş fi primit o lovitură de măciucă pe la spate: în spital mi se întâmplase şi mie o dată să gândesc aşa şi fusese ceva nespus de chinuitor ceea ce trăisem, fiindcă eram la capătul puterilor şi nu găsisem în mine în acest timp forţa să alung acest gând. îmi aminteam mai ales de clipa când îmi dusesem mâna la ochi, cât de împăcat gândisem la lumina exploziei: da, uite, acum o să mor! Şi era adevărat că nici înainte şi nici după, Măria şi fetiţa nu fuseseră prezente în inima mea şi de aici îndoiala care mă tortura: Oare n-o iubeam şi de aceea, cuprins de o nepăsare care nu mai cere nimic de la viaţă, mă lăsasem dus în actul de a salva pe altul, când în realitate eu căutam salvarea pentru mine? Cine să dea răspuns la astfel de întrebări, întins pe un pat de spital şi cu chipul desfigurat? Şi acum iat-o pe ea desfăcând această rană care se închisese apoi singură. „Nu e adevărat, strigai, ţineam ia tine mai mult ca la orice pe lume şi dacă nu m-am gândit chiar în clipa aia cum pretinzi, e pentru că nu m-am gândit nici la mine." „Puteai să nu te gândeşti la tine, strigă şi ea, dar dacă aş fi fost în inima ta ţi-ai fi adus aminte şi de mine şi de tine şi nimic nu s-ar fi întâmplat, alta ar fi fost soarta. Dar eu nu eram în inima ta şi nici măcar n-ai murit, aşa cum ai vrut. Mai bine mureai!"

Nu mă izbiră aceste cuvinte ale ei, fiindcă văzui că în realitate nu era atât de tare cât crezusem. Se simţea că, neputând să spună mai mult decât că îmi dorise moartea, rămânea descoperită şi neputincioasă în faţa unui om care, el, nu-şi dorise aşa ceva şi atunci cum ne-am fi putut privi în ochi? Şi atunci începu să arunce în mine înainte de a se prăbuşi nu cu armele mari, ci cu ceea ce îi mai rămăsese, ameninţări nedemne, cuvinte insultătoare şi jignitoare, pe care gura ei cu bărbia vânătă de furie mi le arunca sub privirea mea ferită. începeam însă să nu mai aud, şi parcă nici n-o văzui când se întinse pe pat şi apucă deodată cuvertura cu ghearele. începu să dea din picioare hohotind.

Văzui însă curând că şi mie îmi scăpase ceva, din pricină că nici ea nu mai avusese puterea să-mi spună acest lucru grav în felul în care merita el să fie spus; mi-1 spunea acum, într-un fel jalnic şi parcă cu atât mai mult mă pătrunsei de adevărul pe care îl conţinea; mi se sfâşia inima. Toate mişcările ei păreau dezordonate şi prinse de isterie, dar mişcarea capului era hotărâtă şi disperată: nega, la dreapta şi la stânga, în timp ce lacrimile îi curgeau şiroaie şi pieptul i se zbuciuma. Crezui la început că se opunea la ceva, că era un semn pe care mi-1 dădea mie că *nu* e adevărat nimic din ce mi-a spus, că e nefericită şi că vorbele ei n-au fost decât strigătele unei femei care nu mai ştie ce spune, şi că *JIU* crede în ele şi nici eu să nu cred. Eram pe punctul de a mă considera scăpat când observai chipul ei şi deodată îmi dădui seama că acel *nu al* ei era de fapt un da, care luase forma acestuia: mă nega pe mine, toată viaţa noastră, nu mai mă vroia... Nu era adevărat că ar fi vrut să fi murit şi nu era adevărat că credea că aş fi.putut să nu fac ce-am făcut. Şi nu era adevărat că nu mai credea în soarta mea şi că nu mai sunt un om, cum spusese că gândise.când mă văzuse. Nu era adevărat că gândise aşa ceva. Dar plângea, dădea din cap necontenit şi chipul ei i se schimonosea în această negaţie pe care nu era în stare s-o suporte, dar nici s-o mai ascundă. Nu erau adevărate toate acestea, dar ceva se întâmplase; se prăbuşise ceva; nu mai mă iubea, viaţa noastră împreună îşi pierduse înţelesul.

Eram foarte mirat: aveam în faţa mea ireparabilul, dar mă uitam la el ca şi când ar fi fost reparabil. Mă ferisem eu de el, un timp destul de îndelungat, continuasem să râd, dar acum îmi dădeam seama că ora acceptării lui sosise. O lăsai pe Măria

să se zbată singură pe pat și ieșii afară. Vroiam să mă duc să mă învăț imediat cu singurătatea. Nu mai aveam ce afla de la ea în plus, ar fi însemnat să vreau să mă chinuiesc singur auzind-o confirmând și prin viu grai ceea ce datul ei din cap spunea mai mult decât cuvintele, deși ispita de a încerca să verific dacă înțelesesem bine, mă încercase o clipă. Dar apoi mai mult mă ispitise să rămân singur și să văd cât de ușor aveam să mă simt călcând pământul fără să mai am în gând ființa care mă făcuse să-mi simt greutatea dublă atâta vreme.

X

Ieșii din oraș pe jos fiindcă, deși trecuseră atâția ani, constructorii tot nu făcuseră în el o stradă ca lumea, pe care să poți să te plimbi fără să te dai jos de pe trotuar la fiecare douăzeci de metri; urma un colț care corespundea unei noi clădiri și după aceea alt trotuar; îți venea s-o iai tot pe șosea, care dacă ar fi avut paralel o promenadă între ea și pădure, ar fi fost foarte potrivită să iasă lumea duminicile și după-amiezele.

Primul lucru pe care îl descoperii limită întrucâtva întinderea pierderii pe care o suferisem: Măria era viața mea și nimeni nu mă putea sili să n-o mai iubesc. Pe urmă descoperii că deși între mine și viitorul meu fuseseră aruncate de jur-împrejur buturugi, dacă mă uitam bine, e drept că nu le puteam da la o parte, dar mai era loc printre ele: în primul rând să zicem că nu doi-trei ani, ci patru-cinci aveam să mă simt rău cu sănătatea, dar unde scria că după aceea n-aveam să mai fiu din nou în stare să lucrez în meseria mea? Bineînțeles că aveam să mă duc la direcție să cer să... Iar examenul de maturitate tot va trebui să mi-1 iau, chit că drumul la Institutul de electrotehnică mi-era acum închis. Dar nu mai puteam trăi fără să citesc cărți și trebuia ca această plăcere pe care începusem s-o descopăr să fie expresia confirmată de luarea examenelor a unei îndeletniciri superioare și nu a unei manii pe care observam că o au unii, care îți dădeau un sentiment de zădărnicie când aflai că ei n-au avut suficientă voință să facă același lucru și când au fost elevi, rămânând doar cu cele careva clase primare la bază: nu-mi plăceau tipii ăștia și nu vroiam să le îngroș rândurile...

Dacă oamenii ar începe imediat să trăiască marile adevăruri ale vieții lor a căror revelație o au la un moment dat! Pur și simplu să întindă din chiar clipa aceea pasul și să înceapă să meargă pe noul drum. Suferința care ar urma nu i-ar degrada niciodată și ar putea încă păstra în inimile lor, nearinse, zilele luminoase pe care le-au trăir până atunci. Dar ei nu fac acest pas și revin asupra adevărurilor a căror revelație au avut-o, prinși, ca într-o cursă, de iluzia că poate s-au înșelat, deși știu bine că nu. Omul nu e laș, dar pare să fie, din pricina încăpățânării lui de a persista în speranță cum persistă de altfel și în eroare. Și nu știi niciodată care dintre ele e la mijloc.

în primul rând că nevastă-mea mă întâmpină la întoarcere complet liniștită și cu o privire de odinioară, care îmi cerea ajutor: ce trebuia să facă? Ce simțeam eu? Se întâmplase ceva rău între noi care nu mai putea fi alungat? Ce răspuns dădusem eu acestor întrebări rămânând singur? Singurul răspuns pe care îl simțeam clar în minte era că ea era femeia mea pentru totdeauna, indiferent ce s-ar mai întâmpla între noi de-aici înainte.

Intrai în bucătărie și mă așezai la masă. Ăsta era la noi semnul unei apropieri care ne aducea, printre cuvintele cele mai obișnuite, la îmbrățișări inexplicabile, a căror venire eram departe de a o bănui. Totdeauna ne trezeam surprinși de ceea ce ne împingea unul spre altul și ea deschidea ochii mari parcă de teamă. Se smulgea și se ducea în casă unde se ocupa apoi îndelung cu fetița, crezând că în felul acesta avea să uite de mine și să se culce apoi cu acele mișcări ale ei hotărâte care mă făceau să înțeleg că e foarte obosită și că chiar cea mai mică atingere o face să sufere... Dar nu-i ajuta, în astfel de momente, nimic și se apropia apoi singură, posomorâtă. începeam s-o mângâi:

ce avea, de ce fugea ea de mine? Ce i-am făcut de era aşa de... De ce mă ocolea? Am supărat-o cu ceva, am jignit-o, am vorbit ce nu trebuie şi ea nu poate să-mi spună? Măcar să-mi dea de înţeles, în ce împrejurare! Tăcea la pieptul meu, fără să spună măcar un cuvânt ca să înţeleg ce sens avea această tăcere, dacă trebuia să insist pe calea asta sau era altceva la mijloc. „Nu înţelegi?" mi-a spus odată. „Nu, nu înţeleg!" „Atunci nu-ţi spun!" Alteori însă întârzia cu dezbrăcatul, ai fi zis că scoate de pe ea şapte rochii şi mi-aduc aminte că închizând ochii în aşteptare m-a prins deodată o bănuială. Ce făcea ea acolo de nu mai termina cu dulapul acela, ce tot căuta în el şi nu mai găsea? Se făcuse foarte târziu. „Nu treci să te culci?" am întrebat-o. Nu mi-a răspuns şi atunci m-am dat jos din pat, am luat-o în braţe ca pe copii şi am întrebat-o în timp ce avea faţa ei aproape de a mea. „Ce e cu tine?" „Nimic, ce să fie!" „Chiar nimic?" Atunci de ce nu vrei să te culci?" „Nu mi-e somn!" „A, nu ţi-e somn, am făcut eu, păi nici mie" şi ne-am aşezat amândoi în pat şi în asemenea momente o vedeam că scoate din poşetă o ţigare, o aprinde şi începe s-o fumeze. Dar nici după ce o termina nu vroia să stingă lumina şi să adoarmă. Şi toată chestia asta dura până dimineaţa. Stătea lângă mine şi tăcea, dar în mod forţat, fiindcă vedeam cum o asaltează gândurile şi odată cu ele şi cuvintele. Dar se ţinea bine şi nu reuşeam s-o fac să vorbească nici după ce ne iubeam îndelung, când zăgazurile de obicei cad şi unul şi altul de obicei îşi spun mai uşor ceea ce mai înainte le venea greu. Ea avea aerul că asta la ea nu schimbă mai nimic, deşi vedeam că schimbă. Totuşi nu vorbea nici aşa şi plecam pe urmă amândoi la combinat verzi de oboseală dar nu nemulţumiţi unul de altul, dimpotrivă, îmi dădeam seama că după astfel de seri şi de nopţi când stăteam lângă ea fără să adorm, parcă mă iubea mai mult...

Urmau săptămâni lungi în care toată ziua spăla, călca şi gătea cu o stranie mulţumire pe chip ca şi când la capătul

acestor îndeletniciri istovitoare ar fi aşteptat-o o mare recompensă. Ştia însă şi ea că nu va fi vorba de nimic de genul asta şi se zeflemisea singură: „Mă mir şi eu, zicea, care femeie mai face treburile astea fără să drăcuie toată ziua. Nu zic că nu le face, fiindcă n-are încotro, dar să vezi ce zic. Un bărbat neînsurat dacă le-ar auzi s-ar scărpina mult în cap până să ia una dintre ele şi pe care!".

Şi dimpotrivă în alte astfel de apropieri de-ale noastre nepresimţite o apuca vorbitul şi tot aşa cu nimic n-o mai puteam opri până în zori. Şi atunci îmi povestea din copilăria ei, de maică-sa moartă pe care o apucase când avea şapte-opt ani (murise dintr-o facere cu copil cu tot), de satul şi suratele ei care pe unde au ajuns şi cu cine s-au măritat, de prostu ăla de flăcău care cu toate că ţinuse la ea luase pe alta, şi ce i s-a mai întâmplat pe urmă ca om însurat, de unchiu-său Niculae, care a ţinut foarte mult la ea... Mă omora cu istoriile astea şi tăcerea ei chiar şi o noapte întreagă mi se părea mai uşor de suportat decât un ceas din aceste povestiri. Mă lovea somnul cu leuca în cap şi mă dădeam jos, mă duceam la baie, mă spălam pe faţă, mă ştergeam bine cu prosopul ca să nu bage de seamă şi mă întorceam la loc înviorat. Curând însă simţeam că iar n-o să mai pot şi atunci puneam mâna pe ea şi o iubeam înverşunat şi furios. Dar după aceea îşi continua doborâtoareie ei istorii, pe care era cu atât mai departe de a le povesti bine, pe cât de aproape era tensiunea sufletului ei de a se destăinui. Până la urmă mă apuca un râs isteric la câte un moment care bănuiam eu că ar fi avut acolo la faţa locului, unde s-a petrecut, ceva comic şi râdea şi ea aprinsă de o însufleţire şi mai mare, prelungind numita întâmplare aşa-zisă veselă, interminabil. „Şi stai să vezi!" făcea, iar eu stăteam şi nu vedeam nimic, dar holbam ochii într-o grasă satisfacţie prefăcută de a vedea ce-a mai fost.

Acum simţeam că toate acestea nu vor mai fi şi că asupra casei noastre apăruse duhul rău. Iar privirea şi gesturile ei aveau

acum în ele o rugăminte stranie, parcă vroia să-mi spună că până nu se va întâmpla o nenorocire şi mai mare să fim aproape unul de altul şi să trăim în zilele care ne-au mai rămas, cât mai mult din întregul zilelor pe care soarta n-avea să ne lase să le trăim în scurgerea lor normală. Straniu era însă că mă ruga, aproape mă implora, ca şi când ar fi ştiut ce gândisem eu în ceasurile cât mă plimbasem singur în afara oraşului, că o iubesc şi că nimeni nu mă poate împiedica s-o iubesc orice-ar fi.

Această seară mi-a rămas adânc săpară în amintire. A plâns literalmente toată noaptea. Foarte des însă se întrerupea ca să cădem în îmbrăţişări frenetice. După fiecare avea alt plâns, o dată arzător şi plin de speranţe că totul se va aranja între noi, alteori de spaimă că Dumnezeu i-a luat minţile şi nu mai ştie ce să mai facă... Şi nici eu n-o mai iubesc ca altădată şi de-aia s-a întâmplat ce s-a întâmplat... „Ba te iubesc", i-am spus. „Tu, mi-a răspuns ea simplu, tu n-ai ştiut niciodată când mă iubeşti şi când nu. Cel mai tare m-ai iubit când ai venit după mine în curte şi m-ai luat cu tine, dar ani de zile vedeam din scrisorile tale că nu-ţi dai seama. Şi cel mai puţin când ai intrat în cisterna aia. Atunci mă uitasei de tot, complet, eram ca şi moartă, dacă aş fi murit eu, ai fi fost trist dar n-ai fi înţeles de ce!" Nu mai era însă în glasul ei nici o învinuire, ci o resemnare ţărănească, mai limpezită în straturile de unde venea: aşa a fost dat să fie, atât a trebuit să fim noi fericiţi...

Mă făceam că nu aud refrenul acesta ascuns în fiecare plâns al ei sau mai bine zis îl auzeam dar ştiindu-i înţelesul nu mi se părea că are în el şi unul practic. Mai era încă timp, a doua zi dimineaţa, după o astfel de noapte bogată care spălase tot ceea ce în timpul zilei se petrecuse urât şi josnic între noi, să-mi privesc în faţă soarta, să-mi dau seama că drumurile sunt acum libere pentru o hotărâre, să mă aşez la masă şi să-i scriu o scrisoare în care să-i spun, în puţine cuvinte că n-avea, la întoarcere, să mă mai găsească acasă.

PARTEA A CINCEA

.. .Dar n-am făcut aşa, n-am scris o asemenea scrisoare care m-ar fi eliberat. Avea dreptate directorul, să nu mă creadă când i-am spus că am băut tot paharul. Când eram odată tot aşa mic, la bunicul într-o vară, muream de poftă să încalec un cal şi am pândit o zi când nu era nimeni acasă, decât eu cu un văr şi am scos un cal din grajd. L-am adus lângă marginea prispei şi l-am încălecat.Văru-meu care îl ţinea i-a dat drumul. Nu ştiu de ce mi se părea mie că acum calul o să înceapă frumos să se plimbe cu mine prin curte. In loc de asta, am văzut cum o ia spre uşa grajdului, adică se întorcea de unde fusese scos. Această uşă era făcută să intre un cal singur nu cineva pe el, şi mi-am dat seama că trebuie să sar jos imediat dacă nu vroiam să fiu ras şi cine ştie ce să mi se întâmple. Dar în loc să mă învârtesc pe spinarea lui şi să săr jos de bunăvoie am stat mai departe călare crezând că n-o să-mi facă el mie o astfel de figură şi să mă strivească de pragul de sus al uşii. Nu mai ştiu ce s-a întâmplat, am văzut cum calul intră, m-am pomenit dat peste cap pe spinarea lui şi apoi buf la pământ. Am avut o senzaţie, parcă pământul n-ar fi fost jos şi ar fi stat nemişcat, ci mi-a ieşit mie în întâmpinare, izbindu-se el de mine şi nu eu de el. Mi-au clănţănit dinţii în gură şi mi-a sunat tărtăcuţa de pragul de lemn al grajdului, m-am trezit bine, am şi simţit pe loc că sunt mai deştept ca

înainte, chit că puteam să mor pe loc dacă nu de prag, ci de cele două pietroaie așezate imediat înăuntru dacă m-aș fi lovit cu capul. Eram mic, e adevărat, și crescând, omul zice că îi crește în același timp și mintea. De acest lucru însă eu mă îndoiesc.

Vedeam bine că în viitorul vieții mele cu Măria nu se zărea decât o astfel de ușă neagră și că înspre ea mă ducea, fără grabă, dar și fără șovăială, continuarea conviețuirii noastre sub același acoperământ. Și cu toate acestea nu făceam nimic ca s-o curm. Nu știu de la cine, orașul află ce se întâmplase la noi în casă și apărură niște ziariști care o înjurară pe Măria în câteva articole arătând în același timp generozitatea mea, care „o iertam". Nu ne păsa nouă de ceea ce îi interesa pe acești oameni, totuși îi luai apărarea, confirmând fără să-mi dau seama iertarea cu pricina, sperând că acești inși or să mă creadă pe mine și nu pe concetățenii mei, care în mod inexplicabil se treziră să-mi țină partea. După ce efectul articolelor din presă se evaporă uitară de propria lor atitudine zicând acum că ea avea dreptate, ca și când stabilirea de partea cui e dreptatea, mai putea, între doi inși care trăiau sub umbra despărțirii, să mai ajute la ceva.

Nu eram însă neîndreptățit să cred că nu voi reuși să trec peste ceea ce se petrecuse în ziua aceea între mine și Măria și să ne reluăm viața de unde fusese lovită. Directorul, care mă primi și mă ascultă din nou, zise că și el a auzit ce se spune despre nevastă-mea, dar că nu crede și adăugă că s-a gândit unde să-mi găsească un post ceva mai bun... Și după felul cum pronunță aceste cuvinte „ceva mai", înțelesei că nu cu mult mai, decât cel păzitor de biciclete. Tot la pază, zise el, la una din porți, dacă vroiam la cea principală, dacă nu la una pe unde intrau și ieșeau camioane cu materie primă sau finită, foarte important post, trebuia să cer hârtii, să le cercetez, să controlez dacă și în camioane e același lucru ca și pe foile de parcurs... Mie mi se păru că față de umilința prin care trecusem primind postul celălalt, cel de acum era ceva foarte serios și-i răspunsei

directorului că așa mai merge. Dar el, zise deodată: „Nu-mi place câtuși de puțin că sunt pus în situația să-ți ofer tocmai eu o asemenea slujbă, când știu ce mult ți-a plăcut meseria pe care ți-ai ales-o. Mai bine ai pleca în altă parte". Am înțeles că se referea la situația mea cu nevastă-mea și că ar fi dorit să nu mă vadă acceptând-o, dar am lăsat să treacă pe lângă urechi acest înțeles și i-am răspuns: „Dumneavoastră știți bine, tovarășe director, că eu am fost aici când nu era nimic și că nu pot să părăsesc acest oraș și combinatul la nașterea cărora am contribuit stând în viscol și zăpadă". „Bine, atunci ia-ți postul în primire și dacă ai nevoie în continuare de sprijinul nostru vino și spune-mi. Și mai ales nu uita că îndată ce o să te simți în stare să te întorci iar la meseria ta, să vii să-mi spui și să te trimit la școala de maiștri!"

In sinea mea mă întrebam de ce nu mă trimitea el de pe acum. Crizele mele nu m-ar fi împiedicat să învăț și să-mi dau examenul respectiv și pe urmă foarte ușor să mă întorc la combinat și să-mi iau locul care mi se cuvenea printre electricieni. Ceva însă din felul lui de a fi îmi spunea că aș lansa întrebarea zadarnic. Parcă el nu știa că asta ar fi soluția cea mai bună? Dar într-adevăr, dacă nu putuse el să mă trimită „înainte", ce pretenții mai aveam acum? Un maistru care n-ar fi pregătit în orice clipă să facă el treaba unde calificarea lucrătorului n-ar fi suficientă, ce fel de încredere putea el să-și câștige?

Curând însă orașul puse mâna pe istoria vieții noastre și se află tot ceea ce noi credeam că nu mai știe nimeni adică nu numai ultimele momente, ci și cele de la începutul cunoștinței noastre. Pe atunci acest fapt m-a nedumerit, întrebându-mă cine le-o fi spus, dar astăzi îmi dau seama că viața intimă a oamenilor nu e un robinet bine închis, el picură din neglijența noastră suficient de mult pentru ca de-a lungul timpului să umple un vas: e chiar viața noastră pe care o credeam secretă.

Am observat că alţii, având probabil intuiţia acestui adevăr, îşi trăiesc viaţa intimă în văzul tuturor, convinşi pesemne de inutilitatea oricărei discreţii, bătăile şi împăcările, ca şi evenimentele mai grave. Una, chiar de la noi din bloc, umbla din uşă în uşă plângând că aoleo ce să se facă ea, că aoleo bărbatu-său a găsit alta şi o lasă... Nu mică însă ne-a fost mirarea când am aflat că agitaţia asta a ei peste tot (s-a dus şi pe la combinat la tovarăşul Costache şi apoi şi pe la comitetul de partid) cum, necum, a dat roade şi omul ei s-a intimidat sau cine ştie cum s-au petrecut lucrurile că s-a întors în cele din urmă acasă. Mă pomenii sperând că lumea ar putea-o influenţa pe Măria în bine, dar când aflai ce se spunea îmi dădui seama că nu, fără să cred prin asta că vroia cineva neapărat să ne despartă. Că, de, ea mă iubise timp de trei ani dar eu îi întorsesem spatele (era vorba de cei trei ani de armată) şi că nici acum n-o iubeam, sigur, s-o fi săturat şi ea de un astfel de bărbat. Se mirau de ce mai stau la ea din moment ce n-o iubeam. Ca şi când ei toţi ar fi trăit numai din iubire. Asta mă făcu să râd. Nu-ţi venea să-ţi crezi urechilor, când în realitate ei se băgau în viaţa noastră cum se băgau colocatarii Ioanei cu forţa, făcându-şi chei pentru uşa odăii ei. Sfidai cu uşurinţă toate acestea şi îmi văzui cu plăcere de noul meu serviciu, care nu era chiar de pază, ci un veritabil post de control, eram doi pe schimb însărcinaţi cu el, aveam şi două telefoane la noi în cabină.

Nici o organizare nu e perfectă, iar dacă ar fi, ar deveni monstruoasă. Pentru ca serviciul nostru să fi fost perfect ar fi trebuit să controlăm totul ca la vamă, dar atunci e uşor de închipuit în ce s-ar fi transformat, ar fi fost nevoie nu de doi inşi, ci de douăzeci şi prevăzuţi cu toate mijloacele de despachetare şi împachetare şi desigur şi de cântărire. Or, pentru încărcătură răspundea serviciul de expediţie şi cel care iscălea foile de parcurs. Atunci care mai era rostul controlului nostru la poartă? Mai avea vreunul? Mai avea şi nu mai avea, fiindcă de

un balot în plus de îngrăşăminte azotoase răspundeau ei, cei dinăuntru, dar dacă pe lângă asra şoferul mai scotea şi altceva care nu era trecut în document, de asta răspundeam noi...

II

...Ba mi se părea că merge chiar mai bine, aşa cum ţi se pare când te scoli după o boală când totul e nou şi proaspăt, mai ales că Măria primi cu linişte şi mulţumire numirea mea în noul post. Asta, spori sentimentul că lucrurile s-au aranjat. Când într-o zi îmi spuse simplu, dar şi neîndoielnic, uitându-se liniştită în ochii mei: „Căline, tu când te muţi?" Parcă mi-ar fi spus: tu când pleci la Bucureşti? Sau: când aranjezi chestia aia pe care ai uitat-o? Pentru ea drama se consumase, mai rămânea o simplă chestie de aranjament, de pildă plecarea, trebuia făcută şi asta. Sigur că nu era nici o grabă, dar era unul din lucrurile care nu se pot amâna prea mult, fără să ai pe urmă mari încurcături.

Mă uitai la ea flămând de curiozitate şi fascinat de calmul ei, care o îndepărta deodată vijelios de mine şi mă făcea să văd în ea o străină, pe care o cunoşteam însă bine şi îmi tremura inima după ea. Pentru întâia oară de când mă ştiam rămăsei mut în faţa unei întrebări care îmi angaja viaţa şi îmi cerea, chiar dacă nu vroiam să-1 dau, un răspuns. Multe minute se scurseră astfel în tăcere, fără, însă, ca Măria să se mire, sau să dea vreun semn de nerăbdare. Avea aerul să spună că puteam să răspund la întrebarea asta şi peste o lună, ba chiar şi două, dar deja trei era cam mult. Mă pomenii vorbind fără să-mi dau seama prea bine ce spun: „Vreau întâi să-mi adun ceva bani să pot face faţă în noua mea locuinţă, fiindcă va trebui să-mi cumpăr totul începând de la pat, n-o să te las pe tine fără, ca să-mi fie mai uşor".

Ea nu zise nimic dar văzui că aştepta încă răspunsul la întrebarea ei. Iar eu continuai: „Trebuie intentat şi divorţul,

ca să poată cei de la spaţiul locativ să-mi repartizeze o odaie... Dacă or să se grăbească şi ăia să-mi repartizeze să nu ne pomenim ca alţii, că suntem puşi în situaţia să ne împărţim apartamentul, ţie o odaie şi mie una. Şi culmea, să ne recăsătorim pe urmă şi eu cu viitoarea mea nevastă şi tu cu viitorul tău soţ să ne întâlnim toţi patru la bucătărie".

N-o slăbeam din priviri, sperând prin aceste cuvinte deznădăjduite să trezesc în ea un protest, prin proiecţia în viitor nu atât a unei promiscuităţi care ne aştepta cât a faptului că vom face amândoi, dacă ne despărţim, ţăndări din trecutul şi din ceea ce a fost iubirea noastră odinioară. Nu se lăsă însă impresionată, poate nici n-auzi bine. Zise: „Nu vrei tu să te ocupi de divorţ? Eşti bărbat, ţi-e mai lesne!" „Nu vrei pensie alimentară pentru fetiţă?" o întrebai la rândul meu. „Dacă o să vrei să-mi dai...", răspunse ea cu un glas curat. „Da, dar atunci trebuie să divorţezi tu, şi să câştigi contra mea!" „Cum să câştig, Căline, dacă tu nu părăseşti căminul conjugal? Ce motive am, să umblu cu martori falşi care să declare că mă snopeşti în bătăi, eşti beţiv, mă înşeli, nu aduci bani în casă, n-ai grijă de familie şi altele de genul ăsta? Iţi convine? Mie nu-mi convine, şi-aşa se spun destule despre noi în oraş..."

Avea dreptate. Dar nu faptul că mă aflam într-un cerc *vicios* - dacă nu plecam, nu se putea divorţa, dacă nu divorţam, nu-mi dădea spaţiul locativ casă - mă preocupa pe mine în momentul acela. Ci senzaţia că alunecam. Foarte blând, nu era vorbă, dar în jos şi mă întrebam cum să fac să opresc această coborâre acum când mai era timp... Să plec. Dar cum să părăsesc această femeie în plină înflorire, mai frumoasă decât oricând şi care mă iubise până mai ieri cu tot sufletul ei? De ce îşi întorcea ea acum privirile de la mine? Aveam sentimentul că neputinţa mea venea din faptul că nu eram în stare să găsesc un răspuns bun la toate, fiindcă de obicei aşa cum te asaltează întrebările îţi vin şi răspunsurile, numai că se bat cap în cap

şi unele şi altele. Dacă ea, aşa cum mi-a spus, era îngrijorată că voi deveni inginer şi o voi părăsi, înseamnă că ieşirea mea temporară din meserie (şi ea n-avea de ce să nu creadă că va fi temporară) nu putea să fie cauza răului care se abătuse asupra noastră. Asta era foarte limpede. Atunci ce era? Tot ce ştiam zbura parcă din întreaga mea fiinţă lăsându-mă complet singur în faţa acestei întrebări. Până într-o zi când în acest gol apăru deodată înţelegerea: Măria a găsit pe altcineva. Şi tot ce s-a întâmplat între noi numai aşa se explică...

III

Gândul ăsta mă însufleţi şi îmi dădu speranţe mari: dacă era adevărat, primeam lupta. Eram hotărât să-mi retrag faţă de Măria cuvântul că voi pleca. Şi nu pentru că în sinea mea n-aş fi plecat, dar asta era o armă, nu trebuia să cedez până ce n-aveam să văd cu ochii mei că totul e pierdut. îmi spuneam că ea însăşi, ajungând mai pe urmă nenorocită, m-ar fi învinuit că m-am dat bătut de la prima ciocnire, când în realitate trebuia să stau pe loc şi să nu dau nici un pas înapoi.

Dar cum să aflu? îi spusei lui Costică bănuiala mea şi îl rugai să mă ajute şi Costică o rugă pe o prietenă a lui să se intereseze. într-o zi o anunţai pe Măria că plec pe la Bacău vreo trei zile să însoţesc de acolo nişte camioane cu maşini care urmau să ne sosească din străinătate, ceea ce era şi adevărat şi chiar şi plecai. La întoarcere însă prietena lui Costică îmi povesti amănunţit tot ce făcuse în acest timp Măria de dimineaţă şi până noaptea târziu şi înţelesei mai mult din glasul ei decât din filmul pe care mi-1 desfăşură înaintea ochilor, că eram complet greşit şi că nevastă-mea n-avea pe nimeni.

Oamenii însă nu-şi dau seama totdeauna ce aştepţi de la ei şi mi se păru că prietena lui Costică mă minte cu intenţii bune, neştiind că în cazul meu mi-ar fi făcut bine adevărul şi nu minciuna. Căutai deci pe altcineva mai puţin doritor să mă

ferească de ceea ce mă interesa să aflu şi gândul mă duse la un avocat. Ăştia sunt oameni de meserie şi în orice caz aveam nevoie de unul care să-mi înainteze divorţul. Nu m-am priceput niciodată la hârtii, orice aş fi putut fi în viaţă dar nu funcţionar.

Aflai că într-adevăr noul nostru oraş avea şi avocaţi, mie îmi recomandă cineva pe unul şi îi făcui o vizită acasă. „Domnule avocat, îi spusei, vreau să divorţez, dar îmi trebuie dovada că soţia mea are pe altul. Cum să aflu?" „Unde lucrează soţia dumitale?" mă întrebă el şi îmi făcu un fel de dosar ca la cadre, îmi spuse cât mă costă toată acţiunea şi adăugă că oraşul nostru e încă foarte mic şi nu se putea ţine nimic ascuns multă vreme şi îmi ceru răgaz câtva timp. Află el. Mie nu-mi mai rămânea pe urmă decât să vorbesc cu doi, trei prieteni care să depună ca martori. La urma urmei, îmi spuneam, nu mă rugase Măria să mă ocup eu de aceste formalităţi? în cazul în care ar fi descoperit că e urmărită şi bănuită şi m-ar fi ghicit pe mine în spatele cercetărilor avocatului...

Pe de altă parte toată această activitate îmi făcea bine, sau în orice caz mă ţinea pe picioare să văd o lume nestricată, aşa cum ieşind în ziua aceea din cisternă văzusem cerul şi norii liniştiţi şi mă simţeam liniştit şi eu, deşi cei din jurul meu erau înspăimântaţi. Acum îmi explicam de ce: e continuarea mişcării sufletului nostru, rămas acelaşi, deşi trupul care ţine de el s-a modificat. Tot aşa am observat când a murit bunicul, numai mama şi cu nişte nurori plângeau, tata şi alţi fraţi de-ai ei umblau de colo până colo cu treburi, să facă rost de scânduri pentru tron, pentru stâlp şi cruce, să cumpere pânză pentru doliu, şi lumânări de veghe, să se ducă să vorbească cu popa, să dea de mâncare la oamenii care îi ajutau la dulgherit, să pregătească praznicul (să facă rost de ţuică şi să taie nişte orătănii), ai fi zis, uitându-te la ei, că îi pregăteau bunicului ceva plăcut şi sărbătoresc, care n-avea nici o legătură cu moartea lui.

Tot aşa mă pomenii semnând hârtia pe care avocatul mi-o întinse, şi care era intentarea acţiunii de divorţ. Cercetările lui rămăseseră infructuoase în ceea ce priveşte faptul dacă Măria avea sau nu pe cineva, avocatul îmi spuse hotărât că nu, dar descoperise în schimb că: „Actuala dumneavoastră soţie, care are un copil din flori, a fost văzută un timp cu cel care a făcut acest copil, numitul Cazaciuc Ambrozie, din satul Ereste, şi care e paznic..." „Da, ştiu de noapte, la cooperativa Idiometru' 14, când domnule avocat?" „He, demult, dragă domnule Surupăceanu, din fericire pentru dumneata, ai avut o soţie de care n-ai cum să te plângi în faţa instanţei: dinainte ca dumneavoastră să vă fi căsătorit!" Va să zică ceva tot fusese în acele zile cu Ambrozie şi nu în zadar îl aranjasem eu cu Costică, în contul a ceea ce nu ştiam dar presupuneam că s-a petrecut. „Dar asta nu e un impediment, continuă avocatul, dacă părţile consimt e floare la ureche pentru mine, e suficient să nu se prezinte la înfăţişare şi în schimb dumneata vii cu doi martori care nu vor spune lucruri jignitoare pentru dânsa, îi învăţ eu ce anume au de declarat şi e în regulă. Urmează ca dumneata să te hotărăşti". I-am răspuns că sunt hotărât, zicându-mi în acelaşi timp că numai de-aş reuşi între timp s-o recuceresc pe Măria şi toate aceste pregătiri care îmi aduceau moartea în suflet se vor transforma în sărbătoare a unei învieri. Şi semnai actul.

A doua zi mă dusei la el cu Valerică şi Cărpinişan. Ce ciudat, oamenii ştiu în anumite momente ce gândim, deşi nu le suflăm un cuvânt despre ceea ce ne apasă atunci mintea. Valerică şi Cărpinişan zâmbiră ca la o glumă sau ca la o joacă şi îmi spuseră amândoi că ei nu cred că dacă află Măria ce fac eu o să fie de acord, mai mult, mâine, singur o să mă răzgândesc şi o să viu la avocat să opresc acţiunea. Răspunsei, cu o voce îngroşată şi duşmănoasă, că nu, n-o să mă răzgândesc şi că Măria va fi perfect de acord când va afla. Gândind în acelaşi timp că da, doresc şi eu să se întâmple cum zic ei dar să nu fie cum mă tem eu!

După aceea am intrat ia restaurant şi am cerut vin ca să sărbătorim acest eveniment printr-un pariu că nu va avea loc. Valerică avea credinţa asta, el care îmi urase „casă de piatră" la nuntă. Cărpinişan avea îndoieli. „Măria, zise el, e o femeie care nu poţi să zici că ştii ce e în inima ei. Nici azi nu uit cum veni ea la mine şi, nene Cărpinişane (şi aici adventistul îi imită perfect vocea ei de femeie care e întruchiparea veşnică a inocenţei şi nu ştie să procedeze altfel decât atingându-ne cu această voce şi înmuindu-ne astfel voinţa şi hotărârile noastre dure de bărbaţi), nene Cărpinişane, zice, am şi eu o mare rugăminte la dumneata... Când am auzit-o vorbind aşa i-am îndeplinit rugămintea înainte ca s-o auz, să merg cu maşina la Piatra-Neamţ să-1 luăm de-acolo pe Călin care vine cu acceleratul de Bucureşti. Şi pe drum zice: Nu ştiu precis dacă vine, dar eu aşa cred. Da' eu cred că aflase ea de la cineva, adăugă adventistul, altfel de unde să fi ghicit că chiar o să vii? l-ai spus tu, Căline, ziua aproximativă?" „Nu i-am spus fiindcă nu ştiam nici eu." „Vezi, făcu Cărpinişan. Am eu dreptate!"

Unde avea el dreptate? Că nu-şi dădea seama ce vorbeşte şi mă făcea să mă uit pe geam strângând din dinţi? Eram la un pas în a izbucni în înjurături la adresa glasului femeilor, şi în plâns în acelaşi timp înjurându-ne de astă dată şi pe noi, că nu ştim să fim surzi când trebuie şi nici după ce ne-am plecat urechea, să îndurăm totul fără crâcnire şi să părăsim locul când nu mai merge fără să ne mai uităm îndărăt. Cu atât mai mult cu cât în aceeaşi seară aveam de gând să rup vraja asta neagră în care mă zbăteam şi să mă scot şi pe mine şi pe Măria din ea. Căci asta era senzaţia care mă stăpânea, parcă mi-ar fi fluturat cineva un zăbranic negru înaintea ochilor şi turburându-mi minţile urmam mişcarea care mi se ordona, ca la o coridă, în timp ce jucătorul, impasibil, rămânea nevăzut pentru mine, în loc să ridic privirea şi văzându-1 să mă reped în el şi să-1 dau peste cap. Intentând divorţul îmi venise pe loc ideea

aceasta şi chiar azi, diseară, aveam de gând s-o pun în practică. Evocările adventistului însă, în loc să mă întărească, mă surpau, făcându-mă parcă să văd că o astfel de Mărie pe care dragostea pentru mine o făcuse odinioară să aibă astfel de iluminări, nu mai exista şi atunci în cine aveam eu să mă reped? Mă uitai fără prietenie la Cărpinişan şi ciocnii doar cu Valerică şi dădui paharul peste cap. De credinţa lui aveam nevoie şi nu de îndoielile lui Cărpinişan şi adventistul, om copt, cu patru cinci ani mai mare ca mine, înţelese fără să se supere, se făcu că nu vede că nu ciocnesc cu el, ciocni el singur paharul de-al meu, îl bău şi spuse că el trebuie să plece.

„Ei, ce zici Valerică?" îl întrebai eu după ce ramaserăm singuri. Valerică se uită la mine cu aceeaşi nevinovăţie cu care probabil se uitase el şi la fata de la şcoala medie din Bârlad, care temându-se de examenul de maturitate îl oprise pe el din vreme pe o potecă a unor vii, întrebându-1 cât e ceasul. II şi auzii cum îmi povestise el totul, cum intervenise el apoi cu câteva cuvinte, la care fata îi acceptase să discute. Mă prinse îndoiala că credinţa lui ar avea vreo bază şi ca s-o alung dădui paharul pe gât. Cu sau fără bază, mie îmi trebuia credinţă şi nu adevăr. „Zi-i Valerică!" „Eu cred că o să vă împăcaţi!" răspunse el. Şi văzui într-adevăr în ochii lui că asta era ce simţea el şi continuai: „Şi de ce crezi tu? Ia spune!" „Păi, zise Valerică parcă râzând, tu nu eşti ca mine!" „Ei şi?" „Asta e." „Nu poţi să fii mai explicit?" „Nici tu nu eşti ca mine şi nici Măria nu e ca Rodica!" (asta era fosta lui nevastă care îl părăsise) „Adică?" „Adică Măria e cuminte, iar tu nu te-ai lăsat ameţit când ai luat-o!" Valerică credea deci că la efecte identice nu pot corespunde, în dragoste, decât cauze identice. Era suficient să existe deci nepotriviri între mine şi el şi între Măria şi fosta lui Rodică pentru ca despărţirea noastră să nu mai aibă sens. El uita că despărţirea mea nu semăna deloc cu a lui, deci era perfect posibilă. Asta nu însemna obligatoriu că avea şi un sens, lucru care întărea hotărârea mea

de a mă opune din toate puterile. Vinul făcea să se urce în mine exact îndârjirea de care aveam nevoie şi mai cerui.

Schimbarăm subiectul şi aflai de la Valerică şi un lucru pe care la început nu-1 înţelesei bine, tocmai pentru că mă privea, aşa cum ni se întâmplă şi când ni se comunică o veste proastă trebuie să ni se spună de mai multe ori ca să pricepem. Ce era? Avuseseră loc zilele acelea alegeri de partid şi primul secretar cu tot biroul căzuseră. Şi că cineva s-a ridicat şi a pus următoarea întrebare: „Să ne spună tovarăşul Netea (aşa îl chema pe secretar) care a fost justificarea persecuţiei de ani de zile pe care el a dus-o împotriva lui Surupăceanu, şi a altora, oameni vechi aici şi care s-au remarcat şi în meserie şi în activitatea U.T.M. Eu îl cunosc pe Surupăceanu şi pot să spun că în afară de actul lui de a salva un om care era ameninţat cu moartea, nu s-a remarcat prin nici o acţiune care să-1 îndrituiască pe tovarăşul Netea să ia măsuri severe contra lui. Ce-a vrut tovarăşul Netea? Să-1 pedepsească pentru că s-a comportat ca un om şi nu ca un laş?"

Mă uitam la Valerică şi îmi venea să-i dau doi pumni în cap. Ştia de chestia asta de câteva zile şi nu venise să-mi spună. Ce-a răspuns Netea la întrebarea ăluia? Dar cine era ăla? „Nu pot să-ţi spun, mi-a răspuns Valerică, secret de partid!" Dar ca să-mi povestească toată chestia nu era secret, avea şi Valerică hazul lui. Netea a răspuns că nu e adevărat, dovadă că m-a scos imediat din postul în care mă numise directorul, la biciclete şi mi-a aranjat la poarta numărul doi de control. Directorul era în sală şi n-a zis nimic, dar cică a zâmbit aşa subţire şi toată lumea a înţeles de ce. Ce mai, şi atunci s-a ridicat un altul, un electrician de astă dată, nu vrea să-mi spună cine şi i-a zis: „Dar de ce să stea acolo la poarta aceea un om calificat cum era tovarăşul Surupăceanu şi nu era retrimis în meseria lui? Ce treabă are, la urma urmei un electrician care are în grijă un agregat? Să vorbim sincer, nici una, stă şi se plimbă cu mâinile

în buzunare. A, dacă se opreşte agregatul, şi se constată pană pe reţeaua de distribuţie sau în interior, îşi face meseria şi atunci e drept că trebuie să intervină repede, fiindcă fiecare minut pierdut înseamnă pagube mari în îndeplinirea planului. Ei şi? Tocmai atunci să nu poată un electrician cu şapte ani de experienţă să facă faţă?"

Ori, tocmai asta mi se întâmplase mie atunci când îmi zburase vârful patentului pe lângă ureche, că nu putusem, dar pesemne că organizaţiile de partid din combinat, în dorinţa lor de a scăpa de acest Netea de care probabil că se saturaseră şi ei, luau din istoria mea partea care le convenea, trecând restul sub tăcere. „Aşa că, mai zise Valerică, du-te zilele astea la noul secretar şi cere-i să te lase să te întorci... Ştii cine e acuma?" Mă arătai mirat. Cine putea fi? „Un inginer, zise Valerică, îl cheamă Stanciu." Secretar al comitetului de partid un inginer, asta însemna un viraj pe care până şi Valerică îl băgase de seamă. Ii plăcea? Ce părere avea? In orice caz se înţelegea din spusele lui şi ale celor din organizaţie, compusă majoritatea din tehnicieni, că dacă un muncitor ca acesr Netea fusese în stare să persecute un alt muncitor cum eram eu, era de presupus că un inginer nu va face nu o asemenea nedreptate, ci o asemenea prostie, dreptatea sau nedreptatea fiind două lucruri care nu erau şi n-au fost niciodată lesne de stabilit.

Aşadar aveam să lucrez din nou în meseria mea. Posibilitatea aceasta neaşteptată mă făcu să uit pentru moment că pricina pentru care eu nu mai figuram printre cei aproape o sută de electricieni ai combinatului nu dispăruse, şi numai faptul că la postul meu de control mă simţeam bine mă făcuse să uit adevărata mea stare. De pildă, uitam că nu mai puteam nici să învăţ fără ca la un moment dat să am o criză. îmi tremurau foarte rău mâinile. Era şi de înţeles: dosul mâinilor mele era alb, aveau culoarea aceea a laptelui pe care cicatricele de arsuri le lasă când sunt mai adânci şi pielea nu se mai poate

reface. Arsura, spre deosebire de alte răni, nu mai permite refacerea măcar în parte a ţesutului, se vindecă la nivelul la care s-a produs. Dar iată ce vindecare. Până şi un efort cum e cel care ţi-1 cere învăţătura, care se produce în cap, are efecte în mâini. Obrazul putea să simtă orice ar fi vrut, dacă n-ar fi fost mâinile cu care trebuia să execut uneori operaţii delicate.

In ziua aceea însă ştirea lui Valerică era exact ceea ce îmi trebuia, chit că mai pe urmă avea să se dovedească fără folos pentru mine. N-avea importanţă. Când câştigi o bătălie poţi fi învinuit că n-ai folosit cele mai nobile mijloace, dar victoria rămâne un fapt care nu mai poate fi schimbat. N-aveam decât să trăiesc pe urmă rău cu Măria, sau în orice caz nu aşa de fericit ca înainte, dar aveam să fiu totuşi cu ea, lucru care nu se compara întru nimic cu o despărţire definitivă. Aş fi suportat totul cu linişte.

IV

Care e însă timpul marilor scene? Aveam să-mi dau seama numaidecât că al meu trecuse şi că nu mai aveam ce cuceri, chit că eu nu vroiam să mă dau învins. Nevastă-mea nu se prinse în hora în care eu vroiam s-o iau să joace. „Nu stau de vorbă cu un om beat", zise ea de la primele mele cuvinte când o anunţai cu o voce îngroşată de fiorul momentului că aveam ceva important să-i spun. Prevăzusem că nu era bine să mă duc acasă şi să declanşez lupta sub efectul vinului, aşa că băusem la restaurant, să mă trezesc, două cafele, apoi o luasem singur pe şosea, pe marginea pădurii şi mă plimbasem mai bine de două ceasuri, până se făcuse de tot întuneric. Eram perfect limpede şi la intrare mă ferisem să mă apropii de ea tocmai ca să nu vadă în ceea ce aveam eu de gând să fac o faptă de beţiv. Şi totuşi îmi spusese. „Bine, zisei eu, dacă tu crezi că eu sunt beat atunci nu-ţi mai spun nimic astăzi. De fapt nici n-ar trebui

să-ţi spun, fiindcă văd că nu vreai să auzi, ci să trec la practică. Aşa o să şi fac."

Şi mă lungii pe pat cu faţa în sus şi îmi dusei braţele la ochi. Tremuram de îndârjire şi de furie. Să trec Ia practică în ce sens? S-o iau în braţe cu forţa, s-o aduc în patul meu cu sila? Fiindcă, pe nesimţite, ferindu-se o dată de mine ca din întâmplare, a doua oară arătând o faţă chinuită de oboseală prefăcută, a treia spunându-mi net *nu,* ne despărţisem în cele din urmă de tot. Ţin minte clipa, avea un glas în care nu lipseau toate înţelesurile pe care eu le refuzam, că dacă plecarea mea de la ea şi despărţirea întârziau şi ea avea în această direcţie o răbdare fără limite, nu însemna că în acest timp noi doi vom trăi ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Faptul, desigur, să continuăm n-ar fi fost imposibil, ţinea destul la mine ca el să se producă, dar ea zicea *nu,* ca să fie foarte clar că totul s-a terminat. Restul nu mai era decât aşteptare şi suferinţă. Avea să le îndure pe amândouă, dar nu înţelegea să le lungească la infinit, să ajungă jucăria acestei despărţiri. Nu ajungea că îi fusese dat să o trăiască, trebuia, de bunăvoie, s-o facă de nesuportat? Se aşeză pe pat lângă mine şi îmi luă o mână de la ochi să mă vadă la faţă. „Ce e, Căline, îmi spuse ea cu milă, vorbeşte dragul meu, iartă-mă că mă port aşa cu tine, dar ştii şi tu că nu pot să văd oameni beţi!"

Asta era adevărat, uitasem că mă mirosea de la distanţă chiar când nu beam decât un pahar. îi rămăseseră simţurile ascuţite de-acasă, de la taică-său, de când era mică. Pe stradă ni se întâmpla să întâlnim câte un om care în aparenţă mie mi se părea normal, dar pe ea o vedeam imediat cum se strâmbă de dezgust şi se dă, aşa, la o parte. „Nu sunt beat", îi spusei. „Ştiu, dar ai băut! Nu e nimic! Hai, spune, ce este?"

Ceva nu-mi plăcea însă aici. Unde era jucătorul asupra căruia până acum nu ridicasem ochii? Era cumva ascuns în spatele ei? Şi dacă ea îl proteja aşa de bine încât orice lovitură aş fi încercat eu să-i dau o loveam pe ea? începui totuşi atacul cu un glas

înăbuşit, fără s-o privesc, urmărindu-mă numai pe mine, ca şi când persoana ei nu mai conta.

„Ascultă, Măria, m-am gândit bine la tot ce s-a întâmplat între noi şi am să-ţi spun acum ce-am hotărât. întâi am crezut că e la mijloc altcineva şi am zis că n-am nici un drept să te opresc, cu condiţia să nu cazi iar pe mâna unuia ca Ambrozie, dar mai civilizat, cu haine şi cravată peste corpul lui plin de păr... Fiindcă în asemenea caz m-aş fi opus şi mai bine te-aş fi omorât, având tot dreptul. Nu te-am scăpat din mâinile lui Ambrozie numărul 1 ca să te las în braţele lui Ambrozie numărul 2, chiar inginer sau mai ştiu eu ce funcţionar important... Cercetările mele însă n-au dat nici un rezultat pozitiv, toate datele arată că nu e vorba de aşa ceva..."

Vrui să continui, dar fără să vreau mă uitai la ea şi mă izbi expresia pe care chipul ei o căpătase ascultând: ştia urmarea. Ştia că trebuia să vină şi scena asta, deşi existase şi posibilitatea ca ea să nu aibă loc. Purtarea mea era prevăzută, aşa sau altmintrelea, dacă îi dădeam libertatea şi dacă nu i-o dădeam, era pregătită pentru amândouă aceste poziţii pe care le puteam lua. Mă scoase din fire şi ridicai glasul: „...Asta înseamnă că nu există nici un motiv serios pentru ca o familie ca a noastră să se desfacă. Vinovat aş fi eu dacă acest lucru s-ar întâmpla. Mă opun. N-am nevastă de lăsat. Şi nu voi părăsi căminul conjugal orice s-ar înrâmpla!"

Mă oprii. Gâfâiam. Atunci se auzi glasul ei nespus de blând care potoli treptat agitaţia care mă stăpânea. „Ce s-ar putea întâmpla, Căline? Nu vreai, nu-i nimic, am spus eu vreodată că dacă tu te opui o să mă ridic contra ta?" Glasul însă îi era străin, încât, în afară de calmul pe care cuvintele ei îl aduse între noi, aceste cuvinte îşi pierdură în acelaşi timp orice înţeles. „Dacă e aşa, strigai eu atunci, să-ţi iasă o dată pentru totdeauna din cap ideea că eu trebuie să mă mut şi tu sau dracu să intenteze acţiune de divorţ! Tu ai venit cu ideea asta, veni-ţi-ar numele, şi eu nu ştiu de ce m-am pomenit că te aprob, că dacă mă pun acuma cu pumnii pe tine te satur şi de despărţire şi de tot. Auzi ce-ţi spun?"

Mi se părea că nu mă aude, atât de mult se accentuase pe chipul ei acea expresie care mă făcea să înţeleg că până şi amănuntele acestei ieşiri ale mele le presupusese şi n-o surprindeau, împins de dorinţa care urca în mine ca o apă fierbinte s-o scot din această stare, ridicai braţul şi îi cârpii una peste faţă. „Ei, răcnii eu, asta ai prevăzut-o? Dar asta? F)ar asta? Dar asta?!" Şi de fiecare dată o lovii cu sete peste ochi, având senzaţia ascuţită că nu dau în ea, pe care o iubeam şi mi-era dragă, ci dau într-o altă fiinţă, care stătea în spatele adevăratului ei chip şi mă sfida cu expresia aceea. Tresării cuprins de o violenţă aproape ucigaşă, privind-o şi gândind, iată, îmi spuneam, jucătorul care mă manevrase, e stăpân pe ea, nu e în spatele ei ci chiar în ea, am s-o omor... „Te omor! urlai eu fără s-o mai lovesc, dar cu pumnul mereu ridicat asupra capului ei, îţi dau una şi te achit. Cu mine trăieşti şi nu cu doamna Polihroniade, îţi interzic de-aici înainte să-i mai calci pragul şi îţi interzic s-o mai vezi la laborator. Ai să te muţi la oricare alt laborator al combinatului dar ai să pleci de la cel central. Poţi s-o anunţi că de mâine o să lucrez iar în meseria mea, credea tovarăşul Netea că o să mă distrugă el pe mine! Dacă n-o să-1 urmăresc eu de-aici înainte până în pânzele albe şi nu mă las până nu-1 distrug eu pe el... Iar tu să-ţi scoţi din cap gărgăunii şi să nu mai aud de chestia asta câte zile oi avea."

îmi retrasei pumnul şi mă uitai la ea ţintă, gata parcă s-o străpung cu privirea. în realitate îmi urmăream duşmanul şi văzui cu uimire că expresia ei se schimbase într-adevăr şi câteva clipe plutii în iluzia că lovisem unde trebuie şi sfărâmasem vraja. Gâfâiam acum triumfător. Dar apoi îmi dădui seama din tăcerea cu care întâmpină ea atât loviturile cât şi răcnetele mele, că într-adevăr nu prevăzuse această purtare, dar că nu era deloc

bine ce făcusem. Se uita într-o parte, cu acea concentrare liniştită a celui care contemplă ceva din trecut şi are surpriza dureroasă să constate că acest trecut nu e mort şi că îl urmăreşte ca un blestem. înţelesei: se gândea la Ambrozie. Şi el o bătuse să rămână cu el. La asta chiar că nu se aşteptase din partea mea, s-o bat şi s-o ameninţ c-o omor exact în acelaşi scop. Şi iar înţelesei: era mai rău acum ca înainte. îmi adâncisem singur, cu mâinile mele, şanţul care ne despărţea. In clipa aceea însă acest gând stătea alături de cel dintâi, că lovisem totuşi undeva şi schimbasem ceva. O despărţire e o luptă pe care n-o poţi câştiga nici fugind nici contând pe celălalt. Să ia aminte! Nu eu sunt cel care a declanşat-o! Şi dacă mă compară acum în mintea ei cu Ambrozie, cu atât mai rău pentru ea, dacă asta e tot ce a înţeles din viaţa cu mine. „E pentru prima şi ultima oară că dau în tine, îi strigai, ca să-ţi aduci aminte altă dată că alături de mine, cât mai stai, să vii cu inima deschisă şi să nu crezi tu că le ştii pe toate. S-ar putea să nu mai trăim împreună, dar s-ar putea să şi trăim! La ora actuală eu nu ştiu nimic! Şi să nu-mi vii tu înainte şi să-mi spui că ştii."

Şi mă sculai şi plecai de-acasă, se astă dată fără s-o mai privesc, îmi venise gândul să dorm noaptea în pădure şi să n-o mai văd deloc pe această femeie câteva săptămâni, simţind că asta îmi făcea bine şi îmi sporea puterile în lupta care începuse: ea era duşmanul meu, sau în orice caz era aliată cu el şi simţeam că vederea ei avea să mă întărâte permanent şi să mă uzeze. Or, timpul celui care vrea să se despartă nu e nelimitat, în vreme ce al celui care se opune poate fi, el nu se grăbeşte şi dacă ştie cum să-1 folosească păstrându-şi forţele intacte, câştigă.

V

Şi nu mă mai interesai de ea. O singură dată mă dusei însă la avocat şi-i spusei, aşa cum ne înţelesesem, că nu renunţ la acţiune şi că nu m-am răzgândit.

Nu mai trecui deloc pe-acasă, mâneam la prânz la cantină, după-masă eram când pe la unul când pe la altul dintre prietenii mei, iar seara o luam încet spre pădure. N-aş putea să spun prea bine de ce mă atrăgea pe mine pădurea, fiindcă în mijlocul naturii m-am simţit totdeauna fără treabă şi străin de pildă de omul care îşi cosea liniştit iarba lui cu coasa, sau îşi culegea porumbul trecând cu un pas egal de la un fir la altul. Mi-au plăcut însă de mic, de când îmi petreceam verile acasă la bunici, copacii. Nemişcarea lor, starea lor pe loc, încât îi puteai găsi oricând tot acolo, mi se părea şi mi se pare şi acum unul din lucrurile bine gândite şi bine făcute ale acestei lumi. îmi plăcea să pun mâna pe coaja lor, să-mi lipesc obrazul de ea şi să stau aşa ceasuri întregi uitându-mă în sus în desişul crăcilor şi al frunzelor. Erau făpturi sigure, care nu se îndoiau decât la suflarea furtunii şi erau, în amintirea mea, puncte de referinţă neîndoielnice, puteai măsura cu metrul distanţa dintre ei. îmi plăcea şi acum să-i număr trecând de la unul la altul şi într-o seară mă întrebai ce-ar fi dacă nu m-aş mai întoarce să dorm acasă şi aş dormi sub unul din ei. N-ar fi nimic, îmi spusei, ar fi acelaşi lucru pe care îl făceam şi la Bucureşti când mă certam cu ai mei şi ieşeam afară din casă, rupând contactul care genera totul şi putând să te întorci după un timp cu mintea mai rece.

Programul ăsta mă linişti într-adevăr cu totul şi când venea somnul împreună cu valul de târâit de greieri care îmi creştea în auz ca şi când parcă întreaga lume ar fi fost populată numai de ei, noaptea de vară parcă îmi şoptea la ureche că totul o să treacă cu bine şi că nimic ireparabil nu s-a produs. Totul e să ştii să aştepţi, să nu te gândeşti şi să laşi şi timpul să lucreze.

începui să mă obişnuiesc nu numai cu pădurea ca gazdă şi cu noaptea care în ea era mai neagră, dar şi cu fiecare copac pe lângă care treceam. începui să-i cunosc de departe, să-1 întâlnesc, înainte de a ajunge la locul meu, întâi pe-ăla strâmbu care părea atât de bătrân încât era precis un arbore secular,

distingeam când treceam pe lângă el coaja lui groasă şi plină de noduri şi alte deformări atât de întortocheate, prin care se formaseră scorburi sau răni din care îi curgea clei, încât pe întuneric simţeam un fior ca şi când m-aş fi aşteptat în fiece clipă ca această coajă să se strâmbe deodată la mine şi să mă întrebe cu un glas la fel de schimonosit ca şi ea: Bă, ce cauţi tu pe-aici? Verii mei încercaseră, când eram mic, să bage groaza în mine în felul acesta, pretinzând că în anumite momente, totdeauna însă seara sau pe la miezul nopţii, lucrurile şi mai ales animalele prind deodată glas şi poţi să rămâi pocit dacă le răspunzi. Că lui (adică unuia dintre veri) i s-a întâmplat odată când a mas cu caii la câmp, tocmai vroia să pună mâna pe unul să-i ia căpăstru să nu i-1 fure cineva în somn, când odată l-a auzit pe cal zicându-i supărat: „Ia, bă, mâna de pe mine!"

Puţin mi-a lipsit într-o seară să nu mă sperii şi eu văzând că în locul meu era cineva. Am rămas nemişcat şi am simţit cum încet mi se întâmplă ceva la rădăcina părului. Teama profundă, iraţională, ne lasă liniştiţi în exterior, cel puţin un anumit timp, ca şi când nu ne-am încrede în simţurile noastre şi am aştepta ca lucrul misterios care ne-a făcut stană să piară şi totul să revină la normal. Fiinţa care dormea însă în culcuşul meu continua să rămână acolo iar eu la un pas, continuam să aştept. Mi se paralizase şi gândirea şi nici măcar nu mă întrebam ce-o fi, atât de nesigur eram dacă mi-a ieşit înainte ceva din lumea cunoscută sau din cea necunoscută a istoriilor de groază. Când văd că arătarea înalţă capul. Era unul de câine. „Ce cauţi aici în culcuşul meu? m-am pomenit vorbind. Marş d-aici." Nu m-aş fi mirat să-1 aud răspunzându-mi. „Ei ho, că n-am ştiut că e al tău!" Câinele însă se ridică foarte docil de pe locul meu şi se dădu mai încolo, cu botul în jos şi într-o parte, vrând parcă să spună că se aştepta acum din partea mea fie la o vorbă bună, fie la un picior în burtă, el îşi lua riscul şi al acestei probabilităţi, vrând să-mi arate că e un câine îmblânzit şi deştept, care cunoaşte aceste două apucături ale omului şi că dacă rabzi piciorul te bucuri pe urmă de prietenia lui. In majoritatea cazurilor. „Tu eşti un câine adevărat, sau eşti o arătare?" zisei eu în timp ce ascultam fâsâitul ultimelor troleibuze care treceau pe şosea. Se făcu linişte şi în depărtare auzii urlete de băieţi care cântau, ieşiseră pesemne veseli din restaurant şi o luaseră la plimbare spre pădure. Eu am spus totdeauna că în oraşul nostru nimeni nu munceşte niciodată aşa de mult încât nu în timpul nopţii, ci chiar în cursul după-amiezii să nu-şi refacă forţele şi seara şi noaptea să-i găsească odihniţi şi fără chef să se culce. Numai că în afară de restaurantul nostru din centrul oraşului de la etajul unsprezece foarte mare şi plin de animaţie şi seara chiar de o gălăgie asurzitoare, unde îţi puteai petrece timpul ascultând muzică şi bând vin, nu mai aveai unde te duce şi nici ce face. încât îi înţelegeam pe-ăia care răcneau, trebuia, într-un fel sau altul, să se elibereze de energia care zăcea în ei şi să se ducă pe urmă acasă.

Câinele, auzindu-mi glasul binevoitor se dădu mai aproape. Mă gândii, ca orice orăşean prudent dacă n-o fi cumva turbat, dar pe urmă îmi amintii că ăia atinşi de această boală arată cu totul altfel, nu mai au ei chef să mişte încet din coadă cum făcea ăsta şi în orice caz aveau limba scoasă şi săreau imediat să te muşte. Când mă uitai mai bine văzui că nu era el chiar câine, ci căţelandru şi îl chemai şi îi pusei mâna pe cap. El căzu imediat jos şi se topi de emoţia care i-o stârnea lui apropierea şi atingerea oamenilor, îşi puse botul pe labe şi rămase aşa, nemişcat. „Foarte bine, zisei, stai şi păzeşte-mă, dacă vine lupul mă scoli şi îl aranjăm noi. Ogârjit cum e el de nemâncare vara, i-ajunge un par în cap. Ia să căutăm noi un par, bine că te găsii pe tine, că altfel nu mi-ar fi trecut prin cap ideea asta. Uitasem că mai sunt şi lupi prin păduri, iarna mai ales. Stai şi fii atent, nu dormi ca un prost cum te-am găsit eu, că a trebuit mult să treacă până să-ţi ridici capul."

Adormii şi visai îndată o căruţă cu gaz mergând cu roatele păcănind printr-un sat scăldat în lumina soarelui. In spate, acolo unde e agăţat felinarul, cu urechea chiar în umbra lui şi mergând nici mai încet nici mai tare decât roţile din dreapta şi din stânga, un căţelandru. S-ar fi zis că în lungile lui călătorii făcute astfel câştigase atâta experienţă încât îi era silă să se mai uite pe unde mergea căruţa şi ce drumuri străbătea. Ii era lehamite, atât de străin se arăta faţă de gălăgia copiilor care se auzea de prin curţi şi de hărmălaia de glasuri stârnite chiar de trecerea stăpânului său şi poate şi de a lui, ca un străin ce, chiar şi în felul acela, mergând jumătate sub căruţă, cum făcea, le călca totuşi meleagurile. Nu-i păsa...

Când un câine izbucni deodată de după poartă şi o luă glonţ spre el şi ajungându-1 din urmă îl muşcă de fund, îl trânti şi îl flocăi încălecând pe el şi încercând să-1 sugrume. El se ridică o singură dată ham, enervat dar deloc dornic de răzbunare şi se repezi să-şi reia locul cu capul lângă felinar. Numai când simţea că e din nou pe punctul să fie atacat întorcea o dată capul, şi se clănţănea la ei nu prea convins însă nici el că asta i-ar putea speria pe cei care îl urmăreau acum cu înverşunare. Căci mai săriseră şi alţii şi se repezeau pur şi simplu sub roţi neînfricaţi mai încăierându-se încă şi între ei şi sculându-se exact cu un sfert de secundă înainte să-i calce roţile. Impasibil, omul din faţă se uita drept înainte şi foarte rar striga, cu o desnădejde indiferentă, fără să ia seama la ce i se întâmpla câinelui său în spate: „Gaz bă, păcură bă!" în cele din urmă reuşiră să-1 scoată de sub căruţă, îl înconjurară, îi tăiară drumul şi în mod ciudat se şi liniştiră. Se apropiară de el şi începură să-1 miroasă fără ruşine unii la nas iar alţii la coadă, umilindu-1 şi făcându-1 să se chircească pe picioare. Parcă îl întrebau: De unde era? Ce căuta în satul lor? De ce umbla cu nasul sub căruţă? La această întrebare căţelandrul scheună indignat şi le răspunse că stăpânul lui mergea toată ziua, şi pentru ca el să

poată dormi în mers de-aia îşi ţinea capul lângă felinar, să-1 aibă ca punct de reper, când nu-1 mai simţea lângă ureche se trezea şi alerga iar să prindă căruţa din urmă. Drept orice răspuns ei îl dădură peste cap şi îl lăsară s-o ia la goană, dar nu spre căruţă, ci îl abătură din drum, îl împinseră prin fundul grădinii, îl alungară departe tăindu-i mereu drumul. Pe urmă îl lăsară. Căţelandrul se trezi afară din sat, prin nişte crânguri care duceau spre o pădure. într-o parte era linişte iar în alta, în urmă, larma care se potolea. Cu inima svâcnindu-i în piept îşi veni în fire şi se opri să asculte. îşi încorda auzul. încotro o fi luat-o căruţa? Undeva în pădure, nu cine ştie ce departe se auzea păcănitul atât de cunoscut al roţilor de la căruţă. Scoase un scheunat de nelinişte, de nerăbdare şi de bucurie şi o luă la goană într-acolo. Alergă mult, nu-şi dădu seama cât. Din când în când se oprea să refacă direcţia după auz; foşnetul propriilor lui paşi îl dezorienta şi se opri să se odihnească, cu toată limba lui atârnându-i afară. I se păruse lui, dar căruţa tot nu se vedea. Acum se auzea nu una, ci două căruţe şi anume una într-o parte şi alta într-o direcţie exact opusă. Vai! Şi aveau amândouă aceleaşi sunet. Care o fi cea adevărată? Nemaiştiind încotro s-o ia ridică o lăbuţă în sus şi începu să schiaune, aproape să plângă. Brusc se simţi chinuit de o sete cumplită şi porni repede într-o direcţie care îi mirosea a umed şi răcoros. Dădu curând într-o mică vâlcea unde un pârâu licărea la umbră, curat şi strălucind de reflexele luminii care pătrundeau în adâncul lui printre ramurile copacilor. Bău îndelung. Era atât de însetat că bău în neştire chiar şi după ce setea i se potoli, trezindu-se că lîpăie mai departe fără să-şi dea seama ce face. Atunci se opri brusc şi ridică botul în aer. „Ei, e bună apa din pădure?" auzi el deodată un glas în spate şi tresări sărind într-o parte, dar glasul îl linişti. „Stai, nu te speria! eu sunt vulpea! Nu vă sperii eu pe de-alde voi! Aşa, câte-o găină, câte-un cocoş, câte-un iepuraş", mârâi vulpea sclifosindu-se. Se aşeză câineşte în faţa

căţelandrului şi îl întrebă: Ce e cu tine aici? Te-ai rătăcit de cineva?" „M-am rătăcit!..." îngână căţelandrul amintindu-şi deodată totul. Şi povesti întristat cum se petrecuseră lucrurile. „Mare brânză! făcu vulpea uitându-se cu nepăsare în altă parte. Uite de ce se întristează el! îşi lăsă botul în jos şi rămase câteva clipe tăcută. Sigur, murmură ea apoi, fără să se uite la căţel, fără ei nu puteţi să trăiţi! Ce prostie. Hai să ieşim, încheie apoi cu un glas leneş. Lasă că îţi aranjez eu, să vezi că o să fie bine!" Ieşiră din vâlcea şi o luară încet pe o potecă. Era toamnă frumoasă în pădure, soarele mergea odată cu ei pe deasupra copacilor. Frunzele îngălbenite cădeau rar şi se auzea foşnetul lor turburând în cădere liniştea adormită a copacilor. Era amiază. Căţelandrul, neînvăţat cu această lume în care trăiau la un loc atâta mulţime de arbori de toate felurile, tineri, bătrâni, şi uneori şi lăstari, tresărea mereu cu nasul peste tot în dreapta şi în stânga. Amestecul de mirosuri îl turbura, mai ales că unele erau grele, puternice, lăsate de tot felul de vieţuitoare ale pădurii şi el, cu toate că nu era vânător, şi nu le ştia care sunt, erau lupi, viezuri, arici, parcă ar fi luat-o la goană pe aceste urme care rămâneau în aer şi nu se împrăştiau nicidecum, ca nişte râuri nevăzute pe care dacă te luai ajungeai, cine ştie, dacă nu chiar în bârlogul lui Moş Martin. Printre ele însă, răzbătea permanent aroma covorului galben aşternut peste tot pe jos, apoi ici, colo, mirosul de ciuperci, aţâţător de îţi venea să le mănânci. El deosebea însă mirosuri şi mai subţiri, fiindcă avea nas tânăr. Nu pe cele care emanau de la florile sălbatice, cum era cel al răsurelor, greu de îţi tăia răsuflarea, al scoarţei copacilor sau al vreunei mortăciuni; ştia el nişte fire de iarbă pe care şi pisicile le cunoşteau, erau bune de mâncat când te durea burta. Pe el tocmai îl durea acum puţin, băuse prea lacom apa rece şi se opri într-un loc şi căută delicat cu laba sub un strat galben de frunze, îată-le firişoarele! întinse botul şi întârzie câtva timp pe loc, după ce se agitase atâta. „Ce te-ai apucat acuma să paşti? zise vulpea. Hai, că avem treabă, nu mai tot întârzia ba ici ba colo, ne aşteaptă toată lumea în poiană." Iar eu mă gândii: „S-o aduc şi pe fetiţa mea şi să mergem împreună unde o să-1 ducă vulpea pe căţelandru şi să audă şi ea cum vorbesc animalele între ele". Mă trezii fără nici un efort, deschisei uşor ochii şi singura deosebire din vis faţă de realitate era că se făcuse întuneric şi n-aveam să mai ştiu ce-a mai făcut căţelandrul meu mai departe. Era acolo lângă mine, dormea încolăcit cu botul vârât în burtă. Ce vis paşnic! Mi se făcu dor de fetiţă şi nu mai putui adormi. Trebuia să mă duc acasă! Mă gândeam chiar să-i spun această poveste, dar îmi părea rău că visul se întrerupse. Unde vroia vulpea să-1 ducă pe căţel? Ce era cu aşa-zisa lume care îi aştepta în poiană? Precis că vulpea îi pregătea prostului de căţelandru o figură, dar care? Ia să vedem. Aveam nevoie de continuare, copil ui avea să mă întrebe: Şi, mai departe? Ei bine, mai departe se duc într-o poiană şi acolo nu e nimeni, iar vulpea râde. Ce mai figură! Nu. Se duc împreună în poiană şi... Ce mai putea fi! Ce era în capul vulpii? Că n-o găsise pe ea grija să se pună la dispoziţia căţelandrului fără să urmărească chiar nimic. Apoi în această nouă pace a sufletului meu un gând se strecură: Fetiţa mea o să rămână fără tată, tatăl ei n-o să mai poată trăi cu ea în aceeaşi casă, iar în acea zi săptămânală în care cei despărţiţi convin să fie trimis copilul celui plecat, vai mie, ce fel de tată se va săpa astfel în mintea ei? Iar eu însumi cu ce-o să mă aleg în cele câteva ore când o s-o văd, când ea apoi se va întoarce la mama ei, care o va pieptăna zilnic, îi va lega părul, îi va pregăti sandviciul când se va duce la şcoală, o va spăla şi o va îngriji?...

VI

Şi atunci gândul îmi reveni cu putere la mamă. Fără să mi se fi întâmplat ceva între timp, să aud vreo ştire nouă despre ea, liniştindu-mă, pierindu-mi îndârjirea împotriva ei, mă

pomenii că în mine însumi îndoiala şi neîncrederea în viitor erau curate şi nealterate, ca şi înainte. Nu câştigasem, în afară de puterea de a privi calm acest viitor nesigur, nimic. Plecarea mea de acasă amânase, dar nu soluţiona ceva. Ce-o fi făcând acum? O Fi înţeles ea oare din fuga mea cât de mare îmi era hotărârea de a rămâne? Era îndoielnic din moment ce eu însumi mă îndoiam. Trebuia verificat.

A doua zi la prânz o aşteptai la poartă, curios s-o văd dar nu veni, nu ştiu de ce. Mă dusei acasă. Nu sosise. Dar nici fetiţa nu era acolo. Asta mă nedumeri. Unde s-or fi dus? Ieşii, mă plimbai câteva ceasuri şi revenii spre seară. Nu se întorsese. Mă hotărâi să nu mai dorm în pădure şi mă uitai prin odăi. Totul era curat, strâns, bucătăria lună, nici o urmă că a mâncat cineva dimineaţa sau s-a dormit acolo. Ieşii din nou, luai un grătar la restaurant, băui şi un kil de vin şi când mă întorsei nu mai mă mirai aşa de tare că nici ia ora aceea nu era nimeni acasă. Cine ştie unde s-or fi dus! Mă culcai şi mă trezii dimineaţa uitându-mă cu seninătate la odaia goală a nevestei şi a fetiţei, ca şi când eu aş fi ştiut acuma unde erau şi chestiunea se lămurise. Eu am această putere de a trăi în anumite momente cu sentimentul că ceva grav care mă privea s-a aranjat. Nu că o să se aranjeze, asta cred că simte toată lumea, ci că deja ceea ce era nelămurit s-a limpezit, nu mai e nici o problemă.

Această stare nu mă părăsi nici când la prânz şi apoi după-masă istoria, departe de a se lămuri, se repetă întocmai. Măria nu se zări nici la ieşire şi nici acasă n-o găsii. A treia zi dădui un telefon la laboratorul central şi cerui să vorbesc cu ea. „Cine o caută?" se auzi vocea unei femei. Ii spusei cine. „Nu mai lucrează aici, mi se răspunse, s-a mutat de la noi." Pusei telefonul în furcă şi rămăsei tăcut. Va să zică m-a ascultat şi a părăsit-o pe doamna Polihroniade. Iată, asta e Măria, fata care mă iubeşte şi de care nu mă voi despărţi niciodată, dacă de la început aş fi ştiut să-i îndrept mai hotărât paşii poate că nimic nu s-ar fi întâmplat şi n-ar fi trebuit să suferim amândoi atâta. Pe urmă îmi adusei aminte că n-am întrebat la care laborator fusese transferată acum şi revenii cu telefonul, dar mi se spuse: nu ştim. Şi mă trezii: eu, soţul, nu ştiam că soţia mea nu mai lucrează acolo şi întrebam pe alţii unde. Luai toate laboratoarele la rând fără să mai răspund la întrebarea cine o caută, dar de peste tot mi se răspunse că nu lucrează acolo. Dădui atunci telefon la cadre şi spusei: „Aici e poarta numărul 2, cineva, o rudă, o caută pe tovarăşa Surupăceanu. De la laboratorul central mi s-a spus că nu mai lucrează acolo. Unde lucrează?" „Acolo lucrează, mi se răspunse după un timp, ce e asta, se ţin de glume? N-avem timp de aşa ceva. Caut-o dumneata acolo!" „O fi cumva în concediu?" insistai eu nemaiştiind ce spun, fiindcă ştiam sigur că îşi luase concediu în iulie, acum era sfârşitul lui august...

I ăsai poarta în grija celuilalt şi o luai spre laboratorul central. Eram tot liniştit, dar ceva îmi spunea că acum voi primi o nouă lovitură, aceste semne pe care le întâlnisem o şi anunţau. Şi atunci îmi dădui seama că toată fuga mea din ultimele săptămâni nu fusese decât tot un semn, nevoia instinctivă, inconştientă, de a sta departe de duşman să prind puteri ca să suport ceea ce mi se pregătea. într-adevăr, simţeam că am în mine această putere. Dar odată cu ea îmi dădeam seama că apăruse în sufletul meu sub efectul ca de fulger al presentimentului şi ceva care simţii imediat cum îmi decolorează vederea şi micşorează pentru mine lumina în care se scăldase până atunci lumea. Culorile se schimbau. Pentru nimeni nu mai vedeam ce rost are înţelegerea şi cruţarea, iar pentru Măria ce rost mai avea iubirea pentru ea şi lupta ca s-o păstrez. Mi-a pregătit o nouă lovitură. E ultimul ei semn. Să mergem s-o întâmpinăm şi să nu crâcnim.

Trebuie să fi arătat însă foarte sumbru judecând după expresia cu care mă întâmpină chimista-şefă în biroul ei. Dar

o liniştii eu însumi. „Doamnă, nu vă supăraţi, numai câteva minute vreau să vorbesc cu soţia mea, v-aş ruga să i se transmită că sunt ultimeie cuvinte pe care vreau să i le spun. Nu vă supăraţi?" „Nu, zise ea, poţi să stai cât vrei, uite, ţi-o trimit acuma, aşteaptă aici."

Şi ieşi. Măria intră aproape imediat şi mă uitai cu privirea micşorată la expresia trufaşă de pe chipul ei care ştiam ce înseamnă şi un dispreţ adânc, care îmi sfâşie inima, îmi năpădi întreaga fiinţă. Avea expresia intratabilă a celor care ştiu că a venit ora când li se va cere şi chiar li se va cerşi ceea ce ei socotesc că nu mai pot da şi sunt hotărâţi să fie duri şi nemiloşi. Cum caută totdeauna sufletul nostru să-şi restabilească echilibrul ameninţat! în clipele acelea simţeam o bucurie stranie că văd bine această femeie, şi că cumplitele ei arme mă vor răni zadarnic, fiindcă nu voi muri. Putea să dea, nu mi-era frică să sângerez. „Au şi trecut minutele pe care le-ai anunţat că vrei să-mi mai spui ultimele cuvinte, zise ea. Şi adăugă: ce-i facem?" „Stai jos, îi spusei eu atunci, şi ia aminte că n-am multe să-ţi spun şi cine ştie când o să ne mai vedem. întâi vreau să ştiu unde e fetiţa!" „Fetiţa e la ţară", răspunse ea. „Şi tu?" „Ce e cu mine?" „Unde dormi?" „Nu te priveşte." „Dacă nu păstrezi la tine fetiţa şi ai de gând s-o depui la rând cu celălalt la ţară la taică-tău beţivu şi maică-ta vitregă, îţi deschid proces şi ţi-o iau!" „Ce proces?" „După divorţ, explicai eu ironic, fetiţa va rămâne la tine prin hotărâre judecătorească. Fiindcă aşa am hotărât eu în sinea mea. Dar, adăugai, voi cere să se specifice condiţiile să ţii copilul la tine, şi dacă nu le respecţi îţi iau copilul! Şi dacă judecătorii nu mi-1 dau, ţi-1 iau cu forţa şi n-ai decât să faci ce vrei cu viaţa ta. Ai înţeles acuma!"„Altceva?" zise ea. Mă stăpânii foarte greu şi îmi încordai cu o durere aproape fizică voinţa să resping jocul în care mă simţeam ameninţat că voi fi atras dacă voi lua în seamă înţelesul spuselor ei, spuse care parcă conţineau zece provocări în fiecare cuvânt rostit. Mă uitai

la ea şi reuşii să nu mai văd nici ochii ei, nici părul, nici gura şi în general chipul ei care înflorise atâţia ani sub privirile mele. „Altceva nimic izbutii eu să-i răspund liniştit. Şi continuai: Acţiunea de divorţ e deschisă de mult de mine şi în curând vom fi despărţiţi şi legal. Eu mă consider ca atare, aşa că adu fetiţa înapoi acasă, du-te şi tu acasă în mod normal şi nu te mai feri de mine să ieşi pe poarta principală, fiindcă n-o să te mai caute nimeni de-aici înainte".

Mă oprii. Expresia trufaşă de pe chipul ei nu se îmblânzise, se vedea că nu crede o iotă din cele ce i-am spus. Şi totuşi ar fi trebuit să mă creadă, doar nu uitase complet cine sunt şi îmi cunoştea firea. Pesemne mai convingătoare îi rămăseseră ei în amintire îndârjirea şi violenţa cu care câteva săptămâni în urmă deschisesem ostilităţile împotriva ei. Nu bănuia, cum nu bănuisem nici eu, că în această legătură decizia nu se luase de către mine nici când ea îmi sărise prima oară şi mă înlănţuise cu braţele pe după gât şi nici când mă negase din cap disperată că puterile o părăseau şi nu mai mă iubea. Nu lupta, prin urmare, era aceea care mi-ar fi ajutat să înving, ci retragerea şi pe cât posibil pararea loviturilor, pentru ca să pot să rămân drept şi să nu ajung să mă întind afară în faţa uşii ei ca un câine. Instinctul lucrase mai bine decât conştiinţa mea când semnasem hârtia pe care avocatul mi-o întinsese în ziua aceea. Ceea ce mai făcusem eu pe urmă acasă nu fusese decât o ultimă şi zadarnică zvârcolire.

„Nu mă crezi, îi spusei, şi cu toate astea bine am făcut că te-am bătut ultima oară când te-am văzut şi regret că nu te-am atins mai tare să te înveţi minte să te mai prezinţi aşa în faţa mea. Dar pe de altă parte îmi pare rău, fiindcă văd că nu numai că te porţi ca şi când mi-ai fi complet străină, dar chiar îmi eşti ca şi o străină, eu îţi vorbesc şi tu nu acorzi spuselor mele nici un credit. Nu înţelegi? Mi-am dat seama că orice împotrivire nu mai are nici un rost, fiindcă n-a fost şi nu mai e nimic de

făcut, nu trebuie să mai vezi în mine un duşman. Fiindcă nu-ţi mai sunt. Nici prieten nici duşman. Nu te mai iubesc."

O umbră trecu peste chipul ei, amestecând trufia cu frica, dar nu-mi dădeam seama frica a ce. Dar nici nu mai mă holbai la ea ca să descifrez ce-ar fi. Nu mai folosea la nimic. Continuai. „Admir la voi, femeile, felul cum vă daţi seama la timp ce e pierdut şi ce nu se mai poate câştiga. Trebuie să admiri însă şi tu la mine că nu mai puţin am rezistat iubirii tale şi te-am făcut să boleşti ca de gălbinare şi nu mult a durat până să-mi dau seama că totul s-a terminat. Dacă nu mă crezi, du-te la avocat şi întreabă-1 de când am deschis eu acţiunea de divorţ. Am sperat însă într-o întoarcere. Nu e mult, nu? Ai fi vrut mai mult? Trebuie să recunoşti că dacă ai vrut ceva de genul ăsta, nu s-ar zice că eşti dotată cu clarul de a-mi ghici gândurile, cum m-ai făcut să cred odinioară!" „Ţi-ar fi plăcut să te mint?" „A, nu, mă ferii eu cu o groază exagerată, ferească Dumnezeu! E bine aşa cum e. N-am nici o plângere contra ta."

Şi mă ridicai în picioare.

VII

Uşor de zis! Ştim totdeauna să pronunţăm cuvinte şi să ne ridicăm în picioare. Dar pe urmă?...

.. .Citeam în privirea concetăţenilor mei o anumită fereală amestecată cu pâlpâiri de admiraţie. E lesne, parcă mi se spunea să fii dispreţuitor şi trufaş când te desparţi de o femeie pe care n-ai iubit-o, sau ai iubit-o puţin. Când ai iubit-o însă foarte tare, e caz rar să vezi un bărbat cu fruntea sus. Va să zică erau acum convinşi că o iubisem foarte tare pe soţia mea? Sau urmau să fie convinşi după durata suferinţei mele şi a felului cum aveam să-i fac eu faţă? Aveam să aflu în orice caz că trufia în dragoste e o beţie care amorţeşte mişcările profunde ale sufletului nostru şi ne împietreşte pe o atitudine fie de aroganţă, fie de ură, de perseverenţă în eroare, de dispreţ obtuz, de nerecunoaştere, sau de clovnerie superficială, sugestia fiind în acest caz că lovitura primită nu ne-a atins cine ştie ce, dovadă că puteam să ne scâlâmbăim pe socoteala ei ca pe a oricărui lucru curent lipsit de o importanţă deosebită. A mea a început printr-o adâncă jignire căreia, desigur, nu i-am răspuns!

Paloarea figurii şi tăcerile mele, când foloseam gesturi în loc de cuvinte, erau o dovadă. Când controlam ieşirile, cu o mişcare a braţului făceam semn de oprire sau de plecare întorcând spatele fără un cuvânt. Iar când în birou suna telefonul, eu ridicam receptorul şi îl duceam la ureche: alo, poarta, urla vocea. Nimic nu răspundeam. Alo, Victore, urla mai departe vocea şi eu ascultam posomorât, încruntat, încordat şi crunt, până ce individul închidea telefonul; închideam şi eu şi în curând suna din nou şi eu mă uitam la aparatul negru ca la o gâjganie curioasă. Stam aşezat pe scaun, cu mâinile în buzunare şi cu picioarele întinse în poziţia celor turtiţi de băutură şi care nu mai pot face nici o mişcare. Nu răspundeam. Apoi brusc mă ridicam şi ieşeam afară şi îi făceam semn din cap lui Victor să intre înăuntru.

Curând însă ieşii din această împietrire şi îmi luai voie, acasă între cei patru pereţi ai odăii mele goale care mi se repartizase după divorţ, să mă întind pe pat cu faţa în sus şi cu braţele în lături şi să mă vait. Să recunosc că mi-e foarte greu şi sufletul îmi stă parcă legat în lanţuri şi nimeni de pe lume nu mi le poate sfărâma. Nu m-am putut împiedica s-o iubesc pe fata asta, să nu mă facă praf tristeţea care se abătuse asupra ei când nu-şi credea iubirea însoţită de a mea şi să nu-mi treacă nici acum, când ştiam că e pierdută pentru mine. Dar cum pierdută, când ea exista? Mă cutremuram de acest adevăr şi săream din pat ca dintr-un coşmar din care voiam să scap, dar în ce să fi sărit? în ce realitate? începeam să mă îmbrac ca să plec, dar în chiar timpul când făceam mişcările se strecura

întrebarea, de ce aş ieşi în oraş să mă plimb dacă ia întoarcere o să găsesc odaia tot goală? Atunci de ce să mai plec?

întrebarea era cu atât mai sfâşietoare cu cât nici cea mai fericită întâmplare pe care aş fi putut-o trăi în plimbările mele n-ar fi făcut decât să accentueze acest înţeles de dezastru. îi fusesem credincios Măriei, totuşi într-o zi se îndrăgostise de mine o fetiţă de vreo treisprezece ani a unei funcţionare de la *Cec,* care în după-amiezile lungi se juca prin apropierea blocului nostru. Cât mă văzuse îi luciseră ochii şi era cu atât mai fermecătoare cu cât se mai putea încă ascunde în spatele inocenţei şi să-şi exprime deci spontan simpatia ei fără limite, de care e în stare numai un copil, când se uită la mine de sus în jos cu o privire pe care o mai au doar îngerii... N-am înţeles, mă văzuse de mai multe ori, îi plăcuse mersul, hainele, statura, chipul meu? De nevastă-mea nu se sfia, nici n-o vedea. Când Măria îi descoperi privirile o cuprinse pe loc şi total gelozia. Nici vorbă, era pe deplin justificată; faptul că era la mijloc o fetiţă n-o înşela. Ştia ea ce e aiaî O trată deci ca pe-o adevărată rivală, şi într-o zi o văzui imitându-i, bineînţeles inconştient, privirile nevinovate. Se aşeza pe un scaun alături lângă masa la care învăţam, îşi lipea obrazul de genunchii mei şi mă privea pieziş şi insistent, cu gravitatea turburătoare a neştiinţei. „Asta te atrage? Părea să mă întrebe. Sunt şi aşa".

Mă iubeai

Şi acum, într-o zi pe seară, o întâlnii pe fosta fetiţă acum cu patru ani mai mare... Tot aşa mă privea, nu vedea sau n-avea pentru ea importanţă faptul că pe o parte a chipului meu domnea ceea ce e inform, important era că mâna divină a creatorului se mai vădea cu prisosinţă în ochii, fruntea, nasul, obrazul stâng şi cea mai mare parte a gurii şi bărbiei mele, care rămăseseră neatinse. Sufletul, pe care copiii cred că îl ghicesc - şi de aici inocenţa lor - într-un cuvânt, într-un gest sau într-o privire, îl aveam neschimbat pentru ea. O luarăm spre pădure

şi privirea ei nu-şi pierdu puritatea nici când ne aşezarăm jos şi o luai în braţe. Mă învăluia cu această privire cu toată puterea sufletului şi înţelesei că fetiţa asta nu avusese tată şi de aceea ar fi fost gata atunci când avea treisprezece, paisprezece ani, nu numai acum, să se dăruiască în întregime dacă ăsta ar fi fost preţul iubirii paterne pe care o căuta ea într-un bărbat care îi plăcuse. După aceea însă eu îmi dădui seama că pe mine această fetiţă nu mă atrăsese decât în combinaţia anterioară a existenţei mele, când mi se păruse că descopăr în ea, înşelându-mă, ceea ce Măria pierduse. Acum însă Măria nu mai exista! Nu mai putea fi geloasă pe fetiţa din braţele mele. Gândul mă lovi ca un trăsnet în însăşi plăcerea pe care mă făcea s-o simt trupul fetei şi dacă aş fi avut atunci la mine un pistol, l-aş fi scos cu sânge rece din buzunar şi mi-aş fi tras un glonţ în creier...

N-am înţeles niciodată bine expresii cum ar fi: „Chestia aia î-a ros pe el şi l-a dărâmat". Sau: „îmi venea să termin cu viaţa!" Ca şi când după aceea îţi mai rămâne ceva de făcut! Am cunoscut, ca militar, o fată care s-a sinucis (şi din întâmplare a fost salvată) şi am întrebat-o prins de o mare curiozitate de ce a făcut acest gest. Era funcţionară la poştă, fostă elevă de liceu. Vrusese să se înscrie la facultatea de filozofie şi chiar şi reuşise, nu-mi explicam gestul ei. Era o fată un pic urâţică, dar acest pic nu era compensat de ceva, adică să aibă în schimb un plus de sensibilitate şi de farmec ascuns, dimpotrivă, era destul de zgomotoasă şi voluntară, folosind expresii ca: „mână măgarul" sau „fă-te mai acanâ". După sinucidere o întâlnesc pe stradă şi o opresc. Era grăbită, zicea că se duce să nu piardă bonul de gaz. „Dă-1 dracului de gaz, zic, hai cu mine." Mi-a răspuns că altă dată, şi într-adevăr ne-am văzut curând după aceea. Aveam pentru întâia oară în faţă un om care a vrut să termine cu viaţa. „Vreai să-mi spui şi mie cum e? Adică cum, să nu mai vrei să trăieşti? Explică-mi!" „Nu-ţi mai pasă!" mi-a răspuns ea dând din umeri. „Dar cum ai ajuns acolo, ţi s-a întâmplat ceva?"

„Nu, nimic!" „Atunci ce?" „Totul îmi era indiferent- Oriunde mă uitam, mi-era indiferent!" „Chiar şi dragostea?" „He! auzi ce zice!" „Nu vorbesc de dragoste fizică; nu erai îndrăgostită de nimeni?" „Nu!" „Și nici nu vroiai să te îndrăgostești? " „Nu!" „Şi te-ai sinucis cu adevărat, nu ţi-a fost frică?" „Frică? De cine?" „He, am făcut şi eu, de moarte!" „Cum să-mi fie frică de un lucru pe care îl doresc! a exclamat fosta sinucigaşă nedumerită. Doream să dispar!" Cu toate insistenţele mele n-am reuşit să smulg de la ea ceva revelator. La întrebarea dacă în prezent, după ce a fost salvată, se bucură că n-a murit, mi-a răspuns că nu şi dacă o să-i vie starea aceea de-atunci, va repeta gestul. „Şi te-ai sinucis cu premeditare, sau te-a împins o stare de moment?" „Nu, cu premeditare." „Bine, dar ţi s-a întâmplat cumva vreo nenorocire, sau vreun lanţ de nenorociri?..." „Nimic! Starea aceasta s-a instalat lent, fără cauze, încetul cu încetul mi-a pierit cheful de viaţă!?" „Şi nu faci nimic, consideri asta ca o fatalitate, te laşi pradă inamicului care vrea să pună mâna pe tine şi nu schiţezi o mişcare de apărare?" S-a strâmbat cu un dispreţ cam plictisit şi mi-a răspuns în stilul ei „dinainte". De astă dată însă formulând despre sine o incredibilă vulgaritate: „Ba da, acuma sunt bolnavă, m-am culcat cu un nenorocit care s-a crezut obligat să mă scoată el din starea asta şi... m-a făcut ferfeniţă!"

Mi-am dat seama totuşi că sinuciderea mea dacă s-ar fi produs s-ar fi petrecut nu din dorinţa de a dispărea, ci de a mă pedepsi. Adică pentru că eram prea tare legat de viaţă şi nu ştiam să găsesc în mine dispreţul necesar pentru a o privi de sus. Măcar atât cât fata aceea.

VIII

Am găsit într-o piesă de teatru o întrebare, dacă în veşnicie Dumnezeu şi Satan nu sunt cumva fraţi, slujindu-se unul pe celălalt. In caz afirmativ, chinurile noastre morale ar înceta

şi cel mai rău ar fi dacă ne-am încurca la jumătatea drumului între bine şi rău, neştiind care dintre ele ne este dat să-1 facem. Dacă în loc de bine şi rău ziceam creaţie şi distrugere, nu mai e nici o îndoială că răspunsul e afirmativ şi ce ne rămâne de făcut e să nu ne greşim viaţa. Cum apărea viaţa mea? Unde era greşeala? Căci destinul nu e o asigurare. Mie îmi place să creez, nu să distrug, dar există un sub-destin, care te poate vârî în împrejurări unde vei distruge, deşi ţi-a fost dat să creezi. Acest sub-destin micşorează forţa fatalităţii celei mari asupra noastră, dar în egală măsură în bine ca şi în rău, încât cuceririle noastre în acest sens poartă pecetea responsabilităţii noastre depline, nu mai putem învinui pe nimeni, nici pe noi înşine, şi nu ne rămâne decât să devenim o întruchipare a suferinţei fără ieşire, disperate, care n-are soluţie nici în moarte. Iată ce ne fereşte de sinucidere în masă, sau în lanţ.

Nu trebuia să mă căsătoresc?

Ce pot răspunde la această întrebare atât de esenţială? Răspunsul meu nu poate decât să reflecte durerea mea de azi, dar nu adevărul despre întreaga mea viaţă. Dacă răspund că am făcut o greşeală căsătorindu-mă, înseamnă că trebuia să mă resemnez încă de pe atunci cu ideea că până la sfârşitul vieţii voi trăi singur, idee cu care nu sunt în stare să mă împac nici măcar în prezent, în faţa eşecului, darmite atunci în faţa iubirii care mă orbea, iubire care în cele din urmă a eliminat şi ideea alegerii. *Alegerea* era bine făcută. Atunci? Viaţa mea, era, cumva, clădită nu pe creaţie, ci pe distrugere, şi eu am fost o victimă printre altele? Altele care? Inginerul Dan? Şi mai care? întregul oraş îşi vede de existenţa lui fără să ia în seamă un număr atât de mic de victime ca să observe că ar exista în ele pentru el, vreo semnificaţie oarecare. Aici e locul să fac observaţia că schimbarea lumii noastre n-a intrat în discuţia uliţei în care m-am născut eu decât în măsura în care un regim sau altul ajuta sau, dimpotrivă, lovea în familie. Războiul înseamnă înainte de

orice jalea în familii, care e tot atât de nealinată la învingător ca şi ia învins. Din istoria pe care o cunosc eu, n-am înţeles cuni am supravieţuit noi, practic, ca popor, de-a lungul veacurilor. Din felul cum s-a născut însă, a înflorit şi trăieşte oraşul nostru nou, mi se pare că desprind mai uşor acest înţeles: nu ştim, gândesc concetăţenii mei, dacă lumea în care trăim e cea mai bună cu putinţă, facem şi noi ce putem ca s-o schimbăm, dar mai înainte de orice, facem un lucru cu un scont mai îndepărtat, care să ne găsească prezenţi în momentul oportun când vânturile istoriei vor sufla în favoarea noastră şi anume: ne păstrăm tradiţiile în familie, prin copii, iar pe aceştia îi facem şi îi creştem orice s-ar întâmpla. Toate forţele noastre se concentrează aici. Acest adevăr e absolut, iar celelalte, cum ar fi cinstea, demnitatea, minciuna, dreptatea, prietenia, dragostea, sunt şi trebuie să rămână extrem de relative, şi nici unul din ele nu trebuiesc exagerate în viaţa obişnuită. De ce trebuie chiar aşa de sever condamnat un hoţ? Are şi el salariu mic, are copii... De ce trebuie chiar aşa de sever condamnat cutare că linge cizmele celui care l-a defăimat? Ce importanţă are defăimarea? De ce trebuie să ne indignăm că alde cutare face din alb negru? Nimeni nu e atât de alb ca să nu fie niţel negru şi lasă că nu-i strică aceluia să ştie şi el că nu e aşa de lesne să te ţii mereu alb, când ai familie şi copii... Dacă vroia să ajungă maistru nu trebuia să spună hai sictir la toată lumea, el nu se gândea că are nevastă şi copil? Acuma să rabde, să se însoare şi el cu alta. Dacă aia pe care a avut-o n-a ştiut s-o păstreze. Ce vină are ea? Bine, dar dragostea... Care dragoste? Dragostea are şi ea un rost. Şi aici fiecare om, luat la rând, ţi-ar putea spune atâtea despre iubire şi ură, despre adevăr şi minciună, despre curaj şi laşitate, despre orbire şi clarviziune, despre îndrăzneală şi oportunism, despre sfinţenie şi abjecţie, încât încetul cu încetul ai simţi cum te-ai face mai mic, cum te-ai intimida în faţa acestei ştiinţe despre existenţă şi despre moarte, despre

înălţare şi cădere, despre naştere şi soartă, şi ţi-ar veni să zici: în faţa acestei mari înţelepciuni tu nu eşti nimic, tu care crezi că durerea ta umple întreg pământul...

Şi totuşi durerea mea, fără a contrazice toate acestea, umple întreg pământul, iată ce nu ştie, sau ştie şi trece sub tăcere această înţelepciune copleşitoare. Durerea mea emite pe o lungime de undă unică şi nu se întâlneşte cu altele. Cu puţine pierderi, şi e drept cu o suferinţă atroce, în cea mai rea dintre lumi, şi o femeie tot ar reuşi să nu devină prostituată, ca să-şi *crească* copiii.

In felul acesta trecui de la văitături la revoltă. La urma urmei de ce m-a lăsat Măria pe mine? mă pomenii întrebându-mă. Prin Valerică aflai şi ce zicea ea, ăsta crezând că mă consolează. Că a plecat într-o zi în excursie cu alţii şi s-a certat cu ei din pricina a doi care se cam călăreau prin iarbă şi fata respectivă cânta:

Nea Ale cu, nea Ale cu

Că era bolnavă, o durea ficatul şi îi venea să se întindă şi să moară şi că ştia că ei o să-i meargă foarte prost, la vârsta ei, cu doi copii de la doi bărbaţi... N-avea ce să mai aştepte de la viaţă (la treizeci de ani!) şi că o să ajungă aşa şi pe dincolo... „N-o să-i fie ei, dragă Valerică, aşa de rău, i-am răspuns eu, încât să fi preferat să nu se fi despărţit..." La care ăsta, nu ştiu de ce, a râs la auzul acestor cuvinte ale mele, pe care le-o fi socotit prea adevărate şi s-a bucurat inconştient că are un prieten care împărtăşeşte aceeaşi soartă cu a lui, sau pur şi simplu a râs cum râd cretinii când văd că rezultatul scontat de ei cu bunăvoinţă nu se produce, în cazul nostru consolarea mea.

Ştirile de acest fel îmi făcură însă bine. Nici eu nici ea nu suntem de vină, îmi spuneam, ci întâmplările care au apărut în viaţa noastră fără ca noi să le dorim sau să le chemăm şi ne-au despărţit...

Inima mi se potoli şi începui să visez pentru mine şi pentru ea o altă viaţă. Să fi trăit-o, sau dacă ar fi posibil s-o trăiesc... Dacă ar fi posibil... Unde? în ce parte a pământului? Pe malurile ferite ale Mării Negre, pe care fusesem şi eu o dată şi îmi plăcuse foarte tare sau undeva şi mai departe?

IX

Şi într-o zi, urmărit de această idee care făcea din durerea mea speranţă, văzui în faţa ochilor un naufragiu, din care eu şi cu Măria scăpăm pe o insulă...

Zile întregi înconjurai pădurea pe zeci de kilometri, trăind acest vis cu bătăi de inimă şi spaime adevărate, coborând în mine însumi cum niciodată nu făcusem până atunci, tremurând în faţa propriei mele închipuiri. Trăiam cu Măria şi viaţa mea o lua de la capăt. Eram numai noi doi...

Stăteam pe un dâmb înalt pe care îl găsisem şi care făcea din întinsa pădure de la picioarele mele, valurile oceanului care se fărâmau neîncetat de maluri. Imagini trăite odinioară pe malurile mării (mirosul şi gustul sărat care îţi rămâne în amintire şi nu se uită niciodată) îmi răsăreau acum chiar sub ochii deschişi, ca o halucinaţie, atât de tare lucra închipuirea mea pentru a mă rupe de realitate şi a mă duce în stare să pot vedea cu deplină luciditate *ce-ar fi* în noua mea viaţă, ce s-ar întâmpla dacă aş lua-o de la cap şi toată răspunderea mi-ar rămâne numai mie, fiindcă n-aş avea acolo decât animale şi păsări şi arbori şi fructe...

Multe zile imaginaţia îmi stărui în contemplarea naturii, a oceanului care înconjura insula, încercând parcă să transforme ezitarea mea care căuta un înţeles nou şi fundamental, în certitudinea că dacă mă lăsam în voia împrejurărilor noi, originare, în care mă aflam, şi acest înţeles va fi nou... astfel, mult timp trecu până mă familiarizai cu insula mea străduindu-mă să răspund zecilor de îngrijorări care mă stăpâneau, să nu pierim în timpul nopţilor sfâşiaţi de animalele sălbatice, sau doborâţi de vreo boală ascunsă în hrana noastră, în izvoarele de la care beam apă şi necunoscută de noi; nu ştiam ce anotimpuri domnesc şi dacă n-avea să vie iarna şi să ne găsească fără adăpost. Dar simţeam în acelaşi timp cum îmi urcă în piept cu o forţă nesimţită vreodată cu atâta tărie în viaţa mea dinainte, dorinţa de a trăi şi de a fi fericit chiar dacă numai cu ghearele mele aveam să scormonesc pământul şi să-1 fac să rodească şi cu dinţii mei să rod copacii ca un castor ca să-mi ridic o casă în care să stau eu şi cu ea. O frumuseţe fără nume ne încânta privirea şi un singur fruct smuls de pe o cracă încărcată ne era de ajuns ca să nu mai simţim nici foamea şi nici setea tot restul zilei.

Şi într-adevăr ne apucarăm să facem întocmai aşa, fiindcă apele oceanului ne rostogoliseră pe ţărm fără nimic asupra noastră, nici o unealtă, nici un briceag, şi nici mai târziu nu apăru, ca o salvare din fundul mării împinsă de flux şi dezgolită apoi de reflux, corabia înecată, în care să fi găsit arme şi grăunţe, în schimb, eram doi şi asta, poate, făcea mai mult decât orice arme sau instrumente ale civilizaţiei, care ne-ar fi ajutat să supravieţuim. Ori eu simţeam că nu numai că vom supravieţui, ci vom fi chiar aşa cum n-am reuşit să fim *dincolo* adică aproape unul de altul şi aflaţi în faţa unor împrejurări care fiind reale, materiale, apropiate şi palpabile, le vom putea învinge, ori ne vom putea feri din faţa lor, văzându-le şi fiind deci în cunoştinţă de cauză şi avertizaţi. Această apropiere însă ar fi fost atât de mare încât am fi uitat cu totul că suntem două fiinţe diferite. Perfidia unei pantere sau a unui tigru n-ar fi putut nimic în faţa unui ingenios obstacol pe care iubirea noastră l-ar fi născocit şi pe care li le-am fi putut ridica în cale. O casă pe o înălţime cu o vizibilitate îndepărtată şi la nevoie un ţăruş ascuţit oricât de rudimentar în care fiara putea să se arunce şi să fie învinsă erau suficiente ca să ne dea răgazul necesar pentru a

cuceri încetul cu încetul, noi doi şi copiii noştri, insula. Pentru că, desigur, aveam să facem copii mulţi, în mulţii ani pe care îi aveam de trăit...

.. .Cum foşnea pădurea sub suflarea vântului! Se revărsau parcă undeva asupra ei ape cu un debit uriaş, iar eu simţeam în mine înecul ireal pironit pe vârful acelui dâmb cu privirea neclintită spre locul iluzoriu al potopului. Soarele verii scălda în acelaşi timp totul în lumină...

... Iar în acelaşi timp vedeam dintr-o parte oceanul... îmi apărea în depărtare, strălucitor, ca şi când soarele care îl bătea ar fi turnat pe suprafaţa lui imense cantităţi de argint topit, iar în apropiere pădurea l-ar fi colorat în verde. In scurgerea nesfârşită a clipelor se făcea apoi incolor şi şters asemeni cerului acelei zile care era puţin înnorat. Târziu se lăsa ceaţa serii şi orizontul nu se mai vedea, totul era plumburiu şi apăsător. Cădea întunericul. Prin negrul nopţii însă eu vedeam ţâşnind spuma albă a valurilor.

... Oceanul îmi apărea apoi adesea în dimineţile clare, când mă trezeam uneori din somn mai devreme şi o luam încet şi fără grabă pe jos (şi cu capul în jos) spre combinat (şi cu acea senzaţie de prospeţime care ne stăpâneşte totdeauna la aceste ore şi pe care o transmitem şi imaginaţiei noastre) alergând spre ţărm cu mii de valuri mărunte, aproape vii, ca şi când ar fi curs spre mine dintr-o direcţie cu neputinţă de determinat. Fierbea în străluciri neîncetate pe o culoare care creştea din valuri parcă dintr-un foc din adâncuri; în realitate focul venea de sus: soarele răsărea pe deasupra oraşului.

întinsele ape o luau parcă lateral, prin sărituri neîncetate de valuri sprintene şi înspumate care se ţineau pe suprafaţa lui asemeni unor mari păsări albe. Păsările însă erau deasupra vânând, picând între valuri în clipa când ochiul lor ager vedea prada. Erau şi ele tot peşti, cu trupul asemănător cu al celor din apă, atât doar că ele nu puteau trăi în adâncuri în timp ce

cele din adâncuri ar fi murit în aerul străveziu. Văzusem o dată atunci pe malul Mării Negre cum una din ele scosese un ţipăt ascuţit şi picase pe ţărm cu aripile strânse. O moarte misterioasă o fulgerase, deşi avea penele întregi, şi gâtul puternic, încordat, l-am desfăşurat lunga aripă ca pe-un evantai de un alb imaculat. Ce i se întâmplase? De ce scosese acel ţipăt atât de ascuţit? Eu eram străin de ea, gâtul ei îndoit mi-era potrivnic, ca şi ghearele strânse şi vârâte în puful gras şi alunecos de pe burtă. Din timpuri imemorabile, poate mai îndepărtate decât ale noastre, ale oamenilor, apăruse deasupra acestor valuri şi nu eu reprezentam pentru ea pe cel care o făcuse să cadă din văzduh, cu ciocul în guşă, după ce spintecase aerul cu glasul ei parcă de avertisment: moartea incredibilă în albastrul cerului înţesat de lumină, sub soarele orbitor...

... Nu mai ştiam după prânz, când mă regăseam pe locul meu dacă foşnetul pe care îl auzeam era al valurilor sau al pădurii. Un vânt continuu trecea undeva departe. Iar acest foşnet era atât de dominator încât prezenţa lui sugera o lucrare care se săvârşea, ca o finalitate a unei acţiuni mai îndepărtate a apelor sau a păduriior care rămânea totuşi necunoscută.

...Uneori mă apuca somnul şi atunci auzeam parcă un clipocit... O nostalgie ucigătoare după ceva pe care îl simţeam chiar în aceleaşi clipe prezente, mă chinuia. Mă uitam la soare şi aveam nostalgia luminii şi a căldurii lui, dar chiar atunci lumina lui cădea din plin asupra trupului meu dezgolit şi simţeam cum îmi aprinde spinarea cu căldura razelor lui. Mă răsuceam scheunând ca un câine, mă întorceam cu faţa, primeam din plin bogăţia temperată de distanţa norocoasă dintre mine şi el, a focului lui mistuitor şi în loc ca nostalgia să mi se potolească se ascuţea şi mai mult, respiraţia mi se înteţea, mă apucam cu mâinile de iarbă, mă răsuceam, băteam în pământ cu pumnii şi cu picioarele în timp ce pieptul mi se umfla de suspine.

... Ridicam deodată fruntea şi rămâneam aşa, nemişcat, ciipe fără sfârşit. Simţeam parcă o răcoare tremurând pe trupul meu, respiraţia mi se domolea, chinuitoarea nostalgie mă părăsea încetul cu încetul şi în locul ei năvălea în inima mea puterea, forţa de a frânge copacii, de a învinge animalele, de a o feri pe femeia care era cu mine de primejdii şi de a o ajuta să-şi crească copiii...

...Fiindcă făcuserăm mulţi, un adevărat trib care apoi se împărţise... Insula era a noastră, sau în orice caz cucerisem din ea atât cât să putem trăi fără acea teamă permanentă în care trăise omul odinioară, pândit mereu de duşmani mai puternici decât el şi de care nu se putea apăra decât dacă stătea mereu la pândă. Dacă nu aveam uneltele necesare luptei necruţătoare pentru cucerirea insulei aveam în schimb ideea despre ele, pe care o aduceam din lumea din care naufragiasem, ceea ce nu era puţin lucru, deşi în aparenţă nu era nimic, Fiindcă de unde să Fi luat o unealtă a cărei reprezentare o aveai? Focul se putea obţine prin frecarea a două lemne, sau prin izbirea a două pietre punând între ele o bucăţică de pânză înmuiată în grăsimea unui animal. Dar de unde un topor?

Un lucru deplin însă pe care puteam să-1 fac era să-i învăţ pe urmaşii mei ce este lumea, despre care însă descoperii curând că aveam idei tot atât de clare ca şi despre un topor de metal, dar care îmi lipsea. Fiindcă într-adevăr, ce este lumea? Cum să faci de înţeles ideile pe care le ai despre ea? Era lumea născută din ceva sau era opera unui creator? Să le spun tuturor că tot ceea ce se vede s-a născut din altceva, aşa cum din flăcări iese fumul sau din arbori fructele? Lumea fiind deci fructul ei însăşi? De unde să scot atunci ideea de bine şi de rău dacă ocolesc geneza şi ideea de divinitate legată de un creator? Ce este binele şi răul, cum să-i fac să simtă hotarul pe care nici o fiinţă umană nu trebuie să-1 treacă, pentru a nu cădea în abisul instinctelor? Dar fără să le slăbesc puterea lor de fiinţe îndrăzneţe, care îşi

căutau hrana fără frica morţii, atât de paralizantă la cei care au aflat că există *păcatul ş\ pedeapsa** Ce denumire să dau cuvântului fărădelege? Ce înseamnă legea? Cine a instaurat-o şi de ce?

La început fui ispitit să evit răspunsul şi să adopt un punct de vedere practic. Aia e bine pentru că e dulce, ailaltă nu e bine pentru că arde. Dar curând îmi dădui seama că există lucruri care nu sunt nici dulci şi nici nu ard. Pofta de pildă. Pofta totală, din maţe, reală şi dominatoare, pe care o simţea unul din copii să ia din mână fructul celuilalt, cu toate că avea şi el unul al lui. De ce nu trebuia luat? Fiindcă nu vroiam eu? Dar eu aveam să pier în cele din urmă şi cu mine şi legea morală pe care o reprezentam, dar pe care nu ştiusem s-o impun. Mă speriai. Să recurg la Dumnezeu? Să asociez numele lui cu puterea trăznetului, ca să-i fac convingătoare existenţa, şi apoi, asemeni lui Moise, să cobor de pe stâncă cu Decalogul scris pe piatră în braţe? Dar eu nu mai credeam în Dumnezeu şi atunci cum aş fi putut să fac faţă întrebărilor fără soluţie pe care mi le-ar fi putut pune mai târziu urmaşii mei, dacă n-aş fi putut să le opun *credinţa,* care se justifica prin ea însăşi ca şi lumea şi îşi era ei însăşi suficientă? Ce răspuns poate să dea biata raţiune la întrebarea de ce nu trebuie „să ucizi", cum spune una din cele zece porunci, care răspunde alteia, „să-ţi iubeşti aproapele ca pe tine însuţi". Chiar ca pe mine? De ce? Şi în primul rând ce înseamnă iubirea?

Mă hotărâi, după ezitări chinuitoare, să proclam în faţa copiilor, existenţa lui Dumnezeu, fiind convins în sinea mea că atât Moise, sus pe stâncă unde se izolase, mâhnit de înjosirea poporului său, care nu era în stare să creadă în Dumnezeul nevăzut, şi îşi făcuse idol dintr-un viţel de aur, concret, la care se închina, cât şi Cristos în grădina Ghetsemani, când descoperise limitele răbdării omului în chiar apostolii săi, incapabili să-şi înfrângă somnul şi să vegheze cu el, care îşi dădea seama că va fi răstignit, se îndoiseră de existenţa lui Dumnezeu. Era

un secret pe care îl luaseră cu ei dacă nu cumva, cunoscându-i aşa de bine pe oameni nu-i atribuiseră lui Dumnezeu iluminarea lor spirituală. La fel trebuia să fac şi eu, cât de puţin aş fi fost eu iluminat... Mai târziu, după ce legea morală avea să se impună în insulă, urmaşii mei puteau descoperi fără primejdii pentru ei şubrezenia poziţiei mele, aşa cum am descoperit şi noi că legile naturii nu confirmă ideea creştinismului, a oferirii şi a celuilalt obraz după ce celălalt a fost pălmuit... Dimpotrivă, cutare insectă după ce atrage prin infinite tertipuri pe o alta de sex opus cu care face dragoste, în chiar timpul actului îi cronţăie tacticos capul şi în cele din urmă o mănâncă de tot. Descoperirile acestea însă n-aveam să le comunic urmaşilor mei.

.. .Şi într-adevăr ei mă ascultară şi puteam citi pe chipurile lor nu convingerea, care la vârsta lor nu putea surveni ca o expresie a unei reale descoperiri a binelui şi a răului, ci o treaptă a conştiinţei care era teama; teama iraţională care a stat la originea tuturor religiilor, teama de fulger, de urletul leului, de lumina tainică a lunii în nopţile clare şi de cerul înstelat. Eram apoi eu: teama de mine, de strigătul meu ameninţător, de pedeapsa pe care eram în drept să le-o aplic, în virtutea tainei pe care o deţineam, a ştiinţei mele despre Dumnezeu, pe care o deţineam direct de ia ***EL***

Nu ştiam însă dacă ei mă credeau cu adevărat sau nu, pentru că îmi dădeam seama că nu trebuia lăsat loc nici unei îndoieli. Dacă această îndoială s-ar fi produs, nu trebuia nici măcar mărturisită, căci acceptarea unei mărturisiri este egală cu acceptarea unei părţi din adevărul ei. Că eu mă condamnam în felul acesta singur să nu aflu niciodată adevărul despre ceea ce gândeau în realitate urmaşii mei o ştiam prea bine. Dar ce-aş fi putut să fac? într-adevăr cum ar fi trebuit să procedez pentru ca după moartea mea şi a Măriei urmaşii noştri să nu decadă în rând cu animalele şi să nu ajungă în cele din urmă să fie

devoraţi de ele? Pentru că înainte de orice o religie înseamnă „acelaşi gând" îndreptat, cel puţin în momentele de cumpănă, în aceeaşi direcţie. Asta înseamnă o forţă. Cu ce să fi înlocuit-o?

Frica de Dumnezeu nu e totuşi o idee care face pe om puternic în faţa fiarelor, riscă să se lase mâncat de ele ca un miel şi numai în lumea din care venisem eu şi cu Măria cruciaţii de odinioară putuseră fi nişte adevăraţi războinici.

Şi atunci mă gândii un timp oarecare ca în locul religiei care face pe oameni egali în faţa lui Dumnezeu, dar îi readuce pe cei puternici la acelaşi nivel cu cei slabi să instaurez cultul forţei. Curând însă descoperii că cel mai puternic nu era şi cel mai inteligent, cu pornirile cele mai alese, dimpotrivă, lăsându-1 liber să-şi arate puterea lui cu care se născuse se dovedi de o prostie fără margini, fanfaron şi lăudăros şi cu un suflet vulgar. Iar cel mai inteligent nu era şi cel mai cinstit, mai nobil în comportarea lui faţă de ceilalţi, dacă e să credem că inteligenţa e o nobleţe care se manifestă ca atare. Nu se manifestă nicidecum! Iar cei cu adevărat înzestraţi cu forţa caracterului nu se puteau uni între ei. Nu cei mai tari ieşiră la iveală pe primul plan, ci cei mai vicleni, mai cruzi şi mai josnici şi insula se ridică la o viaţă plină de tensiune şi spectaculoasă, nu rămase unul singur indiferent în faţa evenimentelor şi aş fi lăsat ca exigenţa urmaşilor mei să se desfăşoare astfel pe acest curs dinamic, dacă o mare nelinişte cu privire la viitor nu mi-ar fi dezvăluit primejdia care s-ar fi abătut asupra insulei după moartea mea. Cei cu adevărat puternici, după ce ar fi îndurat un timp oprimarea celor care doar se proclamau ca atare ar fi sfârşit prin a se uni şi urmaşii mei ar fi ajuns în felul acesta să se extermine unii pe alţii şi viaţa pe insulă s-ar fi stins. Ori eu nu suportam gândul că voi dispărea fără urme de pe pământ şi atunci curmai cu hotărâre cultul forţei. Religia, îmi spusei, nu e o piedică în manifestarea naturală a voinţei de afirmare, dovadă războaiele religioase, care

sunt absurde dacă te gândeşti la toleranţa pe care ele o calcă în picioare, deşi ea stă la baza chiar a cultului pe care ele îl servesc.

M-am gândit la un moment dat să fac din ideea cuceririi insulei scopul suprem. Şi din ideea libertăţii finale pe care o va simţi atunci toată lumea, să întemeiez o nouă religie a binelui şi a răului. In fond nu la asta aspiră omul de când există el pe pământ? Pentru ce atunci această cale ocolită pe care o oferă religiile? Omul e o divinitate înlănţuită de puterea condiţiilor. Să le înfrângem şi vom domni ca nişte zei. Trebuie deci să se arate ce ţine de condiţie şi ce ţine de esenţa noastră necondiţionată, şi să denumim *rău* ceea ce e condiţionat şi *bine* ceea ce e necondiţionat. De pildă, libertatea supremă la care aspirăm n-are nevoie de nimic, deci sunt *rele* toate acele porniri posesive care se manifestă atât de nestăpânit în toate actele noastre... Sau uciderea, forma bestială de ură faţă de aproapele tău şi de dorinţa de a-i lua ceea ce are, de a-l face să dispară prin ceea ce reprezintă, umbrindu~te sau poate sfidându-te, constituie răul suprem, pentru că te înlănţuie definitiv de actul tău, crima comisă. In plus te aruncă în rândul animalelor sălbatice şi face cu neputinţă convieţuirea ta cu ceilalţi; silindu-i să te facă să împărtăşeşti soarta victimei tale. Şi aşa mai departe!

Dar m-am încurcat eu însumi şi am ajuns în cele din urmă tot la tablele lui Moise, fiindcă toată schelăria aceasta a mea despre libertate era o cucerire a civilizaţiei creştine şi cum s-o spun urmaşilor mei când ea zăcea, undeva departe, în biblioteci cu milioane de volume şi din care eu citisem atât de puţine? Nu-i vorbă, cu cât aş fi citit mai multe, cu atât mai nefolositor mi-ar fi fost în clipa de faţă. Fiindcă ce însemna asta, că puteam numi *râu* ceea ce e condiţionat? Foamea nu ne condiţionează? Şi totuşi fără ea fiinţa umană e de neconceput. Ce e, într-un om, necondiţionat? Dacă eliminăm, bineînţeles, câştigul civilizaţiilor şi al moralei? Omul pur, aşa cum l-a conceput natura? Am citit undeva că speţa umană se naşte de pildă cu sentimentul compasiunii, că în cea mai primitivă dintre lumi un om sare în ajutorul altuia care a căzut sau e în primejdie de moarte. In cea mai civilizată dintre lumi, care e a noastră, omul a fost cu premeditare înjosit şi ucis în lagăre de concentrare şi în uzine special create. Mi se va răspunde că acolo e vorba de puterea magică, diabolică, a sistemelor sociale asupra indivizilor, pe care îi eliberează de ceea ce numim conştiinţă, sistemul luând crimele asupra sa. Şi că pe lume există şi degeneraţi. întâi că aşa-zisa magie a sistemelor nu se exercită fără o complicitate, de astă dată foarte lucidă, a fiecărui individ în parte, care începe de la un anumit punct când omul a cedat şi când el ştie că putea să nu cedeze, punctul acela fiind în fond neînsemnat şi sfârşeşte cu executarea celor mai abjecte ordine. Şi în al doilea, oamenii care au comis aceste crime nu erau nicidecum degeneraţi, ci fiinţe foarte normale, cu griji şi preocupări dintre cele mai obişnuite şi afişând chiar idealuri de fericire a umanităţii. Cu atât mai sinistre au fost îndeletnicirile lor.

... în timp ce simplele porunci pe care le ştiam pe toate zece pe dinafară şi le ştiau şi copiii mei îşi făceau un efect sigur şi durabil. Tatăl şi mama erau respectaţi, nu se fura, nu era luat numele lui Dumnezeu în batjocură, nu se închina nimeni la vreun idol pe care să şi-l fi făcut singur şi să-l proclame Dumnezeu, iar urmaşii mei se iubeau toţi unii pe alţii. Cel puţin aşa păreau. Dar nici eu nu puteam să pretind mai mult, adică să-i silesc să aducă şi dovezi în afară de supunerea pe care le-o citeam în priviri şi să pot în felul acesta să creez printre ei o mitologie a faptelor născute din iubire. Deşi doream atât de mult şi încercam să comit eu asemenea fapte. Care însă, îmi dădeam seama, nu se puteau transforma în legendă, fiindcă eu însumi eram o legendă peste această insulă. Din partea lui Dumnezeu, de pildă, nici o faptă mare nu ne miră.

...Şi într-o zi făcui descoperirea a ceea ce se ascunsese în realitate, tot timpul, sub teama şi supunerea urmaşilor mei. Nu

era nicidecum îndoiala în existenţa lui Dumnezeu, a cărei mărturisire mie mi se păruse că nici măcar nu trebuia admisă, cum crezusem, ci cu totul altceva. Iar lucrul cutremurător fu că pe lângă gravitatea faptelor care se produseră şi care mă puseră întâi faţă de mine însumi într-o situaţie din care nu ieşii, mai îmi dădui seama şi că descoperirea ca atare pe care o făceam era târzie. Dar nici n-aş fi putut-o face înainte!

...O fetiţă dintre cele care stăteau cel mai mult prin preajma mea veni înrr-o zi spre locul unde aveam treabă alergând dinspre o anumită parte a pădurii şi îmi spuse speriată că doi inşi se bat. O luai într-acolo dar nu mă grăbii. Niciodată nu descoperisem pe chipul vreunuia din ei vreun semn de duşmănie. De obicei ura nu întârzie să apară fie direct în privirile celui care urăşte, fie ca un reflex pe chipul celui urât, ca o denunţare a celuilalt care în acest caz şi-o ascunde atât de bine încât nu se vede nimic. Dimpotrivă, şi aici nu e locul să mă îndoiesc, fiindcă atât ura cât şi iubirea sunt atât de elocvente la o fiinţă omenească încât nu ne înşelăm niciodată în intuiţiile şi deducţiile noastre, semne indiscutabile ale iubirii care domnea pe insula noastră se produseseră deseori. O mână pusă într-un anumit fel pe umărul sau pe gâtul celuilalt mă fascina prin elanul de iubire pură, spontană şi totală pe care o degaja. Era exact ceea ce simţeam eu uitându-mă la ei şi ferindu-mi privirea ca să nu-i admir în sinea mea prea mult şi să mă manifest apoi fără să-mi dau seama şi în afară. Erau gravi, liniştiţi şi aproape tăcuţi aceşti urmaşi ai mei şi un singur lucru mă mira: de ce Măria nu-i iubea pe nici unul sau în orice caz de ce în intimitatea noastră ea avea o comportare cam ciudată: se înstrăina brusc de mine, parcă nici nu mă mai auzea.

Nu înţelegeam, dar nici nu mă neliniştearn, nu eram *acolo* de unde naufragiasem ca să-mi sparg capul să înţeleg un surâs sau să nu dorm de absenţa unui salut, care *şi* unul şi altul, cu timpul, neglijate, puteau avea urmări incalculabile. Ce urmări puteau avea aici? E drept că cu timpul începusem să surprind aceeaşi *absenţă* şi în purtarea unora dintre ei. încercaţi de pildă sa luaţi un animal în braţe şi în ipoteza că stă liniştit vorbiţi-i, mângâiaţi-1 şi în acelaşi timp uitaţi-vă la privirea lui. Nu veţi descoperi nici o sticlire, nici un reflex care să vă dovedească de pildă că sunteţi *prezenţi* prin ceva în fiinţa lui. Se uită undeva în gol şi tinde să revină la condiţia lui de mai înainte, să pască dacă e un miel, sau să zboare dacă e o pasăre. Chiar şi câinele are în cele din urmă o privire tot de câine, deşi eu am văzut odată unul, un şoricar, cum stătea cuminte la marginea unui gard viu şi se uita undeva gânditor cu fruntea încreţită... Omul, îmi spuneam eu, e şi el un animal, trebuie lăsat în ale lui, liber să se ducă acolo unde îi place. Cu condiţia ca legea să fie în el *prezentă* şi să-1 ridice sus de îndată ce el însuşi sau altul ar fi călcat-o. Era suficient să mi se audă cuvântul pentru ca în privirea dusă, *absentă,* a unora dintre numeroşii mei urmaşi să se perreacă o schimbare. Şi chiar aşa se şi întâmpla şi mie îmi era de ajuns. Ce eroare! Aveam să descopăr că şi aici o privire, un gest, un surâs, un semn de recunoaştere care se produce sau nu se produce în anumite momente, au aceeaşi importanţă fatală ca şi „dincolo".

Când sosii eu cei doi se băteau îmbrăţişaţi strâns şi cu mişcări atât de încete încât crezui că se joacă. Nu-mi dădui seama decât târziu că îmbrăţişarea lor era încleştare, iar mişcările chibzuite în încetineala lor teribilă căutau gâtul celuilalt. Scosei un strigăt mare şi aşteptai ca ei să mă audă. Dar ei nu mă auziră. Atunci mă apropiai să-i despart şi în apropiere mă izbi frumuseţea pe care o aveau în clipele acelea chipurile lor, roşii de năvala înspumată a sângelui şi înflorite cum nu le văzusem niciodată în dragoste cum erau acum în ură. Pusei mâna să-i desfac, dar amândoi, mereu încleştaţi, se răsuciră plecându-şi capetele jos de tot la pământ unul lângă altul într-o frăţească strivire, ca şi când ar fi vrut să i se închine. Atâta forţă

avu în ea această mişcare că mă dădu în lături stârnind brusc şi în fiinţa mea o ură care mi se şi descarcă în măruntaie năpraznic. Mă repezii şi pusei mâna pe un par. Unul din ei însă izbi şi celălalt căzu. Dar fără să bată aerul cu mâinile. Şi numaidecât, jos, începu să ţâşnească sângele din umărul sau din gâtul lui, din apropierea claviculei lui puternice şi tinere. Iarba verde se înroşi împrejur. Se vedea rana şi carnea ruptă pe corpul său gol ca un buchet strivit de maci. Nu apucai să-mi dau seama ce trebuie să fac şi dacă puteam să fac ceva, că băiatul muri făcând vagi şi stinse gesturi somnolente, ţinându-se uşor cu mâinile de iarba înroşită, aşa cum mă ţineam şi eu când eram mic şi cădeam jos după ce mă învârteam minute în şir anume ca să ameţesc şi să simt cum se răstoarnă pământul cu mine.

Pământul, copacii, întinderea nesfârşită a oceanului, totul se înclină şi pentru mine şi mă ameninţă clipe lungi cu întoarcerea pe partea cealaltă, cu aruncarea mea în abis. Fusesem omorât şi eu, nu numai celălalt. Pentru că ucigaşul uitase de mine, care însemnam pentru el *înțelesul.* O să-1 silesc, mi-am spus eu cuprins de o cumplită furie, să-şi arate sufletul şi dacă cumva şi 1-a pierdut, îl voi ucide pentru ca în memoria copiilor mei să ardă ca o flacără pentru vecie înţelesul întreg al celor întâmplate.

Şi mă întorsei atunci spre el şi începui să-1 întreb: de ce a călcat *cuvâ?itul?.* Cum de a uitat ce zice *Ek* Cum de a îndrăznit să se ridice împotriva legii? Să povestească în faţa tuturor ce s-a întâmplat şi să vedem, dacă poate exista pentru el *iertarea-,* i-o voi acorda. Dacă nu, va trebui să împărtăşească soarta celuilalt. Eu îl voi pedepsi.

Tânărul însă se aşeză pe un dâmb, se uită într-o parte şi rămase astfel nemişcat. Nici o clipă privirea sa nu se îndreptă spre locul unde celălalt zăcea mort, şi nici o clipă nu păru că aude întrebările mele. într-un rând se uită în sus, în treacăt, spre cerul albastru, plin de uriaşe grămezi de nori albi, şi privirea

lui se contopi parcă cu ei, apoi reveni şi continuă să se uite liniştit de astă dată înaintea lui, drept prin mine. Dar nu mă vedea. Curând îmi dădui seama că o mare mulţime se adunase acolo şi toţi tăceau asemeni lui şi că nu exista nici o deosebire între ei şi el, deşi văzuseră cu ochii lor că unul din ei fusese omorât. O adâncă nelinişte mă cuprinse.

Mă uitai atunci la Măria şi nu descoperii nici la ea, nici la nimeni acea mişcare dinăuntru a sufletului, care te face să te dai înapoi din faţa celui care a comis o fărădelege, să te îndepărtezi de el şi să-1 laşi astfel singur în faţa faptei sale. Nu, nimic! Ei priveau în ei înşişi, tăcuţi şi liniştiţi, şi înţelegeau parcă un anumit lucru, care mie îmi scăpase. Era ca şi când ei descoperiseră o altă lege care mie îmi rămăsese tot timpul ascunsă, şi în faţa căreia fapta însăşi care se produsese avea alt înţeles.

Mă smulsei din mijlocul lor şi din faţa ucigaşului care nu mai mă vedea şi o luai în grabă spre ocean. Mă aşezai jos, la marginea lui, îmi luai capul în mâini şi începui să ascult zgomotul valurilor. Aveam sentimentul că dacă îmi pun în acord mişcarea lor cu bătaia inimii şi respiraţia pieptului, înţelesul pe care îl căutam nu va întârzia să apară. Ce înţeles avea deci fapta la care asistasem? Fiindcă era limpede că el nu ucisese din ură. Iar dacă fusese ură, ea se născuse din iubire... Sau poate chiar că nici nu fusese ură iar ceea ce eu crezusem mai înainte că e iubire, purta alt nume. Nu citisem, după crimă, în privirea lui contopită cu norii, răzbunarea împlinită, semn al unei uri care o precedase. Ci o seninătate. Cum era cu putinţă?

Şi zadarnic petrecui zile şi nopţi întregi pe marginea oceanului, răspunsul nu veni. Veni însă şi la mine o linişte ciudată în care întrebările, fără a primi un răspuns, nu se mai puneau. Şi curând viaţa închipuirii mele se stinse şi ea şi revenii la prezentul din care evadasem. Cercetasem adâncurile cele mai insondabile ale speranţei şi mai departe nu mai putusem să merg. Acum trebuia să mă retrag din ele.

...Şi atunci îmi dădui seama că nimic nu mă mai lega nici de acest oraş, nici de amintirile şi visurile mele şi că trebuia să-1 părăsesc. Doar fetiţa exista, şi era a mea şi mă puteam duce oricând s-o văd, era dreptul meu prescris prin lege. De când ne despărţisem uitasem de ea şi mi se făcu atât de dor s-o văd încât mă ridicai imediat în picioare şi o luai repede spre oraş.

Da, îmi spuneam, să părăsesc aceste locuri fiindcă ceea ce trebuia să se întâmple, s-a întâmplat şi ceea ce o să se întâmple de-aici înainte nu trebuie să se întâmple. N-am ce să mai caut în nici o insulă... Nici să-mi pun singur capăt zilelor, dar nici, pe aceleaşi meleaguri, să-mi caut o fericire iluzorie. Totul s-a terminat, şi singura mea legătură cu anii pe care o să-i las aici în urmă, va fi fetiţa mea... Pe ea nu trebuie s-o uit...

X

...Tata se bucură sincer de întoarcerea mea, şi cât ajunsei acasă şi spuse o prostie care mai mă înveseli. Trebuie să recunosc că, spre meritul lui, când am ieşit din spital şi am trecut pe acasă vindecat, s-a purtat totuşi bine când m-a văzut. Nu s-a mirat cum arăt, s-a uitat doar aşa o dată, simplu şi pe urmă a continuat să pufăie din ţigara lui pe care o ţinea în gură ca pe un băţ. Acum însă spuse totuşi prostia. Le povestisem, nu că m-au scos din meseria mea, ci că m-am săturat de ei şi am vrut să viu la Bucureşti. Cum nevastă-mea n-a vrut să vie cu mine, fiindcă avea serviciu bun acolo, am părăsit-o.

- Am ştiut eu, zise atunci tata, că aşa o să se sfârşească cu plecatul tău de-acasă!

începui să râd. A ştiut el pe dracu! Pe toate le ştia el! Tocmai mă întrebam în tren ce-o să-i iasă din gură când m-o vedea şi o auzi ce-i spun, nu reuşeam să-mi imaginez...

Mama era supărată pe mine. Când am intrat în casă şi m-a văzut mi-a întors spatele. N-am vrut să viu în concediu pe acasă cu nevasta şi fetiţa şi a trebuit ea să vină de câteva ori şi acum

credea că am picat tot aşa, cu treburi, pentru puţină vreme. Ce mă costa dacă veneam cu toţii? Când auzi însă că m-am despărţit de Măria începu să plângă. Spre uimirea lui tata, care spuse altă prostie, dar nu ştiu de ce toate prostiile care îi ieşeau lui acum din gură îmi făceau bine.

- De ce, zise el, e băiat tânăr, o să ia alta şi o să facă la copii câţi vreai. Câte fete sunt acuma, te împiedici de ele pe toate drumurile!

Chiar a doua zi mă dusei pe la inginerul Dan să aud ce ştiri mai are nevastă-sa de la el. Aflai, nu fără uimire, că fostul meu şef de şantier era liber de aproape un an de zile si simţii o strângere de inimă: nici el nu-mi dăduse de veste că ieşise, dar nici eu nu mai mă interesasem de soarta lui.

Nevastă-sa mă primi ca şi în ziua când venisem pe ia ei, cu deosebirea că acum nu mai mă făcu să aştept atâta afară şi mă primi înăuntru şi nu în vestibul. Mă trată cu cafea şi cu ţigări străine, deşi eu nu fumam.

- Ce e cu domnul inginer, doamnă? zisei eu aproape indignat. Iar a plecat pe un şantier? Nu-i ajunge?

Ea se uită la mine şi dădu din cap cu aerul că nici eu nu ştiam ce bine mă exprimasem şi cât de îndreptăţită era indignarea mea. Şi îmi răspunse:

- Nu! parcă mi-ar fi zis: oricât ne-am mira noi, chiar aşa a şi făcut, în loc să accepte o funcţie pe-aici şi să lase altora şantierele, a luat-o de la cap.

- Şi spuneţi-mi, doamnă, (acum puteţi să-mi spuneţi!) ce-a făcut?

Ea rămase puţin cu un aer preocupat, îşi aprinse o ţigară şi apoi zise:

- Ai să râzi, eu credeam că n-a făcut nimic şi când l-am întrebat să vezi ce mi-a răspuns. Cică acolo când venea unul nou era întrebat tot aşa, ce-a făcut şi ăla răspundea: nimic. De ce minţi, îi râdea atunci altul în nas, pentru nimic se dă trei

ani! Ori eu, zise bărbatul meu, am stat mai mult de trei, deci ceva tot oi Fi făcut! Dar n-a vrut să-mi spună ce, să-1 vezi, e tot aşa cum îl ştii. Ii arde de glume!

- E sănătos, doamnă?

- E exact aşa cum arăta înainte, te şi miri când îl vezi, când s-a întâmplat îmi aduc aminte că avea câteva Fire albe la tâmplă. Ei, n-o să crezi, acum nu le mai are.

- Să nu ziceţi c-a întinerit, doamnă!

- Nu zic, dar cică unii veneau cu ulcere care nu se vindecau de-o viaţă întreagă şi acolo scăpau de ele.

- Să nu ziceţi doamnă, că ăsta e tratamentul ideal al ulcerului! am strigat eu.

Dar ea rămase pe chip cu o expresie care dădea de înţeles că în toate trebuie să ai mari rezerve. Omul, în primejdie, ştie să se apere cum nu l-ar putea apăra nimeni altul. El singur.

- Şi unde e şantierul ăsta, doamnă, unde e el acuma?

îmi spuse că e undeva pe lângă Piteşti, dacă am auzit de o mare hidrocentrală care se construieşte acolo. Auzisem. Şi că duminica vine de obicei acasă, sâmbăta seara, şi pleacă luni noaptea în zori cu câte o maşină de ocazie cu care mai vin şi alţii, sunt înţeleşi. Dar că uneori nu vine.

- Du-te mai bine să-1 vezi acolo, mai îmi spuse ea, nu e departe, o să se bucure.

Ceea ce mă şi hotărâi, înţelegând gelozia femeii pentru singura zi pe săptămână când îl avea cu ea: nu vroia să-i răpesc nimic din această zi vizitându-1 acasă.

XI

în ziua următoare o vizitai pe doamna Sorana. Era neschimbată, iar semnele pe care probabil le lăsaseră toţi aceşti ani şi pe chipul ei eu nu le vedeam. Devenise doar puţin mai gravă şi vocea ei urca parcă cu mai puţină forţă ca pe vremea când o cunoscusem eu. Când se mira, când întreba sau când

făcea ha! în felul acela al ei care îmi plăcuse mie când îi auzisem prima oară glasul de-acolo de pe turla bisericii. Dar, desigur, mă înşelam. Simţeam că se gândeşte cu intensitate la ceva în timp ce mă asculta în tăcerea cea mai completă. Nu putea Fi în verva ei de odinioară când asculta o poveste ca a mea:

- Dragul meu, zise ea apoi luându-şi legătura de pe ochi şi ridicându-se în capul oaselor. Te ascult de trei ceasuri şi mă bucură că ai rămas, în ciuda celor întâmplate, acelaşi copii care mi-a plăcut şi mie când te-am auzit prima dată cântând pe turla bisericii. Nu m-am înşelat. Un singur lucru e neclar în viaţa ta şi o să-1 lămurim noi acuma. Scuză-mă o clipă, zise ea şi strângându-şi mai bine cordonul halatului ei subţire de mătase o luă încet spre uşă în timp ce mă mai întreba parcă în treacăt, deşi asupra a ceea ce îi puteam eu răspunde parcă se lămurise. Nu ţi-a spus nimic Dan la un moment dat, acolo în Moldova unde te-a luat? Puţină vreme, o lună sau două după ce aţi plecat, el s-a mai întors şi mi-a făcut o vizită. L-am rugat să-ţi transmită ceva.

- Nu mi-a transmis nimic, doamnă.

Era şi convingerea ei, întrebase doar ca să aibă încredinţarea totală că aşa se petrecuseră lucrurile. îşi aranja înainte de a ieşi covorul din antreu lăsând uşa de la cameră deschisă şi mai mă întrebă încă înainte de a ieşi:

- Te-ai dus pe la el să-1 vezi?

- Da, doamnă. Nu l-am găsit acasă.

- Vin îndată, scuză-mă un minut.

într-adevăr, nu trecu un minut şi se întoarse. Se urcă în pat şi zise:

- înainte să lămurim ce spuneam adineauri, Căline, eu vreau să-ţi mai spun că nu tot ce simţim noi arată totdeauna ca un termometru care e gradul sau numărul de ani când viaţa noastră o ia pe drumul de întoarcere. Gândurile şi sentimentele noastre pot fi înşelătoare tot aşa de bine când sunt negre ca şi atunci când sunt entuziaste. Asta nu înseamnă că entuziasmul

acel nu există, ca şi stările de cădere, când lumina lumii, cum ai zis, simţim că se micşorează pentru noi. Una pândeşte pe cealaltă şi cine e atent descoperă răsturnarea aceasta stranie când se crede cel mai sigur pe sine sau dimpotrivă, când se crede la pământ: în cazul tău în faţa ta se află nu căderea, ci speranţa.

- Pentru mine, doamnă, zisei eu, nu mai are importanţă ce denumire are starea mea, ci faptul că eu o trăiesc şi sunt în puterea ei. Şi nu se numeşte speranţă!

- Lăsând metaforele la o parte, Căline, fii inteligent cum te-am ştiut şi nu-ţi făuri despre viitor idei pe care demonul tristeţii te îndeamnă să ţi le făureşti. Interesează-te de prezent. El îţi dă cheia şi a trecutului şi a viitorului. Din el o să afli, dragul meu, dacă tot ceea ce ai făcut tu în trecut justifică renunţarea la care te simţi îndemnat, crezând că acum tu nu mai pod merge mai departe şi tot ce ai de făcut e să te bucuri doar de un drum pe care l-ai mai parcurs... Spune-mi, te rog, dar fără vane ocolişuri, ai iubit-o pe Viorica?

Nu înţelesei nici ce spusese mai înainte şi nici rostul întrebării ei finale. Nu-i răspunsei. Ştiam că lumina mea de pe acoperiş nu mai trăia decât în mine şi că niciodată n-aveam s-o mai regăsesc în realitate, tot aşa şi Viorica care se lega de clipele de atunci, nu mai trăia nici ea decât în amintirea mea şi că viaţa ei ulterioară o fi zvârlit-o tot atât de departe de mine pe cât mă zvârlise pe mine departe de ea şi nu vroiam nici s-o văd şi nici să mi se povestească despre ea.

- Nu vă pot răspunde, doamnă, la întrebare, nu vă supăraţi, zisei eu uitându-mă pe geam ca s-o descurajez în felul acesta să mai insiste. De altfel nici nu înţeleg ce spuneţi.

Şi nici nu mă arătai dornic, având bănuiala vagă că spusele ei încercau să mă prindă într-o plasă. Se lăsă o tăcere.

- Nici eu nu te înţeleg. Căline, nu am obiceiul să pun nimănui întrebări fără o intenţie profundă de care ar trebui să fii convins fără ca eu să-ţi reamintesc. Nu crezi?

Avea dreptate şi mă simţii deodată foarte turburat. Probabil că aici urma să se lămurească acel punct din viaţa mea despre care îmi vorbise mai înainte. Şi mă hotărâi atunci să-i urmez gândurile şi să-i răspund la întrebări, oricare ar fi fost ele. Ea însă se scuză iar, tocmai când vroiam să deschid gura: sunase cineva. Se duse şi deschise şi auzii glasul subţire al unui băiat:

- Doamnă Sorana, vă roagă mama să-i daţi o carte să citească!

- Da, dragul meu, dar n-ai adus-o pe-ailaltă! Dar nu-i nimic, hai intră, stai jos acolo pe taburet şi aşteaptă să caut una pe care maică-ta n-a citit-o. Nu prea mai am, mi le-a citit cam pe toate, de ce nu mergeţi voi la librărie, tu să te duci, să începi să ai biblioteca ta? Cărţile sunt ieftine, cât un bilet de cinema!

Băiatul asculta cu jumătate din auz, şi se vedea că în spatele ochilor lui mari deschişi şi limpezi gândurile îi erau aiurea, la puţinele lucruri pe care le ştia el despre viaţă, fără să arate însă vreo grabă ca să afle mai multe. Avea destul timp. Luă cartea pe care i-o întinse doamna Sorana, spuse bună-ziua ceva mai tare, aşa ca pentru doi inşi câţi erau în odaie şi o luă spre uşă.

- Ciudat băiat, spusei eu fără să mă gândesc, cu toate că de fapt nu mi se păruse nimic ciudat la el.

Parcă era adormit.

- Ha! făcu arunci doamna Sorana cu un efect asupra mea aproape asemănător cu cel de altădată, ciudat, ai!? Ridică o mână în aer şi dezvălui parcă unor ascultători imaginari cu o uimire fără margini pe care o exprimă apoi cuvintele ei: E copilul lui şi lui i se pare doar ciudat! Seamănă cu el ca două picături de apă şi el zice: Parcă e adormit! în loc să-şi dea seama că adormit e el, nu copilul.

Simţii că mi se face cald şi rămăsei tăcut în faţa acestei revelaţii. Doamna Sorana se aşeză pe pat ca şi când ceea ce se petrecuse i-ar fi istovit puterea ei obişnuită de pătrundere, îşi

puse legătura neagră pe ochi şi nu mai scoase un cuvânt. Răspunse însă, parcă în transă, la întrebările mele.

- De ce ziceţi că e al meu copilul acela, doamnă?

- Pentru că l-ai făcut cu Viorica, dragul meu. Ia aminte la răspunsurile mele şi nu mă obosi cu reveniri sau cu îndoieli, fiindcă nu ţi-am născocit eu o istorie din burtă ca să te distrez la ora de faţă, ci i l-ai lăsat tu în burta Viorichii în săptămâna aceea când tot veneai pe la ea. Acum ascult, dar fii scurt fiindcă sunt foarte obosită.

- Viorica acum e măritată, doamnă?

-Nu.

Şi deodată aşa obosită cum zicea că e, sări în capul oaselor şi îşi aruncă glamnica de pe ochi.

- Nu, repetă ea cu tărie, te-a aşteptat. Ţi-a trimis vorbă şi a crezut ca şi mine că ştii că a rămas însărcinată, dar că nu-ţi pasă de ea. Mă întreba pe mine. „De ce nu-mi răspunde el, doamnă Sorana, că doar n-am nici o pretenţie, eu copilul îl fac că îmi place mie să-1 am şi de măritat nu mai mă mărit. Am fost o dată şi am dat chix, l-am cunoscut pe Călin şi m-a părăsit. Dar eu îl iubesc şi aş fi vrut măcar un cuvânt să-mi fi trimis."

Mă uitai crâncen pe geam. Mă ridicai în picioare şi începui să mă plimb agitat prin odaie.

- Nu mi-a spus nimeni nimic, doamnă, vă închipuiţi că nu aş fi rămas indiferent auzind ce are ea de gând să facă. Mă credeţi?

- Te cred. Asta e iar una din hotărârile pe care a luat-o Dan pentru altul, fără să se întrebe dacă avea sau nu acest drept. Fiindcă nu pot să-mi închipui că a uitat, el ştie că nu îl rog niciodată, nici pe el şi nici pe alţii, să-mi facă servicii pe care o simplă carte poştală le-ar putea rezolva. Problema era să vorbească el cu tine şi să te pună exact în faţa gravităţii situaţiei; puteai s-o eludezi, dar poate că, gândindu-te mai bine, puteai să-ţi iei şi răspunderea totală. Nu-1 înţeleg pe Dan! Dar Dumnezeule, nu mă înţeleg nici pe mine şi nici pe Viorica de

ce n-am pus noi mâna frumos pe o coală de hârtie şi să-ţi explicăm: Dragă Căline, uite aşa şi aşa, gândeşte-te şi fă ce te îndeamnă inima. Dar, adăugă ea, poate că degeaba ţi-ar fi scris ea săraca Viorica nu o scrisoare, ci zece, şi ar fi venit chiar ea după tine să te vadă. Ah, femeile simt când e cazul şi când nu să facă un anume gest, îşi păstrează mai bine iluzia că poate sunt totuşi iubite şi iubitul e împiedicat de tot felul de obstacole să vie să le răpească, decât să afle crudul adevăr. Orice află, numai de asta se feresc, dacă aşa s-au hotărât. Ştie totul despre tine, ai fi crezut?

- Chiar totul?

-Absolut totul. Ştie că acum eşti aici la doi paşi de ea, eu i-am spus şi i-am cerut să-1 trimită pe băiat să-1 vezi, poate îl recunoşti. Dar a ştiut, de astă dată bineînţeles că nu de la mine, exact ziua şi felul cum l-ai salvat tu pe omul acela şi tot ce ţi s-a întâmplat după aceea. Tot ce nli-ai povestit tu eu ştiam pe jumătate dar te-am lăsat să-mi spui fiindcă aşteptam mereu nedumerită să-mi explici de ce nu i-ai dat fetei măcar un semn de viaţă, dacă de întors la ea n-ai putut sau n-ai vrut să te-ntorci. înţelegi acum de ce te-am întrebat dacă ai iubit-o?

- Da, doamnă.

- Nu mai insist. Te las să-ţi răspunzi pentru tine. înţeleg că asta te angajează şi că acum tu nu eşti destul de puternic să iai o hotărâre şi nici destul de slab ca să te supui pornirii fireşti la care te-ar îndemna inima. Pot să te asigur însă că ea e aşa cum o ştii şi te iubeşte mai departe.

Avea dreptate. Singurul lucru care era foarte limpede în mintea mea era că vroiam să-1 văd cât mai repede pe inginerul Dan. în acelaşi timp însă, ca o durere pe care aveam s-o simt de-aici înainte mereu, gândul mi se întoarse înapoi la Măria şi la oraşul care mă expulzase. Da, ăia de-acolo, cu ea în cap, ţineau prizonieri zece ani din viaţa mea cu care nici măcar n-aveau ce face.

Mă ridicai hotărât s-o văd pe Viorica.

Ea îmi deschise exact ca prima oară şi îi văzui frumoşii ei ochi crinurii lărgindu-se de bucurie şi în acelaşi timp de spaimă. Femeilor le place să arătăm tot aşa cum ne-au cunoscut ele odată, oricât de mult ne-ar iubi, sau poate tocmai de aceea, deşi nici ele nu mai sunt aceleaşi. Viorica ştia cum arăt eu, dar de văzut nu mă văzuse şi fără să vrea îşi duse mâna la obraz când se holbă la mine şi degeaba se prefăcu ea apoi în clipele următoare că nu-i pasă, se vedea că îi pasă. Spaima ei însă era dublă: se temea ca nu cumva, văzând ce se petrece cu ea, să nu mă ridic şi să plec, şi îndărăt să nu mai mă întorc...

Nu mai târziu de o săptămână după toate acestea, eram iar în tren în drum spre acel loc în care se afla un om pe care îl cunoşteam şi mă cunoştea şi cu care viaţa mea fusese atât de plină lucrând amândoi sub stăpânirea aceluiaşi gând. Acum aveam să-1 văd din nou. Trenul alerga şi simţeam că nu rămâne în urmă numai Bucureştiul, pe care însă de astă dată nu mai vroiam să-1 schimb cu un alt oraş, ci şi cel nou spre care amintirea mea continua să fugă înapoi, ca într-un ultim adio. N-aveam ce face! Adio băieţi! Trăiţi şi munciţi în noul vostru oraş până o să-i daţi bătrânii care îi lipsesc şi apoi morţii care să asculte în tăcerea mormintelor lor viaţa urmaşilor. Şi creaţi-vă legendele care or să vă convină. Pe mine m-aţi gonit şi atât cât asta poate să vă mai pese, nu puteţi avea iertarea mea. Sunteţi flămânzi de viaţă, dar nu de fericire, şi singura voastră şansă e că nu sunteţi eterni şi că alţii mai buni, poate, vă vor lua locul. Nu speraţi că vă vor menaja!...

MARELE SINGURATIC
(1972)

PARTEA ÎNTÂIA

I

Un ţăran dacă vine la Bucureşti, tot ţărani caută. Doi inşi mai încercară într-o zi să-1 vadă pe Niculae Moromete înainte ca acesta să părăsească definitiv satul de lângă capitală, unde se refugiase de mulţi ani şi unde nimeni din Siliştea nu ştia precis ce face.

Cei doi ieşiră din fostul palat regal şi o luară la vale pe Calea Victoriei, când unul dintre ei aduse vorba despre băiatul lui Moromete.

— … să fie prost, zise celălalt, tu nici la Bucureşti nu eşti altul, Marmoroşblanc. Cum, au trecut chiar atât de mulţi ani de atunci? Era un copil î Mă uit la tine, tu, mintea ta o ţii în cap doar ca să te strâmbi! Eu nu zic că nu este şi asta o socoteală, dar dă-mi voie, te rog, să-ţi spun că ajunge omul de se satură de unul care nu ştie altceva!

— De ce, Dine? Se putea să fi şi murit, chiar dacă era băiat tânăr! Parcă numai bătrânii au dreptul ăsta?

— La asta aş putea să-ţi răspund printr-o simplă negaţie, zise celălalt. Dar eu consider că e mai bine să intrăm şi noi undeva, spre o pildă la „Carul cu bere", unde am auzit că e plin de silişteni, şi să bem şi noi o bere...

Marmoroşblanc parcă nici nu auzi, se uita înainte, cu şapca lui de vechi ceferist pe cap, şi călca agale, cu o expresie de

buimăceală pe chip (asta era strâmbătura la care se referea, pesemne, celălalt), ca şi când oraşului i-ar fi lipsit ceva esenţial, care se vădea la fiecare pas, iar Marmoroşblanc se mira că nimeni nu băga de seamă. Să fi avut douăzeci de ani şapca lui, aceeaşi ca pe vremea când venea cu ea la adunările din poiana fierăriei lui Iocan şi unde era la fel de tăcut ca şi acum. Ceea ce fusese în ea roşu se păstrase în mod ciudat intact, dar cozorocul avea o puzderie de plesnituri, nici nu mai ştiai ce e, iar muşamaua avea culoarea pământului.

Celălalt era şi el acum atent la altceva, căuta cu privirea un anumit om, mai aşa, de-al lor, potrivit să fie întrebat, pe care îl şi găsi şi îl opri. „Carul cu bere", unde e, asta voia să ştie de la el...

Veniseră în Bucureşti între sapă şi secere, cel dintâi, care nu era altul decât Din Vasilescu şi care îi făcuse odinioară lui Moromete un cap de humă arsă, îl luase pe cel de-al doilea, prietenul său Marmoroşblanc, în camioneta trimisă să-i încarce sculpturile lui în lemn, pe care un corespondent regional al unui ziar central le semnalase, iar muzeul republican de artă trimisese în fiecare an pe câte cineva să le vadă şi să le aducă. Şi pe cine lua el să fie martorul isprăvii? Rudele nu sunt martori buni, nu-i crede lumea, şi atunci îl luase pe Marmoroşblanc, om greu de convins. Numai că Marmoroşblanc prea se arăta ca şi când nu s-ar fi întâmplat nimic deosebit, de data asta, de pildă, intră în fostul palat regal ca într-o cârciumă, cu căciula în cap, şi nu scoase o vorbă tot timpul, deşi ştia că acolo sunt lucrările prietenului său, care se dovediseră că nu erau chiar nişte prostii să se joace alţii cu ele din moment ce fuseseră aduse într-un palat. Dar aşa se întâmplă să avem încredere în neîncrezători, ca să descoperim pe urmă în ei nişte ranchiunoşi...

„Carul cu bere" era plin de lume şi de fum şi glasurile ceva mai înăbuşite decât într-o gară. Cei doi intrară şi găsiră într-adevăr îndată doi silişteni, unul al lui Lisandru Guliţă şi altul al lui Paţac, alde Gheorghe, lucrau amândoi pe un şantier şi dormeau în barăci.

- Ce faceţi voi, mă, aici, Gheorghe? întrebă Din Vasilescu.

- Noi, mă?! sări Gheorghe. Construim societatea! Jumate am şi construit-o, adăugă el, a mai rămas jumatea ailaltă.

- Mă, să fie al dracu! făcu Din Vasilescu. Şi cât câştigaţi?

- Noi, mă?! făcu Gheorghe iar, cu un entuziasm icnit. O mie două sute de lei pe trei luni!

- Păi staţi bine, zise şi Marmoroşblanc. Da' tu parcă erai la puşcărie, Gheorghe.

Ieşise recent, răspunse Gheorghe. Stătuse pe urmă câtva timp pe-acasă şi intrase în spital, că se îmbolnăvise, băuse spirt dintr-o sticlă... Când băutura asta cădea în cel ce ne hrăneşte, continuă Gheorghe şi-şi puse laba pe cel care de fapt doar mistuieşte, haaa, mugi, şi la amintirea cumplitei satisfacţii se frecă pe burtă ca un căpcăun. Scria pe sticlă: „numai pentru uz extern", dar el a zis: „îl consider bun şi pentru uz intern". L-au transportat cu salvarea şi s-a făcut bine... E adevărat că are şi el acuma o fată? Da, zise Gheorghe, are treisprezece ani, o înfiase de pe undeva din Moldova, de la unii care divorţaseră şi o lăsaseră pe drumuri ca pe-o vagaboandă. El nu mai avea speranţa să facă un copil al lui, a ajuns la vârsta când bărbatul începe să semene cu femeia, şi nu mai e nici o deosebire între ei doi acolo unde altădată era una mare... Când se putuse îi arsese de altele, ca mai pe urmă să fie concentrat, şase ani, ce să faci, vreai nu vreai, dar când te cheamă ţara la datorie mai e după cum vreai tu? N-a fost război? Ei, dar cum e, tot copil e, zise Marmoroşblanc. Cum învaţă la şcoală? Prost, cum să înveţe răspunse Gheorghe, a rămas şi repetentă...

- Şi la puşcărie, zise Marmoroşblanc, spunea alde Ilie Ciupăgeanu că aţi dus-o bine.

- Noi, mă? icni iar Gheorghe. Să tot fii achizitor la cooperativă, păcat că nu m-am ales decât cu cinci sute de lei, m-au şi prins.

- N-ai aşteptat şi tu să te mai învecheşti, zise Costică al lui Lisandru Guliţă.

- Ce să aştepţi! E timp de aşteptat? zise Gheorghe.

Ei, şi cum era acolo? Ce făceau ei, spre o pildă, într-o zi de dimineaţa şi până seara? O zi din viaţa lui Gheorghe Paţac! Ce făceau? Păi, dimineaţa era scularea. Pe urmă, masa. Pâine (şi aici Gheorghe întinse mâna şi şi-o tăie cu cealaltă, ca să arate cât de mare era bucata: era mare!), cafea, pe urmă venea prânzul: pâine (şi iar întinse mâna şi măsură), castroane mari cu fasole, cu varză. Mâncau, şi pe urmă se întindeau pe pat gemând: haaa, bine mai e la puşcărie pastele mă-sii! Până într-o zi, când la un apel s-a pomenit cu comandantul că întinde aşa degetul chiar spre el şi îl întreabă (şi aici Gheorghe imită deodată un glas subţire ca al unui om de altă condiţie, care nu putea avea o voce normală, groasă ca a lui): „Ce condamnare ai dumneata?" (şi revenind la vocea lui): „Să trăiţi, domnule comandant, trei luni!" (şi iar vocea subţire): „Pentru ce?" „Să trăiţi, domnule comandant, comerţ ambulant!" (aşa numea el ce făcuse). „Treceţi-1 la camera numărul 1". Ce era camera asta? Bucătăria. Curăţau cartofi. Sute de chilograrne. Se duceau şi îi cărau cu nişte coşuri şi mai făceau ce mai făceau şi mai aruncau doi-trei de-ăia mari în spuză şi îi mâncau... buni erau...

- Va să zică, în principiu, nu era rău la puşcărie? zise Din Vasilescu.

- Ce principiu? se răsti Gheorghe.

- Ca idee! răspunse Din Vasilescu.

- A , ca idee! Invers se răsti deodată Gheorghe cu o expresie care arăta că fusese prins subit de inspiraţie, care îi dictase răspunsul, şi nu de gândirea lui, care nu înţelesese despre ce era vorba.

Se lăsă o tăcere în care o lumină de admiraţie se văzu cum schimbă expresia sceptică de pe chipul lui Marmoroşblanc. S-ar fi zis că se simţea răzbunat de ceva. Rânji şi le spuse celorlalţi!

- De când i-au luat lui Din ciopliturile alea la muzeu spune, aşa, nişte cuvinte... vorbeam cu el despre alde Niculae al lui Moromete, că el zicea că să ne ducem pe la el să vedem ce mai face, şi eu îi spun: păi am auzit că ar fi murit... El, cum se poate, zice, să spun o vorbă ca asta, că era băiat tânăr... Ei şi? zic. Şi el zice că ar putea să-mi răspundă printr-o simplă, nu ştiu cum a zis, cum ziseşi, Dine, că uitai, ragaţă? Sau cum dracu ziseşi, garagaţă?

- Negaţie, răspunse Din Vasilescu.

- Ei! făcu Marmoroşblanc, cu un gest retezat de triumf arătându-1 pe Gheorghe cu degetul pe deasupra halbelor de bere: Răspunde-i şi lui acum la ce-a zis!

- Adică la ce? La cuvântul *invers?*

- La ce-a zis. Zi-i şi tu!

- Gheorghe a vrut să spună că puşcăria nu e bună ca idee, dar practic ţi se dă să mănânci...

Marmoroşblanc, la auzul acestui răspuns, redeveni plictisit. Costică al lui Lisandru Guliţă, cel mai tânăr dintre ei, să fi avut patruzeci de ani, şi care din pricina bărbii negre nerase de mai multe zile arăta parcă negru şi la suflet, se însenină şi îşi arătă dinţii privindu-1 pe Marmoroşblanc.

- Ţi-a zis-o, nea Ioane!

- Ce mi-a zis-o? Pentru că eşti tu prost şi nu înţelegi? răspunse Marmoroşblanc.

Costică al lui Lisandru Guliţă se lumină şi mai tare la faţă ca şi când ar fi vrut să confirme astfel că avea celălalt dreptate, că e un prost, şi că ăsta e un rang la care nu ajunge oricine.

- Nea Ioane, cum a fost când te-ai dus cu alde Fane şi cu Brigman la Baltă la Turnu şi v-au dat acolo pescarii ciorbă de peşte?

Marmoroşblanc se uită neliniştit la alde Costică. Nu era de-a bună cu întrebarea asta!

- Am auzit că unul din voi a mâncat acolo la ciorbă de peşte până..., reluă Costică cu un rânjet drăcesc. Cică stăteaţi jos, alde Brigman a spus ceva caraghios, şi unul din voi s-a rupt aşa deodată de râs, şi atunci, în clipa aia, i s-au rupt şi maţele în el... Aşa povestea alde Fane!

- Du-te, bă, în... mă-ti, zise atunci Gheorghe, care, Fiind mai mare decât Costică, începuse să arate înţelegere pentru bătrâni, de vârsta cărora nu mai avea mult până să se apropie.

Era limpede că nu Fane acela o păţise acolo, şi nici Brigman care povestise ceva caraghios, ci chiar Marmoroşblanc. Nu trebuia lăsat Costică să precizeze...

- Hai să trăim, zise atunci Costică renunţând, după ce i-o plătise lui Marmoroşblanc Fiindcă îl făcuse prost. Şi puse mâna pe halbă.

Şi toţi ciocniră. Băură îndelung, dar parcă totuşi cu economie, fiindcă, lăsându-le jos, lichidul aproape că nu se micşorase deloc în halbele pântecoase.

- Vă duceţi degeaba la al lui Moromete, zise Gheorghe, nu vrea să stea de vorbă cu nimeni.

- Chiar cu nimeni? zise Din Vasilescu.

- Absolut. M-am dus eu, na! făcu Gheorghe şi se arătă pe sine cu degetul, holbându-se, adică, s-a dus el, marele Gheorghe, şi n-a stat ăla de vorbă cu el, darmite dacă s-ar duce altul?!

- Ce, a ajuns şi el director? zise Marmoroşblanc.

- Ia uite la el! făcu Gheorghe nevenindu-i parcă să-şi creadă urechilor. Director, mă! Abia poate să ducă roaba de pământ cu care cară. Mai director ca mine, care car cu braţele!

Şi aici lui Gheorghe i se păru că a spus ceva care ar Fi trebuit să stârnească hohotele: izbucni singur, ducându-şi pumnul la nas cu cotul ridicat ca pentru a se Feri de eventualii pumni cu care ar fi putut tăbărî pe el ceilalţi, morţi de atâta râs, şi l-ar fi lovit astfel ca să înceteze. Nu tăbărî însă nimeni şi nici nu râse vreunul.

A luat el într-o zi autobuzul, expre, cu Costică, nu e aşa, Costică? zise Gheorghe. Auzise şi ei despre băiatul iui Moromete c-o fi, c-o păţi, că l-ar fi dat în gât pe-acolo pe la Turnu unul Bâznae, ajutat de unul mai mare, Beju, care şi el a căzut pe urmă... Şi că era cât pe-aci să-1 excludă dacă nu se ducea la fostul notar din '47 din Siliştea. Ajunsese om important, notaru-ăsta, dar de-adevăratelea, ce să mai vorbim prostii, şi-i zice lui Niculae, ca să-1 scape, treci încoa, şi 1-a adus aici lângă Bucureşti, într-o grădină, la un castel. Ce mai, sunt sere de fiori şi hectare de pomi acolo,.. Avere, a stat un prinţ în castelul ăla, că n-o fi stat el, alde Gheorghe al lui Paţac sau alde Costică al lui Lisandru Guliţă. Sigur că după ce ai fost activist la un raion, unde eşti şef peste douăzeci de comune, să fii şeful unei casmale într-o grădină, e greu. Pe cine mai ai în subordinea ta? Niculae, de, una, că era băiat cu carte, cum, liceu! Şi alta, cum să nu fi învăţat el să stea călare pe douăzeci şi cinci de comune cât timp a fost activist? Pui mâna pe telefon, şi ţârrr, alo, Baldovineştii, vă muma în... executarea, că vin peste voi şi vă dau cu capul de toţi pereţii! Sau pici peste ei în şedinţă, când nici nu le trece prin cap, şi te aşezi pe scaun în prezidiu. N-ai văzut? Bagi mâna în buzunar, scoţi pachetul de ţigări, îl pui pe masă, scoţi şi chibritul şi îl pui peste pachet şi începi: tovarăşul preşedinte din această comună, a îndeplinit el sarcinile date? Şi te uiţi la preşedinte cum se îndeasă de frică în gâtul lui gros, să se facă mai mic... Vina lui Niculae, în vara aia când veni în Siliştea, care fu, de-o păţi? Nu îl înecară alde Mantaroşie şi ai lui pe ginerele lui Trafulică? Şi cine a fost vinovat? Niculae a fost vinovat, că n-o fi fost el, Gheorghe al lui Paţac, trimisul comitetului raional al P.M.R. să conducă activitatea de strângerea recoltei. Cine i-a băgat ăluia frica în oase de s-a aruncat în râu? Nu i-a răscolit Mantaroşie casa să

caute recolta ascunsă, şi pe lângă recoltă nu i-a găsit el şi cartuşe în pivniţă? Şi din pricina cartuşelor n-a luat-o ginerele lui Trafulică la goană spre pădure, şi ăştia după el, să-1 prindă, şi l-au încolţit la marginea râului, care se umflase? Că din punct de vedere că alde ginerele lui Trafulică nu ştia să înoate, înseamnă că avea omul două frici în el, şi şi-o fi făcut socoteala şi ce-o fi zis: să mă înec, sau să mă bage la beci? Şi din astea două frici mai mare frică a avut de beci, fiindcă nu rabdă toţi, el, spre o pildă, alde Gheorghe al lui Paţac, n-are nici cea mai mică frică, ce poate să-i facă, dar alţii au, ei, na, să-1 iai pe om, care e învăţat să fie liber, şi tam-nesam să-1 închizi şi să nu-1 mai laşi să vadă lumina soarelui când vrea elî... Că în timpul războiului o fi găsir şi ăsta o ladă cu cartuşe lăsate de nemţi care fugeau şi o fi băgat-o în pivniţă, poţi să-1 învinuieşti de port ilegal de armă, când arma nu era? Omul e strângător, dacă le-a găsit, ce-ai fi vrut, să le arunce?

Gheorghe parcă era trist relatând toate acestea. Dar repede îşi reveni şi continuă, căutând vina şi în felul de a fi al băiatului lui Moromete, nu numai în istoria cu cel înecat. Povesti altă istorie. Alta ar fi fost situaţia, zise el, dacă la un moment dat când Isosică, secretarul de atunci al organizaţiei, i-a trimis la el acasă pe unul Geacă şi unul Dănălache să-i spuie cine erea să-1 omoare în faţa primăriei în '46 când îl bătură pe Niculae oamenii. Erea Bilă! Niculae trebuia să ia faptele în considerare! Dar Niculae ce le-a făcut? Căraţi-vă, zice, de la poarra mea, dacă vreţi să nu vă dau afară din partid! V-au trebuit atâţia ani ca să spuneţi? Ce v-a venit taman acu'? Lui alde Isosică nu-i mai convenea alde Bilă şi ar fi vrut să-1 cureţe în felul ăsta. Dar Niculae a bănuit... Nu că ar fi ţinut la Bilă, cum să ţii dacă a vrut să te omoare, dar s-a ferit să intre în sforile statului, iar ăştia din sat cum să-1 ierte? Pe lângă astea, toată lumea în vara aia stătea cu ochii pe Niculae să vadă cum o să rezolve el situaţia? Fiindcă unii credeau că, haiti! acum e care pe care, dacă îi dă ei jos de la primărie pe alde Isosică şi Plotoagă, preşedintele care era în funcţie, şi le dă foc la case, gata cu comuniştii, fac ei un guvern nou în Siliştea, în frunte cu alde Trafulică, şi fug ăia de la Bucureşti când or auzi, se duc dracului! Până să fugă ăia, a venit miliţia şi i-a luat... Ori Niculae n-a ştiut să rezolve aceste turburări...

... Şi a vrut şi el, Gheorghe al lui Paţac, cu alde Costică al lui Lisandru Guliţă, să-1 vază pe Niculae ce face el acuma acolo în grădina aia după ce nu mai erea ce fusese, chiar aşa erea, cum se spunea, că dădea cu sapa şi căra cu roaba? Adică cum, băiat cu liceu, altceva mai bun nu-i găsise fostul notar? Vroiau să ştie cum, băiat de la ei din Siliştea, ajunse Ouăbei director, care vindea alviţă în sat cu cobiliţa, pe ouă, şi ăsta cu liceu căzut la pământ şi nu se mai ridică? Până şi Brigman, dacă veni el şi nu mai fu ce erea, când se întoarse în sat şi luă sfârşit colectivizarea generală, tot îl făcură şi pe el ceva...

Aici Gheorghe al lui Paţac se opri singur, izbucni pe neaşteptate într-un râs înghesuit de satisfacţie şi dându-se pe spate pe scaun îşi duse din nou pumnul la gură cu cotul în gardă, ca şi când s-ar fi ferir să nu încaseze iar lovituri de la ceilalţi, pentru râsul excesiv pe care l-l provoca. Dar numai pe chipul negru al lui Costică apăru sticlirea tăcută a unui rânjet. Ceilalţi stăteau ţepeni. Din Vasilescu şi Marmoroşblanc, ameţiţi după cât se pare de berea băută şi de glasurile monotone, dar ridicate, ale berăriei, nu erau prea atenţi la povestirea lui Gheorghe.

- Ei şi ce l-au făcut pe alde Brigman? întrebă Costică, care înţelesese că de păţania lui Brigman se omora aşa cu râsul Gheorghe.

- Cum, se miră acesta, şef de atelaj!

Asta însemna mai mare peste o căruţă. Rânjetul lui Costică se adânci, mişcându-i şi fălcile lui negre de păr, şi privirea i se împuţina, dându-i o înfăţişare bestială.

- Şef mare! făcu el.

- Ei, na! făcu şi Gheorghe redevenind grav. Tragi de hăţuri şi, prrr! direcţia tarlaua numărul patru, la strângerea recoltei, pui mâna pe furcă, şi aşa şef cum eşti, încarci.

Urmă o lungă tăcere... Costică, cu gândul la soarta lui Niculae, în jurul căreia se învârtise atâta Gheorghe povestind, îşi reaminti pesemne, cu amănunte, ce pătiseră ei atunci când se duseseră să-1 vadă pe băiatul lui Moromete şi se gândea poate, cum să continue el cât mai bine povestirea celuilalt, fiindcă zise:

- .. .Păi n-am făcut drumul degeaba?!

Şi apoi nu mai adăugă nimic, iar cuvintele acestea, lipsite de legătură, sunară fără noimă. Numai Gheorghe înţelese.

- Am făcut drumul degeaba! se miră el. Asta am spus eu de la început.

Adică ce-au păţit! asta era întrebarea.

Dar Costică tăcea, nu avea, după cât se părea, darul vorbirii, plăcerea lui era să asculte... Şi la asta trebuie pricepere, fiindcă altfel nu-ţi povesteşte nimeni nimic.

De fapt nu păţiseră mare lucru, şi dacă Niculae le-ar fi făcut şi el cinste cu un pahar de vin, aşa ca între oameni, cine ştie, poate că Gheorghe al lui Paţac n-ar fi spus că băiatul lui Moromete era muncitor cu roaba, ci horticultor. Fără să mai vorbim că tot el răspândise în sat, nu se ştie de ce, ştirea pe care i-o spusese Marmoroşblanc lui Din Vasilescu... Plecaseră într-o duminică, în loc să se ducă la „Carul cu bere", ca de obicei, se gândiseră să se ducă la suburbana respectivă a Bucureştiului unde se afla castelul şi să-şi astâmpere curiozitatea, care uneori e mai tare ca setea, mai ales când ai bănuiala că nu e vorba de ceva obişnuit. Gheorghe al lui Paţac fu singurul dintre cei care, vizitându-1 pe Niculae, povesti cum fuseseră primiţi, spre deosebire de ceilalţi, care doar îl înjurau sau treceau sub tăcere amănuntele, adăugând de la ei ceva care nu se baza însă pe vreun fapt, că adică de ruşine nu vrea al lui Moromete să mai stea de vorbă cu oamenii din sat. Din uşă le spusese, fără să-i lase să intre înăuntru (avea o cămăruţă într-o casă numită „a grădinii", chiar lângă seră); „N-am timp să stau la taclale cu voi". Şi le închisese uşa în nas. Din Vasilescu şi Marmoroşblanc fuseseră printre cei din urmă care vruseseră să-1 vadă, dar auzind de felul cum puteau fi primiţi, renunţară şi ei...

II

Totuşi nu era chiar atât de adevărat că Niculae nu vroia să stea de vorbă cu nimeni. Cu un an în urmă, când încep evenimentele care urmează şi care aduseră apoi în satul natal al băiatului lui Moromete ştirea falsă a morţii lui, un om înalt şi drept ca un stâlp, pe chip cu o expresie parcă de stupoare nu numai pentru ceea ce vedea, dar şi pentru ceea ce făcea el însuşi, se dădu jos dintr-o maşină în faţa intrării castelului şi îi făcu un semn confidenţial portarului să se apropie. Acesta şovăi, dar în cele din urmă, cine ştie ce se gândi, că se hotărî să iasă din adăpostul său. Era aici unul Niculae Moromete? fu întrebat, şi în timp ce asculta răspunsul, vizitatorul se întoarse cu totul spre portar, îşi vârî mâinile în buzunar şi se frânse puţin de spate; va să zică era adevărat. Da, zise portarul şi arătă cu mâna direcţia şi spuse şi unde putea fi găsit cel căutat.

Drept în faţă se întindea o alee asfaltată, ca un tunel din castani bătrâni, până la o nouă intrare, pe sub un turn medieval, cu o poartă uriaşă dincolo de care se bănuia că e curtea castelului. Până la acel turn, de-o parte şi de alta a aleii se vedeau flori, şi mai ales lalele galbene şi roşii, pe întindere mare, iar mai încolo era sera, şi alături, aşa-numita „Casă a grădinii", spre care se îndrepta acum vizitatorul. Deşi ici, colo, un om sau o fată culegeau sau plantau ceva, parcă era puţin pustiu în jur din pricina ţipetelor urâte ale păunilor care se auzeau dinspre castel, la intervale regulate, împiedicând parcă peisajul să se încarce de melancolia obişnuită a pământului, asupra căruia omul stă aplecat şi lucrează.

— Bă Moromete, unde eşti, mă? zise vizitatorul în stil ţărănesc, deşi maşina din care coborâse şi costumul de pe el, din stofă bună, care era purtat fără acele mişcări şoldii, pe care le are unul neînvăţat cu haine croite, arătau că el nu mai era, orice s-ar zice, chiar un ţăran. Ieşi, mă, afară, să te văd la faţă, că sunt ani de când... Ai mai crescut şi tu sau ai rămas tot?...

De bucurie, omul nu-şi putea parcă termina cuvintele şi nici nu observă cum un câine brumăriu, o corcitură, făcea tot felul de figuri în jurul său, ca şi când acest musafir ar fi fost chiar stăpânul lui şi nu cel dinăuntru. Un geam de la parterul casei se deschise şi un bărbat cu chipul aproape mic, ai fi zis un adolescent, apăru în cadrul ferestrei. Nici nu se încruntă, nici nu se uită urât, ci rămase drept şi sever, cu privirea neclintită, îndreptată undeva peste capul vizitatorului. Se răsuci apoi, dispăru din cadrul ferestrei şi întru târziu deschise şi îl primi pe musafir într-o odaie nu prea spaţioasă, dar în care lucrurile din ea stăteau la locul lor, neînghesuite. Un pat alb de fier, cu un pled cafeniu, cu o pernă rezimată de perete, o noptieră alături, cu un aparat de radio ieftin la îndemână când te culcai pe pat, podele curate, cu o mochetă verzuie pe ele, un raft cu cărţi şi o masă în apropierea ferestrei, la care se vedea că se lucra, era plină de alte cărţi, însă late şi groase, pesemne manuale sau tratate de specialitate, şi de caiete, puse în ordine unele peste altele.

- Ai rămas cum te ştiu eu, zise vizitatorul, în picioare, frângându-se uşor pe spate şi dând drumul unui râs ca o pârâitură de gard rupt de o vită, atât că nu mai îmi vine mie să cred, mă Niculae, că o să-mi mai spui tu mie istorii cu fete care te scoteau în tindă să le... şi tu (şi aici musafirul îşi însoţi aproape fiecare cuvânt cu noi ruperi de spinare, care ilustrau într-un fel atât de ciudat râsul său), ele să le... şi tu nu vreai neam, ce ne mai râdeam noi de tine la comitet, şi tu nu te supărai câtuşi de puţin, sau te supărai rău de tot, şi atunci căutai să mă dai în gât cu ăla care i-am luat eu carnetul de partid după ce l-am îmbătat şi l-am ars cu chibritul... Parcă ereai un... cu toate că ereai mai deştept decât noi toţi, mai ţi-aduci aminte cum m-ai spus tu lui Ghimpeţeanu că dorm cu ochii deschişi ia învăţământul politic?

Şi aici Iosif se opri, se aşeză pe scaunul din faţa mesei, şi repetă întrebarea: îşi mai aducea Moromete aminte? Niculae nu răspunse. Se aşeză şi el pe pat, se întinse, îşi puse mâinile sub ceafă şi îşi pironi privirea asupra celuilalt.

- Tu tot mai eşti supărat pe mine, Niculae, că am acceptat să viu să te prelucrez la tine în comună pentru excluderea din partid? După atâţia ani? Te pomeneşti că ai uitat că eu am călcat secretul misiunii încredinţate şi ţi-am spus să nu te întorci în sat, şi în felul ăsta ai şi acum carnetul în buzunar? Ştii că puteam s-o păţesc şi eu dacă Beju afla? O şi păţeam dacă nu cădea şi Beju, fiindcă am aflat că cineva s-a dus şi i-a spus: Iosif 1-a avertizat pe Moromete. Mi-a spus, ştii cine?

Niculae schimbă privirea. Clipi: ei, cine?

- Sau nu te interesează? zise Iosif Ce făceai tu aici? Citeai? Mai lasă cărţile! Nu vreai să ieşim? Nu mă grăbesc, am venit special să stau cu tine până în seară, mi s-a făcut dor de tine, mă Niculae!

Deodată pe chipul lui Niculae se schimbă ceva: declaraţia avea în ea un sentiment care înfrângea orice rezistenţă.

- Spune, Iosife, zise Niculae. Nu mă interesează, dar spune, îmi pare bine că te-ai gândit să vii să mă vezi. Nu înţeleg de ce, dar nu e nimic. Faptul în sine contează.

Şi se uita străin într-o parte. însemna că nici persoana lui Iosif nu-1 mai interesa? Urmă o tăcere. Iosif se gândea: Existau situaţii nepotrivite unei apropieri a doi oameni care au fost odată apropiaţi, şi existau situaţii potrivite, cu efect sigur. Altfel, vorbeşti în zadar. Şi dacă unul nu vrea, înseamnă că e chiar aşa cum spune, s-a rupt de toate şi nimic nu-1 mai poate readuce la ce-a fost. Şi îl întrebă pe Niculae ce treabă avea acum la ora

asta? Era obligat să stea în grădină? Vedea că stătea în casă, nu era mai bine să iasă undeva împreună, să ia masa într-un restaurant în Bucureşti şi să mai stea şi ei de vorbă? De ce nu? răspunse Niculae cu un glas de parcă ar fi zis: de ce da? Şi se uită la fostul său prieten cu o privire sfidătoare: îl interesa altceva în prezenţa lui Iosif începu deci să se îmbrace. Când ieşiră, Niculae o luă repede înainte şi goni foarte poruncitor câinele, nu fără să insiste.

- Du-te, îi spuse, cară-te de-aici!

- Ce-ai cu el? se miră Iosif. E un câine de treabă, când am venit eu, tot timpul da din coadă.

- Ştiu eu, zise Niculae. E un secret al nostru, dacă nu-1 gonesc, îţi rupe pantalonii.

- Mă mir! zise Iosif mirat, uitându-se bănuitor la Niculae, având aerul să descopere că oamenii ăştia singuratici, când vii pe la ei, vezi că le lipseşte câte-o doagă de-atâta singurătate în care stau.

în legătură cu ce-i spunea mai înainte, zise Iosif, după ce făcură drumul în tăcere şi intrară apoi într-un restaurant pe care, după felul neşovăielnic cu care acesta îl găsi, se pare că îl cunoştea şi aprecia, el, Iosif, a observat o ciudăţenie. Sunt două feluri de membri de partid, unii care când sunt excluşi se consideră şi ei excluşi, şi pun cruce peste tot ce li s-a întâmplat, şi alţii care când sunt excluşi, degeaba sunt excluşi, fiindcă ei tot cu gândul acolo trăiesc. Din prima categorie fac parte ei doi şi alţii ca ei, dacă or mai fi, din a doua face parte ăsta care i-a spus tot ce-avea de gând Beju cu el, cu Niculae, îşi mai aducea aminte? îl chema Gâtlan. Mai era încă la regională pe atunci, nu ca acuma, hi, hi! îl cunoştea Niculae pe Gâtlan şi pe soră-sa? Un ţicnit, răspunse Niculae. Ei, ţicnim ăsta i-a povestit lui, lui Iosif, cum într-o acţiune de sabotaj a aruncat o grenadă într-un tren nemţesc, în Franţa, şi cum grenada s-a izbit de stâlpul electric şi, explodând, i-a retezat două degete. Ei, taman atunci Gâtlan cică ar mai fi avut timpul să se gândească să nu dea nemţii peste degetele lui de pe jos, să le ia amprentele, şi după amprentele lor să-i caute şi să-1 aresteze, hi, hi... Ce vroia să mănânce Niculae?... Bine, şi să le dea şi un chil de fetească de Târnave... Le-a cules, cică, de pe jos, degetele care va să zică, le-a băgat în buzunar, şi abia pe urmă a luat-o la goană. De-aia, cică, avea el laba de la mâna stângă ciumpăvită, pe care ori de câte ori i-o vedea, îl pufnea rasul pe Iosif. îşi amintea de fiecare dată de istoria cu amprentele... „Mă, ţărane, făcea atunci Gâtlan, hodoronc-tronc, iar Iosif înţelegea de ce, ce cauţi tu în partid? Crezi că de-aia am făcut noi revoluţie şi am luptat în ilegalitate, ca să arătăm lumii curul tău păros?" îşi mai aducea aminte Niculae? Nu era glumă cu ăsta când apărea el într-o şedinţă. Iosif a asistat la una la regională, unde l-a trecut sudoarea prin cămaşă. în calitatea lui de secretar cu propaganda, Gâtlan adunase toate cadrele didactice din regiune şi se făcuse a treia noapte de când îi ţinea sub tensiune să spună care din ei sufereau de influenţele burgheze şi să se lepede de ele acolo, în faţa tuturor. Unul n-a mai suportat şi a căzut lat pe podele, ştia el de ce, în facultate denunţase o colegă că i-ar fi spus cine ştie ce, în realitate nu-i acorda şi lui atenţie să se culce cu el, şi fata fusese întâi arestată şi pe urmă dată afară de la cursuri. Gâtlan nu ştia de chestia asta, s-a aflat ulterior, dar în momentele alea el s-a ridicat de la prezidiu, smucindu-şi capul pe spate ca un cal nărăvaş, s-a oprit lângă ăla şi, arătându-1 cu degetul, a strigat: „Priviţi, tovarăşi, cum duşmanul de clasă zace la picioarele noastre". Ei, cine putea să-şi închipuie că nu multă vreme după aia, chiar în anul când Niculae a fost îndepărtat din activul de partid, atunci toamna, când s-a făcut prelucrarea turburărilor cu campania agricolă la nivelul regiunii, Gâtlan să ajungă el să fie prelucrat ca duşman de clasă? Iosif n-a apucat să ia parte, i-a povestit cineva, dar odată tot l-a văzut, era la el în birou, înainte, şi parcă avea ochii rătăciţi, n-auzea ce i se spunea, a întins mâna şi spre el, spre Iosif, ca să-1 arate nu ştiu cui: „Tu, mă, eşti în stare să arăţi samavolniciile din raionul

tău? Nu eşti în stare, mă, eşti un laş, şi a urlat: laşule! Să iasă toţi laşii afară din partid!" Nici el, Iosif, nu prea 1-a auzit, avea alte griji... Nu şi-a dat seama ce îl apucase... Abia mai târziu a aflat că luarea aceea de cuvânt a lui Gâtlan, care i-a adus căderea, a fost cu cântec. Sosit în regiune, cineva de la C C . cu care Gâtlan se cunoştea demult, din ilegalitate, 1-a invitat la el, la casa de oaspeţi, şi acolo cică 1-a ascultat fără să-1 contrazică absolut cu nimic şi numai la urmă de tot i-a sugerat oarecum că ar trebui ca toate acestea să fie ridicate şi în şedinţă. „Şi tu n-ai simţit ameninţarea?" 1-a întrebat Iosif mai târziu, când 1-a văzut în Bucureşti, unde era responsabilul unei librării. „Eu, mă? a zis el atunci şi 1-a fulgerat din ochi pe Iosif, eu nu sunt un laş!" Nu fusese, dar îl excluseseră. Nu i-a răspuns nimic Iosif, nu-i ardea de soarta lui, cu atât mai mult cu cât a observat că nu mai era capabil să scoată o vorbă ca lumea. Din sfert în sfert de oră, folosind alte cuvinte, îl întreba pe Iosif acelaşi lucru: „Tu, mă, crezi că o să mă primească iar într-o zi în partid?" Vezi, el tot cu gândul acolo era! Recent, Iosif a aflat şi motivul comportării lui care îl dusese la prăbuşire. Nu cu mult timp înainte de turburările din vara aceea, dacă nu chiar în timpul lor, sora lui s-a pomenit într-o noapte cu nişte securişti peste ea. „Ai fost în Spania?" au întrebat-o. „Am fost!" „Şi ce-ai făcut acolo?" „Am luptat." „Cu cine? a zis ăla, hă, aşa, rânjind. Cu ce te-ai luptat? Te-ai luptat din greu? Şi aici în baie ce-ai ascuns?" a mai întrebat-o, şi femeia s-a dus acolo să vadă ce e. Atunci ăla a încuiat uşa cu cheia, a pus mâna pe ea, şi...

Niculae se uită pe geam cu o expresie atât de acută de singurătate pe chip, încât Iosif tăcu şi el şi începu să mănânce cu o vagă stinghereală în mişcările mari ale fiinţei lui.

- Ei, şi el a spus asta în şedinţă? zise Niculae întru târziu.

- Nu, hi, hi, făcu Iosif. Dar în schimb a demascat toate samavolniciile din regiune. Tu ai fi spus, Moromete?

- înţeleg, răspunse Niculae cu o ironie rece. Dacă ar fi spus, n-ar mai fi fost responsabilul unei librării, ci vârât undeva în altă parte, unde şi el a trimis destui. Dar atunci de ce n-a tăcut de tot?

- Păi fiindcă el nu era un laş! răspunse Iosif, şi se îndreptă de spinare, şi scaunul pârâi sub el odată cu râsul lui hurducat.

- Aha! făcu Niculae.

Terminară masa în tăcere. Iosif turna vin în pahare.

- Ei, află, zise el, că acum i s-a făcut dreptate. A fost reprimit în partid, de-aia mi-a povestit abia după zece ani toată istoria cu securistul. Dar tot la librărie a rămas, bine şi acolo! chicoti Iosif.

- Şi soră-sa? Ce-a făcut cu securistul?

- Nimic, zise Iosif. Individul lucrează acuma în comerţul de stat. A încercat ea atunci peste tot, dar degeaba, şi până la urmă procuratura i-a respins pur şi simplu plângerea, fără nici un răspuns argumentat.

- Bine i-a făcut, zise Niculae liniştit. Să se înveţe minte să mai vrea să schimbe ea lumea, fără să ştie ce e aia!

Dar Iosif tresări şi o umbră de contrariere trecu peste chipul său de cal tânăr, cu pielea brună, frumoasă şi strălucind de putere. Alunecaseră pe un drum pe care el, Iosif, nu se ţinea drept. Dădu îndărăt şi o luă pe altul, vesel şi dornic de apropiere, şi începu să spună ce era cu el, unde era şef, cum se însurase, câţi copii avea, ca să poată pe urmă trece la întrebări despre ce mai era cu Niculae. Ce s-a mai întâmplat cu fata aia cu care a trăit el zilele acelea în Pălămida, până să plece la Bucureşti? Marioara Fântână!? Niculae răspunse că a făcut un copil, atunci, cu această fată de la el din sat, îi plăteşte pensie alimentară... Şi de ce nu se însura cu ea? De-aia! Până ce, într-un târziu, posomorât, Niculae curmă toate acestea şi îl întrebă deodată pe prietenul său:

- Spune-mi, Iosife...

Dar se răzgândi parcă în aceeaşi clipă, şi Iosif, după ce aşteptă câtva timp, dădu şi el din umeri; nu înţelegea.

- Trebuie să plecăm, zise Niculae.

III

Era sâmbătă după-masă, a doua din lună, când, ca de obicei, Niculae trebuia să se ducă tocmai în comuna Săftica, la treizeci de kilometri de Bucureşti, să-şi vadă băiatul şi să-i dea mamei pensia alimentară. Ea lucra acolo la un preventoriu T.B.C. pentru copii, ca asistentă medicală. In aceşti ani urmase şcoala medie, o terminase şi apoi urmase un curs de doi ani de şcoală tehnică medicală. Băiatul era voinic ca un pui de urs, şi când era mai mic, îndată ce sosea acest bărbat străin şi se aşeza pe pat lângă maică-sa, începea să se răsucească în jurul lui şi al lor ca într-o cuşcă, să le dea târcoale agitat şi să-i întrerupă din vorbă cu o dibăcie care apărea din mica lui fiinţă cu atâta violenţă încât, de fiecare dată, cute de surpriză silnică apăreau pe fruntea mamei. Ca să nu-1 bată, încerca adesea să-1 dea afară din casă. Zadarnic. Se agăţa de clanţă, apărea la fereastră, scheuna, ba se întâmpla să şi urle, şi mama nu înţelegea ce e cu el, fiindcă după plecarea bărbatului se potolea brusc şi redevenea duios, cum îl ştia ea.

Odată, să fi avut atunci nu mai mult de trei ani, tot urcându-se şi coborându-se din pat prin faţa şi prin spatele lor, căţărându-se neîncetat şi alunecând de-a buşilea, văzând că fiinţa pe care o ştia numai a lui nu-1 ia în seamă, a sfârşit prin a se arunca de pe buza patului direct cu capul în jos în lada de lemne. Tânăra femeie l-a prins cu o mişcare fulgerătoare, prea târziu să nu-1 vadă totuşi dispărând în ladă, cu fundul în sus. S-a făcut palidă, copilul a căscat gura în braţele ei, vânăt la faţă într-un răcnet atât de înalt încât nu i s-a auzit câteva clipe lungi decât sfârşitul, care a cutremurat geamurile.

La început Niculae îi aducea bomboane şi jucării. Nu i-a mai adus. Iar cu anii, vizitele lui, deşi regulate, s-au făcut tot mai scurte. Dădea mamei banii, se uita posomorât la copil, tăcea câteva minute, apoi se ridica şi pleca. Nu rămânea

niciodată peste noapte şi nici pe această mamă a copilului său n-a văzut-o cineva la el în „Casa grădinii".

Dar chiar dacă n-ar fi trebuit să se ducă în comuna aceea unde era Marioara Fântână, horticultorul de la castel tot n-ar mai fi stat, după ce luase masa, de vorbă cu prietenul său de altădată. Ar fi făcut ceea ce făcea totdeauna fără întârziere, în toate zilele după ce părăsea sera: intra în odaia lui şi stătea acolo ca un viezure, ronţăind nu se ştie ce, nu se aflase precis despre ce era vorba, se pare că citea sau scria, dar în ce scop, nu prea se înţelegea, fiindcă după atâţia ani ar fi trebuit să iasă ceva din toate acestea, şi nu ieşise nimic, afară doar de faptul că după primul an când intrase ca simplu grădinar fusese încadrat ca horticultor. Dar el continuase şi după aceea să stea singur în odaia sa, deci trebuie să fi fost totuşi ceva în legătură cu cărţile şi caietele lui, din care începuse să nu-şi mai ridice nasul decât ca să mănânce, să se spele şi să-şi facă orele în seră, împreună cu inginerul şi zilierii, care cărau lăzile, pământul, sau însoţeau transporturile de flori către clienţii din Bucureşti, Horticola 1 Mai, sau alţi contractanţi. Uneori se urca şi el în camion, lângă şofer, dar nu întârzia mult, curând era văzut înapoi, îndreptându-se grăbit spre „Casa grădinii", de unde nu mai ieşea decât a doua zi dimineaţa. Se spunea despre el că ar fi famen, nu se ştie cine răspândise zvonul ăsta, care se prinsese, fiindcă nu se încurcase cu nici o fată sau femeie, deloc, cu nici un chip... Totuşi, nu cu mult înaintea acestei vizite a lui Iosif, cam cu un an în urmă, părerea aceasta, a celor care lucrau cu el, fu desminţită categoric.

Intr-o zi intră în seră o domnişoară sau doamnă de la castel, care voia flori în camera ei, să le picteze puse într-un vas, şi ceru din alea, şi din alea, şi un fir de dincolo, şi puţină iarbă de dincoace, până atrase asupra ei atenţia horticultorului, care o servea fără să-i arunce o privire şi o auzea fără să-i dea siguranţa că n-ar fi surd.

Era bine făcută, nici prăjină, nici bondoacă. Dar nici potrivită de statură nu părea, fiindcă picioarele ei frumoase, pline şi alungite o făceau parcă înaltă, deşi umărul ei nu-l întrecea pe al horticultorului. Era îmbrăcată într-o rochie portocalie care se încheia de la ceafă de-a lungul spinării până jos, cu nasturi mari, şi era din familia blondelor, după ten şi după ochi, dar părul avea culoarea mierii de salcâm. Castaniul ochilor însă îi era atât de limpede, încât te făcea să înţelegi că şi secretele de dincolo de ei aveau aceeaşi puritate inocentă.

Fu observată de câteva ori pe lângă „Casa grădinii", şi curând după aceea, şi horticultorul în castel. Dar nu cu flori, ci seara, când prin geamurile luminate ale sufrageriei puteau fi văzuţi pictori sau scriitori, sau cei care făceau filme pentru cinematograf, stând în fotolii sau adunaţi în grupuri, în hol, unde câteodată se întindea câte o masă lungă de câte douăzeci de inşi de la care nu se ridicau niciodată înaintea zorilor. Castelul nu mai era, ca pe vremea când aparţinea prinţului, închis pentru localnici. Se transformase în muzeu, unde putea fi admirată o duşumea făcută din aur prins între plăcuţe mici de sticlă, intra deci oricine în curtea interioară, pe care o străjuia marea poartă medievală cu turn cu clopot, apoi direcţiunea, în fapt directorul şi ajutoarele lui, aveau o încăpere a lor vecină cu holul, unde mâncau adesea şi beau, şi în general nu era interzis nimănui să pătrundă şi în clădirea locuibilă, cea de-a doua, unde stăteau şi lucrau aceşti membri ai diferitelor uniuni, zise, în scriptele administraţiei, de creatori. Horticultorul însă nu se ducea acolo nici din întâmplare, şi nici ca simplu grădinar, să schimbe ghivecele uscate sau să îngrijească marile vase cu enorme flori ornamentale, aşezate la intrare sau la picioarele scărilor, ci la masă cu această pictoriţă şi un prieten al ei, un ins în vârstă, cu o barbă mare şi albă, şi pe care îl chema chiar aşa, Paul Barbăalbă. Se află curând că nu horticultorul, ci Barbăalbă era, dintre ei trei, element de decor pentru ca pictoriţa să poată sta

liniştită cu cel dintâi. E drept că stătuseră la început mai lângă o fereastră, în realitate oricine putea să stea cu cine vrea, dacă avea el chef să-şi aducă un invitat dinafară, şi cu atât mai mult de la castel.

Era, această pictoriţă, pe care o chema Golea Simina, o veche cunoştinţă a administraţiei, care o simpatiza din pricina suferinţelor ei în căsătorie. Soţul, pictor ca şi ea, îi indignase pe director, care n-avea pentru el nici un respect, din cauză că se purta urât cu personalul, înjura de mamă, murdărea odaia în care stătea, deteriora mobila, îşi punea ţigara pe toate mesele, arzându-le lustrul. Pictoriţa se despărţise de el cu un an înainte de prima ei expoziţie care, după cum se exprimă un coleg al ei, făcuse să crească în conştiinţa multora ideea că numărul artiştilor nechemaţi sporise cu încă unul, ca şi numărul de obiecte pe care ea le picta, dar din care arta nu câştiga nimic, după cum spunea o cunoscută formulă a lor, de pictori, privitoare la obiectul picturii.

într-adevăr, ea picta orice, se putea chiar spune că picta totul, un scaun, un colţ de stradă, un şantier cu un steag care nu lipsea... în schimb, dacă se întâmpla ca pe colţul acela de stradă să fie şi o biserică, crucea din vârful ei nu se mai vedea, ieşea ca din întâmplare afară din cadru. Trudea ore şi zile întregi, şi la sfârşit obiectul sau fiinţele vii din tablourile ei ieşeau asemănătoare cu cele reale, numai că pe pânza ei aveau ceva în plus: erau cam murdare. încolo, erau bine făcute şi chiar te neliniştеau dacă te uitai mai mult la ele: fiindcă obiectele sau fiinţele vii, dacă nu sunt frumoase, nu mai au nici un sens. Ori, noi, care le privim, suntem şi noi nişte fiinţe vii şi chiar, aşa, n-avem nici un sens?

La expoziţia ei, criticul de artă se apropie şi angaja cu ea o conversaţie. De când picta? o întrebă. De la cinci ani, îi răspunse pictoriţa. De la cinci... şi câţi ani avea? Douăzeci şi patru! Şi de aproape douăzeci... Era măritată? Nu, divorţase.

De cine? De Pătraşcu. Expoziţia era plină de vizitatori, iar afară venise primăvara şi soarele bătea în plin în geamul uriaş al vitrinei, revărsându-şi lumina şi asupra pânzelor de pe pereţi. Stăteau la o măsuţă lângă fereastră, puteau fi văzuţi de pe trotuar vorbind. Pictoriţa şedea cu spatele la geam şi răspundea cu însufleţire la întrebări, nu înainte însă de a se poticni la flecare câteva clipe, din pricina indiscreţiei lor. Totuşi nu se putea să nu răspundă, fiindcă criticul de artă era, în lumea lor, o personalitate foarte cunoscută. Va să zică Pătraşcu fusese însurat cu ea? Nu ştia, mărturisi criticul. Şi de ce au divorţat? Ea ezită de astă dată câteva clipe lungi, izbită nu atât de indiscreţia lui tot mai accentuată, cât de reflecţia privitoare la cine cu cine fusese căsătorir. Pătraşcu cu ea, natural, şi nu ea cu Pătraşcu, el era vedeta, ea nu era nimic. Din ce pricină s-au despărţit? S-au despărţir, zise ea atunci, pentru că el era un om care avea totul de-acasă şi nimic de la el. Adică? Adică venea cu talentul de-acasă, de-acolo de la ţară, unde sunt multe talente, şi de la el n-avea nimic, afară de beţie, care era meritul lui personal. Şi cu ce o deranja faptul? Atunci ea dădu acest răspuns plin de curaj: „Eu n-am talent de-acasă". „A vrut să spună că ea are talent prin meritele ei proprii", mărturisi criticul mai târziu. Cu ironie. Tot nu înţelegea, reluase el atunci în expoziţie. Cu ce o deranja faptul că Pătraşcu avea un talent de-acasă? Nu, avea şi un merit al lui, răspunse ea. în timp ce umbla teleleu săptămâni întregi prin toate localurile şi se îmbăta, o mai şi înşela în mod premeditat. „Dumneata ai suporta aşa ceva?" Şi punând această întrebare ea se roşi deodată foarte tare şi îşi feri privirile stingherită. Se posomorâse. Se vedea că nu va mai răspunde la întrebări. A vândut vreun tablou? mai zise criticul ridicându-se.

Nu vânduse nimic şi gândul că trebuia atunci să le care toate acasă ar fi putut să-i pricinuiască o cât de vagă dezamăgire şi să-i strice bucuria debutului. Dar n-o văzuse nimeni tristă, dimpotrivă, avea aerul că expoziţia i-a mers din plin şi a afirmat-o, şi arăta prinsă de o şi mai irezistibilă poftă de a se aşeza oriunde pe scaunul ei pliant şi a vopsi de sus până jos pânzele aşezate pe şevalet. Era la fel de cunoscută printre acei colegi care constituiesc grosul unei profesiuni artistice (şi din rândul cărora nu cu uşurinţă reuşeşte cineva să evadeze şi nu fără trudă să se menţină chiar şi în acest anonimat), cum erau cunoscuţi cei mari printre cei mari. Cei dintâi aveau de luptat nu numai cu secretele acestei îndeletniciri, ci şi cu influenţa celor de anvergură, a căror creaţie nu e totdeauna fertilă, ci magnetică, atrăgând şi ţinând sub orbita lor pe cei mai slabi. Astfel fusese ea atrasă de Pătraşcu şi admiraţia pe care i-o purta ar fi ţinut-o poate legată de el ani îndelungaţi, dacă el, întorcându-se noapte de noapte acasă, nu s-ar fi pus tot mai des cu pumnii pe ea şi n-ar fi bătut-o foarte tare, cu o îndârjire sumbră şi parcă lucidă, ca şi când ea, soţia lui, ar fi fost cauza unei tragedii sau a unei mari nenorociri care plana asupra nu se ştie cui, a lumii întregi parcă, şi îl ţinea înlănţuit şi pe el, pe Pătraşcu. Era greu de dat totul pe seama beţiei, sau mai bine zis nimic nu putea fi dat pe seama... Violenţa neînfrânată, animalică şi laşă, cu care o lovea tocmai pe ea, care îl adora, era opera lui, nu a vinului, vinul era doar un...

într-o zi se sculă de lângă el din pat şi în timp ce el horcănea îşi luă lucrurile şi le cără la părinţi, pe care îi anunţă că divorţează. Tatăl, profesor de desen şi autor de gravuri în lemn apreciate totdeauna elogios, dar fugitiv, în presă şi care trăia împărţindu-şi timpul între orele de şcoală şi bucuriile pe care i le aducea mica lui creaţie, nutrea, ca şi fiica lui, o admiraţie constantă faţă de talentele viguroase, şi se întrista şi o sfătui pe faţă să se mai gândească înainte de a face pasul. în clipa aceea tatăl se gândea şi la aspectul material al căsătoriei, Pătraşcu câştiga de pe acum sume mari, nu câştigase el o viaţă întreagă cu toate gravurile lui cât îi plătea o instituţie lui Pătraşcu pe

un singur tablou. Fata însă nu luă în seamă sugestiile părinţilor, se duse la Uniune şi ceru o repartiţie la Sinaia în fostul palat de iarnă al regilor, din care o parte fusese de asemeni pusă la dispoziţia uniunilor de creaţie de tot felul, şi îşi luă cu ea şevaletul, pânzele şi culorile, să nu mai dea ochi cu soţul ei până la despărţirea legală.

Pătraşcu veni însă după ea în aceeaşi zi, treaz, şi o rugă să se întoarcă acasă. Ii spuse că a luat hotărârea să nu mai bea şi îi promise că niciodată n-o să se mai întâmple ceea ce se întâmplase în noaptea aceasta ultimă, care o îngrozise pe ea aşa de tare, şi că îi cerea un răgaz de câteva luni, ca s-o convingă că nu era vorba de o simplă promisiune, ci de o cotitură în viaţa lui. Ea îi răspunse că nu e prima oară când el îi propunea astfel de cotituri; s-o lase totuşi să se gândească, să se ducă să se plimbe prin pădure şi să se întoarcă peste două ceasuri.

El plecă, şi ea se întinse pe pat, îşi acoperi ochii cu braţele şi începu să se gândească. Se despărţea de el, dar şi de o taină pe care o avea în preajma ei şi care era pictura însăşi: Pătraşcu reprezenta această taină. Privind un tablou terminat al unui mare maestru, poţi să-1 studiezi şi să-i înveţi maniera, dar privind mâna vie a unuia cu care trăieşti este chiar cu neputinţă să nu ţi se dezvăluie cu timpul măcar o parte din ciudatul secret? Oare nu procedase la fel şi Suzanne Valadon, această pictoriţă mare cât un Lautrec şi care începuse prin a poza pentru alţii?

Pătraşcu însă, în loc să-i uşureze înţelegerea, o deruta făcând pe marele iniţiat care nici el nu ştia cum se petrec lucrurile. Se simţea, zicea el, stăpânit doar de un demon. Era un lucru care o înmărmurea când vedea cum acest bărbat voinic, cu un profil ca de efigie, cu privirea vie, elimina din viaţa şi din arta sa gândirea, de care se ferea cu gesturi patetice ca de o cunoscută pacoste. Avea de pe acum „elevi" care se ţineau de el zi şi noapte, şi sumele pe care le încasa le topea cu aceşti inşi. Ca

să-î aducă între ei era suficient ca unul să-i dea un telefon şi să-i spună: „Pătraşcule, azi-noapte n-am putut dormi până la ziuă, mă obseda tabloul tău cu pădurea sub secure, nici tu nu ştii ce-ai făcut, e mai bun decât..." Şi se spuneau unul sau două nume consacrate, iar el asculta la telefon cu o înfăţişare stranie, prins parcă de o halucinaţie, parcă nu mai vedea nimic în jurul lui, în timp ce se auzea mai departe vocea sirenei:„Poţi să mori, mă, Pătraşcule, cu tabloul ăsta, Gauguin poate să se bage sub canapea! El n-are tensiunea invizibilă a luminii care la tine fascinează..." întru târziu, răguşit de tăcere, Pătraşcu răspundea: „Ascultă, Vasile, unde eşti tu acuma?" Celălalt răspundea că se află în cutare restaurant, împreună cu doi sau trei inşi. Pătraşcu închidea telefonul şi începea să se îmbrace. Avea, în clipele acelea, înfăţişarea bigotă şi febrilă a credinciosului care a auzit sunetul clopotelor bisericii şi se pregăteşte să se ducă să nu scape cumva momentul începerii liturghiei.

Petrecerile erau crunte. Se întorcea acasă cu fălcile atât de încleştate încât pur şi simplu nu mai putea vorbi, scotea doar un soi de mugete. Rămânea în uşă cu tălpile nemişcate, în timp ce corpul, ca un arbore bătut de vânt, descria în aer mişcări circulare şi eliptice, şi în timp ce privirea năucită îi rătăcea pe pereţi, scârţâia din dinţi cu o turbure ferocitate. Venea uneori şi bătut, şi dimineaţa se apuca să dea telefoane în toate părţile să afle de la prietenii săi dacă ştie vreunul ce i s-a întâmplat.

începuseră să circule pe seama lui istorii care distrau lumea lor, a pictorilor. Cică la sfârşitul unei şedinţe, un coleg mai în vârstă, care îl admira şi era cunoscut prin felul său îndatoritor de a fi, îi aduse şi lui paltonul de la garderobă. Pătraşcu îl îmbrăcase fără să observe, zicând: „Vezi că aveam şi o şapcă". Acela ezitase: „Aveai şi-o şapcă?!... Bine, mă duc să-ţi aduc şi şapca!" „Ad-o, dar mişcă-te mai repede!" i-a zis atunci Pătraşcu cu un glas plictisit şi flegmatic. Curând însă începu să se râdă de el din alte pricini, deloc vesele pentru el. Nu se ştie cine (poate

chiar unul din elevi) îi sugerase ideea că marile personalităţi de totdeauna s-au simţit obligate să caute să facă fericite femeile cele mai frumoase şi mai interesante din timpul lor, îndrăgostindu-se sau având cu ele măcar una dintre acele aventuri pe care apoi femeia n-avea s-o mai uite toată viaţa. Era *datoria* lui, a lui Pătraşcu, să nu le lipsească de o astfel de experienţă care le-ar fi hirotonisit apoi drept femei alese, indiferent ce-ar mai fi făcut ele în restul vieţii, care nu mai avea mare importanţă.

O graficiană îl primi deci în vizită. Nu ştia ce dorea, şi când află, ea îi declară că se simte măgulită de atenţia lui şi că într-adevăr o clipă de dragoste cu un astfel de bărbat era menită să rămână în amintirea timpului ca un moment de neşters, deasupra bucuriei şi fericirii obişnuite, dar vezi, aici intervine un lucru peste care ea nu poate să treacă, fiindcă asta ar însemna să trişeze, ori, în orice se poate trişa, dar nu în dragoste. Ce putea fi? o întrebă Pătraşcu cu îngăduinţă, fiindcă o ascultase numai cu jumătate de atenţie, totul neînsemnând pentru el decât ritual, care la ele a ajuns să fie un fel de haină care nu mai putea fi dezbrăcată decât după un anumit timp... Despre ce trişerie era vorba? mai zise el prefăcându-se interesat să afle, şi după îndelungi ezitări, frumoasa graficiană îi declară că pentru împlinirea unei astfel de iubiri era necesar ca şi femeia să se simtă demnă, ori, vezi, iată, ea nu se simţea deloc la înălţimea necesară... „Asta e o prostie, zise Pătraşcu, lucrul ăsta nu-1 judeci tu, îl judec eu." „Il judeci tu, declară femeia, dar eu îl simt. Ori, eu, *nu simt ni?nic*\" Pătraşcu nu înţelese sensul ultimelor ei cuvinte, şi reveni în zilele următoare insistent. Graficiană, care păstrase până atunci tăcere asupra scenei, povesti totul, şi istoria se răspândi. „Dacă aventura ar fi avut loc, gândi pictoriţa, graficiană n-ar fi divulgat nimic şi eu n-aş fi aflat că sunt măritată cu un bărbat ridicul. Iar el ştie că eu ştiu totul şi o să mă snopească în bătăi toată viaţa, dacă o să rămân cu el. Fiindcă istoriile acestea se vor uita şi le pot uita şi eu, dar el va fi eroul altora noi, nimeni nu-mi garantează că nu va reuşi, dacă nu cumva a şi reuşit să hirotonisească pe vreuna care n-a zis că nu se simte demnă! Şi asta se va întâmpla cât o trăi, dacă o trăi mult, şi eu voi fi silită să le aflu pe toate şi apoi bătută că le-am aflat. Ce-ar fi de făcut ca să rămân totuşi cu el? Poate că viaţa noastră împreună n-ar deveni infernală şi cu timpul poate că m-aş obişnui, aş face copii şi m-aş preface că nu-i cunosc isprăvile, sunt alte căsătorii mult mai rele, dar el bea, şi atât timp cât nu se va lăsa de beţie (şi cum o să se lase când la el reuşita în pictură trebuie sărbătorită cu vin, iar nereuşita tot prin vin), eu voi fi pentru el ceea ce se numeşte reproşul întruchipat, neputând să mă împiedic să văd cum se degradează. Nu se va lăsa până când nu mă va distruge şi pe mine. Mi-ar mai rămâne soluţia ca eu să mă străduiesc să-i creez impresia că nu ştiu nimic şi nici nu mă interesează, dar pentru asta ar trebui realmente să nu mă intereseze, adică, într-un cuvânt, să nu fiu pictoriţă... Ori, asta nu pot.

îşi luă braţele de la ochi, se ridică în capul oaselor şi se uită la ceas: trebuia să vină să-i dea răspunsul. „M-am gândit, zise ea liniştită şi hotărâtă, când el se întoarse, nu mai putem trăi împreună amândoi, trebuie să ne despărţim. O să-ţi spun şi de ce, ca să nu crezi tu că e numai din pricină că mă băteai. O femeie răbda şi asta, unele merg până acolo că zic că de-aia le bate bărbatul, fiindcă le iubeşte, şi poţi să rabzi dacă vine de la unul care luptă din toate puterile lui cu destinul şi are doar momente de slăbiciune şi disperare. Dar tu nu eşti dintre aceştia, şi mi-a apărut bănuiala în inimă că ţie îţi trebuie o femeie de care să-ţi fie frică, căreia puţin să-i pese de pictura ta, şi să nu dea pe tine nici o ceapă degerată... Una ca asta meriţi, şi tu s-o iubeşti şi s-o respecţi. Şi numai aşa vei reuşi să rămâi un pictor bun, cu o astfel de scorpie în pat, la masă şi în societate..."

Urmase divorţul, la care Pătraşcu nu se împotrivi, nici măcar nu se prezentă. Un an mai târziu pictoriţa izbuti să facă să i se aprobe o parte din mulţimea ei de pânze şi să expună.

IV

Era adevărat, ştia şi ea că pentru un pictor ajunge ce e în jurul lui, copiii, nevasta, şi după moartea acesteia, servanta... N-a fost una transformată de Rembrandt într-o Danae cu o burtă mare cât o... şi spre care Zeus pătrundea sub formă de ploaie de aur? înseamnă că îndemnul care ţi se adresează, de a cunoaşte cât mai multe figuri umane, e fără sens? Iată acest băiat... Nimic visător nu se putea citi pe chipul lui. Nici-o reverie şi nici-o fantezie nu păreau să-1 stăpânească în timp ce îi făcea, aplecându-se şi trecând liniştit de la un soi la altul, după cum îi indica ea, buchetul. Cum putuse atunci să aibă loc ceea ce urmase, dacă nimic din sensibilitatea lui nu s-ar fi manifestat? De unde ştia? Era o mare bucurie să-i priveşti chipul lui aproape mic şi puţin împietrit şi ochii care puteau rămâne nemişcaţi ceasuri întregi fără să clipească. Mai târziu, după ce se împrietenise cu el, îi întrebă la un moment dat la ce se gândea. El îi spuse atunci că o dată, într-o curte, păsările şi animalele celelalte au devenit foarte intrigate de înfăţişarea măgarului: stătea ţintă în mijlocul ogrăzii, cu capul în jos, ore întregi, cu un aer foarte gânditor, şi toată lumea era curioasă, la ce s-o fi gândind măgarul? S-au adunat câteva, s-au apropiat de el şi i-au spus: „Nu te supăra, vrem să ştim şi noi, la ce te gândeşti?" „Eu?! s-a mirat măgarul. Nu mă gândesc la nimic." Această autoironie i-a plăcut mai mult decât studiile despre pictură ale criticului de artă, pe care între timp prinsese pică, deşi cronica sa fusese destul de încurajatoare. Era însă adevărat că de când se despărţise de Pătraşcu începuse să prindă pică pe unul şi pe altul, care, e drept, că n-o ţinea mult, dar era un fapt: nu se simţea îndeajuns de respectată, şi nu înţelegea de ce, când,

dimpotrivă, debutul ei ar fi trebuit să facă să crească consideraţia pentru ea în ochii colegilor. La Sinaia, la câteva luni după divorţ, îi plăcuse un scriitor, un băiat care pur şi simplu o încânta şi care, din fericire pentru el, era la fel şi în povestirile pe care le scria, i le citise cu aceeaşi plăcere într-un volum care tocmai îi apăruse. E atât de rar să întâlneşti un bărbat cu adevărat vesel, nu gălăgios sau petrecăreţ (când nu se exprimă, prin răcnete şi râsete cu gura până la urechi, decât dorinţa de a fi vesel, şi nu veselia însăşi), ci cu adevărat stăpânit de acea tensiune a sufletului care iradiază şi farmecă şi are un semn care o distinge: e molipsitoare, îţi smulge măcar un surâs; în acele clipe gândeşti că dacă reuşeşti să devii şi tu vesel ai descoperit în tine însuţi secretul de a plăcea, pe care unii mari virtuoşi nu-1 pot descoperi, în ciuda superiorităţii spiritului lor. în preajma lui se simţise şi ea veselă şi avusese şi sentimentul că place la rândul ei, dar lucrurile nu se terminaseră bine din pricina unui altul, care se ţinuse pur şi simplu scai de amândoi, fără nici o ruşine şi fără pic de reţinere, exasperând-o pe ea şi iritându-1 pe el în aşa măsură, încât în locul unui sentiment care trebuia să se consolideze apăruse obsesia prezenţei aceluia, care nu-i cruţa nici noaptea, venea şi-i bătea ei la uşă, să-i bâlbâie declaraţiile lui umile şi în acelaşi timp agresive, iar lui nu se ştie ce implorări şi ameninţări, pesemne referitoare la situaţia de om căsătorit a scriitorului, care de altfel îşi şi făcuseră efectul: soţia acestuia, alarmată, venise la Sinaia şi totul se terminase prin revenirea soţului din aventură în sânul familiei. Observă după aceea că directorul n-o mai salută ca altă dată, iar unele priviri ale altor colegi nu se fereau de ale ei îndată ce i le întâlneau, cum de asemenea era obişnuită până atunci, semn elementar de respect când e vorba de o femeie; rămâneau secunde în plus stăruind asupra ei... îi trebuiau zile şi uneori săptămâni ca să uite că îi purta pică unuia sau altuia şi se întreba dacă era din pricina acestei aventuri eşuate, sau pentru că

prestigiul lui Pătraşcu o ferise până atunci de adevărata părere pe care o avea lumea despre ea, şi ea nu ştiuse.

Niculae nu era vesel, dar tensiunea sufletului lui era prezentă în timp ce chipul lui exprima tăcerea care o atrăsese de la început. Nu ştia ce e, şi asta o turbura la fel de mult ca şi comunicativitatea plină de fantezie a băiatului acela de la Sinaia, deşi aparent Niculae nu era un om enigmatic. Nici nu se purta ca atare; din primele ore îi spusese aproape totul: că era student la Institutul de agronomie, că în iunie anul viitor avea să-şi ia examenul de inginer horticol, şi că îşi câştiga existenţa ca simplu grădinar... Dar într-o zi el i se uită drept în ochi cu o intensitate stranie şi îi spuse: „Te iubesc în clipa asta!" Ea se zăpăci. O iubea numai în clipa aceea! Dar o iubea, iată ceva neaşteptat... Fiindcă sentimentul care o şocase de aici venea, că în clipa aceea fiinţa lui era a ei... Declaraţia se mai repetă, în aceeaşi formă, deşi nu atât de curând, dar de fiecare dată o lua prin surprindere şi simţea cum îi creşte bătaia inimii. Va veni vreodată şi o declaraţie totală? se întreba ea.

„Seamănă cu Ileana, singura mea iubită, gândise Niculae seara, când, fără să vrea, înainte de a adormi, imagini colorate îi ţâşneau sub pleoape ca nişte explozii de lumină, în care înotau câteodată aievea oameni şi întâmplări la care niciodată nu participase şi nici nu le văzuse şi care îi plăceau arât de mult încât aştepta totdeauna cu bucurie secretă acest moment obişnuit al vieţii oricărui om, când se dezbrăca şi se culca: somnul. Şi fără nici o trudă pictoriţa se aşeză, sub pleoapele sale, jos pe o brazdă de garoafe, în seră, şi se întinse pe spate turtind florile la pământ cu trupul ei, care părea molatic. Asta se şi întâmplase în ziua aceea în realitate. „Vezi, zise Niculae chicotind, dacă aşa ai vrut tu, aşa a fost. Mie nu-mi plac florile ca atare, dacă nu-mi spunea notarul că aici n-o să mă caute nimeni, aş fi trăit toată viaţa fără să şriu că există pe lume plante din astea care se numesc Diantus caryophyllus, erbacee perenă din familia

cariofilaceelor... cu frunze liniare lanceolate..'. p... mă-sii, cu denumirile astea, că mi s-a scrântit limba până le-am învăţat. Va să zică tu ai preferat aici, nu ţi-a fost frică să nu dea cineva peste noi... Lasă, că am avut eu grijă, ai dreptate, e mai bine aşa, decât să te vadă cineva că intri în «Casa grădinii»... sau pe mine în odaia ta la castel... aşa, aici, ieşi pe urmă afară cu florile respective, pe care le-ai turtit, în braţe, ceea ce pentru voi trebuie să fie ceva, aşa, special... altă viaţă... artistică!... Ca să-ţi spun drept, n-ai numai ochi frumoşi, ci şi glasul... Nu te-ai încurcat tu cum să-mi zici... Asta e ceva, numai când eram copil mi se spunea: cum re cheamă? Niculae! Niculae, ia du-te şi spune-i mă-tii să vină încoace, că am ceva de vorbit cu ea. Aşa şi tu! Şi ai râs când te-am întrebat de unde eşti, ai înţeles ce vreau să spun. îmi pare rău, dar sunt bucureşteancă. De ce îţi pare rău!? Mă cheamă Moromete! Nu, ălălalt nume. A, ălălalt? Niculae! Niculae, uite, dă-mi nişte flori, dar nu vreau decât câte un fir din fiecare, le alegem, îţi spun eu... Mă pune acuma să umblu prin toată sera, pentru un buchet de flori.

Se dusese însă în cele din urmă şi în odaia ei de la castel, dar asta mai târziu. Până atunci începuse să vină la ei în hol invitat la început de Barbăalbă, cu care stătu multe seri, numai ei doi, pentru ca lumea să creadă pe urmă, când pictoriţa avea să se aşeze şi ea la masa lor, că abia atunci făcea şi ea cunoştinţă cu horticultorul. Niculae o lăsase în voia ei, să procedeze aşa cum ştia ea că e mai bine, şi nu-i era deloc greu să arate că între ei doi nu era nimic, intrigat cum se simţea de aceşti inşi ai castelului, care duceau o viaţă atât de ciudată şi erau atât de... Hm! I se părea, de pildă, că acel domn distins şi cu chipul umbrit de melancolie e desigur un mare poet. I se răspundea prin hohote de râs că e el poer, dar, ha, ha, ha... Şi dimpotrivă, de câte-un strâmb, năsos şi cu privirea vicleană, i se spunea deodată că acesta e într-adevăr foarte mare... Fără motiv, Barbăalbă se certă cu ei doi şi se duse la alte mese, dar pictoriţa

avea şi alţi prieteni, şi îl schimbă. Veni unul care, după ce dădu mâna cu Niculae şi se aşeză, îi spuse cu un glas smerit: „Sunteţi mai trist ca flautul zădărniciei". Privirea horticultorului îşi mări vizibil focarul: „Ce e asta, zise el, care flaut?" Dar subţirelul şi delicatul personaj nu părea obişnuit să audă ce i se spune şi nici nu înţelegea pesemne obiceiul acesta al oamenilor de a da şi a cere explicaţii logice. „O nălucă îmi cântă în piept!" zise drept răspuns. Năluca părea el însuşi, şi horticultorul se înveseli până la urmă şi ciocni cu el paharul.

într-o seară îşi făcură apariţia doi a căror prezenţă atrase spre ei tot ce era acolo, iar cei care nu-i cunoşteau şi rămaseră la locurile lor se uitau cu invidie la masa aceea mare, făcută prin unirea a altora trei în mijlocul holului-sufragerie şi care luă de îndată aspectul sărbătoririi unui mare succes. Se aduseră friptari, peşte şi vinuri, şi curând Niculae înţelese din spusele celui care părea centrul atenţiei şi care nu ieşea dintr-o veselie gâlgâitoare pe care i-o stârnea lui însuşi fiecare cuvânt spus tot de el, dar care făcea aluzie ia ceva în care persoana lui nu era implicată, că sărbătoreau într-adevăr ceva şi anume un film pe care îl făcuseră ei doi şi care ieşise de-o tâmpenie nemărginită. Să te fi străduit să iasă aşa de nerod şi tot n-ai fi reuşit. Era atât de cretin, încât numai doi inşi talentaţi cum erau ei l-ar fi putut imagina şi numai un regizor genial cum era cei pe care ei îl avuseseră i-ar fi putut surprinde viziunea propusă. „Nu e aşa, mă, idiotule?" se adresă cel vesel celuilalt cu care reuşise isprava şi îi dădu şi două palme după ceafă. Asta nu avu nici o reacţie, fuma ca un scăpat dintr-o puşcărie unde dusese vreme îndelungată dorul tutunului şi nu-i ardea de mâncare. El, în ceea ce îl privea, nu părea că are motive să exulte de bizara reuşită, parcă purta pe faţă o mască holbată, compusă din îngrijorări şi temeri care nu-1 slăbiseră, după câte ştia, niciodată, fiindcă numele lui nu era cunoscut de marele public, cum era al celuilalt, ceea ce scrisese el trecuse neobservat, şi lui nu-i ardea

să râdă de propriile sale insuccese, şi dacă scrisese acel film cu prietenul său, crezuse că în mod sigur va reuşi în sfârşit să se afirme şi el, dacă nu ca scriitor, măcar ca scenarist, şi pe deasupra să câştige şi ceva bani, după care umblase totdeauna cu gura căscată.

Veselul, care ştia pesemne că prietenul său nu reacţionează la palmele pe care i le dădea după ceafă, îi mai dădu una, care prin durata de timp care îi fu necesară avea poate o semnificaţie; îl considera cumva răspunzător de interesanta lor izbândă cinematografică?... „Să nu credeţi, zise, că el a scris vreun rând, eu l-am scris în întregime, numai ideea a fost a lui. Eram la Braşov şi ne plimbam pe străzi după ce cumpărasem o pungă întreagă de loz în plic, ne dureau degetele de câte rupsesem, ca să găsim bilete câştigătoare în total şaizeci de lei şi punga ne costase trei sute... Şi zice: «Hai să jucăm pe numărul maşinilor care trec, cu soţ ale mele şi fără soţ ale tale.» «Bine, zic, pe cât?» «Pe zece lei», zice. «Bine», zic. După vreun ceas îmi şi umflase o sută de lei. Mai jucăm noi un ceas, mai îmi umflă o sută. «Bă idiotule, zic, aici e o şmecherie, stai să mă gândesc. Dă banii înapoi, că te-am prins, tu ai numere fără soţ cinci cifre şi eu numai patru, fiindcă la numerele mele cu soţ, zero nu se joacă. Eu am patru şanse şi tu cinci.» «Nu m-am gândit», zice. «Ba te-ai gândit, dă banii înapoi, că te buşesc...» «Nu ţi-i dau, zice, îţi vând o idee de film...» «S-aud ideea.» îmi spune el ideea, şi când l-am auzit, «te iert, zic, escrocule, pentru alea două sute de lei, hai să facem amândoi filmul ăsta, găsesc ideea la nivelul sumei...» A, don Bazil! Noroc, don Bazil, vino şi tu aici, ia un scaun..."

Intrase unul, care văzând atâţia inşi împreună ezitase să se aşeze singur şi nu aşteptă să fie invitat de două ori ca să ia loc la masa celui vesel. Ultimul lucru care se povestea despre ăsta era că fusese şi el cu o carte la o editură şi se lăudase pe urmă cum îşi bătuse joc de redactorul-şef, cu care avusese discuţia

finală. Ei, cum? Ei, uite-aşa, la fiecare obiecţie a aceluia, el se grăbea s-o aprobe, şi iar îi mai făcea editorul o obiecţie, şi el iar da din cap şi îl aproba. Grozav îşi bătuse joc. Bine, i se răspunsese, dar i se primise cartea spre editare? Nu, dar îşi bătuse joc de el cumplit... Alţii pretindeau însă că pe lângă altele, pe care le auziseră ei de la don Bazil, asta era floare la ureche.

„O singură dată, continuă veselul cu o privire care sugera că îşi rezerva dreptul să se ocupe de don Bazil mai la urmă, n-a câştigat el de la mine, că încolo mereu m-a luat la mustaţă. Chestia cu filmul m-a aranjat, dar o dată n-a vrut să joace... Mă holbatule, zic, dăm cu douăzeci şi cinci de bani... Nu, zice, eu nu contez pe noroc. îmi venea să-mi rup cămaşa de pe mine, ah, şi acum când mă gândesc..."

Veselul se uită cu atenţie prin toate părţile, şi după ce se linişti că o anumită persoană nu era prezentă, reveni gata să continue. „Mă ridic de la masă şi plec", zise atunci holbatul, dar nu schiţă nici cel mai mic gest să-şi pună în practică ameninţarea. „Credeai că o să-i spun pe nume?" continuă veselul. Holbatul nu răspunse, dar îşi înteţi şi mai tare fumatul şi se arse chiar la degete, înjurând, când strivi restul de ţigare în scrumieră. „M-a crezut în stare că o să vă spun despre cine era vorba, continuă veselul. Ştiţi că avea o motocicletă; dacă era ceva la care ţinea, şi să nu te fi atins de ea, asta era motocicleta. Ei, în zilele alea, degeaba i-am pus eu pe unul şi pe altul să se ducă acolo în spatele Peiişorului să claxoneze cu ea, să-i dea drumul, chiar să încalece pe ea, şi să facă o cursă până jos... Aiurea, se vârâse în sufletul nostru şi nu ne slăbea un minut, nu-i păsa de motocicletă. Mă înţelegeam eu cu încă doi să ocupe o masă, lua al cincilea scaun, şi unde credeţi că se aşeza? Chiar lângă ea, alături, pe colţul mesei... Se scula fata, trecea în partea ailaltă, trecea şi el. Plecam cu ea în oraş, se lua după noi, intram la cinema, împingea lumea la o parte să ia bilet lângă scaunele noastre. Se dădea la mine pe faţă! «Nu-1 ascultaţi, zicea, profită de faptul că nu sunteţi de la ţară ca să vă spună bazaconii. Nu există câine care să se urce în copac!» El credea că fata de-aia stă cu mine de vorbă şi nu cu el, că era naivă, şi venea el să-i spună că nu putea fi adevărat că într-o zi când m-am urcat eu într-un corcoduş să mănânc corcoduşe, am dat de un câine pe-o cracă, stătea în fund şi mânca şi el corcoduşe, şi din când în când ridica laba şi, pac, trântea câte una jos... Tu aşa credeai, mă?! Sau că odată, în timpul scurtei inele experienţe în învăţământ, am venit la şcoală, mi-am pus capul pe catedră şi am adormit... Când a sunat clopoţelul de recreaţie mi-am ridicat capul şi «băieţi, zic, cât am eu de plătit aici?...» îmi venea să mă pun cu pumnii pe el, dar mă abţineam, cine ştie, poate că e el capabil să placă mai mult fetei, să nu mai vorbesc eu, zic, să-1 las pe el. Şi stam! Şi tăcea! Şi ne plimbam până ce ne intrau picioarele în gât. Aiurea! Ce să vorbească? Fuma, ne afuma pe amândoi, ca un coş! Fata ieşea dintre noi, se dădea într-o margine, el după ea..."

Ajuns aici cu povestirea, veselul începu să dea semne de nerăbdare, de parcă îi lipseau tot mai mult cuvintele ca să spună ce mai urmase. Toţi îl ascultau cu un fel de temere, nu cumva se va opri şi nu li se vor da toate elementele ca să înţeleagă despre cine era vorba. In realitate el sugera bine cum îi lipseau de fapt, atunci, mijloacele ca să scape de el, fiindcă n-avea ce-i face, nu se putea lua cu el la bătaie, nu era destul de voinic... Chipul veselului era lat şi când stătea pe scaun te puteai înşela crezând că statura sa trebuie să fie impunătoare; avea o stamră obişnuită...

„Seara, continuă veselul, îi scriu fetei un bilet, îl bag în buzunar, cobor în sufragerie şi mă aşez la masă. El se şi înfiinţase. Când vine fata, îi dau biletul, mă ridic, mă duc în hol şi o aştept. Figura l-a luat fără veste, sau şi-a dat şi el seama că aşa nu mai merge? Nu s-a luat după noi. Ne-am dus tocmai la Buşteni, cu un taxi, am mâncat într-un restaurant, şi pe la unu ne-am întors cu un tren... Am urcat în camerele noastre,

şi după o jumătate de oră îi deschid fetei şi o primesc la mine. Cât să fi trecut? Nici un minut, şi aud bătăi în uşă. «Cine e?» «Eu sunt!». El era! «Ce vrei, mă?» «Deschide!» «Nu pot!» «Deschide că fac scandal!» «Bine», zic, şi îi dau drumul înăuntru. «Ce vrei, mă?» zic. Se aşează pe un scaun şi fumează. «Mă, zic, ce vrei tu?» Nimic, tăcea şi ne împuţea cu tutunul lui de mărăşeşti. «Tu, zic, nişte ţigări mai bune nu ştii să fumezi? Aşteaptă să deschid fereastra.» Mă duc şi deschid fereastra şi ne aşezăm pe urmă toţi trei în fotolii. «Spune, mă, nenorocitule, zic, de ce-ai venit? Asta e oră de vizite? Spune şi tu ceva, deschide gura şi exprimă-ţi cu glas tare preferinţele. Am auzit că şi la uşa ei ai bătut de câteva ori, tot cam la ora asta, dar n-ai spus ce doreşti...» «îţi spun, zice el atunci, dar între patru ochi.» «Bine», zic, şi fata se scoală şi ne lasă pe noi doi... «Ei, te ascult.» «Că, zice el, tu eşti om însurat.» «Da, şi?» Şi că el nu e şi că ar vrea să se însoare cu fata asta... «Nu e fată, zic, abia a divorţat, n-ai nimerit-o bine, n-a lăsat ea un pictor de mare talent ca să te ia tocmai pe tine.»"

Aici veselul se întrerupse ca să dea pe gât un pahar întreg. Se auziră câteva întrebări şoptite la ureche. „Ce şopteşti acolo?" „Nimic, i se răspunse cu indiferenţă, mă întreba pe mine cum îl chema pe pictorul ăsta, de unde să ştiu eu?" „N-am spus că eroul e el cu motocicleta lui şi nu fata sau pictorul? Dar n-aţi fost atenţi, zise veselul. Credea că mă duce el pe mine şi vrea să se însoare! Am vârât mâna în buzunar şi am scos douăzeci şi cinci de bani. «Mă, zic, uite aici, tragem cu banul. Cui îi cade stema, celălalt se retrage! O fac asta pentru tine că mi-eşti prieten, dar şi dacă pierzi şi nu te ţii de cuvânt...» «A, nu, îl văd că sare ca ars, eu nu mă bizui pe noroc.» «Nu? Dar pe ce te bizui?» S-a gândit, nu mi-a răspuns. Iar s-a mai gândit... în sfârşit, se ridică şi pleacă. A doua zi umbla singur prin pădure, sta de vorbă cu copacii, că fata să nu-1 vadă în ochi, aşa de enervată era. Pe seară, aşa, când cădea amurgul, cine apare în faţa Pelişorului, la intrare, călare, pe motocicletă şi cu rucsacul în spate, pe care îl purta încovoiat ca pe o povară a destinului? De ce o fi aşteptat el chiar clipele astea între zi şi noapte? Eu nu l-am văzut, mi-a povestit cineva. Stătea aplecat peste ghidon, nu se uita la nimeni, accelera şi lacrimile îi curgeau pe obraji... în acest timp amurgul se lăsa tot mai mult.. .în cele din urmă şi-a desprins picioarele de pământ, motocicleta a pornit-o la vale şi s-a pierdut în ceaţa înserării. S-a dus... De ce ai aşteptat, mă, chiar clipele alea?!"

Dar holbatul nu răspunse, fiindcă nu pentru a i se răspunde i se pusese întrebarea, şi, ca şi atunci, fuma ca un disperat, încât ai fi zis că a luat foc ceva de pe el, atât de mult fum ieşea din locul unde se afla el la masă.

Câteva zile mai târziu pictoriţa se întoarse la castel, şi cel căruia îi cânta o nălucă în piept îi povesti scena şi cum la un moment dat horticultorul se ridicase de la masă şi plecase. Scriitorul mai era acolo? întrebă ea făcându-se palidă. Nu, veniseră doar să sărbătorească un succes şi în aceeaşi seară se căraseră. După obiceiul ei, nu-şi pierdu cumpătul, se duse în odaie, se culcă cu faţa în sus şi începu să se gândească. Dar mai rău decât la despărţirea de Pătraşcu simţea cum îi bate inima de nelinişte, în ciuda gândirii calme care o făcea să vadă cu claritate că bărbatul cu care avusese ea de-a face la Sinaia era un altul decât cel care se arătase acum din scena povestită, iar de cel nou, de Niculae, era abia legată. Era adevărat că acel băiat putuse să se comporte astfel, cum reieşea din povestirea de la masă? De ce? Fusese atât de delicat în seara aceea când îi vârâse biletul în palmă şi apoi tot timpul cât plecaseră împreună la Buşteni, nici nu-şi putuse închipui vreodată că un bărbat poate fi atât de sensibil şi de plin de grijă. Cel puţin ea nu cunoscuse până atunci unul care să-i semene. La drept vorbind el o cucerise şi înţelegea că o lăsase fiindcă fire mai puternice îl legau de soţia lui. Asta nu e o înşelătorie. La ce bun? Un om nu

cucereşte ceva ca să lase din mână de dragul unui gest, chiar dacă se află într-o situaţie insuportabilă. încotro o împingea soarta ei de femeie?

Se sculă şi începu să se îmbrace cu grijă, se pieptănă, şi o luă apoi încet spre „Casa grădinii". „Cine e acolo?" întrebă Niculae când auzi o bătaie în uşă... „Eu sunt", i se răspunse. „A, tu eşti? Intră!" Pictoriţa pătrunse în odaie şi studentul horticultor o primi în picioare, dar rămânând lângă patul lui. O privea lung şi direct, cu o curiozitate neslăbită. Femeia îi susţinu privirea câteva clipe şi după ce se convinsese pesemne că nimic nu-i era întru totul defavorabil, îşi trase singură scaunul şi se aşeză în faţa lui, cu spatele la măsuţă şi la fereastră. „Niculae, îi spuse ea, tu care ai atâta experienţă, sper că eşti gata să înţelegi că nu tot ceea ce ne pare la un moment dat ca ireparabil într-o prietenie sau într-o dragoste se bazează şi pe un adevăr... Lăudăroşenia e mai mare la un bărbat decât la o femeie. Un bărbat tare e un bărbat care în lucruri din astea rămâne nepăsător. Eu nu zic ca tu să rămâi nepăsător Fiindcă îmi face mie plăcere, ci Fiindcă îţi jur că totul e o minciună. N-aş vrea să te pierd din pricina asta. Sunt cu tine la început, şi nu la sfârşit, şi cine ştie dacă nu ne-am întâlnit unul cu altul ca să nu ne mai despărţim? Dacă tu ştii că nu, orice cuvânt e zadarnic, şi într-un sens şi într-altul. Ştii tu?"

Tot timpul Niculae n-o scăpase din priviri şi n-o slăbi nici acum când ea se opri. Se aşternu o lungă tăcere, care sporea vizibil turburarea femeii, neputând, pesemne, suporta confuzia în care o arunca privirea lui lacomă şi tăcută. Şi atunci se hotărî, se uită şi ea la fel, şi rămaseră astfel ochi în ochi clipe nesfârşite. Amintiri le cutreierau parcă pe chipuri, mai vizibile la ea, care se asociau cu întâmplarea care se aşezase între ei, şi la care el întârzia să dea un răspuns (decisiv pentru seria ei de eşecuri), care ar fi făcut poate din el bărbatul ei, atât de rătăcită începea să-i fie privirea. „He, he, făcu el deodată, şi chipul îi înflori ca unui copil care râde, şi privirea i se rupse de-a pictoriţei, strălucind de o lumină bizară, he, he, şi behăi ca un ied în liniştea neturburată a odăii. Se întinse pe pat, îşi dădu capul pe spate şi continuă: He, he, cu douăzeci şi cinci de bani, he, he, he... he, he.

După care tăcu. Dar nu se mai uită la ea, se uita în tavan. Pictoriţa, auzind acest răspuns, se făcu parcă mai plină la faţă, neliniştile o părăsiră în goană, ca înaintea unei bucurii a cărei revelaţie o avea, şi se făcu brusc nespus de frumoasă, cu înfăţişarea ei care deveni cu încetul senină şi tragică. Nu se mai uita nici ea la el, se uita în sinea ei şi se pare că nu-i displăcea ce găsea acolo, surâdea... Abia întru târziu tresări ca şi când şi-ar fi amintit de ceva şi surâsul i se stinse, privi întristată într-o parte. Apoi surâse din nou şi se ridică. N-avea la ea nimic, nici o poşetă, îşi vârî mâinile în buzunarele taiorului şi se cam zgribuli puţin, ieşi ca dintr-o încăpere unde nu era foc, afară, unde era soare şi era cald. Ieşi ca dintr-o cameră unde nu era nimeni...

V

Niculae îl primise pe Iosif nu numai pentru că fuseseră prieteni, dacă Din Vasilescu şi Marmoroşblanc ar fi venit în ziua aceea să-1 vadă ar fi petrecut poate şi cu ei o după-amiază la Bucureşti. Fiindcă după vizita celui dintâi, horticultorul fu văzut a doua zi prin grădină stând degeaba, de vorbă ceasuri întregi cu cine se nimerea, apoi pescuind pe lac câteva zile în şir cu unul Ilie, cunoscut pentru dibăcia sa în această îndeletnicire chiar şi la castel, pe urmă fu văzut jucându-se cu câinele său brumăriu până când se plictisi câinele, nu Niculae. Nimeni nu bănuia că în acele zile acest student la limită de vârstă se prezentase la examenele finale şi-şi încheia astfel această lungă perioadă din viaţa lui, devenind inginer horticultor.

Există lucruri care ne îngrozesc că trebuie să le facem. Cu ani în urmă, în ziua când venise aici, Niculae era hotărât să nu

stea în această grădină decât câteva luni, până avea să i se piardă urma şi să scape de excludere, dar clipa când intrase în seră îl hotărâse să rămână şi să nu mai umble în căutarea unui loc bun, deşi cu studiile sale secundare l-ar fi găsit cu uşurinţă: un miros dulce de primăvară îl întâmpinase, pe care de atunci nici munca necalificată la pregătitul răsadurilor, nici condiţia lui de simplu muncitor şi nici durata, anii petrecuţi, nu reuşiră să i-1 smulgă din suflet. Intrase înăuntru stăpânit de un sentiment care nu-1 mai slăbea, că viaţa lui e distrusă, şi se pomenise cum parcă aici cineva îi picura în inimă un balsam, care-i dădea seninătatea de care avea nevoie ca să uite eşecul său în lume. Era o lume care îi ajungea, această primăvară închisă. Era pământul îmblânzit cu soarele bătând în geamurile care erau de fapt acoperişul, cu lumina lui şi ea potolită. Pământul mirosea a flori, şi florile a pământ, şi totul te primea ca într-un vis adevărat în care ţi se şoptea că aşa putea fi raiul, paradisul, un loc în care vânturile şi ploile nu pătrundeau, gerurile erau ferecate la poartă, iar cenuşiul şi sumbrul, ceaţa şi negura - totdeauna alungate de coloritul strălucitor al florilor. în fapt, un gest într-o anumită clipă ne leagă de o fiinţă pentru tot restul vieţii, o lumină anumită, de un peisaj anumit. Niculae simţise mirosul de primăvară parcă pentru întâia oară şi îl despovărase brusc de experienţa vieţii sale de până atunci, care nu-i reamintea decât de înfrângerea finală şi de o ameninţare nedefinită... în clipa aceea simţise că nu-i mai păsa de nimic şi de nimeni.

Nu bănuise că astfel de lucruri pot da vieţii un înţeles, şi în timp ce mergea în urma inginerului bătrân îşi aducea aminte că tot aşa mergea, copil fiind, în urma tatălui său prin grâu sau prin porumb, unde întâlnea floarea-soarelui, prin cânepă sau prin vie... Nimic nu-i plăcea însă pe atunci, nici mirosul spicului dat în pârg, nici bâzâitul albinelor venite de la mari depărtări să se vâre prin florile galbene de dovleac, nici zburătăcitul pitpalacului, care îl scotea din sărite dimineaţa când se trezea

din somn. Tot mai des se uita în zare, să scape de acea lume, în care oile, în frunte cu una Bisisica, îl chinuiau vară de vară, alergând ca apucate de streche de la marginea satului până la lot, şi coada sapei îi înroşea podul palmelor, făcându-1 să descopere cel mai mare chin din câte se pot închipui, să iai adică fir cu fir şi să dai din acel instrument în jurul lui, să sapi adică ore şi zile întregi fără speranţa că vreodată vei putea să faci şi altceva... Cel puţin astea erau gândurile pe care i le trezea în minte lemnul acela lucios şi mort, care îi umpluse de bătături şi băşici palmele crude. Mai târziu aflase la o şcoală de învăţământ politic că omul, acţionând asupra naturii, pe care o schimbă, se schimbă neapărat şi el. Ei, să-i fi dat unui teoretician din ăştia o sapă în mână, să acţioneze şi el cu ea asupra narurii şi să se schimbe pe sine...

Dintre părinţi, nu tatăl, ci mama era aceea care nu ştia carte, şi datorită ei, şi nu lui, scăpase de viaţa aceea, nu pentru că mama ţinea mai mult la ei decât ia ceilalţi, ci fiindcă simţise că „ăsta moare" dacă nu-1 lasă să se ducă... Izbutise, şi urmase trei ani şcoala de învăţători. Apoi venise lucrul cel mai rău chibzuit pe care îl făcuse tatăl în viaţa lui: încercase să se împace cu cei trei ai lui mai mari, Paraschiv, Nilă şi Achim, trecând peste fapta acestora, care jefuiseră casa părintească şi fugiseră la Bucureşti ca nişte hoţi. Ca să-i aducă îndărăt, se dusese peste ei cu bani, curmându-i lui drumul, lui Niculae, ca şi când din pricina asta fugiseră cei trei. Era adevărat că şi din pricina asta, dar planul lor ii se copsese în minte încă înainte, petrecând seri lungi acasă la mătuşa lor Guica şi cu Parizianu, din ură împotriva întregii familii de-a doua a tatălui lor, şi nu numai a lui Niculae... Nici un drum nu i se mai deschisese apoi înainte, afară doar de acela de a ajunge mic funcţionar pe la pretură sau pe la gară. Astfel îl găsi sfârşitul războiului, încă departe de vârsta armatei, când îl cunoscuse pe noul notar, un băiat nu mai mare ca el decât cu cinci-şase

ani, dar hotărât ca şi când ar fi avut patruzeci. Fără şovăială (într-o vreme în care totul era pe atunci turbure în această parte a lumii numită România), el o apucase şi îl atrăsese şi pe Niculae pe drumul unei „noi religii", cum se exprimaseră ei doi la prima lor întâlnire pe terasa unuia Valache, unde discutaseră până în zori despre soarta omului pe pământ şi cum avea el nevoie de o nouă religie, cea veche nemaiputând să răspundă la toate întrebările care i se ridicau înainte.

Când ai apucat-o pe un drum, cum să mai dai înapoi?Iosif se mira că cei excluşi nu mai puteau trăi decât cu gândul la asta şi nu se considerau, în sinea lor, excluşi. Un astfel de lucru trebuie să-1 trăieşti, nu ţi-1 poţi închipui dinainte. Altfel cum să înţelegi frica jalnică a unui vechi ilegalist însoţită de o revoltă nedusă până la capăt, care îl apucase în clipa când sora lui fusese violată? In faţa excluderii care îi apăruse înainte ca o perspectivă şi o consecinţă a unei înfruntări directe cu un organism ale cărui acte nu le văzuse până atunci, sau le considerase revoluţionare, frica de excludere îl făcuse să înţeleagă un lucru pe care conştiinţa nu reuşise până atunci, şi anume, cât de tare era el legat de partidul său şi până la ce grad de laşitate putea să coboare, numai să rămână în el.

Şi cu toate acestea Niculae scosese din buzunar acel carnet roşu şi i-1 oferise fostului notar în ziua când, încolţit şi ameninţat, intrase în biroul acestuia căutând sprijin. „Asta să n-o mai faci, îi spusese atunci acest prieten care avea o situaţie tare. Suntem prevăzători împotriva acestor gesturi, mândria nu e admisă, n-ai dreptul la ea. Ai uitat că din partid nu poţi să pleci? Eşti dat afară, nu pleci tu! Ai uitat adunarea organizaţiei din care faci parte, prelucrarea şi apoi votul cu mâna ridicată, care consfinţeşte sancţiunea supremă? Asta rămâne în conştiinţa tuturor şi în acte: *sa?icţionarea suprema,* şi nu faptul că tu ai depus carnetul despre care nimeni nu va pomeni nimic." „într-un sat, răspunsese atunci şi Niculae, adventiştii puteau să-1 înfrunte pe preot, şi nimeni nu le aplica vreo sancţiune care să fi anulat în conştiinţa altora ispita îndepărtării de biserică. Noi nu, şi iată că i-am dat omului o nouă religie!" „De ce să faci un lucru ca ăsta când eşti slab? se mirase fostul notar ferindu-se să răspundă. Ai dreptul să munceşti şi să înveţi. Cu o sancţiune supremă la dosar îţi va fi, în momentul actual, imposibil. Discutăm mai târziu, dacă dezamăgirea o să-ţi roadă aşa de tare sufletul. Nu eşti bun de politică, du-te şi fă-te horticultor! O să te sprijin!"

Nu era bun de politică! Erau atunci buni Bâznae, Beju şi Ouăbei! Pe mâna lor să ne lăsăm deci soarta... îşi mai aducea şi acum aminte de strigătul ascuţit al acestuia din urmă, pe uliţele satului, cu cobiliţa pe umeri: „Ouă bei, care mai vinde ouă?" „Fugi, maică, uite că trece Ouăbei, ia ici un ou şi du-te şi ia-ţi nişte bomboane." Iar ăsta, Bâznae, de mic era de o laşitate isterică. Odată Niculae îi povestise ceva, auzise şi el cum se fac operaţiile la spital când te doare burta, te taie, îţi scoate maţele afară, le pune pe masă şi Niculae făcuse gestul cum scoţi ceva şi pui deoparte, umblă prin ele până găseşte buba, pe urmă ţi le bagă la loc şi te coase cu acul. în clipa aceea Bâznae se schimbase la faţă, îşi scosese pălăria din cap, tăbărâse cu ea asupra lui Niculae, şi cu ţipete de groază o luase la goană cu călcâiele sfârâind... Cât despre Beju, ştia doar cum căzuse, niciodată nu avusese de-a face cu el direct.

Un ţăran în acea toamnă cică nimerise cu plugul într-o cutie de metal şi crezuse că a dat de-o comoară. Când colo era o arhivă cu documente de preţ: o dusese la miliţie. Câteva săptămâni după această întâmplare intrase în biroul secretarului doi al comitetului regional tovarăşul Beju, un prieten. îi datora, după câte se spunea, multe: „Mă Ilie (ăsta era numele mic al lui Beju), tu ai fost legionar!" „Mă Stane (ăsta era numele mic al prietenului său bun), n-am fost." „Mă Ilie, ai fost!" „Mă Stane, n-am fost!" „Mă Ilie, uite-te la fotografia asta!" Ilie se

uitase. Era chiar el, în uniformă de legionar, în cămaşă verde şi cu pistolul la centură cu diagonală. Beju băgase fotografia în gură şi o mâncase. Dar Stan îl lăsase s-o înghită şi apoi scosese alta din buzunar: „Mă Ilie, mănânc-o şi pe asta, că mai am mai multe în buzunar; clişeul original e la adăpost." Astfel le plăcea celor care aflaseră de căderea lui Beju să povestească, şi Niculae ştia că chiar dacă istoria n-o fi fost adevărată în toate detaliile, un fapt era cert, îl aflase chiar atunci de la un prieten al acestui Stan, care lucra la securitate: datorită acelei arhive îngropată de legionari înainte de căderea lor din '41 şi descoperită de acel ţăran, individul fusese demascat ca fost legionar şi curăţat. Şi cu toate acestea, Niculae nu fusese reprimit în comitetul raional de unde fusese îndepărtat de acel individ. Căderea n-are importanţă pe ce cale îţi vine, în clipa când s-a petrecut se consfinţeşte ca un fapt ineluctabil, indiferent de motivele care au declanşat-o, chiar dacă aceste motive sunt furnizate de cineva care curând se dovedeşte a fi fost o lepădătură. Niculae avea destulă experienţă ca să-şi dea seama în ce situaţie s-ar pune dacă ar încerca să se folosească de argumentul demascării lui Beju în sprijinul cazului său. Văzuse destui din ăştia care băteau zadarnic la uşile comitetelor de partid şi citise nenumărate memorii care zăceau cu anii prin dosare. Totul se terminase. Şi dacă nu vroia să fie mai rău pentru el, trebuia să-1 asculte pe fostul notar, să se ducă la grădina aceea şi să uite nu numai ceea ce i se întâmplase în ultima vreme, ci mai ales să se uite pe sine, cel care atâţia ani nu avusese alt scop în viaţă decât să pună în practică o convingere şi un ţel.

Dar cum să te uiţi pe tine însuţi?

VI

Da, se poate! Iată, există pe lume flori, şi nu o femeie se ocupă de ele, ci un om, care a învăţat pentru asta la un institut, un inginer... După vechimea sa în această meserie te-ai fi

aşteptat de la el la o anume indiferenţă... într-o viaţă te obişnuieşti cu toate şi ajungi să crezi că nici raiul de pe acest pământ nu-ţi mai spune mare lucru. Nicidecum, bătrânul horticultor se apleca ici, colo şi îndrepta o cracă, tăia cu foarfecă de la rădăcină o tijă uscată, şi oriunde se uita, apărea în ochii lui o expresie al cărei înţeles îi spunea lui Niculae că mai mult poate decât familia, care pe lângă bucurii i-o fi adus şi multă suferinţă şi dezamăgiri, aceste flori îl ţineau pe bătrânul horticultor legat definitiv.de viaţă, pentru că ele nu-i aduseseră nici o deziluzie. Nu putea el creşte atâtea flori câte avea nevoie lumea, îi declară tânărului care venea în urma lui. Nici nu ştii cât de mulţi bani sunt dispuşi oamenii să dea numai să le aibă atunci când doresc, frumoase şi proaspete. Cum te poate decepţiona o floare? Un copil, zise inginerul, îl doreşti într-un fel şi îţi vine altfel... Şi chiar dacă iese cum iese, până creşte dă afară laptele din el şi pe gură şi pe partea ailaltă şi plânge că n-ai cum să-1 faci să tacă, în timp ce o floare e aşa cuminte, nu cere decât s-o uzi cu puţină apă, care se găseşte câtă vrei, şi să reglezi căldura la instalaţie, învârtind o manetă... Da, e adevărat, primăvara trebuie să dai pământ prin sită, să-1 aduci din altă parte cu camioanele, dacă nu-1 ai, să pregăteşti calitatea răsadului, să prepari ghivecele... Sămânţa... Dar ce plăcută e munca asta şi cum nu-ţi mai trebuie nimic în timp ce o faci!

Ba nu, se corectase Niculae după câteva luni, ce plăcut e s-o faci cu gândul să faci pe urmă altceva, să te retragi după orele de muncă în odaia ta şi să citeşti. Mănânci o bucată de pâine cu brânză, te întinzi pe pat şi abia aşa uiţi într-adevăr de toate şi poţi să te gândeşti fără pripă la viaţa ta, ce este şi ce poţi face cu ea...

La început îi ducea Marioarei rufele, dar pe urmă renunţase, descoperise că doamna Anghel, vecina lui, i le putea spăla pentru câţiva lei. Soţul ei,era grădinar, aveau două fetiţe, foarte rele, toată ziua alergau prin coridor şi prin curte, se spurcau una

pe alta cu ocări deşănţate pe care le învăţaseră la şcoală şi mai ales prin şanţurile satului de la puii de ţigani, mai numeroşi în această suburbană a capitalei decât în alte părţi. Doamna Anghel le bătea zadarnic, fără o convingere prea întărită că ar fi ceva rău în faptul că feritele ei se scuipau una pe alta şi le ieşeau din gură cuvinte atât de deşucheate.

Nici ea nu era mai reţinută când se cerra cu bărbatul ei, un om care cât îl vedeai îţi spunea parcă din priviri că aşa e, cum gândeşti tu despre el că este, chiar dacă nu-1 cunoşteai. El era omul care era aşa cum credeai tu că e, şi privirea lui căpăta în această sugestie bizară pe care ţi-o făcea o intensitate aproape teribilă, ca şi când ar fi aruncat asupra celui cu care privirea sa se încrucişa întreaga povară şi răspundere pentru actele pe care el, Anghel, avea să le comită în viaţă. Celălalt decidea pentru soarta lui, şi asta nu din pricină că el se supunea, ci pentru că aşa a fost totdeauna, dar nimeni n-a vrut s-o recunoască, din trufie şi minciună, crezând fiecare că e stăpân pe propria soartă. Şi cu toate acestea Anghel nu era credincios şi nici nu citise undeva că omul ar fi din firea lui creaţia celuilalt, deşi toţi cei care lucrau cu el la grădină asta credeau, că trebuie să fie cel puţin adventist, după credinţa fanatică din privirile lui, sau să fi citit nişte cărţi, singurele care îi sucesc omului mintea.

în ziua când intrase la ei cu rufele, Niculae fusese invitat să ia loc, şi doamna Anghel îl tratase cu o cafea. Anghel (lui nu i se spunea domnul, numai ei, era o femeie bine făcută, ştiind să se îmbrace în zilele de sărbătoare atât de bine, încât s-a întâmplat odată să n-o recunoască o vecină) se uita la Niculae cu albul ochilor, cu o privire care părea tot timpul încărcară sau presată din interior de iminenţa unei gândiri care abia aştepta să se manifeste.

„Am ocservat că nu ieşi din casă şi nu te plimbi, începu Anghel, şi Niculae îl lăsase să vorbească în timp ce doamna Anghel număra rufele. Bine faci! Mai săptămâna trecută am ieşit şi eu prin sat, era aşa pe seară şi văd o droaie de băieţi, să fi avut cincisprezece ani, urcau şi se dau jos de pe o combină, săreau de sus drept în claia de snopi netreieraţi... Aşa, în treacăt, o fată le zice că au destul loc de joacă şi că se scutură grâul din snopi sărind mereu pe ei, dar ea a spus, ea a auzit. Şi deodată în urma ei aud pe unul strigând: Inginerul, mă, vine inginerul! Şi cât ai clipi s-au dat jos şi au luat-o la goană la vacile şi viţeii care în timp cât au «treierat» ei grâul intraseră în tarlaua cu porumb, unde, după ce s-au mai şi încurcat în funii, au făcut în jur câteva ruperi de ştiuleţi destul de vizibile... Dar în maşina care trecuse nu fusese inginerul locului, ci alţi oameni, cine ştie de pe unde... motiv serios ca tinerii noştri să prindă curaj şi să se ia după fată, pe care au întâmpinat-o cu o spontană amabilitate. .. Oferindu-se, unul îi tot cânta o bebi-bebi-bala-bala, şi îi spunea că ar vrea nici mai mult, nici mai puţin decât s-o... Şi n-a lipsit mult să-i şi arate ceea ce dorea să-i ofere... Eu am căutat să anihilez cu o dojana, dar ieri, luni, cum la televizor nu era program, mi-am zis să fac o plimbare la şosea, după ploaie se umple drumul de frunze şi flori rupte şi vezi cum aleargă răţuştele după râme şi trag de ele ca să le scoată din pământ şi cad în fund... Abia am pornit, că mă ajunge din urmă un tractor, în care pe lângă şofer mai erau şi doi băieţi, probabil elevi. Şi îl aud pe unul strigând la o fată care venea din partea ailaltă o ofertă ca şi a ălorlalţi, deosebirea constând numai în faptul că tânărul era mai bătrân, mai mare. Fata a dat în plâns, strigând că nu mai e de trăit cu băieţii ăştia, nu mai poţi să ieşi la plimbare că trebuie să înduri tot felul de manifestări, şi atunci i-am zis şi eu, cine ştie ce scroafă te-o fi făcut şi pe tine, mă, neomule, şi n-ar fi rău dacă ţi-ai frânge gâtul. Dar şoferul i-a tolerat şi a tăcut ca mutul.

în realitate, după cum avea să afle mai târziu Niculae (şi când o faptă cumplită avea să zguduie această lume obscură a castelului), Anghel era mistuit de gelozie (altfel s-ar fi alarmat

în primul rând de obiceiurile urâte ale propriilor lui fetiţe) şi manifestările la care se referise el în ziua aceea îi reaminteau, pesemne, pe această cale strâmbă, că şi nevasta lui ar putea fi obiectul unor oferte asemănătoare cu cele auzite de el când ieşea să se plimbe şi gândul la felul cum ar fi reacţionat ea în astfel de situaţii albea într-un fel atât de neliniştitor privirea lui parcă neodihnită.

Niculae se ferea instinctiv să stea la ei în casă mai mult decât timpul necesar predării şi primirii teancului de albituri. Instinctul nu ne poate totuşi salva să cădem victimă aparenţelor, când stăm atât de aproape de lumea care le dă naştere. Or, din această lume nu putem fugi, şi Niculae nici nu voia să fugă, chiar dacă ar fi putut. Când stai într-un loc mai mult de câţiva ani plecarea devine o smulgere care, asemeni unei plante, îţi poate fi fatală: cine îţi garantează că vei putea prinde rădăcini mai adânci în altă parte, şi mai ales cine te poate asigura că nu vei da de aceeaşi lume, poate mai rea?

In afară de doamna Anghel şi de soţul ei, ros de gelozia aceea a lui bizară, pe acelaşi coridor în „Casa grădinii" venise de curând unul Damian Gheorghe, care avusese până atunci o cameră cu chirie în sat. Părea neînsurat, se află însă că era, dar îşi gonise nevasta de acasă pentru o alta, cu care nu se sfia să trăiască în văzul lumii. Un om agresiv, cu toate că atâta vreme cât muncea arăta docil şi mai ales conştiincios, nu trebuia să vină nimeni pe urma lui să-i dreagă treaba pe care o făcuse, cum se întâmpla cu alţii... Avea însă nu o dată de-a face cu miliţia, dar pe Niculae acest lucru nu-1 privea.

„Casa grădinii" era proprietatea ansamblului castelului închiriată doar salariaţilor care n-aveau locuinţă în sat. Ansamblul mai avea două clădiri asemănătoare „Casei grădinii", într-una se strângeau toţi, duminicile şi sărbătorile, sau când ţineau şedinţe şi unde de asemenea petreceau, aveau acolo un bufet al lor, dansau, făceau revelioanele sau împodobeau de

Crăciun pomii respectivi. Niculae lua adesea parte la aceste petreceri, care se terminau nu o dată cu ţipete şi bătăi foarte scurte, dar crâncene. Sta de vorbă sau asculta ceea ce se spunea despre cei care locuiau cu el în „Casa grădinii". Iar la şedinţele organizaţiei de partid lua parte regulat şi o dată primise sarcina să scrie un articol pentru gazeta de perete a castelului. II scrisese. Nu se lega nimeni de el, ştiau că se înţelegea bine cu inginerul.

A doua casă se afla undeva în fundul grădinii, departe de castel, ca şi cealaltă, care fusese construită mult lângă lac, ai fi zis că era destinată pescuitului, în realitate prinţul o construise odinioară pentru caii săi şi oamenii care îi îngrijeau, administraţia actuală transformând-o fără prea mari modificări în casă de festivităţi şi distracţie. Casa din fundul grădinii era însă pe jumătate dormitor pentru angajatele foarte sărace, care din diferite pricini nu aveau însă o situaţie familială prea sigură, pe jumătate călcătorie, unde erau aduse cu coşurile de la spălătorie, care se afla la subsol, rufele salariaţilor şi cearceafurile de la castel. Aici spăla şi călca şi doamna Anghel. Nu departe, tot în fundul grădinii, printre buruieni şi bălării pe care nu se mai îngrijea nimeni să le smulgă, se afla mormântul prinţilor, cu un cavou unde de asemeni nimeni nu intra, ultimii descendenţi ai familiei fiind, cum se exprimase odată administratorul, „decimaţi" de evenimentele revoluţionare, care le confiscase tot şi îi vârâse şi prin puşcării.

Anotimpul cel mai frumos ar fi fost aici vara, dacă adesea valuri de gângănii n-ar fi năvălit dinspre câmpie invadând totul şi dacă la celălalt capăt al lacului nu s-ar fi construit la şosea, recent, un restaurant a cărui muzică amplificată de puternice difuzoare n-ar fi chinuit din iunie până în octombrie toate serile care coborau aici tăcute şi adânc liniştitoare asupra pământului. Imensa grădină se încărca de fructe, lacul împrospăta aerul, florile îl umpleau de mirosuri ameţitoare. Singuri păunii, cu strigătele lor de claxoane stricate, mai împrăştiau ziua vraja

anotimpului şi aveau grijă să facă acelaşi lucru seara şi megafoanele restaurantului. Dacă te apropiai duminica seara, prin fundul grădinii, şi te uitai printre crăci vedeai în depărtare, sub un copac bătrân, o scenă parcă de coşmar: sub urletele unui megafon aşezat chiar pe-o cracă bărbaţi şi femei se chinuiau într-un dans smucit ca şi când s-ar fi bătut între ei şi unii ar fi vrut să scape, iar alţii îi trăgeau îndărăt...

Niculae se ducea acolo din când în când să mănânce un grătar. într-o seară, la întoarcere, se pomenise că se apropie de el repede o căţea, care îndată se şi îndepărtase şi se oprise în mijlocul şoselei, unde se vedea ceva. Venise apoi din nou la el şi iar se îndepărtase. O maşină tocmai trecuse şi Niculae auzi din locul acela unde se tot ducea ea scheunatul slab al unui căţeluş. Pesemne că nu fusese omorât de tot şi încerca să-1 ia cu gura de ceafă şi să-1 ducă de-acolo, dar el schelălăia atunci foarte ascuţit şi căţeaua îi dădea drumul şi iar venea la Niculae. In acest timp alte maşini se apropiau cu viteză, vedeau la lumina farurilor ce e în mijlocul şoselei, încetineau şi ocoleau. Căţeaua sărea speriată în şanţ, ca să revină apoi şi să încerce să-1 ia... Mişcările ei erau indecise şi delicate, nu ştia ce să facă, deschidea gura, se uita în toate părţile, gemea... Parcă şi-ar fi dat seama că nu toate acele dihănii care o orbeau cu luminile lor îi vor ocoli la nesfârşit puiul. în cele din urmă, văzând că omul care se oprise şi se uita n-o ajută, îl apucă totuşi pe căţel cu gura de ceafă şi îl trase în şanţ. Niculae se apropie, îl luă în mână şi porni cu el. Nu era prea mic, dar destul ca să nu-şi dea seama de primejdiile străzii. îl duse cu el la „Casa grădinii" şi îl lăsă lângă intrare, pe iarbă. Căţeaua îl urmase, alergând acum fără grijă când înainte, când înapoi, pentru ca în cele din urmă să dispară şi să nu mai revină. Niculae ieşi cu o cană de apă şi o turnă peste el. Era într-adevăr cam nerod pentru vârsta lui; trecuse de mult timpul când căţeaua se mai simţea încă obligată să aibă grijă de el, dovadă că acum când văzuse că îl luase un om, îl părăsise. Dimineaţă îl întâmpină pe Niculae cu maniere de câine adevărat, care are şi el acuma un stăpân, numai că prea dădea fără nici un rost din coada lui care bătea într-o parte; nu-1 cunoştea pe acest om şi se putea presupune că mâine, dacă nimerea la altcineva, tot aşa ar fi dat din ea ca un prost.

Dar rămase la Niculae. La prânz îl găsi tot acolo, vesel nevoie mare, ca şi când cine ştie ce s-ar fi întâmplat între timp şi ar fi vrut să-i spună că, iată, vecina i-a dat ceva de mâncare şi s-a purtat bine cu el, nu 1-a gonit, dar el îi rămâne totuşi credincios lui, care 1-a luat de-acolo din mijlocul şoselei şi 1-a adus aici. Semăna cu un viezure cu o dungă albă trasă pe frunte până la nas şi avea părul puţin zbârlit de o culoare parcă albăstrie, amestecată cu cenuşiu: era ceva de rasă în el... începu să crească şi curând Niculae află că nu era deloc cuminte.

într-o zi i se auzi glasul jalnic pe uliţă şi fu văzut alergând spre „Casa grădinii" vârându-se disperat pe sub poartă, în timp ce o ploaie de bulgări şi pietre îl nimereau din urmă dintr-o curte, împreună cu drăcuieli şi fluierături. Aşa mic cum era îi plăcea să se ia după orătănii, pe care le fugărea până le prindea, şi atunci le suguşa fără să le mănânce, dar fără să le lase chiar vii, el crezând că asta e, aşa, un fel de joacă. O ţărancă pusese mâna pe un retevei şi îl otânjise, şi Niculae se uita la ei cum sărea numai în trei picioare şi schelălăia de parcă ai fi zis că acum o să se învârtească în jurul lui ca un titirez şi o să cadă în nas mort: îl secase rău, câteva săptămâni nu mai puse deloc jos al patrulea picior.

Nu crescu prea mare, se lăsă de suguşatul găinilor, şi cu toate că doamna Anghel era aceea care îi dădea cel mai des să mănânce, nu la uşa ei, ci la a lui Niculae se încolăcea el şi adormea. Absent, horticultorul călca uneori dimineaţa peste el, iar în unele ierni îl găsea pe jumătate viscolit de zăpada pe care vântul o fluiera prin crăpăturile uşii de la intrare. Când venea cineva în „Casa grădinii" făcea pe gazda, arăta exuberant,

se gudura, sărea cu labele în sus, pe care le bătea în aer fără să atingă haina omului. Când musafirul ieşea însă, începea să latre, se dădea la piciorul lui şi îşi înfigea dinţii chiar în pantalonul sau paltonul aceluia şi trăgea smucindu-se înapoi îndârjit. Nimeni nu înţelegea ce îl apuca, nici măcar Niculae, care avea însă grijă, în rarele momente când primea pe cineva, să-1 alunge când musafirul pleca, aşa cum făcuse când venise Iosif.

VII

Niculae se jucă astfel cu el îndelung în ziua când îşi luă diploma de inginer. Nedumerit, Michi (aşa îl botezase doamna Anghel), după ce făcea o săritură în aer, îşi punea apoi botul pe labe şi aştepta oarecum speriat următoarea mişcare a stăpânului, care îl rostogolea pe spate. Tot ceea ce i se îngăduise până acum era să-1 însoţească adesea în seră şi în unele plimbări până la restaurantul-grădină de la Şosea, unde trebuia să stea cuminte în pietrişul de sub masă şi să aştepte să i se dea acolo oase. Odată i să dăduse o bucată şi de la masa vecină, şi înainte să se repeadă asupra ei, primise un picior în coaste, care îl învăţase minte să mai mănânce de la străini.

Uneori ieşeau şi la câmp. Treceau prin curtea castelului, intrau pe o poartă mare, pe care stăteau deasupra, împietriţi pentru totdeauna, oameni care ţineau în frâu cai care parcă zburau, intrau în grădina dinspre apus a complexului, mai rară şi mai tânără decât cea dinspre răsărit, plină cu vişini şi meri, şi începeau apoi să coboare spre vale, spre zidul vecin de sute de ani, care înconjura pe kilometri întregi întinsa fostă proprietate princiară. Ciori nenumărate îi întâmpinau cârâind agresive, urâte şi negre, care îl excitau pe Michi mai rău decât, altădată, găinile şi pe care cu plăcere le-ar fi strangulat dacă ar fi putut să prindă vreuna, mai ales că vedea că şi stăpânul lui punea mâna şi dădea în ele cu pietre. Alerga ca un nebun în direcţia aceea, cioara se uita la el în jos parcă batjocoritor, Michi

lătra. Stăpânul îşi vedea de drum, ca şi când ar fi avut o ţintă, trecea prin a doua poartă, dărăpănată de astă dată, fără oameni şi cai pe ea, şi ieşea la marginea câmpiei, luând-o pe o potecă şi urcând acum pe o pantă uşoară, care ducea în mod vizibil spre un uriaş copac care îşi înrindea pe albastrul cerului crăcile sale noduroase, răsucite şi răşchirate de o lungă bătrâneţe.

Michi nu se simţea bine sub el, ceva îl speria, ca şi când trunchiul lui cu coaja încreţită, adâncă şi plină de cleiuri, ar fi fost chipul unui căpcăun care s-ar fi strâmbat la el, şi dacă ar mai fi stat acolo copacul şi-ar fi aplecat unul din braţele lui scheletice, cu frunze puţine, ar fi pus mâna pe Michi şi apoi l-ar fi azvârlit departe... încât îi dădea târcoale în cercuri mari, se oprea, începea să scormonească pământul cu labele, pleca apoi mai încolo pufnind, ca să revină din cu totul altă direcţie tras parcă de sfori nevăzute, care îl ţineau legat de nas şi îl duceau ba ici, ba colo, în acest labirint de mirosuri care era aerul din jurul său şi pământul plin de ierburi.

Stăpânul, el, stătea mult sub copac, şi Michi se potolea şi se aşeza undeva la distanţă. De obicei, acest lucru nu se întâmpla până nu prindea ceva pe care îl apuca de gât şi venea cu el la Niculae, să i-1 arate. Era fie vreo cârtiţă, fie vreun popândău sau vreun şobolan de câmp. Se zbătea zadarnic în gura lui, de fapt numai din picioare mai putea să dea, şi i-1 băga lui Niculae sub nas, trezindu-1 din tăcere şi nemişcare. Era o părere că îl trezea, fiindcă se uira la Michi parcă fără să vadă ce are el în dinţi. Atunci câinele, prins parcă de o înţelepciune asemănătoare cu a stăpânului, lăsa botul în jos şi dădea drumul vieţuitoarei. Se ducea apoi mai încolo, se întorcea cu faţa la stăpân, se culca, şi cu botul pe labe, cu ochii pe jumătate închişi, îl pândea liniştit, gata să se scoale dacă el ar fi dat vreun semn.

Niculae stătea cu faţa în sus, cu mâinile sub ceafă, cu ochii deschişi spre cer. De acolo se vedea însă şi lacul, care se subţia asemeni unui râu, o lua la dreapta, însoţit de maluri de stuf

bogat şi se pierdea în depărtare, într-o direcţie misterioasă. Pictorii de ia castei veneau şi ei adesea pe aici atraşi de noutatea peisajului, era câmpie şi totuşi parcă avea ceva în plus, deşi nu se vedeau nicăieri alte forme de relief. Poate că stuful gros în care se ascundeau păsări cu cântece străine de aceste locuri? Poate că insula care se vedea din depărtare, drept în mijlocul lacului, de asemeni cu copaci foarte bătrâni pe ea? Poate că însăşi viziunea castelului, care de la distanţă creştea parcă în dimensiuni mai frumos decât se putea imagina, cărămida sa veche devenind sub razele oblice ale soarelui aurie, acel aur care bate în roşu de aramă, poate că toate acestea schimbau însăşi câmpia, făcând din ea un pământ al trecutului, peste care năvăliseră armate în luptă şi ale căror suflete pluteau pe-acolo pe unde le fuseseră îngropate leşurile şi armele? Străini care înstrăinau brazda, copacul, firul ierbii şi încărcau aerul cu răcnete de bătălie, sunete de goarnă şi nechezaturi de cai pe care nu le mai putea auzi decât urechea închipuirii?

Niculae se uita şi el la aceşti oameni care încercau să prindă pe pânză, prin ceea ce se vedea, ceea ce nu se vedea. Ii întreba dacă nu-i deranjează, i se răspundea că nu, se apropia şi stătea alături urmărind curios mâna artistului, care lua de pe paletă substanţa colorată mirosind plăcut a ulei fin şi o întindea pe pânză fie cu un cuţit, fie, cel mai adesea, cu ceea ce ei numeau penel, încercând să prindă imaginea de vis a castelului. La unul chiar nimerise când tocmai terminase un tablou. Era un pictor bătrân, cu barbă, parcă era un popă. Niculae rămăsese mut de uimire: nu era castelul în prim plan, erau împrejurimile, culorile străluceau, ai fi zis că parcă strigau, lacul parcă spunea: sunt lac, cerul parcă şoptea: sunt cer, marginile înalte şi aplecate, pline de pomi şi salcâmi, parcă tremurau: noi păzim totul, fără noi lumea ar fi pustie, soarele ar fi ucigător şi cerul negru. „Văd eu că îţi place, zisese pictorul punând cartonul deoparte şi aşezând altul pe şevalet. Ia-1 până nu-1 tai cu cuţitul, ţi-1 fac

cadou, sâ-i pui o ramă cu geam şi să-1 păstrezi, dacă zici că te-a emoţionat." Pe Niculae nu-1 emoţionase câtuşi de puţin, fără să-1 lase totuşi indiferent, şi îl luase să-1 pună pe perete.

Astăzi Niculae avea fruntea uşor încreţită, în acelaşi timp însă el surâdea... „Ce era cu aceste fiinţe care nu-şi vedeau liniştite de viaţa lor şi vroiau neapărat să şi-o încurce cu a altora? Iată, nu era atât de frumos cerul încât să-ţi ajungă nu pentru o viaţă, ci pentru mai multe, să tot trăieşti? Nu erau frumoşi norii? Şi veseli şi inteligenţi câinii? Dar oamenii, ei înşişi, nu-ţi ofereau cel mai mare spectacol din toate spectacolele care se pot închipui în comedia pe care o jucau? Şi nu te făceau ei să înţelegi că în lupta lor pentru existenţă vedeau singuri blestemul şi îl luau în derâdere, neputând face altceva, şi într-adevăr trăind momente de biruinţă asupra soartei, când reuşeau să uite o clipă de ei înşişi? Ce poate fi în acest caz mai vesel şi mai reconfortant decât să vezi un om care, lovit fiind cu brutalitate de către soartă, se strâmbă şi scuipă, rânjind cu dispreţ ca şi când nu l-ar fi surprins câtuşi de puţin şi nu l-ar fi rănit de moarte această vicleană zeiţă necruţătoare? Cum să nu te reconforteze comedia, chiar pe-aici pe jos? Un bărbat exasperat de prietenul său care se decide să se sacrifice pentru el, dar nu înainte de a consulta şi destinul, al cărui semn trebuia să se arate în clipa când un ban avea să fie aruncat în aer? Pentru că nici aşa nu se cade să laşi din mână o femeie care poate... Hotărât, trebuie consultat hazardul! Că această femeie, în loc să se simtă reconfortată auzind ce vrusese să facă acel bărbat care îi plăcuse, vine la tine în odaie şi, cu licăriri de nelinişte în priviri, dar şi cu un laţ nevăzut în mână, ţi se adresează: ştii, nu e adevărat nimic... Şi aşa şi pe dincolo, poate că noi doi ne-am întâlnit unul cu altul ca să nu ne mai despărţim niciodată, asta e altceva. I-am arătat că am ţinut şi eu la ea: i-am oferit ruptura cea mai sigură, care te scuteşte de toate îndoielile: am râs de ea şi de aventura ei, şi atunci ea a plecat din odaia mea cu o expresie

senină. Mai mult nu puteam să fac pentru ea, fiindcă m-a supărat, dacă ştia că a fost eroina asupra căreia s-a propus tragerea cu banul, nu trebuia să mă înşele pe mine cu ochii ei inocenţi."

… Iar astăzi?! Ce era cu această profesoară, cu care dăduse ultimul examen? O admirase în decursul anilor pentru cunoştinţele ei, învăţase mereu cu gândul la ea, o şi căuta adesea pentru sfaturi, o oprea pe coridoarele institutului sau se ducea peste ea în cancelarie... îi îndrumase cu pricepere eforturile lui de student întârziat. Şi acum, deodată, îşi pierde controlul: că n-o să ne mai vedem! Şi numai că n-au început să-i curgă lacrimile pe obraz... A început să se uite la el fără autoritatea care lui îi plăcuse atâţia ani şi făcuse din ea o fiinţă tot atât de apropiată de el ca şi sora lui, Ilinca. De ce? Ţinea la el! Ei, şi? Şi el ţinea la ea, şi unde scrie că lucrul cel mai potrivir care urmau să-1 facă ei doi era să-şi răpească unul altuia libertatea? Numai pentru că dintre atâţia bărbaţi ţi-a plăcut la un moment dat unul singur? Acest *moment dat nu* e numai un „moment", cum spune şi cuvântul, adică ceva trecător, dar mai e şi „dat", adică impus de împrejurări. Nu e deci clar că valoarea lui dispare îndată ce dispar împrejurările? Măcar dacă aceste împrejurări ar fi revelatoare, cum i s-a întâmplat lui cu Marioara, care a căzut la ţanc la poarta comitetului de partid tocmai când i se pregătea lui excluderea. Ii ardea ei de excluderea lui cum îi ardea şi papei de la Roma. Ea îl vroia pe el, oricum ar fi fost, chiar şi muncitor cu lopata: Un bărbat! Ce făcea acest bărbat pe lume, nu-i păsa ei! Avea două braţe şi o minte întreagă? O găsi el ce să facă!... Sau cum a fost cu Ileana... Cine poate să-şi imagineze că poţi să nimereşti în curtea unei fete tocmai de Rusalii şi ea să te cheme, cum e obiceiul, să-ţi spele picioarele cu apă fierbinte, să-ţi ţină adică piciorul în braţe lipit de coasta ei, şi cu mâinile să-ţi spele labele?... Ei, asta e aşa ceva ca şi când ţi-ar da cineva cu o măciucă în cap. Te năuceşte pe toată viaţa. Bine, ar putea să spună cineva, ce e rău faptul că într-un anumit

moment omul se decide să-şi sacrifice o parte sau chiar toată libertatea lui de dragul unei femei? Ce să faci, la urma urmei, cu libertatea? Ei! Ce să faci! Cum ce să faci?! Să te plimbi pe suprafaţa pământului printre oameni, pe străzi sau drumuri şi să te bucuri că tot ceea ce vezi îţi aparţine! E singurul sentiment de posesiune nevinovat... în timp ce o femeie îţi cere să te bucuri numai de ea şi să renunţi la restul lumii. Asta e intolerabil. .. „Darmite să mai vrei şi ce-am vrut eu odată, adică să schimb această lume, noroc că n-am avut de-a face atunci cu nici-o muiere, s-ar fi agăţat de picioarele mele... E adevărat că în perspectiva a ceea ce mi s-a întâmplat mie ulterior acea muiere ar fi avut dreptate, dar dacă ne-am lua mereu după perspectivele astea am ajunge să înotăm în noroi ca nişte viermi, nimic n-am mai drege din relele care s-ar aduna cu miile de ani pe capul nostru. Că erau să mă omoare în faţa primăriei fiindcă vrusesem să-i fac să înţeleagă că nu e bine să tragă foioase de pe urma nenorocirii altora. Da... Ei, şi? „Bine ţi-au făcut!" mi-a răspuns rata odată când a venit vorba despre cumplita întâmplare. „De ce, că le luaţi moldovenilor încălţămintea din picioare şi dulama din spinare pentru un dublu de porumb, fiindcă la voi s-a făcut, şi la ei a fost secetă? Unde vezi tu binele?" „Crezi că dacă erai tu în locul moldovenilor, ei nu ţi-ar fi făcut la fel?" mi-a răspuns el. „Sunt convins, i-am spus eu, şi ce e de făcut? Să ne încrucişăm braţele şi să stăm?" „Nu eşti tu făcut pentru asta", mi-a spus el atunci. „De ce?" l-am întrebat. „Ştii şi tu!" Asta era! Aceeaşi idee ca a notarului, cu deosebirea că tata crede că ştiu de ce, că aş fi, adică, complicele propriei mele autoînşelări. Cum? Nu ştiam şi nu ştiu nici acuma! Şi tata n-a vrut să-mi spună, a rămas mut şi mâhnit că nici fiul său nu se deosebeşte de ceilalţi oameni, nu-şi dă seama ce e cu el şi cine e, şi că trebuie ca şi ceilalţi fii ai săi mai mari, care fugiseră de-acasă, să străbată un întreg drum al greşelii, ca să înţeleagă un lucru pe care de fapt cu mintea îl şi ştia. Dar nu-1

ştiam nici cu mintea, nu-l ştiam deloc, şi nu-l ştiu nici acum, când acel drum al greşelii a fost parcurs. Că, adică, inima mea nu putea şi nu trebuia să se aprindă pentru ceva în care să creadă? De ce nu?"

Il întrebase iarăşi, câţiva ani mai târziu, senin, când bătrânul venise la el într-o zi, cu Ilinca, să-i cumpere maică-sii ceva. Bătrânul mergea prin oraş fără nici o sfială şi se uita la oameni posomorât şi fără respect. „Ăştia n-au pierdut nimic, spusese el la un moment dat, uitându-se la Niculae pieziş şi fără căldură, în timp ce noi pierdem şi nu mai e mult până o să pierdem totul, nu vă pasă! Aţi ajuns generali şi directori din proşti ce-aţi fost, o să vedeţi voi mai târziu, ce-o să mâncaţi, după ce-o să scăpaţi de noi!" La un moment dat se oprise chiar în faţa unora dinaintea cărora nu se dăduse la o parte şi îi măsurase de sus până jos cu dispreţ, uitându-se apoi în urma lor şi înjurându-i, lucru care îl înfuriase în cele din urmă pe Niculae: ce era asta, de ce se purta aşa? „Cum, se indignase Moromete, ei cred că dacă îşi pun haine bune pe ei şi craveţi la gât nu sunt tot ţigani? Şi adăugase: Pe ăştia i-aţi făcut voi mari şi i-aţi trimis prin raioane să ne ia bucatele."

Niculae tresărise. Cunoştea un cântec cu ideea asta, pe vremea când era activist îl auzise într-o cârciumă în Ardeal, unde fusese trimis cu o misiune. Şi melodia şi textul pe atunci îl înfiorase.

Ce a vrut să spună tatăl? Că nu puteai avea o credinţă din pricină că ţiganii deveniseră purtătorii ei? Hm! O fi vrut să spună că nu e vorba de ţigani la propriu, ci de acei oameni aflaţi, prin lipsa de principii şi credinţă, cei mai de jos pe scara ierarhiei sociale, şi pe care sărăcia nu i-a ridicat moralmente, ci i-a coborât tot mai jos? Ăştia au fost aleşi dintre cei săraci să vie să conducă, iar dintre restul lumii, pe cei care semănau cu cei dintâi? Bătrânul însă, cu anii, îşi uita gândurile, şi le relua, micşorându-le parcă. Altădată gândirea aceasta sunase în gura lui mult mai dur: „Care eşti, bă, prost, cică i s-ar fi spus prostului, vino încoace să te pun mai mare peste ăilalţi, să le arătăm noi... le muma în.

VIII

Dar nu era adevărat. In politică, în afara oamenilor providenţiali, care vin rar, ai de ales totdeauna între doi inşi, unul ceva mai puţin rău decât celălalt, în timp ce al treilea, care ţi-ar trebui, lipseşte, nu există, nu se naşte. „Tata a vrut să spună că eu aş fi putut fi acel al treilea, dar pe care ceilalţi doi l-au curăţat şi îl vor curăţa totdeauna, că adică să renunţ definitiv, fiindcă tot nu voi reuşi? Şi dacă în loc să fiu cel de-al treilea sunt unul dintre cei doi? Bătrânul, ca orice tată orgolios, nu poate admite asta! Dar eu admit? Iată întrebarea...: Profesoara era nemăritată şi nu era mare deosebire de vârstă între noi, ea putea fi chiar mai mică. Şi nu era deloc urâtă. In timp ce îmi vorbea, fără să ştie ce-o să-i răspund, parcă mă făcea, cu privirile, complicele propriei ei viclenii înduioşate: „Gata, Niculae, pleci!" „Da!" „N-o să ne mai vedem!" Auzi ce chestie! Sigur că n-o să ne mai vedem! Adică, nu, e posibil să ne mai vedem, ei şi? „Dacă vrei, nu ne mai vedem!" „Nu, n-ar avea nici un rost!" Şi mi-a întors spatele şi s-a dus. Dacă ar fi ţinut cu adevărat la mine, gândi Niculae supărat, ar fi fost liniştită, am fi ieşit împreună în oraş şi aş fi fost încântat, simţind că e sărbătoare. Aşa, am simţit că sunt făcut răspunzător de suferinţa cuiva şi că dacă mi-aş fi plecat inima s-o ascult, scena s-ar fi repetat apoi de-atâtea ori până la supunerea mea totală. Ulterior, această operă încheiată, probabil că aş fi fost după aceea trădat. Ca şi în prietenie! Eu îi spuneam lui Iosif toate gândurile mele, şi el pe urmă, cu toate că ţinea la mine, se pregătea să execute un ordin, să-mi prelucreze excluderea. Şi azi sunt mirat cum de a riscat totuşi, în ultima clipă, să mă avertizeze. Cine ştie ce-o fi văzut cu mintea lui atât de şmecheră, care mie îmi plăcea atât de mult, dar pe

care o cunosc atât de puţin. Că există în viaţa mea un prieten, fostul notar? Greu de crezut, l-am văzut purtându-se şi mai rău cu inşi care aveau cu adevărat spate tare, nu ca mine, care a trebuit să mă întorc la sapă şi la lopată. Ce să zic, formidabil spate! N-aş putea însă să-i spun că nu-i mulţumesc în sinea mea. Avantajul apropierii de podea e că o simţi foarte solid pe spate, când eşti întins jos peste ea. De-acolo nu mai poţi da înapoi decât în moarte. De aici, o încordare a puterilor ca să exişti, şi nu cred că dacă notarul mi-ar fi aranjat să intru, de pildă, în învăţământ, cu studiile neterminate, le-aş fi terminat vreodată! Acum sunt inginer horticol şi nici nu-mi vine să cred că am putut învăţa atâţia ani! A fost oare asta adevărata mea vocaţie? E cazul să mă întreb. Nu, bineînţeles, şi nici cea de învăţător, şi nici oricare alta, afară de una, pentru care însă tata mi-a spus că nu sunt eu bun! Dar cine ştie! Şi la urma urmei, de ce ambiţia n-ar fi semnul că acolo e şi vocaţia? In fond, convingerea tatei că n-aş fi bun nu vine tot dintr-o ambiţie? Să nu mă vadă el adică de gât cu Ouăbei, ci să intru în tagma celor zişi „cu carte". De unde vine la el această credinţă? Nu din faptul că nu poate să-şi închipuie că un om fără carte vrea el să schimbe lumea? Ca şi când toată morala noastră creştină, care a ţinut lumea în frâu aproape două mii de ani, n-ar fi fost întemeiată de Cristos, cu ajutorul unor pescari. E adevărat că Ouăbei e departe de a fi unul dintre aceia, dar... cine ne garantează că dacă îl punea şi pe el un profet în faţa mării, cu toate instrumentele de pescuit în mână, nu învăţa în cele din urmă să le folosească? Chestiunea însă nu e aici, ci de ce se schimbă pescarul? De ce devine vânător? Veniţi, le-a zis Cristos, şi vă voi face pescari de oameni. Sună nevinovat. Dar vânători?"

Niculae chicoti şi se ridică în picioare. Soarele nu ieşise încă din frunzişul copacului solitar, sub care stătuse cu mâinile sub ceafă, era linişte desăvârşită şi prin apropiere nu se zărea nici un pictor. „Da, într-adevăr, sunt un om foarte liber şi e o îndeletnicire plăcută să-ţi aranjezi amintirile. Dar pe urmă? Bineînţeles, nu mă interesează să ajung ca grădinarul Miciurin, să fac să crească dovleci prin copaci, dar ce voi face în afară de faptul că mă voi strădui să-mi fac grădina frumoasă? Iată o perspectivă pe care e atât de plăcut să ţi-o imaginezi, când eşti liber. Ce voi face? Ia să vedem, pentru ce ne-am născut? îmi vine în minte şi acum întâmplarea cu parastasul lui nea Sandu, când am început să strig la preoţi de ce ne mai naştem dacă trebuie să murim, şi răspunsul unuia dintre ei: «Cei ce nu mor, nici nu se nasc, raică! Nu mor decât cei care se nasc, şi întrebarea care se pune e cum e mai bine, să te naşti, dar să mori, sau să nu te naşti deloc, dar nici să nu mori. Eu zic că e mai bine să te naşti!» Avea dreptate, un preot ştie multe despre asta, e într-adevăr mai bine să te naşti. Iată eu mă simt bine că sunt născut, fără să am nici un motiv special care să justifice această stare. E adevărat că am, poate fără să ştiu, satisfacţia că am învins ceva greu din viaţa mea, că adică sunt în ordine, şi am **0** meserie pe măsura înzestrării mele, dar satisfacţia asta e contracarată de amintirea, sau mai bine zis de nostalgia credinţei mele de la douăzeci de ani, că trebuie schimbată lumea, pe care am fost silit să mi-o modific în sensul că, de, 01 fi vrut eu, dar vorba tatei, nu sunt eu bun pentru asta. Deci nu am nici un motiv special ca să mă simt aşa de bine. Nu iubesc pe nimeni, nu mă iubeşte nimeni (adică mă iubeşte Marioara, dar eu n-o iubesc deloc şi nici nu mă flatează credinţa ei în mine, mai degrabă mă agasează, fiindcă doresc sincer să-şi găsească un alt bărbat şi să-şi facă rostul ei, ştiind bine că, în ciuda copilului, n-o să mă însor cu ea), n-am de gând să iubesc pe nimeni, nu mă sperie gândul că n-am nici un prieten (mi-ar fi plăcut să-1 am pe Iosif, am ţinut la el, dar el a râs de mine şi a făcut din destăinuirile mele prilej de distracţie, printre activişti), n-am de gând să-mi fac o familie şi să visez la bucuriile respective, n-am nici un proiect de viitor care să mă legene în

vreo iluzie, nu vreau nici să ajung pe lună şi nici pe altă planetă şi nici nu visez la călătorii prin ţări necunoscute. Şi totuşi în mine nu e nici un gol, mă simt bine, şi nici măcar n-aş putea să spun, cum mi se pare câteodată, că îmi place soarele, cerul sau norii, mai degrabă aş zice că mă plictisesc, şi când am o oboseală în mine, natura nu mi-o alungă, ci mi-o sporeşte. E adevărat că îmi place să mă uit la oameni, da, recunosc. Asta mă leagă pesemne de tot ce există mult mai mult decât bănuiesc eu. E de presupus că dacă această plăcere m-ar părăsi, totul în mine ar ameninţa să se prăbuşească, şi atunci, pentru a evita acest lucru, cine ştie ce-aş face: tot ceea ce fac cei care se îneacă, m-aş zbate, m-aş agăţa de primul care mi-ar da iluzia că mă salvează, aş deveni adică jucăria semenilor mei şi mi-aş pierde definitiv libertatea..."

IX

Când se întoarse din plimbarea sa, Niculae se întâlni pe aleea principală a castelului cu bătrânul horticultor.

- Te-a căutat cineva de la regiune, zise el cu acea tristeţe resemnată în glas pe care o au toţi cei care simt că un om la care, oricum, au ţinut, se duce, te părăseşte.

- Cine de la regiune? întrebă Niculae.

Ei, uite, asta chiar nu-1 interesase câtuşi de puţin pe bătrânul horticultor. In orice caz nu era vorba de ceva obişnuit: un şef trimisese după el. Ce fel de şef? Celălalt nu-i mai răspunse, o luă pe o alee laterală şi pieri în grădină. Niculae îşi continuă drumul. „Da, ştiu că tu eşti, gândi Niculae, ştiu că numai tu nu m-ai uitat. Fiindcă aducerea-aminte a prietenului meu Iosif sau a celor din sat, să-ţi bagi picioarele în apă rece, vorba lui tata, şi tot n-ai să înţelegi în ce constă, ce interes îţi poartă..."

Se văzuseră foarte rar de-atunci, mai ales că în acest timp şi el fusese trimis vreo patru ani în Transilvania, la Arad, apoi

de-acolo pe un mare şantier naţional. Revenise aici abia cu un an în urmă, când Niculae îl văzuse o singură dată. „Ce faci, Niculae?" „Mulţumesc bine". „Când îţi dai examenele finale?" „I^a anul!" „Ai vreo problemă?" „N-am". „Eşti supărat pe mine?" „Nu sunt". „După ce îţi iei diploma, dă şi tu un semn de viaţă!" Şi îi întinsese mâna pe după birou.

Ce este o prietenie? Prieteni sunt cei care se simt ameninţaţi şi siliţi să se apere împreună. Prieteni sunt, sau devin, cei ce lucrează împreună, pentru că sunt siliţi să colaboreze, şi pentru ca să colaboreze cu succes trebuie să fie sinceri, şi asta cu mult mai mult decât atunci când sunt liberi unul faţă de altul. Iar cea mai slabă prietenie, dacă a mai rămas ceva din ea, este cea bazată pe amintiri comune. Dar ăştia sunt bătrânii. Or, Niculae abia trecuse de treizeci şi cinci de ani, iar prietenul său, fostul notar, abia împlinise patruzeci.

- Nici nu ştii, zise acesta după ce îl primi pe horticultor în biroul său, şi se bucurară amândoi că se revăd, nici nu ştii ce bine îmi pare că ai reuşit. E un lucru foarte solid, care îţi asigură o independenţă totală în activitatea politică. Pardon, sunt inginer, mă întorc în producţie, alegeţi pe altul dacă aveţi nevoie de simpli executanţi!

- înţeleg ce vrei să spui, zise Niculae, şi fruntea i se încreţi. Un singur lucru însă te rog. Să fii foarte atent la ce-ţi spun şi să nu mă înţelegi tu greşit. Nu-ţi va fi greu de înţeles ce-o să-ţi spun eu, dar poate să-ţi fie foarte lesne să mă înţelegi greşit. Ştiu cam ce vrei de la mine, de ce m-ai chemat. Dar uite: eu, înainte să ne cunoaştem noi doi, m-am îndrăgostit de o fată de la noi din sat, Ileana... Nu era o cosânzeană, dar îmi plăcuse mie de ea... Foarte tare. S-a îndrăgostit şi ea de mine la fel de tare, dar pe moment nu şi-a dat seama şi s-a măritat cu un preot care o ceruse mai înainte în căsătorie. Asta n-ar fi fost nimic. Dar când ne-am iubit noi prima dată mi s-a întâmplat mie ceva care pesemne nu se întâmplă la toţi, şi ea nu s-a purtat bine cu mine

în clipele acelea. M-a lăsat acolo sub coverga de coceni şi a plecat. Cum să-ţi spun, s-a simţit jignită, nu ştiu ce-a apucat-o, că a început pe urmă să spună în sat tot felul de lucruri urâte pe socoteala mea. S-a măritat într-un fel triumfător cu acel preot. De ce? Fiindcă a fost ea neroadă? Nu era neroadă, dar mi s-a întâmplat mie ceva greu de înţeles de o femeie, imposibil de înţeles, şi îmi dau şi eu seama când mă gândesc şi de-aia cred că nici nu m-am supărat pe ea niciodată. Ba, chiar într-adevăr mi-am dat seama că era imposibil de suportat ce i-am făcut eu. Să ţi se facă rău după ce te dai jos după o fată? înţelegi? Să rămâi mut ceasuri întregi şi să-ţi picure jos sudoarea de pe frunte? De ce? Fiindcă ţineai la ea şi era prima oară când iubeai o fată şi tot ceea ce te făcuse să te simţi zile şi nopţi întregi ca într-un vârtej să se năruie deodată şi să-ţi simţi inima bătând în piept ca un sloi de gheaţă? Şi să nu scoţi un cuvânt, să nu-i răspunzi la întrebările ei îngrijorate, să nu-i arunci măcar o privire? S-a sculat în cele din urmă de lângă mine şi a plecat. Dacă i-aş fi spus orice, că mă doare capul, burta, ficatul, sau că nu ştiu ce e cu mine, nu m-ar fi părăsit. Dar eu nu puteam să spun nimic fiindcă nu-mi mai ardea şi mi-era scârbă de ea... După câteva zile starea asta mi-a trecut şi mi s-a făcut iar un dor nebun s-o văd la faţă, dar ea rugise din sat, şi atunci am aflat şi restul, care mi-1 ascunsese, că o ceruse în căsătorie acel preot. Ce-a păţit ea pe urmă, a dat de dracu, fiindcă după câţiva ani a început să-1 urască pe popa al ei şi şi-a adus aminte că nimeni pe lume nu i-a sărutat şi n-o să-i mai sărute ei vreodată ca mine nici mâinile şi nici picioarele! Mi-a spus pe urmă că ar fi fost mai bine dacă atunci când m-a lăsat singur pe câmp, în loc să se ducă la Balaci, s-ar fi aruncat într-o fântână. Umbla ca o năucă după mine prin Pălămida şi îmi trimetea vorbă că vrea să mă vadă. In anul când am venit eu în Siliştea, când au avut loc turburările cu treieratul de s-a înecat ăla, l-a lăsat singur pe popa al ei din Balaci şi a venit şi ea în Siliştea. Ne-am văzut de câteva

ori, seara, întâi în casa lui al lui Jugravu, pe urmă în grădina părinţilor ei. Plângea. C-o fi, c-o păţi! Şi în sfârşit a înţeles şi ea că nu e chiar atât de nefericită, că o iubesc şi eu ca şi la început şi că o s-o iubesc totdeauna, chit că n-o să mai putem niciodată trăi unul cu altul. De ce? Ei, de-aia! Aşa. Şi nu i-am spus de ce, fiindcă nu ştiam nici eu şi nici nu-mi spărgeam capul să aflu, deşi ea ar fi fost gata să-şi lase şi casă şi copii şi să vină după mine. Din punctul ei de vedere se putea, deşi era mai greu, dintr-al meu, nu, deşi era mai uşor. Pur şi simplu n-am vrut eu. îmi plăcea şi îmi place şi acum ce-am simţit pentru ea, cu tot ce s-a întâmplat în covergă. înţelegi? Totul la un loc! în viaţa mea n-am trăit o astfel de tristeţe ca atunci când m-am dat jos de pe ea, nici chiar la moartea unui cumnat de-al meu la care ţineam mult... în cazul acela era moartea care m-a indignat... Aici faptul că... Nu-ţi spun... Dar te întreb eu acum: de ce totul trebuie trăit? De ce totul trebuie consumat? N-ajunge că suntem siliţi să mâncăm? Trebuie să ne mâncăm şi sufletele? Unde scrie asta? Adică cum, nu putem păstra în sufletul nostru şi lucruri netrăite? Trebuie neapărat să înghiţim tot ce e pe lume? De ce? Ca să avem pe urmă ce vărsa în mormântul în care o să fim băgaţi? E o veche întrebare a mea la care rămân. Am iubit o fată! Nu-mi ajunge? De ce trebuie alta? Şi acum ascultă: Am vrut odată să schimb lumea! Nu-mi ajunge? De ce trebuie s-o iau de la cap şi să merg până în pânzele albe? Ai înţeles ce vreau să spun? înţelegi apropierea dintre ce ţi-am povestit şi ce-ţi spun acum?

- Da, zise fostul notar cu ezitare. Stai puţin. înţeleg că nu mai poate fi vorba de altă fată. Dar de ce nu cu aceeaşi fată? Ai iubit o fată şi îţi ajunge, zici tu. Bine! Dar ai iubit-o?

Niculae se uită cu intensitate în ochii prietenului său de odinioară.

- Da, zise el, atât cât am iubit-o îmi ajunge. De ce să vreau să fie ce n-a putut fi, îmi ajunge şi cât a fost, chiar dacă ceea

ce ar urma, trăind cu ea, m-ar fi făcut foarte fericit. Nu, mie îmi ajunge fericirea aceea, atâta cât a fost. Nu înţelegi? Nu vreau alta.

- Ba, înţeleg! Mă întreb însă doar atât: eşti sau nu un desamăgit?

- Cum o să fiu, zise Niculae, dacă eu o iubesc pe fată şi acum şi ştiu că ar fi depins de mine ca să fim sau nu împreună? Eu am decis, nu uita.

- Da, tu ai decis, asta e adevărat. Dar vedeai motivele pentru care nu se putea?

- Nu vedeam nici un fel de motive. Se putea. Cum se poate şi acum, şi una şi alta, şi s-o aduc pe ea lângă mine, şi să doresc din nou să te urmez.

-Atunci nu mai înţeleg, zise fostul notar. Nu cumva crezi că refuzând să trăieşti, adică în sensul în care mă interesează pe mine, refuzând să activezi, fiindcă istoria ta de dragoste văd că e o parabolă pe care mi-o bagi sub nas...

- Nu e o parabolă, e adevărată, zise Niculae şi izbucni într-un râs scurt.

- O fi adevărată, dar are sens de parabolă... Nu cumva crezi că o să rămâi veşnic tânăr?

- Uite, zise Niculae cu o bruscă însufleţire care îi albi nasul şi îi aduse în ochi parcă scântei de lumină, îmi amintesc perfect cum vedeam lumea la cincisprezece ani; tot aşa o văd şi acum, după ce vârsta mi s-a dublat de mult... Un gard e tot un gard, un drum cu praf, cu un câine sau cu un om pe el şi încălzit de soare, e absolut neschimbat când mă uit peste el, cerul e acelaşi... Şi la fel de fără rost, dar la fel de frumos zboară şi un cârd de vrăbii dintr-un salcâm într-altul... Nici o schimbare! N-ar trebui să am, când mă uit peste lume, o privire de om de peste treizeci şi cinci de ani? N-ar fi normal? N-o am, şi nu numai că nu regret, dar mă bucur de dimineaţa şi până seara, şi şi în somn sunt încântat. Mă întrebi cum am reuşit? Să-ţi spun secretul?

Se aşternu o tăcere. Fostul notar se ridică de pe scaun şi începu să se plimbe.

- îmi pare rău, zise el. Credeam că o să găsesc în tine un om matur. La douăzeci de ani arătai, în orice caz, mult mai matur. Bine. Treaba ta. Nu-ţi mai spun nici eu nimic, fiindcă am senzaţia că nu ne mai înţelegem. Credeam că abia aştepţi să începi din nou să activezi. Am să-ţi spun de ce. Şi fiindcă întâlnirea asta îmi aminteşte de prima noastră întâlnire, am să-ţi explic în termenii de atunci, când vorbeam de o nouă religie care le-ar trebui oamenilor. Da, văd că te-ai înseninat şi ai găsit secretul tinereţii veşnice, eu aş zice al nepăsării veşnice, dar nu uita că eşti plin de păcate.

- Nu mai spune, zise Niculae. Şi fiindcă celălalt tăcea, continuă: Chiar aşa plin de păcate? Cine stabileşte asta?

- Cei care te cunosc.

- Bine, tu mă cunoşti, care sunt păcatele mele capitale?

- Se pune următoarea întrebare, zise atunci fostul notar. Omul hăituit de o comisie care s-a format sub supravegherea ta şi care s-a aruncat în râu şi s-a înecat, dacă erai tu de faţă s-ar mai fi înecat? Unde erai în clipele acelea? Dar sincer.

- Unde eram? Comisia se împărţise în două echipe. Eram cu cealaltă echipă.

- îl ai pe conştiinţă? zise fostul notar.

- Bineînţeles că nu, răspunse Niculae cu o astfel de intonaţie încât fostul notar se uită cu atenţie la Niculae şi deodată izbucni în râs.

Se vedea că era un râs al lui, dintre cele cărora degeaba te străduieşti să le afli înţelesul.

- Bine, reluă el, să zicem că pe ăla îl suporţi uşor, nu-1 cunoşti, nu ştii ce s-a întâmplat, nu tu ai creat şi nici n-ai contribuit cu nimic la atmosfera generală din acei ani când un om

căruia i s-au găsit câteva încărcătoare în casă îi poate trece prin cap că pe baza lor poate fi vârât la beci, de care, să zicem, el avea o groază nebună, care i-a turburat aşa de tare minţile încât s-a aruncat în apă, uitând că nu ştie să înoate. Dar era unul Valache, pe terasa căruia noi doi am stat la lumina petromaxului pe care ni l-a aprins cu mâna lui ca şi când i-am fi fost fraţi mai mici, şi îi eram în calitatea noastră de oameni care puneau la cale soarta omenirii, deci şi a lui, şi ai să vezi îndată cum i-am pus-oî I-am băut vinul şi i-am mâncat pâinea pe care ne-a adus-o muierea, cu o strachină cu pui fripţi şi mujdei, şi ne-a lăsat pe noi doi până la ziuă pe terasă şi el s-a dus să se culce fără grijă, zicându-şi, cine ştie, în sinea lui, că dacă noi simţeam pe umerii noştri povara întregii umanităţi, şi nu despre fete şi cum să le regulezi mai bine discutam, se putea şi el gândi înainte de a-1 lua somnul că poate dormi liniştit, viitorul lui şi al familiei lui se află în mâini bune. Bietul Valache! Ce mult ţinea el la noi! Adică nu numai la noi, ci la orice primar sau notar civilizat care ieşea de alături de la primărie şi se ducea pe urmă pe terasa lui să joace o tablă şi să bea o ţuică, plătită de obicei de el, care pierdea mereu nu numai toate partidele, ci şi toate liniile. Dar astea erau partide pe care el le pierdea deliberat ca să poată în fiecare dimineaţă să iasă pe terasă şi văzând notabilul apropiindu-se de primărie să-i strige jovial cu gura până la urechi de veselie: „Să trăiţi, dom'notar! Să trăiţi, dom' primar!" Ce s-a întâmplat însă cu Valache când a fost silit să nu mai piardă nici o partidă deliberată, ci să joace într-una în care el nici măcar n-avea voie să dea cu zarurile?! După ce noi am plecat din Siliştea, de pe terasa lui a ridicat iar mâna, zărind în depărtare pe noul primar şi a încercat să rostească formula lui: „Să trăiţi, dom'...", dar cuvintele i-au rămas în gât, fiindcă noul primar era un ins complet necunoscut de el, un fost văcar... Acest văcar nu găsi şi el pe altul să ameninţe din sat, adică să zicem pe de-alde Aristide sau Năstase, sau pe

chiaburul căruia îi păzise vitele. Individul, greţos, găsi de cuviinţă că Valache e vinovat; a intrat peste el în casă, l-a înjurat, i-a bătut cu ciomagul în masă. Şi pe urmă l-a dat în judecată că nu şi-a plătit impozitele. In instanţă, Valache a scos chitanţele din buzunar şi le-a arătat: „Dom' judecător, poftiţi probele că am fost arestat şi adus în faţa dumneavoastră prin abuz, am plătit impozitele aferente". Dar judecătorul nici nu s-a uitat la el: „Probele n-au legătură cu procesul şi ca atare se resping", a zis el şi i-a dat un an închisoare. De ce n-aveau probele legătură cu procesul? Valache fusese vârât în categoria chiaburi, vai de chiaburia lui! Despre toate astea un anumit activist de partid, care stătea pe treptele primăriei într-o anumită vară şi se uita la Valache care tocmai venise din puşcărie, a aflat amănunte şi i s-au mai spus şi următoarele: că, întorcându-se acasă, acest om a hotărât că nu mai are ce vorbi cu această lume şi a intrat într-o muţenie absolută. Nu mai vorbea cu nimeni, muiere, copii, rude, vecini, nimic. Era singura posibilitate de a acuza pe cei care îl înjosiseră. Ce-a făcut acei activist când a auzit de toate acestea? I-a intrat pe-o ureche şi i-a ieşit pe cealaltă, grija lui primordială fiind cum să evite să se încurce în vreunul dintre conflictele care îi ţineau încâlciţi pe cei din sat şi să plece cât mai repede de-acolo. Chiar a râs, punându-se exact la nivelul paznicului care îi povestea această istorie, stând cu mâinile în buzunare şi uitându-se în curtea lui Valache ca ia un spectacol.

- Nu e adevărat, zise Niculae. N-am râs!

Dar fără să pară câtuşi de puţin impresionat de ceea ce auzise. Privea chiar încântat. Fostul notar se opri din mers şi păru şi el că se molipseşte o clipă de veselia bizară a celuilalt. Aştepta ceva. Dar Niculae se uita pe pereţi, atent, dar şi distrat, nu mai adăugă nimic în apărarea lui.

- Să zicem că n-ai râs, continuă fostul notar, dar nici n-ai făcut nimic. Acest om, după un timp, s-a spânzurat în faţa casei

sale, acolo pe terasă unde noi doi ana stat şi ne-am înfierbântat minţile angajându-ne pe un drum care să schimbe soarta omului. Mi s-a şi relatat ce-au zis unii despre acest sfârşit al lui Valache: (şi aici omul care povestea râdea singur de sine şi de faptul că, fără teama morală de odinioară şi la adăpost pe o mare suprafaţă a pământului care îl scutea de orice fel de răspundere, cum râde tâmpitul care ştie că e prost, dar că nu poartă el răspunderea urmărilor prostiei lui) vezi? Şi aici vin cuvintele că: „nemaiputând suporta regimul nostru democrat-popular, domnul Valache şi-a pus singur capăt zilelor. Ce era cu cuvintele astea? Cine Ie născocise? Parcă erau scrise undeva!? Nu crezi? îţi trece o clipă prin cap să te sustragi?

- Ba mă sustrag, răspunse Niculae cu un glas tărăgănat. N-am fost eu judecătorul care 1-a condamnat pe Valache.

- Dar ai fost activistul care i-ai dat ordin acestui judecător să condamne categoria în care Valache fusese vârât. Ai sprijinit această idee de împărţire a oamenilor în categorii şi ai dat ordine în consecinţă.

- Ascultă, n-am dat niciodată un astfel de ordin, n-am avut această putere! Iar dacă judecătorii au acceptat să încalce astfel legile, e cazul ca ei şi nu eu să-şi tragă câte-un glonte în sediul conştiinţei care le-a lipsit când l-au condamnat pe Valache. în ceea ce îi priveşte pe chiaburii adevăraţi, vorbesc de categoria lor, îi bag în... mă-sii. Ştii singur la câţi de-ai noştri le-au vârât şi ei câte-un cuţit în spinare, sau i-au pândit prin păduri şi i-au omorât cu măciucile.

Niculae făcu să i se vadă un surâs batjocoritor. Ceva îl înveselea mereu.

- Uite, să fii atent, continuă el apoi, în singurătatea serei mele, am avut timp să meditez la toate acestea mai mult decât tine. îţi spun un lucru: mai înainte să ne dăm seama ce se întâmplă, s-a şi întâmplat ceea ce s-a întâmplat, şi să nu crezi că voi utiliza argumentul că, fără să le fi făcut nimic, ei au fost

primii care au vrut să mă omoare pe mine în faţa primăriei, în '46! Faptele sunt consumate: chiaburi, mijlocaşi, săraci, totul a pierit în negura istoriei!

- Dacă nu mai vroiai să activezi, de ce te-ai străduit aşa de tare să nu fii exclus? zise fostul notar, ca şi când n-ar fi auzit ceea ce spusese Niculae mai înainte.

- Aşa! Nu-mi place să fiu exclus, zise Niculae.

- Dacă ştiam, te lăsam s-o păţeşti.

Horticultorul începu în sfârşit să râdă, dar uitându-se batjocoritor la fostul notar ca un frate mai mic care ştie cât de molâu e frate-său mai mare şi îl ia peste picior fără să-i fie teamă că s-ar putea s-o încaseze.

- Da, adăugă el sarcastic, se vede că ai multe păcate de îmi dezgropi mie istoria cu Valache şi istoria cu ăla înecatul.

- Ba te înşeli amarnic, răspunse supărat fostul notar (era însă o supărare la fel de senină ca şi veselia celuilalt), ştiu, nu eşti vinovat de nimic, dar am vrut să te sperii ca să te fac să activezi din nou. Un om cinstit vrea totdeauna să dreagă ce-a stricat. Dar tu n-ai stricat nimic şi nici eu, din contră, dacă nu eram noi, cei care s-ar simţi astăzi ispitiţi să ne acuze n-ar mai fi avut posibilitatea fizică s-o facă. Asta nu înseamnă că n-am comis greşeli. Iubitorii de adevăr au dreptul de a judeca istoria, dar nu alţii.

- La cine te gândeşti? întrebă Niculae.

- La cei care în locul nostru ar fi făcut şi mai rău şi pe care numai întâmplarea i-a aruncat printre victime. Pe ăştia îi bag şi eu în... mă-sii. De-aia, mărturisi fostul notar, puţin absent acum, după ce se convinsese că nu va mai fi urmat, am nevoie de tine tot atât de mult şi cu tot atâta încredere ca şi acum cincisprezece ani. Eu nu sunt un comunist de tipul celor care cred că dacă am luat puterea am şi convins lumea de adevărurile noastre. Atâta timp cât există un comunist, trebuie să-şi dovedească prin definiţie, permanent, convingerile, altfel

cum o să-şi dea seama dacă e urmat sau nu? Nu sunt mare în partid, dar nici mic... Am nevoie de tine. Vii, sau nu vii?

- Nu s-ar zice că eşti pătruns de adevărul pe care l-ai spus mai înainte! exclamă Niculae.

- Adică n-am forţă de convingere?

- Nu, răspunse Niculae.

- Dar tu eşti în partid, pentru tine n-am. Hai sictir, răspunse supărat fostul notar şi exclamă: nu ţi-e ruşine?

Niculae se posomori ca şi când întorsătura discuţiei l-ar fi ameninţat.

- Spuneam mai înainte, zise el, că văd lumea ca la cincisprezece ani... Nu e adevărat, ceva totuşi s-a schimbat în acest timp... Nu ştiu încă ce, o să mă gândesc şi o să vin să-ţi spun!

- Te gândeşti, răspunse prompt fostul notar. Mai mă iai şi la vale! Eu sunt de vină că te-am scăpat din mâini şi nu mi-am dat seama că ai să te adaptezi la sera în care lucrezi, şi n-o să vrei să mai pleci de-acolo. Mi-am închipuit că ai altă stofă.

- N-am, răspunse ironic Niculae şi se ridică, şi se despărţiră astfel încrucişându-şi pentru ultima oară privirile reci.

Afară, Niculae rămase câteva clipe nemişcat. Avea expresia neliniştită a celui care caută în minte ceva, o apropiere. „Nu e glumă, gândi Niculae. Va să zică de-aia a venit Iosif pe la mine! *A* aflat că voi fi chemat... într-adevăr, în curând vor avea loc alegeri de partid şi *cineva,* adică el, marele meu notar, s-a gândit să mă sprijine să fiu trimis delegat la conferinţa regională, iar *altcineva,* mai mare ca el, a fost de acord... Cum poţi să treci peste ei? Ei acuma o să mă uite definitiv... îmi pare rău! Şi îmi pare rău şi de Iosifi Ce simpatic fusese şi ce lucruri interesante îmi povestise el mie despre Gâtlan şi soră-sa! Ei, uite! Să-1 cheme pe Gâtlan! Abia aşteaptă Gâtlan să fie chemat, acum după ce i s-a făcut dreptate... S-o ia iar de la capăt cu şedinţele în care oamenii să cadă leşinaţi la picioarele lui, zgâlţâiţi de influenţele burgheze, de care conştiinţa lor nu vrea să se lepede..."

PARTEA A DOUA

I

Peste câteva zile începea, după calendar, vara; verdeaţa îneca peste tot grădinile castelului. Tăcuţi, oamenii coseau iarba înaltă şi încetineala mişcărilor lor părea lipsită de viaţă din pricina ţipetelor păunilor, care spintecau cu glasul lor artificial, parcă mort, aerul blând al împrejurimilor: oamenii păreau şi ei nenaturali.

Care sunt cele mai frumoase zile? Cele care parcă se topesc ca şi când n-ar trece nimic peste noi, lăsându-ne doar senzaţia că această scurgere nu va avea sfârşit, sau cele care, dimpotrivă, ne iau parcă cu ele spre o ţintă misterioasă, pe care, înfioraţi, ne străduim s-o zărim? Amândouă aceste stări se pare că îi plăceau tânărului horticultor: ceva se întâmplase cu el judecând după expresia destinsă care nu părăsea trăsăturile chipului său de dimineaţa şi până seara. Alături de cel bătrân ai fi zis că îi spunea aceluia lucruri hazlii, însoţite de ironia protectoare pe care încep s-o aibă totdeauna tinerii când agresivitatea celor maturi a început să se tocească. Astfel, cei peste şaptezeci de salariaţi ai serelor şi grădinilor îşi dădură seama de schimbarea care se petrecuse cu Niculae şi aflară cu uimire că a ajuns inginer. Aşadar, statul lui, ani de zile, închis în odaie, ascundea această ambiţie care se împlinise. Când venea spre ei, un surâs îndepărtat, dar nu absent, apărea pe chipul lui; de când aflaseră

că e inginer, îi spuneau *să trăiţi*! El nu le răspundea, dar zâmbea în felul acesta, nici cu simpatie, nici cu dispreţ: le dădea ordinele respective, cu un glas care nu se deosebea cu nimic de cel dinainte. Iar când era singur şi trecea agale pe aleea principală, acest surâs dispărea, dar i se măreau în schimb ochii, a căror privire liniştită, dar dilatată, ascundea o lăcomie stranie, neştiută parcă nici de el.

într-o dimineaţă apăru pe prima poartă de la intrare o siluetă de femeie, care de la distanţa la care se afla horticultorul părea înaltă şi îmbrăcată extravagant; culori aprinse îi învăluiau chipul, el însuşi, acest chip, încadrat de un păr blond care îi cădea în bucle bogate pe umerii albaştri. Niculae se opri şi o aşteptă fără sfială. Pe cât de vii erau culorile de pe ea, pe atât de fantomatic chipul. Palidă ca o moartă, cu buzele vinete, cu pleoapele enorme, cu genele arcuite şi cu pupilele dilatate, părea că se ridicase atunci din sicriu şi o pornise pe drum nici ea nu ştia încotro. Castaniul-deschis atât de limpede şi de inocent al ochilor ei îi aminti horticultorului de cineva care îi semăna, şi pe chipul lui apăru o expresie de uluire:

- Tu eşti? zise el în şoaptă când ea ajunse în dreptul lui, şi frumoasa fantomă, fără să arate vreo uimire, se opri şi se uită la el cu o indiferenţă simulată, dar şi cu o rece întrebare în priviri, confirmând că da, ea era, ei, şi?!

Niculae începu deodată să râdă.

- De ce râzi? întrebă ea fără ca vreo cută a chipului ei să se mişte.

- Ce te-ai boroşcoit aşa?

Ea îl privi parcă de sus, cu pleoapele pe jumătate închise şi păru să nu fi auzit întrebarea. Aştepta.

- Mai eşti supărată pe mine? zise el pe neaşteptate.

Era felul lui de a fi: în momentele cele mai nepotrivite şi mai nepregătite punea întrebarea cea mai nelalocul ei, deşi pentru el îndreptăţită. Asta sparge parcă cu un topor apa timpului care

j-ar despărţi de cineva dintr-o pricină gravă. Aşa şi acum: chipul fantomei suferi din plin efectul acestei întrebări:

- Da, se schimonosi ea. Bineînţeles. Mai ai curajul să mă întrebi?

- Când ai ieşit de la mine din odaie, zâmbeai! De ce să n-am? râse Niculae. Nu văd ce curaj mi-ar trebui.

- Nu zâmbeam pentru tine! spuse ea mai îmblânzită şi mai indiferentă. Dar adăugă cu ironie: Tot e bine că după un an de zile nu mi-ai uitat zâmbetul. Pesemne că te iubeam de eram aşa senină!

Va să zică acuma nu-1 mai iubea şi-i purta, din pricina asta, pică? Sau nu din pricina asta?

- Nu eu te-am jignit, zise Niculae grav, ci tu şi cu scriitorul tău m-aţi jignit pe mine. Te-ai supărat că am râs? Ce puteam să mai fac?

- Dacă e pe ce mai puteai face, mai puteai face ceva, zise femeia şi se mişcă, şi el o însoţi şi porniră amândoi pe alee.

- Mai puteam face ceva! reflectă Niculae cu mâinile în buzunare şi cu fruntea în pământ şi o tăcere îndelungată se aşternu între ei.

Tinereţea la un bărbat ţine loc de eleganţă în îmbrăcăminte dacă bineînţeles nu umblă rupt. Niculae călca alături de femeie puţin cam stingherit. De obicei se îmbrăca cu grijă, astăzi însă trebuise să ia a treia oară aceeaşi cămaşă: doamna Anghel îl anunţase prea târziu că bărbatul ei n-o mai lasă să-i spele rufele. „De ce, doamnă Anghel?" o întrebase el, şi din explicaţiile ei reieşise că timpul nu stingea, ci dimpotrivă făcea tot mai strâmbă gelozia bărbatului ei. Asta cu rufele era o glumă, spuse ea, faptul că printre albiturile unui bărbat străin pe care le-ar spăla nevasta lui se găsesc şi acelea, foarte intime, care îl puteau duce pe gelos cu gândul departe. Dar la un moment dat i s-a părut domnului Anghel că pe soţia lui o pândeşte seara cineva din dosul liliacului bătrân din apropierea casei şi s-a apucat şi a tăiat liliacul cu toporul. Acuma trebuie să-1 plătească. Niculae râsese

crezând că doamna Anghel se exprimă în metafore, dar pe urmă, când se uitase, văzuse într-adevăr liliacul din apropierea casei, pe care se învăţase cu anii să-1 ştie acolo, ca un copac şi ca un stufiş, tăiat de la rădăcină, cu stufiş cu tot. Formidabil!

- Nu-mi dau seama ce mai puteam face, zise întru târziu Niculae, şi adăugă: Nu vreai s-o luăm pe-aici prin grădină, am treabă un minut în clădirea aceea!... Spune-mi tu ce mai puteam face!

- La ce-ar folosi? zise ea prietenoasă.

- Cum la ce-ar folosi?! se miră el. Pot să fac acum ce n-am făcut atunci... Trebuie să-ţi spun, continuă el apoi, că anul trecut, când ne-am cunoscut noi, eu nici nu eram aşa liber ca astăzi, când am terminat cu toate examenele şi sunt inginer-horticol... Te rog să mă crezi că eu am darul ăsta, reluă după altă tăcere, să fac acum ce n-am făcut altădată, cu alte cuvinte să îndrept ireparabilul. Nici nu înţeleg bine sensul acestui cuvânt. De ce? Cum ireparabil? Totul se poate repara... De ce nu?... Scuză-mă un pic, mă întorc îndată!

Niculae intră repede în acea clădire din fundul grădinii, de lângă lac, care avea două odăi cu paturi de dormit pentru zilierii veniţi de prin alte părţi şi o odaie care servea de călcătorie. Doamna Anghel îi luase totuşi rufele, dar le trimisese aici unei femei:

- Dumneata ai primit de la doamna Anghel nişte rufe? întrebă el o femeie care tocmai stătea în picioare cu spatele la uşă, în faţa unei mese lungi şi călca.

- Sunt gata, zise femeia, întârziind puţin răspunsul, fără să-şi ridice fruntea.

- Dă-mi o cămaşă proaspătă, ceru horticultorul şi o dezbrăcă pe cea de pe el, şi o azvârli rămânând pe jumătate gol în faţa ei.

Crezuse că era o babă? Când se uită la ea, văzu însă înaintea lui o femeie foarte tânără, mai bine zis o muiere, adică aşa cum arată ele curând după ce trăiesc cu primul bărbat, şi nu mai sunt fete, bărbat care le intră repede nu numai în viaţă, ci şi în Firea lor de femei, schimbând adesea această fire atât de mult încât nu numai că devin de nerecunoscut faţă de ceea ce fuseseră ca fete, dar parcă ajung acum, după ce bărbatul a fost asimilat, să nu mai aibă nevoie de nici un fel de bărbat, nici bun, nici rău. Era chiar cazul acesteia, care putea arăta atât de liniştită în singurătatea acestei clădiri, deşi barbarul ei, Damian Gheorghe, o alungase de-acasă şi pesemne că avea s-aducă (încă n-adusese) în locul ei, cum mai făcuse, pe ibovnică. Niculae n-o cunoştea, dar rămase cu privirea pironită asupra ei ca şi când descoperirea că era tânără şi înfloritoare îl năucise într-o clipă. Nu era însă numai atât; ea nu-şi pleca privirea şi îi mărturisea parcă astfel că îl cunoaşte şi e copleşită şi ea atât de tare de prezenţa lui încât nu mai poate să facă altceva decât să se uite la el şi să se supună dorinţei lui, pe care o ghicea cu patimă mută privirea ei mărită brusc. Tânăra muiere însă scoase un geamăt parcă de groază, deşi se lăsase împinsă pe masă, în timp ce horticultorul îi şi ridicase rochia.

— Niculae, nu! se rugă ea.

Va să zică îi spunea în mintea ei pe nume, şi acum în braţele lui îi scăpase şi cu voce tare. Dar rugămintea ei înspăimântată îl hotărî brusc pe horticultor să renunţe: îi dădu drumul din braţe. începu apoi să se îmbrace cu o cămaşă nouă.

— De ce? zise el.

- Sunt măritată, domnule inginer.

- Am înţeles, zise Niculae. Scuză-mă! N-am ştiut. Şi de ce mi-ai spus pe nume?

Tânăra muiere pusese mâna pe fierul electric. Nu vru să răspundă. Horticultorul repetă întrebarea. Ea surâse cu îngăduinţă vrând parcă să spună că e atât de uşor să ocoleşti o întrebare când nu vrei să răspunzi la ea...

- De ce v-am spus pe nume? zise ea tărăgănat. Şi deodată se miră singură: Am greşit!

El ar fi putut atunci s-o întrebe de ce s-a speriat atât de tare cu întârziere, şi nu s-a speriat din prima clipă. O întrebă însă cum o cheamă, şi ea, în loc să-i spună că o cheamă Florica Damian, minţi fără şovăire, spunând alt nume.

II

Niculae reveni afară cu cămaşa proaspătă pe el şi pictoriţa (căci ea era, Golea Simina, fosta soţie a lui Pătraşcu) se ridică de pe bordura de ciment a mormântului prinţilor unde îl aşteptase pe Niculae şi porniră înapoi spre curtea castelului.

- Dă-mi tu un exemplu de lucru ireparabil, zise Niculae cu respiraţia uşor modificată, şi eu am să-ţi dovedesc că e perfect reparabil.

- Intre noi, zise ea, a fost ceva frumos care s-a destrămat.

- Perfect! exclamă Niculae. Acest ceva frumos de care vorbeşti tu există şi acum în mine, intact. Nu văd ce-ar exista în tine ireparabil, din moment ce tu ai venit atunci la mine să-ţi ceri iertare. Te-am iertat!

- Este lucrul pe care îl puteai face atunci şi nu l-ai făcut, zise tânăra femeie. Acum e prea târziu. In loc să fi râs, mai bine m-ai fi crezut; tot ceea ce auzisei de la scriitorul acela era o minciună a unui lăudăros.

- Era foarte convingător, zise Niculae.

- Da, ştiu, povesteşte bine! zise ea cu dispreţ. Dar n-aveam de unde să bănuiesc că talentul lui are un revers: e mitoman!

Niculae începu să râdă. Acum era convingătoare ea. Dar pesemne că amintirea istoriei, a ideii ca atare de a da cu un ban o femeie îl înveselea iar atât de tare, încât uita că pe ea, care era chiar acolo lângă el, istoria aceasta n-avea cum s-o înveselească şi că ei doi se despărţiseră tocmai din pricina acestui râs al său care arăta că în sinea lui el nu ţinea seama de nimic.

- în felul ăsta crezi tu că poţi repara ireparabilul?

- Da, zise el. Neacceptând ideea că din pricina râsului meu o femeie care mă iubeşte mă poate părăsi.

O mare nedumerire se aşternu pe chipul fantomatic al femeii.

- Şi a trebuit să aştepţi un an ca să-mi faci această declaraţie? zise ea.

- Da, zise Niculae, aveam treabă, n-aveam timp să transform simpatia mea pentru tine în gelozie şi să nu dorm din pricina prostiei tale. Fiindcă abia acum pot să-ţi spun foarte liniştit că aşa ceva nu trebuia să ţi se întâmple! Auzi, femeia pe care o iubeşti a fost trasă cu banul de doi golani, şi ea nu ştia cu cine are de-a face. N-are importanţă dacă asta face parte din trecutul şi nu din prezentul ei. Gelozia retrospectivă, după cum vezi, e cea mai groaznică, tocmai fiindcă faptele sunt clasate definitiv şi nu mai pot fi modificate. Gelosul vrea modificare: să nu fie! Să nu fi fost! Să nu se fi întâmplat! Oribil! brrr! Dacă aş fi lăsat să-mi intre bine în cap chestia asta, nu te-aş mai fi dat afară din odaie cu râsul meu, ci aş fi suferit fără folos, măcinându-ne de fiecare dată când ne-am fi văzut, eu cu întrebarea: de ce ai făcut un astfel de lucru, tu cu răspunsul care nu m-ar fi potolit: nu e adevărat, e o minciună. Chiar şi acum te-ai apărat în cel mai rău mod, spunându-mi că scriitorul acela e un mitoman. Uite, dă-mi voie să nu te cred, faptul s-a petrecut, dar acum nu mai are pentru mine nici o importanţă. înţelegi? Şi abia atunci ne-am fi despărţit în cele din urmă pentru totdeauna, după chinuri îndelungate. Şi nu se ştie dacă despărţirea n-ar fi lăsat o rană care nu s-ar mai fi închis poate niciodată. Crezi că nu ştiu? Din dragoste pură suferim cel mai puţin. Ştiu, m-ai rugat chiar atunci să nu-mi pese, spunându-mi că un bărbat tare e un bărbat care în lucruri din astea rămâne nepăsător. Cum să rămâi nepăsător? N-ai bănuit nici o clipă că îmi venea atunci să mă ridic de pe pat şi să mă pun cu pumnii pe tine! Dar m-am stăpânit, fiindcă, să vezi, în lucruri din astea eu am mai multă imaginaţie... Scriitorul tău,

am văzut, în chestii cu câinii prin copaci era plin de fantezie, dar ce urmări poate avea un gest în viaţa ta şi poate şi-a lui, n-a bănuit; eu te-am văzut cum ai fi arătat după pumnii mei... prăpădită şi micşorată în sufletul meu, şi eu gâfâind ca un ţigan după ce şi-a târnuit gaşperiţa, fiindcă a prins-o cu altul şi n-are curajul despărţirii. Cum aşa, exclamă Niculae, să n-ai curaj? Trebuie să te desparţi, n-ai încotro. Pe urmă vezi tu mai târziu dacă ai făcut bine, ai timp să te întorci, şi dacă întoarcerea nu mai e posibilă, înseamnă că ai făcut bine.

- Şi tu ai făcut bine, Niculae?

- Sigur că am făcut bine.

- La ce ţi-a ajutat că am stat despărţiţi un an de zile? Dacă ţi-aş spune că între timp eu m-am măritat şi cuvintele tale de acum îmi îngheaţă inima?

- De ce să-ţi îngheţe, zise Niculae, stai liniştită. Simpatia mea pentru tine o să se retragă în cele din urmă definitiv şi fiecare va merge pe drumul lui fără să se uite înapoi.

- Vreau să ştiu ceva, zise ea în şoaptă. Era tot atât de greu să înţelegi atunci pe loc ceea ce înţelegi acum?

- Sigur că era greu. Şi dacă vrei să ştii, zise Niculae parcă supărat, de înţeles nu înţeleg nici acum, dar nu mai îmi pasă! Ştii cum zice grecul, râse el deodată: dă, Doamne, să nu mă însor, dar dacă mă însor, dă, Doamne, să nu mă înşele nevasta, iar dacă mă înşeală, dă, Doamne, să nu ştiu, iar dacă ştiu, dă, Doamne, să nu-mi pese. Aşa sunt eu acum, m-ai înşelat înainte să mă cunoşti cu scriitorul acela, dar nu mai îmi pasă. Ai să mă întrebi de ce. îţi răspund: am pus sau s-a pus între întâmplarea aceea şi mine un obstacol de câteva sute de zile, câte au trecut de-atunci, ca un tampon. N-o mai văd clar istoria respectivă de la distanţa asta, nu-i mai disting gravitatea, pur şi simplu a rămas în urmă şi n-o mai găsesc în sentimentele mele. Ai să mă întrebi iar de ce. îţi răspund: fiindcă atunci, când te-am dat afară din odaie, te-am dat afară cu întâmplarea aceea cu tot şi nu-ţi mai păstram nici o punte de întoarcere.

- Şi cum îţi explici că a rămas în urmă doar întâmplarea şi eu nu? zise ea cu o intonaţie stranie.

Parcă ascundea ceva vocea ei. Se străduia din răsputeri.

- Ai rămas şi tu, zise Niculae fără ocol. Nu mai ţin la tine ca atunci. Am doar simpatie. Crezi că e puţin lucru?

Se opriseră de mult pe marginea lacului şi se aşezaseră jos turceşte. Mirosea a nămol şi a iarbă. în plină zi, broaştele orăcăiau undeva în depărtare, turburând liniştea văzduhului alb, încărcat de un soare care ardea cu putere. Trăsăturile deprimate ale femeii, accentuate de fondul vânăt care îi acoperea chipul, se lăsaseră în acest timp parcă şi mai în jos. Ea tăcea chinuită vădit de o tristeţe grea, de care căuta să scape prin cuvinte; de câte ori întreba, această expresie de mâhnire fără leac dispărea, ca şi oboseala parcă veche a ochilor: se însufleţea, dogoarea sângelui trecea prin fard, gura redevenea tânără, apropiată de zâmbet, de bucurie.

- Aşadar simpatia, exclamă ea, e tot ce ai putut salva? Şi la început când te-am auzit vorbind că poţi repara ireparabilul, m-ai lăsat să cred că ai salvat totul!

- Am crezut că ai salvat şi tu ceva, răspunse el după o lungă tăcere. împreună, asta ar fi fost mult! Am vorbit şi în numele tău.

- Oh, Niculae, oftă ea şi rămase tăcută, cu ochii închişi şi cu faţa la soare, cu capul într-o parte, asemeni unei bolnave care a părăsit patul şi aerul tare i-a făcut rău.

- Hai, lasă, zise el, în glas cu acea simpatie pe care i-o declarase, şi surâse. Ce-ai mai făcur în acest timp? Ai mai pictat ceva?

- Da, tresări ea deodată, şi privirea ei inocentă îi străluci intens, vrei să vezi? Şi se ridică în picioare. îmi pregătesc pentru la toamnă o nouă expoziţie.

Părăsiră marginea lacului şi intrară în curtea castelului.

- De când ai venit? o întrebă el.

- De câteva zile.

- Şi barbatu-tău unde e?

- E la Bucureşti, răspunse ea cu acel glas sigur al celor căsătoriţi, care şi-au dat seama că la astfel de întrebări se răspunde totdeauna fără şovăire.

Căsătoria e sacră chiar dacă soarta te împinge s-o trădezi.

Urcară scările interioare ale castelului şi pictoriţa o luă înainte pe coridorul lung. Odaia ei dădea spre grădină. Era plină de pânze şi mirosea foarte tare a uleiuri şi vopsele, chiar cu gemurile deschise.

- îţi stă bine aşa, cadaverică, nu te mai cunoaşte nimeni, zise Niculae după ce se aşeză într-un fotoliu, dar n-ai vrea să te speli, să te văd şi eu cum mai arăţi cu adevărat?

- Cum să nu, zise ea, aşteaptă puţin.

Şi se duse pe după perdea, unde era o chiuvetă cu oglindă şi o baie mică. De-acolo continuară:

- Şi cine e bărbatu-tău?

- N-o să-1 cunoşti niciodată! răspunse ea cu întârziere, dar foarte hotărâtă.

- Nu ţi-am spus că vreau să-1 cunosc, ci cine e, cu ce se ocupă, zise Niculae.

- Nu e nevoie să ştii!

- A, nu e nevoie! Ai dreptate, zise el de astă dată chicotind.

Râdea de ea, avea o astfel de expresie. Dar ea, de-acolo din baie, nu-1 vedea, nu zise nimic.

- Şi de ce îmi spui mie, continuă Niculae, că n-o să-1 cunosc niciodată? De ce ai bănuit, vreau să spun, că aş avea curiozitatea asta?

Ea tăcea.

- Nu mă interesează, reluă Niculae, şi îl bag în... mă-sii!

- Nu te gândeşti că s-ar putea să mă simt jignită? răspunse ea după o tăcere.

- Ba da, dar altă dată să nu mai vii cu chestii de-astea, să-mi atribui adică sentimente pe care nu le pot avea. întrucât m-ar fi putut interesa bărbatul tău!? îl...

Şi repetă, hohotind orgolios, injuria. Ea ieşi însă din baie luptându-se parcă din răsputeri cu un surâs de fericire care parcă îi strâmba chipul acum demachiat.

- Ia uite, zise Niculae, eşti veselă, sau mi se pare mie? Ea se uită la el direct, fără să se ferească, şi izbucni în plâns. Nu se lăsă însă nici o clipă pradă, se luptă cu plânsul, care nu era mai puternic dar nici mai slab decât voinţa ei, şi din acest amestec pe chip îi apăru o expresie de chin care parcă n-avea nici o legătură cu lacrimile care îi curgeau şiroaie, dimpotrivă, îi spălau succesiv faţa de suferinţă, pe măsură ce trăsăturile i se schimonoseau, după ce o clipă i se înseninaseră. Horticultorul se uita la ea cu o privire lacomă, ca la un spectacol, şi se vedea cât de tare îl bucurau hohotele ei, ca şi când el ar fi pedepsit-o astfel, şi sub efectul pedepsei o ierta, văzându-i durerea sinceră, în acelaşi timp părea mirat: de ce-o fi plângând? îl iubea? Ei, bine, el era acolo şi îi declarase că şi el ţinea la ea. Atunci? Nu cumva vrea să spună că îl iubeşte şi pe bărbatul ei şi că doi bărbaţi în inima ei n-au loc? Ei, bine, dacă n-au, să dea unul afară. Trebuie să te gândeşti, nu să plângi!

- Ei, spune! zise el întru târziu, protector. Dă-i drumul!

Femeia tresări şi îl învălui cu o privire aproape speriată: ce să spună? Ciudatul îndemn însă o ajutase să învingă în sfârşit plânsul; deodată surâse:

- lartă-mă, îi şopti, hai să-ţi arăt tablourile mele. Dar nu pe-astea, aici n-am decât câteva. Mergem la Bucureşti să ţi le arăt în atelierul meu!

III

Se afla într-un pod acest atelier, chiar în mijlocul oraşului. Ea deschise cu mai multe chei, de toate mărimile, şi intrară. Şi aici mirosea foarte tare a uleiuri şi vopsele, şi într-adevăr tablourile zăceau prin toate colţurile rezemate de pereţi, sau chiar în stive. Un pat obişnuit de metal, peste care fusese

aşternută un fel de sarică, părea prea mic în această hurdubaie, mai ales că în afară de un şevalet mare alt mobilier încăperea nu avea. Pe jos, pe podeaua de scânduri, de asemenea, pictoriţa pusese un covor lăţos de lână.

- Uite, zise ea luând de undeva un scăunel mic, stai pe el la distanţa asta şi eu am să-ţi pun pânzele pe şevalet şi să te uiţi.

Se duse apoi la peretele care da spre stradă şi împinse în zid, care cedă şi începu să alunece spre dreapta, descoperind cerul îndepărtat, şi soarele, şi acoperişurile oraşului. Lumina năvăli în atelier. Niculae se ridică cu o expresie de extremă încântare pe chip şi se apropie de micul grilaj care îl mai despărţea de vid şi începu să se uite.

- Mie mi-e frică, zise ea, să mă apropii aşa tare de grilaj. Am tentaţia abisului. Mi-e frică chiar când mă uit la tine.

- Nu, zise Niculae, eu n-am tentaţia asta în nici un fel.

Şi râse. Pictoriţa se apropie şi ea, dar rămase la un pas distanţă. El o apucă de mână.

- Excepţional! murmură el privind cu aviditate panorama capitalei. Uite, aşa aş vrea să am şi eu o odaie. „Casa grădinii" îmi place şi nu m-aş muta de-acolo, dar mi-ar plăcea să am şi eu un punct aşa înalt cum ai tu aici şi să stau să mă uit singur pe deasupra. Parcă visez! Parcă sunt la capătul lumii, într-o ţară absolut străină, dar foarte frumoasă...

- Adevărul e că e splendid, răspunse pictoriţa, care se lipise de el şi a cărei teamă se pare că din pricina asta dispăruse. Şi eu mă uit acum cu tine pentru prima oară. Asta e Bulevardul Magheru, dar încolo nu mai recunosc nimic.

- Şi cine ţi-a dat ţie toată chestia asta?

- Fondul plastic! Dar nu era aşa când am primit eu repartiţia, zidul care alunecă l-am făcut cu banii mei.

- De unde ai tu bani? După tablouri?

- Nu, sau prea puţini. Avem alte surse, îi răspunse pictoriţa. Câştigăm bine, de pildă, când facem grafică.

- Asta ce e?

Ea se strâmbă:

-Afişe, reclame, ilustraţii...

- Şi câtă chirie plăteşti tu aici?

- Mai nimic!

- Şi ai tot ce-ţi trebuie, zise el revenind în atelier, apă, instalaţii?...

Se aşeză jos pe acel scaun pliant şi îşi ridică toată privirea spre ea. Chipurile lor se întâlniră şi ea nu mai răspunse: mergând de-a-ndăratelea, dibuia patul cu mâna, ca o oarbă şi se întinse apoi pe el, trăgându-şi o pernă sub ceafă. Uitase să mai clipească. Ochii îi jucau şi o adâncă nelinişte licărea în luminile lor. Privirea ei limpede parcă îşi pierdea astfel inocenţa, ca sub apăsarea unei gândiri rătăcite şi impure. Ea parcă ştia că totul i se vedea pe chip şi părea disperată. Horticultorul se posomorî. Rămase tăcută multă vreme, ca şi când ar fi fost singur în încăpere. „Ce-o fi cu ea? se întrebă el. Nu-mi place cum se poartă, îşi dă şi ea seama şi îşi pierde din ce în ce mai mult stăpânirea de sine. Degeaba o întreb de chirie şi de instalaţiile sanitare. E clipa când ar trebui să mă ridic şi să plec, şi să n-o mai văd. Nu-mi place istoria asra cu tentaţia abisului. Ce abis e aici? S-a măritat, înseamnă că a uitat totul. Sau dacă n-a uitat, n-a fost în stare să-şi aranjeze amintirile şi a preferat să aducă în viaţa ei alt bărbat, să i le aranjeze el. Perfect!"

- Ţine-te de chestia asta, zise ei fără s-o privească, cu acel glas de invidiat pe care îl simţim totdeauna la cei care trăiesc singuri şi liberi şi care nu doresc să iasă din această stare nu din pricină că sunt egoişti, ci pentru că e starea lor naturală. Vreau să spun, reluă el dibuind cu degetul în aer şi privind-o, pe un singur drum, de obicei pe cel care ne e dat, în tot cazul pe cel de pe care dacă ar trebui să ne smulgem, nu trebuie s-o facem decât dacă l-am zărit bine pe cel adevărat. E clar, nu?

- Hai să nu vorbim despre asta! zise ea cu o gravitate neaşteptată, care îi readuse şi siguranţa de sine. E foarte clar pentru mine: mi-eşti drag şi nimeni nu mă poate împiedica,

în inima mea, să simt ceea ce simt. Şi asta nu-mi face în gândul meu nici un rău.

El nu păru să acorde importanţă cuvintelor „nimeni nu mă poate împiedica", ceea ce putea să însemne că acest nimeni exista şi putea încerca s-o facă; el îi zâmbi. Privirea îi licări de încântare, dar şi de ironie. „Nu e deloc rău, gândi. Acuma ea ştie ce spune şi e bine, când ne simpatizăm, să stăm pe picioarele noastre, nu să alunecăm în cine ştie ce abisuri şi să ne agăţăm pe urmă de celălalt.

Şi se ridică şi se aşeză lângă ea. Ii puse mâna pe obraz şi o mângâie îndelung, pe tâmple şi pe urechi, netezindu-i părul.

- Hai, îi spuse, arată-mi tablourile.

- Nu, şopti ea, nu mai simt nevoia. Cu tine nu mai mă simt pictoriţă.

- Asta e bine, sau e rău?

- E bine, spuse ea apăsat, cu o astfel de intonaţie încât se ghicea că îi trecuse prin cap şi gândul că s-ar putea să Fie rău. Asta nu înseamnă că nu m-ar întrista dacă ceea ce pictez eu nu ţi-ar plăcea. Mă simt mai liberă cu tine fiindcă îmi dau seama că dacă îţi plac, mai am şi alt rost pe lume decât acela de a picta. Pictura e o obsesie, te împiedică să trăieşti integral. De pildă, după ce ai revenit adineauri în atelier arătai fericit, ca un om care a visat ceva frumos, sau i s-a spus că va pleca într-o călătorie. Nu te mai gândeai la prezent şi mi-am dat seama că ai dreptate, noi doi ne-am despărţit, şi tu eşti străin de mine, cu toate că tu m-ai oprit... Ei, în timp ce mi se strângea inima că nu mai însemn nimic pentru tine, gândeam: ce expresie frumoasă are, de tinereţe şi singurătate. Nu era un gând al femeii din mine, ci al pictoriţei. Bineînţeles că l-am alungat ca pe-o prostie. Aşa că să lăsăm pictura şi mai ales tablourile mele! Dar vreau să te întreb: m-am înşelat? Te simţi tânăr şi singur. Ţi-e bine? Cum reuşeşti?

— Nu fac nici un efort, zise el. Dar tu parcă ai fi o babă, aşa vorbeşti de tinereţea mea, când de fapt eşti cu cel puţin zece ani mai mică... Prost se simt cei care consideră singurătatea drept un infern, reluă el. Am auzit la cineva din lumea voastră expresia asta: infernul singurătăţii. Nu ştiu ce era, pictor sau scriitor. Poate că voi aveţi dreptate, dar în lumea în care trăiesc eu, hm! Cum să-ţi explic... Ceea ce ne leagă, sau lucrurile de care ne agăţăm când ieşim afară din casă, nu la serviciu, unde trebuie să muncim, dar în vizite sau la petreceri, nu se deosebeşte de ceea ce leagă o oaie de alta. In timp ce femeia, de pildă, pe care trebuie s-o alegem din societate, n-ar trebui s-o facem ca berbecul după miros... După ce trece reproducerea, ne trezim faţă în faţă doi străini. Ei bine, suntem chiar străini şi singura modalitate de a mai îmblânzi această descoperire care ne sperie ar fi să recunoaştem că aşa ne-am născut, şi că asta nu e o vină... Atunci ne-am simţi mai bine, şi abia atunci s-ar naşte între noi iubirea care n-ar lega pe nimeni cu lanţul... Ştii, râse deodată Niculae, devotamentul ăla!

Vrusese să spună că abia aşa ar apărea acel devotament? Şi ce era de râs aici? Părea uluită. Chipul ei se făcuse grav.

- Ceea ce mi-ai spus acum mi-a plăcut foarte tare, murmură căutându-1 intens cu licărul privirii. Te ascult, spune mai departe.

- Ce să-ţi spun protestă el, parcă cu gândurile împrăştiate. Tot ce pot să-i spun e că ţin ia femei, deşi cuiva i s-ar părea că mă feresc de ele... şi ţin şi la oameni, cu toate că unul sau altul ar putea să spună că, fiindcă nu umblu cu nici unul din ei de gât, nu-mi plac. Acuma să nu crezi nici tu că dacă am pomenit de ei, nu-mi dau seama că mulţi dintre ei sunt loviţi de ceilalţi şi că refugiul celor loviţi într-o singurătate ca a mea nu mai e posibil. Cine mai poate sta acasă liniştit cu rana otrăvită, care nu se mai închide? Eu am stat. Rana s-a închis. Dar poate că cineva m-a ajutat, şi chiar aşa e, m-a ajutat întâi gândul la tatăl

meu, care era vinovat de întorsătura pe care a luat-o viaţa mea imediat după război, din pricină că mi-a oprit drumul la şcoală ca să-şi aducă trei băieţi, fugiţi, acasă. Nenorocirea asta a lui, care i-a adus la şaizeci de ani ruptura de mama, care i-a dorit moartea, mi s-a părut mai mare ca a mea şi l-am înţeles, mi s-a făcut milă de el. Găsisem vinovatul şi l-am isbăvit. Ei, ura care ar fi putut cloci în mine, fiindcă la aproape treizeci de ani mă trezeam dat afară din activul de partid şi fără nici o calificare şi cu studii incomplete, împotriva tatei, dar şi împotriva unui fost legionar care a vrut să mă cureţe, şi la urma urmei ura generalizată împotriva tuturor celor care aveau o soartă mai bună ca a mea s-a stins. Cum? ai să mă întrebi. Aşa, mi-am dat seama că ceea ce mi se întâmplase era un lucru care era al meu şi trebuia să-1 trăiesc numai eu, fiindcă mi-era dat, şi nimeni n-avea chef să-1 trăiască în locul meu. L-am trăit! M-am întins cu spinarea pe podea, cu braţele în lături, fiindcă altceva nu vedeam ce mai puteam face, şi am aşteptat să văd ce se întâmplă. Nu s-a întâmplat nimic, spre uimirea mea, podeaua sub spate m-am trezit că-mi face bine. Stai, mi-am zis. Sunt un om! Ce mi se poate lua din ce eu nu vreau să dau? Faptul că trebuie să pun pământ în răsadniţe sau să-1 arunc cu lopata într-o plasă? Şi pe urmă? Nu sunt liber să fac ce vreau? La mine în odaie nu sunt eu perfect liber? Cine îmi poate turbura acest sentiment?... Şi m-a ajutat apoi inginerul bătrân, care m-a înţeles. Se putea să nu mă fi ajutat, să fi dat peste un înrăit! Mă descurcam eu! La urma urmei, mai mult decât să mă pună să car ghivece toată ziua în camion ce putea să-mi facă?

- Te-ai îndepărtat de la ceea ce mi-a plăcut mie, îl întrerupse ea. Nici nu mai ştiu cum ai zis, dar mi s-a părut extraordinar. Intelectualii, care au orgoliul că gândirea e domeniul lor, în realitate sunt nişte simpli profesionişti, şi numai puţini din ei pot gândi aşa cum ai gândit tu mai înainte: că, adică, nu e rău că suntem singuri... Dar tu ai spus-o parcă altfel, în gura mea n-are nici un haz... Acuma, Niculae, despre pictura mea să-ţi povestesc şi eu ceva. Tu ai un copil şi o experienţă de viaţă care te îndreptăţeşte să spui ceea ce spui despre oameni. Noi, ca artişti, pe lângă viaţa naturală pe care o trăim ca toată lumea, mai ducem şi o viaţă, cum să-ţi spun... foarre sofisticată, ca artişti... In care suferim foarte mult... chiar şi cei mari, nici ei nu sunt scutiţi de... Eu sunt încă mică, şi ca vârstă nici n-am treizeci de ani, dar aşa cum sunt, cu ceea ce ştiu eu despre mine, aş fi mai fericită dacă n-aş avea un înger rău care mă urmăreşte şi îmi spune la ureche, când mi-e lumea mai dragă, rânjind: talent! N-ai talent! Aş îndura şi suferinţa asta, dar m-a făcut să încep să doresc laudele altora, ca să-i dovedesc lui că nu-i adevărat, am talent şi nu-mi pasă de rânjetele lui. Asta e mai rău! Nu pot să scap de el.

- Va să zică e vorba de cineva real? Că după cum te-ai exprimat tu, mi s-a părut că e vorba, aşa, de un duh...

- Nu, zise ea cu simplitate. E vorba de-un coleg, de-un pictor...

- Aha, făcu Niculae. Va să zică el are talent, probabil, dacă îţi spune ţie că tu n-ai.

- Nu, fiindcă asta poate să ţi-o spună şi unul care n-are, din răutate... Dar ăsta are!

- Şi ce vrea de la tine?

- Nu-mi dau seama, zise ea.

- De ce stai de vorbă cu el? se miră Niculae.

- De ce!? Vezi, m-a scos odată din sărite şi de-atunci nu mă pot stăpâni, şi i le torn şi eu.

Niculae râse:

- Şi tu ce poţi să-i spui, dacă singură recunoşti că are talent?

- Stai să vezi. Dacă eu n-am talent, îi spun (lucru de care nu mă tem câtuşi de puţin, eu cred că am), în cele din urmă nu voi mai picta, dar ce va face el, care e foarte talentat şi în curând va înceta să mai picteze!?

- Aşa i-ai spus!?

- Da!

- De ce?

- Există drumuri pe care apuci, zise ea parcă indignată. Al meu nu ştiu cât e de larg şi de lung, dar ştiu că nu va deveni din drum potecă, în timp ce al lui se va strâmta din ce în ce... Când i-am spus asta, a deschis o gură cât o şură: „Eu am flaaacăra! zice. în mine stă de pază un deeemon!" De! făcu pictoriţa. Demonii ăştia sunt capricioşi. într-o zi te părăsesc şi caută suflete mai modeste. Nu duc lipsă. „Crezi că talentul aleargă pe drumuri?" zice. „Sunt convinsă, i-am spus. Uită-te la copii; pune-i să picteze, dă-le pensule şi vopsele în mână: fac minuni. Şi cu toate astea rar ajunge câte unul din ei pictor. La vârsta noastră, continuă pictoriţa în glas cu o tonalitate necruţătoare, semănăm cu ei, cu copiii, puţini dintre noi, chiar dacă reuşim să ne afirmăm la început, reuşim să ne ţinem şi pe picioare." „Vrei să spui, zice, că tu te vei ţine?" „îţi garantez. Acum ţie ţi se pare că eşti sus, dar cât timp?" „Sus! îl văd că face. în ceruri!" Se vedea că tocmai de aceea, că era sus, nu auzea bine şi nici nu înţelegea, nu vroia să înţeleagă ce îi spuneam eu; mă considera o simplă cobe! De ce, adică, să fie adevărat ce-i spuneam eu? De unde ştiam eu? Vorbeam şi eu ca să-1 zgândăresc, din invidie, daaa, de ce altceva?

Dezvăluirile nu apropie, cu toate că rezistăm greu să nu le facem. Ni se pare că ne apropie. Niculae tăcea, brusc înstrăinat. Pictoriţa de asemeni, foarte posomorâtă. Părea rătăcită.

- Dacă lucrurile stau aşa cum spui tu, zise Niculae uitându-se afară, atunci nu văd de ce zici că nu poţi să scapi de el. Ce înseamnă asta că vrei sa-i dovedeşti lui că ai talent? De ce să-i dovedeşti lui? Bagă-1 în... mă-sii, şi gata!

Pictoriţa se uită la el cu o expresie holbată, sorbindu-i parcă cu nesaţ cuvintele.

- N-are nici o ruşine, şopti ea venindu-şi în fire. Mi-e foarte greu! Parcă n-ar fi bărbat. Mă ponegreşte, inventează despre mine lucruri josnice.

- Adică? zise Niculae mai apropiat.

- Eu ştiu? Despre mine ca femeie! răspunse ea muşcându-şi buzele. Lucruri nedemne. N-are mândria să nu spună lucruri care îl mânjesc tot pe el.

- Depinde cum e şi viaţa pe care o duceţi voi, zise Niculae supărat. Dacă ceea ce spune el ceilalţi cred, deşi nu e adevărat, înseamnă că sunt nişte... Nu spune decât despre tine? Sau mai spune şi despre alţii?

- Nu, zise pictoriţa, cu mine are el ce are! Parcă nu mai trăieşte decât să mă distrugă pe mine.

- înseamnă că a fost ceva între voi şi el nu-ţi iartă ceva, dădu din umeri Niculae. Fiindcă nu-mi vine să cred că vrea să te cucerească prin persecuţie. Dar ia spune-mi, ceilalţi cum sunt?

- Unii sunt mai buni, alţii nu... Alţii sunt şi mai răi, zise pictoriţa. Sunt cei care râd... La noi se râde, şi se râde, şi fiindcă se râde, înţelegi ce vreau să spun: din trei care râd de ceva fiecare râde şi de ceilalţi doi fiindcă râd.

- Asta, zise Niculae, n-ai ce să-i faci. Şi de mine s-a râs, a râs chiar prima fată pe care eu am iubit-o, a răspândit în sat, ca să se răzbune ea de ceva, ideea că n-aş avea ceea ce are orice bărbat. Râdeau copiii de mine, mă arătau cu degetul! Ţi-nchipuiî... Pe urmă în activul de partid, râdea de mine, făcându-i şi pe alţii să râdă, cel mai bun prieten al meu, unul Iosif.. Dar ia spune-mi, zise Niculae nedumerit, bărbatu-tău de ce nu te apără?

- Ce poate să-i facă? zise ea deodată cu voce străină. N-oi fi vrând să-1 provoace la duel?!

- în ce mă priveşte, răspunse atunci Niculae tărăgănat şi deodată absent, eu nu vreau nimic. Bărbatului tău, şi nu mie trebuie să-i ceri să te pună la adăpost de astfel de lucruri, el

trebuie să te spele de păcate, şi nu eu. Sau oi fi vrând să te spăl eu şi pe urmă să te duci să te bagi în patul lui neprihănită?! Cum ai putut să-mi spui un astfel de lucru? Nici n-ai apucat bine să te asiguri de puterea simpatiei mele şi mi-ai şi pus în cârcă ceea ce e în viaţa ta foarte neclar, dacă nu chiar foarte îndoielnic. îmi retrag simpatia pentru tine.

Şi se ridică în picioare, şi fără să se uite la ea o luă spre uşă. Puse mâna pe clanţă, fără grabă, dar hotărât şi fără să se uite înapoi, şi ieşi. Curând i se auziră din atelier paşii coborând rapid, parcă alunecând pe scările de ciment ale blocului. înfăţişarea pictoriţei, ascultând, se schimbă: o lumină bruscă îi descleştă trăsăturile încordate. Avea acum aceeaşi expresie ca şi anul trecut, când el o alungase cu râsul lui batjocoritor, din odaia lui. Era frumoasă şi parcă împrumutase ceva din expresia celui care de astă dată pleca el din odaia ei dat afară...

IV

A doua zi era duminică şi Niculae se trezi mai târziu. Se întinse, şi o veselie intensă îi inundă chipul. „Ce să fac eu acum cu duminicile mele? îşi şopti şi rămase vreme îndelungată în capul oaselor, uitându-se fără să clipească spre geamul care datorită căderii ciudate a luminii aducea parcă cerul în fereastră, albăstrind odaia. Ei, ce să fac? Ce făcea grădinarul Miciurin? Ea ce se gândea el? E clar; de ce să stea salcâmii degeaba? De ce să nu crească, de pildă, în ei, în loc de frunze, ardei graşi? Grădinarul Miciurin, mintea lui creatoare adică, n-avea odihnă! Ei, a mea are! Am să ies să mă plimb, dar nu spre copacul bătrân care îl sperie pe Michi, ci prin sat, să văd cu ocazia asta şi ce fel de flori vrea tovarăşul preşedinte să pună de-a lungul şoselei, ce fel de pământ este, ţine sau nu ţine?... Asta ne-a mai rămas, florile de-a lungul şoselelor, încolo le-am aranjat pe toate..."

Se îmbrăcă în clipa când cineva îi bătu în geam. Scoase capul pe fereastră. Omul era unul Pecingine Ion, mic de statură, abia i se vedea capul, deşi fereastra nu era înaltă. Era cumnatul lui Damian Gheorghe, angajar să aibă grijă de bărcile complexului.

- Ce e, barcagiule? zise Niculae.

- O doamnă de la castel vă trimite chestia asta.

Şi îi întinse un plic în care zornăia ceva. Niculae îl rupse şi scoase din el nişte chei şi o scrisoare.

- Bine, barcagiule, zise Niculae, dacă doamna e de la castel, spune-i că îi mulţumesc, atât! Domnul inginer vă mulţumeşte.

Apoi începu să citească scrisoarea: „Dragă Niculae, i se spunea, te-am jignit premeditat şi nu involuntar sau pentru că gândirea mea ar fi purur naşte, din viaţa mea, ceva urât la adresa ta. Să vezi de ce: prea uşor m-ai aruncat în grija barbarului meu, ca să nu mă simt eu cea dintâi jignită. Nu înţelegi, Niculae? Te iubesc foarte tare, te-am iubit tot timpul, şi nu mai pot iubi, de când te-am cunoscut, pe nimeni. Foarte tare!... Nu-mi scormoni însă trecutul ca să afli căderile de care nu sunt vinovată, aşa cum ai făcut acum un an, rămâi aşa cum te ştiu, cu sentimentul tău de singurătate, şi nu-mi retrage simpatia ta! Aş fi fericită! Simina." Iar apoi în postscriptum: „Fiindcă ţi-a plăcut aşa de mult atelierul meu, ţi-1 dăruiesc, îţi trimit cheile. Poţi să faci ce vrei în el, să vii când vrei, la orice oră (una din yale e de la intrarea în bloc, să poţi descuia noaptea), poţi să dormi în el dacă ai chef. Nu deranjezi absolut pe nimeni. Ai doar grijă să încui cu toate cheile şi când pleci, şi când stai, fiindcă ai văzut, am acolo tablourile, care pot fi furate, lucru care nu m-ar măguli deloc, deşi la prima vedere aşa ar trebui, fiindcă dacă n-ar avea valoare nu le-ar lua nimeni. Dar mi s-a întâmplat! Te sărut! S."

„îmi place, e deşteaptă, murmură Niculae. Declaraţia de dragoste explică vorbele ei urâte, dar o rectificare tot e necesară. Nu eu i-am scormonit trecutul acum un an, ci acest trecut a venit spre mine. Această frază a ei e obscură, şi din pricina asta suferă şi restul. N-o să-i cer explicaţii, ea ştie ce-a scris şi vrea să mă facă complice la ceea ce eu nu ştiu, ca să-mi spună

mai târziu că am ştiut. Nu ştiu şi nici nu vreau să ştiu." Se uită însă la pachetul de chei şi expresia i se mai îmblânzi. Le luă şi le vârî în sertarul mesei.

Preşedintele era pe-afară împreună cu o altă notabilitate, când Niculae se apropie de clădirea sfatului popular. Ii găseşti uneori pe afară pe aceşti reprezentanţi ai puterii locale. Preşedintele era un tânăr înalt, subţire şi puţin îndoit de umeri, cu o expresie de puţină comunicativitate pe chipul său lat. S-ar fi zis că aşteptau pe cineva a cărui venire îi îngândura pe amândoi: nu le păsa, dar oricum, ce-o să zică la urmă lumea când o afla? Unii or să-i arate cu degetul, alţii o să se uite la ei chiondorâşi, cu o duşmănie abia acum dată la iveală, când nu le mai era frică de ei, alţii, cine ştie (s-au mai întâmplat cazuri!), îndată ce îi vor vedea căzuţi, s-ar putea să le vie cheful să-i tăvălească prin vreun şanţ! Şi în orice caz unii vor râde: ha, ha, ha! ajunseră şi ăştia în fruntea comunei şi nu statură mult şi îi dădură afară!

- O să fie imposibil să facem să crească vreo floare pe acest drum bătătorit, format din pietriş depus de zeci de ani, le spuse Niculae după ce le dădu bună ziua. Dacă vârâm o cazma în el e mai mult ca sigur că dăm de un strat de nisip de cel puţin o jumătate de metru. Aveţi de gând să ne cereţi pământ de flori să-1 amestecăm? O să vă coste o groază de bani!

Preşedintele nu răspunse îndată şi nici nu se uită la celălalt să-i ceară părerea. Se uită în zare, în timp ce în ochi i se aşternuse o vagă ceaţă de mâhnire pe lume care parcă îl decepţiona în sinea lui, dar îl şi obseda.

- Nu, zise el, n-avem de gând să punem flori pe unde spuneţi dumneavoastră. O să facem un trotuar din plăci de beton.

Şi tăcu.

- Atunci anulaţi comanda? zise Niculae.

- Nu, zise celălalt, mai puţin trist decât preşedintele, totuşi nici el prea vesel, de ce s-o anulăm?

Niculae râmase şi el tăcut. îi cunoştea pe aceşti oameni cu gândirea mereu frântă, însoţită de un binevoitor dispreţ faţă

de cei care nu le-o cunoşteau şi pe care, dacă nu erau şefi, îi suceau şi îi sucăleau cu pauzele lor de gândire până îi scoteau din sărite, pentru ca pe urmă, rămaşi singuri la un pahar de vin, să râdă de ei că sunt proşti. Niculae îi sfredeli cu privirea cum făcea odinioară când era activist.

- în orice caz, zise el ironic, hotărâţi-vă. Eu am plan de livrări mari cu Horticola 1 Mai şi n-am timp de depănat gânduri melancolice de la picior la mână, până când vă decideţi unde să puneţi florile, de-a lungul şoselei sau pe acoperişul caselor.

- Nu trebuie să vă iritaţi, zise preşedintele paşnic. Menţinem comanda. O să punem flori, zise el, cu un gest vag spre porţile oamenilor, doi metri de la trotuar spre interior.

- Adică luaţi din curţile oamenilor? zise Niculae batjocoritor.

Cunoştea, de asemeni, simplitatea asta cu care se luau pe vremuri, la comitetul de partid, astfel de hotărâri care duceau la mari turburări prin gospodăriile ţărăneşti.

- Concetăţenii dumneavoastră sunt de acord să le luaţi aceşti doi metri adâncime de-a lungul curţilor? zise el.

- De ce să nu fie de acord?! se miră preşedintele. Ba chiar o să le placă! Nu e comuna lor?

- Dar şi locul de casă e şi el tot al lor. Poate că unii ar avea chef să facă ce vor cu pământul lor, cât le-a mai rămas...

- Pe dumneavoastră ce vă priveşte? zise atunci preşedintele, sincer nedumerit.

Niculae se posomorî şi nu mai zise nimic. Dădu din umeri şi vru să se îndepărteze. în acest timp însă privirea preşedintelui devenise mai intensă. în zare, unde se uita el, fusese ceva, şi acest ceva se apropiase: era o fată.

V

Venea foarte hotărâtă spre preşedinte, iar acesta, aşteptând-o, începu să se prefacă, stingherit, că n-o vede. Era o fată de statură mică, sau părea astfel din pricină că preşedintele era prea înalt.

Chipul ei era slab, dar oasele nu erau deloc firave, şi asta îi dădea feţei o mare expresivitate: era când de o izbiroare frumuseţe, văzută din profil, când neîmplinită, văzută direct din faţă, asemeni fetelor de treisprezece ani, când la ele urechile sau nasul sau bărbia nu intră încă într-o armonie formată a figurii.

- Ei, ce s-a mai întâmplat? zise preşedintele înainte ca ea să dea bună ziua.

El se decisese, parcă de frică, să i-o ia înainte şi să preîntâmpine ceva. Fata nu arăta deloc agresivă, dar poate el avea o rea conştiinţă faţă de un lucru de care ea ştia şi el nu vroia sau nu putea să ia nici o măsură...

- Văd că ştiţi, zise fata, şi ochii ei care erau deosebit de frumoşi alunecară repede asupra celor trei bărbaţi.

- De unde să ştiu?! făcu preşedintele uitându-se în pământ, ce să ştiu?

Dar într-adevăr, de unde ghicesc fetele că un bărbat ştie mai ales când e vinovat? Fata izbucni într-un fel de hohote şi exclamaţii batjocoritoare, care îi luau pe toţi care erau acolo la vale... Ce să mai discutăm, se vede, tovarăşe preşedinte, pe cine vrei dumneata să... Ce-ai de gând... Ce-aveţi de gând... Unde credeţi că o să ajungă lucrurile în stilul ăsta?... Care stil?... Ei, care stil, nu cumva, tovarăşe preşedinte, o să mă siliţi să mă duc în altă parte şi să explic acolo despre ce stil e vorba?

Preşedintele nu mai spuse nimic. Dar şi fata se opri şi se uită acum la Niculae, ca şi când pe el venise acolo să-1 întâlnească.

- Vă vedeţi sâmbăta împreună, beţi împreună, nu puteţi sâ-i spuneţi aşa ca între prieteni, continuă fata, cu altă tonalitate, deloc veselă; semăna acum cu o fetiţă căreia i s-a dat în mână un coş greu şi a fost bătută să-1 ducă undeva: Mă, Vasile, vezi şi tu, ai grijă acolo, te faci de râs, la cincizeci de ani, bărbat în toată puterea cuvântului... Măcar ai grijă de cadrele tale şi nu mai umbla cu hârtii contra lor, şantajându-i că lucrează aci, într-o gospodărie colectivă, la câţiva kilometri de Bucureşti... Dacă de rest nu ţi-e ruşine!

- Care rest, zise preşedintele şi avu un surâs vag, semn că parcă ştia el ceva, dar ar fi vrut să uite.

- Porniţi de la ideea că o să mă las şi eu şantajată? zise atunci fata decisă şi foarte mirată.

- Aveţi o mătuşă aici? o întrebă preşedintele paşnic şi curios.

Se uită drept la ea, dar prietenos: ei, avea sau n-avea o mătuşă la care stătea? îi plăcea sau nu-i plăcea şi ei, ca şi altora, Bucureştiul, care era la doi paşi? Fata pufni în râs. Sigur că avea, şi sigur că putea fi şantajată, dar...

- Nu ştiu, exclamă ea, ca şi când le-ar fi lansat o mare promisiune, o să văd eu ce-o să fac!

Şi se desbrobodi cu un gest de ţărancă de baticul care îi acoperea jumătate din părul ei tăiat scurt, de o culoare rară, între castaniu-deschis şi arămiu, şi se îmbrobodi la loc, lăsându-şi descoperite urechile, de o albeaţă mată. Privirea ochilor ei, de un albastru potolit, dar de o mare vioiciune, se opri din nou asupra lui Niculae.

- Vă felicit, spuse ea, am auzit că v-aţi luat examenul de stat.

Era foarte familiară, dar nu părea deloc accesibilă. Horticultorul o întrebă, fără mirare, de unde îl cunoştea. Ea îi răspunse că l-a văzut o dată la restaurant, la grădină, avea un câine cu el... Pe medicul veterinar Hâncu îl cunoştea? Nu, zise Niculae. Cu el era la restaurant, e logodnicul ei, medicul veterinar Hâncu. El i-a spus: „îl vezi pe-ăla de colo cu câinele sub masă?"...

- Şi aşa şi pe dincolo, mi-a spus toată istoria dumitale, nu ştiu de unde o ştia, că nu eram curioasă!

Nu părea să-1 admire foarte tare pe logodnicul ei. Dar nici tonul cuvintelor adresate de ea lui Niculae nu era prea respectuos. Totuşi frumoşii ei ochi albaştri îl învăluiau cu simpatie, şi aşa cum fac adesea tinerii când se cunosc, uitară amândoi brusc unde erau şi cu cine, întoarseră spatele preşedintelui şi

ajutorului său şi porniră foarte aproape unul de altul, ca şi când ar fi fost de mult vechi prieteni.

- N-am înţeles bine, unde lucrezi? zise Niculae.

- La *Geace-u* de-aici!

- Şi ce faci acolo?

- Sunt şefa fermei zootehnice.

- A! exclamă Niculae. Eşti tehniciană!

- Nu, zise ea, sunt inginer!

- Da' ce, se supără parcă horticultorul, te-au dat la şcoală de la patru ani? Arăţi ca un ţâşti-bâşti!

- Ia te rog, zise şi ea în acelaşi fel, nu cumva te crezi un zdrahon?

- Aşa este, zise el, nu vrem să recunoaştem ceea ce suntem. Ştii, mărturisi el deodată, părinţii mei n-au fotografii. Şi i-am făcut o dată mamei una. Când i-am adus-o şi s-a uitat la ea, zice: „Cine e baba asta?" Nu s-a recunoscut. Ea credea că a rămas ca pe vremea când era fată mare!

- Da' mai rău e când alţii nu vor să vadă în tine ceea ce eşti, mărturisi şi fata. Bunica, fiindcă eu n-am cunoscut-o pe mama, aveam trei ani când a murit, când ne vedea prin bătătură, ce i se părea ei, şi făăăă, o auzeam, o să vă mai măritaţi şi voi, fă (adică eu şi soră-mea), o să găsiţi voi bărbaţi, pe de-alde mutul lui Ciucă o să găsiţi! Adică eram urâte sau neroade, nu ştiu ce era în mintea ei! Şi-acuma când mă duc pe la ea, se uită la mine fix, parcă nu i-ar veni să creadă că sunt ceea ce sunt. Mare minune când m-o vedea măritată. O să-mi spună atunci că o să mă lase bărbatul!

- Asta mă înfuria şi pe mine când eram mic, zise horticultorul. .. Când vine de la un străin n-ai de ce să te miri. Dar când vine de la rude... N-ar trebui să te cunoască? Aiurea! Mă trimeteau fraţii mei mai mari să le aduc nu ştiu ce căpăstru sau şleau... Căutam, nu dam de ele... Stăteau cu mâinile băgate până la cot în buzunare şi mă urmăreau... „Aîooo, făceau, mă, da' prost mai eşti, mă, vai de capul tău!"... Rezulta din căineala lor că o să ajung un biet nenorocit, dacă nici măcar nişte şleauri nu ştiam unde sunt... Cum era să ştiu? Ei umblau cu ele, şi numai ei ştiau unde dracu le puneau, de unde era să ştiu eu, închipuie-ţi!... Cel mai mare (e cam bolnav), i-am făcut într-o duminică o vizită... Da' asta e demult, era prin '47. Se înscrisese în partid, era responsabil de stradă, şi după primul pahar de vin a început să se stropşească la mine: că cât Ie-a dat el legionarilor în '41? „De unde să ştiu eu cât", i-am răspuns. „Cum nu ştii, zice, trei luni. In trei luni s-au dus dracului... Cât le dau comuniştilor tăi?" „Ei, cât?" zic eu, uitând să-i mai spun că comuniştii ăştia erau şi ai lui. „Şase luni, zice, şi mă stropeşte în ochi cu stropi de vin, mai mult nu le dau, aşa că să nu-mi vii tu aicea îmbrăcat în costum, că cu ăla rămâi, cu ce e pe tine, o să te rogi pe urmă să te bag la sudură să câştigi şi tu o pâine, şi n-o să pot, o să fie greu..." Şi mă zgâlţâia de mânecă şi de revere, indignat de calitatea stofei pe care o purtam, când eu trebuia să rămân în ochii lui prostu ăla care nu ştia nici unde e un căpăstru şi pe mine să port tot izmene şi peste ele o cămaşă... Cine ştie ce era în mintea lui! Şi dacă ai şti cât a suferit tata din pricina lor... Mi-erau fraţi vitregi, mai adăugă Niculae.

- Trebuie să fie mare lucru pentru dumneata că ai reuşit să ajungi inginer, zise fata cu simpatie. Dar de ce ai întârziat atât de mult?

- Am avut un drum mai întortocheat, zise Niculae. Am vrut altceva!

- înţeleg, zise fata.

Şi se uită în zare. Ieşiseră din sat. Se vedea câmpul verde şi în depărtare clădirile de la margine ale marelui oraş. Soarele bătea în ele, făcându-le să pară din sticlă strălucitoare.

- Şi ce e cu ferma dumitale, zise el, ţi s-a întâmplat ceva?

- Da, răspunse ea cu o ciudată nostalgie, nu ne merge prea bine.

Şi avu iarăşi ca mai înainte o înfăţişare de copil împovărat, care a fost bătut să ducă în braţe ceva peste puterile lui. Avea însă în acelaşi timp un surâs care parcă spunea că o apăra de deznădejde o armă a ei, cu care se născuse fără să ştie... Care era această armă?

- Nu s-ar zice că nu te descurci, surâse şi Niculae.

- Ba mi-e foarte greu! se apără ea. Dar ce să fac?Ştii ce, mătuşa mea a tăiat ieri un curcan, te invit la noi, dacă n-ai alt program. Uite, pe uliţa aceea stăm.

- Nu, zise Niculae, n-am nici un program. Vin cu plăcere, mulţumesc. Dar cum te cheamă?

- Nicoleta, zise ea, Păceşilă!

- Păceşilă, râse Niculae. De unde mai vine şi numele ăsta?

- Parcă Moromete cum e? râse şi ea. In viaţa mea n-am auzit un astfel de nume!

- Oricum, e un nume, zise Niculae, dar Păceşilă? Şindrilă, Măceşilă, de la măceş, mai înţeleg, dar Păceşilă? Ce e cu*pă* ăsta?

- Mormăilă, Moroiu, mai înţeleg şi eu, răspunse fata, dar Moromete, Ciuciulete, ce mai e şi asta?

- La urma urmei, de unde ştii că mă cheamă aşa?

- Ţi-am spus, logodnicul meu te cunoaşte! Poftim! I^să-mă pe mine s-o iau înainte, fiindcă iese hărmălaie cu câinii. Ţine unchiu-meu vreo patru. Dar sunt nişte corcituri, nu muşcă, să nu-ţi fie frică de ei...

VI

Casa era mică şi săracă, dar avea o grădină care îi sporea parcă dimensiunile. în depărtare era câmpul. Mătuşa fetei, trăind în această izolare cu copiii ei mici, primi musafirul cu o agitaţie stăpânită din care nu răzbătea în afară decât sinceritatea privirii, care mărturisea că îi place acest necunoscut... Nu

pentru nepoata ei, pe care o ştia logodită, şi nici pentru ea, al cărei bărbat era la fel de tânăr ca şi Niculae şi era bine făcut, ci aşa, fiindcă era femeie, şi fiindcă unei femei trebuie, fără să arate, să-i placă un bărbat când acesta se află prin preajma ei, şi nu era un strâmb...

Fata era foarte încântată că „colegul ei de la castel" era bine primit, şi după ce se aşezară la masă horticultorul află de la ea ceea ce un bărbat nu află decât după o lungă cunoştinţă. Şi totuşi nu s-ar fi putut spune că ea nu avea, în priviri chiar, rezervele ei, ca şi când ar fi vrut să spună: nu sunt vorbăreaţă şi sunt şi logodită. Dar acum îmi place să vorbesc. Anumite lucruri nu pot fi spuse decât în anumite clipe, unui anumit om. După aceea nu se mai ştie ce va fi... Că nu era prea voinică, de, zise ea, aşa o făcuse maică-sa. Dar că era slabă şi că i se vedeau oasele după urechi, nimeni nu ştiuse (nici mătuşa la care locuia acum, fiindcă nu numai că nu avusese mamă, dar şi tatăl o cam părăsise, recăsătorindu-se), că era şi dintr-o pricină anumită: era s-o păţească în ultimul an de institut, unde mesele regulate o cam îngrăşaseră şi îi făcuseră, după părerea ei, picioarele cam groase. Şi atunci o sfătuise cineva să bea oţet. Făcuse rost de-o sticlă, pe care o pitise în dulap, şi până nu slăbise la loc, cum se ştia ea la cincisprezece ani, nu se oprise de băut. Până într-o zi, când făcând baie la un ştrand se pomeni cu o purernică hemoragie... Se întoarse la cămin, se culcă în patul ei şi rămase liniştită, aşteptând ca totul să se aranjeze de la sine. Dacă s-o aranja! Dacă nu... Adormi... Se trezi la spital, cu ace în piele, i se făcea transfuzie. Puţin dacă ar fi întârziat salvarea, dacă o colegă n-ar fi observat-o zăcând ca moartă pe patul ei, şi nu s-ar mai fi trezir din acel somn, care de altfel i se anunţase clar că ar fi putut fi ultimul. Asta i se întâmplase anul trecut, prin mai. îşi reveni după câteva săptămâni, îşi dădu examenele finale şi fu repartizată imediat la un combinat avicol, unde însă nu stătu mai mult de trei luni: din pricina

inginerului, şeful acestui combinat. Era un ins de vreo treizeci şi şapte de ani, cu o înfăţişare de om cumsecade, din Bucureşti, venea cu autobuzul, şi nu-şi găsise şi el, prin toată capitala şi până la vârsta aceea, o fată cu care să se ducă duminicile după-masă la cinematograf. îi căşunase pe ea! Vii? o întrebase. Ea avea acest prieten care o ceruse în căsătorie, medicul veterinar Hâncu, de la *Iase* Mogoşoaia. Nu-i dăduse acestui om răspunsul, vroia să se gândească înainte de a face pasul... Desigur, nu-1 iubea atât de tare pe acest veterinar încât să n-aibă nevoie să se gândească, or, faptul că trebuie să se gândească o deprima... Parcă ar fi vrut ca viitorul ei soţ să aibă altă meserie, nu fiindcă nu i-ar fi plăcut a ei sau a lui, luate separat, dar luate împreună i se părea cam mult. Ce să vorbească amândoi seara? Tot despre vite? Cum şi-a suflecat el mâneca până la umăr şi a vârât-o adânc în născătoarea cutărei vaci, care a mugit... Nu era prea pasionant... E drept, vitele sunt fiinţe vii, nu e neplăcut să ai de-a face cu ele, mult mai plăcut decât, de pildă, să ai de-a face cu dosare, să stai adică toată viaţa cu nasul în hârtii, dar, oricum, soţ şi soţie, ce pot ei să-şi spună, ce nu ştie celălalt, la întoarcerea acasă? Nici ea nu ştia ce vrea, în orice caz invitaţiile inginerului şef cădeau cum nu se poate mai prost şi o iritau, mai ales că de la un timp făcea ce făcea şi venea la incubatoarele ei şi o lua prin combinat, plimbându-se degeaba de colo până colo, abuzând de faptul că era şef, şi nu-1 putea repezi. îi plăcea acest post, era destul de bine plătită şi n-ar fi vrut să se certe cu el dacă asta se putea evita, dar într-o zi el insistă să-i dea un răspuns: acceptă sau nu acceptă să se întâlnească cu el în Bucureşti? „Nu, tovarăşe inginer, îi răspunse, în combinat n-am încotro şi trebuie să mă las plimbată peste tot ca un căţel, dar în ziua mea liberă am programul meu." El tăcu câteva clipe şi chipul lui de om aşa-zis cumsecade căpătă deodată o expresie urâtă, de suferinţă şi contrariere, care nu aveau în ele nimic atrăgător. El îi întoarse spatele şi îi spuse:

„Mai gândeşte-te!" „Mă ameninţă", reflectă ea. A doua zi se duse la minister şi ceru să fie transferată, fără să spună de ce, dar cu rugămintea să nu fie departe de Mogoşoaia, unde are o mătuşă bătrână şi bolnavă de care trebuie să aibă grijă ca de mama ei, fiindcă ea a fost orfană şi această mătuşă a crescut-o de mică etc. Mătuşa era sănătoasă tun şi era în plină putere, purta în pântec al treilea copil, dar ce să spui, să fii crezută? Avea într-adevăr nevoie de mătuşa ei, pe care o iubea ca pe-o mamă. Omul în vârstă, cu părul alb, de după birou, puse mâna pe telefon şi luă la rând toate comunele de prin preajma Bucureştiului. Vroia s-o servească, o văzuse din profil şi îl convinsese chipul ei expresiv şi tras, nu părea că îi merge ei prea bine de arată aşa necăjită şi se mai şi chinuia să zâmbească, să se facă plăcută... „Cam greu, îi spuse, după ce şase-şapte *geace-uri* răspunseră că n-au nevoie de zootehnişti. Dar găsim noi! Trebuie!" Şi după ce găsi, îi atrase atenţia: „Vezi, acomodează-te, fiindcă altfel, dacă o să vrei iar să te transferi, va trebui s-o părăseşti pe mătuşa dumitale. în fond, ce s-a întâmplat la combinat? Acum, că pleci de-acolo, te-aş ruga să-mi spui". „Am plecat ca să nu se întâmple, tovarăşe director-general. Ştiţi, până se căsătoreşte o fată are tot felul de necazuri." „Ştiu, zise directorul-general ocrotitor. Ştiu, te înţeleg perfect, cu toate că nu mi-ai spus nimic. Dar acomodează-te, fiindcă ai văzut singură că o să fie imposibil să te mai retragi, dacă o să ai iar necazuri".

- Fără acest avertisment, zise fata, crezi că aş sta eu să-mi mai sparg capul că marele organizator, cel mai bun dintre toţi preşedinţii de *geace* posibili, tovarăşul Gârboviceanu, s-a rătăcit la bătrâneţe? De ce nu? Ce adică, numai boierii să se îndrăgostească la şaizeci de ani, ca şi când ar fi nişte tineri? Ce, el, Gârboviceanu, n-are dreptul? Ce dacă altădată a fost un biet ţăran? Acuma e preşedinte şi poate băga groaza în ingineri.

- Dar ce legătură e între îndrăgostirea lui şi ceea ce ai spus acum? zise Niculae.

Ieşiseră afară sub un cireş şi beau cafea, terminaseră cu masa. Mătuşa dădea să mănânce copiilor, iar unchiul fetei venise fratele lui după el şi îl luase undeva.

- Ştii ce, răspunse ea, până la urmă o să te plictisesc cu isprăvile acestui Gârboviceanu, să nu mai vorbim despre asta deloc şi să mergem mai bine la un cinema, dacă, încă o dată, nu eşti invitat în altă parte.

- Nu, zise el, merg cu plăcere, de mult n-am mai văzut un film.

Ea se scuză şi intră în casă, de unde ieşi repede pieptănată altfel şi îmbrăcată cu o altă rochie, cu care însă nu-i stătea deloc mai bine, ba chiar mai rău... Dar probabil că dăduse pe ea mai mulţi bani...

Merseră pe jos câţiva kilomerri. într-o tăcere care se prelungi la un moment dat între ei, ea începu să cânte cu o expresie străină, dar plină de viaţă, cu o totală uitare de sine, un cântec plin de nostalgie, ca o pasăre care s-ar fi oprit din zbor pe umărul lui şi nu i-ar fi fost frică de el, luându-1 drept par sau animal mişcător, care nu face nici un rău... Cântecul începea astfel:

Ce fericita-aş fi murit
In fânul de curând cosit...

Iar vocea ei avea un fior adevărat de dor de moarte ca şi când chiar şi-ar fi dorit să moară într-un moment al vieţii ei, şi totuşi moartea o ocolise. Nu era chiar aşa? Nu se culcase ea în pat, fără să-i pese, deşi ştia că viaţa se scurgea din ea, ca să se trezească apoi înconjurată de medici, luptându-se s-o salveze?...

Seara Niculae o văzu sub pleoape înainte de a adormi. „Ce vicleană e, gândi el, îţi smulge simpatia, dar ea nu dă nimic! Dacă Hâncu ăla o ia de nevastă, o să aibă de furcă cu ea. Lucrează pe mai multe fronturi... Nu era azi zi de sărbătoare? Nu era normal să se fi dus cu el la cinema şi să-i fi cântat lui, şi nu mie?"

VII

„Oare grădinarul Miciurin se interesa de pictură în timpul său liber? se întrebă Niculae în ziua următoare, după prânz, vârând în buzunar cheile prietenei lui şi luând-o spre Bucureşti. Cred că nu, altfel când ar mai fi avut timp să viseze cum să înlocuiască ghinda din stejari cu pepeni... Am fost invidios într-o zi când am văzut un oltean la piaţă învârtind de coadă un gogoşar uriaş şi strigând: «Ia miciurinul, ia miciurinul!» Nu e puţin lucru! Adevărul e că mă interesează doar pictura ei. Dacă o să-mi placă, o să-i spun că îmi place foarte mult, dacă nu, o să-i spun, ca şi anul trecut, că nu mă pricep cu toate că ea mi-a răspuns atunci că e sătulă de cei pricepuţi! Asta nu e bine! Dacă ar veni în grădina mea Trofim Denisovici Lîsenco, demnul continuator al operei lui Miciurin, aş fi foarte atent la tot ce mi-ar spune!..."

Autobuzul îl duse pe Niculae până la Piaţa Lahovary. Se dădu jos şi ieşi spre marele bulevard, care dădea în Magheru. Lumea se rostogolea pe străzi în valuri, trotuarele dădeau pe de margini, iar prin dreptul celor două cinematografe nu se putea trece. Şi librăria în care intră era înţesată. Se adresă unei vânzătoare, cerând albume de pictură. Cumpără unul despre Tonitza, iar pe celelalte le răsfoi vreme îndelungată... „Nu pricep nimic, gândi. Toate seamănă unele cu altele. De unde să-ţi dai seama care e mai bun? Nu e nici un semn!" De Tonitza ştia de la ea că e mare. îi mai povestise şi cum pictorul făcuse odată, pe vremuri, un chef cu prefectul judeţului Buzău, care ţinuse două săptămâni, şi se treziseră de la Brăila la Bucureşti... Chiar se „treziseră"! Cică în clipa aceea pictorul s-ar fi uitat la prefect şi i-ar fi spus: „Şi tu cine p... mă-tii eşti?" Nu-1 recunoştea, însemna că timp de două săptămâni nu fusese o clipă treaz... De-aia picta el atât de suav?

Ajuns în atelierul prietenei lui, Niculae uită de ce venise şi după ce împinse la dreapta zidul ieşi pe micul balcon, unde

rămase nemişcat, contemplând rezemat de grilaj imensa panoramă a oraşului. Ea un moment dat avu o tresărire bruscă şi reveni în atelier, de unde se întoarse însă cu acel taburet pe care stătuse şi data trecută, şi se aşeză pe el. Expresia sa era la început încordată de atenţie, ca şi când ar fi luptat cu o vrajă în spatele căreia nu se întrezărea limpede ce se găseşte. Ce poate fi fascinant într-o îngrămădire de case, tăiate în linii drepte sau frânte, sau curbate, prin care se scurgeau neîncetat maşini mici de la înălţimea aceea, şi oameni în toate direcţiile, asemeni unor pitici într-o ţară a uriaşilor? Culorile? Frumuseţea unor clădiri sau a unor biserici îndepărtate? îndepărtarea în sine, sugerând cantitatea uriaşă de putere acumulată pe o întindere atât de mare, cât ochiul nu putea zări? Câtă gândire şi energie se cheltuiseră pentru ca el, oraşul, să capete viaţă, cu tot ceea ce se vedea, în afară de blocurile lui de ciment, de vitrine, de arbori, de parcuri? Tinereţea lui? Oraşul era curat, nimic ros nu se vedea în el, nimic cariat nu se ghicea în dosul zidurilor lui albe. Faptul că aproape a zecea parte din populaţia ţării trăia în el şi că în el se întâlneau chemările telefonice, ordinele de înălţare sau cădere, gândirea coordonatoare, calculul decisiv? Dar apoi, treptat, expresia de pe chipul său se destinse, privirea îşi micşoră focarul şi încordarea i se topi cu totul de pe chip. Se vedea că, asemeni unui copii care a descoperit că existau înălţimi pe care se putea căţăra, era mereu fericit, ca şi data trecută, de noua înfăţişare a lumii, şi nu se mai gândea la nimic, răpit de sentimentul ameţitor de libertate pe care ţi-1 dă izolarea în văzduh. Se ridică întru târziu de pe scaunul pliant şi reveni în atelier. „Ia să vedem acum, îşi spuse, ce-a făcut ea de la înălţimea asta? Că dacă a pictat tot sifoane aşezate pe o masă cu sticle de vin şi un ştergar cam murdar, cum mi-amintesc de unul pe care mi l-a arătat anul trecut la un moment dat (şi nu ştiu nici eu de ce îl ţin minte tocmai pe ăsta, că ea mi-a arătat mai multe), o să-i spun că o pictoriţă începătoare, cum e ea, să-şi aleagă şi ea lucruri mai frumoase de pictat decât... Mi-a povestit de unul Bernard Buffet, care picta pe cărţile poştale ilustrate, vederi cum sunt ele colorate pe gustul oamenilor, dar păstrându-şi totuşi mâna lui de pictor... A ajuns bogat şi celebru... Ce poveste... Cică s-ar fi însurat cu o mare actriţă de pe vremuri, pe care o chema Annabella, mai bătrână decât el, dar de o frumuseţe... Cică i-ar fi dăruit o insulă... Ea lui, sau el ei, nu mai ştiu, şi că în ultima vreme, săraca, ar fi orbit... Ei bine, exclamă Niculae punând un tablou pe şevalet, şi uitându-se dezamăgit la el, de ce nu faci şi tu la fel, să pictezi cu mâna ta ilustrate? Ce sunt scălâmbăielile astea? Vrei să imiţi şi tu pe negrul din Dakar, care, tot tu mi-ai povestit, făcea portretele marinarilor din port pentru un pachet de ţigări şi nasturii, de pildă, de la haină, în loc să-i pună la locul lor, îi punea undeva pe margine, şi tot aşa făcea şi cu câte-un ochi sau cu câte-o ureche?... Şi l-a văzut din întâmplare unul Picasso, care a rămas uluit de admiraţie! Colosal! A început să picteze şi el la fel şi a ajuns şi ăsta celebru, spre deosebire de negru, despre care nu se mai ştie ce-a ajuns..."

Dar numai puţine dintre pânzele pictoriţei imitau pe imitatorii negrului din Dakar. Dispăruseră însă şantierele cu un steag pe ele şi bisericile a căror cruce nu mai avea loc în cadru. Şi începuseră să apară lucruri şi peisaje şi portrete care, semănând izbitor cu cele reale, nu mai erau ca altădată, pictate parcă în cenuşă, stârnind în priviror neliniştea prin lipsa frumuseţii, care e singurul lor rost... Niculae le schimbă, rămânând din ce în ce mai puţin în faţa lor: Da, nu mai erau urâte pânzele ei, dar erau ele frumoase? Fiindcă există lucruri care nu sunt nici frumoase, nici urâte. Ce vrea, de pildă, să fie acest portret în peisajul unei grădini? Asta e chiar o parte din grădina castelului şi omul cu lopata în mână seamănă cu Damian Gheorghe. Da, era chiar el... Numai că Damian Gheorghe hm!, aşa cum e el muncind e una (şi aşa cum arată

aici n-are nici un haz), şi când se duce la bufetul casei de festivităţi e cu totul altceva. „Ar fi trebuit să-1 vadă cu gheara în gâtul unuia izbindu-1 cu capul de pereţi şi să-i fi pictat astfel pe amândoi, pe cel izbit cu ochii cât cepele, şi pe Damian Gheorghe... Da, o s-o duc într-o seară să vadă un astfel de spectacol... Uite unul frumos! Acest portret de bătrân…" Era bine făcut, cu părul căzându-i pe frunte în două şuviţe groase şi cu privirea vie şi naivă, în ciuda vârstei. Un om curat, nepătat de urâciunea existenţei. Cine o fi?

Niculae puse acest tablou deoparte şi îl puse şi pe cel care îl reprezenta pe Damian Gheorghe. Iată acum şi castelul. Se putea?! Şi încă o dată castelul de la mare distanţă… Niculae se uită mai mult la aceste două pânze, fiindcă avea şi el unul acasă, dăruit de unul dintre colegii ei mai bătrâni, şi care, acela, era foarte frumos tocmai fiindcă nu prea semăna cu cel real, aşa cum erau ale ei… Ce ciudat... E o chestie aici… Să semene, sau să nu semene? O anecdotă din lumea lor de pictori, pe care tot ea i-o povestise, se referea la o doamnă care comandase un portret, şi când tabloul fusese gata se arătase nemulţumită că femeia de pe pânză nu semăna cu ea. Atunci, pictorul cică i-ar fi spus foarte supărat şi foarte sigur de sine: „Doamnă, străduiţi-vă să-i semănaţi!" îngâmfarea asta arată că au vanitatea lor imensă... Sau că meseria lor închide un lucru tainic pe care unii îl descoperă, şi alţii nu… Ea l-o fi descoperit? „După tot ce văd eu aici, nu s-ar zice, gândi Niculae, uitându-se spre pat cu expresia celui obosit, care ar dori să se culce. Formidabil! Picturile ei parcă mă gâdilă pe creierul capului şi îmi dau un somn la care nu mai pot să rezist... Ce rost au aceşti copaci în plus... Şi baba asta cu o carte în mână, o *Biblie,* după toate semnele... Şi urâtu-ăsta, cu fruntea îngustă şi nasul mare ca o sabie... Unde dracului l-o fi văzut…? A, da, e tot Damian Gheorghe..."

Niculae se duse într-un colţ şi cu mişcări moleşite luă trei tablouri deodată şi le puse pe rând pe şevalet, fără să se mai

îndepărteze. Nu păreau terminate, se vedea ceva neclar, flori pe cea mai mare parte a pânzei, pe al doilea plan, care era o grădină mare, şi pe primul plan, foarte clară, o masă de lemn, iar la masă, o mogâldeaţă. Mai luă câteva şi trebui să se îndepărteze puţin. Era acelaşi lucru, dar din ce în ce mai clar şi mai izbitor. Florile erau foarte vii, cerul albastru şi senin era plin de coloritul lor, iar la masă mogâldeaţă devenea, la un moment dat, în ultimul tablou, un câine. Niculae se uită şi de-aproape, şi de la distanţă. Da, era un câine, stătea foarte trist pe scaun, cu botul lui lung întins pe masă, culcat pe o labă îndoită şi cu şapca alături. Corpul nu i se vedea, doar umerii i se ghiceau în prelungirea frunţii lui căzută parcă pradă unei visări care îl copleşea, în ciuda frumuseţii din jurul său. Ce-am ajuns, părea să spună, sunt singur, nimeni nu e cu mine, şi tristeţea mea e fără leac, într-o lume în care totul străluceşte şi înfloreşte. „Excepţional, gândi Niculae, uite ce lucru năzdrăvan i-a trecut ei prin cap, tot vopsind lucruri fără noimă. Şi nu e o întâmplare. A făcut zece încercări până a ajuns la asta. Ei, aşa da! Uite, asta îmi place foarte mult, o să te rog să-mi dai şi mie o variantă din tabloul ăsta… încep şi eu să cred în steaua ta. Am ghicit eu, nu se putea să-mi placă mie o femeie care nu e nimic de capul ei… Dar acum nu mai pot să mai mă uit la ce-ai mai făcut. E prea mult pentru mine.

Şi Niculae se duse spre patul învelit cu o sarică ţărănească, se întinse peste ea cu faţa în jos şi adormi aproape numaidecât, asemeni câinelui pe care-1 văzuse pe pânză, cu capul peste braţele întinse, cu coatele în lături…

VIII

Visă că acel câine se lungise alături de el, îl luase în braţe cu o duioşie pătimaşă şi îi acoperea ceafa şi tâmplele cu sărutări fierbinţi. „Du-te de-aici", mormăi el supărat şi încercă să-1 îndepărteze cu cotul. Dogoarea gurii lui îi era nesuferită, îl

smulgea dintr-un somn adânc şi dulce, şi ar fi vrut chiar să-i dea una şi să-1 sature, dar îşi simţea braţele paralizate. In acelaşi timp se trezea, dar nu de tot, numai atât ca să înţeleagă că venise de mult seara, că atelierul era luminat de afară de luminile cerului sau ale oraşului, că în braţe îl ţinea ea, şi nu câinele, şi că sărutările ei îl chemau parcă într-o grădină a copilăriei, unde se ascundeau, printre copaci şi ierburi, parcă tot ei doi, care trebuiau dibuiţi de pe unde se pitiseră, şi goniţi afară cu chiote înalte de încântare sălbatecă... Ii răspunse la sărutări şi se urcă peste ea, şi în clipele următoare ea chiar scoase acel ţipăt de uimire, când cu adevărat era încolţită fără scăpare, fără putinţă de retragere...

In atelier lumina care venea de afară crescuse în acest timp atât de mult, încât se vedeau clar toate obiectele din el. Din pat, prin zidul dat la o parte, se vedeau stelele pe cer. Şevaletul din mijlocul încăperii părea o prezenţă bizară, ca o fantomă. Cei doi în pat, morţi de mult în nemişcarea strânsă a unei îmbrăţişări fatale...

- Va să zică tu erai, zise Niculae. De unde ai ştiut că sunt aici?

- N-am ştiut, dar am încercat, răspunse ea. Când te-am văzut...

- Ei! se miră el auzind glasul, care retrăia intens acea clipă. Eu am visat că era câinele tău de pe şevalet, căuta şi el un stăpân şi era fericit că nu mai e singur...

- Când te-am văzut, Niculae, continuă ea, mi-am dat seama că sunt pierdută.

- Ia taci tu din gură, zise el, nimeni nu e pierdut şi nici câştigat... Ce bine e aici la tine, adăugă el după o clipă cu un glas încărcat de emoţie. E cazul să-ţi spun că mi-ai făcut o mare bucurie dându-mi cheile! A fost aşa de frumos! Am stat pe balcon şi m-am uitat până spre seară. Nu cred că m-aş sătura să mă tot uit ... tu ai lumină aici?

- Dar de ce? Vrei să aprinzi?

- Mie mi-e foame, zise el, am văzut jos că e un resraurant „Pescarul". Aş aduce ceva, dacă nu s-o fi închis.

Nu era încă unu, zise ea, şi el se ridică şi aprinse lumina. Surâdeau când se uitară unul la altul, dar chipul ei era răvăşit şi privirea lacomă de patimă. O luă în braţe şi îi puse mâna pe obraji, ca şi când ar fi vrut să i-i dreagă, şi i-o puse şi pe frunte, netezindu-i părul, spre ceafă, să-i întindă parcă pleoapele şi să-i limpezească ochii turburi. Şi într-adevăr ea se mai linişti.

- Te iubesc, Niculae, murmură şi începu din nou să-1 sărute ca în clipa când îl trezise din somn.

- Să iubeşti, zise el, nu e mare lucru, să nu-mi mai spui aşa. Toată lumea iubeşte! în sat la noi fetele şi băieţii nici nu folosesc cuvintele astea.

Ea se lăsă pe taburet şi se uita de jos la el, tăcută. Nemişcarea privirii, contemplându-1 în timp ce el îşi încheia cămaşa, arăta, fără voia ei, mai multă iubire decât sărutările de mai înainte.

- Ţine la el, aşa se zice, continuă Niculae. Sau la ea. Să iubeşti poate să însemne o dorinţă a ta, pentru tine. Dar să ţii la cineva, ei, asta e cu totul altceva.

- Ţin la tine, Niculae, şopti ea.

- Da, văd, zise el râzând, de bucurie, în hohote. Şi eu ţin la tine! Mai ales după ce ţi-am văzut tabloul ăsta... Vrei cumva în afară de peşte altceva? adăugă el cu mâna pe clanţă.

Ea îi răspunse să ia ce crede el şi după un sfert de oră Niculae se întoarse cu un pachet în care aducea crap prăjit, unt, brânză şi roşii, prăjituri şi două sticle de vin, pe care avusese grijă să le destupe acolo.

- Să te văd dacă ai pahare, zise el, ca şi când ar fi supus-o la un examen, că încolo putem mânca totul cu mâna.

- Da, zise ea, am un pahar!

- Ei, zise el, ia uite ce bine... Adu-1 încoace. Un cuţit ai? Ne trebuie pentru roşii.

- Ani un cuţit de pictură, zise ea.

-Ăsta ce mai e?

- Noi nu folosim numai pensula, cărbunele sau creionul... Câteodată lucrăm şi cu un cuţit special, cu lama flexibilă, fără muchie.

-Ei, adu-1 încoace! Taie? Asta e problema! continuă Niculae în timp ce aranja masa pe pat,pe un fel de planşă mare de carton, probabil tot de pictat.

Nu prea tăia cuţitul, mai mult le spărgea, roşiile.

- Când eram mic, zise Niculae, mă uitam la tata cum le mânca muşcând din ele. Mie nu-mi plăceau, tot ce era gras sau moale nu mi-a plăcut niciodată... Până să deosebesc eu din punctul ăsta de vedere, jumara albă de porc, de roşie, au trecut mulţi ani. Mama zicea că aşa sunt eu, cam scarandiv...

- Asta vrea să zică lingav!? zise pictoriţa.

- Nu, lingavilor nu le place deloc să mănânce, îi chinuiesc pe părinţi. Mie îmi plăcea, dar abia în armată am descoperit că untul pe pâine, cu puţină sare, e foarte bun!

- Asta fiindcă te-ai născut înainte de război, zise pictoriţa, când se găsea unt (şi îşi puse cu pricepere şi vădită plăcere pe pâine o felie groasă). Eu m-am născut chiar în timpul războiului, adică aveam trei-patru ani în toiul lui, când începuse să nu se mai găsească nimic. Prin '46-47 nu în fiecare dimineaţă îmi dădea mama o felie de pâine cu puţin unt.

Ea râse. Mânca cu multă însufleţire şi era greu de ghicit dacă mai mesteca şi nu înghiţea direct. Cu toate acestea, nu pofta strălucea în privirea ei, ci emoţia de a mânca împreună cu un bărbat.

- Mi-aduc aminte prima zi de şcoală... Fusesem crescută de mama Foarte sever, dar ce folos... Toată ziua stam şi mă gândeam ce să mai inventez ca s-o scot din sărite... Abia aşteptam să facă parchetul ca să intru în casă, fără să mă şterg pe picioare... Mă pedepsea, mă punea cu faţa la perete... Şi acolo ce crezi că făceam, nu găseam eu ceva care s-o exaspereze? Luam cu degetul lacrimile de pe obraz şi mozoleam peretele, scriam pe el verbe franţuzeşti... Ţi-nchipui cum a fost prima zi de şcoală când m-am pomenit în fundul clasei, cot la cot cu o ţigancă! Nici eu nu ştiu cum am ajuns acolo, m-o Fi pus învăţătoarea, nu mai mi-aduc aminte, dar ştiu că nu eram chiar cea mai înaltă din clasă, şi pe urmă, stai să vezi... M-am ridicat imediat în picioare, vedeam roşu înaintea ochilor, şi am strigat: *„Mais moi,je nepeuxpas resterpresdunegitanne!"*[1]. Ţi-nchipui! In franţuzeşte! M-o fi înţeles, nu m-o fi înţeles învăţătoarea, nu mai mi-aduc aminte, dar ştiu că a ieşit cu scandal, m-a luat de acolo şi m-a dus ceva mai în faţă...

- N-aş putea să spun că eşti aşa bătăioasă! zise Niculae mirat.

- îmi pare rău, zise pictoriţa cu neaşteptată gravitate. M-am făcut mare, am început să gândesc, şi gândirea m-a făcut hamletianâ. De fapt, pictura e de vină! Iubesc arta asta şi nu mai sunt atât cât ar trebui de atentă la întâmplările vieţii mele. Nu mi se par importante! Pe urmă îmi dau seama prea târziu că au loc în viaţa mea tot felul de catastrofe!...

- Dar să ştii că ai dreptate, zise Niculae. Zece tablouri ca astea dacă faci pe an (şi arătă cu mâna spre şevalet), şi dacă pentru asta ai nevoie să te gândeşti numai la ele, n-ai ce să faci, asta ţi-e soarta!

- Ţi-a plăcut?!

- Da, zise el, cu toate că nu mă pricep. Şi mi-a plăcut şi un bătrân cu părul dat în lături pe frunte. Cine e?

- E tatăl meu!

- înţeleg. S-ar zice, continuă Niculae, că de-aia ţi-a ieşit bine fiindcă e tatăl tău şi îl cunoşti... Dar câinele? Aţi avut un astfel de câine?

[1] „Dar eu nu pot să stau cu o ţigancă!"

- N u !

Ea negase foarte energic şi fără motiv aparent; uitându-se la horticultor, privirea i se mări şi căpătă o ceaţă misterioasă.

- Tocmai că eram gata să-ţi spun şi eu ceva neplăcut, continuă Nicuiae, de ce, de pildă, când de-aici de la tine se vede aşa de frumos, tu pictezi lucruri care n-au nici un rost, când am dat peste alegoria asta... Fiindcă e o alegorie, nu e aşa? Te-ai gândit la ceva, nu?

- Cred că da, spuse ea ezitând. Mai sigur pot să-ţi spun că am simţit ceva... Şi că a trebuit să păstrez în mine această simţire până am terminat tabloul... Acuma, adăugă ea cu aceeaşi ceaţă în priviri, mie nu mai îmi piac decât culorile...

- Am văzut, zise el zâmbind, ai început şi tu să imiţi pe imitatorii negrului din Dakar.

- Cum să-ţi spun, zise pictoriţa parcă strivită de o greutate invizibilă şi insuportabilă... Cred că trecem printr-un sfârşit de civilizaţie... Până acum câtva timp credeam că numai cei netalentaţi fac o astfel de pictură... Ca să-mi dau seama că nu, chiar şi cei foarte talentaţi vin direct stricaţi spre arta care nu mai spune nimic. Nu ştiu cine îi strică... Ştii, presiunea este foarte mare... vezi în ochii lor ignoranţa limpede şi fără întoarcere. .. Sunt pierduţi... Arta noastră a căzut în decorativ...

Ea se opri, stingherită, crezând poate că îl plictiseşte. Dar el o asculta atât de atent, încât uitase să mai mănânce. îşi reveni însă, apucă o sticlă şi turnă vin în pahar.

- Ne amânăm, zise el cu paharul greu de cristal în mână, cu tăietură hexagonală, bun să cadă jos să nu se spargă. Uneori, explică el cu mâna întinsă, n-aveam lingură la masă şi mama îmi spunea: „Nu e nimic, te amâi şi tu cu Ilinca", adică cu soră-mea. Aşa şi noi acum; avem un singur pahar! Ne amânăm!

Ea surâse cu tot chipul şi se făcu brusc de o frumuseţe stranie. Să Fi fost amintirea sorei lui, faptul că el o comparase cu ea, cauza şocului care îi adunase valul de sânge în obraji? Puse mâna pe pahar şi îl bău în timp ce el aştepta cu mâna

întinsă: asta înseamnă adică amânare, parcă îi spunea el cu ochii mijind, în timp ce unul foloseşte obiectul, celălalt stă cu mâna să-1 apuce de îndată ce a terminat. Ceea ce Niculae şi făcu, turnându-i apoi ei din nou.

- Şi nu poate să-i împiedice nimeni să decadă? zise Niculae naiv. Le cumpără cineva tablourile?

- Parcă pe ei îi interesează dacă îi cumpără cineva?! exclamă Simina. Şi pe urmă nici nu e bine să-i împiedice, Fiindcă nici artă cu sila nu se poare face. îţi spun, am crezut multă vreme că partizanii acestui fel de a face pictură, fiind mulţi, corup talentele viguroase. Ei, nu e aşa, talentele viguroase, cum ţi-am spus, vin gata corupte de-acolo de la ţară sau de pe băncile beleartelor, unde bătrânii maeştri încearcă în zadar să-i înveţe să deseneze. Ştii, măcar de-ar şti să deseneze. Picasso ştie, şi ştie şi Kandinsky în perioada lirismului şi a improvizaţiilor, când e foarte reuşit, pe urmă şi el degenerează pictând microbi şi limbrici coloraţi, care, vezi tu, e ceva nou, abstract...

- Ce spun ei la o discuţie? zise Niculae curios.

- Ce spun?! exclamă ea deconcerrată. Spun că totul s-a pictat... E un sentiment, nu un adevăr, această afirmaţie a lor. Şi nu ştiu de unde le vine, murmură ea mai departe, fiindcă e ioc la noi pentru multe generaţii de artişti de-aici înainte, să tot picteze... Oamenii sunt bucuroşi să cumpere mai departe tablouri reuşite, care pe lângă culoare să mai însemne şi ceva...

- Nu te supăra, zise Niculae, că mai rău te necăjeşti!... Tot mama ne spunea, când era ea veselă, acest pleonasm! Aşa şi tu, dacă eşti ferm convinsă că ai dreptate, ce-ţi mai pasă?!

Ea vru să spună ceva negândind şi clipi şi scutură din cap buimăcită, dându-şi seama că fusese cât pe-aci să destăinuie ceea ce pesemne era numai secretul ei. Niculae înţelese însă altceva:

- De fapt, îţi pasă, o consolă el, fiindcă jumătate din ce-ai pictat tu trebuie să fie pe placul lor. Sau nu e!?

- Ba da, confirmă ea.

El începu să râdă:

- Pictează şi tu atunci, zise ei, şi-aşa, şi-aşa... pentru toate gusturile!

Şi dădu din umeri ca în faţa unei evidenţe frapante, făcând-o să râdă.

- Hai să mai bem, încheie el, şi luă de jos o a doua sticlă.

Vinul gâlgâi în pahar. De jos de la „Pescarul" urcau cântece, care până sus ajungeau numai cozile lor, răcnete groase, guturale... Niculae se ridică şi se duse şi se uită în jos. Când se întoarse constată cu un dispreţ binevoitor:

- Mugesc! Uite, adăugă el, la ăştia nu le pasă de sfârşitul de civilizaţie şi de ce se pictează...

Simina nu ştia ce avea el în glas de o făcea să izbucnească în râs. Dar nu numai glasul, ci toată fiinţa lui o acapara. Niculae nu era chiar atât de atent, dar chiar când nu se uita la el ea tot îl vedea, fiindcă, redeschizând pleoapele, ţâşnea din privirea ei gândul prezenţei lui clipă de clipă.

- Ţii mult la părinţii tăi, spuse ea, am observat asta de anul trecut. îi pomeneşti mereu.

- Da, fiindcă am început să îmbătrânesc. Când aveam optsprezece ani nu-mi păsa de ei.

- Şi eu ţin la mama, de tata nu mai vorbesc, dar mi-e greu să mai trăiesc acuma, când sunt singură, în acelaşi apartament cu ei... simt că mă urmăresc, mai ales mama, cu eterna întrebare: ce-ai de gând? Când te măriţi din nou? îmbătrâneşte şi vrea nepoţi...

Niculae ridică privirea şi se uită ţintă la ea. Dându-şi seama, Simina rămase paralizată... El se ridică, dădu la o parte totul de pe pat şi o luă în braţe. O culcă alături de el şi începu s-o mângâie cu palma lui, care nu era labă, dar era grea de munca de grădinar pe care o făcuse atâţia ani.

- De ce mi-ai spus că te-ai remăritat? o întrebă el foarte aproape de gura ei întredeschisă şi pe care răsuflarea fierbinte începuse s-o usuce.

- Aşa, şopti ea, să văd dacă mă mai iubeşti!

- Şi când aveai de gând să-mi spui?

- Mai târziu...

- Deci acuma ţi-a scăpat?... Poţi să te lauzi că te-am crezut.

Ea nu răspunse decât târziu: A crezut-o, da, şi-a dat seama şi ea de acest lucru în clipa când el s-a ridicat alaltăieri şi a plecat... Şi totuşi el, azi, s-a întors...

- Ţi-a scăpat, sau nu? insistă el.

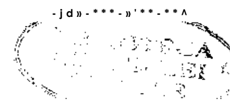
- Ce importanţă are?

Părea tristă sub apăsarea gândului că acum nu mai avea nici o armă cu care să lupte cu el.

- Importanţa ar fi următoarea: s-ar dovedi că tu ai crezut că nu mai ţin la tine, din moment ce ai lăsat să planeze încă asupra noastră umbra unui alt bărbat, zise Niculae amestecându-şi respiraţia cu a ei.

-Ţi-am spus, şopti ea ca într-o beţie, când te-am văzut în pat mi-am dat seama că ţii la mine, cum zici tu, şi te rog să uiţi o frază din scrisoarea mea, cu privire la răscolirea trecutului. Am scris-o special ca să-ţi dau de gândit... Ca şi cuvintele jignitoare despre ce ar fi trebuit să facă bărbatul meu, care nu există, contra pictorului acela care mă persecută... istoria cu duelul... Dar, Niculae, nu sunt bune cuvintele ţărăncilor tale... ţin la tine... ţii la mine... Te iubesc, sunt cuvinte fără pereche... Te iubesc, Niculae...

Şi spunând aceste cuvinte, ea îşi răsuci gâtul şi umerii într-o parte şi se întoarse cu spatele la el cu atâta însingurare, încât ai fi zis că, asemeni celor care mor, a întors spatele acestei vieţi, chemată spre un ţărm îndepărtat, de unde nu există întoarcere. Şi rămase astfel parcă definitiv, ca şi când cu adevărat şi-ar fi dat duhul.

IX

El se uită atunci la ea cum ne uităm să vedem un lucru pe care îl înţelegem bine că există, dar nu ştim de ce. Era pentru

el această părăsire de sine? Cu un zâmbet, o întoarse uşor cu faţa şi se urcă pe ea, ca şi când ar fi vrut să verifice, şi într-adevăr pictoriţa părea fără simţire... Dar când pătrunse în fiinţa ei, ea scoase, fără să deschidă ochii, acelaşi strigăt lung de surpriză... începu să-şi agite capul la dreapta şi la stânga, ca şi cum negând ar fi afirmat ceva... îi pronunţa mereu numele: Niculae, Niculae... ca o chemare de pe acel ţărm îndepărtat unde se afla şi de unde îl zărise... Unde trebuiau să fie mereu împreună... şi să nu se mai despartă niciodată...

Niculae continua să surâdă...

- Trezeşte-te, îi spuse întru târziu.

Şi o înveli dând la o parte sarica şi scoţând de sub ea cearceaful alb. Privirea ei începu să se crape şi curând pleoapele ajunseră la jumătatea deschiderii lor totale, dar nu părea că se vor mai deschide de tot. Rămase aşa multă vreme, în timp ce Niculae îi lua umerii în braţe şi se întindea lângă ea.

- Acuma dormi, zise Niculae. Mai vorbim şi duminică.

- .. .De ce duminică, îngăimă ea... acum... e abia luni... adică marţi... până duminică...

îşi trase lung sufletul într-un suspin adânc, şi deodată se trezi. Niculae se uita afată. Erau nopţi scurte de iunie; se făcuse ziuă. Oraşul dormea, dar respiraţia lui nu era lină, ai fi zis că îndepărtate uruituri de tramvaie pe şine, sau de autobuze care îşi începeau cursele ambalând, la pornire, puternicele lor motoare cu ulei, erau tresăriri ale uriaşului corp, horcăituri gigantice, repede înăbuşire de tăcerea încă totală a marilor clădiri şi bulevarde.

- Vrei să vezi cum răsare soarele? zise ea.

- Nu, răspunse Niculae. Mie îmi plac numai apusurile. Am văzut în copilăria mea atâtea răsărituri, că...

- Presupun, zise ea, că ai văzut tot atâtea apusuri! De ce unele îţi plac şi celelalte nu?

El râse:

— Aşa e. Nici eu nu ştiu. Poate pentru că, dacă stau să mă gândesc, de mic mi-a plăcut să stau şi să mă uit... Ori dimineaţa ne scula tata pe toţi să mergem la muncă.

— înţeleg, zise ea, seara vă lăsa în pace.

— Nu chiar seara, aşa cam la un ceas înainte de apusul soarelui, trebuia mers acasă, unde mama şi fetele aveau alte griji. Dar ale noastre încetau. Oriunde am fi fost, cu sapa sau secerea în mână, la auzul glasului tatei: gata, toată lumea la căruţă, lăsam spicele sau firele de porumb acolo unde erau, legam cei câţiva snopi care mai rămăseseră, îi puneam în clăi şi o luam pe mirişte spre capul locului. Ce mult îmi plăcea mie atunci! Şi fraţii mei numeroşi şi câinele, şi căruţa care se aurea la lumina asfinţitului. Poţi să-ţi dai seama? Ce inteligenţi erau caii! Când ne vedeau, cu toate că ei ar fi stat mereu pe câmp ca să pască, aşa împiedicaţi cum erau, începeau să vină şi ei spre căruţă, cu boturile întinse, cu urechile înainte, nechezând aşa încet, parcă ar fi spus: „Şi noi! şi noi mergem acasă!" Bineînţeles! Fără ei nici nu se putea! Cine să fi dus căruţa şi grapele, şi tot cu ce veneam pentru o zi întreagă, haine, rogojină, unelte mai mici... He, he, he! râse Niculae. Cu rogojina asta era o chestie... Tata n-a vrut niciodată să facă rost de-un coviltir, şi uneori ne prindea ploaia pe câmp. Ne strângeam toţi în căruţă şi ne puneam rogojina în cap. Dar fiecare trăgea de ea, că nu ne acoperea pe toţi, şi atunci mai bine ne ploua pe toţi... Ajungeam acasă dârdâind, bătuţi chiar de piatră, fiindcă uneori dădea şi piatra peste noi. Şi ne şi trăsnea! Mama se închina şi o apuca o furie mare pe noi, că nu ne închinam nici unul, mai ales cei mari, care erau, zicea ea, negri de păcate, şi vezi, căzând fulgerul peste ei, de păcătoşi ce erau, o putea omorî şi pe mama, care ea, de, nu era nicidecum păcătoasă! Tata stătea pe cutia loitrei cu unul din fraţii mei mai mari, fără nimic pe ei decât nişte flanele şi pălării negre albite de alte ploi, şi le cădea apa în cap, şi lor nu le păsa. Vedeam gâtul roşu şi puternic al tatei curgându-i pe el şiroaie de apă şi scoteam şi eu capul afară sub

răpăit. Mă trăgea mama îndărăt sub rogojină şi se răstea la mine să mă închin barim eu, că sunt mic şi am suflet curat, dacă păgânii ăilalţi nu vroiau... Dar asta se întâmpla mai rar: De-aia şi tata nu făcea rost de coviltir: dacă era atât de rar!? Şi iarna făcea la fel... Dacă e o singură iarnă pe an, ce rost are să le mai cumperi copiilor îmbrăcăminte şi încălţăminte?... Primii mei pantaloni cu nasturi, continuă Niculae chicotind (fiindcă până atunci ne făcea pantaloni Iangă, prietenul lui tata, şi ca să iasă mai ieftini, nu le făcea nici chiotori, nici nasturi, trebuia să-i petreci uite aşa, unul peste altul, şi pe deasupra să te legi cu o curea), mi i-am cumpărat foarte târziu, m-a trimis tata la Bucureşti pe la frati-meu şi mi-a dat nişte bani pentru mine, bineînţeles că n-am intrat în vreun magazin, ci m-am dus direct la Taica Lazăr. Nici n-am intrat bine pe vestita stradă, că mă pomenesc că se desprinde unul din pragul unei prăvălii unde sta rezemat şi vine drept la mine, şi îmi şopteşte la ureche: „Domnu! am un costum de haine special pentru dumneata". M-am dus cu el şi am încercat costumul. Era perfect! L-am luat, o zi întreagă l-a înjurat tata pe ăla, de admiraţie: „Şi cum, mă Niculae, făcea, chiar aşa ţi-a spus: special pentru dumneata?... Pe mă-sa şi pe tat-său... adineaurea mă-sii!..." Vezi, totdeauna era treabă dimineaţa, chiar când seceratul şi săpatul se terminau. Mie mi se părea că tata le inventa special pentru noi treburile, ca să nu stăm. Dar în aceste pauze între sapă şi seceriş, după-mesele pleca şi tata de-acasă şi plecam şi noi care încotro... îmi bătea inima unde să mă duc: să mă duc la vie, într-un loc unde îmi plăcea mie să stau? Să mă duc la frati-meu cu caii pe la lot, unde aveam pepeni şi puteam coace porumb? Sau să mă duc în grădină cu un teanc de romane-foileton, să urmăresc mai departe aventurile „cavalerilor nopţii"? Oriunde m-aş fi dus, mă întorceam la un moment dat cu faţa să văd asfinţitul. Nori fioroşi, dar fără nimic periculos în ei, năvăleau câteodată asupra soarelui din toate părţile, fără să-l împiedice însă să strălucească la buza câmpiei. Alteori erau îndepărtaţi şi subţiri, şi veneau spre el blânzi şi parcă plini de nostalgie, şi atunci soarele îi colora în cele mai ciudate culori, luminându-i în văpăi câteodată chiar mai puternice decât ale lui. înainte să vin la tine am cumpărat albumul ăsta de Tonitza şi am răsfoit şi altele. La început, m-a şocat când am văzut în unele tablouri culori atât de aprinse peste peisajele respective... Pe urmă, mi-am amintit că aşa este... Spre seară, aşa, eu ies câteodată din incinta castelului, când norii nu acoperă complet asfinţitul, să văd cum apune soarele...

- Ai dreptate, zise Simina, răsăritul soarelui înseamnă şi pentru mine o zi de muncă, adică faptul că începe... Şi deşi dorm bine, simt, dacă mă uit la el, o uşoară oboseală psihică. Dar nu ţine mult şi dacă mi se întâmplă să am neterminat pe şevalet ceva care îmi place, atunci mi-ajunge chiar o secundă să mă uit la pânza mea, în care se văd culorile încă neîmplinite, şi paleta alături, ca să-mi placă gândul că am multe ore înainte în care pot face ceva... Mai greu e când pe şevalet nu e nimic, sau e ceva care deodată nu-mi mai place! în copilărie însă, vezi, pe mine nu m-au bătut nici aceste ploi şi nici n-am fost trăsnită vreodată într-o căruţă, cu toate că, câţiva ani, verile, am fost şi eu la ţară, la bunicul dinspre mamă. Era undeva în Moldova. Mi-aduc aminte că odată a venit vaca de la câmp şi s-a oprit în drum în dreptul porţii. Eram mică, mititică... Vaca a mugit o dată cu capul peste gard uitându-se în curte. Am luat-o la goană foarte agitată, spre fundul grădinii, unde era bunicul, şi i-am spus, ce era în mintea mea, să vezi, în orice caz îi dădeam o veste importantă: „Tataie, tataie!" „Ei, Siminico, ce e?" „Tataie, sună vaca!" Nu cunoşteam cuvântul „a mugi" sau poate chiar credeam că acolo la poartă era o sonerie, pe care vaca apăsase!?...

- Bine, zise Niculae, zâmbind de această amintire a ei. Şi după ce între ei se lăsă o tăcere, reluă: acum să-mi spui şi mie, unde te-ai călătorit?

- Cum să *mă* călătoresc, zise ea. Când?

- Mai adineauri...

- .. .Pe urmă am luat odată de-acolo o tenie, continuă ea ocolind senină întrebarea. Această tenie era gata să mă omoare. Până am dat-o afară, ce m-am chinuit... S-a înfuriat atunci tata şi nu mai m-a lăsat să mă duc la ţară. M-a luat cu el la munte sau la mare, cu toate că nu-i era uşor cu câtă leafă avea el după război ca profesor de desen, şi mama ca funcţionară la electricitate. Noroc că electricitatea avea peste tot tabere pentru copiii salariaţilor, toate frumoase, şi o parte din vară mi-o petreceam în ele.

Se opri, aşa cum se opreşte cel care s-a îndepărtat suficient de un anumit loc pe care nu vrea să-1 vadă şi nu-1 mai poate astfel zări. Nu vroia să răspundă sau nici ea nu ştia ce i s-a întâmplat? Peste chipul ei se lăsase o umbră.

- De ce, zise ea, ai spus că mai vorbim şi duminică? Ce-ai vrut să spui?

El izbucni în râs.

- Nu-ţi spun, zise, până nu răspunzi şi tu la întrebarea mea.

- M-am gândit la întrebarea ta şi nu ştiu ce să-ţi răspund, Niculae. in afară de faptul că sare în ochi că am fost şi sunt fericită cu tine, nu mai ştiu ce să spun, cu toate că, vezi şi tu, n-am limba împiedicată. Presupun că la asta ai făcut aluzie când ai spus că m-am călătorit.

- Desigur, confirmă Niculae.

- Nu, zise ea, am fost cu tine, dar când suntem fericiţi suntem mai liberi şi aşa se face că am împrumutat ceva din singurătatea ta. De-aia ţi s-a părut probabil că *mă* călătoresc. Nu ştiu, poate de-aceea te iubesc, că eşti singur şi liber, fără să araţi ca bietul meu câine? Iar tu mă iubeşti fiindcă fiinţa mea nu te acaparează? Gândul la mine, nu e aşa, nu te împovărează, un surâs apare pe buzele tale? E adevărat?...

- E adevărat, exclamă el cu privirea sticlind de uimire. E foarte adevărat! Şi mai îmi place o ceaţă care ţi se lasă ţie peste ochi când vorbeşti despre pictură... Nici nu ştii ce bine îmi pare că ţi-au reuşit câteva tablouri.

- Mai am şi acasă, zise ea. Ştii ce! Hai să plecăm şi să mergem la mine acasă. Mâncăm ceva, bem câte-o cafea şi nu mai dormim azi...

X

Jos în stradă ea îi spuse:

- Această lume cu cai care vin cu gâturile întinse spre căruţa familiei care se pregăteşte de întoarcere acasă sub un asfinţit scăldat în culori de foc (aş vrea să pictez o astfel de compoziţie, chiar dacă Millet, un mare pictor, a făcut-o demult, înintea mea), această lume mai există ea oare?

- De foarte curând, zise Niculae, ea nu mai există.

- Mergem pe jos, spuse Simina. Nu e departe. Trecem printr-un parc, sau o luăm prin Dudeşti?

- Printr-un parc, zise Niculae. Ce parc?

- O să-1 vezi.

Oraşul era încă adormit. Soarele însă răsărise. în faţa blocului unde avea pictoriţa atelierul dormea de asemeni la ora aceea o cunoscută, pe atunci, colonie de vrăbii, ai fi crezut văzându-le în cei şapte-opt arbori, pe care îi ocupaseră, că sunt fructele acelor arbori, aşezate cum erau ca nişte nuci cenuşii pe toate crăcile, din vârf până în poale, o puzderie în fiecare copac.

- Ce e cu astea aici? o întrebă Niculae.

- Nimeni nu ştie, zise Simina. Să le vezi iarna pe frig, când copacii nu mai au frunze, nici nu mai au glas să ciripească. Te întrebi cum de nu mor! Dar acuma fac o gălăgie... au vrut unii să le gonească... Aiurea!

Ajunseră în piaţa Sfântul Gheorghe şi o luară la vale spre piaţa mare, care se vedea de departe, încă pustie de lume, dar forfotind de zarzavagii, care îşi pregăteau tarabele.

- Şi îţi pare rău după lumea asta? zise ea din nou. Deşi, după câte am înţeles, nu-ţi plăcea să munceşti în lumea asta a ta...

- Da, îmi pare rău, zise Niculae. Dar nu mai e nimic de făcut. Nu-mi plăcea să muncesc în ea, e adevărat, dar nu m-aş simţi poate atât de singur astăzi, cum să-ţi spun, mie, care am fost activist şi am contribuit la surparea ei, acum, nu că îmi pare rău de ce-am făcut, dar mă simt străin de ceea ce a ieşit. Nu ca idee, fiindcă ideea asta e aceeaşi şi astăzi, dar m-am pomenit, cum să-ţi spun, că simt altfel... Şi mai ales ce oameni au ieşit la iveală... Nişte conţopişti. Ei o duc bine, iar ceilalţi, care nu-şi mai pot oferi forţa de muncă în afara satului, pe şantierele de construcţii, toată generaţia tatălui meu de pildă, n-au de lucru, fiindcă maşinile fac acum ceea ce era altădată munca de bază a ţăranului. Şi totuşi văd porumbul pe câmp năpădit de buruieni... In privinţa asta nu mai e nimic de făcut, întoarcerea e imposibilă, cu toate că mie mi-ar fi plăcut ceva în stil englezesc, să se păstreze şi ce era bun înainte şi să se facă şi revoluţie.

- Ce consideri tu că era bun înainte? zise ea curioasă.

- Eu ştiu? Aicea mă încurc. Dacă ţăranul rămânea proprietar individual şi i se ofereau lui maşini spre vânzare, era poate acelaşi lucru, dar cu randament naţional mai mic... cine ştie?

- Aceste maşini, zise Simina, sunt obligatorii?

- E obligatorie agricultura intensivă... cu eliberarea de braţe de muncă pentru industrie, care şi ea e obligatorie.

- De ce? Cine ne impune cursa asta? zise ea. Nu nouă, românilor, ci aşa, în general?

- Cursa asta, zise Niculae, ni se impune din nevoia de simplificare.

- Nu înţeleg, zise ea.

- O să-ţi dau câteva exemple. Sunt acuma pe piaţă două tipuri de avioane. Unul vechi, cu care faci opt-zece ore până la Moscova sau Paris, şi altul nou, cu care faci doar două sau trei ore. Care e mai bun? Al doilea ne simplifică mai bine viaţa.

— înţeleg, zise Simina.

- Gândeşte-te, pe urmă, la industria radiofonică, continuă Niculae, sau la calculatoare. Fără calculatoare, actualele pregătiri de debarcare pe lună n-ar fi posibile.

- înţeleg perfect, zise ea. Nu e numai nevoia de simplificare, ci şi de expansiune... Fiindcă am început să plecăm peste tot pământul... Orăşelul sau satul nostru nu ne mai ajung... Dar, adăugă ea, ce mi-ai spus tu despre cai mi-a plăcut mai mult... Şi tu, pe-acasă te mai duci?

— Nu, dar o să mă duc de-aici înainte.

— Te înţeleg. Acum eşti inginer. Dar tatăl tău, el vine să te vadă?

- Vine, dar de fiecare dată mă supără, zise Niculae. Mergem amândoi pe la Bucureşti, intrăm într-un restaurant... îi place la restaurant să bea o ţuică tare şi să mănânce o ciorbă cu carne, cu ardei iute. E foarte bătrân, dar stai să vezi... Anul trecut, după ce, ca să nu-mi pericliteze mie situaţia (aşa i s-a spus), şi-a dat pământul în colectiv, am promis că o să-1 ajut eu mai departe cu bani. Nu i-a plăcut. Vine el la mine şi zice: „Ion Ilie Albuleasa are un picior de lemn!" „Foarte bine, zic!" „Are un picior de lemn, zice, parcă nu m-ar fi auzit, şi stă pe un scaun şi nu face nimic". „Ei şi? zic. Să stea sănătos, şi dacă are chef, să-şi pună un picior de lemn şi la celălalt picior." Dar tata nu mă auzea. „Se uită şi el, zice, afară, prin geamul gheretei, şi gata, asta e toată treaba lui!" „Ce gheretă!?" zic. „O gheretă, are acolo o masă, un scaun, stă pe scaunu ăla şi nu face nimic. Şi ia leafă!" M-a scos din sărite. Era un reproş! Că adică, fi-său ăla al lui Ion Ilie Albuleasa ăsta, deşi tat-său are un picior de lemn, i-a găsit undeva un loc de portar, şi eu, care el are picioarele întregi, nu i-am găsit şi lui un loc undeva să ia şi el o leafă. Formidabil! Uite la ce se gândeşte, la leafă, în loc să-şi vadă liniştit de bătrâneţe.

Simina îl apucă de braţ şi îl strânse, se lipi de el, aşa cum facem când avem bănuiala că după ce ni s-a povestit ceva

povestitorul simte nevoia să fim alături de el... Niculae însă nu arăta nici o turburare. Doar în glas necazul lui pe taică-său căpăta o tensiune neştiută parcă nici de el...

- Data trecută l-a împins cineva în tramvai, continuă el. Că tata de unde să ştie că în tramvai oamenii se pun fiecare la locul lor după distanţa pe care o au de parcurs şi au căpătat cu anii obiceiul de a elibera mereu locul de trecere spre coborâre. Tata se proţăpise în mijloc şi se împiedica lumea de el. „Moşule, zice unul, iritat, dumneata unde cobori?" Tata l-a măsurat fără sfială: „In Bucureştiu ăsta, unde să cobor?" i-a răspuns el. Ai observat? Lumea înţelege fulgerător o întâmplare şi râde. Aşa şi acum. S-a râs în vagon de acest bătrân ţăran căruia nu-i păsa de staţiile de coborâre ale altora şi nici de a lui, care nu putea fi decât în Bucureştiu ăsta, unde dracu să fie? Când ne-am dat jos a văzut el că sunt supărat, şi ce să zică, să mă îmbuneze? Părea, chipurile, şi el supărat, şi după o vreme îl văd că o dată se opreşte şi spune: „E bine să ai tramvaiul tău, domnule!" Ţi-nchipui! M-a înmuiat!...

De astă dată, vădit, povestitorul avea ceva spart în glas... Se lăsă o lungă tăcere, în timp ce femeia, lipită de el, căpăta în mers o expresie din ce în ce mai gânditoare.

— Când mai vine să te vadă, spuse ea într-un târziu, cheamă-mă şi pe mine...

Intraseră demult în parc, şi Simina se opri la un moment dat într-un loc, şi expresia ei gânditoare se limpezi.

- Vezi acest loc gol? zise ea. Nu mai înseamnă nimic. Nu-ţi spune nimic, nici mie, nici ţie... Dar aici erau pe vremea când aveam eu treisprezece ani doi uriaşi care vegheau o nimfă adormită, într-o grotă ascunsă a pădurii. Grota şi pădurea, şi tufişul din jur fuseseră alese de sculptor. Intre uriaşi şi nimfă susura un izvor limpede... Veneam totdeauna aici şi stăteam ore întregi, vrăjită... Nimfa era de-o frumuseţe perfectă, iar giganţii aveau gâtul şi torsul îndoit, sugerând tandreţea lor umilă faţă de ea şi de somnul ei... Aici citeam... visam... Erau două pietre mari pe care te puteai aşeza. Din când în când mai venea altcineva, de obicei perechi, se uitau în tăcere, apoi plecau şi rămâneam iar singură. Mă gândeam că aici o să mă las prima dată sărutată de iubitul meu... N-am mai apucat. Cineva a scos nimfa de aici, a despărţit-o de uriaşii ei şi a distrus grota. Era o lume a visului închipuită în piatră durabilă de un mare artist... Paciurea... Faţă de el, Brâncuşi e un mic sculptor fără imaginaţie. Un folclorist... M-am interesat dacă nu cumva grupul acesta statuar n-a fost aşezat în altă parte, într-o alră grotă la fel de frumoasă... Nu, i-am văzut pe uriaşi singuri pe o alee, expuşi în mod absurd copiilor şi îngrijitoarelor lor, lipsiţi de dimensiunea lor pe care le-o crease artistul, de forţă îmblânzită şi tăcută, care veghează un miracol al lumii. Acolo unde stau acum nu mai veghează nimic... Unii îşi închipuie că noi, artiştii, lucrările noastre adică, pot fi luate, duse unde vor ei, sau pur şi simplu aranjate, sau lovite cu ciocanul... Dar nu asta vreau să-ţi spun... Vreau să-ţi spun că te-am înţeles bine când mi-ai povestit despre ceea ce nu mai este în viaţa ta, deşi experienţa mea e mai restrânsă... Şi acum, Niculae, sărută-mă! Tu eşti iubitul meu...

El avu o ezitare, fiindcă nu înţelesese în prima clipă, iar apoi Simina, deşi nu era mai scundă decât el, se dădu într-o parte şi se făcu mai mică, în aşa fel ca faţa ei să se uite la el de jos în sus. Niculae îi puse mâna pe ochi, o mângâie... Braţele lor se încleştară...

Din deal se vedea soarele viu făcând şi mai negru un imens monument funerar înălţat pe o construcţie funerară şi care domina, de sus, întregul parc. Mai încolo încremeniseră, uitându-se la perechea îmbrăţişată, două femei şi un bărbat care stăteau să se odihnească lângă tumbăraiele lor, pe o bancă chiar în faţa uriaşului despărţit de nimfa sa. După un timp una din femei se ridică, se apropie de tumbăraie şi spuse adresându-se bărbatului:

- Hai, nea Ioane!... Şi adăugă după un timp cu o resemnare ironică: Hai la lupta cea mare!

Trezindu-i pe cei doi din lungul lor sărut.

Posomorât, măturătorul chemat nu prea vru să se ridice, dar în cele din urmă, văzând că e lăsat singur, se urni de pe bancă şi începu şi el să cureţe aleea de hârtii şi gunoaie...

Niculae chicoti. Strada Lânăriei, pe care stătea Simina, începea chiar de lângă parc. Mergeau unul lângă altul, ea continuând să-1 ţină strâns de braţ, cu aceeaşi expresie gânditoare de mai înainte, încât parcă nu auzi râsul lui.

- ...Hai la lupta cea mare, spuse el. Vezi, e bine că nu ne fanatizăm... întrebarea e însă dacă o idee prinde fără să ne smintim în acelaşi timp la cap...

- Asta vroiam să te întreb şi eu pe tine, zise ea tresărind.

- E o întrebare, zise el pe gânduri.

- Niciodată, spuse ea fremătând parcă de curiozitate, nu mi-ai povestit cum ai trecut şi cum ai ieşit tu din experienţa asta. Anul trecut nici eu nu eram prea curioasă. E adevărat că eram uimită de fiecare dată de independenţa ta... Cum să-ţi spun... e vorba de independenţa ta ca soi de bărbat... Asta mă fascina, n-am avut timp...

- Nu prea înţeleg, zise Niculae.

Simina scoase cheile şi descuie la intrare. Ajunseseră. Urcară nişte scări din ciment negru, foarte vechi, strălucind de curăţenie, şi femeia o luă înainte şi îl duse pe Niculae, trecând printr-un hol, în odaia ei, care avea storurile trase. Ea făcu lumină şi deschise geamurile. încăperea nu era mare, dar lucrurile fixe din ea, un covor scump pe jos, aparatul de radio, model vechi dinainte de război, studioul, un şifonier, erau bine aşezate şi era loc destul să te mişti în ea în voie. Şi aici mirosea a pictură proaspătă, dar nu erau atât de multe tablouri pe lângă pereţi ca în atelier. Erau însă multe pe pereţi...

- Am norocul, zise ea, că această cameră e complet izolată de restul apartamentului. Ca să nu-ţi faci vreo idee, e cazul să-ţi spun că după ce m-am măritat am plecat de-aici.

- Nu-mi fac nici o idee, zise el. Treaba ta ce-ai făcut cu „mult" înainte să mă cunoşti pe mine...

- Hai să mergem în bucătărie, spuse ea după o clipă.

Bucătăria, de altfel ca şi camera, era aşezată cu spatele la stradă, şi de pe geam se vedeau în depărtare vârfurile copacilor din parc. Simina pregăti ouă la pahar, în care puse mult piper, sendviciuri din brânză albă şi unt şi o salată de roşii cu ceapă, în care de asemeni puse piper şi mult oţet şi undelemn. Căută în cămară, în frigider vin, şi găsi o sticlă, pe care Niculae o destupă cu oarecare caznă. înjură...

- De când eram mic, explică el, m-a enervat să duc sau să trag ceva cu palmele... Când dam cu sapa îmi venea să mor, iar unei fete care mă găsise de cavaler să-i duc geamantanul la gară, i l-am dus eu cam vreun sfert de oră, dar o dată m-a apucat şi i l-am trântit în stradă...

- Atunci, zise ea, cum ai îndurat atâţia ani să munceşti la grădină, la castel?

- Am îndurat, ce era să fac! răspunse el cu umor. N-aveam încotro... Mai pe urmă, când inginerul a aflat că învăţ, m-a scutit de datul cu sapa... Spuneai adineauri, pe drum, ceva care n-am înţeles, adăugă el mâncând.

Ea nu răspunse îndată şi continuară multă vreme să mănânce amândoi tăcuţi şi înfometaţi.

- Asta pot să-ţi explic mai bine decât ai putea tu s-o faci dacă te-aş întreba ce ţi-a venit în primele clipe când ne-am cunoscut noi, să mă simpatizezi, zise ea întru târziu. Fiindcă de muieri sper că n-ai dus lipsă. Presupun că şi la Marioara rămâneai din când în când peste noapte.

- Nu, niciodată! zise Niculae. Dar ai dreptate, ceva mi s-a întâmplat când te-am văzut intrând în seră. Erai foarte frumoasă. .. Niciodată n-am cunoscut o femeie care să fie atât de frumoasă şi în acelaşi timp să nu i se vadă pe chip cât e de neroadă în mândria ei că e frumoasă... Asta e chiar exagerat

la tine, adăugă el parcă cu gelozie, ar trebui să fii puţin mai mândră de frumuseţea ta! Chiar şi în clipa asta ai aerul că nu mă crezi...

- Da, aşa este, zise ea cu fruntea încreţită parcă de o suferinţă ascunsă... Aşa este, mi-e gândul mereu la altceva... Tu eşti, în privinţa asta, foarte prezent, asta numeam eu independenţa ta ca soi de bărbat... Eşti inteligent, gândirea ta e surprinzătoare, totuşi, tu nu gândeşti, tu trăieşti... Şi trăieşti în firea ta, deşi îmi dau seama de fiecare dată că problemele ţi se pun ţie, şi nu nouă... Vreau să spun, celor pe care îi cunosc eu... Chiar şi tata e înrobit de pasiunea lui pentru gravură, cu toate că nu e un mare artist... Noi suntem cei obsedaţi... Şi ca soi de bărbaţi, sau de femei, nu prea suntem reuşiţi... Cum să-ţi spun, am sentimentul, când te uiţi la mine, că mă iubeşti cu toată fiinţa ta, deşi poate că tu nu-ţi dai seama.

- Ba îmi dau seama, zise el, şi cred că greşeşti... Nu cunosc oameni care să nu fie obsedaţi de ceva... Un om simplu, ai zice că nu e, he, he... E mai încrezut decât regele Angliei. Nici el nu gândeşte, ci trăieşte... Da, am văzut că i-ai făcut portretul unuia, Damian Gheorghe... Să te duc într-o seară acolo unde petrec ei... Să-1 vezi...

- E un om foarte cumsecade, zise pictoriţa contrariată.

Niculae se uită la ea ţintă, apoi îşi dădu capul pe spate şi râse nestăpânit: ha, ha, ha... Şi iar: ha, ha, ha... Şi apoi: he, he, he, he...

- Chiar te rog să mă duci, zise ea acceptând deodată toate sugestiile râsului său. E aşa de tâmpit tabloul meu?

- Ba nu, zise el, şi nu ştiu ce să-i mai spună, rămase tăcut, dar cu chipul încă vesel sub stăpânirea de astă dată a unui râs interior.

Ea arăta stingherită, dar nu intimidată... Redeveni gânditoare, în timp ce turna cafeaua neagră în ceşti... Le puse pe o tavă de argint şi se întoarseră s-o bea în odaie.

XI

- E ceva ciudat în amintirile tale, zise ea aşezându-se în pat. Nu povesteşti nimic senzaţional... Poţi să-ţi imaginezi că am văzut şi eu destule apusuri de soare... dar n-am putut să memorez nici unul! Pe-al tău însă am senzaţia că l-am trăit eu...

- Da, zise el, fiindcă, aşa cum ţi-am spus, am început să îmbătrânesc, şi copilăria îndepărtată începe să renască...

- Nu e adevărat, zise Simina, la treizeci şi cinci de ani sau câţi ai tu nu renasc amintirile. Amintirile nu reînvie decât atunci când viitorul ni se îngustează... Ce vrei să spui, că nu te mai gândeşti la viitor?

- Ce mult îmi placi tu când pui degetul pe rană! zise Niculae parcă cu o admiraţie fără voie. Ai dreptate... Intre viitorul şi trecutul meu e un joc... Mă simt liniştit şi împăcat, dar îmi dau seama că viaţa mea înseamnă chiar acest joc între trecut şi viitor, care e anormal la vârsta mea... Nu vreau eu să mă gândesc la viitor, dar atunci apare în mine, pretimpuriu, trecutul, ca un mare semn de întrebare, pe care eu mă prefac că nu-1 văd... şi dacă stau să mă gândesc bine, aşa este, nu există în amintirile mele, în afară de apusurile de soare, nimic neobişnuit în afara bucuriei care mă apuca după ce glasul tatei ne anunţa că în ziua respectivă nu mai aveam nimic de făcut...

- Ba nu, zise Simina, văzând că el s-a oprit. Eu am să aflu până la urmă ce se ascunde în viaţa ta. Prea sunt ciudate povestirile tale ca să nu bănuiesc în ele ceva aproape tragic...

- Fugi d-aici, zise el incredul, pentru mine e o simplă bucurie pe care vreau să ţi-o transmit...

Şi se urcă şi el în pat şi se culcă alături de ea. Arăta parcă glumeţ, dar surâsul său ironic şi privirea sa care sticlea n-o convinse pe ea, a cărei expresie gravă nu i se ştergea de pe chip.

- Bine, zise el, hai atunci să privim amândoi acest semn de întrebare... Fiindcă ai venit atât de aproape de mine, de ce să te îndepărtezi? Am încredere în tine... Am să-ţi povestesc

într-adevăr amintirea mea cea mai secretă, care s-a petrecut în perioada când am fost silit, după ce am urmat trei clase de şcoală normală, să redevin ţăran... Adică între cincisprezece şi optsprezece ani... Verile mi le petreceam pe câmp cu caii, cu prietenul meu, Marin al lui Matei... Din pricină că dimineţile au fost totdeauna legate în amintirea mea de treburile la care, cum ţi-am spus, ne lua tata să le facem, şi care mă chinuiau chiar dacă erau însoţite de cântecul pitpalacului şi al ciocârliei, am început să aştept ca pe adevărata viaţă care mai îmi rămânea şi mie numai acea parte a timpului care începea cu aceste asfinţituri şi înserări... toate gesturile care precedau asfinţitul soarelui se încărcau cu ceva tainic... Totul se potolea, toţi cădeau care pe unde nimereau, şi atunci totul începea pentru mine să trăiască din nou... Să nu mai faci nimic, ce minune! Când nu veneau singuri, tata se ducea spre cai şi îi aducea la căruţă mergând între ei cum merg nişte prieteni care se înţeleg bine între ei... într-o mână îl ţinea pe unul de lanţul de la gât şi în alta pe celălalt... Fraţii şi surorile strângeau uneltele, secerile sau sapele, rotilele sau plugul, din bota de apă se spălau de sudoare, fetele se desbrobodeau, îşi scoteau ciorapii care le fereau pulpele de mirişti şi de mărăcini... Nimeni nu vorbea în timp ce soarele cobora strălucind peste câmpia care începea să se coloreze. Auriul şi violetul, sau roşul de foc, cu albastru-verzui amestecate la buza asfinţitului, te făceau să simţi, şi asta nu numai pentru o clipă, ca o iluzie, că te afli pe o planetă necunoscută, fantastică în frumuseţea ei orbitoare, şi că te afli în ea nu de ieri sau de azi, ci de totdeauna şi vei rămâne totdeauna. .. Viaţa şi moartea pe ea sunt apropiate, intră unul din noi în pământ, rămâne altul cu ochii deschişi ca s-o vadă... Moare un cal, rămâne un mânz, se cosesc ierburile acestei veri, grâul şi porumbul înalt, la primăvară vor răsări aţele... Şi veşnic va apune acest soare de aramă, pentru ca dimineaţa să apară iar... în acest timp, tata nu mai termina de deslegat lanţul de la gâtul unui cal. Vita parcă înţelegea şi stătea cuminte, în timp ce omul bestecăia din mâini lângă coama ei. Din când în când doar, calul îşi apleca delicat gâtul, se scărpina cu dinţii lui laţi la un genunchi, apoi îşi ridica la loc capul şi ofta izbit de melancolia sublimă a clipei... în acest timp, lanţul continua să nu se desfacă... Lucrurile au câteodată această încăpăţânare în inerţia lor fără viaţă. Era un simplu nod, nu vroia să se mai desnoade, şi bineînţeles că nici pe cap nu-1 putea scoate de la gâtul calului. îmi amintesc... Ne trebuia acel lanţ pentru opritori sau răscruci, nu puteam pleca numai într-un cal. Mâinile puternice şi dibace ale tatei renunţară, nu mai ştia ce să facă. Şi le duse în şold scos din pepeni, dar şi uluit că trebuia să recurgă la o soluţie extremă: „Acuma nu ne mai rămâne, a zis el, decât să tăiem gâtul calului şi să-i scoatem lanţul"... Nu glumea deloc, cum credeam eu totdeauna... Nu-i ardea de glumă, deşi râsul meu nestăpânit, în ciuda acelui „tu ce râzi, mă, acolo?" cu care mi se adresa supărat, îi dovedea că gândirea lui nu era atât de obişnuită, cum îl făceau, poate, grijile şi necazurile să creadă: unul din băieţii lui se bucura, râdea că el există, că e tatăl lui, deşi îmi făcuse un rău atât de mare prin rătăcirea care îl îndemnase să se ducă cu toţi banii la băieţii lui fugiţi să-i aducă înapoi, sacrificându-mă pe mine... Venea apoi seara... Pe un întuneric beznă mă pomeneam că mă strigă la poartă Marin al lui Matei... să mergem cu caii la câmp... Puneam o dulamă sau o tunică peste ei şi plecam... Pe mirişte îi împiedicam, şi în întunericul câmpiei, cu măciucile lângă noi, aprindeam focul şi ne apucam să coacem porumb... Ascultam zgomotul trenului care trecea la miezul nopţii parcă rostogolindu-se şi pe care, din pricina depărtării, nu-1 zăream: fluiera prelung, asemeni unui animal apocaliptic al acelei ore, care vine, trece şi piere în hăul nopţii. Auzeam bătăi de aripi, ţipete scurte şi ascuţite de animale pe care ziua nu le vedea nimeni şi mai ales auzeam viaţa mare a nopţii... Târâitul greierilor ne

făcea să ne dăm seama cum urcă şi coboară ca într-un somn viu răsuflarea pământului. Stam de vorbă cu glasuri înăbuşite, în timp ce din când în când sforăitul cailor care păşteau iarba, fără s-o vadă, ne aducea la clipa prezentă şi puneam mâna pe măciuci. Era cineva prin apropiere? Vroia cineva să ne fure caii? Ne ridicam, şi în timp ce unul din noi ducea măciuca la spate şi o ţinea cu amândouă mâinile, celălalt se urca pe ea şi se uita... Nu era nimeni! Nu se vedea nimic... Ne aşezam iar jos, coceam mai departe porumb şi continuam să vorbim. „Ce-ar fi să fie o fată cu noi! Ce i-am face! Cutare fată, de pildă." Rămâneam pe gânduri, în timp ce flăcările făceau să joace în grămezi întunericul deasupra capetelor noastre. „Da, cutare fată, dacă ar fi cu noi aici jos pe tunică! Aşa e", zicea şi Marin al lui Matei, şi dinţii lui ca de lup tânăr îi râdeau la bătaia focului. Despuia alt cotolan şi îl punea lângă jăratic. Mânca flămând, parcă hămesit, din altul copt. Se ridica apoi în picioare şi arunca în beznă coceanul gol... într-o noapte Marin al lui Matei zise: „Se vede cineva!" „Unde?" l-am întrebat. „La ai lui Bădăuţă!" „Câţi sunt?" zic. „Nu-mi dau seama!" Marin al lui Matei se dădu jos de pe măciuca mea şi se aşeză. în depărtare, ţipătul trenului despica noaptea. Stelele pe cerul înalt abia licăreau. întunericul apăsa. „Hai să-i batem", zise Marin al lui Matei. „Hai!" răspunsei eu numaidecât şi puserăm mâna pe măciuci. Despiedicarăm caii, îi legarăm, încălicarăm pe ei şi o luarăm la goană. Marin al lui Matei, care îi văzuse pe ăia unde sunt, mergea înainte. Trecurăm hotarul care ne despărţea de moşia lui Bădăuţă şi oprirăm călări lângă două mogâldeţe care stăteau sub un tufan şi coceau ca şi noi porumb. „Ce căutaţi voi, mă, aici, vă muma în...", zise Marin al lui Matei şi se dădu jos şi se puse cu măciuca pe ei. Mă dădui şi eu jos de pe cai şi începui să lovesc. Icnelile, bufniturile scurte, pocnetele de lemne uscate izbite cu violenţă mă îmbătau. Simţii la un moment dat un trăsnet în creierii capului, dar rămăsei în picioare, şi nu numai

că nu mă speriai, dar parcă aş fi mai vrut încă să primesc. Până una-alta dădeam înainte, până ce, trăgându-şi dulămile cu o mână şi apărându-se cu alta, necunoscuţii o luară la goană spre cai... îi urmărim doar cu fluierăturile şi înjurăturile noastre, îi lăsarăm... Pe unul îl lovisem eu groaznic peste fluierele picioarelor (fiindcă se apăra prea bine la cap), şi, deşi întuneric, i-am văzut sticlirea de ură din priviri. Alerga şchiopătând foarte tare, aproape că îşi târa piciorul lovit... Pesemne că el mă pocnise după aceea în cap, dar în ciuda sângelui care îmi umezise părul, eu nu simţeam nici o durere... Nu mi-a părut rău niciodată de ce-am făcut în noaptea aceea, şi dacă aş fi aflat, să zicem, a doua zi că i-am rupt ăluia piciorul şi că o să rămână şchiop toată viaţa, aş fi râs... într-o zi, însă, mă înţelesei cu Marin al lui Matei, fiindcă aveam treabă, să vadă el de cai dimineaţa şi eu după-masa. Când am venit după-masă, el plecase. Lăsase caii în grija unui al treilea, care ăsta îi lăsase să intre şi păşteau liniştiţi pe miriştea unui al patrulea. Acest al patrulea tocmai intra şi el pe mirişte. îl văd că se apropie de mine şi îmi spune: „De ce, mă, ăsta al lui Moromete, paşti tu caii pe miriştea mea?"... Am crezut că se adresează celui vinovat. Până să-mi dau eu seama că la mine se uită, îl şi văd că ridică ciomagul şi mă loveşte vâjâind în cap. Am mai avut timp să mă apăr cu cotul, dar forţa loviturii m-a aruncat cu cracile în sus. Şi înjurături fioroase. Nu era cu mult mai mare decât mine, dar chiar dacă n-ar fi fost, eram în clipa aceea dezarmat în faţa violenţei lui sălbatice... L-am urât mulţi ani, multă vreme chiar după ce am devenit matur. Iar el când mă vedea nu-şi întorcea privirea şi nu-i trecea prin cap să retracteze ceva, deşi îmi dădeam seama că el ştie, n-a uitat nimic... Dimpotrivă, această privire a lui avea licăriri stranii, cu foc de ură asemănătoare cu cea de atunci... Chestia asta, care m-a buimăcit câteva zile de uimire şi altele pe care nu ţi le mai spun acum, mă făcură să înceapă să-mi placă numai singurătatea... încălicam pe cai

singur şi o luam încet spre loturile noastre. îi împiedicam pe mirişte, mă duceam la marginea porumburilor, aşterneam tunica pe jos şi mă întindeam cu faţa în sus... Deodată nu-mi mai plăcură ceilalţi, cu violenţele lor alternate doar cu gânduri la fete sau la muieri, dar nu gânduri de dragoste, ci tot de violenţă. Exibarea organelor lor procreative începu să mi se pară animalică, iar a găoazelor lor vinete în momentul când se aruncau în gâldău la scăldat, şi li se despicau fesele, respingătoare. O dată pe unul l-am prins violând o mia, iar altă dată pe o mirişte alţii au copt atâta porumb şi au mâncat atâţia struguri şi pepeni şi după aceea au băut atâta apă, încât unuia din ei i-a venit, după ce s-au trezit din somn, o idee. A luat-o încet, legănându-se, spre un păr bătrân de pe mirişte, s-a suit în el şi ne-a strigat: „Uitaţi-vă, băăăă!" Nu înţelegeam ce vrea să facă, dar după gemetele pe care le scotea, bănuiam. Şi într-adevăr s-a urcat sus pe o cracă groasă şi aşezându-se asemeni unui tun antiaerian şi-a dat jos izmenele şi a împroşcat cerul luminos, murdărindu-1 cu conţinutul înfierbântat al intestinelor sale... Nici câinii, odată lăsaţi să crească, nu erau cruţaţi... Un alt prieten al meu, tot Marin, dar al lui Ţugurlan, nu al lui Matei, avea doi la care ţinea, unul era mai mare, şi altul mai mic. Dar cel mic nu era căţelul celuilalt. Era uimitor să-1 vezi cu câtă mândrie îi lua după el, rupea mămăliga în două şi le-o arunca la fiecare direct în gură... Atât i-ar fi trebuit cuiva, să se atingă de ei... Cum stăteam odată întinşi cu burţile pe pământ şi cu câinii alături, culcaţi cu boturile spre noi, îl aud pe Marin şi-1 văd punând uşurel mâna pe ciomagul ager de corn: „îl omor zice, pe ăsta mai mare!" Eu n-am zis nimic şi nici n-am înţeles de ce. De ce avea doi? De ce l-a mai luat, de unde l-a luat, pe ăl mai mic, dacă acuma vrea să omoare unul din ei? Câinii erau răi când îi asmuţea pe cineva, dar blânzi ca nişte miei cu stăpânul lor. Nu l-am văzut niciodată pe Marin al lui Ţugurlan că dă în vreunul. în clipa când el ridică ciomagul în

aer, cel mare nici nu-şi mişcă botul de pe labe. într-o clipă însă am mai avut timp să-i văd ochii lui umezi de credinţă, apoi l-am văzur sărind în sus şi scoţând un schelălăit prelung, cu botul în sus, spre cer, de groază şi de implorare. A doua şi a treia lovitură se abătu însă năprasnic peste capul lui, şi schelălăitul i se stinse, şi ochii începură să capete o fixitate sticloasă... Muri repede şi mi s-a părut că un lucru invizibil, o prezenţă ca o enigmă şi care mă înfiora aşa ca o bătaie uşoară de vânt îngheţat, se aşezase pe capul lui, care zăcea acum mort pe pământul negru, şi al cărui os alb, sub lovituri, se dezvelise de piele şi se pătase, de pe ciomag, cu sânge care îi picura încer din nas şi se închega pe miriştea scăldată în lumină... Pe urmă, Marin al lui Ţugurlan l-a apucat de picioare şi l-a tras undeva în porumb... Nici un gest, nici un cuvânt din partea lui, care să explice ce-i venise... E drept că era un băiat crescut aşa de tat-său, un om care ura tot satul... Dar parcă câţi din ei nu se urau din lucruri care aveau legătură cu dispariţia a ceva din gospodăria lor? Uneltele, vitele lor, brazda lor de pământ, parcă erau din aur, atât de groaznic li se aprindea furia, de puneau mâna pe sape şi se tăiau, înroşind cu sângele lor, de astă dată omenesc, brazda neagră... Bănuind parcă ce se petrece cu mine, cu toate că nu-mi spuneam gândurile nimănui (nu mi se păreau nici mie, toate acestea, nefireşti), mama mă întrebă într-o zi, cu glas pe care n-am să-1 uit, fiindcă de-aici începe amintirea mea cea mai secretă, pe care vreau să ţi-o povestesc, un glas în care mirarea se amesteca cu grija, şi tremura când cuvintele îi ieşeau din gură: „Niculae, maică, ce faci tu singur pe câmp?" „Ce să fac, nimic!" „Nu ţi-e urât, maică?" „Nu mi-e urât deloc." „Du-te şi tu cu Marin al lui Matei, sau cu al lui Ţugurlan. De ce nu te mai duci cu ei?" „Aşa, nu mai vreau eu..." Se uita la mine auzindu-mi glasul decis, cu chipul luminat de revelaţia ei veche, care fusese singurul meu sprijin în numeroasa noastră familie, când forţasem nu atât voinţa tatălui

să mă dea la şcoala normală, mai uşor de învins, cât mai ales a fetelor, ale căror socoteli de măritiş şi de pământ puteau fi invincibile. Continua să creadă în mine şi nu-şi pierduse speranţa, înţelegea ce mi se întâmplă, dar era temătoare şi neliniştită... Mama silabisea greu o carte, atât cât putuse să prindă de la mine. într-o zi însă, în curte, înainte să plec, o văd că vine spre mine, lângă cai, cu una cu scoarţele negre şi moi şi cu o cruce galbenă pe ea. Tocmai încălicasem şi mă uitam la mama de sus. „Ce e, mamă?" Mi-a întins-o şi mi-a spus cu o rugăminte în care am simţit că i se adună în gât toată duioşia de care era în stare, amestecată cu presentimentul că dacă n-o resping o să se simtă de mii de ori mai fericită că eram copilul ei: „Ia-o, maică, şi citeşte-o!" Mama nu era o femeie blândă. Se stăpânea cu greu ca credinţa ei târzie în Crisros să nu devină agresivă. Cu mine însă glasul i se înmuia. Se gândea pesemne că dacă de mic voi descoperi adevărul din acea carte, viaţa mea nu va merge pe drumurile întunecate pe care mersese (cum credea ea) a ei, în tinereţe. „Bine, mamă, i-am răspuns eu. Dă-o-ncoace!" Şi pe mirişte, în timp ce caii împiedicaţi păşteau prin preajma mea, am început să citesc cartea aceea. Am găsit în ea, cu surprindere, aceeaşi violenţă, pe care o cunoşteam din mica mea viaţă. Era însă mult mai sângeroasă, şi extinsă la un popor întreg, în numele lui Dumnezeu. în câteva săptămâni mi-am pierdut credinţa pe care atât familia, cât şi biserica unde mă ducea şcoala mi-o insuflase ca un lucru firesc, aşa cum există soare şi copaci. Stăteam cu faţa în sus şi nu-mi reveneam din puternicul şoc pe care mi-1 provocase istoria plină de cruzimi a Poporului ales. Nu-mi luam gândul de la un ofiţer care fusese ucis de ai săi fiindcă salvase de la unul din numeroasele lor măceluri o tânără femeie cu copilul ei. Toate simbolurile pe care le ghiceam în spatele acestor crunte istorii, simboluri înalte, de expansiune a unei idei mari, a Dumnezeului unic, se stingeau în vărsările de sânge care trebuiau să le-o impună celor

care nu credeau în El... întru târziu, când a apărut apoi un om simplu şi luminos, cu totul diferit de ei, şi care cerea aruncarea săbiei şi a trufiei şi plecarea cu umilinţă a frunţii în faţa violenţei, ca o expresie a credinţei adevărate şi a mântuirii, nu m-am mai mirat că l-au răstignit repede pe cruce. Dar nu înainte ca el să-şi facă numele şi parabolele sale cunoscute unui număr oarecare de oameni, care au avut grijă să le păstreze şi cu ajutorul lor să întemeieze apoi o nouă religie... Hm! Parabole, aşadar... Că a ieşit într-o zi un semănător să-şi semene sămânţa sa şi una a căzut aşa şi pe dincolo, pe pământ sterp, şi n-a prins rod, şi alta au mâncat-o păsările, şi alta, în cele din urmă, a căzut pe pământ roditor şi a prins rod!... Că un stăpân de vie a angajat, la diferite ore ale zilei, muncitori şi că la plată le-a dat la toţi o simbrie ca şi când ar fi venit toţi de dimineaţă, asta vrând să însemne că n-are importanţă când vii spre o idee şi spre o credinţă, şi că cei dintâi pot fi cei din urmă şi cei din urmă cei dintâi, excepţional gândit... Stăteam zile întregi pe spate, cu ochii spre cerul care din pricina tensiunii simţirii mele îmi părea veşnic albastru sau veşnic acoperit de grămezi de nori, uitând de trecerea clipelor şi de apropierea nopţilor, simţind cum nu puterea pământului urcă în mine şi mă îmbată, ci puterea gândirii mele pluteşte biruitoare pe deasupra pământului... Aşadar, parabole? Voi inventa eu altele, care să recucerească din nou lumea, să schimbe această omenire care e sălbatică şi murdară fără să fie măcar călăuzită, asemeni vechiului Israel, de o Idee... Şi am închis, simţind că îmi ajunge, Vechea Carte. Faptele Apostolilor m-au plictisit, scrisorile lor către Efeseni, prea bătrâneşti în înţelepciunea lor de imitaţie, iar Apocalipsul Sfântului Ioan Teologul mi s-a părut sperietoare pentru babe... Da, voi întemeia o nouă religie, care să ţină seama de forţele oarbe care pun nu o dată stăpânire pe om, şi care să propună altceva decât umilinţa înrobitoare, inacceptabilă pentru mândria firească a unui animal atât de liber şi de

viclean cum este omul. Da, mă voi gândi îndelung, ani mulţi, până ce voi începe să-mi spun parabolele mele... Simţeam însă că am nevoie de un semn, de o confirmare că ceea ce gândeam eu nu mai gândea nimeni şi că ceea ce vreau eu să realizez voi realiza. Cine ştie? Câţi ca mine nu vor fi simţit la fel? Cum să aflu că puterea pe care o simţeam copleşindu-mă va deveni Idee? Un semn puteam primi numai din partea destinului, care în acele clipe mă vedea şi mă ştia. Unde să-1 caut? In firele ierbii? Nu. Ar însemna să consult un destin mic. Şi cum stăteam cu nasul în iarbă, am văzut foarte aproape de mine o şopârlă care se uita direct la mine, cu gura deschisă şi cu guşa palpitând de căldura zilei de vară. Uite, mi-am zis, ce-ar fi să caut un semn în şopârla asta? De ce-o fi venit ea la mine tocmai acum, şi atât de aproape, şi nu fuge? Când le întâlneam pe mirişte le loveam cu biciul peste cozi, care se rupeau şi se zbăteau pe urmă singure printre paiele miriştii vreme îndelungată. Am întins încet mâna spre ea şi am văzut că nu fuge. „Dacă şopârla asta, am gândit eu atunci, trece de trei ori peste mâna mea, înseamnă că tot ceea ce simt eu acum este pe deplin adevărat şi că în decursul vieţii mele totul se va realiza..." Şi mi-am împins cu precauţie răbdătoare mâna spre botul ei mic. Inima îmi bătea. Dacă fuge înapoi? în acele clipe gândeam că trecerea trebuie să se facă fără ca şopârla să fugă şi eu să-i ies înainte de fiecare dată... Asta nu mai era un semn atât de sigur, cu toate că în mod obişnuit şopârla fuge la apropierea omului şi cu atât mai puţin trece peste mâna cuiva. De astă dată însă eram, pe lângă că îmi bătea inima, liniştit, chiar convins că ea va trece peste a mea. Şi într-adevăr, când dunga palmei mele i-a atins uşor picioarele din faţă, în loc s-o ia la fugă înapoi şi să se piardă pe întinsa miriştte, a făcut deodată o săritură peste palma mea întinsă. Şi a repetat apoi această săritură de trei ori... M-am întors cu faţa în sus şi mi-am dus cotul la ochi, să mă apăr de soare. Soarele însă nu mai era acolo unde credeam eu, de mult coborâse spre

marea de porumburi. Mult timp pusese destinul ca să-şi arate semnul, nici nu-mi dădeam seama cum se scursese parcă în câteva clipe o după-amiază întreagă... Şi nimeni nu turburase cu nimic această dezvăluire secretă, nici un om nu trecuse pe la capătul loturilor, nici un băiat, nici o muiere, iar caii, ca nişte zeităţi protectoare, nu se îndepărtaseră nici ei de tânărul lor stăpân, care nu se ştie ce făcea acolo jos de stătea atât de îndelung nemişcat... Simţisem doar într-o vreme, ca pe-o amintire îndepărtată, că îmi zboară gândul la o fântână... Mi-era sete. Dar când m-am ridicat, şi după ce am despiedicat caii şi am încălicat pe ei, mi-am dat seama că setea mi se topise... Am luat-o însă la goană mare spre sat... îmi plăcea totdeauna, la întoarcere, să alerg cu ei... Să le simt trupurile mari zvâcnind unul sub mine şi altul alături, pe care puneam o mână... Să le văd gâturile întinse şi să le aud gâfâitul... Să las trâmbe înalte de praf în urma noastră, întunecând asfinţitul...

Niculae tăcu. Se făcuse palid, ca şi când dezvăluirea amintirii lui secrete ar fi făcut să se ardă în el puteri ascunse, iremediabil pierdute... îşi reveni însă, şi ea îl lăsă fără să-1 turbure. Ca şi când un obstacol greu ar fi fost dat brusc la o parte, deodată el zise:

- Anul trecut ţi-am povestit ceva despre un notar. Mai îţi aminteşti?

El evita acum să continue povestirea, care se pare că avea o urmare... Ce făcuse deci cu gândul acela al lui, că era destinat să dea oamenilor o nouă religie? îl uitase? Nu, fiindcă el singur numise acea întâmplare amintirea sa secretă. Ce se mai petrecuse cu el după aceea? Cât timp mai crezuse în adevărul acelui gând? Şi când nu mai crezuse ce se întâmplase. Sau mai credea şi acum? El tăcea. Atunci ea răspunse ezitând:

- Da, îmi amintesc tot ce mi-ai povestit... cu un notar şi o istorie cu ai tăi din sat... Ai fost, adăugă ea, încolţit de ţărani! Erau să te omoare în faţa primăriei satului... O mulţime

întărâtată. După ce acest notar te-a atras şi te-a trimis în mijlocul lor... îmi dau seama... Până să le aduci o nouă religie ai vrut să dărâmi lumea lor, la care totuşi ţineai. Ce era în mintea ta, Niculae, exclamă ea deodată, singurătatea ta e o enigmă... Nu înţeleg semnul de întrebare pe care ţi-1 ridică trecutul...

- Da' nu e cum spui tu, nimic tragic, zise el cu un glas senin, însingurat şi parcă umil.

Şi un surâs strâmb apăru şi stărui pe chipul lui.

- Ai avut acum în glas, zise Simina, ceva care seamănă cu glasul cu care ai vorbit cu maică-ta, înainte să-ţi dea cartea... Parcă te văd plecând pe urmă cu caii, cu *Biblia* pe coama lor... Numai că, Niculae, mă gândesc... nu-mi dau seama... e totuşi ceva tragic aici... Asta nu te împiedică acum să fii fericit, dar...

- Ce puteam să fac?! strigă el deodată. Nu i-am urât nici măcar o singură clipă... Erau nemiloşi, moldovenii erau loviţi de nenorocire, de o secetă totală, care se repeta, şi ei le luau, pentru un sac de porumb, hainele de pe ei, şi hainele aduse cu ei ale copiilor lor, încălţămintea din picioare...

Ea negă foarte hotărâtă din cap:

- Nu despre asta e vorba, zise. Asta e bine. Mă gândesc... Excluderea ta, poate, e tragică...

- Dar n-am fost exclus, protestă el.

- Ba da, zise ea, e ca şi când ai fi fost,.. în sufletul tău tu ai trăit-o ca şi când ai fi fost... O trăieşti încă, iată, asta mi se pare că e ceva tragic, deşi tu eşti un om liniştit, n-am cunoscut un bărbat mai echilibrat şi mai puternic ca tine...

Niculae izbucni în râs, dar nu spuse de ce, şi ea rămase contrariată. în cele din urmă, el îi explică: tocmai se întâlnise acum câteva zile cu un prieten al său, unul Iosif, şi discutaseră tocmai despre subiectul ăsta, în câte categorii se împart cei excluşi din partid: unii care se consideră şi ei excluşi, odată cu evenimentul, şi pun punct la toată istoria, şi alţii care nu se împacă nicidecum cu excluderea, şi numai la ea se gândesc. Ei, el, Niculae, dacă ar fi fost exclus, ar fi făcut parte din prima categorie, nu dintr-a doua, dar cum nici n-a fost, ce să mai vorbim... Avea dreptate, zise ea în cele din urmă, şovăind, începând parcă să-1 creadă. El ştia bine...

îşi contempla însă mai departe, gânditoare, ideea ei, ca pe-o bănuială... Se vedea că povestirea lui o impresionase foarte tare şi că avea să revină, chiar în lipsa lui, asupra ei, având sentimentul că îi scapă ceva...

XII

Această expresie a ei ultimă Niculae o văzu seara sub pleoape, printre flori. Se întorsese la castel la ora obişnuită a dimineţii când îl vedeau muncitorii că iese din casă. Horticultorul bătrân îi dăduse o hârtie în care un raion din capitală le comanda să pună flori în faţa a două blocuri mari din centrul Bucureştiului, care tocmai se terminaseră. Niculae se întoarse în oraş să vadă terenul, care se întindea de-a lungul unui trotuar foarte lat, câteva sute de metri, vizavi de cinematograful Patria, şi până seara se gândi cum să execute lucrarea. Avea loc pentru ronduri mijlocii, dar se gândea să facă totuşi ceva dreptunghiular; desenă lucrarea şi i-o arătă şi bătrânului horticultor: erau dreptunghiuri lungi care formau triunghiuri interioare din flori diferite dintre cele mici şi rezistente, care nu trebuiau udate prea des... Bătrânul horticultor dădu din cap că era foarte bine şi îi spuse să întocmească şi hârtiile necesare pentru administraţie; Niculae se duse apoi şi se culcă. înainte de a adormi, văzu printre florile care trebuiau plantate în faţa acelor blocuri, şi care i se aprindeau şi se stingeau neîncetat sub pleoape, în preajma somnului, care din pricina nopţii nedormite întârzia, chipul ei cu privirea într-o parte, cu expresia concentrată, gândindu-se la el, la soarta lui, pe care vroia s-o descifreze. „De ce eşti tu atât de neliniştită? o întrebă el cu un gând limpede şi îndepărtat, asemănător cu cel care ne vine când înotăm în

adâncul unei ape. Te gândeşti la mine?... Sau la tine?... Nu e nici o cifră enigmatică în existenţa mea, afară de aceea pe care ţi-am şi dat-o azi şi care poate fi şi poezie, dar poate fi şi adevăr, acest semn al şopârlei, pe care nu l-am uitat niciodată. Aşa este, cum zici tu. N-am întemeiat o nouă religie, dar am descoperit secretul ca ura să nu aibă putere asupra mea, ceea ce, dă-mi voie să-ţi spun, poate deveni, împreună cu încă ceva, o nouă religie... Numai că tocmai aici, în acest încă ceva, se pare că n-am reuşit eu... La asta te gândeşti?... Ştiu eu, vrei să afli cum s-a întâmplat de am eşuat şi mai ales de ce acest gând al eşecului mă lasă perfect liniştit... Ei, n-o să afli... Ştiu eu că n-o să-ţi găseşti liniştea până nu-mi dibui toate secretele, dar, deşi am cunoscut puţine femei, vă cunosc eu totuşi bine, şi n-o să mai afli tu nimic de la mine!..."

Şi nu-i mai dădu nici un semn timp de mai bine de o săptămână. într-o după-amiază însă, spre seară, urcă scările castelului şi bătu la uşa ei. Abia îşi stăpânea un fel de rânjet, care pe figura lui de adolescent avea ceva straniu.

- în „Casa grădinii", zise el, vecinul meu, domnul Anghel, şi-a prins nevasta, pe doamna Anghel, cu Damian Gheorghe. Ştii, gelozia i-a strâmbat ăstuia complet minţile. Când se uită la tine parcă te face răspunzător de ceea ce îi trece lui prin cap, cu toate că... stai să vezi, nu i-a trecut la nimeni prin cap ca să-i spună lui să taie liliacul mare din spatele casei... I s-a părut că doamna Anghel trăgea prea des cu ochii spre el, ca şi când acolo, în spatele lui, ar fi aşteptat-o amantul ei, în fiecare seară... Ei, nu după un liliac a prins-o acuma... stai să vezi... Damian Gheorghe şi-a gonit nevasta şi copilul ca să-şi aducă concubina... Că ăsta aşa face, le alternează... Trăieşte când cu una, când cu cealaltă. N-am văzut-o pe concubină cum arată, cică ar fi trimis-o acasă la părinţi, într-o comună de pe lângă Piteşti, să-şi aducă certificatul ^de divorţ ca să-şi schimbe buletinul... Şi până una-alta, a pus mâna pe doamna Anghel şi a vrut s-o tragă la el în odaie... A tras de ea, ce mai încoace şi încolo, şi era cât pe-aci s-o şi încuie cu cheia la el, dacă la ţipetele ei n-ar fi sărit cineva... Domnul Anghel, care era plecat după peşte, tocmai s-a întors, şi i se povesteşte faptul... Damian Gheorghe e la bufet cu cumnatu-său, Pecingine Ion, barcagiul.. . Piticul! exclamă Niculae, ca şi când ar fi avut o revelaţie. Vrei să-i vezi?

Ea lăsă fără grabă cartea la care citea deoparte. Ce era asta? Se petrecea cumva un lucru care putea fi mai senzaţional decât faptul de a se vedea ei doi?

- Dacă Damian Gheorghe n-ar fi vrut s-o violeze pe doamna Anghel, zise ea cu ironie, aşezându-se mai bine pe pat, n-ai fi dat un semn de viaţă?

Şi se uită la el cu acea privire a ei nemişcată şi intensă, care arăta mai multă dragoste decât orice cuvinte sau gesturi. El râse atunci şi de întrebarea, dar rnai ales de bucuria sa de a o regăsi. Se apropie de pat, o luă în braţe şi se aplecă asupra acelei priviri atât de bogate, în care se uită aşa cum ne uităm aşezaţi pe ghizdurile unei fântâni: vedem un strat de întuneric, dar curând zărim cerul răsturnat şi pe noi înşine în adâncuri, într-un ochi de lumină.

- Nu, zise el, te iubesc! îmi place să nu te văd şi să te iubesc!

Ea căscă ochii. Aşa era, ăsta era el, dar de ce o izbea atât de tare declaraţia lui? Fără să-şi micşoreze privirea, se retrase însă într-o tăcere pe care se vedea că n-o va mai părăsi până nu va înţelege bine acest adevăr al lui, atât de simplu, dar atât de greu de acceptat. Era o tăcere a ei, pe care nici cuvintele şi nici actele n-o puteau turbura.

- Ce-i facem, zise ea, şi eu te iubesc, dar îmi place să te văd... Te înţeleg... Să umbli aşa singur cu iubirea în inimă şi să nu vrei s-o vezi pe fiinţa pe care o iubeşti... De ce oare?

- Nu ştiu, zise Niculae. Dar în clipele acelea te iubesc foarte tare. Mi-eşti foarte dragă.

- Şi care e legea iubirii tale? zise ea. Cum trebuie să se împlinească, prin absenţă?

- Nu, de ce? Tot prin prezenţă, dar însoţită de o cât mai mare absenţă.

- Şi ar mai urma să spui, continuă ea, cu ironie, că cu cât absenţa va fi mai mare, cu atât mă vei iubi mai mult?

- Da, aşa este, zise el parcă strigând.

- Da, zise ea, aşa se întâmplă, dar asta numai când împrejurările îi împiedică pe cei care se iubesc să se vadă. împrejurări grele ca nişte munţi. Ori tu... Să fii la doi paşi şi să te simţi bine că n-o vezi pe femeia pe care o iubeşti... Nu înţeleg, Niculae...

- S-ar putea să fie vreun reflex uitat? zise el cu falsă mirare. Răstrăbunicii mei, ţărani, lipseau mult de pe-acasă, duşi cu vitele sau cu carele... Se întorceau după zile, sau chiar săptămâni... în acest timp, gândul le era la femeia lor, dar nu sufereau... Dimpotrivă, se bucurau la gândul că o aveau şi o ştiau acolo la rostul ei, aşteptându-i...

- Dar eu nu vreau să trăiesc pe reflexe uitate! zise ea atunci, desprinzându-se încet, dar hotărât, din îmbrăţişarea lui.

Niculae rămase pe marginea patului, tăcut.

- Crezi că eu nu te pot aştepta dacă ai fi plecat şi n-ai putea veni? Dar să fii plecat, nu să fii prin preajma mea şi să mă ocoleşti cu bună-ştiinţă.

El se uită drept în ochii ei; îi spuse întristat:

- Nu mai îmi place de tine!

Şi se ridică fără grabă şi începu să se uite pe fereastră, prin care se întunericea. Prin ea, grădina era de o frumuseţe bogată, poiana din spatele castelului mărginită de copaci înalţi şi cu coroanele pierdute unele în altele îşi sporea înaintea ochiului dimensiunile, în timp ce călcată cu piciorul era mai mică. Era linişte desăvârşită, ca într-un vis...

El nu se uită să vadă nesiguranţa din privirea ei. O luă încet spre uşă şi ieşi. Pictoriţa sări jos din pat şi începu să se plimbe de colo până colo, prin odaie, dar fără agitaţie. Purta un pantalon alb şi o bluză albastră şi era ca în ziua când o întâlnise el pe alee, machiată în vânăt, dar la lumina înserării el nu observase. „Nu-i mai place de mine, gândi ea. Ce simplu! în timp ce eu stau de trei zile şi îl aştept... Ce-ar fi să nu-1 mai aştept?... asta e iubirea pe care i-o propun eu, e cu viaţă scurtă, şi se cere vijelios împlinită, în timp ce a lui nu are sfârşit, ca o floare care nu s-ar mai veşteji... în realitate se veştejeşte şi a lui, fiindcă în acest timp gândul lui nu rămâne cu adevărar numai la mine. Este el eroul? Iată întrebarea!... Dacă aflu că sunt cu adevărat mereu în inima lui, am să mă liniştesc, am să-1 iubesc şi eu în felul lui, fără să-1 doresc în fiece clipă. Dar cum să aflu? Unde s-o fi dus el acuma şi ce-o fi gândind despre mine?"

Simţea un fel de panică năvălindu-i în inimă, la gândul că totul s-ar fi putut întrerupe înrre ei din nou pentru multă vreme, din pricină că ea încălcase pactul. îi spusese ea însăşi: „te iubesc fiindcă eşti singur şi liber"... Dar iată, astfel de cuvinte le spunem doar când cel căruia îi sunt adresate este lângă noi. „Nu pot trăi fără să-i văd chipul şi fără să-i aud glasul, şi reuşisem să-1 uit sau cel puţin să-1 iubesc cum mă iubeşte el acuma. Ce mă fac?... Fiindcă nu numai odaia mea de-aici şi cea de-acasă sunt pustii, dar şi sufletul mi se face pustiu la gândul că l-aş putea pierde... Mai ales acum, după ce ştiu de unde vine, când nenumărate tablouri ale vieţii lui mi se suprapun peste ale mele cele mai dragi, mai ascunse... Cum totdeauna a căutat el timp pentru sine şi o oaie malefică, pe care ai lui o botezaseră Bisisica, nu vroia să ştie de asta şi îl silea să fugă după ea... îi văd mai pe urmă, după ce se făcu mai mare, chipul ars de soare în liniştea câmpiei unde stă lângă caii lui citind Vechea Carte. Ce curios, Pătraşcu, care e un mare artist, şi care vine tot de-acolo, e o vită... Amintirile lui sunt moarte, cu tot cultul lui folcloric pentru nea Ilie şi nea Gheorghe! Mă plictisesc de moarte numai la gândul că am putut, cândva, să

mă îndrăgostesc de el... Dar nici acum nu e bine de mine! Ce mă fac? O să-mi pierd capul şi abia atunci voi pierde şi orice şansă de a-l mai ţine... El nu ştie de complicaţiile noastre, îţi trânteşte în faţă cu tristeţe că nu-i mai placi şi se duce!... Ei bine, ducă-se! Nu ne potrivim! Ii sunt chiar recunoscătoare că e atât de sincer cu mine. Nu-i mai plac! Ei, şi? De ce ar trebui să-mi placă mie după o astfel de declaraţie? Ei află, băiatule, că eşti foarte departe de mine şi n-ai decât să nu te mai întorci! Sau dacă te întorci, o să ştiu eu cum să te primesc... Caută-ţi alta, să vedem dacă atunci, prin regrete târzii, n-o să înţelegi că numai eu, eu singură şi nici o altă femeie în afară de mine nu te poate iubi aşa cum eşti, adică cu cea mai adevărată dintre iubiri, cea mai rea pentru mine, fiindcă nu mă pot trezi din nici o înşelăciune, ştiu de ce eşti în stare, din nenorocire iubirea mea nu e scăldată în nici o iluzie... Cunosc piatra preţioasă şi o deosebesc de cea falsă... E secretul meu... Nu te cunoşti tu cum te cunosc eu... Simt că trăiesc, cu tine, tu nu ştii asta. Dar mă faci să plătesc prea scump.

Simina îşi încetă plimbatul şi se uită spre uşă. Se întinse la loc pe pat şi râmase multă vreme cu privirea pironită într-acolo. Intre timp, întunericul umpluse odaia. Dar uşa rămânea mereu închisă. Se sculă şi îşi vârî picioarele în pantofi. Coborî şi intră într-o mică nişă, pe după o perdea, aşezată lângă intrarea în holul cel mare, unde era un telefon, şi formă un număr.

XIII

Bărbatul pe care îl chema era singurul ei prieten. Anul trecut, după despărţirea de Niculae, nimerise chiar în seara aceea într-un grup şi se ameţise, bând ceea ce beau toţi ceilalţi, şi gata să cedeze unuia dintre ei, tot pictor, pe care îl chema Caţ. Stătuse tot timpul lângă ea şi încercase s-o distreze. întâmplarea făcea însă că şi el fusese în zilele acelea părăsit de o femeie pe care o iubea şi nu-i ardea să se consoleze cu nimeni... O protejase deci în felul acesta pe ea de o amintire tristă, care i-ar fi agravat înfrângerea cu al treilea bărbat de care se îndrăgostise şi despre care îi povesti în şoaptă, spre enervarea celorlalţi, până spre ziuă.

- Ce e, Simina? zise el cu acel glas care nu ia la rost, al prietenilor adevăraţi.

Se aşezară amândoi la o masă.

- Mă simt singură, zise ea cu o tristeţe parcă vindecată, dar cu atât mai rea, fiindcă era doar stăpânită ca să nu arate cât era ea de înlănţuită în singurătatea ei.

- Te simţi singură, sau eşti? zise el. Fiindcă e o mare deosebire: când eşti, singurătatea însăşi te vindecă de durerile pe care tot ea ţi le provoacă, cu condiţia s-o priveşti în faţă. Când nu eşti, atunci e foarte rău!

- Ai ghicit, nu sunt! zise ea.

- Ce, nu cumva... exclamă el speriat.

Dar ea îl întrerupse şi îl opri foarte posomorâtă:

- Nu, fii liniştit...

- Atunci?

- Băiatul meu, horticultorul... între noi fie vorba, adăugă, ea, „băiatul" ăsta e mai mare ca mine cu vreo cincisprezece ani...

- V-aţi împăcat! exclamă el.

Părea încântat la auzul acestei veşti, şi singură această bucurie a lui nemotivată (fiindcă totdeauna dorim de ia un prieten lucruri nemotivate, cele motivate fiind chiar cele care ne chinuiesc pe noi) o despovăra vizibil, de neliniştea ei, pe Simina.

- Ne-am împăcat, dar nu ne merge bine, zise ea. Adică mie nu-mi merge. Mă iubeşte ca un ţăran, în timp ce eu simt că nu e ţăran, altfel cum aş putea să ţin la un ţăran, n-am nimic comun cu ei, în timp ce el are, a făcut cu una un copil, ţi-am spus...

- Nu cumva a început să trăiască şi cu ea şi cu tine?

- Nu, deloc, dar ar fi capabil. Nu cu ea, dar cu alta...

- Am înţeles, eşti geloasă.

- Nu atât, mă simt pierdută... Ştii, de când eram mică, mă gândeam că atunci o să mă îndrăgostesc eu de un bărbat când o să îndeplinească trei condiţii. Prima, să-1 iubesc ca pe tata, a doua, să-i fac un copil, şi a treia, să mă las pentru el de pictură. La toate trei răspunde băiatu ăsta al dracului... Tata, ţin foarte mult la el, fiindcă nu e capabil să mă judece niciodată urât, dar fără să fie incapabil să mă protejeze, nu e, adică, un tată mălăieţ. Singura lui slăbiciune e pasiunea pentru artă, i-a părut rău şi îi pare şi acuma că m-am despărţit de Pătraşcu. L-aş lăsa însă dacă Niculae mi-ar cere acest lucru, înţelegi, dacă ar fi vorba de căsătorie... M-aş recăsători cu el... pe urmă, un copil aş vrea să fac cu Niculae, chiar, nelegitim! Iar cât despre pictură, ei bine, când sunt cu el, mă simt ca şi când n-aş fi pictoriţă, şi totuşi mă simt cu rost, n-am sentimentul că sunt frustrată.

Caţ se uita acum la ea cu zâmbetul celui care a dibuit soluţia.

- I-ai spus şi lui toate astea? zise el.

- Nu!

- Păi de ce?

- Atât mi-ar mai trebui. M-aş descoperi definitiv, aş ajunge o jucărie în mâna lui.

- Se joacă cu tine?

- Nu, nici o clipă. Dar s-ar putea să-i trezesc cheful.

- Dimpotrivă, zise Caţ, l-ai subjuga.

- Aşa crezi?

- Acuma, depinde. Nu ştiu cât eşti tu cu el de degajată.

între timp în sufragerie se petrecea ceva şi amândoi urmăriră câtva timp mişcarea chelneriţelor; pregăteau o masă lungă. Apariţia în holul sufrageriei a unor personagii, unirea câtorva mese anunţau o petrecere sau o sărbătorire. Erau inşi care se înţelegeau între ei parcă prin alte mijloace decât cele obişnuite, cuvinte sau chiar semne. Nu vorbeau deloc şi te întrebai ce făceau ei cu limbajul, dacă îl au, şi cum îl vor folosi... Simina se uita la ei ca la nişte cai care ar fi nimerit acolo şi îl întrebă pe Caţ nedumerită:

- Ce e cu ăştia? Tu îi cunoşti?

- Nu pe toţi... Pesemne că sunt agitaţi, nu ştii nimic?

- Nu. Şi nu s-ar zice că sunt cum spui tu.

- N-ai fost invitată?! zise Caţ mirat.

- Nu, se miră şi pictoriţa.

Atunci el îi explică: Avusese loc chiar azi o adunare importantă, în care era condamnată arta fără conţinut. Şi ăştia probabil că erau fierţi.

- Regret, zise Simina. Mă simt obligată în acest caz să renunţ la punctul meu de vedere, cu toate că nu-i consider pe ăştia adevăraţi artişti.

- Nu e glumă, zise Cat.

- Cred şi eu, zise Simina. Se vor găsi destui care să mă judece pe urmă şi pe mine că de ce nu pictez oţelari în care vătraiul pe care îl ţin ei în mână să apară pe primul plan. îi ştiu eu pe cei care scot capul după astfel de condamnări... Am mai trăit aşa ceva...

Dar iată că unul din ei puse cuiva o întrebare, nu prin cuvinte, ci printr-o uitătură insistentă pe care celălalt nu păru s-o ia în seamă, dar începu să se plimbe încoace şi încolo, ca şi când ar fi căutat ceva, nu în viaţa reală, fiindcă nu se uita la nimeni, ci undeva în amintirea sau închipuirea lui. Şi deodată, foarte liniştit, îşi duse braţele înainte, se aplecă şi rămase într-un picior, în care încercă să se ţină cu o stângăcie stranie, care simula ceva de neînţeles... Purta barbă şi plete, era însă îngrijit îmbrăcat. Toţi se uitau la el cu priviri opace şi imobile, fără curiozitate, străine de el, dar şi de ei înşişi.

- Dane, strigă Simina.

El se uită la ea, dar nu se redresa, ci se apropie în felul acesta, cu barba înainte, ca un călugăr cu privirea albită de o iluminare.

- Dane, zise Simina, ce e cu tine? Ţi-ai lăsat barbă!? De ce faci aşa?

- Mă simt ca o pasăre ciungă! rosti atunci bărbosul.

De ce se simţea astfel? îl întrebă Simina. Bărbosul se redresa, trase un scaun, dar nu răspunse la întrebare. Nu era clar?

- Tu nu faci artă fără conţinut, reluă Simina.

Bărbosul nu era însă prea vorbăreţ. Când i se lumina mintea că vrea să spună ceva, asta i se vedea şi pe faţă, care căpăta în clipa aceea o expresie intensă de inteligenţă, care apoi se stingea.

- Apropo de barbă, acum câteva zile, începu el să povestească, m-a oprit un ins pe stradă. Era un om în vârstă, serios, avea păr alb... „Domnule, îmi zice, nu vă supăraţi... vă deranjez. .. aş vrea să vă întreb ceva dacă sunteţi amabil..." „Da, vai de mine, zic, poftiţi?" Şi atunci el îmi spune: „De cep... mă-tii nu te razi?" Am rămas cu gura căscată... „De p... mă-tii", i-am răspuns şi eu şi m-am cărat...

Simina râdea. Bărbosul se ridică şi se duse şi se aşeză lângă soţia lui, unde rămase după aceea toată seara foarte liniştit.

- Odată, la ziarişti, zise Caţ povestind despre el, i-a dat cineva un brânci şi a căzut şi s-a tăiat rău la mână, avea două sticle în braţe. S-a ridicat şi 1-a pocnit şi el pe ăla, uite, drept aici, la mir, i-a lăsat un semn pe viaţă. A venit miliţianul şi i-a cerut buletinul, fiindcă scena avusese loc la ieşire, în stradă. Dan şi-a scos buletinul din portofel, 1-a pus pe palma care gâlgâia de sânge şi „na, mă, zice, buletinul, fire-ai al dracului!" Şi pe urmă i-a zis iar: „Tu în loc să vezi că pot să mor aici în faţa ta, îmi ceri buletinul. Ia-1, bagă-te-aş în mă-ta!"

- Şi? zise pictoriţa.

Caţ râdea. Pesemne că scena la care luase parte îi lăsase în amintire ceva hazliu, tonul pictorului invitându-1 pe miliţian să ia buletinul: adică, ia-1, mă, murdărit de sânge, şi uită-te la el, să vezi cine sunt, că de asta îţi arde ţie acuma!

- Ce era să-i mai facă? zise. A plecat şi ăla! La noi omul ordinii nu e un Javert, să te înhaţe dacă ai călcat legea, în cazul de faţă injuria la adresa lui, mai dă şi el din umeri şi se cară.

- Ce caută el printre ăştia? E un băiat talentat, zise Simina.

Dar el nu avu timp să răspundă la această întrebare. Intraseră tocmai atunci în sufragerie doi inşi, şi Simina tresări. Pe unul din ei îl cunoştea prea bine, era scriitorul ei de la Sinaia, cu veselia lui care o cucerise. Da, iată-1, arăta neschimbat. Atâta doar că părea puţin cam cătrănit... O fi fost din pricina aceleiaşi adunări despre care era vorba, unde erau, probabil, atinşi şi ei, scriitorii? Dar, dimpotrivă, această cătrăneală îi făcea veselia şi mai contagioasă, ca şi când neputându-1 părăsi prin natura ei, această veselie a lui se întărea şi se îmbogăţea cu nuanţe irezistibile: expresia lui era la adresa cuiva, sarcastică, şi ceea ce simţea el în acea clipă dădea parcă pe dinafară sub avalanşa de idei şi imagini care stăteau gata să-i gâlgâie din gâtlej, neduse după obiceiul lui până la cap, ca la un butoi prin care lichidul ar fi ţâşnit pe lângă cep; iar privirea sa era cinică, aşa cum probabil o avusese în lipsa ei, în noaptea aceea, când vrusese s-o dea pe ea cu banul. Alături de el, holbatul! Omul cu motocicleta, care se îndrăgostise de ea cu obsesia însurătorii. .. Se prefăcu că nu-i vede. încercare zadarnică, fiindcă scriitorul nu luă în seamă această fereală, se apropie, îi apucă mâna, i-o sărută cu un respect însoţit de un rictus pe care ar fi vrut să i-1 explice, dar se abţinea fiindcă se distra mai mult cu el neexprimat şi îi spuse, cu o tandreţe învăluitoare:

- Dacă vreţi să nu vă vadă persoane nedorite, mârlani şi alţi paraziţi ai societăţii... hî (şi se înecă scurt într-un râs sugrumat ridicând capul sus), atunci nu veniţi aici, fiindcă nu-i puteţi împiedica să vă admire. V-am văzut cum aţi întors capul, vă las, şi dacă aveţi nevoie de sprijinul meu, faceţi-mi un semn, şi lăsaţi, că au de-a face cu mine, îmi cunosc eu marfa, nici o grijă...

Şi îi făcu, îndepărtându-se, semne pline de subînţelesuri liniştitoare, în timp ce holbatul, care o salutase scurt, îl urma. Se aşezară chiar la masa care se pregătea. Aşadar, masa era pentru ei... Nimeni din ceilalţi nu părură contrariaţi şi

probabil că mai urmau să vină şi alţii. Cel care mimase o pasăre ciungă era invitat.

- Ce sărbătoriţi? zise Simina cu o ironie absentă, dispreţuitoare, adresându-se scriitorului.

Făcea desigur aluzie la sărbătorirea lor de anul trecur, când într-o seară ca şi acuma, la o astfel de masă, el povestise ca un mârlan, cum bine se caracterizase, scene intime dintre ei doi, care nu se povestesc niciodată.

- Nici nu bănuiţi! răspunse el făcându-se că nu înţelege, dar cu un glas atât de curat încât puteai cădea la îndoieli chiar dacă ştiai bine că ceea ce ţi se povestise nu putea fi pus în nici un fel sub semnul întrebării. O să vină acum între noi un geniu, însoţit de o grămadă de admiratori, continuă el. Dar ce fel de admiratori... O să-i vedeţi, nu plecaţi, o să vă descreţească fruntea...

Dar de mult ea nu părea să-1 fi auzit.

- Sunt foarte degajată, şopti ea adresându-se prietenului. Asta e, sunt degajată, prea degajată. Aş putea să-i povestesc despre cele trei condiţii, dar am pornit-o greşit, nu sunt sigură că aş putea urmări, în timp ce i-aş face această declaraţie, efectul în sufletul lui, aşa cum mă simt eu urmărită de el. Cu toate că nu e iscoditor. Cum să-ţi spun să mă înţelegi, am sentimentul (ce mai încoace şi încolo!) că mă face praf, în timp ce eu nu ştiu nimic încotro merg, în sufletul lui, sentimentele mele. Cu toate că văd că îl atrag.

- Dacă îl atragi, ce nevoie mai ai să ştii şi cum? zise Caţ.

- Nu pot să alerg după el.

- De ce nu?

- Mi-a rămas, de la Pătraşcu, o silă să alerg după un bărbat, îmi dau seama că Niculae n-are nici o vină şi că poate alergatul meu după el e doar o obsesie, da... e foarte adevărat... foarte întristat mi-a spus astăzi când mi-a spus: „nu mai îmi place de tine!" Da! adăugă Simina deodată cu un glas febril, ai dreptate, mi-a spus-o ca un copil, atât de spontană era sinceritatea care tremura în glasul lui... trebuia să sar imediat din pat, să închid uşa şi să-1 opresc... Mă duc după el! O să luăm masa aici, noi trei. Nu pleca...

Şi se ridică şi ieşi.

XIV

Un om care moare, nu moare într-un reritoriu al morţii, adică să plece dintre noi într-o lume de coşmar şi acolo să se chinuie şi să-şi dea duhul. El moare între noi, pe soare sau într-o încăpere în care mai sunt şi alţii, şi care se uită în acest timp la el cu ochii vii. E adevărat că se strâmbă sau dă ochii peste cap, înainte de a scoate un ţipăt final... Dar poate, ochii, să-i ţină şi imobili, şi îngrozit de simţirea lui să nu facă nici o mişcare, paralizat de suflul cel rece...

Un astfel de om văzu Simina când intră în încăperea bufetului, în care petreceau de obicei oamenii lui Niculae. Fumul de ţigări era gros şi nu putu, din primele clipe, să-şi dea seama unde era şi dacă era acolo prietenul ei. Era o linişte stoarsă, ca printre naufragiaţi... Cei aşezaţi pe scaune la mese se uitau la chipul acelui om care, prin ochii săi holbaţi, suporta cu o spaimă liniştită o povară: ducea în spinare un om care încălicase pe el şi îl călărea de colo până colo prin încăpere. Vedeţi, spunea privirea lui înfricoşată, nimeni nu e stăpân pe propria lui soartă, iar eu sunt omul care sunt aşa cum gândiţi voi despre mine că sunt... Şi fac ceea ce gândiţi că trebuie să fac...

Simina rămase nemişcată la intrare. Niculae stătea la masă singur, cu un pahar mic în faţă, chiar lângă tejghea, jumătate întors cu spatele la uşă şi la ceea ce se petrecea în încăpere. Şi n-o văzu imediat în acele clipe. Dar apoi se întoarse de tot şi se uită şi el, ca şi ceilalţi, mut, la spectacolul care se petrecea sub ochii lui. Cel călărit era domnul Anghel. Venise să-i ceară socoteală lui Damian Gheorghe. Intrase în bufet şi i se adresase cu o blândeţe parcă ireală:

- De ce, bă, mi-ai violat nevasta?

Se vedea, pentru cine îl cunoştea bine, că el nu mai putea de-aici înainte, până la sfârşitul zilelor sale, să creadă că fapta nu avusese loc, când din nimic tăiase liliacul din spatele casei. Dar acum? Cine mai putea să-1 asigure că fapta nu se comisese? Şi mai ales cine ar putea să-i spună în faţă, dacă s-a comis, că s-a comis? Ar fi zis, după expresia teribilă din privirea lui bulbucată, că întrebarea va fi însoţită de o săritură de fiară întărâtată. Dar nu se întâmplă nimic. Catastrofa se pare că îl lăsase pe domnul Anghel incredul, şi el nu venise, după cum se părea, aici, să ceară socoteală, ci mântuire, să-i spună adică Damian Gheorghe el singur cu gura lui că nimic nu s-a întâmplat, că a stat toată după-amiaza aici la bufet, cu martori, uite, să spună şi ei, sunt aici de faţă... Nu e aşa, Stane, nu e aşa, Vasile? Uite, bufetiera, tovarăşa Mimi, care nu minte niciodată şi nu ţine cu nimeni, femeie cu carte, a fost funcţionară la birouri, dar a făcut, târziu, un copil cu electricianul ei şi s-a trecut la bufet, unde câştigă mai bine. Să spună ea, n-a stat el, Damian Gheorghe, tot timpul, cum stă acuma cu cumnatu-său, barcagiul, Pecingine Ion, la masa aceea şi au băut bere?!

Damian Gheorghe însă tăcea şi se uita la el cu o expresie de stupoare pe chipul lui cu nasul lung ca o sabie. „Ce vrea ăsta de la mine?" parcă spunea. Şi apoi îl întrebă:

- Ce vreai, bă, de la mine?

- De ce mi-ai violat nevasta? repetă domnul Anghel.

întrebări, răspunsuri... cine i-o fi învăţat pe oameni să le pună, să le dea?... Să nu-1 omori pe ăsta? Damian Gheorghe părea totuşi de astă dată îngăduitor. Se ridică de la masă şi deodată îi sări domnului Anghel în spinare. Dar nu-i făcu nimic. începu să hăulească: hă, hă! Hă, hă! Şi să-i dea domnului Anghel, care era voinic, pinteni. Apoi Damian Gheorghe se linişti. Dar nu se dădu jos de pe şalele gelosului, a cărui privire, între timp, se bulbucase.

Niculae se ridică, îi ocoli pe cei doi cum ai ocoli un copac, şi o scoase pe Simina afară.

- Ce drăguţă eşti tu, îi spuse, nu mă aşteptam să mă cauţi, taman mă pregăteam să viu eu după tine...

- De ce îl lăsaţi? zise ea indignată.

- N-are rost să te amesteci în distracţiile lor, răspunse Niculae patern, ca şi când cei pe care îi lăsase la bufet ar fi fost fiii săi, care se distrau în felul acela cam brutal.

- Asta numeşti tu distracţie?

- Asta da, de obicei Damian Gheorghe apucă omul de fălci, îi deschide gura ca la cai, şi dacă nu e prin preajmă un perete, atunci spre un copac îl împinge şi îi zdrăngăne cu el tărtăcuţa...

- S-ar părea că şi pe tine te distrează un astfel de spectacol.

- Da, mă distrează, zise Niculae vesel. De dimineaţă s-a dus peste nevastă-sa, la dormitorul comun... Una Florica, nu ştiam că e nevastă-sa, adăugă Niculae parcă râzând în întuneric, şi se opri din povestit. Din primăvară, continuă el, n-o mai căutase deloc, aşa spun toţi, foarte miraţi, să vezi de ce. Că el o trimisese pe concubină să-şi aducă actul de naştere, ţi-am spus eu... Şi în lipsa ăleia, s-a dus peste asta, nevastă-sa gonită... Dar stai să vezi, că era de fapt sentimental, fetiţa lor împlinea cinci ani, şi o căuta pe nevastă-sa să-i aducă un pachet cu jucării... Şi o vede pe-aia de la distanţă stând de vorbă în grădină cu un bărbat. S-a apropiat de ea şi în loc să-i dea jucăriile a început s-o lovească. Ăla s-a cărat. Pe urmă, hai să-i dea muierii pachetul, dar aia a luat-o la goană... Spre seară, aşa când începe soarele să coboare şi începe şi în noi să coboare un fel de final, aşa, cu semnul întrebării: ce facem, de ce să trăim? Damian Gheorghe negăsind un răspuns care să-1 liniştească, ţi-am povestit, a încercat să-1 afle cu forţa între picioarele doamnei Anghel...

- Şi tu de ce eşti grosolan? Şi de ce râzi?

- De ce râd! se supără Niculae râzând. Aşa! Fiindcă ai venit tu după mine.

- îţi pare bine?

- Nici nu ştii cât de mult.

- Aş vrea să ştiu.

Se lăsase răcoare, aerul era puţin umed. Cerul înalt, plin de stele. Pietrişul de pe alei le scârţâia sub picioare.

- Mergem înăuntru să mâncăm, zise ea. Eşti invitatul meu.

- Văd lume multă, lumināţie mare, răspunse el.

- Ce ne pasă nouă?! zise pictoriţa lipindu-se de el. Poate ne şi distrăm.

înăuntru însă nu se anunţă pentru ea nimic distractiv. Pe chipul ei apăru brusc teama, aproape spaima. Din prostie, din neatenţie, comisese ceva ireparabil: când văzu unde îl duce, Niculae se posomori, şi în loc să se aşeze la masă rămase imperios în picioare. Cine era acel bărbat cu care, se vedea, ea stătuse mai înainte la masă? Bâlbâindu-se, ea încercă să facă prezentările, dar Caţ înţelese fulgerător ce se întâmplă şi o întrerupse: el pleca, „sărut mâna, bună seara"... Cum să dregi un astfel de lucru? Arăta atât de speriată, încât Niculae îi zise:

- Cum poţi fi atât de smintită încât să te consolezi, în lipsa mea, cu altcineva, indiferent cine ar fi?

- Te-am aşteptat, Niculae, în odaie, să te întorci, zise ea desnădăjduită.

- Ei şi? Nu poţi trăi cu mine în gând? Măcar un ceas? Aş fi venit, cum de nu ţi-ai dat seama?

O fericire fără urme începu să apară pe chipul Siminei: Iată-ll Şi el era ca ea! Da! Gelozia! Şi încă una proaspătă şi necruţătoare, de adolescent... „Trebuie să-1 scot repede de-aici, gândi, până nu-1 descoperă el la masa aceea pe scriitor... Sunt neroadă, nu ştiu ce fac, unde îmi umblă mintea... Dar el e de vină, nu sunt din firea mea o zăpăcită."

- Niculae, hai mai bine să ieşim! Mergem la Bucureşti, luăm masa într-un restaurant civilizat şi urcăm pe urmă sus în atelier...

— Hm! făcu Niculae, uitându-se mirat la ea cum se ridică de pe scaun, gata să plece. De ce? zise el bănuitor. Ce e necivilizat aici?

Şi privirea îi alunecă rapid în toate părţile.

- Stai jos, îi şopti. Ce-ţi închipui? L-am văzut!... Nu te aşeza cu spatele la el... Nici cu faţa... Trebuie să te dirijez ca pe-un copil?

Ea nu se fâstâcise, dar într-adevăr vrusese în prima clipă să se aşeze în aşa fel încât să nu vadă ce se petrece la masa aceea lungă.

— Te rog să nu mă intimidezi, zise ea.

- Maică-ta, şopti el discret, sărbătoreşte Pastele?

- Cum să nu? tresări Simina. Dar de ce?

-Aşa!

— Ce-ai tu cu pastele mamei mele? zise ea, dându-se mai aproape de el. Apoi deodată înţelese. Dacă o să-i spun că ai vrut s-o blagosloveşti de paşte, o să leşine, cred că nu i-a spus nimeni în viaţa ei aşa ceva... Adică nu, reveni pictoriţa parcă încântată, acum doi ani a "înjurat-o un vânzător de la pâine... Nu ştiu ce-a vrut mama, pâine mai coaptă, cu coaja mai rumenită... Nu mai era nimeni în chioşc. Şi ăla s-a uitat în ochii ei şi i-a spus: „Du-te în p... mă-tii!" Mama nu înţelegea! A venit acasă şi ne-a spus; era complet aiurită! Tata, care are un umor al lui, cât e el de blând, a stat şi s-a gândit. „Să ştii că te face mare la raion", i-a spus el. „Cum adică?" a strigat mama. „Aşa! Au vrut să te pună la încercare să vadă cum reacţionezi! Vor să te facă mare!" „Eşti nebun!" a zis mama uluită. Şi i-au trebuit câteva zile până să-şi revină în fire.

„Ce inteligentă e, gândi Niculae, şterge repede prostia pe care a făcut-o stând la masă cu insul ăla, probabil vreun prieten din meseria lor... Unde i-o fi mergând mintea, de nu e atentă la ce face?"

XV

Chelnerița se opri la masa lor și comandară ceea ce se servea de obicei seara aici, grătar și brânzeturi... La masa cea lungă se aduceau însă și castroane pline cu pește mărunt, prăjit, cumpărat de pe la pescarii care stăteau toată ziua pe lac cu bărcile lor mici cât niște troace.

- Se așteaptă sosirea unui geniu, însoțit de admiratorii săi, zise Simina. Sărbătoresc ceva.

- Nu-ți pare rău că nu ești cu ei? zise el simulând multă înțelegere.

- Maică-ta se duce la biserică? îl întrebă ea la rândul ei.

- Ce-ai tu cu biserica mamei?... Hm, făcu Niculae, o să te înveți să înjuri ca o golancă, ia te rog, asta e o artă care nu e domeniul tău!

- Ca să fiu sinceră, când ți-am spus că poate ne distrăm, la ei m-am gândit... Vedem cum ne simțim... Dacă nu, plecăm...

- Fii serioasă! zise el. Crezi că ai des ocazia să vezi un geniu? Sunt curios...

Acesta nu întârzie să sosească. Pe ușă intrară la un moment dat unul după altul șase-șapte inși, care se îndreptară parcă alene spre masa care îi aștepta. Era ușor de recunoscut, călca cel mai alene din toți, în timp ce ceilalți, siliți să-și încetinească mișcarea de inerție a corpurilor lor în preajma lui, îl desemnau involuntar drept astru al căror sateliți erau. Era voinic de statură, dar puțin obosit în mișcări; mai degrabă îmbătrânit. Contrastul dintre robustețe și oboseală sugera înțelepciune, stăpânire de sine și mai ales un anume scepticism, care însă îi ținea spiritul activ și nu, dimpotrivă, blazat, oboseala fiind deci a trupului, nu a minții. Blazarea era doar aparentă, se vedea acest lucru din privirea pătrunzătoare cu care cerceta figurile necunoscute.

Se așezară la masă și începură să mănânce. Ceilalți care veniseră primii și cărora s-ar fi zis că le lipsea graiul de mult ocupaseră alte mese. Numai unul era singur, dar părea să fie tot scriitor, și nu pictor, fiindcă stătea cu fața spre masa cea lungă și se adresa tare, poate prea tare, veselului, care de altfel nu-i acorda nici o atenție.

Niculae avea un surâs rece în colțul gurii.

- N-o să ne distrăm, spuse el uitându-se cu o privire întunecată la prietena lui.

- Nu înțeleg, zise ea neliniștită, ce-ți veni... Adineauri spuneai că ești curios... S-a întâmplat ceva?

- încă nimic, îi răspunse el posomorât, punând cuțitul și furculița cruciș pe farfurie; nu mai avea chef de mâncare. Bău însă un pahar mare de vin fără apă sau sifon. Dacă m-ai întreba, continuă el cu dispreț, în câte categorii se împart oamenii când petrec, ți-aș răspunde fără șovăire: în bețivi!

- în bețivi și mai ce? zise ea neînțelegând.

-Atât, în bețivi! Degeaba încerci, adăugă el, să înțelegi despre ce e vorba uitându-te într-acolo. N-ai să descoperi nimic. Dar eu îi cunosc, de orice meserie ar fi, de la muncitori la intelectuali... Sunt prea tăcuți... Asta înseamnă că în general sunt amorțiți și că numai un anumit număr de sticle îi binedispune.

- Bun, zise ea, și de ce ești tu așa de supărat?

- Fiindcă nu știu să mă port cu bețivii. îi iau drept oameni normali, fiindcă prea dau la iveală la beție ceea ce ar dori atât de tare să facă atunci când sunt treji.

- Nu te distrează? se miră ea. Adineauri, după ce-am ieșit de la bufet, când te-am întrebat cum poți să suporți astfel de spectacole, mi-ai răspuns că te distrează.

- Nu sunt dintre cele care au vreo atingere cu viața mea, răspunse el.

Ea rămase gânditoare.

- Aha, zise. înțeleg...

Era deosebit de frumoasă în astfel de clipe, când nu numai cu inima, ci și cu gândul era, în prezența lui chiar, obsedată de el.

- Ştii ce, zise ea, hai să plecăm.

- Nu e aşa de grav, răspunse el, iarăşi îmblânzit. O să plecăm, dar mai stăm... Da, zise deodată, iată-1, se roieşte, o să vină la masa noastră... Simina, şopti el cu ochii într-acolo, să te învăţ cum să te uiţi când eşti în încurcătură...

- Dar nu sunt în încurcătură, răspunse ea dând din umeri mirată.

- S-ar putea să fii, zise ei. Eşti uşor de lovit... Ascultă... Când eram activist trebuia să stau de vorbă cu tot soiul de oameni şi cum câteodată n-aveam nici un chef să mă uit în luminile porcine ale ochilor câte unuia, dar nici de felul meu n-aveam obiceiul să mă uit în lături, am învăţat să mă uit pe deasupra individului, uite, pe-aici, zise Niculae arătându-şi creştetul capului. Te uiţi drept aici şi nu-1 mai vezi, dar el crede că îl vezi...

Ea zâmbi şi se uită la el în felul acela.

- Ai dreptate, zise.

- Ei, aşa să te uiţi la scriitorul tău dacă vine. Şi să nu faci conversaţie.

Dar ca şi când ar fi ghicit că venirea sa n-avea să fie o surpriză pentru cei doi (şi numai la adăpostul surprizei poţi opera asupra candorii cuiva), scriitorul încetă să se mai foiască şi enervat se decise să-i acorde totuşi atenţie pisălogului care sta singur la o masă şi nu-1 slăbea:

- Du-te, mă, în pastele mă-tii, şi lasă-mă să beau şi eu un pahar de vin liniştit... Ce vrei? Oricum ai suci-o tu, tot atâta talent ai, cât ai, adică atât cât să-1 găseşti mâine-dimineaţă trezit în fundul paharului, chiar dacă am umbla noi amândoi de gât în fiecare zi şi ne-am îmbăta ca nişte porci... Eu a doua zi, hâââ, mă trezesc, dar tu tot nu devii mai talentat...

Revenise la veselia lui abia ţinută în frâu. Pisălogul tăcu câteva clipe, apoi răspunse că îşi rezervă dreptul unei replici la care rămânea să reflecteze... Să continue ei toţi şi să nu se jeneze de el şi în acest timp el se va gândi şi îl va zdrobi pe paranoicul acela...

Ajunseseră la cafele, scoaseră ţigări şi începură să fumeze. Presupunerea lui Niculae nu se adeverea: băuseră un număr de sticle, dar nu deveniseră mai comunicativi. Un fapt deosebit de grav probabil că se produsese şi care îi ţinea pe toţi tăcuţi, fiindcă în afară de cuvinte uzuale, în legătură cu mâncarea şi schimbul de ţigări sau chibrituri, nu se întrezărea deloc motivul pentru care erau împreună atât de mulţi: nici vorbă de petrecere. Să fi fost vorba de şedinţa aceea care tocmai avusese loc şi care îl făcuse pe pictorul cu barbă neagră dintre ei să se simtă ca o pasăre ciungă?

- In fond, zise la un moment dat unul dintre ei, ca şi când ar fi vrut să-i justifice pe toţi, o descoperire are în ea totdeauna ceva brutal. Gândiţi-vă la titlul pe care 1-a dat Spengler descoperirii lui: „Declinul Occidentului". Aşa suntem şi noi acum. Suntem în faţa unei descoperiri; nici n-avem ce mai zice.

Sub efectul vinului, cel care pronunţase aceste cuvinte se făcuse roşu la faţă şi o irepresibilă veselie, până atunci secretă, începu să-i strălucească în priviri, în timp ce strivea ţigare de la ţigare. Starea lui se deosebea de a scriitorului vesel prin ironia intensă a luminilor ochilor, în timp ce pe chipul aceluia veselia era ca o spumă a vitalităţii sale debordante colorată de intense străluciri de cinism turbure în priviri...

- Ba avem, zise veselul, nu trebuia chiar aşa, Virgil, să-i spună pe nume descoperirii: literatură didactică. Nu sună bine, he... s-ar putea să apară nedumeriri. Eu am o asemenea nedumerire, şi te întreb, Virgile, explică-mi şi mie: ce-ai vrut să spui, că ai *scris* textual, oamenii trebuiesc învăţaţi, cu ajutorul literaturii, cum să trăiască, la propriu, adică cum să stea la masă, cum să ţină furculiţa... In afară de răul tău exemplu personal, că văd că ţii cuţitul cu care cureţi mere în dreptul nasului, deloc didactic, gata să-1 bagi în ochii lui Radu, hî, nu pricep cum o să scrii tu de-aici înainte conform teoriei, adică cum, didactic?...

Cel numit Radu începu să dea din cap extrem de nemulţumit de ceea ce auzise şi bătu cu cuţitul în pahar. Se ridică în picioare.

- Tu eşti mai subtil, zise veselul, eşti admiratorul lui numărul unu, spre deosebire de Mihai, care e admiratorul numărul doi, ştiu că tu o să explici, aşa, să ridici puţin mai sus sensul, iar Mihai, care e cult, o să vină cu argumente de bun-simţ şi de informaţie... Uite ce e, Virgil a scris exact în studiul lui cuvântul „didactică", s-a terminat. Ce vrei să mai spui tu, stai jos, hî...

Parcă se îngraşă de plăcere vorbind, dar cel numit Radu nici nu se gândi să renunţe; un surâs bizar îi apăru în colţul gurii.

- Nu trebuie, zise acest Radu, nimic luat *ad-literam.* Ideile lui Virgil sunt de o claritate de cristal şi dau impresia că sunt uşor de înţeles. Literatura didactică nu înseamnă, în mod simplist, ceva în sensul unor istorioare morale care să se predea în manuale, cum ar crede cineva, ci o literatură care să-l silească în sfârşit pe om să vadă realitatea. Cuvântul „silească" în studiul lui Virgil nu apare, dar stă în spatele cuvântului „didactică". Totul trebuie luat în înţelesul superior. Omul, după vechea literatură care s-a făcut până acuma, apărea ca un posedat de idei sau pasiuni. E timpul ca el să vadă şi să înţeleagă ce e un copac, un copil, o femeie, sau o picătură de ploaie. Literatura care s-a făcut până acuma n-a fost o literatură falsă, dar a luat drept realitate ceea ce era fals în om... Consecinţele acestei descoperiri sunt importante. Sigur, ceea ce s-a scris până acum e bun, dar e încheiat şi în mod inevitabil se vor auzi strigăte de disperare în urma eliminărilor tragice care vor urma...

Astfel vorbea admiratorul... Geniul asculta, pierdut parcă în acţiunea sa de a curăţa mere, şi numai un observator atent ar fi putut distinge la el un vag surâs batjocoritor în colţul gurii, la adresa admiratorului său, care, la rândul lui, avea şi el acelaşi surâs în colţul gurii, la adresa nu se ştie cui, poate chiar, şi el, la adresa celui a cărui doctrină încerca s-o explice?

- N-aş fi crezut, strigă veselul, că zace în tine un dictator fanatic... Iţi place, adică ţi-ar plăcea şi ţie să retezi capete!...

- Ce e de mirare aici? zise atunci cel al cărui chip se înroşise sub influenţa vinului, şi despre care veselul spusese că e admiratorul numărul doi, cel cult, cu irepresibila lui veselie ironică din priviri... Cine ar fi bănuit, zise el fără să se ridice însă în picioare, şi cine mai ştie astăzi că pe pergamentele vechilor scrieri păgâne călugări intransigenţi şi fanatici, după ce aveau să şteargă capodopere ale unei întregi civilizaţii, aveau să scrie, peste ele chiar, texte creştine, inaugurând o eră nouă? Nimeni nu mai ştie! Şi nimeni nu mai deplânge azi distrugerea acestor valori cu atât mai preţioase cu cât reprezentau nu o civilizaţie în declin, ci una, pe plan spiritual vorbind, în apogeu, fiindcă năvălirea barbarilor n-a reflectat decât slăbiciunea structurilor sociale, arta fiind pe deasupra acestor convulsii... *Satiricon* e o operă naivă, deşi arată moravuri corupte... Şi naivitatea înseamnă tinereţe... Unii îşi închipuie că civilizaţia noastră creştină s-a impus cu blândeţe şi că numai persecuţiile au născut martiri, că n-a existat la apariţia ei nici o reacţie spirituală superioară... Nu mai ştim noi, dar reacţia a existat, minunile lui Cristos au fost ridiculizate, parabolele lui au stârnit pamflete strălucite... De pildă al lui Celse, *Discursul adevărat...* El vedea în creştini nişte ignoranţi care îşi închipuiau că cultul zeilor însemna chiar adoraţia faţă de o bucată de piatră, incapabil să înţeleagă că o statuie reprezintă un simbol spiritual, în timp ce doar aşa-zisele „minuni", grosolane, cu învieri şi vindecări de bâlci îi puteau impresiona şi fanatiza. Un călugăr, Origene, a scris o carte împotriva filosofului, din care însă a citat copios, lăsându-ne în felul acesta fragmente importante, fiindcă opera aceluia a fost pe urmă distrusă... Şi nu numai a lui... Aici am vrut s-ajung. Au fost rase... Aşa că...

Aşa că asta va fi şi soarta vechii literaturi în faţa celei noi, inaugurată de... Dar cultul se opri aici, cu pometţii înroşiţi, în

timp ce soţia lui, o tânără femeie care abia îşi luase examenul de stat şi mai păstra încă neatinse candorile culturale, se uita într-o parte incredulă, neştiind, pesemne, cum să înţeleagă această neverosimilă comedie pe care soţul ei o juca de fiecare dată... De unde ştia că e comedie? La început, surprinsă de comportarea lui, îi reproşase prietenia nejustificată pe care i-o arăta descoperitorului, când acela nu dădea nici un semn de reciprocitate. Atunci el îi spusese rânjind: „Dragă Rodica, cea mai înaltă formă a dispreţului meu e prietenia".

Adică cum?! Prietenia, formă a dispreţului? Şi care ar fi fost atunci forma preţuirii? Probabil duşmănia, ostilitatea?

Se lăsă o tăcere. Astăzi, subiectul era prea grav, descoperitorul literaturii didactice se hotărâse să-şi publice ideile, şi ceilalţi admiratori, mai şterşi, păreau copleşiţi. Dar nici în alte daţi nu vorbeau prea mult, fiindcă, de pildă, pronunţa unul dintre ei cuvântul *urniliti* Subtitlul tresărea: se putea pronunţa acest cuvânt despre alţii, în faţa lui Virgil? Să-ţi povestească el umilinţele lui! Sau, din întâmplare, zicea unul: cutare a suferit mult... A suferit? Hm! făcea subtilul batjocoritor ca şi când deodată el n-ar mai fi găsit cuvintele cu care să bagatelizeze orice suferinţă care s-ar fi putut compara cu cea îndurată de Virgil. Sigur, zicea al doilea admirator, cel cult. Oamenii îşi închipuie că suferinţa şi umilinţa lor au valoare dacă nu sunt fecundate de spirit. Şi Petru a fost răstignit pe o cruce, ca şi Cristos, dar faptul nu se reţine. Numai organizarea religiei îl revendică, dar pe cei aruncaţi în groapa leilor cine îi mai revendică? Nimeni!...

Sugestia era că de la descoperitorul literaturii didactice va fi revendicat totul, în timp ce suferinţa şi umilinţa lui Ies, Mics, Drics, de ce-ar fi revendicate, cu ce sens?

XVI

- Gata, am găsit, strigă în clipa aceea cel care stătea la masă singur, ridicând un braţ în sus. Avea o voce înaltă şi neplăcută

şi te izbea cu ea adânc în creieri. Ştiu că sunt un imbecil, urlă el. Un imbecil prin ex-ce-len-ţă, rupse el cuvântul, afectat, ca şi când ar fi fost imbecil cu blazon, dar şi tu, mă Luciene, eşti un ratat (Ion Lucian îl chema pe cel vesel). Când îmi spui astfel de cuvinte, tam-ta-ra-ra, tam ta-ra-ra... clopote de moarte... De ce să-mi spui tu că n-am talent, când nici tu n-ai mai mult, eşti un vorbăreţ, un palavragiu reţinut, vrei să faci poezie în proză, ra-ta-ta... Ai aflat şi tu că marii scriitori au stilul sobru, şi încerci şi tu, dar deja imaginile... Vă îneacă imaginile... Pe toţi... N-o să le rezistaţi... Pe tine, mă, care eşti cel mai talentat, te vor sufoca, te vor strânge de gât, în timp ce tu ai să stai legat cu braţele pe pat, neputincios... Să nu crezi că vreau să-ţi fac curte, puţin îmi pasă de tine, dar îţi spun, o să mori pe marginea unui şanţ, câine ce eşti...

- în pat, sau pe şanţ? zise veselul şi râse. îmi doreşti moartea, văd eu, şi tu doreşti capete tăiate, beţivule, hî...

Acela era într-adevăr deja beat, dar în beţia lui se vedea că suferă de ceva: îl iubea pe scriitorul cel vesel şi ar fi vrut ca acesta să-i dea un semn de prietenie, să nu-1 lase să stea acolo singur la masă, în timp ce ei toţi petreceau şi oficiau liturghia unui mit pe care îl creau sub ochii lui buimăciţi, deşi era şi el un scriitor la fel de bun ca şi el, şi cu succes, dar nu se ştie de ce, era ocolit, uitat... Un succes amar... Unde sunt admiratorii?

Cei doi care dominau masa cea lungă se uitară câteva clipe unul la altul. întemeietorul literaturii didactice făcu un semn de dispreţ. Veselul râse. într-adevăr, nimeni nu-1 putea împiedica pe ăla să le strice toată petrecerea, mai ales că era, ca statură, bine legat şi era exclus să-1 reduci la tăcere prin forţă.

- Vino, mă, încoace, cretinule! zise veselul înţelegător.

Acela se ridică şi i se făcu loc la masa cea lungă.

- Dar dacă, reluă veselul, o să ne spargi iar urechile cu glasul tău de măgar isteric, te buşesc de nu te vezi...

- Pe cuvântul meu că n-am să spun nimic, strigă acela, într-adevăr cu un glas care îţi intra ca nişte suliţe în auz. Nimic, urlă el, eu vă admir pe toţi, dar voi nu mă admiraţi pe mine... Voi vă uitaţi la mine ca la o muscă...

întemeietorul literaturii didactice se uită însă la ei cu multă consideraţie sinceră, încât scriitorul fără admiratori tăcu brusc.

- Ba te admirăm, îi spuse el cu multă afecţiune înţeleaptă, dar dacă urli, mai ne ascundem şi noi sentimentele, ce să facem!

- Gata, nu mai spun nimic, răcni celălalt. Numai să mi se aducă şi mie un pahar...

- Daţi-i un pahar, zise descoperitorul patern.

Ar fi trebuit însă să nu i se mai dea, fiindcă după ce îl bău, reluă cu o violenţă extremă.

- Asta nu înseamnă, mă, că te-am iertat în sinea mea pentru cuvintele pe care mi le-ai spus, se adresă el veselului. Te-am iertat numai de convenienţă.

- Te priveşte, zise veselul, numai taci din gură.

- Ştii că ai haz? De ce să tac eu înaintea ta?

- Nu înaintea mea, şi eu nu zic să taci, vorbeşte ce vrei, cretinule, dar nu acoperi tu conversaţia prin răcnete, şi nu ne plictisi cu persoana ta mai mult decât te plictisim noi pe tine. Mai lasă-ne şi pe noi să spunem două vorbe.

Era prea târziu. El îi plictisea? Strigă scriitorul fără admiratori şi deodată se roşi, izbi cu pumnul în masă. El îl plictisea pe el, pe cel vesel? Totdeauna 1-a iubit şi nu înţelegea de ce se purta astfel cu el, când acasă avea cărţile lui pe noptieră şi totdeauna a vrut ca ei doi să formeze o prietenie care să aducă în jurul lor toată generaţia, grupul *Câmpia eternă*... la care n-a aderat nimeni, fiindcă el, veselul, a râs de el când a auzit şi totul s-a compromis pentru totdeauna...

Veselul râse şi acum auzind această dezvăluire patetică.

- Ce vrei tu, mă, să te conjur ca pe un sfânt? reluă celălalt.

Nici nu mai părea că beţia îl împingea să se umilească astfel dincolo de extrema limită. După expresiile celorlalţi această criză nu putuse fi prevăzută... Acum aşteptau liniştiţi să se consume. îl lăsau să şi-o etaleze... îi acordau acest drept...

- Să-ţi ridic un altar? Să-ţi scriu câte-un poem, de fiecare carte pe care o publici, ce vrei tu?

- Mă, eu nu vreau nimic de la tine, zise veselul de astă dată excedat, grupul tău *Câmpia eternă* formează-1 cu altcineva, n-o să fac eu cu tine o afacere proastă în care tu să faci pe nebunul ca acuma şi eu să înghit... Te bag în... mă-tii!

- Ascultă, mă, acest moment al tău de glorie cere victime, eşti avid după victime, şi prima ta mare victimă vrei să fiu eu! Spune, ce vrei? Să-mi scot un ochi în faţa ta? îl scot! O să zici că mi-a rămas celălalt. Atunci ce vrei, să-mi fac harachirii? îmi fac! îmi fac harachirii înaintea ta, să-mi contempli satisfăcut maţele scoase afară. Cu cuţitul ritual mi-1 fac, urlă el punând mâna pe-un cuţit obişnuit.

Şi dădu la o parte pe vecini cu coatele, aproape că-i trânti de pe scaune, şi cu mişcări febrile începu să se desfacă la pantaloni. Avea un corp muşchiulos, cu burta păroasă şi suptă, şi şoldurile înguste. Te întrebai cum într-un astfel de bărbat, cu toate atributele virilităţii în corpul său voinic, ascundea o astfel de slăbiciune care îl împingea atât de jos, în gândirea lui chiar, pe treapta servitutii umane. Se aruncă pe mocheta verzuie, care acoperea sufrageria, şi ridică cuţitul în aer, izbucnind în plâns. Lacrimile îi udară burta dezvelită, care tremura în spasme în faţa cuţitului. Asta era intolerabil... Săriră şi îl opriră... Cine putea şti dacă o dată ajuns să trăiască o astfel de clipă, n-ar fi încercat s-o ducă în vreun fel la capăt, dacă nu omorându-se, măcar rănindu-se? Sânge... Salvare... Spital... N-aveau nevoie în seara aceea de astfel de complicaţii.

Veselul îl luă de braţ şi îl aduse chiar lângă el în capul mesei, începu să-i şoptească insistent ceva. Celălalt mai încercă să

ridice vocea de câteva ori, reluând aceleaşi idei obsesive, mai încercă să se ridice de pe scaun, înjură... O soartă nedesluşită îl chinuia, pe care în general o suporta cu stoicism, dar vederea acelei mese lungi la care el nu fusese chemat îi luase parcă minţile. Ceea ce îl tortura nu era altceva decât un simplu sentiment uman de simpatie, să nu creadă cineva, zise el, că era pederast, dacă ţinea prea tare la un om şi simpatia lui era neîmpărtăşită. .. De ce? De ce, mă?... întrebările acestea erau însă acum mai potolite.

- Mai vorbim noi, zise veselul cu un glas fratern. Du-te acuma şi te culcă. Ce pastele mă-tii, vrei să lipseşti literatura română de unul din nenumăratele ei genii? Poartă-ţi crucea!

- Mi-o port, dar am vrut să-ţi arăt cât eşti de ticălos, răspunse el.

Şi se ridică în cele din urmă şi părăsi sufrageria, luminată mereu *a giorno*.

- Drama omului care nu ştie să tacă, zise, în urma lui, descoperitorul literaturii didactice.

Ca de obicei, el nu-şi exprima până la capăt un gând. în cazul de faţă vrusese să spună că unul din motivele pentru care era el admirat era tăcerea. Plăcerea de a vorbi o lăsa celorlalţi.

- O gândire originală, singura care interesează, traduse cultul cu pomeţii parcă râzând în locul gurii, se exprimă mai mult prin sugestie. Asta, cu intenţiile lui japoneze, a făcut mult scandal ca să-1 iei în serios. Nici nu cred că şi-ar fi atins burta dacă îl lăsam.

Se răsucise însă degeaba spre astrul pe care îl admira, ca acesta să-i confirme ipoteza. Liniştit, descoperitorul literaturii didactice se uita prin fumul ţigării şi clipea rar, ca un om bătrân, care a văzut multe, şi n-are chef să-şi răcească gura comentând ipoteze atât de simpliste.

- în fond, de ce nu, o întoarse atunci chicotând, cultul. Multe sinucideri sunt precedate de astfel de crize cu aparenţă hilară. Dar când reuşesc, nimeni nu-şi mai aduce aminte că n-au fost luate în serios.

- Ah, Mihai, exclamă atunci soţia cultului. Poţi s-o întorci, aşa, imediat ce ai exprimat o idee, să adopţi ideea contrarie!?

Arăta necăjită, dar avea de pe acum în glas acea filosofie a soţiilor reuşite, care ştiu că un bărbat nu poate fi schimbat şi că cel mai bun lucru e să trăieşti în pace cu el... Cu condiţia, însă, să nu-şi dea nici el prea tare în petic...

XVII

Veselul puse palmele pe masă şi se ridică, cu acea înfăţişare a cuiva care a luat, după ce s-a gândit bine, o hotărâre. Se apropie de masa lui Niculae şi rămânând liniştit în picioare, cu o expresie cu totul deosebită de cea dinainte (veselia îi căzuse de pe chip ca o mască şi descoperise un domn grav şi politicos), rosti cu un glas care descoperea o dorinţă neacoperită, care se justifica prin ea însăşi suficient ca să mai fie nevoie să inventeze o justificare mai abilă:

- Sărut mâna, stimată doamnă, bună seara, domnule inginer. Mă numesc Ion Lucian... După cum v-aţi dat seama, avem aici o petrecere... Nu e nimic intim la mijloc, discuţiile noastre şi încă ceva în plus (aţi văzut, hî, nu se putu stăpâni să nu savureze pe faţă scena la care făcuse aluzie) se consumă în văzul tuturor şi suntem bucuroşi să lărgim cercul. Noi între noi ne cunoaştem, şi în ce mă priveşte, mai curios sunt să ştiu ce părere aveţi dumneavoastră, domnule inginer a cărui viaţă nu mi-e absolut necunoscută, dar a cărui gândire mă intrigă, decât să-i văd a nu ştiu câta oară pe cei pe care i-aţi văzut cădelniţând sub privirile ironice ale geniului chiar, şi jucând o comedie nu tocmai de cel mai bun gust, cu toate că nu lipsită de haz...

Niculae se uită la Simina şi îi întâlni privirea mare, care se uita la el cu o încredere totală: cum o să vrei tu, aşa o să fie bine, spunea această privire.

- Ca spectatori, zise Niculae (şi se uită în sus peste capul scriitorului), şi dacă acceptăm invitaţia dumneavoastră, această calitate nu se schimbă, vedem mai bine de-aici. Fiindcă problemele dumneavoastră sunt de specialitate, şi nu pot avea păreri despre ele. Ar mai rămâne simpla dumneavoastră dorinţă... Dar luaţi loc, zise Niculae politicos, arătându-i un scaun.

Scriitorul se aşeză, şi în aceeaşi clipă ridică mâna şi ceru chelneriţei să-i aducă paharul lui de la masă. I se aduse şi ciocniră şi băură. Simina îşi însuşise perfect felul de a se uita de care îi vorbise Niculae, nu se ferea de musafir, dar privirea îi sărea peste el dând chipului ei un aer pe care altfel nu-1 avea, de mândrie independentă, rămânând sinceră în atitudinea ei. Niculae însă se uita direct şi neclintit în ochii scriitorului.

- Mi se pare nejustificată dorinţa dumneavoastră, cu toate că s-ar putea să venim, zise Niculae. M-a impresionat afirmaţia pe care aţi făcut-o că viaţa mea nu vă e absolut necunoscută.

„Ştiu, gândi Niculae, în timp ce scriitorul reflecta parcă la ceea ce i se spusese, o vezi schimbată, e frumoasă, ai vrea să ştii dacă mă iubeşte şi simţi nevoia s-o vezi de-aproape."

- Eu n-am încredere în comportarea dumneavoastră, continuă el văzând că musafirul se uita într-o parte înghesuit parcă de dorinţe şi intenţii contradictorii. Scena la care am asistat m-a surprins, în sensul ăsta n-am încredere, ceea ce pentru dumneavoastră poate să pară normal, pentru mine să fie jignitor, aşa cum se întâmplă de obicei când se adună oameni de profesiuni prea diferite. Mie mi-a plăcut băiatu ăla care vă iubea. N-am văzut mulţi inşi care să ţină la cineva în felul ăsta.

- Domnule inginer, zise scriitorul, credeţi că nu-mi cunosc eu farseurii mei? Ştiu că ţine la mine, dar atât mi-ar trebui, să-1 mai şi încurajez! Ştiu eu de ce ţine, lăsaţi... Mi-a dat ultimul lui roman, în manuscris, să i-1 citesc... Am citit un capitol, şi era atât de tâmpit încât am scos bricheta şi i-am dat foc... Două ore mi-au trebuit, hââî, uite, aici sus, pe terasă, până să-1 ard

tot... Şi de-aia mă iubeşte... Lăsaţi, dacă mai staţi, o să vedeţi că se întoarce, vă fac cunoştinţă cu el, să staţi împreună numai un ceas! V-ar ajunge, hî, hî...

- Un lucru era clar, zise Niculae: plângea. Lacrimile erau adevărate.

- De acord cu dumneavoastră, vedea şi el unde ar fi putut ajunge şi n-a ajuns, dacă şi-ar fi creat şi el grupul acela al lui...

- *Câmpia eternâ* exclamă Niculae. Sună foarte frumos...

- Da, dar grupurile nu se fac din mai mulţi oameni talentaţi, zise scriitorul, nu ţin, se fac dintr-unul talentat şi ceilalţi admiratori. El a venit la mine... cum o să accept eu să fac un grup cu el? îmi fac grupul meu!

- Bine, dar vă admiră, zise Niculae.

- Da, dar vrea să fie el admirat. Ori eu n-am nevoie de asta, cum o să-1 admir eu pe el?

- De ce, nu e scriitor bun?

- Ba e foarte bun! exclamă scriitorul fără ironie.

- Scuzaţi-mă, zise Niculae, şi dumneavoastră vă credeţi mare?

- Eu! Hââî!... Cel mai mare, răspunse veselul nu chiar cu umor.

- Sunteţi simpatic, zise Niculae, uitându-se de astă dată într-o parte, şi adăugă: poate că venim la masa dumneavoastră...

Scriitorul se ridică, spuse că îi aşteaptă cu plăcere şi se întoarse la locul lui.

- Dacă ar fi încercat să se scuze pentru porcăria pe care ţi-a făcut-o, zise Niculae, ar fi însemnat că e adevărat, că a făcut-o. Aşa, rămâne doar porcăria de a fi inventat-o...

- E acelaşi lucru, zise ea cu o nespusă gravitate liniştită, ceea ce însemna că ea nu-1 ierta, cu toate că considera istoria îngropată.

Şi această declaraţie a ei aduse o lumină intensă, şi parcă neştiută de el, pe chipul lui Niculae. Nu era bătaia sângelui,

ci iradiaţia sufletului. Se vedea ca îi plăcuse foarte tare felul cum se purtase ea, nescoţând nici un cuvânt, nedorind să scoată în forul ei interior şi sugerând, la limita extremei politeţi, că prezenţa şi invitaţia scriitorului nu stârnise în ea nici un ecou şi nici o reacţie: el nu mai exista, era ca şi când nu l-ar fi cunoscut niciodată. Ori el nu tocmai de aceea venise? Şi invitaţia nu avea acelaşi scop, să-i reamintească acele ore frumoase pe care le trăiseră împreună, atunci, cu doi ani în urmă, la Sinaia?

- I-ai spus foarte bine, zise ea, ca spectatori vedem mai bine de-aici...

Deci ea nu dorea să se ducă, deşi el lăsase o portiţă deschisă. El tăcea.

- Putem merge, dacă vrei, reluă ea.

- Nu, nu, zise el. Mai stăm puţin să vedem ce mai e, şi pe urmă plecăm. Mi-e dor de tine, îi şopti.

Ea îi apucă mâna de pe masă şi i-o strânse. Şi în aceeaşi clipă parcă se pierdu: închise ochii şi respiră greu, ca într-o transă, apoi îi redeschise şi murmură:

- Te iubesc, Niculae.

El îi primi declaraţia în tăcere, atent deodată la ceea ce se petrecea la masa cea lungă.

- Aţi dat de dracu în seara asta, strigase în clipa aceea veselul, cu o stare de spirit hotărât rea, cu toate că expresia de pe chipul său reapăruse după ce se întorsese la locul lui. în seara asta, vă spun eu cine sunteţi... Virgile, geniul e solitar... Nu cunosc geniu înconjurat de cete de admiratori... Cu excepţia lui Radu, care e un critic subtil, aşa cum e şi ca om, cu toate că face şi el câteodată prea multă pilpulistică ca să ajungă să spună despre o carte că e o simplă neghiobie, şi cu excepţia lui Mihai, care, nu-i spun ce, să nu se îngâmfe, restul sunt... La muncă, strigă el deodată, la bătut ţăruşi cu curul, paraziţilor... îi mâncaţi lui Virgil toate drepturile de autor, hââî...

înainte de a-şi continua imprecaţia sa, veselul se opri câteva clipe ca să râdă la acest fapt, pe care îl descoperea chiar atunci, că adică, Virgil, îşi plătea în felul acesta admiratorii, din drepturile lui de autor...

-Admiratori plătiţi, strigă el. Eu am mai puţini, dar nu le dau bani decât când ajung la ananghie, nu e aşa, mă? se adresă el holbatului, care stătea lângă el tăcut şi fuma ca un scăpat din puşcărie.

- Tu îmi dai mie bani?! exclamă acesta stupefiat.

- Jalnic aspect, strigă veselul, unii dintre noi alergăm cu limba scoasă ca să fim traduşi, considerând că suntem universali şi numai o soartă vitregă ne ţine departe de circuitul cel mare... Când colo, prezentăm aspectul tuturor culturilor pierdute la marginea civilizaţiilor: grandomanie, numeroase curente, preocupare pentru limbă... Se ştie, scriitorul român scrie cu limba! exclamă veselul, şi-şi scoase limba afară şi începu să scrie cu ea în aer, cu capul aplecat de la dreapta la stânga, apoi revenind şi scriind iar... Hââî, se înghesui el într-un râs de nestăpânit, deşi Virgil face excepţie, nu scrie cu limba, scrie în schimb prost, prea prost ca să-1 dau exemplu de cum ar trebui să fie un scriitor care are ce spune şi scrie la temperatură mare, care topeşte stilul... Literatura noastră nu e la înălţimea istoriei pe care am înfruntat-o veacuri la rând, ieşind biruitori... Care scriitor român a ieşit biruitor în lume? Nici unul, hî! Creangă, Eminescu şi Caragiale sunt genii fondatoare, n-am nici o pretenţie de la ei, dar de la ceilalţi am, dacă vreunul izbutea ne-ar fi tras după el şi pe noi, şi noi pe alţii, şi prin noi civilizaţia noastră handicapată... Aşa, în zece ani îmbătrânim, şi alţii mai tineri ne vor învinui de eşecul nostru... Veleitarilor, să nu vă mai văd în ochi, Virgil singur e un scriitor, dar scrie prost, şi voi nu-i lăsaţi timp să mediteze, să „lucreze asupra cuvântului", hî, fiindcă el are ce spune, nu ce credeţi voi, şi nici ce crede el, fiindcă dacă ar fi aşa, aş muri de plictiseală citindu-i cărţile...

Omul nu trebuie învăţat nimic, în nici un fel, sau dacă trebuie, au grijă de asta instituţiile de educaţie, arta nu trebuie să se îndepărteze de ceea ce are în el omul misterios şi inexplicabil, prostia... încăpăţânările lui de catâr... şi mai ales geniul lui în eşecuri, care e mai mare, orice s-ar zice, decât în reuşite... In privinţa asta, noi, românii, avem o experienţă suficientă şi pentru alte popoare! Ar avea ce învăţa de la noi, am putea trăi foarte bine în conştiinţa omenirii cu această experienţă... Mai ceva decât italienii... Am auzit odată pe unul spunând, ca să-şi justifice propria ratare, că badea Gheorghe a boicotat totdeauna istoria... Rataţii nu cred în istorie, fiindcă istoria înseamnă fapt, acţiune, participare. Unde o fi văzut el că a boicotat badea Gheorghe istoria? La Rovine? La Podul înalt? în ultimul război au murit de două ori mai mulţi, faţă de numărul populaţiei decât cei care au ieşit victorioşi, şi a trebuit s-o facem ca să-i dăm istoriei una peste bot... Toarnă-mi, mă, şi tu nişte vin aici, ce fel de admirator eşti tu, care nu eşti atent că am răguşit vorbind?! se adresă el holbatului, care exclamă stupefiat:

- Din ce să-ţi torn? Nu vezi că nu mai e? Mai cere un chil!

- Şi tu n-ai gură?

Şi veselul îi cârpi una după ceafă.

- E furios, şopti Niculae.

Simina zâmbea.

- E furios, zise ea, că nu venim. A ghicit că i-am respins eu invitaţia.

- Mai bine, zise Niculae, e foarte interesant ce zice... Altfel n-ar fi spus nimic.

în acest timp, cei admonestaţi, cu expresii de încântare pe chip, ca şi când li s-ar fi adus numai elogii care îi flatau, aşteptau ca veselul să-şi reia imprecaţiile. Unul avea un surâs de Buda, care nu-1 părăsea tot timpul. Făcea, de altfel, nestingherit, în redacţia în care lucra, exerciţii yoga, cu picioarele în sus... Alături de el era unul care era atât de fericit că are ce bea, încât făcea cu sticlele şi cu paharele un fel de prestidigitaţie, tot timpul turna şi le turna şi celorlalţi vin, apă, sifon, în pahare, şi din pahare în el, şi pe urmă iar din sticlă celorlalţi şi lui iar între două picături... Fusese trimis profesor la ţară şi se spunea că n-a stat acolo nici trei zile... Din prima seară s-a îmbătat aşa tare că a ieşit pe urmă în grădină, gol, cum avea obiceiul în Bucureşti când se trezea noaptea din somn şi se ducea la toaletă... Şi că, pe urmă, în loc să se întoarcă în casă, unde era găzduit, a nimerit-o în altă parte... S-au luat câinii după el... S-au trezit ţăranii... Huo!... A doua zi a plecat... Mai era pe urmă un altul care scria de mulţi ani la o nuvelă... într-o zi, când Virgil nu era cu el, scosese din buzunar o hârtie şi le citise cum începe! Omul săpa aplecat... Asta era începutul! Ei?! exclamase el, vârând hârtia la loc în buzunar. Ce ziceau? *Omul sapa aplecat*. Lucian putea să înceapă astfel o nuvelă? Toţi căzuseră de acord că începutul era formidabil şi că nu numai Lucian, dar nici Virgil nu era în stare...

Se uitau la cel vesel ca la o zeitate, îi urmăreau toate mişcările, cum îşi toarnă în pahar, cum bea, cum îşi aprinde ţigarea... Dacă n-ar fi fost nimic de capul lor, li s-ar fi adresat în felul acela acest scriitor, care avea de pe acum un nume consolidat în literatura română? gândeau ei. Erau, desigur, martorii dezvăluirii unei gândiri adânci, care se apăra de dramatism înjurându-i pe ei, bând vin, şi izbucnind des în râsul lui strâns parcă cu menghinea. Insultele lui la adresa lor erau pure abstracţiuni...

- Suferi de complexul de inferioritate de scriitor necunoscut peste hotare, zise descoperitorul literaturii didactice cu un glas flegmatic.

- Cuvântul sufăr îl resping, răspunse veselul. Am complexul, dar nu sufăr.

- Eu nu-1 am, zise descoperitorul.

- Tu îl ai pe cel de scriitor care va fi în curând cunoscut de lumea întreagă. Asta e ridicol! Nu vei fi cunoscut, mă, Virgile! Şi râse de astă dată behăind victorios. Mulţumiţi-vă,

găinarilor, că trăiţi într-o ţară frumoasă, cu douăzeci de milioane de locuitori, în care chiar dacă trăiesc mulţi sabotori ai istoriei, în schimb trăiesc destui, şi avem parte şi de oameni providenţiali, care o fac la înălţime, şi pentru care merită să scrii. Fiindcă nu e aşa de uşor cum cred unii, că poţi să Fii un scriitor mare pentru douăzeci de milioane de locuitori. Unii chiar şi cred că au aceste douăzeci de milioane în buzunar; iar pe alţii nici nu-i interesează, ca şi când ar scrie pentru pereţi... Jocuri de cuvinte în care străduinţa de a nu spune nimic ar trebui admirată, dacă n-ar fi semnul unei grave confuzii a spiritului. .. Unii au fugit împinşi de demonul afirmării persoanei lor, ca şi când ai putea afirma persoana ta... Pe mine nu mă interesează persoana mea, sau a oricui... Mă interesează mama, tata, curtea natală, a mea, a celor despre care scriu şi a voastră pe care vă dispreţuiesc... Cum vom putea, altfel, trăi o clipă sublimă pe acest pământ pe deasupra scoarţei lui inundată de soare şi de vânt înainte de a dormi cu ţeasta înăuntrul lui, unde nu e nici lumină, nici verdeaţă, dacă am oferi lumii doar spectrul singurătăţii noastre? Ahî când fug norii pe cerul albastru în grămezi mari şi albe, şi bate vântul cu soare, şi îndoaie vârfurile plopilor care foşnesc şi spulberă părul iubitei care se întoarce cu spatele şi se fereşte cu un hohot de râs divin!... Cum vom putea, altfel, să ne simţim oameni liberi şi nu nişte sclavi nemernici, chiar ai succesului şi ai gloriei, dacă ne vom gândi numai la persoana noastră...?

îi trecuse furia. Când evocase norii şi plopii glasul lui se înecase de lirism, ca şi când s-ar fi adeverit spusele colegului său fără admiratori, conducător al acelui ipotetic grup numit *Câmpia eternă,* şi care nu mai reapărea, că pe el, cel vesel, îl vor îneca imaginile. Dar se oprise. Descoperitorul literaturii didactice arăta însă liniştit, impenetrabil. Parcă nici n-ar fi auzit ceea ce spusese veselul în general şi lui personal. Subtilul, în colţul

gurii căruia reapăruse acel rânjet bizar, care însoţea toate intervenţiile lui, bătu din nou cu cuţitul într-un pahar.

între timp, sufrageria se umpluse cu fum de ţigări, fiindcă nu se deschideau geamurile, să nu năvălească ţânţarii şi fluturii de noapte. Scrumierele erau pline de mucuri rău mirositoare. Degeaba le schimba pe toate chelneriţa şi le aducea curate pe masă, repede se umpleau la loc şi se murdăreau, şi se murdărea şi mai rău faţa de masă, care demult era pătată de urmele de vin ale paharelor şi de scrumul ţigărilor... Ora se făcuse parcă târzie, din pricina cetii groase în care pluteau toţi, deşi nu era încă miezul nopţii.

Subtilul se ridică apoi în picioare, după obiceiul lui, şi începu să spună că toată neînţelegerea pe care Lucian vrea s-o creeze între el şi Virgil provine din viziunea simplistă a lui Lucian asupra condiţiei geniului. Nu mai vorbim că Lucian s-a încurcat în contradicţii, întâi a spus că geniul trăieşte solitar, pentru ca la urmă să afirme că îl interesează tata şi mama...

Aici toată lumea râse în hohote, şi, curios lucru, râse şi cel vesel.

- Există două feluri de genii, continuă subtilul autoritar, aproape poruncitor, vrând parcă să şteargă repede impresia pe care o făcuse veselul. Mai bine zis a existat o viziune clasică asupra condiţiei geniului şi una nouă, dacă nu chiar cu totul nouă. Geniul se caracterizează prin modestie. Nu ca scriitor, fiindcă Balzac n-a fost deloc modest, s-a comparat cu Napoleon, iar Tolstoi când a fost întrebat ce părere are despre propria sa carte de început, *Copilăria, Tinereţea, Adolescenţa,* a răspuns astfel: „Fără falsă modestie, e ca *Iliada!"* Fără falsă modestie, strigă subtilul triumfător, ridicând didactic un deget în sus. Virgil e un astfel de geniu, dar şi ca om, nu numai ca scriitor, în paranteză vorbind, are şi el mamă, tată, curte, prieteni... Nu ştiu, până acuma nu ne-a mărturisit încă dacă în copilărie a ocolit sau a călcat în balega natală şi dacă a pupat drept în bot

un viţel crud (şi aici izbucniră iar toţi în hohote, dar veselul începu, vizibil, să dea semne de enervare, nu-i plăcea, se pare, că discursul său fusese redus la neant atât de repede), ştiu însă că Virgil a devenit universal, ceea ce nu înseamnă că nu mai exprimă pe nimeni. Opoziţia e artificială... Cum să vă fac să înţelegeţi?

- Ce să ne mai faci, e prea clar, strigă veselul.

Subtilul negă însă cu energie cu acelaşi deget, dar şi cu capul, ţistuind ca şi când se crease o situaţie în care locul comun era pe punctul de a pune stăpânire pe acest dialog, între cei doi scriitori, şi nu! El nu voia să-1 coboare pe cel vesel...

- Nu e clar, zise el. Nu e clar, repetă (şi ajuns aici, rânjetul lui deodată îi spori, câştigând şi restul feţei, semn că găsise ceva ce căuta, exemplul revelator), Virgil e ca om un geniu atât de lipsit de modestie încât, şi aici văd eu deosebirea între el şi geniul de tip clasic, dacă eu o să vreau să-i sărut acuma mâna, o să vedeţi că el mă lasă...

- Sărută-i-o, strigă veselul. Nu te cred. Adică pe tine te cred, că eşti capabil, dar pe el nu-1 cred.

Subtilul scrută asistenţa, care înţelegea greu această ipoteză neaşteptată: Ce vroia să spună? Că apelul lui Lucian la modestie era naiv, prea corect şi şcolăresc pentru un geniu atât de total, cum era descoperitorul literaturii didactice? Desigur, asta vroia să spună! Şi vroia să-i arate printr-o demonstraţie spectaculoasă cum arată în realitate un geniu puternic. Se uitau la el cu licăriri de speranţă: într-adevăr, se va petrece sub ochii lor o asemenea scenă?

- Să vedeţi, zise subtilul.

Şi se aplecă elocvent spre descoperitorul literaturii didactice, care îl privi de jos cu un surâs accentuat de simpatie secretă şi mulţumire pentru intuiţia sa extraordinară. îşi deplasă uşor, fără s-o ridice, mâna dreaptă de pe masă. Subtilul i-o luă, i-o ridică la buze, şi i-o sărută. Veselul se pocni în clipa aceea cu

palma peste frunte în timp ce subtilul stătea mai departe în picioare şi rânjea batjocoritor. Descoperitorul literaturii didactice, cu un aer firesc, fuma şi se uita contemplativ înainte, fără să vadă pe nimeni, liniştit şi învăluit în fumul ţigării.

Până şi cultul, care de obicei vorbea imediat, aducând argumente logice din istoria culturii, ca să sprijine intuiţiile subtilului, de astă dată rămase parcă fără grai. Dar rânjea şi el, în timp ce sângele îşi accentua pe chipul lui năvala în ochi şi în pomeţi.

Veselul se ridică în picioare şi declară că el e atât de beat, încât i s-a părut că cineva... nu ştie cine... i-a sărutat mâna altcuiva... eţetera, se duce să se culce, nu mai stă... Nu arăta bine, fiindcă numai era nici furios, nici vesel. Trecu pe lângă masa lui Niculae şi dădu foarte ceremonios bună seara... Ieşi fără să se împleticească.

- Ei, Niculae, zise Simina cu privirea strălucind. Recunoaşte că e mai distractiv decât la bufet, adăugă cu un glas de parcă ea ar fi fost autoarea care organizase totul.

- Recunosc, zise el. Cu toate că *distractiv* nu e chiar cuvântul potrivit. Mergem?

XVIII

Ieşiră în curtea castelului. Se făcuse, în noaptea fără lună, răcoare. Se vedea limpede cerul brăzdat de fantastica pulbere lactee. Deşi era mai puţin de un kilometru până la şoseaua naţională asfaltată care tăia satul, ceva greu de explicat crea aici alt aer şi alt spaţiu decât cel din sat. Se simţea imediat ce intrai sau ieşeai din incinta castelului. Era întâi liniştea, care nu era spartă decât de ţipătul păunilor. Toţi care locuiau însă în el declarau că se învăţaseră cu aceste păsări reci şi nu le mai auzeau strigătul. Era apoi cerul, înnobilat de gândirea celui care construise aici, pe marginea lacului, cu două sute de ani în urmă, castelul şi zidul care îl înconjura. Se vedeau chiar şi în noapte

frumoasele lui ferestre, în stilul zis brâncovenesc, şi turnul de la intrare, cu o platformă cu ferestre oarbe în acelaşi stil. Şi se ghicea dincolo de curte grădina care cobora până departe, până la zidul care oprea cu o perdea înaltă de plopi, undeva în fund, întinderea câmpiei. Paznici cu câini treceau tăcuţi prin faţa castelului, sugerând şi mai mult atmosfera medievală de odinioară de la această veche curte, în care se retrăgea vara domnitorul.

- Să ne plimbăm, zise Simina, abia acum îmi dau seama că dacă mai stăteam mă sufocam de fumul ţigărilor lor împuţite,

Niculae râse. Dar cu perceptibilă întârziere, aşa cum facem când gândul nu ne e cu totul epuizat. O luară pe aleea pietruită spre turn şi ieşiră în aleea cea mare asfaltată, mărginită de castani, care ducea spre poarta exterioară de la intrare. Pe alee era întuneric profund, ca într-o pădure. Merseră în tăcere mai multe minute.

- Spune-mi, zise Niculae, ceea ce am văzut eu acuma e ceva obişnuit la voi sau ceva neobişnuit?

- Da şi nu, zise ea. In mod obişnuit există tot felul de grupuri... Asta care l-am văzut noi e unul dintre cele reuşite.

- Ce înţelegi tu prin reuşit?

- Adică cel care e şeful lor e un artist veritabil. Fiindcă alţii nu sunt, vreau să spun că nu numai că nu sunt cunoscuţi de public, dar nici printre ei nu se bucură de vreo recunoaştere. Nu există criterii sigure de recunoaştere, totuşi, în zilele noastre, greu se poate întâmpla ca un scriitor sau artist de valoare să nu fie cunoscut măcar în anumite cercuri... De pildă, cei doi sunt mult mai bine cunoscuţi în lumea literară decât printre cititori. Totuşi sunt cunoscuţi.

- înţeleg, zise Niculae.

- Nu trebuie să Fii dezamăgit, zise ea, spectacolul a fost reuşit, nu contează ce gândeşte un artist despre sine... Asta e aşa ca o haină, şi când se aşează la masa lui de lucru sau înaintea şevaletului, pur şi simplu o dezbracă şi devine cu totul alt om...

- Nu pot să cred! zise Niculae.

- Adică! zise ea. Ce nu ţi-a plăcut?

- Nu e cuvântul potrivit. N-am fost pe poziţia spectatorului când i-am ascultat... De pildă, ce-a spus cei vesel... Sau mai bine zis ce n-a spus... M-a şocat...

- în ce sens?

- Nu-mi dau seama... M-a şocat, atât... Şi să-ţi spun drept, asta nu mi se întâmplă des...

- Nu, am întrebat în ce sens, zise Simina, aşa, în general, dacă în bine sau în rău. Dacă de pildă ţi-a lăsat o rea impresie?

- Nu, fiindcă am bănuit şi eu ce spuseşi tu, cu haina pe care o poţi dezbrăca... Asta mi se întâmplă şi mie.. .Seara, înainte să adorm, fac şi eu operaţia asta... Altfel nu pot dormi... Ţi-nchipui, cum poţi să adormi în gând cu o porcărie pe care ai făcut-o... De ce m-a şocat, nu-mi dau seama. înţelesul o să-mi apară poate mai târziu, aşa mi se întâmplă câteodată... Mai ciudat e că mă simt prost.,.

- Ce ai? zise ea lipindu-se de el.

- Nu ştiu. Sunt neliniştit de ceva.

- E vreo legătură, zise ea atunci foarte aproape de el, cu un glas voalat de o tandreţe nesfârşită, între neliniştea ta de acum şi şocul de care vorbeai adineauri?

- Nu, zise el surprins. Nu-mi dau seama. în orice caz, în glasul, mai mult decât în cuvintele scriitorului care a plecat, am surprins, m-a atins ceva. Chiar dacă, să zicem, era şi el în clipele acelea beat... Dar, cum ţi-am spus, la mine beţia nu e o stare anormală...

„Nu, nu era beat, gândi ea. Tot aşa m-a înşelat şi pe mine şi mă bucur că în felul ăsta ţi-ai dat şi tu seama că n-aveam cum să bănuiesc ceea ce avea să facă el în cameră, în lipsa mea. Sau să inventeze că ar Fi făcut, ceea ce e acelaşi lucru."

- E o lume mişcătoare, zise ea. Altă dată, dacă ai să-1 mai vezi o să-ţi facă o cu totul altă impresie. Şi ceilalţi la fel. Numai

eu sunt stabilă, şopti ea, fiindcă te iubesc pe tine... Şi, repetă ea cu un glas foarte scăzut, dar foarte limpede: Numai eu sunt stabilă, fiindcă am de ce să mă sprijin, şi te rog, despre lumea noastră, să adopţi părerile mele, fiindcă eu o cunosc şi ştiu ce legi o guvernează: legile creaţiei, restul e nimicnicie!

„Şi fiindcă n-ai înţeles că ceea ce te-a şocat a fost faptul că el, Lucian, era şocat că a descoperit că nu m-a uitat şi mă iubea, şi îi părea rău de ceea ce a făcut, şi a încercat să găsească un mijloc să-şi exprime aceste regrete târzii, şi noi l-am respins cu brutalitate, aşa precum merita... Mi-a plăcut de tine cum te-ai purtat, ai prevăzut şi ai luat în serios venirea lui la masa noastră... temător şi cu grijă să mă aperi să nu fac vreo prostie din dorinţa mea de a-ţi arăta că între mine şi acest scriitor nu mai e nimic... Mă iubeşti... Am văzut, în sfârşit, şi eu această floare rară în inima ta ferită, acuma ştiu, eşti al meu.

Intrară în „Casa grădinii". Clădirea zăcea într-un întuneric total, accentuat de tufele mari de liliac, care aproape că astupau şi scara.

- Spune-mi că mă iubeşti, zise ea triumfătoare, oprindu-1 cu mâna să nu aprindă lumina.

El râse în întuneric. Se aşeză apoi pe pat şi începu să se dezbrace. Şi îi spuse aceste cuvinte bizare, care o făcură şi pe ea să râdă nestăpânit.

- Te iubesc, păcătoaso!

Aşadar îi ghicise gândurile? îşi dăduse şi el seama ce era cu fostul ei curtezan de la Sinaia?... Aşadar, nici o umbră nu mai era între ei?.. .Păcatele ei erau iertate? Stătea dreaptă în faţa lui, acoperind cu trupul ei fereastra, care între timp începuse să prindă contur. Ea tremura, îi clănţăneau dinţii. începu s-o sărute...

- Ai gura dulce, amară, îi spuse.

„Ce-o fi cu gustu ăsta al gurii ei, astăzi?" se întrebă apoi, într-un târziu, Niculae, când ea începu să respire regulat lângă coasta lui şi ei rămase câtva timp treaz, cum avea obiceiul, curios să vadă ce-o să-i apară sub pleoape, înainte de a adormi, acuma cu ea alături, în patul lui mic? îi apăru un om care deschise o gură ca de balaur înaintea lui şi se strâmbă deschizând fălcile şi topindu-se într-o lumină de scântei galbene. Deschise ochii. „N-am să uit niciodată gustul gurii ei din noaptea asta... Mi-e milă de ea, dar aş trezi-o să vedem dacă..."

Niculae se răsuci pe-o coastă şi îi căută gura. Ea nu se trezi sub sărutarea lui, dar îl înlănţui...

De astă data rămaseră apoi îmbrăţişaţi şi Niculae nu se mai gândi să vadă ce-o să-i apară sub pleoape. O vedea parcă pe ea, mare şi vie, şi somnul care simţea că se apropie de el, parcă venea din ea, nimicindu-i gândurile...

îl trezi Michi, care se repezise afară în cineva. Cine ieşea la ora asta din „Casa grădinii"? Fiindcă Michi nu lătra niciodată când cineva străin intra, ci numai când ieşea îl lua în primire şi îl apuca de pantaloni. Chiar aşa se întâmplase şi acum, i se auzea glasul înecat în stofa aceluia. Cine dracu putea fi? Se auzi apoi o bufnitură şi schelălăitul jalnic al câinelui: fusese lovit foarte tare. Indignat, Niculae sări jos din pat şi ieşi repede afară. Musafirul, ca să nu fie pesemne recunoscut şi admonestat că a dat în câinele inginerului, se aplecase în jos pe burtă şi pieri fugind astfel prin grădina din spatele castelului. Niculae îl mângâie pe Michi pe cap.

- Vezi dacă eşti prost şi latri aiurea, când pleacă cineva, şi nu când intră, ca toţi câinii?

Şi râzând în sinea lui de păţania lui Michi, se întoarse în odaie şi încuie uşa.

PARTEA A TREIA

I

Damian Gheorghe, omul atât de violent pe care nimeni nu îndrăznea sau nu vroia să-i înfrunte, se purta cu Niculae fără cusur, oferindu-i acestuia imaginea unui ins ireproşabil şi care inspira o încredere totală şi niciodată desminţită. Şi era chiar aşa, dar numai atât cât avea sapa în mână sau târnăcopul. Muncea cu poftă, ai fi zis chiar cu sete, şi văzându-1 înţelegeai de ce nici o muncă nu e, aşa în general, un blestem. Parcă vorbea cu pământul când, cu lopata în mână, întorcea o brazdă, ca şi cum l-ar fi întrebat cum şi în ce condiţii s-ar putea reîntoarce în el. Acest dialog era însă senin şi nu îndârjit, iar expresia chipului său se potolea ca într-o liniştită eliberare. Era parcă singura certitudine rămasă întreagă, după atâtea milioane de ani de când exista fiinţa umană pe pământ. Restul, ceea ce se adăugase pe deasupra, era pus, prin forţa împrejurărilor, sub semnul întrebării, era ceva proaspăt, nesigur, şi ca atare nu merita să fie respectat. La Niculae se uita, în astfel de clipe, cu veneraţie, deşi horticultorul nu era cu mult mai mare decât el, să zici că i-ar fi respectat vârsta. Era greu de spus ce înţeles avea această veneraţie, de unde venea, din ce obscură dorinţă de a se supune, sau a se preda... In restul vieţii lui însă, omul devenea de nerecunoscut. începea parcă să trăiască un altul, a cărui existenţă nu putea fi bănuită. Era *stăpânit* de o agresivitate

neodihnită, de la care era cu neputinţă să-1 abată cineva: dacă îi dădeai dreprate, te muşca de mână ca un câine, ţinut parcă prea îndelung în lanţ, iar dacă nu-i dădeai, te nelinişte a cu stranii ameninţări pe care nu întârzia să le pună în practică.

Viaţa omului se poate scurge pe pământ şi ca o apă liniştită, împlinindu-se simplu în moarte, care vine ca o soluţie a unei probleme insolubile: ce să facă fiinţa umană după ce a asistat la un număr de douăzeci sau treizeci de mii de răsărituri şi apusuri de soare şi a lăsat în urma lui înlocuitori? Dar viaţa lui se poate scurge şi într-o permanentă dezordine, ca o revoltă împotriva soluţiilor invariabile ale acestei existenţe, atacând sălbatic pe toţi cei care o acceptă astfel, adică pe majoritatea oamenilor. Ar fi purut fi descoperit în acest caz un înţeles (inacceptabil, dar totuşi un înţeles) în comportarea lui Damian Gheorghe dacă, de pildă, el i-ar fi cruţat, să zicem, pe cei care ar fi avut anumite răfuieli cu această viaţă şi cu care ar fi putut stabili o punte, cu cei încruntaţi, cu posomorâţii, cu vindicativii, cu cei lipsiţi de speranţă, cu cei cărora această lume le-a jucat renghiuri cumplite, cu cei trădaţi, sau cu cei ameninţaţi... Dar el nu se înţelegea cu nimeni şi nici nu căuta să se înţeleagă, îndată ce scăpa de sub controlul muncii, care avea parcă asupra lui o influenţă magică atâta timp cât o împlinea, se repezea furibund în mijlocul oamenilor, îi îmbrâncea, încăleca pe ei, îi trântea jos, le trăgea picioare în spate, îi pocnea în cap, le înfigea mâna în gât, le strângea gurile apucându-i de obraji şi izbindu-i de ziduri şi de copaci. Şi asta se întâmpla la propriu, şi nu la figurat, după cum tot la propriu se dădea şi la muierile şi fetele lor, care, până nu erau ele însele bruscate şi lovite, râdeau de ceea ce păţeau bărbaţii. Nu era prea voinic, dar se arunca înainte cu ochii holbaţi de o furie căreia nu înţelegea să-i pună frâu chiar dacă în faţa lui ar fi întâlnit lama unui cuţit ţinut de o mână hotărâtă. încât omul lovit de el sau umilit, deşi trăia clipe în care se făcea palid ca un mort, gestul la care era

provocat şi putea duce la sfârşitul vieţii celuilalt nu se producea. Clipele treceau, victima se îmblânzea şi pe trăsăturile ei apărea acea expresie care era şi puterea, dar şi slăbiciunea mai tuturor oamenilor: gândirea; se vedea că a învins momentul şi a început să se gândească. Nu distrugi numai o viaţă care să zicem că ar merita să fie nimicită, dar distrugi şi una care nu merită, pe a ta; preţul e prea mare, nu poate fi plătit. De aceea nici nu prea aveau loc bătăi între Damian Gheorghe şi ceilalţi: unde te poate duce o lovitură pe care o poţi da unui astfel de om, care, el, nu se gândeşte la asta, nu-i pasă? Nu se găsea nimeni suficient de calm să nu se aşeze chiar la aceste extreme, între laşitate şi crimă, şi să-1 înfrunte. Se gândeau, poate toţi, că acest om n-ar suporta el o lovitură, fără să ucidă? Oricum, se pare că nimeni nu avea motive suficiente şi poate că nici nu era aşa de curios să răspundă la o astfel de întrebare, observându-1 în tăcere şi aşteptând ca unul din ei să-şi iasă într-o zi din pepeni şi să termine cu el.

Erau chiar aşa de înţelepţi? Cu adevărat? Timpul trecea însă, nu-şi ieşea nici unul din pepeni. E drept că nu se împrietenise nimeni cu el, chiar până acolo nu ajunseseră, dar nu-i păsa lui Damian Gheorghe de prietenia lor.

Umbla veşnic după el cu un cumnat care vara avea în primire debarcaderul cu bărcile, iar iarna ajuta femeile la căratul rufelor şi la descărcatul alimentelor, un ins mic de statură, aproape un pitic, dacă n-ar fi măsurat totuşi peste un metru patruzeci, singurul care se pare că îl admira, fiindcă, deşi sora lui trăia rău cu Damian Gheorghe, ei doi erau văzuţi adesea la bufet îmbătându-se împreună. Poate că o asemănare exista între ei care îi apropia dincolo de gradul de rudenie. Acest Pecingine Ion, cum îl chema pe paznicul bărcilor, şi care avea ceva de revendicat de la soartă, şi anume, faptul că era aşa mic de statură, devenea adesea şi el violent, dar nu pentru că vroia să-1 imite pe cumnatul său. Această trăsătură apăruse la el mai ales în ultimii ani, când o tentativă a sa de a se căsători cu o fată de la restaurantul castelului eşuase. El declara că din pricina staturii, fata spusese însă că nici măcar nu i-a trecut prin cap una ca asta, ci 1-a lăsat pentru că într-o zi nu se ştie ce i s-a năzărit lui dintr-o vorbă şi i-a tras o bătaie crâncenă. Pe ea acest lucru a pus-o pe gânduri. Pe drept, povestea ea, adică dintr-o greşeală pe care o poţi face, un bărbat poate să te mai şi atingă. Dar una, că ea nu făcuse nimic, şi alta, că a bătut-o prea rău şi a umblat câteva zile învineţită. A căutat totuşi să se împace cu el, doar atât 1-a rugat: „Ioane, uite, eu trec peste asta, m-ai bătut că ţi s-a părut ceva, se întâmplă şi asta, dar spune-mi ce-ai avut, ce ţi s-a părut, ca să ştiu altă dată să am grijă, că n-am chef de câte ori ţi se năzare ţie ceva să mănânc bătaie". Dar el nu vrusese să-i spună, şi atunci ea, cu toate că ţinea la el, s-a hotărât să nu se mărite cu un astfel de bărbat care nu promitea nimic bun.

Deosebirea între el şi cumnatu-său era totuşi mare: el nu sărea niciodată la om fără un motiv al lui, pe care e drept că nu-1 mărturisea, şi nimeni nu-1 putea ghici (afară de aluziile la statură şi la eşecul său, din această pricină, cu fata de la restaurant şi deci cu femeile în general), dar motivul exista şi lucra asupra gândirii lui cu o forţă năprasnică. Numai că de la cumnatul său, de la Damian Gheorghe, suporta orice, ăsta îi şi spunea pe şleau, „bă piticule", „bă nenorocitule". Şi, de fiecare dată când era lume la bufet, îl întreba cum ajunge el la o muiere când trebuie s-o ia în braţe... îi pune o cratiţă în cap şi se ţine de toarte? Sau cum face?! Glumă care dacă ar fi venit de la altul s-ar fi terminat rău pentru cel care s-ar fi bizuit pe micimea staturii lui Pecingine Ion şi pe mărimea alei sale.

Damian Gheorghe se căsătorise cu cinci ani în urmă cu sora lui Pecingine, şi avusese şi un copil, şi anume o fetiţă, dar în primăvara asta o alungase pe muiere de-acasă, aducând alta în loc, fără să divorţeze. Curând însă o goni pe concubină şi o rechemă pe soţie, pentru ca din nou s-o alunge şi s-o recheme pe concubină, trăind astfel alternativ când cu una, când cu cealaltă. S-ar fi părut că toate acestea ar fi trebuit să influenţeze

şi prietenia dintre cei doi cumnaţi, respectiv în perioada când acela o gonea de-acasă pe nevastă-sa, Pecingine Ion să nu mai fie văzut împreună la bufet cu Damian Gheorghe. Erau văzuţi, mai mult chiar, Pecingine Ion îl însoţea pe cumnatu-său până acasă, în sat, unde avea, înainte ca directorul să-i fi aprobat să se mute în „Casa grădinii", o cameră cu chirie. Pecingine Ion intra la el şi stăteau împreună ore întregi.

Sora barcagiului, nevasta lui Damian Gheorghe, era o femeie tânără şi plină de viaţă. Era însă cam domoală, se mişca foarte încet prin castel, ca o ţărancă înţeleaptă şi temătoare, care nu se sperie atât de firea oamenilor, pe care îi cunoştea ea bine, cât de legile lor *scrise* care îi rămâneau necunoscute: In odaia lor din sat intra nu o dată miliţia şi i-1 lua pe bărbat ducându-1 pentru câteva zile nu se ştie unde. Ce-aveau cu el? părea să se întrebe. Ce rău făcuse? Ţinea la el, şi aceste vizite o înspăimântau, cu toate că el nu se purta cu ea mai bine decât cu ceilalţi oameni. îşi păstra însă înfăţişarea ei înţeleaptă, vrând parcă să spună că orice bărbat e o pacoste pe care trebuie s-o suporţi oricum a-i lua-o: dacă ai unul blând şi bun, nu e bun ca bărbat, ca soi, dacă ai unul frumos, umblă muierile după el, măcar al ei e muncitor, şi dacă a gonit-o acum de-acasă o s-o cheme el iar îndărăt, că n-o să-1 ţină mult cu cealaltă. îmbătrâneşte şi el, că n-o fi de fier.

Ca să-şi întreţină fetiţa, pe care tatăl o neglija, femeia se duse la directorul complexului şi îl rugă să-i dea şi ei un serviciu undeva. Fu angajată spălătoreasă şi se mută în dormitorul comun al celei de-a treia case a complexului, care se afla cel mai departe de castel, undeva în fundul grădinii din spate, în apropierea lacului.

II

...Dar iată că, în noaptea când la castel avusese loc acea petrecere, şi în orele care urmară închiderii bufetului, cineva

nu putu să-1 mai îndure pe Damian Gheorghe şi îl omorî la el în pat cu un topor, în odaia lui din „Casa grădinii". Dădu de el dimineaţa devreme Niculae.

Cu un semn de întrebare rămas în minte să afle ce era cu omul pe care îl văzuse aseară fugind aplecat să nu fie recunoscut după ce lovise câinele, Niculae se întoarse din drum pe coridor, văzând uşa camerei lui Damian Gheorghe întredeschisă. Pe Simina o lăsase în odaie să mai doarmă. Intră peste el să-1 ia la muncă şi să-1 întrebe ce se întâmplase...

Simina se pomeni trezită din somn de şoapta lui Niculae.

- ScoaF, îi spuse el, îmbracă-te.

- De ce?

- Ai să vezi.

Aşa cum se întâmplă totdeauna când clipele vorbesc parcă singure că s-a petrecut ceva neobişnuit, Simina se îmbrăcă repede şi în tăcere şi tot fără să-1 întrebe nimic îl urmă pe coridor. Niculae o luă înainte şi în drepml camerei lui Damian Gheorghe se opri şi împinse uşa cu piciorul.

- Vino, zise el, şi o apucă şi o ţinu strâns de braţ. Uită-te.

Damian Gheorghe se culcase fără să tragă storul. Lumina dimineţii intra în încăpere prin tot geamul pe care muncitorul îl eliberase singur de plantele agăţătoare care îl astupau chiar în ziua când se mutase aici. Stătea culcat pe spate cu capul înclinat spre dreapta, îmbrăcat în cămaşă şi chiloţi şi cu ciorapii în picioare. în cap, în tâmpla stângă, avea înfipt adânc un topor. Obiect nefiresc, nelalocul lui, în prima clipă nu părea să fi pătruns în tâmpla omului, ci o mână invizibilă îl ţinea în aer şi omul întorcea doar capul să se ferească dinaintea lui ca într-o joacă de-a lovitul... Timpul se scurgea însă şi toporul nu se ridica din tâmpla lui. Ultima expresie i se pierduse în clipa când murise: nu mai avea expresie. Nu mai era un om şi parcă nu mai avea chip de om. Era un mort cu o expresie de mort, severă şi ameninţătoare, aşa cum o au toţi şi pe care o capătă

şi cei blânzi, şi nu Fiindcă era a lui, a lui Damian Gheorghe, a cărui viaţă fusese numai ameninţări şi violenţă.

Simina se uita cu o privire neclintită şi nici-o tresărire de panică nu apăru în această privire a ei liniştită şi mărită de curiozitate. Se desprinse de Niculae şi vru să se dea mai aproape, dar el o opri.

- Să mergem, spuse el.

Reintrară în odaie. Simina se aşeză pe pat şi se uită la el de jos în sus.

- îngrozitor, spuse ea. Apoi adăugă după un timp: Niculae, ştii de ce am vrut să mă uit mai de aproape? Trebuie să ştii, memoria mea vizuală e mai bună decât a altora. Aseară când am intrat pe coridor tu ai aprins lumina ca să bagi cheia în broască. în clipa aceea eu am văzut un topor rezemat de zid lângă uşa de alături. Acuma nu mai e acolo. Am vrut să văd dacă e acelaşi topor. Cine mai stă aici?

- Doamna Anghel, răspunse Niculae.

- Nu cumva bărbatul ei, pe care l-am văzut noi aseară...?

- Nu ştiu, răspunse Niculae posomorât, luându-şi capul în mâini. Trebuie să anunţ miliţia... Tu du-te în odaia ta la castel şi vezi-ţi de treabă. S-ar putea să-1 Fi omorât domnul Anghel, după scena din bufet. L-o fi pândit să se întoarcă. L-o fi lovit în somn, pe întuneric... Cum de 1-a nimerit... Şi de ce a lăsat toporul acolo... toporul lui... Hai să mergem, zise el deodată. O să aflăm...

Avea însă în glas o nedumerire. Se uita la Simina cu o privire întrebătoare, dar care nu se dezvăluia, ca şi când nici el singur nu ştia ce să creadă despre ceea ce văzuse aseară, omul aplecat care fugise după ce îl lovise pe Michi cu piciorul în burtă...

- Ia să vedem, zise el. Să nu le spui nimic.

Domnul Anghel nu era acasă şi la întrebarea lui Niculae, unde era dus, doamna Anghel, care scotea aşternutul afară, răspunse că s-a sculat de pe la şase şi a plecat la Bucureşti pe la piaţă, să aibă timp să se întoarcă la grădină.

- Doamnă Anghel, zise Niculae în treacăt, cineva 1-a omorât pe Damian Gheorghe azi-noapte cu toporul dumneavoastră, pe care i 1-a lăsat înfipt în cap. Duceţi-vă să vedeţi...

Şi nu se uită să vadă reacţia doamnei Anghel, care în primele clipe nu înţelese, dar se duse totuşi şi se uită şi scoase de-acolo un ţipăt scurt şi pătrunzător. Niculae şi Simina ieşiră şi se despărţită pe alee, luându-şi, în şoaptă, la revedere.

- îţi convine, zise ea, să plecăm împreună la Bucureşti pe la prânz şi să fii invitatul meu la masă?

Ochii îi străluceau. Uitase parcă de tot cumplita întâmplare, ca şi când retina ei în câteva minute se spălase, la lumina soarelui care răsărea dinspre sat, într-o baie de aur, de tot ceea ce văzuse. Pe ea o interesa acum cum să facă să-1 aibă mai departe cu ea, şi nu cine şi de ce îl omorâse pe acel om. El îi zâmbi:

- Nu te credeam atât de tare, îi spuse el.

Niculae păstra încă pe chip o anumită paloare şi zâmbetul lui era neliniştit. Simţirea ei era însă departe: înţelese că el va accepta invitaţia şi arăta fericită.

- Atunci să-i dau mamei un telefon să pregătească ceva. Te sărut, Niculae. La revedere. Te aştept...

III

Crime, violenţe, oameni care vor să tragă cu sila în odaia lor nevestele altora şi apoi îl călăresc pe soţul indignat, pentru ca după aceea să se trezească cu un topor în cap, întrucât o priveau pe ea toate acestea? Din punctul de vedere al culorilor ei de pe şevalet nu prezentau nici un interes, iar ca oameni, ei îşi urmau legile lor de convieţuire pe care ea nu le cunoştea ca să poată să-şi dea seama cât din viaţa ei proprie avea o anumită legătură cu a lor. De aceea se arătă îngrijorată când, pe la orele unu, se reîntâlni cu Niculae şi plecară amândoi spre Bucureşti: el arăta schimbat, ceva îl obseda.

- Ei, zise ea în autobuz, ce s-a mai întâmplat, s-a aflat cine l-a omorât?

- Da, răspunse el. Domnul Anghel... După ce ne-am despărţit noi doi, m-am dus în birou şi am dat un telefon la miliţie. Au venit numaidecât de la Bucureşti şi au început ancheta lor... L-am văzut pe domnul Anghel, se uita la ei cu privirea albită, mi s-a făcut şi milă... Omul ăsta parcă îţi spune că ceea ce îţi trece ţie în cap că este el, exact aia e, privirea lui e o mărturisire dinainte făcută... Ţi-nchipui, de la primele întrebări a recunoscut. „Da, e toporul meu, le-a spus el, eu l-am omorât, să se înveţe minte altă dată să nu mai facă ce-a făcut." Ce să se mai înveţe minte, s-a terminat... I-au găsit domnului Anghel pete de sânge pe guler şi sub unghii...

Aceste cuvinte din urmă Niculae le spusese parcă îndârjit de ceva. Apoi tăcu şi începu să se uite pe geam.

- Ce amestec ai tu în toate astea? zise ea încercând să-1 înveselească, luându-1 de braţ şi căutându-i privirea.

- N-am nici un amestec, se feri el.

- N-ai, dar te gândeşti la ceva.

- Nu, zise el şi dădu din umeri. La ce mă pot gândi?... Mă pot gândi la un lucru... Cum să-ţi spun... Ia gândeşte-te şi tu...

Și se uită la ea şi când s-ar fi hotărât să-și dezvăluie gândirea şi începu să vorbească în timp ce ea îl asculta la început uitându-se la el cam dintr-o parte, cu coada ochiului, aşa cum facem când nu acordăm decât pe jumătate crezare la ceea ce ni se spune.

- Un om care zace în pat cu un topor în cap nu e o glumă, zise el, ca şi când cineva s-ar fi înveselit în faţa lui pe un astfel de subiect. E un om! exclamă Niculae cu o indignare înaltă în glas, parcă fără soluţie, acum când acel om încetase să mai existe. Cum să-ţi spun ţie, păcatele noastre nu sunt fără ispăşire, oricând, într-o viaţă, poţi înţelege ce-ai făcut şi poţi să-ţi pleci în jos grumazul tău de nemernic. Şi atunci ceea ce ai făcut rău se poate şterge... Cu condiţia ca acest grumaz să nu fie ţeapăn pentru totdeauna. Ori, Damian Gheorghe nu omorâse pe nimeni, în schimb cineva l-a omorât pe el, şi nu înţeleg cine şi de ce, fiindcă domnul Anghel nu l-a putut omorî decât dacă a înnebunit. Dar nu părea câtuşi de puţin nebun...

Ea se uită acum la el cu o privire care parcă mărturisea: eu ştiu de ce te iubesc, dar când te aud că mai vorbeşti şi aşa ca acum, încep să te iubesc atât de tare încât simt cum gelozia îmi muşcă din inimă: gândeşti prea independent, gândirea ta nu-mi aparţine...

- E o crimă colectivă, continuă Niculae din ce în ce mai posomorât, şi în această lume eu eram omul care avea puţină putere. Chiar la podea, unde nu mai e retragere, tot mai e o distanţă care e mai mare sau mai mică decât a altora. Ca în infinitul mic. Nu există egalitate. Dacă îl alungam de la castel, şi puteam s-o fac, îi salvam viaţa. Acuma eu sunt sigur că domnul Anghel nu putea să-1 omoare, dar nu m-am gândit mai înainte că totuşi cineva îl va omorî dacă stau şi mă uit la ei fără să intervin... Ce m-a şocat în ceea ce spunea scriitorul acela cred că era un fel de nelinişte a lui turbure cu privire la actele sale, te mai iubea şi îi părea rău de ceea ce îţi făcuse... Dar era prea târziu, vedea şi el... Aşa sunt eu acuma, cu toate că Damian Gheorghe nu mi-era nici frate, nici prieten. Dar era muncitorul meu şi muncea bine... Ţinea la mine, niciodată nu i-am surprins vreo privire sau vreun gest care să mă facă să înţeleg că în mintea lui el nu făcea decât o deosebire forţată, fiindcă îi dădeam de lucru, între mine şi ceilalţi. Nu, deşi el nu trăia ca un om cu speranţă, cu unealta în mână se uita la mine ca la o speranţă. Ţi-nchipui, îmi dau seama de toate astea abia acuma, dar n-ar fi trebuit să-mi dau seama mai din timp?

- Şi ce-ai fi putut să faci? zise ea cu o patimă bruscă. Niculae, oriunde s-ar fi dus, tot aşa s-ar fi purtat şi până la urmă ar fi avut aceeaşi soartă, spuse ea.

- Nu e sigur! Şi nu era singura alternativă, cum să-ţi explic... Până nu vezi un om mort nu înţelegi bine ce legături sunt între tine şi el. Eu am încetat să mai cred că am dreptul

să-i bag omului pe gât fericirea cu sila, am văzut la ce duce... Da, dar uite că totuşi te împovărează cu moartea lui, de care el, primul, e vinovat. în ambianţa de violenţă pe care el a creat-o, şi din care bineînţeles că a ieşit până la urmă ucigaşul, n-a intervenit nimeni...

Ea se uită la el gândind: „Eu ţi-am spus de-aseară că nu e nimic distractiv într-un spectacol în care un om îl călăreşte pe altul și ceilalţi stau și, indiferent din ce motive, privesc ca şi când n-ar avea nici un amestec!"

- Și tu chiar crezi, zise ea, că nu domnul Anghel l-a omorât?

Și privirea i se feri într-o mișcare circulară, plină de înțeles. „Mă bucur, parcă îi spunea ea, că gândeşti cu voce tare, îmi aparţii astfel mai mult, şi, ca nu cumva să-ţi dai seama de acest lucru, te abat de la gândurile tale şi mă prefac că mă interesează cine poate Fi criminalul, care atât el, cât şi victima mă lasă absolut indiferentă."

- Simina, zise el în şoaptă, foarte îngrijorat, eu ştiu cine e, dar cum pot să Fiu sigur că nu m-am înşelat, când domnul Anghel declară că el este, şi i se descoperă şi sânge pe guler şi sub unghii?

Se dăduseră jos din autobuz şi mergeau la braţ pe trotuarul lat, plin de lume, care începea din Piaţa Mihai Eminescu.

- Ce e asta? zise ea protestând. Ești sau nu sigur, spune unde trebuie ceea ce ştii şi nu mai e pe urmă treaba ta să afli cine e criminalul... Dar într-adevăr, curios mi se pare şi mie ce căuta toporul acolo! Acolo îl ţineau ei de obicei?

- Nu, zise Niculae. Dar ai dreptate, în cazul în care omul pe care l-am văzut eu fugind din casă e criminalul, e clar că domnul Anghel e complicele, că i-a dat toporul, i l-a pus acolo pe coridor, să-1 aibă la îndemână, Fiindcă niciodată nu l-am văzut pus acolo...

- Ce om ai văzut tu? zise ea uimită. Când?

- După ce tu ai adormit, răspunse Niculae, m-a trezit Michi şi am ieşit afară să văd cine dă în el...

Şi Niculae îi explică obiceiul ciudat al câinelui, care se arăta atât de prietenos când intra cineva în casă şi atât de îndârjit când ieşea. N-a înţeles niciodată de ce se purta aşa, dar avea totdeauna grijă, când îl vizita cineva, sâ-1 alunge să nu se repeadă...

- îl ştii pe barcagiu? zise Niculae. Pecingine Ion! Piticul!

- Cum să nu, răspunse ea, doar el ne descuie lacătul la bărci când vrem să mergem pe lac. L-am văzut şi aseară, era şi el la bufet.

- Stătea la masă cu Damian Gheorghe. El era, zise deodată Niculae.

- Cum el era?!

- El era omul pe care l-am văzut eu fugind când am ieşit să văd cine mi-a lovit câinele. L-am văzut înainte să se aplece să fugă. Veneam de la întunericul din odaie la cel de afară şi am văzut perfect.

- Niculae, zise pictoriţa cu un glas sever, trebuie să spui imediat ceea ce ştii şi eu zic că azi chiar trebuie să îndrepţi greşeala asta. Nu înţeleg ce te-a împiedicat tocmai pe tine, care gândeşti aşa de limpede.

îl împiedicase, povesti Niculae, întâi comportarea domnului Anghel şi apoi sora piticului, soţia lui Damian Gheorghe. Se dusese la ea, nici el nu ştia de ce, şi o găsise plângând şi izbindu-şi genunchii cu palmele. Aflase. Din când în când ea ridica palmele şi spre cer, cum fac ele în astfel de împrejurări. Era parcă un semn de întâmpinare: ai venit, nenorocire! De ce ai venit? De ce tocmai la mine? „Și dacă fratele ei nu e vinovat? se întrebase Niculae. De ce să fac eu pe poliţistul pe cont propriu? Declaraţia mea o s-o împovăreze de tot pe femeia asta tânără, care a rămas fără bărbat şi o să rămână şi fără frate, şi de ce să mai sporesc o nenorocire prin alta? Fiindcă e clar că dacă Pecingine Ion e cel care l-a omorât pe Damian Gheorghe cu toporul, n-a făcut-o degeaba, ceva s-a întâmplat între ei trei, soră, frate şi soţ, de s-a ajuns până la ucidere. Ce anume? Cum să aflu eu? Și de ce am crede că justiţia noastră scrisă ar Fi neapărat mai dreaptă şi mai adevărată decât cea nescrisă?"

— Şi am ezitat să declar ceea ce ştiu... Asta nu înseamnă, zise Niculae, că o să păstrez pentru mine secretul unei crime. Mi-a trecut prin cap s-o întreb pe sora lui Pecingine unde a fost fratele ei azi-noapte. M-am oprit. Nu era treaba mea. Pe urmă repede s-a aflat de cursul anchetei de la cei care au fost aseară la bufet. Toată lumea a declarat că după istoria cu domnul Anghel, Damian Gheorghe a plecat acasă singur. Că toţi s-au dus Fiocare pe la casele lor. Cutare s-a întors în sat, cutare s-a dus cu cutare pe la cutare, martori sunt cutare, Pecingine s-a dus şi el la dormitorul comun cu alţii, unde dormea şi soră-sa, l-a văzut toată lumea. In general, toată lumea a văzut pe toată lumea, dar eu am fost atent la ce se va zice despre barcagiu. Da, pe la orele nouă a plecat de la bufet cu cumnatu-său, s-au dus amândoi până în sat să facă rost de nişte bani de la cineva, s-au întors, au cumpărat nişte ţigări, au mai băut o bere şi pe urmă s-au dus. Pe la orele zece, Pecingine Ion a venit la dormitor, s-a dezbrăcat şi s-a culcat... Toată lumea l-a văzut, toţi zilierii care mai stăteau de vorbă şi fumau înainte de a stinge lumina şi a adormi. Cât să fi fost când am adormit noi? Miezul nopţii? L-am văzut clar luând-o la fugă din „Casa grădinii". Ori nu e adevărat că s-a dus la dormitorul lor la ora zece şi martorii mint ca să-1 acopere, din motivele colective pe care ţi le-am explicat, ori după ce s-a dus a venit peste Damian Gheorghe, pe întuneric, şi l-a omorât...

- Niculae, zise Simina, lasă-i pe cei de la miliţie să dezlege această enigmă.

- Bineînţeles. Ţi-am explicat doar de ce n-am făcut-o imediat, zise Niculae.

IV

Care e timpul când într-o iubire rezistenţa unuia dintre îndrăgostiţi cedează şi ei nu se mai pot apoi despărţi unul de altul nici o clipă? La Niculae s-ar fi zis că a coincis cu moartea

crâncenă a lui Damian Gheorghe, acel muncitor al său, cu strania sa viaţă dublă, moarte care îl făcuse parcă deodată să uite cu totul de sine şi privirea sa s-o caute neîncetat pe-a iubitei lui.

Pictoriţa gândea: „S-a schimbat, ceva i se întâmplă, mă caută, dar nu-mi spune... mi-ajunge însă că îl văd cum se uită numai la mine, şi cum înţeleg din asta că se gândeşte numai la mine, în timp ce ne despart doar orele muncii lui. Cu toate că îmi dau seama că ameninţarea ca această privire a sa să se întoarcă ia un moment dat în sine n-a dispărut şi poate reapărea chiar mâine. Dar îi va fi din ce în ce mai greu s-o facă"...

In aceiaşi timp, însă, Pecingine Ion continua să trăiască liber, şi pictoriţa nu ştia că declaraţia târzie a lui Niculae nu fusese luată în seamă de anchetatori sau în orice caz nu se vedea că o iau în seamă. Iar domnul Anghel continua să stea închis. Niculae nu-i mai povestea ei nimic, lăsând-o să creadă că această istorie e încheiată şi că într-adevăr vecinului său de pe acelaşi coridor i se dăduse drumul.

Primele săptămâni care urmară crimei, Niculae le petrecu cu Simina, care insistare să rămână la ea, în frumoasa ei cameră părintească din Bucureşti, din care se vedeau nu prea departe siluetele plopilor din parc. Se uitase la el cu înţeles: camera aceea a lui din „Casa grădinii" trebuia oricum părăsită. Cum să mai stai singur în ea noaptea, după ce ştii că dincolo, într-o alta, ai văzut zăcând un om omorât? Nu mă deranjează, răspunsese Niculae.

Dar când reveni spre sfârşitul celei de-a treia săptămâni, şi seara, cu capul pe pernă, încercă să vadă sub pleoape lumea sa luminoasă premergătoare somnului care îl încânta totdeauna, în loc de scene scăldate în culori el văzu pe Damian Gheorghe, mort şi nemişcat în patul său, aşa cum arătase alături în dimineaţa când îl descoperise mort. Şi imaginea lui, cu toporul înfipt în cap, nu se lăsa alungată, revenea neîncetat, chiar după ce Niculae se ridică de câteva ori şi aprinse lumina. Atunci

rămase în întuneric cu ochii deschişi. Imaginea, astfel, nu se mai forma, dar nici somnul nu venea. O umbră trecu însă într-o vreme prin faţa ferestrei, care după câteva clipe reveni şi nu mai părăsi geamul, astupându-1. Cine era acolo? Umbra avea înălţimea unui om, dar nu a unuia dintre cei înalţi, sau mijlocii... Era barcagiul! Piticul! El era! Umbra se mişcă şi ciocăni uşor în geam. „Ce pot să fac? gândi Niculae. încotro să mai dau înapoi?" Şi se duse şi deschise, răsucind cheia la o parte. Umbra însă nu părăsi geamul. Stătea nemişcată şi se uita înăuntru cu chipul în întuneric, care nu se lumină decât după câtva timp sub jarul mic al unei ţigări. Se apropie repede de pitic şi îi şopti:

- Ai venit la mine sau la locul crimei? Intră înăuntru.

Barcagiul părăsi fereastra şi se apropie de treptele de la intrare. în odaie, când aprinse lumina, Niculae văzu că avea o toporişca mică în mână, dintre cele pe care le purtau pe vremuri pădurarii, dar cu coada scurtă, adaptată, se vede, pentru statura lui.

- Ei, stai pe scaun şi dă-i drumul, zise Niculae întinzându-se pe pat. Dar n-o lungi, fiindcă mie mi-e somn şi dimineaţa am treabă, nu ca tine, care îţi descui bărcile pe la zece, oră boierească. Şi de ce umbli cu toporişca aia în mână?... De unde o ai?... îa dă-o încoace.

Niculae tăcu şi în odaie se aşternu liniştea. Barcagiul nu se clintea. Numai ţigarea îi ardea între degete.

- Bine, zise Niculae, ţi-e frică să nu-ţi fac eu ceea ce i-ai făcut tu lui cumnatu-tău... Mă mir de unde ai avut atâta putere să-1 izbeşti să se înţepenească toporul în capul lui... Aşa s-a spus, ucigaşul a trebuit să lase toporul acolo înfipt fiindcă nu l-a mai putut scoate. După furia cu care a fost lovit s-ar zice că domnul Anghel avea toate motivele să-i dea o astfel de lovitură.

- A şi spus singur, se auzi atunci vocea groasă, răguşită de tutun prost, a barcagiului.

- Bine, zise Niculae. Şi tu ce căutai aici în noaptea aceea?

- Unde, domnule inginer? M-aţi văzut dumneavoastră pe mine!?

Vocea era ameninţătoare. Avea în ea ceva sumbru şi implacabil. Nu erau în ea îndoieli, ezitări, că după răspunsul lui Niculae nu va folosi, dacă acest răspuns îl va acuza, toporişca al cărei cap îl ţinea strâns în palme.

- Bă, te-am văzut! strigă atunci Niculae sărind fulgerător în capul oaselor. Dacă tu l-ai omorât sau nu, n-am de unde să ştiu, dar te-am văzut ieșind de-aici şi luând-o la goană când ai auzit că cineva deschide uşa...

Barcagiul aruncă brusc ţigarea şi o strivi cu talpa pe duşumea.

- Ridică imediat ţigarea, strigă Niculae. Şi ieşi afară dacă pentru asta ai venit, să fumezi ca un nesimţit în odaia mea. Ce doreşti?

Barcagiul se apleca moale şi ridică cu mişcări încetinite ţigarea, ca şi când ar fi pregătit o altă mişcare mai rapidă şi neaşteptată. Niculae stătea încovoiat pe marginea patului. „Dacă ridică toporişca, gândi el, îl strâng de gât până îşi dă sufletul." Dar barcagiul se redresa şi rămase nemişcat.

- Dacă n-ai fost tu cel care l-am văzut eu aseară, atunci ce cauţi acuma aici?

- Soră-mea m-a trimis, răspunse barcagiul.

- Cu ce scop?

- Dumneavoastră aţi venit atunci dimineaţa la ea şi i-aţi spus.

- Ei şi?

- V-aţi bucurat, zise barcagiul cu un glas ciudat, liniştit şi parcă filozofic.

Adică înţelegea: multe se întâmplă pe lume.

- Ce vrei să spui, mă, nenorocitule?

- Dumneavoastră, eu n-am ce să vă spun. O să spun acolo unde m-or întreba: mureaţi după Florica şi, cum ăla nu ştia

multe, o fi sărit la dumneavoastră, dumneavoastră de frică v-oţi fi apărar cu ceva, cine poate să ştie?... oţi fi sărit la el împreună cu Anghel, v-o fi dat toporul...

- înţeleg, zise Niculae. Să nu te spun eu, că nu mă spui nici tu. Numai că eu nu te-am aşteptat pe tine să te întreb dacă îţi face sau nu plăcere să te spun şi am declarat că te-am văzut...

- Aveţi timp să reveniţi asupra declaraţiei, zise barcagiul neturburat. Să spuneţi că nu mai sunteţi sigur că eram eu, dat fiind că era o noapte fără lună. Vi s-a părut...

- S-ar putea să fac această declaraţie, dar cu o condiţie, zise Niculae. Să-mi spui acum, mie, ce-ai căutat aici la ora aceea şi de ce ai luat-o la fugă când m-ai văzut pe mine...

- Nu eram eu, răspunse barcagiul. Nu vă mint. Vi s-a părut.

- Atunci de ce ţi-e frică? zise Niculae sarcastic. Toţi martorii declară că ai venit în dormitorul comun la ora zece şi n-ai mai plecat... Vrei ca şi declaraţia mea să coincidă cu a lor? Ei, nu coincide, şi o să trebuiască să explici ce căutai la ora aceea pe-aici. Cât despre soră-ta, nenorocitule, n-am murit niciodată după ea, şi n-aveţi decât să declaraţi amândoi ce v-o trece prin cap.

- Poate vă mai gândiţi, sugeră iar barcagiul şi se ridică deodată hotărât în picioare, deschise uşa şi ieşi.

Şi nu i se auziră paşii în noapte, ci doar umbra lui şterse o clipă geamul, ca o nălucă... Şi abia plecând, Niculae resimţi prezenţa ei interioară încărcată de primejdie. „într-adevăr, gândi el în minutele următoare, am la ce mă gândi. Cine a omorât o dată şi e în pericol de a fi prins, mai poate omorî şi a doua oară: pedeapsa e aceeaşi!" Numai că gândul acesta, în loc să-1 sperie, cum se temea singur, dimpotrivă, îl însenină, şi când închise ochii imaginea celui ucis nu mai reapăru. Nechemată, apăru ea, Simina, se uita la el cu privirea ei gravă, totală. „Ei, ce vrei tu? o întrebă. Nu-ţi fie frică. Nu tot ceea ce e logic e şi adevărat. Aşa ar reieşi, că ăsta s-ar putea să mă omoare. Dar de ce să mă omoare? Cum să mă omoare?! S-ar putea ca el să fie

chiar nevinovat, şi îi e frică să nu spună că a fost văzut ca să nu fie acuzat... S-au mai întâmplat cazuri de erori judiciare... E destul de inteligent, îşi dă seama că, deşi nevinovat, aparenţele pot fi contra lui. Cum să nu, e chiar ameninţat, în ciuda faptului că Anghel a făcut mărturisiri... Nu m-ar omorî decât dacă el ar fi criminalul? Dar de ce? Erau prieteni, ei doi, şi chiar când sora lui era gonită de-acasă de Damian Gheorghe lumea îi vedea, ca în seara crimei, bând bere împreună.

V

Ştia însă oare acest Pecingine că el, Niculae, trecuse printr-un moment în care depinsese numai de ea, de sora lui, pentru ca astăzi, el, Niculae, să nu mai fi avut ce răspunde la întrebarea dacă murea sau nu după ea? Niculae o drăcui în gând dimineaţa şi se duse peste ea în dormitorul comun din clădirea din fundul grădinii. O găsi ca şi în dimineaţa aceea, călcând.

- Ia ascultă aici, zise el, ce i-ai spus tu nenorocitului ăla de frati-tu că eu mor după tine? Când am murit eu după tine?

Ca să se poată gândi, mâna tinerei femei opri fierul şi îl puse alături pe o cărămidă roşie. Opri orice mişcare, rămase câteva clipe încremenită. Mâinile ridicară apoi liniştite marginea cearceafului pe care îl călca: gândise, putea vorbi.

- Nu dumneavoastră, zise.

- Nu eu, ridică Niculae glasul. Atunci de ce i-ai spus lui frati-tâu că eu?

- Nu de dumneavoastră am spus, reluă femeia. De mine!

- Cum de tine?

- Eu muream după dumneavoastră, ştiţi, v-am spus...

- Când mi-ai spus?

- Atunci!

- Ce mi-ai spus? Eşti nebună?

- V-am spus pe nume, şopti muierea... Apoi adăugă precizând: V-am spus: am greşit!

- Bine, conveni Niculae, pesemne amintindu-şi, şi de ce trebuia să pălăvrăgeşti despre chestia asta cu piticul de frati-tău?

- N-am pălăvrăgit, şi-a dat seama şi el, declară deodată muierea, şi în clipa aceea îi ţâşniră lacrimile pe obraz, care se rostogoliră şi udară rufa albă.

Dar ea îşi reveni şi puse mâna pe maşină şi calcă fără şovăială aceste lacrimi, care pocniră şi arseră sub fierul încins.

Horticultorul avu un rânjet:

- E mare filozof frati-tău, îi spuse el sarcastic, de îşi dă el seama ce gândeşte soră-sa, fără ca ea să nu-i sufle nimic.

Ea tăcu şi mâna îi lucra mai departe cu fierul. Se vedea că în acest timp nu mai gândea deloc, părea cu totul liniştită, cu toate că de înţeles înţelegea ce i se spune.

- Şi mai eşti şi mincinoasă, îi spuse Niculae mai departe, de astă dată exagerându-şi furia, fiindcă, după câte se părea, gestul ei absent de a-şi călca propriile lacrimi cu fierul îl înveselise şi îl făcuse şi să înţeleagă că ea era, judecată după sentimentele pe care le mărturisise spontan, nevinovată. Dacă zici că mureai după mine, reluă el, de ce pastele mă-tii te-ai opus atunci? Fiindcă mi-a plăcut când te-ai uitat la mine, dar ce credeai, te vedeam pentru prima oară... Cum vă pricepeţi voi să faceţi dintr-o simplă pornire o istorie întreagă... Să fugi şi îndărăt să nu te mai uiţi...

Ea se opri iar ascultându-1. Apoi îi răspunse reluând călcatul. Se vedea că nu-i era uşor să dea la iveală ceea ce gândea, dar auzea cuvinte grele, care îi dărâmau pesemne obstacolele interioare.

- Eu nu sunt mincinoasă, dar dacă nu vă opream, nu afla bărbatu-meu? Şi atunci nu vă dădea cu capul de copaci?... Cine ştie, poate chiar că vă omora...

Niculae o înjură de mamă, ţărăneşte.

- Cum să fi aflat bărbatu-tău?! zise el mereu furios. Nu era nimeni la ora aia pe-aici. Răspunde, cum să afle, cine să-i fi spus?

Ea tăcea acum, vinovată şi copleşită. FLra clar: ea i-ar fi spus. Şi îi fusese milă de el, de Niculae, şi îl oprise... Niculae se uita acum la ea cu o furie parcă neputincioasă. Ii venea să dea în ea...

- Dacă eşti aşa de credincioasă şi nu poţi să-ţi înşeli bărbatul, care el te gonise de-acasă, atunci de ce te-ai uitat în aşa fel la mine că m-ai făcut să-ţi ridic fusta?

„De ce?! De-aia!" îi răspunse ea în gând în timp ce mâna îi umbla ezitând cu maşina pe suprafaţa albă a mesei. Ii plăcuse acest bărbat subţirel, care ajunsese inginer şi trăia singur ca un cuc în patul lui în care se spunea că nu se culcase nici o muiere, din pricină că n-avea... Dar ea nu crezuse, însă curiozitatea tot o rosese şi se uitase la el aşa cum ştie o femeie să se uite când îi e dor de cineva... Sigur că i se făcuse pe loc frică, ăla al ei l-ar fi omorât...

- Şi de ce n-a aflat bărbatu-tău şi a aflat frati-tău? reluă Niculae strigând. Spui că nu eşti mincinoasă, dar minţi la fiecare cuvânt, te gândeşti dinainte cum să minţi. Bine, ţi-a fost frică să nu mă omoare... îţi plăcea şi ţie să crezi că ăla putea omorî pe oricine, grozav bărbat... Acuma e în pământ, uite că s-a găsit cineva care a terminat cu el... Cu toate că e mai bine pentru el în pământ decât la ocnele de sare... Cum se face că n-a aflat ce era să păţească nevastă-sa într-o dimineaţă şi a aflat cumnatu-său? Crezi că ăla nu m-ar fi spus? Sau a aşteptat momentul întâi să-1 vadă mort şi pe urmă să vină la mine să mă ameninţe? De ce i-ai spus? N-o să mă faci să cred că a ghicit singur... Ce e între tine şi frati-tău?

- Asta vrem să ştim şi noi! zise în clipa aceea un glas care intră în încăpere parcă înainte să se vadă cel care rostise aceste cuvinte.

Erau doi. închiseră uşa şi se aşezară de îndată, dar fără grabă, în apropierea mesei, pe un fel de bancă mică tocită şi lustruită. Aveau aerul că au mai fost pe-aici şi s-au mai aşezat în felul acela chiar pe banca aceea. Purtau costume obişnuite,

nu prea noi, dar de bună calitate. Cel dintâi, după părul negru fără fire albe, părea să aibă vârsta lui Niculae, trecut de treizeci şi cinci de ani, dar după pungile de sub ochi, părea mai bătrân, înfăţişarea lui smeadă nu era plăcută, arăta posac şi avea o gură parcă fără buze, cu tăietură subţire ca lama cuţitului şi cu buza de jos pierind vârâtă în cea de sus.

- Şi am vrea să mai ştim şi de ce vă interesează pe dumneavoastră relaţiile între doamna Florica Damian şi fratele ei Pecingine Ion, adăugă el extrem de afectat, dar cu o afectare naturală cu care bănuiau că vorbeşte şi acasă cu nevasta şi copiii.

Nu era însă nici agresiv, nici ameninţător. Ai fi zis că e doar curios şi că funcţia sa îi dădea posibilitatea (şi asta îi făcea o plăcere care nu se tocea) să-şi satisfacă zilnic această curiozitate, trezită în el, cu anii, de meseria pe care o avea, şi nu fiindcă ar fi fost cu mult mai curios decât alţii.

- Mă poate interesa orice, constituţia nu-mi interzice acest lucru, zise Niculae uitându-se foarte atent şi surprins la acest personaj, aşa cum facem când ne întâlnim pe neaşteptate şi într-o situaţie penibilă cu un om pe care îl cunoaştem de mult şi am fost prieteni, dar de care anii şi drumurile diferite pe care am apucat ne-au înstrăinat definitiv.

- Şi pe noi ne poate interesa orice, tot prin constituţie, îi răspunse el lui Niculae.

- Bănuiesc că sunteţi de la miliţie, reluă horticultorul, mă plictiseşte ideea să discut cu dumneavoastră în contradictoriu. Ce doriţi de la mine?

- Nu vă iritaţi, zise personajul rece.

- De ce să nu mă irit? zise Niculae, Nu-mi dai dreptul dumneata?

- N-avem dreptul să vă interzicem dreptul de-a vă irita. Prin forţa lucrurilor sunteţi un martor al unei crime care s-a săvârşit în casa în care locuiţi. Da, suntem de la miliţie, sunt colonelul Spoială Gheorghe. Ce puteţi face? Nu e nimeni de vină. în acelaşi timp, de corectitudinea sau necorectitudinea poziţiei dumneavoastră depinde dificultatea în care puteţi intra. Nu e o glumă... Vă rugăm să ne daţi concursul.

- Mai degrabă poţi intra într-o dificultate dumneata, de pildă, faptul că mă cunoşti din şcoala normală şi te prefaci că nu mă cunoşti e o atitudine necorectă, care nu mă îndeamnă câtuşi de puţin să-ţi dau dumitale personal concursul.

Se lăsă o tăcere. Colonelul se uita înainte, cu nimic clintit de ceea ce i se spusese, rămânând mai departe rece şi posac.

- O să vă rog, zise el întru târziu, parcă mai puţin afectat decât până atunci, să-mi daţi concursul în limitele legii, adică să uitaţi că ne cunoaştem. Mă bizui pe ideea exprimată de dumneavoastră adineauri că vă plictiseşte să discutaţi cu noi în contradictoriu.

Niculae tăcea. înţelesese. Acest om nu putea în acele clipe să folosească faţă de el alt limbaj. Colonelul scoase dintr-o servietă mică pe care o deschise un imprimat, scrise ceva pe el, semnă şi i-1 întinse lui Niculae.

- Ce e asta? zise horticultorul.

- O invitaţie la noi, zise colonelul. Scrie acolo, data, etajul, ora şi numărul biroului. Dacă nu vreţi să-mi daţi mie concursul, altcineva vă va asculta depoziţia.

- Am depus o dată, zise Niculae posomorât. N-am nimic de adăugat şi n-am timp de pierdut cu depoziţii şi paradepoziţii.

- Trebuie să vă informez că nu vi se cere să repetaţi ceea ce aţi declarat mai înainte, zise colonelul.

Se putea ghici din aceste cuvinte, în acelaşi timp, şi liniştire, dar şi ameninţare la adresa martorului, fără ca totodată să poată fi învinuit colonelul de ceva. Mai degrabă martorul, prin atitudinea sa, se vârâse singur într-o astfel de situaţie.

- Cum adică, zise el, vreţi să spuneţi că n-am declarat tot ce ştiu? Mă ameninţaţi?

- Aţi declarat tot ce ştiţi? zise colonelul fără ironie. Avem două declaraţii de-ale dumneavoastră, în prima nu se spune ceea ce mărturisiţi în a doua. Nu uitaţi că de dumneavoastră

depinde viaţa altuia. Nu e o invitaţie să binevoiţi să spuneţi ce ştiţi. E o cerinţă pe care v-o impune legea.

- Da, ameninţaţi-mă, zise Niculae. Veţi obţine, ca şi până acum, declaraţii false, fără nici un fel de riscuri pentru martori.

- Cum să nu existe riscuri pentru martori? Şi încă cum! zise colonelul. Şi pe urmă, adăugă el, de unde ştiţi că am obţinut declaraţii false? Le-aţi citit dumneavoastră?

în acest punct al dialogului femeia se oprise din călcat şi asculta cu atenţie încordată. O spaimă îi apăruse pe chip şi mâna îi tremura nesigură, lăsând fierul din mână. Se făcuse palidă.

- Nu le-am citit, dar...

- Vedeţi că ştiţi lucruri care până acuma nu le-aţi declarat? zise colonelul întrerupându-1 cu vocea ridicată, vădit pentru a-l împiedica să continue, şi vocea sa afectată deveni batjocoritoare. Vă înşelaţi când ziceţi că declaraţiile false sunt fără riscuri. Cei vinovaţi depun şi ei declaraţii false, şi? Ne mulţumim cu ele, credeţi? Le confruntăm cu alte declaraţii şi dovezi de care dispunem şi tot aflăm noi adevărul... E drept, spuse colonelul deodată binevoitor, că dacă martorii nu ne-ar minţi, am afla mai repede ceea ce trebuie să aflăm. Sunt de acord cu dumneavoastră...

— Bine că sunteţi de acord, murmură Niculae vârând hârtia în buzunar şi luând-o spre uşă.

„Dacă mai stam, gândi el afară înfuriat, ăsta ar fi *sfârşit* prin a mă acuza direct de omor." Şi îi trebuiră multe minute până să se liniştească.

VI

Deşi trecuseră de-atunci atâţia ani, aversiunea lui Niculae împotriva acestui fost coleg al său de bancă îi rămăsese aceeaşi în amintire, ca şi când ar fi fost ieri. Dar într-adevăr ceea ce auzise despre el îi alimentase această aversiune, cu toate ca lucrurile auzite erau sumare. Erau însă sigure, se întâlniseră odată în Bucureşti şi luaseră masa împreună, la un restaurant, şi el confirmase că da, era procuror militar, şi că da, noaptea la orice oră se ducea împreună cu oamenii închisorilor, scoteau afară condamnatul şi îl împuşcau. De ce acest coleg al său, pe care el, Niculae, îl ştia cât fusese de umil, îşi alesese tocmai această meserie? Din toată clasa. Spoială nu ajunsese să urască decât un singur coleg, cu care însă timp de doi ani fusese prieten: pe Niculae. Din pricina acestei apropieri la care îi silise faptul că stăteau în aceeaşi bancă, Niculae află la un moment dat despre colegul său un lucru de necrezut: Spoială nu ştia absolut nimic din materie, nu înţelegea şi nu reţinea nimic şi era un lucru de neînchipuit cum reuşea el totuşi să ia note de trecere, cum fiecare profesor, după o secundă de ezitare, care ar fi trebuit apoi să devină fatală pentru elev, se crispa şi înscria cu o silă la care nu rezista nota trebuitoare, în timp ce broboane mari de sudoare, parcă de sânge, încoronau fruntea înroşită de chin şi umilinţă disperată a elevului. Fiindcă atunci când era ascultat el desfăşura o strategie uluitoare în a-i sugera profesorului că posedă materia, că e doar intimidat, că bâlbâială e din pricina emoţiei, că pentru moment, da, a uitat chiar atunci teorema, sau data istorică, sau verbul latinesc, dar a ştiut... Şi se uita de jur-împrejur luând clasa martoră, care îl salva confirmând prin voci răzleţe şi binevoitoare, venite de la elevi de încredere, că aşa e, l-au ascultat şi ei, şi ştia, dar e cam zăpăcit, dom' profesor... Iar la teze copia de la Niculae, care nici el nu se gândea să nu-1 ajute... Totuşi, ce stârnea în profesor sila care îi forţa voinţa? Fiindcă o clasă nu-1 poate determina pe un profesor să treacă un elev care nu e pregătit. Şi nici groaza pe care acest elev o trăia de fiecare dată când era ascultat şi voinţa lui disperată de a persevera. Ceva se adăuga la toate acestea şi anume că Spoială era orfan de tată şi că maică-sa muncea din greu prin tot Câmpu-Lungul ca să-1 ţină mai departe, să-i plătească aceste taxe de internat, care nu erau făcute pentru ea.

Era de neînţeles cum de putea munci atât de mult fără să cadă într-o zi moartă ca o vită peste care, la o vale, s-ar năpusti căruţa prea încărcată prăvălindu-se peste ea! Directorul, în primul an, îi obţinuse o bursă de orfan total, acordată de minister, dar mama fusese avertizată că în al doilea an nu va mai fi cu purinţă. Muncise ea însă în primul an şi îi plăti o parte din al doilea, cealaltă parte fiind rasă de consiliul de direcţie, cu aceeaşi silă furioasă cu care şi profesorii îi dădeau nota necesară promovării. „De ce nu înveţi Spoială?" îl întrebase directorul intrând în clasă parcă îndârjit. Dar ca şi la lecţii îl întâmpinase murmurul nedumerit al întregii clase: „Cum, dar Spoială învaţă de dimineaţă până seara şi ştie, dom' director..." Aşa crezuse în primii doi ani Niculae. Dar el descoperi la un moment dat adevărul şi îi spuse acestuia: „Mă, tu nu ştii nimic, cum iei tu note de trecere?" Era prima oară când un coleg îi spunea un astfel de lucru. Spoială se uitase înnebunit la Niculae, văzuse pesemne infirmându-se credinţa în care clasa îl încuraja şi cu o expresie sălbatică se repezise în gâtul colegului său, pe care începuse sâ-1 sugrume. Niculae scăpase de ghearele care îl ştrangulau, dar apoi se bătuseră, Spoială lovind literalmente ca un orb, sfâşiindu-şi cămăşile, rupându-şi nasturii de la haine, sub privirile nedumerite ale celorlalţi. îi despărţiseră. Spoială gâfâia şi tremura. încercaseră să-i împace, dar Niculae strigase că nu mai vroia să aibă de-a face cu el, şi se mutase în altă bancă. Umil, Spoială revenise după câteva zile şi îl întrebase ce să-i dea ca să se mute la loc. Se apropiau tezele... Aici amintirea lui Niculae se rupea, nu mai ştia dacă se împăcase sau nu cu el, ştia doar atât, că nu mai avea încredere în sinceritatea umilinţei lui, sub care se ascundea o ranchiună extremă. Aflase apoi de la alţii că în anii următori maică-sa nu-1 mai putuse ţine totuşi la internat, dar că fiul ei trecuse la liceu, îl terminase în particular, urmase dreptul şi ajunsese prin o mie nouă sute cincizeci şi doi procuror militar... Când se revăzuseră în acei ani prin Bucureşti din întâmplare şi luaseră masa împreună,

Niculae era încă activist. Era uimit... Cum izbutise, cum reuşise Spoială? Cum putuse să înşele atâţia ani profesorii? Şi pe urmă cum de alesese el tocmai magistratura militară? De ce se îndreptase el tocmai într-acolo, unde trebuia să ceară şi apoi să asiste la condamnări?... El, care trăise mii de ceasuri senzaţiile celui ameninţat cu condamnarea? „Sunt duşmani ai poporului, răspunsese Spoială cu un fanatism rece şi întunecat, să nu vorbim de asta, Niculae, tu, ca activist, mă mir că pui asemenea întrebări." Masa decursese fără alte dezvăluiri, se vedea doar atât că magistratului îi făcea plăcere să-i arate fostului său coleg că umilul şi torturatul Spoială de odinioară e acum un bărbat liniştit şi calm, stăpân pe sine şi îndeplinind o funcţie unde sunt necesare curajul şi conştiinţa... Niculae însă îşi amintea cum se pomenise cu ghearele lui în gât, şi aversiunea profundă care se născuse în clipa aceea împotriva lui nu se ştergea nici azi...

„N-a vrut să mă mai recunoască, gândi el, ieşind din casa din fund a complexului, în timp ce colonelul Spoială rămăsese acolo cu Florica Damian. înseamnă că înainte de a veni aici l-o fi interogat pe barcagiu şi ăla o fi spus că sunt încurcat cu soră-sa. M-a şi găsit la ea! Şi asta l-a făcut să-mi sugereze că pot face parte dintre cei bănuiţi... Formidabil ce putere poate să aibă asupra noastră o idee care ne trece prin cap... Fiindcă nu mai am unde da înapoi, pot încăpea foarte uşor pe mâna lui Spoială, care mă poate foarte bine trimite la ocnă. Asta bineînţeles e o pură idee, fiindcă nu eu sunt criminalul, dar o pură idee se poate transforma în pur fapt, care să continue să n-aibă legătură cu mine, dar care să mă antreneze în mod fatal pe un drum al vinei, care e dat totdeauna oamenilor, pentru crime săvârşite de ei. Ce-o fi vrând la urma urmei colonelul Spoială să mai declar? Nu mai am nimic de declarat. Şi totuşi el mi-a spus: nu vi se va cere să repetaţi ceea ce aţi declarat mai înainte."

încât, a doua zi, dimineaţa, după o noapte în care dormi puţin, Niculae intră cu o înfăţişare îndârjită în biroul

colonelului. Acesta însă nu era acolo şi un personaj care îl înlocuia îi spuse că era rugat să revină a doua zi după masă, la ora cinci, când colonelul va fi aici în mod sigur.

într-adevăr, a doua zi acesta era la postul lui, la ora fixată, şi îi ieşi lui Niculae înainte pe după birou şi îi strânse mâna foarte politicos şi în acelaşi timp familiar, spunându-i pe nume, şi nemaivorbindu-i la plural. Niculae însă nu observă schimbarea, şi se aşeză foarte ostil într-unui din cele două fotolii din faţa biroului în care fusese invitat.

- Acuma, că nu mai e nimeni de faţă, zise Niculae sarcastic, pot să te întreb cum de-ai trecut de la militari la civili? Nu ţi-au dat nişte ochelari? Era mai lesne dacă îţi dădeau nişte ochelari negri!

- Vrei să spui ochelari de cal? zise colonelul cu politeţea sa, din care afectarea nu pierise şi care dădea glasului său ceva în mod involuntar comic, aproape caraghios.

- Nu, zise Nicidae, ştiu la ce te referi, asta ar fi ceva blând... E omul mărginit, nu vede decât înainte, ce poţi să-i faci!? Nu, la unii ca tine li s-au dat nişte ochelari negri, puteau să-ţi dea şi ţie o pereche şi să nu fie nevoie să te mute de-acolo!

- Ce rol, zise colonelul, cu acelaşi umor involuntar, ar juca aceşti ochelari speciali?

Niculae se mai lumină.

- Am, faţă de tine, dreptul să-ţi spun, te-am lăsat să copiezi la teze doi ani şi jumătate, fără mine cine ştie ce-ai fi ajuns...

- Sunt chiar curios, afirmă colonelul. Fumezi?

- Nu, mulţumesc... Acum câteva luni m-am întâlnit pe stradă cu un fost coleg de generaţie ca şi tine, eram noi şi prieteni, dar ne vedeam rar, zise Niculae, el era la sfatul popular, specialist, eu la raion, în activul de partid. într-o zi a fost arestat. A stat el cât a stat, vreo câţiva ani, şi pe urmă i s-a dat drumul. Şi peste un timp, adică acuma recent, i s-a redeschis dosarul şi a fost reabilitat. Şi la proces pe cine crezi că vede? Cine era în completul de judecată pentru reabilitare? Tot acelaşi judecător care îl condamnase. E drept că nu mai era chiar preşedinte, dar era unul dintre judecători. Singura schimbare la el era că îşi pusese nişte ochelari negri la ochi, să nu fie recunoscut. Ei, ce să-i faci, ai zice tu, a primit şi el un ordin, dosarul venise de la securitate cu condamnarea gata pregătită, judecătorul nu era decât un *manochin,* cum zicea frati-meu, şi nu numai judecătorul, ci şi procurorul, şi avocaţii apărării şi acuzării... O tristă comedie pe care au trăit-o şi alţii, să uităm şi să nu mai vorbim despre asta. Ei, nu e chiar aşa! Judecătorul acela nu s-a mulţumit să-şi joace ruşinosul rol, ci a dovedit o mare ingeniozitate în a-1 chinui şi batjocori pe acuzat cu mult peste ceea ce chiar bruma de lege de care se folosea îi permitea să facă. Acolo în puşcărie acuzatului i-a trebuit mult timp să uite înjosirile la care a fost supus până să fie condamnat. în sfârşit, a reuşit să găsească în el puterea şi să depună o pojghiţă peste rana primită. Şi când colo, la reabilitare, pe cine vede în completul de judecată? Tot pe acelaşi! „Mai bine nu m-ar mai fi reabilitat, mi-a spus prietenul ăsta, care a trebuit din pricina şocului primit să se interneze în spital. Vezi, mi-a spus el, în puşcărie rezistasem, în libertate rana mi s-a redeschis..." De-aia te-am întrebat, reluă Niculae, nu era mai bine să-ţi fi dat şi ţie astfel de ochelari? Nu trebuia să te osteneşti să treci la civili!

- Nu, Niculae, zise colonelul care ascultase cu o înfăţişare de nepătruns scurta istorisire. Am avut noroc, ca şi tine! Eu am fost specialist în legionari şi terorişti. Da' nu dintre cei care au comis fărădelegi înainte, sub vechiul regim, ci dintre cei care le comiteau atunci, în prezent, în regimul nostru. în ce priveşte vinovăţia lor, mă convingeam pe concret, mergând la cimitir cu familia şi rudele comuniştilor asasinaţi mişeleşte de aceşti bandiţi! încât, după câte vezi, n-am avut şi nu am nevoie de ochelari negri, după cum nici la reabilitări nu iau parte! Rolul meu de-atunci s-a încheiat demult, ca şi al tău, dacă nu mă înşel...

- Da, văd că eşti foarte prevenitor, zise Niculae, spui că ai avut noroc, ca şi mine... Vrei să spui că dacă am fi primit şi noi doi ordin să facem ca acel judecător, am fi făcut...

- Poate că tu n-ai fi făcut, retracta colonelul, dacă tu zici eu te cred... în ce mă priveşte, eu ştiu?! Poate că n-aş fi făcut nici eu, în orice caz nu i-aş fi agravat acuzatului soarra... Asta e cert! E cazul însă să te informez că mulţi dintre acei judecători şi securişti care s-au dedat la astfel de ignominii, o parte, datorită mecanismului simplu al represiunilor, când acuzatorul devine repede acuzat, a nimerit repede printre victime, iar altă parte a suferit mai târziu rigorile legii pe care o călcaseră în picioare. E de mirare că judecătorul tău cu ochelari de cal a scăpat nepedepsit.

- Nu de cal, zise Niculae, ci negri.

- Mă rog, conveni colonelul, de astă dată cu un umor voluntar. Niculae, adăugă el familiar, uite ce e, îţi spun, nu-mi place nici acum subiectul ăsta! Să-1 părăsim.

- Bine! zise Niculae. De ce m-ai invitat aici?

- Fii liniştit, răspunse colonelul, nu mai e nevoie de nici o declaraţie... Dosarul e încheiat!

- Adică? Aţi descoperit criminalul? Cine e? întrebă Niculae abia stăpânindu-şi curiozitatea şi lăsând să-i scape şi un sentiment de uşurare.

- Ai dreptate să te simţi uşurat, zise colonelul. Din pricina prostiei unor lucrători ai miliţiei, puteai s-o păţeşti foarte urât...

Şi se făcu deodată foarte posac. Pe urmă se uită la Niculae.

- Dacă eşti curios să ştii cine e criminalul, n-o să-ţi închipui că o să-ţi spun: e cutare, şi cu asta basta. Avem şi noi orgoliul nostru. Faţă de cine să ne mândrim, în afară de superiorii noştri? Faţă de prieteni, de oameni pe care îi preţuim... foşti colegi faţă de care păstrăm o amintire frumoasă... Aşa că, dacă n-ai alt program azi, sau dacă vrei mâine, te invit la mine la masă, mai stăm de vorbă despre adolescenţa noastră şi pe urmă îţi povestesc şi cum am descoperit noi criminalul. E o îsrorie întunecată... Ai zice că noi, aici, ştim multe... E adevărat, dar, uite, crima asta am descoperit-o, dar de înţeles, tot n-o înţelegem...

- Cine e? repetă Niculae nerăbdător.

Dar colonelul parcă se supără: adică drept cine era luat? Chiar aşa de uşor i se puteau smulge secretele profesiunii lui?! Cum le-a fost vorba?

- în orice caz nu e cine crezi tu, zise el ridicându-se. Apoi îi reaminti: Nu mi-ai spus: accepţi invitaţia mea?

- Bineînţeles, îţi mulţumesc, zise Niculae tresărind. Eşti foarte gentil. Trebuie doar să dau unei prietene un telefon...

VII

Soţia colonelului era profesoară de franceză şi, fără să fie cu mult mai tânără decât bărbatul ei, deşi născuse de două ori, îşi păstrase pe chip expresia de vioiciune şi intensitate a privirii, pe care soţul ei nu le mai avea. Unul din soţi, însă, dacă e mai tânăr, datorează adesea acest fapt celuilalt. Nu anii, ci grijile îmbătrânesc. în familia colonelului, aceste griji le avea el, Spoială, cu toate că soţia lui îşi îngrijea singură copiii şi, ca în toate casele de condiţia lor, doar curăţenia şi spălatul le făcea altcineva, o femeie care venea la ei de două ori pe săptămână. Niculae petrecu la ei o seară care îl încântă, înainte ca fostul său coleg să-i povestească despre crunta istorie din lumea de jos a castelului, în ziua aceea chiar, doamna Spoială avu norocul să-i vină femeia şi lăsă în grija ei să strângă masa, care fusese foarte plăcută, şi ea putu astfel să rămână cu bărbaţii în biroul soţului; aveau trei camere şi un hol, nu erau mari odăile, dar erau bine împărţite. Copiii fuseseră cuminţi, mâncarea gătită, crap cu sos de undelemn şi lămâie, smulsese musafirului exclamaţii de plăcere, iar după masă, la cafea, soţia colonelului puse mâna pe o chitară, şi cu privirea ei licărind de poftă de viaţă, începu

să cânte cu o voce voalată cântece vechi, subliniindu-le prin apăsări pline de un discret umor caracterul lor excesiv sentimental, dar nu lipsit de o frumuseţe pe care o au totdeauna cântecele demodate când sunt bine zise.

Colonelul fuma acum din pipă, şi tăcea, tot posac, dar liniştit, în timp ce își trimitea câinele din când în când (un ciobănesc german) să-i aducă din hol ba chibriturile, ba ziarul, ba o scrumieră... Şi câinele i le aducea şi se aşeza apoi atent lângă stăpânul său.

- Doamnă, nu vă supăraţi, zise Niculae din fotoliul său, dar mie mi se pare că ăsta e cel mai frumos cântec pe care 1-ani auzit eu vreodată, care l-aţi cântat acum. Nu vreţi să-1 mai cântaţi o dată?

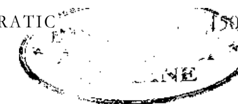
- Şi mie îmi place, zise colonelul, dar ca să nu-şi tocească farmecul n-o las pe nevastă-mea să-1 cânte des. Nu l-am mai auzit de vreo şase luni.

Ea zâmbi şi repetă cântecul, însoţindu-1 la întreruperi prin reluări de chitară. Era un cântec în care chiar chitara acumulase în amintirea cuiva care se îndrăgostise sub vraja strunelor ei, dar şi a unui glas, fericirea zilelor când iubitul era încă al ei şi n-o părăsise... Tot ce mai ţinea ea acum la piept era instrumentul acesta cu corp rotund care îi plângea în braţe cu o melancolie ucigătoare:

Spune-i, spunei, chitară,
Că îi iubesc şi îi voi aştepta...

Cele mai reuşite întâlniri sunt cele în care oamenii vorbesc puţin, dar au găsit totuşi o modalitate de a se exprima, şi care nu se lungesc prea mult. Doamna Spoială, deşi cei doi bărbaţi ar mai fi ascultat-o încă şi o rugară chiar să mai cânte ceva, depuse cu un surâs hotărât chitara la locul ei şi se retrase spunând că e târziu şi a doua zi avea un program greu la liceul unde preda.

- Ce program greu? zise soţul dând din umeri. E abia ora nouă. Mai stai.

- Nu mai stau, răspunse ea.

- Mai am un motiv pentru care vreau să-ţi povestesc ce-am descoperit noi, acolo în lumea de care în mod direct eşti legat, zise colonelul după ce soţia lui închise uşa şi urmă o tăcere între cei doi foşti colegi de bancă. O crimă poate fi şi semnul unei maladii sociale, când nu e expresia unei maladii a criminalului, în crimele descrise de Dostoievski, criminalul nu e nebun, şi e foarte interesant aşa, pentru că nebunii sunt iresponsabili. în acest punct interesul e nul, ce poţi sâ-i faci şi la ce concluzii poţi ajunge studiind crima unui nebun? La nici una.

Colonelul se opri şi îi ceru câinelui:

- Rex, du-te şi adu-mi servieta mea de pe birou.

Câinele se duse, se urcă cu picioarele pe scaun, apucă servieta de mâner şi apoi sări cu ea în gură şi i-o aduse colonelului, care o deschise şi scoase un mic dosar pe care îl răsfoi câtva timp. Câinele se uita la el, şi când vorbi Niculae, se uită la Niculae, şi când stăpânul său relua, se uită la el. Ai fi zis că înţelege ce se spune şi că urmăreşte conversaţia în cunoştinţă de cauză.

- Spune-mi, zise Niculae, criminalul e arestat?

- Da, răspunse colonelul.

- E responsabil?

- Aici e toată problema. Este responsabil. Va fi condamnat. Şi totuşi... După cum ştii, începu colonelul, în ultima vreme, Damian Gheorghe credea că doreşte să-şi lase definitiv nevasta şi s-o ia pe concubină. Asta se zice că ar fi fost pricina pentru care s-a mutat din sat în „Casa grădinii". Cine ştie cât era de hotărât? Fapt e că şi-a trimis concubina în acelaşi timp să-şi aducă certificatul de divorţ şi să-şi schimbe buletinul, fiindcă şi asta fusese căsătorită. Concubina tocmai în acest timp lipsea. Din acei puţini oameni care i-au frecventat casa pe vremea când locuia în sat, se remarcă barcagiul castelului, Pecingine, pe care îl cunoşti. Relaţie strânsă cu drama care s-a consumat are şi muncitorul Anghel Savu, pe care de asemeni îl cunoşti foarte

bine. Ceea ce nu ştii tu e că acest ins nu era sigur de nici unul din copiii lui, trăia ca într-un infern al lui Dante al geloziei, încât mă mir că nu şi-a omorât până atunci propria nevastă şi pe cele două fetiţe de care nu era sigur... Ce s-a petrecut cu opt-zece ore înainte cu Damian Gheorghe şi cu cei care îl cunoşteau? Când s-a terminat ziua de muncă, adică după prânz, Damian Gheorghe a plecat către dormitorul comun de lângă lacul castelului unde călca rufe soţia sa legitimă, cu toate că din primăvară n-o mai căutase niciodată. Explicaţia faptului consta în aceea că vroia să-i aducă un pachet de jucării pe care îl cumpărase pentru copilul lor, care împlinea cinci ani.

— Da, zise Niculae, mi s-a povestit această scenă.

- După acest incident, continuă colonelul, Damian Gheorghe s-a luat după soţia lui, întârziind după ce l-a fugărit mai întâi pe omul cu care o prinsese lângă acel copac. Care însă, ştiind cu cine are de-a face, n-a stat mult pe gânduri dacă să-1 înfrunte sau nu şi a întins-o mâncând pământul... Căutând-o la dormitorul unde ea călca de obicei rufe şi negăsind-o, Damian Gheorghe a rugat pe una din muieri, care tocmai aducea lenjeria de la castel, să-i dea soţiei lui jucăriile şi i-a propus lui Tudor Emil, bărbatul uneia care locuia în acelaşi dormitor, să meargă cu el la bufet. Fiind refuzat de Tudor Emil, care i-a spus că s-ar putea totuşi să meargă mai târziu, l-a invitat atunci pe fratele soţiei, pe Pecingine, care tocmai picase... împreună cu Pecingine, iar mai târziu în compania lui Tudor Emil, au consumat bere la bufet până în jurul orelor optsprezece. La orele şase a părăsit bufetul, probabil excitat, ca să revină după o tentativă de viol, ştii şi acest lucru, şi nu-ţi mai redau detalii, precum şi restul, ni s-a povestit că ai fost de faţă când domnul Anghel a venit peste el să-i ceară socoteală şi cu ce s-a soldat această prerenţie a lui... în dimineaţa zilei următoare, pe la orele şapte, este găsit de tine mort pe studioul din locuinţa sa. La faţa locului au venit procurorul criminalist de la regiune, medicul judiciar şi alţi criminalişti. Nu-ţi spun care dintre aceştia eram eu şi dacă am fost prezent în prima fază a cercetărilor. Fiindcă au fost două faze, după cum ai să-ţi dai seama... Cercetarea a stabilit că uşa de la intrare în locuinţă a fost întredeschisă şi nu prezenta urme de forţare. Damian Gheorghe, care era un om căruia nu-i era frică de nimeni, obişnuia să doarmă cu ea descuiată. îmbrăcămintea lui, cu excepţia pantalonilor, care s-au găsit pe speteaza unui scaun din dormitor, era aşezată în ordine pe patul din mica bucătărie; în buzunarele pantalonilor şi hainei s-au descoperit urme de sânge cu aspect de ştersătură; într-o cutie de pe şifonier s-au găsit o sută douăzeci şi cinci de lei, care îi aparţineau; şi urme digitale peste tot... Pe studio era o baltă mare de sânge; de asemeni s-au găsit numeroase pete roşietice pe pereţii dormitorului; alte pete similare pe ziarele de pe duşumea şi pe lada studioului. Omul a fost găsit mort culcat pe spate, cu capul înclinat spre dreapta, având o mână cu palma şi degetele pline de sânge... Trec peste alte detalii. S-a admis în primele momente ipoteza crimei din gelozie, prin faptul că muncitorul Anghel a recunoscut imediat că el ar fi autorul. Dar nu s-au eliminat concomitent şi alte ipoteze, fiindcă recunoaşterea simplă a unei crime nu înseamnă pentru noi mare lucru, dacă nu ni se administrează şi probele necesare justiţiei. Acest Angliei a fost imediat arestat şi cercetat. 1 s-a găsit sânge, după cum ai auzit, pe guler, pe ciorap şi sub unghii. In acelaşi timp s-au efectuat cercetări dacă nu cumva autorul ar putea fi unul din nenumăraţii oameni pe care Damian Gheorghe îi lovise sau îi dăduse cu capul de copaci, mobilul fiind răzbunarea. De ce nu ne-am mulţumit cu Anghel Savu? Ai să vezi îndată de ce. Recunoaşterea lui a trezit unele suspiciuni care s-au dovedit întemeiate: comportarea lui s-a modificat curând după arestarea sa, şi ai să vezi în ce sens... Ipoteza unei crime cu eventualul mobil de jaf a fost lăsată în suspensie, cu toate că s-au depistat urme din care rezultă că îmbrăcămintea lui Damian Gheorghe a fost percheziţionată de asasin. De ce? Acest detaliu, datorită faptului că alte indicii

eliminau cert mobilul jafului, ni s-a părut straniu şi l-am reţinut ca pe un lucru inexplicabil. Din moment ce nu lipseau lucruri şi bani din locuinţă, iar ucigaşul nu folosise un instrument pregătit dinainte, nu erau argumente pentru susţinerea unei crime cu mobil de jaf. S-a pornit ca de obicei de la premisa că autorul trebuie să facă parte din rândul persoanelor cunoscute de cel ucis. Investigaţiile efectuate au stabilit că toporul aparţinea domnului Anghel. Doamna Anghel a susţinut că l-a avut încuiat în cămară şi nu-şi putea explica modul cum a ajuns în câmpul crimei, până ce a venit bărbatul ei, care ne-a explicat cum l-a luat de-acolo, l-a pus afară rezemat de zid, ca să-1 aibă mai târziu, când familia lui avea să adoarmă, la îndemână, în vederea comiterii crimei. înainte de a o comite, a admonestat-o pe nevastă-sa că a lăsat becul aprins pe condor, ca să vadă să se ducă la el şi să-1 înşele, iar mai târziu, enervat că de ce nu se culcă, i-a spus: „Aşa cum ţi-am stârpit eu din rădăcină, muncind vreo două ore, liliacul în care te piteai cu hăndrălăii din sat, tot aşa o să ţi-i stârpesc şi pe ăsta de pe suprafaţa pământului, mult mai uşor, fără să depun pentru aceasta o muncă apreciabilă". Propriile lui cuvinte. în al doilea rând, dimineaţa devreme domnul Anghel a plecat la Bucureşti, lucru cu totul neobişnuit la el, când putea să facă acelaşi lucru foarte uşor după-masă. Domnul Anghel era un puturos, ce-i venise tocmai în dimineaţa aceea să se scoale cu noaptea în cap şi să plece de-acasă? în al treilea rând, poziţia locuinţei bănuitului, cu uşa pe acelaşi coridor, permitea acestuia să acţioneze foarte uşor fără a fi auzit sau văzut de nimeni, cu excepţia ta, care te încuiau în cameră şi nu mai ieşeai până dimineaţa. în al patrulea rând, doamna Anghel singură a declarat că târziu, după ce a adormit, l-a auzit prin semisomn pe soţul ei cum se ridică din pat şi iese. Cât a lipsit nu mai ştie. în acest punct vroiam să mai aflu de la tine dacă la ora aproximativă când ai sosit acasă cu prietena ta, unsprezece-unsprezece şi jumătate, aţi văzut sau nu toporul pe coridor, pentru a stabili cât mai exact când anume

s-a comis crima, dar evenimentele s-au precipitat şi n-a mai fost nevoie de această precizare... Revenind la indiciile acumulate împotriva lui Anghel, în baza lor, cum ţi-am mai spus, individul a fost arestat. Dar paralel cu verificarea acestei ipoteze, după ce au apărut suspiciuni în comportarea lui Anghel, au fost verificate celelalte. Referitor la a doua versiune, şi anume că omorâtorul s-ar putea să fie unul care s-a răzbunat dintre cei umiliţi sau loviţi de Damian Gheorghe, s-au făcut investigaţii pentru a se stabili ora plecării acestuia din bufet şi a se constata dacă a plecat singur sau însoţit de vreo persoană. Verificările privind justificarea timpului lui Pecingine şi Radu Emil, cu care Damian Gheorghe a stat la masă în bufet, au stabilit că ultimul, adică Radu Emil, a ajuns acasă numai în jurul orelor douăzeci şi trei în stare de beţie totală, frecventând consecutiv mai multe localuri, iar primul, adică Pecingine, după a doua plecare din bufet, a ajuns la dormitorul sorei lui pe la orele douăzeci şi două, împrejurare confirmată de cinci martori. Pecingine s-a dus deci în dormitorul lui şi a dormit până dimineaţa, când a plecat la servici. în funcţie de această situaţie s-a apreciat că relatările martorilor, care confirmau susţinerile lui Pecingine, îl exclud pe acesta definitiv din cercul bănuiţilor, fiindcă el îşi justifica riguros modul cum şi-a petrecut timpul în perioada comiterii crimei. în consecinţă, a fost ignorată declaraţia ta, precum şi indiciul care apăruse împotriva lui, rezultat din expertiza dactiloscopică a fragmentelor de urme digitale depistate pe comutatoarele electrice şi mânerul uşii şifonierului din locuinţa victimei. Este adevărat că expertiza nu putea fi considerată ca o probă absolută, întrucât nu era rezultatul examinării unor urme digitale complete, dar această împrejurare trebuia totuşi reţinută, deoarece îl indica drept bănuit şi pe Pecingine, mai ales că se întărea şi cu declaraţia ta, chiar dacă era contrazisă de cinci martori. Referitor la cea de a treia ipoteză, a crimei din răzbunare, aici ne-am încurcat într-o mare de presupuneri: mulţi ar fi putut să-1 omoare, puţini scăpaseră

de violenţele lui... Ne-am întors repede la prima ipoteză, prin care bănuitul Anghel ne întărea concluzia că autorul crimei ar putea fi el. Numai că, deodată, în faţa probelor de laborator, Anghel a început să nege orice relaţie cu comiterea omorului. Asta nu m-a mirat... Bănuitul a cunoscut precis locurile în care au fost depistate petele de sânge. Reţinând, din pricina unei greşeli a anchetatorului, că pentru sângele de pe cămaşă nu s-a putut determina grupa sanguină, a afirmat că acesta poate proveni de la el; la fel pentru sângele de sub unghii, a susţinut că a ajutat cu câteva zile înainte pe un coleg de la grădină, care s-a lovit la cap. In ceea ce priveşte sângele de pe ciorap, a cărui grupă coincidea cu a victimei, a arătat că putea să provină de la soţia lui, care avea aceeaşi grupă cu victima... în momentul când cercetările se aflau în acest stadiu, colectivul ofiţerului din D.M.R. a primit şi sprijinul meu. S-a conchis că se ridică semne de îndoială cu privire la situaţia acestui bănuit, care era şi arestat, cu atât mai mult cu cât apăruse depoziţia ta împotriva lui Pecingine. S-a apreciat că verificările referitoare la modul de justificare al timpului privindu-1 pe acesta din urmă nu sunt suficient de temeinice. în ciuda dovezilor clare existente în apărarea sa, am elaborat versiunea că martorii care i-au consolidat alibiul ar fi mincinoşi. în momentul respectiv, această teză a mea apărea pentru unii neconvingătoare datorită numărului mare al martorilor şi al concordanţei depline a depoziţiilor. Ea a fost totuşi admisă fiindcă simultan a ieşit la iveală importanţa deosebită ce trebuie atribuită urmelor materiale, respectiv celor digitale, chiar atunci când acestora se opun probe de altă natură, care creează aparenţa unei certitudini. în consecinţă, s-a acordat o mare atenţie interpretării rezultatului celor două expertize dactiloscopice contradictorii privind fragmentele de urme digitale de pe comutatoare. în baza acestor concluzii ale analizei, prima măsură iniţiată a constat în redeplasarea la locul crimei. Aici am constatat că urmele digitale care au rămas pe uşa şifonierului provin de la mâna stângă şi că sunt fixate

imediat sub butonul uşii din dreapta, în locul unde în mod obişnuit se apasă pentru a se închide uşa. Această poziţie a urmelor a determinat concluzia că ele sunt recente, eventual produse odată cu cele de pe comutatoare, deoarece într-o altă ipoteză ar fi trebuit să se şteargă prin suprapunerea peste ele a altor urme ale lui Damian Gheorghe, care zilnic umbla în şifonier. Prin această consideraţie, ni s-a confirmat concluzia că cele două expertize dactiloscopice efectuate de miliţie sunt realiste şi ne-am hotărât să ne sprijinim pe ele... După modul de împrăştiere al picăturilor de sânge, în formă de evantai, pe doi pereţi şi pe duşumea, s-a conchis că era obligatoriu ca autorul să se păteze de sânge. Or, pe îmbrăcămintea bănuitului Pecingine, studiată la aparatul de raze ultraviolete, nu au fost depistate asemenea pete. în schimb s-a găsit sânge pe îmbrăcămintea lui Anghel. Care dintre ei era criminalul? Aceasta era întrebarea-cheie la care trebuia să se răspundă. Nu cumva erau amândoi? Sau cel puţin unul din ei a fost surprins de celălalt şi tăinuieşte fapta? Această presupunere se baza pe interpretarea probelor existente concomitent în acuzarea celor doi bănuiţi şi pe solicitudinea insistentă şi ciudată a bănuitului Anghel, care spunea mereu: „Trebuie să fi rămas urme acolo în locuinţă!", făcând parcă trimitere indirectă la urmele ridicate cu ocazia cercetărilor. Menţionându-se dubiul semnalat mai înainte cu privire la justificarea timpului de către Pecingine, acţiunea s-a deplasat deci în această direcţie. Cei cinci martori ai lui, am gândit noi, chiar dacă nu au fost corupţi prin mijloace materiale, l-ar fi putut susţine din motive de compasiune, sau complicitate psihologică, încercând să-1 apere de o eventuală arestare, din cauza necunoaşterii fondului problemei, sau, dimpotrivă, fiindcă ştiau prea bine despre ce era vorba. Am trecut deci la reaudierea tuturor martorilor ce locuiau împreună cu sora bănuitului. Toţi şi-au menţinut vechile declaraţii, dar din depoziţia lui Radu Emil, care a fost la local cu Damian Gheorghe şi cu Pecingine, am reţinut un aspect care, deşi nu era cert,

putea permite o concluzie, anume că victima a plecat din local cu bănuitul, fapt nou, care nu coincidea iarăşi cu declaraţiile celorlalţi. Un alt martor care l-a cunoscut pe Pecingine numai în seara zilei de paisprezece iunie, când acesta a venit spre dormitorul surorii sale, locuind întâmplător în acel pavilion, ne-a relatat o împrejurare iarăşi necunoscută până atunci anume că acesta şi-a schimbat la sora sa cămaşa şi maieul. Cum bănuitul, ca de altfel şi sora sa, împreună cu colegele de cameră, negau acest fapt, s-a apreciat că acest aspect reprezintă în continuare un mijloc eficace de verificare a adevărului depoziţiilor acestor martori, verosimilitatea celor declarate de acest ultim martor stând în faptul că el susţinea cu tărie, în ciuda afirmaţiilor tuturor celorlalţi, momentul schimbării lingeriei, precizând că s-a dezbrăcat de o cămaşă albă şi un maieu bleumarin şi a îmbrăcat un maieu alb şi o cămaşă în carouri... Întrebat ca din întâmplare asupra culorii maieurilor sale, Pecingine a confirmat indirect declaraţia martorului, arătând că are numai două: unul alb şi unul bleumarin, cu care de altfel era şi îmbrăcat. Am considerat că nu era firesc ca bănuitul să-şi schimbe lingeria seara, ci dimineaţa, şi am acordat şi mai mare atenţie acestui aspect. De altfel, martorul a revelat şi un alt lucru deosebit de important, anume că bănuitul ar fi sosit la sora sa numai în jurul orelor douăzeci şi patru şi nu la orele douăzeci şi două, cum susţinea el împreună cu sora şi colegele de cameră. Aceste două elemente au constituit pârghiile forte ale demascării martorilor.

Colonelul se opri şi turnă coniac în pahare. Apoi continuă:

- In timpul cercetării surorii bănuitului, printr-o confruntare abil realizată cu martorul care văzuse maieul, numai cu privire la momentul schimbării lingeriei şi al orei sosirii fratelui la dormitor, s-a obţinut din partea ei recunoaşterea faptului, în acel moment psihologic i s-a spus în treacăt să nu vorbească despre petele de sânge de care era murdară cămaşa, ci să spună doar când a spălat-o, întrebare la care, involuntar, ea a răspuns: „Cămaşa n-a avut decât o pată de sânge pe piept, nu cum

spuneţi dumneavoastră, că era murdară de sânge", uitând de fapt să răspundă la întrebarea pusă. Ca şi când reacţia ei n-ar fi fost înţeleasă, s-a discutat cu naturaleţe dacă a avut apă caldă toată ziua şi a spălat sau a călcat lingerie, revenind doar mai târziu la chestiunea petei de sânge, deşi aceasta era problema-cheie... Martora a rămas cu convingerea că ancheta cunoştea dinainte acest aspect şi a dat în continuare relaţii precise, arătând că pata era plasată pe piept, în partea stângă, la zece centimetri sub guler. Aşadar, am ajuns în situaţia când şi împotriva acestui bănuit ne apărea în mod cert elementul sânge... Prin confruntări repetate între martorul ultim şi ceilalţi martori, precum şi între aceştia şi sora bănuitului, s-a izbutit cu foarte mari dificultăţi, datorită atitudinii deosebit de refractare a martorilor, să se obţină depoziţii care confirmau faptul schimbării lingeriei şi ora reală la care bănuitul a sosit la dormitor. Fără a mai indica toate sinuozităţile procesului de cercetare a surorii bănuitului, îţi mai spun doar atât: Faptul remarcat mai sus al schimbării cămăşii şi al prezenţei petei de sânge, completat cu explicaţia că faţă de ea bănuitul a susţinut că s-a tăiat cu ocazia bărbierituluі şi i-a căzut o picătură de sânge pe cămaşă; stabilirea orei reale a sosirii bănuitului la dormitorul ei, aproximativ orele douăzeci şi patru, cu justificarea ce i-a făcut-o Pecingine şi că după despărţirea de victimă, în faţa bufetului, a mers la dormitorul său, unde a mâncat şi s-a spălat; împrejurarea că după ce a fost chemată la procuratură, împreună cu bănuitul, ocazie cu care a aflat că fratele ei a lăsat urme digitale la locuinţa bărbatului ei, a discutat cu el asupra crimei, insistând să-i spună dacă nu a fost cu soţul ei acasă şi dacă nu cumva a făcut vreo prostie; faptul că personal l-a bănuit... „Mă, ce-ai făcut tu acolo? l-a întrebat ea prinsă parcă de un sentiment de teroare, că adică acum nu mai era nimic de îndreptat, el, fratele ei, i-a omorât bărbatul, şi de ce l-o fi omorât?! De ce mi-ai spus tu mie să spun că ai venit la ora zece şi nu mi-ai spus că ai fost acasă la Gheorghe? Ce era cu sângele acela de pe cămaşă? La

mine te-ai gândit tu, Ioane? Din pricină ca se purta urât cu mine? O, Doamne, ce-ai făcut?!" Toate acestea mi-au format convingerea că Pecingine e autorul principal al crimei. S-a considerat deci ca absolut necesară reţinerea lui, măsură cu care anchetatorul penal n-a fost de acord, apreciind-o ca prematură şi insuficient motivată. Cu toate că am înţeles justificarea de ordin formal a acestuia, în sensul că nu putea dispune reţinerea bănuitului atâta timp cât avea pe altul arestat, împotriva căruia exista un lanţ de probe indirecte, relativ bine conturat, fiind imperios necesară cercetarea temeinică a noului bănuit, am realizat acest lucru chiar alaltăieri, reţinându-1 timp de douăzeci şi patru de ore, în baza dreptului ce-1 au în această materie organele de miliţie. Văzând că însăşi sora lui şi, împreună cu ea, ceilalţi martori arată că a ajuns numai la orele douăzeci şi patru, rămânând astfel nejustificat timpul de la plecarea din local, şi cum explicaţia cu trecerea pe ia dormitorul propriu n-a rezistat, fiind combătută de cei din dormitorul său, Pecingine s-a văzut dintr-o dată în faţa perspectivei de neiniăturat de a arăta: ce a făcut timp de două ore, de la douăzeci şi două la miezul nopţii? N-a mai ştiut ce să răspundă! Prins între zidurile de fier ale faptelor prin care nu se zărea nici o uşă, îndârjit dar neputincios, a recunoscut crima. Ce se întâmplase? De ce ucisese? Iată acum, povestit de el, filmul exact al deznodământului... La invitaţia lui Damian Gheorghe, de la bufet Pecingine s-a dus cu el la „Casa grădinii". In timp ce Damian Gheorghe se dezbrăca şi-şi aşeza hainele, au fumat amândoi tot timpul ţigări, discutând în bucătărie... Că el, Damian Gheorghe, a ţinut totdeauna la soţia lui şi că dacă a gonit-o de-acasă, e tot din vina ei... Că în cutare zi i-a cerut cutare lucru şi ea n-a vrut să-1 asculte... şi în altă zi tot aşa, ştie toţi vecinii... Şi atunci cum dracu să n-o goneşti de-acasă?.. .Nemaiavând ce fuma, Damian Gheorghe i-a spus lui Pecingine să ia ţigări din şifonier. Pecingine s-a dus şi a luat de acolo un pachet, ocazie cu care şi-a lăsat urmele digitale pe uşa şifonierului, şi au fumat în

continuare, aruncând mucurile pe jos... Acceptând rugămintea cumnatului să rămână la el, Pecingine s-a dezbrăcat şi s-a aşezat pe studio. Au continuat să discute... Că aşa şi pe dincolo, de ce adică să-i facă lui nevastă-sa o astfel de figură... Că el s-a dus ieri în Bucureşti şi i-a cumpărat fetiţei jucării de ia „Magazinul copiilor"... Şi le-a păstrat cu el până a doua zi, să i le dea, şi, în loc de asta, ea le aruncă pe jos... iar el, fratele ei, o aprobă... Nu zice nimic... de azi de când îi tot spune, şi el nu scoate o vorbă... ştie el Gheorghe de ce... Şi-a dat el seama... Chiar azi a înţeles cauza... Şi Damian Gheorghe, care era în stare de ebrietate, i-a dezvăluit-o deodată: El, Pecingine, trăia cu soţia lui, adică cu propria soră... Şi că pentru acest fapt îi va omorî în noaptea asta pe amândoi... Cât de hotărât era Damian Gheorghe nu se ştie, dar câtă putere mai avea în el, da: a adormit imediat. Afirmând că i-a fost teamă ca Damian Gheorghe să nu se trezească şi să-1 omoare, Pecingine, după ce a stat întins în pat vreme îndelungată, s-a dat jos şi s-a îmbrăcat cu grijă, cu intenţia să plece. A stins lumina în dormitor, lăsându-şi pe comutator urmele degetelor, iar când să iasă din bucătărie a observat pe hol, rezemat de perete, lângă o bancă, toporul iui Anghel. N-a mai stins lumina din bucătărie, fiindcă în acel moment i-a încolţit gândul crimei. A luat toporul, s-a întors în dormitor, şi i-a aplicat iui Damian Gheorghe trei lovituri puternice în cap. In timpul consumării faptei, n-a mai aprins lumina în dormitor, fiindcă se vedea destul de bine cu cea din bucătărie. Dându-şi seama că nu mai poate scoate toporul, l-a lăsat acolo înfipt în capul celui ucis şi a început să-i caute prin buzunarele hainelor să găsească cuţitul cu care credea că Damian Gheorghe ar fi vrut să-1 omoare. Cert este că cu acest prilej au rămas pe căptuşeala buzunarelor mânjituri de sânge.

- Cum, strigă Niculae, s-a dovedit aşadar că într-adevăr a ucis fiindcă a crezut că celălalt o să-1 omoare?

- Da, zise colonelul. I-a căutat în haine lui Damian Gheorghe să găsească cuţitul pe care presupunea că-1 are în

buzunare. Urmele de sânge de pe căptuşeala lor sunt o probă că omul a acţionat sub imperiul acestei idei cu o forţă năprasnică. .. De aceea ţi-am vorbit atât de amănunţit despre ele... Recunoaşterea cu lux de amănunte a lui Pecingine, care a indicat şi regiunea capului unde a aplicat cele trei lovituri, arătând că Damian Gheorghe dormea cu capul întors spre perete (astfel cum a fost văzut la cercetare) a lămurit definitiv şi situaţia celui bănuit, care era arestat, Anghel. Pecingine a declarat că a luat toporul de pe coridor, fără cunoştinţa acestuia... In final, s-a hotărât punerea în libertate a celui nevinovat, reuşind să convingem anchetatorul penal de eroarea făcută... Dar merită să fie subliniat şi aspectul că Anghel, deşi nevinovat, a susţinut cu tărie un fapt neadevărat şi deosebit de grav în acuzarea sa, anume că toporul l-a ţinut încuiat în cămară, neizbutind să explice cum a ajuns să fie instrument al crimei. Mai mult chiar, încercând ulterior să scape de învinuire, a mers până acolo încât a afirmat că din moment ce toporul l-a ţinut mereu încuiat, înseamnă că autoarea crimei ar fi nevastă-sa, altfel neputându-se explica cum a ajuns toporul acolo, în timp de lacătul cămării nu prezenta urme de violenţă. Prin conduita sa stranie şi nesinceră, el a încurcat mult ancheta, negând cu încăpăţânare fapte certe stabilite... Era clar pentru noi că el pusese toporul acolo, cine altcineva!? Că îl pusese împins de o inspiraţie sinistră, şi anume, că cineva s-ar putea să aibă nevoie de el în noaptea aceea, e o ipoteză care se poate susţine, dar care nu intră sub rigorile legii, din moment ce nu s-a acţionat prin complicitate...

- Un lucru nu înţeleg, zise Niculae imediat, de ce, dându-şi seama că eu s-ar putea să depun împotriva lui mărturia cea mai grea, Pecingine nu m-a omorât şi pe mine. Pedeapsa pentru două crime e aceeaşi ca şi pentru una singură.

Şi-i povesti colonelului vizita piticului care era foarte liniştit şi sigur pe sine ştiindu-1 pe Anghel înfundat până în gât de propriile lui declaraţii şi de sângele care i se găsise pe haine...

- N-avea o idee, zise colonelul după câteva clipe de gândire. Ii lipsea o a doua idee a crimei.

- Cum, dar ideea că îl voi spune nu era suficientă?

- Parcă cea pe care i-o dăduse Damian Gheorghe era? se miră colonelul. Aici e misterul! Sunt delincvenţi care nu pot săvârşi decât o singură crimă, sunt, adică, un anumit tip de oameni normali, şi nu criminali înnăscuţi, cum era Raskolnikof, care ucide imediat a doua fiinţă umană, pe care nu premeditase s-o ucidă, pe sora bătrânei, şi fără să se mai gândească. Pecingine însă nu mai era capabil de o a doua. Dar de ce a comis-o pe prima? Ce i s-a năzărit?

- Trăia cu soră-sa? mai zise Niculae ridicându-se.

Colonelul se ridică şi el odată cu el şi câinele.

- Nu, zise el hotărât. Scena care a avut loc în grădină, cu jucăriile, şi care putea sugera fratelui că soţul sorei lui se va întoarce la ea, ar fi un argument, dacă am admite ipoteza incestului. Dar cercetările mele, duse cu multă discreţie (fiindcă uneori e suficient să-i sugerezi martorului o idee plauzibilă ca el să şi-o însuşească), nu admit această ipoteză. Florica Damian e o femeie cu simţ moral şi foarte naivă, n-ar fi rezistat mult să nu declare faptul, cum s-a şi petrecut, cu istoria cu maieul, când noi nici măcar n-am încolţit-o cu ceva, deşi fratele ei o rugase să nu spună...

- O ultimă întrebare, zise Niculae, de ce mi-ai precizat la început că ucigaşul nu e cel la care mă gândeam eu? Mă gândeam chiar la Pecingine.

Colonelul avu un fel de surâs, care însă nu-i lumina chipul său posac.

- Ştiam că te gândeşti la el, dar dacă ţi-aş fi confirmat că el era, l-ai fi pierdut repede din vedere pe Anghel... Aşa, din povestirea mea, recunoaşte că în timp ce o ascultai te gândeai că Anghel trebuie să fie măcar complice sau coautor... Ori, nu! Nu era! Şi-a asumat la început crima din satisfacţia smintită

pe care a simţit-o că omul care credea el că i-a violat nevasta şi l-a călărit pe urmă la bufet a fost omorât... Pe urmă, când şi-a dat seama ce-1 aşteaptă, adică atunci când s-a trezit din beţia răzbunării, l-a apucat groaza. Dar tot n-a ales calea cea dreaptă ca să ne ajute... Un individ strâmb...

— Şi noi suntem strâmbi, zise Niculae luând-o spre uşă. Cum ai promovat tu primele clase, când eram colegi, şi cum am ieşit eu inginer, n-a fost deloc ceva drept... Dar bine că ai reuşit... Văd că ai acum o memorie excepţională, în timp ce atunci, hm... Mă bucur sincer...

VIII

în acesr timp Simina, culcată în pat şi citind, îl aştepta pe Niculae, care îi spusese unde era invitat şi că în noaptea aceea va dormi iarăşi la ea. După cele trei săptămâni, în seara când el se întoarse la „Casa grădinii", Simina nu putuse să închidă ochii decât spre ziuă. „Mă simt ca şi când n-aş fi fost măritată niciodată, gândise ea în timpul acelei insomnii. Asta e din pricina felului cum doarme el cu mine: Mă ia în braţe! Şi gestul acesta e cu atât mai tulburător cu cât vine de la un om care, el, n-a fost niciodată însurat. Atunci de unde ştie? Din instinct? Fiindcă nu văd cine l-o fi învăţat... Pătraşcu dormea lângă mine ca un buştean, lângă el aveam nu o dată coşmaruri, visuri urâte care prefigurau sfârşitul şi inutilitatea acestei căsnicii, de care nu-mi dădeam încă seama... De mult, de pe la treisprezece ani, n-am mai visat că zbor... Iată, acum visez iar... Puţine schimbări aduce în viaţa noastră exterioară prezenţa unui bărbat pe care îl iubim, totuşi clipele se acoperă parcă de o pulbere de aur... Mesele noastre în doi parcă sunt o sărbătoare... Nu pot să uit cum mi-a luat el cuţitul de pictat, în seara când l-am găsit dormind în atelierul meu, şi a tăiat roşiile cu el... Roşiile acelea... şi cafeaua pe care i-am făcut-o pe urmă aici, când mi-a povestit istoria sa cu şopârla... Doamne sfinte, daca aş trăi într-o iluzie, n-aş fi atât de fericită! După plecarea lui, când aş rămâne singură, iluzia s-ar atenua, mi-aş regăsi viaţa şi gesturile mele dinainte de a-1 cunoaşte, şi care sunt reazimul nostru când ne pierdem libertatea, şi dragostea mea mi-ar aduce fericirea comună tuturor femeilor, care nu pot iubi tot timpul, fiindcă mai au şi treabă şi le mai apasă şi necazurile existenţei, suferinţa de a nu avea ceea ce ar dori, sau ceea ce văd că altele au... Dar eu nu trăiesc în nici o iluzie! După plecarea lui mi-e dor de el în chiar clipa despărţirii, şi mi-e dor şi mai tare pe măsură ce orele trec. în acest timp ştiu pe deplin despre ce e vorba. Mi-e dor de ochii lui, care parcă nu mă bagă în seamă, şi de surâsul lui, care îi înmoaie chipul de adolescent... Să fii bărbat matur şi să-ţi fi păstrat şi reacţiile de adolescent, pe care el nici nu le ştie... Mi-e dor de râsul lui spontan şi batjocoritor, prevestitor de reflecţii necruţătoare, câd îi fuge şi sângele din obraji şi se face pentru câteva clipe alb la faţă... E foarte rău că ştiu despre ce e vorba şi că în caz de nenorocire n-o să am din ce mă trezi... Ce mă fac eu dacă, de pildă, mă înşeală? Din ce iluzie să-mi revin? Ştiu că asta nu se va întâmpla, sau, mai bine zis, ştiu că dacă se va întâmpla el singur va rupe cu mine înainte sau Imediat după, nu-1 văd purtându-se cu mine ca un trădător, dar îl văd părăsindu-mă ca să nu devină, iar eu nu mă văd pe mine pregătită cu aruncarea unei iluzii peste bord, ca să-mi uşurez soarta... Nu am câmp de retragere, trebuie abia să mi-1 caut... Nu pot, ca în cazul Pătraşcu, să-mi pun mâinile la ochi, să văd un număr de fapte reprobabile în comportarea iui şi să mă simt foarte liniştită la gândul despărţirii. Dar de ce mă gândesc eu la astfel de lucruri şi de ce inima îmi bate cuprinsă de panică? Nu e ăsta un lucru reprobabil din firea lui, că nu sunt liniştită când mă gândesc la viitor?... Din nenorocire nu, fiindcă asta îmi vine din faptul că mă simt prea fericită când e cu mine, şi golul pe care mi-1 iasă o scurtă despărţire mă sperie... Dimpotrivă, el e cu atât mai puţin vinovat cu cât de la început mi-a spus că trebuie să ţin la el aşa cum ţine el la

mine. «îmi place să nu te văd şi să te iubesc», aşa mi-a spus. Da, iubirea care nu se trece, pentru că se păstrează în inimă, ferită. Aşa crede el! Noroc că în ultima vreme se uită în ochii mei şi parcă mă întreabă: «Ei, nu e aşa că acum te iubesc aşa cum mă iubeşti tu?» Da, dar pentru cât timp? Pentru că în clipa când am vrut să fac cu el un program cum să ne petrecem împreună restul verii, această întrebare minunată din ochii lui s-a ascuns. «Tata e un om prea bătrân, mi-a răspuns când i-am propus să mergem pe la părinţii lui, pe care eram curioasă să-i cunosc. Nu mai e ce-a fost el odată, e foarte bătrân...» N-am înţeles acest refuz, n-a vrut să-mi explice... «Să mergem la mare, i-am spus, eu verile mă duc la mare... Ai văzut marea?» «N-am văzut-o!» «Haidem la mare!» «Nu pot, zice, n-am bani!» Noroc că am tăcut, că nu i-am spus că am eu bani. S-a uitat la mine cu o boare de afecţiune umbrindu-i privirea. îi plăcea că nu sunt tâmpită, că îl şi înţeleg, nu numai îl iubesc. «O să strâng bani, zice, şi mergem la anu!» Şi mi-a zâmbit. «Bine, i-am spus eu, atunci hai să mergem undeva la munte, la Sinaia de pildă, unde o cameră e foarte ieftină în comparaţie cu marea.» «Nu, zice, am fost o dată la munte şi nu mi-a plăcut deloc. Staţiunile astea, în loc să fie locuri de odihnă, te scârbesc pentru totdeauna cu megafoanele sau tranzistoarele pe care cine le are merge cu ele pe drum date la maximum... îi bag în... cu tranzistoarele şi cu megafoanele lor cu tot. Mai bine stăm la Bucureşti...» «Nu-ţi place să urci pe munte?» «Nu! îmi plac oraşele! Şi cel mai frumos tot Bucureştiul mi se pare...» Avea dreptate, dar o schimbare doreşte oricine, chiar dacă pleacă din odaia şi cărţile lui, unde se simte bine, şi se duce într-o cameră de hotel sau vilă, şi trebuie să mănânce la o cantină sau restaurant, în mod obligatoriu, nişte feluri de mâncare prost gătite şi mizerabil servite. «Şi ce să facem în Bucureşti?» l-am mai întrebat. «Cum ce să facem?! s-a mirat el. Mergem la cinema!» Parcă ar fi spus: mergem în lună! îi place cinematograful, se uită la filme cu o expresie de parcă ar uita complet că istoria

aceea de pe pânză e făcută de cineva. îşi revine greu din iluzia în care e prins şi nu ştie să discute despre filme, care e bun, care e idiot. Lui aproape toate îi spun ceva... «Bun, zic, şi în afară de cinema, ce mai facem?» «Cum, zice. Ne distrăm! Ne plimbăm, pe străzi...» Ce distracţie grozavă, noroc că vederea lui, mergând pe străzi cu atâta încântare, mă încântă şi pe mine, parcă mă întinereşte, deşi eu sunt cea care am cincisprezece ani mai puţin, şi nu *el*... «Bun, zic, şi după ce mergem şi pe străzi, ce mai facem?» «Cum, ce mai facem?! Mergem la restaurant! Ne distrăm!» M-am uitat să văd dacă nu cumva mă lua la vale. Mă cam lua... Dar în acelaşi timp îmi dădea de înţeles că acest formidabil program i se părea foarte atrăgător. N-avea grijă, ghiceam eu din surâsul lui ironic, oraşul şi timpul, aşa cum le văd eu, sunt încărcate de mistere. Lasă-le aşa, nu încerca să le storci dinainte surprizele... Iată, cu genul acesta de sugestii îmi scapă el mie din mâini... Şi mă lasă pe urmă singură să mă gândesc la el, să doresc cu inima bătând să-1 văd întorcându-se cât mai repede, prinsă parcă în jocul unei intrigi palpitante..."

Soneria zbârnâi scurt. Aşa suna Niculae, fără să mai reia apăsarea. Simina lăsă la o parte cartea pe care o citea şi se dădu jos sâ-i deschidă.

- Ei, zise ea, ai petrecut bine cu fostul tău coleg de şcoală?

- Excelent, zise Niculae. A cântat nevastă-sa la chitară cântece excepţionale. Pe urmă el mi-a povestit cum l-au prins ei pe omul care l-a omorât pe Damian Gheorghe.

- Ei, cine l-a omorât? zise ea nu prea curioasă.

- Barcagiul, cumnatu-său, aşa cum am bănuit... răspunse Niculae aşezându-se pe pat. N-am înţeles ce-a avut cu el... Adică am înţeles, dar...

Dădu din umeri, cu un aer puţin absent, cu gândurile fugindu-i în altă parte, dar într-un fel liniştit, contemplându-le detaşat, cum ai contempla zborul unui cârd de păsări dintr-un salcâm în altul, fără să se îndepărteze prea mult de un anumit loc.

- Nu mai știu, continuă el, are, sau nu, omul mintea puternică?... Pecingine o avea, era inteligent și calculat și a știut în timpul anchetei să se apere foarte îndârjit și cu multă abilitate, și totuși vizita lui la cumnatu-său n-a avut, până în ultima clipă, nimic anormal. N-a premeditat uciderea...

Şi Niculae îi povesti Siminei rot ceea ce se mai întâmplase și felul cum Pecingine omorâse...

- Presiunea, zise el la sfârșit, la care Damian Gheorghe supusese conștiințele celorlalți fusese respinsă de toți... Pecingine, mai slab, n-o mai suportase? Şi tocmai el, cel mai slab, îl omorâse! Şi din ce? Se acumulaseră și la el umiliri mortale? Tratamentul la care îi era supusă sora? Istoria cu cratița pe care el, Pecingine, urma s-o pună pe capul unei femei dacă ar vrea să ajungă la ea, cum își bătea Damian Gheorghe joc de el?

- Toate la un loc, sau poate nici una, zise Simina. Fiindcă tu mi-ai povestit și felul cum s-a purtat el cu fata aceea de la restaurant, cu care urma să se însoare. A bătut-o foarte urât și violent... Ea era gata să-1 ierte, dar să-i spună ce i-a venit, ce-a avut cu ea. N-a vrut să spună. In cazul de față, văd că a spus, speculațiile tale sunt după mine străine de subiect: i-a fost, așa cum a declarat, pur și simplu frică să nu se trezească ăla și să-1 omoare cu cu tirul. Cuțitul ăsta singur e rodul imaginației lui, restul a pornit de la relațiile lui reale cu Damian Gheorghe, n-a inventat, adică, nimic...

- A i dreptate, zise Niculae. Cine știe ce-o fi văzut... Noi am luat ca o distracție scena călăririi lui Anghel... Când din această călărire a apărut pe scenă un topor...

- întâi că eu n-am luat-o deloc ca o distracție și al doilea cred că și aici exagerezi, zise Simina. Există astfel de coincidențe. Suntem tentați să le acordăm o semnificație fiindcă prea par rezultatul unei intuiții sau inspirații. Cred ca mai degrabă scoaterea toporului afară a fost singurul mod al lui Anghel de a se răzbuna, dar într-un sens stupid... Ce și-o fi zis el, lasă, că-ți arăt eu!... Fiind în același timp foarte departe chiar de a se gândi să pună ceva în practică... Doar atât, ăla să treacă pe-acolo și văzând toporul să se sperie... Uite că a trecut și nu s-a speriat.. Mai bine s-ar fi speriat...

— îmi place cum vezi tu lucrurile, zise Niculae deodată vesel. Le vezi într-un fel liniștitor... Ai dreptate! Intr-o zi a ieșit de-acolo, de la biserica de lângă castel, un mort... Nu prea mi-a căzut bine vederea lui, mai ales cortegiul, cu patru țigani care țipau din goarne atât de tare în urma lui, încât voiau parcă să alunge în felul ăsta moartea care luase unul dintre noi și îl ducea la groapă. M-am apropiat de o muiere de pe uliță, simțind nevoia să aflu cine era mortul. „Câți ani avea?" am întrebat. „Șaizeci de ani!" zice. „Şi de ce a murit?" „Păi, zice ea fără nici o șovăire că alta ar fi cauza morții, era gras și a murit sufocat de grăsime!" Foarte clar, nu moare nimeni degeaba. Ești gras, mori, s-a terminat. „Şi, zic, cât de gras era?" „Păi, zice ea, uite așa avea o burtă!" Şi mi-a arătat cu mâinile întinse în fața propriei ei burți: nu mai era îndoială, cu o astfel de burtă cum să trăiești? Fatalitățile mici te împing spre cele mari... Au dat peste tine, te-ai aranjat... Așa și tu... Mai bine s-ar fi speriat ăla și ar fi scăpat...

- Păi nu?! zise Simina. Mie totdeauna mi-e frică să nu trec chiar eu pe sub acea streașină de pe care urmează să se desprindă și să-mi cadă în cap o cărămidă. Se zice că suntem vinovați. Nu trebuia să fim în acel moment în acel loc...

IX

Dar anumite cuvinte de ce le spunem, contrar voinței noastre, când nu au, ca în cazul unei astfel de cărămizi, un caracter imprevizibil? Vin de la noi, și am putea să le controlăm...

- Ești tu chiar atât de liniștit, Niculae, pe cât pari? zise Simina a doua zi la masă, când Niculae se arăta parcă prea nepăsător, nu numai cu ea, dar parcă și cu sine.

în realitate, Niculae intrase în concediu de câteva zile şi se gândea, dar fără să-i spună ei, dacă într-adevăr n-ar fi mai bine să se ducă câteva zile pe acasă, pe la ţară. Tatăl său, după cum îi scria Ilinca, începuse să se mişte mai greu, deşi nu suferea de nimic. Acest gând îl durea. „Am să mă duc în septembrie să-1 văd, hotărî el. Dar n-o iau şi pe Simina, m-ar întreba cine e, când ei ştiu că cu Marioara am eu un copil... O consideră nevasta mea.

- Ce spui tu? se adresă el Siminei.

- La ce te gândeşti? zise ea. Şi să nu-mi spui istoria cu măgarul şi cu orătăniile din curte, asta m-a amuzat anul trecut...

- Văd eu că mă iubeşti mai puţin ca anul trecut, răspunse Niculae.

- Te gândeşti tu chiar la mine? reluă ea parcă prinsă de o surzenie ciudată. în zilele noastre oamenii nu mai găsesc în dragoste o soluţie a ambiţiilor lor, fiindcă ei nu mai aleargă acum după fericire, ci după altceva...

- Ei, după ce?! zise Niculae.

- De pildă tu, care zici că mă iubeşti, şi eu ştiu că mă iubeşti, te împaci tu cu gândul că te-ai născut să cultivi o grădină? Chiar?!

- Hm! făcu Niculae. De ce nu? Crezi că e puţin lucru? Nu spunea Voltaire că fiecare să-şi îngrijească grădina?

- Unde spune Voltaire chestia asta?

- Nu mai ştiu, că nu ţin minte romanele pe care le citesc, într-un roman, la sfârşit, după ce eroul trece prin tot felul de peripeţii, ajunge la concluzia asta.

- Eşti foarte şmecher, zise ea. Nu mai ştiu ce să-ţi spun. Ar trebui să mă bucur... Aşa este, mi-aduc şi eu aminte că Voltaire îl împinge pe un erou de-al său la concluzia asta. Şi Faust, în partea a doua, seacă o mlaştină şi te pomeneşti cu el că spune aceeaşi prostie: clipă, opreşte-te! Sunt fericit! De ce, mă rog, era fericit?

- De ce să nu Fie ?! zise Niculae.

- De ce să nu fie? Câţi inşi nu seacă mlaştini şi nu-şi îngrijesc grădinile? Ei bine, sunt fericiţi? în realitate, conştiinţa le e mâncată de gărgăriţe...

- Ce e cu tine? zise Niculae râzând. Cum poţi să pui problema atât de simplist?

- De ce? se miră Simina. Te simţi strivit de autorităţi?

- Eu mai puţin decât tine, fiindcă le cunosc mai puţin. Dar nu văd de ce n-ar avea dreptate Voltaire şi Goethe! Ce dracu caută în conştiinţa mea gărgăriţele? Fiindcă faci aluzie şi la mine, şi eu lucrez într-o grădină... Ce gărgăriţe? Care gărgăriţe? Ai vrut să spui gărgăuni?

- Nu, am vrut să mă refer la ceva care roade... îi roade ceva!

- Ce să-i roadă! protestă Niculae total nedumerit. O grădină la care lucrezi e un lucru cert şi frumos, iar un lac secat e o ispravă care nu se poate compara cu nimic. E vorba, probabil, de o mlaştină dăunătoare, fiindcă secarea unui lac în zilele noastre, prin preajma Dunării, s-a dovedit o catastrofă... Erau bălţi care dădeau peşte şi cineva s-a gândit că e mai rentabil să fie redate agriculturii. Le-au redat dar apa continuă să mustească pe dedesubt şi nu mai sunt bune acum nici de agricultură, nici de peşte...

- De pildă, zise Simina, chiar exemplul ăsta arată că un astfel de lucru nu e deloc atât de cert şi de frumos pe cât pare. Nu mai trăim în idilismul agricol din secolele trecute, în care au gândit Voltaire şi Goethe, acuma te dă afară din grădină cu două picioare în spate, mi-a scris tataie că le-a luat grădina, că depăşise suprafaţa permisă şi că nu mai au dreptul la ea... Se vaită, ca şi când noi am putea face ceva... Nici măcar nu mai ai timp, ca în *Livada cu vişini,* să te lamentezi şi să-ţi pui speranţa în viitor.

- Chiar gândeşti asta? Eşti tu aşa de pesimistă? zise el parcă indiferent, totuşi curios.

- Eu ştiu? ... răspundea reflectând. Poate că da... Nu uita că m-am născut şi am copilărit sub bombe. Mama spune că presimţeam cu cel puţin o oră apropierea avioanelor şi când sunau sirenele noi eram de mult în adăpost. Se mirau toţi de unde ştiam... Aveam patru ani... Dar să nu ne îndepărtăm de la subiect... Nu, Niculae, de când oamenii au descoperit că puterea nu e de origine divină, de-atunci nu mai au stare... Nu le mai arde nici de grădini, nici de secarea mlaştinilor. Vroiam să spun că activitatea asta, care altfel vorbind e mai eficace decât în secolele trecute, o fac cu gândul aiurea, demult nu le mai ajunge să simtă, cum zici tu, că ceea ce fac ei e mare ispravă... Părerea mea e că nu se explică altfel miturile primitive şi barbare din secolul nostru, pe care ei le-au sprijinit şi care au dus pe urmă, împotriva voinţei lor, bineînţeles, când era prea târziu, la ucideri pe scară uriaşă, decât prin faptul că oamenii în general s-au săturat să culeagă omizile de prin pomi şi au adulmecat vânturile aspre ale istoriei care le-a trezit apetituri ameţitoare... Mi-a povestit cineva ieri la telefon despre unul care a fost ţinut ani de zile prin închisori şi torturat să spună ce nu ştia... A rezistat, adică n-a murit, şi în cele din urmă a fost scos de-acolo şi reabilitat. A fost chemat de un şef mare... C-o fi, c-o păţi, că n-au vrut, a încercat acest şef să-i explice, dar ăsta îi pune aşa mâna pe picior, şi râzând zice: „Lasă, mă Ghiţă, nu e nimic, aşa e politica, ce-a fost a trecut"... „Ei şi, zice acel şef bucuros că omul nu-şi pierduse firea după atâţia ani de închisoare, să-ţi dăm acuma şi ţie o slujbă... Ce vrei să te facem?"... „Mă Ghiţă, zice, mie mi-au plăcut totdeauna sporturile. Faceţi-mă preşedinte al Federaţiei sportive..." L-au făcut. Ăsta era rapidist şi n-a trecut mult şi a avut loc un meci de competiţie între această echipă şi alta; din primele minute echipa lui favorită a şi încasat un gol. înfuriat la culme, preşedintele Federaţiei, care asista bineînţeles la meci, a sărit jos din tribună, s-a repezit la arbitru cu pumnii, l-a bătut până l-a lăsat lat, pe urmă i-a luat fluierul din mână şi a început să arbitreze el meciul... Bineînţeles că Ghiţă ăla a auzit şi l-a dat afară...

- Colosal, zise el. Ei, şi ce găseşti tu rău aici? Oameni ca ăştia te fac nu pesimist, ci dimpotrivă, îţi mai descreţesc fruntea... Am citit şi eu de una care tot aşa a stat ani de zile închisă, şi pe urmă când a ieşit, ce crezi c-a făcut? A scris o carte, *Tinereţea lui KarlMarx*... Asta te mai reconfortează! Bem o cafea?

- Bem, zise Simina, hai în bucătărie.

Dar nu se părea că ei îi descreţeau fruntea sau o reconfortau astfel de oameni. „Lasă, că te scot eu pe tine din starea ta", parcă spunea expresia chipului ei, al cărei înţeles nu era ştiut nici de ea.

-Asfinţiturile tale de pe câmp, reluă Simina, nu ţi-au mai plăcut nici ţie, singur le-ai nimicit, şi acuma nu mai ştii ce să mai faci şi rătăceştri în grădina ta în care ai nimerit din întâmplare, de la un pom la altul, şi te legeni în iluzia că viaţa ta e în ordine şi că activitatea ta are un sens. Ce sens? Să-1 fi împiedicat pe Damian Gheorghe s-o violeze pe doamna Anghel? în realitate cineva trebuie să plătească pentru excluderea ta, şi atunci, da, sensul întrerupt ar fi reluat. Faptul că tu întorci spatele acestui sens să ştii că nu duce nicăieri... Unde duce? Că intră peste tine un ucigaş cu toporişca în mână?

- Te contrazici, zise Niculae. Are sau n-are sens îngrijirea unei grădini din punctul de vedere al importanţei ei pentru ceilalţi? Trebuie să-mi răspunzi prin da sau nu.

- Nu mai are, Niculae. Tu trebuie să întrevezi soluţia care să-ţi explice pentru ce visul tău s-a spulberat. Grădina nu-ţi va da răspuns la această întrebare.

- La ce vis te referi? Era o eroare, zise Niculae începând să fie atent la discuţie. Acel vis urmărea să dea oamenilor fericirea cu sila... Nu-mi pare rău după el, cu toate că întrevăd ce vrei să spui, că oamenilor nu numai că le displace acest lucru, dar fiecare visează cum să-i silească pe ceilalţi să fie fericiţi... Şi că acest adevăr e deziluzia mea, de care n-o să pot să scap decât

dacă intru iarăşi în luptă, cu scopul să-i dezvăţ de acest nărav... Şi de ce ar trebui să fac eu pe profetul? Fiindcă odată o şopârla mi-a confirmat că m-am născut să aduc oamenilor o *noua religie?hm* văzut unde m-a dus această credinţă.

— Da, dar eşti un om al timpului pe care îl trăieşti, zise Simina. Ai fost atins. Crezi că ai scăpat, că nu le semeni? Ca să redevii normal şi viaţa ta să aibă un sens ar trebui să învingi decepţia şi să revii asupra credinţei. Nu credinţa a fost rea, ci faptul că ai fost silit din pricina unei înfrângeri s-o părăseşti. Revino la ceea ce ai gândit tu atunci când erai mic şi pe urmă ai să vezi tu ce-ai să faci!

— Ştii ce?! exclamă el deodată. Ce-ai spus tu acuma nu e rău deloc. M-ai prins. Am încercat cât am putut să te împiedic să dai de acest secret al vieţii mele. Aşa gândesc şi eu, nu grădina îmi dă vreun sens, ci această amintire fără moarte. Nu ştiu dacă o să ajung sau nu să întemeiez o nouă religie, dar mi-e totdeauna atât de plăcut să mă gândesc! Totdeauna, când merg, când mă duc cu tine la cinematograf sau ne plimbăm pe străzi, când sunt singur printre oameni, când sunt singur în odaia mea, înainte de a adormi... E un vis, o lumină... Acuma înţelegi? Activitatea la care faci tu aluzie că m-ar obseda e ceva brutal, care nu atât că mă sperie, că nu sunt fricos din fire, dar eşecul în ea zdruncină foarte tare şi greu îţi revii... Mi-ar trebui o credinţă de şoc, care să mă apere... îmi lipseşte această a doua credinţă... Am căutat-o cu toată bunăvoinţa, fiindcă trebuie să ştii că mi s-a propus îndată ce mi-am luat examenul Final să încep să activez din nou într-un activ de partid regional, dar n-am găsit în mine platoşa unei credinţe mai puţin intime decât cea pe care o păstrez din copilărie şi pe care trebuie să ştii că cu greu mi-am regăsit-o în acei ani de început când munceam pământul ca simplu zilier... Numai tu ai reuşit să faci să rămână în urmă, undeva într-o amintire care, deşi nu se şterge, nu mai joacă în viaţa mea nici un rol, prima mea iubire, pe care de asemeni o păstram în mine ca pe unica iubire, şi alta nu mai îmi trebuia. Tu eşti ceva deosebit. Eşti una din fiinţele cele mai sincere pe care le-am cunoscut eu vreodată... Ileana m-a iubit, dar nu era sinceră, mă iubea pe mine, dar repede s-a dus după un popă când între noi a apărut un obstacol... Presupun că îl cunoştea mai dinainte pe acest popă... Eu n-am fost decât ultima ei dragoste înainte de măritiş, care e drept că s-a dovedit şi singura, dar ea n-a descoperit acest lucru decât când era prea târziu, fiindcă gândul ei când ne iubeam noi doi nu era întreg lângă mine... Vezi, unul din adevărurile vieţii mele s-a modificat... Nu mai cred că mi-ajunge o singură iubire... Dar despre credinţa pe care am avut-o eu când am cunoscut odată un notar, rămân neschimbat, mi-ajunge o singură încercare de a schimba lumea...

- Te înţeleg mai bine, zise Simina, îţi văd mai clar harta ta interioară... Şi totuşi... O umbră a unui gând al tău stă între noi... treci tu cu vederea pe deplin conştient peste faptul că te-au exclus?

- Asta e mai degrabă o obsesie a ta decât a mea.

- Da, pentru că nu eşti omul obişnuit care te crezi. Acum ai reuşit ceva, eşti inginer... Ei bine, şi pe urmă? Singur spui că îţi lipseşte o credinţă de şoc... înseamnă că dorinţa de a-ţi juca rolul există... Ţi-e aşa de frică de un nou eşec? Nu uita că acum eşti ceea ce eşti şi un nou eşec nu te-ar mai trimite în patru labe să dai cu târnăcopul...

- Conştiinţa asta n-am avut-o niciodată, că eşecul ar consta în a munci pământul, zise Niculae semeţ, cu privirea mereu sticlind de nepăsare. Dar ai dreptate, un nou eşec poate că nu m-ar mai zdruncina aşa rău...

- înţelegi, Niculae, reluă ea cu o patimă stranie, nu-mi place să cred că iubesc un bărbat care nu luptă cu destinul!

în clipa următoare ea gândi: „Doamne-Dumnezeule, ce prostie am spus... Acelaşi lucru i l-am reproşat şi lui Pătraşcu,

de-aia m-am despărţit de el... Acum trebuie să mă stăpânesc, să nu retractez nimic, să nu-i atrag atenţia asupra catastrofei care mi-a ieşit din gură... El e de vină... Mi-a spus că sunt o fiinţă deosebită, cea mai sinceră pe care a cunoscut-o vreodată... Sinceră... Sinceră... Vai de mine, dacă o să înţeleagă din ce-am spus că e un bărbat laş... Biata de mine, am păţit-o, iată-1 că chiar a şi înţeles... S-a făcut palid..."

Aşa era... Şi după câteva clipe lungi de tăcere el avu deodată un surâs... Pe paloarea trăsăturilor surâsul acesta semăna cu al unui mort, care din racla sa deodată ar rânji la ceilalţi, care l-ar jeli convenţional...

- Mâine trebuie să plec la Sinaia, la sera de-acolo, şopti el. Am treabă mai multe zile... Aşa că n-o să ne mai vedem...

Cuvinte nefireşti, în firescul lor, spuse fără să se mai uite la ea, confirmându-i astfel că ea nu se înşela, că îl lovise şi că el avea acum să se despartă de ea... „N-o să ne mai vedem", zisese el, fără să adauge: „până mă întorc"... Nu, n-o să ne mai vedem, pur şi simplu. Ce prăpăstii în care poţi să cazi ascund cuvintele! Ce curse! „Şi ar fi trebuit să-mi dau seama că tot discutând despre lipsa de sens a grădinilor, îl jignesc şi că de la jignire ajung la negarea fiinţei lui... Dacă eu o să încerc acum să dreg ceva, va fi şi mai rău... Dar trebuie să încerc.

- Niculae, şopti ea, pe deplin liniştită, ferindu-se însă şi ea să se uite la el, ai dreptate să te simţi acuma străin de mine... cuvintele nu sunt o glumă. Dar oricât de atent ai fi poţi cădea în plasa lor şi să spui lucruri pe care în realitate nici nu le gândeşti. Aşa am căzut eu acuma, dar să ştii că am şi sărit alături. Mi-a trecut ameţeala pe care mi-a provocat-o afirmaţia ta că aş fi cea mai sinceră dintre fiinţele pe care le-ai cunoscut tu... Numai marii piraţi ai cuvintelor simt primejdia care te paşte după ce ţi se spun astfel de lucruri. Ei nu cad în plasă... Nu sunt decât o biată artistă care nu ştie să se exprime decât cu

ajutorul culorilor... Nu lua în seamă ceea ce îmi iese la un moment dat din gură.

El nu răspunse nimic. Da, era adevărat ceea ce spunea ea, se ghicea parcă sub paloarea sa meditativă, dar ea trebuia să aibă acum la îndemână un adevăr al fiinţei lui contrariu celui descoperit de ea mai înainte şi mai puternic, pentru ca el să poată trece peste ceea ce i se spusese. Or, exista un astfel de adevăr?

— Totul e să nu uităm impresia dintâi pe care ne-o face viaţa unui om, zise ea. Acolo e adevărul. Speculaţiile pe care suntem ispitiţi să le facem pe urmă în tot felul de discuţii n-au nici o valoare. Am uitat pur şi simplu că unui om care se află într-o situaţie tragică, prin condiţia şi nu prin actele sale, abia dacă îi ajung puterile să se ţină în viaţă, şi că n-are nici un sens să-1 facem responsabil pe el de această condiţie, din moment ce datele care îl ţin astfel prizonier nu sunt ale lui, ci ale lumii, care e mai puternică decât el... Ori, nefiind eu în situaţia ta, m-am pomenit deodată că am înţeles-o greşit. Ce prostie! Din lupta ta cu destinul ai şi ieşit învingător, n-am să mai uit niciodată: ai fost lovit, te-ai ridicat şi ai reuşit să nu urăşti pe nimeni, adică să nu fii mic, aşa cum păreai în ochii altora. Acum eşti un om liber, sau mai bine zis eliberat, ai dreptul să iubeşti şi să fii fericit chiar dacă între trecutul şi viitorul rău e un joc, cum mi-ai spus... Ţi-aminteşti? „îmi dau seama că viaţa mea înseamnă chiar acest joc între trecut şi viitor, care e anormal la vârsta mea..." Situaţia ta grea constă în faptul că tu eviţi să te gândeşti la viitor, şi atunci apare în tine, prea devreme pentru anii tăi, trecutul, ca un mare semn de întrebare, pe care eu n-aş zice că te prefaci că nu-1 vezi, dar ce răspuns să-i dai?! Tu eşti un om care cunoaşte două lumi, le cunoşti bine, în amândouă ai trăit experienţe decisive... Prezenţa acestor două lumi în conştiinţa ta trebuie ţinută în echilibru, căutând însă să te pregăteşti pentru momentul când acest echilibru ar fi ameninţat... Asta m-a făcut să spun adineauri

o prostie... Nu mi-am dat seama că tocmai de la tine, şi nu de la mine, ştiu că eşti pe deplin conştient de ceea ce îţi poate ameninţa acest echilibru!

Puterea unei idei se aseamănă însă uneori cu aceea a unui virus când pune primul stăpânire pe un centru vital... A ocupat tot locul şi nu mai poate fi clintit de acolo de nici un fel de antidot. .. Se vedea că Niculae o asculta pe Simina cu toată atenţia, dar n-o mai putea urmări, în timp ce înstrăinarea câştiga pe chipul lui tot mai mult teren. Când ea termină, el se ridică hotărât în picioare, se îndreptă spre uşă şi plecă fără să-şi ia la revedere, să dea bună ziua... Ea însă nu acceptă această comportare, se luă după el, îi ieşi înainte şi îi tăie drumul, încleştându-şi braţul de bara mică de metal care însoţea treptele până jos.

- Pentru tine nu e demn să pleci în felul ăsta, îi şopti ea. Nu m-ai iubit destul ca să nu mă chinuieşti despărţindu-te astfel de mine?

- Iartă-mă, murmură Niculae. Dar ţi-am spus, n-o să ne mai vedem.

- Ce e asta, n-o să ne mai vedem? N-o să ne mai vedem deloc?

- Da.

- Şi numai atât ai să-mi spui? Te rog să te întorci. Am eu să-ţi spun ceva.

- Ai spus... Te-am ascultat... E o iluzie! Cu cât vorbim mai mult, cu atât e mai rău, ne înstrăinăm mai tare! Eu nu doresc acest lucru.

- Nu doreşti să fim străini?

- Nu.

- Şi totuşi mă părăseşti?

- Tocmai de aceea.

Ea se înfrigură brusc:

- Stai puţin să te însoţesc, zise ea cu o afecţiune intensă şi smintită în glas, pe care o au toţi cei părăsiţi, de spaima care i-a cuprins şi pe care n-o pot suporta.

Dar întorcându-se îmbrăcată şi mergând alături de el, îşi mai veni în fire şi făcu exact ce era necesar să facă, adică tăcu luând acum cunoştinţă în linişte de ceea ce i se întâmpla. „Credeam că îl cunosc, gândi ea, şi uite ce reacţie are. Dacă mie mi-ar fi spus cineva ceea ce i-am spus eu lui după, aş fi înţeles, fiindcă am fost inspirată, i-am arătat cum poate fi luminată pieziş o idee şi făcută să arate catastrofică, în timp ce înfăţişarea ei adevărată e alta. Dar eu am uitat că nu mă aflu printre artişti, şi că la ei, la oamenii neartişti, o anumită idee care priveşte persoana lor poate da naştere la o reacţie cu totul neaşteptată. Şi aşa şi este, ideile suntem noi şi viaţa noastră, lovim în ele, lovi în carne vie... Ce să fac eu cu el? Cum să-1 conving... Adică ce să-1 conving... Poţi să-1 omori, şi nu-1 convingi că în dragoste o idee e inferioară unui sentiment, că mi-e drag şi că n-ar trebui să se creadă regele Angliei, că i-am spus o prostie, că nu luptă cu destinul... La urma urmei, ia stai puţin, nu e adevărat?! Ba e chiar adevărat, drumurile lui sunt altele decât cele pe care calcă acuma, şi atunci de ce această figură palidă şi cruntă, ca şi când Alteţa-sa Serenisimă, Niculae Moromete, a fost jignită de moarte şi îşi repudiază pentru totdeauna iubita nedemnă!? Ei, nu mai spune! Chiar aşa, nedemnă? Nedemn eşti tu şi află că îmi pun bucuroasă iscălitura pe această despărţire dacă după un sfert de oră de mers cu mine alături nu dai nici un semn că ţi-ai adus aminte că mă iubeşti şi să-ţi ceri scuze pentru purtarea ta.

Şi Simina se uită la ceas. Sfertul de oră însă trecu zadarnic; se opri în mijlocul trotuarului luminat de soare.

- Adio! îi spuse ea.

- Adio, Simina, răspunse Niculae răguşit de atâta tăcere, dar parcă mirat că ea mai era încă acolo şi îi mai vorbise.

X

întoarsă acasă, însă, Simina nu mai avea deloc înfăţişarea celei care gândise cu câteva minute mai înainte, foarte sigură pe ea, că îşi pune bucuroasă iscălitura pe această despărţire. Arăta uimită, o uimire extremă. Stătea pe pat, se uita afară pe fereastră şi nu-şi revenea din această uluire care, dimpotrivă, pe măsură ce timpul se scurgea, o copleşea în loc s-o părăsească. .. „N-aş zice, gândea ea, că s-a despărţit el de mine, ci mai degrabă mă împinge pe mine să mă despart de el, fără ca totuşi să-mi lase o speranţă că va reveni dacă îl aştept. Atunci ce să fac? Să-1 aştept aşa, fără speranţă? Sau să mă despart de el? Fiindcă de mă despart de el, despărţită rămân, chiar dacă el se mai întoarce. Pentru că el n-are ştiinţa să treacă peste un astfel de obstacol, cum ar Fi o hotărâre de-a mea de a rupe cu el pentru totdeauna. Şi, cu toate astea, cum să aflu eu dacă mă iubeşte sau nu, dacă nu în acest fel, adică scoţându-1 din inima mea? N-are decât pe urmă să lupte să intre iar, dacă mă iubeşte şi, dacă nu poate, cu atât mai bine! înseamnă că am pornit-o greşit şi că nu trebuie să suport eu povara acestei iubiri! De ce s-o suport? Ca să întreţin o flacără mai mică?... Şi dacă nu flacăra e mică, ci vanitatea lui e mare? E adevărat că i-am spus ceva grav, şi nenorocirea e că în astfel de afirmaţii e pe urmă foarte greu să mai separi ceea ce e real de ceea ce e o prostie din partea celui dus de sinceritate prea departe, ei şi? E foarte greu, dar nu imposibil, nu trebuia să stea prea aproape de mine până într-atât încât să acorde o importanţă exagerată spuselor mele şi să plece... Mai bine îmi cârpea una şi rămânea! Aşa, ce să fac?! Nu pot să mă despart de el! Nu pot decât să sufăr şi să aştept!... Şi dacă nu mai vine? Sau dacă mă face să-1 aştept un an?... Ştiu eu de ce i-am spus să iasă din grădină, de ce l-am lovit aşa tare! A învăţat să-i placă singurătatea cu care mă ameninţă pe mine tot timpul... Trebuie să fiu atentă la fiecare mişcare a sprâncenelor lui: Ei? Nu cumva? Ce s-a întâmplat?

Ce nu merge?... E drept că în ultimele săptămâni, de când i-a fost omorât un om, parcă a renunţat la această singurătate, dar iată cât de tare m-am înşelat! Dacă n-ar avea acest refugiu... Dacă singurul lui refugiu aş fi eu... Ce-aş mai vedea! Ce spectacole fascinante, de încercări de fugă, care ar eşua prin întoarceri. .. E-aş învăţa eu minte să mai mă facă să tremur ieşindu-i înainte pe scări şi barându-i drumul... Săraca de mine... N-aş fi în stare să-1 fac să sufere... Nu e genul meu... Prefer să sufăr decât să fac din dragostea mea un câmp plin de curse pentru omul pe care îl iubesc... Ce plăcere ar fi să-1 văd căzând în ele? Femeia care savurează astfel de suferinţe nu iubeşte... în afară de căzui când e vorba de răzbunări împotriva unuia care şi el procedează la fel... Dragoste de ţigani... Nu mă intereseazăl... Niculae nu e dintre *ci*... Totuşi, singurătatea care îi place în adâncul sufletului îl face fără voia lui intratabil... Nu ştie că dragostea e supusă încercărilor, care e adevărat că îi turbură din puritate, dar în schimb o întăreşte prin adaosul de suferinţă pe care păcatele noastre, prostia, trădarea, minciuna, le provoacă celuilalt... Nu poţi păstra neatins primul sentiment şi să trăieşti pe socoteala lui o viaţă... Recunosc că el e în stare să se despartă numai să-1 păstreze aşa cum a fost... Şi eu mă gândesc dacă îmi va mai bate vreodată inima aşa tare ca în seara aceea când am ştiut sigur că îl voi găsi în atelier şi cum am intrat şi l-am şi găsit, dormind cu faţa în jos şi cu capul pe braţe... S-ar putea să nu-mi mai bată, dar chiar dacă restul n-ar mai fi decât o ispăşire a acelei clipe, şi tot aş sfida această ispăşire pe care viitorul hapsân mi-ar pune-o deoparte. Suferinţa are uneori dulceaţa fericirii. Cu condiţia să nu ispăşesc singură. Fiindcă atunci resping totul... Nu voi păstra din ceea ce m-a făcut fericită nimic! Ca o răzbunare împotriva laşităţii celui care m-ar părăsi, chiar păstrându-mă în inimă! Mă păstrează în inima lui! Ei na! *Et en quoi cela rend-il mon astre plus benefique?*[1] Trebuie să-i

[1] Şi întrucât chestia asta îmi schimbă mie steaua?

spun asta lui Niculae, să ştie, şi în singurătatea lui să nu-şi facă nici o iluzie că inima mea va mai bate vreodată pentru el...

Căci chipul tău îl văd în orice floare
Şi-mi amintesc de prima sărutare...

Ei bine, nu-mi amintesc! Nu voi veni la tine, cum mi-ai povestit tu de acea Ileana măritată cu acel popă, care se urca pe ea cu izmenele pe el, în timp ce ea îşi amintea că un băiat îi sărutase odată, pe câmp, într-o covergă, şi mâinile şi picioarele, şi să mă rog de tine să mă iei, părăsindu-mi casa şi copiii. Nu la tine aş veni dacă mi-ar fi atât de rău, aş şti la fel de bine ca tine, dacă nu mai bine, ce să fac cu singurătatea... E bizar, cu cât mai puternice ne sunt argumentele, cu atât mai tare ni se înmoaie inima. Mi-e dor de el. înseamnă că sunt blestemată, trebuie să mă duc să-1 caut... Dar dacă sunt atât de legată de el, înseamnă că nici el nu mai e liber!... E sigură această gândire a mea? Fiindcă atunci de ce aş alerga eu ca o oarbă pe urmele lui? Nu ştiu... trebuie să alerg.

Dar cât de încrezători sunt cei care urmează să fie din nou loviţi! Simina ajunse la castel înaintea lui Niculae, luă un taxi şi îl aşteptă aproape două ore pe aleea de la intrare până când îl văzu apărând pe poartă. El o zări, dar nu-i dădu nici un semn, în timp ce pe chip îi apăruse o expresie pe care nu i-o cunoştea: era o răutate, batjocoritoare şi mărginită, însoţită de un soi de jubilaţiune pe care o observăm adesea la proşti, când cred ei că au descoperit ceva de care alţii i-ar socoti incapabili, în timp ce ei, vezi, nu sunt! Era clar că pe drum se întâmplase ceva cu el... Intrigată, dar şi cu o umbră de nelinişte în priviri, care se adăuga la cea cu care pornise de acasă, Simina intră după el în odaie şi se aşeză pe scaun. Niculae avea aerul că lui nu-i spune nimic această venire a ei după el faţă de ceea ce descoperise el între timp.

- Aşa deci, zise sarcastic şi cu privirea aproape înverzită de acea jubilaţiune a lui interioară, a cărei cauză se pare că ştersese

cu buretele ca pe ceva copilăresc motivul dinainte al despărţirii de ea. Eu o iubesc şi gândul meu e numai la ea, şi în timpul ăsta ea se consolează cu fostul ei bărbat. Dar puteai cu oricare altul, la urma urmei erai liberă, nici eu nu mai ştiam atunci când te-am gonit chiar de-acolo de pe scaunul pe care stai dacă între noi va mai fi vreodată ceva în viitor. De-aia şi când mi-ai spus că eşti măritată, nici nu m-am mirat. Dar să vii şi să-mi spui mie că aşa şi pe dincolo, de, vezi, mă persecută unul, geniul meu cel rău, un pictor foarte talentat... Şi plângi... Şi pe urmă iar plângi... Şi din nou i se schimonoseşte faţa şi iar varsă lacrimi de crocodil peste un trecut nedemn... Cu fostul bărbat... Asta e ceva, aşa, de neînchipuit... Şi eu, care mă întrebam: Mă, ce-o fi având?!

Şi zicând acestea îşi izbi fruntea cu palma, ca şi când ideea aceasta l-ar fi trăsnit de uluire că putuse fi atât de nătărău... Rămase apoi mut, ca şi când i-ar fi pierit şi graiul de la Dumnezeu...

- Neghiobule, zise atunci Simina cu un soi de desnădejde neînfricată, plină de hotărâre, chiar dacă ar fi adevărat ce ţi-a trăsnit ţie prin cap, şi tot nu trebuie să ai aerul ăsta de satisfacţie neroadă că ţi-ai prins iubita cu o minciună. Nu ţi-e ruşine? în primul rând iubita nu trebuie prinsă, fiindcă altfel de ce o mai iubeşti? Ce-a făcut ea înainte, dacă a făcut, ce te priveşte?

- Pleacă, mârâi Niculae. Pleacă imediat! Nici să nu te mai văd! între noi totul s-a sfârşit, pentru totdeauna... Şi eu, continuă el ca în faţa cuiva care i-ar fi ascultat pe amândoi, care am crezut că eşti fiinţa cea mai sinceră din câte am cunoscut... Puteai să-mi spui, nu să mă faci să cred că acele lacrimi erau din dragoste pentru mine, de fericire că ne-am regăsit... Da' puteai să nu plângi, că nu te învinuia nimeni! nu să pui la baza unei iubiri o minciună urâtă, care pătează totul...

- Pătează numai prostia care a pus stăpânire pe tine, prostie pe care nici eu n-am putut să-mi imaginez că o să joace un rol atât de mare în viaţa ta. Ţi-nchipui, m-aş fi ferit şi eu de tine...

Şi acum să vedem ce minciună aş fi pus eu la baza acestei iubiri. Ce? Că am plâns? Am să-ţi spun de ce. Felul cum m-ai oprit tu pe alee, cu totul neserios în primele clipe (am crezut că ai pur şi simplu nevoie de o femeie, sub imperiul unei stări trecătoare), a avut pe urmă pentru mine, în ceasurile care au urmat, efecte foarte rele. Am văzut că cu adevărat tu ai lăsat să treacă un an între noi ca să uiţi întâmplarea aceea cu scriitorul pe care credeai totuşi în sinea ta că n-ai să poţi s-o uiţi, şi ai descoperit deodată, văzându-mă, că ai uitat-o. Cum poţi să Fii atât de mic şi să crezi că în clipele acelea nu m-a copleşit bucuria? Dacă aşa gândeşti tu cu adevărat, atunci ai dreptate, totul s-a terminat între noi...

- Ce să cred, Simina? zise el de astă dată liniştit. Ştiu totul. Anul trecut, după ce ne-am despărţit noi, te-ai întors la fostul tău bărbat, la Pătraşcu. El e pictorul care te persecuta, care îţi spunea că n-ai talent... Ştiu totul. Nu vezi?

- Nu văd nimic, zise Simina, dând din umeri. Mă mir cum a putut să mijească aşa ceva în capul tău.

- Simina, ce să mai vorbim, nu mai avem ce ne spune, zise Niculae cu o convingere cu atât mai mare cu cât agresivitatea care îi ascuţise într-adevăr la început cuvintele cu care o întâmpinase pe Simina acum se împrăştiase, şi glasul lui era foarte Firesc, asemeni celui căruia i s-a dezvăluit fără putinţa de a se înşela un adevăr crud şi suficient de clar ca să te liniştească de tot... De la indignare ajunsese la nepăsarea calmă. Te rog să mă ierţi, adăugă el, trecând parcă acum la detalii lipsite de importanţă, dar necesare de pus la punct, că nu te-am primit cum se cuvine la poartă. Ai fost totuşi iubita mea, şi gestul de-a nu te lăsa perine s-o iei prima înainte e nedemn...

- Bine, văd şi eu că nu mai e nimic de făcut cu tine, zise Simina, mai liniştită în acea clipă, când lucrurile luaseră o întorsătură gravă, decât înainte, când nu se pusese între ei decât o simplă jignire.

XI

Aşadar, ceea ce aflase el era grav. Era pentru el, nu pentru ea... Trei bărbaţi cunoscuse, unul cu care se măritase, o bătea şi o desconsidera ca pictoriţă, al doilea o iubise, dar într-un anumit moment o trăsese cu banul, un golan, iar al treilea, cel din faţa ei, râsese de ea... pentru ceea ce i se întâmplase ei, după ce el râsese... Ce stupid! Dacă ar fi doar gelos! Dar e şi nătărău. Oricum, dragostea ei se încheia, el o părăsea, de astă dată de tot, nu mai era nici o îndoială... Aşa era, de aceea plânsese, fiindcă i se întâmplase între timp ceva urât, dar nu fiindcă s-ar fi simţit vinovată... „Ce-ar fi să-i spun cum s-au petrecut lucrurile şi pe urmă să plec? gândi ea. Am o idee: Aşa cum am revenit la el, deşi a râs de mine, aşa am revenit atunci pentru o clipă la Pătraşcu. E adevărat că e foarte urât să te întorci fără convingere la fostul tău bărbat, fie şi numai pentru o clipă, dar asta e urât în raport cu ceva, cu o prezentă sau viitoare dragoste. Ori eu, atunci, când a intrat Pătraşcu în camera mea de la castel, şi m-a găsit singură, eram foarte deprimată şi atenţia mea slăbise, nu mai vedeam în viaţa mea, pentru mine, nici o dragoste... In asemenea împrejurări o femeie plăteşte aproape conştient prostia sau nenorocirea de-a fi avut în trecutul ei un astfel de bărbat, şi nu altul, pune întâmplarea în contul relelor dinainte, cedează, pe urmă se îngreţoşează şi uită... Unde are, însă, Niculae dreptate e că pe urmă am rămas legată de Pătraşcu prin ranchiună şi ură. Aici m-a prins, nu trebuia să-i povestesc eu lui că există în viaţa mea un pictor care mă persecută şi mă înjoseşte. Bineînţeles, sinceritatea, adică prostia, trebuia să se adauge la slăbiciune şi trădare... Nu puteam să tac din gură? La ce-mi foloseşte mie acum că el a crezut câtva timp despre mine că sunt cea mai sinceră fiinţă pe care a cunoscut-o? Dar de ce să-i fac eu lui mărturisiri complete? Iată o nouă prostie care îmi trece prin cap. în realitate, totul se poate nega din moment ce sunt nevinovată... E clar, Pătraşcu l-a întâlnit

probabil în drum, după ce a plecat de la mine şi, ca un mizerabil, cine ştie ce i-a povestit... Ce coincidenţă nenorocită, a căzut tocmai când el vroia deja, sau în orice caz era sub imperiul unei idei de despărţire, dar aşa se întâmplă totdeauna, ca împrejurările să nu te cruţe, ci să te apese ca şi când ar fi în mod diabolic aranjate de cineva... Ei şi? Ar înţelege Niculae că el mă lovise prea tare ca să mai sper într-o întoarcere a lui? Ş{ atunci ce rost au destăinuirile? Dimpotrivă, trebuie să-i strecor în suflet îndoiala unei intrigi în care a căzut şi s-o fac atât de bine încât să simtă şi el pentru prima dată în viaţă că singurătatea nu e pentru el un refugiu, ci un loc otrăvit... Cum mă ştie sinceră, o să creadă măcar jumătate, dacă nu tot ce-am să-i spun. Dacă în prima clipă va rânji şi nu va crede, o să-1 roadă după ce o să plec..."

- Uite, Niculae, ultimele mele cuvinte şi hotărârea mea de a mă despărţi de tine, care coincide cu a ta, zise Simina. Văd că îţi vine să sari într-un picior fiindcă îţi închipui tu că ai descoperit nu ştiu ce pată în trecutul meu... N-ai descoperit nimic... Dar acum nu te mai iert eu, ai căzut prea jos în ochii mei... Am plâns şi am tremurat pentru tine şi iată cum sunt judecată. Ţi-a şoptit la ureche cine ştie ce ticălos ceva josnic... Nu mă mir, fostul meu bărbat chiar e un astfel de netrebnic şi văd că zadarnic te-am prevenit din prima zi când ne-am cunoscut noi că ţese intrigi împotriva mea... Ţi-am spus, îţi aminteşti... Dar ce, tu eşti un bărbat întreg?... Halal bărbat, care e astfel prevenit, şi-şi pleacă totuşi urechea la ceea ce i se spune şi îşi jigneşte femeia iubită exact în punctul în care e ea mai slabă şi cere protecţie...

Simina era deja întoarsă spre uşă când îi spusese lui Niculae ultima frază şi nu se uită ia el în cele câteva clipe cât mai stătu până ieşi afară... Tocmai trecea o maşină pe alee şi alergă şi îi făcu semn... Erau de la castel?... O luau şi pe ea la Bucureşti?...

Simina se duse fără şovăire la fosta ei locuinţă în care trăise cu Pătraşcu şi care se afla în cartierul învecinat cu Piaţa Victoriei. Ii deschise uşa chiar Pătraşcu, care se arătă uimit văzând-o. Era adevărat că o persecuta pe fosta lui soţie, dar în ultima vreme o mai slăbise şi acum o întâmpină cu simpatie.

- Ce faci tu, lucrezi? îl întrebă ea după ce el o conduse în holul apartamentului, unde pictorul avea ca şi înainte obiceiul să lucreze.

Holul era mare şi ferestrele luminoase.

- Da, confirmă el, lucrez.

- Ia spune-mi, zise ea cu o tandreţe rece şi absentă, eşti treaz sau beat?

- Nu, zise el, sunt complet treaz. Vrei o cafea?

- Nu, zise ea. Am venit să-mi spui cum ai putut tu să decazi atât de tare în propriii tăi ochi încât să-i povesteşti bărbatului pe care eu îl iubesc ce s-a întâmplat între noi, la un moment dat, la castel, anul trecut!

El se uită la ea cu o atenţie posomorâtă şi uluit.

- Şi tu cum ai putea să decazi până într-atât, zise el, încât să iubeşti un bărbat care-ţi inventează că eu i-aş fi spus aşa ceva?

Simina avu o mişcare înapoi, ca şi când s-ar fi ars fulgerător la un foc invizibil.

- Nu mi-a inventat că i-ai fi spus tu. Dar ştie! De unde ştie? Ai povestit altcuiva?

- Tu ştii, Simina, cauza pentru care te-am vorbit de rău şi ţi-am făcut zile amare. Ştii că te iubesc! Atunci cum poţi să-ţi închipui că îmi pun sufletul pe masă, să scuipe toţi beţivii în el? Obiceiul ăsta mai degrabă îl ai tu. Gândeşte-te dacă nu cumva i-ai spus tu ceea ce zici că pretinde că ştie de la alţii. Nu uita un lucru, că eu nu te-am desconsiderat şi nu te-am înjosit pe tine decât în talentul tău, în care nu cred şi care ne-a despărţit, fiindcă rar am mai văzut om mai ambiţios şi mai obsedat să se afirme ca tine. Sunt convins că pictura ţi-a strâmbat viaţa.

Ai călcat din pricina asta peste un barbar care te adora. Dar nu ţi-am făcut niciodată nici un rău ca femeie. Ştiu că ai născocit asta singură despre mine şi ai povestit în oraş că mă leg de viaţa ta intimă! N-am zis nimic, am zâmbit, am simţit că mă urăşti foarte tare şi te-am iertat. Dar acuma să nu vii să-mi spui chiar mie în faţă o asemenea prostie! Sunt prea drăguţ că te aduc în felul acesta la ordine, ar fi trebuit să te dau afară şi să te descurci cum poţi cu băiatu ăla care pretinde că te iubeşte băgându-şi nasul unde nu-i fierbe oala... Ştiu eu de ce te băteam, simţeam cât eşti de toantă... Dar mă rog... Dragoste cu sila nu se poate, nu poţi să mă acuzi că n-am înţeles perfect acest dicton...

Simina se ridică în picioare, încheind brusc, aproape brutal, acest dialog, luă câteva tablouri de pe lângă pereţi şi se duse mai la lumină şi se uită la ele. Nu se uită mult, le puse la loc aproape ca şi când le-ar fi aruncat, şi luă altele. Se strâmbă atât de tare, încât chipul i se făcu parcă negru.

- Ce este? zise Pătraşcu. Nu-ţi plac?

Ea nu răspunse, luă altele, se uită la ele, le răsuci şi le învârti cum ai face cu o marfă care nu merită nici doi bani, şi le puse pe urmă şi pe-astea la loc... Se gândea acum, parcă scârbită, dacă să mai ia sau nu altele. Luă. Nu-i adresă în acest timp nici un cuvânt fostului ei bărbat.

- Dă-mi şi mie unul zise ea în cele din urmă. Dă-mi-1 pe ăsta.

Şi-i arătă unul mai mic, un portret de femeie văzută din profil.

- Cu plăcere, zise el. Stai să ţi-1 împachetez. Şi, în timp ce îl lega cu o sfoară: Chiar nu-ţi mai place ce pictez eu?

- Mulţumesc, zise ea ocolind hotărâtă întrebarea. Şi te rog să mă scuzi că te-am deranjat.

Ieşi cu tabloul subsuoară. Pătraşcu o conduse până jos în stradă, unde ea îi mulţumi din nou cu aceeaşi răceală şi se îndepărtă. „Dacă mai îmi place cum pictezi? mârâi în sinea ei. Mai îmi place! Lua-te-ar dracu cu talentul tău de-acasă... Mă mir că nu mi-ai scos iar ochii cu flaaacăra şi cu deeemonul tău."

Când ajunse în odaia ei Simina rezemă tabloul de perete, se uită la el câteva minute, apoi se duse într-o debara, scoase de-acolo un geamantan, şi începu să împacheteze rochii şi lucruri femeieşti necesare unei plecări... „Şi pe deasupra, gândi ea din nou, mai are şi dreptate... Şi totuşi, nu m-am prostit într-atât încât să spun cuiva şi ceea ce nu vreau să spun, cu toate că nu văd cine altcineva să-i fi spus... Dar acum ce importanţă mai are?"

XII

„Ce-ar fi făcut grădinarul Miciurin în clipa când şi-ar fi dat seama că a încăput pe mâna unei muieri? se întrebă Niculae după ce rămase singur în odaia lui. Şi-ar fi văzut el mai departe liniştit de pătlăgelele lui de prin copaci şi puţin i-ar fi păsat că s-ar fi despărţit de ea? Sau s-ar fi grăbit să treacă peste cele întâmplate, să alerge şi să-şi vâre bucuros gâtul sub jug? Ia să mă gândesc, să-mi imaginez ce s-ar fi petrecut în mintea lui creatoare... Dar nu pot să-mi închipui cum ar fi luat lucrurile decât dacă admit că ar fi dat peste el o fată ca ea atât de dezarmată încât nu vezi ce să mai faci cu dorinţa care se naşte în tine să n-o părăseşti şi s-o protejezi... Fiindcă afli cu cea mai tişoară stratagemă tot ce crede ea că îţi va rămâne ascuns pentru totdeauna... Şi atunci cum s-o mai învinuieşti? O iertasem pe drum că m-a făcut laş, am înţeles după ce ne-am despărţit cât de speriată era, de mi-a ieşit înainte pe scări să mă oprească... Şi ce ochi frumoşi îi făcea spaima... Dar dacă n-aş fi plecat, s-ar fi întins la caşcaval şi ar fi continuat pe urmă să-mi dea sfaturi cum să ma port în viaţă şi la serviciu... Nu mai puteam însă să-i reproşez ceva după ce am văzut-o cum mă aşteaptă pe alee, era atât de îngrijorat şi de frumos chipul ei! Şi ca să nu mă împac cu ea mi-a trecut atunci prin cap s-o învinuiesc că ar mai fi avut de-a face cu bărbatu-său după ce ne-am

despărţit noi anui trecut... Amintirea plânsului acela mi-a dat ideea... Suspect... Sentimentul de vinovăţie care i se citea în ochi (totul i se citeşte în ochi!) şi care pe urmă a pierit, n-am mai văzut-o după aceea deloc plângând, deşi nu mai rău, ci mai bine ne-am simţit... Nu e atât de slabă pe cât pare... Numai în faţa mea se face praf... Şi iată că e adevărat, avansează singură ipoteza că fostul ei bărbat s-ar putea să fi spus despre ea că ar mai fi fost ceva între ei doi... Dar asta înseamnă că chiar a şi fost... Altfel cum să-i treacă prin cap că acela ar fi în stare? Cum să-i treacă?... Cum!? Aşa cum mi-a trecut şi mie... Fără motiv, sau din nevoia de a găsi o explicaţie la acuzaţia mea... Numai că la mine nu e fără motiv! într-adevăr, de ce a plâns ea atunci? Săraca, o fi făcut ceva care i se părea în clipele acelea urât... Trebuie s-o iert, era atât de fericită că am oprit-o pe alee, când într-adevăr eu nu simţisem decât nevoia de a avea o muiere... în timp ce ea mă aştepta afară pe treptele mormântului prinţilor, eu eram gata s-o înşel cu Florica Damian... Trebuiesc uitate aceste momente de cădere, şi ale mele, şi ale ei... Pur şi simplu rase din amintirea noastră... Da, continuă Niculae ridicându-se de pe pat şi ieşind afară, o iert, dar de dus după ea nu mă duc. S-a dat la mine, la viaţa mea, aşa cum mi-am aranjat-o eu, fără alt motiv decât cel care îndeamnă pe oricine să te jignească, să te micşoreze sau pur şi simplu să-ţi zdruncine viaţa şi să te facă s-o slujeşti pe-a lui, să te învârteşti în jurul lui ca un titirez, să-i serveşti interesele, şi el, reuşind, să-ţi arunce şi ţie un os din succesele lui şi să te arate prietenilor bătându-te protector pe spinare... Iată, ăsta e cutare, băiat bun, adică bun pentru el, şi eventual să te şi însoare cu vreo nepoată sau soră de-a lui cam bătrână şi cu nasul cam mare.. Asta în ce priveşte prietenii... în ce priveşte femeile, problema e mai simplă, dar la fel de nemiloasă, nu te lasă aşa cum eşti, dacă eşti un bărbat cu merite, te împinge de la spate să urci sus, iar dacă nu eşti, încearcă să urce ea şi tu s-o ajuţi... în cel mai fericit caz, începe ea să-ţi poarte pantalonii şi căciula. Mi-aduc aminte că nea Matei, un prieten al lui tata, avea o muiere... Uite-aşa îi mergea gura când veneau şi pe la bărbatul ei în casă oameni... Şi nea Matei o asculta cu ochii lucind de un fel de încântare înghesuită, nici nu clipea, şi când venea un moment de îi tăcea ăleia gura şi se făcea linişte, îşi înghesuia capul între umeri şi zicea uimit singur: «Aşa e, mă! Aşa e, cum zice muierea asta a mea!»... Aşa ar vrea şi Simina... Cu toate că ea e atât de departe de a dori în mod conştient să mă pună de pildă în situaţia lui nea Matei ăla... Dar să-ţi închipui... Că nu mai au rost grădinile.. Voltaire... Goethe... A se slăbi... Din mâinile mele ies flori şi fructe, punct!..."

Niculae ieşi la şosea, urcă într-un autobuz, din care coborî la intrarea în Bucureşti. De-acolo luă altul, care îl ducea spre Ploieşti. La staţia Săftica, după o jumătate de oră de mers, se dădu jos şi intră în sat. Nu era mare suma pe care trebuia să i-o dea mamei copilului său, dar, aşa mică, ei îi trebuia, băiatul avea să înceapă în anul acesta chiar să meargă la şcoală şi avea nevoie de haine şi de încălţăminte...

Marioara Fântână era acasă, spăla ceva şi când îl văzu pe Niculae pe drum, apropiindu-se, ascunse ligheanul sub pat, se şterse repede pe mâini şi îşi drese părul în oglindă. Era desculţă; scoase de undeva nişte pantofi şi şi-i trase în picioare.

în cei şapte ani de când plecase din sat, Marioara nu mai era uşor de recunoscut. Legată prin fire nevăzute de băiatul lui Moromete, îl urmase nu numai imitându-1, învăţând din greu să ajungă asistentă medicală, dar trăind singură şi păstrându-şi parcă intactă frumuseţea ei de la douăzeci de ani (cu care nu reuşise să-1 cucerească pe Niculae), vrusese parcă asemeni lui să ţină anii pe loc, atât cât va trebui până în ziua când el se va uita la ea, o va *vedea* şi îşi va da seama că ea îi era dată... Şi pentru ca acest lucru să se întâmple trebuie să trăieşti cu credinţă, gândea ea, altfel toate sunt zadarnice pe lume, şi

iubire, şi frumuseţe, şi chiar aşteptarea ei, care îi lua pe dedesubt cei mai frumoşi ani, ca o apă, chiar dacă se vedea mereu în oglindă tânără...

- Unde e Cioroşbulingă ăla? o întrebă Niculae după ce ea îl primi şi se aşezară la mica măsuţă de lângă fereastră.

- L-am trimis eu să-mi cumpere nişte undelemn. Vine acuşi, răspunse Marioara cu un glas din care ai fi zis că se înţelege: l-am trimis eu să facă o năzbâtie; se întoarce îndată şi o să vezi ce fericit e că a făcut-o!

Cuvintele cu care îşi începea Niculae vorba când venea la ea erau de obicei acestea, botezându-1 pe fiul său, de fiecare dată, cu alte nume, şi uneori într-o vizită cu mai multe deodată. Pe băiat îl chema Ilie, după numele bunicului. Niculae îi spunea Beşleagă! Sau Tănase! Sau Bâzdoveică! Astăzi îi spusese Cioroşbulingă, fiindcă îşi amintise pe drum cum îi spunea lui când era mic unul Sandu, de câte ori venea pe la ei să joace tabinet cu taică-său şi îi băga şi un deget în burtă. Acest Sandu avea să se însoare cu Tita după război şi să moară strivit de căruţă, într-o dimineaţă cu ceaţă groasă, din pricina unui câine care mânca o cioară. „Uite la ea cum se potriveşte cu mine, gândi el, uitându-se la Marioara, cum mă iubeşte fără să aibă nevoie să-i stau în casă sau în pat, sau să mă vadă mai mult de o dată pe lună. Dacă mi-ar fi milă de ea şi ea ar simţi, nu m-ar mai iubi din clipa aceea... Fiindcă mila naşte în dragoste ură, nu alinare. lat-o, dragostea neîmpărtăşită o ţine parcă fată mare, în timp ce dacă ar trăi cu mine, cine ştie, s-ar ofili repede ca un trandafir la soare... Totuşi, mi-ar părea mai bine dacă s-ar mărita, băiatul e acuma mare şi ea ar putea să-şi facă alţi copii şi pe Iliuţă să mi-1 dea mie.

- Unde umbli, mă Zdroncane? îl întâmpină Niculae pe fiul său, care tocmai intra în odaie cu sticla cu undelemn.

Copilul, aprins brusc la faţă la vederea tatălui, îi răspunse că maică-sa i-a spus aşa şi pe dincolo şi el a făcut şi a dres...

Niculae îi puse mâna pe cap şi îl mângâie. Băiatul nu mai era demult gelos de venirea lui, dimpotrivă, parcă îi bătea inima în ochi când taică-său îl apuca de umerii lui mici şi îl strângea lângă el. In sat Marioara spusese că e măritată cu tatăl copilului, dar că nu puteau trăi împreună din pricina slujbei lui. Bineînţeles că ea ştia că nimeni nu credea, dar credea el, băiatul, fiindcă pentru el spunea ea minciuna asta... Ghicind parcă aceste realităţi la care totuşi nu-i era gândul, Niculae îşi întârzie astăzi vizita şi în cele din urmă îi spuse Marioarei să se îmbrace şi să iasă toţi trei în sat la plimbare... Ieşiră ţinându-şi copilul între ei şi merseră pe urmă la restaurantul mare de lângă şosea, unde mâncară fripturi şi băură bere... Iar la sfârşit Niculae o rugă ceva: el nu putea! Să se ducă ea într-o duminică pe-acasă pe la ţară, să-1 mai vadă bunicii pe băiat...

- Ilinca mi-a scris că tata a început să se mişte greu, spuse el, şi o să-i pară bine dacă te duci pe la el cu Iliuţă. Ştii ce mult a ţinut el totdeauna la tine!

Ea avu un zâmbet fulgerător care îi lumină intens chipul. Se uită la el şi dădu din cap. Aşa va face. Văzută de un străin, Marioara arăta ca şi cum ar fi fost cea mai fericită dintre soţii lângă copilul şi bărbatul ei. Ceea ce mai păstra în ea din fosta ţărancă se ghicea din fermitatea privirii... Dacă ai pus ochii pe-un bărbat şi ai făcut cu el un copil, cum ar mai putea fi bun altul, cu cel la care ţii în gând? O încurcătură... Cum ar fi mai rău! Cel puţin aşa, iubirea şi durerea sunt limpezi şi, privindu-le în faţă multă vreme, se fac una, un soi anumit de iubire care nu e lipsit de speranţă chiar dacă acest om ar lua pe alta. Şi dacă o ia, ce? înseamnă că o să şi rămână? Cine poate să ştie... Posomorât în cele din urmă, intuind parcă şi aceste realităţi, Niculae plăti, se ridicară de pe scaune şi se despărţiră...

A doua zi îi dădu Siminei un telefon. îi răspunse mama ei. Simina, zise ea, şi-a făcut bagajele şi a plecat la mare. Avea în glas ceva care arăta că se simţea scandalizată de ceea ce făcuse

fata ei: refuzase să-i spună în ce loc anume s-a dus la mare şi la ce hotel! Se îmbolnăveşte cumva pe-acolo, unde s-o caute? Dar li se poate întâmpla ceva lor, aici, părinţilor, unde să dea de ea?

- Credeam că ştii dumneata! mai zise doamna Golea cu umor, parcă s-ar fi bucurat că fiica ei nu şi-a menajat nici prietenul... Dar nu-i nimic, mai adăugă ea, o s-o găseşti dumneata, dacă s-a dus ca de obicei la Eforie... Caut-o pe plajă... Şi fii atât de amabil şi roag-o să ne dea un telefon, să ne spună şi nouă ce e cu ea şi unde o putem găsi...

XIII

Niculae închise telefonul şi din clipa aceea simţi fără să fi gândit nimic cum inima îi bate mai tare şi nu-şi mai revine. Tot ceea ce făcu după aceea parcă nu mai erau acte hotărâte de el, ci de un altul, străin, a cărui voinţă nu numai că anula voinţa lui proprie, dar şi puterea gândirii. „Eu nu mai ascult acum decât de această bătaie a inimii, care nu vrea să mai coboare la ritmul ei obişnuit, îşi spuse intrând pe peronul Gării de Nord şi luând-o spre un ghişeu. Nu mai pot să-mi dau seama nici ce vreau. Să mă duc s-o văd, ei şi? Şi dacă ea, aşa cum mi-a spus, s-a despărţit de mine în gândul ei? Dacă e adevărat că am căzut prea jos gonind-o în felul cum am făcut-o şi nu mă iartă?.. Cum e posibil? Am lăsat-o să vină după mine, am umilit-o în dragostea ei, ar fi trebuit să... în ziua când... în după-amiaza aceea.

Găsi bilet abia pentru a doua zi dimineaţa. Se plimbă toată ziua prin oraş, nu mancă nimic, iar noaptea nici nu încercă să adoarmă; inima nu înceta cu bătaia ei înaltă, iar gândul rămânea mereu pironit la amintirea ultimelor clipe petrecute cu ea... Pe la patru dimineaţa se sculă din pat, se rase cu grijă, îşi luă haina pe braţ (era foarte cald) şi plecă... Trenul alerga şi Niculae se uita absorbit peste miriştile galbene... Rămâneau

neclintite în depărtări, în timp ce pe-aproape ieşeau vertiginos înaintea ochiului său nemişcat de la fereastră... Cu toate că drumul până la Eforie ţinu peste patru ore, când ajunse şi se opri, Niculae tresări de la locul său cu o expresie ca şi când abia s-ar fi urcat. Se dădu repede jos şi, după ce întrebă unde e plaja, de unde începea şi unde sfârşea, ieşi din gară cu un mers proaspăt, străbătu staţiunea fără să se uite nicăieri, şi în curând ajunse pe plajă. Avea ochii deschişi, dar parcă nu vedea cu ei, ci cu alţii care îl călăuzeau fără greş printre trupurile întinse pe nisipul alb şi mărunt direct către ea, tras parcă cu aţa... Se uita foarte puţin în părţi, numai înainte, şi nu avea deloc ezitări, fără ca în acelaşi timp să se grăbească să câştige printr-un mers mai rapid ceea ce privirea sa parcă oarbă nu reuşea să descopere. .. Dar nu după multă vreme o zări... Stătea singură pe un cearceaf întins, ferindu-şi cu braţele faţa de soarele puternic sau poate gândindu-se în acest fel al ei care îi era şi lui familiar. Se aşeză lângă ea şi în clipa aceea chipul i se desfigura parcă de o copleşitoare tristeţe. Privirea îşi pierdu orbirea care îl călăuzise până aici şi se închise doborâtă de oboseală. îşi luă o clipă faţa în mâini, apoi îşi puse braţele pe genunchi cu un gest care amintea pe acela al unui bătrân ţăran şi care se uită să vadă şi el, într-un moment de răgaz, întinderea câmpului peste care până atunci trudise... Numai că aici era apă care sosea neîncetat din depărtare şi spăla plaja cu valuri verzi şi înspumate. Foşnetul lor de pădure bătută de vânt aducea linişte peste mulţimea de trupuri omeneşti, ale căror cuvinte, strigăte de veselie, chemări sau exclamaţii de plăcere pe care le-o pricinuia celor din apă izbitura valurilor se auzeau parcă din depărtări, ca într-un vis din care te-ai trezit şi nu s-ar împrăştia... Era atât de luminos soarele şi strălucitor văzduhul, şi atât de ireale ţipetele pescăruşilor, încât tânărul fără costum de plajă care se aşezase lângă acea femeie care continua să stea cu braţele la ochi uită parcă unde se află, de ce venise şi ce căuta el acolo pe cearceaful unei necunoscute, căreia întârzia să-i spună ce doreşte,

se ridică în picioare cu chipul inundat de o bucurie parcă eliberatoare şi începu să se uite în zarea mării răpit de întinderea şi mişcarea ei neîncetată. După cârva timp se reaşează şi atunci Simina îşi desfăcu brusc braţele. Se ridică în capul oaselor.

- Niculae, zise ea.

Dar parcă printr-un şoc el devenise timid. Ii surâse, dar nu-i răspunse în prima clipă şi nu avu nici un gest.

- Niculae, repetă ea, şi atunci el îşi veni în fire şi se îmbrăţişară.

începură să se sărute pe toată faţa, ca acei soţi disperaţi pe care un război i-a ţinut departe unul de altul şi acum el s-a întors şi ea scoate un ţipăt de spaimă că ar fi putut să nu fie teafăr, să-i lipsească o mână sau un picior sau chiar o parte întreagă a trupului. Dar nu-i lipsea nimic, se întorsese şi era viu şi întreg.

- Niculae! Iubitul meu !...

Abia îşi reţinea strigătul, dar nu-i scăpă îngrijorarea care se putea citi pe chipul lui, care în inima lui dispăruse, dar reflexul îi rămăsese încă întipărit pe faţă.

- Ce e cu tine?... Niculae! Dragul meu... s-a întâmplat ceva?

Nu-1 scăpa din ochi şi fiecare întrebare era însoţită de căutarea privirii în a cărei limpezime se puteau vedea valurile unei mări răsturnate şi albastrul unui cer plin de grămezi de nori albi...

- Da, murmură el, s-a întâmplat...

- Spune-mi!

- Te iubesc...

Ea se uită într-o parte şi primi cu o linişte plină de încredere veselă această declaraţie. Da, era grav... Nu era glumă... Băiatul era îndrăgostit... De altfel el nici nu se uita la ea, se întinsese pe burtă pe cearceaf şi-şi ascunsese faţa cu braţele parcă cu nepăsare sau cu deznădejde: nici el nu mai ştia ce să mai facă şi ai fi zis că suferea fiindcă dragostea lui nu era împărtăşită.

- De! zise ea. în sfârşit, iată o declaraţie totală, dar parcă îmi bătea inima mai tare anul trecut când îmi spuneai: re iubesc în clipa asta!

Se lăsă o lungă tăcere. Ea reluă, şoptindu-i cu o melancolie fără tristeţe, liniştită în sentimentul ei pedepsitor care o stăpânea:

- Mai ţi-aminteşti? Nu vreau să-ţi spun că eşti mai puţin sincer ca atunci, dar te iubesc eu prea mult ca să mai fiu atât de surprinsă de iubirea ta. O să-ţi explic amănuntul ăsta mai târziu... Dacă va mai fi nevoie... Acuma hai să mergem colea unde e un magazin să-ţi cumperi ce-ţi trebuie pentru plajă. Eşti obosit! Nu e nimic, mai stăm pe urmă un sfert de oră şi plecăm, fiindcă nici n-avem voie mai mult, intrăm în mare şi apoi luăm masa şi ai să te odihneşti... Nici eu n-am dormit în noaptea în care ne-am despărţit... noaptea asta a fost foarte grea... Dar tu mă ai pe mine după ea, în timp ce eu n-am avut a doua zi pe nimeni...

- Nici eu n-am avut, fiindcă ţi-am dat telefon imediat dimineaţa, dar n-am găsit bilete să vin după tine...

- Şi de-atunci n-ai dormit? Eu am dormit azi-noapte şi când am ieşit pe plajă eram eu liniştită, dar mă simţeam ca moartă...

Ea strânse în acest timp într-un sac tot ceea ce adusese cu ea pe plajă. îşi îmbrăcase rochia peste costumul de baie. Se ridicară şi plecară. Niculae nu arăta bine. Venise după ea, dar parcă dăduse peste altcineva. Nici ea nu mai arăta mirată. Ceea ce se întâmplase între ei se petrecuse într-un loc. Aici era altul... Totuşi, când unul din ei doi părea mai părăsit, celălalt îl vedea, şi privirile care li se întâlneau le smulgeau un zâmbet: era adevărat, erau din nou împreună?

Pe drum treceau agale bărbaţi şi femei în costume de plajă. Fără briza mării îi apăsa parcă soarele, dându-le o expresie de părăsire şi abandon care apropia vârstele făcând din tineri şi bătrâni oameni egali, atâta vreme cât mai erau vii nu se mai deosebeau mult între ei... Căutarea instinctivă, care îi făcea atât

de sălbatici prin oraşele lor, aici parcă înceta... Era de mirare să vezi cum o fată aproape goală care înapoia acestui ţărm putea naşte legende aici nu atrăgea privirea nimănui...

- Niculae, zise Simina după ce se reîntoarseră pe plajă, noi o să zăcem acuma timp de vreo săptămână fără să fim în stare de nimic... din pricina soarelui. Pe urmă o să ne simţim aşa de bine că n-o să mai vrem să mai plecăm... Nici n-o să plecăm... până în septembrie... Atunci începe să se răcească apa... Şi briza începe să facă dimineţile frumoase scurte şi serile să te simţi ca Ovidiu, exilat... aşa de frig se lasă la apusul soarelui. E bine să-ţi iei adio de la mare mai înainte, să te urci în tren când soarele mai e încă dulce... Te uiţi pe urmă la el tot anul cu amintirea mării şi nici nu-ţi dai seama ce uşor trece iarna şi primăvara, şi te întorci iar ca şi când aici e adevărata ta viaţă...

Niculae asculta acum cu un surâs de neîncredere. Se întinsese pe cearceaf cu faţa în jos şi nu spunea nimic. Pentru un om din câmpie nici soarele, nici marea nu erau la urma urmei o surpriză totală. Văzuse, chinuit de sete, întinderea miriştilor, în mijlocul verii, în pânze parcă de ape suspendate între cer şi pământ... Deosebirea era că aici acest foşnet al valurilor şi aceste ţipete de păsări albe făceau halucinaţia adevărată şi stăteai în mijlocul ei treaz, fericit şi însingurat...

XIV

Hotelul în care Simina găsise o cameră era foarte aproape de mare şi fiecare etaj avea câte o terasă care da chiar spre plajă. Peste aceste terase zburau neîncetat lăstunii, să-i atingi cu mâna, în timp ce jos pescăruşii luaseră în stăpânire plaja golită acum, după-amiaza, de trupuri omeneşti... Nu se sinchiseau de cei câţiva oameni care curăţau nisipul şi îl greblau...

- Cine o fi inventat toată chestia asta? zise Niculae.

- Ce importanţă are? răspunse ea. Inşi care au vrut să câştige bani.

- Vorba mamei, reluă Niculae: Muream, şi asta n-o mai vedeam. La noi soarele era considerat stricător al pielii albe, frumoase, şi fetele se fereau de el... Aici se răstignesc dezbrăcate şi stau ceasuri întregi să se facă negre.

Simina aprinse o spirtieră pe care o aduse din odaie pe masa de metal de pe terasă şi puse ibricul cu cafea în el deasupra. Erau singuri... Luaseră masa la restaurantul hotelului, care servea menu fix, şi ieşiseră după aceea să bea cafea în faţa mării.

- Nu înnegritul îmi place mie, zise Simina. După o săptămână ţi se îngroaşă pielea şi soarele nu te mai frige, şi nu te mai fereşti de el... Să vezi atunci... Şi soarele şi apa te trimit parcă înapoi cu milioane de ani... Parcă te sălbăticeşti, ştiind în acelaşi timp că eşti totuşi deasupra timpului.

- In secolul trecut venea cineva aici?

- Nu cred. Cucoanele de pe vremea aceea gândeau ca şi tărăncile tale, că soarele e stricător... Văd că ţi-ai revenit... Nu mai arăţi deloc obosit...

- Nu mai simt nici pic de oboseală! exclamă Niculae.

- Nu e minunat?

- Cum să-ţi spun... îmi simt gura sărată... Şi vântul care bate mereu şi frânge parcă aripile ia păsările astea... Şi ce miros aduce, parcă de pucioasă, dar nu e neplăcut... Şi ţie îţi zboară părul... îmi vine să plec...

- De ce? se miră ea.

- Nu ştiu, şopti Niculae învăluit parcă într-un abur de regrete, şi în clipa aceea un surâs pierdut de beatitudine îi înflori pe chip.

- Cum să nu, zise ea, eşti ca un animal de pădure care se retrage în singurătate şi când vrea să moară, dar şi când e fericit... Numai că eu am cu tine de lămurit ceva şi n-o să pleci nicăieri. Vrei să mă asculţi puţin?

— Da, te ascult, răspunse el.

— întâi, începu ea, să-mi explici ce e cu acuzaţia pe care mi-ai adus-o şi în acelaşi timp să-mi spui dacă ai de gând să mai inventezi şi de-aici înainte asemenea istorii şi să te porţi cu mine ca un câine!... Al doilea, să-mi spui dacă te menţii în continuare la privilegiul pe care ţi l-ai creat singur, pentru că eu am inima atât de deschisă, de a decide singur când să mă iubeşti şi când să mă părăseşti, făcându-mă să alerg după tine şi în loc de braţe deschise să întâlnesc hohote dispreţuitoare şi să fiu alungară ca si când aş fi cine ştie ce nenorocită... Niculae, eu nenorociră nu sunt, trăiesc conform secretului vieţii mele, şi pretind ca iubitul meu să-1 descifreze, dacă nu cu înţelegerea, atunci măcar cu inima, cu intuiţia lui şi să mă protejeze de loviturile destinului, care pot fi foarte rele şi nu să mă abandoneze în braţele propriilor mele trădări şi căderi... Fiindcă atunci iubirea mea devine un blestem care mă poate pierde... Ori eu nu vreau să mă pierd, trebuie să trăiesc, am acest drept, nu? Ce vrei tu? Să te protejez eu pe tine? Să presupunem că în anul în care noi doi am fost despărţiţi mi s-a întâmplat ceva a cărui amintire în clipa când ne-am revăzut m-a chinuit... Dar asta pentru că tu îmi apăreai atât de curat şi pentru că te iubeam. .. Şi ce faci tu? Loveşti tocmai în acele clipe în care căinţa şi chinul au ridicat dragostea mea pentru tine sus şi m-au făcut fericită? Asta e o ticăloşie! Am trăit asta cu Pătraşcu! Gelozia! Sentimentul care îl împinge pe om să dorească să distrugă fiinţa iubită fiindcă nu e el capabil de detaşare... Mă bătea crunt fără să-i fi făcut nimic, numai pentru că mă iubea în felul acesta infam, bazat pe o neîncredere care exista în el şi care l-a împins de la început la trădare. Ei bine, dacă el m-a trădat, îşi spunea, înseamnă că şi eu îl pot trăda la fel, dacă nu cumva am şi făcut-o... Şi atunci, la acest gând, se punea cu pumnii pe mine şi viaţa între noi începea să devină infernală.. .începusem să simt că alunec dacă nu-1 părăsesc... Nu chiar la fel, dar ideea

că zadarnic alerg eu pe lume după o clipă de fericire mi-a venit în minte când te-am auzit cum răcneşti la mine: pleacă! Să nu te mai văd! Aşadar, nu mai există pe lume bărbaţi care pot iubi? m-am întrebat. S-a stins specia? Fiindcă tot ceea ce văd eu arată jalnic, din lumea profesiunii noastre artistice am trăit două eşecuri, acuma uite-1 şi pe ăsta, din altă lume, băiat cu gândirea aleasă, iară-1 cum se poartă, ca un simplu mascul jignit în vanitatea lui stupidă care nu valorează doi bani faţă de un sentiment adevărat de grijă şi ataşament... într-un fel, trebuie să-ţi mulţumesc că te-ai purtat cu mine aşa (fiindcă m-ai făcut să mă pun pe picioare şi să te iubesc mai puţin ca înainte, mai de la distanţă, şi am devenit astfel mai puţin vulnerabilă...) Dar cât regret port în mine după această parte a sufletului meu pe care m-ai silit s-o sustrag iubirii, ca să nu-mi pierd capul...

Niculae nu răspunse. Expresia lui însă devenise elocventă: „Ei, aşa da, gândea el, iată o adevărată lovitură. Am crezut că n-o voi primi, n-o să mi-o dai, şi în acelaşi timp eram pregătit şi pentru una mai mare, adică cea mare, despărţirea. Nu e aşa grav, ba chiar parcă e mai bine, tu mă iubeşti mai puţin, dar eu mai mult, parcă era mai bine înainte, dar parcă acum e ceva nou..." In acest timp tăcerea în care căzuse Niculae era încleştată şi din privirea lui se vedea că nu mai zărea nici zborul lăstuniior şi nici întinderea mării, care între timp îşi schimbase culoarea şi devenise din verde, cum fusese aproape tot timpul zilei, albă ca argintul în fierbere. Simina nu aştepta nici ea să i se răspundă de îndată. Turnă cafea în ceşti şi se duse până în odaie, de unde se întoarse cu un fular alb de mohair pe umeri. Briza se înteţise şi se făcuse rece.

- Ţi-e frig? îl întrebă ea. Pot să-ţi dau o flanelă.

- Nu, mi-e bine, răspunse Niculae.

Se uitară unul la altul şi privirile li se încrucişară pline de iubire, dar cutreierate de nelinişte. Se vedea că pe Niculae îl împiedica ceva să răspundă, iar ea înţelegea de ce, şi el îşi dădea

seama că ea a înţeles... Aşadar, ce era de făcut din moment ce şi ea ştia? în clipele acelea Simina părea mai bătrână decât el, şi fiindcă tăcerea se prelungea ea se mai îmblânzi.

- Ţi-am spus prea multe dintr-o dată, îi zise. S-o luăm pe rând. Ţi-ai dat seama cât de jos am căzut noi amândoi când tu mi-ai strigat: pleacă, să nu te mai văd?

— Nu la asta mă gândeam, zise Niculae. Da, bineînţeles că ai dreptate, ceea ce am făcut e nedemn; să nu mai vorbim despre istoria asta... Mă gândeam la altceva... Ştiu că ai inima deschisă, mintea ta nu e prea atentă, dar inima da, şi cu toate astea secretul vieţii tale îmi scapă... E prima oară când îmi dau seama. Secretul ăsta nu e departe de tine sau foarte ascuns, foarte adânc, dar mă uit şi totuşi nu-1 văd... Bineînţeles că o să te protejez, la urma urmei ce ştii tu despre oameni? Ţi-am mai spus, eşti atât de uşor de lovit... E foarte ciudat, te-am înţeles greşit, mi s-a părut că vrei să porţi tu căciula în locul meu, când în realitate tu nu doreşti decât s-o port eu mai bine pe cap... Mi-ai pus nişte întrebări la care tu de fapt nu ceri răspunsuri, ci pretinzi o răsturnare a relaţiilor între noi, pe ideea că eu mi-am creat un anumit privilegiu... Asta e adevărat, a existat, ţi-am spus chiar eu de câteva ori că aş dori să te iubesc fără să te văd, dar cred că din clipa când tu ai simţit că te repui pe picioare, cum ai zis, totul s-a şi modificat în sensul dorit de tine. Nu e un cap de ţară pentru un bărbat, am presupus după ce ţi-am dat telefon şi am aflat că ai plecat, că acest privilegiu al meu s-a spulberat. Dacă am venit totuşi după tine, înseamnă că puţin îmi pasă de această schimbare, cu toate că am înţeles că temerea mai există în inima ta. Să mai existe! Nici chiar aşa, să te crezi scăpată de orice ameninţare, nu cred că e bine! Te fereşte să faci anumite nerozii! Fiindcă, să ştii, omul, oricât ar fi el de fericit, tot îşi dă în petic din motive diverse, cazul meu, care să ştii că te iubeam foarte tare când tu îmi spuneai, halal bărbat, dar şi al tău, vezi, istoria cu grădinile...

- Ce fericită aş fi fost, zise ea, dacă pe scări m-ai fi luat în braţe în loc să mă laşi să merg lângă tine minute întregi fără să-mi spui un cuvânt...

- Cum, dar uitaseşi ce-ai spus? M-ai făcut laş! se miră Niculae.

- Bineînţeles că uitasem! exclamă ea.

- Mi-am dat seama, zise Niculae, şi când te-am văzut pe alee, era gata să te iert, dar m-am stăpânit şi ţi-am inventat istoria cu fostul tău bărbat.

- E formidabil cum ai putut să inventezi o astfel de prostie, zise ea sincer nedumerită şi se uită drept în ochii lui fără să clipească.

El însă surâse enigmatic şi nu răspunse câteva clipe nimic.

- O prostie e ce spui tu acuma, reluă el apoi, nu eşti sinceră şi nici nu trebuie să fii în acest caz, dar n-are rost să fii mincinoasă. Repetă mai bine ce-ai spus înainte, că ai fost fericită când ne-am reîntâlnit şi cum ai plâns toată ziua aceea, fiindcă ăsta e un lucru care ne aparţine şi nu ne interesează ce-am făcut fiecare în timpul când nu mai credeam posibilă revederea noastră.

- Da, Niculae, zise ea atunci, docilă, şi deodată surâse cu umilinţa de-atunci şi brusc îi ţâşniră lacrimile. Da, iubitul meu... Hai să nu mai vorbim... Mi-e frig, ia-mă în braţe...

El veni lângă ea şi se strânseră amândoi pe scaunul de metal. Lăstunii zburau în jurul lor parcă mai grăbiţi, s-ar fi zis că apropierea asfinţitului i-ar fi prins nepregătiţi sau i-ar fi ameninţat cu ceva. Săgetau neîncetat văzduhul, alunecau în jos şi reveneau în mari spirale, ca şi când imaterialitatea aerului i-ar fi excitat şi ar fi vrut prin zborul lor să-1 umple de mişcare şi de viaţă, gonind sau micşorând puterea neantului, pe care foşnetul valurilor, prin eternitatea pe care o sugera, aducea cu sine adierile lui ascunse... Zburau atât de aproape de cei doi oameni... Scoteau mici ţipete... Toate astea, la urma urmei, gândeau cei doi acuma tăcuţi şi înlănţuiţi, mişcarea ritmică a

mării, respiraţia ei aspră, mirosurile ei tari, briza sărată, nisipul alb şi tăcut, făceau parte dintr-un teritoriu al morţii. Şi veniseră ele, aceste păsări, să zboare necontenit pe deasupra, iute şi neobosit, să cucerească acest ţărm sălbatic ţesând o pânză vie cu spiralele lor de viaţă invizibilă, şi ţinând astfel la distanţă cu micuţele lor trupuri în formă de săgeată suflul grandios dar neliniştitor al pustietăţilor îndepărtate ale apei.

XV

A doua zi dimineaţă, Niculae şi Simina se treziră abia după ce dormiră aproape douăsprezece ore.

- Sus, zise ea nu prea convinsă, e ora zece, la mare n-are nici un haz dacă pierzi dimineaţa în pat... Sculaţi, voi oropsiţi ai vieţii! exclamă ea. Mai ţi-aduci aminte de măturătoarea aia, cum l-a îndemnat pe ăla, când noi ne sărutam lângă fostul loc al grotei lui Paciurea?

- Cum să nu-mi aduc aminte? zise Niculae. Acolo mi-ai dat tu să înţeleg că sunt iubitul visat...

- Lasă asta, ce-a zis măturătoarea aceea!...

- Hai, nea Ioane, hai la lupta cea mare!

Simina râse şi sări jos din pat.

- Şi ce serios discutam noi atunci, zise ea ca şi când ar fi fost vorba de întâmplări ridicule din adolescenţă. Că, să vezi, ia uite, noi nu ne fanatizăm, dar întrebarea e, aşa, în general, dacă o idee poate intra în mintea cuiva fără ca această minte să nu se smintească cu această ocazie...

- Nu se poate, zise Niculae. Mintea omului nu e făcută pentru idei...

- Nu mai spune! Dar pentru ce e făcută?

- Nu ştiu! Gândirea mea la ora actuală ia forma unei ceşti de cafea cu lapte şi cu pâine şi unt şi brânză pe care le văd aşa înaintea ochilor şi mă întreb unde le-am putea găsi...

- Dacă te grăbeşti, s-ar putea să găsim ceva asemănător chiar jos la restaurant.

- Adică? Ce înţelegi tu prin asemănător?

- Nişte şuncă, sau crenvurşti fierbinţi cu muştar...

La auzul acestor cuvinte Niculae sări numaidecât din pat. Era foarte frumoasă odaia, se zărea prin ea o parte din mare şi soarele care se urcase sus deasupra valurilor... Nu mai găsiră jos nimic de mâncare, dar găsiră în oraş şi se grăbiră pe urmă să ajungă pe plajă.

- Cum stăteai tu ieri singură-singurică şi mă miram că nu s-a găsit vreunul să-ţi ţină de urât, zise Niculae când ea se întinse pe cearceaf şi-şi duse braţele la ochi. Cum a fost în ziua aia la castel când te-ai consolat repede cu un prieten chemat în pripă din Bucureşti...

- Tu ce crezi? zise ea. Sunt capabilă să învăţ ceva din cele ce mi se întâmplă?

- Aur! exclamă el. Dar să ştii că tot îţi port pică.

- De ce?

- Am să-ţi spun de ce, zise Niculae după câtva timp. Când eram mic venea pe la noi unul Cârstache al lui Dumitrache cu câte-o carte sub braţ, seara se aşeza lângă lampă şi ne citea la toţi, şi toată lumea îl asculta, şi tata şi mama şi fraţii mei vitregi, care erau prieteni cu el... Nimeni nu mi-a stârnit mai târziu, în materie de carte, mai multă admiraţie decât Cârstache ăsta... Mi se părea un mare învăţat, cum sta el cu cojocul pe el lângă lampă şi ne dezvăluia formidabile peripeţii dintr-o lume fantastică, în care caii aveau glas ca oamenii, şi vulturul cerea viteazului pe care îl scăpa de pe tărâmul celălalt să-i dea carne aşa cum se înţeleseseră, şi cum ăsta nu mai avea, şi atunci şi-a scos sabia şi şi-a tăiat din pulpă şi i-a dat... Dar stai să vezi că pe urmă Cârstache închidea cartea! Gata! Altă dată, ne spunea, cu toate că îl rugam toţi să ne mai citească măcar una... Nu vrea deloc, al dracului, şi mi-a rămas în minte ca un personaj

ciudat, cu purtări inexplicabile, pentru că, să vezi, când am început eu să citesc, mă duceam la el şi îl rugam să-mi împrumute din cărţile lui... îmi dădea câte una, sălta capacul cufărului, ca pe-un sipet cu pietre preţioase, alegea el cartea şi uite-aşa mă ameninţa cu ea, să bag de seamă să nu i-o rup, să i-o murdăresc, s-o pună ţaţa Catrina pe vreo oală sau s-o împrumut la altul. „Hai, nea Cârstache, îi spuneam, n-ai nici o grijă, o s-o învelesc şi n-o s-o citesc decât eu." Şi azi aşa, mâine aşa, tot dându-mi cărţi, într-o zi deodată Cârstache lipi capacul cufărului la loc şi îmi spuse: „Nu-ţi mai dau!" „De ce, nea Cârstache?" Şi atunci în privirea lui a sticlit o lumină misterioasă. „Da' ce, bă, a zis, tu vrei să-mi citeşti toate cărţile?" Am rămas foarte nedumerit. Nu mi-a mai dat, şi mulţi ani, ce zic eu mulţi ani, abia după douăzeci de ani am înţeles de ce, adică abia acum...

- Ei, de ce? zise ea, şi-şi luă braţele de la ochi şi se răsuci spre el foarte intrigată.

- Păi uite de ce, în cărţile lui stătea acolo ascuns în cufăr sufletul lui... Şi cum să mă lase el să-i cunosc tot sufletul?

- De ce nu? se miră ea. De ce să nu te lase?

- Ei, uite-aşa! Tu îl laşi pe-al tău?

- Bineînţeles.

- Ei, dacă e aşa, spune-mi care e secretul vieţii tale? zise el atunci foarte hotărât, dar parcă cu gândurile în altă parte. Ai să-mi răspunzi? Bineînţeles că nu! Şi de-aia îţi port pică...

Ea izbucni în hohote lungi de râs. Niculae rămase liniştit cu o expresie care arăta că prevăzuse această reacţie a ei şi continua să-şi urmărească gândurile sale îndepărtate. Simina se opri, dar uitându-se la el reizbucni cu o expresie fericită parcă de triumf. „Iată, parcă spunea, de ce iubesc eu acest băiat plin de candoare!..."

- Degeaba râzi! zise Niculae, pe mine m-ai pus ba să-ţi spun cum e aia, ba să-ţi povestesc cum e ailaltă şi ai aflat încetul cu încetul aproape tot despre viaţa mea şi ce-am mâncat acasă... în timp ce tu, în afară de faptul că ai confundat mugetul unei vaci cu o sonerie, nu mi-ai spus nimic. Nici măcar n-ai făcut cum mi-a făcut Cârstache ăla al lui Dumitrache, să-mi povesteşti despre tine ba una, ba alta şi pe urmă, mă rog, la un moment dat, să nu mai îmi dezvălui nimic, dacă ţi-ar fi fost frică să nu-ţi aflu toate secretele.

Ea se uita la el ca şi când nu i-ar fi venit să-şi creadă ochilor că el era acolo lângă ea şi îi spunea astfel de lucruri. Privirile li se întâlniră. El se feri, întoarse capul şi şi-1 rezemă pe braţe. Atunci Simina întinse mâna şi începu să-1 mângâie pe gât, pe ceafă, pe umerii goi...

— Nu mă convingi câtuşi de puţin, reluă el întorcându-se şi ridicându-se în capul oaselor. Am dreptate, asta mi-ai făcut, m-ai tras pe sfoară...

— De! exclamă ea. Trebuie să mă înţelegi. Eu nu pot să-ţi spun nimic.

- De ce nu poţi?

— Nu ştiu...

- Bine, zise el. Te înţeleg... Vezi cât de înţelegător sunt? Mai rar găseşti... Intrăm în mare?

- Cum să nu, tresări Simina, hai să intrăm...

Şi se ridicară şi porniră unul lângă altul spre valurile care spălau neîncetat nisipul plajei. Niculae ştia să înoate, dar într-o gârlă, nu într-o mare, şi ieri când intrase prima dată înghiţise apă pe nas. Acum ezită câteva clipe înainte de a se arunca într-un val în care Simina şi dispăruse... Erau mari valurile, dar dedesubt apa era mică şi nisipul ferm. Mai încolo, însă, marea devenea ameninţătoare, şi nimeni nu îndrăznea să se îndepărteze... Nu se putea înota, această izbitură a valurilor era totul, împreună cu mirosul apei, care te îneca...

Apoi zilele începură să se scurgă şi se adeveri ceea ce spusese Simina: se înnegriră şi nu mai simţiră arsura soarelui. Stăteau

ore întregi şi se prăjeau într-o totală uitare de sine, amintindu-şi de ei înşişi abia când le venea gândul apei. Atunci tresăreau, ridicau capetele ca două vietăţi care se înţelegeau după semnale ştiute numai de ei doi şi fără să rostească un cuvânt, o luau spre mare şi se aruncau în valuri. Apa sărată îi trezea, el o lua în braţe ca şi când atunci ar fi regăsit-o, o ridica în sus şi se uita în ochii ei parcă vrăjit... Ii punea mâna pe faţă, gest pe care ea învăţase să-1 înţeleagă că era la el semnul unei tandreţi totale şi tăcute, dincolo de sărutări şi cuvinte, care o emoţiona parcă mai mult decât orice altă manifestare a iubirii lui, ca şi când el ar fi fost orb şi ar fi încercat astfel sâ-i cunoască chipul, cât e de bun sau frumos, pe această cale la care o nenorocire îl adusese, dar care nu era mai puţin legată de adâncul fiinţei sale cum erau privirile, cuvintele, sărutările... O strângea la piept şi mergea cu ea aşa în întâmpinarea valurilor, ca şi când ar fi mers în întâmpinarea soartei: el trebuia să primească izbitura, ea trebuia să fie ferită. Apa îi îneca pe amândoi, dar numai pentru câteva clipe, până venea valul următor, aveau timp să-şi tragă răsuflarea. Şi atunci când vedea cum se apropia zidul înalt ea scotea un ţipăt ca şi când s-ar fi speriat şi îl strângea pe el şi mai tare... Valul le cădea în cap, şi uneori îi dobora... Atunci ea se desprindea... Stătea mult la fund şi cutreiera apa prin preajma lui cu o frenezie de vietate care brusc îşi descoperea plămâni cu care putea trăi şi respira în adâncuri ca orice fiinţă a apelor... Reveneau istoviţi pe nisipul alb şi mărunt, şi se întindeau la soare gâfâind...

După-amiezile dormeau... Spre seară ieşeau pe terasă, făceau cafea şi stăteau de vorbă înconjuraţi de zborul şi ţipetele lăstunilor. Seara se îmbrăcau cu grijă, o luau pe faleză şi se duceau undeva la marginea staţiunii, unde Simina ştia din anii trecuţi că era un fel de mic restaurant care nu servea decât peşte şi un vin alb, cu dop de cocean, şi nu orice fel de peşte, ci numai un anumit soi, şi anume calcan, la grătar... Cui îi plăcea...

Dimineaţa se sculau devreme, să vadă răsăritul în mare, de pe plajă, şi „podul de aur" pe care îl făcea soarele din cer peste ape... Desigur, dacă răsăritul era senin şi valurile liniştite. Aveau noroc. Cerul era mereu senin, dar marea foarte rar se întâmpla să fie complet liniştită. Şi când se întâmpla, atunci într-adevăr după ce ieşea roşu din valuri şi începea să urce şi să se facă auriu, soarele începea să verse asupra mării raze galbene, pe care apele parcă le dădeau foc legându-le pe o dâră fantastică de ţărm şi de înaltul cerului. Ei, îi spusese Simina lui Niculae, prima dată, nu avea dreptate Cârstache ăla? Ce ascundeau cărţile lui? Lucruri niciodată văzute de el, dar, nu adevărate? Nu se spunea în ele că cutare Ileana Cosânzeană locuia într-un palat în întregime de aur? Ei! Iată aici un pod de aur pe care Făt-Frumos poate apărea pe calul său cu aripi.

Niculae luase obiceiul să-i răspundă la tot ceea ce ea îi spunea prin tăcere şi nemişcare, întins cu faţa în jos şi stând aşa minute nesfârşite. Pe urmă se întorcea cu faţa în sus şi ai fi zis că acuma va vorbi, dar nu spunea nimic. Totuşi, era atât de elocventă prezenţa lui, părăsirea nu numai faţă de soare, şi de apă, ci şi faţă de ea... Te ascult, parcă îi spunea, vorbeşte, într-o bună zi am să-ţi înapoiez bucuria pe care o simt auzindu-ţi glasul, dar acuma nu pot, sunt prea fericit... Simina se făcu atentă. Nici ea nu vorbea prea mult, dar tăcerea ei deveni parcă mai încărcată şi de la o vreme începu să arate preocupată, parcă ar fi aşteptat ceva. Se uita uneori ţintă la el multă vreme cu o privire pe jumătate închisă, dar trează şi imobilă, prinsă de puterea unei simţiri al cărei înţeles urma să i se dezvăluie. Niculae nu-i surprindea această privire, ci parcă i-o ştia, şi nu părea să-1 mire... Nu-i spunea nimic, n-o întreba ce are... S-ar fi zis că înţelegea...

Un suflet turbure, instabil, nu suportă ore şi cu atât mai puţin zile sau săptămâni fără să urce sau coboare stârnind în jurul lui conflicte şi confuzie. Pe ceea ce există apar destule

sminteli, jignirea, gelozia, vanitatea rănită... Iar dacă ceea ce există e prea tocit, atunci pe ceea ce a fost, sau pe ceea ce va fi. Astfel gândea Simina uitându-se la Niculae... De câteva zile prinsese obiceiul, stând tăcută la masă, sau în capul oaselor pe plajă, sau chiar pe marginea patului cu capul cu bărbia în piept, obsedată de un gând sau de o simţire fără nume, să lovească uşor cu pumnul în podul palmei, ca şi când ar fi fost chinuită de o nehotărâre gravă, care îi dădea târcoale să se transforme în act de voinţă. Dar nu voinţa îi lipsea ei, ci simţirea îi era neclară. Şi într-o dimineaţă deodată rosti:

- Gata, Niculae. Plecăm.

- Ce e cu tine? zise el.

Arăta uimit nu atât de ideea plecării, cât de hotărârea ei bruscă... Giasul Siminei fusese imperios şi marca parcă o schimbare dramatică, i se întâmplase ceva. Mai aveau de stat cel puţin o săptămână, când se termina concediul lui. Iar pe ea n-o împiedica nimeni să stea cât vrea.

- Nimic, răspunse ea enigmatică. Plecăm, iubitul meu! Şederea aici mi se pare acum un nonsens.

O abia perceptibilă încordare îi răzbătea în glas. Era totuşi liniştită, dar foarte hotărâtă... în clipa aceea o minge de volei scăpă din cercul unor bărbaţi care dădeau mai încolo cu mâinile în ea şi o lovi pe Simina peste picioare. Ea se uită la jucători cu dispreţ, care, prinşi de entuziasmul lor sportiv, aşteptau, cu expresii stupide, ca femeia să le arunce mingea. Niculae o luă şi o păstră şi atunci se apropie un bărbat şi îşi ceru scuze.

- Tu eşti de vină, surâse ea cu infinită tandreţe. O să-ţi spun, dar nu acum, şi nici mai târziu, ci abia mult mai târziu... Mergem la Bucureşti şi te muţi la mine, Niculae. O să faci în fiecare dimineaţă o oră cu autobuzul până la castel, dar ai să vezi că merită... Te asigur... Nu pentru asta plecăm, vreau să spun nu din pricina asta, dar e bine să ţi-o spun dinainte, ca să-ţi iei gândul de la singurătatea ta. Gustul tău pentru singurătate, care e un viciu de nevindecat pentru cel care îl capătă, va suferi un şoc şi va trebui să faci o excepţie şi să te vindeci de el... Asta e o consecinţă, fiindcă nu din pricina asta plecăm... Totuşi, din pricina ta plecăm, tu eşti de vină...

- Mai bine spune tu decât să te înţeleg eu greşit, zise Niculae. De ce trebuie să plecăm?!...

- Nu-ţi spun, zise Simina. Aş vrea să descoperi singur şi să-ţi dai seama ce m-a apucat aşa deodată. Dacă n-o să descoperi, o să-ţi spun eu, totuşi, dar foarte târziu... Aşa că străduieşte-te, dacă vrei să afli secretul vieţii mele...

XVI

în timp ce îşi făcea bagajul, Niculae se uita la ea tăcut. „Gata, mi-a scăpat din mâini, gândi el, bineînţeles că n-o să pot să aflu ce e cu ea, oricât m-aş strădui... Dacă ar fi fost ceva uşor de aflat, mi-ar fi spus singură... într-adevăr, de ce pleacă? Unde i-o fi gândul?"

- Nu fi copil, zise ea, observându-1. Chiar ai luat în serios enigma pe care ţi-am dat-o s-o dezlegi? E foarte simplă, spuse ea cu naturaleţe. Am simţit pur şi simplu că mi s-a terminat vacanţa, adică toate mi s-au părut la locul lor afară de mine, marea cu valuri la locul ei, nisipul plajei la locul lui, soarele de pe cer la treaba lui, numai pe oameni nu i-am mai văzut la locul lor, şi nici pe mine. Veselia şi nepăsarea lor mi s-au părut stupide. Niculae, omul fără treabă în mijlocul naturii nu se justifică, nu crezi?

- Ba da, zise Niculae şovăind. Şi ce-ai vrea tu atunci, să fugim din mijlocul naturii?

- Nu, dar să nu stăm mai mult decât ne ţine un sentiment de părăsire în braţele ei.

- Să zicem. Şi de ce trebuie să mă mut la tine?

- Cum, n-ai înţeles? zise ea prefăcându-se foarte surprinsă. Pentru că singurătatea ta îţi crea mereu acel privilegiu despre

care am vorbit şi care aici, la mare, trăind împreună, a dispărut atât de uşor...

-Asta e adevărat, răspunse Niculae, o dată întors în odaia mea din „Casa grădinii", m-aş fi îndepărtat iarăşi de tine, continuând să te iubesc la fel de tare. Dar nu ţi-e frică de ceva?

- Nu văd de ce, spuse ea cu acea tonalitate a celor care înţeleg ceea ce afirmă că nu înţeleg.

Niculae se gândea: Să-i mai spună? Ea ştiaî Şi nu-i era frică.

- Ar trebui să mă tem de ceva, Niculae, dacă nu m-aş cunoaşte. Nu mă cunosc, de pildă, în reacţiile mele, când sunt slabă şi derutată. Şi în alte împrejurări. Dar mă cunosc bine în două împrejurări fundamentale. Când iubesc şi când pictez. N-am de ce mă teme. Tu trebuie să vii la mine pentru că te iubesc nu din când în când, cum ai prins tu obiceiul, ci în fiecare ceas, dacă nu în fiecare clipă. Eşti naiv când îţi închipui ca la tine ar fi vorba de ceva profund, când în realitate e vorba de un simplu viciu. Iţi voi dovedi.

El râse.

- Bine! Nu e un cap de ţară!

După această decizie ea simţi nevoia de ocrotire, şi în vagonul care avea toate locurile pline îşi trase fără jenă picioarele sub ea şi se făcu mică la pieptul lui, unde după câteva minute şi adormi. Dar şi Niculae se simţea covârşit. „Zgomotul ritmic al roţilor parcă îmi apasă inima ca un cântec greu. Iată deci cum se decide soarta unei iubiri, de la sine, prin ea însăşi, ca un foc care o dată aprins se consumă, şi se consumă pe sine odată cu ceea ce îl întreţine. Am vrut să evit acest lucru, sustrăgându-mă, dar am luat şi eu foc, şi acum e prea târziu să mă mai retrag. Acum sunt smuls din locul unde am suferit şi m-am vindecat în orgoliul meu, pământul grădinii şi serei de care mă simt legat, şi expus iarăşi loviturilor despre care experienţa îmi spune că pot veni de oriunde, chiar de la fiinţa cea mai apropiată împotriva zbaterii ei de a te feri. Fiindcă cele mai rele lovituri nu sunt oare tocmai cele pe care, implorându-te în genunchi de disperare şi neputinţă, ţi le dă tocmai fiinţa de care te-ai legat? Ei şi? Se pare că nu ne putem sustrage şi că un lucru bun tot câştigăm: când va veni *ea* la căpătâiul nostru sau dacă pe stradă va dori să ne sufle în ureche şoapta ei rece, sau în toiul unei petreceri, nu vom fi nici miraţi, nici speriaţi. Am trăit, vom zice atunci, lucruri mult mai rele, mai ruşinoase şi mai penibile, de ce ne-am speria de încă unul?"

Zilele se scurgeau însă şi nici una din acele lovituri la care se gândise Niculae în tren ţinând-o în braţe pe Simina nu-i erau date. Se mută la ea chiar a doua zi şi în săptămâna de concediu care îi mai rămăsese statură tot timpul împreună, aşa cum dorise ea la mare, nu numai ceas de ceas, ci clipă de clipă. „Da, vedeţi să nu vă pierdeţi", spuse doamna Golea cu ironie, văzând că el n-o părăsea nici când picta. Fiindcă îndată ce sosiseră şi el se mută, ea începu să picteze. îi făcu lui, pentru întâia oară, portretul. Pe urmă picta flori, numeroase pânze... Mâna ei era foarte sigură şi parcă mai mult timp îi lua pregătirea paletei decât terminarea tabloului. Era neobosită şi un regret intens apărea în luminile ochilor ei mari şi castanii când trebuia să pună totul deoparte şi să se aşeze la masă sau să iasă la plimbare.

-Tot ceea ce am pictat eu până acuma, Niculae, cu excepţia câtorva tablouri, nu are nici o valoare, spuse ea într-o zi. Fii atent, văd ceva. Vrei, nu vrei, aranjează-te cu horticultorul tău bătrân şi vino cu mine la ţară. Adică, du-mă la ţară! Dar nu oriunde, ci chiar în satul tău.

Devenise tiranică şi intratabilă. Nici nu-i trecuse prin cap că s-ar putea ca el să nu vrea sau să nu poată să facă ceea ce îi ceruse. îşi însoţi însă cuvintele cu una din acele priviri ale ei, imperioase şi pure, în care Niculae citea mai multă dragoste decât în orice gând sau gest care ar fi încercat s-o exprime, şi împotrivirea sa se topi. Avea treabă la grădină şi pe urmă nu vroia s-o ducă în satul lui, din pricina Marioarei Fântână,

care... Dar abia acum își dădu seama că Marioara Fântână nu mai exista pentru el, și că abia așa, aflând cu cine venise băiatul lui Moromete în sat la părinții lui, o să-și ia gândul de la el și o să-și facă alt rost...

- Bine, îi spuse Siminei, și când vrei să plecăm?

- Imediat, chiar azi.

- Nu plecăm decât cu o condiție, zise Niculae pe gânduri. Te-am prins, te-ai dat de gol. Ai spus: văd ceva. Ce anume?

Așadar el nu uitase ce-i spusese ea atunci pe plajă, cu toate că mai pe urmă îi explicase limpede despre ce e vorba. O urmărea atent, gândul la viața ei nu-l părăsea, cu toate că, se vedea, acest gând nu era pentru el o obsesie, cu care s-o sâcâie. Acum era prima oară când îi reamintea.

- Da, m-ai prins, recunoscu ea. în toamnă sunt programată cu a doua mea expoziție. în noiembrie. Acum suntem la începutul lui august... Am trei luni să mi-o pregătesc, adică... s-o pictez... Dacă nu sunt gata, mă omor.

- Dar de ce?

- Eu știu de ce?! Crezi că știu?

- De ce doar trei luni? zise ei atunci, liniștit și practic. De ce neapărat noiembrie? Aranjează-ți-o în decembrie sau ianuarie, și păstrează-ți viața, adăugă el cu o ușoară ironie, dar nu fără o expresie de preocupare pe chip, care arăta că își dădea seama că la mijloc era altceva și nu o chestiune de dată.

De altfel ea și tăcu, ca și când n-ar fi auzit ceea ce i se spusese, în cele din urmă îi răspunse grăbită, parcă brusc trezită din somn:

- Da, bineînțeles, ai dreptate. Totuși, să ne grăbim... Adică nu să ne grăbim, am spus o prostie, să nu pierdem timpul. Și adăugă zâmbind: știi, graba nu e bună, nu faci nimic când te grăbești, dar pierderea timpului e fatală!

El se posomori. Nu înțelegea: Fatală? în legătură cu ce? Poți să pierzi foarte bine timpul dacă asta îți face plăcere... Unde scrie că timpul nu trebuie pierdut?!

— De ce crezi tu, îi spuse, că aproape tot ce-ai pictat tu până acum nu e bun? Ce ți-a venit?

— De unde știu? îmi vine să mă sinucid când mă uit la vechile mele tablouri.

— Așa de mare e diferența între ceea ce ai pictat până acum și ceea ce pictezi astăzi?

- Ai să râzi, zise ea, nu e o așa de mare diferență... Am mai făcut și până acuma flori și portrete...

- Atunci?

- Totuși e una.

— Care ar fi?

- Cum să-ți explic? Uită-te de pildă la un om bătrân sau foarte bătrân. Totul pe chipul lui poartă deja prezența morții, pielea și-a pierdut culoarea, s-a pătat și s-a zbârcit, gura, deși se mișcă, are în ea ceva țeapăn, cum ar arăta ea când va tăcea definitiv. Ceva totuși alungă această grea impresie... Ochii, care trăiesc, și fac ca bătrânul să arate viu. Bătrânul devine simpatic îndată ce stai de vorbă cu el, deși corpul e o ruină pe care abia și-o mai ține adunată la un loc... Ei bine, Niculae, tablourile mele dinainte n-aveau ochi, nu vedeau nimic... Nu spun că nu erau reușite, unele erau chiar și sunt și acuma bune, dar privitorul nu simte că cel ce le-a pictat, ființe sau lucruri, colțuri de natură, au fost *văzute* de el, de pictor... De-aia ți-am spus că acuma *văd* ceva... Să ne uităm la aceste flori pe care le-am făcut acum...

Și Simina luă de pe lângă pereți câteva tablouri și le puse în lumină.

- îmi plac, aproape că strigă ea, dar cu o mare liniște și certitudine în glas. Ai înțeles?

- N-am înțeles ceea ce vrei tu să ascunzi, zise Niculae, am înțeles numai ceea ce ai spus, care, oricât de nepregătit aș fi eu în materie, tot îmi dau seama că e o mare banalitate. Sigur că ceea ce pictezi trebuie văzut, că doar nu ești oarbă... Tabloul

tău cu câinele continuă să-mi placă şi îmi plac şi portretele părinţilor tăi... Ai un gărgăune în cap...

Simina tresări şi deodată izbucni într-un râs înalt şi gâlgâitor de surpriză şi de încântare. Se duse la el, îşi încolăci braţele pe după gâtul lui şi îl sărută. îşi lipi foarte tare faţa de a lui şi nu mai vru să dea înapoi nici când el începu să se mişte şi vru s-o îndepărteze. îl strânse şi mai tare, cu siguranţa pe care o au cei iubiţi că nu li se va rezista, rămânând mereu cu ochii închişi, semn de pierdere parcă a oricărui gând pentru totdeauna... Cu o expresie de uimire, Niculae o îmbrăţişa şi el, dar parcă ocrotind-o, pentru ca apoi privirea lui să arate că uitarea de sine îl cuprinde şi pe el...

PARTEA A PATRA

I

A doua zi, pe drum, Niculae stătea încruntat la fereastra vagonului, în timp ce pe Simina, la locul ei, n-o părăsea un surâs absent şi vag batjocoritor. îşi ieşise din pepeni pentru că ea se îmbrăcase prea elegant... Prea ţipător, spuse el. Ce era asta, nu-şi dădea seama că lumea avea să se uite la ea ca la o paparudă? Şi se şi fardase în felul ei bizar, care o făcea să arate ca o fantomă... Ce credea, se ducea la bal la castel, sau printre nişte ţărani care se bărbieresc o dată pe săptămână, şi anume duminica dimineaţa? Acuma era şi miercuri! Bine, înţelegea că are nevoie de atâtea cartoane, pânze şi vopseluri, or să se spetească amândoi urcând şi dând jos din tren atâtea geamantane, dar peste astea mai înţesase încă alte două cu boarfe... Era foarte supărat, fără însă s-o clintească pe ea din starea ei...

- Crezi că mai e ca pe vremuri când te dădeai jos din tren într-o gară să te-aştepte în poiana din spate şapte căruţe? Poftim poiana, spuse el arătându-i cu mâna un loc viran pustiu, în coasta gării, după ce se dăduseră jos din tren, într-adevăr chinuindu-se amândoi cu atâtea bagaje.

Timp de trei ore aproape că nu-şi vorbiseră, dar fiindcă se sculaseră foarte de dimineaţă şi nu dormiseră bine noaptea, Simina îşi strânsese ca şi data trecută venind de la mare picioarele pe banchetă şi se culcă pe genunchii lui parcă drept

răspuns la starea lui de furie reţinută. „Oi fi ştiind tu una, alta, parcă îi spunea, dar şi eu ştiu aşa şi pe dincolo." Şi adormi şi nu se trezi decât când trebuiră să schimbe la Pălămida rapidul cu o cursă. Noroc că această cursă se forma şi stătea în staţie câteva ore, încât avură timp să urce geamantanele în ea fără grabă. Niculae se mai adapta, aşa cum facem totdeauna când nu mai avem încotro. In gară însă şi Simina se cam îngrjoră.

- Ce-i facem acuma? zise ea,

- Păi, îţi spun eu, zise el batjocoritor. Luăm fiecare în mână câte-un geamantan, ajungem acasă, ne întoarcem şi luăm restul. Doisprezece kilometri cu bagaje în amândouă mâinile...!

- Perfect, îi răspunse ea. Stau eu aici şi tu te duci în sat fără nimic în mână şi te întorci cu rubedeniile tale.

- Iţi dau eu ţie rubedenii! zise el.

Dar într-adevăr aşa ajunseră în sat. Niculae avea nişte nepoţi, băieţi ai soră-sii vitrege, pe care o chema Alboaica. Veni cu doi din ei şi cu tatăl lor, Albei. Şi aceştia, ca şi soră-sa Ilinca şi părinţii lui, nu se mirară deloc că îl vedeau însoţit de o femeie. Nici o clipă, ca şi când ar fi ştiut demult că ei doi sunt împreună; şi nici-o privire piezişă, vreo tăcere silită sau nedumerită. Numai pentru jacheta şi pantalonul ei arătau o admiraţie sinceră, întrebau unde se găsesc şi cât costă... Şi baticul, ce frumos era, şi pantofii, s-au murdărit de praf, dar nu-i nimic, daţi-i încoace să-i perii eu... Şi ce făceau cu atâtea bagaje, ce-aveau în ele? Se mutau la ţară? întrebarea îi era adresată lui Niculae.

- Simina e pictoriţă, zise el, a venit cu mine să vă facă portretele, să vadă şi Bucureştiul cât sunteţi de frumoşi!

- Ei, ho, că te găsişi tu ăla voinic şi făcut! exclamă Ilinca fluturându-şi braţul în aer ca pe-o vârtelniţă şi cu degetele răşchirate gata să i le bage în ochi.

- A stat tot timpul supărat pe mine în tren că de ce m-am îmbrăcat aşa, îl pâri Simina.

- De ce? zise tatăl. De ce, mă Niculae?

- O fi vrur să vină aici desculţă, zise Alboaica.

Moromete stătea pe pridvor şi mâinile lui bătrâne se ţineau de marginea lui cum s-ar ţine un pescar de buza unei bărci pe deasupra valurilor. într-adevăr aşa era, cum spusese Ilinca, parcă numai voinţa de a trăi îl mai ţinea în viaţă pe Moromete, curiozitatea lui neslăbită pentru lume şi gândirea lui rămasă vie; picioarele nu-1 mai ascultau. îşi primise băiatul în capul scărilor, dar şi arunci se ţinuse cu o mână de stâlpul cu flori sculptate, romboidale, al pridvorului, şi cu alta într-un ciomag. Nu se mai văzuseră de un an. Bine că se gândise să vie, dacă mai întârzia, la anul, cine ştie, nu-1 mai găsea pe această lume...

- Lasă, tată, zise Niculae, o să-ţi cumpăr un cal să mergi călare, ca Ion al lui Ilie lacov...

Moromete îl înjură pe acest lacov, cu calul lui şi de unde l-o fi luând, acuma când nimeni nu mai are dreptul să aibă un cal în bătătură.

— Asta e scofala pe care aţi făcut-o voi! mai zise el şi-şi plecă jos fruntea şi se întoarse şi se reaşeză...

Părea neîmpăcat, totuşi atent ia ceilalţi, cu o atenţie dureroasă, parcă fără ieşire... îşi dădea oare seama că nu se putea trăi cu un singur gând? Şi că el acum, în plină bătrâneţe, nu mai putea avea altul?...

Nu se ştie dacă le plăcea sau nu această străină, dar era sigur că ceva le plăcea foarte tare... Sa fi fost faptul că fratele şi fiul lor, cu cine, cu necine, se hotărâse în sfârşit să intre şi el în rândul lumii, acum după ce ajunsese inginer, şi să se însoare? Poate că de aceea atenţia le era îndreptată asupra ei şi vorbeau numai cu ea, dar fără s-o jeneze cu întrebări nelalocul lor? Până şi pictura le era familiară, cum să nu, aveau şi ei în sat pe unul Din Vasilescu, care lucra în lemn, i se luaseră iar astă-primăvară de-acasă cu un camion o grămadă de figuri făcute de el şi duse chiar în palatul regilor... Aşa se laudă el mereu, acuma cine ştie unde le-or fi dus, mai adăugă Ilinca sceptică, nevoind parcă să creadă că un prost ca ăla n-au mai avut alţii de pe la Bucureşti ce face şi s-or fi *rezumat* la bâzdâgăniile lui...

- Domnule, zise deodată Moromete cu tărie, omul trebuie să vorbească cum îi e vorba şi să se poarte cum îi e portul.

Ei, nu mai spune! Asta de unde şi până unde? Cuvinte fără noimă, cum spun adesea bătrânii. Dar tăcură, să vadă ce vrea totuşi să zică.

- Pe vremuri, zise Moromete, mi-aduc aminte, au venit aici în sat trei deputaţi, dar deputaţi, nu... Erau deputaţi, nu nişte...

Şi se uită la Niculae aşa cum ne uităm la cineva cu care am avut şi avem vechi răfuieli...

- In fine, zise el parcă promiţând că va veni el şi momentul redeschiderii acestor răfuieli, acuma avea altceva de spus, trebuia să aibă loc alegerile şi au luat cuvântul în faţa noastră deputaţii ăştia... Stam cu Cocoşilă şi-i ascultam: Frrhaţi ţerani, începu primul, hieri când m-am înthors de la Pahris, stam de vorbă cu ministrul Fhranţei şi îi spun, domnule ministru, în România ţheranul e factorul cel mai principal... în fine, aşa vorbea ăsta... Bine! Ia cuvântul al doilea. Asta era liberal, om de afaceri... Săteni, ne zice el, comerţul dumneavoastră cu cereale nu se îndeplineşte în cele mai fericite condiţii, noi, dacă venim la putere, o să vă umplem de caş... Bine! Ia cuvântul al treilea. Ăsta, om serios şi el, dar ce i-o fi trecut lui prin cap că n-au vorbit bine cei dinaintea lui, că nu ne-au vorbit pe limba noastră, să înţelegem şi noi... Şi îl vedem că iese în faţă şi ne zice: Bă! Trebuie să pui boii înaintea carului, nu caru înaintea boilor... Şi cine se scoală de dimineaţă departe ajunge... Chestii de-astea... Hm! La sfârşit, după ce a terminat, îl auz pe Cocoşilă că-mi spune tare: „Moromete, asculţi, din toţi care vorbiră, să ştii că ăsta din urmă e ăl mai prost..." Şi aşa şi erea!

Nimeni nu înţelese nimic, nici Niculae. Simina însă izbucni în râs:

- îţi spun mai târziu, zise ea izbucnind din nou în râs, n-ai fost atent...

- N-am fost, zise Niculae, spune-mi acuma.

- Se referă la tine, care ai fi vrut ca eu să vin aici îmbrăcată ţărăneşte şi că din noi doi eu am avut dreptate, spuse Simina. Fiecare să-şi poarte portul şi să vorbească pe limba lui.

- N-am vrut să te îmbraci ţărăneşte, zise Niculae supărat, dar nici să te împopoţonezi aşa!

Dar ea râse din nou de plăcere că bătrânul era aşa cum şi-1 închipuise şi mai ales că ţinea cu ea, lucru la care nu sperase. Oamenii sunt cel mai adesea orbiţi după odrasla lor şi nedelicaţi cu fiinţa de care această odraslă urmează să se lege.

- Zi aşa, tată, mă faci prost? strigă Niculae înfuriat. Nici n-am venit bine acasă şi te şi dai la mine! Va să zică eu semăn cu ăla care vă zice bă! Dar cum vrei să vă zic: excelenţa-voastră?... Domnule Moromete, binevoiţi să ieşiţi şi dumneavoastră la câmp, sau doriţi să rămâneţi acasă suferind puţin de durere de cap?... Fiindcă acuma ruralul are medic în sat şi mi-a povestit un doctor că a fost trezit într-o noapte din pat la ora trei. O fi crezut săracul că e ceva grav, s-a îmbrăcat şi s-a dus acasă la ăla să vadă ce-o fi... Acolo bolnavul stătea întins cu capul pe căpătâi cu aerul că a intrat în ceasul morţii. Medicul îi ia tensiunea, îi ascultă inima, îi palpează ficatul, îi bagă mâna în maţe, nimic. „Ce e, nene, îi zice, ce te doare?" Şi ruralul îi răspunse aşa, foarte demn: „Mă doare capul!"

Nu râse însă nimeni, dar Simina îi aruncă o privire care parcă îi spunea: „Râdem noi doi mai târziu, acuma tu nu trebuie să mă împiedici să-ţi câştig rudele." Totuşi, Alboaica făcu o mişcare pe spate din capul ei de poancă, semn la ea că gândul care îi venise în minte îi lua pentru o clipă vederea şi zise:

- Niculae, degeaba zici tu, aşa mă durea pe mine de nu mai puteam şi tot luam la piramidoane de-mi venea să vărs. Până a venit într-o zi una tânără, care e şi-acuma, şi zice, dar matale n-ai ceva la ochi? Şi aşa erea...

- Ei bravo! zise Niculae.

- Eu aveam aici în dreapta înăuntru un ceas, zise Iiinca, arătându-şi ficatul. Când îmi venea, uite aşa bătea, oleu... Şi tot aşa, mi-a dat fata asta nişte nasturi şi mi-a trecut...

- Păcat, zise Niculae, aveai ceas pe gratis...

Vrură să râdă, dar nu prea le venea. Parcă le intrase, de când aveau medic în sat, frica în oase.

- Altădată, continuă el, când te-ai înţepat în furca de fier n-ai luat nici-un nasture. Ţi-ai luat laba în mână şi când ai apăsat în ea ţi-a ţâşnit puroiul drept în nas...

- Nu zici că erea să mor! strigă Ilinca.

- Daaa, ţi-ieşiseră maţele...

Bătrânul asculra şi privirea lui ardea de un foc lăuntric: Cum puteţi flecari aşa, când voi... când eu... când băiatu ăsta... I se descleşta de pe lemnul pridvorului, de nerăbdare când o mână, când alta... Niculae se prefăcea că nu vede nimic. Cu un surâs, totuşi, el zise:

- Da' ia spune, Ilinco, cum mai merge gospodăria asta a voastră din sat?

- Da' cine mai ştie? Ei ştiu, acolo...

Şi-şi flurură iar în aer o mână, cu ghearele desfăcute ca nişte răşchitoare, adică treaba lor, parcă mai poate cineva să-i controleze...

- Da' tu nu te duci?

- Mai mă duc şi eu, când am timp...

- Câte zile ai făcute?

- Făcute nu ştiu, dar plecate de-acasă am şi eu vreo patruzeci!

- E bine, zise Niculae.

- Cum bine, domnule? sări Moromere protestând cu un gest energic, ca şi când ar fi întrerupt fără menajamente un orator care o luase razna. Cum bine? Ăsta e la tine bine?

- Sigur, e foarte bine, zise Niculae. Patruzeci de zile plecate de-acasă nu e puţin, câtuşi de puţin!

în momentul acela pe poartă intră foarte grijuliu cu uşa pe care o deschise şi o închise un om.

- A şi aflat că ai venit, şopti Ilinca. Hai, îi sfătui ea pe Niculae şi Simina, plecaţi, plimbaţi-vă până pun eu să fac de mâncare, or să vină şi ceilalţi şi nu mai scăpaţi...

Niculae avu o ezitare: să rămână sau nu, să dea ochii cu vechii liberali? Se hotărî: nu! Se uită la Simina şi se ridică. Ea îl urmă şi coborâră în curte pe partea cealaltă a pridvorului, care da spre grădină.

- Formidabil, spuse ea, cum au aflat aşa de repede? Aş fi vrut să-i cunosc.

- N-ai nici o grijă, cât o să stai o să ai zilnic ocazia, zise Niculae.

- Din câte mi-ai spus tu, liberalii ăştia sunt mai tineri decât taică-tău.

- Da, ceva mai tineri...

- Tu probabil eşti sătul de ei...

- îi înţeleg prea bine, răspunse el confirmând. I-am auzit ani în şir evocând cu nostalgie vechiul parlament, ale cărui dezbateri le urmăreau din ziare... Şi în rimpul ăsta cei mai răi dintre ei puneau mâna pe sat. Sunt supărat pe ei...

Ungă gardul care despărţea curtea de grădină un porc mare îi întâmpină cu râtul în aer grohăind subţire, nemulţumit şi plictisit. „Ei, parcă le spunea, unde vă duceţi, şi în general ce credeţi că faceţi?"

II

- Eşti obosită? o întrebă Niculae.

- Nu, deloc.

- Facem o plimbare. Dacă o luăm prin fundul grădinii şi trecem pe lângă casa aia, a lui Geacă, ieşim în măgură şi dăm de cimitir... Aici, cimitirul, dai mereu de el, fiindcă pe dealurile acelea sunt vii şi pământuri... Vezi, aici omul e mai liber, fiindcă cimitirul e mai aproape de vederea lui şi îi aduce mereu aminte ce-1 aşteaptă... în timp ce în marile aglomerări el uită

şi crede că a învins această perspectivă... Cum s-o învingi? Cine nu-şi cunoaşte condiţia sau o uită e mai robit de ea, mai prizonier.

Simina însă nu părea să-1 fi auzit, cu toate că mergea cuminte lângă el, fără să se uite la ceva. Se gândea cumva la soarta bătrânilor liberali? Niculae tăcu.

„în sfârşit, iată că apare între noi diferenţa de vârstă, gândi el. Pentru întâia oară nu e atentă la spusele mele, nu înţelege..

- Pe măgura asta i-a ieşit înainte într-o noapte, unei muieri, o stafie, reluă el întru târziu, când ieşiră din curtea lui Geacă. Uite, pe-aici. Povestea mama. S-a sculat femeia ca de obicei, sâmbăta noaptea, să se ducă la cimitir şi să-şi jelească morţii... Şi-a luat cuşniţa cu colaci şi a ieşit pe uliţă, şi dadă Radă ici, cutăriţâ Aristiţo dincoace... De, muierile cu care se ducea ea de obicei. Dar, nimic, nu răspundea nimeni. M-am sculat târziu, şi-a zis ea, or fi plecat fără mine... Şi a luat-o spre cimitir singură. Satul, ţipenie. întuneric mare. Măgura, pustie. Şi cum urca ea aşa, deodată vede o stafie înaltă cât un salcâm, venind spre ea, cu braţe albe, ridicate spre cer. Femeia s-a lăsat pe vine, a pus cuşniţa jos şi s-a făcut ghem. Stafia s-a apropiat, vâl, val, a trecut peste ea şi a pierit... Târziu şi-a adus muierea aminte să se închine... Şi-a făcut o biată cruce, s-a ridicat cum a putut şi s-a întors acasă. Mergea, dar nu mai avea glas... Trei luni a umblat aşa mută şi cu degetele cu care îşi făcuse cruce încleştate. .. Nu se sculase prea târziu, să se ducă la cimitir, cum crezuse ea, ci prea devreme, să fi fost miezul nopţii... Şi de-aia... Dar mama zice că n-a avut pe Dumnezeu în cugetul ei, să se închine şi să piară stafia înainte să treacă peste ea...

- Asta e chiar adevărat? zise Simina.

- Bineînţeles! Mută am văzu t-o şi eu, pe urmă ea a povestit la biserică ce i s-a întâmplat, când i s-a întors glasul.

- Deci, stafiile astea au culoarea aibă? se interesă ea. Aşa ai zis: cu braţe albe...

- De ce întrebi?

- Fiindcă albul e culoarea îngerilor. în orice caz, ctdoarea celor care ne fac rău trebuie să fie neagră.

- Nu, stafiile sunt albe, zise Niculae. Adică albicioase aşa cum e ceaţa, nu chiar albe ca pânza.

Intre timp străbătuseră măgura şi puţin mai la dreapta dădură în poarta cimitirului. Ea avu o expresie intensă de încântare, văzând atâtea flori care acopereau din toate părţile crucile... Erau mai toate din lemn, înnegrite de ploi, dar şi proaspete, albe... Ea îi spuse deschizând poarta:

- Hai să intrăm !

Dar şi iarba era mare şi cireşii de pe margine şi pălăriile de floarea-soarelui, cu tipsia aplecată spre pământ, ca şi când ar fi vegheat, păzite de lumina soarelui, somnul celor dinăuntru, păreau înăbuşite de melancolie.

- Cimitirele din oraş mă sperie, zise ea, aici e aşa de frumos...

- De ce?

- Cavourile, sculpturile... Sunt înspăimântătoare. Nici nu ştiu ce rost au... Aici e ca într-o grădină şi măcar în faţa morţii oamenii redevin modeşti... Iarbă înaltă, flori şi nimic altceva... îmi pare rău că n-o să mă îngroape nimeni cu o cruce aşa mică la cap, ca o jucărie de copil...

- Asta e, zise Niculae. Vezi drumul ăla din spatele cimitirului, cu salcâmi mari? Aici e capătul viilor. Hai să ieşim, trebuie să fie ca pe vremea când eram eu mic, o scândură scoasă.

Era. Se vedeau viile, pe o întindere fără margini, coborând întâi într-o vâlcea, apoi urcând puţin şi pierzându-se la orizont.

- Pe-aici stăteam noi cu fetele şi le ridicam fusta, zise Niculae. Unele ţipau, dar asta numai când eram strânşi mai mulţi la un loc... Când era numai unul cu una, nu zicea nimic...

- Câţi ani aveaţi?

- Şapte?! zise Niculae. Mi-aduc aminte de una care mi-a spus că ea ar vrea, dar că îi e frică să nu rămână borţoasă...

Simina râse.

- Frumoase sunt viile, zise ea.

- Vino să-ţi arăt ceva, îi spuse Niculae luând-o de braţ.

O duse prin vii spre începutul vâlcelei, la punctul de unde pe sub ierburile înalte, şi de sub drum ţâşnea un pârâu cu apa limpede.

- N-am ştiut niciodată unde ajunge vâlceaua asta. Uită-te de-a lungul ei. Se duce încolo. Am mers o dată pe ea şi nu se mai sfârşea, m-am întors îndărăt. Unii spuneau că duce în pădurea Cotigeoaia, e încoace, dar n-am fost niciodată în ea, cu toate că în familia noastră numele ei revenea des. Am fost, mă duc sau vin din pădurea Cotigeoaia... A fost prins acolo, l-au bătut sau i s-au furat caii... E zăpadă mare în pădurea Cotigeoaia, urlă lupii... a violat-o în pădurea Cotigeoaia... S-au pitit, nimeni nu mai dă de ei prin văile ei... Bun lemn găseşti în pădurea Cotigeoaia, faci uşi frumoase din el, numai să nu te prindă pădurarul... Ei, vâlceaua asta care e şi ea cam întortocheată şi dealurile din jurul ei au tot felul de cotituri şi dâmburi, mi-aducea mie mereu în minte pădurea în care n-am fost niciodată... în vacanţe veneam aici şi mă uitam de-a lungul ei... Stam ceasuri întregi, singur... Mi se părea că dacă aş trăi aici venind în Fiecare zi, moartea mea ar fi ca un somn plin de vise în timp ce sufletul ar ieşi vesel din mine şi ar lua-o de-a lungul văii şi s-ar duce în sfârşit să vadă unde e pădurea Cotigeoaia... Aici citeam întins pe burtă pe iarbă în timp ce firul ăsta de apă lat de numai câţiva paşi, dar adânc şi foarte iute, înăbuşit aproape de iarba roşie a şerpilor, îl auzeam cum curge şipotind mereu... E al doilea loc afară de lotul mamei, unde mă duceam cu caii şi despre care ţi-am povestit, care pune în amintirea mea, în cumpănă, vechea noastră viaţă cu cea pe care o ducem în prezenr. Dacă aş fi avut bani, aş fi cumpărat acest loc pe care stau acum şi mi-aşi fi făcut o casă cu fereastra încoace... Ştii, continuă Niculae după o tăcere pe care Simina n-o tulbură cu nimic, în *Biblie,* în *Noul Testament* e o scenă bizară pe care, ori de câte ori ai reciti-o, înţelesul îţi scapă. E vorba de schimbarea la faţă a lui Cristos, undeva sus pe un munte, într-un loc ales de el şi unde îşi schimbă înfăţişarea, uimindu-i pe ucenici. Şi, Petru, văzându-1 astfel, deodată deraiază: „Doamne, zice, să facem aici trei colibe. Una pentru tine, una pentru Moise şi una pentru Ilie..." Ce-o fi fost în capul lui? Adică de ce să facă acolo colibele acelea? Se zăpăcise! Asta e clar, dar nu cumva în mintea lui locul şi nu spiritul lui Cristos deţineau puterea metamorfozei? Şi nu cumva vroia să nu se uite, să nu se piardă acel loc? Gândire simplă, dar care nu e atât de lipsită de adevăr... Anumite locuri ne fură sufletul, printr-un miracol care se petrece în noi numai acolo unde ne simţim mai presus de fericirea obişnuită...

Simina zâmbea. Se uita înainte cu o ironie în priviri.

- Să ştii, zise cu o voce fermă, nu e o iluzie a ta ceea ce spui... într-adevăr, vâlceaua asta îmi pare şi mie misterioasă... Dar ia spune-mi, nu vrei acuma s-o luăm de-a lungul ei şi să vedem unde duce?

- în pădurea Cotigeoaia, ştiu, zise Niculae, dar nu vreau să văd nici cum, nici pe unde...

- Nici pădurea?

- Nu. Las-o să stea acolo...

Ea se domoli din agitaţia pe care reuşise să şi-o stăpânească, îl apucă de braţ şi se lipi tăcută de el. Se aşezară jos pe iarbă.

- Te uiţi la fântâna aia? zise Niculae, urmărindu-i privirea, care se oprise de partea cealaltă a dâmbului, peste care trecea şoseaua şi unde într-adevăr se vedea ceva, urmele unei fântâni, fiindcă lumânarea, jgheabul şi cumpăna lipseau.

De jur-împrejur crescuseră ierburi, cucută verde, dintr-un strat gros de troscot care acoperea des pământul.

- Acolo s-a înecat o fată, continuă Niculae. Oamenii pedepsesc parcă fântânile care au atras în adâncul lor pe unul de-ai lor şi nu mai iau apă din ele, ani în şir... Nu ştiu de ce... Asta, de când eram eu elev, e părăsită, cu toate că avea o apă dulce...

Se ridicară şi se duseră acolo. Nu se mai vedea nimic înăuntru; o gaură de întuneric. Simina părea preocupată, dar era greu de spus la care din lucrurile pe care le văzuse sau le auzise azi de la el se gândea: la primirea care i se făcuse, la cimitir, la istoria cu stafia, sau ia visul prietenului ei de a fi avut o casă într-un loc, pentru el, plin de vrajă.

- Să ştii, zise ea deodată, cu gravitate, că dorinţa ta de a-ţi face o casă acolo de unde ţâşneşte pârâul se poate realiza... nu e o iluzie. îmi place şi mie...

- Ce drăguţă eşti tu! zise el. Să ştii că o să mă interesez, e ia marginea satului, nu văd acum, dacă punem mână de la mână, de ce nu s-ar putea... Cu toate că se ridică un obstacol.

- Care?

- Cimitirul. Se zice că iarna, în timpul nopţilor lungi, îţi bate dracul la uşă şi îţi intră în casă. Vine din cimitir... Cârstache ăla de care ţi-am povestit s-a însurat pe-aici, uite acolo în casa aia. Şi cică într-o seară, după ce a adormit, s-a pomenit pe la miezul nopţii cu unul cu corniţe pe pieptul lui şi îl apăsa: „deschide gura, îi zicea, să-ţi scuip în gură să faci copii urâţi ca mine".

Simina râse în hohote.

- Râzi tu, dar fapt e că s-a despărţit Cârstache de muierea care avea casa asta şi s-a întors la tat-său, e vecin cu noi. S-a însurat cu alta...

- Vreau să-l cunosc şi eu, zise Simina, dar cu cufăr cu tot...

- Nu ştiu dacă mai are cufărul, se îndoi Niculae.

III

Astfel o plimbă el prin tot satul şi prin toate împrejurimile timp de cinci zile şi îi făcu cunoştinţă cu oamenii despre care îi povestise. Pe urmă el plecă.

înainte să se împlinească o săptămână primi două scrisori, una de la ea şi una de la Ilinca. „Liberalii tăi, îi scria ea, ai avut dreptate, nu e zi să nu vină pe la taică-tău şi mă mă ia şi pe mine martoră, dar şi cu drept de judecător, a discuţiilor pe care le duc şi care mi se par pasionante... E unul Cocoşilă care te înjură pe-o chestie cu un topor, că ţi-ar fi dat adică odată o astfel de unealtă şi tu ai pierdut-o, în orice caz nu i-ai mai dat-o îndărăt. Am crezut că e glumă, pe urmă mi-am dat seama că nu glumeşte deloc. «Nu mai eşti zdravăn la minte, mă?» i-a spus taică-tău când l-a auzit repetând a nu ştiu câta oară aceeaşi istorie. «De ce, mă prostule?» i-a zis ăla. «Când i-ai dat tu băiatului meu un topor?» «Păi, erea în anul când căzură averescanii şî veniră ţărăniştii.» «Când asta?» «Prin 1930». «Păi pe vremea aia băiatul meu se pişa în ţărână, nu puteai tu să-i dai lui un topor! O să trăieşti mult, mă, dar o să-ţi pierzi şi puţina minte pe care o mai ai. De auzit, văd că auzi, dar de mirosit mai miroşi?» «Nu, zice, demult, pot să mănânc şi c.. .t şi tot nu simt nimic». La început m-a şocat limbajul lor, mai ales al acestui Cocoşilă, aşa vorbeşte el când vrea să arate că unul dintre interlocutori minte cu bună-ştiinţă (şi în generai cam aşa crede despre toţi), le răspunde prompt: mănânci c.. .t! Am observat la tatăl tău o iritare abia reţinută împotriva lui, şi Ilinca mi-a povestit că au fost prieteni buni pe vremuri şi că odată, într-o vară, nimeni nu ştie din ce s-au luat şi s-a stricat prietenia. «Şi dumneata ce faci acolo?» m-a întrebat într-o zi Cocoşilă. Şi tatăl tău nu m-a lăsat să-i răspund. «Nu te duce pe tine creierul din cap, i-a spus el, să înţelegi ce face ea acolo.» Ceilalţi patru însă ţin foarte tare la tatăl tău, şi Cârstache... Am citit la un moment dat în privirile lor ceva zguduitor. Se uitau la prietenul lor mai bătrân cu o tristeţe tăcută şi grea, că îl văd cum la puterea minţii lui nu mai răspunde puterea trupului. Ziceau că veniseră să-1 ia ***devale,*** era duminică, şi atunci a sărit maică-ta, foarte rea şi arţăgoasă, unde să-1 ia, zice, cine să-1 ridice dacă o să cadă într-un şanţ?... Şi tatăl tău a ascultat aceste cuvinte fără să tresară, dar şi fără să le infirme, şi pe urmă şi-a

plecat fruntea... Da, aşa era, câmpul vieţii lui se îngustase pentru el... Şi atunci i-am văzut pe ceilalţi cum îl privesc... Foarte curios, ideile lor, în discuţii, îmi sunt foarte familiare. Parcă re-aud pe tine vorbind. Cu deosebirea că ei sunt mai radicali, lucru pe care îl înţeleg. în lumea noastră ei mai au puţin de trăit. Am fost pe la ei pe-acasă şi le-am văzut curţile, mari, cu grajduri şi pătuluri, simboluri fără sens, pustii de vite şi de unelte cum sunt... Am început să lucrez. Dar mi-e dor de tine. De ce n-ai venit sâmbătă şi să Fi plecat îndărăt duminică seara?"

„într-adevăr, gândi Niculae surprins, nu mi-a trecut prin cap acest lucru. Cât o să stea acolo, aşa trebuie să fac", şi deschise scrisoarea soră-sii. „Niculae, îi scria Ilinca, vino sâmbătă şi vezi ce e cu fata asta. Ori ia-o de-aici, ori vezi ce faci, că lucrează de dimineaţă de la răsăritul soarelui, până se întunericeşte, şi nu mănâncă nimic. Nu-i place mâncarea, se poate, dar îi fac pui fripţi, care orişice-ai zice, poţi să-i mănânci cu oase cu tot, aşa de buni sunt, că sunt mici şi am şi ouă proaspete şi brânză... Ce să nu-i placă? «Maică, mai lasă jos treaba şi te mai odihneşte!» îi spune şi mama, dar crezi că aude?... Şi încă ceva... A auzit mama Marioarei cu cine ai venit şi a trecut săraca pe-aici, să vadă şi ea cu ochii ei că lumea nu vorbeşte degeaba. Mi-a fost milă de ea şi am luat-o deoparte şi i-am spus că între tine şi Simina nu e nimic, să-şi vadă de treabă, dacă o fi ca Niculae să se însoare vreodată, pe Marioara o ia. Tu să nu te superi de vorbele mele, fiindcă ai făcut greşeala de-ai trimis-o pe Marioara acum câteva săptămâni cu Iliuţă pe la noi. A venit şi era şi ea fericită, de, că ai trimis-o tu cu gura ta. Altă dată să nu mai faci, că iese încurcătură. Ia pe cine îţi place sau iubeşte pe cine crezi, nu mă amestic, dar e lume care vorbeşte şi trebuie să ţii seama."

„Are dreptate, gândi Niculae, dar ce puteam să fac? De unde să-mi închipui ce-avea să se întâmple, când eu hotărâsem o dată clar că pentru moment pe Simina n-o iau cu mine la ţară?"

Şi câteva zile, până se făcu sâmbătă, se gândi la această greşeală ireparabilă faţă de Marioara mai mult decât la ceea ce îi scrisese Ilinca despre Simina. într-adevăr, nici un gest pe care îl facem nu e nevinovat, chiar dusul la ea, o dată pe lună, înseamnă ceva. E copilul, care îl lega de ea astfel. Numai măritişul ei sau însurătoarea lui ar limpezi pentru cei dinafară viitorul relaţiilor dintre cei doi. în privinţa asta e totuşi mai bine că lucrurile au luat această întorsătură, deşi ea a fost pe nedrept lovită. Uneori însă, până nu suntem loviţi, nu înţelegem bine care e partea care ni se cuvine nouă pe această lume...

IV

- De ce nu mănânci? Se plânge soră-mea de tine că nu-ţi place mâncarea. E adevărat?

Ea începu să râdă, foarte veselă.

- N u pot să mănânc, Niculae, îi spuse, acuma îmi torc firul, sunt aşa de fericită...

- Văd, arăţi schimbată, dar ai cam slăbit... Dar nu-ţi stă rău...

O ţinea în braţe, întinşi amândoi pe iarbă, sub un copac din mijlocul viei care le mai rămăsese Moromeţilor, şi de unde se vedea, ca de la o înălţime mult mai mare decât cea adevărată, în stânga cimitirul ferit parcă de invazia întinderilor nesfârşite ale câmpiei de salcâmi înalţi şi stufoşi, în dreapta măgura şi în fund satul care dormea sub lumina blândă a soarelui de august. Venise de la gară acum câteva ceasuri, luaseră amândoi masa, când Simina mâncase totuşi flămândă ca un lup, spre uimirea tuturor, apoi ieşiseră la plimbare la vie şi urcaseră dealul domol până dăduseră de acel copac.

- Şi pe urmă, nu crezi că firul ăsta îl torci prea repede? reluă Niculae.

- Nu, fiindcă pe urmă, în toamnă, s-ar putea să nu mai am lumină bună... Să înceapă ploile... N-ai nici o grijă,

soră-ta exagerează, ca orice rudă la care vii... Ce poate şi ea să-ţi ofere? Mâncare! Şi dacă n-o mănânci toată, i se pare că n-ai mâncat deloc.

- Formidabil ce-ai putut picta în zece zile, spuse el.

- Pentru că mi-am ales spuma subiectelor care m-au pasionat dinainte de-a veni aici şi care când am venit am rămas înmărmurită că le-am găsit aşa cum le-am dorit, şi oamenii, şi casele lor, şi peisajele, şi mai ales lumina.,. De dimineaţa şi până seara lucrez parcă orbită... Ai avut tu dreptate, e aproape ca la mare... îţi recunoşti lumea, apusurile tale de soare?...

Niculae se ridică în capul oaselor.

- Da şi nu, zise el cu blândeţe, aşa sunt, dar nu le recunosc...

- Ştiu eu, lipseşte căruţa şi familia, am să fac toate astea din imaginaţie, la Bucureşti...

- Nu mi-ar plăcea, zise Niculae, asta a fost demult, acest demult nu se poate reda... Şi dacă l-ai reda, cum s-ar putea înţelege că e demult?

- Ai dreptate, am să mă gândesc la asta...

- Dar într-adevăr, reluă Niculae, ce-ai pictat tu înainte nu se poate compara cu ce mi-ai arătat azi, îmi place foarte mult, adăugă el cu o emoţie în glas. Nu-ţi vine să-ţi mai iai ochii de la un tablou de-al tău de-acuma.

- Nu-i aşa, Niculae? Nici nu ştii ce bine îmi pare că ceea ce am simţit eu, când ne-am întors la Bucureşti şi am început să pictez, arată şi pentru tine acuma marea schimbare.

- Un lucru explică-mi. Tablourile tale de-aici au dimensiunile mai reduse decât cele pe care ţi le ştiu eu.

- N-aş putea să-ţi spun de ce, zise ea, cu toate că unii zic că cu cât un tablou e mai mic, cu atât e mai greu de pictat. Totuşi, mie mi-e mai uşor. Şi poate mai e altceva. Un tablou mare e bun în muzeu, într-o casă înăbuşă odaia. Ori eu vreau să pictez pentru oameni, nu pentru muzee.

- Sunt foarte frumoase tablourile tale, Simina, zise Niculae cu o bruscă şi intensă melancolie. Nu mă pricep să-ţi spun de ce, dar culorile tale sunt o încântare, parcă nici n-ai fi ştiut până acum să le foloseşti... îmi dau şi eu seama, pictura nu e asemănătoare cu lucrurile, ci cu culorile lor, culoare aşa cum mi-ai şi zis *văzută* de tine. Acum înţeleg.

Ea tăcea pe gânduri, dar şi oprită de năvala simţirii să vorbească. Văzuţi de un străin s-ar Fi zis că şi-au spus unul altuia lucruri dureroase.

- De ce eşti trist? zise ea în cele din urmă.

- Nu ştiu. Aş vrea să stau cu tine, să nu mai plec, dar am grădina, şi pe urmă poate că te-aş stingheri...

- De ce vrei să stai cu mine?

- N-aş putea să-ţi spun de ce. O să-mi dau seama mai târziu şi atunci o să-ţi spun... Ah, gura ta e iar dulce-amară, exclamă el după ce o sărută şi o lăsă întinsă şi pierdută, pe stratul verde de iarbă de sub copac. Mai ţi-aduci aminte? în acele clipe, când noi ne iubeam, un om omora alături alt om...

- Nu-ţi Fie teamă, şopti ea, ia-mă în braţe aici în vie, la lumina zilei... La lumina asta nu se fac crime... La lumina asta poţi doar să mori de dorul cuiva...

într-adevăr, părea că-şi dă duhul, şi când Niculae o luă în braţe, simţi că nu numai răsuflarea, dar şi fruntea şi corpul ei ardeau ca focul... Sărutarea ei era mistuitoare...

V

în primele zece zile Simina dormi în odaie, dar într-o seară îi spuse lui Moromete:

- Bunicule, mă laşi şi pe mine să dorm în pridvor?

- De ce să nu te las? zise Moromete. E loc pentru zece inşi, nu numai pentru mine.

- Să nu te mănânce gângăniile, zise Ilinca. Nu te lua după el, care are pielea groasă. Şi pe mine şi pe bărbatu-meu ne muşcă... Nu că ar fi pureci, dar mai vin ţânţarii...

- Da, dar e aşa de frumos afară, zise Simina. De-aici de la margine, se vede cerul cu stele... Uite aici am să dorm!

Tocmai la celălalt capăt, tot la margine, era căpătâiul lui Moromete. încă din primele minute de când o văzuse, bătrânul începuse să ţină la ea cu acea intuiţie fără greş a părinţilor care ghicesc că fata pe care fiul lor le-a adus-o s-o vadă nu e numai fiinţa care le va face să nu se stingă neamul, dar îl face pe băiat să fie fericit peste ceea ce le e dat în mod obişnuit oamenilor... Dacă o să fie bine sau rău, cine poate să ştie? Dar nu poţi să-1 judeci nici pe copil, nici pe ea, nu poţi decât să taci şi să înţelegi că pentru a te lua cu cineva pentru tot restul vieţii nu e atât de greu, ci mai greu e ca acest luat să nu devină o povară de care să nu te mai poţi lepăda niciodată şi care să te apese cu anii ca o piatră de moară de care să nu scapi decât în moarte... Ori, Niculae arăta parcă mai liber în viaţa lui, alături de această fată, decât arăta înainte, când era singur... Şi sunt băieţi care le citeşti pe faţă, alături de fata pe care şi-au ales-o sau au fost aleşi de ea, că toată bărbăţia şi libertatea lor se află în mâna ei, proştii, şi nici măcar nu-şi mai dau seama de ceea ce li se întâmplă şi nici nu-şi vor da vreodată...

Bătrânul stătea întins cu faţa în sus pe pridvor şi asculta ore întregi respiraţia uşoară a tinerei femei care dormea dusă, după truda ei ciudată din timpul zilei... De când se mutase ea din casă, bătrânului nu-i mai venea somnul decât târziu, când se revărsau zorile, dar nu se gândea nici o clipă să-i spună, dimpotrivă, se temea să nu-i vină într-o zi să se întoarcă îndărăt, speriată de ţânţarii care într-adevăr o pişcau de labele picioarelor, de i se umpluse pielea de pete roşii... încetul cu încetul, aceste nopţi începuseră să se umple pentru el de amintiri care îl ţineau într-o încordare asemănătoare cu revenirea puterilor, mâna i se strângea şi făcea să trosnească uşor lemnul marginii pridvorului... Se scula în capul oaselor, se dădea jos, cobora scările şi o lua spre grădină, fără să se mai folosească de

ciomag... Aşa era, nu era nici o îndoială, puterile i se întorceau... „Ce-ar fi? se întrebă el într-o seară. O iau pe-aici pe măgură, ies prin Pământuri, şi de-acolo până la Râca ce mai e? O vale şi intri în sat... Şi nu mai plec de-acolo... Să vie pe urmă asta bătrână după mine... îi rup spinarea cu un ciomag... Aşa am să fac, mă culc îmbrăcat şi pe la miezul nopţii plec... Dacă o să ostenesc şi o să văd eu că nu mai pot, ei şi? Mă odihnesc, şi pe urmă plec mai departe... Sau, şi mai bine, dimineaţa, când se duce fata asta prin Pământuri, să merg şi eu cu ea, să-i povestesc că nu mai pot trăi cu... şi să..." Nu, nu era bine. Bătrâna, cu ochii ei înverziţi de răutate, ar fi putut ghici ce-are el de gând şi să-1 oprească, cum se mai întâmplase... Putea, era mai tânără cu zece ani, mânca-o-ar pământul, şi avea toate puterile în ea, cu toate că născuse de cinci ori şi nu fusese zi de la Dumnezeu, afară de duminică, în care să nu-i fi mers de dimineaţa până seara picioarele prin bătătură... Ar fi în stare cine ştie ce să-i facă, aşa cum îl mai ameninţase, să-1 încuie în casă... Oricum, trebuie să-i povestească acestei fete, să se sfătuiască şi cu ea... Să-i spună pe urmă ea lui Niculae, cum o şti, şi Niculae...

Dar cum să-i povesteşti? Asta îţi stă bine când eşti tânăr sau când eşti în complecte puteri chiar dacă ai şaizeci de ani... ca acum zece, unsprezece ani, când a fost părăsit bolnav în casă şi lăsat să moară... Norocul lui a fost că boala i-a trecut repede şi a putut pe urmă, prefăcându-se că e pe moarte, să sară din pat la ea şi cu ciomagul în mână s-o fugărească pe după casă şi prin toată curtea... Că era ea smintită şi nu putea să-1 ierte că a vrut să-şi aducă pe cei trei băieţi, fugiţi, înapoi acasă? Când? înainte de război!...

...Cerul parcă se răsturna, cu stele cu tot, într-o parte. Tânăra femeie dormea nemişcată. Somnul ei nu era lung, se scula devreme, dar era de plumb... Bătrânul stătea întins cu tot trupul încordat, cu privirea întoarsă spre cer şi cu gândul

la ea, care stătea departe, despărţită de el, acolo în Râca ei, în care făcuse copii cu altul, care murise, copiii se făcuseră mari, trăise o viaţă, şi ea tot mai sperase să fie al ei. Speranţa ei se împlinise. „Mâine noapte mă duc la ea", gândea bătrânul de fiecare dată când găina, apărând pe cer şi anunţând zorile, simţea cum pacea şi somnul se lasă asupra lui potolindu-i încetul cu încetul gândurile şi dorul de ducă.

Curând începu să meargă mai bine şi ziua şi fără ciomag, spre uimirea Ilinchii şi a bătrânei, care nu mai avură ce să mai spună când el le zise că vrea să se ducă cu fata şi să se uite şi el cum lucrează ea cu culorile. Acasă, Simina spunea că bunicul se ţinuse foarte bine. Bătrânul se aşeza pe iarbă şi îi povestea tot felul de istorii, cele mai multe despre Niculae, care o făceau nu o dată pe Simina să izbucnească în hohote... Că era mic şi îl strigau din grădină: „Mâi Niculae, cu cine te însori tu, mă?" „Cu ale iapă", răspundea el din iarbă de unde nu i se vedea decât moţul. *Ale iapă* erau cele două fete ale vecinului, pe care îl chema Ilie Iapă. Alţii îi spuneau armăsarul. Sau că altă dată, pe mirişte... sau că la şcoală...

- Ţi-a povestit ceva de una de la Râca? o întrebă Ilinca la un moment dat pe Simina.

- Nu, răspunse Simina.

Bătrâna nu era acasă, şi Ilinca îi povesti ea, nu fără mândrie, cum trăise tatăl ei, la şaizeci de ani, mai rău ca un flăcău, marea lui dragoste cu sora primei lui neveste, femeie subţirică şi tânără, cu dinţii mai albi şi mai frumoşi ca ai unei fete, cu toate că avea şi ea acum peste cincizeci de ani...

- Mama a fost de vină, încheie ea, a crezut că el nu mai era decât un moşneag. E drept că arăta, dar o făcuse expre, îşi lăsase barba nerasă şi avea aşa, un glas miorlăit, de, ca unul care nu mai poate... Şi mama şi-a dat arama pe faţă. Avea şi ea într-un fel dreptate. Prea a ţinut-o o viaţă întreagă cu spaima de ăia ai lui, trei, făcuţi cu prima nevastă şi nu i-a trecut şi ei casa, s-o scape de frică să nu rămână pe drumuri. Tata se înfuria: însemna că ea se gândea că el ar putea să moară, om în putere. Dar se înfuria degeaba. Omul moare şi când nu se-aşteaptă, nu numai când crede el că e cazul... Dacă e s-o iai aşa, el nu crede niciodată...

VI

- Acuma pot să-ţi explic de ce ţi s-a părut data trecută că sunt trist şi eu ţi-am răspuns că aş vrea să stau cu tine, îi spuse Niculae apoi Siminei, în duminica următoare, când se revăzură. Lucrezi prea mult. Şi nu mănânci bine decât cu mine.

- Asta e adevărat, strigă ea parcă în culmea unui entuziasm bizar, aproape infantil, în timp ce ridica în mână un picior de pasăre, din care muşcase demonstrativ şi privirea îi era în mod ipocrit, în timp ce mesteca, acoperită de pleoape.

Semn că nu atribuia nici o valoare acelei tristeţi a lui protectoare. Ideea de a-l avea cu ea în fiecare zi nu-i era pe plac, dar nu putea să i-o spună pe faţă. Dar era adevărat că ea mânca foarte flămândă şi era cert că numai în prezenţa lui o apuca această foame salvatoare. Stăteau singuri în odaie, Ilinca le pusese masa şi plecase.

- Azi, zise ea, mergi cu mine să-mi povesteşti şi tu, în timp ce eu am să pictez, despre stejarul din Pământuri, unde taică-tău a cunoscut-o pe prima lui nevastă. De la Ilinca ştiu, voi toţi povestiţi formidabil, dar numai tu poţi povesti oricând, în timp ce ea numai când are chef. Mi-a spus că a făcut o nuntă care a mirat pe toată lumea, nu toamna, cum e obiceiul, ci de Sâmpetru, şi a băgat mireasa în grâu. Asta e ceva, aşa, fantastic ca un basm... Asta aş vrea să pictez negreşit. Mireasa cică era moartă după el, nu era ea prea frumoasă, dar îi plăcuse lui. Pe vremea aceea, i se spunea Mutul. Nu vorbea. Nu bea ţuică. La nunta lui cică a ţinut o ceaşcă în mână câteva ceasuri şi fiindcă l-au luat muierile la rost, a dat-o peste cap; dar s-a strâmbat de

scârbă: „Cum puteţi, cică ar fi zis, să beţi o porcărie ca asta?" „Ei taci, au strigat muierile, ai vorbit, părintele? Nu mai spune?!"

- E adevărat, zise Niculae. Aşa mur cum era, i-a făcut trei copii unul după altul şi a băgat-o în mormânt. Se spune că ea ar fi ştiut înainte să se mărite că o să moară... Soră-sa mai mică a povestit... Istoria cu cocorii...

- N-ai aflat de ce a murit de fapt?

- Hemoragie la naştere, cu al treilea, care avea un cap cât dovleacul. Frati-meu Achim... Dar cică hemoragia asta i-a început la câteva săptămâni după naştere, nu imediat. Ceva foarte ciudat, numai ei doi ştiu ce-o fi fost...

- Cum să pictez eu, spuse ea parcă hămesită de dorinţă, tablouri din care să se înţeleagă toate astea?

- Foarte simplu, zise el, caută prin vecini o fată frumoasă şi pune-o să facă şi ea ce ţi-a povestit soră-mea cu cocorii. De altfel ele cunosc şi astăzi vraja asta.

- O fi adevărat? exclamă ea naivă.

- Bineînţeles, zise el fără ezitare. Asta nu înseamnă că oricărei fete îi şi reuşeşte, trebuie să aibă inimă de vrăjitoare. De ce crezi că a putut tata să ia una urâtă, cum era prima lui nevastă!? L-a vrăjit!

Ei i se urcase sângele în obraji, îi sticleau ochii. Lăsă masa la o parte.

- Nu, zise el hotărât, mănâncă întâi şi pe urmă mergem să căutăm o vrăjitoare de optsprezece ani. Cu condiţia asta!

- Niculae, dar nu mai pot, te rog...

- Nu, zise el.

Şi o tăcere se aşternu între ei. Dar ea tot nu se mai putu atinge de nimic de pe masă şi se uita într-o parte cu o vizibilă şi bruscă deprimare aşternută pe trăsături. Niculae se îngrijoră:

- Ce e cu tine? Ce ai?

Ea se uită la el în sus cu acea credinţă oarbă în priviri care învinge orice şi pe care n-o au decât cei care lasă ca iubirea lor pentru celălalt să se reverse fără obstacol şi îi şopti:

- E o vreme atât de frumoasă, ajută-mă să pictez! Am mâncat, nu mai mi-e foame! îţi promit că peste două ceasuri o să mănânc din nou, uite, luăm ceva cu noi, şi dacă te mint, să-mi faci ce vrei!

- Ce-aş putea să-ţi fac! exclamă el, şi cedă. Bine, îi spuse, hai să mergem.

- Mergem întâi în Pământuri, zise ea, să văd locul unde a fost bătrânul stejar. Cică e în jur şi acum o poiană foarte frumoasă. Pe urmă, în chestia cu cocorii, mă descurc cu Ilinca... Ştii, conrinuă Simina pe drum, Tolstoi l-a întrebat odată pe Repin, care pictase cam rece o ceremonie religioasă în care dominau prapurii şi icoanele, sunt bune sau sunt rele aceste ceremonii? Pe mine nu mă interesează, i-a răspuns pictorul, dacă sunt bune sau sunt rele, eu pictez ce există. Părerea mea, continuă Simina, e că nici întrebarea, nici răspunsul nu sunt acceptabile pentru un artist. întâi că mă interesează în artă binele şi răul, în ceea ce există, al doilea nu asta e întrebarea care să mi se pună, ci dacă din ceea ce e bine sau rău pe pământ am reuşit să fac ceva frumos. în ce mă priveşte, pentru a nu-mi lua pe umeri sarcini care să mă strivească, caut să nu atac problema frontal, ci indirect... E mai profitabil pentru mine! îmi caut adică subiecte frumoase, ca să reuşesc să răspund la prima întrebare pe care privitorul mi-o poate pune: E frumos sau urât ceea ce ai văzut dumneata? Ori toată această lume pe care tu mi-ai descoperit-o, în care stafia aceea care îi apare unei femei din măgură aflată sub domnia nopţii şi a demonilor ei, e la locul ei, e pentru mine în primul rând frumoasă, ca orice civilizaţie care şi-a creat de-a lungul secolelor valorile şi miturile ei în cântece, obiceiuri, rituri sau vrăjitorii... Şi când eu pictez un tablou care în subiectul lui e bizar (o femeie în curte, spălând

picioarele unor băieţi şi fete, în timp ce din casă se văd aurind geamurile lumânări aprinse), privitorul trebuie să exclame înainte chiar de a i se explica despre ce e vorba: ce frumos! Şi să devină pentru el o pasiune să descifreze pe urmă sensul. Această lume, cine ştie, va supravieţui ea oare presiunii timpului nostru? Şi ce mitologie o va înlocui? Fiindcă pentru moment lumea noastră e prea utili ţaristă, şi pe drept cuvânt, cât timp omul mai suferă încă de foame şi de frig, iar copiii mor înainte de a deschide bine ochii asupra lumii... Aici într-adevăr sarcina artistului se opreşte: el nu poate picta viitorul încercând să facă frumoasă o lume care încă şi-i caută, acest viitor. De aceea, majoritatea artiştilor, mai ales scriitorii au descris cu mai mare succes lumile deja formate, chiar dacă primitive... Ia noi, Eminescu, Creangă, Sadoveanu sunt astfel de mari artişti, atinşi de tremurarea magică a unei lumi ale cărei vestigii le-au incendiat inspiraţia... Aşa sunt eu acum... Şi trebuie să mă înţelegi, iubitul meu, nu să mă bruftuluieşti...

- Asta e ceva colosal! exclamă el indignat. Cine te-a bmftuluit?

- Tu, îl acuză ea.

- Ţi-arăt eu ţie!... Mai bine spune-mi cum răspunzi tu la întrebarea de ce ceea ce vezi tu urât pe pământ nu pictezi.

- M-ai înţeles greşit, răspunse ea. în primul rând toată această lume care prin tine mă pasionează atât de tare, judecată la rece, şi după datele pe care le deţin eu, a fost o lume a sărăciei, chiar a mizeriei. Viaţa ta, chiar, nu e ea marcată de drama ţăranului care nu a putut dispune de resursele necesare, pe vremea când tu erai elev, nu numai să te ţină până la sfârşit la şcoală, dar şi atât cât te-a ţinut să fi fost în stare să-ţi cumpere un pantof şi să nu Fii silit, vara, să te piteşti de prietenii tăi, fiindcă erai desculţ? Şi pe urmă chiar această primă căsătorie a tatălui tău..., în zilele noastre tu mi-ai povestit că un rural a sculat noaptea la ora trei medicul din pat fiindcă, vezi, îl durea pe el capul... în timp ce, cu patruzeci de ani în urmă, o fată credea în moarte fiindcă cocorul ei nu i-a căzut la picioare. Ăsta e un mit... în realitate îţi dai seama că astăzi ea n-ar mai fi murit... Ce vrei tu să pictez din toate astea? Pe acel rural cu durerea lui de cap? Nu mă interesează!

- A i dreptate, zise el. Acuma am să te întreb ceva... Suporţi orice?

- De la tine, da.

- Şi dacă în lumea voastră pictura ta va fi înjurată? Să zicem. Din neînţelegere, din invidie, eu ştiu? Se poate întâmpla?

- Se poate, zise ea. La urma urmei, nu intenţia contează în artă, ci forţa de expresie. Un mare subiect poate părea o simplă ilustraţie neîndemânatică. S-ar putea ca, nefamiliarizaţi cu subiectele mele, unii, amatori de anecdote ilustrate, să nu-mi aprecieze vibraţia luminii şi culorilor mele. Da, adăugă ea, e foarte posibil, deşi avem bătrâni maeştri foarte apreciaţi care au pus deja publicul în contact cu universul ţărănesc. Fără să mai vorbim de Grigorescu...

- Nu asta am vrut să spun, zise Niculae.

- Nu, dar s-ar putea să-ţi vină să te întrebi mai târziu dacă în artă pasiunea e suficientă. Vezi, Niculae, aici sunt liniştită, nu mai mă interesează ce-o să zică pictorul acela care mă urmărea cu înjurăturile lui... Puşkin, reluă ea după un timp, are un poem adresat poetului în general, dar care e valabil şi pentru un pictor... Artist exigent, zice el, lucrurile pe care tu le îndrăgeşti şi le faci, eşti mulţumit de arta pe care o pui în ele? Atunci lasă mulţimea s-o insulte. Las-o să-ţi dărâme altarul tău... Tu eşti rege, trăieşte singuratic... Numai că eu te am pe tine, murmură ea parcă stupefiată. N-o să fugi de mine dacă o să fiu înjurată, insultată?

- Nu, zise el, n-o să fug. Nu de-o pictoriţă m-am îndră-gostit eu...

Ea râse pe câmpia întinsă pe care ajunseseră, la auzul răs-punsului lui...

VII

Pe tot timpul săptămânii următoare, plouă. Simina fu silită să stea în casă... Dar, părăsind culorile, începu să deseneze. Stătea în pridvor, în timp ce în jurul ei ploaia făcea parcă să murmure pământul, şi desena din imaginaţie... Nu erau simple schiţe, sau, cum se spunea în limbajul lor, crochiuri, ci scene, compoziţii complete, pe care avea să le reia apoi în ulei la Bucureşti, în noiembrie, când vremea se strică complet şi trebui să plece.

Niculae sosi duminica, pe ploaie, şi o găsi mai întremată. Ilinca spuse că ploaia îi priise, mâncase şi ea mai bine şi dormise mai mult. Apoi vremea frumoasă reveni, şi Simina începu iarăşi să-şi ducă pe umeri trepiedul ei, care nu se deosebea de cel al geologilor, pe umeri, în cele mai diferite locuri ale satului. Fu invitată la nunţi, care nu-i plăcură... Şi nu râse deloc când îi povesti lui Niculae ceea ce i se povestise şi ei, de una, care avusese loc anul trecut... Fata, mireasa adică, se măritase fără voia ei, presată de părinţi, cu un altul decât cel pe care îl iubea ea. Poveste veche... dar cu deznodământ nou... Fiindcă totuşi se măritase fără să opuie o prea mare rezistenţă, asta era chestia... Şi la nuntă, făcuse în aşa fel ca darurile, adică banii pe care trebuia să-i dea cu strigare fiecare invitat, să-i primească ea... Pe la ora unu după miezul nopţii, când trebuia, conform obiceiului, însoţită de cântecul lăutarilor, să se retragă cu mirele şi acesta să constate că e fată mare, se dusese pentru moment până în grădină, şi fugise cu iubitul ei, care o aştepta, dar şi cu banii de dar, vreo zece mii de lei...

Niculae izbucni în hohote.

- Asta nu e nuntă, zise Simina scârbită, e un soi de afacere. .. Am auzit că, aşa în general, mirele şi mireasa câştigă bani de la invitaţi, nu numai că îşi scot cheltuielile... Pe vremea lui taică-tău nu era aşa!

- Nu, nu era, confirmă Niculae.

Nu toate obiceiurile însă se stricau. Simina îi spuse că nici nu ştia cum să-i spună ce mult îi plăcea că duminica după-masă oamenii se îmbrăcau cu ce aveau ei mai bun, nu numai cei tineri, şi se duceau *devale,* de fapt în centrul satului, şi stăteau acolo de vorbă în picioare, în grupuri, ceasuri întregi, ca într-o agora de pe vremea Greciei antice... Era adevărat că în restul săptămânii satul era cam pustiu de bărbaţi, şi nu pentru că ar fi fost duşi la munca de câmp, ci, aşa cum află, plecaţi pe şantierele pe unde erau angajaţi, sau chiar prin Bucureşti. Ce fel de ţărani sunt de fapt ăştia? îl întrebă ea pe Niculae.

- N-aş putea să-ţi spun, răspunse el.

- Au şi televizoare! exclamă ea.

- Bineînţeles, exclamă şi Niculae. Şi din ce câştigă o scuteşte pe muiere să mai iasă la câmp. Şi chiar pe copii. Mie, la opt-nouă ani, mi s-a pus secera în mână. Acuma stau, în timp ce porumbul zace necules pe câmp. Dacă ne gândim bine, viaţa acestei categorii de ţărani e foarte curioasă. Şase zile muncesc pe schele şi dorm în baraci, într-a şaptea se întorc în vilele lor de la ţară... Cam aşa ar veni, dacă te uiţi la casele unora din ei, construire pompos, cu două sau chiar trei coloane la intrare...

- Am văzut, zise Simina. Şi de murit, tot aici mor... Am mers prin ţărână, după doi, şi am văzut cum se aruncă pământul cu lopata peste ei. Gata! parcă îţi spune bocănitul bulgărilor care răsună peste sicriele lor... Ai trăit destul, s-a terminat cu tine. Ai murit prin greşelile tale, ai băut prea mult sau nu te-ai îngrijit, sau te-a ales soarta şi te-a lovit, pe tine dintre alţii, dar nimeni nu scapă consolează-te!... în schimb, continuă Simina, când li se nasc copiii, uită şi ei că sunt muritori, sunt foarte veseli şi petrecerea care urmează e foarte frumoasă şi curată, nimeni nu mai urmăreşte scopuri materiale...

Din pricină că văzuse cum Simina se întremase în timpul zilelor de ploaie, Niculae nu mai observă în săptămânile următoare că ea slăbise din nou şi că făcuse parcă ochii mai mari. Când se întoarse acasă mama ei se sperie:

- Ce e cu tine?! Şi cu tine ce e, Niculae? Eşti orb?! Nu vezi că fata asta e numai piele şi os?

Aşa spun toate mamele. Iar noi ne lăsăm conduşi de fatalitatea celui pe care îl iubim şi care sub ochii noştri i se supune, el însuşi crezând odată cu el că nu e nimic. Puterea credinţei fiinţei iubite e aproape hipnotică. Niculae vedea şi el că Simina slăbise prea mult şi că continua, pregătindu-şi febrilă expoziţia, care şi avu loc şi se bucură de un succes cu mult mai mare decât sperase ea, că tot nu mânca atât cât ar fi trebuit ca să-şi revină la starea ei dinainte, dar privirea ei sugera lui Niculae o siguranţă de sine care îl fascina: ce sunt prostiile astea, parcă îi spunea, iubeşte-mă şi lasă-mă să mă bucur de succesul meu. Totuşi, încercă să mănânce mai bine şi începu chiar să-şi revie...

Dar într-o noapte, pe la ora două, făcu temperatură, patruzeci de grade. Niculae şi părinţii ei se posomorâră. Ce era asta? Avea gripă? Era adevărat, vremea era urâtă afară, era frig şi ploua mărunt, fără oprire. Nu umblase ea mult ziua prin oraş, totuşi umblase, fusese cu Niculae cu nişte prieteni de-ai ei, pictori, la un restaurant, unde o sărbătoriseră, şi la plecare umblaseră pe jos, fiindcă întârziaseră până peste ora unu, tramvaiele şi autobuzele nu mai circulau, şi cum între timp începuse să plouă, nu găsiseră îndată un taxi. Cât să fi mers astfel prin ploaie? Totuşi, nu prea mult, zece minute, un sfert de oră? Şi era bine îmbrăcată.

Doctorul chemat imediat (un prieten al mamei) confirmă că era o răceală, şi fără să mai dea alte amănunte, chemă la rândul lui pe un alt doctor, care o şi luă chiar atunci şi o internă în spitalul de lângă Statuia Aviatorilor...

- Nu e grav, zise medicul după ce rămase singur cu părinţii, o să i se facă antibiotice. Asta e cu vremea, mai ales ea, care a muncit cam mult...

VIII

Dar medicul pe care îl întrebă Niculae a doua zi, când reveni să vadă care era starea Siminei, nu confirmă nici ce credea el, nici ce spusese medicul casei.

— Nu e răceală, e foarte grav, e o erupţie pulmonară t.b.c. de o extremă violenţă, declară el fără milă. Şi strigă la Niculae: dumneata n-ai observat până acum că are temperatură?

— Ba da, zise Niculae, de doi ani de când o ştiu totdeauna am observat că are momente când i se ridică temperatura şi corpul îi arde. Am întrebat-o dacă şi-a controlat plămânii şi mi-a spus că da. N-am crezut-o şi i-am cerut să-mi arate rezultatul. Mi l-a arătat... Nimic pulmonar...

Medicul nu mai zicea nimic. Scrise ceva pe o hârtie, puse o ştampilă şi i-o întinse lui Niculae. Era un permis de intrare pentru toate orele.

— Să sperăm că o să jugulăm acest atac acut, să-1 cronicizăm, şi pe parcurs, cu mijloacele moderne de care dispunem în prezent contra acestei boli, care continuă să ne mai lovească, să vindecăm complet bolnava.

Dar nu reuşiră să cronicizeze nimic, în ciuda contraatacului masiv cu medicamente. Simptomele nu cedau absolut deloc, decât subiectiv, bolnava simţindu-se mai bine dimineaţa... Niculae stătea tot timpul lângă ea pe un scaun şi vorbea cu ea.

Se străduia să-i ascundă că el ştie de la medic mai multe... Gândul că ea e în primejdie de moarte îi intrase adânc în suflet, si după câtva timp şi bolnava înţelese, poate de ia el, de pe chipul lui, poate din faptul că zilele treceau şi seara pe ea continua s-o înăbuşe tuşea... Totuşi, nu se sperie.

— Nu-ţi pierde firea, Niculae, zise ea într-o zi.

întrebat de Niculae de cauza acestei fulgerătoare agresiuni din interior, care ameninţa viaţa iubitei lui, medicul răspunse laconic: a avut loc pe un fond de epuizare.

Asta era! Munca ei o doborâse, dar nu pe căile de care au noroc alţi oameni, ale oboselii care te sileşte să te bagi în pat şi vrând-nevrând să nu mai poţi lucra, ci pe căi nevăzute, adică nesimţite... Pentru că ea se simţise bine, se simţise fericită... Şi acum, iată, moartea îi dădea târcoale. Era ca un trăsnet, Niculae trăia clipe când nu-şi venea în fire...

- Nu pictam bine înainte Fiindcă nu mă iubea nimeni, Niculae, îi spuse ea într-o zi când el era cel mai neliniştit dintre ei doi.

Se străduia deci să răspundă ea unor întrebări la care el, cel sănătos, nu putea?

- Şi m-am gândit, cât mă iubeşti tu, să pictez tot... Asta mi-a fosr mie soarta... Fără iubire, n-am avut puterea creaţiei. Dacă mor, să ştii că nu-mi pare rău...

- Nu trebuia să te grăbeşti, zise Niculae.

- Ba da, zise Simina. In ziua aia, când ţi-am spus, pe plajă, gata, Niculae, plecăm, am simţit că trebuie să-mi urmez inspiraţia, care în sfârşit se îndurase să vină şi peste mine, după atâţia ani de trudă de când o aşteptam... Nu trebuia să mai pierd o zi, iată secretul pe care nu puteam să ţi-1 dezvălui în clipa aceea. Dacă ai şti cum a crescut atunci în mine dorinţa de a picta... Eu n-am trăit niciodată un astfel de lucru, am pictat totdeauna doar cu plăcerea pe care ţi-o dă gândul că ai şi tu un rost... Dar inspiraţia... Ah, asta e ceva deosebit... Ştii, dorinţa de a picta a pus atunci stăpânire pe mine atât de tare, încât n-am putut să nu fac legătura că asta a fost din pricină că mă iubeai tu...

- E adevărat că te iubeam, zise Niculae. Şi acum te iubesc ca şi atunci, la mare... Tot atât de mult... Dar trebuia să fii convinsă că te voi iubi totdeauna.

- Da, ştiu, dorinţa ta, zise ea. Dar nu da şi tu cuvintelor numai sensul lor obişnuit. A fost o coincidenţă». Fericirea e atât de rară pe pământ, Niculae! Iar inspiraţia poate să nu vină decât o dată şi cu durată, hm, cine ştie? Scurtă de tot! Ce vrei de la mine? Aşa eram eu fericită, să pictez mult şi să mă iubeşti, chiar dacă mor...

- N-ai să mori, ai să te faci bine, zise Niculae. Dar ai să suferi!

- N-ar fi rău să mă fac bine, răspunse Simina. M-aş odihni, pe urmă m-aş despărţi de tine.

- De ce?

- Ca să nu mor iar. Dar nu din pricina ta, se grăbi ea să adauge. Din pricina picturii. Am fost totdeauna şi sunt şi acum indignată pe acei artişti atât de talentaţi, dar atât de rău ispitiţi de abisurile ratării... Au gustul nimicniciei şi îl întreţin punând la bătaie toată puterea geniului şi farmecul personalirăţii lor... Ii cunosc, şi un ceas petrecut cu ei e atât de descurajând Şi au o putere de arracţie asupra celor mai slabi, pe care îi împing în mod sigur la ratare, în timp ce ei au momente de inspiraţie, pe care n-o realizează decât pe jumătate... Cei mai slabi, din care însă cu mai multă voinţă ar ieşi totuşi buni artişti, se distrug... Ei îi distrug... Nu cunosc nici unul care să fi renunţat la vin şi la femei (nu la dragoste, la muieri!) pentru pictură... Cu toate că poate vinul... Poate muierile... nu mai ştiu... fără ele abia că s-ar rata definitiv... Nu mai ştiu, Niculae... Acuma nu mai ştiu... Poate că aşa trebuie să fie... Poate că asceza nu i-ar duce mai departe, dimpotrivă, poate că pânzele lor n-ar mai avea nici un haz... acel grăunte de nebunie de o clipă care face mai mult decât truda ascetică de ani de zile a unui altul... Aşa o fi legea lor? Eu nu cred... Se poate şi fără să te degradezi, mai bine chiar... Faptul că m-au părăsit puterile n-are nici o importanţă... Abuzul meu nu e vinovat, trebuia să mă supun inspiraţiei, să lucrez, nu să mă îmbăt de fericire că a venit, şi până să mă trezesc, inspiraţia, adio!... Mulţi dintre ei, care au cefele groase... Cefe de taur... Pătraşcu, de pildă... Ar ajunge, cum spunea scriitorul acela, să reuşească în lume, dacă... Hm!... Dacă nu le-ar fi frică să nu orbească frecând prea mult culorile pe paletă...

Şi o lumină jucăuşă îi apăru pe chip odată cu zâmbetul care însoţise aceste cuvinte. **O** năpădise parcă simpatia pentru aceşti artişti atât de grijulii cu ochii lor...

- Niculae, continuă ea în ziua următoare, tu eşti ţăran, ascultă acum liniştit ce-am să-ţi spun...

Gândul la arta ei era mereu treaz şi îi ţinea pe chipul ei foarte tras un surâs superior ca o lumină care nu putea fi stinsă de nimic, dar se vedea că între timp se gândise şi la ei doi, ce mai aveau ei de făcut... Mai ales el, fiindcă în ceea ce o privea pe ea, ceea ce avea ea, adică, să trăiască, aici era ceva cu totul aparte, care nu putea fi înţeles de nimeni, decât de cei care au înviat vreodată... Există şi din aceştia, cum să nu, a cunoscut şi ea câţiva, nu sunt deloc bucuroşi că deţin astfel de secrete, pe care aparent le deţin mulţi, mai ales când se vaită, când îşi închipuie că au ajuns la capătul vieţii şi s-au săturat de trăit...

- .. .Tataie povestea că străbunicul meu a stat mult de vorbă cu el înainte să moară, vezi, zice, băiete, fânul ăla să-1 cosiţi aşa şi pe dincolo şi tarlaua aia pe care am lăsat-o anul trecut trifoişte, mai lăsaţi-o şi anul ăsta, şi pe urmă puneţi cânepă, o să se facă mare... Chestii de-astea... Şi altele, care la ei se respectau, nu ca la noi... Tu să respecţi ce-o să-ţi spun eu... că nu te îndeamnă nimeni să dai cu ochii pe foc... (de la maică-ta am auzit chestia asta, înţelegi ce înseamnă, că adică nu te îndemn la râu). întâi, pânzele mele, probabil că or să se vândă toate... Am păstrat câteva din cele mai frumoase, pentru noi... Le iei tu... In chestia asta fă ce spune tata, nu le refuza... în general nu refuza nimic din ceea ce am dorit eu să-ti rămână, fiindcă expoziţia asta mi-a adus o grămadă de bani... Cine ştie, poate vrei totuşi să-ţi faci o colibă acolo unde e locul acela care te-a zăpăcit şi pe tine cum l-a zăpăcit pe ucenicul Petru când s-a schimbat Isus la faţă... Ţi-am promis, ţi-aduci aminte, tata n-are ce face cu atâţia bani... Şi acum, a doua chestie! Am fost într-o zi pe la Marioara asta, căreia i-ai făcut din întâmplare un copil... Să nu cumva să te însori cu ea! Te iubeşte, dar la ea iubirea e compusă din obicei şi încăpăţânare... Obiceiul de a ţine la cineva, vezi, nu e rău, e ca o datorie, în spatele

obiceiului se află ascunsă, foarte adânc, conştiinţa eternităţii noastre... Cu cât e mai ascunsă, cu atât e mai durabilă, fiindcă îndreaptă fără greş şi paşii prostului spre împlinirea unui rost mare şi îndepărtat... Cine n-are această conştiinţă, piere! Dar pe deasupra Marioara mai e şi încăpăţânată... Asta nu-mi spune nimic bun... închipuie-ţi! E cam mult! Tu ai avut un instinct sigur fugind de ea. Dragostea acestei femei e frumoasă de la distanţă şi absentă de aproape... Absentă pentru tine, nu pentru oricare altul, care, ca şi ea, ar trăi din obicei şi din încăpăţânare. Cât timp rămâi ceea ce eşti, nu te încurca cu ea... în general, cu nimeni alta! E cazul, Niculae, să trăieşti cu mine în gând... Tu ai puterea asta... Foloseşte-o... Traiul cu altă femeie întâi ar stârni-o împotriva mea, pe urmă şi împotriva ta direct, fără scăpare pentru tine, şi atunci vei ajunge să te simţi singur şi cu puterea de a trăi cu mine în gând smulsă. Cu adevărat singur, adică fără speranţă!... Cât despre posibilitatea apariţiei unei păsări rare, care ar putea să ţină la tine şi sa te lase în pace, ei! sunt femeie şi îţi spun că aşa ceva nu vei întâlni... încât ia-ţi gândul când vei fi ispitit... Sau, în orice caz, fugi imediat de această pasăre care te-ar amăgi, îndată ce şi-ar da în petic... în tot cazul, dacă ajungi să îmbătrâneşti, tot mai bună poate fi ţăranca aceea încăpăţânată... Cu ea, cel puţin, vei putea fi, cred, măcar sigur că nu-ţi va reproşa viaţa ta trecută... Aşa s-ar părea! Eu, una, nu cred...

IX

Niculae o asculta şi ar fi vrut ca ea să continue astfel să-i vorbească ore întregi... Ar fi fost singurul semn că tot ceea ce presimte ea nu se va întâmpla, că avea în ea puterea să reziste atacului asupra vieţii ei şi să trăiască. Dar ea se oprea istovită, îl scotea din mica rezervă numai cu privirea şi cu gestul de îndepărtare de la ea al mâinii (semn că dacă ar fi deschis gura el ar fi trebuit să-i vadă sângele) şi abia a doua zi când o revedea

putea din nou să-şi continue firul gândirii ei, care era totuşi atât de viu şi îşi păstra intactă puterea ironiei, semn de echilibru..

- Să revenim, Niculae, asupra speranţei care te mai poate ţine pe tine pe picioare şi care se împlinise atât de fericit prin apariţia mea în cumpăna în care se afla viaţa ta... Rămân la părerea mea... Voltaire nu mai e de actualitate şi nici Goethe. Grădinăreşre-1 pe om, seacă-i mlaştinile din el, nu dinafară, străduieşte-te... E pasiunea ta secretă, dă-i curs... Nu mai ai ce pierde. Şi nu asculta spusele mele cu expresia asta, cum m-a ascultat odată tataie, după ce m-a întrebat cum o să fie fără pământ, fără vite... Am început să-i explic, aşa cum mi se părea mie că e logic şi evident... M-a ascultat tăcut şi foarte atent, dar abia la urmă mi-am dat seama că atenţia lui adevărată era tot la mersul gândirii lui în timp ce o urmărea pe a mea doar de formă, deşi mă lăsa să vorbesc... L-am văzut că a dat aşa din cap ca şi când spusele mele ar fi sporit şi n-ar fi micşorat enigma la care mă pusese să-i răspund, şi mi-a spus ridicând mult din sprâncene, parcă doborât: „Domnule, nu ştiu!" Asta după ce mă lăsase să vorbesc un ceas! Aşa şi tu! Cu cât îţi vorbesc, cu atât expresia ta devine mai impenetrabilă, şi eşti gata să-mi răspunzi ca tataie! Păstrezi pentru tine secretul gândirii tale paralele?!

El surâse:

- Te înşeli. Sunt îngrijorat de tratamentul tău. Ar trebui schimbat...

- Se ocupă mama, nu te mai gândi la asta! Se pricepe, are şi bani... las-o pe ea...

- Bine, dar nu te mai gândi nici tu la mine, vreau să spun, nu în felul ăsta!

- De ce nu? Fii atent, dacă mă fac bine, tot ne despărţim, aşa că ia aminte!

- Glumeşti...

Sigur că glumea. Dar când spusese „dacă mă fac bine", parcă o stranie tristeţe îi apăruse în glas, ca şi când întoarcerea

ei de pe drumul pe care apucase venind în acest spital ar fi fost insuportabilă, ca un lucru îndepărtat şi străin, care ne-ar neliniști şi ne-ar speria. Aşa de repede se învăţase cu ideea morţii sau cu aceea a unei zăceri îndelungate, sub ameninţarea ei... Acest refugiu pe care parcă îl dorea arăta cât de total erau epuizate forţele ei vitale. Niculae nu se putu stăpâni şi izbucni în plâns.

- Tu de ce plângi? se supără ea. Nu glumesc deloc... Ne despărţim pentru un timp, fiindcă cu tine iar mă apucă dorul de a picta, şi pe urmă ne căsătorim. Facem şi copii... De ce nu? Dar uite, chiar acum simt o dorinţă foarte vie să pictez, vezi? Şi o să te rog mâine să-mi aduci tot ce trebuie, şi o oglindă... Vreau să-mi fac autoportretul, ca Luchian... Revenind la credinţa ta veche din copilărie, Niculae, să ştii că în zilele noastre e mult să te afli în posesia unor astfel de amintiri. .. Acţionează acoperit de ele... Dar într-adevăr nu le scoate la lumina zilei.

Ultimele cuvinte îi aduse aminte de ceva şi fruntea i se încreţi:

- Spune, Niculae, zise.

El tăcea, cu acea expresie pe care o avem când ascultând pe cineva ştim ce-o să urmeze şi aşteptăm liniştiţi să auzim acel lucru...

- Ia spune-mi, zise ea, mai spune-mi o dată ce simţeai tu când vedeai că soarele se apropie de asfinţit? Când familia oprea lucrul. Povesteşte!

El începu, ca altădată, să-i povestească. Simina avu o expresie de suferinţă care îi schimonosi faţa. Niculae se ridică de pe scaun şi se aşeză lângă ea, o luă în braţe. Accesul îi trecu foarte greu, urmat de hemoptizie. Se sufoca... în cele din urmă, parcă uşurată, se linişti...

- Povesteşte, îşi aminti ea.

- Simţeam că soarele e al meu, şopti Niculae. Pentru totdeauna... Dar nu numai soarele, ci tot, norii, care năvăleau paşnici din urmă şi soarele parcă le dădea foc, câmpia care îşi închidea încet geana ei uriaşă odată cu stingerea apusului... Atunci mi se părea că...

El se opri şi se uită într-o parte, aşa cum facem când închipuirea ne scoate cu totul din clipa trăită: ochii minţii văd ceva care ne face orbi pentru viaţa prezentului. Simina se uita la el cu o expresie de jubilaţiune pe chipul ei pe care boala nu reuşea să stingă nici o clipă lumina gândirii ei care parcă ardea:

- De ce te-ai oprit? se miră ea. Atunci ţi se părea că eşti nemuritor, de ce nu spui?!

- Da, dar de fapt nu mi se părea! Chiar eram! îşi reveni el din visare.

- Aşa este. De unde o fi venind asta?! murmură ea. Am şi eu în minte acest sentiment, e nealterat, deşi ştiu că totuşi voi muri, acum, mâine, sau altă dată... La mine a apărut într-o zi când mă uitam la mâna mea care picta, prin urmare în timp ce lucram.

Se lăsă între ei o tăcere. Ea îşi găsi gândul care o îndemnase să-i ceară lui să-i povestească despre asfinţit...

- Niculae, zise ea, acuma tu trebuie să pleci,,. Uită-te la soare când coboară şi adu-ţi aminte de mine... Voi asfinţi şi eu... Ne despărţim... Totdeauna m-am gândit că omul nu trebuie să se întoarcă în pământul din care a ieşit, nu e de nici un folos nici pentru pământ, nici pentru om, iarba care creşte peste mormintele noastre n-are nici un sens... Ar trebui să dispărem pur şi simplu de acasă şi să nu mai fim găsiţi nicăieri, ar fi aşa de frumos... Se pare că există prin India oameni care posedă acest secret... Dispar în văzduh şi nu se mai întorc niciodată... îmi promiţi că ne despărţim acum de tot?

- Nu, zise Niculae. Aş vrea să-ţi fac pe plac, dar nu pot.

- Ai dreptate! Nici eu n-aş putea. Ce-ţi spun eu sunt pure idei... De altfel mă simt mai bine, poate că vom mai avea mulţi ani de petrecut împreună...

Dar nu fură ani, ci doar săptămâni. Şi dacă Simina nu avu norocul să-şi învingă boala, în schimb muri fără să ştie, în braţele lui Niculae. în ultimele clipe când mai simţi din plin că trăieşte nu se simţi rău şi nu suferi, se uita la el, care stătea aplecat asupra ei, şi nu părea că acel sentiment despre care vorbise înainte că e nealterat în ea se clintise cu ceva... Nici nu se gândea că o să moară... îi şoptea: „Du-te, până mă fac eu bine, şi dormi în atelierul meu în fiecare seară... Acolo am fost eu atât de fericită... Mai ţi-aduci aminte, mi-era frică să ies pe balcon... Dar de când ai venit tu orice tentaţie a abisului m-a părăsit... Acuma eu sunt foarte lucidă şi parcă aş vrea să beau ceva tare, dar te am pe tine, şi mi-ajunge să-ţi văd chipul, ca să fiu liniştită că nu se poate să mi se întâmple nimic rău.

Dar i se întâmplă ce era mai rău.

- Niculae, zise ea deodată cu un mic strigăt de uimire. Nu te mai văd!

Şi se ridică în capul oaselor, incredulă. Mâna ei căuta ceva în jur, ca şi când în aceleaşi clipe simţul pipăitului se şi grăbise să ia locul văzului.

- Nu te mai văd, Niculae, repetă ea, unde eşti? Ah, Doamne, asta mi-ar mai lipsi, strigă ea, pictoriţă fără văz...

Niculae se apropie şi avu gestul lui: îi puse mâna pe faţă, apoi pe ochii ei care nu mai vedeau... în clipele următoare el simţi cum fruntea ei parcă frigea: îi crescu brusc temperatura şi îşi pierdu cunoştinţa, din care nu-şi mai reveni. Niculae văzu însă chinurile corpului ei, pe care cu o revoltă care îi răscolea adânc întreaga fiinţă începu să nu-1 mai recunoască. Deşi ştia că medicii nu vor mai putea altceva decât s-o trezească şi s-o facă să-şi trăiască moartea cu ochii deschişi, ieşi şi îi chemă.

Dar ei n-o treziră...

Când o văzu palidă ca ceara şi nemişcată, Niculae o recunoscu iarăşi şi îl copleşi deodată o insensibilitate teribilă, care îl îngrozi şi care trăgea parcă de el în jos, ca şi când sufletul i s-ar fi făcut de plumb. Tăcerea se aşternu în auzul lui amortindu-1, şi nu mai simţea nimic, moartea intrase şi în el, şi îl stăpânea cu atâta putere, încât durerea nu mai exista, după cum nu mai exista în clipele acelea, pe lume, nimic pentru el... Părăsi spitalul şi ieşi afară în oraşul străin...

PARTEA A CINCEA
EPILOG

I

Niculae se închise iar în casă... Nu mai ieşea decât prin sere, în orele de serviciu, palid la faţă şi tăcut, pe urmă nu-1 mai vedea nimeni. Câţiva care încercară să aibă grijă de el fură repeziţi, încât îl lăsară în pace, aproape că îl uitară. Şi, când într-o zi, spre primăvară, îl căută cineva de la el din sat, unul Gheorghe al lui Paţac, şi întrebă unde putea fi găsit Niculae Moromete, un muncitor de la grădină care umbla de obicei pe două cărări (singur spunea că nu se mai trezise din beţie de douăzeci şi cinci de ani), îi răspunse, întâi printr-un gest care la aceşti cheflii cronici are totdeauna o semnificaţie mai mare decât viul grai, făcând insistent cu palma în aer un semn de nimicire, de dispariţie, că, gata... „A murit, strigă el, s-a terminat..." Asta vrusese să însemne în mintea lui, care nu mai cunoscuse atâta amar de vreme trezia, că mai trăieşte el Moromete ăsta, dar e pe ducă, e ca şi mort, nu mai are mult... Gheorghe al lui Paţac, care nu era singur, ci venise de la „Carul cu bere" cu încă un siliştean (era duminică), înţelese cu cine are de-a face şi nu-1 luă în seamă, dar ducându-se şi bătând la uşa consăteanului său şi primind de la el următorul răspuns, înainte de a li se închide uşa în nas: „n-am timp să stau la taclale cu voi", se enervă şi răspândi la el în sat cuvintele beţivului, că

adică băiatul lui Moromete *ar fi murit.* Era şi el afumat când le spusese... Când se întâlni la „Carul cu bere", în altă duminică, cu Din Vasilescu şi Marmoroşblanc, nu le mai repetă... Dar spuse altă minciună, că Niculae ar fi simplu muncitor cu lopata la grădină. în realitate, el ştia mai demult că consăteanul său ajunsese inginer...

...în ziua de Paşti Niculae fu văzut plimbându-se îngândurat pe aleea principală a castelului. Se îmbrăcase de sărbătoare şi arăta îngrijit şi mai puţin palid ca de obicei... Arăta mai decis, pasul lui era mai ferm...

Nu după mult timp el părăsi aleea şi ieşi din incinta castelului, o luă prin sat şi în curând ajunse la centura Capitalei. Acolo el rămase o vreme şovăind, apoi se întoarse înapoi, dar nu de unde venise, ci intră pe-o anumită uliţă, care îl duse la marginea satului. îi venise un gând... Bătu într-o poartă.

- Nu e acasă, domnule inginer, îi spuse o femeie care ieşi la poartă. E plecată... S-a sculat de dimineaţă şi s-a dus la fermă să controleze, de, acolo... Treaba care o are ea...

- Şi încotro e ferma asta?

- Păi uitaţi, acolo, în deal, lângă *geace...*

- Bine, zise Niculae, mulţumesc...

- Dacă nu mai e acolo, ce să-i spun când o veni?

- Nimic, răspunse Niculae.

Şi se îndepărtă, luând-o fără grabă spre acele clădiri care de la distanţă păreau foarte impunătoare.

II

Dimineaţa, inginera zootehnistă, fata pe care o cunoscuse şi o vizitase Niculae cu un an în urmă şi pe care o chema Păceşilă Nicoleta, se dusese într-adevăr la fermă să controleze dacă muncitorii ei aveau grijă de vite, care nu ştiau că azi e Pastele şi trebuiau hrănite ca de obicei, cu tot tainul, şi la aceleaşi ore. N-avusese o presimţire, dar când îl văzu pe brigadier aşteptând-o proptit în bâtă în curtea gospodăriei şi atât de cătrănit, înainte de a afla despre ce e vorba, o pufni râsul:

- Ce e, nea Checiule?

- Am brodit-o, domnişoară! Pastele şi mama lor de îngrijitori, dacă n-o să-i spânzur pe toţi mâine-dimineaţă când s-or prezenta la lucru!

- Da' ce s-a întâmplat?

- Au lăsat vitele în părăsire!

Zootehnistă tot mai râdea, dar curând gândul la cele câteva sute de tăuraşi şi câteva zeci de viţei cruzi „de la zero la şase luni", vreo patruzeci de vaci reformate, care nu mai erau bune nici de lapte, nici de reproducere şi care trebuiau toate hrănite de îndată, îi luă veselia cu mâna. Şeful brigăzii, acest nea Checiu, era un om ciudat, venit de prin Moldova cu nişte oi şi stabilit aici nu fără dificultăţi. Se spunea că făcuse cadou o sută de oi cooperativei, care abia aşa îl angajase, şi că era foarte bogat, avea două sute de mii de lei la C.E.C.

- Stai, nea Checiule, zise fata, trei i-am învoit eu! Moldoveni ca şi dumneata, mi-au spus că vor şi ei să petreacă o zi în sânul familiei, de Paşti.

- Da, dar ăilalţi nu sunt moldoveni, zise brigadierul ca şi când ar fi fost indignat dinainte că în felul ăsta ea avea să le găsească şi celorlalţi o scuză.

- Stai puţin, moş Anghel n-a venit?

Asta era un om singur, de aproape şaizeci de ani, care spunea că el a fost odată aviator şi că i s-a făcut o mare nedreptate. Prin apropiere se afla un cantonament cu o sentinelă şi doisprezece soldaţi, sub comanda unui caporal, nu se ştie ce păzeau. Moş Anghel făcea ce făcea, şi se trezea pe-acolo, le spunea, acestor ostaşi, povestea vieţii lui, bând împreună un fel de spirt adus nu se ştie de pe unde. Brigadierul ridică din umeri.

- Stai, zise iar fata, am mai învoit unul.

- Pe Franghiolî zise brigadierul cu un glas de parcă ar fi spus: poftim, te-ai găsit şi dumneata pe cine să învoieşti, tocmai pe cel mai bun! Acuma ce dracu o să facem?

Franghiol însă nu era numai cel mai bun zootehnist, dar la peste cincizeci de ani ai lui, cu nevastă şi doi copii mari şi ţigan cum era, se ţinea cu una de prin cartierul bucureştean din apropiere, tânără de vreo treizeci şi cinci de ani, măritată şi cu copii, şi culmea, şi frumoasă! Fusese angajată în brigadă, şi bărbatu-său venea adesea şi o pândea când Franghiol era plecat şi o târnuia pe-acolo prin grajd, spre bucuria celorlalţi, fiindcă era puturoasă, se ţinea mai mult de vorbă decât de treabă.

- Cum, zise inginera, nu ştii de ce l-am învoit? I-a murit frati-său! S-a culcat cu ţigarea în gură, lângă sobă, şi au luat foc paiele, şi până să se trezească el, a ars acolo. Ţi-nchipui cât era de beat!

Dar brigadierul parcă nici nu auzea! Ce-i pasă lui de fratele lui Franghiol, şi de cât fusese acela de beat în clipa când murise.

- Ivan n-a venit?

Ăsta era alt ţigan, dar alt soi decât Franghiol, mai modern, când apăruse aici zootehnista chiar din prima zi el o tutuise şi îi spusese pe nume, spre indignarea fetei, care imediat îl pusese la punct. „Ce, ai păzit porcii cu mine? Eu sunt pentru dumneata tovarăşa ingineră!" „De ce, răspunse el, sunt mai mare ca tine cu doi ani, am făcut armata!" „Nu ţi-e ruşine, crezi că ești în ţigănie? Piei din faţa mea!" N-o mai tutuise, dar într-o zi venise la ea şi o anunţase cu un aer foarte grav că pompa de apă de la fermă s-a defectat. Tânăra zootehnista ieşise din clădire, dar nu făcuse prea mulţi paşi şi se întoarse pe partea cealaltă prinsă de o bănuială. într-adevăr, îl surprinse pe Ivan cu mâinile vârâte până la subsuori în putina cu brânză: de-aia se defectase pompa de apă. „Ce faci, Ivane?" El îşi ridicase privirea lui ochioasă şi, întocmai ca într-o anecdotă răspunsese fără codire: „Iau brânză". „Ieşi afară!" strigase zootehnista.

- Cică s-a dus la denie toată noaptea, cu frati-său şi cu nevasta lui frati-său, zise brigadierul, acum or să doarmă toată ziua. îmi spuse paznicul că i-a văzut pe şosea într-un grup, cu lumânările în mână, venind dinspre Mogoşoaia.

- Şi ceilalţi cinci?

- De unde să ştiu eu, domnişoară?

- Bine, nea Checiule, ia hai să vedem ce putem face.

Intrară în grajduri şi, ca la un semnal, toate bovinele începură să mugească. Era ora mesei. Adică nu mugeau, zbierau! Mai ales tăuraşii, îşi ridicau capetele în aer, deschideau gurile şi îţi spărgeau urechile. Se învârtiră amândoi pe acolo cărând saci cu tărâţe, şi după vreo două ceasuri, când terminară distribuirea raţiei, câte-un kilogram şi jumătate de cap, apărură şi inginerul zootehnist mai bătrân cu inginerul agronom. Relativ încântat, acesta din urmă, care era şi secretarul organizaţiei de partid, spuse că nici la el la grădină nu venise nimeni, deşi se hotărâse starea de urgenţă datorită anunţului unei secete extinse: trebuiau să facă irigaţii.

Operaţia de a hrăni câteva sute de vite o istovise pe fată. Se ştergea de sudoare pe frunte şi, auzindu-1 pe agronom cu câtă resemnare relatase că şi pe la el era pustiu, deodată privirea i se făcu imobilă şi din ea îi ţâşniră parcă scântei.

- Ce înseamnă asta, tovarăşe inginer, credeţi că de-aia am fost eu angajată aici, să ţin locul îngrijitorilor? Mie să-mi aduceţi oameni, nu mă interesează, n-am tremurat la examene cinci ani de zile ca să devin văcăriţă auxiliară! înţeleg să muncesc în munca pentru care am fost pregătită, să ştiţi!

Ce frumos îi stă unei fete în orice, chiar când ridică glasul şi te ameninţă! Cei doi bărbaţi se uitau la ea şi tăceau, parcă ar fi vrut s-o încurajeze, să-i dea înainte în acelaşi fel. Inginerul agronom era gras şi burtos, zootehnistul de vreo cincizeci de

ani șchiopăta de-un picior, care îi rămăsese mai scurt în urma unui accident de motocicletă. La spital, unde stătuse până se fiersese osul, se îndrăgostise de sora care îl îngrijise și de care se legă și nu se mai despărți, deși soția înșelată îl prinsese cu ea la un restaurant.

- Să faci munca pentru care te-ai pregătit, bun! făcu inginerul agronom. Nu e așa o mare chestie! Mult mai interesant e s-o faci pe-aia pentru care nu te-ai pregătit! Noi suntem în problemă, vaci, vite, legume, zootehnie, agronomie, dar am auzit că unii își iau diploma, de pildă, în istorie, și la liceu predau chimia alimentară. Frati-meu are un coleg! Interesanții a urma urmei, Magellan, când a făcut înconjurul lumii, știa numai geografie? Numai în zilele noastre oamenii au pretenția să se limiteze doar la un anumit sector de activitate.

- Foarte bine, tovarășe inginer, zise atunci fata, să vă văd cum o să ne dați acuma o mână de ajutor să tocăm paiele la mașină pentru patru sute de vite. Paiele ca paiele, dar amestecul de melasă cu uree să vă văd cum îl preparați și îl cărați.

- Asta trebuie făcut?

- Dar ce credeți?

- Când?

- Chiar acum!

- Poate vin, zise agronomul, și din glasul lui se înțelegea că își dădea și el seama că nu era cu putință să care ei coșurile cu paiele ude de îngrășământ la botul a câtorva sute de vite. Să mai așteptăm, adăugă.

Și se uită la ceas. Cei doi ingineri lăsară din mână servietele și se așezară pe prispa casei în care inginera îl prinsese pe Ivan cu mâinile în putina cu brânză. începură să-i pună fetei întrebări. Tărâțe mai erau? Mai erau. Și dacă, la ora mesei, li se dădea din nou tăurașilor aceeași hrană? Pe chipul tânăr al fetei apăru o cută de împotrivire: se putea, parcă spunea această împotrivire, puteau fi lăsați și nemâncați, și duși chiar cu toții la tăiere, parcă asta era problema?

Dar care era? Cum, zise fata, se prefăceau că nu știau de decretul apărut recent, care răscolise și scosese afară pe toți inginerii și tehnicienii cuibăriți prin birouri și îi trimiseseră pe la ferme și geaceuri? Cum să nu știe, răspunseră ei. Știau foarte bine, dar ei nu erau? De ce le-ar fi fost teamă?

- Da, tovarășe inginer, zise fata, dar nu uitați că suntem invidiați. Capitala e la doi pași, zilnic vă puteți întoarce acasă în mai puțin de-o oră. Asta se plătește, puneți mâna și preparați melasa...

- Stai puțin, zise agronomul reflectând. Am eu o soluție. Nu e mai bună iarba? am eu o tarla mare cu secară care nu prea s-a făcut și trebuie întoarsă și pus porumb. Le scoatem pe tarlaua asta, și gata.

- Tarlaua aia de lângă iaz? întrebă Checiu. Da, e cam rară...

- Perfect, zise fata, atunci puneți mâna pe câte-o bâtă și să-i dăm drumul. Uite, aici, bâtele îngrijitorilor...

Ceea ce cei doi șefi și făcură fără codeală, semn că erau obișnuiți în munca lor cu tot felul de surprize. Cui îi stătea mai bine cu bâta? Inginerului agronom, bineînțeles, el era și cel mai bine dispus, avea răspundere, ca secretar al organizației de partid. Dar nici inginerului zootehnist mai în vârstă nu-i stătea rău, deși piciorul lui mai scurt îl împiedica să se țină de cârd. Se ținea ea pentru el, colega lui mai tânără, alerga când într-o parte, când în alta, nu era deloc cuminte acest tineret, nu prea era învățat să meargă în cârd, o lua razna peste culturi, mugind... Venise ora mesei și nu li se dăduse ceea ce știau ei că e atât de dulce și le amintea de laptele pe care îl supseseră odată... paiele tocate, amestecate cu melasă... Te trăgeau, enervați, la răspundere.. .Păceșilă Nicoleta îl pocni pe unul cu bâta, care vroia să se întoarcă îndărăt, îndemnându-i parcă și pe ceilalți colegi să facă la fel, și strigă:

- Ce faci, nea Checiule, mă laşi numai pe mine să alerg? Hai, tovarăşe inginer!...

Era foarte supărată, dar veselia îi reveni brusc când, traversând drumul pietruit pe care treceau maşini, unul încetini şi strigă:

- Ia uite, mă, ce văcăriță drăguță!

- Vezi-ți de drum, escrocule, îi răspunse fata.

De ce escroc? Aşa, de unde avea el maşina aia? Din salariu? Tocmai de aceea, când vitele ajunseră pe locul de păscut şi se mai liniştiră, evitară toţi să se aşeze în apropierea drumului: oricum, se cunoştea că nici ei nu erau simpli văcari şi se duseră mai încolo sub un pom să nu-i vadă lumea. In fond, părea să spună inginerul agronom aşezându-se jos, ideile sunt acelea care îi stânjenesc pe oameni. Iţi faci o anumită idee despre tine, şi nu te mai poţi abate de la ea. A fi văcar sau a fi inginer, care e deosebirea? Ideea! Fiindcă după un număr de ani uiţi complectamente ceea ce ai învăţat, şi uneori, practic vorbind, mai multe ştie lucrătorul respectiv, grădinarul sau văcarul, decât horticultorul.

- Când eram elev la liceu, continuă el stăpânit de o veselie pe care i-o stârnea amintirea şi asociaţia cu situaţia pe care o trăia în prezent, aveam un profesor care nu mai ştia nimic din istorie, sau istoria nu-I mai interesa, nici acuma nu-mi dau seama ce era exact în mintea lui. De fapt ce e istoria? Un trecut mort, numai tinerii sau bătrânii sunt curioşi să ştie ce-a fost sau ce va Fi pentru simplul motiv că unii vor s-o facă, istoria, şi alţii să afle cum s-a făcut. Mama a fost o ţărancă analfabetă, dar la bătrâneţe se uita prin manualele mele de istorie şi punea degetul pe chipul lui Vlad Ţepeş: ăsta cine e, maică? Era curioasă şi a început să înveţe să citească după ce îşi trăise ciclul... Profesorul meu, om cu studii universitare, redevenea analfabet, citind: Ştefan cel Mare se întoarse la Suceava după ce înfrânse oştirile turceşti... înfrângerea oştirilor turceşti! Asta nu-1 mai interesa. Care din voi, măgăroilor, a fost la Suceava? întreba. Sau la Iaşi, sau la Cetatea Neamţului, după cum venea vorba în istorie. Se ridica unul sau altul. Eu, dom' profesor. Ei, zicea, ia spune colegilor tăi, ce-ai văzut? Şi ăla spunea nişte baliverne pe care după câtva timp, fără să le audă, profesorul le întrerupea: ei, bravo, măgăroiule, stai jos, şi continua apoi să citească din manual. Citea ca un şcolar, nu mai ştia nici el, profesor, propria materie pe care o preda, avea doar ticuri. Sultanul se întoarse la Istanbul... Care ai fost la Istanbul? Şi într-o zi se ridică în picioare aproape toată clasa. Toţi, adică, fuseseră la Istanbul! El văzu sau nu batjocura, mârâi: hî, staţi jos, măgăroilor! şi-şi continuă imperturbabil lectura, fără să se supere, dar şi fără să se înveselească de propria-i cretinie. Totuşi, continuă încheind inginerul agronom, nu este el omul cel mai rău.

- Dar care e, tovarăşe inginer? întrebă fata.

Agronomul îşi plecă privirea şi, rămânând bine dispus, stătu aşa cu ochii în jos vreme îndelungată. Nu răspunse, dar parcă deodată se trezi. în realitate, nici concluziile lui, oricare ar fi fost ele, nu trebuiau să-1 abată de la ceea ce se impunea imperios, indiferent de situaţia în care te-ar arunca viaţa.

-Ai? Ce zici? se adresă el zootehnistului, cu mâna pe servietă, pe care o şi deschise. Mâncăm şi noi ceva?

Astă era. Nici ei nu avuseseră vreo presimţire, dar cum experienţa le spunea că se puteau aştepta la orice, îşi aduseseră de-acasă mâncare.

III

In acel moment un necunoscut cu o statură aproape mică şi subţire se abătu de pe şosea şi o luă spre ei cu hotărârea celui care cunoştea dacă nu pe toţi cei care se aşezaseră acolo la umbra copacului, cel puţin pe unul din ei... Era Niculae.

- Bună ziua, spuse el aproape în şoaptă, şi nu mai adăugă nimic, rămase în picioare, şi nici măcar nu se uită la fată, spre care îl îndreptase de la sediul *geaceului* unde o căutase, un paznic.

- Vai de mine! strigă fata ridicându-se în picioare. Dumneata erai?... Te pomeneşti că ai venit pe la mine... Ţi-ai adus aminte... Faceţi cunoştinţă... Inginerul Moromete, de la castel.

- Luaţi loc, zise agronomul bonom, uitându-se la el în sus cu privirile mijind de un umor secret. Tocmai eram pe punctul de a ne lua micul dejun la iarbă verde, ca în ziua de Paşti... Staţi... Şi poftiţi!

Niculae se aşeză.

- N-o să vă Fiu un însoţitor prea vorbăreţ, zise el. O să mă scuzaţi...

- Nu-i nimic, zise agronomul, suntem între colegi. Mai mult, simţiţi-vă ca între prieteni, mai adăugă el cu acea intuiţie extraordinară pe care o au oamenii când văd chipul cuiva: al lui Niculae era tras şi parcă pecetluit de o tăcere definitivă. Nu voinţa conştientă de a trăi părea să-1 mai ţină în viaţă, ci puterea instinctului, care, în bine sau în rău, este, adesea, superioară dramelor sufletului. Altfel, se întrebau cei doi bărbaţi, ce căuta el acolo? Era clar, nu pe ei îi căuta, ci pe fată...

- Sigur, adăugă şi zootehnistul, păcat că n-avem şi o sticlă de vin.

- Am eu una, zise agronomul, scoţând-o modest din servietă.

Adică ce păcat că n-aveau decât una. Agronomul, deşi nu trăia o iubire ca şeful fetei, arăta mai vesel decât acesta. Semăna cu un vechi ţăran care s-a aşezat pe o brazdă reavănă pe care tocmai a tras-o şi în timp ce prietenii săi, vitele, cu care smulgea de veacuri pământului roadele care îi va hrăni pe toţi, păşteau, el îşi mânca prânzul său frugal şi îşi odihnea ciolanele late. Prânzul însă nu era deloc frugal, amândoi inginerii aveau ouă roşii, fripturi şi cozonac, iar brigadierul Checiu o jumătate de miel, ăsta mânca, nu glumă. Numai fata n-avea nimic, gândise că se va întoarce la prânz acasă, dar aveau toţi ceilalţi destul. Ciocniră ouă, îi dădură şi lui Niculae, dar nu ziseră Cristos a înviat, deşi culoarea lor roşie şi ciocnitul nu mai aveau nici un sens neînsoţite de cuvintele care exprimaseră odinioară, pentru oameni, revelaţia unei minuni.

- Ce suntem noi, când roşim ouă şi le ciocnim, creştini sau păgâni? întrebă brigadierul Checiu, care pesemne că ar fi vrut să spună acele cuvinte, dar nu le spusese văzând că şefii săi se abţin.

- Păgânismul a fost înainte de Cristos, zise agronomul.

- Şi acuma ce e? zise zootehnistul.

Tăcere. Dar privirea limpede a agronomului nu arăta nici o turburare. El dădu din cap şi, cu un gest care exprima evidenţa, zise:

- Acuma e păgânismul de după Cristos! în fond ne plac obiceiurile, care sunt frumoase, dar nu mai credem în minunea învierii. Ce să facem, asta e situaţia! Eu personal nu mai cred. Dar dumneata, domnişoară?

- Bineînţeles!

- Ce bineînţeles?

- Că cred.

- Şi atunci de ce nu zici Cristos a înviat?

- Păi cu cine? Ştiam că nu credeţi.

- Cum, crezi că e posibil să învieze un om?

- Nici nu m-am gândit...

- Atunci?

-Aşa!

- Păi dumneata nu cunoşti doctrina, domnişoară! Se bazează pe câteva idei, oferirea şi a obrazului celuilalt când îţi cârpeşte cineva o palmă, să răspunzi la ură prin iubire, învierea, înălţarea la cer, eţetera, n-ai citit *Biblia?*.

- Nu! De unde s-o iau?

- Atunci în ce crezi?

- ...Mai bine spuneţi-mi, tovarăşe inginer, zise fata cu o mare vioiciune, care e omul cel mai rău de care pomeneaţi adineauri?

Se vedea după felul cum îi sticleau ei ochii că ştia la cine se gândise agronomul, şi i se părea oricum mai vesel sau mai la îndemână să discute despre asta decât să-şi dea seama dacă era sau nu credincioasă conform doctrinei. Preşedintele. La fel se gândise agronomul. Nu se ştie cum şi de ce acest om fusese ales de către colectivişti în această funcţie. Era un ins trecut de mult de cincizeci de ani, mic de statură, chel şi bâlbâit.

N-avea nici un fel de calităţi. îşi crease el însă ulterior renumele că ar fi bun organizator. Ce fel de organizator era se vedea din situaţia în care erau puşi ei astăzi, cei trei ingineri, şi brigadierul. Dar secretară ştiuse să-şi angajeze, o fată adusă de el cine ştie de pe unde şi din pricina căreia îi făcuse lui, inginerului agronom, o hârtie la minister. Scria în ea negru pe alb (i se dăduse agronomului s-o vadă) că sectorul horticol, legumicol şi sectorul „mare" (câmp) mergeau prost datorită inginerului agronom, care constituia o frână în calea dezvoltării lor... Cerea să fie îndepărtat. Om bătrân, cu familie şi copii mari, îşi pierduse capul datorită acelei fete, persecutând dacă nu pe mai toţi tinerii care stăteau întâmplător de vorbă cu ea, pe-acolo prin biroul ei, dar chiar şi pe el, inginerul agronom, familist cunoscut şi secretar al organizaţiei... Judeca pe ceilalţi după el, fără nici o glumă! Şi nici n-aveai ce să-i faci, cu renumele lui de bun organizator. Cine să-1 judece, femeile ai căror bărbaţi lucrau pe şantiere prin Bucureşti sau aiurea şi nu veneau nici ele decât rar pe la grădină sau la câmp, sau tineretul flotant venit de prin părţile mai neproductive ale Moldovei, atraşi de cei treizeci de lei care li se plăteau aici? (Trebuiseră să adopte această formă de organizare cu plata în bani şi nu în produse, altfel le rămâneau sectoarele descoperite; ăsta să fi fost motivul că era considerat acest preşedinte bun organizator?) Cui să-i pese că el îşi angajase o secretară şi că îi ardea, i se creaseră adică condiţiile sociale, să-şi trăiască drama bătrâneţii ca un chinez de odinioară, sau ca un oriental de totdeauna, luându-şi o a doua nevastă, pe care însă o întreţinea din veniturile cooperativei? Cine să se mire (şi să-şi exprime această mirare într-o adunare) că acest fost biet plugar de altădată a ajuns acum să-şi angajeze, pe munca altuia, o secretară? Mare drăcovenie, gândea inginerul agronom, mergând la treburile lui şi lăsându-şi pleoapele în jos, asemeni tuturor înţelepţilor, care simt de timpuriu, fără spaimă, chemarea ultimă şi judecă, sub această perspectivă, fără indignare, dar nu fără luciditate, toate faptele al căror martor este.

- Omul cel mai rău e o oglindă a celor care se cred mai buni, domnişoară, răspunse el.

- Asta chiar că n-o mai cred, zise fata.

- De ce? zise inginerul ferindu-se şi spunând ceea ce nici el nu credea. N-a fost el considerat cel mai bun şi ales?

- Da, tovarăşe inginer, dar trebuie să fim înţelegători, zise rata. Am auzit că şi ea îl iubeşte, zău, ţine la el, ce poţi să faci? Nu înţeleg cum, dar aşa e...

- Nu, zise zootehnistul, schimbând vorba, fiindcă intraseră pe un teren alunecos unde şi el era vizat, eu am altă teorie. Se lucrează prin rotaţie: acum îşi face casă preşedintele, după ce şi-o termină colectiviştii îl dau jos, vine altul, îşi face şi el casă, îl dau şi pe el jos şi tot aşa prin rotaţie ajung toţi să-şi facă case. Nu e un sistem ingenios? Ce-ar ieşi dacă ar vrea toţi să-şi ridice case deodată?

- Aşa e, zise agronomul, la asta nu m-am gândit... Da' de ce fug vacile astea, Checiule?

Zootehnistul, mestecând, se uită atent spre iaz. Se auzi în acelaşi timp un muget dintr-acolo. Era ca o chemare blândă şi jalnică, aşa cum mugesc vitele bolnave în preajma morţii. De obicei ele îndură în deplină tăcere suferinţa, şi numai când simt

că mor scot acest muget, ca o sfioasă chemare în ajutor, înainte de a-şi da sufletul.

- Ce-o fi acolo!? exclamă inginerul zootehnist şi se ridică în picioare.

Mugetul venea dinspre iaz, unde se vedea o vacă, acuni părăsită de celei al re, luptându-se parcă să nu se prăbuşească la pământ. Se duseră cu toţii spre ea şi rămaseră la douăzeci de metri distanţă. Se lămuriseră: acolo era mlaştina înşelătoare, cu pământul uscat pe deasupra de secetă, chiar încreţit, dar cu ciorbă moale dedesubt, din care însă vaca nu-şi mai putea trage picioarele dinainte, şi i se încleiaţi sub ochii lor şi cele dinapoi.

- O să-şi rupă picioarele, zise brigadierul, ce-i facem?

- Du-te aproape, zise zootehnistul, şi calmează vita.

- Și dacă mă scufund şi eu, cine mă calmează pe mine?

- Lasă, că te calmăm noi! zise inginerul agronom.

Brigadierul înainta zece metri şi se opri. începutul de secetă micşorase malurile iazului şi vita nu băgase de seamă că sub pojghiţa cenuşie era smârc.

- Ce dracu o fi căutat aici? se miră brigadierul.

- Apă, ce să caute? zise fata. Mă mir că nu s-au împotmolit şi altele.

- A u fugit, au auzit-o mugind, zise agronomul. Dacă erau oi se înecau toate.

- Ne pune s-o plătim Gârboviceanu, murmură ca pentru sine zootehnistul.

Gârboviceanu îl chema pe preşedinte.

- De ce, crezi că moare? zise agronomul.

- Poate să şi moară, dacă o lăsăm aici.

- Uite că i s-au scufundat şi picioarele dinapoi, zise fata. Ce-i facem, tovarăşe inginer?

Rămaseră toţi tăcuţi şi gânditori. Brigadierul se mai apropie de vită, dar se oprise totuşi la distanţă, încerca prudent

smârcul cu bâta. Vita mugi iarăşi, zbătându-se în nămol. Se înfundă şi mai tare până aproape de burtă.

- Numai cu tractorul putem s-o tragem de-aici, zise inginerul agronom, dar unde dracu găsim noi acuma un tractorist!

Tractoare se găseau, staţia era prin apropiere, la câţiva kilometri, dar tractoristul era problema.

- Te duci, domnişoară? zise zootehnistul. M-aş duce eu, dar când te-or vedea pe dumneata, n-o să te refuze nimeni, în timp ce pe mine precis nici n-or să mă asculte.

Fata spuse că se duce, ce era să facă? Inginerii se îndepărtară şi ei de locul unde vita se împotmolise, şi cu bâtele în mâini o luară după celelalte bovine, să le întoarcă înapoi în tarlaua cu secară.

Niculae o însoţi pe fată.

- Ce e cu dumneata? zise ea când se îndepărtară. Ce ţi s-a întâmplat?

- Nu mă întreba, răspunse el. Ești primul om cu care stau de vorbă după şase luni... Am fost în doliu, şi n-am mai vrut să ies din el...

- înţeleg, zise ea, ţi-a murit cineva drag!

Distanţa dintre ei era de un metru. Ea o scurtă brusc şi îl apucă de braţ.

- Şi ai venit să vezi o prietenă pe care n-ai uitat-o... Ai încredere în mine! M-am gândit într-o vreme, adăugă ea refăcând la fel de brusc distanţa, dacă mai eşti la castel, şi cu toate că am avut şi eu la un moment dat nevoie de un prieten, m-am jenat să te caut. Am aflat că te vei căsători cu o pictoriţă. .. Te pomeneşti... făcu ea cu o voce pierită, parcă i-ar fi murit mătuşă-sa, ducând cu un gest de ţărancă mâna la gură.

Niculae confirmă.

- Vai de mine! şopti sincer îngrozită, deşi niciodată n-o văzuse pe Simina, dar cu imaginaţia brusc prinsă de şoc, cum li se întâmplă oamenilor înzestraţi nu cu puterea de a se

emoţiona, foarte frecventă, ci aceea mai rară de a fi sensibili la nenorocirile altora, chiar dacă, pentru ei, fără nume... Nu trebuie să te laşi, adăugă apoi după un timp.

- De ce nu? o întrebă el. Şi repetă foarte mirat şi foarte senin: de ce nu?!

- Eu ştiu? zise fata, şi ea parcă uluită nu de neştiinţă, ci de seninătatea lui mai rea decât un ţipăt. Ţi-aminteşti, reluă, şi eu era să mor odată, când am băut oţet, dar după ce am scăpat mi-a părut bine că n-am murit, cu toate că uneori mă gândesc de ce nu ne ia într-o zi Dumnezeu pe toţi... Ştii, schimbă ea discuţia cu acea abilitate naivă, dar atât de eficace, a celor care prin sinceritate îşi câştigă dreptul de a vorbi şi despre viaţa lor după ce au vorbit despre a altora, ţi-am povestit atunci când ai fost pe la mine despre *geaceul* ăsta şi preşedinte... tot aşa e, nu s-a schimbat nimic... Adică ce să-ţi mai spun eu, vezi şi singur cum ne e... Nu ştiu, reveni ea la întrebarea lui, nu ştiu de ce nu trebuie să ne lăsăm, dar ştiu că nu trebuie...

- Când moartea intră în tine, îţi scoate de-acolo fiinţa iubită şi se instalează ea, ce rost mai are să trăieşti? zise Niculae.

- Are rost! Trebuie scoasă de-acolo moartea şi lăsată să vină la loc fiinţa iubită, chiar dacă ea nu mai este în viaţă, răspunse fata.

- Da, zise Niculae, aşa este. Pesemne de-aceea n-am murit până acum, deşi am vrut...

Şi izbucni într-un hohot neaşteptat, pe care îl sugrumă imediat, şi lacrimi mari se rostogoliră peste chipul lui palid şi împietrit.

Fata îl luă de braţ şi îi şopti:

- Să Fii sigur că aşa este, de-aceea n-ai murit şi nu trebuie să mori... Ca să te gândeşti la ea, s-o aduci înapoi în inimă, de unde ţi-a scos-o moartea...

Făcură restul drumului în tăcere. în jur strălucea lumina primăverii şi prin copaci cântau păsările. Pe şosea treceau neîncetat automobile.

După un ceas, Păceşilă Nicoleta şi Nicolae se întoarseră cu un tractor şi cu un băiat care îl conducea. Era aproape un puşti, în salopetă largă şi cu o bască minusculă pe creştet. Nu se ştie de ce nu mai purtau aceşti băieţi pălării, ca altădată, şi umblau cu prostiile acelea pe cap, pe care le păstrau şi când schimbau salopeta cu hainele lor bune! El manevră tractorul cât mai aproape de vacă, se dădu jos cu o frânghie, se descălţă şi se apropie de vita scufundată. Foarte priceput şi fără să se sperie de mlaştină, legă celălalt capăt al frânghiei de picioarele dinainte ale vacii, se întoarse la tractor şi se urcă pe un scaun luând volanul în braţe. Ai fi zis, după felul foarte sigur cu care băga în viteză şi începu, imperceptibil, să dezambreieze, că tot asta făcuse până acum şi în asta se specializase, scoaterea vacilor împotmolite de prin iazuri.

Dar şi vaca dădu dovadă de instinct. Simţindu-se ajutată, începu să mişte din picioare exact în sensul în care o chema frânghia, fără să se agite inutil. Tractoristul însă se opri, numai motorul îl lăsă să meargă, se dădu jos şi se apropie din nou de vită.

- Ce este? îl întrebă zootehnistul.

- Se desface nodul, zise băiatul.

A! Se desface nodul frânghiei! Să nu se desfacă vaca! la uite-o cum mugeşte acuma, o fi durând-o! Cum dracu să tragă cineva de tine cu tractorul şi să nu te desfaci în părţile componente!? Or s-o ducă aşa în bucăţi la sediul cooperativei şi s-o predea lui Gârboviceanu, precis c-o să facă un raport şi împotriva lui, a zootehnistului, la minister, Fiindcă şi el, înainte de a se fi accidentat cu motocicleta şi a fi cunoscut-o pe prietena sa de acum, sora din spital, stătuse de câteva ori de vorbă cu această secretară. Ducă-se dracului! O să se lase de meserie şi o să intre funcţionar undeva şi să-1 scutească de distracţia de a păzi vitele colectiviştilor ca un caraghios, şi să le mai şi scoată din mlaştină cu tractorul şi să le plătească pe urmă ca pe cele bune. Dar unde să găsească postul acela de funcţionar, asta e problema!

Era linişte peste câmpie, în depărtare se vedea Bucureştiul, înapoi bolta fără obstacol. Băiatul înteţi zgomotele tractorului şi frânghia se întinse şi se făcu dură. El se uită înapoi o clipă, ca şi când ar fi fost la arat şi vroia să ştie ce fel de brazdă făcea în urma sa, acceleră şi deodată vaca ieşi cu picioarele dinainte, se răsuci gata să cadă pe spate şi scăpă din smârc.

- Perfect, zise inginerul agronom, eu zic să ne cărăm acuma cu ele la fermă cât mai e timp, altfel cine ştie ce mai păţim, dă trenul peste vreuna, sau o să ne pomenim cu toţii în vreo groapă.

Inginerul agronom tocmai ocolea o astfel de groapă foarte adâncă în timp ce se uita în zare urmărind cu o privire parcă bănuitoare un tren de persoane care tăia câmpia cu un vuiet îndepărtat.

IV

- Iată că vine spre noi acuma un mesager, zise el fără să arate unde văzuse aşa ceva. Pe cine o Fi căutând?

Un alt om părăsise într-adevăr ca şi Niculae drumul pavat care lega Capitala de şoseaua Bucureşti-Târgovişte, şi pe care treceau fără oprire automobile, dar şi oameni pe jos, şi o luase repede spre ei. Păceşilă Nicoleta se uită şi ea într-acolo şi când văzu, o expresie vie de încântare trecu peste chipul ei, urmată însă imediat de una de îngrijorare, cum ni se întâmplă când ne amintim deodată că am făcut cuiva un pocinog.

- Ia ţine, nea Checiule, zise predându-i brigadierului bâta.

Şi ferindu-se de bolovani porni în întâmpinarea necunoscutului. Era logodnicul despre care îi povestise anul trecut lui Niculae, medicul veterinar Hâncu... îi dăduse întâlnire pentru azi la prânz la mătuşa ei acasă...

- Trebuia să-mi spui că nu vrei să te întâlneşti cu mine, nu să mă faci să viu degeaba să te caut acasă, o întâmpină el cu o expresie brutală şi întunecată.

Păceşilă Nicoleta nu se supără însă, ştia că aşa arăta el de obicei. Când bagi mâna până la umăr în născătoarea unei vite e greu să-ţi păstrezi o înfăţişare suavă.

- N-am ştiut, răspunse fata, credeam că mă întorc la prânz acasă...

- Şi ce, fără tine nu puteau văcarii să vadă de vite?

Se vedea că el îşi şi făcuse o părere: ea fugise de el, nu vroise să petreacă împreună Pastele.

- Nu sunt văcari, răspunse ea.

Şi deodată nu-i mai dădu nici o explicaţie. Dacă venise cu părerea asta, atunci de ce mai venise?

- Nici măcar nu spui că ai uitat, rupse el tăcerea.

Adică nici măcar nu vrea să-şi ascundă intenţiile printr-o minciună civilizată, de formă, ca să atenueze fondul pe care nu era atât de prost să nu-1 înţeleagă.

- Ba nu, zise fata, şi din protestul ei se înţelegea că ba da, dar n-am putut veni, n-a avut cine...

Şi îi explică ce se întâmplase.

- Ei şi? zise medicul veterinar, o vită poate să stea şi o săptămână fără să mănânce şi nu i se întâmplă nimic. Se vede că ţii mai mult la vite decât la mine.

- Ţin la meseria mea, să Fie clar. Cum puteam să le las toată ziua nemâncate? Răspund de ele!

- Zi mai bine că ai uitat.

- Dacă ţii aşa de mult...

- Eu nu ţin, dar mi-a spus mătuşă-ta că nu mi-ai lăsat nici o vorbă. Puteai să trimiţi pe cineva sau să vii chiar tu, şi la nevoie să te întorci, şi veneam şi eu cu tine. Dacă asta era problema, n-aveam ce face, păzeam amândoi vitele, dar eram împreună. Aşa, ai preferat să te duci cu alţii, mai adăugă el uitându-se duşmănos spre cei patru bărbaţi.

Uite că era gelos! Fata izbucni într-un râs care îi angaja spontan întreaga Fiinţă, un râs subţire şi gâlgâitor, cu note

adânci prin care ţâşnea, nestingherită de nimic, marea bucurie şi nepăsare a vârstei, amestecate cu plăcerea că o altă fiinţă suferea pentru ea. E singurul moment când o fată nu poate fi nici dispreţuită, nici părăsită, căci râsul ei cristalin te-ar urmări şi în somn şi n-ai şti nici ce să-i faci şi nici cum să-1 alungi...

- Mai bine bea un kilogram de gaz, zise el.

- Un kilogram de gaz? De ce?

- Aşa, când ajungi acasă spune-i mătuşii-tii să-ţi dea duba, toarnă într-o sticlă şi bea.

- Şi eu, care credeam că ai venit ca să mă vezi!

Era tot veselă, dar privirea îi sticlea: aşadar, el n-avea s-o însoţească acasă. Venise deci numai ca s-o insulte şi să plece. Nu cumva nu mai vroia să se vadă împreună?

- Mai bine să ne despărţim, zise ea. Şi adăugă: Din clipa asta nu mai exişti pentru mine.

El o scrută cu duşmănie, îndelung, intens. Ce avea cu ea? Ce-i făcuse? Oricum, ea îi tăiase puntea şi chiar dacă mai avea ceva să-i plătească nu mai avea cum. Cine poate însă să calculeze dinainte ce efect pot avea asupra noastră cuvinte care ni se spun chiar dacă noi ne-am gândit la ele primii? Medicul veterinar Hâncu venise într-adevăr cu aceste cuvinte, „să ne despărţim", în sine, şi le spusese singur lui însuşi, dar auzite de la ea parcă nu mai aveau acelaşi înţeles. Chiar aşa, era adevărat că din clipa aceea el nu mai exista pentru ea? Mângâierile, îmbrăţişările, strângerile de mână, şoaptele? Puteau fi şterse?

- Să-mi spui mie să beau un kilogram de gaz. Nu ţi-e ruşine? zise fata. Ce, eşti ţigan să vorbeşti aşa cu mine? Ce, crezi că am ajuns să mi se vorbească aşa? Dacă ai fi un băiat oarecare, aş mai zice, dar ai aproape treizeci de ani, nu m-am aşteptat din partea ta, să fiu sinceră.

între timp duşmănia bărbatului se stinsese şi acum parcă îi sorbea fiecare cuvânt de pe buze. Când eşti moralizat, eşti pe jumătate iertat. De ce era el furios? Ce speranţe îşi pusese în această zi şi fiindu-i înşelate se gândise la despărţire?

- Iartă-mă, îi zise, dar azi, nu ştiu de ce, am crezut eu că o să-mi spui că ne căsătorim. Mă aşteptam la un răspuns şi mama mi-a spus să te aduc seara acasă şi să vină şi mătuşă-ta cu unchiu-tău, pregătisem o masă. De fapt ne şi aşteaptă... Am stat la mătuşă-ta trei ore, crezând că te întorci, şi mi-am ieşit din pepeni când am văzut că nu vii. Pe urmă am luat-o spre ferma voastră şi acolo mi-a spus un paznic că ai plecat pe câmp, în direcţia asta. Cu cine a plecat, l-am întrebat, şi el a rânjit aşa, ca un tâmpit, he, zice, s-a dus şi ea... Acum îmi dau seama că era beat.

- Deci maică-ta a pregătit o masă?

- Ai uitat? Te-am întrebat cu trei săptămâni în urmă când îmi dai răspunsul şi mi-ai spus că de Paşti, în ziua de Paşti.

- Am spus eu asta? se miră fata. Doamne păzeşte! De unde ai mai scos-o?

- Eram în parc la Mogoşoaia, şi eu te-am întrebat dacă n-ar fi bine să nu ne apuce concediul de vară necăsătoriţi, ca să putem să plecăm împreună la mare.

- Da, am zis, acum îmi aduc aminte, dar gândul mi-era la tine şi la maică-ta, nu mi-era clar ceva şi de-aia am uitat ce ţi-am spus. Acum mi-e clar: Nu-mi place maică-ta şi n-o să mă mut niciodată la tine.

- De ce nu-ţi place mama?

- Trebuie să-mi placă?

Stăteau unul în faţa celuilalt, sub soarele de mai, care coborâse de mult în mijlocul boitei. Erau amândoi bronzaţi şi tensiunea la care îi supunea ciocnirea îi făcea şi mai tineri şi mai frumoşi decât erau. Fata avea parcă şi părul ars de soare, arămiu cum era, piciorul cu genunchiul mic şi delicat (nu băuse ea oţet să şi-1 păstreze astfel?), iar talia fragilă, ai fi zis că îi tremura vorbind. Medicul, în haine negre, cu guler alb şi cravată de

mătase de culoarea mercurului, era înalt şi, fără să-şi dea seama, când îi vorbea încerca parcă să se facă mai mic aducându-şi braţele în faţă şi îndoindu-şi umerii.

— Hai să mergem, spuse ea văzând că vitele trec pe lângă ei, şi se adresă zootehnistului, colegului ei mai în vârstă, care se apropia: Ce fac eu cu brigada noastră, tovarăşe inginer? Mâine? Ce facem?

— Cu cine, cu ăia? O să aprob orice măsură o să crezi de cuviinţă că trebuie să iei, răspunse el şi adăugă: Faci ce vrei cu ei, domnişoară!

— Trebuie să-mi placă mama ta? şopti apoi fata, când ajunseră la drumul pietruit şi o luară încet spre Mogoşoaia.

— Nu zic să-ţi placă neapărat şi dintr-o dată, dar de ce să-i declari de la început război? răspunse bărbatul. Ce rău ţi-a făcut?

— De fapt nu mama ta nu-mi place, ci supunerea ta faţă de ea. Trebuie să alegi, ori eu, ori maică-ta. De ce a fost ea atât de sigură că eu o să viu în seara asta la voi şi o să rămân pentru totdeauna?

— Nu ea a fost, răspunse bărbatul, ci eu.

— Şi tu de ce ai fost?

— Fiindcă te iubesc.

— Cum mă iubeşti, când zici că să beau un kilogram de gaz?

El vru să răspundă, dar instinctul îl îndemnă că e mai bine să tacă. O jignise şi numai o tăcere vinovată a lui o putea împăca. Dar iată că tăcu şi ea, cu o expresie posomorâtă, în care se ghicea o îndârjire alimentată de gânduri a căror sursă nu mai putea Fi ghicită. Era adevărat, nu-i plăcea mama lui şi existau puţine şanse să-1 scoată de-acolo din casa părintească şi să-şi facă ei doi casa lor. Cu ce bani? Şi pe urmă el n-ar fi vrut, avea acolo trei camere ale lui, n-ar Fi înţeles de ce trebuia să plece din ele când atâta lume ducea lipsă de locuinţă. Să se apuce să stea în altă parte cu chirie, când toată casa avea să le rămână lor, până

la urmă, moştenire, cum să-1 facă să înţeleagă aşa ceva? „Se poate sta şi într-o colibă, gândi fata din ce în ce mai posomorâtă, asta e, pot foarte bine să dorm şi să încep viaţa într-o coşmelie cu bărbatul pe care îl iubesc..."

- Mai bine ai Fi sincer şi mi-ai spune că nici nu v-a trecut prin cap, ţie şi maică-tii, că n-o să viu eu diseară la voi. De soră-ta nu vorbesc, n-am nimic cu ea, deşi, ca să-ţi spun drept, tu o s-o ţii mai departe la facultate chiar după ce ne căsătorim... Rupe cu familia şi sunt a ta... Când îmi răspunzi la chestia asta, îţi spun şi eu cum e cu căsătoria. Până atunci, nu uita: pentru mine nici nu mai eşti. Adio!

Şi fata se îndepărtă, luând-o spre fermă, chicotind în sinea ei: „Să se termine odată, îşi spunea, până când o să vă mai bateţi joc de noi!?"...

Adică, aşa în general, bărbaţii... Se apropie de Niculae şi făcu drumul până la fermă cu el, care îi spuse că rămâne cu ea până o duce acasă...

V

Ea fermă Păceşilă Nicoleta nu-şvîncheie însă la fel de victorios ziua. Nu ajunse bine, şi Checiu îi spuse că moş Anghel, în loc să Fi venit la lucru, cumpărase cu suta aceea avans, pe care o obţinuse ea pentru el în ajun, de băut, şi se îmbătase lângă ghereta santinelei, unde îşi povestea răcnind isprăvile de aviator şi nedreptăţile pe care le suferise. Fata, împreună cu Niculae, o luă într-acolo şi îl găsi într-adevăr întins pe jos la picioarele soldatului. Toată veselia ei pieri în faţa acestui spectacol.

- ScoaF în sus, moş Anghel, nu ţi-e ruşine să te îmbeţi în halul ăsta, în loc să vii la fermă şi să-ţi vezi de treabă, mă laşi pe mine şi pe brigadier singuri! Alerg eu să-i fac rost de avans să aibă şi el de Paşti un ban în buzunar, şi el...

- Da, domnişoară, aşa e, sunt un beţiv, bolborosea moş Anghel, dar să ştii că am pilotat avioane, eu nu spun minciuni,

să ştii de la mine. Ştii dumneata cine a fost Sadoveanu?... Eu cu Sadoveanu am mâncat la masă...

- Oi fi mâncat, să-ţi fie de bine, acum ridică-te, hai!

Şi fata nu-1 lăsă până nu-1 luă de acolo şi îl duse în dormitorul fermei. Bătrânul abia se ţinea pe picioare, şi nu înceta cu istoriile lui cu Sadoveanu şi Peneş Curcanul, întrebând-o pe protectoarea lui dacă ştie cine sunt ăştia... Când ajunseră în dormitor, fetei îi pieri şi ultimul strop de veselie cu care se ţinuse în picioare tot timpul zilei. Pe pat, sforăiau cu gurile deschise, ca nişte găuri urâte, cei cinci îngrijitori despre care nici Checiu nu ştiuse dimineaţă ce e cu ei. Zootehnista îşi aminti că şi pentru ăştia alergase să le obţină în ajun câte o sută de lei avans, deşi nu mai aveau dreptul. Erau băieţi cam de vârsta ei, n-aveau, ca moş Anghel, scuza unei vieţi scurse Dumnezeu ştie cum, ăştia le avea pe-ale lor înainte, şi iată-i cum dormeau cu labele în sus, după o noapte petrecută prin paturile cine ştie căror femei fără căpătâi... întoarse capul să nu-i vadă şi părăsi ferma.

Păceşilă Nicoleta ajunse acasă şi îşi luă la revedere de la Niculae, care o însoţise tăcut peste tot... Nu mancă nimic şi vru să se culce. Nu se simţea obosită, ci împinsă de dorinţa de a dormi, vroia să uite* Lucrurile au importanţa pe care le-o dai. Nu e mare nenorocire că au lipsit nişte îngrijitori de la lucru, într-o zi de sărbătoare. Dacă ar fi altfel de oameni, n-ar fi îngrijitori, ce poţi să le faci? Era adevărat că avea mereu cu ăştia cinci tot felul de neplăceri, se legau de soldaţii din cantonamentul din apropiere, îi înjurau şi erau nu o dată prinşi şi bătuţi măr, trebuia să intervină ea să li se dea drumul... îi spunea caporalului care îi făcea curte şi ăsta se înfuria, îşi strângea trupa şi minute întregi i se auzeau comenzile pe acolo prin cantonament. Culcaţi, drepţi, culcaţi, drepţi!...

înainte de a adormi, mătuşa intră peste ea în odaie şi îi dădu amănunte despre vizita medicului veterinar, logodnicul ei... Venise cu flori în braţe şi la plecare era supărat, aşteptase, de,

aşa cam de pe la douăsprezece până pe la trei! în văzul vecinilor le-a aruncat la gunoi!

- Ce? întrebă fata.

- Florile, de! răspunse mătuşa.

- Bine, tanti, lasă-mă acuma să dorm! îmi povesteşti mâine! Şi stinse lumina şi crezu că a şi început să viseze.

Când nu dormim căutăm un gând plăcut care să ne facă nevinovaţi, chiar dacă nu suntem. Dar când ne simţim jigniţi? Ce gând putem căuta? „Cum să arunce florile la gunoi?" se întrebă fata, şi în aceeaşi clipă simţi cum i se strecoară în inimă ca un sloi de gheaţă o adâncă jignire. „Cum a mai avut după aceea curajul să vină în faţa mea şi să spună că mă iubeşte? Ce nemernic!" Şi Păceşilă Nicoleta făcu un efort de voinţă, îl şterse pe acest om din minte („dacă mai vine, i-arăt eu lui") şi rămase liniştită în întuneric, aşteptând somnul. Şi deodată îşi spuse: „Ei nu s-au gândit deloc la mine când au lipsit. Da, au plecat, m-au lăsat singură şi m-or fi înjurat între ei!" La acest gând, care i se păru în mod sigur adevărat, reapăru sloiul de gheaţă. „Adică de ce să mă înjure ei pe mine? Ce le-am făcut? Bine, acuma n-are rost să-mi mai sparg capul cu ei, trebuie să dorm. O să văd mâine. O să-i dau afară. Chiar aşa mi-a şi spus colegul meu: «Faci ce vrei cu ei, domnişoară, o să aprob orice măsură o să iei...» Da, aşa o fi, dar ce e un îngrijitor? El face parte dintr-o categorie, angajezi alţii, nu sunt la fel? Şi atunci ce faci, îi dai pe urmă şi pe ăştia afară? Ce-o să zică Gârboviceanu? «Ce faci dumneata acolo, domnişoară, nu ştii să lucrezi cu oamenii? Nu eşti bună la noi, du-te dumneata în altă parte.» Unde în altă parte? Trebuie să mă acomodez.

Da, asta era clar, dar somnul nu venea şi atunci îşi aminti că ori de câte ori i se întâmpla să se gândească la ceva plăcut... adormea de îndată. „Adică cum să mă acomodez? se pomeni întrebându-se indignată. Aşa cum am făcut azi? Ba nu, îi dau afară, n-am nevoie de oameni care îşi bat joc! Le-arăt eu mâine!"

Păceşilă Nicoleta nu-şi dădea seama că această hotărâre ea o lua fiindcă îşi simţea retragerea acoperită. Era un gând care nu ţinea seama de ceea ce i se întâmplase azi cu logodnicul ei, căsătoria i se părea încă probabilă şi ideea acomodării care o lua totdeauna înaintea intenţiilor ei, ca o călăuză, n-o mai împiedica să gândească natural. „îi învăţ eu minte pe cei cinci zdrahoni nenorociţi, să mă lase să fac eu ce trebuia să facă ei!" Şi atunci avu sentimentul că mai e cineva care i-a vrut răul azi şi o împiedica să doarmă. Era chiar el, logodnicul ei, care venise după ea pe câmp s-o insulte. Şi deodată gândi: „Bine, dar el a venit să se despartă de mine şi eu nici nu mi-am dat seama! Eteee! Aşa, va să zică!" Dădu la o parte pătura de pe ea, aprinse veioza şi se ridică în capul oaselor. „Ce proastă pot să fiu, îşi spuse. Ia să vedem de ce a vrut el asta? Fiindcă nu m-a găsit acasă şi a simţit că eu am uitat întrebarea lui. Ce importanţă are o întrebare? Nu trebuie şi ea pusă la timpul potrivit? Ce să fac? Am şi eu necazurile mele, cum o să mă duc la el şi să mă predau pachet pe mâna maică-sii şi a sorâ-sii? Măcar dacă el ar fi de partea mea, dar uite că nu înţelege şi vor fi trei şi eu una singură. Unde am auzit că îşi va lăsa bărbatul pe mama şi pe tatăl său şi se va uni cu femeia lui făcând un singur trup? El tată nu are de vreo câţiva ani, dar în schimb maică-sa face cât doi bărbaţi. Unde mă duc eu dacă nu ne înţelegem? Mă întorc aici la mătuşa mea? A, nu, mai bine pier în fundul Maramureşului. Una e să fii fată la rudele tale, şi alta fugită de la bărbat. De ce te-ai mai dus la el dacă n-ai ştiut cine e?! Dar ce fac eu aici, la ce mă gândesc, caut o împăcare? Nu mă iubeşte, e clar! Şi totuşi, parcă se înmuiase pe drum, când am început să-1 beştelesc. E băiat bun şi te uiţi la el cum încearcă să se facă parcă mai mic când vorbeşte cu mine. Dar cum să arunce el florile pe care mi le-a adus, ce vină aveam eu că n-am putut să-1 aştept acasă? Am uitat, eram necăjită că m-au lăsat nenorociţii ăia singură, în praful ridicat pe câmp de trei sute de vite, de mă dor picioarele de nu le mai simt. Da, asta e, eram necăjită, foarte necăjită, cu toate că râdeam, foarte necăjită, şi-au bătut joc de mine, m-au pus să mă cert pentru ei, pe la contabilitate, să le obţin un avans, şi a doua zi m-au părăsit. Iar el nici nu s-a gândit, nici n-a băgat de seamă. Mă, ce e cu fata asta, săraca, în ziua de Paşti, pe câmp cu bâta în mână, şi fugi, aleargă pe la S.M.T. să scoatem vaca cu tractorul din nămol. Nu, el aruncă florile şi vine la mine şi-mi spune să beau un kilogram de gaz. Ba, kilogram de gaz să beai tu şi să nu te mai văd în viaţa mea. Ţi-am spus că nu mai exişti pentru mine, chiar dacă o să vii şi o să-mi spui iar că eu sunt fata care îţi place... Cum o să te cred, când tu nu eşti în stare măcar să întrebi: Nineta, ce e cu tine, de ce eşti aşa de tristă? Un bărbat care nu e în stare să pună unei fete o întrebare ca asta, când ea e încă liberă, ce-o să facă după ce o s-o ia? Adio, Nineta!"

Era foarte clar şi se culcă la loc şi stinse lumina. Dar somnul tot nu-i venea. Una e ce gândeşti când ai lângă tine un bărbat, despre care îţi spui, privindu-1, că nu prea îl iubeşti, şi alta e când nu-Fmai ai deloc, şi rămâi singură. Ce să faci, să stai singură, dar liberă sau să-ţi pierzi libertatea, dar... A, nu, libertatea nu trebuie s-o pierzi decât dacă eşti fericită! „Da, aş fi fericită să văd că fac ceva şi să nu mă necăjească nimeni, să ştiu că pot să dorm fără grijă şi dimineaţa să fiu veselă, să nu-mi pese! Dacă el mi-ar fi spus azi când a venit după mine: «Vezi-ţi de treabă, dă-i dracului», m-aş fi măritat cu el şi n-aş fi uitat niciodată cuvintele lui. Multe mizerii ale vieţii aş fi îndurat şi mulţi copii aş fi făcut numai cu gândul că el e alături de mine şi mă înţelege. Aşa, totul s-a sfârşit, iar acuma trebuie să dorm..."

Şi, fără să-1 caute, îi veni un gând plăcut. Ce petrecere făcuseră cu toţii când îşi luaseră diplomele... Promoţia ei... Nu dormise trei zile şi trei nopţi, parcă fusese un vis... Se vedea dansând şi cântând fără încetare, fericită şi fără gândul la băieţi... Avea douăzeci şi unu de ani... Acum avea douăzeci şi trei. Era ingineră... Şi mâine avea să-i dea afară pe nenorociţii ăia care...

VI

Iar a doua zi dimineaţa, când o luă spre fermă, nici nu se gândi să renunţe la această hotărâre, cu toate că îşi dădea seama că numai o dată sau cel mult de două ori putea proceda aşa. „Am renunţat eu la un bărbat care mă iubea şi n-o să renunţ la nişte derbedei care îşi închipuie că pot să facă ce vor?" îşi spuse.

îi găsi pe toţi pe lângă vite. Băieţii nici nu se uitară la ea, ca şi când nimic nu s-ar fi întâmplat. începu sâ-i strige pe nume, cinci din treisprezece.

-Afară! le strigă. Mergeţi şi câştigaţi-vă pâinea în altă parte, unde o sa găsiţi oameni care or să înghită să vă bateţi joc de ei. Nea Checiule, scoate-i de-aici!

Şi Păceşilă Nicoleta se duse să-i aducă la cunoştinţă şi preşedintelui cele întâmplate la brigada zootehnică. Intră în birou, dădu bună dimineaţa secretarei, şi vru să intre la preşedinte. Secretara însă îi tăie drumul:

- Ce cauţi? zise ea.

- Vreau să intru la tovarăşul Gârboviceanu. Am o problemă.

- Ce problemă?

- Vreau să-i spun să-mi angajeze cinci îngrijitori la ferma zootehnică.

- Fă o cerere şi las-o aici la mine.

Şi nu-şi feri deloc privirile.

„Nu e nici o glumă, de mine nu treci, parcă îi spunea, crezi că eu nu văd cum arăţi? Numai pe mine trebuie să mă vadă el, nu şi pe tine." „Uite că îl iubeşte, gândi şi inginera. Şi uite ce-i trece prin cap să facă!"

- Uite, îi zise, eu cerere nu fac, eu plec şi o să spun acolo unde o să mă duc să mă repartizeze şi din ce pricină am plecat.

Secretara s-ar fi zis că nici nu auzise, n-o speria câtuşi de puţin ameninţarea. „Riscul ăsta e mai mic decât cel pe care ar trebui

să-1 înfrunt dacă te-aş lăsa să intri înăuntru", parcă îi spunea ea. Nu era urâtă, dar te întrebai de unde o fi venit şi ce fusese pe-acolo pe unde o cunoscuse preşedintele înainte de a o ridica în rang, fată de serviciu, chelneriţă, mică vânzătoare?

„Ce să fac? se întrebă inginera zootehnista ieşind din sediul cooperativei, să plec sau să stau? Nu, nu plec, o sâ-i cer colegului meu agronom, care e şi secretarul organizaţiei, să mă ajute şi să-mi aducă alţi îngrijitori. La urma urmei, lui i-a făcut o dată hârtie la minister tovarăşul Gârboviceanu, a doua nu mai contează, dacă nu l-a dat afară până acum înseamnă că are el pe cineva acolo care îl susţine!"

Şi această gândire, ca o mică şotie, o înveseli atât de tare pe fată, încât se pomeni, ca într-o recreaţie, sărind de două ori la rând într-un picior. Vru să sară şi a treia oară, dar brusc îi ţâşniră lacrimile şi lumina soarelui care inunda câmpia i se împăienjeni înaintea ochilor...

în aceeaşi dimineaţă Niculae se sculă şi se duse la comitetul regional de partid, care îşi avea sediul în Capitală, şi ceru o audienţă primului-secretar. Acesta îl primi nu fără uimire.

- Dacă poţi să mă sprijini să activez iar, aproape de tine, să ştii că e pentru mine momentul, zise Niculae. Nu-mi cere, adăugă el, uitându-se drept în ochii fostului notar din Siliştea, explicaţii amănunţite, îţi dau una singură... La noi e încă multă dezordine şi sunt oameni pe umerii cărora apasă poveri prea mari şi nimeni nu-i ajută...

- Ai dreptate, spuse fostul notar după ce îl cercetă pe Niculae foarte atent. Ai dreptate, aşa este, repetă el. Merită să te angajezi să-i ajuţi... Poate o să-mi povesteşti, când o să vrei tu, cum ai ajuns la concluzia asta pozitivă... în orice caz, simt, după indignarea ta stăpânită, că ceva recent, proaspăt, ţi-a trezit vechea credinţă... eşti foarte hotărât... Mă bucur... Bine, încheie el, sper, adică nu, sunt convins că vei fi ales în activul comitetului

regional, o să te susţin... Pe lângă faptul că ai mai fost activist şi te-ai înscris în partid încă din primele zile ale ieşirii noastre din ilegalitate, mai eşti şi specialist în probleme agricole...

După care fostul notar tăcu. Se vedea că chiar dacă nu ştia bine ce i se întâmplase prietenului său acum, ceva dinainte tot aflase... Ii puse mâna pe umăr şi îl încuraja cu o strângere mută... Apoi îl invită la el acasă, la prânz, în familia sa, să ia masa împreună, lucru care aduse în privirea lui Niculae o licărire intensă din vechea lor prietenie...

NOTE. VARIANTE. SURSE

(p. 5) MOROMEȚII. II

Volumul al doilea al romanului *Moromeții* a apărut în 1967, dar, după mărturia lui Marin Preda, cartea se afla în lucru din 1953.

Cu timpul, aşa cum reiese din însemnările sale din anii 1960-1962, deci după ce volumul I se bucurase de un succes deosebit, scriitorul este tentat să realizeze o tetralogie care urma să cuprindă: *Moromeții I, Risipitorii* - în curs de elaborare - şi alte .două romane, *Biricâ* şi *Adam Fântână.* Dar la aceste ultime două romane renunţă, terminând versiunea *întâia moarte a lui Micula Mircea.* Nu am aflat nici o consemnare a romanului *Biricâ.* In schimb, există trei proiecte privind romanul *Adam Fântână* pe care le publicăm pentru prima dată aici, întrucât reprezintă cele dintâi dovezi ale preocupărilor devenite cu timpul *Moromeții II:*

VERSIUNEA T4

„5 Oct. '60

ADAM FÂNTÂNĂ

Partea întâia

Prezentarea eroilor dramei.

Familiile: Busoi, Fântână, Isosică, Dimir. Alţi protagonişti: Mantaroşie, Bilă, Dănălache, Vatică. Eroii: Adam Fântână, Marioara, Ştefan Busoi.

Rezumat: - Marioara Fântână se îndrăgosteşte de Ştefan Busoi şi Ştefan de ea. In a treia sau a patra seara, Ştefan o fure. Rămâne însă mereu îndrăgostit şi vrea s-o ia pe Marioara acasă, să se însoare cu ea.

-Adam Fântână, tatăl ei, este preocupat să pareze loviturile pe care i le pregăteşte Isosică, Bilă, Plotragă, Mantaroşie şi Zdruncan, care vor să-1 dea jos de la moară şi să ocupe această funcţie Isosică, care e doar referent la sfat şi câştigă puţin. Fântână e preocupat însă să-1 demaşte pe Isosică şi să-1 scoată din funcţia de secretar al organizaţiei.

- Isosică e preocupat să-şi consolideze situaţia în sat şi *n*\ organizaţie, manevrând să-1 izoleze pe Fântână şi pe Ion Dimir, principalii săi adversari, prin presiuni şi promisiuni. In acelaşi timp, Isosică încearcă plăcerea puterii în relaţiile cu chiaburii (Dan Busoi).

- Ion Dimir e preocupat (mai puţin obsesiv) să-1 demaşte pe Isosică şi să-şi recâştige rohd cuvenit pe arena politică a satului, de fost preşedinte al sfatului popular.

- Vatică e copleşit de existenţa sa în spatele casei Busoilor. Sora Pipuleanca, o mesalina candidă a satului, se îndrăgosteşte de el.

- Ion Dimir şi «liberalii» săi, Fane Marin, Nae Cismarul şi Iangă, preocupaţi de schimbările politice care ating baza vechilor relaţii de proprietate. Ion Dimir nu doarme, aţâţat de nedumeriri şi întrebări.

Partea întâia se încheie cu sugestia unei multitudini de conflicte din care se formează totuşi un Fir roşu mai gros şi foarte întortocheat, compus din două fire mai subţiri: întâi Fântână în lupta lui cu Isosică şi doi Marioara şi Busoi Ştefan, legătură ameninţată din partea ambelor familii: Busoi şi Fântână. **120** pagini.

Partea a doua

începe campania de strângere a recoltei în sat şi în raion. Contradicţiile existente între stat şi ţărani dau naştere la

turburâri, agravate de Isosică şi compania. Turburările iau proporţii şi situaţia lui Isosică devine nesigură. Adam Fântână, Ion Dimir şi alţii (neuniţi însă) îl atacă într-o şedinţă memorabilă la care asistă un reprezentant al C. Regional şi un altul al Comitetului Central al partidului.

Neunirea lot este cauza insuccesului, deşi ar fi putut sâ-1 doboare uşor. Derută şi depresiune în sat.

Ţăranii care au luat parte la turburări sunt arestaţi.

In acest timp:

- Sora Pipuleanca, îndrăgostită de Vatică, îl atrage în pădure, într-o zi, şi se lasă fututã de el. încep să trăiască împreună. Vatică însă e bolnav.

- Isosică, cu ajutorul camionagiului, îi organizează lui Fântână o «sustragere» de cereale de la moară şi îl dă afară. în locul lui intră Isosică şi Bilă. Mantaroşie e dat şi el afară. Mantaroşie devine aliatul lui Fântână.

- Fântână, auzind de intenţia fetei de a se mărita cu Ştefan, o opreşte. Fata fuge de-acasă.

- în timpul verii, de atâta amor, Marioara rămâne însărcinată. Ştefan o duce la Bucureşti la un doctor şi sarcina se întrerupe.

- Ion Dimir are o idee strategică: formarea unui g.a.c. O comunică lui Fântână, care şi-o însuşeşte imediat. «Şi în felul acesta viaţa nouă pentru care fuseseră atraşi în lupta politică va deveni ceva curent şi mama dracului să-1 ia pe Isosică cu Plotragă în cap». în g.a.c. vor înFiinţa o nouă organizaţie şi astfel se va rezolva conflictul. Dacă Isosică se va opune va fi în sfârşit demascat.

Partea a treia

începe toamna. Marioara trăieşte la Busoi. Calvarul ei. Ştefan se hotărăşte să se mute la Fântână. Se mută. Faptul

stârneşte ura groaznică a lui Dan şi a familiei Busoi în general.

- Ion Dimir şi A. Fântână încep agitaţia pentru g.a.c. Deruta lui Isosică. Vatică răspunde la invitaţia lui Dimir de a intra în g.a.c. că mai bine mănâncă mămăligă cu cenuşă decât să intre. Visul lui Vatică e să trăiască independent, ca şi Dan Busoi, care e modelul său. El are însă un ulcer perforam din cauza mâncării mizerabile pe care i-a dat-o bătrâna Busoi în aceşti ani şi moare.

Isosică îşi revine din buimăceală şi preia ideea g.a.c. - încep înscrierile. Isosică şi ai săi, compromit înfiinţarea g.a.c.-ului şi la serbarea de înfiinţare lumea se retrage. Adam se ridică în plină adunare şi împiedică prăbuşirea ideei.

începe din nou cu răbdare munca. G.a.c. se înfiinţează, dar Isosică şi Dan Busoi îl urmăresc. Isosică s-a prăbușit, Ion Dimir e preşedinte de sfat, Fântână secretar de org.

- Matei Dimir nu vrea să dea pământul lui Ion în g.a.c.

- Joiţa Dimir şi soţia lui Isosică ajung la mari conflicte vrăjitoreşti.

- Isosică îi îndeamnă pe chiaburi la crimă. Isosică e un agent provocator.

Partea a patra

Intriga ajunge la criza finală. Lui Ştefan nu-i place ideea g.a.c, ideea de a munci în colectiv. Fuge cu fata înapoi la familia lui. Curând însă Marioara se întoarce la mama ei, zdrobită de viaţa imposibilă pe care o duce cu Busoii. Ştefan o caută. Intervine Fântână care nu mai poate răbda ca fata lui să fie astfel chinuită, prinde pe băiat şi îi trage o bătaie cruntă. Ura ia proporţii şi Busoii îl ucid pe Fântână. La rândul lor sunt condamnaţi la moarte şi executaţi.

ADAM FÂNTÂNĂ

Partea întâia

I

Adam Fântână şi Marioara singură acasă pe la începutul lui iunie 1951. - Mama e bolnavă în spitalul raional şi Adam pleacă s-o vadă. Nu-i spune fetei nimic, unde se duce. La spital îi spune soţiei sale că ai lui Busoi vor să-1 omoare. Soţia îl îndeamnă să se ducă la raion şi să ceară să-1 apere.

II

Fântână la raionul de partid. Secretarul cheamă securitatea. Fântână însă se răsgândeşte şi înşeală pe ofiţerul cu care trebuia să plece înapoi în sat, de ruşine nu vine la întâlnire şi pleacă singur acasă.

III

Justificarea securităţii. Secretarul raionului de partid dă telefon în sat. Ion Dimir - preşedintele sfatului şi şeful postului de jandarmi, Moise, sunt consultaţi. Infirmă. Fântână l-a bătut pe gineri-său. Aveţi grijă de Fântână.

IV

Retrospectivă. Cu un an în urmă — relatarea evenimentelor petrecute. Marioara şi Ion Dimir.

VERSIUNEA *B*

ADAM FÂNTÂNĂ

Ton. - Vă voi povesti dramele umane ale epocii noastre, fără milă faţă de cei slabi şi obidiţi şi fără ură faţă de cei

puternici şi trufaşi: *«rămânând drept»* (Flaubert). Că s-a instaurat, odată cu venirea socialismului, binele social şi virtutea în comportare corespunde adevărului în ceea ce priveşte binele social, dar suntem în regres în ceea ce priveşte virtutea in comportament. Expansiunea „eu"-lui muncitoresc şi ţărănesc duce pe plan colectiv la coaliţia bădărăniei, prostiei, vulgarităţii şi stupidităţii agresive, împotriva sensibilităţii, inteligenţii şi discreţiei, iar pe plan individual la cultivarea delaţiunii, calculului, arivismului şi linguşirii. Trebuie aşadar să ne întoarcem înapoi? Nu. In nici un caz. Trebuie mers hotărât mai departe şi trebuie făcut totul pentru a se cuceri poziţii de pe care aceste vicii să poată fi biciuite cu necruţare. In acest roman veţi întâlni câteva vicii specifice: supunerea (Vatică), provocarea şi setea primitivă de dominaţie (Isosică), instinctul bestial de proprietate (Dan Busoi), intriga şi meschināria, goana după bunuri materiale prin însuşirea lor din grămada publică (Bilă, Isosică, Plotragă), sentimentul libertăţii rău folosit (Marioara Fântână), incapacitatea şi neputinţa de a învinge răul (Ştefan Busoi) etc. Ciocnirea între purtătorii acestor vicii duce la moartea eroului, un om a cărui singură scădere este aceea că nu înţelege repede şi profund lumea în care trăieşte şi nu ştie să fie prudent. Toţi plătesc: cel supus moare oprimat de cel căruia îi era supus, acesta este executat la rândul său pentru omorârea eroului (Adam Fântână), cei meschin şi intrigant este lovit de unul şi mai meschin şi intrigant, cel stăpânit de instinctul bestial de proprietate (care îl duce la crimă) va fi executat de asemeni, cel incapabil să se smulgă răului va fi închis şi va pierde femeia pe care o iubea, iar aceasta la rândul ei, folosind rău sentimentul de libertate care s-a născut în ea ca o consecinţă a eliberării sociale şi spirituale, va fi nefericită de dubla lovitură, pierderea tatălui şi a iubitului.

Construcţia

Cap. 1 Eroul apare la comitetul de partid. Este întrebat pentru ce până în prezent n-a predat procesele-verbale de şedinţele organizaţiei?!! Eroul, lăsându-se când pe un picior când pe altul, explică apoi iese vădit contrariat, nedumerit, desorientat, cu privirea mare.

Cap. II. Eroul apare la spitalul raional şi acolo, lăsând să i se rostogolească o lacrimă, spune soţiei bolnave ce s-a mai întâmplat acasă şi în sat: vor să-1 omoare. Fata s-a întors acasă. N-a mai putut răbda, l-a prins pe bărbatul ei şi l-a bătut.

Cap. III. Fata acasă. Cum s-au petrecut lucrurile. Cum cu un an în urmă era fericită şi i s-a părut că e nefericită şi a căutat o fericire mai mare, stăpânită de sentimentul ei de libertate, că poate să facă orice: l-a cunoscut pe Ştefan - relatare: era fericită dimineaţa, deşi a plâns că s-a însurat Ion Dimir. A plecat apoi să-I vadă pe Ion Dimir (scenele cu Dimirii, evocare minuţioasă) Ciulea, Sora, etc. patru sau cinci capitole.

Cap. VIII. Adam pleacă din spital spre casă. Evocare din partea I a romanului. Cap. IX, X, XI-XII. Eroul dă un telefon lui Ion Dimir.

Partea a doua

începe campania de strângere a recoltei (povesteşte autorul mai departe, intrând adânc în naraţiune) şi în care sunt relatate evenimentele:

- turburările în sat
- Isosică şi marea şedinţă
- înlocuirea lui Fântână la moară
- Fuga fetei (Marioarei) de acasă
- Vatică este atras în pădure de Sora
- Ion Dimir are o idee mare (istorică) - înfiinţarea g.a.c. cu scopul de a doborî pe Isosică.

Partea a treia

Cuprinde:

- Viaţa Marioarei lui Busoi
- Fuga de la familia bărbatului împreună cu acesta
- Moartea lui Vatică
- Isosică preia ideea g.a.c. şi o compromite. Fântână intervine.
- Prăbuşirea lui Isosică
- Coaliţia provocatoare: Isosică, Busoi etc.
- Ştefan Busoi, soţul Marioarei, nu vrea să intre în g.a.c. Pământul Marioarei va merge în g.a.c. Fata fuge din nou de acasă, dar revine înjosită şi chinuită.
- Fântână îl prinde pe Ştefan şi îl bate.

Partea a patra

Cuprinde. Nuntă sau petrecere la Mantaroşie. Busoii se duc ia el cu Isosică. Vine şi Dimir, şi vin toţi protagoniştii. Se bea.

- Fântână vine în sat spre casă
- Drumul
- Satul. Trece pe la toţi prietenii săi. Trece şi pe la Mantaroşie. Este ameninţat bestial. în apropierea casei este omorât.
- Ancheta, arestarea şi executarea omorâtoriior."

în acest proiect figurează şi personajul Dimir, ceea ce poate confirma afirmaţia lui Eugen Jebeleanu, şi anume că prin 1949-1950 Marin Preda se gândea la un roman.

Cert este că scriitorul nu realizează nici romanul despre *Adam Fântână* şi consătenii lui. în schimb, există un roman, elaborat cap-coadă, care are un cu totul alt titlu: *întâia moarte a lui Micula Mircea.* Manuscrisul romanului numără 186 de pagini, scris pe coli ministeriale, cu aceeaşi zgârcenie ţărănească, atât cât cuprinde pagina, încheiat cu „fine" şi datat: *1 Febr. '66. Buc.*

Este realizarea celui de al treilea titlu din tetralogia anunţată sub genericul *Comedia ţărănească III,* scris în frontispiciul primei pagini, în dreptul semnăturii *Marin Preda,* sub care se datează, probabil, începutul: *august 65-Buc.* Mai există două rânduri de explicaţii, şterse cu atâta asiduitate încât sunt greu de descifrat.

Ştiam despre această carte chiar din momentul începerii ei, întrucât la 13 august 1965 am avut fericitul prilej de a realiza primul meu interviu cu Marin Preda. M-am deplasat la locuinţa lui de atunci, în strada Dionisie Lupu, unde am fost primit de soţia scriirorului, Etta Preda, cunoscută traducătoare şi prima cititoare a operelor sale din acea vreme. îl cunoşteam mai dinainte de acest interviu radiofonic, acceptat de scriitor şi difuzat peste câteva zile, la 18 august. Discuţiile au fost mult mai ample, Marin Preda arătându-se interesat de problemele radiofoniei româneşti.

Interviul este important mai ales pentru că dezvăluie scrierea unui nou roman despre ţărani, la exact zece ani după apariţia *Moromeţilor I.* Scriitorul îmi mărturisea pe banda de magnetofon: „Mi-e greu să spun acum ce proiecte am, însă în curând, sper, voi publica un roman mai mic, câteva poveşti care se ocupă exclusiv de viaţa ţăranilor".

Marin Preda devenise mult mai exigent faţă de propria lui creaţie, întrucât trecuse un deceniu de la apariţia operei care l-a impus, *Moromeţii I.* Nu era pe deplin mulţumit de înfăptuirea *Risipitorilor,* roman publicat în 1962, şi despre care, în convorbirea noastră, declara: „această versiune este de-acum definitivă", fapr infirmat de vreme, rescriindu-1 de două ori pentru ediţia definitivă din 1972.

în *Contemporanul* din 15 octombrie 1965 revine asupra provocării noastre („Redacţia literară a radiodifuziunii mi-a pus întrebări cu privire la romanul meu *Risipitorii*"), amintind cu clarirate:

„în prezent lucrez la un nou roman despre ţărani. Pot acum să declar că acest roman a fost început acum zece ani, după *Moromeţii,* şi părăsit din lipsa unei experienţe literare care să-mi permită abordarea unei teme cum era cea pe care mi-o propuneam atunci, diferită şi cu totul nouă faţă de *Moromeţii,* marcând nu numai trecerea a cincisprezece ani de la evenimentele descrise în *Moromeţii,* ci şi schimbarea problematicii ţărăneşti, în condiţiile în care se puneau ţărănimii probleme cu totul noi şi dramatice de rezolvat în ceea ce priveşte destinul ei ca clasă. în prezent, după *Risipitorii,* abordarea acestei teme mă găseşte deodată pregătit, şi vechiul roman e reluat, iar scrierea lui nu-mi mai cere nici timpul nemăsurat de lung cu care a fost scris *Risipitorii* şi nici cazna infructuoasă de acum zece ani, depusă la romanul întrerupt, la care mă refer. Acum merge din plin şi am motive să sper că în câteva luni va fi gata".

Elaborarea volumului *Creaţie şi morală,* împreună cu Cornel Popescu, apărut în 1989, m-a determinat să parcurg întregul patrimoniu publicistic al lui Marin Preda, pe care l-am cuprins în această carte. Şi astfel am descoperit că într-un interviu acordat lui Ilie Purcaru la 1 noiembrie 1962 scriitorul se referea la un roman din viaţa ţăranilor, altul decât *Moromeţii.* „Au trecut de acuma şapte ani (de la *Moromeţii I— n.n.),* am scris între timp două povestiri mari {*Ferestre întunecate,* 1956, şi *îndrăzneala,* 1959 - *n.n.)* şi *un nou roman* (subl. ns.), ţăranii au făcut saltul revoluţionar spre alte forme de viaţă (este opinia sa din 1962 - *n.n.)* şi tema mea, pe care o aşteptam şi la care reflectez şi acum ori de câte ori termin o nouă carte, nu vrea să se lase întrezărită (este vorba de marea problemă a temei povestitorului - *n.n.).* Eu însă am răbdare. S-ar putea ca ea să nu fie, dar datoria mea este s-o caut". Unde se află această încercare de roman terminat nu se ştie. Cert este, şi o accentuăm, că nu este vorba în nici un caz de *Moromeţii II.* Concluzia sa e limpede în acest sens:

„Ideea de a continua romanul *(Moromeţii — n.n.),* de a urmări în noile condiţii istorice destinul *Moromeţilor,* nu-mi exercita voinţa şi orice hotărâre este anulată de absenţa răspunsului cu privire la tema mea".

Aşadar, Marin Preda medita la un roman cu tematică ţărănească, altul decât continuarea *Moromeţilor,* întrucât încă nu descoperise problema fundamentală care îl urmărea, şi anume tema povestitorului.

Desigur, orice cercetător ar încheia acest dosar presupunând că romanul anunţat de Marin Preda nu poate fi decât o continuare a vieţii ţăranilor în alte condiţii decât acelea din *Moromeţii I,* adică după cel de-al doilea război mondial.

Şi lucrurile ar fi fost trecute cu vederea dacă nu ar fi apărut în faţa noastră cu adevărat acest roman necunoscut.

Să ne întoarcem puţin în timp, căci acest titlu a mai fost folosit de Marin Preda: *întâia moarte a lui Anton Tudose.* Povestirea cu acest titlu a apărut în *Revista literară* din 27 aprilie 1947 cu precizarea „fragment". Ea nu a mai fost tipărită în această formă niciodată, dar, peste ani, avea să figureze în *Moromeţii II,* la paginile 50-58, în ediţia din 1967. Ce ciudat însă: fragmentul este inclus prima dată în *întâia moarte a lui Micula Mircea,* de unde tragem concluzia că atât ideea, cât şi titlul au fost hotărâroare pentru scriitor, explicând conceperea acestui roman.

Faptul s-a produs paralel cu *Moromeţii I,* dar munca la romanul său fundamental l-a absorbit în aşa măsură încât a amânat definitivarea acestei scrieri.

Ea nu are nimic din atmosfera satului Siliştea-Gumeşti. De aceea suntem nevoiţi s-o corelăm cu următoarea mărturisire din *Convorbirile...* lui Florin Mugur:

„Am fost odată, prin 1950, într-un sat de pe lângă Buzău. Mă trimisese revista *Contemporanul*. Era într-o vară. Am stat acolo cam vreo lună şi am văzut un seceriş şi un treieriş. N-a fost nevoie să mă duc la mine în sat pentru aceasta, era în fond acelaşi sat, aceiaşi oameni, îmi erau familiari. îmi aduc aminte că satul se numea Căldăreşti. Ei bine, volumul doi din *Moromeţii* are la bază această lună petrecută acolo. Am fost mulţi ani şi pe la mine prin sat, şi prin alte sate, dar luna aceea, dintre toate, mi-a rămas în memorie cu un anume eclat. Când am scris *Moromeţii,* volumul doi, a trebuit să arăt aproape tot ce s-a petrecut pe aria aceea, am trecut în carte toate întâmplările; de acolo vin. Atât de interesante mi s-au părut şi atât de tare s-au contopit în memoria mea afectivă cu intenţiile mele secrete... Dacă nu aş fi făcut acea călătorie, poate că nu scriam cartea".

1 ,ecturate în paralel, secvenţele care îşi au obârşia în *întâia moarte a lui Anton Tudose* sunt trecute mai întâi în romanul *întâia moarte a lui Micula Mircea,* chiar în prima parte, care prezintă aproape nebunia personajului când răstoarnă mesele, şi în final - cu aşezarea la casa lui, alături de o nevastă mai avută, care îi face doi copii.

în *Moromeţii lise* păstrează aproape la fel întregul pasaj, modificându-se numele eroului: Mircea devine Niculae, şi făcându-se uşoare stilizări.

Eram tentaţi să credem că Marin Preda ar fi văzut, ca orice ţăran, moartea aceasta simbolică din cauza pierderii pământului. Cum se putea explica altfel această întâia moarte a unui ţăran, decât prin cooperativizare, prin darea pământului la colectiv, adică pierderea de fapt a proprietăţii moştenite din moşi-strămoşi. Pierderea pământului putea însemna, în concepţia lui Marin Preda, moartea ţăranului. Moartea lui ca proprietar, o moarte materială şi morală, înainte de moartea fizică! Dar s-ar părea că nu aceasta a fost intenţia scriitorului. Simbolologii o pot lega de dispariţia dreptului fundamental al ţăranului român, proprietatea asupra pământului, care îi dă şi mândra titulatură de ţăran, de om al ţării, adică al pământului

ei. Faţă de cursul real al istoriei momentului - cumplit moment, dar inevitabil -, Marin Preda a rămas un observator atent, dar obiectiv, al tăvălugului - nu de aceea i s-a spus întotdeauna Moromete? - care a modificat identitatea ţăranului român, cu efectele ei tragice până astăzi.

Reîntoarcerea la lumea ţărănească îl plasează în alte împrejurări şi realităţi istorice: la 24 iulie 1949 apar primele cooperative agricole, la 30 martie 1950 se iau măsuri pentru consolidarea gospodăriilor de stat şi apoi a bazelor silvice, iar la 2 martie 1951 - o nouă decizie privind colectivizarea.

Scriitorul trebuia să ţină seama de aceste realităţi. Romanul *întâia moarte a lui Micula Mircea* devine astfel acaparat de aceste perspective care se ofereau ţăranului şi pe care un scriitor al satului nu le putea trece cu vederea.

Aşadar, Marin Preda asista, în vara anului 1950, la primele fierberi, în judeţul Buzău, din viaţa unei cooperative agricole - la un an de la înfiinţare - în vremea recoltării grâului, iar rezultatul în plan literar este romanul de care ne ocupăm.

Romanul *întâia moarte a lui Micula Mircea* a fost conceput în paralel cu desăvârşirea cărţii *Moromeţii I,* numai că noua scriere se derula pe fondul acelor probleme specifice care s-au ivit în viaţa satului românesc după anii 1949-1950. Ne ajută să susţinem acest lucru afirmaţiile scriitorului făcute în interviul dat lui Iulian Neacşu, la 2 februarie 1968: „O carte despre ţărănime a fost proiectată de mine la sfârşitul anului 1948 în mai multe volume. Din acest proiect au apărut până acum *Moromeţii,* în o mie de pagini. Volumul al doilea, apărut în 1967, a fost început în 1953, în timp ce volumul întâi era neterminat". Alt accent este pus în interviul luat de Romulus Rusan la 28 februarie 1968, deci la foarte scurt timp: „Vara trecută, după *Moromeţii,* volumul al doilea - care era însă scris, într-o primă versiune, încă din 1953..."

întâia moarte a lui Micula Mircea a cunoscut, aşadar, versiuni care este posibil să se fi pierdut.

La sugestia, se pare, a unor critici literari din epocă, Marin Preda s-a decis, cu greu, după doisprezece ani de la publicarea primului volum al *Moromeților,* să reia al doilea volum al cărţii. La baza lui a stat *întâia moarte a luiMicula Mircea,* alături de care au fost încorporate alte prime povestiri. Au fost schimbate, fireşte, numele personajelor, locul acţiunii şi atmosfera. S-a reîntors la Siliştea-Gumeşti, spaţiu atât de familiar scriitorului. Şi, mai ales, i s-a desluşit tema povestitorului privind viaţa şi destinul eroului său principal.

Cu prilejul omagierii a 80 de ani de la naşterea lui Marin Preda, în luna august 2002, au apărut câteva fragmente dintr-un *Jurnal foarte intim* (în suplimentul ziarului *Ziua),* în care figurează referirea la un roman despre ţărani, care, conform datelor expuse de noi, este *întâia moarte a lui Micula Mircea.* Transcriem aceste pagini pentru a clarifica chestiunea:

„1967

25 ianuarie: Am terminat volumul II din *Moromeții,* în planurile mele volumul IV dintr-o tetralogie pe care aş fi dorit s-o intitulez *Comedia țărănească.* O primă schiţă a acestui volum am scris-o în 1953, aproximativ 100 de pagini abandonate după şase luni de chinuri - nu ştiam cum să scriu. *Moromeții I* nu apăruse, se afla uitat printre hârtiile mele sub forma unor scene nelegate prea bine între ele, dar unde se ghicea totuşi un erou. Volumul II l-am scris tot cu două versiuni din pricina cumplitului trac care mă paraliza la ideea de a continua un personaj intrat deja în familia literară a personajelor noastre de la Dinu Păturică la Ion. Ce mai puteam spune? Am vrut să descriu aventura unui tânăr împins de împrejurările postbelice în vâltoarea politică, până la eliminarea lui cu umbra înfrângerii motivându-i apoi destinul, înfrângere care era şi a tatălui lui, ţăran tradiţional scos cu violenţă dintr-un univers şi nişte valori patriarhale împreună cu o întreagă categorie. A ieşit un roman de 360 de pagini, scris din august 1965 până la 1 februarie 1966. L-am lăsat să se răcească şi am scris după aceea *Martin Bormann,* sub efectul voiajului făcut cu Eta în mai—iunie în Franţa, apoi în Italia şi Austria în octombrie şi noiembrie 1965. în octombrie 1966 am recitit romanul după o pauză de 7-8 luni şi nu mi-a plăcut caracterul lui obsesiv-rasist şi nici viziunea nediferenţiată asupra vieţii ţărănimii şi a perspectivelor ei de viitor.

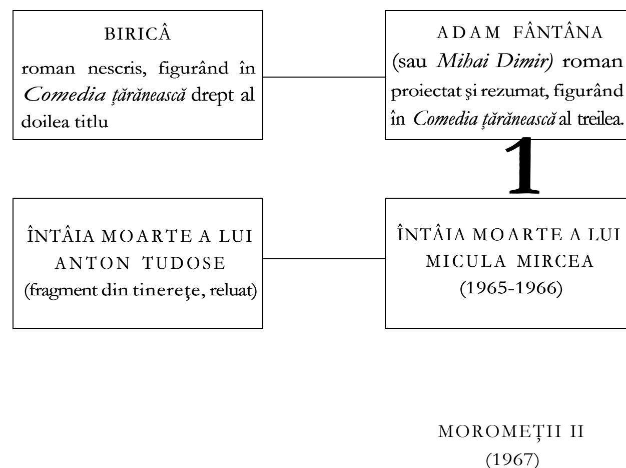
Ca roman era lipsit de un fior tragic - eroul principal apare doar ca un înfrânt inadaptabil, lucru care m-a scos din sărite, fiindcă există în literatura noastră o galerie întreagă de astfel de eroi, pe care eu i-am detestat: Niculăiţă Minciună, Radu Cosma din *întunecare,* de Cezar Petrescu etc, iar ca roman obiectiv era prea angajat din partea eroului, lipsindu-i firul pe care îl da cu ochi liniştit descriind pasiunile umane şi existenţa.

Spre uimirea mea, însă, am descoperit totuşi că eroul principal era de fapt Niculae Moromete, din volumul I şi tatăl lui, mai bătrân, bineînţeles, şi amnci tracul mi-a dispărut: aveam, prin urmare, puternic schiţată a doua viaţă a satului dunărean după război, cu eroii ei cu tot, fireşte impunându-mi-se cu o realirate ideea că Moromete nu mai avea puterea să ocupe şi de astă dată scena: asta a format fiul său şi cei tineri ca şi el. M-am apucat de scris prin noiembrie şi acum versiunea *Moromeții II* este în liniile fundamentale terminată (550 de pagini). Am doar sentimentul unei relative dilatări faţă de volumul I, în favoarea însă a unei mai profunde analize. La versiunea definitivă pentru tipar, dacă se va aproba editarea acestei cărţi, pe lângă o comprimare generală a acţiunii, fără a elimina vreo scenă, va trebui să încerc şi o comprimare a expresiei şi o nuanţare stilistică în vederea obţinerii surprizei estetice la pagină şi nu numai pe capitol, şi dacă se va putea chiar şi la frază. Şi de acest din urmă lucru are nevoie şi volumul I. După această apariţie voi putea apoi să mă aştern liniştit la scrierea volumelor II şi III care vor povesti prin gura lui, a lui Parizianul, viaţa unui tânăr ţăran care a ieşit din sat tocmai când începea cel de-al doilea război mondial cu ecourile lui într-o conştiinţă netedă, şi cum rezistă ea la aceste zguduiri.

Dimensiunile vieţii ţărăneşti vor creşte prin urmare prin această încercare şi ambiţia de *Comedie ţărănească* n-ar fi injustificată dacă prea mulţi înaintea mea n-ar fi avut-o, - lăsându-i la o parte pe cei doi mari, Dante şi Balzac, - a scris o *Comedie modernă,* un englez demodat astăzi, Galthsworthy sau aşa ceva, enervant, un francez mediocru, dar mai cunoscut ca mine, Romain Gary, *La Comedie americaine*. Şi mai are şi vârsta mea şi bineînţeles că nu va voi să dispară ca scriitor, Franţa la ora actuală având nevoie de toţi scriitorii ei, inclusiv de cei mediocri şi submediocri."

Sunt desluşite aici *toate* problemele privind continuarea *Moromeţilor*. Iar despre existenţa romanului la care face referire, scris între august 1965 şi februarie 1966, nu avea cum să ştie un plăsmuitor al jurnalului, pentru simplul motiv că nu a avtit în mână aceste pagini, într-adevăr datate de Preda: *august '65* pe prima pagină şi *1 febr. 66, 'Buc.* pe ultima.

în acest fel, considerăm că geneza *Moromeţilor II*poate fi transpusă în următoarea schemă:

Prin construcţie, numele personajelor, în special al celor principale, locul de desfăşurare a acţiunii, *întâia moarte a lui Micula Mircea* este mai mult decât o *versiune* anterioară volumului al doilea din *Moromeţii.* Romanul poate fi judecat şi independent de *Moromeţii I,* deşi transformarea îi aparţine lui Marin Preda. Convingerea noastră este că dacă ar fi rezistat durelor probleme ale vieţii scriitorul şi-ar fi aşezat altfel, după 1990, ciclurile, renunţând şi reconfigurând propria operă, inclusiv continuarea *Moromeţilor.*

Prezentăm, în acest cadru, două fragmente *(A* şi *B)* care nu au fost preluate în *Moromeţii II,* dar sunt edificatoare pentru *întâia moarte...:*

Fragtnentul A

„Satul era însă un câmp de bătaie mult mai larg decât îşi spusese Micula fiului său, căci, între altele, se scotea din cauză, de pildă, pe sine şi pe Mircea, ca şi când funcţia de activist a acestuia nu putea să însemne nimic pentru nimeni. După plecarea secretarului Sârbu, Isosică se duse acasă şi în timp ce stătea la masă, Ciulea, nevastă-sa, îi spuse ce se mai aude prin sat, acele lucruri care din diferite pricini un secretar de organizaţie, cum era el, le auzea ceva mai târziu decât le poate auzi o femeie şi uneori chiar «prea târziu». Ciulea făcea parte dintre puţinele fete din sat care absolviseră cursul primar complet, adică şapte clase şi care ştia să ţină în mână un jurnal şi să-1 citească singură pentru sine, pentru curiozitatea ei şi fără să facă din asta caz, să arate adică la toată lumea că ştie carte, cum vroia să arate de pildă Bilă cu creionul lui în piept că ştie să scrie (şi abia că lumea spunea că nu ştie, deşi ştia).

Ciulea era asesoare populară şi în fiecare marţi şi vineri se urca într-o căruţă, se ducea la gară, lua cursa de dimineaţă de la ora şase şi se ducea la raion la tribunal şi îşi ocupa locul la dreapta sau la stânga judecătorului şi stătea nemişcată ore întregi ascultând astfel, împreună cu un alt asesor popular, de astă dată un bărbat, un mecanic de la atelierele de reparaţii din oraş, scurgerea proceselor. în sat se aflase că o singură dată intervenise Ciulea lui Isosică în cursul unui proces şi

judecătorul o ascultase, dar nu ieşise bine, şi de-atunci îl lăsase pe ei să conducă procesele cum ştie şi nu se mai amestecase. Fusese vorba de cazul puţin interesant al unui infractor care ar fi furat şapte sau şaptesprezece acumulatoare sau butelii de aragaz şi în instanţă hoţul declarase că el nu recunoaşte decât patru. «Păi văd că ai semnat aici o declaraţie prin care recunoşti ca ai furat şaptesprezece», a zis judecătorul. «M-au bătut, tovarăşe judecător, la miliţie, să recunosc că am furat şaptesprezece. A venit directorul întreprinderii si contabilul-şef şi au declarat contra mea şi la miliţie m-au pus să stau cu faţa la zid şi mi-au spus că în clipa când am să mă întorc un glonţ o să-mi intre în scăfârlie şi s-au pus cu bastoanele pe mine, să nu-i văd care dau». Aici s-a făcut tăcere şi judecătorul s-a consultat cu asesorii. Mecanicul a dat din cap şi a spus că nu e cazul să fie crezut un hoţ care spune că a fost bătut, el ce să zică să scape?! Ciulea însă s-a adresat tare inculpatului: «Cu ce dovedeşti că ai fost bătut? Organele noastre de miliţie nu folosesc mijloace de-astea». «Dovedesc cu martori, a răspuns inculpatul. Dâra asta de la frunte, au făcut-o când m-au lovit prima oară şi m-au izbit cu capul de perete». «Ai o fotografie recentă dinaintea arestării?» l-a întrebat judecătorul. «Am pe buletin, chiar anu-ăsta mi-am schimbat buletinul», a răspuns inculpatul. Judecătorul, după audierea martorilor propuşi de inculpat, a respins procesul ca bazat pe mărturii smulse cu sila şi l-a retrimis la miliţie, şi miliţia, drept răspuns, i-a făcut inculpatului un nou proces, de astă dată de calomnie la adresa lucrătorilor noştri din miliţie, care apără cu preţul vieţii lor cuceririle poporului. N-a ieşit nimic pentru inculpat, a fost condamnat în două procese, i s-a aplicat pedeapsa cea mai mare - cea pentru furt - şi de-atunci Ciulea nu s-a mai amestecat în scurgerea normală a şedinţelor penale. La plecare îi făcea rost Isosică de căruţă, s-o ducă la gară, dar la întoarcere nu ştia când vine şi atunci Ciulea se descurca singură, se urca în vreo căruţă de ocazie şi venea acasă. Era o femeie frumoasă ca o fată mare şi ar fi rămas aşa multă vreme dacă de la un timp n-ar fi început să se îngraşe. Ii plăcea să mănânce bine, gătea singură după nişte reţete aduse de la oraş şi ea fu prima gospodină din sat care făcu rost pe-acolo pe la raion de-o butelie de aragaz şi se lipsi astfel pentru întâia oară în bucătăria satului de paiele tradiţionale sau de lampa cu gaz nu prea veche nici aceasta. Aveau o casă dintre cele mici şi fără acareturi, semn

că gospodarul nu prea se ocupa cu agricultura şi n-avea nici vite, nici nutreţuri, Isosică fiind, înainte de a fi fost numit referent la sfat, agent agricol, sau achizitor la cooperativă. înainte de război taică-său mic ceferist, dintre cei care «dă gările cu apă, aprinde focul şi schimbă şi acul, restul de ore libere mai robotind câte ceva şi prin curtea şefului de gară, izbutise să-1 facă pe fiul său să câştige şi el o pâine pe la gară, pe ia negustori, stătea la gura magaziilor cu un plaivas la ureche, scria dublele care le dicta negustorul, în timp ce cu mâna stângă rădea dublul ţăranului cu o răzătoare. înainte de a fi fost însă pe la gară, un timp Isosică păzise oile altora şi într-o zi i se întâmplase ceva care, când bea un pahar şi era între prieteni, povestise singur cu un soi de sete nepotolită, ca şi când vinul sau băutura absorbită în loc să-i adoarmă conştiinţa şi amintirile, abia că i le zgândărea. Istorisirile lui, de altfel, n-aveau nici un sens şi nici el nu le povestea bine, răzbătea din ele doar o admiraţie turbure pentru ceva neînţeles, dar care pentru el constituia totul şi îl obseda cu forţa oarbă pe care o au lucrurile trăite. Juca odată bobicul cu alţi băieţi pe izlaz şt în toiul jocului se pomeniseră cu nişte călăreţi zburând ca vântul peste câmpie. Unul dintre ei avea un cal roib nemaipomenit de frumos, cu picioare subţiri şi burta suptă ca ogarii, ţâşnea în fruntea celorlalţi şi nimeni nu se putea ţine de el. Au trecut printre ei ca vijelia şi tot aşa s-au îndreptat spre pâlcul de băieţi care aşteptau înfricoşaţi să vadă ce-are să se întâmple. Copiii au sărit îngroziţi într-o parte şi alta, să le facă loc şi Isosică a sărit şi el, dar o clipă prea târziu, calul roib se şi apropiase scăpă rând şi peste Isosică a făcut doar un salt ca o clipire. La fel au făcut şi cei din urmă şi copiii au văzut cum zboară pe deasupra lui Isosică, ciuciulit la pământ, cu ochii cât cepele, copitele şi piepturile cailor care se zbuciumau în goana lor smintită de-ai fi zis că a luat foc câmpia şi sunt goniţi din urmă de flăcările ei pârjolitoare. Erau toţi de-ai lui Busoi, din Cotoceşti, iar cel din frunte era Ştefan, care era de seama lui Isosică, dar ai fi putut crede, după felul cum stătea pe cal, fără şea şi aplecat şi cu picioarele într-un triunghi lipit de burta roibului, că e de două ori mai mare decât ei şi de două ori mai... Nu se înţelesese niciodată din spusele Iui Isosică ce încă era Ştefan al lui Busoi şi auzindu-1 Zdruncan îi înghioldea cu cotul pe ceilalţi, fără nici o curiozitate..., trimiţându-1 la dracu să mai tacă din gură şi să toarne mai bine din sticla aia, decât să spună ce căcăreze de oaie a

mâncat el pe izlaz când era mic... Isosică însă îndârjit nu se ştie de ce ridica un braţ în aer şi, ţintuind pe cineva care se află undeva jos şi la distanţă de zece paşi de el, răcnea gutural, sforăind de o cruntă satisfacţie: «pleacă de la poarta mea, jandarm, dacă vrei sâ nu zbori în fundul Basarabiei». Cuvinte şi mai fără noimă şi altele de acelaşi gen pe care el însuşi le uita sau se prefăcea că le uită când era întrebat la trezie ce era cu jandarmu-acela de la poarta lui de care pomenise aseară.

- Ei, ia spune Ciulco, zise el aşezându-se la masă şi gâlgâind un gât de ţuică din sticla mare pusă pe masă lângă mămăliga fierbinte. Tu ce-ai, mă, de te strâmbi aşa? se adresă băiatului.

- Păi nu văzuşi că ne-a vaccinat la şcoală, nu trecuşi pe-acolo? zise băiatul gârâind cu dispreţ că cineva care e tată poate să treacă pe la o şcoală şi să mi-1 vadă pe fi-său în rând cu alţii aşteptând să fie vaccinat.

- Şi te-a vaccinat şi pe tine?

- Dar pe cine! tilimbă, zise Isosică cu o falsă admiraţie, folosind acest cuvânt cu care se adresa el în general tuturor copiilor, numai el cunoscându-i înţelesul şi se puse să mănânce adânc, pui fript cu mujdei în timp ce Ciulea nu se lăsa nici ea mai prejos şi topiră astfel toţi trei o mămăligă întreagă, cât ai clipi din ochi.

Câinele stătea în prag şi îi dârdâiau picioarele uitându-se la ei şi când femeia îi aruncă un os nici nu se văzu ce se întâmplă cu el, nici nu căzu jos şi câinele nu făcu decât un singur hap şi îl şi trimise în el între coastele lui tremurânde."

Fragmentul B

„Nu se duse însă la nici o vale, pieri doar pe după garduri şi spre seară urcă în pridvor venind dinspre grădină. Fetele nu ziseră nimic, dar o întâmpinară cu răceală, iar bărbatul se uită la ea ca la o muscă şi nu-i vorbi câteva săptămâni în şir. Numai băiatul vorbea cu ea şi treptat şi fetele începură în primele zile de nevoie - cum puteau s-o strige altfel? şi apoi din obişnuinţă, să-i spună iarăşi mamă. Fiindcă până acolo se ajunsese din pricina acestei îndelungi rătăciri prin care trecu mama lor în acea perioadă a vieţii ei. Pe urmă se linişti şi Alboaica începu ea acuma să vină singură pe la maică-sa. Se purta bine cu toţi şi aducea cu ea ba un copil, ba altul, fiindcă ieşeau din fiinţa ei copii cum ies fructele dintr-o ramură tânără, făcuse vreo şase. Mama lui Micula rămase apoi statornică pe drumul bisericii şi reveni cu totul alături de toţi copiii ei şi de bărbatul cu care îi făcuse pe cei din urmă. Se însenină şi cu toate că anii treceau, bătrâneţea o ocolea şi când dintr-o vorbă greştiă a cuiva sau cine ştie din ce pricină, mai ales de pildă când îi ajungeau la urechi clevetiri că degeaba se duce ea la biserică, că n-o să ajungă ea în rai după cum a trăit, când era tânără, această seninătate o părăsea, atunci aprindea candela sub icoana lui Cristos din perete, se lăsa la pământ, îşi pleca foarte tare fruntea şi într-o umilinţă atât de totală încât se vedea că nu mai simţea şi nu mai auzea pe nimeni în jur, stătea aşa ceasuri întregi, fără să i se audă glasul, cu umerii încovoiaţi şi cu trupul sprijinit în genunchi şi în pumni. In acest timp fetele treceau prin casă cu treburi, închideau şi deschideau uşa, vorbeau ce aveau de vorbit, dar n-o turburau din rugăciunea ei chiar dacă o căuta sau o striga cineva la poartă. Se ducea una din ele şi spunea că nu e acasă, să vie mai târziu, acuma e plecată... Duminicile arăta neobişnuit de senină, îi străluceau ochii când se întorcea de la biserică şi adesea strălucirea aceasta ţinea şi a doua, şi a treia zi. A patra, a cincea şi a şasea se mai întuneca, dar venea iar duminica şi fetele o vedeau pe drum cum se întorcea cu alte muieri, veselă de parcă venea de la nuntă, ţinând mănunchiul de busuioc în mână parcă nu ca pe o floare de evlavie, păstrată în amintirea slujbei, ci de triumf, menită parcă altor amintiri. «Ce slujbă frumoasă a ţinut azi părintele Alexandru», spunea şi strălucirea ochilor îi creştea brusc şi în clipa aceia repeta o frază din Evanghelie, de cele mai deseori aceea care se referea la uitarea faptelor rele şi la ţinerea de minte numai a celor bune, cu toate că în Evanghelia din duminica aceea era vorba de cu totul altceva. Tocmai în acei ani preotul cel bătrân ieşise la pensie şi venise unul tânăr, acest Alexandru de care vorbea mama, care, spre supărarea celor doi dascăli, ţinea slujba de la începutul până la sfârşitul ei, fără să sară nimic şi nici nu înţelegea să revină asupra acestui obicei cu care el, preot tânăr şi neştiutor, venea de de băncile facultăţii de teologie şi vroia să-1 introducă aci într-o biserică ţărănească. Ajunseră în curând să se certe şi mama lui Micula luă cu ardoare partea preotului. Dascălii săreau răspunsurile, preotul revenea hotărât asupra lor, silindu-i s-o ia de la cap, iar lumea din biserică băga de

seamă şi la sfârşit se amestecau şi îl întrebau pe parohul cel tânăr: «Ce este, părinte, de ce nu vă înţelegeţi? Fiţi şi sfinţia voastră înţelegător sunt şi ei dascăli bătrâni şi cântă amândoi bine». Asta era adevărul cel puţin unul din ei avea un glas care vara se auzea prin uşa bisericii până la pod, ai fi zis că cobora îngerul asupra lui şi îl înzestra în orele acelea cu o astfel de voce frumoasă şi inspirată. Ca om însă, acest dascăl era un leneş şi se învăţase cu preotul cel bătrân să termine slujba în cel mult un ceas şi jumătate. Cel tânăr însă o ţinea de două ori pe-atât. Pe de altă parte, iarna nici femeile nu răbdau atâtea ceasuri şi preotul rămânea cam izolat, dar nu se dădu bătut. Făcu rost de lemne, încălzi soba de fontă şi continuă să-şi ţină slujba aşa cum înţelegea el. Când pleca mama lui Micula era singura care avea curajul să-l însoţească şi pornea împreună cu el spre centrul satului, în văzul tuturor... «Frumoasă slujbă mai ţii, părinte, îi spuse ea şi preotul, nu prea vesel de împotrivirea celor doi dascăli ai săi, se mai descreţea la faţă şi se făcea şi el mai vesel. Mergeau împreună până la centru şi acolo mama se oprea, preotul o lua spre casa lui şi ea le aştepta din urmă pe muierile cu care venise, să continue drumul. Cu anii, mama lui Micula începu să cunoască toată viaţa preotului cel tânăr şi aşa se face că într-o zi se întoarse de la biserică posomorâtă şi neagră de mâhnire. Aflase chiar de la el că n-o ducea bine cu preoteasa, că o prinsese cu unul din învăţători - era şi ea învăţătoare - şi că se dusese la protopop şi îi ceruse să-l mute din Depăraţi, în altă comună; nu mai putea sta aici. «Părinte, şoptise atunci mama lui Micula - şi povestind scena acasă, în clipa aceea îi ţâşnise lacrimile şiroaie - nu pleca, părinte, nu lua în seamă păcatul, o să treacă vremea şi lumea o să uite.» «Nu se poate, răspunsese hotărât tânărul paroh, trebuie să plec.» Şi plecase. In locul lui venise altul, cel care era şi acum, dar timp de câteva luni mama lui Micula nu se mai putuse duce deloc la biserică. In ziua aceea, şi apoi şi în prima duminică după plecarea tânărului paroh, nu mâncase nimic şi stătuse ca astăzi toată ziua în pat, mohorâtă şi neclintită. După vreun an reîncepu să se ducă regulat la biserică şi apoi după încă un an starea dinainte îi reveni. Din când în când însă tot o mai auzeau în casă, aşa din senin, cu privirea năpădită brusc de o lumină ciudată: «Ce-o mai fi făcând părintele Alexandru»! «N-o mai fi putând de dorul tău! - îi răspundea atunci Ion Ilie Micula batjocoritor. In locul tău aş pune caii la căruţă, l-aş lua pe băiatu-ăsta să-i mâie şi m-aş duce după el. Părinte, uite-mă şi pe mine, i-aş zice. Şi adăuga subliniind cu umerii neputinţa dar şi renunţarea lui de a înţelege ce e în capul unei iernei: uite-aşa!» Fetele chicoteau şi mama nu se supăra, ba chiar avea aerul că dacă el ar continua în acelaşi fel această istorie, mare lucru dacă n-ar pufni-o şi pe ea râsul. De uitat însă tot nu-l uita pe tânărul paroh, şi uneori povestea cât de frumoase erau odăjdiile lui şi ce bine îi stătea cu ele, spre deosebire de cel care venise, care cu toate că nu era nici el bătrân, dar nu era aşa înalt şi subţirel ca părintele Alexandru şi nici n-avea ochi aşa mari şi frumoşi ca ai lui. De la o vreme însă supărările ei cu biserica se înmulţeau. într-o săptămână a patimilor se pomeni că preotul nu mai ţine prohodul cu copiii de la şcoală, şi după Paşti, ia o săptămână când începu iar şcoala, se întâlni pe drum cu copiii: bună ziua, bună-ziua, bună-ziua, spuneau ei cu glasurile lor ascuţite, şi mama, cu privirea rătăcind cu asprime pe chipurile lor, îi întrebă: «bună ziua ziceţi voi, «Cristos a înviat» nu ştiţi să spuneţi?» «Bună ziua, bună-ziua, bună-ziua», răspunseră alţii trecând pe lângă ea. Se întoarse acasă atât de mânioasă că încercând să scuture nişte căpătâie de stâlpul pridvorului le izbi atât de tare că le rupse învelişul şi începură să curgă foile de porumb din ele. Copiii nu mai învăţau la şcoală religia, nu mai ştiau cine a fost Cristos... Ion Ilie Micula se ridică de pe prag, se duse pe vatră, scormoni cu vătraiul în cenuşă şi luă pe el spuză roşie de la care îşi aprinse pufăind ţigarea lui de tutun răsucită în foiţă de mână. Alături Onica spăla vasele (când Micula Mircea fusese strigat la poartă de cei doi, abia terminase cu masa) şi le rânduia la locul lor pe poliţa de lemn din perete. Sperând că poate îi va mai pica totuşi ceva de mâncare atâta timp cât lumina tindei şi umbrele stăpânilor se mişcau mărite de-a lungul pereţilor şi podului pridvorului, câinele stătea întins într-o parte pe patru labe arătându-şi doar botul lângă stâlpul uşii, clipind rar din ochii lui parcă vinovaţi de conştiinţa de a fi câine şi de a nu fi mai mult, vită de pildă, faţă de care stăpânul are mai multă dragoste, se scoală anume dimineaţa şi o îngrijeşte şi îi dă mai mult să mănânce, nu numai fărâmiturile lui de la masă.

- Ce facem cu mama, şopti Onica râcâind cu un cuţit căldarea de mămăligă. Se stinge focid şi dacă nu mănâncă acum să nu mă pună pe urmă să-l aprind iar.

- Las-o în pace, murmură tatăl blând, şi-1 aprinde ea singură dacă o să aibă nevoie. Se aşeză iar pe pragul lui şi de astă dată îi explică băiatului. I s-a întâmplat iar ceva la biserică... Vezi cum devine, continuă el ca şi când această întâmplare ar fi luminat deodată şi ar fi adunat la un loc un noian întreg de lucruri ivite altădată nu cu tot înţelesul lor, îţi spuneam acum o săptămână când venişi cu noi dimineaţa în căruţă la deal: nu mai e el secerişul de altădată cu tot rodul muncii noastre! Aşa e şi cu biserica. In loc să se ducă şi să se întoarcă de-acolo cu sufletul senin, se întoarce cum o vezi! De ce? E bine aşa?!

Tăcu şi se întunecă şi el la faţă, ca şi când ar fi păţit şi el ce păţise mama în aceşti ani, cti toate că în viaţa lui nici de Paşti nu se ducea totdeauna la slujbă. Totuşi continuă pe aceeaşi temă, făcând pe credinciosul:

- Când eraţi mici vă luam din pat în noaptea Paştilor şi vă duceam la biserică şi mă-ta punea peste prag un strat de pământ proaspăt cu iarbă crudă... Vă dădeam paşti pe el...

- Ei şi? făcu Micula Mircea, neînţelegând, văzând că tatăl său tăcuse deodată.

- Mă întâlnii la prânz cu Catrina lui Bălţoi - continuă tatăl - şi zice, «Ioane, vezi că s-a supărat rău naşa (adică mă-ta), am fost cu ea la biserică şi după slujbă popa a citit ceva că să ne ducem la secere şi să dăm cotele...» Asta e o logică?! exclamă bătrânul ţăran supărat. De ce îl amesteci pe preot în astea? Că doar tu crezi în Dumnezeu!

In timp ce vorbise, în odaie se auzise mişcarea patului şi când Micula se opri se auzi cum mama se dă jos şi se apropie de uşă. O deschise şi apăru în tindă, ştergându-1 pe Micula cu fustele ei largi.

- Voi nu mai tăceţi din gură? zise. Nu vă dor fălcile de-atâta lozeală?

- Nu ne dor, pe tine te dor? zise Micula.

Mama nu răspunse. Se apropie de vatră şi se uită să vadă ce făcuse fi-sa cu masa.

- Dacă te dor, trage-te pe ele cu untdelemn şi-o să-ţi treacă, zise Micula.

Dar mama tot nu răspunse, parcă era numai ea în tindă. Căută ceva pe poliţă, o sticlă într-adevăr unsuroasă, se uită la ea în aer să vadă cât mai avea şi o puse jos. Luă apoi tigaia şi turnă în ea din sticlă, chiar untdelemn.

-Adu-mi nişte făină să-mi fac nişte gogoşi, zise ea adresându-se, fetei şi se apropie de vatră şi îşi aprinse singură focul.

Gogoşile ei erau ceva care te întrebai cum de nu-i făceau nici un rău, cocă simplă, nedospită făcută cu apă şi făină şi prăjită în ulei. Dimpotrivă, ea pretindea că îi face bine şi că doctorul ar fi fost acela care i-ar fi prescris aşa ceva. Nimeni însă nu-şi mai amintea când şi de ce i-ar fi prescris doctorul tocmai asemenea cocă în stare să găurească după un număr de ani de când le mânca ea până şi cel mai tânăr şi sănătos stomac."

Voinţa finală a scriitorului era ca întâiul ciclu al creaţiei sale, *Comedia ţărănească,* **să se compună din:**

Moromeţii I
Delirul I
Delirul II
Moromeţii II

Neajungând să scrie *DelirulII>* **tetralogia sa rămâne neîncheiată şi nimeni nu ar putea da dreptul cuiva să înlocuiască acest proiect propunând prezenţa** *Marelui singuratic*'**într-o structură pe care Marin Preda o socotea altfel. Pentru noi, în momentul de faţă, scriitorul se înscrie în literatura veacului XX cu două trilogii:** *Comedia ţărănească* **şi** *Cel mai iubit dintrepăynânteni.*

(p. 575) RISIPITORII

Transcris după ediţia a IV-a, revăzută, Editura Minerva Bucureşti, Colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 705-706, voi. I şi II, prefaţă de Magdalena Popescu, 1972.

Celelalte ediţii:

- **Editura pentru Literatură, 1962;**
- **Ediţia a doua, în întregime revăzută, Editura pentru Literatură, 1965;**

— Ediţia a treia, revăzută, definitivă, Editura pentru Literatură, 1969.

Risipitorii este cel mai chinuit roman al lui Preda: rescris, transformat de la ediţie la ediţie, în căutarea perfecţiunii. Prozatorul a explicat ades lupta sa pentru descoperirea „temei povestitorului" atât de necesară creaţiei spre care năzuia. Această căutare a fost exemplificată, de fapt, prin transformările succesive ale *Risipitorilor*.

Ii mărturisea lui Ilie Purcaru, în interviul din 1 noiembrie 1962:

„Au trecut de atunci şapte ani (de la *Moromeţii I- n.n.)^* am scris între timp două povestiri mari şi un nou roman" *(Creaţie* ..., p. 307). Acest roman, abia apărut, nu a avut drept scop e de-a reînnoda tradiţia prozei noastre citadine... Ea întrebarea: ce m-a determinat să părăsesc un univers în care mă mişcăm în voie şi să atac probleme de genul celor atacate în roman, aş putea să răspund că această carte se apropie mai mult de ceea ce am dorit eu să spun în literatură decât povestirile mele cu subiect ţărănesc, cum ar fi *Desfăşurarea, Îndrăzneala, Ferestre întunecate,* exceptând *Moromeţit.*

O mai limpede lămurire vine în 1965, în interviul pe care mi l-a dat pentru emisiunea radiofonică „Autograf pe o carte nouă". Comparam „rescrierea" romanului *Risipitorii* cu cazul lui Sadoveanu care a reluat *Şoimii* în *Nicoară Potcoavă,* ceea ce l-a încântat pe Marin Preda. A comentat imediat: „Se simte însă nevoia unei precizări cu privire la expresia folosită de dumneavoastră: *Variantă* şi aşa mai departe. Trebuie spus că un scriitor, în momentul în care publică o carte, el crede că este şi versiunea definitivă a lucrării. Scriitorul nu are voie să facă experimente pe contul cititorului. In felul acesta el îşi discreditează atât propria carte, cât şi profesiunea de scriitor. Altceva este când, din motive, poate, care ţin de însuşi specificul profesiei, el este silit, nu-i aşa, de experienţa nouă şi

hotărâtoare care o poate avea pe parcursul carierei lui de scriitor, când, aşa cum pomeneaţi de Sadoveanu la un anumit număr de ani, el îşi revedea anumite lucrări, şi alta este, nu-i aşa, când scriitorul, deşi ştie că lucrarea lui nu este tot ceea ce a putut el să dea în momentul acela, îşi ia totuşi permisiunea s-o publice, şi s-o ofere cititorilor în nu ştiu ce scop".

La întrebarea dacă este mulţumit de a doua versiune a romanului *Risipitorii,* răspunsul a venit indubitabil: „asta de-acum nu mai are nici o importanţă, întrucât această versiune este de-acum definitivă, şi ce pot să spun este că, în ce priveşte tema aleasă şi subiectul tratat, nu am putut şi nu voi putea să spun nimic" *(Creaţie...,* p. 335-336).

Şi totuşi, această versiune din 1965 nu a fost cea definitivă, l-a urmat cea din 1969, cu modificări substanţiale şi apoi cea din 1972, cu alte importante „stilizări".

Astfel încât, dacă manuscrisul din 1962 avea peste 800 de pagini, cartea a ajuns în final la 450 de pagini. La ediţia a doua au fost eliminate 104 pagini, iar la a treia, 114 pagini, pentru ca ediţia a patra, în formatul mai mic, tip BPT, să aibă 633 de pagini.

După provocarea făcută prin emisiunea radiofonică, Marin Preda revine cu alte precizări în noiembrie 1965, tocmai pentru a contracara o viitoare interpretare, referindu-se la „sarcina cu totul ingrată a unui scriitor care are de luptat cu obstacole pe care apoi istoria literaturii uită să le mai explice".

Străduindu-ne să nu le „uităm", reluăm propriile-i mărturii clarificatoare: „Redacţia literară a Radiodifuziunii mi-a pus întrebări cu privire la romanul meu *Risipitorii:* cum a fost scris şi de ce la a doua ediţie l-am reluat şi l-am rescris în întregime. După cum am mai declarat şi cu alt prilej, romanul acesta a fost cartea pe care am scris-o cel mai greu, şi o a doua asemănătoare, care să-mi ia un timp atât de lung şi să-mi ceară un efort atât de mare, nu cred că o să mai scriu curând.

Afirmaţia aceasta necesită o explicaţie. Nu e vorba de faptul că mă voi feri în viitor de astfel de eforruri, ci de faptul că multă vreme de-aici înainte voi avea de fructificat experienţa la care m-a supus acest roman şi pe care o consider pentru mine atât de mare, încât pentru o fază destul de lungă nu cred deocamdată să mai fie posibil o alta atât de dificilă.

Importanţa experienţei unui scriitor se măsoară în lucrările sale ulterioare şi adesea ea rămâne un secret pentru cititor. Nu vom şti de pildă niciodată secretul datorită căruia Mihail Sadoveanu a putut scrie mereu cărţi cu aceeaşi temă folosind acelaşi stil al său caracteristic, scriind totuşi din ce în ce mai bine, iar forţa lui creatoare manifestându-se progresiv şi nu regresiv, cum s-a întâmplat, de pildă, cu Liviu Rebreanu. După prima ediţie a *Risipitorilor,* am scris o poveste intitulată *Friguri,* cu un subiect dintr-o ţară străină. Scrierea acestei povestiri n-ar fi fost posibilă înaintea acestui roman" {*Creaţie..* p. 338).

Şi, iată, în 1969, o nouă ediţie, a treia, *tot definitivă,* ceea ce dovedeşte nemulţumirea romancierului:

„Televiziunea mi-a pus întrebarea de ce a treia ediţie, care tocmai a apărut, a *Risipitorilor,* a fost din nou refăcută. Acum, când acest roman a ajuns în sfârşit la forma sa definitivă, mă gândesc dacă, cu efortul scrierii lui, n-aş fi putut să scriu cel puţin trei cărţi noi. întrebarea care mi se pune însă şi care este, pentru mine, liniştitoare este dacă aceste trei cărţi noi ar fi putut fi *Friguri, Moromeţii volumul II ş\ Intrusul.* Sunt convins că n-ar fi fost, şi iată de ce.

Prin 1953, adică după terminarea *Moromeţilor volumul I,* dar care era încă la mine în sertar, m-am apucat să scriu volumul al doilea. M-am chinuit o iarnă şi o vară. Zilnic luptam cu o neputinţă de a scrie, a cărei explicaţie îmi scăpa. Pur şi simplu nu ştiam să scriu. Stăteam în faţa hârtiei şi nu reuşeam cel mult decât să descriu scene scrise deja în volumul

anterior, reluate însă într-o formă penibilă şi care mi se impuneau în mod bizar, deşi imaginaţia îmi era îndreptată asupra altor subiecte. Mă simţeam stăpânit de dorinţa imperioasă de a vorbi eu şi nu personajele mele ţărăneşti, de a gândi cu mintea mea şi nu cu a lui Ilie Tăbârgel, (era unul care mă obseda), sau mai ştiu eu cu a cărui alt ţăran care îşi scotea capul printre rândurile mele trudnice şi vorbea tot el, dar fără să-mi dea sentimentul că spusele lui reprezintă sensul vieţii lui pe acest pământ (şi pe acele timpuri!) şi ce soartă îl aşteaptă! Exasperat, am abandonat totul şi mă gândeam chiar cu seninătate să mă las de scris. Nu-mi plăcea ideea că nu pot să fac altceva decât să mă împleticesc printre picioarele personajelor mele, descriind într-un mod naiv psihologii naive, deşi ele erau expresia unei credinţe şi a unei speranţe, ca într-o nuvelă pe care am publicat-o în acei ani şi care s-a bucurat pe atunci de un mare succes. Inocenţa trebuie să aparţină numai eroilor, nu şi scriitorului. Din această trufie nu m-a scos decât întâmplarea şi, desigur, instinctul. O carte netipărită la timp rătăceşte apoi multă vreme până îşi găseşte locul potrivit în conştiinţa publicului şi a istoriei unei culturi. Din păcate pentru dorinţa de in temporal a multor începători de azi, romanul e legat de istorie şi fără ea se asfixiază. Trebuia să tipăresc ceea ce scrisesem atunci şi nu mai târziu, cu toate că romanul acesta despre ţărănimea antebelică era neterminat. Nu mă interesa dacă ţărănimea română continua să se ruineze în capitalism, aşa cum spunea o frază la sfârşitul volumului, pe care ulterior am scos-o, ci viaţa unei categorii umane pândită de vicleniile istoriei. Or, aceste viclenii erau abia anunţate. Cine poate însă să asigure un scriitor că o obsesie a sa aflată în plină dezbatere a conştiinţei va trece în mod sigur şi pragul expresiei artistice? Să păstrăm, mi-am zis, în rezervă marea întrebare despre curgerea timpului şi ce poate ea aduce oamenilor, şi să dăm la o parte pânza de pe tabloul, gata terminat, al unei epoci

care s-a scurs. Pentru ceea ce va urma, vom vedea. Aici însă reveni amintirea eşecului care se confirma curând la o nouă încercare. Mă îmbolnăvii de exasperare, seninătatea mă părăsi, zăcui în spital, apoi mă însănătoşii. Şi într-o zi îmi veni următoarea idee: Foarte mulţi oameni din vremea noastră păţesc ce-am păţit eu. Nu este oare exasperarea, provocată de neputinţa de a-ţi atinge scopul dorit, o realitate a lumii noastre moderne? Şocurile la care suntem supuşi din pricina pierderii seninătăţii şi echilibrului sufletesc, seninătate şi echilibru supuse unei continue agresiuni a mediului şi de care nici măcar nu suntem totdeauna conştienţi, nu sunt ele oare cauza unor mari tulburări în comportamentul omului de azi? Şi aşa am început să scriu romanul *Risipitorii.* Deodată neputinţa de a scrie a dispărut. Eram atât de entuziasmat, încât socoteam acest roman, în sinea mea, mai bun decât tot ceea ce scrisesem până atunci. In doi ani l-am terminat şi avea peste opt sute de pagini. Urma să apară. Profitând însă de o defecţiune editorială de ultimă oră, mi-am recitit romanul şi nu l-am mai găsit bun. Din opt sute de pagini l-am redus la trei sute cincizeci, pentru ca apoi, în şpalturi, să-i mai adaug o sută. In ciuda acestor contrarieri şi reveniri istovitoare, nu simţeam nici o oboseală, ceea ce ieşea îmi plăcea, aveam sentimentul că am biruit ceva, că am căpătat un stil al meu, al gândirii mele directe şi nu cum era cel din *Moromeţii,* în care gândirea mea se exprima indirect prin aceea a ţăranilor. Era tocmai ceea ce îmi dăduse mai înainte sentimentul neputinţei, faptul că nu aveam format un stil direct, fără de care continuarea chiar a tabloului *Moromeţilor* nu era cu putinţă, căci intram în plină contemporaneitate în care, fatal, scriitorul ştia mai multe decât eroul său ţăran şi la al cărui unic punct de vedere, sau viziune asupra lumii, nu putea rămâne. Descoperind acest adevăr al experienţei mele, nu mai mi-a plăcut nici a doua ediţie a *Risipitorilor,* care ea însăşi a fost rescrisă în întregime. Fiindcă între timp scrisesem povestirea *Friguri şi* volumul al doilea al *Moromeţilor.* Desigur, structura *Risipitorilor* a rămas, în mare parte, neschimbată, stilul însă, această ţesătură de cuvinte care încheagă figuri şi pasiuni umane, nu mai e aproape deloc acelaşi. Simţind în mână un instrument din ce în ce mai aproape de scopul său, format în aceste nesfârşite refaceri ale *Risipitorilor,* şi curajul mânuitorului lui se schimbă. *Intrusul* a fost scris într-o vară, *Martin Bormann şi Friguri* în două luni, *Moromeţii voi. II* în doi ani. Pentru un scriitor care cu zece ani în urmă se gândea cu toată seriozitatea să se lase de scris, aceste performanţe, care nu trebuiesc comparate decât cu el însuşi, au desigur o semnificaţie: sentimentul neputinţei de a scrie, impasul nu sunt totdeauna reale. Dar mă opresc la timp şi nu insist asupra acestui subiect.

Astăzi se scrie mult şi n-am auzit pe nimeni plângându-se că i-ar fi secat forţa creatoare, ca să încurajez prin experienţa mea pe alţii. Detaliile şi reflecţiile pe care aş putea să le dau în continuare pe această temă ar risca să pară neverosimile" {*Creaţie...,* p. 404-406).

Revine asupra problemei într-o convorbire cu Florin Mugur: „Era vorba de o luptă pe care o duceam pentru a-mi crea propriul meu stil, pe care să-1 stăpânesc şi care să nu fie stilul cu care se exprimă ţăranul sau cu care scriitorul exprimă tema ţăranilor. Efortul acesta considerabil, care m-a costat mai mulţi ani de trudă, s-a concretizat în roman, adică urmele lui sunt portretele şi conflictele din *Risipitorii.* Aici se face trecerea de la stilul indirect liber, cu care a fost scris *Moromeţii,* la stilul *direct,* stilul scriitorului, putând servi pentru atacarea nu numai a subiectelor care sunt rezultatul unor ţâşniri inconştiente, ci şi a acelor teme de conştiinţă deliberate, pe care doresc să le exprim, ele constituind, ca să spun aşa, o obsesie conştientă" {*Creaţie...,* p. 433).

Chestiunea a fost examinată de Eugen Simion:

„*Risipitorii* (1962) reprezintă pentru Marin Predea trecerea de la stilul epic *indirecții* stilul *direct,* acela care dă posibilitatea autorului să-şi exprime ideile fără a mai recurge la limbajul personajelor. Prozatorul ştie mai mult decât eroii săi şi, intervenind în dialogul cărţii, devine el însuşi un personaj, şi anume personajul cel mai bine plasat pentru a judeca pe celelalte şi a da faptelor, la urmă, o viziune unitară, coerentă. Limbajul este, fatal, mai subiectiv, structura romanescă mai variată, totuşi libertatea prozatorului faţă de personaje rămâne relativă. Personajele continuă să exprime pe autor, autorul continuă să fie regizorul acestor destine. Trecerea înseamnă, în fapt, spargerea naraţiunii şi introducerea masivă a eseului, mai marea libertate, cu alte cuvinte, a autorului de a tulbura *discursul* epic prin reflecţii personale.

Dificultatea pe care Marin Preda a avut-o scriind această carte se explică şi astfel: prozatorul trece de la universul ţărănesc la cel urban şi fără să credem în fatalităţi, specializări tematice, să admitem că un scriitor care a crescut într-un mediu social şi a scris mai multe cărţi despre el are, încercând profunzimile altuia, destule dificultăţi de învins. Nu este vorba numai de cunoaştere, intuiţie a naturii specifice, dar şi de un proces mai general de acomodare la temă, de un *demers* nou care implică şi tehnica epică. Fără să aducă *psihologia,* cum s-a spus, *urbanul* aduce cu sine o psihologie diferenţiată şi o conştiinţă a existenţei de care un prozator realist trebuie să ţină seama.

Risipitorii constituie, deci, în multe privinţe, o carte de experiment şi faptul că Marin Preda a dat trei versiuni arată că la dificultăţile *demersului* s-a adăugat şi o nemulţumire de ordin estetic faţă de soluţiile iniţiale. Aşa cum se prezintă în forma definitivă (ed. III, 1969), *Risipitorii* este romanul unei familii şi, lucru nou la Marin Preda, romanul unui *sentiment*" {*Scriitori români de azi,* I, 1974, p. 277).

In 1975, într-un interviu radiodifuzat, Ileana Corbea revine la problema *Risipitorilor,* întrebarea fiind dacă scriitorul *nu regretă* acest timp irosit pentru rescrierea romanului destul de chinuit în definitivarea lui:

„Nu puteam să scriu alte cărţi, deoarece efortul pe care l-am făcut prin *Risipitorii* a fost acela de a găsi un alt orizont decât cel ţărănesc, de a cuprinde şi stăpâni acel orizont. Nu regret că au fost cărţi pe care puteam să le scriu şi nu le-am scris" {*Creaţie...,* p. 483).

Procesul de creaţie al romanului poate fi urmărit cu uşurinţă în însemnările scriitorului asupra cărţii. Primul fapt destăinuit, încă din 1960, este *ideea unei tetralogii.* Iniţial, ea este configurată astfel: „în *Comedia ţărănească* pot atinge asemenea corzi (este vorba de răsunetul ecoului „adânc al unei umanităţi cutremurate de sentimente mari interesând o biblie a umanului", cum se întâmplă în marile opere cunoscute). Pe întinderea unei tetralogii: I. *Moromeţii* - II. *Biricâ* - III. *Adam Fântână* - IV. *Risipitorii* am prilejul să scriu şi eu o astfel de scenă. îmi va fi dat oare să reuşesc? Oare Niculae Moromete tremurând de friguri în braţele tatălui, venind de la şcoală, să fie tot ce am scris mai bun?"

Tot astfel se află schemele părţilor şi capitolelor, frânturi pregătitoare, fraze şi paragrafe întregi, toate disparate, care în unele cazuri au fost preluate exact, alteori prelucrate, dovadă că *Risipitorii* se închegau foarte greu. Din numeroasele încercări, pentru edificarea drumului parcurs, vom oferi doar câteva exemple. Mai întâi, sunt consemnate mai multe titluri posibile, dintre care l-a ales pe cel definitiv. Scriitorul a oscilat între şase titluri: *Comunişti tineri, Furtuni de primăvară, Risipitorii, Sfârşitul primăverii, A treia lună a primăverii, Ultimele zile ale primăverii.* Mai mult decât atât, proiectează şi pagina de gardă, pentru a constata cum se aşază titlul (o mai

face şi privitor la o ediţie a volumului *întâlnirea din pământuri):* „Marin Preda, *A treia lună a primăverii,* roman E.S.P.L.A."

Acest titlu este scris de câteva ori, tradus şi în franceză, pentru a observa cum sună: *Le troisieme mois du printemps.* Renunţă însă la el pentru *Risipitorii,* titlu care figurează deasupra enumerării personajelor principale ale cărţii, şi anume clanul Steri an. (enumerat integral).

Schema iniţială a *Risipitorilor* este următoarea:

„Partea I. Introducere. Petrică Sterian şi familia, Toma Vernică (?), Gaby copil, Vale-Sârbu, Brătescu, Constanţa, raion învăţământ, cartier etc. 25 capitole.

Partea a Ll-a. Capitala oraş al tinerilor.

Partea a III-a. O hotărâre a partidului.

Partea a IV-a. Iarbă prin asfalt. In altă versiune: „Cerul nu mai e al meu".

Există şi o versiune a romanului în trei părţi, precum şi calcularea paginaţiei cărţii pentru a putea controla proporţiile şi echilibrul construcţiei. In această versiune sunt amănunţit prezentate capitolele, nu cu titlurile, ci în conţinutul lor. Procedeul este de tehnică a construcţiei romaneşti şi considerăm util a-1 evidenţia pentru a se vedea că scriitorul concepea în cele mai mici amănunte desfăşurarea gândurilor sale întruchipate în faptele personajelor.

„Partea a treia

J—IV. - Constanţa la spital - tristeţea -

V Doctorul Brătescu la Moscova. Telefon lui dr. Sârbu. Dr. Sârbu nu răspunde (sau răspunde).

VI. Rezoluţia plenarei Dr. Brătescu înregistrează schimbarea de atitudine a celor de la ambasadă (Rechemarea). Discuţie cu ambasadorul.

VII. Bucureşti. întrevedere cu ministrul şi cu părinţii săi. Destituirea. (Dr. B. îşi cheamă nevasta la Bucureşti) a doua zi la Ministerul Sănătăţii. Sosirea nevestei.

VIII. Dr. B. la spital. întâlnire cu dr. Sârbu. Ruptura! Acasă, nevasta îi spune că a venit cineva de la spaţiul locativ, trebuie să părăsească vila şi să se mute.

IX.. Gaby şi Mimy. Iritarea şi ura lui Gaby. O iritare şi ură asemănătoare cu aceea pe care o simţise şi pentru Anda.

X. *Motocicleta.*

XI. Vale la Reşiţa. întâlnirea cu pictorul care îi face portretul.

XII Vale şi Anda. Schimb de scrisori.

XIII. Vale se pregăteşte pentru intrarea în partid.

XLV. Anda îl vizitează pe Vale la Reşiţa. Proiecte de căsătorie.

X\\. Constanţa la spital. *Disperarea.*

XVI. *Disperarea* - urmare.

XVII. Petre Sterian şi ţăranii, g. a. c.

XVIII. Petre Sterian şi ţăranii - urmare, g. a. c.

XIX. Petre Sterian şi fiul său Anghel. Destituirea lui Anghel şi a Fiîomiţii.

XX. Anghel în producţie - Munca de jos. -

XXI. Dr. B. şi organizaţia de bază. Excluderea lui din partid.

XXII. Dr. B. şi destinul său. Vizită acasă la dr. Sârbu. Psihiatrie - Destăinuiri.

XXIII Destăinuiri - urmare. Prăbuşirea doctorului B. -

XXIV. Constanţa la spital. Resensibilizarea. Soarele. Plânsul.

XXV. Visul (Primirea decoraţiei).

XXVI Doctorul Sârbu şi Constanţa.

XXVII. Doctorul Sârbu şi pictorul M.

XXVIII. Doctorul Sârbu, picrorul M. şi cir. B. Eliminarea definitivă a doctorului B. din roman - Dr. Sârbu îl alungă: *„aştept un prieten".*
XXIX. Constanţa iese din spital. Concediu.
XXX. Constanţa în concediu - urmare.
XXXI. Septembrie. Constanţa se întoarce la elevii ei.
XXXII. Constanţa şi dr. Sârbu. Toamnă.
XXXIII. Toamnă în Bucureşti: urmare (evocare a oraşului).
XXXIV. Constanţa şi doctorul Sârbu. Ingenunchieri în parc. Giganţii. -
XXXV. Vale şi Anda la sfatul popular.
XXXVI. Vale e primit candidat de partid.
XXXVII Petre Sterian, Veronica şi Gaby.
XXXVIII Gaby şi Mimy. Iarnă în Bucureşti. Mimy are un copil. Vizita amicilor lui Gaby. -
XXXIX. Vizita domnului Arvanitache. -
XXXX. Final Mimy şi Gaby. - Gaby pleacă în provincie. Mimy găseşte în cele din urmă un diplomat şi pleacă în străinătate (Italia).
XXXXI. Constanţa şi doctorul Sârbu. Iarnă. Zăpadă abundentă peste Bucureşti. Doctorul Sârbu primeşte un telefon.
XXXXII. Gaby la Bicaz. Lupii. „Gaby, apără-mă!"
XXXXIII. Şocul şi regenerarea.
XXXXIV Anghel la ateliere (o fată).
XXXXV Anghel şi Filomiţa - despărţire.
XXXXVI. Petre Sterian primeşte un telefon de la Dumitrescu. Petre Sterian va lucra în secţia lui Dumitrescu în chestiunile ţărăneşti ca instructor. Petre Sterian îl invită pe Dumitrescu la petrecere: Constanţa se mărită.
XXXXVII. Final acasă la Petre Sterian: Constanţa, dr. Sârbu, Vale, Anda, Anghel însoţit de o fată Gaby, Petre Sterian şi Veronica, mama Andei, părinţii doctorului Sârbu şi Dumitrescu. Cincisprezece persoane.

XXXXVIII. Cadouri. Masa. Grupuri: Constanţa, dr. Sârbu, Vale şi Anda, - Anghel, Petre Sterian, Toma şi Gaby. - Mamele.
XXXXIX. Vin. - Petrecere. - Gaby se retrage în odaie şi din pricina rezervei lui Vale, faţă de el şi la vederea Andei are o criză de deprimare. Plânge. Verii se împacă.
XXXXX. Petre Sterian e jignit că Anghel a venit cu fata cu care nu e căsătorit. Anghel dă explicaţii, că peste o săptămână se vor căsători şi tatăl şi fiul se împacă. - Gaby pleacă. Veronica îl urmează. Anghel de asemeni, - pleacă şi el.
Cap. LI. Vale şi Anda, Constanţa şi dr. Sârbu se retrag. Constanţa îi invită la ei şi dr. Sârbu şi Vale îl invită pe pictorul M. cu nevasta. Acasă la Constanţa.
Cap. LII. Cafele. Muzică. Sensuri finale.
Cap. LIII. Constanţa singură, a doua zi dimineaţa. Bucureşti primăvara. Iarbă prin asfalt. încheiere.

Partea a patra

L *Constanţa la spital:* Zilele treceau şi Constanţa se simţea din ce în ce mai rău. Angoasele. Iritarea. Disperarea -
//. Urmare.
III. Criza de disperare.
IV. *Doctor Brătescu.* Toate încep să-i meargă rău.
V. Urmare. Deodată toate încep să se redreseze.
VI. Lovitura. Ieşirea din roman. -
VII. Final doctor Brătescu (Sârbu).
VIII. *Toamnă peste Bucureşti.* Constanţa, convalescenţa.
IX. Urmare. Visul. - Regenerarea.
X. Concediu dr. Sârbu. -

XI.	înapoiere la şcoală. - 11 iută
XII.	îngenunchieri în parc. Toamnă.
XIII	Gaby - Mimy. Motocicleta.
XIV.	Vale, dr. Sârbu, pictorul M., Anda. -
XV	Vale în partid.
XVI.	Vale şi oţelarii şi Mânăfoaie.
XVII.	Anghel.
XVIII.	Sterian şi Dumitrescu.
XIX.	Iarnă peste Bucureşti. Gaby, Mimy.
XX.	Urmare.
XXI.	Urmare. Final - Gaby, Mimy. Gaby - Bicaz.
XXII.	Constanţa - Sârbu.
XXIII.	Gaby - Bicaz. Fata.
XXIV.	Urmare - Lupii.
XXI'.	Şocul moral.
XXVI.	Constanţa - Sârbu.
XXVII.	Căsătorie.
XXVIII	Primăvară peste oraş. - Iarbă prin asfalt (Constanţa). întâlnire de căsătoria Constanţei (discretă).
XXIX.	Urmare.
XXX.	Final.
XXXI.	încheiere."

Prezentăm şi câteva dintre schiţele esenţiale care au dus la elaborarea romanului.

în legătură cu personajul central, Brătescu, devenit George Munteanu: „Interesează oare realitatea fenomenelor care ne stimulează spiritul? Geniul este un fenomen autentic, dar şi fenomen al voinţei, care apare în urma stimulării continue a spiritului. Adolescent fiind, doctorul Brătescu (citeşte în carte Munteanu - *11.11)* eliminase cu ironie prevenitoare ceea ce era ireal în povestirile mamei lui şi păstrase ceea ce era real şi stimulator pentru el. Credinţa autentică a mamei în destinul

înalt al fiului ei. Adolescentul nu ştia sigur că este sau nu geniu, dar nu se îndoia că putea deveni.

Dar Brătescu:

- scrie un articol despre schizofrenie, menit să atragă atenţia: sunt un mare savant, pregătiţi-mi corăbiile şi personalul necesar, ca să pot pleca la drum. Constituirea unui colectiv sub conducerea sa.

Lucrurile se complică. Studiul său nu atrage atenţia. Pentru atingerea scopului trebuie să câştigi întâi un prestigiu extraştiinţific, social. Să formezi o grupare. Primul pe care vroia să-1 atragă e prietenul său, Sârbu.

Dar Sârbu:

- îi spune că studiul său e o compilaţie pretenţioasă («Lasă asta», îl jigneşte groaznic, te-ai învăţat cu cercetările tale mici).

- Nu face ce-i spune. Brătescu nu vrea să se evidenţieze social.

- O ia pe un drum al său propriu: «foarte bine, dă-i înainte cu studiul tău, dă-i drumul».

- Vrea să se însoare cu o gâscă (trebuie împiedicat).

- între timp ajunge secretar al O.B. (organizaţiei de bază - *n.n.),* intră la Academie. Devine din medic practicant medic de specialitate. Se căsătoreşte cu Constanţa din dragoste. Ajuns la un punct important al activităţii sale, scrie un al doilea studiu despre schizofrenie, care de astă dată atrage atenţia şi se apropie de scop. Dar minunea nu se produce. La recepţie o cunoaşte pe fata ministrului de externe: hotărăşte să divorţeze, divorţează şi este numit în diplomaţie. îi spune socrului:

- Refuz această numire: eu vreau să lucrez în medicină. Ministrul:

- (apreciază cu un semn de modestie refuzul şi insistă). Brătescu (refuză din nou, dar se gândeşte: nu strică scopului).

— Nu strică scopului, zice şi ministrul. După un anumit timp te vei întoarce şi vei studia. (îmi voi forma colectivul de medici, gândeşte Brătescu). [...]

«Fiul meu, eşti un geniu», aude glasul mamei."

Şi în alt loc: „Dr. Brătescu distanţa între el şi contemporani e aşa de mare încât el apărea neînsemnat de mic aşa cum un munte imens dar îndepărtat devine uniform cu cei apropiaţi pe care apropierea îi (?). De aceea dr. Brătescu devine popular pentru a sugera ceva din dimensiunile sale".

Marin Preda s-a documentat pentru scrierea *Risipitorilor* tot atât de serios ca şi pentru romanele *Delirul şi Cel mai iubit dintre pământeni,* mai târziu, informându-se din documente istorice şi din mărturii directe, amănunţind proiecte şi structuri. Un roman politic era nu numai ilustrarea acţiunilor eroilor săi, ci şi a vieţii reale pe care o traversau. Pentru a nu greşi, scriitorul doreşte să cunoască o serie de probleme politice reale, şi astfel însemnările sale devin un fel de agendă în care autorul înregistrează evenimente de genul: „Plenara lărgită a Biroului politic. în discuţie devierea de dreapta (subliniat de Marin Preda de două ori).

- *activitatea ministrului de externe* ca responsabil în biroul politic cu chestiunile agricole.

- *activitatea ministrului finanţelor.*

— *activitatea ministrului de interne.*

Gruparea antipartinică (tot subliniat de Marin Preda).

Măsuri: căderea ministrului de externe, ministrului de finanţe şi de interne.

a) rechemarea unor membri de ambasadă.

b) trimiterea la ţară de activişti.

Ministrului de interne i se reproşează că în noaptea Anului Nou s-a stins lumina o jumătate de oră - sau în timpul unei festivităţi, şi organele securităţii de stat şi ale miliţiei comit abuzuri - se intră şi se evacuează cetăţenii din casele lor, - se Iac arestări arbitrare şi condamnări nedrepte - ex. un arhitect arestat nevinovat şi persecutat insistent de un oarecare maior de securitate.

Ministrului de externe — cel cu agricultura - impozitul ţărănesc e un haos - elementele care conduc sunt descompuse, unelte chiabureşti etc. - furturi de la cote, la bazele de recepţie, risipă, risipitori inconştienţi mânuiesc bunurile naţionale, şoareci, şobolani în magaziile de grâne."

Aceşti miniştri sunt cei trei deviatori, scriitorul comprimând aici cauzele căderii lor. După textele privitoare la ministrul de interne şi cel de externe, iată o referire la *„Ministrul de finanţe* — Inflaţie-cooperaţie în defavoarea statului - dezastre în gestiune (lipsă de buget) - comportarea personală a ministrului".

De câteva ori reia ideea necesităţii de a afla ceea ce numeşte „Mecanismul unei şedinţe", obsedat să ştie adevăruri fără de care romanul său nu putea să se configureze. Acţiunea celor trei, Ana Pauker, Teohari Georgescu şi Vasile Luca, „deviatorii", nu-1 interesează ca fapt politic propriu-zis, ci ca un sumum de fapte care îi repugnă şi îl tulbură ca scriitor. Creionările sale sunt între curiozitate şi interes scriitoricesc. De aceea continuă: „Mecanismul unei şedinţe plenare a C C . (plenară extraordinară?). Mecanismul CC (serviciile). Referat, discuţii în Biroul politic! Un membru supleant are sau poate prezenta spre discuţie Biroului politic o problemă? Ce făceau cei trei în şedinţa C C ? Unde stăteau? (în ce clădire a putut avea loc?). Ce comportare au avut? Cine a ţinut raportul? Cine era în prezidiu? S-a anunţat din timp şedinţa şi ordinea de zi? Cât timp a durat? Cum se face o cooptare în CC ca membru plin? Comisia de revizie sau de control a luat şi ea parte la şedinţe? Cine a condus? Cum au decurs discuţiile anterior între cei cinci secretari? Câţi inşi erau în Biroul politic?".

Dintr-o însemnare din epoca în care pregătea romanul, aflăm că unele dintre chestiunile care îl frământau au fost puse şi amicului de atunci, Al. Raicu. lată acest text:

„Al. Raicu (înscris într-un dreptunghi - *n.n.).* Pretinde că nu mi se vor da (deci le-a cerut de undeva? — *n.n.)* nici-un fel de relaţii cu privire la şedinţa plenară din 1952 referitor la A. Pauker, V. Luca, T. Georgescu. Mai mult: pretinde că orice încercare de a dezvălui mecanismul unei asemenea şedinţe este inoportună şi neavenită. - Eu pretind că, dimpotrivă, orice încercare de a reda ..."

Notiţa scriitorului nu continuă, de parcă Marin Preda şi-a dat singur seama că nu avea nici un rost..., scriitorul lăsând nedesluşite în carte numeroase asemenea întrebări. Dar ele au rămas în conştiinţa romancierului, reuşind să le dezvăluie, desigur altfel, în *Delirul şi Viaţa ca o pradă.* întregul substrat al deviaţionismului s-a descifrat numai în urma discuţiilor dintre Gh. Gheorghiu-Dej şi Stalin evocate mai târziu şi aşezate în contextul istoriei lui Victor Petrini.

Din însemnările lui Marin Preda tragem concluzia că *Risipitorii* se configurează desttd de greu şi parcurge un drum dificil spre lumina tiparului. Pentru lămurirea acestor aspecte se cuvine să mai prezentăm şi alte elemente.

Mai întâi, Marin Preda se referă probabil la o problemă legată de o „lectură" nouă a romanului: „pentru a treia lectură *Risipitorii".* înţelegem că aceste lecturi au fost făcute la Direcţia Presei (Cenzură), şi, conştiincios, scriitorul sintetizează pe puncte problemele ce i s-au comunicat:

„1. Vale, Gaby. Dr. Sârbu etc. amănuntul care indică sau acoperă (voalează) săgeata ce îi atinge în clipa când văd femeia de care se vor îndrăgosti.

2. Severitate în ceea ce priveşte adevărurile sociale - sau deloc, eliminarea totală a socialului dacă acest adevăr social nu trece la *Direcţia Presei.*

3. *Cât mai puţină tendinţă.* Cât mai puţină intervenţie.

4. Cât mai multă seninătate posomorâtă, cutremurată şi dreaptă.

5. Eliminarea scenelor lungi cu dialog, neesenţiale şi înlocuirea lor cu expoziţia obiectivă a faptelor de către autor.

6. Direcţia analitică înlocuită prin expunerea disecată, dar *obiectivai!!* a întâmplărilor".

Cu alte cuvinte, observăm noi astăzi, se prefera o naraţiune lipsită de substrat social, eliminându-se *tendinţa*}. Bineînţeles, acea tendinţă de a „defăima" prin gura scriitorului. O asemenea „indicaţie" contravenea tocmai cu ceea ce Marin Preda dorea cel mai mult: implicarea în naraţiune - *tema povestitorului.* Poziţia lui părea încă de atunci (1961!) „periculoasă" Cenzurii, deci cu influenţe nedorite asupra cititorului. Era ceea ce s-a augmentat în decursul vremii: frica de Marin Preda.

Probabil că în arhiva fostă a Direcţiei Presei (astăzi a cui?) vor fi existând *referatele* în legătură cu scrierile sale până la desfiinţarea instituţiei! Când vor fi descoperite, aceste probleme vor fi clarificate definitiv.

Observaţiile acestea nu puteau conveni scriitorului, ca dovadă că a avut o nouă rundă de discuţii, la un nivel superior.

Citim:

„20 iunie 1961. Obiecţii D.P. (Direcţia Propagandă CC).

- *Viaţa de partid*-şedinţele - *Obiecţii Direcţia Presei- Vale la uzină:* Nu aşa arăta o uzină socialistă.

— *Sterian la ţară* — negativism.

— *Spital* — atmosferă negativă.

- *Hotărârea CC.* trebuie scoasă" (ştia Al. Raicu ce ştia!).

In continuare sunt accentuate obiecţiile Direcţiei Presei, la care se adăugaseră altele, reieşind mai limpede acuzaţia de *negativism:*

„Eliminarea temei sociale şi condensarea romanului pe tema principală". (Oare să nu se fi observat care era direcţia naraţiunii? - *n.n.)*

„Partea I - Peregrinarea Constanţei pe la întreprinderi.
Partea a Il-a - Vale la uzină. Brigada tineretului.
- întâlnirea Vale-Gaby.
- Scena de familie Petrică Floricel.
- Biografia dr. M. (ceea ce înseamnă că între timp intervenise schimbarea numelui în Munteanu - *n.n).*
— întâlnirea Vale - Sârbu - Constanţa.
— întâlnirea Constanţa - Vale.
— Alfabetizarea ţiganilor.

Partea a Ill-a şi a IV-a - Sterian la ţară.
— Vale primirea în partid.
- Şedinţa din spital - şedinţă trimestrială de analiză a muncii organizaţiei.

Partea a IV - Sterian la ţară - Vale în partid".

După discuţiile purtate, probabil, în câteva rânduri, cu cenzorii săi, scriitorul îşi defineşte punctul de vedere personal sintetizat în opt repere conclusive, pe care le socotim o adevărată *tablă* a legilor privind conceperea romanului *Risipitorii* şi care, de altfel, poate fi aplicată întregii creaţii:

„1. Lampeduza sau despre concentrare.
2. Unghiuri noui de filmare.
3. **O melodie, suferinţa - un sentiment de adâncă tristeţe.**
4. Ecou final - grav şi plin. **Se suprimă optimismul psihologic.**
5. Nu are ce căuta în literatură *obişnuitul.* Doar *neobişnuitul* poate şi e necesar să ia forma obişnuitului. *Literatura se ocupă numai de cazuri-limită.*
6. *Seninătate posomorâtă, cutremurată şi dreaptă. Jos tendinţa estetică. Tendinţa este admisibilă numai în tratarea ternelor sociale şi se poate transforma în artă numai dacă este de partea adevărului istoric şi social.*
7. **Jos invenţia literară.** Scrie *numai despre evenimente sociale şi psihologice cunoscute de tine însuţi bine."*

. Se observă că Marin Preda vine cu anti-teze precise faţă de observaţiile destul de obscure ale cenzorilor, în aşa fel încât . modificările efectuate să salveze profunzimea operei. în stilul său, făcându-se că găseşte *soluţii,* scriitorul schimbă ceea ce crede că este de schimbat. Dar nu credem că a avut în vedere doar aceste

„Soluţii:
1. Peregrinarea Constanţei la întreprinderi se adaugă la *partea a doua* şi se scoate de la *partea întâia.*
2. Istoria cu alfabetizarea ţiganilor se scoate din *partea a doua* şi se contopeşte în *partea întâia.*
3. Vale este chemat la cadre de către Mânăfoaie care îl trimite la Reşiţa. Vale îşi dă o întâlnire cu sora lui şi îi istoriseşte cum a format el «Brigada tineretului».

Eroul negativ ar fi directorul cu şeful cadrelor".

Impresionează, totodată, grija cu care scriitorul îşi înregistrează caracterele personajelor. Iată spre exemplu o *Notă* datată *10 august* {*1960* - precizarea noastră):

„Vale Sterian se înscrie în partid, ceremonie care trebuie cu toată grija şi atenţia. *Vale este eroul meu comunist* (sublinierea lui M.P.) - omul care reprezintă pe viitorul activist social de mare răspundere, reprezentantul clasei sale, viitor deputat în Marea Adunare Naţională şi ministru al metalurgiei.

Constanţa se îmbolnăveşte cu adevărat abia în spital.

Notă. *Constanţa este eroul principal al acestui roman şi problematica ei trebuie definită cu claritate* (sublinierea lui M.P.).

Gama de sentimente care o stăpânesc pe Constanţa cât stă în spital. 1. Remuşcarea. 2. Pentru ce trăiesc? 3. Tristeţea. 4. Frica de moarte. 5. Iubirea (dorinţa de devoţiune, iubirea

neîmpărtăşită). 6. Dorinţa de a avea o familie. 7. îmbătrânirea. 8. Producerea iluziilor - regia vieţii (Vezi *Jurnalul)".*

Aici ne punem din nou întrebarea: *care Jurnal?.* Există, aşadar, un *Jurnal intim.* Când va fi publicat, vom găsi, poate, elemente noi pentru a lămuri acest dificil proces de elaborare a romanului. în notele semnalate mai sus sunt caracterizate succint şi alte personaje:

„Nina Dombrovschi (fiica generalului Dombrovschi de origine poloneză, împuşcat) în vârstă de 22-23 de ani; superbă, un ten alb, cu un colorit roz, nas clasic de statuie greacă, păr negru, lucios, lung, ochi mari, verzi, gene-sprâncene negre, gura carnală, dinţi albi, scânteietori ca mărgăritarele, regulaţi, simetrici, înaltă, subţire, picioare frumoase, elegantă, exaltare lucidă".

Sau:

„Anny Hollinger. înaltă, proporţionată, şatenă, păr lung, atârnând pe umeri, fruntea îngustă, ochi cafenii, nasul cam lung şi ascuţit, gura subţire, obişnuită, obrazul îngust, lunguieţ, expresia banală, ascunzând nepăsare, preocupări frivole - vom pleca în străinătate şi mă fac divă de cinema".

în canavaua romanului *Risipitorii,* chiar dacă scriitorul dorise sau considerase că eroul principal este Constanţa, iar cel social Vale Sterian, prevăzându-i un post ministerial, la metalurgie, personajul care dă coeziune acţiunii şi reprezintă zbaterile intelectualului încercând să-şi păstreze rolul în societate este doctorul Munteanu (Brătescu), iar Marin Preda îi defineşte încă de la început caracterul, el fiind întâiul dintre *risipitori,* creat anume ca tot ceea ce va atinge să devină ca şi el: *risipitor.*

însemnările despre doctorul Brătescu/Munteanu sunt elocvente pentru fineţea analizei întreprinse, dezvăluind ideea fundamentală a cărţii: este o risipă aparent individuală, sau marcată de individualităţi, dar care pentru noi reprezintă dezastrul interior al unei generaţii întregi. Această generaţie nu avea de ales altă cale decât cea care i se impunea de la „centru". Şi, în acelaşi timp, o dovadă exprimată limpede în literatură de Marin Preda, sau aproape numai de Marin Preda, că individualităţile, aparent slujitoare ale comunismului, îşi urmau calea lor independentă, contrar ideologiei comuniste: divorţează, au moralitate dubioasă, parvin material, nu slujesc real această cauză, plătind tribut acestor interese.

Toate aceste probleme se nuanţează de la ediţie la ediţie. Scăpată de sub control, cartea trece neobservată la ediţiile „refăcute", anunţând din alt unghi de vedere şi într-un alt timp vehemenţa etapei conţinute în *Cel mai iubit dintre pământeni.*

(p. 997) INTRUSUL

Romanul a fost publicat prima dată la Editura pentru Literatură, 1968, 302 (304) pag. Ediţia a Il-a a apărut la Editura Eminescu, 1970, 302 (304) pag., Colecţia „Romanul de ieri şi de azi".

Textul l-am transcris după Ediţia Minerva, Colecţia „Biblioteca pentru toţi", nr. 801, Prefaţă şi Tabel cronologic de Mihai Ungheanu, 1974, XXXVIII + 298 pag.

Ca întotdeauna, în descrierea genezei romanului, aşezăm mărturia scriitorului însuşi care explică procesul interior al elaborării:

„Intrusul a fost scris în vara anului 1967, imediat după *Moromeţii,* voi. II, şi fără să se fi născut din vreun embrion mai vechi, cum mi s-a întâmplat întotdeauna. L-am scris zi de zi într-o progresie constantă şi foarte sigură, ca şi cum aş fi redactat o lucrare îndelung gândită înainte. E o carte scrisă cu un sentiment acut, şi în cele din urmă inexplicabil pentru mine însumi, cu atât mai mult cu cât venea imediat după efortul considerabil depus pentru *Moromeţii,* volumul II.

Ce este un intrus? Un om care se introduce fără să întrebe într-o adunare, într-o casă, sau într-un oraş. Cum în cazul nostru oraşul e chiar al eroului, aici apare jocul dialectic între existenţă şi idee. Existenţa eroului şi a oraşului, în relaţia care se creează, este imprevizibilă, iar în cazul nostru împinsă la limită. Sunt subiecte care atrag totdeauna pe scriitori. Descripţia vieţii zilnice dacă nu e împinsă undeva n-are sens în literatură.

Un om care nu reuşeşte să-şi realizeze planurile lui în viaţă poate apărea drept un învins. Eroul meu vrea să acţioneze să ajungă inginer electrician, dar eşecul său vine din altă parte şi îl antrenează şi pe acest plan spre nereuşită. Cu toate astea, eu nu-1 consider nici învins şi nici victimă. Este un om care face o experienţă tragică pentru timpul său, şi îl consider în afara categoriilor adaptabil sau inadaptabil. Nu numai că nu e inadaptabil, ci e un constructor al unei noi lumi. într-un cuvânt, este *un erou al timpurilor* noastre moderne, care în noţiunile învingător şi învins nu mai exprimă exact o realitate de la cauză la efect, ci, adesea, una *răsturnată*. Eroul meu e un senin, care e *silit* să devină *sumbru*. Păstrează în el această stare, dar redevine în cele din urmă *senin*. Cu ce preţ? Iată subiectul cărţii.

Fiinţa cea mai apropiată de acest erou şi de care viaţa sa se leagă strâns, adică soţia lui, pretinde că în momentul săvârşirii unui act de eroism, cel care îl săvârşeşte nu mai iubeşte în clipa aceea pe nimeni, respectiv, în cazul nostru, soţia şi fetiţa. Cum putem afla dacă această femeie are sau nu dreptate? Are! Dar are? în lumea oraşului ei nou, fără tradiţie, ce valoare pot avea astfel de justificări? Şi totuşi ea a iubit un bărbat care apoi nu mai era acelaşi, chipul său era desfigurat. Trebuia deci acuzat, chiar dacă acuzaţia era sălbatică! Fiindcă mai nefericită avea să rămână ea, după cum eroul avea să afle, şi nefericirea ne dă dreptul să chemăm la judecată pe oricine, fiindcă la ea concurează întreg universul. Şi totuşi, deşi îi lega un copil, şi

era la al doilea eşec, ea nu dădea nici un semn de întoarcere. Am fost prins de acest personaj, şi nu de Călin, şi mai mult pentru asta am putut scrie acest roman, în care nu sunt nici măcar sigur că am reuşit să aflu despre ea mai multe decât eroul.

Accidentul lui nu are o valoare existenţială, ci una simbolică. Am imaginat un accident care în existenţă înseamnă neprevăzutul sau iraţionalul, însă care are darul să împingă la limită existenţa zilnică şi să evidenţieze adevărata ei valoare. Intr-o tratare realistă ar fi trebuit descrise mai îndelung suferinţele eroului accidentat" {*Imposibila...,* p. 226-228).

Romanul *Intrusul* nu ar fi fost conceput fără provocarea lansată de Ion Băieşu care, în calitatea sa de redactor-şef adjunct al ziarului *Scânteia tineretului,* îl determină pe Marin Preda să efectueze o călătorie, în Moldova, pe urmele scrisorii primite la redacţie despre fapta unui tânăr din Săvineşti. Mai târziu, Băieşu avea să rememoreze întâmplările:

„Mi-a explicat de ce nu scrie reportaje în presă: genul i se pare superficial şi lipsit de orice valoare, literaturizarea faptului autentic de viaţă e o stupizenie şi un fals. Ziarul nu trebuie să dea decât informaţii exacte despre un fapt sau altul. Ziaristul nu e obligat să fie şi scriitor.

Eu venisem însă pregătit cu o capcană: cu câteva zile înainte sosise la redacţie scrisoarea teribilă a unui tânăr din Săvineşti care intrase într-o cisternă pentru a-şi salva un coleg. După ce l-a scos pe acesta pe gura cisternei, gazele dinăuntru au luat foc, iar el a ars ca o torţă. A fost salvat ca prin minune. Am scos scrisoarea respectivă din buzunar şi l-am rugat pe Marin Preda s-o citească. Acesta a citit-o şi m-a rugat să i-o las câteva zile.

Peste o săptămână, când l-am sunat din nou, m-a întrebat dacă pot să-i fac rost de o maşină cu care să facă un drum la Săvineşti.

- E posibilă chestia asta? m-a întrebat el.
- Bineînţeles.

Peste câteva zile, Marin Preda a plecat în Moldova pentru o săptămână. La câteva zile după ce s-a întors, ne-am văzut. Vizitase mănăstirile și era încântat, băuse un vin excelent la Agapia și dormise câteva nopţi la Văratec. Eu eram însă interesat de reportaj, era în joc concediul meu de creaţie de o lună de zile.

- Dom' Preda, când îmi daţi reportajul?

- *Mon cher,* îmi pare rău, dar nu pot să-ţi dau nici un reportaj. Nu se poate scrie nimic despre individul respectiv. Dintr-un erou a ajuns un nenorocit. Faţa lui e arsă în întregime și arată ca un monstru. Nevasta l-a părăsit, iar copilul, când îl vede, urlă de spaimă. I s-a dat o pensie amărâtă, toată lumea l-a uitat, vai de mămăliga lui. Ce vrei să spun în reportaj?

Preda avea dreptate: ce nevoie avea ziarul să popularizeze un tânăr care, salvând viaţa altuia, își distrusese propria viaţă?

- In plus, a adăugat Marin Preda, tipul care leșinase în cisternă era beat.

M-am întors la redacţie cu coada între picioare. Ratasem concediul de creaţie. In schimb, rămăsesem prieten pentru totdeauna cu Marin Preda. Mă chema adesea pe la el, după care îl luam cu mașina și plecam în pădurea Băneasa să ne plimbăm" {*Timpul*..., p. 179).

Desigur, naraţiunea ar fi fost stearpă, amănunţind doar acea întâmplare. Scriitorul introduce încă un filon al acţiunii, transformând-o pe actriţa Sorana Ţopa (pe care o cunoscuse în tinereţe, prin intermediul Nadei S.) într-un personaj memorabil.

Mai apoi, Sorana Ţopa îi face observaţii fundamentale în legătură cu limbajul folosit în volumul *întâlnirea din Pământuri,* ceea ce se pare că le-ar fi afectat această prietenie. Când află că a devenit „eroină" în romanul *Intrusul* este convinsă că Marin Preda i-a plătit „o poliţă":

„Pentru ca, reîntoarsă în ţară, să descopăr la lectura cărţii, spre marea mea surprindere, ca să nu zic rușine, cât de superficială fusese apropierea mea de adevăratid Marin, dacă era în stare să genereze astfel de bănuieli meschine. Nu numai că el nu-și plătise poliţa, la bani mărunţi, după obiceiul pământului, dar a copleșit-o pe detractoarea operei lui majore cu niște calităţi ce depășeau cu foarte mult nivelul realităţii de fapt. Şi în asta constă, cred, sensul ultim, nobleţea comportării lui: în loc să răspundă cu «ochi pentru ochi», cu dispreţ sau indiferenţă, el n-a ascultat decât de imboldul iniţial și neprecupeţit al inimii lui. Ştergând urmele trecutului de parcă n-ar fi fost! S-ar putea aduce obiecţia că Marin reacţionase în cazul respectiv tot dintr-un impuls egocentric, renegându-și vechea prietenie, din cauza vanităţii crunt rănite. Iar în construirea acelui personaj, el ar fi cedat doar unui puseu de sentimentalism trecător. Ca orice romancier ce se respectă, își putea permite luxul să rotunjească o temă sau un erou îndrăgit, împodobindu-le cu o seamă de calităţi dintre cele mai nobile și chiar extravagante, fără relaţie cu realitatea. O atitudine la fel de condamnabilă, în fond. Să nu se creadă că vreau să-1 așez pe prietenul meu de-o viaţă pe un piedestal intangibil. A suferit și el, în cadrul existenţei sociale, ca și în cea intimă, o serie de poticneli morale destul de grave. Poate. Dar nici una dintre acele poticneli și chiar toate la un loc nu vor putea epuiza ceea ce în fiinţa omului depășește orice calcul și orice închipuire!.. . Prietenii intimi știu că Marin era și el supus greșelii, dar că în același timp ardea cu sete să se depășească pe sine. Şi cât de profund interesat era de o diversitate de probleme, și în special de cele de mare anvergură. Nu s-a îndoit niciodată de imensa energie creatoare de care poate da dovadă un om luminat și pe deplin responsabil... Citea mult, dar selectiv, și era de ia o vreme din ce în ce mai interesat de progresele cu adevărat revoluţionare din domeniul știinţelor, așa-zis exacte.

«Ce extraordinar eveniment și ce minunat lucru, îmi spunea mai târziu, că omul a ajuns în sfârșit să-și dea seama că

nu-i singurul care poate efectiv participa la ordinea din lume şi din Univers şi că există o interacţiune permanentă si ireductibilă între cea mai infimă particulă de materie şi astrul din înălţimi; la fel între piatră, firul de iarbă, pasăre, animal şi armonioasa rotaţie cosmică a infinitului spaţial, laolaltă cu puzderia stelară a miliardelor de galaxii, aflate la o depărtare de pământ de miliarde de ani-lumină!...»" {*Timpul...,* p. 173 ^

Asupra conceperii *Intrusului* şi a problematicii de conştiinţă pe care o lansează, prozatorul revine şi în interviul acordat lui Ion Drăgănoiu:

„*R.*\ Poate că e aicea locul să vă întreb dacă, atent la acest punct de vedere, aţi adoptat în *Intrusul* o anumită poziţie.

M.P.: Da, *Intrusul,* mie-mi place să cred că am scris-o pentru că numai aşa puteam să o scriu. Dacă nu lăsam pe erou să-şi povestească singur istoria, eu care nu ştiam mai multe decât eroul, nu ştiam realmente mai multe, dacă m-aş fi apucat eu să scriu - poate că n-ar fi ieşit bine şi deci cartea nu s-ar fi scris. Să fiu mai clar: a scrie despre apariţia unui nou oraş pe harta unei ţări, o lume nouă care construieşte acest oraş, într-o perioadă de mari prefaceri sociale, cerea din partea unui romancier de tipul obiectiv, să spună, uite, cerea să cunoască tot acest proces în toată complexitatea lui. Or, din întâmplare în cazul de faţă, eu nu cunoşteam decât istoria eroului nostru în acest proces. Numai partea lui. Ce s-a întâmplat cu ceilalţi ştiam mai puţin. Atuncea mi s-a impus în mod necesar ideea că eroul trebuie să-şi povestească el tot ceea ce i s-a întâmplat. Aşa înţeleg, aşa mi se pare mie că îşi găseşte justificarea scrierea unei cărţi într-o tehnică sau altele. N-o poţi scrie decât aşa. Fie că nu ştii mai multe decât eroul, fie că vrei ca eroul, povestind singur, punându-se singur în faţa cititorului, cititorul să câştige o cunoaştere directă, un sentiment direct şi mai intens decât dacă scriitorul s-ar apuca el, aşa, în mod foarte aşezat, să construiască o pânză. Să picteze o pânză şi să construiască un roman, aşa, o lume obiectivă.

R.: Adică obiectivizarea cere undeva şi generalizare, nu? Că există riscul ăsta, al generalizării unor fapte foarte bine ştiute.

M.P.: Da, dar trebuie să facem o comparaţie între ceea ce urmăreşte, să zicem, un roman care se povesteşte singur, şi un roman care este construit în stil tradiţional.

Cred că, atunci când romanul se povesteşte singur, portretul celui care povesteşte este mai pregnant. Se creează un portret. Mai greu apare însă o compoziţie. Dacă faci comparaţie cu pictura, avem în faţă un portret sau avem un ceea ce se numeşte un tablou de compoziţie. în mod fatal eroul care povesteşte nu ştie mai multe decât ce-a păţit el. Deci el îşi face portretul şi acest portret poate să producă o mare impresie asupra privitorului sau cititorului în cazul nostru" {*Creaţie...,* 390).

Conceput astfel, romanul este povestirea lui Călin Surupăceanu, iar Marin Preda nu mai avea motive să modifice cursul desfăşurării faptelor şi să le dea o altă turnură. De aceea nu a simţit nevoia să-şi „definitiveze" romanul.

(p. 1283) MARELE SINGURATIC

Transcris după ediţia *„revăzută",* cu o Prefaţă de Magdaiena Popescu şi Tabel cronologic de Mihai Ungheanu, Editura Minerva, Biblioteca pentru toţi, nr. 970-971, voi. I, XLVIII + 256 pag., şi voi. II, 236 (239) pag.

Este de fapt cea de a treia ediţie: prima a apărut la Editura Cartea Românească, 1972, 430 (432) pag., cea de-a doua, la aceeaşi editură, în 1976, 432 pag.

Este romanul cel mai sărac în ediţii. Ca întotdeauna, geneza cărţii este evocată în mai multe rânduri de scriitor:

„Marele singuratic, de pildă, a fost scris în după-amiezile de anul trecut (1971 - *n.n).* Veneam, pe la orele şase la

Mogoşoaia şi făceam timp de o oră baie în micul ştrand de lângă castel. Pe urmă, mă urcam în odaia mea de unde se vedea frumoasa grădină, cu arborii ei bătrâni, îmi făceam o cafea şi lucram timp de două-trei ore. După aceea, luam manuscrisul într-o geantă, mă urcam în maşină şi mă întorceam la Bucureşti. Dimineţile mă simţeam întotdeauna obosit, dar mă duceam la editură, unde activitatea mă acapara. Uneori, aceste şedinţe de lucru de două-trei ore începeau pe la unsprezece noaptea şi atunci, la ora trei şi uneori chiar la patru, plecam cu maşina pe şoseaua pustie dintre Mogoşoaia şi Bucureşti. Acceleram şi luam viteză, ca să ies cât mai repede din singurătatea câmpiei şi a nopţii prin care treceam. Odată era să mor!" *(Creaţie...,* p. 445).

Chiar în momentul în care scria romanul, în 1971, scriitorul ţine să accentueze: „Voi scrie istoria lui Niculae Moromete şi viaţa care o duce după ce a plecat din sat. E cazul să spun că el îşi va duce existenţa tot într-un sat, în preajma Bucureştilor şi că, deci, urmăreşte în continuare viaţa satului românesc, în măsura în care îmi este necesar pentru încheierea romanului" *(Creaţie...,* p. 429).

De ce romanul este autobiografic şi de ce nu face parte din *tetralogie* explică, cu minuţia caracteristică, chiar Marin Preda:

„Fac o referire la proaspătul meu roman *Marele singuratic* şi trimiterea mea nu înseamnă că faptul este autobiografic. E vorba de nişte întâmplări pe câmp ale lui Niculae Moromete, pe care el i le povesteşte iubitei lui, Simina. Niculae arată cum s-au născut în el sentimentul şi dorinţa de a întemeia o nouă religie. Mai târziu, când ea îi reproşează că de ce stă în grădină şi consideră că pentru asta s-a născut, el îi răspunde că îi e foarte plăcut să se gândească la acel moment al copilăriei, când a avut pentru prima oară acea revelaţie şi că trăieşte cu acea revelaţie tot timpul, la masă, pe stradă, la muncă, revelaţia de-atunci

fiind, ca să spun aşa, unul dintre pilonii vieţii sale interioare. Puţin importă dacă acest lucru o să-1 pună vreodată în practică — s-ar putea să-1 pună — el ştie, însă, că există această posibilitate, că profetul poate să treacă la profeţii (cât timp suntem tineri şi viitorul este în faţa noastră, nu e nici o grabă), dar poate trăi şi fără s-o facă, păstrându-şi secretul vieţii lui. Eu am imaginat pentru eroul meu această taină. Actul de creaţie este rezultatul vieţii interioare secrete a scriitorului. Nu se mai ştie — şi nu mai ştie nici el exact — dacă ceea ce povesteşte i s-a întâmplat lui cu adevărat, dacă şi-a imaginat numai, sau dacă e vorba de un amestec de fapte reale cu cele închipuite. Este imposibil de făcut o delimitare între viaţa imaginară, creată şi exprimată într-o carte, şi cea trăită de scriitor. Dacă ne gândim, de pildă, la astfel de proiecţii care pot fi găsite cu duiumul la Dostoievski şi ne gândim şi la viaţa lui, aşa cum apare ea în biografiile care s-au scris, ceea ce spuneam devine evident. Niciodată n-o să putem şti cât de strânsă e legătura pe care o au cu gândirea autorului viziunile unui om ridicol, despre care citim într-o nuvelă, când se imaginează o lume undeva, pe o altă planetă, o lume fericită, sau cele ale inşilor demonici, cum este Stavroghin, erou întunecat, sinistru. E greu de crezut că Stavroghin a putut fi creat în mod obiectiv de către Dostoievski, fără ca ceva din gândirea şi simţirea personajului să nu fi ţâşnit, în prealabil, în orele rele ale scriitorului, în mintea şi sufletul lui" *(Creaţie...,* p. 437).

Am precizat, şi poate este necesar să subliniem faptul, că TETRALOGIA preconizată de Marin Preda cuprindea:

1. *Moromeţii I*
2. *Delirul I*
3. *Delirul II*
4. *Moromeţii II*

Nu ştim ce titlu ar fi dat Marin Preda acestei tetralogii, nu o sugerează niciodată şi nici Mihai Ungheanu, în 1975, când

se configurează cu claritate această idee, nu-1 întreabă. Poate ar fi răspuns.

Deşi Marin Preda afirmă fără echivoc că *Marele singuratic* a fost scris în anul 1971, între hârtiile scriitorului se află un manuscris, intitulat *Horticola,* conţinând patru capitole (al cincilea este doar indicat ca număr, V), manuscris care începe cu viaţa unei pictoriţe. Acest început, credem, de roman, este datat *Dec. 1961,* ceea ce înseamnă că subiectul îl preocupa mai dinainte. în capul primei pagini citim:

„Această povestire n-are nici în clin nici în mânecă cu persoane sau membri ai *Uniunii artiştilor plastici,* autorul, bucurându-se de dreptul imprescriptibil de a imagina, nu poate fi făcut răspunzător de eventualele coincidenţe." Şi semnează *Marin Preda.* Aşadar, gestaţia romanului este de un deceniu.

Redăm cele patru capitole din manuscrisul:

HORTICOLA

„Dec. **1961**

I

Casa ei era plină de tablouri.

Picta orice, se putea chiar spune că picta totul, un scaun, un colţ de stradă, un şantier cu un steag (după părerea pictorilor steagul acela întruchipa actualitatea socialistă a acelui şantier), se aşeza pe scaunul ei pliant de piele, punea mâna pe paletă, cerceta obiectul şi începea, fără complicaţii, să vopsească pânza de sus până jos. Trudea ore şi zile întregi şi la sfârşit obiectul ieşea asemănător cu cel real numai că pe pânza ei avea ceva în plus: era cam murdar. Sentimentul privitorului era de confuzie şi nelinişte. El nu sesiza acest plus, dar îi trecea prin minte gândul că dacă aşa ar arăta în realitate natura şi oamenii mulţi dintre noi ar trebui să ne sinucidem.

Asta pentru cine ar fi fost curios să-i privească atent şi cu seriozitate toate tablourile. Dar nimeni, la expoziţia ei, nu i le privi mai mult de o clipă, iar cei pricepuţi ca şi cei specializaţi, care trebuiau să scrie în presă despre ea, avură o tresărire, şocaţi de aceasră aproape originală

expresie a lipsei de talent: pânzele ei exprimau urâtul într-o manieră parcă premeditată şi din pricina asta parcă expresivă. O căutară cu ochii, curioşi să vadă cum arăta. Era o femeie tânără de tot, blondă şi atrăgătoare, cu o privire plină de apetit; surâdea, şi criticul de artă se apropie şi angaja cu ea o conversaţie de care avea nevoie pentru ceea ce nu putea să spună în cronica sa, dar care trebuia ştiut:

- De când pictaţi? o întrebă el aşezându-se neinvitat pe scaunul liber din faţa ei, fără să se prezinte, fiindcă era, în lumea lor, o personalitate cunoscută.

Ea nu răspunse îndată cercetând parcă în sinea ei, cu gravitate, întrebarea. Se vedea pe chipul ei că e fericită că a debutat. încolo, putea să creadă criticul de artă orice despre pânzele ei, nici el şi nici nimeni altcineva nu putea să nege acestiapt incontestabil: era pictoriţă. «Mă mir cum ai debutat! gândi c/fncul, cum dracu au trecut pânzele tale prin comisie.» Şi gândind acestea şi aşteptându-i răspunsul la întrebarea sa se uita la ea stupefiat şi direct, cu muşchii bărbiei împinşi în sus şi cei ai gurii lăsaţi în jos.

- Poftim?! insistă el de astă dată cu o ironie rece, profesorală, aşa cum sunt ironizaţi elevii care nu ştiu lecţia şi se bâlbâie.

Dar ea nu se bâlbâi.

- De la cinci ajw! răspunse.

- De la cinci ani?! Şi câţi ani aveţi?

- Douăzeci şi patru.

- Şi de aproape douăzeci de ani pictaţi?

Ea confirmă.

«Formidabil! gândi criticul de artă, e un caz, probabil că a impus comisiei prin această biografie neobişnuită. Oricum, e şi ăsta un merit.» Se uită din nou la ea şi continuă cu întrebările:

- Sunteţi măritată? Nu te supăra că te întreb.

- Sunt divorţată, răspunse ea după câteva clipe.

- Şi cu cine aţi fost măritată? Scuză-mă că insist.

- Cu pictorul Pătraşcu.

- Şi care dintre dumneavoastră a divorţat? dacă îmi permiţi să aflu.

- Nu prea v-aş permite, dar vă răspund, văd că sunteţi sincer curios. Eu am divorţat.

Era aproape de ora trei şi amiaza obosită a oraşului golise expoziţia de vizitatori. Era primăvară şi soarele bătea în plin în geamul uriaş al

vitrinei revărsându-şi lumina şi asupra pânzelor de pe pereţi. Stăteau la o măsuţa lângă fereastră, puteau fi văzuţi de pe trotuar vorbind. Pictoriţa stătea cu spatele la geam, într-o rochie albastră care se încheia de la ceafă, de-a lungul spinării până jos, cu nasturi mari.

- Vasăzică Pătraşcu a fost însurat cu dumneata? Nu ştiam, mărturisi criticul. Şi de ce aţi divorţat?

Maniera lui de a conversa era jignitoare: îl cunoştea pe soţul ei, tînăr pictor ca şi ea, dar de ea nu auzise. Ezită să-i mai răspundă. Dar în cele din urmă se hotărî; avu o astfel de expresie care spunea limpede că deşi nu înţelege prea bine natura curiozităţii indiscrete a acestui om va răspunde totuşi la întrebările pe care el le va mai pune.

- Pentru că era prea talentat şi prea beţiv, zise. Era un om care avea totul de-acasâ şi nimic de la el.

- Adică?

- Adică venea cu talentul de-acasă, de-acolo de la ţară, unde sunt multe talente şi de la el nimic, afară de beţie, care era meritul lui personal.

- Şi cu ce te deranja faptul?

- Eu n-am talent de-acasă.

«Vrea să spună că ea are talent câştigat prin meritele ei proprii», gândi criticul.

- Tot nu înţeleg cu ce te deranja talentul lui? zise.

- Nu ştiu. Se aşeza în faţa şevaletului şi în câteva ore picta ceva splendid. După aceea umbla teleleu săptămâni întregi, tot într-o beţie.

- Asta e tot?

- Nu, în acest timp mă şi înşela, completă pictoriţa zâmbind şi în aceeaşi clipă roşi deodată foarte tare şi îşi feri privirea stingherită.

Se posomori. Se vedea că nu va mai răspunde la întrebări.

- Aţi vândut vreun tablou? zise criticul ridicându-se.

Nu vanduse nimic şi gândul de a le căra pe toate acasă îi pricinuia o vagă desamăgire turburându-i bucuria debutului. îşi semna pânzele Golea Simina şi era cunoscută doar printre acei colegi care constituiesc într-o profesiune grosul şi din rândul cărora nu cu uşurinţă reuşeşte cineva să evadeze şi nu fără multă trudă reuşeşte să se menţină chiar şi în acest anonimat. Ei au de luptat nu numai cu sursa directă a creaţiei propriu-zise, ci şi cu influenţa celor mari a căror creaţie nu e totdeauna fertilă, ci magnetică, atrăgând şi ţinând sub orbita lor pe cei mai slabi. Astfel fusese ea atrasă de Pătraşcu şi admiraţia pentru el ar fi ţinut-o poate legată ani îndelungaţi dacă el, întorcându-se într-o noapte acasă, într-o stare de beţie neagră, nu s-ar h pus cu pumnii pe ea şi n-ar fi bătut-o. Nu bătaia a speriat-o, ci îndârjirea lui nefirească, bestială şi parcă disperată care îl stăpânea şi îl incita, ca şi când ea, soţia lui, ar fi fost cauza unei tragedii sau a unei mari nefericiri care plana asupra capului nu se ştie cui. Şi asta venea tocmai de la el, de sub mâna căruia se aşterneau pe pânză splendide peisagii cu o lumină al cărei secret numai el îl cunoştea. De ce o lovise? Sau mai bine zis de ce arăta atât de josnic în violenţa lui animalică şi laşă, lovind-o tocmai pe ea, care îl adora?

A doua zi se sculă şi în timp ce el sforăia îşi luă lucrurile şi le cără la părinţi, pe care îi anunţă că divorţează. Tatăl, profesor de desen şi autor de gravuri în lemn apreciate totdeauna elogios dar fugitiv în presă şi care trăia împărţindu-şi timpul între orele de şcoală şi bucuriile pe care i le oferea mica lui creaţie, nutrea, ca şi fiica lui, o admiraţie oarbă faţă de marile talente şi se întrista vizibil şi o sfătui pe fată să se mai gândească înainte de a face pasul. în clipa aceea, tatăl gândea şi la aspectul material al căsătoriei. Pătraşcu câştiga de pe acum sume mari. Nu câştigase el, o viaţă întreagă cu toate gravurile lui, cât îi plătea o instituţie lui Pătraşcu pe un singur tablou. Fata însă nu luă în seamă sugestiile părinţilor, se duse la Uniune şi ceru o repartiţie la una din casele de creaţie ale Ministerului Culturii, în apropierea Bucureştiului, unde veneau să lucreze membri ai tuturor uniunilor (îşi luă cu ea şi pânzele, şevaletul şi culorile; se duse acolo ca să evite întâlnirea cu Pătraşcu).

El veni însă după ea în aceeaşi zi, treaz, şi o rugă să se întoarcă acasă. îi spuse că a luat hotărârea să nu mai bea şi îi promise că în nici un caz nu se va mai întâmpla ceea ce s-a mai întâmplat azi-noapte.

- Lasă-mă să mă gândesc, răspunse ea. Du-te şi te plimbă cu barca pe lac şi întoarce-te peste un ceas.

El plecă şi ea se întinse pe pat, îşi acoperi ochii cu braţele şi începu să se gândească. El era pentru ea însăşi pictura, o taină care îi scăpa şi se îndrăgostise de el şi din această pricină, vroia să înveţe, să surprindă misterul. Privind un tablou terminat al unui Van Gogh poţi să-1 studiezi şi să înveţi tehnica, dar privind mâna vie a unui pictor cu care trăieşti nu este cu neputinţă ca în cele din urmă să nu ţi se

desvăluie ceva. Oare nu procedase la fel şi Suzanne Valadon, această pictoriţă mare cât un Lautrec?

Pătraşcu însă, în loc să-i uşureze înţelegerea, o derută făcând pe marele iniţiat care nici el nu ştia cum se petrec lucrurile. El nu avea alt rol, zicea el, decât să se supună unui demon care îl stăpânea. Demon sau înger, îi schimba după dispoziţie şi în scurtă vreme începu să fie pentru ea un spectacol care îi strecura pe nesimţite în suflet desamăgirea şi tristeţea să vadă acest bărbat voinic, cu grumazul puternic, cu un profil de efigie, cu privirea vie, licărind de viaţă şi putere, abandonându-se unei confuzii atât de puerile.

Avea de pe acum «elevi» care îl adulau, deşi numele lui era departe de a fi pătruns spre marele public. In cercul lui însă acest public era ignorat total, iar maeştrii contemporani consideraţi cu îngăduinţă (nu maeştrii români, aceştia nici măcar nu erau pomeniţi, ci cei ai lumii). Erau socotiţi buni, dar se considera că rolul lor se încheiase, că tot ceea ce se mai putuse spune după metoda lor veche se spusese, erau ultimii reprezentanţi care mai putuseră spune ceva nou în cadrul unei gândiri plastice cu care se încheia glorios prima etapă a creaţiei plastice a omenirii. începea o altă etapă, una nouă şi el, Pătraşcu, era primul ei mare pictor.

Spunea acest lucru chiar el, cu gura lui şi cinci sau şase inşi, cu priviri lucioase de exaltare alcoolică confirmau. Marile sume pe care le încasa le topea cu aceşti inşi, care, unii din ei, nici măcar nu erau membrii ai Uniunii. Ca să-1 aducă între ei era suficient ca unul din aceştia să-i dea un telefon şi să-i spună: «Pătraşcule, azi-noapte n-am putut dormi până la ziuă, mă obseda tabloul tău cu lumina aia care parcă face radiografia copacilor; tabloul tău cu pădurea sub secure; nici tu nu ştii ce-ai făcut, e mai bun decât...» Şi spunea unul sau două nume mari, şi el asculta la telefon cu o înfăţişare stranie, prins parcă de halucinaţie, parcă nu mai vedea nimic în jurul lui, iar ea auzea mai departe, alături de el, vocea sirenei: «poţi să mori, mă Pătraşcule, cu tabloul ăsta Gauguin poate să se bage sub canapea... El n-are, mă, tensiunea invizibilă a luminii, care la tine fascinează (era marea lor «găselniţă», ideea aceasta că în pânzele lui Gauguin lumina ar fi lipsită de tensiune). într-un târziu, răguşit de tăcere, Pătraşcu răspundea: «ascultă, Vasile, unde eşti tu acuma?» Celălalt răspundea că se află în cutare restaurant, împreună cu doi sau trei inşi, Pătraşcu închidea telefonul şi începea să se îmbrace. Avea, în clipele acelea, exact înfăţişarea bigotă şi febrilă a credinciosului care a auzit sunetul clopotelor bisericii şi se pregăteşte să se ducă să nu scape cumva clipa când preotul va începe să oficieze liturghia.

Petrecerile erau crunte. Se întorcea acasă cu fălcile atât de încleştate încât pur şi simplu nu putea vorbi, scotea doar un soi de mugete. Rămânea în uşă cu tălpile nemişcate, în timp ce corpul, ca un arbore bătut de vânt, descria în aer mişcări circulare şi eliptice, iar privirea năucită îi rătăcea pe pereţi. Tot timpul scârţâia din dinţi cu o turbure ferocitate şi uneori venea bătut, plin de vânătăi şi dimineaţa dădea telefoane în toate părţile întrebându-i pe prietenii săi dacă ştie vreunul din ei ce i s-a întâmplat...

începură să circule pe seama lui istorii care unora li se păreau vesele şi care erau şi adevărate. La sfârşitul unei şedinţe, la ieşire, un pictor mai în vârstă care îl admira, un ins nu prea talentat dar cam linguşitor, îi aduse paltonul de la garderobă şi Pătraşcu îl îmbrăcă cu seninătate zicând: «vezi că aveam şi o şapcă!» «Aveai şi o şapcă? - zise celălalt ezitând. Bine, mă duc să-ţi aduc şi şapca!» «Ad-o, dar mişcă-te mai repede», zise atunci Pătraşcu, cu un glas plictisit şi flegmatic.

O altă istorie, care o întrista cel mai mult şi care şi aceea era adevărată, avea la bază o teorie care de asemeni înveseli pe mulţi. Era vorba de o aşa-zisă datorie pe care el, Pătraşcu, ar avea-o faţă de femeile frumoase şi interesante din epoca lui, să nu le lipsească de bucuria de a avea cu el o legătură amoroasă fie cât de trecătoare. El îşi dădea seama că femeia merita acest lucru şi de aici decurgea şi datoria lui. O astfel de femeie, o graficiană de o frumuseţe într-adevăr neobişnuită şi cate pe deasupra nu era nici lipsită de spirit, îl primi în vizită şi îl ascultă cu multă seriozitate până la cap. Ea îi declară apoi că se simte măgulită de atenţia lui şi că într-adevăr recunoştea că o femeie interesantă şi frumoasă gândea în mod firesc că o legătură cu el era menită să rămână în amintire ca un moment de neşters, deasupra bucuriei şi fericirii obişnuite, dar că ea nu era o astfel de femeie, nu *merita* întâlnirea cu el. Atunci, el îi spuse: «pentru o noapte meriţi». «Nu, zise ea, nici măcar pentru un minut». Şi adăugă că orice femeie superioară *simte* dacă acest lucru este sau nu destinat să fie şi că ea «nu simte nimic...». Naiv, el fu de acord cu ea şi femeia păstră tăcerea asupra scenei, dar

după câteva luni el reveni insistent şi atunci graficiană povesti istoria, care se răspândi numaidecât.

îşi luă braţele de la ochi şi se ridică în capul oaselor. Se uită la ceas: trebuia să vină să-i dea răspunsul.

- M-am gândit, zise ea liniştită şi hotărâtă când el se întoarse, trebuie să ne despărţim. Am să-ţi spun şi de ce, ca să nu crezi că e numai din pricină că m-ai bătut. O femeie rabdă şi o bătaie, dar depinde de la cine. O rabdă, de pildă, de la un bărbat îndrăzneţ, care luptă din toate puterile lui cu destinul şi care are doar momente de slăbiciune. Dar destinul tău a început să mă apese şi am bănuiala tristă că tu trebuie să ştii de frică, în sensul că îţi trebuie o femeie căreia puţin să-i pese de pictura ta, să nu dea pe tine nici o ceapă degerată şi să te temi de ea. Ori eu, deşi nu te mai admir, îţi preţuiesc totuşi pictura şi nu pot să mă impun. îţi dăunez în loc să te ajut. Nu mai pot, am eu însămi nevoie de ajutor...

Urmase divorţul, la care el nu se împotrivi, nici măcar nu se prezentă. Un an mai târziu ea izbuti să facă să i se aprobe o parte din mulţimea ei de pânze şi să expună.

II

Câteva zile mai târziu criticul de artă se aşeză la birou şi începu să-şi scrie cronica sa plastică despre ultimele expoziţii. Era un om de vreo treizeci şi cinci de ani, dar arăta mai bătrân, un fel de Gobseck al cărţilor: fruntea lui avea culoarea filei învechite şi parcă mirosea a praf de bibliotecă. îl chema Nicu Popescu, nume cu care semna şi i se spunea nimeni. îşi petrecea cea mai mare parte a zilei în biroul său, unde lucra izolat, neglijându-şi familia. Odată a venit acasă însoţit de un prieten şi acesta a povestit apoi că în trecere prin apartament au întâlnit un copil care îşi făcea liniştit treaba lui de copil pe covorul persan. Criticul l-a ocolit pur şi simplu, a intrat în biroul său plin de tablouri frumoase şi de cărţi rare şi a închis uşa sănătos ca un măgar (vezi istoria cu susană?!?) şi deştept ca un filosof.

Cei care îl cunoşteau bine ştiau că el păstra în sine cu încăpăţânare ideea că criticul trebuie să rămână mereu cu un cap mai sus decât creatorul. Fusese cândva critic literar, dar nu multă vreme. Publicase la un moment dat un articol despre un scriitor care scrisese o carte

bună. In articol el supunea opera unei analize adecvate, arătând de ce credea el că e vorba de o carte într-adevăr bună, fără să-şi dea seama şi fără să fie avertizat de cineva că tocmai acest lucru nu-1 dorea în nici un caz scriitorul; pentru a atrage atenţia publicului, cartea trebuia ori vehement criticată, ori declarată genială. Aşa hotărâse autorul ei, un ins colţos, ziarist şi polemist temut. Fusese în cele din urmă avertizat şi i se transmisese din partea scriitorului să revină asupra articolului. I se spusese că altfel scriitorul îl va distruge. Bine, a răspuns criticul reflectând liniştit, voi reveni asupra cărţii. Dar daţi-mi un răgaz de o lună. Faptele acestea se petreceau prin 1946. După o lună criticul revine într-adevăr asupra opiniei şi declară următoarele: că există cărţi care la prima lectură îţi fac o impresie bună, dar care în amintire se şterg din ce în ce mai mult şi se petrece cu ele o degradare; cauza, după cât se pare, este intrinsecă operei, substanţa ei conţine un element ascuns care o alterează. Urma o analiză adecvată cu exemplificări. Era un articol destructiv şi atât de convingător încât luni de zile după aceea se luptară cu argumentele lui o armată de critici şi recenzenţi pentru a-i anihila efectele. Anii trecură şi scriitorul ajunse să deţină funcţii administrative importante. De la înălţimea lor reuşi să creeze în jurul criticului o atmosferă irespirabilă şi atunci acesta se refugie la plastici, unde era la fel de priceput. Criticul nu renunţă la ideea lui de independenţă şi chiar de superioritate faţă de creator, dar deveni mai prudent. Artiştii suportau greu exigenţele criticii şi aveau dreptate. Apăreau lucrări proaste care erau lăudate şi de aici extrema lor iritare când despre o lucrare bună se spunea că are şi unele defecte: reieşea că lucrarea cea bună e totuşi inferioară celei proaste, deoarece despre aceasta nu se făcea nici o rezervă.

Nicu Popescu nu se mai întoarse la critica literară, rămase la plastici unde era, în general, apreciat pentru cronicile lui care conţineau totdeauna idei foarte clare. Maniera sa de a gândi era contrarie celei diplomatice sau elastice, folosită de unii colegi de-ai săi, atât de necesară când vreai să vorbeşti doar despre tema artistului şi deloc despre faptul dacă această temă a reuşit sau nu să devină operă de artă. Pentru a evita să te ocupi de ceea ce este esenţial şi să laşi în acelaşi timp impresia că te ocupi totuşi de ceea ce este esenţial, se cere o anume pricepere, care lui îi lipsea. De aceea se chinuia totdeauna când trebuia să scrie o cronică plastică obişnuită care să consemneze

o activitate artistică obişnuită. Spiritul critic nu se hrăneşte cu capodopere, ci cu creaţia de masă şi el era conştient de acest lucru, fiindu-i însă în acelaşi timp foarte greu să se ocupe despre tot ceea ce se picta şi sculpta.

«Ce să spun eu acum despre această Golea Semina? se întrebă el cînd ajunse cu cronica sa la numele noii pictoriţe. Să scriu aici că această femeie care pictează de aproape douăzeci de ani este absolut lipsită de talent? In nici-un caz, nimeni n-are acest drept şi nimeni nu poate să ştie ce poate deveni un om obsedat de ideea de a crea. Să mă ocup atunci de temele ei şi să spun că sunt teme mari? Aş spune o imbecilitate căci ea pictează un şantier care în intenţia ei trebuie să exprime entuziasmul şi încrederea celor care construiesc o societate nouă, dar, practic, rabloul lasă impresia că e un loc de osândă. Să spun acest lucru în cronica mea? Imposibil, aş speria-o pe pictoriţă fără s-o conving şi aş putea fi învinuit că fac o critică impresionistă, lucru care ar putea fi şi adevărat, în sensul că exigenţa mea maximă ar avea, în comparaţie cu bietele ei mâzgăleli, un caracter subiectiv.

începu să se plimbe agale prin odaie, cu pipa în mână. După un sfert de oră se opri, vârî telefonul în priză şi cercetă cartea de telefon. Formă un număr şi ceru să vorbească cu pictoriţa. I se răspunse că nu este acasă, a plecat chiar ieri la casa de creaţie de lângă Bucureşti, a închis expoziţia şi s-a dus acolo să lucreze.

«Să lucreze?» se miră criticul punând receptorul în furcă. Formă numărul casei de creaţie. I se răspunse că e plecată pe lac, dar poate fi chemată.

- Să Fie chemată! ceru şi îşi dădu numărul de telefon, apoi când îi auzi glasul spuse cu scepticism: Nicu Popescu la telefon! *Bonjourl*

- Bună ziua, ce doriţi? zise pictoriţa.

- Ce faci dumneata acolo?

- Am venit să lucrez.

- Uite de ce te-am chemat, zise criticul după câtva timp. Ia spune-mi, în afară de tablourile pe care le-ai expus, mai ai şi altele acasă?

- Da.

- Asemănătoare cu cele expuse?... Vreau să spun, pictate în aceeaşi manieră?

- Da, spuse pictoriţa atentă.

- In aceeaşi manieră? repetă criticul.

- Da, aşa cred, dar de ce?

- ... Ia spune-mi, cum e vremea pe-acolo? se eschivă el de la explicaţie.

- E splendid!

- Cine mai e?

Ea spuse câteva nume. Criticul îi mulţumi, închise telefonul şi începu din nou să se plimbe agale cu pipa în mână. «Sigur, ea stă pe lac şi eu mă chinuiesc aici să găsesc formula, gândi. Ce-o fi în mintea acestei femei?! Tablourile pe care le mai are sunt la fel ca şi celelalte. Cel puţin o fi căutând ceva, o fi trudind? Sau pur şi simplu vrea să fie pictoriţă doar cu numele, să poată să figureze în Uniune şi să se ducă la o casă de creaţie? Din ce o fi trăind? O fi făcând grafică, afişe? Ce-ar fi să mă duc şi eu câteva săptămâni să mă recreez cu barca pe lac?»

Se aşeză la birou şi până seara izbuti să găsească formula trecând-o pe noua pictoriţă în categoria celor care «caută». «Dacă nu caută nimic, îşi zise, la o a doua expoziţie o voi vârî cu regret în categoria celor care «nu cunosc patosul realităţii». O voi mustra atunci şi o voi invita să se ducă pe teren şi să dea piept cu el. Dar până atunci mai e», îşi încheie criticul şirul reflecţiilor sale. Iară a doua zi luă cu sine materialul unei monografii la care lucra şi plecă şi elJa casa de creaţie de lângă Bucureşti. ^£*¥-E*»

in

Această casă era un castel feudal renovat, aparţinuse unei prinţese. Despre această prinţesă, un literat spunea într-un roman fantezist că în fiecare dimineaţă ea dădea ordin grădinarului să schimbe florile din grădină în aşa fel încât peisajul să exprime sau să fie în armonie cu dispoziţia ei sufletească din clipa aceea. Pentru a nu crea impresia că afirmaţia ar fi neveridică, romancierul adăuga că prinţesa vindea apoi foarte practic florile la piaţă şi că avea pricepere comercială.

Castelul avea într-adevăr o seră şi o grădină, care au fost păstrate. Sera era condusă de un tânăr inginer pe care îl chema Micula Mircea. Vindea flori prin contract diferitelor întreprinderi şi instituţii,

producţia de bază fiindu-i însă asigurată de către *Horticola 1 Mai,* care contracta cantităţi mari din toate soiurile de flori.

înainte de a fi ajuns inginer horticol Micula Mircea fusese câtva timp activist de partid, foarte scurt timp. Fusese trimis în satul său de către secretarul plăşii de partid să-i convingă pe consătenii săi că nu trebuie să profite de nenorocirea refugiaţilor moldoveni şi să le ia avutul pe nimic. Era în vara 1946 în timpul secetei din Moldova şi se vindea de pildă o vită mare pentru unul sau doi saci de grâu. Micula - avea pe atunci douăzeci de ani - a pus pe gornist să sune adunarea şi a chemat satul în faţa primăriei. Chiar în ziua aceea tatăl său primise contra unui dublu de porumb o pereche de cisme şi o haină de iarnă îmblănită şi era încântat de afacere ca şi când ar fi obţinut aceste lucruri nu de la un om ca şi el, ci de la un soi de vieţuitoare existentă undeva în afara bucuriei şi a durerii şi căreia i se năzărise, pentru motive care priveau doar pe această vieţuitoare, să-şi dea cişmele şi haina din spinare pentru douăzeci de kilograme de boabe. Când s-au strâns destui ca să-1 poată asculta, Micula Mircea a apărut pe treptele primăriei şi a început să le vorbească.

Vorbea bine, avea o gândire pe care şi-o exprima cu pregătiri surprinzătoare care captau fără scăpare atenţia. Prin aceasta şi fusese remarcat şi devenise activist. Un farmec aparte subjuga mintea celui care îl asculta, nu numai de la tribună, ci şi în simpla conversaţie. Inteligenţa lui era parcă nealterată şi desvăluia ca la lumina unei flăcări aspectul uimitor ai lucrurilor obişnuite, asupra cărora nimeni nu se mai gândea. Exprima evidenţa lucrurilor, dar nu aceea acceptată de toată lumea, ci aceea care decurgea chiar din însuşirea lucrului în sine. De mic se arătase astfel, dar în familie se obişnuiseră cu el şi nu-1 mai preţuiau. Când fu însă dat la şcoală, chiar din primele zile atrase atenţia tuturor şi nimeni nu-1 mai uită în anii care urmară, toată şcoala şi toţi învăţătorii îl ştiau.

Se afla alături de şcoală o fântână părăsită, un ţăran bolnav de pelagră se aruncase în ea şi veniseră nişte oameni cu unelte s-o sleiască, să-i facă iarăşi apa bună de băut. Copiii năvăliseră în jurul ei: în pietrişul scos de oameni din fundul fântânii se găseau bani. Când cineva murea în sat nu era dus totdeauna direct la groapă, cei mai bogaţi opreau alaiul funebru în dreptul acelor locuri la care mortul cât trăise făcuse cele mai lungi ceasuri de popas: în dreptul unei poiene,

la răscruce de uliţi unde stătuse cu alţii la taifas, la fântânile din care băuse apă sau adăpase vitele... Preotul rostea cuvintele rituale în timp ce familia arunca asupra locului bani, monezi mărunte, făcând să se încaiere copiii.

Aceiaşi copii se încăierau acum pe pietrişul scos din fântâna care se sleia. Micula Mircea găsi chiar o monedă galbenă de cinci lei şi o arătă, transfigurat, celorlalţi. Cineva îi dădu însă peste mână şi băiatul avu o clipă de buimăceală şi o scăpă jos. Un altul o luă şi o zbughi, dar Micula îşi reveni şi îi sări imediat în spinare. Hoţul însă era ceva mai mare şi mai puternic decât el şi păstră moneda, şi atunci Micula îl apucă de mânecă pe unul din oamenii care scoteau pietrişul şi se rugă de el să-i spuie hoţului să-i dea banul îndărăt. Ţăranul îi înjură pe toţi de mamele lor, se făcu că are să pună mâna pe casma şi le spuse că dacă nu pleacă de lângă fântână are s-o rupă pe spinarea lor. Micula se furişă pe la spatele celui care îi luase moneda, îi sări în spinare pe neaşteptate şi căzu cu el grămadă. îi apucă mâna, îi muşcă degetele cu dinţii şi izbuti să-i smulgă banul. Celălalt făcu însă acelaşi lucru şi de câteva ori moneda trecu de la unul la altul. Atunci Micula se îndârji, apucă un pietroi şi îl izbi pe adversar cu el în cap.

- Na, fire-ai tu al dracului, îi spuse şi îi desfăcu ghearele şi-i luă moneda.

Văzând că celuilalt îi curge sânge din cap avu iarăşi o clipă de buimăceală, dar îşi reveni şi îi explică:

- Să te saturi! zise el.

Se pare însă că lovitura nu izbutise să-i scoată celuilalt din mintea lui crudă dorinţa de a avea banul, pentru că el ţâşni deodată în picioare şi se repezi din nou la luptă.

Micula nu stătu prea mult pe gânduri şi o luă la fugă. Intrară în curtea şcolii, ocoliră şcoala în goană de mai multe ori, intrară în clase ţipând, săriră de câteva ori pe fereastră şi în cele din urmă o *minciună* făcută de Micula hotărî cine avea să fie învingător: în plină goană el se opri deodată pe loc, se lăsă pe vine iepureşte şi adversarul se împiedică de spinarea lui, căzu şi îşi scrânti o mână.

Un învăţător, auzind zarva, ieşi din cancelarie, îi chemă pe amândoi copiii la el şi fără să le spună ceva le cârpi, pe rând, palme după ceafă. Cel cu mâna luxată şi cu capul zgâriat începu să urle şi

o luă la fugă spre poartă. Micula însă se uită la învăţător foarte nedumerit.

- De ce dai, mă, în mine?! zise.

învăţătorul, care tocmai voia să se îndepărteze, tresări şi se întoarse. Se făcu mare linişte, toată şcoala se adunase şi făcuse cerc în jurul băiatului şi învăţătorului. învăţătorul îşi scoase o mână din buzunar, îl apucă pe copil de bărbie şi îl ţinu astfel cu capul dat pe spate.

- A l cui eşti tu? zise învăţătorul, care era un localnic şi îi cunoştea pe toţi ţăranii.

- Stai, mă, că mă doare gâtul, spuse Micula mişcându-se înapoi,

învăţătorul îi dădu drumul, se îndreptă alene spre scara de ciment de la intrare, se aşeză pe ea şi îl chemă pe băiat la el. Parcă presimţind ceva, cercul gros de copii se apropie odată cu cel chemat.

- Al cui eşti tu? repetă învăţătorul.

- Al lui Ion Ilie Micula, răspunse băiatul.

învăţătorul îşi răsuci pedagogic capul într-o parte şi spuse:

- Nu aud! Voi auziţi ceva? se adresă el celor mari.

Copilul zise cu voce limpede:

- Sunt al lui Ion Ilie Micula, ce tu eşti surd? Ţi-am mai spus o dată!

Izbucniră hohote, o rumoare înaltă de voci subţiri care se revărsă peste liniştea şi grădinile satului. învăţătorul se ridică, intră în cancelarie şi se întoarse însoţit de două «domnişoare». Era foarte vesel.

- Ascultă Micula, spuse el aşezându-se iarăşi pe braţul de ciment ai scării. Ia să-mi spui tu de ce te-ai apucat la bătaie cu ăla?

- Păi dacă mi-a luat francul!

- Ei, şi?

- I l-am luat îndărăt.

- Dar de ce avea capul spart? Cine i-a spart capul?

Copilul nu răspunse şi învăţătorul continuă:

- Vasăzică, pentru un franc tu eşti în stare să spargi capetele oamenilor! I-ai spart capul sau nu i l-ai spart?

- Păi ce, tu n-ai văzut? Ce mai mă întrebi aşa?

învăţătoarele râseră nestăpânit, cercul de copii fremăta.

- Vasăzică din ăştia eşti tu, continuă învăţătorul! Ia spune, cu ce i-ai dat la cap?

- Cu un pietroi, răspunse Micula dând din umeri.

- Şi tu nu te gândeşti că ăla putea să moară? Dacă îl omorai?

Băiatul ridică fruntea şi se desvinovăţi cu o însufleţire neaşteptată:

- Păi bine, mă, ce era să-i fac eu? El mi-a luat mie francul şi n-a vrut să mai mi-1 dea! Spune şi tu, de!

Din nou rumoarea crescu. învăţătorul îşi arăta numai dinţii, aştepta ca veselia să se potolească, să poată continua. Deodată însă copilul nu mai răspunse la nici o întrebare. Una dintre învăţătoare îl apucă de bărbie şi îi spuse cu un glas înalt şi subţire, din vârful limbii, cu o bunăvoinţă insistentă şi rece:

- Aşa te-a învăţat tata acasă să vorbeşti? Nu ştii să vorbeşti frumos? Aici la şcoală trebuie să vorbeşti frumos, auzi Micula? Uită-te la mine, ai auzit ce ţi-am spus? Ai înţeles?

Se dovedi că înţelegea totul. învăţă ca nimeni altul ferindu-se însă parcă premeditat să mai atragă atenţia asupra sa. Nu putea însă să nu atragă, avea o gândire scânteietoare şi deseori învăţătorul, după un răspuns al copilului, părăsea clasa şi se înapoia cu doi sau trei colegi de-ai săi.

- Micula, i-a spune...

Şi formula din nou întrebarea pentru ca elevul să repete răspunsul său uimitor.

La paisprezece ani chipul băiatului se umbri însă şi o tăcere tristă şi meditativă luă locul neobişnuitei lui spontaneităţi: termina şcoala şi drumurile lui nu mai duceau nicăieri. Nimeni nu înţelese schimbarea care se petrecu cu el în ultimul an. Nici învăţătura nu-i mai prii şi la examen nu mai uimi pe nimeni. Tatăl său nu-1 cunoştea nici el şi nici el nu înţelese de ce băiatul nu mai era cel de altădată la treburi. Despre şcoală el nu se interesase niciodată şi nu ştia ce însemna ea pentru copil. Nu bănui ce urmări putea să aibă pentru Mircea al lui un schimb de cuvinte care avu loc între ei, într-o zi. Dacă după terminarea cursului primar avea să-1 dea mai departe la şcoală, aceasta fusese întrebarea pe care băiatul i-o pusese parcă în treacăt. La şcoală?!

- Şi ce beneficiu o să am eu dacă te duci tu la şcoală? zise tatăl cu voce îngheţată şi batjocoritoare. Ce, nu-ţi place munca,... pastele mă-ti!?

Era cel mai mare dintre copii şi tatăl abia aşteptase această vârstă a lui de paisprezece ani când putea să-1 ajute la muncă. Băiatul începu

să-i ajute, clar criza nu se îndepărta, nu se petrecea cu el acea contopire a gândirii cu a efortului şi tatăl spori rigoarea legilor după care trebuia crescut şi format un băiat de ţăran. îl trimitea, de pildă, să mături oborul și să dea coceni la iapă; el se ducea să măture oborul, dar tatălui i se părea că durează prea mult timp acest măturat şi răcnea:

- N-ai auzit, mă, să dai coceni la iapă? Asta însemna foarte limpede, pentru oricine, un singur lucru: să termine adică mai repede cu maturatul oborului şi să treacă la treaba urmăroare, dar băiatul nu înţelegea, lăsa maturatul şi se ducea după coceni. în drum spre coceni ocolea o furcă, aruncată acolo cine ştie de cine printre glugile din grădină; în clipa aceea cădea iar răcnetul:

- Ridică, mă chiorule, furca aia de jos, nu vezi că o să te înţepi în ea?

Neliniştit de aceste răcnete băiatul vroia să lase cocenii jos şi să ridice furca, dar era prea târziu, auzea paşii... Se apropiau paşii! Ca şi când ar fi avut capul de oţel, astfel de piuit îi ţâşnea în auz când palma cumplită, ca de curea, se abătea asupra lui.

îşi reveni cu încetul şi tatăl se domoli, ajunse flăcău, dar nu se poartă în mod obişnuit, în privire nu-i apăru, ca la ceilalţi, acea strălucire aprinsă când pe dinaintea lui îşi legăna trupul o fată sau o muiere tânără; în privirea lui rămânea, ascunsă, vechea strălucire de la paisprezece ani, fără tristeţea meditativă care urmase, păzită însă de o înţelepciune câştigată fără pierderea a ceva. Ca nişte găini bete se învârteau fetele în preajma sa, iar cele care ştiau prea multe aveau expresii de nelinişte când se uitau la el, ca şi când vederea acestui flăcău le-ar fi amintit cu spaimă de puritatea pierdută.

IV

în 1945 auzi un comunist vorbind, primul care veni în sat. Micula Mircea stătea şi el prin spate, ca orice flăcău care înţelegea că nu şade bine să turburi privirea celor mai în vârstă vărându-te ca un proţap înainte. Comunistul era un om în vârstă, un orăşean, vorbea foarte bine şi spunea ceva foarte simplu şi foarte evident: că pământul nu trebuie să fie stăpânit decât de cei care îl muncesc şi că în condiţiile actuale s-a creat posibilitatea ca ţăranii să pretindă moşierilor rămaşi neexpropriaţi după primul război să renunţe la pământul pe care îl

stăpânesc fără să-1 muncească şi să I—1 dea lor, celor care nu au deloc sau au foarte puţin şi trăiesc muncind pentru alţii. Micula Mircea nu avea pământ puţin şi nici el şi nimeni din familia lor nu muncea pentru alţii; aveau un lot întreg şi o duceau destul de bine. Era însă foarte mirat că oamenii tăceau şi se uitau la cel care le vorbea ca nişte surzi, ca şi când li s-ar fi vorbit într-o limbă străină. De aceea, când omul acela a terminat de vorbit, Micula a exclamat:

- Ei, de ce tăceţi? E foarte limpede ce-a spus!... Sau nu vreţi pământ?

Comunistul l-a auzit şi i-a cerut să vină lângă el şi să vorbească.

- Din faţă trebuie să vorbeşti totdeauna, nu din spate, a zis el, şi Micula a râs şi a venit în faţă.

N-a făcut decât să repete tot ceea ce spusese comunistul, dar în aşa fel încât după aceea comunistul l-a întrebat dacă nu vrea să vină cu el. Unde? a zis băiatul cu privirea strălucitoare şi astfel a ajuns după un an, timp în care a urmat şi câteva luni de instructaj, să se întoarcă în sat cu prima sarcină de parrid.

Nimeni dintre ţărani nu bănuia, văzându-1 iarăşi pe aceleaşi trepte ale primăriei, ce avea să urmeze. Reforma agrară se făcuse, ce mai urma acum? Trebuiau să fie atenţi cu orice mesager, fie el şi un tinerel ca Mircea lui Ion Ilie Micula. Trebuia descifrat totul mai dinainte, pentru a preîntâmpina pregătiţi răul, sau pentru a acapara cât mai mult din eventualul bine. Numai un prost ar sta acasă liniştit, după un război în care neamţul a încercat să dea şi până la urmă a mâncat bătaie de la rus şi când un comunist vine în sat şi zice: puteţi să luaţi pământul moşierului şi pământul să fie luat şi moşierul să nu mai aibă armată să tragă în ei ca în '907.

Astfel că se adunaseră în număr mare, în cămăşile şi în izmenele lor de pânză ieftină, unii desculţi, alţii încălţaţi şi cu chimire peste brâu roşu, cu pălării care fuseseră odată negre, unii cu bastoane cu gogă la cap, solemni, adevăraţi oameni politici, alţii mititei, slabi şi cu o speranţă atât de umilă în luminile ochilor încât semăna această speranţă mai degrabă a disperare... Srăteau toţi împrăştiaţi în faţa acelui copilandru, fiecare având aerul că s-a oprit aci ca din întâmplare şi că nu va asculta mult şi îşi va continua drumul spre treburile lui importante şi veşnice, spre deosebire de cele de felul acestora la care s-a vârât alde băiatul ăsta al lui Micula, de care chiar

şi tat-său îşi bate joc. (Se spunea că Ion Ilie Micula ar fi zis de dimineaţă, întâlnindu-se cu unii: «vreţi să-1 vedeţi pe *iacacine*} (iacacine fiind dracu) duceţi-vă la primărie şi uitaţi-vă la alde Mircea al meu».)

Unii chiar plecară, lămuriţi buştean şi plictisiţi: băiatul lui Micula vorbea frumos, dar mai auziseră: îşi lăuda partidulî Că a făcut reforma agrară! A făcut-o, mare brânză, a luat alde cutare şi alde cutare câte-un pogon de pământ şi atâta tot! Cei rămaşi însă ascultau cu încordare şi după câtva timp încordarea lor fu răsplătită: dincolo de frazele şi vocea acaparatoare a băiatului înţeleseră limpede că partidul comunist nu vrea şi nu-i place cu nici-un chip ceea ce fac ei cu moldovenii. Nu vrea şi se opune... Dar că mult mai bine ar fi să înţeleagă oamenii singuri cum stau lucrurile şi să se prezinte şi să vândă la centrele ce se vor forma în acest scop, cereale pentru a veni în ajutorul populaţiei înfometate. Nu este aşa omeneşte? Dacă lucrurile ar sta pe dos şi ei şi nu moldovenii ar fi cei loviţi, le-ar plăcea să fie jefuiţi?

- A m vedea noi atunci ce-am face, ne-am descurca noi şi fără tine, zise deodată, cu o voce spartă, unul dintre cei cu chimir. Ia daţi-1 în p... mă-sii jos de-acolo pe băiatu-ăsta al lui Micula! Alde tat-său s-a procopsit chiar de dimineaţă cu o dulamă şi o pereche de cisme pe un dublu de porumb şi fi-său ne face propagandă să dăm partidului comunist să împartă el egal la toată lumea! Du-te, măi băiatule, şi vezi-ţi de treabă, nu îndrăzni tu să ne vorbeşti nouă, oameni bătrâni. Hai, fraţilor, acasă!

Dar nu plecă nimeni, nici măcar el.

- Eu nu vorbesc aici în numele tatei, zise tânărul activist fără să se intimideze. Tata a făcut şi el ce-a văzut că fac alţii... Dumneata, nea Floreo, ştiu eu că o să te descurci şi în cazid când seceta ar fi şi la noi, fiindcă pentru dumneata binele n-a pierit niciodată din omenire, ai avut dumneata grijă să pui mâna pe el în detrimentul altora. Şi mă înjuri pe mine de faţă cu tot satul fiindcă ai mirosit că partidul comunist vrea binele general. Eu îţi atrag atenţia că nu sunt sluga dumitale şi că în principiu n-ai dreptul să înjuri pe nimeni, afară poate de copiii dumitale, care nu sunt mai breji decât tat-său... Noi nu suntem un partid ca al dumitale, care una să spunem şi alta să facem şi la întruniri să ne înjurăm şi să ne batem cu adversarii. Dar să ştii că ţinem şi noi minte cine e cu noi şi cine contra noastră...

Ii luase astfel piuitul lui Fiorea ăla, dădându-i în cap cu *detrimentul^* cu *principiul.* Fusese însă din nou întrerupt. El nu se pricepuse să se informeze din vreme să afle ce forţe vor veni acolo contra lui. Cu toate că îşi păstră câtva timp calmul, terenul îi fugi încetul cu încetul de sub picioare.

- Domnilor! răcni deodată unul dintre ei, permiteţi-mi domnilor!

îşi făcu loc cu bastonul în mână, dădu pe unul şi pe altul la o parre şi ajunse în mijlocul adunării. Avea în mişcări o demnitate băţoasă şi agresivă şi o expresie fanatică de nebun sau de inspirat. Era un ins cu faţa emaciată, ras complet şi îmbrăcat într-un costum negru, cu pălărie, pe care când scoase răcnetul o dădu pe ceafă cu mâna în care ţinea bastonul. Chemarea să i se permită să vorbească o făcu cu o voce cu prelungiri oratorice strangulate, parcă demenţiale. Părea să fie prăvăliaş, funcţionar rural sau chiar învăţător.

- Domnilor, răcni el din nou, ridicând bastonul în aer, astăzi! As-tăzi, reluă subliniind zgomotos şi agitat cu tot trupul şi cu tot bastonul, astăzi nu trebuie să fii comunist!

Se roti de jur-împrejur şi câteva clipe rămase cu gura deschisă până la omuşor, apoi lansă cu o mişcare care cuprindea parcă întreaga lume şi cu o voce care acumula maximum de energie şi de răcnet:

- ...Trebuie să fii... Trebuie să fii, anti-comunist!

Era chiar un program, în ciuda extraordinarei lapidarităţi şi nu chiar atât de ridicul cum părea; s-au văzut, în anii următori, generali americani şi francezi răcnind chiar mai puţin decât atât. Se stârni tumult. Iar ceea ce urmă se dovedi a fi fost bine organizat de acest individ sau de altul dintre cei cu chimire, spre deosebire de Micula care nu ştiuse să organizeze nimic şi care nu văzu în mijlocul răcnetelor, ameninţărilor şi înjurăturilor care urmară la adresa lui decât pe cei care erau contra lui. Pe cei care erau cu el, cei desculţi sau cei cu privirea umilă şi care nu erau mai puţini decât ceilalţi, nu-i văzu deoarece aceştia nu făceau nimic.

Nu vor da nimic! Acesta era sensul practic, prezent, al răcnetelor şi injuriilor. Nimic! Nimic nu vor da! Şi cu toate că ştiau toţi că partidul comunist nu avea încă putere să-i silească la acest lucru era atâta împotrivire şi ură sălbatică pe chipurile lor holbate încât Micula Mircea, cu mintea lui ageră, înţelese că totul nu era adresat lui personal, ci partidului, care chiar dacă acum n-avea puterea, ei simţeau

că o va avea şi se împotriveau acestei puteri acum, cât mai era vreme. Băiatul zâmbi nemilos, se încorda ca un arici şi deodată răcni el însuşi cu o voce plină de triumf:

- Ba o să daţi!

El nu preciza dacă acum sau în viitor, iar ei răcniră imediat:

- N-o să dăm!
- Ba o să daţi! O să daţi!
- N-o să dăm!
- Ba o să daţi!

Atunci ei se îmbulziră spre el şi puseră mâna pe el, să-1 convingă şi altfel decât prin răcnete că n-o să dea. II traseră jos de pe trepte, îl înghesuiră cu burţile lor revărsate peste chimire şi îl loviră. Individul în negru îl izbi cu bastonul în cap. El stătea încordat ca o vergea, cu chipul alb de loviturile primite, cu privirea arzătoare, repetând ca într-o revelaţie:

- Ba o să daţi! O să daţi!

Uite că dăm! Strigau ei înăbuşindu-1 cu suflarea gurilor lor deschise, înghiontindu-1, împingându-1, gonindu-1, în timp ce toţi cei care erau cu el şi care nu erau mai puţini decât ceilalţi, asistau tăcuţi şi trişti la această scenă."

Acest text ne pune în faţa noului personaj *Micula Mircea* care mai apoi va deveni şi în *Moromeţii II* şi în *Marele singuratic*- Niculae Moromete. Tragem de aici concluzia că atât această povestire - sau început de roman mai degrabă - *Horticola,* cât şi *Întâia moarte a lui Micula Mircea,* devenite apoi *Marele singuratic* şi *Moromeţii II,* au cunoscut o modificare de esenţă în momentul în care scriitorul şi-a pus problema elaborării unei tetralogii. Cum era firesc, aceasta devenea legată de structura *Moromeţilor,* iar Micula Mircea s-a transformat în Niculae Moromete. De altfel, Marin Preda făcuse senzaţionala descoperire că Micula Mircea poartă destinul lui Niculae, cu caracterul şi întâmplările vieţii lui. în acel moment a dispărut definitiv personajul Micula Mircea, deşi era protagonistul unui roman încheiat şi al unui început de alt roman.

Publicăm, în continuare, textul integral al capitolului V din Partea a patra a romanului, aşa cum a apărut în prima ediţie din 1972:

V

„In primele zece zile Simina dormi în odaie, dar într-o seară îi spuse lui Moromete:

- Bunicule! mă laşi şi pe mine să dorm în pridvor?
- De ce să nu te las? zise Moromete. E loc pentru zece inşi, nu numai pentru mine.
- Să nu te mănânce gângăniile, zise Ilinca. Nu te lua după el, care are pielea groasă. Şi pe mine şi pe bărbatu-meu ne muşcă...
- Nu că ar fi purici, dar mai vin şi ţânţari...
- Da, dar e aşa de frumos afară, zise Simina. De-aici de la margine, se vede cerul cu stele... Uite aici am să dorm!

Tocmai la celălalt capăt, tot la margine, era căpătâiul lui Moromete. încă din primele minute de când o văzuse, bătrânul începuse să ţină la ea cu acea intuiţie fără greş a părinţilor care ghicesc că fata pe care fiul lor le-a adus-o s-o vadă, nu e numai fiinţa care le va face să nu se stingă neamul, dar îl face pe băiat să fie fericit peste ceea ce le e dat în mod obişnuit oamenilor... Dacă o să fie bine sau rău, cine poate să ştie? Dar nu poţi să-1 judeci nici pe copil, nici pe ea, nu poţi decât să taci şi să înţelegi că pentru a te lua cu cineva pentru tot restul vieţii nu e atât de greu, ci mai greu e ca acest luat să nu devină o povară de care să nu te mai poţi lepăda niciodată şi care să te apese cu anii ca o piatră de moară de care să nu scapi decât în moarte... Ori, Niculae arăta parcă mai liber în viaţa lui, alături de această fată, decât arăta înainte, când era singur... Şi sunt băieţi care le citeşti pe faţă, alături de fata pe care şi-au ales-o sau au fost aleşi de ea, că toată bărbăţia şi libertatea lor se află în mâna ei şi ei, proştii, nici măcar nu-şi mai dă seama de ceea ce li se întâmplă şi nici nu-şi vor da vreodată...

Bătrânul stătea întins cu faţa în sus pe pridvor şi asculta ore întregi respiraţia uşoară a tinerei femei care dormea dusă, după truda ei ciudată din timpul zilei... De când se mutase ea din casă, bătrânului nu-i mai venea somnul decât târziu, când se revărsau zorile, dar nu

se gândea nici-o clipă să-i spuie. Dimpotrivă, se temea să nu-i vie ei într-o zi să se întoarcă îndărăt, speriată de ţânţarii care într-adevăr o pişcaţi de labele picioarelor, de i se umpluse pielea de pete roşii... încetul cu încetul, aceste nopţi începuseră să se umple pentru el de amintiri care îl ţineau într-o încordare asemănătoare cu revenirea puterilor, mâna i se strângea şi făcea să trosnească uşor lemnul marginei pridvorului. Se scula în capul oaselor, se dădea jos, cobora scările şi o lua spre grădină, fără să se mai folosească de ciomag... aşa era, nu era nici-o îndoială, puterile i se întorceau... «Ce-ar fi? se întrebă el într-o seară. O iau pe-aici pe măgură, ies prin Pământuri, şi de-acolo până la Râca ce mai e? O vale şi intri în sat... Şi nu mai plec de-acolo... Să vie pe urmă asta bătrâna după mine... Ii rup spinarea cu un ciomag... Aşa am să fac, mă culc îmbrăcat şi pe la miezul nopţii plec... Dacă o să ostenesc şi o să văd eu că nu mai pot, ei şi? Mă odihnesc, şi pe urmă plec mai departe... Sau şi mai bine, dimineaţa, când se duce fata asta prin Pământuri să merg şi eu cu ea, să-i povestesc că nu mai pot trăi cu... şi să...»

Nu, nu era bine. Bătrâna, cu ochii ei înverziţi de răutate, ar h purut ghici ce-are el de gând şi să-1 oprească, cum se mai întâmplase... Putea, era mai tânără cu zece ani, mânca-o-ar pământul, şi avea toate puterile în ea, cu toate că născuse de cinci ori şi nu fusese zi de la Dumnezeu, afară de duminecă în care să nu-i fi mers de dimineaţă până seara picioarele prin bătătură... Ar fi în stare cine ştie ce să-i facă, aşa cum îl mai ameninţase, să-1 încuie în casă... Oricum, trebuie să-i povestească acestei fete, să se sfătuiască şi cu ea... Să-i spună pe urmă ea lui Niculae, cum o şti şi Niculae...

Dar cum să-i povesteşti? Asta îţi stă bine când eşti tânăr, sau când eşti în complecte puteri chiar dacă ai şaizeci de ani... Că acum zece-unsprezece ani a fosr părăsit bolnav în casă şi lăsat să moară şi că norocul lui a fost că boala i-a trecut repede şi a putut pe urmă, prefăcându-se că e pe moarte, să sară din pat la ea şi cu ciomagul în mână s-o fugărească pe după casă, şi prin toată curtea... Că era ea smintită şi nu putea să-J ierte că a vrut să-şi aducă pe cei trei băieţi fugiţi, înapoi acasă? Când? înainte de război!... Asta încă se mai poate povesti, dar că într-o zi, când venea de la moară, unde se întâlnise cu Isosică, la care se dusese să-i spună ăstuia că acel Vasile al Moaşei care venise preşedinte sprijinit chiar de el, de Isosică, îl va da jos şi pe Isosică

şi la plecare, cum mergea cu capul în jos a auzit deodată un glas care îl striga, Ilie, Ilie, începând de-acolo nu se mai putea povesti nimic... întâi nu se ptitea povesti tristeţea care îi mâna paşii, cu toate că plecase de la acest Isosică cu o speranţă că nu va ajunge să i se întâmple ceea ce fusese ameninţat că i se va întâmpla, dacă va continua să se vadă cu prietenii lui şi să discute cu ei ce le plăcea la fiecare să discute, adică să fie toţi ridicaţi de şeful de post pentru agitaţie împotriva regimului. Până atunci îi lăsase, cât timp Niculae fusese activist, îi înjurau, dar nu ie făceau nimic. Şi îndată ce Niculae căzuse, nu se mai sfiiseră să-1 ameninţe pe faţă. «Adică cum, îi spusese el lui Isosică, ironic (şi aici în vorbirea lui Moromete răsunau cuvintele cu subţirimile şi cu grosimile cu care îşi juca el toate comediile), întrucât, exclamase el, prin faptul că nişte oameni se adună pe pridvorul unuia sau altuia constituie un pericol pentru regimul care ne-a scăpat de robia *fascistă?»* Isosică ridicase din sprâncene. Asta însemna la el mare veselie. Trebuia, continuase Moromete, dat jos acel Vasile şi adus în locul lui Ţugurlan, vechiul său prieten, comunist din primele zile, care făcuse tot din primele zile o greşală şi de-atunci stătea la un siloz şi nimeni nu se mai gândea la el! Se gândise el, xMoromete! Isosică îi spuse că ideea era foarte bună. Numai să iasă acest Ţugurlan de-acolo din silozul unde stătea înfundat de ani de zile, să apară pe scena satului... Plecând de la moară însă, avea inima grea. Ce poţi face cu un om? într-o comună? Chiar dacă acest om nu va face nicidecum ca acel Vasile? Cât timp nu va face? întrebarea era limpede: când lucrurile pornesc de se dau de-a rostogolul la vale, sau hai să nu zicem la vale, în tot cazul dau busna într-o direcţie, cu oamenii după ele, alergând ca nişte smintiţi, se liniştesc ele până nu ajung jos sau nu-şi pierd puterea de a se mai rostogoli? Ce putem noi împiedica? Lumea asta se ţine bine pe picioarele ei, sau primului nebun care îi vine în minte s-o dea peste cap, o dă? Asta e întrebarea... în al doilea rând nu mai avea nici o bucurie pentru casa lui, după ce trăise în ea atâta amar de vreme... Mai avea o fată care mai rămăsese pe lângă el, pe Ilinca, încolo nimic. In toamnă acuma avea să se mărite şi ea şi crezi că n-o s-o ia bărbatul şi-o s-o ducă? Rămâne cu Catrina, care astă-primăvară l-a lăsat zăcând în pat şi s-a dus la Alboaica, aşteptând să audă că şi-a dat sufletul... Asta nu se poate povesti nimănui. «Mai

bine aş fi murit atunci», gândise el mergând cu capul în jos şi nemaivăzând nimic în jur.

De aceea nu auzise nici cum o femeie care tocmai ieşise pe poarta morii cu căruţa plină cu saci, îl strigase încetinind caii în dreptul lui. Femeia însă nu-1 mai strigase a doua oară şi un timp omul de pe marginea drumului şi căruţa cu cai merseră împreună în liniştea acelui început de înserare care se lăsa peste sat.

- Hm! făcu Moromete deodată, strâmbându-se supărat. Glasul ei îi sunase în urechi cu întârziere. Se abătu din drum, coborî şanţul şi se apropie de căruţă; puse piciorul pe vătraiul loitrei şi se urcă sus lângă muiere.

- Asta e o treabă de tine?! zise el.

- De ce Ilie?

Moromete începu să clatine din cap; nu se făcea! Sunt lucruri care au rostul lor şi ce rost e ăsta să...

- Credeam că ai murit şi tu, nu numai bărbatu-tău! zise el ferindu-se. Mă, ziceam, aia o fi murit şi ea pe-acolo prin Râca ei, de n-a mai dat nici un semn că mai e pe lumea asta!

- Aha! făcu muierea. Şi m-ai îngropat şi pe mine alături de el şi ţi-ai văzut de treabă. Parcă mai cunoşti tu pe cineva de când ţi-au fugit feciorii? Las' că nici când eram pe-aici nu prea te gândeai tu la mine, dar o dată de Crăciun şi de Paşti tot mai ne vedeam noi.

în tot acest timp Moromete nu-i aruncase muierii nici o privire. Dar se uita ea la el.

- N-ai îmbătrânit neam, spuse ea mai departe, ai ceafă dreaptă. Ştiu că ai trecut de şaizeci, dar nu ştiu cu cât.

- Nu cu mult, răspunse Moromete cu încântare, parcă minunându-se că iată, trăieşti mult, veri după veri şi ierni după ierni, şi când te uiţi în urmă vezi că n-ai decât şaizeci şi ceva de ani. Orice-ai zice, nimeni nu te împiedică să te gândeşti că mai poţi trăi optzeci.

- Ani auzit că tu şi Catrina vă aveţi ca la douăzeci de ani, ea a vrut să te lase, tu ai alergat cu parul în mână după ea pe după casă... Cică te-ai prefăcut bolnav, aşa e?

-Aşa e! întări Moromete subţirel.

- Ei, ce-ţi pasă! Fi-tău Niculae e bine, Ilinca am auzit că o să se mărite şi ea! Numai Paraschiv săracul e bolnav. De ce nu-i dai şi lui nişte bani, să-şi ia doctorii?

- I-am dat, Fico, crezi că am aşteptat să vii tu la moară în Siliştea şi să ne întâlnim noi doi ca să-mi dai tu ideea? Da mi-a spus muierea aia a lui că nu se îngrijeşte. După ce i-am dus eu banii, că am strâns şi eu de la ce mi-a dat Niculae, primui drum pe care l-a făcut după ce-am plecat eu, a fost la cârciumă! «Nu se mai stăpâneşte, tată, mi-a spus creştina aia cu care trăieşte, n-am ce să-i fac, bea şi fumează şi hârjâie pe urmă din gât de mă şi sperie. Da el zice, «lasă, fă, că nu mor eu, v-arăt eu vouă la toţi, vă muma în...» Care-or fi ăia toţi şi ce vrea el să Ie arate, numai el ştie! Care-or fi?

Muierea însă nu-1 urmărise chiar cu toată atenţia, şi s-ar fi zis că nu prea îi păsa ei de soarta lui Paraschiv.

- Arăţi bine, dar nu eşti vesel! zise ea. De ce? Crezi că mai ai tinereţea în faţă să te zbaţi din pricina unuia sau altuia? Care cum şi-a aşternut, aşa să doarmă!

- Crezi că nu mai pot eu de inimă rea, Fico? Zic şi eu că mă întrebaşi , răspunse Moromete într-adevăr senin.

- Asta e norocul tău, zise muierea. Ai minte de om tânăr, altfel ai fi murit de mult, după câte te ştiu eu.

- De ce zici tu asta?!

-Aşa!

Avea în ea ceva ocrotitor această muiere. După dinţii întregi care i se vedeau când vorbea nu părea să fi trecut demult de patruzeci şi cinci de ani, iar de departe arăta şi mai puţin, fiindcă statura ei semăna cu a unei fete. Era îmbrăcată toată în negru, aşa cum au obiceiul unele muieri când ies din satul lor şi se duc în alt sat, când pun pe ele ce au mai bun, chiar dacă au de făcut o treabă.

- Aşa ai fost tu bun şi nu ţi-ai ridicat, de când te ştiu eu, ochii la o muiere. Ai avut două, pe soră-mea, săraca, pe care ai omorât-o, şi pe Catrina, care o să te omoare ea pe tine, cu zile, dacă n-o goneşti de-acasă, sau dacă nu fugi tu. Ia să te fi uitat, şi ai fi văzut că n-ar fi îndrăznit ea să te lase singur şi bolnav în pat şi să-i scapere ochii ăia veninoşi de bucurie că ai să mori. E nebună, să ştii de la mine, să-ţi aduci aminte!

- Eu zic că n-o să mă lase Dumnezeu să mă canunesc când n-oi mai putea, zise Moromete.

- De ce să nu te lase? Parcă Dumnezeu are milă de ăl bun şi îl pedepseşte pe-ăl rău? zise muierea.

- Da cum crezi tu că e?!

- Uneori e și după păcate, dar alteori nu e! zise muierea. Ai meu, după câte bătăi mi-a tras, ar fi trebuit să se canunească și el nițel când l-a luat Dumnezeu. Nu s-a canunit neam, a murit întâmpinat.

- Erea acasă? o întrebă Moromete.

- în pat, zise muierea. Venisem de la cimitir și pusesem coșnița cu colaci pe grindă. Mi-e foame, zice, și îl văd că se ridică și întinde mâna în sus să ia coșnița. A! a tăcut și gata.

Urmă o tăcere. Căruța ieșise de mult din sat și caii simțind parcă roșul asfințitului în spate începuseră să bată grăbiți drumul cu copitele. Moromete avea aerul că merge și el acasă, cu toate că satul lui era în urmă, nu înainte. Stătea mereu cu fruntea puțin plecată și nici acum nu întorcea privirea să se uite măcar o dată la muiere, deși din spusele lor se înțelegea că n-o mai văzuse de multă vreme.

- Că, s-ar putea ca muierea asta a mea să-mi facă și să-mi dreagă, admit, murmură întru târziu, ca pentru sine. Dar că pe soră-ta Rada aș fi omorât-o eu, asta de unde ai mai scos-o.

- Ai omorât-o după ce l-a făcut pe Achim, zise femeia. Mi-a povestit pe patul morții.

- Ți-a povestit?

- Da, mi-a povestit.

- Hm!

- Mi-a povestit și altele, nu numai asta!

- Ei, ce vorbești!

- Săraca, n-am să uit până oi muri cum s-a întors ea acasă și a venit la mine să-mi povestească cum ai dat tu peste ea în plină zi, pe miriște, la capătul locului tău din Pământuri. Uite, pe-acolo! zise muierea arătând cu biciul spre stânga, în depărtare. Era un stejar pe-acolo, a îmbătrânit și s-a uscat. Știi cum te-a poreclit ea atunci, nu ți-am spus nici până acum?

Moromete nu răspunse și câtva timp muierea nu turbură nici ea tăcerea câmpiei pe care păcănitul roților și loviturile copitelor o făcea parcă să sporească și mai mult. Moromete înălță în sfârșit un umăr. Hm! în acest ceas ai vieții sale trebuia să afle despre sine lucruri pe care nu avusese timp să le afle atâta amar de vreme! Șaizeci și ceva de ani nu sunt o glumă, ei, uite că tinerețea sa tot mai era aproape în mintea cuiva ca și când ar fi fost ieri.

- Lumea care m-ar auzi și te cunoaște nu m-ar crede, spuse femeia mirându-se parcă pentru întâia oară de ciudățenia faptului. Te-a poreclit Mutul. Nu vorbeai neam! Pe urmă când v-ați luat și te-am cunoscut și eu, am văzut că așa erea. Te uitai la mine, te uitai la ea, te uitai la tata, la oricine te uitai, nu ziceai nimic. N-aveai darul vorbirii! Da ce mustață frumoasă aveai și... ce subțirel arătai! Nici acuma nu ești gras, dar ți s-au adâncit ochii. Era nebună săraca după tine, din prima zi am văzu t-o că-și pierde mințile. Fiindcă trebuie să știi și tu că după ce ai venit pe la noi și te-a văzut mama, când ara rămas numai noi i-a spus Rădiții: «fugi, fă, de-aici, cum o să te ia ăsta pe tine? Asta e un om serios, ce i-o fi venit să se uite la o urâtă și la o meiă ca tine? Că de stricat nici măcar o vorbă văz că nu strică pe tine». Rădița a început să râză: «Ei, o să vedeți că mă ia, așa urâtă cum credeți voi că sunt! Și dacă e mut și nu vorbește știu eu de ce e!» Eu am înghețat, se smintise Rădița, știam ce înseamnă vorbele astea ale ei și mi-era frică să nu înțeleagă toată lumea ce-a vrut să spună. Dar mama s-a strâmbat doar așa și a dat din umeri: «Se poate! a zis. Găsește și-o găină chioară un bob!» Ești vinovat! Nu trebuia să te uiți la ea! Dacă nu te uitai ar fi găsit și ea acolo un creștin de la Dumnezeu și poate ar fi trăit și acum!

- De ce să nu mă fi uitat! zise Moromete cu o voce înăbușită și de astă dată întoarse capul și privirea lui se încrucișa plină de nedumerire cu aceea sigură a muierii.

Și-o retrase însă în clipele următoare.

- Nu înțeleg nici azi, zise muierea. Tocmai asta e că nu te-ai uitat la ea, iar ea știa și râdea. «Nu se uită la mine, îmi zicea, dar nu-și ia ochii de pe mine.» Adică vrea să spună că te uiți la ea fără s-o vezi, n-o vezi că e urâtă și prăpădită, dar te uiți tare, n-o slăbești din ochi... «Ei de ce?» o întrebam. Nici ea nu știa să spună, dar știa de ce. Trei copii i-ai făcut apoi unul după altul, ca un berbec care nu alege oaia frumoasă.

- Cât era ea plină de viață în ea, zise Moromete, așa de nepricepuți și de seci la minte i-au ieșit copiii. De unde rezultă că speranțele pe care le pui în copii mai bine să nu le pui deloc, că e mai bine.

- Ți-e gândul tot la ei, zise muierea. Degeaba zici că nu ești ăla care nu mai poate de inimă rea.

Nu era dezamăgire, dar nici compătimire în glasul muierii! Umerii lui Moromete rămaseră nemişcaţi. Da, parcă spunea el. Aşa era. Ce putea să facă? Ni se pare că putem să nu ne gândim. De fapt, e mult mai rău: nu ne gândim dar suferim. Ni se apleacă umerii fără să ştim de ce. Şi abia din când în când ne dăm seama.

Tăcerea care se aşternu între ei deveni parcă nemişcare, ca şi când totul s-ar fi oprit, şi gânduri şi sentimente. Numai caii, cu muşchiulatura lor vie, umpleau aerul mişcându-şi ritmic coamele în timp ce cu copitele călcau pământul făcând parcă să trăiască şi căruţa cu ei, ale cărei roţi parcă stăteau de vorbă cu împrejurimile; loturile de porumb pe lângă care treceau, miriştile goale, răzoarele lor bogate cu ierburi, erau încremenite ca în vis. Trecem, păcănea căruţa, ne înroarcem de unde am venit, scârţâim sub greutatea a ceea ce au pus cele două mogâldeţe de sus peste noi.

Copaci îndepărtaţi le ieşeau înainte şi pe nesimţite rămâneau în urmă şi se topeau în aburul plin de culori al asfinţitului. Din când în când caii sforăiau cu putere ca şi când n-ar fi ştiut în acele clipe că sunt adevăraţii stăpâni ai pământului.

In curând intrară în sat, a cărui viaţă în amurg îi învie pe cei doi şi le aduse aminte că li se întâmpla ceva neobişnuit: ea, Fica, mamă a doi copii însuraţi, aducea cu sine acasă pe înserate un bărbat din alt sat. Cine era? O muiere fu atât de năucită de curiozitate încât se apropie de căruţă, puse mâna pe leucă şi se uită:

- Cine e, fă, omu-ăsta? zise.

- Cumnatu-meu, fă, nu te mai chiori aşa şi du-te şi-ţi vezi de treabă, se răsri în şoaptă Fica.

Moromete se înveseli.

- Cine era neroadă aia? zise el după ce muierea rămase în urmă.

- Nu e chiar aşa de neroadă, îi răspunse Fica.

- Aşa e, cuveni Moromete. Să stai şi să te gândeşti.

în curte femeia trase căruţa la prispă şi Moromete se dădu jos ca un om la casa lui, coborî şuşleţul de la spate şi apucă de un sac pe care îl aduse, ridicându-1 pe grumaz, la marginea blănii. îl luă în spinare şi îl puse pe prispă. Muierea intră în tindă şi aprinse lampa. După ce termină cu sacii, Moromete trase căruţa sub şopron şi deshămă caii, pe care îi băgă în grajd şi îi legă la iesle.

- Tu ai ceva să dai să mănânce la caii ăştia? i se auzi glasul în amu rg.

- Deasupra e nişte nutreţ, se auzi şi glasul ei însoţit de crăonitul unei găini şi de zarva orăteniilor speriate.

Muierea prinse una pe care i-o dădu lui Moromete s-o taie. Se duse apoi cu ea în tindă s-o opărească. Mişcările, la oamenii bătrâni, sunt încurcate şi întortochiate ca şi când ar avea la îndemână un timp nesfârşit ca să le ducă la capăt. Ei scot din fire pe cei tineri, care caută să scape repede de ele fiindcă ei cred că viaţa cea adevărată se află dincolo de lucruri şi de treburi. Nici nu-şi dădu seama Moromete când se pomeni cu mămăliga fierbinte pe masă şi cu pasărea friptă în strachină. Abia de se aşezase pe prag şi-şi jupuise jurnalul pe care îl purta în flanelă să-şi facă o ţigare şi abia avusese timp să-şi fumeze ţigarea aceea. El nu ştia că minute lungi treceau până îşi amintea el c-o ţine în mână şi că femeia se uita din când în când la el şi îl vedea pierdut, dus pe gânduri. Nu-1 turbură, dar focul sub mâinile ei dibace ardea necontenit şi grăsimea de pasăre sfârâia neîncetat în jarul cocenilor vechi de porumb.

- Hai, Ilie, să mâncăm! zise ea deodată, şi Moromete tresări.

- Hai, să facem şi treaba asta, că pe celelalte le isprăvirăm, conveni şi Moromete şi când văzu ce era pe masă deschise ochii mari: Tu vorbeşti serios?!

Muierea luă masa rotundă în braţe şi o dădu aproape de genunchii lui.

- Bei, Ilie, şi o ceaşcă de ţuică?

- Mă, Fico, păi tu nu ştii?

-Ce!?

Moromete spuse cu regret:

- Mie nu-mi place băutura.

- Ei, zău!

- Nu-mi place băutura, ca pisicii untura, zise Moromete.

- Acuma tu, glumeşti, dar pe vremea aia chiar că nu-ţi plăcea, zise Fica. Toţi ne miram. Om la nunta lui să nu pună el băutură pe limbă.

- Aşa un strop tot am băut eu! zise Moromete.

- Atât, zise muierea şi continuă: Să trăiască ginerele, să trăiască mireasa, să le dea Dumnezeu copii. Să trăiască socrii, să le dea Dumnezeu sănătate. Pe urmă, să trăiască nunii mari, fraţii, surorile,

verii! Nimic, el tot cu ceașca-aia în mână stătea. Da bea odată ceașca aia, s-a înfuriat mama, bărbat ești tu sau ce ești? Și atunci ai băut-o și te-ai strâmbat, ţii minte ce-ai spus? Ce obicei or fi având și oamenii să bea porcărie de-asta! Ei taci, am strigat toţi, a vorbit popa-n biserică Nu vrei să ne spovedești, părintele? Mi-a plăcut de tine, Ilie de-atunci, zise deodată femeia cu un glas care era atât de înfiorat încât în clipa aceea semăna cu al unei fete îmbătate de dragoste, uite, îti spun, așa de mult, că dacă n-aș fi fost așa mică în anul ăla când muri soră-mea, nu m-aș fi uitat că eu aș fi fost fată mare și tu cu trei copii care mi-ar fi fost nepoţi! Ţi-aş fi trimis argint viu, să-ţi ia minţile, si să te însori cu mine!

Moromete ascultă parcă la pândă această declaraţie, ca și cum o așteptase și acum vedea, tăcând, că fusese bine făcută, apoi se miră:

- Da câţi ani aveai tu atunci?! și avu o astfel de intonaţie în glas încât ai fi crezut că muierea nu spunea adevărul.

Ea nu răspunse, își umplu iar o ceașcă și rupse apoi din puiul rumenit din strachină. Rupse doar o aripă. După ce o mancă nu se mai atinse nici de băutură, nici de carne.

- Dragostea face pe om mai deștept, șopti ea întru târziu. Nu zic că din pricina ta n-am ţintit la bărbatu-meu după ce m-am măritat și eu și-am făcut copii. Ţineam la el, avea inimă mare și nici prost nu erea. Dar când mă gândeam la tine, parcă mi se făcea ziuă în cap. Te vedeam o dată pe an și-mi ajungea și cu toate că niciodată nimeni n-a știut ce simt eu, bărbatu-meu a știut, dar murea să afle cine e. Fiindcă vedea. Și atunci, ca prostul, cum fac toţi când se îmbată, venea și mă lua la bătaie, sau invers, ca să poată să mă bată se ducea mai întâi să se îmbete. Mai rău erea că pe urmă, când ai început să te schimbi, când ai început să vorbești, mi-am dat seama că te-am ghicit eu bine, ca și soră-mea săraca. Tu nu vorbeai la început din pricină că erai prea tânăr, dar ochii tăi se uitau și vedeau lumea. N-aveai glas, dar te gândeai! Și când ai început să ai, au văzut și alţii ce văzusem eu, un copil.

- Te apucaseși să spui pe drum că eu am omorât-o pe Rădiţa, zise Moromete pe deplin senin și neturburat. Adică cum? Eu știu că a fost ceva cu moartea ei, dar n-am putut să-mi dau seama ce, n-am avut cum, știu că n-a suferit de ceva anume. Ţi-nchipui că eu cu mâna mea nu i-am făcut nimic. N-o să te apuci să susţii un astfel de lucru.

- Ba, i-ai făcut, răspunse femeia după ce lăsă să se scurgă între ei minute lungi de liniște. I-ai făcut, Ilie, repetă, dar fără reproș și chiar fără prea mare interes.

S-ar fi zis că nu-i stătea prea mult pe inimă nici soarta pe care avut-o atunci sora ei.

- Nu pot să te învinuiesc, Ilie. Oamenii nu prea ţin la viaţă, o pierd din te miri ce! Soră-mea a murit fiindcă n-a avut răbdare să iasă din lehuzie cu toate că nu mai erea o fetiţă care să nu știe ce trebuie și ce nu trebuie să facă o muiere care naște, câtă vreme trebuie să se ferească. Tu nu șriai nimic, dar ea știa, că mama era acolo și i-a spus. Bine fă, Rădiţo, am întrebat-o, tu ești nebună? Ce să fac, Fico, mi-a spus, mi-era dor de el, mi se părea că nu mai am nimic, că și cu Paraschiv și cu Nilă tot așa a fost și n-am păţit nimic. Acuma o să mori, zic. Ei și? zice. Am făcut trei copii, am trăit, nu-mi pasă. Mare bucurie nu mai m-așteaptă, am văzut eu... copiii, să-i ștergi la cur, să le dai să mănânce, nici noaptea nu te lasă... Bărbatul... Ei, zic, ce e cu bărbatul. N-a zis nimic. Se vedea că gândul la bărbat o făcea să-i pară râu. S-a întors cu spatele la noi, și zice, Fico, dă-mi un cui. Un cui? Ce-ţi trebuie? îmi trebuie mie! M-am uitat la mama, la soră-ta Guica, nici ele nu înţelegeau. M-am urcat pe scara de la pod, am căutat pe poliţă și i-am adus un cui. M-am uitat să văd ce vrea să facă cu el. Nimic, îl ţinea în mână. în timpu-ăsta sângele picura din ea în oala de sub pat... Pe urmă ai venit tu, cu sanitarul. Ce să se priceapă un sanirar! Când am întors-o nu mai avea viaţă în ea. Sanitarul zice: ia uite, are un cui înroșit în mână. Și când ne uităm, alături pe căpătâi, trei măsele cu șipcile mari însângerate. Și le scosese singură din gură cu cuiul.

Moromete se uită brusc afară, ca și când ar fi vrut ca această cumplită dezvăluire a suferinţelor primei lui femei să nu mai fie auzită și de altcineva.

-A zis și ea așa ca un gând care îi venise, spuse el în cele din urmă. Ca să moară liniștită. De la început i-a fost rău, după ce l-a făcut pe Achim. Era cam nebună soră-ta, de s-a apucat ea să-ţi spună un lucru ca ăsta.

- Nu erea adevărat?

- Cum o să fie? Și ce-a apucat-o cu dinţii? Ea nu mi-a spus niciodată că o dor! Auzi, să-și bage cuiul în gură!

- Uite-aşa de mari erau măselele, cu câte trei şipci, repetă Fica Nici una nu erea stricată. S-a mirat şi sanitarul. N-am mai văzut una ca asta, zice. Mai ţi-aduci aminte?... Pe urmă, repede, te-ai însurat.

- Ce puteam să fac? Cine să fi avut grijă de cei trei care ereau mici? Am vrut eu să mai aştept, reluă Moromete parcă vesel, dar şi puţin batjocoritor la adresa femeii, a gândului ei spus adineauri, din care se putea înţelege că ar fi trebuit s-o aştepte pe ea, pe Fica, să se facă mare. Până într-o zi când m-am dus pe la Turnu, după nişte peşte. Mai erea, dar nu mult, până a început războiul. La întoarcere (îi lăsasem în grijă soră-mi Guica) îl găsesc pe-ăla mic, pe Achim, în copae, venise de i se urcase caca pe spinare, de jos până la gât, tocmai până după ceafă, aşa avusese grijă soră-mea Guica de el! Pe urmă avea pretenţia că de ce am adus-o pe Catrina în casă, care era şi a mă-si, adică a feciorilor, de, a nepoţilor. Adică să fi stat eu aşa, ea să se fi măritat, să-şi fi adus bărbatu acolo cu mine şi uite-aşa! Gândurile astea de femeie smintită le-a băgat pe urmă şi în capul lui Paraschiv, al lui bietu Nilă şi al lui Achim, când s-au făcut mari, iar ei n-au avut mai multă minte decât ea şi au crezut-o! Iar asta, Catrina, nici ea n-a avut mai multă şi toată viaţa i-a fost frică de ei, să nu mor eu şi să n-o arunce ei pe drumuri! Că, adică dacă nu-i trec casa pe numele ei! Mânca-o-ar pământul de casă!

Intre timp muierea începuse să strângă masa. Nu s-ar fi putut spune că ascultase cu interes tot ceea ce spusese Moromete. După ce el tăcu nu-i dădu nici un semn, nici da, nici ba.

- Hai, Ilie, să ne culcăm, zise ea în tăcerea care se lăsase în tindă.

Şi de astă dată vocea ei însemna: lucrurile astea, dacă le răscoleşti, nu le mai termini până dimineaţa. Tot mai bine e să dormi şi când răsare soarele, să te scoli odihnit şi cu gânduri proaspete.

- Tu, zise Moromete, eşti chiar singură? Unde e băiatu-ăla al tău?!

- A, păi nu ţi-am spus?

Şi se aşeză pe un scăunel cât o şchioapă, foarte aproape de pragul unde stătea Moromete.

- Da, tu, zise ea, un vin nu beai?

Moromete ridică din umăr, mâhnit ca şi când s-ar fi ivit din vina ei o neînţelegere, care îl întrista...

- Ţi-am spus eu că nu?!

Ea se duse undeva în odaie şi se întoarse de-acolo cu o damigeana mică împletită în nuiele şi astupată cu un cocean...

.. .Moromete se uită iar afară şi cu paharul în mână rămase atent, aşteptând. într-adevăr se auziră paşi în curte, paşi uşori ca de pisică, aşa cum îi fac fetele desculţe când vin de la poartă şi se apropie de prispa casei. Se auzi urcatul pe prispă, o săritură elastică, fără zgomot, doar fâsâitul fustei turbură liniştea zilei de vară. în prag, cu lumina mare a bătăturii în spate şi cu faţa sub umbra tindei, apăru Răditţa.

- Ce e cu tine, unde fuseşi? zise Fica. Flăcăul ăsta te-aşteaptă aici de-aseară, şi tu umbli pe drum fără nici-un rost.

Răditţa nu zise nimic, dar părea veselă. Trecu spre odaia cealaltă luându-şi de pe cap barişul ca să şi-1 pună mai bine, în timp ce se văzu părul castaniu şi cozile împletite care îi atârnau pe spinare. Lăsă uşa deschisă şi se întoarse. Era subţirică şi înaltă, dar pulpele picioarelor ei erau mari şi lungi, şi arse de soare.

- Unde te duci de te găteşti aşa? zise Fica.

Nu arăta însă deloc gătită, doar barişul ei frumos era de sărbătoare.

- Trebuie să mă duc, zise Răditţa, cu un astfel de glas că se făcu deodată linişte. Cu toate că nimic n-o turburase mai înainte. Liniştea parcă crescu în aer. Fata se aşeză şi ea pe un scăunel şi puse mâna pe-un pahar. Fica îi turnă şi ea gustă din vin strâmbându-se. Pe chipul ei apăru, în timp ce lăsa paharul gol, o expresie senină de desnădejde. Ea surâse şi rosti:

- Vine moartea prin grădină
Ctc-un pahar şi c-o lumină.

Moromete se uită afară. Se supără:

- Dă-i, Ilinco, şi lui nişte flori să-şi facă coroană, nu vezi cum plânge? Ce eşti aşa cârpănoasă... Mă, ăsta, ia ici cureaua mea şi încinge-te cu ea peste cămaşa-aia, că parcă eşti dăulat, parcă te-a prins cineva de pe gârlă... Ia şi pălăria mea!... Na!... Te duci şi tu degeaba la serbare, să auzi cum o să te lase repetent.

Catrina o luă spre poartă. Peste sat sunau rar şi stăruitor clopotele, chemând lumea la biserică. Niculae se spălă pe labele picioarelor lui mari, prăjite la soare şi zgâriate de ţepile miriştilor.

- Fico, dă-mi un cuţit, zise Răditţa în tindă.

- Da ce-ţi trebuie?

Rădiţa nu răspunse, o văzură însă cum asculta cu privirea mare şi cu urechea întoarsă uşor spre afară. Din depărtare, din înaltul cerului, venea până aici în umbra răcoroasă a tindei, abia atingând auzul, strigăte rare de gâşte, puse pe călătorie îndelungată. Strigătele lor însă nu erau ţipete, ci semne sigure şi liniştite de recunoaştere, să se audă doar între ele, să nu li se destrame şirul, să anunţe pe cocorul bătrân şi ştiutor care le conducea (căci ăştia erau cocorii) că totul e bine în urmă şi să nu se abată din înaintarea lui înceată şi sigură.

Ieşiră cu toţii pe prispă şi se uitară în zare. într-adevăr se apropiau plutind, alunecând în formă de săgeată cu deschiderea largă, croncănind rar, nu toţi odată, dar în aşa fel încât cântecul lor să fie neîntrerupt. Rădiţa se dădu jos de pe prispă şi în mijlocul bătăturii înfipse cuţitul în pământ. îşi ridică apoi privirea spre cocori, în timp ce cu degetul cel mare al piciorului drept începu să scurme stăruitor ţărâna chiar alături de lama cuţitului. Păsările se apropiară, dar când ajunseră în dreptul bătăturii bătrânul cocor scoase deodată un ţipăt pătrunzător de spaimă şi zborul începu se i se clatine. în clipele următoare el se întoarse pe cer şi începu să se învârtească în cerc împreună cu tot cârdul deasupra capului fetei. Ea nu-şi lua în acest timp ochii de pe cer, urmărindu-i cu o privire neclintită şi limpede, şi degetul ei nu înceta să scurme pământul alături de cuţit. Scoţând un nou ţipăt, de astă dată parcă de jale, bătrânul cocor rupse deodată cercul în care se învârtea şi făcu cale întoarsă împreună cu tot cârdul. Rădiţa îi urmări până nu se mai văzură, apoi smulse cuţitul din pământ şi se întoarse chicotind spre soră-sa. La flăcăul din prag nu se uita.

- Mă mărit, zise ea. O să fiu fericită cu mutu-ăsta, cu toate că nu se ştie cât. Ar fi trebuit să-mi cadă jos la picioare cocorul meu, dacă ar fi fost să mor de bătrâneţe. Ei, şi? Nu m-a întrebat nimeni dacă vreau să vin pe lumea asta! De ce mi-ar păsa când o să plec?

- Atunci să mergem, zise Moromete.

înainte o luară patru flăcăi călări, cu pălării cu pene de păun înfipte în pamblică. Unul ţinea în mână un brad cu un măr înfipt în vârf. Calul lui cu coama înfoiată, cu gâtul îndoit, cu dinţii rânjiţi sub zăbală, ţâşnea din când în când în frunte. Asta era Benogu, murise în războiul care venise, acum uite-1 că a înviat şi a venit să fie cavaler

la nunta prietenului său. Căruţele pline cu rubedenii alergau în urma celei care venea după cai, cu mirele şi mireasa printre lanurile de grâu dat în pârgă. Pe la jumătatea drumului, între Râca şi Siliştea, Moromete opri căruţa.

- Dă-te jos, îi spuse el fetei.

Mireasa se supuse, căutând să calce cu grijă cu pantofii ei noi, să nu-şi rupă picioarele. O luară pe un drum de plan care se pierdea în depărtare, în timp ce alaiul îşi continuă drumul ca şi când mirele şi mireasa ar fi fost încă acolo. Cântecul viorilor se pierdea în liniştea câmpiei pe care unduiau valurile de spice. Drumurile erau pline de iarbă, iar porumbul era atât de verde încât se făcea parcă întuneric pe unde creştea...

- Şi a cui zici că eşti tu, creştino? zise flăcăul.

- A mamei care m-a făcut, păgânule, răspunse fata.

Focul de coceni ardea pe mirişte cu flăcări a căror culoare se schimba neîncerat, din galbenă se făcea violetă, din violetă albastră, din albastră bătea în verde, asemeni porumbului pe care cei doi îl jupuiau şi îi puneau alături de jeratic să se coacă.

- Mă duci la tine acasă s-o văd pe mama care te-a făcut?

- Ei, nu zău! Păi ce-ai să vorbeşti tu cu ea, când de dimineaţă şi până acuma abia ai scos şi tu trei cuvinte?... O să râdă mama de tine... De unde l-ai mai scos?... Nu că mi-ar fi ruşine cum arăţi, o să creadă tocmai pe dos că mi-ai sucit capul şi nu-mi mai dau seama ce fac... Dacă vii, nu mai pleci, siliştene!... A, ce frige porumbu-ăsta... Eu îţi coc ţie aici cotokmi şi tu nici nu te uiţi la ce-ţi dau... N-ai mâncat nimic de când ai venit aici peste mine, ia să te văd cum arăţi când mişti fălcile...

- Sui-te în căruţă, zise flăcăul.

Soarele coborâse spre asfinţit când rosti el aceste cuvinte. Fata se supuse şi se urcă dintr-o singură mişcare, ca o căpriţă, ţinându-se de loitră.

- Mai e cineva pe câmp? o întrebă flăcăul.

- Nu, n-a mai rămas nimeni, răspunse fata cu nelinişte, coborând.

Era ca şi când ar fi fost părăsiţi în pustietatea câmpiei şi n-ar mai fi putut să se întoarcă acasă. Punea acum cu grijă picioarele pe fierul răscrucilor, să nu se încurce în rochia mare de voal şi în beteala care

îi atârna strălucind pe spinare, până jos la poale. Flăcăul o coborî parcă jos cu privirea şi o aduse lângă el fără să facă nici o mişcare, apoi îi puse uşor mâna pe piept şi o împinse încet, dar fără revenire, pe spate. Se urcă deodată peste ea şi o acoperi şi chipurile li se întâlniră ca într-o apă, unul privind, celălalt răsturnat, susţinându-i privirea şi recunoscându-se unul în altul uluiţi. El îi puse mâna pe frunte şi o apăsă ca şi când ar fi vrut să-i vadă mai bine ochii ei strălucitori; se apropie şi mai mult de faţa ei stăpânit parcă de o ezitare: nu ştia cărui impuls să se supună, celui sălbatec care îl făcuse să se repeadă asupra ei sau celui blând pe care îl trezea în el ochii ei cerând ocrotire.

- Nu te repezi, şopti ea, lasă-mă să-mi dau seama. Văd că te uiţi la mine, lasă-mă să mă uit şi eu să înţeleg cu ce te-am zăpăcit şi eu pe tine, fiindcă nu e numai ce vreai tu acum... Ei, ce este?... Sunt aproape de sufletul tău? Eşti un flăcău singur pe lume?... De ce nu-mi răspunzi? Nu eşti? La ce te gândeşti? La mine? Sunt prima fată cu care te porţi aşa? Prima care ţi-a luat glasul sau aşa o fi felul tău?...

Ezitarea lui, ascultând-o, crescu şi atunci o bucurie fără margini înflori pe chipul fetei. Ea îl apucă de gât şi începu să-1 sărute. Surprins, flăcăul se feri şi scăpă de braţele care i se încolăciseră pe după grumaz, dar ea îşi ridică gâtul cu o vioiciune de animal parcă în luptă cu altul care ar fi vrut s-o omoare şi îl urmări acum fără nici o teamă de puterea şi ameninţarea lui.

- Te simt, te-am ghicit, şopti ea apoi retrăgându-se, tu nu ştii, sau vrei şi tu să afli, şi de aia te gândeşti... eşti singur, cu toate că ai surori şi alte rude... şi vecini... Eu sunt cu tine şi noi doi... pe lume... o să facem copiii noştri... M-ai văzut, eşti al meu, te-ai uitat la mine şi m-ai văzut...

Fata gâfâia. închise ochii şi îşi duse mâinile goale sub ceafă. Bluza mică şi prea săracă pentru trupul ei voinic se ridică şi îi descoperi pântecul. Flăcăul se dăduse de mult jos de pe ea. Când şoaptele ei se opriră o luă din nou în braţe, de astă dată mai blând, pe chip cu o expresie de beţie mai mare. Ea îl înlănţui pe după mijloc şi se mişcă sub el cu o ştiinţă pe care o dobândise doar cu gândul: era stângace, trupul ei tremura dar parcă ştia ce-o să urmeze.

Totuşi nu, fiindcă ea scoase un ţipăt pe care numai spaima de a nu fi auzită o făcu să şi-1 înăbuşe în chiar secunda când îi ieşise din gât. în clipa următoare o strigă pe maică-sa, mamă, mamă, ca şi când ar fi vrut s-o încredinţeze pe cea care o născuse că ea tot fetiţă a rămas, cu toate că strângea în braţe un flăcău care o şi scosese pentru totdeauna, printr-un ţipăt, din rândul fetelor şi o vârâse în cel al muierilor.

în acest timp, din depărtarea în care se topise, cântecul viorilor revenea odară cu tot alaiul, clinchetul clopoţeilor de la gâtul cailor şi chiotele subţiri ale femeilor. Cei patru flăcăi apărură la capătul lanului cu grâu şi cel cu bradul întoarse calul şi îl struni făcându-1 să joace pe loc. Aşteptau. Se făcu tăcere.

- Cum, zise fata, şi ce facem cu căruţa şi cu caii noştri? Da' mama nu ştie nimic... Dacă află tata îmi rupe picioarele... Şi chicotea ca şi când acest lucru ar fi înveselit-o pentru ceva pe care numai ea îl ştia.

Nu mai era fată mare, cu toate că ea încă se simţea. Dar una e ce simţi tu şi alta e ce eşti. Acest gând, această iluzie, o făcea veselă: nu e rău să fii muiere şi să te simţi fată. Păcăleşti pe cineva, face să râzi.

- Toată speranţa, zise Moromete, a rămas în mine. Şi dacă şi ăsta cine ştie ce drumuri o fi apucat, ce-o să-i spun eu, n-o să-i intre pe-o ureche şi-o să-i iasă pe cealaltă? Bâznae se poate considera în acest caz, hi, hi, hei, hei, hei, să bem vin, să bem vin, verde de peliin, şi de rozmarin... domnilor şi a venit franţuzul prin tranşee şi nu trageţi foc, nu tragetLfbc, nu trageţi floc, ce râzi mă, ăsta micu, vezi să nu-ţi cârpesc vreo două, trebuia lăsat neamţul să se apropie şi cum să-1 Iaşi să se apropie când îl vedeai cu baioneta înainte, te-apuca frica morţii şi îţi venea să tragi şi ăsta nu, mergea franţuzul înainte şi generalul nostru cu el şi nu trageţi foc, nu trageţi foc şi când a zis pe urmă foc, au murit la nemţi cu grămada, domnule, uite-aşa se rostogoleau ăi vii din spate peste ăi morţi care ereau seceraţi de-aproape cu mitralierele pitite... Da uite că Benogu s-a întors, cine zicea c-a murit pe-acolo pe la Mărăşeşti, ce băiat şi jumătate, parcă şi calul râde sub el ştiind cine îl călăreşte... Ce-o fi plângând acuma fata asta, nu înţeleg, taci mireasă nu mai plânge, că de la maică-ta te-oi duce, că deşteptu ăla de taică-tău a făcut scofală mare că nu ţi-a dat nimic, măcar o pătură cu ce să te înveleşti...

Fica îl învelea tocmai atunci pe Moromete cu pătura. Era fereastra deschisă şi în casă intra răcoarea nopţii. O linişte desăvârşită domnea

asupra casei şi împrejurimilor. Moromete se trezi, deschise ochii. Dar nu se ridică în capul oaselor.

- Fico, zise el în şoaptă. Ce faci tu? Stai aici cu mine!

Femeia se întoarse şi se aşeză pe pat lângă picioarele întinse ale lui Moromete.

- Ţi-a plăcut vinul, zise ea, nu mai ştii ce-ai făcut, sau erai ostenit şi nici nu mai ştii cum te-ai culcat?

- Cum să nu, zise Moromete, dar nu mai adăugă nimic.

- Parcă te-ai ferit de ceva, zise ea atunci, te-ai ridicat de pe prag ca un copil, te-ai dus spre pat şi te-ai culcat cu spatele la mine.

- Da, ştiu că m-am ferit, zise Moromete. Tu eşti de vină, am vorbit prea mult despre Rădiţa.

- Nu poţi să vorbeşti ce-ai vrea, răspunse Fica. Şi tu ai vorbit prea mult despre copiii tăi.

- Rădiţa îmi spunea în somn că o să ne facem copiii noştri, şi n-o să mai f i u eu singur pe pământ... Fim!... Ce bine că omul poate să doarmă, adăugă el întru târziu, văzând că femeia tăcea.

- De ce, zise femeia, ai visat ceva care ţi-a plăcut?

- închipuieşte-ţi, zise Moromete, să te visezi tânăr. Dar chiar tânăr ca şi când ai trăi de la început. Cum vine asta?

Şi începu să povestească.

- înseamnă că te simţi tânăr şi ai mare chef să uiţi de toate, zise ea la urmă. Numai în vis poţi să uiţi complet...

Moromete nu zise nimic multă vreme. Se gândea poate cui datora el această bucurie care îi răzbătea din fiecare cuvânt pe care îl rostea? Simţea în el cu adevărat revenindu-i vigoarea de altădată şi beţia care ţi-o dă această revenire a puterilor ca un izvor care începe să curgă fără veste, cu ape bogate, înainte de a seca pentru totdeauna? Sau prezenţa acestei femei încă tinere, care ţinuse la el de când îl cunoscuse, era pricina acestei nopţi neobişnuite cu amintirea atât de puternică a acelor ani care nu erau deloc foarte îndepărtaţi, ci se apropiaseră pe-aci prin preajma lor îndemnându-i pe amândoi să-i trăiască de-acolo de unde vieţile lor se despărţiseră? Rădiţa nu mai era, dar ea, sora ei, pe atunci mult prea mică, trăia aici de faţă şi ţinea în sufletul ei parcă întreagă, neştirbită, tinereţea lui de atunci.

- Nu numai în vis, zise Moromete întru târziu.

- Nu numai în vis, ce, Ilie?

- Poţi să uiţi de toate. Uite, cu tine uit de toate!

- Nici nu ştii ce bine îmi pare, şopti femeia...

El se ridică atunci şi în clipa următoare mâinile lor se întâlniră şi se încleştară una cu alta... Femeia trecu alături şi se întinse lângă coasta bărbatului. Din tindă crescu, acoperind liniştea, scârţâind unui greier...

- Ai să vii de-aici înainte la mine, Ilie? şopti ea întru târziu.

- Da cum? răspunse Moromete.

- în fiecare zi?

- în fiecare zi, nu, că nu mai sunt flăcău, zise Moromete cu ironie, dar aşa la două, trei zile tot o să vin.

Femeia înţelese şi rosti cu duioşie:

- Vino o dată pe săptămână! Vino, Ilie, repetă ea, că pot să spun şi eu ca Rădiţa în vis: o să trăiesc de-aici înainte numai pentru tine, şi n-o să mai ştiu nimic, nici de copii şi nici de rude, numai să te fac să uiţi că cineva ţi-a dorit moartea şi te-a lăsat singur acasă, bolnav în pat.

- Crezi că eu m-am pus la mintea ei? zise Moromete. Dar ai dreptate, nu mai e cu ea nici o speranţă, nu e în toate firile. Nu poate să-mi ierte că am vrut să-i aduc pe Paraschiv, Nilă şi Achim îndărăt acasă. De ce să nu-i aduc? exclamă el cu o mirare proaspătă ca şi cum abia acum şi-ar fi dat seama de acest adevăr. Nu erau copiii mei?

Ea nu-1 încuraja să se întoarcă cu gândurile spre această istorie.

\ - Uite că se face ziuă, spuse uitându-se la geam. Mâncăm ceva, \llie? Mâncăm şi pe urmă pleci!

^^Şr-săr-Fpeste bărbat fără să-1 atingă şi asemeni unei muieri tinere, al doilea picior nu-1 sprijini în săritură pe cel care îl pusese doar cu vârful tălpii pe pământ. Şi se duse în tindă şi aprinse focul, în timp ce Moromete, ca totdeauna dimineaţa, şi pe nemâncate, se căută în flanelă şi începu să-şi răsucească o ţigare.

Două ceasuri mai târziu intra în curte şi închidea uşurel poarta de la drum ca şi când s-ar fi întors de pe colea de prin vecini. Catrina nu se uită la el. Era vremea culesului viilor, a poamelor şi a prunelor, şi în sat începeau să ardă cazanele de distilat ţuică. Numai că Moromete nu arăta câtuşi de puţin ameţit, semn că ar fi întârziat până acum lângă vreunul din ele. Ea se opri lângă bărbat şi îl privi stăruitor cu ochii ei răi si verzi:

- De ce te-ai mai întors?

Ştia, aşadar, de unde, şi presimţea cumva că o ruptură s-a petrecut în viaţa lor pe care o trăiseră împreună zi şi noapte, timp de mai bine de treizeci de ani? O curiozitate rece strălucea în licărirea ochilor ei şerpeşti. La un astfel de lucru nu se gândise niciodată. De când născuse cu el al patrulea copil, al cărui cap mare şi mort o înspăimântase pe ea pentru totdeauna de viaţa trupului, îl gonise de lângă ea. El avea pe atunci abia patruzeci de ani şi părea să se fi împăcat uşor cu gândul că viaţa lui de bărbat lua sfârşit. Iată însă că nu luase. După douăzeci de ani se ducea cu căruţa la sora fostei lui neveste (aflase acest lucru chiar de cu seară) şi dormea la ea acasă în pat străin.

- Mai bine ai fi rămas şi ai fi murit acolo, mai zise, nu era nevoie să te mai întorci să te mai văd eu la faţă.

Continuă să se uite la el stăruitor. îşi pierduse minţile şi avea să trăiască cu el acea ruşine a femeilor care îşi văd bărbatul de şaizeci de ani rătăcind taman la bătrâneţe, sau totul avea să se oprească numai la atât? Nu află însă nimic sfredelindu-1 cu privirea, şi o expresie de nelinişte şi de ură îi adânci trăsăturile.

- De ce? zise Moromete liniştit. Cum să nu mă mai fi întors? De dorul tău m-am întors, adăugă batjocoritor, căutând în chichiţa lăzii. Unde sunt, Ilinco, banii ăia? ceru el fetei.

- Ce faci cu ei?

- Dacă mă mai întrebi odată ceva în felul ăsta, îţi dau una, fetiţo, după ceafă, de rămâi cu gâtul strâmb şi o să te uiţi aşa pe dedesubt la bărbatu-tău pe care-o să-1 iai. Adu banii încoace!

Ilinca surâse şi se supuse parcă încântată, simţind gheara de altădată a leului. De ce să se supere? Nu era tatăl ei? Nu-i trecuse casa pe numele ei? Ştia că ţine cel mai mult la ea şi era adevărat că prea se înmuiase el în ultimii ani. Bine că îşi revenise. O fi adevărat că a dormit la Fica? Adică chiar o fi dormit cu ea, sau or fi stat şi ei doar de vorbă?

- Tată, şopti ea tainic, dându-i banii, ai grijă de lume. Eu ştiu că Fica ţine la tine, de când eram eu mică şi mă duceam pe la ei. Ce mai face, Ilinco, tac-tău? Ce mai drege, Ilinco, tac-tău? Unde-a mai fost, Ilinco, tac-tău? Dar credeam că i-a trecut. Ca să nu bage lumea de seamă, nu te duce pe la ea vreo câteva săptămâni. Nu trebuie să vorbească lumea. Stăpâneşte-te, tată!

- Până nu te văd măritată, e un sfat pe care eu nu îndrăznesc să ţi-1 dau, zise Moromete sarcastic.

- Ce sfat?

- Să te stăpâneşti! Când îmbătrâneşti şi mori nu ţi-ajută ce zice lumea.

- Aşa e, dar dacă se poate şi fără să rânjească lumea, de ce să nu ţii seama?

- Proştii rânjesc orice-ai face! zise Moromete scurt. Pe maică-ta ai ţinut-o de rău când a fugit de-acasă? N-ai grijă, nu-mi trebuiesc banii să mă duc să chefuiesc. An treabă, şi de dus mă duc unde vreau eu, când am eu chef, orice-ar zice lumea. Care lume? exclamă el cu un glas ca şi când lumea ar fi pierit. Care lume, Ilinco? Cârstache al lui Dumitrache? Ion al lui Miai? Cocoşilă? Udubeaşcă?

- Ăştia care vin pe la tine şi îţi place să vorbeşti cu ei. Giugudel, Nae Cismaru, Costache al Joachii, Matei Dimir! Şi alţii care stau cu ochii pe tine.

Moromete nu mai zise nimic, începu să-şi văcsuiască bocancii şi să-şi perie pantalonii. Se bărbieri. îşi schimbă cămaşa şi flanela. Pe urmă, înhamă caii la căruţă şi se duse la gară, în căutarea lui Ţugurlan...

II găsise şi îl convinsese pe acest om şi curând căzuse acel Vasile şi cinci, şase ani trăise nestingherit cu prietenii săi şi nestingherit şi în drumurile sale la Râca, unde se ducea cu caii şi căruţa până ce trebuise să dea caii la colectiv... Se ducea pe jos... Dar îi era din ce în ce mai greu, iar bătrâna devenea din ce în ce mai agresivă...

...Cerul parcă se răsturna, cu stele cu tot, într-o parte. Tânăra femeie dormea nemişcată. Somnul ei nu era lung, se scula devreme, iiax-e4^L4e^plumb... Bătrânul stătea întins cu tot trupul încordat, cu privirea întoarsă spre cer şi cu gândul la ea, care stătea departe, despărţită de el, acolo în Râca ei, în casa în care o viaţă trăise, făcuse copii cu altul, care murise, copiii se făcuseră mari şi ea tot nu-1 scosese din inimă.

«Mâine-noapte mă duc la ea, gândea bătrânul de fiecare dată când găina, apărând pe cer şi anunţând zorile, simţea cum pacea şi somnul se lasă asupra lui potolindu-i înceuil cu încetul gândurile şi dorul de ducă.

Curând începu să meargă mai bine şi ziua şi fără ciomag, spre uimirea Ilinchii şi a bătrânei, care nu avură ce să mai spună când el le zise că vrea să se ducă cu fata şi să se uite şi el cum lucrează ea cu

culorile. Mergea el ce mergea, dar apoi Simina trebuia să-1 ajute. Acasă însă spunea că bunicul se ţine foarte bine. Bătrânul se aşeza pe iarbă şi îi povestea tot felul de istorii, cele mai multe despre Niculae care o făceau nu o dată pe Simina să izbucnească în râs... Că era mic şi îl strigau din grădină: «Măi Niculae, cu cine te însori tu, mă?» «Cu ale iapă, răspundea el din iarbă, de unde nu i se vedea decât moţul». *Ale iapă* erau cele două fete ale vecinului, pe care îl chema Ilie Iapă, fiindcă odată, la moară l-a văzut cineva cum s-a dat la propria lui iapă. Alţii îi spuneau Armăsarul. Sau că altă dată, pe mirişte... Sau că la şcoală...

-Ţi-a povestit ceva de una de la Râca? o întrebă Ilinca la un moment dat pe Simina.

- Nu, răspunse Simina.

Bătrâna nu era acasă şi Ilinca îi povesti, nu fără o mândrie veselă, cum trăise tatăl ei, mai rău ca un flăcău, marea lui dragoste cu sora primei lui neveste, femeie subţirică şi tânără, cu dinţii mai albi şi mai frumoşi ca ai unei fete, cu toate că avea şi ea acum peste cincizeci de ani.

- Mama a fost de vină, încheie ea, a crezut că el nu mai era decât un moşneag. E drept că arăta, dar o făcuse expre, îşi lăsase barba nerasă şi avea aşa, un glas miorlăit, de, ca unul care nu mai poate... Şi mama şi-a dat arama pe faţă. Avea şi ea, într-un fel, dreptate. Prea a ţinut-o o viaţă întreagă cu spaima de ăia ai lui, trei, făcuţi cu prima nevastă şi nu i-a trecut şi ei casa, s-o scape de frică să nu rămână pe drumuri. Tata se înfuria: însemna că ea se gândea că el ar putea să moară, om în putere. Dar se înfuria degeaba. Omul moare şi când nu se-aşteaptă, nu numai când crede el că e cazul... Dacă e s-o iai aşa, el nu crede niciodată.

Scriitorul defineşte astfel locul romanului *Marele singuratic* în ansamblul creaţiei: *„Marele singuratic* rămâne ca un fel de epilog care poate fi citit separat, dar care nu va fi inclus în aceste patru volume" *(Creaţie...,* p. 471). Numai că, spune scriitorul, „am avut nenorocul să nu termin acest volum şi tetralogia să rămână neîmplinită". Este vorba de crearea romanului

Delirul 11, lăsat „pe mai târziu", dar, cum se ştie, „timpul n-a mai avut răbdare" cu el şi acest roman nu a mai fost scris.

In această situaţie, poate că editorul de mâine ar trebui să încerce „unirea", într-o *tetralogie,* a cărţilor *Moromeţii I, Delirul I, Moromeţii II şi Marele singuratic,* pe care să o propună cititorului.

I

i

CUPRINSUL

MOROMEȚII. II

RISIPITORII

INTRUSUL

MARELE SINGURATIC

NOTE. VARIANTE. COMENTARII